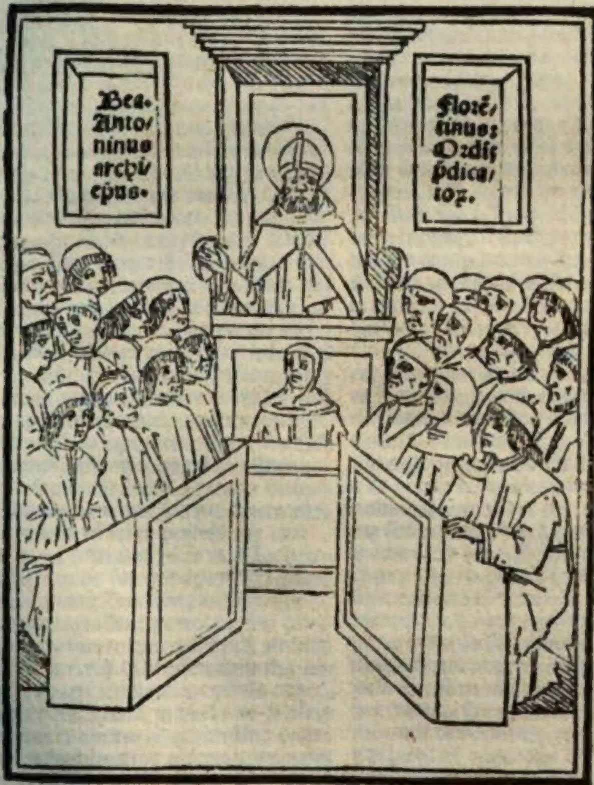
Prima pars totius summe maioris beati Antonini.

Incipit p̄ma pars summe Beati Antonini de Florentia ordinis predicatorum Archiepiscopi Florentini. In qua agitur de anima ⁊ de ad ipsaz pertinentibus.

¶ Incipit prohemium totius operis.

Uaz magnificata sunt opa tua dn̄e omnia in sapiētia fecisti. impleta est terra possessione tua. ps̄. ciij. Cō templatur ꝓpheta i excessu mentis posit⁹ diuinam maiestatez. stupefactus ad magnitudinem bonitatis eius. quaz manifestat in operibus suis ⁊ ad ipsum loquitur dicens. Quam magnificata sunt ⁊c̄. quasi dicat. Mirabiliter magna demonstrata. vbi ⁊ mysterium sanctissime trinitatis satis demonstratur. cuius suffragium semper ⁊ postulare et expectare debemus. vt opera bona nostra que sunt sua ad finem perducat. Sine eo enim summo nulla natura subsistit ait Plato. nulla ratio intelligit nulla actio expedit. nec eo pretermissum vlluz rite fundatur exordium. In primis igitur insinuat miram potentiam que patri attribuitur. ibi. magnificata sunt opera tua domine. Secundo eximiam sapientiaz que filio adijcitur. ibi. omnia in sapientia fecisti. Et tertio nimiaz ad nos beniuolentiam que spiritui sancto ascribitur. ibi. impleta est terra possessione tua.

In creatione ostēdit potētia que patri attribuitur

¶ Quantum ad primum dicit mardocheus loquens ad deum de sua mira potentia quam ostendit in creatione. Domine rex omnipotēs. in ditione tua cuncta sunt posita ⁊c̄. Tu enim fecisti celum ⁊ terram ⁊ quicquid celi ambitu continetur. Hester. xiij. Ubi ostenditur sua potentia maxima patri attributa de nihilo cuncta faciens. non ex preiacenti materia vt artifex. Et hoc apparet ex eorum magnitudine continua. ex eorum multitudine discreta. ex eorum valitudine variata. Nam vt dicitur Ecc̄i. j. Altitudinem celi. latitudinem terre: profundum abyssi quis dimensus est? quasi dicat. nullus. propter mirā maganitudinez eius. sed ⁊ harenam maris guttas pluuie. dies seculi. quis dinumerauit? quasi dicat. nullus. Dinumera stellas si potes dixit domin⁹ abrae. Geñ. xij. Nec numerus militum eius. Job. xxv. Ualitudinem creaturarum seu earum virtutem quis potest intelligere. Deus enim ⁊ natura nihil frustra operatur qꝫ scilicet nō habeat aliquam virtutem. quinimmo species rerum sunt sicut nūeri. vt quelibet species creature addat vnū gradum virtutis super aliam. Nonne igitur apparet qꝫ magnificata idest magna facta et ostensa sunt opera dei vt magnificetur potentia patris?

Ecc̄i. j.

In ordine ⁊ distinctione spiē tia filij

¶ Quantum ad secundum dicitur Ecclesiastici primo. Fons sapientie verbum dei in excelsis. Et omnia per ipsum facta sunt. Est enim verbum filius dei quasi ars q̄dam omnipotentis patris per quam ⁊ in qua cum summa ratione ⁊ optima facta sunt omnia. Omnia in sapientia fecisti. ps̄. Et quia sapientis est ordinare philosophum. Hinc est qꝫ omnia cum maximo ordine facta sunt vt omnia teneant locum suuz sibi decentem. Ex quo apparet pulchritudo vniuersi ⁊ mundum diuina prouidentia regi. Omnia vtiqz in sapientia fecisti. Demum ipse mundus velut quidaz liber scriptus intus ⁊ foris qui docet nos sapientiam. non solum de diuinis cognitionem. fm̄ illud Ro. j. Inuisibilia enim ipsius scilicet dei a creatura mundi per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur. sed etiam docet sapientiam de agendis fm̄ illud Job. xij. Interroga iumenta ⁊ docebunt te ⁊ volatilia celi ⁊ indicabunt tibi. Loquere terre ⁊ respondebit tibi: ⁊ narrabunt pisces maris: dum omnibus preceptum quod posuit vt faciant ad quod creata sunt nunquam pretereunt. se alijs communicāt: terra fructificat ⁊ arbores ⁊ nil ociosuz. ⁊ multa ⁊ innumera documenta nobis tribuunt ex proprietatibus suis ad bene viuenduz. ⁊ sic omnia in sapientia fecisti. idest ad danduz nobis sapientiam ex eis. Ecc̄i. primo. Effudit eaz scilicet sapientia super omnia opera sua. et in minimis animalibus vt formicis. Unde dicitur prouerb. penul. scilicet. c. xxx. Quattuor sunt minima terre. ⁊ ipsa sunt sapientiora sapientibus. Formice populus infirmus qui preparat in messe sibi cibum. Lepusculus plebs inualida qui in petra collocat cubile suuz. Regem locusta non habet ⁊ egreditur vniuersa per turmas suas. Stellio manibus nititur et moratur in domibus regum. Sapientia horum que est naturalis instinctus. Docet nos sapientiam. Et formica docet sollicitudinē acquisitionis sapientie. Lepusculus cautelaz ab erroribus ⁊ euasionibus. Cum enim sit animal multum timidum. ⁊ a venatoribus ⁊ canibus insequatur. in petra se tutum putat. Et sapientie vacans. cuius initium est timor domini. ne capiatur a venatoribus gentium et hereticorum erroribus. in petra fidei collocat quietem suam ⁊ mentis inhesionem. Locusta instruit saltum contemplationis cum turma collationis. ita enim pascitur in herbis

virentibus scripturarum sapiens vt frequēter ad modum locuste in altū se leuet meditatiōis ⁊ orationis. Nec solus incedit sed cum turba sapientum sentit. Stellio innuit laborē bone operationis. Nam si aliqñ acuto non emineat ingenio tñ manib⁹ bonorum operū quasi reptās ad exequēdum qd̄ sapit in domibus regum. i. in cetu sapiētum collocatur. ⁊ sic oīa in sapientia fecisti. ¶ Quātum ad tertium apparet certe eius ad nos nimia beniuolētia: qr omnia fecit deus ꝓpter hoīem ait Aug. que cum tanta potētia ⁊ sapiētia facta sunt. Et hoc est qd̄ subdit. Impleta est terra possessione tua. Terra homo est qr terram gerit in quā reuertit. terram terit. de terra existit. Et istā impleuit deus possessione sua. Possidet deus celestia. terrestria. diuina. Et his omnibus impleuit terram. i. hominē. terrestria. dās ad vsum Ps. Oia subiecisti sub pedibus eius ⁊c̄. Celestia. idest angelos ad ministerium. Heb. j. Nōne administratorij oēs spūs sunt missi in ministeriū eorum ⁊c̄. Quid magis deus possidet qȝ filiū suū. ⁊ hominem deo impleuit qñ verbum caro factū ē. Joh. j. Sic deus dilexit mūdum minorē vȝ hominē vt filium suū vnigenitum daret. Uñ apte dici pōt. Impleta est terra possēssione tua. ¶ Uerum inter oīa alia animalia. sapiētissimus Salomō ad imitandū formice sapientiā inuitat dicens. Uade ad formicā o piger ⁊ ꝯsidera vias eius. ⁊ disce sapiētiā ab ea que cū nō habeat ducem nec ꝓceptorem nec ꝑncipem. parat in estate cibum sibi: ⁊ ꝯgregat in messe qd̄ comedat. prouer. vj. Equidem inter estatē ⁊ autūnum etatis cōstitutus arbitratus sum necessarium fore ex frumentis doctrinarum quedā recolligere ad mei sustētationē. ne si ꝯtingeret ad hyemalem senectutem deuenire fame deficerem. Senilis enim etas memoria ⁊ visu debilitata caligat ⁊ exhaustis corpis mēbris. occupationibus aliquando multiplicatis nō valet. nec ei tēpus vacat ad reuoluendum multitudinē librorum. Intelligens aūt in ossibus meis pigritiā insitā. ad eā excutiendā cōsideraui formicam inter animalia minimū ⁊ despicabile. sȝ sapiētibus sapiētiorē illam esse. ⁊ ideo imitādā. Cū enim nō habeat ducē nec ꝓceptorē in ope suo ꝓuidet tñ sibi pro hyemis tpe cum pōt discurrere. Ducē fateor me nō habuisse in grāmaticalibus. nisi in pueritia ⁊ debilem preceptorē. Nullū habui in alia facultate excepta pte dialetice ⁊ satis interrupte: sed nec principem mihi studiam imperantem ex prelatione. Auiditate tamē ⁊ suauitate tractus veritatis ꝓcipue moralis sapientie. ex his que mihi occurrerūt legēda pauca recollegi mihi grata. Neqȝ enim formica omnia inuenta cibaria colligit. nec ꝑciosiora. sed que nouit sibi congrua. Illas igit sublimes theorias in librariis comprehensis. magistris ⁊ scientia perfectis dimisi. Que autem iudicaui apta ad materias predicationū ⁊ audientiam ꝯfessionum. ⁊ ꝯsultationem i foro aiarum. accepi a doctoribus plurib⁹ i theologia vel iureperitis. nō intendens indoctus ⁊ omnis scientie ignarus poemata condere sed recollectionem facere. more fratrum pro me ⁊ meis similibus qui mecū erant. quibus nec ingenium ad altiora. nec librorū semper copia datur. ⁊ occupationes facultatem subtrahunt ad discurrendum per libros. Si materias tango aliquādo superātes tenuitatē notitie mee. nec hoc discrepat a proprietate formice que pondera gestat se grauiora virtute sibi collata ab actore nature. Ex congestis etiam a formica aliqua superfluūt. Aliqua corrumpunt. sic ⁊ ego nō ambigo multa in hoc collectorio posita ad superfluitatem. cū aliquādo impropriauerim terminos. ⁊ extorserim expositiones. nō vt puto cum falsitate ad materiam dilatādam ocurrentem. Multa etiam vel nōdum emēdata vel postea vitio scriptore alterata vel diminuta sunt. Nō parum laborat formica ad colligendū vñ viuat. Laboraui ⁊ ego satis per multos annos ⁊ interrupte propter occupationes. ⁊ si nō magni valoris tñ tempus exigentes. Unde aliqñ per menses ⁊ annos opus dimisi. tempus sepe furando. aliquando necessarium corporis sustentationi. aliquando exercitationi prelature in qua diu indignus permansi. aliquando decentie religionis scilicet orationis ⁊ meditationis. Adeo autem est formica debile animal vt non solum magna. sed ⁊ minima vt mirmicelcon. sint ei infesta vsqȝ ad internitionē. Poterunt hic notatis aliquando nedum multum litterati. sed quantūcūqȝ scioli opponere ⁊ ipsa necare. Ego autē in flagella paratus sum. nec faciem meam ab increpantibus auerto. Dicitur etiam de formica. prepucia bladis congregatis auferre ne germinent indeqȝ frustretur spe sui laboris. Ne quid igitur elationis germen exurgeret intra cordis mei secreta nixus sum fere per omnia nūcupare doctores. talia que notantur referētes ⁊ parum vel nihil de meo apponere nisi causa breuitatis truncare. Uiderint ergo qui illorum dicta cōdemnatione digna arbitrantur. si tante auctoritatis vel scientie sint. vt illis possint obsistere. Non igit plus minusue vituperationis vel laudis mihi debet ascribi. qȝ collectoribus lectionū vel scriptoribus librorum ab aliis editorū. vnde nec nomen meum apponere volui nec titulū operi. nisi in contentū tanqȝ vilissimam formicam despectū animal fabulando alicui noiare pla/

In creaturis ostendit beniuolentia q̄ spiritui facto attribuit.

euerit. Formicas quoqz molestas fore aluearibus apu satis apparet. que cum ad sui victum dulcedine mellis attracte hoc agunt instigante natura non vt noceāt excusate sunt. ita ⁊ exceptores sententiarum ex varijs libris graues illis esse solent quibus excellens ingeniuz ⁊ plurimum ociuz prestat doctrinas copiosas ⁊ mellifluas in originalibus perscrutari. Sed cuz ipsi intendant sue ⁊ aliorūz inopie prouidere. nō videntur culpandi cum etiam detrimenta non illis inferant. sed magis gloriam augeant hebetioribus proponendo inter locutiones communes que in suis fluentis forte nunq̄ viderunt. ¶ Aliqualem vero ordinem ⁊ si non multum seriosum. ignarus ordinis posui pro faciliori inuentione materiarum. Nam distinctum in quatuor ptes principales feci de vitijs ⁊ virtutibus recitare intendendo. ⁊ quālibet partez in titulos. ⁊ titulos i capitula. ⁊ capitula i paragraphos distinguendo. Et in prima parte quedam generalia videlicet de anima ⁊ de potentijs eius. que subiecta eorum habentur. De passionibus tanq̄ principijs eorum. De peccatis in genere ⁊ effectibus eorum. De multiplicibus legibus quibus vitia prohibenf ⁊ virtutes precipiuntur. ¶ In secunda parte de vitijs in specie. videlicet de octo capitalibus ⁊ eorum filiabus ⁊ speciebus. De restitutione. De iuramento ⁊ periurijs. De votis ⁊ transgressionibus eorum. De infidelitate ⁊ speciebus earum ⁊ supstitionibus. Ad singula vitia singulas predicationes ponendo. ⁊ postea que pertinent ad casus conscientie vel declarationem materie. Et pro themate sumitur versus. pē. qr magis in promptu occurrit. ⁊ magis ecclesie in vsu ⁊ cōpendiosior in doctrina ad omnem materiam. ¶ In tertia parte de statibus varijs tam laicorum q̄z clericorum. De ecclesijs ⁊ sacramentis singulis. ⁊ de censuris ecclesiasticis. ⁊ statibus purgandorum ⁊ beatorum. ¶ In quarta parte de virtute in genere ⁊ specie. De virtutibus s. cardinalibus. ⁊ theologicis in specie. ⁊ de earum partibus seu eis annexis. Et si tempus erit. agetur de septem donis ⁊ gratia. Restaret de articulis si vita cōmunicetur que nō minor ceteris erit. Qui inde aliquid vtilitatis hauserit pro me oret. ad dominum nostrum Iesum christum. Que autem inducuntur testimonia ad pbationem dictorum. vltra auctoritates diuinarum scripturarum ⁊ sacrorum canonū que frequenter apponuntur. ⁊ sententias proprias antiquorum doctorū ecclesie. Augu. Hiero. Gre. Ambro. Cris. Basilij. Isido. Bernardi. Anselmi ⁊c. Aliquando gentilium. Platonis Arist. Tullij ⁊ Senece. Adijciūtur determinationes ⁊ dicta multorum modernorum in theologia vel iure peritissimorum quorum hec sunt nomina. ¶ In theologia. sanctus Tho. quem omnibus prepono in suis dictis. Alber. magnus. Petrus de palude. Petrus de tharantasio. qui fuit Innocentius quintus. Durandus Hugo cardinalis. Guilelmus specula. in summa vitiorum ⁊ virtutū. dominus Joānes dominici cardinalis de florētia. Raynerius in summa. Pysanus. Vincētius in speculo historiali ordinis predicatorum omnes isti prenominati. ¶ Bonauētura cardinalis. Richardus de media villa. Alexander de ales. Joannes scotus. Nicolaus de lyra ordinis minorum. Augustinus de roma in quodlibetis. Augustinus de anchona de potestate ecclesie. Gregorius de arrimino ordinis heremitarum. ¶ In iure in glo. decreti. Hugo. Bartho. Brixiensis Bern. In glo. decretalium. Ray. ordinis predicatorum in summa sua antiqua. Innocētius quartus. Hostiē. in apparatu ⁊ summa. Guiliel. in speculo. Archidia. in rosario. Johan. an. in nouella. ⁊ glo. sexti. ⁊ clementi. Johan. de lignano. Johan. caldri. Joā. de imola omniuz nouissimus doctor Petrus de ancharano. Laurentius de ridulfis in tractatu de vsuris. Frācisicus de zābarellis. Nicolaus abbas de sicilia Anthonius de butrio. Petrus ordinis minoruz in directorio iuris. Lapus de castelli. Federicus de Senis in consil. Bartholus Baldus. De historijs exempla ponuntur Grego. in dialogo. Vincentius in specu. Martinus in cronicis. Valerius maximus. Paulus Orosius. De vita patruz. De vita fratrum. De septem donis. Allegantur ⁊ multi alij sapientes: sed quia non ita frequenter ipsos non curaui nominare.

Finit tabula.

Capitulum.iii.de tertia e quarta passione q̄ dicuntur desiderium e abominatio.
Capitulum.v.de quinta passione que dicitur delectatio vel gaudium.
Capitulum.vi.de sexta passione que dicitur dolor vel tristitia.
Capitulum.vii.de septima passione que dicitur spes.
Capitulum.viii.de octaua passione que dicitur desperatio.
Capitulum.ix.de timore.
Capitulum.x.de audacia.
Capitulum.xi.de ira.
Capitulum.xii.de causis passionum.
Capitulum.xiii.de ... mundi carnis e diaboli.

Titulus.vii.de peccato actuali.

Capitulum.i.de ... definitione peccati.
Capitulum.ii.de varia diuisione peccatorum.
Capitulum.iii.de ... peccatis mortalibus.

Titulus.viii.de peccato originali.

Capitulum.i.de causis peccati originalis e eius pena.
Capitulum.ii.vtrum beata virgo fuit concepta in peccato originali.
Capitulum.iii.de conceptione beate virginis per modum sermonis.

Titulus.ix.de peccato ueniali.

Capitulum.i.quomodo ... in peccato veniali ... per que peccatum veniale ...
Capitulum.ii.de remedio peccati mortalis et venialis.
Capitulum.iii.de ... puniuntur ... et de ... cognitione eorum.

Titulus.x.de peccato mortali.

Capitulum.i.quid ... veniale peccatum ...
Capitulum.ii.de purgatorio e suffragijs mortuorum.
Capitulum.iii.de indulgentijs.

Titulus.xi.de lege in communi.

Capitulum.i.de septemplici lege ordinata ad ...
Capitulum.ii.de actibus e ... legis.

Incipit pma pars summe maioris Beati Antonini archiepiscopi. In qua parte ponuntur viginti tituli. Et est titulus primus de anima in cōmuni.

¶ De ipsius aie silitudine ad deū. Cap.j.

Uenite audite & narrabo omnes q timetis deuz q̄ta fecit aie mee. Ps.lxv. Inuitat ps. Nō omnes. sed timentes deum ad cōsiderandum magnificam nobilitatem anime rōnalis & q̄ inumera bona & magna contulit ei altissimus. Qui enī nō timent deum nō curāt talia cognoscere sed solum corporalia & mūdana. Cōsiderans autē istam nobilitatem anime deuotus Bern. in li. medi. O anima ingt insignita dei imagine decorata similitudine redempta christi sanguine desponsata fide. dotata spū. deputata cum angelis. capax beatitudinis. heres bonitatis pticeps rōnis. quid tibi cum carne. q.d. quō solū vacas corpori puidens sibi. nō tibi. subijciēs te sibi cū sis ita nobilis & magnifica. & ipsa ita vilis & fetida. Eius pulchritudinez & exaltatiōnem cōgrue figurauit hester que pulcherrima naturaliter ornata per tempora multipliciter peruenit tandem ad matrimoniū cōsumatiōez feliciter cum Assuero cū ipso summo monarcha cōregnans. Uasti etiam pulcherrimā regno priuata. q2 mandatis eius obedire contēpsit. vt p3 in li. hester. ij.c. Interpretaf hester humilis vel electa in tēpore. & signat animam que a deo eligif & per humilitatem ei9 electio intimaf. Hec pulcherrima est in sui essentia s3 pulchrior adhuc reddif & amabilior ex ornatu virtutum. Peruenit aūt ad cōsummatū matrimonium cū assuero qui interpretatur beatitudo figurans dūm Jesum xpm cu3 perfecte ei vnitur in gloria superna. regnans cum eo in eternum vbi consequitur omnimodā sui pfectionē. Uasti autem signat q̄libet animam & si pulchram in sui natura. sed tamen qui dei mādatis obedire cōtēnit reprobatur. & regno felicissima priuatur. Ad hoc autem opprobriu3 venit. quia vt ingrata & superba. dignitatē suā & a quo habuit nō intelligit. sequens instigationem carnis. Quod innuit salomō. Canti.j. dicens. Si te ignoras o pulcherrima inter mulieres egredere & abi post vestigia gregū. idest si pro q2 te nō cognoscis. & dignitatē & cōditionē tuā nō attēdis pulcherrima mulieꝝ. i. creaturaꝝ hoc tibi sequr. Egredere idest egredieris de domo paterna vt prodigus filius in regionem longinquā de domo proprie ɔsciētie abi. idest abibis post opa carnalia que sunt signa gregum idest brutoꝝ animaliū. Nō enim intellexit... ps.xlviij. cū in honore eēt nō itellexit cōparatus est iumentis insipiētib9 &c. Hoc aūt nō agit q nobilitatē & aie cōditionē nō attēdit. Un̄ Hugo de arra aie ipsi loquēs ait. o si teipsam videres. si pulchritudinē tuā attēderes nunq̄ aliā creaturā q̄ teipsam magis amares. Uenite ergo & audite q̄ta fecit deus aie rōnali. nā & si q̄tum ad corpus etiā fecit multa & magna. Fecit aie magna q̄tum ad nālia que formauit: fecit aie maiora q̄tum ad virtualia qb9 decorauit: fec aie maxia q̄tum ad supnalia. que ei pparauit. Unde si de ea queratur illud qd christus dixit Math. xxij. Cuius est imago. Nam & dicit ps. In imagine pertransit homo. Rñderi pōt. Est imago anima icreate deitatis q̄tum ad naturalia: est imago anima icarnate v̄itatis q̄tum ad v̄tualia: est imago anima glorificate intellectualitatis q̄tum ad supernalia.

¶ Quantū ad pmū .§.I.

Anima dr̄ imago dei & ppterea Geñ.j. Faciamus hoiem. dixit deus. ad imaginē nostram. p heresi ponif. xxiiij.q.iij.c. penul. dicere aia3 nr̄am nō esse imaginē dei. Et Aug. in li. de trini. dicit. Licet aia nr̄a nō sit eius nature cuius est deus. ibi tñ imago eius querēda est quo nihil est melius. Hec ergo aia nō est silitudo oimode idētitatis cuiusmodi ē filius. Un̄ Amb. tractans illud. Deus qs erit similis tibi. dicit. dicit. Nō vtiq3 nullus. q2 imago patris ē fili9. de peni. dis.j. sequē. §. post. c. importuna. sed est imago representationis hñs plures silitudines pportionis ad ip3 deū. Nā vt dicit Au. extra de sum. trini. & fide catho. c. dānam9. Inter creatorē & creaturā nō pōt tāta silitudo notari qn maior dissimilitudo sit notāda. ¶ Nouē ergo silitudines s̄m pportionē inter deum & aiam q̄tum ad sua nālia pñt noiari. Et pma est. q2 deus vnus est in essentia. Exo. xx. Deus tuus vnus est. & aia nr̄a vna est in essentia. lic3 enim corpus nr̄m a principio cōceptionis habeat primo aiam vegetatiuā & postea aia3 sensitiuam. Et in plātis alia sit aia vegetatiua qua crescūt & fructificāt alia in brutis aialib9. qua sentiūt & vegetanf in hoie tñ cum infunditur aia ipsa aia rōnalis essentialr vna est. hñs pfectionē ois aie. i. solū itelligēdi potētiā s3 ēt sentiēti & vegetādi. ¶ Scda silitudo. de9 trinus ē in psona. iuxta illud pma Joh.v. Tres sunt q testimoniū dāt in celo. pr̄. vbū & spūsanct9. Et aia est trina in potētia. s. memoria itelligētia et

Margin notes:
ps. xlviij.
Aia est imago increate deitatis.
Noue3 sunt similitudines inter deū & aiam q̄tū ad sua nālia.

volūtate. In hoc tñ dissilitudo. q: tres persone diuine sunt deus sz potētie aie nō sunt essentia aie sz vires eius ab ea fluētes. Tertia deus est simplex oino ita q nulla cōpositio in eo repiẜ. ⁊ neqz ex mã ⁊ forma. neqz ex subiecto⁊ accidēte. nec ex esse ⁊ essentia. Et aia nr̃a simplex ē q̃ztum ad hoc q: nō est composita ex mã ⁊ forma put est hō ex corpe ⁊ anima ⁊ alia corporalia. ¶ Quarta deus est imortalis. j. Thimo. j. Regi sclo⁊ imortali ⁊c̃. Et aia imortalis iuxta illud. Sap. iij. Justo⁊ aie in manu dei sunt ⁊c̃. Visi sunt oculis insipiētium mori. illi aūt sunt in pace. Cōsiderata enim aia sm sbam suaz vt dicit Vincen. in speculo historiali. incorruptibilis est: q: nō est ex ꝯtrarijs eius sba nec aliqd sue nature ꝯtrariū hēt a qua possit corrūpi. Similiter ꝯsiderata q̃ztum ad formā que est potētia itelligēdi. q: intellectus est capax oiuz forma⁊ intelligibiliū que per se sunt incorruptibiles. Silr̃ ꝯsiderata ad finē suū. qua data ē ei virtus speculatiua ⁊ motiua per quā se pōt ordinare ad sūmū bonū. sm hoc manet volūtate pmij incorruptibilis ⁊ magnitudinē pene vel pmij. Ex creatione hēt vt actione alterius non possit corrūpi. nisi ex actione dei. Ex relatione vo ad finē hz q velit deꝰ eā nō corrumpi hec ille. De imortalitate tñ aie plenius infra pbabitur. ¶ Quinta similitudo. deꝰ inuisibilis est.

Eodez ti. ca. v. j. Joh. iiij.

Joh. j. Deum nemo vidit vnq̃. Est enim spūs. Joh. iiij. Deus spūs est. ⁊ sensus corporalis nō est apprehēsiuus rei spūalis sz corporalis. Qd aūt dicit. Jacob Gen. xxxij. Vidi deuz facie ad faciē. intelligēdum est sm magrm in. ij. sentē. q: vidit aliquē angelū i specie corporali apparētē. deū representātem. ita ⁊ aia inuisibilis est q: spiritus est. Vñ xps in cruce ait. Luc. xxiij. In manus tuas dñe cōmēdo spūm meū. idest aiam. Vñ oculis corporeis videri nō pōt. Qd aūt dicit Greg. in. ij. dialogo⁊ beatū Bñdictū vidisse animā sororis. s. Scolastice in modum colūbe in celū ascēdere nō est inteligēdū aiaz eē talis forme vel cuiuscūqz corpalis. sz ad ostēdēdum puritatē illius apparuit illi tale aial ex aere formatū. ¶ Sexta deꝰ est vbiqz. Hiere. xxiij. Celū ⁊ terrā ait ego ipleo. Totus est in toto vniuerso non ꝯclusus ⁊ totus in q̃libet pte eius q: indiuisibilis est ⁊ vbiqz influit ⁊ opaẜ virtus eius. ⁊ si nō vbiqz manifestet gliaz eius vt in celis. Et anima nr̃a est tota in toto corpore: ⁊ tota in omni pte eius. Nō enim viuit corpus nisi aia presente inqt Aug. de pe. dist. j. resuscitatus. Ita etiā non viuit nec sentit aliq pa corporis nisi per aiaz. ⁊ q: aia nō est q̃ta dimēsiue. ideo vbi est. ibi tota est. Unde cū lediẜ aliqua ps minima etiā sentit qs dolorem. q: ibi est anima que viuificat illam partē. ¶ Septia deus est vnum pncipium vniuersi seu mūdi a quo omnia pcesserūt. Apo. j. Ego sum alpha ⁊ o pncipium ⁊ finis. ⁊ homo est vnū pncipium mūdi minoris. idest totiꝰ generis humani. qd pcessit ex eo q̃tuz ad corpulētā substātiā. Adā ei primo solus formatus est ⁊ de eo eua ⁊ ex illis alij. Hec silitudo imaginis poniẜ ab Aug. xxxiij. q. v. hec imago. Sed q: hic agiẜ de aia nō de toto hoie. ideo ista silitudo Aug. dimitti pōt ⁊ ponaẜ alia. s. q deus est ipassibilis. Malach. iij. Ego deus ⁊ non mutor. ⁊ aia non qdē imutabilis oino sz per alteratione seu lesionez naturalr. Nam qd aia dānati patiaẜ in iferno vel purgatorio ab igne. hoc agit ignis nō naturaliter sed vt instrumētū diuine iustitie acerbissime crucias. ¶ Octauo deus i se gaudiosus. ⁊ anima est naturaliter gaudiosa quia est apta naturaliter participare eius btitudinez. Vñ dicit beatus Tho. q homo nō potest diu stare in tristitia qn ꝯuertat se ad aliquod gaudiū ⁊ delectationē. ⁊ iō si nō se exercet in gaudio ⁊ delectatione spūaliuz imergit se delectationibus mūdi. ¶ Nono deus est intelligibilis ⁊ actu intelligit infinita. ⁊ est volibilis omnis boni. ⁊ aia nostra est intellectiua ⁊ in potētia ad intelligēdū infinita. ⁊ volēs nãliter bonū ⁊ ifinitū bonū. Magna vtiqz sunt ista que fecit deus aie. ⁊ iō recolēda. ⁊ tā pulchra imago cōseruāda. nō minus q̃z pictura dei.

¶ Quātū ad secūdū. §. ij.

Anima est imago icarnate veritatis.

Aia est imago incarnate veritatis mediātibus virtutibꝰ q̃s nō a se hēt sz ifusas a deo. Unde aia rōnalis est adhuc pulchrior q: potior ē grã vñ pcedūt virtutes q̃z nature. sm Amb. de cō se. dis. ij. reuera. Et sm h est aia imago veritatis incarnate. idest xpi. iuxta illud. Roma. viij. Quos psciuit hos ⁊ pdestinauit ꝯformes fieri imaginis filij sui. Et. j. Cor. xv. Portemus imaginē celestis. s. xpi qd fit imitādo virtutes eius ⁊ habēdo spūaliter nouē silitudines pdictas sm pportionē iter deū ⁊ aiam.

Nouē modis portaẜ imago xpi spiritualr

¶ Primo videlicet sicut aia est vnalita ⁊ tu sis totꝰ vnuz cū deo vniꝰ ⁊ per ꝯformitatē volūtatis. j. Cor. vj. Qui adheret deo vnus spūs est. cū eo. s. cōcordādo se cum volūtate sua vt xps qui dixit. Nō mea volūtas sz tua fiat. Mat. xxvj. ¶ Secūdo sicut aia est trina in potētia. ⁊ tu sis trinꝰ in dilectione scilicet dei tui ⁊ primi sm illud. Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo ⁊c̃. et primū tuū sicut teipsuz. Lu. x. Quod fecit xps Apoc. j. Dilexit nos ⁊c̃. ¶ Tertio aia ē simplex ⁊ tu sis simplex nō duplex habēs in oibꝰ rectā intētionē. q: si oculus tuus fuerit simplex. totū corpus tuū lucidū erit. Lu. xj. Petrus i prima canonica. c. ij. de xpo ait nec dolus inuen-

tus est in ore eius. ¶ Quarto aia ē imortalis ⁊ tu caueas tibi a pctis. qꝛ vt dr̄ Ezech. xviij. Anima que peccauerit ipsa morief nō q̄tū ad substātiā. sed q̄tuȝ ad gratiaȝ qua priuaf. per mortale. ⁊ per venialia disponif ad mortale. j. Pe. ij. de xp̄o dī: pctm̄ nō feci. ¶ Quinto aia est inuisibilis ⁊ sp̄ualis ⁊ tu occultes opa tua bona ne videātur. vt vites supbiā ⁊ inanē gloriā. Math. vj. Attēdite ne faciatis iustitiaȝ vestraȝ corā hoib⁹. Sint ipsa opa sp̄ualia separata a vita carnali sensuali. qꝛ sp̄us carnem ⁊ ossa nō hēt. Luc. xxiiij. Sic xp̄s mūdato leproso p̄cepit vt nemini diceret. Math. viij. ¶ Sexto aia est in toto corpore vbiqȝ. ⁊ tu sis circūspectus quo ad oēs potētias interiores ⁊ exteriores ne ex aliqua parte diabolus valeat itrare nec per visuȝ nec per auditū nec per cor ⁊ huiusmodi. Abacuc. ij. Super custodiā meaȝ stabo. ¶ Septimo aia est ipassibilis ⁊ tu nō moueris tribulationibus ⁊ angustijs oblitus iniuriaruȝ oiuȝ. Leuit. xix. Nec memor eris iniurie ciuiū tuoꝝ. exemplo christi qui semp siluit ⁊ patiens fuit. ¶ Est octauo aia gaudiosa ⁊ tu gaudeas semp nō in mūdo. sed in deo ⁊ bonis opibus. Semper peccator de peccatis doleat ⁊ de dolore gaudeat dicit Aug. de pe. disti. iij. si aplus. Ad Phil. iiij. Gaudete in dn̄o semper. ¶ Nono aia est intelligibilis. veritatis. et volibilis bonitatis. ⁊ tu ergo vaces veritati p lectionem ⁊ auditionem diuinorum ⁊ verū bonum nō falsum ⁊ apparens appetas. Nam sȝ Grego. Qui ea que dei sunt sciunt. a domino sciunf. ⁊ qui ea que dei sunt nesciūt. a domino nesciunf. distin. xxxviij. Semper christus mente gaudebat ⁊ veritatem speculabaf. ¶ Quia etiam in baptismo anima per fidē efficif sponsa christi. ipse christus cōfert ei nouē ornamenta virtutum que ipse habuit. Et hec notanf in auctoritate Ezech. xvj. vbi sic dicit sponsus. Laui te aqua ⁊ mūdaui sanguinem tuuȝ ex te. vnxi te oleo. vestiui te discoloribus. calciaui te iacincto. cinxi te bysso. indui te subtilibus. ornaui te ornamento. dedi armillas in manib⁹ tuis ⁊ torques circa collum tuum. dedi in aurē super os tuum. circulos aureos in auribus tuis ⁊ coronam decoris in capite tuo. ornata es auro et argento. Hec ibi. Ubi considerādum q̄ anima lota est aqua baptismi ⁊ sic mundata a sanguine peccatoꝝ. Uncta oleo crismatis. ⁊ tunc aia intus ornatur auro gratie ⁊ corpus argēto clare fame. tunc primo induit eaȝ subtilib⁹. idest camisia subtili fidei. qꝛ trāscēdunt rōnē ea que sunt fidei. ¶ Scd̄o induit eā vestitu deaurato charitatis. ¶ Tertio clamide discolorib⁹ idest diuersorum colorum. idest iustitiā que dicitur omnis virt⁹ ⁊ sic varia. ¶ Quarto cingit cingulo byssino castitatis ⁊ abstinētie que ptinēt ad tēperātiā. ¶ Quinto calceat iacincto colore ceruleo. s. simile celo. idest spe eternoꝝ ⁊ desiderio celestiū. ¶ Sexto ornat armilla, in brachijs, fortitudinis ⁊ exercitio bonoꝝ operum. ¶ Septimo ornaf torque auro circa colluȝ. s. prudentie. ¶ Octauo appenduntur in aures in auribus humilitatis quidē ⁊ obedientie in aduersis. ⁊ tēperātie in p̄speris. Tādem nono coronatur corona decoris in capite. s. perseuerantie. Nam vt dicit Bernar. Sola perseuerātia coronabitur. His omnibus ornamētis fuit christus ornatus. Nam quantum ad fideȝ habuit eam non sicut nos quia clare deum videbat. sed q̄tum ad id quod est perfectionis in ea. scilicet assentiendo omni veritati diuinitus reuelate. Specie vero quantum ad glorificationem corporis futuraȝ vt ergo portemus imaginem celestis. induimini dominum Jesum christum. Roma. xiij.

Aia in baptismo recipit a christo nouē ornamenta virtutū que ipse habuit

¶ Quātū ad tertiū. §. iij.

scilicet supernalia que anime preparate sunt. est imago glorificate itellectualitatis. idest angelorum sanctorum. j. Corinth. ij. Oculus nō vidit nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit. que preparauit deus diligentibus se scilicet bona glorie que angeli possident in patria. ad quam homines ascendentes equales sunt angelis dei. ait christus. Math. xxij.

Anima est imago glorificate intellectualitatis.

¶ Nouem autem sunt ordines ipsorum angelorum. inquit Grego. de peni. distinc. ij. §. principium. Angeli archangeli. potestates. virtutes principatus. dominationes. throni. cherubin. seraphin. Homines autem non facient ordinem decimum de per se in gloria: sed assumuntur anime sanctorum ad diuersos ordines angelorum secundum differentiaȝ meritorum. Et quāuis quilibet ordo possideat aliquod donum excellenter vnde denominatur vt dicit magister in. ij. senten. distin. ix. nihil tamē singulariter. Participat ergo quelibet anima beata cum omnibus ordinibus aliquid. Nam seraphica est per amoris ordinem. Interpretatur enim seraphin incendens. ⁊ Esa. xxxi. c. dicitur. Uiuit dominus cuius ignis est in syon: ⁊ caminus eius in hierusalem ⁊c̄. Est anima cherubica per cognitionis plenitudinem. Interpretatur enim cherubin plenitudo scientie. ad Heb. viij. Omnes scient me dicit dominus a maiori vsqȝ ad minorem. Grego. iiij. mora. Quid est qd̄ nesciant qui sciente oia sciunt. Et thronica per p̄mij quietā ⁊ securā tētionē. Thronus dī: sedes nobilis in q̄ gescif et

Anima btā participat aliqd cū oīb⁹ ordinib⁹ angelorum.

firmus q̄ꝫ manet. Joh. xvj. Gaudiū vestruʒ scʒ supne glie: nemo tollet a vobis. Jo. x. Ego vitā eternā do eis. s. ouib⁹ meis: ⁊ nō pibūt in eternū. Est dn̄atiua per sūmā puritatē. Maius dominiū esse nō pōt q̄ʒ esse liber a vicijs ⁊ passionibus ⁊ miserijs corpis q̄d nō fit nisi in glia. Ro. viij. Jpsa creatura liberabit a seruitute corruptiōis in libertatē glie filioꝝ dei. in multis hic offendim⁹ oēs: sʒ ibi sine macula sūt ante thronū dei. Apoc. xiiij. Principatū h̄et aīa sūme dignitatis. naʒ oēs reges ⁊ pncipes mūdi sunt. j. Reg. ij. vt sedeat cuʒ principib⁹: ⁊ soliū glie teneat. Fecisti nos deo nr̄o regnū. i. reges. c. itant sancti: vt d̄r in Apoc. v. Uirtutē h̄et in se sūme vigorositatis. ⁊ quo ad aiaʒ i oī v̄tute firmatā. mutata tn̄ fide in visionē ⁊ spe in possessionēʒ. Et quo ad corp⁹ factū in resurrectiōe finali im-
Ps. xv. mortale ⁊ ipassibile. ps. Fluminis impet⁹ letificat ciuitatē dei. Jmpet⁹ aūt fluminis signat p fectionē virtutū. q: ad vsuʒ nō pn̄tis vite. sʒ psectionē virtutū. q: ad vsum nō pn̄tis vite. sʒ psecissime crūt in aīab⁹ Apoc. vij. Nō esuriēt neq̄ꝫ sitiēt amplius ⁊c. Faciētes ēt miracula plurima post mortē sancti. Jnter ptātes repit p expulsione demonū. Nā sicut angeli scti refrenāt malitiā demonū. ne tm̄ noceāt quātū vellēt ⁊ pcipue ptātes. ita ⁊ sancti iuuāt nos ꝯ malitias demonū spūalr̄ ⁊ corpalr̄. vt pʒ ad corpa multoꝝ sanctoꝝ. Archāgeloꝝ capit pprietatē aīa p altissimā claritatē ⁊ reuelationē magnoꝝ secretoꝝ. Angeloꝝ aūt p obediētie agilitatē parate sunt
Ps. cij. semp. ⁊ nīl aliud pōt in eoꝝ appetitu cadē nisi q̄d deus vult: sicut ⁊ de angelis d̄r in ps. Faciētes v̄bū eius ad audiēdā vocē sermonū ei⁹. Et sic aīe p bona supnalia collata est imago totius celestis hierarchie in pr̄ie. Sed si h̄ viuit vitiose efficit imago diuersaꝝ bestiaruʒ. Ro. j. Mutauerūt gliaʒ icorruptibilis dei. i. gliosaʒ imaginē corruptibilis hoīs q̄drupedū serpētū. volucrū ⁊ ceteroꝝ. Hinc ⁊ Boe. de phica ꝯsolatione. Euenit vt quē diuersis vitijs trāsformatū videas hoiem estimare nō possis. Exēplificat de diuersis vitijs varijs bestijs assimilatis supbia leoni. Jnanis glia pauoni. Jnuidia linci. Auaritia talpe vl̄ serpēti terrā comedēti. Jra cani. Gula vrso. Accidia asino. Luxuria porco. Timiditas ceruo. Jnstabilitas aui: ⁊ hm̄oi. Et ꝯcludit Boetius. Jtaq̄ꝫ fit vt qui pbitate deserta in diuinā ꝯditionē trāsire nō possit vertat in beluā. Q̄d ⁊ p figurā ostēsuʒ est in Nabuchodonosor q̄ ppter supbiā suā est in bouē ex hoīe cōmutatus. vt dic̄ Aug⁹. xvij. q. iij. Miror. Et tales peccatores in alia vita sumūt imagines demonū. Unde Trenoꝝ. iiij. Denigrata est sup carbones facies eoꝝ. Demones coīter pingunt nigri. ad innuēdū obscuritatē ⁊ horribilitatem eorum.

Aia q̄ hic viuit viciose: efficitur imago diuersaruʒ bestiaruʒ.

¶ Pro maiori aūt declaratione eius quod est supra de imagine. Nota q̄ q̄nqꝫ sunt que deū diuersimode representāt. s. vestigiū imago: ad imagine esse. Similitudo ⁊ equalitas. Primo eniʒ vestigiū repñtat illud a quo causatū est expssiue. sicut impssio pedis relicta in puluere. ⁊ sic cinis d̄r vestigiū ignis: ⁊ sic quelibet creatura irronalis d̄r vestigiū dei: q: ipm aliquo mō repsentat p aliquā sui v̄tuteʒ. Un̄ Job. xj. [illegible] q̄ꝫ ad pfectū oīpotentē repies. Scḋo imago repsentat [illegible] duob⁹ modis: q: vel spei silitudine: sicut imago regis in filio: vel in figure silitudīe: vt pʒ d imagine regis expssa in numo. Ponit Aug⁹. i lib. de decē cordis exēplū dicēs. q̄ sic imago impatoris. aliter est numo. aliter in filio. q: in filio est impssa ꝑm ꝯueniētiā nāe. in numo aūt nō. Sic ⁊ tu numus dei es. Et h̄ melior: q: cuʒ quadam vita ⁊ itellectu es: vt sciās cui⁹ geris imagine. numus aūt nescit se h̄re imagine imperatoris. Ponit et exēplū de imagine q̄ est in filio ⁊ in speculo. Jn filio enim hoīe est imago pris: ⁊ ex h̄ est pr̄ eius. Jn speculo v̄o imago nō est h̄ q̄ ipse ho. ⁊ ex h̄ nō est pr̄ eius. Jn filio regis est imago ꝑm equalitatē substatie. ⁊ ex h̄ rex est pr̄ filij. Jn speculo aūt loge est a sbīa. Sic a sm̄. Filius dei est imago pris: ⁊ nunq̄ꝫ d̄r esse ad imagine. ⁊ hoc pp identitatē nature expssaz quā dei filius repsentat. Hō v̄o d̄r imago dei propter identitatē similitudinis. ⁊ dicit etiam esse ad imaginem ppter impfectionem similitudinis. Unde dicit Geñ. j. Faciamus hoiem ad imaginē ⁊ similitudinē nostraʒ. Nam hec prepositio ad: distantiā significat. Tertio similitudo representat eandem qualitatem non vt expressam ab alio: vt ouum est simile ouo. nō tamē est imago oui: quia nō expressū ē ab ouo Unde vbicuq̄ꝫ est imago est similitudo. sed nō econuerso. Quarto equale representat illud a quo est expressum pfecte. Nam equalitas non est de rōne imaginis nisi pfecte qualis est filius dei. ¶ Et his elicitur q̄ aliqua creatura est que nec imago est nec ad imagineʒ. vt creatura irronalis. sed dicit vestigium dei. Aliqua res est que nunq̄ꝫ est ad imagineʒ: sed imago dei tm̄ vt filius dei. Colloc. j. Est filius dei imago inuisibilis dei. Et hoc propter identitatem nature. Aliqua creatura est que est imago dei ⁊ ad imaginem dei. vt homo qui propter similitudine non equalitatis sed proportionis inter deum ⁊ ipsum dicit imago. ⁊ ppter impfectionem similitudinis dicit ad imagineʒ dei: quia scilicet non habet identitatem nature cū deo sicut dei filius. Raynerius post Thom. in parte prima. q. xciij.

Quinqꝫ sunt que diuino de repsentant deuꝫ

¶ Capitulum scdm de mira nobilitate anime.

B Enedic aia mea domi nũ: dñe deus meus magnificat⁹ es vehemēter. Ps̃.ciij. In oibus opib⁹ suis dñs magnificat.i.magnus efficit nō in se q augeri nō pōt. s3 in nři cognitione.i.magnus ōndit nobis in sua potentia.sapia.⁊ beniuolētia. Qui facit magna ⁊ inscrutabilia ⁊ mirabilia absq3 numero. vt ait Job. Sed inter oia opa sua ab extra: vehemē-
Job.v. ter magnificat:id est magnus ⁊ mirabilis ostēditur in anime rōnalis creatione ⁊ bonoꝝ innumerabiliū eidē collatione. Et iō bñdic aia mea dñm: bñdic corde.ore.⁊ ope.⁊ vt frequēti⁹ bñdicat frequēter ꝯsiderare debet ipsius anime excellētiā nobilitatē ⁊ pulchritudinē sibi collatā. Sicut eni3 pncipiū salutis est cognitio sui. ita causa interitus est ignorātia. Siquidē ignorātia mater cūctoꝝ erroꝝ ab omnibus vitāda est. vt dicit.xxxviij.di. Ignorantia.⁊ pmaxime ignorātia sui. Unde ⁊ querēti cuidā vnde posset beatus effici.respōsum fuit ab Apolline delphico.gnotisoliton.i.nosce teipsu3.qđ allegat Bernardus ad Eugenium scribens. Qđ sub
Job.v. alijs verbis notat Job dicens Uisitans specie3 tuam non peccabis.i.considerās tuā essentiā.i. teipsum: vt exponit Helinādus. Quid enim pdest homini scire. vires herbarū.virtutes celorū.siderū cursus.hoium mores.naturalia cuncta sui notitia post posita. Ipsam aūt aie qualitatem describit Salomon dicens Canticoꝝ.j. Si te ignoras.o pulchra inter mulieres ⁊c̃.vt infra patet. ¶ Quāto sit aie humane pulchritudo: nobilitas ⁊ refulgētia: ⁊ q̄ta sit circa hoc ipsum ignorātia ⁊ quō possit ⁊ per que media deuenire vt habeat ipsius aie natura: ⁊ vtilis notitia ⁊ recta vita pulchre ⁊ deuote ⁊ egregie ostēdit Jo.dñici cardinalis in itinerarij libro. exponēs dicta verba. Si te ignoras: o pulchra
Cañ.j. inter mulieres egredere ⁊ abi post vestigia gregum.⁊ pasce hedos tuos iuxta tabernacula pastorū. ¶ In qbus qdē vbis sponsus aie xps ipsam sponsam alloquens tria de ipsa ostendit.

¶ Primu3 est defectio cognitionis naturalis ibi. Si te ignoras.

¶ Secundum est perfectio conditionis humanalis. ibi O pulchra inter mulieres.

¶ Tertium est instructio perfectionis internalis. ibi. egredere ⁊ api ⁊c̃.

¶ Inchoando a se- .§.I. cundo cum scilicet dicitur. O pulchra iter mulieres. notatur magnitudo mirabilis excellentie anime. ex tribus ibi positis. scilicet primo ex articulo vocationis cum dicitur o. secundo ex substantiua intellecto adiectionis: cum subditur pulchra. tertio ex termino comparationis. ibi. inter mulieres. Ubi sciendum q cum sacre scripture preciosissima verba nullū superfluu3 nil ociosum admittant. iste vo articulus seu interiectio o. includatur in omni vocatiuo. sequitur q vbi potest intelligi videtur superflue annotari nisi debita ratio assignetur. Et ideo considerandum est q o est nota admirationis. durationis. compassionis. reuocationis. affectionis: ⁊ perfectionis. ¶ Ex quibus concluditur q domino predicente cum eam vocat o anima est admirabilis. est durabilis. est interminabilis. est desiderabilis. est amabilis. ⁊ est commendabilis. ¶ Primo igit dico q o notat admirationem. vnde cum de aliquo admiramur tanq3 ibi deficiat spiritus noster vltimam litteram proferimus ore que est scientie elementu3 finale v ⁊ in greco o. Unde ⁊ saluator admirās seu ad modū admirantis se habens ergo cananeam dixit O mulier magna est fides tua. Mirabilis siquidem est anima ⁊ a nobis incomprehensibilis pro statu vie. ⁊ iuxta intelligentie facultatem naturalem. Mirabilis vtiq3 in essentia. mirabilis in capacitate. Nam quātumcūq3 quis proficiat in scientia nihil est respectu eius quod adhuc scire pōt. Apparet capacitas eius mira ex artibus adinuentis plurib⁹ ⁊ scientijs varijs acquisitis ex virtutibus descriptis: vt infra patebit. Mirabilis est in diuine imaginis confluentia: vnitatem ⁊ trinitate3 super omnia distinctus representans vt.s̃.patuit. Mirabilis est in potentiarum pluralitate. s. vegetatiua. sensitiua. intellectiua. quarum quelibet in plures subdiuiditur vt infra ostenditur. Mirabilis in corporis coniunctione. cu3 res tam nobilis ⁊ magnifica vniatur cum re tam vili ⁊ infima quale est corpus. ⁊ de hoc etiam infra. Mirabilis est in corporali contagione. cum mūda a deo creatur: subito a corpore cui vnitur: inficiatur. Et non minus mirabilis in eius per baptismum mūdatione. Mirabilis est in sui corporis exercitatione p potētias eius: de quo infra habebitur. Mirabilis est in sui separatione a corpore ⁊ operum suorum retributiōe. de qbus etiam tractabitur. Mirabilis demū in defuncti corporis reassumptione. ¶ Secundo: o est nota durationis. Ex parte post. iuxta illud Apocalip.j. Ego su3 alpha ⁊ o: primus ⁊ nouissimus. vbi a denotat eternam durationē ex parte ante. quia nulla littera ante eam. O vero ex parte post signat durationem. quia nulla littera sequitur sm grecos. Anima igitur humana non habet durationem ex parte ante. quia creata est in tempore. sed ex parte post: quia nō terminatur sed est perpetua ⁊ imortalis ⁊ de eius

Hec3 littera. o ser potest notare.

ca. pre ce.§.j. ⁊.iij.in fi.ti.iiij.

ca.vj. co.ti.

ti.v.P to.

imortalitate plenius infra agef. Et sicut finis al
cor.ii. c.v. phabeti est o sm grecos. ita finis oium celoꝝ ⁊
creaturarum est anima rõnalis. Et ideo postq̃
oia creata sunt deniũ ipsa creata fuit ⁊ propter
ipsam creata sunt omnia. finis enim ⁊ si sit pri/
mum in intentione. est tamen vltimum in exe/
cutione operãtis. Omnia inquit Aug⁹. super
Genesim. Fecit deus propter hominem. homi
nem autem propter seipsum. ¶ Tertio o est no
ta compassionis. sm illud Tren. iij. O vos om
nes qui transitis per viam attendite ⁊ videte si
est dolor similis sicut dolor meus. Cõsueuit eni
psona afflicta de se vel alterius afflictione mul
tum dolens. frequenter cum suspirijs emittere
o. in qua omnis vere vox terminatur languen
tis. Nulla etiam litterarũ formatur pleno ore
nisi o. Et nulla aptior ad clamandum q̃ o. Au/
di o anima deum tibi loquentem ⁊ dicentẽ o.
⁊ nõ respicias reptuẽ auribus o. Tibi enim cõ/
patitur. quia in peccatis fuisti. Tibi enim cõpa
titur que tam nobilis ⁊ admiranda ad tantam
miseriam es deducta vt peccato sis subdita: ⁊
de regina vniuersorum sis corporis vilis ancil
la effecta. Tibi compatitur que eras celum di/
uinum ⁊ facta es demonum phanum. Tibi cõ
patitur cui seruiebant angeli: nũc imperant de
mones. O si tu videres tuam dignitatem per
gratiam ⁊ nobilitatem: per naturam. ⁊ deniuẽ
scires ad quam infelicitatem te deducit pecca/
tum. quantum tu clamares o incessanter. Ille su
spirat vt suspirare te doceat. dolorem affigit vt
de te tu perfecte doleas. Et lãguores ⁊ dolores
ipse adhuc plangit in cruce ⁊ clamore valido.
vt perpendis exinde quãtum tu debes dolere
que cõmisisti peccatum. ¶ Quarto o est nota
affectionis seu desiderij ⁊ dilectionis quod ex/
primebat psal. cxvij. dicens. O domine saluũ
me fac: o dñe bene psperare. A pueris ⁊ turbis
clamatũ est in hebraico osanna. ex affectu coꝝ
ad christum. Math. xxj. Volẽs ergo deus insi/
nuare quanta affectione desiderio ⁊ amore vo
cet aiam: vt spem generet atq̃ dilectionẽ reci/
procã dicit: o pulchra. ope nãq̃ ostendit qcqd
exp̃ferat voce q̃. s. solerter te errantẽ quesiuit:
pditã reqsiuit. Accẽdit lucernã fidei totam do/
mũ p charitatẽ euertit inueniẽs letaf cũ ange/
lis. ⁊ si corã hoibus vere tristaf: portat in hũe/
ris. reducit ad caulas. totã curiã gaudio ⁊ tri/
pudio iubẽs p simphoniã ⁊ choꝝ: etiã cũ vici/
nis iocũdari vt parabolice h̃r Lu. xv. ¶ Quin
to o est nota reuocationis siue secũde vocatio/
nis. expire in te rogo vsũ vocantium si als nõ
notasti. qm̃ qui aliũ vocat. in pma voce o nõ ap
ponit. in scða apponit. in tertia nõ replicat o. in
quarta võ iterũ dicit o. Et sic deinceps antẽq̃
rñdeat ille. in dispari fine o: in pari cũ o for/
mat clamorẽ. Cũ itaq̃ audis q̃ tue vocationi
preponif o. scito te alias ab eodẽ vocatã ⁊ accu
sa tarditatẽ tuã. ⁊ venerare cũ gratiarũ actione
bonitatẽ ⁊ pietatẽ suã. Te quippe primo voca/
uit per creationẽ inserens in natura suiipsius
appetitũ. iuxta illud Boetij. Inserta est nãliter
mẽtib⁹ hoium veri sũmiq̃ boni cupiditas. Et
nũc vocat per noui luminis infusionẽ vt altio/
ra cõscẽdas. Et si forsitan te vocauit sũmo ma/
ne pueritie in tertijs adolescentie. sexta iuuẽtu
tis. nona virilitatis: ⁊ iã venisti ad vndecimã
senectutẽ saltẽ sic pro te vatigato rñde. pare vo
canti. vineã intra. pro ipso labora. plus acceptu
ra q̃ tu scires petẽ. vt habef in parabola Mat.
xx. ¶ Sexto o est nota pfectionis: vocat enĩ te
per o. vt perfecte sequaris quã vult facere pfe/
ctã ipse. Perfectũ aũt dicif cui addi nihil potest
de essentialib⁹ sine specifica mutatione ipsius
cui fit additio talis. ⁊ hoc modo dicti sunt pfe/
cti celũ ⁊ terrã ⁊ ois ornatus coꝝ. Geñ. j. Licet
enim hõ potuerit esse pfectior in accidẽtib⁹. vt
s. nõ potuisse peccare si habuisset maiorẽ grãm
⁊ hmõi. in ẽentialib⁹ võ nõ. Nã si adderet de⁹
aliqua aie supra potẽtiã intellectiuã. que essen/
tialẽ pfectionẽ importarẽt. ipsa aia nõ esset eius
dẽ speciei cũ prima. ⁊ sic de alijs. Essentia litte/
rarũ est linea quedã seu linee. O aũt vna linea
pficif que pncipiũ fini ꝯiungit. ⁊ ideo pfectior
ceteris. Ipsiq̃ o nulla põt fieri additio sine sui
mutatione. Cõsidera igif quãdã lineã quodã/
modo esse aiam tuã. cuius punctus primus est
deus. A puncto eni inchoaf linea: ⁊ punct⁹ in/
diuisibilis est. sic ⁊ deus ex cuius manib⁹ tu exi
sti per formationẽ. Mediũ huius linee est fu/
ga tua ab eo que longe recedẽs ab ipso longis/
simã lineã in obliquã per trãsuersũ duxisti ab
ipso pncipio ꝯtinue magis distando. At vbi ve
nit plenitudo tpis. punctus primus vnitus est
vltimo. qñ. s. verbũ caro factũ est. Jo. j. Verbũ.
ecce punct⁹ primus. caro. ecce punct⁹ vltimus
factũ est. ecce vnio punctoꝝ. Sicq̃ venit ad pfe
ctũ humana natura hic per o vocitata. Quarta
decima littera in alphabeto nostro est o. ⁊ in ter
tia thesseredecade vnio describitur naturarũ
in christo a Matheo. in. j. c. Dicit enim q̃ ab
abraã vsq̃ ad dauid sunt generationes. xiiij.
⁊ a dauid vsq̃ ad trãsmigrationem babylonis
xiiij. ⁊ a trãsmigratione vsq̃ ad xpm. xiiij. vbi
magnũ innuif sacramẽtũ. Aia eni in principio
antiquoꝝ per triplex o ad dñm suspirabat. pri/
mo per o dicens. O scolef me. suspirauit per se
cundũ di. osculo. suspirauit per tertiũ di. oris
sui. Trinã eniẽ pfectionẽ desideret aia. Prima
est vnionis que fit per icarnationem. Scða est
opationis que datur perfecte gratie infusionẽ.
Tertia est nature ⁊ cõmunicationis seu glorifi/

cationis que fit p vltime beatitudinis acceptio nez. Prima tz eisderedecades incipit ab abraã cui icarnãdi verbi facta est repromissio prima. Scḋa incipit a Dauid q tã pfectus fuit cui dñs diceret. Inueni hoiem ẜm cor meũ. Tertia pfectio exorit in trãsmigratiõe a babylone ad hierusalẽ patriã repromissionis iocũde: ⁊ ↄsumat in xpo nunq̃ intermediãdo. Jtẽ nota q̄ o est littera quarta vocalis vt cuz te per o a dño sentis vocari. recorderis q̄ in patre tuo abraã tibi ꝑmisit quarta gñatione reuertenſ huc. Gen. xv. s. ad terrã ꝑmissionis supnã patriã figurãtez ⁊ de filijs abrae facta est illa ꝑmissio qui sunt veri fideles eũ ope imitãtes. Gñationes autẽ ille spũales sunt ⁊ in quolibet pñt intueri. Nã prima est per fidẽ. scḋa per spem. tertia p charitatẽ quarta p adnihilationẽ seu humilitatẽ ⁊ tũc reuerteris huc. q: huc me dignus eris. i. mei gloria. Jdeo igiſ p o te vocaui. que littera est quarta inter vocales. q: in quarta gñatione virtutũ supradictarũ pficiẽda es. ⁊ o est nota pfectiõis.

Ro. ij. O altitudo diuitiarum sapiẽtie ⁊ sciẽtie dei: q̃ incõprehẽsibilia sunt iudicia eius ⁊c̃.

Secundo notaſ .§. ij.

Aĩa assimilaſ mulieri ppᷓ tria. excellentia ⁊ nobilitas anime: ex eo q̄ assimilaſ mulieri cũ diciſ pulchra: pulchra. s. mulier. Et ex isto vocabulo mulieris ipsa aĩa. ℂ Cõparaſ angelis. ℂ Reperiſ in feminis. ℂ Cõmendaſ in sciẽtijs. Hec tria ẜm scripturas gñia rerũ significanſ p mulieres. ℂ Angelos siqdẽ quantũ ad primũ reperio a sũma veritate taz mulieres q̃ viros noiatos in vno eodemq̧ sermone vbi tractaſ parabola ouis ⁊ dragme pditaruz. Jn inuentione ouis perdite vocanſ amici ⁊ vicini. Jn inuentione vo dragme amice ⁊ vicine. vt habeſ Lu. xv. Sub noĩe quoq̧ filiarũ hierusalẽ interpellat aĩa angeloꝝ subsidia. Dum ait Cañ. j. Filie hierl'z nolite ↄsiderare q̄ fusca sim s. obscurata p peccata. Dicunſ siqdẽ angeli viri rõne victorie ꝯ hostes nr̃os demones. mulieres rõne aũt gratissime ⁊ attrahentis venustatis. Utiq̧ pulchrior est vir muliere. ſz spẽs mulieris magis allectiua q̃ spẽs viroꝝ. O igitur aĩa si te ignoras pulchritudinẽ tuã inter angelos quere. Est aĩa angelice nature ꝯsimilis. ⁊ q̃si vnus ex illis. Nõ q̄ sis angelus nec eiusdem speciei cũ eis. angelis tñ te similẽ puta. vt inter angelos decorẽ tuũ cognoscas. Decẽ qdẽ dragmas ad vsum eundẽ creator in pncipio de nullo ente ꝑduxit. qrũ vna aĩa est quã pditã quesiuit mulier. i. sũma sapĩa. accẽsa lucerna in mysterio incarnationis. Ibi eni mã lucerne que est terra ẜm vsum quorũdã locoꝝ. ⁊ liemũ cũ oleo ⁊ lumine. sic in mysterio incarnationis pacto a diuina sapĩa que est deus. inueniſ testa corpus de fra. liemũ aĩe purissime cũ oleo gr̃e. ⁊ lumẽ diuinitatis in vno hoie: xpo. ⁊ p hanc lucernaz repta est dragma nãe hũane vna ex decẽ. Licet aũt oẽs angeli cũ aĩabus vnius dicanſ esse nature. hoc est in genere inquãtũ itellectiua nõ tñ vnius spẽi. sicut lapides pciosi oẽs dicunſ vnius naturale gñalis inquãtuz pciosi. sunt tñ spẽ differẽtes ⁊ pfectior vnus altero. vt iaspis. smaragdus. saphirus. carbũculus ⁊ hmõi. Sic ⁊ angeli singuli sunt specie differẽtes. Nã q̄ ezechiel posuit nouẽ nõia lapidũ pciosoꝝ de angelis loquens. hoc refert Greg. ad ordines ipsoꝝ q nouẽ sunt vt in omel. exponit. nõ ad spẽs eoꝝ que innumere sunt: q: tot quot angeli numero ẜm be. Tho. ⁊ alber. Aiarũ vo qrũ vna spẽs tm̃ est oium tãta pfectio est. ⁊ cuilibet angelo in gradu ⁊ in gñia possit eq̃ri. Quinimo aĩa xpi excedit angelos cũctos. ⁊ mater eius virgo beatissima sup oẽs choros angeloꝝ etiaz exaltata laudaſ. Si igiſ angeloꝝ pulchritudinẽ vales reperire: tu aĩa inter illas cognosces. ℂ Angelorũ aũt pulchritudinẽ admirãdã pdicãt. cõparationes. narratiões. Cõparanſ enim luci: vnde sub noĩe lucis intelliguntſ creati: cũ dictũ est Gen. j. Fiat lux. ẜm Augu. Stellis etiã que clarissime sunt. Unde Job. xxxviij. dicit de9. Ubi eras dũ me laudarẽt astra matutina. i. angeli. ⁊ iubilarẽt oẽs filij dei. i. angeli boni tm̃. Stella aũt differt a stella in claritate ẜm aplm. j. Coꝝ. xv. in spe: sic ⁊ angeli. Soli quoq̧ cõparanſ Math. xiij. Fulgebunt iusti sicut sol. lapidibus quoq̧ preciosis. vt patet p ezech. Narrationi q̃z ostedũt pulchritudinẽ angeloꝝ. Quãte eni venustatis sunt extimandi. ad quorum aspectum expauit regina celorum. nam turbata est in sermone archangeli Lu. j. Tremuerunt pastores cũ eis apparuit angelus magna cũ luce. vt habeſ Luc. ij. Mulieres q̃z sancte corp9 dñicũ ad se pulchrũ querẽtes vngẽdũ Mat. vlt. Ipse deniq̧ aqla grãdis que solẽ veꝝ irreuerberatis oculis potuit ituerí dicẽs. Jn pncipio erat vbũ ⁊c̃. cecidit ante pedes angeli secũ loquẽtis vt eum adoraret. ex magnitudine fulgoris mot9 ⁊ glie vt habeſ Apoc. pe. Uiuacissime demũ rõnes ⁊ angelos speciosissimos pstanſ. Quales enim fruitores ⁊ ministros debuit sibiipsi creare pulcherrimus deus omnipotẽs ⁊ sapientia tetus qui fecit sidera viua in conuexo celoꝝ. q tã splẽdidas stellas vita priuatas ↄcauo fixit. Quales sunt extimandi. q sine fine absq̧ medio faciem diuinã: omneq̧ decus ꝯspiciunt ⁊ venustanſ ab eo. quales sunt. q oẽm creaturã pcellũt. iuxta illud. Primũ oium creata est lux. i. angelica nã porate. s. dignitatis nõ tpis: vt exponit magister in. ij. di. ij. Quales sũt. qb9 sol ⁊ luna deseruiũt. corpaq̧ celestia cũcta put iubẽt ad nu

j. pte. q. j. ar. iiij.

Angelorum pulchritudo ostendiſ ex tribus.

Ecci. j.

tum. Unde & a plbis motores vrbiū celestiū dicunt. Proculdubio ipoꝝ spēs vernās itellect⁹ nr̄i facultatē excedit: vt cōprehendamus ex eo: qm̄ aia nr̄a eis assilata pulchrioꝛ est ꝙ̄ noscere possumus que querēda iter angelos ꝙ̄ si in eis fundata veritate attestante q ait. Eq̄les sunt angelis dei Math. xxij. ¶ Scd̄a via p quā ducimur ad inueniēdā veritatē decoꝛis aiaꝝ est cōsiderare feminaruꝫ spūales pulchritudines in scripturis cōmendatas huius rei figuratiuas. sicut eni cū dixit angelus ad Mariā. Bn̄dicta tu in mulierib⁹. Et elizabeth ad eā. Bn̄dicta tu inter mulieres. Uoluerūt illo Eulogio signare pdictaꝝ mulierū bn̄dictiōes: virginis tāte gratiā & bn̄dictionē copiosissime figurare. sic locutio pn̄s pōt exponi cū dr̄. O pulchra iter mulieres. vt sit sensus. Si iter mulieres q̄ſeris: pollutam te videbis. Harum autem fulgenteꝫ decorem demonstrat ista.

¶ Sanctoꝛum verboꝛum studiosa narratio.
¶ Castoꝛum viroꝛum amoꝛosa sectatio.
¶ Suoꝛum membroꝛum copiosa paratio.

¶ Quātū ad pmū. Cū inter cetera bona moralia placita deo. castitatis integre virt⁹ teneat pncipatū: que nō solū ɔtactu sed aspectu quoqꝫ & memoꝛi i sexus alterius amittif: nequaꝗ̄ summus eius amatoꝛ spūſanct⁹: qui etiā de mentibus castis placidū sibi ɔstruit tēplū tā sedule in scripturis sanctis mulierū memoꝛiā faceret atqꝫ tā crebꝛe aliquarū pulchritudinē narraret & cōmēdaret mirādā: nisi spūalem aie nos vellet docere decorē. Sicut eni vnitatis & pacis singularis amatoꝛ. belloꝛuꝫ narrationi in toto veteri testō pncipaľr videf insistere nō vt armoꝝ tradat doctrinā. sꝫ vt bello spūali ꝫ spūales nequitias in celestib⁹. deuotos armaret athletas fideles vt dic̄ Grego. xxiij. q. j. Nisi. Sic fragilioꝛis sexus venustatē cōmēdat puritatis amic⁹ aiaꝝ vt cognoscētes decorē toti in ipsarū ɔspectu cōuersi. ope ɔsumato dicamus. Dn̄e dilexi decorē domus tue: & locū habitationis glīe tue. scilicet aie. Nā quātū ad pulchritudinē corpalē earū interdixit aspectū saluatoꝛ dicēs Math. v. Qui viderit mulierē ad ɔcupiscēdū eā iaꝫ mechatus est eā in coꝛde suo. Et ad aiaꝝ notitiā & amorē fere totā suā extēdebat doctrinā. Quid eni pficit homini si lucref vniuersuꝫ mūdū anime vo sue detrimētū patiaf. Aut quā cōmutationē dabit hō pro aia sua. Mat. xvi. Quicqd igif cō̄mēdatuꝫ repies in pulchritudine Sare mirabilis. spectabilis re becce. ɔcupiscibilis rachelis. dyne venuste. elegātis arsenetḣ. michol amabilis. subuertētis aiuꝫ foꝛtis bersabee. speciose iudith. hester amoꝛose. gratiose thamar & aliarū totū itellige de aiab⁹ figuratā pulchritudinē quas si videres nihil post deū posses pter eas amare. Demonstrat scd̄o hoc idē castoꝛum viroꝛuꝫ erga mulieres amoꝛosa sectatio. Quis eni credēdus est purioꝛ adā in statu innocētie. quis abraā castioꝛ: cuius matrimoniū cōparaf virginitati baptiste. qs mūdioꝛ scō Jacob censendus est. cui reuelata sunt secreta celestia. que videri nō pn̄t nisi mundo coꝛde. Nunqd dicemus impudicos samsonē: aut dauid: quoꝝ pꝛimus extitit sanct⁹ anteꝗ̄ natus. alterū vo dn̄s dixit inuenisse hoiem ſm coꝛ suū. de ceteris taceo. Hi tn̄ tales & tanti ad mulierū ɔsoꝛtiū videbanf taliter tracti. figurantiuꝫ aie pulchritudinē vt discamus in eoꝝ figura. quāto ad aiaruꝫ decorē rapi debeamus affectu. Ecce eni pmus ptestaf. s. adā ppter hāc soluēda foꝛe iura nature & genitoꝛes relinquēdos. vt patet Gen̄. ij. c. Tā pulchra est eniꝫ aia tua vt ppter hanc si cognosceref ab hoie relinqueref pater & mater. filius. frater & soꝛoꝛ & alij domestici. ager & dom⁹ & qcqd possidef in terra. Si pphetauit pmus adā: sic ppter aiam fiendū esse glosauit. secundus Adā. s. xp̄s Math. xix. sic & abraā qui facīliter terrā. domū paternā. & cognatiōeꝫ deserit. animo festine currit. dilectissimū vnigenitum suū imolare. & tn̄ ab vxoꝛe sua sara nō videtur posse abscidi. Tā speciosam aiam esse sara viro suo sub figura sui oñdit: qd̄ vidit cū sūmo esse studio custodiēdam & nunꝗ̄ relinquēdā. Sub alijs verbis hec redēptoꝛ expressit. Sint lumbi vestri precincti. inqt Lu. xij. & lucerne ardētes in manib⁹ vestris: & vos siles hoibus expectātib⁹ dn̄m suū qn̄ reuertaf a nuptijs. A nuptijs eni ad nuptias dn̄s reuertif qn̄ aiam tuā assumere sibi venit vxorē. Et iterū. si sciret paterfamilias qua hoꝛa fur veniret: vigilaret & nō fineret pfodi domū suam coꝛpis sui infra quā absconditus est diuinus thesaurus anime in vasis victilibus. Custodi igitur animam saram pulcherrimam. s. animam tuam: quoniaꝫ hanc nō solum amat abraam. s. deus vel sapiens quiqꝫ. sed etiam laudant eā principes isernales apud pharaonem regem ipsoꝛum. Amat eaꝫ abimelech. s. sensualis affectus. rapif in eius aspectu truculentissimus holofernes. s. mundus. hanc si potest gentilis Assuerus coniugem facit: scilicet philosophus vel poeta gentilis. Multos habet amatoꝛes. & ideo custodi eam vt pupillā oculi tui. ꝙ si te inuito tollatur: cum te contingit vacare circa proximum & actualem custodiam de anima tua non habere. gaude eaꝫ prius talem fecisse vt non consentiat pharaoni vel abimelech si inuitaretur ad stuprum. nec holoferni seculo videlicet neꝗ̄. Et cuꝫ hoc hoꝛa pro ipsa vt eam deus semp a vitijs seruet imuneꝫ. Quid mihi predicat illa seruitus longa iacob ob amoꝛem vnius puelle. videlꝫ rachelis Gen̄. xxix. nisi

Ps. xxv.

j. Reg. xiij.

ni seculo videlz neqꝫ. Et cū hoc oīa pro ipsa vt
eā deus semper a vitijs seruet immunem. Quid
mihi pdicat illa seruit⁹ longa iacob ob amorē
vnius puelle videlz rachelis Geñ.xxix. nisi qz
vt illā aīam decorā habeas tuā. ⁊ nō sit aliena se
ptēnio: ⁊ septēnio debes tuā vēdere libertatē:
studēdo sub obediētia sancta deuotā reddere
famulatū. corpus subdēdo ꝓpriā volūtatē in se
ptē operib⁹ misericordie corpalib⁹ ⁊ septē spi
ritualib⁹. Amor aūt sansonis ad dalidā docet
tantam esse aie venustatē. vt ꝓpter hanc non
cōtristandā. tota salus corporis sit relinquēda.
Ita volo intelligas saluatorē tibi salubriter cō
sulētē ⁊ dicentē. Si qs te percusserit in dexterā
Math. v. maxillā: prebe ei ⁊ sinistram. Dextera qppe aīa
est: corpus sinistra. sit ergo corpus scutū aie. ⁊
oīa tēpalia extra aīam sint ad sui ꝓtectionē lace
rata. venit qdā ad te petit tuā aīam vulnerare
per hoc qd ad aliqd malū ipsam inclinare cona
tur. sed tu prudēter cetera que sunt sinistra: po
ne inter ipsam ⁊ aīam tuā. Rapiat bona fortu
ne. filios mactet. verberet carnē. amicos aufe
rat: ⁊ oia que pōt mala pficiat. dūmō ad dexte
rā nunqꝫ ptingat. sicut sanct⁹ Job pdicta ple
ne seruauit. vt habet Job. i. ⁊ ij. c. Nō patitur
mori. pphā dauid nisi in sinu puelle multū spe
ciose abisach vt intelligas qd ante exposuit fa
ciēdū in ps. qꝫ id figuraliter adimpleret dicēs.
Ps. xviij. Aīa mea in manib⁹ meis semp. ita venusta est
⁊ speciosa. ⁊ a qꝫ pluribus ɔcupiscibilis aīa qꝫ
nunqꝫ est relinquēda ⁊ vsqꝫ ad mortē colēda ⁊
relinquēda. ita vt cū eam a corpe abire ɔtingit
de manib⁹ tuis trāseat ad manus diuinas dicē
Ps. xxx. do. In manus tu. do. cō. spi. meū. i. aīam. ⁊ sic
de sinu tuo trāseat ad sinū abrahe: qd idem est.
Tertio inter mulieres pulchritudo aie reperit
figuratiue. si ɔsideret quāto studio se ornaue
rūt quedā sancte mulieres: de qbus in scriptu
ra agitur. ⁊ qꝫ viri sancti ⁊ pudici: puellis orna
mēta sūt plurima largiti. Res pulchra mulier
est ⁊ fortis ac dñans regi: ita vt nō possint ho
mines a mulierib⁹ separari: vt dicit .ij. Esdre.
viij. Quinimo multos fecerūt apostatare a deo
vnde opus non est ei ornari: vt viros seducat
vl' placeat bonis. Quare ergo a iustis ⁊ sanctis
ornamenta vt in aures. dextralia ac monilia
multa: nō antiqs sed iuuēculis ⁊ speciosis. po
tius qꝫ indecētib⁹ tradunt. Nō vtiqꝫ vt alliciāt
oculos ad incōtinētiā nō vt ipsi supbiāt. nō vt
magis ornare placeāt maritis suis. qz tūc poti
us darent antiqs qꝫ adolescentib⁹ ⁊ citius de
formis qꝫ elegantis forme. Subest igitur sen
sus spūalis inclusus: cū dicitur O pulchra iter
mulieres. Quo eni pulchrior est mulier iunior
liberius se ornat. ad innuendū. qz ad hoc pul
cherrima aīa adolescēs que nunqꝫ senescit. im

pellit. nō qdē vt caro fetida cōponat. sed vt in
marcida carne sua pulchritudo aliqualiter re
presentet. Uel melius puto dicēdū: qꝫ cum aīa
pulcherrima virtutib⁹ affectet ornari. caro su
pba in semetipsam ornamēta ɔuertit. ⁊ hinc est
qꝫ noui testamēti primi pastores. talia cuti non
ɔuenire declarāt. i. Pe. iij. Mulieres subdite
sint viris suis ⁊c. quarū sit non extrinsecus ca
pillatura. aut circūdatio auri aut argēti: aut in
dumēti vestimētoꝝ cultus. sed q absconditus est
cordis hō: incorreptibilitati qeti ⁊ modesti spi
ritus. sic eni aliqñ ⁊ sancte mulieres sperantes
in deo ornabāt se ⁊c. Et. i. ad Thi. ij. dicit. Or
nantes se. s. mulieres: nō in tortis crinib⁹ auro
aut margaritis vel veste preciosa. sed qd decet
mulieres. Desideratus igit cultus speciosus ⁊
mulierib⁹ ɔcessus ornatus: mirā aiarū pulchri
tudinē clamat cū sibi suū appetat sibi. ¶ Cōmē
dat tertio aīa sub mulieris noie. cū dicitur O Aia cō
pulchra. s. mulier ex eo qꝫ noie mulierū ⁊ scri menda
ptuṛaꝝ doctrine siue scie itelligunt: ⁊ maxime tur ex
in libris sapiētialib⁹. Salomon eni doctrinas nomi
⁊ leges mulieres vocauit in ꝓuerbijs. pcipue ne. qz
inter qs pulchra dicit aīa. qz in scripturis san mulier
ctis ⁊ varijs eius admirāda species a pluribus
designat. Et vna qdē mulier est poesis vaga ⁊
cōposita. que sub noie psichem cuiusdā puelle De se
de greco in latinū trāslato. aiaꝫ ipotātē miraꝫ ptē mu
elegātiā aie describit. Alia mulier loquax ⁊ or lierib⁹.
nata. est historia narrās aias in diuina effigie
visas fuisse. floribus coronata. imo stellarū luce
vestita. Adest mulier tertia astrologia nūcupa
ta: cuius studiū est demōstrare humanas aias
de celo descendere ⁊ p singulorū orbiū p quos
trāsitū faciūt influētiā virtutū suscipe. sicqꝫ de
coratas humana carne vestiri. Moralis autē
mulier fragrātib⁹ rosis hincinde coopta. hoiem
fatet ɔstare ex celesti terrenaqꝫ natura. ⁊ ex par
te pma speciosa celū speciosum valeat possidē
re. ⁊ ex alia moderet terrenis. Garrula ⁊ litigio
sa mulier dicta ciuilis. sequit dictā auro terta
canonica mulier ⁊c. pulchritudinē aie cōside
rādā in toto corpe iuris. ⁊ amissam recuperan
dā per pniam multū insudat. Currit septima
mulier que vbi nō est igenii scit eger. pbia pra
ctica. vulgato nomine medicina dicta: ⁊ anime
pulchritudini veritatis testimoniū reddēs. Di
cit auro rē sūme nature hoiem ex distātib⁹ sum
me in codē genere. cōposuisse. ex nobilissima
scilicet aīa ⁊ ignobili terra. Speculatiua aūt mulier
nālis lapidib⁹ pciosis accincta. aīam vocat si
du ɔ celeste celi portionē radium dei. vel aliqd
esse diuine nature: nō habens quid venustius
dicat. Uerū mulier fortis ⁊ sancta theologia sa
crata: ⁊ aiarū innumera testimonia pteteaꝫ. id
dicit quo maius nō repit. factas aias ad ima

ginē ōi pulcherrīe ecce pulchra īter mulieres. q̄ facile scire potes q̄ es pulchra creata. Uñ ⁊ Cañ. iiij. dicit ō aīa ipse spōsus xp̄s. Ecce tu pulcher es amica mea. s. naturaliter. ecce tu pulchra. s. p gratiā adiūctā spiritualiter. Et ezech. xvj. Facta es decora nimis.

¶ Quantū ad ter/ .§. III.

niū. s. terminū cōparationis notaṫ ēt pulchritudo ⁊ nobilitas aīe. ex eo q̄ dī īter mulieres. Cōparatio. n. eius est inter mulieres. In. j. phicoꝝ dī q̄ materia appetit formā. sicut mulier viruꝫ appetit. vñ ⁊ mulieris caput siue pfectio dī vir nescit quidē mulier se regere nisi regaṫ a viro pp qđ deficiētibus masculis ⁊ integro numero mulieꝝ perseuerāte. scribiṫ Esa. iiij. Apprehendēt septē mulieres virū vnū in die illa dicentes: panē nostrū comedemus ⁊ vestimētis nostris operiemur tantūmō inuoceṫ nomē tuum sup nos: aufer obprobriū nrm. Cū igiṫ xp̄s sit vir aīe que mulieri comparaṫ: cū dī īter mulieres ostenditur ex hoc pulchritudo ⁊ nobilitas eius quia naturaliter inclinatur ad christū deum ⁊ hominem. Inclinatur vtiq̄ aīa etiam si est beata ad corpus suū. sed sicut perfectum ad iperfectū. vt vꝫ pficiat vasculū suū. Ad xp̄m aūt seu deū inclinatur sicut imperfectū ad suaꝫ perfectionē. Sꝫ nota scđo q̄ nō absolute diceris. O aīa pulchra: nec ēt faciendo cōparationē ad alia diceris pulchra inter viros sed īter mulieres. absolute pulcher est deus. imo pulcherrimus. iuxta illud Boetij de phica cōso. Mundū mēte gerēs similiq̄ imagīe formās pulchrū. pulcherrimus ipe. caput mulieris vir est caput viri xp̄us. caput xp̄i deus. pulcherrimus igiṫ de⁹. Uñ absolute dī. Ecce tu pulcher dilecte mi ecce tu pulcher. Cañ. iij. q̄ incōparabiliter sup angelos ⁊ hoīes pulchrior xp̄us inter viros: īter oēs scōs ⁊ angelos sꝫ pulchra aīa inter oēs alias creaturas ēt sup angelos in quantū. s. deificata. i. deitati vnita aīa humana in dei verbo: sed in se cōsiderata nō pulchrior angelis. ¶ Uñ tertio nota in cōparatione hac q̄ nō dicit inter virgīes sꝫ īter mulieres. Mulier pprie ē femina corrupta. virgīes vtiq̄ angeli sunt. nō solū q̄ corruptiōis corporalis inexperte. sꝫ q̄ nunq̄ in aliquo deliquerunt. aīe vero post primā trāsgressionē excepta anima xp̄i oēs repiunṫ corrupte originali pctō. Post deū igiṫ ⁊ angelos maria reperiṫ pulchritudo sua inter oēs creaturas. quinimo vt in xp̄o est nr̄a nā nobilior ēt angelis repiṫ. vñ ⁊ ḃm apostolū ad Hebre. j. Cum introduxit scilicet de⁹ pater primogenitū in mundum dicit. s. de eo. adorēt eū oēs angeli tanq̄ supiorē suū. O igitur pulchra īter mulieres: ⁊ ī h̄ quo ad pmū.

¶ Quantū ad se/ .§. IIII.

cundā partē que ptinet ad primū mēbrū diuisionis pricipalis. notaṫ defectio cognitiōis nālis. ibi. si te ignoras. si qdē nescimus qđ sit aīa ⁊ que cetera videt seipsā nō videt lōge eē se positā speculatiue rimaṫ. ⁊ itrinseca sua dī ignorare: sicē accidit de oculo q̄ cuꝫ cetera videat se nō videt. Uñ. n. disputānū phoꝝ tot ō aīa opiniōes ponūṫ. nisi q̄ nullus sui nāꝫ cognouit. Mox āt vt aīa ē sepata pt vniri p ɔtactū alteri aīe ⁊ vidēs aliā aīaꝫ cognoscit seipsā sicē ⁊ angeli añ ɔfirmationē. vidēdo ceteros se videbāt in illis dignitatē ppriā. ex illo ituitu cōprehendētes apte. Sꝫ dicet aliq̄s nō sequit ḃꝫ regulaꝫ iuris. Nemo pt ad ipossibile obligari. ō rc. in. li. vj. Si igiṫ aīa nō pt se cognoscere. ḡ nō obligaṫ se scire. ⁊ si nō obligaṫ nō peccat se nesciēdo nec ē digna pena. Sꝫ cū ignorātia sit pena ḡ nō ē dicēda se ignorare. sꝫ potius nescire. sicē ⁊ angeli cū nō oīa sciāt. dr̄ tñ illa q̄ nō nouerūt nescire: nō āt ignorare. Sꝫ ad h̄ rñdeṫ q̄ in scriptura aliqñ ignorātia poniṫ p nesciētia. vñ illud psal. Que ignorabā. i. nesciebā iterrogabāt me. Et loqṫ de xp̄o ḃꝫ partē sensitiuā. i. qua tpe passionis vīs fuisse nesciētia. nō āt ḃm ptē intellectiuā in qua nō ignorātia neq̄ nescientia erat aliq̄ coꝝ que sunt fuerūt ⁊ erūt: sꝫ oīa sciebat. Scđo pt dici aliter. s. q̄ iputaṫ a se ignorātia. sicut ⁊ origīale pctm cuius ē pena p ppagationē deriuatū in posteros a p̄io pente. Si. n. adā nō peccasset: nō eēt aīa corporis hua sꝫ dn̄a. nō obcecata tenebris pctōꝝ sꝫ illuminata luce virtutū cū qua sicē luce: que fuisset aiabus coīs oib⁹ se fortassis cognouisset que mō ignorat. Tertio pt sic rñderi. sꝫ aīa ex toto se nō valeat cognoscere absq̄ luminis īfusiōe. pōt tñ ad talem cognitionem venire: vt de se non presumat ⁊ non dicat quasi sumendo. osculetur me osculo oris sui ⁊c. quasi sit hui⁹ digna. Ignorat ergo primo.

¶ Suam iniquitatem actualem.
¶ Suam infirmitatem virtualem.
¶ Suam instabilitatē ⁊ ībecillitatem visualē.

¶ Quātū ad pmū nota q̄ nullus ē ita alien⁹ a fide dū vera speculeṫ sequēdo nām q̄ aperte nō cognoscat se deo obligatū ⁊ imense ingratū. Ista. n. tria in nā speculāti nota videnṫ. Patniū ē q̄ vnus ē pnceps a q̄ cūcta pcedūt regūṫ ⁊ ɔseruāṫ in eē. hec ɔclo seu sniā pcedit ex dictis platōis ⁊ aristo. q in nāli scīa poriores habēṫ. 2⁹ ē q̄ suo bñfactori qlibꝫ ē obligat⁹ ḃꝫ portōeꝫ bñficioꝝ datoꝝ ⁊ receptoꝝ. Hec ñ solū hoīes nā docet: sꝫ ⁊ muta tā fera q̄ domestica. Ex his duob⁹ seqṫ q̄ hō sūme deo obligaṫ a q̄ sūma recepit: ⁊ recepit ēt ī vnoq̄ momēto. Ter/

Aīa h3 defectionem cognitionis naturalis.

Psal. xxiiij.

Anima ignorat ingra/ tēvt na/ turalē.

tū notū ē oib⁹ q ingratitudo ē magnuz pctm̄
grauius tñ bm̄ q̄litatē dātis dati ꝛ recipiētis.
Hāc dilatat moralis ꝛ ex̄ fidē. seneca p magnā
ptē libri de bñficijs. Hic apud oēs nāles siue
gētiles mos fuit. i q̄lib; terra vnū tēplū saltē
hīe cū sacerdote: q deū ppitiaret offensū ꝛ bñ/
ficiū laudaret. his p̄suppositis pȝ q hō. ꝛ si nil
aliō malicie gesserit deo ē ingrat⁹ ꝛ igratū dȝ
matie se reputare: nisi q i diuinas laudes sit sp
diffusus dicēs. Sēper laus ei⁹ i ore meo. Uel
Psal. nisi p ipo sit sp pat⁹ se ipēdere totū illō frequē
xxxiij. tās. Quid retribuā dn̄o p oib⁹ que retribuit
mihi ꝛc̄. De qb⁹ tñ paucissimi repiunt ꝛ fere
Psal. nulli vt decet. ꝛ tñ aīa hñs aliqd bone volūta/
cxv. tis audet dicē. Osculet me ꝛc̄. q̄si sit digna dñ
mino osculo cū fuerit multiplr adultera. ꝛ os
hēat fetidū ꝛ spurcissimū. ¶ Scd̄ȝ q qs igno
rat qd tñ p viā nāe scire pt. est sua infirmitas ꝛ
Anima potētiaꝝ suaꝝ debilis valitudo aut nulla. Si
ignorat. n. speculata fuerit sub cursu nāe suā defectio/
suā īfir nē tpalē: q̄ ꝯtinue tēdit ad mortē suā. apprehē
mitatē. dit ꝯfectionalē ꝯuersionē. qꝛ qcqd in suo vsu
capit corrūpit: ꝛ carnē suā fetidā ēxviuēs linit
in vermes. suā pncipalē opationē s; quā poti/
us trāsmutat que deus facit q̄ȝ ipsa aliqd pdu
cat. sicut ꝯsiderari pt in q̄libet arte dicet p cer
to suū facere eē deficere. ꝛ suū posse ipotētiā nī
nosabit. Uis o aīa de te gl̄iari. aut te extollere
Psal. de potētia vel ope tuo. Audi dicentē tibi psal.
lj. Quid gloriaris in malicia q potēs es in iniq/
tate. Ecce tota gl̄ia tua. subuertisti reg̃. hoies
occidisti. igne cōsumpsisti multa q̄ deus creaue
rat sic fecerūt Nabuchodonosor. alexāder ma
gnus. Cyrus. Cesar. Octauianus ꝛ alij. Forte
libros cōposuit. vt Aristote. ꝛ Plato. ꝛ Plini.
Aug. Origenes. Hiero. ꝛ h⁹i. ꝛ vt dicis aliqd
fecisti: ordinasti eos ptib⁹ cathenasti ꝯnexis ve
ritatib⁹ repleisti: adornasti floꝛib⁹ scōꝝ rōnib⁹
colligasti vt btūs Tho. Albertus. Bonauē. Ri
char. Egidi⁹ d roma ꝛ hmōi. nouitatib⁹ deco
rasti qb⁹ letant moderni: silua mulcētiū aures
seculariū lr̄aꝝ adūbrasti. ꝛ colorasti figuris: ꝛ
dulci cursu s̄mōis. vt Lactāti⁹. Alanus dātes
Frācischus petrarcha ꝛ alij. Erras si h dicis te
fecisse. nā qcqd hñt veritatis. affabilitatis vel
ordinis totū est alienū. tua ꝯscia teste. Siqd āt
in eis extat falsitatis vanitatis ꝛ defect⁹. totuz
illō egit ignorātia tua. p̄sūptio tua. vtinā non
aliqñ malicia tua. Si dicis o aīa edificia ma//
gna cōstruxi. erexi turres. ꝛ menib⁹ altis ciui
tates plurimas auxi. vt arphaxat. salomō. dyo
cletian⁹. ꝛ nēbrot. s; rn̄deat tibi veritas tua ꝛ
dicat. stabiles mōtes fodisti. ꝛ ex lapidib⁹ in//
de sublatis ruinīras domos fecisti. ecce qꝛ de
fecisti. ꝛ nō pprie fecisti. Reuertere igit ad cor
virgīm ꝛ scias te nō posse nisi mori. peccare. d

struere ꝛ corrūpere. Cū āt tibi aliqd attribuis
vel estimas ex te aliqd esse cū nihil sis. ꝛ aliqd
posse: cum sine deo nihil possis te ignoras.
¶ Quātū ad tertiū ignorat aīa suā instabilita
tē ꝛ ibecillitatē visualē seu intellectualē: que Anima
tñ ex via nāe scire pōt. Nouit vnusqsq; se labi ignorat
lissimā hr̄e memoriā. itelligētiā valde muta// suā insta
bilem: vt cū vni ꝯclōni ostense adhereat. audi bilitatē
ta aliq̄ rōne in ꝯtriū ad illud assentit. Uolitiua ꝛ ibecil
plus variabilē q̄ȝ dies. xij. horaꝝ varietur per litatē vi
cas. Ignorat si sapiēs fuerit: vel si isipiēs. si bo sualem
nus vl' malus. si odio vl' amore sit dignus: nec vl' intel
sibi qsq; vitā eternā pt polliceri. q̄tri. n. casus lectualē
humana rotāt. S; ꝛ q̄ta itellect⁹ ibecillitas pt
qs videre si ꝯsideret: et q̄tis p̄missis tāq̄; cau
sis eēntialr ordiatis: ad vnius ꝯclōnis itelle/
ctū oȝ eū ꝯuenire. Unūqdq; n. tūc arbitramur
scire: cū cās ei⁹ scim⁹ vt pncipia p̄ma vsq; ad
elemēta. ꝛ s; doctrinā traditā a nāli. vix d ali/
quo ente hēat intellect⁹ ꝯclōnē p se notaȝ aut
demōstratiuā. Cōsideret ēt q duo sil' nō vȝ di
stincte actualr itelligere: s; vnū post aliud: nisi
plīma sil' sub vno cōspeculetur nō diuisim sed
cōiunctū. Sicut multos sil' āgelos cogito sub
illo cōi ꝯceptu āgelus: gabrielē ꝛ michaelē p
ut duo sīt intueri nō pt se determināс ad vtrū
q;. ¶ Cōsideret tertio aīa quō mgr̄o regatur
vel doceatur. s. sensu corpeo. ꝛ ex h fit vt q ca//
ret vno sensu careat ꝛ scientia illius obiecti.
In eternū. n. cecus nō sillogizabit d colorib⁹.
Cū g̃ p̄sperit hō se hēre oculos vespertiliōis vel
noctue q̄ pt ad limpidissimi solis audet ocul'
irreuerberatis lucem inspicere. Disce g̃ te fre
quēter iuestigare vt excludatur p̄sumptio que
te ignoras. multa cogita. facis ꝛ dicis incon//
grua. Et ideo egredere ꝛ pasce ꝛc̄. qd tertio lo
co positum restat declarare.

¶ Quantū ad tertiū. §. V.

Doce
principale dicebatur q datur istructio pfectio tur aīa
nis iternalis. i. docetur aīa quō possit venire quō po
ad pfectionē. vnūqdq; n. nāliter appetit suā p sit veni
fectionē. docetur āt aīa i v̄bis que sequuntur re ad p
dū dr: egredere ꝛ abi post vestigia gregū. ꝛ pa fectio/
sce hedos tuos iux̄ tabernacula pastoꝝ. In q/ nez in/
bus v̄bis tres qōnes sūt vidēde ꝛ ꝯclarāde. ꝛ ternalē
p̄ma qs sit terminus deserēdus ibi. Egredet
Scd̄a qs sit terminus reqrēdus. ibi. Abi post
vestigia. Tertia qs sit ille loc⁹ colēdus. ibi. pa
sce he. tu. ¶ Quantū ad p̄mā questionē rn̄det
qꝛ in loco in q̄ qs est pōt egredi ꝛ nō de alio. Anima
ꝛ ideo non fuit opus q breuiloquijs magna vn̄ dēt
loquēs exprimeret: s; diceret: egredere. Re/ egredi
stat ergo o anima vt tu statum videas tuum ꝛ
non paruipendas vbi es: quando tibi loqui
tur elect⁹ tuus doctor tuus dicens. Egredere

⁊ inde eri si vis obedire mādato. ⁊ ad supnos ascendere gradus. Timenda est valde illa dñi vox. de qua dicitur Apoc. iij. Utinā frigidus esses aut calidus: sed quia nec frigidus es nec calidus sed tepidus. incipiam te euomere ex ore meo. Et quid sit illa tepiditas q̄si declarās subdit: dicis in corde tuo qz diues sū ⁊ locupletatus ⁊ nullius egeo: ⁊ nescis qz miser es ⁊ miserabilis. paup. cecus ⁊ nudus. O mala tepiditas que ve spem ↄuersiōis abscidit. sz illā dico malā q̄ calorē seq̄t: nō aūt q̄ p̄cedit q̄ ad remissionē tēdit feruoris: nō que ad feruorē disponit. Aqua eni que dz calefieri prius tepet q̄z caleat. ⁊ ista tepiditas non est mala qz tēdit ad bonū. Demū postq̄z est calida effecta aq̄. si igni nō adhereat iterū ad teporē descēdit. hec tepiditas mala est que tēdit ad frigidū ⁊ citius cōgelat in glacie; q̄z si calida nunq̄z ante fuisset. Natura eni fortius agit vbi maiorez resistētiā sentit. Qui enim aliqn fuit bonus igni diuino applicat⁹ ⁊ paulatim ide recedēs. calorē illum nō nutrit sz remittit. ad talē obstinationē descēdit q᷑ in stomacho diuine digestionis vbi separat̄ p̄ciosuz a vili. bonū a malo stare nō potest. Hoc aūt accidit oib⁹ spūalib⁹ q̄ manū suā posuerūt ad aratrū. ⁊ postea se retro verterūt ⁊ inchoata pnīa vel religiōe nō se ↄseruātes. Quibus timēdū est ne tāgant̄ illo apli fulmine quo dicit īpossibile est eos q̄ semel illuminati sunt. gustauerūt etiā donū celeste ⁊ p̄cipes facti sūt spūsctī: gustauerūt nihilominus bonū dei verbū: virtuteſq̄z seculi vēturi. ⁊ plapsi sūt. rursus renouari ad pniaz. rursus crucifigētes filiū dei sibimetipis. Ad heb. vj. Jmpossibile itelligit. i. valde difficile. Caue tibi q̄ legis. caue ⁊ tu tibi q̄ scribis. aīa vō p̄ficiēs ⁊ deū suū ḡdatiz querēs. scḋa hac mala tepiditate nō tenet̄ sz pmā. Jōq̄z nō solū meret̄ veniā sz ēt iuuari vt p̄ficiat ⁊ calefiat p̄fecte. hinc est q᷑ docet̄ quō crescat̄ incipiēs a p̄pa cognatiōe ad quā hec est via. vt. s. egrediat̄ a suis. Juxͣ illud dcm̄ abrae. Egredere de terra tua ⁊ de cognatione tua ⁊ de domo prīs tui: ⁊ veni in terrā quā mōstrauero tibi. faciāq̄z te in gētē magnā. Egredere inq̄t de terra tua. i. de affectionib⁹ terrenis. qb⁹ q̄ris que tua sūt nō que iesu xp̄i. de amore diuitiaꝝ honoꝝ delitiaꝝ ↄsanguineoꝝ ⁊ hmōi. Egredē de cognatiōe tua. s. singularis excusationis in mēte tua. vel ēt corā aliis tuoꝝ defectuū p̄ vba malitie ad excusandas excusatiōes in pctīs. cū ni iustus vt ait sapiēs in p̄n⁹ sermonis. accusator est sui. Hāc aūt dixerim tā cognationē quā. s. traxisti a p̄mis pentib⁹ tuis: q̄ culpā suā excusantes in autore retorserūt. Sz si te excusas ait Aug. Deus accusat. Egredē de domo prīs tui. s. aliḋ lis p̄sumptionis q̄ tibi bona aliqualiter ascribis ⁊ maiora q̄z sint de te credis vel tuis exercitus: cū nō sis sufficiēs aliqd ex te vt ex te bonū cogitare. Pr̄ tuus p̄mus in mūdi igressu extero diabolus est nature filius ire, p̄pter originale. Domus eius in qua ab initio ihabitauit p̄sumptio fuit qua sua vtute ad gl̄iā voluit aspirare. O p̄sumptio neq̄z inq̄t sapiēs Eccl. xxxvij. vnde in hoib⁹ nata es. cū. s. vndecūq̄z habeāt occasiōes se humiliādi. Egredē igit̄ o aīa de p̄dictis ⁊ veni in terrā quā mōstrauero tibi. s. ve humiliatiōis quā vbo ⁊ exēplo mōstrauit incarnat⁹ ipse dicēs Math. xj. Discite a me qz mitis sū ⁊ humilis corde. faciāq̄z te in gētem magnā. angelicā ⁊ p̄ ↄcessaz tibi lumē cōtēplatiōis ⁊ multiplicatiōis sctāꝝ cogitationū estudiū dei desiderioꝝ. ignitoꝝ eloqoꝝ. redolētiuz exēploꝝ. magnarū actionū egredē a p̄po amore. ex quo p̄cedit ⁊ p̄sumptio ⁊ sui excusatio ⁊ terrena affectio. Jpse eni amor p̄prius iudiciū ↄuertit obfuscat rōnē. intellectū obtenebrat. inficit volūtatē. viā salutis obstruit. ignorat deū. primū nescit. exulat virtutes. peccata accumulat suscitat rixas. honores querit. delectatur in hoiuz cede. rapinā exercet. negligit diuina mādata corporeos sensus effrenat. querit voluptates. padisuz claudit. pādit portas īferni. ⁊ ciuitatē babylonis aiabus replet dānatis. Qui sic amat aīam suā pdit eā. ⁊ qui odit eā sic. s. q̄ztū ad amorē p̄priū in vitā eternā custodit eā. Jo. xij. Egredere ergo de presumptiōe ⁊ disce humilitatē. Et h̄ ē q̄ḋ sbdit̄. Abi post vestigia gregū ⁊ hoc est q̄ḋ secūdo querebat̄. Scḋo q̄ querebatur. Quis sit terminus requirēdus. videtur q᷑ humilitatis act⁹. Uñ dicit. Abi post vestigia gregū. i. sequere alios. s. probos. qui scilicet sunt agni p̄ inocentiā. oues per patientiā boues p̄ maturitatē. aselli per simplicitatē. elephantes p̄ castitatē. cerui per cursū feruoris ⁊ huiusmodi. Et ne innitaris prudentie tue. vt te instruit Salomon puerb. iij. s. operans fm tuum sensū sed alios cōsule. alios imitare. Uel sic. Abi post vestigia gregū. i. ↄsidera in te quibus passiōibus vel occupatiōibus brutalibus peccati es dedita. Uestigia. n. sūt signa relicta ex qbus hō discernit̄ a brutis. Et hec sunt opā ex qbus cognoscit̄. si hō vixit vt hō aut vt brutū ⁊ sic pōt se cognoscere. Ubi sciendū q᷑ postq̄z genus humanū cōparatū est iumētis isipiētibus p̄ peccatū. vocatus est hō leo p̄ superbiā equus p̄ furorē. vulpis p̄ maliciā. syrena p̄ deceptionē. lupus p̄pter crudelitatē. hedus propter dissolutionē. capra p̄pter ambitionē. pulex p̄pter importunitatē. Agnus autē si reuertit̄ a vitiis ouis fit p̄sequitur per patientiā ⁊ obedientiā ⁊ demū hō fit p̄ficitur per beniuolentiam. Grex eniz nomē est brutorū collectiuum

Quis sit terminus requirēdus.

Gen. xij.

nõ angelo℞ vel hoiuz. hoies igit cũ seq idest imitari habeas ↄsidera quia greges dicuntur vt discas discernere quos sequaris. qḋ ifra de/ clarabit. Hic aũt prius nota q̄ p̃mus homo se effecit similem iumentis insipientibus per pec catum. per. x. signa que cognouit.

ℭ Per carnis rebellionem.
ℭ Per domini trepidationem.
ℭ Per insulsam locutionem.
ℭ Per nouam inhabitationem.
ℭ Per mortis incursionem.
ℭ Per primam operationem.
ℭ Per perditam speculationem.
ℭ Per mutatam nutritionem.
ℭ Per diuinam separationem.
ℭ Per pellium traditionem.

ℭ Quãplures fuissent differẽtie inter genꝰ hu manũ ⁊ bruta si nõ peccasset. s; isto℞ decez per pctm̃ experientiã sensit silez se brutis. ℭ Quãtũ ad p̃mũ an̄ pctm̃ corpus volũtati ⁊ volũtas deo erat subiecta. s; ↄsumato delicto. caro volũtati ⁊ volũtas deo rebellauit. hinc est q̄ sentiẽs re/ bellionẽ mẽbro℞ genitaliũ vterq; erubuit vt bruta aĩalia nõ valẽtes mẽbris carnalibꝰ impa re vt p; Geñ. iij. ℭ Scḋo texturã laniñcũ ⁊ h' que ꝑpria sunt aranea℞ an̄ pctm̃ hõ non exer/ cuit nec exercuisset post qḋ cõmissum folia ficꝰ collegit inter uit vt sciuit: ⁊ fecerũt sibi perizo/ mata vermiuz artes imitãtes. Geñ. iij. ℭ Quo ad tertiũ absq; pctõ hõ diuinũ q̃rebat aspectũ sicut fidelis huus remunerãtẽ patronũ libẽter expectat. Nõ enim trepidauit sperãtis aspectũ vel cũcta aĩalia ad se afferẽtis. At vbi factus ẽ reus: iudicis timet aduẽtũ. Sic adã a facie sua se abscõdit in ligno. vestigia ⁊ vocẽ ambulãtis expauẽs. hoc aũt bruto℞ est ad vocẽ. s. ⁊ sonuz dñi sui abscõdere se ⁊ cũ tremore latere: vt p; in pluribꝰ aĩalibꝰ. ℭ Quantũ ad q̃rtũ nota eo tpe q̃uis puo. s. spacio hora℞ qnq; ⁊ nõ vl/ tra quo sine pctõ steterat in illo loco ameno. as/ suetꝰ erat celica ↄtẽplari. s; per pctm̃ se totũ in/ sensuales affectiões ⁊ difficultatẽ intellectꝰ sen sit redactũ. Uñ nõ dubitauit se similẽ brutis ef fectũ. qbꝰ an̄ nõia iposuerat iuxta vniuscuius/ q; ꝓprietatẽ nãe: que fortasse ad ip̃z p deũ fue/ rũt adducta. Geñ. ij. ⁊ p cognitionẽ ipo℞ se de/ mũ cognosceret in eo℞ gregẽ trãsisse. ℭ Quã tũ ad qntũ aduerte q̄ expertus fuerat hõ p̃mus linguã b̃pẽtinã parit ⁊ humanã optimeq; no/ uerat ea℞ distãtiaz. Erat eni vox hois simplex veritate. modulatiõe ⁊ deo plena. Ex abũdan tia cordis os loq̃t. ait xp̃s. Matth. xij. Linguã võ b̃pẽtinã versutã: fallacẽq; fuisse nõ ignora/ bat cũ se iã sciret deceptũ. Demũ ↄsciã teste lo/ quẽte cũ dño mẽtiri ⁊ suũ ifamare actorẽ. sicut ille b̃pẽs fecerat se videbat Geñ. iij. ⁊ sic p isulã locutionẽ se silẽm b̃pẽti oñdit. Quãtũ ad sextũ attẽde q̄ distinxerat dñs cibum hois a pabulo bruti sicut eo℞ specificũ eẽ. Arbo℞ eni fructu; hoi: fenum pauerat iumẽtis. Sic erãt vtriusq; mẽse diuise. At vbi ad vitiũ est deuẽtũ ad bru/ to℞ mẽsam inuitatꝰ est hõ atq; locatꝰ cũ dictum fuit p veritatẽ eternaz comedas herbas terre Geñ. iij. ℭ Quãtũ ad septimũ scias q̄ sicut seq strauerat dñs mẽsas ita ⁊ ihabitatiões ↄstitue rat diuersas. Locus eni hois erat fuisset q; in euũ terrestris padisus in quo creatũ deus posu it ip̃m ⁊ pars reliq̃ habitabilis terre ceteris aĩa libꝰ erat ↄcessa. Illa erat ciuitas. ista rus. illa pa radisus tẽplũ secu℞. illa vero demonũ silua ple na timoris. Cũ igit ↄsumata p̃uaricatio foret. olim celestis ad villã mittit ad ouile pecꝰ. huꝰ demonis ad dñm suuz atq; ad portã padisi ne sit facilis spes redeundi. cherub custos colloca tur cũ versatili gladio. ℭ Quo ad octauuz. O q̃; clare sensit se in brutũ mutatũ: nisi rõ in totũ suiss; amissa: qñ est sepatꝰ a dño cũ p̃mo sub an gelis eius extiterat comes ⁊ nũc est datꝰ bestijs in sociũ: cũ sciret filia hñ cũ filibꝰ ↄuenire ⁊ lo ca ꝓportionari locatis nõ solũ b̃m q̃ntitatẽ sed etiã b̃m dignitatẽ. ℭ Quãtũ ad nonũ. Cõside ra q̄ hõ p̃mus vite imortalis auidus erat. hãc p̃miserat dñs nõ peccãti. ⁊ sub dulcedie huiꝰ tradidit serpẽs pomũ gustãdũ dicens. Neq̃q; moriemi s; eritis sicut dij. Geñ. ij. quos ille nõ ignorabat esse alienos a morte sciebat enim in bruta cũcta mortalia fore Quis dubitet pinde se sensit esse mortalẽ. cũ abscõdit se in medio li gni padisi: qḋ vocabat lignũ vite. Ne aũt potu isset credere falsu; eẽ illud iudicũ mortis quod menti erat imp̃ssuz: sũma vitas dixit eidẽ Geñ. iij. Donec reuertaris in terrã de q̃ sumptꝰ es: q; terra es ⁊ i terrã ibis. ℭ Ultimo tãdẽ ne a mẽ te periret q̄ bestijs filis esset. pelle indutꝰ est be stiali. Prio nãq; erat vestitꝰ sua nobilissima cu te inocẽtie cũq; se aut sodalẽ aspiceret holez in tuebat. q; hõ erat quẽ videbat. Mõ aũt oculis eius inspiciẽtibꝰ se ⁊ generis sui obijcit pellis bruto℞. aut lana ipso℞. nõ nisi q; filis factꝰ est il lis. Cultꝰ eni exterior marie ordinat a deo vt in teriorez hoiem pãdat. Pene vnicũ signũ remã sit quo nõ se totalr ↄuersuz in brutũ extimaret. sc; q̄ corpꝰ eius remãsit erectũ. Nã dicit Oui/ dius. Pro naq; cũ spectẽt aĩalia cetera terram. Os homi sublime dedit celũq; videre. Iussit ⁊ erectos ad sidera tollere vultꝰ. Ubi etiã post ve/ stigia gregũ. ↄsiderãdo opa sctõrũ. q aliqñ effe cti sunt brutales p casus vitio℞ varios ⁊ noli al tũ sape s; time. ait Apls. vt patet in Adã ⁊ alijs. Ecce vidisti quo℞ gregũ vestigia seq iuberis. Ad ro. ij.
sed anteq̃; gradiaris post bestialiũ holm dorsa ne capiaris p praua exempla. tertie questionis

solutionē expecta. ¶ Veniā q̄ſtum ad tertiuʒ
Anima querebaſ qs ſit locus colēdus. i. vbi debeat qs
vbi pa babitare ad paſcēdū. Rñdeſ a ſpūſancto q̄ iu
ſcitur. xta tabernacula paſtoꝛuʒ dum dr̄: paſce hedos
tuos iuxta tabernacula paſtoꝝ. Pro hoꝝ ðcla/
ratione pleniori tria ſunt vidēda. ¶ Primo q̄
paſtores hic dicunſ. Scḋo que per tabernacu/
la expꝛimunſ. Tertio qualr̄ hedi hic paſcūtur.
¶ Quātū ad pmū ex dictis in pn̄ti. §. facile ē
Qui di declaraſ. Nā ſi greges dicūſ hoīes poſt pctm̄.
cuntur illi ſunt recte paſtores vocati. qbus cura tradi
paſto/ ta eſt generis humani: ⁊ officiū paſtorale exer/
res. cuerūt. Et illi qdem plati q̄ per oſtium. ſ. debi/
te electionis nō intrarūt ad officiū paſtorale cu
iuſcūq3 plature ſ3 aſcēderunt aliūde. ſ. p ambi/
tionē itruſionē. ſ. moniā ⁊ hm̄ōi. hi ſunt fures
⁊ lātrones nō paſtores. vt Jaſon Cayphas. Si/
mon magus ⁊ hm̄ōi. q̄ vō intrarūt per oſtium
canonice aſſumpti: ⁊ vidētes lupū venietem. ſ.
tentātem. vel tyrānū ſubditos depꝛedātez vel
hereticū aut publicū peccatoꝛem doctrina fal/
ſa ⁊ pernicioſis exemplis incēdētem ad interi/
tū ⁊ nō clamāt. nō fugāt: nō ſequūtur repꝛehē/
ſionibus cēſuris ⁊ alijs modis cū poſſunt ſed
fugiūt tacēdo. hi mercēnarij ſunt querētes de
ouibus ſuis lanā ⁊ lac. ⁊ nō ſalutē eaꝝ. qb⁹ con
ueniūt que dic̄ dn̄s Ezech. xxxiiij. Ue paſtori/
b⁹ iſrl̄ qui paſcebāt ſemetipſos. nōne greges
a paſtoꝛib⁹ paſcunſ. Lac comedebatis ⁊ lanis
coopiebamini qḋ craſſuʒ erat: occidebatis. gre
gē aūt meū nō paſcebatis ⁊c̄. que ibi ſequūtur
ad qḋ ēt facit qḋ ait Hiero. ad Heliodoꝛū. ij. q.
vij. nō oēs epi. ſ. noīe ſunt epi: ſed re ⁊ ope. At
tēde petrū: iud. i ꝯſidera. ſtephanū ſuſcipe. ni/
colaū reſpice. nō facit eccliaſtica dignitas chꝛi/
ſtianū. Coꝛnelius. cēturio adhuc ethnicus do
no ſpirituſſcti mūdaſ. pſbyteros puer daniel
iudicat. Nō eſt facile ſtare in loco petri ⁊ pau/
li ⁊ tenere locū iā cū xp̄o regnantium. Infatua
tum ſal ad nihil ē pdeſt niſi vt foꝛas proijciaſ ⁊
a poꝛcis ꝯculceſ. Hec ille. Qui autē ponūt ani
j. Petri mā ſuaʒ pꝛo ouibus ſuis: hi ſunt veri ⁊ boni
v. paſtores qbus dicit pmus paſtoꝛ Petrus. Pa
ſcite eū qui in vobis eſt gregē. nō quaſi dñan
tes in clero. ſed foꝛma facti gregis ex aīo. Me
mineris ſibi a dño dictum Paſce oues meas.
Joh. vlt. Nō dixit tonde vel mulge qḋ faciunt
querētes honoꝛes ⁊ diuitias. nō ſolliciti ð aīa/
bus ſ3 de decimis ⁊ oblationib⁹ ⁊ tp̄alib⁹ ha/
bēdis: ſ3 dixit paſce tēpoꝛali cibo ſi potes. Nā
gloꝛia epi eſt pauperū in opibus pꝛuidere. i. ne
ceſſitatibus. xij. q. ij. c. Gloꝛia. Paſce doctrina
⁊ exemplo. Juxta igiſ paſtoꝝ nō furū vel mer/
cēnarioꝝ tabernacula iubeſ aīa paſcere hedos
ſuos. Scḋm extat vidēduʒ que ſint iſta taber/
nacula. Gen. iiij. Jabel fuit pater habitāntiū in
tētoꝛijs atq3 paſtoꝝ. Ex quib⁹ vbis colligiſ q̄
ipſe Jabel fuit pmus q̄ tabernaculū ſeu tento/
riū fixit paſtoꝝ. Pro eodē ſumiſ hic tētoꝛiuʒ ⁊
tabernaculū. Interptaſ enim Jabel ſciētia ſeu
pncipiū. ⁊ hic pater habitāntiū in tabernaculis.
Sciētia enim ſcōꝝ paſtoꝝ vocaſ tabernaculuʒ
coꝝ hic ergo paſcēdi ſunt hedi anime. ſ. iuxta
ſciam ſcōꝝ. regēde enim ſunt paſſiones ⁊ affe/
ctiones. ⁊ ſi foꝛte nō valemus per tātā pfectio
nem q̄ſtam ipſi habuerūt. ⁊ ipſoꝝ tabernacula
introire: ſaltem ſtemus iuxta. ⁊ coꝝ ſcia ſit no/
bis via ⁊ doctrina. Sic enim iuſtū deduxit do/
minus per vias rectas: ⁊ oſtēdit illi regnū dei: Sap. x.
⁊ dedit illi ſciam ſcōꝛuʒ. Sūt aūt ſciētie ſancto/
ruʒ Abel innocentia ꝯſeruata. Enoch oꝛonis
ſublimitas. Noe ꝯfidētia roboꝛata. Abraē vi/
ſiōis integritas Loth ꝯſtantia pſeruata. yſaac
tolerationis animoſitas ⁊ ſic diſcurrere p alio/
rum exēpla ſanctoꝝ vtriuſq3 teſtamēti: ⁊ iuxta
hoꝝ tabernacula. ideſt ſciaʒ paſce hedos tuos.
¶ Sed iā tertio videndū eſt qui ſunt iſti hedi. Qui ſt
Hedus ſi qdem dr̄ ab edendo: q2 pncipalr̄ va/ hedi.
let ad edēdū. cuius carnes ſunt delectabiles ſa
tis tēperate cōplexionis necnō ⁊ bone digeſtio
nis infirmis ꝯceſſe. Et ſi nō occidaſ hedus cre
ſcit in tēdū hircus cuis carnes infirmis ſunt
nociue. ſanis infeſte. per hedos ergo accipim⁹
filios paſſionū aīe poſt nām coꝛrupta inuitātes
⁊ laſciuiētes diſſolute ⁊ flebiles voces. Ubi no
tādū q̄ ſi nā humana nō fuiſſet per culpaʒ coꝛ
ruptā. vir vnus q̄ dr̄ liberū arbitriū ex tribus
vxoꝛib⁹. ſ. rōnabili. iraſcibili. ⁊ ꝯcupiſcibili fi/
lios pcreaſſet. filios vtiq3 honoꝛis ⁊ honeſta/
tis. At vbi pſtituta eſt vxoꝛ. ¶ Prima filia. ſ.
rō que erat glīa viri. i. liberi arbitrij: vir ipſam
ſequēs in ſeruitutē extat redactus ⁊ loco libe/
roꝝ legitimoꝝ generat filios foꝛnicationis q̄s
merito pꝑter cauſas dictas hedos nūcupam⁹.
Genuiſſet ſiqdem rōnalis per liberaʒ ſpecula/
tionem veritates in eternū fundatas. genuiſſ3
cōcupiſcibilis odium. quo vir iuſtus ſine odio
odit iniquos. Triſtitia ſeu tediū vite pn̄tis ge/
nuiſſet amoꝛē oꝛdinatū coꝝ que ad deū viden
dū adminicula parant. gaudiū boni moꝛalis ⁊
ſpūalis. genuiſſet iraſcibilis fiduciā pſeuerādi
in bono ⁊ pfectiōis dīne ſeu ſpem audacie ad
bonū. Timoꝛ eo q̄ pmanet in ſclm ſcli. Coꝛru/
pta pinde nā aīa affectiōes gignit q̄ noīb⁹ vir
tutū nūcupanſ. ſ. ſpe timoꝛe. amoꝛe ⁊ hm̄ōi. ſ3
nō ſunt eiuſdē nāe. Et pp hoc doctoꝛ veritatis
q̄ſi caprā aīaʒ vocās. filios ſuos q̄ dicti fuiſſēt
liberi hedos apppellat. Hedi ſunt multi erro/
res ⁊ falſe itelligētie. q̄s intellectus ꝓpꝛia ſpe/
culatione ⁊ pſumptiōe foꝛmat ⁊ gignit. Hedi
ſunt odia ⁊ difficultates v̄tutū. hedi ſunt timo
res ſeruilis mūdanus ⁊ vanus carnalis ⁊ ꝓpha

nus. Hedi sunt tristitie amissionis diuitiarum. cõsanguineoꝝ. honoꝝ et aliorum bonoꝝ. Isti nãqꝫ hedi mutãt nãm. Nã paruuli q dicunt primi motus et affectiões que nõ sunt in nr̃a potestate. et si occidant vtiles sunt ad eternum spũalium et nutrimẽtũ vite spũalis. Laudabilis est enim aĩa que fortiter vincit suas passiones et paruulos suos. i. pmos motus passionũ allidit ad petrã fidei et ɔstãtiam resistẽs: si vo in pmo limine nõ occidant vt hedi sed crescũt. incipiũt fetorẽ emittere qꝛ iputant ad pctã pducũt quoqꝫ cornua vt hirci. efficiunt fortes. et tãdem impugnantes hoies scpant. s. aie vires. qꝛ assueta aĩa passionibꝰ vinci. passiones negt vincere. et merito: qꝛ vsus ɔuertit in nãm. Ecce quõ hedi facti sunt hirci. et qꝛ noluisti hedum occidere idest pmis motibꝰ resistere. Hircũ habes petõrum te cornibꝰ ventiliãtem. Uez si aĩa tua facta est hircus capraꝝ potes ẽt eam per pniam magnã et obediẽtiã humilẽ deo sacrificare q pp h hircũ p pctis sibi iussit offerri. Isti sũt hedi vagi et nimiũ dissoluti. Nẽpe motꝰ pmi opinionũ falsarũ cõstituũt intelligẽtiam vagã vt hincinde discurrat. qꝛ legere tẽtat in sapiẽtia sua. et sic infirmã ad oẽm scripturã se ponit et nihil acquirit. qꝛ languentis stomachi est plurima degustare et in nullo delectari. vt ait Sene. Silr et ceteri hedi passionũ irascibilis et ɔcupiscibilis instabilẽ reddũt naturã humanã vnde est in cõmotionibus tota. Hic enim querit diuitias p inordinatũ amorẽ ɔcupiscibilis alius delicias alter honores et p irascibilẽ querit vnus vindictas et hmõi. Iã attẽde ad pdictaꝝ passionum que hedi dicunt vocẽ seu balatum. Uox vtiqꝫ agni est be. vox hedi est me. Prima vox est laudãtis. sed scda que sua sunt querẽtis. qꝛ nescit nisi se me dicens et est vox pturbãtis: qꝛ me sic platũ aduerbiũ vl dolẽtis. Nõ eni cũ lamẽtat in lingua vulgare dicit o me vl oime. ois h hõ que sua sunt querit: non que iesu xpi. Isti igit hedi pascendi sunt iuxta tabernacula pastoꝝ. idest motus passionũ dirigẽdi sunt hm sciam doctrinã sanctoꝝ prelatorũ q sunt veri pastores. et per ista media segrediẽdo a presumptione. et progrediẽdo in humiliatione cum itur p vestigia gregũ dirigẽdo et corrigẽdo affectus suos in sanctoꝝ mutationem. anima cognoscit pulchritudinem et nobilitatem suam. et hoc cũ nouit omnia paruipendit terrena: et ad perfectionem sui tendit quousqꝫ in deo in gloria requiescat. Hec omnia sunt extracta ex ipso itinerarij libro. Joh. dominici. abbreuiata tamẽ et aliquantulum aliquando immutata.

¶ Capitulum. iij. De beneficijs anime collatis quo ad scientias artes et virtutes.

Benedic aĩa mea dño: et noli obliuisci oẽs retributiones eius. Psal. cij. Retributiones dei sunt bnfi ia: vel qͣtum ad intuitionem: vel qͣtum ad nãlem inclinatiõem. vel qͣtum ad acqsitionẽ. et qui ptulit nobis cõtra mala que incurrimus ꝓ pter pctm̃. De qbꝰ malis ait ipse pš. Fiat via illoꝝ tenebre et lubricum: et angelus dñi psequẽs eos. Qd exponit Vincẽ. in pmo libro ipsius speculi historialis de malis secutis in hoie per pctm̃. ponẽs cõsequẽter remedia et magna bona data a deo contra dicta mala. Dederat deꝰ homini pmo i sui creatione tria bona sibi originalr inserta. Primũ q fecit eũ ad suam imaginem. Scdo q fecit eũ ad suã similitudinẽ. Tertiũ q dederat corporis imortalitatẽ: si mandatũ suasset. hec tria bona corrupta sunt per tria mala sequẽtia. nam diuina imago corrupta est per ignorãtiã. similitudo diuina per cõcupiscẽtiam. imortalitas per corpis miseriã et ifirmitatẽ. Hoie nãqꝫ recedẽte a deo p pctm̃. iuxta dictũ pš. Facta est via eiꝰ tenebre p ignorãtiã et ludibricũ p ɔcupiscẽtiã. et angelus dñi. i. defectus et ifirmitas corpis et vindictã imissa psequẽs eũ p mortalitatem. donec reuertat in terrã de q̃ sumptꝰ est. p angelũ eni dñi fuit data sua vt a ministro dei expelleret de paradiso. Et pp hec tria icõmoda repellẽda data sunt ei diuinitus tria remedia. s. sapiẽtia cõtra ignorãtiam virtus. cõtra cõcupiscentiam necessitas vite propter infirmitatem ꝓter que tria inuenta est omnis philosophia vl artis disciplina. s. propter sapientiam theorica. ꝓpter virtutem practica. propter necessitatem mechanica et vt de his omnibus rectius et veracius et honestius disseratur inuenta est logica.

Psal. xxxiiij.

Tria bona d dit deꝰ hoi in sui creatione.

¶ Theorica diui- .§.i. dit i theologiã. phisicã. et mathematicã. Theologiã tractat de inuisibilibꝰ essentijs inuisibiliũ vt de deo et creaturis spũalibꝰ vt angelis. Ro. j. Inuisibilia dei p ea que facta sunt a creatura mũdi itellecta ɔspiciunt sempiterna quoqꝫ virtus eiꝰ et diuinitas. Opus aũt factũ est duplex. s. ɔditiõis vt creatio mũdi et restaurationis. i. incarnatiõis verbi cũ sacris institutis. vt cognoscat idẽ eẽ creator et redẽptor. De diuinis primẽtibus ad theologiam dixerunt aliqua antiqui phi et sibille. et Aristo. conclusit suã methaphisicam in pbando vnũ deum gubernatorem mũdi. Plato multa dixit de deo. Marcus võgẽtilis posuit triplicẽ theologiã. vt refert Augu. in h. vi. li. de ciui. s. theatricã seu fabulosam. quã. s. recitabant et reputabant per mimos facta deoꝝ in theatris cũ multis turpitudinibꝰ.

Pecu culatiua vel theorica diuidit.

Ciuilē qua.s.colebant dij ⁊ innūeri in templis qui tñ homines fuerāt vel aliq̄ue alie creature. Et naturalē qua.s.ea que dicebant de dys exponebant de reb⁹ naturalib⁹ ⁊ proprietatib⁹ earum.sed oīa mixta erāt ⁊ plena fatuitatib⁹ ⁊ erroribꝰ vt ꝓbat idē Aug. sȝ vera hec theologia plenissime habet in bibilia a spūsctō reuelata. ideo verissima.Etiā de his agit in li.sen.Naȝ in pmo de diuis vt de trinitate psonaꝝ vnitate essentie.⁊ pfectionib⁹ eius.vt eternitate.oipotentia.sapientia.voluntate ⁊ hmōi.In scdo de creatiōe angeloꝝ ⁊ lapsu aliquoꝝ ⁊ ꝯfirmatiōe bonoꝝ cum pfectiōe.De creatiōe hois ⁊ lapsu eius ⁊ pctō originali ide secuto.De ope sex primoꝝ dieruȝ.De gr̄a ⁊ libero arbitrio.De pctō actuali breuissime tn̄.In tertio de mysterio incarnatiōis.de virtutib⁹ theologicis.de donis ⁊ virtutib⁹ cardinalib⁹ multū breuit.deide agit de decē p̄ceptis.In quarto de sacramentis.demū d̄ finali iudicio ⁊ vltima resurrectiōe ⁊ gloria btōꝝ ⁊ pena reprobоꝝ.Sup hoc li.sen.sūt facta scripta innūera ⁊ doctorib⁹.huic videtur subalterni scia iuris canonici.p̄cipue q̄ntum ad ea que sunt fidei ⁊ sacramēta ⁊ declaratio articuloꝝ ⁊ dubioꝝ.Phisica.i.naturalis scia tractat d̄ inuisibilib⁹ visibiliū causis.Nā corpus ⁊ ea que sūt corpis pncipaliter ꝯsiderat.Corpus aūt ꝯsiderat in generali cū partib⁹ suis aut in speciali.si in generali sic determiat illud Aristo te.in li.phisicoꝝ si in speciali ꝯsiderat corpus. ⁊ tūc dupliciter.q2 aut est icorruptibile.⁊ sic tractat Aristo.de illo in li.de celo ⁊ mundo.Dicit eni ibi q̄ celū est corp⁹ nō generatū.nec fabricatū nec recipiēs aliquas impssiōes.Aut corpus est corruptibile.⁊ tūc aut est simplex aut cōpositū.si simplex tūc tractat de eo Aristo.in li.de generatiōe ⁊ corruptiōe.Et loquor de simplicitate illa que oppōit cōpositiōi naturali ex quatuor elemētis.Si cōpositū aut igit est aiatum aut nō.si nō est aiatum sic tractat de eo in li.metheoroꝝ vbi Aristo.determiat de impssionib⁹ aeris ⁊ grandinis generatiōe ⁊ niuis ⁊ corpoꝝ mineraliū ⁊ ꝯsiliū.Si vero corpus sit cōpositū aiatū ⁊ de tali determiat in li.de vegetabilib⁹. aut aīa sensitiua ⁊ de tali agitur in li.de animalibus aut aīa intellectiua.⁊ de eo agit.in lib. de aīa.Ceteri vero libri vt de somno ⁊ vigilia. de mōte ⁊ vita.de sensu ⁊ sensato.de differētia spūs ⁊ aīe ⁊c̄.supponuntur li.de aīa ⁊ lib.de aīa lib⁹.Huic subalternat seu ad eam.s.naturalem phiam reducitur ars medicine.Mathematica vero q̄ntitatem abstractā a materia cōsiderat ⁊ sic tractat de inuisibilib⁹ inuisibiliuȝ formis.Quātitatū aūt alia discreta que multitudo dicit.alia cōtinua que magnitudo dicit ⁊ discrete.alia quideȝ discreta p se vt duo tria quatuor.Et hec est mā arismetrice.alia discreta ad alterū vt sex quater ⁊ sesquitertiū. ⁊ hec est mā musice.Magnitudo v̄o alia ē imobilis vt spera terre.⁊ hec est mā geometrice.alia est materia mobilis vt spa firmamētū.⁊ hec est materia astronomie.Hec igit sunt quatuor spēs mathematice.s.Arismetrica de numeris . Musica de ꝓportione.Geometria de spacio . Astronomia de motu.Elemētū arismetrice est vnitas.musice est vni sonum.geometrice punctum.astronomie instans.

¶ Practica que .§.ij.

dicit a prasis qd̄ est opus.est agibiliū ꝭm rōneȝ in ordine ad felicitatē ciuilē ⁊ supnam.idest de operibus virtuosis.p que ꝯcupiscētia.i.inclinatio ad malū regulat ⁊ vincit.⁊ hec deo assilat. Diuidit ergo practica in ethicam.iconomicā ⁊ politicā.⁊ ad hāc moralē phiam reducit sciētia iuris.Ethica est que sui curā gerēs cūctis se erigit ⁊ exornat augetq̄ȝ virtutib⁹ nihil in vita admittēs quo nō gaudeat.nihil faciēs penitendū. Iconomica est que familiaris officijs curā mediocri dispōne cōponēs distribuit.Politica est que reipublice curā suscipiēs.cūctoꝝ saluti sua prudētia solertia iustitieq̄ȝ libera ⁊ fortitudinis stabilitate ac tpantie patientia medet.hec Vin. Ex qb⁹ v̄bis habet q̄ nō pōt qs seipm̄ bene gubernare vel familiā vel ciuitatē ⁊ recte opari nisi habeat v̄tutes.⁊ cardinales qdē necesse sunt ad ciuilitatē humanā bene gerēdā.Theologice aūt ⁊ dona spūsancti ad ciuilitatē futurā ꝯsequēdā.Prudētia qdē que est recta rō agibiliū. ⁊ hēt regulare rōnē in seipsa ꝭm Sen̄.hēt n̄ eo ptes itegrales ad quas reducunt alie plures q̄ ponuntur a phō.in li.ethi.i.recogitatio seu memoratio p̄teritoꝝ.ordinatio p̄ntiū agēdoꝝ.⁊ ꝓuidētia futuroꝝ.Hēt aūt q̄si annexas ⁊ vt ptes potētiales ꝭm phm̄ in li.ethicoꝝ.Eubolia in est bene ꝯsiliatiua ⁊ finesim que est bn̄ iudicatiua ⁊ gnomin que est bene iudicatiua in his q̄ occurrūt extra cōem legē.Senesis aūt in his que sunt ꝭm cōes leges bene iudicat.ptinet eni ad prudētē pmo bene ꝯsiliari īfra se circa agēduȝ diuersa inq̄rēdo ⁊ discutiēdo.scdo bene iudicare.i.ex ꝯsiliatis qd̄ melius est eligē.⁊ tertio qd̄ est pncipale opus prudētie impare.i.executioni mādare qd̄ bene iudicatū est.Justitia est cōstās ⁊ ppetua volūtas reddēs vnicuiq̄ȝ qd̄ suū est.l.iustitia.ff.de iusti.⁊ iure.⁊ hēt regulare volūtatē in ordine ad aliū.⁊ ptes eius integrales sunt duo.s.declinare a malo ⁊ facere bonū erga alios.Partes cētiales sunt distributiua q est circa iudicia ⁊ officia ⁊ onera ⁊ penas ⁊ premia alijs impēdēda p eū q hēt curā alioꝝ.Et cōmutatiua que est circa ꝯtract⁹ ⁊ alia ptinētia ad cō

De practica sci entia diuiditur.

Prudē tia diui ditur.

Justi tia diui ditur.

uersationē cū hoīb⁹ vt.s.recte non nociue qꝫ se
hēat ad ꝓximū in vbis ⁊ rebus ⁊ ꝑsonis. Par/
tes vo potētiales sunt religio que est circa cul//
tū diuinū. Pietas que est circa honorē parētū.
obseruātia que est circa reuerētiā ⁊ honorē su/
perioꝝ. Obediētia que est circa īpletionē ꝓce/
ptoꝝ suoꝝ ꝓlatoꝝ. Grā que est circa recognitio
nē beneficioꝝ debitā. Uindicatio que est puni/
tio recta delictoꝝ ꝑ eū q̄ hēt auctoritatē. Ueri/
tas que est in dictis ⁊ factis fallacie exclusio. Li
beralitas que est debit⁹ vsus rerū in mediocri/
bus sumptib⁹ erga se familiā ⁊ indigētes pau/
peres. Amicitia seu affabilitas que ꝯsistit in hu
maniter se habēdo ⁊ benigne cū alijs in vbis ⁊
gestis. Epykeya seu eqtas que ꝯsistit in iterpre/
tādo leges ⁊ mādata maioꝝ magis ſm inten//
tionē que verisilr credit̄ legislatoris q̄ȝ ſm vba
in casu dubio. Fortitudo est aggressio debita
arduoꝝ vbi etiā sūt ꝑicula mortis ⁊ firma ꝑpes
sio eoꝝ. Hec regulat potētiā irascibilē circa au/
daciā ⁊ timores. Partes eius itegrales sūt due
s. aggredi ardua ⁊ difficilia ꝓportionata sibi ⁊
firmiter in eis ꝑmanere. sȝ ꝑtes potētiales sūt.
Magnanitas que ē circa honores magnos. s.
recte se habere ad eos. nō ambire nec vitare cū
expedit nec de eis supbire. Magnificētia que
est circa magnos sumpt⁹ debite factos. vt pro/
pter honorē dei edificare ecclesias ⁊ hmōi. vel
ꝓpter bonū reipublice. Patientia que ꝯsistit in
equanimiter ferēdo aduersa coīa vbi est ꝑiculū
mortis absqȝ animi deiectione ⁊ tristitia inor//
dinata. Circa ꝑicula mortis est fortitudo ⁊ ꝑse/
uerātia que ꝯsistit ifirmiter ꝓponēdo pati aspa
⁊ difficilia quātocūqȝ tpe sint duratura. Tēpe/
rātia ꝯsistit in moderādo delectatiōes corpore/
as ⁊ repellēdo eas que sūt ꝯ rōnē. ⁊ hēt regula/
re ꝯcupiscibilē ꝯ delectatiōes ciboꝝ ⁊ venereo/
rū. Partes eius itegrales sunt. verecūdia ⁊ ho/
nestas. ꝑtes subiectiue sūt abstinētia quo ad ci/
bos. sobrietas vo quo ad pot⁹. castitas quo ad
venerea. que castitas hēt triplicē gradū. s. ꝯiu/
galē vidualē ⁊ vginalē. ꝑtes ei⁹ potētiales seu
annexe sūt māsuetudo que moderat̄ iras. cle/
mētia que est diminutiua penaꝝ debitarū con/
gruo m̄ mō. modestia que hēt cōponē hoīeȝ in
vestitu incessu ⁊ vsu sensuū. Studiositas q̄ hēt
sēsum refrenare ab inordinato appetitu ⁊ exer/
citio cognoscēdi itellectualia vel sensitiua. Hu/
militas que facit hoīem vā sua cognitiōe vile/
scere ⁊ supbiā fugit. Eutropelia seu vrbanitas
que facit hoīeȝ ex dictis vel factis iudicris seu
iocolis ꝯgruēter se hēe vt nō sit nimis aggre//
stis ⁊ rigid⁹ neqȝ nimis leuis ⁊ iocosus. ¶ Uir
tutes theologice sūt. Fides spes ⁊ charitas que
ordināt hoīem ad felicitatē eternā ⁊ hñt deū ꝑ
obiecto imediato. sȝ diuersimode. Nā fides re

spicit deū vt sūma ⁊ ifallibilē veritatē cui initit̄
assentiēdo mēte his que sunt ab eo reuelata in
scripturis. Spes respicit deū oīpotētē valētē ei
in oībus suffragari innitet̄ eni ei expectādo ab
eo eterno ꝑmio coronari ⁊ grāȝ ⁊ veniā penitē
do sibi imptiri sua liberalitate. Charitas respi/
cit deū vt sūmū bonū ꝓximū aūt diligit ꝑꝑ deū
q: deus hoc vult. ⁊ q: fact⁹ est ꝑꝑ eundē finē. s.
ad fruēdū deo. ¶ Dona spūssancti sunt quedā
quedā vtutes ꝑfectiores vtutib⁹ cardinalib⁹. sȝ
excellētiores eis sūt theologice que hñt hoīem
reddere de facilli mobilē ad sequēdū istinct⁹ ⁊
monitiōes ipsi⁹ spūssancti. Et sūt septē exclude
tia ꝑ quādā adaptationē septē vitia. s. timor ex/
cludēs supbiā. pietas iuidiā. scia irā. fortitudo
accidiam. consilium auaritiam. intellectus gu/
lam. sapientia luxuriam.

¶ Mechanica aūt .§.iij.

ars dr̄ a mechor q: q̄si itellect⁹ ibi adulterat̄ cū mecha
ꝑncipalr̄ sit creat⁹ ad spūalia itelligēda ⁊ in ip nica di
sis mechanicis circa factibilia versetur. Et hēt uidit.
vij. spēs. s. Lanificū armaturā nauigatiōeȝ. agri
culturā. venationē medicinā. ⁊ theatricam. Ad
hāc. s. mechanicā oium reꝝ fabrica ꝯcurrere vi
det̄ que hūanis necessitatib⁹ iueniunt̄ grata cō
moda ⁊ necīa. Lanificū est ꝑma ei⁹ spē ad quā
ꝑtinet oīs opatio nēdi. retorquēdi ꝯsuēdi. q̄c/
qd fit in istro colo fuso acu. pectine. calamistro
girgillo. alabro ī mā lini. lane. canapi. Et sb eis
oīs vsus flocoꝝ filoꝝ sagoꝝ saginatum sporta/
rū ⁊c̄. Armatura duas hēt spēs. s. architectoni/
cā ⁊ fabrilē. Architectonica diuidit̄ in cemēta/
riam ⁊ carpentariam fabrilis in malleatoriam
effusoriam. Edificioꝝ tres sunt partes. dispo/
sitio. constructio. ⁊ venustas. Porro fabrilis ⁊
ferraria duabus rebus constat. s. ventis ⁊ flam
ma. Agricultura quatuor hēt spēs. s. aruuȝ seu
agrū q̄ satiōib⁹ deputabat̄. ꝯsitū q̄ nemorib⁹ cō
stat vt sūt vineta oliuete pomeriū pascuū q̄ pa/
scuis ꝯstat vt prata. floridum vt ortū ⁊ rosarij.
Cultura igit̄ multiplex est. Cinis. i. incēdiū per
qd̄ ager iutilē humorē exudat deinde aratiōis
itermissio. stipularū incēsio. stercoratio. Sacio.
occatio. rūchatio. Bene colēdi agri rō q̄tuor re
bus. ꝯstat. s. aere aq̄ terra ⁊ industria. Oportet
eni vt eis locis quos colere destinabis aer sit sa
lutaris ⁊ clemēs. aq̄ salubris ⁊ facilis. vel ibi na
scēs vel ad vota vel ibre collecta. terra vo fecū/
da ⁊ si icōmoda. In vitib⁹ ꝑuidis tria ꝯsiderā
da sūt. s. fructū spes successura materies loc⁹ q̄
seruet ac nutriat. ¶ Uenatio tres hēs spēs. s. fe/
rinā aucupiū ⁊ piscariā. Ferina fit multis mo/
dis. s. rhetib⁹. pedicis. laqueis. ꝑcipitijs. arcus
iaculis. cuspide. idagine. pēnaꝝ odore. canib⁹
accipitrib⁹. aucupiū fit rhetib⁹ laqueis pedicis

precipitijs arcu visco hamo. Piscatura fit rhe/tibus sagenis gurgustijs hamis ia. ulis. Naui gatio quoq; est mechanice spēs ꝫm ꝑdicta ad quā ptinet ois idustria emēdi ⁊ vendēdi. Hec vniuersa littora adyt. pacē ⁊ familiaritatē cum exteris natōib⁹ cōponit. ⁊ priuata bona coia fa/cit. Medicina corpis vel tuef vel restaurat salu tē. Hec ptinet occasiōes ⁊ opatiōes. Occasiōes sūt sex. Aer circūdās nos cib⁹ ⁊ potus. sominus ⁊ vigilia mot⁹ ⁊ qes. exinanitio ⁊ repletio. ⁊ ac cidētia aie. i. passiōes isurgētes. Opatiōes sūt itus ⁊ foris. Int⁹ vt ea que itromittunf p nares p os. p anū ad excitandas sternutatiōes. vomi mitatiōes. ⁊ purgatiōes. Foris vt sūt emplastra incisio ⁊ vstio Theatrica cōtinet ludos diuersi gñis nā ludus aut est gymnicus aut agon aut circēsis. aut scenic⁹. aut gladiatorius. Gymni/cus ē q in gymnasio exercef cui⁹ qnq; sūt gñā s. salt⁹. cursus. iact⁹. virt⁹ atq; luctatio. dr aūt h virt⁹ imēsitas viriū in labore ⁊ pōdere corpis. Agonū gñā fuerūt cursus celeritas. sagittandi pitia. ludi patiētia. ad cytharā q̄z ⁊ tibias icedē di gest⁹. decāt. idi modulatio terrestris q̄z ⁊ na/ualis ppetiēdorūq; suppliciorꝫ certamina. Cir/cēses ludi dicti a circūeūdo. Scena loc⁹ est itra theatrū in modū domus istrata cū pulpito vbi cātabāt comici ⁊ tragedi. saltabāt histriones ⁊ mimi. gladiatores pugnabāt in amphiteatro. illic iuuenes vsum armorū diuerso mō disce/bāt. ⁊ mō inter se pugnis aut gladijs mō circa bestias intēdebāt. Est ⁊ ludus alee. co:ec. palle. Alea taxillis ludif. ab hac fraus ⁊ mēdaciū ⁊ ꝑ iuriū nunq̄ abest postremo ⁊ dāna rerū. Et ꝓ pter hec scelera aliqñ sūt h legib⁹ iterdicta. hec Uin. ¶ Logica diuidif in grāmaticā ⁊ rōnem disserēdi. Grāmatica aūt est scia recte loquendi recte scribēdi. origo ⁊ fundamētū oīu; libera/liū artiu;. Et diuidif in lrām syllabā dictionē ⁊ orationē. Lre grece ⁊ latine ab hebreis videnf exorti. Apud illos eni ꝓ dictū est aleph. ide tra/ctū est a grecis alpha. ⁊ a latinis a. Oēs aūt lre apud grecos ⁊ hb̄ı cōponūt ⁊ numeros faciūt. Nā a significat vnū. b. duo. c. tria. ⁊ sic de cete/ris. Rō disserēdi diuidif in dialeticā ⁊ rhetori/cā. Dialetica ipsa est que ꝓprie dr logica. i. rō/nalis diffiniēdi q̄rēdi. disserēdi potēs. Jt iq; di cibile aliud icōplexū. aliud cōplexū. Et incōple/xorꝫ. aliud iherēs intra. de hoc agif in li. ꝑdica mētorꝫ. aliō iherēs ex̄ ⁊ de h agif in li. pncipio/rū. Cōplexorꝫ aliō absolutū. ⁊ de h in li. periher menias vbi agif de enūciatiōe sine respectu. ali ud ordinatū ad alterū. ⁊ h vel ad oēm mā; idif ferēter. ⁊ de h in li. porꝫ. vel ad māni determina tā 3ctū. ⁊ h triplr. q: vel ad māni necessariā; de hoc agif in li. posteriorꝫ. vel ad ꝓbabilē ⁊ de h in li. topicorꝫ. vel ad sophisticā. ⁊ de h in lib. elē/

Logica diuiditur.

corū. ¶ Rethorica est bñ dicēdi scia ad ꝑsuadē dū iusta ⁊ bona in rerū ꝑsonarūq; ⁊ negociorū De re/causa. Rethor est vir bonus dicendi peritus. thorica vir bonus consistit natura vita moribus ⁊ acti/bus dicendi peritus ꝯsistit artificiosa eloquētia que ꝯstat ptib⁹ qnq;. s. inuētione. dispōne. me/moria. ꝓnūciatiōe ⁊ fine officij qd est aliqd per suadere. Ista aūt dicēdi pitia ꝯsistit in tribus. s. nā doctrina ⁊ vsu. Causarꝫ gñā tria sūt. Delibe/ratiuū in quo qd debeat vel nō debeat tractaf. Demōstratiū in quo ꝑsona laudabilis aut rep/hēsibilis ondif. ¶ Judiciale in quo de ipsi⁹ fa/cto pene aut ꝑmij snia daf. Deliberatiuum ge/nus duplr est. s. suasio ⁊ dissuasio. Suasorū au/tē trib⁹ diuidif. s. vtili possibili ⁊ honosto. De/monstratiuū hēt duas ptes. s. laudē ⁊ vitupiu;. Partes orationis rethorice quatuor sunt. exor diū. narratio. argumētatio. ⁊ ꝯclusio. hec Uin.

¶ Et nota q̄ inuē/ .§. iiij.

Inuentores artiū liberaliū ⁊ mechanicarum ⁊ phie. ⁊ autores librorꝫ ipsarū coiter fuerūt gētiles ⁊ re probi hoies. Jn grāmaticalib⁹ pncipalis ponif ꝑscia. in rethoricis tullius cicero q ⁊ ethnicus de diuina ꝓuidētia male sensit ꝫm bea. Tho. j. pte. q. xxij. quē ēt malorꝫ morꝫ fuisse oñdit salu/sti⁹. s; ⁊ ipe salu. cū demostene greco oratore ꝑ maximo īfideles fuerūt. lact. aūt vt omittā titu; liuiū lacteo fonte manātē s; errātē xp̄icola fuit. Sed errorē millenistarū sectat⁹ est. ⁊ de spiri/tu sancto min⁹ bñ sensit. vt p; in li. suo istitutio/nū. Jnter poetas magn⁹ fuit Homerus apud grecos. sed apud latinos maior Uirgilius. qui vltra infidelitatē turpissimus in moribus fuit: nec minus eo Naso seu Ouidius ⁊ ꝑcipue in sua doctrina l scivijs plena. Jnter historiogra/phos ꝑcipui. valerius maxim⁹ in ꝑsa. lucanus in metro. suetonius in circūcisī corde ⁊ corpore ioseph⁹ iudeus post xp̄i aduētū iudaismo secu/tus est. ¶ Jn logicalib⁹ Aristo. effulsit ⁊ totius phie monarcha. cuius pti morali socrates se to tū dedit. pythagoras nāli. sed vtriusq; discipu/lus. plato vtrū ꝗ cōplexus est vt dicit Augu. de ciui. dei. Hic sup oēs theologus fuit. cuius do/ctrina antiq sctī doctores ibuti sūt. vt amb. Or/rige. Aug. Hiero. Basi. Errores tñ ei⁹ plimos abyciētes origenē dimittēdo. Moderni vo ari sto. sequunf ꝑp amorē doctrine ordinē ⁊ min⁹ errātē. Oēs hi cū suis sectis epicureis. stoicis. peripateticis cum alijs nō excludēdo Senecā; mordissimū. s; cū vulgo idolatrātē ab ex̄ ꝫ;. b. Tho. principes illi sunt q ꝫm aplm. j. Cor. Dei sapiētiā minime cognouerūt. ⁊ dñantes sup be stias. i. bestiales hoies ⁊ rudes. hi pncipes gen tiū ⁊ ludētes in auib⁹ celi. i. demonijs sua curi/ositate ⁊ plima falsitate suggesta illudētes ho/

De rethorica

Inuentores gramatice ⁊ rethorice ⁊ aliarū scietia/ru; vel artium libera/lium.

mines ꝛ illusi ab ipsis spiritib⁹ malignis. gregantes sibi aurum sapientie ꝛ argentū eloquētie sine fine. Demū exterminati sūt ꝛ ad inferos descēderūt vt dicit Baruch.iij. ¶ Arismetricā di: de pmorib⁹. Pythagorā iuenisse q ꝛ sine fide fuit. Tubalcayn musicā Astrologiā Athalas ꝛ Ptolomeus multa addidit. geometriam Euclides ꝛ Hermenides Ethnici oēs ꝛ īter reprobos cōputati. Medicinā Hesculapius primus docuisse refert quē idocte plebes in deū retulerūt. ſ; auxit copiose hypocras ꝛ Galien⁹ necnō ꝛ Auicēna q oēs ꝛ si deū cognouerūt. nō sicut deū glificauerūt. ſ; euanuerūt in cogitationib⁹ suis. Jura ciuilia gētiles pmi istituerūt diuersi diuersis vrbibus. ꝛ a lacedemonijs leges romani mutuati sūt vt patet in decretis di. vij. Moyses. Artes plures mechanicas instituisse ex Cayn progenitos insinuat geneseos liber in iiij. Qui coīter criminosiū parētū in moribus imitati sūt. ꝛ ciuitatē in mūdo ipse pmus ꝯstruxit. quasi inuēs ad illā ptinere que sursum est hierlm. ſ; ꝛ monarche oēs siue assirioꝝ siue medoꝝ ꝛ psarū siue grecoꝝ siue romanoꝝ vsq; ad tpa ꝯstātini philippo excepto impatore a Decio īterepto. oēs in sua cecitate mētis mortui sūt. ꝛ morib⁹ itēperatissimi. Et ille q videt fuisse felicior. Octauianus. s. ꝛ mūdi sapia nō ignar⁹. lasciuissimus describit. Hec igit scripta sūt vt nō glief sapiēs in sapia sua quātūcūq; his replet⁹ nec potēs in potētia sua ſ; agnoscat verū eē qd di: Sap. xiij. Uani sūt oēs hoies in qb⁹ nō subest scia dei. vere vani. i. frustra cū nō ꝯsequent finē suū q est bm mgr̄m in. ij. di. j. vt sūmū bonū itelligāt. itelligēdo amēt. ipsoq; fruant. sed nec se deijciāt ꝛ ꝯtēnāt. qb⁹ tales scie desūt. aut potētia vel diuitie subtrahunt q: sine his plenissime salus ꝓpria ꝓcurari pōt. ac etiā priꝰioꝝ nō modice sicut experiētia docet. Uerum doctrine tales quo ad vera ꝛ vtilia que ibi sūt ꝯtēni non debēt. ex eo ꝙ autores fuissent vitiosi. Nā veritas bm Amb. a quocūq; dicat a spūsctō est. ꝛ si ipsi nō habuerint eū quātū ad grāz gratū faciētē. Jn cuius figurā ꝓcepit dn̄s vasa aurea ꝛ argentea egyptioꝝ asportari ab hebreis vt tabernaculū dn̄i ꝯstrueret. ad significādū bm venerabilē. Grati. di. xxxvij. ṡ. S; ecōtra. ꝙ auꝝ sapie ꝛ argētū eloquētie ſ; accipe ab īfidelib⁹ q̄si iniustis possessorib⁹ ex suis doctrinis ꝛ ꝯuertere in vtilē vsū ecclesie. Uñ apls ad Titū allegat dictū cuiusdā pbi. Cretēses male bestie ꝛc̄. Et hoc etiā dicit Aug. j. q. j. dn̄s declarauit. Uerū ī sermonib⁹ ad pplm. nec videt honestū nec pium eos iplere doctrinis ꝛ allegatōib⁹ infideliū q̄si sacra scriptura que est vera dn̄a oīum facultatū ancillari videat tanq̄ insuffiēs. ꝛ ille vere ancille dn̄ari. Jnde enī vilescit scriptura auget curiositas magisq; deuotio in auditorib⁹ ꝛ vanitas in loquentib⁹. S; sufficit aliqū ancillas vocare vt sancti fecerūt ad magis ꝯfirmādum ea que sunt fidei p testimonia inimicoꝝ eius.

Hiere. ix.

¶ Ca. iiij. de qdditate aie ꝛ ꝓprietatib⁹ eius.

De quidditate anime rōnalis ꝛ ꝓprietatib⁹ eius. dominus Jo. dn̄ici super ecclesiastē. xxxvj. lectione tractās illud. Ecc̄s. Cunctas fecit deus bona in tempore suo ꝛ mūdum tradidit disputationi eorum. vt non inueniat homo opus quod operatus est deus ab initio vsq; ad finem. idest animam que permanet in eternum sic dicit. Naz etsi philosophi aliquā veritatē cognouerunt de mūdo isto. non tamē animam plenam aliquis nouit nisi per reuelationem spiritussancti. Unde Aristo. in. j. de anima. dicit difficillimū esse accipere quid sit anima ꝛ multas habet dubitatiōes. Duodecim autem dubitationes de ea ponentur bm diuersos sapientes. ꝛ l; philosophi nesciuerint. quid dicerent. diuersimode tamen descripserunt eam. victi a veritate bm duodecim eius conditiōes. ¶ Plato dixit animam esse essentiā vel numerū se mouentem que cōponebat ex quatuor numeris. s. vnitate dualitate ternario ꝛ quaternario. Uocabat intellectum: vnitatem. dualitatem scientiam. opinionem ternarium. sensum quaternarium. Sic ergo intelligit animam habere intellectum scientiam opinionem ꝛ sensum. ꝛ ideo per se mouet cum vult. Sed spiritussanctus aliter intellexit. nam anima est vna essentia ꝛ sic respondet vnitati est composita ex esse ꝛ essentia vt dicit. s. tho. j. hoc respondet dualitati. est ad imaginem dei per triplicē potētiā. s. memoriam. voluntatem. ꝛ intellectū. vt ait diuus doctor Aug. de trinitate. ꝛ respōdet ternario. ꝛ creata est. vt informet corpus compositū ex quatuor elementis. ꝛ sic respondet quaternario. ¶ Democritus dixit ꝙ anima est ex athamis spericis que videntur in aere in radijs solis. Hic fuit victus sic dicere. quia athami semper sunt in aere sed videntur nisi sole adueniente sic anima est in nobis sed agnosci non potest nisi adueniente lumine diuine gratie. ꝛ sic nobilissima est vt suum intellectum ꝛ quālibet humanam notitiam transcendat. Magna res inquit Bern. ad harmonem est anima que christi sanguine est redempta. ¶ Empedocles dixit eam ex igne aere aqua ꝛ terra. lite ꝛ amicitia. hic recipit pro anima totum hominē. sicut frequēter facit sacra scriptura. corpus autē cōponitur ex quatuor elemētis. ꝛ anima restabit bm eum ex lite ꝛ amicitia ꝛ hoc dicere cogit ex inclinatione quā hēt ad corpus ex fuga ꝛ odio

Ecc̄s. iij.

Xij. sūt opiniones antiquoꝝ de essentia aie.

xxxvj. ar. v. ad. iiij.

Nam anima iusta suum diligit habitaculum. & dānata odit suum. vt dicit diuus Augu. tertio sup Gen. ad litteram. c. xvij. ¶ Heraclitus tenebrosus physicus dicit aīam eē scintillam stellaris eēntie. h eius originē tāgit qꝛ de celo est solū a deo īfusa. ¶ Alius heraclitus cognomēto ponticus dixit aīam eē lucē. hic eiꝰ essentiā dixit. Nā aīa ſm Aug. de eēntia angelorū vt sit decimus ordo. nā angeli p lucē itelligūtur Gen. j. Dixit deꝰ fiat lux & facta est lux. i. mltitudo angelorꝫ. vt ait doc. glo. cōis. Qđ tetigit saluator in pabola de mliere pdente decimam dragmā. Lu. xv. Nō eni pdidit aliquē ordinē angelorꝫ. ſꝫ de qlibet aliquos. hoiem autē pdidit totū quē totū saluū fecit i sabbato magno i ara crucis. Joh. vij. ¶ Seneca dixit aīam esse spūm itellectualē ad btitudinē i se & i corpe ordinatū. Hic tetigit finē eiꝰ vt. s. bñ opans btificaret in morte & corpus in quo bñ gessit in vltimo btificaret iudicio. ¶ Aristo. dicit. ꝙ aīa est endelechia. i. actꝰ pmus corporis organici potētia vitā hñtis. Hic tāgit eiꝰ imortalitatē qđ ē vitā dās alteri & aliūde nō hñs. alr eēt in infinitū pcedere. hoc diffusiꝰ deo dāte dicet īfra i h eodē. c. ¶ Pitagoras dixit aīam eē armoniā hic tetigit offm ꝙ hꝫ in corpe. s. eū regere & mouere sine tedio & sine labore. imo regit cū cōsonātia. vt pꝫ in cūctis tpātis motibꝰ corporis et maxīe lingue q̄ melos cōiter gratos facit. Isto mō dicebat diuus doctor Aug. li. de spū & aīa. Aīa est sba qdā rōnis pticeps corpi regēda accōmodata. Et Remigi. Aīa est sba icorporea regēs corpus. ¶ Diogenes dixit aīam eē aerem & sic a se fuit motꝰ eo ꝙ hō nec p momētū sine aere viuere pōt. Quō et dic Jsi. li. j. ethimol. c. j. ꝙ gētes dicebāt aīam qsi vētū aere attractū vt vētū vꝫ hoibꝰ dare vitā. tñ spūsanctꝰ coegit sic dicē ex aīe sūma puritate. sic & dixit Aris. ij. de aīa. ꝙ aīa est tabula rasa in q̄ nihil est depictū. Hyparēs dixit. Aīa est igneꝰ vigor. Et virgilius. Jgneus ē illi vigor & celestis origo. hic tetigit eius effectū. s. semp amare. ait enī venerabilis Hugo de san. vic. in pn. de arra anime. Scio aīa ꝙ vita tua dilectio est & scio ꝙ sine dilectiōe eē nō potes. ¶ Jpocras dixit aīam esse spūm tenuē p oē corpus dispsum. hic tāgit eiꝰ icorpalitatē & modū existēdi in corpe qꝛ est tota i toto & tota in qlibet pte. Itaqꝫ nō est i vno loco corpis solū ſꝫ vbiqꝫ. Et aīa vnicuiqꝫ sentit sicut in pte. ¶ Exēplū ponit Calcidiꝰ sup Thimeū de arena q̄ sedēs in medio sue tele qꝫtulūqꝫ motū ē vnicuiqꝫ sentit & ēt extra mediū. Pāphilomius dixit aīam eē ideā. h tāgit aīe capacitatē. qꝛ. s. aīa cognoscere apta ē. & ex hoc ꝯuicit i se hēe oīum rez silitudīes vt Arist. adducit in. iij. de aīa. vn diuꝰ Aug. i de spū & aīa igt Aīa est oīum rez silitudo. Et itez aīa ad silitudinē totiꝰ sapie facta in se oīum rez gerit silitudinē. qꝛ silis est terre p sensum. aque p imaginationē. acri p rōnē. firmamēto p itellectū. celis celorꝫ p itelligētiā lapidibꝰ p eēntiā. arboribus p vitā. aīalibꝰ per sensum & imaginationē angelis p itellectū. deo p itelligētiā. ¶ Ex his pꝫ ꝙ phi nōdum inuenerūt qđ est ꝙ deus operatus est ab initio. vsqꝫ ad finem. sed solus spūritussanctus docet qđ est facta ad imaginem & silitudinem dei Gen. j. hec Joh. dominici.

¶ Diffiniri ergo .§. i. Diffinitio aīe.

vel describi sic posset aīa rōnalis ſꝫ theologos a spūscō illustratos. Aīa est sba incorporea immortalis a deo de nihilo creata. cū infunditur corpi suo ad ipm iformādū essentialr. & p se et pfectā btitudinē obtinēdā. p grāz & bona opa In corporea dꝛ ꝯ pdictos phos q dixerūt eā eē corpus vt aerē vel ignē qđ pro heresi reprobatur. xxiiij. q. iij. c. pe. Immortalis dꝛ ꝯ illos q eā dixerūt cū corpe mori. In psona quorꝫ dicit Eccs. ij. Unus est iteriꝰ hois & iumtorꝫ & equa vtriusqꝫ ꝯditio. ſꝫ hoc vt hereticū ab ecclia cōdēnat vt pꝫ. Creata dꝛ cōtra gnosticos hereticos q dixerūt aīaꝫ eē nām dei. & p ꝯñs nō creatura. quorꝫ error reprobat in dicto. c. xxiiij. q. iij. A deo dꝛ creata ꝯ symoniacos & menādrianos iter hereticos cōputatos. dicentes aīas & als creaturas ab angelis factas. De nihilo dꝛ ꝯtra eos q dixerūt faciā ex sba stellari vt heraclitus vel extraduce. i. aīa generari ex aīa generātis cū generat corpꝰ sicut & corpꝰ generat ex corpe. cū corpi infundit. cōtra origenianos q dixerūt oēs aīas ab initio mūdi creatas fuisse & peccasse & ſm varietatē pctōꝝ in diuersa corpora īfundi qđ hereticuꝫ ponit in dcō. c. xxiiij. q. iij. Ad informādum corpus dicit cōtra eos qui dixerunt aīam corpori vniri non vt forma substātialis sed vt motor mobili. qđ reprobat de sum. trini. & fi. ca. c. vnico. in cle. vbi determinat ꝙ aīa itellectiua per se & essentialiter est forma corporis humani. & ꝯtrariū asserere est hereticum. Rōnes ibi assignat glo. Joh. quas accepit a b. Tho. in. j. pte sum. q. lxxvj. Ad beatitudinē cōsequēdam dicit cōtra eos qui dixerunt aīas cōuerti in demones vel quecūqꝫ animalia qđ reprobat. xxiiij. q. iij. c. penul. circa fi. & per gratiā dicit cōtra pelagianos hereticos qui dicūt per liberum arbitriū principaliter cōsequi beatitudinem. xxiiij. q. iij. c. penul. & quia gracia cum nullo mortali peccato potest inueniri: ideo decedentes in mortali consequi non possunt beatitudinē sed eternā dānationē. dis. xxv. §. als ca. Matth. xxv. Ibunt hi in supplicium eternum. iusti autem in vitam eternam. Ubi. ē.

¶ Et pro maiori di/ .§.ij.

ctoꝝ declaratióe sciendū q finis ꝓpter quē aia rónalis est creata est qdruplex. ¶ Primus est adimpletio volūtatis diuine. Illud eni qd de/ us vult optet impleri. s; ƀm ps. Oia quecūq voluit deus fecit. Et q: sic voluit ita factū est ait Ambro. et Aple. j Thimo. ij. Deus vult oēs homies saluos fieri. Cū g voluerit creaturā rónalez facere q: fecit qd voluit. ergo facē optebat vt impleret volūtas sua. ¶ Scda ró finalis est repatio ruine angelice. Uenit eni xps ƀz aplm repare que in celis et que in terris sūt. Et in ps. Judicabit in natióib9. s. dñs implebit ruinas. etiā qz uis angeli mali repari nō possint in se. et boni angeli nō egeāt repatióe in se. tn dū loco lapsoꝝ angeloꝝ hoies creati assumunt crescit gaudiū coꝝ ex nūero fruētiū. et sic dicunt repari. ¶ Tertia ró que incidit cū scda est ɔgratulatio vel delectatio societatis mutue. s. in multi/ tudie ɔsortij angeloꝝ. sicut eni minuebat numerus fruentiū p numeꝝ lapsoꝝ angeloꝝ. ita aug/ get delectatio p numeꝝ hoiuz saluādoꝝ. Uñ et gaudiū est in celis sup vno petóre pnīam agē/ te. Luc. xv. Quātus aūt sit numerus pdestinatorū est circa hoc triplex opinio. Quidā. n. dicūt q tot hoies saluabunt quot angeli ceciderūt. Alij q tot saluabunt quot angeli creati sunt et boni et mali. sed melius et verius d: q soli deo est cognitus nūerus electoꝝ in supna felicitate locādus ƀm Greg. in collecta. hec. b. Tho. in. j. q. xxiij. ¶ Quarta ró creatióis aie est premia/ tio ipius. Unde mgr in. ij. sen. dic q deus fecit rónalē creaturā vt sūmū bonū intelligeret intelligēdo amaret. amādo possideret. et possidēdo frueret. Et Aug. dicit q aia rónalis creata est vt deū videret. amaret. laudaret. et ei seruiret. ita q vidē ptinet ad actū rónis. amare ad actū volūtatis. laudare ad actū ƀmóis. suire ad actū opis exterioris. vt illis oib9 fiat ꝓstatio pc vitatis sūme bonitatis. imēse maiestatis. eterne felicitatis. hec Alex. ij. pte. et post cū Raynerus.

¶ Capitl. v. de imortalitate anime.

DE imortalitate aie ratióalis quā q negāt asserentes cū corpore mori heretici dclarant esse. xxiiij. q. iij. c. penul. Hoꝝ errorē ponit sapiēs. Sapien. ij. recitās dicta coꝝ vt illd. Ex nihilo nati sum9 et post hec erimus q si nō fuerimus et c. postea in iferno afflicti fatent se errasse. S; aiam nrām esse imortalez multiplici ratione. i. numerabiliū attestatióe. exēplorū et reuelatióe. oñióe. efficacissime cōprobat.

¶ Quātū ad primuz .§.i.

s; p rónes. Robert9 holchot sup lib. sapie inducit tres rónes. quaꝝ pria est ex róne diuine liberalitatis. Amicus eni ꝓuidet amico suo oē bonū qd pōt. vt ostēdit phus in li. ethico. De/ us g cū oipotēs sit. et suos suos amicos vocet. Uos amici mei estis si feceritis et c. Joh. xv. c. g ꝓuidet eis de vita felici et ppetua qd facē pōt. et hoc est maximū bonū. ¶ Scdo pbat ex dei equitate. Cū eni deus sit iustissim9. nec patiat aliqd bonū irremuneratū sic nec aliqd malū im/ punitū. qd dictat iusticia. h vt videt ad sensum mali frequēter psparant. vel nō puniunt ad sufficiētiā vo boni depmunt vt in plib9. vel nō re/ mūerant ad sufficiētiā. ergo optet aiaz eē imortalē vt in alia vita remuneret vl puniat ad plenū ƀm ea que gessit in corpe. et h tāget. de pe. di. iij. qd g turbamur. ¶ Tertio h declarat ex dei infallibili vitate. Cū eni verax sit mētiri nō pōt. ꝓmittit aūt suis suis vitā eternaz dicens. Ego vitā eternam do. eis. s. ouib9 meis. Joh. x. Cū g corpus corrūpat vt pz necesse est aiaz eē imortalē que recipiat vitā eīnā. ¶ Bea. tho. in. j. pte. q. lxxv. ponit duas rónes. Et pma est. q: corruptio nō inuenit vbi inuenit ɔrietas. Generatióes eni ex ɔrijs in ɔria sūt. Uñ corpa celestia que nō hnt materiā ɔrietati sbiectā. icorruptibilia sūt. In aia aūt itellectiua nō pōt esse aliq ɔrietas. Recipit eni ƀz modū sui eē. ea vo que ipsa recipiunt sūt absq ɔrietate. q: rónes ɔrioꝝ i itellectu nō sūt ɔrie s; vna est scia ɔrioꝝ. Impossibile est g q aia hūana sit corrupti/ bilis. Alia ró est. q: vnūqdq suo mō eē desiderat. Desideriū aūt in reb9 cognoscētib9 seqt cognitióez. Sēsus aūt nō cognoscit eē nisi sub h. et nō. S; intellect9 apprehēdit eē absolute et ƀz oē tps. Uñ oē hñs itellectū desiderat eē semp. nāle aūt desideriū nō pōt eē inane. Oīs igit itellectualis sba est icorruptibilis. ¶ Et si dicat q oē qd est ex nihilo. est vtibile in nihil. q: finis dz rñdē pncipio. s; aia creata est ex nihilo. g ꝺ corruptibilis. ¶ Rñdet. b. tho. q cuz d: aliqd vtibile in nihil nō importat in creatura ad nō esse potētia. s; in creatore potētia ad h qd eē nō influat. D: aūt aliqd corruptibile p h qd inest ei potētia ad nō esse. et sic nō est in aia hec potētia. vñ nō corruptibilis s; incorruptibilis est. Dñs. Joh. dñici sup ecclīastē iducit ples alias rónes ad h pbādū. et exinde auctes. Et pma est q: nihil est qd nō discernat a brutis et mutis. nisi religio et cognitio sūmi dei. Igit ad fruendū sūma aia nrā creata est. hec ró demōstrat inductiue. qm oē aial id cognoscit et solū qd eius vsū spectat. Asinus aūt nō cognoscit aurū nec margaritas. q: id eius vsui facta nō sūt. et sic discurrēdū p singla. Igit si deū cognoscē in hac vita cōtinue laboramus. natura nos docet ad

Margin notes:
qdruplex est finis anime.
Ps. j. 3. iiij.
Ps. io. ix.
Animā immortalem esse probat ex triplici ratióe.

hūc finē factos eē. Et hoc argumēto. Lactā. li. vij. insti. de vita btā p̄res eligit rōes. Scdo ni/hil est qd̄ vtat elemēto celesti nisi hō. igitur hō ad celestia tēdit ⁊ nō corpus qd̄ in terrā reuer tit p mortē. imortalis ē ḡ aia q̄ illuc aspirat. ista ɔ̄ña videt̄ satis bona in materia inductiue cū cūcta aīalia sibi silib⁹ nutriant̄ ⁊ vtant̄ vt ēt in li. de nutrimēto ⁊ nutrito dī. Añs satis p3 q: nullū aīal igne vtit̄ nisi hō. ¶ Et si dicis ḡ. q: canis ⁊ catta comedūt cocta. rñdet̄ q hoc agūt p̄ter suā naturā q: ita bñ comederēt cruda ⁊ comedūt ⁊ libētius q̄ȝ cocta. ſȝ sūt isatiabilia aīalia ⁊ capiūt que sibi dant̄ cū aliūde h̄re nō pos/sint. Hō vero ex opposito libētius que igne cocta sūt comedit. imo nob videtur ipossibile si/ne igne viuē. Licȝ Plini⁹ iunior lib. vj. c. xiij. dicat q in pte oriētali qbusdā gentibus vsus ignius fuerit ig̃r⁹ vsq3 ad tp̄s Ptolomei regis egypti. tūc eni p̄io ignē habuerīt. Ueruȝ est q ex dictis in illo. c. credo illos nō esse hoīes. Cuȝ igit̄ locus ignis sit in celo. vt p3 oīm ɔsensu ⁊ expimēto. q solus hō vtit̄ igne. constat sic nos natura docēte vt p celo facti simus. Uide de h̄ etiā Lactan. vbi. s. ¶ Tertio sic pbatur aut aīa est imortalis. aut hō infelicior est cūctis creaturis. scd̄a ps nō est vera vt ɔstat manifeste ḡ aīa imortalis. pbo ɔ̄ñā. Nā oīs res facta est ad aliquē finē ⁊ cū adipiscit̄ qescit in eo. Hoc p3 iductiue. Ignis fact⁹ est vt sit in loco supiori. iō in/ferius existēs mouet̄ rursū vt illuc ascēdat. cuȝ est aūt vbi esse dȝ qescit. Lapidis locus est ⁊ fi/nis petere centrū. ⁊ tādiu laborat q possit accedere ⁊ cū ibi est qescit. ⁊ nullū motū h3 ⁊ alibi nō qescit. nisi violēter tenet̄. Hoc ideȝ ɔsidera in brutis aīalib⁹. Canis bñ pastus qescit nil vltra q̄rit q: eius finis ē viuere. ⁊ sic d̄ olb⁹ alijs. Oīa igit̄ aīalia ⁊ alia nō rōnabilia suū finē querūt. ⁊ tūc qescūt qñ in sua pfectiōe ɔsistūt. Hoīs animus in hac vita nunq̄ȝ qescit. ſȝ corpus qe/scat in somnis bñ pastū. aīa tñ int⁹ existēs est semper in motu. qd̄ declarāt ɔtinua sōnia. igit̄ cuȝ nūq̄ȝ aīa sit qeta ⁊ ɔtēta. ſȝ op3 q vlterius q̄rat. necē seq̄t q vel ad aliū finē facta est. ⁊ sic est immortalis. vl̄ miserrima est. q: nunq̄ȝ suū asseq̄t finē. qd̄ fuit scd̄a ps añcedētis. Hec rō fūdat̄ ex dictis deuoti Bern. li. de ɔtēptu mūdi vbi ait Aīa rōnalis ad imaginē dei facta. ceteris olb⁹ occupari pōt repleri oīno nō pōt. Capacē enim dei qcqd minus d̄o est nō implebit. Hic est q ū ali desiderio oēs qdeȝ sūmū bonuȝ appetē p bāt. nullā nisi eo adepto reqē hītuī. ¶ Quarto ⁊ vltio d̄eus ⁊ natura nihil frustra opant̄. cū igit̄ videam⁹ nos aliq̄ sūme amare que ad cor/pus nō p̄nt aliq̄ mō spectare nec pdesse. seq̄t q alia est vita q̄ȝ corporis: ⁊ ad aliā facti sumus q̄ȝ corporē tātū. h̄ p3. Nā nos desideramus scire ⁊ sape que post⁹ afflictionē dāt corpi q̄ȝ delecta/tioēm. nos desideram⁹ famā que corpi nihil p dest. imo nāl'r nos cōmēdamus hoīes virtuo/sos: qui refrenāt corpales mot⁹ ⁊ delectatiōes. atq3 nāl'r approbamus meliorē vitā esse q̄ȝ sit corpalis: ⁊ hec vnusq̄sq3 pōt in se ītueri: cum aīe desideria cogitauit. Hec rō fundat̄ ex dictis Torquati Boetij. iij. de ɔsol. psa. ij. vbi ait. Inserta est mētib⁹ hoīum nāl'r veri sūmiq3 boni cupiditas. Et de hoc Lactan. diffuse vbi. s. vbi ad hanc māin plures psuasorias rōnes facit. ¶ Pōt iduci ⁊ qnta rō talis. Oē qd̄ est corruptibile q̄ȝtomagis senescit: tātomagis defi/cit in v̄tute ⁊ robore suo. vt p3 in corpe huma/no qd̄ cū antiquat̄ est magis debile q̄ȝ puo: q: tēdit ad mortē: sic ⁊ potētie sensitiue que sunt affixe organis corpeis vt visus audit⁹ memo/ria ⁊ hmōi. deficiūt paulatim ⁊ tātomagis quāto qs plus senescit. Si ḡ aīa esset mortalis sic etiā diminueret̄ vt⁹ eius in potentijs que non sunt affixe organis corpis: vt itellect⁹ ⁊ volun/tas: sed hoc nō est: imo ɔ̄riū: q: tāto qs pfecti⁹ itelligit: q̄ȝto plus viuit: pp qd̄ dī Job. xij. In senib⁹ ē sapiā ⁊ i his q mlto sūt tpe prudētia.

¶ Sed qm̄ plus .§. II.

hodie. vȝ. apud malū vulgus auctas antiquorū q̄ȝ ꝑuaſiōnū veritas: qd antiqui de hac immortalitate aīe senserunt aliqual'r videamus. ¶ Prio nāq3 volumus a poetis incipe in qb⁹ est magis dubia vitas. nihil vident̄ aliā labo/rasse q̄ȝ loq de iferno ⁊ purgatorio ⁊ cāpis eli/sijs. ⁊ celis i qb⁹ aīe ɔ̄ductor p q̄litate meritor ⁊ demeritor collocāt vt p3 ol ītuēti. Et pncipalit̄ v̄gili⁹ i eneydos. ⁊ Sen. fere i cūctis trage/dijs. ⁊ q min⁹ dixit i fine magni opis cōclusit. Morte carēt aīe ⁊c. Ouidi. xv. meth. itroduc deū d̄ aīa herculis loq̄ntē ⁊ ait. Extrnū ē a me q trāsit ⁊ inexps atq3 imune necis. Inde p histo/ricos ēt trāseūdū sub breuitate est q alior facta describūt. Salustius eni i li. de repub. inqt. Natura diuitiar ⁊ fame glia flura atq3 fragilis ē virt⁹ clara eēnaq3 h̄r: Igit̄ pclara facies magne diuitie adhuc vis corpis ⁊ oīa alia adhuc bre/ui dilabunt̄. Ingenua ⁊ egregia facinora sicut aīa imortalia sūt. Itē idē in catelinario in vna orōnū. Julij. ⁊ Catho. de pēis aīar sepatar disserit iuli⁹ cesar. Ualerius marini⁹ q eque vt salusti⁹ fuit roman⁹ scptor: i. ij. li. c. j. indos meminit quor emie certāt mori cū maritis vt i alia vita cū eis fruant̄. Itē ibi imortales esse anīas mos gallor approbat. q pecunias mutuatas apd̄ inferos recepturos se sperāt. Deide dicere stultos nisi idē bracatā sensissent qd̄ pileat⁹ pitagoras credit̄. Idē li. iiij. c. xx. ⁊ c. xxxiiij. vbi clare h̄ ponit. Ideȝ vt p3 in. j. c. de miraculis ⁊

somnijs. Itē luca. cordubēsis historic⁹ nō poe
ta hoc in plib⁹ libris testat. Magni viri h̄ idez
renuerit pagani tñ q̄z alios nō noīabo p ista ma
teria. Didimi⁹ nanq̄z rex p bragranorū ad alex.
magnū sic scribit. Quapropter nimiū vecordes
vos ⁊ miserabiles iudicami⁹ q̄ originē vestrā
esse celestē nō suspicitis magnāq̄z cuz deo hr̄e
cognationē. Et iter in alia ep̄la. Nos nō sum⁹
incole huius mūdi. sz aduene. nec ita in orbez
terraꝝ venimus. vt in eo libeat ꝯsistere. sz trāsi
re: properam⁹ eni ad larē patriā. nullis ꝯlictoꝝ pō
derib⁹ grauati. nulla q̄dem ꝯscie fronte pgredi
mur vt expediti ac faciles spaciū ppositi decur
ramus itineris. Itē Cyr⁹ maior rex cuz veniret
ad mortē. ꝯuocās filios suos vt recitat tulli⁹ in
li. d̄ senectute. ⁊ zenophō phs scribit sic ait. No
lite arbitrari filij carissimi mihi me cum a vob
recessero nusq̄z aut nullū fore. nec eni dū essem
vobiscū q̄z aiūi meū videbatis sz eū esse in hoc
corpe ex eis reb⁹ q̄s gerebā intelligebatis. eun
dē igit ee credite eti si nullū videritis. ¶ Altius
ad phos morales trāseam⁹ Trimegist⁹ mercu
ri⁹ maxim⁹ grec⁹ ad Esculapiū sic scribit. Ois
hūana aia est imortalis. Itē ibidē loq̄ns de ho
mine. Cū itaq̄z animaduerteret deus eū nō posse
oim verū esse diligentē nisi eū hūano ꝯtegeret
tegumēto. texit eū corporea domo. Talesq̄z om
nes esse precepit ex vtraq̄z natura in vnū ꝯfun
dēs miscēsq̄z q̄ntū satis esse debuisset. Itaq̄z ho
minē ꝯformat ex aia ⁊ corpis natura. id ē exter
na ⁊ mortali natura. vt aial ita ꝯformatū vtriu
q̄z suo origini satisfacere posset. ⁊ mirari atq̄z
orare celestia. ⁊ icolē atq̄z gubnare terrena. It ē
lucreti⁹ q̄ aliq̄n vi sensisse oppositū tādē hos v
sus cōposuit. Cedit idē retro de tra q̄d fuit añ.
In trā sz q̄d missū ē ex ethris oris. Id rursū celi
fulgētia tēpla receptāt. ¶ Itē Tulli⁹ libro q̄uē
de somno Scipiōis edidit parū p⁹ pncipiū sic
ait. Cōstat certū esse in celo diffinitū locum vbi
beati euo sempiterno fruant. vt sequitur. Hi vi
uūt q̄ e corpoꝝ vinculis tanq̄z e carcere euola
uerunt. Vestra vero q̄ d̄ vita mors est. ⁊ multa
silia in eodē libro. Itē catho cupiditate vite im
mortalis seipsū pemit vt ad celū ascēderet aia
eius vt ait Lactan. li. iij. Item q̄ntilia. c. iiij. ait.
Siq̄s sciat q̄s sit finis bonoꝝ que vā felicitas
nunq̄z sibi videbit priuat a morte pituros. Itē
anne⁹ Señ. li. de morte īmatura spte h̄ phtet.
Itē li. de naturalib⁹ q̄stionib⁹ in pnci. Item in
ep̄la. iiij. in ep̄la v. ⁊ vbi inq̄t Stoici extimāt
aiam hois pōdere magno eē. ⁊ cōcludit itaq̄z
de illo. s. aio. an possit imortalis eē hoc q̄dē cer
tū habet ibi diffuse ⁊ bñ. Itē in. xcvij. lr̄ q̄uens
ꝯ scipiōe ait. Animū q̄dē eius eē in celo ex quo
erat psuadeo mihi. Idē ad lucilū ep̄la. cij. Iaz
dilce lucille q̄z sit naturale in imēsum mentem
suā extēdere. Magna ⁊ generosa res ē anim⁹
humanus nullos sibi poni nisi cōmunes cū deo
terminos patit. Aliq̄n tibi nature archana dete
gent: discutiet q̄z ista caligo. ⁊ lux vndiq̄z clara
perueniet ⁊c̄. Lege astrologos etiā paganos scd̄m
quoꝝ opiniōes Amb. Macro. sup de somno
Scipiōis ad hāc sniam reducit. due sūt porte
in zodiaco. s. duo tropici videlz capricorn⁹ ⁊ cā
cer. p q̄s aie nr̄e descēdūt de celo. ⁊ post mortē
corpm eaꝝ ascēdūt. descēdūt quidē p cancrū. ⁊
idō d̄ porta hoīuz. ascēdūt p capcornū. ⁊ ideo
dī porta deoꝝ. q̄z naturā imortalitatis deorūz
hinc assequunt. Dicit ergo cū descēdēdo veni
unt ad leonē ꝯditiōis future auspicant exordi
um. p cetera vo aialia que sunt signa zodiaci
trāseūtes. pdūt cognitionē seu obliuiscūt eoꝝ
que hēbant in celo q̄si ebrie ex vinis diuersis.
Vez cū aia venit p saturnū acq̄rit rōnis natu
rā, ⁊ intelligentiā. In ioue vim agēdi. In mar
te aiositatis ardorem. In sole sentiēdi opinā
diq̄z natura. In venere desiderij ⁊ voluptatūz
mot⁹. In mercurio pnunciādi ⁊ interpretādi
vigorē. In luna plātandi ⁊ auguriādi. Sic de
mū vt dicūt post mortē corpis p easdē reuerti
tur vias ⁊ signa. Medici sili docuerūt Galie.
in li. spmate inquit. Sicut lux solis que incor
ruptibilis est cōplens suū emisperiū nullā pati
tur decisionez vel diuisionē: sic ⁊ aia q̄ incor
ruptibilis est. Itē in eodē. sicut etiā lumē solis
q̄d incorpale est ab aere ⁊ ab omni intelligētia
ocu'oꝝ sepat sine corruptiōe. sic aia q̄ incorru
ptibilis est sine corruptiōe a corpore. ¶ Descē
do vltrio ad naturales phos. Pithagoras autē
vt ait. Hiero. j. ꝯ Iouinia. dixit. Primus apud
grecos imortales esse aias q̄ ēt dixit aias descē
dere de celo vt. ē. astrologi dixerūt. ⁊ idō lac p
mo sugere. q̄z p lacteū circulū trāsit descēdens
⁊ est ibi initiū impij infernalis dñi. ⁊ supra to
tū ptinet ad deū: vt recitat Macro. vbi. ē. Itez
empedocles q̄ dixit future felicitatis appetitū
nihil eē felicius vt ait Aristo. li. de vegetabili
b⁹. Amore imortalitatis habēde seipm in ar
dētis ethne specu piecit. vt testat Lactā. li. iij.
Itē plato in thimeo ait post eē corp⁹ aias in si
nu p̄ris eterni reuerti. ⁊ idō li. ij. dicit. tot aias
eē quot stelle ⁊ leges imortalitatis habere. Itē
satis altū cōscripsit volumē q̄d phedron appel
lauit q̄ fere tot⁹ est de imortalitate aie. vbi de
penis iferni satis dixerit. Itē diogenes dixit se
descensuꝝ ad infernū p mortez ⁊ cupiditate i
mortalitatis seipm occidit. vt dicit Hierony.
ꝯtra Iouinianū. ⁊ Lactan. vbi. ē. Itē archita ta
rētinus mentē nostrā dicebat diuinū numē te
state Tullio li. de senectute. Itez Aristo. in plu
rib⁹ locis imortalitatē aie cōfitetur. Nā in. ij.
de aia. d. q̄ aia sepat a corpe queadmodū ppe

tū a corruptibili: Item, pmisit se factuꝝ librū
quó aīa separ a corpe intelligat vt bñ ostendit
nr magr Alb. iij. de aīa. digressióe. iij. sup. c. 4.
Itē in libris ethicē. talr felicitatē descripsit. vt cō
stat inuēti qꝫ impossibile est eā haberi in hac
vita. Ex quo seqr vel eū nesciuisse quid diceret
vel aiaꝫ imortalē sm eū esse. Itē in li. de pomo.
si tñ eū fecit. determinat clare aiam imortalē.
Iteꝫ apuleius platonicus in li. de deo Socratis
ait. hoies róne plaudētes oratióe pollētes. im
mortalibꝰ aīis gaudētes ꝛc. Itē plotinus phs
dicebat vt ait diuus Aug. li. ij. de ciui. dei. fugi
endū esse ad clarissimā patriā ꝛ ibi patere oīa.
Itē zeno phs vt refert Sen. in epla quadaꝫ. di
cebat mortē esse gloriosaꝫ. ꝛ ideo se interfecit vt
post mortē btūs viueret. sic testat Lactantius
vbi. s. Itē porphiriꝰ sic testat Galienus vbi. s.
Nó est mirū inqt aiam que suba icorporea est
posse separi a corpe cū ignis q est suba corpea
corruptibilis a lignis quibꝰ est ꝯiunctꝰ. possit
separi ꝛ reuerti in suā materiaꝫ sine sui corrup
tióe. Hec dicta sufficiāt ad hāc materiā vt q nō
vult esse xpianus sit vel rónalis hó. vel poeta.
siue ciuilis aut orator. vel moralis. sit astrolo//
gus aut medicus vl phs naturalis. ꝛ nó bestia
vl brutū aīal. ꝛ qꝫcunqꝫ sectā intrauerit visa aīa
imortali reuertatur ad xpm q eū btificauit pre
cedentibus bonis opibꝰ ꝛc. Ex sacra scptura in
numera sūt testimonia sed duo sufficiūt. Dan.
xij. d: qui in puluere terre dormiunt euigila//
būt alij in vitā eternā. alij in opprobriū vt vide
ant semper. Math. xxv. Ibunt hi in suppliciū
eternū. iusti aūt in vitam eternam. Aug. xiij.
q. ij. Tempus qd iterpositū est inter hois mor/
tem ꝛ vltimam resurrectionē. animas abditis
receptaculis cōtinet prout vnaqueqꝫ digna est
requie. vl erūna. p eo quod sortita est in corpe.
ꝛ Greg. q. e. Aie defunctorum quatuor modis
soluuntur. s. a penis purgatorij ꝛc. Aug. viij.
de ciuita. dei ait. Singula quedam dixerunt
plato ꝛ porphirius que si inter se cóicare potu
issent. facti essent fortasse xpiani. Pla. dicit. Si
ne corporibꝰ aias in eternuꝫ manere nó posse.
ideo enim dicit etiā sapientum aias post qꝫtū/
libet lógum tempus tamē ad corpa redituras.
Porphirius dicit animā purgatissimā. cuꝫ re/
dierit ad prēꝫ ad hec mala mūdi nunqꝫ reditu
ram ꝛc. Item Dio. iiij. de diui. no. dicit qꝫ hu//
mane anime ex bonitate diuina habent qꝫ sint
intellectuales ꝛ qꝫ habeant subalem vitam in/
consumptibilem.

Probatur ex exemplis anime immortalitas.

Probatur demū. §. III.

imortalitas aie ex mltis exēplis. Apparuerūt
enim Jude machabeo Onias summus sacer/
dos defunctus. ꝛ Hieremias propheta: qui
multo tēpore ante migrauerat ad animanduꝫ
ipsum promittendo victoriam. vt habetur. ij.
Mach. ¶ Xpūs. quā chrūstus narrauit iude/
is de diuite epulone sepulto in inferno ꝛ laza/
ro quiescente in sinu Abrae. ostendit clare ani
mas imortales. ꝛ sm opera in futuro recipere
Lu. xvj. Iuuenis quidā resuscitatus a Jo. euā
gelista narrauit gloriā regni paratū bonis: ꝛ
tormēta varia inferni p malis: vt pꝫ in eius
legenda. ¶ Tres mortui resuscitati ad sepul
chrū hieronimi: narrauerūt multa de gloria pa
radisi. penis inferni: cruciatibus purgatorij.
vt pꝫ de miraculis eius. In. iiij. dyalogorum
multa exēpla habes ostendentia premiuꝫ vel
penā aiaꝝ in alia vita: ꝛ per cōsequens imor/
talitatē earꝝ. Beata agnes cum magna comiti
ua sanctarū apparuit post mortem Constantie
filie Constātini vt narrat ambro. Agata quoqꝫ
Lucie ꝛ Pe. ꝛ Pau. Dñico sanctissimo: ꝛ innu/
mera hmói. ¶ Sciendū tñ qꝫ cuꝫ mors non sit
aliud qꝫ priuatio vite. sicut in aīa potest cōside
rari triplex vita. s. nature: gratie: ꝛ glorie. ita p
oppositū triplex mors. Sꝫ p primā vitā que nō
est aliud nisi permanētia eius. sic est imortalis
iuxta illud Trimegisti. Ois aia imortalis est
nisi quis appellat mortē quācunqꝫ mutationē
ēt per affectū. sic eni ꝛ aia mortalis est: qr mu/
tabilis ac ēt angelus. Vñ apostolus d deo qui
oino imutabilis est. dicit. Qui hꝫ imortalitatē
solus. sed vitā gratie qua mediāte deus inha/
bitat aiam spiritualē vitā ei conferens. sic ani
ma moritur p peccatū mortale: que mors nō
est aliud qꝫ subtractio gratie. Sicut enim cor
pus nó viuit aia absēte. ita nec aia nisi deo p//
sente. s. p gratiā vt dicit Aug. de pe. di. j. Resu
scitatus. Et de hac morte d. Ezech. xviij. Aia
que peccauerit ipsa morietur. Sed tertiā vitā
quā hꝫ aia in glia sm illud ad Ro. vj. habetis
finē vitā eternā. moritur aia dū in eternū ea p/
uatur p dānationē. de qua morte xps Jo. viij.
Si qs smonē meū huauerit: nó videbit mortē
in eternū. Vñ ꝛ stephanus papa hortatur quē/
dā vxoricidā vt deserat seculū ꝛ intret religionē
dicēs vt cognoscat deus pctis tuis ꝛ refrigēt
aiaꝫ tuā. s. in beatitudine plusqꝫ crucieris ppe/
tuis flāmis. i. nó crucieris ꝛc. xxxiij. q. ij. Ad/
monere. Illū cruciatū appellat scriptura mortē
Apoc. ij. Qui vicerit. s. tētationes nó l detur a
morte scda. Et ppterea signāter dic ps. Mors Ps. x. xiij.
pctóꝝ pessima. pma ē mala corpis. scda aie pe/
ior est. tertia vtriqꝫ finaliter. ꝛ hec pessima.

Triplex ē mors

¶ Capl'm. vi. de vnione aie ad corpꝰ: ꝛ multipli/
ci acceptione huius vocabuli.

DE vnione anime cū

corpore humano. Cur facta est. Cū
anima

aīa sit ita nobilis spūalis ⁊ imortalis ad imaginē dei. q̄ri pt q̄re corpi hūano: qḋ ē ita vile mãle ⁊ mortale cõiūcta ē. Quid.n. est hō ait. Bern̄.nisi spma fetidū.sacc⁹ stercoꝝ.cib⁹ vmiū cui⁹ ꝯcept⁹ culpa.nasci miſia.mori pena, ⁊ sic i nō hoīez vrit oīa hō qḋ dī respectu corpis. Ad qḋ ⁊ fac̄ illḋ Job.xiiij.hō nat⁹ ð muliere breui viuens tpe:repleẗ multis miserijs ⁊c. Ad qḋ rn̄det magr̄ i sen.di.i. Prio q̄dē q: de⁹ sic voluit ⁊ cū volūtas ei⁹ rectissima ⁊ sapiētissima sit i oīb⁹:nōnisi optie fcm̄ ē. Vñ ⁊ Amb.ð ꝯc. dī. h.oīa q̄cūq͂ voluit dñs fecī i celo ⁊ i terra : ⁊ q: sic voluit fcm̄ ē. Adducit tñ magr̄ sen.ibi duas al's rōnes ꝯueniētie: quaꝝ pma ē ad dādū qḋdā i h̄ exēplū vniōis futuẗ i pria iter aīaz ⁊ deū q̄ clarissime de⁹ vr ⁊ fruitio pfectissima seqẗ.cū eni sit ifinita distātia iter deū ⁊ creaturā. nam de⁹ ifinit⁹:aīa ⁊ creatura virtutis finite:potuisset hoīb⁹ videri ipossibile posse vnq͂ attingere ad illā pfectionē.⁊ talē vnionē nisi dareẗ ei ali qḋ exēplū alicui⁹ ꝯiūctionis sibi note maxime distātiū qḋ fit in ꝯiūctione aīe cū corpe. Nam nulla pportio ē iter aīam ⁊ corpus:nā aīa spiritualis illud mãle.aīa imortalis illud mortale aīa inuisibilis : illud visibile. illa nobilissima sīlis angelis ppter itellectū. illud spurcissimū sīle iumētis. Et tñ cū sit tāta disproportio iter ea itāta amicitia de⁹ ipa vniuit:vt nunq͂ alteꝝ

Ro.8. velet ab altero separi et in pfectis viris. Vñ aplus. Ipsi nos pmitias spūs hñtes ingemiscimus:eo q͂ nolum⁹ expoliari sz supuestiri. sicut ergo potuit de⁹ res ita distātes in tāta amicitia adinuicē ꝯiūgeẗ poterit nulli dubiū ⁊ aīaz virtuosā.illa vnione clare visionis ⁊ beatissime fruitiōis secū ꝯiūgere.⁊ sic hui⁹ rei fiducia figuraẗ. ¶ Scḋa rō fm̄ eundē ē vt aīa vnita cor

Gal.5. pori.sic ex eo sustinet pla mala ⁊ bella. Nā caro ꝯcupiscit aduersus spm̄.sic inde sibi acq̄rat resistēdo maiorē coronā.q̄nto.n.qs cū plibus hostib⁹ gerit bellū:⁊ diuti⁹ laborat si victoriaz obtinet:tāto gl'osior est triūphus. Hō aūt nō solū impugnaẗ a suo spū vt angelus pm⁹ aut a demone vt Adā terren⁹: sz ab innumeris demonis a passiōib⁹ carnis:nō tñ semel sz dum viuit. Ad qḋ ēt vr facere qḋ dicit Lactan. li. vi.instit.s.q͂ de⁹ excogitauit inenarrabile op⁹ vt.s.infinitā multitudinē aīaꝝ crearet q̄s pōr fragilib⁹ ⁊ imbecillis corpib⁹ alligatas cōstitueret.bonū maluq͂ medias:vt cōstātibus ex vtriusq͂ nature virtute pponeret.ne immortalitatē delicate asseq̄renẗ ac molliter.sed ad illā eterne vite.ineloq̄bile pmiū cū summa difficultate ac magnis laborib⁹ pueniret. hec ille. ¶ Pōt tertia rō adduci.s.ad maiorē pulchritudinē vniuersi ac ostēsionē sapiētie sue. Nam quāto in ciuitate aliq̄ sunt pla reꝝ genera.tanto pulchrior reddit tātoq͂ magis sapiētia artificis maior appet:quāto pla artificia variata pegerit. Fecī de⁹ ergo glosus creaturas aliq̄s pure spūales vt angelos.al's pure mãles vt elemēta:⁊ elemēta cū corpib⁹ celestib⁹. His quoq͂ addidit creaturā ꝯstātē ptim ex spūali.s.animā ptim ex mãli vt corp⁹:sicuti ē oīs hō vt dī ex ð sum.tri.⁊ fi.cath.c.i. In quo ēt triphario ope vniuersi repñtaẗ mysteriū trinitatis dum vnū vniuersum ex trib⁹ reꝝ generib⁹ ꝯstituitur. Vniẗ aūt aīa rōnalis corpi cū creaẗ. Creaẗ aūt aīa q̄libet:nō a pncipio mūdi. vt q̄dā heretici dixerūt.xxiiij.q.iij.c.penul. sz organizato corpore hūano ꝯcepto i vtero mr̄is ⁊ distincto p mēbra.tūc aīa creaẗ a creādo corpi ifunditur. Vñ Aug. Cōtēplemur facturā Ade. In adā eni exēplū datū ē vt ex eo itelligaẗ.q: iā forma tū corp⁹ aīam accepit:nā poterat aīaz limo terre admisceri:⁊ si corp⁹ formari:sz rōne ifirmabaẗ:ifirmabaẗ glo.i.rōne hec snīa destruebaẗ. q: pmū oportebat domū cōpaginari.⁊ sic ipa bitatorē iduci. Aīa certe q: spūs ē i sicco habitare nō pōt. iō in sanguine ferẗ habitare:cū ergo lineamēta cōpacta nō fuerrnt vbi erit anima.xxxij.q.i.Nō vero nō formatam.

¶ De mō vnionis anime cū corpe. .§.j.

Nota sz Vin.i spec. historiali. q aīa pōt ꝯsiderari put ē substātia:⁊ sic pprie dī aīa q̄si animās ⁊ pficiēs corp⁹. Et fm̄ h̄ ē in eo sic pfectio suo pfectibili.sic forma ē i mã.vnde destructo corpe destruiẗ aīa inquātū forma: nō aūt inquātū ē subia.i.spūs. ¶ Sic.n.dī ab a qḋ ē sine.⁊ menem qḋ ē defect⁹ quasi sine defectu.q: nunq͂ illa substātia deficit. Qḋ aūt dicit Aug.aīam nō eē in corpe vt formā i mã intelligēdū est fm̄ oēz modū.q:.s.aīa spaẗ a corpore fm̄ qḋ ē subia.forma vō fm̄ rē nullo mō separaẗ a mã. Itaq͂ nō ē aīa vnita corpi p modū cōtinuatōis:q: cōtinuatio terminū h3 fm̄ quē res alteri ꝯiūgiẗ nec ē p totū illud in quo cōtinuaẗ. Aīa aūt ē p totū corpus absq͂ termino ⁊ situ. Vñ dicit Aug.q͂ nō est in corpe : sicut vinū in vtre.sed tota toti corpi cōiuncta ē. Eadē rōne nec p modū cōtiguitatis: sed nec per modū cōmixtionis.q: in mixtione oz eē partium diuisionē.⁊ q: nō pōt qḋcūq͂ quātocunq͂ corpori misceri:aīa vō quātocūq͂ corpori coniungiẗ. Silr̄ nec per modū ipressionis. Impssum.n.nō subsistit sine eo cui ē ipressum. vt ps in forma ipressa statue vel sigillo:sz per modū agglutinationis. Nā.n.egrediẗ vel excidiẗ semē ab hoīe in pueri generatōe spūs q dī edificator ⁊ artifex sic egrediẗ q dispositōes acquirit in corpore pusq͂ aīa infundaẗ.⁊ quasi ad eā recipiendā abilitat corpus vel coaptat. Sicq͂ De mō vnionis aīe ad corpus

iste duo in vnū glutinat. sunt aūt vnū non vt cōtinuū vel idiuisibile ꝯ vnū rōne. non qꝛ sit eadē rō vtriusqꝫ. ꝯ qꝛ faciūt vnū cui' ē vna rō scilicet hoiem. hec ille. Fit aūt hec vnio aniiae ꝗ tūc de nouo a deo creaꝭ i capite. xl. dieꝝ a pncipio cōceptōis quo ad mares. vel. xlvj. vt notat magr sen. post Aug. l. ij. di. iij. Et vt dixit Innoc. eꝭ de cele. mis. in ḡdā. Ad cōpositionē aūt corpis elemēta ꝯcurrūt. vꝫ terra: aq̄ aer ꝛ ignis. Et ad vegetationē eiusdē corporis q̄tuor humores ꝯsices illis cōueniāt vꝫ sāguis colera flegma ꝛ melācolia. hec ibi. Colera est sicca ꝛ calida ꝛ cōgruit igni. Sanguis est calidus ꝛ humidus. ꝛ cōgruit aeri. Flegma humidū ꝛ frigidū: ꝛ ꝯgruit aq̄. Melācolia frigidū ꝛ siccū: ꝛ cōgruit terre. Ex his humoribus hꝫ hō iclinationē nālē ad aliq̄ vicia ꝛ ad aliqꝫ virtutes ꝛ scias. Nā colerici iclinanꝭ ad irā ꝛ ad magnanimitatē ꝛ fortitudinē. Sanguinei ad luxuriā ꝛ ad beniuolentiā ꝛ affabilitatem. Flegmatici ad pigritiā ꝛ incuriā ꝛ mānsuetudinē ꝛ patiētiā. Melācolici ad desperationem ꝛ suspitionē cōpunctionē ꝛ modestiā. ¶ Quantū ad scias ꝯm Jo. dñici i dyal. suo post Albertū mag. colerici inclinanꝭ ad methaphysicalia sanguinei ad nālia. flegmatici ad moralia. melācolici ad poeticalia. His ēt correspōdēt q̄tuor passiōes animi gaudiū sanguini spes colere timor flegmatici. dolor seu tristitia melancolie. ꝛ sicut ex ꝓportiōe humoꝝ corpis generaꝭ īfirmitas: ita ex iordinatōe passionū īfirmitas peccati ꝗ tandē īducit mortē. Jn huiꝰ figurā dī Lu. vij. hi q portabāt. l. mortuū steterūt. hi q portāt mortuū in aīa ex inordinatione passionū sunt gaudiū mūdi. spes lōgeue vite timor nō valēdi penitere vel recidiuandi dolor ad diuersorū ꝗ ducūt ad sepulchꝝ iferni. Sed gratia christi cessando a malis reuiuiscit peccator.

¶ Unitur autem anima .§. ij.

humana tali corpi. l. humano valde cōueniēter. ꝛ rō eꝭ ꝯm Tho. in. i. pte. q. lxxvj. qꝛ anima itellectiua ꝯm nature ordinē infimū gradū tenet in substātijs intellectualibꝰ: intantū ꝙ nō hꝫ nālr sibi inditā notitiā veritatis sicut angeli ꝯ oportet ꝙ eā colligat ex rebus sensibilibus p viā sensus vt dicit Dyoni. Nā autē nulli deest i necessarijs. Vn̄ oportuit ꝙ aīa intellectiua nō solū haberet virtutē itelligendi: sed ēt sentiēdi. Actio aūt sensus nō fit sine corporeo istrumēto. Oportuit ergo aīam intellectiuā tali corpi vniri ꝙ posset eē cōueniēs organū sensus. Oēs aūt alij sensus fundanꝭ sup tactū. Ad organū aūt cōueniēs tactꝰ requirit ꝙ sit mediū iter ꝯria ꝗ sunt frigidū ꝛ calidum humidū ꝛ siccū ꝛ silia quoꝝ ē tactꝰ apphēsiuus. sic. n. ē i potētia ad ꝯria ꝛ pt sentire ea. vn̄ quāto organū tactꝰ fuerit magis reductū ad eq̄litatē cōplexōis. tāto pceptibilior ē tactꝰ. aīa āt itellectiua hꝫ cōpletissimē vtutē sensitiuam: qꝛ qd̄ ē iferioris pexistit pfectiꝰ i supiori vt dicit Dyoni. vn̄ oportuit corpꝰ cui vnit aīa itellectiua eē corpus mixtū iter oīa alia magis reductū ad eq̄litatē cōplexiōis ꝛ pp ꝯ iter oīa alia hō ē melioris tactꝰ ꝛ iter ipsos hoīes q sūt melioris tactꝰ sūt melioris itellectꝰ. Cuiꝰ signū ē qꝛ molles carne bn̄ aptos mēte videmꝰ. vt dī ij. ꝺ aīa. hec Tho. Quis aūt aīe hūane sint substātie icorpee i se vt āgeli: nō tn̄ sūt singulare diuersaꝝ spēꝝ vt āgeli: ꝯ oēs aīe siue vnite siue sepate sūt viiꝰ spēi ꝛ eiusdē pfectōis nālis: ꝛ si nō accidētalr. Qd̄ aūt vna aīa sit acutior ꝛ virtuosior alia ꝓcedit. vl ex meliori corpis dispositōe ꝛ cōplexiōe. vl ex meliori exercitio vl ex maiori gr̄a collata. Vn̄ sap. viij. dī. Sortitus sum aīam bonā. ¶ Jn vniōe aūt aīe cū corpe aīa ipsa ꝗ a deo imaculata creaꝭ: maculā ꝯhit originalis peccati pp qd̄ vr̄ qd̄ nō deceat diuinā sapiētiā aīam hūanā corpi ifundeꝭ. Nā nullus sapiēs ponit thesauꝝ suū i loco i quo maculā ꝯhit. ꝯ aīa hūana ē pciosissimꝰ thesaurꝰ dei: vtpote dei imagie isignita ergo nō decet diuinā sapiētiā aīam ipsam tali corpi ifūdeꝭ ex quo maculā ꝯhit: ꝯ ad ꝯ rn̄deꝭ tripl̄r. ¶ Prio sic qꝛ sic nō eēt sapiēs q thesauꝝ i loco mūdo ꝯseruabilē poneret i loco imūdo ita eēt valde isipiēs q thesauꝝ nō alr ꝯseruabilē ēt poneret i loco imūdo. ꝛ pcipue si emūdādi thesauꝝ possibilitas remaneret. ¶ Scd̄o pt sic rn̄deri ꝙ q̄uis illi q i pctō originali nascunꝭ sūt obnoxij. ut priuenꝭ illa pticipatōe diuine bonitatis. ꝗ in pilabrōs efficit. tn̄ pticipāt facultatē pticipādi illā. Vn̄ nō ꝯficit penitꝰ opꝰ dei pcipue a fine cū ꝯueniēdi ad finē vltimū nō tollatur facultas. ¶ Tertio sic rn̄deꝭ ꝙ macula vl culpa originalis nō ꝯhiꝭ ex vniōe aīe ad carnē ꝯ ex volūtate pmi pentis q actualr peccādo p iobediētiā fecit totā nām hūanā ꝗ virtualr erat i ipso ꝯ rōnē seminalē. hec Tho. sup. ij. sen. di. xxxij. Et hic Aug. traxit ergo reatū. l. creatura nascēs qꝛ vnū erat cū illo: i illo a quo traxit qn̄ illud qd̄ ꝯrit admissum ē. i. q. iiij. iā itaqꝫ. ¶ Nō obstāte ergo īfectōe aīe pdicta decuit deū aīam corpi hūano ifundere post pctū pmoꝝ pentū ꝛ ꝯ triplici rōne. Ex pmo ex pte diuine puidētie scd̄o ex pte diuine sapie. tertio ex pte ostēsiōis diuine iustitie. ¶ Quātū ad pmā rōnē claꝝ ē ꝙ nō erat decēs ꝙ deꝰ sua opa imutaret ob eo ꝙ puidit ꝛ istituit: tū qꝛ vl eēnt mala: tū qꝛ si nō eēnt mala tn̄ potuissꝫ ea facē meliora. ꝯ sic ab eterno puidit ꝛ i tpe sic istituit ut hoīes p sexū cō

(margin, left) Qn̄ aīa vnit corpori

(margin, right) Aīam ifundeꝭ corpi ēt post infectionē triplici ratione

mixtionē gn̄arent̄: ⁊ ꝙ corpi p coitū seminato aia īfunderet̄ ergo nō decuit ꝙ de⁹ h̄ imutaret. ❧ Scd̄a rō est ex pte diuie sapie: ⁊ ē talis nō est sapiētis īducere maiorē defectū vt minor de-fect⁹ euitet̄: imo ecōuerso: ſ; maior eēt defect⁹ si hūanū gen⁹ nō multiplicaret̄ ēt sic infectū ꝙ̄ si aie corpib⁹ hūanis nō īfunderent̄. Tū qꝛ si ñ multiplicaret̄ gen⁹ hūanū: nō ipleret̄ nūer⁹ electoꝝ: cui quodāmō oīa coopant̄. tū qꝛ dimitteretur nālis gn̄atiōis ꝓcessus q̄ ē p cōmixtionē sexus: tū qꝛ subtraheret̄ oium reꝝ qdā gradus nā si aia tali corpi nō vniret̄. oꝫ ꝙ oino anima nō crearet̄: vl̄ qd̄ alteri⁹ natuꝛ eēt. ⁊ sic ī vniuerso h̄ nā nō eēt ſ; hoc nō decet diuinā sapiaꝫ: qꝛ tūc vniuersum īperfectū eēt. ❧ Tertia rō ē ex pte ostēsiōis diuine iustitie. Ex hoc.n. ꝙ anima vnita corpi cōtrahit originale pctm̄ vñ ꝓcedit cōcupiscētia ⁊ penalitates plurime ī cognitionē ipsius peccati qd̄ vnū fuit traductū ab Adā in posteros ostendit̄ ꝙ̄ seuere de⁹ pctā puniat. Vñ Zacha.xiij. dr̄ Adā exemplū meū ab adolescentia mea. ❧ Sed sciēdū ꝙ ipsa cōcupiscētia seu fomes dupl̄r pōt cōsiderari. videlicet ꝓut h̄ꝫ rōnē culpe ⁊ ꝓut h̄ꝫ rationē pene. Ex primo mō cōsiderādo ꝓut.s. h̄ꝫ rationē culpe inquantū.s. cōcupiscentia est peccatū ⁊ ad peccatum sequēs inclinat sic talis fomes seu concupiscentia non a deo sicut peccatum actuale Ade non habuit deum auctorē: ſ; ꝓpriam voluntatē ꝙ̄ ex pctō actuali fuit deordinata. Vñ Aug. inqt ꝙ illud quo hō sit deterior nō est a deo: sed si consideret̄ secūdo modo ꝓut.s. cōcupiscentia habet rōnē pene sic hujus pene deus est cā nō sicut agēs influens vel immitēs penā aliquā: sed sicut nō agens vel non influens suam gratiam. ex qua fomes ordinatus erat.s. sensualitas subdita rōni. perfecte. Hec Tho. in scripto sup.ij. sniaꝝ di.xxxij.

Cōcupiscētia seu fomes dupliciter ꝯsideraꝛ

❧ Notandum est autem .§.iij.

ꝙ licet p baptismuꝫ tollat̄ pena eternalis q̄ dꝫ ex pctō originali persone.s. carentia diuine visionis nō tñ tollit̄ pena tēporalis que debetur nature ex ipso pctō originali cuiusmodi ē inordinata cōcupiscētia vel pugna carnis ad spiritū fames. necessitas moriēdi ⁊ hmōi. Voluit aūt deus istas penas remanere post baptismū triplici rōne. Prima ē ad manifestādū eqtatē vel infallibilitateꝫ diuini iudicij. vt.s. illa snia quā dictauerat de morte ⁊ ade ⁊ posteriorum ei⁹ imobilis ꝑmaneret. Vñ ab illa sentētia nemo euadit: Scd̄a ē ad ostēdēdū fructū passionis xp̄i. qꝛ si dn̄s careret nām ⁊ fomitē fili⁹ nasceret̄ immunis a culpa nec indigeret regenerari a xp̄o deo. Vt igit̄ oēs passiōe xp̄i se cognoscāt egere data ē virtus sacro baptismi a passiōe

Pene tpales remanēt post baptismuꝫ in homie triplici ratione

xp̄i qd̄ ad h̄ ē ordinatū vt penas remittat ꝑsonales nō nāles. qꝛ remediū respicit ꝑsonā non nām. Tertia rō ē ad amplificādū meritū liberi arbitrij. qꝛ hmōi penalitates ad bonū multipl̄r ꝓmouet. lꝫ.n. p baptismū non tollant̄ huiusmodi penalitates tñ p ipsum baptismū efficitur. vt pene supradicte remanētes nō noceant̄ ī ꝑsonā ſ; magis ei subijciāt̄ ⁊ cedāt ī vtilitatē ei⁹ īquātū sūt mā vtutis ⁊ occasio hū. litatis ⁊ exercitij. hec Tho. i.iiij. di.iiij. ⁊ Alexā. i sum. pte.iiij. Et nota ꝙ quāuis simpl̄r loq̄ndo melius eēt fomitē nō hr̄e ꝙ̄ hr̄e. tñ s̄m qd̄.s. quantū ad aliquē statū hoīs expedit homini fomitē hr̄e ne ī supbiā elatiōis cadat: ⁊ propter alia vtilitates supra assignatas. Tho.

❧ Sciendum autem .§.iiii.

s̄m Hug. cardinalē sup ps.xxxiij. ꝙ aia in scriptura sacra sumit̄ multipliciter. Et pmo qdeꝫ ꝓ toto hoīe vt ibi Leuit.v. si peccauerit aia.i. hō ⁊ Exo.i. Erant oēs aie coꝝ q egressi sunt de femore Jac.lxx. Nec.n. aie sole egresse sunt de femore Jacob. ſ; cū corporib⁹. ❧ Scd̄o accipitur proprie pro ipsa forma substātiali hominis que corpus informat ⁊ viuificat Sap.iii. Justoꝝ aūt aie in manu dei sunt.i. in ꝓuidentia ⁊ ꝓtectōe: ⁊ nō tāget illos tormentum malitie mortis.i. eterne. ❧ Tertio ꝓ potentijs aie omnib⁹. vt ps.ciii. Benedic aia mea dn̄o. Aia autem nō operat̄ nisi mediātib⁹ suis potētijs. Vñ quasi se declarās subdit. ⁊ ꝓ.i. oia que itra me sunt.i. oēs potētie intellect⁹ volūtas sensus nomini scō ei⁹. ❧ Quarto accipit̄ ꝓ aliq̄ potentia ei⁹ ⁊ aliqñ ꝓ potētia vegetatiua s̄m illō Humiliabā ieiunio aīam meā. Hūiliat̄.n.i. affligit̄ vegetatiua potētia dū minuit̄ sibi nutrimētū cibi p ieiuniū. ⁊ Job.ij. cūcta q̄ hꝫ hō dabit ꝓ aia sua.i. vita cōseruāda q̄ ꝑtinet ad vegetatiuā. ❧ Quinto ꝓ potentia sensitiua. vt illud Joh.xij. Nūc aia mea turbata ē turbatio proprie ē sensitiue ptis ⁊ ꝑcipue ī xp̄o q illa vba dixit nō poterat eē aliq̄ turbatio rōnis. cū cōprehēsor eēt: ⁊ Lu.xiiij. Qui nō odit aiam suā.i. affectus sensuales nō est me dignus. ❧ Sexto ꝓ rōne vt illō ps. Intrauerūt aq̄.i. tribulationū ⁊ tēptationū vsq; ad animā meā.i. rōnē ad suffocādū eā p ꝯsensuꝫ. ❧ Septimo ꝓ intellectu vt illud Deut.vi. Diligens dn̄m deū tuū ex toto corde tuo ⁊ ex toto aia tua: ⁊ ex oī mēte tua idest ex toto: voluntate ⁊ intelligētia ⁊ memoria. Et Job.vij. elegit suspēdiū aia mea.i. intellectus meus suspēdium cōtēplatiōis: p qd̄ itellect⁹ eleuat̄ a terrenis ⁊ mortē.s. vitioꝝ ossa mea. ❧ Octauo ꝓ ꝯsciā vt illō Eccl̄.xiiij. Justifica aiaꝫ tuā.i. ꝯsciaꝫ. Nono ꝓ libero arbitrio. vt illud ps. anima mea.i. liberꝫ arbitrium in

Aia in scriptura multipliciter sumitur

Psal. xxxiiij.

Psal. lxviij.

manib⁹ meis semp.i.in oib⁹ meis opib⁹.qꝛ sp
Ps. 118 remáet illō ad opandū bonū vel malū. ℂDe-
Cañ.5. cimo sumiť ꝑ volūtate vt Cañ.iij. Indica mi
hi quē diligit aia mea.i.volūtas mea. Et illō
Aia mea liq̄facta ē.i.volūtas mea remota oi
pigritia ꝛ frigiditate ad deū currit vt dilectus
locut⁹ ē mihi ispirādo ꝛ grām isundēdo in me.
ℂUndecimo ꝑ itētiōe vt illō Job.xiij. Aiaꝫ
meā.i.itētionē i manib⁹ meis porto. Naꝫ finis
ad quē respicit: itētio mouet agētē ad opandū
ꝛ Act.iiij. Multitudis ad credēdū erat coꝛ vnū
i.volūtas ꝛ aia vna.i.itētio i dño. ℂDuodecīo
ꝑ statu hoīs vario ſm illud Job.xvi. Utinaꝫ
eēt aia mea ꝑ aia vra.i.stat⁹ me⁹ eēt vt vester.
cōsolarer ꝛ ego vos ſmonib⁹ ꝛ mouerē caput
meū sup vos ego enī afflict⁹ sum ꝛ miser.ꝛ vos
felices: ꝛ sic variať stat⁹ aiaꝝ i illa vita. ℂTre-
decimo ꝑ affectu itēso i bonū vl̄ malū. vt Esa.
v.quo ad malū. Dilatauit isernus aiam suā.i.
demones ꝛ dānati. q̄to plures descendūt ad
donationē. tāto plres appetūt dānari secū. Et
ex defectu scie ꝛ cognitiōis diuoꝝ in hoīb⁹ cre
scit affectus ꝛ malitia ad decipiēdaꝫ in demo
niis ſm istas acceptiōes hic tractabiť de aia
s. de toto hoīe: de ipsa eēntia aie: ꝛ de singulis
potentiis eius.

ℂCapl'ꝫ.vij. de q̄ditate hoīs ꝛ eius excellētia.

Auda aia mea dominuꝫ
laudabo dñm i vita mea. ps.cxlv.
Quia in p̄nti vita nō opať aia nr̄a
nisi mediāte corpe cū oīs nr̄a co-
gnitio ortū hēat a sensu. iō a cor-
pore ꝛ aia laudādus est attētione aie ꝛ corpis
voce. Et vere frequēter dꝫ laudare tot⁹ hō cuꝫ
i se recepit ꝯtinētiā mūdi. tāte excellētie ē ſm
nāꝫ: vt isra declarabiť: qꝛ ps pͥncipalis hoīs ē
aia: ꝛ totū aliqn̄ denoiať a pte pͥncipaliori. iō
noīe aie itelligiť aliq̄ i tot⁹ hō vt dictū ē supra.
Et ideo nūc de toto homine agendum est.

§. hec. i princi.: ℂDe quidditate hominis .§.j.
seu declaratiōe ipsius pulchra hic pōt haberi
ex vbis Salomonis. Eccs.ij. vbi ait. Quid est
homo: vt seq possit regē factorē suū: vbi primo
Quid ē ponit ſm vnā expositionē inq̄sitio: ibi. Quid ē
homo. hō. scdo ad hoc respōsio. ibi. vt seq possit ꝛc. Ex
qua rn̄sione eliciunť tria. ſm dñm Joh. dnici
sup Eccs. vbi hec oia ponit q̄ isra ponunť pau-
cis adiūctis. Et pͥmo hō ē libertate pdotatus
volūtatis. qꝛ seq possit. q.d. talis est q seq pōt.
Scdo hō ē dignitate sublimat⁹ entitatis: qꝛ
seq possit regeꝫ vt rex. Tertio hō est grauitate
ꝯformat⁹ vnitatis: qꝛ factorē memēto te factū
ex limo. Et sic subtiliter Salomō de hoīe sub
breuitate vboꝝ ꝛ sensus diffuse pcedit. Nā vt
naturalis rn̄det de hoīe: q est animal rōnale
p libertatē arbitrij: qꝛ seq possit: vt astrologus
rn̄det q ē microcosm⁹.i.minor mūdus: qꝛ i se
cōtinet toti⁹ orbis dignitatē: qꝛ regē vt ethic⁹
rn̄det q ē nat⁹ d mulière: breui viuēs tpe reple
tur multis miseriis. vn̄ dic factoreꝫ suū qd di
respcū corpis. Dico ergo pͥmo q cū q̄riť: qd ē De li-
hō q Salomō rn̄det vt bon⁹ nālis q ipe pdo bertate
tat⁹ ē libertate volūtatis qꝛ seq possit. De hac hoīs
libertate loqť Iesus fili⁹ Syrac. Eccl.xv.c. De⁹
ab initio ꝯstituit hoīem ꝛ reliqt illū i manu cō
silij sui. adiecit pcepta ꝛ mādata sua. si volueris
mādata ſuať ꝯſuabūt te ꝛ i ppetuū fidē placi
tā faceť Apposuit tibi aq̄ꝫ ꝛ ignē. ad qd volue
ris porrige manū tuā. Añ hoīem vita ꝛ mors
bonū ꝛ malū: qd placuerit ei dabiť illi. Hec
ibi. Hoc aūt liberū arbitriū vt magr̄. senť. po
nit in.ij. di.xx.c.i. Est facultas rōnis ꝛ volūta
tis q̄ bonū eligiť gratia assistente vel malū ea
dē desistente. Libertas ptinet ad volūtatem q̄
sola inter potētias aie libera ē. Nā nō pōt in-
tellectus nō itelligere obiectū sibi clare pn̄ta
tū nec pōt intelligere obiectū obscure sibi pre
sentatū nec pōt intelligere qn̄ vult: ꝛ nō intel-
ligere qn̄ nō vult. aliter diceremus q aie dā-
natoꝝ possent se beatificare. ꝛ maxima pena ē
scire se eē priuatū gloria eterna: ꝛ scire se eē in
penis. Si igiť aia posset libere intelligere. ꝛ li
bere nō intelligere seqť q aia dānati posset li-
bere intelligere se nō eē pͥuatū ꝛ sic eadē rōne
possꝫ se itelligere appꝛehēdeť deū: ꝛ sic eē bea
tā. Dico igiť q oīs libertas q̄ ē in hoīe: est a vo De li-
luntate ꝛ nulla alia. Arbitriū aūt di rationis. bero ar
Rōnis ē.n. discernere iter bonū ꝛ malū: ꝛ stā bitrio
dū ad suū arbitriū. Di ergo liberꝝ arbitriū fa-
cultas rōnis ꝛ volūtatis. Et seqť i ipsa diffini
tione. Qua bonū eligiť ꝛc. ꝛ ex hoc vr̄ q non sit
in nr̄a ptāte faceť bonū qꝛ dic assistēte gratia:
gratia.n.ē a deo: ꝛ ē gratis data ꝛ gratū faci-
ens. Nā si nō eēt gratis data: nō eēt gratia: ſꝫ
debitū igiť vr̄ q nō habem⁹ liberꝝ arbitriū ad
bonū: ſꝫ ad malū. maxīe cū determinatū fue-
rit alibi q nemo bn̄ facere pōt nisi pͥmo mo-
ueať a deo. Et sic vr̄ q rn̄sio Salo. sit falsa qui
pͥncipalr̄ ponit liberꝝ arbitriū vt seq possit hō fa
ctorē suū. ꝛ nō dic vt recedere possit a factore
suo. Hic sub breuitate rn̄deo q liberꝝ arbitriū Liber-
ē pͥncipalr̄ tā ad bn̄ opandū q̄ ad male opan- tas arbi
dū. in nobis nā dcm̄ ē liberꝝ arbitriū ptineť ad trij vn̄ ē
rōnē vl̄ volūtatē. In volūtate aūt ē nāle desi-
deriū seq ꝛ inuenire sūmū bonū: vt aīs dcm̄ ē.
Et ē p ꝯñs nāle odiū ad fugiēdū malū. Rō āt
nō hꝫ nisi iudicare qd sit bonū qd sit malū. Et
nō plus afficiť quo ad iudiciū ad vnū q̄ ad ali
ud. Ex quo seqť q libertas arbitrij fortior ē ad
bonū q̄ ad malū. ꝛ iō sapientissime dixit Salo-
mō. vt sequi possit ꝛ nō vt fugere aut recedere

possit. Et vt tibi clarius sit solutio dubii qualiter sit in nostra ptāte ꝛ libertate sequi deū ꝛ facere bonū cū tn̄ omne bonū primo a deo mouēte pcedat.

¶ Nota duo familiaria exēpla. quoꝝ pᵐ est diui Aug. sup illud Joā. Nemo pōt venire ad me nisi pr̄ meus traxerit eū. Et est tale. Jmagineris vnū piscatorē qui hamo capit piscē: ille ponit hamū ꝛ escā: ꝛ totū ponit sub aq̄s. Cōsidera mō si est in ptāte alicui' piscis intrare gremiū piscatoris vel nō. Dōm est q nō. Naz esto q piscis capiat escā ꝛ amet. si piscator nō traxerit sursum hamū ꝛ piscē, nunq̄ piscis exiret de aq̄s nec ad piscatorē ascēderet: sed necesse est vt piscator trahat. ¶ Cōsidera 2° si in ptāte piscatoris est trahē ad se pisces cū vult. Et siir dōm est q nō. Nā si piscator per mille annos traheret rursum hamū. ꝛ piscis nō eēt affixus hamo. nunq̄ traheret piscez. qs ergo ordo est hui'. Est pᵒ q piscator aptet hamū inuolutum esca. demū mittat in mare. deide q piscis spōte deniat ꝛ capiat hamū sub esca. postremo do q piscator trahat piscē. Jā puto q hēas ītētionē. Deus est piscator qui posuit escā suoꝝ pceptoꝝ in h mari magno ꝛ spacioso: sb qua esca latet ham'. s. amor. Nā oīa pcepta ad amorez referunt. Ecce ergo q de' icepit: sz necesse est q tu seq̄ris ꝛ vadas ad capiēdū escā ꝛ amorē. ꝛ tūc de' per suū amorē trahat te. si ergo tu nō venis nō traheris. ꝛ si nō te traxerit nunq̄ ibis ad eū. Vn̄ ergo dicit Salomon cū q̄rit qd est hō q ipse est in libertate arbitrij vt sequi possit. Ad h etiā facit q Aug. dicit ibidē vz. Noli cogitare te inuitū trahi. nō. n. inuit' trahit anim' sed amore. Est qdā volūtas cordis cui dulcis est panis ille celestis porro si poete dicere licuit. Trahit sua quēq voluptas nō oblo sz delectatio. qto magis dicim' trahi hoiez ad xpm qui delectat veritate. delectat btitudine. delectat iusticia. delectat vita eēna qd est xps. Ramuz ondis oui ꝛ trahis eā. nuces ondis puero ꝛ trahis eū. Vnde ꝛ Amb. Volūtariū militē sibi elegit xps. volūtariū suuz diabolus actionat. xv. q. i. nō est. Et in hac est siltudo ad deum qui oia opatur sm cōsilium voluntatis sue nullo cogente. ꝛ homo est dn̄s actuum suorum.

Qualr ania a deo attrahif.

¶ Dico secundo quod cuz §. ij. q̄rit qd est hō q nr Salomon rn̄det vt astrologus: ꝛ dicit q est dignitate sblimat' ꝛc. q̄si velit dicē q ipse hō est minor mūdus q dr̄ microcosm'. Ubi debez scire sm Tho. sup Jo. in. c. i. q mūdus est triplex. s. magn'. imo maxim': ꝛ est iste deus. scd's est medi': ꝛ est iste mūdus creat' in quo sum' nos. terti' est minor: ꝛ est hō sic puto itelligebat Joā. qn̄ dicebat: in mūdo erat. i. in seipo, ꝛ sic de' est mūdus. Et mūdus p ipm fact' est. ꝛ iste est de quo Gen. i. Jn pn° creauit de' celū ꝛ terrā. ꝛ mūdus eū nō cognouit. i. hō ad quē spectat eū cognoscē. s. deū. sic etr vr Amb. hoiez appellare mūdū. di. xxxv. sexto die. vbi dicit q p cibos mūdus debebat imminui. i. hō p quos desiderat augeri. vide ibi glo. ꝛ rōnē assignat Darii. in. s. ii. qz mūdus dr̄ hō: qz pticipat cuz oib' creaturis mūdi. pp qd et Greg. dicit in omel. sup illd pdicate euāgᵐ oi creature. i. hoi qui dr̄ oīs creatura rōne pdicta. hz. n. in se siltudinē q̄si oiuz. Vñ Alan' de plāctu nāe itroducēs nāz seq̄ntē sic ait. Ego sō illa que ad decorē mundane machine siltudinē hois assilaui nāz: vt mea velut in speculo ipsius mūdi structura cōpareat. Sic igif cum audis regē itellige hoiez eē qui dr̄ rex vt sn' pncipalis rex q dr̄ mūdus maximus. ꝛ est rex. qz sicut ille rex maxim' oia pugillo tenet. sic hō totū mundū mediū in se ptinet. Et est. n. ali' tertius mūdus. id vide staturā hois sm Amb. in exa. de ope sexte diei. ꝛ Lactā. lib. de opificio dei addirē qbusdā vt visuz fuerit. Pzio in celo te natū scias: erect' pstitut' es: sursuz spectās. Ceruix vo rotūda vt celū. Decē. n. sunt celi. s. lune veneris amorose. mercurij graciosi. solis luminosi. marti vigorosi. iouis pluuiosi. saturni tēpestuosi: ꝛ stellaꝝ fixaꝝ cristallinū. ꝛ empireū. pmos octo videm' hinc. sed nō duos vltimos. hos celos hēe in capite. ꝛ vide solē ꝛ lunā duos oculos. martē ꝛ mercuriuz duas aures. saturnū ꝛ iouē duas nares. venerē vnū os. Illi mūdū illuminant ꝛ gubnāt hec septē mēbra totū corpus ordināt ꝛ decorant. stellatū celū in dtice capitis psidera. cui' stelle multe ꝛ dec' sunt capilli. q in hoie ad decus ptinēt. vt pz in his qui ex toto sunt capillatura puati. Cristallinū q nō vides habes in fronte. vbi est sensus cois ꝛ empireū in memoria q̄rat. Sz hec aliquātulū alr notāda sūt. Pzio capilli sūt necij ꝑ nimiū estū ꝛ validū frig'. Capitis pte supior. vn̄ egrediunt capilli posita est ad defēdēdū cerebrū. capitis ppa forma est sic nauis. nō pfecte rotūda. sz cōpressa aliq̄ntulū cui' mediū pōt dici carina. añrior pra posteri' pupis. Et hec figura necia fuit. vt meli' in ipo capite distinguerentur cellule sensuū. Frōs est libera ꝛ apta vt mētis habitū pādat. ꝛ sic a malis cogita: idib' abstrahas mētē. Supcilia sūt munimēta ocloꝝ. ne si de capite aliqd cadat eos offendē possit. pilis nigris iplent vt visuz magis pfortēt. sunt essosi vt hēant vn̄ recipiāt visibilia: sunt palpebre vt a nocumētis tegant: qz nobiles sunt. Septē insup pelliculis ipa lux vel pupilla regit. vt annulo esca vel frigore ledi possit. Duo sūt vt si vn' abesset. alter nō deesset. nec plures q̄ duo. qz turpitudo esset ipa multiplicitas. Aures aūt

Hō est microcosm'.

In figura capitis celestis ornat' ptinet.

eadē cū due sint. ꝫ vnꝰ tñ fit auditꝰ sicut ⁊ visus nō nisi vnꝰ. in qbꝰ pꝰ ↄbscōdunt foramina ne ēt ledant ab ēt facte sūt vt occulta ⁊ inuisibilia no scamꝰ ⁊ tortuosa. Cartilago cū carne ēt aures in gyrū cōponunt fit ad vocis dulcior boatū. qꝛ per eā sonꝰ reuoluit. melodiā ꝗdā de nouo cōponit: ⁊ aius magis delectat. Nares aūt ad h sūt facte vt cerebri purgamēta ⁊ totiꝰ iterioris capitꝭ inde exhant. Et nō est nasus totꝰ ex osse sed ps. ꝫ pars est carthilagine. qꝛ opꝫ eas dilatari ⁊ ↄpri. Per ipas etiā narcs odoramēta sumunt ad cerebri ↄfortatiōeꝫ. Os deniqꝫ pro cibo sumēdo datū est vt vita ↄfuet. In ore. n. dant dētes ad masticādū: ne stōacus ḡuet cibo grosso ⁊ sapidiꝰ que sumimꝰ faciūt degustare. Os ēt ⁊ dētes pro loq̄la formāda sūt data: que velut plectro pcusso faciunt melodiā. Est eni ipa lingua vt plectrū vberās aerē sup palatū ⁊ dētes ⁊ labia: que simul pars corꝑ deesset efficeret vox nō sonora. Hinc ꝗta melodia et varietas ↄsonātiū sit nata. q ↄsiderare posset. in laudē sui prūpet creatoris qui tātā speciositatē ↄtulit hoi. Sed qđ singulariꝰ est oibꝰ aliis lingwis. sola humana loq̄lā inuenit. cūctꝭ aliis aialibꝰ exñtibꝰ mutis. In hac ergo figura capitis totiꝰ celestis ornatꝰ ↄtinet. Demū vo a celis ad terrā descēdūt rores ⁊ impssiōes ⁊ calores nāles qbꝰ mūdus gubnat ↄtinue. Et h in hoie gula per quā ad corpus nutriēdū ab aia descēdūt. cuiꝰ pulchritudinē ⁊ gracilitatē si ↄtēplatus fueris: mirabis. Inde pcedūt musculi ꝗsi totiꝰ capitꝭ bases. qꝛ celū sua fortitudine sustētat a deo sibi donata. Veniamus ad brachia vbi sunt manꝰ ⁊ digiti decē que oia ministrāt toti corpi nr̄o. qꝛ celi sintilli qui insluūt nob necīa isteriꝰ. ꝫ est manꝰ apta ad largitatē mōstrādā. digiti pcedūt ab vno frusto: tēdētes ad vnitatē docendā. Post oēs celos seqꝫ spa ignis quā repies in stomacho vbi itēsissimꝰ calor est pro digōne fiēda. Qui stomachꝰ est velut olla: ad quā ois calor corpis seqtur cuꝫ cibū suscepit. Hinc dicimus bonū signū post cibū frigus: qꝛ totꝰ calor currit ad stomachū: ⁊ expimur mēbra eē sbtiliora post cibū ꝙ ante in hoie sano. vt pꝫ marie de vigiriis intrādo ⁊ exhēdo annulū. Post sperā ignis seqtur spera aeris: in qua ḡnant pluuie: niues: ⁊ grādines ⁊ impssiōes diuerse. sine hoc nō. nec per momētuꝫ hō viuere posset. hec in corde require sine quo nec per se aliqs viuē valet in quo ḡnant furta homicidia blasphemie ⁊c. Deide seqtur terra ↄfusa cū aq̄ vbi fit ḡnatio ⁊ corruptio rerū. Et h ōēe in te hoie in vētre corruptionis ⁊ genitalibꝰ ḡnationis. Et qꝛ terra suo pōdere libat. sine sup nihil est fundata. post istas ptes due sequnt subtiles colūne: qbꝰ corpus oē vehit nō sine miraculo grādi cū videas boues ⁊ oues ⁊ equos ⁊ alia. alia multos hic pedes crura simul ⁊ tybias fortiora crurib hoiuꝫ. ⁊ tñ nō pñt recte ꝫ solū. pne pcedē. Igit h est miraculū ꝙ t'ra nō est sup graue corpꝰ fundata. Ista est solutio scda. Nā cuꝫ ꝗrit: qd est hō. tibi rñdet vt astrologo ꝙ hō est totꝰ mūdus ⁊ pfectio oiuꝫ. Sic ēt rñdebat Anaxagoras q iterrogatꝰ qd eēt hō ait: mēsura oiuꝫ rex. vt hi. x. meth. Sic forsitan intellexit Pitagoras qñ iterrogatꝰ ad qd natus esset hō ait. Cā videndi celū: vt dicit Lactā. iii. institꝭ. c. xxiiii. qꝛ debemꝰ ↄtēplari celū ⁊ cū eiꝰ pulchritudineꝫ cognoscimꝰ ad nosmetipos reuerti. ⁊ nos ↄseruare: ne tam nobilē creaturā dānare velimus ⁊ eā auferre a celo. Et illa cōsideratio subleuat ad eum vt regem sequamur.

¶ Tertia questio est quid §. iii.

est hō: ⁊ h ꝗtū ad corpis originē. Et ad h rñdet Salomon di. ꝙ est grauitate ↄformatꝰ vanitatꝭ. Et sic rñdet vt bonꝰ moralis ⁊ ethicꝰ. sicut rñdebat ps suns qui dicebat. Hō vanitatꝭ silis factꝰ est. Facta pus iterrogatiōe. Dñe: qd est hō: ꝗsi puluis q vēto flāte trāsfert. qñ limꝰ i terrā liqdā resoluitꝰ qui hic nō pōt firmitatē. Quapp qd est hō sub iterrogatiōe ⁊ despectiue pnūciādus est. vbi nota qđ ait Prisci. i. iii. li. ꝙ hō qntuplicē habuit diminutiōeꝫ vsqꝫ ad hāc diē. Nā antiqꝰ declinabat hic hō homonis. sicut vtebat Enniꝰ qñ dicebat. Vulturis in siluis: miseꝝ mādūcabat homonē. Prima ergo sua diminutio fuit hic hō. inis. scda est homūculus. tertia est homuntio. ꝗrta est homullus. qnta homusculus. Prima diminutio est tm̄ in obliquo ⁊ nō in recto. alie ꝗtuor sunt in obliquo ⁊ in recto. qꝛ pculdubio nā humana iā pꝰ fuit diminuta in obliquo. ꝫ nō in recto. qꝛ pꝰ obliq̄ mulier fuit creata que nō est pfecta sicut vir. nullā tñ impfectionē ex hac creatione acq̄siuit adā: ꝫ ipa nā fuit impfectior cum sua impfectio que latebat ad ēt patuit. Scda diminutio fuit in recto in pꝰ pctō eue. Nā tūc recte humana nā acq̄siuit mortē corpalē. ꝫ non spūalē. Tertia diminutio fuit etiā in recto qñ s. ipe Adā peccauit. qꝛ tūc fuit ipa mors corporis ⁊ aie. Quarta diminutio fuit qñ habuit maledictiōeꝫ ⁊ dictū ei fuit. In sudore vultꝰ tui vesceris pane tuo. Quinta diminutio fuit qñ expulsus est de padiso. Igit si queris qd est hō. respice factorē vt recorderis te factū fuisse. ⁊ tūc cognosces in ipo eē breui tpe tue factionis. ⁊ ꝗtā diminutionē habuisti. Vel pma diminutio fuit in pctō Eue. scda in pctō Adaꝫ. tertia in pctō legis nāe. ꝗrta in pctō legis scripture. qnta fuit in pctō habito ↄtrecto ↄtra legē gre. Et pma nō fuit in recto qꝛ nō dānauit

[Right margin:] ps. 143.

[Right margin:] De diuersis diminutiōe huius nomis homo.

nām humanā.ſ oēs alias dānat:marie zhen
tes. Uel pma diminutio fuit qñ de adā fuit co
ſta ercta.q2 tūc diminut' eſt hō. Alie vo qtu-
o2 fuerūt qñ per pctm̄ qtuo2 elemēta ex qbus
cōponit hō facta ſūt alterabilia iter ſe ꝛ ex eo-
rū actiuitate tot' corrūpit. ꝛ venit ab eē ad nō
eē p mortez corpis. Igit ſi vis ſcire qd eſt hō.
factorē ſcqre ꝛ ꝯſiderab factionē ꝙ de aliq̄ mā
ſis creat' vel fact':ꝛ videbis eē tūc vanū. Uñ
Bern. in ſuis ꝯtēplatōib' ſic ait. ¶ Attēde hō
qd fuiſti añ ortū. ꝛ qs ea ab ortu vſq; ad occa-
ſuz:ꝛ qd eris poſt hāc vitā. pfecto fuiſti qō nō
eras ex vili mā poſtea fact' ꝛ viliſſimo pāno in
uolut'. mēſtruali ſāguine in vtero mīno fuiſti
nutrit'. tunica tua fuit pellis ſcōina. ſic indut'
ꝛ ornatus ad nos veniſti ꝛc. multa ibi. Et be.
Ambr. in exa. de ope ſexte diei ait. Nōne hec
oia ſicut vmb:a ptereunt. nōne hec oia fabula
nōne ſciſ thesaur' vanitas eſt. nōne tuiſhe ver-
mis. Reſpice in puluerē hoīz ꝛ vide qd de te
niſi cinis ꝛ oſſa remanebūt. ſ eſt ex corpe tuo.
Reſpice inquā: dic mihi qs ibi diues. quis ibi
paup ſit. diſcerne inopes ac potētes. nudi oēs
naſcimur. nudi morimur. nulla diſcretio iter
cadauera mortuoꝝ. niſi q2 graui' fetēt diuitū
corpa dedita gule ꝛ luxurie: ꝙ paupis quē au
diſti crudelr defūctuz. ſ. lazaꝝ. ſi ergo ꝯſiderab
te factū videbis. qd eſt hō. q2 qd vanū. hec oia
ibi. Macrobi' etiā de ſōno ſcipionis dicit. Aie
incluſe corpib' ipm corp' velut carcerē fetidū.
tenebris horridū ſordib' ꝛ cruore ingnatū pa
tiunt. Et. xliij. q. ij. in eccliaſtico dī. Terrā ge-
ris. terrā teris. in trā reuerteris ꝙ de terra ſu-
mertis. ſm aūt Aug. nihil iformi' terra. Hinc
ꝛ Uirgil. in. vj. eneydos. Nō mihi ſi ligue ſint
cētū. oraq; cētū. Ferrea vox oēs ſcelēꝝ dephē
dere formas. oia penaꝝ pcurrē gña poſſuz. ps.
Ps.38. Uniuerſa vanitas ois hō viuēs. Caro iſup ait
Ad ga apls. ꝯcupiſcit aduerſus ſpūz:ꝛ ſpūs aduerſus
lath.v. carnē. ꝛ ſic ꝯtinuū bellū inteſtinū. qō bellum
repūtat in mōtib' celoꝝ ſbi ꝫrijs. Sicut enim
ſunt duo mot' celoꝝ. ſ. mot' primi mobilis qō
theologi appellāt celū criſtallinuz. alij firma
mētū qui eſt ab oriēte in occidētē vniformis ꝛ
ꝯtinuus. Ali' eſt motus planetaꝝ ad oppoſitū
ſ. de occidēte in oriētem per ſigna zodiaci. ita
in hoie eſt duplex motus in appetēdo. ſ. mot'
ſenſualitatis. ꝛ mot' rōnis ex ſpiritu qui ſunt
oppoſiti. Unde ꝛ Alan' de cōplāctu nature. ſi
cut ꝯtra raptā firmamenti volubilitatē motu
ꝯrio exercitus militat planetaꝝ. ſic in hoie ſen
ſualitatis rōniſq; hoſtilitas ꝯtraria repit. Ra-
tionis enim mot' ab ortu celeſtiū oriēs. occa-
ſus pertrāſiēs. terrena ꝯſiderādo regirat in ce
lum. E cōtrario motus ſenſualitatis planeta-
rum cōtra rōnis firmamētū in terreſtria occi
dēs aliqñ labunt. Et nota ꝙ hō vltra pprīā ac
ceptionē aliqñ ſumit pro pte rōnali. ꝛ dicitur
hō interior aliqñ pro pte ſenſuali ſeu corpe: et
dī exterior hō. ꝛ de vtroq;. ij. Co:. iiij. Licet nr̄
exterior hō corrūpat. tn̄ his qui int' eſt hō no
ſter renouat de die in diez. Itē de pmo: hoies
ꝛ iumēta ſaluabis dñe. i. rōnabiliter viuētes: Ps.35.
ꝛ beſtialiter ſalute nāli ꝛ ſalute ſpūali cum be
ſtie cōuertunt in hoies: ſicut Nabuchodono-
ſor per penitētiā. De ſcdo. j. Corin. iij. Cū ſint
inter vos zelus ꝛ ꝯtētio nōne ſm hoiem ambu
latis. Aliqñ ſumitur hō pro diabolo. ꝛ dī ma
lus hō. ps. Non timebo qd faciat mihi homo. Ps.55.
Et alibi. Eripe me dñe ab hoie malo. i. dia- Psal.
bolo. vel meipſo ſm Bernar. cxxxix.

¶ Titulus ſecundus de potētijs anime. ¶ Capitulum primum de potentijs anime in communi.

In homine non ſunt plu
res aie per eſſentiā differētes. ſcꝫ In ho
nutritiua. ſenſitiua: ꝛ itellectiua: mine ē
ſed vna tantū. ſ. intellectiua cōti tm̄ vna
nēs in ſe illā triplicē virtutē: ſcilꝫ anima
nutritiuā. ſenſitiuā: ꝛ intellectiuā. Unde in li
bro de eccleſia dogmatibus dicit. Neq; duas
animas dicimus eſſe in vno hoie. ſicut Iaco-
bus ꝛ alij ſyroꝝ ſcribunt. vnā animalē qua ani
mat corpus ꝛ qua immixta ſit ſanguini. alteram
ſpūalē que rationes adminiſtrat. ſed dicimus
vnā ꝛ eādem eſſe animā in hoie que ꝛ corpus
ſua ſocietate viuificat. ꝛ ſeipſam ſua rōne diſ-
ponit. ¶ Pro huius maiori declaratione di-
cit bea. Tho. in pma parte. q. lxxvi. artic. iij. ꝙ
Plato poſuit diuerſas animas eſſe in corpo-
re vno: etiā ſm organa diſtinctas qbus diuer
ſa vite opera attribuebat dicēs. Uim nutriti-
uam eſſe in epate. cōcupiſcibilis in corde: co-
gitatiuam in cerebro. Quā opinionē Ariſto.
reprobat in lib. de aia. Apparet autē hoc eſſe
impoſſibile. ſ. plures aias in vno corpore eſſe
differētes per eſſentiā per iſtud. q2 vna opera-
tio aie cum fuit inteſa impedit aliā: qō nullo
modo ꝯtingeret: niſi pncipiū actionū eſſet per
eſſentiā vnā. Ponit ꝛ alias duas rōnes quas
ibi potes videre. ¶ Dicendū eſt ergo ꝙ eadez
numero eſt aia in homie nutritiua: ſenſitiua ꝛ
intellectiua. Quō antez hoc ꝯtingat de facili
cōſiderari pōt ſiquis differētias ſpecierū ꝛ for
maꝝ attēdat. Inueniunt enim ſpēs rerū ꝛ for
me differre ab inuicez: ſicut perfectū ꝛ minus
perfectū: ſicut in rerꝫ ordine anima ſunt per
fectiora inanimatis: ꝛ aialia plantis: ꝛ homi-
nes brutis: ꝛ in ſingulis hoꝝ generū ſunt gra
dus diuerſi. ideo Ariſto. in. viij. Meth aſſilat
rerum ſpecies numeris qui differūt ſpecie ſm

additionem vel subtractionē vnitatis. Et l.ij. de aia cōparat diuersas aias speciebꝰ figurarum quarū vna cōtinet aliaz. Pentagonus cōtinet tetragonū ⁊ excedit. sic aia intellectiua cōtinet in se sua virtute qcqd habet aia sensitiua brutorum: ⁊ nutritiua plantaruz. Sicut superficies que habet figurā pentagonā nō p aliam figurā est tetragona. ⁊ per aliam pentagona: qꝛ superflueret tetragona exquo in pentagona ꝯtinet. sic nō per aliaz aiam sortes est homo. ⁊ per aliaz: sortes est animal. sed p vnā ⁊ eādez. ⁊ lꝫ embrio prius hēat aiaz sensitiuā: tū hec abijcitur adueniēte perfectiori. s. rōnali que est intellectiua ⁊ sensitiua sil. Hec tho. ¶ Rōnalis aūt in homie nutritiua ⁊ sensitiua cōmunius ⁊ ꝓprius dicanť potētie ꝙ anime. tū aliqñ anime dicanť. Et de anima nutritiua pōt intelligi illud quod dixit Petrus xpo. Animam meā pro te ponam. i. vitam: que ptinere videť ad nutritiuam. Alienatus eniꝫ ab intellectu actu presenti ⁊ ab omni sensatione adhuc pōt viuere vt fuit in paulo. sed nō alienatꝰ a nutritiua. De aia sensitiua di Joh. xij. Qui amat aiam suā perdet eam. ibi in eam est relatio simplex: ⁊ est sensus. Qui amat animam suam rōnalem: vere perdit. i. mortificat aiam sensualē suam. i. quo ad illicita ad que inclinatur. vt a visu. auditu. ab appetitu illicitorū venereorum ⁊ huiusmodi. De anima intellectiua intelligitur illud Job. xiij. Animā meam in ma: me. porto. Et ps. Anima mea in manibus meis semper. idest discussio rationis que pertinet ad aiam intellectiuaz. in manibꝰ. i. in
Ps. 118 operibus meis: ad considerandū si licita sunt vel illicita. ¶ Et de hac triplici simľ pōt exponi illud Joh. x. Bonus pastor animam suā ponit p ouibꝰ suis. siue illud intelligatur de prelato quo ad subditos. Siue moraliter de quocūꝙ virtuoso quo ad greges cogitationum. affectionum ⁊ operationū: vt tanꝙ oues sint cogitationes ⁊ actiones innocētie ⁊ obediētie mansuetudinis patiētie ac beneficiētie ⁊ huiusmodi. Talis eniꝫ si est bonus ponit si expedit pro ꝯseruatione ouiū ⁊ aiam nutritiuā. i. vitā sensitiuam. aiam respiciēdo. audiēdo. admonendo discurrēdo pro salute eoꝝ. aiam intellectiuaz orādo. meditādo. studēdo. predicādo ⁊ huiusmodi. Figura in Jacob qui ꝯgas populeas: ⁊ amidalinas ponebat partim decorticatas in aquis ante oues quarum erat pastor dū biberant que ƀm Greg. in moralibus signant exēpla patrum ptim ƀm hꝫ storiā. partiꝫ ƀm sensuꝫ spūalem aiabꝰ proponēda vt ex horū aspectu cōcipiāt ꝓposita variarū actionum virtutis. Gen. xxx. Figura in Dauid qui pugnabat cōtra leones ⁊ vrsos pro ouibꝰ suis. ⁊ sic morti se exponēs. i. Re. xvij. In moyse etiā qui minauit gregē ouiuꝫ ad interiora deserti: vbi vidit rubū ardētē non ꝯsumi Exo. iij. Sic ƥlatꝰ suis orōnibus ⁊ exemplis debet oues subditas ad visionem supnoꝝ pducere. Scđm hoc ēt pōt
exponi illud. Magnificat aia mea dñm. Naz quātū ad aiam vegetatiuā magnificauit realiter dñm Jhm augmētādo paulatim in vtero ⁊ nutriēdo: ⁊ sic fecit magnū corpalr. vel ēt magnificauit generando ipsum sine humano ope. ⁊ sic ostēdēdo in se magnā dei potētiam. ⁊ sic cū maria sorore aaron inuitat nos ad idem dicēs. Cantemꝰ dño: gl'ose. n. magnificatꝰ est ⁊c̄. Exo. xv. Magnificat quātū ad sensitiuam dñm exemplariter exponendo sensus suos. Et vincēdo oēs passiōes ꝯcupiscibiles ⁊ irascibiles vt dicere posset illud aplī. Magnificauit xpus in corpe meo. Tertio magnificauit quantum ad intellectiuā aiam: vꝫ affectū in diuinis exultādo. ibi. Exultauit spūs meꝰ. Intellectu se paruā cognoscendo ibi. Qꝛ respexit hu. an. sue ⁊c̄. Memoria recolēdo bñficia sibi collata. Qꝛ fecit mihi magna ⁊c̄. Et sacra eloqa sic locutꝰ ē ⁊c̄. Et ad idē inuitat nos ps. dicēs. Magnificate dñm mecū: ⁊ sic magnificauit virtualiter. Ps. 33.

Lu. i.

Phil. i.

¶ Unitur aute in anima .§. i.

rōnalis corpi nō mediante aliquo corpe nec mediāte aliq̄ dispositōe accidētali sꝫ p seipsaz ¶ Pro cuiꝰ declaratōe dic btūs Tho. l. i. pte q. lxxvij. arti. i. ꝙ cū aia vniať corpi vt forma ē īpossibile ꝙ vniať aliquo corpe mediāte. Cuiꝰ rō est: qꝛ sic dī aliquid esse vnū quomodo ⁊ ens forma aūt p seipsam facit rem esse in actu. cū per essentiā suā sit actus: nec dat esse per aliqđ mediū. Vñ vnitas rei cōposita ex mā ⁊ forma ē per ipsam formā: q̄ ƀm seipsam vniť materie vt actꝰ eiꝰ. Nec ē aliqd aliud vniēs nisi agens qđ fac māꝫ eē i actu: vt dī in. viij. metha. Vñ pꝫ falsas eē opiniōes illoꝝ q dixerūt aliq̄ corpa eē media īter aiaz ⁊ corpꝰ hoīs: quoꝝ qdā vt platonici dixerūt ꝙ aia itellectiua hꝫ corpꝰ icorruptibile sibi vnitū nā ⁊ a quo nūꝙ sepaťi eo mediāte vniť corpi corruptibili hoīs. qdā alij dixerūt ꝙ vniť corpi mediāte quodā spū corpeo alij dixerūt ꝙ vniť corpi mediāte luce: quā dicūt eē corpꝰ ⁊ ō qnte eēntie nā ita ꝙ aia vegetabilis vniť corpe mediāte luce celi siderei aia sēsibiľ mediāte luce celi cristallini aia itellectiua mediāte luce celi empirrei. qđ fictitiū ⁊ derisibile apparet. Tū qꝛ lux nō ē corpus. tuꝫ qꝛ qnta eēntia nō venit māliter i cōpositionē corpis mixti cū sit īalterabilis sꝫ tm̄ vtualr. tū ēt qꝛ aia vniť imediate corpi vt forma māe. cuius aūt subtracto seu deficiēte spū q ē qdā corpꝰ subtile anima separatur a corpe ⁊ sic deficiat

Aia vnitur corpori sine aliquo medio

vnio aie ad corpus. Hoc non est ideo quia ille
spūs sit mediū ad causandū illā vnionē: sed qꝛ
tollit dispositio ꝑ quā corpus ē dispositū ad ta
lē vnionē. Et tñ p̄dictus spūs mediū in mouē
do: sic pmū istrumētū motꝰ qꝛ partes. n. gros
siores corpis mouet aīa ꝑ partes subtiliores.
vt ꝑ ignē ꝛ aerē. i. ꝑ colera ꝛ sanguinē. Sꝫ nec
mediāte aliquo accidēte vnit aīa corpi. Rō ē
ſm Tho. vbi supra: qꝛ cū accñs posteriꝰ sit sub
stātia ꝛ tpe rōne vt dꝛ. vij. Meth. nō pōt intel-
ligi aliq̄ forma accidētalis in mā añ aīam q̄ ē
forma substātialis. Preter illā vnionē aie cum
corpi: nō pōt aīa nr̄a vniri cū deo: ꝑ charitatē
Ps. lxij ꝛ seruēs desideriū ps. Adhesit aīa mea post te
scꝫ charitatē ꝛ. i. Cor. vj. Qui adheret deo vnꝰ
spūs ē cū eo: pōt vniri cū primo ꝑ volūtatis cō
formitatē. vel in bono. vt illi de qbꝰ dicit Ac.
iiij. Multitudinis credētiū erat cor vnū ꝛ aīa
vna in dño vel in malo: vt iudei de qbꝰ dīc ps.
ij. Principes cōuenerunt in vnū ad do. pōt ꝛ
vniri aīa cū corpe suo. i. appetitu sensitiuo iux
Ps. lxij ta illud ps. Sitiuit in te aīa mea. i. s. cupiendo
dissolui tibi sūme placere voluntatē tuā in om
nibus cōplere. Q̄ multiplr tibi caro mea. i. ap
petitus sensitiuus. ꝛ oīa mēbra corpis ad ideꝫ
subijciunt spūi ꝛ in vnū cōueniunt cum aīa ad
opandū virtuosa. Solus tñ xp̄s ēt viator ha-
buit pfecte ꝛ omnimode hāc vnionem. Unde
aīam suam appellat vnicam.

Anima secundum Augu .§. ij.

Anima in vno quoq̄ corpe ē tota in toto ꝛ i q̄libet parte tota

stinū in. vj. de trini. in vnoquoq̄ corpe ꝛ in to-
to est tota ꝛ in q̄libet pte corpis est tota. Hu-
ius rōnē assignat. b. Tho. in. i. pte. q. lxxvi. di.
cū aīa vniat corpi nō vt motor tm̄ sꝫ vt forma
eius necesse est q̄ sit in toto tota ꝛ in qualibet
pte tota: nō. n. est forma corpis accidētalis: sꝫ
substātialis. forma aūt substātialis nō solum ē
pfectio totius sꝫ cuiuslibet ptis cū totū consi-
stat ex ptibꝰ. forma totius q̄ nō dat eē singulis
ptibꝰ corpis. est forma q̄ est cōpositio ꝛ ordo si
cut forma domus ꝛ talis forma est accidenta
lis. Aīa vero est forma substantialis. Uñ opor
tet q̄ sit forma ꝛ actus nō solū totiꝰ sꝫ cuiuslibꝫ
ptis: ꝛ iō recedēte aīa sicē non dꝛ aīal ꝛ hō nisi
equoce quēadmodū aīal pictū ꝛ lapideū: ita ē
de manu ꝛ oculo ꝛ carne ꝛ osse vt ph̄s dīc. Cu
ius signū est q̄ nulla ps corpis hꝫ ꝓpriū opus
De q̄to talitate Intelligētiaꝫ to tā eē in toto ꝛc.

aīa recedēte cū tñ oē q̄ retinet speciē retineat
opationē speciei. actus aūt est i eo cuius actꝰ
est. Uñ oportet aīam eē in toto corpe ꝛ in qua
libet pte eius. Hoc aūt intelligendū nō ē ſm
quātitatiuā totalitatē qꝛ hāc nō hꝫ qꝛ aīa nō
est quāta nec ēt ſꝫ totalitatē ṽtutis qꝛ non ſm
quālibet suā potētiā ē in q̄libet parte corporis
sꝫ ſm visum in oculo ſm auditū in aure ꝛ sic d̄
aliīs. Sꝫ est tota in q̄libet pte ſm totalitatem
pfectōis. ꝛ essentie. sicut in supficie alba. tota
albedo ē i supficie ꝛ i q̄libet pte supficiei ſꝫ to
talitatē pfectōis ꝛ essentie. Potētiaꝝ aūt aie:
qꝛ q̄dā sunt in ea ſm q̄ȝ excedunt totā corpis
capacitatē. s. intellectus ꝛ volūtas hmōi po-
tētie i nulla pte corpis eē dicunt. alie vero sūt
cōes aie ꝛ corpi. vñ nō oꝫ q̄ taliū potētiaꝝ q̄li
bet sit iꝫ q̄libet pte corpis: sꝫ i illa corpis pte ꝓ
portionata ad talis potētie operationem.

Sciendum autem .§. iij.

q̄ ipsa essentia aie nō est eius potētia. Si eniꝫ Essen-
vt dicit Dyo. v. c. angelice hierarchie. celestes tia aie
spūs. i. angeli diuidunt i eēntiaꝫ virtutē ꝛ opa distin-
tionē: multomagis dicēdū de aīa q̄ est inferio guunt
ris gradus in ordine intellectiuaꝝ aliud esse ab eiꝰ
essentiam aliud ṽtutē ꝛ potētiā. Pro cuius de potētia
claratione dicit. b. Tho. in. i. pte. q. lxxvij. ar.
i. q̄ est īpossibile dicere q̄ essentia aie sit eius
potētia lꝫ quidā posuerunt. Et rō est: qꝛ cū po
tētia ꝛ actus diuidant ens ꝛ quolibet genꝰ en
tis oportet q̄ ad idē genus entis referat actus
ꝛ potētia ꝛ ideo si actus nō ē i genere substātie
potētia q̄ est ad illū actū nō pōt eē i genere sub
stantie. Opatio aūt aie nō ē i genere substātie
sꝫ in solo deo cuius opatio est eius substantia
Uñ dei potētia q̄ ē operatōis p̄ncipiū est ipsa
dei essentia: q̄ȝ eē nō pōt nec in aīa nec in an-
gelo vel alia creatura. Uñ sequit q̄ nec aie po
tētia ē in genere substantie. Essentia aūt aie ē
i genere substātie ergo essentia eius nō potest
esse potētia eiꝰ. Alia rō qꝛ aīa ſm essentiam
suā est actꝰ. si ergo ipa eēntia aie eēt imediatū
opatōis p̄ncipiū semꝑ hñs aīam actu haberet
opa vite sicut semper hñs aīam actu est viuum
sꝫ inuenitur hñs aīam nō semper hre in actu
opera vite vt cū dormit ꝛ hmōi. Si autem
q̄rat quid sit potentia anime ex quo non est eiꝰ Poten
essentia. Rñdet. b. Tho. vbi supra q̄ est accñs tia aie
pront accñs diuidit ꝯ substātiā. Sic. n. nihil est acci
est medium inter substantiam ꝛ accñs qꝛ di- dens
uiduntur ſm affirmationem ꝛ negationem. s.
esse in subiecto vel non esse in subiecto. Et sic
cum non sit substantia ipsa anime. oportet q̄ȝ
sit accidens q̄libet potentia eius ꝛ est in secu-
da specie q̄litatis. Sꝫ put accidens accipitur
ſm q̄ȝ ponitur vnum ex quinq̄ vlibus sic non
est accidens potentia anime. Nam ſm hunc
modum aliquid est medium inter substantiā
ꝛ accidens quia ad substantiam pertinet quic
quid est essentiale rei. Non tamen quicquid ē
extra essentiam rei. potest sic dici accidens: sꝫ
solum quod non causatur ex principijs essen-
tialibus speciei proprium enim nō est de essen
tia rei. sed ex principijs essentialibꝰ speciei cau

Nam anima iusta suum diligit habitaculum. & dānata odit suum. vt dicit diuus Augu. tertio sup Geñ. ad litteram. c. xvij. ¶ Heraclitus tenebrosus physicus dicit aiam eē scintillam stellaris eētie. h eius originē tāgit q2 de celo est solū a deo isusa. ¶ Alius heraclitus cognomēto pōticus dixit aiam eē lucē. hic ei⁹ essentiā dixit. Nā aia sm Aug. de eētia angeloꝝ vt sit decimus ordo. nā angeli p lucē itelligun tur Geñ. j. Dixit de⁹ fiat lux & facta est lux. s. multitudo angeloꝝ. vt ait doc. glo. cōis. Qd tetigit saluator in pabola de mliere pdente decimam dragmā. Lu. xv. Nō eni pdidit aliquē ordinē angeloꝝ. s3 de qlibet aliquos. hoiem autē pdidit totū quē totū saluū fecit i sabbato magno i ara crucis. Joh. vij. ¶ Seneca dixit aiam esse spūm itellectualē ad btitudinē i se & i corpe ordinatū. Hic tetigit finē ei⁹ vt. s. bn̄ opans btificaref in morte & corpus in quo bn̄ gessit invltimo btificaref iudicio. ¶ Aristo. dicit. q aia est endelechia. i. act⁹ pmus corporis organici potētia vitā hn̄tis. Hic tāgit ei⁹ imortalitatē qd ē vitā dās alteri & aliūde nō hn̄s. as̄r eēt in infinitū pcedere. hoc diffusi⁹ deo dāte dicef infra i h eodē. c. ¶ Pitagoras dixit aiam eē armoniā hic tetigit offm̄ q h3 in corpe. s. eū regere & mouere sine tedio & sine labore. imo regit cū cōsonātia. vt p3 in cūctis tpatis motib⁹ corporis et maxie lingue q melos cōiter gratos facit. Isto mō dicebat diuus doctor Aug. li. de spū & aia. Aia est sba qdā rōnis pticeps corpi regēda accōmodata. Et Remigi. Aia est sba icorporea regēs corpus. ¶ Diogenes dixit aiam eē aerem & sic a se fuit mot⁹ eo q hō nec p momētū sine aere viuere pōt. Quō et dic̄ Isi. li. j. ethimol. c. j. q gētes dicebāt aiam q̄si vētū aere attractu3 vt vētū v3 hoib⁹ dare vitā. tn̄ spūssanct⁹ coegit sic dicē ex aie sūma puritate. sic & dixit Aris. ij. de aia. q aia est tabula rasa in q nihil est depictū. Hyparēs dixit. Aia est igne⁹ vigor. Et virgilius. Igneus ē illi vigor & celestis origo. hic tetigit eius effectū. s. semp amare. ait eni venerabilis Hugo de san. vic. in pn̄. de arra anime. Scio aia q vita tua dilectio est & scio q sine dilectiōe eē nō potes. ¶ Ipocras dixit aiam esse spūm tenuē p oē corpus dispsum. hic tāgit ei⁹ icorpalitatē & modū existēdi in corpe q2 est tota i toto & tota in qlibet pte. Itaq3 nō est i vno loco corpis solū s3 vbiq3. Et aia vnicuiq3 sentit sicut in pte. ¶ Exēplū ponit Calcidi⁹ sup Thimeū de arena q sedēs in medio sue tele qztulū q motū ē vnicuiq3 sentit & ēt exn̄s extra mediū. Philomius dixit aiam eē ideā. h tāgit aie capacitatē. q2. s. aia cognoscere apta ē. & ex hoc dicit. i se hēc oiu3 reꝝ silitudies vt Arist. adducit in. iij. de aia. vn̄ diu⁹ Aug. i de spū & aia igt Aia est oium reꝝ silitudo. Et iteꝝ aia ad silitudinē toti⁹ sapie facta in se oium reꝝ gerit silitudinē. q2 sitis est terre p sensum. aque p imaginationē. aeri p rōnē. firmamēto p itellectū. celis celoꝝ p itelligētiā lapidib⁹ p eētiā. arboribus p vitā. aialib⁹ per sensum & imaginationē angelis p itellectū. deo p itelligētiā. ¶ Ex his p3 q phi nōdum inuenerūt qd est q deus operatus est ab initio. vsq3 ad finem. sed solus spūritussanctus docet qd est facta ad imaginem & silitudinem dei Geñ. j. Hec Joh. dominici.

¶ Diffiniri ergo .§. i.

Diffinitio aie.

vel describi sic posset aia rōnalis s3 theologos a spūscō illustratos. Aia est sba incorporea immortalis a deo de nihilo creata. cū infunditur corpi suo ad ipm iformādū essentialr. & p se et pfectā btitudinē obtinēdā. p gra3 & bona opa In corporea d̄r ꝯ pdictos phos q dixerūt eā eē corpus vt aerē vel ignē qd pro heresi reprobatur. xxiiij. q. iij. c. pe. Inmortalis d̄r ꝯ illos q eā dixerūt cū corpe mori. In psona quoꝝ dicif Eccle. ij. Unus est iteri⁹ hoīs & iumtoꝝ & equa vtriusq3 ꝯditio. s3 hoc vt hereticū ab eccl'ia cōdēnaf vt p3. Creata d̄r cōtra gnosticos hereticos q dixerūt aia3 eē nām dei. & p ꝯn̄s nō creatura. quoꝝ error reprobaf in dicto. c. xxiiij. q. iij. A deo d̄r creata ꝯ symoniacos & menādrianos iter hereticos cōputatos. dicentes aias & alias creaturas ab angelis factas. De nihilo d̄r ꝯtra eos q dixerūt faciā ex sba stellari vt heraclitus vel ex traduce. i. aia generati ex aia generātis cū generaf corp⁹ sicut & corp⁹ generaf ex corpe. cū corpi infundif. cōtra origenianos q dixerūt oēs aias ab initio mūdi creatas fuisse & peccasse & sm varietatē pctoꝝ in diuersa corpora ifundi qd hereticu3 ponif in dcō. c. xxiiij. q. iij. Ad informādum corpus dicif cōtra eos qui dixerunt aiam corpori vniri non vt forma substātialis sed vt motor mobili. qd reprobaf de sum. trini. & fi. ca. c. vnico. in cle. vbi determinaf q aia itellectiua per se & essentialiter est forma corporis humani. & ꝯtrariū asserere est hereticum. Rōnes ibi assignat glo. Joh. quas accepit a b. Tho. in. j. pte sum. q. lxxvj. Ad beatitudinē cōsequēdam dicif cōtra eos qui dixerunt aias cōuerti in demones vel quecūq3 animalia qd reprobaf. xxiiij. q. iij. c. penul. circa fi. & per gratiā dicif cōtra pelagianos hereticos qui dicūt per liberum arbitriū principaliter cōsequi beatitudinem. xxiiij. q. iij. c. penul. & quia gracia cum nullo mortali peccato potest inueniri: ideo decedentes in mortali consequi non possunt beatitudinē sed eternā dānationē. dis. xxv. §. aliis ea. Matth. xxv. Ibunt hi in supplicium eternum. iusti autem in vitam eternam.

Ubi. s.

ǭdru/plex est finis a/nime.

¶ Et pro maiori di/ .§.ij. ctoꝝ declaratiōe sciendū φ finis ꝓpter quē aīa rōnalis est creata est q̄druplex. ¶ Primus est adimpletio volūtatis diuine. Illud eni qđ de/us vult optet impleri. s; sm ps. Oia quecūqz voluit de⁹ fecit. Et qz sic voluit ita factū est ait

Pō.j.5. iiij.

Ambro. & Aplē.j Thimo.ij. Deus vult oēs ho/mines saluos fieri. Cū ḡ voluerit creaturā rōna/lez facere qz fecit qđ voluit. ergo facē optebat vt impleret volūtas sua. ¶ Scda rō finalis est repatio ruine angelice. Venit eni xp̄s s; aplm reparare que in celis & que in terris st̄. Et in ps. Judicabit in natiōib⁹. s. dn̄s implebit ruinas.

Pō.io. ix.

etiā q̄uis angeli mali repari nō possint in se. & boni angeli nō egeāt repatiōe in se. tn̄ dū loco lapsoꝝ angeloꝝ hoies creati assumunt crescit gaudiū coꝝ ex nūero fruētiū. & sic dicunt repa/ri. ¶ Tertia rō que incidit cū scda est ꝯgratula/tio vel delectatio societatis mutue. sic multi/tudie ꝯsortij angeloꝝ. sic eni minuebat nume/rus fruentiū p numeꝝ lapsoꝝ angeloꝝ. ita au/get delectatio p numeꝝ hoiuz saluādoꝝ. Vñ & gaudiū est in celis sup vno pctōre pniam agē/te. Luc. xv. Quāt̃ aūt sit numerus pdestinato/rū est circa hoc triplex opinio. Quidā. n. dicūt φ tot hoies saluabunt quot angeli ceciderūt. Alij φ tot saluabunt quot angeli creati sunt & boni & mali. sed melius & verius d̄r φ soli deo est cognit⁹ nūerus electoꝝ in supna felicitate locādus sm Greg. in collecta. hec. b. Tho. in. j. q. xxiij. ¶ Quarta rō creatiōis aie est premia/tio ipius. Unde mgr̄ in. ij. sen. dic̄ φ deus fecit rōnalē creaturā vt sūmū bonuz intelligeret in/telligēdo amaret. amādo possideret. & possidē/do fruet. Et Aug. dicit φ aīa rōnalis creata est vt deū videret. amaret. laudaret. & ei seruiret. ita φ vidē ptinet ad actū rōnis. amare ad actū volūtatis. laudare ad actū s̄mōis. suire ad actū opis exterioris. vt istis oib⁹ fiat prestatio p̄c vita/tis sūme bonitatis. imēse maiestatis. eterne fe/licitatis. hec Alex. ij. pte. & post cū Raynerus.

¶ Caplm. v. de imortalitate anime.

DE imortalitate aie ratiōalis quā q negāt afferentes cū corpore mori heretici dclarant esse. xxiiij. q. iij. c. penul. Hoꝝ erro/rē ponit sapiēs. Sapien. ij. recitās dicta coꝝ vt illo. Ex nihilo nati sum⁹ & post hec erimus q̄si nō fuerimus &c. postea in iferno afflicti fatent se errasse. S; aiam nram esse imortalez multi/plici ratione. i. numerabiliū attestatiōe. exeplo/rū & reuelatiōe. oīnōe. efficacissime cōprobat.

¶ Quātū ad primuz .§.i.

Animā esse im/mortalem pz ex mul/tiplici ratiōe.

s; p rōnes. Robert⁹ l; olchot sup lib. sapie in/ducit tres rōnes. quaꝝ pria est ex rōne diuine li/beralitatis. Amicus eni puidet amico suo oē bonū qđ pōt. vt ostēdit phus in. ij. ethico. De/us ḡ cū oipotēs sit. & suos suos amicos vocet. Vos amici mei estis si feceritis &c. Joh. xv. c. ḡ puidet eis de vita felici & ppetua qđ facē pōt. & hoc est maximū bonuz. ¶ Scdo pbat ex dei eqtate. Cū eni deus sit iustissim⁹. nec patiat ali/qđ bonū irremuneratū sic nec aliqđ malū im/punitū. qđ dictat iusticia. h vt videt ad sensum mali frequēter psperant. vel nō puniunt ad suffi/ciētiā. vo boni depmunt vt in plib⁹. vel nō re/mūerant ad sufficiētiā. ergo optet aiaz eē imoꝛ/talē vt in alia vita remuneret vl puniat ad ple/nū sm ea que gessit in corpe. & h tāget. de pe. di. iij. qd ḡ turbamur. ¶ Tertio h declarat ex dei infallibili vit̄te. Cū eni verax sit mētiri nō pōt. pmittit aūt suis suis vitā eternaz dicens. Ego vitā eternam do. eis. s. ouib⁹ meis. Joh. x. Cū ḡ corpus corrūpat vt pz necesse est aiaz eē imortalē que recipiat vitā eiuā. ¶ Bea. tho. in. j. pte. q. lxxv. ponit duas rōnes. Et pma est. qz corruptio nō inuenit vbi inuenit ꝯrietas. Ge/neratiōes eni ex ꝯrijs in ꝯria sūt. Vñ corpa ce/lestia que nō hñt materiā ꝯrietati subiectā. icor/ruptibilia sūt. In aia aūt itellectiua nō pōt esse aliq̄ ꝯrietas. Recipit eni s; modū sui eē. ea vo que ipsa recipiunt sūt absqz ꝯrietate. qz rōnes ꝯrioꝝ i itellectu nō sūt ꝯrie s; vna est scia ꝯrio/rū. Impossibile est ḡ φ aia hūana sit corrupti/bilis. Alia rō est. qz vnūqđqz suo mō eē deside/rat. Desideriū aūt in reb⁹ cognoscētib⁹ seqt co/gnitiōez. Sēsus aūt nō cognoscit eē nisi sub h. & nō. S; intellect⁹ apprehēdit eē absolute & s; oē tps. Vñ oē hñs itellectū desiderat eē semp. nāle aūt desideriū nō pōt eē iane. Oīs igit itel/lectualis sba est icorruptibilis. ¶ Et si dicat φ oē qđ est ex nihilo. est vtibile in nihil. qz finis ds rñdē pncipio. s; aia creata est ex nihilo. ḡ e corruptibilis. ¶ Rñdet. b. tho. φ cuz d̄r aliqd vtibile in nihil nō importat in creatura ad nō esse potētia. s; in creatore potētia ad h qđ eē nō influat. D̄r aūt aliqd corruptibile p h qđ inest ei potētia ad nō esse. & sic nō est in aia hec potē/tia. vñ nō corruptibilis s; incorruptibilis est. Dñs. Joh. dñici sup ecclasīē iducit pfes alias rōnes ad h pbādū. & exinde auctes. Et pma est qz nihil est qđ non discernat a b utis & mutis. nisi religio & cognitio sūmi dei. Igit ad fruen/dū sūma aīa nr̄a creata est. hec rō demōstrat in/ductiue. qm̄ oē aial id cognoscit & solū qđ eius vsū spectat. Asinus aūt nō cognoscit aurū nec margaritas. qz ad eius vsū facta nō sūt. & sic di/scurrēdū p singla. Igit si deū cognoscē in hac vita cōtinue laboramus. natura nos docet ad

huc finẽ factos eẽ. Et hoc argumẽto. Lactã. li
vij. insti. de vita btã pres eligit rões. Scdo ni-
hil est qd vtaẽ elemẽto celesti nisi hõ. igitur hõ
ad celestia tẽdit ⁊ nõ corpus qd in terrã reuer
tit p mortẽ. imortalis ẽ ḡ aĩa q̄ ie illuc aspirat.
ista ɔ̃ña videẽ satis bona in materia inductiue
cũ cuncta aĩalia sibi similib⁹ nutriant ⁊ vtant vt ẽt
in li. de nutrimẽto ⁊ nutrito dĩ. Añs satis p3 q2
nullu3 aĩal igne vtiẽ nisi hõ. ¶ Et si dicis ḡ. q2
canis ⁊ catta comedũt cocta. rñdeẽ q hoc agũt
pter suã naturã q2 ita bñ comederẽt cruda ⁊ co
medũt ⁊ libẽtius q̃3 cocta. s3 sũt isatiabilia aĩa
lia ⁊ capiũt que sibi danẽ cũ aliũde hĩe nõ pos-
sint. Hõ vero ex opposito libẽtius que igne co
cta sũt comedit. imo nob videtur ipossibile si-
ne igne viuẽ. Lic3 Plini⁹ iunior lib. vj. c. xiij.
dicat q in pte oriẽtali qbusdã gentibus visus
ignius fuerit igr⁹ vsq3 ad tps Ptolomei regis
egypti. tũc eni prio ignẽ habuerũt. Ueru3 est q
ex dictis in illo. c. credo illos nõ esse hoĩes. Cu3
igiẽ locus ignis sit in celo. vt p3 oĩm ɔsensu ⁊
expimẽto. q solus hõ vtiẽ igne. constat sic nos
natura docẽte vt p celo facti simus. Uide de h
etiã Lactan. vbi. s. ¶ Tertio sic pbatur aut aĩa
est imortalis. aut hõ infelicior est cũctis creatu
ris. scda ps nõ est vera vt ɔstat manifeste ḡ aĩa
imortalis. pbo ɔ̃ña3. Nã oĩs res facta est ad ali
quẽ finẽ ⁊ cũ adipiscit qescit in eo. Hoc p3 idu
ctiue. Ignis fact⁹ est vt sit in loco supiori. iõ in-
ferius existẽs mouet rursũ vt illuc ascẽdat. cu3
est aũt vbi esse d3 qescit. Lapidis locus est ⁊ fi-
nis petere centrũ. ⁊ tãdiu laborat q possit acce
dere ⁊ cũ ibi est qescit. ⁊ nullũ motũ h3 ⁊ alibi
nõ qescit. nisi violẽter teneẽ. Hoc ide3 ɔsidera
in brutis aĩalib⁹. Canis bñ pastus qescit nil vl
tra q̄rit q2 eius finis ẽ viuere. ⁊ sic d oĩb⁹ alijs.
Oĩa igiẽ aĩalia ⁊ alia nõ rõnabilia suũ finẽ que
rũt. ⁊ tũc qescũt qñ in sua pfectiõe ɔsistũt. Hoĩs
animus in hac vita nunq̃3 qescit. l3 corpus qe-
scat in somnis bñ pastũ. aĩa tñ int⁹ extñs est sem
per in motu. qd declarãt ɔtinua sõnia. igiẽ cu3
nũq̃3 aĩa sit qeta ⁊ ɔtẽta. s3 op3 q vlterius q̄rat.
nec e seqẽ q vel ad aliũ finẽ facta est. ⁊ sic est im
mortalis. vl miserrima est. q2 nunq̃3 suũ asseqẽ
finẽ. qd fuit scda ps añcedẽtis. Hec rõ sũdaẽ ex
dictis deuoti Bern. li. de ɔtẽptu mũdi vbi ait
Aĩa rõnalis ad imaginẽ dei facta. ceteris oĩb⁹
occupari põt repleri oĩno nõ põt. Capacẽ enim
dei qcqd minus do est nõ implebit. Hic est q
nãli desiderio oẽs qde3 sũmũ bonu3 appetẽ p
hãẽ. nullã nisi eo adepto reqẽ hituri. ¶ Quar
to ⁊ vltio d2us ⁊ natura nihil frustra opanẽ. cũ
igiẽ videam⁹ nos aliq̃ sũme amare que ad cor-
pus nõ pñt aliq̃ mõ spectare nec pdesse. seqẽ q
aĩa est vita q̃3 corpis: ⁊ ad aliũ facti sumus q̃3
p corpe tãtũ. h p3. Nã nos desideramus scire ⁊
sape que post⁹ afflictionẽ dãt corpi q̃3 delecta
tiões. nã nos desideram⁹ sanitatẽ que corpi nihil p
dest. imo nãlr nos cõmẽdamus hoĩes virtuo-
sos: qui refrenãt corpales mot⁹ ⁊ delectatiões.
atq3 nãlr approbamus meliorẽ vitã esse q̃3 sit
corpalis: ⁊ hec vnusq̄sq3 põt in se itueri: cum
aĩe desideria cogitabit. Hec rõ fundaẽ ex dictis
Torquati Boetij. iij. de ɔsol. psa. ij. vbi ait. In
serta est mẽtib⁹ hoĩum nãlr veri sũmiq3 boni
cupiditas. Et de hoc Lactan. diffuse vbi. s. vbi
ad hanc mãm plures psuasorias rões facit.
¶ Põt iduci ⁊ qnta rõ talis. Oẽ qd est corru
ptibile q̃tomagis senescit: tãtomagis defi-
cit in vtute ⁊ robore suo. vt p3 in corpe huma-
no qd cũ antiquaẽ est magis debile q̃3 pus: q2
tẽdit ad mortẽ: sic ⁊ potẽtie sensitiue que sunt
affixe organis corpeis vt visus audit⁹ memo-
ria ⁊ hmõi. deficiũt paulatim ⁊ tãtomagis quã
to qs pl⁹ senescit. Si ḡ aĩa esset mortalis nãlr
etiã diminuereẽ vt⁹ eius in potentijs que non
sunt affixe organis corpis: vt itellect⁹ ⁊ volun-
tas: sed hoc nõ est: imo ɔ̃riũ: q2 tãto qs pfecti⁹
itelligit: q̃to plus viuit: pp qd dĩ Job. xij. In
senib⁹ ẽ sapiã ⁊ i his q multo sũt tpe prudẽtia.

¶ Sed qm̃ plus .§. II.

hodie. v3. apud malũ vulgus auctas antiquo
rũ q̃3 piuañorũ veritas: qd antiqui de hac im
mortalitate aĩe senserunt aliqualr videamus.
¶ Prio nãq3 volumus a poetis incipe in qb⁹
est magis dubia vitas. nihil videnẽ aliõ labo-
rasse q̃3 loq de iferno ⁊ purgatorio ⁊ cãpis eli-
sys. ⁊ celis i qb⁹ aĩe ɔ̃ductorũ p q̃litate meritorũ
⁊ demeritorũ collocaẽ vt p3 oĩ ituẽti. Et pncipa
lir vgili⁹ i eneydos. ⁊ Sen. fere i cũctis trage-
dijs. ⁊ q min⁹ dixit i fine magni opis cõclusit.
Morte carẽt aĩe ⁊c. Ouidi. xv. meth. itroduc
deũ d aĩa herculis loqñtẽ ⁊ ait. Ertnũ ẽ a me q
trãsit ⁊ inexps atq3 imune necis. Inde p histo-
ricos ẽt trãseũdũ sub bre uitate est q alioꝝ facta
describũt. Salustius eni i li. de repub. ingt. Na
tura diuitiaꝝ ⁊ fame glia fluxa atq3 fragilis ẽ
virt⁹ clara eẽnaq3 hẽ: Igiẽ pclara facies magne
diuitie adhuc vis corpis ⁊ oĩa alia adhuc bre-
ui dilabunẽ. Ingenua ⁊ egregia facinora sicut
aĩa imortalia sũt. Itẽ idẽ in catelinario in vna
orõnũ. Julij. ⁊ Catho. de pẽis aĩaꝝ sepataꝝ dis
serit iuli⁹ cesar. Ualerius maximi⁹ q eque vt sa
lusti⁹ fuit roman⁹ scptor i. ij. li. c. j. indos memi
nit quoꝝ emie certãt mori cũ maritis vt i alia
vita cũ eis fruanẽ. Itẽ ibi imortales esse aĩas
mos galloꝝ approbat. q pecunias mutuatas
apd inferos recepturos se sperãt. Deide dicere
stultos nisi idẽ bracatã sensissent qd pileat⁹ pi-
tagoras credit. Idẽ li. iiij. c. xx. ⁊ c. xxxiij. vbi
clare h ponit. Ide3 vt p3 in. j. c. de miraculis ⁊

somnijs. Itē luca. cordubēsis historicꝰ nō poe
ta hoc in plibꝰ libris testat. Magni viri h̄ idez
renuerīt pagani tñ q: alios nō noīabo p ista ma
teria. Didimꝰ nanqȝ rex p bragranorū ad alex.
magnū sic scribit. Quapp̄ter nimiū vecordes
vos ⁊ miserabiles iudicamꝰ q originē vestrā
esse celestē nō suspicitis magnāqȝ cuȝ deo hr̄e
cognationē. Et iterū in alia epl'a. Nos nō sumꝰ
incole huius mūdi. sȝ aduene. nec ita in orbez
terraꝝ venimus. vt in eo libeat ꝯsistere. sȝ trāsi
re: pperamꝰ enī ad larē patriā. nisi s delictoꝝ pō
deribꝰ grauati. nulla qdem ꝯscie fronte pgredi
mur vt expediti ac faciles spaciū ppositi decur
ramus itineris. Itē Cyrꝰ maior rex cuȝ veniret
ad mortē. ꝯuocās filios suos vt recitat tulliꝰ in
li. ō senectute. ⁊ zenophō phs scribit sic ait. No
lite arbitrari filij carissimi mihi me cum a vob
recessero nuſqȝ aut nullū fore. nec enī dū essem
vobiscūqȝ aīm meū videbatis sȝ eū esse in hoc
corpe ex eis rebꝰ q̄s gerebā intelligebatis. eun
dē igit eē credite eī sī nullū videritis. ¶ Ultio
ad phos morales trāseamꝰ Trimegistꝰ mercu
riꝰ maximꝰ grecꝰ ad Esculapiū sic scribit. Oīs
hūana aīa est imortalis. Itē ibidē loqns de ho
mine. Cū itaqȝ animaduerteret deus eū nō posse
oīm rerū esse diligentē nisi eū hūano ꝯtegeret
tegumēto. texit eū corporea domo. Talesqȝ om
nes esse precepit ex vtraqȝ natura in vnū ꝯfun
dēs miscēsqȝ q̄ȝtū satis esse debuisset. Itaqȝ ho
minē ꝯforma ex aīa ⁊ corpis natura. id ē exter
na ⁊ mortali natura. vt aīal ita ꝯformatū vtri
qȝ suo origini satisfacere posset. ⁊ mirari atqȝ
orare celestia. ⁊ icolē atqȝ gubnare terrena. It eȝ
lucretiꝰ q aliqñ vꝫ sensisse oppositū tādē hos v
sus cōposuit. Cedit idē retro de tra qd̄ fuit añ.
In trā sȝ qd̄ missū ē ex etheris oris. Id rursū celi
fulgētia tēpla receptāt. ¶ Itē Tulliꝰ libro quē
de somno Scipiōis edidit parū pꝰ pncipiū sic
ait. Cōstat certū esse in celo diffinitū locum vbi
beati euo sempiterno fruant. ⁊ t seqtur. Hi vi
uūt q e corpoꝝ vinculis tanq̄ȝ e carcere euola
uerunt. Uestra vero q̄ dr̄ vita morte est. ⁊ multa
alia in eodē libro. Itē catho cupiditate vite im
mortalis seipsū pemit vt ad celū ascēderet aīa
eius vt ait Lactan. li. iij. Item qntilia. c. iiij. ait.
Siqs sciāt qs sit finis bonoꝝ que vā felicitas
nunq̄ȝ sibi videbit priuat a morte piturus. Itē
anneꝰ Sen. li. de morte imatura apte h̄ ꝓfitet.
Itē li. de naturalibꝰ q̄stionibꝰ in pnci. Item in
epl'a. iiij. in epl'a v. ⁊ vbi inqt Stoici extimant
aīam hoīs pōdere magno eē. ⁊ cōcludit itaqȝ
de illo. s. aīo. an possit imortalis eē hoc qdē cer
tū habet ibi diffuse ⁊ bñ. Itē in. xcvij. lr̄ q̄ueris
ō scipiōe ait. Animū qdē eius eē in celo ex quo
erat psuadeo mihi. Idē ad lucillū epl'a. cij. Iaȝ
disce lucille q̄ȝ sit naturale in imēsum mentem

suā extēdere. Magna ⁊ generosa res ē animꝰ
humanus nullos sibi poni nisi cōmunes cū deo
terminos patit. Aliqñ tibi nature archana dete
gent: discutietqȝ ista caligo. ⁊ lux vndiqȝ clara
pueniet ⁊c̄. Lege astrologos etiā paganos h̄m
quoꝝ opiniōes Amb. Macro. sup de somno
Scipiōis ad hāc sniam reducit. due sūt porte
in zodiaco. s. duo tropici videlȝ capricornꝰ ⁊ cā
cer. p q̄s aīe nr̄e descēdūt de celo. ⁊ post mortē
corpm eaꝝ ascēdūt. descēdūt quidē p cancrū. ⁊
iō dr̄ porta hoīuȝ. ascēdūt p capcornū. ⁊ ideo
dr̄ porta deoꝝ. q: naturā imortalitatis deoꝝ
hinc assequunt. Dicit ergo cū descēdēdo veni
unt ad leonē ꝯditiōis future auspicant exordi
um. p cetera vo aīalia que sunt signa zodiaci
trāseūtes. pdūt cognitionē seu obliuiscūt coꝝ
que hēbant in celo q̄si ebrie ex visis diuersis.
Uez cū aīa venit p saturnū acqrit rōnis natu
rā, ⁊ intelligentiā. In ioue vim agēdi. In mar
te aīositatis ardorem. In sole sentiēdi opinā
diqȝ natura. In venere desiderij ⁊ voluptatuȝ
motꝰ. In mercurio pnunciādi ⁊ interpretādi
vigorē. In luna plātandi ⁊ auguriādi. Sic de
mū vt dicūt post mortē corpis p easdē reuerti
tur vias ⁊ signa. Medici etiā docuerūt Galie.
in li. spmate inquit. Sicut lux solis que incor
ruptibilis est cōplens suū emisperiū nullā pati
tur decisionez vel diuisionē: sic ⁊ aīa q̄ incor
ruptibilis est. Itē in eodē. sicut etiā lumē solis
qd̄ incorpale est ab aere ⁊ ab omni intelligētia
oculoꝝ sepat sine corruptiōe. sic aīa q̄ incorru
ptibilis est sine corruptiōe a corpore. ¶ Descē
do vltio ad naturales phos. Pithagoras autē
vt ait. Hiero. j. ꝯ Iouinia. dixit. Primus apud
grecos imortales esse aīas q ēt dixit aīas descē
dere de celo vt. ō. astrologi dixerūt. ⁊ iō lac p
mo sugere. q: p lacteū circulū trāsit descēdens
⁊ est ibi initiū imperij infernalis dñi. ⁊ supra to
tū ptinet ad deū: vt recitat Macro. vbi. ō. Iteȝ
empedocles q dixit future felicitatis appetitu
nihil eē felicius vt ait Aristo. li. de vegetabili
bꝰ. Amore imortalitatis habēde seipm in ar
dētis ethne specu piecit. vt testat Lactā. li. ij.
Itē plato in thimeo ait post eē corpꝰ aīas in si
nu pris eterni reuerti. ⁊ iō li. ij. dicit. tot aīas
eē quot stelle ⁊ leges imortalitatis habere. Itē
satis altū cōscripsit volumē qd̄ phedron appel
lauit q fere totꝰ est de imortalitate anīe. vbi de
penis iferni satis dixerit. Itē diogenes dixit se
descensuꝝ ad infernū p mortez ⁊ cupiditate i
mortalitatis seipm occidit. vt dicit Hierony.
ꝯtra Iouinianū. ⁊ Lactan. vbi. ō. Itē archita ta
rētinus mentē nostrā dicebat diuinū numē te
stāte Tullio li. de senectute. Iteȝ Aristo. in plu
ribꝰ locis imortalitatē aīe cōfitetur. Nā in. ij.
de aīa. d. q aīa sepat a corpe quēadmodū ppe

tū a corruptibili. Item pmisit se facturū librū quō aīa sepaꝛ a corpe intelligat vt bñ ostendit nr̄ magr̄ Alb. iȷ. de aīa. digressiōe. iii. sup. c. 4. Itē in libris ethi. talr̄ felicitatē descrivit. vt cō star intuēti ꝙ impossibile est eā haberi in hac vita. Ex quo seqꝛ vel eū nesciuisse quid diceret vel aīa; imortalē ꝓm eū esse. Itē in li. d̄ pomo. si tñ eū fecit. determinat clare aīam imortalē. Itē apuleius platonicus in li. de deo Socratis ait. hoīes rōne plaudētes oratiōe pollētes. immortalib9 aīs gaudētes ⁊c̄. Itē plotinus phs dicebat vt ait diuus Aug. li. ȷ. de ciui. dei. fugiendū esse ad clarissimā patriā ⁊ ibi patere oīa. Itē zeno phs vt refert Sen. in epl'a quada; dicebat mortē esse gliosā. ⁊ ideo se interfecit vt post mortē btūs viueret. sic̄ testaꝛ Lactantius vbi. s̄. Itē porphiri9 sic̄ testaꝛ Galienus vbi. s̄. Nō est mirū inqꝛ aīam que sub̄a icorporea est posse separi a corpe cū ignis q est sub̄a corpea corruptibilis a lignis quib9 est ꝯiunct9. possit separi ⁊ reuerti in suā materia; sine sui corruptiōe. Hec dicta sufficiāt ad hāc materiā vt q nō vult esse xp̄ianus sit vel rōnalis hō. vel poeta. siue ciuilis aut orator. vel moralis. sit astrologus aut medicus vl' phs naturalis. ⁊ nō bestia vl' brutū aīal. ⁊ q̄zcunqꝫ sectā intrauerit visa aīa imortali reuertatur ad xp̄m q eū btificauit precedentibus bonis opib9 ⁊c̄. Ex sacra scriptura innumera sūt testimonia sed duo sufficiūt. Dan. xiȷ. d̄ꝛ qui in puluere terre dormiunt euigilabūt alȷ in vitā eternā. aliȷ in obprobriū vt videant semper. Math. xxv. Ibunt hi in suppliciū eternū. iusti aūt in vitam eternam. Aug. xiȷ. q. ȷ. Tempus qd̄ iterpositū est inter hoīs mortem ⁊ vltimam resurrectionē. animas abditis receptaculis cōtinet prout vnaqueqꝫ digna est requie. vl' erūna p eo quod sortita est in corpe. ⁊ Greg. q. e. Aīe defunctorum quatuor modis soluuntur. s. a penis purgatoriȷ ⁊c̄. Aug. viii. de ciuita. dei ait. Singula quedam dixerunt plato ⁊ porphirius que si inter se cōicare potuissent. facti essent fortasse xp̄iani. Pla. dicit. Sine corporib9 aīas in eternu; manere nō posse. ideo enim dicit etiā sapientum aīas post q̄ztūlibet lōgum tempus tamē ad corpa redituras. Porphirius dicit animā purgatissimā. cu; redierit ad p̄re; ad hec mala mūdi nunq̄z redituram ⁊c̄. Item Dio. iiiȷ. de diui. no. dicit ꝙ humane anime ex bonitate diuina habent ꝙ sint intellectuales ⁊ ꝙ habeant subālem vitam inconsumptibilem.

Probatur demū .§. III.

(Probatur ex exemplis anime inmortalitas.)

Imortalitas aīe ex mltis exēplis. Apparuerūt enim Jude machabeo Onias summus sacerdos defunctus. ⁊ Hieremias propheta: qui multo tēpore ante migrauerat ad animandū ipsum promittendo victoriam. vt habetur. iȷ. Mach. xv. Hiulo. quā chr̄istus narrauit iudeis de diuite epulone sepulto in inferno ⁊ lazaro quiescente in sinu Abrae. ostendit clare animas imortales. ⁊ ꝓm opera in futuro recipere Lu. xvȷ. Iuuenis quidā resuscitatus a Jo. euāgelista narrauit gloriā regni paratū bonis: ⁊ tormēta varia inferni ꝓ malis: vt pꝫ in eius legenda. Tres mortui resuscitati ad sepulchrū hieronimi: narrauerūt mlta de gloria paradisi. penis inferni: cruciatibus purgatoriȷ. vt pꝫ de miraculis eius. In. iiiȷ. dyalogorum multa exēpla habes ostendentia premiu; vel penā aīa; in alia vita: ⁊ per cōsequens imortalitatē ea;. Beata agnes cum magna comitiua sanctarū apparuit post mortem Constantie filie Constātini vt narrat ambro. Agata quoqꝫ Lucie ⁊ Pe. ⁊ Pau. Dn̄ico sanctissimo: ⁊ innumera hmōi. Sciendū tñ ꝙ cu; mors non sit aliud q̄z priuatio vite. sicut in aīa potest cōsiderari triplex vita. s. nature: gratie: ⁊ glorie. ita p oppositū triplex mors. (Triplex ē mors) S; p imā vitā que nō est aliud nisi permanētia eius. sic est imortalis iuxta illud Trimegisti. Ois aīa imortalis est nisi quis appellat mortē quācunqꝫ mutationē ēt per affectū. sic eni ⁊ aīa mortalis est: qꝛ mutabilis ac ēt angelus. Uñ apostolus d̄ deo qui oino imutabilis est. dicit. Qui hꝫ imortalitatē solus. sed vitā gratie qua mediāte deus inhabitat aīam spiritualē vitā ei conferens. sic anima moritur p peccatū mortale: que mors nō est aliud q̄z subtractio gratie. Sicut enim corpus nō viuit aīa absēte. ita nec aīa nisi deo p̄sente. s. p gratiā vt dicit Aug. de pe. di. ȷ. Resuscitatus. Et de hac morte d̄ꝛ. Ezech. xviȷ. Aīa que peccauerit ipsa morietur. Sed tertiā vitā quā hꝫ aīa in glia ꝓm illud ad Ro. vȷ. habetis finē vitā eternā. moritur aīa dū in eternū ea priuatur p dānationē. de qua morte xp̄s Jo. viȷ. Si qs ꝓmonē meū ꝓuauerit: nō videbit mortē in eternū. Uñ ⁊ stephanus papa hortatur quēdā vxoricidā vt desterat seculū ⁊ intret religionē dicēs vt cognoscat deus petis tuis ⁊ refrigēt aīa; tuā. s. in beatitudine pusq̄z crucieris ppetuis flāmis. i. nō crucieris ⁊c̄. xxxiȷ. q. ȷ. Admonere. Illū cruciatū appellat scriptura mortē Apoc. ȷ. Qui vicerit. s. tēptationes nō ledetur a morte scd̄a. Et ppterea signāter dic̄ ps. Mors petō; pessima. (Ps. x.xiij.) pma ē mala corpi. scd̄a aīe peior est. tertia vtriqꝫ finaliter. ⁊ hec pessima.

Capl'm. vi. de vnione aīe ad corp9: ⁊ mltiplici acceptione huius vocabuli.

DE vnione anime cū corpore humano. Cur facta est. Cū anima

aīa sit ita nobilis spūalis ꝛ imortalis ad ima-
ginē dei.q̄ri p̄t q̄re corpi hūano: qđ ē ita vile
mãle ꝛ mortale cōiūcta ē. Quid.n. est hō ait.
Bern.nisi spma fetidū.sacc⁹ stercoꝝ.cib⁹ vmiū
cui⁹ ɔcept⁹ culpa.nasci miſia.mori pēa, ꝛ sic i
nō holez vrit oīs hō qđ dī respectu corpis. Ad
qđ ꝛ fac illđ Job.xiiij.hō nat⁹ đ muliere breui
viuens tpe:replet multis miserijs ꝛc̄. Ad qđ
rn̄det magr̄ i sen.di.i. Prio qđ ē q2 de⁹ sic volu
it ꝛ cū volūtas ei⁹ rectissima ꝛ sapiētissima sit i
oib⁹:nōnisi optie fcm̄ ē. Vñ ꝛ Amb.đ ɔfe. dis.
ij.oīa q̄cūq3 voluit dn̄s fec̄ i celo ꝛ i terra: ꝛ q2
sic voluit fcm̄ ē. Adducit tn̄ magr̄ sen.ibi duas
alīs rōnes ɔueniētes:quaꝝ pma ē ad dādū qđ-
dā i h̄ exēplū vniōis futur̄ i pr̄a iter aīaʒ ꝛ deū
q̄ clarissime de⁹ vi ꝛ fruitio pfectissima seqt̄.cū
enī sit ifinita distātia iter deū ꝛ creaturā. nam
de⁹ ifinit⁹:aīa ꝛ creatura virtutis finite:potuis
set hoib⁹ videri ipossibile posse vnq3 attingere
ad illā pfectionē.ꝛ talē vnionē nisi daret ei ali
qđ exēplū alicui⁹ ɔiūctionis sibi note maxime
distātiū qđ fit in ɔiūctione aīe cū corpe. Nam
nulla pportio ē iter aīam ꝛ corpus:nā aīa spiri
tualis illud mãle.aīa imortalis illud mortale
aīa inuisibilis: illud visibile. illa nobilissima
filijs angelis pp̄ter itellectū. illud spurcissimū
filie iumētis. Et tn̄ cū sit tāta disproportio iter
ea itāta amicitia de⁹ ipa vniuit:vt nunq3 alteꝝ
Ro.8. vellet ab altero separi ēt in pfectis viris. Vñ
aplš. Ipi nos pmitias spūs hn̄tes ingemisci-
mus:eo q2 nolum⁹ expoliari ʒ supuestiri. sicut
ergo potuit de⁹ res ita distātes in tāta amici-
tia adinuicē ɔiūgere poterit nulli dubiū ꝛ aīaʒ
virtuosi.illa vnione clare visionis ꝛ beatissime
fruitiōis secū ɔiūgere.ꝛ sic hui⁹ rei fiducia fi-
guraf. ¶ Scđa rō fm̄ eandē ē vt aīa vnita cor
Gal.5. pori.sic ex eo sustinet pl̄a mala ꝛ bella. Nā ca-
ro ɔcupiscit aduersus spm̄.sic inde sibi acgrat
resistēdo maiorē coronā.q̄nto.n.qs cū plibus
hostib⁹ gerit bellū:ꝛ diuti⁹ laborat si victoriaʒ
obtinet:tāto gl̄iosior est triūphus. Hō aūt nō
solū impugnaf a suo spū vt angelus pm⁹ aut a
demone vt Adā terren⁹: ʒ ab innumeris de-
monis a passiōib⁹ carnis:nō tn̄ semel ʒ dum
viuit. Ad qđ ēt vr̄ facere qđ dicit Lactan. li.
vij.instit.s.q2 de⁹ excogitauit inenarrabile op⁹
vt.s.infinitā multitudinē aīaꝝ crearet q̄s pos
fragilib⁹ ꝛ imbecillis corpib⁹ alligatas cōsti-
tueret.bonū malūq3 medias:vt cōstātibus ex
vtrisq3 nature virtute pponeret.ne immortali
tatē delicate assequrent ac molliter.sed ad illđ
eterne vite.ineloq̄bile pmiū cū summa diffi-
cultate ac magnis laborib⁹ pueniret.hec ille.
¶ Pōt tertia rō adduci.s.ad maiorē pulchri-
tudinē vniuersi ac ostēsionē sapiētie sue. Nam
quāto in ciuitate aliq̄ sunt pl̄a reꝝ genera.tan

to pulchrior reddit̄ tātoq3 magis sapiētia arti
ficis maior appet:quāto pl̄a artificia variata
pegerit. Fec̄ de⁹ ergo gl̄iosus creaturas aliq̄s
pure spūales vt angelos.aliq̄s pure mãles vt ele
mēta:ꝛ elemēta cū corpib⁹ celestib⁹. His quo
q3 addidit creaturā ɔstātē ptim ex spūali.s.ani
mā ptim ex mãli vt corp⁹:sicuti ē oīs hō vt dr̄
ex̄ đ sum.tri.ꝛ fi.cath.c.i. In quo ēt tripharia
ope vniuersi repūtat mysteriū trinitatis dum
vnū vniuersum ex trib⁹ reꝝ generib⁹ ɔstituitur.
Vnit aūt aīa rōnalis corpi cū creaf. Creaf aūt
aīa q̄libet:nō a pncipio mūdi. vt qdā heretici
dixerūt.xxiiij.q.iij.c.penul.ʒ organizato cor-
pore hūano ɔcepto i vtero mr̄is ꝛ distincto p
mēbra.tūc aīa creaf a creādo corpi isunditur.
Vñ Aug. Cōtēplemur facturā Ade. In adā
enī exēplū datū ē vt ex eo itelligaf.q2 iā forma
tū corp⁹ aīam accepit:nā poterat aīaʒ limo ter
re admisceri:ꝛ sic corp⁹ formari:ʒ rōne isirma-
baf:isirmabaf glo.i.rōne hec snīa destruebaf.
q2 pmū oportebat domū cōpaginari.ꝛ sic ipa
bitatorē iduci. Aīa certe q2 spūs ē i sicco habi
tare nō pōt. iō in sanguine ferf habitare:cū er
go lineamēta cōpacta nō fuerint vbi erit ani-
ma.xxxij.q.i. Nō vero nō formatam.

¶ De mō vnionis ani- .§.i.
me cū corpe. Nota fʒ Vin.i spec. historiali. q2
aīa pōt ɔsiderari put ē substātia:ꝛ sic pprie dr̄
aīa q̄si animās ꝛ pficiēs corp⁹. Et fm̄ h̄ ē in eo
sic pfectio suo pfectibili.sic forma ē i mā.vnde
destructo corpe destruif aīa inquātū forma:
nō aūt inquātū ē subīa.i.spūs. ¶ Sic.n.dr̄ ab De mō
a qđ ē sine.ꝛ menem qđ ē defect⁹ quasi sine de vnionis
fectu.q2 nunq3 illa substātia deficit. Qđ aūt di aie ad
cit Aug.aīam nō eē in corpe vt formā i mā in corpus
telligēdū est fm̄ oēʒ modū.q2.s.aīa spaf a cor
pore fm̄ qđ ē subīa.forma vo fm̄ rē nullo mō
separaf a mā. Itaq3 nō ē aīa vnita corpi p mo
dū cōtinuatōis:q2 cōtinuatio terminū hʒ fm̄
quē res alteri ɔiūgif nec ē p totū illud ī quo
cōtinuaf. Aīa aūt ē p totū corpus absq3 termi
no ꝛ situ. Vñ dicit Aug.q2 nō est in corpe: sic
vinū in vtre.sed tota toti corpi cōiuncta ē. Ea
dē rōne nec p modū cōtiguitatis: sed nec per
modū cōmixtionis.q2 in mixtione oʒ eē parti-
um diuisionē.ꝛ q2 nō pōt qđcūq3 quātocunq3
corpori misceri:aīa vo quātocūq3 corpori con
iungif. Silr̄ nec per modū ipressionis. Impsi-
sum.n.nō subsistit sine eo cui ē ipressum. vt pʒ
in forma ipressa statue vel sigillo:ʒ per modū
agglutinationis. Qñ.n.egredif vel excidit se-
mē ab hoie in pueri generatōe spūs q dī edifi
cator ꝛ artifex sic egredif q dispositōes acqui-
rit in corpore pusq3 aīa infundaf.ꝛ quasi ad eā
recipiendā abilitat corpus vel coaptat. Sicq3

iste duo in vnū glutinat. sunt aūt vnū non vt cōtinuū vel idiuisibile ꝫ vnū rōne. non q₂ sit eadē rō vtriusqꝫ. ꝫ q₂ faciūt vnū cui⁹ ē vna rō scilicet hoiem. hec ille. Fit aūt hec vnio anime q̄ tūc de nouo a deo creat̄ i capite. xl. dieꝝ a ꝑncipio cōceptōis quo ad mares. vel. xlvj. vt notat magr̄ sen. post Aug. l. iij. di. iij. Et vt dixit Innoc. ex de cele. mis. in q̄dā. Ad cōpositionē aūt corpis elemēta ꝯcurrūt. vꝫ terra: aq̄ aer ꝛ ignis. Et ad vegetationē eiusdē corporis q̄tuor humores ꝯsīles illis cōueniāt vꝫ sāguis colera flegma ꝛ melācolia. hec ibi. Colera est sicca ꝛ calida ꝛ cōgruit igni. Sanguis est calidus ꝛ humidus. ꝛ cōgruit aeri. Flegma humidū ꝛ frigidū: ꝛ ꝯgruit aq̄. Melācolia frigidū ꝛ siccū: ꝛ cōgruit terre. Ex his humoribus hꝫ hō iclinationē nālē ad aliq̄ vicia ꝛ ad aliq̄s virtutes ꝛ scias. Nā colerici iclinant̄ ad irā ꝛ ad magnanimitatē ꝛ fortitudinē. Sanguinei ad luxuriā ꝛ ad beniuolentiā ꝛ affabilitatem. Flegmatici ad pigritiā ꝛ incuriā ꝛ mansuetudinē ꝛ patiētiā. Melācolici ad desperationem ꝛ suspitionē cōpunctionē ꝛ modestiā. ¶ Quantū ad scias ꝫm Jo. dāici i dyal. suo post Albertū mag. colerici inclinant̄ ad methaphisicalia sanguinei ad nālia. flegmatici ad moralia. melācolici ad poeticalia. His ēt correspōdēt q̄tuor passiōes animi gaudiū sanguini spes colere timor flegmatici. dolor seu tristitia melancolie. ꝛ sicut ex ꝓportiōe humoꝝ corpis generat̄ ifirmitas: ita ex iordinatōe passionū ifirmitas peccati q̄ tandē iducit mortē. In hui⁹ figurā di̇ Lu. vij. hi q portabāt. s. mortuū steterūt. hi q portāt mortuū in aīa ex inordinatione passionū sunt gaudiū mūdi. spes lōgeue vite timor nō valēdi penitere vel recidiuandi dolor ad diuersorū q̄ ducūt ad sepulchꝝ iferni. Sed gratia christi cessando a malis reuiuiscit peccator.

Qñ aīa vnit corpori

¶ Unitur autem anima .§. ij.

humana tali corpi. s. humano valde cōueniēter. ꝛ rō est ꝫm Tho. in. i. pte. q. lxxvi. q₂ anima itellectiua ꝫm nature ordinē infimū gradū tenet in substātijs intellectualib⁹: intantū q̄ nō hꝫ nālr̄ sibi inditā notitiā veritatis sic ut angeli ꝫ oportet q̄ eā colligat ex rebus sensibilibus p viā sensus vt dicit Dyoni. Nā autē nulli deest i necessarijs. Uñ oportuit q̄ aīa intellectiua nō solū haberet virtutē itelligendi: sed ēt sentiēdi. Actio aūt sensus nō fit sine corporeo istrumēto. Oportuit ergo aīam intellectiuā tali corpi vniri q̄ posset eē cōueniēs organū sensus. Oēs aūt alij sensus fundant̄ sup tactū. Ad organū aūt cōueniēs tact⁹ requirit̄ q̄ sit mediū iter ꝯria q̄ sunt frigidū ꝛ calidum humidū ꝛ siccū ꝛ silia quoꝝ ē tact⁹ apphēsiuus. sic. n. ē i potētia ad ꝯria ꝛ pt sentire ea. vñ quāto organū tact⁹ fuerit magis reductū ad eq̄litatē cōplexiōis. tāto pceptibilior ē tact⁹. aīa āt itellectiua hꝫ cōpletissime vtutē sensitiuam: q₂ qd̄ ē iferioris ꝑexistit pfecti⁹ i supiori vt dicit Dyoni. vñ oportuit corp⁹ cui vnit̄ aīa itellectiua eē corpus mixtū iter oīa alia magis reductū ad eq̄litatē cōplexiōis ꝛ pp h̄ iter oīa alia hō ē melioris tact⁹ ꝛ iter ipsos hoies q sūt melioris tact⁹ sūt melioris itellect⁹. Cui⁹ signū ē q₂ molles carne bñ aptos mēte videm⁹. vt di̇ ij. d̄ aīa. hec Tho. Quis aūt aīe hūane sint substātie icorpee i se vt āgeli: nō tñ sūt singulare diuersaꝝ speꝝ vt āgeli: ꝫ oēs aīe siue vnite siue sepate sūt vni⁹ spēi ꝛ eiusdē pfectōis nālis: ꝛ si nō accidētalr̄. Qd̄ aūt vna aīa sit acutior: ꝛ virtuosior alia ꝓcedit. vl̄ ex meliori corpis dispositōe ꝛ cōplexiōe. vl̄ ex meliori exercitio vl̄ ex maiori gr̄a collata. Uñ sap. viij. di̇. Sortitus sum aīam bonā. ¶ In vniōe aūt aīe cū corpe aīa ipsa q̄ a deo imaculata creat̄: maculā ꝯhit originalis peccati pp qd̄ vr̄ qd̄ nō deceat diuinā sapiētiā aīam hūanā corpi ifundere. Nā nullus sapiēs ponit thesauꝝ suū i loco i quo maculā ꝯhit. ꝫ aīa hūana ē ꝑciosissim⁹ thesaur⁹ dei: vtpote dei imagie isignita ergo nō decet diuinā sapiētiā aīam ipsam tali corpi ifūdere ex quo maculā ꝯhit: ꝫ ad h̄ rñdet̄ tripl̄r. ¶ Primo sic q₂ sicut nō eēt sapiēs q thesauꝝ i loco mūdo ꝯseruabilē poneret i loco imūdo ita eēt valde isipiēs q thesauꝝ nō alr̄ ꝯseruabilē ēt poneret i loco immūdo. ꝛ ꝑcipue si emūdādi thesauꝝ possibilitas remaneret. ¶ Scd̄o pt sic rñderi q̄ q̄uis illi q i pctō originali nascunt̄ sūt obnoxij. ut priuent̄ illa pticipatōe diuine bonitatis. q̄ in ꝑria btōs efficit. tñ pticipāt facultatē pticipādi illā. Uñ nō d̄ficit penit⁹ op⁹ dei ꝑcipue a fine cū ꝑueniēdi ad finē vltimū nō tollatur facultas. ¶ Tertio sic rñdet̄ q̄ macula vl̄ culpa originalis nō ꝯhit̄ ex vniōe aīe ad carnē ꝫ ex voluntate ꝑmi parentis q actualr̄ peccādo p iobediētiā fecit totā nām hūanā q̄ virtualr̄ erat i ipso ꝫm rōnē seminalē. hec Tho. sup. ij. sen. di. xxxij. Et hic Aug. traxit ergo reatū. s. creatura nascēs q₂ vnū erat cū illo ꝛ i illo a quo traxit qñ illd̄ qd̄ ꝯtͥt admissum ē. i. q. iiij. iā itaqꝫ. ¶ Nō obstāte ergo ifectōe aīe ꝑdicta decuit deū aīam corpi hūano ifundere post pctm̄ ꝑmoꝝ parentū ꝛ h̄ triplici rōne. Et ꝑmo ex pte diuine ꝓuidētie scd̄o ex pte diuine sapie. tertio ex pte ꝯsiōis diuine iustitie. ¶ Quātū ad ꝑmā rōnē claꝝ ē q̄ nō erat decēs q̄ de⁹ sua opa imutaret ab eo q̄ ꝓuidit ꝛ istituit: tū q₂ vl̄ eēnt mala: tū q₂ si nō eēnt mala tñ potuissꝫ ea facē meliora. ꝫ sic ab eterno ꝓuidit ꝛ i tpe sic istituit ut hoies p sexū cō

Aīam ifundet corpi ēt post ifectionē triplici ratione

mixtionē gñ irent: ꝛ ꝙ corpi ꝑ coitū seminato oia isunderef ergo nō decuit ꝙ de' ħ imutaret ¶ Scda rō est ex pte diuie sapie: ꝛ ē talis nō est sapiētis iducere maiorē defectū vt minor defect' euitef: imo ecōuerso: ħ maior eēt defect' si hūanū gen' nō multiplicaref eēt sic infectū ꝙ si aie corpib' hūanis nō isunderenf. Tū qꝛ si nō multiplicaret gen' hūanū: nō iplereſ nūer' electoꝝ: cui quodāmō oia coopanf. tū qꝛ dimitteretur nāllis gñatiōis pcessus q ē ꝑ cōmixtionē sexus: tū qꝛ subtraheref oium reꝝ qdā gradus nā si aia tali corpi nō vniref. oꝫ ꝙ oino anima nō crearef: vl qō alteri' natuf eēt. ꝛ sic i vniuerso h nā nō eēt ħ hoc nō decet diuinā sapiaꝫ: qꝛ tūc vniuersum iperfectū eēt. ¶ Tertia rō ē ex pte ostēsiōis diuine iustitie. Ex hoc. n. ꝙ anima vnita corpi cōtrahit originale pctm vn̄ ꝑcedit cōcupiscētia ꝛ penalitates plurime i cognitionē ipsius peccati qō vnū fuit traductū ab Adā in posteros ostendiſ ꝙ seuere de' pctā puniat. Vn̄ Zach. xiij. di Adā exemplū meū ab adolescentia mea. ¶ Sed sciēdū ꝙ ipsa cōcupiscētia seu fomes dupl'r pōt cōsiderari. videlicet put hꝫ rōnē culpe ꝛ put hꝫ rationē pene. Et primo mō cōsiderādo put. s. hꝫ rationē culpe inquantū. s. cōcupiscentia est peccatū ꝛ ꝛ ad peccatum sequēs inclinat sic talis fomes seu concupiscentia non a deo sicut peccatum actuale Ade non habuit deum auctorē: ħ ꝑpriam voluntatē ꝙ ex pctō actuali fuit deordinata. Vn̄ Aug. inqt ꝙ illud quo hō sic deteri or nō est a deo: sed si consideref secūdo modo put. i. cōcupiscentia habet rōnē pene sic huiuſ pene deus est cā nō sicut agēs influens vel immitēs penā aliquā: sed sicut nō agens vel non influens suam gratiam. ex qua fomes ordinatus erat. i. sensualitas subdita rōni. perfecte. Hec Tho. in scripto sup. ij. snīaꝝ di. xxxij.

Cōcupiscētia seu fomes dupliciter ꝯsideraf

¶ Notandum est autem .§. iij.

ꝙ licet ꝑ baptismuꝫ tollaf pena eternalis ꝗ̄ dꝫ ex pctō originali persone. s. carentia diuine visionis nō tñ tollit pena tēporalis que debetur nature ex ipso pctō originali cuiusmodi ē inordinata cōcupiscētia vel pugna carnis ad spiritū fames. necessitaſ moriēdi ꝛ hmōi. Uoluit aūt deus istas penas remanere post baptismū triplici rōne. Prima ē ad manifestādū eqtatē vel infallibilitateꝫ diuini iudicij. vt. s. illa snīa quā dictauerat de morte ꝛ ade ꝛ posteriorum ei' imobilis ꝑmaneret. Vn̄ ab illa sentētia nemo euadit: Scda ē ad ostēdēdū fructū passionis xp̄i. qꝛ si dñs careret nāli ꝛ fomitē fili' nasceref immunis a culpa nec indigeret regenerari a xp̄o deo. Ut igif oēs passiōe xp̄i se cognoscāt egere data ē vtus sacro baptismi a passiōe xp̄i qō ad h ē ordinatū vt penas remittat ꝑsonales nō nāles. qꝛ remediū respicit ꝑsonā non nām. Tertia rō ē ad amplificādū meritū liberi arbitrij. qꝛ hmōi penalitates ad bonū multipl'r ꝑmouet. ꝫ. n. ꝑ baptismū non tollanf huiusmodi penalitates tñ ꝑ ipsum baptismū efficitur. vt pene supradicte remanētes nō dñenf i ꝑsonā ħ magis ei subijciāf ꝛ cedāt i vtilitatē ei' iquātū sūt mā vtutis ꝛ occasio hu. ilitatis ꝛ exercitij. hec Tho. i. iiij. di. iiij. ꝛ Alerā. i sum. pte. iij. Et nota ꝙ quāuis simpl'r loqndo melius eēt fomitē nō hēre ꝙ hēre. tñ ſm qd. i. quantū ad aliquē statū hoīs expedit homini fomitē hēre ne i supbiā elatōis cadat: ꝛ propter alias vtilitates supra assignatas. Tho.

Pene ipales remanēt post baptismuꝫ in homie triplici ratione

¶ Sciendum autem .§. iiij.

ſm Hug. cardinalē sup ps. xxxij. ꝙ aia in scriptura sacra sumif multipliciter. Et pmo qdeꝫ ꝑ toto hoie vt ibi Leuit. v. si peccauerit aia. i. hō ꝛ Exo. i. Erant oēs aie coꝝ q egressi sunt de femore Jac. lxx. Nec. n. aie sole egresse sunt de femore Jacob. ħ cū corporib'. ¶ Scdō accipitur proprie pro ipsa forma substātiali hominiſ que corpus informat ꝛ viuificat Sap. iij. Justoꝝ aūt aie in manu dei sunt. i. in ꝓuidentia ꝛ ꝓtectiōe: ꝛ nō tāget illos tormentum malitie mortis. i. eterne. ¶ Tertio ꝑ potentijs aie omnib'. vt ps. ciij. Benedic aia mea dño. Aia autem nō operaf nisi mediātib' suis potētijs. Vn̄ quasi se declarās subdit. ꝛ ꝑ. i. oia que itra me sunt. i. oēs potētie intellect' volūtas sensus nomini scō ei'. ¶ Quarto accipif ꝑ aliq̄ potentia ei' ꝛ aliqñ ꝑ potētia vegetatiua ſm illō Humiliabā i ieiunio aiam meā. Hūiliaf. n. i. affligif vegetatiua potētia dū minuif sibi nutrimētū cibi ꝑ ieiuniū. ꝛ Job. ij. cūcta ꝗ̄ hꝫ hō dabit ꝑ aia sua. i. vita cōsuāda ꝗ̄ ptinet ad vegetatiuā. ¶ Quinto ꝑ potentia sensitiua. vt illud Joh. xij. Nūc aia mea turbata ē turbatio proprie ē sensitiue ptis ꝛ pcipue i xp̄o q illa vba dixit nō poterat eē aliq̄ turbatio rōnis. cū cōprehēsor eēt: ꝛ Lu. xiiij. Qui nō odit aiam suā. i. affectus sensuales nō est me dignus. ¶ Sexto ꝑ rōne vt illō ps. Intrauerūt aq̄. i. tribulationū ꝛ tēptationū vsq ad animā meā. i. rōnē ad suffocādū eā ꝑ ꝯsensuꝫ. ¶ Septimo ꝑ intellectu vt illud Deut. vi. Diligens dñm deū tuū ex toto corde tuo ꝛ ex toto aia tua: ꝛ ex oī mēte tua idest ex toto: voluntate ꝛ intelligētia ꝛ memoria. Et Job. vij. elegit suspēdiū aia mea. i. intellectus meus suspēdium cōtēplatiōis: ꝑ qō itellect' eleuaf a terrenis ꝛ morte. s. vitioꝝ ossa mea. ¶ Octauo ꝑ ꝯsciā vt illō Ecci. xiiij. Justifica aiaꝫ tuā. i. ꝯsciaꝫ. Nono ꝑ libero arbitrio. vt illud ps. anima mea. i. liberꝫ arbitrium in

Aia in scriptura multipliciter sumitur

Psal. xxxiij.

Psal. lxviij.

manib⁹ meis semp.i.in oib⁹ meis opib⁹.qr sp remãet illõ ad opandũ bonũ vel malũ. ¶Decimo sumit̃ p volũtate vt Can.iij. Indica mi hi quẽ diligit aia mea.i.volũtas mea. Et illõ Aia mea liq̃facta ẽ.i.volũtas mea remota oi pigritia ⁊ frigiditate ad deũ currit vt dilectus locut⁹ ẽ mihi ĩspirãdo ⁊ grãm ĩfundẽdo in me. ¶Undecimo p itẽtiõe vt illõ Job.xiij. Aiaz meã.i.itẽtionẽ ĩ manib⁹ meis porto. Naz finis ad quẽ respicit: itẽtio mouet agẽtẽ ad opandũ ⁊ Act.iiij. Multitudis ad credẽdũ erat cor vnũ i.volũtas ⁊ aia vna.i.itẽtio ĩ dño. ¶Duodecio p statu hois vario fm illud Job.xvj. Utinaz eẽt aia mea p aia vra.i.stat⁹ me⁹ eẽt vt vester. cõsolarer ⁊ ego vos fmonib⁹ ⁊ mouerẽ caput meũ sup vos ego enĩ afflict⁹ sum ⁊ miser.⁊ vos felices: ⁊ sic variat̃ stat⁹ aiaꝝ ĩ illa vita. ¶Tredecimo p affectu itẽso ĩ bonũ vl malũ.vt Esa. v.quo ad malũ. Dilatauit ĩfernus aiam suã.i. demones ⁊ dãnati. q̃to plures descendũt ad donationẽ.tãto pl'res appetũt dãnari secũ. Et ex defectu scie ⁊ cognitiõis diuoꝝ in hoib⁹ crescit affectus ⁊ malitia ad decipiẽduz in demonijs fm istas acceptiões hic tractabit̃ de aia s. de toto hoie: de ipsa eẽntia aie: ⁊ de singulis potentijs eius.

¶Capl'z.vij.de q̃ditate hois ⁊ eius excellẽtia.

Lauda aia mea dominuz laudabo dñm ivita mea.ps.cxlv. Quia in pñti vita nõ opat̃ aia nr̃a nisi mediãte corpe cũ oia nr̃a cognitio ortũ hẽat a sensu.iõ a corpore ⁊ aia laudãdus est attẽtione aie ⁊ corpis voce. Et vere freq̃ter dz laudare tot⁹ hõ cuz i se recepit ꝯtinẽtiã mũdi.tãte excellẽtie ẽ fm nãz: vt ĩfra declarabit̃: qr ps pncipalis hois ẽ aia: ⁊ totũ aliq̃n denoiat̃ a pte pncipaliori. iõ noie aie itelligit̃ aliq̃n tot⁹ hõ vt dictũ ẽ supra. Et ideo nũc de toto homine agendum est.

§. pce.i princi.: ¶De quidditate hominis .§.j.

seu declaratiõe ipsius pulchra hic põt haberi ex vbis Salomonis. Eccs.ij. vbi ait. Quid est homo: vt seq possit regẽ factorẽ suũ: vbi primo

Quid ẽ homo. ponit̃ fm vnã expositionẽ inq̃sitio: ibi. Quid ẽ hõ. scdo ad hoc respõsio. ibi. vt seq possit ⁊c. Ex qua rñsione eliciunt̃ tria. fm dñm Job. dñici sup Eccs. vbi hec oia ponit q̃ ĩfra ponunt̃ paucis adiũctis. Et pmo hõ ẽ libertate pdotatus volũtatis. qr seq possit. q.d. talis est q seq põt. Scdo hõ ẽ dignitate sublimat⁹ entitatis: qr seq possit regez vt rex. Tertio hõ est grauitate ꝯformat⁹ vnitatis: qr factorẽ memẽto te factũ ex limo. Et sic subtiliter Salomõ de hoie sub breuitate vboꝝ ⁊ sensius diffuse pcedit. Nã vt naturalis rñdet de hoie: q est animal rõnale p libertatẽ arbitrij: qr seq possit: vt astrologus rñdet q ẽ microcosm⁹.i.minor mũdus: qr i se cõtinet toti⁹ orbis dignitatẽ: qr regẽ vt ethic⁹ rñdet q ẽ nat⁹ d muliere: breui viuẽs tpe repletur multis miserijs. vñ dic̃ factorez suũ qd dĩ respcũ corpis. Dico ergo pmo q cũ q̃rit̃: qd ẽ hõ q Salomõ rñdet vt bon⁹ nãlis q ipse pdotat⁹ ẽ libertate volũtatis qr seq possit. De hac libertate loq̃t̃ lesus fili⁹ Syrac. Eccl.xv.c. De⁹ ab initio ꝯstituit hoiem ⁊ reliqt illũ ĩ manu cõsilij sui. adiecit pcepta ⁊ mãdata sua. si volueris mãdata suat̃ ꝯsuabũt te ⁊ ĩ ppetuũ fidẽ placitã facer. Apposuit tibi aq̃ ⁊ ignẽ. ad qd volueris porrige manũ tuã. Añ hoiem vita ⁊ mors bonũ ⁊ malũ: qd placuerit ei dabit̃ illi. Hec ibi. Hoc aũt liberũ arbitriũ vt magr̃.sen̄. ponit in.ij.di.xx.c.i. Est facultas rõnis ⁊ volũtatis q̃ bonũ eligit̃ gratia assistente vel malũ eadẽ desistente. Libertas ptinet ad volũtatem q̃ sola inter potẽtias aie libera ẽ. Nã nõ põt intellectus nõ itelligere obiectũ sibi clare pñtatũ nec põt intelligere obiectũ obscure sibi presentatũ nec põt intelligere q̃n vult: ⁊ nõ intelligere q̃n nõ vult. aliter diceremus q aie dãnatoꝝ possent se beatificare. ⁊ maxima pena ẽ scire se eẽ priuatã gloria eterna: ⁊ scire se eẽ in penis. Si igit̃ aia posset libere intelligere. ⁊ libere nõ intelligere seq̃t̃ q aia dãnati posset libere intelligere se nõ eẽ puatã ⁊ sic eadẽ rõne possz se itelligere apprehẽdet deũ: ⁊ sic eẽ beatã. Dico igit̃ q ois libertas q̃ ẽ in hoie: est a volũtate ⁊ nulla alia. Arbitriũ aũt di rationis. Rõnis ẽ.n. discernere iter bonũ ⁊ malũ: ⁊ statuẽdũ ad suũ arbitriũ. Di ergo liberũ arbitriũ facultas rõnis ⁊ volũtatis. Et seq̃t̃ ĩ ipsa diffinitione. Qua bonũ eligit̃ ⁊c. ⁊ ex hoc vr̃ q non sit in nr̃a ptãte facere bonũ qr dic̃ assistẽte gratia: gratia.n.ẽ a deo: ⁊ ẽ gratis data ⁊ gratũ faciens. Nã si nõ eẽt gratis data: nõ eẽt gratia: s̃ debitũ igit̃ vr̃ q nõ habem⁹ liberũ arbitriũ ad bonũ: s̃ ad malũ. max ie cũ determinatũ fuerit alibi q nemo bñ facere põt nisi pmo moueat̃ a deo. Et sic vr̃ q rñsio Salo. sit falsa qui pncipalr ponit liberũ arbitriũ vt seq possit hõ factorẽ suũ. ⁊ nõ dic̃ vt recedere possit a factore suo. Hic sub breuitate rñdeo q liberũ arbitriũ ẽ pncipalr tã ad bñ opandũ q̃ ad male opandũ. in nobis nã dcm̃ ẽ liberũ arbitriũ ptinet ad rõnẽ vl volũtatẽ. In volũtate aũt ẽ nãle desideriũ seq ⁊ inuenire sũmũ bonũ: vt aĩs dcm̃ ẽ. Et ẽ p ꝯñs nãle odiũ ad fugiẽdũ malũ. Rõ aũt nõ hz nisi iudicare qd sit bonũ qd sit malũ. Et nõ plus afficit̃ quo ad iudiciũ ad vnũ q̃ ad aliud. Ex quo seq̃t̃ q libertas arbitrij fortior ẽ ad bonũ q̃ ad malũ. ⁊ iõ sapiẽtissime dixit Salomõ. vt seqũ possit ⁊ nõ vt fugere aut recedere

Marginal notes: Ps.iis (left, line 2); Can.v. (left, line 3); De libertate hois (right); De libero arbitrio (right); Libertas arbitrij vñ ẽ (right)

possit. Et vt tibi clarius sit solutio dubij qualiter sit in nostra ptāte ꝛ libertate seq deū ꝛ facere bonū cū omne bonū primo a deo monēte pcedat. ¶ Nota duo familiaria exēpla. quoꝝ pᵐ est dñi Aug. sup illud Joā. Nemo pōt venire ad me nisi pr̄ meus traxerit eū. Et est tale. Imagineris vnū piscatorē qui hamo capit piscē: ille ponit hamū ꝛ escā: ꝛ totū ponit sub aqs. Cōsidera mō si est in ptāte alicui⁹ piscis itrare gremiū piscatoris vel nō. Dōm est q̄ nō. Naꝫ esto q̄ piscis capiat escā ꝛ amet. si piscator nō traxerit sursum hamū ꝛ piscē. nunq̄ piscis exiret de aqs nec ad piscatorē ascēderet: sed necesse est vt piscator trahat. ¶ Cōsidera 2ᵒ si in ptāte piscatoris est trahē ad se piscea cū vult. Et siſr dōm est q̄ nō. Nā si piscator per mille annos traheret rursum hamū. ꝛ piscis nō eēt affixus hamo. nunq̄ traheret piscez. qs ergo ordo est hui⁹. Est pᵒ q̄ piscator aptet hamū inuolutum esca. deinū mittat in mare. deide q̄ piscis spōte veniat ꝛ capiat hamū sub esca. postremo vo q̄ piscator trahat piscē. Iā puto q̄ hēas itētionē. Deus est piscator qui posuit escā suoꝝ p̄ceptoꝝ in h̄ mari magno ꝛ spacioso: sb̄ qua esca latet ham⁹. i. amor. Nā oīa p̄cepta ad amorez referunt. Ecce ergo q̄ de⁹ icepit: sꝫ necesse est q̄ tu seq̄ris ꝛ vadas ad capiēdū escā ꝛ amorē. ꝛ tūc de⁹ per suū amorē trahat te. si ergo tu nō venis nō traheris. ꝛ si nō te traxerit nunq̄ ibis ad eū. Bn̄ ergo dicit Salomon cū q̄rit qd est hō q̄ ipe est in libtate arbitrij vt seq possit. Ad h̄ etiā facit q̄ Aug. dicit ibidē vꝫ. Noli cogitare te inuitū trahi. nō. n. inuit⁹ trahit anim⁹ sed amore. Est q̄dā volūtas cordis cui dulcis est panis ille celestis porro si poete dicere licuit. Trahit sua quenq̄ voluptas nō oblō sꝫ delectatio. q̄to magis dicim⁹ trahi hoiez ad xp̄m qui delectat vitate. delectat btitudine. delectat iusticia. delectat vita eterna qd̄ est xp̄s. Ramuz ōndis oui ꝛ trahis eā. nuces ōndis puero ꝛ trahis eū. Hinc ꝛ Amb. Volūtariū militē sibi elegit xp̄s. volūtariū huūz diabolus actionat. xv. q. i. nō est. Et in hoc est siītudo ad deum qui oīa opatur s̄m cōsilium voluntatis sue nullo cogente. ꝛ homo est dñs actuum suorum.

Qualiter omnia a deo attrahit.

¶ Dico secundo quod cuꝫ §. ij. q̄rit qd est hō q̄ nr̄ Salomon r̄ndet vt astrologus: ꝛ dicit q̄ est dignitate sblimat⁹ ꝛc. q̄si velit dicē q̄ ipe hō est minor mūdus q dī microcosm⁹. Ubi debes scire s̄m Tho. sup Jo. in. c. i. q̄ mūdus est triplex. s. magn⁹. imo maxim⁹: ꝛ est iste deus. scd̄s est medi⁹: ꝛ est iste mūdus creat⁹ in quo sum⁹ nos. terti⁹ est minor: ꝛ est hō sic puto itelligebat Joā. qn̄ dicebat: in mūdo erat. i. in seipo. ꝛ sic de⁹ est mūdus. Et mūdus p ip̄m fact⁹ est. ꝛ iste est de quo Gen. i. In pn̄ creauit de⁹ celū ꝛ terrā. ꝛ mūdus eū nō cognouit. i. hō ad quē spectat eū cognoscē. s. deū. sic etvr Amb. hoiez appellare mūdū. di. xxxv. sexto die. vbi dicit q̄ p cibos mūdus debebat imminui. i. hō p quos desiderat augeri. vide ibi glo. ꝛ rōnē assignat Dam. in. ij. li. qꝛ mūdus dī hō: qꝛ pticipat cū oib⁹ creaturis mūdi. pp qd̄ et Greg. dicit in omel. sup illō p̄dicate euāgᵐ oī creature. i. hoi qui dī oīs creatura rōne p̄dicta. hꝫ. n. in se siītudinē q̄si oiuꝫ. Vñ Alan⁹ de plāctu nāe itroducēs nāꝫ seq̄ntē sic ait. Ego sū illa que ad decorē mundane machine siītudinē hois assiālaui nāꝫ: vt mea velut in speculo ipius mūdi structura cōpareat. Sic igit cum audis regē itellige hoiez eē qui dī rex vt sa⁹ pncipalis rex q dī mūdus maximus. ꝛ est rex. qꝛ sicut ille rex maxim⁹ oīa pugillo tenet. sic hō totū mundū mediū in se ꝯtinet. Et est. n. ali⁹ tertius mūdus. iō vide staturā hoīs s̄m Amb. in exa. de ope sexte diei. ꝛ Lactā. lib. de opificio dei addit q̄busdā vt visuꝫ fuerit. Pmo in celo te natū scias: erect⁹ ꝯstitut⁹ es: sursuꝫ spectās. Ceruix vo rotūda vt celū. Decē. n. sunt celi. s. lune veneris amorose. mercurij graciosi. solis luminosi. martis vigorosi. iouis pluuiosi. saturni tēpestuosi: ꝛ stellaꝝ fixaꝝ cristallinū. ꝛ empireū. pmos octo videm⁹ hinc. sed nō duos vltimos. hos celos q̄re in capite. ꝛ vide solē ꝛ lunā duos oculos. martē ꝛ mercuriuꝫ duas aures. saturnū ꝛ iouē duas nares. venerē vnū os. Illi mūdū illuminant ꝛ gubnāt hec septē mēbra totū corpus ordināt ꝛ decorant. stellatū celū in vtice capitis ꝯsidera. cui⁹ stelle multe ꝛ dec⁹ sunt capilli. q in hoie ad decus ptinēt. vt pꝫ in his qui ex toto sunt capillatura pnati. Cristallinū q̄ nō vides habes in fronte. vbi est sensus cois ꝛ empireū in memoria q̄rat. Sꝫ hec aliquātulū alr notāda sūt. Pmo capilli sūt necij ꝯ nimiū estū ꝛ validū frig⁹. Capitis ps superior. vñ egrediunt capilli posita est ad defēdēdū cerebrū. capitis ppa forma est sicut nauis. nō p̄pe rotūda. sꝫ cōpressa aliq̄ntulū cui⁹ mediū pōt dici carina. anterior pra posteri⁹ pupis. Et hec figura necia fuit. vt meli⁹ in ipo capite distinguerent cellule sensuū. Frōs est liba ꝛ apta vt mētis habitū pādat. ꝛ sic a malis cogita: iōib⁹ abstrahas mētē. Supcilia sūt munimēta ocloꝝ. ne si de capite aliqd cadat eos offendē possit. pilis nigris iplent vt visuꝫ magis ꝯfortēt. sunt essosi vt hēant vñ recipiāt visibilia: sunt palpebre vt a nocumētis tegant: qꝛ nobiles sunt. Septē insup pelliculis ipa lux vel pupilla regit. vt anulo esta vel frigore ledi possit. Duo sūt vt si vn⁹ abesset. alter nō deesse. nec plures q̄ duo. qꝛ turpitudo esset ipa multiplicitas. Aures autē

In figura capitis celestis ornat⁹ ꝯtinet.

Hō est microcosm⁹.

eadē cā due sūt.lʒ vn⁹tm̄ sit audit⁹sicut ⁊ visus nō nisi vn⁹.in qb⁹ p⁹ abscōdunt foramina ne ēt ledant ab ext̄ facte sūt vt occulta ⁊ inuisibilia no scam⁹ ⁊ tortuosa.Cartilago cū carne ēt aures in gyrū cōponunt fit ad vocis dulcioꝛ boatū. qꝛ per eā son⁹ reuoluit.melodiā q̄dā de nouo cōponit: ⁊ alns magis delectat. Nares aūt ad h̄ sūt facte vt cerebri purgamēta ⁊ toti⁹ iterioris capitis inde exhant. Et nō est nasus tot⁹ ex osse sed ps.ʒ pars est cartilagine.qꝛ opꝫ cuz dilatari ⁊ ꝯpi. Per ipas etiā nares odoramēta sumunt ad cerebri ꝯfortatiōeꝫ.Os deniqꝫ pro cibo sumēdo datū est vt vita ꝯfuct. In oꝛe.n. dant dētes ad masticādū: ne stōacus grauet cibo grosso ⁊ sapidi⁹ que sumim⁹ faciūt degustare.Os ēt ⁊ dētes pro loqla formāda sūt data: que velut plectro ꝑcusso faciunt melodiā. Est eni ipa lingua vt plectrū vberās aerē sup palatū ⁊ dētes ⁊ labia:que simul pars eoꝝ deesset efficeret vox nō sonoꝛa. Hinc q̄ta melodia et uarietas ꝯsonātiū sit nata.q ꝯsiderare posset, in laudē sui prūpet creatoris qui tātā speciositatē ꝯtulit hoi. Sed qd̄ singulari⁹ est oib⁹ alijs linguis.sola humana loqla inuenit,cūctis alijs alalib⁹ exn̄tib⁹ mutis. In hac ergo figura capitis toti⁹ celestis ornat⁹ ꝯtinet. Demū vo a celis ad terrā descēdūt roꝛes ⁊ impssiōes ⁊ caloꝛes nāles qb⁹ mūdus gubnat ꝯtinue. Et h̄ in hoie gula per quā ad corpus nutriēdū ab aīa descēdūt. cui⁹ pulchritudinē ⁊ gracilitatē si ꝯtēplatus fueris: mirabis. Inde ꝓcedūt musculi q̄si toti⁹ capitis bases.qꝛ celū sua fortitudine sustētat a deo sibi donata. Ueniamus ad brachia vbi sunt man⁹ ⁊ digiti decē que oīa mistrāt toti corpi nr̄o.qꝛ celi fontilli qui influūt nob necīa iferi⁹.ʒ est man⁹ apta ad largitatē mōstrādā. digiti ꝓcedūt ab vno frusto:tēdētes ad vnitatē docendā. Post oēs celos seq̄t spa ignis quā repies in stomacho vbi itēsissim⁹ caloꝛ est pro digōne fiēda. Qui stomach⁹ est velut olla:ad quā oīs caloꝛ corpis seq̄tur cuz cibū suscepit. Hinc dicimus bonū signū post cibū frigus: qꝛ tot⁹ caloꝛ currit ad stomachū: ⁊ exp̄imur mēbra eē sbtilioꝛa post cibū q̄ ante in hoie sano, vt pꝫ marie de digitis intrēdo ⁊ exhēdo annulū. Post sperā ignis seq̄tur spera aeris : in qua gn̄ant pluuie: niues: ⁊ grādines ⁊ impssiōes diuerse.sine hoc nō.nec per momētuꝫ hō viuere posset.hec in corde require sine quo nec per se aliqs viuē valet in quo gn̄ant furta homicidia blasphemie ⁊c. Deide seq̄tur terra ꝯfusa cū aq̄ vbi fit gn̄atio ⁊ corruptio reruꝫ. Et h̄ q̄re in te hoie in vētre corruptionis ⁊ genitalib⁹ gn̄atio nis. Et qꝛ terra suo pōdere librat.sine sup nihil est fundata.post istas ptes due sequunt subtiles colūne: qb⁹ corpus oē debile nō sine miraculo grādi cū videas boues ⁊ oues ⁊ equos ⁊ alia. alia multos hic pedes crura simul ⁊ tybias fortioꝛa crurib⁹ hoiꝫ.⁊ tn̄ nō pn̄t recte ʒ solū pne ꝓcedē. Igit h̄ est miraculū q̄ t̄ra nō est sup graue corp⁹ fundata. Ista est solutio scd̄a. Nā cuz q̄rit: qd est hō.tibi rn̄det vt astrologo q̄ hō est tot⁹ mūdus ⁊ pfectio oiuꝫ. Sic ēt rn̄debat Anaragoras q iterrogat⁹ qd eēt hō ait: mēsura oiuꝫ rex.vt h̄ꝫ i.x.meth. Sic forsitan intellexit Pitagoras qn̄ iterrogat⁹ ad qd natus esset hō ait. Eā vidēdi celū: vt dicit Lactā.iij. instit.c.xxiij.qꝛ debem⁹ ꝯtēplari celū ⁊ cū ei⁹ pulchritudineꝫ cognoscim⁹ ad nosmetipos reuerti.⁊ nos ꝯseruare: ne tam nobilē creaturā dānare velimus ⁊ eā auferre a celo. Et illa cōsideratio subleuat ad eum vt regem sequaris.

Tertia questio est quid §.iij.

est hō: ⁊ h̄ q̄tū ad corpis oꝛiginē. Et ad h̄ rn̄det Salomon di.q̄ est grauitate ꝯformat⁹ vanitatis. Et sic rn̄det vt bon⁹ moꝛalis ⁊ ethic⁹. sicut rn̄debat ps sum: qui dicebat. Hō vanitati silis fact⁹ est. Facta pus iterrogatiōe. Dñe: qd est hō : q̄si puluis q vēto flāte trāsfert. q̄si lim⁹ i terrā liqdā resolut⁹ qui hic nō pōt firmitatē. Quapp qd est hō sub iterrogatiōe ⁊ despectiue ꝓnūciādus est. vbi nota qd̄ ait Prisci.i.iij. li. q̄ hō q̄ntuplicē habuit diminutiōeꝫ vſqꝫ ad hāc dic. Nā antiq̄t⁹ declinabat hic hō homonis.sicut vtebat Enni⁹ qn̄ dicebat. Uulturis in siluis: miserū māducabat homonē. Pꝛia ergo sua diminutio fuit hic hō.inis. scd̄a est homunculus. tertia est homuntio. q̄rta est homullus. q̄nta homusculus . Pꝛima diminutio est tm̄ in obliquo ⁊ nō in recto. alie q̄tuoꝛ sunt in obliquo ⁊ in recto. qꝛ ꝓcuidubio nā humana iā p⁹ fuit diminuta in obliquo ⁊ nō in recto. qꝛ p⁹ obliq̄ mulier fuit creata que nō est pfecta sicut vir. nullā tn̄ impfectionē ex hac creatione acq̄siuit adā: ʒ ipa nā fuit impfectioꝛ cum sua impfectio que latebat ad ext̄ patuit. Scd̄a diminutio fuit in recto in p⁹ pctō eue. Nā tūc remanēte humana nā acq̄siuit moꝛtē corpalē. ʒ non spūalē. Tertia diminutio fuit etiā in recto qn̄ s.ipe Adā peccauit. qꝛ tūc fuit ipa moꝛs corpoꝛis ⁊ aie. Quarta diminutio fuit qn̄ habuit maledictiōeꝫ ⁊ dictū ei fuit. In sudoꝛe vultus tui vesceris pane tuo. Quinta diminutio fuit qn̄ expulsus est de padiso. Igit si queris qd est hō. respice factoꝛē vt recoꝛderis te factū fuisse. ⁊ tūc cognosces in ipo eē breui tpe tue factionis. ⁊ q̄tā diminutionē habuisti. Uel pma diminutio fuit in pctō Eue. scd̄a in pctō Adaꝫ. tertia in pctō legis nāe. q̄rta in pctō legis scripture. q̄nta fuit in pctō habito ꝯtrecto ꝯtra legē gr̄e. Et pma nō fuit in recto qꝛ nō dānauit

ps.143.

De diuersa diminutiōe huius nomis homo.

nām humanā. ꝗ oēs alias dānat: marie ꝯhentes. Uel ꝑma diminutio fuit qñ de adā fuit costa erecta. qꝛ tūc diminut⁹ est hō. Alie do ꝗtuor fuerūt qñ per pctm̄ ꝗtuor elemēta ex qbus cōponit hō facta sūt alterabilia iter se ꝛ ex eorū actiuitate tot⁹ corrūpit. ꝛ venit ab eē ad nō eē ꝑ mortē corpis. Igit si vis scire qd est hō. factorē scq̄re ꝛ ꝯsiderab factionē ꝙ de aliq̄ mā sis creat⁹ vel fact⁹: ꝛ videbis eē tūc vanū. Uñ Bern. in suis ꝯtēplatōib⁹ sic ait. ¶ Attēde hō qd fuisti añ ortū. ꝛ qs es ab ortu vsq ad occasū: ꝛ qd eris post hāc vitā. ꝑfecto fuisti qd nō eras ex vili mā postea fact⁹ ꝛ vilissimo pāno inuolut⁹. mēstruali sāguine in vtero mīno fuisti nutrit⁹. tunica tua fuit pellis secūdina. sic indut⁹ ꝛ ornatus ad nos venisti ꝛc. multa ibi. Et be. Ambr. in exa. de ope sexte diei ait. Nōne hec oia sicut vmbra ꝑtereunt. nōne hec oia fabula nōne scīt thesaur⁹ vanitas est. nōne tuipe vermis. Respice in puluerē holuꝫ ꝛ vide qd de te nisi cinis ꝛ ossa remanebūt. ꝗ est ex corpe tuo. Respice inquā: dic mihi qs ibi diues. quis ibi paup sit. discerne inopes ac potētes. nudi oēs nascimur. nudi morimur. nulla discretio iter cadauera mortuoꝝ. nisi qꝛ graui⁹ fetēt diuitū corpa dedita gule ꝛ luxurie: ꝙ paupis quē audisti crudelr defūctuꝫ. s. lazaꝝ. si ergo ꝯsiderab te factū videbis. qd est hō. qꝛ qd vanū. hec oia ibi. Macrobi⁹ etiā de somno scipionis dicit. Aie incluse corpib⁹ ipm corp⁹ velut carcerē feridū. tenebris horridū sordib⁹ ꝛ cruore ingnatū patiunt. Et. xiij. q. ij. in ecclīastico dī. Terrā geris. terrā teris. in trā reuerteris q de terra sumeris. ꝑm adt Aug. nihil isormi⁹ terra. Hinc ꝛ Uirgil. in. vj. eneydos. Nō mihi si ligue sint cētū. oraq3 cētū. Ferrea vox oēs scelerꝫ dephēdere formas. oia penaꝝ ꝑcurrē gnā possuꝫ. ps.
Ps. 38. Uniuersa vanitas ois hō viuēs. Caro siqꝫ ait
Ad galath. v. aplš. ꝯcupiscit aduersus spūꝫ: ꝛ spūs aduersus carnē. ꝛ sic ꝯtinuū bellū intestinū. qd bellum repūtat in mōtib⁹ celoꝝ sibi ꝯrijs. Sicut enim sunt duo mot⁹ celoꝝ. s. mot⁹ primi mobilis qd theologi appellāt celū cristallinuꝫ. alij firmamētū qui est ab oriēte in occidētē vniformis ꝛ ꝯtinuus. Ali⁹ est motus planetaꝝ ad oppositū. s. de occidēte in oriētem per signa zodiaci. ita in hoie est duplex motus in appetēdo. s. mot⁹ sensualitatis. ꝛ mot⁹ rōnis ex spiritu qui sunt oppositi. Unde ꝛ Alan⁹ de cōplāctu nature. sicut ꝯtra raptā firmamenti volubilitatē motu ꝯrio exercitus militat planetaꝝ. sic in hoie sensualitatis rōnisq hostilitas ꝯtraria repit. Rationis enim mot⁹ ab ortu celestiū oriēs. occasuꝫ pertrāsiēs. terrena ꝯsiderādo regirat in celum. E cōtrario motus sensualitatis planetarum cōtra rōnis firmamētū in terrestria occidēs aliqñ labunt. Et nota ꝙ hō vltra ꝑpriā acceptionē aliqñ sumit pro pte rōnali. ꝛ dicitur hō interior aliqñ pro pte sensuali seu corpe: et dī exterior hō. ꝛ de vtroqꝫ. ij. Cor. iiij. Licet nr exterior hō corrūpat. tñ his qui int⁹ est hō nostr renouat de die in diez. Itē de pmo: hoies
ꝛ iumēta saluabis dñe. i. rōnabiliter viuētes: Ps. 35.
ꝛ bestialiter salute nāli ꝛ salute spūali cum bestie cōuertunt in hoies: sicut Nabuchodonosor per penitētiā. De scdo. i. Corin. iij. Cū sint inter vos zeluꝫ ꝛ ꝯtētio nōne ꝑm hoiem ambulatis. Aliqñ sumitur hō pro diabolo. ꝛ dī ma
lus hō. ps. Non timebo qd faciat mihi homo. Ps. 55.
Et alibi. Eripe me dñe ab hoie malo. i. dia- Psalo.
bolo. vel meipso ꝑm Bernar. cxxix.

¶ Titulus secundus de potētijs anime. ¶ Capitulum primum de potentijs anime in communi.

In homine non sunt plu-
res aie per essentiā differētes. sꝫ In ho-
nutritiua. sensitiua: ꝛ itellectiua: mine ē
sed vna tantū. s. intellectiua cōti- tm̄ vna
nēs in se illā triplicē virtutē: sciliꝫ anima
nutritiuā. sensitiuā: ꝛ intellectiuā. Unde in libro de ecclesia dogmatibus dicit. Neqꝫ duas animas dicimus esse in vno hoie. sicut Jacobus ꝛ alij syroꝝ scribunt. vnā animalē qua animat corpus ꝛ qua īmixta sit sanguini. alteram spūalē que rationes administrat. sed dicimus vnā ꝛ eādem esse animā in hoie que ꝛ corpus sua societate viuificat. ꝛ seipsam sua rōne disponit. ¶ Pro huius maiori declaratione dicit bea. Tho. in pma parte. q. lxxvj. artic. iij. ꝙ Plato posuit diuersas animas esse in corpore vno: etiā ꝑm organa distinctas qbuꝫ diuersa vite opera attribuebat dicēs. Uim nutritiuam esse in epate. cōcupiscibilis in corde: cogitatiuam in cerebro. Quā opinionē Aristo. reprobat in lib. de aia. Apparet autē hoc esse impossibile. s. plures aias in vno corpore esse differētes per essentiā per istud. qꝛ vna operatio aie cum fuit intēsa impedit aliā: qd nullo modo ꝯtingeret: nisi ꝑncipiū actionū esset per essentiā vnū. Ponit ꝛ alias duas rōnes quas ibi potes videre. ¶ Dicendū est ergo ꝙ eadeꝫ numero est aia in homie nutritiua: sensitiua ꝛ intellectiua. Quo autem hoc ꝯtingat de facili cōsiderari pōt si quis differētias specierū ꝛ formaꝝ attēdat. Inueniunt enim spēs rerū ꝛ forme differre ab inuiceꝫ: sicut perfectū ꝛ minus perfectū: sicut in reruꝫ ordine animata sunt perfectiora inanimatis: ꝛ aialia plantis: ꝛ homines brutis: ꝛ in singulis hoꝝ generū sunt gradus diuersi. ideo Aristo. in. viij. Meth. assimilat rerum species numeris qui differūt specie ꝑm

additionem vel subtractionē vnitatis. Et I.ij. de aia cōparat diuersas aias specieb⁹ figurarum quarum vna cōtinet aliaz. Pentagonus cōtinet tetragonū ⁊ excedit. sic aia intellectiua cōtinet in se sua virtute quicquid habet aia sensitiua brutorum: ⁊ nutritiua plantarum. Sicut superficies que habet figurā pentagonā nō p aliam figurā est tetragona. ⁊ per aliam pentagona: q2 superflueret tetragona ex quo in pentagona ɔtinet. sic nō per aliaz aiam sortes est homo. ⁊ per aliaz: sortes est animal. sed p vnā ⁊ eādez. ⁊ lz embrio prius hēat aiaz sensitiuā: tū hec abijcitur adueniēte perfectiori. s. rōnali que est intellectiua ⁊ sensitiua sil. Hec tho.

¶ Quāuis aūt in homie nutritiua ⁊ sensitiua cōmunius ⁊ ꝓprius dicant potētie q̄ anime. tā aliqñ anime dicunt. Et de anima nutritiua pōt intelligi illud quod dixit Petrus xpo. Animam meā pro te ponam. i. vitam: que ptinere videt ad nutritiuam. Alienatus eniz ab intellectu actu presenti ⁊ ab omni sensatione adhuc pōt viuere vt fuit in paulo. sed nō alienat⁹ a nutritiua. De aia sensitiua dr̄ Joh. xij. Qui amat aiam suā perdet eam. ibi in eam est relatio simplex: ⁊ est sensus. Qui amat animam suam rōnalem: vere perdit. i. mortificat aiam sensualē suam. s. quo ad illicita ad que inclinatur. vt a visu. auditu. ab appetitu illicitorū venereorum ⁊ huiusmodi. De anima intellectiua intelligitur illud Job. xiij. Animā meam in ma: me. porto. Et ps. Anima mea in manibus meis semper. idest discussio rationis que pertinet ad aiam intellectiuaz. in manib⁹. i. in
Ps. lis operibus meis: ad considerandū si licita sunt vel illicita. ¶ Et de hac triplici siml' pōt exponi illud Joh. x. Bonus pastor animam suā ponit p ouib⁹ suis. siue illud intelligatur de prelato quo ad subditos. Siue moraliter de quocūq̄ virtuoso quo ad greges cogitationum. affectionum ⁊ operationū: vt tanq̄ oues sint cogitationes ⁊ actiones innocētie ⁊ obediētie māsuetudinis patiētie ac beneficiētie ⁊ huiusmodi. Talis eniz si est bonus ponit si expedit pro ɔseruatione ouiū ⁊ aiam nutritiuā. i. vitā sensitiuam. aiam respiciēdo. audiēdo. admonendo discurrēdo pro salute eoz. aiam intellectiuaz orādo. meditādo. studēdo. predicādo ⁊ huiusmodi. Figura in Jacob qui virgas populeas ⁊ amigdalinas ponebat partim decorticatas in aquis ante oues quarum erat pastor vbi bibebant que sm Greg. in moralibus signant exēpla patrum ptim sm hystoriā. partī sm sensū spūalem aiab⁹ proponēda vt ex horū aspectu cōcipiāt ꝓposita variarū actionum virtutis. Geñ. xxx. Figura in Dauid qui pugnabat cōtra leones ⁊ vrsos pro ouib⁹ suis. ⁊ sic morti se exponēs. I. Re. xvij. In moyse etiā qui minauit gregē ouiū ad interiora deserti: vbi vidit rubū ardētē non ɔsumi Exo. iij. Sic plat⁹ suis orōnibus ⁊ exemplis debet oues subditas ad visionem supnoꝝ pducere. Scdm hoc et pōt exponi illud. Magnificat aia mea dñm. Naz quātū ad aiam vegetatiuā magnificauit rea- Lu. i.
liter dñm Jhm augmētādo paulatim in vtero ⁊ nutriēdo: ⁊ sic fecit magnū corpalr. vel et magnificauit generando ipsum sine humano ope. ⁊ sic ostēdēdo in se magnā dei potētiam. ⁊ sic cū maria sorore aaron inuitat nos ad idem dicēs. Cantem⁹ dño: gl'iose. n. magnificat⁹ est ⁊c. Exo. xv. Magnificat quātū ad sensitiuam dñm exemplariter exponendo sensus suos. Et vincēdo oēs passiōes ɔcupiscibiles ⁊ irascibiles vt dicere posset illud apli. Magnificauit xpus in corpe meo. Tertio magnificauit quantum Phil. i.
ad intellectiuā aiam: vz affectū in diuinis exultādo. ibi. Exultauit spūs me⁹. Intellectu se paruā cognoscendo ibi. Q2 respexit hu. an. sue ⁊c. Memoria recolēdo bñficia sibi collata. Q2 fecit mihi magna ⁊c. Et sacra eloqa sic locut⁹ ē ⁊c. Et ad idē inuitat nos ps. dicēs. Magnificate dñm mecū: ⁊ sic magnificauit virtualiter. Ps. 33.

¶ Unitur autē in anima .§. i.

rōnalis corpi nō mediante aliquo corpe nec mediāte aliā dispositōe accidētali s3 p seipsaz

¶ Pro cui⁹ declaratōe dic btūs Tho. s. i. pte q. lxxvij. arti. i. q̄ cū aia vniat corpi vt forma ē īpossibile q̄ vniat aliquo corpe mediāte. Cui⁹ rō est: q2 sic dr̄ aliquid esse vnū quomodo ⁊ ens forma aūt p seipsam facit rem esse in actu. cū per essentiā suā sit actus: nec dat esse per aliqd mediū. Vñ vnitas rei cōposita ex mā ⁊ forma ē per ipsam formā: q̄ sm seipsam vnit materie vt act⁹ ei⁹. Nec ē aliqd aliud vniēs nisi agens qd fac mām eē i actu: vt dr̄ in. viij. metha. Vñ pz falsas eē opiniōes illoꝝ q dixerūt aliq̄ corpa eē media inter aias ⁊ corp⁹ hoīs: quoꝝ qdā vt platonici dixerūt q̄ aia itellectiua hz corp⁹ icorruptibile sibi vnitū nā a quo nūq̄ separat i co mediāte vnit corpi corruptibili hoīs. qdā alij dixerūt q̄ vnit corpi mediāte quodā spū corpeo alij dixerūt q̄ vnit corpi mediāte luce: quā dicūt eē corp⁹ ⁊ d' qnte eētie nā ita q̄ aia vegetabilis vnit corpe mediāte luce celi siderei aia sensibil' mediāte luce celi cristallini aia itellectiua mediāte luce celi empirrei. qd fictitiū ⁊ derisibile apparet. Tū q2 lux nō ē corpus. tū q2 qnta eētia nō venit mālr i cōpositionē corpis mixti cū sit ialterabilis s3 tm̄ vtualr. tū et q2 aia vnit imediate corpi vt forma mǣ. Huius aūt subtracto seu deficiēte spū q ē qdā corp⁹ subtile anima separatur a corpe ⁊ sic deficiat

Aia vnitur corpori sine aliquo medio

vnio aie ad corpus. Hoc non est ideo quia ille
spūs sit mediū ad causandū illā vnionē: sed qz
tollit dispositio p quā corpus ē dispositū ad ta
lē vnionē. Et tñ pdictus spūs mediū in mouē
do: sic pmū istrumētū motus qz partes. n. gros
siores corpis mouet aia p partes subtiliores.
vt p ignē ⁊ aerē. i. p colera ⁊ sanguinē. Sz nec
mediāte aliquo accidēte vnit aia corpi. Rō ē
sm Tho. vbi supra: qz cū accñs posteri⁹ sit sub
stātia ⁊ tpe rōne vt dī. vij. Meth. nō pōt intel
ligi aliq̄ forma accidētalis in mā añ aiam q̄ ē
forma substātialis. Preter illā vnionē aie cum
corpi: nō pōt aia nr̄a vniri cū deo: p charitatē
Ps. lxij ⁊ feruēs desideriū ps. Adhesit aia mea post te
scz charitatē ⁊. i. Cor. vj. Qui adheret dō vn⁹
spūs ē cū eo: pōt vniri cū primo p volūtatis cō
formitatē. vel in bono, vt illi de qb⁹ dicit Ac.
iiij. Multitudinis credētiū erat cor vnū ⁊ aia
vna in dño vel in malo: vt iudei de qb⁹ dic ps.
ij. Principes cōuenerunt in vnū ad dō. pōt ⁊
vniri aia cū corpe suo. i. appetitu sensitiuo iux
Ps. lxij ta illud ps. Sitiuit in te aia mea. i. s. cupiendo
dissolui tibi sūme placere voluntatē tuā in om
nibus cōplere. q̄ multiplr tibi caro mea. i. ap
petitus sensitiuus. ⁊ oia mēbra corpis ad idez
subijciunt spūi ⁊ in vnū cōueniunt cum aia ad
opandū virtuosa. Solus tñ xps ēt viator ha
buit pfecte ⁊ omnimode hāc vnionem. Unde
aiam suam appellat vnicam.

Anima secundum Augu .§. ij.

Anima in vno quoqz corpe ē tota in toto ⁊ i q̄libet parte tota stinū in. vj. de trini. in vnoquoqz corpe ⁊ in to
to est tota ⁊ in q̄libet pte corpis est tota. Hu
ius rōnē assignat. b. Tho. in. i. pte. q. lxxvi. di
cēs aia vniat corpi nō vt motor tm̄ sz vt forma
eius necesse est q̄ sit in toto tota ⁊ in qualibet
pte tota: nō. n. est forma corpis accidētalis: sz
substātialis. forma aūt substātialis nō solum ē
pfectio totius sz cuiuslibet ptis cū totū consi
stat ex ptib⁹. forma totius q̄ nō dat eē singulis
ptib⁹ corpis. est forma q̄ est cōpositio ⁊ ordo si
cut forma domus ⁊ talis forma est accidenta
lis. Aia vero est forma substantialis. Unū opor
tet q̄ sit forma ⁊ actus nō solū toti⁹ sz cuiuslibz
ptis: ⁊ iō recedēte aia sicut nō dī aial ⁊ hō nisi
equoce quēadmodū aial pictū ⁊ lapideū: ita ē
de manu ⁊ oculo ⁊ carne ⁊ osse vt phs dic. Cu
ius signū est q̄ nulla ps corpis hz ppriū opus
De q̄to talitate itelligit aiaz totā eē in toto ⁊c. aia recedēte cū tñ oē q̄ retinet speciē retineat
opationē speciei. actus aūt est i eo cuius act⁹
est. Unū oportet aiam eē in toto corpe ⁊ in qua
libet pte eius. Hoc aūt intelligendū nō ē sm
quātitatiuā totalitatē qz hāc nō hz qz aia nō
est quāta nec ēt sz totalitatē ↄtutis qz non sm
quālibet suā potētiā ē in q̄libet parte corporis
sz sm visum in oculo sm auditū in aure ⁊ sic d̄
alijs. Sz est tota in q̄libet pte sm totalitatem
pfectōis. ⁊ essentie. sicut in supficie alba. tota
albedo ē i supficie ⁊ i q̄libet pte supficiei sz to
talitatē pfectōis ⁊ essentie. Potētiaꝝ aūt aie:
qz q̄dā sunt in ea sm qd̄ excedunt totā corpis
capacitatē. s. intellectus ⁊ volūtas hmōi po
tētie i nulla pte corpis eē dicunt. alie vero sūt
cōes aie ⁊ corpi. vñ nō oz q̄ taliū potētiaꝝ q̄li
bet sit i q̄libet pte corpis: sz i illa corpis pte p
portionata ad talis potētie operationem.

Sciendum autem .§. iij.

q̄ ipsa essentia aie nō est eius potētia. Si eniz
Essentia aie distinguunt ab ei⁹ potētia vt dicit Dyo. v. c. angelice hierarchie. celestes
spūs. i. angeli diuidunt i eēntiaz virtutē ⁊ opa
tionē: multomagis dicēdū de aia q̄ est inferio
ris gradus in ordine intellectiuaꝝ aliud esse
essentiam aliud ↄtutē ⁊ potētiā. Pro cuius de
claratione dicit. b. Tho. in. i. pte. q. lxxvij. ar.
i. q̄ est ipossibile dicere q̄ essentia aie sit eius
potētia lz quidā posuerunt. Et rō est: qz cū po
tētia ⁊ actus diuidant ens ⁊ quodlibet gen⁹ en
tis oportet q̄ ad idē genus entis referat actus
⁊ potētia ⁊ ideo si actus nō ē i genere substātie
potētia q̄ est ad illū actū nō pōt eē i genere sub
stantie. Opatio aūt aie nō ē i genere substātie
sz in solo deo cuius opatio est eius substantia
Unū dei potētia q̄ ē operatōis pncipiū est ipsa
dei essentia: qd̄ eē nō pōt nec in aia nec in an
gelo vel alia creatura. Unū sequit q̄ nec aie po
tētia ē in genere substantie. Essentia aūt aie ē
i genere substātie ergo essentia eius nō potest
esse potētia ei⁹. Alia rō qz aia sm essentiam
suā est act⁹. si ergo ipa eēntia aie eēt imediatū
opatōis pncipiū semp hñs aiam actu haberet
opa vite sicut semper hñs aiam actu est viuum
sz inuenitur hñs aiam nō semper hre in actu
opera vite vt cū dormit ⁊ hmōi. Si autem
Potentia aie est accidens q̄rat quid sit potentia anime ex quo non est ei⁹
essentia. Rñdet. b. Tho. vbi supra q̄ est accñs
prout accñs diuidit ↄ substātiā. Sic. n. nihil
est medium inter substantiam ⁊ accñs qz di
uidantur sm affirmationem ⁊ negationem. s.
esse in subiecto vel non esse in subiecto. Et sic
cum non sit substantia ipsa anime. oportet qd̄
sit accidens q̄libet potentia eius ⁊ est in secū
da specie q̄litatis. Sz put accidens accipitur
sm qd̄ ponitur vnum ex quinqz vlibus sic non
est accidens potentia anime. Nam sm hunc
modum aliquid est medium inter substantiā
⁊ accidens quia ad substantiam pertinet quic
quid est essentiale rei. Non tamen quicquid ē
extra essentiam rei. potest sic dici accidens: sz
solum quod non causatur ex principijs essen
tialibus speciei proprium enim nō est de essen
tia rei. sed ex principijs essentialib⁹ speciei cau

ſtur. vñ mediũ eſt inter ſubam ⁊ accñs ⁊ ħ mõ potẽtie anime pñt dici medie inter ſubam ⁊ accidẽs: q̃ſi ꝓprietates anime nãles. ſicut riſibi le dr̃ ꝓpriũ hoīs ⁊ calor ꝓpriũ ignis ⁊ huiuſ modi. ¶ Qd aũt Aug. dicit ꝙ notitia ⁊ amor nõ ſunt in anima ſicut accñtia in ſubiecto. intelligiť put cõparant ad animã: non ſicut ad amãtẽ ⁊ cognoſcẽtẽ: ſꝫ vt cõparanť ad eã ſicut ad amatã ⁊ cognitã: qꝛ ipſa ſubalis eẽntia anime cognoſciť ⁊ amať. ¶ Et ſic ẽt intelligẽdũ eũ idẽ dicit ꝙ memoria. intelligẽtia ⁊ volũtas ſunt vna eẽntia. Uel ẽt ſm aliquos põt dici. ꝙ hec locutio verificať ſm modũ quo totũ po tẽtiale ꝑdicať de ſuis ptib⁹. qꝛ. n. tale totũ adeſt ſingulis ptib⁹ ſm totã eẽntiã: ſꝫ nõ ſm totã virtutẽ: idõ ꝑdicať de q̃libet pte ei⁹: ſꝫ non ita ꝓprie ſicut totũ vl̃e. ¶ Qꝫ ẽt phs dicit in. ij. de anima ꝙ illud quo ꝑmo ſentim⁹ ⁊ intelligim⁹ eſt anima nõ ex hoc ſequiť ꝙ eẽntia anime ſit ei⁹ potẽtia ſꝫ qꝛ hoc ipſum qd forma accñtalis eiuſmodi eſt potẽtia anime eſt actiõis ꝑncipiũ hꝫ a forma ſubali. Et idõ forma ſubalis ẽ pri mũ actiõis ꝑncipiũ ſꝫ nõ primũ.

¶ Ponuntur autem .§. iiij.

Poten tie aie q̃lis bo na ſint hec potẽtie anime eẽ bõa media. magr̃. n. ſen. lib. ij. di. xxvi. poſt Aug. ponit triplicẽ differentiã bonoꝝ. ſ. minima. media: ⁊ magna vꝫ bona tpalia. nãlia ⁊ virtualia: ⁊ qꝛ omnia a deo accepiſti ſm apl̃m. Recordare qꝛ accepiſti bona in vita tua dixit Abrahã Lu. xvi. Tpalia qdẽ ad recte diſtribuẽdũ. Nãlia ad bñ exercẽdũ. Uirtualia ad cõtinue agẽdũ. ¶ Tpalia vt diuitie bõa ſunt. qꝛ organice deſeruiũt felicitati ſm phm. i. ſunt inſtrã ad vitã virtuoſam. Qui enim ſibi theſaurizat ⁊ tpalia nõ diſtribuit ſꝫ rectitudinẽ dãnationẽ incurrit. Uñ cuidã diuiti q ſibi ipſi dicebat. Anima mea hñs multa bona poſita in annos plurimos comede ge ſce ⁊c. dcm̃ fuit a deo. Stulte aiã tuã hac nocte repetẽt a te. Lu. xij. ſup quo euãgelio dicit Amb. Tu. ſ. diues ſuſceptis dei muneribus: ⁊ in finẽ tuũ redactis nil te putas facere iniquũ ſi tã multoꝝ vice ſubſidia ſolus obtineas ⁊c. di. xlvij. ſic̃ hi. Bõa nãlia ſunt potẽtie aie interiores ⁊ exteriores. qb⁹ opamur qb⁹ põt aia bñ ⁊ male vti. ſicut ⁊ bonis tpalibus: ⁊ de his põt
Ps. lj. illud exponi ps. Bonoꝝ meoꝝ nõ indiges dñe ideſt opum nroꝝ q̃ pcedũt a potẽtijs. Exerceť aũt dꝫ qs hmõi bona ⁊ bñ. alr̃ ea inuanũ ac
Ps. 23. cepit ps. Qui nõ accepit inuanũ animã ſuam hec. ſ. habitabit in tabernaculo tuo. Bñ autẽ exercet hmõi bõa cũ penitet ⁊ ſe mortificat ſꝫ
Ps. xxx viij. illud ps. Tabeſcere feciſti ſicut araneã aiam eius. i. ſm glo. Feciſti tu deus vt anima contrita ſit tabida. i. hũilitate īfirmata ſicut aranea q̃ ẽt leui tactu manus tabeſcit. i. deficit a vtute ſua ⁊ vigore. ſic anima correpta ⁊ penitens a ꝯtactu man⁹ diuine iſpiratõis deficit a vigore ſupbie ⁊ moriť vite ꝑiline. Aranea eſt ſubtile corpus. terrena deſerit. alta q̃rit emiſſiõe viſceꝝ telas texit. Sic ꝯuerſus ⁊ correpť ꝑ penitẽtiã corpus extenuat. mũdi infima cõtẽnit. celeſtẽ ꝯuerſationẽ appetit. ſubtiles opa tiões ex timore dñi facit. Bñ exercet aia potẽtias dũ itellectũ ⁊ affectũ ad ſupna erigit. Uñ ps. Aia mea exultauit i dño ⁊ delectabiť i do ſalutari ſuo: oia oſſa mea dicẽt. dñe qs ſimis tibi. Exultatio ⁊ delectatio aie ẽ ipſa maxia cõplacẽtia quã hꝫ volũtas ex cognitõe ⁊ cõſideratõe itellectuali: diuine ꝓuidẽtie ⁊ beniuolẽtie magne ad ipſam aiam. Prouidẽtia vero i dño q ſi bon⁹ ẽ ꝓuidet ſuis ſuis. Beniuolẽtia in ſalutari q ſic dr̃ q nos ſoluat. Oſſa aie ſunt potẽtie. qꝛ ſicut oſſa iſepabilr̃ inhereret carni ⁊ dãt ei robur ad opandũ. ita potẽtie iſepabilr̃ ſunt in aia ⁊ ex his ẽ vtus homini ad opandũ. Oĩs ergo potẽtie admiratõe q̃dã cuiuſdã reuerẽtie. debẽt experimẽtali guſtu itelligere nullũ eẽ ſilẽm deo. Bonis virtualib⁹ nõ põt qs male vti. De qb⁹ põt illud itelligi ꝓuer. xi. In bõis iuſtoꝝ. i. opib⁹ vtutũ exaltabiť ciuitas. Eſa. lviij. Implebit ſplẽdorib⁹ aiam tuã. Uirtutes ſunt vt q̃dã radij qb⁹ aia illuſtrať i baptiſmo. q̃ bona dꝫ augere iuxta illud ps. Ibũt de virtu Ps. lxx
te in virtutẽ. Nã q accepit bonũ vni⁹ talẽti de xiij.
ſignãtis aliq̃̃ grãm: qꝛ nõ auxit ſꝫ cõſeruauit: fuit eo ꝑuat⁹ ⁊ cõfuſus Math. xxv. Recordare ergo qꝛ recepiſti ⁊ ad qd recepiſti. ⁊ ſic ſm ps. Ps. xx
Aia mea in bo. demo. ſ. ad recordandum. iiij

¶ Potentias anime .§. v.

eẽ plures ponit phs ſ. ij. de celo. Et magr̃ ſen. Plures
ſ. lib. di. iij. ꝙ neceſſe ẽ ponere ſm. b. Tho. i. i. ſunt po
pte. q. lxxvij. ar. ij. Nã ſic̃ iſme ẽ diſpoſit⁹ ad ſa tentie
nitatẽ q̃ ẽ q̃dã pfectio corpis aialis: q nõ põt anime
cõſeq pfectã ſanitatẽ ſꝫ aliquã modicã cõſeqẽ paucis remedijs. Meli⁹ aũt diſpoſit⁹ ẽ q põt cõſeq pfectã ſanitatẽ ſꝫ remedijs multis. ⁊ adhuc meli⁹ q remedijs paucis pfectã cõſeq põt. Optime aũt q abſq remedio pfectã hꝫ ſanitatẽ. Ita dicẽdũ de bonitate ⁊ pfectõe reꝝ vꝫ ꝙ ille res q̃ ſunt infra hoiem vt aialia ⁊ iſenſibilia quẽdã pticularia bona cõſequunť nõ aũt pfectã bonitatẽ ⁊ vlẽm q̃lis ẽ de⁹: ⁊ idõ quaſdã paucas ⁊ determinatas vtutes ⁊ opatões habent qb⁹ illã aſſequanť. Hõ aũt põt cõſeq pfectã ⁊ vlẽm bonitatẽ qꝛ põt adipiſci beatitudinẽ: ſꝫ tñ qꝛ ẽ in vltimo gradu ſꝫ naturã eorum qb⁹ cõpetit beatitudo. Ideo multis ⁊ diuerſis operantibus ac virtutibus ſeu potentijs indiget anima humana ad conſequendam huiuſmo-

di perfectam bonitatem: angelis vero minor diuersitas potētiarum competit. In deo aūt non est aliqua potentia vel actio preter ei⁹ essentiam. Est enim alia ratio quare anima humana est in diuersitate potentiarum videlicet q2 est in confinio corporaliū & spiritualiū creaturarum. Et ideo concurrunt in ipsa virtutes vtrarūq3 creaturarum. ¶ Sciendum etiam s3 b. Tho. vbi supra q3 quedam operationes anime sunt que exercentur sine organo corporali vt intelligere & velle. Unde potentie que sunt harum operationum principia sunt in anima vt in subiecto. Quedam vero actōes sunt anime que exercentur per organa corporalia sic visio per oculum & auditus per aurem. Et sic de omnibus alijs operatiōibus sensitiue & nutritiue partis. Et potentie que sunt harū operationum principia sunt in cōiuncto. vt in subiecto. & non in anima sola. Unde phs in li. de som. & vigi. dicit q3 sentire non est proprium anime neq3 corporis sed coniuncti. Dicuntur autem potentie esse anime nō sicut subiecti s3 sicut principij. q2 per animam cōiunctū h3 q3 tales operationes possit operari. Fluunt ergo oēs potētie etiā sensitiue & vegetatiue ab essētia anime sicut a principio. Sunt. n. quedā ꝓprietates naturales eius: sed subiectum est cā ꝓpriorum accidentium vn̄ & ponitur subiectū in diffinitione accidentis. ¶ Notādū etiam q3 omnis actio ꝓcedit ab aliqua potentia & ē circa aliquod obiectum seu materiam. potentia enim s̄m id qd̄ est potentia ordinatur ad actū & diuersificat̄ s̄m diuersam rōnē actus. & act⁹ diuersificat̄ s̄m diuersam rōnē obiecti. Q2. n. aliud est color inquātū obiectū visus aliud sonus inquātum obiectū audit⁹. Jō diuersa omnino actio ē videre ab audire. & q2 diuersa rō actionis vtriusq3. ideo etiam potentie diuerse vnde procedunt illi actus. Potentia autē aut est actiua aut passiua. Actio autem est procedens a potentia actiua. alio modo se habet q̄3 procedens a passiua erga suum obiectum. Cōparatur enim obiectum ad actū potentie passiue sicut principium & causa mouēs. color. n. inquantum mouet visum est principium visionis. sic & intelligentia est potentia passiua. ad actum autem potentie actiue comparatur obiectum vt terminus & finis. sicut augmentatiue virtutis obiectum est quantum ad pfectū quod est finis augmenti ex his duobus actio recipit speciem scilicet ex principio vel fine seu termino & sic est necesse q3 potentie diuersificētur s̄m actus & obiecta.

¶ Quinq3 sunt genera .§. vi. potētiarū s̄m phm in. ij. de anima. v3 vegetatiuum. sensitiuū appetitiuū s̄m locū motiuū & intellectiuū. Pro cuius declaratiōe dicit. b. Tho. in. i. pte. q. lxxviij. ar. i. q3 genera potētiarū distinguunt̄ s̄m obiecta actuū ipsarū. quanto. n. potētia ē altior tāto obiectū vniuersalius respicit. Obiectū aūt opatōis aie triplici ordie pōt cōsiderari. alicui⁹. n. potētie aie obiectū ē solū corpus aie vnitū. Et h̄ gen⁹ potētiarū dr̄ vegetatiuū. nō. n. vegetatiua agit nisi in corpus cui vnit̄ aia. Est aliud genus potētiarū qd̄ respicit vniuersalius obiectū. s. oē corpus sensibile & nō solum corpus cui aia vnit̄. Est alterū genus potētiarū qd̄ adhuc respicit vniuersalius obiectū. s. nō solū corpus sensibile: s3 ēt oē ens. Et ex hoc patet qd̄ ista duo genera potētiarū hn̄t opatione nō solū respectu rei cōiūcte s3 ēt extrinsece rei respectu. Cū aūt opans oporteat aliquo mō cōiūgi suo obō. nec ē rē extrinsecā q̄ ē obiectū opatōis aie. scd̄m duplicē rōnē ad aiam cōpari. Uno mō s̄m q3 nata ē cōiūgi aie & in aia eē p suā similitudinē. Et quātū ad hoc sunt duo genera potētiarū. sensitiuū respectu obiecti min⁹ cōis qd̄ est corpus sensibile. & intellectiuū qd̄ est respectu obiecti cōmunissimi qd̄ est ens vl̄e: alio mō rē extrinsecā q̄ est obiectū opatōis cōparatur ad aiam s̄m q3 ipsa aia inclinat̄ & tendit in ipsam rē exteriorē. Et s̄m hāc opatione sunt duo genera potētiarū. vnū. s. appetitiuū s̄m qd̄ aia cōparat̄ ad rē extrinsecā vt ad finē q est primū in intētiōe. Et h̄ appetitus q dr̄ appetit⁹ aialis distinguit̄ ab appetitu naturali. Appetitus enim naturalis est inclinatio cuiuslibz rei ad aliquod ex natura sua. & sic naturali appetitu quelibet potentia desiderat sibi conueniēs sed appetitus animalis sequitur formā apprehensiuam & ad huius appetitum req̄r̄ spālis potentia anime & nō sufficit sola apprehensio. Ui sus enim naturaliter appetit visibile solum ad suum actum. s. ad videndum. animal autē appetit rem visam per appetitum non solum ad videndum sed etiam ad alios vsus. Aliud genus potentiarum est motiuum s̄m locum put scilicet anima comparat̄ ad rē exteriorē sicut ad terminū operatōis & motus. ad conseq̄ndū enim aliqd desideratū & intētū oē animal mouetur. & quāuis sensus appetitus sint principalia mouētia in animalibus perfectis nō tamē sensus & appetitus inquantum hmōi etiā sunt sufficientia ad mouendum. nisi superadderet̄ eis aliqua virtus. Nam in immobilibus animalibus est sensus & appetitus non tamen habent vim motiuam. hec autem vis motiua est non solum in appetitu & sensu vt in operante motum. Sed in ipsis partibus corporis. Ut sint abilia ad obediendum appetitui anime mouentis. hec. b. Tho.

Quinq3 sunt genera potentiarū

Triplex est ordo obiecti ad potētias

Appetitus naturalis distinguit̄ ab appetitu aiali

¶ Potentiarũ autem aie §. vij.

De vsu et exercitiõ bono potẽtiarũ anime

rõnalis cuz qnq sint genera sm phm in .ij. de
aia. et ois actio humana ab his pcedẽs. tũc bñ
agif et meritorie qñ ex gra in aia agif. vnde ps.
e. Aia mea illi viuet. s. vita gre. et semẽ meũ ser
uiet ipsi. semẽ spũale seu gñatio aie est quintu-
plex genus potẽtiarũ que fluunt. et sic gñanf ab
aia. Que tunc seruiũt deo. cũ aia viuit ei. s. ex
gra. Pñt et iste figurari per. v. talẽta tradita a
dño suo suo. Matth. xxv. que tũc duplicãtur.
Uñ talis intrat in gaudiũ dñi cũ. s. qs exercet
nõ solũ istinctu humano rõnis vt phi. sed etiã
diuina illustratiõe gre vt sancti. Nec põt ista
expositio incongrua reputari. qr dissuta est ab
his que sequunf in illa pabola. i. nõ corrñdet
eis. nam subdif de duob' talẽtis. aut vno tñ.
aliis datis. Certũ est aũt q oẽs hoies hñt pdi
ctas oẽs potẽtias. Dicit. n. b. Tho. sup Cã. in
plogo. q illud hz locũ in expõne lrali scriptu-
re. s. q opz q nõ sit dissuta. sed rñdeat pcedẽti-
bus et seqñtib'. hoc aũt nõ reqritur in expõne
De potentia motia. morali scripture. vt pz in expõnibus doctõ. Dz
ergo qs opari sm potẽtiã motiuã ex gratia eũ
do ad tẽplũ vt xpũs et apli Act. iiij. Nõ autez ad
Ps. cxlv. theatruz vel spectaculũ. tales. n. debẽt puniri
de pse. di. j. in die. Debet moueri ad indulgẽ
tias et laudes diuinas ps. Lau. a. m. do. tc. qui
ppiciaf oibus iniqtatib' tuis per indulgẽtias
quo ad penã p laudẽ pfessiõis quo ad culpaz.
Nõ aũt dz ire ad choreas. ibi. n. amputatur fi
gurate caput Jo. baptiste Mar. vj. qui interp
taf in quo est gra. Dz moueri et opari adiuuã
dũ primos. vt Thobias. qui discurrebat p ci-
uitates visitãdo. pfortãdo captiuos. vestiẽdo
nudos sepeliẽdo et hmõi. Et vt Paulus qui la
borabat manib' suis ad puidẽdũ sibi et suis. nõ
aũt discurrẽdo cuz malis ad iniqtatẽ de qbus
Sal. Prouer. j. Pedes eox ad malũ currũt. et
sicut aia laborãtis laborat sibi. ¶ Uegetatiua
Uegetatiua. bñ vti dz. vz cibis et potib' qui deseruiunt nutri
tiue et augmẽtatiue vtendo ad necessitatẽ non
voluptatẽ. Nam et Helyas carnes comedit. et
dauid aquam pcupitã. s. de cisterna bethleez
effudit. s. non bibẽdo. di. xlj. delitie. Uenerís
aũt actibus qui deseruiũt generatiue pcise cuz
cõiuge sua et nõ aliter ad plem pcreandaz. vel
dbiti redditõez nõ ad libidinẽ explẽdã. xxxiij
q. iiij. vir cum ppria ibi. tunc enim cũ glo. sua.
De sensitiua. ¶ Cũ sensitiua bñ qs cõmertiaf cũ sensus exte
riores visum auditũ et alios sub disciplina cu
stodit rõnis. nõ eos exercẽs ad curiositatez vt
ille qui dixit Juga boum emi qnq et eo pba-
re illa. Luc. xiiij. s. per curiositatẽ passiones in-
De intellectiua sup appetit' sensitiui mortificat a vitiis. ¶ Ta
lentũ intellectiue duplicaf cum qs ipm appli
cat ad cõsiderãda spũalia et diuina. ad intelli
gendum sacra eloqa. qr vt dicitur di. xxxviij.
Sicut stellas celi nõ extinguit nox. ita mẽtes
fidelium inherẽtes sacre scripture firmamẽto
nõ obscurat mũdana iniqtas. Quod faciebat
beata virgo Maria cui dixit Simeon. Tuam
ipsius aiam pertrãsibit gladius Lu. ij. qd ex- Eph. vj.
ponit Amb. de gladio spũali qd sm aplm est
vbum dei. qd in scripturis positũ valde trãsi
uit per aiam. i. itellectũ et mentez virginis pfe
rendo scripturas ad inuicem de eo. ¶ Talen
tum aũt appetitiue augef dum qs affectũ ha De appetitiua
bet ad deũ. exẽplo Esa. dicentis. Aia mea de
siderauit te in nocte. et spiritu meo in pcordiis Esa. xxvj.
meis vel vera amicitia charitatis afficif ad p-
ximum. vñ de dauid dicitur. j. regum. xviij. q
anima eius cõglutinata est cuz anima ionate
scilicet affectu amicitie et charitatis. Diligere
enim et desiderare deum et salutem primi est
actus voluntatis. et vt passionis appetitus sen
sitiui refrenat rõne. ¶ Siquis autem vellet to Quich sunt bona nob a deo tradita
tam istam parabolã exponere de bonis nobis
a deo traditis. Tunc põt dici q. v. talẽta sunt
qnq genera bonoxũ circa que versanf opatio
nes nostre. que omnes procedunt a potentiis
ipsius anime. Et pmum talentum est bonum
nature datũ ad exercendum. Math. xx. Quid
hic stat(is) tota die ociosi. ite et vos in vineã meaz
idest animam ad laborandum. Et figuraf per
talentũ eneũ. ¶ Scdm est bonum gratie col-
latum ad augẽduz. ij. Cor. vj. Hortamur vos
ne in vacuũ gratiaz dei recipia. puer. iiij. Ju
stoxũ semita quasi lux splendẽs crescit tc. Et fi
guratur per talẽtum aureum qr sicut aurũ ex
cedit oia metalla. ita gratia omnia humana.
¶ Tertiũ est bonũ sciẽtie datũ ad docẽdum.
Math. vlt. Docete oẽs gentes. Sap. vij. dz de
ea sine inuidia cõico et honestatẽ illi' nõ abscon
do. Et figuraf per talẽtum argẽteum de quo
Ps. Eloquia dñi casta argẽtũ tc. ¶ Quartuz Ps. xj.
est bonum potẽtie datum ad defendẽdũ se et
alios. Esa. j. Subuenite oppresso. iudicate pu
pillo. defendite viduam. xxiij. q. iij. Qui potest
obuiare. Et in. c. se. Et figuraf per talẽtuz fer
ri. qr ferrũ sua potẽtia et vigore domat alia me
talla efficaciter. ¶ Quintuz est bonũ opulẽtie
datum ad subueniendũ. Lu. xj. Qd super est
date elemosynaz et oia mũda sunt vobis. Et fi
guratur per talentũ plumbeũ. De quo zach. v.
qr plũbum vilius est et grauius aliis metallis
ita tpalia sunt vilia et grauia. Aliq do ex pcedẽ
tis tñ duo talẽta habuerũt. s. bonũ nature et
gratie alii tãtum vnum. s. bonũ nature. nec ta
lis excusaf si nõ exercet hec in catholicon.

¶ De ordine ipsarum .§. viij.

De or- potētiaꝝ adinuicē. vid̄e. b. Tho. i. pte. q. lxxvij.
dine po- ar. iiij. q cū vna sit aia, potētia aūt plures ordi
tētiarū ne vo quodā ab vno in multitudinē ꝓcedat ne
aie ad cesse est īter potētias ordinē ponē ſm depēdē
inuicē. tiā vni⁹ ab alterā. Quātū ad ordinē nāe put ꝑ
fecta nāliter priora sūt imꝑfectis. sic potētie itel
lectiue sunt priores sensitiuis. vn̄ dirigūt eas ꝛ
īparāt eis. Et silr potētie sensitiue sūt priores po
tētijs nutritiue aie. Scdꝫ vo gn̄atiōis ordinē
ꝛ tpis eo ꝯuerso se hn̄t. Nā potētie aie nutriti
ue sunt priores potētijs aie sensitiue in via gn̄a
tiōis. ꝛ eaꝝ actiōes corpus ꝑparāt. Silr ēt de
potētijs itellectiuis respectu sensitiuaꝝ. Cum
aūt potētie cognoscant per act⁹ sicut act⁹ vni⁹
potētie cātur ab alio. et actus fantasie ab actu
sensus. sic vna potētia cātur ab alia. q̄uis enim
oēs potētie fluāt seu ꝓcedūt ab essentia aie. or
dine tn̄ quodā vt vna ꝓcedat ab aia imediate.
mediāte alia. ꝛ hmōi. Et si dicat q potētia q̄li
bet aie est accidēs. si vna potētia ꝓcederet ab
alia. tūc accn̄tis sbm eēt accn̄s. qd eē nō pōt.
Rn̄det. b. Tho. q accn̄s per se nō pōt eē sbm
accn̄tis. sed vnū accn̄s per prius recipit in sba q̄
aliud sicut prius q̄titas q̄ q̄litas. Et hoc mō dr
accn̄s vnum eē sbm alteri⁹. vt superficies coloris
inq̄tū sba. vno accn̄te mediāte recipit aliud ꝛ
silr de potētijs aie. ¶ De his aūt gnaꝫ gn̄ib⁹ po
De sbie- tētiaꝝ q̄uis oēs hēant pn^m ab aia. tn̄ q̄dā sunt
cto po- que solū sunt in aia vt in sbto. vt itellect⁹ ꝛ vo-
tētiaꝝ. luntas. Et has necesse est remanē etiā destru
cto corpe. cū sbm eaꝝ. i. aia remaneat imorta-
lis. Quedā sūt in ꝯiūcto vt in sbto sicut oēs po
tētie nutritiue: sensitiue: ꝛ motiue. ¶ Et qꝛ de
structo sbto nō pōt accn̄s remanē. ideo corru
pto ꝯiūcto. i. homine nō remanēt ille potētie
actu. sed tn̄ vtute. sicut in pncipio vel radice.
¶ Et si obijciat q in li. de spū ꝛ aia. dr q aia re
cedit a corpe trahēs secū sensum. ꝛ imaginatio
nē. rōnē ꝛ itellectū. irascibilitatē ꝛ ꝯcupiscibi
tatē. Rn̄det. b. Tho. q liber ille nō hꝫ auctori
tatē. vn̄ qd ibi scriptū est. ea facilitate ꝯtēnitur
qua pbat. Uel pōt dici q aia trahat secum has
potētias nō actu. sed virtute. Si ēt obijciat qꝛ
Luc. xvi. fuit dictū diuiti. Recordare qꝛ rece
pisti ꝛc. memoria aūt est potētia sensitiua. Rn̄
dit. b. Tho. q memoria ibi accipit eo mō quo
Aug⁹. ponit memoriā in mente put. i. est ptis
intellectiue nō put est potentia ptis sensitiue.

¶ Capl'm. ij. de potētia vegetatiua ꝛ sensitiua.

Tres sunt potētie vegetatiue.

Egatiua distinguitur in tres ptes siue potentias. s. nutritiuū: augmētatiuum: ꝛ gn̄atiuū. Vn̄ in. ij. de aia. dicit phs q opa hui⁹ aie sunt gn̄are alimēto vti. ꝛ augē. Pro huius declaratione dicit. b. Tho. in. i. pte. q. lxxviij. ar. ij. q vegetatiuū habet pro obiecto corpus ipm viuens per animā. Ad qd triplex opatio aie est necessaria. Una per quā esse acqrat. Et ad hoc ordinat potētia generatiua. Alia per quā corpus viuēs acqrat debitā q̄titatē. ꝛ ad hoc ordinat vis augmētatiua. Alia per quam corpus viuētis saluat ꝛ in esse ꝛ in debita q̄ti-
tate. ꝛ ad hoc ordinat vis nutritiua. Est tn̄ q̄- Differētia haꝝ trium.
dam differētia attēdēda iter has potētias. nā
nutritiua ꝛ augmētatiua hn̄t suū effectū in eo
in quo sunt: qꝛ ipꝫ corpus vnitū aie augeṫ ꝛ cō
seruat per vim augmētatiuā ꝛ nutritiuā in ea-
dē aia exn̄tem. Sed vis generatiua hꝫ effectum
suū: nō in eodē corpore sed in alio. qꝛ nil ē ge-
neratiuū suijpsius. ꝛ iō vis generatiua appro-
pinquat quodāmodo ad dignitatē aie sensiti-
ue que hꝫ opationes in res exteriores. Et sic i
his pfectior est generatiua. Est enim rei pfecte
facere alterā q̄lis est ipsa. ei aūt deseruiūt nu-
tritiua ꝛ augmētatiua, augmētatiue vo nutri
tiua. Dicit aūt nutritiua deseruire generatiue
potētie. ſm. b. Tho. in. i. pte. q. viii. qꝛ illud qd
est ꝯuersum per virtutē nutritiuā ex alimento
anteq̄ ꝯuertat in sbam mēbroꝝ accipitur a vir
tute generatiua vt semē. Et huius signū ponit
phs qꝛ aialia magni corpis que indigēt mul-
to nutrimēto sunt pauci seminis ſm q̄titatem
corporis sui ꝛ pauci generationis vt patet i ele
phāte. Silr hoies pingues sunt pauci seminis
pp eādem cām. Et ꝑpter hāc cām in pueris nō
est semē qꝛ supfluū nutrimēti in augmētū con
uertit. ꝛ iō nō pn̄t generare. ꝛ sic superfluū ali
mēti est semē ſꝫ phm in li. de genera. aialium.
¶ Sciēdū ēt ſꝫ. b. Tho. vbi. s. q alimentū ex
cibo ꝛ potu vere ꝯuertit in spēm humane natu
re inq̄tum vere accipit speciem carnis ꝛ ossis,
ꝛ huiusmodi partiū. ꝛ hoc est qd phs dicit i. ij.
de aia q alimētū nutrit inq̄tum est potētia ca
ro. ¶ Qd aūt dn̄s dicit Math. xv. Omne qd i
trat in os in vētrem vadit ꝛ in secessum emitti
tur. nō sic intelligēdum est q oē. i. totum qd in
trat in os emittat per secessum: sed qꝛ de omni
cibo aliquid in parū per secessum emittitur ꝛ
quia virtus ois in corpore passibili per ꝯtinuā
actionē debilitat qꝛ huiusmodi agētia etiam
patiuntur. Ideo virtus ꝯuersiua alimēti in na
turam corpis aialis: In pncipio qdem est tam
fortis vt possit ꝯuertere nō solum q̄tū sufficit
ad restaurationem deperditi sed etiam ad aug
mētum. Postea vo nō pōt cōuertere. nisi q̄tum
sufficit ad restaurationem deperditi ꝛ tūc ces
sat augmētum. Demum nec hoc pōt ꝛ tunc fit
diminutio. Deinde deficiente hac virtute tota
liter deficit animal. sicut virtus vini cōuerten
tis aquā mixtā paulatim per admixtionē aque
debilitat. et tādē totum fiat aquosum vt phus

exēplificat. Qđ aūt aliq dicūt q alimētum nō
ꝯuertit in virtutē humane nāe. sed accipit ali
mētū vt qđdā fomētū. s. vt resistat actiōi calo
ris nālis. ne ꝯsumat humidū nāle. sicut plūbū
vl stagnū adiūgit argēto ne ꝯsumat per ignē.
Sed illa mā que in pᵒ hoīe forme humane fuit
fīta in seipsa multiplicat. Et hoc mō multitu
do humanoꝝ corpoꝝ a corpe primi hoīs deri
uat. Totū hoc reprobat. b. Tho. ibi ꝑ multas
rationes probans q vere conuertitur alimē-
tum in naturam hominis.

¶ De potentia sensitiua hec §. j.

De qn-
q sensi
bᵒ exte
riorībᵒ

est duplex vz exterior ꝛ interior. Exterior dici
tur que hꝫ organa in qbᵒ ē affixa exteriᵒ visib i
lia. Ista aūt subdistinguit in qnq sensus ex te
riores. s. visum auditū odoratū gustū ꝛ tactū.
vt ponit phs in. ij. de aīa. Pro cuiᵒ declaratio
ne. dicit. b. Tho. in. j. pte. q. lxxviij. ar. ij. q ra
tio numeri ꝛ distinctiōis exterioꝝ sensuū acci
piēda est ƀm id qđ ꝓprie ꝛ per se ad sensuz pti
net. Est aūt sensus potentia passiuā que nata
est imutari ab exteriori sensibili. exterius ergo
imutatiuuz est qđ ꝓpe ꝛ per se a sensu pcipit ꝛ
ƀm eiᵒ diuersitatē potētie distinguunt. Est au

Duplex
est imu
tatio.

tē duplex imutatio. Una nālis ꝛ alia spūalis.
Nālis qdē ƀm q forma imutātis recipit imu-
tato ƀm esse nāle. sicut calor in calefacto. Spi
ritualis ƀm q forma imutātis recipit imutato
ƀm eē spūale. vt forma coloris in pupilla que
nō fit per hoc colorata. Ad opationē aūt sen-
sus reqrit imutatio spūalis per quā intētio for
me sensibilis fiat in organo sensus. Sed in q-
busdā sensibᵒ inuenit immutatio spūalis tm̄. si
cut in visu. In qbusdā aūt cū imutatione spi
rituali etiā imutatio nālis. Et hoc vel ex pte
obiecti tm̄ vel etiā ex pte organi. ex pte aūt ob
iecti inuenit imutatio nālis ƀm locū. vt in so
no qui est obm auditᵒ. Nā sonus ex pcussione
cātur ꝛ aeris cōmotione. Scđm alterationes
vo in odore qui est obꝫ olfactᵒ. Oportet. n. per
calidū aliquo mō alterari corpus ad hoc q spi
ret odorē. Ex pte aūt organi est imutatio nā-
lis in tactu ꝛ gustu. Nā ꝛ manus tāgēs calida
calescit: ꝛ lingua humectat per hūiditatē sa-
poꝝ. Organū vo olfactᵒ ꝛ auditᵒ nulla nāli im
mutatiōe imutat in sentiēdo nisi per accidēs.
Visus aūt est maxime spūalis qꝛ est absq aliq̄
imutatiōe nāli organi vel obiecti ꝛ pfectior in
ter oēs sensus ꝛ color. ꝛ post hūc auditᵒ. deide
olfactᵒ. tactᵒ aūt ꝛ gustᵒ sunt maxime nāles.
Et inde est q aliꝫ tres sensus nō fiūt p mediū
ꝯiunctū. ne aliqua nālis trāsmutatio ptingat

triplex
est sensi
bile.

ad organuz. vt accidit in his duobᵒ sensibus.
¶ Est aūt triplex sensibile obm. s. ꝓpriū cōe. et
per accñs. Sensibile ꝓpriuz est. qđ pmo ꝛ per
se imutat sensuz: vt color: visum: sonᵒ auditū ꝛ
hmōi. Sensibile cōe est q non pmo ꝛ p se mo
uet sensuz. sed rōne sensibilis qualitatis existē
tis in eo. vt supficies ratiōe coloris est ꝛ hmōi.
Sensibile. vo per accidens qđ nō facit aliquā
diuersitatem immutatione sensus.
¶ Capl̄m. iij. de singulis qnq sensibilis.

De visione corporali quo-
modo fiat. Plato. ꝛ Empedo-
cles opinati sunt q modus vidē-
di fieret extramittēdo radios ab
oculis nō intus suscipiēdo sicut est vitas. Qđ

Quō fi
at visio

ꝓbabāt hac rōne. Si visio pficeret suscipiēdo
intus. tūc nō eēt necesse vt qn aliqs acute vel
let videre. nisi q apiret oculos. ꝛ quātomagis
apiret tātomagis videret formā. Sed ꝯtrium
apparet. ꝛ hoc tenet Arestō. qꝛ qn aliqs vulte
acute vidē magis ꝯstringit palpebras ꝛ artas
oculoꝫ. ita q ille conatᵒ designat aliqd a se ei
cere ꝛ emittē ꝛ nō recipe. Sꝫ q ista opinio sit
falsa ꝛ īpossibilis. s. q visio fit ex mittēdo. ita q
lux pyramidalis egrediat a visione vt dicūt il
li. ostēdit per hoc q lux nō pōt egredi a visu ni
si q̄tuor modis. Primo qꝛ aut lux erit ꝯtinua
ta cum vidēte ꝛ cuꝫ tota re visa ꝯiūcta. Scđo
aut lux in visione ꝯiūgit cū tota re visa ꝛ sepa-
rat tota a vidēte. Tertio aut lux egrediēs nō
est ꝯiūcta cū tota re visa. ꝫ cū aliqua pte eiᵒ.
Quarto aut lux pficiens visione separatur ab
vtroq. s. re visa ꝛ vidēte. ¶ Et pmū qdē eē non
pōt. s. q lux egrediēs ꝯtinuet cum tota re visa
ꝛ vidēte. huiᵒ ratio est. qꝛ cū videamᵒ astra celi
seqret q lux egrediēs extēderet vsq ad astra
celi q est īpossibile cū egredi nō sit nisi corpoꝝ
lux aūt non est corpus. ¶ Scđm etiā. s. q tota
lux separet a vidente ꝛ ꝯiūgat cū re visa q esse
non pōt. qꝛ quod nō contingit videntē nō vi
det. Unde hoc simile esset ac siqs sentiēdo tā-
gat manu abscisa. ¶ Tertiū scilꝫ q lux cōiunga
tur cum aliqua parte rei vise. Hoc non potest
esse. qꝛ tūc nulla res videretur ƀm se totā. sed
pro parte que a luce tāgitur. ¶ Quartuz scilꝫ
q lux egrediēs nō cōtinuetur nec cum re visa
nec cum vidēte. sed ab vtroq separaret. Hoc
etiam nō potest esse. qꝛ si lux nō cōtinuat cuꝫ
vidente nō videbit. Si nō cōtinuatur cum re
visa nō videbit. Sic ergo ī vanū ponitur lucē
egredi a visu. ¶ Ad rationē aūt pdicte opinio
nis cum. s. dicit q volēs videre acute nō apit
oculos sed potius ꝯstringit. Rñdet hoc nō fit
q lux ex pīnatur vel emittat a visu. sed potius
vt cristallinū humor vniat ac virtus visiua et
adiuuet ꝛ ꝯfortetur. qꝛ virtus vnita est fortior
diuisa. Unde natura ordinauit cilia eminen-
tia ꝛ grossa ꝛ nigra vt adiuuēt visum. ne ꝯsum

dat disgregatus a luce vel lumine exteriori. Cui⁹ signũ est ꝙ cũ aliqs vult vidẽ subtilr ⁊ acute.obũbrat visuz.vt per vmbram virtus visiua ꝯgregeẽ.Alb.⁊ Tho.in cõmẽ.super ii.de aia.

¶ Fit ergo visio per re- §.j.

Quatuor requiruntur ad visionẽ corporalẽ.

ceptionẽ ẽm Aresto.non per emissionẽ radiorũ ab oculis. Ad quam visionẽ corporalẽ necesse est quatuor per ordinẽ cõcurrere. Et primum est color in obiecto visus.color eniz mouet dyaphanũ ad sui susceptionem qui motus nõ est localis.sed motus alterationis.que alteratio est motus ad formam que est qualitas rei vise. Ubi sciendũ ꝙ color in corpore colorato.est qualitas cõpleta in suo naturali.immediate autez est qualitas in cõpleta ẽm esse rationale. Secũduz qđ requiritur ad visionem.est dyaphanũ.idest aliquod corpus perspicuũ puta.vitrũ aqua vel aer.quia si inter visibile ⁊ visum non esset mediũ transparẽs.sed vacuum. cum in vacuo nõ possit esse cõtactus.tunc visibile non immutaret:⁊ visus nõ immutaret. Tertiũ quod requirit est lumẽ quod lumẽ est necessariũ nõ quidẽ ex parte coloris qui de se est visibilis.sed ex parte dyaphani. Naz color cum sit lux obscurata ex admixtione corporis opaci.non mouet dyaphanuz perfecte.⁊ in vltima dispositione.sed lumen in vltima dispositione facit dyaphanum receptiuum coloris. Quartũ quod requirit est potẽtia sensitiua simul cũ organo.potẽtia enim sensitiua est pncipiũ visionis.que potẽtia exercet per corpus. ⁊ est iuxta cerebrum interius vbi cõiungũtur duo nerui ex oculis procedẽtes. Organũ etiã requirũt.idest oculus quod nõ debet esse igneum nec aereuz.sed aqueuz.ẽm Arestotel. Et hoc ratione perspicuitatis.nõ ẽm ꝙ aqua.perspicuuz enim aqueum ⁊ magis cõseruat ꝙ aer ⁊ magis representat Tho.⁊ Alber.in comento de aia. De quinqꝫ sensibus corporis. ¶ Hi figurãtur per quinqꝫ porticus piscine.de quibus dicitur Joã.v. In his iacebat multitudo magna languẽtium. Aqua piscine significat mollẽ ⁊ fluidam carnem circa quam sunt quinqꝫ sensus. Uel melius. Piscina in qua lauabantur:oues sacrificãde ⁊ deo offerẽde propter quod dicebatur ꝓbatica a probaton hebraice quod est ouis latine.⁊ significat penitẽtiã in qua lauantur a sordibus spũalibus aiarũ oues christi. Quinqꝫ porticus circa eã sunt quinqꝫ sensus principia peccatoꝝ. In his iacet qui infirmus est per peccatũ qescẽs in huiusmodi sensationibus ⁊ que sequũtur ex eis. Ex his oportet exire qui vult sanari ⁊ itrare in piscinã penitẽtie:⁊ hoc post motionem aque ab angelo.i.post ꝑdicatoris vel sacerdotis admonitionẽ.vel angeli instigationem.aut vel inspirationẽ.virtute autẽ crucis que ibi dicitur fuisse tunc abscondita.sanatur vnus tm̃.idest qui in vnitate fidei ⁊ charitatis penitentiam agit.⁊ qui prior.i.qui habet sollicitudinez.i. diligentiã ad hoc. Hi etiã figurãtur per qnqꝫ reges in terra ꝓmissionis quos cruci affigi p̃cepit Jos. Hi enim sensus vsurpãt sibi dñium super aiam.sed christus iesus iubet cruce modestie ⁊ austeritatis mortificari.vt exponit Orige.super penta. Unde christus Luc.xiiij. Qui non accipit crucem suam ⁊c̃.

Quinqꝫ sensus sũt qn. porticus.

¶ In porticu ergo visus iacet §.ij.

Uisus inducit lasciuiam.

multitudo lãguẽtiũ spũali multiplr.qꝛ sicẽ nobilior sensus ita piculosior. Et precipue. Ex lepra lasciuie. Ex ydropisi auaritie. Ex cecitate inuidẽtie. Uisus si nõ refrenat multũ iducit ad lasciuiã ⁊ luxuriã. Uñ Tren.iij.vi. Oculus me⁹ depdat⁹ est aiam meã in cũctis filiabus vrbis mee. In hui⁹ exm̃ ⁊ figurã Dyna que ⁊ egressa est de domo vt videret mulieres ⁊c̃.rapta ⁊ violata est a sychen. Geñ.xxxiiij. Uñ Aug⁹. Nec dicatis vos hẽre aios pudicos si hẽatis oculos ipudicos. Quintilian⁹. Oculi sũt tota luxuria nr̃a.hi nos in oĩa quotidie vitia pcipitãt. Narrat iõ quosdã phos vt totã cogitationẽ ad mẽtis puritatẽ cogerẽt sibi oclos eruisse. Et qꝫuis nõ bñfecerint tñ cognouerũt qꝫtuz malũ sequat ex vsu inordinato visus.qđ.n.xp̃s ait. Matth. xviij. Si oculus tuus dexter scãdalizat te erue eũ ⁊c̃. Nõ itelligit mãli extractiõe qđ phibet. ß de spũali vz ꝙ si aspect⁹ alicui⁹ vel inducit hominẽ ad ruinã.puta fornicationez.dz subtrahẽ nõ oculũ ß actũ.i.nõ aspicẽ. Moralr aũt oclus dexter est stat⁹ speculatiuus ⁊ ɔtẽplatiu⁹. Quẽ siqs videt inducẽ ad ruinã.vel pp dubia fidei vl' supbiã ⁊ hmõi abutẽdo.dz dimittẽ ⁊ tradẽ se actiuis. ¶ Infirmat qs ex visu ydropisi auaritie.sicut.n.ydropic⁹ non põt saciari potu sic nec cupidus pecunia. Eccl.xiiij. Insaciabilis est ocls cupidi nõ saciabit donec ɔsumat arefaciẽs aias suã. pš. Tabescẽ fecisti sicut araneã aiaz ei⁹.s.cupidi.i.tu de⁹ pmisisti deficẽ ⁊ ɔsumi sicut aranea se euiscerat faciendo telas ad capiẽdas muscas.ita auarus ad excogitãdas malitias ⁊ fraudes. Aspect⁹ ergo rex inducit cupiditatẽ cap.sicut achã vidẽs regulã aureã ⁊ clamidẽ coccineã furat⁹ est ea. Josue.vij.c. Adauget visus inuidiã. Uidẽs.n.aliqs ꝓspitatẽ ⁊ excellẽtiã alteri⁹ cui nõ efficit:affligit:inuidet vidẽ nõ põt. Eccl.xiiij. Nec est ocls inuidi ⁊ auertẽs faciẽ despicit aias suã. Uñ saluator i pabola vince dixit vni ex murmurantib⁹. An oculus tuus nequã est:qꝛ ego bon⁹ suz Matth. xx. Sic filii Jacob vidẽtes ꝙ Joseph a patre

ps.xxxviij.

plus alijs amaretur inuidebant ei. ꝛ ꝓpter hoc vendiderant ysmahelitis. Gen. xxxvij.

¶ In porticu auditus iacet §. iij.

alia multitudo īfirmoꝝ spūalr ꝛ ꝓcipue inducit. Iracūdie feritatē. Erroris falsitatē. Mētis vanitatē. Cum qs. n. audit que sibi nō placent turbat. Unde pharisei auditis verbis xpi scandalizati sūt iniuste tñ. Matth. xv. Herodes audiēs de natiuitate noui regis turbat⁹ est. Mat thei. ij. Uñ ꝛ chylo vn⁹ de septē sapiētib⁹ mūdi. ne maledicas inqt ꝓximis. audiens. n. vñ ꝛ tu tristeris. ps. Dñe libera aīam meā a labijs iniquis ꝛ a lingua dolosa. ne. s. audiā ea ꝛ ex hoc vt ex ꝯtumelijs ꝛ hmōi irascar. Audit⁹ cū īdif ferēter adhibet inducit multos errores dū. s. credit qđ audit ꝛ dī per ꝑtialitatū dissemina tores vel detractores. ij. Thimo. iiij. Sanam doctrinā nō sustinebūt ꝓruriētes aurib⁹. sed a bitate qdē auditū auerterēt. ad fabulas autē ꝯuertent. Esa. xxx. Loqmini nob placētia ꝛ audietis ꝛc. Eua qr audiuit serpentē loqntē inimicā dei. facilr credidit ꝛ ruit. nō solū reus est q malū de alio ꝓfert. ſȝ etiā qui aurē cito criminib⁹ ꝓbet. xj. q. iij. ¶ Inducit vanitatē. qr cum qs laudari se audit inde supbit vel gliat sicut herodes agrippa. qr libenter audiebat a ꝑplo laudes dei sibi dari ꝑcussus ab angelo fuit. ita vt scaturiret corpus ei⁹. Act. xij. Audiēdo ēt ociosa ꝛ inutilia. mens efficit vana ꝛ indeuota tpe orōnis ꝛ curiosa. Unde de atheniēsib⁹ curiosis dicit. q ad nihil aliud vacabant nisi vt audirent vel dicerent aliquid noui.

¶ In porticu odorat⁹ mul §. iiij.

titudo ꝛ magna iacet īfirmātiū spūalr p diuersa pctā. Inuenit in eo crudelitas. Exercetur multa gulositas. Procurat carnalis suauitas. ps. Longe fecisti. i. ꝑmisisti fieri notos meos a me. posuerūt me abōiationē sibi. s. pp īfirmitatē passaꝫ. Martha etiā dixit xpo. qñ iussit tolli lapidē a monumēto. Dñe iā fetet. qdriduanus eni est. Io. xi. Et sic videbat crudelis germano resuscitādo. ne narib⁹ sentiret fetorē. Multi pp hoc abominant paupes ꝛ crudeles sunt ꝓpter sudores ꝛ fetores coꝝ. nec visitāt infirmos: īcarceratos: mortuos: nec recipiūt peregrinos. sicut diues lazaruꝫ in domo noluit recipe vlcerosuꝫ qui sepult⁹ est in iferno. ꝛ ꝓpter hmōi crudelitatem dicet multis. Ite maledicti ꝛc. ¶ Multi qrūt sentire varios odores ꝛ ex his inardescit vitiū gule. Dicit Hier. q vultur ꝛ aqla odorant trāsmarina cadauera ꝛ ad huiusmodi escā ꝯgregant diu volando. sic gulosi sentiētes odorē alicui⁹ cibi multū discurrūt ꝛ laborāt ad illū hn̄dū qtūcūq ēt eēt imūdū ꝛ nociuū. Uñ ꝛ Iosephus narrat in li. de bello iudaico. q hierosolyma obsessa a Tito filio Uespesiani. qdē sentiētes odorem carnis assate qui discurrebāt per ciuitatē intrauerūt domū vidue ꝛ inuenerūt filiū eius pre fame assatū ꝛ iam in pte comestū. Et in figuraꝫ ꝓdicta aialia. s. vultur ꝛ aquila in odore sequunt ꝛ comedūt cadauera immūda declarant. Querit a multis odoꝝ ꝓpter ipsam delectationē talis sensus. ꝛ si fieret ad ꝯfortādum cor in infirmitate nō esset malū. Iuxta illud vnguēto. i. varijs odoribus delectat cor ꝛ bonis amici cōsilijs aia dulcorat. Prouer. xxvij. Sed cū fit ad voluptatē ꝛ vanitatē vt alijs redoleat multuꝫ displicet deo. ꝛ cōtra hmōi dicit cōminando dñs per Esa. iij. ca. Erit pro suaui odore fetor pro zona funiculis. pro crispanti crine caluitium ꝛc. Et ibi etiā reprehendunt olfactoriola.

¶ In porticu gust⁹ iacet alia §. v.

multitudo languentiū spūaliter. nam inducit plura mala per abusum rōnis. Est enim obfuscatiuus. Ariditatis inductiuus. Uite vtriusq destructiuus. Iob. vi. Que prius nolebat tāgere aīa mea nūc pre angustia cibi mei facti sūt idest que prius ꝫm iudiciū rōnis disposueraꝫ nō sumere cibaria gustādo. cum angustia ꝛ remorsu cōsciētie indifferenter sumit etiā ad voluptatē. Gustus enim cuꝫ delectat sensualitatem obfuscat rationē. vt quasi videat recte facere que ex gule sumit appetitu. Greg. in moral. In ipso esu dum furtim gula surrepit. edēti delectatio permiscet. Unde plerūq contingit vt refectionē corporis quā salutis cā cepimus causa voluptatis expleamus. Exempluꝫ in Noe ꝛ Loth gustu dulcedinis vini ebrijs factis. Est ariditatis mentalis inductiuus. Sicut eniꝫ gustata suauitate spūs. desipit ois caro ꝫm Bernar. Ita ecōuerso gustata suauitate cibi ex gula. desipiunt spūalia. ps. Oēm escā abominata est aia illoꝝ. Unde dicebant. Aia nostra nau. su. ci. isto leuis. s. manne. qđ signat spūalia. ¶ Destruit vitā corporalē ꝛ spiritualē gustus immoderate vsus. Eccle. xxxvij. ꝓpter crapulā multi perierūt mēte ꝛ corpore. Hinc ꝛ Cris. Excessus ciboꝝ cōsumit ꝛ putrefacit corpus ꝛ egritudine diuturna macerat: ꝛ tūc demum morte crudeli cōsumit. de cōse. dist. v. nihil. Ad idem Inno. in li. de miseria hois dicit. Tam est breuis gule voluptas vt spacio loci vix sit quatuor digitoꝝ. Spacio tpis vix sit quatuor momentoꝝ. Et dum auiditas nescit modū ꝛ voracitas excedit mēsuram. grauat stomachus: turbant sensus corporis: quasi equi sine rōne currentes. sic do aurige non retinent frena ꝛc. Loquit ibi de gustu. tā multa aialia capiuntur ad mortē per gustū vt pisces hamo

Per auditū sunt mala hec.

ps. 119.

que mala fiunt p odoratum.

ps. 87.

Gustus inducit plura mala.

ps. cvi.

Numeri xxi.

hamo adescato auca, mares ꝛ huiusmodi.

¶ In porticu tactus mul- .§.vj.

Per ta tiendo etiã iacet infirmorũ. Et iꝫ sit hic sensus
ctum ſ p totũ corpus precipue viget tñ in manibus.
unt tri ¶ Est luxurie perpetrationis.
plicia ¶ Est inimicie illationis.
mala. ¶ Est substantie ablationis.

Leuitis.v. Anima que tetigerit aliqd immundum rea est. Qui tetiger ꝑ picẽ inquinabitur ab ea. Ecc.xiii. Qui ingredit ad vxorẽ primi sui nõ erit mũdus cum tetigerit eã. i. Cor.vij. Bonũ est mulierem nõ tãgere. Est autem valde periculosus ois tactus ex libidine. ꝛ mortiferus extra matrimoniũ. Per manus enĩ in quib⁹ maxie viget tactus ledit. primus verberãdo, vulnerando, occidendo, ꝛ hmõi. Unde dñs per ps.
Ps.ciiij. Nolite tãgerere xpos meos. idest inũctos. Oẽs xpicole sunt in baptismo ꝛ cõfirmatiõe inũcti. pcipue tñ sacerdotes. Zach.ij. Qui vos tãgit. i. iniuriando. tãgit quasi pupillã ocli mei. Unquedaꝫ mlier pedissequa impatricis arriane. qꝫ tetigit Amb. p vestem temere dicẽs. vt descẽderet de sede sua ꝗcitius mortua est. Per manus autem fiũt furta rapie ꝛ multa mala opa iniustitia. vnde Esa.i. dr. Manus vestre plene sunt sanguine Esa.lij. Recedite ꝛ ide exite pollutũ nolite tangere. i. faciendo aliqd illicitũ. Si qs ergo aliqua hax infirmitatum grauat. descendat in piscinã pnie ꝛ virtute crucis salnabitur. Uñ in figuraꝫ xpus in cruce qnqꝫ vulnera sustinuit magna. i. in manibus ꝛ pedib⁹ ꝛ latere vt. s. vulnera nra q̃ xximus ꝛ gnqꝫ sensibus sanaret ꝛ ipsos sensus exemplo ꝛ meditatione cruce mortificemus. Ad Galat.v. Qui sunt xpi carnem suam crucifixerunt cum vicijs propterea anime dr Cañ.ij. Ueni colũba mea in foraminibus petre per meditationeꝫ plagarum manuuꝫ ꝛ pedum. In cauerna macerie. i. plaga lateris.

¶ De quinqꝫ sensibus .§.vij.

spũalibus quib⁹ sentitur deus dum qs bñ custodit sensus exteriores. Pro cuius declaratione sciendum. ꝙ anima nra figuratur p hierosolymã ßm doctores. dedi te ait dominus Hiere.i. vt ciuitatem munitam te. idest aiam tuam. ad munitioneꝫ ciuitatis vltra arma virtutum ꝛ victualia sacrorum eloquiorum quibus anima pascitur requiritur ꝛ custodia diligens portarum. Unde dominus Deuter. iiij. Custodi temetipsm ꝗtum. s. ad sensus exteriores ꝛ animam tuam. i. ꝗtum ad cogitationes interiores sollicite. Mors enim inquit propheta igressa est per fenestras nras. nec sufficeret custodia propria nisi adiungat gfe dei custodia.
Ps.cxx. quod ps. intelligens orabat dicẽs. Custodiat animam tuam dominus. dominus custodiat introitum tuum ꝛ exitum tuum. i. sensationes exteriores quibus similitudines rerum ingrediuntur ad animã: ꝛ exitum. i. interiores affectiones quibus anima quasi egreditur ad oppetitum rerum. Math.xv. Ex corde enim exeunt cogitationes male ꝛc. Dicitur autem hierosolima fuisse sex portis munita vt elici potest ex libro Neemie que signant sex portas anime scilicet sensuum. Nam cum in lingua ꝛ palato non solum sit gustus: sed etiam locutio p quam multa ꝛ bona ꝛ mala ingrediuntur ad animam. ideo ipsa loquela ponatur pro sexta porta. ¶ Prima igitur porta hierusalem dice De sex
bat porta fontis siloe. qꝛ ppe ibi erat fons siloe portis
vbi illuminat⁹ ẽ cec⁹. Joh.ix. Et signat visuꝫ. hierusa
Custodiẽda ẽ pͥmus porta oculorũ sic faciebat lem spi
Job dicẽs. Pepegi fed⁹ cũ oculis meis: vt nec ritualẽ
cogitarem quidem de virgine. Auerte oclos Job.xxi.
meos ait ps. ne videant vanitatem scilicet mu Ps.118.
lierum sicut videns Bersabeam concupiuit. Clauso autem isto ostio orat quis vere patrem suum in abscondito Math.vi. vt dicere valeat cum Jacob. Gen.xxxij. Uidi dominum facie ad faciem ꝛ sa. fac. est anima mea. Aperitur enim tunc oculus mentis per contemplationem sic saulus cum cecatus fuit exteri⁹ tũc Jesum videbat dicit Aug. quando cetera nõ videbat. ideo sancti communiter clausis sensibus habent visiões dei. ¶ Secunda porta hierusalem dicebatur porta vallis: quia in valle erat vel in vallem ducebat. Et signat portam discipline: idest auditus qui deseruit acquisitioni doctrine. in valle tamen humiliationis humiliter scilicet suscipiendo doctrinã ꝛ hec custodienda ẽ non audiendo detrectationes vel nociua alia. sicut Eua audiuit serpenteꝫ in dei iniuriam. Unde Eccĩ.xxviij. Sepe aures tuas spinis hoc clauso carnis ostio aperit ostium spiritus auditus anime. quo intelligũtur diuine locutiones ꝛ inspirationes ps. Audiaꝫ
quid loquatur in me dominus deus. Cañ.v. Ps.lxxxiiij.
Anima mea liquefacta est. vt dilectus locutus est. i. omni tarditate ꝛ frigiditate te deposita secuta est diuinas inspirationes cum ma
gno desiderio ps. In auditu auris obediuit Ps. 17
mihi vt Abraam in omnibus. ¶ Tertia dicebatur sterquilinij porta quia per eam stercora eijciebantur. ꝛ signat nares in quibuꝫ ẽ odoratus. vnde egrediuntur immundicie cerebri ꝛ sentiuntur fetores. ꝛ hec claudenda est reb⁹ mundanis. Non enim deus floribus ꝛ aromatibus odorem dedit ad vtendum voluptuose sed necessarie: ꝛ vt ex hoc assurgamus ad bonitatem eius cognoscendam: sentitur autem odor spiritualis ab eo qui sensus mortificat in

veritate per odoratu3 spūs qui est discretio boni ꝛ mali. sicut inter odorē ꝛ fetorē. Nā spūalia cōfortant vitia cōturbāt nasus tuus dicit de aīa Can. vij. sicut turris. i. est discretio. q̄ ē ita alta vt a longe cognoscat occultas insidias vitioꝝ. ꝛ Can. i. in odore vnguētoꝝ tuoꝝ currim⁹ inquit aīa ad spōsum suū xp̄m. i. suauitatē exemploꝝ tue vite. ¶ Quarta erat porta vetus q̄ sic dicebat quasi a pncipio facta ꝛ prior aliis: ꝛ signat gustū q a principio fuit regulatus pri⁹ aliis: dū phibitus fuit gustus arboris scientie
Prouer. 21 boni ꝛ mali ꝛ alioꝝ concessus. Nunc oportet custodire: qꝛ q custodit os suū. s. a gustando s3 rōnē ꝛ nō sm sensualitatē custodit aīam suā. ꝛ tunc gustat p internā delectationē ꝛ gaudiū
ps. 33. vñ ps. Gustate ꝛ vi. quo. sua. est do. Dulcis est deus in oīone. dulcior in mortificatōe dulcissimus in cōtēplatione ait Basilius. ¶ Quinta erat porta piscīū qꝛ inde apportabant pisces: ꝛ signat tactū: qꝛ sicut piscis gaudet in aq̄ ita tactus in mollicie. hunc oportet claudere nō solū a venereis actibus tactibus ꝛ hmōi s3 ēt ob oib⁹ illicitis. Esa. xxxiij. Btūs q excutit manus suas ab omni munere. s. a lingua. ab obsequio a pecunia. i. q. i. sunt nonnulli. In manibus precipue est tactus: quidā contactus spiritualis ꝛ amplexus est anime ad ipsum deum per sinceꝝ ꝛ feruidū affectū. vñ anima. Can. ij. dextera illius amplexabit me. Et de muliere sanata ex contactu fimbrie vestimentoꝝ xp̄i dixit ipse. tetigit me aliqs. Math. ix. tetigerat ipsa per deuotā affectionē tangit etiam ei⁹ vestimēta q eū imitat. ¶ Sexta porta dicebatur porta gregis. qꝛ ibi accubabant pecudes. Et signat portā locutiōis. vñ multe locutōes bestiales quiescent ꝛ vitia. Cū ergo custodiunt bene he porte hierlm intrat Jesus in ipsam p sensus spirituales scilicet visum contemplationis auditum executionis diuinarum inspirationum odoratum discretionis ꝛ sancte imitationis. gustum dulcis exultationis. tactum feruentis dilectionis os diuine laudationis. Et in ipso ingressu mirantur interiores potētie seu affectus. In cuius figuram dr. Math. xxi. Cum introisset Jesus hierosolymam: cōmota est vniuersa ciuitas di. qualis est hic. S3 cum male custodiuntur sensus eijcitur xp̄s seu egreditur iuxta illud. Egressus est iesus ꝛc. Et tunc intrat dyabolus. Unde Hieronymus. Si suscepimus Christū in hospitio pectoris nostri illico fugamus dyabolum. Si peccauerimus: ꝛ per peccati ianuam ingressus fuerit dyabolus protinus recedit christus de pe. di. ij. Si enim inquit.

¶ Capitulum quartum. de locutione ꝛ multiplici vitio eius.

Uia membrum lingue deseruit non solum sensui gustus: sed etiam locutioni. Ideo nunc agendu3 est de locutōe. Et de hac dicit sapiens q mors ꝛ vita: scilicet anime ꝛ corporis in manib⁹ lingue sunt. i. i potestate seu vsu locutionis. Nā si quis male vtatur inde mors ei sequitur anime. sicut patet in Petro cū ore christum negauit qui ex hoc mortem anime incurrit. Et in quodam de populo iudeorum Joā. 15
qui in deserto christum blasphemauit lingua Leui.
sua ꝛ ob hoc lapidatus est vita autem ex lin- 24.
gua procedit anime ꝛ corporis. si quis bn̄ vtat. Luc.
quod patet in publicano qui di. Deus propiti xviij.
us esto mihi peccatori cum humanitate iusti Joā. xi
ficatus est ꝛ christo dicente verbo suo. Lazare veni foris coram omnibus viuificatus est. primo igitur ostendetur quomodo bene quis ea vti debet secundo quomodo quis male vtat ꝛ quot mala inde proueniant. Et pro primo su Psal.
matur ad declarationem huius verbum ps. di cxliiij.
centis. Laudationem domini loquitur os meum. ꝛ benedicat omnis caro nomini sācto ei⁹ in seculum ꝛ in seculum seculi. Ubi notantur tria genera locutionem bonorum.

¶ Prima sm nām. ibi. Laudationē dñi.
¶ Scđa sm grām. ibi. ꝛ benedicat ois caro.
¶ Tertia sm glām. ibi. ꝛ in seculum seculi.

¶ Quantum ad primum .§. i. De locutiōe nāli.
est considerandu3 q inter omnia animalia solum homini concessa est loquela naturaliter nam ꝛ si asina Balaam aliquando locuta ē illud fuit per speciale miraculum non per natu Numeri
ram sed neq verba sua ipsa intellexit. Ex quo xxij.
igitur creature rationali est concessa lingua loquax rationabiliter ea vti debet. non bestialiter. Et hoc etiam ostēdit ipsa dispositio naturalis oris ꝛ lingue. Et hoc est q dē ps. Laudationem domini loquitur os meū. i. dispositio oris mei bene considerata. docebit me recte loqui sm rationem. ꝛ sic consequenter de p um laudare. Unde ꝛ de quodam muto a xp̄o sanato dicitur q loquebatur recte Math. vij. Et de quodam alio q locutus est mut⁹. Luc. xi. ¶ Circa dispositionem autem oris ꝛ lingue quatuor cōsiderabim⁹ v3 eius finalē cām: mālē formā ꝛ circūstantiā. ¶ Quātū ad primā cau Quare
sa finalis ppter quā lingue nostre data est lo data sit
cutio: est vt hō p eā manifestet cor suum ꝛ co homini
gitatōes secretas que alias ab homine sciri nō lingua
possent. Unde dicit phs q ea que sunt in voce. sunt note earum que sunt in anima passionum hoc ergo est primum quod docet te naturaliter os tuum seu lingua vt. s. loquaris que habes in corde ꝛ non contrarium. Caueas ne lin

gua tua sit serpentina. que trisulcata seu tri-
plex dĩ nõ ꝙ habeat tres linguas ꝟ q̃ ita ve-
lociter mouet vt videat͛ hře tres linguas. Hac
triplici lingua vsus est antiquus serpẽs cuȝ lo
cutus est ꝑme mulieri. Nã ⁊ falsum dixit ⁊ de
cipere intendebat: ⁊ verbũ suũ colore veritatꝭ
⁊ vtilitatis operuit. Ne igit͛ et filius fiaȝ vide ne
falsum loquaris ne ꝑ mẽdaciũ decipere inten
das. Nec duplici aut sophistico vtarĩs sermõe
sed sicut vnã linguã tantũ nõ duas dedit tibi
dominus ad manifestandũ interiorẽ cõceptũ
ita vera ⁊ simpliciter loquaris. Nã de loquen
Ps.5. tibus dolose dicit psalmista. Linguis suis do
lose agebant. iudica illos deus. i. condemna.
De ma ❡ Quantũ ad scõm vȝ materiã lingue: nota ꝙ
teria ip ipsa lingua est carnea nõ ossea ⁊ inde multum
sius lin ductilis ⁊ volubilis hincide ꝑ os. vt ex hoc in
gue. telligas te in locutiõe tua nõ eẽ durum ⁊ per
tinacẽ: sed ductilẽ ad retractandũ si quid ma
le dixisti. ad petendũ veniam si alium ostendi
sti. ⁊ non proteruũ ⁊ dux ad defendendũ tuaȝ
opinionẽ. Unde ⁊ Aug. dicit. Magne sapien-
tie est hoiem reuocare quod male locutus est
xxij. q. iiij. Est enim ipsa lingua mollis ⁊ deli-
cata nõ aspera ⁊ hoc te docet vt locutio tua
sit benigna humana. non aspera ⁊ dura. Un-
Can.4. de dicit sponsus de sponsa sua. s. anima i Can.
mel ⁊ lac sub lingua tua. Mel. s. suauis locu-
tiõis ⁊ lac refrigeratiõis. Et ħ nisi oporteat ali
quando aspere loqui in correptiõe subditoruȝ
Thi.1. vnde apls ad Thi. Increpa eos dure. est ipsa
lingua quasi semper madefacta ⁊ mollis ⁊ ħ
vel ex saliua procedẽte a stomacho vel a fleg-
mate a capite descẽdẽte vl͛ putredine in pecto
re cõgregata ad significãdũ ꝙ locutio tua dȝ
eẽ vel de cibis diuinis tanꝗ ex cibis spiritnali
bus acceptis ex sacra scriptura ⁊ retentis i sto
macho memorie. Uel de opprobrijs ⁊ passio
nibus xp̄i qui est caput nostrum. vel de pecca-
tis tuis proprijs tanꝗ saliue in pectore volun
P°.c. tatis aggregatis. iuxta illud Prouer. xviij. Iu
stus prior accusator est sui qđ ⁊ faciebat apls
dicẽs. i. ad Thi. qui prius fui blasphemus ⁊ ꝑ
De for secutor ⁊ cõtumeliosus. ❡ Quãtũ ad tertiũ: scȝ
ma lin formã. Notandum ꝙ lingua est longa ⁊ lata
gue. ⁊ grossa sed magis longa ꝙ̃ lata: ⁊ magis la-
ta ꝙ̃ grossa. vt intelligas ꝙ recte potes loqui
vel de longitudine perseuerantie in bono. vel
de latitudine mutationis status spiritualis.
vel de subtilitate scientie diuine vel humane
istud vltimum non frequenter exercendum ⁊
si bonum sit: sed vt dicitur Iaco. i. Siquis ve
strum indiget sapientia postulet a deo. Poti⁹
lingua in se subtilis est ingrossando. sicut na-
turaliter fit quando linguam quis retorquet.
sicut faciebat apostolus. i. ad Cor. iij. dicẽs: nõ
potui vobis loqui spiritualia ꝟ carnalia idest
grossa ⁊ materialia tanꝗ paruulus in christo
lac potum vobis dedi de mutatione autẽ sta
tus hominis non defacile loquendum nisi cũ
quis intelligit vocationem a deo esse. sed ad
perseuerandum in bono permaxime debet eẽ
locutio sicut apostolus faciebat. i. ad Cor. vij.
Unusquisqȝ in ea vocatione qua vocatus ẽ ꝑ-
maneat. Est etiam attendendum ꝙ lingua de
super est longior ꝙ̃ inferius: vbi quodammodo
ligata est. non autem ex parte superiori ad
innuendum ꝙ locutio de inferioribus siue ter
renis debet esse breuis. de supernis vero proli
xa. quod seruauit per optime virgo gloriosissi
ma breuissime loquens. de terrenis etiam ne
cessarijs. Ut illud Ioã. ij. vinum non habent
sed copiose de diuinis vt illud Magnificat ⁊c.
Luc. i. ❡ Quantum ad quartũ. s. circunstanti De cir-
am considera diligenter quot muris sit circũ cũstãti
quaqȝ lingua clausa ⁊ circundata vt habeat͛ de bus in
licias non defacili et indifferent͛ esse loquen- guam.
dum: non tamen ex omni parte clausa est: sed
habet aperturam oris: ⁊ si cum clausura den-
tium vel labiorum. quia etiam reprehensibile
esse semper tacere propter quod dicit Esa. vj.
Uch mihi quia tacui. sed prius frangẽda sunt
verba dentibus examinationis. ⁊ hoc est qđ
dicit Calix. pa. ponderet vnusquisqȝ sermones
suos ⁊ quod sibi non vult loqui alteri ne loqua
tur di. i. c. ponderet. Posita est etiaȝ lingua in
ore tanꝗ in quodam furno igneo quia totum
est rubeum. ⁊ sub oculis ⁊ naribus vt scias lo-
cutionem esse debere charitatiuam ⁊ discre-
tam. Unde apostolus Sermo vester sit sale cõ
ditus. ⁊ vt videat quis quibus loquatur. ⁊ sic Col.4.
laudationem domini loquatur os meum istis
obseruatis: cum enim quis sic bene loquitur:
deum laudet exemplo ps.

❡ Secundo ex auctoritate .§. ij.

ps. inuit͛ locutio ħȝ grãz cũ dĩc: ⁊ bñdicat oĩs ca
ro noĩ scõ ei⁹ oĩs caro. i. oĩs hõ: oĩs ẽt caro dici
ħe oẽ aĩal ⁊ nõ solũ oẽ aĩal: ꝟ ⁊ oĩs creaturã bñ-
dicit deo mõ suo. ad ꝙ ẽt faciẽdũ inuitabãt tres
pueri ananias azarias ⁊ Misahel. oẽȝ creaturã
i fornace ignis positi. ꝟ sine lesiõe dicẽtes. bñ-
dicite oĩa opa dñi dño. Dañ. iij. ❡ Quadrupli
ci aũt vbo oĩs caro ⁊ oĩs creatura bñdicit deũ
⁊ suo exẽplo nos oẽȝ carnẽ. i. oẽȝ hoies ad bñdi
cẽdũ iducit. ❡ Et pmũ vbũ ẽ: regratiem⁹. ❡ Se Ois cre
cũdũ: faciam⁹. ❡ Tertiũ: pficiam⁹. ❡ Quartũ atura
nos nõ sum⁹ vl͛ nõ stam⁹. ❡ Quãtũ ad pmũ bñdicit
regratiat͛ qs solũ benefactorẽ. qñ ⁊ ipsum lau- deo re-
dat. ⁊ deo quod concessit quietat͛ nõ aliud que gratiã-
rens ẽt cũ ei fuit. sic oĩs caro ⁊ creatura ꝙ̃cũqȝ do sibi.
deũ bñdicit ⁊ regtiat͛. Laudat. n. ex sua virtu-

te ꝛ pulchritudine creatura suum creatorē. si
cut vulgariter dī ꝙ opꝰ laudat factorē. S̄m quē
Psalꝰ. intellectū dicebat ps̄. Laudent eū celi ꝛ t̄ra ma
lxviij. re ꝛ oīa que in eis sunt. Cōtētant autē singula
ita de eē ꝛ sua ꝯd tōe. ꝙ nō desiderāt. nec que
rūt in alia transmutari. Et id qđ deꝰ imposuit
in hoi et in defectibilr s̄uāt ꝛ obediūt. iuxta il
ps̄. 148. lud ps̄. Preceptū posuit. s. eis ꝛ nō p̄teribit. Ex
quo igit̄ oīs creatura bn̄dicit deo regratiādo
erubescat miser hō nō regratiari deo. q semp
oēs exaltatꝰ est ab eo. O q̄ta ingratitudo repi
tur in hoīe qui nec deū laudat nec deo regra
tiat̄ cuz laudādo nec ꝯtētat̄ de statu suo tanq̄
minus debito recepit a deo suo vilificās bn̄fi
ciū receptū. nec obs̄uās eius p̄ceptū. Exēplo
igit̄ vniuerse creature regratiet̄ ore. ex quo lo
i. The cutio ei ꝯcessa est noī scō dei in seculū. Iuxta
sal. v. illud qđ ait apl̄s. In oībus gr̄as agite. ¶ Se
Crea- cūdū v̄bū creature est faciamus. nulla. n. crea
ture be tura rep̄it̄ ociosa sicut nulla reperit̄ absq̄ for
nedi- ma s̄bali. forma. n. que dat eē rei. dat ei ꝛ ope
cūt do rari. Vn̄ ꝛ cōmētator dicit. ꝙ qui aufert ope
facien- rationes a rebꝰ aufert eēntias rex. Facit autē
do. vnaqueq̄ semp qđ sibi ꝯgruit. sed ꝛ hoīez qui
p̄mus creatꝰ est posuit in paradiso voluptatis.
vt operaret̄ illū Gen. ij. sed nā viciata per pec
catū. ita inera ꝛ ociosa effecta est. vt maiorem
t̄pis partē sibi ꝯcessi ad operādū amittat sem
per t̄ps expectās ad operādū ex desidia. Vnde
Psalꝰ. ps̄. T̄ps faciēdi dn̄e. i. ꝓpter t̄ps qđ expectāt fa
cxviij. ciēdi: dissipauerūt. s. hoīes legē tuā nō facien
do qđ debēt. Cū igit̄ oīs caro seu creatura bn̄
dicat dn̄z operādo qđ sibi ꝯuenit. ꝛ in hoc ostē
dit v̄tutez suā. nā terra fructificat. celū illumi
nat. aque purgat. aer adiuuat diuersis modis.
Bn̄dicat ꝛ hō deuz suū ꝛ ore bn̄ loquēdo ꝛ ope
re faciēdo qđ dicit. ¶ Tertiū verbū est p̄ficia
Crea- mus. Nascit̄. n. omne aīal paruū. sed paulatim
ture be crescit: quousq̄ ꝑueniat ad debitā staturā seu
nedi- magnitudinē. sic etiā plāte querūt ꝛ sui cōser
cūt do uationē. nā omne aīal vt dicit Boetiꝰ vitā tue
p̄ficiē ri laborat. vt pz ad sensum sic ꝛ hō querat non
do. solū sui ꝯs̄uationē in esse sp̄uali. per locutionē
ꝯfitēdo peccata sua. ꝛ lugēdo ea que ꝯferunt
ad salutē. Sed etiā ꝛ p̄ficiat de die in diem si
cut ex valde paruo cū nascit̄ corpalr crescit in
ad phi magnū. ita ꝛ sp̄ualiter cū apl̄o. que retro sunt
lip. iij. oblitꝰ ad brauiū sequat̄ superne vocationis in
anteriora se extēdens. ¶ Quartū verbū creatu
Crea re est nos nō sumus. Ex nihilo. n. fecit ea deꝰ
ture be ꝛ holum genus. vt dī. ij. Mach. vij. Et sicut ex
nedi- nihilo sunt ad nihilū tendunt. ꝛ ex sua ꝯtinua
cūt do mutabilitate se nō esse ostēdūt. Solus deꝰ ve
o. nos re est qui imutabilis est. Humiliet̄ igit̄ oīs ca
non su ro. i. oīs hō. ꝛ mētali verbo ꝛ vocali faciēdo se
mus. nihil esse ex se. sed totū ex deo depēdē. Quod

intellexit gl'iosus baptista cū interrogatꝰ quid
esset. rn̄dit se vocē esse. Vox aūt corpis quo ꝓ Joā. i.
fert̄ adnihilat̄. nō ergo se hō benedicat aliquid
de se extimando cum nihil sit. Sed benedicta
nomini scō dei a quo est ꝛ qui semper est in se
culum. idest in vita presenti.

¶ Quantum ad tertium .§. iij.

principale est sciendū ꝙ locutio glorie erit dis De lo-
similis a locutione vite p̄ntis ꝓpter qđ dicit cutiōe
apl̄s. i. ad Cor. xiij. Lingue cessabūt. s. cuiusmo glorie.
di hic sunt qz nec erit ibi varietas idiomatuz.
nec multiplicitas docētiū. nec modus iste ver
box cum ibi nō sit aer ex cuius repercussione
formamus locutiōes. erit tn̄ ibi locutio in ta
li statu qui appellatur seculū seculi. idest secu
lū futurū sequens ad presens. Et seculū quidē
dī etas. i. an. qui est numerus signans quietez
ꝛ omnimodā libertatē. Et hic est statuz patrie
ad quē peruenit̄ ex prima ꝛ scđa locutione pre
dicta. ¶ Ibi aūt est quadruplex locutio bene Qua-
dicta. Prima est ammirationis ꝛ reuerētie qua druplex
dicunt sancti cū angelis mente. Sanctus san locutio
ctus sanctꝰ dn̄s deus sabbaoth. Esa. vj. Secū beatox
da est appetitionis resurgentie. Clamat enim
anime interfectorum ꝓpter deum dicentes.
Apoc. vi. Vsquequo dn̄e sanctus ꝛ verus non
iudicas ꝛ vindicas sanguinē nostrū. In qua lo
cutione vt dicit Grego. in moraliū. nō est cre
dendū eos vindictā petere de inimicis suis cū
sint in p̄fectissima charitate. Sed locutio illa
est affectus intensus. quē habent de finali iu
dicio ꝛ consequēter suorum corporū rehabita
tione quod tamē desiderium quietat̄. ꝛ ex ma
gnitudine glorie anime quā iam receperunt.
ꝛ ex certitudine rehabitionis ipsox corporum
tempore deo bn̄placito ꝛ multiplicatione sal
uandox. que interim ꝓcuratur. Vnde ibidem
dī ꝙ date sunt illis singule stole albe. idest glo
ria animax. ꝛ dictum est illis ꝙ quiescerent ad
huc modicum donec impleatur numerus fra
trum eox. Tertia est manifestatio cogitatio
nis seu cognitionis occulte. manifestat eni an
gelus vel sanctꝰ alter alteri suo conceptus pro
ut vult. Et sic dicūtur adinuicem loqui. sicut
in lib Iacō. legit̄. Quarta locutio est recogni
tionis beneficentie. De qua dī Apoc. vij. xxiiij
seniores ante thronum dei ꝛ angeli. tollentes
coronas de capitibus suis. ponebāt ad pedes
eius dicentes. Benedictio ꝛ claritas ꝛ sapien
tia ꝛ gratiarū actio honor virtus ꝛ fortitudo
deo nostro in secula seculoxz. idest de his bo
nis nobcollatis gratias tibi agimus. Et nunc
quidem tantuz mente gratias agunt ꝛ bene
dicunt resuscitatis vero corporibus suis credē
dum est ꝙ etiam ore laudabunt. Vn̄ ꝛ Thob.

dicit.xiij.c. de superna hierusalē per oēs vicos eius cantabit alla. qḋ interpretat laudate dominus oēs. ꝛ Esa.li. dicit de ipsa superna hierusalē ꝙ gaudiū ꝛ leticia inuenietur in ea. gaudium.s. quo ad corpus. leticia quo ad animā. actio gratiaꝝ ꝛ vox laudis. Dicitur autē a quibusdam ꝙ locutio illa corporalis que insensibilis erit ꝛ suauissima ad vnū idioma reducetur. quo primum fuit in mundo. ꝛ hoc idioma iudei dicūt fuisse hebraicū ꝗ̄uis certitudinaliter sciri non possit. nec ibi opus erit docente. quia vt dicit dn̄s per Hiere. omnes scient me a maiori vsq; ad minimū. vt ergo valeat quis peruenire ad hanc locutionē iocūdissimam et perfectissimā. vertat bene in presenti lingua nature ꝛ gratie. ꝛ sic ex vbis iustificaberis. ait saluator Matth. xij.

¶ Quantum ad malum .§.iiij.

vium lingue. vnde mors sequitur corporis ꝛ aie propter qḋ dicit Sal. Prouer.xv. Lingua immoderata cōteret ipsū. ps. Pone dn̄e cu. ori

Ps.140. meo. ꝛ osti. circūst. lab. me. Ne decli. co. m. in ver. mali. vbi tria possunt notari.

¶ Difficultatio recte locutionis. ibi. pone do.
¶ Obseruatio debite discretiōis. ibi. ꝛ osti. cir.
¶ Multiplicatio maligne īfectōis. ibi. ne decli.
¶ Quātum ad primū nota ꝙ maxima difficultas est linguam custodire ne erret ꝓpter quod dicit Jaco. in cano. sua. c. iij. qui nō offendit in verbo h̄ pfectus est vir. ꝛ. s. eo. c. dicit omnis natura bestiarū serpētum volucrū ꝛ ceterorū domita est a natura humana. linguā vero nullus hominū domare potuit. Jnquietū malū ꝛ plenum mortifero veneno. Et ꝓpterea spiritussanctus super discipulos apparuit in specie linguarū. vt habet Act. ij. ad ostendēdum ꝙ ipse eam regat ꝛ dirigat. hoc igit cognoscens ꝓpheta. non ꝯfidens in sua virtute. sed dn̄i adiutorio ait. Pone dn̄e cu. ori meo. i. oportet vt custodias. ¶ Quātū ad scḋm oportet ꝙ plures

Circūstantie obseruā de in locutiōe circūstantie obseruent in locutione nostra ne sit mala. ꝛ ꝓpterea dicit ostiū circūstantie labys. s. pone vt sciam qn̄ debeo loqui quando tacere. nam ꝛ tacere cum expedit loqui vitiosum est: ꝛ male loqui peius. Unde Aug⁹. in. c. quisquis. xj. q. iij. Et qui mendaciū loquitur ꝛ veritatem occultat: vterq; reus est. Jlle quia nocere desiderat. iste quia prodesse non vult. Nec ꝗ. n. aliqḋ opus virtuosum esse potest: nisi debitis circūstantijs vestiatur ꝑm bea. Tho. in summa. Debet ergo loquens cōsiderare cui loquatur. vbi loquatur. quando loquat. quantum loquatur. ad quid loquatur: idest ad quē finem ꝛ quomodo loquatur. Hee sunt circunstātie attendēde in locutione. ¶ Et quantum ad primam. s. cui loquatur: scire debes ꝙ cum excōmunicatis loqui non debet nisi in certis casibus expressis a iure. xj. q. iij. Cum excōmunicato. ꝛ. c. sequenti. Nam prelatis loqui debet cum humilitate ꝛ reuerentia etiam cū de aliquo malo eos amonerēt ꝛ humane. sicut fecit nathan cum reprehendit dauid de adulterio cōmisso. vt habetur. ij. Regum. xij. Sociis autem cum deliquerint loquēdum est nihilominus reprehendēdo nō aspere. sed cum benignitate. Unde apl's. Si p̄occupatus fuerit aliquis in aliquo delicto. argue eum in spiritu lenitatis. Subditis vero ꝑm ꝙ exigit ꝯditio eorū ꝛ qualitas criminis. ¶ Secūdo ꝯsiderari debet vbi loquat. nam in eccl'ia que est locus orationis nō decet loqui de rebus mūdanis. Unde extra de immu. ec. c. decet. lib. vi. dicit. ꝙ ibi non debēt fieri parlamēta. ꝛ aplus. i. ad Thimoth. dicit. Mulieri in eccl'ia loqui nō ꝑmittitur. ¶ Tertia circūstātia attendēda in locutione est tēpus. Nam vt dicit Eccē. iij. Tēpus tacendi ꝛ tēpus loquēdi. Cum enim quis dicit suas orōnes priuatas seu cōes non debet tūc loqui cum alio nisi magna necessitas cogat. Et cum iuuenis est multū non expedit ei multa loqui ꝛ docere alios sed potius tacere ꝛ interrogare seu addiscē. Unde Eccl. xxxij. Adolescens loquere vix in causa tua. ꝛ cum bis interrogatus fueris habeat caput respōsum tuū. Sic ꝛ christus duodenis in tēplo audiebat et interrogabat. vt habet Luce. ij. ¶ Quarto debet attēdere vt non nimis loquat etiā de bonis. q2 in multiloquio nō deest peccatū. vt dicit Prouer. x. ¶ Quinto debet attēdere finem propter quem loquit. nam vbi finis malus est etiā ipsum opus malum est. Siqs enim loqueret de diuinis rebus vt inde laudaret vel deciperet aliū. vtiq; peccatū esset. Et ideo apl's dicebat. Oia quecūq; agitis in verbo aut opere in gloria dei facite. ¶ Quantū ad sextam circūstantiā debet qs modum debitū seruare: i. cor. x. vt. s. ꝑm materie exigētiam ꝛ ꝑsonas modum seruet vel cōpassiuum vt ad pusillanimes: vel argumētatiuum rōnibus vt ad sapientes. vel mordicatiuū ad duros ad rebelles. Unde apostolus. ij. ad Thimo. iiij. Argue. obsecra. increpa. Et q2 difficile est ista oia seruare. ideo psal. postulat a domino hoc sibi prestari dicēs. Et ostium circunstantie ē.

¶ Quantum ad tertium .§.v.

principale sciendū innumera mala ꝓcedē ex locutione indebita. Unde Jaco. iij. dicit. ꝙ vniuersitas iniqtatis lingua ꝯstituit in membris nostris inflāmata a gehēna. Et ꝓpterea dauid dn̄m orat ab his malis liberari dicens

in eo qd sequatur in predicto themate. Nō declines cor meū in verba malicie. non declines. i. nō declinare pmittas. cor meū. i. mētem et volūtatem meā. in. verba malicie. i. in verba que sunt mala et peccata. Ideo aūt dicit prius cor postea verba. qr vt Aug. dicit. Ream linguā nō facit nisi rea mens. et sicut nūc lingua mala inflāmatur per desideriū a gehēna. i. a diabolo. ita postmodū in gehēna inferni cruciatur ab eo. Et ppterea diues epulo postulabat refrigeriū in lingua di. Mitte etc. vt refrigeret linguā meam. qr crucior in hac flāma. Luc. xvi. non q aīa linguaz meam habeat. sed qr cruciabatur specialiter propter peccata lingue. ¶ Et sicut ois nostra locutio ex lrīs resultat et cōponitur alphabeti. ita ex lingua tot peccata oriunt quot littere ipsius alphabeti: vt patebit descēdēdo per singula. ¶ Primuz est ergo. Adulatio que in hoc psistit cum quis verbis vel factis inordinate alteri placere querit. Et de hac dicit dñs per Ezech. Veh qui psuunt puluillos sub omni cubito manus. ponētes ceruicalia sb capite ad capiendas alas. Ezech. xiij. Puluillus sb cubito et ceruical sub capite ponit vt molliter quiescatur. qr quisqs male agentibus adulatur hoc agit vt peccator in culpa sua quiescat. vt dicit Grego. xlvi. distin. sunt nōnulli. Veh autem importat eternam dānationem. nam adulando laudādo aliquem de criminibus. vel etiam de bonis ad ipsum decipiendum spūaliter vel tēporaliter sm be. Tho. in summa: mortale est. Sicut fecerunt discipuli phariseoꝝ cum christo dixerūt. Magister scimus: qr verax es etc. Matth. xxij. Sed et in bonis circa bonos debet laudatio moderari: ne sit eis occasio ruine. Unde Sene. Lauda parce vituperato parcius. Et Eccl. xi. dicit. Nō laudes quēq in specie sua. idest in facie. Blasphematio. Est aūt blasphemia attribuere deo qd ei non pueniit: vel remouere ab eo qd cōgruit. vt cum qs dicit deū esse iniustum. vel partialem vel pditorez. vel non posse facere hoc vel illud. De quo vitio pqueritur dñs per Esa. frequentato a populo suo dicēs. Jugiter nomen meum blasphematur qd semp mortale est. cum quis auertit significata verboꝝ. Et ppter hoc Sennacherib rex assyrioꝝ: qr dicebat deum nō posse defendere hierusalem de manibus suis quam obsidebat cōfusus est interfectus ab angelo. clxxxv. milibus exercitus sui ibi defunctis. vt habetur. iiij. Regum. xix. c. ¶ Contentio. que sm Ambro. est impugnatio veritatis cum cōfidentia clamoris: quam vitandā docebat apostolus. ij. ad Thimo. ij. dicens. Noli contendere verbis. Ad nihil est enim vtile nisi ad subuersionem audientium. vbi glo.

[margin: tot peccata oriūtur ex lingua quot sūt lre in alphabeto.]

[margin: Esa. lij.]

Collatio debet esse inter seruos christi non contentio. Fieri enim vix potest in contēdendo vt vinci se quisq patiatur aliquid et nō extorqueat contra veritatem. ne inferior seu succumbere videatur. Sed et pro veritate etiam et si efficaciter tamen modeste contēdendū est. ¶ Detractio: que est denigratio aliene fame per verba occulta vitium. i. ei contra quem fit. quod semper est mortale. cum hoc intenditur siue falsum siue verum dicendo. Et grauius q auferendo substātiam temporalem sm beatū Tho. secūdasecunde. Unde dicitur Sapiē. i. A detractione parcite lingue. Nam vt dicit Alexander papa. Sūma iniquitas est detrahere. vi. q. i. Ex loquacitate etiam detrahere quādoq est mortale: quādoq veniale. ¶ Excusatio peccati. Aug. si te excuses. deus te accusat hoc malum generale esse in humano genere cognoscens deus dicebat per Hieremiā ca. viij. Nemo est qui agat penitētiam de peccato suo. Unusquisq dicit quid feci. In quo ostendimus nos esse non solū filios nāt sz etiā imitatione primorum parētum qui redarguti excusauerūt peccatū suum. sed propter hoc ex paradiso expulsi sunt. Gen. iij. Fallax locutio precipue cōtra id qd est in corde que fallacia si sit cōtra fidem et bonos mores necessarios ad salutem. vel in nocumētum proximi notabile. mortale est sm beatuz Tho. ij. ij. Et hoc intelligitur per illud Sap. i. Os quod mentitur occidit animam. sed et mendaciū iocosum vel etiam ad vtilitatem alioꝝ dictum spirituale vel tēporale. nunq est sine peccato veniali saltem. ¶ Gloriatio siue per iactantiam siue vanam gloriaz. sed dicit dñs. Non glorietur sapiens in sapientia sua: nec potens in potentia sua: nec diues in diuitijs suis. Hiere. ix. Et ratio est: qr gloria eius quasi stercus. vt dicitur j. Macha. ij. Et cum quis iactat se vel laudat de aliquo criminali: vtiq mortale est sm bea. Tho. ij. ij. Addit autem iactantia supra glorificationem vt plurimum falsitatem. dicendo plus q sit: sed dicunt damnati in inferno quidem. Quid nobis profuit superbia nostra et iactantia diuitiarū. Ecce omnia transierunt sicut vmbra. Sapientie. v. Homicidij perpetratio. scilicet precepto vel consilio: et huiusmodi ps. Lingua eorum gladius acutus. scilicet ad occidendum. et sic turbe iudeorum occiderūt christuz hora tertia crucifixerunt: scilicet linguis iudeorum. Sed vt dicit Augusti. Cum fratre tuo male persuades occidis. de pe. dist. prima. c. noli. ¶ Irrisio cum scilicet aliqs deridet aliam ad iniuriam: propter quod agit contra honorem ipsius. Et talis irrisio grauе peccatum est circa deum et diuina; ac etiam

[margin: ps. lvi.]

cum sit erga parentes. & similiter contra suos dei. Unde dicitur Proverbiorum.iij. Abominabilis est deo omnis illusor. Et et pueris qui deridebant heliseum vocantes calvum.xlij. occisi sunt ab ursis.iiij. Regum.ij. Kantio idest cantare vana & amatoria provocantia ad lasciviam. quod vel ij non est absque gravi peccato. Unde & Salomon inter cetera delectabilia curie sue dicit se habuisse cantores & cantatrices. Et postea concludit q in his omnibus repperit vanitatem & afflictionem spiritus scilicet per contritionem. sed debet remissio huius peccati haberi. Unde & in vita fratrum legitur de quodam q propter complacentias multas in huiusmodi torquebatur acriter in alia vita futura. ¶ Lasciva pronunciatio scilicet per lenocinium vel scurrilitates. que est de verbis turpibus. & hec sunt gravia peccata. non solum cum dicuntur intentione inducendi alium ad turpia. sicut dicit Salo. de muliere mala Proverbiorum.vij. Irretivit eum multis sermonibus. sed etiam cum ex huiusmodi sequi-

Ephe.v. tur ruina audientium. Unde apostolus dicit. Scurrilitas que ad rem non pertinet non nominetur in nobis. ¶ Maledictio hec importat imprecationem mali erga aliquam creaturam. Unde cum dicitur. Veniat tibi tale malum. Et cum deliberato animo illud optatur in malum eius mortale est. Et sic intelligitur illud j.ad Corin.vj. Nec maledici regnum dei possidebunt. sed & maledicere familiam vel subditos causa correctionis non est absque peccato. quia non debitus modus est iste corrigendi. ¶ Nugatio incantationis que utique verbis fiunt nugatorijs & vanis & semper peccatum est.

ps.30. Aliquando etiam mortale. & de hac Psal. Odisti observantes vanitates supervacue. Ad quod etiam facit quod dicit Augusti.xxvj.q.iij. Igitur. Omnes huiusmodi artes nugatorie et nocive superstitionis fugiende sunt a christiano. ¶ Oratio indebita vz sine attentione. interruptione: & nimia acceleratione. Oratio enim communis et horarum canonicarum vel in penitentia iniuncta oportet q sit vocalis. & etiam que cumque alia potest esse vocalis. & cum petitur illicitum ut vindictam inimici vel posse aliquid

ps.108. mali facere: grave peccatum est. Iuxta illud ps. Oratio eius fiat in peccatum. & illud Jac. iiij. Petitis & non accipitis &c. ¶ Peioratio.i. iurare scienter falsum. vel quid illicitum promittendo: vel sine necessitate: aut non servare promissum iuramento firmatum cum potest fieri & debet q mortale est quantum ad primum & ultimum casum. Unde Ecclesiasti.xxiij. Iurationi non assuescat os tuum. multi enim sunt casus in illa. ¶ Querulatio idest murmuratio videlicet conqueri verbis de aliquo cum impatientia & precipue de superioribus quod q grave sit peccatum ostendit in punitione eius.j. Cor.x. Nec murmuraveritis sicut quidam eorum murmuraverunt & a serpentibus perierunt. Et multipliciter alias puniti sunt. ut patet li. Numeri. ¶ Revelatio secretorum vel confessionis vel sigilli confessionis: vel aliorum in secreto commissorum: quod cum sit in primo casu semper est gravissimum peccatum mortale. in aliis quod contra ius naturale nisi fiat ad obviandum scandalis: etiam mortale. Prover.xi. Qui revelat secreta perdet fidem amici. ¶ Susurratio que in hoc consistit.s. ponere discordias & malivolentiam inter amicos per verba. dicendo uni malum de altero: quod et se est mortale secundum Tho.ij.ij. faciendo hoc ad talem finem. ad Ro.j. Susurrones deo odibiles sunt. ¶ Temeraria affatio.i. dicere alicui contumeliam & opprobria in iniuriam eius. Et hoc vitium ponit apostolus ad Roma.j. inter alia de quibus dixit. Qui talia agunt digni sunt morte.s. eterna. ¶ Verbum ociosum: de quo christus Matth.xij. dicit. De omni verbo ocioso quod locuti fuerint homines rationem reddent in die iudicij. & dicit verbum ociosum secundum Greg. in moral. quod caret necessitate vel debita utilitate. Cum igitur tot vitia oriantur ex lingua: orandus est deus ut dirigat eam cum ps. dicente. Pone domine custodiam ori meo &c.

¶ Capitulum.v. de sensibus interioribus.

De sensibus interioribus quos Avic. in li. de aia. dicit esse quinque.s. sensum communem fantasiam: imaginativam: extimativam: memorativam. Sed be. Tho. in.j. parte.q.lxxix. dicit esse quatuor tantum. Nam potentias imaginativam & fantasiam pro una ponit. Pro huius autem declaratione dicit idem q cum natura non deficiat in necessarijs: oportet tot esse actiones aie sensitive quot sufficiant ad vitam perfecti aialis. & quecumque harum actionum non possunt reduci ad unum principium: requirunt diversas potentias: cum potentia aie nihil aliud sit q proximum principium operationis aie. Est autem considerandum q ad vitam perfecti aialis requiritur q non solum apprehendat rem apud presentiam sensibilem: sed etiam eius absentiam. Alioquin cum aialis motus & actio sequatur apprehensionem. non moveretur aial ad querendum aliquod absens cuius contrarium apparet: maxime in aialibus perfectis que moventur motu processivo. Moventur enim ad aliquod absens apprehensum. Oportet ergo q aial per aiam sensitivam non solum recipiat species sensibilium. cum presentialiter immutatur ab eis. sed etiam q eas retineat & conservet. Recipe autem

Quatuor sunt sensus interiores.

⁊ retinere reducuntur in corporalib' ad diuer
sa pn̄cipia. Nam hūida bene recipiunt ⁊ male
retinent. ⁊ c͛ꝛio autem est de siccis. Un̄ cum
potētia sensitiua sit actus organi corporalis.
opꝫ esse aliā potentiā que recipiat spēs sensibi-
liū. aliam que conseruet. Rursus cōsiderāduꝫ
est q̄ si animal moueret solū ꝓpter delectabile
vel ꝯtristabile sm̄ sensum nō esset necⁱū ponē
in animali nisi apprehēsionē formaꝝ quas per
cipit sensus in qbus delectaꝫ aut horret. Sed
necⁱum est animali vt querat aliq̄ vel fugiat
non solū: qꝛ sunt ꝯueniētia vel nō ꝯuenientia
ad sentiendū. sed etiā ꝓpter alias cōmoditates
⁊ vtilitates siue nocumēta. Sicut ouis vidēs
lupū fugit: nō ꝓpter indecentiā coloris aut fi
gure: sed q̄si inimicū nature. Similiter auis
colligit paleā: nō qꝛ delectet sensū. sꝫ qꝛ vtilis
ad nidificandū. Necessariū est ergo aiali vt ꝑ-
cipiat hm̄oi intentiones q̄s non ꝑcipit sensus
exterior ⁊ hm̄oi ꝑceptionis opꝫ esse aliud prin
cipiū: cū ꝑceptio formarum sensibilis sit ex im
mutatione sensibilis. nō aūt cōceptio predicta
rū itētionū. sic ergo ad receptionē formaꝝ sen
sibiliū ordinaꝫ sensus ꝓpri' ⁊ cōis. q in h̄ dr̄ñt.
qꝛ sensus ꝓprius. s. visus. auditus ⁊ hm̄oi. indi
cant de sensibili ꝓprio discernēdo ipm̄ ab alijs
que cadūt sub eodem sensu. sicut visus discer
nit albū a nigro vel viridi. sed discernere albū
a dulci. seu sonitū ab odore non pōt. nec visus
nec gustus nec alius sensus exterior. qꝛ opꝫ in
Sensus ter aliq̄ discernere q̄ vtrunq̄ cognoscat. s̄ per
cōis. tinet hoc ad sensum cōem qui est alia potētia
a p̄dictis ad quem referunꝫ sicut ad terminuꝫ
cōmunem: oēs apprehensiōes sensuum a quo
etiā ꝑcipiuntur intentiōes sensuuꝫ. sicut cum
aliqs videt se videre. hec enim nō pōt fieri per
sensum ꝓprium. qꝛ non cognoscit nisi formam
sensibilē a qua imutatur. in qua imutatiōe ꝑ
ficitur visio. Ad formarum aūt sensibiliuꝫ que
apprehenduntur p̄ sensus exteriores retentionē
seu conseruationē ordinaꝫ fantasia seu imagi-
Fanta natio que idē sunt. Est eni fantasia seu imagi-
sia vel natio q̄si thesaurus qdā formaꝝ p̄ sensuꝫ acce
imagi. ptaꝝ. Auicēna ponebat diuersas potētias ex
natio. appellans fantasiā quādā potētiā: que ponit ⁊
diuidit formas imagiatas: vt cū ex forma ima
ginata mōtis ⁊ forma imaginata auri cōponi
mus vnā formā quā nunq̄ vidimus. s. montē
aureū. Sed ad hoc opus sufficit vtus imagia-
tiua in hoie. in alijs aūt aialib' nō repiꝫ hoc.
Estima ¶ Ad apphendēdū vo intētiones q̄ p̄ sensum
tiua vl nō accipiunꝫ: ordinaꝫ extimatiua. ⁊ ad ꝯseruā
cogita- duꝫ eas vis memoratiua q̄ est thesaurus qdā
tiua. hm̄oi intētionū. Cui' signū est q̄ p̄ncipiū me-
Memo morādi in aialib' fit ex aliq̄ hm̄oi intētiōe pu
ratiua ta q̄ est nociuū vl ꝯueniēs. ⁊ ipa rō p̄teriti. quā
attēdit memoria inter hm̄oi intētiones cōp̄u
taꝫ. ¶ Cōsiderādū est aūt q̄ quātū ad formas
sensibiles nō ē diuā iter hoies ⁊ alia aialia. sꝫ r̄
n. mutanꝫ a sensib' exteriorib'. Sꝫ quātuꝫ ad
intētiones p̄dictas est diua. Nā alia aialia ꝑ-
cipiūt hm̄oi intētiones nāli quodā instinctu.
homo autem per quandam collationem: ⁊ iō
que in alijs animalibus dicitur extimatiua: i
homine dicitur cogitatiua que per collatiōes
quandam huiusmodi intentiones adinuenit.
vnde ⁊ dicitur ratio particularis cui medici
assignāt determinatum organum. s. mediam
partem capitis. Ex parte autem memorie non
solum habet memoriā homo sicut cetera ani
malia in subita recordatione preteritorum: sꝫ
etiam reminiscentiam quasi silogistice inqui-
rendo preteritorum memoriaꝫ sm̄ indiuidua
les intentiones.

¶ De fantasma. Capitulum sextum.

Sequitur de potētia appre
hensiua interiori que dicitur ima-
ginatiua seu fantastica: quod idem
est. Et fantasia quidem nomen est
grecum: ⁊ in latino iterpretatur apparitio: qꝛ
in ipsa potentia fiunt ⁊ reseruantur apparitio
nes seu imagines sensibilium accepte a sensi-
bus: que apparitiones dicuntur imaginatōes
vel fantasmata seu idola: quia represētāt res
apprehensas a sensibus. Et de hac potest in-
telligi illud ps. In imagine pertransit homo: Psal.
sed ⁊ frustra conturbatur. Non solum. n. intel xxxviij.
ligitur de imagine dei. s. creatoris que est i ho
mine in qua existens. i. eam habens. pertransit
idest cito transit: de tanta nobilitate ad mise-
riam peccati a qua vix recedit. Nam ⁊ si con
turbetur varijs flagellis vt conuertatur frustra
videtur esse: quia nec per illa nouit reuerti ad
deum. Unde dicit propheta. Frustra insuffla
uit conflator malitie non sunt consumpte. Sꝫ
etiam potest intelligi de imagine fantasie. Ex
qua auctoritate tria possunt elici. Et primum Hiere.
est q̄ homo est discurrens per rationem ibi ꝑ vi.
transit homo. Secundum est q̄ est intelligēs
per imaginationem ibi in imagine. Tertium
est q̄ est irascens sed non ad fructificationem
ibi sed frustra conturbatur.

¶ Quantum ad primum .§. i.

est sciendum q̄ ista est differentia inter hoiem Differē
⁊ angelum in cognoscendo. quia angelus intel cogni-
ligit subito absq̄ discursu intellectus sed ho- tio ho-
mo mortalis intelligere non pōt. nisi per di- minis
scursum rationis transeundo seu procedendo a cogni
per plura media de vno in aliud. ⁊ de noto ad tiōe an
ignotum. ⁊ sic pertransit homo in rerum co- geli.
gnitione. Unde ⁊ diffinitur quod est anima

rõnale. Angelus aũt dr intelligẽtia seu substã tia intellectualis. ⁊ qđ Grego. dicit in omel. q iudeis.i.pastoribus tanq̃ rõne vtentib9 debuit apparere rationale animal.i.angelus ad manifestandam christi natiuitatem, sumitur ibi improprie rationale pro intellectuali crea tura. sic igitur pertransit homo.

¶ Quantum ad secundum .§.ii.

sciendum est q in tali trãsitu siue discursu: nõ põt hõ intelligere nisi in imagine.i. in fantasmate representato intellectui. Unde ⁊ phs dicit q necesse est quẽcũq intelligentẽ fantasmata speculari. Sicut.n.res sensibilis cũ videtur multiplicat spẽm suã.i.silitudinẽ vsq ad potẽtiã visiuã mediante qua silitudine oculus videt: ⁊ silitudo illa exinde defert potentie sensus cõis. vbi discernit vnũ sensibile ab altero: ⁊ exinde defert potẽtie imaginatiue seu fantastice. talis silitudo magis subtiliata. ⁊ ibi reseruat. sic ipsa potentia fãtastica representat tales silitudines que dicunt fantasmata seu imaginationes intellectui ⁊ in illis intelligit. Et hinc est q deus a mortalibus videri non põt seu intelligi clare per essentiam suam: qr non possit intellectus intelligere absq fantasmate ⁊ fantasma sit representatiua rei corpalis: nõ põt aliquod fantasma deum in sua essentia representare. Nã vt di Joã.iiii. Spũs est deus non corpus. ⁊ ideo clare intelligi non potest nisi quis sit alienatus a sensibus. Et paulus in raptu suo. Sic ergo pertransit homo in imagine.i.ad intelligendum.

Hõ si/ne fan-tasma-te non põt in/telligẽ.

¶ Quantum ad tertium .§.iii.

conturbatur homo frequenter ex eo q ea que imaginatur scilicet implendo desideria sua q̃rendo diuitias ⁊ huiusmodi. non habuerunt effectum. sed frustra conturbatur: quia inutiliter ⁊ sine ratione cum hec expediant saluti sue conturbatur ⁊ aliquando tribulationibus ⁊ ad uersitatibus. sed frustra quia non potest ea vitare deo sic disponente. Conturbatur ⁊ sepe fu is sollicitudinibus in multiplicando temporalia: sed ⁊ frustra. quia demum omnia in morte dimittit. Ad quod facit q dicit idẽ Psal. alibi videlicet sicut somnium surgentium domine imagines ipsorum: idest imaginationes mundanorum ad nihilum rediges.

Ps.xl.

¶ Nota q circa potẽtiã .§.iiii.

fantasticam siue imaginatiuam operari potest post deum qui est prima causa omnis motionis. angelus bonus ⁊ angelus malus ⁊ hõ ipse per proprios actus. Et angelus bonus operatur in ea. ad instruendum quod probatur ratione auctoritate ⁊ exemplo. Rationem assi-

Bonus angel9 potest operari circa fã tasiam hois.

be. Tho.i.parte.q.cxi. que talis est. Diuina sapientia: vt dicit Dyo. de diui.no. coniungit fines priorum principijs secundorum ex quo pz q natura inferior in sui supremo attingitur a natura superiori: natura autem corporalis est infra naturam spiritualem. Inter omnes autẽ motus corporeos perfectior est motus localis vt probat philosophus in.viij. phisicorum ⁊ ideo natura corpalis nata est ⁊ apta moueri a natura spirituali ꝫm motum localem. Imaginatiua igitur potentia siue fantastica cũ sit sensitiua ⁊ affixa organo corporali: potest immutari per angelũ bonum. ⁊ hoc magis particulariter declarat idem be. Tho. in.q.cxi. arti.iij. vbi dicit q apparitiones imaginarie q̃ fiunt in fantasia causantur interdum a nobis ex locali mutatione corporali spirituum ⁊ humorum. Unde Aristo. in lib. de som. ⁊ vigi. assignans cãm apparitionis somniorꝝ. dicit qđ cum animal dormit descendẽte plurimo sanguine ad principium sensitiuum.i.a capite ad cor. sil descendunt motus.i.impressiones relicte ex sensibilibus motionibus que in spiritibus sensualibus conseruantur. ⁊ mouent principium sensitiuum, ita q fit quedam apparitio: ac si tunc principium sensitiuum a rebus ipsis exterioribus immutaretur. ⁊ tanta potest esse commotio spirituum ⁊ humorum: q huiusmodi apparitiones etiam vigilantibus fiũt sicut patet in freneticis ⁊ in alijs huiusmodi. Sicut ergo hoc fit per naturalem commotionem humorum. ita potest fieri per operationẽ angelorum. ex quo vt dictum est materia corporalis naturalr subest angelis quo ad motũ localem. ¶ Probatur hoc etiam auctoritate. dicitur enim Eccs.i. Lustrans vniuersa in circuitu pergit spiritus ⁊ in circulos suos reuertitur. Quod exponitur a quibusdam de sole: q idcirco dicitur spiritus non q corpora celestia sint animata. sed quia vnitur eis angelus. Sicut motor mobili ad mouendum ipsum corp9 solare virtute sua. Dicitur autem reuerti in circulos suos. quia per eosdem gradus per quos ascendit per zodiacum per eosdem reuertitur seu retrocedit. Aug. etiam in lib. de tri. dicit q angeli adhibẽt se ad corporalia ad aliquos effectus producendos. sicut factum fuit p angelos malos de serpentibus de nouo formatis coram pharaone incantationibus magorum ꝫm expositione aliquorum: hoc autem fieri non potest nisi localiter mouendo. philosophi etiã posuerunt suprema corpora moueri localiter a spiritualibus substantijs.i.angelis. ¶ Ostenditur idem per exemplum: videlicet ex visionibus imaginarijs prophetarum eis factis i sõno vel vigilia ministerio bonorum angelorum.

Et in hmōi operatione seu transmutatiōe imaginationis sm. b. Tho. non imprimit angelus aliquā formā imaginariā que nullo modo prius sit per sensum accepta. non enim possz facere ꝙ cecus imaginetur colores: sed hoc facit causando motum localem spirituum ꝛ humoꝝ: vt dictū est. ex quo motu imaginatio informatur: vt actus fantasticus motus consurgat ab impressionibus interius conseruatis ꝛ prius acceptis a sensibus. Et cum angelus bonus causat aliquam imaginariam visionem. siue in homine vigilante: siue dormiente. quīꝙ simul illuminat intellectum: vt cognoscat talis. quid per hmōi similitudinez significetur. Sicut in Johe euāgelista de visionib' imaginarijs. vt habetur in Apoca. de libro clauso septem sigillis ꝛ apertione eorum. ꝛ de septem angelis tuba canentibus. quas habuit ꝛ intellexit ministerio angelorum vigilans. Unde dicit ipse in. j. c. Significauit deus q oportet fieri cito loquens per angelum suum seruo suo Johanni. Et Joseph dormienti apparuit angelus ꝛ illuminauit eum. monendo de translatione pueri Jesu in egyptum. Matthei. ij. Quīꝙ vero per operationem angeli boni solummodo similitudines rerum apparent in imaginatione absꝙ alia illuminatione intellectus ad intelligendum quid significet. nec tamen fit deceptio per eos. sed hoc contingit ex defectu intellect' eius cui apparent. sicut accidit in somno Pharaonis d̄ septē spicis ꝛ de septem vac-
Gen. 41 cis varijs: significantibus septem annos fertilitatis: ꝛ alios septem sterilitatis: quod tamē ipse non intellexit: sed Joseph.

Operatur etiā angelus .§. v.

Diabolus operat' circa fantasiam hois. malus. i. dyabolus circa fantasiam hominis: sed ad decipiendum. Quod declaratur naturali ratione canonis auctē: ꝛ experimentorum multiplicitate. Primuz sic declaratur. corpa naturaliter subduntur ꝛ obediunt nature angelice ꝗtum ad motum localem. Angeli autē mali etiam si amiserint grām: non tn̄ virtutez naturalem. Cum autem potentia fantastica siue imaginatiua sit corporalis. i. affixa organo corporeo. naturaliter subditur etiam angelis malis vt possint eam transmutare: causando varias fantasias ex descensione humorum et spirituum ad principium sensitiuum procurata ab eis. ¶ Patet ꝛ hoc ex canone: dicitur etiam. xvj. q. v. c. Episcopi. Illud nō est omittendum ꝙ quedam scelerate mulieres post sathan retro conuerse. demonum illusionibus ꝛ fantasmatibus seducte credunt se: ꝛ profitentur cum Dyana nocturnis horis dea paganorum. vel cum herodiade: vel cum innumera multitudine mulierum equitare super quasdā bestias. ꝛ multa terrarum spacia in tempeste noctis silentio ptransire. Et infra. Quapropter sacerdotes omni instātia predicare debēt populo dei: vt nouerint oino hec falsa esse. ꝛ nō a diuino sed maligno spiritu talia fantasmata mētibus fidelium irrigari. Siquidem ipse sathanas transformat se in diuersarū personarum spēs atꝙ similitudines: ꝛ mentē quā captiuant in somnijs deludēs p deuia queꝙ deducit. hec ibi. ꝛ in. c. Nimiruz. ea. q. Aug' narrat ꝙ in libris gentilium legitur de quadaz maga dicta Circe: ꝙ socios Ulyxis mutauit in bestias. ꝙ magico prestigio potius fingebat ꝗ̄ in rerū veritate cōpleret alterando fantasias hoium. ¶ Patet hoc etiā p plura exempla. Legitur enim in vitaspatrū ꝙ quedā iuuencula q2 assentire noluit cuidā iuueni de turpitudine eā sollicitanti. ipse iuuenis turbat' ex hoc a quodā iudeo pcurauit maleficiuz fieri ꝯtra illā. Quo pacto mulier ꝯuersa est i equā: que ꝯuersio nō fuit sm rei veritatē. sed sm ludificationē demonis imutātis fantasiā ꝛ sensum ipsius mulieris: ꝛ aspicientiū eā vt videret equa que erat vere mulier. Un̄ ducta ad btm̄ Macharium nō potuit diabolus ita operari ꝙ illuderet sensus eius sicut alioꝝ ꝑpter suaz sanctitatē. Naz sibi videbatur mulier vera non equa. cuius tandē oꝛone liberata est ab illa illusione dicēs hoc sibi accidisse: q2 nō vacabat diuinis. nec frequētabat sacra vt decebat. idō diabolus ptātem habuerat sup eā: ꝛ si alś eēt honesta. Pōt igitur diabolus p cōmotionē interiorem spirituum ꝛ humoꝝ operari: ad immutandum actum ꝛ potentiam nutritiue ꝛ sensitiue ꝛ appetitiue: ꝛ cuiuscūꝙ potentie corporalis organo vtentis sm be. Tho. in parte. j. q. cxj. Sicut credi potest fuisse gestū per Symonem magum in incantationibus suis que de eo narrantur: sed nil hoꝝ pōt diabolus facere nisi deo pmittente: qui cum angelis suis bonis frequēter reprimit maliciam eius: decipere nos ꝛ nocere querentis. Un̄ dicit Ugo loquens de maleficis. Hi sunt qui pmissa dei clemētia cōcutiunt. hoium mentes pturbāt minus ꝯfidentiū in deo. xxvi. q. v. Nec mirꝫ. hoꝝ etiā opatione p maleficaz artem fit quīꝙ vt vir nō possit videre vxorem ꝛ ecōuerso. Et hoc p immutationē fantasie. representādo ei talē vt rem odibilē ꝛ horribilē. Ipse etiā diabolus vigilantibus ꝛ dormientibus suggerit representationes turpium fantasie ad decipiendum ꝛ inducendam ad malum. Uerum quia peccatū non consistit in imaginatione: sed in volūtate. ideo ex huiusmodi fantasijs per diabolum suggestis ꝛ alterationib' varijs hō nō

Diabolus pōt in cunctas potētias organicas.

peccat: nisi volūtate ppa alicui malo assētiat.

¶ Homo etiam per semet .§.vi.

ipsum causat mutationem fantasie. formando
Homo fantasmata per imaginationes ex acceptis a
sibi ipsi sensibus. et quādoqz qdē p voluntatē suā volunta-
immu- rie. s. imaginando que prius senserat: et hoc si-
tat fan- ne de bonis siue de mal. ¶ Aliqz fiunt et cau-
tasiam sant imaginationes per cōmotiones humorū
procedentium ex infirmitate manica vel me-
lancolica. Et sm Auicen. et Alb. Manica pas-
sio ledit organum fantasie: vñ diminuit ima-
ginationem. Melancolica vero passio diminu-
it iudicium rationis. Unde refert ipse de quo-
dā manico: q cum fugeret prem et pater eum
secutus fuisset: conuersus ad patrem percussit
eum. cui pater cum diceret. Fili quare verbe-
ras patrem. Ibi o ille plorans: cecidit ad pe-
des patris et veniam petijt. et sic in ipso fuit lesa
imaginatio: quia non cognouit patrem suuz.
Ratio vero non fuit lesa. quia sciuit q nō de-
buit verberare patrem. Et quia in manicis et
melancolicis fit immutatio sensus: ideo ma-
nicorum quidam plangunt. alij saltant: alij
stultissima quasi verissima opinantur: vnde ti-
ment se tangi ne rumpantur. credunt se nō ha-
bere caput. ranas in ventre portare. demones
videre aut habere. Melancolicorum autē qui-
dam pigricias habentes et grauedinem aiunt
sollicitudinez et obscuritatem et ab omnibus re-
motionem: immo omnibus melancolicis que-
dam sunt vniuersalia et sempiterna. sicut tristi-
cia timor de re non habenda certificatio terri-
bilis rei et timorose sensus rei que non est. Itē
melancolici tristantur. timent. angustiantur.
suspiciosi sunt. multum dormiunt iacent in mo-
numentis. quidam multum comedunt. et si sibi
retrahantur omnibus diebus desperant. Et
istis omnibus proprium est q sunt medicine
desiderantissimi. Et hec omnia procedunt p
immutationem fantasie organo leso propter
dictas infirmitates. Causantur autem tā ma-
nica qz melancolia ex melancolicis cibis. ex
tristitia et timore. aut retentiōe sanguinis fiue-
re consueti. aut ex nimia cerebri infrigidatio-
ne et desiccatione. aut ex corrupto semine in vi-
ris. aut menstruo sanguine in feminis. Cau-
santur etiam ex inordinatis vigilijs. ieiunio. stu-
dio. sollicitudie ac cogitatiōe profunda. et qui-
dam in prefatis infirmitatibus in defectu lu-
ne plus laborant. In somno etiā fantasia mul-
tipliciter immutatur per varias apparitiones
contingentes dormientibus. in quibus tamē
de bonis vel de malis existentibus homo nō
peccat: quia videlicet vsus liberi arbitrij sm
b. Tho. in. iiij. sopitus est et ligatus: in quo con-
sistit meritum vel demeritum.

¶ De somnijs quo ad varias causas et modos eorum. Capitulum. vij.

Et quia in potentia fanta-
sie sunt somnia dormientibus. id-
circo de somnijs aliqua sunt vidē- Diffini
da. Et primo eius diffinitionem tio so-
phs autē. ij. lib. de som. et vigi. sic nij.
diffinit. Somnium est fantasma factū a mo-
tu simulacrorum. i. similitudinū sensibiliū i dormiēte
sm q dormit: et circa hoc possumus considerare
tria: vz. eorum ortum: effectum et peccatum.

¶ Quantum ad primum .§.i.

Somnia vnde oriantur et que sit causa somnio- de ortu
rum. Et quis Grec. in libro mora. ac etiā dya- sōniorum.
logorum assignet sex causas videlicet ex ni-
mia ventris repletione. ex multa capitis exina-
nitione: ex demonis illusione: ex diui reuela-
tione. ex hominis multa occupatione circa ali-
quid et precogitatione et ex his cogitatione sil
et reuelatione. De quo vltimo ponit exemplū
de somno Nabuchodonosor habito de statua
composita ex quatuor generibus metallorum
designātes quatuor successiuas monarchias
mundi vt habetur Dan. ij. cepit enim cogita-
re de successore in regno anteqz somnium il-
lud haberet qd fuit ex diuina reuelatiōe put ipse
Daniel exposuit. Sz dñs Jo. dñici cardi. i li.
libri sui quē appellauit luculā noctis extēdens
māiā, decē et nouē cās assignat. Et pmo cōce-
ptui aut natiuitati pdominās signū celeste nō Decē et
īfimā cāz sōniorum pōit. et ita nat' sub mercurio i nouem
geminis extīte sōnia futurorum pīcia nō ignorat sūt cāe
Scdo celorum istorum' i sensus iteriores rōni sōno sōniorum
sopite corpeos agēs q pducitur' ē freqnt dmō-
strat hoc pharao cū vaccis suis p exēplo ponatur.
Tertio cōplexionū varietas diuersa visa pducē
sīgulis. s. circa ignē colera volat' p aerē dicis me- Gen. 41
lācolia reg tenēda: sz flegma circa terrestria
dlat. Quarto pugt mixti mutuo i mēorie archa
suati zcept' et qz fātasma huc ab illo discerneret
neqz tēp desinit i pisce mlier formosa supne.
Quito tpis qlitates cerebrum imitatā illo eua-
nescēte euanescit iuisa. sic apud Virgiliū folijs
arborum autūno labētib' sic ad īfernū somni pa-
rentem animarum concursus. in eo libro vbi
totius philosophie rimantur archana. Sexto
locorum diuersitas suis vaporibus corpore nu-
dis cellulas capitis ambit. suas sibi proprie-
tates relinquit quas non sentit vigil maiorib'
occupatus. Septimo qdā relique velut exuuie
ex exercitijs in vigilijs potētijs vitalib' adhe-
rent impresse: que corpore a labore cessante
laborare non cessant. Octauo plerunqz fanta-

sta a ceteris curis soluta cudit casu ventura:
sicut platoni cogitanti de sorte: sortes occur
rit. Nono personarum reuerentia apud non-
nullos meretur secundis causis limpidius vi
sitari. cui membro redduntur cignus socrati
loco platonis oblatus captiuitas ꝛ mortis po
tio platoni monstrata. Octauia. august. pre-
sentia impugna futura casus hostis Scipio-
ni pene militi reuelate. Enee. italica sedes ꝛ
hanibali a ioue direct⁹ iuuenis scõs oñsa. De-
cimo sensus cupido addit ad idem. Nã mens
hũana quod optat. dum vigilat sperat: ꝑ som
nium cernit idipm. Undecimo necessitas co
git viris quasi imperãdo vitales exeq sui cor-
poris curas q̃s illud neqt exercere sopitus. ita
famelicus vacuo stomacho mandit. Duodeci
mo aia suis disciplis soporatis speculans sibi
soli rimaŧ archana. quib⁹ maiori desiderio fra
grat. discitq; somno prius sepe negata. In his
scolis nocturnis vt meminit Aug. quidã capi
tam questionẽ fuit edoctus. puto ibi doctorum
statuisse iam nõ vltra negare que petierat se
pe discipulus importũe. Tredecimo. sic dispo
sitio dormientis membroꝝ: aut accidẽtia am
bientia illa varias: ꝭ correspondentes imagines
format. sic ephialtes putat se premi põdere ni
gis: ꝛ pes nudus ꝛ algẽs niues calcat vel lim
phas. Decimoq̃rto est cibi ꝗ pses suis vapori-
bus supiora contẽdũt vana inde formãtes vt
porri cum mistis. Decimoqnto morbi predo-
minantes in corpore ergo. dũ similia gliscunt
ꝑ somnia sese perito medico pandũt. Decimo
sexto: si te linies vpupe sanguine. demones in
somnis tibi infestos videb. Decimoseptio fami
liares spũs conciliatini mortalis amoris. ami
co produũt apud Ualeriũ infelices casus ama
ti. cuius generis visiones nõ paucas posses ve
re notari diebus nris ostensas. Decimooctauo ꝑ
demonũ artes plurime ludificationes fiũt in
somnis. vñ Apuleius his oia somnia reddat.
Decimonono repletio ventris nimia. ex cibis
famositatib⁹ ad cerebꝝ descendentib⁹. vl etiã
exinanitio capitis ꝛ nimia abstinentia mltos
somniare facit fm Gre. vt dictũ est. s. Tandẽ
ex diuina reuelatione in somnis facta multa
futura manifesta sũt bonis ꝛ malis. vt pꝫ in Ja
cob cum vidit scalã i somnis. ꝛ Joseph cũ di
xit fribus suis: audite somniũ quod vidi de ma
nipulis ꝛ stellis. Scio hominem nõdũ defun
Gene. xxviij. ctum in somnis vidisse notoriã aias purgato
rii penis detentas. quarum tormenta varia ꝛ
Gene. xxvij. horrenda describit. Hec omnia ille.

De effectu somniorũ. ¶ Quantum ad scðm sci- §. ij.
licet effectum sciendum ꝙ somnia futurorum
euentuũ quedã sunt causa, quedã signa, quedã nec
causa nec signa. sꝫ ꝑ accñs casuale. ¶ Et pri-
mo qdem sunt somnia causa futuroꝝ euentu-
um: vt cũ mẽs alicuius ex his que vidit in som
nis inducitur ad aliqd faciendũ vel vitandũ.
tunc enim tale somniũ est causa vel occasio fa
ciẽdi vel vitãdi aliqd. Nã cã est ad quã sequiŧ
effect⁹ sicut dicimus ꝙ iterpositio iter nostrũ
visum ꝛ lunam est causa eclipsis lune. ꝛ inter-
positio lune inter visum nostrũ ꝛ solem est cau
sa eclipsis. Et sicut putrefactio humoris est
causa febris: sic etiã quedam somnia sunt que
causant ꝛ inducunt nos ad aliquem effectum
exeqũdũ malũ vel bonũ. Sicut somniũ pha
raonis de vaccis ꝛ spicis iterpratũ a Joseph Gene. xli.
fuit cã inductiua ad ꝯgregãdũ triticũ multũ
ad ꝓuidendũ future penurie. Et qr ipse satha
nas trãsfigurat se in angelũ lucis. idõ cauẽdum
ne qs sub specie ꝛ credulitate diuine reuelatio
nis sibi facte ꝛ demonis illusione inducaŧ ad
aliqd faciẽdũ. Sicut legiŧ in scða collatione
abbatis moysi de quodã qui freqũter illusus
a diabolo sub specie bonoꝝ angeloꝝ sibi in so
mnis apparẽtiũ: tandẽ ei⁹ ex mãdato sed exhor
tatione quẽ credidit xpm. piecit se in puteũ.
Et de alio qui simili illusione seipm circunci
dit. Et de quodã alio qui ꝓpriũ filium more
abrae iterficere voluit. ¶ Scðo somnia quedã
sunt signa aliquoꝝ futuroꝝ euẽtuũ: inquãtum
scꝫ reducunŧ in aliquã cãm cõem somnijs ꝛ fu
turis euẽtib⁹. Et fm hoc plurime recognitio
nes futuroꝝ ex somnijs fiunt tanq̃ ex signis.
Signũ aũt vocaŧ qð designat aliqd: lꝫ nõ sit
cã ipsius: vt ibi gsa. Asperitas lingue signum
est febris: vel amaritudo lingue ꝛ somniũ de
gustu fellis: signũ est febris instãtis. Uñ qdã
somnia sunt que sunt signa eoꝝ q̃ accidũt cir-
ca corpus. qð ꝓbat Gallienus ꝑ exẽplum tale.
s. ꝙ qdã somniauit sibi fundi in ventrẽ picẽ ar
dentẽ: ꝛ estuare in igne picis: eo ꝙ colerã adu
stã nigrã ꝛ incẽsam habuit in vẽtre: ꝛ hãc cũ
surrexit a somno emisit ꝛ plene liberatus fuit.
Ponit aliud exẽpliũ. s. ꝙ qdã dolẽs splenem: se
pe ꝯtulit ꝛ ordiauit qd faceret. vñ sibi contrã
hmõi defectũ medicareŧ. Et somniauit ꝙ mi
nueret se sup manũ inter duos digitos. s. au-
ricularẽ ꝛ anularẽ. ꝛ cum euigilaret sic fecit ꝛ
ꝯualuit. ꝛ sic somniũ fuit sibi ꝑncipiũ operis.
qð in vigilia sequẽti fecit. Uñ ꝛ medici dicũt
ꝙ opꝫ valde somnijs attẽdere ad cognoscẽdũ
cãs egritudinũ. ¶ Tertio dico ꝙ somnia quedã
nec sunt signa nec cã futuroꝝ euẽtuũ sꝫ ca-
sualia. Uñ hmõi somnia ꝑ accñs se hñt ad fu
turos euẽt⁹. Et si quãq; sibi occurrãt: erit somniũ
casuale. i. a casu. vbi gsa. Si aliquo ãbulante
ꝯtigit casu ꝛ fortuna eclipsare solẽ. ãbulatio
illi⁹: nec signũ nec cã ẽ eclipsatiõis: nec ex vi so

defect⁹ sollo est cā vel signū ambulādi:ꝛ nil ta
liū sit semp vel frequēter sed raro valde ꝛ incer
te. Sic a sili ꝙ aliqꝫ de aliquo bello futuro sō
niet ꝛ postea eueniet euēt⁹ illius belli hoc erit
a cāu per accñs.ꝛ nō ideo euenit ꝙ somniū cā
vel signū fuerit euēt⁹ belli. Hec pħs de som.ꝛ
vigi. Et Alb. in cōmē. sup ipm librū. ¶ Scien

Aliqb⁹ somnia accidūt ꝛ aliqbus nō

dū etiā ꝙ qdā sunt qbus nō accidit somniū in
tota vita sua. qdā vō sunt qb⁹ cū dormiūt sem
per accidit somniū. qdā vō qb⁹ accidit in sene-
ctute ꝛ nō accidit in iuuētute. Et ratio primi
est. qꝛ multa euaporatio ascēdens ad superiorē lo
cū que iterꝫ lata deorsum facit multū motū.
ꝛ qbuscūqꝫ tale ꝯtingit. nullū apparet fantas-
ma: qꝛ magno motu delet⁹ et illi qui pfundo
ꝛ graui somno dormiūt oppssi ꝙ autē aliq alij
multū somniāt ꝛ ꝯtinuo somniorꝫ suorꝫ patiū-
tur obliuionē. hui⁹ ratio est. qꝛ mot⁹ fortiores
aliq excludūt pceptionē imaginū apparētium
in sōnis. Et ideo qui ꝯtinue post somnū forti-
ter mouent⁹ corpore. pcipue si somnum in fine
somni videāt oīno sōniorꝫ obliuiscunt⁹. Et no.
ꝙ similitudines fantasmatū que in somnio ac
cidūt sunt similes illis idolis vel dissimilitu-
dinibus que sunt in aqua. In aqua autem si
multus fiat motus. tunc vel nulla figura ibi
apparet. vel apparet inordinate ꝛ distorte. vt
pꝫ in eo qui respicit in aquā multū motā: sed
post cōmotionē cum fuerit qetata hui⁹ figure
clare respiciunt⁹. Ratio tertij est. s. ꝙ aliq in se-
nectute somniāt non in iuuētute. pp̄ter muta
tionē aliquā factā circa etatē vel passionē. Ex
eo. n. ꝙ senes mutant⁹ per calorē ꝛ humiditatē
nō est incōuenientēs si mutet⁹ accñs somnij corꝫ.

Sōnium sic nec meritū est nec peccatuꝫ.

¶ Quantum ad tertium §.iij.

pncipale sciēdū ꝙ in somnijs siue apparitiōib⁹
sōniorꝫ siue de boni. siue de malis: nullꝫ est
ibi pctm: cū vius rōnis sit ligatuꝫ per somniū:
nec est meritū. sed pōt ibi eē signū pcedētis me
riti vel pcti. Nec obstat ꝙ salomō petēs sapiaꝫ
dari in somnijs meruit exauditōēꝫ. tale. n. me
ritū nō acqsiuit in somno illo. sed ex pcedenti
in vigilia desiderio. cui⁹ desiderij signuꝫ illud
somniū fuit iij. Reg. iij. Et ad hoc facit qd̄ ait
Aug. sup Gen. de bonis. ꝙ pp̄ter affectionē a
se bonā qdā corꝫ clarēt merita in sōnijs tanꝙ
signa. Unde ꝛ ps. lxxv. Reliqe cogitationū di
em festū agēt tibi. Dicunt⁹ aūt reliqe cogitatio
nū ille silitudines que remanēt in fantasia ex
cogitatiōib⁹ habitis que festū agūt dño: dum
vꝫ somniāt virtuosi lete ꝛ festine dño deseruire.
Silr nō obstat qd̄ dī in veteri lege. s. ꝙ pollu-
tus nocturno sōnio ingredi nō valebat tēplū
vsqꝫ ad vesperā: ꝛ nisi pus lot⁹ Leuit. xxv. Hoc
enim in figurā fuit, nō ꝙ in tali illusīdicia etiā
cum turpi imaginatiōe pctm sit. qd̄ significat
sm Grego. ꝙ qui tētat⁹ immūdiciā verus ima
ginib⁹ in cogitatiōe inquinat⁹. lauādus est pus.
aqua pnie ꝙ ad tēplū. i. ecclīā merito ꝛ grā re
uertat⁹. ꝛ nisi pus ignis tētatiōis recesserit rep
qsi vsqꝫ ad vesperā qn̄ occūbit sol. ꝛ per ꝯpūs de
ficit calor ei⁹ se ex ecclīā fore cognoscat. vt dī
dist. vj. testm. Pōt tn̄ eē pctm ante vel postea
circa māꝫ somnij. Antea qdē puta siqs multū
cogitat ꝛ mentē reuoluit ad aliqd̄ pctm malū
qd̄ optat. vt furtū homicidiū fornicationē. qd̄
postea dormiēs sōniat ppetrare. In sōnio qdē
nō peccauit sꝫ ante in vigilia ex mala cogita-
tiōe. Un̄ Isid. Nō est pctm qn̄ nolētes imagi-
nib⁹ nocturnis illudimur. Sed tūc est pctm si
anteꝙ illudamur cogitatiōes affectib⁹ pueni
mur dī. vj. c. nō est. Post somnū vō ꝛ vigilādo
pōt pctm ꝯtingē indirectū. s. aliqs volūtarie dele
ctaret⁹ sup re mala sōniata. vel indirectū tpꝰ amit
teret in recogitādo studiose que somniauit. vl̄
ex eo ꝙ somnijs nimiā fidē pstat. Sed vt dicit
Gre. Cū multe ꝛ varie sint cause sōniorꝫ vel su
pradictū est ꝛ difficile sit cām somnij ꝯtingētis
certe cognoscē: nisi fuerūt ex dei reuelatione.
ideo parꝫ vel nihil fidei dꝫ ipsis adhiberi firmi
ter. Nā per hꝰ diabolus multiplr decipit hoies
Unde narrat Greg. ii. moral. ꝙ cuꝫ qdā assue
to fidē somnijs adhibē: litimatū fuisset in sōnis
ex diaboli illusione ꝙ multuꝫ adhuc deberet
viuē. exposuit se totū auaritie p phas ꝛ nephas
vt posset sibi in lōginquū puidē: subita morte
puēt⁹ est. Et in vitaspatruꝫ pdicatorꝫ narrat⁹: ꝙ
cū qdā pposuisset religionē ingredi ꝛ de exitu
timeret. somniauit se in religionē ingressuꝫ: et
exinde egressuꝫ qd̄ credēs sic debē sibi ꝯtingē
ppositū dimisit religionis. Sꝫ magro Jorda
no pdicāte circa hmōi deceptiōes ppositū re-
sumpsit: ꝛ religionē intrauit ac pseuerauit. Un
de ad ipa ꝯtēnēda scriptura nos admonet dī.
Ubi multa sōnia ibi plurime vanitates Eccīs
v. ꝛ alibi. Somnia extollūt imprudētes. s. in su
perbiā. Eccl. xxxiiij. ꝛ in. e. c. dī. Multos erra
re fecerūt somnia falsum. s. pro vero credētes.
Ratio aūt falsitatis in somnijs ꝛ deceptionis
pueniti ex eo ꝙ forma sensu accepta decipitur
vt res ipa. Causa aūt huius in cōi vna est. vꝫ qꝛ
aīa nō iudicat sm eādeꝫ potētiā id qd̄ est pnci
pale sicut res. ꝛ id qd̄ est secūdariū. i. id qd̄ fue
rit fantasma. pᵐ enim. s. res aīa iudicat rōne.
sm vō aīa iudicat nō sensu ꝓprio qꝛ circa ppa
sensibilia nunꝙ decipit⁹. immo semp est verus
eo ꝙ de ꝓprio sensibili semp iudicat ꝛ enūciat
id qd̄ est: sed sensu cōi vel estimatione: imagi-
natione seu fantasia: qd̄ ꝓbo per talē exēplum.
qꝛ sm id quo fantasmata fiunt. i. sm motū vel
iudicium factuꝫ a sensu pprio. puta a sensu vi-

tus. sol videt esse monopedalis. i. vni⁹ pedis. ⁊ hoc ꝑpter distātiā inter solē ⁊ oculū. Sed alia pars aīe que est in sciētibus. s. ratio ꝯdicit ad fantasiā ⁊ dicit solem maiorē esse tota terra.

ti. xi cap. iij. ¶ De supstitiōe aūt seu diuinatione per sōnia hēs in parte. ij. titu. xij. c. j. Et de pollutiōe in

§. x. xi. somnis. habes in. iij. parte.

¶ Et q̄ somnia contin- .§. iiij.

gūt in somno aliq̄ breuiter de somno dicēdo.

Ps. 75. de quo ps. Dormierūt somnū suū ⁊ nihil inue nerunt oēs viri diuitiaꝝ in manib⁹ suis. Et lo quit de pctōribus quoꝝ vita somno assīlat. q̄ vā bona pñtia tanq̄ vera ⁊ ꝑmanētia diligūt: ⁊ in eis delectant morte: que q̄citi⁹ supuenit talib⁹ sic vidēt priuari ⁊ nil meriti in manibus suis. i. opib⁹ repiūt. Et hoc siue sint diuites in tpalibus siue sint viri diuitiarū. i. plenicopijs pctōꝝ. siue viri diuitiaꝝ sapiētialiū nisi cū eis sit gr̄a xp̄i. ¶ Est aūt triplex somnus: seu som nus significat moraliter loquendo tria in sa cra scriptura.

triplex est som nus. ¶ Primo pigritationem criminalem.

¶ Secundo contemplationem supernalem.

¶ Tertio migrationem mortalem.

Et pmū docet nos apl's ꝓpulsare di. Hora est iam nos de somno surgē. Ad Ro. xiij. Scōm docet nos xp̄s pcurare di. Dormite iaz ⁊ reqe scite. Matth. xxvj. Tertiū docet nos apl's tole rare di. Nolo vos ignorare de dormiētib⁹: vt nō ꝯtristemini ⁊c. j. Ad Thes. iiij. ¶ Quantū

Sōn⁹ signifi cat pi gritiā: vel ne gli. ad primū sciēdum q̄ somnus significat pigri tiā ⁊ negligētiaz ꝑpter sīlitudinē causalitatis. ociositatis: ⁊ vana imaginabilitatis. Causatur etiā somnus ex humiditate capitis ascēdenti bus vaporibus a stomacho ad cerebrū. Unde pueri ⁊ flegmatici: q̄ multuz abūdant in hu miditate multū dormiūt. Sic spūaliter ex hu miditate. i. affectu inordinato terrenorū. cau satur pigritia ⁊ negligētia que multū pericu losa est. ꝑpter qđ parabolice dic̄ Math. xiij. q̄ cum dormirēt hoies venit inimicus ⁊ super seminauit zizania in medio tritici seminati. Cum enim dormiūt pigritia ⁊ negligētia siue prelati erga subditos. siue subditi. erga seipos supseminat diabolus superueniēs zizania scā daloꝝ erroꝝ ⁊ vitioꝝ in ecclesia vel in cordi bus fideliū: vbi prius erat satū a deo semē vir tutū. Unde Salo. ab hoc somno pigritie exci tans dicit. Usq̄quo piger dormis. quādo cō surges a somno tuo: paululū dormies: paulu luz dormitabis. ⁊ veniet tibi egestas quasi via tor Prouerb. vj. ¶ Assimilat etiā pigritia som no: q̄ sicut dormiēs nil opat. ita ⁊ piger ocio

Psal's. cxviij. sus manet. ⁊ nil boni facē vult. Unde ps. Dor mitauit aīa mea pre tedio. i. nil boni operādo. Dormiens insup vana multa imaginatur. sic ⁊ piger ⁊ negligēs plenus est cogitationibus et desiderijs malis. Unde Prouer. xxi. dicit. De sideria. s. mala occidunt pigrū spūaliter ab eo auferēdo deuotionē ⁊ gratiā. A quo sōno exci tat apostolus di. Surge qui dormis ⁊ exurge a mortuis ⁊ illuminabit te christus. ¶ Quātū ad Eph v.

ad scōm dico q̄ somnus aliq̄n significat contē plationē. Unde Can. v. dicit aīa ꝯtēplatiua. ego dormio ⁊ cor meum vigilat. ⁊ hoc signifi cat ꝑpter sīlitudinē sensualis clausionis. Cor poralis refrigerationis. Tēporalis determina tionis. Clarū est eniz q̄ cum hō dormit tenet sensus exteriores clausos. q̄ nec videt nec au dit nec gustat nec odorat. Sic ꝯtēplans sen sus claudit ad ista terrena. quia distrahere ha bēt animū a subtili ⁊ fixa ꝯsideratione. Unde Sōn⁹ signifi cat cō tēplati onem.

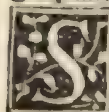
ps. Si dedero somnū oculis meis. i. sensibus ps. cxxxi. exterioribus: ⁊ palpebris meis dormitationē idest curiosis inq̄sitionib⁹: que tanq̄ palpebre oculos intellectus cooperiūt. ⁊ requiē tēpori bus meis: idest affectib⁹ carnalibus. sic inue niam locū dño per gratie inhabitationē. Refi cit etiā somnus mirabiliter cōfortat ⁊ nutrit: nō minus q̄ cibus vt docet experiētia. Fugat etiā tristiciā sm̄ Aug^m. Delectamēto somni. cōueniētis nutritus sum. Saplē. vij. Sic ⁊ cō tēplatio sup oīa recreat nutrit ⁊ fortificat ani mā. ꝑpter qđ dicit spūs. s. alloquēs electos se inferiores de anima cōtēplatiua. Adiuro vos filie hierusalem per capreas: hynnulosq̄ ⁊ cer uos campoꝝ: vt nō euigiletis nec suscitare fa ciatis dilectaz donec ipsa velit. Canticoꝝ. ij. Loqtur autē spūs per occultum instinctū. ad iurat per internam exhortationē ⁊ monitionē. filias hierusalē. idest aīas fideles per capreas hynnulosq̄ ceruoꝝ. per merita ⁊ exēpla sancto rū qui capree dicunt ꝑpter velocem cursum. s. feruoris ad diuina. actuū visum. s. cognitiōis ad spūalia. leuem pastū vt herbarū. ꝑpter ab stinentiā circa cibaria. hynnuli dicūtur: idest parui cerui. ꝑpter longeuitatē perseuerātie. Cerui enim diutissime viuūt ꝑpter supportabi litatē beniuolētie. Ceruis enim gregatim am bulātibus vnū ponit caput sup dorsum alteri us. Et hoc docētes illud ad Gal. vi. Alter al terius onera portate. Delectātur ⁊ hynnuli in spicere humanā faciem. qđ designat in electi humanitatis benignitatē: vt nō suscitetis: scz a somno ꝯtēplationis: nec euigilare faciatis: scilz ad ista mūdana tractanda. Sōnus quoq̄ in infirmus cum debite sumit̄ signuz magnū est future sanationis. Unde dixerūt discipuli de Lazaro. Dñe si dormit saluus erit. Joā. xi. Infirmi oēs sumus in vita presenti. spūaliter ꝑpetua autez sanatio ⁊ saluatio in supna glo-

ria. Huius aūt sperāde pfecte salutis est actus debite contēplationis.iam enim inchoare incipit statum futurum. Tēpus autē cōueniens cōmunis dormitionis fm medicos est tēpus septez horarū. Sic in septem horis varijs qui bus christus instituit p̄ssionē. debet qs dormire.i.attente meditari christi multiplicez afflictionem. Decet etiā contēplari ꝛ maximaz bona nobis in patria reseruata.vt roboremur cōtra aduersa. Et de hoc somno contēplationis pulchram habemus figuram Gen̄.xxviij. Quādo iacob dimissa domo paterna peregre cōstitutus illuz a lapide capiti supposito.dormiens vidit scalā de celo attingentē: ꝛ angelos ascendētes per eam descēdētes ꝛ dn̄m scale innixū eum benedicentē. Jacob siquidē interpretaꝰ luctator siue supplātans.ꝛ significat eum qui vitia supplātat eis dn̄ans.parētes deserit eum affectū propinquorū vt pegrinus in hac vita transit. Caput mētis lapidi supponit christo se conformādo ꝛ clausis sensibus ad exteriora cōtēplatur scalam diuini cōsensus ad patriam.ꝛ demū a dn̄o benedictionez eternā recipit. De hac igitur dormitiōe potest illud exponi. Lazarus amicus noster dormit. Joh. xj.ferie sexta quarte hebdomade in.xl. Et illud aliud. Non est mortua puella sed dormit

Sōnus significat mortē. Matth.ix. ¶ Quātum ad tertium dico q̄ dormitio significat mortem corporalē. Unde in libris Reg.cum narratur de morte ipsoruz dicit dormiuit cum patribus suis. Designat aūt hoc propter trinam similitudinē. ¶ Primo q2 sicut qui vadit dormitū post somnum per aliquod tēpus exurgit.ita qui moritur post tempus a deo prefixuz resurget in nouissimo die. Unde dicit Dan̄.xij.qui in puluere terre dormiunt surgēt. ¶ Secūdo q2 fm dispositionez qua quis capit somnū: scilz infirmitatis vel sanitatis varia videt in dormitione. Nam infirmus horribilia cernit sanus ꝛ quietus.suauia intuetur. Et a dormitione quidem surgēs infirmus totum se repperit fractuz ꝛ debilitatū. sanus autem roboratum ꝛ confortatuz.sic spiritualiter qui capit somnuz mortis in infirmitate peccati mortalis videt horrenda ꝛ panē da in gehēna ignis. Qui autem gratia sanus assumit somnū mortis bene purgatus vidit leta ꝛ iocunda superne patrie. Et demum in vltima resurrectione confractior reperieꝰ peccator.ꝛ robustior ꝛ felicior iustus. Unde apostolus. Omnes quidem resurgemus sed non omnes imutabimur.

j.Cori.xv. ¶ Tertio ex eo q̄ sicut somnus arripit aliquando hominem expirato et contra suum velle.ita ꝛ mors hominem interemit cum non speratur. Nescit enim homo finem suum. Eccl̄s.ix. Et hoc quo ad tertium.

¶ Capitm.viij. De estimatiua ꝛ cogitationib⁹.

Sequitur de potētia estimatiua que etiam cōmunis est nobis ꝛ brutis. Et in nobis quidem dicitur cogitatiua. Unde ꝛ hic d̄ cogitationibus inseremus. Est autem potentia estimatiua: ordinatiua ad deprehēdendū intentiones que per sensum non accipiuntur fm be. Tho.in prima parte.q.lxxviij. Necessarium est enim animali vt querat aliqua vel fugiat.non solum quia sunt ꝯuenientia vel non conuenientia.ad sentiēdum.ad quod ordinatur sensus cōmunis ꝛ particularis exterior.s; etiam est necessarium vt querat aliqua vel fugiat propter aliquas alias cōmoditates ꝛ vtilitates consequendas.vel nocumēta vitando sicut ouis videns lupum: fugit.non illaz indecentiam coloris. sed quasi inimicum nature. ꝛ auis colligit paleam: non quia delectat sensum.sed q2 est vtilis ad nidificādum. Ad huiusmodi igitur intentiones apprehendēdum. ordinatur estimatiua sicut ꝛ memoria ad eas conseruādum: ꝛ est cōmunis ista potentia nobis ꝛ brutis. Sed est differentia quantum ad predictarum intētionum apprehensionē. Nā alia animalia pcipiunt huiusmodi intētiones quodā nāli instinctu.homo aūt per quandam collectionē. Et ideo que in alijs aialibus dicitur estimatiua.in hoie dicitur cogitatiua.q2 per collectionē quandā hmōi intētiones adinuenit. Unde ꝛ dr̄ etiā ratio particularis cui medici assignāt determinatū organum.s.mediā partem capitis. Uerum q2 in potentia sensitiua ꝛ pcipue apphensiua nō pōt esse peccatum.ideo in cogitationibus hoium put sunt in tali potētia nō est peccatum vel meritū.sed put eis additur.vel superuenit aliqs effectus bonus vel malus. Nota igitur fm Tho.ij.ij.q.ij.art.j.q̄ cogitare sumiꝰ tripliciter. Uno modo cōmuniter pro quacūq3 actuali ꝯsideratione intellectus siue pueniendo ad claram ꝛ certā cognitionē eius qd̄ cogitatur.vt cum quis ꝯsiderat que scit.siue etiam antequā perueniaꝰ ad perfectionem cognitionis per certam ꝛ clarā visionē. Scd̄o modo ꝓprie.s.solum pro ꝯsideratione intellectus cum quadam inqsitione antequā pueniaꝰ ad claraz noticiā rei.ꝛ hoc circa intētiones vl̄es. Tertio modo pro quadā inqsitione ꝛ discursu circa pticularia apprehēsa a sensibus. ꝛ isto tertio modo est actus huius potentie cogitatiue.nec tamen est ibi peccatum vel meritum nisi cooperante intellectu ꝛ affectu aliquo modo. Et fm hoc nunc de cogitationibus agetur. De qbus psalmista. Dn̄s scit cogi.ho.quoniaz vane sunt. Ubi tria de ipsis ps.93.

De potentia cogitatiua.

hec potentia differē ter est i homie et alijs aialib⁹

Cogitare dicit tripliciter.

cogitatõib⁹ p͂. ꝛ notari. Et pmũ est ꝙ deo sunt simplr̃ denudate. ibi. Dñs scit. Scd̃o ꝙ in homine sunt multipl̃r variate. ibi. cogitationes hoim. Tertium est ꝙ in eo et se sunt vituperabiliter terminare. ibi. quoniam vane sunt.

¶ Quantum ad primum .§.j.

Deo cũcte cogitationes sũt nude.

Sciendũ ꝙ cogitatões quecũqꝫ note sunt deo. Omnia. n. ait apl̃s ad Heb. iiij. nuda ꝛ aperta sunt oculis eius. i. cogitatõi. ꝛ ita sunt ei note: ꝙ neqꝫ angelo bono neqꝫ malo: neqꝫ primo et se sciri põt. Uñ dr̃ Hiere. xvij. Prauũ est cor hominis ꝛ inscrutabile: ꝛ qs cognoscet illud. Ego dñs scrutãs corda ꝛ pbãs renes q do vnicuiqꝫ iuxta viã suã. Prauũ dr̃ cor hominis: qꝛ inclinatũ ad praua iuxta illud Geñ. viij. Sensus hominis ꝛ cũcta cogitatio eius pna sunt ad malũ ab adolescẽtia sua. Inscrutabile dicitur: qꝛ eius cogitatões nulla creatura scire valet. vñ apl̃s. i. ad Corin. ij. qs hoium scit q̃ sunt hominis. i. in cogitatõib⁹ inferiorib⁹ nisi sp̃us dñi q in ipso ẽ. Quis ergo cognoscet illũ. q. d. nullus nisi deo reuelante. sic cognouit Helliseus cogitatões malas auaritie: qbus mot⁹ fuit Gyezi discipulus su⁹ ad petendũ a naaman syro vestes ꝛ argẽtũ. vt habet. iiij. Re. v. Sol⁹ ergo deus scit cogitatões hoium. Uñ subdit in auctoritate. Ego dñs scrutãs cor. i. cogitatões cordiũ. ꝛ renes. i. delectatões eaꝝ in bonũ vel malũ. et qb⁹ hoies tãdẽ iudicat ꝛ nõ solũ ex opib⁹. Uñ Crisᷓ. nõ ex opib⁹ iudicat tm̃ sꝫ et cogitatõib⁹. xxij. q. v. Qui iurare. ¶ Sed p maiori declaratõe notãdũ ꝙ cogitatio vel affectio põt cognosci ab aliquo tripl̃r. Pmo p ipsi⁹ i se certã ꝛ clarã ituitionẽ. Scd̃o p reuelationẽ. Tertio p ꝯiecturationẽ. Et pmo qdem mõ put. s. cogitatões sunt in itellectu: ꝛ affectiones i volũtate. sic solus de⁹ cogitatões ꝛ affectiões cognoscere põt ꝛ hẽ pprie scire. Unde bñ dic̃ ps. Dñs scit nõ hõ vel angelus sꝫ solus de⁹. qd̃ ẽt attestat Salo. dicẽs. Tu solus nosti corda filioꝝ hoium. Corda. i. cogitatões ꝛ affect⁹. Huius rõ ẽ ſm. b. Tho. i. pte. q. lvij. qꝛ volũtas rõnalis creature soli deo subiacet ꝛ ipse solus i eã opari põt q ẽ pncipale ei⁹ obiectũ ꝛ vltim⁹ finis. Et iõ ea q̃ mihi ex volũtate sũt vl̃ q̃ ex volũtate sola depẽdẽt soli deo sũt nota. Ex volũtate hoĩs depẽdet ꝙ aliqs actu aliqua ꝯsideret. qꝛ cũ aliqs hꝫ habitũ scientie vel sp̃es itelligibiles i eo exñtes. vtit eis cum vult. Scd̃o mõ. s. p reuelationẽ põt cognosci cogitatio hoĩs inquãtũ. s. a deo alicui reuelat. ꝛ sic aĩa xp̃i p reuelationẽ a vbo cui erat ꝛ ẽ vnita. cognoscet ꝛ cognoscebat oẽs cogitatiões hominũ. Uñ ꝛ iudeis mala de ea cogitãtib⁹ dixit. vt qd cogitatis mala i cordib⁹ vr̃is. Math. ix. Et Luce. xi dr̃ vt vidit cogitatões eoꝝ ꝛc. sic ꝛ Pe. aꝑ̃ls p dei reuelationẽ cognouit fraudẽ factã p Ananiã ꝛ Saphirã de pcio possessiõis vẽdite. Ac. v. Sic ꝛ be. Bñdict⁹ cognouit cogitatões murmuratõis: q̃ faciebat ꝯ eũ q eũ tenebat lucernã dũ comederet. vt hr̃ in scd̃o dyalogoꝝ. Tertio potest cognosci cogitatio vel affectio hominis per coniecturationẽ. Et sic angelus bonus ꝛ malus etiam hõ põt cognoscere cogitatiões alterius: scilicet vt in suo affectu: cognoscitur enim ſm be. Tho. i. i. parte. q. lvij. arti. iiij. interdum cogitatio non solum per actum exteriorem: puta locutionem vel operationem manifestantem ipsam: sed ẽt per immutationẽ vult⁹. Et medici ẽt aliquos affectiones animi per pulsum cognoscere possunt. Et multo magis angli ꝛ demones quanto subtilius huiusmodi passiones occultas corporales perpendunt. Unde Aug. dicit ꝙ demones aliquando hominum dispositiones nõ solum voce prolatas: sed etiam cogitationes conceptas cum signa quedam ex animo exprimuntur tota facilitate perdiscere. xxvj. q. iiij. c. sꝫ. quãuis in libro retractionum dicat hoc non esse asserendum: scilicet quomodo hoc sciant. non tamen dicit quin talia sciant: scilicet per coniecturas.

Cogitatio tripliciter põt cognosci.

1. pal. 6

¶ Quantum ad secundum .§.ij.

Sciendum ꝙ cogitationes hominum sunt multe ꝛ multipliciter variate. Unde in plurali dicit cogitationes hominum. Variate aũt sunt non solum ſm materiam: sed ſm causam. Nã vt dicit venerabilis. Cassia. in. i. coll. abbatis Moysi. Quedam cogitationes habent ortum a deo quedam a dyabolo. quedam a carne seu corde proprio. Et ꝙ cogitationes habent principiũ a deo ostendit apostolus. ij. ad Cor. iij. di. Non ꝙ simus sufficientes cogitare aliquid a nob. s. boni. sed sufficientia nr̃a ex deo est. Omnis igitur cogitatio bona in nob a deo procedit. puta cum cogitas agere penitentiã ieiunare. orare. virtutes acquirere. proximis prodesse. deo placere ꝛ huiusmodi i. Et ad hoc hortabatur ps. liiij. dicẽs. Iacta cogitatuꝫ tuum in domino: scilicet de eo ꝛ propter eũ bona cogitando. ¶ Quod cogitationes etiaꝫ alique procedant a dyabolo instigante. ostendit ex eo ꝙ christo post resurrectionem apparente discipulis cum estimarent ipsum fantasma eẽ dixit eis. Quid turbati estis: ꝛ cogitatões ascẽdunt in corda vestra. Ascendunt dicit. Quia male erant ꝛ false. ꝛ ideo ascendebãt a demonis si bone fuissent. descendissent a patre luminum. Et de iuda dicit euangelista. Cũ misisset dyabolus in cor eius vt traderet eũ. Ubi

triplex põt esse cã cogitationum.

Luc. 24

Joh. 13.

aduertẽdum

aduertendum est secundum beatum Tho. in .j. parte .q. cxj. quod demones non possunt immutare cogitationes interius eas causando: cum vsus cogitatiue virtutis subiaceat voluntati. quod ergo dicitur a Damasce. et Beda quod est immissor et incensor cogitationum. intelligitur hoc non quod causat eas. sed inquantum incitat ad cogitandum vel appetendum cogitata per modum persuadentis vel passionem concitandis. Et hoc ipsum incendere Damasce. vocat immittere: quia talis operatio interius fit. sed bone cogitationes attribuuntur altiori principio. s. deo: licet angelorum ministerio procurentur. Ponit autem Ansel. in libro de similitudinibus pulchram similitudinem circa hanc materiam cogitationum prout sunt a deo vel diabolo vbi comparat cor nostrum molendino cuidam: quod continue voluitur. cuius molendini dominus locat ipsum alicui. dans sibi triplex genus victualium ad molendinum. scilicet triticum. ordeum. et speltam. cum hac conditione quod continue molat aliquod ex illis. et hoc faciendo sibi fideliter seruit et inde bene viuit. Habet autem dominus ille inimicum capitalem querens in omnibus ei displicere. Unde sciens molendinum suum tali locatum occultat se iuxta domum eius: vt si talis conductor cessat per modicum a molendo victualia domini sui. et cum hoc reperit: immediate ponit super molendinum de rebus suis videlicet picem. arenam. vel paleas. et hoc ad destruendum molendinum et illi nocendum. ¶ Spiritualis dominus iste est deus noster vniuersorum dominus. molendinum suum est cor nostrum quod continue voluitur circa aliquid cogitandum. Unde Bern. Nil fugacius animo meo. locat autem istud molendinum nobis vt molamus cum voluntatem prestat et rationem ad cogitandum. administrat et ipse per inspirationem triplicem materiam super qua debemus voluere cor nostrum: videlicet cogitationes de deo et de eius immensa bonitate et gloria superna: tanquam triticum optimum. de virtutibus et donis spiritualibus quomodo in eis proficiamus tanquam ordeum. Cogitationes de peccatis commissis vt doleamus. et de his que possunt committi vt fugiamus tanquam speltam. Et certe cum hoc facimus deo fideliter seruimus: et inde tandem viuimus vita gratie et tandem glorie. Inimicus huius domini diabolus est qui insidiatur continue molendino cordis nostri. et si videt nos non cogitare aliqua vtilia. tunc ipse suggerit et suadet cogitationes luxurie maculosas corporis et anime tanquam picem. vel cogitationes auaritie graues tanquam arenam. vel leues inanis glorie tanquam paleas. Ex quibus molendinum deterioratur. et talis conductor nisi resipiscat: oportet quod moriatur spiritualiter. quia ex illis viuere non potest. Unde dicit dominus per prophetam. Usque quo morabuntur cogitationes apud te noxie. (Hiere. iiij.) Et sapientie .j. dicitur de spiritu sancto quod auferet se a cogitationibus que sunt sine intellectu .i. sine ratione. ¶ Procedunt et cogitationes aliquando ex corde proprio. Unde saluator Math. xv. inquit. Ex corde exeunt cogitationes male. Unde et in figuram dictum fuit in primo parenti. Spinas et tribulos germinabit tibi (Gen. iij.) scilicet terra cordis tui: etiam cultiuato spiritualibus exercitijs. spinas. s. cogitationum sollicitudinis temporalium. et tribulos affectionum sensualium que cogitationes infestant homines importune sicut musce frequentant cadauer. Unde et beatus Antho. quasi attediatus semel ex tanta cogitationum importunitate exclamat ad deum. Domine volo saluus fieri: sed non permittunt me cogitationes mee. Uerum quia primi motus earum non sunt in nostra potestate. Unde nec peccata saltem a secundis motibus seu delectationibus earum cauendum est. Unde dominus dicit per Esaiam. Auferte malum cogitationum vestrarum. (Esa. j.) non dicit cogitationes sed malum cogitationum: inquantum. s. de vitijs sunt cum complacentia ipsarum.

¶ Quantum ad ter- .§.III.

tium dixi quod cogitationes ipse ex se .i. defectu cogitantis sunt deprauate: quoniam inquit vane sunt. (triplex est vanitas cogitationum.) Est autem triplex vanitas. s. penalitatis. iniquitatis. et instabilitatis. de qua triplici vanitate agitur Eccles. per totum. vnde et in principio libri nominat vanitatem dicens. Uanitas vanitatum et omnia vanitas. Omnia enim creata sunt vanitas: quantum ad mutabilitatem. et de hac agitur .i.c. Ecclesiastes vsque ad .iij.c. exclusiue. sed homo non solum est vanitas predicto modo: sed et per iniquitatem. et de hac agitur a .c. iiij. vsque ad xij. exclusiue. Est et tertia vanitas in homine. s. penalitatis: et ea plenus. Unde dicitur: vanitas vanitatum. idest vanus per culpam: plenus vanitate per penam. et de hac agitur ipso .xij.c. in fine libri Eccles. ¶ Quantum igitur ad vanitatem pene: de qua apostolus ad Ro. viij. Uanitati creatura subiecta est etiam non volens. s. pene. famis sitis. frigoris et huiusmodi. Utique cogitationes hominum vane sunt .i. afflictiue vnde dicitur Sap. ix. Cogitationes mortalium timide: et incerte prouidentie nostre. Nam si bonus est homo timet non displicere deo. non incurrere peccata varia et huiusmodi. si malus timet ne impediatur exercitio suarum malarum cogitationum. vel ne prouidentia sua circa temporalia non habeat effectum. Timor autem vt dicitur in prima canonica Jo. penam habet. (j. Joh. iiij.) Frequenter enim vna cogitatio pugnat contra aliam. s. caro concupiscit aduersus spiritum: et spiritus aduersus carnem. (Ga. v.) vnde sequitur cogitationes

etiam circa curam corporis: ꝛ prouisionem etiam necessariorum multum tedium ꝛ penam inferunt precipue bonis quamuis in se pctā non sint. ¶ Secūdo cogitationes hominum vane sunt vanitate iniquitatis. De qua ps. v. Cor eorum vanū est. i. iniquum. Et quidam ita iniqui sunt: vt etiā contra dominum cogitent. De quibus ps. Cogitauerunt ꝛ locuti sunt iniquitatem in excelso locuti sunt dicentes deum non habere prouidētiam debitam circa homines. Cōtra quos Hiero. Quid contra dominum cogitatis: ipse qui creauit mundum consūmationem faciet eius. Quod si vobis rigidus ꝛ cruentus videtur: quod genus humanum diluuio deleuerit ꝛc. xxiij. q. v. Quid ergo. Et ad intelligendum quomodo cogitationes efficiuntur inique. sūme exemplum in nebula que eleuata a terra sepe in parte superioris aeris generat nubes que ibi nutriuntur nec dissoluunt. nisi per magnum ventum. qui resoluit illas ꝛ conuertit. vel in aerē vel in aquā grandinem aut niuem. ¶ Nutriuntur autem ille nubes in aere virtute caloris vel ignis elementalis qui quasi extinguitur per tonitrua. corruscationes ꝛ fulgura. Sic accidit de cogitationibus. Sunt enim vt quidam vapores siue nebule. que a terra sensitiua. s. fantasie vel memorie ascendunt ad altitudinē intellectus ꝛ calore. idest voluntatis affectu nutriuntur ꝛ crescunt ꝛ obnubilant mentem aliquando vt sol christus non videatur. Et hoc quando amor proprius reperit in volūtate qui omnem materiam in se bonam cogitationum peruertit ad malū. Sed si ventus spiritussancti percutit tales nubes cogitationum. tunc extinguit malum ignem seu colorem proprij amoris. Et exinde sequuntur tonitrua lamentationum de peccatis cū clamore petendi diuinam misericordiam. sequuntur ꝛ corruscationes bonorum exemplorum. ꝛ fulgura incendentium operum ꝛ verborum pluuie lachrymarum ꝛ huiusmodi. ¶ Quantum ad tertium cogitationes hominum vane sunt. instabilitate seu mutabilitate. de quo Eccs. pe. nul. Uanitatis arguentur preterita. ex eo enim quod preterita sunt ostendunt instabilitatem. ꝛ sic cogitationes hominum vane sunt. dum enim quis vult fixe aliquid de spiritualibus cogitare. subito mens ad alia euolat vt dicere valeat illud ps. Cor meum dereliquit me. Exemplum patet in. bea. Bern. qui vt habetur in legenda eius conquerens cum quodam rustico in itinere de tanta distractione mentis. vt vnum pater noster dicere non valeret sine alia cogitatione. Asseruit rusticus se hoc facere posse cui Ber. mulam cui insidebat si hoc agere posset promisit quod cum ille attentat ꝛ in medio eius occurrit sibi cogitatio de sella ꝛc.

Ps. lxxij. (margin, beside "contra dominum cogitent")

Ps. xxxix. (margin, beside "re. subito mens")

¶ Circa euidentiā. §. iiij. eorum que dicta sunt in. i. §. huius. c. scilicet quod angelus non cognoscit cogitationes nostras. Est sciendum quod cogitatio nostra vel etiam alicuius angeli potest comparari ad tria scilicet ad subiectum quod informat. ad obiectum quod representat ad effectum quem inclinat. ¶ Primo enim si cōparatur cogitatio ad subiectum quod informat tunc dico quod angelus potest scire vel videre cogitationem nostrā vel etiam angelicam. Cuius ratio est. quia angelus potest videre species existentes in mente mea vel angelica. Sed cogitatio actualis est quedā forma ꝛ quedam actus existens in intellectu eque realis ꝛ eque actual. sicut spēs vel magis quam spēs. Ergo eadem rōne spēs existētes in mēte mea vel angelica angelus pōt videre. eadem ratione cogitatio actualis mea vel angelica potest cognosci ab aliquo angelo. ¶ Secundo modo potest cōparari cogitatio mea vel angelica ad obiectum quod representat. Et sic cogitatio mea vel angelica potest cognosci ꝛ videri ab angelo. vt verbi gratia. Sicut ille qui videt speciem alicuius rei in oculo alterius. ꝛ mediante illa specie habet aliquam notitiā de re cuius est species. Sic angelus videns cogitationem alicuius in mente nostra vel angelica. cognoscit ꝛ videt rem cuius est cogitatio vel quam illa cogitatio repsentat. Nota tamen differentiam inter illum qui videt cogitationem alicuius rei in mēte alterius quia non habet rem de qua est cogitatio pro immediato obiecto. sed ipsam cogitationem. ꝛ mediante cogitatione habet aliquam notitiam de re cuius est cogitatio. Sicut dictum est de illo qui videt speciem alicuius rei in oculo alterius. ꝛ ꝛ mediante illa specie habet aliquā notitiam de re cuius est species. Ille autem cuius cogitatio videtur habere rem de qua est illa cogitatio pro immediato obiecto. ꝛ videt illam rem de qua est cogitatio. sicut ille qui videt rem immediate visione corporali. perfectius videt ꝛ aliquid potest cognoscere de ea. puta quanta sit. vel aliquid tale quod non potest cognoscere ille qui videt eam mediante specie exīstēte in oculo alterius. Ita etiam ille qui videt rem intellectualiter in mente per actum suum cogitandi perfectius. ꝛ plura nouit de re illa quam ille qui videt eam mediante cogitatione existente in altero. Et sic quamuis angelus cognoscat cogitationem nostram vel angelicam tamen cogitatio tā nostra quam angelica potest latere aliquem angelum. quātum ad hoc quod non ita pfecte videt rem illam de qua est cogitatio videndo cogitationem in altero. sicut ille cuius est cogitatio. ¶ Tertio modo potest comparari cogitatio nostra vel angelica ad

Cogitatio ꝑt cōparari ad tria. (margin)

Uelut tas duplicite cōsideratur (margin)

effectum quem inclinat. Et tunc dico q voluntas potest dupliciter considerari scilicet vt habitualiter volens. et actualiter volēs. Primo modo voluntas potest considerari vt habitualiter volens. et sic cogitatio nostra vel etiam angelica latet quemcunq intellectum creatum. etiam ipsum cogitantem quia scilicet nullus intellectus creatus videt quid in futurum velit volūtas de eo quod modo cogitatur. ad quem finem debeat in posterum vti. ¶ Secundo modo potest considerari voluntas vt actualiter volens. et intendens aliquid assequi per ipsam cogitationem et rem cogitatam. et tunc cogitatio talis aliquo modo patet et aliquo modo latet. Verbi gratia. vt si aliqs cogitet de lapide volens actu vti eo ad proyciendum ad auem. tunc dato q non lateat angelum ipsa cogitatio. quātum ad hoc q est quedam forma inherens voluntati. nec lateat ipsum etiam habitudo vnius ad alterum quin sciat q illud quod vult volūtas est lapis. tamen potest latere angelū habitudo vnius ad alterum scilicet q nesciat ad quem finem voluntas vult rem cogitatam. Verbi gratia. Licet videat voluntatem velle lapidem de quo cogitat intellectus meus. potest tamen ignorare rationem vel finem quare voluntas vult lapidem vtrum scilicet ad proyciendum ad auem vel ad inimicum. vel ad edificandū. Et sic quādo idē effectus potest prouenire ex multis causis. non oportet cito effectum scire ex qua causa venit. Et sic est in proposito sicut patet. Hec doctor subtilis. i. Scotus et magister Heruens brito ordinis predicatorum. ¶ Cogitatio peccati fit per quatuor causas. scilicet vel ad cognoscēdum cauendum delectandum perpetrandum. ¶ Primo cogitatio peccati fit aliquando solum ad cognoscendum. Sicut cum quis vult disputare vel predicare de peccato. et ideo oportet q de ipso cogitet vt sciat quomodo debeat disputare vel predicare. Et talis cogitatio de peccato que ordinatur solum ad cognoscendum ipsum peccatum est sine omni peccato. ¶ Secundo cogitatio peccati que fit ad detestandum commissum. et cauendum futurum est meritoria. Esa. xxxviij. Recogitabo tibi oēs annos meos in amaritudine anime mee. In quo verbo notantur tria. Primo confessionis humilitas. ibi recogitabo. scilicet ad confitendum tibi. Secūdo confessionis integritas. ibi. omnes annos meos. Tertio contritionis qualitas. ibi. in amaritudine anime mee. Oportet enim q quandocunq quis cogitat de peccato. de ipso cōtritionem habeat. ¶ Tertio cogitatio peccati fit ad delectandum et hoc duobus modis. Vel ad delectandum de cogitatione peccati solum et talis cogitatio est peccatum veniale vel ad delectandum de re vel de peccato cogitato. et talis cogitatio est peccatum mortale. ¶ Quarto modo cogitatio peccati fit ad perpetrandum peccatū. Et tunc si pctm̄ est mortale. et cogitato isto fine. s. vt perpetret est peccatum mortale. Unde super illo verbo Leui. xv. Mulier que patitur fluxum sanguinis. glo. sic dicit cogitationes et voluntates quāuis opere non compleantur. apud deum pro factis habentur et puniuntur. Hec. b. Tho. in quarto. Et Alexan. in. ij. parte summe. q. xxxv. ¶ Finaliter circa cogitationes cordis considerare debemus causam. scilicet a quo oriuntur. Ubi nota q cogitationes cordis dupliciter considerari possunt. s. absolute inquantum cogitationes. et conditionate inquantum bone vel male. Primo ergo cōsideranda cogitationes cordis absolute inquantum cogitationes. tunc dico q causa cogitationum vel radix est triplex. s. ppinqua. mediata. et remota. Prima causa cogitationum propinqua et immediata. est apprehensio sensuum particularium per organa. Secunda causa vel radix cogitationum mediata. est imaginatio causata ex apprehensione sensuum particularium per organa. Tertia causa vel radix cogitationum remota est cor. Quod patet qr cogitatio a corde non exijt nisi per aliquam imaginationem vel fantasiam que est motus factus a sensu. vt dicitur in. ij. de anima. Et ideo cum dicitur Math. xv. De corde exeūt cogitationes etc. Intelligitur cor esse pncipium cogitationum tanq̄ causa vel radix remota vt patet. Hec. b. Tho. in. iiij. di. xxiiij.

Cogitatio peccati quadrupliciratione fit

¶ Capitulum. ix. de memoria.

De memoria. Nota q memoria s̄m bea. Tho. in prima parte. lxxix. ar. vj. sumitur dupliciter. Uno modo prout de ratiōe eius est q obiectum eius sit preteritum vt pre preteritum. et sic memoria est in parte sensitiua. vna potentia distincta. ab alijs sensitiuis inferioribus prout supra dictum est. Sensitiua enim tantum est apprehensiua particularium. Preteritum autem vt preteritum cum significet esse sub determinato tempore ad cōditionem particularis pertinet. Et habet talis potentia sensitiua organum corporale cui est affixa sicut et alie. Bruta etiam habent. Alio modo sumitur memoria solum pro vi conseruatiua specierum intelligibilium et sic memoria est in parte intellectiua. Quāuis enim Auicen. dixerit species intelligibiles impossibile esse in intellectu conseruari. Unde bz ipsum qā cito aliquis desinit actu intelligere aliquā rē desinit esse spēs illius rei in intellectu.

memoria dupliciter sumit.

Cap. v.

Tamē Aristo. in.iij.de aia ꝯtrariū asserit. Ratione etiā dicta positio reprobaf. Qḋ enim recipitur in aliquo recipif per modū ei⁹ in quo recipif. Intellectus aūt est magis stabilis nature ⁊ īmobilis ꝙ̄ materia corporalis. Si ergo materia corporalis formas quas recipit nō solum tenet dū per eas agit in actu. sed etiā postꝙ̄ per eas agere cessauerit. multo fortius intellectus īmobiliter ⁊ inamissibil'r recipit species Intelligibiles siue a sensibus receptas. siue ab aliquo intellectu superiori effusas. Unde in.iij.ḋ aia phs dicit. ꝙ aia est locus specieꝝ nō tota. sꝫ intellectus. Sciendū etiā ꝙ spēs intelligibilis aliqñ est in intellectu in potētia tm̄. Aliqñ est ſm vltimā cōplexionē actus. ⁊ tūc intellectus intelligit actu. Aliqñ medio mō se habet inter potētiā ⁊ actu. ⁊ tūc dr̄ intellectus esse in habitu. Et ſm hūc modū itellectus ꝯseruat species etiā qñ actu nō intelligit. ¶ Saluaf etiā ratio memorie ꝙ̄tum ad hoc ꝙ est pteritoꝝ in itellectu ex pte obiecti. Nā preteritū pōt referri ad duo. s. ad obiectū qḋ cognoscif ⁊ ad actum cognitionis. Et ꝙ̄tum ad obiectuꝫ per se. ꝯuenit memorie que est partis sensitiue pterito. Memoraf eni aial nō solum sensisse in pterito sed etiā sensisse qḋdaꝫ pteritū sensibile. Sed inꝙ̄tum ad parte itellectiuā ptinet memoria. pteritio accidit ⁊ nō per se ꝯuenit itellectui ex parte obiecti. Intelligit eni itellectus hoiem inꝙ̄tū est homo accidit autem homini inꝙ̄tū est homo in pterito vel in presenti vel in futuro esse Et ex parte vō actus cognitiōis preteritio per se accipi pōt in itellectu sicut ⁊ in sensu. qꝛ itelligere anime nr̄e est qdam pticularis actus. in hoc vel in illo tēpore existēs ſm qḋ homo dicitur itelligere hodie vel heri vel cras ⁊ hoc nō repugnat itellectualitati. qꝛ huiusmodi itelligere ꝙ̄uis sit qḋdaꝫ pticulare. Est tn̄ imaterialis actus. Et iō sicut itellectus intelligit seipm ꝙ̄uis ipse sit qdam singularis itellellectus. ita itelligit suum itelligere. qui est qdam singularis actus vel in preterito vel in pnti vel in futuro exis. Et sic vt dictum est saluaf rō memorie ꝙ̄tum ad hoc ꝙ est preteritoꝝ intellectu. sꝫ ꝙ intelligit se prius intellexisse nō aūt ſm ꝙ itelligit preteritū put est hic ⁊ nūc: qꝛ intellectus abstrahit a cōditionibus indiuiduātib⁹ vt h ⁊ nūc sed sic pteritum ptinet ad potētiam memorie sensitiuā que est particularium reꝝ vt hic ⁊ nūc. ¶ Et nota ꝙ memoria put est ꝯseruatiua specieꝝ itelligibilium. ⁊ per ꝯñs ptinēs ad intellectum. nō est alia potētia realiter distincta ab ipso intellectu. Uñ ⁊ phs in.iij.de aia. locuꝫ ꝯseruatiuū huiusmodi specieꝝ attribuit itellectui. Est enim itellectus potentia passiua. Ad rōnem aūt potentie passiue pertinet conseruare sicut ⁊ recipere. Et ꝙ̄uis mgr̄ sententiarum in.j.li.dist.iij.dicit ꝙ mēoria intelligentia ⁊ voluntas sunt tres vires. idest potētie. Hoc tamē vt dicit Tho. non est de intentiōe augustini in xiiij.de trini. vbi de his loquens non accipit illa tria pro trib⁹ potentijs. Sed mēoriam accipit pro habituali retentione anime. Intelligentiam pro actu intellectus. Uoluntateꝫ pro actu voluntatis. Consuetum est enim aliquando nomina potentiarum vel habituum pro actibus earum sumi. Et sic intelligentia dicitur oriri ex memoria non sicut potentia vna ex alia. sed sicut actus ex habitu.

¶ De exercitio me/ .§.i.

morie vtili. Ps. In mēoria eterna erit iust⁹. Qḋ Ps.cij.
potest exponi tripliciter. etiam totum quod sequitur in versus. Iustus erit in mēoria sui eterna. idest assidua. vel in memoria eterna idest ppetua proximi. vl' in memoria eterna dei. Quedam enim debet recolere respectu sui. quedaꝫ respectu proximi. quedam respectu dei. Et hoc Iustus
faciendo ab auditione mala nō timebit. ¶ Et tria hȳ
de se quidem iustus habet in mēoria tria. Pri in me/
mo infirmitatē nature. vt sic sit cautio ꝯ casuꝫ. moria.
Exemplum de illo qui incedit per viam lubricam qui caute incedit ne cadat. Ecclesiasti. viij. Ne despicias hoiem auertentem se a peccato. nec improperes ei. Memento quoniā omnes in corruptiōe sumus. Exemplo de dauid: petro ⁊ alijs. Scḋo recordanduꝫ de damnositate culpe. Mercator recolens ꝙ̄tum lucruꝫ perdidit. inde sumit materiam doloris. Malefactor cōsiderans se deprehensum ⁊ suspendendū dolet. Apoc. ij. Memento vnde excideris ⁊ age pniam. Amb. Nihil est quod taꝫ sumi doloris sit ꝙ̄ si recordef quis vnde lapsus sit. atqꝫ vnde ceciderit ⁊ qḋ ad ista terrēa ⁊ momentanea. Esa.xxx
ab illa speciosa diuine conditionis intentio/ viij.
ne ꝯfluxerit. de pe. dis. j. Hoc agebat. Ezechias di. Recogitabo tibi omnes ānos meos in amaritudine anime mee. Recogitanda est breuitatis vite ad studiose operandū. Qñ eni laborās videt appropinquare finem diei vel operis vel breuitatē temporis. studiosius operatur. Ecci. xiiij. Offer dignas deo oblationes ⁊ memento quoniaꝫ mors non tardat. Et Greg. Tanto solicitior esse debes. quāto morti vicinior. lxxxvj. dist. tanta. Plato sūma phia est meditatio mortis. Econtra malus recordatur eorum que prouocant ad malū. Sicut in figuram dixerūt quīdam ex his qui exierant de egypto. In menteꝫ veniūt cucumeres. allia ⁊ cepe que comedebamus in egypto ⁊c. Nume. xi. ¶ De proximo habet tria. in memoria. iustus ⁊ sic nō timebit ab auditione mala temptationis qua loquitur

et diabolus. Exempla pbitatis electoꝝ ad imi
tandum. sic proponuntur filijs exempla paren/
tum ⁊ conciuiũ qui fecerũt magnalia vt animẽ
tur ad imitandũ. Judith. viij. Memores eẽ de
betis quomõ abraam tentat⁹ est per multas tri
bulationes inuentus fidelis. Sic matathias si/
mul reducebat ad mentem opera sctõꝝ. ¶ Se
cundo recordanda est iniquitatis reproboꝝ ad
detestandum. Bñ enim corrigit ⁊ suauiter qui
per alium corripit. Sicut canis verberatur vt ti
meat leo. Lu. xvij. Mẽores estote vxoris loth
¶ Tertio recordanda est necessitatis miseroꝝ
ad subleuandum Sic recordantur aues ⁊ alia
animalia suoꝝ pullorum procurando eis neces
sitatem que duplex est spũalis. s. ⁊ corpalis. Et
de corporali dicit aplus ad Gal. ij. q petrus cũ
ceteris apostolis approbata predicatione pau
li inter gentes dedert ei in socium barnabam.
tantum vt mẽores essent pauperum in hieroso
lymis. quod ⁊ fecerũt. faciẽtes collectas fieri de
spirituali subuentione. Pro hmõi dr. j. Math.
xij. Memores sumus vestri i sacrificijs. Eõ in/
iustus recordat iniuriarum ad vindicandum.
vel bonoꝝ temporalium alioꝝ ad appetenduz.
⁊ miseriarum ad gaudendũ ex inuidia. ¶ De
deo iustus tria hꝫ in memoria. ⁊ sic non timet
ab auditione mala quã immittit ei diabolus.
ꝯ deum occulte loquendo per suggestiões. Re
cordatur creationis omniũ ad deũ laudanduz.
Omnia enim nos inuitat ad deũ bñdicenduz.
Nã sicut prouerbialiter dr. Lepra lodo elmae
Põ. lxx stro. Psal. Memor fui operũ dei. qr memor
vj. ero ab initio mirabilium tuoꝝ. Sic tres iuue/
nes in fornace reducẽtes ad memoriam creata
a deo. oia inuitabant ad deum benedicenduz.
Scdo recordandum redemptionis hoim. Tre
noꝝ. iij. Zay. Recordare paupertatis mee ait p
pheta in persona xpi absinthij ⁊ fell. Et subdit
Memoria mẽor ero ⁊ tabescet in me aia mea.
Hoc maxime aiat ad constantiam. Jn huius fi/
gurã in. j. Macha. vj. c. dr. q sanguinem mor
moꝝ ponebant ante elephãtes ad animanduz
in pugna. Tertio retributiõis opeꝝ. Põ. Me/
Põ. lxx mor ero iusticie tue soli⁹. Reddet ei deus vni/
cuiqꝫ bm opera sua. ⁊ in hoc pctõres decipiun/
tur: dum attendunt ad presentem retributio/
nem non ad futuram. Unde dictum fuit diuiti
epuloni. Fili recordare ⁊c. Lu. xvj.

¶ Secũdo exponit̃. §. ij.

sic. Jn memoria eterna. idest perpetua erit iu/
stus: quia de ipso semper est recordatio in mũ/
do. vt patet de sanctis prouerb. Memoria iu/
puer. x sti cum laudibus. ⁊ sic non timet ab auditione
mala precipue quo ad bonos qui loquuntur
bona de bonis. Unde matathias dixit filijs. Da/
te animas vestras pro testamento patruꝫ. et ac j. Ma/
cipietis nomẽ eternũ idest memoriam bone fa cha. ij.
me perpetuam. Tot milia annoꝝ fluxerunt. ⁊
adhuc memorie iustoruꝫ abrae. Job. Dauid et
alioꝝ vigẽt in mẽtibus hominũ. ¶ Tria autẽ tria red
sunt que faciũt obliuisci hominem sui dei. ⁊ p/ dũt ho/
ximi scilicet prosperitas mundialis. curiositas minem
criminalis. voluptas carnalis. Prosperitas fa obliuio
cit obliuisci dei ⁊ hoium qui eum iuuerunt tẽ sum.
pore tribulationis. Exemplum de pposito pin/
cernarum pharaonis regis egypti. Qui cum
fuisset in carcere ab ioseph humane tractatus
⁊ consolatus in expositione prophetica somnij
sui liberatus. oblitus fuit interpretis sui. vt pa
tet Gen. xl. Sic multi in mente deum habent ⁊
amicos suos in tẽpore necessitatis qui postea
obliuiscuntur in prosperitate. Deutero. xxxij.
Deum qui te genuit dereliquisti ⁊ oblitus es
⁊c. Sen. in li. de bñficijs comparat legem gra
titudinis ⁊ beneficientie ludo mutuo pile. qñ
enim duo ludunt ad pilam ⁊ eã alternatim re
proyciũt inter se. tandiu durat inter eos ludus.
⁊ continuatur qzdiu conuenienter inter eos re
proyciatur ⁊ iactatur. Si vnus recipiat ⁊ reti/
neat. vel incõuenienter reproyciat. definit lu/
dus. qui desinere nõ potest nisi ex defectu mit
tentis vel recipientis. Sic est de mutua inter
amicos beneficientia ⁊ gratitudine extende ex
emplum ad propositum. Econtra dicit aposto/
lus ad Heb. xiij. Beneficientie ⁊ communio/
nis nolite obliuisci. Hugo de claustro anime.
Sicut nullum momentum est quo homo non
vtatur vel fruatur dei bonitate. ita nullum de
bet esse momentum quo eum presentem non
habeat in memoria. ¶ Scd qd reddit homi/
nem obliuiosum est curiositas ⁊ nimia sollici/
tudo circa mundum vel minus vtilia. pš. Ob Psal.
liti sunt benefactorum eius ⁊ mirabiliuꝫ eius. lxxvij.
est enim cõmune prouerbium q pluribus in/
tentus minor est ad singula sensus. Exempluꝫ
in salomone qui ex eo q fuit nimis curiosus i
preparatione sue curie. ⁊ inuestigatione reruꝫ
naturalium. ⁊ inquisitione diuersaruꝫ doctri/
narum. oblitus est dei ita vt ydola adoraret.
Dicit enim origenes ⁊ dominus Job. domini
ci post eum super ecclesiasten. q tot femine vel
concubine quot recitat scriptura eum habuis/
se. fuerunt multe ⁊ diuerse doctrine variarum
nationum quas voluit videre. que non conti/
nebant veritatem sapientie que sola est legiti/
ma sponsa intellectus. quibus mentem applii/
cando deuiauit a veritate. licet cõmuniter cre/
datur penituisse. ¶ Tertiũ quod impedit me
moriam est voluptas. Unde philosophus Amor
forme idest carnalis concupiscentia mẽtis ob/
liuio est scilicet causatiue. Sed sancti viri ca/

uent sibi a carne sicut ab hoste ꝛ subyciūt ratio ni. ꝛ ideo seipsos faciunt dignos memoria in bonum. Unde Ecclesiastici. xlv. Dilectus deo ꝛ hominibus moyses cuius memoria in bene dictione est. Narrat magister in histo. eccle. su per Exod. ꝙ moyses duxerat vxorem filiam re gis ethiopie. ꝛ cum in patriam suaꝫ redire vo luisset impedire eum nitebatur vxor. Moyses igitur tanꝗ vir expertus astrorum sculpsit in annulis duas imagines huiꝰ efficacie. vt alte ra memoriam altera obliuionem afferret. Cun ꝗꝫ eas paribus ꝛ similibus annulis inclusisset. obliuionis annulum vxori tradidit ꝛ annuluꝫ memorie secum tulit. Et sic mulier paulatim oblita est viri sui. ꝛ moyses recordationem ha bens de patria sua libere regressus est. Mora liter exponendo Robertum holchot. Animus noster natiōe celestis patrie est moyses. qui cō trahit coniugium cuꝫ carne terrena per ethio pissaꝫ designata. quando scilicet corpori infun ditur. Animus vero desiderans beatitudineꝫ vult in patriam reuerti celestem sed ista vxor. scilicet caro impedit eius reuersioneꝫ. Et ideo vtendum est cautela moysi vt scilicet duos an nulos faciamus cum gēmis. ꝛ annulum obli uionis carni tradamus. ꝛ annulum memorie animo nostro. Annulus obliuionis est medita tio mortis quia mors obliuioni hominem tra dit. Ps. obliuioni datus sum tanꝗ mortuus a corde. Annulus memorie est cogitatio vite eterne. quaꝫ habens animus reuertitur ad pa triam per bona opera. Et sic iustus propter bo na que facit est in memoria hominum vt scri bitur. Eccl. xlix. Memoria iosie in omni ore indulcabitur. ꝛ sic non timebit iustus ad audi tione mala.

Ps. xxx.

¶ Tertio exponi- .§. iij.

tur versus ille sic. Iustus erit in memoria eter na. idest dei eterni. Hiere. ij. Hoc dicit misera tor tuus. recordatus sum tui miserās adolescē tiam tuam. Recordatur autem deus electi sui. Primo predestinando. Secundo iustificando Tertio glorificādo. Et sic nō timebit ab audi tione mala quam audient reprobi in fine. qui bus dicitur. Ite maledicti in ignem eternū ꝛc. Math. xxv.

¶ Titulus tertius. De potentia intellectiua.

¶ Capitulum. j. De intellectu possibili ꝛ agen te realiter distinctis.

De intellectu quē di cit philosophus in libro de anima esse potentiā animę. Qꝫ autem in tellectus sit potentia anime ꝛ non ipsa essentia eius probat bea. Tho. in prima parte. q. lxxix. arti. j. sic. Tunc solum imediatum principium operationis est ipsa essentia rei operantis. quā do ipsa operatio est eius esse. Sicut enim potē tia se habet ad operationem ꝛ ad suum actum ita se habet essentia ad esse. In solo autem deo idem est intelligere. quod suum esse. Unde in solo deo intellectus est eius essentia. In creatu ris autem intellectualibus intellectus est que dam potentia intelligentis. Et sciendum secun dum bea. Tho. vbi supra ꝙ philosophi ponūt quatuor intellectus scilicet intellectum possibi lem. intellectum agentem. intellectum in habi tu. ꝛ intellectum in actu seu adeptum. Quorū quatuor intellectus agens ꝛ intellectus possi bilis sunt realiter diuerse ꝛ distincte potentie sicut ꝛ in omnibꝰ alijs. Alia est actiua alia pas siua. Alia vero tria distinguuntur secundum tres status intellectus possibilis. Qui quando ꝗꝫ est in potentia tantum. ꝛ sic dicitur possibi lis. Quandoꝗꝫ vero in actu primo qui est scien tia. ꝛ sic dicitur intellectus in habitu. Quando ꝗꝫ in actu secundo qui est considerare. ꝛ sic dici tur intellectus in actu seu intellectus adeptus. Hunc autem actum intellectus importat pro prie hoc nomen intelligentia. significat enim ipm actum intellectus qui est intelligere. Unde nō differt intelligentia ab intellectu nisi sicut actꝰ a potentia sua. In quibusdam tamen libris de arabico translatis substātie separate quas nos angelos dicimus intelligentie nuncupantur. forte propter hoc ꝙ semper huius substantie actu intelligunt. ¶ Damascenus etiam ponit quedam que sunt non diuerse potentie sed di uersi actus intellectus. Primo enim simpliciter aliquid apprehendit. hic actus dicitur intelli gentia. Secūdo id quod intelligit ordinat ad aliquid aliud cognoscendum vel operandum ꝛ hec vocatur intentio. dum vero persistit in inquisitione eius quod intendit. vocatur exco gitatio dum vero id quod excogitatum est exa minat ad aliqua certa dicitur scire vel sapere. Nam sapientie est iudicare. Ex quo autem ha bet aliquid pro certo tanꝗ examinatum. cogi tat quomodo possit illud alijs manifestare. Hec est dispositio interioris sermonis ex qua proce dit exterior locutio. Omnia hec sunt actꝰ vniꝰ potentie intellectiue.

Intellectꝰ est potētia anie ꝛ nō ipa eēntia eius.

¶ De itellectu pos- .§. i.

sibili hec potentia est potentia passiua. Unde philosophus dicit .iij. de anima. q intelligere est quoddam pati. Sed sciendum secundum Tho.in.j.parte.q.lxxix. arti.ij. q pati tripliciter dicitur. Uno modo propriissime quando scilicet aliquid remouetur ab eo q patitur. qd conuenit ei secundum naturam vel secundum propriam inclinationem. sicut cum aqua frigiditatem amittit per calefactionem. aut cum homo egrotat vel tristatur. Secundo modo dicitur aliquid pati minus proprie. ex eo quod aliquid abycitur ab eo. siue illud sit conueniens siue sit non conueniens. Et secundum hec dicitur pati non solum qui egrotat sed etiam qui sanatur. Et non solum qui tristatur. sed etiam qui gaudet vel quocunqz modo alteretur seu moueatur. Tertio modo dicitur pati communiter aliquid ex hoc solum q id quod est in potentia ad aliquid recipit illud ad quod erat in potentia absqz eo q aliquid abyciatur. fz quē modum omne quod erit de potentia in actuz dicitur pati. etiam cum perficitur. & sic intelligere nostrum est pati. Quod apparet hac ratione. Intellectus enim habet operationez circa ens in vniuersali. Cōprehendi igitur potest vtrum intellect9 sit in actu vel potentia. ex hoc q consideratur quomodo intellectus se habet ad ens vniuersale. Inuenitur enim aliquis intellectus qui se hēt ad ens vniuersale vt actus totius entis. Et talis est intellectus diuinus q est diuina essentia. in qua originaliter & virtualiter totum est & preexistit sicut in prima causa Et ideo intellectus diuinus nō est in potentia sed purus actus. Nullus autem intellect9 creatus potest se habere vt actus respectu toti9 entis vniuersalis quia sic oporteret q esset ens infinitum. vnde omnis itellectus creatus per hoc ipsum quod est. non est actus omnium intelligibilis. sed comparatur ad ipsa intelligibilia sicut potentia ad actum. Potentia autem dupliciter se habet ad ad actum. Est enim quedam potentia que semper perfecta est per actū sicut est materia corporum celestium. Et sic intellectus angelicus semper est in actu respectu suorum intelligibilium. propter propinquitatem ad diuinum intellectum qui est actus purus. ¶ Quedam potentia est que non semper est in actu. sed de potentia procedit ad actum. sicut inuenitur in generalibus & corruptibilibus. Et sic intellectus humanus qui est infimus in ordine intellectuuz. est in potentia respectu suorum intelligibilium. Et in principio est sicut tabula in qua nihil est scriptuz. vt dicit philosophus .iij. de anima. Quod manifeste apparet ex hoc q in principio sumus intelligentes in potentia. & postea efficimur intelligentes in

Pati sumit tripliciter

Potētia dupliciter se habz ad actū

actu. Et sic patet q intellectus est potentia passiua fm tertium modum. ¶ Et notandum fz bea. Tho. vbi supra q intellectus passiuus fm quosdam est appetitus sensitiuus in quo sunt anime passiones. Qui etiam in .j. Ethy. dicitur rationale per participationem quia obedit rationi. Secunduz alios intellectus passiuus dicitur virtus cognitiua que nominatur ratio particularis. Et vtroqz modo passiuum accipi potest fm primos duos modos passionis. inquantuz talis intellectus est actus alicuius organi corporalis. Sed intellectus qui est in potentia ad intelligibilia quez ob hoc Aristo. nominat intellectum possibilez. non est passiuus illis duobus modis quia non est actus organi corporalis.

¶ De intellectu .§.ij.

agente. Hic est alia potentia realiter distincta ab intellectu possibili. Unde philosophus in iij. de anima dicit. Necesse est i anima has duas differentias esse scilicet intellectum possibilem & agentem. ¶ Pro cuius declaratione dicit bea. Tho. in .j. parte. q. lxxix. articu. iij. q fz Platonem non esset necesse ponere intellectuz agentem ad faciendum intelligibilia in actu. Et ratio est quia Plato ipse posuit formas rerum materialium sine materia subsistere. et per consequens intelligibiles esse. quia ex hoc est aliquid intelligibile actu quod est immateriale. Et huiusmoi vocabat species & ydeas. ex quarum participatione dicebat nos scientiam rerum habere. Sed quia Aristo. nō posuit formas rerum naturaliuz subsistere sine materia forme autem in materia existens non sunt itelligibiles actu. sequebatur q forme seu nature rerum sensibilium quas intelligimus non essent actu intelligibiles. Nihil autez reducitur de potentia ad actū nisi per aliquod ens actu. sicut sensus fit actu per sensibile actu. Oportebat igitur ponere aliquam virtutem ex parte intellectus. que faceret in actu intelligibilia p abstractionem specierum a conditionibus materialibus. Et hec est necessitas ponendi intellectum agentem. ¶ Est autem iste intellectus agens aliquid in anima. idest quedam virtus seu potentia propria fm bea. Tho. vbi supra. Nam in rebus naturalibus perfectis pter vniuersales causas agētes. sunt proprie virtutes indite singulis rebus perfectis. ab vniuersalibus agentibus deriuate. Nō eniz sol generat hoiem. sed etiam est virtus generatiua hois i homine. & sir in alys aialibus perfectis. Cum aūt nil sit perfectius in inferiorib9 reb9 aia humana. idō oz dicere q in in ipsa sit aliqua vtus deriuata a supiori itellectu p quā possit fantas/

Necesse est intellectū agentē eē i aia

mata illustrare. Et hoc expimēto cognoscimus
dum pcipimus nos abstrahere formas vlēs a
cōditionibꝰ particularibꝰ quod est facere intel/
ligibilia actu. Nulla aūt actio alicui convenit
rei. nisi per aliqđ principium formalr inherēs
ei. Oportet igit virtutem que est principiū hu
ius actionis aliqd esse in aīa. Unde Aristo. cō/
parauit intellectum agentē lumini. qđ est ali//
quid receptum in aere. Sicut ergo lumē requi
ritur ad videndū nec sufficit potētia visiua nec
res colorata que obijcit visui. ¶ Ita intellectꝰ
agens est necessarius ad intelligendū. nec suffi
cit intellectus possibilis nec intelligibilis res.
nisi adesset intellectꝰ agens qui faceret intelli//
gibilia in actu p modum abstractionis. Et qꝛ
sensibilia sunt in actu ex animam que apprehē
duntur a sensibus ſm cōditiones particulares
ꝛ individuātes. Jō non oportet ponere sensuz
agentē. sꝫ ipm sensum qui est potētia passiua.
Sed intelligibilia rerum materialiū non sunt
in actu ex animaz que possint imprimere in in
tellectum. ꝛ ideo opꝫ ponere intellectū agentez
qui abstrahat cōditiones materiales a rebꝰ sen
sibilibus seu fantasmatibꝰ earum. ꝛ sic spēs in
telligibiles deferat seu presentet intellectui pos
sibili vt intelligat. q̄ autem dꝛ Joh. j. Erat lux
vera que illuminat omnem ꝛc̄. s. luminis natura
lis cognitionis. Uez est q̄ illuminat oēs sꝫ vt
causa vniuersalis. a qua aīa hūana participat
quandā particularem virtutem. s. intellectum
Ps. iiij. agentez. Juxta illud. Signatū est super nos lu
men vultꝰ tui dn̄e. Et si intellectꝰ agens non es/
set aliquid aīe sed esset quedam substātia sepa/
ta tunc vnus esset intellectꝰ agens oīm. Sed
hoc est falsum. Nam intellectꝰ agens vt dictuz
est. est aliquid anime vt quedā virtus seu potē
tia eius. Et ideo necē est dicere q̄ sint plures in
tellectus agētes ſm pluralitatem animaꝝ que
multiplicāt ſꝫ multitudinē hoīuz. Nō eñi pōt
eē q̄ sit vna ꝛ eadē virtꝰ diuersaꝝ substantiaꝝ.

¶ Una aīa ꝛ vnus .§. iij.

intellectꝰ non est in omnibꝰ hominibꝰ. vt tradi
Q non dit ꝛ dixit auerrois in. iij. de aīa. Qđ quadru/
sit vnꝰ pliciter probo. s. Similitudine aucte rōne ꝛ im
tm̄ itel/ possibilitate. ¶ Primo pbo silitudīe. nā Ari/
lectꝰ a/ sto. in. iij. de anima assimilat intellectū vel aīaz
gēs oī/ intellectiuam lumini. Sed nō est idem nūero
um ho/ lumē in diuersis illuminatis. ergo nō est idem
minuz. intellectꝰ in diuersis hominibꝰ. ¶ Scđo hoc
idez pbo sacre scripture auctoritate. Apoc. vij.
Uidi turbam magnā quaz dinumerare nemo
poterat ꝛc̄. Sed turba illa non erat hoīm cor//
poraliter viuentium. sed animaꝝ a corpore se/
peratarū ergo sunt multe aīe intellectiue ſm
multitudinem corporuz. ¶ Tertio probo hoc
idem duplici rōne. Prima est talis. aut aīa
est tm̄ motor corporis aut forma Si est tantum
motor. opꝫ multiplicari in diuersis hominibꝰ.
ergo assignabunt diuerse aīe. Si autem aīa est
forma corporis. tūc etiā oportet q̄ sint diuerse
aīe in diuersis hoībus. Tum qꝛ impossibile est
pluriū indiuiduoꝝ esse vnam formā numero.
tū qꝛ si intellectus est virtus aīe. sequit q̄ sicut
ad multiplicationē corpoꝝ est multiplicatio aīa
rum. ita ad multiplicationē aīarū necessario se/
quit multiplicatio intellectuuz. ¶ Scđa ratio
ad idē est talis. Aut homo habet esse aīa intelle
ctiua aut ab aīa sensitiua. Si ab aīa intellectiua
ergo ad multiplicationē hoīum erit multipli//
catio aīarū intellectiuaruz. Si vō ab aīa sensi//
tiua vel nutritiua tunc homo non haberet vn/
de excederet alia aīalia qđ est inconueniens. er
go impossibile est vnā aīam rōnalez esse nume
ro oīum hoīum. ¶ Quarto hoc idez probo ex
impossibilitate que sequit ponentibꝰ esse vnuz
intellectuz oīum numero. Q enim non possit
esse vnus intellectus numero oīum. probo ex
quatuor impossibilibus que sequunt. Primuz
est qꝛ impossibile est plures perfectiones secun
das esse contrarias existente vna pma perfecti/
one. Sed nos inuenimus plures secundas pfe
ctiones e se ɔtrarias in diuersis hoībus. s. q̄ qi/
dam sunt stulti. quidā sapientes. quidam vitio
si. ergo oportet primā perfectionē. s. aīam intel
lectiuam variari ꝛ multiplicari in diuersis ho/
minibus. Secunduz est qꝛ si oīum hoīum esset
vnus intellectus vel vna aīa numero. tunc oēs
hoīes essent vnus homo ꝛ sic nō esset distinctio
sortis ꝛ platonis per aliquā formā substantialē
sed solū per aliqđ extrinsecū puta q̄ vnus esset
capacior ꝛ alius non. Tertiū est qꝛ cum ɔtingat
duos vel plures hoīes simul ꝛ semel vnū ꝛ idē
obiectū intelligere. si enim per vnum possibilez
intellectū intelligunt sequeret q̄ vnius ꝛ eius/
dē virtutis simul ꝛ semel respectu vnius ꝛ eius
dem obiecti sint plures actiones. Sed hoc est
falsum ꝛ impossibile. Ad cuius propobationez
silitudinem talē adduco. Ponat q̄ oculus oīuz
hoīuz sit vnus numero. ita q̄ omnes hoīes ha
beant vnum oculum numero. tunc quāuis sint
multi videntes. tm̄ oīum visio non est nisi vna
respectu eiusdē obiecti in eodē tpe. Silr si itel/
lectus sit vnus oīum sequit q̄ oīuz hoīuz idem
intelligentia eodē tpe sit vna actio intellectua//
lis tm̄. sed hoc est ipossibile. Unde sicut due vi/
siones numero non possunt esse simul vnus vi/
sus vel visus vnius oculi. qꝛ habentes vnū ocu
lum possunt dici duo vel plures videntes. non
tm̄ plures visiones sed vna. Sic duo vel plures
habentes vnū intellectuz numero. possunt dici
duo intelligētes. non tamen possunt esse vel di

et due intellectiones vnius sed vna tm̄. Quartū est φ tunc homo non beatificaret per aliquā opationē aie sue coniunctā sed per aliquā operationē extra essentiā aie. Cū3 phs ponat beatitudinez in nobilissima operatione anime. Hec bea. Tho. ij. scripto sententiarum. di. xvij.

¶ Capl'3. ij. de multiplici oculo varie exercēdo.

Deinde videndum est quō ipse intellectus exercēdus sit pie et fructuose. Est autē intellectus oculus aie per quē videt seu cognoscit res et in corpe et a corpe sepatas. Sicut aūt duplex est oculus corpalis. ita et duplex est oculus aie. Intellectus. s. speculatiuus tanꝗ dexter oculus. et intellectus practicus tanꝗ sinister. Et sicut dextrū est pfectius sinistro siue oculus siue manus siue aliud ita et speculatio est pfectior actione de se. Et sicut nāliter ois homo habet duplicē oculū corpis. et si vno careat ꝗuis videat. tn̄ defectus est non paruus in eo. Ita et aia cuiuslibet debet habere et oculuz speculatiuū et oculū practicu3 aliqñ. s. ꝯsiderando diuina aliqñ ꝯsiderando et ordinando hūana. ¶ Est aūt duplex speculatio fm̄ bea. Tho sup Cant. Una est intuitiua solū ꝯsiderās res. et precipue spirituales et diuinas. ad intelligendū. et hec modicū perutilis hanc habuerūt phi. de quibus apostolus. Ro. j. Cum cognouissent deum non sicut deum glorificauerūt aut gratias egerūt sed euanuerunt in cogitationib⁹ suis. Alia speculatio est gustatiua: cum. s. affectus diligit qd intelligit. habēdo saporē de diuis et spūalibus prout sunt. Et hec est speculatio sanctoꝝ et bonoꝝ fideliū de qua ad Heb. vj. Qui semel illuminati sunt gustauerunt bonū dei verbum. Hoc pertinet ad sapientiā que dicit a sapore et ducit ad claritatē eternā. vt dicit Sap. j. Hunc oculum. s. gustatiue speculationis conat diabolus in hoīe excecare. In cuius figurā legitur. j. Reg. xj. φ Naas amonitarū rex israelitas de iabes galaad quas obsidebat in hoc voluit cum eis ꝯfederare et pacem habere vt oium oculos dextros erueret. et sic diabolus qui cū fidelibus bellat cū eis quasi pacem facit et non molestat si oculū ꝯsiderationis spiritualiū et diuinorū auferat ab eis. Unde salo. Ecc. ij. Oculi sapiētis in capite eius. Caput cuiuslibet virtuosi est xp̄s. et ad hūc ꝯtēplandū et ope imitandū oculi intellectus bonoꝝ dirigunt. Et prouer. iiij. dr̄. Oculi tui videant recta. s. speculando. et palpebre tue precedant gressus tuos. Palpebre oculoꝝ sunt ꝯsiderationes debite et rōnabiles que in angelo dicunt precedere gressus nostros. idest opera nostra. Si igitur vtroq3 idest practico et speculatiuo vtendū est. sicut et sancti viri fecerunt. Unde melchiades. pō. Nōne moyses in seculo erat cū crebro itraret tabernaculu3 exiret. Qui intus ꝯtemplatione rapiebatur foris in causaꝝ negocus vrgebat. Sic et iacob angelos ascēdētes vidit. qꝛ rectores ecclesie non solū ꝯtēplādo ascendunt. sed deorsum quoq3 membra illius miserando descendunt. di. lxxxvij. decreuit.

¶ Scienduz tamen .§. i. φ multiplex est oculus. Est oculus corporalis et hic cohercendus propter occasiones maloꝝ inde ꝯsequētiū. Unde Job. xxxj. Pepigi fedus cū oculis meis ne cogitarē quide3 de virgine. Ecci. xxvj. Fornicatio mulieris extollentia oculoꝝ. ¶ Est oculus presidentialis. et hic reuerendus. Unde dn̄s per pphetā. Qui vos tāgit pupillā oculi mei. ij. q. vij. accusatio. Tangunt autez quādo inhonorant. De his etiā. Hiere. xiiij. dic defecerūt oculi eorū. qꝛ nō erat herba. s. spiritualis refectionis. Et illud ps̄. Oculi mei languerūt pre inopia. s. spiritus. ¶ Est oculus rationis naturalis. et hic fidei subyciendus. Unde can̄. vj. dicitur a sponso. aie sponse sue. Auerte oculos tuos quia ipse me auolare fecerunt. idest remoue inquisitiones fm̄ naturalez rationem in his que sunt fidei. quia huiusmodi inuestigationes faciunt animam a deo recedere. Propter quod ait apostolus. ij. ad Cor. x. Captiuantes omnem intellectu3 in obsequiū christi. ¶ Est oculus affectionalis. et hoc ad deū erigendus. iuxta illud Esa. xxxviij. quod dixit ezechias. Attenuati sunt oculi mei. suspi. in excel. Oculi mei. idest intellectus quo ad cogitationem. et affectus quo ad appetitionem ista. s. temporalia nimis amando. Sic econtra de reprobis dicit. Statuerūt oculos suos. s. affectus declinare in terra3. idest ad terrena. ¶ Est oculus intentionalis et hic ad eum celū extendēdus. vt s. seruetur illud apostoli. j. Cor. x. Omnia in gloria3 dei facite. Et de hoc Luc. xj. dicitur. Si oculus tuus. idest intentio fuerit simplex. totu3 corpus tuum. i. operatio sequens luciduz erit. Quod faciebat Thob. iij. Ad te domine oculos meos erigo. In plurali dicit oculos. quia et si vnus tm̄ vltimus sit finis qui in opere intenditur multi tamen possunt esse fines medij qui ad deum dirigi debent. ¶ Est oculus contemplationis. et hic spiritu concidēdus. De hoc dicit sponsus. Can̄. iiij. Uulnerasti me. scilicet ad amorem trahendo in vno oculorum tuorum. idest contemplatione diuinorum: que pertinēt ad oculum speculatiuum. Et in ps̄. defecerunt oculi mei in eloquium tuum. quod est scriptura sacra seu inspiratio dei. ¶ Est oculus consentialis. et hoc detergendus. scilicet a puluere terrenorum et detractionum. Unde christus Luc.

Duplex est oculus aie.

Duplex est speculatio.

Multiplex est oculus

Ps̄. lxxxvij.

Ps̄. cxviij.

vj. ait. Quid vides festucam in oculos fratris tui. trabem autem que in oculo tuo est non considerans. Hinc Greg. de detractorib9 ait. Quid aliud detrahentes faciunt nisi ꝙ in pulverem sufflant. ⁊ in oculos suos terraꝫ excitant. vt vnde plus detractionis perflant. inde magis nil veritatis videāt. xj. q. iij. inter verba. ¶ Est oculus diuinalis. ⁊ hoc custodiēdus. Zach. iij. Super lapidem vnum oculi septem. idest sup christum. ⁊ super quemlibet electum septem dona spiritus requiescunt. qui habent homines in hoibus dirigere ⁊ illustrare iuxta illud. Oculi domini lucidiores sole. quia spiritussancti dona totam animam illustrant. ¶ Est oculus doctrinalis. ⁊ hoc caute exercendus. Et de hoc Job xxix. Oculus fui ceco docendo. scilicet ignorātem. ideo autem caute exercendus. quia vt dicitur Ecci. xliij. sol exurens radijs excecat oculos sol exurens. i. doctrina nimis rigida vel nimis alta ⁊ de his omnibus oculis debet seruari illud ps. Oculi mei semper ad dominuꝫ. Et tūc beati oculi qui vident. hoc modo. Lu. x. Ps. xxiiij.

¶ Capitulum. iij. De his que requiruntur ad bene videndum corporaliter ⁊ spiritualiter.

Notādum ꝙ sicut ad bene videndū corporaliter tria requiruntur ita ad videndum spiritualiter. i. ſm intellectuꝫ. Primū est subiectum recte conditionatum. Secunduꝫ est interiectum. idest medium illustratum. Tertium est obiectum congrue coloratuꝫ. Hec tria possunt notari in illo verbo symeonis. Uiderunt oculi mei salutare tuum. Lu. ij. Nam subiectuꝫ visus est oculus. ⁊ ideo dicit oculi mei. Medium per quod videtur est lumen. ⁊ ideo dicit viderunt. Obiectum visus est res corporalis colorata. Ideo addit salutare tuum. ⁊ de hac visione etiam potest intelligi illud quod dixit christus discipulis suis. Lu. x. Beati oculi qui vident que vos videtis. scilicet christum. vt spiritualiter.

¶ Quantum ad pri/ .§. i.

mum est sciendum ꝙ oculus seu pupilla oculi est subiectum vbi recipitur species seu similitudo rei que videtur. Sed ad hoc ꝙ bene videatur oportet ꝙ oculus habeat quatuor conditiones. Ad bene vidēdū exigit subiectuꝫ bñ dispositū.

¶ Concauitatem priuato apparenti tumore.
¶ Integritatem sociato competenti vigore.
¶ Obscuritatem remoto impedienti albore.
¶ Siccitatem semoto defluenti humore.

¶ Ita ⁊ oculus mentis debet habere has conditiones spiritualiter ad bene cognoscendum.

¶ Primo enim oportet ꝙ oculus vt bene videat corporaliter sit concauus. non elatus cum tumore exteriori. Experiētia enim docet ꝙ omnes qui habent oculos grossos ⁊ eminentes ad extra. male vident. Et habentes oculos concauos contrario bene vident. Et ratio huius est. quia improportionata lux fuscat. vnde homo non habet posse respicere soleꝫ in spera sua. Si igitur oculus est preeminens extra. statim percutitur radijs lucis. ⁊ ideo fuscatur. Sed si oculus est concauus radij lucis recipiuntur primo in illa concauitate. ⁊ sic ipsis diffusis oculus sine lesione ad suum actum abyciatur. Unde dicitur ꝙ si quis in meridie esset in valde concauo puteo stellas videret in celo. Sic accidit de oculo spirituali. Nam qui habet intellectum tumidum ⁊ elatum non videt. Iuxta illud ad Ro. j. Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. Sed habens intellectum humilem que ad interra occupatur. scilicet sui cognitione. hic bene videt. vnde prouer. xj. vbi humilitas fuerit ibi sapientia. Et saluator Math. xj. Confiteor inquit tibi domine pater celi ⁊ terre ꝙ abscondisti hec a sapientibus ⁊ prudentibus ⁊ reuelasti ea paruulis. Ad sensum enim patet ꝙ conuexa seu elata male sunt receptiua. ⁊ concaua bene. Sicut videmus in montibus qui non retinent aquam pluuialem. sed valles ⁊ fouee. Unde ps. Inter medium montium pertransibunt aque non in montibus scilicet superbis: sed inter medium montium scilicet in vallib9 que sunt medie inter montes: pertransibūt aq̄ vitatis scripture ⁊ gratie. Ad hoc ipse xps hortabatur di. Discite a me quia mitis suꝫ ⁊ humilis corde. Math. xj. Quod ⁊ exemplo ostendit in omnibus. Nam humilem matrem elegit q̄ diceret. Ecce ancilla domini ⁊c. Lu. j. Humileꝫ patrem seu nutricem ioseph qui cogitauit occulte dimittere mariam tanq̄ indignum se reputans secum habitare. vt dicit Bern. Humilem lectum fenum habuit. Humilia animalia. humiles pannos ad cooperiendum. humiles pastores ad inuisendum. Demum elegit humilem turbam discipulorum scilicet piscatoruꝫ. ⁊ eis prefecit humilem petruꝫ qui dixerat. Recede a me: quia homo peccator sum. Lu. v. Et quia bis Stephanus plenus fuit humilitate. quia sapientia ⁊ obedientia que nisi ex humilitate haberi non possunt: ideo intuens in celuꝫ vidit gloriam dei ⁊c. Actu. vij. ¶ Secūdus q̄ requirit ad bene videnduꝫ est integritas sociata competenti vigore. Et pro huius declaratione scire oportet ꝙ oculus corporalis habet supra pupillam siue lucem septem tunicas seu velamina. ⁊ quecunq̄ illarū deficeret aut lesa eēt. visio impediretur. Apposuit autem actor noster gloriosus deus septem tunicas ipsi pupil

Oculū ē opꝫ ēē ɔcauū. Ps. ciij. Ocul9 debꝫ ēē integer.

le: vt magis custodiretur illa virtus nobilis. q̄ propter suam nobilitatē de facili lederet. Propter quod ps. xvi. dicebat. Custodi me domine vt pupillam oculi idest sicut septem tunicas includis pupillam oculi corporalis. sic septem donis spiritus sancti custodi oculum anime mee. Ne.ꝫ enim quis potest bene videre ad sufficientiam ea que sunt sibi expedientia ad salutē nisi habuerit septem dona spiritussancti. que plenissime fuerunt in christo ⁊ ab ipso deriuantur in omnes suos electos. De quib⁹ dicitur Esa. xi. Requiescet super eum spiritus domini: spiritus sapientie ⁊ intellectus: spiritus consilij ⁊ fortitudinis spiritus scientie ⁊ pietatis. ⁊ replebit eum spiritus timoris domini. Et ex his bene videbit ⁊ iudicabit quecunqꝫ agenda. Unde sequitur immediate non bm̄ visionem oculorum iudicabit. idest secundum iudicium hominum ⁊ apparentium exteriorem. Sapientia enim in eo apparuit dum diabolo occultauit mysterium incarnationis. disponendo vt mater sua sponsum acciperet. Quam rationem assignat Origenes. xxvij. q. ij. c. inuenta. Spiritus intellectus ostenditur ex eo q̄ illius carnis aspectus intellectū dare videbatur. Bruta. n. visio iesu nato videntur ratione repleta. De quibus Esa. j. Cognouit bos possessorem suū ⁊c̄. Et pastores idiote videntes cognouerunt d̄ verbo ⁊c̄. Luc. ij. Requieuit spiritus consilij super eum: quia omnia consilia que predicatur⁹ erat in simulus adimpleuit virginitatem paupertatem obedientiam patientiam ⁊c̄. Quantum ad spiritum fortitudinis dicit. Esa. lij. Consurge ꝯsurge īduere fortitudīe brachiū dn̄i: domini brachium filius est a patre procedens: qui īduitus est fortitudine quando vnitus est carni nostre: in qua fortiter deiecit hostes inferni ⁊ vitia mundi. Et ideo bis dicit consurge cōsurge. idest consurges contra diabolum. Unde ipse dicit. Johan. xvj. Jam princeps huius mundi iudicatus est. Consurge contra aduersa ⁊ cōtra vitia mundi ea superando. Confidite inq̄t ego vici mundum. Spiritus scientie in eo ostēditur non solum speculatione seu noticia scripturarum cum in templo duodennis interrogaret doctores sed ⁊ experientia sensitiua. Ex his enim que passus est didicit bm̄ apostolum ad Hebreo. quinto. Passus est enim agonem esuriem ⁊ alias penalitates. Pietatis spiritu repletus est qui quia nostri compassus nasci voluit vt nos non moreremur. Pietatis etiā spiritum habuit quia ad dandam noticiam celorum ⁊ religionem veram reuelandam natus est. Ut enim homo confidentius ambularet ad veritatem ait Augustinus. de ciui. dei. Ipsa veritas dei filius homine assumpto non deo consumpto veniens fundauit ac stabiliuit fidem. De spiritu timoris quid dicendum nisi quia timuit dominus iesus non solum timore reuerētiali perfectissimo sed etiam timore naturali iuxta illud Math. xxvj. Cepit iesus timere. ⁊ dicente angelo. Fuge in egyptum. illuc delatus fuit. Et quia beatus stephanus erat plenus spiritu sancto. Ut dicitur. Act. vj. quo ad ista dona. ideo vidit gloriam dei. Et beatus etiā symeon. quia spiritus sanctus erat in eo vt dicitur Lu. ij. Ideo presentatum christū in templo agnouit dicens. Uiderunt oculi mei ⁊c̄. ¶ Tertio opꝫ q̄ oculus sit niger non albus ad bene videndum. Omnes enim multum albi male vident siue si habent palpebras albas siue pilos eorum albos nimium. Ratio huius est. quia albedo disgregat visū. ⁊ ideo debilitat. Omnis enī virt⁹ disgregata debilior est virtute simul congregata. Hinc auctor nature fecit animalibus melius videntibus pupillam nigram. vel ad nigredinem tendentem principaliter. Et ex hoc insinuatur q̄ ad hoc q̄ oculus mentis sit aptus ad videndum. oportet q̄ sit non albus vel delicatus sed niger vel mortificatus. Unde ⁊ de sapientia dicit Job. xxviij. Non inuenitur in terra suauiter viuentium. Talis fuit vita xp̄i plena scilicet asperitate ⁊ mortificatione. propter quod dicebat anima. Can̄. i. Fasciculus myrrhe dilectus meus. dilectus anime spōsus Jhs domin⁹. Et sic fasciculus myrrhe. i. copiosus in mortificatione ⁊ amaritudine vite. Sic ⁊ stephanus fuit mortuus mundo renunciatis temporalibus ⁊ inter lapidatores suos ⁊ inimicos quasi oblitus sui in celum oculos dirigēs pro inimicis exorabat di. Ne statuas illis hoc peccatū. Actu. vij. Ita ⁊ symeon mortuus per affectum vite temporalis nō aliud expectabat nisi christū videre. ⁊ ideo ipso viso inq̄t. Nūc dimittis seruum tuum domine ⁊c̄. Quia viderunt ⁊c̄. ¶ Quarto oportet q̄ oculus sit ab humore separatus. Nā lachryme impediunt visum. vt experientia docet. Unde ⁊ magdalena dum fleret ad monumentum vidit dominū ⁊ extimauit ortulanum virgultorum. Accidit enī de lachrymosis oculis sicut de aere humido ⁊ pluuioso: qui representet iridem siue arcum. ⁊ hoc non nisi per humores eiridē aeris. Unde si quis dum plorat respiceret siue lumen pure candele extimabit lumen circundatum ab arcu cerulei viridis rubei ⁊ flauei coloris. Sed tergēdo lachrymas videbis ibi arcum non esse sed te fuisse deceptum. Uerbum dei quod factum est caro summe puritatis est. Unde di speculum sine macula. Sap. vij. Et filiū

Ocul⁹ dꝫ esse obscurus

Ocul⁹ dꝫ esse siccus ⁊ absqꝫ hūore.

conuallium.Can.ij.Et ideo videri nō pōt niſi a puro ⁊ mundo corde.ſm illud ad Heb.xij. Sāctimoniam ſequimini.i.puritatē:ſine qua nemo videbit deum.Et math.v.Beati mūdo corde:qm̄ ipſi deum vide.Quāuis enim aliqs naturaliter vel per exercitatum ſtudium hēat acutum intellectum.Si tñ carnaliter ⁊ ſm mūdum viuit parum diuina penetret ⁊ deguſtat. Unde in figurā prohibebaē leuit.Ne qui lippus erat oculis accederet ad altare di nec offerre panes deo.In lippis qppe oculis pupille ſane ſunt.ſed humore defluēte infirmantes palpebre egroteſcūt.Quorū q: infuſione crebra atteritur.etiā acies pupille vitiaē.Greg.Lippus qppe eſt cuius ſenſum natura acuit ſed conuerſationis prauitas cōfundit.di.xlix.hinc etenī. Talis ergo qui habet oculos humoroſos plenos carnalitate.nec adminiſtrandū ⁊ offerendū ſacramēta eſt idoneus.nec in accidendo ad altare ad recipiēdum eucharistiam.nec conſequēter ad videndum deū.Sed.b.ſtephanus q inter ſanctos in terris poſitos p̄mus vidit gloriā dei.valde purus fuit.vnde intuētes in eū iudei videbant eū vt angelū:⁊ ſibi in teſtimoniū magne puritatis cōmiſſa, fuit cura mulierum 2uerſarū.Symeon etiā q: fuit valde purus.Unde dicitur iuſtus.iō meruit xp̄m videre di..Quia viderūt oculi mei ſalu.tuum ⁊c̄.

¶Secūduz quod .§.ij.

De his que requirūt ad viſionez ex pte medij.

regriē ad vidēdū:eſt mediū illuminatū.pz eni per experiētiā:q de nocte aere nubuloſo q̄ntūcūq3 qs haberet oculuz bn̄ diſpoſitū:⁊ ante ſe rē coloratā nil de ea videret.q:.ſ.mediū nō eſt illuſtratū.ſ.aer.vbi etiā conſideranda ſunt quatuor circa ipſuz mediuz ad hoc q ſit bene ordinatū ad vidēdū corporaliter ⁊ ſpūaliter.

¶Subtilitas eſſentialis.
¶Luciditas radialis.
¶Puritas accidentalis.
¶Continuitas terminalis.

Medium viſionis dz eſſe ſubtile

Quantū ad primū ad hoc q poſſit bn̄ res videri regriē q mediū viſiōis ſit ſubtile eſſentialr. Eo enim q medium eſt groſſius viſio eſt impſectior.Sicut pz q ea que videnē per medium aqueum:nō ita clare cōprehendūtur ſicut que videnē per aerem.⁊ que videnē per aerez denſiorez minus perfecte ⁊ clare videnē q̄ ea que videnē per aerē rariorez.Unde aliquādo ⁊ alicubi aer eſt ita dēſus:vt nō videatur fere ſol. Sic ad vidēdum ſpiritualiter regritur ſubtilitas in medio.Media ſpūalia quib9 ſpūaliter videre poſſumus ſunt doctores ⁊ p̄dicatores quorū doctrinis illuminamur.qui in vtroq3 teſtamento claruerūt.precipue prophete in veteri.⁊ apli in nouo.Sed ⁊ euangeliſte permaxime media ſunt ad illuminandum.Sunt autē quatuor media per que ſpūaliter poſſum9 deū ⁊ dominum ieſum chriſtum ⁊ magnalia eius videre. Ipſi quatuor euangeliſte figurari poſſunt per quatuor elementa.Licet enim naturaliter nō omnia elementa ſunt trāſparenti . corpora.ſicut patet de terra.tamen vitrum qđ eſt terreſtre eſt tranſparens.Ita autem ipſi euāgeliſte fuerunt ſubtiliati ⁊ a mundo reuulſi . vt optime per oēs poſſim9 dn̄m videre.⁊ que ad ipſum ptinent:ex doctrina euāgelij ⁊ vita ipſorum.Et matheum quidam poſſumus apte terram appellare.q: primo fuit valde terren9 deditus mundi lucris.Uñ thelonarius dicitur ⁊ publicanus.Et hic etiam Ezech.j.⁊ Apoc.iiij. per hominem figuratur cui commiſſa eſt cura terre vt in ea operaretur.Geñ.ij.Tradidit etiā notitiam nobis de chriſto ſm carnem quem a terrenis traxerit:incipiens euangelium Liber generationis ⁊c̄.Marcus ſignificatur p aquā Nam in ciuitate que fundata eſt tota in aquis ſcilicet Uenetiarum elegit habitare.⁊ per leonem figuratur qui quartanam patiē.eo q multo honore abūdat.Aqua ſumme nutrit quartanam.Hic tradit notitiam de ieſu ſm ſuam ſapientiam que per aquam figuratur in ſcriptura.Juxta illud Ecc̄.xv.Aqua ſapientie ſalutaris potauit illum.Unde p̄cipaliter Marcus deſcribit predicationem chriſti.Et incipit euāgelium ſuū in aquis iordanis dicens.Mox poſt exordium fuit Joānes in deſerto baptizans et predicans ⁊c̄.Lucas autem eſt vt aer.Uñ euāgelium ſcripſit ea lingua que melius vtiē aere informando vocem q̄ alij.dicit Iſid.i li.ethy. q orientales frangunt aerem in gutture ⁊ in gutture loquūtur vt hebrei ſeu iudei.Occidētales precipue hiſpani frangūt vocem in dētibus.⁊ iō in dentibus loquūtur,vt latini . Sed mediterranei frangūt vocez in palato:⁊ in pato formant vocē.⁊ ideo melius q̄ alij loquunē vt greci.Et ideo locutio eorū comptior eſt ceteris ſm ipſum.Et hac lingua lucas ſuū ſcripſit euāgelium ſm Hiero.Unde ſeculari quadam redolet eloquētia.Hic figuraē per vitulū qui ī veteri teſtamēto figurabat mortē xp̄i que ī aere facta ē.Uñ ⁊ p̄cipalr Lucas deſcribit ignominiam paſſionis.⁊ hec viſio eſt nobis magis p̄portiōata.Nā p aerē corpalr meli9 videmus Et rō eſt.Quia nil nobis naſci profuit qđ dixit Mattheus:nec predicatio profuit quod dixit marcus:niſi redemi pfuiſſet qđ dixit Lucas. Joānes aūt figuraē p ignem.Et merito q: dilectiōis amore ardebat.Hic figuraē ēt p aqlam que ſuper omnia alalia viſitat ſperā ignis vbi exiſtis plumis ad terram veniens iterum innc neſcit.Igni recte cōparaē cuius dua fuerunt

plena igne charitatis. Ipse describit quomodo sic deus dilexit mūdū vt vnigenitum suū daret. Et qualis sit ipse vnigenitus datus nobis. idest In principio erat verbum. Ipse narrat sermonem in vltima cena plenū igne amoris ipse solus latus christi lancea perforatum describit vnde exijt omnis flāma amoris. Epistole eius plene sunt fraterno amore. Que habentur in legendis ad propositum hic sunt.

Medium debet esse lucidū. ¶ Secundo medium debet esse lucidum illuminatum. Unde licet aer sit mediū per qd vidēmus quādo tamē est tenebrosus visioni nequaqȝ deseruit. Lux autem que habet perfecte illuminare: est verbum eternum. vt patet Joh. j. media autem illuminātur vario modo ab eadem luce fm̄ medij dispositionem. Nam aliq̄ sunt media tersa ꝛ opaca vt speculuȝ ꝛ calibs. aliqua sunt media transparētia ꝛ solida vt vitruȝ. Aliqua sunt media representatiua ꝛ subtilia: vt ignis aer. Et aqua Prima media illumināntur tm̄ in superficie. Et hec representant sed nō recipiunt. Secūda media illumināntur tota. sed dubium efficiūt seu nō clare ostēdūt. Sed tertia media illuminant perfecte ꝛ clare representant. Primi sunt predicatores scripta recitātes sed nō intelligentes. seu bene loquētes ꝛ male operantes. Secūda media sunt doctores veri catholici. Sed tertia sunt euangeliste ꝛ apostoli qui immediate a domino illustrātur. Est tamē sciendum qȝ illa pars media lucidior que est vicinior corpori i quo radij terminātur. vnde aer est lucidior iuxta terram q̄ȝ sit superius. propter quod media regio aeris dicitur tenebrosa. Cum autem radij diuinitatis terminentur in carne quā verbum assumpsit i illa tertia parte mediorum que illuminantur que comprehendit euāgelistas. illa persona est magis illustrata que fuit illi carni propinquior. Et hic fuit Joānes euāge. Nam fm̄ carnē frater fuit in secūdo gradu Jesu christi. Et q̄uis ꝛ alij fratres eius fuerint nō tamē ei ita familiares ꝛ continui cum eo. Unde ysido. dicit qȝ est quasi vnus de quatuor fluminibus paradisi qui ex ipso sacri dominici pectoris fonte potauit: quod postea in toto orbe diffudit. ¶ Tertio ad hoc qȝ mediuȝ sit competēs exigitur qȝ

Medium dȝ eē purȝ. medium sit purum ab omni accidente: qȝ vicȝ nō habeat aliquem colorem nec etiam repleat humore. Nam si medium esset coloratuȝ omnia viderentur esse coloris illius medij. Similiter si medium est vaporibus aut humoribus repl[e]tum: nō representatur omnibus sicuti ē. Unde aliquando sol apparet sanguineus aut rubicūdus: qȝ aer non est in sua puritate Joh. euāge. fuit optimus vt esset medium visionis tante. Nā fuit ab omni amore alienatus a xp̄o Nam vocatus de naui statim oblitus est amoris paterni. rēnuit nauim artemqȝ piscādi. et existens in nuptijs: quia ducebat vxorem. virgo purus ipsa vxore relicta. virgo permansit i eum. ¶ Quarto ꝛ vltimo medium debet eē continuum. s. ab oculo vsqȝ ad rem visibilem vel videndam. Hec est vna ratio quare positus in igne subtilissimo non videtur. quia variantur media. Nam oculus est in aere ꝛ conus in igne. Et vbi oculus sine lesione staret i igne clarius videret q̄ȝ videat per aerem. Hic autem sacer euāgelista continuus est a christo ad nos. ad quod insinuādum factus fuit medius inter senatum apostolicum ꝛ christuȝ dominum. quādo volētes scire quis nā ipsuȝ traderet. Joānem itercessorem fecerūt. Ubi dicit Pe. rauēnas. Quātum poterit apud deuȝ pro nobis minimis si itercessor fuit pro summis. Quāto reuerētia eius patrociniuȝ debet a nobis flagitari. qui aduocatus factus est apostolorum. Huius autem cōtinuitatem sub figura descripsit. Ezech. c. xvij. di. Aquila grādis magnarum alarum longo membrorum ductu. plena plumis ꝛ varietate. venit ad libanum et tullit medullam cedri: ꝛ summitatem frondiū eius auulsit: ꝛ trāsportauit eam in terram chanaam. in vrbe negociatorū posuit illā. ¶ Ubi primo notatur euāgeliste dignitas varia. Habuit enim dignitates plurimas. s. limpiditatē visualem. ꝛ ideo dicitur aquila. ¶ Secūda dignitas fuit virginitas angelicalis. ꝛ ideo grandis. ¶ Tertia fuit potestas supernalis: que ibi notatur magnarum alarum. ¶ Quarta tenacitas mētalis. s. in bene retinēdo menti vba audita a christo. ibi. longo membroruȝ ductu. ¶ Quinta suauitas internalis. ibi. plena plumis. ¶ Sexta varietas gradualis. qȝ fcȝ p̄riar cha. propheta. ap̄s. euāgelista. martyr. doctor ꝛ v̄go ꝛ frater xp̄i. ibi. ꝛ varietate. ¶ Secūdo notatur in eo perspicacitas lucida: cum dicit. venit a libano ꝛ tulit medullam cedri ꝛc̄. vbi primo describitur eius ascēsus mirabilis. ibi. venit a libano qui est quidam mons. ꝛ interpretatur candidatio: ꝛ significat altitudinē diuine maiestatis. Secūdo fructus tractus ineffabilis. ibi. tullit medullam cedri ꝛc̄. i. diuinitatis. Medulla euiȝ stat in medio. Media autem inter diuinas p̄sonas est filius. nō q̄dem loco situ vel proprietate t̄pis sed noiatione p̄sone: ꝛ hāc medullā. s. v̄bum tulit ꝛc̄. Tertio sermo p̄latus incōprehēsibilis. ibi. ꝛ summitateȝ frondiū eius auulsit. Frondes eni sunt p̄prietates verbi quas descripsit dicēs. Uerbuȝ erat apud deum ꝛc̄. ¶ Tertio notat de eo charitas optima. ibi trāsportauit eā i terrā chanaā ꝛc̄. Joh. j. Et hoc cum p̄duxit verbi narrationem vsqȝ ad

carnis assumptionem cum dixit. Verbuz caro factum est zc. Et etiã quia dimisit in mũdo verani cognitionem de christo z vita eius.

¶ Tertiuz quod .§.iij.

necessario requiritur ad vidẽdum. est obiectũ coloratum. Nam z siqs habeat oculum purificatum z mediũ illustratũ. z nõ adsit obiectum coloratum nõ videt corporaliter. Unde z animã cuz egreditur de corpore nõ videmus nec angelos in sua essentia. nec ṽtutes z huiusmodi. Et rõ est q2 nõ sunt corporalia. nec per ꝯñs colorata. Quia igiᷓ deus purus spũs erat cuz videre nõ poteramus. Sed postq̃z effectus est homo: vt per ꝯñs coloratus cũ oĩs videre potuit. Juxta illud Esa. lij. Uidebit oĩs caro salutare dei. Notat aũt sponsa quatuor colores ei⁹ cum dicit. Cañ. v. Dilectus meus candidus et rubicũdus. Caput eius auruz optimũ. Come ei⁹ sicͭ elate palmaꝝ nigre vt coruꝰ. Ubi nota.
¶ Albedinem puritatis: quia candidus.
¶ Rubedinẽ charitatis: quia rubicũdus.
¶ Fuluedinem dignitatis: q2 auruz optimũ.
¶ Nigredinẽ humilitatis: quia nigre come.
Psal. Respice inqt psal. in faciẽ xpi tui. Et prim⁹ co-
lxxxiij. lor spectat ad carnẽ eius purissimã. Est autem quadruplex puritas. Una habeᷓ per essentiaz que est solius dei Leuit. xviij. Sãctus ego suz dñs deus vester. Secũda per glorie pmanentiam. Et hec angeloꝝ z beatoꝝ. Ps̃. cxlix. Exultabũt sci in gl̃a. Tertia per innocẽtiam Apoc. xiiij. Sine macula sunt ante thronum dei. Et hãc occisi ab herode habuerũt per penitẽtiaz. Ps̃. l. lauabis me: z super niuẽ dealbabor. iiij. Reg. v. Lauare septies in iordane zc. Omnis ista puritas fuit in xp̃o. Nam q̃ztum ad quartam. septies effudit sanguinem in absolutionẽ septem capitaliũ nõ sui. sed nostroꝝ. ¶ Scd̃o color. s. rubeus spectat ad animã charitatez ardẽtissimam quam oñdit effusione sanguinis. Apoc. j. dilexit nos z lauit nos a peccatis nr̃is in sanguine suo. Sz quadruplex est martyriũ. Primum est alios saluãs vt xp̃i ecclesia. Venite z videte martyrem zc. Scd̃m est volũtatis z opis: vt stephani. Tertium est voluntatis tm̃ vt Joãnis euãgeliste. Operis tm̃. vt Innocentium. sed nullũ martyriũ celos apire potuisset nisi martyr christus suo sanguine rubricatus aperuisset. Unde. Aue sanguis apertor ianue. Tertius color. s. fuluus: q2 diciᷓ caput eius aurum optimum. spectat ad diuinitatem ei⁹ nobilissimam carni vnitam. Auꝝ purum fuit caro eius. perfectius aĩa eius. optimũ diuinitas eius. Et põt dici q̄ iste color demonstrat omnipotẽtiaz eius. Cognosciᷓ aũt diuina potentia. Primo qñ agit super naturã: qd̃ factũ est cum virgo peperit. Scd̃o ostendit se agere contra naturã: qñ virgo cũ lactauit vbere de celo pleno. z cum stephanus vidit celos aptos. ¶ Tertio trãsformat nãm: vt cum stella videbaᷓ ipm cognoscere: z magis demonstrare: z animalia bruta. z cũ Joãnẽ eduxit de nuptijs. ¶ Quarto operatur id qd̃ habet natura vt cũ remittebat pctã siue origiãle paruulis occisis nõ circũcisis. z actualia parẽtibus eorũ z huiusmodi.
¶ Quartus color niger fuit. vt p3 in auctoritate Come eius zc. Et pertinet ad vitam ei⁹ vera mortificatione patiẽtissimam. Fuit enim humilis q̃ztum ad sui personã: q2 paruulus dat⁹ est nobis. Esa. ix. qui imẽsus erat. Scd̃o humilis q̃ztum ad locũ vbi natus: q2 i paruo castro in vili tugurio. Michee. vj. Tu bethleem terra iuda zc. Tertio humilis fuit q̃ztũ ad penalitatem quã sustinuit. vt alij. Sapie. vij. Primaz vocem emisit plorãs zc. Quarto humilis q̃ztũ ad subiectionẽ hominũ z legũ. q2 circũcisioĩ se subdit. Et erat subdit⁹ illis. s. parẽtib⁹. Lu. ij.
¶ Cap. iiij. De his que impediunt visum anime vel auferunt.

Eptẽ sunt que auferunt vel impediũt visuz anime spũalẽ. vt dici possit cecus. figuratus per cecũ qui sedebat secus viã pcedentia ab inordinato amore: ppter qd̃ dicit psalmista. supcecidit ignis z nõ viderũt solem. Ubi nota. Primo inchoationẽ excecationis. ibi. ignis. Scd̃o completiuũ hui⁹ pua tionis. ibi. supcecidit. Tertio cõsecutiuũ hui⁹ defectionis. ibi. Et nõ viderunt solem. Psal. lvij.

¶ Quantũ ad pmũ .§.i.

pncipium obscurationis vel obcecationis mẽtis est amor inordinatus qui signaᷓ per ignez. quia sicut ignis est primũ quatuor elemẽtorũ z maxime actiuũ. ita amor est pma pncipaliũ quatuor passionum z maxime opatiuus. solus enim amor nescit laborem ɓm Augu. Et sicut ignis in finũ celari nõ põt: vt dicit sapiens. xj. c. sic nec amor vehemẽs. Omne aũt peccatuz procedit vel ab amore male inflãmante. vel a timore male humiliante: vt dicit Augu. exponẽs illud psalmiste. Incẽsa igni scilicet ordinati amoris. z suffossa scilicet per defectum inordinati timoris. Ab increpatione vultus tui pibunt. s. in iudicio s̃nia eterne dãnationis. Sed z timor fundatur in amorem. Propterea eniz quis timet aliquid perdere vel sustinere: q2 illud amat. Ad sensum etiã patet q̄ ignis materialis debilitat visum corporalem.

Principiũ obcecationis vel obscuratiõis

Psal. lxxix.

¶ Quãtũ ad secũ- .§.ij.

sciēdū φ nō qlibet ignis inordinati amoris tollit visuz spūalē. Sed tunc qñ supcadit.i.in parte superiori rationis per consensum descendit auferens lumē nature actualis cognitionis. et cōsequitur gratie illustrationis qđ fit frequenter instigāte diabolo qui habitat in celo aereo. In cuius figura legitur Job.j. φ ignis descendens de celo. scz a demone procurato pueros. oues qz consumpsit. pueros. s. rationales ⁊ occultos sensus. oues. s. simplices ⁊ innocentes cogitationes mentis. ¶ Sunt autem septem mala procedentia ab isto igne ⁊ excecantia vt dictum est. Primum est nimia circa temporalia occupatio. Sicut eniz puluis super oculos vel in oculos intrās excecat ⁊ impedit visum. sic occupatio circa terrena obscurat vel subtrahit cognitionem spiritualium. Et sicut aspiciens in terra pro tūc in celum non potest aspicere. sic ⁊ mens ad terrena applicata celestia meditari nō potest. Unde parabolice dicitur Luc. xiij. de quadam muliere a demone curuata. et cōsequēter oculis ad terram directa φ sursum respicere nō poterat. Et.iiij. Re. vlt. habetur in figura. φ sedechias rex fugiēs a hierosolyma excecat[9] ē a nabuchodonosor in reblatta. Hierusalem interpretatur visio pacis. Reblata interpretatur multa. Cum autem quis ab intuitione vere pacis implicat se multis occupationibus temporalium excecatur a diabolo signato per nabuchodonosor. ¶ Scđm ablatiuum seu impedimentum visus spiritualis est carnalis parentum affectio. Cum enim quis nimis sensualiter amat propinquos multa facit incōuenientia. que tamen ipse non videt passione amoris obscuratus. Quod manifeste pz quotidie. Nam ⁊ prelati ecclesie largiuntur bona ecclesiarum pauperibus distribuenda. cōsanguineis ⁊ nō egentibus. ⁊ beneficia ⁊ dignitates eis in meritis. existimantes sibi hec licere. Contra quos dicit Amb. Nō propterea te deo dedicasti vt illos diuites facias. s. ex bonis ecclesiarum. Sed vt tibi vitam perpetuaz fructu boni operis. i. elemosine acquiras. Putant se parum poscere precū querunt tuuz ⁊ vite me adimere contēdunt fructum ⁊ accusant φ eos diuites nō feceris cum te velint illi eterne vite fraudare mercede dis. lxxxvj. Nō satis. Et laicis licitum videtur retinere aliena ad nutriendum familiam cum honore. In cuius figuraz legitur φ dalida dedit sansonez in manus philistinorum qui eum subito excecauerunt vt habetur Judicum. xvj. Sanson interpretat sol eorum ⁊ significat platos qui habēt alios illuminare sicut sol. Nā de eis dixit christus Math. v. Uos estis lux mundi. Uel etiaz significat rectores quoscūqz familiarum qui dēt suo exemplo illustrare. Dalida iterpretatur fitula qua. s. hauritur aqua de puteo. ⁊ significat affectionē carnalem propinquoruz. Sicut eni situla hauritur de aqua putei ad voluntatem. ita hui[9] affectione carnali hauriunt propinqui a suis plātis vel maioribus de his temporalibus q̄tū volunt qua affectio tradit in potest. tēm philistinorum. i. demonum obcecantium illos vt dicere possint illud psal. Lumen oculorum meorum: ⁊ ipsum nō est mecum. Tertium excecatiuum est diuinorum nimis subtilis perscrutatio. Unde dicitur prouer. xxv. Qui scrutator ē maiestatis opprimetur a gloria. Sicut enim si quis vellet aspicere fixe in spera solis pon[9] obcecaretur q̄ ipsum plene videret. Sic mentis nostre acies inualida: in tam excellenti luce. s. perfecte cognitionis diuinoruz figi nō potest. Quod si tētauerit quispiam errore cecabitur. Unde ⁊ in figuram que erant in sancta sanctoruz veteris templi seu tabernaculi velata erāt ⁊ a quocūqz aperte videri nō poterant: qđ est contra curiosos quibus videtur diuina secreta intellectu posse metiri. de quorum numero aliquādo fuit paulus confidens nimis de propria sapientia. ⁊ ob hoc nō intelligens secretū mysterium incarnationis ad qđ proprium lumē naturale nō attingit. Unde ⁊ de eo dicitur Act. ix. φ circūfulsit eum lux de celo: cadensqz in terraz apertis oculis nihil videbat. In quo significata est indispositio sua. Sed postea humiliatus cum accessit ad Ananiam visum recepit. Quartum excecatiuū est tepiditas ⁊ pigritatio. Sicut enim instrumēta artis cum nō exercētur diu hebetant. ⁊ alioquin rubiginē cōtrahentes destruuntur. Et sicut vires corporis minuūtur. siqs in aliquo opere nō se exerceat. ita ⁊ itellectus hebetat si torpescat desidia: nō vacās lectioni vel meditationi spūali. Unde ⁊ victorinus dicit. Cito pigrescit iudiciū humanum nisi iugi lectione reparetur. Et in huius figura legitur Thob. ij. φ cum sederet dormitans. e hirūdinibus emittentibus stercora super oculos suos excecatus est. Ad significandū φ qui dat se dormitioni pigritie ⁊ quiete corporali. tētationib[9] immissis a diabolo excecatur. ¶ Quintū excecatiuū est munerū receptatio. Unde dicitur Exodi. xxiij. de iudice. Non accipies munera que excecant oculos sapientum ⁊ peruertunt verba iustorum. ⁊ propterea in iure talibus prohibetur munera recipere. Nā hmōi obcecati efficiuntur. postea acceptores personarum ferētes iniustas sententias. Unde ysido. xj. q. iij. paup dicit. Cito violat auro iustitia. nullāqz reus ptimescit culpā. quā se redimere nūmis existimat. Et de h ēt diis ɔqueritur per Esa. dicēs. j. c. Principes tui infideles. s. nō

Septē sunt excecātia visum.

Psal. xxxvj.

seruantes fidelitatem ꝛ eqtatem in iudicijs so/
cij furum.oēs diligūt munera.sequunt retribu
tiones pupillo nō iudicāt.ꝛ causa vidue nō in
gredit ad eos.Et in figurā eius dicit rex Jera/
ris sarai vxori abrae.Ecce dedi mille argēteos
fratri tuo idest abr ae in velamē oculoꝝ tuorū.
ꝛ vbicūqꝫ introieris scito te deprehensaꝫ.Gen.
xx.¶ Sextū est tpalis exultatio.Multū eni im
pedit honor ꝛ psꝑitas mundi cognitionez sui
ꝛ p ꝯns dei.Uñ dr Apoc.iij.dicis diues sum
locupletatus ꝛ nullius egeo.ꝛ nescis qꝛ miser
es ꝛ miserabilis.pauper.cecus ꝛ nudus.Sic
saul exaltatus ad regnū seu regimē populi.ita
excecatus est vt reuerētiā quā primo exhibue/
rat pr̄i spūali.s.samueli amitteret.dei obedien
tiā negligeret.generū suū dauid sibi:ꝛ toti re/
gno putilē ꝯtinuo psequeret ad mortez.Et ad
ea que dānauerat ꝛ expulerat de regno.s.phi/
tonissas ꝛ diuinatores se ꝯuerteret.vt habet.i.
Reg.xxviij.¶ Septimū excecatiuuz est in ma
lo assuefactio.Unde dicitur Sap.ij.Malitia
excecauit eos.Malitia aūt importat habitū vi
tij qui acquiritur ex frequentatione actuuz seu
assuefactione.Talem cecitatem incurrerāt pha
risei:de quibus christus ait.Ceci sunt ꝛ duces
cecoꝝ.Mathei.xv.Jn huius figuram legitur
Gen.xxvij.ꝙ senuitysaac ꝛ caligauerūt oculi
eius:ꝛ pre senectute videre non poterat.Cum
enim quis inueteratur in aliquo malo ex con/
suetudine ipsius non cognoscit:nec sibi cōsciē
tiam facit etiam de apertis malis.Similiter ꝛ
de germanis legit.idest theutonicis ꝙ antiqͥ
nō sibi faciebāt cōscientiā de furto ꝛ rapina pu
tantes sibi licere.ita erant assueti ad illud.Et so
domite assuefacti tāto scelere nō cognoscebāt:
ꝛ conscientiā sibi nō faciebant de tanta turpitu
dine palaꝫ.ꝛ pene oēs illius ciuitatis talia ope
rantes.Et sicut percussi erant cecitate mentali
ppter eoꝝ maliciam:ita ꝛ in figurā pcussi sunt
cecitate corporali cū voluerūt in Loth irruere.
vt hr Gen.xix.Sꝫ talia flagicia ꝛ si oēs gentes
facerēt:eodē criminis reatu diuina lege tenerē
tur.xxxij.q.vij.Flagitia.Sic etiā multi q dicū/
tur christiani inueterati in malis ita excecati sūt
vt tanqꝫ licita velint ea defendere.vt qꝫ plures
Actus.vsurarios fraudulentia.turpitudines.
pōpas:ꝛ alia plura:de quibꝰ dr Esa.vj.Exceca
cor ppli huius:idest excecari.pmittes vt viden
tes non videāt ne quādo ꝯuertant ꝛ sanē eos.

¶ Consecutiuum .§.iij.

defectionis quod est tertiū principale est priua
tio visionis christi.Unde dr.Non viderunt so/
lem.sol iusticie christus deus noster:canit eccle
sia.Sicut enim hic non vident per veram fidē.
sic in futuro non videbunt per manifestam spe
ciem eius:scilicet diuinitatem.

Cap.v.De illuminatiōe seu recupatiōe visus.

POst tractatum de
excecatiōe videndū est de recupan
da illūinatiōe quā vt sume neciam
postulabat qdam cecus dicēs dn̄o
Jesu.Dn̄e vt videā.s.peto.Lu.xviij.Et ad ideꝫ
fac qd ait ps.cxviij.Reuela oculos me.ꝛ ꝯside.
mi.de le.tua.Ubi tria notant.¶ Petit illūina
tionē.ibi reuela ocu.mi.Jnnuit huiꝰ rei fructifi
cationez.ibi.considerabo.¶ Exprimit fructus
determinationem.ibi.Mirabilia de lege tua.

¶ Quantū ad primū.§.i.

sciendū sm Hug.cardi.sup ps.ꝙ septē modis Septē
illūinat quis spūalr seu apiunt oculi eius men modis
tales.Et pmo p pene afflictionē.Esa.xxviij.Ue illumi/
xatio dabit intellectū.Uexatio vꝫ alicꝰ ifirmita/ naē qs
tis psecutiōis.infamatiōis ꝛ hmōi dabit intel/ spiritu
lectū.i.illūinationē itellectꝰ.Jn huiꝰ figurā le/ aliter
git Gen.iij.de pmis parētibꝰ ꝙ apti sunt oculi
eoꝝ.Senserūt eni carnis rebellionē:ꝛ inde pe
nā ꝯfusionis ꝛ erubescētie.ppter qd fecerūt sibi
perizomata.Uñ dic ibi glo.Greg.Oculos quos
culpa claudit:pena apit.Exēplū pꝫ in manasse
rege iuda pessimo:ꝛ inuoluto in oi scelere vū
ꝛ mēte excecato.ꝛ tñ cū sustinuit penā incarce
ratiōis ꝛ vinculatiōis ꝛ amissiōis regni a rege
assirioꝝ.ibi apti sunt oculi mētis eius ad reco/
gnoscēdū scelera sua.¶ Secundū per proprie
fragilitatis considerationem.ad sensum patet
ꝙ qui habet albuginem in oculo non videt:sꝫ
pupilla que nigra est bene videt.Moraliter au
tem albuginez habet in oculo que veritatis lu
cem videre non finit.qui arrogantia sapientie
seu iustitie excecatur.sed pupilla oculi nigra vi
det.quia videlicet sensus humane cogitatiōis
si stultum se peccatoremqꝫ intelligit.cognitio/
nem intime claritatis apprehendit.Hec Gre.
di.xlix.Hinc etenim in huius figuram legitur
Jo.ix.ꝙ dominus Jesus luto imposito super
oculos ceci nati eum illuminauit.Lutum autē
super oculos significat fragilitatem ꝛ miseriaꝫ
propriam in consideratione mentis habitam.
Amos etiam propheta cum dixit amasie consi
derando suam vtilitatem ꝛ se.Non suꝫ prophe
ta ꝛ non sum filius prophete sed armentarius
ego sum vellicans siccomoros.Et hac sua hu/
miliatione ꝛ recognitione sue conditionis rece
pit tunc actualiter lumen prophetie a domino.
vt patet Amos.vij.¶ Tertium per penitentie
amaricationez aperiuntur oculi penitentia cer
tum est ꝙ tollit peccatum.Unde dixit princeps
apostolorum Pe.turbis iudeoꝝ que audiebāt
verbum eius.Penitemini ꝛ conuertimini vt
deleantur

deleantur peccata vestra. Act.iij. Cum autem peccatum sit illud solum quod habet animam excecare. iuxta illud. sap.ij. quod dicitur de peccatoribus. Excecauit illos malitia eorum. Penitentia autem peccatum expellit sicut sanitas infirmitatem et virtus vitium. Ideo sequitur q penitentia illuminat mentem. In cuius figuram legitur. Thob.xi. q cum thobias posuit super oculos patris sui excecati fel piscis aperti sunt oculi eius et lumen recepit. Fel qd est amarum significat penitentiam: que vt diffinit Ambro. est dolor cordis et amaritudo anie pro peccatis que quisq commisit. de pe. dis.i. Q autē illud fel quod illud illuminauit esset piscis. designat quia penitētia ipsa semper est in electis et bonis qui superenatant mūdum sicut piscis aquam. Exemplum in Maria magd. que post q amaritudinem penitentie oculis interioribus et exterioribus adhibuit. vanitates. pompas. lascinias. ornatus que prius vt ceca nociua et dānabilia esse nō videbat. et ideo illis dedita erat: postea et illuminata desperit et abominata est. Sic et pelagia et maria egyptiaca et arsenius et plures alij fecerunt: et quotidie faciunt multi peccatores reuertētes ad penitentiam. Quartū per propriam vel alienam orationem. vnde et cecus qui sedebat secus viam mendicans petens illuminationem: dum clamabat Miserere mei fili dd. vidit recepto lumie Lu.xviij. Sapiens etiam dicit q inuocauit scilicet orando. et venit in eo spiritus sapientie. cuius lumē est inextinguibile. Et salomon postulans lumen sapientie super omnia alia. ad videndum que sibi agenda erant ad regimen populi exauditus fuit. vtq. ij. Re.iij. Sed et oratio alterius multum etiam iuuat ad illuminationē. Unde et .iiij. Reg.vj. dicitur. q orante heliseo pro puero .s. seruo suo: aperuit dominus oculos pueri et vidit montem plenum equorum et curruum igniorum. Oportet tamen q is pro quo oratur adiuuet orantem. habilitando se scilicet ad gratiā et non in malitia perseueret. Unde dixit dominus Hiere.vij.c. Noli orare pro populo isto: ne q sumas laudem pro eis. neq enim te exaudiā. Unde legitur in vitaspatrum: q cum quidam multum tentatus recomendasset se orationibus cuiusdam sanctissimi viri. et hoc pluries fecisset nec sentiret iuuamen vt aperirentur oculi eius ad cognoscendum malum damnum peccati. Demum reuelatum est illi patri hoc procedere ex defectu illius tentati. q non se amiuuabat. et ideo ipso reuertente ad deum declarauit pater ille talem defectum per materiale exemplum: videlicet iubens illi vt saccum plenum arena eleuaret super humerum suum. quod faciēte pater ille retinebat saccum ex parte inferiori deprimēdo. Et cum ille propterea eleuare non possz. et pater sanctus instaret in dicendo vt leuaret. Respondit: non possum. quia tu me non adiuuas sed impedis. Et ait pater. Sic et oratio mea non potest tibi prodesse et illuminare. quia tua desidia me nō adiuuat sz impedit. ¶ Quinto illuminatur quis per zeli habitionem. Apoc. iij. Collirio vnge oculos tuos vt videas. zelus importat quendam intensum amorem qui nō permittit sed impedit q̄ntum potest ne aliquid sinistrum cōtingit amato: et ne seperetur ab eo. Hoc zelo ductus dominus iesus flagello expulite mētes et vendentes in templo. Joh.j. Non valens sustinere dehonorationem patris celestis. Sic qui habet zelum erga salutem propriam: ipse zelus aperitur oculos eius: ad considerandum et cauendum quecunq sunt ipsam salutem. Et sicut radius solaris cum reuerberat terram. in eo videtur minutissimi attami et innumerabiles. ita qui percutitur zelo dei et anie sue in se videt minimos defectus et inumeros. Hoc zelo ductus matathias occidit nuncium regis antiochi: qui inducere volebat populum ad idolatriam. et iudeum quendam tūc idolis immolantem. vnde de eo scribitur. i. Mach.ij. q zelatus est sicut fecit finees zambri filio salomoni. Sexto aperiuntur oculi per eterne suauitatis pregustationē. psal.xxxiij. Gustate et videte qm̄ sua. est dominus. Uel sic per eucharistie deuotam sumptionem. Ibi eni sm̄. b. Tho. spiritualis dulcedo in suo fonte gustatur. et recolitur memoria passiōis xpi in qua latere eius trāsfixo a Longino. ex stilla sanguinis de latere exeuntis. vt dicitur: tangente longini oculos illuminatus est corporaliter: et multo magis spiritualiter. q: postea sanctus et martyr fuit. et ipse sanguis effusus mysteriū erat sacramēti altaris q̄ mentes illumināntur. In cuius figurā dicit. i. Reg.xiiij. q Jonathas gustato melle repto illuiati oculi eius q iam pre fame q̄si defecerat. Significat enim mel suauitatem ipsius sacramenti. Et q: per gustum seu comestionē vnitur cibus cum cibato. ex quo figuratur in visu et alijs potentijs. Ideo sacramentum istud per modum cibi et per gustum sumitur. ad designādum q ipsius debitam sumptionem vnit suauius omnia cum xpo. et magis illuminatur sz Tho. i. iiij. Hinc et Damasc. dicit. Ignis nostri desiderij assumens eam que ex isto carbone est ignitionem illuminabit corda nostra. Septimo aperiuntur oculi per gratie infusionem. Qd cognoscens psal.xij. ipsam petebat di. Illumina oculos meos ne vnq̄ obdor: i morte. In cuius figuram dicitur. iiij. Re.iiij. q heliseus incubuit super puerum et oscitauit puer septies: aperuitq oculos. Puer mortuus est peccator

Sap. vij.

cui incubat dominus vocando ad penitentiã: qui septies oscitat cum sancti spiritus septem dona recipit. Et sic illuminatur per gratiam.

¶ Quãtũ ad secũdũ. §. ij.

Sicut non considerare est causa omnis mali & dãnationis propter qd dicitur Esa. v. Opa manuum eius. s. dei nõ considerastis propterea captiuus ductus est populus meus. Ita consideratio est causa multorum bonorum: vicz & recessus a malo. Unde dicitur Ezech. xviij. de peccatore. Considerans & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis vita viuet & nõ morietur. Est & causa sollicitationis ad bona. Unde Job. xxiij. dicitur. Considerans timore sollicitor. Est & causa compassionis ad proximũ. Unde ad Gal. vj. dicitur. Arguite eum. s. peccatorem in spiritu lenitatis. considerans teipsum ne tu tenteris.

¶ Quãtũ ad tertiũ. §. iij.

determinatio fructus considerationis notatur ibi. Mirabilia de lege tua. Lex dei est precipue lex euãgelica. De q̃ psal. Lex dñi imaculata &c. Hec continet mirabilia. Et quo ad exempla gesta saluatoris nobis imitanda. & quo ad miracula a nobis veneranda. & quo ad documenta a nobis obseruanda: vt de diligendo inimicos & reddere bonũ pro malo & hmõi. xxiij. q. iij. Ser sunt differentie.

Ps. xv iij.

¶ Cap. vj. De exercitio itellectus speculatiui.

De exercitio intellectus speculatiui & practici vtuali. Et de speculatiuo quidem ait dñs per psal. xlv. Uacate & videte quoniam ego sum deus. Cum enim dilectio dei sit necessaria ad salutem: & via que ducit ad celũz qr ſm Aug. Inuisa diligere possumus sed icognita nequaq̃. Ideo conari debemus ad vidẽdum. i. cognoscendũ dñm nostrũ esse deum. qr aliter eum diligere nõ valemus. Est enim obiectum voluntatis bonum cognitum seu intellectum visum propterea xps dicit. Beati oculi q vident &c. Lu. x. Uacate & videte. vbi tria nota.

¶ Primũ ẽ ab alijs actib⁹ cessatio. ibi. Uacate.
¶ Secundum actualis speculatio. ibi. videte.
¶ Tertiũz est speculationis determinatio. ibi. quoniam ego sum deus.

¶ Quãtũ ad primũ. §. i.

sciendum q cum anima sit virtutis finite: & q̃libet eius potentia cum actualiter exercet in vna vehementer. oportet q remittatur vel cessat ab actu aliarum. Sicut cum quis facit aliquid opus quod requirit attentionẽ. vt pingendo. sculpẽdo. scribendo. nõ põt pro tunc intelligere aliqd arduum. Oportet ergo si quis debet speculando deum intueri. q cesset ab alijs corporalibus actibus. Et propterea deus precepit dic sabbati: cui nunc succedit dñica & alia festa vt vacarent ab operibus manualib⁹. vt sic melius possent diuinis intendere. In huius figuraz iacob qui dictus est iacob: q interpretatur supplantans. & exinde israel qd interpretat videns deũ Gen. xxxij. ad significandũ q oportet prius vitia supplantare anteq̃ possit subtiliter speculãdo deũ videre. Et hoc est q dicit Uacate. i. cessate. Primo principaliter a peccatis que tollunt quietez mentis & obscurãt intellectũ. Iuxta illud Esaie lvij. Cor impij quasi mare feruens qd quiescere nõ põt. In aqua aũt turbata nõ clare intuetur sed quieta. Uacate ẽt ab exterioribus exercitijs & occupationibus: que & si bone sint. tamen obnubilant seu diminuũt speculationẽ. In huius figuraz Lya & si plures filios generaret. lippis tamen oculis erat. Rachel aũt & si insecũda: tñ venustũ & pulcrũ habebat aspectũ. Et interpretatur visus principiũ quã pmaxime sup alias dilexit iacob vt hz Gen. xxix. & significat speculationem siue animã contẽplatiuã que in speculatione deum intuetur principiũ oĩum. Hec & si sterilis sit filijs occupationum exteriorum quibus anime per fidem deo generant. tamen q: magis & feruentius diligit deum: pmaxime ipsa a deo diligitur. Uacate quoq̃. i. cessate a tumultibus cogitationũ que impediunt subtilẽ inuestigationẽ. Unde & saluator dixit. Intra cubiculum tuũ. i. secretũ mẽtis: & clauso ostio. s. sensuũ interiorum & exteriorum alijs rebus extraneis: ora patrez tuũ. Mathei. vj. Oratio aũt (ſm Damasce.) est ascẽsio itellectus i deũ. s. p speculationẽ.

¶ Quãtũ ad secũdũ. §. ij.

clarum est q sicut hõs visum corporalez nõ videt rem nisi actualiter oculum ad illã dirigat intuẽdam. sic & hõs intellectum quantũcunq̃ etiam acutũ deum videre seu cognoscere nõ põt nisi actualiter intellectus ferat in eum. Sed cum dirigitur in deum videt eum per fidem in via p spẽz in patria. Et ſm Aug. visio est tota merces scilicet fundamẽtaliter. ex visione enim sequit necessario dilectio & fruitio. Unde ipse Aug⁹. in fine de ciui. dei: dicit. Ibi vacabimus & videbimus. videbimus & amabimus. amabimus & laudabimus. vbi notatur gaudium fruitionis. Et sicut videntes vnam rem & candez: plenius vident & plures eius qualitates & circũstantias qui acutiorem visum habet. Sicut etiaz in presenti maiorẽ cognitionẽ de deo habet vnus fidelis q̃ alius: ac etiam de alijs rebus. Sic in pa

tria.licet omnes videāt deū: q̄ est vnū denariū concessum oibus laborātibus in vinea dñi. tñ acutius ⁊ perfectius vnus q̄z alter. ⁊ consequēter magis eo fruitur. Et hoc est in domo patris esse multas mansiones. Job. xiiij. idest differentias pmiorꝫ. Nō obstat his qḋ dicit Exo. xxxij. nō videbit me hō ⁊ viuet. Et illud Job. i. Deuz nemo vidit vnq̄z. Potest enim hoc intelligi dupliciter. videlicet q̄ nō videt deum nec videre in gloria potest homo. i. carnaliter ⁊ sensualiter viuens ſm Job. cassia. Alio modo q̄ homo. i. creatura rōnalis viuens vita sensitiua seu vtēs sensibus. nō potest deum videre in gloria. Sed anima separata nō vtitur sensibus cuz corpus nō habeat: ⁊ ideo videre potest deuz ſm Tho. In corpore etiaz posita alienata a sensibus pōt videre deum per essentiam. Sicut vidit Paulus in raptu suo. Uisione etiaz gustatiua videt homo. idest carnalis deum in vita ista. sicut virtuosi. De q̄ psalmista. Gustate ⁊ videte qm̄ ⁊c̄.

¶ Quantum ad .§. iij.

tertiuz q̄ deus ſm Ans. est quo melius excogitari non potest. Est enim vniuersale bonuz. Uñ ⁊ moysi dixit. Ascende in montē ad me: ⁊ ostendam tibi omne bonū. i. me ipsum. ⁊ q: spiritus est nō corpus. ideo cuz ps̄. ait. Magnitudinis

psal. cxliiij. eius nō est finis. Loquitur de magnitudine virtuali nō corporali. In his eni que mole magna nō sunt. idem dicimus maius: qḋ melius. Est igitur bonitas eius infinita. ⁊ bonitas eius eēntia eius. Et quod ait Job. q̄ deus est sublimior celo. latior mari. longior terra. Admonet apostolus nos ita bene viuere vt possimus comprehendere cum omnibus sanctis: que sit longitudo. latitudo. sublimitas ⁊ profundū. s. dei. i. intelligere sane sicut vident sancti. Nō enim materialiter intelligende sunt iste dimensiones: sꝫ spiritualiter. Et longitudo quidem eius est eternitas: q: nec principium nec finez habet. Unde Dañ. vij. dicitur. Potestas eius potestas eterna Eius latitudo est charitas imēsa que amplectitur etiam inimicos. ⁊ nihil odit eoꝝ que fecit: ⁊ precipue amor quem habet ad homines. Hiere. xxxi. In charitate ppetua dilexi te: ppterea attraxi te miserās. Eius altitudo est sublimitas sapientie vel potestatis que cuncta cognoscit. Oculi enim domini lucidiores sole. vt dicitur Ecci. xxiij. Sicut enim sol illuminans respicit. ita deus cuncta videt. Unde Ambro. Omnis ratio supne scientie ⁊ terrene creature in eo est qui est caput earum ⁊ auctor: quez qui inuenit nil vltra querat. q: qcquid alibi queritur: hic perfecte inuenitur. In solomone ⁊ daniele ostēdat auctorem totius sapiētie. dis. xxxv. §. i. Eiꝰ autem profundum est inscrutabile iudiciuz iustitie eiꝰ. quo aliquos saluat alios iuste damnat Uidete ergo q̄ ego sum deus iustus eternus. sapiens: fortis: ⁊ amandus.

¶ Tripliciter vi/ .§. iiij. Deꝰ videt tripliciter

deri pōt deꝰ a nobis put notari pōt ex illis verbis apli. i. Uidemus nunc per speculum in enigmate. tunc autem facie ad faciez. prima Cor. xiij. Primo ergo notatur speculatio cōmunialis. ibi. Uidemus nunc per speculuz. Secundo insinuatur speculatio pphetalis. ibi. in enigmate. Tertio demonstratur speculatio clara ⁊ eēntialis. ibi. tunc autem facie ad faciem. Primus igitur modus videndi seu cognoscendi deum est speculatio cōmunis. Cōmunē dico q: fideles ⁊ infideles boni ⁊ mali possunt deuz cognoscere speculando per fidem vel rationem naturalem. Unde ⁊ apostolus ad Ro. i. dicit de philosophis ethnicis. Qḋ notum est dei idest qḋ sciri potest de deo naturaliter manifestum est illis. ¶ Sunt autem septem specula p que tūc videtur deus. ¶ Primum est amor naturalis. ¶ Secunduz ratio internalis. ¶ Tertiuz creatura corporalis. ¶ Quartum scriptura diuinalis. ¶ Quintum iusticia virtualis. ¶ Sextum anima hūanalis. ¶ Septimū angelus spēalis.

¶ Primum igitur .§. v. Amor naturalis ē speculū in quo videt deꝰ

speculuz est amor naturalis summi boni. Unde quodq̄z enim graue pro tanto cognoscit naturaliter modo suo q̄ sit centrum terre. pro quanto in se sentit appetitum seu inclinationem illud inuenire ⁊ illuc se dirigit. Unumquodque animal nouit modo suo cibum esse quia sentit se famescere ⁊ illum apparere. Qḋlibet flumē fatetur esse mare: quia discurrit quousq̄z illud inueniat. Quod autem non est naturaliter mouere nō potest. Et si voluntarie posset quis moueri ad aliquod bonum quod crederet esse ⁊ non foret. sed talis motus naturaliter esse non potest. Ad propositum. Omnis anima rationalis ⁊ si nihil viderit: aud erit vel legerit: sentit ista tria in se desideria scilicet cognitionis veritatis. affectionis bonitatis. requietionis ⁊ tranquilitatis. horrens ⁊ fugiens contraria eorum Et primo dicit philosophus. Omnes homies natura scire desiderant. ⁊ quāto plus nouit homo: tanto magis appetit scire. propter quod dicit Salo. Ecce primo q̄ non satiatur oculus visu nec auris auditu. Quod intelligitur magis de interiori cognitiōe q̄z exteriori. ⁊ quāto res est magis ardua ⁊ difficilis. tāto magis itelligere pcupiscit si eiꝰ capax ē. Nā ⁊ d̄ diuis ⁊ celestibus: ⁊ si modicū qd ⁊ ipfectissime cognoscere

valeamus tñ propter eorum nobilitatem ꝛ maximam veritatem: talis parua cognitio magis perficit ꝛ mentem delectat q̃ꝫ perfecta cognitio inferiorū. ¶ De scdo dicit phus in. i. ethi. Bonū est ꝙ omnia appetunt: ꝛ quanto maius tanto magis appetitur. Unde boetius in phica cōso. inquit. Inserta est mentibus hominum naturaliter veri summiqꝫ boni cupiditas. Et quia virtus est verum bonum: conducēs ad ipsum summum bonum quod est deus. Ideo ipsa naturaliter appetitur ꝛ ꝯrium eius scꝫ vitiuꝫ horrori habetur adeo vt dicat moralis Seneca. Et si scirem homines ignoraturos ꝛ deos. ignoraturos adhuc dedignarer peccare. Tertium. s. quies seu pax etiam naturaliter perop͡a. Omnia enim appetunt pacem ſm Dyonisium: que non est aliud q̃ꝫ tranquillitas ordinis reruꝫ. vt scꝫ vnaqueqꝫ teneat locum ꝛ obtineat finem suum. Unde ꝛ Aug. in libro confes. fecisti inqt nos domine ad te: ꝛ iquietum est cor nostrum donec requiescat in te. Cum igitur quilibet experiatur in se ista desideria. s. ignoscende summe veritatis. adipiscende plenissime bonitatis consequende indeficientissime requiei ꝛ tranquillitatis ꝛ i nulla re ex creatis possint ista haberi. cum deus ꝛ natura nihil frustra operentur ne istud naturale desiderium in homie frustretur. opꝫ ꝙ sit aliqua prima ꝛ summa veritas maxima ꝛ plenissima bonitas. suauissima ꝛ quietissima trāquillitas: in qua oī no quiescat noster affectus. Et hic est deus noster ꝛ nō extimabitur alius ad eū. qui i terris visus est vt dī Baruch. iiij. per rationem videlicet cognitus. Uidete ergo per hoc speculum: quoniam ego suꝫ deus. Sume exemplum in aliquo corpore humano: ꝙ nunq̃ꝫ fuit sanum: neqꝫ vidit hominem nec scit quid sit sanitas. puta idropicū. paraliticum ꝛ hmōi. Si interroges talem infirmum corpore quid vellet. quid desideret. quid querat. Respondebit vtiqꝫ se velle esse liberuꝫ ab illis calamitatibus ꝛ miserijs ꝛ infirmitate. Et sic implicite desiderat sanitatem. licꝫ specialiter ab eo non cognitaꝫ. Sic ad propositum. ingredere secretum mentis tue ꝛ tibi loquēs dic O anima mea es ne quieta in totum. Et subito respondebit tibi: certe non. Et quare quid velles vt quieta esses. Sed caue diligenter ne sensualitas se immisceat infra animam ꝛ spirituꝫ. ꝛ non vocata respondeat. Cupio diuitias. honores potentias. famam ꝛ hmōi. Certe ista non est responsio spiritus siue anime. quia spiritus spiritualia appetit non carnalia. Impone igi͡ ipsi carni silentium. ꝛ dic spiritui ꝙ respōdeat ipse. Et subito dicꝫ deficit mihi requies: ꝛ hoc est quod summe opto. s. quietari. tale bonuꝫ habendo ꝙ amplius non desiderē. Et tūc queras vlterius. Quid est ista quies seu bonuꝫ in quo appetis quiescere: ꝛ cuꝫ adhuc nō perfecte cognouerit ꝛ pceperit tale bonum: talē quietem. nec in quacunqꝫ creatura inuenerit. Unde per hoc speculum naturalis desiderij deum esse solum illud bonū perfectissimum qđ eum quietare potest. quo cognito ipsum sup omnia dili͡gat. Nam cognoscēdo ꝛ nō diligēdo dicit Jacobus ꝙ talis simul est homini ꝯsideranti vultum natiuitatis sue in speculo. qui statim abijt ꝛ oblitus est qualis fuerit. Vult⁹ anime est voluntas: quia nutib⁹ vultus manifestamus voluntatem ipsam. Unde: vultus a volo vis dicitur. Uultus vo natiuitatis est voluntas seu appetitus naturalis. Tunc ergo quis in speculo respicit vultū natiuitatis sue cū intellectu considerat naturale desiderium sibi inesse summe boni. Sed si nō diligit ꝛ operat͡ vt nouit: abijt ꝛ obliuiscit͡ qualis fuerit. Et sic patet quomodo videmus nunc per primum speculum.

¶ Secundum spe- .§. ij.

culum dictum est: est ratio internalis. Egreditur enim ipsa ratio ꝛ extra se respicit mediātibus oculis corporalib⁹ creaturas omnes q̃s pōt videre: vel quodlibet scire. Exinde reuertitur intra se ꝛ elicit ex his cōsiderationes tres: quasi tres partes huius speculi secūdi. per qđ deum videt. Uidelicet q̃ꝫtitatis magnitudinē virtuositatis pulchritudinem. motus incessitudinem. Et sic attestantur ꝛ ostendunt diuinam potestatē: ei⁹ virtuositatem ꝛ omnimodā immutabilitatē. Et hoc est qđ ait apl's. Ad Ro. j. Inuisibilia dei. i. inuisibilis magnitudo ꝛ potentia eius a creatura mūdi. i. homine. per ea que facta sunt. i. ista sensibilia intellecta conspiciuntur. Sempiterna quoqꝫ virtus eius ac diuinitas que immobilis est. Respiciamus ergo primo in. j. parte huius speculi: ꝛ consideremus magnitudinem quantitatis continue ꝛ discrete creaturarum ꝛ videbimus qꝛ magnus dn̄s ꝛ laudabilis nimis: ꝛ magnitudinis eius non est finis. Tante magnitudinis dicitur esse celū aspicientibus. ꝙ si de nouo crearentur tot terre ꝛ tante: quanta est ea que nunc est quot sunt grana arene maris omnes simul nō adequarētur magnitudini celi: qui tamen plures sunt. sed ꝛ si stellas celi ille posset dinumerare: posset guttas maris q̃ꝫ plurime sunt: multo maiores tota terra: que terra ꝛ si in se magna sit maior tamen est aqua. ꝛ multo maior aer. ꝛ ignis spera aere maior. Quis etiaꝫ dinumerare posset multitudinem piscium in speciebus innumeris. Numerum auium. q̃ꝫtitatem bestiarū terre domesticarum ꝛ siluestriuꝫ. Quot genera arborum quot species herbarum quot lapi-

De secundo specło i quo ds videt.

Psal. xcv.

des preciosi quot alia creata nobis ignota. Et
hāꝝ creatu: aꝝ alique nō solū sunt in maxima
multitudine ⁊ magnitudine cōtinua: sed ⁊ per
petuitate semper durantia: ⁊ elementa ⁊ corpo
ra celestia. Et cū nulla hāꝝ se facere potuerit: sꝫ
omnes clamant illud ps.xcix. Quoniam ipse
fecit nos ⁊ non ipsi nos. Sic per ea videmus
tanqꝫ in speculo rōnis earū factorē eē deuꝫ no
strū ⁊ sūme potentē. Accedat ait Ambro. que//
cunqꝫ creatura ⁊ faciat tale celum ⁊ talem ter/
ram ⁊ dicam quia deus est. Sed qꝛ nulla crea
tura quo facere potest. constat illum esse deum
qui hec omnia facere potuit. Est enim potentie
infinite ex nichilo aliqui facere. sicut ⁊ cuncta
a deo ipso creata sunt: ſm illud .ij. Mach. vij.
Ex nihilo fecit ea deus ⁊ hominum genus. ⁊
sic per speculum nunc videmus deum. ¶ Se
cunda pars huius speculi est ratio que elicitur
ex virtute ⁊ pulchritudine creaturaruꝫ. Neqꝫ
enim est aliqua ita minima creatura que care/
at sua ꝓpria virtute: non petrula. non penula.
non pellis. non pilus qui non habeat suā virtu
tē. Et licet naturales multa dixerint de ꝓprieta
tibus ⁊ virtutibus reꝝ tamē nihil est ꝙ cogno
uerūt vel scripserunt respectu virtutum igno/
tarū. ⁊ que nūqꝫ scienter ab hoībus. Pulchri//
tudo ēt ipsaꝝ mirabilis est. Et vt melius intel/
ligas cōsidera infimū elementoꝝ. s. terrā: que
cū videaꝛ deformis turpis in visceribus suis est
speciosissima ⁊ virtuosissima. Sic eni terra i se
non haberet magnas virtutes ⁊ pulchritudi//
nes absconsas vnde ex ea possent educi metal/
la. aurū. s. ⁊ argentū stānuꝫ. es. auricalcū. ferrū.
plumbū. Unde formanꝛ suauia instrumēta or/
ganorū. tybiaꝝ. cimbalorū. campanarū. ⁊ hu//
iusmodi. Ex radicibꝰ terre egrediunꝛ illa ligna
de qbus fiūt suauia instrumenta. vt leuta. cy//
thara. lyre. viole. bisseri. ⁊ alia. Et ex metallis
⁊ lignis natis e terra cōpingūtur dulcia psal//
teria. arpe. ⁊ alia. O quot pulchri flores nascū
tur d terra. rose. lilia. viole. qꝫ pulchri ⁊ suaues
fructꝰ. Quanta differentia ⁊ suauia vina verna
tia maluatica. greca. tribianica. muscatella. al//
ba. rubea. potētia ⁊ debilia cōfert nobis. Quot
genera bladoꝝ. quot aromata colliguntꝛ ex ea.
Cinamomuꝫ ⁊ balsamuꝫ aromatizans canella.
mirra. nardus. crocus. piper. zinziber. nuces
muscate. gariofoli. zucharū. ⁊ alia multa. Non
ergo terra ita est turpis vt apparet. cū in se ha/
beat tot pulchra tot virtuosa. Et tamē ita vilis
est ꝙ pedibꝰ calcamus. ⁊ omnis turpitudo ⁊
putredo i eā proijciꝛ. ⁊ in ipsū conuertiꝛ. Uilis
sima est terra inter omnes creaturas. sed nobi
lissima ſm nostrā capacitatē tot pulchra ex se
producens. Et intm̄ nobilis ꝙ effectꝰ noster de
ceptꝰ non videꝛ aliud querere qꝫ reꝝ ipsiꝰ ter/
re. Si ergo terra est ita nobilis pulchra. vtilis
⁊ concupiscibilis quanto nobilior est aqua que
ipsa est preciosior. Et aer ꝓfectior aqua ⁊ ignis
aere. Et celi multo nobiliores. pulchriores ⁊ vir
tuosiores elementis sunt. Cōsiderat inde mēs
in speculo rationis quoniā omnis virtus ⁊ pul
chritudo effectus alicuius est nobilius ⁊ perfe/
ctius in sua causa. Et ideo cū deus sit oīum cau
sa videt: quoniā ſm Boetiū de ꝓhica ꝯso. Mū
duꝫ mente gerens. similiqꝫ imagine formans
pulchrum pulcherrimus ipse. Hac ratione mo
tus sapiens ostendit vanitatem ⁊ stulticiam gē
tilium qui creaturas deos putauerunt ex pul//
chritudine ⁊ virtute earum inspecta. cum ipse
verus deus pulcherrimus sit. ⁊ pulchritudinē
⁊ virtuteꝫ cunctis rebus ipse tradiderit. Unde
dicit. Uani sunt omnes homines in quibꝰ non
subest scientia dei. i. vera cognitio de deo. Et se
quitur. ⁊ de his que videntur bona non potue
runt intelligere eum qui est. nec operibus atté
dentes. agnouerunt quis esset artifex. sed aut
ignem aut spiritum aut citatum aerem. aut gy
rum stellarum. aut nimiam aquam aut solem
aut lunam rectores orbis terrarum deos puta
uerunt. quorum si specie delectati deos puta//
uerunt. sciant quanto his damnator eorum
speciosior est. Speciei enim generator hec om/
nia constituit. Aut si virtutem ⁊ opera eorum
mirati sunt intelligant ab ipsis: quoniam qui
hec constituit fortior est illis. A magnitudine
enim speciei ⁊ creature cognoscibiliter poterit
eorum creator videri. Hec omnia Sapien. xiij.
¶ Tertia pars huius speculi est ratio formata
ex motu rerum. Omnia eniꝫ creata aliquo mo
do mouentur. Iuxta illud Boetij. Stabilisqꝫ
manens. dans cuncta moueri. Mouentur enī
aliqua per generationem ⁊ corruptionem for/
me substantialis puta elementa ⁊ elementata.
Alia per mutationem qualitatis accidentalis.
vt cuꝫ quis mouetur seu mutatur de calido in
frigidum ⁊ econuerso. de sano in infirmuꝫ. de
bono in malum ⁊ econuerso. vel de etate in eta
tem. vt de iuuene in senem. Mouentur alia lo
caliter sicut animalia ⁊ corpora celestia. In his
igitur motibus corporalibus cuꝫ nil possit mo
uere seipsum. sed omne quod mouetur ab alio
mouetur. sicut animalia mouentur ex motu ce
li. ⁊ celi mouentur ad motuꝫ angeli. ⁊ angelus
ad motum alterius. ⁊ cum non sit procedere in
infinitum oportet deuenire ad vnum primum
motorem qui omnia mouet ⁊ ipse immobilis
perseuerat. Et hic est verus deus ⁊ dominus no
ster. Qui dixit malachie. iij. Ego deus ⁊ nō mu
tor. Et sic videmus nunc deum per speculum
rationis dicte internalis. vt possimus dicere il
lud. ij. Pe. i. Speculatores facti illius magnitu

dinis glorie.i.ex speculo rationis facti sumus. videmus magnitudinem dei gloriosi.

Tertiū speculū .§.vij.

Specu lum ter tium in quō vi def de/us.

est creatura corporalis. Sicut enī celi enarrāt gloriam dei.ita ⁊ alia inferiora ipsum non ma/nifestant. Et hoc speculum habꝫ tres partes vn de deum videamus. Et prima est ordo creatu/rarum cum perseueratione. Secunda est actio earum in sui conseruatiōe. Tertia est finis ea͞ in creatione. ¶ Ordo vniuersi ē mirabilis.ita ꝙ ex hoc intenta rerum varietate sic ordinata ratio cogatur affirmare vnam esse prouiden/tiam que cuncta disponit. ⁊ hic est deus. Et qꝛ sapientis est ordinare ſm philosophum. Ideo maximus ordo vniuersi ostendit maximam eius sapientiam. propter quod dicit psal. Ma/gnus dominus ⁊ magna virtus eius ⁊ sapiē/tie eius non est nu. Reperitur autem in istis re/bus creatis non solum ordo situalis. sed etiaꝫ temporalis ⁊ potentialis. Et ordo quidem si/tualis siue localis in hoc apparet. quia queli/bet creatura tenet locum suum ſm dignitatē suam. Nā terra ⁊ terrena sicut viliora in imis locata sunt. Aqua vt dignior altius eminet di/uina tamen sapiētia arena maris ⁊ terminus statuitur vt vltra nō progrediatur ad diluen/dam terram. Aer vt perfectior aque eminet. Et ignis ita actiuus ⁊ calidus a nobis elongatur super alia situatus. Celi incorruptibiles. Sol luna ⁊ stelle lucentes in suis speris altissime collocate sunt. Et celum empireum nobilissi/mum vbi gaudent sancti cuꝫ christo supremū omnium corporum est. Habent etiam ista cor/poralia ordinem temporis sui. propter quod dicit Eccs. Omnia tempus habent ⁊ suis spa/ciis transeunt vniuersa sub sole. Ordinatissi/me enim sol facit cursum suum per signa zo/diaci infra annum integrum. Et sic trāseunt tē/pora veris estatis. autūni. hiemis cum effecti/bus suis. Transeunt et dies naturales eadem temporis mensura ad motum primi mobilis completum. Unde ps. Ordinatione tua perse/ue. di. qm̄ omnia ser. t. Et ea que in hieme mor/tua videbantur in vere reuiuiscunt annuatiꝫ. ⁊ in estate fructificant. Ordo quoqꝫ potentia/lis in ipsis rebus est aspiciendus. nam minor potestas non influit in maiorem per virtuteꝫ sicut nec inest supraposito loco. Non eniꝫ ter/ra influit in celum sed celum in elementa. Sic etiam in corpore humano quodlibet membrū est suo loco congrue ordinatum. ⁊ potentie su/periores influunt in inferiores. Sic ergo sapiē/tia diuina disponit omnia suauiter. Sap. vij. ¶ Secūda pars huius speculi. s. creature cor/poralis est actus quem habent huic effect⁹ ipse

Psal. xlvj.

Eccs.3.

Psal. cxviij.

creature ex conseruatione sui esse. Omne ensꝫ animal vitam tueri laborat. Et omnis creatura q̄ntum potest suam libertatem ⁊ proprietatē de/fendit. Et lapis iactus in altum ex violentia ad terram reuertit̄ q̄citius vbi melius conserua/tur. Aues pisces ⁊ bestie terre ⁊ minimi vermi/culi fugiunt pro posse ne capiantur: nec aliqua creatura que appetat mutare statum suum et conditionem. Uermis enim nō desiderat mu/sca esse nec formica carnis. Quiescit piscis in aqua inquam ingredi fugiunt cetera animalia. Nescit serpens appetere se esse leonem aut ho/minem. Et totum hoc quia creature non vide/tur posse esse melius. seu maiorem habere pfe/ctionem in specie sua q̄ꝫ illam q̄ꝫ dedit sibi de/us. Quod enim nobis vile videtur cum a deo factum sit. preciosum est. Unde dicitur Gen. j. Uidit deus cuncta que fecerat ⁊ erant valde bona. Et si cuncta erāt bona ergo bonus erat aspis. bonus est draco. bonus est vrsus bona ē aranea ⁊ scorpio. bona est formica. bonus est culex ⁊ pulex. bonus est equus. leo capra. ⁊ bo/nus est homo ⁊ bonus ē angelus. Omnia ista ⁊ alia bona sunt in sui natura: ⁊ si aliquando ꝓ/pter defectum nostrum nobis nociua. Conten/tatur enim vnaqueqꝫ creatura de bonitate si/bi concessa. ⁊ eam ꝓ posse conseruat. Solus an/gelus ⁊ homo qui plus acceperunt bonitatis plus ostenderunt ⁊ ostendunt ingratitudinis. ⁊ desiderando statum mutare ⁊ deo similē eē. Et sic quotidie nunq̄ꝫ in eodē statu permanet. sed semper peruigil ⁊ auidus ad mutanduꝫ. O miser homo quare nō discis a brutis contē/tari de statu tuo ⁊ conditione. credendo hanc veritatem ꝙ melius esse non possis q̄ꝫ ꝙ te de/us fecit. siue sis cecus siue mancus. siue clau/dus siue pauper. siue seruus. siue contemptus ab aliis. siue infirmus. Quid enim esse potest ⁊ preciosum quod deus operatur ⁊ concedit precipue cum dicat sapiens. Tu autem domi/nator domine oīa cum tranquillitate iudicas. ⁊ cum magna reuerentia disponis nos. Sap. xij. Cum ergo omnia hunc effectum habeant vt querant pro posse conseruationem sui esse. ⁊ hoc querunt modo suo assimilari deo qui ha/bet esse vniuersale ⁊ semper est. ¶ Tertia pars speculi huius est finis ipsarum rerum in crea/tiōe. Dicit. n. Augu. ꝙ oīa fecit de⁹ pp hoīem: hoieꝫ āt pp seipsū. Et vt exēplificat hug. de san/cto Uic. in libro de arra anime. Fecit deus hu/manam naturam vt sponsam suam. ⁊ vt vide/ret ipsa sponsa quantum diligeretur a spon/so. misit sibi forserium plenuꝫ iocalibus. Ape/riendo autem ipsum forserium quod est vni/uersum per considerationeꝫ eius in supremo reperiet seraphin ardentes. cherubin lucētes

thronos reuerentes. dominationes precipientes. potestates inimicos coercentes. virtutes mirabilia facientes. pricipatus prouincias custodientes. archangelos summa nunciantes. et rectores dirigentes. angelos homines custo-
Heb.j. dientes. Hi omnes sm apostolum ad hebreos .i. sunt administratores spiritus scilicet sponse. Alia iocalia sunt celi et planete. quorum quilibet habet suam influentiam. ita vt vna stella siue planeta aquas trahat super montes. et vbi non dominatur ibi putei fieri non possunt. Alius dat influentiam vino. alius oleo. alius sapores varios fructibus et sic de alijs. Post hec in forserio reperis non solum elementa. sed et pisces et aues et bestias terre. Et omnia vt ait ps. Ad dominum subiecisti sub pedibus eius. Sed certe non inferiora iocalia sunt sacramenta et alia spiritualia quibus ipsa anima sponsa proficiat. Quamuis igitur ipsa sponsa faciem sponsi videre non possit. ex arra tamen sibi missa. et tam preciosis iocalibus et precipue cum sanguinem suum effuderit vt ornaret genas eius ex hac consideratione videre potest tanquam per speculum magnificentiam. largitatem et intimam et viscerositatem eius dilectionem. Et sic videmus nunc deum per speculum. sicut videbat
ij.Cor.iij. apostolus dicens. Nos gloriam dñi speculantes idest vt in ipso speculo gloriosum deum aspicientes transformamur de claritate in claritatem. id est de cognitione vna ad aliam.

Speculũ quartum in quo deus videtur

Quartum specu- .§.vij.

lũ ẽ scriptura diuinalis. Que qdẽ presupponitur ad deum intuendum. Si enim non credideritis non intelligetis ait dñs per Esa. In isto speculo pro tanto videtur deus pro quanto locutio dei. In ipsa enim audiuimus deũ loquentem et de se nos docentem. Ex auditu autem et lectione videt quis in intellectu quod prius non videbat. Habet autem illud speculum tres partes. scz q ipsa scriptura veteris et noui testamenti trifariam diuidi potest. videlicet in libros legales annectendo eis et historiales. libros sapientiales et libros prophetales. Et in qualibet harum parte videmus deum cum pfectionibus suis licz obscure. ¶ Et in parte quidẽ legali et historiali videmus deũ cũ sua omnipotẽtia cũ in libro Gen. agitur de creatiõe rerum a deo. In exodo videmus eius clementiam
Epilogus breuis omnium librorũ toti⁹ biblie
cũ populũ hebraicũ eduxit de durissima seruitute egypti et conduxit per desertum pascens māna celesti et a multis molestijs eos liberauit. In leuitico ostenditur q sit maxima reuerentia. dum sacrificia multa et varia voluit sibi offerri. In lib. numeri deprehẽditur ei⁹ patiẽtia dum ipse cõtra se et moysen et aaron vicarios eius irascẽtes et murmurãtes eos nõ exterminauit. In quĩto legis libro. s. Deuterono. videre põt eius pseuerantiã lõganimiter eos tollerãs vt puenirẽt ad certã repromissã. In lib. Josue videbis maximã eius fidelitatẽ in itroducẽdo populũ illũ i terra lacte et melle manãtem. pstratis habitatorib⁹ eius put pmiserat abrae et semini eius. In lib. iudic. manifestat tristicia sua punitiua. ex hoc q te tiẽs pplm suũ hebraicũ subiecit eorum inimicis finitimis et i seruitutẽ redegit p ãnos plures quotiẽs deũ offenderũt. In li. ruth. videre potes dei pietatẽ ideficientẽ q ruth moabitide et noemi socrui ei⁹ valde desolatis et afflictis egregie puidit. In qttuor libris regũ cũ duob⁹ palippomenõ appet gra sua in electiõe dauid sup regnũ et ppls suũ cũ dilatione et exaltatiõe ipsi⁹ ac et salomõis. In li. esdre nota prudẽtiã suã q̃ eũ direxit ad petẽdam et obtinẽdã licẽtiã a cyro et dario de reuẽrsiõe a babylonia i hierosolymã i vasis sctis. In thobia vi dĩ magnificẽtia cũ ipsũ tobiã dpauparatũ et cecũ ita magnificauit ẽt i tpalib⁹. In iudith hẽs dei magnanimitatẽ iducẽdo ipsã ad tã arduũ opus scilicet decapitatiõis holoferni. Liber hester tibi demõstrat q̃ztũ deus sit discret⁹. laqueum mortis quẽ ppárauerat amã cõtra mardocheum iniuste. torquens in eum. In lib. Job sine culpa sui priuatum omni substantia filijs et sanitate vxore et amicis subsanantibus. attẽdens illa omnia ex dei ordinatione sibi prouenire gratias egit demumqz deo disponẽte omnia rehabuit amissa. duplicatamqz substantiã. In lib. Machabeo. reperies magnam tollerãtiam et longanimitatem. potius eligentes semcibo vesci et mori in bello q̃z particeps fieri trãsgressiõis legis. In nouo testamento in lege scilicet euangelica. per totum videbis deum summe ad nos beniuolum. Nam in principio mathei vides eum propter hominem factum. ex virgine tamen generatum. Marcus tibi eum ostendit vt nostrum doctorem et predicatorem tanq̃z leonem clamantem in deserto. Lucas tibi insinuat nostrum redemptorem tanq̃z vitulum in passione oblatum. Johannes vero tanq̃z nostrum premiatorem vt aquila volans in celum. Actus apostolorum historiales medicinalibus exemplis ipsum deum nos iuuare ostẽdunt. ¶ Secunda pars huius speculi videlicet librorum sapientialium. videre nos faciũt deum sapientissimum. Et in prouerbijs quidẽ docet sapientiam seu prouidentiam yconomicam quemlibet vt filium in moribus instruẽs. Incipientes a muliere mala. scilicet concupiscentia vel doctrina heretica. vel gentilium scientia cautos reddẽs. In ecclesiasten docet sapientiam monasticam se regulantẽ et ad mũdi

contentum proficientes inducens. In cantico
canticorum docet sapientiam heroicam seu gu
statiuā per verba suauia ꝛ amoris plena vt in
ter sponsam perfectos erigens. In lib. sapien
tie. sapientiam seu prudentiam regendi alios
docet. Diligite inquit iustitiā qui iudicatis ter
ram. Cognitionem veri dei cum sapore neces
sariam ostendens. In ecclesiastico videtur q̄m
omnis sapientia a domino deo est ꝛ cum illo
fuit ꝛ est ante euum. Epistole quoque aposto
lorum petri ꝛ pauli. Joānis iacobi. thadei que
correspondent sapientialibus libris. sapientia
diuina pariter ꝛ hūana plene sunt. Et quia om
nis sapientia ab ipso deo sanctissimo est. Ideo
dicit Jaco. j. Siquis vestrū indiget sapientiā
postulet a deo qui dat omnibus affluenter.

¶ Tertia pars hui⁹ speculi sunt libri prophe
tales qui etiam deū nos videre faciunt. Ex li.
quidem Esa. videre possumus ipsum deū be
nignissimum ex vocatione gentium frequētis
sime ibi prenunciata ex susceptione finali iu
deorum in fine reuertentium. In hieremia vi
demus eum seuerum ꝛ rigidum frequenter.
videlicet cōminantem captiuitatem illius po
puli in babiloniam propter peccata eorum et
tandem exequentem. In ezechielem videmus
eius equitatem: quia ꝛ veniam promittit pec
catori reuertēti. ꝛ penā iusto se ab eo reuertēti
In daniele videt ipse esse cunctorū futurorum
prescius. ꝛ dominum vniuersale obtinere sup
omnia regna mundi eaq; dare ꝛ mutare s3 be
neplacitum suum. In psalterio ostendit se pla
cabilem ꝛ exorabilem petentibus eum ac mul
tum liberalem. In duodecim prophetis mino
ribus lux veritatis eius maxime appet ex. xij.
radijs fidei. idest articulis ibi comprehensis.
In prophetia vero apocalipsis ioannis osten
ditur eius tremenda maiestas in plagis ab eo
immissis. Et sic per istud speculū videm⁹ nūc
deum ꝛ si obscure tamen multipharie. Unde
Grego. dicit in. ij. moralium q̄ scriptura sacra
aperte dicitur speculū. quia in eo velut in spe
culo pulchra fedaq; nostra intuemur. ꝛ deū ex
ea plenius cognoscimus ꝛ certi⁹ per quascūq;
doctrinas gentilium. vnde ipsa sapientia d̄r.

¶ Quintum spe §. ix.

Speculū qntū in quo de⁹ videri pt.

culum est iustitia vniuersalis. de qua dicit phi
losophus q̄ est omnis virt⁹. Et mirabiles splē
dores sunt in ea. nec esperus nec lucifer est ita
clarus. Et per istam iustitiam videmus deū in
habentibus ipsam. sicut per radiū solis de no
cte videmus lunam ꝛ stellas. Sicut enim luna
ꝛ stelle s̄m quosdam lumen recipiunt a sole. ꝛ
ipso occidente ex diffusione radiorum eius su
pra nostrum emisperium luna ꝛ stelle ab eo il
luminate nobis lucent nisi nubes aerē obnu
bilent. Sic omnes iusti homines lumen iusti
tie sue. i. virtutis aliunde nō habent nisi a deo
prout ostendit Joānis. j. dicens. Illuminat om
nem hoiem venientem in hunc mundum. Et
in nocte quidē vite presentis. ipse sol deus no
bis manet occultus ꝛ clare videre non possu
mus. Sed videmus eū in sanctis suis mediā
te eorum iustitia qui stellis comparātur. Dan.
xij. Qui ad iustitiam erudiunt plurimos quasi
stelle. s. erunt. Sicut enim claritas seu lumen
stellarum solem manifestat vt effectus causam
Sic ꝛ virtutes sanctorū virtutes dei que exē
plares dicuntur a Plotino pho. Et inde nostre
exemplantur sed nunq̄ adequantur. ac gloriā
dei nos videre faciunt s̄m illud ps. Gloriosus
deus in sanctis suis. s. apparet mirabilis i ma
iestate ꝛc. Huius igit speculi possunt tres ptes
assignari s̄m varias v̄tutes que repte sunt i tri
plici statu hūani gn̄is. In statu legis nāe legis
mosaice. ꝛ legis gr̄e.

Uirtutes ostēse in lege nāe

¶ In statu qdē legis nā
lis refulsit abel in v̄tute innocētie. Nā ꝛ de me
liorib⁹ obtulit deo. ꝛ vocat⁹ a fratre suo cayn
in agrum vbi eum intendebat occidere. confi
denter ꝛ sine suspitione mali accessit. mortem
innocenter ꝛ sine defensione sustinuit. Noe iu
stus ac perfectus in generationibus suis que
omnes corruperant viam suam. Iustitiā nos
idest virtutem rectitudinem inter quoscunq;
reprobos ꝛ male agentes conseruare docet. ac
etiam dei longanimitatem ostendit. Abraam
perfecta obedientia mundū illustrauit. ad dei
mandatum propinquus relinquens ꝛ patriā.
vt peregrinus discurrens per diuersas terras
ac vnigenitum suum in sacrificium offerre di
sponens. Et in hoc facit nos deum videre obe
dientem ꝛ voluntatem facientem timentium
eum. Ac proprio vnigenito nō parcēs. eū mor
ti crucis exposuit. O q̄ntum castitatis lumen
patriarcha Joseph prestitit mundo. cum insti
gatus ab vxore sui patroni phutifar ad turpi
tudinem quādoq; verbis lasciuis. quandoq;
maleficijs quandoq; muneribus ꝛ exenijs
quandoq; comminationibus ꝛ promissis. vt
habetur in li. de. xij. patriarchis. potius ꝛ infa
miam ꝛ carcerem ꝛ periculum mortis subire
voluit. q̄ castitatem ipsā violare: ꝛ si iuuenis
esset ꝛ pulcherrimus ꝛ oportunitas non dees
set. Moyses mitissimus hominum super ter
ram nobis manifestat mansuetissimum deum
erga cōtumaces ꝛ rebelles. ac etiā presidētib⁹
lumē ministrat. vt erga subiectos māsuetudi
nem seruent.

Uirtutes ostēse in lege scripta.

¶ In secunda parte huius spe
culi. i. legis scripte. videmus Josue cū magna
spe ꝛ ꝯstāti fiducia expectare adimpletionē di
uine p̄missiōis obtinē. In nobis sui exēplo ad

ardua spem erigens ac videre faciens deũ potentẽ ad eruendũ nos ab aduersarijs. & inducendũ ad ea que super nostras vires existunt. Dauid rex & pphẽta diligẽtissimus in cultu diuino materiã preparãs opulentissimam ad tẽpli constructionẽ quã ẽt cuz perficere voluisset sacerdotes ordinans ad laudes diuinas & concinendos psalmos quos ipse ediderat. nobis radiũ prestat permaximũ orationis. deuotionis ac meditationis diuinoꝝ mysteriorũ. & diligentissime obseruantie sacre religionis. ac videre nos facit dei reuerendam maiestatẽ. Per ezechiã regẽ fletu magno sua delicta abluentẽ inuitamur ad penitentiã vt cũ ipso & veniam consequamur & vitã. ac ẽt videamus dei pyssimã misericordiã peccata q̃ citius remittentez Josias ẽt rex a pueritia studiosus ad obseruãdũ legẽ dominicã. & ad inducendum populos ad eiusdẽ plenã obedientiã. nos ad studiositatem prouocat diuinorum verborum ac deum timendũ insinuat. Helias dũ zelat zelũ dei non regibus parcit nec populis. sed firmã veritatẽ cunctis manifestans. ac quadringentos pphẽtas falsos occidere faciens in igne zeli sui receptus est in celũ ad veritatẽ incõcusse tenendaz nos efficaciter prouocãs. & veꝝ deũ nobis probans. Uenerabilis matrona cũ septẽ filijs machabeis dũ potius mortẽ sustinuit & septem suos diuersis cruciatibus laceratos ad idem animauit. ne cerimonias diuine legis transgrederentur. maxime fortitudinis lucẽ seculo reliquit. Consolatorẽq3 deũ & premiatorẽ ostẽdit.

Uirtutes ostẽse in tẽpore legis gratie. ¶ Inspiciendo in parte huius specli tertia scilicet tpe gratie deficerent folia priusq̃ exẽpla sanctoꝝ mundũ illustrantiũ. vel pauca in medium pponamus. incipiendo a virgine cuius vita inclita cunctas illustrat ecclesias. ex qua vt ait Ambro. velut in speculo relucet forma castitatis. s. virginalis & perfecte virtutis. Hinc sumatis exẽpla viuendi. Prima marie virtus fũdamentũ oĩum virtutũ est humilitas. & ipsa est deũ nos fecit videre hoĩem factũ ex substantia sua. Intuemur & Joãnem baptistam austeritatem vite exemplo mundum edocentem in cibo & potu & vestitu & transitorijs alijs & ipse deum digito demonstrauit dicens. Ecce agnus dei. Jo. j. Charitatem perfectã petri & pauli. ceterorumq3 apostoloꝝ quis enarrare posset. qui deum veꝝ per doctrinaz & miracula nos videre fecerunt. Martyres preciosi ad fidei constantiã nos vrgent grati deo non solum in tormentis gratias agendo sed seipsos sponte deo offerendo in obsequiũ eius qui gratiosus est omnibus. Cõfessores modestiã liberalitatẽ ac pietatẽ predicant dei imitantes equitatem. & virgines honestatẽ cũ sobrietate amantes dominuz laudãt. Sicq3 per virtutes sanctorũ videmus tanq̃ per speculũ. deuz pfectissimuz. qui illas tribuit. Unde & i figurã precepit dominus fieri mare eneũ. Exod. xxxviij. circa tabernaculuz cuius labrũ erat de speculis mulieruz vt i illis speculis videntes sacerdotes seipsos a maculis per aquã mundarentur. Specula mulierũ sunt lucida exempla animarum sanctarum in quibus intuentes simul & videmus defectus nostros & deum nostrum in operibus eorum. sicut solẽ in omni spera sua fixe sed super montes vel domos radios diffusos.

¶ Sextum specu- .§. x.

Speculum sextum i quo deus videtur post. lum ad videndum deum est anima rationalis in potentijs suis. Et per istud speculum videtur deꝰ trinus & vnus. & si melius q̃ per alias creaturas. tamen valde a longe & obscure. Unde Augusti. in lib. de trini. dicit. Et si mens nostra non sit eius nature cuius est deus. ibi tamen imago eius quereda est. quo nihil est melius. Huius speculi tres ptes dici possunt tres partes ipsius anime. memoria scilicet intelligẽtia & voluntas. Ex memoria videtur pater. et intelligentia filius. ex voluntate spiritussanctꝰ quantum ad modum processionis. ¶ Et primo de memoria constat quantum ad actuz suum scilicet memorandi. q ipsa nõ procedit ab intellectu nec voluntate. quoniam multorum meminimus que non intelligimus. sicut cum quis recordatur de aliquo dei iudicio miro & occulto: vt quod Josias rex israel ita perfectꝰ fuit occisus a pharaone iniquo rege egypti. & q in tyro & sydone si facta fuissent miracula q̃ fuerunt a christo facta in bethsaida. conuersi fuisset ad penitentiam homines illi qr sic christus confirmauit. huius rei recolimus. sed causam huius quare illis non fuerit predicatum nescimus. Reminiscimur etiam eorũ que nullo modo volumus. sicut peccatorum cõmissorũ & periculoꝝ. Mẽs. n. bene disposita nõ hz complacentiam sz displicentiã de perpetratis malis. Sic pater eternus non procedit a spiritusancto nec a filio. sicut nec memoria ab intellectu & voluntate. Et sicut iste tres potentie nõ sunt tres anime sed vna. Ita pater & filius & spiritussanctus non sunt tres essentie sed vna essentia. vna natura vna substantia. ¶ De intellectu etiam actu patet q non possumus intelligere aliquid nisi prius recordamur. Sed intelligere possumus multa & ipsa non velle. sicut intelligimus miserias quas patimur & multotiens non vellemus. Sic ergo filius a patre procedit non a spiritusancto. sicut intelligentia procedit a memoria & non a voluntate. Et sicut iste potentie non sunt vna sed reali

ter sunt distincte. ita q̄ vna non est alia poten/tia q̄muis sit in vna tantū essentia anime. Ita pater et filius et spiritussanctus sūt tres persone realiter distincte: ita q̄ vna non est alia. sicut dicebat sabellinus hereticus. Sed tū vna tm̄ essentia. ¶ Voluntas vero procedit quantum ad actum suū a memoria et intellectu. Non enim possumus velle aliquid quin illud prius memorie occurrat. et quin illud aliquo modo saltē generali intelligamus. Sicut spiritussanctus a patre filioq̄ procedit. non tantū a patre vt quidā heretici dixerūt sed etiā a filio. Et sic patet quō per potentias anime nostre tanq̄ per speculū videre possumus deū verū vnū in trinitate et trinitatē i vnitate. Unde Bernar. O beata trinitas. eternitas. veritas. bonitas ad te clamat anima trinitas. Memoria ratio seu intelligentia voluntas. Sed quia istud speculum frequenter in lutū proycimus vitiorū. ideo i sic deturpato male videmus aliquid diuinorū nisi prius emūdet p quādā nobis accidētalē actum pbor. Sicut. n. est vna essētia diuia in tribus personis purificans oīa sic est vna pnia integrata ex partibus suis scilicet cōtritione. cōfessione et satisfactione emundans corda. Et cōtritio quidē q2 per eā peccator iustificatur q̄d est potentie maxime. et maioris q̄ creatio celi et terre sm Augu. Ideo contritio patri adaptatur cui attribuitur oīpotentia. Confessio vero quia per ipsā manifestāt occulta. et cū veritate fieri dz ipsa attribuitur filio. qui lux est manifestatiua et veritas prima. Satisfactio autē q2 finis est penitentie procedens ex vera contritione et confessione. et bonitatez operū penaliū habet. spiritui sancto attribuit. Et q̄muis ipse partes. seu actus pnie. s. cōtritio. cōfessio. satisfactio realiter sint distincta in vna tamē penitētie essentia conueniunt. Et sic videmus deum per speculum anime rationalis.

Septimū speculū in quo deus videri pōt.

¶ Septimū et vlti/ .§. xi.

mū speculū est natura angelica seu intellectualis que i vna natura spirituali sine corpulētia seu materia existens in tres hierarchias distincta. nobis indicat mysteriū trinitatis. Et modicā quidā noticiā de his habemus quā quidez nobis tradidit apostolus paulus raptus ad tertiū celū. s. supreme hierarchie. per dionysium ariopagitā discipulū suū et sūmū phm. Per hāc igitur naturā angelicā consideratā velut per speculū. et si a nobis multū remotū. videmus dei sublimitatē incōprehensibilez. et hoc ex tribus sententiis et cōclusionibus circa materiā angelorū tanq̄ ex tribus ptibus huius speculi. Pria ergo snia dionysij ē q̄ minimus angelorū sz suam naturalē essentiā. est nobilior et

Perfectiores sunt angeli hominibus

perfectior quacūq̄ aīa humana sm suaz naturā. Ueritatē huius sententie ifirmauit dñs Jesus qñ dixit Math. xi. Inter natos mulierum non surre. ma. ioan. bap. Qui autem minor est in regno celorum maior est in illo. Notanter autez dixit non surrexit. Surgere enim est ex imo in altū eleuari. Oēs aūt sancti in imo originalis peccati nati. tunc releuati sunt in altuz et surrexerūt qñ purgati ab eo ad gratiā peruenerūt. Christus non surrexit hoc modo. quia imo originalis nūq̄ fuit. et ideo sine comparatione christus est maior Joāne. ¶ Quando autem christus hoc dixit in regno celorū soli angeli erant non anime: minorē ergo angeluz dixit maiorē ioāne suppremo sanctorum et maxime glorioso. ¶ Secūda sentētia dionysij est q̄ numerus sit incōprehensibilis quod dñs dixit Job penulti. Si nosti numerū militū eius. Sicut enim stellas celi solus ille dinumerat qui eas fecit. Sic et angelos qui stelle nominantur Unde Baruch. iiij. Stelle dederūt lumē in custodijs tuis. quas scilicet faciūt erga homies. De qua custodia saluator dixit in euangelio. Angeli eorū in celis semper vident faciem patris. Mathei. xviij. Super quo vbo dicit Hieronymus quod confirmauit magister sentētiaruz in. ij. q̄ quelibet anima ab exordio sue natiuitatis maris et femine. fidelis siue infidelis boni vel mali. habet angelū ad sui custodiam deputatū. qui sz theologos sunt de ordine infimo angelorū. Unde oportet q̄ tot numero sint in ordine illo quot sunt homies in mūdo qñ vnq̄ plures fuerūt. Et vltra numerū hoīuz adhuc oportet esse tot plures quot sūt species aliarū creaturarū: q2 quelibet species et quodlibet celū. habet specialez angelū ad sui gubernationē. Et cū videamus in creaturis corporalibus vt elemētis et celis illā que superior est esse decies maiorē quātitate cōtinua q̄ inferior. Sicut aqua decies maior est q̄ terra. Et aer decies maior ē q̄ aq: et ignis decies maior ē q̄ aer. Et celi ēt similiter multo maiores q̄ ista visibilia. A simili vr̄ q̄ iudicare debeamus de inuisibilibus. Cū igitur in angelis nō sit quantitas continua. quia corpore carent. attendēda est in eis quātitas discreta seu numeralis. vt sm predicta forte scōs ordo Archāgeloruz sit maior primo i decuplo: et tertius ordo pricipatuum sit maior numero ordine archangelorū in decuplo. Et sic de singulis ascendendo vsq̄ ad supremum scilicet ordinem seraphicum. Si ergo infimus ordo est plusq̄ milia milionum. quot erant archangeli. quot pricipatus quot ceteri quis poterit dinumerare. ¶ Tertia sententia dionysij est. quo homines pre stupore deficiētes facit q̄ vnus angelus est distin

De numero angelorum

De angelorū distinctione.

ctus ab altero non solum numero sed specie. Non enim distinguuntur abinuicem angeli sicut petrus a martino. ꝛ martinus a ioãne. ꝛ anima vna ab altera. que solum est distinctio numeralis non specifica. Sed differunt eo modo quo agnus differt ab equo. equus a boue. bos a leone. Leo ab hoie. inter que est differẽtia specifica. Ut autẽ dicit phũs i libro meth. Species rerum sunt sicut numeri. Sicut eniꝫ quilibet numerus addit ad inferiorem se ad minus vnam vnitatem. Sicut numerus ternarius addit ad binariũ vnũ. sic quelibet species creature addit vnum gradum perfectionalis essentie ad minus ad aliam speciem inferiorẽ. Ex dictis ergo formo conclusionẽ talem. Infimus angelus est nobilior ioãne baptista in sui natura. qui Joãnes maximꝰ creditur sanctorũ ꝛ per cõsequens gloriosissimus ꝛ speciosissimꝰ. Secũdus angelus ẽ nobilior p̄lo vno gradu p̄fectiõalis eẽntie. Et tertiꝰ sc̃do nobilior vno alio gradu p̄fectiõis. Et sic sp̄ ascẽdẽdo vsqꝫ ad supremum infimi ordinis angelorum. qui vt dictum est sunt plus q̄ꝫ milia milionum. Quis ergo poterit non dico narrare. sed vel parum intelligere nobilitatem. speciositatem magnificentiam. ꝛ gloriam illius angeli superni. certe nullus neqꝫ moyses neqꝫ ioannes nec petrus nec paulus cum viuebant. Ascẽdatur ad alios octo ordies gradatim semper addendo perfectionem maiorem. cum ventum fuerit ad supremum seraphin. nonne deficiet mens pre stupore in consideratione tante nobilitatis. Et quia super seraphin residet dominus deus noster vt eminentior cunctis sine comparatione. ꝛ omnes creans ꝛ regens ꝛ perfectionem eis infundens. sic per istud speculuꝫ nature angelice videmus deum. ꝛ si obscure tamen prout possumus eminentissimum. nobilissimũ. p̄fectissimum. vniuersale ꝛ summũ bonum. Et de hoc speculo nature angelice potest intelligi illud Sap. septimo. Speculum sine macula. Nunq̄ꝫ enim in eis angelis reperta est macula culpe scilicet in beatis angelis sicut reperta est in speculis animarum. Et hoc quo ad primum principale.

Quid est enigma

Secundo dice . §. xij. batur ꝙ in auctoritate apostolica inueniebatur speculatio prophetalis cum subditur in enigmate scilicet videmus nunc. Enigma vt habetur in catholicon. est sententia seu locutio obscura. occulta per similitudines rerum. sub quibus fit ꝛ difficile est intelligere nisi exponatur. vt illud quod proposuit phylisteis sanson. De comedente exiuit cibus. ꝛ de forti egressa est dulcedo. Judic. xiiij. quod illi intelligere non valebant nisi ipse exposuisset. videlicet ꝙ de ore leonis qui est fortissimum animal comedens ꝛ deuorans alia. eduxerat cibum dulceꝫ scilicet fauum mellis ibi repertum. Et dicitur enigma ab e. quod est in. ꝛ nigma quod est imago quasi sententia siue locutio facta sub imagine idest sub similitudie. Tales autẽ sunt locutiones prophetice communiter. Sicut eni ipsi vident deum siue diuina mysteria sub imaginibus ꝛ similitudinibus rerum sensibilium ita ꝛ populis preponunt. Sed que populis occulta ꝛ obscura erant proph ete ipsi videbant. Unde appellabantur videntes vt habetur primo regum. nono. Non tamẽ ꝙ ipsi clare viderent deum. sed sub imaginibus vt dictum est similitudinibus rerum sensibilium a deo impressis perfectius ꝛ celsius videbant diuina. q̄ꝫ videantur per septem specula supradicta. Poterant igitur ipsi dicere. Uidemus nunc in enigmate ꝛ non solum per speculum. nos autem per ipsa enigmata a doctoribus. vel potius a spiritusc̃to reserata deum cernere possumus. Et hoc sub septemplici eius dispositione erga nos videlicet.

¶ Primo in dispositione innitentis. ꝛ hoc quo ad penitentes.

¶ Secundo in dispositione instruentis. quo ad ignorantes.

¶ Tertio in dispositione stantis. quo ad laborantes.

¶ Quarto in dispositione sedentis. quo ad contemplantes.

¶ Quinto in dispositione deambulantis. quo ad iudicium expectantes.

¶ Sexto in dispositione comedentis. quo ad gloriam suscipientes.

¶ Septimo in dispositione regentis. quo ad angelos ꝛ omnes gentes.

Primo videt deum

¶ Primo modo . §. xiij. vidit deum iacob. vt habetur Genesis decimo octauo. Uidit enim in somnijs scalam stantem ꝛ dominum desuper innixũ scale. Ubi notandum ex ipsa visione Jacob aliqua preexigi ad dictam visionem. videlicet supplantationem vitiorum. ꝛ hoc ex interpretatione ipsius nominis. Interpretaf. n. iacob supplantator. i. conculcator vitiorꝫ ꝛ tentationũ ꝛ demonũ. Extinctionẽ concupiscentiarꝫ q̃d notatur ex eo quod post solis occasuꝫ illa vidit. Occasus autẽ solis feruentẽ ardorem concupiscentiarum extinctum designat. Assumptio quoqꝫ asperitatis ꝛ laborum adeo necessaria est. in cuius signum dicitur ꝙ tulit de lapidibus ꝛ supposuit eos capiti. Lapides duri asperitates tribulationũ ꝛ penitentie signant. q̄ꝫ ꝛ liga

tio sensuum corporalium ꝛ desideriorum car// nalium ostenditur figurate in hec q dormiuit. In ipsa aūt dormitione vidit scalam ꝛ angelos ascēdētes ꝛ descēdētes. ꝛ dñm innixū scale. Scala est penitentia seu cōuersatio bona. hec debet stare. s. per veram fidem. Ad Ro. xi. Tu autem fide stas. sed super terram per specie quia ipsa est que erigit mentez de terrenis ad superna. Ad Ro. v. Stamus. spe claritatis superne ere/ cti. Cacumen scale quod tangit celum charitas est. ipsa enim est ꝫm Aug. que ducit ad celum Angeli ascendentes ꝛ descendentes sunt vel ipsi ad litteram offerentes deo vota nostra. ꝛ refe rentes nobis eius dona. vel ipse affectiones ꝛ cogitationes ascendentes ad considerationem premij. ꝛ descendentes ad considerationez sui debiti supplicij. Innixus autem huic scale do/ minus manet in nobis ascendendi modū ostē/ dat Michee. ij. Ascendet pandens iter añ eos. Alliciens per promissiones ad ipsum ascēsuz. Innixus etiam manet super scalam. vt dexte// ram adiutorij ne deficiant. porrigat ꝛ demum senium ad gloriam trahat. Iuxta illud Ps. Te nuisti manum dexteram meaz ꝛc̄.

Ps. lxxij.

Secundo vi/ .§. xiiij.

Secundo videtur deus.

derunt prophe: ꝛ nos ex eorū relatu deum in sua dispositione instruentis. Et sic videt moyses deum quando ei apparuit in rubo ardēti. Unde dixit moyses. Uadam ꝛ videbo visionem hanc quomodo rubus ardeat ꝛ non consumat. Exo. iij. Rubus signat deum incarnatuz nos instruentem. Etenim deus noster ignis consumens est. Deute. iiij. Rubus pungens signat nostraz humanitatem nos vndiq penis pungentem. Ignis ergo in rubo est deitas nostre hūanitati vnita cum assumptis penalitatibus. Qui rub⁹ non consumitur nec ignis extinguitur. quia ex ipsa vnione humanitas non fuit cōsumpta seu conuersa in diuinitatez. nec diuinitas vnq̄ deseruit humanitatem. etiam in morte. ¶ In rubo autez apparens de tribus instruxit moysen ꝛ per eum omnem animam. Et primo reuerentie exhibitionem cum ei dixit. Ne appropies huc. Nimia enim familiaritas ꝛ facilis ꝛ fre// quens accessus ad aliquem solet contemptum inducere. propter quod magni prelati ꝛ domi/ ni temporales. non permittunt de facili acces// sum ad eos vel appropinquationem. vt magis habeantur in reuerentia. Unde ꝛ regem ma// gnum assuerum nullus adire poterat ad aspe/ ctuz eius sub periculo vite nisi vocat⁹. ¶ Per maxime autem in reuerentia debz haberi ꝛ cū reuerentia debet accedi consideratione pia non curiosa ad mysterium incarnationis. ꝛ ipsum in sacramento existentez. Hac reuerentia mot⁹ centurio dixit iesu. Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum. Matth. viij. Et petrus apostolus cum ait. Exi a me domine q̄ homo peccator sum. Lu. v. ¶ Secundo instru/ xit in temporalium abrenunciatione. cum di/ xit. Tolle calciamenta de pedibus tuis. Calciamenta que fiunt de animalibus mortuis ꝛ ter re inherent. signant ista temporalia que in terra sunt. ꝛ de inanimatis. s. elemētis oriuntur a quibus pedes affectuum extrahi debent. Sicut enim puluis impedit visum si oculum in/ tret. ita ꝛ temporalia mentis intuitum erga diuina. ꝛ ita deprimunt affectum vt ad superna euolare non possit. Sicut viscus implicat pennas auium vt in altum volare nō possint. Et ꝑpterea vt ait Augu. Omnia terrena contem/ psit homo christus. vt ea cōtemnenda demonstraret esse verbo ꝛ exemplo nos ad hoc istruē do. Et quādo trib⁹ ex discipulis suis voluit manifestare gloriam suam de valle ad montē thabor. excelsum adduxit. Ubi cum viderunt trāsfiguratum Matthei. xvij. ad innuendum mū dum contēnendum. vt in altum contemplationis ascendi possit ad videndum deum. Tertio instruxit de affectus sui efficaci compassiōe in eo q dixit. Uidens vidi afflictionem ꝑpli mei qui est in egypto. ꝛ descendi liberare eū. Qđ impletum fuit in descensione eius de celo quā do post multa flagella immissa pharaoni. idest diabolo per eius doctrinam ꝛ miracula ꝛ ope/ ra sancta. Demum sanguine ipsius agni imaculati liberati fuimus de seruituti diaboli. Sz heu quia nemo est qui recogitet tantum bene/ ficium. Super quo ipse conqueritur Osee. vj. di. Misericordia vestra quasi nubes matutina ꝛ quasi ros mane pertransiens. Sicut eniz ros qui descendit de celo super terram ad fecundā dum eam ꝛ herbas adueniente sole subito de/ ficit ꝛ siccatur. Sic misericordia qua christus nos liberauit. ꝛ ideo nostra dicit̄. quia nobis facta cum a deo processerit ad replendum nos fructu bonorum operum. superueniente calo/ re tentationis vel tribulationis modice. subi/ to deficit in memoria nostra. ꝛ siccatur effect⁹ suauitate tanti bñficij infructuosus remanēs.

Tertio videre .§. xv.

Tertio videt deus.

possumus deum enigmate ꝑphetice visionis per modum recti manentis. i. auxiliū ferentis laborantibus. sicut ipse deus incarnatus. laborantibus discipulis in remigando propter vē/ tum contrarium apparuit eis rectus manens sa per vndas maris ꝛ eos iuuans amota tēpesta/ te. Laborant autem aliqui ex tribulatione qui/ bus fert auxiliū patientie. Unde ipse dicit. Cū trāsieris ꝑ aq̄s tecū ero. ꝑ aq̄s. s. tribulatiōis ꝛ

flumina nō opient te magnarū. s. passionū & persecutionū nō absorbebūt rōnem. Sed vt dicit Aug. q mala equanimiter toleramus ab illo scz deo est nō nr̄a potētia. Et in signū huius stephanus prthomartyr in tribulatione lapidationis positus dixit. Ecce video celos aptos & Jesum stātem a dextris dei. Jdeo stantē. vidit q̄si paratū eū iuuare. Act. vij. Vñ cū magna dulcedine migrauit & pro inimicis lapidātibus exorauit. Laborāt alij in eliminatiōe vitiorum a se vel
Ps. vj. a proximis. Vñ ps. Pro retributiōe suorum vitiorum dicebat. Laboraui in gemitu meo. Labor est enim recogitare a do lore de peccatis suis. Et apls discipulū suū Thitū hortat. ad extirpādū vitia aliorum p doctrinā dicēs. Labora vt bo
ij. ad Thi/ tū. q. nus miles Jesu xp̄i. Et ad hūc laborez necessarium est adiutoriū dei. Jn huius regt signum vidit Amos dn̄m stātez sup altare: dixit. Percute cardinez & cōmouebunt superliminaria. Auaritia eniz in capite omniū. Amos. ix. Per auaritiam que cupiditas etiam dicit radix omniū malorum notat generale pctm̄. Amos typuz gerit illorum qui laborant ad eliminationem vitiorum qbus apparet dn̄s stās adiuuādū ↄstātiā imittendo. Sed sup alta dr̄ stare vt ostendat q ois ptās ecclesiastica a dn̄o deo est. Sz vide qd dicit pcute cardinem. Per cardines signantur superiores peccātes qui debēt increpationibus & obiurgatiōibus castigari. vt supliminaria. i. inferiores per exēplum eorum valeant ad pniam cōmoueri. Unde moyses dure arguit aaron de
Exod. xxxij. cōflatione vituli. Et dn̄s fecit suspēdi. xij. pncipes tribuum qn̄ ppl's fornicatus est in moab. ¶ Laborāt alij in formatione morum. parum est enim eliminare vitia nisi & mores informētur. Unde dictum est Hiere. j. Ecce ↄstitui te super gētes & regna vt euellas & destruas q̄tuz. s. ad vitia & edifices & plātes q̄tū ad virtutes & bonos mores. Sed q: sine me nihil potestis face
Psal. lxxviij re ait xp̄s. Joh. xv. Jō posui adiutoriū sup potētē. i. laborātē ait dn̄s. Et in huius figuraz vidit Amos. vij. dn̄m stātē sup murum litu. & in manu eius trulla cementaria. Murus litus est ecclesia fortis & ↄstans ex pluribus fidelibus tanq̄ viuis lapidibus edificata & calce charitatis vnita. & modestia linita & ornata. sup quā stat dn̄s tanq̄ regens & gubernās in cuius māu est gr̄a que signatur per trullā cemētariam. quia sicut trulla cemētaria ad edificationem valet & linitionem murorum. Sic gratia ad instructionē morum & informationem.

¶ Quarto vidēt .§. xvi.

Quarto videtur deus prophete deū & nos per illos in enigmate. per modum & dispositionē sedentis. & hoc quo ad cōtēplationes. de quibus pōt intelligi illud qd dn̄s dixit Esa. vlti. celū mihi sedes est. celum. i. homines celestes & ↄtēplatiui. Sedet aūt super tales vt cogitationes & affectiones eorum ad huiendū sibi assistere faciat. & eos secreta i udicia doceat. Jn cuius figura Micheas pph̄eta qd viderat in enigmate. i. imaginarie exp̄ssit di. Uidi dn̄m sedētem sup soliū suum & oēm exercitum celi assistētem ei. & ait dn̄s. Quis decipiet achab regē isrl' vt ascendat & cadat in ramoth galaat. Et cum diuersi diuersa dicerent ex assistentibus. egressus est spūs qdam ait. Ego decipiam illuz in hoc videlicet. q: egrediar & ero spūs mēdax in ore oium pphetarum eius. Et dixit dn̄s decipies & preualebis. egredere fac ita iij. Reg. xxij. Per exercitū celi dn̄o assistentem a dextris & a sinistris signat ↄgregatio affectionum & desideriorum circa diuina vel humana q̄ debēt dn̄o assistere. Per locutionem dn̄i ministris suis factā. intelligunt occulta iudicia ministerio angelorum exequēda per assensuz domini ad deceptionē achab signat pmissio eius qua pmittit homines & pcipue rectores decipi & deficere in spūalibus & tpalibus. ¶ Scd̄o sedet in cōtēplatiuis vt eos gr̄a sua repleat. Juxta illd. Dn̄s in celo sedes eius. Jn cuius figuraz dicit Esa. vj. c. Uidi dn̄m sedentem super soliū excelsum & eleuatuz & plena erat domus maiestate eius. & ea que sub ipso erāt replebant templū. Seraphin stabant super illud. sex ale vni & sex ale alteri. Et clamabant alter ad alterum. Sanctus sanctus sctūs dn̄s deus exercituuz. Solium dn̄i est anima sanctorum. Et hoc soliū est eleuatum a desiderio terrenorum. Et est excelsum in contemplatione diuinorum. Et tūc domus mentis repletur maiestate eius. i. gratia. Seraphin autem qui denominant abāncēdio qui stabant super illud. i. iuxta illud signāt ardentia desideria diuini amoris que dicūt. Sāctus sanctus sanctus dominus deus &c. quia ex amore procedunt cum ammiratione ad diuinas laudes trinitatis sanctissime. in vnitate essentie. Exinde impletur domus fumo. idest mens seu conscientia humili deuotiōe. ¶ Tertio dominus in eis sedet vel potius amplexatur vt eos mirabili gustu cōsolationis reficiat. iuxta illud Cañ. ij. Dextera illius amplexatur me. idest contemplatio de ipso sponso deo. me sibi vniet & summe consolabitur. Jn cuius figuram legitur q apparuit dominus Jacob cuz solus remansisset separatis a se familia & substantia. & luctabatur cum eo vsq₃ mane. & cum eum superare nō posset. tangens neruuz femoris eius statim emarcuit. Ubi & mutatū est nomen ipsius de iacob in israel. quod interpretatur videns deum. Unde dixit. Uidi dominuz facie ad faciez. & salua facta est anima mea. be

nedictionem qz ab eo recepit. vt habetur Ge/
nesis trigesimosecundo. Luctamen istud Ja/
cob cum deo instantiam signat orantis. Duo
brachia luctantis sunt fletus seu compunctio
et oratio. Unde dicitur Osee duodecimo de
isto iacob. qz fleuit et rogauit. Sicut autem ille
qui luctatur cum aliquo. scilicet brachio ali/
quando videtur deijci et superari. aliquando
deijcere alium et superare. ita et orans siue con
templans. aliquando orationem videtur subij
cere et superare. in puncto apprehendens ali/
quid diuinum super se. aliquando videtur deij/
ci grauatus carne et obfuscatus fantasie vt fu/
re diuina apprehendere non possit. Uerum
si preualere vult. luctari debet vsqz mane. idest
perseuerare in orando. contemplando vsqz ad
mane superne glorie. In hec autem lucta re/
cepit benedictionem. videlicet magne conso/
lationis. et marcescit neruus femoris. quia ex/
tinguitur carnalis appetitus. gustata enim sua
uitate spiritus desipit omnis caro. quia maxi/
ma est. et si parum duret actualiter. Unde Ber
nardus. Felix cum inuenero. scilicet dominum
tunc amplexus tunc oscula que vincunt mellis
pocula. Sed in his parua morula.

Quīto vi deꝰ

¶ Quinto videt .§. xvij.

prophete deum enigmatice per modum deam
bulātis. Et hoc quo ad iudicium expectantes.
Sed quis stabit ad videndum eum. Ipse enim
quasi ignis conflans et quasi herba fullonum.
malach. iij. Deambulabit autem quia in forma
humana assumpta. de celo descendet ad terrā.
et videbit eum omnis oculus etiam qui eū pu/
pugerunt. Apoc. j. Hoc autem vidit daniel vi/
sione imaginaria. Unde ait. vij. c. Uidebam in
visione mea nocte. et quatuor bestie grandes
ascendebant de mari diuerse inter se. Primam
similem leone habentem alas aquile. Secūdam
similem vrso tres ordines dentium habens in
ore. Tertia similis pardo habens alas quatuor
et capita quatuor. Quarta terribilis et mirabi/
lis et fortis. habens dentes ferreos comedens
et cōminuens et reliqua pedibus conculcans.
habens cornua decem. et de medio eorum or/
tum est aliud paruulum. Que quidem quatuor
bestie designant quatuor monarchias mundi
principales. s. assiriorum persarū et medorum
quo ad secūdam. grecorum quo ad tertiam et im
periū romanorū quo ad vltimam. Decem cor/
nua signant decem partes in quas scindendū
est imperium romanorum. Cornu paruulū anti
christus est qui orietur in tali diuisione. Pene
omnia ista regimina perambulauit dominus.
ipsa gubernando et de ipsis iudicando. et con/
ferendo temporaliter prout sibi placuit. Demū
cuncta simul regna cum comprehensis cū eis
simul est iudicaturus perambulans de celo vt
dictum est ad terram. Unde in visione illa di/
xit ipse Daniel. Aspiciebam et ecce in nubibus
celi quasi filius hominis veniebat: quia vsqz
ad antiquum dierum peruenit. vt scilicet ma/ Xps ve
nifestetur qz potestatem dedit ei pater qui di/ niet ad
citur antiquus dierum iudicium facere. Ue/ iudiciū
niet autem in iudicio ad tria. ad sui quidem ppter
exaltationem. vt scilicet ab omnibus videatur tria.
qz constitutus est iudex viuorum et mortuo/
rum. Unde in dicta visione subditur. qz dedit
ei potestatem et honorem et regnum. et omnes
populi tribus et lingue seruient ipsi. ¶ Ue/
niet secundo ad confusionem malorum. Jux/
ta illud Hieremie vigesimo. confundentur ve
hementer: quia non intellexerunt opprobri/
um sempiternum quod nunquam delebitur.
Et hoc signatur Genesis tertio. quando Adā
audiuit dominum deambulantem in paradi/
so post meridiem. Qui quamuis absconde/
rit se propter peccatum commissum. tamen
oportuit qz cum audiret et videret sententian/
tem. Adam quippe se abscondens peccatorem
designat excusantem peccata sua. propter que
indignum se facit dei visione. Audit tamē post
meridiem. idest post charitatis et feruoris ex/
tinctionem. vocem deambulantis dei venien/
tis. s. ad iudiciū. et quia nudum se agnoscit vir/
tutibus et gratia comparere erubescit. Domi/
nus autem arguit peccatores dure. scʒ illud Ju
de. j. Ecce venit dominus in nubibus contra
omnes. s. facere iudicium. et arguere impios.
Unde et ade dixit. Adam adam vbi es. Exinde
separat ipsos malos a cetu sanctorum. qd innuit
cum dominus adam emisit de paradiso volu/
ptatis. Demum ponit eum in mundo subiectū
innumeris penalitatibus. Sic reprobos ad in
fernum emittit acerbissimis penis cruciādos.
Tertio veniet in iudicio ad glorificationem bo/
norum. Juxta illud prophete. Ecce ego venio
et merces mea mecum est. Et in signum huius
vidit Joānes dominū deambulantem in me/
dio candelabrorum aureorū tenentem septem
stellas in dextra. Apoc. j. In septem candelabris
aureis notatur vniuersitas sanctorum haben/
tium aurum sapientie et veritatis. et ardorem
charitatis. In medio autem horū candelabro/
rorum ambulat vt hic in via eos sustentet cu/
stodiat et defendat. et in dextra sua que desi/
gnat gloriam et eternitatem septem stellas ha/
bet. idest septem dotes quibus sanctos beati/
ficat. scilicet impassibilitatem. claritatem. sub/
tilitatem. agilitatem: cognitionem: compre/

hensionem: et fruitionem.

Sexto vi: de⁹. ¶ Sexto vide- .§.xviii. tur deus enigmatice in dispositione comedentis. Unde ipse inquit Cañ. v. comedi fauū cū melle meo. Mel est christi humanitas que ē principium in vniuerso. Cera est genus humanum que ad electos. et vtranq3 deus comedit sibi vniendo. In huius figura legitur. Geñ. xviij. q⁹ stanti abrae ad ilicem mambre. et eleuanti oculos apparuerunt ei tres viri. Et vt dicitur in alia translatione. tres vidit et vnum adorauit. Intelligens ibi signari mysterium trinitatis. Unde quandoq3 loquitur in singulari ad exprimendum vnitatem essentie. quandoq3 in plurali ad denotandum pluralitatem personarum: dixit enim. Domine si inueni gratiam in oculis tuis ne transeas seruum tuum. sed afferam paululum aque et lauentur pedes vestri. et requiescite sub arbore ponamq3 buccellam panis et confortetur cor vestrum. postea transibitis. Quibus acquiescentibus fecit ex tribus satis simile. idest tribus mensuris farine bene purgate a furfure fieri sub cinericeos panes et vitulum vnum tenerrimum et optimum coquere. ipsosq3 panes subcinericios et vitulum coctum butirum quoq3 et lac posuit coram eis ad comedendum que oblata comederunt. Fuit illa visio prophetica. et si non imaginaria sensibilis tamen. Fuerunt enim illi tres angeli in forma humana apparentes. representantes deum vnum. In personis autem trinum. Pedes autem dei qui terram calcant significant genus humanum. In quo et christus comprehenditur vt verus homo. vnitus tamen deo.

Tria sūt necessaria saluādas. ¶ Tria autem innuuntur ex ista visione sub figura esse necessaria saluandis. et in deum per gloriam transformandis. Et primum est lotio in baptismo actu vel proposito. Nisi eni3 quis renatus fuerit ex aqua et spiritusancto non potest videri regnum dei. ait saluator. Joh. iij. Et signatur in ablutione pedum illorum apparētium. qui vt dictum est signant genus humanum quod in nouo testamento christo incorporatur. per baptismum quem ipse primo instituit et suscepit. non ad auferendum aliquem suum defectum. sed ad conferendum aque virtutem regeneratiuam. et nobis prebendu3 exemplum.

Apoc. xiiij. ¶ Secundu3 q⁹ requiritur in perueniendo ad gloria3. est purgatio plena a peccato per penitentiam. et alios modos post baptismum. Dicitur enim in Apo. de sanctis. Sine macula sunt ante thronum dei. Et hoc signatur in simila que est flos farine plene segregate a furfure Furfur enim quod est cibus communiter bestiarum signat peccatum. quo pascuntur et delectantur homines bestialiter viuentes. Simila autem signat puritatem a peccato. Tria sata simile designant puritatem que reperitur in vniuersa congregatione electorum in tribus partibus mundi scilicet asie affrice. et europe existentium. vel sub triplici statu scilicet actiuorum. contemplatiuorum. et prelatoru3. ¶ Tertium quod requiritur est conformitas vite cu3 christo per dolorem et amorem. qui sub figura panis subcinericij fuit ostensus helie. et inde confortatus. iij. Regum. xix. Panem enim se vocat dicens. Ego sum panis viuus. Johan. vj. Fuit enim hic panis sub cinere positus. in igne decoctus. quando in humiliatione crucis fuit vilificatus. et igne sue dilectionis crucifixus et mortuus. Omnes ergo electos ipsi op3 conformari. vt tanq3 panis subcinericius cib⁹ dei fiant. Juxta illud apl'i ad Romanos. viij. predestinauit scilicet electos suos conformes fieri imaginis filij sui. Istum igitur cibum. id est fideles baptismo christo incorporatos a peccatis mundatos. per dolores et labores cum charitate christo cōfirmatos. comedit sanctissima trinitas. idest sibi vnit et in se trāsformat in gloria. Sed in conuiuio hoc non ponitur subcinericius panis sine vitulo optime decocto. quia in mense diuine glorie nullus beatus positus fuit anteq3 christus per vitulum designatus. in ara crucis per passionem esset decoctus Butirum pingue designat multitudinem meritorum christi et sanctorum. Lac autem puritatem corporum. Et propterea se nobis dimisit in cibum in sacramento altaris. vt aliquando et nos efficiamur cibus ipsius trāsformati per conformitatem voluntatis in ipsum.

¶ Septimo vi- .§.xix. detur deus imaginarie in dispositione regentis. Et hoc quo ad regimen spirituale electorū et angeloru3. Et quo ad monarchias mundiales. Et hoc exprimit visio Ezechielis. quam habes. j. c. De quatuor animalibus. et rotis et homine sedente super thronum qui erat super firmamentum cristallinum. quod extentum erat super capita animalium. Et quo ad regimen spirituale exponit Gregorius super Ezechielē. et ipsa expositio infra secūdario ponitur. Quo ad regimen mundiale exponit Nicolaus de lyra super Ezechiel. scilicet de quatuor monarchys mundi. Et ipsa ponitur p⁹ Ezechiel. j. ca. Et vidi ⁊c. ¶ Hec visio imaginaria habet tres partes. Prima continet animalia apparentia Scd'a rotas apparentes iuxta ea. Tertia firmamentum apparēs sup capita aialiū. et desuper

Septimo videt deus — Expositio visionis Ezechie. prophete.

vestigium hominis sedentis super thronum. Ad intellectum prime partis considerandum q propheta videbat imaginarie nubem magnam ab aquilone venientem igne inuolutaz. eo modo quo apparet in coruscatione per aperturam illius nubis. videbat quatuor animalia in omnibus similia. licet aliqui dicant q apparebat tantum vnu. habens quatuor facies. Sz prima expositio magis littere concordat. s. q essent quatuor. Erat aute corpus animalis cuiuslibet eor erectum super pedes. et in superiori parte quadratuz. ita q facies hominis erat in parte animalis opposita directe aspectui prophete. et dicitur pars anterior. In parte vero opposita siue posteriori facies aquile erat. et in alijs duabus partibus sibi oppositis facies leonis et facies bouis. ita q facies leonis erat in dextera respectu faciei hominis. et facies bouis in sinistra. Et dicitur facies aquile desuper ipsorum quatuor. quia aquila habet collum longum. Et sic eleuabatur super alias tres facies. et quolibet animali erant similiter quatuor ale quarum due erant dimisse ad corpus tegendu. et due supius erecte ad volandum. et per extensione alarum erat ista animalia adinuice iuncta sicut homines in choreis. et in quolibet horum erant quatuor manus similes manibus hominu. et similiter quatuor pedes quorum tibie erat tales q flexa genua equaliter flectabatur ad quatuor partes oppositas. Et similiter planta pedis equaliter applicabilis pcedendo ad quatuor partes oppositas. Et sic omnia illa animalia progredi poterat ad quatuor partes oppositas absq corporis conuersione. sicut si homo haberet oculos in parte posteriori capitis sicut habet in anteriori. et genua equaliter flexibilia ad partes quatuor. et platas equaliter applicabiles ad ipsas partes. posset ambulare ad quatuor ptes oppositas sine corporis conuersione. Apparuit exinde vna rota composita ex duobus circulis habens quatuor facies. idest quatuor semicirculos et aspectus rotarum et opus earum quasi visio maris idest talis coloris sicut videtur mare quado est quietum. Quasi si sit rota in medio rote. idest vna transiens p medium alterius intersecando se inuicem. plena oculis. idest picturis ad modu oculorum. sicut est in cauda pauonis. Quocunq ibat spiritus etc. idest ventus turbinis. vel spiritus viuificans que erat in rotis. Et similitudo super caput animaliu quasi firmamenti. idest celi stellati. et super firmamentu erat thronus saphirinus. et super thronum effigies hominis sedentis ad cuius nutu mouebantur animalia et rote. penne eorum recte idest sursum erecte alterius ad alterum. qr tagebant se extremitatib9. quasi sonum sublimis dei. idest sonum tonitrui q dicitur sonus dei quasi sonus ab eo factus. Cum starent demittebantur penne ille. s. penne q exigebantur cu volabat. deinde dimittebatur sicut fit cum aues cessant a volatu. Cuz fieret vox super firmamentum. idest preceptuz sedentis in throno velut aspectum arcus. idest yridis qui est splendidus. Et sicut ignis inuolues sicut apparet in choruscationib9 magnis. quatuor penne erant quatuor ale. Dicit ergo nicolaus de lyra. q designat propheta mala ventura de pxpinquo in hierusalem maiora q paterentur trasla ti in babylonia. Per ventuz igitur turbinis et nubem designat exercitum babylonis venientem ab aquilone. Per igne incendente intelligitur incendiu ciuitatis et templi futuruz. Per quaternariuz animaliu et facierum et rotarum intelligitur quaternarius numerus regnorum magnorum. sibi inuicem succedentiu. s. chaldeorum. persarum. grecorum. et romanorum. que regna infestauerunt populum iudeorum. Nec mirum q idem numerus pluribus similitudinibus figurat. Naz et Gen. xli. anni fertilitatis et sterilitatis plurib9 rebus designati sunt. s. spicis et vaccis. Per faciem ergo leonis que est prima sm descriptionem hebreorum signatur regnum chaldeorum seu babiloniorum que fuit primu inter ista quatuor. Unde et rex babylonis frequenter vocatur leo in scriptura iuxta illud Hie. iiij. Ascendit leo de cubili suo. Et sm aliquos habebat imaginem leonis in vexillo. Per faciem hominis intelligitur regnuz medorum et psarum. qd successit regno chaldeorum. Illud enim regnum seu dnium tractauit humanius populum iudeorum q cetera. Unde et cyrus dedit licentia redeudi in iudea. Per faciem bouis signatur regnuz grecorum. qr sicut bos impellit cornibus. ita regnum grecorum illum populum dei molestauit. et maxime tempore antiochi illustris. Unde vocat antiochus cornu modicu. Dan. viij. Per faciem aut aquile intelligitur regnum romanorum. Unde et aquila signum est humani imperij seu vexilli. Per alas intelligit angelica potestas presidens istis regnis. quia ista inferiora administrantur per angelos. Per hoc autem q animalia et rote ibant ad quatuor partes signat dilatationem istorum regnoruz ad alias partes. Per velocem motum et terribilem aspectum intelligitur robur et ferocitas eorum. Per manus autem opera eo q manus est organum organorum. Per firmamentum quod erat super caput animalium. signatur pars superior mundi que est locus beatorum. Per sedentem in throno supra firmamentuz signatur deus presidens omni creature et celesti et terrestri. ad cuius nutum oia disponunt. Un et ad preceptuz sedetis in throno. aialia gescebat et mouebant. qr ipse

mutat

mutat tempora et etates transfert regna atque constituit. Dan.ij. Per hoc autem quod apparebat in forma humana. figurabat quod erat in tempore humanandus. Per hoc quod apparebat in specie electri. quod est auro vel argento fulgidius: figurabat sapientia eius cuius non est numerus. Per hoc quod a parte superiori retinebat a lumbis et sursum retinebat splendorem interius. et in parte inferiori a lumbis et infra emittebat splendorem exterius intelligitur quod divina sapientia prout est in ipso est nobis occulta. Manifestatur autem nobis aliqualiter per suos effectus secundum quod dicitur Ro. j. Invisibilia dei per ea etc. Sic igitur in predicta visione describitur divine providentie supervenientis status sive virt'. ¶ Et Gregorii expositio. Primo ponit reproborum conditionem signatam in turbine caligine et igne quos christus iudicat. Secundo electorum sanctam conversationem signatam in animalibus et eorum circumstantiis: precipue de rotis sequentibus ea que designat sacra eloquia. Tertio angelorum perfectionem signatam in firmamento et throno que erant super ala. Quarto christi dei et hominis super omnes exaltationem et illustrationem. simili homini sedenti. ¶ Vidi et ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone etc. Qr ventus aquilo aerem constringit in frigore: non incongrue turbationem maligni spiritus designat. Venit ergo ventus turbinis ab aquilone: cuius vitam iudici populi malignus ipsos in tentatione concussit. ¶ Sequitur Nubes magna: quia quanto plus exarsit in credulitate. tanto amplius obcecari meruit ignorantie caligine ad cognoscendum christum. ¶ Et ignis involvens. Qui designat malitiam in persecutionis iudeorum erga christum et suos. ¶ Et splendor in circuitu eius: quia dum persecutio in iudea acta est apostolorum predicatio dispersa est in mundo universo. ¶ Et de medio eius: idest ignis quasi electri. Electrum designat dominum iesum christum. In electro.n. aurum argentum ignisque miscetur. Et argentum ad claritatem crescit. Unde et signat naturam humanam in christo: quasi crescentem ad gloriam et manifestationem sue divinitatis. Aurum vero a suo fulgore pallescit et signat naturam divinam in christo. que a sui fulgore potentie per opera sue humanitatis se temperavit et utraque natura divina humana in ipso una persona fuit electrum ergo in igne est deus homo factus in persecutione. ¶ Et in medio eius similitudo quatuor animalium eius: scilicet sive electri sive ignis. Per ista quatuor animalia signantur quatuor evangeliste. vel etiam omnes perfecti qui christo sunt uniti: et a multis persecuti perfecta opera iuxta evangelica precepta egerunt. ¶ Et hic aspectus eorum similitudo hominis in eis. quia videlicet sancti homines vitam similem tenent christo. quin per excellentiam dicitur homo in presenti. et demum similitudinem glorie cum ipso in corpore et anima in futuro recipiunt. ¶ Et quatuor facies uni et quatuor penne uni: scilicet animalium predictorum. quia per faciem homo cognoscitur et per fidem a deo cognoscimur. et ipsum cognoscimus. ideo per faciem fides sanctorum designatur. Et quia per pennam in altum corpus avis sublevatur. Ideo per pennam contemplatio qua mens ad deum levatur significatur. Quatuor ergo facies unicuique animalium sunt et quatuor penne. quia notitia fidei qua cognoscuntur a deo ipsa est in uno que est simul in quatuor: et similiter una de eo contemplatio. ita ut facies pertineat ad notitiam humanitatis penna ad cognitionem deitatis. ¶ Et pedes eorum pedes recti. quia scilicet sancti ad mala mundi que reliquerunt non reflectantur. ¶ Et planta pedis eorum planta pedis vituli quia scilicet predicatores et alij sancti in locutione habent maturitatem. in actione fortitudinem: in mente discretionem designatam in divisione ungule pedis vitule. Vitulus etiam mature incedit. et fortiter laborat. Et scintille quasi aspectus eris candentis. Es quod est sonorum signat predicationem. quia in omnem terram exivit sonus eorum. scilicet apostolorum es candens idest predicatio fervida et ignita. Scintille huius eris sunt parve sententie de superna gloria ab eis expresse: que auditores incendunt sed loqui non valent etiam quod intelligunt: et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partes possumus principales quatuor virtutes accipere. ex quibus relique oriuntur. videlicet prudentiam: fortitudinem. iustitiam. ac temperantiam. per manus autem activa vita designatur: et per pennas contemplativa. Manus ergo hominis est sub pennis eorum idest virtus operis sub volatu contemplationis. et activa prior est tempore. Contemplativa vero superior merito et dignitate. ¶ Et iuncte erant penne eorum unius ad alterum. quia scilicet omnis virtus sanctorum: omnis sapientia eorum qua alios contemplationis volatu transcendunt vicissim sibi in pace atque unanimitate iunguntur. ¶ Non revertebantur cum incederent. quia sancti sic a terrenis actibus: ad spiritualia transeunt ut ad ea: scilicet terrena nullatenus reflectantur. ¶ Sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur. Ante nos eterna sunt et sancti viri in eternis que appetunt pedem boni operis ponunt. ¶ Similitudo vultus eorum facies hominis et facies leonis a dextris ipsorum quatuor. Facies autem vituli a sinistris ipsorum. ¶ Et facies aquile desuper ip

eorum quatuor. Iste quatuor facies designant quatuor euangelistas propter proprietatem materie de qua agunt in euangelijs suis: similem predictis animalibus. Nam Matheus est de incarnatione et ideo per hominem signatur. Marcus de predicatione resurrectionis, et ideo per leonem figuratur. Lucas de passione, et ideo per vitulum animal immolaticum figuratur. Incipit etiam euangelium et terminat circa templum. Ioannes de eius diuinitate: et ideo per aquilam altissime volantem describitur. Christus etiam de quo tractant fuit homo in incarnatione et conuersatione. Leo in resurrectione. Vitulus in passione. Aquila in ascensione. quilibet etiam perfectus habet virtutes per hec animalia designatas. Dicitur autem facies hominis et leonis a dextris ipsorum: quia de incarnatione vnigeniti et resurrectione omnes electi letati sunt. Facies vituli a sinistris aspicitur quia de passione christi discipuli contristati sunt. sinistrum enim dicimus quod nobis est aduersum. Facies aquile desuper ipsorum dicitur: quia diuinitatem eius altius ceteris descripsit. ¶ Et facies eorum et penne eorum extente. Quod omnis intentio operis omnisque contemplatio sanctorum super se tendit vt possit adipisci que in celestibus appetit. Due penne singulorum iungebant: et due tegebant corpora eorum. quatuor penne horum animalium quatuor virtutes sunt videlicet amor et spes in futuris. timor et penitentia seu dolor de preteritis. Penne ergo sibimet iuncte superius extenduntur: quia sanctorum mentes ad superna eleuantur. Iuncte autem dicuntur quia sancti amant celestia que sperant et que sperant que amant. due vero penne corpora tegebant: quia timor et penitentia a dei oculis eorum mala preterita abscondunt. Et vnumquodque eorum coram facie sua ambulabat. qui se ante se ponit. vigilanter videt an deficiat vel surgat: vel quotidie in bonis excrescat. Ubi erat impetus spiritus illuc gradiebantur. Impetus spiritus est incitamentum ad virtutes varias quod est a spiritu: Sicut impetus carnis quem sequuntur reprobi est instigatio ad vitia varia. ¶ Et similitudo animalium quasi carbonum ignis ardentium: et quasi aspectus lampadum. qui carbones tangit incenditur. et sic qui cum sanctis conuersatur in dei amore exardescit. Lampas lucem suam longius spargit. et sic vita sanctorum etiam longe posita per bona exempla lucet et illuminat. et in medio animalium splendor ignis: quia scilicet ignis spiritussancti: a peccatorum rubigine mentem quam replet mundam reddit. ¶ Et de igne fulgur egrediens. quia ipse spiritus ex se per electos flammas amoris proijcit: vt more chorusecationis: et per terrorem feriat et ad amorem accendat. ¶ Et animalia ibant et reuertebantur in similitudine fulguris chorusecantis. quod supradictum est quod cum ipsa animalia ibant et non reuertebantur: intelligitur ad vitia non redeunt que dimiserunt. quod autem hic dicitur: quod reuertebantur intelligitur: quia de contemplatiua vita seu contemplatione in quo diu fixi manere non possunt ad vitam actiuam pro suis dium bone operationis reuertuntur. et hoc in similitudinem fulguris chorusecantis. quia celestia loquentibus dum per eos supernum lumen intus micat ad amorem celestis patrie audientes inflammat. ¶ Cumque aspicerem animalia apparuit rota vna super terram. Rota scripturam sacram signat quia ex omni parte ad auditorum mentes voluitur: et nullo erroris angulo a predicationis sue via retinetur. ex omni parte voluitur. quia inter aduersa et prospera recte et humiliter incedit circulus preceptorum: modo sursum. modo deorsum est: quia ipsa que perfectioribus spiritualiter dicuntur infirmis iuxta litteram congruunt: et ipsa que paruuli iuxta litteram intelligunt docti viri per spiritualem intelligentiam in altum ducunt. Apparuit autem rota super terram designantem peccatores: quia legem super corda peccantium deus dedit habens quatuor facies: que rota quatuor facies habere dicitur ex eo quod scriptura sacra vtriusque testamenti in quatuor partes est distincta. Vetus enim testamentum in lege et prophetis. Nouum vero in euangelijs atque apostolorum actibus et epistolis. ¶ Et aspectus rotarum et opus earum quasi visio maris quia videlicet in sacris scripturis per rotam signatis magna sunt volumina sententiarum: cumuli sensuum. Nec immerito mari scriptura similatur. quia firmantur in ea sententie locutionis sacramento baptismatis. ¶ Et aspectus earum et opera: quasi sit rota in medio rote. Rota intra rotam est testamentum vetus. Rota vero in medio rote est testamentum nouum in veteri comprehensum. Quod enim ibi futurum promittitur in nouo impletum ostenditur. ¶ Per quatuor partes earum ibant. Vadit rota predicando cum quem promisit: et promissum impletum ostendit. ¶ Et per quatuor partes vadit quia in quatuor mundi partibus redemptor de quo loquitur predicatus fuit. et non reuertebantur: scilicet rote cum ambularent. quia dum nouum testamentum non rescinditur: dum vetus non carnaliter: sed iam spiritualiter intellectum tenetur: post se non redeunt quia vsque ad finem mundi immutabilia persistunt. ¶ Statura quoque erat rotis et altitudo et horribilis aspectus ad terrorem gehenne cruciationis.

Scriptura igitur sacra rotam designans sta/
turam h3 in rectitudine preceptionis. Altitu
dinem in celsitudine supne promissionis. Hor
ribilem vero aspectus in minis supplicij sequen
tis. Et reuertens propheta ad loquendum de
animalib' predictis dicit. Et totū corpus ple
num oculis in circuitu ipsarū quattuor: qr vi
deli3 sctōꝝ actio ab omni parte circūspecta est
bona desiderabiliter puidens: ꝛ mala sollici-
ter cauēs. Et ibi notat quō virtu sub specie vir
tutu3 suggerunt. Cūq3 aialia ambularēt pari-
ter ꝛ rote iuxta ea. Et cum eleuarentur anima
lia de terra. eleuabant simul ꝛ rote. Ambula
bant animalia cum sancti viri in scriptura in
telligunt quemadmodum moraliter viuant.
Eleuant vero a terra cum se in contemplatio
ne suspendunt Et qr vnusquisq3 q̄nto in scrip
tura sacra proficit: tāto ꝛ eadē scriptura pficit
apud ipm. Ideo di q̄ rote ambulabāt vel ele
uabantur cum animalib'. Quocunq3 ibat spi
ritus ꝛ rote pariter eleuabant sequentes eum.
Quo enim spūs legentis tendit. illuc ꝛ diuina
eloquia eleuantur. Legentis enim spirit' si qd
in eis scire morale aut hystoricum querit sen
sus hunc moralis hystorie sequit. Si quid tibi
cum mor figurata locutio cognoscitur. Si qd
contemplatiuū statim rote quasi pēnas accipi
unt. ¶ Cū eūtib' ibāt cū stātib' stabant: ꝛ cum
eleuatis a terra pariter eleuabāt. Vadunt cū
euntib' quia eos qui se ad vtilitatem proximi
extendunt. sacra eloquia dictoru3 suoꝝ passus
in eius itinere disponūt. Stant rote cum stan
tibus animalib'. quia eos: qui fortes sunt in fi
de. vt aduersis euntib' resistant. ꝛ 3dicentes
reuincant. rectitudinem suam sacra eloquia
confirmant. ¶ Cum eleuatis eleuantur. qr in
quantum quisq3 ad alta cōtemplationis ꝛ per
fectionis profecerit. tantum ei sacra eloquia
de altiorib' loquuntur. Spiritus vite erat in ro
tis. qr scilicet dilectionem dei ꝛ proximi capi-
mus in eloquiis diuinis que vita est anime.
¶ Et similitudo super capita animalium fir-
mamenti. quasi aspectus cristalli horribilis.
Nomine firmamenti potest intelligi angeli-
ca natura que creata est cum libero arbitrio
flexibili ad bonum ꝛ malum. Quibusdam au
tem ex eis labentibus alij confirmati sunt: ita
vt iam fluere non possint. ꝛ ideo signantur con
grue per cristallum. quod ex aqua fluxibili fit
sed ita obduratur vt liquefieri non possit. Hor
ribilis dicitur iste cristallus quia nobis pauē
de sunt angelice potestates: ꝛ insuper capita
animalium extentum dicitur. quia supra in/
tellectum nostrum sunt perfectio ꝛ gloria eo
rum. Sub firmamento autem penne eorum re

cte alterius ad alterum. Tunc penne animali
um recte sunt alterius ad alterum. quādo bo
num quod quis habet proximo studet cōmu
nicare substantiam videlicet temporalem vel
doctrinam ꝛ huiusmodi. ꝛ audiebam sonum
alarum quasi sonum aquarum multarum: qr
scilicet ille virtutum sonus qui in aures dei
prius ex paucis sanctis incarnato domino fa
ctus est postea diffusa predicatione de christo
per orbem ex aquis multis: idest ex populis in
numeris conuersis multiplicatus est quasi so
num sublimis dei. quia videlicet ipse deus im
plet mentes sanctorum ꝛ cordibus eorū amo
rem infundit. Ipse ex amantibus cordibus su
scipit precem. Vel quia laudem dei quam pri
us pauci sancti postea multi conuersi in mun
do predicauerunt. Demum in celo vniti cum
capite suo christo sine fine plene laudabunt. ꝛ
cum ambularent quasi sonus erat multitudi
nis vt sonitus castrorum. Animalia ambulāt
cum sancti predicando: ꝛ ad fidem trahendo
discurrunt. ꝛ quia quos conuertunt in laudes
conditoris simul exurgūt: fit quasi sonus mul
titudinis. ꝛ quia in predicatione eadem bel
lum contra demones conuersi assumūt. ideo
dicitur quasi sonitus castrorum. Castra enim
multitudines exercit' dicuntur. ꝛ cum fieret
vox super firmamentum quod erat super capi
ta eorum stabant ꝛ submittebant alas suas.
quia videlicet sanctorum mentes cum creato
ris sui potentiam intenta contēplatione con/
siderant: vilescunt eorum animo ṽtutes quas
habent. ꝛ hoc est submittere alas que virtutes
signant. vel etiam cum cōsiderant iudicia dei
que consideratio vox dicitur super firmamen
tum timent ꝛ se humiliant quantumcunq3 san
cti sint. ꝛ super firmamentum imminens ca
piti eorum: quasi aspectus lapidis saphiri si
militudo throni. Thronus designat angelos
supremos. Sicut firmamentum inferiores.
Saphirus qui habet colorem aereum signi-
ficat dignitatem ꝛ perfectionem maiorem su
periorum angelorum. ¶ Et super thronum
quasi aspectus hominis desuper. quia videli
cet super angelos etiam supremos eleuatus
est homo Iesus Christus Deus noster. ꝛ vidi
quasi speciem electri: scilicet illum hominem
super thronū. quia videlicet vtraq3 natura di
uina ꝛ humana in christo est: vt supra exposi
tum est de electro. ¶ Velut aspectus ignis in
trinsecus per circuitū eius a lumbis ꝛ desu-
per. Et a lumbis vsq3 deorsum. Quasi spe-
ciem ignis splendentis in circuitu. qr. s. ante
incarnationem q̄ in lūbis designat vnigeniti
dei sola iudea itra se ardorē amoris ei' habuit.

Sed post incarnationē eius ignis resplēduit. qr vniuerso mundo gentib⁹ claritatem spūssci effudit Vel etiā angelos ad amorē suū p diuinitatē reuuit. ⁊ hoies ad scti ardoris sui desideriū ex hūmanitate reuocauit. Hec oia Gre.

¶ Quantum ad tertium .§.xx.

De visione dī clara ⁊ eēntiali.

principale quod notatur in autoritate aplī. dico ꝗ demonstratur speculatio seu visio clara ⁊ eēntialis. Unde dicit Tunc autem facie ad faciem. s. videbimus deum in alia vita. Ubi sciendū Sm Tho. super eplas Pauli. i. ad Cor. xiij. super hoc verbo ꝗ deus. Sm ꝗ deus non habz faciem. Et ideo cum hic dī facie ad faciē: methaphorica locutio est. Dicimur eniz. tunc videre aliquem Sm faciem cum videmus psonā sicuti est. hoc autem vult dicere apls cuz ait. Uidebimus in pñta facie. i. videbimus dei eēntiā. i. Joh. iij. Uidebimus eū sicuti est. Hmōi autem visio in corpore mortali haberi nō pōt. Unde moysi hoc postulanti dixit dñs. Uidebis posteriora mea: faciem autem meam videre non poteris. Exo. xxxiij. Uidere psonam ex parte dorsi est videre ipsam imperfecte. puta ꝗ sit nature rationalis. ꝗ sit vnus viuens magnus ⁊ hmōi. Sed quis vel qualis sit cognosci non potest nisi videndo faciez. Sic deus videri pōt hic quasi ex ptr posteriori: qr cognoscere possumus rōne vel fide deū vnū eē rōnabilē viuentē ⁊ imēsum: sed nō sicuti est in eēntia sua. Et si Moyses pure aliqñ vidit diuinaz essentiā in corpe ɔstitutus fuit visio illa quasi momētanea p modū passionis trāseuntis ⁊ nō duratiua p modū habit⁹ pmanētis: sicut est visio facialis pñte. ¶ Nec obstat huic snīe qđ dicit Jacob Gen. xxxii. Uidi dñz facie ad faciē. Nō enim pprie loquēdo fuit illa visio Jacob facialis: sicut est visio pñte: sed fuit visio imaginaria in qua sunt diuersi gradus. Altior. s. videre illud qđ apparet in ipsa imagine i qua apparet. Et ali⁹ gradus infimus. s. audire tm̄ vba. Ut ergo Jacob insinuaret excellentiā visionis imaginarie sibi ondse dixit. Uidi dñz facie. Nō ergo vidit deū p essentiā Sm b. Tho. vbi. s. ¶ Notādū est aūt Sm ipsuz be. Tho. ꝗ

Sensibile tripliciter pōt cōsiderari.

sensibile aliqd pōt triplr ɔsiderari. Primo p sui psentiā. Sicut ipsa lux que est psens oculo Scđo p psentiā sue similitudinis in sensu imediate deriuatā. sicut albedo que est in pariete videt non existēte ipsa psentialr in oculo sed eī⁹ similitudine. lz ipsa similitudo nō videat ab eo. Tertio p pñtiā similitudinis nō imediate deriuate ab ipsa re sed deriuate a simitudine rei. sicut cū vi aliqs hō p speculū Nō eni similtudo hois imediate est in oculo: sed similitudo hominis resultata. ¶ Loquēdo igit p hūc modū de visione dei. dicēdū ꝗ nāli cognitione solus de⁹ videt seipm. qr in deo idē est eēntia sua ⁊ suus intellectus. ⁊ iō eēntia sua est psens suo intellectui: nec aliqua creatura etiaz gℓificata pōt eo mō deū vidē sicut ipse videt seipm. qr hoc eēt simpliciter infinitū a finito cōprehēdi qđ non pōt esse. Unde Hiere. xxxij. dī de eo. Magnus sciētia ⁊ incōprehēsibilis cogitatu. ⁊ sic intelligit illud Matth. xi. qđ dixit. Nemo nouit filiū nisi pater: neqꝫ patrem qs nouit nisi filius. s. noticia plene cōprehēsionis. nec per dictionem exceptiuā nisi excludit spūssanctus. cuius cum patre ⁊ filio est vna plenissima cognitio. Et qđ sequitur in illa auctoritate christi. Et cui voluerit filius reuelare. Intelligendū est filiuz reuelare alicui patrē non noticia cōprehēsionis. sicut nouit ipe filius patrē: sed noticia apphēsionis sicut cognoscit a sanctis. Scđo modo put. s. per pñtiam similitudinis rei in sensu imediate deriuatam videt aliqd sensibile sicut albedo in pariete: videt ipa non assistente pñtialiter in oculo sed in similitudine. sic forte angeli nāli cognitione deuz vidēt. ⁊ hec visio fuit in angelis malis ante lapsum. Sed maiori lumine supaddito. s. lumine glorie angeli ɔfirmati vident deū facie ad faciez. i. clarissime suam essentiā. Unde saluator Matth. xviij. inqt. Angeli eoꝝ in celis semp vident faciem patris. Et sic sancti lumine glie eis cōmunicato faciem dei vidēt. Qđ ardēter postulabat ps. xli. dicē. Quādo veniaz ⁊ apparebo añ faciez dei. Et de ipo lumine glie ait idem ps. xxxv. In lumine tuo videbimus lumen. qđ lumen qdā dixerūt esse quādam similitudinez de deo creatam. sed hoc esse oino falsum ⁊ impossibile pbat bea. Tho. vbi. s. tribus rōnibus. Et prima est. qr nunqꝫ pōt aliqd cognosci per essentiam si cognoscat per similitudinem que nō conueniat cum ipa re in specie. Lapis enim nō potest cognosci Sm illud qđ est nisi per speciez lapidis que est in aīa. Nulla enim silitudo ducit in cognitionē essentie alicuius rei: si differat a re illa Sm speciem: ⁊ multo minus si differat Sm genus. Nō enim per speciem equi vel albedinis pōt cognosci essentia hois: ⁊ multo minus essentia angeli. Multo igitur minus per aliquam spēm creatam quecūqꝫ sit i. la pōt videri diuina essentia: cū ab eēntia diuina plus differt quecūqꝫ species creata in aīa ꝙ species equi vel albedinis ab eēntia angeli. Unde ponere ꝗ deus videatur solum per similitudinē seu per quādam refulgētiam claritatis sue est ponere diuinam essentiā nō videri. ¶ Secunda ratio est. qr cum aīa sit quedam similitudo dei. visio illa magis eēt specularis ⁊ enigmatica ꝙ est in via ꝙ visio clara ⁊ aperta qui pmittitur

De nā lumis glorie.

sanctis in gloria: ⁊ in qua erit beatitudo nostra. Unde aug. dicit hic in glo. q visio dei que est per similitudinem pertinet ad visionem speculi ⁊ enigmatis. Tertia rõ est quia sequeret q beatitudo hominis ultima esset in alio q̃ in ipso deo quod est alienuz a fide. Sequeret etiã q naturale desiderium hominis quod est perueniendi ad primam rerum causam ⁊ cognoscendi ipsam per seipsam esset inane. Uidetur ergo diuina essentia per seipsam in patria: ⁊ non per similitudinem creatam. Et hoc est quod dicit aplũs Pau. inferius. Tunc cognoscam sicuti ⁊ cognitus suz. i. sicut deus cognoscit essentiam meam. ita deum cognoscaz per essentiam suam. Non tamẽ ly sicut: importat equalitatem sed similitudinem. Sicut ergo in lumine glorie quod tamen est quid creatum eleuatus intellectus videbit lumen diuine essentie. Ad quod intelligendum sume exemplum in lumine corporali. Oculus enĩ noster nõ est tãte potentie q possit fixe respicere in solem: ⁊ quanto plus appropinquaret ad eũ tanto ineptior redderet ad videndum ipsum. Ita oculus intellectus humani est ita debilis ex parte sui q in tam excellẽti luce diuine essentie figi non potest nisi confortetur ⁊ fortificet ꝑ virtutem diuinam. Et ista virtus fortificans ⁊ cõfortans dicit lumen glorie. ideo dicit. In lumine tuo ⁊c. Nullum enim lumen aliud lumen demonstrat q̃ se. Neq enim lumen solis adiuuat vt videat luna aut stelle. Unde ⁊ quando luna est. xv. aere sereno, de nocte multo clarior apparet q̃ cum oritur sol. ⁊ si quis accenderet mille torticia de die. non propter h̃ melius videret solem. Sic ad propositum lux diuina eterna ⁊ infinita per aliam lucem nõ videtur q̃ per seipsam que lumen glorie efficit quando intellectui creato communicatur: ita q lux intellectiua vnita est cũ diuina, ⁊ videt ꝑ virtutem diuinam non ꝑ lucem suam propriã Unde hereticus eẽt qui diceret q intellectus btõs videt deũ sine lumine glorie q2 hoc eẽt dicere q intellectus humanus videt deũ virtute ꝓpria qd̃ falsum est. ꝑsequat de exemplo lucis mediante ipsa luce vides terrã lapides. arborem animalia, ⁊ multa alia: ⁊ cũ ipsa eadem luce vides solẽ. qd̃ considera vbi sit ista lux solis mediante q̃ tu vides solẽ ⁊ alia certe nõ est lux in oculo tuo sed super re visa. ⁊ ideo te stante in loco obscuro vides rem q̃ est in loco luminoso: siue rem luminosam. ⁊ nocte obscura vides stellam ⁊ domum aliquam que sit ad aliquod lumen posita: cuius lumẽ suũ non reddat claritatem vsq ad lumen tuum. Et sic vides mediante duplici luce: vna est tui q es in loco tenebroso: sed oculum hñs ab intra luminosum: cuius lux extra non extenditur. Secunda est illa lux que est diffusa ⁊ reuerberata super illam rem quam tu vides. quecunq harum duarum deficeret non videres. Neq per lucem oculi tui solam nec solum per extraneã si tua propria deficeret. Si autem vis respicere mediante ista duplici luce sine alio medio solem in spera sua. certe hoc non vales sed potius excecareris. ⁊ ratio huius est: quia lux solis reuerberat in tua luce propria: ⁊ est tanta distantia inter tuam ⁊ suam: q tua refugit ipsam ⁊ sustinere non potest propter excellentiã claritatis. Unde quantũcunq coneris non potes oculum fixe tenere apertum ad speram solis. Et auem volantem inter oculum tuum: ⁊ speram solis etiam videre non vales. Sed si lux solis posset vniri cum tua luce suspendendo defectum ⁊ debilitatem ipsius tue lucis: q̃ suspensio sequeretur ex vnione facta tunc respiceres solem ipsum in spera sua cum delectatione ⁊ suauitate sine reuerberatione oculorũ nunc ad propositum sciendũ q due luces sunt necessarie ad videndum deum simul vnite virtute fortioris lucis. Uidelicet lux humani intellectus ⁊ illa est debilis: ⁊ lux diuina ⁊ illa ẽ fortissima. Si lux naturalis humana: scilicet intellectus consideratur sola nihil cognoscit certitudinaliter. Sicut qui in tenebris ẽ ⁊ nihil videt. Cuius in alia luce possit opinari aliqd sed non perfecte scire. Sicut existens aliquis clausus in camera obscura potest diuinare palpando audiendo gustando vel odorando aliquid quod est intra cameram. Sed dubitare habet se decipi quousq oculus illud videat virtute lucis ab extra venientis. ⁊ ideo anime damnatorum errant in cognitione dei reputando ipsum iniustum ⁊ crudelem: quia nõ habent aliam lucem q̃ propriam s̃m sensum. cum illa iudicando: diuinando ⁊ opinando. ⁊ ipse anime damnate diuina luce: scilicet naturaliter infusa videns omnes alias animas ⁊ gloriam beatorum ad ipsarum afflictionem ⁊ aliquando statum animarum viatorum ad suam confusionem. ⁊ penas animarum damnatorum ad eorum tribulationem. Sicut patet in parabola diuitis Epulonis ⁊ Lazari Luc. xvi. c. quia igitur lumẽ glorie preexigit in intellectu humano lumen gratie vt superueniat ei quia in animabus damnatorum non reperitur ipsum lumen gratie. Ideo non sunt susceptibiles luminis glorie: ⁊ ideo deum videre non possunt nec gloriam suam. Sed anime beatorum habent propriam lucem gratia informatam in qua diuina lux illustrando secũ vnitur: non permittendo infirmari aut exterreri: sicut fuerunt exterriti oculi exteriores ⁊ in

teriores Petri Jacobi et Johannis in transfi-
guratione dei.qz ad hoc erāt mortales.facta
ergo illa vnione per lumen glorie. Videt intel
lectus creatus in virtute intellectus increati.
Et sic lux naturalis que erat gratiosa supra se
elevata a gloriosa que non est aliud q̄ verbū
divinum eternū tanq̄ solaris radius a patre
procedens videt lumen glorie gloriosum deū
et omne creaturam super quam talis lux sparr-
gitur. Et quia illa lux totum videt. nihil ei ab
sconsum est. ideo quilibet sanctus videt oēm
creaturā vbicunq̄ sit. Sicut oculus humanus
si esset in sole vnitus cum suo radio claro. cer-
te videret vbicunq̄ sol attingeret et irradiaret
et se et in sole videret plus et minus: fm q̄ illa
vnitas esset perfecta. Et quia anima christi p-
fectissime fuit vnita cum verbo eterno et est. id
perfectissime videt verbum et omnia que sunt
in verbo. Alie autem anime plus et minus vi-
dent fm quod sunt plus vel minus vnite fz per
fectiones charitatis: que est causa huius vnio
nis et visionis facialis. Et sic habes q̄ lumen
glorie nō est creatura. s. aliqua de per se repre
sentans creatorem. Sed est ipse lumen glorie
seu vnitus intellectui humano. Et sic in lumi-
ne tuo. s. verbo divino videbimus lumen. Vñ
et Johes in apocalypsis. circa finē dicit: q̄ il
la civitate superna non vidit solem: nec lumen
lucerne ibi est. sed agnus scz verbum eternum
Math. xiij. illuminat illam. Ad hoc etiam facit quod di
xit christus. Justi fulgebunt sicut sol in regno
patris mei. i. lux verbi: quod verbum est sol vi
te eterne. Et lux cuiuslibet beati erit gd vnū
per vnionem non per conversionem. Nō enī
convertet lux verbi. Sicut nec natura sua que
idē est in natura anime beate vel glorie eius.
Sed sicut in mysterio incarnationis salua vtri
usculusq̄ proprietate nature vnita sunt divini
tas et humanitas: divinitate permanente im
passibili: humanitate subiecta mortalitati: de
us et homo vniti sunt in vnitate p̄sone. ita lux
increata cum luce anime vnita erunt vnum.
non quidem vnitate persone: sed vnitate cha-
ritatis et amicicie perfectissime. remanente ta
men deitate in sua virtute et gloria finita. Et
aīa beata cū sua virtute et gloria finita. Unde
dominus Jhs in oratione ad patrē facta post
vltimam cenam inquit. Volo pater vt quos
dedisti mihi sint vnū: sicut et nos vnū sumus.
Ego in eis et tu in me vt sint cōservati in vnū:
et videant claritatem quā mihi dedisti. Joh.
xvij. Tunc. s. in patria videbimus facie ad fa-
ciem. Et dicit devot' Bern. Felix anima que
terreo resoluta carcere libera celū petit. Nunc
dulcissimum dominum facie ad faciem cer-
nit: vbi verus sol iusticie mira sue pulchritudi
nis visione omnes recipit. Et illa vniversos ce
lestis patrie cives illuminat: vt luceant ipsi lu
mine videlicet illuminante vltra omnem solis
nostri splendorem immortali adherentes dei
tati: et in huius figuram dixit regina Hester
vxor Assueri mai' in regis qui interpretatur
beatitudo. significans animam summi regis
Jesu christi qui est vera beatitudo. de ipso lo-
quens. Mirabilis es valde domie et facies tua
plena est omnium gratiarum. et. iij. Reg. x. in
figuram dicitur q̄ vniversa terra desiderabat
videre vultum Salomonis. ¶ Quantum ad
tertium modum videndi sensibilis: scilicet per
presentiam similitudinis non immediate de-
rivata ab ipsa re: sz derivate a similitudine rei
sicut videtur homo per speculum. Sic isto mo
do videmus seu cognoscimus deum cognitio
ne naturali in vita ista. et sic exponitur. Vide-
mus nunc: idest per rationem naturalem no-
stram. et si addatur lumini naturali fidei lumē
quod est supernaturale: adhuc plenius vide-
mus deum in vita presenti: sed tale lumen fi-
dei si non sit charitate formatum non sufficit
ad conducendum ad lumen glorie. Inter de-
um enim et animam est infinita distantia per-
fectionis virtualis. Deus enim infinitus: et q̄li
bet eius virtus infinita. Anima autem sicut et
quelibet creatura est finita et potentie finite.
Cum igitur finitum non possit comprehende-
re infinitum non poterit anima deum compre
hendere nisi efficiatur vnum cū eo. et sic quo
dammodo efficietur infinita. hoc autem cha-
ritas operatur. quia qui manet in charitate
in deo manet et deus in eo. i. Joh. iiij. c. Et. i.
Corinth. vj. qui adheret deo: scilicet per dile
ctionē vnius sp̄us est cū eo. nō quidē substan-
tialiter sed affectualiter. Hz. n. amor fz Dyo-
nisium vnitivā et calori assimilat q̄ diversa vnit et
cibū in assumentē cōvertit. Sume exemplū
in agno vel alio cibo qui a nobis comederetur
certū est. n. q̄ agnus cū multis gradibus per-
fectionis naturalis sit inferior hoie nunq̄ vnū
effici posset cū hoie nisi p vnū modū. s. p calo
rē naturalē hominis ipsum agnū in cibū sum
ptū dirigētis: et in substantiam sui convertentis. et sic
agn' quodammodo efficit hō. Sz si hō come
deret venenū vel rē venenatā nō posset illud cō
vertere in se: et rō huius est: qz illud sumptum
extinguit calorē naturalē quo fit digestio et cō
versio. sicut et si comederet lapidē vel ferrum
nō cōverteret in se ppter sui duritiā et frigidi
tatē. Illi. n. cibi dicunt eē pportionati huma-
ne nature: q participāt cū calore: et sunt sine re
sistētia desacili cōvertibiles in substantiam suā. sic
ad ppositū dicendū: si hō vult cōverti in deū
et effici deus. s. per participationē. oportet q̄

comedat ab eo. i. incorporet seu vniat per calorẽ sue infinite charitatis. sed deus ipse nõ comedit cibũ. i. nõ vnit secũ in glia eũ q calorẽ charitatis hic nõ habuerit freqnter. Nã & de quibusdã tepidis dicit ipse Joh. Apoc. iii. qz tepidus es incipiã te euomere de ore meo. Tepidus ẽ q fidẽ hz sine opib⁹: & absq calore charitatis efficaciter manet, & iõ apls faciẽs cõparationẽ iter virtutes: cõcludit q maior hoꝝ est charitas. Ucꝝ qz nihil põt amari nisi sit cognitũ, iõ ad amorẽ charitatis exigit pmo cognitio rei q̃ ad sufficiẽtiã hri nõ põt. nisi p fidẽ. Et ne hõ deficiat vel oberret a fine vltimo iã cognito exigit spes p quã tẽdat in illũ finẽ. Unde & de his trib⁹ tanq̃ necessariis di Eccl. ij. Qui timetis deũ credite illi. s. p fidẽ & nõ euacuabitur merces vr̃a. Et sequit imediate. q timetis dñm spate in illũ: & in oblectationẽ veniet vobis misericordia. & exinde sequit: q timetis deum diligite illũ & illuminabunt corda vr̃a. Et talis cogitatio. s. habita ex lumine gr̃e & charitatis. posset ẽt dici licet nõ ita pprie visio facialis respectu. s. ei⁹ q̃ solũ ẽ p fidẽ vel rõnẽ nãlez. Un̄ ps. xxx. de electis ait. Abscõdes eos. s. a turbinib⁹ mũdi & occupatõib⁹ eius in abscondito faciei tue. i. in facie vz cognitionis gratiose a te eis collate: & reprobis abscõse & ignorate.

Caplm. viij. d itellectu pctico quõ dz exerceri.

Debet quoqz anima oculo suo sinistro. i. itellectu practico vti virtualr. s. ad bñ opandũ. Intellectus. n. bon⁹ ait ps. cx. oib⁹ faciẽtibus eũ. i. bonũ itellect⁹ i illis ẽ q nõ solũ q̃rũt itelligere vt sciãt: sz ẽt vt faciãt faciẽtes bonũ qð itelligũt. Sciẽti. n. bonũ & nõ faciẽti pctm̄ ẽ illi: ingt Jacob⁹ i canõica sua. c. iiij. vñ & idẽ ps. sic oculi suoꝝ i ma. do. suoꝝ. s. sunt. ita ocli
Psal. cxxij. nr̄i ad dñm deũ nr̄z. Oculi suoꝝ dicunt ẽt in mãib⁹ dñoꝝ suoꝝ. s. ad vidẽdũ. si aliqd i mãib⁹ hñt ad pferẽdũ. vl si aliqd habent ad percutiendum vel si aliquid habent ad exercendũ vt illud operent. & ita oculi electoꝝ sunt directi ad dñz ad pñderãdũ largita & dãda bñficia illata & pferẽda supplicia: & iusta agẽda exercitia vt pñderẽt q̃ dñs vult eos agere. sic su⁹ pñderat opa q̃ vult dñs in⁹ eũ exercere. & sic ocli suoꝝ sũt in manib⁹ dñoꝝ. i. in opib⁹ q̃ volũt dñi ab eis & qz multa sunt que a nobis inspiciẽda & considerãda sunt ad agẽdũ. ideo Johes in Apoc. iiij. c. refert q aialia que ipse vidit in circuitu dñice sedis designãtia sm Grego. dei electos erant plena oculis. Oportet. n. oculos hr̃e spirituales intus & extra. inferius & supra retro & antea in dextera parte & sinistra ad valendũz bene inspicere q̃ nobis sunt congruentia. Un̄ de & christus dixit cuidam ab eo illuminato.

Respice Luce. xviij. Et primo.

Respice intus in cõscientia. vt rectificetur.

Respice extra circa creata. vt recõpẽsentur.

Respice supra ad celestia. vt adiungantur.

Respice infra ad supplicia. vt ad ea nõ itret.

Respice retro ad commissa. vt remoueant.

Respice ante ad pericula. vt caueantur.

Respice ad dexteram sanctorum exempla. vt similia agantur.

Respice in sinistra prauorum gesta. vt tua confundantur.

Quantum ad primum .§. i.

dicit saluator Lu. xi. Uide ne lumen quod in te est tenebre sint: idest ne sis tenebrosus in cõsideratione eorum que intra te sunt. Quãuis enim oculus corporalis: & si alia videat: seipm videre non possit. Oculus tamen spiritual animae & se & alia videre potest: quinimmo vt dicit Hu. de sancto vic. Oculus tuus: scilicet anime nihil bene videt si seipsum non videt. & querenti cuidam gentili ab appolline quid sibi esset agendum ad beatitudinem consequendã. Responsum est: nosce teipsum. Ad quod facit illud Job. v. visitans speciem tuam non peccabis: idest considerans teipsum. Hinc & deuotus Bern. ad Eugenium pa. in. ij. lib. de consideratione inquit. A te primum inchoet consideratio tua. Non solum autem a te sed & in te finiatur. Quocunq euagetur ad te reuocetur cum salutis fructu. Unde & Eccs. ij. dicitur. Oculi sapientis in capite eius. Oculi quidem corporales ita sunt in capite stulti. sicut in capite sapientis. Sed oculi spirituales: scilicet considerationis solum sunt in capite sapientis idest virtuosi: non stulti: idest peccatoris. In capite videlicet in parte superiori anime vt sz rationem operetur. Hec autem consideratio sui sm Bern. vbi supra in tria diuiditur: vt scilicet respicias. quid sis in natura: quis i persona qualis in moribus seu vita. Respice ergo primo quid sis in natura. & considerans occurreret tibi illud beati Job dicentis. Homo natus de muliere. breui viuens tempore: repletur multis miserijs &c. & nunqam in eodẽ statu permaneret. Respice igitur quia nat⁹ es de muliere nudus: scilicet & pauper. miser & miserabilis. erubescens q sis nudus: plorans q natus sis. Murmurans q sis natus ad laborẽ non ad honorem. Natus de muliere. & ob hoc cum reatu. Primam vocem quã emittis flet⁹ est: quasi & hoc prophetans secundum Augu. de ciuitate dei. te in valle lachrymaꝝ ingressum. Breui viuens tpe: & ideo semp cũ metu. Et ipsa quoq breuitas icerta ẽ. Replet multis

Respiciẽda ẽ pscia vt rectificetur.

Job. ij.

miserijs. Et vere multis. quia corporis et anime simul. Cuncti enim dies eius laboribus et erumnis pleni sunt. vt dicitur Ecclesiastes. ij. Quid enim calamitate vacat. nascente in peccato et fragili corpore mente sterili. repletus in corpore penalitatibus infirmitatibus necessitatibus innumeris. In anima vero repletus ignorantia. concupiscentia. malicia. Demum nunquam in eodem statu permanet. Alteratus etate substantia. honore. moribus. affectu et nunquam quiescere valens. Respiciendo igitur quid in natura es. ad magnam humiliationem te inducet consideratio hec. Verum et rationalitas que ad quidditatem hominis pertinet respecta te subleuabit a deiectione tante humiliationis. ¶ Respice secundo quis sis in persona: idest cuius conditionis. si videlicet laicus clericus. religiosus vel prelatus. Nam si laicus vt dicit Hieronymus. xij. q. prima. c. duo sunt. Licet his temporalia possidere. Sed non nisi ad vsum: idest non ad abusum. His concessum est vxorem ducere terram colere. inter virum et virum iudicare oblationes super altaria ponere decimas reddere. Et ita saluari poterunt si vitia benefaciendo vitauerit. Respice ergo si in tali statu es quod conscientia tua secundum hec rectificetur. Quod si clericus es interpretare nomen tuum vt coneris esse quod diceris. Cleros enim grece. latine sors interpretatur. qa scilicet ipse clericus est pars domini: et dominum suam partem habet. Ut autem dicit Ambrosius de fuga seculi. Cui portio deus. nihil curare debet nisi deum ne alterius impediatur necessitatis munere. idest sollicitudinis occupatione. Hec est enim natura sacerdotis. Fuga abdicatio domesticorum. et quedam alienatio charissimorum: vt sibi se abneget: qui deo seruire gestit. xij. q. prima. cui portio. Illud quoque eos obseruare oportet quod ait apostolus. Ab omni specie mala abstinete vos. extra de vi. et honesta. cleri. Ab omni. Et precipue a familiaritate mulierum. vt. lxxxi. distin. clericus. et ca. sequentibus. Si autem religiosus es: et sic religatus: idest bis ligatus ligamine preceptorum in baptismi acceptione et ligamine obseruationis consiliorum in solenni professione. Respice quod ait Aug. dist. xlvij. quantumlibet. Sicut difficile sum expertus meliores quam qui in monasterijs profecerunt. ita difficile sum expertus peiores quam qui in monasterijs defecerunt. His igitur deditis contemplationi et orationi ab omni strepitu temporalium cessare conuenit. et victu et vestitu contenti nullam inter se proprietatem habere. sed omnia in communi secundum Hiero. xij. q. i. duo sunt. Debet etiam claustro esse contentus. quia sicut piscis sine aqua caret vita. ita sine monasterio monachus. Sedeat igitur solitarius et taceat: quia mundo mortuus est. xvi. q. j. ca. placuit. Si autem platus es. respice quod secundum Chris. in iudicio sedes. Si enim bene vixeris et bene docueris. populum instruis quomodo viuere debeat. Si bene docueris et male vixeris. deum instruis quomodo debeat te condemnare. di. xl. multi. Tanta autem debet esse precellentia vite rectoris ad vitam subditorum: quantum pastor excellit conditionem suarum ouium. Nec ibi sufficit puritas sua: nisi et puniat aliena crimina. Unde Aug. Qui nec regiminis in se rationem habuit: nec sua delicta detersit. nec filiorum crimen correxit: canis impudicus dicendus est magis quam episcopus. ij. q. vij. ¶ Respice tertio: qualis sis in vita: proficiens. s. aut deficiens in moribus in aduersitatibus et prosperitatibus: circa que oportet te tenere medium si non vis perdere modum. Nam vt dicit poeta. Est modus in rebus sunt certi denique fines. Quos vltra citraque: nequit consistere virtus. In te ergo consiste et non infra deijci: non attolli supra non euadere in longius. non extendi latius disce. Nam vt longitudo. s. nimia exterminium habere solet. dilatio scissuram. altitudo ruinam et profundum absorptionem. Longitudinem nimiam tibi assumis: cum promittis tibi longiorem vitam. Latitudinem vero incongruam cum in supfinas distendit animus curas. Altitudinem ruinosam cum de se plus presumit. Profundum cum se plus debito deijcit. qui. n. longa sibi mentitur tempora. non ne ingreditur inter exterminij. Transit enim vite terminos productionis vite sollicitudine. Similiter alius distentus in multa: multis laceret curis necesse est. Neque immoderata extensio extenuationem. et extenuatio nimia scissionem facit. Illa vero presumptio quid nisi ruinosa precipitatio est. Unde Salomon Prouer. xvi. Ante ruinam exaltatur cor. Nimia autem pusillanimitatis deiectio desperata quedam absorptio est. Medium ergo in cunctis tene vt possis comprehendere cum omnibus sanctis. que sit longitudo, latitudo, sublimitas. et profundum secundum apostolum. Respice etiam (Eph. 3.) qualis ex te sis qualis ex deo. Ex te mala: bona a deo esse non ambigas.

¶ Respice secundo extra .§. ij. te scilicet creata. secundum illud. Esa. lx. Leua in circuitu oculos tuos et vide. In circuitu enim tuo ex omni latere inuenis creaturas. Nis autem creatura triplici voce te alloquitur secundum Hugonem de sancto. Victore. Ex prima est accipere beneficium secunda est redde seruitium. tertia est caue supplicium. Et a superioribus inchoando dicunt angeli per effectum tibi. Accipe beneficium nostrum quod ex parte creatoris continue tibi impendimus custo-

Respiciendum est creature et quomodo.

triplex locutio creaturarum.

diendo a malis eripiendo ad bona excitãdo. Et pro hmõi beneficio ipsi creatori redde servitiũ eius mãdata ad iplẽdo alioquin testes erimus ɔtra te in iudicio. ꝛ ministerio nro ad inferna detraheris. Dicit tibi celũ cũ luminaribus suis. Ego tibi motũ prebeo ꝛ sine me insensibilis pmaneres. Gratissimã lucẽ tibi sol porrigit ne in tenebris tediosus resideas. ꝛ vt pater vere in oĩa iferiora multiplices virtutes infundit. Et ne obscura in totũ nox hẽatur. luna cũ stellis splendorẽ emittũt. celũq decorant. ¶ Pro huius igit beneficiis redde obsequiũ creatori nro: gratias agẽs adimplens illud ps. xxxiii. Benedicã dñm in oĩ tpe. ¶ Loquitur ignis mõ suo dicens. O homo quantum beneficiũ tibi presto te calefaciendo. cibos tuos decoquẽdo. ꝙ plura opera efficiẽdo tibi putilia. ꝛ sine mei participatiõe in colore nãli nutriri non posses. Pro huius igitur deo redde fuitiũ vt calore succẽso dulcissime charitatis dñm deum pre oĩbus diligas, aliogn supplicium ignis eterni non euades. ¶ Aer quoq nõ reticet dicens. Ego tibi flatum ɔcedo vt aspires ꝛ respires atq locutionẽ tã necessariã vt formare valeas deseruio te vndiq curando. Et aues varias suaue psonãtes melos ꝛ in cibũ transeuntes ɔtineo. Redde igitur servitiũ deo os tuũ ad sui honorẽ ꝛ gloriã aperiendo. ¶ Aqua ingt. Ego tuas imundicias purgo ꝛ fetores remoueo. Sitienti non paruũ refrigeriũ affero. Septies inumeras pisciũ ad tui visum enutrio. Et qđ plus est i sacramentis anime tue necessariis me prebeo. Redde ergo seruitium vt ipsa sacramenta reuerearis. Et si nõ ratione materie in se: ratione tñ institutẽtis ꝛ gratie ibi a deo posite. Alioquin absorptus ab aquis niuiũ: trãsibis ad ca- job.24.
lorem nimiũ. ¶ Demum terre ꝗuis infimum elementorum tñ copiosior: voce te excitat dicẽs. O homo vnde factus es nisi ex me humo. Ego te sustento. ego diuitias dono. aurum ꝛ argentum ceteraq metalla que in visceribus meis gesto. Quod genera animaliũ propter te pasco ꝛ retineo. Et aliqua quidem in tui cibũ vt pullos. agnos. hedos. capreas. ceruos vitulos: ceteraq domestica ac siluestria. Alia ad tui adiutorium vt equos. mulos. camelos asellos ꝛ huiusmodi. Alia ad tui solatium: vt symeas. caniculos. Ego quoq herbas nõ solum suaues: sed ꝛ ꝙ plurimas medicinales pduco. flores varios ꝛ fragrãtes emitto fructus innumeros ꝛ sapidos diuersis tpibus offerro. Pro huiusmodi igitur beneficiis creatori tuo ꝛ meo recognosce te debitorem: ꝛ ad necessitatem nõ voluptatem his vti debere. Proximisq tuis indigentibus portionem pro posse porrigere. Alioquin si ingratus inuenlaris si- ps. ios.
cut aperta est terra ꝛ deglutiuit Dathan. sic aperietur ꝛ tibi vt ad centrum eius descẽdas ad terram miserie ꝛ tenebrarũ. vbi nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat. Job. x.

¶ Respice tertio supra .§.iii.

ad celestia vt adiuueris: vt non solum gloriã Quo re
sanctoꝝ contẽpleris. sed etiam ipsos in auxilli spicien
um inuocare digneris. Unde. ps. cxx. Leuaui da sũt
ocu. meos in mon. vnde veniat auxili. mihi. celestia
Nec credendum est pphetam loqui de montibus materialibus: qꝛ inde nõ magis auxilium sperare possumus ꝙ ad valles respiciẽdo. Sed loquitur de montibus spiritualibus: siue diuinis personis super quibus fundamẽta superne ciuitatis ẜm eandẽ ps. sunt sita. siue de mõtibus rõnabilibus. i. sanctis cõtemplatione ꝛ pfectione in altũ eleuatis. ¶ Et circa hoc tria debes respicere. Et primo ꝙ ipsa oratio ad deũ ꝛ sanctos directa fiat cõgruenter. In eo ꝙ dicit. Leuaui oculos meos. nõ oculũ ait sed oculos. Debet eni eleuari ad deum ꝛ scõs in orõne. oculus speculatiuus. ad cõsiderandũ videlicet dei ꝛ sanctoꝝ bonitatẽ ꝛ largitatẽ. ꝛ caueri debet ne oculus ipse ad terrena tũc aspiciat. Uñ ꝛ Dam. dicit ꝙ oratio est ascensus intellectus in deũ. Debet etiã erigi oculus practicus vt scilicet intẽdat opari: qđ velit scilicet cũ postulat virtutes ꝛ hmõi. Sed etiã scõs oculus põt dici plus affectus in deum directus. Uñ ꝛ de saluatore dicit. Joã. xvii. ꝙ eleuatis oculis in celũ orans dixit. Pr venit hora clarifica filiũ tuum ꝛc. Ut doceret moraliter ꝛ oculũ intellectus p attentionẽ. ꝛ oculũ affectus per feruorẽ ad deum dirigẽdum. ¶ Secũdo respice: ꝙ oratio ipsa fiat pluraliter. Uñ subdit psalmista. In montes. Nõ solum eni ad vnũ sanctũ sed plures dirigenda est oratio. qñq ad vnũ. qñq ad alium: vt nos docet scã mater ecclesia. Quasdã eni gratias seu dona obtinet quis orõne directa ad vnum sanctũ quas nõ obtinet ex oratione facta ad alium sanctũ. etiam lõge maioris meriti ẜm cõmune iudiciũ. Sicut patet p quotidianã experientiã in periculis maris ꝛ terre. Frequẽter eni in naufragiis vel ifirmitatis cõstituti recõmendãtes se Petro. Paulo. Joanni vel Laurentio. nullũ inde reportarũt leuamen. Exinde recommendantes se btõ Dñico vel btõ Cyriaco vel btõ. Erasmo vel aliis qui extimanẽ inferiores apłis. subito pericula euasere. Qđ ppterea ɔtingere credit: qꝛ vult gloriosus deus etiã minimos scõs exaltari: ꝛ ab hominibus venerari. duꝫ magna bñficia ipsi ꝑmediãtibus se percepisse cognoscũt. Uel hoc

etiam pōt pcedere:qr aliqñ quis cum maiori
affectu ꝛ deuotione oculos mētis erigit ad au
xilium postulandū ab aliquo sancto.ꝛ si mino
ri ꝙ̄ faciat orōnem dirigēdo ad sanctos maio
res.Oratio aūt quanto affectuosius fit.tanto
efficacius exauditur coiter. ¶ Respice tertio
ꝙ oratio ipa fiat fiducialiter.Unde subdit ps.
Unde veniet auxilium mihi. Et hoc est qđ Ia
cobus ait in canonica.c.j. Postulet autē in fi
de.i.cum fiducia nihil hesitans. Et certe cau
sam habemus sperandi auxiliū a sanctis cum
sint fratres nostri. Sciunt enim necessitates
nostras ꝛ miserias:precipue cum eos innoca
mus:exoptantes nobis bona. Nec enim cha
ritas in eis deficit quam in via habuerunt ad
proximos.sed in eis ad summū perfectionis
deuenit. Cū igitur in mundo conuersantes
cum magno affectu laborarent:in subleuādis
aliorum miserijs.multo magis credendū est.
nunc nobis velle suffragari in illis in quibus
deo beneplacitū esse cognoscant.Sed ꝛ posse
subest eis cū voluerint. Nec enim beati eēnt
si aliqd vellent ꝙ obtinere non possent. Et cū
per merita Abraham Ysaac ꝛ Jacob ꝛ dauid
dñs deus multa mala ꝛ flagella remouerit a
populo suo antiquo.ꝛ multa bona concesserit
vt patet ex penthateucon ꝛ libris Regum.qui
tamē patres nec dum ad gloriam intrauerāt:
sed in limbo detinebantur:quanto magis cre
dendum est propter merita apostoloꝝ marty
rum ꝛ confessoꝝ ac sacraꝝ virginum.ꝛ perma
xime virginis matris marie gloriosissime:qui
sunt in gloria ꝛ fruitione beatissima: eos qui
versant in mūdo multiplr adiuuari corpe ꝛ in
aīa spūalibus ꝛ tpalibus sicut pꝫ per exēpla bti
Dñici.beati Bartholomei:ꝛ alioꝝ sanctoꝝ.

¶ Quarto respice infra .§.iiij.

sciꝫ ad supplicia vt caueantur. Unde Esa.li.
dicitur.Leuate in celum oculos vestros ꝛ vi
Modo re | dete sub terra deorsum.idest non solum cele
spicien | stia sed ad inferna respiciatis.sub terra enim
da sunt | infernus est. Respiciendo autem illuc tria ge
suppli | nera seu tres status reperies animarū. Et ex
cia. | pmo cognoscere poteris maxime tibi ꝯcessam
gratiam. Ex secūdo precipue tibi remouēdas
In infer | negligētiam. Et tertio sume tibi cauēdam im
no tres | penitētiam ¶ Respice igitur primū statum.ꝛ
sunt sta | ibi sunt pueri siue puelle mortui sine baptismo
tus ani | post euangeliū diuulgatum.vel remedio alio
marū. | cōtra originale ordinatum in veteri testamen
to. Et ibi ꝙuis.pena sensibili careant: gloria
tamen beatissime visionis in perpetuū priuan
tur.ꝛ ꝙuis mirum videat ꝛ durum eos priua
ri tanta felicitate glorie supne sine aliqua cul
pa ab eis est missa.nulla tñ eis fit iniuria inīu

sticia. Ex ꝯtracto enim originali peccato na
scimur oēs filij ire.ꝛ debitores mortis eterne. Eph.2.
Quod si sine vllis meritis tuis placuit pijssi
mo deo sequestrare te a massa perditoꝝ: ꝛ ad
remedium ꝯtra debitam mortem te pducere
nō habes hic certe qđ ꝯtra deum queruleris.
Sed vnde de tua liberatione magis ꝙ̄ illorū
ammireris:ꝛ ipsuꝫ affectuose venereris. ¶ Re
spice ad scđm statum.s.coꝝ qui sunt in purga
torio.ꝛ ibi sm ps. Oculis tuis considerabis ꝛ
retributionem peccatoꝝ videbis. Quia enim ps.90.
deus delictum oīno sine vltione non patitur.
vt dicit Grego.de pe.dist.j. Sic etiam quan
tumcūꝙ minimum sit.qr negligētes fuerunt
illi in mundo degentes ad purgādum venia
lia:ꝛ ad satisfaciēdum pro criminalibus.ideo
ibi torquentur maxima pena.ꝛ que a nobis le
uissima vel nulla extimantur delicta ibi acer
rime puniuntur.sicut patet in vitas fratrum:
precipue de quodam religioso qui ob hoc ꝙ
accesserat ad se balneādū ob quādam recrea
tionem in aqua ibi suffocatus:apparuit defun
ctus cum brachijs ꝛ cruribus crustis: dicens
se acerrime cruciari.ꝛ precipue propter illam
delectationem balneādi.ꝛ ꝓpter hoc apparue
rat cum crustione brachioꝝ ꝛ cruriū. Sed qui
deū timet:nihil negligit. Eccs.vij.eoꝝ.s.que
debet facere ad sui salutem ꝛ purgationeꝫ ple
nam. Si tñ pfectum dei timorem habeat:nō
solū initialem:sed etiam finalē. ¶ Respice ter
tio ad statum dānatoꝝ. Quia enim ipsi nolue
rūt oculos aperire ad cognoscēdas culpas.et
lachrymis diluēdas.nūc sine fructu eos ape
riūt in tormētis. Sicut legit de diuite epulo
ne in inferno sepulto.ꝙ eleuās oculos suos cū
esset in tormentis:vidit abrahaꝫ a lōge ꝛ laza
rum in sinu eius. Luc.xvj. Et vt dicit ps. Ipsi
videntes sic.s.dānati: admirati sunt.turbati ps.47.
sunt.cōmoti sunt.tremor apprehēdit eos.ibi
dolores vt parturiētis in spiritu vehemēti cō
teres naues tharsis. Et loquitur de regibus.i.
peccatoribus:qui sm terrena se regūt ꝛ habi
tant in lateribus aquilonis:vbi est frigus inten
sum:ꝛ significat iniqtatem: que frigidaꝫ facit
animam dei amore. ¶ Ubi tria nota.
¶ Primo pene multiplicitatē.ibi. Ipsi vidētes.
¶ Secundo multiplicitatis acerbitatem.ibi
Dolores vt parturientis.
¶ Tertio acerbitatis huiusmodi causalitatē.
ibi. In spiritu vehementi.
Uidentes ergo dānati sic.s.sicut vidit ille di
ues in inferno gl'iam ꝛ requiem beatoꝝ admi
rati sunt dicētes:vt refert sapiens Sap.v. Hi
sunt quos aliqñ habuimus in derisum ꝛ in simi
litudinem improperij. Nos insensati vitam illoꝝ
extimabamus insaniam ꝛ finem illorum sine

honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios dei. Ipsi videntes sic. quod ubi in mundo erant in honore: diuitijs: et delitijs. et tunc sunt in tanta miseria vt deficiat eis etiam aque gutta. Admirati sunt dicentes. quid nobis profuit superbia: aut quid diuitiarum iactantia contulit nobis. transierunt omnia illa tanquam vmbra. et inde conturbati sunt contra deum qui habet potestatem super plagam. scilicet ignis quo cruciantur odientes eum. et pre turbatione linguas suas commanducantes cum blasphemant. vt habetur Apocalyp. xvi. Turbati contra seipsos adeo vt desiderent mortem. idest sui adnihilationem considerantes melius eis esse non esse quam male esse. sed mors fugit ab eis. quia deficere non possunt a male esse. Turbantur et contra eos cum quibus vel pro quibus vel contra quos male egerunt tanquam occasiones eorum pene. Commoti etiam sunt a demonijs qui eos cruciant. qui non dant eis requiem die ac nocte. vt dicitur Hierem. v. Et quia pro lecto habent quod dicit Esa. xiiij. scilicet super te sternetur tinea. et operimentum tuum erunt vermes. Tinea. i. synderesis remurmuratio a malo et vermes stimulorum conscientie propter penam quam sentiunt. non autem propter dei offensam. Et vltra hec. Tremor apprehendit eos timentes adhuc peiora pati. et precipue in receptione corporum suorum. Ubi cruciatus eis augetur et in presentatione sui in finali iudicio. propter quod dicit Esa. xxxiij. possedit tremor hypocritas. ¶ Respice huius multiplicis pene acerbitatem. cum dicitur ibi: scilicet in predictis. dolores vt parturientis: qui maximi sunt et quasi mortales prout mulieres ex eorum clamoribus ostendunt. Magnus enim clamor magnum dolorem indicat. Nec enim aliqua similitudo posset induci ad declarandum acerbitatem illius doloris. omnia enim genera tormentorum huius vite etiam si possent reperiri in vno homine essent quasi ludus et solatium respectu illius pene. propter quod dicitur Esa. xxxiij. Quis habitare poterit de vobis cum igne deuorante. Aut quis de vobis habitare poterit cum ardoribus sempiternis. quasi dicat. Intolerabile erit: et tamen inhabitare oportebit peccatores. Et deuorans dicitur ignis ille propter absorptionem doloris totius hominis. Et sempiternus dicitur propter durationem. Dolores. n. maximi erant in aspectu iudicis supremi. accusantibus eum et testificantibus contra eum demonibus. angelis bonis. et conscientia propria ac cunctis creaturis. Unde Greg. O quam anguste sunt tunc vie reprobis etc. Uide in omel. aduentus. ¶ Respice tertio acerbitatis causalitatem ibi. In spiritu vehementi conteres naues tharsis. Ad dominum propheta hunc sermonem dicit. cuius spiritus vehemens est ira maxima: que tamen ira non est vt in nobis concitati animi furor. sed iusta supplicii constitutio secundum Greg. Est igitur ira dei seuera punitio eius. Et in hoc conterit. i. totaliter terit. vt nulla pars anime vel corporis remaneat intacta aut non afflicta. Naues vero mentes merces peccatorum secum portantes tharsis. i. gaudia mundi in ipsis peccatis querentes. Interpretatur enim tharsis exploratio gaudij. Explorant enim hoc est querunt aliqui gaudium suum et delectationem in diuitijs. vt auari. Alij in delitijs vt lasciui et gulosi. Alij in honoribus vt ambitiosi et superbi. Has igitur naues in spiritu vehementi. i. seuera sententia conteret anima et corpore. Hiere. xvij. Duplici contritione contere eos domine deus noster. Et hec causa totius pene eorum: quia querentes gaudia mundi: noluerunt in mundo salubriter conteri. Qui enim impenitens moritur: omnino moritur et eternaliter cruciatur secundum Aug. de pe. di. vij. c. si. Et ideo cuita impenitentiam et respice: et peccatores videbunt eum his malis filium hominis venientem etc.

¶ Respice quinto post te .§. v.

Quod respicienda sunt peccata commissa.

seu retro: scilicet peccata commissa ad satisfaciendum non iterandum. Nemo enim mittens manum suam ad aratrum et aspiciens retro: aptus est regno dei. Lu. ix. Ponere manum ad aratrum et aspicere retro. est post assumptam penitentiam vel religionem ad peccatum vel ad seculum corde redire. hoc autem a regno dei excludit. Sed oculos debet quis retro habere sicut habebant animalia: de quibus scribitur Apoc. iiij. vt scilicet peccata commissa recogitantes ea mortificent. In cuius figura legitur quod Abraham leuauit oculos viditque post tergum herentem arietem cornibus spinis: quem obtulit in sacrificium pro Isaac primogenito. Genesis. xxij. Abraam intendens mactare primogenitum in sacrificium suum vt deo placeret. signat virtuosum qui aliquando appetitum rationalem querit mortificare in honorem dei. dum scilicet necessaria que dicta ratio subtrahit sibi. Sed aspiciens retro. scilicet ad vitam preteritam et videns appetitum sensualem et animalem ducem passionum. vt aries est dux ouium irretitus vitijs tanquam spinis conscientiam pungentibus adeo instruitur vt appetitum bestialem offerat deo carnem suam crucifigendo cum vitijs et concupiscentijs maxime in discretis abstinentijs. Quia secundum Hiero. Apud deum non tam valet abstinentia ciborum quam mortificatio criminum. de pe. dist. i. mensuram. ¶ Respice ergo retro ad opera praua commissa propter

Ps. 5. que creatura exosa efficitur deo secundum illud ps.
Odisti omnes qui operantur iniquitatem. quia ⁊ si aliqua
occulta sint hominibus: deo tamen clare nota. Unde ipse
dicit. Scio opera tua. quia nomen habes quod
viuas scilicet secundum apparentiam ⁊ mortuus es.
Esto vigilans ⁊ confirma cetera; que morte
moritura erant ⁊ penitentiam age. Apoc. iij.
¶ Respice retro ad locutiones inutiles: quia
vt dicitur Sap. i. Sermo obscurus inuacuum
non ibit. Et dicitur sermo obscurus locutio que
non habet in se claritatem edificationis ⁊ re-
cte intentionis: ⁊ hic non ibit inuacuum. i. non
transibit sine punitione. ⁊ vt dicit apostolus. i. ad cor.
xvij. Corrumpunt bonos mores colloquia pra-
ua. Quod patet per experientiam in pueris: qui
cum natura pueri sint efficiuntur pleni blas-
phemijs: periurijs. mendacijs. contumelijs. scur
rilitatibus. propterea que audiunt ab his inter
quos conuersantur. ¶ Respice ad cogitatio-
nes prauas. Nam vt dicitur Sap. i. In cogi
tationibus impij interrogatio erit scilicet in
iudicio dei: ac etiam punitio de ipsis si noxie
fuerint. Unde dicitur Mic. ij. Ueh qui cogita
tis inutile. Et multo magis veh erit eis qui in ip
sis morantur. Quod reprehendens dominus ait
Hiere. iiij. Usque quo morabuntur in te cogita
tiones noxie. ⁊ ideo poeta inquit. Principijs
obsta. Nam sero medicina paratur: cum ma-
la per longas conualere moras.

¶ Respice sexto que ante .§. vi.

Quod respicienda sunt insidiantia pericula. sunt: videlicet futura mala seu pericula: vt. n.
dicitur Prouer. i. Frustra iacitur rhete ante
oculos pennatorum. Uidentes enim pennata
idest aues rhete ante se. ⁊ ex hoc extimantes
periculum captionis: ab eo declinant. Sic ⁊ ha
bentes pennas virtutum cum aspiciunt que sunt
ante se. ⁊ vident pericula imminentia sibi pro
uident ne capiantur a dyabolo. ⁊ in huius fi-
guram Balaam propheta cum iret ad male-
dicendum populum dei: aperiens oculos ⁊ vi
dens ante se stantem angelum gladio euagi-
nato ad percutiendum eum: intelligens peri
culum suum ab itinere superstetit. vt habetur
Numeri. xxij. Ad significandum quod si quis di
spositus sit ad male agendum. Si oculos ape
rit mentis ad aspiciendum quid ante se est fu-
turum scilicet dei vltionem a malo aliquando
desistit: ne incidat in manus dei vincentis ⁊ pu
nientis. ¶ Debet autem aspicere ⁊ pericula fu
tura tribulationis. vt eis si potest debito mo
do obuiet. sicut fecit regina Hester ad obuian
dum interfectioni totius populi sui quam frau
dulenter procurauerat aman ab assuero primo se
iuuans orationibus. ieiunijs ⁊ alijs humilita
tibus. Exinde vtens humana prudentia vt pos

set alloqui regem ⁊ reuocationem persuadere
predicte sententie patiens periculum: quod imi
nebat vt scribitur Hester. xiiij. Et dei adiuto
rio sublatum est periculum Aman suspenso.
¶ Debet secundo aspicere pericula futura ex
ercitationis. Sunt enim quedam exercitia ma
gni periculi inter que est prelatio. Unde Augu
stinus in regula. Quanto in loco superiori: tan
to in periculo maiori versatur: non solum enim
de sua: sed de subditorum animabus habet red
dere rationem. ⁊ permaxime prelatio ecclesia
stica. Unde Augustinus. Nihil est in mundo: ⁊
maxime hoc in tempore difficilius laboriosius
⁊ periculosius episcopi: aut presbyteri aut sub
dyaconi dignitate. dist. xl. Ante omnia. Exer
citationem etiam negociationis ⁊ hospitis est
multum periculosam ostendit sapiens Eccl.
xxvi. dicens. Due species difficiles ⁊ periculo
se mihi apparuerunt. Difficile exitur negoci
ans a negligentia sua scilicet circa salutem ani
me: ⁊ non iustificabitur caupo a peccatis labio
rum. ⁊ dicitur negocians non solum ille qui
rem emit ⁊ eam non mutatam alteri vendat:
sed etiam qui de materia empta artificia faci
ens vendit. Difficile est autem inquit Leo pa
pa: inter vendentis ementisque commercium non
interuenire peccatum. ⁊ ideo penitenti vtilius est
dispendia pati quam periculis negociationis astrin
gi. de pe. dis. v. Qualitas ⁊ permaxime vbi est
periculum mortale non est etiam liber laque
is dyaboli: qui se militie mundane voluerit
implicare. Idem Leo dist. eadem. c. sequenti
¶ Tertio debet aspicere pericula perplexionis
vt videlicet vbi dubitat probabiliter in aliquo
opere esse peccatum. precipue mortale non fa
ciat illud nisi ablata dubitatione quando est
ex conscientia erronea. Dicitur enim Eccle
siastici. iij. Qui amat periculum in illo peribit
Sed neque cooperari debet aut ratificare quod
alij faciunt cum periculo irrationabili suo. vn
de Dauid aquam concupitam de cisterna be-
thleem. quia tres viri fortes accesserunt illuc
ad hauriendum eam cum maximo periculo.
quia ibi habitabant hostes eorum philistym.
bibere noluit: sed effudit dicens. quia in peri
culo animarum suarum obtulerunt mihi aquam
primo Paralip. xi. Felix etiam quem faciunt
aliena pericula cautum.

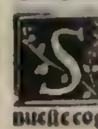
¶ Respice septimo .§. vii.

a dextris sanctorum exempla: scilicet vt simi
lia agantur: dicitur enim Ezech. x. de anima Quod respicienda sunt sanctorum exemplis.
libus electos significantibus quod omne cor
pus eorum ⁊ manus plena oculis erant: ⁊ quia idem propheta
vidit in alia visione aquam egredientem a latere dextro
⁊ omnes ad quos peruenit aqua ista salui facti sunt

Ezech.xlvij. Que aqua significat gratiam vir tuose ꝯuersationis ꝓcedētem a cōgregatione sanctoꝝ designatā per latus dextrum. ideo re spice ad dexterā vitam. s. sanctoꝝ vt imiteris. Unde Job. Respiciet. s. homo hoīes ꝛ dicet. Peccaui ꝛ vere deliq: ꝛ vt eram dign⁹ non re cepi. xxxiij. c. ¶ Respice igit̄ pmo ꝙ sancti ꝛ ꝓ maxime caput eoꝝ xp̄s. hn̄t in se humanitatē in verbis ꝛ opibus suis cōpatiēdo aliorū mise rijs. Unde dicit apl's ad Titū. Apparuit be nignitas ꝛ humanitas saluatoris nr̄i dei. vz in recipiēdo peccatores nō abijciēdo pauperes. flēdo cum flētibus. subueniēdo infirmātibus ꝛ hmōi. Et vt dī Sap. xii. Docuisti populū tu um per talia opa. qm̄ oportet iustū eē ꝛ huma nū. Unde dicit Job in dicta auctoritate. Re spiciet hoīes. Homo aūt dī ab humanitate. i. videbit iustos esse humanos. Scdo hn̄t puri tatem. naz ꝛ de minimis que peccata nō repu tant sibi ꝯsciētiam faciūt. Unde ꝛ Aug. in li. ꝯfess. publice fatetur se peccasse in aspectu ara neaꝝ capientiū muscas in telis suis. ꝛ canem in sequētē leporē. Et cum puer erat nō libēter iret ad scolas seu disceret nisi ex metu verberꝰ ꝛ hmōi. De beato Hiero. narrat eusebius mi nima peccata: vt verba ociosa amarissime de flebat tanꝗ̄ scelera. Silr̄ ꝛ in pma collatione abbatis moysi dī. ꝙ aīa sancta ꝛ pfecta etiam leuissimas cogitationes peccatorꝰ. in puncto tāgētes reputat quasi vt magnā fornicationē timēdo ne de⁹ deserat eā. Et ideo dicit Job ꝙ aspiciēs hoīes. i. sanctos dicet. peccaui. hoc est ꝯsiderādo ꝙ de minimis illi nō faciūt con scientiā nō se excusant sed accusant de suis sce lerib⁹ dicēdo peccaui. Tertio hn̄t sancti mul ꝑ tam aduersitatē. Ego enim ait dn̄s Apoc. iij. quos amo arguo ꝛ castigo. ꝛ Judith. viij. oēs qui deo placuerūt ab initio per multas tribu latione s trāsierunt fideles. Qd̄ maxime fuit impletū in christo discurrēdo per eius vitaz ꝛ mortē. Et ideo vt ait apl's ad Hebre. xij. Aspi cientes in actorem fidei ꝛ ꝯsumatorē iesuz: qui sustinuit crucem cōfusione ꝯtēpta. Et ideo vt dicit Job ꝙ hoc aspiciēdo dicunt homines vt eram dignus nō recepi. Nam si innocētes ꝛ iu sti tanta perpessi sunt. nihil est quod recepi ad uersum respectu eorum que merui.

Respice octauo a sini- §. viij. stris prauo ꝝ gesta. ꝛ tua opa ꝯfundant. In si nistra enim parte mali collocādi sunt in iudi cio. q2 sinistraz intētionem habuerūt ꝛ sinistra opa fecerūt. Horū ꝯsideratio ꝯfusionem indu cit nō modicam bn̄is dei. Propter quod dicit̄ Esaie. xxiij. Erubesce sydon ait mare. Mare si gnat vitam ꝛ ꝯuersationē peccatoris ꝛ mūda ni. Esa. lvij. Cor impij quasi mare feruēs. Sy don aūt ciuitas insula maris significat cōuer sationem religiosoꝝ ꝛ spūalium qui sunt separa ti a mundo. Qd̄ ergo mare dicit sydoni vt eru bescat significat bm̄ Greg. ꝙ vita secularis in ducit ꝯfusionez vite spūali ex ꝯsideratione sue actionis. Et hoc tripliciter. ¶ Primo ꝯsiderā do ꝗ̄tum laborant tpalia ꝯgregando ꝛ mala opando. Unde Hiere. ix. dī. vt inique agerēt laborauerunt. ꝛ Sap. v. dicunt ipsi reprobati. Lassati sumus in via iniqtatis ambulauimus vias difficiles. Unde in vitaspatruz legitur: ꝙ cum pelagia publica meretrix pergeret ad ec clesiam in alexādriaz vbi erant multi epi con gregati vnus ex eis sanctissimus fire intuitus est eam. admirās de ornatu eius ꝛ studio adhi bito ad capiendas aīas. Et demum cōuersus ad alios epos dixit cū multis lachrymis. Ista meretrix ꝯfundit ꝛ condēnat nos. Non enim tēpore vite mee ego habui tātam diligentiaz ad placēdū deo ꝗ̄tam ista habuit diligētiā ꝛ sollicitudinē ad placēdum mūdo. Demuz ora tione eius ꝯuersa est ad finem ꝛ penitētiā. Ma gnam erubescētiaz debet habere hō ꝙ plus fa ciat pro mundo ꝛ dānatione eius ꝗ̄ pro deo ꝛ saluatione sua. Unde apl's ad Ro. vi. Huma num dico ꝛc̄. Sicut exhibuistis mēbra vestra seruire iniqtati ad iniqtatem. ita nūc exhiben te ea seruire iusticie in sanctificatiōez. i. nō mi nus laboretis pro deo ꝗ̄ feceritis pro mūdo. ¶ Scdo vita mundanoꝝ ꝯfundit vitam spūa lium inquātuz sunt sollicitiores ad ingrēduz diuersos modos agēdi diuitias: ꝛ cautiores ad vitandum dāna tēporalia ꝗ̄ spūales circa spūalia. Unde christus Luce. xvi. Filij huius seculi prudentiores filijs lucis in sua genera tione sunt. ¶ Tertio q2 magis dolent de dā nis mūdi ꝗ̄ multi boni de dānis anime. Qui enim amittit substātiam vel aliquez ꝯplangit neum: dolet aliquādo vsqꝫ ad mortē: sicut ex perientia docet. sed pro dānis anime ꝛ amissio nis glorie vix potest quis dolere ꝛ vnā lachry mā ab oculis extorquere. Sed vt dicit Aug. Sciat se culpabiliter reum qui defiet damna amici vel temporis. i. tēporalia ꝛ peccata cō missa non defiet. Et hoc precipue quādo pro cedit ex paruitate doloris ꝛ amoris dei. De duc ergo quasi torrentem lachrymas: ꝛ non quiescat pupilla oculi tui. Trenorum. ij.

¶ Capl'm. viij. De ratione supiori ꝛ inferiori.

Sciendum qd̄ ratio ꝛ intel lectus in homine possunt eē diuer se potentie bm̄ bea. Tho. in prima parte. q. lxxix. artic. viij. Et hoc ma nifeste cognoscitur si vtriusqꝫ ꝯsideretur act⁹.

quomō respici enda ſt prauo- ruz ge- sta.

Discret rō ꝛ in- tellect⁹

Intelligere enim est simpliciter veritatē intelligibilem apprehēdere. Ratiocinari aūt est ꝓcedere de vno intellectu in aliud ad veritatem intelligibilē cognoscēdam. Et q̄ angeli ꝑfecte possident sm modum sue nature cognitionem intelligibilis veritatis. nō habent necesse ꝓcedere de vno in aliud. sed simpliciter ⁊ absq̄ discursu veritatē rei apprehēdūt. ⁊ ideo dicuntur intelligētie seu intellectuales. hoīes vo ad intelligibilē veritatē cognoscēdam perueniunt ꝓcedendo de vno in aliud. ⁊ ideo homines rationabiles dicunt. Unde patet ꝙ ratiocinari cōparatur ad itelligere: sicut mouere ad q̄escere: vel sicut acq̄rere ad habē. quoꝝ vnum est ꝑfecti, aliud imperfecti. Manifestū est aūt ꝙ quiescere ⁊ moueri nō reducūtur ad diuersas potētias. sed ad vnam ⁊ eādem etiā in rebus materialibus. q̄ per eandē materiā aliqd mouetur ad locum ⁊ q̄escit in loco. multo igitur magis per eādem potentiā intelligimus ⁊ ratiocinamur. Aug'. etiā dicit super Gen̄. ad litam ꝙ illud quo homo irrationabilibus aīalibus antecedit est ratio vel mens vel itelligētia. vel si quo aliquo alio vocabulo cōmodius appellet. Et sic patet ꝙ ratio ⁊ mens sunt vna potētia realiter sed differūt ratione.

Intelligētia ⁊ intellect' non sunt distincte potētie

¶ Item nota ꝙ intelligētia nō est alia potentia ab intellectu. Pro cuius declaratiōe dicit be. Tho. vbi. s. ꝙ hoc nomen intelligētia ꝓprie significat ipm actū intellectus qui est intelligere. Unde in quibusdam libris de arabico trāslatis substātie separate quas nos angelos dicimus intelligentie vocantur. Forte ꝓpter hoc. q̄ huius substātie semꝑ actu intelligūt. In libris tamē de greco trāslatis: dicunt angeli intellectus seu mentes. sic ergo intelligētia ab intellectu non distinguitur sicut potentia a potentia: sed sicut actus a potentia. Inuenitur talis diuisio etiam a philosophis. quādoq̄ enim ponunt quatuor intellectus. s. intellectum agētem: intellectū possibilem: intellectum in habitu: intellectum in actu ⁊ adeptum: quoꝝ quatuor intellectus agens ⁊ intellectus possibilis sunt diuerse potentie. sicut ⁊ in omnibus alia est potētia actiua ⁊ alia passiua. Alia vo tria distinguuntur sm tres status intellectus possibilis. qui quandoq̄ est in potentia tm̄. ⁊ sic dicitur possibilis. Quādoq̄ est in actu primo: idest scientia. ⁊ sic dicitur intellectus in habitu. quandoq̄ autem in actu secundo qui est considerare. ⁊ sic dicitur intellectus in actu siue intellectus adeptus. Nec obstat ꝙ in libro de spiritu ⁊ anima dicitur ꝙ cum ab inferiori ad superiora ascendere volumus prius occurrit nobis sensus. deinde imaginatio: ⁊ postea ratio, postea intellectus, et postea intelligentia ponitur enim intelligentia ibi pro actu itellectus ⁊ ratio pro actu discursiuo intellectus. ⁊ sic distinguitur intelligentia ⁊ ratio ab intellectu sicut actus cōtra potētiam ⁊ non sicut vna potentia cōtra aliā. Sed ⁊ ille liber nō est multe auctoritatis sm Tho. ¶ Notādum etiam ꝙ diuisio intellect' in speculatiuum ⁊ practicum nō est diuisio realis. s. ꝙ sint diuerse potentie realiter distincte. sed sunt actus potentie intellectiue diuerse ꝑ respectum ad finem. Nam intellectus speculatiuus est qui hoc ꝙ apprehendit non ordinat ad opus sed ad solam veritatis considerationem. Practicus vo intellectus dicitur. q̄ ad hoc qd̄ apprehendit ordinat ad opus. Et hoc est qd̄ dicit philosophus in. iij. de aīa. ꝙ speculatiu' differt a practico fine. Unde ⁊ a fine denominatur vterq̄. Hic quidem speculatiuus. Ille vo practicus idest operatiuus. Dicit etiā philosophus ibidem ꝙ intellectus speculatiuus per extensionem fit practicus. Et ex hoc probatur ꝙ non sunt diuerse. q̄ vna potentia non potest mutari in aliam. Tho. vbi. s. Ratio distinguitur in superiorem ⁊ inferiorē. Et circa hoc tria possunt considerari pro declaratione huius materie videlicet.

Diuisio intellect' i speculatiuam et practicū non est realis potētiarū.

Duplex est rō.

¶ Officium vel actum quo distinguuntur.
¶ Uitium vel peccatum quo inficiuntur.
¶ Gradum vel reatum quo intenduntur.

¶ Quantum ad primum .§. j.

De officijs vel actibus rōnis.

scilicet actum vel officium quo distinguūtur. Sciendum ꝙ ratio inferior vel superior non sunt diuerse potentie. sed vna que sm diuersa officia ⁊ diuersos actus quos habet geminat ⁊ distinguitur. Et probatur dupliciter. videlicet ratione. similitudine ⁊ auctoritate. Ratione autem ꝓbatur sic. Quāto potentia est immaterialior ⁊ simplicior. tāto existēs vnita se extēdit ad plura. Qd̄ patet q̄ omnia sensibilia que diuersis sensibus apprehendunt sensus cōmunis vna potentia existens apprehēdit ⁊ discernit. Sed intellectus est simplicior ⁊ immaterialior omni potentia sensitiua ⁊ particulari siue cōmuni. ideo ad plura se potest extendere.

Diuisio rōis in superiorē ⁊ iferiorē nō ē potētiarū sed actuū.

¶ Similitudine vo idem probatur. Experimur enim ꝙ eadem potentia sensitiua. s. visu superiora, vt corpora celestia. solem ⁊ lunam ⁊ huiusmodi. ⁊ inferiora vt corpora terrestria metalla ⁊ animalia ⁊ huiusmodi cernimus ⁊ videmus. Ergo multomagis eadem potentia intellectiua. que ratio dicitur vel iferior. eterna ⁊ temporalia intueri valet. ⁊ superior quidem ratio dicitur prout ea eterna contemplamur. Inferior prout ea temporalia intuemur. Auctoritate idē probatur. Dicit enim Aug. xij.

de ciuitate dei. q ratio superior est que inten dit rebus eternis aspiciēdis vel consulendis. Et ipsis rebus eternis conspiciendis intendit sicut obiecto. sm quod eterna in seipsis ratio superior contēplatur. Sed rebus eternis con sulendis intendit tanquā medio. sm quod ex eternis ratio superior accipit regulas agendo rum. vel sm quod eterna applicat ad dirigen dam voluntatem z actionem. verbi gratia. Cum aliquis per iudicium rationis deliberat de agendis. et hoc q aliquid est deo acceptū vel diuina lege preceptum vel prohibitum. tunc tale iudicium rationis attribuitur ratio ni superiori. Sed cum aliquis per iudicium rationis considerat de agendis per causas in feriores. vtpote furtum vel adulterium vel ali ud peccatum. non est faciendum consideran do actus turpitudinem. rationis dignitatē. offensam hominum. z quantum peccatum sit damnosum z inhonestum. tunc tale iudiciū attribuitur rationi inferiori. Hec Raynerius post beatum Thomam in prima parte. z in questionibus de veritate. Et principium vel habitus cui ratio superior attribuitur est sa pientia. Principium vero vel habitus cui ra tio inferior attribuitur est scientia. His vero duobus sapientie z scientie directe opponun tur stulticia z ignorantia. Stulticia quidem sapientie. z ignorantia opponitur scientie. Omnia autem alia peccata indirecte predi ctis duobus habitibus: scilicet sapientie z sci entie opponuntur inquantum regimen sapiē tie z scientie in quolibet opere requiritur de prauatur. ratione cuius omnis malus stultus dicitur z ignorans Raynerius post Thomā in prima parte.

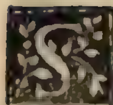
¶ Quantum ad secundum. §. ij.

De vi- tijs vel defecti b'rōis. cōsiderandum. s. vitiū quo ratio superior z in ferior inficiuntur. Notandū est q in vtraqz. s. in rōne superiori z inferiori pōt esse peccatū. Hoc aūt sic probat. Peccatū cuiuslibet potē tie cōsistit in actu eius. Ratio aūt habet dupli cem actum. s. cognitiuum z directiuum. Ra tio enim primo est cognitiua veri: z nunq ra tio in cōmuni errat respectu veri. Et similiter voluntas nunq errat respectu appetitus bo ni in cōi: z sic nunq in eis est peccatum. Si in particulari sic. nā defectus rōnis in cognoscē do verū causat ex tribus. s. ex omissione ex ele ctione: z ex passione. ¶ Ex omissione primo causatur defectus rōnis. qñ videlz quis habz circa ignorantiā veritatē vel errorem: et eo q omittit scire vel cognoscere aliquid qd pōt z debet scire. qr tunc est peccatum defectus ta lis rōnis. ¶ Unde Augu°. Illis dolo ignosci non poterit: qui a quo discerent copiā haben tes operam non dederunt. di. xxxvj. ca. si. ¶ Secūdo causat defectus rōnis in cognoscen do veritatem ex electione. qñ quis affectat z eligit nescire qd debet scire z pōt. vt liberius z licentius peccet. z talis defectus rōnis aggra uat peccatum. de quo ps. Noluit intelligere vt bene ageret. Ps. 3j. ¶ Tertio defectus rōnis circa cognitionem veri causatur ex passione. Sed hic notandum q passio non absorbet rationē in vniuersali: sed in particulari. Unde qr volū tas sequitur iudiciū rōnis. sicut ratio peccat ex aliqua passione iudicando hoc esse bonum quod nō est bonum. ita voluntas peccat in eli gendo: qñ. s. voluntas ex defectu rōnis bonū aliquod eligit quod non debet. Uerbi gratia Accipiantur z proponantur tria. duo vniuer salia z vnum particulare. Et primū est istud. Nulla fornicatio est cōmittenda. In iudiciū rationis in vniuersali est perfectum: eo q in vniuersali ratio nunq errat vel peccat. Secū do proponatur alia vniuersalis. hec. s. omnis fornicatio est delectabilis. In hoc etiam est perfectum iudicium rationis. Tertio ex his duobus propositionibus enumerabilibus ac cipiatur vna particularis scilicet hec. Acce dere ad hanc mulierem est fornicatio. Tunc enim si ratio fuerit adeo fortis: vt nec etiam in particulari passione vincatur: erit recta ele ctio conclusionis. Tunc enim continens eli get istam conclusionem negatiuam particu larem veram scilicet fornicationem non com mittere. Sed si ratio fuerit debilis adeo vt a passione vincatur. erit peruersa conclusionis electio. puta dicet incontinens fornicationē delectare: z sic ad hanc mulierem accedere. z ita erit peccatum in ratione. Hoc autem p exemplum probatur de ebrioso. sicut enī ebri osus potest proferre verba sapientie in cōmu ni: que tamen intellectus in particulari nō ac cipit. Sic ille qui est passionibus subditus. vl ligatus licet habeat rationem. non tamen ve rum iudicium rationis. cuius scilicet est diri gere interiores vires vel passiones z exterio ra membra. Sciendum tamen q motus illi citos non reprimit ratio postq deliberauit p ipsam rationem: quia motus passionum insur gentes sunt inordinati. si circa tales motus il licitos immoratur z non expellit semper pec cat. Et ratio huius est: quia huiusmodi passio nibus z inordinatis motibus membrorum ex teriorum per actum proprium rationis z vo luntatis potest occurrere z obuiare. z ideo si non facit peccat. quia hoc est huiusmodi as sentire z ei placere. Raynerius post Tho. in secundo sententiarum.

¶ Quantum ad tertium .§.iii.
principale: scilicet gradum vel reatum quo in tēdunt ratio inferior ꝛ superior. Notāde sunt tres conclusiones. ¶ Prima est ꝙ in vtraqꝫ ratione: scilicet superiori ꝛ inferiori potest eē peccatum. Quod sic probatur. cum voluntas deordinatur ex falso iudicio. vel ex falsa deliberatione rationis per rationes diuinas. ex qua rationis deordinatione ꝛ falsa deliberatione sequitur electio praua. tunc est peccatum i ratione. Uerbi gratia. Si dicat sic. Omne prohibitum lege dei est vitandum. Ex hac deliberatione rationis hereticus dicet. Omne iuramentum a deo est prohibitum. Ergo eligit ꝛ permittet se potius mori ꝙ iuret. Et sic voluntas eius deordinatur per falsum ꝛ inordinatum iudicium rationis superioris. Similr in ratione inferiori potest esse peccatum. cum videlicet voluntas deordinatur ex falso iudicio vel falsa extimatione, ratione temporaliū ꝛ creaturarum. Sicut verbi gratia. Si quis post deliberationem iudicet omnem delectationem esse prosequendam ꝛ considerās fornicationem esse delectabilem, concludat eam esse prosequendam tunc est peccatum in rōne inferiori. ¶ Secunda conclusio est ꝙ in rōne superiori potest esse peccatum mortale. ꝛ veniale. Habet enim ratio duplicem actum: scilicet subitum ꝛ deliberatum: ꝛ quantū ad actū subitum non est ibi mortale. Et ratio huius ē quia contingit hoc ex surreptione mentis ante iudicium rationis. Uerbi gratia. apprehendit aliquis subito per rationem aliquid esse tā ꝙ impossibile circa fidem vt deum esse eternū vel esse trinum ꝛ vnum. tunc si anteꝙ ratio aduertat hoc esse cōtra mandatum dei dicat deum non esse trinum ꝛ vnum: non est mortale: sed veniale. Quantum vero ad actum secundum rationis: scilicet deliberatum potest esse in ratione superiori ꝛ mortale ꝛ veniale. Nam postꝙ per deliberationem rationis percepit aliquid esse preceptum dei, puta ꝙ credat deum esse trinum ꝛ vnum si discernendo discedat ab hoc precepto erit mortale. Sed si ratio superior post deliberationem quia percipit quod occurrit agendum non esse contra legē dei sed preter est veniale peccatum sicut verbum ociosum ꝛ huiusmodi: ꝛ tunc in rōne superiori est veniale. Ex hoc nisi illud quod ex se est veniale, deliberate paratus esset facere, etiam si esset contra preceptum. Nam tunc tale facere vel ad huiusmodi consentire esset mortale. ¶ Tertia conclusio est ꝙ in ratione inferiori, quandoqꝫ veniale. Ratio huius est: quia cum inferior ratio circa inferiora non habeat nisi actū deliberatum. Si quis consentit in id quod est veniale ex genere, puta mendacium iocosum ꝛ huiusmodi erit veniale. Sed si consentiat in id quod ex suo genere est mortale vt in futurum rapinam vsuram ꝛ huiusmodi erit mortale. Raynerius post Tho. in. ij. sentētiap. ¶ Et nota ꝙ ligatio rationis potest causari ex quinqꝫ. ¶ Primo ex natiuitate. sicut illi ꝙ nascuntur amentes: ꝛ per totam vitam vnꝙ habuerunt lucida interualla. Et tales quicquid operentur de genere bonorum vel bonorū nō imputatur eis ad meritum vel demeritū huius ratio est ꝙ quia sicut non sunt compotes rationis. ita nec habent vsum proprie voluntatis. ꝛ his potest dari baptismus ꝛ vtiliter. sed non alia sacramenta ꝛ crisma. ¶ Ligatur scdo ratio ex infirmitate superueniēte: ꝛ furia amētia frenesi ꝛ huiusmodi. Et si talis infirmitas impediat iudicium rationis ꝯm omne tempus ita ꝙ nunꝙ habeat lucida interualla. Si ipsa accidit infirmitas sine vlla culpa sua precedēti, tunc excusatur omnino in his que facit de genere malorum. etiam ꝛ a pena temporali. arg. ad hoc. xv. q. i. aliquos. Sed si non impedit infirmitas iudicium rationis ꝯm omne tēpus quin habeat lucida interualla non excusatur: immo grauius inculpatur in malis si in illam infirmitatem incidit ex culpa sua: sed si sine culpa sua tunc excusatur. ¶ Tertio causatur ligatio rationis ex dormitione: ꝛ ideo quicquid accidat in somno siue pollutio siue aliqd aliud de se non est peccatum. Ratio huius est quia ibi est ligatum iudicium rationis ꝛ arbitrium voluntatis. ex quibus peccat hō ꝛ meretur de hoc plene infra in tertia parte. ¶ Contingit quarto ligatio rationis ex turbatione seu stupore. sicut fuit in Loth quando turbatus de scelere sodomitarum quod perpetrare volebant in hospites suos. voluit flagitium flagitio cōmutare offerēdo filias cōmixtioni. ne illi paterent iniuriā. Ut patet Gen. xix. ¶ Ubi notādū ꝙ in Loth fuit duplex voluntas. Una rōnis vel deliberatiōis q̄ voluit hospites ab iniuria liberare. ꝛ hec ē cōmēdāda ꝛ imitanda. alia fuit ex pturbatiōe ꝛ subreptiōe: qꝛ filias crimini voluit exponere. ꝛ hec ē aliqualr excusanda. ſꝫ nō imitāda. Et qꝛ in Loth fuit turbatio i sensualitate nō in rōne deliberata. ſꝫ subditus motus fuit in eo ideo peccatum fuit veniale. Aliqui tñ dicunt ꝙ peccauit mortaliter ¶ Quinto cōtingit ligatio ex ebrietate. Et si ebrietas accidat ex excedendi ꝛ libidinosa potatiōe vel aduertēter est ibi ꝛ pena ꝛ culpa ꝛ cā culpe que in ebrietate cōmittit. Sicut accidit Loth quando inebriatus fuit a filiabus suis. Gen. xix. Raynerius post Thomā in summa. Caplm. ix.

Marginal notes: Prima ꝯclusio. — Scda ꝯclusio. — Tertia ꝯclusio. — Ligatio rationis causat ex quinqꝫ. — Gen. xix.

¶ Capitu.ix.de sinderesi.

Sinderesis non est potentia anime: sed quidam habitus. Circa quam tria possunt considerari: scilicet. Quidditas: impeccabilitas: ⁊ inextinguibilitas. ¶ Et quantum ad primum sciendum ꝙ sinderesis est quidam cōnaturalis habitus siue connaturale lumen: cuius actus vel officium est homines retrahere a malo: murmurando contra peccatum ⁊ inclinare ad bonum. Quod autem in nobis sit istud lumen.s.sinderesis probatur sic. Sicut.n. in anima nostra est aliquis habitus vel aliquod lumen respectu cognoscibilium quem habitū vocamus intellectum principiorum: scilicet lumen intellectus agētis: ita in anima nostra est quidam habitus naturalis: siue quoddam lumen naturale principiorum operabilium que sunt vniuersalia principia iuris naturalis: qd scilicet lumen vocamus sinderesim: que omni malo resistit: ⁊ omni bono consentit. Unde Aug. in libro de baptismo paruulorum diffiniens sinderesim dicit sic. Sinderesis est lumen innatum ⁊ anime concreatum quo dirigimur ⁊ mouemur ad faciendum ea que pertinent ad iustificationem culpe ⁊ pene: ⁊ adeptionem glorie. Hanc basilius appellat naturale iudicatorium. Ita ꝙ sinderesis ⁊ naturale lumen rationis quo resistimus omni malo ⁊ assentimus naturaliter omni bono. ¶ Pro cuius declaratione sciendum ꝙ ratio anime habet tria facere: scilicet cognoscere: deliberare ⁊ iudicare. Primo enim est cognitiua operabiliū ⁊ talis ratio non est sinderesis. Cuius ratio ē. quia in cognitione boni vel mali et si non consistit meritum vel demeritum. In sinderesi autem sic. Secundo modo ratio est deliberatiua operabilium. ⁊ talis etiam ratio non dicitur sinderesis. Cuius ratio est. quia secundū cognitionem deliberatiuam contingit peccare sinderesis autem peccare non potest. Tertio modo ratio est iudicatiua operabilium ⁊ hoc duobus modis. videlicet vel operabilium que ad mores non spectant ⁊ talis ratio non ē sinderesis vel credibilium aut operabilium que pertinent ad bonos mores. ⁊ tale lumen naturale rationis dicitur sinderesis. ¶ Item nota ꝙ licet sinderesis naturaliter inclinet ad bonum non tamen in opus meritorum ex puris naturalibus sine gratia dei. Item liberum arbitrium non est idem quod sinderesis: quia liberum arbitrium habet iudicium de particulari operabili. Sinderesis autem de operabili iudicat in vniuersali. Sed nec sinderesis est idem quod conscientia: quia conscientia recipit errorē ⁊ perturbationem. nō autē sinderesis. Tamen conscientia ex parte superiori sm rez reducitur ad sinderesim. Tho. in.i.parte.lxxix.ar.xij Et in questionibus de veritate. Et Alexāder in scda parte summe Raynerius. ¶ Quātum ad scdm.s.impeccabilitatē sciēdū ꝙ sinderesis peccare nō pōt triplici rōne.s.oppositionis: operationis ⁊ imitationis. Et primo rōne oppositionis pbatur sic. Sinderesis ⁊ fomes opponuntur eo ꝙ contrarias iclinationes habēt. Sed fomes semp inclinat ad malū ergo sinderesis sp inclinat ad bonū. Scdo.s rōne naturalis operationis pbatur sic. Qd naturaliter inest. semp inest. sed naturale est sinderesi ꝙ remurmuret ⁊ restat peccato. qd est cōtrarium ad consentire petō. ergo nunq̄ in malum consentit. ⁊ per consequens nunq̄ peccat. Tertio.s rōne imitationis. sic pbatur. Sinderesis respicit ⁊ imitatur superiorem partē rōnis sicut fomes inferiorē. Sed pars superior rōnis peccare nō pōt. ergo nec sinderesis. Tho. in qōnibus de veritate. Raynerius. ¶ Circa tertiū.s.inextinguibilitatē. sciendum ꝙ sinderesis quantū ad eius effectū qui sunt inclinatio ad bonum ⁊ displicentia mali culpe. Cum queritur vtrū possit extingui. sciēdū ꝙ hec extinctio pōt intelligi quadrupliciter. Primo ex parte habitualis luminis. ⁊ sic nō pōt sinderesis extingui. qz sicut impossibile est ꝙ aīa priuetur lumine intellectus agētis p qd hmōi speculabilia ⁊ opabilia innotescunt. cū sint de essentia aīe. ita impossibile est ꝙ aīa priuetur lumie sinderesis cū sit de natura ipsius aīe. Scdo mō pōt intelligi sinderesis extingui ex parte organice lesionis. ⁊ hoc mō nō corrūpitur sed aliqn extinguitur.i.intercipitur actus eius in nō hntibus vsuz liberi arbitrii. vel in nō hntibus vsum rōnis propter impedimētū puenienS ex lesione organorū corpaliū a quibus rō nostra indiget accipere. ¶ Tertio mō pōt intelligi extingui ex parte passionis. ⁊ hoc mō nō in vniuersali sed in particulari. actus sinderesis respectu particularis eligibilis ⁊ opabilis extingui pōt. Qñ pz qz vis concupiscētie vel alterius passionis. ita rōnē in particulari absorbet. vt in eligēdo sinderesis vniuersale iudiciū ad actum particularez nō applicet. Quarto mō pōt intelligi hec extinctio ex parte criminis. ⁊ sic ille qui hēt habitū alicuius vitij. est quidez corruptus circa principia opabilium. non quidē in vniuersali sed in particulari operabili. inquātum.s.p habitum vitij deprimitur ratio ne vniuersale iudicium applicet ad particulare operabile. Et sic dicitur extingui in tali lumine sinderesis. vt scz non sequatur in eligēdo. Tho. in.q. de veritate.q.xvi. ¶ Et sciendum ꝙ licet in beatis remoueatur omnis inclinatio ad malum. nō

Quid sit sinderesis.

Rō aliēria facit

Sinderesis peccare nō pōt probatur triplici rōne.

Sinderesis extingui nō pōt.

tā p cōtrarium amoueat in dānatis sinderesis inclinās ad bonum. Cuius rō est. qz maloz est preter nām: z idō nihil prohibet inclinationem ad malum a beatis remouere: cū ēt fomes ac cidētaliter sit in aīa: z possit extingui p grē excellētiam: vt in beata virgine. Sed bonum z inclinatio ad bonum consequit ipsam nām: z sinderesis nāliter est in anima. Ui i nā manente nō pōt inclinatio ad bonum tolli ēt a dānatis. s. quantum ad istum actum: z nālem inclinationem z appetitum bonum. Est aūt sinderesis absoluta extincta in dyabolo z dānatis quātum ad istud. s. actum boni meritorij: z displicētiam mali culpe. Sed in collatōe ad penam nō est extincta sinderesis in dyabolo z dānatis. Unū Esa. vlt. Uermis coz nō morietur. Uermis eoz est remorsus cōsciētie fm Aug. Sed remorsus cōsciētie causat ex hoc q sinderesis remurmurat a malo rōne pene. Ergo sinderesis nō extinguet in dānatis. Hec Alexan. in. ij. parte summe. q. lvij. Raynerius.

¶ Caplm. x. De cōsciētia.

Quid ē ɔsciā

Onsciētia nō est proprie potētia. qz ɔsciētia deponi potest potētia aūt deponi nō pōt. Nec ē etiam habitus quia tunc non eēt vnum quid sed multa. per multos enim habitus cognoscitiuos dirigimur in agendis. Tamen aliquando sumitur pro potentia. Unde origenes dicit. q conscientia est spiritus. correctoz z pedagogus anime sociatus. z sumit ibi spiritus pro mente seu ratione. z sic conscientia dicitur spiritus in quantum est quoddaz dictamen mentis: quia etiam habitus est pncipium actus: ideo nomen conscientie attribuitur aliquando primo habitui naturaliter scilicet sinderesi. Sicut Hiero. super ezechielem. conscientiam sinderesim vocat. Sed conscientia proprie est actus. Nec obstat quod dicitur. i. ad Thi. i. de quibusdam q est inquinata eorum mens z conscientia. actus autez nō est subiectum inquinationis. Inquinatio aūt dicitur esse in conscientia non sicut in subiecto sed sicut cognitum in cognitione. inquantum: scilicet aliquis scit se esse inquinaū Tho. in. i. parte. q lxix. arti. xiij. ¶ Habet autem ortum conscientia ex naturali iudicio rationis quod dicitur lex intellectus. z ab eo est deducta z deriuata vt quedam cōclusio. Uerbi gratia. Fit in animo vel in mente hominis quasi quidam sillogismus. Cuius maiorem premittit sinderesis dicens. Omne malum esse vitandum. Minorem vero huius sillogismi assumit ratio superior dicens. Adulterium esse malū quia prohibitum est a deo. Ratio vero inferior dicit adulterium esse malum: quia vel ē iniustum: vel quia est inhonestum. Conscientia vero infert conclusionem dicens z concludēs ex supradictis. Ergo adulterium est vitandum propterea dicitur conscientia quasi cōcludēs scientia. eo q conscientia ratione supradictoz scilicet sinderesis. rationis superioris z rationis inferioris conclusionē infert Tho. in. ij. sententiarum di. xxiiij. ¶ Conscientia dicitur facies anime. iuxta illud Math. vi. Faciem tuam laua: idest conscientiam maculis peccatorum fedatam. z dicitur conscientia facies ratione diuersificationis: quia sicut inter tot homines non est dare duas facies omnimodo similes quod mirum est. ita nec duas conscientias omnino similes, idest in omnibus idem sentientes. Secundo ratione denudationis. quia sicut facies nunquam cooperitur: z si omnia alia aliquando cooperiantur. ita conscientia cooperiri non potest nisi libri sunt aperti. Dan. ij. Tertio ratione dispositionis: quia sicut fm q quis est effigiatur in facie vel componit faciem comprehenditur de dispositione interiori. ita fm opera conuersationis alicuius cognoscitur de probitate vel malitia. Eccl. xix. ab occursu faciei cognoscitur sensatus. ¶ Est tamen triplex facies spiritualis: scilicet rationalis que est conscientia. Ps. Ostende faciem tuam non leoninam vel vulpinam z huiusmo di. Salutaris que est humanitas christi z cōuersatio eius. ps. Respice in faciem christi tui In hac sunt omnes sensus: idest omnes gratie congregate. Hester. xv. Facies tua domine plena est omnium gratiarum. Diuinalis q̄ est dei essentia clara notitia. i. Cor. xiij. Uidebimus tunc facie ad faciem; Hanc triplicem faciem notat. Ps. ibi. exquisiuit te facies mea quo ad primam faciem tuā domine requiraz. quo ad secundam ne auertas faciem tuā a me quo ad tertiam.

Cōsciē ta ē facies aīe

Psal. lxxix.

Ps. 83.

Ps. 27.

¶ Circa conscientiam .§. i.

Quid significat cōsciētia.

videnda sunt tria: scilicet significatum. actum z effectum. ¶ Quantum ad primum sciendū q conscientia significat applicationem nostre notitie seu cognitionis ad aliquem actum particularem. Unde Hugo in libro secundo de anima diffiniens causa sic ait. Conscientia est cordis scientia. Unde dicitur conscientia q̄si cum alio scientia. Et subdit. Cor enim z se nouit sua scientia z multa alia. Quando enim se nouit appellatur conscientia quando preter se alia noscit appellatur scientia. ¶ Applicatur autem nostra notitia vel cognitio ad aliquem actum particularem tribus modis. Primo fm q cognoscimus consideramus an ali-

quis actus sit factus vel non. Ut cum dicitur in communi vsu loquendi. hoc non est factum de conscientia mea: idest nescio vel nesciui an hoc esset factum. ſm quod dicitur Deu.lxiij. Non est in conscientijs nostris quis posuerit pecuniam in saccis nostris. vel etiam applicatur scientia vel cognitio nostra ad aliquod qđ sit factum ſm ꝙ dicitur Eccs.vij. Scit conscientia tua ꝙ tu crebro maledixisti alijs. ¶ Secundo applicatur scientia vel cognitio nostra. videlicet an actus factus sit rectus vel non ſꝫ ꝙ iudicamus hoc quod factum est esse bene factum vel non bene factum. ¶ Tertio modo applicatur scientia ⁊ cognitio nostra ad aliquem actum an sit fiendum vel non ſm ꝙ per scientiā iudicamus an aliquid sit fiendum vel non fiendum.

¶ Secundum hec potest .§.ii.

Cōsciē- tia tres hȝ act⁹ — considerari triplex officium seu actus conscientie: ⁊ sic patet ꝙ conscientia importat triplicem actum. Primus est testificari. Secūdus est accusare. Tertius est soluere vel ligare. ¶ Primus igitur actus conscientie est testificari in preterito inquantum conscientia perhibet testimonium sicut ill[illegible] in quo est scriptum aliquid illud test[illegible]ur siue bonum sit siue malum. Unde apostolus. Ro.ij. Testimonium illis reddente conscientia eorum. ⁊ Augu. Quando deus iudex erit alius testis ꝙ cōscientia tua non erit. Inter iustum iudicem ⁊ conscientiam tuam noli timere. nisi causaȝ tuam. xi q.iij. custodi. Dicitur autem conscientia esse testis factorū vel non factorū: inquātum conscientia retinet illud contra quod voluntas fecit quasi voluntatem accusans de eo ꝙ sibi non obediuit. ⁊ sic conscientia habȝ virtutem dictaminis. Dictat enim cōscientia an aliquid sit factum vel non. Istud autē dictamen nil aliud est ꝙ peruentio precepti diuini ad eum qui habet conscientiam. ¶ Secundus actus seu officium conscientie est accusare ⁊ excusare reprehendere ⁊ remordere de malo commisso ⁊ bono omisso. Unde apostolus. Ro.ij. cogitationum inter se accusantiū aut defendentium in die iudicij ⁊c. Augu. quem scientia defendit liber est inter accusationes. ⁊ liber sine accusatione esse non potest. Si sola que intus adijcit conscientia accuset. xi.q. iij. in cunctis. Iste actus secundus potest dici examinatio inquantum conscientia examinat que iam facta sunt an sint recta vel non recta an bene facta vel male facta. ⁊ quādo per examinationem: inueniuntur id quod factum est. discordare a cōscientia a qua examinatur dicitur conscientia remordere vel accusare. Quando inuenitur illud quod factum est processisse ſm formam conscientie vel scientie dicitur cōscientia defendere ⁊ excusare. ¶ Tertius actus conscientie est ligare vel soluere. nā conscientia obligat ad peccatum. quia omne illud quod fit contra conscientiam. etiam si sit bonum peccatū est. Unde apostolus. Ro. xiiij. Omne quod non est ex fide peccatum est. Super quo verbo Amb. in glo. Omne quod fit etiam si in se ⁊ de se sit bonum. ⁊ tamen nō sit ex fide: idest contra conscientiam vt scilicet credamus esse malum peccatum est: ⁊ xxxvi. q.i. Omnes.§.se. dicitur. Omne quod contra conscientiam est edificat ad gehennam. Ubi dicit glo. ⁊ bene contra conscientiam scilicet precepti vel prohibitionis. Hoc est proprie facere contra conscientiam: idest facere contra illud quod conscientia dictat esse in precepto vel prohibitione. Facere autē aliquid quod conscientia dictat esse veniale. non est nisi veniale. nisi illud de se esset mortale. Et hoc est facere non contra sed preter conscientiam. Et iste actus tertius conscientie dici potest consiliatio. Nam ad conscientiam pertinet de agēdis consiliari. Et cum per consilium inuenit an aliquid sit faciendum ſm hoc conscientia dicitur instigare vel ligare. Cum autem p cōsilium conscientiam inuenit ꝙ non sit faciendum aliquid quod occurrit. tunc conscientia dicitur absoluere vel retrahere. ⁊ sic conscientia habet virtutem ligaminis: inquantum cōstringit voluntatem vt non possit sine nocumēto deformitatis culpe in aliud tendere: ꝙ ratio vel conscientia iudicat. Sicut ligatus corporaliter necessitatem habet consistendi in loco vbi est ligatus. Raynerius.

¶ Circa effectum cōscien- .§.iii.

tie tria possumus cōsiderare. s. defectū deuiationis: idest quō nesciētia errat. modū obligationis. s. quō ligat diuersum ꝯsecutōis. s. quō sequit̄ magis cōsolatio ex cōscientia si est recta ⁊ cō̄ afflictio si ē mala. ¶ Quātū ad primū sciendū ꝙ ꝯsciētia errat duob⁹ modis. s. ex falsa assumptōe ⁊ ex falsa applicatōe. Et pmo ex falsa assumptōe puta qñ aliqs assumit aliqđ malū vel falsum tanquā bonū vel tāquā verū. Uerbi gratia. Ut hijs q occidebant apl'os dictaba cōsciētia ꝙ ex h placerent deo. Johā.xvi. Uenit hora in qua omnis q interficit vos arbitretur obsequiū se pstare deo: vel dū sinderesis dicit Omne ꝓhibitū a deo eē vitādū. Conscientia aūt fundatur in hoc ꝙ iuramētū sit a deo prohibitum. ⁊ ideo falso credit illud esse vitandū cum ante permittat se mori quam iuret: sicut facit hereticus. ¶ Secundo errat cōsciētia ex — Conscientia errat duobus modis.

falsa applicatione. sicut cum ex aliquibus veris aliqua cõscientia erronea formatur. Verbi gratia. vt ex hoc q deus est super oia diligendus aliquis format sibi hanc cõscientiam. s. q nihil põt simul diligi cu3 eo sed tm deus. Quedam enim ɔclusiones sunt in quibus ita relucent prima principia operādoꝝ. q circa ea cõscientia errare non põt. Sicut deu3 nõ esse diligēdum. malum scienter esse faciēdum ꝛ huiusmodi. Et quedam alia sunt circa que errare põt ꝛ errat. vt ex dictis patet. b. Tho. in questionibus de veritate. q. xvij. Exēplum etiam potest poni de eo qui facit id qđ habet species mali licet non sit malum. existimans sibi sufficere intētionē bonā quā habet non curans de scandalo proximi. Sicut faciebant quida3 in ecclesia primitiua fideles qui comedebāt idolatica. i3 non in veneratione idoli. tamē cora3 simplicibus. qui inde scandalizabantur illos imitantes. sed in veneratione idoli q existimabant alios facere. quos reprehendit apostolus xiij. Unde August. Conscientia nostra nobis necessaria est ppter nos: propter vos fama nostra non pollui. s3 pollere debet in nobis. Due res sunt conscietia ꝛ fama. Conscientia est necessaria tibi. fama proximo tuo. Qui fidens cõscientie negligit famam sua3. crudelis est. xij. q. i. nolo. ¶ Ad maiorem euidentiam predictorum. nota q error conscientie causatur ex septem causis. ¶ Primo ex ignorantia. ex eo enim q ratio apprehendit malu3 sub ratione boni. ꝛ bonum sub ratione mali. sequitur error in conscientia ꝛ peccatu3 in voluntate. Et ignorantia quidem si sit iuris naturalis vel diuini nullum excusat habente3 vsum rationis. Ignorantia autem iuris canonici vel ciuilis quādo excusat vel non. habetur prima. q. iiij. §. vltimo. in textu ꝛ glo. ¶ Secundo error cõscientie causat ex negligētia. Sicut cu3 aliqs propter laborem vel alias occupationes negligit addiscere vel ab alijs querere. ꝛ scire illud per quod a peccato retraheretur tunc ignorātia eius quod quis scire teneretur propter talem negligentiam est voluntaria. Unde volūtas concordans conscientie erranti. ex negligentia sciendi. ad quod tenetur. est mala. Et ideo Augu. dicit. Illis omnino ignosci non poterit qui habentes a quo discerent operam non dederunt. dist. xxxvij. c. si. ¶ Tertio error cõscientie causam ex nimia vel inordinata sui beniuolentia. Ex eo enim q aliquis nimis seipsum diligit. inclinat ꝛ precipitat cõscientia3 ad illud quod appetit. ꝛ sic eam a sua rectitudine facit declinare. Unde seneca. Perit omne iudicium cum res transierit in affectum. Talis conscietia diligentis nimis seipsum est

Error conscie causat ex septē causis.

nimis larga. ꝛ ideo cauenda: quia facit hominem presumptuosum dicens malū esse bonū saluat damnandū. ¶ Quarto error conscientie causat ex cordis pusillanimitate. qua quis timet non timēda ſm rectum iudicium rationis. iuxta illud psal. Illic trepidauerūt timore vbi nõ erat timor. idest causa rationabilis (Ps. xiij.) timendi: ꝛ talis cõscientia eo nimis stricta. ꝛ vt dicit Hostie. magis scrupulosa est ꝛ erronea q theologica. ꝛ ideo vitanda. qr multum periculosa. Nam facit de bono malum. de festuca trabem. idest de leui peccato graue generat desperationē. damnat saluandum. Unde ꝛ deponenda est ad consilium alterius. ¶ Quinto error cõscientie causat ex superbia. scz quādo quis nõ humiliat intellectum suu3 vt velit melioribus. prudentioribus ꝛ superioribus credere. Nam cõscientiā in differētibus tenet ſm discretiones prelati formare. Quāuis enim in his que sunt precepta vel prohibita a deo. cõscientia recta plus obliget q preceptu3 superioris eo q obligat virtute precepti diuini qđ est maius precepto prelati. Unde in talibus cõscientia recta est iudex imediate sub deo. ita q nullum habet iudiciū supra se aliū a deo. In indifferentibus tamē preceptū prelati plus obligat q cõscientia: ꝛ sic conscietia subditi in hmõi non solum deum sed etiā prelatum habet supra se. ꝛ ideo ſm discretionem prelati formari debet. Nam subditus nõ habet iudicare de precepto prelati. sed de impletione precepti: que ad seipsum spectant. Hec Tho. in questionibus de veritate. Unde seculares sequi debent sententiā prelatoꝝ in his que ad cathedrā spectant. Iuxta illud Math xxiij. Quecūq dixerint vobis facite. Religiosi tenent sequi sententiā prelatoꝝ vel mandatoꝝ eoꝝ in his que non sunt ɔtra deum vel cõtra regulam vel ɔtra ɔstitutiones vel contra ordinationes capituli generalis. Cauere tamen debent prelati ne indiscrete precipiant ppter periculum cõscientiarum subditorum. Alexan. scđa parte summe. Argumentu3 ad hoc. xi. q. iij. Si is qui preest. ꝛc. qđ ergo mirum. Sexto causat ex cõscietie pplexitate. i. ex quadā dubietate ex qua qcqđ fiat sequit īmutabilitas vel necessitas peccādi puta cū videt se qs iter duo opabilia positū: quoꝝ alteꝝ oꝫ agere. ꝛ qđcūq fecerit īpossibile est nõ peccare. Sup quo dr ex ɔci. toletano. Duo mala licet cautissime sint pcauēda: tñ si pīculi necessitas vnū ex his ppetrare cõpulerit. id debemus resoluere qđ minori nexu noscit obligare. distin. xiij. c. i. Sed hec perplexitas quantum ad rem nihil est vt dicit ibi glo. summaria. Nec est verum q aliquis possit esse perple

tus inter duo mala. sed hoc procedere potest ex stulta opinióe ipsius ⁊ erronea ꝯscientia. vl' ex presumptione alicuius. in quo vult manere firmus. puta iurauit aliquis occidere hominē format sibi ꝯscientiā licz erroneā ꝙ si nō occi dit periurat. si occidit homicida est. Et sic est perplexus ex fatua extimatione. Nā et nō occidendo piurus nō est. Et ẜm hāc perplexitatem dicitur in illo capitulo. ꝙ minus malum eligendū est. Item tenet quilibet cōmunicare in pascate. Aliquis habens odium nō vult dimittere. et hoc ẜupposito ē perplexus. qꝛ si cōmunicat cū odio peccat mortaliter. et si nō cōmunicat similr̄. Sz dimittere pōt ⁊ debz odium. et sic nō est perplexus simplicit. Septimo causat error cōscientie ex humilitate ⁊ cordis puritate. Unde Grego. Bonaꝝ mentiū est ibi culpas agnoscere vbi culpa non est. distin. v. ad eius. Ubi dicit glo. Agnoscere idest timere. Non aūt debet quis se culpabilē dicere vbi non est ẜm sui extimatione. quia hoc pertineret ad mendaciū ⁊ yroniam. In primis sex modis error ꝯscientie semꝑ est reprehēsibilis. ⁊ voluntas sequens cōscientiā errantē semper mala. Septimo aūt modo est laudabilis. Cuius ratio est. quia ad bonitatē mentis pertinet vt homo ad iustitie pfectionē tendat. et ideo in culpam reputatur. nō solū si deficit a communi iusticia qð vere est culpa. sed etiā si deficit a pfectiōe iustitie qð quādoꝙ culpa nō est.

Quō conscientia ligat

¶ Quātū ad secundū .§. iiij.

videlicet modum obligationis. scz quomodo ꝯscientia ligat. Nota ꝙ ꝯscientia nō obligat in virtute propria. sed in virtute precepti diuini. Quod patz quia non dictat aliquid esse faciendū vel nō faciendū hac ratione. qꝛ sibi videtur vel non videt. Sed sub hac ratiōe quia est a deo ꝓceptū vel prohibitū. vt dicit btūs Tho. in scđo sententiaꝝ. distin. xxxix. Nullus aūt ligatur per preceptū aliquod nisi mediante scientia vel noticia illius precepti. Et ideo ille qui nō est capax noticie precepti. nō ligat precepto. Nec aliquis ignorās preceptū del ligatur ad preceptū faciendū nisi quatinus tenetur scire preceptum. Si aūt non tenetur scire nec scit. nullo modo ex ꝓcepto ligatur. Tenet autem scire quilibet habens vsum ratiōis precepta dei nec excusatur nō faciendo illud ex ignorantia. Et sic eadez virtus est qua preceptum ligat. et qua conscīētia ligat. cū preceptuz nō liget nisi in virtute sciētie vel noticie. Nec scientia vl' noticia precepti ligaret nisi p virtutez precepti. Unde cū cōsciētia nil aliud sit ꝙ applicatio scientie vel noticie ad actuz: cōstat ꝙ cōsciētia dicitur ligare in virtute diuini precepti. Ideo si aliquid apprehendatur a dictamine rationis vt directe cadēs sub precepto. mortaliter peccat ⁊ omittēs illud ꝙ cōscientia dictat. etiam si de se sit veniale. si aūt non apprehendatur vt directe cadenꝫ sub precepto: vel prohibitione. tūc non fit contra cōsciētiam. sed preter consciētiam. ⁊ ita non peccat mortaliter sed venialiter. vel etiam nullo modo. sicut quando ꝯscientia dictat alicui ꝙ bonum est facere aliquod opus consilij si non faciat non peccat. quia non apprehēdit illud vt bonum debitum ⁊ necessarium ad salutez. Grego. Ubi consilium datur offerentis est arbitrium. Ubi preceptum necessitas seruientis. xliij. q. prima. quod precipitur. Et sic aliud est facere contra consciētiam qð est mortale semper. Aliud preter consciētiam quod est veniale vel nullum. ¶ Ligare autem dicitur ꝯsciencia non quidem per modum coactionis. quia cum voluntas sit libera ⁊ suiipsius domina a nullo cogi potest. Ambro. Nemo nostrum tenetur ad culpam nisi propria voluntate deflexerit. xv. q. prima. non est. Nec ligat etiam cōscientia per modū principalis actoris. sic enīz ligat deus preceptis sicut iudex precepit. Sz ligatur per modum suppositionis seu cōditionis. s. per modum cōsecutionis alicuius finis puta nisi faciat hoc quod consciētia dictat qð consequetur finem suum. idest salutem. Ligat etiam per modum instrumētalis agentiꝭ sicut preco. qui velut instrumētum iudicis preceptum iudicis ad noticiam hominis deducit. ⁊ si preceptū iudicis vel regis non perueniret ad populum nisi aliquo precone vel principe mediante. tunc si preco vel princeps diceret. hoc est preceptum a rege ⁊ est veruz. tunc oēs dictuz illius obligaret. Et hoc modo ligat recta cōscientia. Si ꝟo preco vel princeps diceret hoc esse preceptum a rege ꝙuis non esset verum dictum suum. obligaret vt preceptum regis ita vt cōtemptores penam mererentur: ⁊ hoc modo facit ⁊ ligat erronea conscientia. Unde conscientiā ligare volūtatem nil aliud est ꝙ astringere voluntatē vt non possit aliud sine peccato facere vel omittere ꝙ consciētia sibi dictat. sicut ligatus corporaliter non potest ad alium locum ire nisi soluatur. Sed potest homo ⁊ debet erroneam conscientiam deponere. sicut ⁊ intentionem prauam. ⁊ deposita non peccabit illud faciendo. Beatuꝫ Tho. in. ij. distinc. xxxix. ¶ Licet autem vtraꝙ conscientia: scilz recta ⁊ erronea liget ipsa durante. ita ꝙ contrarium facieno peccat. Aliter tamen ligat recta conscientia ꝙ erronea. Nam recta ligat absolute ⁊ in omnē euentum ⁊ semper nec deponi potest. Sicut siquis faciat sibi

cõscientiam de adulterio que ꝯscientia vtiq̃ recta est hanc deponere non potest.s.sine peccato.quia deponẽdo erraret ꝛ grauiter peccaret. Sed cõscientia erronea non ligat nisi ẜm quid ꝛ sub conditione. qꝛ non obligat nisi inquantum conscĩetia erronea creditur esse recta.sed ea deposita quod fieri debet non amplius ligat bea.Tho.in.ij.sententiaruꝫ.distin.xxxix. ¶ Item ꝯscientia recta in his que sunt precepta vel prohibita a deo plus obligat ꝛ ligat q̃ preceptum prelati.quia preceptum dei in cuius virtute ligat cõscientia maius est precepto prelati. In indifferentibus vo plus obligat preceptum prelati q̃ conscientia propria. qꝛ in huiusmodi cõscĩetia subditi habet prelatum super se.nõ solum deum sed etiam prelatum suum. Conscientie autem erronee obligatio maior est.quia intẽsior q̃ obligatio precepti. Ex alia parte obligatio que est ex parte cõsciẽtie erronee est minor.quia solubilior. quia obligatio que est subditi ad prelatuꝫ solui vel deponi non põt.ꝯsciẽtia aũt cum est erronea.deponi põt. Raynerius post Thomã.

magna ꝯsolatio ẽ recta cõsciẽtia. ¶ Quantum ad tertium .§.v. videlꝫ effectum diuersum cõsecutionis.s.quo modo sequitur magna cõsolatio ex conscientia si est recta ꝛ econtra ꝛc̃. Sciẽdum q̃ ex cõscientia recta sequitur magna consolatio ẜm ipsam operãdo. Unde apostolus.ij.Cor.i. Gloria nostra hec est testimonium conscientie nostre. Ecõtra maxima afflictio si est mala. Unde Crisosto. Cõscientia rei semper est in pena. ¶ Est aũt ꝯscientia recta laudabilis ꝛ appetẽda propter quatuor causas.s.ꝑpter bonitatẽ. puritatem.sinceritatem.ꝛ tranquillitatem. Est itaq̃ conscientia bona laudabilis. Primo ex inordinatione affectionis. Secũdo ꝯscientia pura est laudabilis ex exclusiõe criminis. Tertio conscientia sincera est laudabilis ex simplicitate intentionis. Quarto conscientia trãquilla est laudabilis.quia sine remorsione vermis. ¶ Primo est laudabilis conscientia cuꝫ est bona ex inordinatione affectionis ꝑmi ad Thimotheum.j. Finis precepti est charitas de corde puro ꝛ conscientia bona. Dicitur autem charitas finis non in quo quiescitur.quia sic solus deus est finis. sed finis quo quiescitur. Et subditur de corde puro ꝛ conscientia bona:idest a vitijs expurgato.ꝛ addit de conscientia bona, videlicet non erronea: seu nimis grossa vel scrupulosa.quod totum figuratur in paruo grãdi vel torto naso quem qui habebat tanq̃ maculam habens prohibebatur accedere ad ministerium templi. vt habetur Leuit.xxj. Uel dicitur conscientia bona qua scilicet quis sperat peruenire ad id quod diligit.s.deum.quem enim pungit consciẽtia mala.vt dicit August.retrahit se a spe. Uel conscientia bona dicitur ẜm Bern.cui ratio decepta non est nec voluntas peruersa.nec memoria fuerit inquinata. ¶ Secundo conscientia laudabilis est que pura est ex exclusione criminis. Ecclesiasti.xiij Bona est substantia cui non est peccatum in conscientia.quando non est acquisita.retenta vel dispensata contra cõscientiam. ¶ Tertio laudabilis est consciẽtia sincera.s.sine duplicitate intentionis. Actuũ xxiiij. Studeo sine offendiculo conscientiã bonam habere ad deum ꝛ ad homines. Sed q̃d est melius.an bona fama.an bona conscientia.certe bona conscientia. Ita dicit seneca. Conscientiam magis q̃ famam intende.ꝛ ponit rationem huius dicens. Falli nãq̃ poteris fama.conscientia vo nunq̃. Unde Augu. Senti de Augustino quicquid vis.quicquid libet.sola me in oculis dei non accuset ꝯscientia. Idem ad cleruꝫ hyponensem. Quid obest homini q̃ ex illa tabula vult illum delere humana ignorantia si de libro viuentiũ non deleat iniqua consciẽtia.xj.q.iij. Ex quibus verbis non vult dicere Augu.q̃ non debet quis curare de conseruatione fame ad edificationem aliorum. Nam tales reprehendit acriter dicens. Non sunt audiendi viri sancti.siue femine qui quando reprehendũtur in aliqua negligentia per quam fit.vt in malam veniant suspitionem.vnde vitam suaꝫ longe abesse sciunt dicunt coram deo sufficere sibi conscientiam extimationem hominum non solum imprudenter sed ꝛ crudeliter contẽnentes cum occidant animas aliorum.xj.q.iij.non sunt. Sed loquitur Augusti.in.c.supradictis cum quis est inter eos qui parati sunt reprehendere ꝛ nunq̃ imitari.ꝛ tunc quo ad illos sufficit conscientia sua vnicuiq̃.vt dicit Gratianus. §.hoc inter eos.q.c.ꝛ glo.Jo. ¶ Quarto conscientia est laudabilis tranquilla:scilicet sine remorsione vermis Unde Bernardus in libro de cõsideratione ait. Magne diuitie sunt bona ꝛ tranquilla conscientia. Et reuera sic est. Quid est rebus ditius.quid in corde dulcius.quid in terra quietius atq̃ securius bona conscientia. Dãna rerum non metuit.non verborum contumelias.non corporis cruciatus que etiam ipsa morte magis erigitur q̃ deijcitur. ¶ Conscientia mala dicitur triplici ratione.vel quia est coinquinata. De qua ad Thytum ꝑme coinquinate sunt eorum mens ꝛ cõscientia. Mens quantum ad intellectum.conscientia quantum ad effectum. coinquinata quantum ad peccatum. ¶ Secundo conciẽ-

Cõsciẽtia mala dĩ triplici ratione.

tia est mala: qa cauteriata. de qua .i. ad Thi-
mothe. iiij. Cauteriatam habentes conscien-
tiam. idest corruptam praua intentione & adu
stam igne male concupiscentie. Nam caute-
rium est corruptio carnis ex igne vel per ignē
facta. ¶ Tertio conscientia est mala, quia per
turbata. De qua Sapientie. xvij. Semper pre
sumit seua perturbata conscientia. quia ex-
tollitur contra deum peccare non metuens
eu3 est perturbata ex remorsu vermis. vel quia
extollitur alios affligendo. & hoc cum est per-
turbata: idest inquieta & crudelis. Uel consci
entia perturbata eius: scilicet que desperat ex
crimine & presumit seua super se ventura an-
teq̄ veniant sicut fecit Cayn. Genes. quarto.
qui dixit anteq̄ puniretur a deo. Ero vagus
& profugus.

¶ Notandum q̄ con- .§. vj.
scientia recta in scriptura aliquando domus
ps̄. 126. dicitur. Unde psal. Nisi dominus edificaue-
rit domum. in vanum laborauerunt domu3:
idest conscientiam. & de hac domo potest ex-
poni illud quod christus dixit paralytico sana
to. Uade in domum tuā. Matth. ix. Ubi mo
raliter tria imperat.

¶ Primum vt nequaq̄ quis per desidiam ei-
ciatur. in eo q̄ dicit Uade.

¶ Secundum vt s̄m rectam cōscientiam ope
retur in eo q̄ dicit. In domum.

¶ Tertium vt alienam vitam non scrutetur.
cum dicit tuam.

¶ Quantum ad primum dixit paterfamilias
qui signat dn̄m deum. quibusdam stantibus
in foro. qd hic statis tota die ociosi. ite & vos.
vt habetur parabolice Matth. xx. Ire eni3 est
operari. Et qua via eundē sit docet psalmista
lxxxiij. di. Ibunt de virtute in virtutem. idest
de opere vnius virtutis ad opus alterius. & de
bono in melius: & quo tādem perueniatur ostē
dit idem ps. xli. Effudi in me animam meam
exeundo: scil3 de potentijs anime ad actus vir
tutum. & quasi declarans istam effusione3 sub
dit. quoniam transibo in locum tabernaculi
admirabilis: scil3 conscientie. que tabernacu
lum & domus dicitur vsq3 ad domum dei: sc3
superne glorie. ¶ Quātum ad scd̄m sciendum
q̄ tunc quis vadit in domu3 suam quādo ope
ratur s̄m rectam ↄscientiam. Nam q̄ domus
significet ↄscientiam patet per illud Ecclesia.
xxvij. Nisi tenueris te instanter in timore do-
mini cito subuertetur domus tua .i. conscien
tia tua. ¶ Tertio seruādū est q̄ ita quis ingre
diatur domum suam .i. conscientiam. ad dili
genter ↄscrutādum q̄ non intret alienam cu
riose inquirendo vitam aliorū. qr minus tunc
vacare poterit. Unde dicit Prouer. xxiiij. Nō
queras impietatē in domo iusti .i. in conscien
tia. nec vades requiem eius. Reuertēdo autē
ad scd̄m mēbrum. Notādum q̄ ad hoc vt con
sciētia sit recta. debet se habere ad modu3 do
mus nālis peroptime disposite. quam disposi
tionem notat salo. Prouerb. ix. vbi dicit. Sa
pientia edificauit sibi domum .i. cōscientiam.
& excidit colūnas septe3. immolauit victimas
miscuit vinum & posuit mēsam. Est ergo p̄ma
cōditio domus bene disposite vt cōgruenter
edificetur. Unde dicit sapiētia edificauit sibi
domum. Secūda est vt firmiter sustentetur.
Unde subdit. Excidit colūnas septem. s. ad su
stentādum. Tertia vt delectabiliter ibi quie-
tetur. Unde cōcludit. Immolauit victimas.
miscuit vinum & posuit mēsam. Certe huic do
mui sic bene disposite congruit illud qd̄ dixit
christus Zacheo. Salus huic domui facta est.
Luce. xix. Et quilibet sic ↄscientiam suam de-
beret aptare vt sic eēt recta. Unde in figuram
dictum fuit Ezech. Dispone domui tue. Esa.
xxxviij. i. conscientie eam ordinando. ¶ Quan
tum ad primum. s. ad hoc vt domus conscien
tie cōgruenter edificetur. oportet q̄ fundamē
tum iaciatur solidum paries erigatur in altū
tectum ponatur desursum. solaria intra mul-
tiplicent in medium. Solidū autem fundamē
tum est petra. petra autē erat christus. ait apo
stolus. idest significat christu3. Et fundamen
tum aliud in domo: scilicet recte ↄscientie ne
mo pōt ponere preter id qd̄ positum est. s. dn̄s
iesus. i. ad Cor. iij. Hoc est fides eius. Unde &
saluator noster loquens de viro sapienti dicit.
q̄ edificauit domum suam. supra petrā Mat-
thei. vij. idest consciētiam suam super vera3 fi
dem doctrine eius. Et ideo vt subdit ibi. de-
scendente pluuia. s. tētationum que sunt a de
monijs existētibus in aere. & flantibus ventis
ambitionis & inanis glorie que sunt a mūdo.
& superuenientibus fluminibus cōcupiscētia-
rū que sunt a carne. & irruētibus in illā domū.
non cecidit sed stetit. qr fundata erat supra fir
mam petram. ¶ Paries qui a fundamēto sur
git aduersus celum erigitur. est spes procedēs
a fide. & respiciens dei promissum qui paries
ad modum domus est quadruplex. Uide-
licet expectatio premij in celis. expectatio ve-
nie de peccatis. expectatio auxilij in agen-
dis. & expectatio refrigerij in aduersis. Un-
de apostolus secūdo ad Corinth. v. Habemus
domum non manufactam: scilicet consciētias
in celis. videlicet per spem. ¶ Tectū talis do
mus. i. ↄscientie recte est charitas. De qua di
Prouer. x. Uniuersa dlicta opit charitas. hec
oia sustinet sicut tectū domus. & grādinē calo

Qualiter domus conscie[n]tie ↄgruē-ter edificat.

Fūdamētū.

paries

rem ⁊ hm̄oi: q̄ significāt tribulationes. Respi
cit etiam tectū in extremitatibus suis terrarum:
qr nō solum contemplat deus in altitudines. Sz
etiā inclinat ad suffragādū proximo. In cuius
figuram paraliticus iacens in lecto a quibusdā
per tectum dom⁹ fuit submissus ante xp̄m ⁊ in
de curatus. vt habet Math. ix. et Lu. v. Sola-
Solaria. ria huius domus sunt q̄tuor de qb⁹ dr̄ Sap.
viij. Sobrietatē ⁊ sapiaz docet iustitiam et vir
tutem. quibus vtilius nihil est in vita hoīb⁹.
Est igitur primum solariū sobrietas seu tem-
perantia q̄ facit abstinere a supfluis delectati
onibus. et in hoc solario sūt plēs camere siue
officine. s. virtutes ei annexe. de qbus nūc non
oportz dicere breuitatis cā. Scdm solariū dr̄
sapia q̄ precauet insidias in agēdis: hñs came
ras suas vicz virtutes annexas. Tertiū est iu
stitia in malis vitandis proximoꝝ in miserijs
subleuādis. hñs ⁊ ipsa multas cameras. i. vir-
tutes annexas. Quartum est vtus. i. fortitudo
in pferendis molestijs cū suis cameris. i. virtu
tibus ānexis. Uade ergo in domū tuā. i. ɔsciē
tiam. sic recte edificatā d̄ solario in solarium.
⁊ de officina in officinā. ⁊ de camera in came
ram virtutē discurrēdo: et sic recte opaberis.
Hāc tn̄ domū ɔscie nō tu s3 pncipaliter deus
Domus conscientie firmiter debz sustentari. edificat. Et ideo bn̄ dicitur q̄ sapiētia scz xp̄s
edificauit sibi domū. Quantum ad secunduz
ad hoc vt domus firmiter sustentet cum lata
est ⁊ alta. requirunt plēs colūne q̄ sustineant
pōdus. Septem aūt colūnas sapie excidit ad
stabiliendū ⁊ sustentandū domū ɔscie. Alias
ppter diuersos īpulsus vitioꝝ corrueret. Et
sunt he septē colūne septē ɔditiōes vere pnie.
q̄s ponit apls. ij. ad Cor. vij. dicēs. que eni s̄m
deū tristitia est penitētia in salutem stabilem
operat. Operatur eni in nobis sollicitudinem
sed desideriū: s3 defensionē. s3 indignatiōem.
sed timorez s3 emulationem. sed vindictā: s̄m
Hugonē cardinalē. Est igit prima colūna sol
licitudo. s. ad bene custodiēdū sensus suos qui
sunt fenestre anime seu porte per q̄s ingredit
diabolus vt furetur thesauꝝ virtutum. Unde
sollicite vigilare oportz qd̄ docz xp̄s Math. xxiiij.
Si sciret pf familias qua hora fur veniret. vigi
laret vtiq3 et non sineret pfodi domum suam.
Scda ē desideriuz scz placēdi deo. qui est ser-
uor charitatis multū domū ɔsciētie fortificās
⁊ absorbens pctā quotidiana: sicut ignis gut-
tas aq̄. In huius figuram Zache⁹ desiderans
xp̄m videre ⁊ nō valens propter paruitatē sta
ture. ascendit i arborē siccomoꝝ. ppter qd̄ de
sideriū xp̄s dixit. Descēde qr i domo tua oportz
me manere. Ascensio aūt in arborē signat asse
Luce. xix. sum mentis p meditationē. ⁊ affectū ad crucē
seu passionē xp̄i. Circa quod dicit Bern. supe.
cantica. Quid efficatius ad curandum cōsci-
entie vulnera. necnon ad purgandum anime
mentem q̄ christi vulnerū sedula meditatio.
¶ Tertia columna dicitur defensio: vt si cum
inimicus vult circundare domum consciētie
⁊ intrare per desperationem vel lasciuiam vel
per alia vitia defendat se quis viriliter resistē
do: quod quia non fecit mulier que fuit posita
ad custodiam domus ysboseth regis israel: s3
dormitauit intrantes duo principes latronuz
domum occiderunt ipsum regem percutiētes
in inguine. vt habetur. ij. Re. iiij. Ad figuran-
dum q̄ si mulier idest ratio non defendit se cō
tra tentationes: sed dormiat occiditur anim⁹
⁊ domus conscientie spoliatur. ¶ Quarta co-
lumna dicitur inclinatio contra seipsum de-
testando peccatum commissum inquantum ē
dei offensa. Et quanto quis magis indignatur
⁊ detestatur peccatum. tanto fortior est colū-
na. Non autem debet quis indignari contra
naturam peccatoris vel contra personam eius
ad misericordiam suscipiētis. Sicut indigna
tus est frater prodigi de patre suscipiente ipm
prodigum reuertentem ad penitentiam ⁊ ad
domum paternam adeo indignatus q̄ noluit
in domum introire. Sed ipse prodigus indi-
gnatus contra suam culpam intrauit domuz
⁊ honorabiliter susceptus est. ¶ Quinta colū-
na est timor qui in peccatorib⁹ aliqualiter di
spositis in conscientia solet esse pncipaliter de
penis inferni. ⁊ hic timor licet non sit sufficiēs
ad salutem tamen cauere facit a multis ma-
lis: ⁊ ideo bonus. Timor enim domini expel-
lit peccatuz vt dicitur Eccl. i. Sed in recte cō
scientiatis timor iste est de non offendēdo de-
um: ne amittatur gratia beniuolentie eius. ⁊
iste est necessarius. Unde Eccl. xxvij. dicitur.
Nisi tenueris te instanter in timore domini ci
to subuertetur domus tua. ¶ Sexta columna
est emulatio illa: videlicet de qua dicit aposto
lus. Emulamini carismata meliora prima ad
Cor. xij. Hec emulatio importat affectum ma
gnum habendi dona spiritualia que videt in
proximo: cum quadam tristitia de defectu il-
lorum bonorum que in se esse non videt. ⁊ hoc
facit hominem laborare ad proficiendum in
via dei. Hanc emulationem videtur habuisse
martha que christum excepit in domum suā.
vt dicitur Lu. x. propter quod quasi dolens q̄
soror sua erat magis dedita spiritualibus: qr
sedens secus pedes domini audiebat verbum
illius: dixit christo: domine non est tibi cure
q̄ soror mea reliquit me solā ministrare. ¶ Se
ptima columna dicitur vindicta: idest puni-
tio de ipsis peccatis. quanto enim qs plus pec
cauit ⁊ grauius: tanto magis debet dolere ⁊

ſe corporaliter affligere: eſt enim penitentia vt dicit Aug. quedam dolentis vindicta puniẽs in ſe quod dolet commiſiſſe. de pe. diſt.iij. qḋ optime ſeruauit Maria magdalena: quando intrans in domum vbi chriſtus erat: ſtans retro lachrymis cepit rigare pedes ⁊c̃. Lu.vij. Has igitur ſeptem columnas domum conſcientie ſuſtentantes: ſapientia chriſtus excidit et ſe procedentes. proponens etiam homo per liberum arbitrium in domo conſcientie habitare: ſupponat has etiam columnas. Vade ergo in domum ad huiuſmodi columnas ſupponendum vel reficiendum. poſſunt etiam intelligi per has columnas ſeptem dona ſpiritusſancti. ¶ Quantũ ad tertiũ principale dico. ꝙ ad bonitatẽ domus requiritur ꝙ delectabiliter ibi

Tria ſũt que ingetant hominẽ in domo.

homo quietetur. Dicitur enim prouer.xxvij. ꝙ fumus ſtillicidium ⁊ litigioſa mulier expellant hominẽ de domo. ⁊ hoc ideo quia inquietant ipſum. ⁊ fumus quidẽ qui in altũ aſcẽdit eſt mentis eleuatio. Mulier litigioſa ẽ ſenſualitatis contradictio ad ſpiritũ. ſtillicidiũ ẽ peccatorũ ⁊ ĩ paruorũ vilipenſio: ſeu curationis eorũ neglectio. Sed diuina ſapientia in domo conſcientie quã edificauit vt ſibi ſit requies ⁊ leticia poſuit menſam ſacrorũ eloquiorũ bonorũ ſpiritualiũ que defendunt nos cõtra volentes inquietare. Unde. pſ̃.xxij. Paraſti in cõſpectu meo menſam: aduerſus eos qui tribulant me. Immolauit victimas: ideſt ſacrificia chriſti ⁊ ſanctorum: quibus ſeipſos obtulerũt morti. Propoſuit vt in euchariſtia ⁊ alijs ſacramentis. Sic pater filio prodigo in domuꝫ reuerſo obtulit vitulũ ſaginatũ in eſum. Miſcuit etiaꝫ vinũ quod letificat cor hominis. ⁊ omnẽ mentẽ facit ſecurã. vt dicitur. ij. Eſdre. ix. ideſt ſpiritualẽ conſolationẽ ⁊ leticiã. De q̃ domo conſcientie ſic preparata dicit ſapiens. Intrans in domũ meã: ſcilicet conſcientie cõquieſcã cũ illa. Non enim habet amaritudinẽ conuerſatio illius. nec tedium conuictus illius: ſed leticiã ⁊ gaudiũ. Sapientie. viij. qḋ gau

Septẽ fructꝫ bõe cõſciẽtie.

diũ cauſatur et ſeptẽ fructibus ipſius bone cõſcientie: quibus fruitur: ſcilicet in vita preſenti ⁊ hoꝝ. ¶ Primus eſt qꝛ ipſa eſt radix charitatis. Vñ pma ad Tytũ. i. Finis pcepti eſt charitas de corde puro ⁊ cõſciẽtia bona. i. pcedẽs ⁊ Bern. in libro de cõſideratione. Fortitudo tua fiducia fidelis cõſciẽtie. ¶ Secũdus fru-

pſ̃.v.

ctus eſt nitor veritatis. Vñ pſalmiſta orabat. Dirige in cõſpectu viã meã glo. in conſpectu tuo. i. in cõſciẽtia vbi ſolus deus videt: via q̃ ducit ad patriam eſt via veritatis. ⁊ ſubdit qm̃ non eſt in ore eorum veritas: ſcilicet inimicorum: qui falſo opinantur de conſcientia alterius. Sed vt dicit Grego. Liber inter accuſatores eſt quem conſcientia non reprehendit. xi. q. iij. Inter verba. ¶ Tertius fructus eſt ornatus venuſtatis. ſed anime que eſt ſponſe chriſti vnde dicit ipſe ſponſus anime ſancte. Quam pulchra es amica mea: ꝗ̃ pulchra: ſcilicet quo ad interiorem diſpoſitionem ⁊ exteriorem cõuerſationem: ⁊ ideo dicit bis pulchra: ocli tui columbarum: per diligentem circunſpectiõeꝫ abſq; eo quod intrinſecus latet: ſcilicet in cõſcientia per bonorum ornatum: ſcilicet propoſitionem. ¶ Quartuſ eſt retractorium a peccatis: quem enim conſcientia mordet ⁊ ſtimulat ꝙ aliquid ſit illicitum. per hoc retrahitur a peccato in quo labi poſſet. Conſiderat enim illud Jacobi. iiij. Scienti bonum ⁊ non facienti peccatum eſt illi. Et. ij. Pe. ij. Melius erãt illis veritatis viã non agnoſcere ꝗ̃ poſt agnitaꝫ retroire. Nec tñ propter hoc fugiendum eſt ad latebras ignorãtie. vt dicit Aug⁹. Quia affectata ignorantia peccatũ auget: non minuit. ⁊ ꝙ conſciẽtia retrahat a malo ⁊ prouocet ad bonũ oſtenditur Prouer. xij. vbi dicitur. Eſt qui promittit ⁊ quaſi gladio pungitur conſciẽtie. Nã inſtinctus cõſciẽtie pmittit pmiũ benefaciẽti. ⁊ pungit minãdo penã eternã bona negligenti. ¶ Quintus eſt theſaurus honeſtatis. de quo Ecc̃i. xiij. Bona ẽ ſubſtãtia cui nõ ẽ peccatũ in cõſciẽtia. quod tã de ſubſtãtia rerũ terrenaꝝ ꝗ̃ ſpiritualiũ intelligi põt. vt ſcilicet nec de virtutibus nec ſcientia ſuperbiat: ⁊ tẽporalia illicite non retineat. Hinc Caſſiodor⁹ in epiſtolis. quid acquiri ait putaſ vbi bona cõſciẽtia pdiſ: aut in qua parte poſſit hõ pficere ſi innocẽtiã pbatus fuerit amiſiſſe. ¶ Sext⁹ eſt teſtimoniũ bonitatis ad Ro. ij. teſtimoniũ illis reddente cõſciẽtia ſua. Vñ Grego. ſuper Ezech. quid prodeſt ſi oẽs laudẽt ⁊ cõſcientia accuſet: aut quid poterit obeſſe ſi oẽs derogẽt ⁊ conſcientia defendat. ⁊ Bern. ſuper Cãtica. omnino ſufficit aduerſum nos loquentiuꝫ iniqua: opinio bonorum cum teſtimonio conſciẽtie. ¶ Septimus fructus bone conſcientie eſt cõuiuiũ delectabile. Nã vt dicit puer. xv. Mẽs ſecura q̃ſi iuge cõuiuiũ: ſecuritatẽ aũt mentis facit bona cõſciẽtia. Vñ ⁊ ſapiẽtia parauit mẽſaꝫ miſcuit vinũ. qḋ vinũ ẽt itelligi põt de ſanguine xp̃i q pncipaliter operaſ cõſciẽtie bonitatẽ. Vñ apl̃s ad Hebr. ix. Sanguis xp̃i mundauit cõſcientias. ¶ Quantũ ad quartũ de ornatu domus reqriſ ꝙ ſit picturata: ſcilicet exemplis ſanctoꝝ edocta. Unde quidam rex tur-

Cõſciẽtie ornatus.

pis ſpecie cubiculũ ſuũ depingi fecit pulcherrimis imaginibus vt eaꝝ aſpectu vxor ſua pulchrũ pareret filiũ. Cur xp̃ianus domũ ſue conſciẽtie in memoria bonoꝝ exemploꝝ nõ depinget vt vxor ſenſualitatis ples virtutũ gigneret.

Secundo requiritur ad ornatum domus: qđ odoribus non fetoribus referta quod fit p bonam famam ex honesta cõuersatione ⁊ virtuosa. Unde apostolus .ij. ad Cor.ij. Christi bonꝰ odor sumus deo in omni loco. Et in figuram huius dicitur de domo vbi christo facta est cena a martha ⁊ maria ꝙ domus repleta est ex odore vnguenti. Johan.xij. Tertio pertinet ad ornatum domus vt sit bene illustrata lumini gratie. vel lucerno lumine scripture veritatis. Unde etiam in figuram mulier vt adinueniret dragmam accendit lucernam ⁊ euertit domum. vt habetur parabolice Luce.xv.c.

¶ Sed quem potest vex .§. vij.

Circa ꝯsciẽtiã septem sunt differentie hoĩum

scire valeat se habere rectam conscientiam lumine: scilicet gratie illustratam: an nõ. Ad qđ respondetur ꝯm Alexan. de hales. ꝙ septem sunt differentie hominum circa huiusmodi attendende. Aliqui enim putant se habere bonam conscientiam ⁊ gratiam seu charitatem: sed neutrum habent. Alij sciunt ꝙ illam non habent. Alij dubitant de hoc. Alij opinantur ꝙ habeant gratiam ⁊ bonam conscientiam. Alij experiuntur sed non habent de hoc conscientiam. Alij hoc sciunt tantum per reuelationem. Septimi hoc sciunt per causaꝫ ⁊ certam visionem. ¶ Primi ergo sunt infideles ⁊ heretici. immo etiam christiani quidam tepidi qui non illustrantes conscientiam suam ex ignorantia crassa: mortalia communia nõ credunt mortalia esse. Unde in his perseuerant: ⁊ sacramentum eucharistie indigne percipiunt. Propter quod dicit apostolus prima ad Corinth.xi. Probet autem seipsum homo. idest conscientiaꝫ examinet. ⁊ sic de pane illo edat. In tali cecitate fuit aliquando Paulus. vt ipse testatur. Naꝫ captus a romana militia hierosolymis iudeos: ad quorum petitionem captus fuerat sic alloquitur. ego enim cõscientia bona conuersatus sum ante deũ vsq; in hodiernum diem Actuum.xxiij. Qui tamẽ ꝑsecutꝰ fuerat ecclesiaꝫ putãs bñfacere. ¶ Secundi sunt qui sciunt se habere non bonã conscientiam: vt hi qui sciũt se esse in mortali actu vel proposito. non penitentes: ad quos potest illud dirigi Eccẽs.vij. Scit conscientia tua qꝛ tu crebro maledixisti aliis. ¶ Tertij sunt qui dubitant se habere bonam conscientiam qui scilicet habent rationes eque fortes ad hoc ꝙ sint in gratia: sicut ad propositum: puta cum vident se esse tepidos in amando deum. non habendo affectum orandi ⁊ ad alia spiritualia. vel multum remissum. parum doloreꝫ sentire de peccatis ⁊ huiusmodi. ⁊ ex opposito cõsiderant nullam voluntatem se habere peccãdi mortalr ꝫ ꝓpositũ abstinẽdi. detestari peccata cõmissa rõne ⁊ hmõi. Tales dicere pñt illđ apli. Nihil mihi cõsciꝰ sum: ꝫ nõ i hoc iustificatꝰ sum. i. ad Cor. iiij. ¶ Quarti opinãtur se hr̃e bonã ꝯsciam ⁊ se eẽ i gr̃a: etiã ꝓbabilr̃ cum formidie tñ aliq̃ de opposito. Sicẽ illi q vident se feruẽtes i amore dei ⁊ primi: ⁊ amore lugere dei offensas paratos ad sufferẽdũ aduersa: sentiũt tñ aliqñ rebellionẽ carnis ad spũ ⁊ fragilitatẽ: ⁊ hi dicere valẽt illđ .ij. Cor.i. Gl'ia nr̃a hec ẽ testimoniũ ꝯscie nr̃e. ꝙ in simplicitate ⁊ sinceritate dei ⁊ nõ i sapia carnali: ꝫ i gr̃a cõuersati sumꝰ. ¶ Quinti expiunt se hr̃e gr̃am ⁊ bõa ꝯscia: sicẽ illi q sentiũt dulcedinẽ diuie bonitatis i orone: ⁊ gustãt q̃ꝫ suauis ẽ dñs. Ad qđ inuitat. ps. Gustate ⁊ videte qm̃ suauis ẽ dñs. beatꝰ vir q spat i eo. Gustate alt. i. noticia expimẽtali ⁊ affectiua causata ex re vnita sensui gustus. i. ⁊ affectꝰ. Videte. i. ꝯtẽplãdo eiꝰ bonitatẽ qm̃ suauis ẽ dñs ale q̃rẽti eũ ⁊ gr̃e possessionẽ. Beatꝰ vir q spat i eo. i. hñs ꝯsciam bonam. Nã ꝙ ꝯscia bõa significet spem: pꝫ ex illo apl'i ꝑma ad Thi.i. Charitas de corde puro. i. ꝓcedit ⁊ ꝯscia bõa. Ubi glosa. i. spe vera q̃ causat ex dei amicicia. sicut ⁊ spes causat ex bona cõsciẽtia. Ista tñ cognitio nõ est permediũ infallibile sed per signa. ⁊ ꝙ de bona cõsciẽtia queat hr̃i experimẽtalis cognitio ꝓbat Apocaly.ij. vbi dicit. Vincenti dabo manna absconditum. Vincenti scilicet vitia dabo mãna abscõditũ: idest dulcedinẽ ex inhabitatione christi in domo cõsciẽtie. Absconditũ qꝛ ab aliis non videt: nec clare a seipso sentit. Et dabo ei calculum candidũ: idest habitũ gr̃e ⁊ charitatis: q̃ gr̃a lucet ⁊ emũdat inde dicitur candidũ. calculus aũt hic dicitur carbunculus. ⁊ nomen nouũ scriptũ qđ nemo scit nisi q accipit. Hoc nomẽ est quo filij dei p adoptionẽ efficimur. ¶ Sexti qui sciunt se habere bonã cõscientiã ⁊ gr̃am p reuelationẽ dei. qđ habuit Abraam quando dñs ei dixit per angelum. Nunc cognoui ꝙ timeas deum Gen.xxij. Cognoui. i. cognoscere te feci quod timeas deum: scilicet timore filiali: qui sine gratia ⁊ conscientia bona esse non potest. ¶ Septimi sunt qui sciunt per causam rei vel ratione rei. vt hi qui clare viderunt diuinam essentiam in vita presenti: sicut Moyses in veteri testamento. ⁊ Paulus in nouo quando raptus fuit ad tertium celuꝫ. Unde ipse dicebat. Certus sum ꝙ nec mors nec vita ⁊c. separabunt nos a charitate christi. Ad romanos. viij.

Ps. 33

¶ Hec ergo bona con- .§. viij.

scientia dicitur domus. De qua christus dixit. Domus mea domus orationis vocabitur. Joh.i

math xxi.

Et de mala subdit. Vos autem fecistis illam speluncam latronum. Math.xxi. Facit aliquis domum conscientie speluncam latronum ex septem malis que reperiuntur in ea. & primum est quia bellum intestinum generat dum vna cogitatio alteri recalcitrat. Seneca. Timidum non facit animum nisi reprehensibilis vite conscientia. ¶ Secundum malum est: quia proximum enecat quia cum quis ab intra habituatus mala conscientia: ad extra mala opera ei incipit proximo causa ruine insistit. Unde apostolus.i.ad Cor.viii. Si quis viderit eum qui habet conscientiam in ydolio recumbentem nonne conscientia eius cum sit infirma edificabitur ad manducandum ad ydolotica & peribit infirmus frater in conscientia tua. ¶ Tertium mundam immunda sibi aptitat seu facit ad Tytum.i. Omnia munda mundis: inquinatis autem & infidelibus nihil est mundum: sed inquinata sunt eorum mens & conscientia. ¶ Quartum malum est: quia difficile viam patitur eis iniustis qui dicunt sapientie.v.c. Ambulauimus vias difficiles. quod contrarium suadet apostolus ad Heb.x. dicens. Accedamus ad sacerdotem magnum christum cum vero corde in plenitudine fidei aspersi corda a conscientia mala. Hinc & seneca. Mala conscientia sepe tuta est. secura nunquam. ¶ Quintum ad errorem adiuuat. ita vt nunquam ad heresim inducat.i.ad Thi.iiii. In nouissimis temporibus discedent quidam a fide attendentes spiritibus erroris & doctrinis demoniorum in hypocrysi loquentium mendacium & cauteriatam habentium suam conscientiam: idest corruptam & concupiscentiam adustam. ¶ Sextum ad gehennam edificat. Omne enim quod est contra conscientiam etiam erroneam si durat: vel quod non est ex bona conscientia. edificat ad gehennam. xxviii.q.i. Omnes. ¶ Septimum malum est: quia tristiciam continuat in magnum grauamen anime. Sap.xvii. semper presumit seua & perturbata conscientia. & Isid. dic. Nulla pena grauior quam mala conscientia.

¶ De conscientia scrupulosa .§.ix.

potest exponi illud ps.liiii. Saluum me fecit: scilicet deus a pusillanimitate spiritus & tempestate. Ubi tria possunt notari.

¶ Primum est scrupulose conscientie sanatio. ibi. Saluum me fecit.

¶ Secundum scrupulose conscientie causatio. ibi. A pusillanimitate.

¶ Tertium scrupulose conscientie nociua aggrauatio seu propagatio. ibi. Et tempestate.

Quid est scrupulus. Incipiendo autem a secundo vt ordinatiue loquamur. Sciendum quod scrupulus est vacillatio quedam consurgens cum formidine ex aliquibus coniecturis debilibus & incertis. Unde videtur esse scrupulus id quod apud alios dicitur pusillanimitas que est tedio seu timore rerum aduersarum inere & inconsiderata tracti animi deiectio. & sic vtrumque scilicet et tam scrupulosus quam pusillanimitas importat inordinatum timorem. Unde ipse scrupulus a quibusdam vocatur erronea conscientia: ab aliis timor conscientie: & ab aliis pusillanimitas. Contra quod dicitur Eccl.vii. Noli esse pusillanimis in animo tuo. ¶ Sciendum autem secundum albertum in libro de quatuor coeuis: quod differentia est inter scientiam. fidem opinionem dubitationem & scrupulum seu suspitionem. Nam scientia proprie est eorum que cognoscuntur per causam: & quia impossibile est aliter se habere. Fides autem est perfecta persuasio vnius partis seu conclusionis per multa probabilia vel auctoritatem dicentem. Et hoc etiam appellatur credulitas & conscientia. Opinio autem est acceptio vnius partis cum formidine alterius. ita tamen quod ad illam quam formidatur non habetur ratio expressa. formidatur tamen propter debilitatem rationis alterius partis: dubitatio vero est interminatus motus rationis super vtramque partem contradictionis pro equalia media ita quod non magis pendet ad vnam partem quam ad aliam. & hec etiam dicitur ambiguitas. Demum scrupulos ex leuibus coniecturis seu mediis. & multum debilibus mouetur ad vnam partium. & hic etiam dicitur suspitio & pusillanimitas spiritus que repellenda est: vnde dicitur.vi.q.i. oues. Omnis suspitio potius obiicienda est quam acceptanda. Et ratio assignatur in.iii. parte cum dicitur de tempestate. ¶ In qua quidem tertia parte notatur effectus nociuus qui sequitur ex ipsa pusillanimitate seu scrupulo. Inducit enim ad quoddam tedium & tristitiam aggrauantem animum vt nil boni ei agere libeat: & sic velut tempestas que descendit in egyptum consumpsit omne quod reperit viride. Sic tristitia procedens ex scrupulo consumit vigorem & robur animi. ¶ Diminuit etiam audaciam aliorum ad bonum suo exemplo: propter quod dominus precepit: quod hi qui erant cum gedeone pugnaturi contra hostes formidolosi & pusillanimes non irent cum aliis sed reuerterentur domum: ne videlicet ex timore fugiendo aliorum audaciam debilitentur. vt habetur Iudi.vii. Et in figuram scribitur Jone.i. quod hi qui nauigabant cum Jona propheta. orta tempestate in mari odio timuerunt valde. sed ipso Jona ab eis semoto cessauit tempestas & securi facti sunt. Inducit demum scrupulosa conscientia tempestatem desperationis a qua liberari se pete-

Differunt scientia fides opinio &c.

Opinio

Dubitatio.

Scrupulus seu suspitio

bat. ps. lxviij. vi. Non me demergat tépestas .i. desperationis. Unde et Bern. Pusillanimitas parat perturbationes: perturbatio desperationem. desperatio vero interimit. In cuius figurá legitur .i. Macha. ij. quod quidam scrupulosi ex societate machabeorum: qui noluerunt se defendere contra hostes bellantes adversus eos in die sabbati: timentes ne propter hoc violarent sabbatum occisi sunt ab eis. ¶ Causatur autem ista scrupulositas seu pusillanimitas inducens tépestaté multorum malorum. quandoque ex cóplexione ad timoré idonea vt est cóplexio frigida. puta in feminis vetulis et melancolicis. Timor enim naturaliter secundum Damascenum cor cóstringit. sicut et frigida constringunt et congelationem faciunt: ad qué motum contractionis imaginatio movetur a timoris dispositione. ita vt concipiat quod aliquid esse futurum malum: et per consequens fugiendum. ¶ Quandoque causatur pusillanimitas seu scrupulus ex egritudine manica vel melácolica: que est infirmitas capitis per quá leditur imaginatio et quandoque ratio. Unde Gal. et Avicé. dicunt quod mania est infectio anterioris cellule capitis cum diminutione imaginationis. ¶ Melácolia vero est infectio medie cellule capitis cum diminutione rationis. ¶ Causatur et aliquando scrupulus ex téntatione diabolica. pót enim diabolus deo permittente movere melancolicos humores in homine: per quos imaginatio vel errare pót. aut turbari ad timoré inordinatum. Unde et Avic. dicit quod quibusdam medicis visum est quod melácolia contingat a demonio. Aliquándo vero procedit pusillanimitas seu scrupulus ex regiminis corporalis negligétia. i. per nimiam abstinentiá: vigilias et huiusmodi. Unde beatus Hiero. Rationalis hominis dignitaté amittit: qui vel ieiunium charitati: aut vigilias prefert sensus integritati: vt per imoderatam abstinentiá atque indiscretam psalmorum vel officiorum decátationem. aut amentie aut tristicie. i. melácolie incurrat. nota de conse. di. v. non mediocriter. ¶ Aliquándo causantur scrupuli ex societate timidorum. Nam vnus scrupulosus facit aliú scrupulosum. Removende igitur sunt huiusmodi cause ne ipsa pusillanimitas tépestatem inducat: et demum in infernum devolat. quod inde consequenter ostendit ps. qui postquam dixit. Non me demergat tempestas. vt expositum est. Subdit neque absorbeat me profundum scilicet infernus.

¶ Quomodo auté removeatur talis scrupulositas: declarandú est. nunc revertédo ad primam partem vbi dicit. Salvú me fecit. i. ab huiusmodi. Salvat ab illo malo sicut et ab aliis cúctis principaliter deus. Unde et dixit sarra vxor thobie dño loquens post tépestatem. i. scrupulositatis tráquillum facis. Salvum auté facit ab huiusmodi tamquam per instrumenta per morales medicos. prelatos et confessores. consultores idoneos. Non autem debét scrupulosi dure corripi: sed animari ad deponendum pusillanimitatem et scrupulú ostendendo pericula supradicta: nisi sequatur medici spiritualis monitum. Septem autem sunt regule quarum adminiculo conscientia scrupulosa seu erronea deponi potest et debet: et sic salvari. Primum videlicet debita ad gratiá dei preparatio. Secúdum sollicita sacre scripture indagatio. Tertium orationis devota continuatio. Quartú opinionis alicuius tute electio. Quintum obedientie humilis imitatio. Sextum scrupulorú animosa abiectio. Septimum preceptorum discreta epicaizatio. i. interpretatio. que septem iubet habere eterna sapiétia. Proverb. ij. Et si non secundum ordinem positum dicens. Si susceperis sermones meos subaudi modo debito quo ad septimum. et mádata mea custodieris penes te. i. observando. et sic te ad gratiá preparando quo ad primum. si sapientiam invocaveris. i. per orationé: quo ad tertium: et inclinaveris cor tuú. i. per obedientiam quo ad quintum. prudétie. i. eligédo opinionem tutam quo ad quartú. si quesieris eam quasi pecunias: quo ad sextum. i. animose abiiciendo scrupula. tunc intelliges timorem domini et sciétiam dei invenies que facit rectam conscientiam. ¶ Prima igitur regula est vt quis se ad gratiá preparet quantú potest servando mandata dei. de peccatis perpetratis dolédo et confitédo. Nam quicúque facit quod in se est secundum Tho. in. iiij. nulli tali abstrahit deus gratiam sed infallibiliter infundit. et lumé doni. sapientie. scientie. cósilii. et intellectus tribuit quibus iuvari potest ad depositioné erronee cóscientie. Unde ipse dicit per Hiere. c. iij. Convertimini filii revertentes dictum. i. in vobis est. et ego sanabo aversiones vestras. Et per Ezechielem. c. xviij. Nunquid voluntatis mee est mors impii. et nó potius vt convertatur et vivat. et Esa. xlix. dicit. Nunquid oblivisci pót mulier infanté suum vt nó misereatur filio vteri sui. Et si illa oblita fuerit. ego tamen non obliviscar tui. Figuram huius habes. ij. Reg. xiiij. in absalone fratricida recepto ad gratiam a patre suo David recognita offensa se humiliando. ¶ Secúda regula est sollicita sacre scripture indagatio. Unde dicit Salo. Si quesieris eá quasi pecuniá amatores mundi: qui studiú habent acquirendi pecunias. preceptoré querút primo bene doctum in arte per quem volút acquirere pecuniam vt doceat eos subtilitates et modos acquirédi: et inde sunt solliciti ad videndum et recolligendum

Unde causatur pusillanimitas vel scrupulus.

Septem sunt per que erronea cóscientia pót rectificari.

.i. regula

.2. regula

libros suorum computorum auxilia etiam querunt aliorum. et sic etiam spiritualiter queri debet sapientia scripturarum diuinarum. Unde Prouer. i. di. Audiens sapiens sapientior erit. et intelligens gubernacula possidebit. Aduertet parabolam et interpretationem verba sapientum et enigmata eorum. Hinc Hiero. ad paulinum. Intellige te in sacris scripturis: sine premio et monstrante semitam non posse ingredi. Et exemplificat de quibusdam artibus et de paulo qui post annos quatuordecim contulit cum apostolis euangelium et saluatore nostro duodenni interrogante doctores in templo. deinde debet quis assiduus esse in lectione scripturarum. Unde Hiero. ad nepotianum. Scripturas sepius lege. imo de manu tua nunquam sacra lectio deponatur. Disce quod doceas. In huius figuram mandauit dominus Exo. xxxvii. vt vectes quibus portabatur archa iugiter annulis ipsius arche essent inserti. ne cum haberet transferri mora fieret de transmittendis vectibus. Ad signandum quod qui habent alios docere. per quos ecclesiam quasi circumfertur. debent continuo adherere studio scripturarum secundum quadruplicem sensum significatum per quatuor annulos. ne cum habent alios instruere. tunc querant addiscere.

Tertia regula ¶ Tertia est orationis deuote continuatio. Unde Iaco. i. dicitur. Siquis vestrum indiget sapientia postulet a deo et dabitur sibi. Sapiens in se expertus ait. Inuocaui et venit in me spiritus sapientie qui spiritus est vnctio que docet de omnibus. vt di. in. i. canonica. Ioan. i. necessarijs ad salutem. Sic et salomon postulans sibi dari sapientiam ad recte iudicandum populum. vbi occurrunt multa dubia obtinuit eam. iij. Reg. iij. Et iosaphat rex ad dominum

2. pali. po. 20. inquit. cum ignoremus quid agere debeamus. hoc solum residui habemus vt oculos nostros ad te erigamus. Et precipue oratio valet ad tollendum scrupulos qui procedant ex temptatione diaboli. quod figuratum est Matth. xvij. in demoniaco lunatico sanato a christo qui proijciebat illum obsessum. quandoque in ignem quandoque in aquam. Sic scrupulosus de vno contrario vadit ad aliud. et de eo dixit quod illud genus demoniorum eijcitur in oratione. sic beatus Petrus martyr oratione liberatus

4. regula fuit a scrupulo infidelitatis. ¶ Quartam regulam

5. regula quia plixa est ponemus in fine. ¶ Est igitur quinta regula obedientie humilis imitatio. vt. s. scrupulosus captiuet intellectum suum dictis sapientum et obedientie superiorum. quantumcumque scrupulus sibi dictet aliud. Unde Prouer. iij. di. Ne innitaris prudentie tue. Et Thob. iiij. Consilium semper a sapiente inquire. Et Prouerb. xxij. Ne transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui. Hinc et cancellarius parisien. in. iiij. de vita aie inquit. Unum hoc generale damus documentum. credere vz faciliter sapientior et bonorum iudicio: et contra communes eorum fallas non leuiter sibimet formare scrupulos anxios et timidos. Et in li. de vita fratrum predicatorum narratur quod cum quidam defunctus appareret alteri eiusdem ordinis. s. predicatorum qui erat multum scrupulosus ipso interrogante de scrupulis suis. Respondit defunctus. Consule discretos et acquiesce eis. ¶ Similis legitur de quodam discipulo beati Bernardi quod cum non posset deponere scrupulos suos propter quod ad celebrandum non auderet accedere. Dixit ei Bernardus. Uade frater et in fide mea celebres. Obediuit ille simpliciter olo ille scrupulus perpetuo recessit. ¶ Sed siquis scrupulosus diceret. Utinam talis esset prelatus: qualis erat Bernardus. crederem faciliter imponenti et acquiescerem consulenti. Nunc autem cum superioris mei paruam sapientiam conspicio. non audeo meam conscientiam sue fidei committere. Respondet cancellarius. Quisquis ita dicis et sapis erras et deciperis. debes ergo sibi obedire non vt homini sed vt deo in [illegible] cuius vices gerit. Unde Lu. x. christus di. it. Qui vos audit me audit. si tamen non contra deum insserit. Et cum causa scrupulositatis vt dictum est. s. Aliquando procedit ex qualitate complexionis. precipue melancolice. aliquando ex egritudine superueniente manica vel melancolia. aliquando ex indiscreto vite regimine. puta per nimias abstinentias: pertinebit ad moralem medicum rectorem vel confessorem in huiusmodi adherere remedia de consilio medicine: et scrupulosus seipsum vincat. Et si durum videatur in assumendo illa remedia precipue consulta vel data seu imposita ab ipso medico spirituali. Dicitur enim Eccle. xxxviij. Altissimus de terra creauit medicinam. et vir prudens non abhorrebit eam. Non tamen expedit in omnibus viuere medicinaliter precipue religiosis. Nam vt dicit Amb. de conf. di. v. Contraria sunt diuine conditioni precepta medicine. lugubrare non sinunt. vigilare non permittunt. ab omni specie meditationis abducunt. Nec etiam scrupulosus debet timere vitam sibi obseruare. et obseruatione preceptorum dei et ecclesie. vel obseruatione sue religionis. dummodo ex capite suo non addat alia magis austera. Nam vt dicit Iob. Constituisti terminos eius. s. vite hominis. qui preteriri non poterunt. nec Iob. 14. secundum prolongationem: nec secundum abbreuiationem. sed et si abbreuiaretur secundum causas secundas et nanciscitur sibi esset ad cumulum penitentie non peccati illa. s. faciendo ad placendum deo. et secundum communes regulas traditas ab ecclesia et religionibus approbatas.

6. regula ¶ Sexta regula est animosa pugnatio seu repulsio scrupulorum seu pusillanimitatis. Ad quod hortatur dominus Esa. xxxv. dicens. Confortamini pusillanimes. confortamini et nolite timere: ecce enim deus vester. s. adiuuans et illustrans.

Unde Grego. in moral. dicit q diabolus assimilatur mirmico leoni. quod animal dicitur leo formicarum. Nam formicis que minutissime sunt discurrentibus insidiatur et occidit. Sed alia animalia grandiuscula itinerando conculcant et perimūt. Sic diabolus inuestigat cōplexiones hominum. vt dicit Grego. et quos videt parui cordis. et pusillanimes et scrupulosos ipsos aggreditur et scrupulis et vitijs occidit. Sed a magnis spe et vigore rationis diabolus ipse prosternitur et abijcitur. Hinc et cācellarius in quodam tractatu suo inquit. Mille surgūt apud aliquos scrupuli more canum oblatrantes et lacerare minātes. ipsos qui volunt ire per viam dei quos conuincere et compescere melius quam per contēptum nequimus. Tantūmodo si contēptus ille sit timoratus et regulatus: non absque breuis alterius: presertim superioris cōsilio. Et idem in tractatu de regulis moralibus ait. Cōsilium salubre est frequenter agere contra scrupulos leues et tepidos. vitādo eos ad aliorum iudicium: quatinus ex cōsuetudine fiat homo robustus solidus et tranquillus in exercitio spūali. Sicut etiam siquis vellet ligamentum distortū ad rectitudinē ducere oporteret q retorqueret ipsum ex parte opposita curuando. Et sic reduci posset ad rectitudinem. ¶ Notādum etiam q dicit cācellarius in quodā tractatu q aliqui doctores tenent quibus assentit. aliquā non tam meritoriū esse credere sicut velle credere nec dolere sensualiter de peccatis. sicut velle dolere et non posse. probatur hoc per ps. dicentem. Desideriū pauperum exaudiuit do-
Ps. 9. minus: propterea cor eorum audiuit auris tua. Et ita iudicat nos deus secundum superioris arbitrium volūtatem et iudicium. et nō secundum ea que nobis inuitis et cōtranitentibus portio sensualitatis inferior adhesit et perducit qualia sunt volubilitas imaginationum et fantasiarum. Solet aūt impedire proportionem scrupulorum sentētia aliquarum auctoritatū non bene intellectarū. et ideo declarāde sunt vt illa que habetur extra de spon. l. in dubijs tutior via est eligēda. propter qd scrupulosus eligit viam rigidiorē. Sed ad hoc rndetur q eligere viam tutiorem consilij est nō precepti. Alias oporteret multos ingredi religionē. in qua tutius viuitur quam in seculo. Nō ergo de necessitate oportet tutiorem eligere qn etiam alia via pōt eligi tuta. sicut enim diuerse vie tendūt ad vnam ciuitatē. licet vna tutior alia sit. Sic ad ciuitatē celestem alius sic alius sic vadit et tute. licet aliquis tutiori modo. Item qr di Eccl. iij. Qui amat periculum peribit in illo. Hinc est qd b. Tho. et alii dicūt q ille qui agit id de quo est dubium. Utrū sit mortale vel nō. peccat mortaliter. qr periculo se exponit mortali. Cum ergo in aliqua materia morali sunt varie et contrarie opiniones. Ille qui adhereret opinioni latioris vie: videtur se exponere periculo mortalis. qr in dubio cum possit illa opinio esse falsa et contraria vera. Sed ad hoc rndetur q vtique ille qui agit scienter id de quo dubitat esse mortale permanente dubitatione mortaliter peccat: etiā si illud in se nō est mortale. sumendo proprie et stricte dubitationem. vt cum rationes sunt eque pōderantes ad vtranque partem. nec magis declinat quis ad vnam quam ad aliam. Sed dubitet leuiter quis per modum scrupuli sicut dubitat seu formidat homo opinionem de aliquo. quia ita inheret ipsi parti. q tamen formidat de opposito. Sic agendo contra tale dubiū non peccat. dum adheret opinioni alicuius doctoris et habet rōnes probabiles pro ipsa magis quam pro opposita opinione. etiā si ipsa opi. quā tenet non esset vera. et hoc nisi ipsa opi. sumpta esset contra manifestū testimonium scripture vel determinationē ecclesie. Talis enim nō operatur in dubio mortalis. sed secundum opi. probabilem qd magis declarabitur in septima regula. Quod etiam Gre. dicit. Bonarum mentiū ē ibi culpas agnoscere: vbi culpa nō est. di. v. Ad hoc dicit glosa agnoscere. i. timere et nō per assensum firmū determinare. Hoc enim stultū esset et periculosum secundum cancellariū. ¶ Septima regula ē pro scrupulorum depositione preceptorum discreta epicaizatio idest interpretatio vel declaratio. Equitas enim quā phus nominat epykeiam preponderat iuris rigori secundum iurisperitos. Est aūt equitas iusticia pensatis oībus circūstantijs particularibus. dulcore misericordie tēperata. Et ait sapiens. Noli eē nimis iustus qui perit in iusti- Eccles.
cia sua. pertinet aūt ad virtutē epykeie considerare nō nudā de se preceptum. sed circumstantias oēs. particulariter ipsum vestiētes. Unde phs. v. ethi. dicit. q epykeia interpretatiua legū est melior quam iusticia legalis. Et secundum hanc virtutē epykeie possumus precepta dei et eccle prelatorum seu indictū benigne interpretari. Et in foro quidem cōtentioso eius est interpretari: cuius est cōdere vel sententiare. Sed in foro conscientie circa precepta et humana et diuina. dico q pertinet ad quemlibet pro facto suo. Si tamen rōnabiliter interpretetur. Et secundum Joā. de tamb. Septuplex doctrina per virtutē epykeie scrupulose conscie pacificari pōt. Quarum prima est inter duram et benignam circa precepta sniam: q benigna est potius ceteris paribus interpretatio faciēda. quod etiam asserit Gull. Huius rō est quia precepta dei et eccle non sunt ad tollendā oēm spūalem dulcedinē. qualis certe tollitur qn nimis scrupulose et timide precepta interpretantur. Secūda doctrina secundum virtutem epykeie est q nec deus nec

ecclesia per sua precepta intēdit obligare ad vir possibile alicui. Cum eni sm regulam iuris nemo pulsit ad impossibile obligari. extra de reg. iur. li. vi. Non solum di impossibile qd ab solute nō est possibile. Sed etiā videtur interpretandū sm virtutem epykeie in lege noua esse impossibile qd vix est possibile. vtputa nimiam habens difficultatē. aliās quō saluaret illud Onus meū leue. Math. xi. c. ¶ Tertia doctrina est q nec deus nec ecclesia intendit suis preceptis aliquē obligare ad hoc q sit fatuus idest talia precepta loco z tpe non obligāt quibus eorū obseruantia fieret ridiculosiū s. stem apud discretos z bonos viros. patet igit a simili de votis et diuino precepto deo reddēdis que tā si stulta sint sm doc. nullus obligatur implere. ad qd facit glo. Inno. super. c. non uerit. de sen. excō. ¶ Quarta doctrina est q in dubiis bonorū vita aliis debet esse viuēdi regula. z tanto magis quāto meliores sunt. Unde Hiero. Inter bonos semper sectare meliores: ppter qd z christus discipulos suos vocat sal terre. qz vz et moribus ipsorū populi sunt condiendi. Et ratio huius regule est. qz tales sm virtutem epykeie presumi debēt habere rectū iudicium: qz hnt rectum affectum. sicut sanus bene iudicat de saporibus: qz nō habet iustuz infectum. ¶ Quinta doctrina est. qz in his que solum sunt mala: qz phibita vt cōmuniter positiua precepta multum excusant: vel in toto vel in tanto quāto si sint prescripta. immo aliquādo tollit legem scriptā positiuā. di. iiij. statuimus. z. §. seq. Sicut enim epykeia est interpretatiua legū. sic z consuetudo est optima legum interpres. extra de cōsue. cum dilectus. ¶ Sexta doctrina est quam tradit Petrus de palu. in. iiij. sen. q homo vbi non peccat mortaliter nunq incurrit sniam excōmunicationis iuris. Cum enim per excōmunicationē ab hoie nullus debeat eijci ab ecclesia nisi pro mortali vero nō presumptio sm be. Tho. in. iiij. qz maxima pena est. sic etiam cum snia iudicis non sit iniusta. pōt homo formare sibi cōsciētiam. q vbi non peccat mortaliter nō incurrit sniam iuris. ¶ Septima est in quocūq casu pretermittēs facere hoc quod lex imponit. posset excusari a peccato. puta qz hoc facit sine cōtēptu per virtutem epykeie ratione alicuius periculi considerati. qua pōt fieri quādoq contra verba legis. ¶ Reuertendo ad quartam omissam dico q ipsa est opinionis alicuius tuta electio. sunt enim aliq de aliquibus materijs moralibus doct. opinionū contrariarum. z tūc scrupulosi dubitāt quam partē possint cum bona cōscientia eligere. ¶ Pro cuius enodatione difficultatis notādum: q cum bona cōsciētia pōt quis tenere

Mat. v. (margin, beside "Hiero. Inter bonos…")

vnam partē alicuius opinionis z sm eam operari. cōcluso saltem scandalo: que. s. pars habeat pro se notabiles doc dūmodo talis opinio non sit contra auctoritatem expressam sacre scripture. nec contra determinationē ecclesie catholice: z qd etiam ex cōtrarietate talium opinionum non inducatur ad dubitādum: sed bonam sibi consciētiam z credulitatem formet de eo qd credit tanq de probabiliori parte. et precipue quādo quis adhibet diligētiam inquirendo an liceat nec inuenit aliquid quod eum sufficiēter moneat ad hoc qd sit illicitum. Quod sint cōtrarie opiniones inter doctores sanctitate z sciētia maximos in materia mortali. aliquādo etiam ad salutem necessaria patet per exēpla. Nam bea. Tho. in. iiij. tenet q post lapsum in mortale non oportet aliquē statim confiteri sub precepto habita copia cōfessoris: nisi in paucissimis casibus qui ibi ponunt di. xvij. Et cum eo tenet Ricardus. sed Hugo de sancto Victore. z beatus Bonauētura sunt in hoc contrarie opinionis. Sāctitas aūt et magnitudo sciencie ipsorum. nota est toti ecclesie. Neutra autē illorū reprobat. Et si beati Tho. opinio cōmunis teneat. que tā minus tuta videt Raymū. decretista. z scds in sūma tenet q participare cum excoicatis maiori in loquela: cibo z hmōi. in casu nō concesso sit mortale vir. Sed. b. Tho. in. iiij. z Jo. an. z Archi. tenent cōtrarium. Et illud cōtrarium colter tenet. Et sic exēpla innumera possent poni. Qd aūt dicit bea. Tho. in quolibeto. iij. q. iiij. ar. q. qn duo sunt opiniones cōtrarie de eodē opz alterā esse veram z alterā falsam. Si ergo ille qui facit cōtra opinionē magistrorū. vtputa in hndo plures pbēdas. faciēs contra veram opinionem: nō excusat a peccato cum faciat contra legem dei: q̄uis non faciat contra cōsciētiam. Hec enim verba beati Tho. nō pnt intelligi: nisi de his vbi manifeste pz ex scriptura vel ecclesie determinatione q sit contra legē dei: z non de illis intelligit vbi nō apparet. Alias sibi cōtradiceret eodem libro q nō esset credēdum. Itē Ulricus in sūma dicit. q siqs de aliquo agendo dubio magis peritos consulat. de quo nullā habet expressam auctoritatē. vtrum ita sit vel nō dūmō formet sibi bonā cōsciētiam. etiā si res aliter se habeat q id quod sentit. z qd sibi cōsultum fuerit excusat: qz fecit qd potuit: z deus plus nō requirit. Item ex respōsis que vident data ab Alberto magno habetur q frater simplex vel quilibet homo cum salute potest sequi in consilijs quamcūq opinionem voluerit dummodo alicuius doctoris magni opinionem sequatur. Hostiē. etiam dicit extra de cog. spi. super. ca. si vir. vbi sunt diuerse opiniones z diuersa iudi-

cia semper humanior pferenda et equior. et ad idem facit quod ait Aug. di. iz. Sana. Guil. etiam in glo. Ray. dicit q in apicib' iuris vbi dubitant et sapientes excusabilis est ignoran tia. Tamen si aliquis bona fide partē illā vel illā elegerit non oz super hoc hre conscientiā nimis scrupulosam. Itē pe. de palude super iiij. di. xvij. dicit q si confessor dubitaret verū illud de quo cōfitens nō penitet nec cōfitetur eēt mortale. et ipse confitens dicit q consilium peritorū illud fecit. de qbus ex vita et conscien tia pbabile est q nō consulerent nisi bene: illi iudicio se pōt cōformare. Secus aūt esset si es set cert' de opposito. Idē videt sentire Goff. de fontibus: in his. s. opinionibus contrarijs que tolerant ab ecclesia: vt dictū est. Et q de bet pponere confitenti q bene studeat de hoc seipsum per prudentes informari eo q alij te nent contrariā opinionē. maxime si illius con trarie opinionis confessor sit inordinarius ei' et sic eū absolueret. Idem sentit Rich. claro mō. Non distinguendo vtrum confessor ei' sit ordinarius vl nō ordinarius. Idē pōt haberi ex decretali extra de sen. excō. Inquisitiōi. tā in tex. q in glo. vbi declarat qn mulier vxora ta incipit per nouam informationē dubitare: an attineat viro gradu prohibito. quomodo se debeat habere in tali dubio circa exactionem vel redditionem debiti coniugalis. probatur et hoc idem tali ratione fm cancellarium. nō plus nocet homini errare in articulo fidei que nō est declaratus adhuc ab ecclesia. q sit arti culus de necessitate credendus q necesse pos set actus moralis contra aliquid agibile per petratus. qz actus nō dicitur cert' et scriptu ra aut determinatōe ecclesie q sit illicit'. Pa tet hoc ex eo q fides et tā necessaria sicut vir tutes morales: et si nō amplius. Sed constat communiter apud theologos: q in materia fi dei dum doctores sentiunt contraria: licitum est ante determinationē ecclesie tenere vnam partem vel alteram sine periculo peccati vel fi dei. vt patet in abbate Joachim qui tenebat contrarium ad id quod magister sen. dixerat in. i. di. v. li. pro quo magister sententiarum ec clesia postmodū determinauit extra de sum: tri. c. Damnamus. Nec tn dictus Joachim incidit in heresim aut perfidiam propter hoc quia dicta sua omnia subiecit correctioni ec clesie. ergo a simili licet vnam opinionē in mo ralibus tenere. iuxta limitata supius vbi talē magis sapientes non sentiunt contrarium: et vbi paratus est obedire ecclesie et scripture si ei errorem explanauerunt. Solet autem mone re scrupulosos et detinere illud dictum Augu stini. Tene certum et dimitte incertuz. de pe. di. vij. c. Si quis. ¶ Sed vbi in eadem mate ria morali sunt contrarie opiniones doctorū. illa videt tutior que est rigidior. et sic poti' am plectenda ad quod instigantur scrupulosi. Sz ad hoc respondet q Aug. loquit in dicto capi tulo proprie de eo q differt penitentiā vsq ad extremū vite cuius saluatio dubia est et incerta nō qz vera penitentia nō possit eē in extremis et deus indulgeat: vt patet in latrone cū chri sto crucifixo. Sed qz incertū est et dubiū verū talis vere peniteat: qz videt moueri principa liter timore gehēne magis q respectu diuine offense et diuine glorie qd requirit ad verā pe nitentiā fm Aug. de pe. di. vij. Nullus. Sed extendat illa auctoritas Aug. ad alias mate rias morales. ¶ Notandum fm cancellariuz q certitudo que requirit in mā morali non est certitudo euidentie: sed pbabilis coniecture. et pro huius declaratione sciendum q triplex est certitudo. Una supernaturalis. alia natura lis. tertia ciuilis seu moralis. Et certitudo su pernaturalis ita se hz q nō stat aliquē certa scī re et falli. et ipsa est triplex. Prima euidētie in tuitiua qualis est beatoꝝ superne patrie. Alia est euidentie reuelate vt in prophetaꝝ illustra tione. Tertia est solius adherentie in speculo et enigmate. qualis est certitudo fidei que non innitit euidentie rōnis humane. Sed aucto ritati diuine que continetur in sacra scriptura Est autem quelibet triū certitudinū supnatu raliū tāta q p nullā potētiā etiā diuinā et ab solutā fallax eē poterit: alioqn deus negaret seipsuz. ¶ Certitudo vero naturalis ita se hz q nō stat p nām aliquā taliter assentire et falli q pbl nobis posuerunt possibilē in pncipijs p se notis: cognitis. s. ex sola apprehensione termi noꝝ: vt quodlibet est vel nō est. Posuerunt ēt in conclusionibus demonstratiuis et in ɔsequē tia euidēti deductis p talia principia quēad modū dixerūt sciam matematicā eē sciam cer tissimā. ¶ Tertia certitudo. s. moralis seu ciui lis: tāgit vna cū pcedēti i pncipio ethicoꝝ. vbi di q disciplina ē i vnaquaq re certitudinē q rere iuxta exigētiā māe. Eque. n. viciosum est pluadētē qrere mathematicū et moralē demō stratē. Nō. n. ɔsurgit certitudo moral' ex euidē tia demōstratōis. sz ex pbabilib' ɔiecturis gros sis et figuralib' magis ad vnā ptē q ad aliam se hntib'. vñ aūt pbabile qd plib' et maxie sapiēti bus appet vez: ex his igit seqt q i hūanis agi bilib' q tātā hnt varietatē teste Arist. et experi entia sufficit talis certitudo q nō sp scrupulos oēs abijciat: sz sufficit vt ɔtenat seu supat eos. Ad qd ēt optime fac' illud Leōis pa. dicētis. In his q dubia fuerit aut obscura. id noueri mus sequēdū: qd nec pceptis euāgelicis ɔtrariū nec decretis

Tri/plex est certitu/do.

nec decretis sanctoꝝ patrum inueniat aduersum. di. xliij. c. sicut quedam. Ista aūt certitudo moralis colligit ex vno trium modorū vz. Ex alterius auctoritate qđ ptinet ad incipiētes. qui. s. erudiunt per alios in doctrinis: ⁊ addiscūt ⁊ obediunt. Iuxta illu d Deut. xxxij. Interroga patrē tuū ⁊ annūciabit tc. Scđs modus est ex ppria eruditione qđ cōgruit pficientibus studēdo in scripturis. Iuxta illud puer. j. Stude sapiētie. Tertius modus ex circūspectione circūstantiaꝝ: ⁊ hoc quo ad perfectos.

¶ De actu intellectus. Capitulū. xi.

De actu intellectus ⁊ primo qūo cognoscit anima in corpore. Et q̄tum ad hoc ꝯsideratio erit tripartita. Primo de cognitione coꝝ que sunt infra se. Scđo de cognitione eoꝝ que sunt in ipsa aīa ⁊ de se. Tertio de cognitiōe eorū que sunt supra ipaꝫ.

¶ Anima cognoscit corpora per intellectum. §. j.

Pro cuius declaratione dicit. b. Tho. in prima parte. q. lxxxiiij. art. j. q̄ primi philosophi qui de naturis reruꝫ inq̄sierunt putauerunt nil esse in mundo nisi corpus. Et qꝛ videbant oīa corpora esse mobilia ⁊ putabant esse in ꝯtinuo fluxu. extimabant q̄ nulla certitudo de reꝝ varietate haberi possit a nobis. Quod enim est in ꝯtinuo fluxu per certitudinem apphēdi non pōt. qꝛ prius labit q̄ a mēte diiudicet. Sicut Eraclius dixit. q̄ nō erat possibile aquam fluuij currentis bis tāgere. vt recitat phs in. iiij. Metha. His aūt superueniens plato vt posset saluare certam cognitionem a nobis veritatis per intellectū posse haberi. posuit preter ista corporalia quasdam ideas subsistētes separatas a materia ⁊ a motu quas noīauit species vel ideas per quarū participationē vnūquodq̧ singulariū ⁊ sensibiliū istoꝝ dicit homo vel equus vel aliquid hmōi. Sic ergo dicebat scientias ⁊ diffinitiones. ⁊ quicq̄d ad actū intellectus ptinet. nō ad ista materialia ⁊ sensibilia referri. sed ad illa imaterialia ⁊ separata. vt sic aīa non intelligat ista corporalia. sed intelligat hoꝝ corporaliuꝫ species separatas. Qđ apparet esse falsum. qꝛ cuꝫ ille spēs separate sint imateriales ⁊ imobiles ſm ipsum excluderet a sciētijs cognitio ⁊ motus materie. qđ est ppriuꝫ sciētie nālis ⁊ demōstratio per cās mouētes ⁊ materiales. ¶ Dicēdum igit q̄ aīa per intellectū cognoscit corpora cognitione itellectuali. imateriali. vniuersali. ⁊ necessariā. Sicut enim forma sensibilis alio modo est in re que est extra aīaꝫ. ⁊ allo mōdo in sensu qui suscipit formas sensibiliū absq̧ materia. sicut colorē auri absq̧ auro. Sic intellectus species corpoꝝ que sunt materiales ⁊ mobiles recipit imaterialiter ⁊ immobiliter ſm modū suū. Nam receptū est in recipiente per modū recipientis. ¶ Qđ aūt Augu. dicit in li. soliloquioꝝ. corpora intellectu cōprehendi nō posse. intelligendū est q̄tum ad ea quibus mediātibus intellectus itelligit. nō quātuꝫ ad ea que cognoscit. Cognoscit. n. intellectus corpora. sed nō per corpora nec per similitudines corporales ⁊ materiales. sed per species imateriales ⁊ itelligibiles que per sui eēntiam esse possunt in aīa. Et vt dicit etiā Aug. viij. de ciui. dei. Non est dicēdum q̄ sicut sensus cognoscit sola corporalia. ita itellectus cognoscit sola spūalia. qꝛ sequeret q̄ deus ⁊ angeli corpora nō cognoscerēt. Huius diuersitatis ratio est. qꝛ inferior virtus nō se extēdit ad ea que sunt virtutis supioris. sed bň supior virtus ad ea que sunt inferioris virtutis excellentiori modo operat. Quāuis etiā trāsmutet forma ſnalis reruꝫ inferioꝝ. remanet tñ materia imobilis rerū. Rerum etiā mutabiliū sunt habitudines imobiles. Sicut sortes. ⁊ si nō semper sedeat. tñ imobiliter verum est q̄ qñ sedet in vno loco manet. ⁊ ppter hoc nihil prohibet de rebus mobilibus imobilē scientiā habere.

Nālia qūo cognoscūtur.

¶ Anima humana non cognoscit per essentia suā corpora. sed per itellectū suum mediātibus speciebus intelligibilibus. §. ij.

Antiqui aūt phi posuerunt aīam ipam per essentiā suā cognoscere oīa. Et qꝛ ꝯsiderabant res inferiores cognitas esse corporeas ⁊ materiales. Posuerūt etiā oportere res cognitas esse in anima cognoscēte materialiter. Et ideo vt aīe attribuerēt oīum cognitionem posuerūt eam habere nām cōem cum oībus. Et qꝛ natura principiatoꝝ ex principijs cōstituit attribuerūt anime naturam principij. Unde qui dixit principium omniuꝫ esse ignem dixit animam esse de natura ignis. Qui dixit esse aerem principiū omniū dixit animā esse aere. Empedocles qui posuit quatuor elementa pncipium omniuꝫ dixit animam ex his constitutam. Sed hec est falsa opinio ⁊ eam reprobat Aristo. in primo de anima. Quod autem ipse in tertio de anima. dicit animaꝫ quodāmodo esse omnia nō ex hoc vult dicere q̄ actu sit cōposita anima ex omnib⁹. Sed inquantū est in potentia ad omnia. per sensum ad sensibilia. ⁊ per intellectum ad intelligibilia. Solus ergo deus est qui per essentiam suaꝫ intelligit oīa. quia essentia eius immaterialiter in se oīa habet prout effectus virtute preexistūt in sua cā. Non autem anima humana vel angelus per essentiam suaꝫ cognoscit omnia. Intellectus

Aīa itelligit p intellectum ⁊ nō per suā eēntiam.

tm cognoscit perfectius q̃ sensus. q2 sensus accipit formaʒ rei cognite sine materia: sed cum materialibus 9ditionibus. Intellectus autẽ abstrahit in cognoscẽdo nõ solũ a materia. sed etiã a 9ditionibus indiuiduãtibus mãlibus.

Aia nõ hʒ spẽs nãliter idictas sʒ acq̃sitas.

¶ Anima humana non .§.iij. intelligit per spẽs nãliter indictas. q2 eas non habet. Unde phs in .iij. de aia dicit. q̃ intellectus est sicut tabula rasa in qua nihil est scriptũ. ¶ Pro cuius declaratione dicit. b. Tho. vbi. s. q̃ nos videmus q̃ homo qñq3 est cognoscẽs in potentia tm̃. tam ẽm sensuʒ q̃ ẽm intellectum. Et de tali potẽtia ad actuʒ reducit̃ vt sentiat per actiones sensibiliũ in sensu. vt intelligat per disciplinã aut inuẽtioneʒ. Unde opʒ dicere q̃ aia cognoscitiua sit in potentia tam ad sĩilitudines que sunt principia sentiendi q̃ sĩilitudines que sunt principia intelligendi. Et propter hoc Aristo. posuit q̃ intellectus quo aia intelligit non habet aliquas species naturaliter indictas. sed est in principio in potẽtia ad oẽs species huiusmodi. Sed quia id qd̃ habet actu formam interdũ nõ põt agere ẽm formam ꝑpter aliquod impedimẽtum. sicut leue non põt ferri sursum si impediatur ꝑpter hoc Plato posuit q̃ intellectus noster naturaliter est plenus oĩbus speciebus intelligibilib9. sed per vnionẽ corporis impedit̃ ne possit in actuʒ exire. sed hoc nõ videtur 9uenientẽr dictum. q2 si habet aia naturalem cognitionẽ oĩum nõ videtur esse possibile. q̃ huiusmodi noticia naturalis habeat tãtam obliuionẽ. q̃ nesciat se huiusmodi sciẽtiam habere. Nullus enim obliuiscitur ea que nãliter cognoscit. Sicut q̃ omne totũ est maius sua parte. ⁊ ꝑcipue est huiusmodi incõueniẽs. si ponat̃ naturale esse aiam vniri corpori. Apparet etiam incõueniẽs istud ex huiusmodi. q2 deficiente vno sensu deficit scientia in hoĩe eoꝝ que apphendunt̃ per illuʒ sensum. Sicut cecus natus nullaʒ habere potest noticiã de coloribus. qd̃ nõ esset si naturaliter oĩum rerum intelligibiliuʒ rõnes aia haberet. Intellectus aũt angelicus a principio sue creationis fuit repletus hmõi speciebus intelligibilibus quibus intelligit ꝑfecte. Unde in libro de causis dicit̃. Oĩs intelligentia est plena formis. s. angeli non autem hominis.

Nõ hʒ anime spẽs intelligibiles.

¶ In anima non effluũt .§.iiij. species intelligibiliũ ab aliq̃b9 formis separatis. vt dixerũt qdaʒ. s. Plato ⁊ Auicẽna. Sed alio ⁊ alio modo. Nam vt ponit. b. Tho. in. j. parte. q. lxxxiiij. art. iiij. Plato dixit formas rerum sensibiliuʒ per se sine materia subsistẽtes. sicut formam hoĩs quã noĩabat per se hoĩem. ⁊ formã equi seu ideam quã per se nominabat equum. ⁊ sic de alijs. Has igit̃ formas separatas dicebat pticipari ab aĩa nostra ad cognoscẽdum ⁊ a materia corporali ad essenduʒ. Et ita itellectus noster per hoc q̃ participat ideã lapidis intelligit lapidem. Participatio autẽ idee est per aliquam sĩilitudinem ipsius idee in participãte ipsam per modum quo ad exẽplato participatur exẽplar. Et sic ponebat spẽs intelligibiles intellectus nostri esse similitudines quasdã idearum ab eis effluẽtes. Sed Aristo. ꝓbat esse 9tra rõnem rerum sensibiliũ q̃ earũ forme subsistãt absq3 materia. ¶ Auicẽna aũt remota hac positione Platonis posuit omniũ rerum sensibiliũ species intelligibiles. nõ quidem per se subsistere absq3 materia. sed preexistere imaterialiter in intellectibus separatis. a quoꝝ deriuant̃ huiusmodi species in sequẽtẽ. ⁊ sic de alijs vsq3 ad vltimum intellectum agẽtem a quo vt ipse dicit effluunt species intelligibiles in aĩas nostras ⁊ forme sensibiles in mãm corporalem. Sed scdm̃ hanc positioneʒ sufficiens ratio non posset assignari: quare aĩa nostra corpori vniretur. Non enim põt dici q̃ vnitur aĩa propter corpus. quia nec forma est ꝑpter materiam. nec motor propter mobile. sed potius econuerso. Maxime aũt est corpus necessariũ anime intellectiue ad operationeʒ eius ꝑpriam: que est intelligere. q2 ẽm esse suũ a corpore nõ dependet. si autem species intelligibilis esset apta nata recipe naturaliter per influẽtiam aliquoꝝ separatoꝝ principioꝝ tantum ⁊ nõ accipet eas a sensibus. nõ indigeret corpore ad intelligendũ. Unde frustra corpori vniretur. Si aũt dicatur q̃ aĩa indiget sensibus. ad intelligẽdum qbus quodãmodo excitetur ad 9siderãdum ea quoꝝ species intelligibiles accipit a substantijs separatis. hoc nõ videt̃ sufficere. q2 huiusmodi exercitatio nõ videtur necessaria. nisi ad excitãdam aiaʒ quasi 9sopitam ⁊ obliuiosam ẽm platonicos. Et sic sensus nõ ꝓficerent aĩe intellectiue. nisi ad tollẽdum impedimentũ qd̃ 9uenit aĩe ex corporis vnione. remanet ergo querẽduʒ que sit cã vnionis anime ad corpus. patet etiam falsitas huius ex hoc. q̃ qui deficit vno sensu. caret scientia sensibiliũ illius sensus. qd̃ non esset si ex intellectibus separatis effluerent solũ species intelligibiles in aĩam. Et q2 omne qd̃ per participationem est tale reducitur in aliquod ꝓncipium qd̃ per essentiam est tale. vt ignita reducantur sicut in causam in ignem. Ideo species intelligibiles quas participat intellectus noster reducuntur sicut in causam primam in aliquod principiũ. quod per essentiã est intellectuale. s. deum. ⁊ ab illo principio procedũt mediantibus formis sensibiliũ rerum ⁊ mãliũ

s' qbus scietiā colligimus, vt dicit Dionysius.

¶ Anima intellectiua co- .§.v.

Quid e cognosci i ora tionibus eternis.

gnoscit res materiales in rationibus eternis. ¶ Pro cuius declaratione dicit be. Tho. vbi supra. art. v. q̄ philosophi siqua dixerunt vera et fidei nostre accōmodata, tanq̄ ab iniustis possessoribus in vsum nostrum vēdicata sunt. Simulata vo et superstitiosa eorum cultari debent. Augu. ergo qui imbutus fuit doctrinis platonicorū, siqua inuenit fidei accōmodata in eorum dictis assumpsit. fidei autem nostre aduersa in melius cōmutauit. Quia igit Plato posuit formas rerum per se subsistere a materias separatas quas ideas vocabat per quarum participationem dicebat intellectū nostrum intelligere. hoc autem alienum est a fide nostra. Ideo August. in lib. lxxxiij. questionum loco harum idearum quas Plato ponebat posuit rationes omniū creaturarum esse in mente diuina scdm quas omnia formant. Et sm quas etiā anima nostra omnia cognoscit. ¶ Sed sciendum q̄ aliquid in aliquo cognosci dicitur dupliciter. Uno modo sicut in obiecto vel subiecto cognito. sicut aliquis videt in speculo omnia que in speculo representantur. Et hoc modo anima nostra in statu vite presentis non videt omnia in rationib' eternis. Sed in eis omnia cognoscunt beati qui deum vident et omnia in eo. Alio modo dicitur cogn sci aliquid in aliquo sicut in cognitionis principio. Sicut si dicamus q̄ in sole videntur omnia que videntur per solem. et sic necesse est dicere q̄ anima nostra in rationibus eternis omnia cognoscit per participationem earum. Ipsum enim lumen intellectuale. qd est in nobis non est aliud nisi quedam participata similitudo luminis increati in quo continentur rationes eterne. Unde in psal. dicitur, Multi dicunt quis ostendit nobis bona.

Aliqd dicit in alio cognosci dupr.

Ps.4.

Cui questioni respondens psalmista ait. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. quasi diceret. per sigillationem ipam diuini luminis omnia nobis demōstrantur. quia tamen preter lumē intellectuale in nobis exiguntur species intelligibiles accepte a rebus sensibilibus. vt de eis scientiam habeamus. Ideo non p solaꝫ participationē rationū eternarum de rebus materialibus noticiam habemus. sicut platonici posuerunt. q̄ per solā participationem idearum scientiaꝫ haberemus.

¶ Intellectiua cognitio .§.vj.

accipitur a rebus sensibilibus. nō tn totaliter et pfecte. sed quedaꝫ est media cause cognitionis. sm illud phi in .j. meth. Ois nostra cognitio ortum habet a sensu. ¶ Pro cuius declaratione dicit be. Tho. vbi. s. arti. vi. q̄ circa hec fuit triplex opinio phoꝝ. Democritus dixit q̄ nulla alia est cā nostre cognitionis nisi cuꝫ ab his corporibus que cogitamus veniunt atq3 subintrāt imaginationes in aias nras. Et sic posuit iste cognitionem nram fieri per idola et defluxiones. Ut Arist. dicit de eo in libro de somno et vig. Et hmōi positionis ratio fuit. qr ipsi et antiq ponebāt intellectum differre a sensu. Plato vo posuit intellectū esse virtuteꝫ imaterialem organo corporeo nō vtētem. et intellectualem cognitioēꝫ a sensibili non pcedere. sed per participationem ideaꝝ. vt dictum est supra. nec etiam sensibilē cognitionem a sensibilibus pcedere. sed q̄ solum sensibilia excitāt aiam ad sentiēdum. sicut etiam ad intelligendum. Arist. aūt media via pcessit. posuit qdeꝫ cum Platone differre itellectū a sensu. Et cū democrito q̄ opationes sensitiue partis causent per impssionem sensibiliū in sensu. sed nō tn per modum defluxionis. vt Democritus posuit. sed per quādam opationem. Intellectū vo posuit habere opationem absq3 coicatione corporis. nihil aūt corporeum imprimere pōt in rem incorpoream. Et ideo ad causandum intellectualē opationem. nō sufficit impressio sensibilium corpoꝝ. sed reqritur aliqd nobilius. eo q̄ agens est nobilius patiēte. Id auteꝫ supius et nobilius est sm Aristo. intellectus agēs de quo supra. Hic facit fantasmata accepta a sensibus intelligibilia in actu per modum abstractionis cuiusdaꝫ. Scdm hoc ergo intellectualis cognitio a sensibilibus cātur ex parte fantasmatū. sed quia fantasmata nō sufficiunt immutare intellectum possibileꝫ oportet q̄ fiant intelligibilia in actu per intellectum agentem. Et ideo non potest dici q̄ cognitio sensibilis totalis et perfecta causa sit cognitionis intellectualis.

¶ Intellectus huma- .§.vij.

nus non pōt actu intelligere per species intelligibiles quas penes se habet nisi puertendo se ad fantasmata in vita presenti. Unde phūs in lib. de anima dicit. q̄ nihil itelligit anima sine fantasmate. Et contrarium dicit beatus Tho. vbi supra. arti. vij. esse impossibile qd sm ipsuꝫ apparet duobus indicijs. ¶ Pmo quidē q̄a cum intellectus sit quedam vis non vtens organo corporali nullo modo impediret a suo actu per lesionem alicuius organi corporalis si non regreret ad actum eius actus alicuius potētie vtētis organo corporali. vt sensus. imaginatio et alie vires pertinentes ad partē sensitiuam. Unde manifestū est q̄ ad hoc q̄ itellectus actu intelligat. nō solū accipiēdo sciētiaꝫ

Ad intellectiones requirit puersio intellectus ad fantasmata.

de novo. sed etiam utendo scientia iam acquisita requiritur actus imaginationis ⁊ ceterarum virtutum. Videmus eni q impedito actu virtutis memoratiue. vt accidit in litargicis. per lesionem organi corporalis impeditur homo ab intelligendo in actu. etiam ea quorum iam scientiam habuit. ¶ Secundo quia hoc quilibet in seipso experiri potest q quando aliquis conatur aliquid intelligere format sibi aliqua fantasmata per modum exemplorum. in quibus quasi inspiciat quod itelligere studet. Et inde est q quando volumus aliquem facere intelligere aliquid. proponimus ei aliqua exempla ex quib' sibi fantasmata formare possit ad intelligendum. Huius autem ratio est. quia potentia cognoscitiua proportionatur cognoscibili. Unde intellectus angeli qui est totaliter a materia separatus. obiectum proprium est substantia intelligibilis a corpore separata ⁊ per huiusmodi intelligibile materialia cognoscit. Intellectus vero humani qui est coniunctus corpori est obiectum propriuz quiditas seu natura in corporali existẽs materia. ⁊ huiusmodi naturas visibilium rerum cognoscit. ⁊ etiam ad aliqualem noticiam inuisibilium ascendit. De ratione autem huius nature est q in aliquo indiuiduo existat quod non est absq corporali materia. Sicut de ratione eq nature est q sit in hoc equo. ⁊ sic de alijs. Unde natura lapidis vł cuiuslibz rei i materia corporali existentis. non potest complete ⁊ vere cognosci nisi ſm q cognoscitur vt in particulari existens. Particulare autem apprehendimus per sensum ⁊ imaginationem. Et ideo necesse est ad hoc q intellectus intelligat suum obiectum proprium q conuertat se ad fantasmata. vt speculetur naturam vniuersalem in particulari existentem. Nec sufficit conseruatio specierum intelligibilium in intellectu possibili ad hoc q actu intelligat. sed oportet q eis vtatur ſm q conuenit rebus quarum species sunt nature in particularibus existentes. In corporea autem quorum non sunt fantasmata cognoscuntur a nobis per comparationem ad corporalia sensibilia quorum sunt fantasmata. Deum autem vt dicit Dionysius cognoscimus vt per causam. per excessum. ⁊ per remotionem. Alias etiam substantias incorporeas in statu vite presentis cognoscere non possumus nisi per remotionem vel aliquaz cõparationem ad corporalia. Et ideo cuz de huiusmodi. aliquid intelligimus. necesse habemus conuerti ad fantasmata corporuz. sed ipsorum non sunt fantasmata.

¶ Iudicium intellectus .§. viij.

impedit per ligamentũ sensus. Unũ Augu. dicit. q in dormiendo ea que cõtra licitos mores cõtingunt nõ imputant ad peccatũ qđ nõ eẽt si hõ haberet liberũ vsum rõnis ⁊ intellect' qđ ẽt sic declarat. b. Tho. vbi supra. arti. viij. propriũ obiectũ intellectui nr̃o proportionatũ est nã rei sensibilis: perfectũ aũt iudiciũ de re dari nõ põt: nisi oĩa que ad rẽ pertinẽt cognoscant. Unũ impossibile est q sit in nobis perfectũ iudiciũ intellectus cũ ligamento sensus p quẽ reꝝ species cognoscimus. ¶ Sed sciẽduz q sensus ligat in dormientibus propter euaporationes quasdã ⁊ fumositates resolutas: vt dicit in lib. de som. ⁊ vigilia: ⁊ ideo ſm dispositionẽ hmõi euaporationũ cõtingit eẽ ligamẽtũ sensus maius ⁊ minus. Quando enim multus fuerit motus ligat nõ solũ sensus: sed etiã imaginatio vt nulla appareant fantasmata. sicut precipue accidit cũ aliquis incipit dormire post multũ cibũ ⁊ potũ. Si vero motus vaporũ fuerit aliquantulũ remissior apparẽt fantasmata sed distorta ⁊ inordinata vt accidit in febricitantibus: si vero adhuc motuſ magis sedet. apparent fantasmata sed magis ordinata sicut maxime solet accidere in dormitiõis fine. ⁊ in his qui sunt sobrij ⁊ qui habent fortẽ imaginationẽ. si aũt modicus fuerit motus nõ solũ imaginatio remanet libera. sed etiam ipse sensus cõmunis soluit ex parte ita vt homo in dormiendo interdũ iudicet somnia eẽ q videt quasi diiudicãs inter res ⁊ rerũ similitudines sed tñ ex aliqua parte remanet sensus ligatus: ⁊ ideo semper licet aliquas similitudines discernat a rebus in aliquibus tñ decipit. sic igitur per modũ quo in dormiendo soluit sensus ⁊ imaginatio. sic etiã liberat iudiciũ intellectus non tamen ex toto. Unde illi dormiẽdo sillogizant cum excitantur semper recognoscunt se in aliquo defecisse.

Iudicium intellectus impedit.

Somnus ligat sensus.

¶ De modo ⁊ ordine .§. ix.

intelligendi. Et primo q intellectus noster intelligat abstrahendo a fantasmatib' ⁊ quomodo. ¶ Pro cuius declaratione dicit Tho. in i. parte. q. lxxxv. arti. i. q itellectus medio mõ se hz inter sensum nostrũ ⁊ intellectũ angelicũ. Nõ. n. intellect' est act' alicui' organi corporalis sicut est sensus: ⁊ ideo ꝓpriũ ipsius sensus est cognoscere formã in mã corporali indiuidualiter existẽtẽ sicut colorẽ in ista vel in alia re particulari. Nec ẽt ipse intellectus noster est actus alicui materie corporali nõ coniunct'. sicut ẽ intellect' angelicus. ⁊ iõ angeli ei intellect' obiectũ est forma sine mã subsistẽs quãuis. n. ẽt mãlia cognoscat: nõ tñ ea nisi in immaterialib' intuet. s. vel in seipsis vł in deo.

Quod intellect' abstrahit speciem a fantasmate.

Sed cū intellectus noster sit virtus aīe que ē
forma corporis: iō ꝓpriū eius est cognoscere
formā in materia corporali īdiuidualiter exi
stentē, non tñ prout sunt in tali materia. Co
gnoscere aūt id qḋ ī materia indiuiduali ē,
nō ꝓut est in tali materia est abstrahere formā
a materia īdiuiduali: quā repńtant fantasma
ta. Et iō necessariū est dicere ꝙ ītellectus no
ster intelligit īmaterialia abstrahendo a fan
tasmatibus. Et per materialia cōsiderata de
uenit ēt in cognitionē aliqualē īmaterialiū: si
cut econuerso angeli materialia cognoscunt

Intellectus abstrahit duobus modis

per īmaterialia. ¶ Ad declarādū vero modū
huius abstractiōis sciendū ƀz tho. vbi. ŝ. ꝙ du
pliciter contingit intellectū abstrahere. Uno
mō per modū cōpositionis ⁊ diuisionis. sicut
cū intelligimus aliqd nō eē in alio vel eē se
paratū ab eo. Alio mō per modū simplicis ⁊
absolute cōsiderationis. sicut cū intelligimꝰ
vnū nihil cōsiderando de alio. Abstrahere er
go per intellectū ꝺm primū modū abstrahen
di ea que ꝺm rē nō sunt abstracta nō est absq̄
falsitate. Sed abstrahere ꝑ intellectū. scḋo
mō que ꝺm rē nō sunt abstracta, nō est cū fal
sitate sicut videmus in sensibus. Si. n. intelli
gimus vel dicimus colorē non eē in colorato
corpore vel eē separatū ab eo est falsitas ī opi
niōe ⁊ in locutione. Sed si consideremus co
lorē ⁊ ꝓprietatē eius nihil cōsiderādo de po
mo colorato. erit absq̄ falsitate opiniōis. Po
mū. n. nō est de rōne coloris. ⁊ nihil ꝓhibet ī
telligi colorē nihil intellecto de pomo. Simi
liter ea que ptinēt ad rōnē speciei cuiuscūq̄
rei materialis. puta lapidis aut hōis ⁊ alia hu
iusmodi pñt cōsiderari sine principijs indiui
dualibus que nō sunt de rōne speciei. Et ħ est
abstrahere vniuersale a pticulari, vel speciē
intelligibilē a fantasmatibus cōsiderare. s. na
turā speciei sine indiuidualiū cōsideratiōe pn
cipioꝝ que per fantasmata representant. Si
ergo obijciatur ꝙ intellectus est falsus intel
ligēdo rē aliter ꝙ̄ ē. Rñdet ꝙ veꝝ est si aliter
referat ad rē intellectā. Tūc. n. intellectus ē
falsus qñ intelligit rē aliter ꝙ̄ sit. Sicut si ab
straheret spēm lapidis a materia vt intellige
ret eā nō eē ī materia. Sed si aliter referat ex
parte intelligētis ē intellectus absq̄ falsitate
est enim hoc absq̄ falsitate vt sit alius modus
intelligendi ꝙ̄ modus rei in existendo: quia
intellectum est in intelligente īmaterialiter
per modum intellectus. non autem materia
liter per modum rei materialis.

A qua materia fit abstractio

¶ Fit autem hec abstractio .§.x.

a materia indiuiduali non a materia cōmu
ni. Est enim materia cōmunis ⁊ signata seu
indiuidualis. Cōis vt caro ⁊ ossa. Indiuidua
lis vt hec caro hec ossa. Intellectꝰ aūt hic ab
strahit a mā indiuiduali ad intelligēdū spēm
rei sensibilis. ꝙ nō abstrahit a mā cōi. s. cōside
rādo hoiem cum carnibus ⁊ ossibus in cōmu
ni: sed non his carnibus ⁊ ossibus. Et qꝛ fan
tasmata cum sint pticulariuꝫ nō pñt imprimere
suā virtutē ītellectui possibili. Ideo virtute in
tellectꝰ agētis resultat quedā siltudo ab intel
lectu possibili ex ꝯuersione ītellectus agentis
supra fantasmata. que qdē est repñtatiua coꝝ
quoꝝ sunt fantasmata solū ꝙ̄tuꝫ ad nām spēi.
⁊ per hūc modum di abstrahi spēs intelligibi
les a fantasmatibꝰ. Nō ꝙ eadē numero forma
que pꝰs fuit in fantasmatibꝰ postea sit in intel
lectu possibili ad modū quo vnū corpus acci
pit ab vno loco ⁊ trāsfert ad aliud. Illuminā
tur aūt fantasmata ab ītellectu agente. ⁊ iterū
ab eis per virtutē ītellectus agētis spēs intelli
gibiles abstrahunt. Abstrahit. n. intellectus
agens spēs ītelligibiles a fantasmatibꝰ inquā
tū per virtutē intellectus agētis accipe possi
mus in nr̃a ꝯsideratione nās specieꝝ sine cōdi
tionibꝰ indiuiduātibus. quarū siltudinibꝰ in
tellectꝰ possibilis format. ¶ Quāuis aūt ītelle
ctus abstrahat spēs a fantasmatibus inquātū
ꝯsiderat natura reꝝ indiuidualiū. tñ ītelligit
eas in fantasmatibus. qꝛ nō pōt ītelligere etiā
ea quoꝝ spēs abstrahit nisi ꝯuertēdo se ad fan
tasmata. ¶ Spēs a fantasmatibus abstracta
non se hꝫ ad intellectū sicut illud qḋ pmo in

Spēs intelligibilis est id quo intelligitur.

telligit. sed sicut illud quo mediāte aliqd in
telligit. Nam si ipe spēs ītelligibiles essent il
lud qḋ intelligit circa aliquā rem. qḋ qdaꝫ di
xerūt. sequeret hoc. ꝙ sciētie oēs essent de re
bus que sunt extra aīam. sed solū de spēbus in
telligibilibus que sunt in aīa. Qḋ oīno est fal
sum. Nā sunt de rebus que sunt extra aīam. ⁊
ea intelligimus de qbus sunt sciētie. Se hꝫ er
go spēs intelligibilis ad ītellectum nr̃m sicut
id quo intelligit nō sicut illud qḋ pncipaliter
intelligit. sicut siltudo rei visibilis qua infor
matur oculus cum videt se hꝫ ad visum. vt id
quo videt, nō sicut id qḋ videt. Nam id qḋ vi
det est extra oculū. s. res colorata. Sed qꝛ ītel
lectus supra seipm reflectit. ꝺm eādē reflexio
nē intelligit suū intelligē ⁊ spēm per quā intel
ligit. Et sic species intellecta est secūdario id
quod ītelligitur. Primo est res cuius species
intelligibilis est similitudo id quod intelligi
tur. Et hoc etiam patet ex antiquorum opini
one qui ponebant simile per simile cognosci.
Ponebant enim ꝙ anima per terram que est
in ipsa terra cognoscit que est extra ipsaꝫ. ⁊ sic
de alijs. Si ergo accipiamus speciē terre lo
co terre ꝺm doctrinam Aristotel. qui dicit ꝙ

lapis non est in anima. sed species lapidis se-
queretur q anima species intelligibiles intel
ligit que sunt extra ipsam. Et sic in parte sensi-
tiua reperitur duplex operatio. Una sm solaz
imutationez. et sic perficit operatio sensus. per
hoc q imutat a sensibili. Alia operatio est for
matio sm q vis imaginatiua format sibi ali-
quod idolu rei absentis. vel etiam nunq vise.
Ita accidit in intellectu. sed in eo vtraq ope
ratio ꝯiungitur. Nam pmo ꝯsideratur passio
intellectus possibilis. sm q informatur speciei
intelligibili. qua qdem informatus format si
bi secudo vel diffinitionem vel diuisionez aut
copositione que per vocem significant. Cum ergo
phs dicit primo perihermenias. q voces sunt
note earum que sunt in aia passionum. intelli-
gitur q signant ea que intellectus sibi format
ad iudicandum de rebus exterioribus. non
autem species intelligibiles.

Cognitio vliu seqt cognitiones pticulariu

¶ Cognitio singularium .§.xi.
est prior quo ad nos q cognitio vniuersaliuz.
et ratio est. qr cognitio intellectiua que est vni
uersalium aliquo modo habet pmordiu a sen
sitiua. et qr sensus est singularium intellectus
vniuersaliu. ideo quo ad nos oportet q prior sit
cognitio singulariuz q vniuersaliu. Sed sm
se et simplex cognitio vniuersalium est prior co
gnitione singulariuz. et cognitio magis comu
nis minus comuni. Ratio est. qr intellectus
noster cum pcedat de potetia in actu. et omne
qd pcedit de potetia in actu pus peruenit ad
actum incopletu qui est medius inter poten-
tiam et actu q ad actum perfectu. Actus aut
pfectus ad quem peruenit intellectus est scietia
copleta per quam res distincte et determinate
cognoscunt. Actus impfectus est scientia in-
copleta per qua res sciuntur sub quadam ꝯfu
sione. Dicit aut phus. i. phisi. q sunt nobis pri
mum manifesta et certa confusa. magis poste-
rius aut cognoscimus distinguedo magis di
stincte pncipia et elementa. prius enim occur-
rit in intellectu nostro cognoscere animal q
cognoscere hoiem. Et idem est de cognitione
sensitiua sm locum et tepus. Nam pus cogno
scit a remotis aliqd esse animal q esse homo.
et prius esse homo q sortes. sm tepus. qr puer
pus distinguit hoiem a non hoie q hunc hoiez
ab alio distinguat. b. Tho. vbi. s. art. iij.

Nuo at multa possunt simul itelligi.

¶ Intellectus noster pot .§.xij.
multa simul intelligere per modum vnius. no
autem multa per modum multor. dico autez
per modum vnius vel multor. per vnam. s. vel
plures species intelligibiles. Ratio est. qr mo
dus cuiuslibet actionis consequitur suaz for
mam que est actionis principiuz. Quecunq er
go intellectus potest intelligere sub vna specie
potest simul intelligere. et inde est q deus oia
simul videt per vnum qd est essentia sua. Que
cunq vo q intellectus per diuersas species in-
telligit non simul intelligit. Huius ratio est.
qr impossibile est idem subiectu perfici pluri-
bus formis vnius generis et diuersaru specie-
rum. Sicut impossibile est q idem corpus sm
idez colorem diuersis coloribus simul vel figu
retur diuersis figuris. Omnes autem species
intelligibiles sunt vnius generis. qr sunt perfe
ctiones vnius potetie intellectiue. lz res qua
rum sunt species sint diuersor generum. Im
possibile est ergo q idem intellectus perficia-
tur diuersis speciebus intelligibilibus ad in-
telligendum diuersa in actu.

Intellectus intelligit coponedo et diuidedo.

¶ Intelligit autem in- .§.xiij.
tellectus noster coponendo et diuidendo sm
Thoma. vbi supra. articu. v. Cum enim intel
lectus humanus exeat de potentia in actum
similitudinem quandaz habet cum rebus ge
neralibus que no statim suam perfectione ha
bent sed successiue eam acqrunt. Et similiter
intellectus humanus no statim in propria ap
prehensione capit perfectaz cognitionem rei.
Sed primo apprehedit aliqd de ipsa re. s. quid
ditatem rei. que est pprium et primuz obiectu
intellectus. deinde intelligit accidetia et pro-
prietates et habitudines circustantes rei essen
tiam. Et sm hoc necesse habet apprehensum
vnuz alij componere et diuidere. et ex vna co
positioe et diuisione ad aliam procedere quod
est ratiocinari. Intellectus autem diuinus et
angelicus se habent sicut res incorruptibiles
que statim a principio habent totam suaz per
fectionem. Unde intellectus diuinus et ange
licus statim perfecte cognitionem totam rei
habent in cognoscendo quidditate rei. cogno
scit de re quicquid nos coponendo et diuiden
do et ratiocinando possumus intelligere absq
hoc quod coponat diuidat vel ratiocinetur.

Nu intellect' pot decipi et qn non

¶ Intellectus noster circa proprium obiectu
eius. s. quidditatem rei. per se loquendo no po
test esse falsus. sed circa ea que circustant essen
tiam rei sm. b. Tho. vbi supra. arti. vi. Unde
philosophus in. iij. de anima. quantum ad hoc
assimilat intellectum sensui. Sensus eniz cir
ca proprium obiectum non decipitur. sicut vi
sus circa colorem nisi forte per accides ex im
pedimento circa organum contingete. Sicut
gustus febricitantium dulcia iudicat amara
propter hoc q lingua malis humoribus est re
pleta. Circa sensibilia vo comunia decipitur
sensus. sicut in magnitudine et figura iudican

do vt cum iudicat quis solem esse pedalē qui tamē maior est terra. Et multo magis decipitur circa sensibilia per accidens. vt cum iudicat fel esse mel ppter coloris similitudinem. et huius ratio est inccidenti. qz ad propriū obiectum vnaqueqz potentia per se ordinatur fm q ipa. que aūt sunt huiusmodi semp eodē modo se habēt. Unde manente potentia non deficit eius iudicium circa proprium obiectum. Obiectum autem intellectus propriū est quidditas rei. Unde circa quidditatem rei nō fallitur. Sed circa ea que circūstant quidditatē rei falli potest dum vnum ordinat ad aliud. Uel cōponendo vel diuidendo vel ratiocinādo. Et propter hoc circa illas propositiones intellectus errare non potest. que statim cognoscuntur cognita terminorum quidditate. sicut accidit circa prima principia. Circa cōclusiones tamen per accidens ptingit intellectum decipi. Circa vo quidditatem in rebus compositis cōtingit intellectum decipi. non ex parte organi. quia intellectus non est vtens organo corporali. sed ex parte cōpositionis interuenientis circa diffinitionē. dum scilz diffinitio vnius rei est falsa de alia: sicut diffinitio circuli de triangulo vel dum aliqua diffinitio est falsa implicans cōpositionem incōpossibilium. vt si accipiatur hoc ex diffinitio alicuius animalis irrationalis. rationale animatum. Unde in rebus simplicibus in quarum diffinitionibus cōpositio interuenire nō potest. nō potest decipi intellectus. sed deficimus in attingendo. vt dicit philosophus. ix. Methaphisi. Error autem in peccantibus cōtingit ex applicatione rationis ad particulare.

Aliqd melius vel magis itelligi. fit dupl'r.

¶ Cum queritur vtrū .§. xiiij.

vnam et eādem rem vnus alio melius intelligere possit. Respondet. b. Tho. vbi. s. art. vij. q intelligi aliquid melius vel magis ab vno q altero potest intelligi dupliciter. Uno modo q magis vel melius determinet actum intelligendi ex parte rei intellecte. et sic non potest vnus eādem rem magis intelligere q alius. qz si intelligeret illam rem aliter q sit. vel melius vel peius falleretur et non intelligeret. Alio modo pōt intelligi vt determinet actum intelligendi ex parte intellectus. Et sic vnus potest magis vel melius intelligere vnam rem q alius. quia melioris est virtutis in intelligendo. Sicut etiam melius videt aliqd vnus q alius inquantum virtus perfectior videndi est in vno q in alio. sic etiam inuenitur per experiētiam vnus alio pfundius intelligere. Sicut pfundius intelligit qui aliquam pclusionē pōt reducere in prima pncipia et causas pmas q qui potest reducere solum in causas proximas. Contingit autē hoc q. s. vnus intelligat melius altero duplici ex causa. Primo ex parte dispositionis corporis. qz quāto est corpus melius dispositū. tanto meliorem sortit animam qua mediante melius intelligit. Scdo contingit hoc ex parte inferiorum virtutum quibus intellectus indiget ad sui opationem. Illi enim in qbus virtus imaginatiua. cogitatiua. et memoratiua. sunt melius disposita. sunt melius dispositi ad intelligendum.

¶ Si queritur vtrum pri- .§. xv.

Indiuisibile dicitur tripl'r.

mus intelligat diuisibile q indiuisibile. Respōdet. b. Tho. vbi. s. art. viij. q indiuisibile aliqd dicitur tripliciter. vt dicitur iii. de ania. Uno modo sicut continuum indiuisibile. qz est indiuisum actu. licet sit diuisibile potentia. Et huiusmodi indiuisibile prius est intellectū a nobis q eius diuisio que est per partes. quia cognitio cōfusa prior est q distincta. vt dictū est. s. Secūdo modo dicitur indiuisibile fm speciem. sicut ratio hominis est quoddā indiuisibile. Et hoc modo est etiam prius indiuisibile intellectum q diuisio eius per partes rationis vt dictū est. s. Et iterum prius q intellectus cōponat et diuidat affirmando vel negando. Et huius ratio est. quia huiusmodi indiuisibile duplex intellectus fm se intelligit sicut proprium obiectum. Tertio modo indiuisibile dicitur vt punctus et vnitas que nec actu nec potentia diuiduntur. Et huiusmodi indiuisibile per posterius cognoscitur. Nam cognoscitur per priuationem diuisibilis. Unde punctum priuatiue diffinitur. Punctum est cuius pars non est. Et similiter ratio vnius est q sit indiuisibile. vt dicitur. x. Methaphisice. Et ratio huius est. quia huiusmodi diuisibile habet quandam oppositiones ad rem corporalem cuius quidditatem primo et per se intellectus accipit.

¶ Quod intellectus no- .§. xvi.

Singulare mā le directe nō intelligitur.

ster intelligit corporalia que sunt infra se prout sunt abstracta a materia. idest vniuersalia et necessaria. Indirecte autem intelligit etiam singularia cōtingentia et futura. ¶ Quantum ad primum sciēdum fm. b. Tho. vbi supra. q. lxxxvi. art. i. q singulare in rebus materialib9 primo et directe intelligere non potest. Cuius ratio est. qz principium singularitatis in rebus materialibus est materie indiuidualis. intellectus autem noster vt dictū est intelligit abstrahēdo speciem intelligibilem ab hmōi materia. Qd aūt a materia indiuiduali abstrahit est vniuersale. Unde itellectus noster directe

Indirecte intellectus intelligit singulare.

non est cognoscitiuus nisi vniuersaliū. Indi-
recte aūt ꝛ quasi per quandā reflectionē pōt
intelligere singulare. qꝛ sicut dictū est. ēt postꝙ
spēs intelligibiles abstraxerit. non pōt ſm
eas actu intelligere nisi cōuertendo se ad fan
tasmata. in quibꝰ species itelligibiles intelli-
git vt dꝛ tertio de aīa. Indirecte igiꝰ itelligit
singularia quoꝝ sunt fantasmata. Et hoc mō
format hāc ꝑpositionē. Sortes est hō. Quod
enī pōt virtus inferior vt sensus apprehēdere
singulare pōt ꝛ superior vt intellectꝰ ꝛ eminē-
tiori mō. Sꝫ ꝛ vniuersalis rō intellectꝰ practi
ci in electiōe nō mouet ad appetendū nisi me
diante particulari apprehēsione partis sensi-
tiue. ¶ Cōtingentia aūt dupliciter pñt consi

Contingētia dupliciter pñt considerari

derari. Uno mō inquantū cōtingentia. Et ſꝫ
hoc a sensu directe cognoscunꝰ. ab intellectu
aūt indirecte. Est. n. vnūquodqꝫ cōtingēs ex
parte materie qꝛ cōtingens ē qꝺ pōt esse ꝛ nō
esse. Potētia aūt pertinet ad materiā. Mate-
ria aūt est indiuidua. ōis principiū: ꝛ iō hīcvt
singularia indirecte intelligunꝰ. Alio mō pos
sunt cōsiderari ſm ꝙ in eis aliqd necessitatis
reperiꝰ. Nihil. n. est adeo cōtingens qn in se
aliquā necessitātē habeat. Sicut hoc ipsum
qꝺ est sortē currere in se quidē contingēs ē ha
bitudo aūt cursus ad motū ē necessaria. Ne-
cesse est. n. sortē moueri cū currit. Et ſm hoc
cognoscunꝰ directe ab intellectu videlicet rō
nes vniuersales ꝛ necessarie cōtingentiū. Uñ
si attendantur rōnes vniuersales scibiliū. om
nes scientie sunt de necessariis. Si attendan
tur res ipse. sic quedā scientia est de necessari
is: quedam de contingentibus.

¶ De cognitione futuro- .§. xvij.

rum eodē mō considerandū est: sicut ꝛ de co-
gnitiōe contingētiuꝫ. Nā ipsa futura sub tpe
cadūt sunt singularia. que intellectꝰ humanꝰ
nō cognoscet nisi per reflexionē vt dictuꝫ est.
Rōnes autē futuroꝝ pñt vniuersales esse in
intellectu perceptibiles: ꝛ de eis pñt esse scien
tie. ¶ Sciendū tñ ꝙ futura dupliciter cogno-

Futura dupliciter cognosci pñt

sci pñt. Uno mō in seipsis. Et sic cognosci nō
pñt nisi a deo cui futura sunt presentia. inquā
tum. s. eius intuitꝰ eternus fertur simul supra
totū tpis cursuꝫ. Alio mō cognosci pñt futu-
ra i suis causis: ꝛ sic ēt a nobis pñt cognosci. ꝛ
si ita sint in suis causis vt ex eis de necessitate
ꝑueniāt cognoscunꝰ ꝑ certitudinē scientie si
cut eclipsis ab astrologo. Si aūt ita sint i cau
sis suis vt ꝑueniāt ex eis vt in pluribus sic co
gnosci pñt ꝑ cōiecturā vel magis vel minus
certā. scōm ꝙ cā est magis vel minus inclina
ta ad effectus hmōi: ꝙ āt aliqñ aīa cognoscat
futura. hoc nō est ſm naturā aīe. ēt cū alienaꝰ
a sensibus. sed magis per impressionem causa
rum aliquarum superiorum vl̄ virtute dei mi
nisterio angelorum. sicut in prophetis. vel vir
tute demonum sicut in diuinis ꝛ maleficiis. vl̄
etiam aliquando per impressionem corporuꝫ
celestium. Ex impressione enim corporum ce
lestium immutatur aliquando fantasia. vt fi-
ant aliqua signa imaginatiua futurorum euē
tuum. ad que se extendit virtus corporum ce-
lestium. ꝛ hec magis percipiuntur a dormien
tibus ꝙ̄ a vigilantibus. Infinita autem neqꝫ
in actu neqꝫ in habitu intellectus cognoscere
potest. quia in rebus materialibus quarū qd-
ditas est obiectum proprium intellectus no-
stri. non inuenitur infinitū. vt dicitur in. i. phi
sicorum. Sed in potentia tantum. quia nunꝙ̄
potest tot cognoscere quin adhuc plura possit
ignoscere. Infinitus autem dicitur deus si-
cut forma que non est determinata per mate-
riam. ꝛ in statu vie a nobis cognosci nō potest
propter defectum intellectus nostri qui non
intelligit nisi materialia. Sꝫ in alia vita i glo
ria cognoscetur perfecte.

¶ Anima intellectiua .§. xviii.

intelligit se ꝛ ea que in ea sunt vel ab ea proce
dunt vt habitus. actus. intellectus ꝛ volunta
tis. Et quantum ad primum. Anima non co-
gnoscit seipsam per essentiam suam sed ꝑ spe-
cies intelligibiles sicut ꝛ alia. ¶ Pro cuius de

Qualiter aīa intelligit seipsam.

claratione dicit. b. Tho. in. i. parte. q. lxxxvij.
arti. i. ꝙ vnūquodqꝫ cognoscibile est ſm ꝙ est
in actu: nō ſm qꝺ ē in potētia: vt dꝛ in. ix. me-
tha. Sic. n. aliqd ē ens ꝛ veꝝ qꝺ sub cognitōe
cadit prout est in actu. ꝛ hoc manifeste appa-
ret in sensibus. Non enim visus percipit colo-
ratum in potentia. sed coloratum in actu. Es-
sentia igitur dei que est actus purus ꝛ perfe-
ctus est simpliciter ꝛ perfecte ſm seipsam intel
ligibilis. Unde deus per essentiam suam non
solum seipsum: sed etiam omnia alia intelli-
git. Angeli autem essentia est quidem in ge-
nere intellectuum vt actus non tamē vt actꝰ
purus ꝛ completus. Unde eius intelligere nō
completur per essentiam suam. Quāuis enim
angelus per essentiam suam se intelligat: non
tamen alia omnia a se per essentiam suam co
gnoscere potest. Sed per similitudines reruꝫ
intelligibilium. Intellectus humanus in ge
nere intellectuum se habet vt ens in potentia
tantum. sicut ꝛ materia se habet in genere re-
rum sensibilium. Unde ꝛ possibilis nominaꝰ.
Et quia connaturale est intellectui nostro: vt
ad materialia ꝛ sensibilia respiciat vt dictum
est supra. Consequens est vt sic seipsum intelli
gat intellectus noster ſm ꝙ fit actu per speci-

es intelligibiles a sensibilibus abstractas per lumen intellectus agentis. Nõ ergo per essentiam suam sed per actum se cognoscit intellectus noster. & hoc dupliciter. Uno modo particulariter. ſm q sortes vel Plato percipit se habere animam intellectiuã. ex hoc q percipit se intelligere. Alio modo ſm q naturam mentis ex actu intellectus consideramus. Et ad illam secundam cognitionem non sufficit presentia anime. sicut ad cognitionem primo modo. Sed requiritur diligens & subtilis inquisitio. Unde multi naturam anime ignorãt & alij multi circa naturaʒ anime errauerunt. Quod autem Aug. dicit in lib. de trini. q anima seipsam per seipsam cognoscit intelligitur q in suipsius cognitionem venit sed per actũ suum. ¶ Cognoscit intellectus habitus sed p actus ipsorum. Pro cuius declaratione dicit b. Tho. vbi supra arti. ij. q habitus est mediũ inter potentiam puram & actum purum. Dictum est autem q nihil intelligitur nisi ſm q est in actu. Sicut igitur inquantum habit⁹ deficit ab actu perfecto. deficit ab hoc vt non sit per seipsum cognoscibiliſ. sed necesse est vt per actum suum cognoscatur. Siue dũ aliqs percipit se habere habitũ per hoc q percipit se pducere actũ propriũ illius habitus. Siue dũ aliquis inquirit naturam & rationẽ habitus ex consideratione actus. ¶ Si aũt obijciendo dicatur illud quod propter vnũquodq. & illud magis. Sed res cognoscuntur ab anima p habitus. ergo multo magis habitus ab anima debent per se cognosci. ¶ Respondetur q regula ista propter quod vnũquodq &c. Habet veritatẽ si intelligatur in rebus vnius ordinis puta in vno genere cause. vt si dicatur q sanitas sit pp̃ter vitã sequitur q vita sit magis desiderabilis. Sed si accipiat ſm ea que sunt diuersoꝝ ordinũ nõ habet veritatẽ regula illa. vt si dicatur q sanitas est propter medicinam nõ ideo sequit q medicina sit magis desiderabilis q̃ sanitas: quia sanitas est in ordine finium. medicina autẽ est in ordine causarum efficientium. Sicut si accipiamus duo quorum vtrũq sit p se in ordine obiectoꝝ cognitiõis illud pp qd aliud cognoscit erit magis notum. Sic pñcipia ꝯclusiõib⁹. ʒ habit⁹ inquãtũ habitus nõ sunt de ordine obiectoꝝ. nec pp habitũ alia cognoscunt sicut p obiectũ cognitionis: ʒ sicut pp dispositionẽ vel formã qua cognoscẽs cognoscit. ¶ Cognoscit insup actum pp̃riũ intellectus. Unũquodq enim cognoscit ſm q est in actu. Ultima autẽ intellectus pfectio est eius operatio. Nõ enim est sic actio tẽdẽs in alteꝝ. que est pfectio opati sicut edificatio domus edificate. Sed manet in opante vt perfectio & actus ei⁹. Ut dĩ. ix. metha. hoc est ergo primum quod de intellectu intelligit actus eius: idest ipsum eius intelligere. Sʒ in hoc est differentia in ordine intellectuum. nã intellectus diuinus idem est in eo q intelligat se intelligere: & q intelligat suam essentiã q: suum intelligere est sua essentia. In angelo autem quãuis aliud sit ſm rationẽ q intelligat suum intelligere. & q intelligat suã essentiam. tamen simul in vno actu vtrũq intelligit: quia hoc quod est intelligere essentiam suam est propria pfectio essentie sue. simul autẽ vno actu intelligit res cũ pfectione sua intellectu vero humano nec suum intelligere: nec proprium obiectũ est essentia eius: sed aliqd extrinsecũ. s. natura generalis: & ideo id quod primo cognoscit ab intellectu humano est obiectum eius secundario cognoscit actus eius quo cognoscit obiectũ: & p quem cognoscit ipse intellectus. ¶ Cognoscit insuper intellect⁹ & actum voluntatis: actus enim voluntatis nihil aliud est q̃ inclinatio quedam consequens formã intellectiuã. sicut appetitus naturalis est inclinatio sequens formã naturalẽ. Inclinatio autẽ cuilibet rei est in ipsa re p modum eius. Unde inclinatio que est appetitus sensibilis est in sentiente. & similiter inclinatio intelligibilis que est actus voluntatis est intelligibiliter in intelligente sicut in principio & obiecto proprio. Quod autem intelligibiliter ẽ in aliquo intelligente. consequens est vt ab eo intelligatur. Unde actus voluntatis intelligit ab intellectu. & inquantum aliquis percipit se velle. & inquantum quis percipit naturam huius actus. & per consequens naturam hui⁹ pn̄cipij. q est habitus vel potentia.

Qualiter cognoscit habit⁹

Actus voluntatis q̃liter cognoscit

¶ Sunt autem effectus .§. xix.

ale q sunt actus volũtatis in intellectu. non p similitudinẽ tñ sicut corpora: nec p pñtiã vt in subiecto sicut artes: ʒ sicut pñcipiatũ in pñcipio in quo habet noticia pñcipiati. Nõ aĩa humana ʒ statũ vite pñtis nõ põt pfecte intelligere q̃ sunt. s. se. i. angelos & deũ. Uñ sapientie. ix. Que in celis sunt qs inuestigabit. Et angeli qdẽ q dicunt substãtie sepate neq p se ipsos neq p similitudines reꝝ mãliũ pñt intelligi pfecte ſm. b. Tho. in. i. parte. q. lxxxviij. articulo. i. & ij. Sciẽdũ tñ ſm ipsum q Plato q se. posuit substãtias imãles ẽt mãliũ p se subsistẽtes qs ydeas vocabat vt dictũ ẽ dicebat q substãtie imãles nõ solũ itelligunt a nobis ʒ sunt pma a nobis itellecta. Sʒ ſm Aristo. sentẽtiã quã magis expimur itellect⁹ noster ſ m statuʒ vite pñtis hʒ nãlẽ respectũ ad reꝝ mãliũ naturas. Uñ nihil itelligit nisi cõuertendo se ad

Anima nõ põt pfecte intelligere ea q̃ sunt supra se.

Intellectus cognoscit propriũ actum

ſantaſmata. Et ſic ſubſtantias immateriales
cum non cadant ſub noſtra imaginatiõe ꝛ ſen
ſu. primo ꝛ per ſe ſm modum cognitionis nos
ex parte cognoſcere non poſſumus. Sed auer
rois in commento de anima ponit ꝙ in fine in
hac vita homo peruenire poteſt ad hoc vt in-
telligat ſubſtantias ſeparatas per continuatio
nem vel vnionem cuiuſdam ſubſtantie ſepara-
te a nobis. quem vocat intellectum agentem.
qui cum ſit ſubſtantia ſeparata intelligit ſub-
ſtantias ſeparatas. vnde cum fuerit nobis per
fecte vnitus ſic vt per eum intelligere poſſim⁹
intelligemus tunc ſubſtantias ſeparatas: per
fecte autem vnitur nobis ſm ipſum iſte intel-
lectus agens: cum omnia intellecta ſpecula-
ta cognouerimus. ꝛ tunc per eum poterimus
cognoſcere omnia materialia ꝛ immaterialia
¶ Hanc autem poſitionem auerrois reprobat
beatus Tho. pluribus rationibus. ¶ Primo
quia intelligere omnia ſpeculata vix cõtingit
alicui in hac vita. ꝛ ſic nullus vel pauci ad fe-
licitatem peruenirent quod eſt contra phm
in. i. methaphi. qui dicit ꝙ felicitas eſt quod-
dam bonum commune quod poteſt perueni-
re omnibus non orbatis ad virtutem. ¶ Se-
cundo quia pha dicit expreſſe in. i. methaphi.
ꝙ felicitas eſt operatio ſm perfectam virtutē.
Et enumeratis multis virtutibus in decimo
metha. concludit ꝙ vltima felicitas conſiſtē
in vltima cognitione maximorum intelligibi
lium eſt ſm virtutem ſapientie quaꝫ poſuit in
vi. eſſe caput ſcientiarum ſpeculatiuarum. Et
ſic patet ꝙ Ariſto. poſuit vltimam felicitatem
in cognitione ſubſtantiarum ſeparataruꝫ. qua
lis poteſt haberi per ſpeculatiuas ſciētias nõ
per vnionem intellectus agentis confictam a
quibuſdam. ¶ Tertio quia vt dictum eſt ſu-
pra ſm Ariſto. intellectus agens non eſt ſub-
ſtantia ſeparata. ſed quedam virtus anime. in
ducit ꝛ alias rationes ob breuitatem omiſſas
Item neqꝫ per rerum cognitionem materiali
um poſſumus deuenire ad cognitionem ange
lorum ſeu ſubſtantiarum ſeparatarum. Cum
enim ſubſtantie immateriales: vt angeli ſint
omnino alterius rationis a quidditatibus re
rum materialium quantūcunqꝫ intellect⁹ no-
ſter abſtrahat quidditatē rei materialis a ma
teria nequaquam peruenit ad aliquid ſimile
ſubſtantie immateriali. b. Tho. vbi ſupra. vn-
de ꝛ Dionyſius dicit. i. de diuinis nominibus
ꝙ ſenſibilibus intelligibilia compoſitis ſimpli
cia ꝛ corporibus incorporalia apprehendi nõ
poſſunt. Poſſumus vtiqꝫ ex huiuſmodi mate-
rialibus conſideratis in aliqualem cognitio-
nem deuenire ſubſtantiarum ſeparatarum: ſꝫ
non perfectam: quia non eſt ſufficiens compa
ratio materialium ad immaterialia. ꝛ ſimili-
tudines que a materialibus accipiuntur: ad
intelligendum immaterialia ſunt multuꝫ diſ
ſimiles. ſm Dionyſium. Tractatur autem in
ſcientijs maxime de ſuperioribus per viam re
motionis ſicut corpora celeſtia notificat Ari
ſto. per negationem proprietatum corporum
inferiorum. ꝛ ſic a ſanctis dantur documenta
de angelis per remotam formam. ex his ſeq-
tur ꝙ deus non eſt id quod primum ab itelle
ctu noſtro cognoſcitur in hac vita. ſi enim ſub
ſtantias ſeparatas creatas intelligere non va
lemus: multominus eſſentiam ſubſtantie in-
create. Unde Johan. i. deum nemo vidit vn-
quam. Sed magis per creaturas deuenimus
in cognitionem dei. ſm illud apoſtoli ad Ro.
i. Inuiſibilia dei a creatura mundi per ea que
facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Primum
enim quod intelligitur a nobis in ſtatu vie eſt
quidditas rei materialis: quod eſt obiectum
proprium intellectus noſtri. deus autem om-
nino imaterialis eſt. b. Tho. vbi. ſ. arti. iij.

¶ Titulus quartus de voluntate.

¶ De comparatione voluntatis ad itellectū. Capitulum primum.

DE voluntate que eſt alia
potentia a ſenſualitate. Ubi pmo Quō vo
ſciendum ꝙ voluntas non ē emi- lūtas ē
nentior intellectu ſimpliciter: ſed nobili-
ſm quid. Pro cuius declaratiõe or intel
dicit. b. Tho. in. i. parte. q. lxxxij. ꝙ eminentia lecto ꝛ
alicuius ad alterum poteſt attendi dupli- quō nō
citer. Uno modo ſimpliciter. Alio modo ſꝫ qd.
Conſideratur autem quid tale ſimpliciter: qñ
prout eſt ſm ſe tale ſm quid autem dicitur ali
quid tale prout ſm reſpectū ad alterum eſt ta
le. Si igitur intellectus ꝛ voluntas conſiderē
tur ſm ſe. ſic intellectus eminentior inuenitur
ꝛ hoc apparet ex comparatione obiectorū ad
inuicem obiectum enim intellectus eſt ſimpli
cius ꝛ magis abſolutum ꝙ obiectum volunta
tis. Nam obiectum intellectus eſt ipſa rō bo-
ni appetibilis. Bonum autem appetibile cui⁹
ratio eſt in intellectu eſt obiectum voluntatis.
quanto autem aliquid eſt ſimplicius ꝛ abſtra
ctius tanto ſm ſe eſt nobilius ꝛ altius. ꝛ ideo
obiectum intellectus eſt altius ꝙ obiectū vo
luntatis. Cum ergo propria ratio potentie ſit
ſm ordinem ad obiectum. ſequitur ſꝫ ſe ꝛ ſim
pliciter ꝙ intellectus ſit nobilior voluntate ꝛ
altior. Unde ꝛ phs in. x. ethicorum. ponit in-
tellectum altiſſimam potentiam anime. Se-
cundum quid autem ꝛ per comparationeꝫ ad
alterum voluntas interdum inuenitur altior
intellectu. ex eo. ſ. ꝙ obiectum volūtatis in re

altiori inuenitur ꝙ obiectum intellectus. Si cut si dicerem auditū esse nobiliorem visu ſꝫ quid,inquantum res aliqua cuius est sonus nobilior est aliqua re cuius est color:ꝙuis co/ lor sit nobilior ⁊ simplicior sono. et enim su- pra dictum est. Actio intellectus consistit in hoc. ꝙ ratio rei intellecte est in intelligente. Actus vero voluntatis perficitur in hoc ꝙ vo luntas inclinatur ad ipsam rem prout in se est ⁊ ideo phs dicit in.v.methaphi. ꝙ bonum ⁊ malum que sunt obiecta voluntatis sunt in re bus. Verum autem ⁊ falsum que sunt obiecta intellectus sunt in mente. Quanto igitur res in qua est bonum ⁊ nobilior ipsa anima in qua est ratio intellecta per comparationem ad ta- lem rem intellectus est altior voluntate. Un- de melior est amor dei ꝙ cognitio. E contra- rio autem melior cognitio rerum corporaliuꝫ ꝙ amor. ¶ Simpliciter tamen intellectus est altior ꝙ voluntas.

¶ Est etiam intellectus .§.i.

Quō voluntas ē por itellectu vel eꝫ.

quo ad actum prior voluntate ſm ordineꝫ na ture ⁊ simpliciter sicut motiuum mobili ⁊ acti uum passiuo. Bonum enim intellectum ē qḋ mouet voluntatem. Unde figuratur intelle- ctus per virum qui est pfectior ⁊ nobilior mu liere que signat voluntatem. Sic enim expo- nit Aug. illud Johan.iiij. dictum samarita- ne.s. voca virum tuum:idest representa intel- lectum tuum. ¶ Ubi sciendum ꝙ primo volū tas hominis accipit quasi in viros legitimos quinqꝫ sensus.iuxta illud. Quinqꝫ viros ha- buisti. Nam a deo dispositum est vt vsqꝫ ad tē pus vsus rationis quis sequatur instinctus sen suum seu sensualitatis sine peccato: nec enim imputatur ad peccatum quod quis facit ante vsum rationis. Postea si accipit voluntas in- tellectum seu rationem in virum. vt.s. sequaꝛ instinctum rationis non sensualitatis legiti- me est voluntas desponsata. Si autem sequaꝛ errorem:idest sensualem appetitum adultera tur seu fornicatur spiritualiter anima. iuxta il lud Hiere.iij. Tu autem fornicata es cū ama toribus multis ⁊c. Et Johan.iiij. Hunc queꝫ habes non est tuus vir. Sicut ergo ex viro ⁊ muliere legitime coniunctis generatur pro- les legitima cui debetur hereditas:ita ex in- tellectu ⁊ voluntate concipitur bonum propo situm operis. principium tamen actiuum ē vir ⁊ mulier passiuum. Ita ⁊ intellectus est ꝙ mo- uet voluntatem. Et concipitur opus bonuꝫ p propositum. nascitur per operis executioneꝫ. Operatur etiam ad generationem influxus so lis quia homo hominem generat ⁊ sol. Sic influxus gratie. solis Jesu Christi principali-

ter operatur in bonis operibus nostris. Que opera si sint magne probitatis masculi sunt:si imperfecta femine quibus demum reseruatur hereditas eterna. Dyabolus autem permaxi- me querit impedire precipua opera vt peniten tiam restitutionem. mundi contemptum ⁊ hu iusmodi. Non autem malum curat de his ꝗ sunt de genere bonorum. vt ieiunium ⁊ elemo synam ⁊ huiusmodi. In cuius figuram legiꝛ. ꝙ pharao rex egypti precepit masculos hebreo rū occidi. ⁊ feminas reseruari. vt exponit Gri ge. Nutriuntur hi filii.s. bonorum operuꝫ per orationem ⁊ doctrinam ⁊ sacramenta. Crescūt per profectum virtutum. sic econtra per volū- tatem concipiuntur ex errore intellectus se- quentis sensualitatem per mala opera que pri uantur hereditate eterna. Et sicut mulier la- borat in partu. ita volūtas in bñ opando. iuxta illḋ Joh.xvi. Mulier cū parit tristitiā hꝫ. Cuꝫ aūt ꝙrit. si volūtas moueat intellectū. Rñdet b. Tho. in.i.pte.q.lxxxij.ar.iiij. ꝙ aliqḋ dī mo uere dupl'r. Uno mō p modū finis. Sic dī ꝙ finis mouet efficiētē. ⁊ h mō itellectus mouet volūtatē qꝛ bonū itellectū ē obiectū volūtatis ⁊ mouet ipsam vt finis. Alio mō dī aliqḋ mo uere p modū agētis:sic alterās mouet altera- tū ⁊ ipellēs ipulsum. Et h mō volūtas mouet itellectū ⁊ oēs alꝫ vires. Ut Ansel. dic in lib. de silitudinib'. Cui'rō ē:qꝛ in oib' potētijs or dinatis actiuis illa potētia ꝗ respicit finē vlēm moueat alꝫ potētias ꝗ respiciūt fines pticula res:⁊ h appet tā in nālib' ꝙ in politicis. celuꝫ eni qḋ agit ad ꝯsuationē vlem gñabiliū ⁊ cor ruptibiliū mouet oia iferiora corpa quoꝝ vnū qḋqꝫ agit ad ꝯsuationē pprie speciei vl' idiui dui:rex ēt ꝗ intēdit bonū cōe toti' regni mouet p iperiū suū singlos ppositos ciuitatū ꝗ singu lis ciuitatib' regni curā ipēdūt. Obiectū igiꝛ volūtatis cū sit bonū ⁊ finis i cōi ⁊ ꝗlibet potē tia cōparaꝛ ad aliqḋ bonū ppriū sibi ꝯueniēs. sic visus ad pceptionē coloris:itellect' ad cogni tionē veri:iō volūtas p modū agentis mouet oēs ale potētias ad suos act'. pter vires nāles vegetatiue ptis ꝗ nro arbitrio subdunꝛ. ¶ He aūt due potētie in actib' suis seinuicē icludūt qꝛ itellect' itelligit volūtatem velle ⁊ volūtas vult itellectū itelligere. Et simili rōne bonum ꝯtineꝛ sub vero iquātū ē quoddā veꝝ itellectū ⁊ veꝝ ꝯtineꝛ sub bono inquātū ē quoddā bonū desideratū. ſm tñ rōnē cōitatis obiectoꝝ veri usqꝫ vt dictū est intellectus simpliciter est alti or ⁊ nobilior voluntate. Nec est ire in infinitū quia intellectus qui mouet voluntatē nō mo- uetur semper a voluntate:sed principium con siliandi ⁊ intelligendi est aliquod intellectiuū principium altius intellectu nro ⁊ hoc ē deus.

Quō voluntas mouet intellectum ⁊ ecōtra.

Multiplex est necessitas.

¶ Utrum voluntas velit .§.ij.
aliqd ex necessitate. Respõdet. b. Tho. vbi. 8.
arti. j. q necessitas multipliciter dr. Necesse
enim est qd non põt nõ esse. qd qdem cõuenit
alicui dupliciter. s. ex principio intrinseco vel
ex pncipio extrinseco. Ex principio qdem in-
trinseco dupliciter. s. vl ex materiali vel ex for
mali principio. Ex materiali qdem pncipio si-
cut cum dicimus. Omne qd cõpositum est ex
ꝯtrarijs necesse est corrumpi. Ex formali sicut
cum dicimus q necesse est triãgulum habere
tres angulos equales duobus rectis. Et hec
est necessitas naturalis et absoluta. Alio mo-
do ꝯuenit alicui. q nõ possit nõ esse ex aliquo
intrinseco fine vel agente. Fine qdem. sicut
cum qs nõ põt conseq sine hoc vel bene cõseq
aliquẽ finem. vt cibus dr necessarius ad vitaz
et equus ad iter. Et hec vocat necessitas finis
que interdum etiam dr vtilitas. Ex agẽte aũt
hoc alicui ꝯuenit. sicut cum aliqd cogitur ab
aliquo agẽte. ita q non possit ꝯtrariuz agere.
et hec dr necessitas coactionis. ¶ Hec ergo ne
cessitas coactionis repugnat voluntati. Nam
hoc dicimus violẽtum. qd est ꝯtra inclinatio
nem naturalẽ rei. Ipse autem modus volũta-
tis est inclinatio quedam in aliqd. Et ideo si-
cut dicit aliquid naturale. qd est sm inclina-
tionem nature. Ita dr aliquid voluntarie. qr
est sm inclinationẽ volũtatis. Sicut ergo est
impossibile q sit aliqd simul violẽtum et natu
rale. ita est impossibile q aliqd simul sit simpli
citer coactũ et volũtariuz. Necessitas finis nõ
repugnat volũtati. quando ad finem non põt
ꝑueniri. nisi vno modo. Sicut ex volũtate trã
seundi mare sit necessitas in volũtate vt velit
nauim. Silr necessitas nature non repugnat
voluntati. qnimmo necesse est vt sicut intelle
ctus iheret pmis pncipijs. ita volũtas inhere
at vltimo fini qui est btitudo. Finis. n. se hz in
opatiuis sicut pncipium in speculatiuis. vt dr
ij. li. phisi. Et sic ex nccitate vult qs btitudinẽ.

¶ Voluntas non vult oia .§.iij.
ex necessitate. et si aliquid vt beatitudinem.
¶ Pro cuius declaratione dicit be. Tho. vbi
8. art. ij. q sicut intellectus nãliter et ex necessi
tate inheret pmis pncipijs. ita voluntas vlti-
mo fini. sunt aũt quedã intelligibilia que nõ
hñt necessariam ꝯnexionẽ ad pma pncipia. si-
cut ꝯtingentes ꝓpositiones et talibus non de
necessitate assentit intellectus. Sic ex pte vo
lũtatis sunt quedaz particularia bona que nõ
habẽt necessariam ꝯnexionem ad beatitudinẽ
qbus. s. huiusmodi qs deo inheret. in quo sola
ꝯsistit vera beatitudo. sed tñ anteq̃ per certi-
tudinem diuine visionis necessitas huiusmo
di cõnexionis demõstretur. volũtas non ex ne
cessitate inheret deo nec his que sunt dei. sed
volũtas videntis deum per essentiã ex necessi
tate inheret deo. sicut nunc ex necessitate vo-
lumus esse beati. Patet ergo q volũtas in ni-
hil tendere potest nisi sub ratione boni. Sed
quia bonum multiplex est. non propter hoc ex
necessitate determinatur ad vnum.

¶ Caplm. ij. De libero arbitrio.

Liberum arbitrium diffinit.

DE libero arbitrio. hoc sic
diffinit magister sentẽtiarum in
ij. lib. dicens. Liberum arbitriuz
est facultas rationis et volũtatis
qua bonum gratia assistẽte eligitur. et malum
gratia desistẽte: idest deficiente. Ex pma par-
ticula huius diffinitionis ostẽditur. q liberuz
arbitriũ est potentia non actus vel habitus. dr
enim facultas q potentia expedita. idest libe-
ra. Neq enim potest dici actus. qa actus nõ
semper manet in homine. sed transit liberum
arbitriuz semper manet in homine. Sed neq
habitus dici potest. Et ratio est. quia habitus
dicũtur sm quos nos habemus bene vel ma-
le ad actus vel passiones. vt dicitur in. ij. ethi
corum. Nam per tẽperantiaz bene nos habe-
mus circa cõcupiscentias. per intẽperantiam
aũt male. per habitũ scientie bñ nos habemus
ad actũ intellectus dum per eum cognosci-
mus verum. per ꝯtrium habitũ male. Liberuz
autem arbitrium indifferẽter se habet ad be-
ne vel male eligendum. Unde impossibile est
q liberum arbitriuz sit habitus. Est ergo po-
tentia. Quãuis enim sm propriam significa-
tionem vocabuli nominet quendã actum. ta-
men sm cõmunem vsum loquendi liberũ ar-
bitriũ dicimus id quod est principium huius
actus. s. quo homo libere iudicat. Principiuz
autẽ in nobis actus est potentia vel habitus.
Sed probatũ est q habitus esse non potest. er
go potentia est. ¶ Ex secũda particula diffini

Secunda particula diffinitionis

tionis cum. s. dicitur rationis et volũtatis. nõ
datur intelligi q ista potentia sit vna composi
ta ex ratione et volũtate. vel q sit vtraq. sed q
ad actum liberi arbitrij concurrunt ratio et vo
luntas. vt dicit beatus Thomas. in pma par
te. q. lxxxiij. articu. ij. ¶ Pro cuius declara-
tione dicit beatus Thomas. vbi supra. artic.
iij. q liberum arbitrium est electio. per hoc di
cimur liberi esse arbitrij. quia possumus vnuz
recipere de duobus alio recusato quod est eli
gere. Et ideo naturam liberi arbitrij ex elec
tione considerare oportet. Ad electionem
autez concurrit aliquid ex parte cognoscitiue
virtutis. et aliquid ex parte appetitiue. Ex par
te cognoscitiue requiritur consilium. per qd di-

iudicaẜ quid sit tandē preferendū. Ex parte ap
petitiue requiriẜ ꝙ appetendo accepteẜ qd̄ per
consiliū diiudicaẜ. Vn̄ phs in .vi. ethicoꝝ sub
dubio reliquit. Utrū electio principalius per
tineat ad vim cognitiuā. vel ad vim appetiti-
uā. Dicit enim ꝙ electio vel est intellectus ap
petitiuꝰ vel appetitꝰ intellectiuꝰ. sed in .iij. ethi
coꝝ in hoc magis declinat ꝙ sit appetitꝰ intel
lectiuꝰ nominās electionē desideriū consiliabi
le. ꝛ huius ratio est: qꝛ ꝓpriū obiectū electiōis
est id qd̄ est ad finē. Hoc aūt inquātū hmōi hꝫ
rationē boni qd̄ diciẜ vtile. Vn̄ cū bonū inquā
tū hmōi sit obiectū appetitus. sequiẜ qd̄ ele-
ctio sit principaliter actus appetitiue virtutis
ꝛ per ꝯñs liberū arbitriū est potentia appetiti
ua. Arbitriū enim importat iudiciū. Iudici-
um vero est quasi conclusio ꝛ determinatio cō
silij. Determinaẜ aūt cōsiliū primo ꝑ sentētiā
rōnis. scd̄o ꝑ acceptationē appetitus. ꝛ quā-
uis appetitus nō sit collatiuus. qꝛ collatio im
portat cōparationē vnius ad alterū qd̄ perti-
net ad rōnē tn̄ inquātū a vi cognitiua cōferē-
te mouetẜ hꝫ quandā collationis similitudinē
Tertia dū vnū alteri preoptat. ¶ Ex tertia particula
ꝑticula diffinitionis. s. bonū eligiẜ gr̄a assistente: osten
diffini- diẜ gr̄a necessaria ad bene agendū. nec tamē
tionis. ex hoc tolliẜ libertas arbitrij. Liberꝫ enim ar-
bitriū est causa sui motus. per hoc ꝙ hō seipm̄
mouet ad agendū. nō tn̄ hoc est de necessita-
te libertatis ꝙ sit prima causa sui id qd̄ liberū
est. sicut etiā nec ad hoc ꝙ aliquid sit cā alteri
us requiriẜ ꝙ sit ꝓma cā eiꝰ. Deꝰ ergo est ꝓma cā
mouēs causas nāles ꝛ volūtarias. sicut ergo
mouēdo causas nāles nō eis aufert qn̄ actus
earū sint nāles. Ita mouēdo causas volunta
rias nō aufert qn̄ actiones earū sint volunta-
rie: sed potius hoc eis facit. Opaẜ enim i vno-
quoqꝫ ſm eius ꝓprietatē. ꝛ hoc est qd̄ ait aplūs
Phil. ij. Deꝰ operaẜ in nobis velle ꝛ perficere.
ꝛ prouer. xxi. Cor regis in manu dei est. ꝛ quo-
cūqꝫ voluerit vertet illud. b. Tho. vbi. s. opaẜ
enim in oībꝰ deꝰ velle inquātū illud velle est q
dā actꝰ nālis ſm ꝙ deꝰ est cā omniū motionuꝫ
suo influxu quo oīa mouet. Opaẜ aūt in bonis
velle. s. meritorie: inquātū deꝰ lumine gr̄e mo
uet volūtatē ad mouēdū aliqd̄ meritorium.
Quar- ¶ Ex vltima particula ostēdiẜ ꝙ nullus cogiẜ
ta parti ad malū. Vn̄ Ambro. Nemo nostrū teneẜ ad
cula dif culpā nisi ꝓpria volūtate deflexerit. xv. q. i. nō
finitōis est. ꝛ Aug. Vasis tre nunqꝫ deꝰ redderet inte-
ritū. si nō spōtaneū inueniret hō hic peccatū
xxiij. q. iij. c. Nabuchodonosor. Vn̄ ꝛ cayn di-
ctū fuit a dn̄o Gen̄. iiij. sub te erit appetitꝰ eiꝰ
scilicet peccati. ꝛ tu dominaberis illiꝰ: qd̄ aūt
Aug. dicit ꝙ hō peccādo seipsum perdidit ꝛ
liberū arbitriū: nō vult dicere ꝙ perdiderit il
lud quo ad libertatē nālē que ē libertas ꝛ coa
ctione. Sed quantū ad libertatē que est a cul
pa ꝛ miseria. Iuxta illud Joh. viij. Qui facit
peccatū seruus est peccati. ¶ Et nota ꝙ hec ē
diffinitio liberi arbitrij tantū conuenit libero
arbitrio hoīs dū est viator. vel si intelligaẜ de
libero arbitrio angeli. tūc oꝫ intelligere de ip-
so quantum ad statum primum angelorum:
in quo fuerunt vertibiles ſm Alexan. de haleꝫ
in sum. Raynerius.

¶ Hoc autem liberum .§. i.

arbitriū nō est alia potentia a voluntate. Vn̄ Li. ar.
de damas. in .ij. libro dicit ꝙ liberū arbitriuꝫ nō ē di
nil aliud est ꝙ̄ voluntas. Pro cuius declara- stincta
tione dicit. b. Tho. vbi. s. arti. iiij. ꝙ potentias potētia
appetitiuas oꝫ eē proportionatas potētijs ap volun-
prehensiuis. Sicut aūt ex parte apprehensio- tate
nis se habent intellectus ꝛ ratio: ita ex parte
appetitus intellectiui se hn̄t voluntas ꝛ liberū
arbitriū: que nihil est aliud quāuis electiua. ꝛ
hoc pꝫ ex habitudine obiectoꝝ ꝛ actuū. Nam
intelligere importat simplicē apprehensioneꝫ
alicuius rei. Vn̄ intelligi proprie dicunẜ prin
cipia que sine collatione per se cognoscuntur.
Ratiocinari aūt est de vno deuenire in cogni
tionē alterius. Unde proprie de conclusioni-
bus ratiocinamur que ex principijs innotescūt
ex parte aūt appetitus velle importat simpli-
cē appetitū alicuius rei. Unde voluntas dici
tur eē de fine qui propter se appetitur. Eligeẜ
autē est appetere aliquid propter aliquid con-
sequendū. Unde proprie est eoꝝ que sunt ad fi
nē. sicut autē se hꝫ in cognitiuis principiuꝫ ad
conclusionem: cui propter principia assentimꝰ
ita in appetitiuis se habet finis ad ea que sunt
ad finem que propter finem appetuntur. Un-
de manifestum est ꝙ sicut se habet intellectus
ad rationem. ita se habet volūtas ad vim ele
ctiuam: idest liberum arbitrium. Ostensuꝫ est
autem supra ꝙ eiusdem potentie est intellige
re ꝛ ratiocinari. Sicut eiusdem virtutis est qe
scere ꝛ moueri. Unde etiam eiusdem potentie
est velle ꝛ eligere per eandem rationem. ꝛ pro
pter hoc voluntas ꝛ liberum arbitriuꝫ nō sunt
due potentie sed vna. Electio ergo ꝛ volūtas
quantum ad ipsum velle sunt diuersi actus: ſꝫ
tamen pertinent ad vnam potentiam. sicut in
telligere ꝛ ratiocinari. ꝛ ꝗ̄uis ex parte intelle
ctus sint due potētie. s. intellectus agens ꝛ in
tellectꝰ possibilis: nō sic sit distinctio volunta-
tis in agētē ꝛ possibilē. ꝛ rō huiꝰ est qꝛ itellectꝰ
agēs cōparaẜ ad possibilē vt mouēs: ſꝫ ad volū
tatē cōparaẜ vt mouēs ad liberū arbitriū sed
intellectū: qꝛ bonū apprehensum per intelle-
ctum mouet voluntatem ꝛ liberū arbitrium.

¶ Liberum arbitrium .§.ij.
est subiectiue in deo: in angelis ⁊ in hoibus. ⁊
perfectius in deo ꝙ̄ in angelis: ⁊ perfectius in
angelis ꝙ̄ in hoibus. ¶ Primū.s. ꝙ sit in deo

Quod liberū arbitriū ē etiaꝫ in deo.

liberū arbitriū probaꝶ auctoritate ⁊ rōne. Di-
cit enim Ambro. i libro de trini. Spiritussan
ctus diuidit singulis prout vult.s. pro liberꝫ vo
luntatis arbitrio nō necessitatis obsequio. Spi
ritus autē sanctus est deus. ergo in deo est li-
berū arbitriū. Rōne probaꝶ sic. Liberū arbitri
um est eoꝝ que nō ex necessitate vel nāli instin
ctu volumus sed libere. Sed deus necessario
vult suā bonitatē velut finē vltimū volūtatis
diuine. Alia vero oīa vult quasi ordinata ad
istū finē. s. ad bonitatē suā. Que quidē non ne-
cessario vult sed libere: eo ꝙ sua bonitas his q̄
ad ipsam ordinanꝶ nō indiget. Unde remanet
in eo iudiciū liberū ad volendū hoc vel illud.
sicut ēt in nobis est in his que ad finē nō sunt
necessaria. ¶ Quod aūt ipsum liberū arbitrium
sit ꝑfectius in deo ꝙ̄ in angelis vel hoibꝰ ꝓbaꝶ
tali ratione. Libeꝝ arbitriū presupponit tria.

Liberū arbitrium ꝑfectius ē in deo ꝙ̄ i aliis

nām. vim cognitiuā ⁊ volitiuā. Sed hec tria
perfectius sunt in deo ꝙ̄ in angelis ⁊ hoibꝰ ⁊c̄.
Ergo ⁊c̄. Et quantū ad primū. s. ꝙ nā sit perfe
ctius in deo ꝙ̄ angelis ⁊ hoibus pꝫ ex hoc: qꝛ
nā diuina est increata ⁊ est suū eē ⁊ sua bonitas
vn̄ in eo nō pōt eē defectus aliquis. Nec cor-
ruptibilitatis. qꝛ cū sit increata nō ē ex nihilo.
⁊ iō nō est vertibilis in nihil. Nec defectꝰ per-
mixtibilitatis: qꝛ cū nā diuina sit ꝑ essentiam
talis nō est alicuius admixtionis vel cōposi-
tionis susceptibilis. Nec defectꝰ culpabilitatis

In deo nullꝰ ē defectꝰ

qꝛ cū eius bonitas sit essentialis non est in ma
lū flexibilis. Libeꝝ aūt arbitriū hoīs vel ange
li in suis nālibus consideratū: est defectuosuꝫ
quantū ad ista tria. Secundo liberū arbitriuꝫ
presupponit virtutē intellectiuā. vbi autē per-
fectius inuenif ⁊ nobilius virtus intellectiua
ibi est perfectius libeꝝ arbitriū: sed perfectius
nā intellectiua inuenif in deo ꝙ̄ in alio: qꝛ de
us intelligit per vnā solā qō est idē cū ipso. s. ꝑ
ēentiā suā. Angelus aūt per conuersionē ad su
um supius. s. deū. Nō mediante fantasmate a
rebus inferioribus. ergo ⁊c̄. Tertio liberū ar-
bitriū presupponit virtutē volitiuā tanꝙ̄ ꝓmā
cām eius. Et quantū ad hoc ēt perfectius est
in deo. qꝛ in malū oīno tendere nō pōt arbi-
triū eiꝰ: sicē angeli ⁊ hoīs. ¶ Si aūt obiiciaꝶ sic
libeꝝ arbitriū i vtrāqꝫ partē flecti pōt. s. i malū
⁊ i bonū ⁊ vlā hꝫ ad opposita: ꝫ deꝰ ad malū fle
cti nō pōt. Dicit enim Adamantius. Nō pec-
care solius dei est: emendare sapientis. de pe.
dist. iij. c. Inter hec. Qō itelligiꝶ nō ꝙ omnis
creatura peccauerit. vt Hiero. dicē. Sꝫ qꝛ nul-
la est que peccare nō possit. de pe. di. ij. §. vlt.

Ad hoc respondeꝶ ꝙ cū malū culpe dicatur ꝑ
auersionē a bonitate diuina ꝑ quā deus om-
nia vult. manifestū est ꝙ impossibile deū velle
malū culpe. ⁊ tamē ad opposita se hꝫ eius vo-
luntas inquātū pōt velle hoc eē vel nō eē. ¶ Ubi

Quid ꝑtiet ad ratione libi arbitrij

notandum ꝙ ad rationem liberi arbitrii non
pertinet ꝙ quis indeterminate se habeat ad
malum ⁊ bonum: cuius ratio est: quia liberuꝫ
arbitrium per se est ordinatum in bonum: cuꝫ
bonum sit obiectum voluntatis: nec in malū
tendat nisi propter aliquem defectum: qui ap
prehenditur vt bonū: cum electio que est actꝰ
proprius voluntatis. non sit nisi boni vel appa
rentis boni. ⁊ ideo vbi liberum arbitriū est per
fectissimum: vt in deum in malum tēdere nō
potest. Sed hoc ad libertatem arbitrii perti-
net vt actionem aliquam facere vel non face-
re possit. ⁊ hoc deo conuenit: quia bona que fa
cit potest non facere. Nec tamen potest malū
facere ratione predicta. Cum ergo dicitur ꝙ

Li. ar. qualiter possit ad opposita

liberum arbitrium viaꝫ habet ad opposita: po
test intelligi tripliciter. Primo quia potest vel
le bonum ⁊ malum ⁊ sic non conuenit deo: qꝛ
hoc importat defectibilitatem. Secundo vt
prius aliquid velit ⁊ postea illud nolit. ⁊ hoc
etiam deo non cōuenit quia repugnat immu
tabilitati diuine. Tertio potest intelligi etiaꝫ
habere ad opposita: quia potest velle hoc non
velle. ⁊ hoc conuenit deo: quia ipse habet libe
ram electionem volendi aliquid vel non volē
di: quia multa ita libere vult ꝙ potest ea velle
⁊ non velle absqꝫ eius defectibilitate ⁊ mutabi
litate. Hec Tho. in questionibus de veritate.
Raynerius. ¶ Liberum arbitrium est in ange

Li. ar. est i angelis.

lis ⁊ perfectius ꝙ̄ in hominibus. ⁊ ꝙ sit in an-
gelis probatur auctoritate Damasceni qui di-
cit in lib. ij. Quod angelus est substantia intel
lectualis: semper mobilis arbitrio libera ⁊c̄. ꝓ
batur etiam tali ratione. Omne creatum ē ver
tibile vel ꝫm esse vel secundum electionem.
Sed angelus est creatus. ergo est vtibilis nō
secundum esse cum sit immortalis. ergo ē ver
tibilis ꝫm electionem que pertinet ad liberū
arbitrium. Hec Alexan. in summa. Ostendi-
tur etiam hoc ex hoc quod habetur. de pe. di.
ij. Principium. Quod angeli liberum arbitri-

In angelis ē ꝑfectꝰ li. arbi. ꝙ̄ i hominibꝰ

um sit ꝑfectꝰ ꝙ̄ hoīs pꝫ ex hoc: qꝛ cū libeꝝ arbi
trium facultas voluntatis ⁊ rationis vbi ē per
fectior ratio seu intellectus ⁊ maior facultas
voluntatis. ibi est maior libertas arbitrii. sed
perfectius est virtus intellectiua in angelo ꝙ̄
in homine. quod patet quia apprehendit co-
gnitionem veritatis absqꝫ discursu ⁊ inquisi-
tione. Unde non accidit dubitatio vel difficul
tas in eo. Homo autem intelligit cum discur
su ⁊ inquisitiōe. Unde accidit dubitatio ⁊ dif-
ficultas. Similiter maior facilitas vel facul

tas voluntatis est in angelo ad exeundum in actū ꝙ̄ in homine quod patet: quia ꝙ̄cito angelus est habet potestatem volendi. eligendi amandi. homo autem non sic: vt patet in paruulo qui habet impedimentū a carne. ⁊ exspectat tēpus vt habeat vsum rationis. Ergo perfectius est liberū arbitriū in angelo ꝙ̄ in homine. ¶ Si aūt obiiciatur sic. Ubi est maior libertas. ibi perfectius liberū arbitriū. sed in homine maior libertas videtur. quia homo potest conuerti a bono in malum: ⁊ inde a malo in bonum. sed angelus semel vertitur in bonum vel malum sine reuersione. Ergo ⁊c̄. Respondetur ꝙ vtiqȝ maior vertibilitas est in homine ꝙ̄ in angelo: sed non maior libertas. Liberū vero arbitrium attenditur penes libertatem non vertibilitatem. alia enim ratione est libertas in creatura. alia vertibilitas: quia libertas est dignitas existens in creatura rationali vel intellectuali per conuenientiam ⁊ cōuersionem ad primum: scilicet deum. Uertibilitas autem sequitur ipsam naturam creature rationalis ꝭm se. ⁊ ideo non sequitur ꝙ vbi est maior vertibilitas sit maior libertas. Hec Alexāder in secunda parte summe. Itē ꝙ̄uis electio que pertinet ad liberum arbitrium: sit eorum que sunt ad finem. ⁊ angelis aduenerit finis eorum. quia scilicet coniuncti sunt ipsi deo inseparabiliter. ac etiam sancti in patria. non tamen sequitur ꝙ cesset in eis electio: nec per consequens liberum arbitrium. ⁊ ratio est quia id quod est ordinatū ad finem est duplex quoddam vt distans a fine. ⁊ in huiusmodi adueniente fine cessat electio eius quod ordinatur ad illum finem. sicut nunc quis eligit velle credere ⁊ sperare: que electio cessabit in patria. aliud ordinatum ad finem est vt coniunctum fini. ⁊ huiusmodi electio non cessat adueniente fine: sed manet cum fine beati Tho. super. ii. Sententiarum. ¶ Item sciendum ꝙ hoc pertinet ad perfectionem libertatis arbitrii: ꝙ possit diuersa eligere: seruato tamen debito ordine finis. sed ꝙ eligat aliquid deuiando ab ordine finis. vt fit in peccando: hoc pertinet ad effectum libertatis. ⁊ ideo maior libertas est in angelis ⁊ sanctis qui peccare nō possunt ꝙ̄ in viatoribus beati Tho. prima parte. q. lix. arti. iii. ¶ In homine est liberum arbitrium ⁊ ante peccatum ⁊ post peccatum: aliter tamen ⁊ aliter. Unde Hieronymus ad Damasum. Nos dicimus hominem semper peccare ⁊ non peccare posse: vt semper nos liberi confiteamur arbitrii. si enim post peccatum mortale commissum: non posset quis vitare peccatum: iam non peccaret. quia Aug. dicit ꝙ nullus peccat in eo quod vitare non potest.

Quoď li. arbi. ē i hoīe

Gregorius etiam dicit ꝙ debilis est hostis qui non potest vincere nisi volentē. ergo nō necessitatur ex quo est volens. Et quāuis habens habitum necessario faciat ꝭm habitum: non tamen oportet ꝙ peccator semper facit ꝭm habitum peccati. sed per liberū arbitriū potest vti habitu ⁊ nō vti. ⁊ facere potest aliqā contra ipsum habitū peccati: licet cū difficultate. Tamen manente habitu: nō pōt cōtingere ꝙ diu maneat nihil agens ꝭm habitū. ¶ Itē videt ꝙ peccator nō habeat liberū arbitriū. qꝛ liberum arbitriū diffinitur ꝙ est facultas voluntatis ⁊ rationis qua bonū gr̄a assistente eligitur sed peccator nō hȝ grām. ergo nō pōt liberi eligere bonū: ⁊ ita nō habent liberum arbitriuȝ ad bona. Respondetur ꝙ ille qui nō hȝ grām potest eligere bonū: sed non meritorium. hoc autem non derogat libertati arbitrii. Dicitur enim homo esse liberi arbitrii: ꝭm ꝙ pōt agere hoc vel illud. Et nota ꝭm ꝙ potest agere sic vel sic. taliter. s. qualiter virtuosus agit: nisi in quantū potest acquirere habitū virtutis. ¶ Uel etiam sic potest aliter responderi: licet grā qua homo possit meritoria opera facere nō possit quis ex libero arbitrio promereri: seu acquirere: pōt tamen ad eam gratiam habendam se preparare: que ei a deo non denegabitur si faciat quod est in se: ⁊ ideo non est omnino extra potestatem arbitrii opera meritoria facere quāuis potestas arbitrii per se ad hoc non sufficiat: eo ꝙ moduȝ qui ad meritū requiritur facultatē nature excedit: nō aūt moduȝ qui ē in operibus ex virtutibus politicis. Nullus autē diceret hominem non esse liberi arbitrii: qꝛ non potest taliter velle eligere: sicut deus vel angelus. ¶ Ad aūt Aug. dicit ꝙ necesse est hominem peccare aī reparationē dānabilr̄. Intelligit aliquo posito tn̄ respectu nulli⁹ hȝ necessitatē. Uel dicas ꝙ de hoc est duplex opinio. quidā dicūt ꝙ hō in mortali exn̄s nō pōt diu manere qn peccet mortalr̄. pōt tn̄ vitare hoc vel illud mortale: sicut cōmuniter oēs dicūt de venialibus. Quidā alii dicunt ꝙ in mortali existens potest vitare omne mortale. non tamen potest vitare. quin sit sub peccato. quia nō pōt per se resurgere sine gratia: sicut potuit per se cadere. ⁊ ꝭm hoc libertas arbitrii sustinetur.

¶ Notandum igitur .§. iii.

ꝙ duplex error extat circa liberum arbitrium Unus est eorum qui dicunt per liberum arbitrium posse hominem sufficienter mādata implere omnia ⁊ meritorie agere sine gratia dei. Sed per gratiam facilius operatur bn̄. ⁊ hoc est heresis pelagianorum. xxiiii. q. iii. c. penul. Et ꝯcīlii de ꝯse. di. iiii. placuit. iii. vbi di. pla

Prim⁹ error

cuit vt quicunque dixerit ideo nobis dari gratiam iustificationis, vt quod facere iubemur per liberum arbitrium, facilius possimus implere per gratiam tanquam et si gratia non daretur, non quidem facere: sed tamen possumus sine illa gratia implere mandata diuina: anathema sit. ¶ Secundus error est eorum qui dicunt act⁹ humanos ex necessitate procedere: et hoc vel ex constellationibus sub quibus homines nascuntur, vel ex immutabilitate diuine presidentie. Sed primum scilicet de constellationib⁹. xxvi. q. ii. Igitur genus. Et aug⁹. in. v. de ciui. dei reprobatur. Secundum reprobatur per beatum Tho. in prima parte. Et etiam in decre. xxiii. q. iiii. nabuchodonosor. §. Duo sunt. Ubi aug⁹. Si quid prouidentia dei presciens videt: id necesse est esse, tam et si nullam nature habeat necessitatem. At quidem ea futura que ex libertate arbitrii proueniunt presciētia continetur. hec igitur ad intuitum relata diuinum necessaria fiunt per dispositionem diuine notionis per se vero considerata absolute nature sue libertate non desinunt. Fiunt igitur procul dubio cuncta que futura deus esse prenoscit, sed eorum quedam de libero proficiscūtur arbitrio. Hec august. ibi. Quod homo sit liberi arbitrii probatur per illud Eccl. xv. Deus ab initio constituit hominem et reliquit eum in manu consilii sui. i. in libertate arbitrii scdm glo. Ad quod etiam facit quod dicit Hiero. cōtra Iouinianū. i. liberi arbitrii nos condidit deus. Nec ad virtutes nec ad vitia necessitate trahimur. Alioquin vbi necessitas ibi nec corona. de pe. dis. ii. Si enim inquit. ¶ Secundo probatur ex legum ordinatiōe et exhortatione sic. Precepta et prohibitiones non debent fieri nisi ei qui potest facere et non facere. alias enim frustra fierent. Sed homini etiam diuinitus fiunt prohibitiones et precepta. ergo in hominis potestate est facere et non facere. et ita est in eo liberum arbitrium. ¶ Tertio ex premio et pena sic. Nullus debet puniri vel pmiari pro eo vel de eo quod non est in eius potestate facere et non facere. Sed homo iuste a deo punitur et premiatur pro suis operibus. ergo homo potest operari et non operari: et ita est liberi arbitrii. ¶ Quarto quod homo sit liberi arbitrii probatur ratione sic. Ubicunque est intellectus: est et liberum arbitrium. sed in homine est intellectus. ergo etc. Maior sic probatur. Ubi est extimatio vel discretio ibi est et electio. Sed in homine est extimatio et dissensio que pertinēt ad intellectum. Nam iudicant vel discernuntur per apprehensiones veritatis. ergo et ibi est electio que pertinet ad liberum arbitrium. Nam volūtatem habēt indeterminatam: respectu aliquorum libere eligēdi vel nō eligēdi. quod patet per experientiā: dum qs eligit vnū postea cōtrariū. ergo est liber arbitriū. ¶ Quinto pbari pōt per exemplum qd ponit Aug. de Nabuchodonosor et pharaone. xxiii. q. iiii. vbi dicit Nabuchodonosor penitentiā meruit fructuosam. Nōne post innumeras impietates flagellatus penituit. et regnū qd amiserat rursus accepit. Pharao autem ipsis flagellis durior est affect⁹: et periit. Et infra: Quātū ad naturā ambo homines erant quātū ad dignitatē ambo reges. qntū ad cām ambo captiuū dei pplm possidebāt. qntum ad penā ambo flagellis clemēter admoniti. quid ergo fines eorum fecit eē diuersos nisi quod vn⁹ dei manū sentiēs in recordatōe ppe iniqtatis ingemuit. alter libo ɔtra dei misericordissimā veritatē pugnauit arbitrio. hec ibi. ¶ Probatur hoc idē sexto ex sufficienti diuisione sic. Actuū humanorum oportet aliquā cām dare. Nō aūt possumus dicē quod ppria cā eorum imediate sit de⁹. rō est: quia ea que sūt a deo imediate: nō pñt eē nisi bona. Act⁹ aūt humani: alij sūt mali: alij sunt boni. Scdo nō possum⁹ dicē quod cā eorum sit necessitas quia ea que sunt ex necitate eueniūt semp eodem mō se hñt: vt ort⁹ solis et hmōi. Hoc aūt nō est in hūanis actib⁹. quia inumerabilr variant. Tertio nō possum⁹ dicē eē cām eorum fortunā vel cām: quia fortuna et casus est eorum que raro eueniūt. et pter intētionē. vt dī. ii. phisi. Ergo relinqr ipm hoiem facitē eē cām suorum actuū et pnm. et hoc per liberū arbitriū. ¶ Septio pbat idē ex diffōne libi arbitrij. Diffinit. n. sic. qd est facultas volūtatis et rōnis etc. Sed in hoīe inenit rō et volūtas ergo etc. ¶ Pro hui⁹ declaratiōe dicit Tho. i. pte. q. lxxxiii. art. i. Qd qdā agūt absque iudicio sicut lapis mouet deorsum: et silr oīa cognitiōe carētia. quedā alia agūt iudicio sed nō libo: sicut aīalia bruta. Iudicat. n. ouis lupū videns eū eē fugiēdū nāli iudicio et nō libo. quia nō ex deliberatiōe: sed ex nāli istinctu hoc iudicat. Et sile est de quolibet iudicio aīaliū brutorum. Sed hō agit iudicio libo: quia per vim cognoscitiuā iudicat aliquid eē fugiēdū vel psequēdū. Sed quia iudiciū istud nō est ex instinctu nāli in pticulari opabili sed ex collatione quadā rōnis. ideo agit libero arbitrio potēs in diuersa ferri. Ratio. n. circa cōtingētia viam hz ad opposita. vt patet in dyalecticis ppositionib⁹ et rethoricis psuasionib⁹. Particularia aūt opabilia sunt quedam ɔtingētia. et ideo circa ea iudiciū rōnis ad diuersa se habet: et nō est determinatū ad vnum. Et tanto necesse est quod hō sit liberi arbitrii ex hoc ipso qd est rōnalis. ¶ Quod aūt dicit apls ad Romanos. vij. Nō enim qd volo bonū hoc ago. sed qd odi malum illud facio nō est ɔtra determinata. Nā appetitus sensitiuus. et si in aliquo

Secundus error.

Homo habet liberum arbitrium.

aliquo possit repugnare rõni:ɔcupiscẽdo ɔtra illud qḋ dictat ratio.tñ ex hoc tñ nõ tollit quin subyciat rõni. Et hoc est bonũ qḋ hõ nõ facit cũ vult:q2.s.vellet nõ ɔcupiscere.i.nõ sentire motũ sensualẽ ɔtra rõnẽ.⁊ tñ sentit. Sz p hoc non tollit libertas arbitrij.q2 ibi nõ est assensus rationis in tali motu q requirit in actu liberi arbitrij. ¶ Silr ꝙ idẽ aplš dicit ad Ro.ix. Nõ est volentis neqȝ currẽtis ⁊c. Nõ sic intelligẽdum qsi hõ nõ velit ⁊ currat.i.opet bene ⁊ feruẽter libero arbitrio. Sz q2 liberũ arbitriũ ad hoc nõ est sufficiẽs:nisi moueat ⁊ iuuet a deo.qḋ etiaȝ d2 Hiere.x. Non est in hoĩe via eius.neqȝ viri est vt dirigat gressus suos.intelligit quãtuȝ ad executiões electionũ suarũ in qb⁹ põt hõ ipediri:velit nolit. Sz electiões ipse que ptinẽt ad liberum arbitrium sunt in nobis supposito diuino auxilio. Hec beat⁹ Tho.vbi supra.

Hõ hẽt libertatẽ arbitrij vertibilẽ in maluȝ.

¶ Libertatem ar/ .§.iiij.

bitrij vertibilẽ in malũ dedit deus hoĩ:seu fecit deus hoiem liberi arbitrij vertibilẽ in malũ qnqȝ rõnib⁹. ¶ Prima rõ est manifestatio diuine potẽtie. Uoluit eñ deus ostẽdẽ hoi:ꝙ sicut sine eo fact⁹ nõ fuerat.ita nec sine ipso persistere poterat:vt ergo cognosceret ꝙ diuinũ posse nõ solũ est ois potẽtie.sz etiã ois potẽtie ɔseruatiuũ:⁊ ꝙ ille solus est idefectibilis ⁊ inuertibilis.ideo voluit ⁊ sibi placuit creaturã rõnalẽ facere vertibilẽ.nec ipsam ɔfirmare in bono: quousqȝ illi ɔstaret ꝙ ipse solus de⁹ est.in quo nõ cadit non posse. Ad qḋ facit qḋ ait Aug⁹.de pe.di.ij.§.vlt.dicẽs. Solus ille oipotẽs vocat q hoc nõ põt.s.peccare.q2 oia põt que posse est aliqd posse. ¶ Scḋa rõ est manifestatio diuine sapiẽtie.ex ordine maloꝝ cũ bonis.s.ex vertibilitate hois in malũ.qḋ qdẽ malũ deus ordinat cũ bonis. Ex eo eñ ꝙ deus ex malo bonũ elicit diuina sapiẽtia manifestat:eo ꝙ maioris sapiẽtie est ordinare malũ cũ bonis.⁊ elicere bonum ex malis.ꝙ ordinare solũ bona cũ bonis.vel elicere bona ex bonis. Et ideo cũ diceret nec possibile eẽt deũ facere mala debuit talẽ facere creaturã que posset in opando deficere.⁊ maluȝ cõmittere:vt deus mala illa ordinãdo in bonum suã sapiẽtiã declararet. Dicit eñ Aug.in.x.de ciui.dei. Neqȝ deus vllũ nõ dico angeloꝝ vel hoiuȝ crearet.quẽ malũ futurũ esse psciret nisi pariter nosceret.qb⁹ eos bonoꝝ vsib⁹ cõmẽdaret. Ostẽdit etiã dei sapiẽtia in hmõi verbilitate ex cõparatiõe meriti ad premiũ. Nemo eniȝ dignus est coronari nisi q legitime certauerit. scḋa ad Thimo.ij. Et ideo decuit diuinã sapiẽtiã pus hoiem qsi in cãpo certaminis examinare ꝙ in glia coronare ⁊ exaltare. Ad h facit qḋ habet.lix.di.c.j.vbi dicit.qḋ dignitates nec ecclesiastice nec seculares ɔferẽde sunt nõ examinatis seu pbatis laboribus ⁊ exercitijs. ¶ Tertia rõ est manifestatio diuine misericordie que potissimũ manifestata est:cũ vnigenitũ suũ tradidit p hoĩs liberatione. Unde Jo.viij.ait ipse vnigenit⁹. Si filius vos liberauerit:vere liberi eritis. Ubi aug⁹. Si filius vos liberauerit non a barbaris:sz a diabolo:nõ a corpis captiuitate sz ab aĩe iniqtate. Et Greg.ait. Redẽptor noster totius ɔditor creature.ad hoc pinat⁹ humanã carnẽ voluit assumẽ:vt diuinitatis sue grã dirupto quo tenebamur captiui vinculo seruitutis.s.peccati.pristine nos restitueret libertati xij.q.ij.Cũ redẽptor. ¶ Quarta rõ est manifestatio diuine iustitie:que potissime manifestat in hoc ꝙ de⁹ tribuit vnicuiqȝ sm opa sua.s.bonis bona eterna tribuẽdo:⁊ malos eterna pena puniendo. Hec aũt retributio ⁊ punitio eterna nõ fuisset nisi deus hoiẽ in statu vertibilitatis ɔdidisset:q2 nõ meret aliqs vel demeret:⁊ per ɔsequẽs non pmiat nec punit nisi p hoc.ꝙ est dñs suoꝝ actuũ p liberã volũtatẽ. Ad hoc etiaȝ facit qḋ dicit Aug⁹. Uasis ire nunqȝ deus redderet iteritũ si nõ spõtaneũ inueniret hõ habere pctm̃.xxiij.q.iiij. Nabuchodonosor. Et Hiero. Ubi necessitas.s.benefaciẽdi ibi nec corona.s. debet.de pe.di.ij.Si eñ. ¶ Quinta rõ est augmẽtatio glie brõꝝ. Nã gloriosus est hoi in vertibilitate ad maluȝ ɔdito quodãmõ ex meritis gloriã obtinere ꝙ in inuertibilitate ɔditũ fuisse.⁊ sic sine aliquo glie meriti beatificari. Et ppter hoc ad cõmẽdationẽ iusti vertibilis in malũ d2. Ecc̃i.xxxj.q potuit trãsgredi ⁊ nõ est trãsgressus.s.pceptũ.etiã ab hoie puniẽduȝ:facere malũ ⁊ non fecit:quo ad occulta. ideo stabilita sunt bona illius in dño.i.opa illius sũt firmata in dño quasi in fundamẽto.qsi diceret.oĩa illius firmiter reseruata sunt a domino. Hec alexander.ij.parte summe.q.lvj.exceptis allegationibus decretorum.

¶ Quod liberum .§.v.

Homo ⁊ angelus debẽt habere liberũ arbitriũ.

arbitriũ debuit dari a deo ⁊ angelo ⁊ hoi:ostẽdit rõnib⁹ ⁊ silitudinib⁹. Rõnib⁹ qdẽ sic. Primo ex cõparatiõe boni. Et est iterrogatio Aug. a deodato. Quid tibi melius esse vl in nobis. An illud sine quo recte viui potest an illud sine quo viui non põt. Rñdet deodat⁹.qs ambigat id lõge esse pstantius sine quo recta vita nulla est. Aug⁹. Cũ ergo in corpe ɔcedas esse aliqd. quo amisso tñ ad recte viuẽdũ nõ ipedit hõ:voluntas libera tibi videt nullũ bonũ sine quo recte nemo viuit:⁊ ɔfirmat p exẽplũ dicens. Uides quãtũ boni desit corpi cui deficit manus: ⁊ tñ manib⁹ male vtit:q eis vel seua vel turpia opat. Si aspiceres aliquẽ sine pedib⁹ fatereris

te esse integritatem corporis plurimum bonū. et tamen qui vteretur ad nocendum cuiq͂ vel seipsum dehonestando male vti pedib⁹ nō negare. et sic de oculis et de alijs. Quēadmodū ergo ista pbas in corpe et nō intueris eos qui male vtunt. in his laudas illū qui hoc dedit donū: et qui hec dedit bona. Sic liberā voluntatē sine qua nemo pōt recte viuere. op₃ te esse bonū etiā diuinit⁹ datū. et potius eos esse dānādos q hoc bono malo vtunt: q͂ eum qui dederit dare non debuisse fateris. ℂ Scđa ratio est ex sufficienti diuisione boni. Nam bonorum quedā sunt magna: quedam minima. quedam media. Bona magna sunt quibus recte viu:t: et virtutes quibus nullus male viuit. Bona minima sunt: vt spēs vel sensus quorūlibet corporū sine quibus recte viui potest. Bona media sunt sine quib⁹ recte viui non potest: vt potentie. Uoluntas ergo libera videtur tibi nullū bonum sine qua recte nemo viuit. ℂ Tertio debuit deus dare liberum arbitrium ad perfectionē₃ vniuersi. Si quis enim dixerit. Non erat tam difficile aut laboriosum omnipotenti deo vt omnia quecūq͂ fecit sic haberēt ordinem suum vt nulla creatura vsq͂ ad miseriam peruenuret. Non enim est dicere vt hoc aut impotens non potuit: aut nō bonus inuidit. Respondeo et dico ordinē creaturarū a sūma vsq͂ ad infimā. ita gradib⁹ iustis decurrere. vt ille inuiderit q dixerit. ista nō esse et ille inuideat qui dixit ista talia nō debere esse. Si enim talis vult esse inferiorē qualis est natura vel creatura supior: iā illa est et tāta est vt adijci nō possit: q: pfecta est. Uerbi grā. qui diceret lunā debere esse vt solē₃ dupliciter errat. Uno mō q: ad rerū pfectionē aliqd cupit: cū desiderat alterū solē. Alio modo q: pfectionē vniuersi vult minuere: cū lunā vult detrahi. Sic a sili. Si dicis ꝙ deus voluntatē nr̄am debuit facere impeccabilē: et sic esset absq͂ miseria. Erras primo: q: vis adducere volūtati diuine qđ est ipossibile cū₃ illa sit pfectissima. Scđo q: vis diminuere perfectionē₃ vniuersi. cū etiā nostra miseria ad pfectionē vniuersi faciat. Desuisset autē₃ huic pfectioni si beati semp essemus. Quapropter si ad miseria₃ nisi peccando nō puenit aīa etia₃ peccata nr̄a necessaria sunt pfectioni vniuersitatis quā ɔdidit deus. qđ eni tā opus hēt misericordia q͂ miser. Et qđ tā indignū misericordia q͂ miser supbus. ℂ Quod pbat Aug⁹. per exemplū tale. qđ tā dignum in domo q͂ homo. Et qđ tā indignū abiectū et infimū q͂ cloaca domus. Seruus tn̄ in tali domo deiectus in tātū vt mundāde cloace dignus habeat: ornat domū etiā turpitudine sua. Et vtrūq͂ hor₃. s. seruus et mūdatio cloace: faciūt ad pulchritudinē domus. Hinc fit vt creatura supior: peccās celestis inferiorib⁹ puniat. q: tn̄ ille sunt infinite: vt ornari etiā a turpibus aīs possint: atq͂ ita vniuersitatis decori ɔgruere. Habitationi ergo celesti talis aīa nō ɔgruit p peccatū: terrestri autē ɔgruit per supplicium. Raynerius.

ℂ De libero arbitrio quod est debilitatū in modo. Cōfirmatū in bono. Obstinatū in malo. .§.vi.

Et quātu₃ ad primū dico ꝙ liberum arbitrium est debilitatū in modo. Nam in eo qui incidit in peccatū. liberū arbitriū nō est ablatū. sed dicit esse debilitatū. hoc modo. s. vt qđ prius ante peccatū facile poterat postmodum post peccatū sine difficultate et pugna nō possit. ℂ Sed contra magister sententiarū in. ij. di. xxv. dicit. ꝙ homo ante recupationē gratie nō pōt nō peccare etiā mortaliter. ergo sine gratia non potest homo vitare peccatu₃. Et sic liberum arbitrium videtur esse ablatum vel coactum. Respondeo et dico ꝙ liberū arbitriu₃ etiā post peccatū potest vitare peccatū. qđ ostendit in similitudine et ratione. ℂ Et similitudo exempli patet ex hoc. Sicut videre dicitur dupliciter. vt dicit philosophus in secūdo de anima. s. habere visum et vti visu. Ita etiam peccare dicitur dupliciter. Unde cum dicitur ante recuperatione₃ gratie homo non potest peccare. Intelligitur non habere peccatum. Nam anteq͂ homo per dei gratiam repararetur: et a peccato liberaretur: semper erat in peccato. S₃ nō potest intelligi ꝙ non potest homo non vti peccato. quia existens in mortali potest per liberu₃ arbitrium peccatum cōmittendum vitare: quāuis non ita faciliter sicut ante peccatum. Ratione autem idem probatur tali. In omnibus que sub electione cadunt volūtas libera manet. Electio autē₃ est actus liberi arbitrij. Ergo etc. Unde dicere ꝙ voluntas velit aliquid et cogat ab eo. est implicatio cōtradictiōis. quia necessitas coactionis est contraria voluntati. vt in. v. methaphi. dicit philosophus. Eo ꝙ voluntarium est cuius principium est ab intra. Uiolentu₃ autem est cuius principiū est ab extra. vt dicit philosophus in. iij. ethicorum. Ergo etia₃ post peccatum remanet voluntas libera ad non peccandum. vel peccatum sequens vitandum. Hec. b. Tho. in. ij. sniarum di. xxv. Raynerius. Ad hoc etiam facit quod dicitur di. xlv. de iudeis. vbi sic habetur. Sicut homo propria arbitrij volūtate serpenti obediens perijt. sic vocante se gratia dei propria mentis conuersione quisq͂ credendo saluatur. Ergo non vi sed liberi arbitrij voluntate et facultate: vt conuertantur suadendi sunt: non potius impellendi. Hec ibi. ℂ Secundo liberum arbitrium considerari potest vt confirmatum in bono. Et ex natura quidem nō

Liberū arbitrium est debilitatū in modo.

potest liberum arbitrium esse confirmatum in bono. Et q̄ nulla creatura rationalis habeat liberum arbitrium confirmatum in bono ex sui natura. ¶ Probatur primo ex ipsius inventione. Nam liberum arbitrium non invenitur in aliqua creatura nisi in angelo ꝛ in homine. Sz tā homo q̄z angelus peccavit. ergo nullius creature liberum arbitrium est naturaliter confirmatum in bono. Secundo idem probatur exēpli inductione sic. Proprietas nature superioris non potest inferiori nature naturaliter convenire nisi in superiorem naturaz convertatur. ut verbi gratia. Sicut non potest fieri q̄ aqua naturaliter sit calida: nisi convertatur in naturam ignis. Sed habere indefectibilem bonitatem est proprietas divine nature. ergo non potest esse q̄ alicui alij nature conveniat naturaliter: nisi in divinam naturam convertatur quod est impossibile. ¶ Tertio probatur idem ratione tali. Quelibet creatura cum non sit vel cum non habeat per se esse: est ex nihilo procedens. ꝛ ideo flexibilis ꝛ ex se ad nihiluz tēdēs. ¶ Preterea cum nulla creatura sit bonum universale sed particulare. ex se est contrarij. idest mali suscipiens. Solus autem deus est naturaliter impeccabilis. tum quia ipse est bonū essentiale ꝛ actuale nullius potentie permixtionem recipiens. tum quia ipse est bonum universale nulla perfectione carens. tum quia ipse est nec esse incipiens. nec ad non esse tendens vel esse desinens. Et ideo solus deus habet liberuz arbitrium naturaliter impeccabile ꝛ confirmatuz in bono. beatus. Tho. in questionibus de veritate. Rarnerius. ¶ Ex gratia autez potest liberum arbitrium confirmari in bono etiam in statu vie. Et hoc probatur exempli inductione. ratione ꝛ distinctione. ¶ Exempli inductio patet in beata virgine Maria que in statu vie ita fuit confirmata in bono ut deinceps peccare non posset. Et merito competebat: eo q̄ beata virgo erat mater sapientie divine: in qua nihil coinquinatum incurrit. Sap. vij. Probatur idem per exemplum apostolorum: qui per adventuz spiritussancti fuerunt confirmati in bono. Quod etiam decuit: quia erant quasi fundamentuz: ꝛ basis totius ecclesiastici edificij. Unde oportuit eos esse firmos. ¶ Secundo probatur hoc idē ratione sic. Tunc homo habet liberuz arbitriuz in bono confirmatum quando bonuz perfectū quod deus est menti humane est unitum. Sed deus menti humane unitur per gratiaz nō autem per naturā. ergo liberū arbitriuz ꝯfirmari potest per gratiā nō p̄ naturā. ¶ Confirmatur hec ratio per exēplū in humano corpore. Quia corpus humanū habet ex sui natura qd̄ sit corruptibile. sed dono gratie efficit incorruptibile

Nulla creatura de se est confirmata ī bono.

Ex gratia creatura potest confirmari ī bono.

prima Cor. xv. Oportet hoc corruptibile induere icorruptionē. Ita liberū arbitriuz hoīs qd̄ ex sua nā hēt q̄ sit flexibile in malū: p̄ grāz pōt in bono ꝯfirmari. Exēplū aliud iduci pōt. s. de aere ꝛ de luce. Sicut enī aeri nālr repugnat q̄ sit actu lucidus. nō tn̄ q̄ possit illuminari. ita repugnat libero arbitrio ex eo qd̄ est ex nihilo: qd̄ sit nālr ꝯfirmatū in bono: nec ħ ei nisi p̄ grāz ꝯcedi pōt. Et sicut lux supveniēs aeri aufert obscuritatē aeri: quā sine luce hēt nālr. ita ex defectu liberi arbitrij est q̄ in malū flecti pōt. Et hūc defectū aufert grā pficiēdo nām liberi arbitrij cōfirmās ipm in bono. ¶ Tertio pbat ħ distinctione sic. Dupliciter aliqs est pfect⁹. s. sm q̄d ut in via qn̄ qs hēt fidē ꝛ charitatē: sm modū vite p̄sentis. ꝛ simplr ut in patria qn̄ perfecte diligit deū. Nec tn̄ in via aliqs oīno pfect⁹ est ut in patria. Ita aliqs pōt esse ꝯfirmat⁹ in bono in via q̄ tn̄ nō est ꝯfirmat⁹ oīno in bono ut in patria. Verbi grā. Aliqs hēt liberū arbitriū ꝯfirmatū in bono duplr. Uno mō simplr: ita q̄ oīno peccare nō pōt. Sicut beati q̄ sūt in p̄ria hn̄tes in se sue firmitatis sufficiēs pncipiū. s. donum glorie. ex quo oīno peccare non possunt. Alio modo dicunt aliqui cōfirmari in bono. per hoc q̄ eis datur donum divine gratie: quo ita inclinātur in bonū q̄ nō defacili possunt deflecti a bono. non tamen per hoc donum retrahuntur a malo q̄ oīno peccare nō possint: nisi divina p̄videntia custodiēte. ꝛ hoc mō aliquī in statu vie possunt confirmari in bono. s. ex dono gratie. ꝛ nō primo modo. s. ex dono glorie: ut in statu patrie. Et ratio est. q2 non pōt aliqs oīno impeccabilis reddi nisi auferat totaliter oīs origo peccati. Quod non contingit in statu vie nisi in domino Jesu qui simul erat viator ꝛ comprehensor. Et nota q̄ q̄zvis liberū arbitrium hominis naturaliter possit flecti ad malum non tamen sequitur q̄ gratia superveniens si tollat istam flexibilitatem ad malum: q̄ propterea destruat naturam. Non enim per hoc destruit nām: sed perficit eam. Naz ex defectu nature liberi arbitrij est q̄ flecti possit ad maluz. Sed gratia hūc defectum a natura aufert: perficiēdo naturam ꝛ in bono confirmando. Item posse peccare: ꝛ tamen non peccare nō facit ad merituz. sed ad manifestationem meriti inquātum ostenditur per hoc opus bonum esse voluntariuz: propter quod in laudem viri iusti dicitur. Qui potuit trāsgredi ꝛ nō est trāsgressus. Et ideo si ex grā cōferat alicui q̄ nō possit peccare: non propter hoc minuit virtus meriti bea. Tho. in questionibus de veritate Rarnerius. ¶ Tertio liberū arbitrium considerari potest ut obstinatum in malo. Quod potest intelligi dupliciter scilicet vel in vita p̄senti vel in vita futura. Sed obsti-

Dupl̄r aliqs ḡra cōfirmat.

Eccl. xxxj.

Quomō li. ar. pōt in malo esse obstinatum.

natus in malo potest dici quis dupliciter. Importat eni obstinatio quandaz firmitatē animi in peccatoꝝ qua reuerti nō pt. Sed ꝙ quis nō possit reuerti a peccato pōt intelligi vno modo scꝫ inquantū vires sue nō sufficiunt ad hoc ꝙ liberet a pctō totaliter. ⁊ sic in mortale cadens dr̄ non posse a peccato resurgere ⁊ ad iustitiā redire. Sed ex ista firmitate in peccato non proprie quis dr̄ obstinatꝰ. Alio modo hꝫ quis firmitatem in pctō. ita ꝙ nec coopari pōt ad hoc ꝙ a pctō resurgat. Et sic de isto nō posse cooparí ad resurgēdū intelligit: quo ad facilitatē. i. qꝛ nō de facili pt coopari ad hoc ꝙ exeat a pctō Sic est obstinatio imperfecta in vita presenti. dum scꝫ aliquis hꝫ animū firmatum in maluz: ꝙ in eo non surgūt motꝰ ad bonū nisi debiles. sꝫ qꝛ aliqui surgunt ex eis datur via vt preparet quis ad grām. Si aūt non posse coopari ad resurgendum a pctō: intelligitur simpliciter. ita scꝫ ꝙ nullo modo pōt cooperari ꝙ exeat de pctō. sic est pfecta obstinatio qua demones obstinati sunt ⁊ damnati. ¶ Hoc aūt mō non pōt

Nullus in via est perfecte obstinatus. liberꝝ arbitrium esse in via obstinatum. Quod probat autoritate: similitudine: ⁊ rōne. ¶ Autoritate primo probat. Nam sup illud ad Ro. ij. ſm duriciam tuam ⁊ impenitens coꝛ tuū ⁊c.

Primo Dicit Aug. ⁊ habet in glo. ꝙ ista impenitentia vel coꝛ impenitens q̄diu qsqꝫ in hac carnē viuit iudicari non pōt. De nullo enim despandū est q̄diu patiētia dei ad pniaꝫ expectat. Et subdit. Paganꝰ ē hodie. Judeꝰ īfidelis ē hodie. hereticꝰ ē hodie. scismaticꝰ ē hodie. Quid si cras amplectat catholicā vītatē ⁊ pacē: ⁊ sequat catholicam fidem ⁊ vnitatē veritatis. Quid si isti quos in quocunqꝫ genere erroꝛis dānas tanq̄ despatissimos anteq̄ finiāt vitā agant penitentiam in futuro inueniāt veram vitā. Nolite ergo anteq̄ veniat tempus iudicare. Hec ille. Et leo papa. Nemo est despandus dum in hoc coꝛpoꝛe constitutꝰ est. qꝛ nōnunq̄ quod diffidēta etatis differt consilio maturioꝛi pficit. de pe. di. vij. Nemo.

Secundo. ¶ Scḋo pbat idē rōne sic. Quod qs peccat: aut peccat ex rationis erroꝛe: aut ex passione: aut ex habitꝰ inclinatione. Et si quidē peccat hō ex erroꝛe rōnis: qꝛ non in generali sꝫ in particulari errat. tunc rō nō ita pertinaciter inheret falso: qn per 9ᵃriūm rōnem a tali pctō auerti possit. Si vero ex passione peccat passio resoluit ⁊ repꝛimit: ⁊ sic a pctō auertit. Si aūt peccat ex habitꝰ inclinatione. Tūc qꝛ totaliter habitꝰ animā nō corrūpit pōt a pctō auerti. Et sic pꝫ ꝙ quocunqꝫ modo vel motiuo qs peccet

Tertio. pōt a pctō libari ⁊ penitere. ¶ Tertio ondītur idē siītudie morbi. Nā morbꝰ pt eē icurabilis tribꝰ ex causis. Pꝛīa pp naturā morbi vt lepra ⁊ hmōi. scḋa propter impitiam medici. tertia ppter idispositionē sbiecti. Sꝫ morbꝰ spūalis viatoris hois. s. peccati. nō est icurabilis ex prīma causa. s. ex nā morbi: qꝛ nō puenit ad terminū malitie. Neqꝫ ex scḋa causa. s. imperitia medici. qꝛ deus scit ⁊ pōt omne pctm̄ curare. Unde ex septima sinodo habet. Oēm pniam recipit deus. Et isra. Bonus in oibꝰ deꝰ ⁊ apta viscera eius oi penitēti. j. q. vij. Si qs oēm. Neqꝫ ex tertia causa. s. indispositione hois. qꝛ sicut p aliū in pctm̄ cecidit: ita p aliū resurgere pōt. Ergo in statu vie nullus pōt esse ita obstinatꝰ. seu īmutabiliter firmatꝰ in malo: qn resurgere possit ⁊ liberari. Unde cris. Etiā si ad sūmū qs peruenerit maloꝝ. ⁊ inde reuerti velit ad vtutis viā: suscipit deus libēter. amplectitur ⁊ oia facit vt ad poꝛē reuocet statū. de pe. di. iij. Talis. Raynerius. ¶ Sed in alia vita. s. in iferno liberꝝ arbitriū est oīno firmatū īmutabiliter in malo. Et hoc pbat auctoꝛitate. 9ᵃrarietate. ⁊ rōne. ¶ Auctoꝛitate qdē Eccl. xj. Ubi ceciderit lignū. i. hō p mortē. siue ad austrū siue ad aqlonē. i. siue in statu grē siue in statu moꝛtalis pcti. ibi erit. s. īmutabilit. Et lu. xvj. dixit Abraaꝫ. Chaos magnū firmatū est iter nos ⁊ vos ⁊c. qḋ est imutatio statꝰ. Et damascenus. Qḋ est hoi moꝛs hoc est angelis casus. sꝫ hoies post mortē nō sūt capaces pnie. Ergo nec angeli post casuꝫ. ¶ Secūdo pbat hoc 9ᵃrarietate sic. Felicitati beatorū opponit miseria dānatoꝝ. Sꝫ ad felicitatem btōꝝ ptinet: ꝙ habēt liberū arbitriū ita firmatū in bono. ꝙ nullo mō pñt deflecti in malū. ergo etiā ad miseriā damnatoꝝ ptinet. ꝙ ita sint obstinati ⁊ firmati in malo ꝙ nullo mō pñt deflecti in bonū. ¶ Tertio pbat ideꝫ rōne. ¶ Et pma rō ad hoc est ex defectu pnie sic. Nō pꝫ reditꝰ de pctō in bonū: nisi p pniam. Sꝫ in agēte malū ex certa malitia: ⁊ decedēte in ipso nō cadit pnia. ergo est īmutabiliter 9firmatꝰ in malo. ¶ Alia rō est ex defectu grē sic. Sicut grā superinfusa 9firmat liberū arbitriū in bono. ita diuina grā exclusa firmat liberū arbitriū i malo. Sꝫ in eo q decedit in moꝛtali est grē puatio ⁊ 9clusio. igit talis sic decedēs penitere nō pōt. ¶ Tertio pbat ex effectu diuine iustitie sic. Justitia diuina exigit: vt sicut glia beatoꝝ est pfecta ⁊ ppetua: ita dānatorū pena ⁊ miseria ppetua sit. qꝛ vt dr̄ Math. xxv. Ibūt hi in supplicium eternū: iusti aūt in vitā eternā. Ergo liberū arbitriū demonū ⁊ dānatoꝝ est ita firmatum in malū ꝙ ad bene volēdū reuerti nō pñt. ¶ Et si arguat sic in 9ᵃriū. Foꝛtioꝛ est charitas q̄ cupiditas ad peccatū pertrahens. Juxta illud qḋ dicit glo. sup illud. Bonū mihi lex oris tui: super milia auri ⁊ argenti. Sed demones vel homines charitate in peccatū ceciderunt. Ergo multo foꝛtius a peccato redire possunt ad charita

In alia vita liberi arbi. est firmatū imutabilit.

tem:⁊ a malo ad bonū. ℂ Rñdeo ꝙ charitas est fortior ꝙ̄ cupiditas vel peccatū si fiat cōparatio bm eundē modū habēdi: vt.s. vtrūq3 accipiat. vel in via vel in termino vie. Sed si vnū3 accipiatur in via: aliud in termino vie. non sic est qđ sic patet. Quia charitas viatoris est fortior ꝙ̄ cupiditas viatoris. Sed existēs in termino malitie firmius se habet:⁊ firmius inheret. Potest etiā dici ꝙ demones nunꝙ̄ habuerunt charitatē bm quosdā. ad qđ facit de pe.di.ij.c. Principiū. Uel si habuerūt nunꝙ̄ eā nisi sicut in statu vie habuerūt. Hoīes aūt dānati sūt cadere nō potuerūt nisi a charitate seu grā viatoris. Hec.b.Tho.in qōne de vītate. Raynerius.

ℂ Notandū etiā .§.vij. ꝙ libertas arbitrij excludit coactionē: includit electionē admittit variationē. ℂ Quātum ad primū.s.ꝙ liberū arbitriū excludit coactionē3 declarādū. notāda est distinctio quā facit magister sniar.ij.li.di.xxv. de libertate. Dicit eni ꝙ est triplex libertas arbitrij.s.a necessitate. a peccato. ⁊ a miseria. Rō huius distinctiōis bm.b. Tho. est ista: q2 coactio quā excludit libertas ē duplex. Quedā est pfecta ⁊ sufficiēs que dī cōpulsio. ⁊ sic pma libertas est a necessitate vel coactiōe que libertas a coactiōe p se ⁊ semp sequitur liberū arbitriū. Uñ dicit magister sentē. ibidē ꝙ liberū arbitriū ⁊ ante peccatū ⁊ post eque liberū est a coactiōe. q2 sicut ante peccatū cogi nō poterat. ita nec mō. Jō ꝙ volūtas merito apđ deū iudicat ꝙ̄ semp a necītate liba ē ⁊ cogi nō pōt. Ubi necessitas: ibi libtas nō ē. Ubi libtas nō est: nec volūtas ē. ⁊ iō nec meritū. hec magister ibidē. Quedā vo coactio est impfecta ⁊ insufficiēs: que potius impulsio ꝙ̄ coactio dicit. Et hec est duplex. Una est īpulsio: que p se liberū arbitriū īpellit vel impedit: sicut habit⁹ ⁊ dispositiōes que sūt in aīa. Et sic est libertas a peccato. De qua.ij. Cor.iij. dicit aplš. Ubi spūs domini: ibi libertas. ⁊ veritas ī euāgelio Jo.viij. Si filī⁹ vos liberauerit vere liberi eritis. Que libertas a pctō: ⁊ si post pctm̄ nō tollit. tm̄ debilitat. Scđa coactio impfecta que ipulsio dī: ipellit vel īpedit liberū arbitriū p accidēs. sicut impotētie ⁊ penalitates que sūt ex pte corpis vsū3 liberi arbitrij īpediētes. ⁊ sic est libertas a miseria. De qua aplš ad Ro.viij. Jpsa creatura liberabit a seruitute corruptionis in libertatē glie filioꝝ dei. Ubi notādū ꝙ nulla miseria vel penalitas corpis libertatē illā que est a necessitate coactionis excludit. eo ꝙ nunꝙ̄ ad tantā miseriā vel penalitatē corpis deuenit: ꝙ liberū arbitriū cogi possit. b. Tho. in scrip. sup.ij. sentē. di.xxv. Raynerius. ℂ Contra pdicta occurrit triplex obiectio. ℂ Prima est talis. Greg. dicit ꝙ peccatū3 qđ p pniam non diluitur: mox suo pōdere ad aliud trahit. Cū ergo tractio sit qdā3 motus violentus bm phm. ergo videt qđ cogi ad peccatū. Rñdeo bm be. Tho. in qōnibus de veritate: ꝙ peccatū cōmissū3 nō trahit cogēdo voluntatē sed inclinādo. inquātū priuat grā p quā fortificabat ꝯtra pctm̄. ⁊ inquātū etiam ex actu peccati relinquit dispositio ⁊ habit⁹ in aīa. ℂ Secundo arguit sic. Quicūq3 vincit: ab aliquo cogit. Sed bm phm incōtinēs vincit a passionib⁹. ergo passiōes cogūt voluntatē. Rñdeo ꝙ incōtinēs dicit vinci a passionib⁹. nō ꝙ passiones cogāt. ⁊ imutent necessario volūtatem. aliogn incōtinēs nō esset puniēdus. Sed dicit talis vinci a passionib⁹: inquātū ear īpulsu voluntarie cedit. ℂ Tertio arguit p hoc qđ dixit paterfamilias Lu.xiiij. cōpelle intrare. Intrat aūt ad cenā patrie p volūtate3. ergo p angelū q est minister dei volūtas pōt cogi ad aliqd. Respondeo ꝙ illa cōpulsio nō est coactionis. s3 efficacia persuasionis per aspera vel leuia. Unde Greg. Qui huius mūdi aduersitatib⁹ fracti ad dei amorē redeunt cōpellunt intrare. Raynerius. Ad hoc etiā pulchre facit qđ habet.xxiii.q. iiij. Displicet. Et.q.vi.§.vltimo. ℂ Scđo libertas arbitrij includit electionē tanꝙ̄ imediatū: ⁊ ppriū actū eius. Et bm hoc Berñ. distinguit libertatē in libro de libero arbitrio sic dicēs. Est triplex libertas.s. arbitrij consilij. ⁊ complaciti. Ratio huius est: q2 cū liberū arbitriū3 includat electionē:⁊ nihil sub electione cadat nisi bm ꝙ hēt aliquā rōne3 boni bm diuersos gradus bonitatis in humanis actib⁹. Berñ. diuersos gradus libertatis seu diuersas libertates distinguit. Ut verbi grā. ℂ Primo in humanis actib⁹ est aliqd bonū. q2 licitū qđ.s. nulla lege phibet ⁊ respectu istius boni liciti dicit libertatē arbitrij: q2 iudicio nostro consistit vt hoc sequamur vel nō. Ubi nota ꝙ liberū arbitriū hēt officium iudicis ⁊ arbitri. Primo habet officiu3 iudicis ⁊ hoc quo ad rōnem q2 sicut iudex in iudicādo debet sequi leges ⁊ arctat ad sequēdū eas. sic liberū arbitriū habet officiu3 iudicis quo ad rationē quia inqstū deliberat debet sequi leges. Scđo īquātū liber arbitriū libē vult t3 formā3 arbitri. Hoc eni ad volūtatē ptinet: libē h vl illud velle vel eligere. Et ideo magis dicit liber arbitriū ꝙ̄ iudiciū. ℂ Scđo est aliqd in humanis actib⁹: qđ nō tm̄ est licitū s3 etiā vtile. Quia oīa mihi licent: sed nō oīa expediūt vt dicit apostolus.j.ad Cor.vi. Et bm hoc assignat ⁊ distinguit Berñ. libertatē cōsilij. Nā cōsiliū est de meliori bono: qđ est expediēs ad salutē. ℂ Tertio in humanis actib⁹ est aliquid bonū eligendū qđ delectat. Et respectu hui⁹ assignat Berñ. libertatē cōplaciti. Unde dicit ibidē Berñ. ꝙ li

Marginal notes (left): Libertas ar. excludit coactionē — duplex est coactio. — Argumēta in oppositum.

Marginal note (right): Liberū arbitrium includit electionem.

bertas arbitrij habet discernere quid liceat. Libertas arbitrij habet pbare quid expediat. Libertas arbitrij habeat experiri quid libeat. Hec Tho. super. ij. sen. di. xxv. ¶ Tertio dico q liberum arbitrium admittit .i. habet variationem. Et cum sit triplex libertas vt dictum est liberuz arbitrium quantum ad libertatem que a necessitate seu coactione compulsiua per se non augetur vel minuitur: sz equaliter habetur: quia hoc est nāle z essentiale libero arbitrio. vt sufficienter non cogatur coactione compellente. Et hoc. s. non posse sufficienter cogi z compelli. sequitur liberum arbitriuz in quolibet statu. s. ante peccatum z post peccatum. Non ergo per se augetur vel minuitur libertas arbitrij. sed per accidēs tm̄ idest ratione nature in qua inuenit z quam liberum arbitriuz consequitur. Et hoc sic probatur. Omnis proprietas que consequitur aliquam naturam quanto illa natura in aliquo inuenitur nobilius: tanto etiam illa pprietas perfectius participatur ab illo. Sm quē modum homo dicitur minus intelligens q̄z angelus. Unde quia libertas arbitrij consequit naturam z potentiam intellectus: z voluntatis. z hec perfectissime sunt in deo. z in angelo nobilius q̄z in homine. Ideo libertas a necessaria coactione perfectius reperitur z nobilius in deo q̄z in angelo. z in angelo q̄z in hoie: z in vno angelo magis q̄z in vno alio. Unde patet q libertas arbitrij nō variatur ex parte sue nature vel essentie sed p accidens. s. ex parte sue cause: que est intellectus z voluntas. Nam sm q natura inuenitur itellectua nobilius in vno q̄z in alio vel minus nobilius. sic libertas ista intenditur vel remittitur. ¶ Libertas secunda que. s. est a peccato contraria coactioni imperfecte z insufficienti. que impulsio vel dispositio nuncupaf. vt sunt habitus z dispositiones interiores peccatoruz. augetur talis libertas vel minuitur in homine sm diuersos actus. Quod sic declaratur. Libertas ista a peccato est cōmunis triplici statui hois. s. in innocentia. in reparata gr̄a. in gloria. Et tamen augetur z minuitur ante peccatum z post peccatum. Unde magister sententiaruz li. ij. di. xxv. Semper voluntas hominis libera est: sed non semper bona est. Non enim est bona nisi a peccato liberata fit. z subdit. Libe x ergo arbitrium cum semper z in singulis sit bonum. non tamen est pariter liberum in bonis z in malis. z ad bona z ad mala. Liberius est enim in bonis vbi liberatum est. s. a peccato per gratiam: q̄z in malis vbi liberatum non est z liberius ad malum quod per se agit q̄z ad bonum quod nisi gratia adiuuetur z liberetur nō potest. Hec magister. In statu innocentie poterat homo peccare z non peccare. In statu nature repate pōt peccare z nō pōt nō peccare saltez venialif. In statu glie poterit nō peccare: z non poterit peccare. Sed in statu nāe destituta gr̄a nō potest peccare: etiā mortalif. i. nō esse in mortali quod cōmisit. quia ex se nō potest exire. vel non potest difficulter non incurrere alia mortalia: semper tamen voluntas a coactione est libera. ¶ Libertas a miseria que est contraria coactioni imperfecte z insufficienti. que dicitur impellens vel inducens. sicut sunt penalitates exteriores vt fames. sitis infirmitas corporalis. mutabilitas mentis. tentatio hostis z huiusmodi. non est eque in omnibus hec libertas. sz sm magis z minus reperitur in diuersis. Naz perfectissime in deo: post deum maxime in angelo bono. minor in hoie bono. minima in homine malo. nulla in demone vel dānato homine. vt dicit magister sententiarum di. xxv. Omnis tamen miseria mentis z corporis quātūcūq magna: necessitatē coactionis semp excludit. q: nū q̄z in statu vite presentis ad tantam miseriā deuenitur mentis vel corporis vt liberū arbitriuz cogi: possit alias non diceref liberū nec efficeretur meritoriuz vel demeritorium beatus Tho. sup. ij. Sen. Raynerius. ¶ Hinc Ambrosius. Quorum nos dn̄i sumus. s. actuum nostroruz z peccatorum eorum principia extrinsecus nō requiramus. nec deriuemus in alios sed agnoscamus que pprie nostra sunt. quod possumus non facere si volumus. Huiusmodi electionez mali nobis potius debemus ascribere q̄z alijs. Ideo z in iudicijs istiusmodi voluntarios non necessitate compulsos. culpa constringit. pena condemnat. xv. q. j. c. Illa. z. §. j. eiusdez questionis dr. Ex volūtate pctō pcedūt: que libera mētis arbitrio z delinquēdi pposito cōmittunf.

¶ Notanduz etiā . §. viij.

q quadruplex est libertas. s. puersa. mundana. vera. z plena. Libertas puersa est quando quis abutitur libertate ad peccandū. Et hec libertas a iustitia est: quā nullus fugare cogitur. de qua j. petri. ij. dicif. Quasi liberi z nō quasi velamē habentes. i. quo maiori libertate vtimini apud homines eo liberius diuino famulatui subiugati sitis. Et subdit. Non quasi velamē habentes. Glo. q: ex hoc q liberi sunt multi. se velant z defendunt peccata. Alia glosa. Et nō habētes velamē malitie: vt tāto licentius peccetis. quāto iugo seruitutis dei munimini. Et addit apostolus. Sz sicut serui dei. glo. Seruitus dei humilitatē z puritatē a culpa requirit. ¶ Secunda libertas que dicitur mundana seu humana est qua quis alterius est domino non subiectus De qua Job. iij. Seruus z liber a domino suo s. in alia vita. Et prima ad Corinth. vij. Seruus

Liberū arbitrium hēt z admittit variationem

Libertas peruersa.

Libertas mundana.

vocatus es non sit tibi cure. sed si potes magis vtere libertate. Seruitus huic libertati contraria inducta est de iure gētiū. vt patet di. j. Jus gētiū. Originata in iure diuino ex irrisione. Noe facta a filio eius Cham Gen. ix. Maledict⁹ chanaan: seruus seruoꝝ erit fratrib⁹ suis. Et Ambrosius. Nō esset hodie seruitus si ebrietas nō fuisset. di. xxxv. c. Sexto die. Iure humano confirmato canonico ⁊ ciuili. Hec libertas multuz appetitur. quia non bene pro toto libertas venditur auro. Sed propter peccata multipliciter perditur. vt patet de populo israel. qui ex libertate frequenter propter scelera est seruituti addictus Judi. p totū.

Libertas vera ⁊ spiritualis

¶ Tertia libertas est vera ⁊ spiritualis que est libertas gratie. s. carere criminibus. Et est illa ꝯtraria male seruituti. s. peccati. De qua Christus Jo. viij. Oīs qui facit peccatum seruus est peccati. Ubi tria nota. Primo dictio generalis. ibi. Ois. s. diues ⁊ pauper. iudeus ⁊ grec⁹. ꝑpator vel vasallus. Nō ē eni distinctio iudei ⁊ greci: oēs eni peccauerūt. Qui oia dic: nihil excludit. dist. xix. c. Si romanoꝝ. Scđo tāgit trāsgressio crimialis: ibi. q facit peccatū: ⁊ nō solū q facit sꝫ ⁊ q ꝯcupiscit. Peccatuz eni est bm Aug. volūtas retinēdi vel ꝯsequēdi qđ iustitia vetat. Qđ semper liberū est abstinere. xv. q. j. §. j. Tertio notat ꝯditio vilis ⁊ penalis: q seruus est peccati. Hiere. ij. Quā vilis facta es nimis iterās vias tuas. Uilissima aūt huius seruit⁹. q: cum pctm nihil sit in reꝝ nā. Huius seruitio peccator addicit. ij. petri. ij. A quo quis victus est ei seruus addict⁹ est. Sꝫ peccator vincitur a vitijs. ergo ⁊c. Et dicit Ansel. q peccatū nō hēt vnde dominet homini: q: peccatum est quidā defectus seu priuatio modi. speciei ⁊ ordinis. Sꝫ tn homo hēt vnde sit seruus peccati. s. volūtatis ꝯsensum. Unde Aug⁹. sup Jo. sup dicta auctoritate. Ois qui facit pec. ⁊c. O miserabilis seruitus. Seruus hois aliquādo sui dñi duris imperijs fatigatus fugiēdo requiescit. Seruus autē pcti quo fugit secum trahit quocūqꝫ fugerit. Peccatū eni qđ facit ītus est. voluptas transijt. pctm nō trāsit. preterit qđ delectat. remanet qđ pungat. Solus de peccato liberare pōt qui venit sine pctō. Propterea dixit Jo. viij. Si liberauerit vos filius: vere liberi eritis. Licet aūt ista libertas a crimie sit vera. est tamē in presenti imperfecta. q: vt ait aplus ad Gal. v. Caro ꝯcupiscit aduersus spm. ⁊ spi. aduersus carnē. vt nō quecūqꝫ vultis faciatis. Ubi tria oñdit. s. Pugnā. Causam. ⁊ Sequelā. ¶ Primo ostēdit pugnā dicēs. Caro ꝯcupiscit aduersus spm. i. bm glo. Augu. Aia carnali cōcupiscētia spiritui reluctat: que carnalis ꝯcupiscetia nō est in carne sola: nec in aia sola. sed in vtroqꝫ: q: sine carne ⁊ aia nulla delectatio sentitur. s. corporalis. Sicut videre non est solum oculi nec anime sed coniunctim. Et est ista pugna bm Ambr. in glo. magna. continua. ⁊ periculosa. Magna: quia contra spiritum vbi maior debet et esse concordia. Continua. quia semper est noua contra spiritum. Et periculosa. q habet multos impulsores: vt diabolum ⁊ mundum. Ps. Uie illorum tenebre ⁊ lubricū: ⁊ angelus domini persequens eos. Secundo ostendit apostolus pugne causam dicens. Hec sibi inuicem aduersantur. quia caro vult seruire vitijs: spiritus virtutibus. Caro infirma: spiritus promptus. Ratio seu spiritus disponit macerare corpus ⁊ subijcere seruituti. ⁊ caro vt seruus inutilis ⁊ piger conqueritur. Figura in Sarra vxore Thobie que cum reprehenderet ancillā conquesta est inferens ei contumeliam: dicens eam interfectricem virorum suorum septem. s. mortificatricem quinqꝫ sensuum ac etiam fantasie ⁊ intellectus Thobie. iij. Ostendit apostolus pugne sequelam: subdens. Ut non quecūqꝫ vultis illa faciatis. glo. idest illa facere punitamini. Juxta illud apostoli. Uelle adiacet mihi perficere non inuenio. Ad Ro. vij. Glo. Ambro. i. Uelle est in nobis ex libero arbitrio. Et dicit adiacet. i. iuxta carnem iacet. quia naturale est quodāmodo velle bonum per rationem naturalem: sed perficere non. quia facere bonum meritoriū solū ex gratia dei. Uel sic bꝫ alios seu aliā expositionē Uelle adiacet mihi. i. liberum arbitriū post pctm tanqꝫ infirmū iacet iuxta carnem impotēs per se resurgere ad bonū operanduz.

Libertas pfecta est.

¶ Quarta ⁊ vltia libertas est libertas plena atqꝫ perfecta. s. libertas glorie que erit in patria. De qua apostolus ad Ro. viij. Ipsa creatura liberabit a seruitute corruptionis in libertatē glorie filiorū dei. Et hoc erit: quia nihil erit ibi inclinans ad malum. Nihil opprimens q ibi erit libertas a culpa ⁊ pena. Ad Gal. iiij. Illa que sursum est hierusalem que est mater nostra libera est. Libertas itaqꝫ plena ⁊ pfecta erit quando nulle erunt inimicitie quando nouissima inimica mors destruetur. Hec tho. in postilla super Jo. super illud Jo. viij. Si ergo liberauerit vos filius ⁊c. ¶ De hac libertate a miseria ⁊ culpa Albinus in sermone. Quid hac vita beatius vbi non est paupertatis met⁹: nec egritudinis imbecillitas. Nemo ibi leditur. nemo irascitur. Inuidet nemo. Cupiditas nulla exardescit. Nullum cibi desiderium. Nulla honoris aut potestatis pulsat ambitio. nullus ibi diaboli metus. Inuidie nulle: terror gehēne procul. Mors neqꝫ corporis neqꝫ anime. sed immortalitatis munere vita iocunda. nulla erit tunc discordia: sed cuncta consona iocunda sunt omnia. iugis splendor.

¶ Notandum etiã .§.ix.

Liber arbitri um põt inclina ri vel i/ mutari

q liberum arbitrium ꝛ si cogi nõ possit vt di/
ctum est. põt tñ inclinari: inmutari: determina/
ri ad aliquid volẽdum vel agẽduz. ¶ Primo
qdam põt liberum arbitrium inclinari vel in/
duci ad aliqd volẽdum vel agẽdum: per aliq̃s
dispositiones vel habitus ex quibus promoꝛ

Primo

efficitur ad eligẽdum alteram partem. Tho. in
scrip. sup. ij. senten. Ad qd facit qd dicit Aug.
super ps. Cum per timoꝛẽ gehẽne ꝯtinet se ho
mo a peccato. fit paulatim cõsuetudo iustitie. ꝛ
incipit qd durũ erat amari. ꝛ incipit excludi ti/
moꝛ a charitate ꝛ succedit timoꝛ ille sanctus q
pmanet quo timem⁹ ne tardet: ne discedat: ne
eo c.reamus. xxiij. q. vj. c. si. §. Cũ per timoꝛez.

Scdo

¶ Scdo volũtas põt imutari. Et hoc vel a se/
ipsa vel ab obiecto vel a deo. Immutaf pꝛimo
volũtas a seipsa cũ modo vult vnũ: modo aliũ.
Unde Aug. Nihil tam est in nostra ptãte sicut
volũtas ipsa. Uolũtas nostra nec volũtas eẽt ni
si in nostra ptãte eẽt. Poꝛro qꝛ i nostra potesta/
te est: libera est. Immutatur scdo volũtas ab
obiecto ꝺm diuersitatem obiectoꝛum: que sibi
representanf p cognitiuã. Et ta'is mutatio fit i
ea occasionaliter ab aliqua creatura representã

Tertio.

te obiectum. ¶ Tertio imutaf voluntas a deo.
Nã deus imutat volũtatem dupl'r. Uno modo
mouẽdo solum volũtatem. nõ impꝛimẽdo in/
quãtum. s. voluntatem mouet ad aliqd volen/
dum absq3 hoc q impꝛimat aliquã foꝛmã vo/
lũtati. sicut sine appositione habitus. Qñq3 ds
facit vt volũtas modo velit aliqd qd pꝛius nõ
volebat. Iuxta illud. Coꝛ regis in manu dei ad
quodcũq3 voluerit vertet illud. Alio mõ imu/
tat volũtatem ipꝛimẽdo aliquã foꝛmã in ipaz
voluntatẽ. Sicut enim ex ipsa natura quaz d.⁹
dedit velũtati inclinatur voluntas naturalr ad
aliqd volẽdum. ita ex aliquo superaddito. s. ali
qua foꝛma quã impꝛimit. Et aliqñ qdem imp/
mit foꝛmam imꝑfecte. vt cum dat grãm de no/
uo viatoꝛib⁹. ꝛ sic inclinaf volũtas ad aliquid
volendum. nõ tñ necessitate semp. Aliqñ imp/
mit perfecte. s. conferendo gloꝛiam sicut i bea/
tis in quibus voluntas inclinatur semp ꝛ suffi
cienter per charitatem perfectam in bonũ. non
solum q̃tum ad vltimum finem sed etiã q̃tũ
ad ea que sunt ad finem. Hec be. Tho. in qõni/
bus de veritate. Cum autem deus imutat vo/
luntatem: nõ cogit eam. sed facit vt pceden/
ti inclinatiõi succedat alia inclinatio. Et ita q
pꝛima auferatur ꝛ secũda inducatur ꝛ maneat
Unde illud ad qd inducit voluntatem non est
cõtrarium inclinationi iam existenti. sed incli/
nationi que pꝛius inerat. Unde nõ est violẽtia
nec coactio. Uerbi gratia. Lapide ratione sue
grauitatis iest iclinatio ad locũ deoꝛsum. Hoc
aũt inclinatione manente si pꝛoiciatur sursuz
erit motus violẽtus. Si aũt deus auferat lapi/
di iclinationem grauitatis ꝛ det iclinationem
leuitatis: tũc ferri sursuz nõ erit ei violẽtum:
ꝛ ita imutatio motus põt esse sine violẽtia. Et
per hũc modũ itelligenduz est q deus imutet
volũtatem sine hoc q cogat eã. Cuius rõ est qꝛ
põt deus imutare volũtatẽ: ex quo q ipse i vo/
lũtate operaf sicut i natura etiã. hec. b. tho. i que
stiõibus de veritate. q. xxij. ¶ Tertio volũtas
pt determiari ab obiecto ad volẽduz aliquid
determiate. Cuius ratio est: qꝛ ẽ dare aliquod
obiectũ in quo nulla ratio malicie inuenif. Et
volũtas necessario determinatur ad id volen/
dum. Uel sicut aliquod in quo nulla sit rõ vel
apparẽtia boni. tũc volũtas necessario determi
natur ad illud respuenduz. Sicut pz in hoc q
nullus põt nõ velle esse felix. ꝛ nullus põt vel/
le esse miser. Et in hoc etiam nõ cogif sicut nec
cũ imutatur a deo dictũ est. ¶ Utrũ aũt volen
do hmõi qd de necessitate vult. s. esse beatũ me
reatur. Dicẽduz q aliquo mõ sic: ꝛ aliquo mo/
do nõ. Cuz. n. inditus sit appetit⁹ vltimi finis
sui in cõmuni: vt. s. naturaliter appetat se esse
completũ in bonitate: scilicet se esse beatũ. Un
Boetius de phica cõso. ait. Inserta ẽ mentib⁹
hoium naturaliter veri bõniq3 boni cupiditas
Sicut ꝛ grauib⁹ naturaliter est inditus appe
tus seu iclinatio ad ferri deoꝛsũ ꝛ aialib⁹ cõser
uatio vite. Jõ appetẽdo beatitudinẽ ita in cõ/
muni hõ non meref. qꝛ ẽ sibi ei nãle ꝛ nãlibus
homo non meretur. Sz qꝛ inquo ista cõpletio
felicitatis seu beatitudo consistat: vtrum in vir
tutibus vel scientijs vel delectabilibus: vel vi
sione dei ꝛ hmõi: alias nõ est ei determinatuz
a natura. Jõ qñ ex ꝑpria rõne adiutus diuina
gratia appꝛehendit aliquod speciale bonuz vt
suaz beatitudinẽ in quo vera sua beatitudo cõ
sistit: tunc meref: non ex hoc precipue q appe
tit naturaliter beatitudinẽ sed ex eo q appetit
hoc speciale: qd nõ nãlif appetit. s. visionẽ dĩ.
i quo ꝺz rei v̾itatẽ sua beatitudo ꝯsistit. Et ꝺm
hoc sctimererẽtur appetẽdo deũ vel vitã etern
hec. b. Tho. in. q. de veritate. Raynerius.

¶ Liberũ arbitriũ .§.x.

Ad que se exten dit libe rũ arbi trium.

se extendit ad oẽs actus humanos. s. qui pꝛo/
cedũt a volũtate deliberata rõne. Hi. n. ꝑpe di
cunf actus humani. Hoc pbaf auctoꝛitate da
mas. li. ij. dicentis. Homo libero arbitrio ap/
petit: libero arbitrio vult: libero arbitrio inq/
rit vel scrutatur: libero arbitrio iudicat: libe/
ro arbitrio disponit: libero arbitrio eligit: libe
ro arbitrio impetum facit: ꝛ libero arbitrio
agit vel operatur in his que sunt ꝺm natu/

ram sunt. ¶ Declaratur autem hoc per di-

Quō oēs actus hūi sint a libe. arbitrio.

stinctionem talem. Actus aliqui attribuuntur alicui potētie dupl'r. Uel q̄ dicit ipsum: vel q2 imperat ipsum. Ille actus proprie a potentia ē elicitus qui immediate ab ipsa potētia procedit. Sicut a visu videre: ⁊ ab intellectu intelligere. Unde visus imediate elicit videre tanq̄ ꝓpriū actum eius: ⁊ intellectus intelligere. Et h̄ modo nō oēs actus humani sunt actus liberi arbitrij. Sed ꝓprius ⁊ ꝑncipalius actus liberi arbitrij est eligere. Alio modo actus attribuit potētie. q2 imperat potentia ipsum. Et hoc modo actus oium virium obediētiū rōni possunt voluntati attribui: que est motor oium virium ꝑ imperium. Et ita etiam actus diuersaꝝ virium libero arbitrio attribuunt. Unde per imperiū voluntatis ⁊ liberi arbitrij mouent etiam potētie in actus suos. Propter q̄ virtus appetitiua dicitur mouens: q2 imperat motum. Et virtus motiua que est affixa neruis ⁊ musculis: q2 exequitur motum. Et per huc modum oēs act9 humani sunt a libero arbitrio: q2 imperati ab eo. Unde illi actus humani qui sunt virium rōnalium per essentiā: illi sunt eliciti a libero arbitrio. Illi vō qui sunt virium rationalium ꝑ participationem: sicut sunt actus irascibilis ⁊ concupiscibilis: sunt iperati a libero arbitrio. Uirtutes aūt nutritiue partis nullo modo participant rationem: vt dicit phs. j. ethicoꝝ. Uñ earum actus non proprie dicuntur humani: ⁊ iō nō subduntur libero arbitrio. ¶ Ad horū ampliorem euidentiam notāda sunt tria. Primū est q̄ cum liberum arbitriū sit facultas rōnis ⁊ voluntatis: tres actus attribuuntur libero arbitrio ex parte rōnis: ⁊ tres ex parte volūtatis. Et ex parte rationis attribuuntur libero arbitrio: cōsilium: iudicium ⁊ arbitrium. Qui qdē actus rationis procedunt ab imperfecto ad ꝑfectum. Nam primo est motus inq̄sitionis de faciendo ⁊ nō faciēdo: ⁊ illud est ꝯsilium. Secūdo est iudicium de faciendo. Tertio est propositū faciendi: qd̄ dr̄ dispositio: vel potest dici arbitrium. Ex parte aūt voluntatis sunt tres act9 scz electio: ꝓgressio: ⁊ vsus. Primo igit est electio: ⁊ ille est actus simpl'r interior ꝑmus. Et h̄ est duoꝝ preiacētib9 alterum alteri preoptare. Secūdo est ꝓgressus ad motū exteriorem: ⁊ talis dr̄ impetus. Tertio est motus exterior ⁊ talis dr̄ vsus. ¶ Scd̄o nota q̄ liberum arbitrium principaliter est respectu actuū interiorum. secūdario aūt exteriorū: put ab actibus interioribus ꝓcedunt: q2 hoc modo impediri nō possunt. Sed inq̄tum actus exteriores sunt a virtute motiua corporali sic impediri possunt. Et hoc modo nō est libertas respectu illoꝝ actuū. ¶ Tertio notādum q̄ q2 electio est ꝓpri9 act9 liberi arbitrij. Et electio nō est finis: s3 eoꝝ que sunt ad finē. Iō finis vltimus nō cadit sub libero arbitrio. Tamē q2 id quod est finis respectu quorūdam: pōt esse ordinatum etiam ad finē vlteriorē. s. vltimū finē. Nulla aūt operatio humana est vltimus finis nisi per accidēs: inq̄tū ꝯiungit vltimo fini. Et ideo omniū operationū humanaꝝ pōt esse electio: nō inq̄tum sunt fines sed inq̄tum ordinant ad finē. Uerbi grā. Quāuis vincere sit finis potētie militaris. ordinatur tñ ad vlteriorem finem: ⁊ ideo sub electione cadere potest: ⁊ sic sub libero arbitrio. ¶ Et si arguat i cōtrariū: q2 opatio mala est ꝑter volūtatem ſm Dionisium ⁊ Augustinum. Peccare nemo appetit ꝓpter hocipsum: s3 ꝓp aliud qd̄ ex eo cōsequit. xv. q. j. Merito. Cum aūt talis sit opatio humana: ergo nō ois operatio humana cadit sub libero arbitrio seu volūtate. Rñdeo q̄ operatio mala potius debet dici defectus q̄ actus: ⁊ potius hoc ꝑtinet ad impotentiam. Uel aliter. Malū in eo q̄ maluz est ꝑter volūtatem est. Sed operatio mala inq̄tuz apparet bona: propter illud qd̄ inde ꝯsequitur qs. s. delectationē vel vtilitatem: sic cadere potest sub volūtate. ⁊ libero arbitrio. Uerbi grā. Apprehendit qs fornicationem nō vt malum: sed vt bonum delectabile tempore passionis ⁊ sic vult eā Tho. super. ij. sniarum. Rayne.

¶ De voluntario ⁊ inuolūtario. Cap. iij.

De actu voluntatis videnda sunt tria. Primo de voluntario ⁊ inuoluntario in cōi. Scd̄o de actibus volūtarijs quasi ab ipsa volūtate elicitis. vt imediate ipsius voluntatis existētibus. Tertio de actibus volūtarijs quasi a voluntate imperatis: que sunt ipsi9 volūtatis mediātib9 alijs potentijs ca. sequentibus.

¶ Quantum ad pri- .§. i.

mum. s. de volūtario ⁊ inuolūtario. Sciēdū q̄ actuum humanoꝝ: aliqui sunt oino volūtarij. Alij inuoluntarij. Tertij mixti ex volūtario ⁊ inuolūtario. Uolūtarij oino dicunt actus illi humani q̄ sponte fiūt absq3 violētia ⁊ ignorātia ⁊ metu. ¶ Pro hoꝝ maiori declaratione sciēdū

Qui sīt act9 volūtarij.

ſm Tho. prima scd̄e. q. vj. q̄ que agunt seu se mouent in finē cū aliquali cognitiōe finis: horum motus ⁊ actus dicunt voluntarij. Unde volūtariū dr̄ eē ſm diffinitionē Arist. Damas. ⁊ Grego. niceni. nō solū cuius ꝑncipiū est intra: sed cū aditione sciētie. Uñ cū hō maxie cognoscat finem sui opis: ⁊ moueat seipm in ei9 actibus maxime volūtariū inuenit. Sciendum est enim q̄ quorūdā actuū seu motuū ꝑncipiū est in agente seu in eo qd̄ mouet. Quorūdam vō

actuum vel motuũ principium est extra. Cum enim lapis mouet sursum. puta cũ pycit: hui⁹ motionis pncipium est extra lapide. Sed cum mouet deorsum vt cũ cadit pncipium hui⁹ motionis est in ipso lapide. Eoꝝ aũt que a pncipio intrinseco mouent quedã mouẽt seipsa: quedã nõ. Cũ enim omne agẽs seu motũ agat seu moueatur ꝑpter finem: illa pfecte mouent a pncipio intrinseco: in qbus est aliqđ intrinsecũ pncipium: nõ solum moueant vt in se sed vt moueant in finem. Ad hoc aũt ꝙ fiat aliqd ꝑpter finem requiritur cognitio finis aliqualis. Quicũqꝫ igit sic agit vel mouet a pncipio intrinseco qđ hẽt aliquã notitiã finis: hẽt in seipso pncipium sui actus: nõ solum vt agat: sed vt agat ꝑpter finẽ. Qđ aũt nullam notitiã finis hẽt: ꝫ si in eo sit pncipiuꝫ actionis vel motus: nõ tamẽ eius qđ est agere vel moueri ꝑpter finez est pncipiũ in ipso vel in alio a quo imprimit ei pncipium sui actus vel motionis in finem. Uñ huiusmodi nõ dicunt mouere se ipsa: sed moueri ab alijs. Que võ notitiã habẽt finis dicunt mouere seipsa: qꝛ inest principiũ nõ solũ vt agant sed vt agãt ꝑpter finez. Utrũqꝫ aũt hoꝝ. s. ꝙ se moueat. ⁊ finem sui mot⁹ vel actionis cognoscant reperit in actibus humanis. ⁊ iõ in eis ꝓprie ⁊ pfecte volũtariũ inuenit. ¶ Uolũtariuꝫ etiã reperit aliquo modo in brutis ⁊ pueris licet imperfecte. Unde ⁊ phs dicit in. iij. ethicorũ. ⁊ Dam. ⁊ Greg. nicen⁹ ꝙ bruta ⁊ pueri volũtario cõmunicãt. Pro cuius declaratiõe sciẽdum fm. b. Tho. pma scđe. q. vj. ꝙ cũ ad rõnez volũtarij requirat ꝙ pncipium actus sit intra agẽtem. cũ aliqua cognitione finis. sicut cognitio finis actionis ⁊ brutis ⁊ pueris est imperfecta. ideo etiã volũtariũ in eis est fm imperfectã rõnem. Dicit aũt cognitio impfecta finis que i sola finis apprehẽsiõe ɔsistit. sine hoc ꝙ cognoscat rõ finis ⁊ ꝓportio act⁹ ad finẽ. Et talis cognitio inuenit in brutis per sensum ⁊ extimationẽ naturalẽ. Uñ aĩal brutũ apprehẽdens finem. nõ deliberat. sed subito mouet in ipsum. Perfecta aũt cognitio finis est nõ solũ qñ apphendit res que est finis. sed cum cognoscit rõ finis ⁊ ꝓportio eius qđ ordinat ad ipsum finẽ. ⁊ talis cognitio pfecta cõpetit soli rõnali nature. Et sic etiã volũtariũ fm pfectam rõnem. put s. apprehẽso fine aliqs põt deliberãs de fine et de his que sunt ad fin⁹ moueri vel nõ moueri in ipm. Et nota ꝙ lꝫ volũtariũ denoĩatiue dicatur a volũtate que noĩat rõnabilẽ appetitũ vñ i brutis nõ reperit tñ volũtariũ põt trahi ad ea. i quibus est aliqua pticipatio volũtatis fm aliqꝫ cõueniẽtiã ad voluntatẽ. ⁊ hoc mõ attribuitur etiã brutis inɋ̃tum. s. per cognitionẽ aliquam mouent in finẽ. ¶ Itẽ nota ꝙ qꝫuis deus moueat hoiem ad agẽdũ nõ solum sicut ꝓponens appetibile sensibili vel sicut imutãs corpus sꝫ etiã sicut mouẽs ipsam voluntatez. Uñ ipse ait. Job. xv. Sine me nihil potestis facere. nõ tamẽ hec est ɔtra rõnem actus volũtarij. Cum enim ois motus tam volũtatis qꝫ nature sit a deo sicut a pmo mouẽte. sicut nõ est cõtra rõnez nature ꝙ motus nature sit a deo sicut a pmo mouẽte. inquãtũ natura est quoddã instrũ dei mouẽtis. ita nõ est ɔtra rõnẽ actus voluntarij. ꝙ sit a deo inquãtũ volũtas mouet a deo. Est tñ de ratione nãlis ⁊ volũtarij motus ꝙ sit a pncipio itrinseco. ¶ Itẽ lꝫ de rõne volontarij sit ꝙ pncipium eius sit intra. nõ tñ est ɔtra rationẽ volũtarij. ꝙ pmum pncipiũ sit extrinsecũ. Sicut in genẽ alterabiliũ pmum alterãs est corpus celeste. qđ tñ nõ est pmum mouẽs simplr sed mouetur motu locali a supiori mouẽte. Sic pncipium intrinsecũ volũtarij act⁹ qđ est vis cognoscitiua vel appetitiua. est primũ principium in genere appetitiui motus qꝫuis moueat ab aliquo alio exteriori fm alias spẽs motus.

Uolun tarium quõ est in pueris ⁊ brutis

¶ Uoluntariuꝫ di .§. ij.

cit aliqd duplr. s. directe ⁊ indirecte. Pro cui⁹ declaratione dicit. b. Tho. vbi supra ꝙ volũtarium dr. qđ est a volũtate. Ab aliquo aũt dr aliquid dupliciter. Uno mõ directe. qđ. s. ꝓcedit ab aliquo inquãtum est agẽs sicut calefactio a calore. Alio mõ indirecte ex hoc ipso ꝙ nõ agit. Sicut submersio nauis dr esse a gubernatore inɋ̃tum desistit a gubernãdo. ¶ Sed sciẽduꝫ ꝙ nõ semp illud qđ ɔsequtur defectũ actiõis reducit in agens sicut in cãm. ex eo ꝙ nõ agit. sꝫ solum tũc. cũ põt ⁊ debet agere. Si eni gubernator nõ posset nauẽ dirigere vel nõ esset ei cõmissa gubernatio nauis. non imputeret ei nauis submersio que per absentiã gubernãtis cõtingeret. Quia igit voluntas volẽdo ⁊ agẽdo põt impedire hoc. qđ est nõ velle ⁊ nõ agere. ⁊ aliqñ debet hoc. qđ est nõ velle ⁊ nõ agere iputari ei quasi ab ipso existẽs. cũ. s. debet impedire ⁊ nõ facit. ⁊ sic volũtariũ põt esse absqꝫ actu. Et qñqꝫ qdem absqꝫ actu exteriori cũ actu interiori sicut cũ vult nõ agere. Aliqñ etiam absqꝫ actu interiori sicut nõ vult. Probat ⁊ hoc rõne tali. Id⁹ cuius dñi sumus dicit volũtariũ. Sed nos dñi sumus ei⁹ qđ est agere ⁊ nõ agere. velle ⁊ nõ velle. ergo sicut agere ⁊ velle est volũtarium. ita ⁊ nõ agere ⁊ nõ velle. Ad qđ facit qđ ait Amb. xv. q. j. Non est.

Uolun tariũ dr duplr.

¶ Inuoluntariuꝫ .§. iij.

dr quod qs nullo modo vult. Et qꝛ qđ fit p violẽtiã seu coactionem absolutã. homo nullo mõ vult. Ideo dicit phs ⁊ Damasce. ꝙ est aliqd in

De inuolũtario.

volūtarium per violētiā. Itē q: etiā qḋ fit per ignorātiā facti p̄missa debita diligētia hō non vult. Jō dicit etiā phs. eſt aliqd inuolūtariuꝫ p ignorātiā. Lex etiā dicit q̄ errātis nulla eſt vo/

Duplex eſt act⁹ volūtatis. lūtas. ❡ Sed pro maiori hoꝝ declaratione dicit bea. Tho. Ubi ſupra. q̄ duplex eſt act⁹ volūtatis. Unus qdem qui eſt eius imediate velut ab ipſa elicitus. ſ. velle. Alius aūt eſt actus volūtatis ab ea imperatus. ⁊ mediāte alia potentia exercitus. vt ambulare ⁊ loqui. qui actus a volūtate imperātur mediante potētia motiua.

Quō pt volūtati īferri violentia ⁊ q̄ mō nō. Quātum igit ad actus a volūtate impatos volūtas violēti i pati pō inquātum per violētiaꝫ exteriora mēbra impediri poſſunt. ne exequantur imperium volūtatis. Sed q̄ītum ad propriū ad actū volūtatis nō pōt ei violētia inferri. Et huius ratio eſt. quia actus volūtatis nihil ē aliud q̄ꝫ inclinatio quedā p̄cedēs ab interiori p̄ncipio cognoſcēte ſicut appetitus naturalis eſt quedā īclinatio ab īteriori p̄ncipio abſqꝫ cognitione. Qḋ aūt eſt coactū vel violētū ē ab exteriori p̄ncipio. Uñ ꝯtra rōnem ipſi⁹ act⁹ volūtatis eſt. q̄ ſit coactus vel violētus. ſicut ē et cōtra rōneꝫ n̄ālis inclinatiōis vel mot⁹. Pōt enīꝫ lapis per violētiā ſurſum ferri. ſꝫ q̄ iſte motus violētus ſit ex n̄āli inclinatione eius eē nō pōt Silr pōt etiā hō per violētiā trahi. ſꝫ q̄ hoc fit ex volūtate eius. repugnat rōni violētie. ❡ Et nota ſm. b. Tho. vbi ſupra q̄ ſicut n̄āle d: qḋ ē ſm inclinationē nature. ſiue īclinatio ſit in n̄ā ſicut a p̄ncipio actiuo. ſicut ad agendū n̄āle eſt igni calefacere. ſiue inclinatio ſit i n̄ā ſicut a p̄ncipio paſſiuo ad recipiēdum. ſicut mot⁹ celi d: n̄ālis. q: hēt naturalē aptitudinē ad taleꝫ motum licet mouēs ſit volūtariū. Ita volūtarium d: qḋ eſt ſm inclinationē volūtatis. Et hoc pōt eē dupli. Uno mō ſm actionē. puta cum aliqs vult agere. Alio modo ſm paſſionem vt cū aliquis vult pati ab alio. Unde cū actio infert ab aliquo exteriori manente in eo qui patit volūtate patiendi. nō eſt ſimpliciter violentum. q: licet ille qui patit nō conferat agendo cōfert tamen volēti pati. Unde nō poteſt dici inuoluntarium. ❡ Itē ſm bea. Tho. licet id in quod tendit voluntas peccādo ſit cōtra naturā rōnalem. ⁊ malum ſm rei veritatem tn̄ apprehenditur illud vt bonū ⁊ ꝯueniens nature inquātuꝫ eſt conueniēs homini ſm aliquā paſſioneꝫ ſeu ſus vel habitū corruptū. ⁊ iō nō ſeqt q̄ ſi motus violētus ſit cōtra naturā. motus volūtatis in peccando ſit violētus. q: voluntas tendit in in actū peccati vt in rem ſm naturā.

❡ Mixtum ex vo/ .§. iiij

luntario ⁊ inuoluntario dicitur. q̄ fit ex metu ſeu coactione cōditionata. Et quod fit ex ignorātia craſſa. Et q̄ītum ad primuꝫ dicit philoſophus. in. iij. ethicoꝝ. ⁊ Greg. nicen⁹. q̄ que per metū agunt mixta ſunt ex volūtario ⁊ inuoluntario. Pro huius declaratione dicit. b. Tho. p̄ma ſcḋe. q. vj. arti. vj. qḋ id qḋ per metum agit in ſe ꝯſideratum nō eſt volūtariū. ſed fit voluntarium in caſu. ſ. ad vitandū malū qḋ timetur. Sed ſi qs recte conſideret magis ſunt iſta voluntaria q̄ꝫ inuoluntaria. Sunt enim voluntaria ſimpliciter. Inuolūtaria ſꝫ quid. Unūqḋqꝫ enim dicitur eſſe ſimpliciter ſm q̄ eſt in actu. ſm autem q̄ eſt ſolū in apprehēſione nō ē ſimpliciter ſed ſm quid. Hoc autem quod per metum agitur. ſm hoc eſt in actu ſm q̄ fit. Cum enim actus in ſingularibus ſint. ſingulare aūt inquātum huiuſmodi eſt hic ⁊ nūc. ſed hoc id quod fit eſt actu ſm q̄ eſt hic ⁊ nūc. ⁊ ſub alijs conditionibus indiuidualibus. Sic auteꝫ hoc quod fit per metum eſt voluntarium. inquantum ſcilicet eſt hic ⁊ nunc prout ſcilicet in hoc caſu eſt impeditiuum maioris mali quod timebatur. Sicut proiectio mercium in mare fit voluntarium tempore tempeſtatis propter timorem periculi. Unde manifeſtū eſt q̄ eſt ſimpliciter voluntarium. Nam competit ei ratio voluntarij quia principium eius eſt intra. Sed q̄ accipiatur hoc quod per metum fit. vt extra iſtum caſum exiſtens. prout repugnat voluntati. hoc non eſt niſi ſm conſiderationem tm̄. Et ideo eſt inuoluntarium ſꝫ quid ideſt prout cōſideratur extra iſtum caſuꝫ exiſtens. Et licet qḋ per metum fit voluntas nō ferat in illud p̄pter ſeipſum. tn̄ fert in illud p̄pter aliud. ſ. ad repellēdum qḋ timet malum. Unde voluntari⁹ motus eſt. Sufficit enim ad rōneꝫ volūtarij q̄ fiat p̄pter aliud. Uolūtariū enim eſt. nō ſolū q̄ volumus vt finem ſed etiam qḋ volumus p̄pter aliud. vt p̄pter fineꝫ. Sed in eo qḋ fit p vim. ſ. abſolutā. volūtas interior nihil agit. Uñ differunt qḋ agit per vim ⁊ qḋ agit per metū. ſicut inuolūtariū ⁊ volūtariū. Cōcupiſcētia aūt que eſt paſſio nō cauſat inuolūtariū ēt ſm qd ſicut timor. Ratio eſt q: timor eſt de malo. Concupiſcentia autem reſpicit bonum. Malum auteꝫ ſm ſe contrariat voluntati. Sed bonum eſt voluntati cōſonum. Unde magis ſe habet timor ad cauſandum inuoluntarium q̄ꝫ ꝯcupiſcentia. Imo concupiſcentia auget voluntarium.

De his q̄ fiūt p metū.

❡ Quod fit ex .§. v.

ignorantia dicitur etiam mixtum voluntario ⁊ inuoluntario. Sed non intelligitur hoc de quacunqꝫ ignorantia. Pro cuius declaratione dicit beatus Thomas prima ſecūde. qōne vj. articulo. viij. Quod ignorantia tripliciter ſe habet ad actum voluntatis. ſ. Concomitanter.

De his q̄ fiunt ex ignorantia.

Ignorantia tripliciter se habet ad actum

Consequenter. Antecedenter. ¶ Concomitanter. quidem primo modo quando ignorantia est de eo quod agitur. tamen etiam si sciret nihilominus ageret. Tunc enim ignorantia non inducit ad volendum. ut hoc fiat sed accidit simul esse aliquid actum et ignoratum. sicut in hoc exemplo. Cum aliquis vellet quidem hostem occidere sed ignorans occidit eum putans occidere ceruum. Et talis ignorantia non facit inuoluntarium ut philosophus dicit. quia non causat aliquid quod repugnet voluntati sed facit non voluntarium quia non potest esse actu volitum quod est ignoratum. Consequenter autem se habet ignorantia ad voluntatem. inquantum ipsa ignorantia est voluntaria. Et hoc contingit dupliciter secundum duos modos voluntarij supra positos. Uno modo quia actus voluntatis fertur in ignorantiam sicut cum aliquis vult ignorare ut excusationem habeat de peccato suo vel ut non retrahatur a peccando. secundum illud Job. xxi. Scientiam viarum tuarum nolumus. Et hec dicitur ignorantia affectata. Alio modo dicitur ignorantia eius quod quis potest scire et debet. Sic enim non agere et non velle voluntarium dicitur indirecte. Hoc igitur modo dicitur ignorantia. Siue cum aliquis actu non considerat quod considerare potest et debet. que est ignorantia male electionis ex passione vel habitu proueniens. Siue cum quis noticiam quam debet non curat acquirere. Et secundum hunc modum ignorantia vniuersalium iuris. que quis scire tenetur voluntaria dicitur. quasi per negligentiam veniens. Cum autem ignorantia sit voluntaria aliquo istorum modorum non causat simpliciter inuoluntarium. sed causat tamen secundum quid inuoluntarium inquantum precedit motum voluntatis ad aliquid agendum qui non esset scientia presente. ¶ Antecedenter se habet ignorantia ad voluntatem. quando non est voluntaria et tamen est causa volendi. quod alias hoc non vellet ut cum homo ignorat aliquam circumstantiam actus quam non tenebatur scire. Et ex hoc aliquid facit quod non faceret si sciret. Puta cum aliquis diligentia adhibita nesciret aliquem transire per viam. proijcit sagittam que interficit transeuntem. et talis ignorantia que dicitur facti causat inuoluntarium simpliciter.

¶ De predictis sci. §. vi.

licet voluntario et inuoluntario et mixto ex vtroque multa habentur in iure. vnum e pluribus aliqua ponentur. Ubi sciendum quod regulare est quod ea que vi metusue causa fiunt. carent roboris firmitate. extra de his que vi me. ve cau. fi. c. ad audientiam. Et talia sunt inuoluntaria simpliciter vel secundum quid. ¶ Pro cuius declaratione nota secundum Raynerium. Quod vis est maioris rei impetus. qui repelli non potest. ff. quod me. cau. l. j. Metus vero est instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio Et idem bea. Tho. in. iij. Vis autem seu coactio est duplex secundum Tho. in. iij. Et secundum glo. super. ca. de iudeis. dist. xlv. scilicet absoluta et conditionata. Et de absoluta coactione intelligitur diffinitio supradicta de vi data. Et hec quidem que est inuoluntaria simpliciter in materijs peccatorum excusat a toto. sicut si qua mulier violenter cognoscatur. vel si violenter manus alicuius accipiatur ad ponendum thura super ignem coram idolis et huiusmodi. In nullo peccatur voluntate omnino renitente. ut habetur. xxxij. q. v. ita ne. et c. sequenti. Talis etiam coactio absoluta tollit veritatem et effectum sacramentorum ut dicitur in glo. sup. c. de iudeis. di. xlv. Si enim quis teneatur violenter et ipso reclamante baptizetur nil recipit nec caractarem nec gratiam. et sic de ordinibus sacris. ¶ Coactio conditionata quia hec non est omnino inuoluntaria sed est voluntarium mixtum. In se enim illud non vellet ad quod cogitur. Sed vult penas euitare quibus cogitur. et ideo assentit. Unde non excusat a toto sed a tanto in malis. Unde dicitur extra. co. ti. sacris. quod licet metus culpam attenuet non tamen prorsus excludit. quia pro nullo metu quis debet committere mortale peccatum. Et sub hac coactione conditionata comprehenditur metus: siue coactio per metum secundum b. Tho. in. iij. et pe. Que est duplex. Una scilicet leuis et insufficiens. que non cadit in constantem virum. ut si quis non timeret non perdere gratiam seu amicitiam alicuius si non facit quod vult. Dicitur etiam metus leuis in vno. qui non diceretur in alio. quia non est verisimile hominem clare dignitatis in vrbe timuisse. vel regem paruum militem suum. ut. xxxi. q. ij. c. Lotharius. Et. ff. quod me. cau. non est verisimile. Alia coactio est grauius per metum qui scilicet cadit in constantem virum. ut metus mortis vel cruciatus. et talis metus excludit matrimonium. quo ad deum et quo ad ecclesiam secundum Thomam et Pet. et Alber. in iiij. Et Ray. et Hostien. in sum. Et similiter timor stupri vel seruitutis excludit matrimonium secundum prefatos doctores. Nec differt vtrum predicta quatuor fiant in persona propria. aut liberorum aut vxoris. Unde versus. Excusare metus hos posse puta quia vis sit. stupri siue status verberis atque necis. Et hoc nisi postea consentiret. Talis etiam metus qui potest cadere in constantem virum rescindere facit contractus. ¶ Dicit tamen Alber. in. iiij. quod compulsus per metum cadentem inconstantem virum cum promisit aliquid alteri vbi est iudicium per quod potest inueniri defensio a iudice debet soluere promissum. scilicet quod de se non est malum. ut dare centum florenos et huiusmodi. Competit enim actio ex lege et ex canone. et iudex debet restitutione facere in integrum. Sed si defectus sit iudicio tunc non debet soluere ut puto. Et hoc si iuramentum non interuenit. nam tunc soluendum est. Uel faciat per superiorem relaxare. Si autem iam violauit iuramentum non soluendo. veniens ad penitentiam non

Duplex coactio vel metus.

Quid est metus

est cogendus ad dandum promissum. sed penitentia iniungenda de peccato. Ista etiam coactio conditionata ⁊ si non impediat veritatem sacramentorum in suscipiente. īpedit tamen effectum secundarium .s. gratiam. Qui enim suscipit baptismum vel ordinē timore. ne amittat vitam vel substantiam. alias non susceptu/rus non recipit gratiam sed caracterem vtiqꝫ recipit. vt dicitur in glo. in dicto. c. de iudeis di stin. xlv. Idem Ray. ⁊ Tho. Et ꝗuis nullus sit cogendus ad fidem vel sacramenta etiam coactione conditionali. vnde dicitur de iudeis. Precipit sancta synodus nemini vim inferri ad credendū. Nō. n. inuiti saluandi sunt. s. tales. sed volentes vt integra sit forma iusticie. dist. eadem. Tamen si qui coacti sunt per talem coactionem conditionatam cogēdi sunt ad seruandum fidem ⁊ regulas xpianorum. quaꝫ necessitate susceperūt. vt dicitur in dicto. ca. de iudeis. Non autē cogendi sunt qui absoluta coactione sunt coacti. quia nil acceperunt. Que etiam fiunt ex ignorantia non inuincibili. sed procedente ex negligentia que dicitur crassa ignorantia. sunt inuoluntaria mixta. Et de his. xv. q. j. §. Sed hoc. Et. c. sequenti. Item non solum que fiunt coactione absoluta sunt inuolūtaria simpliciter. Sed etiam que fiunt mente omnino alienata ⁊ ideo nō imputantur ad culpam vel penam. Unde Aug. Aliquos scimus subito dementes factos. ferro fuste. morsibus. lapidibus. multos nocuisse. quosdam etiaꝫ occidisse. captos autem industria in iudicijs oblatos minime reos factos. eo ꝙ nō voluntate sed impellente vi. nescio qua. hec gesserunt nescientes. xv. q. j. aliquos. Nec obstat. c. si quis insaniens. q. ea. Ubi penitentia dicitur imponenda ei qui i insania fecit homicidiū. reuerso ad proprium sensum. Hoc eniꝫ fit vt dicit ibi glo. ad cautelam. quia. s. forte non totaliter erat mēte alienatus. ar. xxxiij. q. ij. in lectum. Et ne deferatur ecclesiastica disciplina. vt. xxiij. q. v. excommunicatorum. Joh. Quod autem Gratianus dicit in sequenti. §. ꝙ ideo penitētia iniungitur tali. quando ex culpa sua incurrit insaniam. Et sic videt̄ ei imputari aliquo modo. tunc dicit glo. Joh. ꝙ illa opinio Gratiani non est approbanda. quia talis satis ipso iure punit̄. iij. q. iij. c. Indicas. De voluntario simpliciter intelligitur illud Amb. Illa cauenda sunt flagitia que ex nostra prodeunt voluntate delicta mētis ⁊ irrationabiles corporis passiones. Quorum nos sumus domini principia extrinsecus non requiramus. nec deriuemus in alios. sed agnoscamus que propria nostra sunt. ꝙ possumus nō facere si volumus. Huius electionem mali potius nobis ōbem⁹ ascribē. xv. q. j. Illa.

¶ De actib⁹ volūtatis ab ipa ꝺ imediate elicitis. Et de ipso velle q ē pmus act⁹. Capi. iiij.

D Einde videndū est de actib⁹ volūtatis ab ipa imediate elicitis. Mouet̄ aūt volūtas in finē ⁊ in ea que sunt ad finē. Primo igit̄ agēduꝫ de actib⁹ volūtatis ab ea elicitis. quibus mouet̄ in finē. ⁊ hi sunt tres. s. velle frui. ⁊ intēdere. Deīde de actibus volūtatis quib⁹ mouet̄ i ea que sunt ad finē. Et hi sūt tres. s. eligere qd̄ tn̄ p̄cedit cōsulere. secūdus est cōsentire. tertius vti. Et quātū ad prios actus sciēduꝫ ꝙ cuꝫ actus volūtarius prio sit respectu finis. Uolūtas ip̄sa respicit finē tripliciter. Uno mō absolute. ⁊ sic dicit̄ actus eius volūtas seu volitio. prout. s. absolute volumus vel sanitatē vel si qd aliud est hmōi. Alio mō volūtas respicit finē. ſm eā cōsiderationē qua i ipso quiescitur ⁊ talis actus volūtatis dicit̄ fruitio. Tertio mō cōsideratur finis put volūtas respicit ipsuꝫ. sꝫ ꝙ est terminus alicuius qd̄ i ipsum ordiatur. Et actus volūtatis ſm hāc ꝯsiderationē seu respectū dicit̄ intētio. Nō. n. ex hoc solū dicimur intēdere sanitatē ꝙ volumus per aliquod aliud ad eā peruenire. vt per medicinā ⁊ hmōi. Hec. b. Tho. prima secūde. q. xij. arti. j. Et quātū ad primū actū volūtatis q est velle: inspiciēda sunt tria. Primū de quo sit volūtas. Secūdum a quo moueatur voluntas. Tertium quo modo moueatur volūtas. Uoluntas respicit finē triplicē

¶ Quantū ad primū volūtas seu velle est tātuꝫ de bono. Unde Dionysius dicit. iiij. c. de diui. no. ꝙ maluꝫ est preter volūtatē eo ꝙ oia appetūt bonū. Sꝫ bonū de quo ē volūtas nō est semp verū bonum. Sed aliquādo verū. aliquādo apparēs bonuꝫ ⁊ act⁹ peccati. Pro cuius declaratiōe dicit. b. tho. prima secūde. q. viij. arti. j. ꝙ volūtas ē appetitus rōnalis. Ois autē appetitus nō est nisi bōi. Huius rō est. Quia appetitus nō est aliud ꝙ̄ iclinatio appetētis i aliquid. Nihil autē iclinatur nisi i aliqd simile ⁊ cōueniēs. Cū igit̄ ois res iquātuꝫ est ens ⁊ substātia sit quoddā bonū necesse est vt ois iclinatio sit i bonū. Et īde est qd̄ phus dicit i primo ethicoꝝ. ꝙ bonū est ꝙ oia appetūt. ¶ Sed cōsiderādū est ꝙ cū ois iclinatio cōsequatur aliquā formā. Appetitus naturalis cōsequit̄ formā in natura existētē. Appetit⁹ aūt sensitiuus vel itellectiuus seu rōnalis qui dicit̄ volūtas. cōsequit̄ formaꝫ apprehensaꝫ. Sicut ergo id in qd̄ tendit appetitus naturalis est bonū existēs in re ita id i qd̄ tēdit appetitus animalis seu rōnalis est apprehensuꝫ. Ad hoc ergo ꝙ volūtas in aliquid ten

§. I. Uelle ē tm̄ ꝺ bono

dat nō requiritur ꝙ illud sit bonum in rei veritate. sed ꝙ apprehendatur in ratiōe boni ꝓpter hoc philosophus dicit. secūdo phisicoꝝ. ꝙ finis est bonum vel apparens bonum. ¶ Et licet eadem potentia sit oppositorum. Sicut visus est albi ⁊ nigri. nō tamen eodeꝫ modo. Sic voluntas est boni ⁊ mali. Sed ad bonuꝫ se habet illud appetendo ⁊ ille actualr̄ appetit⁹ dicitur voluntas seu velle. Ad malū se habet voluntas fugiendo. ⁊ ipsa fuga mali magis dicit̄ voluntas nō malū ipm̄. Uolumus enim nō malū sed fugere malū. ⁊ hoc hēt rōneꝫ boni. Futura aūt ⁊ si nō sint in rerū natura. apprehenduntur tn̄ sub rōne boni vt entia rōnis. sicut etiaꝫ sunt ꝓuationes ⁊ negationes. vt nō loqui. nō opari. que dicunt̄ entia rōnis. ⁊ sic in ens tendit volūtas. Unde ⁊ phūs dicit in. v. ethicoꝝ. ꝙ carere malo habet rōneꝫ boni. ¶ Uolūtas ꝓut signat actū ipsius volitiue potētie ꝓprie est finis nō eorū que sunt ad finē. ¶ Pro cuius declaratiōe dicit. b. Tho. prima scḋe. q. viij. arti. ij. ꝙ voluntas qn̄qꝫ dr̄ potentia qua volumus. qn̄qꝫ dicit̄ ipse actus volūtatis. Scḋm ergo ꝙ volūtas nominat potētiā sic se extēdit ad finē. ⁊ ad ea que sunt ad finem. Ad ea enim se extendit vnaqueqꝫ potētia. in qb⁹ inueniri pōt quoquo modo ratio sui obiecti. Sicut visus se extēdit ad omnia que participant quoquo modo colorē. Ratio aūt boni quod est obiectū potentie voluntatis. inuenit̄ nō solum in fine sed etiam in his q̄ sunt ad finem. Sed ſm ꝙ volūtas noīat actum sic ꝓprie loquendo est finis tm̄. Cuius ratio est qꝛ oīs actus denoīatus a potētia denoīat simplicem actū illius potēte. Sicut intelligere nominat simplicem actū intellectus. Simplex aūt actus potentie tendit in id qḋ ſm se est obiectū potentie. Id autem quod propter se est bonum ⁊ volitum est finis. Unde voluntas proprie est ipsius finis. Ea vero que sunt ad finem nō sunt bona vel volita propter seipsa. sed in ordine ad finem. Unde voluntas in ea non fert̄ nisi quatenus fertur in finem. Unde hoc ipsum ꝙ in eis vult est finis. ¶ Actus volūtatis potest ferri in finem absqꝫ hoc ꝙ feratur in ea que sunt ad finem. Sed in ea que sunt ad finem inquantum huiusmodi ferri non potest nisi feratur in finem. Unde vno actu fertur in vtrunqꝫ. Hoc sic ꝓbat. b. Tho. pma ſcḋe. q. viij. ar. iij. Cū finis sit ſm se volitus. Id aūt qḋ est ad finem non sit volitū nisi ꝓpter finē. manifestum est ꝙ voluntas potest ferri in finē. absqꝫ hoc ꝙ ferat̄ in ea q̄ sunt ad finē. Sed in ea que sunt ad finē inq̄ntuꝫ huiusmodi volūtas ferri nō pōt nisi feratur in finem. Sic igit̄ volūtas in fineꝫ fert̄ dupliciter. Uno mō absolute ſm se. Alio modo in rōne volendi ea que sunt ad finē. Manifestuꝫ est ergo ꝙ vnus ⁊ idem motus volūtatis est quo fert̄ ī finem. ſm ꝙ est rō volēdi ea que sunt ad finem ⁊ in ipsa que sunt ad finē. Sed alius act⁹ ē quo fert̄ in ipsum finem absolute. Et qn̄qꝫ ꝓcedit tēpore. Sicut cum aliquis primo vult sanitateꝫ. ⁊ postea deliberans quomō possit sanari vult ꝯducere medicuꝫ vt sanet̄. Exemplū. Quādocūqꝫ videt̄ color videt̄ ⁊ lumē eodem actu. pōt tn̄ videri lumē absqꝫ hoc ꝙ videat̄ color. Et in executione quidē operis ea que sunt ad finem se habent vt media: finis aūt vt terminus. Sed in volitione est ecōuerso. Nā volūtas per fineꝫ tanq̄ per medium deuenit ad volēduꝫ ea que sunt ad finē. Sicut intellectus deuenit in ꝯclusiones per ꝓncipia que media dicunt̄. Unde sicut intellectus aliqn̄ intelligit medium. ⁊ ex eo nō procedit ad cōclusionem ⁊ ambulās ad aliquem locuꝫ. aliqn̄ persistit in medio itineris. ⁊ nō peruenit ad terminum. Sic ⁊ voluntas aliquando vult finem. ⁊ non pertingit ad volendum id quod est ad finem.

Velle ꝓprie est ipsius finis.

Ad finē ⁊ ad ea que sūt ad finē quō se hꝫ volūtas.

¶ Quantum ad se. §. ij.

A quo cundū circa actū volūtatis. s. a quo sit ipse act⁹ volūtat̄ seu mot⁹ volūtatis. Ubi sciēdū ꝙ mot⁹ volūtatis ē a deo vt a ꝓmo motore omniū. Est a potētia volitiua q̄ntuꝫ ad exercitiū act⁹. ſm rōneꝫ finis ꝓcipue in volēdo finem: qꝛ per hoc ꝙ vult finem mouet volūtas seipsaꝫ in volēdo ea que sunt ad finem. Est ⁊ motus volūtatis ab intellectu ipsius volentis. vt a presentante ei obiectū suum qḋ est bonū apprehensum per intellectū Est qn̄qꝫ ab appetitu sensitiuo vt a trahēte ipm per passionem. sub apparētia boni. ¶ Et q̄ntuꝫ ad ꝓmum ꝙ actus voluntatis sit a deo. ostēdit apl's. Phil. ij. dicēs. Deus est qui operat̄ ī nobis velle ⁊ perficere. Pro cuius declaratiōe dicit beatus Tho. ꝓma ſcḋe. q. ix. arti. vj. ꝙ sicut motū naturalē rei causare nō pōt nisi qḋ est aliqualiter causa rei. vt ꝙ lapis moueat̄ deorsuꝫ. Nā cum mouet̄ sursum per iactū hominis qui homo naturā lapidis nō causat: motus ille nō est naturalis sed violentus. Ita etsi homo habens volūtatem moueri possit ab aliquo quod nō est causa eius vt ab alio homine per violentiam. motus tn̄ voluntatis eius ꝙ sit ab aliquo extrinseco. qḋ nō sit causa eius est impossibile. Uolūtatis aūt causa nihil aliud esse pōt q̄ꝫ de⁹ Et hoc dupliciter. Primo ex hoc ꝙ voluntas ē potentia anime rōnalis. que a solo deo causat̄ per creationem vt dictū est supra. Secundo ex hoc patet ꝙ voluntas habet ad vniuersale bonum ordinem. Omne aūt aliquid bonū p participationē dicit̄ ⁊ ē quoddā bonum particulare. Particularis aūt causa nō dat inclinationē vniuersalem. Unde nec materia ꝓma que est ī

Uolūtas mouetur.

Act⁹ volūtatis est a deo

potentia ad oẽs formas põt causari ab aliquo particulari agente. ¶ Nec tñ sequitur. ꝙ cum homo vult malũ. deus moueat voluntatẽ eius ad illud malum. q: ipse est motor ⁊ vniuersale obiectũ volũtatis: qm̃ ẜm beatũ Thomam. vbi supra. Deus mouet volũtatem hoĩs sicut vniuersalis motor ad vniuersale obiectũ voluntatis. qđ est bonuꝫ. Et sine hac vniuersale motione homo nõ põt aliqđ velle. Sed homo per rationem determinat se ad volẽdum hoc vel illđ quod est vere bonũ ⁊ apparẽs bonum. Sed interdum mouet specialiter deus aliquos ad aliquid determinate volendum qđ est bonũ sicut in his quos mouet per gratiã. ¶ Mouet etiã volũtas ad actũ suum ab intellectu. Unde phs dicit in.iij. de anima. ꝙ appetibile intellectum est mouẽs nõ motum. Volũtas aũt est mouens motum. Motũ scꝫ quia mouetur ab intellectu. Mouẽs quia mouet alias potentias. etiã ipm intellectum q̃ꝫtum ad exercitiuꝫ actus. idest ad intelligẽdum. Nõ tñ mouet intellectus voluntatem ex necessitate. Unde Aug. tractans illud Ps̃. Cõcupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas ⁊c. ait. Preuolat intellectus. seqꝛ tardus aut nullus affectus. Scimus bonũ nec tamen delectat agere. Cuius ratio est ẜm bea. Tho. q: sicut imaginatio forme conuenientis vel nociui siue extimatione nõ mouet appetitũ sensitiuum. Ita nec apprehensio veri sine ratione boni nec appetibilis mouet voluntateꝫ. Unde intellectus speculatiuus nõ mouet. sed practicus. vt dicitur in.iij. de anima. ¶ Pro maiori horum declaratione dicit. b. Tho. prima secunde. q. ix. arti. j. Intantuꝫ aliquid indiget moueri inquantum est in potentia ad plura. Oportet enim vt id quod est in potentia reducaꝛ ad actum per aliquid quod est actu. ⁊ hoc est mouere. Duplex autem aliqua vis anime inueniꝛ esse in potentia ad diuersa. Uno modo q̃ꝫtum ad agere ⁊ nõ agere. Alio modo q̃ꝫtum ad agere hoc vł illđ. Sicut visus quãdoqꝫ videt actu ⁊ quandoqꝫ nõ videt. ⁊ quandoqꝫ videt albũ. q̃n ãdoqꝫ nigrum. Indiget igitur mouente q̃ꝫtum ad duo. s. q̃ꝫtum ad exercitiũ ⁊ vsum actꝰ. ⁊ q̃ꝫtum ad determinationem actus. Quoruꝫ primum est ex parte subiecti quod iueniꝛ quãdoqꝫ agens quandoqꝫ nõ agens. Aliud est ex parte obiecti ẜm ꝙ specificatur actus. Motio autem ipsius subiecti est ex agẽte aliquo. Et cũ omne agens agat propter finem principiuꝫ huius motionis est ex fine. Et inde est ꝙ ars ad quã pertinet finis mouet artem ad quaꝫ pertinet id quod est ad finem suo imperio. sicut gubernatoria ars imperat nauifactiue. Bonum autem in cõmuni quod habet rationem finis est obiectum voluntatis. Et ideo ex hac parte voluntas mouet alias potẽtias anime ad suos actus: vtimur enim ⁊ alijs potẽtijs anime cuꝫ volumus. Nam fines ⁊ perfectiones omnium aliarum potentiarum comprehenduntur sub obiecto voluntatis. sicut quedam particularia bona. Semper enim ars vel potentia ad quã ptinet finis vniuersalis. mouet ad agendum artẽ vel potentiam ad quam pertinet finis particularis sub illo vniuersali comprehensus. Sicut dux exercitus qui intendit bonuꝫ cõmune ẜm ordinem totius exercitus mouet suo imperio aliquem ex tribunis. qui intendit bonuꝫ vniꝰ aciei. Obiectum aũt mouet determinãdo actũ ad modum principij formalis. a quo in rebus naturalibus actio specificatur. sicut calefactio a calore. Primum autem principium formale ẽ ens ⁊ verum vniuersale. quod est obiectum intellectus. Et ideo illo modo motionis intellectus mouet voluntatem. sicut representans ei obiectum suum. ¶ Mouetur voluntas etiaꝫ ad actum suum a seipsa. Cum enim sit domina sui actus ⁊ ipsius sit velle ⁊ non velle quod non esset si nõ haberet in potestate sua mouere seipsaꝫ ad voluendum. sequitur ꝙ a seipsa mouetur. Unde dicitur Ecclesiast. xv. Posuit deꝰ ante illum. scilicet hominem bonum ⁊ malum ad quodcunqꝫ voluerit extendat manuꝫ suã. ¶ Pro huius declaratione dicit bea. Tho. prima secunde. q. ix. arti. iij. Ad voluntatem pertinet mouere alias potentias ex ratiõe finis. qui est obiectum voluntatis. Sed hoc modo se habet finis in appetibilibus sicut principium in intelligibilibus. Manifestum est autem ꝙ intellectus per hoc ꝙ cognoscit principium reducit seipsum de potentia in actum quantum ad cognitionem conclusionum. Et hoc modo mouet seipsum. Et similiter voluntas per hoc ꝙ vult finem mouet seipsam ad volendum ea que sunt ad finem. Non autem eodem modo mouetur ab intellectu ⁊ seipsa. Sed ab intellectu mouetur ẜm rationem obiecti. inquantuꝫ ipsuꝫ sibi representat. A seipsa mouetur ẜm rationem finis inquantum vult ea que sunt ad finem propter finem. Nec ẜm idem voluntas mouet ⁊ mouetur. sed ẜm diuersa. quia cũ vult finem est quidem in actu voluntas quo ad finem. In potentia auteꝫ quo ad illa que sunt ordinata ad illum finem. Cum auteꝫ vult actu ea que sunt ad fineꝫ. reducit se de potentia in actũ respectu illorum. ⁊ sic vt mouens est inquãtuꝫ vult finem. vt mota inquãtuꝫ vult ea que sunt propter finem. ¶ Mouetur voluntas ad actũ suum quandoqꝫ ab appetitu sensitiuo. sicut ab alliciente. Unde Jacobi prima dicitur.

Volun tas etiã mouet p itellectum.

Psal. cxv.

Volun tas etiã mouet seipsaꝫ.

Volun tas mo uet ab appeti tu sen sitiuo.

Unusquisqꝫ temtaꝝ a ꝯcupiscentia sua abstra- ctus ⁊ illectus. Nõ enim abstraheretur quis a cõcupiscẽtia nisi volũtas eius moueretur ab ap- petitu sensitiuo ĩ quo est cõcupiscẽtia. ¶ Pro huius declaratione dicit bea. Tho. prima scđe q. ix. arti. ij. ꝙ id qđ apprehẽditur sub rõne bo ni ⁊ cõuenientis. mouet volũtatem per modum obiecti. Qđ aũt aliqd videaꝝ bonũ ⁊ cõueniẽs ex duob⁹ ꝯtingit. s. ex ꝯditiõe eius. qđ ꝓponiꝝ. ⁊ ei⁹ cui ꝓponiꝝ. Cõueniẽs enĩ ſm relationẽ di- vñ ex vtroqꝫ extremo depẽdet. Et hic est ꝙ gu stus diuersimode dispositus nõ eodẽ mõ acci- pit aliqd vt ꝯueniens ⁊ vt nõ conueniẽs. Uñ ⁊ phõ dicit in. iij. ethicoꝝ. Qualis vnusqſqꝫ ẽ. talis finis videtur ei. Manifestum est autẽ. ꝙ ſm passionem appetitus sensitiue ĩmutaꝝ ho- mo ad aliquã dispositionẽ. Uñ ſm ꝙ hõ est in passione aliqua videꝝ aliqd ei vt ꝯueniẽs. qđ nõ videꝝ eidẽ extra passionem existẽti. sicut ira to videꝝ qđ nõ videꝝ quieto. Et per hũc modũ ex parte obiecti appetit⁹ sensitiuus mouet vo- lũtatẽ. ¶ Et q̃uis volũtas sit ꝑstãtior appeti- tu sensitiuo simpliciter loquẽdo. ⁊ agẽs ⁊ mo- uẽs sit nãliter prestãtius patiẽte ⁊ moto. ſꝫ Au gusti. tamẽ quo ad illũ in quo passio dominaꝝ appetitus sensitiuus est prestãtior voluntate. ⁊ iõ volũtas vt mota ⁊ patiẽs subiacet appetiti- ui sensitiuo. Et q̃uis volũtatis act⁹ sit vniuer- salis. qꝛ sequitur apprehensionem ĩtellectus q est vniuersalium. tñ qꝛ actus ⁊ electiones ho- minuꝫ sunt circa singularia. Inde ẽ ꝙ qꝛ appe titus sensitiuus est virtus particularis. qꝛ seqꝝ apprehensionẽ sensus qui est particulariũ reꝝ. hẽt magnã virtutẽ ad hoc ꝙ sic disponaꝝ. vt ei aliqd videatur. sic vel aliter circa singularia.

Volun tas mo uetur a reb⁹ sen sibilib⁹

¶ Moueꝝ etiã q̃nqꝫ voluntas a rebus sensibi libus sibi ꝓpositis exterius. Nã volũtas mo- ueꝝ ab obiecto. Sꝫ obiectũ voluntatis põt esse aliqua res exterior sensui preposita sicut Ber- sabee visa Dauid mouit volũtatẽ eius ad con- cupiscendũ. Uñ ⁊ Joan. dicit prima epistola. Nolite diligere mundũ neqꝫ ea que in eo sunt s. sensibilia. Dilectio est actus volũtatis. Mo- uent ergo ista exteriora volũtatẽ sicut obiecta non de necessitate. Nec ẽt mouent eo mõ quo moueꝝ volũtas. quantũ ad exercitiuꝫ act⁹. ab aliquo exteriori agẽte ⁊ imprimẽte in ipsã vo- luntatẽ ⁊ influente. Sic. n. a solo deo mouetur nõ aũt ab angelis ẽt bonis. ¶ Quãuis. n. an- gelus opereꝝ in intellectuꝫ hõis. confortando lumẽ ipsius ⁊ illustrãdo fantasmata. nõ tamen opatur in volũtatẽ mouẽdo ipsaꝫ. ¶ Sed nec a corporibus celestibus seu planetis põt mo- ueri volũtas directe. Nec in ipsaꝫ possunt im- primere vel operari directe. Et rõ est ſm. b. tho mã prima scđe. q. ix. arti. v. Quia nulluꝫ corp⁹

ij. Reg. c. ij.

põt agere in rẽ incorporeã. sed econuerso. In- tellectus ⁊ voluntas sunt potẽtie aie que non sunt affixe organis corporeis. sed sunt pure i- materiales ⁊ iõ ĩpossibile est vt vllũ corpus ce leste directe iprimat intellectũ vel volũtatem. Indirecte pñt iprimere inquãtuꝫ videlicꝫ vo- luntas moueri põt ad aliquid ab appetitu sen sitiuo per passiones eius. In appetitũ aũt sen- sitiuũ sicut ⁊ in alias vires sensitiuas iprimere pñt corpora celestia. qꝛ affixe sunt organis cor poreis. Que organa corporis sicut ⁊ ipsa corpo ra oĩa iferiora subiacent in influentijs ⁊ impres- sionibus corpoꝝ celestiũ. Sicut aũt volũtas ip sa nõ cogiꝝ ad sequẽduꝫ appetitũ sensitiuũ. q̃- uis inclineꝝ. sed libera est. Nec ẽt cogiꝝ ad ap- petendũ ipsa sensibilia que proponunꝝ in que habent impressioneꝫ ⁊ operationẽ corpora ce lestia. Ita non cogitur a cõstellationibus ⁊ in fluentijs corporũ celestiũ ad volendum.

¶ De tertio vi- .§. iij.

delicet de modo quo moueꝝ volũtas ad actum suũ. Sciẽdum ꝙ moueꝝ ad quedã de necessita te ⁊ nãliter. vt ad volẽdum bonũ in cõi. ⁊ vlti- mũ finem seu beatitudinẽ ⁊ que ꝯueniũt aliis potẽtijs. vt cognitionẽ veri que cõuenit intelle ctui. ⁊ esse ⁊ viuere ⁊ alia huiusmodi que respi ciunt ꝯsistẽtiã naturalẽ. Ad quedã alia moueꝝ cõtingẽter ⁊ nõ nãliter. vt ad oĩa alia. ¶ Pro horũ declaratiõe dicit bea. Tho. prima scđe. q. x. arti. ij. Qđ volũtas mouetur dupliciter. Uno modo q̃ꝫtum ad exercitiũ actus. s. ad velle ⁊ nõ velle. Alio mõ q̃ꝫtum ad specificationeꝫ act⁹. s. ad velle hoc vel illđ. Primo mõ volũtas a nul lo obiecto ex necessitate moueꝝ. põt enim aliqs de quocũqꝫ obiecto nõ cogitare. ⁊ per ꝯsequẽs nec actu velle illud. Sed q̃ꝫtũ ad scđꝫ motiõis modũ voluntas ab aliquo obiecto ex necessita- te moueꝝ ab aliquo aũt nõ. In motu enĩ cuiusli bet potẽtie a suo obiecto ꝯsiderãda ẽ ratio per quam obiectuꝫ mouet potẽtiam. Uisibile eniꝫ mouet visum sub ratiõe coloris actu visibilis. Unde si color ꝓponaꝝ visui ex necessitate mo- uet visum. nisi aliqs visuꝫ auertat qđ ꝑtinet ad exercitiũ act⁹. Si aũt ꝓponereꝝ aliqd visui. qđ nõ oĩbus modis esset color in actu. sed ſm ali- quid esset tale. ⁊ ſm aliqd nõ tale nõ ex necessi tate visus tale obiectũ videret: posset eniꝫ non intendere in ipsum ex ea parte qua nõ est colo- ratum in actu. ⁊ sic ipsum nõ videret. Sicut au tem coloratũ in actu est obiectum visus. ita bo num est obiectũ volũtatis. Unde si ꝓponaꝝ ali- quod obiectum voluntati qđ sit vniuersaliter bonum. ⁊ ſm oẽm ꝯsiderationem ex necessita- te volũtas in illud tenderet si aliqd velit. Non enim põt velle oppositum. Si auteꝫ proponaꝝ ei aliqđ

Volun tas a di uersis diuersi mode moueꝝ

et aliquod obiectū qđ non ſm omnē cōſideratiōnē ſit bonū nō ex neceſſitate voluntas fert in illud Et qr defectus cuiuſlibet boni habet rōnem nō boni:ſō id ſolū bonū quod eſt perfectum ꝛ cui nihil deficit. eſt tale bonū qđ voluntas non poteſt non velle: quod eſt beatitudo. Alia aūt particularia bona inquantū deficiunt ab aliquo bono pñt accipi vt nō bona ꝛ ſm hāc ↄſiderationē poſſunt repudiari vel acceptari a voluntate. que pōt in idē ferri ſꝫ diuerſas cōſiderationes. Sicut.n. intellectus de neceſſitate mouetur ab obiecto qđ eſt ſemper ꝛ ex neceſſitate verū nō ab eo quod pōt eē verū ꝛ falſum.ſ. a contingente. Sic ꝛ voluntas a bono perfecto. cui nihil deficit. vult etiā de neceſſitate ea que ſunt ad finē. ſine quibus finis haberi nō poteſt vt eſſe. viuere ꝛ hmōi. Et que vult homo ex neceſſitate vult ēt naturaliter. Quamuis enim voluntas diuidatur contra naturam ſicut vna cauſa contra aliam: quedam enim fiunt natur aliter: ꝛ quedam voluntarie. Et alius modus cauſandi eſt proprius voluntati. que eſt dn̄a ſuorū actuū. ꝛ hꝫ viā ad oppoſita. Alius modus cauſandi eſt ꝓprius nāe. que eſt determinata ad vnū nec habet viā ad oppoſitū. Tamē qr voluntas in aliqua nā fundaṫ: neceſſe ē ꝙ modus ꝓprius nature ↄtū ad aliquid participetur a voluntate ſicut qđ eſt prioris cauſe participaṫ a poſteriori. Eſt aūt in vnaquaqꝫ re primū ipſiꝫ eſſe qđ eſt per naturā. ꝙ velle qđ eſt per voluntatem. Et inde eſt ꝙ voluntas aliquid vult nāliter: ꝛ ita determinate ꝙ non hꝫ viā ad oppoſita. vt beatitudinē bonū in cōmuni eē viuere. Et dicitur hic nāle ſm ꝙ nā diciṫ quelibet ſubſtātia. ꝛ quodlibet ens. Et ſm hoc diciṫ nāle rei quod cōuenit ei ſm ſuā ſubſtantiā. ꝛ hoc ē qđ per ſe ineſt ei. Et ſic accipiendo ſemper principiū in his que cōueniunt rei. opꝫ ꝙ ſit naturale. Et hoc apparet in intellectu. Nā principia nālis cognitiōis ſunt nāliter nota. Similiter principiū volitiuoꝝ opꝫ ꝙ ſit aliquid naturaliter volitū: ꝛ hoc eſt bonū in cōmuni ꝛ vltimus finis. ℂ Motus voluntatis cū ſit a deo vt a primo mou[e]te: non tñ eſt motus neceſſarius ille: ſed contingens: niſi his que naturaliter vult: de quibus dictū eſt. Unde eccleſia. xv. diciṫ: ꝙ deus ab initio conſtituit hoīem ꝛ reliquit eū in manu ↄſilij ſui.ſ. ad volendum vel nō volēdum hoc vel illud. ℂ Pro cuius declaratiōe dicit btū[s] tho. prima ſecūde. q.x. ar ti. iiij. Et dicit dionyſius. Ad ꝓuidētiam diuinā nō pertiet corrūpere nām rerū ſed ſeruare. Unde mouet oīa ſcd̄m eoꝝ conditionē. ita ꝙ ex cauſis neceſſarijs per motionē diuinam ſequunṫ effectus ex neceſſitate. Ex cauſis aūt contingentibus conſequunṫ effectus cōtingēter. Quare igitur volūtas eſt actuum principiū nō determinatū ad vnū ſed indifferenter ſe habens ad multa. ſicut deus ipſam mouet ꝙ nō eſt ex neceſſitate ipſam determinat ad vnū: ſed remanet motus eius cōtingens ꝛ non neceſſarius: niſi in his ad que naturaliter mouet. Sed ab appetitu ſenſitiuo cum mouetur volūtas: non mouetur ex neceſſitate. Nam ſi talis eſt paſſio in appetitu ſenſitiuo: ꝙ tollat totaliter vſum rationis. vt in freneticis ꝛ amētibꝰ. tunc actus talis hominis nō eſt actus voluntatis: ſed ſimilis brutoꝝ actibus. Sed non totaliter abſorbet rōnem paſſio ſicut cum remaneat aliquo modo iudicium rationis liberum ſic ꝛ motus volūtatis. Unde nō neceſſario mouetur ab appetitu per paſſionem. ad qđ facit quod dicitur Gene. iiij. ca. Sub te erit appetitus eius: ꝛ tu dominaberis illius.

Ea que hō vult ex neceſſitate vult naturaliter

ℂ Capꝫ. v. De ſcd̄o actu volūtatis qui dī fruitio

Fruitio eſt ſecūdus actus elicitus a voluntate. Ubi notandum ſm be. Tho. prima ſecūde. q. xi. ꝙ viſio vel inquantū eſt. viſio eſt actꝰ intellectus. Inquantum autem eſt bonum et finis eſt voluntatis obiectum. ꝛ hoc modo eſt eius fruitio. Et ſic hunc finem conſequiṫ intellectus vt potētia attingens. volūtas tanꝗ̄ potentia mouens ad finem ꝛ fruens fine iam adepto. ℂ Item nota ſm Tho. vbi ſupra. ꝙ in delectatione quam importat fruitio duo ſunt ſcilꝫ perceptio cōuenientis que pertinet ad apprehenſiuam potentiam: ꝛ complacentia eius quod offertur vt cōueniens. ꝛ hoc pertinet ad appetitiuam in qua ratio delectationis perficitur. ℂ Pro quorum declaratione dicit beatus Tho. in primo ſentētiarum. di. i. q. j. Ubi diffuſe tractatur iſta materia etiam in textu. ꝙ fruitio conſiſtit in optima operatione hominis: cum fruitio ſit vltima felicitas hominis. Felicitas autem non eſt in habitu ſed in operatione ſm philoſophuꝫ. Optima autem operatio hominis eſt operatio intellectus ad nobiliſſimum obiectuꝫ quod eſt deus. Unde ipſa viſio diuinitatis ponitur tota ſubſtātia noſtre beatitudinis. Iuxta illud Ioan. xvij. Hec eſt vita eterna vt cognoſcant te ꝛc̄. Ex ipſa autem viſione cum ipſum viſum non videatur per ſimilitudinem. ſed per eſſentiam efficitur quodāmodo intra videntem. ꝛ ita eſt comprehenſio que ſuccedit ſpei conſequens viſionēꝫ que ſuccedit fidei. ſicut ꝛ ſpes quodāmodo generatur ex fide. Et ex hoc ꝙ ipſuꝫ viſum receptū eſt intra videntem. vnit ſibiipſum videnteꝫ vt fiat quedam mutua penetratio per amorem.

quid ſit fruitio.

In ſol. ad tertium.

Sicut dicitur .i. Joã. iiij. Qui manet in charitate: in deo manet 7c. Ad vnionem autē maxime conuenientia sequitur summa delectatio. Et in hoc perficitur nostra felicitas quam nominat fruitio. Et parte sui complemēti magis ex parte pncipij. cum includat in se quē dam delectationem. Et ideo ipsa fruitio est actus voluntatis. 7 ſm habitum charitatis: quis ſm ordinem ad habitus 7 potentias precedentes. Quāuis enim concurrant ad fruitionem predicta tria. scilicet visio. comprehensio. 7 amatio. perficitur tamen ipsa in amore. Et alie quidem virtutes coniungunt nos deo per modū meriti 7 dispositionis. charitas per modum perfecte vnionis. ¶ Dantur autem diuerse diffinitiones ei' ſm diuersos respectus.

Diffinit frui.

Et prima est frui est amore inherere rei propter se. Hoc datur per cōparationem ad obiectum 7 habitum elicientem actum. Alia est Augustini dicētis. Fruimur cognitis in quibus voluntas delectata conquiescit. Hec datur per comparationem ad potentiam cuius est actus: scdm ordinem ad potentiam precedentem. scilicet cognitionem que pertinet ad intellectum. Tertia est frui est cum gaudio vti non spe. sed rei iam habite. Hec datur per cōparationem consequentē actum inquantū est perfectuz. s. gaudium de re habita. Nec est incōueniens de vna re dentur plures diffinitiones ſm diuersas causas vel proprietates. Quando autem exprimeretur totum esse rei ſm omnes causas eius: tunc diffinitiones predicte non essent nisi vna.

¶ Quo fruendum sit. .§. j.

Tripl'r aliquo dicimur frui.

¶ Ad quod dicēdum ſm beatū Tho. vbi supra. frui aliquo dicitur tripliciter. Uno modo sicut obiecto. Et hoc modo solo deo fruendum est. Et sic dicit Aug'. fruendum est solum illis rebus que nos beatos faciunt. s. personis diuinis patre 7 filio 7 spiritusancto. quia ad bonitatem ipsius vel ordinatur tota bonitas vniuersi: sicut bonitas totius exercitus ad bonum ducis. Secūdo modo sicut habitu eliciente actum fruitionis. Et hoc modo beatitudine creata 7 charitate fruēdum est. Deus enim facit beatos effectiue: dando seipsum et causando ipsam beatitudinē. Beatitudo autē creata formaliter facit beatuz. sicut albedo facit album. Tertio modo fruimur aliquo sicut instrumēto fruitionis. 7 hoc modo fruimur potentia cuius fruitio est actus. ¶ Quia vo humanitas christi non est finis vltimus. ideo in visione eius non est pprie fruitio: sed quoddaz accidentale gaudium: 7 non substātialis beatitudo. ¶ Homine autem quocūq sancto nō est fruēdū simpliciter. sed in deo. Juxta illud quod ait apostolus ad Philemonez. Fruar te in christo. Ubi autem cū homine in deo frueris magis deo homine frueris. Et sic ſm. b. Tho. ibi obiectum fruitionis est deus. correpresentans ipsum obiectum per similitudinez gratie in qua habitat deus. Peccatore autem non est fruēdum in deo: quia non est in eo gratia que facit deum inhabitare. que quidez est exemplar expressum ipsius summe bonitatis qua fruēdum est. Et multo minus creatura irrationali fruēdū est. Non enim sufficit ad hoc similitudo imaginis vel vestigij sed requiritur similitudo gratie. ¶ Tribus autem personis diuinis est vna fruitione fruēdum. Huius ratio est duplex ſm bea. Tho. vbi supra. Prima ex parte essentie. Obiectuz enim fruitionis est summa bonitas. Unde fruitio respicit vnamquāq personam prout est summū bonū. Unde cum eadem numero sit bonitas trium personaruz eadem erit 7 fruitio. Alia vo sumitur ex parte proprietatuz. Sicut enim dicit phs. qui cognoscit vnum relatiuoꝝ cognoscit 7 reliquū. Et sic cū tota fruitio oriatur ex visione vt dictū est. qui fruit vno relatiuoꝝ inquātum hmōi: fruit 7 reliquo. prima ratio melior.

Trium psonarū vna est fruitio.

¶ Quorum sit fruitio. .§. ij.

frui nō ꝯuenit creatu re insensibili.

Respōdeo ſm be. Tho. vbi supra. Fruitio ponit quādam delectationem in fine. Delectatio aūt non potest esse nisi in cognoscente. Et ideo cum creature insensibiles non cognoscāt nō delectantur nec fruuntur. Quāuis tamen omne desideriū sequatur cognitiōem. desiderium tamē creature insensibilis quod est eius inclinatio rationalis non sequitur cognitionē in ipsa existentē ſm cognitionem primi motoris. Item fruitio proprie loquendo est tātum vltimi finis. bruta aūt vltimum finem: nō apprehendūt nec finem proximū possunt ordinare ad finem vltimū cum careāt ratione cuius est ordinare. Unde nō proprie fruūtur. ¶ Similiter peccator ponit vltimum finem suū in eo in quo nō est. Unde cum verū finem nō habeat nō fruitur vere. Quāuis enim talis aliquando faciat aliquid propter deū. tamen qa aliqd diligit habitualiter supra deum: 7 si nō actu semper. ideo non fruitur deo sed illo ad quod omnia ordinat pecuniam. videlz gloriā veneream delectationē: 7 huiusmodi. ¶ Ulterius fruitio dicit delectationē in fine. Unde perfecta fruitio non est nisi perfecta delectatio: que esse nō potest ante ꝯsecutionem finis. Unde iustus homo in mūdo non pfecte fruitur. Sed sancti in patria vere 7 pprie 7 pfecte fruuntur. Magister in .ij. sentētiarum. di .j. Fe

est deus ratiōem creaturam vt summū bonū intelligeret. intelligendo amaret. amādo pos. sideret. possidēdo frueretur. Deus autem perfectissime seipso fruitur. Unde Greg. dicit. ꝙ deus gloriosus est. quia dum seipso fruitur ac cedentis laudis indigens non est.

¶ Capitulum sextum. De intentione que est tertius actus voluntatis.

De intētione que est tertius actus elicitus a voluntate. Hanc christus vocat oculū dicens. Luce. xi. ⁊ Matthei. vi. Si oculus tuus fuerit simplex. i. intentio recta totum corpus tuum. i. opus inde seq̄ns lucidū erit. Quāuis aūt oculus sit instrm visiue potētie que est apprehēsiua potētia. non tn̄ intētio est actus intellectus sed volūtatis. Dicit autē oculus intentio: q2 cognitionem presupponit per quam ꝓponit voluntati finis ad quem mouet. sicut oculo preuidemus quo tēdere debeamus. Tho. ¶ Quod aūt intētio sit actus volūtatis. b. Tho. prima secūde. q. xij. sic declarat arti. j. Intētio sicut ipsum nomē sonat: signat in aliqd tēdē. In aliqd aūt tēdit ⁊ actio mouētis ⁊ mot' mobilis. Sed ꝙ motus mobilis in aliqd tendat ab actione mouētis ꝓcedit. Unde intentio primo ⁊ ṗncipaliter pertinet ad id qd̄ mouet ad finē. Unde dicimus architectorem suo impio mouere ad id qd̄ ipse intendit. Et idem est in omni ṗcipiēte aliqd. Uoluntas aūt est que mouet oēs alias vires aie ad finē. Et sic p3 ꝙ intētio est actus volūtatis ꝓprie. ¶ Est aūt ꝓprie ⁊ ṗncipaliter intēdere ẛm be. Tho. ṗma. ij. q. xij. arti. iij. Intēdere finē put s. ordinat motū alicuius vel alterius in finē. Ordinare aūt aliqd in finem est actus rōnis tantū. ⁊ q2 bruta rōne carent. ideo nō ꝓprie dicunt intēdere seu hēre intentionē. Sed large sumēdo intēdere ẛm id qd̄ mouet ad finem ab alio di intēdere finem sicut natura dicit intēdere finē quasi mota ad suū finem a deo. sicut sagitta a sagittāte: ⁊ sic bruta intēdūt finē: inquātum mouent instinctu quodā naturali ad aliqd. Nō ꝙ ꝯsiderent ꝙ per motū suū possint cōseq finem: qd̄ est ꝓprie intēdētis. Sed quasi ꝯcupiscētes finem naturali instinctu mouent ad finē quasi ab alio motu. ⁊ cetera que naliter mouent. ¶ Intētio aūt non solum est vltimi finis. sed ⁊ alioꝝ finiū. Cum. n. vltimus finis humanoꝝ volūtatum sit beatitudo. ⁊ per ꝯñs vnus finis. Si intentio esset tantū vltimi finis nō essent diuerse hoiū intētiones. qd̄ p3 esse falsum. ¶ Pro cuius declaratiōe dicit. b. Tho. ṗma. ij. q. xij. ar. ij. ꝙ intētio respicit finē ẛm qd̄ est terminus mot' respectu volūtatis. In motu aūt pōt accipi terminus dupl'r. Uno mō termin' vltimus in quo quiescit: qui est terminus toti' mot'. Alio mō mediū qd̄ est ṗn^m vnius ptis mot' ⁊ terminus vel finis alterius. sicut mot' de quo itur de. a. in. c. per. b. C. est termin' vltimus. b. aūt est terminus s3 nō vltimus: ⁊ vtriusq3 pōt eē intētio. Uñ ⁊ si intentio semp sit finis. nō tn̄ opꝫ ꝙ semp sit vltimus finis. ¶ Intētio etiā pōt esse pluriū simul. qd̄ sic declarat. b. Tho. vbi. s. artic. iij. Aliqua duo pñt accipi dupl'r: vel ordinata ad inuicem vel ad inuicē nō ordinata. Et siqdē fuerint ad inuicē ordinata: manifestum est ꝙ hō pōt simul plura intēdere. Est. n. intētio nō solū finis vltimi: sed etiam finis medij vt dictū est. Simul aūt intendit aliqs in finē vltimū ⁊ primum sicut ꝯfectiōe3 medicine. Si aūt accipiant duo vt non ordinata ad inuicē. ¶ Sic etiā pōt hō plura intēdere. Qd̄ p3 et hoc ꝙ hō vnū alteri ṗelegit qd̄ melius est. Inter alias aūt ꝯditiones qb' vnū melius est altero est: q2 valet ad plura. Unde pōt aliqd ṗelegi alteri: ex eo ꝙ valet ad plura. Et sic p3 manifeste ꝙ hō plura intēdit. ¶ Qd̄ aūt Aug'. dicit. ꝙ hō non pōt simul deū ⁊ corporale cōmodū intēdere. intelligit vt vltimos fines: q2 nō pñt esse hoīs plures vltimi fines. Intētio finis ⁊ volūtas eius qd̄ est ad finē aliquō mō est vnus ⁊ idē mot'. Alio modo nō. qd̄ sic declarat beatus Tho. vbi supra. articu. iiij. Motus voluntatis in finem. ⁊ in id qd̄ ad finem potest cōsiderari dupliciter. Uno modo ẛm ꝙ voluntas fertur in vtrūq3 absolute ⁊ ẛm se. ⁊ sic simpliciter sunt duo motus voluntatis in vtrūq3. Alio modo potest considerari ẛm ꝙ voluntas fertur in id quod est ad finē propter finem. Et sic vnus et idem subiecto motus voluntatis est tendens in finem. ⁊ ad id quod est ad finē. Cum enim dico volo medicinā propter sanitatē non designo nisi vnam motū voluntatis. cuius ratio est: quia finis est ratio volendi ea que sunt ad finem. Idem autem actus cadit super obiecto ⁊ super rationē obiecti. sicut eadem est visio coloris ⁊ luminis. ⁊ simile est itellectu. qui si absolute consideret principium ⁊ conclusionem: diuersa erit consideratio vtriusq3. In hoc autem ꝙ cōclusioni propter principia assentit. est vnus actus intellectus tantū. In hoc autem differt ab electione. quia inquantum motus volūtatis fertur in id quod est ad finem: prout ordinare in finē est electio. Motus autem volūtatis qui fertur ad finem prout acquiritur per ea que sunt ad finem: vocatur intētio. Cuius signum est ꝙ intentio finis esse potest. etiā nōdum determinatis his que sunt ad finem: quorum est electio.

Intentio est oculus

Intentio est act' volūtatis.

Intēdē qd est ⁊ cui cōuenit.

Intentio non solū est vltimi finis.

Intentio pōt eē plurium simul.

¶ De intentione loquitur .§.j.

Psalmista psalmo.cxviij.docēs nos suo exemplo ea rectificare dicēs. Inclinaui cor meū ad faciendas iustificatiōes tuas in eternū ppter retributionē. Intētio siquidē vt ait Ambro. operi tuo nomē imponit. Nā cuius finis bonus est: eius quoq opus bonū est: extra ſm phз. Vñ saluator ait Luc.xi. Si ocul' tuus fuerit simplex totū corpus tuū lucidū erit. Oculus intētio dicit qui respicit finē seu ea que sunt ad finem respectu finis. Simplex autem dicitur cum solum intendit vltimum finem sine duplicitate vel alia mixtura. et tunc totū corpus idest congeries operū inde sequentiū lucidū est idest gratiosū. Quattuor autē requirūt ad hoc vt oculus sit simplex et rectus idest intentio que notantur in predicto versu psal. Et primū est q ipsa intentio sit separata ab arrogatione ibi. Inclinaui cor meū. Secundū est q sit sequestrata a deceptiōe. ibi. ad faciendas iustificationes tuas. Tertiū q sit imaculata sine mortali infectiōe. ibi. in eternū. Quartū q sit determinata in pfecta felicitatione. ibi. ppter retributionē. ¶ Primo ergo dз intentio ad hoc vt sit recta eē separata ab arrogātia. vt. s. quis quis operet opa de genere bonoȝ pp gloriaȝ consequendā. non hoc intendat tanq de' debeat sibi retribuere ipsam gloriā ex debito necessitatis: seu ex ɔdigno. qz vt ait apostol' ad romanos.viij. Nō sunt cōdigne passiones huius tpis ad futurā gloriā que reuelabitur in nobis: nec ēt quecūq actiōes. Et rō huius ē: quia sicut creatura est virtutis finite: ita et meritū operis eius: gloria aūt dei est pmiū infinitū. Finitū aūt nō potest p se attingere ad infinitū. ¶ Debet ergo quilibet intendere et credere q principaliter deus ex sua largitate dabit sibi gloriā benefacienti. Iuxta illō ad ro. vi. Gratia dei vita eterna. s. habet. Gratia āt gratis datur. Hoc aūt notat psal. cū ait. Inclinaui cor meū: i. humiliaui expectās retributionē a dño nō ex operibus iustitie per me factis: sed ſm suam misericordiā. ¶ Debet secundo intentio esse sequestrata a deceptione vt videlicet nō faciat ea que de se sunt mala ppter aliquē finē apparētē bonū. Hoc. n. eēt decipere seipsum. Nā vt ait apostolus ad ro. iij. Non sunt facienda mala vt inde eueniant bona. Hinc et greg. Qui hac intentione male accipit vt bene dispenset grauatur potius q iuuetur. prima questione. j. Non est putandū. Quod si quis fenus exerceret vt hospitalia et ecclesias consecraret: vel etiam aliena raperet: vt pauperibus subueniret: seipsum deciperet: cū nil mereretur: sed peccatū incurreret. Unde et Loth qui obtulit duas filias suas virgines habitatoribus sodomoȝ ab eis illudendas ne abuterentur iuuenibus: quos ad hospitiū receperat. idest angelis qui in forma iuuenū apparuerant potius hoc qđ fecit ascribitur perturbationi eius ex horrore illius sceleris q rationi. vt distin. xiij. c. Quod ait. In quo frequenter ostendunt homines cōmittendo diuersa peccata vt liberent proximos a tribulationibus vel a peccatis: propter hoc dicēdo mendacia. addendo penuria vel alia mala Sed vt dicit Aug. Cū ad id venerit homo vt saluti proximi nisi peccando prouideri nō possit. iā se non existimet habere quod faciat. idest quod debeat facere. xxij. q. ij. c. Faciat. Nā cōtra ordinē charitatis est sue saluti nocere vt alteri subueniat. ¶ Nec est contra hanc sententiā q Moyses dñm rogauit vt deleret eum de libro suo: vt populo dimitteret peccatū idolatrie cōmissum in adoratōe vituli. Exodi. xxxij. Non enim sic est intelligendū tanq Moyses orauerit se priuari salute et deleri de libro viuentiū in gloria. Hoc enim irrationale fuisset sed petijt deleri de libro dei nō simpliciter: sed quantū ad consolationes multas: quas debebat a dño recipere in presenti. put scriptū in libro dei erat. idest preordinatū. vt ex hoc ppło illi parceretur de tanta offensa. ¶ Quod ergo dicitur q quicquid agant homines intentio iudicat omnes. intelligendū est hoc nō de his que mala sunt ſm se. sed de bonis seu indifferentibus. Unde dicit psalmista: ad hoc designandum. Inclinaui cor meū ad faciendas iustificationes tuas. nō mala opera: sed iustificationes. idest mandata tua: que seruata faciunt hominē iustū. ¶ Tertio intentio debз esse immaculata. idest q ille qui facit aliquod bonū. et propter deū non habeat in se maculā peccati mortalis. quia de operibus huiusmodi. et si bona intentione factis retributionez a deo non haberet in superna gloria. Unde apostolus dicit prima ad Cor. xiij. Si distribuero facultates meas in cibos pauperū: et tradidero corpus meū vt ardeā. s. pp deū seu pp fidē seruandā martyrio me exponā. charitatē autem nō habuero nihil mihi prodest. s. quo ad retributionē eternā. Charitas aūt nō cōpatit secū maculā alicuius mortalis: qui ergo est in aliquo peccato mortali. vt odio. luxuria. inuidie et hmōi: quātacūq supplicia sustineat pia intētione. s. pp deū: nō tū inde recipit retributionē glie. Sз aliq alia bona vt psperitatē: liberationē a multis picul is. dispositionē seu mollificationē cordis ad penitētiā. ad min' suppliciū in alia vita. Et sic remanet illud bonum irremuneratum. Et ad hoc signandum dicit

Ad intētionē rectam quattuor requiruntur

psalmista. In eternū peccator nō intēdit face
re iustificationes.i.mādata.in eternū.i.semp.
Sed protūc qñ facit aliqua de genere bonoꝝ
vt ieiunia.elemosynas.oꝛones.ꝛ hmōi.inten
tione retributionis ꝛ pmij. Sed qñ cōmittit
peccata:tūc nō inclinat coꝛ suum ad iustifica
tiones dei.imo ab eis recedit trāsgrediendo.
Cum aūt qs est in gratia ꝛ charitate hꝫ inten
tionē semp seruandi precepta dei. Unde psal.
xliiij. Pulchritudine tua intende.i.ex gfa que
est pulchritudo aie intētionem tuam dirige.
¶ Quarto intentio ad hoc vt sit recta opoꝛtet
ꝙ respiciat tanq̄ ad vltimū finē ad retributio
triplex nem dei. Sed notandū ꝙ est triplex retribu-
est retri tio a deo.s.tēpoꝛalitatis.penalitatis.ꝛ eterne
butio felicitatis. ¶ De pmo dicit Esaie.i.c. Oēs se-
dei. quuntur retributiones.s.tēpoꝛaliuꝫ. Et Luc.
xiiij. dicit saluatoꝛ. Cum facis prandiū aut ce-
nam noli vocare amicos ꝛ diuites:ꝛ fit tibi re
tributio.scilꝫ alicuius cōmodi tēpoꝛalis. Qui
igitur inclinat coꝛ suum.i.proponit ad facien
dū iustificationes dñi.i.ad seruādum manda
ta ꝛ ad faciendū bona propter hāc retributio
nem.vt.s.pspereturur a deo in tēpoꝛalibus.nō
habet rectā intētionem.vnde nec meret. Sic
ꝛ christus dixit quibusdaꝫ non recta intētione
eum sequētibus. Queritis me:non qꝛ vidistis
signa.sed qꝛ mādcastis ex panibus meis ꝛ sa
turati estis. Joā.vj. Quidam alij aliqua bona
faciūt hac intētione vt tēpoꝛalem gloꝛiā inde
ꝯsequantur.de quoꝝ numero fuerūt pharisei:
de quibus Christus ait. Oia opera sua faciūt
vt videātur ab hoībus Matthei.xxiij. Sed re
ceperunt mercedem suā:dixit ipse Matth.vj.
¶ De scđa retributione.s.penalitatis dicitur
Esaie.iij.ca. Ueh impio in malū. Retributio
enim manuū suaruꝫ.idest operū fiat ei. Et ad
Hebre.ij.ca. Omnis preuaricatio ꝛ inobediē
tia accipit iustam mercedē retributionis.s.pe
ne.qui ergo seruat mādata hac intentione pn
cipaliter pp̄ter retributionē pene infernalis.s.
euitandā:non hꝫ intētionem debitā:nec meri
toꝛie opat. Opoꝛtet enim ſm Aug.nō solū ti
mere deum iudicē ꝛ punitoꝛem peccatoꝝ.sed
etiā vt an ier pro gloꝛia.de pe.di.vij. Et regu
la iuris dicit.qui ex timoꝛe facit preceptū:ꝛ si
bonum est qđ facit:nō tñ benefacit. Sic etiaꝫ
qui cauent se a peccatis vel bona aliqua faciūt
vt nō flagellent a deo:ꝛ nō alia intētione prin
cipaliter parū vel nihil grati sunt.sicut achab
rex israel qui ex cōminatione Helye humilia-
tus est exterius deferēdo ciliciū ꝛ ieiunando:
ad euadendū penā sibi cōminatā.iij. Reg.xxi.
¶ De tertia retributione dicit apls de veris fi
delibus. A dño accipietis retributionem ad
Collo.iij. Et hāc esse magnā innuit sapiēs di
cens Eccl.xij.ca. Inuenies retributionē ma-
gnā. Et hoc simpliciter.qꝛ in hmōi retributio
ne ꝯtinent oia bona. Juxta illud ps. In custo
diēdis illis retributio multa. Et si aliqs inten
derit deo seruire:ꝛ mādata eius custodire p-
pter bona gloꝛie.s.diuitias.honoꝛes.pacē.se
curitatē.sanitatē.sapiētiam.gaudiū ꝛ alia hu
iusmodi bona:que iustis pmittunt in vltima
retributione:habendo respectū ad ista pncipa
liter ꝛ nō ad deū.adhuc nō esset recta intētio
sed amoꝛ mercēnarius quo seruus opat pp̄ter
mercedem pncipaliter ex laboꝛe ꝯsequēdam.
Sed seruiēdo pncipaliter deo bona faciendo
pp̄ter ipsum ꝯsequēdum in quo ꝛ ex quo sunt
oia predicta bona:qm̄ retribuēs est dñs vt di
cit Ecclesiasti.xxxv. Iste talis habet amoꝛem
filialē oculū simplicē perfecte intētionis bene
in gratia opando. Et propter hanc intētionē
semp meret ꝛ auget premiū eius. Sic ergo sit
oculus tu' simplex:vt dicē valeas cū ps. Incli
naui coꝛ meuꝫ ad faciēdas iustificationes ꝛc.

¶ Capitulum septimum. De electio-
ne prout est actus voluntatis.

Consequenter agendum
de actibus voluntatis qui sunt in
cōparatione eoꝝ que sunt ad finē
respectu quoꝝ voluntas dicit libe
rū arbitriū.eadeꝫ potētia realiter cum volūta
te sed differēs rōne. Hoꝝ p̄ vnus dicit electio.
Quod electio sit actus volūtatis nō rōnis pꝫ electio
per phm in.iij.ethic.qui dicit ꝙ electio est de est act'
siderium eoꝝ que sunt in nobis. Desiderium aūt volun-
est actus volūtatis. ¶ Sciēdum tñ ſm beatū tatis.
Tho.i.scđe.q.xiij.art.i.ꝙ electio importat in
noie suo aliqd pertinēs ad rōnem:ꝛ aliqd ptī-
nēs ad volūtatē. Dicit enim phs in.vj.ethic.
ꝙ electio est appetitus intellectiuus vel appe
titus intellect'. Quādocūq aūt duo ꝯcurrūt
ad aliquod vnū ꝯstituendū.vnū eoꝝ est vt foꝛ
male respectu alterius. Unde Greg.nicenus
dicit.ꝙ electio neq est appetitus ſm seipsam
neq ꝯsilium solū:sed aliqd ex his cōpositum.
Sicut enim dicimus aial ex aia ꝛ coꝛpoꝛe cō
positū esse. Neq coꝛpus esse ſm seipsam:neq
aiam solā:sed vtrūq:ita electionē. Est aūt cō-
siderādum in actibus aie:ꝙ actus qui vni' po
tentie essentialiter vel habitus.recipit foꝛmā
ꝛ specie a superioꝛi potentia vel habitu.ſm ꝙ
oꝛdinatur inferius a superioꝛi. Si enim aliqs
actum foꝛtitudinis exercet propter dei amo-
rem.actus qdem ille materialiter est foꝛtitu-
dinis.foꝛmaliter autem est actus charitatis.
Quāuis ergo ratio quodāmodo volūtatē pre
cedat ꝛ oꝛdinet actum eius:inquātum sciꝫ vo
luntas tendit in obiectū suum ſm oꝛdineꝫ ra-

tionis: et q̄ vis apphẽsiua appetitiue suū obie ctū repñtet. tñ in huius substãtia actus mãliter se hȝ ad ordinē qui imponit a supiori potẽtia. Et ideo electio nõ est actus rõnis sed volũtatis. Perficit enim electio in motu quodam aie ad bonū qd̄ eligit. Et q̃uis electio importat quandã collationē qua vnū alteri preferẽ. Cõferre autem licet sit rõnis. tñ electio nõ est essentialiter ipa collatio. sed collatio est precedēs ad electionē. ¶ Electio nõ est brutorum.

electio non est brutoꝝ nec pueroꝝ. Unde Grego⁹. nicenus dicit q̄ irrõnabilia ꝛ pueri nõ eligũt. Ratio hui⁹ est ẽm. b. Tho. vbi supra. art. ij. q̄ cum electio sit pacceptio vnius respectu alterius. necesse est q̄ electio sit respectu pluriū que eligi pñt. Et ideo in hiȝ que sũt penitus determinata ad vnū: electio nõ hȝ locum. Est aũt dĩa inter appetitum sensitiuū ꝛ intellectiuū seu volũtatē. qꝛ appetitus sensitiuus est determinat⁹ ad vnū aliqd̄ particulare ẽm ordinē nature: vt ex pdictis pȝ. Uoluntas aũt ẽm ordinē quidē nature determinata est ad vnū cõe qd̄ est bonū: sed indeterminate se hȝ respectu particulariū bonoꝝ. Et ideo ppẽ volũtatis est eligere. nõ aũt appetitus sensitiui qui solum est in brutis. ꝛ ideo eoꝝ nõ est electio.

Differt appetē ꝛ eligē ¶ Q̃uuis aũt aialia appetant aliqd propter finē vt comedē pp̄ter viuere: nõ tñ in eis est electio. qꝛ nõ ois appetitus alicuius pp̄ter finē vocat electio. sed opꝫ q̄ fit cuȝ quadã discretiõe vnius ab altero: qd̄ esse nõ põt nisi vbi appetitus põt ferri in plura. ¶ Itē q̄ brutum aial pacceipit vnū potius q̄ alterū: vt ouis vnã herbã ꝛ nõ aliam absq̄ electione mouet in illud. sicut etiã ignis absq̄ electione mouet sursum nõ deorsum. Statim. n. qd̄ per sensuȝ vel imaginationē repñtat bruto aliqd ad qd̄ nãliter inclinat eius appetitus: absq̄ electione in illud mouet. ¶ Qd̄ etiã appareãt alique mirabiles sagacitates in qbusdã aialibus. vt canibus. apibus ꝛ hmõi. pcedit hoc inq̃tū habẽt nãleȝ inclinationē ꝛ instinctū ad quosdã ordinatissimos pcessus. vtpote a sũma arte diuina ordinatos. Sicut ꝛ sagitta directe tendit ad signū ex motione sagittãrii: ac si haberet rõneȝ dirigētē: ꝛ pp̄ hoc dicunt illa aialia sagacia ꝛ prudētia: ꝛ non quia in eis sit ratio vel electio.

¶ Electio est eorum que .§. j.

electio est medioꝝ. sunt ad fineȝ. sicut voluntas est finis. vt dicit phs in. iij. ethiē. humanoꝝ actuū ꝛ possibilis. ¶ Pro huius declaratiõe dicit. b. Tho. pma scḋe. q. xiij. arti. iij. q̄ electio ꝯsequit sniam seu iudiciū: qd̄ est sicut ꝯclusio sillogismi opatiui. Unde illud cadit sub electiõe. qd̄ se hȝ vt ꝯclusio in sillogismo opabiliū. finis aũt in opabilibus se hȝ vt pũm. ꝛ nõ vt ꝯclusio. vt dicit phs in. ij. phisiē. Unde finis inquãtum huiusmodi non cadit sub electione. Sed ꝯtingit q̄ id qd̄ est in vna opatione vt finis. in alia operatione ordinat ad aliqd vt ad finē. Et hoc modo sub electione cadit finis. sicut in opatione medici sanitas se habet vt finis. Unde hoc non cadit sub electione medici: sed hoc psupponit tanq̄ pncipiū. Sed sanitas corporis ordinat ad bonum cõe aie. Unde apud eum qui hȝ curã de salute aie. põt sub electione cadere esse sanus vel esse infirmū. Nam ꝛ apls dicit. Cum infirmor tũc fortior sum ꝛ potẽs. ij. ad Corinth. xij. Sed vltimus finis nullo mõ sub electione cadit. sicut etiã id qd̄ est principium in vna sciẽtia vel demõstratiõe põt eẽ ꝯclusio in altera sciã vel demõstratione. Sed pmū principiū indemõstrabile in nulla potest sciẽtia esse ꝯclusio.

Respectu humanoꝝ actuum solū est electio ¶ Est etiam electio solum respectu humanoꝝ actuū: qꝛ vt dicit pha in. iij. ethicoꝝ. Nullus eligit nisi qd̄ extimat fieri per ipm. Qd̄ sic declarat. b. Tho. vbi. s. art. iiij. Sicut intẽtio est finis. ita electio eoꝝ que sunt ad finē. Finis aũt vel est actio vel res aliqua: ꝛ cū res aliqua fuerit finis: necesse est q̄ aliqua humana actio interueniat. vel inq̃tum hõ facit rem illã que est finis sicut medicus facit sanitatē que est finis illius. Unde facere sanitatē dĩ finis medici. vel inquãtum hõ aliqua vtit vel fruit re que est finis. sicut auaro finis est pecunia vel possessio pecunie. Et eodē modo dõm est in eo qd̄ est ad finē. qꝛ necesse est q̄ illud qd̄ est ad finē. vel sit actio vel res aliqua interueniẽte aliqua actione per quam facit illud quod est ad fineȝ vel vtitur eo ꝛ sic electio est semper humanorum actuum.

electio solū est possibilium. ¶ Est etiam electio possibilium tantum. Unde philosophus dicit. iij. ethicorum. Electio non est impossibilium. Huius rõ est ẽm. b. Tho. vbi. s. ar. v. qꝛ vt dictū est. Electiones nostre referunt semp ad actiões nraᷤ. Ea aũt que per nos agunt sunt nobis possibilia. Unde de necessitate est dicē q̄ electio non sit nisi possibiliū. Siliter ratio eligẽdi aliquid est. vt ex hoc qd̄ ducit ad finē possimus ꝯsequi fineȝ. Per id autē qd̄ est impossibile nõ põt qs cõsequi finē. Cuius signū est q̄ cum in cõsiliando puenerit hoies ad id qd̄ impossibile. discedunt quasi nõ valentes vlterius pcedere. Uolũtas igitur completa nõ est nisi de possibili. Sed volũtas incõpleta que dicit a quibusdaȝ velleitas: põt esse de impossibili: quia. s. vellet illud si esset possibile. Et qꝛ electio noiat actuȝ volũtatis determinatum: ad id quod est huic agēdum. Ideo nõ põt esse de impossibili. Et qd̄ Bñdictus dicit in regula: q̄ si platus aliqd pcepit impossibile a subdito est tẽtãdaȝ. Hoc ideo dicit: qꝛ an aliquid sit possibile: vel non

subditus nõ debet suo iudicio diffinire. sed in vnoquoq[ue] iudicio superioris stare. ¶ Electio autem nõ est ex necessitate in hoie: q[uia] qd possibile est nõ esse: non necesse est esse. Huius ratio ex duplici hois potestate accipi potest s[ecundu]m be. Tho. vbi. s. arti. vi. Potest enim homo velle & nõ velle. potest agere & nõ agere. põt agere hoc vel illud. & velle hoc vel illud. Cui[us] ratio ex ipsa virtute rationis accipit. Quicquid enim ratio põt apprehẽdere vt bonum: in hoc voluntas tẽdere põt. potest aũt ratio apprehẽdere vt bonũ nõ solũ hoc qd est velle aut agere. sed etiam hoc qd est non velle aut nõ agere. Et rursus in oibus particularib[us] bonis potest cõsiderare rõnem boni alicuius: & defectũ alicuius boni qd h[abe]z rõnem mali. Et s[ecundu]m hoc põt vnũquodq[ue] hor[um] bonor[um] app[re]hendere: vt eligibile aut fugibile. Solum aũt p[er]fectũ bonuz qd est beatitudo. nõ põt ratio app[re]hendere sub rõne mali aut alicuius defectus. & ideo ex necessitate homo beatitudinẽ vult: & nõ põt velle nõ esse btũs: aut esse miser. Electio aũt cum nõ sit de fine: sed de his que sunt ad finem vt dictũ est. nõ est p[er]fecti boni qd est btitudo. sed aliquor[um] particularium bonorum. Et ideo homo non ex necessitate: sed libere eligit.

Smo d vno cõfessore

¶ Circa materiã ele- .§.ij. ctionis põt induci illud ps. lxiiij. Beat[us] quẽ elegisti & assumpsisti inhabitabit in atrijs tuis. Signanter aũt dicit in singulari. Btũs quem elegisti &c. Nam vt dicit saluator Matth. xx. Et iter. xxij. pauci sunt electi. Nec est contra hanc sniam illud qd Joãnes dicit de electis Apoc. vij. Vidi turbam magnã quã dinumerare nemo poterat ex oibus gentibus stantes ante thronũ. Nam electi & si in se p[ro]pter multitudine a nobis quasi innumerabiles sunt. respectu tñ reproborũ pauci sunt. Exẽpli gratia. Sextarius vel saccus auene in se quasi innumerabilis est respectu tñ totius arene maris qd paucum est. Sic & electi respectu prauor[um] pauci sunt: & isti demum beati. Juxta illud qd dictum est per ps. Btũs quẽ elegisti & assumpsisti inhabitabit in atrijs tuis. Ubi pñt notari tres electiones s[ecundu]m deum.

¶ Prima est eternalis ad supernam felicitatẽ ibi. Beatus quem elegisti.

¶ Secunda est rationalis ad humanam dignitatem. ibi. & assumpsisti.

¶ Tertia electio est virtualis per nr̃am voluntatem. ibi. inhabitabit in atrijs tuis.

¶ Prima igitur electio .§.iij. est dei ab eterno: qua videl[icet] eligit ex toto humano genere beatificãdos in glĩa. de qua apostolus ad Ephes. j. inq[ui]t. Benedixit nos deus in bñdictione sp[irit]uali. i. plena benedictione. in celestibus: idest in gloria. in christo. idest per merita christi. sicut elegit nos in ipso ante mũdi cõstitutionem. Qui autem & quot sunt isti electi solus ille nouit qui elegit. Unde & in ecclesie oratione dicitur. Soli deo est cognitus numerus electorũ in superna felicitate locãdus. nos autem & si per certitudinem scire nõ possumus. per aliqua tamẽ signa data ab ipso in scriptura coniecturare valemus. Et vt hec signa in nobis experiantur: hortatur Petrus apostolus in secũda canonica caplo primo dicens. Satagite vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hec autem signa sunt tria que notat sapiens Eccle. xlv. dicens. Elegit eum dñs ex omni carne & dedit illi cor ad precepta et legez vite & discipline. Ubi tria nota signa huius electionis.

¶ Primum est abdicatio malaruz delectationum. ibi. Elegit eum dominus.

¶ Secundum est obseruatio diuinorum preceptorum. ibi. Dedit illi cor ad precepta.

¶ Tertium est frequentatio sacrorum eloquiorum. ibi. Legem vite & discipline.

¶ Quantum ad primum: quãuis proprie loquatur sapiens de Moyse, tamen & intelligi potest, de quolibet alio electo. Unde & hoc canit ecclesia de beato Thoma de Aquino. et de quibusdam alijs. & vult dicere q[uod] quem deus eligit extra. hic ab omni carne. idest delectatione carnali. delebit inquit dominus ad Noe in figurã omnez carnem. Est enim multiplex caro: scilicet leonum. vrsorum. porcor[um]. canum. hominum. & huiusmodi. Et caro quidem leonis est delectatio quam sibi querunt superbi in honoribus suis. Caro vrsorũ est cõplacentia quam sibi querunt gulosi in crapulis suis & ebrietatibus. Caro porcorum est voluptas lasciuorum quam querunt in immunditijs suis. Caro hominum est delectatio sensualis quã habent aliqui ad suos propinquos & amicos: & sic de alijs. Debet igitur dominus aquis diluuij infernalis delere omnẽ carnem: idest omnes in carnalibus & vitijs se delectantes. Et hoc est etiaz quod ait apostolus, Caro & sanguis regnum dei non cõsequẽtur. j. Corinth. xv. idest delectationes prauas sequentes. Jmpossibile enim est vt ait Hieronymus vt presentibus quis & futuris fruatur bonis & de delitijs transeat ad delitias. Unde & saluator ad discipulos electos ad supernam felicitatem ait. Ego elegi vos de mundo. id est de vitijs & delectationibus mundi. Et ad Ephesios. j. apostolus ait. Elegit nos. scilicet deus vt simus sancti & puri. Sic fuit electus beatus Thomas a deo extractus de aquis

primũ signũ diuine electionis.

gen. 7. multiplex est caro.

mūdane vanitatis: ꝛ delectatiōis velut alter Moyses. De quo di ad Hebr.xi.ꝙ elegit magis affligi cū ppło dei ꝙ tpalis peccati hře iocūditatē. pꝫ aūt hoc pmaxime in btō Tho. et gestis circa puella ad eū introductā ꝛc. ¶ Quātum ad scdm. Certū est ꝙ electus dei volūtatem hēt efficacē ad obseruādū diuina mādata: que sunt de actib⁹ vtutū. Vñ psal. ait. Mādata tua elegi. s. ad obseruādū. Ad qđ tñ necessaria est diuina gra: que ꝛ velle facit: ꝛ obseruare ipsa dei mādata. Vñ di in dicta auctoritate. dedit illi. s. de⁹: cor idest voluntatē ad pcepta. s. obsuāda. Ad efficacē aūt voluntatē semp sequit opatio si adsit possibilitas. Sicut aūt illi qui verent ꝛ multū diligūt ali. quē supiorē seu prelatū. nō solū pcepta facta ab eo sub graui pena: sed etiā simplicia monita hñt eis vt debita obsuari. Sic ꝛ electi dei nō solū pcepta legis eius: sed etiā simplicia documēta ꝛ cōsilia conant seruare si possunt. Et ita bona incipiāt vt ad pfectiora se extendāt. Vñ Greg. sup Ezech. Electi qui ꝑ sic ad bona tēdunt. vt ad mala ppetrāda nō redeāt Sed vsqꝫ ad finē vite in vtute pficiāt. de pe. dist. ij. Nō reuertebant. Sicut Moyses seruauit mādata. sic be. Tho. a pueritia sua diuina cepit seruare mādata: nunqꝫ eorꝫ aliqđ transgrediendo: qꝛ nunqꝫ cōmisit mortale petm̄. ꝛ amplectēs diuina et ꝯsilia p ingressū religionis semp pfecit. ut pꝫ in legēda. ¶ Quātū ad tertiū nota ꝙ quē deus eligit: īfundit sibi magnum effectū circa diuina eloqa. Vñ ꝛ ipse. q sapia eterna est dicit. Magis ꝙ aurū ꝛ argētū sapiam eligite. Prouerb. viij. Sapia precipue di scriptura sacra fm btm̄ Tho. in pma pte. q. i. qꝛ plenius et verius docet de diuinis ꝙ quecūqꝫ alie doctrine. Dicit ergo sapiēs ꝙ dedit illi legē vite ꝛ discipline. s. ad intelligēdū ꝛ docēdum. Et di lex vite. qꝛ vitā cōfert anie obseruātis. Nō solū enim illumināt itellectū diuina eloqa. sed etiā accendūt affectū. Nunqd non vba mea sunt quasi ignis dicit dñs p Hieremiā: quasi diceret vtiqꝫ. qꝛ incēdunt ad dilectionē anime. Vñ di Sap. vij. Infinitus thesaurus est hoibus sapia. Quo qui vsi sunt participes facti sunt amici dei. Sicut autē Moyses fuit eruditus in omni scia egyptiorū ꝛ chaldeoꝝ. Actu. vj. Et maxime in diuina sapiētia. Sic btūs Thomas eruditus fuit i sciencia: tā seculari ꝙ diuina. ꝛ pmaxime in theologia. quā ꝛ magno studio ꝛ oronis suffragio acquisiuit: ut patet in legenda.

Psal. cxviij.

Hiere. 23.

¶ Secundum genus ele- . . §. iij.

ctionis fm deū extūs est ad humanā dignitatē qđ est rōnabilr factū: que notari pōt in eo quod dicit ps. Et assumpsisti. Assumi dicit cōmune locutione: qui ad altius aliquid sumit cōmuni statu. Vñ apłs ad Heb. v. Omnis pontifex ex hoibus assumptus. s. est. Et cū paulū ꝛ barnabā dñs elegit ad predicandū gentibus: qđ est officiū presidentiū dixit. Segregate mihi paulū ꝛ barnabā in opus ad qđ assumpsi eos Act. xiij. Et hoies quidē errare possūt in eligendo seu assumendo indignū: sed deus errare nō pōt. Et iđ beatus quē elegisti ꝛ assūpsisti. Et nō solū beat⁹ ē quia sumit a deo i pfationē. rōnabilr exercēs eā: sed ꝛ beatissimus super alios. Vñ Aug. Nihil difficilius est epi vel presbyteri vel dyaconi dignitate. Sꝫ apđ deū nihil beatius si eodē mō militet quo impera̓tor noster iussit di. xl. ante oia. ¶ Ad hoc autē vt ista electio sit rōnalis tria requirunt. Primū est qđ fiat sine precedenti ambitione. Secundū ꝙ fiat congruenti assumpti dispositiōe Tertiū ꝙ fiat concurrenti regulari consensione. ¶ Quantū ad primū dicit beatus electus nō qui se ingerit ad dignitatē sed qui assumit a deo ꝛ hoibus. Vñ. n. dicit Leo papa. Principatus quē metus extorsit aut ambitus occupauit: et si moribus aut actibus suis nō offendat. ipsi⁹ tñ initij sui est perniciosus exemplo i. q. i. Et Crisost. qui desiderauerit principatum in terra inueniet confusionē in celo. Sicut dominus elegit seruū suū Dauid in regē. qui non querebat neqꝫ cogitabat de regimine ꝟ oues custodiebat in deserto. Nō aūt elegit aliquē aliū ex septē fratribus eius de quibus fm apparentiā videbat Samueli. historiam vide. i. Reg. xvi. ¶ Scđm qđ requirit est congrua dispositio eligendi seu assumendi in etate videlicet conuenienti fm canones: scientia competenti ꝛ vita decenti. vt extra de elec. Cū in cūctis. Sic dñs Jhs elegit pmos rectores ꝛ pastores nō pueros: quos sapientia sua doctissimos fecit. ꝛ sanctitate perfectissimos: dicēs eis Ego vos elegi vt eatis ꝛ fructū afferatis. s. cōuersionis aiaꝝ. Hinc ꝛ Simachus pa. Vilissimus cōputandus est si sanctitate ꝛ scientia nō precellat: qui est honore prestantior. i. q. i. Vilissimus. ¶ Quantū ad tertiū: vt. s. rōnabiliter fiat electio ad dignitatē requirit consensus eligentiū omniū vel maioris partis qui remota omni affectione persone ꝛ munere pecunie ꝛ prece eligere debent quē credunt magis proficere. Vñ Moyses principatū suū nō dimisit filijs sine consanguineis: sed extraneis de alia tribu. s. Jesu naue. Sed nūc vt ait Hiero. plurimi querunt colūnas in ecclesia eligere. non quos plus cognoscunt ecclesie prodesse. Sed quos vel ipsi amant. vel quoꝝ sunt obsequijs deliniti: vel pro quibus maioꝝ quispiā rogauerit.

Ad electionē rōnalē tria requirit.

rit ꝛ vt deteriora taceā. qui vt clerici fierēt mu
neribus impetrauerunt. viii.q.i. Moyses ꝛ iō
in hmōi electionibus premitti dꝫ oio: vt fece
runt apli in electione Mathie dicentes. Tu
dñe qui corda oīum nosti: ostende quē de his
duobus elegeris. Act.i. sic. b. Tho. ad digni
tatē magisterij assumptus fuit: nō hoc querēs
sed coactus obedientia. vt pꝫ ex legenda.

¶ Tertia electio est ducens .§.v.

ad beatitudinē que fit virtualiter per nostram
voluntatē qḋ notaṫ ibi. Inhabitabit in atrijs
tuis. Nō dicit ponet vel ligabit sed inhabita-
bit.i. voluntarie stabit i atrijs tuis. Atria erāt
porticus seu claustra circa tēplū per que acce-
debaṫ ad ipsum. ꝛ significant habitacula seu
conditiones virtutū per quas pꝫ accessus ad
tēplū militantis ꝛ triūphantis ecclesie. Null⁹
aūt cogiṫ ad virtutes. sed electione proprie vo
luntatis in eas ingrediṫ. ꝛ inhabitat quis. vñ
Ambro. Voluntariū sibi militē elegit christ⁹
voluntariū sibi seruū dyabolus actiocinatur.
xv.q.i. Nō est. ¶ Sunt aūt precipua tria dñi (tria sūt atria dñi)
atria. in quibus voluntas electoꝝ eligit inha-
bitare. Primū est sui humiliatio. Secundum
est dei contēplatio. Tertiū est aduersi tolera-
tio. De primo dicit Ps. lxxxiij. in persona cu-
iuslibet electi. Elegi abiectus eē in domo dei
idest despectus ꝛ contēptus. Vñ ꝛ quasi se de
clarans: dixit michol vxori sue. Vilior fiā plus
ꝗ̄ factus sum ꝛ humilis ero. ij. Re. vj. Ut eniꝫ
dicit Grego. Euidentissimū signū electoꝝ ē
humilitas: sicut reproboꝝ superbia. De humi-
litate beati Thome habes qñ associauit illuꝫ
procuratorē extra pro negocijs conuentus ꝛ
in occultatione sue scientie. vt patet in legen-
da. ¶ Secundū atriū in quo eligit voluntas
sancti inhabitare. est contēplatio. Hic. n. repe
rit magnā quietē ꝛ gustū suauē dei. vnde sal-
(Luc.x.) uator de hac loquens ait Maria. i. magdale-
na optimā partē elegit que nō auferetur ab ea.
Hic. n. incipit vita contēplatiua: nec deficit in
alia vita vt actiua sed perficiṫ. Ad hanc tamē
nō est ydoneus nisi bene purgatus a passioni-
bus. Unde in figurā dicit. Exo. xix. Bestia ꝗ̄
tetigerit montē. i. cōtēplatōis lapidabiṫ lapidi
bus. i. erroꝝ ꝛ fantasiaꝝ irrationabiliū. Bestia
signat hoiem passionatū ꝛ rudē. Permaxime
hoc atriū inhabitauit. b. Tho. qui frequenter
rapiebaṫ in extasi. vt patet qñ crucifixus ei lo
cutus est neapolim: ꝛ alibi. ¶ Tertiū atrium
est toleratio aduersoꝝ. Eligūt. n. sancti pro-
posito voluntatis sustinere oia aduersa patiē-
ter. Vñ de sanctis illis machabeis dī ꝙ ele-
gerunt magis mori ꝗ̄ cibis inquinari immun-
dis: ꝛ voluerūt ifringere legē dei. i. Mach. i. vt
scꝫ euaderēt mortē sustinētes fortiter cruciat⁹
sed ꝛ deus vt dicit Greg. ab electis suis tem-
porali afflictione maculas peccatoꝝ curat ter
gere: quas in eis in eternū nō vult videre. de
pe. di. i. si peccatū. Hoc igiṫ considerantes ele
cti eligunt sponte ꝛ aliqñ desiderant pati ad-
uersa. sic ꝛ. b. Tho. patienter portauit molesti
as ꝛc. ꝛ si patimini propter iustitiā beati. Bea
tus ergo quem elegisti ꝛc.

¶ Capl'm. viij. de consilio.

DE cōsilio quod precedit
electionē quid sit de quo dicitur (Quid ē cōsiliuꝫ)
Eccl. xxxij. c. Oia fac cū consilio
scꝫ rōnis. Ubi sciendū ꝙ consiliū
est quedā mentis inquisitio. ¶ Pro cuius de-
claratione dicit. b. Tho. pma secunde. q. xiiij.
ar. i. ꝙ electio vt dictum est consequiṫ iudiciū
rōnis de rebus agendis. In rebus aūt agen-
dis multa incertitudo inuenitur: qꝛ actiones
sunt circa contingentia singularia que ꝓpter
sui variabilitatē incerta sunt. In rebus auteꝫ
dubijs ꝛ incertis. rō nō profert iudiciū seu sē-
tentiam absq̄ ꝓcedēti inqsitiōe: ꝛ iō necessa-
ria est inqsitio rōnis aṅ iudiciū de eligendis. ꝛ
hmōi inqsitio consiliū vocaṫ. Propter qḋ phs
dicit in. iij. ethi. ꝙ electio est appetitus precō-
siliati. ¶ Pertinet autē cōsiliū nō solū ad ra- (ad quā potētiā cōsiliuꝫ ꝑtinet.)
tionē: sed et ad voluntatē: sicut ꝛ electio etiaꝫ.
Nā in actu voluntatis q est electio apparet ali
quid rōnis. s. ordo. ꝛ in cōsilio qḋ est actus ra-
tionis apparet aliqd volūtatis sicut mā: qꝛ cō
silium est de his que homo vult facere. ꝛ etiaꝫ
sicut motiuum: qꝛ ex hoc ꝙ homo vult finem
mouetur ad consiliandum de his que sunt ad
finē. ꝛ ideo sicut phs dicit. i. vj. ethi. ꝙ electio
est intellectus appetitiuus vt ad electionem
vtrūq̄ cōcurrere ostēdat. Ita Damas. dicit ꝙ
cōsiliū est appetitus inqsitiuus. vt cōsilium ali
quo mō ꝑtinere ostēdat ad volūtatē circa quā ꝛ
ex ꝗ̄ fit inqsitio: ꝛ ad rōnē inqrētē. Cū aūt di-
cit apls ad Eph. .de deo. ꝙ opaṫ oia ꝑm cōsi-
liū volūtatis sue. sciendū ꝑm Tho. vbi. s. ꝙ cū
in nobis ex inqsitiōe ꝗ̄ dī cōsilium ꝑueniat cer
titudo iudicij seu sententie. consilium inquan
tū attribuiṫ deo importat solum certitudineꝫ
ꝛ sentētie iudicij. nō aūt inqsitionē ꝗ̄ fit ꝑ dis-
cursum. Et ꝑm h dicit Damas. ꝙ de⁹ nō ꝯsiliaṫ
Ignorātis. n. ē ꝯsiliari qḋ in nobis ē nō i deo.
Quāuis autē virginitas ꝛ hmōi sint bona cer
ta nō dubia. Certa qdē sunt ꝑm sententiā sapi
entum ꝛ spiritualium viroruꝫ. sed incerta sunt
ꝑm sensum carnalium hominum ꝛ plurium. ꝛ
ideo non incongrue de his dantur consilia.
Iuxta illud. i. Choꝝ. vij. De virginibus prece
ptum non habeo. consilium autem do.

¶ Consilium de quibus .§.i. rebus sit. Ubi nota q̃ ſm.b. Tho.vbi.s.ar.ij. Cõsiliũ est tm̃ de his que sunt ad finẽ. vt dicit Greg.nicen⁹. Cuius rõ est.qr finis in opabilibus hȝ rõnẽ principij eo q̃ rões eoꝝ que sunt ad finẽ ex fine sumunt. Principiũ aũt non cadit sub questione seu inqsitõe. sed principia oꝫ ꝓsupponere in omni inqsitõe. Uñ cũ ꝯsiliũ sit questio seu inqsitio. De fine nõ est ꝯsiliũ sed solũ de his que sunt ad finẽ. Cõtingit tñ q̃ id qđ est finis respectu quarũdã opationũ ordinari ad aliũ finẽ. ¶ Est ẽt cõsiliũ de his que sunt in nobis.ꝛ que per nos fieri põt vt dicit Gregor. nicen⁹. Nã si de factis alioꝝ cõsiliũ querimus hoc est inquantũ reputant̃ vnũ nobiscũ: vel ꝑ vnionẽ affectus.sicut in factis amicoꝝ cõsiliamur.vel ꝑ modũ instrumẽti. Nã agens instrumentale ꝛ principale sunt quasi vna cã cũ vnũ agat ꝑ alteꝝ. ꝛ sic dñs cõsiliat̃ de his que sunt agẽda ꝑ seruũ ſm.b.Tho.vbi.s. ¶ Pro maiori declaratiõe sciẽdũ q̃ ꝯsiliũ ꝓprie importat collationẽ iter plures habitã nõ tñ quorũcũq; qr nõ vniuersaliũ.ꝛ necessarioꝝ. sed de rebus agendis.qđ ẽt ipsum nomẽ designat. Dicitur enim cõsiliũ quasi cõsidiũ eo q̃ multi cõsidẽt ad sit conferendum. Est aũt considerãdũ q̃ in particularibus cõtingentibus ad h̃ q̃ aliquid certũ cognoscat̃ plures cõditões seu circũstantias cõsiderare oꝫ.quaꝫ ab vno nõ est facile cõsiderare. ſȝ a pluribus certius repiunt̃. vñ qđ vnus cõsiderat alij nõ occurrit. In necessarijs ꝛ vniuersalibus nõ sic ſȝ ꝑ se vnus sufficere põt Appetit̃ aũt cognitio veritatis in hmõi. non q̃ ꝑ se habeat aliqđ magnũ.vt cognitio vniuersaliũ ꝛ necessarioꝝ ſȝ appetit̃ ſȝ q̃ ẽ vtilis ad opatões.qr actiões sunt circa cõtingẽtia.ꝛ iõ ꝓprie cõsiliũ est de his que agunt̃ a nobis. Fit ẽt cõsultatio de futuris euẽtib⁹ qui nõ sunt in nr̃a potestate. Sȝ h̃ est inquantũ ꝑ futuroꝫ euẽtus cognitõa hõ dirigit̃ ad aliqđ faciẽdũ vł vitãdũ.ꝛ sic cõsiliũ est nõ solũ de his que agunt̃ ſȝ ẽt de his que ordinant̃ ad opatiões. ¶ De his aũt duob⁹ q̈uis agant̃ a nobis nõ dr̃ esse cõsiliũ q̈uis ordinent̃ ad finẽ vt dicit ph̃s: scꝫ de rebus paruis que paꝝ iuuãt vel impediũt. qđ aũt paꝝ est quasi nihil accipit rõ. Scđm ẽ de quo nõ ꝯsiliamur. Ea q̃ determinata sunt qualiter fieri debeãt.sicut est in opib⁹ artiũ q̃ hñt certas vias opandi.sicut scriptor nõ ꝯsiliatur quomodo lr̃as trahere debeat. In opibus ergo artiũ nõ est cõsiliũ ꝓterq; in opibus artiũ que sunt cõiecturales.vt dicit Grego. nicen⁹ vt puta negociatiua ꝛ medicinalis.quãuis autẽ electio sit de oĩb⁹ his que agunt̃ ꝑ nos. ꝛ electio ꝓsupponat ꝯsiliũ h̃ nõ est nisi rõne iudicij ꝛ sentẽtie q̃ ꝓsupponat̃ cõsiliũ in electiõe. Unde qñ iudiciũ vel sentẽtia mãifesta est absq; inqsitõe nõ reqrit̃ cõsilij inqsitio. In rebus enim manifestis rõ nõ inqrit.ſȝ statim iudicat.

¶ In consilio quomodo .§.ii. ꝓcedat. Ubi sciẽdũ q̃ vt dicit ph̃s in.iij. ethi. ille qui cõsiliat̃ videt̃ querere ꝛ resoluere ꝛ sic ꝓcedit̃ mõ resolutorio.qđ sic declarat beat⁹. Tho.vbi.s.ar.v. In omni inqsitiõe oꝫ incipe ab aliquo principio.qđ qđẽ sicut est pmũ in cognitiõe:ita ẽt sit prius in eẽ.nõ est ꝓcessus resolutorius.ſȝ magis cõpositiuus. Nã cãe sunt simpliciores effectibus.si aũt id qđ est pmũ in cognitõe sit posteriuꝫ in eẽ est ꝓcessus resolutorius.vtpote de effectibus mãifestis iudicam⁹ resoluẽdo in cãs simplices. Pricipiũ aũt in inquisitione cõsilij est finis q̃ qđẽ est prior in intentione posterior tñ in eẽ.ꝛ ſm hoc oportet q̃ inqsitio consilij sit resolutoria. incipiẽdo.s. ab eo q̃ in futuro intendit̃ quousq; perueniat̃ ad id qđ statim agẽdũ est. ¶ Et q̈uis consilium sit de his que agunt̃ a nobis.ꝛ operatiões nr̃e nõ ꝓcedãt mõ resolutorio.sed magis cõpositiuo.s. de simplicibus ad cõposita. tñ ratio operationũ accipit̃ ex fine. ꝛ hinc est q̃ ordo ratiocinandi de opationibus est contrari⁹ ordini operandi. ¶ In ipsa aũt inqsitione consilij nõ est ꝓcessus in infinitũ. sed ipsa inqsitio cõsilij est actu finita ex duplici parte.s.ex parte principij:ꝛ ex parte termini. Accipit̃ aũt in inqsitione cõsilij duplex principiũ. Unũ ꝓprium ex ipso genere operabiliũ: ꝛ hoc est finis: de quo nõ est cõsiliũ vt dictũ est. sed supponit̃ in consilio vt principiũ aliud quasi ex alio genere assumptũ. Hmõi aũt principia que in inquisitione cõsilij supponunt̃.sunt quecũq; per sensum accepta sunt. vtpote q̃ hoc sit panis vel ferrum.ꝛ quecũq; sunt per aliquã scientiaꝫ speculatiuã vł practicã in vniuersali cognita. sicut q̃ mechari est ꝓhibitũ a deo.ꝛ q̃ hõ non põt viuere nisi nutriat̃ cõueniẽti nutrimẽto. ꝛ de his nõ inqrit cõsiliator. Terminus auteꝫ inqsitionis est id qđ statim est in potestate nr̃a vt faciamus. sicut.n. finis hȝ rõnẽ principij. ita id qđ agit̃ ꝑ finẽ hȝ rõnẽ ꝯclusionis. Unde id qđ primo agendũ occurrit hȝ rõnẽ vltime cõclusionis.ad quã inqsitio terminatur nihil aũt ꝓhibet cõsilium potẽtia infinitũ esse ſm q̃ in infinitũ põt aliqua occurrere consilio inqrenda.ꝛ licet in singularibus contingentibus nõ possit aliqđ certũ accipi simplr̃ tamen vt nũc put assumit̃ in opatõe põt accipi vt certũ. ¶ De cõsilio loquẽs Ps.alt. Deus glorificatus est in consilio sanctoꝝ. Sancti ex consilijs que sibi assumunt ꝛ alijs tribuunt; osten-

Cõsiliũ solũ est circa media.

Cõsiliũ est de his que a nobis agunt̃

De duobus nõ cõsiliamur.

In cõsilio quõ ꝓcedat

In inqsitione consilij non est ꝓcessus in infinitum.

Psal. lxxxviij

dant magnā sapientiā ꝛ prudentiā cuꝫ ex eis multis obuient malis. ꝛ magna bona procurent. ꝛ cū hanc sapientiā ꝛ prudentiā ex se non habeant sed a deo: inde glorificatur deus ab hoibus. magnificaꝫ ꝛ exaltaꝫ ex ipo cōsilio sanctoꝝ. qđ pꝫ per exēpla. Nā sanctus Joseph ꝑnunciata fertilitate septē annoꝝ fructuū terre ꝛ exinde maxima sterilitate septē alioꝝ annorū ſm somniū pharaonis. consiliū dedit ipsi regi pharaoni. vt in annis fertilitatis reponeret maximā quantitatē frumenti ad prouidendū sterilitati. seu penurie venture vt habetur Gen̄. xli. quo facto mirabiliter glorificatᵘ est deus. ex consilio ꝛ prouidētia sancti illiᵘ. Sic sanctus Daniel prīusꝗ declarauit regi nabuchodonosor terribilē sententiā ei iminentē ſm somniū eius dixit. Placeat tibi o rex consiliū meū. ꝛ peccata tua elemosynis redime. Dan. iiij. quibus peractis dilata est sententia ꝑ annū: quā postea incurrit per superbiā. Sꝫ ex cōsilio ꝛ oratione Danielis infra tempus statutū sue mutationis in animal brutū ſm apparētiam reducebaꝫ aliquādo ad sensum ꝑpriū ꝛ deflēs peccatū suū reuertens ad statū pristinum repositus est in regno suo: ꝛ inde glorificatᵘ est deᵘ ex cōsilio ꝛ adiutorio Danielis. sic ꝛ sanctᵘ nathan ꝑpha. iij. Reg. i. Cōsulēs bersabee vt postularet a Dauid regnū ꝑ filio suo salomone. ne adonias ipsum regnum vsurparet. cuꝫ cōsilio cōplicū suoꝝ: seruato consilio a Dauid regnū filio obtinuit destructo cōsilio ꝛ cōiuratione adonie cū suis. Et sic glorificatus ē deᵘ significat aūt bersabee ecclesiā vxorē Dauid: idest xpi que edocta a spū sancto ꝛ cōsilio eius directa. postulat a xpo regnū eternū pro vero filio suo quolibet. s. iusto timens ne ei auferaꝫ ab adonia. i. a dyabolo. cū satellitibᵘ suis quo obtēto glorificaꝫ deus in cōsilio sanctoꝝ destruens ꝑ eos ꝯsilia malignoꝝ. sicut destruxit per chusi amicū Dauid cōsiliū achitophel qđ erat cōtra bonū populi qui achitophel erat tāte reputationis in consilijs ꝙ oēs hoies ad eū recurrerent sicut ad deum. ij. Regum. xvi. ꝛ hoc in figuram ad significandum quod consilia principum tyrannorum philosophorum ꝛ demonum. ex quibus intendebant populum dei subuertere. Uisitauit deus per amicos suos: scilicet apostolorum martyrum ꝛ doctorū. Juxta illud Job. xij. Adducit: scilicet deus cōsiliarios in stultum finem. Sic ꝛ phariseorum qui abiere ꝛ consilium fecerant cum saduceis vt caperent eum in sermone scilicet Jesum cōfusi sunt ꝛ deus glorificatus est Math. xxij.

¶ Est autem sciendum .§. iij. ꝙ triplex est genus consilij.

¶ Primū ē ꝯsiliū internale qđ qs sibiipsi infert.
¶ Secūm ē ꝯsiliū ꝑticulare qđ qs alteri affert.
¶ Tertiū ē ꝯsiliū gn̄ale qđ qs cōtrarii ꝯfert.

Consiliū primū. s. internale est qđ qs facit in semetipso cū videlicet aliqd occurrit agendū dubiū inuestigat ratio si illud est bonū vel malum: ꝛ si bonū qbus medijs vtendū sit. adducēdo diuersa exempla in se qbus possit illud iudicari bonū vel malū. ꝛ de hoc dr̄. sine cōsilio nihil facias. ꝛ post factū nō peniteb. Eccliast. xxxij. qđ intelligit venerabilis cassianus de cōsilio interiori. ꝛ salo. prouer. xiij. ait. Astutus: idest prudens omnia facit cū consilio. ꝛ intelligitur omnia: scilicet que sunt dubia vbi consiliū exigitur. Nā de certis ꝛ necessariis simpliciter vel ex suppositione alicuius finis non oportet consiliari. quia ratio absꝗ inquisitione que pertinet ad consiliū subito iudicat illđ agendū. Nō. n. oportet eū qui vult viuere consiliari. sed debet comedere quia hoc necessarium est ꝛ certū. ꝛ similiter qui vult saluari non oportet consiliari de obseruandis preceptis: qꝛ hoc certum ꝛ necessarium est. Juxta illud Mathei. xix. Si vis ad vitā ingredi serua mādata. Nec oportet vti velocitate seu precipitatione: sed magis maturitate. Unde calixtus papa. Nō precipitemus inqt consilia ꝛ opera nostra. Nos. n. tempore egemus. vt maturius qd agamus. di. i. ponderet. ꝛ Arist. in ii. ethi. Oportet qdem tarde consiliari. velociter aūt exeq consiliata. Nō solum aūt consilio mētis inuestigandum est. si opus agendum sit bonuꝫ vel malum sed etiam quod est bonum vel melius vt melius eligatur cessante impedimento. Uerbi gratia. Cum inqrit qs in seipso. vtꝝ debeat matrimoniū contrahere. vel solutum manere cōsideret bōa vel mala grauamina vł leuamina. que inde sibi contingere possunt nā vxorem ducendo. si ipsa erit vana vel iracunda. male sibi habebit ꝛ parum quietis. vt enim dicitur Eccliasti. xxv. Non est ira super iram mulieris. ꝛ non est malicia super maliciam eius. Oportebit etiam te sollicitari quomodo ei placeas. Sed ꝛ de expensis ornamentorum eius ꝛ gubernatione familie prouidere tibi necessarium erit. ꝛ parum temporis valebis deo vacare. qđ si solutus remanes. tui soli cure icumbis. ꝯtētōes ꝛ q̄relas mulieꝝ vitabis. Suspitōibᵘ multis carebis. ꝛ qđ deo ē placitū poteris facere. ꝛ meritū augere. Primū igiꝫ. s. matrimoniū. ꝛ si bonū sit. Secūm tn̄. s. cōtinentia virginalis meliᵘ. vn̄ apls. i. ad Cor. vij. Si nupserit virgo bn̄ facit ꝛ si nō nupserit meliᵘ facit: veꝝ qꝛ non omnes capiunt verbum. si qs videtur continere nō posse meliᵘ sibi ē matrimonium ꝯhere. Unde apls in dicto. c. Meliᵘ ē nu

Cōsiliū internale.

bere q̄ viri.i.diuersis vitijs carnalibus incēdi.
De ꝯsi ¶ Secūm ꝯsilium est pticulare qđ alter exhi-
lio pti bet alteri. Cū enim qs nō est sufficiēs sibi ad
cu lari. ꝯsilium capiēdum circa agēda ab alio ꝯsiliū
accipe debet. Quinimo circa ppriā vitā ꝛ ob
scura ptinētia ad ꝯsciam sibi credere nō debꝫ
sed ꝯsiliari cū peritis ꝛ bonis. vel ex libris do
ctoꝝ. Unde Thobie.iiij.dicit. Cōsilium a sa-
piēte semp inqre. Dicit aūt quis sapiēs dupl̄r.
Aliqs Uno mō ſm quid. Alio modo simpl̄r. Sapiēs
di sapi ſm quid di: qui bene iudicat de fine alicuius
ens du artis vel ministri. ꝛ de his que ducūt ad illuꝫ
plr. finē. Et sic dicit sapiens medicus q bene iudi
cat ꝛ de sanitate ꝛ de medicinis ꝯferentibus
eam. Et sapiens negociator di. qui bene iudi
cat de lucro acqrendo. ꝛ de medijs ad ipsum.
ꝛ sic de alijs. Sed sapiens simpl̄r dicit qui be
ne iudicat de vltimo fine totius vite humane
qđ est deus ꝛ de pducētibus ad eum. Et hic
est verus sapiens ꝛ ṽtuosus. Quia igit Thobi
as dicit. A sapiēte sine alia additione. pmo ꝛ
principal̄r ꝯsilium querēdū est a ṽtuoso. etiaꝫ
a sapiēte.i.docto in factis ꝯscie. Neqꝫ enim a
medico qs querit ꝯsilium.s.de negociatione.
sed a docto negociatore. Nec a negociatore
de medicinalib᷒. sed a perito medico. ꝛ sic de
alijs. Multomagis de ptinētibus ad animā.
Ubi sunt maiora dubia ꝛ magis periculosa.
nō debet quis indifferēter ꝯsilium querere a
quibuscūqꝫ. sed virtuosis doctis ꝛ practicis.
Uñ Eccīs.xxxvij.dicit. A ꝯsiliario malo ser-
ua aiam tuā.i.caue tibi. Et qui sint mali cōsi
liarij a qbus cauēdum sit: quasi declarās di-
cit. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate:
ꝛ cum iniusto de iustitia. ꝛ cū muliere de his
que emulat. Cū timido de bello. Cū negocia
tore de traiectiōe. Cum emptore de vēditiōe
Cum viro liuido de gratijs agēdis. Cum ipio
de pietate. Cū inhonesto de honestate. Cum
seruo pigro de multa opatione. Nō attēdas
his in omni ꝯsilio. Et ex hoc vltimo dicto pꝫ
q locutio Eccī est p ironiā. quasi diceret cū
pdictis nō habes ꝯsilium. Et subdit. Cor bo-
ni ꝯsilij statue tibi. Nō est tibi alius plus illo.
¶ Sciēdū insup q illud qđ di puer.xi. Ibi
salus vbi multa ꝯsilia. nō sic intelligēdum est
quoad incipientes bñfacere ꝛ simplices tanq̄
quis multoꝝ hoīum seu a multis debeat inq
rere ꝯsilium de directione vite sue. Nam hoc
faciēs audiet diuersa ꝯsilia: ꝛ aliqñ sibi ꝯtra-
ria. Unde in mente sua ꝯfundet: nesciens qd
magis sequat. Sed vnū vel paucissimos assu
mat in quo cām hēat ꝯfidendi. vt qꝛ bonus ꝛ
practicus: ꝛ qui cognoscit eius ꝯditiones. Uñ
melius pōt ꝯsulere. Sicut medicus qui diu
habuit curā alicuius: ꝛ scit cōplexionē ꝛ acci

dentia eius. vtilius pōt mederi nec multū lau
dat hoc sepe variare medicū. Unde vulgari p
uerbio di. Quāte mutate tāte caduce. Multa
igit ꝯsilia querenda sunt ab insipiētibus ꝛ sim
plicibus. sed nō a multis. sed ab vno de mul-
tis agēdis. Unde Eccle.vj.di. Multi sint tibi
pacifici. Cōsiliarij aūt vnus de mille. Cōsiliū
tñ qđ manifeste apparet bonū a quocūqꝫ dat.
nunq̄ debet ꝯtēni vel respui etiā a sapiētibus.
Unde ꝛ moyses sanctissimus ꝛ sapiētissimus. Exo.18
ꝯsiliū qđ dedit sibi ietro socer suus gentilis in
audiēdis causis ppl̄i. vt.s.magis arduas audi
ret ꝛ expediret. ꝛ ad alias audiēdas ꝯstitueret
sibi adiutores. vt pseuerare posset ꝛ non stulto
labore ꝯsumeret. audiuit illud ꝛ suauit. ¶ No
tādum insup q cū qs fideliter ꝯsulit doctos ꝛ
practicos solitēꝫ cōpetēter in illa mā. nō tenet
illi cui ꝯsulit. si inde malū ei eueniat. ꝛ parum
vel nihil peccat. qꝛ liber est ad sequendū illud
vel nō seqndū. Unde de reg.iu.in.vj. Nullus
ex ꝯsilio alteri᷒ obligat. nisi fuerit fraudulētū.
Sed si intendit decipe seu aduertent dat sibi
malū ꝯsiliuꝫ. peccat grauiter ꝛ tenet de oi dā-
no. qđ inde secutū est pp illud ꝯsilium. si alias
nō fuisset secutū. Si qs etiā poneret se ad ꝯsu
lēdū in materia de qua nō hꝫ peritiā vt in me
dicina. in iure. in factis ꝯscientie. ꝛ hmōi. non
esset imunis a peccato. Uñ balaam postq̄ nō
valuit maledicere populum dei. vt inde mala
haberet deo impediēte. dixit finaliter balach
regi moabitaꝝ qui ad hoc vocauerit eū. Per
gens ad populū meū. dabo tibi cōsilium Nu-
meri.xxiiij. Et hoc fuit malū ꝯsilium. vt.s.mit
teret feminas moabitides pulchras ꝛ ornataꝫ
ad castra israel vt fornicātes cū eis israelite.
incurrerēt irā dei. qđ ꝛ factū est. Sed de illo
malo ꝯsilio punitus est cū moabitis ipso in-
terfecto. ¶ Tertiū genus ꝯsilij est q fit in ciui- De ꝯsi
tatibus ꝛ vniuersitatib᷒. Nec enim bñ pōt re lio ge-
gi aliqua ciuitas vel vniuersitas absqꝫ ꝯsilio. nerali.
Unde omni tēpore mūdi principes ꝛ rectores
ciuitatum vsi sunt cōsilijs ꝛ fideles ꝛ infides.
Nam ꝛ Salomon sapiētissimus ꝯsiliarios ha
buit. quorū cōsiliū: qꝛ roboam filius eius reli
quit magnam partē regni amisit.ij. Paralip.
x. Et Nabuchodonosor supbissimus cum ma
ioribus natu ꝛ ducibus habuit mysteriū con-
silij sui. de eo qđ agere volebat. vt hi Judith
ij. Sed ꝛ romani infideles ꝛ idolatre possede-
rūt oēm locū ꝯsilio suo ꝛ patientia. locaqꝫ que
lōge erant valde ab eis. vt habetur.j. Mach.
viij. Apostoli quoqꝫ ad sedādā dissensionē ex or
tam. inter paulū ꝛ barnabā ꝛ fideles ꝯuersos
ex iudaismo. circa obseruationē legalium. cō-
uenerūt in vnuꝫ ꝛ cōmuni ꝯsilio decreuerunt.
qd esset agenduꝫ. vt habet Act.xv. Et ob hoc

instituta sunt ab ecclesia consilia. et generalia et provincialia celebrari vt de cõmuni cõsilio ibi habito provideretur saluti fideliũ. vt pz. di. l.xv. per totũ. Facilius nãq inuenit quod a pluribus senioribus queritur. Uerus autem repromissor dominus ait. Si duo ex vobis vel tres conuenerunt etc. di. xx. c. vlti.

¶ Debent autem hmõi .§. iiij. consilia generalia tria in se habere. Primo occultationẽ tractatorũ. Secundo intentionem rectã determinandorum. Tertio executionem diffinitorũ. ¶ Quantũ ad primũ sciendũ: qd ea que tractant in consilijs alicuius ciuitatis vel vniuersitatis. cõmuniter debent esse alijs occulta dũ tractantur: alias scandala plurima contingere pñt. Uñ puer. xi. di. Qui fidelis est celat amici cõmissum. vñ narrat valerius maximus. q cũ eẽt de more romanorum vt patres possent filios suos paruulos ducere secum in consiliũ. accidit semel vt cũ quidã ex ciuibus duxisset filiũ suũ paruulũ in consilium et fuisset ibi decretũ vt ibi tractatũ fuerat sub secreto remaneret. Reuertentẽ ad domũ interrogauit curiosa mater eius quid ibi tractatũ esset. Cũq ille respondisset q positũ fuisset sub secreto. cepit mater ipsa blanditijs et minis eum cogere ad manifestandũ consiliũ. qd prudentissimus puer vt declinaret matris importunitatẽ et tractatũ in consilio occultũ seruaret. officioso mendacio vsus est. dicens ibi fuisse tractatũ. q quilibet vir duas possit habere vxores qd illa credens et alijs matronis manifestauit. quare diuulgata per vrbẽ: conuenientes mulieres plurime quadã die ad locũ consilij accesserunt postulãtes a senatu tanq̃ equum vt ipsas duos posse accipere viros. ex quo in cõsilio decretũ fuerat viros accipere posse duas vxores. qd illi admirantes vnde hoc processerit. cũ de hmõi nulla fuisset facta mentio super hoc inquirentes inuenerunt hoc processisse ex astutia illius puerij talia referentis. Unde ad occultandũ consilia statuerunt: nullũ amplius puerũ introduci nisi illiũ tantũ. qui ita caute sciuisset occultare secretũ. Ualde ergo malefaciunt qui talia reuelant que in secreto ponuntur et qui querunt ea ab ipsis. ¶ Secundo debent consiliarij habere rectã intentionẽ in determinandis: vt non passione ducant ad cõplacendũ vel displicendũ his qui proponunt ea q̃ sunt ad bonũ cõitatis vel contraria. vt nõ declinent a regula rationis. Unde et ipsa cõgregatio facta pro consilio habendo. consiliũ dicitur a cõmuni: videlicet intentione dictũ. eo q intuitũ mentis oẽm in vnũ dirigant. s. ad querendũ bonũ cõmune. Uel consilium quasi considiũ. d. in. l. littera transeũte quia simul debent sedere: idest mente quiescere a passionibus liberi esse sm Isido. distin. xv. c. l. Cũ ergo tractatur in consilio aliquid iniquum contra ius diuinũ naturale. vel canonicum: non potest dici consilium sed supercilium. quod significat superbiam. Et vt dicitur prouer. xxi. non est consilium contra dominum et ipsum communiter dissipatur. Sicut patet in consilio iudeorum quod fecerunt contra christum ad tractandum mortem ipsius ne amitterent bona temporalia ex quo tamen secutum est vt amitterent et temporalia et spiritualia. quando scilicet collegerunt pontifices et pharisei consilium dicẽtes qd facim9 qr hic hõ etc. Joh. xi. ¶ Tertio debẽt id qd in ꝯsilio determinat. rõnabilr executõi mãdari alias frustra fierẽt ꝯsilia. Uñ et Hester. i. c. di q septẽ sapiẽtes q ex more regio sp aderãt regi assuero. sciẽtes leges ac iura maiorum illorum faciebãt cũcta ꝯsilio. et hec est cã frequẽter multorum malorum in regimine tpali et spũali. qr q̃ cõi cõsilio determinant nõ obseruant. vñ Joseph9 et Azarias. qr nõ seruauerũt qd fuerat determinatũ. s. vt nõ exirẽt in pliũm ꝯ inimicos. debellati fuerũt occisis duob9 milibus de exercitu suo. et hoc qr sine cõsilio exierunt in prelium vt habet. i. Machab. v.

In cõsilio ds esse occulta tio tractatorum

In cõsilio ds esse recta intentio.

Ad cõsiliũ regrit determinatorũ executio.

¶ Capim. ix. de consensu.

Deinde considerandũ est de ꝯsensu. Et pmo q ꝯsensus ptinet ad virtutẽ appetitiuã. qd pz ex hoc qd dicit Damascen9. qd si aliqs iudicet et nõ diligat nõ est snia. i. ꝯsensus diligere aũt ptinet ad appetitiuã seu volũtatẽ p cui9 declaratõe dicit. b. Tho. pma secunde q. xv. ar. i. qd ꝯsentire importat applicationem sensus ad aliqd. Est aũt ppriũ sensus q est cognoscitiu9 rer pñtiũ. Uis. n. imaginatiua apphẽsiua ẽ similitudinũ corporaliũ ẽt rer absentiũ quar sunt similitudines. Intellect9 autẽ ẽ apprehẽsiu9 vlium rationũ. quas põt apprehẽdere indifferẽter. et absentib9 et pñtib9 singularib9. Et qr act9 appetitiue virtutis ẽ q̃dã inclinatio ad rẽ ipsam. sm quãdã similitudinem ipsa applicatio appetitiue virtutis ad rẽ ipsam sm q ei inheret accipit nomẽ sensus quasi. experiẽtiã quãdã sumẽs de re cui inheret inquãtũ cõplacet sibi in ea. Unde Sap. i. dicit. Sentire de dño in bonitate. Et sm hoc cõsentire ẽ actus appetitiue virtutis. ¶ Quãuis enim sentire proprie dictum pertineat ad potentiam apprehensiuam. tamen sm similitudinem cuiusdam experiẽtie pertinet ad appetitiuã. ¶ Qd autem Augu. super Genes. attribuit consensum rationi accipit ibi rationẽ sm q in ea in-

Consensus pertinet ad voluntatem.

Assen- ciadit volũtas. ¶ Differẽtia est.n. inter assen
tit ꝛ cõ- tire ꝛ consentire. Nã assentire est quasi ad ali
sentire ud sentire.ꝛ sic importat quandã distantiã ad
differũt id cui assentit. Sꝫ ꝯsentire est sil' ẽ sentire.ꝛ sic importat quandã coniunctionẽ ad id cui consentit.ꝛ ideo volũtas cuius est tẽdere ad ipsã rẽ magis dr̃ cõsentire. Intellectus aũt cuius operatio nõ est ſm motũ ad rẽ.sed potius ecõ uerso: magis proprie dr̃ assentire: ꝗuis vnum ponatur pro alio. ¶ Nõ aũt proprie cõsensus est in brutis aīalibus.ꝛ rõ est ſm.b. Tho. vbi supra arti.ij.qꝛ ꝯsensus importat applicationẽ appetitiui motus ad aliqd agendũ. in cuius potestate est appetitiuus motus. Bruta aũt non

Cõsensus non est ĩ brutis.

hñt in sui potestate appetitiuũ motũ sed talis motus est eis ex instinctu nature. Appetit quidẽ brutũ hoc vel illud.sed nõ applicat motũ appetitiuũ. Vñ est in eo determinatio appetitus ad aliqd passiue tñ nõ actiue.qd̃ requiritur ad cõsensum put est in homine. Vñ ꝛ Damas. dicit ꝙ post iudiciũ hõ disponit ꝛ amat ꝙ ex cõsilio iudicatũ est qd̃ vocatur sententia.i. cõsensus. Hoc aũt nõ reperitur in brutis. Executio.n. operis in eis est ex impetuoso appetitu.

¶ Consensus de quibus .§.i.

sit ꝛ in quo differat ab electiõe. Et quãtum ad primũ sciendũ ſm.b. Tho. vbi supra ar.iij.ꝙ cõsensus est tñ de his que sunt ad finẽ qd̃ sic declarat. Cõsensus nõiat applicationẽ appetitiui motus ad aliqd pexistẽs in potestate applicãtis. In ordine aũt agibiliũ. Primo qdẽ oꝫ sumere apprehẽsionẽ finis.deinde appetitũ finis deinde cõsiliũ de his que sunt ad finem. deinde appetitus eorũ que sunt ad finẽ appetitus aũt in vltimũ finẽ intendit naturaliter. vnde applicatio motus appetitiui in finẽ apprehẽsum nõ hꝫ rationẽ ꝯsensus.sed simplicis voluntatis. Ea aũt que sunt post vltimũ finẽ inquantũ sunt ad finẽ sub cõsilio cadũt.ꝛ sic de eis põt eẽ cõsensus: inquantũ motus appetitiuus applicatur ad id qd̃ ex cõsilio iudicatum est. Motus aũt appetitiuus in finẽ nõ applicatur cõsilio.sed magis cõsiliũ ipsi.qꝛ cõsiliũ psupponit appetitũ finis. Sꝫ appetitus eoꝝ que sunt ad finẽ presupponit determinationẽ cõsilij. Et ideo applicatio appetitiui motus ad determinationẽ cõsilij ppͥe est cõsensus. Vñ cũ cõsiliũ nõ sit nisi de his que sunt ad finẽ cõsensus ꝓprie loquẽdo nõ est nisi de his que sunt ad finẽ. ¶ Differt aũt ab electiõe ꝯsensus ſꝫ Tho. vbi supra.eo ꝙ electio addit supra consensum quandã relationẽ respectu eius cui aliqd preeligitur: ꝛ idõ post ꝯsensuꝫ adhuc remãet electio. Põt.n.cõtingere ꝙ p cõsiliũ plura inueniantur ducẽtia in finẽ quoꝝ dũ qdlibet placet ĩ quolibet eorũ cõsentitur. Sꝫ ex multis ꝗ placẽt vnũ p accipim' eligẽdo. Sꝫ si inueniatur vnũ solũ qd̃ placeat nõ differt re cõsensus ꝛ electio.sed ratione tñ. vt cõsensus dicatur ſm placet ad agendo.electio aũt ſm ꝙ pfertur his que nõ placent. Vñ ꝛ Damas. dicit ꝙ post dispositionẽ quã vocauerat prius sententiã.i.cõsensum.fit electio ¶ Cõsensus ad agẽda semper pertinet ad rationẽ superiorẽ.qd̃ sic pbat.b. Tho. vbi supra arti.iiij.finalis sententia semper ptinet ad eũ qui superior est ad quẽ ptinet iudicare de alijs. Quãdiu.n.iudicandũ restat qd̃ pponitur.nõdum datur finalis sentẽtia. Manifestũ est aũt ꝙ superior ratio est que hꝫ de oĩbus iudicare: qꝛ de sensibilibus p rationẽ iudicam' inferiorẽ: de his vero que ad rationes humanas ptinẽt.iudicamus ſm rõnes diuinas que pertinent ad rationẽ superiorẽ.ꝛ ideo ꝗdiu incertũ est.an ſm rõnes diuinas res ita agitur vel nõ nullũ iudicium rõnis hꝫ rõnem finalis sententie. Finalis aũt sententia de agendis est cõsensus in actũ ꝛ ideo cõsensus in actũ ptinet ad superiorem rationẽ ſm tñ ꝙ in rõne includitur voluntas vt dictũ est supra. ¶ Notãdũ ẽt ſm.b. Tho. vbi supra ꝙ cõsensus in delectationẽ opis ptinet ad superiorẽ rõnẽ: sicut ꝛ cõsensus in opus. Sꝫ cõsensus in delectationẽ cogitatiõis ptinet ad rõnẽ inferiorẽ sicut ad ipsam ptinet cogitare. Et tñ de hocipso qd̃ ẽ cogitare vel nõ cogitare inquãtũ ꝯsideratur vt actio qdã hꝫ iudiciũ superior rõ.ꝛ similiter de delectatiõe ꝯsequẽte. Sꝫ inquãtũ accipitur vt ad actionẽ aliã ordinatũ puta ad cõsensum in opus.sic ptinet ad inferiorẽ rõnẽ. ¶ Et sic intelligitur qd̃ dicit Aug. sup Gen. ꝙ cõsensus in delectationem ptinet ad iferiorẽ rõnẽ. Itẽ rõ superior dr̃ ꝯsentire.nõ solũ: qꝛ ſm rõnes eternas sp moueat ad agẽdũ: sꝫ ẽt qꝛ ſm rõnes eternas nõ dissentit cum debet. Et dr̃ iudiciũ ſm rõnes eternas seu diuinas.qꝛ illud tale est ſm vel contra legẽ diuinam seu mandata dei.

Cõsensus ptinet ad rationẽ superiorẽ

Cõsensus est de his q̃ sunt ad finẽ

Cõsensus differt ab electiõe

¶ De consensu qui est .§.ij.

actus volũtatis inqt ps. In domo dei ambulauim' cũ cõsensu ps.liiij. Et ad hoc exhortatur xp̃s dicẽs. Esto cõsentiẽs aduersario tuo dũ es in via cũ eo. Aduersari' iste ſm expositionẽ doctoꝝ ẽ sermo diuin' q dr̃ aduersarius qꝛ aduersatur sensualitati ex cõcupiscẽtijs nris. rephẽdẽdo vitia. Cui tũc cõsentim'.cũ ei obedimus.ꝛ sic a carcere ifernali liberamur. hoc autem facientes sancti vicere possunt verbum ps. In domo dei ambu.cum cõsensu. vbi tria possunt annotari.

Math.

¶ Primum est motus humane rationis. Ibi ambulauimus.

¶ Secundum est locus huius debite mo tio-
nis.ibi. In domo.
¶ Tertium est modus perfecte actionis.ibi.
Cum consensu.

Motus humane rationis.

Quantū ad primū dicit saluator Joh.xv. Posui vos vt eatis. Vñ tota vita nr̃a est quoddā iter Terminus huius itineris est duplex.videlicet hierusalem celestis sursum. que libera est ab omni miseria. Et altera babylon que deorsuȝ est.s.infernus plenus omni miseria. Ad alterā istaꝝ ambulamus motibus seu actibus rationis. Vñ pueri qui nō hñt vsum rōnis versus neutrā ambulāt.ꝛ ꝙ morientes in tali statu baptizati ꝛ veniant ad supernā hierusalem hoc nō est ex aliquibus actibus eoꝝ.sed superabundans meritū xp̄i passionis. qđ in baptismo erga eos operaꝶ. Insup ꝛ habentes vsum rōnis cū dormiunt ad neutrā ciuitatē seu locū pene vel glorie tendunt:qꝛ ligatus tunc est in eis vsus rōnis.nec tunc merenꝶ vel demerenꝶ. Sed cū ꝗs rōne vtiꝶ. si ad malū vtiꝶ vel vti pōt.si ad malū vtiꝶ ea.ambulat versus infernū. Juxta illud Sophonie.i. Ambulabūt vt ceci.qꝛ dño peccauerūt. Ceci aūt ambulādo in foueā cadūt.ꝛ sic peccatores in infernū. Si aūt ꝗs rōne vtiꝶ ad bonū versus supernam hierusalē ambulat p viā charitatis.ad qđ hortabaꝶ ap̄ls dicens. Ambulate in dilectione. Ad Ephe.v.

Locus motus humāe rōnis ē eccl̃ia.

¶ Loc' debiti mot' rōnis humane ē ecc̃lia militās. vñ dicit p̄s. In domo dei put declarat Hiero.xxiiij.q.i.oib' ꝯsideratis.ꝛ qꝛ domū tuā decet sanctitudo ait p̄s.ad dñm iō ex istā domū sunt nūero ꝛ merito oēs fideles:merito aūt ex ipsam sunt mali xp̄iani. Vñ dicit Hiero.de pe.di.i. ꝙ ecc̃lia nō ē hñs maculā neqꝫ rugā.maculā.s.inigtatis.rugā infidelitatis:ꝛ iō q ē aliq̄ sorde peccati pollut'. de ecclesia dici nō pōt.talis ergo nō ambulat i domo dei:ſ; i domo dyaboli.i.imitatōe malitie ei' i q̄ gescit ꝛ demū i inferno.vt diceꝶ valeat.infern' dom' mea ē Job.xvij.

Modus pfecte actiōis

¶ Quātū ad tertiū sciēdū ꝙ pfecta actio hois vñ meritū ꝛ pmiū acqrit ē ꝯsensus i bonū de quo loqꝶ p̄s.hic cuȝ dicit Ambulauim' i domo dei cū ꝯsensu. ſ; sciendū ꝙ ē triplex ꝯsensus bon' excludēs triplicē malū ꝯsensuȝ. Prim' ē itelligētie ꝛ volūtatis. Scōs sentiēte vitatis. Terti' ē modestie ꝯformitatis.

Cōsensus itelligētie ꝛ volūtatis.

¶ Prim' igiꝶ ꝯsensus ē qñ itellectus ꝛ volūtas ꝯueniāt i vnū.vt vȝ qđ itelligit itelligētia p fidē volūtas illō velit opari p amorē.vñ Aug. dicit ꝙ credere ē cū assentōe cogitare. Cogitare ē act' itelligētie sine rōnis ꝛ assentire act' volūtatis.ꝛ hec duo sunt tanꝙ vir ꝛ vxor.itelligētia vxor ē q̄ mām amministrat generatōis filioꝝ.i.pductōis bonoꝝ opeꝝ. Affectus aūt tanꝙ vir formā p̄stās.ꝛ cōplemētum opeꝝ ipsoꝝ in directionē.de ꝯingis spiritali intelligi pōt illud Ecc̃.ꝙ dicē bñplacitū esse spirital suo ꝛ pbatū corā deo ꝛ hoib'.s.vir ꝛ mulier sibi cōsentiētes Ecclesiast.xxv.ꝛ de his ēt illō exponiꝶ Math.xviij. Si duo ex vobis cōsenserint sup terrā de omni re quā petierint fiet eis Et iste ē bon' cōsensus in quo ambulāt q sunt in domo dei i.ecclesia. excludēs maloꝝ ꝯsensuȝ q fit a suggestiōe dyaboli. de quo Thobie iiij.di. Caue ne aliqñ peccato cōsentias. Vnde ꝛ Aug.dicit de pe.di.ij.sicut ꝙ pma differētia peccati mortalis est cū in corde ꝯsentiꝶ libidini.i.delectatiōi cuiuscūqꝫ peccati mortalis.qđ figuratū ē sm ipsuȝ in puella mortua sed adhuc i domo retēta Math.ix.

Scōs ꝯsensus bon' est

¶ Scōs cōsensus bon' ē ꝯsentire sentētie veritatis determinate p ecclesiā nec discrepari a cōmuni sententia doctoꝝ.ꝛ si aliqñ pprio itellectui aliud videaꝶ. Vñ ap̄ls ad Ro.xij. Nō alta sapiētes ſ; humilib' cōsentiētes. Nō solū humilib' psonis ſ; ēt humilib' verbis ꝛ sentētijs. ꝛ si itellectus clare nō videat. Cū isto cōsensu ambulauerūt oēs q in domo dei.i.ecclesie habitauerūt. Nā ꝛ doctores.vt Hiero.Aug.ꝛ alij.ꝛ si in aliquibus diuersa senserint ꝛ cōtraria.nō tñ illa erāt ad fidē ptinētiā.vel mores necessarios ad salutē. In pmōi.n.ambulauerūt cū cōsensu.si bene intelligant verba eoꝝ q̄uis aliqñ videanꝶ dissentire. ꝛ sic cōsensus bonus excludit cōsensum hereticoꝝ.qui cōueniunt in errore cōtra veritatē fidei ecclesiastice. sicut ꝛ Paulus ante cōuersionē cōsentiebat iudeis psequētibus fideles dicēs. Actu.xxij. Ego ꝯsentiebā ꝛ custodiebā vestimēta.s.lapidātiū Stephanū. Et hi infideles figuranꝶ p vulpes sansonis. q̄ sunt aialia multū maliciosa habētes caudas colligatas isimul.ſ; facies ꝯrias sibi. Sic heretici in mā erroris sūt dissentiūt.ꝛ aliqñ māifeste cōtrarij sunt. Sȝ i cauda.i.i cōclusiōe sue doctrine ꝯsentiūt ꝛ vniti sunt.s.i recedēdo a vitatē fidei.

Terti' consensus bonus.

¶ Terti' ꝯsensus bon' ē ꝯformitatis i moralib'.vñ p̄s.ad dñm loquens ait. Habitare facies vnanimes i domo:ꝯsentiūt.n.q ambulāt i domo dei i viuēdo vniformiter quātū ad ea q̄ sunt nec̃ia ad salutē euitādo pcā. ꝛ hic bonus ꝯsensus excludit ꝯsensuȝ iniquoꝝ. de qb' ap̄ls ad Roma.i. digni sūt morte nō solū q faciūt ſ; ēt q ꝯsentiūt facietib'.ꝛ.ij.q.i.notus dꝶ facietē ꝛ ꝯsentiētē par pena ꝯstringit.

Cōsensus in malum ꝯtingit tripl'r.

¶ Consensus aūt ad malū alteri' pōt intelligi tripl'r.
¶ Primo auctoritatiue cū.s.aliqs p̄stat auctoritatē ꝛ defensionē male facienti. ꝛ hic quanto grauī' peccat tanto maiori dȝ pena ꝯstringi. vñ.xi.q.iii.dicit Isido. Qui cōsentit peccantibus ꝛ defendit aliū delinquētē maledict' erit apō deū ꝛ hoies ꝛ acri' coarceaꝶ ꝙ q peccauit

¶ Secūdo cōsentit quis cooperatiue. De quo cōsensu dicit Isido. ea. q. Si quis alterius errori consentit sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicandū. ¶ Tertio modo consentit quis negligentie. i. negligit corrigere delinquentem cum debet. Unde ait dñs. Recedite & exite inde. &. immūdum ne tetigeritis. Esa. lij. Super quibus verbis dicit Augusti. Hoc est inde exire & immūdum non tangere. voluntate non cōsentire. & ore nō peccare. xxiij. q. iiij. recedite. Nam fm re. iu. in. vj. Qui tacet consentire videt. cum. s. pōt. & debet reprehēdere. Hic tñ minori pena cōstringitur ꝙ peccans.

¶ Capim. x. De imperio voluntatis.

Imperiū cuius potētie sit act⁹

Demum videndum est de actibus imperatis a volūtate. Ubi primo sciēdum. ꝙ impare est actus rationis presupposito. tamē actu voluntatis fm. b. Tho. prima secūde. q. xvij. Unde & philosophus dicit. ꝙ appetitiuum obedit rationi ex quo sequitur ꝙ rationis est imperare. Est autem actus rationis imperare essentialiter. Impans enim ordinat eum cui imperat ad aliquid agēdum intimando vel denunciādo. sic ergo ordinare per modum cuiusdā intimationis est rationis. Sed ratio pōt aliquid intimare dupliciter. Uno modo absolute. que qdem intimatio exprimitur per verbū indicatiui modi. Sicut si aliquis alicui dicat hoc tibi faciēdum est. Secūdo modo ratio intimat aliquid alicui mouendo ipsum ad hoc. Et talis intimatio exprimitur per verbum imperatiui modi. puta cum alicui dicitur. Fac hoc. primū aūt mouens in viribus anime ad exercitium actus est voluntas. vt supra dictū est. Cum igitur scōm mouēs non moueat nisi in virtute primi mouentis, sequitur ꝙ ipsum quod ratio mouet imperando sit ex virtute voluntatis. Unde relinqtur ꝙ imperare sit actus rationis presupposito actu voluntatis. in cui⁹ virtute ratio mouet per imperium ad exercitium actus. ¶ Et nota fm be. Tho. vbi supra. ꝙ radix libertatis est voluntas sicut subiectū. Sed ratio sicut causa est libertatis. ¶ Ex hoc enim voluntas potest libere ad diuersa ferri. quia ratio potest habere diuersas conceptiōes boni. Et ideo philosophi diffinierunt liberū arbitrium ꝙ est liberum de ratione iudicium. quasi ratio sit causa libertatis. Ex his sequitur ꝙ imperare ꝓprie non cōuenit brutis. Nam nihil aliud est impare vt dcm̄ est ꝙ ordinare aliquē ad aliud agēdum. Ordinare aūt est actus ꝓprius rōnis qua carēt aialia bruta. Et ꝙuis per impiū fiat īpetus ad opus. nō tñ per hoc bruta dici pūt hīc impium. qr hūt impetū ad opus. naz hoīes faciūt impetū ad opus per ordinationē rōnis. vñ in eis talis īpetus hz rōnē impii. Sz bruta hoc faciūt ex instinctu nāe. qr statim appetit⁹ eoꝝ apphēso cōuenienti vel incōuenienti. nālr mouent ad ꝓsecutionē vel fugā.

¶ Imperiū precedit vsum .§. j.

Imperiū precedit vsum.

& est vnus act⁹ cū. Qd̄ sic ꝓbat. b. Tho. vbi. s. art. iij. Usus eius qd̄ est ad finem fm qd̄ est in rōne referēte ipsum in finem pcedit electionē vt supradictū est. Unde multo magis pcedit impium. sed vsus ei⁹ qd̄ est ad finē fm ꝙ subdit potētie executiue. seqt impiū. eo ꝙ vsus vtentis cōiūct⁹ est cum actu ei⁹ quo qs vtit. Non. n. vtit aliqs baculo anteꝙ aliquo mō operet per baculū. Impiū aūt nō est simul cū actu eius cui impat. Sed nālr pus est impiū ꝙ impio obediat. & aliqñ etiā est pus tpe. Et sic pz ꝙ imperiū est pus ꝙ vsus. Unde Dam. dicit. ꝙ ipetus ad opus qd̄ fit per imperium pcedit vsum. ¶ Post determinatōēz. n. cōsilij que est iudiciū rōnis volūtas eligit. & post electionē rō impat ei per qd̄ agēdū est qd̄ eligit. & tūc demū volūtas alicui⁹ incipit vti exeqndo impium rōnis. qñqꝫ qdē volūtas alteri⁹ cuz aliqs impat alteri. qñqꝫ aūt volūtas ipsius impantis cū aliqs impat sibiipsi. ¶ Est aūt impium vnus actus cuz actu impato. Nihil. n. phibet vt dicit. b. Tho. vbi. s. ar. iiij. aliqua esse fm qd multa. & fm qd vnū. sicut aūt in gñe reruz nāliū. aliqd totū cōponit ex mā & forma. vt hō ex aia & corpore qui est vnū ens nāle. lz hēat multitudinē ptium. Ita etiā in humanis actib⁹ actus inferioris potētie māliter se hz ad actum superioris inqꝫtū inferior potētia agit in vtute superioris mouētis ipam. Formaliter se hz ad actū istū. Et sic pz ꝙ impium & actus impatus sunt vn⁹ act⁹ humanus sicut qōdam totū. sed est multa fm ptes. Qñ enim vna potētia est mouēs alterā. tunc actus earum sunt quodāmodo vnus. Nam idē est actus mouētis & moti fm phm.

Impiū est vn⁹ act⁹ cū imperato.

¶ Extenditur autem istud .§. ij.

Actus volūtatis imperat⁹.

impium ad actū volūtatis. ad actuz rōnis. ad actuz appetitus sensitiue. & ad mēbra corpis. Nō aūt ad actus aie vegetabilis. Et de singulis hoc videndum. ¶ Et nota ꝙ actus volūtatis sic impatus ꝓbat sic. b. Tho. vbi supra ar. v. Omne qd̄ est in potestate nostra sbiacet imperio nostro. Sed actus volūtatis sunt maxime in potestate nr̄a. Nam oēs actus nostri intantū dicunt esse in potestate nostra. inqntū sunt volūtarij. Unde seqtur ꝙ actus voluntatis impent a nobis. Patet idē etiā ex hoc. qr vt dictū est. impiū nihil aliud est ꝙ act⁹ rōnis ordināntis cū quadā motione ad aliqd agēdū. Manifestū est autem ꝙ ratio pōt ordinare de

actu

actu voluntatis. Sicut eniz pōt iudicare ꝙ bonuz est aliqd velle. ita pōt ordinare in opando ꝙ hō velit. Et sic pꝫ ꝙ actus voluntatis pōt eē imparatus. Et vt dicit Aug⁹. cuz aius pfecte imperat sibi vt velit: tūc iā vult. Sed ꝙ aliqñ imperet ⁊ nō velit hoc ꝯtingit ex hoc ꝙ nō perfecte impat. Jmpfectū aūt impiuz ꝯtingit ex hꝫ ꝙ rō ex diuersis ptibus mouet ad impanduz vel nō impandū. Uñ fluctuat inter duo ⁊ non pfecte impat. ℂ Item sicut in mēbris corpaliuꝫ qòlibet mēbrū opaꝛ. nō sibi soli: sed toti corpori. sicut oculus videt toti corpi: ita in potētijs aie. Nā intellectus itelligit nō soluꝫ sibi sed oibus potētijs. ⁊ voluntas vult nō soluꝫ sibi sed oib⁹ potētijs. ⁊ ita hō impat sibi actum volūtatis: inqꝫtuꝫ est intelligēs ⁊ volens. ℂ Item cū impiuꝫ sit actus rōnis ille actus impaꝛ q̄ subdiꝛ rōni. primus aūt volūtatis actus nō est ex ordinatione rōnis: sed ex instinctu superioris cause. ⁊ iō nō opꝫ ꝙ eaꝛ in infinitū. ℂ Impaꝛ

Actus rationis ēt ipe- ratur.

etiā actus rōnis. Dicit eniz Damasc. ꝙ hō libero arbitrio exqrit: scrutaꝛ: iudicat: ⁊ disponit. Et hi sunt actus rōnis. Pro cuius declaratiōe dicit. b. Tho. vbi. s. art. vj. ꝙ qꝛ rō supra seipāz reflectiꝛ sicut ordinat de actib⁹ aliaꝝ potētiaꝝ ita etiam ordinare pōt de actu suo. Uñ ⁊ actus

Actus ratiōis considerat tripliciter

suus pōt etiā eē impatus. ℂ Sed attendendū ꝙ actus rōnis pōt ꝯsiderari tripl'r. Uno modo ꝙꝫtuꝫ ad exercitiuꝫ actus: ⁊ sic actus rōnis semper impari pōt. sicut cuꝫ indiciꝛ alicui ꝙ intendat ⁊ rōne vtaꝛ. Alio mō ꝙꝫtū ad obiectum respectu cuius duo actus rōnis attenduntꝛ. Primo qdē vt veritatē circa aliqd apprehēdat: ⁊ hoc nō est in ptāte nr̄a. Hoc enim ꝯtingit p virtutem alicuius luminis nālis vel supnālis. Et ideo ꝙꝫtuꝫ ad hoc actus rōnis non est in ptāte nr̄a nec impari pōt. Alius aūt actus rōnis est dum his que apprehēdit assentit. Si igiꝛ sint talia apprehensa qbus nāl'r intellectus assentiat. sicut pma pncipia. assensus talium vl' dissensus non est in ptāte nr̄a: sed in ordine nature. ⁊ iō ppriē loquēdo nec imperio subiacent. Sunt aūt quedā alia apprehensa que ita non ꝯuincunt intellectuꝫ: quin possit dissentire vel assentire. vel saltem assensum vel dissensuꝫ: suspēdere pp aliquā cām. Et in talibus assensus ipse ⁊ dissensus in ptāte nr̄a cadit ⁊ sub imperio est. ℂ Impaꝛ etiaꝫ appetitus sensitiuus ⁊

Appetitus sensitiuus subiacet imperio rationis

subiacet impio rōnis: sed non totaliter. Qd̄ sic declarat. b. Tho. vbi. s. arti. vij. Appetitus sensitiuus in hoc diffꝛt ab appetitu intellectiuo: qui dꝛ voluntas. qꝛ appetitus sensitiuus est vꝫtus organi corpalis: nō aūt voluntas. Ōis āt actus vꝫtutis vtentis organo corpali depēdet: non soluꝫ ex potētia aie: sed etiā ex corporalis organi dispōne. Sicut visio ex potētia visiua ⁊ qualitate oculi per quaꝫ iuuaꝛ vel impeditur. Unde actus appetitus sensitiui nō solū depēdet ex vi appetitiua. sed ēt ex dispositione corporis. Illud autē quod est ex parte potētie aie sequiꝛ apprehensionē. Apprehensio aūt imaginationis cū sit particularis. regulaꝛ ad apprehensionē rōnis que ē vniuersalis. sicut virtus actiua particularis. a virtute actiua vniuersali. Et iō ex ista parte actus appetitus sensitiui subiacet rationis imperio. Qualitas aūt ⁊ dispositio corporalis non subiacet impio rōnis. ⁊ iō ex hac parte impediꝛ ne appetit⁹ sensitiui motus subdatur totaliter īperio rōnis. ℂ Contingit ēt qñqꝫ ꝙ motus appetitus sensitiui subito cōcitaꝛ ad apprehensionē imaginatiōis vel sensus. ⁊ tūc ille motus est pter imperiū rōnis ꝙꝫuis potuisset ipediri a rōne si pūidisset. Unde ⁊ phs dicit in primo politice ꝙ rō preest ꝯcupiscibili ⁊ irascibili nō principatu dispositiuo qui ē ad liberos qui non totaliter subduntꝛ imperio. Et pp hoc dicit apostolus ro. vij. Nō. n. quod volo bonū hoc ago. qꝛ. s. vult non concupiscere. ⁊ tñ ꝯcupiscit. Saltē quo ad prios motus. qd̄ puenit ex dispositiōe corporis p quaꝫ īpeditur appetitus sensitiuus. ne totaliter īperiū rōnis sequatur. Contingit ēt hoc pp subitū motū concupiscentie. ℂ Actus aūt aie vegetabilis vt digestio. formatio corpis p generationē ⁊ huiōi: nullo modo subijciuntꝛ imperio potētie ratiōis. Qd̄ sic pbat. b. tho. vbi supra. arti. viij. nō sub

Uegetatiue ratio imperat p modū apprehēsiue virtutis

Ratio iperat p modū apprehēsiue virtutis. Cū sunt im aūt oē agens aliquo modo appetat finē: appepio ratitus naturalis non sequiꝛ aliquā apprehensio tionisnē sicut appetitus aialis aut intellectiuus. Et ideo illi actus qui procedunt ab appetitu aiali vel intellectiuo pñt a ratione imperari. Non autē illi qui procedunt ab appetitu naturali. huiusmodi autem sunt actus aie vegetabilis. Unde grego. nicenus dicit ꝙ vocatur naturale qd̄ est generatiuū ⁊ nutritiuū. ⁊ huiusmodi non persuadetur a ratione. ℂ Imperio rationis mouentur membra corporis ad actus suos nisi cor ⁊ membrum genitale. Quod sic declarat beatus Thomas. vbi supra. articu. ix. Membra corporis sunt organa quedam potentiarum anime. Unde eo modo quo se habent potentie anime ad hoc ꝙ obediant rationi. hoc modo se habent ⁊ membra corporis.

Ratio nis imperius mouet mēbra corporis

Quia igitur vires sensitiue subduntur imperio rationis. nō aūt vires nāles. Jō oēn mot⁹ mēbrorū q̄ mouētur a potētijs sensitiuis subdūꝛ ipio rōis. Motus autem membrorū qui consequuntur vires naturales non subduntur imperio ratiōis. ℂ Et nota ꝙ sicut in his que ad intellectum ⁊ voluntatem pertinent. primum inuenitur id quod est ꝫm naturam

ex quo alia deriuantur sicut a cognitione principiorum naturaliter notorum cognitio conclusionum & a voluntate finis naturaliter desiderati. deriuatur electio eorum que sunt ad finem. Ita in motibus corporalibus principium est secundum naturam. principium autem corporalis motus est a motu cordis. vnde motus cordis corporalis est secundum naturam non secundum voluntatem. Unde greg. nicenus dicit quod sicut generatiuum & nutritiuum non obedit rationi. ita nec pulsatiuum quod est vitale. Pulsatiuum autem appellat motum cordis qui manifestatur per venas pulsatiles. ¶ De membro genitali dicit Aug. li. xiiij. de ciui. dei. quod hoc membrum non obediat rationi. quia motus in eo insurgunt etiam nolente homine. est ex pena peccati: vt scilicet aia sue inobedientie ad deum penam patiatur. per quod peccatum originale ad posteros transmittitur. Sed philosophus in lib. de causa motus animalium assignat causam naturalem. quia ista duo membra. scilicet cor & pudendum. non subiacent imperio rationis. ex eo videlicet quod vtrumque horum est quasi quoddam animal separatum inquantum est principium vite. Principium autem est virtute totum. Cor enim principium est sensuum. Et ex membro genitali exit virtus seminalis: que est virtute totum animal: & ideo habent proprios motus naturaliter: quia principia oportet esse naturalia: vt dictum est supra.

¶ Da imperium tu- §. iij.

um puero tuo. Psal. lxxxv. Loquitur propheta ad dominum orans. Et potest intelligi de triplici imperio.

¶ Primum est imperium diuinale & reuerendum.

¶ Secundum est imperium temporale & discernendum.

¶ Tertium est imperium internale & custodiendum.

¶ Primum imperium absolute est domini dei cui subiacent omnia. Unde Mardocheus in oratione dicebat Hester. xiij. Domine deus omnipotens in ditione tua cuncta sunt posita: & non est qui possit resistere voluntati tue. & Aug. Nihil in mundo fit quod de illa aula celestis & eterni imperatoris non egrediatur operatiue. scilicet vel permissiue. Nec tamen aliquid mali permitteret euenire in vniuerso. nisi ex illo malo omnipotentia & bonitas sua eliceret maius bonum. Sicut ex crudelitate tyrannorum & rabie infidelium elicita est patientia & coronatio martyrum. Et ex errore hereticorum doctrina radiosa doctorum. Ante autem quam deus ipse carni nostre esset vnitus multum rigide exercebat imperium: tamquam spiritus qui est aduersus carnem ipsi non parcens. Non permanebit inquit spiritus meus in homine in eternum quia caro est. Genesis. vj. Unde & diluuio deleuit omnem carnem exceptis reseruatis in archa. Sodomitas in igne consumpsit. Israelitas prostrauit in heremo Iudeos in babilonia captiuauit. Propter quod dicebatur deus vlciscens dominus & habens furorem vlciscens dominus in hostes suos: & irascens inimicis suis. Naum. j. Sed postquam vnitus est carni nostre per incarnationem ex his que passus est. didicit compati infirmitatibus nostris. Et hoc est quod propheta petit cum dicit. Da imperium puero tuo. Hoc est petere incarnari: vt ipse minus incarnatus agat & clementius erga genus humanum. Nam subito ab initio sue conceptionis datum est sibi imperium vniuersi. vt in noie eius omne genu flectatur. Multiplicabitur eius imperium inquit Esaias. ix. c. de ipso xpo loquens pucro nato in mundo. Et ipse post resurrectionem dixit discipulis. Data est mihi omnis potestas in celo & in terra. Math. vlti. Non quod tunc fuerit sibi data de nouo sed tunc cepit manifestari data: vt dicit magister in. iiij. sententiarum. ¶ Quantum ad secundum imperium large sumpto illo vocabulo: importat quoddam dominium quod quis habet super aliquem vel aliquos: ex quo potest ipsis aliquid imperare seu precipere & illi tenentur obedire. Et sic pater habet imperium super filios: vt ei in licitis debeant obedire. Unde dicitur Deutero. xxj. Si genuerit homo filium contumacem & proteruum: qui non audiat patris vel matris imperium. & cohercitus obedire contempserit: accusatus ab eis senioribus ciuitatis. & sua inobedientia & inordinata vita lapidari iubetur a populo. Sic & maritus imperium habet super vxorem precipue circa gubernationem domus. Et ideo quia vasthi regina vxor Assueri regis a rege vocata noluit venire ad conuiuium suum. de consilio sapientum suorum repudiata fuit: & regno priuata. quod hoc consulerunt ista de causa: ne coniuges persarum atque medorum paruipenderent imperia maritorum. Hester. j. Domini quoque temporales sibi subditis imperant. Iuxta illud Prouerbiorum. viij. Per me reges imperant. Et multomagis Reges in regnis suis. Unde dixerunt decem tribus Roboam filio Salomonis: regnum suscipienti post mortem patris. Imminue de regno patris tui durissimo & iugo grauissimo quod imposuit nobis: & seruiemus tibi. tertij Regum xij. Sacerdos quoque imperium dicitur habere super oues sibi commissas: & ille tenentur obtemperare in his que pertinent ad salutem fidelium seu ad necessaria ad salutem alias mortem anime incurrerent. Dicitur enim Deutero. xvij. a domino. Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio: morietur ille homo. Apostolus quoque Titum discipulum suum episcopum admonet dicens. Argue cum omni imperio. idest auctoritate ostensa & rigiditate. Quamuis enim vt dicit Seneca melius imperat qui remissius imperat. Hoc verum est cooperando ni

De imperio diuino.

De imperio imperiali.

miam severitatē quam communiter reprobāt iura divina & humana. & natura ipsa male tolerat. Propter qd̄ dicit Crisost. Melius ē.i. minus malum habere deo reddere rōnem de nimia misericordia q̄z de nimia severitate. xxvj. q.vij. Alligāt. Nimia tn̄ remissio & multū excessiua nimis solet nocere subditis. pp̄ter qd̄ dicitur Eccl's.xlij. Melior est iniquitas viri q̄z mulier bn̄faciens. Que auctoritas a qbusdam sic exponit. Melior est severitas p̄lati. & si cū aliquali excessu q̄z nimia mollicies & remissio: ex qua subditis bn̄facere videat. ¶ Veruz ex his imperijs nullus appellari ɔsuevit impator nisi ille qui tenet monarchiā mūdi. & p̄est oibus in tēporalibus. Vn̄ Hiero. In apib⁹ p̄nceps vn⁹ ē. Grues vnā sequuntur ordine iterato. Impator vnus. vij.q.j. in apib⁹. Talis dignitas iperialis p̄mo videt fuisse in gente assyriorū vt in Nabuchodonosor. Assuero. Deinde in medis et psis sub Cyro & dario & qbusdam alijs. Exinde in grecis sub Alexā. magno. Demū in romāis quorū p̄mus impator Julius Cesar fuit. Et sub hoc successore Octauiano nat⁹ est christus. Et sub Tyberio baptizatus & crucifixus. vt patet Luc.iij. Sed ɔsiderās p̄pheta q imperatores & quicūq̄z rectores qui nō sunt p̄ui dei: quales sunt infideles oēs multa mala oppressionesq̄ꝑsecutiones. cruciatus & occisiones inferūt p̄uis dei vt patet de impatoribus infidelib⁹ Dyocleciano Maximiano Decio Nerone & alijs paganis. Juliano apostata. Cōstātino heretico. et alijs plurimis. iō petit psalmista imperiū suuz. idest dignitatē siue imperialē siue regalez siue qualēcūq̄z p̄sidentiā dari puero suo.i. p̄uo suo Vsitatū est enī in scriptura p̄uum vocare puerū vt illud Matth. viij. Puer meus iacet i domo paraliticus. Quē lucas euāgelista appellat seruum. Imperiū aūt & quecūq̄z p̄latio dr̄ impiuz dei. Quia vt dicit ap̄ls ad Ro.xiij. Ois ptās a dño deo. Et Dan̄.iiij. Sciāt hoīes q dn̄atur excelsus in regno hominū. & cuicūq̄z voluerit dabit illud. Et Aug. in de ciui. dei. Prouidētia diuina regna ɔstituūtur humana. Exaudita fuit oratio p̄phē p̄dicta.s. da iperiuz puero tuo. qn̄ Cōstātinus impator fact⁹ est xp̄ianus & p̄u⁹ dei. Ex quo facto eccl'ia dei fuit mirabilr̄ exaltata i temporalibus & spiritualibus.

¶ Est autem alia .§.iiij. dignitas in ecclesia seu i orbe que antecedit dignitatē impialē videlicet papat⁹. Quāuis eniz vtraq̄z dignitas p̄ncipiū habuerit a xp̄o sūmo pontifice & summo ipatore vt dr̄ dis.x. Qm̄ idē mediator. Nō tn̄ ex equo se hn̄t & de pari iste dignitates. sed subalternati ita q impator sit sub papa. Qd̄ ostēdit rōne: silitudine & auctoritate.

¶ Rōne qdem: q vt dicit ph's.xij. metha. Entia nolūt male disponi. Male aūt vel minus bn̄ disponerent. si mēbra eccl'ie seu fideles q sunt nobilissima entia in mundo per plures gubernarent ex equo. Nā frequenter qd̄ vni placeret alteri displiceret. Et qd̄ vnus statueret ali⁹ destrueret. Sicut de facto pluries ɔtingit qn̄ euenerūt ɔtrouersie inter papā & impatorē. Nō autem dicēdum est impatorē esse sup papaz: sicut nec caro sup sp̄m. nec tp̄ale super sp̄uālē. Sz papa est sup impatorem. Unde & primo.s. Petro dixit xp̄s. Pasce oues meas. Joh. vlt. Et iō si imperator ouis xp̄i.i. fidelis esse desiderat. op3 vt summo pastori regimine & impio se subditum fateat. arg. ad hoc di.x. Suscitatus. In huiōi signū papa ɔfirmat & ɔsecrat seu benedicit impe ratorē. Dicit aūt ap̄lus ad Heb. vij. q minor a maiori bn̄dicit. Insup papa deponit imperato rē cum subest causa. Sicut Innocēti⁹ deposuit Federicuz. qd̄ nō posset si maior non esset. Par enim in parē nō habet imperiū. dis. xxj. Inferior. Trāstulit quoq̄z papa impium de grecis in francos. & de francis ad alemanos. vt patet di. lxiij. Adrianus. quo ad primū & in cap. sequēti quo ad scd̄m. Excōmunicat quoq̄z papa impatorem sicut Innocētius papa Archadiū impatorē excōicauit. Et ambrosius qui nō erat papa Theodosium magnū impatorē ab ecclesia cuz excōicatis exclusit. vt dis. xcvj. Duo. ¶ Probat & hoc silitudine. Nam & ecclesia militās imitat insq̄ztum pōt triumphantez. que sub vno p̄ncipe gubernat.s. deo. Sic & decet ecclesiā p̄sentē sub vno pontifice summo regi & gubernari. q tamen non dicitur imperator: sed summus pastor seu papa. idest pater patrum vt nouerit se nō quasi tyrānuz dominari in clero & fideli populo. sed tanq̄z parem omnium visceroso amore cūctos diligere. & pro posse iuuare. Comparantur etiam he due dignitates soli & lune. papatus soli quod est luminare maius: et imperium lune quod est luminare minus. Sicut ergo luna inferior est & lumē recipit a sole. vt. Ẽ. Solite. de maio. & obe. sic imperator inferior est papa. & lumen sue potestatis suscipit ab eo. ¶ Auctoritate idez probatur. Dicitur enī Gelasius papa Anastasio imperatori scribēs. Duo quippe sunt imperator Auguste. quibus principaliter hic mūdus regitur. Auctoritas sacra pontificum: & regalis potestas in quibus tanto grauis est pondus sacerdotum: quanto etiam pro ipsis regibus in diuino reddituri sunt examine rationem distin. xcvj. Duo. Hinc & Ambro. in eodē. c. Si sublimitatē ep̄alē regū fulgori compares & principiū dyademati longe erit inferi⁹ q̄z si plūbi metallū ad auri fulgorē cōpares. Quippe cū videas regū colla & p̄ncipū su-

Papa est maior imperatore.

mitti genibus sacerdotum & exosculata eorum dexteras orationibus eorum credant se communiri. Item Joannes pa. ad Honorium inquit. Si imperator catholicus est filius est: non presul ecclesie. Quod ad religionem competit discere: ei competit: non docere. di. ca. si imperator. Unde & de ecclesiasticis personis & rebus non pertinet ad eum disponere nisi persuadendo & consulendo. arg. ad hoc. dis. xcvi. bene quidem. Si qua autem disposuerunt circa ecclesiastica. intantum sunt valida inquantum ecclesia approbauit. xc. xvi. q. iii. Siquis suadente. §. qui autem. Habet tamen papa vtrumque gladium. s. temporalem & spiritualem. Spiritualem quidem vt excommunicationis & huiusmodi. quem vniuersaliter ad omnes exercere valet. Temporalem autem in terris ecclesie per suos ministros exercet. ¶ In alijs autem ciuitatibus vtitur in supplementum defectus: cum ad eum appellatur vel de alio modo. Et in huius figuram dixerunt apostoli domino. ecce gladij duo hic. Luce. xxij.

¶ Tertium impe- .§.v.

De imperio internali. rium. s. internale: est in quolibet. Est enim voluntas tanquam regina & imperatrix actuum aliarum potentiarum & membrorum corporis. Et in hoc differt homo a brutis: quia dominium habet actuum suorum quod illa non habent. Unde Seneca. Uis tibi dem magnum imperium. Impera tibiipsi. Et hoc signatur. s. exercitium huius imperij recte: in eo quod dicit Centurio xpo. Matt. viij. Ego. s. homo sub potestate constitutus sum habens sub me milites: & dico huic vade & vadit. & alio veni & venit. & seruo meo fac hoc & facit. Ubi innuitur imperium voluntatis que est sub diuino imperio. super triplex genus potentie. s. appetitiue cum dicitur: dico huic vade & vadit. Affectus enim voluntatis extendit se ad rem volitam seu amatam. Secundo apprehensiue siue interioris siue exterioris. quod notatur cum dicitur & alio: veni & venit. Per hoc enim quis intelligit cum similitudo rei venit seu recipitur in ipso sensu vel intellectu. Tertio executiue vel motiue in eo quod dicitur seruo meo. fac hoc & facit. Seruus noster est corpus: in quo est vis motiua membrorum. Et hoc tunc facit quod sibi imperatur quando membra mouet & operatur secundum rationem. Uel sic. Dicit quis vade & vadit. cum resistit temptationibus vitiorum. Tunc enim recedunt saltem ne dominentur. Dicit alio: veni & venit. cum bonis inspirationibus acquiescit. optans vt veniant & permaneant. Seruus est corpus quod tunc facit quod sibi dicit dominus spiritus. cum castigat & mortificat se concupiscentijs suis.

¶ De vsu. Capitulum vndecimum.

De vsu quod sit actus voluntatis & diuersis diffinitionibus eius. Ubi sciendum quod vsus rei alicuius secundum bea. Tho. prima secunde. q. xvi. importat applicationem illius rei ad aliquam operationem. Unde & operatio ad quam applicamus rem aliquam dicitur vsus eius. Sicut equitare est vsus equi: & percutere est vsus baculi. Ad operationem autem applicamus & principia interiora agendi. s. ipsas potentias anime vel membra corporis vt intellectum ad intelligendum: & oculum ad videndum. & etiam res exteriores sicut baculum ad percutiendum. Sed manifestum est quod res exteriores non applicamus ad aliquam operationem nisi per principia intrinseca que sunt potentie anime aut habitus. Potentiarum autem organa sunt membra corporis. Ostensum est autem supra quod voluntas est que potentias anime mouet ad actus suos: & hoc est applicare eas ad operationem. Unde manifestum est quod vti primo & principaliter est voluntatis tanquam primi mouentis rationis tanquam dirigentis. Sed aliarum potentiarum tanquam exequentium que comparantur ad voluntatem a qua applicantur ad agendum sicut instrumenta ad principale agens. Actio autem proprie non attribuitur instrumento sed principali agenti: sicut edificatio edificatori.

Usus est actus voluntatis.

¶ Sed pro maiori .§.i.

declaratione dicit. b. Tho. in. j. Sniarum dist. j. quod vti dicitur tripliciter. Uno modo prout nominat quandam operationem secundum quod dicimus vsum alicuius rei esse bonum vel malum. Et secundum hoc videtur diffiniri ab Aug. cum dicit quod vti est aliquid assumere in facultatem voluntatis. i. vt vtens operetur de eo quo vtitur ad nutum voluntatis. ¶ Secundo modo dicit frequentiam operationis. Et sic vsus est idem quod consuetudo. Et secundum hoc diffinit Uictorinus quod vsus est actus de potentia frequenter elicitus. Et Isidorus. Paruum vsum lex & ratio vincat. di. xi. c. j. ¶ Tertio modo dicitur vti respectu eorum que ordinantur ad finem. Et sic sumitur hic cum distinguitur contra frui. Et diffinitur ab Augustino quod vti est quod in vsum venerit referre ad id quo fruendum est. Ubi notandum quod totum hoc quod dicitur id quod in vsum venerit ponitur loco vnius dictionis. & est circumlocutio huius quod dico vtile quod est obiectum huius actus vti. Actus autem conuenienter per suum obiectum diffinitur. Id autem quod est ad finem inducitur ad finem per imperium voluntatis. Unde vti est actus voluntatis que est vniuersalis motor virium secundum ordinem ad rationem.

Uti dicitur tripliciter.

¶ Quibus rebus .§.ij.

sit vtendum. dicendum quod vtibilia sunt omnes creature mundi. Opera nostra: & pene temporales. quia hec omnia debemus in deum referre: vt in finem. Pro cuius declaratione dicit. b. Tho. vbi supra: quod quecumque sunt bona non habent bonitatem nisi inquantum accedunt ad similitudinem bonitatis diuine. Unde omnia quod cum bonitas sit ratio dilectionis & desiderij quod omnia amentur in ordine ad bonitatem primam. i. diuinam. Omne autem quod bonum est a deo est. Unde que ab ipso non sunt nec querenda sunt. nec vtendum est eis. Unde nullo peccato vtendum est: quia

peccatū nō est a deo. Pena aūt a deo est. et ideo ea vtendū est: et ordinandū in finē sm qd pro/mouet meritū hoīs: ducēs eum in cōsideratio/nē proprie infirmitatis: et sm qd purgat pctā. Similiter et res mundi: q: ab ipso sunt eis vtē/dū est. vel inquantū cōferunt ad dei cognitio/nē: ostendentes eius magnitudinē: vel sunt in subsidiū vite nostre ordinate in deū. ¶ Qd. n. dicūtur creature esse facte in odiū et muscipu/laz pedibus insipientiū. hoc est ex parte homi/nis inquantū abutatur eis: sistēdo in eis vt in fine: et non ex parte ipsarum creaturarū. Simi/liter opera nostra que mala sunt ab ipso sunt: et ppter ipsuz faciēda: nō q qualibet operatio/nē oporteat semper actualiter referre in deum sed sufficit q habitualiter constituat finem in deo sue voluntatis.

Usus etiā ali/quoruz est i pa/tria

¶ Usus autem nō .§.iij. solū est in via sed et in patria quoad quedam. Pro cuius declaratiōe dicit. b. Tho. vbi supra q vsus cū sit eoꝝ que sunt ad finē quedā sunt cōtingentia finez et includentia ipsum. Et hec sunt que non repugnāt perfectioni finis: sicut dispositiōes materie manēt cū forma substan/tiali. Et taliū erit vsus in patria. Sicut pfectio/nes naturales. et septē dona spūssancti. et alia q ex sua rōne impfectionē nō ducūt. Quedā aūt sunt ad finē sicut distātia a fine: vt motus et hu/iusmodi. et istis pp suaz imperfectionē nō com/patit finis. Et hoꝝ nō erit vsus in patria sicut pene actꝰ fidei. spei. cibi. et hmōi. ¶ Differt āt vsus dei in rebꝰ creatis: et ab vsu nostro i duo/bus. Primo q: deus vsuz suū quo vtit rebus refert ad bonitatē suā. Nos aūt nō ad bonita/tez nostraz sed ipsius. Scdo q: nos referimus vsuz nostrū quo operamur circa creaturas ad vtilitatē nostrā. Ipse vero nō ad vtilitatē suaz sed nostrā. Primū oñdit magister. di. j. i operi/bus misericordie creatōis et iustitie. ¶ Usus

Usus sequi/tur ele/ctionez

electiōis sequtur: et precedit executionez operis vñ damasce. dicit q pꝰ electionē ipetū facit ad operationē: et postea vtit. Ipsaz. n. executionez operis pcedit motio: qua voluntas mouet ad exequendū: sequit āt electionē. Et sic cū vsus p/tineat ad pdictā motionē volūtatis est mediū inter electionē et executionē que executio perti/net ad iperiuz vt dicet in sequēti. c. ¶ Pro hu/

Dupli/cem ha/bitudi/nez ha/bet vo/luntas ad voli/tum.

ius maiori declaratiōe dicit. b. tho. in pma se/cunde. q. xvj. ar. iiij. q volūtas hz duplicez ha/bitudinē ad volitū. Unā hz q volitū ē quodā/mō in volente per quandā proportionē ad vo/litū. vñ et res que sunt naturalr pportiōate ad aliquē finē: dicūt nāliter appetere illū finē. Sz sic habere finē est iperfecte habere ipm. Secū/da habitudo voluntatis ad volitū est vt habe/at ipsum finē realiter: et hoc est pfecte hre ipsū. Uolitū aūt nō soluz est finis: sed etiā id quod ē ad finē. Ultimū aūt qd pertinet ad pmā habi/tudinē voluntatis respectu eius qd est ad finē est electio. Ibi. n. cōplet pportio voluntatis vt perfecte velit id qd est ad finē. sed vsus iaz ptī/net ad scdam habitudinē voluntatis qua ten/dit ad cōsequendū rez volitā. Et sic pz q vsus seqt electionē. Si tamen accipiat vsus sm q voluntas vtit potentia executiua mouēdo ip/saz. Sed quia voluntas et quodāmodo rōnē mouet et vtit ea: potest intelligi vsus eiꝰ q est ad finē. sm q est in cōsideratione rōnis referē/tis ipsuz in finē. et hoc mō vsus pced it electio/nē. ¶ Itē sciendū sm tho. vbi s. q electio pre/cedit vsū: si referant ad idē. Nihil aūt phibet q vsus vnius pcedit electionē alterius. et quia actus volūtatis reflectuntur supra seipsos. In quolibet actu voluntatis pōt accipi et psensus et electio et vsus. vt si dicat q volūtas psensit se eligere: et cōsensit se cōsentire et vtit se ad con/sentiendū et eligendū. vt semp isti actꝰ ordina/ti ad id quod est prius sint priores.

¶ Capitulū. xij. de bonitate et malicia ipsoruz humanorum actuum.

De bonitate vel ma/licia humanoꝝ actuū. Ubi primo sciendū q licet ois actio inquātuz actio sit bona. s. in genere nature: nō tñ in genere moris: sed aliqua bona et alia mala. Unde xps Joan. iij. Ois qui male agit odit lucē. Et Math. vij. Arbor mala fructꝰ ma/los facit etc. Pro cuius declaratiōe dicit beatꝰ tho. pria scdē. q. xviij. arti. j. q de bono et malo in actionibus oportz loqui sicut de bono et ma/lo in rebꝰ. eo q vnaqueqz res talē opationē p/ducit qualis est ipsa. In rebꝰ autē vnūquodqz tm hz de bono qūtū hz de esse. bonū. n. et ens cō/uertunt. Solus autē deus hz totā plenitudi/nē sui eē hz aliqd vnū et simplex. Unaqueqz āt res alia hz plenitudinē eēndi sibi ɔueniētē hz diuersa. Un i aliqbꝰ ɔtingit q qtūz ad aliqd hñt eē et tñ qtū ad plenitudinē eēndi sibi ɔue/niētē deficit eis aliqd. Sicut ad plenitudinē esse humani reqrit q sit quoddā cōpositūz ex aia et corpe: hñs oēs potētias et instrumēta co/gnitiōis et motꝰ. Uñ si aliqd hoꝝ deficiat ali/cui hoi: deficit ei aliqd de plenitudine sui esse Quantū igit hz de esse tm hz de bonitate. In/quantū vero ei aliqd deficit de plenitudine es/sendi intm deficit a bonitate et dicit malū. Si/cut hō cecus hz de bonitate q viuit: et maluz ē ei q caret visu. Si vero nihil haberet de enti/tate vel bonitate: neqz bonū neqz malum dici posset. Sic igit ois actio inquantū hz aliqd de

Diffe/rūt bo/nitas nature et boni/tas mo/ris

esse intātū hēt de bonitate. Inquātum ṽo ei ali
qd deficit de plenitudine essendi que debetur
actioni humane. intm̄ deficit a bonitate: ⁊ sic di
cit̄ mala. puta si deficiat ei vel determinata quā
titas ſm rōnem: vel debitꝰ locus vel aliqd hu/
iusmodi. ¶ Et qđ Dionysius dicit ꝙ malū nō
agit nisi in virtute boni. Uerū est sed bonum il/
lud est deficiens. Si eñi nihil esset ibi de bono.
nō eēt ens neqꝫ agere posset. Si nō eēt deficiēs
nō eēt malū. Unde ⁊ actio mala est qđdā bonū
deficiēs. qđ scđm qd est bonū simplr aut malū.
Itē adulteriū qđ est quedā actio: nō solū impor
tat cōmixtionē maris ⁊ femine. Unde qñqꝫ seq
tur gñatio que bonū est: sꝫ ēt talē actionē inqꝫ/
tū caret ordine rōnis. ⁊ ſm hoc est mala actio.

¶ Actio humana .§. i.

Boni/tas ⁊ malitia actuū attēdit̄ ex obiecto.

hēt bonitatē vel malitiaꝫ ex obiecto. Uñ Osee
ix. dicit̄ de peccatoribꝰ. Facti sunt abominabi/
les sicut ea que dilexerūt. Fit aūt hō abomina/
bilis ꝑ malitiā sue actionis. Pro cuius declara
tione dicit be. Tho. vbi supra. ar. ij. ꝙ bonuꝫ ⁊
malū actionis sicut aliaꝝ rerū. attēdit̄ ex pleni
tudine essendi vel defectu ipsius. Primū autē
qđ ad plenitudinē eēndi ꝑtinere videtur: est id
qđ dat rei spēm. Sicut aūt res nālis hēt specieꝫ
ex sua forma. ita actio hēt spēꝫ ex obiecto: sicut
⁊ motus ex termino. ⁊ ideo sicut ꝑma bonitas
rei nālis attēdit̄ ex sua forma que dat ei specieꝫ
ita ⁊ prima bonitas actus moralis attēditur ex
obiecto ꝯuenienti. Unde etiā a qbusdā appellat̄
bonū ex genere puta vti re sua. Et sicut in rebꝰ
nālibꝰ primū malū est si res gñata nō ꝯsequit̄
formā specificā. puta si nō generet̄ homo sꝫ ali
qd loco hōis. Ita primū malū in actionibꝰ mo
ralibus est qđ est ex obiecto. sicut accipe aliena.
Et dicit̄ maluꝫ ex gñe. gñe ꝓ specie accepto: eo
mō loquēdo quo qs genus humanū humanā
spēm. ¶ Ubi etiā sciēdū ꝙ obiectū actionis nō
est materia ex qua: sed materia circa quā ⁊ hēt
quodāmodo rōnem forme inquātū dat spēm.
Itē licet res exteriores circa quas sunt actiōes
humane in se sint bone: tñ inquātuꝫ ꝯsiderant̄
vt obiecta actionū taliū cū nō habēt debitā pro/
portionē ad hāc vel illā determinatā actioneꝫ:
nō habēt rōnē boni. Et qꝛ similes habitus simi
les actus reddūt vt dicit phs in. ij. ethicoꝝ. Si/
cut habitus bonus ⁊ malus differunt specie: vt
ꝓdigalitas ⁊ liberalitas. Ita ⁊ actꝰ bonus ⁊ ma
lus differūt specie. Quia eñi differentie ꝑ se di/
uersificāt spēm cū differentia boni ⁊ mali circa
obiectū ꝯsiderata. cōparet̄ per se ad rōnē. s. ſm
ꝙ obiectū est ei ꝯueniēs vel nō ꝯueniens. dicū
tur eñi actus humani vel morales ſm ꝙ sunt a
rōne. Ideo bonū ⁊ malum diuersificant specieꝫ
in actibus moralibus. Sicut etiā in naturalibꝰ

Obie/ctū actionis est mā circa quā.

bonū qđ est scđm nāmꝫ ⁊ qđ est ꝯtra nāꝫ: vt cor
pus viuū ⁊ corpus mortuū diuersificant spēm
nature. Ita in moralibꝰ qđ est scđm rōnē vt bo
nū. ⁊ qđ ꝯtra rōnem vt malū. diuersificāt speciē
moris ſm beatū Tho. vbi supra. ar. v. ¶ Actio
humana. hēt bonitatē vel malitiā ex circūstātia
⁊ aliqñ specie. Pro cuius declaratiōe dicit bea/
tus Tho. vbi. s. arti. iij. ꝙ in rebꝰ nālibꝰ non in
uenit̄ toto plenitudo que debetur rei ex forma
speciali que dat speciem. sed multū superaddit̄
ex superuenientibus accidentibus sicut in ho/
mine ex figura ⁊ colore ⁊ alijs huiusmodi. quo
rū si aliquid desit ad decētē habitudinē: conse/
quit̄ malū. Ita est etiā in actione. Nā plenitudo
bonitatis nō tota consistit in sua specie. sed ali/
quid additur ei ex his que aduenīūt tanqꝫ acci
dentia quedā. ⁊ hec sunt circūstātie debite. Un
de si aliquid desit qđ pertineat ad circūstantias
debitas erit actio mala. Sunt autem circūstan/
tie extra actionem inquātum non sunt de essen
tia eius. tamen sunt in ipsa velut quedam acci/
dentia eius sicut accidentia que sunt in substā/
tijs naturalibus. Et sunt huiusmodi circunstā/
tie vt accidentia per se seu propria. ⁊ ideo consi
derantur in doctrina morum. sicut vnaquaqꝫ
arte considerantur accidētia propria. ¶ Et no/
ta diligenter: ꝙ tunc circūstantia non solum au
get malitiam in actu malo. sed etiam mutat spe
ciem illius actus: quando videlicet considera/
tur illa circūstantia vt principalis conditio obie
cti actionis. habens specialem repugnantiam:
⁊ vt contrariam ordini rationis. puta ratio con
siderat vel ordinat seu considerare pōt ⁊ ordi/
nare ⁊ si non facit hanc ꝯsiderationē vel ordina
tionē nō esse iniuriā faciēdā loco sacro. Tollere
ergo alienū de loco sacro addit spālē repugnā/
tiā ad ordinē rōnis. Et sic circūstātia mutat spe
ciē: vt dicit. be. Tho. vbi supra ar. x. Et tūc nō re
manet in rōne circūstātie in genere moris: cum
dat spēm actui. qꝛ ꝯsideraꝫ vt quedā ꝯditio ꝑn
cipalis obiecti. ⁊ qñ quedā specifica differentia
sꝫ in gñe nāe illius actiōis. Nō est aūt ꝯueniēs
ꝙ vnus actꝰ moralis sit in pluribꝰ spēbꝰ moris
etiā dispatis. Cuꝫ aūt circūstātia nō respicit or/
dinē rōnis in bono vel in malo ꝑ se sꝫ ꝑsupposi
ta alia circūstātia a q̄ actꝰ moralis hēt spēꝫ bo/
ni vel mali. Sicut tollere aliqd in magna quā/
titate vel parua. nō respicit ordinē rōnis in bo/
no vel in malo: nisi ꝑsupposita alia ꝯditiōe per
quā actꝰ hēt malitiā puta hoc qđ est esse alienū
quod repugnat rationi. ⁊ ideo hoc non mutat
speciem peccati sed aggrauat.

Ex circūstan/tijs.

¶ Actio humana .§. ij.

Ex fine

hēt bonitatē ⁊ malitiaꝫ precipue ex fine. Unde
Boetius. Cuius finis bonus est ⁊ ipm̄ bonuꝫ.

⁊ cuius finis malus ⁊ ipʒ quoqꝫ malū. ¶ Pro
cuius declaratiōe dicit bea. Tho.vbi.s̄.ar.iiij.
Qḋ eadē dispositio reꝝ in bonitate ⁊ inesse est.
Sūt eni quedā quoꝝ esse ex alio nō depēdet:⁊
in his sufficit ꝯsiderare eoꝝ esse absolute. Que
dā vo sunt quoꝝ esse depēdet ab alio. vnde opꝫ
ꝙ ꝯsiderent p cōparationē ad causaʒ a qua de/
pēdēt: sicut aūt esse rei depēdet ab agente ⁊ for/
ma. ita ⁊ a fine dependet bonitas. Unde in pso
nis diuinis que nō hñt bonitatē depēdētem ab
alio. nō ꝯsideraſ aliqua ratio bonitatis ex fine.
Actiōes hūane ⁊ alia quoꝝ bōitas depēdet ab
alio. hñt rōnē bonitatis ex fine a quo depēdēt:
pter bonitatē absolutam que in eis existit. Sic
igiſ in actiōe humana q̈druplex bonitas ꝯside
rari pōt. Una. s. ꝭm genus. put. s. est actio: q: in
quātū hēt de actiōe in entitate tm̄ hēt de boni
tate. Alia vo bonitas est ꝭm spēm que accipiſ
ꝭm obiectū ꝯueniēs. Tertia que accipiſ ꝭm cir
cūstātias q̄si accidētia quedā. Quarta ꝭm fineʒ
quasi ꝭm habitudinē ad cām bonitatis. ¶ Et
cū Dionysius dicat. Nullus ad malū respiciēs
opaſ. Sciēdū ꝙ bonū ad qḋ respiciēs opaſ nō
est semp verū bonū. sʒ aliqn apparēs bonum ⁊
nō verū: ⁊ tūc sequiſ actio mala. Nihil etiā phi
bet in vna actione adesse vnā dictarū bonitatū
⁊ deesse aliā. Nō est aūt actio bona simplr nisi
assint oēs pdicte bonitates. ¶ Itē ꝭm.b. Tho.
vbi.s̄.ar.vi. Ex fine diuersificaſ etiā spēs actus
humani. Qḋ sic declarat. Actus dicunſ huma
ni inquātū sicut volūtarij. In actu aūt volunta/
rio inueniſ duplex actus. s. actus interioꝛ volū
tatis ⁊ actus exterioꝛ. ⁊ vterqꝫ eoꝝ actuū habet
suū obiectū. Finis aūt ppꝛie est obiectuʒ actus
interioꝛis voluntarij. Idē aūt circa qḋ est actio
exterioꝛ est obiectū eius. Sicut ergo actus exte
rioꝛ accipit specieʒ ex obiecto circa qḋ est: ita ⁊
actus interioꝛ accipit spēm ex fine sicut ex pꝛo/
pꝛio obiecto. Id aūt qḋ est ex parte volūtatis se
hēt vt formale ad id qḋ est ex pte actꝰ exterio//
ris. q: volūtas vtiſ mēbꝛis ad agēdū vt instru//
mētis. Neqꝫ actꝰ exterioꝛes hñt rōnē moꝛalita
tis nisi inquātū sunt volūtarij. Et ideo actꝰ hu/
mani spēs formaliter ꝯsideraſ ꝭm finē. Mate/
rialiter aūt ꝭm obiectū exterioꝛis actꝰ. Uñ phs
dicit in.v.ethi. ꝙ q furaſ vt mechetſ: p se loquē
do magis adulter est q̄ȝ fur. Et sic cū actꝰ habe/
at speciem ex obiecto: q: finis etiaʒ habet ratio
nem obiecti. ex eo enim habet speciem.

De actibus indifferētibus.

¶ Actionū huma. §.iij.

narū aliqne sunt indifferētes ꝭʒ spēm. sʒ nulla
est indifferēs ꝭm indiuiduū. Et pmū oñdit Au
guꝰ. in li. de ser. dñi in mōte: vbi dicit ꝙ quedā
facta hoium sunt media que pñt bono ⁊ malo
aīo fieri. de qbꝰ temerariū est iudicare. ⁊ hec di
cuntur indifferentia. Quod sic declarat bea.
Tho. pꝛima secunde. q. xviij. arti. ix. Oīs actꝰ
speciem habet ex obiecto. Et actus humanus
qui dicitur moꝛalis habet specieʒ ex obiecto re
latum ad pꝛincipium actuum humanoꝛum qḋ
est ratio. Unde si obiectuʒ actus includit aliqd
quod conueniat oꝛdini rationis: erit actus bo/
nus ꝭm suam speciem. vt dare elemosynam in/
digenti. Si autem includat aliquid quod repu
gnet oꝛdini rationis: erit actus malus ꝭm suaʒ
speciem. sicut furari quod est tollere aliena. Cō
tingit auteʒ ꝙ obiectum actus nō includat ali
quid pertinens ad oꝛdinem rationis. sicut leua
re festucā de terra. ire ad campum ⁊ huiusmo/
di. ⁊ tales ꝭm suam speciem sunt indifferentes
Quāuis autem omne obiectum vel finis circa
que est actus: habet aliquam malitiam vel bo/
nitatem saltem naturalem: non tamen semper
impoꝛtat bonitatem vel malitiam moꝛalē que
consideratur per comparationem ad rationeʒ.
Item quāuis maluʒ sit pꝛiuatio boni ⁊ habitꝰ
⁊ puatio sint opposita imediata ꝭm phm. nō ta
men ex hoc tollitur qn possit esse aliquis actus
indifferens: quasi medium inter bonū ⁊ maluʒ
ꝭm speciem. Et rō est: q: duplex est puatio: que/
dā que ꝯsistit in pꝛiuato esse. ⁊ q: hec nihil reli/
quit sʒ totū aufert vt cecitas totaliter aufert vi/
sum. tenebꝛa lucē. moꝛs vitam. ideo inter hanc
pꝛiuationē ⁊ eius habitū oppositū non pōt esse
aliqḋ mediū circa ppꝛiū susceptibile. Alia pri/
uatio est que consistit in pꝛiuatione. Sicut egri
tudo est pꝛiuatio sanitatis: non ꝙ tota sanitas
subtrahatur. sed est quasi quedam ad totalē ab
lationē sanitatis via que fit per moꝛteʒ. Et ideo
cum talis pꝛiuatio aliquid relinquat: non sem/
per est imediata cum opposito habitu. Et hoc
modo malum est pꝛiuatio boni: quia non totuʒ
bonuʒ aufert sed aliquid relinquitur: vnde po
test esse aliquid medium inter bonum ⁊ malū.
¶ Secunduʒ. scilicet ꝙ nullus actus ꝭm indi/ Secundū iduiduū nullus actꝰ est indifferens.
uiduū sit indifferens: pꝛobatur ex hoc quod di
cit chꝛistus Mathei.xij. Omne verbum ocio/
sum quod locuti fuerint homines reddent ra//
tionē in die iudicij: quia scilicet est maluʒ. Et di
citur ociosum verbum ꝭm Greg. quod vtilitate
rectitudinis vel ratione iuste necessitatis caret.
si autem non careret his non esset ociosum nec
malum sed bonum. Et idem de alijs actibus.
Pro cuius declaratione dicit beatus Tho. vbi
s̄. ꝙ contingit aliquem actum esse indifferen//
tem ꝭm speciem qui tamen erit bonus vel ma/
lus in indiuiduo consideratus. Et hoc ideo. quia
actus moꝛalis nō solū hēt bonitatē vel malitiaʒ
ex obiecto ex quo hēt spēʒ: sed etiā ex circūstan
tijs: que sunt quasi quedā accidētia. sicut aliqd
cōtingit indiuiduo hominis ꝭm accidentia in/

diuiduantia: quod nõ ꝯtingit homini ſm rationem ſpeciei. Et iõ opoꝛtet ꝙ quilibet act⁹ indiuidualis habeat aliquam circũſtãtiã p quã trahaꝰ ad bonum vel malum ad minus ex parte intentionis finis. Cum enim rõnis ſit oꝛdinare actus a rõne deliberatiua ꝑcedens. ſi nõ ſit ad debitũ finẽ oꝛdinatus. ex hocipſo repugnat rationi ꝛ habet rõnem mali. Si võ oꝛdineꝰ ad debitum finẽ ꝯgruit cũ oꝛdine rationis vñ hẽt rõnem boni. Neceſſe eſt aũt ꝙ actus oꝛdinetur vel nõ oꝛdineꝰ ad debitũ finẽ. ℭ Unde neceſſe eſt oẽm actum hõis a ratione deliberatiua ꝑcedẽtem in indiuiduo conſideratum eſſe bonũ vel malum. Si aũt nõ pꝛocedit a ratione deliberata ſed ex quadam imaginatione. ſicut cũ qs fricaꝰ barbã: vel mouet manũ vel pedeꝫ. talis actus nõ eſt ꝓpꝛie moꝛalis vel human⁹ cum hoc habeat actus a rõne. ꝛ ſic erit indifferẽs q̃ſi extra genus actuũ moꝛalium exiſtẽs. ℭ Quod aũt dicit phs in. iiij. ethi. de placidis. i. adulatoribus ꝛ ꝓdigis ꝙ nõ ſunt mali: nõ eſt cõtra dicta: q2 phs ibi vocat malos ꝓpꝛie qui ſunt pꝛimis nociui. Sed theologus dicit actũ oẽm malum qui repugnat recte rõni: ſiue noceat ꝓrio ſiue ſibi ſoli. Et ſic ꝓdigi ꝛ placidi ꝛ hmõi ſunt mali. Sꝫ ꝛ qui agit aliqd querẽs ſuſtẽtationeꝫ vel quietẽ coꝛpis ſui. vt comedẽdo. doꝛmiẽdo: ꝛ huiuſmodi. Si ipm coꝛp⁹ ſuũ. oꝛdinat ad bonum virtutis ꝛ ille actus ptinebit ad virtuteꝫ. ꝛ ecõtra ſi malus. Item nota ꝙ actus vnus in genere nature põt eẽ bonus ꝛ malus in genere moꝛis. puta ambulatio ad eccleſiã vnam. in ꝑncipio põt eſſe bona vt ſi fiat ꝑpter deuꝫ: ꝛ in ꝓceſſu mala: vt ſi muteꝰ intẽtio ꝛ fiat ꝑp inanẽ gloꝛiã vel laſciuiã. ꝛ tũc ſunt diuerſi act⁹ in genere moꝛis bonus ꝛ malus ꝑpter mutationeꝫ itentiõis. licꝫ vnus ſit in genere nãe. Sꝫ vn⁹ et idẽ act⁹ in gñe moꝛis eſt iꝑoſſibile ꝙ ſit bon⁹ ꝛ malus: cũ ſit ꝯ̃tra. Tho. ꝑma ſcḋe. q. xx.

ℭ Bonitas vo- .§. iiij.

Bonitas actuũ humano rũ ẽ ex obiecto

luntatis humane in actibus ſuis. Pꝛimo depẽdet ex obiecto. i. ex bono qḋ vult. Scḋo ex rõne volẽtis. Tertio ex lege eterna. ℭ Quarto ex h qḋ ꝯfoꝛmaꝰ volũtati diuine. ℭ Pꝛimũ ſic ꝓbatur. dicit phs in. v. ethicoꝝ: ꝙ iuſtitia eſt ſcḋm quã aliq volunt iuſta. Et eadẽ rõne virt⁹ eſt ſm quã aliq volũt bona. Sed bona volũtas eſt que eſt ſm virtutẽ. Unde ſequiꝰ ꝙ bonitas volũtatis ex hoc eſt ꝙ aliqs vult bonũ: nõ qḋcũꝙ ſed couenieñs ad appetẽdum ſm rõnem. Nã ꝛ malus vult bonũ nõ qdeꝫ verũ ſed apparẽs. Sub hoc etiã ꝙ qs velit bonuꝫ includiꝰ obſeruatio debitarũ circũſtãtiaꝝ. Nã ſi qs vult bonum q̃n nõ debet vel vbi nõ debet: nõ vult vere bonuꝫ. Includiꝰ etiã intẽtio debiti finis. Nã cum volumus aliqd ꝑpter intẽtionem alicuius finis: oꝛdo ad illũ finem accipiꝰ vt quedã rõ bonitatis in obiecto. i. in ipſo volito. Ut cũ qs vult ieiunare ꝑpter deum. ipm ieiuniũ hẽt rõneꝫ boni: ex hocipſo ꝙ ſit ꝑpter deũ. ℭ Scḋo dependet humane volũtatis bonitas ex rõne. et cõ videlicet ꝙ obiectũ volũtatis ꝓponiꝰ ei p rõneꝫ. Ad bonũ intellectũ eſt bonũ voluntatis ꝓpoꝛtionatum ei. Bonũ ſenſibile vel imaginatũ nõ eſt ꝓpoꝛtionatuꝫ ei. ſed appetitui ſenſitiuo. q2 voluntas põt tẽdere in bonũ vniuerſale. quod rõ appꝛehẽdit. Appetitus aũt ſenſitiuus nõ tẽdit niſi in bonũ particulare: qḋ appꝛehẽdit vis ſenſitiua. ℭ Tertio depẽdet bonitas volũtatis ex lege eterna: cum eſt ſm eã. ſicut peccatuꝫ qḋ eſt ꝯtra bonitatem: dr̃ eſſe actio ꝯtra legẽ eternam ſm diuiſionẽ. Aug. in cauſis enim oꝛdinatis effectus plus depẽdet a ꝑma cã q̃ ſcḋa. cũ ſcḋa nõ agat niſi virtute ꝑme. Qḋ aũt ratio humana ſit regula volũtatis humane: ex qua bonitas eius mẽſuraꝰ. hoc hẽt a lege eterna. que eſt rõ diuina. Uñ in pſ. Signatum eſt ſup nos lumẽ vultus tui dñe. i. lumẽ rõnis. qḋ i nobis eſt. qḋ nobis põt oſtẽdere bona ꝛ regulare volũtatem nr̃am: inq̃ꝫtum eſt lumẽ vultus tui. i. a vultu tuo: ſeu lege eterna tua deriuatũ. Magis ergo depẽdet bonitas volũtatis a lege eterna q̃ a rõne humana. Et vbi deficit rõ humana: opꝫ recurrere ad rõnẽ eternã. Que lex eterna lꝫ nobis ſit ignota. ſm ꝙ eſt in mẽte diuina. noteſcit tñ nobis per rõnem naturaleꝫ: que ab ea deriuaꝰ vt ꝓpꝛia imago. vel per aliquã reuelationẽ ſupadditam. ℭ Quarto depẽdet ex cõfoꝛmitate ad volũtatẽ diuinã. Unde ſuper illḋ Matth. xxvj. Nõ ſicut ego volo ſꝫ ſicut tu: dicit glo. Hoc dicit q2 rectũ vult eſſe hoiem: ꝛ ad deũ dirigi. ſm Auguſtinũ. Rectitudo aũt volũtatis eſt bonitas eius. Et ſic pꝫ ꝙ dependet bonitas volũtatis ex cõfoꝛmitate diuine voluntatis. Cũ enim bonitas volũtatis depẽdeat ex intẽtiõe finis. finis aũt vltimus volũtatis humane ſit deus qui eſt ſummũ bonũ. ſequiꝰ ꝙ requiratur ad bonitatẽ volũtatis humane: ꝙ oꝛdineꝰ ad ſummũ bonũ qḋ eſt deus. ꝛ ſic opꝫ ꝙ cõfoꝛmet ſe cũ diuina volũtate. foꝛmalr̃ qdeꝫ nõ materialr̃. i. in cõmuni nõ pticulari. Uolitum enim diuinum. i. qḋ vult deus ſm rõnẽ cõem: q̃le ſit ſcire poſſumus. ſcimus eñi ꝙ qcqd vult deus vult ſub rõne boni: ꝛ iõ qcũꝙ vult aliqd ſub rõne boni: hẽt volũtatem ꝯfoꝛmem voluntati diuine: q̃tuꝫ ad rationẽ voliti: ſed in particulari neſcimus qd deus velit. ꝛ q̃tuꝫ ad hoc tenemur ꝯfoꝛmare volũtatem noſtrã voluntati diuine. In ſtatu aũt gloꝛie oẽs videbũt in ſingulis que vult. ꝛ iõ nõ ſolũ foꝛmalr̃ ſed etiam materialiter conformãt volũtatem ſuam volũ-

Bonitas actuũ ẽ ex rõne.

Bonitas actuũ ẽ ex lege diuina.

Pſal. iiij.

Bonitas actuũ ẽ ex ꝯfoꝛmitate ad volũtatẽ diuinam.

tati diuine. Econtra malicia voluntatis huma/ne ꝓcedit ex obiecto: q̄ñ nō vult verū bonū: et ex defectu rōnis. Et quia est contra legem eter/nam illud volitum: nec conforme voluntati di/uine. Hec tho. pma scđe. q. xix. ar. xj.

De bonitate et .§. v.

Boni/tas et malicia p p̄us ē in actu iteriori

malicia actuū exterioꝝ. Bonitas et malicia per p̄ius reperit in actu interiori voluntatis q̄z in actu exteriori. Qđ ꝓbatur ex hoc qđ dicit Au/gustinus. q voluntas est qua peccat et recte vi/uitur. Et sic pctm̄ vel opus bonum per p̄us re/perit in volūtate. Uerum est tm̄ q si ꝯsideretur bonitas actus exterioris. ƀm q est in apprehē/sione et ordinatione rationis: prior est q̄z bonitas actus voluntatis. Actus eni exterior ē obiectuz volūtatis. inq̄ztum ꝓponit volūtati a rōne. vt quoddā bonū apprehēsum et ordinatū per rō/nem: et sic est prius scꝫ bonū actus volūtatis: sed si ꝯsiderer ƀm q est in executione operis sequi/tur bonitatem volūtatis que est ꝓncipium eiꝰ. est enim effectus volūtatis et sequit ipsam. Fi/nis enim est prior in intētione et posterior i exe/cutione. Itē sciendum q tota malicia vl' bo/nitas actus exterioris nō depēdet ex volūtate. Nā duplex bonitas vel malicia pōt cōsiderari in actu exteriori. Una ƀm debitā materiā et cir/cūstātias. Alia ƀm ordinē et finē. Et illa qdē que est ƀm ordinē ad finē. tota depēdet a voluntate. Illa autē que est ex debita materia et circūstan/tijs depēdet ex rōne. et ex hac depēdet bonitas volūtatis. ƀm q in ipsam fert. Est autem ꝯside/rādum q ad hoc q aliqd sit maluz sufficit vnꝰ defectus. ad hoc autē vt aliqd sit simplr bonū: nō sufficit vnū singulare. sed reqrit integritas volūtatis. Si ergo voluntas est bona: et ex pro/prio obiecto et ex fine. ꝯsequēs est actuz exterio/rē inde sequētem eē bonum. Si autem deficit alteꝝ coꝝ: erit actus malus. Qđ igit dr̄ Mat/thei. vij. Arbor bona nō pōt fructus malos fa/cere. Ubi arbor bona significat bonā volūtatē. intelligēdum est voluntatem esse bonā ex actu volito bono et fine debito. Peccat eniz qs et q̄ñ vult malū actū. et etiā q̄ñ vult malū finē. Et q̄ñ actus exterior dr̄ bonus vel malus solū ex ordi/ne ad finē. tūc est oīno eadem bonitas vel mali/cia actus volūtatis: que per se respicit finem. et actus exterioris que respicit finē mediāte actu volūtatis. Q̄ñqz autē actus exterior habet bo/nitatē vel maliciā ƀm se. i. ƀm materiam in cir/cūstantias. tūc bonitas actus exterioris est vna et bonitas volūtatis que est ex fine est alia. ita tm̄ q bonitas finis ex volūtate redūdat in actū ex/teriorē. et bonitas materie et circūstantiaruz re/dundat in actum voluntatis. Quāuis eni actꝰ interior et exterior sint diuersi in genere nature

Tota malicia actuuz exterio rū vñ ē.

et tm̄ ex eis sic diuersis ꝯstituit vnum in genere moris. Tho. pma secunde. q. xx. Quō actus exterior addit ad bonitatē vel maliciā actus in/terioris vel nō. Sciēduz igit q bonitas vl' ma/licia actus exterioris pōt ꝯsiderare duplr. vicz ex fine intēto et ex materia et circūstantijs. Et q̄z/tum ad primum. i. ex volūtate finis. tunc actus exterior nihil addit ad bonitatez vel maliciam nisi ꝯtingat ipsam voluntatē fieri vel meliorez in bonis vel peiorē in malis. per ipm actuz ex/teriorē. q̄z solum per interiorem. Qđ potest cō/tingere triplr. Primo mō ƀm numeꝝ. puta cū quis vult aliqd facere bono fine vl' malo: et tūc id nō facit. postmodum autē vult et facit. Et sic vbi duplicat actus voluntatis. Uñ ibi duplex bonum est vel duplex malum. Scđo mō q̄ztuz ad extēsionem. puta cum qs vult aliqd facere bono fine vl' malo. et ꝓpter aliquod impedimē/tum desistat. Alius autem ꝯtinuat motuz volū/tatis quousqz perficiat opus manifestum est q hmōi volūtas est diuturnior in bono vl' in ma/lo. et sic melior vel peior. Tertio modo ƀm itē/tionem. Sunt eni qdam actus exteriores q in/quātum sunt delectabiles vel penosi. nati sunt intēdere voluntatem vel remittere. Cōstat eniz q q̄zto voluntas intēsius intendit in malū vel bonum. tāto est peior vel melior. Quātum ad scđm. i. loquēdo de ipso actu exteriori: ƀm ma/teriaz et circunstantias. sic comparat ad volun/tatem. ut terminus et finis. Et hoc mō addit ad bonitatē vel maliciā voluntatis. q: oīs inclina/tio vel motus pficit in eo q ꝯsequit finem vel attingat terminū. Unde nō est pfecta voluntas nisi sit talis que data oportunitate operetur. Si ƀo possibilitas desit: voluntate existente pfecta ut operet: si posset defectus pfectionis que est ex actu interiori est simpliciter inuolūtarium. Inuoluntarium aūt sicut nō meret premiū vel penam in operādo bonū aut malum. ita aliqd nō tollit de pena uel pmio. si ƀō inuoluntarie simplr deficiat ad faciēdum bonum uel maluz. Hec be. Tho. pma scđe. q. xxj. Euētus autem se/quēs ex actu exteriori aliq̄ñ addit ad bonitatez uel maliciam: aliq̄ñ nō addit. Nam si euētus ē ꝓcogitatus manifestum est q addit ad bonita/tem uel maliciam. Siquis enim cogitans q ex opere suo multa mala pñt sequi. et tm̄ non desi/stit: utiqz grauius peccat. et sic in bonis actibꝰ magis meret. Si aūt nō sit ꝓcogitatꝰ talis euē/tus tunc distinguēdum: q: si per se. et ut in plu/ribus seqtur talis euentus ex tali actu. sic euen/tus huiusmodi addit ad bonitatez vel maliciā actus. Manifestum est enim actum esse melio/rem ex suo genere: exquo pñt sequi plura bo/na et peiorez exquo pñt et sequi plura mala. Si ƀo per accñs: et vt in paucioribus. tūc euentus

De bo nitate actꝰ ex/terioris

nō addit ad maliciā vl̄ bonitatē actus. Nō enī
daȝ iudicium de re aliqua ꝫm id qd̄ est per acci
dens: sed solum ꝫm id quod est per se.

Boni/tas ē ex diuer/sis.

¶ Actio humana .§.vi.

dr̄ bona vel mala: recta vl̄ pctm̄: laudabilis: vl̄
culpabilis: meritoria uel demeritoria hȝ diuer
sos respect⁹: ⁊ bonū ⁊ malū in plus se hn̄t q̄ȝ re
ctum ⁊ pctm̄. Quelibet enim priuatio boni in
quacūq; existat habet rōnē mali. Actio huma/
na intātum dr̄ bona inq̄ȝtuȝ hȝ de entitate. Si
enim qs agat ꝫm materiā ꝯuenientē rationi. ⁊
debitas circunstātias: ⁊ ad bonū finē erit actio
bona simplr̄ in genere moris: q: hȝ totā pleni/
tudinem entitatis actionis moralis. Si aliqd
hoꝝ deficiat erit mala in genere moris remane
bit tn̄ bona in genere nature. q: ois actio inq̄ȝ/
tum actio est bona. Sed ⁊ si qs ambulet claudi
cando poterit dici actio illa mala in genere na/
ture. q: deficit a pfectione ambulationis. Sed
q: rectum dr̄ cuius mediuȝ nō discrepat ab ex/
tremis. dicit actio humana recta qn̄ ipsa actio
que est quasi medium nō exit ab extremis. vi/
delicet ab ordine pncipij actiui ad finem debi/
tum. In hiis eniȝ que agunt per volūtatē. regu
la prima est rō humana. regula suprema est lex
eterna. Qn̄ ergo actus humanus procedit ab
hac duplici regula. vt a pncipio intēdit in finē:
tunc est rectus. Qn̄ aūt ab hac rectitudine obli
quaȝ dr̄ esse pctm̄. ⁊ sic peccatuȝ ꝓprie ꝯsistit in
actu qui agit ꝓpter finem aliquē: cum non ha/
bet debitum ordinem ad illum finem. Sicut
aūt malum in plus se habet q̄ȝ pctm̄: ita pctm̄ i
plus q̄ȝ culpa. Ex hoc enim dr̄ actus culpabilis
vl̄ laudabilis. ex hoc q̄ imputat agenti. Nihil
est enim aliud laudari vel culpari q̄ȝ imputare
alicui maliciā vel bonitatem sui actus. Tūc au
teȝ actus iputatur agenti qn̄ est in ptāte ipsius
ita q̄ hȝ dn̄ium sui actus. Hoc aūt est in oibus
actib⁹ voluntarijs. Unde sequtur q̄ bonum et
malum solum in actibus volūtarijs ꝯstituit ra
tionē laudis ⁊ culpe in qbus idē est malū pec/
catum ⁊ culpa. Meritoria autē dr̄ actio vel de/
meritoria: per respectū ad retributionē: que fit
ꝫm iustitiā. Retributio aūt fit alicui ꝫm iustitiā
ex eo q̄ agit in pfectū vel nocumētum alteri⁹.
vnusqsq; aūt in aliqua societate viuēs est quo/
dāmodo ps ⁊ mēbroꝝ totius societatis. Qui/
cūq; ergo aliqd agit in bonum vel malū alicu/
ius de societate existētis hoc redūdat in totam
societatē. Sicut qui ledit manū. ꝓ ꝯsequens le/
dit corpus totū cuius est manus. Qn̄ ergo qs
agit in bonū vel malū alicuius de societate ali/
qua. debet ei retributio pmij vel pene. Primo
ab illa psona quā iuuit vel lesit. deinde a toto col
legio. si aūt agit in bonū vel malū totius colle/
gij debet ei retributio pmo a toto collegio pre
mij vel pene. exinde a singulis de collegio. Et
cum agit in bonum vel malū ꝓprium. etiaȝ ei
debet premiū vel pena. q: ipse etiā pars est col/
legij. ⁊ sic iuuit vel nocuit. Habet ergo act⁹ hu/
manus rōnem culpe vel laudis. ꝫm qd̄ est i po
testate nostra. Rectitudis aūt vel pctm̄ ꝫm ordi
nem ad finem. Meriti vel demeriti hȝ retribu/
tionem iustitie. Et q: actus hois hēt rōneȝ me/
riti vel demeriti. ꝫm q̄ ordinat ad alterum. vel
rōnem cōitatis seu cōis. Utroq; aūt mō act⁹ no
stri boni vel mali hn̄t rōnem meriti vel deme/
riti apud deum. Rōne qdem ipsius dei inq̄ȝtū
est vltimus finis hois. Est autem debitū vt ad
finem vltimū oēs actus referantur. Un̄ q facit
actū malum nō referibilē in deum: nō huat ho/
norem dei: qui ei vt vltimo fini debet. Ex par/
te vō totius cōmunitatis vniuersi. q: in q̄libet
cōitate ille qui regit cōitatem pcipue hȝ curaȝ
boni cōis. vnde ad deū ptinet retribuere ꝓ hiis
que bene vel male fiunt in cōitate. Est aūt deus
gubernator ⁊ rector totius vniuersi ⁊ specialr̄
creaturaꝝ rōnabiliū. Et sic patet q̄ act⁹ huma/
ni hn̄t rōnem meriti vel demeriti. per cōpara/
tionē ad deū. Alioqn sequeret q̄ deus nō habe
ret curā de actibus humanis. Unde Eccē vlti/
mo. Oia que fiūt adducet dn̄s in iudiciū: siue
bonum siue malum. be. Tho. pma scd̄e. q. xxj.

Actio ē merito/ria.

De me/rito a/pud dȝ

¶ De merito apud deū qd̄ ꝓcedit ex vlounta/
te: psupposita tn̄ pri⁹ gr̄a. Nota hȝ Durād. or/
dinis minoꝝ in summa sua: q̄ oē pctm̄ cōsistit
in volūtate sicut effectus in cā: q: voluntas est
cā ois peccati. Unde Augu. Peccatuȝ est adeo
volūtarium q̄ nullo modo est malū: nisi sit vo/
lūtariū. xv. q. j. Nō est. Ita meritum oē a volun
tate procedit q̄ȝtuȝ est ex parte nostra. Unde de
pe. di. j. Volūtas remuneraȝ. nō opus. i. reddit
opus meritorium ⁊ remunerabile. Nihil eniȝ
potest esse meritorium: nisi illud qd̄ fit propter
deum actualiter vel habitualiter. Nō enī req/
ritur semper actualis relatio in deū. sed sufficit
habitualis cum aliqua actuali. Nam quando
voluntas fertur super vnam actioneȝ. tunc suf
ficit intentio actualis in principio operis. Ut q
vult peregrinari pro deo sufficit q̄ in pmo exi
tu habeat actualem intentionem. Quando au
tem voluntas fertur super plures actiones se
consequentes: vt qui proponit omni die dare
centum elemosynas. sic sufficit actualis inten/
tio in prima actione. Unde religiosi qui ex cha
ritate vouerunt regulam merētur in omni ope
re quod spectat ad regulam ratione prime in/
tētionis: nisi forte contraria intentio superue/
niret. In alijs autem que non spectant ad regu
lam: non sufficit illa intentio respectu regule:
sed requiritur actualis.

De modis va- .§.vij.

ryjs merēdi. Nota bm Buran. ordinis minoꝝ in summa: ꝙ dupl'r dr aliqd meritorium. Uno mō rōne operis. puta qñ opus de se est ordinabile ad finē vltimum: vt opus ꝙ est de genere bonoꝝ sicut elemosyna. ieiunium. oro ⁊ hmōi. Scdo mō dr meritoriū aliquid ratione operantis qñ. s. opus de se est ordinabile ad finē creatum. cū charitate tñ operantis ordinatur ad vltimum finē. ⁊ sic opera indifferentia possunt esse meritoria. Unde aplš. Siue māducatis siue bibitis siue aliquid aliud facitis: oia in gloriā dei facite. ¶ Quātum ad primū modū: ꝙ meritum ɔsistit aut in agēdo aut in obmittendo: seu vitādo: aut in patiendo. Si in agēdo tunc dupl'r: q2 aut coactio est interior aut exterior. Si interior sic ꝑcipue ɔtingit mereri septē modis ¶ Primo ex ɔsideratiōe ꝑpetrati criminis dū illud detestaꝛ dolēdo. tūc enim non solum purgatur pctm̄ sed etiā mereꝛ. dum hoc agit in statu grē. Juxta illud pš. xciij. Scdm multitudinem doloꝝ meoꝝ. s. de peccatis in corde meo ɔsolationes tue. s. meritoꝝ letificauerunt aiam meā. ¶ Scdo ex ɔsideratione pro merito penalitatis. dum per eā roboraꝛ ad satisfactionē Juxta illud pš. Qm̄ ego in flagella parat⁹ sum. ⁊ dolor meus in cōspectu meo semp. Et pro q2. ¶ Tertio ex ɔsideratione ꝓprie fragilitatis dū per eā humiliatur. Pš. Humiliatus sum vsqꝫ quaqꝫ dn̄e viuifica me. ¶ Quarto ex ɔsideratione pn̄tis calamitatis dū presentia aspernaꝛ. Hiere. iiij. Aspexi terrā ⁊ ecce vacua. s. veris bonis ⁊ quasi nihil. ¶ Quinto ex cōsideratione diuine liberalitatis dū per eam ad amorē dei inflāmatur. Ro. viij. Proprio filio nō pepercit sed pro nobis tradidit illum. quō cum illo non omnia nobis donauit. pš. Benedic aīa mea dn̄o. ⁊ omnia que intra me sunt ⁊c. Qui propiciatur oībus iniquitatibus. ⁊. qui replet in bonis desideriū tuū ⁊c. ¶ Sexto ex ɔsideratione aliene aduersitatis dū per eam cōpassionis iaculo vulneraꝛ. ij. Cor. xj. Quis infirmaꝛ ⁊ ego nō īfirmor. quis scandalizatur ⁊ ego nō vror. ¶ Septimo ex cōsideratione aliene ꝓsperitatis. dū profectui primi cōgratulatur. ij. Joh. j. Maius gaudiū habere nō possum. ꝙ̄ cum audio filios meos ambulare in veritate. Ro. xij. Gaudete cum gaudētibus. ¶ Si aūt est actio exterior. que ɔsistit in carnis maceratione. s. ieiunijs. vigilijs disciplinis. cilicijs. peregrinationibus. ⁊ huiusmodi. In elemosynarum largitione spūalium ⁊ corpalium que sunt septēplices ⁊ orōne vocali siue priuata siue solemni vt in horis canonicis. Sic aliquod hoꝝ agendo in statu gratie ⁊ debito mō meretur. j. Thimo. iiij. Pietas ad omnia valet promissionem que nūc est vite habens ⁊ future Joh. xij. quo ad macerationem corporis. Si mortuum fuerit granū frumenti multum fructum affert scꝫ meriti. pš. Oratio mea in sinu meo ɔuerteꝛ in mente. s. quo ad meritum. Si vero meritū cōsistit in dimittendo. seu euitando. s. peccatum. tūc aut causa vel actio subest puta cum quis impugnatur de tentatione alicuius peccati. ⁊ tūc resistendo mereꝛ premium Jaco. j. Beatus vir qui suffert tentationem. qm̄ cum probatus fuerit accipiet coronā. j. Cor. x. Nō permittit vos tentari vltra id quod potestis. sed faciet cū tentatione prouentum ⁊c. Aut quis nō impugnatur tentatione. ⁊ sic nō meretur premium. sed vitat suppliciū. Si aūt ɔsistit in patiendo. Aut est passio naturalis. sic homo nō mereꝛ per talem passionē. nisi occasionalr vt grauitas mentis quā hn̄t melācolici. Aut passio nō est naturalis. Et hec aut est omnino volūtaria. vt quia assumpta a se aut imposita ab alio ⁊ vtroqꝫ modo meritoria. sed magis primo mō. Aut oino inuolūtaria ⁊ sic nihil mereꝛ per talia. Aut partim volūtaria. ⁊ sic est meritoria nō solum cum eligit ipsam passionem. sed etiam cum tolerat. plus tamen de primo modo meretur. Aplus. Si compatiamur ⁊ conregnabimus.

Margin notes (left column): j. Cor. x. — Actiōe interiori merertur aliquis septē modis. — Psal. xxxvij. — Psal. cxlij. — Psal. cij. (right column): Psal. xxxiij. — ij. thi. ij

De exercitio voluntatis. ⁊ quomodo cor sit exercendum. Capitulum. xiij.

De exercitio voluntatis. Ubi notandū ꝙ voluntas humana frequēter in scriptura dicitur cor. vt illō. Deuꝛ. vj. ⁊ Matth. xxij. Diliges dominū deū tuū ex toto corde tuo. i. ex tota volūtate. bm cōem expositionē. rō huī⁹ eē pōt. q2 sicut cor est pncipali⁹ oīb⁹ mēbris corpis. ita voluntas est pncipalior inter potētias aīe. bꝫ. b. Tho. vt pꝫ sup. Et sic ex dispōne cordis bona vl mala ꝓcedit vita vel mors pncipalr. sic ex dispōne volūtatis bona vel mala ꝓcedit vita p grāꝫ aīe vl mors p pctm̄. Sub noīe igiꝛ cordis. h̄ tractaꝛ de exercitio volūtatis. Et circa h̄ tria videam⁹.

Margin note: Uoluntas frequēter dr cor.

¶ Primo a deitate oportet cor perfectionari vt in gloria viuat.

¶ Secundo ab humanitate debet cor exercitari vt in gratia proficiat.

¶ Tertio ab iniquitate habet cor mortificari vt in gehenna nō permaneat.

Quantū ad pri- .§.i.

mū dicit saluator. Hoc fac ⁊ viues. s. ī vita eterna. Lu. x. scꝫ vt diligis ex toto corde idest perfecte. Sed vt dicitur in Cantico. dei pcepta sunt opa nō hois. Deuꝛ. xxxij. Ipse enim deus est q operatur in nobis velle ⁊ perficere, ait aplus

De^o ope ras in corde n̄ro se/ ptē mo dis

ad Philip.ij. ¶ Septez aūt modis deus opaꝛ in corde nostro.i.in volūtate vt ducat eā ad pfe ctionē. ¶ Primo intuēdo ipm̄ coꝛ vt ducat ad mali detestationem.j.Regū.xvj. Homo videt que patēt.s.exterius.Deus aūt īruetꝛ coꝛ.Intue tur aūt coꝛ cognoscēdo oēs cogitatiōes.i.affe ctiōes hoium ꝑpter qḋ deberēt hoies multum erubescere de malis desiderijs ꝛ si occultis.cuꝫ ante hoies ꝓbos erubescat qs ꝛ caueat pecca re.Intueꝛ etiā coꝛ deus.cū videlicet facit hoieꝫ intueri ꝛ cognoscere ac detestari peccatū suuꝫ. In cuius figurā dn̄s Jesus respiciēs petrū qui stabat ad ignē cū iudeis ꝛ eū negauerat cogno scere fecit ꝛ flere peccatū suū. ¶ Scd̄o aperien do coꝛ ad grē susceptionē ꝛ obeditionē.Un̄.ij. Mach.j.diciꝛ.Aperiat dn̄s coꝛ vestruꝫ in lege sua ꝛ in preceptis suis.ꝛ pauloante quasi decla rās qḋ ante p̄misit.det coꝛ oib^o vt colatis euꝫ ꝛ faciatis eius volūtatē.Opꝫ tn̄ pulsare orationi bus.ꝛ alijs opib^o que sunt de genere bonoꝝ. pulsate ꝛ aperieꝛ vobis inquit dn̄s Jesus.s.coꝛ vestrū ad gratiā recipiēdā.Sicut eni artifex nō introducit formā nisi disposita m̄ā ad eaꝫ reci piendā.Sic nec deus gratiā.Un̄ in figurā clau sum celū orationib^o Helie apertū est.sic celum cordis clausum ꝑ peccatū aperiꝛ ꝛ aquis grē re pleꝛ ad effundēdū alijs.Ut patet in Matheo ꝛ Paulo ꝛ multis alijs. ¶ Tertio opaꝛ deus cir ca coꝛ ipsum tangēdo ad seruētē imitationem. In cuius figurā legiꝛ.j.Reg.x.Abijt cum saul pars exercitus quoꝝ deus tetigerat corda.sic quoꝝ corda deus tangit per seruoreꝫ tanq̄ bo ni ꝛ fideles christi milites christum sequunꝛ re gem populi sui immo vniuersi.Licet quidam eum despiciant.Imitatur autē fugiendo ꝛ hoꝛ rendo honores diuitias ꝛ delectabilia mundi. Unde Cantico.v.dicit aīa de sponso.s.christo. Uenter meus contremuit ad contactum eius. Uenter qui est caro tenera ꝛ mollis continens finium.significat sensualitatem que tota mol lis est ad mundana ꝛ delectabilia.continens fi mum concupiscentie. ¶ Et hec ꝯtremuit ad cō tactum christi per seruorem.horrendo ꝛ restrin gendo talia que christus rennuit.Tremuit etiā mirando que pro nobis fecit.ꝛ quanta pertulit dura. ¶ Quarto operaꝛ circa coꝛ visitando ad emundationem.ps̄.Probasti coꝛ meum ꝛ visi tasti nocte.s.tribulationis.Igne me examinasti tentationis.Et ecce effectus vtilis in eo qḋ seq tur.Non est inuenta in me iniquitas.quia scili cet purgata est per huiusmodi visitationem.si cut igne purgatur aurum.ꝛ argentum scoria. Et sicut prelatus ꝛ medicus in visitando subdi tos ꝛ infirmos per correctiōes ꝛ medelas ama ras purgant ille animas.iste corpora. si tamen permittant se tractari ita deus pijssimus visitā

Ps. cvj.

do per tribulationes ꝛ tentationes ꝛ huiusmo di. ¶ Quinto operatur molliendo ad deuotio nem.Job.xxiij.Deus emolliuit coꝛ meum.Im portat aūt deuotio s̄m.b.Tho.ij.ij.quādā ꝓm ptitudinem voluntatis ad ea que pertinent ad dei cultum ꝛ honorē vt ad adorandū deuꝫ lau dandū.meditanduꝫ ꝛ hmōi.ꝛ ex his ꝓficit aīa in dilectione iuxta illud ps̄.Concaluit coꝛ meū intra me ꝛ in meditatiōe mea exardescit ignis s.dilectionis.ad extra se manifestando ꝑ bona ꝛ deuota opa.Et apl's Cātātib^o ꝛ psallentib^o in cordibus vestris dn̄o.Nā vt dicit Hiero.Non verbis tantū ſꝫ corde orandus est deus.Et me lioꝛ est triū psalmoꝝ decantatio cū cordis puri tate ꝛ hilaritate.q̄ totius psalterij cū anxietate atq̄ tristitia de cons̄e.di.v.nō mediocriter. Et hoc ꝑtinet ad deuotionē verā que est a deo.Un de Ambro.dicit: q̄ facit deuotos quos vult. ¶ Sexto operatur loquendo per illustrationis consolationem Osee.ij.Ducam eam idest ani mam in solitudinem.scilicet separando eam a tumultu hominum passionuꝫ ꝛ affectionum ꝛ loquar ad coꝛ eius.ostendendo.s. voluntati q̄ bonus ꝛ suauis sit deus.Bonū enim appꝛehē sum per intellectū mouet volūtatē.ꝛ quātoma gis ostēdiꝛ bonū tanto voluntas magis amat ꝛ gratulaꝛ.Ps̄.Signatuꝫ est sup nos lumen vul tus tui dn̄e.dedisti letitiā in corde meo.i.cogni tio volūtatis tue.ꝛ mādatoꝝ tuoꝝ.ꝑ legē nālē iserta est.ꝛ cognitio bonitatis tue.ꝛ ex hoc seq tur q̄ dedisti letitiaꝫ in corde meo.que letitia ꝛ delectatio voluntatis excedit omne gaudiū mū di. ¶ Septimo ꝛ vltimo opaꝛ deus circa coꝛ. idest volūtateꝫ.trahēdo ꝛ vniēdo sibi totaliter. Job.xxxiiij.si direxerit ad eū.s.deū coꝛ suū spiri tum eius.ꝛ flatū eius ad se trahet.ip'e.s.deus. idest voluntatem suā ꝛ petitionē suā in oratio ne vt.s.creatura non appetat nisi deū.Qui eniꝫ adheret deo per dilectionem perfectā vnus spi ritus est cum eo.Habet enim amoꝛ vim vniti uam ꝛ transformatiuā.Unde ꝛ de primis chri sticolis dicitur.Act.iiij.Qḋ multitudinis cre dentiū erat coꝛ vnuꝫ ꝛ aīa vna in domino.vt.s. vult vnus velit ꝛ alter scd̄m deū.Sic ꝛ q puro corde deū diligit nō aliud vult nisi dei volūtatē ꝛ beneplacitū in oib^o ipleri.Et talis dicere pōt cū aplo.Uiuo ego.iam nō ego.viuit v̄o in me xp̄s ad Gal.ij.Et illud ps̄.Deus cordis mei.s. possessoꝛ.Et pars mea deus in eternum.

Ps. xxxviij.

Ps. iiij.

Ps. lxxij.

¶ Quātū ad secū .§.ij.

dū principale sciendū q̄ ad hoc vt terra cordis n̄ri faciat fructū cētesimū.i.ꝑfecta opa ex semi ne verbi dei vel diuine inspirationis.prout de ea dicitur parabolice Luce.viij.Quod autēꝫ ce cidit in terram bonā hi sunt qui in corde bono

Septē sunt nobis facienda circa cor nostrum.

⁊ optimo audietes ⁊c̄. Septē a nobis circa cor sunt facienda ⁊ ex his habet cor purū ⁊ mūdū. de quo xp̄s Matth. v. Beati mūdo corde. qm̄ ipsi deū videbūt. Itē septē sunt signa seu effect⁹ pfecte dilectionis. De qua Deut. vj. ⁊ Luce. x. ⁊ Matth. xxij. dicitur. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo. Cor.

Primo est molliendum.

Secundo est abluendum.

Tertio est custodiendum.

Quarto est deprimendum.

Quinto est exercendum.

Sexto est refouendum.

Septimo est in vnitate tenendum.

Cor est molliēdum.

Quātum ad pmum sciendū q peccatū facit cor. idest volūtatē durū vt lapis. vt queadmodum lapis ⁊ alia dura resistūt tactui. nec recipiunt impressionē digiti sicut mollia vt cera. ita pctōris cor ita obdurat q resistit tactui diuine inspirationis nec recipit impressionē digiti idest spūsancti. qui dr̄ digitus dei per grē̄ infusionem. Unde ⁊ de diabolo ⁊ quolibet mēbro eius. idest pctōre dr̄. Job. xlj. Cor eius indurabitur quasi lapis. Nec intelligi potest de corde carneo. q: diabolus corpus nō hēt. Sed intelligit de volūtate que est i malū obstinata. Emolliendū est ergo cor ⁊ mollificandum. Et rō huius est ppter magnū nocumētum inde sequēs. Nā vt dr̄. Eccl. iij. Cor durū male habebit in nouissimo. Et declarat bernardus. pprietates cordis duri dicēs in libro de cōsideratione. Cor durum est qd̄ cōtritione nō scindit. precib⁹ nō flectit. minis nō cedit flagellis obdurat ⁊ tale cor habēs in nouissimo male se hēt. q: sicut lapis. ⁊ oia grauia tēdūt ad cētrum. ita habentes cor obduratū in malis. descendunt ad infernū qui est in centro terre. Sicut accidit pharaōi cui⁹ cor obduratum. q: nec minis dei. nec flagellis est nec monitis emollitū. Demū descēderūt in pfundū quasi lapis vt dr̄. Exo. xv. Ipse. s. pharao cum exercitu suo descēderūt in pfundum maris rubri quo ad corpus. ⁊ in pfundū inferni. quo ad aīam. Emolliēdum est cor nostrū qd̄ ⁊ ipsa natura docet. que nō dedit nobis cor eneū. lapideum aut osseum s3 carneū. Emollit autē a sua duricia per opa de genere bonorū vt ieiunia. elemosinas. orationes. ⁊ alia hmōi. vn̄ Greg. de pmanēte in peccato mortali dicit. Interim qcqd boni facere poterit hortamur vt faciat. vt deus cor eius illustret ad penitētiam. de pe. di. v. falsas. Qn̄ enim illustrat tūc mollificat. i. disponit ⁊ habilitat. Qd̄ q: deus operat hāc mollificationē. ppter qd̄ dicit per Ezech. xxxvj. c. Auferā a vobis cor lapideum. i. obdurationem. ⁊ dabo vobis cor carneū. idest mollificationē. Ideo orandus est vt tollat duritiam

Cor est abluendum.

Quantū ad secundū idē de ablutione. Nota q deus principaliter ab hoie cor expostulat abluendum. Un̄ dicit Prouer. xxiij. Fili pbe mihi cor tuū. nō dicit manū. pedē vel caput aut cerebrū: sed cor. i. voluntatē. Manū offert deo qui operat de se bona tm̄ facit. Pedes qui ad ecclesia vel indulgentias vadit. Caput prebet seu cerebrū q vacat cognitiōi diuinorū speculādo tm̄. Sed ista nō sufficiunt ad salutē sed opz cor. idest voluntatē deo offerre. Est enim deus similis cuidam aui que dicitur fenix. hec cū pascitur de preda nō vult nisi tm̄ cor. Sic gloriosus deus de corde idest affectibus hoīum erga ipsū pascitur seu delectat. Sed q: vt dicit Prouerbi. xx. Quis pōt dicere mundū est cor meū purus sum a pctō: quasi diceret nullus. Deus aūt summa puritas ē. Et inter lilia pascit. vt dicit in cā ti. j. mentes puras. ideo abluendū est cor ipsū. Et hoc ipse pcepit dicēs Iere. iiij. Laua a malicia cor tuū. Cor corporis vtiqz lauari nō pōt viuente hoie. loquitur ergo de corde spirituali aīe. idest voluntate que lauari non pōt aqua materiali. Sed lauari pōt ⁊ debet aqua spūali scilicet lachrymis mentis idest detestatiōe ⁊ pfecta displicentia ipsorū peccatorū vt sic purificetur. Ad quod hortatur Iaco. dicens. iiij. ca. Purificate corda vestra. subdens modū. Miseri estote ⁊ lugete. idest dolentes. Sicut. n. circa corpora humana videmus q cōtraria contrarijs curant bm̄ medicinā vt ifirmitas ex humoribus frigidis contracta per remedia calida seu recentia remouet. Itē bm̄ bea. thomam in. iiij. di. xvij. Cū peccatū quod maculat aīam cōmittatur per nimiā cōplacentiā ⁊ inordinatā voluntatem ad hoc vt tollatur ab ea contrarium fieri scilicet q per penitentiā habeat anima detestationem voluntatis de ipso peccato ⁊ displicentiam secundū rationē. ita q nullo modo voluisset cōmisisse sed potius mortem incurrisse q3 peccatū mortale. Est enim penitētia bm̄ Ambro. dolor cordis ⁊ amaritudo anime p peccatis cōmissis. de pe. dis. iij. Et proptera dicebat propheta Iohel. ij. ca. Scidite corda vestra. idest conterimini voluntate. ⁊ nō vestimenta vestra. supple tantū. idest corpora que scinduntur quasi per abstinentiam. Sed non sufficit hoc sine contritione. Cui ad perfectionem purificationē addenda est confessio tempore congruo ⁊ completa. Unde dicitur Trene. ij. Effunde sicut aquam cor tuum. vt scilicz quicquid malicie est in corde. totum confiteatur cum circunstantijs. precipue necessarijs. sicut cum de vase materiali effunditur aqua nō remanet. nec sapor nec odor nec color vel aliud. Tertio cor est custodiendum ⁊ multum diligenter. Unde prouerb. iiij. dicitur. Omni

Cor est custodiendum.

custodia custodi cor tuum. qm̄ ex ipsa vita pro
cedit. Et hoc ipsum nā docet. que circa cor mā/
le posuit plures custodias anteq̄ȝ posset pueni/
ri ad ipm̄ ⁊ ledi. vt carnē ⁊ ossa seu costas ⁊ pul
monē. Et ꝓpter multiplicē custodiā eius appo/
sit. i. dicit̄ q̄ꝛ̄ custodiū. Uel aliter ⁊ melius dicit̄
q̄ꝛ̄ custodia oīum rerū. s. corpis. vt dꝛ̄ i catholi
con. Est aūt ipsum cor aīe. i. volūtas. sicut qoddā
castrū seu palatiū obsessum ab inimicis. qd̄ cuȝ
hēat multas portas vel adit⁹ nisi circūq̄ȝ be
ne custodiat̄. Una sola porta vel rimula aperta
vel nō custodita. de facili. intrat hostis ⁊ capit.
Et iō dicit Salomon. oī custodia. i. plena nō in
partē. Sensus exteriores sunt porte. vt visus.
auditus. gustus. odoratus. ⁊ tact⁹. Et istas opȝ
custodire. Etiā ꝯcupiscibilis ⁊ irascibilis. sunt
porte. inde surgētes passiōes intrāt ad volūtatē
vt illicite assentiāt malis ⁊ diabolus p eas. Un/
de p amorē pecunie inordinatū intrauit diabo
lus in cor iude vt traderet dn̄m Jesum. vt dicit
Jo. euā. xiij. itrauit aūt in cor nō essentialiter sȝ
p effectū malitie. s. istigādo ⁊ inducēdo ad illud
malū. vt dicit Beda. sȝ ⁊ ipm̄ cor etiā ex se incli
nat̄ ad mala appetēda. ꝓpter qd̄ dicitur Hiere.
xvij. Prauū est cor hoīs. i. aptū ad volendū pra
ua ⁊ de facili etiā recedit a bonis ꝓpositis ⁊ affe
Ps. xxxix. ctib⁹ seu cogitationib⁹ iuxta illud ps̄. cor meū
dereliqt me. i. dū bona cogitarē ⁊ optarē. imp
ceptibiliter recessi ab illis bonis cogitationib⁹
⁊ affectionib⁹. Opȝ ergo oī custodia custodire
cor quo ad ipugnatiōes demonis. carnis passi/
ones ⁊ ipsi⁹ volūtatis vanitatē ⁊ malitiā. alias
pctm̄ itrat in ipȝ de facili ⁊ occidit aīam. In cu
ius figurā ȝ. ij. Reg. iiij. dicit̄. q̄ isboseth filius
saulis rex israel cū posuisset in custodiā pallatij
sui mulierē purgātē triticū. Duo pncipes latro
nū rechab ⁊ banaa occulte intrauerūt in domū
ipsa dormiēte. ⁊ isboseth qescētē ⁊ dormiētē in
inguine pcusserūt. ablatisq̄ȝ spicis recesserunt.
Palatiū seu domus isboseth est cor nostruȝ. ad
cuius portā ⁊ aditū nō sufficit ponere custodiā
sed opȝ statuere virilē. nō mollē custodiā. ⁊ dili
gētē ⁊ fortē. s. rōneȝ. que nō dormitet pre tedio
sed vigilās perseueret ad discernēdū cogitatio
nes ⁊ affect⁹ bonos a malis. Qd̄ si dormitaue/
rit. demones p vitia carnalia vel spūalia. seu p
pctā opis. aut saltē cogitationis latēter intrāt ⁊
occidūt aīam priuātā grā. ⁊ auferunt ex domo
cordis spicas oīum virtutū. Uigilādū est ergo
circa custodiā cordis. Unde dicit̄ Eccl. xxj. Qui
timet deū ꝯuertet̄ ad cor. i. totū se vertet ⁊ vndi
Cor est depri/ mēduȝ q̄ȝ ad custodiēdū cor. ¶ Quarto est deprimen
dū ex pnt̄a ⁊ diligēti custodia sui qn̄q̄ȝ orit̄ sup
bia. Et ideo vt dicit̄ Eccls. ij. Deprime cor tuū.
idest deorsum pme ⁊ inclina p humilitatē. ꝯsi/
derādo vtilitatē tuā submittēdo volūtatē ipsaȝ
seu cor. dei volūtati ⁊ mandati eius. Nec extol/
las te supra virtutē tibi collatā. vel regulā tibi
prefixā a deo. ponēdo te. ⁊ appetēdo que sūt su/
pra ꝯditionē tuā. Nā q̄ supbia extollat ostēdit
Abdias ꝓpha dicēs. Supbia cordis tui extulit
te idest supra te tulit. appetēdo que supra ꝯditi
onē tuā sunt. ⁊ maiora de te extimādo q̄ȝ habe
as. Ex hoc aūt nūc sequit̄ ruina magna put di/
cit̄ Prouer. xviij. Anteq̄ȝ ꝯterat̄ exaltat̄ cor ho/
minis. i. ꝓpter hoc ꝯterit̄ voluntas hoīs. vt ad
nihilū redigant̄ merita eius ⁊ virtutes ⁊ bona
q: se exaltauit p supbiā. qd̄ pȝ in lucifero ⁊ Na
buchodonosor q dicebat in corde suo. In celū
ascēdā sup astra dei. exaltabo soliū meū ⁊c̄. Esa.
xiiij. Et sequit̄. ad ifernū detraheris. qd̄ exponit̄
a doctorib⁹ de vtriusq̄ȝ supbia. s. diaboli ⁊ Na/
buchodonosor. Deprimēduȝ est igit̄ cor nr̄m ⁊
humiliādū. qd̄ ipse saluator exēplo ⁊ v̄bo nos
docuit dicēs. Discite a me q: mitis sum ⁊ hu//
milis corde Math. xj. Et rōnē videt̄ assignare
Ps̄. q̄re deo subijci debet volūtas nr̄a. ⁊ sic cor Ps̄.
deprimere dicens. Nōne deo subiecta erit aīa lxj.
mea ⁊c̄. Certe sic. ꝓpter causas que sequunt̄. i.
sua bn̄ficia. vt dicit Hugo cardinalis sup. ps̄.
Et pmo ꝓpter beneficiuȝ redēptionis. Ab ipso
eni salutare meū. i. iesus saluator a deo missus.
¶ Scd̄o ꝓpter bn̄ficiū creationis. Nam ⁊ ipse
deus meus. Tertio ꝓpter bn̄ficiū iustificatiōis.
ibi ⁊ saluator meus. Quarto ꝓpter beneficium
suffragatiōis in angustijs ⁊ tētationib⁹. ibi. su/
sceptor meus. Est aūt subijciēda aīa deo vt di//
scipula magistro Esaie. l. Audiā q̄ꝛ̄ magistrū. i.
obediā. Itē subijciēda vt creatura creatori Esa.
xlv. Ueh q ꝯtradicit factori suo. Itē sicut mate
ria artifici Hiere. xviij. Sicut lutū i manu figu
li. sic oēs vos in manu mea dicit dn̄s. Iteȝ sicut
sponsa spōso. Esa. lxj. Exultauit aīa mea in dn̄o.
q: induit me vestimēto salutis ⁊c̄. Iteȝ sicut an/
cilla dn̄e. j. Reg. xxv. Famula tua sit in ancillaȝ
vel lauē pedes seruoꝝ dn̄i sui. Et ps̄. Sicut ocu Ps̄.
li seruoꝝ in manibus dn̄oꝝ suoꝝ. His igit̄ mo cxxij.
dis humiliādū est deo. ¶ Quinto est cor in bo Cor est
no exercēdū nō ocio dimittēdū vel malo occu/ exercē/
pādū. Et hoc optime ipsa nā docet. Nā vt dicit duȝ
Rabbi moyses. Sicut se hēt celū ad vniuersuȝ
mūdē. ita cor ad corp⁹ aīalis. Celū eni nūq̄ȝ qe
scit sed sp mouet̄: ita ⁊ cor qd̄ p pulsuȝ manife/
stat̄. Huius cordis motus si ad horā cessaret de
ficeret vita aīalis. Sicut etiā deficiēte motu celi
cessaret mot⁹ gn̄ationis ⁊ corruptionis ⁊ altera
tionis in istis inferiorib⁹. Est aūt ipm̄ cor rubi/
cūdū acutū in sūmo ad moduȝ flāme ignis. ad
innuēdū q̄ debet cor aīe. i. volūtas exerceri sm̄
ignē charitatis. Unde Eccls. xi. dicit̄. In bono Quo//
sit cor tuū. s. ope occupatū. Est āt exercēduȝ i bo modo
no multiplr. ¶ Primo. s. circūcidēdo. Un̄ hic cor exē
cendū.

re.iiij. dicit. Circūcidimini dño ꝛ auferte ꝑpu‑ tia cordiū vestroꝝ.i. auferte superfluitates ab ap petitu rationali. ad quas inclinat appetitus sensualis. delectabilium. s. in cibis ꝛ venereis quo ad honorem ꝛ famā ꝛ sciam ꝛ superstitiões. Reprehensi fuerūt iudei a pthomartyre stephano de hac circūcisione dicēte. Incircūcisi cordib⁹ ꝛ aurib⁹ vos semꝑ spiritui sctō resistitis Act.vij. Ubi ōndit grauitas mali huius incircūcisionis qz. s. ꝑ hoc resistit spiritui sancto ne in cor itret. Est etiā a tristitia īmoderata resecādū. qz vt dicitur Prouer.xxv. Tristitia viri nocet cordi. Nec est ꝯtra illud Eccl'.vij. Cor sapiētis vbi tristitia. idest sapiēs moraf in tristitia cordis. qz hoc itelligit de tristitia vtili pnie ꝛ moderata. ¶ Scdo cor est ad deum in oratione erigendum per affectum intensuz Treñ.iij. Leuemus corda nostra cum manibus. idest operibus ad deum. Hinc ꝛ ciprianus ait. Quando stamus ad orationem fratres. inuigilare ꝛ incumbere ad preces toto corde debemus ꝛc̄. de conse. di.j. quando. ꝛ Eccle.xxxix. dicit de iusto viro. Quod tradet cor suum ad vigilandum diluculo. s. per meditationem ꝛ orationem attentam. ad deum qui fecit illum. Nam de orantibus ꝛ laudantibus deuz sine attentione ꝛ affectu dicit dominus. Esa.xxix. ꝛ Math.xv. Populus hic labijs me honorat. cor autem eorum longe est a me. scilicet distracti in alia ꝛ affecti ad vitia. ¶ Tertio cor est exercendum inquisitione per studiositatē. Monet enim affectus cordis intellectum ad inquirendum veritatem. ꝛ precipue de deo. Sed in simplicitate cordis querite illuz ait sapiens. Sapientie primo. idest pura intentione ad placendum illi ꝛ fruendum eo non ad diuitias ꝛ honores obtinendos. vt faciunt homines mundi querētes prosperari ꝛ scire diuina vt vocentur ab hominibus rabbi Regina sabba que fuit ita studiosa ꝙ venit a finibus mundi audire sapientiam salomonis. cum locuta fuisset omnia que erant in corde suo salomoni. Ut dicitur.ij. Paral'.ix. Dubia ꝛ obscura inquirendo ab eo. de omnibus fuit edocta. ¶ Quarto in sufferendo increpationes. Unde Prouer.xv. dicitur. Qui acquiescit increpationib⁹ possessor est cordis. Acquiescit autem qui non soluz suffert patienter reprehensiones dei vel hominum. sed etiam cognoscit suum defectum vnde emendatur. ꝛ sic cor possidet habens in sua potestate. non subditum passionibus ire ꝛ odij ꝛ huiusmodi. Unde ſm Isidorum. ideo natura inclusit in pulmonem cor. vt cum sanguis accenditur per irā circa cor humectet ex humore pulmonis ne nimis inardescat. ¶ Sexto est cor refouendum. Cum enim vt dictum est cor continue laboret oportet ꝙ confortetur ad sufferendum laborem. Sic ꝛ corpus nostrum oportet confortare ꝛ cibare vt possit in exercitio perseuerare. Et hoc est quod dicit Ps. Uiriliter agite ꝛ confortetur cor vestrum quasi diceret. Ut possitis perdurare in virtuosis actibus confortetur voluntas. Et quibus modis ipsum cor cōfortetur ꝛ roboretur idem ostendit dicens ps. ciij. Panis cor hominis confirmet. Nec est credendum solum de pane materiali locutuz fuisse prophetam. quia prophete intendebant docere populos spiritualia non corporalia ꝛ naturalia Sed principaliter de pane spirituali sub similitudine corporalis. quia sicut panis materialis fortificat corporis cor. ita panis spiritualis sacre doctrine. vel eucharistie corroborat ꝛ confirmat in bono cor anime. idest voluntatez. In cuius figurā dominus Jesus turbas sequētes euz in deserto noluit dimittere ieiunas. ne. vt ipse ait. deficerēt in via. Sed satiauit eas pane vt fortificarentur vt habetur Mar.viij. Sic sequentes christum in deserto mundi. oportet pane verbi dei refici. ne deficiāt spiritu. Et qui in emaus cum christo venerant. dicebant. Nōne cor nostrum ardens erat ꝛc̄. Lu.vl. Et helias sumpto pane subcineritio quod signat eucharistiaz ſm̄ bea. Tho. in officio corporis christi. Ambulauit in fortitudine cibi illius confortatus vsqz ad montem dei. vt habetur.iij. Regū. xix. Mons dei est vita eterna. Confortatur cor etiam vino. quia letificat cor hominis. ꝛ omnez mentē facit securā. alias serenā. Et hoc vinū est iocūditas mentis spiritualis. Unde dicit. Eccl. xxx. iocūditas cordis hec est vita. i. ꝯseruat vitam spiritualem. sicut ꝛ corporalem. Odorib⁹ quoqz ꝯfortaf cor ꝛc̄. vt dicitur Prouer.xxvij. Odores spirituales sunt exēpla sctōꝝ. qb⁹ cōfortaf cor ꝛ aiaf ad bona. ¶ Septimo ꝛ vltimo est vniēdū seu in vnitate seruādū. Sicut natura vnū cor dedit corpori. ita ꝛ vnā volūtatē aie quo ad potentiā. Sed quātū ad actus eius ꝛ fines. facimus multas ꝛ diuersas. Uolunt enim aliqui ꝛ deum ꝛ diuitias ꝛ honores in eis constituendo finem. ꝛ sic diuidunt cor in multa. Et de huiusmodi peccatorib⁹ dicit Osee.x. diuisum est cor eoꝝ. s. in diuersa distracti. Sz vt dicit Eccli.ij. Ueh duplici corde. Ueh autē ꝑportat eternā dānationē. Ecōtra. omnis virtus vnita est magis infinita. idest fortior: vt dicitur in libro de causis. Et ideo vt cor sit robustuz ad ꝑlia tentationum. reducendum est ad vnitatem: vt. s. in omnibus vnum vltimū ꝛ verū finē sibi prestituat. s. deū. Unde dicit Eccli.xxx. Cōgrega cor tuum. Et quia ad hoc opus est dei auxilio. ipse illud promittit dicens Hiere.xxij. Dabo eis cor vnum idest vnitū ad perfecte diligēdū. nō solū deū. sz primos etiā ꝑpter deū. Ob

Ps. xxvj.

Cor est in vnitate seruāduz

Cor est refouēdum

illi christicole primi optime seruauerunt. Nam vt dicit Actu. iiij. Multitudinis credentium erat cor vnum. s. concordantes in voluntate ad querendum et faciendum voluntatem domini. et honorem et mutuam subuentionem. Ubi ergo malitia vnum cor diuidit in multa ad que applicatur concordia. multa corda vnire facit. et vnit etiam cum corde dei. i. voluntate. Et vt dicit Math. vj. Ubi thesaurus tuus. i. illud quod extimas principale bonum et maxime amas vt amatur thesaurus a mundanis. ibi est et cor tuum. Si deum thesaurum tuum reputas. qui et verus et infinitus thesaurus est hominibus. vt dicitur Sap. viij. illum cogitas et frequenter consideras et continue amas. Et quia amor secundum dionysium habet vim vnitiuam et deus si dici posset vnissimus est. ideo cum perfecte diligendo cor tuum perfectissime efficitur vnum.

¶ Quantum ad .§. iij.

tertium principale. s. quod cor mortificatur et ad gehennam dirigitur per iniquitatem. Et ex tali corde exeunt cogitationes male etc. Mathei. x. v. Est notandum secundum mauritium in distinctionibus quod septem sunt differentie cordium iniquorum.

Septem sunt differentie cordium iniquorum.

¶ Est enim cor indisciplinatum.
¶ Est cor infatuatum.
¶ Est cor superbia elatum.
¶ Est cor nequitie applicatum.
¶ Est cor dolo circundatum.
¶ Est cor deprauatum.
¶ Est cor induratum.

Cor indisciplinatum.

¶ De primo dicitur Job. xvij. Cor eorum longe fecisti a disciplina. Disciplina importat doctrinam et correctionem seu compositionem in moribus. Est ergo cor indisciplinatum quod non recipit doctrinam. vel non se emendat per flagella. Dicitur autem deus hoc facere. s. in disciplinam inquantum permittit fieri. ¶ Confert autem hec indisciplinatio tria mala. s. Primo ad malum pronitatem. Unde dicitur Gen. viij. Sensus et cogitatio humani cordis prona sunt ad malum. s. ex se nisi fuerint disciplina precipue in adolescentia refrenati. inducit mentis instabilitatem propter quod dicitur Eccli. xvij. Qui minoratur corde cogitauit inania. Minoratur autem quis corde idest voluntate boni propter defectum doctrine et correctionis. Adducit et conscientie mordacitatem. que est vtique maxima pena. Et ideo Prouer. v. dicit Salomon. quod indisciplinatus habens remorsum de malis dicit. Cur detestatus sum disciplinam et increpationibus non acquieuit cor meum. ¶ De secundo. s. corde infatuato dicitur. Prouer. xviij. Non recipit stultus verba prudentie nisi dixeris ea que versantur in corde suo. s. nisi assenseris affectionibus suis. Precipue facit ira hominem fatuum. Unde dicitur Eccl. vij. Ira in sinu. i. mente stulti requiescit. et Crisosto. Ire et insanie nihil est medium. Hec autem stultitia cordis tria mala generat. Primo nullam retinet sapientiam. Nam iracundus omnis doctrine et scripture et rationis obliuiscitur in ira sua. Propter quod dicitur Eccl. xxj. Cor fatui quasi vas confractum. Liquor enim sapientie et gratie ex eo effundit. ¶ Secundo inclinat ad blasphemiam Eccl. v. Ne temere quid loquaris. s. blasphemando. nec cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram domino. Communiter ex fatuitate ire homines male loquuntur de deo et hominibus. ¶ Tertio prouocat stultitiam in audiente. vt. s. inducat illum ad loquendum contra illum stulta. et faciendum. s. verba contumeliosa rixas et vindictas. Unde Prouer. xv. dicitur. Cor insipientium prouocat stultitiam. Et ideo bene dicit sapiens. Non respondeas stulto iuxta stultitiam suam. ne sillis ei efficiaris.

De corde infatuato

¶ De tertio. s. corde elato per superbiam dicitur Ezech. xxviij. Multiplicasti fortitudinem tuam et eleuatum est cor tuum in robore tuo. Quod fit. cum quis bona que habet sibi attribuit vel meritis suis non a deo recognoscit. sicut fecit. Nabuchodonosor. de quo dicitur Judith. j. Exaltatum est regnum nabuchodonosor: et eleuatum est cor eius. ¶ Hec autem elatio tria mala facit. Primo inducit ad dei obliuionem secundum illud Deutero. viij. Ne postquam comederis et saturatus fueris. et post parum eleuetur cor tuum. et obliuiscaris domini dei tui. i. beneficiorum eius. Ingratissimus autem inquit Seneca qui est oblitus. s. benefactoris seu beneficij. ¶ Secundo sui deceptionem Hieremie. xlix. Arrogantia decepit te et superbia cordis tui. Et quomodo decipiat ostendit sapiens dicens Eccli. xj. Sicut perdix inducitur in foueam. et vt capra in laqueum. Sic cor superborum. ¶ Tertio dei amissionem. i. gratie sue. ps. Accedet homo ad cor altum. i. superbum et exaltabitur deus. i. eleuabitur recedendo ab eo Augu. Humilis deus humilia respicit et alta. i. superba corda longe cognoscit. humilias te venit ad te. attollis te recedit a te.

De corde elato.

¶ De quarto. i. corde nequam seu nequitie applicatum dicitur. j. Regum. xvij. Ego noui nequitiam cordis tui. Que verba dixit frater dauid sibi satis iniuste. Dicitur autem nequam secundum catholicon a ne queo. Unde nequam dicitur quod adeo scelerosus est quod nequit cessare a malis. Dicitur enim nequam luxuriosus. vt ibi habetur. Unde Onan filius iude quod luxuriosus turpiter erat. dicitur nequam Gen. xxxviij. Et forte propterea luxuriosus magis dicitur nequam quam alijs vitijs deditus quia difficilius et tardius recedit quis ab illo quam ab alijs. Unde Aug. Dum non resistitur concupiscentie fit consuetudo. et dum consuetudini non resistitur fit necessitas. Et talis nequitia inducit tria mala. ¶ Primo multiplicem dolorem corporis et anime Ecclesia. xxx. Cor nequam grauabitur doloribus. ¶ Secundo aufert boni cognitionem et affectionem Ecclesia. xix. Uinum et mulieres auferunt cor. i. gula et luxuria auferunt affectum veri boni. ¶ Tertio perducit ad eternam damnationem. Isa. j. Ue semini nequam filijs sceleratis.

De corde nequam.

sceleratis. Uel aūt iportat dānationē. ¶ De quinto. s. corde dolo circūdato. s. p hipocrisim & fraudulentiā seu perditionē. dicit Ecclesiasti. j. Cor tuū plenū est dolo & fallacia in consiliū vel intentū suū abscondēdo vt magis decipere valeat. Esa. xxix. Ueh q profundi estis corde &c. Secundo duplicitatē hz in respondēdo. dicendo verba sophistica. Sed vt dicit Eccle. iij. Cor ingrediēs duas vias non hz successus prosperos: q: frequenter detegitur fraus: & dolus eius: & inde abominat. ¶ Tertio maliciā hēt in suadēdo quasi querat bonū primi. cū tamē velit cū decipere. Prouerbio. xxvj. Quādo submiserit vocē ne credideris ei qm septez nequitie sunt &c. ¶ De sexto. s. corde deprauato dicitur Eccle. iij. Cor praui scandalizat. Dicit autē cor dpravatū qd aliquo tpe fuit bonū. & postea efficit malū in eo permanens. Et tale cor vtiqz scandalizat. de facili ruens in mala. ex dictis & factis aliorū. ¶ Nā duz bonū ē cor non scādalizat. Tale aūt cor obedientiā postponit. Hiere. xvi. Ecce vnusqsqz abiit post prauitatez cordis sui mala: vt me nō audiat. ¶ Scdo apostasiā inducit. Uñ de salomone dicit. iij. reg. xj. q cū eēt senex deprauatū est cor eius vt sequeret deos alienos. Quāto. n. quis cadit ab altiori statu virtutis. nō cito inde resurgēs: tanto grauius ruit in oīa mala. ¶ Tertio irā dei incurrit. Prouerb. xj. Abominabile coraz deo cor prauum. ¶ De septimo corde. s. indurato qd fit p obstinationē. dicit dñs Exo. vij. Ego indurabo cor pharaonis. & nō audiet vos. Ubi sciēdū hz bea. tho. prima parte sūme. q obduratio duo importat. s. subtractionē gratie que nō est culpa. sed pena. & hec ē a deo sicut & oīs pena quā nō nisi iuste infert. Nec. n. alicui subtrahit gratiā. nisi hoc ille a quo auferet mereat per culpā. Et sm hoc deus indurat. hz illud ad roma. ix. Cui vult miseret & quē vult indurat. Aliud qd importat obduratio ē inhesio culpe. i. firmitas in peccato. & hoc est ab homie. & culpa est. ¶ Et inducit tria mala. ¶ Primo semē verbi dei qd fructū non recipit. Uñ Luc. viij. dicitur Quod aūt cecidit supra petrā. i. cor induratuz natū aruit. q: nō habebat humorem. s. gratie. ¶ Secūdo cumulū culpe & pene adauget. roma. ij. Secūduz duriciā tuaz & impenitens cor tuū. thesaurizas tibi irā in die ire &c. i. congregas tibi penaz in iudicio. ¶ Tertio beatitudine priuat. Uñ in figuraz filij israel q indurauerunt cor suū erga dei mādata vt nō facerēt ea oēs qui numerati sūt i egressu de egypto sexagintasexcentena milia oēs priuati sunt terra promissionis: que signat vitā eternā. vt nullus intraret nisi caleph & iosue. pp qd psal. admonet cauere talē obdurationē ne icurramus in illō malū dānū. dicēs. nolite obdurare corda vīa &c.

De corde dolo so

De corde deprauato

De corde idurato

Psal. xciiij.

¶ De voluntate & opere exteriori. quō se habent adinuicem in merito. Capi. xiiij.

Nota circa volūtatē & opus exterius qātū ad meritū & dmeritū: & qātū ad forū iudiciale fieri pōt talis distinctio. Aut. n. volūtas circa aliqd agendū habet sine ope exteriori. Aut opus exterius exercet sine voluntate interiori Aut volūtas adest imediate opi exteriori sequēte

¶ Quantum ad pri. §. i. mū notat materiā talē valde diffuse archi. super. c. q bona. xvij. q. j. cui9 verba abbreuiabo ob plixitatē vitandā. Aliqñ mutabo sequēdo sniaz theologorū ad pleniorē declarationē. Ex quibusdā auctoritatib9 vr q volūtas sine opere tñ valeat in malo & i bono qātuz voluntas cuz ope. Dicit. n. Aug. votuz. i. voluntas p opere reputat. xij. q. j. §. Si ergo. Itē Ciprianus. Nunqd cayn cū dño munus offert perimerat fratrē. s. tñ fratricidiuz mēte cōceptuz. i. volūtate de9 puidus ante dānauit. Ita & in dei seruis apud quos cogitat & martyriuz mēte concipit aius. i. voluntas ad bonuz deductus. deo iudice coronat de pe. di. j. Et Hiero. Licet gladio nō occidas. voluntate tamē iterficis. di. e. c. oīs iniqtas. Ad idē facit. c. Si cui. & ca. si forte mulier. & plura alia. c. i. d. di. ¶ Pro huius igit declaratiōe sm archidia. distinguendum Quia aut loqmur de voluntate in opere bono Aut de voluntate in ope malo. ¶ Si pmo: nō idest de volūtate affectante facere opus bonuz sed nō exequēte. iterū subdistinguēduz. Quia aut habet respectus ad deuz. aut ad ecclesiā siue ad ius. Et si habeat respect9 ad deuz. quantum quidem ad tempus preteritū vel futuruz vtiqz nō habetur voluntas pro opere. nam si volo me ieiunasse elemosynas fecisse & alia huiusmodi bona. talis voluntas in conspectu dei idest quoad merituz. non habetur pro opere. idest non remuneratur: sicut si factum fuisset opus que tamen proprius dicitur velleitas. qz voluntas. De futuro etiam si volo seu propono hinc ad mensem ieiunare dare elemosynaz & huiusmodi hoc nō habetur pro opere. qz vis tale propositū & voluntas sit meritoria. nō tamen tantū sicut cū opere subsecuto: quod propositum boni dimitti potest: licet non sine peccato. Unde Gregorius super Ezechie. qui bona agunt & meliora agere proponunt. si ea non agunt: licet in bonis prioribus perseuerent in conspectu tamen domini ceciderunt scilicet venialiter vel mortaliter. sm qualitatem propositi quod dimittunt: puta alicuius voti vel

An voluntas p opere habeatur

necessarij ad salutem. vel alicuius rei non neces/
sarie vt alicuius deuotionis fiende. Si autem
loquimur de presenti. iterum subdistinguitur.
q: aut illa voluntas potest impleri in bono ope
re ⁊ non impletur ex negligētia. vel alia causa.
vt verbi gratia. Habeo voluntatem faciendi ele
mosynam. ⁊ bene possum. sed cupiditas me te/
net vel negligentia. Habeo voluntatē orandi.
sed me piget. ⁊ talis voluntas non habetur pro
opere nec est efficax voluntas. quin sequeretur
effect⁹. Et ad hoc facit quod dicit Amb. distin.
lxxxvj. non satis est bene velle. sed etiā bene fa
cere. i. non sufficit bona voluntas sine opere. cū
adest facultas. Et sic intelligitur illud Prouer.
xiij. Uult ⁊ nō vult piger. Uult enim quodāmō
leui volūtate ⁊ inefficaci. Aut qs hēt volūtatē ad
opus ⁊ precise dimittit. q: exeq nullo modo po
test. Et tunc quātum ad gloriam consequendā.
⁊ quātum ad penam eternam euadendam vo/
luntas pro opere reputatur in genere. sed non
quātum ad quātitatem premij vel quātitatem
euasionis pene tēporalis debite pro peccatis.
Et hoc vel ex opere operante. vt in illis operib⁹
que habent in ipso actu delectationem prouo/
cationem. tunc enim operatio addit ad bonam
voluntatem quantum ad premium essentiale.
aliquando ad accidentale. ſm bea. Tho. in. iiij.
distin. xvij. Uel ex opere operato idest ex sum/
ptione sacramenti. Uerbi gratia. Si quis vult
recipere baptismum vel confessionem seu eu/
charistiā. ⁊ non potest. quia deficit vel minister
vel sacramentū vel aptitudo illius. ad hoc vti
q̄ꝫ talis ⁊ premium meretur eternū ex illa vo
lūtate si est gratia īformata. ⁊ euadit penas eter
nas. Sed nō ita euadet penas purgatorias. nec
tātū premij coiter cōsequit᷑. sicut si secutū esset
opus. i. suscipiendo sacramenta. Aliud exēplū.
Uult quis sūmo desiderio sustinere martyriū
sicut beat⁹ Dominicus vt ceruus ad aque. flu/
uium. Talis ex illa volūtate premiū recipit. Ut
dicit Cyprianus in auctoritate superius allega
ta. Et quātum ad essentiale premium. tātū reci/
pere potest. quātum si actu reciperet martyriū.
dūmodo equalis esset feruor ⁊ affectus non su/
stinendo martyrium siue sustinendo. Secus si
minor est. ar. de peni. distin. ij. Si qs vult nō ta
men recipit illud premiū accidentale. quod di/
citur aureola martyrij. Unde ⁊ Joan. in glo. de
peni. distin. j. Dicit quod illud dictū votū pro
opere computatur. habet exceptionem in ope/
ribus priuilegiatis quibus debetur aureola.
¶ Aliud exemplum. Uult quis ire ad ecclesiā
vbi est indulgentia nō vadit q: nullo modo po
test. talis vtiq̄ꝫ ⁊ si meritum habeat aliquod de
bona voluntate. non tamen indulgentiam con
sequitur non eundo. Quando vero habetur re

spectus ad ecclesiam. Cum queritur vtrum vo
luntas habeatur pro facto. ¶ Respondetur ꝙ
siue processit ad actum exteriorem imperfectū
quod plus est. Siue stetit in confinibus cogita
tionis quod minus est. non habetur talis volū
tas quoad ecclesiā pro opere. vt apparet de eo
qui erat excōmunicat⁹. ⁊ voluit reconciliari ec/
clesie. ⁊ per eum non stetit quominus reconci/
liaretur ⁊ de hoc apparent indicia manifesta ꝙ
voluit recōciliari ecclesie. sed nō potuit ⁊ mor/
tuus est talis. si morte preuentus absolutionis
beneficium non habuit apud ecclesiam non ha
betur absolutus. quāuis sit secus apud deum.
Et ratio est quia ecclesia opinionem hominum
sequitur in iudicando. precipue in foro conten
tioso. que sepe fallitur. sed ipse deus semper in/
nititur veritati. ⁊ ideo nec fallit nec fallitur. ex/
tra de sen. excōmu. A nobis. Unde tali negabit᷑
ecclesiastica sepultura ⁊ ꝙ non fiat solēnis ora/
tio pro eo. nisi fuerit post mortē absolutus ab
excōmunicatione qđ fieri debet. si in vita quesi
uit absolutionē. Aliter aūt agēdū in sacramēto
ꝯfessionis. Nā si qs vult ꝯfiteri qđ ostēdit p si/
gna petēs sacerdotē. ⁊ postea mut⁹ efficiat᷑. nō
debet tali denegari eucharistia. ⁊ alia ecclesie
suffragia dūmodo constet ecclesie seu sacerdoti
de volūtate illius. quātumcūq̄ꝫ leuiter etiā per
vnum testem. vel per signa ipsius infirmi. Ra/
tio diuersitatis in huiusmodi esse potest. q: pri/
mum pertinet ad forum contentiosum. vbi re
quiruntur probationes sufficientes. Secundū
pertinet ad forum penitentiale. vbi non requi/
runtur tales probationes. Si autem agatur de
actibus iudicialib⁹ siue de his que inter hoies
ꝯtinue agitant᷑ ⁊ frequentantur. Cum queritur
vtrum voluntas habeatur pro facto. Respōde/
tur ꝙ siue de ꝑterito siue de presenti siue de fu/
turo agatur. cum voluntas stat in confinib⁹ co
gitationis. in nullo procedens ab extra. nunq̄ꝫ
habetur illa voluntas pro facto. Uerbi gratia.
Missus erat aduersarius meus in possessionē
rei mee ex primo decreto poteram infra annū
recuperare possessionē ipsam. prestando cautio
nem de parendo iuri. ⁊ habui voluntatē in cor
de prestandi dictā cautionē ⁊ faciēdi alia neces/
saria sed non profeci ad actum exteriorem. Cer
te voluntas ista nō habetur pro facto. vt postea
possim recuperare possessionē. extra de eo qui
mit. in pos. ca. j. Si autem voluntas ꝓcessit ad
actū aliquē tunc subdistinguēdū. q: aut actus
ille fuit perfectus. aut impfectus. ⁊ si fuit perfe
ct⁹. tunc clarū est: ⁊ de hoc nemo dubitat. extra vt
lit. nō cōtes. Quoniā. Sed si act⁹ ille fuit imper
fect⁹. tūc subdistinguēdū. q: aut fuit impfectus
ꝓpter volūtatē. aut ꝓpter impotentiā. Et si fuit
impfect⁹ ꝓpter volūtatē. tūc illa volūtas in tali

actu impfecto nō habet pro facto. Ubi gra. hēo in corde pstādi volūtatē cautionē pro recuperāda possessione mea. & illā voluntatē pduco ad actū exteriorē. sed impfectū hoc videlz mō. Uado coram iudice & aduersario meo & dico. volo recupare possessionē meā. & duco mecū fideiussorē. & offero satisfactionem de iudicio sisti & nihil aliud facio. Certe iste actus impfectus fuit. qz nō solū debeo offerre. sz etiā pstare. Nā sola oblatio fideiussoris nō sufficit ꝙ qdē locuz hēt in his in qb⁹ cadē pōt depositio vt in his que ꝯsistūt in pbādo. Sed in his in qb⁹ nō cadit depositio. vt in his que ꝯsistit in faciēdo sufficit sola oblatio faciēdi seu ptestatio. vt apparet in appellatiōe. in qua sufficit si me offerā pbare corā iudice cause pncipalis. Et ꝙ ptestatio sufficiat pbat eo. ti. c. si. Si aūt fuit act⁹ impfect⁹ pꝑter impotētiā. tūc subdistingue. Quia aut illa pfectio ꝯtingit pꝑter defectū pꝑriū. aut pꝑter defectū iudicis vel aduersarij. aut pꝑter casuz fortuitū. aut pꝑter factū psus extranei. Si pp defectū pꝑriū. cui nō pōt puidere. tūc volūtas habet p facto. Uerbi gra. Habeo volūtatē pstādi cautionē p possessiōe mea recupanda. & pcedo ad actū exteriorē hoc mō. Nā mō cōpareo corā iudice & aduersario & dico. Dñe bene vellē pstare cautionē. sz in veritate nō possuz. qm̄ pauper suz. & pꝑter pauptatē nō inuenio q p me intercedat. Certe in isto casu ista voluntas haberet pro facto. ad recuperādā possessionē dūmō prestez iuratoriā cautionē. ex de eo. qui mit. in pos. c. j. Et extra de solutio. Odoardus. Naz inanis est actio quā inopia debitoris excludit. ff. de arbitris. l. Inanis. ¶ Fallit tñ hoc in vsufructuario q debet pstare cautionē de vtēdo & fruēdo arbitrio boni viri. & finito vsufructu de restituēdo. Nā si pꝑter pauptatē. vel aliud nō pōt fideiussorē pstare nō sufficiet iuratoria cautio. & sic nō habebit volūtas pro facto. Ut notat Azo. C. de vsufructu. l. vsufructuarius. Si aūt illa ipossibilitas ꝯtingit pꝑter defectū iudicis vel aduersarij. tūc iterū est subdistinguēdū. Quia aut hoc est pꝑter factū ipsoz. puta qz dū vellez prestare cautionē. stetit p iudicē vel aduersariū quominus pstarē. qz ipsi noluerunt recipe. dū offerē & ipsaz pstare vellē. & tūc voluntas habet p facto. quātū ad possessionē recuperādā. Aut ipotētia ꝯtingit pp absentiā iudicis vel aduersarij. quominus pdictā cautionē pstaret. ¶ Et tūc volūtas nō habet p facto. nisi ego istā cautionē pstē corā publicis & honestis psonis. vt ex de of. or. pastoralis. ¶ Si aūt ipotētia ꝯtingit pp casum fortuitū tūc siue casus ꝯtingat in iudicijs. volūtas habet p facto quātū ad euitationē pene vt apparet exēplū de eo q certa die debebat in iudicio cōparere sub pena. & dū veniret supuenit tēpestas vel pons fluminis est fract⁹ vel flumē creuit ꝙ trāsire nō pōt. certe iste casus excusat a pena. ff. Si qs cau. l. ij. Itē si ꝯtingat casus fortuitus in ꝯtractib⁹ idē videt dicēdū vt. ff. ad le. rho. d iactu. l. si. ꝯsueuit tñ subdistingui in ꝯtractu locatiōis. an casus supueniat in psona locatoris. an in psona ꝯducētis tm̄. aut in re locata vt ibi la nīa satis declarat. ff. de var. & ex or. co. l. j. In ꝯtrib⁹ etiā ꝯsueuit distingui. an casus ꝯtigat in psona debētis. vel eius cui debet. & an debeat quātitas vel spēs & an mora itercesserit vel ne. Si et ꝯtingat casus in vltimis volūtatib⁹ volūtas habet p facto vt apparet de illo q relinqt libertatē seruo suo. si decē daret heredi & cuz iste portaret pecuniā incidit in latrones. vel in hostes & pecuniā amisit. ita ꝙ in termino ipse nō potuit heredi dare. Certe ille act⁹ impfect⁹ pꝑter impotētiā ex casu fortuito. habet p facto. quātū ad libertatē ꝯsequēdā. Et de casib⁹ ꝯtingētib⁹ circa vltimas volūtates plenissime notatur p Azo. C. de insti. & substi. sub con. fac. l. j. Si aūt ꝯtingat ipotentia pp factū psus extranei. tūc volūtas nō habet p facto. Uerbi gra. Reus debebat sistere in iudicio certa die. & sub certa pena. dū aūt veniret ad iudiciū qdā extraneus vir retinuit eū & sic nō stetit i iudicio illa die: talis nō excusat a pena. Sed dat actio ꝯ ipedientem ad interesse. ff. Si quis cau. l. ij.

¶ Quantum vero .§. ij.

ad scdm mēbrū pncipale pme questiōis. s. An volūtas solū habeat p ope exteriori i malis. Respondet Qz aut loqmur in foro dei. aut in foro eccle penitētiali. aut in foro ꝯtētioso seu iudiciali. ¶ Primo ergo scz quātuz ad deū distinguendū. Qz aut volūtas est deliberata aut nō deliberata circa malū. Si indeliberata. ita. s. ꝙ non accedat ad sensus ratiōis. tūc clarz est ꝙ voluntas nō ht p ope etiā si illud opus sup q isurgit voluntas sit mortale. Unde Grego. de pe. dist. ij. Nequaquam mentem cogitatio immunda maculat cuz pulsat. scilicet inclinationem voluntatis. sed cum hanc per delectationem superat. scilicet per consensum rationis. Si vero voluntas est deliberata circa opus malum. siue in preterito. vtputa quia vult & contentatur se commisisse aliquod criminale. Siue in futurū. vt cum vult seu intendit perpetrare in futuruz aliquod malum. vel in presenti cum proponit malum operari. In omnibus huiusmodi voluntas habetur pro facto quantum ad grauitatem peccati in generali non in speciali hoc est ꝙ ita meretur penam eternam ex voluntate deliberata ad opus mortale. quāuis effectus non sequatur. sicut si sequatur actus exterior. non tamen tantā penaz meret in inferno pꝑter vo

In malis qñ voluntas pro facto habetur

luntatē solā: quātum si addat opus: q2 cōiter actus exterior peccatū adauget ipsā inordinationē voluntatis. Et sic itelligitur illud Clemēti. d pe. di. j. Homicidiorū tria gña. b. Petrus etē dicebat: & eorū penā fore parilē. s. odientis. detrahentis: & actu occidētis. Illa. n. parilitas pene odiētis: & sic voluntatē habentis ad mortē exosi & pena actu occidentis intelligēde sūt scdm equalitatē pportionis. nō scdm equalitatē eiusdē qntitatis: idest q vterq3 dānabitur Facilius ēt quis resurgit a pctō voluntatis: cōsentientis siue in morosā delectationē. siue in actū exteriorē: nō tamē exequēdo q̄ cū pcedit ad opus exterius. Et hoc facit quod dicit Hiero. xxxij. q. ij. Sicut femina. Ubi ait. Sensus ex rōne conceptus. idest cōsensus in malū nisi in opera prūperit adhuc in mente retinet & cito perit ab hoie. ¶ Quantū vero ad fopniale eccle volūtas ɔtēta terminis suis nō habet pro facto. Nō. n. tāta pnia est iniungēda p peccato interiori: qnta p pctō exteriori ceteris paribus. & penitētie septēnes que taxantur ab ecclesia: vt. xxij. q. j. Predicandū: & xxxiij. q. ij. Hoc ip sū. Cōmuniter iponunt p peccatis exterioribus: quāuis etiā interiora vt dictū est sufficiāt ad dānatiōnē: vt expresse habetur de pe. dist. j. Si cui. ¶ Et nota q cū sola spes qn est pncipalis ad lucrū in mutuo. faciat hoiem vsurariū. vt. xiiij. q. iij. Si feneraueris. Sicut ēt sola spes rei tēporalis facit hoiem symoniacū qn ē pncipale motū in traditione rei spiritualis fm Raymū. Johan. & Archi. Hec spes includit voluntatem deliberatam. Uñ in foro penitētiali puniri dz seu penitētiari. vt p mortali pcō. Et si inde aliqd recipit oblatū in foro penitētiali est iducēdus vsurarius ad restituēdū: & simoniacus ad pauperibus erogādum. Et sic punitur volūtas p facto. hoc est si pactū fecisset expresse. Sed nō quantū ad censuram aliquā vel dispositionē: vt extra de simoni. c. vlti. qua pena posset puniri si ad actū exteriorē puenisset p accessionē & hmōi. Et qñuis aliq dicant q vsurarius solū mētalis nō teneatur restituere. Alij tñ dicūt q tenet semp restituere. Et hoc Inno. dicit esse tutius. extra de vsu. Cōsuluit. Host. aūt dicit oīno esse restituendū: qs turpiter accepit. Idē sentit Bernar. Ray. & Archi. & theologi idē sentiunt. Sed quantū ad forū iudiciale ecclesiasticū vel ciuile. voluntas si nō procedat ad actū exteriorē aliquē nunqj punitur. Et hoc est qd dicit lex. Cogitatiōis penā nemo mereat. de peni. di. j. Et Augu. xxxij. q. v. christiana dicit. Latētia peccata vindictā nō habēt q2. s. probari nō pñt. In iudicio aūt pcedit per allegata & pbata. sed si voluntas procedat ad aliquē actū exteriorē. licz iperfecte. hoc est nō illū complendo. tūc subdistinguit. quia aut ille actus fuit imperfectus pp voluntatē q2 videlicz penituit eū. & bene ad effectū pduxisset si voluisset. puta q2 virgo deo dicata cū qua habuerat colloquiū de malo sibi cōsentiebat. sed ipsum penituit sua ppria voluntate: & tunc nō punitur. ff. ad. l. cor. de fal. l. qui falsum Exēplū ēt de eo qui vocauit clericū in foro seculari. quē penituit ante litis ɔtestationē: quauis enim talis & voluerit & egerit aliquid. qa nō perfecit psecutionē cause in tali iudicio. nō patiet penā eorū capitulorū. xj. q. j. Inolita & extra de foro cōpe. Si diligēti. ¶ Si aūt fuit actus imperfectus pp ipotentiā q2. s. attentauit & fecit quod potuit vt veniret ad perfectionem operis: & nō valuit tunc voluntas habet p facto & punitur. Et ita intelligunt leges canonizate. de pe. di. j. Si quis nō dicā rapē. Et abinde vsq3 ad legē. Cogitatio. & C. de fur. l. si qs seruo. Sic & vxor punit quo ad cōiugiū pp insidias & cōsilia que interposuit in morte mariti: qñuis effectus non fuerit subsecutus. Notandū q in penis spiritualibus infligēdis distinguit. Utrū. s. imponat a canone pena spiritualis an iponatur ab hoie. Et siquidē iponat a canone: tunc effectus cōsideratur nō affectus animi seu voluntas. Et hinc est q si quis pponens manū suā inicere in clericū solūmodo insultū facit. eleuat manū vt pcutiat. & tñ nō tāgit eū: q2 fortior ille fuit: vel alia de cā. ille non obligat pena spirituali. s. excōicationis. Si qs suadēte. xvij. q. iiij. Similiter si qs voluerit homicidiū ppetrare: ēt si vulnerauerit atrociter: dūmodo non fuerit subsecutū homicidiū: seu mutilatio penā irregularitatis nō incurrit: extra de homi. c. si qs. ¶ Si aūt pena spūalis imponat ab hoie: tunc ɔsideratur animi volūtas & destinatio. s. cū aliquali ēt pc exteriori: & non solū iuris effectus. Et rō est q2 mitius agit cū lege q̄ cū ministro legis. ff. de ar. l. Celsus. Et extra de cle. excō. mi. Si celebrat. Uerbi gratia Dicit supior ordinarius. Excōico te si eligis. Nā incōtinenti cum paras te ad eligendum. incidis in excōicationē. qd dicit vt notauit. Inno. extra de ap. c. Preterea. Et sic pz q voluntas nō producta ad actū psectū punit & pro facto habet qñtū ad penas spirituales que isligunt ab hoie: & rō ē q2 hmōi pene spūales sūt medicinales. p. q. j. Multi. & extra de sen. excom. cū medicinalis li. vj. Sed in penis tpalibus conditionalibus & iudicialibus. secus dicendum est. Nam in istis cōsideratur iuris affectus non effectus vel animi destinatio. extra de spon. ca. vel. Et est rō: quia pene sunt potius emolliende q̄ exasperande de peni. distictione prima. §. Pene.

¶ Quantum ad .§.ij.

De ope exercito siue volun/tate.

secūdū membrū p̄ncipale cū.s.exerceẗ opus ex/terius sine volūtate distinguēdum:q: aut hoc sit volūtate oīno renitente. Aut rōne oīno defi/ciēte. Aut volūtate negligēte. ¶ Quātum ad p̄mū.s.sit aliqđ opus renitente volūtate oīno. nec i bono ē meritoriū nec i malo demeritoriū. Mereẗ enim quis aut demereẗ per actū liberū volūtatis. Unde Amb. Nemo nostrum teneẗ ad culpā. nisi ꝓpria voluntate deflexerit. Uolū/tarium sibi militē elegit xp̄s. volūtarium sibi seruum diabolus actionaẗ.xv.q.j.Nō est. Ad idē Crisosto.sup Matth. Sicut enim peccatū opus sine volūtate nō facit. ita iustitia ex opere nō ꝯsumaẗ. nisi ⁊ voluntas affuerit.xxxij.q.v. Sicut. Et ex hoc patet ꝙ si inferaẗ violētia vir/gini oīno renitenti. nec peccat. nec amittit vir/ginitatem. Unde dixit lucia pascasio si me in/uitam feceris violari. castitas mihi duplicabiẗ ad coronam. Nō eniꝫ inquinaẗ corpus nisi de ꝯsensu mētis. Nā si in mānu mea thura ponas ⁊ p manuꝫ meā sacrificia facias deus hoc non attēdit. De sensib⁹ eni ⁊ voluntatib⁹ deus iudi/cat. Gratianus.xxxij.q.v.§.j. Simiłr si quis oc/cidereẗ p fide inuitus vel pro iustitia meritum nō haberet. nec talis est capax alicui⁹ sacramen/ti. Nā si quis omnino inuitus baptizaretur. tē/tus sub aqua p violētiā. talis nō recipet. nec ef/fectū. nec sacramētū ipsius baptismi. ¶ Quā/tū ad scđaꝫ pteꝫ distinctiōis cū.s.fit opus ratio/ne omnino nesciente.s.cū quis nō hꝫ vsum rō/nis. vt īfans. ⁊ adult⁹ furiosus. q est extra vsū rōnis. opus quod fit a talib⁹. cum sit inuolun/tariū:q: sine deliberatione rōnis. siue in bonū. siue in malū. nō reputaẗ ad meritū neqꝫ ad de/meritū. Naꝫ act⁹ humanus reddiẗ meritorius vel demeritorius. inquātū pcedit a libero arbi/trio qđ diffiniẗ eē facultas voluntatis ⁊ rōnis. In predictis aūt rō deficit. Sed ēt in iudicio ec/clesiastico vł ciuili. tales nō puniunẗ. Nā ifans si pijciēdo lapidē occidat aliquē hominem. Si nō ē doli capax. nō puniẗ. nec quoad mūdū de ꝯsecra.di.iiij. Paruuli. Et in glo. que est ibi. ex̄ de delic.pu.ca.ij. Et.ff.de sic.l.lege infans. Idē de furioso dū est in furia ⁊ ex̄ se. Satis.n.ipo fu/rore puniẗ.ff.de officio.p̄.l.diuus. Et.xv.q.j.ex merito.§. Sed obijciẗ. Uerū est tñ ꝙ furioso a furia reuerso pōt penitētia imponi ad cautelā. vt ea.causa.⁊.q.c.Si quis. Et licet aliq dicāt ꝙ cum qs ex culpa sua incidit in furiā. amentiaꝫ. vel ebrietatē ea que facit mala ex̄ vsuꝫ rōnis cō/stitut⁹. imputanẗ ei. ex eo q: fuit in causa. Ueri/or tñ opinio est ꝙ nō imputanẗ que facit in tali statu. Sꝫ culpa pcedēs aggrauaẗ ex malis que sequunẗ. Notādū tñ ꝙ adult⁹. amēs. vel frene/ticus effect⁹. si anteqꝫ incurreret talē amētiam habuit ꝓpositū ⁊ voluntatē suscipiēdi sacramē/ta. ⁊ declarauit ipsaꝫ voluntatē. nō debent sibi denegari. Et qn̄tumcūqꝫ etiā ꝯdicit i amētia po/sit⁹ recipiet effectū sacramentoꝝ si in statu gra/tie intrauit frenesim vel amentiā. ⁊ sic opus si/ne voluntate actuali erit meritoriū ex volūtate tñ pcedenti. Insup est notandū ꝙ opus baptis/mi valet ad salutē ⁊ p̄miū omnib⁹ pueris ⁊ ad/ultis carentib⁹ vsu rōnis. cū tñ desit in eis volū/tas ad ipsum opus. Sꝫ hoc speciali munere ve/nit Sicut ⁊ puulis innocentib⁹ opus martyrij susceptū sine volūtate. ex gratia xp̄i fuit eis ad p̄miū eēntiale glīe ⁊ accidētale aureole. Regu/laẗ aūt vt dicit Aug. Oīs qui sue volūtatis est arbiter ꝯstitut⁹. non potest nouam inchoare vi/taꝫ. nisi peniteat eum veteris vite. de pe.dis.j. Tres actiōes. ¶ Quantū ad tertiā partē. qn̄.s. fit opus exterius volūtate tepescēte. idest opus ipm eligēte. sed nō inqn̄tū meritoriū vel deme/ritoriū est intēdente. quod ꝯtingere pōt in bo/nis ⁊ i malis actib⁹. qn̄ ex ignorātia. qn̄ ex cer/ta snīa. Et i his qdē q̄ sunt de gn̄e maloꝝ pōt esse duplex ignorātia.s.iuris ⁊ facti. ⁊ si adest ignorātia iuris diuini vel nālis. vel eoꝝ q̄ sci/re teneẗ ꝑm statū suū opus malū factum ex tali ignorātia. ⁊ p ꝯn̄s sine volūtate inqn̄tū op⁹ ipꝫ est malū. nō excusat a toto. ⁊ si a tāto Et i his ve/rificaẗ illud apłi. Ignorās ignorabiẗ. ⁊ de hoc j.q.iiij.§.vlti. Exēpla sume in Paulo. Qui ꝑse/quebaẗ ecclesiā dei arbitrās exīde obsequiū se p̄stare deo. Sed vt ipse dicit ignorās fecit. nec pp hoc se excusat. sꝫ accusat de pctō. Siłr ⁊ fi/lie loth cū inebriauerūt patrē vt ex eo ꝯciperēt qn̄uis putauerūt sibi licere. credētes totū mun/dū submersum: sicut ⁊ sodoma nō excusanẗ a pctō icestus pp ignorātiā illā sꝫ fuit ignorātia iuris naturalis.xv.q.j. Inebriauerūt. Siłr or/dinat⁹ in sacris si dimitteret officiū. ex eo ꝙ ne/scit se ad hoc obligatū pcepto eccłie. vt p̄ꝫ ex̄ de cele.mis. Dolētes. nō excusatur a mortali qn̄uis nō itendat neqꝫ velit illā omissionē officij inqn̄/tū pctm̄ imo si sciret non omitteret. Sꝫ q: ne/gligēs ē volūtas ad inqrēdū que scire dꝫ. iō ei iputaẗ ad pctm̄. vt habeẗ distinctiōe.xxxvij.§. vltio. ¶ Quātū ad ignorātiā facti. notāda est distinctio decretistaꝝ que poniẗ dist.l.c. De his ⁊ extra de homici. sicut dignū. Uidelicet ꝙ aut qs in facto qđ agit dat opaꝫ rei illicite. aut lici/te. ⁊ si dat opaꝫ rei illicite. puta q: solaciaẗ aliq̄ ludo piculo'o vn̄ sequtur mors. vel mutilatio. qn̄uis illud malū nō velit. tñ q: voluit illū ludū vn̄ secutū ē ei iputaẗ. ⁊ quoad peccatuꝫ. ⁊ quo/ad irregularitatē. ⁊ quoad penā iudicialē. Si/militer si cecus sagittā vel lapidē iaceret ei ipu/tareẗ. q: dat opam rei illicite. Un̄ ⁊ lamech. qn̄

sagitta occidit chayn existimās cū ferā silue/ strē nō hoiez. qz cec⁹ erat. Sz a puero quē secū ducebat vt fera iudicat⁹ fuit. nō excusat a pctō. Idē pōt dici de minori doli capaci. q̄zuis etatis nō pfecte. et dante operā rei illicite. qđ dictū est de maiori et adulto vt extra de ðlic. pu. cap. vi. Si vo dat opam rei illicite. tūc aut adhibuit de bitā diligētiā. aut nō. Et si nō adhibuit debitā diligētiā. nō excusat a peccato. lz malū sequēs sit ɔtra eius volūtatē. puta si qs pyciat tegulas de tecto ad ipm reparādū. et nō ponat aliquod signū ante domū. nec dicit aliqđ cū pycit. et sic cū vna ipsarū iterficiat trāseūtem p viam. Aut si qs pyceret lapidē ad aialia bruta et nō respi ciēs trāseūtē p viā a casu iterficeret aliquē ɔ vo lūtatē suā ei iputaret pctm̄ et pēa iudicial. qz si adhibuit diligētē sollicitudinē ad op⁹ illđ iacta tōis. Ubi vo adhibeat ðbitā diligētiā opi lici to. Si qđ malū a casu ɔtigat. nō ei iputat. puta si qs icidēdo arborē. dū eā psternit ali⁹ subito trāsit subt⁹ eā. et sic pimit. cū tn̄ ille nō videret eū. nec haberet extimare aliquē trāsitū inde. vt dist. l. sepe. et xv. q. j. Si qs nō irat⁹. vn̄ et Ja cob excusat in cognoscēdo lyam. que non erat vxor sua loco Rachelis vxoris sue: in his autē que sunt de genere bonoꝝ factis ex ignorātia iuris vel facti. nō habet meritū. ex quo ibi non est voluntas seu itentio ad meritū actualis vel habitualis. ¶ Ad qđ facit qđ ait Ambro. Nō satis est bn̄facere nisi id ex bono fonte. i. bona volūtate pficiscat. dist. lxxxvj. Nō satis: et Hie. Deus volūtatē nō opus respicit. s. fine volūta te. xv. q. j. si qs nō irat⁹. Uerbi gratia. si qs dat pauperi vnū florenū elemosynalr. volēs dare tn̄ vnū quatrenū. opus istud factū ēt i gr̄a nō hz meritū vnius floreni. s; vni⁹ q̄treni. qz volū tas nō fuit ad florenū s; ad q̄trenuz. Silr si qs iret ad missam die festiuo. vel ieiunaret die illi tuta ab ecclia. vel dicēt officiū existēs ordinat⁹ in sacris. nec aliqđ hoꝝ faciat actu vel habitu vt satisfaciat pcepto eccle. Presupposito q il lud ignoret. vel ēt si scit. nō hz itentionē ad il lud. sed a casu vel pter societatē facit aliquod pdictoꝝ: talis in huiusmodi nō meret. ex quo nō hz volūtatē ad illa opa. Dicit enim auctori tas. de pe. di. j. q volūtas remunerat nō op⁹. i. volūtas pncipalr facit opus remunerādi. Quā tū aūt ad opa que fiūt ex certa sciēa. siue i bonis siue in malis imputant ad meritū vel demeri tū. inq̄ztum volūtas assentit opi. et si nō ipsi opi inq̄ztum meritoriū. vel demeritoriū. qđ hēt in coactione ɔditionali. Uerbi gr̄a. Dat infideli optio vt aut recipiat baptismū aut occidet vel amittet sua bona. eligit talis baptizari ne per dat vitā vl' bona In huiusmodi ope bono iste nō acqrit nec meritū nec salutē. ex eo qđ nō hz volūtatē ad opus baptismi suscipiēdū. inq̄z tuz bonū est et salutiferū. argu. ad hoc de pe. dist. j. tres actiones. ¶ Silr in malis opibus. q̄zuis enim aliqs nō velit aliquo mō op⁹ malū face re. inq̄ztū malū et demeritoriū. tn̄ assentit opus agere qđ scit eē malū ne incurrat aliqđ dānuz. tale opus nō excusat a peccato. Uerbi gr̄a. Pe ierat qs ne amittat suā cāni iustā. qui tn̄ alias nullo mō vellet peierare. Ad qđ optime facit qđ ait Aug. Si diligēter ispiciat. forte ipm pec catum nemo velit. sed pter illud qđ vult pec cat. Oēs qppe hoies q sciētes faciūt qđ nō li cet vellent licere. vsq; adeo ipm peccare nemo appetit: pter hoc ipsuz. sed pter illud quod ex eo ɔsequit. xv. q. j. c. Merito. vnde et Lucre tia nobilissima romana que assentit filio Tarq nii i adulteriū ne icurreret isamiā adultery ex eo q ille minabat ei: q si nō assentiret iterfice ret eā et vnū ex huis iurta eā: et diceret marito suo collatino q eos interfecerat: qz inuenerat eos pariter cōmisceri. Ob vitādam igit talem infamiam assensit opi nephario. de quo tn̄ tan tam displicētiam habuit q pter hoc corā cō sanguineis suis se occidit. Non excusat a pctō adultery. qz potius debet qs oīa mala tolerare q̄z malo consentire. s. peccati: vt dicit Augusti nus. xxxij. q. v. c. Ita ne.

¶ Quantum ad .§. iiij.

tertiam partem pme et principalis diuisionis. cum. s. voluntas reperit cum opere exteriori. Sciēdum q voluntas ipsa naturalr semp pce dit actū exteriorē. Sicut causa precedit suū ef fectū: et tanq̄ regina potētiarum et oībus aliis habet impare bm doctores. Tempore vo ali quādo voluntas est simul cū opere. aliqn̄ i di uerso tēpore. Et qn̄ est simul cum ope exterio ri vel imediate exeqtur ipm pro vno actu me riti vel demeriti cōputat. Sed cōpletius et gra uius in ipso ope exteriori: vt dictum est. s. pu ta cū qs volēs furari: subito querit furtū face re. Uel cum qs volēs orare vel elemosynā da re ponit se ad orādum vel dādum elemosynā. sed cū volūtas et opus fiūt in diuersis tēporib⁹ medio interuallo. infra qđ mēs diuertit ad illđ reputant vt duo bona vel mala: bm Pe. de Tha rantasia. Uerbi gr̄a. Habet qs voluntatez for nicādi vel occidēdi: et hmōi. et dū tale malū de liberat agere: occurrunt sibi alie volūtates et oc cupationes varie in qbus imorant. deinde oc currente sibi oportunitate perpetrat illud ma luz qđ voluntas decreuerat. s. fornicationis vel homicidij. ibi sunt duo pctā mortalia. Primuz qn̄ volūtate decreuit illud agere. Secūdū qn̄ il lud perpetrauit qđ nō fuit sine volūtate iterum deliberāte. Uñ et pro vtroq; a deo punit. In iu

Uolun tas re peritur in ope exterio ri.

dicio aūt humano punit tñ bm qñ est contra leges vel canones. Et primū pbat vel ex se notoriū est. Dicit enim lex q grādis rō suadet vt maleficia puniant. ff. ad. l. aquiliā. l. ita vulnerat⁹. Et vt pena vnius sit metus multoꝝ. ix. q. iij. ca. Si aūt. Et. ff. de penis. l. ad dānū. Nā si ea que male vsurpant omittimus. excessus viam alijs aperimus. di. xciij. c. peruenit. Propagat enim vitiū nisi per correctionē discipline subsequat correctio. xxj. q. ij. placuit. Et si pena pro talikri mine exterius cōmisso est determinata in iure tūc subdistinguēdū est. Quia aut iudex qui hȝ cognoscere est iudex delegatus: ꝛ talis qui nō pōt in pena dispensare. vt extra de offi. deleg. ꝯ causis ꝛ de peni. licet. Et tūc penā illam lege taxatā mutare vel minuere nō pōt. ij. q. i. §. notādū. Et ppterea dicit in autē. de iudi. §. oportet. q iudex nō debet esse mitior lege. Si autē pro vno eodēq scelere diuerse pene de iure imponant. tūc vtroq vno eodēq tpe nō est imponēda extra de iudi. At si cleri. Sed minor imponēda est. ar. de pe. di. i. §. pene. Uel opus est gratificatione extra de paroc. c. i. Uel illa imponatur que magis timet extra vt lite nō ꝯtest. c. qm̄ frequēter. Quia vt dicit Aug. Hoc solū bene agit siue plectēdo siue ignoscēdo: dūmodo mala vita hominē corrigat. xxiij. q. v. prodest. Si vero est iudex qui hȝ merū imperiū: ꝛ de illo crimine possit dispēsare. tūc poterit cōmutare vel minuere penā. vt extra de rap. ca. in archiepiscopatu. ꝛ. C. e. ti. l. Et si seuerior. Dū tamē hanc diminutionē vel cōmutationē faciat causa cognita. ꝛ in ipsa sententie platione ꝛ nō post. ¶ Secus aūt si faceret nō causa cognita vel post sentētiā: qꝛ tunc nō posset. Et in hac causaꝝ cognitione habet cōsideratio locorū ꝛ tēporum personarū ꝛ cause: ac etiā multitudinis ꝛ etatis ꝛ scandali nā ex istis omnib⁹ rigor iuris mitigat. vt colligitur manifeste extra de sentē. excō. c. pueris. ꝛ lxxxvj. di. tanta. ꝛ. l. di. vt ꝯstitueret. ꝛ. ij. q. i. In pncipio. ꝛ extra de trāsac. c. vl. Itē causa cognita ex predictis causis ꝛ iuribus poterit penam augmētare ꝛ etiā qꝛ multis crassantibus vindicta opus est. ff. de pe. l. aut facta. Nota ēt q arbiter pōt leges trāsgredi per legē de arbitris. l. q̄lem. Si aūt nō est determinata a lege pene. tūc imponit arbitrio iudicantis. ff. de pe. l. hodie. ꝛ extra de of. dele. c. de causis. In bonis vt idē dicendū quoad deū siue meritū. Hoc est q volūtas bona cū opere exteriori subsecuto tūc habȝ suā plenā perfectionē. Uñ ꝛ ad maiorē remunerationē. Et hoc est q dñs reqrit dicēs Mathei vij. Nō ois qui dicit mihi dñe dñe: intrabit i regnū ce. sed qui fecerit volūtatē patris mei. Primū eñ ol'ne refert ad volūtatē siue ad affectionē quāqꝫ vult bonū. Scdm̄ dñe refert ad locū bonū. Sȝ tertiū refertur ad exteriorē bonā opationē: que exigit cū adest possibilitas vt. ꝯ. dcm̄ est. Cōparat. n. mēs seu volūtas bñ disposita bone arbori de q̄ xp̄us dixit in dicto. c. q̄ fructꝰ bonos facit: nō flores tm̄ affectionū nec frōdes tm̄ vboꝝ: sed ꝛ fruct⁹ exterioꝝ bonaꝝ opationū. Flores. n. si pulchri sint: nō tñ pascūt. vñ deuota aīa dicit in Cañ. Ueniat dilectus me⁹ in ortū suū. i. in mētē suā vt comedat fructū pomorū suoꝝ. nō flores dicit custodiēdi tñ sunt ne pereāt vel destruant: qꝛ ex florib⁹ sequunt fruct⁹. Iuxta illud Eccl. xxiiij. Flores mei fruct⁹ honoris ꝛ honestatis. Et ppterea dicit spōsa in Cañ. Capite nobis vulpes puulas. tētationes seu cogitationes fraudulētas sub spē boni subintrantes. tunc sunt puule. i. in ipo pncipio occursus. Sequit in textu que demoliunt vineā nostrā. i. flores ei⁹. Uñ ꝛ sequit. Nā ꝛ vinea nr̄a floruit. Silr ēt frōdes arboris nō pascunt hoies q̄uis aliqñ medicinalia sint. pp qd̄ dr̄ Apo. vlt. Folia ei⁹ ad sanitatē gētiū sic ꝛ bona vba: q̄uis auditoribus plerūq psint. Si sint sine fructu opeꝝ: psunt qnq auditorib⁹ sed nō pascūt spūalr saciētē vel ipm deū. vñ in figurā: cū semel dñs iesus xp̄s esuriēs ad arborē fici accederet. qꝛ non inuenit ibi fructus: sȝ tm̄ folia maledicēs subito exiccata est Mat. xxj. Ad significādū q qui habēt tm̄ vba ꝛ nō facta a deo reprobant. Reqrit q̄ ad bonitatē arboris vt pducat nō solū flores bonaꝝ volūtatū seu desiderioꝝ ꝛ frōdes salutariū locutionū. sȝ ꝛ fruct⁹ ēt bonaꝝ opationū. vñ Jacob⁹ in sua epl'a cano. Oñde mihi fidē tuā ex operib⁹. Et quales sint fruct⁹ boni pducti ab arbore bona. ostendit psalmista cum ait. Erit tā q̄ lignū quod plātatū est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tēpore suo. Ubi tria possunt notari. Ps. vij.

¶ Primo dispositio laudabilis ex parte sui signatur. ibi. Erit tanq̄ lignum.

¶ Secundo influxio gratie optabilis ex parte dei insinuatur. ibi. Quod plantatum est sec⁹ decursus aquarum.

¶ Tertio operatio imitabilis ex pte futuri demonstrat. ibi. qd̄ fructū suum ꝛc.

¶ Quantum ad .§. v.

primum lignū appellat hoiem rationalē. Unde homo grece dicitur antropos. idest arbor reuersa. Nam ibi arbores irrationabiles habent radices in terra. ꝛ ramos versus celū: arbor rationalis. idest homo econuerso situatur. Nam caput cum illis quod est quasi cippus cum radicibus versus celū: ꝛ brachia cum manibus tibie cum pedibus: ꝛ digitis que sunt quasi rami ꝛ ramusculi sunt v'sus terra: vt sciat ꝛ ꝯsiderat se ex ipsa sui dispositiōe corpis: mētē ꝛ cogi Homo compararat arbori.

rationes hic ad celestia. Juxta illud. Os hoīz sublime dedit.i.faciē celūq; videre. Ac etiā dū ꝯuersaſ in terra. multiplicare bona opa ieiunio rū orationū elemoſinarum ꝗ hmōi. iuxta illud Eccl.ix. Qdcūq; pōt manus tua instāter opare: q: nec opus ꝛc. ¶ Plātatū est aūt tale lignū secus decursus aquaꝝ quoad scdm. Cū vz est circūdatus aque diuine grē: que multiplex est in effectu ꝗ currēs q: habente facit ꝓmpte opari. Juxta illud Ambrosij. Nescit tarda molimina spūssancti grā. Hec est aqua de qua dñs dixit samaritane. Ois qui biberit ex aq̄ quā dabo ei nō sitiet. Jo.iiij.s.terrena ea inordinate amādo plus q̄z deū ꝗ merito: q: ex hac aqua ꝑcedit triplex alia aq̄.s.sapiētie.penitētie.ꝗ patiētie: que mirabiliter reficiūt. Et de aqua sapiētie dicit sapiēs de iusto habēte grām: ꝗ q̄ dñs aqua sapiētie salutaris potauit illū. Hec ita reficit mētem gustu diuinoꝝ in meditādo.in legendo.in audiēdo. qd vt dicit Bern. gustata suauitate spiritus. qd fit ꝑ sapiētiā desipit ois caro. De aqua penitētie seu lachrymarū dicit psal.cxlvij. Flauit spūs eius.i.grā spūssancti in mēte: ꝗ fluent aque lachrymaꝝ. qbꝰ peccata purganſ bz Cris. de peni.di.i. Lachryme lauāt delictū. De tertia aqua dicif figurate Exodi.xiiij. Aque erāt eis ꝑ muro a dextris ꝗ sinistris. Sicut aqua refrigerat. ita patiētia sup oīa alia. a dextris.i.aduersis spūalibꝰ. vt tētationibꝰ ꝗ angustijs: ꝗ a sinistris idest aduersis tēporalibꝰ. vt paupꝑtate.fame.siti.frigore infirmitate. Jn oībꝰ his qui patiēter fert: nō posset habere melius refrigeriū in anima. ꝗ etiā quoad corpus multū mitigaſ pena. Et hoc patet ex martyribꝰ: qui in penis gaudebāt refrigerati ex patiētia. Unde qñ medici nesciunt qd amplius faciāt īfirmo. pro vltimo remedio ꝯfortāt eū ad patiētiā. ¶ Quo ad tertiū lignū illud facit fructū z dicit psalmista.i. opus bonū. q: primo cū recta intētione. ꝗ ideo dicit. Dabit fructū. Arbor: enī si sibi retineret fructus in ea marcescerēt sz dādo alijs ꝗ sibi ꝓdest. Sic mens bene disposita ꝗ in grā fundata fructus operū suoꝝ non sibi attribuit sed deo ab eo recognoscēs. nec sibi tm̄ laborat: sz ꝗ ꝓximis suis ꝗ sic dat fructū nō retinet sibi. Scdo operaſ cū rōne. Unde dicit: dabit fructū suū. Fructus enī hois q est aial rōnale ꝓprie est actꝰ ꝓcedens a ratione. Ratio aūt vt dicit sapiēs semp deprecatur ad optima.i. instigat. Mala opa nō sunt ꝓprie fructus hois sed fructꝰ siluestres: cibus bestiarū. Tertio arbor bona ꝗ rōnalis facit opus cū debita obseruatione.s.circūstātiaꝝ. Unde dicit. Dabit fructū in tpe suo. Nullū enī ē virtuosum opus nisi debitis circūstātijs vestiaſ scdm bea. Tho. scda scde. Inter quas circūstātias est debitū tēpus. Unde Ecclesiastici.viij. Omni negocio tēpus ꝗ opportunitas. Aliqui eniz nimis cito exequunſ qd voluntati occurrit: nō ꝯsiderantes quid inde mali possit ꝯtingere. qbꝰ accidit sicut arboribꝰ amygdalis vel alijs: que cum nimis cito incipiunt florere superueniēte pruina vel imbre amittūt flores ꝗ fructus. Alij vero nimis tardāt ad exequēdā bonā volūtatē. propter qd aliqñ vel flores desiderioꝝ cadūt: ꝗ nō reddūt fructū: vel fructus faciunt serotinos nimis qui coiter nō maturescūt: q: nō sunt in tēpore suo. Bona igiſ arbor.i. bona volūtas gratia informata: ꝑducit flores bonarū affectionū ꝗ sic primo dicit. Dñe. Producit scdo frondes bonarū locutionū ꝗ sic scdo dicit: dñe. Producit tertio fructus bonarū operationū cū recta intentione: cū humana ratione cum debita circūstātie obseruatione. Et sic tanq̄z lignū plantatū secus decursus aquarū: dans fructū suū in tpe suo. dicēs tertio dñe. Facit voluntatē patris celestis: ꝗ ipse intrabit in regnum celorum.

¶ Quomodo a volūtate bona nō possunt procedere opera mala. Capitulum.xv.

De voluntate notandū q cū vere bona est: ꝑducere nō pōt mala opa. Ad quod facit qd saluator ait Math.x. Nō pōt arbor bōa fruc. malos facere. Arbori hominē vel eius voluntatē assimilās. Circa quā auctoritatem vidēda sunt tria. A quo oriaſ volūtatis ꝓbitas: q: arbor bona. Ex quo sequaſ malignitatis in ope eius impossibilitas cum dicitur. non potest. ¶ Jn quo cognoscatur criminose operositatis qualitas: ibi. fructus malos facere.

¶ Quantum ad primum arbor designat vt dictum est hoiem vel eius voluntatē. Qui homo ꝗ eius volūtas: tūc arbor bona est: qñ affectiōes ꝗ cogitatiōes eiꝰ tanq̄z radices. fixe sunt in celo. iux illud psal. de iusto. Plantatꝰ in domo dñi ꝛc. Huius humor faciēs fructificare est deuotio. Stipes rectꝰ congrua intētio. eius rami robusti. potētie seu virtutes in bono ꝑmanentes. Cortex aūt exterior ꝯuersati malis resistēs. Folia eius vba rōnabilia bz illd. Et foliū eius nō defluet. Flores odoriferi redolēs fama bz illud apli. Christi bonus odor sumus deo. Fructꝰ vero iusta opa bm illd. Bonoꝝ laboꝝ gloriosus est fructꝰ. Tertia in q̄ radicaſ hūilitas. Dz autē huius quasi terre accliuis. Radius solaris reuerberans arborem ꝗ ꝗ fructus maturans ꝗ suaues faciēs. est gratie lumē. Aqua irrigans doctrina scripture. bm illud. Aqua sapie salutaris potauit illū. Qñ igitur ista ꝯcurrūt nulli dubiū q arbor est bona: homo. s. ꝗ voluntas eius. Permaxime autē ad

§.i.

Uoluntas est arbor.

hoc vt volũtas significata p arborẽ sit bona re/
grunt duo ƀz.b.Tho.sup.ij.sent.dis.xl.¶ Pri
mũ est intẽtio finis boni.Scõm est electio eius
qḋ est ad finẽ.vt scz sit bonũ.i.ad hoc volũtas
sit bona opz ꝙ volũtas velit bonũ:⁊ ppter bo/
nũ.Et si vtraqz bonitas in volũtate fuerit.s.bo/
nitas intẽtiõis que est respectu finis ⁊ bonitas
electionis:que est eius qḋ est ad finez tũc semp
erit volũtas bona:⁊ act⁹ exterior semp erit bo/
nus q dr̃ fruct⁹.Et sic pmanẽs bona arbor fru/
ct⁹ malos facere nõ potest.Et ð hac arbore bo
na ⁊ copiosa ⁊ fructuosa põt exponi moraliter
visio nabuchodonosor quã habuit de arbore.
vt habetur Dañ.iiij.Uidebam ⁊ ecce arborem
in medio terre ⁊c̃.ibi vide hystoriam.Ubi pos/
sunt tria notari de homine virtuoso.

vt volũtas sit bona duo requirun tur.

¶ Et primo sanctitas stupenda in eius descri
ption e.ibi. Ecce arbor in medio terre.

¶ Secundo eius defectuositas lugenda in ei⁹
pcisione.ibi.Succidite arborem.⁊ precidite
ramos eius.

¶ Tertio eius speciositas resumenda ex ger/
minis seu radicis reseruatione.ibi.Uerũtñ
germẽ radicum eius in terra sinite.

¶ Quãtũ ad pmũ cõmẽdaf sanctitas multipli
citer ex pditiõib⁹ ipsius arboris vise.Et primo
cõmẽdaf ab eius virtuositate:cũ dr̃.Ecce arbor
in medio terre.Cõsistit eni virtus in medio vel
rõnis vel rei ppter qḋ dicit sapiẽs.Mediũ te/
nuere beati.Scḋo cõmẽdaf a magnanimitate
seu magna operositate.ibi.Arbor bona.Opaf
eni magna amor dei.i.opari facit ƀz Greg.Ter
tio laudaf a vigorositate.s.ad toleranda mala
fortif:ibi.Robusta.Sap.v.Stabũt iusti in ma/
gna pstãtia.Quarto laudaf ab eius sublimita/
te.s.in ptẽplãdo supna:ibi.pcera.i.alta ƀz illud
apli.Nostra pversatio in celis est.s.p ptẽplatio/
nẽ.Quinto magnificabaf ab ei⁹ dignitate seu
opinionis claritate de eo:ibi.aspect⁹ eius vsqz
ad terminos vniuerse terre.qḋ fit p diffusionez
nois ⁊ fame eius.Sexto cõmendaf ab vtilitate
multiplic i.ibi.⁊ folia eius pulcherrima:⁊ fru/
ctus eius nimius.⁊ esca vniuersoꝝ in ea.in fo/
lijs notanf ṽba Apoc.vltio.Et folia ei⁹ ad sani
tatẽ gẽtiũ.s.sunt in fructu opa vel scia.ƀm illud
ps.ciij.De fructu operum tuorũ satiabif terra.
In esca refectio designatur.Sicut enim fructus
vestif folijs.ita scia adornaf verbis cõpositis ⁊
operibus virtuosis.iuxta illud Prouer.xv.La
bia sapiẽtũ ornãt sciam.s.exẽplis ⁊ verbis.Se/
ptimo cõmẽdaf a ptãte.⁊ hoc respectu subdito
rũ.ibi.Subditus ea habitabãt aialia ⁊ bestie ⁊
in ramis eius pversabantur volucres celi.Per
aialia ⁊ bestias designanf mẽtes carnales ⁊ pe/
nitus seculares.Seu p aialia voluptuosi.⁊ per
bestias iracũdi.⁊ hi dicunf habitare subt⁹ hãc

Sanctitas cõmẽdaf ex cõditionib⁹ arboris vise.

arborẽ.qr hmõi psone ƀmi dñt rigore discipli/
ne.Per volucres celi designanf spũales affect⁹
ad celestia volãtes.⁊ hi dicunf habitare in ra/
mis.qr spũales viri in locũ supiorẽ dñt eligi:⁊
digno honore sublimari.ƀm illud apli.q bene
psunt duplici honore sunt digni.s.⁊ reuerẽtia
paternali:⁊ subueniẽtia tpali.¶ Scõm.s.defe
ctuositas pbi viri lugenda.notaf ibi.succidite
arborẽ qḋ itelligi põt ⁊ de defectu eius p mor/
tẽ corpalẽ:⁊ de defectu aie p mortẽ spũalez. Et
quãtũ ad pmũ dicere ei succidite arborẽ est dis/
ponere ⁊ ordinare.vel ministerio angeloꝝ vel
opatiõe scḋaꝝ causaꝝ nãliũ mortẽ viri pbi:quĩ
abscidi dr̃ dũ a terra habitabili hui⁹ mũdi sub/
trahif.Juxta illud qḋ dr̃ de xpo Esa.liij.Absci
sus est de terra viuẽtiũ.Precidunf tñ rami ei⁹.
cũ videlz potẽtie sẽsitiue organis corporeis af/
fixe auferunf ab actib⁹ suis.excutiunf folia qr
deficiũt ṽba doctrine.Dispgif fructus.qr:defi/
nit facultas meritoria operandi.Fugiũt bestie
que sunt subtus eã:⁊ volucres q erãt in ramis
qr subditi boni vel mali subtrahunf a iurisdi/
ctione ⁊ ptãte eius.Cũ feris est habitatio eius
qr quoad corpus cum serpẽtib⁹ ⁊ buffonib⁹ ⁊
vermib⁹:aliısqz se repit.Rore celi intingif:qa
descẽdit pluuia ⁊ ros sup sepulchrũ cadaueris
eius.Jn herbis terre est que oriunf ex terra su
per corpus eius.Hic aũt defect⁹ vtiqz p mortẽ
lugẽdus est.sic legif de scto Ambro.qui audi/
ta morte alicui⁹ scti viri amare lachrymabaf.
Si aũt exponaf de morte spũali que fit p culpã
sic tũc succidif arbor tã magna ⁊ pulchra cum
magne sctitatis vir decidit in mortali. Ut Da/
uid Petrus ⁊ alij.qḋ vtiqz ptingit:⁊ si nõ ope/
rãte deo qui nõ est autor pctĩ.tñ pmittẽte eo:⁊
grãz subtrahẽte.ex culpa ⁊ demerito illius pec
cantis.Tũc aũt rami precidunf cũ virtutes ma
gne subtrahunf.Folia excutiunf.qr grã prius
habita bene loquẽdi ⁊ fructuose pdicãdi tolli/
tur.Fruct⁹ dispgif.qr bona opatio iã facta quo
ad meritũ tollif.Fugiũt volucres ⁊ bestie ab eo
qr ⁊ subditi boni ⁊ mali horrẽt eius pversatio
nẽ:⁊ declinãt psortiũ.Cũ feris habitat.i.cũ de/
monijs ⁊ impijs quoꝝ volũtati assentit.Jn her
bis terre est qr tpalib⁹ vacat ⁊ in illis gaudet.
Cor eius ab humano cõmutaf.qr nullũ intelle/
ctũ verũ pene hẽt sicut bestie.Rore celi itingif:
qr aliqñ bona ispiratiõe diuina ad se recogno/
scẽdũ tãgif.sz vinculo ferreo alligaf.qr psuetu
dine mala ⁊ obduratiõe peccati detinef.Et cer/
te hmõi defect⁹ magis lugẽdus est qȝ prior.s.de
morte corpali.Qḋ etiã amb.faciebat audito ca
su seu ruina spũali alicuius psone.Quãtum ad
tertiũ qḋ est resũptio speciositatis deꝑdite:hoc
ibi notaf cũ dr̃.Germẽ eius in terra sinite.qr vi
delz abilitas ⁊ aptitudo ad resurgẽdũ cũ omnĩ

speciositate nãli ꝛ spũali virtute diuina non remanet. Et septẽ tpa mutanf in eo: anteq̃ redeat ad id pſtinũ statũ. q: s. septẽ mũdi etates opꝫ cõpleri ante resurrectionẽ vniuersalẽ oĩuꝫ. Et tũc recognoscẽt oẽs q̃ dñaf excelsus in regno hominũ. vt dꝛ ibi Dan. iiij. Et hoc ↄtinuãdo ad expositionẽ de morte corꝑali. Nã q̃ntũ ad defectũ mortis spũalis per pctm dꝛ remanere germẽ in terra. ad reuiuiscẽtiã ipsi⁹ arboris. q: quãtũcũq̃ q̃s peccet a pfectiõe declinãs remanet tamẽ semp libertas arbitrij. ꝛ facultas vitã gr̃e recuperãdi. ꝛ pfectionẽ oẽm amissaꝫ vel etiã maiorẽ resumẽdi ẽm conatũ ꝛ feruorẽ in reuersione. ſꝫ opꝫ ꝑus q̃ septẽ tpa mutenf sup eũ. i. q̃ oĩa peccata cõmissa in tpe vniuersaliter detestetur: que in septẽ capitalib⁹ vitijs ↄtinenf. Et hoc p septiformẽ grãm spũsancti. Et sic ex bestia reuertif ad statũ hoĩs. sicut Nabuchodonosor: ꝛ ad regnũ inclitũ. q: ex bestiali mẽte tota passionibus dedita reuertif ad ↄuersationem vite rõnalis ꝛ virtualis: ꝛ ad regnũ ṽtutũ ꝛ gl̃ie ꝑus amissuꝫ.

¶ Quãtum ad se. §. ij.

Bõa arbor nõ põt malos fructus facere.

cũdum ꝑncipale qđ est in potẽtia malignitatis opis notata in volũtate vel hoĩe. cũ dꝛ. non põt s. malos fructus facere. Rõ aũt huius est. q: arbor bona est. sicut autẽ ex igne frigus ꝓcedere nõ põt: nec ex luce tenebra. sic nec ex bona volũtate seu ex habitu bonitatis nõ põt ꝓcedere malus act⁹: ſꝫ bene põt arbor. i. volũtas vel ꝑsona que est bona. aliquo tpe effici mala arbor ꝛ sic faciet fruct⁹ malos. Nõ autẽ dũ bona pseuerat arbor. Unde hiero. sup Math. Si arbor bona fruct⁹ malos facere nõ põt. quõ Moyses arbor bona peccauit ad aq̃s ↄtradictionis. s. nõ credẽdo vbis dñi. Petrus quoq̃ in passione dñi negauit xp̃m. Et ecõtrario quõ Jetro socer moysi arbor mala: q: gẽtilis: quõ fecit fructũ bonũ dãdo ↄsiliũ moysi bonũ. s. de ↄstituẽdo coadiutores officij sui. Et rñdet q̃ hoc intelligif cõditionaliter seu ↄiunctim videlꝫ q̃ duꝫ arbor bona: pseuerat bona: nõ põt facere malos fructus. i. opa mala. ſꝫ arbor bona põt effici mala: ꝛ tũc faciet malos fruct⁹. Et ad ideꝫ facit qđ aĩt Aug⁹. in ser. dñi in mõte dicẽs. Erũt manichei qui putãt ꝛ dicũt: nec aĩam bonã posse fieri malã: neq̃ ecõuerso malã bonã. Jntelligẽtes p arborẽ bonam de qua xp̃us loquif aĩas bonas quarũ dicũt deũ auctorẽ. ꝛ p arborẽ malã aĩas malas: quarũ dicũt auctorẽ diabolũ esse. ¶ Sꝫ vt subdit Aug. Falsitas huius opinionis ꝛ sñie error oñdif ex mõ loquẽdi ipsius saluatoris. Neq̃ enĩ dicit q̃ arbor bona nõ possit fieri mala ꝛ ecõuerso. Sꝫ qđ bona arbor non põt facere fructus malos. ¶ Et mala bonos: appellãs bonaꝫ arborẽ: bonã voluntatẽ. ꝛ malos fructus: mala opa. ꝛ malã arborẽ malã volũtatẽ. ꝛ bonos fructus opa bona. Qđ infallibiliter verum est ↄditionaliter. i. quãdiu volũtas est vere bona vt debet: nõ põt agere opa mala ꝛ ecõuerso. Sic etiã exponif illđ Aug. de pe. di. ij. Radicata est charitas. securus esto. nihil mali procedere põt. qđ intelligif ↄiunctum ẽm glosam. q: ex charitate elicitiue vel imparitue nõ põt maluꝫ ꝓcedere. sicut ꝛ nix quãdiu est nix nõ põt calida esse. ſꝫ potest liquefieri: ꝛ tũc aquã vocamus. Qđ aũt volũtas bona possit in via fieri mala. patet ex hoc q: dũ viatores sumus liberũ arbitriuꝫ flexibile est ad bonũ ꝛ maluꝫ. Alia rõ est q: charitas vie que facit volũtatẽ bonã: nõ replet totã capacitatẽ volũtatis seu mẽtis. vt actualiter nihil aliud possit intẽdere nisi deũ sicut charitas patrie. dũ aũt ad alia extẽdif. tũc põt a deo auerti p inordinatũ affectũ ad creaturaꝫ ẽm be. Tho. se. se. Sicut autẽ ex terra bona causaf. vel in terra bona radicaf mala arbor. sic mala volũtas. i. mala affectio causaf ex volũtate potẽtia nãli que est bona ꝛ radicaf in aĩa vel volũtate habitualif: que aĩa ꝛ volũtas est bona inquãtũ volũtas. Nec est ẽm Aug. ex bono potuit oriri voluntas mala: q: bonũ factũ est a bono deo. sed q: de nihilo factũ a bono deo. ſꝫ q: đ nihilo fcm̃ ẽ nõ de deo.

¶ Ad hoc aũt q̃ arbor sit bona. ꝛ faciat fruct⁹ bonos ↄcurrũt plures ↄdictiões. Et ꝑmo radicẽ hẽt in imo. Unde Aug. Attẽdite arborẽ. radicẽ figit in imo vt ramos tẽdat ad celum. Sic mentẽ dꝫ q̃s in humilitate firmare vt possit eaꝫ ad celũ leuare. Et nõ solũ vna radice inheret terre ſꝫ oĩb⁹. Radix est q̃si os arboris p quod nutrimẽtuꝫ recipit. sic ore cordis dꝫ q̃s inherere ꝛ figere in terra viuentiũ. ¶ Scđo arbor impceptibiliter crescit ↄtinue: quousq̃ veniat ad magnã altitudinẽ. sic vt dꝛ Prouer. iiij. Justoꝝ semita quasi lux splẽdẽs pficit ꝛ crescit. ꝛ vt dicit Hiero. Labor ip̃rob⁹ oĩa vincit. ¶ Tertio opꝫ q̃ arbor cultiuef alias degeneraret ꝛ siluester fieret ꝛ insipidos fruct⁹ ꝓduceret. sic opꝫ mẽtẽ colere ferro cõpũctiõis: ꝛ inutilia resecare. Jo. xv. Oẽm q fert fructũ purgabit eũ vt fructum plus afferat. Et parabolice scribif Luce. xiij. dixisse cultorem vinee patrono volente ficulneaꝫ quãdã infructuosam succidere. Fodiã circa eã: ꝛ mittã stercora vt. s. faciat fructũ. Mittere stercora ad radices est bene recogitare miserias ꝛ defect⁹ suos. Quarto arbor bona nõ in vno ramo tm̃ ſꝫ in oĩb⁹ facit fructuꝫ. ¶ Sic nõ solum vno mẽbro dꝫ q̃s deo seruire puta pedibus tm̃ eundo ad ecclesias: ore tm̃ bene loquẽdo. aure verba dei audiẽdo. sed oĩbus mẽbris que sunt vt rami arboris rõnalis. ꝛ corde ꝛ ore ꝛ manu operũ ꝛ alijs multis. Ro. vi. Exhibete membra vestra seruire iustitie in sctificationẽ. ¶ Quin

Ad h q̃ arbor sit bõa requirif

to arbor nõ facit fructus nisi ad quos pducen/
dũ ordinata est a deo ⁊ a natura. Nã ficus non
pducit uvas nec vitis ficus. Ita vnusq̈sq; vt
ait Pe. prima canonica. put accepit grãz in al/
terutrũ illã administrãtes. Nõ aũt se intromit/
tere dz de eo in quo non hz grãm seu aptitudi
nẽ vel cõmissionẽ. ¶ Sexto arbor lz silvestris
faciet plures fructus: q̃s ortẽsis: tñ ortensis fa/
cit meliores. Sic laicus licz plura faciat opera
exteriora. vel ẽt religiõi actiue deditus q̃s con//
tẽplatiuus vel claustralis. tñ puriora ⁊ pfectio/
ra sunt opa contẽplatiuoꝝ q̃s laicorũ ꝑs. Scdz
puritatẽ manuũ meaꝝ retribuit mihi ⁊c. Nõ
dicit s3 multitudinẽ. ¶ Septimo arbor si trãs
planteẽ. melius fructificat si in locũ meliorem
mutetur. Si mutando statũ puta ð laicali in re
ligiosuz. pfectiora opera aptus est facere. Sed
sciendũ q paucẽ arbores in autũno vel hyeme
paucissime in estate transplãtantur. Sic in se//
nectute vel ẽt in feruore iuuentutis pauci con/
uertuntur. Sz in vere adolescentie cõiter ⁊ ali/
q̃ qdẽ arbores nil fruct⁹ faciunt vt ociosi. Aly
folia tñ vt vbosi. Aliq folia fetentia vt sambu/
ci. i. luxuriosi. Aly spinosa folia. vt iunipus.

¶ Quãtum ad ter/ .§. iij.

tiũ principale. s. quõ discernat fructus bonus
quẽ arbor bona producit a fructu malo quem
pducere non põt. Sed arbor mala ipsuz pdu//
cit. Arbor bona vt dictũ est. Est voluntas vere
bona. vel hõ bonus. Et fructus bonus. actus
bonus pcedẽs ex ea. Et ex fructu arbor cogno/
scitur. ait ipse saluator. A fructibus eoꝝ cogno
scetis eos. s. hoies siuere bõi sunt vel hipocrite
mali. s. sub pelle ouina. Sed difficiliter hoc vi
ad discernendũ: ⁊ vix possibile ad cognoscen//
duz. Nã oĩo ⁊ ieiuniũ. elemosyna ⁊ hmõi fru/
ctus videntur boni: ⁊ tñ nõ solum boni hoies
ex vna voluntate ista faciũt: sed ẽt mali hoies
qui signantur p malã arborẽ. Ad cognoscẽduz
igit ⁊ discernendũ eos. Notandũ q triplex ge
nus fructuũ seu operũ pñt pduci seu fieri ad
hoie. Aliqui eni actus sunt de se mali adeo q
nullo mõ pñt esse vel bene fieri. Sicut periuria
blasphemie. odia. ⁊ illa que nominat apl's ope/
ra carnis dicẽs ad Gal. v. Manifesta sunt ope/
ra carnis que sunt fornicatio immundicia. auari
tia ⁊c. Hos fructus arbor bona dũ bona est p/
ducere non põt: sed mala pducit. Et ex hmõi
põt manifeste cognosci q hec faciẽs arbor ma
la ẽ. Sz tñ talia opa dici nõ pñt vestimenta oui
um sub qbus se abscondũt falsi pphete. i. ipo/
crite. qr ipsa non hñt spẽz vel apparentiã boni
vnde possint alios decipere. ¶ Sunt aliq aly
fructus seu act⁹ q de se sunt boni. ita q nullo
mõ possunt esse mali: vt act⁹ illi de quibus ait

Fruct⁹ bõus q̃ modo discer// nitur a malo. Matt. vij.

Triplex est gen⁹ fructuũ seu operum

apostolus ad Gal. v. Fructus autẽ spiritus sũt
charitas. pax. gaudiũ. patientia ⁊c. Hi actus ⁊
similes pcedentes a grã dei pducunt. ⁊ sunt
a bona arbore ⁊ non pñt pduci a mala arbore
dũ mala est. Sz cũ sciri nõ possit p certitudinẽ
qui grãm habeat ⁊ actus virtutuz acq̃sitarum
sunt similes actib⁹ virtutũ infusaꝝ qui proce/
dũt ex grã: ⁊ sunt vere boni. Hinc est q p certi/
tudinẽ sciri nõ põt: si faciens illos actus. s. cha/
ritatis exteriores. patiẽtie. modestie. continẽtie
⁊ alia sit arbor bona cũ possit similia facere sine
grã. ⁊ arbor mala. i. mal⁹ hõ. hñs malã volũta
tẽ plura illoꝝ opa exteri⁹ appẽtia possit facere.
¶ Aliq actus humani sunt q dicunt de gene/
re bonoꝝ que fieri pñt bona ⁊ mala volũtate.
vt elemosyna. oĩo. ieiuniũ ⁊ hmõi. Et ista dicũ
tur vestimẽta ouiũ: qr sunt pprie electoꝝ cum
fiunt debito mõ. s. in gratia. ⁊ hos fruct⁹ pdu
cere põt arbor bona ⁊ mala. Sz cognosci plene
non põt cũ procedunt a mala voluntate seu in
tentione. tunc sunt mali vel sine grã. ⁊ tunc ẽt
nõ sunt vere boni. i. meritorij. Uel cuz pcedũt
a bona voluntate ⁊ grã: tunc sunt boni. Per
coniecturã tñ potest discerni arbor bona a ma
la p quedã opa tanq̃ p signa. ¶ Et primuz est
si fidei veritas nõ puertat in se vel in alio ope/
rãdo: sed firmiter credat ⁊ viuaciter. Joan. vj.
Qui credit in me habet vitã eternã. ¶ Scdm
est. si mãdata ecclie non ztemnat. sed impleat.
Mat. xviij. Qui ecclesiã non audierit sit tibi si
cut ethnicus ⁊ publicanus. Eccẽs. viij. Qui ser
uat pceptuz non experiet quicq̃ mali. ¶ Ter/
tiũ est. si per eũ nouus ritus viuendi nõ intro/
ducatur: qđ pertinet ad supstitionẽ ⁊ superbi/
am. sed cõia documenta sequatur: iuxta illud
Deutero. xix. Nõ transferes termios quos po/
suerũt patres tui. ¶ Quartũ est. si charitas p/
ximi per eũ non spernat. i. Joan. iij. Translati
sumus de morte ad vitã quoniã diligimus fra
tres. sed qui habuerit substantiã huius mun//
di ⁊ viderit fratrẽ suũ egere: ⁊ clauserit visce//
ra sua ab eo: quõ charitas dei est in illo. Certe
non. ¶ Quintũ est. si peccatũ per eũ toto cona/
tu fugiat. Eccẽs. xxi. Quasi a facie colubri fuge
pctm. ¶ Sextuz. si verbuz dei delectabilit au/
diatur. Jo. viij. Qui ex deo est verbum dei au/
dit. vel melius. sic equanimiter aduersa ⁊ dul/
citer patiatur. Unde christus Matth. vij. Nũ/
quid colligunt de spinis vuas aut de tribulis
ficus. i. de aduersitatibus feruorez spiritus: ⁊
dulcedinem charitas: quasi diceret: non hipo
crite sed vere bone arbores. ¶ Septimum est
si per eum de operibus bonis gloria mundi
non queratur. Joannis septimo. Qui querit
gloriam eius qui misit illum hic verax est ⁊ in
iustitia in eo non est. Hos actus tanq̃ fructus

De si/gnis bo norum operuz

bonos producit bona arbor. & fructus contrarios qui sunt mali producere non potest. Et cum aliquis facit hos fructus malos contrarios bonis. signum est quod non est bona arbor.

¶ De sensualitate. Capitulum .xvj.

Deinde videndum est de sensualitate que idem est quod appetitus sensitiuus. ¶ Circa quam notanda sunt quatuor scilicet diffinitio. subiectio offensio & duratio.

¶ Et quantum ad pri .§.i.

Quid e sensualitas — mum sciendum quod magister sen. li. ij. di. xxiiij. sic diffinit sensualitatem. Sensualitas est quedam vis aie inferior: ex qua est motus qui intendit in corporis sensus atque appetitus rerum ad corpus pertinentium. ¶ Pro cuius declaratione sciendum quod motus sensualitatis in duo tendit. s. in ea que secundum exteriores sensus delectabilia sunt. & hoc est quod dicitur in diffinitione quod ex sensualitate est motus qui intendit in corporis sensus. ¶ Secundo tendit ad ea que nociua: vel inconuenientia corpori secundum solam extimationem cognoscuntur. Et sic in diffinitione dicitur quod ex sensualitate procedit appetitus rerum ad corpus pertinentium. Sic igitur sensualitati duo attribuuntur. s. motus appetitus. Cuius ratio est. quia licet sensualitas sit vna potentia eius tamen sunt plures actus: non eque primi sed habent ordine ab inuicem se habentes. Motus enim seu sensualitas est quedam inclinatio ad sensus corporis. dum. s. appetimus ea que per sensus corporis apprehenduntur. Unde ad sensualitatem pertinent duo. s. corporis sensus quasi preambuli & appetitus sensitiuus: qui est inclinatio vel motus consequens apprehensionem sensitiuam. & sic appetitus sensitiuus inquantum fertur in aliquid vel inclinatur est conueniens nature sentientis. sicut cibus et potus & alia huiusmodi que sunt necessaria corpori. Secunda ratio est: quia illud est conueniens potentie sensitiue: sicut color pulcer est delectabilis visui ad videndum. & sonus moderatus est conueniens & delectabilis auditui ad audiendum. & sic de alijs. ¶ Et sic appetitus sensitiuus est melior inter appetitum naturalem et rationalem. Superior est enim appetitui naturali: quia appetitus naturalis qui est inclinatio nature in rem vel opus sibi conueniente est absque propria apprehensione. s. ipius appetitus licet sequatur apprehensionem instituentis naturam sicut appetitus naturalis lapidis est inclinatio vel motus deorsum. Sed appetitus sensitiuus ertur & inclinatur in aliquid mediante propria apprehensione. s. notitie sensitiue. Est tamen inferior appetitui naturali. quia appetitus rationalis fertur & inclinatur in bonitate rei absolute sed sub tali vel tali consideratione puta vel quia est vtilis vel quia est delectabilis. ¶ Hec autem sensualitas figurata est in tentatione primorum parentum. Nam secundum Aug. ij. de tri. Serpens assimilatur sensualitati. nam serpens non solum ondit & proposuit mulieri delectatum vel pomum. sed et inclinauit mulierem in affectum peccati. Mulier vero comparatur inferiori rationi: eo quod acquieuit serpenti. s. sensualitati. Uir autem assimilatur superiori rationi: eo quod occasione serpentis ad peccatum allicientis vir. i. ratio peccato consentit. Sed idem Aug. contra manicheos aliter assignat ista. s. quod serpens figuraret sensum. eo quod sicut serpens proposuit & ondit peccatum. ita sensus exteriores. Mulierem assimilat sensualitati vel concupiscentie. eo quod cum mulier inclinauit ad peccandum. ita sensualitas vel concupiscentia inclinat affectum ad peccandum. Uir vero assimilatur rationi: eo quod sicut vir credidit mulieri. ita ratio sensualitati vel concupiscentie. Hec tho. prima se. q. lxxxj. Et in questionibus de veritate. Grego. vero dicit per serpentem significari diabolum. per mulierem carnem. i. sensualitatem. per virum spiritum siue rationem. di. xj. Testim.

¶ Distinguitur autem ipsa sensualitas siue potentia appetitiua sensualis in duas potentias realiter distinctas. s. irascibilem & concupiscibilem. sicut distinguitur genus in species specialissimas secundum Tho. s. ij. sen. di. xxiiij. Et hoc ratione ondit sic. Appetitus sensibilis est nobilior appetitu naturali. vt dictum est. s. Sed in naturalibus oportet esse non solum inclinationem ad consequendum conuenientia & refugiendum nociua. sicut lapis naturaliter inclinatur ad locum deorsum qui est sibi conueniens & refugit artem cum iactatur in altum descendens quantocitius ad terram. Sed etiam inclinationem oportet esse ipsis naturalibus ad resistendum corrumpentibus & contrarijs que conuenientibus impedimentum prebent & ingerant nocumenta. Sicut lapis resistit percutienti quantum potest ne frangatur. Similiter & ignis qui habet naturalem inclinationem non solum vt recedat a loco inferiori qui sibi non conuenit & tendat in locum superiorem sibi conuenientem. sed etiam quod resistat corrumpentibus puta absorbendo aquam que eam extinguit si non sit nimia quantitate. & per consequens maior virtute. Ita et in nobis in parte sensitiua. oportet quod sint due potentie quarum vna feratur in id quod est sibi conueniens & discedat ab eo quod est sibi disconueniens. Et hec dicitur concupiscibilis. que est conuenientis appetitiua et prosecutiua & inconuenientis fugitiua. Aliam esse oportet que sit impedientis expulsiua. & hec est & dicitur irascibilis: cuius obiectum est arduum & difficile ipsum. s. repellendo. ¶ Comparando autem istos adinuicem irascibilis videtur nobilior concupiscibili propter tres eius excellentias. ¶ Quarum prima est quia irascibilis est propugnatrix & defensatrix concupiscibilis. eo quod ipsa insurgit contra ea que impediunt conuenientia que concupiscibilis appetit. Secunda excellentia irascibilis est: quia est magis finis rationis vel magis rationalis quam concupiscibilis. huius ratio est: quia ad concupiscibilem pertinet consequi delectabile: sed irascibilis derelicto delectabili appetit victoriam quam consequitur cum dolore. Tertia excellentia irascibilis est: quia magis laudabilis est quam concupiscentia. Hec b. tho. prima secunde. q. lxxxj. & in questionibus de veritate.

Duo attribuuntur sensualitati. — De ordine diuersorum appetituum. — Sensualitas diuiditur.

Sēsua/litas sb/iecta ē rōni.

¶ Secunduz prin/ .§.ij. cipale quod est cōsiderandum circa sensualita tem est obsecutio vł subiectio quā habet ad ra tionē. Nam subdit rationi obedit deo: qđ pro batur ex pte ordinis: volūtatis ꝛ motoris. Pri/ mo ex parte ordinis sic. Motor iserior obedit superiori ꝛ regulaſ ab eo. Sed iter partes ani/ me est ratio motor superior. sensualitas est mo tor inferior. Ergo sicut rō inferior obedit rōni superiori ꝛ regulatur ab ea. vt patet supra. Ita sensualitas obedit rōni ꝛ regulatur ab ea. inq̄z tum sensualitas mediāte imaginatione moue/ tur ad gaudium vel tristitiā ƀm ꝙ rō opponit vel ostēdit sensualitati mediante imaginatiōe rē aliquā siue sit ꝯtristabilis vel delectabilis: ƀz ꝙ ei videſ. Probaſ hoc scđo ex parte volunta/ tis sic. Sicut in corporibus celestibus spera su perior mouet sperā inferiorē. vt dꝛ i. iij. de ani/ ma. Sic appetitus supior. ſ. volūtas mouet ap/ petitū inferiorē idest sensualitatem. Tertio p/ batur hoc ex parte virtutis exequentis. qꝛ per rationem diligentem ꝛ voluntatem imperātez vel retinenſ vel mouenſ exteriora membra. ne peccatum sensualitatis perficiatur. vt patet per exemplum. Sicut in exercitu ꝓgredi ad bellū vel nō ꝓgredi ex imperio ducis dependet. ita in nobis membra exteriora corporis nō mouē tur neq̄ quiescunt nisi ad imperiū eius qđ ꝓn/ cipiaſ in nobis. ſ. ad imperium rōnis ꝛ volūta tis. Propter qđ dꝛ Genesis. iiij. Sub te erit ap petitus tuus ꝛ tu dominaberis illius. i. appeti/ tus tuus inferior qui diciſ sensualitas erit sub te. i. in appetitu rōnali: vt tu dominaberis illi⁹ idest sensualitatis vt moueaſ vel retineatur ƀz imperium rationis ꝛ voluntatis. Uel sic. Sub te erit. i. sub te esse dꝫ appetitus sensitiuus ꝛ tu dominaberis illius. i. dominari debes. Patet igitur ex dictis ꝙ ratio triplicem regulā adhi/ bet sensualitati. Prima est. qꝛ ꝓponit ei ꝛ ostē/ dit obiectū ad qđ moueaſ. Secūda regula est: qꝛ rō ꝛ voluntas imperiose ferri pōt in aliud: ꝛ sic retrahiſ sensualitas ab actu suo. ¶ Tertia regula est: qꝛ per rationem ꝛ volūtatem retinē tur mēbra exteriora: ne perficiatur pctm̄ sensua litatis. Unde sensualitati humane naturale est moueri ƀm regulam voluntatis ꝛ ratiōis. Hec tho. vbi. s. Est autem notandū ƀm eundē ꝙ vt dicit phs in. i. politi. In hoīe est cōtemplari du plicē principatū. ſ. dispoticū ꝛ polliticum. Di/ citur aūt ꝓncipatus dispoticus ille: quo aliqs principaſ seruis qui nō habēt facultatē in ali/ quo resistendi imperio precipientis. qua nihil habent sui. Principatus aūt polliticus ꝛ rega/ lis dicitur quo aliquis principatur liberis. qui ꝗ̄si subdanſ regimini principis. habent tamē

Duplex princi/ patus ē in hoie

aliquid proprium vnde possunt reniti preci/ pientis imperio. Sic ergo anima dominatur corpori ꝛ mēbris eius principatu dispōtico. quia corporis mēbra in nullo possunt resistere imperio anime: sed statim ad appetitū anime mouetur manus ꝛ pes: ꝛ quolibet mēbruz qđ datuz est moueri voluntario motu quod pro/ pterea dicitur qꝛ digestiuum nutritiuū ꝛ aug/ mentatiuū. ita ꝛ generatiuū quoad mēbra ge/ nitalia: ꝛ pulsatiuū qđ est vitale ꝛ motū hoīs noiat ꝛ nō obedit rōni ꝛ voluntati: vt ait gre/ gorius nycenus: intellectus autez seu ratio di/ citur principari concupiscibili ꝛ irascibili pol/ litico principatu: qꝛ appetit⁹ sensitiuus habet aliquid propriū vnde potest reniti imperio ra/ tionis. Natus ē eni moueri appetitus sensiti/ uus: non solū ab estimatiua ab aialibus ꝛ cogi/ tatiua in hoīe quā diligit rō vniuersalis: ſꝫ ēt ab imaginatiua ꝛ sensu. Unde experimur ira/ scibilē vel ꝯcupiscibilē rationi repugnare per hoc ꝙ sentimus vel imaginamur aliquid dele ctabile: qđ rō vetat vel triste: qđ non recipit. Et ƀm hoc dicit apostolus. Uideo aliā legē in mē bris meis cōtradicentē legi mentis mee. Per hoc autez non tollitur quin concupiscibilis ꝛ irascibilis rationi obediant: quia aliquando in aliquo repugnant. Ad ro. vij.

¶ Tertium prin/ .§.iij. cipale circa sensualitatē considerandū est osten sio. Nā in sensualitate pt esse pctm̄ veniale: nō tm̄ mortale. Et ꝙ in sensualitate possit eē venia le: ꝓbatur tripl'r. ſ. auctoritate: rōne: ꝛ distictio ne. Auctoritate quidē pꝫ ad Ro. vij. vbi apl'us ait. Nō. n. bonuz qđ volo ago hoc. ſꝫ qđ odi il lud facio. Ubi haymo in gl. dicit ꝙ apl's duoꝝ hoīuz psonas assumit. ſ. iterioris. i. mētis. ꝛ ex terioris. i. carnis seu carnalitatis. quasi diceret. Bonū qđ ego iterius. i. in mēte ꝛ rōne volo ꝛ approbo. exterius. i. i carne seu sensualitate, nō ago. Et ad Gal'. v. ait idē apl's. Caro cōcupiscit aduersus spm̄ ꝛc̄. Ubi aug. in glo. sic ait. Uide te quale bellū ꝓposui qualē rixā: hoc intra te ipsū sentis. Nec. n. nullū vitiū ē: cū caro ꝯcupi scit aduersus spm̄. Tūc. n. caro ꝯcupiscit cum aīa carnali ꝯcupiscentia spiritui reluctaſ que qdē ꝯcupiscentia nō est in aīa sola: nec in car/ ne sola: ſꝫ in vtroq̄. ¶ Scđo ꝓbaſ idē rōne ta li. Pctm̄ pōt iueniri in q̄libet potētia. cui⁹ act⁹ potest esse volūtarius ꝛ iordinatus in quibus ratio peccati consistit: sed actus sensualitatis pōt esse hmōi. Nā pōt esse voluntarius inq̄ztū sensualitatis. i. appetit⁹ sensitiuus nata est mo ueri avolūtate ꝛ ei obedire. Itē ꝛ ipse actus seu sensualitas pt eē inordinat⁹. qꝛ sicut in nobis est rect⁹ ordo qñ sensualitas rōni obedit. ita qñ

In sen/ sualita te pt eē veniale

prīū accidit.s. ꝙ sensualitas nō sb̄daт rōni.ipse actꝰ sensualitatis ē iordinatꝰ.⁊ p ꝯñs in sensualitatē ē pctm̄. ¶ Tertio h̄ idē ꝓbaт distinctiōe. Quidā enim sic distinguunt ꝙ motus sensualitatis est duplex. Unus est qui dr̄ pmo pmus scȝ motus sensualitatis naturalis:qui imaginationem nō sequitur:sed solū actionē naturalium qualitatum ꝓcedens ex corporali dispositione vel complexione. Et nullus talis motꝰ sic proueniens est pctm̄. Et rō huius est:q: nō subiacet imperio rōnis vel voluntatis. Alius motus sensualitatis est qui dr̄ scd̄o primus.s. qui imaginationem vel deliberationem sequitur.⁊ hic est pctm̄. Et rō huius est:q: talis apphensio vel imaginatio subiacet imperio rōnis vel volūtatis. Pōt enim rō vel voluntas ꝓhibere vsum vel actum cuiuslibet potētie apphēsiue ⁊ motum cuiuslibet organi:⁊ maxime in absentia sensibilis bm̄ tactū qđ si nō facit i sensualitate est pctm̄ veniale. ¶ Sciendū tamē ꝙ motus sensualitatis illiciti pn̄t ꝯsiderari dupliciter. Uno mō sigillatim.⁊ per se:⁊ sic sunt in ptāte nr̄a ⁊ vitare possumus:q: quēlibet corpueniendo impedire possumus. Alio mō pn̄t ꝯsiderari in generali simul oēs:⁊ sic nō sunt in ptāte nostra:q: dum vni obuiare nitimur: ex alia parte motus illicitus surripe pōt. Cuiꝰ rō est.q: nō potest simul intētio volūtatis renitētis cōtra diuersa in actu. Qꝛ aūt in sensualitate nō possit esse mortale pctm̄.triplici rōne pbatur. ¶ Primo sic. Mortale peccatū h̄ȝ esse in illa potentia per quā hō pōt separari a deo:qđ pȝ q: per peccatū mortale fit separatio a deo.sȝ separari a deo nō est sensualitatis:sed rōnis ⁊ volūtatis. Secūda rō est:q: peccatum mortale semp̄ seqtur iudicium rōnis:sed motus illiciti sensualitatis preueniunt iudicium rōnis.ergo mortale nullo modo h̄ȝ esse in sensualitate:sed in rōne ⁊ voluntate. Tertia rō est:q: in eadem potētia habet esse actus virtutis ⁊ peccati:siue meritum ⁊ demeritum.sed actus virtutis seu meritum nō perficitur per id qđ est sensualitatis:sȝ magis per id quod est rōnis ⁊ voluntatis:cuius est eligere ⁊ ordinare in finē.ergo mortale peccatum nō habet qđ sit mortale: ex eo qđ est sensualitatis cuius nō est ordinare in finem:sed ex eo ꝙ est rōnis ⁊ voluntatis:cuius est auerti ab vltimo fine. Hec bea.tho.š.ij. sen.di.xxiiij.⁊ in qōnibus de veritate.q.xxv. ¶ Item sciēdum ꝙ ratio pōt habere ad motꝰ illicitos qui fiunt in sensualitate tripliciter. vt scȝ resistens.vt percipiens vt nō impediēs. Et primo ratio se habet vt resistens.s.qn̄ ipsa ratio ⁊ voluntas motibus illicitis sensualitatis resistunt.s.habendo displicētiam de tali motu ⁊ conatu ad rebellandū.⁊ tunc nullum est peccatum sed meritum corone.s.si sit in statu merendi. Secundo se habet rō vel volūtas vt pcipiens motus illicitos sensualitatis.puta cum aliqs ex ꝓposito votuȝ concupiscētie excitat et imperat.Et tūc si sit illicitum in genere peccati mortalis:erit mortale. Tertio:ratio vel volūtas se habet vt nō prohibens motꝰ illicitos sensualitatis.⁊ tunc talis nō prohibens cum prohibere possit:venialiter peccat. Dicitur autem facere aliquis illud quod nō impedit cum impedire possit. Hec tho.vbi supra.

Marginalia (left): Duplex ē motꝰ sensualitatis. — Motꝰ sensualitatis illiciti pn̄t du plicit ꝯside rari. — In sensualitate nō pt eē mortale pe. — Rō se pt hre tripl͞r ad actꝰ illicitos

¶ Quartuȝ prin- .§.iiij.

cipale considerandū circa sensualitatem ē duratio ipsius. Si enim queraт quanto tp̄e motꝰ illiciti sensualitatis nobis durēt.s.rebellio sensualitatis carnis ad sp̄m̄. Rn̄deт ꝙ in ista vita sensualitas a p̄dicta corruptiōe ⁊ rebellione liberari non pōt nisi p diuinū miraclꝫ: vt fuit in btā virgine q̄ fuit a fomite miraculose liberata.Et ꝙ nullus nāliter valeat liberari a p̄dicta corruptione ꝓbaт tripl͞r.Rōne.s.similitudine ⁊ sufficiēti diuisione. ¶ Et rōne qdē sic. Necessitatē peccādi salteȝ venial͞r consequiт necessitas moriēdi. Sȝ in hac vita necessitas moriēdi non tolliт.ergo nec necessitas peccādi saltē venialiter.Et sic nec corruptio sensualitatis.ex qua predicta necessitas venit.Uñ sicut hō nāliter moritur nec a mortalitate reduci pōt nisi miraculose ita nāliter ꝯcupiscibilis tendit in delectabile.⁊ irascibilis in arduū vel difficile. ēt pter ordinē rōnis. Nō ergo corruptio illa remoueri pōt nisi miraculose v̄tute supnaturali. ¶ Scd̄o hoc idē ꝓbaт silitudine vel exēplo. Nā bm̄ phȝ.vij. Ethico. Tēperatꝰ nō caret oīo ꝯcupiscētijs:sed aliqn̄ vehemētibꝰ cōcupiscētijs vexaт q̄les pn̄t eē incōtinētes.ergo ⁊c̄. ¶ Tertio ꝓbaт ideȝ ex sufficiēti diuisione vȝ ex pte medici morbi medicine.⁊ cāe. Ex pte qdem medici ꝓbanт. Licet deꝰ sit potēs oēm morbū curare.tn̄ bm̄ ordineȝ sue sapie disposuit ⁊ voluit vt ois morbus vel corruptio in hac vita non cureт. Et hoc pro meliori vt infra patebit. Ex pte v̄o morbi.scȝ culpe vel sequele ꝓbaт idē sic. Licȝ talis corruptio sit ꝯ statū nāe pmirꝰ institute. est tn̄ ꝯñs p̄ncipia nature sibi derelicte. Ex pte quoqȝ medicine ꝙ talis īfectio nāliter nō cureт.ꝓbaт sic. Licet donū gr̄e qđ per xp̄m ꝯferт sit efficacius q̄ȝ pctūȝ primi hois.nō tn̄ ordinaт p̄dcm̄ donū ad remouēdū corruptionē p̄dictā q̄ est nāe: sȝ ad remouēdū culpā psone. ¶ Demū ꝓbaт hoc ideȝ ex pte finalis cāe sic. Deꝰ nō dȝ oīo remouere illud ex quo sequiт bonū. Sed p̄dicta corruptio est vtilis ad multa ⁊ pcipue ad vitādū elatiōis vitiū. Jō ꝯueniēs est vt īfirmitas sensualitatis maneat ēt post baptismū.pp qđ dicit apl's.ij.ad Cor

Marginalia (right): De duratōne sensualitatis.

xij. Ne magnitudo reuelationū extollat me. da tus est mihi stimulus carnis mee zc. sicut et sapiēs medic⁹ dimittit aliquē morbū nō curatuz q̄a talis curari nō posset sine periculo maioris morbi. Hec Tho. in q̄ōnibus de vitate. q. xxv. ¶ Et notādū q̄ ipa ɔcupiscētia i q̄busdā plus in q̄busdā min⁹ iuenit. Sicut. n. est de pfectiōe nāe. ita est de corruptione ei⁹. Perfectio aūt nature pōt ɔsiderari dupl'r. Uno mō q̄ztū ad rōnē spēi. z sic eq̄liter oībus inuenit. Alio mō ex pte īdiuidui. z sic vn⁹ hō in corpe est potētior alio i explēdis operationib⁹ spēm ɔsequentib⁹. Et in mēte vnius pmptior alio ad intelligēdū vel ratiocinādū. Similiter est de corruptiōe somitis. q̄a si ɔsideret put īfectio nāe sic est eq̄liter in oībus. Sed si cōsideret put est īfectio psone sic in vno est maior q̄z in alio scdm q̄ p nāē cōplexionē vel ɔsuetudinē cōcupiscibilis vel irascibilis vni⁹ est efficatior z seruētior ad suū actū q̄z alterius. Et bm hūc modū fomes post baptismū dr diminui. inq̄ztū. s. gr̄a retardat ipetuz ɔcupiscibilis z irascibilis i ɔrios act⁹ iclinās. Hec tho. in scri pto sup. ij. sen. di. xxxij. ¶ Sciēdū etiā q̄ ɔcupiscētia ipsa q̄ sensualitas ē corrupta vt dictū est. noiat multis modis bm Alex. de hales ij. pte sūme. q. lxxxix. in fi. vz dr ɔcupiscibilis in puulis: sz concupiscētia in adultis. Libido aūt cū iclinat i actū. z h ex pte ɔiūcti. i. aie z carnis Nā put accipitur ex pte aie dr vitiū inq̄ztū bz oppositionē ad virtutē. Corruptio dr pter diminutionē boni nālis. Languor pp iueteratio nē i illa. Et hec tria quoad bonū. Nā q̄ad malū dr īfirmitas pp ipotētiā resistēdi malis motib⁹. Feditas pp ingnationē spūaliū. Pronitas pp inclinationē appetitus ad malū. Sz put accipit ex pte carnis dr lex carnis: q: infligit ipi carni pter pctm̄ ex lege diuine iustitie. Dicit z lex mēbror: q: dat q̄zdaz aptitudinē ad mala que fiūt p mēbra. Dicit et tyrannus q: dn̄at violēter in q̄busdā mēbris. Noiat z stimulus carnis: q: stimulat ad pctm̄. Fomes et q: concupiscētia ipsa fouet ardorē pcti in carne. vt ex parte foueat peccatuz in anima. Uel dicitur fomes. quia ardet in nobis cuz caro concupiscit aduersus spiritum. Hec ille.

Sēsualitas diuersimode noiat.

¶ Titulus. v. De anima separata z exercitio eius.

¶ De triplici morte z nūcijs z miseriis mortis z multis alijs circa mortē. Capl'm primum.

De separatione aie a corpe p mortē: z de his que sunt circa mortē ɔsiderādaz: z d retributione z exercitio ipsi⁹ aie separate.

Circa que occurrit illud. Quis est hō q viuet z z nō videbit mortē. eruet aiaz suā d māu īferi. vbi sciēdū q̄ iterrogatio scā p q̄s aliq̄n ipoztat raritatē. vt illud. Quis putas ē fidel' bu⁹ z prudēs q̄si diceret: rar⁹. Math. xxiiij. Aliq̄n ipoztat nullitatē. vt illud Job. xiiij. Quis pōt facere mundū de imūdo ɔceptum semine. q. d. nulla creatura. Et sic videt in ista auctoritate sumi. Quis est homo zc. Ubi tria possunt notari. Psal. lxxxviij

¶ Primū mors criminalis que ē icuitabilis.
¶ Scdz est mors corpalis q̄ est irremediabil'.
¶ Tertiū est mors īfernalis q̄ ē iterminabilis.
¶ Quis est hō qui viuit z nō videbit mortez: eruet aiam suam de manu inferi. q. d. p singula nullus purus hō hoc ex se facere potest.

¶ Quātum ad pri- .§. i.

mū sciēdū q̄ mors crialis nō ē aliud q̄z puatio vel subtractio gr̄e q̄ ē aie vita. Pctm̄ aūt est qd̄ puat aiam gr̄a vel ipedit eius īfusionē. Un̄ dr Sap. xvj. p maliciā occidit hō aiaz suā. z q: vt dr ad Ro. iij. oēs i Adā peccauerūt z egēt glīa dei. q: s. vnū erūt cū illo q̄n p illū pctm̄ iobediētie cōmissuz ē. iō z oēs mortui sūt cū illo spūal'r seu crimial'r p pctm̄ origiale qd̄ ab ipso trapit p carnalē ppagationē. Propt hāc igit mortez origial' pcti quā icurrit q̄libet imediate. postq̄z aia corpi fuerit īfusa. aia sine gr̄a repit. Solus xp̄s q nō fuit hō tm̄ sz de z hō: ipaz euasit. Bn̄ ḡ dic ps. Quis ē hō q viuet. q. d. nullus purus hō. Quāuis aut tollat tale pctm̄ p baptismū et ibi p gr̄am viuificet aia. paucissimi tn̄ sūt q puenietes ad vsum rōnis ɔseruēt hāc vitā gr̄e. z nō morātur p varia pctā mortalia. Aia eniz q̄ peccauerit: dicit dn̄s ipsa moriet. Ezech. xviij. Sic aūt liber est hō ad pcīēduz se in puteū pfundū: sz exire nō valet nisi ei auxiliū porrigat Et sicut ipossibile est p virtutē cuiuscūq3 creature mortuū resuscitari. sic nō pōt aliq̄s a morte pcti resurgere ad vitā gr̄e per se vel virtute cuiuscūq3 creature. Et hoc ē qd̄ dicit psal. Nun qd medici suscitabūt z ɔfitebunt tibi. Medici sunt plati. doctores ɔfessores z hmōi: qui suis verbis vel orōnibus vel sacris tanq̄z q̄buidaz medelis vtunt ad viuificationē pctoz. Sz certe hoc nō valēt efficere. nisi manus vel virtus dn̄i opet. Un̄ dr Luc. iiij. Uirtus de illo exibat z sanabat omēs. Et ioh. vj. Spūs qui viuificat idest gratia spiritussancti. Bn̄ ergo dicit psal. Quis est homo qui viuet. i. qui conseruet vt tam gratie rectam. quasi diceret. rarus. Sed certe in mortem peccati prolapsus nullus viuet ex se nisi a christo resuscitatus. Un̄ ad Corinth. xv. In christo omnes viuificabunt. Angu. quia scilicet nullus ex his qui viuificantur hoc habet nisi ab ipso.

De mō te criali.

Psal. lxxxvij

¶ Quantum ad ter/ .§.ij.

Mors infernalis. tiū. Reuertēdo postea ad secūdū qꝫ plixius. No tādū ꝙ mors īfernalis est gehēna.i.ignis īfer/nalis: cū priuatiōe ppetua diuine visionis: que cū sit vita pfectissima. pmaxime aīa dicif mori ppetuo ipsa puata. Et de hac morte dr̄ Apoc.ij. Qui vicerit.s.vitia nō ledef morte scḋa.s.inferni. Et Greg.in mora. Erit ibi mors sine morte. ¶ Per pmā aūt mortē supradictam pueniſ ad istā.i. Unde aug⁹.di.xxv.§.alias. ad ea dic. Qui ꝯsenserit in se aliquo crimi alium dn̄ari si non penituerit: eterna illū flāma trucidabit. Et hoc ē qḋ dic ps. Quis eruet aīaꝫ meā de māu īferi. Psal. lxxxviij Certe nulli⁹: q ad locū dānatoꝝ finalr iuerit d putat⁹. qꝛ q descēdit ad īferos: nō ascēdit. Job. vij. Et qꝛ oēs nascimur filij ire: ꝛ ꝯñr debitores huius mortis eꝛne. Adeo est tenax fortis man⁹ inferni.i.ptās diaboli dei iusticia. ꝙ nullus se erueret nisi xp̄s eū heret sua passione. Et qm̄uis plimi ḡtidie descēdāt ad ipm̄. tñ vt dr̄ Prouer. penul. Infernus ꝛ pditio nunq̄ dicūt sufficit.

¶ Reuertendo ad .§.iij.

scḋm scꝫ de morte corporali claꝝ est ꝛ euidens de morte cōporali. ꝙ ē irremediabiſ. Unde pūerbialr dr̄ ad omīa est remediū: nisi ad morteꝫ. Statutū est eni homin⁹ semel mori ait apl's ad Heb.ix. ꝛ Eccl. ix. dr̄. Nemo est q semp viuat aut q huius rei habeat fiduciam. bene ergo dicit psal. Quis est homo qui nō videbit. idest experietur mortē. certe nullus. qꝛ vt dicit apostolus ad Ro.viij. qui proprio filio suo non pepercit. verum mortem ipse spontanea voluntate suscepit. nos autem ei subijcimur ex necessitate. Dicitur aūt mors a mordeo mordes .ex eo videlicet quia mordet hoiem separādo vnam partē ab alia.s. aīam a corpe. ptē pncipalē dimittēdo. minorē partem assumēdo. ꝛ ꝯsumēdo p masticationē ꝛ digesti/onē. sicut accipit in morsu rei esibilis. In morte eni dimittiſ aīa que est pars pncipalis itacta.i. imortalis. Corpus qḋ est minus pncipale ver// mib⁹ ꝯsumiſ. vel dr̄ mors a morsu: eo ꝙ mor// su ligni vetiti per vitiū gule mors itroducta ē. Unde ad Ro.v. dr̄. Per vnū hoiem.s. Adā peccatū itrauit in mūdū.s. originale. ꝛ hoc qn̄ mo/mordit fructū vetitū: ꝛ p pctm̄ mors.s. intrauit in mundū. Uel dr̄ mors a morsu. qꝛ ꝯ̄sideratio eius mordet ꝯsciam retrahēdo a multis malis. ꝓpter qḋ dr̄: Mors tibi futura est: ꝛ app. opriat ꝛ si tardet. xiij.q.ij.c. in eccl. Isto aūt morti magis appropinquas ait Greg. tāto sollicitior esse debes. lxxxvi. di.c. puenit. ad hoc.s. mordēte ꝛ stimulāte ꝯsciā. ¶ Pro maiori aūt declaratiōe hoc notādū ꝙ hō pōt ꝯsiderari ɓm triplicē sui statū.s. ɓm statū nature pmo a deo formate. ꝛ ɓꝫ statū nature per peccatum deformate: ꝛ ɓm statum in vltima resurrectione reformate nature Quā distinctionē ponit magister in scḋo sentētiarū. In pmo igiſ statu hō fuit ita mortalis ꝙ potuit mori ꝛ nō mori. Mori si peccabat. Non mori si nō peccabat. Unde de ꝯse.di.iiij.c. placuit. dicif. Si qs dixit adā primū hoiem mortalē factū vt siue peccaret siue nō peccaret more// ref in corpe.i. de corpe exiret. nō peccati merito sed necessitate nature. anathema sit. In scḋo statu potest mori: ꝛ nō potest nō mori: qꝛ necessitatem habet moriendi. Uñ ꝓprius diceref homo mortuus q̄ꝫ mortal'. qꝛ necessitatem hꝫ ad hoc. ꝓpter quod dicit aplus. Corpus mortuum est. in tertio statu poterit nō mori ꝛ ñ poterit mori.

¶ Et pro pleniori .§.iiij.

dilucidatiōe hui⁹ materie sciendū ɓm be. Tho. in.i. parte.q.xcvij. ꝙ incorruptibile dr̄ aliquid tripl'r. Incorruptibile dicif tripliciter. Uno modo ex parte materie. eo scꝫ quia nō habet materiā vt angelus. vel habet materiam que nō est in potētia nisi ad vnā formam. sicut corp⁹ celeste. ꝛ hoc dr̄ icorruptibili hꝫ materiam. Alio mō dr̄ aliqd incorruptibile ex pte forme. qꝛ scꝫ rei corruptibili ɓm naturam inheret aliqua dispositio. p quā totaliſ a corruptio/ne ꝓhibetur. ꝛ hoc dr̄ incorruptibile hꝫ gloriā. ¶ Tertio dicitur incorruptibile ex parte cause efficientis. Et hoc modo fuisset homo incorruptibilis ꝛ immortalis in statu innocentie. Nō eni corpus eius erat indissolubile per aliquem imortalitatis vigoreꝫ in corpe existenteꝫ. sed inerat nature aīe vis quedaꝫ supnaturaliter data per quā poterat corpus ab omni corruptiōe seruare quādiu ipsa subiecta deo māsisset. Qḋ rationabiliter factū est. qꝛ eni aīa rōnalis excedit ꝓportionem corporalis materie: ꝯueniens fuit vt in principio eius virt⁹ daretur. per quā posset corpus ꝯseruare supra naturam corporalis materie. Et qa anima rationalis ꝛ anima ꝛ spiritus est. Anima dicitur inquātum dat vitā qḋ est sibi cōmune. ꝛ alijs animalib⁹ spūs dicitur inquātū hꝫt virtutem intellectiuā ꝛ imaterialēꝫ quod est sibi proprium non alijs aiabus. In primo igiſ statu anima cōmunicabat corpori qḋ ei conuenit inquātum anima. Unde dicebatur corpus animale. inquātum.s. habet vitā ab aīa Primū aūt pncipiū vite in istis inferioribus est aīa vegetatiua: cuius opera sunt: alimento vti: generare: ꝛ augere: que opera conueniebāt homini in primo statu. In vltimo vō statu post resurrectionē cōmunicabit quodāmō aīa corpori qḋ ei ꝯuenit inquātū spūs. Immortalitatē qdā quātū ad oēs. Impassibilitatē vō gloriaꝫ ꝛ virtutē quātū ad bonos: quoꝝ corpa dicunſ spūalia. Uñ nūc cibis nō indigebunt sicut in p statu.

¶ In illo

De primo statu hominis. ¶ In illo igit̃ primo statu duo remedia hebat contra duos defectus. Primus defect' est deperditio humidi p actionē caloris nãlis: & contra hūc defectū subueniebat hoi p eius alioꝝ lignoꝝ paradisi: sicut & nūc subueniť nobis p cibos quos sumimus. ¶ Scd's defect' est debilitas vigoris nãlis ex admixtiōe extranei puenięs. Qd enī generat̃ ex aliquo extraneo adiūctū ei qd prius erat humido hernti: minuit vtutē actiuā spēi: sicut aq mixta vino: quis puertat̃ in vinū minuit tñ vtutē ei'. Et quto plus addit̃ tanto magis minuit. vt tandē vinū fiat aquosum: & tollat̃ spēs & rōnis vtus ei'. Sic enī est in sumptiōe cibi. Quāuis enī p cibū repet̃ humiduz. nō tñ in vigore priori. Vñ fit vt finalr soluat̃ virtus illa. Et contra hūc defectū erat lignū vite. hebat enī vtutē fortificādi vtutē spēi contra debilitatē. Et qz vtus cuiuscūq corporis est finita nō poterat illud lignū semel sumptū dare vitā tpe ifinito. sed vsq ad certū tps post qd vel translatū fuisset ad gl'am. vel iterꝝ comedisset de eo. Immortalitas ergo illa pncipalr erat ex virtute data aie. supnãliter & scdario ex vsu lignoꝝ. Hec. b. Tho.

De secūdo statu hominis. ¶ Necessitatē moriendi hēt hō in scdo statu. & est ei mors nãlis & penalis. qd declarat Tho. se. se. q. clxiiij. sic. Naturale dr qd ex pncipijs nature causat̃. principia nature p se in corpalibus sunt materia & forma. & qz forma hois est aia que est imortalis. iō ex parte forme nō est mors hoi naturalis. Materia aūt est corpus: qd qz cōpositum est ex contrarijs: iō est corruptibile: & ex h' mors est hoi nãlis. Hec aūt pditio in materia hūani corpis est pñs ex necessitate materie. quia oportebat corpus humanū eē organū tactus. & p pñs mediū inter tangibilia. Et hoc nō poterat eē nisi eēt cōpositū ex cōtrarijs. Sed deus q cōditor est hois oipotēs est. & ex suo bñficio ademit hoi pncipalr instituto necessitatez moriēdi. ita q quādiu rō eius subdita eēt deo: tādiu corpus subijceret̃ spiritui & eēt imortale qd bñficiū trāsfundebat p gñationē in posteros. Et qz pmus hō recessit a dei obediētia iō ex culpa sua fuit: qd auferet̃ ei & toto humano generi illud bñficiū: & remaneret cū necessitate moriēdi: & sic mors est penalis p peccatū inducta. ¶ Mors ſm Petruz de palude in iiij. qz est hoi nãlis & debita pro pctō originali. iō pro actuali nō satisfacit: qz eadez solutio nō parit duas liberatiōes. Sed quātum est de dolore mortis & lāguore. illud bñ satisfacit p actuali: qz illud nō debet̃ originali ſm actuz: sed ſm aptitudinē. Vñ qui deficiūt senio: nō dolētes mortis debitū psoluūt sicut fames & sitis. Et hmōi penalitates sunt pena debita ſm aptitudinē & non ſm actum. Vñ sine acceptenē sine assumenē satisfaciūt quoad actum. Mors vo violenta inquātū nō est debita oro originali cui nō debet̃ pena sensus. Et ideo si est iniuste illata: si attingat vsq ad titulum & triūphū martyrij. certuz est q satisfaciat pro omni pena. Vñ Aug. loquens de Cypano martyre. Et si ad tps dānaris ab hoie. ab inferiore accipis sniam a supiore. s. deo coronaz. xj. q. iij. Et si. sed si nō sit cā martyrij sed tñ pena & innocētia: si patiēter illa accipiat pro pctis suis multū satisfacit. sed qz nō est volūtarie assumpta. ideo lz excedat oēm aliā penā que possit esse liberatoria totaliter a pena debita. nō tñ ex toto satisfacit semp. Vñ Amb. de pe. di. iiij. dicit. ¶ Pria psolatio est. s. in tribulatiōe: qz nō obliuiscit̃ misereri de'. ¶ Scda per punitiōez vbi & si fides desit. i. remorsus pscie de peccato pena satisfacit & reuelat eum si patiēter portat: vt exponit Gratian'. Si vo sit mors iuste illata pro aliquo pctō actuali morte digno. tūc de se: & si patiēter ferat̃ nō satisfacit. qz talis illa pena est debita in foro mūdi. Sed pp magnitudinē ptritiōis pōt satisfacere etiā in totū Pe. de pal. Unde Hiero'. xps in paradisuz de cruce latronez tulit. & homicidij penam fecit martyriuz. de pe. di. i. importuna. Et vt dicit ibi glo. Impropie dr martyriū illud pp͡ter similitudinē effectus. Nā illa pena eius ex magnitudine ptritiōis introduxit eū subito in regnū sicut facit verū martyriū quis nō fuerit martyriū. qz nō pro fide passus. Dicit enim Aug'. q martyrē nō facit pena sed cā. Sed. b. Tho. in iiij. videt̃ dicere q mors violenta etiā pro peccatis illata. si patienter ferat̃ de se hz satisfacere. Qd etiā Hiero'. asserit dicēs. Deum velut oium rerū. ita & suppliciorꝝ hic mēsuram & magnū pctī magnis diuturnisq lui cruciatib'. Siqs aūt sit vt ille qui in sabbato ligna collegerat. tale postea nō puniri. qz culpa leuis pñti supplicio cōpensata est. de pe. di. iiij. §. auctoritas. Et oia hec dicta de morte violēta intelligunt̃: cū qs eam sustinet: nō solū patiēter sed etiā pp͡ter deū nō pp mūdi fauorē. Unde Hiero. Si ita martyriū serimus vt nr̃as ab oib' reliqas venerari optemus. & si opiōnē vulgi sectātes itrepidi sāguinē fuderim'. huic opi nō tam pmiū q pena debet̃ & psidie magis tormenta sunt q corona victorie. i. q. i. Vide.

¶ Mortis corporalis tres .§. v. sunt nūcij ſm Hugonē de scō victore. ¶ Primus nūcius est multiplex & vari' casus. ¶ Secūdus est infirmitatis & defect'. ¶ Tertius est nisla senectus. ¶ Propter que dici potest de quolibet hoie. illud qd dicitur de filio regali. Joā. iiij. incipiebat enim mori. ¶ Quātenz ad

Prim' nūcius mortis primū docet experiētia ꝙ multiplices ⁊ varij ca
sus mortis improuisi de qbus vix posset exti
mari: ↄtingūt hoībus. Unde Eccs. ix. di. Ne
scit hō finē suū. sed sicut capiunt pisces hamo
ita capiunt hoīes tpe malo. i. impremeditate.
⁊ ꝑter intētiones. Hinc ⁊ ꝓsper. Ferro peste fa
me vinculis algore calore. Mille mors mise
ros mors capit vna hoīes. Cum igit quilibet
sciat se subditū hmōi casi·us varijs mortis.
tanꝗ qdā nūcius ei significat. ꝙ de momēto
in momētum mori pōt. ⁊ si sanus foret ⁊ iuue
nis. ideo ibi pndere dz. Nō solū enim malis.
s; ⁊ bonis eueniūt varij casus horribiles mor
tis. qd pz per exēplū. Quidā ꝓpheta scūs post
ꝙ ex dñi ꝓcepto reprehēdit hieroboaz de idola
tria sua ⁊ reuertēs domū in via a leone strāgu
latus est. iij. Regū. xiii. Josias innocēs ⁊ opti
mus dei cultor in bello a rege infideli egyptio
occisus est iuuenis qdam in infirmitate graui
ↄstitutus. accepto dono oīum linguaꝝ. vt pa
tuit per experientiā. postea manibus ⁊ lacertis
morsib' ꝓprijs dilaniat'. mortu' est vt narrat
Greg. in. iiij. dialogoꝝ. Sūmus pōtifex qdā
toxicat' in sanguinē xpī celebrās mortuus est.
vt habet ex cronicis martinianis. Imperator
qdā xpianissimus a pediculis cōsumpt' est. re
mediū non inueniens. vt narrat Uincē. in spec.
histo. Ministter cuidā solitarij sācti viri a ciui
tate alexādrie recedēs vbi totū cleꝝ ⁊ populū
reperat occupatū in veneratione sepulture cu
iusdā pessimi hoīs. cum reuerteret ad cellā illi
us ꝓdicti solitarij. repit caluiciē eius. residuo
corpis a bestijs deuorato. vt habet in vitaspa
trū. Frēs iordan' magister ordinis ꝓdicatoꝝ
in mari submersus est. vt pz in. iij. li. de vita fra
trū. Quedā matrona audiēs ꝓpriū filiū occi
sum in bello. qd tn̄ verū nō erat. post amaꝝ fle
tū de morte ipsius. quadā die reuertētē ad do
mū vidēs ipm. pre leticia crepuit ⁊ defuncta
est. vt recitat Ualeri' maximus. Ecōtra antio
chus. qz non potuit obtinē qd voluit pre tristi
tia ⁊ isoporeitate mortuus est. ⁊ inumera alia
possent adduci. ¶ Ex qb' mētes infirme aliqn̄
scādalizant. existimātes. vel deū non hre curā
de suis electis vel tales sic insueto ⁊ horribilr
moriētes: nō fuisse suos dei. sed grauissimos
pctōres. Sed errāt hi nimis sm Aug[in]. cum
mala mors dicenda nō sit ꝙ bona vita ꝓcesse
rit. Deus insup ⁊ si ei sit cura de oībus. ꝓmaxi
me de fidelib' suis. Juxta illud Sap. Tu dña
tor dñe oīa cū trāquillitate iudicas. ⁊ cū ma
gna reuerētia disponis nos. Sed ⁊ inter fide
les sm. b. Aug[in]. Maxime diligit mēbra vni
geniti sui. i. electos. Uerū cū ipse vnigenitus
morte acerbissima et ignominiosissima fuerit
ↄdēnat'. Sicꝗ oportuit xpm pati ⁊ intrare in
gliā suā. vt habet Luc. xiii. tāto mēbra ei' que
sunt electi efficiuntur ipsi siliora ⁊ pulchriora:
ꝙto horribili' ⁊ penosius mortes sbierint. Qui
eni nō pepcit filio. ait deuot' Bern. figmēto nō
parcet. Nō pepcit baptiste. sed dimisit cū de
capitari post saltū puelle. Nec petro primo pa
stori sibi dilectissimo qn̄ a pessimo tyrāno ne
rone crucifigeret. Nec alijs aplīs suis quin va
rijs tormentis interimerent. ⁊ ad hoc facit qd
narrat Robert' holchot sup li. sap. q. i. cū qdā
doctus vir ⁊ scūs mortuus in studio suo fuisset
reptus. ⁊ ex hoc plurimi scādalizarent de eius
subitanea morte. inuenerūt manū illi' defun
cti seu digitū in quodā liber apto. tāgentē ver
sum. vbi di. Justus quacūꝗ morte ꝓuēt' fue
rit in refrigerio erit. ex quo cōsolati ⁊ edificati
sunt plurimū. Et silr cum qdā religiosus ordi
nis minorū qui sup hac mā vacillabat audita
morte magistri Jordanis in mari multū ptur
baret apparēte ei in visu btō Jordane in ma
gna glīa. ⁊ cū amonēte ꝙ de hmōi scādalizari
nō deberet. ↄsolat' est. Quāuis aūt aliqn̄ suis
dei ↄtingat horribilis mors ob defectū alicu
ius peccati. tn̄ cōiter minuta sunt illa pecca
ta. Sicut accidit in morte illius ꝓphete supra
dicti strāgulati. In quo ex vna pte ostēdit cle
mētia diuine bonitatis dum h'suos ad plenū
querit purgare. ne vel purgatoriū habeāt itra
re. qd Aug. petebat dicēs. Dñe hic vre. hic se
ca vt in futuro parcas. Et alia pte ostēdit seue
ritas diuine iustitie. ⁊ quādure puniet scelera
magna. qn̄ tam aspe sibi dilectos pro minutis
correxit. ¶ Scds nūcius mortis est infirmitas
que multiplr adeo grauat. vt dicit ps. In plo Scds nūcius mortis Ps. 33.
na humani gnīs. nō est sanitas in carne mea.
⁊ qd ipsa nisi qdā nūci' mortis cū disponat ad
eā. Un̄ Gratian' i decretis. xv. q. i. §. vt itaꝗ. di
cit. Infirmitas que ꝓprie carnis di. qz elemē
toꝝ seu humoꝝ ↄcordia turbata caro ipa affi
cit ⁊ tādē dissoluit. Adeo aūt reperit caro hu
mana ifirma. vt vix repiat qui nō ab vtero ma
tris aliquā ifirmitatē secū adduxerit que cum
frequenter molestet ⁊ tādē ꝑimat. Alij qdem
passionē ylicā vel colicā. vel podagrā vel cal
culeā sustineāt. Alij hydropisim vel ptisim vel
paralisim vel epilemsim incurrūt. Torquent
⁊ plurimi dolore capitis. pectoris stomachi.
aut viscerū. Febris ꝙ plurimos vexat ⁊ sepe
aut effimera. aut lōga quotidiana. seu flegma
tica aut tertiana seu quartana. seu ethica. Et
ꝙuis medicine auctores multa in suis libris
exꝓsserint. ⁊ remedia adhibuerint. tn̄ ad noti
ciā oīum attingere nō valuerūt ⁊ mortis reme
dia inuenire. ¶ Uerꝫ ⁊ si ifirmitates corpales
nociue sunt corpori. plurimū tn̄ ꝓficiūt mēti.
Unde Amb. Quē nocet corpi. iuuat spūm. de

Infirmitates corporis aliquando prosunt menti.

pe.vl.i.e.dicis. Nã infirmitas corpalis freqn ter pctm̃ impedit.ne.s.fiat. Unde Amb.co.c. Egritudo carnis pctm̃ repellit. Et in pverbijs di. Liuor vulneris abstergit mala. Scđo infir mitas ferventiorẽ reddit. Unde ps. Multiplica te sunt infirmitates cor postea acceleraverũt i.ferventius opantes. Tertio ifirmitas humilẽ reddit. Unñ apls.ij.ad Cor.xij. Gliabor in infir mitatib' meis vt inhabitet in me virt' xpi.s.hu militatis. Ob quã pseruãdã sibi fuerat dat' sti mulus carnis.i.quedã ifirmitas corpalis sm Augu. Quarto pstãtẽ efficit ex assuetudine pa tiẽdi.quẽadmodũ z artifex z terre cultor.z sti pẽdari' et ptinuatiõe exercitij fortiores reddũ tur. Unde ait apls ibidẽ. Cũ.n.ifirmor tũc for tior sum.s.ptra neqtias demonũ z tẽtationũ. Quinto z vltimo ad pfectionẽ adducit ibidez virt' in ifirmitate pficit.

In prima etate mundi quare diuti' vixerũt

¶ Hoies aũt pme eta tis.qz ppter vigorẽ nature nõ ita de facili ifir mabant.ideo diuine vite erãt. Assignat mihi / dominus Nico. de lyra.sup Gen.c.v.z.vj.cãs tã plixe cor etatis.ita vt trãscẽderint plures nongẽtos annos. Et prima est ex bonitate cõ plexionis pmor parẽtũ.fuerũt.n.adeo in inte gritate formati.vnde optime cõplexionati.et sic ad lõgiorẽ vitã dispositi. Illa aũt bonitas magis descendit ad hoies ppinquos illi' tpis. q̃ alios. Scđa cã est ex modo viuẽdi.qz tẽpe rate viuebãt.nũc aũt satis intẽperate hoies vi uũt. ppter qđ di Eccl.xxxvij. Propter crapu lã multi perierũt. Tertia est ex bonitate nutri menti.qz meliora fuerũt terre nascentia ante diluuiũ.qz inũdatio fuit ex aquis occeani ex magna parte. Aque aũt salse inducũt sterili tatem. Quarta causa est ex sciẽtia ade.qz ha buit perfectã sciẽtiã oiuz naturaliũ plusq̃ qui cũq3.z sic potuit cognoscere virtutẽ herbarũ z lapidũ que valẽt ad conseruationẽ vite.z ipse docuit alios.hãc autẽ doctrinã talium paruz habemus. Quinta causa ex bono aspectu syde rũ sup regionẽ illaz.qz aspectus celi multũ fa cit ad prolõgationez vite. Sexta causa est ex diuina dispositione hoc ordinãte.vt per lõgã vitam hoiam cito multiplicaret genus huma num.z vt hoies illius tẽporis per lõgã vitam possent habere experiẽtiaz de cursu celi.z esse ctu syderũ z huiusmodi. Cum igit infirmitas in nobis frequẽter disponit personã ad mortẽ quidã nũcius est significãs ipsum cito moritu rum.

De tertio nuncio mortis

¶ Tertius nũcius mortis est senectus. Nã vt dicit apls ad Heb.viij. Omne qđ inue terascit ppe interitũ est. Hec aũt senect' plena est miserijs que annũciãt seu indicãt domum corpis cito ruiturã. Unde Boeti' de phi.pso. in p' metro. Veniet enim pperata malis inopi nata senectus. Et que sint ista mala multum pticulariter declarat salomon. Eccĩs.vlt.a pn cipio ca.vsq3 ad illud inclusiue. Spũs redeat ad cuz qui dedit illũ. Dicit ergo ibi. Memẽto creatoris tui.s.in die iuuentutis tue.s.de ipso cogitãdo.ipsuz venerãdo. ppter ipm bene ope rãdo.z in hoc in iuuẽtute.qz iuuẽtus fortis est ad labores. Hinc z Seneca. In iuuẽtute co gitaui vt benefacerẽ.in senectute vt bñ mori ar. Seqtur in textu. Anteq̃ veniat tẽpus affli ctionis tue.s.senectutis que hoiez affligit mul tipliciter z pcipue ex suspitiõib'. Senes enim sunt multũ suspitiosi.sm phm in lib.rethori. Putãt eniz se despici z derideri. Et appropin quẽt anni de qbus dicat nõ mihi placẽt an ni.i.antiqtatis.qbus homo sibimet efficit te diosus z alijs.vt frequẽter appetat mortẽ. Ali quãdo etiaz sensus deficit.propter quod dicit ps. Ne proijcias me in tempore senectutis cuz defecerit virtus mea ne derelinquas me.

De miserijs senectutis

¶ Subsequenter specifi- §.xj. cat salomon miseriã senectutis in spẽli. Et p' q̃tũ ad miserias añtes. Scđo q̃tum ad ipsam pcomitãtes.ibi. Ibit hõ. Tertio q̃tũ ad ipaz subseq̃ntes ibi z reuertat puluis. ¶ Circa pmũ hoc est miserias morte antecedẽtes ponit tri plex genus defectus.videlicet potẽtie appre hensiue.z potẽtie motiue.z membror exterio rũ3.

Triplex defect' est in senibus.

Et defectus quidẽ potentie apprehẽsiue. notat in eo q̃ sequitur. Anteq̃ tenebrescãt sol z lumen z luna z stelle. Per solez intelligitur intellectus qui clarius cognoscit. Per lunam que minus lucet ratio. que discurrit ad co gnoscendũ z nõdum apprehendit. Per lumẽ imaginatio.que formas apprehensas a sensi bus retinet. Per stellas sensus exteriores qui sensibilia apprehendũt. Omnia ista tenebre scunt tẽpore senectutis.inquantũ scilicet mul tum debilitãtur deficiẽtibus organis corpo ris.quibus sunt affixe imaginatio: scilicet et sensus exteriores. Intellectus autez z ratio z si nõ sunt affixa corpeo organo.tñ qñq3 debili tant.vel ex defectu memorie.vel aliq̃ infirmi tate que eis aufert vsuz rõnis.z redacit q̃si ad pueritiã.sicut dicitur de Alberto magno qui fuit sũm' phs. Exinde notat defectũ vtutis seu potẽtie motiue.vel etiam appetitiue.cum di cit. Et reuertentur nubes post pluuiaz. Apte autez per nubes insinuãtur vires motiue z ap petitiue cum dicit.quia sicut nubes vẽto mo uentur. Sic motiua z appetitiua spiritibus z humoribus ad diuersa mouentur. Dicun tur autez he reuerti post pluuiã.quia post hu miditatem corporis deficiente paulatim hu mido radicali.virtus eius vel appetitus atte nuat. ¶ Deinde ponit miseriã senectutis q̃tũ

Sex defectus senum. ad defectū mēbrorum exterioꝝ qui sunt sex. ¶ Quoꝝ pmū exprimit dicēs. qn cōmouebunt custodes domus. Hec domus corpus nrm luteū est. Job. iiij. q habitāt domos luteas. huius custodes sunt ossa. qꝛ vt dicit Aristotel. in li. de aialib⁹. Natura fecit ossa dura ad custodiēdum mēbra mollia: sicut costas ad custodiā vētris. ꝛ testā ad custodiā capitis. He cōmouebunt in senectute: qn coꝝ iuncture laxabūt. Uel custodes dnr brachia: qꝛ se exponūt vt custodiāt totū corpus. ¶ Scđs defect⁹ exterioꝝ mēbroꝝ est debilitas crurium que sunt ad corpis sustētationē. Et hoc notat cū seqt. Et mutabunt viri fortissimi. i. crura. qꝛ sicut viri fortes portāt pondus corpis: ita crura portant corpus hois. Hec aūt mutant cū vacillant: ꝛ nō firmiter sustētant. sed quasi cadēdo hincinde declināt. ¶ Tertius defect⁹ est dentiū q sunt ordinati ad masticationē ꝛ contritionē ciboꝝ. ꝛ h innuit dum seqt. Et ociose erūt molētes iminuto numero. Molētes sunt due maxille que ad modū duarū molarū cōterūt cibū ꝛ he iminuto numero. i. dentiū q cadūt paulatim de maxillis senū sunt ociose. qꝛ cibū masticare nō possunt. ¶ Quart⁹ defect⁹ est oculoꝝ qui ordinati sunt ad vidēdum. Uisus aūt paulatim deficit in senib⁹. Un dr de ysaac Geñ. xxvij. Senuit ysaac ꝛ caligauerūt oculi ei⁹ ꝛ videre nō poterat. Hūc aūt defectū exprimit cum subdit. Et tenebrescent vidētes p foramina. i. oculi vidētes p ocularia: qꝛ p se sufficiēter videre nō pnt obscurabunt. ¶ Quint⁹ defect⁹ est labioꝝ que sunt ad ſmonis ꝓlationē: qui notat cū subdit. Et claudent ostia in platea. in humilitate vocis molētes. Ostia sunt labia. Iuxta illud ps. Et ostiū circūstātie labijs meis. Dicunt aūt senes claudere ostia in platea. qꝛ ita submisse loquūtur: q nō pnt audiri ab alijs qui sunt in platea. ſʒ sunt molētes in humilitate vocis. qꝛ deficiente virtute vocē emittūt exiguā. ¶ Sextus defectus est auriū que sunt ad vocū pceptionem: ꝛ hoc notat cū dr. ꝛ ꝯsurgēt ad vocē volucris ꝛ absorbescēt oēs filie carminis. cōsurgent. i. hmōi senes ad vocē volucris. i. galli ſm Hiero. noctis eni medio cū gallus cecinerit festinus cōsurgit nequaꝙ valēs instrato sepi⁹ mēbra ꝯuertere. leuē eni ꝛ modicū somnū habet ꝓpter frigiditatē ꝛ siccitatē humoꝝ. Frigescēte enim sanguine: ꝛ siccato humore. ꝛ nutrimēti paruitate: qꝛ pauci vapores ferunt ad cerebrū: iō parū dormiūt. ꝛ h etiā est specialis defectus. i. somni. Sʒ qtū ad defectū auditus magis cōgruit qđ seqt. Et absordescēt oēs filie carminis. i. aures que libēter audiūt harmonias ꝛ delectant in carminib⁹. ꝛ iō dicunt filie carminis. Obsordescent qꝛ cantilenaꝝ audire nō pnt senes. Un dicit Berzellay galaadites senex ad Dauid. nunquid sensus mei vigent ad discernendū suaue vel amaꝝ. vel audire possum vltra voces cantoꝝ vel cantatricū. ij. Reg. xix. q. di. nō. Ponit cōsequenter salomon signa aliqua debilitationis senū. ꝛ primo quantū ad timorē. Un dicit excelsa quoꝙ timebunt ꝛ formidabunt in via. i. loca aspera ꝛ alta. Scđm quātū ad canoꝝ effusionē. qđ innuit dicēs. Florebit amigdalus. flores amigdali sunt albi. vñ significant canos senum. ꝛ vt dicit quidā sapiens. Canities multi tpis flos est. cuius fructus mors est. Tertiū signū est pedū ꝛ tibiaꝝ inflatio. qđ innuit dicens. Impinguabit locusta. Locusta vt dr in senectute impinguat. ꝛ est potius illud tumor ꝙ pinguedo dr locusta ipinguari: qꝛ senex q in iuuentute ē gracilis tibijs ꝛ pedibus. in senectute erit ponderosus. Aliud signū est defectus caloris. vñ seqt. Dissipabit capparis. Capparis est herba calida que valet renibus. Scđm aūt Hiero. in hebreo nomē est cōe ad herbā ꝛ ad morem ꝛ per hoc significat in sene defectus caloris naturalis ꝛ generatiue virtutis. vñ dr. iij. Reg. i. Rex Dauid senuerat. habebatꝙ etatis plurimos dies. cūꝙ opiret vestibus nō calefiebat. vñ nec ab ysaac sunamitem cognoscere potuit

¶ Quantū ad scđm. i. miserias post senectutē mortē cōcomitantes dicit salomō. Ibit homo in domū eternitatis sue. (De miserijs mortē concomitātes) Domus ista est sepulchrū iuxta illud ps. Sepulchra eoꝝ dom⁹ illoꝝ in eternū. (Psal. xxxxviij) Dr aūt sepulchrū domus eterna. seu eternitatis. qꝛ quātū est de virtute nature nunꝙ corpus inde exiret. Nō. n. resurgat virtute diuina efficit. Uel ēt dr sepulchrū domus eterna. qꝛ incertū ē qn ide resurget. idest qn erit finis mundi. Dicit. n. eternū nō solum qđ nō hʒ principiū nec finē. vt de⁹ solus. iuxta illud ps. Tu aūt dne in eternū pmanes. (ps. sol.) Aut qđ hʒ principiū. ſʒ nō finē. iuxta illud Eccs. i. Terra in eternū stat. Sʒ ēt qđ hʒ tps incertū nobis ignotum. Iuxta illud quod dictū fuit abrahe de circūcisione. erit pactū in carne vra in fedus eternū Geñ. xvij. Qn aūt portatur cadauer ad sepulchrū cōiter amici ꝛ consanguinei comitant lugētes. ꝛ hoc qđ subdit. Et circuibunt in platea plangentes. i. amici defuncti. Resumit exinde miserias mortē concomitat. v. antēꝙ rūpat funis argenteus. i. memento creatoris tui. Funis argenteus pōt dici cartilago. que est ligamentū partiū corporis. ꝛ continet ꝛ ligat spiritualē medullā. vł ēt pōt dici vis vegetatiua. que dr funis ꝓpter vite continuationē. ꝛ texit iste funis tribus funiculis. i. gñatiua. nutritiua. ꝛ augmētatiua.

Dicitur aūt argenteus iste funis ꝓpter armo-nie cōsonantie ꝓportionem. ¶ Alius defect' notatur cū subdit. ꝛ recurrat vitta aurea. Uit ta ꝓ͞z inuolutio venarum qꝛ per eam totuꝫ cor pus ligatur ꝛ saluatur. ꝛ dꝛ aurea ꝓpter rube-rem sanguinis quē cōtinet. Hec recurrit qn̄ ve narum ꝛ arteriaꝝ inuolutio. amplius nō pdu rat. sed deficit. ¶ Alia miseria est senis moriē tis ruptio vesice. ꝛ hoc innuit cum subdit. Et conteraf idria sup fontem. idria idest recepta-culum aque exhauste a fonte. Silr vesica est receptaculum vrine ꝓcedentis ex epate tanq̄ a fonte. Urina enim est colamentum sanguis ꝛ alioꝝ humoꝝ ab epate, tanq̄ a fonte quodā-modo in totum ꝓcedens corpus. Jdria ergo sup fontem cōteritur qn̄ vesica rumpit. ꝛ ad re ceptionē talis colamēti inutilis reddit. ¶ Se quit alius defect'. Et confringat rota super ci sternam. Rota est instrm p quod fit extractio aque de puteo. vel ab alio loco. Cisterna est re ceptaculum continens aquā lutosam. Rotaꝫ ergo sup cisternam cōfringi. est meatū supflui tatis impure ꝛ grosse, a vētre q est quedā cister na excuti ꝛ oīmode dissipari. ¶ Quātū ad ter-tium ponunt cōditiōes mortē sequentes. vide licet regressio corporis ad suū principium. Uñ subdit. Et reuertat puluis in terram suam vñ erat. ꝛ spūs redeat ad deum q dedit illum Et p primā reuersionē ostēdit magna miseria ho minis. qꝛ scꝫ in puluerem reuertit. ꝛ q̄citius. Jaco. iiij. Que est vita vestra vapor est ad mo dicum parens, ꝛ deinceps extimabit putridꝫ iuxͣ illud quod dixit martha de lazaro. Jā fe tet. Sed ꝛ vita eiuꝫ pene ex omnib' partib' cor poris fetor exalat precipue in senib'. A vermi-b' demum cōsumit. Job. xxv. Homo putredo ꝛ filius hominis vermis. Et Eccl. x. Cum mor tuus fuerit homo hereditabit serpentes. bestias ꝛ vermes. Reuertitur autem spiritus. idest ani-ma ad deum qui dedit illum, scꝫ dominum. si meminerit eius in iuuentute sua ꝛc̄.

Miserie mortē sequentes.

¶ Quamuis enim plu- .§. vij.

De hijs que se. nectutē decorāt

res sint miserie senectutis vt dictū est. sunt tn̄ aliqua que ipsam decorant. Et primum est ple ctior de diuinis cognitio. vñ Job. xij. Jn anti quis est sapiētia. Et hoc p diuinā lectionē. au ditionē. meditationē diuinoꝝ. ¶ Scōm est ꝺ humanis seu agēdis melior determinatio. Uñ Job ibidem Jn his qui mlto sunt tpe est pru-dentia. Cū eni experiētia sit magistra reꝝ. ꝛ se nes plura fuerunt expti. iuuenes pauca hinc est q ꝓudētiores sunt senes. ꝛ difficulter in iu uenib' prudentia repit. ¶ Tertioꝫ est matura cōsiliatio. Juuenes eni qꝛ sanguine feruēt pre cipites sunt in cōsilijs ꝛ ꝓpter inexpientiā re-rum. Senes aūt magis valent ꝯsiderare picu la que ꝯtingere possunt. Uñ dñs non iuuenes sꝫ seniores septuaginta instituit fecit. ad iuuan dū moysen in regimie ꝓpli. Et salomon senio-res habuit in ꝯsilio suo. quoꝝ ꝯsiliū optimum. qꝛ nō est secut' roboā filius ei'. sed ꝯsiliū ꝓum ꝑuosuꝫ iuuenū. decē partes regni amisit. iij. Reg. xij. ¶ Quartū est reuerētie veneratio. De bēt eni senes honorari ab oib' qđ dñs manda uit. dicēs. Leuit. xix. Corā cano capite surge. Et ꝓpter hoc dicit aplus. j. ad Thi. v. Senio-rē nō increpaueris. sed obsecra vt patrem. Et ꝓpter reuerentiā quā hꝫ ipsa etas prudentiā ꝛ maturitatē aptius ponunt in regimie q̄ iuue nes. Jn cuius figurā pcepit dñs leuitas a vi cesimo anno ꝛ supra portare onera tēpli seu ta bernaculi. alijs vero ānis supra vbi incipit sene ctus seruare vasa tabernaculi. idest custodi-re. ꝛ regere aias. que sunt vasa eccle ad recipi endū gratiā deputata. ¶ Quintū est a passio nib' sedatio. ꝛ pcipue carnalis ꝯcupiscētie. Uñ dicit Hiero. q oia vitia cū senectute senescūt. Et Sap. iiij. Etas senectutis vita imaculata. Et h nisi qꝛ sit inueterat' dieꝝ maloꝝ ex ꝯtinua ta assuefactiōe. sicut fuerūt illi duo senes. qui false accusauerūt susannaꝫ. de qb' dꝛ Esa. lxv. puer cētum annoꝝ morieт. i. morte eterna. Et Prouerbio. xxij. adolescēs iuxta viam suā am-bulans. i. sequendo appetit' suos cum senuerit non recedet ab ea. ¶ Sextum est augmētatio meritorum. Quanto enim quis plus viuit. tā-to plura merita acquirere potest.

¶ De termino vite vtrū .§. viij.

possit abbreuiari vel ꝓlongari. Et vꝫ q nō. qꝛ dicit ps. Ascēdūt mōtes. i. hoies pfecti altitu dine ꝯtēplatōis ꝛ gre. ꝛ descēdūt cāpi. i. pctō-res per latā viā in celū icedētes in locū quē fū dasti eis. i. celi. quoad pfectos inferni. quoad cāpos siue malos. que illis sunt ꝑarata. Fit aūt h ascēsus ꝛ descēsus per mortē. De quo sb-dit ps. dicēs. Terminū posuisti quē nō trāsgre dient. Et ad idē facit qđ ait Jo. xiiij. Posuisti termios ei'. s. vite qui ꝑeriri nō poterūt. i. nec ꝓlōgari nec breuiari. ¶ Jn ꝯriu est. qꝛ dictuꝫ est per esaiā ex pte dñi ezechie regi. Morieris tu ꝛ nō viues. ꝛ tamē additi sunt ad vitaꝫ eius xv. anni. vt habetur Esa. xxxviij. Pro questio-nis huius declaratione notādum q terminuꝫ vite humane potest considerari tripliciter.

Ps. 103.

Ps. 103.

¶ Primo per respectum ad actionis humane variationem.

Termi nus vite hūane cōside-raт tri-pliciter

¶ Secundo per respectum ad causarum secū darum seu naturalium operationem.

¶ Tertio per respectum ad diuine dispositio nis preordinationem.

¶ Quātū igit ad pᵐ. vtiqȝ termin⁹ humane vite z plōgari z abbreuiari pōt. Nā sicut bñ vtēs bñficio recepto meret sibi augeri. ita abutens meret puari. Et iō qꝛ pctōr male vtit vita pñti meret eā sibi auferri. Juxta illud qđ dicit de quadā ficulnea ifructuosa dñs ei⁹ cultori ipsi⁹. s. succide eā vt qd etiā terrā occupat. Lu. xiij. Et pter hoc dī Job. xvij. Dies mei breuiabunt. z Ecc̄s. vij. Ne ipie agas multū ne moriaris in tpe tuo. Exēpla patent. Gen̄. vj. vbi dati fuerūt. cxx. anni vite humani gñis cū vȝ dñs dixit. Eruntqȝ dies ei⁹. cxx. anni. ad hoc. s. vt reuerterent ad pniam. Sed qꝛ hoies abusi sunt addētes scelera maiora. ablati sunt eis. xx. anni. Nā trāsactis cētū inūdauit diluuiū. Sic exponit Hiero. de pe. di. j. pdixerat. Et anani as fili⁹ azarie falsus ppheta. qꝛ pdixit tanqȝ ex pte dñi loqns. reuersionē ieconie filij ioachim cū pplo suo q̄ꝫ ceṫil⁹ de captiuitate babylonica: cui⁹ ꝯtrū pphetauerat hieremias. z ꝯfregit cathenas quas hieremias in collo portabat ex mādato dñi. in signum captiuitatis plenioris future. dixit illi hieremias. qꝛ ꝯfidere fecisti illuȝ ppl̄m in mēdacio idcirco hoc anno morieris. z sic mortuus est. vt habet Hiere. xxviij. Et paruulus n it⁹ ex adulterio dauid cū bersabee pp pctm̄ ipsi⁹ dauid ante octauū diez mortu⁹ est. ij. Reg. xij. Frequenter. n. puniunt filij pro pctis parētū pena tpali. z corpali sm̄ sniaȝ doctoꝝ. nunqȝ aūt pena sp̄uali seu gehēnali. Et ecōtra. vita bonoꝝ meret plōgari. Vn̄ Eccle. iij. Qui honorat pr̄es vita viuet lōgiori. Et ezechie reuertēti ad pniaȝ additi sunt anni xv. vt s. dictū est. Et multis pi̇ib⁹ ꝯcessum est diu viuere pp pbitatē ipsoꝝ z vtilitatē alioꝝ. qui sm̄ viaȝ nāe viuere nō poterāt. ¶ Quātū ad scḋm etiaȝ vita hoīs plōgari z abbreuiari potest sm̄ Bernardinū. or. mino. in quodā s̄mone. Dicū tur aūt cause scḋe seu nāles influētie dispositio aeris. cōplexio corpis. regimē vite z hmōi. Sicut. n. videmus fructus meliores z durabiliores nasci in vno loco q̄ꝫ in altero sm̄ dispōnem terre z aeris z aspectuȝ celi ad tales arbores. Sic z sani⁹ z diuturni⁹ viuunt hoīes in vno loco q̄ꝫ in altero sm̄ ifluētiā celi. Unde z de quadā insula circa extrema terre dī. q hoīes ibi sanissime viuūt. z multū senescūt. z vix mori pñt nisi ad aliā insulā trāsferant. Docet z experiētia. q in ciuitate infecta peste moriēt cētū in die. z in alia ciuitate simili ppinqua vel eadē alio tpe. nō moriēt decē. Ab vtero mrīs plurimi adducūt diuersas infirmitates. que vitā abbreuiāt. Unde z de xp̄o iesu qꝛ erat optime cōplexionat⁹ dicūt sapiētes q sanissime vixisset z valde diu nāliter. Regimē vite si sit inordinatū. vitaȝ hȝ abbreuiare. Vn̄ z Gal. dicit.

Athletas quoꝝ vita z ars sagina est. nec viuere posse diu nec sanos esse. vt refert Hiero. de ꝯse. di. vj. nec tales. Ecōtra regimē vite moderatū diuturnā facit. Vn̄ Ciꝛo. dicit. Nihil sic salutē operat. nihil sic egritudineȝ fugat sicut moderata refectio. de ꝯse. di. v. nihil. ¶ Quātū vō ad tertiū. s. dei pordinatiōe. termin⁹ vite humane a deo pfixus est. vt nec prolōgari nec abbreuiari possit. qꝛ dei p̄sciētia aut pordinatio isallibilis est. Et sm̄ hūc respectū itelligit illud Job sepius allegatū. Cōstituisti terminos ei⁹ zc̄. Terminū posuisti zc̄. Et qꝛ vt dī in li. de causis. Prima cā plus isluit in cāū scḋe cause. q̄ꝫ ipa scḋa cā. Jdeo cum de⁹ sit pma cā oīuȝ effect⁹ qcūqȝ scḋaꝝ cāꝝ siue nālīū sine a libero arbitrio pcedētes. magis s̄bijciunt ipi pme cause. s. deo q̄ꝫ ipsis causis scḋis. Sed ꝯtingit aliqueȝ effectū mortis vel infirmitatis vel alteri⁹ casus. aliter esse pordinatū a deo q̄ꝫ debeat pcedere a causis scḋis. z tūc euenit talis effect⁹ non sm̄ q hȝ respectū z influxū ab ipsis causis scḋis. sed sm̄ q est pordinatū a deo. Et s n hoc intelligit illud Sapiē. iiij. de imatura morte iusti que nō est sm̄ cās scḋas. Rapt⁹ est ne malitia imutaret intellectū eius aut ne fictio deciperet aīam illius. z infra. Placita erat deo aīa ei⁹. Et ideo festinauit eum educere de medio iniqtatū per mortē. Et ecōtra aliqñ cōtingit sicut mors ezechie q̄ꝫuis sm̄ cās scḋas. vȝ dispōnem nālē corporis z demeritū eius pter pctm̄ superbie vel igratitudinis tūc euenire deberet. q i dixit esaias ei. Morieris tu z nō viues habito respectu ad cās scḋas. Tn̄ qꝛ in pordinatione diuina erat vt superuiueres adhuc. xv. annis. dicunt ei additi. xv. anni qbus postea vixit. Nec tn̄ esaias dixit falsuȝ ezechie significās eum moriturū. qꝛ pphetauit hoc ex dei reuelatiōe. sm̄ q ille effect⁹ mortis erat in causis scḋis sm̄ quas oīno erat futura. reuelat eniȝ deus pphetis suis aliqua nō simpl̄r sm̄ q sūt futura in seipsis. i. nō sȝ diuinā pordinationē. sed sm̄ ordinē quē hñt ad cās scḋas tm̄. et ideo si aliter cōtingit q̄ꝫ dicāt. nō ppterea falsum dicunt sm̄ Tho. se. se. Sicut etiā si medicus sm̄ oīa signa z regulas medicine predicit aliquē de sua infirmitate moriturū. qui tn̄ nō morit deo mirabiliter eum sanāte. Et astrologus pdicit siccitatē vel inundationē multā futurā sm̄ influxū ꝯstellationū. Si hoc nō venit nō dicūt falsum. qꝛ loquunt sm̄ cās scḋas. sed deus pōt eas imutare vt placet. Uerū qꝛ scire nō possumus qd sit in pordinatiōe dei de termino vite nr̄e. scim⁹ aūt ipm velle nos ꝯseruare vitā sm̄ bn̄placitū suū. Jdeo in cōseruatiōe vite debem⁹ nos regulare sm̄ cās scḋas. nō tn̄ vtēdo supstitionib⁹. vel icātatiōib⁹. vel trans-

gressionib' alicui' pcepti dei. vel ecclie seu re-
gule quoad religiosos. et si per hoc mors vita
ref. qr inde mors ale sequeref. Dicit aut Aug.
q si vna ala peat innumerabiliu corpor mors
huic dano comparari no pot. xxiij. q. iij. si ha-
bes. Sed cauedo a ptrarijs. vtedo medicinis.
habitado in locis sanis subtrahedo se a locis
infectis peste. Licitu est cuilibet cu nullo iure
phibeaf nisi qa eet curatus in loco infecto pe
ste. Talis. n. deserere no posset plebe sua ppter
peste. nisi puiderit de vicario idoneo. Et in ca
su etia extreme necessitatis corporalis vel spi
ritualis. vbi alij no adessent qbus teneref iura
re de eo q pot. no obstate infectioe pestis cum
se offert talis necessitas. Hoc etiam cofirmat
Gratianus. dices. Quauis certissime semina
mus nemine vltra terminu sibi a deo psirum
ee victuru. oibus tn languetib' no incogrue me
demur. xxiij. q. iiij. nabuchodonosor. §. finali.

¶ Circa mortem ipsam .§. ix.

tria sunt videnda. Et primu est q mors ppria
est debite expectanda. Scdm est mors aliena
est equnimiter toleranda. Tertiu est q mors ipsa
Qd mor est frequenter rememoranda. ¶ Quantu ad pri
tz qlibz mum sciedu. q mors debite expectaf cum ad
ds de- ea qs debite pparaf. Vnde dns ait. Estote pa
bite p- rati. qr nescitis diem neq horam. Propterea
parari. incerta voluit de' nobis esse hora mortis. Pri
mo qde vt homo viuat purius. qr vt dicit Cy-
prianus. Quale te inuenit dns cum vocat. ta
lem te iudicat. de pe. di. j. ca. nunqd. Stultu
aut est viuere in illo statu in quo quis no vel-
let mori. Et cum de momento in momentu hoc
posset accidere. ratio debet vigere ad pure vi-
uendu ppter huiusmodi incertitudine. ¶ Se
cuda ratio vt homo operef cois z per ons vti
lius. Si enim sciret homo in breui se moritu
ru. a multis bonis desisteret que cedut in vtili
tate alior. vt si soli vacaret. qd tame no pgrue
ret. Vnde cuida sancto viro qn fuit ei reuela-
ta mors inde ad certu tepus futura. dictu est
ei ab angelo. Age qd agis. operare qd oparis
vt refert Grego. in ii. dialogor. ¶ Tertia ra-
tio est vt pueref homo humanis. Si enim quis
sciret se diu victurum. psequ'ref odia z vindi
ctas z iniurias. z sic scirent hoies se cito mori
turos multi nimis melacolice viuerent. z alios
et hoc amaricaret z tediarent. Prime' one ra
tiones sunt he. Tho. in summa. Debet aut ipsa
ps. 141. mors expectari non solu patieter sed letater.
Mors qd faciebat ps. Pro hoc orans z dices. Educ
non est de carcere aiam meam. ¶ Vbi pot notari tri-
timeda plex causa siue ratio quare mors no debet ti-
triplici meri sed desiderari. ¶ Et prima est. qr in vita
rone. presenti ala in corpore manet z in loco obscu-
ro. tedioso et periculoso cuiusmodi est carcer.
Tenebris enim inuoluimur ait Job. Miserijs
replemur z laboribus. iuxta illud Eccs. ij. Cu
cti dies eius laboribus z erunis pleni sunt.
Periculis subijcimur mortis criminalis z in-
fernalis. sicut qui stat in carcere. est multoti-
ens in picnlo vite. Propter qd clamabat apo
stolus. Infelix ego homo qs me liberabit de
corpore mortis huius. Hec ps. Pericula infer ps. 114.
ni inuenerut me. ¶ Scda ratio morte letater
expectadi est. ppter pleniorem z acutiore di-
uinor z dei laudatione. Vnde subditur. Cofi
teaf nomini tuo. No enim ala pfitef deo z lau
dat eum z cotepletur vt velit ppter grauamen
corpis. Vnde dicif Sap. ix. Corpus qd corru
pitur aggrauat alaz. z deprimit terrena inha
bitatio sensu multa cogitante. Et ppter hoc
btus Andreas pendes in cruce orabat. libera
ri ab huiusmodi onere. s. corporis. qd aliqua-
do a ptemplatione impediebat ppter necessaria
vite. ¶ Tertia est ppter bonor psecutionem. ps. 141.
Vnde dicit ps. Me expectat iusti. s. in alia vi-
ta. Beati aute mortui qui in dno moriuntur.
Apoc. xiiij. Si bti ergo omni bono pleni. z Se
neca. Mors timeda no est. qua immortalitas
aie sequif. Sicut aut reposita est corona iusti-
tie his qui diligut aduetu dei. s. per morte. vt
dicif. ij. ad Thimo. iiij. Ita z timere hz de pe
na qui quasi inuit' migrat a seculo. Vnde Cy-
prianus hoc reprehedens dicit. Quaz prepo-
sterum quoq peruersum est. vt cum volutate dni
fieri postulemus. qn vocat z accersit nos de
hoc mudo no statim volutatis eius implo pa
reamus. Obnitimur z reluctamur z puicacium
more seruor. cum tristitia z merore ante pspe
ctu dni ducimur. z volumus ab eo pmijs cele
stib' honorari ad que venimus inuiti. xiij. q. ij.
q pollera. ¶ Expectatur debite ipsa mors. si
pia preparatio fiat. sm dni hortamentu dice triplex
tis. Luc. xij. Sint lubi vestri precincti. z lucer dispositio ad
ne ardetes in manib' vestris. z vos siles hoib' morte.
expectatibus dnm suu. Vbi tria possunt no-
tari. Primu est a vitiosis delectationibus ab
stractio. ibi. sint lubi vestri precincti. In lubis
enim est motus delectationis veneree. ppter
qd di Job. xl. Qd fortitudo eius. s. diaboli est
in lubis eius. Cinctura autez est queda restri-
ctio lubor. signas mortificatione delectatio-
nis. ¶ Scdz est in opibus feruens dilectio. ibi.
lucerne ardetes in manib' vestris. Lucerna si
gnat mente siue pscientia. Ignis ardens fer-
uens est charitas. iuxta illud Luc. xij. Igne ve
ni mittere in terra. Manus sunt opa. ¶ Ter-
tiu est viua vigilatio. ibi. z vos siles ho. ex. Vi
gilat. n. tales no solu in pma vigilia s in scda
z tertia. z quousq veniat dns. est enim pma vi-

gilia etas iuuentutis, scda virilitatis, tertia senectutis. In qlibet aũt etate dz quilibet vigilare in choercẽdo bonis opib⁹. ꝛ expectãdo dñi aduẽtuz. Signãter aũt dicit expectantib⁹. s. ꝯ illos q impatientia mori nolũt expectare. s; ꝑuenire dei aduẽtũ. inferentes sibiipsis mortez. qd nullo mõ licz: neqꝫ pp quãcũqꝫ miseriã vl' tribulationẽ mũdi euadẽdã. vt fecit saul. j. Reg. vlti. Et catho. Nec propter pctm̃ qdcunqꝫ puniendũ. vt iudas q laqueo se suspendit. Actu. j. Nec pp qdcunqꝫ pctm̃ euitandũ. vt fecerunt qdam mulieres ne violarent a quodã tyrãno. vt habet in histo. eccle. Nec pp quãcunqꝫ aliã cãm. vt expsse dicit Augu. in pmo de ciui. dei. ꝛ. xxiij. q. v. si non lz. Et de hac materia plene in scda parte in tractu de homicidio. Ut eniz di Ecci. xj. Mors ꝛ vita a dño deo. Uñ inferre sibi mortẽ auferre qd dei propriuz est. Naz ꝛ si iudex siue rector iuridice occidit in hoc vt dei minister agit. ꝛ id nõ male facit. xxiij. q. v. qui malos. Nec est contra id quod dicit Sap. j. Deus mortem non fecit. Intelligitur enim mortem. idest causam mortis. scilicet peccatum. Uñ subdit. Nec letat in pditione viuoꝝ.

¶ Secundo vt dictum est .§. x.

mors alioꝝ. est ęqnimiter tolerãda. Et circa hanc qdem ex compassiõe est moderate lugẽdum. Ex desperatiõe a nimia tristicia cauendũ. Ex dilectiõe efficaciter subueniẽdũ. ¶ Quantum ad primũ di Ecci. xxij. Defecit enim lux eius. Uñ ꝛ dauid nõ solũ mortẽ sibi dilectissimi Jonathe defleuit. sed ꝛ mortẽ Saulis inimicissimi q euz psequebat. pro eo ꝙ ieiunauit. vt habet. ij. Reg. j. Et de. b. Amb. legit ꝙ cuz audiebat mortẽ alicuiuz sctĩ viri amare flebat. tum qꝛ pcesserat eũ ad pmiũ. tuz qꝛ subtractus esset a fidelib⁹ tale auxilium cuz paucissimi boni replant. Et Ecci. xviij. di in mortuuz. pduc lachrymas. ꝛ quasi dira passus incipe plorare. ¶ Nec est ꝯ quod ait aplS. j. Ad thes. iiij. Nõ ꝯtristemi de dormientib⁹. idest mortuis sicut ꝛ ceteri qui spez nõ hñt. Et illud qd ait Cryso⁹ xiij. q. ij. vbicũqꝫ sepeliamur dñi est terra ꝛ plenitudo eius. s. qd opz fieri efficiat. lugere aũt ꝛ deplorare ꝛ lamẽtare eos qui de hac vita recedũt ex pusillanimitate ꝯtigit. Nã vt dicit Gratianus in. §. imediate sequen. Hoc intelligit cũ fit p desperationẽ future resurrectiõis. vt pz ex ipsis verbis apli. Uel etiaz cum inordinate hoc fit: vt a gentilib⁹. clamãdo ꝛ lachrymãdo. ꝛ carnes lacerando ꝛ hmõi. Sed pietatis affectu ꝛ humanitatis lenitu mortuos lugere nõ phibemur. sicut nõnullos sctõꝝ alioꝝ exequi is pias lachrymas impẽdisse legimus. vt de. b. Martino ꝛ Dñico ꝛ aliis. ¶ Secundo dico ꝙ nimia tristitia pp mortẽ cuiuscũqꝫ ẽ cauẽda. vñ Ecci. xxxviij. di. Ne dederis in tristitiã cor tuũ. s. nimiã s; repelle eã a te. Neqꝫ. n. ẽ ꝯuersio scz ad vitã. ꝛ huic nihil pderis. s. mortuo ꝛ teipsum pessimabis. ꝛ paulo supius rõnẽ assignãs pessimatõis dicit. A tristitia. n. festinat mors scz corpis. ꝛ cooperit virtutẽ. s. animi. ꝛ tristitia cordis flectit ceruicẽ. ꝛ ẽm h intelligit dictuz Cypriani. xiij. q. ij. ꝙ ꝑposterz: vz nobis quoqꝫ ipsis minimis ꝛ extremis quotiẽs reuelatũ est ꝙ freqẽter atqꝫ manifeste de dei dignatõe preceptũ ẽ vt ꝯtestaret assidue. vt publico pdicarẽ fratres nõ eẽ lugẽdos. assertõe dñica de seculo liberatos. cũ sciam⁹ illos nõ amitti s; pmitti. Loquit. n. de lugẽtib⁹ ex despatõe seu cũ nimia tristitia. Nec obstat ꝙ filij israel moysen defunctũ plãxerũt. xxx. dieb⁹ Deut. vlti. Nã vt dicit Gratian⁹. xxvi. q. j. Multa pmittebãtur in veteri testamẽto illis tanꝗ ipfectis. q̃ tẽpore pfectõis. s. grẽ eliminata sũt. Olã ẽt i figurã ꝯtingebãt illis q̃ nũc cessant. vñ ꝛ xps ꝯsolans viduã lugẽtẽ defunctũ vnigenitũ q portabat ad sepulchrũ dixit. Noli flere. Lu. vij. ¶ Possunt aũt assignari decẽ rõnes pp q̃s qs debz ꝛ põt ꝯsolari ꝛ nõ nimis ꝯtristari. ¶ Prima rõ ẽ qꝛ de⁹ vult sic. Nõ ergo debes ei⁹ resistere volũtati. vñ Aug. Nihil ẽ ꝙ de illa aula summi ꝛ eterni nõ egrediat inuisibilis impatoris. ꝛ ẽt tu petis in orone. fiat volũtas tua. qꝛ voluntas dei ẽ pma cã oim rez. nec põt inueniri rõ q̃re sic vult ẽm magrm in pmo sen. placeat igitur homini qcqd placet deo. ꝛ ob h qꝛ placet deo ait seneca. ¶ Scda rõ ẽ qꝛ qlibet creatura est dei. ad Ro. xiiij. Siue viuim⁹: siue morimur dñi sum⁹. ꝛ id sicut nõ debes tristari si is q mutuauit aliqd illud repetit. sic nec de morte pximi tui. vñ dicit Hiero. Nil abstulit tuũ q dignat⁹ ẽ recipe ppriũ. ꝛ Aug. dicit q pfecte diligit deũ. nõ ꝯtristat de morte cuiuscũqꝫ. ꝛ Job. j. Dñs dedit dñs abstulit ꝛc. ¶ Tertia rõ est qꝛ statutũ ẽ hoib⁹ sel mori. ad Heb. ix. ꝛ Bern. dic sup illud pprio filio nõ pepcit. Si igit nõ pepcit figulo nũqd pcet figmẽto. Si ergo cõe est hoib⁹ mori: nõ debes ꝯtristari si filio tuo accidat illud. ꝛ Amb. in lib. de bono mortis. quid absurdi⁹ vt id qd scis oib⁹ eẽ pscriptũ q̃si speciale deplores. ¶ Quarta rõ ẽ. qꝛ mors liberat hominẽ a miseriis hui⁹ vite. vñ dic Salomõ Ecce ij. Cũcti dies ei⁹ laborib⁹ ꝛ erũnis pleni sunt. nec p mortẽ qdẽ reqescit ꝛ id ñ saluator i morte lazari fecit festũ dicẽs. Lazar⁹ mortu⁹ est ꝛ gaudeo. Sz i resuscitatõe ei⁹ lachrymat⁹ est p cõpassionẽ. qꝛ reuocabat eũ ad miserias hui⁹ vite. vñ dic Aug. in lib. de visitatiõe ifirmoꝝ. O mors desiderabilis. o mors oim pñtiũ maloꝝ finis. o mors laboꝝ clausura ꝛ qetis initiũ. qo

Margin notes (left): Mortui sit moderate lugẽdi.

Margin notes (right): j. cor. x — de morte alicuius nõ ẽ nimis ẽm dolendo — Joh. xi.

possit cogitare tuaꝝ vtilitates beatitudinum.
Nã male mori nõ ẽ xp̃anoꝝ quoꝝ mors ẽ vi-
Ps.35. uere ĩ xp̃o.⁊ rõ ẽ q᷑ dic̃ ps̃. Apud te ẽ fons vi-
te. ¶ Quinta rõ ẽ q᷑ de⁹ oia nouit ⁊ videt qd ẽ
meli⁹ p hoie.⁊ iõ talis morit̃ q si remaneret in
vita.faceret mala.⁊ eẽt de reprobãdis cum sit
de electis.vel si nõ ẽ de electis fecisset pei⁹.vñ
dr̃ Sap.iiii. Rapt⁹ ẽ ne malicia imutaret itel
lectũ ei⁹.⁊ fictio deciperet aiam illi⁹. Fascinatio
eni nugacitatis obscurat bõa ⁊c̃. ¶ Sexta rõ
ẽ.q᷑ tua accidia ⁊ tristitia tibi nocet ⁊ ei nihil
ꝓdest. De quo ẽ ex^m.ij.Reg.xij. Ubi dr̃.ꝙ Da
uid donec fili⁹ su⁹ infirmaret̃ stabat in tristitia
⁊ plãctu: post mortẽ vero filij incepit a se exclu
dere tristitiã ⁊ plãctũ ⁊ posuit se ad comedẽdũ
⁊ interrogat⁹ q̃re h̃ fecisset. Rñdit q᷑ añ mor-
tẽ ei⁹ forte potuisset ipetrare a deo p plãctũ su
um sanitatẽ filij qd̃ nõ põt fieri post mortem.
¶ Septima rõ ẽ.q᷑ nocet tibi talis tristitia: iõ
dr̃ Eccĩ.xxxviij. Repelle tristitiã a carne tua
neq̃.n.erit reuersio illi⁹ ⁊ te pessimabis.dñ.n.
hõ tãta tristitia absorbet̃ aim nõ hꝫ liberuꝫ ad
orãdũ p eo quẽ luget. ¶ Octaua rõ ẽ.q᷑ mult
sũt q dãnãt̃ pp amorẽ amicoꝝ.q᷑ ꝫ Aug.sup
Gen.ad litterã. Sepe offendit de⁹ ne offendat̃
amic⁹. Multi.n.dãnant̃ pp filios vel vxores ⁊
simul.⁊ iõ cũ h̃ sit tibi incertũ.an si vixisset fili
us tu⁹ ipse fuisset cã dãnatõis tue.iõ nõ debes
tristari. ¶ Nona rõ ẽ.q᷑ resurget.vñ aplꝯ.j.ad
Thessal.iiij. Nõ tristamini de dormiẽtib⁹ si-
cut cetere gẽtes q̃ spem nõ hñt.Ex.xiij.q.ij.ꝙ
ꝓposterũ.⁊ Amb. Cessabũt lachryme mee ⁊c̃.
⁊ iõ dr̃.Eccĩ.xxij. Modicũ plora sup mortuũ.
¶ Decima rõ ẽ.q᷑ si ipse q mortu⁹ ẽ repit se in
bono loco.debes letari.q᷑ orabit p te Aug.sic
Mortuis ẽ subueniendum enim amici nr̃i a torrẽte voluptatis inebriant̃
vt nr̃i nõ obliuiscant̃. ¶ Tertio mortuis ẽ effi
caciter subueniẽdũ.vñ Eccĩ.xxxviij.dr̃. Cõte
ge corpus illi⁹.s.mortui.⁊ nõ despicias sepul-
turã illi⁹.vñ ⁊ Thobias multũ deo placuit in
sepeliẽdo mortuos: Sꝫ nõ min⁹ subueniẽdũ ẽ
eis orãdo ⁊ alia bona p ipsis faciẽdo.⁊ ad h̃ fa-
cit qd̃ dr̃.iij.q.ij.q diuina vocatõe ab hac vi-
ta recedũt.cũ psalmis tm̃modo ⁊ psallentiuꝫ
vocib⁹ debẽt ad sepulchrũ deferri: sufficiat au
tem ꝙ in spe resurrectiõis xp̃anorum corpib⁹
famulatus diuinoꝝ impendit̃ canticorum.

¶ Tertium principale .§.xj.

est ꝙ mors ẽ frequẽter memorãda.vñ dr̃ Eccĩ
xxxviij. In psona mortui. Memor esto iudicij
mei.s.mortis.sic.n.erit ⁊ tuũ. mihi heri ⁊ tibi
hodie. Hinc ⁊ Plato. Sũma sapientia est me
ditatio mortis: valet.n.ad multa hmõi recor
datio.ppter qd̃ dr̃ Eccĩs.vij. Meli⁹ ẽ ire ad do
mũ luct⁹ q̃ ad domum ꝯuiuij. In illa.n.finis
cunctoꝝ admonet̃ hoim ⁊ viu⁹s cogitat quid
futuꝝ sit. Et p̃mo qdẽ valet ad mũdi cõtẽptũ
Iuxta illud Hiero.ad paulinã. Facile cõtem Memoria mortis valet.
nit oia q semp cogitat se eẽ moriturũ. Contem
nit sane memorans mortẽ.carnis delitias.cũ
sit a vermibus ꝯsumẽda. Iuxta illud Eccĩ.x.
Cũ mortuus fuerit hõ hereditabit serpentes ⁊
vermes. Cõtemnit mũdi honorificẽtias.quia
vt dicit ps̃. Cũ interierit.s.hõ nõ sumet omnia Psal.
neq̃ descẽdet cũ eo gl̃ia domus eius.vñ ⁊ Ba xlviij.
silius ad reprimẽdũ motũ elatõis ⁊ glorie cũ
in diebus ꝓcessionis in pontificalibus eẽt or-
natus: ordinauit aliquẽ ex suis familiarib⁹ si-
bi debere dicere. Pater iube ꝓfici sepulchrũ
tuũ: q᷑ nescis qñ moriturus es. Contẽnit talis
mũdi diuitias cũ ex eis nil valeat portare.iux
illud Job. Diues cũ dormierit nihil secum af Job.
fert.aperit oculos suos ⁊ nihil inuenit. ¶ Se- xxvij.
cundo valet mortis recordatio ad labores suf
ferẽdũ Job.iij. Quasi effodiẽtes thesauꝝ.gau
dentq̃ vehemẽter cũ inuenerint sepulchrum
effodiẽtes thesauꝝ multũ laborãt vt inueniãt
ipsum quẽ summe desiderãt: ⁊ q᷑ antiqui in se-
pulchris suis faciebãt thesauros abscõdere:
iõ tales: effodiẽtes cũ inueniunt sepulchrum
gaudẽt: nihil curãtes de labore sperãtes ꝙ ci-
tius ad thesauꝝ quẽ optabãt ꝑuenire viso se-
pulchro: sic desiderãtes thesauꝝ supne vite: cũ
cõsiderãt ꝙ per mortẽ cito ipsum consequunt̃
fortiores redduntur ad labores ⁊ passiones in
telligentes illud apl̃i ad Ro.viij. Non sunt cõ
digne passiones huius temporis: ad futuram
gl̃iam que reuelabit̃ in nobis. Hinc ⁊ Aug.in
sermone. Quicqd seuit pro noie xp̃i: si vinci po
test tolerabile est si vinci non potest migrare
hinc faciat: nõ aufert sed accelerat ipsam req-
em: ipsam dulcedinẽ: que cũ venerit sine fine
erit. ¶ Ualet tertio ad peccatũ cauendũ vt di
cit̃ Eccĩ.vij. In oĩbus opibus tuis memorare
nouissima tua: ⁊ in eternum nõ peccabis: sicut
econuerso dr̃ Treno.j. Sordes eius i pedibus
eius sordes peccatoꝝ eius.s.aie: i pedibus scꝫ
affectuũ. Nec ẽ recordata finis sui. Cũ.n.q᷑s cõ
siderat morteꝫ: delectationẽ omnẽ peccati de
ficere sentit. Et cum punitionem audit dicen
te dño Apo.xviij. Quantum se exaltauit: ⁊ in
delitiis fuit: tantum date ei tormentum ⁊ lu-
ctum.cauet sibi a peccato. Et ad hoc Job.da
masce.ponit talem similitudinem. quidaꝫ dũ
a facie vnicornis ne ab eo deuoraretur veloci
us fugeret.in quoddam baratrum magnũ ce
cidit. Dum autem caderet manibus arbuscu-
lam quandam apprehendit: ⁊ in basi quadam
lubrica ⁊ instabili pedes fixit: respiciẽs vero vi
dit duos mures vnum album alterum nigrũ
incessanter radicem arbuscule quam appre-

henderat corrodẽtes ꝛ iã ꝓpe erat vt ipsum ob
scinderẽt. In fundo aũt baratri vidit draconẽ
terribilẽ spirãtẽ ignẽ: ꝛ apto ore ipsum deuora
re cupiẽtẽ. Sup basem võ vbi comitãtẽ tene-
bat vidit q̃tuor aspidũ capita inde ꝓdeuntiũ
Eleuãs aũt oculos vidit exiguũ mellis de ra-
mis illi⁹ arbuscule exire oblitusq; piculi in quo
vndiq; posit⁹ erat: seipsum dulcedini illi⁹ modi
ci mellis totũ dedit. qs igit hoiem istũ nõ iu-
dicaret insanũ q ita attẽdit ad illud modicum
delectatõis habẽdũ q tã multiplicis periculi
obliuiscit tanq̃ cecus ẽẽt ac ipm nõ videret. ꝛ
Ps. cii. iõ orabat ps. Illumina oculos meos ne vnq̃
obdormiã in morte. i. in ꝯsideratõe ꝛ memo-
ria mortis. Neq̃ dicat inimic⁹ me⁹. s. diabo-
lus ꝓualui aduersus eũ. s. p peccatũ. Unicor-
nis igit mortis tenet figurã q̃ hoies semp ꝓse-
quit ꝛ apprehendere cupit. Uñ di Job. xxxix.
Nunqd valet rinoceros seruire tibi. Rinoce-
ros est vnicornis. ꝛ iste nõ vult alicui seruire:
qꝛ mors nemini vult subijci seu pcere. ita vt ele
phãtẽ ẽt cornu in vẽtrẽ figẽs interminat. qꝛ. s.
mors quẽcũq; virtute vel sciẽtia vel potestate
magnũ interemit. Baratrũ siue fossatũ mun-
dus est oib⁹ malis plen⁹. Arbuscula vniuscuius
q; est vita. q̃ p horas diei ꝛ noctis q̃si p mures
albũ ꝛ nigrũ incessanter ꝯsumit. ꝛ incisiõi ap
propinquat. Basis q̃tuor aspidũ corpus est ex
q̃tuor elemẽtis cõpositũ. qb⁹ inordinatis cor-
poris cõpago dissoluit. Draco terribilis est in
fernus cũctos deuorare cupiẽs. Dulcedo ra-
musculi mellea ẽ delectatio fallax mundi. per
quã hõ seducit ne suũ piculũ intueatur. Et sic
dũ mũdi delectatõib⁹ vacat. ꝛ se moriturũ nõ
cõsiderat. consumpta radice arbuscule ꝛ base
destructa. in fossatũ cadit ꝛ ibi desideriũ pec-
catorũ pibit. Sed dũ mortẽ bene recogitat ꝓ
pinquã mei dimittit delectatõis mundane. ꝛ
peccatũ ꝛ piculũ euadit. ꝛ iõ di Eccl. xxxviij.
Memor esto nouissimoꝝ tuoꝝ ꝛ noli obliuisci
ꝛ sic põt intelligi illud a saluatore nr̃o parabo
lice dictũ. Recũbe i nouissimo loco. Lu. xiiij.
idest requiesce in cõsideratõe mortis.

¶ Nota q triplex est .§. vij.

mors spiritualis scilicet.

de morte criminali ¶ Mors criminalis indefectionis.
¶ Mors claustralis conuersationis.
¶ Mors infernalis cruciationis.
Peccator assimilat mortuo ppter tria. Quantũ ad pmũ di Ezech. xviij. Anima que
peccauerit ipsa morietur. Per peccatum occidit
homo animã suã. Ubi nota q peccator assimi
latur mortuo propter tria scilicet pmo ꝓpter
cõsimilem defectũ ꝓpter similẽ effectũ. ꝓpter
cõsimilẽ aspectũ. ¶ De pmo moriente corpo-
re talis est processus in deficiẽdo. Primo cor-
pus distemperat ꝛ discruciat. scdõ infirmat.
tertio morit. quarto portat extra domũ. quin
to sepelit. sexto a vermibus cõsumitur. ¶ Ito
mõ aia pmo distemperat ꝛ discruciat p tenta-
tionẽ ꝛ cogitationẽ de peccato. Scdõ infirma
tur p comitantem delectationẽ. Tertio morit
tur p cõsensum. Quarto asportat ꝛ elongat ab
hoibus per culpe sue ominationẽ ꝛ diffama-
tionẽ apud hoies. Quinto sepelit per malã cõ
suetudinẽ. Similiter. n. terra vel lapis supposi
tus onerat ꝛ opprimit corpus vt non resurgat
ẽt si possit. Ita mala cõsuetudo que est quedã
moles grauissima. opprimens ꝛ incitans ho-
minẽ ad peccandũ. vñ Aug. viij. lib. confes. c.
v. Lex peccati est violẽta ꝯsuetudinis. qua tra-
hit ꝛ tenet ẽt. inuitus animus eo merito quo
in eã volens illabit. ꝛ in eodẽ libro loquẽs de
statu peccati ante baptismũ suũ ait. Suspira-
bã inqt ligatus nõ ferro alieno. sed mea ferrea
volantate. Uelle meũ tenebat inimicus. ꝛ in-
de mihi cathenã fecerat. Cõstrinxerat me qp-
pe ex voluntate peruersa facta libido. ꝛ dũ ser
uit libidini facta est cõsuetudo. ꝛ dũ cõsuetu-
dini nõ resistit facta est necessitas. Hec Aug.
ꝛ hec cõsuetudo peccandi cõparat sepulture
lazari sm eundẽ in sermone domini in monte
lib. i. c. xiiij. Et sicut videtis. istis maxima ꝛ no
bilius fiunt sepulchra honestissima. de mar-
more vel de alijs lapidib⁹ honestis seu lignis
cũ picturis ꝛ figuris que simul ornant ꝛ hono
rant. Ita istis magnis ꝛ potentibus mortuis
per peccatũ. faciunt adulatores sepulchra de
albata ꝛ depicta. i. pallиantes ꝛ ornantes ꝛ ex
cusantes. imo cõmendantes peccata potentũ
qꝛ laudat peccator in desiderijs aie sue: ꝛ ini-
quus benedicit. Et isti vident eos honorare ꝛ Ps. 9.
ornare ꝛ ita faciunt: s tñ simul cũ hoc onerant
ꝛ opprimunt miseros: vt nõ resurgant p peni-
tẽtiã de peccatis. Uñ multũ notat Greg. iiij.
moralium. c. xix. q christus tres mortuos susci-
tauit puellã in domo: iuuenẽ in porta lazarum
in sepulchro. Quartũ võ mortuũ difficile non
ciãte cognoscit s eũ nõ suscitat: qꝛ valde diffi
cile est vt de his q post visum maxime ꝯsuetudi
nis: in adulãtiũ lingue excipiunt: a mẽtis sue
morte reuocent. de qb⁹ ẽt di. Sinite mortu-
os sepelire mortuos suos. Mortui. n. mortuos
sepeliũt cũ peccatores peccatorẽ fauorib⁹ pre Luc. 9.
mũt. Erat aũt lazarus mortuus sed nõ sepul-
tus a mortuis s a fidelibus mulierib⁹. Ser-
nata vita gre: a verme ꝯscie desperatõis ꝛ fina
lis impenitẽtie corrodit ꝛ mordet. sic ergo cõ-
sectũ vel pcessus. deficiẽdi: sic. n. intrat in ani
mã. sicut mors in corpus Ro. v. Peccatũ in-

trauit in müdū: ⁊ per peccatū mors. ¶ Secūdo ponit̄ peccatū mors ꝓpter cōsimilē effectum. Mors nāq̄ facit corp⁹ rigidū ⁊ frigidū ⁊ fetidū. putridū ⁊ horridū: terreū atq̄ pōderosum isto mō peccatū mortale facit aīam rigidā ⁊ supbā ⁊ inobediētē ad deū Prouer. xviij. Cū obsecratōib⁹ loqt̄ paup. ⁊ diues. i. supb⁹ effabit̄ rigide. Frigidū p inuidiā quā vocat ꝓpha maliciā. Hiere. vi. Sicut frigidam facit cisterna aquā suā. sic frigidā facit aīam malicia sua. fetidā p luxuriā. Esa. xxxiiij. de cadauerib⁹ eorū ascēdit fetor. Putridā p gule imoderātiam p quā sensus ⁊ rō sopiunt̄ ⁊ sepeliunt̄. ⁊ hō in asinū cōmutat̄. Hiere. xxij. Sepultura asini sepeliet̄ putrefact⁹ ⁊ ꝓiect⁹. Terrena p auariciam: q̄ nihil sapit nisi terrena. vt dicat̄ tali aīe sicut talpe dixit nā ⁊ serpēti dixit de⁹ Gen. iij. Terrā comedes cūctis dieb⁹ vite tue. Pigrā p accidiā q̄ nihil bōi opat̄. Prouer. xiij. Vult ⁊ nō vult piger. ⁊ sic cōueniēter peccatū vocat̄ mors ꝑp cōsimilē effectū Ro. vij. Peccatū vt appareat peccatū p bonū mihi opatū ē mortē. vt fiat. s. modū peccās peccatū p mādatū. Tertio ꝑp ꝯsimilē aspectū. Quātūcūq̄. n. hō fuerit amabilis pulcher ⁊ delicat⁹ statim post mortē erit horribilis. turpis ⁊ abominabilis: ⁊ a cōmunione hoīm sepandus. sic aīa añ peccatum pulcherrima ⁊ formosa eē vr̄. Iuxͣ illud Canticoꝝ. iiij. Pulchra es amica mea ⁊ macula nō est in te: sed p peccatū spoliat̄ gratuitis ⁊ vulnerat̄ nālib⁹ sit fetida ⁊ abominabilis coram deo. vt dicat illud Ezech. xvi. Ad omne caput vie edificasti signum ꝓstitutōis tue: ⁊ abominabilē fecisti decorē tuū. Et tūc p peccatū aīa misera sepat̄ a cōmuniōe fideliū ⁊ ab amicitia dei ⁊ angeloꝝ bonoꝝ Prouer. xiiij. Miseros facit populos peccatū. Fatuissimus operarius est ille q̄ difficillimis laborib⁹ se fatigat. ⁊ tñ nihil stipēdii vel mercedis in fine reportat. Quot laborib⁹ piculis difficilib⁹ se exponunt hoīes p peccato isti p voluptatib⁹ illi p cupiditatib⁹ illi p vanitatib⁹ inexplicabile est dicere. ⁊ qd̄ erit stipēdiū certe mortis suppliciū ⁊ infernale suspendiū Ro. vi. Stipēdia peccati mors. ⁊ iō postq̄ Salomō pmisit Sap. i. Nolite zelare mortē in errore vite vr̄e. signanter adiūxit. neq̄ acquiratis pditionē in opib⁹ manuū vr̄aꝝ. q. d. nullū aliō lucꝝ habebitis p peccatū: ⁊ qꝛ man⁹ ē organū organorū hoīs sicut dr̄. iij. de aīa: iō male opatōes quecūq̄ hō pōt exercere p opa manuū suaꝝ ꝓhibent̄.

¶ Quantum ad secundū .§. xiij.

Religio assimilat̄ morti. Sācta religio figuratiue vocat̄ mors. Vñ vulgariter regulares dicūt̄ mortui. ⁊ seculares viuētes. Tñ mal⁹ secularis est vere mortu⁹: ⁊ bonus regularis viuere viuit. Vñ malo seculari dr̄ Apoc. iij. Nomē hēs q̄ viuas: s3 mortu⁹ es: ⁊ de sanctis dr̄. ij. Cor. vi. quasi moriētes ⁊ ecce viuim⁹. Mortui aūt sunt peccato: viuētes aūt deo in xp̄o iesu. quare aūt religiosi mortui dicant̄: pñt alique cōgruitates adduci. Primo enim tanq̄ moritur⁹ cōdit testm̄ suū in quo legat aīam deo corpus tumulo: facultates habitas ⁊ habēdas resignat mūdo. Executores aūt isti⁹ testamēti cōstituit ꝑlatos suos. quorū custodie tā corpus suū q̄ aīam tradit. Itē moriturus incipit amittere calorē suū nālem postea vsum sensuū exteriorū. sicut visus. audit⁹ ⁊ hmōi tandē vltimo motū suū ꝓpriū. ita q̄ si moueri debeat de loco ad locū oꝫ q̄ hoc fiat p aliquos nō p seipsum. pannus ei tribuit̄ breuis ⁊ in certa mēsura: ⁊ sic finalr̄ abscōdit̄ in sepulchro. Isto mō moralr̄ ingrediēs religionē primo amittit oēm calorē nālē hoc est oēm amorē carnalē ⁊ mūdialē: amicoꝝ ⁊ parētum: quo possit a mūdi cōtēptu ⁊ a sancta cōtēplatione retardari. Scd̄o amittit quasi vsum sensuum exterioꝝ p honestā ⁊ religiosam custodiā. videlicet visus. auditus. tactus ⁊c̄. Tertio pdit quasi loquelā p silētiū locis ⁊ tpib⁹ ꝯuenienter seruatū. Silētiū nāq̄ iuuat ad mētis refectionē ⁊ grām cōsequēdā. In cui⁹ figura Zacharias mut⁹ genuit Iohānē. i. grām. Lu. i. Quarto pdit motū ꝓpriū vꝫ volūtatē qꝛ nusq̄ se mouet aut alio vadit nisi p obediētiā vel licētiā ꝑlatoꝝ. Quinto sibi tribuit̄ pannus modic⁹ qꝛ habit⁹ vilis ad necessitatē nō ad supfluitatem ⁊ serto tādē abscōdit̄ in claustro quasi in sepulchro suo: ne p seculi tumultus a sanctis occupatiōib⁹ perturbetur. Unde istis mortuis dicitur Col. iij. Mortui enim estis: ⁊ vita vestra abscondita est cum christo.

¶ Quantum ad tertium .§. xiiij.

dico q̄ tertia mors est infernalis cruciatiōis ⁊ hec est eēūerso detestāda. De qua ps̄. Sicut oues in inferno positi sunt mors depascet eos qs ē stolidissimum pecus ⁊ inter alias conditiones hꝫ hꝫ q̄ si sit in domo accensa nullo mō erit ab igne: sed magis ingerit se igni. sic dānati in inferno sic effecti sunt stolidi: ⁊ p maliciam obstinati q̄ de inferno q̄ est eis quasi domus accensa nunq̄ exibunt. ⁊ hec est mors secunda Apochaly. ii. de qua in psal. mors peccatorum pessima. Huic contrariatur vita eterna. de qua loquens Ambro. ita dicit. Ibi est vita sine morte. dies sine nocte. gaudium sine merore. tranquillitas sine labore: fortitudo sine debilitate rectitudo sine peruersitate. pulchritudo sine deformitate. veritas sine falsitate, charitas sine inidia, felicitas sine miseria.

de morte infernali.
Ps̄. 48.
Ps̄. 33.

¶ Itē querit vtrū sit licitū ab aliquo moriēte regrē q̄ reuelet ei statū suū post mortē. Rñdet de s.b. Tho. in q̄dā q̄one de q̄olibet. Nō cuz petm̄ sit ꝯ nām. vt pz per Dam. in. ii. ii. Regrē ipletiones nālis desiderij: nō est petm̄: nisi aliq̄ iordinatio adiūgat. sicut pz in sumptiōe cibi ꝛ pot⁹. Hō aūt nāliter scire desiderat. Vn̄ si requirat alicui⁹ rei noticiā nō est petm̄: nisi forte per accñs. hoc est per aliquā inordinationē adiunctā: puta. Si per studiū alicui⁹ scie aliqs impediat ab officio p̄dicatiōis debite. vt pp studiū geometrie: aut etiam siqs ingrat aliqd cognoscere. supbe ꝛ p̄sumptuose. aut si qua alia inordinatio circa h̄ ꝯtingat. Nulla aūt iordinatio in hac inqsitione vr: siqs ingrat a moriēte cognoscē statū ei⁹ post mortē: subijciēdo tñ h̄ diuino iudicio. Vn̄ nulla rō eē vr quare debeat dici h̄ eē petm̄. nisi forte ex dubitatiōe fidei de futuro statu: quasi dubitando inquirat.

¶ De tribus nouissimis mortis. Caplm̄. ii.

TRia sūt nouissima in morte. ꝛ iō di in plurali: memorare nouissima. Primū est aīe sepatio. scd'z est separate ad deū p̄ntatio. tertiuz est p̄ntate snie illatio. ¶ Quantū ad p^m sciēdū q̄ in separatione aīe a corpore cōiter supuenit multiplex bellum. durūz ꝛ grauissimū: qd̄ x̄ps insinuauit sub similitudine obsidionis hierosolyme dicēs. Circūdabunt te inimici tui vallo: ꝛ coangustabunt te vndiqꝫ: ꝛ ad terrā p̄sternent te. Lu. xix. Et rōnē assignat dicēs: eo q̄ nō cognoueris tp̄s visitatiōis tue. s. recipiēdo x̄pm per grām ꝛ dilectionē. ¶ Et in p̄dictis verbis notat triplex bellātiū genus ꝯtra aīe ciuitatē in nouissimo. s. separationis eius a corpore.

¶ Primum est demoniorūz infestatio. ibi. Circundabunt te.

¶ Secundum est propinquorum molestatio. ibi. ꝛ coangustabunt te.

¶ Tertio est sensuū fatigatio. ibi. ꝛ ad terraz p̄sternent te.

¶ Quantum ad primum .§. i.

De te/statiōe demo/num in morte. gen. 3.

dicit Gre in ome ipsi⁹ euāgel. q̄ diabolus pcipue aggredit hoiem in fine grauissime ꝛ astutissime tētās. sciēs plus tp̄is nō sibi restare ad seducēdū. Et in hui⁹ figurā dixit dñs antiquo serpēti. Tu isidiaberis calcaneo ei⁹. s. creature rōnalis. cui⁹ calcaneus corporalis est extremitas corpis finē vite designās. Et sicut serpens in cauda di hr̄e venenū. ita in fine hoīs temptatiōes oīs malitie suggerit. Et de h̄ ps. xvi. ps. Inimici mei aīaz meā circūdederunt. adipez suū ꝯcluserūt. os eoꝝ locutum est supbiā. Inimici nr̄i maxi⁹ sunt demones. ꝛ hi aīaz vallo circūdāt. cuz petā cōmissa ante mētē ponunt: vel diuersa tētamēta suggerūt hincīde. Adipē suuz ꝯcludūt: qr abūdātē maliciā suā in aīam includē q̄rūt. Os eoꝝ loqt supbiā. dum vs de infidelitate vel de despatiōis crudelitate. vel de ꝯfessiōis taciturnitate moriētē tētant: que oīa ad supbiā pertinēt. Cū. n. sciat. qr sine fide ipossibile est placē deo. Heb. xi. Et dubi⁹ in fide sit isidelis. ex de heret. Dubi⁹. Ideo ad dubitādū de fide conat iducē. Sed di Apoc. ij. Esto fidelis vsqꝫ ad mortē. s. iclusiue. ꝛ dabo tibi coronā vite. Vn̄ legit de quodā magno doctore. q̄ cuz eēt in extremis ꝯstitut⁹: diabolus adueniēs suggerēdo cepit alloq mentē eius. ꝛ querere qd ipe crederet. Rñdit aūt ipe cogitationi tali se credere qd credebat eccl̄ia. Et vlterius ipe quesiuit qd eccl̄ia crederet: ꝛ rñdit: Articulos qui in simbolo ꝯtinent. s. deum trinū ꝛ vnum vel filiū a virgine ꝯceptū ꝛ natū ꝛ hmōi. Cui subdidit suggestio diabolica. Nōne p̄hia que scd'm rōnē est vt didicisti docet hoc impossibile fore. Et sic intrās ipe disputatiōez sup hmōi existimās ꝓpria virtute rōnis illam expellē. in incredulitate incidit. ꝛ mortuus est. Inde ad paucū tēpus alius doctor infirmat⁹ ad mortē. cui apparēs p̄dictus mortuus. qr sibi familiaris ꝛ notus interrogauit de fide sua ne forte erraret. Cui ille rñdit. Credo qd credit scā mater eccl̄ia. Et ille. Qui credit ecclesia. Rñdit infirmus. Id qd ego credo. At ille iterū ingt. ꝛ tu qd credis. Respōdit idez qd prius. scilz qd credit ecclesia. Et sic pluries interrogādo: nunq̄ potuit eum de p̄dictis terminis educere: nec in desperatōez ponere. ꝓpter qd demuz ille mortuus exclamās dixit. Heu mihi q̄re nō sic feci in infirmitate mea vltima: volui disputare cum diabolo: ꝯfidēs ex superbia mea de ꝓprio ingenio. ex quo succubui de fide dubitās. ꝛ ꝓpter hoc eternaliter dānatus sum. ¶ Ponunt autez ꝛ isti inimici demones aliā obsidionē ꝛ valluz. s. desperatiōis. ꝛ certe piculosa est desperatio. vt dicit. ij. Reg. ij. immo nil piculosius. ꝛ ideo ꝓmaxime de desperatiōe tētat. Quod etiā fecit erga btm̄ Bern. Nā vt habet in eius legēda: in graui infirmitate cōstituto supuenit sibi tētatio desperationis de sua salute: ꝯsiderans se in multa negligētia deo seruisse: ꝛ se nihil quasi boni fecisse: vnde tantū p̄miū glīe recipere deberet. sed illustrat⁹ a deo rñdit tētatori. Fateor nil fecisse dignuz tāto premio. sed x̄ps dei filius duplici rōne illud obtinet. s. merito passionis ꝛ ratiōe hereditarie successionis. qr nālis filius dei. ipe vna rōne ꝯtētus est ipm possidere. s. inquātū filius. merito autē passionis spero mihi certitudinalr velle elargiri. Sicqꝫ ꝯfusus est inimic⁹ ꝛ nō p̄ualuit ꝯtra eū. Sicut ꝯtra cayn q dixit.

exēplū

Maior est iniqtas mea q̄ vt veniam merear. Gen.iiij. Et sicut iudas q laqueo se suspendit. Math. xxvij.
¶ Aliquos inducit ad taciturnitatē confessionis alicuius peccati. vel ad nō restituēdū. Taciturnitas aūt talis ex supbia orit. vt di. de pe. di.i.§. Taciturnitas. vñ fit in vitasfratrū legit q cuidā probo religioso in infirmitate constituto: apparuerunt duo demones in forma angelorum bonorum dicētes se missos a deo: vt portarent aīam eius ad celū. sed ita grauē reperiebant q nō possent deferre. Nihilominus darent sibi modū ad alleuiandū peccata sua. vz vt exinde teneret silentiū firmissimū. quib' recedentibus illis nulli loquebat nec respondebat. qd perpendens quidā sanctus vir z expertus visitans eū cepit admonere ne permitteret se decipi a diabolo q se aliqñ transformat in angelū lucis. Ex cuius verbis illuminatus locutus est. z reuelauit quō sibi apparuerāt illi duo z qd dixerant. z postea recordatus fuerat de quodā peccato mortali cōmisso in seculo. de quo nunq̄ confessus fuerat ex obliuione qd subito confessus est: als fuisset dānatus. Et sic detecte sunt inimicorum insidie. Sic igit circūdabunt te inimici tui vallo tētationū in fine. Nā z ad xp̄m accessit in cruce pendentē: sicut ipse ait Joh.xiiij. Uenit.n. idest veniet princeps mundi huius.i. dyabolus. z in me nō hz qcq̄.i. peccati. Sed z beat' Martinus cū ipsum vidisset in extremis constitutus ait. qd hic astas cruenta bestia zc. Huis ergo graues sint eius tētationes: tñ q recte viuit z verum mēbrū xp̄i est: ipse q caput est nostrū p eis pugnat z vincit. sicut z ipse ait. Cōfidite qz vici mūdū.i. peccata z tētatōes mundi. Johā. xvi.

¶ Quantum ad secundum .§.ij.

Quō consanguinei bellant contra morientes.

Aliud genus bellantiū inimicorum est multitudo consanguineorum. de quibus dr Mich.vij. Inimici hois domestici eius.i. consanguinei z illi multū coangustant. ¶ Primo qdē qz durū est sibi deserere filios z vxorē z alios quos inordinate diligit. vñ Aug. de sero penitente ait. quē morbus vrget: z pena terret. ad veram vix veniet satisfactionē maxime cū filii quos illicite dilexit sint p̄ntes. z vxor z mundus ad se vocet. de pe. di.vij. nullus z frequēter ex ordinato amore filiorum potius volūt perdere animā q̄ aliena restituere: ne pauperes remaneant. ¶ Uñ de quodā vsurario legit in infirmitate cōstituto: q cū filii psuaderent ad restituendū. Ille respondit: q si hoc ageret ad hospitale eos ire oporteret. Morit igit sine restōne facta post mortē vnus filius totā partē sibi cōtingentē restituit z dei seruitio se mancipauit alter vero retinuit suā partē mundanis deditus: z inde ad modicū mortuus est. quadā aūt die cū oraret ille q restituerat. vidit terrā apertā z in cētro ignē infernalē: ibiq̄ iacere filium sup patrē: alterq̄ alteri maledicere. Pater filium: eo q amore eius illicite acqsierat: nec satisfecerat. Filius patrē. eo q talia male ablata sibi dimiserat. ¶ Coangustāt tales inimici domestici moriētē inquātū vn' querit sibi legari tñ ali' tm. z tota eorum sollicitudo ē de lana nō de aīa. Aliqñ ēt incipiūt euacuare capsas. qd vidēs infirmus nō parum angustiat: z de euentu familie sue. ¶ Coāgustāt aliqñ qz volūtatē de suis disponere nō pmittūt: nec ad eū ingredi doctū religiosum ne forte faceret sibi cōsciam de restōne: vel elemosynis paupib' dādo: decipiūt eū dicētes cito sanādū: cū tñ sit piculum medicus aūt q vt domesticus assumit: nō seruat pceptū eccl'ie. de pe. z remiss. Cū infirmitas: qz nō admon... primo vt mittat p cōfessore. z iō bñ di Hiere.ix. Unusqsq̄ a proximo suo caueat. z in omni fratri suo nō habeat fiduciā: qz ois frater supplantans.

¶ Quantum ad tertium .§.iij.

De sensibus fatigatōe

Inimici nři domestici: sunt sensus nři figurati p quinq̄ fratres diuitis epulonis. de quib' ps.lviij. Eripe me de inimicis meis deus me' vtiq̄ inimici nři sunt q furant preciosissimā.i. aīam. Tren.iii. Oculus me' depredat' est animam meā z sic de aliis. Isti aūt cū organis suis laborāt z paulatim deficiūt. z ita animam defatigāt vt vix valeat infirmus aliqd de salute cogitare: sed quō possit sanari z hre gustum ciborum z hmōi. vñ ps. Nō ē in morte q memor sit tui. Ps.6. Demū ad terrā psternunt dolores ipsi corpis: z sicut arbor magna q̄ hz plres radices in terra multū defixas: cū p securis inciditur: magno impetu psternit ad terrā. ita cū aia separat a corpe p securim mortis: cū extrahere habeat oēs potētias z vitā ab organis corporis. fit h cū maxia violētia z dolore z pcipue in peccatorib'. vñ Eccl.xli.di. O mors q̄ amara est memoria tua homini pacē hñti in substantiis suis viro qeto zc. Sz electos suos in hmōi bello humorum ad se inuicē bellātiū deus mirabilit cōsolat. vñ Greg.in.iiij. Dial. dicit. Justi aliqñ in morte sua scorum pcedētiū visiōes aspiciūt ne ipsam mortis sue penalē inam pertimescāt z sine dolore z formidinis fatigatōe soluantur. z aliqñ sanctos eis apparētes aspiciūt. Exemplū de pbytero q dixit sorori. Tolle igniculū adhuc foculus ē. cui apparuerūt apli Petr' z Paulus. c.xij.in.iiij. dyal. Aliqñ angelos vidēt. Exēplū i Stephano. c.xxix. i eodē lib.iiij. Et de btō Nicolao epo. Aliqñ vidēt virginē mariā. Exēplū de musa. c.xviij.li.iiij. Aliqñ

dñm iesum xpm. Exéplū de tharsilla.c.xvij. eodē lib.iiij. Aliqñ sentiunt celestes melodie: ⁊ odor sentit ⁊ lux videt: sicut in seruulo paralitico.c.xv.eodē lib.iiij. ¶ E cōtra mali i morte vident demones cū magno impetu ⁊ violentia extrahētes aiam de corpore vel deuorātes sicut habet in vitaspatp.⁊ in.iiij.dyalogorum de heremita hipocrita: qui dixit se paulatī ab sorberi a dracone ⁊c. Memorare ergo istō pri/mum nouissimum.

¶ Secundum nouissimum .§.iiij.

De secundo nouissimo. Ps.lxxi. Aīe sepate est ante deū psētatio. vt.n. dicit apostolus ad Heb.ix. statutū est hoībus semel mori ⁊ iudiciū post hoc iudiciū.s.particulare discussionis de aīa que ei psētat.vñ ps. Deus iudiciū tuū regi da.i.o deus pater da.i. dabis iudicium.s.discussionis ⁊ examinatōis.regi.s.xpo q est rex regū ⁊ dñs dñantiū. Et.j.iudicare.i.ad iudicādū pplm tuū in iustitia. Añ ipsum oportet nos psētari.iux illud aplī.ij.Cor.v. Oēs stabimus añ tribunal iudicis xpi.⁊ qr vt dic Grego. Qualis quisq hinc egredit talis in iudicio psētat di.xxv. Qualis iō vt dicit sapiēs.ante iudiciū para iustitiā.i.opa iusta cū qbus cōpareas. Nā omnia alia te deserūt nisi opa tua Apocalyp.xiiij. Opa illor.s. mortuor sequūt illos.vñ Joh.damas.circa hoc ponit similitudinē talē. Fuit qdā hñs tres amicos. vnū diligebat plus q se.aliū sicut se.tertiū minus se ⁊ satis par. Hic cū fuisset citatus a dño suo ad respondēdū in curia sup factis suis.vñ sibi periculū mortis iminebat accessit ad pmum: rogās vt cū eo iret ⁊ eū iuuaret: q rñdit se nō posse pp alias occupatōes.tñ pp amiciciā suam si sniam mortis accipet daret ei saccū ciliciū ad eū inuoluēdū. Ad aliū accedēs p simili cā etiam ille se excusauit: sed tñ pp amiciciā eū associaret vsq ad curiā. Ad tertiū accedēs cū verecūdia ⁊ cōfusione qr par dilexerat, rogauit illū vt eū associaret. Cui ille. Licet par mihi dilectōis oñdēs nihilominus nolo te deserere: sed ad iudicē tecū volo venire ⁊ p te loq. Homo hic significat quēlibet peccatorē: q hz tres amicos mūdū quē diligit magis q se.i.salutē suā: ꝯsanguineos quos diligit vt se. ⁊ aliq̄ bōa opa: q̄ tñ parua sunt. ⁊ cū modica affectiōe facta. Cū aūt citat p mortē a dño: ⁊ multū hz timere de sniа dāda: vtiq mūdus nimis amat ab ipso nō comitat eū. s; dat sibi p cadauere coopiendo saccū vilem. Cōsanguinei ēt nō vadūt ad iudiciū ad intercedēdū p eo: s; associant vsq ad ecctaz funus. S; bona opa eū comitant.⁊ si sunt facta in charitate eum desendūt.vñ Amb. Nō sunt hoīs bona q̄ secū ferre nō pōt.s.tpalia. Sola misericordia comes est defunctor. Cū igit aīa deo psētat exigit rō ab ea.sm q parabolice hr Math.xviij. de rege q voluit rōnem ponere cū seruis suis.

De qbus ē ratio reddenda.

¶ Et pmo ponit rōnem de bōis nālibus.
¶ Scdō ponit rōnem de bōis spūalib⁹.
¶ Tertio ponit rōnem de bōis tpalib⁹.
¶ 4° ponit rōnē de pctis admissis ⁊ dimissis.
¶ Quinto ponit rōnem de fiendis omissis.
¶ Sexto ponit rōnem de subditis cōmissis.

Quātū ad primū dicit aplš.i. Cor.iiij. Quid hēs qd nō accepisti.q.d.nihil ipse.n.de⁹ te fecit qtū ad corpus ⁊ possedit qtū ad vite ꝯseruationē: ⁊ creauit qtū ad aiam Deut.xxxij. Ista aūt bōa nālia figurata p talēta pla vel paucora cōmissa a dño seruis suis ad lucrificandū vt hr parabolice Math.xxv.nā vni dedit gnq talēta: alteri duo.aliq vnū tm. Et post certum tps veniēs vocauit eos vt rōnē redderēt de lucro. ¶ Unū igit talētū pōt dici eē liber arbitriū qd oib⁹ dat adultis nisi fatuis q nō hñt reddere rōnē.⁊ hoc solo sine sanitate corpis ⁊ aliis bonis tpalib⁹ pōt multa facere.s. ad gřam se pparare si eā nō hz. Et certū est sm.b. Tho.in iiij.q nulli eā subtrahit facienti qd in se est.⁊ receptā pōt ⁊ dz augmētare.vñ Eccī.xv.di. De⁹ creauit hoiem ⁊ reliqt eū in manu ꝯsilij sui.i. potestate arbitrij.posuit añ eū malū ⁊ bonum ad qd voluerit extēdat manū suā. ¶ Duo talēta sunt liber arbitriū quoad aiam ⁊ valitudo corpis q̄ a deo dant, vñ ps. Dñs illuminatio mea.i.cā illuminatōis quoad aiam ⁊ rōnem ⁊ salus mea: quoad corpis sanitatē ⁊ certe magnū ē istud talētū: qr vt di Eccī.xxx. Nō est cēsus sup sanitate. ¶ Quinq vero talēta itellectiua acuta ad inuestigādū ⁊ memoratiua tenax ad recordādū.extimatiua ad arbitrandū. imaginatiua fortis ad fantasiandū. sensitiua exterior ad exercitādū. Rō igit exiget de itellectiua: si circa vana ⁊ curiosa se exercuit: quia tūc demeruit: aut circa diuina precepta.quia tūc lucrat⁹ est merita.vñ Eccī.iij. In pluribus opib⁹ ei⁹ne fueris curiosus.s; q̄ tibi pcepit deus illa cogita sp. De memoria inqret si fuerit occupata ad recolendū iniurias ob vindictam ꝯ illud. Ne memor eris iniurie Leuit.xix. Aut ad recolēdū diuina bñficia.sm exēplū Esaie dicētis. Miserationū dñi recordabor. Tunc enim lucrat. De extimatiua iūcta cū rōne si se nō extimauit.s.se: tūc nō multum pdidit: ad Gal.vi. Qui se existimat aliqd eē cū nihil sit ipse se seducit.s; hñdo rectā extimationē de futuro pmio p penas ꝯsequēdo ⁊ pncipalr virtute dei multā lucrat.sic faciebat aplš dicēs ad Ro.viij.existimo q nō sunt ꝯdigne passiones hui⁹tpis ad futurā gřiam q̄ reuelabit i nobis. ¶ De imaginatiua cū itellectu iūcta ad fanta

Psal. xxvi.

Esa. lxiij.

standũ circa scripturarũ cõcordãtiã. Psal.xli.
Abyssus abyssum inuocat.ab altitudine fanta
sie.i.vet⁹testm̃:vbi est abyssus q̃si infinite sapi-
entie.inuocat abyssum noui testamẽti: ⁊ econ
uerso qꝛ vnũ reddit testimoniũ alteri ⁊ abyss⁹
culparũ inuocat abyssum penarũ ex testimonio
scripturarũ qđ fantasie altitudo ɔcernit:⁊ sic in
trat.De sensitiua exteriori exigit rõ. si visus est
rõnabilr nõ puerilr.vñ aplŝ.Nolite pueri effi-
ci sensib⁹.ſʒ malicia paruuli estote.i.nõ vtẽdo
i.Cor.xiiij. ad malicias peccatorũ.¶ Qui võ duo talẽta ac
cepit.i.sanũ sensum seu itellectũ ⁊ corpus.exi-
get rõ si itellectu attẽtõe fecit orones ⁊ audi-
uit diuina.⁊ si corp⁹ spiritui subiecit p abstinẽ
tias moderatas tñ ſm illud aplĩ Ro.xij.Exhi
beatꝭ corpa vr̃a hostiã viuẽtẽ sanctã deo pla-
cẽtẽ ¶ Qui võ vnũ tñ accepit ẽt si illđ nõ mul
tiplicauerit ꝑparãdo se ad grãm ⁊ viuẽdo ſm
Math.xxv. eã.vt malus ⁊ piger cõdẽnabit.Qui võ accep-
ta multiplicauerit bñ vtẽdo dicet ei Euge ser
ue bõe ⁊ fidelis ⁊c.¶ De bõis spũalib⁹exigetur
rõ q̃ vtiq; dant a deo.i.Cor.xij.Unicuiq; dat
scʒ a deo mãifestatio spũs ad vtilitatẽ. Et hec
sunt decẽ figurata p decẽ mnas q̃s hõ nobilis
dedit vni ex seruis suis:alteri duas quinq;: alteri
vnã vt negociarent cũ eis.vt hr̃ Lu.xix.para-
bolice Nouẽ ex his sunt grẽ g̃tisdate cões bo-
nis ⁊ malis q̃s enumerat aplŝ.i.Cor.xij. Diui
siones grãꝝ sũt ⁊c.Decima grã q̃ ẽ oĩb⁹ vtilior
ẽ grã gratũfaciẽs. Hec dat cuilibet in baptis-
mo nisi ponat obstaculũ.ſʒ grẽ g̃tisdate oẽs nõ
dant simĩ vni cõiter:ſʒ alicui plẽs.alicui pau-
ciores.alicui aũt dant oẽs simĩ cũ grã g̃tũfaci
ente.vt btõ Dñico:habuit.n.sermonẽ sapien-
tie.i.ad loq̃ndũ sapide ⁊ alte de diuinis.Ser-
monẽ scie ad loq̃ndũ efficaciter de humanis
⁊ moralib⁹.Habuit ⁊ fidẽ.i.q̃dã certitudinẽ
credẽdoꝝ:qđ oñdit i disputatõe ɔ̃ hereticos ꝓ
cipue i charta i ignẽ missa ⁊ illesa. Grã sanita-
tũ ei nõ defuit:qꝛ plĩmos ex varijs lãguoribus
sanauit.Operatio virtutũ i eo reuulsit.i.in signũ
miraculoꝝ.vt resuscitatio mortuoꝝ pphetiam
se hr̃e oñdit.reuelatõe occultoꝝ.vt de ɔuersio
ne cuiusdã heretici deputati ad mortẽ. Discre
tio spirituũ ei affuit.in cognoscẽdo isidias de-
monũ sibi apparẽtiũ. Gen⁹linguaꝝ ꝓcipue in
telligẽdo idioma alioꝝ sibi ignotũ. Iterpreta
tio quoq; ſmonũ i eo fuit ostẽsa q̃ mirabilr ⁊
suauiter exponebat mysteria scripturaꝝ.vnde
plẽs libros postillauit. Habuit ⁊ grãm g̃tisfa-
ciẽtẽ.vt pʒ ex sanctitate ei⁹⁊ opib⁹ v̈tuosis.De
vsu coꝝ exiget rõ. Nã q tñ mnã vnũ recipit.i.
grãm g̃tũfaciẽtẽ reddere hʒ rõnẽ nõ solũ si cõ
seruauit ſʒ ⁊ si augmẽtauit p exercitiũ virtutũ
pp qđ dicebat aplŝ.i.ad Corin.vi. Hortamur
vos ne in vacuũ grãm dei recipiatis in vanũ re
cipit.i.frustra q in ea se nõ exercet. Uñ in illa
parabola qꝛ nõ multiplicauit eã q vnũ acce-
pit mnã rephẽsus ⁊ ea ꝑuat⁹fuit. q recipit ali-
quas ex gratijs g̃tisdatis.ſʒ nõ oẽs figurat per
eũ q quinq; acceperat.⁊ tales ẽt siue partẽ siue oẽs
recepit rõnẽ reddet quõ eis vsus ẽ ⁊ quo fine vʒ
si ad vtilitatẽ primoꝝ ⁊ honorẽ dei pp q̃ dant
aut pp honorẽ ꝓpriũ.i.Pe.iiij.di.Unusquisq;
ꝓut accepit grãm in alterutrũ illã administrã
tes:vt bõi dispẽsatores multiformis grẽ dei.
Hinc Aug.i.q.i.ꝓbauit dicẽs. Nõ se iactẽt
q forte sine charitate hñt sanctũ dei munus.i.
aliquã grãm g̃tisdatã.ſʒ videãt q̃lẽ rõneʒ sint
habituri cũ deo q sanctis nõ sancte vtunt: vt
saul malus ⁊ balaã ꝓphetiã hñtes. ¶ Bõa tẽ-
poralia sunt diuitie.honores.fama ⁊ hmõi q̃
dant abũdãter ⁊ mediocriter ⁊ tenuiter.ſʒ be
neplacitũ dei.vt.n.dicit Amb.de diuite. Nõ
hãc igressus es lucẽ:qñ de vẽtre mr̃is exisisti.q̃-
bus q̃so facultatib⁹ɔstipat⁹ ingressus es dic.
xlvij.Sicut hi.q̃si diceret nullis. Ergo a deo
tibi ɔcessa sunt.nõ ad dissipãdũ vel tibi retinẽ
dũ:ſʒ rõnabilr dispẽsandũ tibi ⁊ alijs: ⁊ de hu
iusmodi dispẽsatõe rõ exiget.vt hr̃ parabolice
Luc.xvi.de quodã villico q diffamat⁹ q̃ dissi
passet bõa dñi sui.vocat⁹ab eo ait. Redde ra
tionẽ villicatõis tue. Ad idem facit quod ait
Aug. Doles qꝛ rõnabiles sunt facti de se ⁊ de
oĩb⁹reb⁹ q̃ in vsum vite pñtis accepunt: rõneʒ
reddituri sunt deo ⁊ p actuũ suoꝝ qualitate re
cepturi sunt penã aut glĩaʒ.xvi.q.i.§. ex eo au
tẽ.q igit tenaces sunt ⁊ paupib⁹nõ subueniũt:
male poterũt reddet rõnẽ.vt diues epulo Lu.
xvi.⁊ q ea in vanitatib⁹.in ludis.in ɔuiuijs.in
põpis ɔsumũt deteri⁹eis erit nisi se recogno-
scãt ⁊ dolcãt vt filı⁹ ꝓdig⁹ q dissipauit oẽʒ sub
stãtiã suã viuẽdo luxuriose Lu.xv.ſʒ postea ad
prẽm cũ humilitate reuersus ẽ. Pessime auteʒ
rõnẽ reddere poterũt q p phas ⁊ nephas acq
runt ⁊ retinẽt talia.sicut achas qui furatus re
gulã aureã ⁊ clamidẽ.ꝓpter hoc lapidat⁹ est.
Josue.vij.quarto exigetur rõ de peccatis am
missis ⁊ dimissis.De omni verbo ocioso reddẽt
homines rõnem in die iudicij. Math.xij. Nõ
solũ vlĩs:sed ⁊ particularis iudicij qđ ẽ p mor
tem. Est aũt verbum mentale vt cogitatio:vo
cale vt locutio:mãuale vt laboratio. ⁊ de quo
libet horum si fuerit ociosum.i. inutile ⁊ infru
ctuosum punit. Unde ꝓpha. Ueh vobis q co- Mich.ij.
gitatꝭ inutile. ⁊ multo magis ⁊ strictius de lo
cutionibus maledicis.detractorijs.menda-
cijs.periuratorijs.incantatiõibus ⁊ huiusmo
di.Cum autem huiusmodi piissimus deus di
mittat reuertenti ad penitẽtiam:⁊ totiẽs quo
tiens exiget ratio si ipse ita dimisit odiũ offen-
dentib⁹ eũ. Nã si nõ dimisit:sed cũ odio frater-

no migrauit accerrime ꝯfundet ꝛ puniet: fm multitudinē datā a saluatore nr̄o. Mat. xviij. de seruo debitore decē miliū talētoꝝ: qui cū fuisset oblat⁹ dn̄o suo in ratiocinio fiēdo: ꝛ nō hūet vnde redderet. iussitq; dn̄s ei⁹ cū vēdi ꝛ vxorē eius ꝛ filios. ꝛ ex p̄cio sibi satisfieri. humiliatus ille p̄mittens satisfactionē: data sibi dilatiōe dn̄s eius dimisit eum liberꝝ ꝛ debitū ei⁹. Postmodū suus ille inueniēs ꝯseruū suū debitorē in cētū denarijs cum ille se humiliaret ꝛ peteret dilationē ab eo repetēte debitū noluit ꝯcedē: sed misit eū in carcerē. Quo audito dn̄s eius iterꝝ fecit vocari eū dicēs. Serue neq; omne debitū dimisi tibi ꝛc. demū tradidit eū tortorib⁹. Dn̄s iste ꝛ rex deus est: debitor decē miliū talētoꝝ est trāsgressor p̄cceptoꝝ. cogitatiōe. locutiōe vel opatione. Exactio seu inquisitio ratiocinij p̄ma vice est per ispirationē ꝛ internā cōpūctōez. in qua ꝯsideratione videt se pctōr dignū ꝯdēnatiōe. vt. s. vēdat in seruū diabolo. vt. s. ei subijciat in penis. ꝛ vxores ei⁹. i. volūtas. ꝛ filij. i. affectus sui ꝛ sensus. Sed sciēs diuinā pietatē: misericordiā humilr petit p̄ponēs in futurū vita comite satisfacere de malis suis. Ad quā cōpunctionē ꝛ p̄positū subito de⁹ liberat a suitute diaboli: ꝛ debitū pctōꝝ relaxat. Sꝫ ingrat⁹ hō de tā imēso bn̄ficio cū postea recipit aliquā iniuriā a p̄ximo: vel recordat de alia sibi facta: nō vult ignoscere. sed querit vindictā. Et pseuerādo in hmōi crudelitate. de⁹ scdō vocat. s. per mortē. Et si cū tali indispōne ad tribunal xp̄i accedit post maximā ꝯfusionē. tādē tradit tortorib⁹ carceris infernalis. Et ad hoc facit qd̄ dicit Aug. qui diuini bn̄ficij oblit⁹ suas vult vindicare iniurias nō solū de p̄teritis pctīs veniā nō merebit: sed que sibi dimissa fuisse gaudebat ei imputabit ad penam. de pe. di. iiij. ¶ Quinto ponit rōnē seu exigit de bonis obmissis que innumera sunt. Propter qd̄ dicit ps. Delicta qs intelligit. q. d. nullus. Et dicūtur delicta peccata obmissionis. q̄si derelicta. s. bona que fieri debebāt. Et que sint ista delicta seu bona obmissa in pte ostendit in eo qd̄ subdit. Ab occultis
ps. 18. meis mūda me ꝛc. Multa. n. sunt peccata que eo q̄ sunt nob ignota ꝛ oblita obmittimus de ipsis agere pniam. Multa. n. sunt que ꝛ si in se bona sint ꝛ bona itētione facta: pp aliquā circūstātiam debitā sibi obmissam demeritoria sunt. Quis etiā posset intelligē tps obmissum in quo potuit q̄sq; bona plura agere. De quo inqt Bern. Omne tēpus ibi impēsum exiget a te ratio qualr fuerit impēsum. Scdō erga primū omittit qs etiā multa que dꝫ facere: vt fraternā correctionē. de qua obmissione Augu. ait. Si neglexeris corrigere peior effectus es eo qui peccauit. sed de hac mā fraterne correctiōis habes in scda pte. Silr obmittit qs bona exēpla primo suo dare. ꝛ a specie mali sibi cauere. p̄pter qd̄ efficit alteri occasio ruine. Et ista sunt delicta aliena. de qb⁹ ps. Ab alie
nis parce suo tuo. Ab alienis. s. peccatis quoꝝ ps. 18.
sum occasio. Tertio obmittis qs facere plura bona vt mūdū deserē religionē intrare: ꝛ alia opa p̄fectiōis facē pp amorē suoꝝ ne displiceat eis. Propter qd̄ subdit p̄pha. Si mei nō fuerint dn̄ati. s. amici ꝛ p̄ping. vel etiā cū p̄ponit qs sensus suos diligēter custodire ne mors peccati iret per eos: tract⁹ postea sensualitate obmittit illud exeq: ꝛ sic sui. s. sensus dn̄ant eius. Sed tūc qs erit imaculat⁹: vt sbdit ps. Si ab occultis ꝛ ab alienis et suis liber fuerit pctīs. Hec ꝯuersio imaculata. s. liba ab oib⁹ mortalibus figurat per vestē nuptialē: quā qs non hꝫ in nuptijs eccl'ie militātis. sed sine ea p̄ntat ante ꝯspectū supni iudicis cū sūma sui ꝯfusione di sibi. Amice quō huc itrasti: nō hn̄s vestē nuptialē. vt hꝫ parabolice Matth. xxij. Sicut. n. illi qui noluerūt inuitati ire ad illas nuptias. significāt iudeos ꝛ alios isideles qui ad nuptias eccl'ie. i. fidē accedere noluerunt. p̄pter qd̄ igni cū ciuitate traditi sunt. i. aie: ꝛ postea corpora ipsoꝝ. Sic ille qui nuptijs itersuit sine veste nuptiali significat quēlibet xp̄ianū nō hn̄tē virtuosā ꝯuersationē sed maculatā. ꝛ ob id talis etiā mittit in tenebras exteriores obmutescēs. ¶ Sexto exiget ratio de sbditis cōmissis. Vñ aps ad Heb. vlt. Subditi estote p̄positis vestris. ipsi. n. puigilāt quasi rōnē reddituri pro aiabus vestris. Et aliq qdē rōnē reddituri sunt q̄tū ad gubernationē yconomicā. sicut pater ꝛ mr̄ de morib⁹ filioꝝ. nō. n. min⁹ de aiabus eoꝝ curā gerere debēt ne ifirment p peccata q̄ de corpib⁹ vt sana ꝯseruent. Qd̄ qꝛ nō fecit Hely: ꝛ si in se bonus fuerit horribili morte mulctat⁹ est. i. Reg. iiij. Aliq rōnē reddent de alijs quo ad gubernationē politicā. s. ciuitatū ꝛ castroꝝ: ꝛ hi rōnē hn̄t reddē ꝛ puniri de legib⁹ iniustis vel iniuste cōstitutis. de malis ꝯsuetudinib⁹ nō extirpatis si potuerūt extirpare. de tallijs ꝛ alijs grauaminib⁹ extortis. de sentētijs iniqs ꝛ alijs hmōi. Et vt dr̄ Sap. vj. Judiciū durissimū fiet his qui p̄sunt durū si nō bn̄ rexerint seipos. duri⁹ si nō bn̄ gubernauerint familiā p̄priā. durissimū si iustitiā legalē oibus nō ministrauerint. Alij vō rōnē reddituri sunt quo ad gubernationē ecclesiasticā: vt prelati eccl'ie. videlꝫ si regimē cōsecuti sunt canonice: ꝛ nō per ambitionē vel symoniā. Si per se vel saltem alios populos docuerūt necessaria saluti. si bona ecclesiaꝝ bene tractauerunt. pauperes subleuādo. nō in pōpis vestiū

in mulis:

in mollis:in ꝯsanguineis.in ludis ꝛ turpitudini b⁹ male exponēdo. Sic plus de aīa subditi ꝙ̄ de lacte ꝛ lana curam habuerit. Si vitia debite correxerūt. Vñ.xiij.q.i.eccl'ias dī de talib⁹. Unusquisqꝫ terminis suis sit ꝯtent⁹. ꝛ taliter ecclesiā ꝛ plebem sibi cōmissam custodiat. vt añ tribunal iudicis eterni ex omib⁹ sibi cōmissis rōem reddat ꝛ nō iudiciū ſꝫ gl'iam ꝑ suis actib⁹ ꝑcipiat. Unde ꝛ dñs dixit Lu.xij. Quis putas est fidelis dispēsator ꝛ prudēs quē ꝯstituit dñs sup familiā suā.q.d.rarus. Sed beat⁹ ille seruus quē cū venerit dñs inueniet ita facientē.scꝫ fidelr ꝛ prudēter. Sꝫ si secus fecerit: veniet dominus hora qua nescit ꝛ diuidet eū. partemqꝫ eius cum hipocritis ponet.

¶ Tertium ꝛ nouissimum .§.v.

De tertio nouissimo

quod est memorādū est post rōnem redditā corā xp̄o iudice scie illato. Est āt sup omnia ſ horrendū ꝛ expauendū:qꝛ vt dī Eccl'e.xi. In quācūqꝫ partē lignū ceciderit:siue ad austrū siue ad aqlonē.ibi erit. Et loquit̄ de ligno seu arbore rōnali:que tūc cadit cū moriens sententiā recipit.scꝫ vel eundi ad aqlonem.i.ad infernū. Ab aqlone eni pandet oē malū Hiere.i. vel ad austꝝ vbi est calor signans charitatē.vl' ad austrū.i.paradisum actu vel aptitudine recipiēdū:ꝛ ibi semp erit ſm ea que hic opat⁹ est sniaꝫ reportādo. Vñ ps.lxi. dicit. Potestas dei est.ꝛ tibi dñe misericordia:qꝛ tu reddes vnicuiqꝫ iux opa sua. Potestas absoluta ꝛ vlis in eo est ad faciēdū de creatura ad placitū suū:nec est q de manu tua possit eruere. Potestas in ipo est ad puniendū pctōres. Inest sibi ꝛ misicordia ad remunerādū bonos vltra ꝯdignū ꝛ puniēdū malos citra ꝯdignū. Reddet vnicuiqꝫ nō ſꝫ opinionē hominū ꝙ̄ sepe errat:sed ſꝫ opa sua. Vñ ꝛ vt hꝫ pabolice. Mat.xxv. Fatue vgines quqꝫ que filos prudentib⁹ videbant aliā sententiā reportarūt ꝙ̄ ille.signātes aīas quqꝫ sensib⁹ deditas:vnde ꝛ fatuas. Naꝫ qꝛ nō portauerūt secū oleum in vasis.idest charitatē in ꝯsciētijs: cū habuerūt occurrere sponso.i.ipsi iudici xp̄o eis nouissime venientib⁹.idest ꝑ reportatione snie clausa est ianua.ꝛ dictū est eis:nescio vos Multū terret sctōs ista ꝯsideratio. Nā vt dicit Gre. Multa sunt que de dei iudicio homines ignorant.qꝛ fortasse quos vos laudatis ille reprehēdet.ꝛ quos vos rephenditis ille laudabit. Et loquit̄ Grego.seu scribit Maurici⁹ impatori.xl.q.i.sacerdotib⁹. Vñ in vitaspatꝝ.cū abbas Agathon esset in extremis:ostēdebat se multū timere. Cui circūstantes cū interrogarent q̄re timeret:cum ꝑ sexagita annos semꝑ deo seruisset cū magno abstinētia:dixit ille. Laboraui iuxta fragilitatē meā in suitio dei, sed qꝛ alia sunt iudicia dei ꝙ̄ nr̄a:ideo timeo. Aliqñ putamus deo placē vbi demeremur ꝑpter aliquē defectū nobis ignotū. Vñ ꝛ Job ix. Verebar oia opa mea : sciēs ꝙ nō parceres delinquenti. ¶ Et ad hoc etiā facit qđ dñs vinee dixit. Uoca operarios ꝛ redde illis mercedem. Matth.xx. Ubi tria notantur primo.

¶ Nostra migratio.ibi.voca.
¶ Uaria hic exercitatio.ibi.operarios.
¶ Opis retributio.ibi.redde illis mercedē.

¶ Quantum ad primum .§.vj.

dicit Job.xiiij.vocabis me.i.per mortē:ꝛ ego rñdebo tibi hinc migrādo. Et vt dicit Cypria nr̄a migratio
nus. Qualē te inuenit dñs cum vocat:talē te iudicat. Uocat autē ipse deus ꝑus nos in vita pñti ad laborādū in vinea ecclie ꝛ varie. Naꝫ aliquos vocat ad necessarioꝝ obſuationē.aliquos ad pfectoꝝ ꝯuersationē.aliquos ad plurimoꝝ gubnatiōeꝫ. ¶ Et de pmo pōt illud intelligi. Deus de celo dñs locutus est.ꝛ vocauit terrā.i.hoiem.ꝛ hoc a solis ortu vsqꝫ ad occasuꝫ.i.a pncipio quo sol intelligētie orit̄.vsqꝫ ad occasum senectutis. Uocat aūt ad tria obseruāda oibus necessaria.i.ad fidē credēdoꝝ. spem eternoꝝ.ꝛ dilectionem dei ꝛ primoꝝ. Et de his in figurā dixit moyses Exo.iij. Dñs deus hebreoꝝ vocat nos.viam triū dieꝝ ibimus in solitudine.i.vite pñtis.via triū dieꝝ est opa illaꝝ triū virtutū.ꝛ sic imolamus deo nr̄o sacrificiū sibi gratū spūaliter. Naꝫ de fide dicit btūs Petrus in cano.sua. De tenebris.i.infidelitatis nos vocauit in admirabile lumē suū.i. fidei. De spe dicit aplus. Deus vocauit nos in eternā gl'iā suā.i.ad sperādū eā. De charitate. i.Co.i. vocati estis in societateꝫ filij eius.qđ vtiqꝫ est per charitatē. Facit aūt istā vocationē triplr.i.per internā inspirationē.per bñficiā largitionē ꝛ variā flagellationē. Que tria notant̄ Prouer.ibi. Uocaui vos.i.per iternā in

De vocatiōe que fit ꝑ internā inspiratiōeꝫ

spirationē.iux illud Apoc.iij. Ego sto ad ostiū ꝛ pulso.i.ad portā intellect⁹ ꝛ volūtatis.ꝛ pulso per instigationē ad bona opa.sed rēnuistis ſbdit deus. Expādi manus meas.nec fuit qui aspiceret quoad scđm.i.largitionē bñficioꝝ. Expādit manus in creando:ſm illud. Manus tue dñe fecerūt me. Expādit in cruce redimēdo. ps. Eleuatio manuū meaꝝ ꝛc. Expandit ps.140.
in gubernādo.sed nō est qui aspiciat recognoscendo. Et inter alia bñficia dat ꝯsilia ꝛ monita per pdicationes. Sed despexistis inqt sapia que de⁹ est oē ꝯsiliū meuꝫ. Uocat per flagella. Gre.in omel. Ecce tot flagellis atterimur tot minarū aspitatib⁹ deterremur.ꝛ tñ vocātē.i.ꝑ hec flagella seq ꝯtēnem⁹. Et hoc est qđ ſbdit sapia. Increpatiōes meas per flagella negle-

stis nō emendādo vos. Et subdit malū pue niēs in nō audiēdo: ⁊ secūdo tales vocatiōes. Ego inqt in interitu vro.i.mortis eterne ride bo. ⁊ iō apls hortat dicēs. Obsecro vos vt di gne ambuletis vocatione qua vocati estis.

i.thes-salo.ii.

De pro-gressu ad sta-tū pfe-ctiōis.

¶ Quātū ad scd̄am vocationē.i.ad statū pfe ctiōis dicit Esa.xli. Uocauit ab oriēte iustuz vt seq̄ret se. Et loqtur de abrahā cui dn̄s dixit Gen̄.xvij. Ambula corā me ⁊ esto pfect⁹. Uo cauit aūt eum ab oriēte qn̄ sibi dixit. Egredē de terra tua ⁊ de cognatione tua : ⁊ de domo patris tui: ⁊ veni in terrā quā mōstrauero tibi. Gen̄.xij. Hec terra figurat statuz religionis ⁊ pfectiōis. ad quā qs vocat⁹ dz tria facē in illis vbis notata. ¶ Dz eniz p⁹ egredi de terra.i.de affectu terrenoꝝ vt nō solū nō hēat qd ꝓpriuz: ſm illud Aug. Nō dicatis aliqd ꝓpriū ſꝫ sint vobis oīa cōīa.xij.q.i. Sꝫ abrenūciat affectui inordinato aliuz tpaliuz. honoris. potētie. glīe ⁊ hmōi. ¶ Scd̄o dz egredi de cognatione sua de hac cognatione dicit Job.xvij. Putredini dixi pr̄ meus es mī mea ⁊ soror mea vermib⁹. Opꝫ ergo etiā dissērere pīcꝫ appetit⁹ sensualis qui non ḡrit nisi putrida.i.corruptibilia. ⁊ ma trē curiositatis sensitiue. ⁊ sorores ⁊ frēs passio nū impugnātiū. ac etiā affectū parētele carna lis. Unde Amb. Hec est vera seculi fuga. alie natio charissimorū ⁊ abdicatio domesticoruz vt quis se abneget.xij.q.i. cui portio. ¶ Tertio egredi opꝫ de domo pris sui. Primus pater nr̄ cū terrā ingredimur est diabolus. cui⁹ per ori ginale pctm̄ dicimur. Domus ei⁹ ꝓpria volū tas ⁊ supbia quā ꝯtinue inhabitat. Et hāc etiā opꝫ deserere per humilitatē ⁊ verā obediētiā. Et hāc vocationē cum sit ad terrā ꝓmissionis i.vitā eternā. vt dicit Pe. in cano. sua. Sata gite per bona opa: certā facere vocationeꝫ ve strā. ¶ Triplr̄ aūt vocat deus ad hmōi statū. In cui⁹ figurā samuel diuino cultui mācipa tus ter fuit a dn̄o euocat⁹. vt hētur.i.Reg.iij. Aliquos.n.vocat ad hmōi statū ob alicui⁹ mi serie euasionē. ⁊ sic fuit vocat⁹ abbas moyses. vt habet in collatiōib⁹ patrū. Nā cum fecisset furtū ⁊ quereret ad mortē vt euaderet habitū religionis assumpsit. ſꝫ postea timore fulli de posito magnū apicē pfectiōis apphēdit. Secū duꝫ aliquos vocat per doctrine eruditionē. et sic vocatus fuit. b. Antoni⁹ cum audiuit in ec clesia legi. si vis pfectus eē ⁊c. Sic ⁊ barnabas ⁊ plures alij discipuli pfecti sunt ad pdicatio nem aploꝝ. Act.iiij. ¶ Tertio vocant alij per spūalē reuelationē: vt Paulus qui de se dicit. Cuꝫ placuit ei qui me segregauit ex vtero ma tris ⁊ vocauit per grām suā vt reuelaret in me filiū suū ⁊c. Ad Gal.i. Sic etiā vt habet in vi tasfratrū de quodā studēte bononie: q in som

Triplr̄ vocat nos ds

no visum est sibi esse supra pratuꝫ latissimū: et superueniente maxima tēpestate huc illucq̄ fu giendo discurreret nec recipi potuisset in do mo vbi habitabat veritas. nec in domo iusti tie nec etiā misericordie. demū ad domū pacis veniēs ꝯsuluit sibi ad euadēdū mortē q iret ad domū pdicatoꝝ: et qua visione intellecta ille factus est frater. Uidete ergo vocationē vr̄am ait apls.i.Cor.i. ¶ Quātum ad tertiū dico q Aliqui vocant aliq ad alioꝝ gubernationē.i.per pla tionē. Unde ad Heb.v. Nec qsq̄ sibi sumat ho norē. sed qui vocat a deo tanq̄ aaron. Non di xit qui se ingerit. sed qui vocat⁹ est a dn̄o. Un de Greg. Sicut qui inuitat⁹ rēnuit: quesitus re fugit. sacris altaribus est admonēdus. sic qui vltro ambit vel iportune se ingerit: est ꝓculdu bio repellēdus. viij.q.i. in scripturis. Et sicut ipsi apli qui fuerūt pmi plati ecclie. ter fuerūt a dn̄o euocati. vt pꝫ Jo.i. Matth.iiij. Luc.v. sic etiā vocat qs a dn̄o in platione triplr̄. vꝫ vel per canonicā electionē. de qua extra de elect. cum in cūctis. ⁊.ca.q: ꝓpter. Uel per supioris extra se ipositionē. vel per diuinā reuelationē: vt ꝯtigit beato Nicolao ⁊ btō Seuero ⁊ Am brosio. ⁊ in tali vocatione dꝫ qs assilari aaron in sua vocatione. vt vꝫ sicut virga Aaron frō duit floruit: fructus ꝓduxit. ita ⁊ platus abū det in frōdib⁹ sane doctrine. in floribus mode stie ⁊ bone fame. in fructib⁹ opationis virtuo se. Sed heu qr pōt dici illud saluatoris. Mul ti sunt vocati. in istis varijs vocationib⁹.i.ne cessarie obsuatiōis religionis ⁊ platiōis. pau ci vo electi. Matth.xxij. quo.i. ad ꝯsecutioneꝫ premij. Et hoc qr impediunt vel per carnalia opa: vel per diuitias nimis amatas: vel per cu riositateꝫ ⁊ supbiā. figurati per eos qui vocati ad cenā noluerūt accedē: vt habet parabolice Luce.xiiij. de qbus dr̄. Nemo viroꝝ illoꝝ qui inuitati fuerāt venire voluerūt: ⁊ ideo non gu stabūt cenā meā. Ubi notat ⁊ humana iniqui tas in nō vinēdo. ibi nemo viroꝝ illoꝝ. Et di uina benignitas in assertiēdo. ibi. Qui vocati sunt. Et secutura infelicitas. ibi. Nō gustabūt cenam meaꝫ. De qua Apoc.xix. Beati qui ad cenam nuptiarum agni vocati sunt.

Aliqui vocant p alio rū gub natōe.

¶ Quantū ad secūdum .§.vij.

vbi.s.dicit. Opatios. notat humana exercita tio. Hō enim nascit ad laborē: ⁊ auis ad volā dum: vt di Job.v. Unde ⁊ de pmo parēte nr̄o Adam di. q de⁹ posuit eum in paradiso volu ptatis vt oparet. Uinea aūt in qua operantur hoies significat ecclīaꝫ ſm Greg. ⁊ alios doc. ecclie. Et hec vinea plātata fuit in lege natu re. In cui⁹ figurā legit q Noe cepit exercē ter rā ⁊ plantauit vineā. Gen̄.ix. Pōt etiā signifi

Gen̄.i

care aiam. Uinea dñi sabbaoth domus israel
est. Esa.v Domus israel ad litam erat ppls iu-
daicus qui descēdit ab israel qui alio noīe vo
cat' est iacob. Et in illa familia iacob remāse-
rat verus cult' dei: et pñter eccl'ia aliis declinā
tibus ad idolatriā nationib'. Spūaliter autē
domus isrl' est pgregatio fideliū bonoꝝ q deū
vidēt viua fide. Jsrael.n. interptat videns deū.
et iacob supplātator.s. vitiorū. et vtrūqꝫ fit viua
fide. Hec aūt vinea habuit initiū ſm Gre. ab
abel iusto. Quis enī pmi parētes vt credit ege
rint pniam de peccato inobedientie sue. vt dī
de pe. di. i. sicut pmi. Et sic ptinuerint ad vi-
neam istā. nō tñ dī inchoasse in eis. qꝫ pmi fue
rūt ad destruendū ne videat initiū habuisse a
pctōribus: et habebit finem in vltimo iusto. Et
sciendū qꝫ ipsi boni fideles cuiuscūqꝫ nationis
et tpis et vinea dicunt et cultores vinee diuerso
respectu. Uinea sunt inqꝫtum colunt et exercē-
tur a deo: a seipsis per liberū arbitriū et a supe
rioribus suis. Cultores ipsius vinee dicuntur
inquātum exercent potētias anime sue et pro-
ximos suos monitis et exemplis. Sicut etiā dī
citur domus dei fideles boni et habitatores
ipsius domus. vt dicit Hiero'. trāsplātata au
tē est sub lege scripture seu mosaica. et de hoc
psal. lxxix. Uineam de egypto trāstulisti. eieci
sti gentes et plātasti eā. Quādo videlꝫ dñs po
pulum iudeorū qui erat in egypto sub pharao
nis eductum sub egyptiaca seruitute data ei
lege in deserto cōduxit in terram promissio-
nis: pstratis et deuictis nationibus chananeo
rum qui ibi habitabāt. Fuit autē multipli-
cata et mirabiliter dilatata per orbem ista vi-
nea tēpore gratie per apostolos dei vtute. Un
ps.79. de ps. Dux fuisti ei: in cōspectu eius: plantasti
radices eius et impleuit terrā. Dicitur autē vi-
nea quodāmodo itinerare: dū paulatim cre-
scit et extēditur. Sic ecclesia ex vbertate pal-
mitū procedētium a christo et apostolis mūdi
iam cinxit ambitum. Radices autē plantauit
quādo apostolos in diuersis locis posuit ad p-
dicādum et fructificādum: et sic impleuit ter-
ram et appellata est vinea ista ecclesia. Plāta-
uit autem vineā istam dñs deus sicut ipse ait
Hieremi. ij. Ego te plantaui vineā electā om
ne semen verū. scilꝫ virtutū te ponēdo. ¶ Pro
uidit autem ei de tribus ad vtilitatē ipsius vt
habetur parabolice Matth. xxi. videlꝫ de cu-
stodia angelorū que figurātur per sepe qd' cir
cūdedit ipsi vinee. vt ibi dicitur. Quāuis enim
singulis hominib' fidelibus et infidelibus sint
ad custodiā singulares angeli deputati. vltra
hoc tamē specialiori modo et diligētiori eccle
sie assistūt ad custodiam et defendendū a con-
trarijs. vt patet in veteri et nouo testamēto per
multa exēpla. vt de angelo qui precedebat po
pulū hebreoꝝ in suis itineribus. Exo. xiiij. Et
de angelo qui eripuit petrum de carcere et de
manu herodis. Act. xij. ¶ Scdo puidit de re
gimine spūali sacerdotū. qd' figurat in illa pa
rabola per turrim in medio vinee edificatam.
ad intuēdū et ostēdendū insidias inimicoꝝ. qd'
tāto melius agūt quāto meliores sunt scīa et
pitia. Et in lege nature pmogeniti erant sa-
cerdotes. vt dicit mag' in historia schol'. et de
melchisedech q erat rex salē. et obtulit abrahe
panē et vinū in figurā excellētissimi sacri eccle
sie. dicit qꝫ erat sacerdos dei sūmi. Gen. xiiij.
quē hebrei dicūt esse primogenitū Noe. scilꝫ
sem. Jn lege mosaica primus sacerdos et pōti
fex fuit aaron offerēs panes cum alijs sacerdo
tibus deo suo et sacrificia in signū veri sacrifi-
cij iesu xpi. Jn lege grē pmus sacerdos et pōti
fex sūmus post christū fuit Petrus apls. Et ls
multi sacerdotes et plati fuerint et sint mali. de
qbus Hiere. xij. Pastores demoliti sunt vine
am meā. s. malis exēplis. tñ monitis et sacris
custodiūt vineam eccl'ie. ¶ Tertio puidit de-
claratione agendoꝝ. et per hoc leges designa-
tas per torcular. Nā sicut torcular pmit. et pre
mēdo separat vinū a supfluitate corticis vue.
ita lex pmit psciam et remordēdo separat vi-
tes a vitijs virtutes pseruādo. vitia abijciēdo.
Agebat hoc prius lex naturalis ex istinctu ra
tionis. Sed quasi deleta esset talis lex scripta
in cordibus pp'ter abūdantiā iniquitatis vt le
gere nescirēt in ea. addidit plātator huius vi-
nee eccl'ie dñs deus legē mosaicam. scribēdo
in tabulis lapideis legē decem pceptorū. que
dictat ratio nālis. Et qꝫ in pcessu tēporis scri
be et pharisei peruerterāt verum intellectū ipsi
us legis cum suis falsis expositionibus. vt pa-
tet Mat. v. vi. et vij. capl'is. Jdeo christus sup
addit legē euāgelicam. legem amoris auferē
do falsas expositiōes diuine legis. et euacuan
do cerimonialia per adimpletionē in se et po
pulo suo ac etiam addendo consilia.

¶ Operarij aūt in hac .§. viij. Diuersi sunt operarij vinee dñi.
vineā sunt nō solū plati. sed et qcūqꝫ alij. Sed
tripliciter operant hoies erga vineam istam.
¶ Aliqui nequiter ad deuastandum.
¶ Aliqui excellenter ad fructificandum.
¶ Aliqui segniter ad degenerandum.
¶ Primi opari sunt mali. de qbus ps. Unde ps. 79.
miāt eam. s. vineā oēs qui ptergrediunt viā.
Exterminauit eam aper de silua. Singularis
ferus depastus est eam. Ubi notantur tria ge tres sūt vineā dñi deuastantes.
nera deuastantiū vineam ecclesie. et his omni
bus redditur merces eterne dānationis. sicut
iudas recepit mercedem iniquitatis.

¶ Et primi sunt hypocrite & simulatores. ibi. vindemiant eam.
¶ Secundi sunt tyranni persecutores. ibi. exterminauit eam aper de silua.
¶ Tertij heretici & peruersores. ibi. singularis ferus depastus est eaz.
¶ Primi sunt oēs qui hñt fidez sine opib' que mortua est. & sic cum nomē habeāt ꝙ viuāt rōne xpianissimi. tñ mortui sunt ex dfectu opez. Ubi di Apocal. ij. Hi ꝑtergrediunt viaz mandatoꝝ dei & vineā vindemiāt. querētes fructū sibi nō deo. sibi. i. sue sensualitati. & q sunt hi hypocrite facientes. ꝯ iustitiā qua colit vinea ecclesie. Et q sunt tales insinuat cyprianus in libro de duodeci abusiōib'. dicēs Sapiens sine opib'. Senex sine religiōe. adolescēs sine obediētia. diues sine elemosyna. femina sine pudicicia. domin' sine vtute. xpian' ꝯtētiosus. paup sup̄b'. rex iniqu'. eps negligēs. plebs sine disciplina. ppl'z sine lege. p hec inqt suffocat iustitia que est oīs virt'. ¶ Sapiens h̄ di perit' in aliq̄ scia pcipue morali & theologica. Et cū finis talis scie sit op' bonū. ppter qd dicit xpus. Joh. xiij. Si hec scitis bti eritis si feceritis ea. Perit' igit nō habens opa virtuosa abutit scia & destruit opib' suis malis. seu furat fructuz vinee dño pluscꝫ alij impiti. qr ad hoꝝ exempla multū attendit. ¶ Etas senectutis vita imaculata. vt di Sap. iiij. s. esse dz. tū qr naturalr passiones in ea mortificant. tum qr exēplū ceterorū vt iuuenū esse dz senex. tum qr pedē hz in fouea. & iō sollicitissimus in opib' religiōis xpiane. s. orare, visitare ecclesias. freqnter ꝯfiteri & cōicare. pdicationes frequētari & hmōi. Quod si nō fecerit ꝫ insistit lucris. lascinijs. tabernis & hmōi. vtꝗ se & alios suo exēplo destruit vineam. Et sibi pōt illud iuehi. Inueterate dierū maloꝝ nūc venerunt pctā tua. Dan. xiij. idest nūc punient. ¶ Tertia abusio ē adolescēs sine obedientia. Nil ita necessarium & vtile adolescenti sicut sbijci suis maiorib' & obedire. Propter quod di Treñ. iij. Bonū est viro si portauerit iugū adolabscētia sua. s. sbiectiōis & obediētie. Sicut eni virgula viridis flecti pōt ad oēm ptez defacili. & sicut cera mollis oē signū sigilli apta est recipe ita & mēs adolescētis faciliter flectit ad bonū vl malū. & recipit dispositionem virtutū vel vitioꝝ ꝫm eius ꝯuersationez. Uñ si egredit terminos obediētie & subiectionis. sequēs ppriū iudiciū & libertatē. abutit sua adolescētia. & disponit ad pditionē iuxta illud Prouerb. xxij. Adolescēs iuxta viā suā ambulans cū senuerit nō recedit ab ea. i. si sequit. ppriā voluntatē & in hoc pseuerat. postea ita obdurescit ꝙ nescit ab ea recedet. nisi in ipsa adolescētia ad penitētiam reuertat & obediētiam. sicut egit ab adolescētia pdigus post consumptionē substātie reuersus ad domū pris: vt habet Lu. xv. ¶ Quarta abusio est diues sine elemosyna. cū dñs deus cōcedat abūdātiā bonorū tēporaliū aliqb' vt dent pauperib' elemosynas: vt sic faciētes sibi amicos de mámona iniquitatis. recipiāt in eterna tabernacula. si pauperib' nō subueniāt. abutunt substātia sua vindemiātes vineā ecclesie inquātū reputant indigentib' illa bōa auferre que elemosynaliter ipsis potuissent & debuissent cōcedere. vt notat Ambro. xlvij. dist. sicut hi. Uñ aplūs scribit Thimotheo dicēs. Diuitib' huius seculi precipue bñ agere. diuites fieri in opib' bonis. facile tribuere. cōicare thesaurizare sibi fundamētū bonū i futuꝝ. vt apprehēdāt verā vitā. i. ad Thimo. vj. ¶ Quinta abusio ē femina sine pudicitia. Importat aūt pudicitia honestatē in actib' & gestis exteriorib': quā maxime decet mulieres hꝫ iuxta illud. j. ad Thimo. iij. Mulieres sim̄r oz eē pudicas nō detrahētes sobrias Di aūt pudicitia a pudore. i. verecūdia. & hāc scꝫ verecūdiā pmaxime nā cōcessit mulierib' tanꝗ optimū frenū ad reprimēdū lascinias & vanitates eius. vñ Eccl. xxvi. Gratia sup gratiam mulier sancta & pudorata. Si ergo mulier pudicitiā dimittit abutit cōditiōe sua & suis leuitatibus. tripudijs. cantilenis. fucis. ornatibus & alijs modis vindemiat vineā ecclesie. a multis auferens fructū salutis. ¶ Sexta abusio est dñs sine virtute. q aliquos regit tpaliter siue seruos. siue familiā. siue cōitatē domi nus dici pōt. sed vt dicit saluator Joh. viij. q facit peccatū seruus ē peccati. Cū aūt quelibet virtus patiat detrimētū ab vno vitio ꝫ Aug. de pe. di. vj. c. vno. qnimmo & expellat a vitio directe sibi opposito & cōtrario: sicut sanitas repellit p infirmitatē. & lux p tenebras. Jō si dominus. i. qcūꝗ rector alterius sit sine virtute seruus erit nō dñs. & abutēs suo dñio. & vindemiabit ecclesiam suo malo exemplo sibi subditos ad praua inducēs. qualis. n. dñs tales & ministri eius. ¶ Septima abusio ē xpian' cōtētiosus. Nomē xpiani deriuatū ē a xpo qd ē nomē militatis & pacis. & q xps nō cōtēdit neꝗ litigauit cū quoꝗ. & ad cōtētionē vitādā tunicā auferēti nō solū nō repetere mādauit: ꝫ & palliū dimittere. Math. v. hinc & aplūs ait. si quis vr inter vos cōtētiosus eē nos talē ꝯsuetudinē nō habem': ꝫ neꝗ eccl'ia dei. & Grego. in omel. Meli' puto fore saluā fide alioꝝ intellectui credere ꝙ cōtētiōib' deseruire. q ergo ꝯtētiōib' vacat xpianitate abutēs. vineā ecclesie fructu speciali spoliat. ¶ Octaua abusio ē pauper superbus. paupertas siue in tpalib' siue in spiritualib' ē cōditio deiectiōis & vilificatiōis.

Duodecim sunt abusio. nib' seculi.

Unde dat hoi occasio q̄si vrgēs ad se humiliādū et per ipaʒ hūiliatiōeʒ sibi pcurāt et acqrūt vitā eternā. ſm illud Mat.v. Beati paupes spū.i.humiles.qm ipoꝝ est regnuʒ celoꝝ. Sʒ si paup se exaltet. et destitutis bonis spūalib' se aliis pferat et velit ab hoib' honorari. abutit̃ ɔditione sua. et sibi ac pluribus nocet. ¶ Nona abusio est rex iniqu'. vt dicit Aug. in ii. de ciui. dei. Remota iusticia regna nō sunt aliō nisi magna latrocinia. Spectat igit̃ ad dignitateʒ regiā iusticiā fuare, et ideʒ suis ministris ipone. Unde Sap.vi. di. Audite reges et itelligite: qm data est potestas a dn̄o vob. qui interrogabit opa vr̄a et cogitatiōes scrutabit̃. qm cū ēētis ministri regni illi' nō recte iudicastis. neq̃ custodistis legē iusticie. Et sbdit̃. horrēde et cito appebit vob. Iniusticia vo est q̄dā ineq̄litas. Di aūt rex iniquus.i.nō equus. Est aūt eq̄tas iusticia dulcore misericordie tpata. Quia ergo in regēdo nō fuat iusticiā. terribilr̃ vindemiat vineaʒ destruēs dei ecclīā. ¶ Decia abusio est ep̄s negligēs. ſm Aug. Ep̄s nomē est grecū. deriuatū ab epi qd est. s. et scopus qd est intētio. vʒ qr multū vigilāter dʒ itēdē gregi suo. viij.q.i. qui ep̄atū. Un̄ dn̄s ad ezechielē ait in p̄sona cuiuslibet p̄lati ecclesie. Fili hois speculatorē dedi te domui isrl̃. Si dicēte me ad ipiū morte morieris nō annūciaueris neq̃ locutus fueris vt auertat̃ a via sua ipia et viuat ipe ipi' in ipietate sua moriet̃. sanguinē vo ei' de manu tua reqrā. Nā vt di per leonē papā. di.lxxxvi. Inferiorum ordinā culpe. ad nullos magis reuertēde sunt q̄ ad desides negligētesq̃ p̄latos. qr multā sepe nutriūt pestilētiā. dū austeriorē dissimilāt adhibē medicinā. Ep̄s ergo si est negligēs abutēs officio suo. vineā ecclīe vindemiat fructū tpalē inde sibi vēdicās. et de salute aiaꝝ nihil curās. ¶ Undecia abusio est plebs sine disciplina. Disciplina aliqn̄ sumit̃ pro doctrina. aliqn̄ pro correctōe vel moꝝ cōpōne. et his oibus plebs idiget. Un̄ salo. puer. Fili audi disciplinā pr̄is tui.i. doctrinā pr̄is. vʒ nō solū carnalis: sed magr̄i et p̄lati et seniores de bono te istruētis. Cū.n. aia nr̄a nascat̃ vt tabula rasa nisi doctrinā suscipiat ignorāter et bestialr̃ opʒ vt viuat. De disciplina aūt correctionis sine flagelli. dicit apl̃s ad Heb.xij. Si ex disciplinam estis. adulteri nō filij estis. Si.n. hoies et p̄cipue plebes que modicā hn̄t prudētiā et maturitatē p̄spant̃. et sine flagellis se repiūt abutuntur p̄spitate et in multa mala icidūt. ¶ Duodecima abusio est ppl̄s sine lege qd itelligēdū est quoad ei' obſuationē. Nā pauci ppl̄i sunt p̄cipue iter fideles qui leges aliq̄s nō habeāt. sed paucissimi obſuāt. Et siles esse videntur telis araneaꝝ qb' capiunt̃ musce. sʒ a maiorib' aialib' lacerant̃. cū tn̄ Augu. dicat. Quicūq̃ legibus impatoꝝ: que pro dei volūtate ferunt̃ obtēperare nō vult. acqrit sibi magnū suppliciū. Hi ergo oēs mali xp̄iani. vn̄ et hypocrite neq̄ter opant̃ in vinea ecclīe. Sʒ demū dicet̃ eis a xp̄o. Nō noui vos. discedite a me opariij iniq̄tatis. Mat.vij. Et loq̃t ibi de falsis pp̄his qui ſm Origenē significāt hypocritas. ¶ Secundi neq̄ter opantes in vinea ecclīe sunt persecutores. de qb' pōt itelligi illud Job.xv. Ledet̃ q̄si vinea.i. ecclīa in p̄mo flore hoc est in p̄mitiuo suo statu. Que lesio p̄cipue facta fuit a tyrānis ifidelib'. Un̄ ps. in p̄dicta auēte subdit. Exterminauit eā aper de silua. Aper q est aial feroꝝ et siluestre. dilacerās et cōminuēs que sibi occurrūt. significat romanū impium. qd alia dn̄ia dilacerās sibi subiugauit. et h venit de silua.i. de gētilitate ifructuosa. Hoc aūt impiuʒ exterminauit q̄tū in se fuit vineā ecclīe q̄rēdo ipam destruē. et ponēdo ex terminos mūdi per plures tyrānos impatores. Un̄ et Aug'. xviij. de ciui. dei. refert ecclīā dei decē magnas psecutiōes fuisse passam ab impatorib' romanis figuratas per decē plagas egypti. et ei vnā tn̄ restare. s. eā que erit tpe antixp̄i postq̃ libabit̃ ecclīa plene. de seruitute mūdi. et diaboli. Sicut per vndecimā plagā. vʒ sbmersiōis pharaonis cū exercitu suo in mari rubro plene liberatus est ppl̄s dei de egyptiaca fuitute. Prima igit̃ cōputat̃ sub nerone impatore sub qua p̄ncipes aploꝝ petrus et paulus coronati sunt cū alijs multis. Scd̃a sb domiciano. in qua Jo. euāge. post martyriū quo missus fuit in doliū olei feruētis. sʒ illesus exiuit in isula pathmos relegat' fuit. Tertia sb traiano in qua clemēs in mari submersus est. Quarta ab Antonio. Quinta sub seuero. Sexta sb maximiano. Septia sb decio. Octaua sub valeriano. Nona sb aureliano. Decia sb diocletiāo et maximiano. Non aūt negat ipe Aug. seu reprobat q̄ istas decē p̄secutōes passa fuit ecclīa: sʒ h reprobat q̄ solū istas decē tn̄ fuerit passa cū sustinuerit multas alias diuersis tpib'. Et p̄cipue narrat ipe Aug. ibidē et de alijs duab' factis ab impatorib' romanis. s. a iuliano apostata. et valente Arriano fr̄e valētiniani. Sub his aūt duodecim p̄secutionib' exterminata est vinea ecclīe q̄tū ad aliquos in pte. qr vʒ timore tormētoꝝ a fide recesserūt. Exterminata est corpalr̃ seu quoad vitā p̄ntē. q̄tū ad innumeros fideles q pro fide martyrio coronati sunt. Sʒ plātatis radicib'.i. mortuis. et sb terra positis ipis martyrib' qui erant p̄cipui in ecclīa ipleta est terra fide xp̄i. qr mirabilr̃ dilatata est ecclīa per orbē. Un̄ ps. Loq̄ns in p̄sona ecclīe de hmōi p̄secutiōib' suis ait. Sepe expugnauerūt me a iuuē

ps.79.

ps.125.

tate mea.i.in statu pmitiuo meo. dicat nūc is-
rael.i.pplš dei. Interptaṫ.n.israel vidēs deū.
qḋ ecclie ꝯgruit per fidē. Etenim nō potuerūt
mihi.i.auferre fidē ⁊ charitatē. Sȝ supra dor-
sum meū.i.fideles quos sustineo.fabricauerūt
i.coronas ppetuas.pcussiones suppliciorꝫ pec
catorꝫ.i.ipsi īfideles psequētes ⁊ īpugnātes plō
gauerūt inigtatē suā.i.augēdo pctā sua. Sed
demū de⁹ ꝯcidet ceruices pctorꝫ ipsorꝫ psequē-
tiū supbiā illorꝫ annihilādo.⁊ de mūdo subla
tos deputādo dānatiōi. Unde ⁊ ipsi fideles cō
stantes in fide figurati sunt per naboth nabu-
theus.qui cū noluisset vineā suā tradē achab
regi idolatre petēti demum false accusat⁹ iniu
ste occisus est. Sed ipe achab cū oī domo sua
ad nihiluȝ redact⁹ est.iij.Reg.xxi. Sic ⁊ plati
ecclie ⁊ alij veri fideles.nec pcibus nec minis
aut terrorib⁹ tyrānorꝫ acqeuerūt vt vineā ecclie
traderēt in manib⁹ eorꝫ.acqescēdo.i.pfidie eo
rū vsqꝫ ad acerbissimā mortē resistēdo. Et licȝ
aliqñ viderent ecclīā.i.fideles ad placitū pos-
sidere.demū ipsis regibus ⁊ tyrānis mirabilr
de medio sublatis.vinea ecclīa in sua liberta
te permāsit. Et vt dī.i.Mach.iij. Conturbati
sunt oēs opatores inigtatis.i.illi psecutores
tyrāni. ¶ Tertij operarij mali sūt heretici, puer
sores. de qb⁹ figuratiue dī Judicū.ix. Habita
tores sichē egressi sunt in agros vastātes vine
as. Sichen interptaṫ laborās.⁊ signat hereti
cos qui laborāt ad puertēdū alios. Hi egressi
sunt de domo vel ciuitate vnitatis ecclīastice
in agros latos vitiorꝫ ad deuastādū vineas.i.
plebes ecclie. Ecclīa.n.figurata per vineaȝ et
vna est vt multe. Una vnitate finis ⁊ fidei.mul
ta rōne pluralitatis locorꝫ ⁊ rituū.in qb⁹ disp
sa est. Quos vt destructores cauere admonet
aplš ad Phil.iij.dicēs. Uidete malos opari-
os. Et.ij.ad Co.xi. Hmōi pseudo apli operarij
sunt dolosi.trāsfigurātes se in aplos xpi. Horꝫ
Ps.79. aūt nociū op⁹ in vinea ecclie notat ps. in dicta
auctē quā inducit. Singularis ferus depast⁹
est eā. Ferus dī cet⁹ hereticorꝫ.qȝ itellectū fe-
rū ⁊ bestialē hnt in suis doctrinis.⁊ ferilitatēȝ
crudelitatis cū pnt aduersus fideles exercent.
Singularis dī h ferus. qȝ singulares sunt in
opīone.nolētes assentire cōi snīe sapiētuȝ. Uel
etiā singulares ex supbia qua cupiūt ceteris an
teferri in vita vel scīa.faciētes se capita aliorū.
Et h ferus depast⁹ est vineā ecclie qntū ad oēs
qui errores eorꝫ secuti sunt.qui icorpati cū eis
a deo ⁊ ecclīa dānati sunt. Oēs aūt heretici in
doctrinis suis duodeciȝ articulos fidei ꝯtij in
ueniunt.i.ꝯtriū sensisse ⁊ dixisse alicui ex duo-
decim articulis directe vel idirecte pncipalr
vel reductiue. ¶ Eqdē pm⁹ singularis ferus q
depast⁹ est et multas vites destruxit de vinea
ecclie.docēs ꝯtra pm articlm fidei.fuit Arri⁹ asse — De hereticis et eorꝫ errorib⁹.
rēs tres psonas diuinas ēentialr differētes qꝫ
fateaṫ tres deos ⁊ tres ēentias diuinas.maio
rēqꝫ vnū altero. Cōtra illud Deut.vi. Dñs de⁹
tu⁹ vnus est. Qḋ ecclīa fateṫ in simbolo dicēs. Arrius
Credo in vnū deuȝ. ¶ Scḋs ferus singularis
fuit sebelli⁹ heretic⁹.ꝯtra 2m artim dogmatizās sebelli⁹
⁊ asserēs patrē ⁊ filiū ⁊ spūsctm.vnā eē eādēqꝫ
psonā.que aliqñ vocaṫ pater.aliqñ fili⁹.aliqñ
spūscūs. Cui⁹ fallaciā destruit Joānes dicēs.
tres sunt qui testimoniū dāt in celo.pr̄.vbū.⁊
spūscūs.i.Jo.v. Tres.i.psone.qḋ fateṫ ecclīa
nō solū in simbolo aplorꝫ.sȝ et in simbolo atha
nasij.vbi dī. Alia est psona pr̄is alia filij.alia
spūsci. ¶ Cōtra 3m artm.i.creatiōis rerū.locu Manicheus.
tus est ferus ille qui dict⁹ est maniche⁹ fingēs
diabolo istigāte.⁊ ponēs duo pma pncipia re
rū. Unū vȝ pm inuisibiliū.⁊ hoc eē deū dicit.
Aliud pm.i.visibiliū.hoc asserit eē diabolū.
Cui⁹ ꝯtriū asserit sapiēs salomon dicēs. Qui vi eccli.18.
uit in eternuȝ creauit oīa simul.qḋ fateṫ ecclīa
dicēs. Creatorē celi ⁊ terre visibiliū oium ⁊ in-
uisibiliū. ¶ Cōtra 4m artm.i.scām ecclīā catho
licā scorꝫ coionē ⁊c. Que scificaṫ vtiqꝫ per grām
sacralē. dixit ali⁹ ferus pelagi⁹ dict⁹ asserēs pn pelagi⁹
cipaliter per ppriū arbitriū posse saluari. Sed
ꝯtra eū dicit aplš ad Roma. Grā dei salui fa- Ro.6
cti estis per fidē.⁊ hoc nō est vobis. Et illḋ ad
Titū.iii. Nō ex opib⁹ iustitie que fecim⁹ nos.
sed sm suā mīcordiā saluos nos fecit.per la-
uacrū regñatiōis ⁊c. ¶ Quintū articulū.i.car
nis resurrectionē.ferus qdā vt ponit Greg.in
moral. hereticus īpugnauit dicēs. In futura Hereticus.
resurrectiōe recepturos nos eē carnē nō verā.
sed aeri ⁊ vēto silēȝ. Quē elidit Job dicēs. In Iob.19.
carne mea videbo deū quē visurus suȝ egoipe
⁊ nō ali⁹.i.nō mutat⁹ alia carne. ¶ Sexto qui
est de vita eterna.ꝯdixit qdā hereticus cuȝ se Hereticus.
quacib⁹ suis.querēs depascere vineā ecclie di
cēs deū nō videri per essentiā suā a scīs.in qua
visione ēentiali ꝯsistit vita eterna.sm illḋ Jo.
xvi. Hec est vita eterna.vt cognoscāt te solum
deū ⁊c. Sed dicebat solū per quādā specīē vel
silitudinē videri. Cui Joā.in cano.i.ponit silē- i.Joā.iij.cap.
tiū dicēs. videbimus eū sicuti est. ¶ Cōtra se-
ptimū.i.q dei fili⁹ est ꝯcept⁹ de spūsctō.natus
ex vgine.ferus ille dictus hebion locut⁹ est di Hebiō
cēs xpm nō de spūscō nec de virgine ꝯceptū.sȝ
ex cōmixtione viri cū muliē.quē euāgelista in
gulat dicēs Matth.i. Qḋ in ea natū est.de spi
ritusctō est. ¶ Octauū respuēs.i.xpm filiuȝ dei
passuȝ ⁊ mortuū. Mahumetus pessimus ferus Mahumetus
cū suis sarracenis dicūt xpm nō fuisse passum
⁊ mortuū cum dei fili⁹ eēt ⁊ impassibilis. Sed
Daniel obstruit os eorꝫ dicēs. Occideṫ xps ⁊c.
Dañ.ix. Et Petrus. Xps passus est pro nob ⁊c. i.Pe.3

Passus est aūt ſm humanitatē assumptā, nō
Heretī ſm deitatē. ¶ Nonū videt destruere ferus ille
cus. qui dixit christum aīam nō habuisse, sed loco
anime fuisse deitatē. Et est nonus de descēsu
ad inferos. qd̄ fuit ſm aīam nō ſm carnē que
sepulta fuit: nec ſm deitatē que vbiqꝫ est. Un-
Ps. 15. de ps. In psona christi ꝯtra illos ait. Nō de-
relinquas aīam meā in inferno ꝛc. ¶ Decimū
Jude' qd̄ est de resurrectione xp̄i tertia die. Judeus
ferus malignus audire nō potuit. dicens nō
resurrexisse. sed corpus eius a discipulis fura
2. Thi- tum fuisse. Sed aplus ad Thimo. testat̄ hanc
mot. 2. resurrectionē dicens. Memor esto dn̄m Je-
sum resurrexisse a mortuis ſm euāgelium me
Ps. 3. um. Et ps. Ego dormiui ꝛ soporat' sū ꝛ exur-
eutices rexi. ¶ Undecimū de ascēsione negat eutices
hereticus, dicens carnē cōuersam in deitatē.
Quod si esset. nō ascendisset. qa deitas in ce-
Mich. 2 lis ꝛ vbiqꝫ est. Cōtra hoc Micheas pphēta ait.
Ps. 46. Ascendēs pādet iter ante eos. Et ps. Ascēdit
deus in iubilatione. ¶ Duodecimus articu-
lus est. ꝙ christus vēturus est iudicare viuos
ꝛ mortuos. ad retribuendū premiū bonis ꝛ pe
nam eternā reprobis. Cōtra hunc latratus est
Orige Origenes. dicēs christum debere in fine oēs
nes. saluare ꝛ pro eis pati. Sed ꝯtra eum est qd̄ ait
christus Matthei. xxvi. Ibunt hi in suppliciū
eternū. Justi autem in vitā eternā. Et Dan.
xij. De puluere terre euigilabunt. alij in vitā
eternam. alij in opprobriū vt videant semper.
¶ Quāuis cōtra articulos fidei duodeciꝫ sint
non solū duodecim feri singulares ꝛ heresi ar
che nequiter operati. vineā ecclesie depascē-
tes. ꝛ multos inficiētes. quoniā multi alij sunt
expressi ꝛ extincti. vt patet. xxiiij. q. iij. ca. pstī.
Et extra de summa trini. ꝛ fide catho. ca. dā-
namus. Et in opusculis bea. Tho. de articu-
lis fidei ꝛ sacramentis. Sed nunꝗ potuerūt
preualere nec poterunt. christus enim orauit
pro ea vt nō deficiat fides eius. Pro petro de
clinauit dicens. Ego pro te oraui vt nō defici
at fides tua. Luce. xxij. Matth. xvi. dixit. Su
per hanc petrā: scilꝫ se christū edificabo eccle
siam meā. ꝛ porte inferi: idest errores ꝛ here-
ses: nō preualebūt aduersus eam. Quinto sub
latis heresibus suborti paulatim ecclesia re-
mansit gloriosior ꝛ clarior in doctrina per ex-
positiones et disputationes doctorū hereti-
cos confutantiū dn̄o eam custodiente. Unde
Esaias. xxvij. ipse dicit. In die illa vinea meri
cantabit ei. Ego dominus qui seruo eam. re-
pente propinabo ei ne forte visitetur contra
eam. nocte ꝛ die seruo eam.

¶ Secundi operarij in .§. ix.

vinea ecclesie sunt qui operātur excellēter ad
faciēdum ipsam fructificare. Et ad hoc exhor
tatur apostolus dicēs. ij. Thimoth. ij. Solli-
cite cura teipsum probabilē exhibere operariū
deo incōfusibilem. Et ad frequētandū ꝛ conti
nuandū opus exhortat̄ salomon Eccē. ix. di-
cens. Quodcūqꝫ pōt manus tua instanter ope
rare. quia nec opus nec ratio nec scientia valēt
apud inferos. quo tu properas. Et admitten-
dū huiusmodi excellētes operarios in vineā
ecclesie, orabat ps. dicens. Dn̄e deus virtutū Ps. 79.
visita vineā istā: scilꝫ per efficaces operarios.
ꝛ perfice eam: idest dispone vt perfectū fructū
producāt. ¶ Apte autē ecclesia figurat̄ per vi Eccl'ia
neam multiplici de causa ſm Hugonē cardi figurat̄
nalē super ps. Et prima est ppter ligni abscisi per vi-
inutilitatē. Non enim vtile est lignū vitis ab neam.
scisum nisi ad combustionē. Sic homo ab ec-
clesia separat' numero vel merito. Unde do-
minus Ezech. xv. Fili hoīs quid fiet de ligno
vitis ex omnib' lignis nemorū. que sunt inter
ligna siluarū. Nunquid tolletur de ea lignum
vt fiat opus. aut fabricabit̄ de ea paxillus, vt
dependeat in ea quodcūqꝫ vas. Ecce igni da-
tum est in escā. sic etiā dixit christus. Joā. xv.
Ego sū vitis si qs in me nō māserit. i. vnit' per
charitatē. p quā qs merito est in vinea eccl'ie
mittet̄ foras sicut palmes ꝛ arescet. ꝛ in ignē
mittet̄ ꝛ ardet. ¶ Scd'a ratio est ppter fructꝰ
suauitatē. sola enim vinea vinum hꝫ qd̄ letifi-
cat cor hoīs ꝛ ꝯfortat. sic sola eccl'ie hꝫ vinum
doctrine salutaris. aīam letificātis ꝛ ꝯfortan
tis. Unde Cant. viij. di. Dabo tibi potū ex vi
no ꝯdito. Uinum ꝯditū est dulce ꝛ medicina-
le. Et Matth. vij. dicit̄. Nunquid colligūt de
spinis vuas. q. d. Nō habet̄ salutaris doctrina
a iudeis: aut gētilibus: aut hereticis. Sed et
de illis dicit̄. vua eoꝝ: vua fellis ꝛ botrus ama
rissimus. Fel draconū vinū eoꝝ ꝛc. ¶ Tertia
ratio est. qꝛ sicut pinguedine debilitat̄ vinū ꝛ
luxuriatur vinea. i. superfluos pducit palmi-
tes. Sic in ecclesia ex abūdātia tēporaliū. na
scitur luxuria in palmitibus. i. clericis ꝛ laicis
ꝛ ex hoc insipidatur ꝛ insipidū fit vinum: idest
doctrina ecclesie, vt de eo dici valeat illud
Esa. i. Uinum tuū mixtum est aqua. i. carnali
voluptate insipidū factū. Et ppter hoc dn̄s vi
sitat ipsam vineā sepe abscindendo palmites. i.
superfluitates tēporalium per varias afflictio
nes. vt magis fructificet. Unde cōquerēs dn̄s
de vinea eccl'ie dicit. Esa. xxvij. In plio gradi
ar sup eam succēdā. eam pariter. q. d. parū fru
ctificat eccl'ia pspitate. sed faciā eā fructifica
re per aduersitatē. Et loqtur ſm ꝯsuetudinē
quarundā regionū. In aluernia enim in aliq
bus locis: ita qnꝗ multiplicant̄ vinee ꝙ quasi
in siluas vitee degenerāt. ꝛ tunc hoīes cōbu-

runt eas postea optime fructificāt. Vinea etiā radicata inter prata ꝛ in eminēti loco in radio solis melius vinū facit. ¶ Sic illi de ecclia. q sunt fundati ꝛ radicati in vmilitia penitētie. in eminētia vite cōtemplatiue. i feruore dilectionis ꝛ beniuolētie. melius docent ꝛ opanē. Hie re. xxxi. Adhuc plātabis vineā in montib⁹ samarie. Samaria interptaē nō solum custodia dñi. sed etiā ꝯiunctio dñi. ꝛ p penitētiā ꝛ ꝯtemplationē ꝯiungiē hō deo. ꝛ dñm in se custodit. Ipa aūt vinea ecclie pficiē p excellētes operarios. quos ipse deus ꝑducit ad opandū vineam mane. hora tertia. sexta. nona. ꝛ vndecima. vt habeē parabolice Math. xx. de patrefamilias. qui exijt ꝑducere oparios in vineā suā. qꝛ videlicet in diuersis etatib⁹ mūdi a primo abel iusto. vsqꝫ ad vltimū nascituꝝ posuit multos sanctos in ipsa ecclesia. ad exercēdū se ꝛ alios in pfectione virtutū. Vel diuerse hore significāt ꝫm Greg. in omel. diuersas etas hoīum. scilꝫ pueritie. adolescētie. iuuētutis. senectutis. ac decrepite etatis. In quib⁹ hoīes vocanē a deo ad penitētiā ꝛ virtuosam ꝯuersationē. ¶ Ad hoc

Ut vinea fructificet tria requiruntur.

aūt q vinea fructificet triplici ope indiget. videlꝫ ligonizatiōe. putatiōe ꝛ ligatiōe. ¶ Ligonizatiōe quidē indiget ad hoc vt spine ꝛ herbe inutiles eradicenē. in quo ope terra ferro scindiē. ꝛ abscisis radicib⁹ herbaꝝ soli ostendunē. Sic i vinea ecclie seu aīe. ad hoc vt fructificet deo opꝫ q terra cordis ferro ꝯtritionis frangaē vt abscindanē pctā etiā vsqꝫ ad radices cogitationū. ꝛ manifestenē p ꝯfessiōēꝫ ne occultata reuiuiscāt. Vn̄ i septuagesima qn̄ in officio rep̄sentaē lapsus primoꝝ parentū ꝛ punitio. i. itroductio generis humani in exiliū huius mūdi ad agendā penitētiā. ꝑpter quod dñs induit eos habitu pelliū aīalium. vt cognoscerēt seipsos ꝛ penitentiā agerēt. ecclia dimittit cātica letitie. vt glīa i excelsis. nisi i magnis solēnitatib⁹. ꝛ alleluya. ꝛ sumiē tractat⁹ loco alīs. q tract⁹ hꝫ cantū asperum ꝛ lachrymosuꝫ. ad inducendū hoīes ad penitentiā. ꝛ hoc p nomē hebdomadas facit. vsqꝫ. i. ad pasca. qꝛ. i. amisit societatē angeloꝝ. q sunt distincti in nouem ordines. Aliā rōnem habes de ꝯsc. dis. i. Hi duo. Nā qꝛ ipsi noluerūt in padiso penitere. ꝛ ꝯfiteri pctm̄ suū se excusantes. iō expulsi sunt vt vel saltē ex afflictiōe huius exiliȷ̄ peniterēt qđ ꝛ fecerūt. ¶ Scđo opꝫ q vinea puteē. Vn̄ di Cāt. i. Tēpus putatiōis aduenit. Per putationem aūt abscindunē palmites supflui ne fructū impediāt. Ita ꝛ i cultu spūali anime opꝫ supflua resecare. Paucis enim minimisqꝫ natura ꝯtēta est dicit Boetius. Sed sensualitas insatiabilis est querēs multa supflua. Propter qđ dicebat aplꝰ. Habentes victū ꝛ quib⁹ tegamur his

De septuagesima.

cōtenti simus. Tps aūt cōgruū huic putatiōi est tps adolescētie q̄ indiget maiori freno pp maiorē inclinationē ad supfluitates ꝛ vanitates q̄ signaē p tps veris: in cui⁹ ꝑncipio vel circa fit putatio māliū vineaꝝ. ¶ Tertio oꝫ q ligeē. Debent aūt ligari vites. i. potētie aīe firmo. palo. i. xp̄o vt dicere possit cuꝫ aplo. Cruci affixus. i. p affectū ꝛ imitationē. Proderit isup multū ad fructificādū. imo necessariū videē vt vinculo obediētie alicui patri spūali alligetur cui⁹ cōsilio dirigaē. Sꝫ bn̄ videat ne sit arūdo vacua. i. hipocrita. sꝫ cōstās ꝛ solidus in obsequio diuino. Perutile ēt erit aīalia q̄ destruūt vineā cape ꝛ occidere. vn̄ di Cant. ij. capite nobis vulpes paruulas q̄ demolliūt vineas. Vulpes paruuli ꝫm Bern̄. sup Cant. signāt cogitationes q̄ occurrūt sub specie boni. est. n. vulpis aīal calidissimū. Sicut cū alicui suggeriē affectus plātōis sub specie fructificatōis. ꝛ indiscretio vite sub specie tēperātie ꝛ hmōi. iste destruūt vineā nisi paruule. i. in initio mortificētur. ¶ Cū aūt sic bn̄ exerceē ꝛ cpliē vinea. optime fructificat. ꝛ deo afferē fruct⁹ ipsi grat⁹. vn̄ in figurā legiē Gen̄. xl. qđ pincerna regis pharaonis in carcere posit⁹ vidit in somnis vitem tresqꝫ ex ea ꝑpagines ꝑcedētes q̄ gēmas floresqꝫ ꝛ vuas paulatim ꝑducebāt. ipsisqꝫ maturatis ille pincerna ex eis pmebat vinū in calicem pharaonis offerēs ad bibēdū. Pincerna in carcere est qlibet nſm positus in carcere huius mūdi pp delectū saltē cōtracti originalis Hoc est autem signum vt quis ad curiam reuertaē regis eterni. vt ei grat⁹ ꝛ ꝑpiti⁹ sit fact⁹ cū. i. videt q̄si p somniū. qꝛ hic nō habeē certitudo saluatōis future. nisi p signa: cū. i. qs videt vineā aīe cū trib⁹ potētiȷ̄s suis. memoria intellectu ꝛ volūtate gēmas bonoꝝ ꝑpositorum flores bonoꝝ exēploꝝ. fruct⁹ rectoꝝ opeꝝ ꝑducere ꝛ in eis pficere. ita q expssis vinacijs. i. defectib⁹ ꝛ impfectōib⁹ vinū spūalis feruoris ꝛ letitie in calice cordis offerat deo. pp cū oīa faciēdo. pp hoc sperare pōt p interptationē sanctoꝝ q eductus de carcere mūdi ad curiā pharaonis regis eterni reuocabiē cū honore. Vel sic exponi pōt. Vitis ē xp̄s sicut ipe dixit Joh. xv. Uera vitis dī ad differētiā vmbratice que cōuersa est in amaritudinē. Tres propagines sunt tres ordines fideliū in ecclesia. q. n. p gratiā adherent. s. plati actiui ꝛ cōtēplatiui. figurati p Noe Job ꝛ Daniel đ qb⁹ habeē Ezech. xiiij. ꝛ p Petrū Jacobū ꝛ Johānē: q se inuenerunt in trāsfiguratōe; Math. xvij. ꝛ p Lazaruꝫ Mariā ꝛ Marthā. quos diligebat Jesus Joh. xi. plati. n. regūt ecclesiā figuratā p arcā rectā a Noe. Pascere debēt verbo ꝛ exemplo: sicut dictū fuit Petro, Johā. vlti. Similiter se de-

bent hec in milicia dei. mortui mūdo vt laza-
rus cōtēplatiui vacare debent orationi ⁊ me-
ditationi. castitati ⁊ abstinentie. vt Dauid fe-
cit ⁊ puritati ⁊ sapientie. vt Johānes euāgeli
sta. Auditui diuinoꝝ quieti ⁊ sollicitudini. vt
Maria magdalena. Actiui vero opib⁹ miseri
cordie vt Job. ⁊ gubernationē familie. ⁊ lucta
ri cū vitijs ita vt supplantaret. Jacob. n. inter
pretat supplantator. ⁊ insistere sollicite neces-
sarijs domus vt Martha. Uel tres ppagines
tres status. s. virginū. viduaꝝ. ⁊ cōiugatorum.
Uel tres ppagines tres gradus in ecclesia. s.
incipiētiū pficiētiū ⁊ pfectorū. ⁊ hi oēs pdu-
cunt gēmas cogitationū bonoꝝ flores sancta
rū affectionū ⁊ exemploꝝ: ⁊ vuas rectoꝝ opeꝝ.
ex qbus christus eliciens vinū meritoꝝ. Ipse
christus porrigit ⁊ presentat in curia superna.
corā rege vniuersoꝝ. ⁊ hoc in calice pncipali-
ter sue passionis tertia die. i. tempore gre. ⁊ de
his tribus ordinibus statib⁹ vel gradib⁹ expo-
nit. b. Tho. sup Cant. illud. Sexaginta sunt re
gine. Octoginta cōcubine. ⁊ adolescentulaꝝ
nō est numerus. Cant. vi. Regine enim signāt
virgines. qr ipse se optime regūt quoad domā
das cōcupiscentias carnis ⁊ magis dicuntur
sponse christi q̄ alie. He sunt sexaginta in nu-
mero paruo: sed excellenti. quāuis. n. in se sit
paruus numerus sexaginta respectu supioꝝ
tñ supabūdās. Dicit aūt numerus supabūdās
ille cuius partes singule que in se multiplica-
te constituerunt ipsum totū simul. post aduna
te ⁊ collecte excedūt ipsum totū. sicut ptes ali
quote. lx. sunt vnū ⁊ duo tria ⁊ quatuor ⁊ quinq
⁊ sex ⁊ decē ⁊ qndecim ⁊ viginti. ⁊ triginta. Et
hec oia simul excedūt nō solū sexaginta sed ⁊
octoginta. Signāt ēt regine sexagita animas
pfectas ex dignitatis ⁊ numeri significatione
Tales. n. admittunt frequēter vt vere sponse
ad amplexus regis Salomonis. i. christi p cō
templationem ⁊ intimā vnionē: ⁊ generāt stir
pem regis. i. pfecta opa faciūt: ⁊ cū magna fi-
ducia in domo supna cōuersant. Cōponit aūt
numerus sexagenarius ex sex ⁊ decē. qr dena-
rius sexies multiplicatus cōstituit. lx. Et de-
narius qr ē pm⁹ limes numeroꝝ signat pfectio
nē. Senari⁹ q ē numer⁹ quadrat⁹ in figuris: nā
figura quadrata hꝫ sex facies. vt pꝫ in taxillo
⁊ signat firmitatē qr res quadrata ex omni fa-
cie firma manet. ¶ Cōcubine. i. vidue q̄ dicū
tur cōcubine. qr habuerūt aliqñ aliū viꝝ quam
christū. ⁊ he dicūt octoginta. qr in maiori nu
mero sūt q̄ virgines. Dicūt ēt aie pficiētes ⁊ si
nōdū pfecte q̄ ⁊ si aliqñ admittant ad ample-
xum diuinū p cōtēplationē ⁊ gustū spūalium nō
tñ ita frequenter vt pfecte aie. nec pfecta sunt
opa eaꝝ: laborāt tñ ad obseruātiā decē pcepto

rū: ⁊ exercitiū octo beatitudinū de qbus habe
tur Mathei. v. ⁊ iō dicunt octoginta. q nume-
rus cōponit ex denario octies multiplicato.
¶ Adolescētule sunt aie in statu cōiugij. vel
ēt impfecti seu incipiētes in via dei. ⁊ hi sunt in
maiori numero q̄ virgines ⁊ vidue. vel perfe-
cti ⁊ pficiētes. licet in minori merito. Uñ ado
lescētule dicunt qr adhuc tenere ad sufferen-
dos labores. nōdū senio pfecti ac mutabiles.

¶ Operantur aliqui alij .§. x.
segniter in vinea ecclesie. Uñ vinea paulatim
degenerat ⁊ destruit. ⁊ de hoc Prouer. xxiiij.
dicit Salomō. Trāsiui. s. p cōsiderationē per
agrū hois pigri ⁊ p vineā stulti. i. mentē ⁊ con
uersationē. ⁊ totā repleuerāt vrtice. i. passiones
cōcupiscibiles vrentes ⁊ vrtica. ⁊ operuerant
supficiē eius spine. i. passiones irascibiles que
pungunt alios. ⁊ de hmōi vinea seu aia domi
nus cōquerēs dicit. qd est qō vltra debui face
re vinee mee ⁊ nō feci. En expectaui q faceret
vuas ⁊ fecit labruscas. Esa. v. idest expectaui:
vt faceret fructū bonoꝝ operū ⁊ fecit fructum
inutilē. Uñ infra dicit. Expectaui: vt faceret
iudiciū ⁊ ecce iniqtas. vt faceret iustitiā. ⁊ ec-
ce clamor. Sed timendū est qō subdit nūc osti
dā vobis qd faciā vinee mee. i. aie tepide ⁊ pin
gue si se nō emēdet. Auferā sepē eius. i. remor
sum cōscientie pungētis auferri pmittā seu ti
morem. ⁊ erit in direptionē a demonijs per tē
tationē. Diruā macerā eius. i. pmittā remo-
ueri cōsiderationē vite sanctoꝝ: q lapides di-
cunt. ⁊ erit in cōculcationē vitioꝝ. Et ponam
eā desertā bonis. s. spūalib⁹. Nō putabit. i. nō
remouebit talis piger ⁊ tepidus supfluitates ⁊
occasiōes vitioꝝ. Nec fodiet ferro. s. cōpūctio
nis ⁊ cōfessiōis. Et ascēdēt vepres ⁊ spine. i. ma
le cogitatōes ⁊ affectōes. Et nubib⁹ mādabo
ne pluant sup eā imbrē. i. nō pcipiēt doctrinā
fructificātē ⁊ vtilē eis. vñ cuilibet tali di Apo
calyp. iij. Nō inuenio opa tua plena. In men
te ergo habe qd acceperis ⁊ audieris ⁊ tene. ⁊ pe
nitentiā age. Nā demū vt di Apoca. xiiij. mi
sit angelus. i. xps faciē suā. s. mortis ⁊ vinde-
miauit vineā terre ecclesiā. s. militātē. ⁊ omnē
palmitem qui non fert fructum tollet eum a se
⁊ qui fert fructum purgabit. Joh. xv.

De negligenter in vineam operantibus.

¶ Quantum ad tertium .§. xi.
principale diuisiōis. scilicet circa. xi. §. s. de fa
cienda retributione dicitur. Da illis mercedē
¶ Nota primo q non dicit vt veniant cras. s
immediate post opus. da illis mercedem. vn-
de Thob. iiij. dicitur. Quicunq tibi aliquid
operatus fuerit. statim ei mercedem restitue.
⁊ merces mercennarij tui omnino apud te nō
maneat. Da ergo ⁊ non differas. ¶ Nota s'do

De mercede reddenda.

q dicit illis.s.operarijs in vinea. Sed dicit apls
j.ad Cor.iij.q vnusqsqz fm suũ laborẽ merce-
dẽ pprià accipiet fm laborẽ. quoad qualitatẽ
quoad quãtitatẽ. quoad diuturnitatẽ. Quoad
qualitatẽ boni laboris vel mali. quoad quãti-
tatẽ magni laboris vel parui. quoad diuturni
tatẽ multi tpis vel modici. Nã q laborauit in
vinea ad destructiõẽ vt primi. cũ cõgrua mer-
ces seu retributio peccati sit pena. Jõ vt dici
tur Eccl.xxx. Effugat a dño portãs mercedes
iniqtatis. τ ad Ro.j. de reprob di. Mercedem
quã oportuit i semetipsis recipiẽtes. ad Heb.
ij. Ois pvaricatio τ inobediẽtia accipit iustaz
mercedis retributionẽ. q laborauit negligen-
ter tãdẽ in gra morit mercedẽ accipit. sz nõ de
opatis in mortali. vñ Aggei.j.di. Qui cõgre
gauit mercedes misit eas in sacculũ ptusũ.i.
q fecit opa de genere bonoꝝ extra charitatez
nõ inde recipit pmiũ in glia. sicut qd ponit in
saccũ ptusum. nõ remanet ibi sz extra mittit.
q aũt laborat excellẽter mercedẽ glie accipit.
Vñ Sap.x. Reddet deus mercedẽ laborum
Psal. cxxvi. sanctoꝝ suoꝝ. τ q̃ sit ista merces. ostẽdit ps. di
cẽs. Ecce hereditas dñi filij merces fructus
ventris. Merces.i.pmiũ filij.s. dei p adoptio-
nẽ τ huius merces est hereditas dñi.i. bonuz
glie. q tanq̃ heredibus filijs tribuit. q̃ heredi
tas seu felicitas glie est fructus vẽtris.s. beatis
De quãtitate mercedis. sime marie. ¶ Scdo daf merces fm quãtita-
tẽ laboris. quãto.n.qs laborauerit τ bene i vi-
nea dñi. tãto maiorẽ mercedẽ accipiet. Ita tñ
q nõ intelligaf equalitas laboris ad mercedẽ
in quãtitate. Nã vt dicit idẽ apls.ij.ad Corin.
iiij. qd in pñti est momẽtaneũ τ breue tribula-
tionis nře. supra modũ in sublimitate eternũ
glie pondus opaf in nobis. τ ad Ro.viij. Non
sunt cõdigne passiones huius tpis ad futuraz
glam. Sed intelligit equalitas in pportiõe.s.
vt vbi est maior labor ibi sit maior merces. sed
labor põt intelligi maior vel potior tripliciter
fm.b.Tho. sup eplam.ij.ad Cor. sup dicta au
ctoritate. Primo mõ fm formã charitatis. τ
huic labori respondet merces essentialis q̃ cõ
sistit in visione dei τ fruitõe. Juxta illud Job
xiiij. q diliget me diligef a patre meo τ mani-
festabo ei meipsum: q ergo ex maiori charita-
te laborat τ si minorẽ laborẽ patiaf q̃ ali⁹ plus
recipiet de mercede pmij essentialis. qr limpi
dius deũ videbit τ de tali visione magis gau
debit. Scdo põt attẽdi magnitudo laboris ex
specie opis. Sicẽ.n. in rebus humanis ille plus
pmiaf q digniori ope laborat. sicẽ architector
plusq̃ artifex manualis mercedis accipit: li-
cet minus laboret corporaliter. ita in reb⁹ di-
uinis q nobiliori ope occupaf maius pmiũ ac
cipiet. quãtũ ad aliquã frogatiuã pmij accidẽ
talis. lz forte minus corporaliter laboret. Vn
de aureola daf virginibus. doctoribus. τ mar
tyribus. nõ alijs. τ cõsistit pmiũ accidẽtale in
quodã gaudio qd habef de ope priuilegiato.
vel etiam de alijs bonis operib⁹ rõne laboris.
Tertio attẽdif magnitudo laboris ex quãtita
te ipsius laboris. Et si maior sit labor in opere
qd fit ex nã opis. vt ieiunare magis q̃ abstine
re ab esu carniũ. aut ẽt ex cõditõe cõplexionis
vt colerico cõiter difficilius est ieiuniũ q̃ fleg
matico. sic maior labor meref maiorẽ merce-
dẽ: τ quoad remissionẽ pene tpalis: τ quoad
gaudiũ accidẽtale qd recipiet de maiori labo
re. vñ Sap.x.di. Reddet deus mercedẽ labo
rũ suo.s. iustis sz si maior labor in ope pueniat
ex defectu volũtatis puta ex tepiditate vel ne
gligẽtia. facta.n. hmõi. τ si sint leuia. aliqñ vi-
denf τ sunt alicui multũ laboriosa. sed hoc pp
defectũ mẽtis indispositẽ. τ talis magnitudo
nõ auget sed minuit mercedẽ. Esa.xl. Defici-
ent pueri τ ẽlaborabũt pueri.i. imperfecti. hec De diuturnitate mercedis.
b.Tho. ¶ Tertio danf merces fm diuturni-
tatẽ. qr q tpe longiori laborauit. ceteris pari-
bus plus recipiet. qr plura merita acqrit. Si-
gnãter dĩ ceteris paribus. qr q minori tẽpore
vixit. si i illo tpe suo plus laborauit. vel cũ ma-
iori charitate q̃ alius q diu vixit. maiorẽ mer Math. xx.
cedẽ recipiet. ¶ Nec est cõtra qd dĩ a parabo-
la euãgelica.s.q acceperũt singuli vnũ dena-
riũ. τ sic non plus q diu laborauit: vt ab hora
prima q̃ q vndecima. Ad qd rñdef q merces
q̃ reddif est ipse deus. Juxͣ illud Geñ.xv. Ego
protector tuus τ merces tua magna nimis. τ
p hac mercede laborãtib⁹ mercẽnarij laudãf.
iux illõ. Quãti mercẽnarij i domo patris mei
abũdãt panib⁹.i. refectiõib⁹ spũalib⁹. Lu.xv.
sec⁹ si itẽderẽt aliã mercedẽ i alia vita. τ h mer
ces cõis ẽ oib⁹ τ ppria singuloꝝ. Cõis qdẽ oib⁹
qr oẽs scti vidẽt deũ τ fruunf eo q ẽ merces eo
rũ. Propria aũt erit singuloꝝ. qr vnus alio cla
rius videbit τ plenius fruef fm determinataz
sibi mensurã a deo. τ hoc oñdif Joh.xiiij. vbi
dĩ. Jn domo patris mei mãsiones multe sunt
idest varietates pmioꝝ mõ pdicto. τ hec mer-
ces dĩ denarius τ ppter eternitatẽ quã conti-
net: quã signat forma denarij circularis: τ pp
deitatẽ quã hz q̃ signatur in imagine sculpta
regis in denario. τ pp recipientiũ qualitatem
hi sunt angeli τ hoies q sunt decẽ: qr nouem
sunt ordines angeloꝝ: τ quasi decimus natu-
ra humana τ eis daf ppter habitã pfectionem
signatã ẽt per denariũ numeꝝ. qr primus li-
mes est numero. τ ppter obseruantiã decẽ pre
ceptoꝝ. hoies illuc pducunf. Oẽs autem san-
cti ẽt minimi ita sunt qeti τ pleni bono glorie
diuine visionis. q nil plus appetãt, nec mini-

mus motus menti insurgit appeti manus pre
Math. xx. mium aliorum. ita enim plenos se esse cogno
scũt q plus nõ cupiunt. ¶ Qđ aũt dr̃ in euan
gelio aliquos murmurasse intelligit̃ dictũ p
ypotesim. i. per presuppositionẽ. nõ ẽm realita
tẽ q ibi sit aliqua querela sed si presupponatur
hoc: qđ tñ ẽ impossibile ondit̃ per rõnẽ: q nulli
fit iniuria. Nã deus gloriosus patronus nemi
nulli debet aliqđ ex necessitate. sed gra dei vi
ta eterna Ro. vi. De suo in quo nulli tenet̃ põt
facere qđ vult dare τ nõ dare sine aliqua iniu
stitia. Nec ẽt ex ɔdignitate aliqs quantũcũq
laboret meret̃ illud pmiũ. si considerentur ip
sa opera hoim in se. Sʒ ex congruitate tribuit
denariũ hunc inquantũ vʒ sua liberalitate p
misit dare talẽ mercedẽ laborantibꝰ in vinea
mediante gratia sua: τ sic seruat. ¶ Sed τ no
uissimi prius recipiunt τ efficiunt̃ primi in re
cipiendo mercedẽ. inquãtũ vʒ sancti noui te
stamenti. si purgati migrant subito euolant τ
denariũ mercedẽ recipiunt. vel. i. visionẽ. sed
sancti veteris testamenti post mortem quãtũ
cũq pfecti τ purgati nõ recipiebant mercedẽ
sed descẽdebant ad limbũ ibi expectãtes per
aduentũ xpi denariũ suũ. Nec ẽt possent con
queri de ista retardatõe. qr ipsa liberatio coꝝ
sine meritis sufficientibus coꝝ fuit. τ premia
tio. Uoca ergo operarios dr̃ pcuratori pater
familias. i. xpo q pcurauit nobis pmiũ τ mer
cedẽ mediante passione τ hoc sero. i. in fine vi
te nostre τ ipse soluit. virtute tñ τ voluntate pa
Sentẽtia dat vnicuique. tris eterni. qr ẽm deitatẽ est virtutis τ volun
tatis. ¶ Post vocationẽ igit̃. i. per mortẽ opa
rioꝝ in vinea p pñtationẽ. τ coꝝ discussionẽ
demũ reddit̃ merces per sententiã vnicuiq ẽʒ
opa sua. vñ τ Apoc. i. dr̃. q ex ore sedentis in
throno exibat gladius ex vtraq parte acutus
Gladius iste sententia est ex ore iudicis supni
plata sepans reprobos a bonis. τ cõtra repro
bos qdẽ pferẽs sentẽtiã aspectus eius appare
bit eis vt fulgur. terribilibꝰ verbis eos incre
pans. τ dicẽs cuilibet reprobo ẽm Cris. super
Math. Ego pter te hõ factus sum. delusus
cesus. τ crucifixus vbi est tãtaꝝ iniuriaꝝ mea
rũ fructus. Ubi est seruitus quã mihi pcio san
guinis mei debuisti. Ego sup gl'iaʒ meã te ha
bui cũ essem deus apparẽs hõ. τ tu oẽm rẽ vi
lissimã terre dilexisti amplius q iustitiã meaʒ
τ fidẽ. Mittite ergo astantibus τ ministris di
cet ligatis manibus eius τ pedibus in tene
bras exteriores. τ quis stabit ad videndũ eũ
inqt Malach. iii. c. q. d. Intolerabile erit illõ
Ipse. n. quasi ignis. Ueh aũt homini illi ɔtra
quẽ pfert talis sentẽtia. Melius. n. ei fuisset si
natus nõ fuisset hõ ille. Nec. n. ab illa sentẽ
tia appellari poterit: qr sũma potestate pcedet
q nõ hʒ superiorẽ. Appellatio aũt fit ab inferio
ri ad superiorẽ. vt habet̃. ii. q. vi. per totũ. Nec
per errorẽ intolerabilẽ euacuabit̃. vt in iudicio
humano aliqñ cõtingit. Iuxta illud qđ habe
tur. xi. q. iii. Cui est illata sententia: qr iustissima
erit. iustus. n. dñs τ iustitias dilexit τc. Nec
pecunia: amicitia vel pcibus reuocari poterit
sicut fit i presenti. xi. q. iii. §. ad hoc responden
dũ. vñ τ Hiero. Cũ ante tribunal xpi veneri
mus. nec Iob: nec Daniel. nec Noe rogat̃ pñt
p quoq: sed vnũquẽq onus suũ portare: scili
cet oz. xiii. q. ii. in pñti. Et ad idẽ facit qđ ait Ps. 48.
ps. Frater nõ redemit. i. xps q est frater noster
in illo iudicio. Redimet hõ. q. d. Nõ aliquis
quãtũcũq sanctus ex quo xps ipse nõ liberat
reprobũ nõ dabit deo placationẽ suã. i. ipse re
probus in nullo placare poterit. τ pciũ redem
ptionis anime sue. i. soluere nõ poterit pro sui
liberatõe: sed laborabit in eternũ. Hec autem
sentẽtia pulchre τ plene fuit designata Dani.
v. In sentẽtia data cõtra regẽ Balthasar. vbi
dr̃ q Balthasar cũ fecisset grãde cõuiuiũ opti
matibꝰ vxoribꝰ τ cõcubinis suis. τ biberẽt i va
sis aureis τ argẽteis q asportata erãt de tẽplo
hierosolymoꝝ laudarẽtq deos suos aureos τ
argẽteos ferreos ereos ligneosq τ lapideos ap
paruerũt digiti quasi hois scribẽtis cõtra can
delabrũ in superficie pietatis aule regie. τ rex
aspiciebat articulos manus scribẽtis: τ tũc fa
cies eius cõmutata est. τ perturbabãt eum co
gitatões eius. Et cõpages renum eius solue
bant̃: τ genua eius ad se inuicẽ collidebantur.
τ cũ nullus sapiẽtũ curie legare potuisset scri
pturã demũ a Daniele lecta est. Mane thecel.
phares: eadẽq die ipse Balthasar regnũ ami
sit τ vitã interfectus a persis τ medis. ¶ Mora
liter exponẽdo ẽm Nico. de lyra. Balthasar q
interpretat̃ capillus capitis. significat superfluita
tẽ: qr capillus nascit̃ ex superfluitate. Hec sup
fluitas reperitur in peccatoribus τ in luxuria
manifesta: quod signatur per cõcubinas eius:
τ in gula: quod designatur ex cõuiuio: τ in ine
pta leticia per vinum figurata: τ adulatorum
applaudẽtia in optimatibus isinuata. τ in sup Coll. 3.
bia in vasis aureis demonstrata: τ in auaritia
que ẽm apostolũ est idoloꝝ seruitus: τ in diis
quos laudabat presignata. que qdẽ auaritia:
vel est cum violentia: τ hi sunt dii ferrei. quia
sicut ferrum domat omnia. sic isti sine miseri
cordia cuncta auferunt. In ereis diis signat̃
auaritia q ẽ cũ fraudulẽtia: qr videt̃ eẽ vex: et
nõ ẽ: qđ fraude fit. In diis argẽteis apparẽtia
signat̃ auaritia q querit̃ ex doctrina qr argen
tum sonorum est. In diis aureis innuit̃ auari
tia presidẽtiũ. pter claritatẽ τ nobilitatẽ ipsi
us auri. In diis lapideis auaritia vsurarioꝝ.

qui vt lapides insensibiles ꝛ inconuertibiles fi unt. In vāis ligneis auaritia aliorum illicite lucrantium. Contra hmōi igitur diuino iudi cio comparēs videt scripturam sententie ꝫ se da ri p manum scribentē. Ubi sciēduꝫ ꝙ scribens est pater. manus est filius. digit⁹ est spiritussan ct⁹. Sicut enim digit⁹ est a manu ꝛ brachio. ꝛ manus tantū o brachio ꝓcedit. ita spiritussan ct⁹ a patre ꝛ filio. ꝛ filius tm̄ a patre deriuatur. In pariete notatur plenitudo assumpti hois a dei filio. Aula est vterus virginalis. Candela bruꝫ ꝫ quod scripsit certitudo naturalis dicta minis. q꞉ deficit naturaliꝫ cognitio in omnib⁹ his perscrutandis mysterijs. ꝛ ideo dī aspicie bat articulos manus scribenetis. Scriptura aūt est articulo seu sententia extremi examinis. Scriptura igr̄ hec. i. snia auctoritatiue ꝓcedit a patre ꝛ filio ꝛ spūscō. Manifestatiue do a Je su xp̄o de vgine nato. Quia vt dī Jo. v. Pr oē iudiciū ddit filio. Scriptura que ꝯtiet. Mane techel. phares significat: q꞉ in isto iudicio de⁹ notabit oēs actiōes hois. Mane eni interptat numeratio. Ponderabāt oēs circūstātias. Te chel eni dī ponderatio. Sepabit oēs occasio nes. Phares eniꝫ dī diuisio. ꝛ tūc sequit̄ in ta liter sententiato terror effectiōis. qd̄ notat̄ in fa ciei mutatiōe. Error cognitiōis quod signat̄ in cogitationū ꝑturbatiōe. Meror afflictiōis: quod innuit̄ in renū dissolutiōe. Terror dispo tionis: qd̄ ostēditur in genuū collisione. Cum igit̄ tam subtile sit illud examē. tā terribilis il la sententia. Si iustus vir saluabit̄ vt ait Pe. in canonica sua: impius pctōr vbi apparebūt. i. pe. iij. ad qd̄ etiā facit notabile exēplū. vn̄ sumpsit ori Exem- plum. ginē odor carthusiensiū. Cū enim circa annū dn̄i millesimū. parisius qdā doctor solennis esset defunct⁹. scia ꝛ honestate vite famosus. delatū est corpus eius ad ecclīam magno co mitatu vniuersitatis ꝛ populi. Et dum feretro vbi iacebat in medio chori posito celebrarent̄ exequie cunctis vidētib⁹ surrexit cadauer ꝛ di xit. Ante tribunal xp̄i rapt⁹ sum. Quo dicto se deposuit vt priuꝫ. Ex quo cūctis stupentib⁹ de cretum est die sequenti iterꝫ pscqui officiū in choatū. quo facto: cū cantaret lectio illa. Rn̄ de mihi ꝛc. surrexit secūdo cadauer ꝛ dixit. ac cusat⁹ sum. ꝛ subito iacuit vt prius. Crescente aūt āmiratione in cūctis. placuit in sequenteꝫ diem tertiū sepulturā differri. Et cū iam exis set fama hec in vniuersam terrā illam factus est concursus nimius hoim. ꝛ clericis officiuꝫ funeris celebrantib⁹. surrexit tertio corpus il lud dicēs. Iusto iudicio dei ꝯdēnat⁹ suꝫ. sicꝙ priuat⁹ est sepultura. ex quo diuina snia erat re probat⁹. Et ꝑpter h̄ aliq ex doctorib⁹ seu secu laribus ꝯsiderātes picula mūdi: futurum di

strictū examē relinquētes seculaꝫ ordinē car thusiēsium fundauerūt: ꝛ sancte vixerūt. Sed cuilibet electo apparebit aspectus ipsius iudi cis sicut nix. suauis vꝫ ꝛ delectabilis. et sniam pferēs dicet. Euge serue bone ꝛ fidelis. q꞉ in pauca fuisti fidelis intra in gaudium dn̄i tui. Matth. xxv. Qd̄ intrat in aliquo loco. vndiꝙ circūdatur a loco. Intrans ergo in gaudium domini ꝙ est perfectum vndiꝙ ab ipo gaudio circundabitur. Nam aspiciens supra ꝛ videns deitatem summe gaudebit. Iuxta illud Esa. lx. Tūc videbis ꝛ affiues ꝛ mirabit̄ ꝛ dilatabit̄ cor tuū. i. leticia ineffabili. Si ad īfra respiciūt idest ad dānatos. ꝛ inde gaudēt. ꝑpter qd̄ di cit ps. Letabit̄ iustus cuꝫ viderit vindictas. i. ps. lvij. punitiones peccatoꝝ. Nō ꝙ letet̄ de malo al terius. sed de diuina iustitia. Si ꝯspiciunt ad intra gaudent de pura ꝯscientia ꝛ sua gloria. Iuxta illud. Exultabūt sancti in gloria. leta ps. 149. bunt̄ in cubilibus suis. i. in ꝯscientijs suis. Si respiciūt extra summe gaudēt de societate in numera tam pclara. Unde dicūt ad inuicem qd̄ dicit̄ in Apoc. Gaudeamus ꝛ exultemus ꝛ demus gloriā dei. Et vt dicit Bern̄. Illud est verum gaudium quod nō de creatura: sed de creatore ꝯcipitur quod cum acceperis nemo tollet a te. sciliꝫ gaudiū eternum. Cuius cōpa ratione omne pulchrū fedū. omne dulce ama rum. omne quod delectare potest molestuꝫ. et non solū anima que in celū introducitur gau dium ineffabile suscipit: sed ꝛ tota celestis cu ria. Unde ꝛ de sanctis canit ecclesia: ꝙ de eo rum trāsitu gaudent angeli ꝛ collaudāt filiuꝫ dei. In cuius etiaꝫ figurā. quando archa dei introducta est in hierusalem cum magno tri pudio oium in loco suo collata est. ij. Regum vj. Sicꝙ recipit mercedem eternam.

¶ De sententia pene infernalis que da tur contra reprobos. ꝛ ibi de septem pe nis inferni. Capitulum. iij.

Data sentētia a iudice su perno. quilibet vadit ad locum suum vel ad infernum. vel ad pa radisum vel purgatorium. Et pri mus dicere potest. Uadam ꝛ non reuertar ad terram tenebrosam ꝛ opertā mortis caligine: terram miserie ꝛ tenebrarum: vbi vmbra mor tis ꝛ nullus ordo: sed sempiternus horror in habitat. Job. x. Ubi tria notantur.

¶ Primum est adductiuum infernalis crucia tionis. Quia vadam.

¶ Secūdum est continuatiuum perpetualis afflictionis. Quia non reuertar.

¶ Tertium est multiplicatiuum penalitatis va riationis. Quia ad terram tenebrosam.

¶ Quantum ad primum -§.i.

De causis dānationum. qd̄.s.inducit ad dānationē est sciēdū.ꝙ amor terrenoꝝ nimius est ꝑma cā pctōꝝ ⁊ dānationis.⁊ h̄ est ire ad terrā.Uadit.n.aīa pede amoris.vñ Aug.Pes meus est amor meus.Sicut dī.Justus vadit ad celū p desideriū.ita peccator ad terrā p inordinatū affectū. ⁊ cum eo intrat septē vias difficiles q̄ ducūt ad infernū vñ dicūt ipsi dānati in inferno.hꝫ Sap.v.Lassati sumus in via iniqtatis.Ambulauimus vias difficiles.⁊ qꝛ p moralia meli⁹ intelligunt spiritualia. ¶ Nota ꝙ septem sunt vie difficiles.

Se ptē sunt vie difficiles. prima est via montuosa. via spinosa. via lutosa.via tenebrosa.via tumultuosa via sumptuosa.via tediosa. ¶ Dico primo ꝙ via montuosa est difficilis ad ambulādum montuosa idest mōtiū.sicut pꝫ ad sensum. vñ hoies communiter fatigant ⁊ sudāt in ascēsu. ⁊ ꝓpterea declināt tales vias qñ pñt. Ista moralr̄ est via supbi.qua querit puerse dominari alijs: magnus reputari.exaltari.alios deprimere.se extollere.Sed certe laboriosa est via.Multū.n. pturbant tales.anxiant.famulant alijs:vt habeāt honorē intētū.vñ dicit Greg.in mora.ꝙ omne qd̄ hic eminet: merorib⁹ plus afficit q̄ honori⁹gaudet.Sed supbus nō sentit istū laborē:qꝛ paucū hꝫ ad deū amorē ⁊ multuz ad mūdū.vñ accidit de eo sicut de lepore:q facillime ascēdit ad mōtē currēdo cū tñ cōiter ascēsus sit difficilis:⁊ h̄ qꝛ hꝫ crura anteriora breuiora posterioribus cruribus. sic ꝯtus facili⁹ sit descēdere p humiliationē:q̄ ascēdere p elationē ⁊ ambitionē.tñ qꝛ superbus crura anteriora.i.affectionē ad deū modicā hꝫ. ⁊ crura posteriora.i.affectionē magnā hꝫ ad mūdū.iō nō sentit laborē ſꝫ facilr̄ currit. Juxͣ illud Job xv.Cucurrit aduersus deū erecto collo. nouissimo aūt huius vie ꝯducūt ad infernū. ⁊ ideo caue.¶ Scd̄a via est difficilis qñ est spinosa.i. plena spinis: nā trāsiens p eā in pānis apprehēdit ab his dilaceraꝉ.pungiꝉ cruciatꝉ:⁊ sic hꝫ laborē. Ista via spinosa op⁹ ē auaritie in q̄ que runt diuitie assimilate a xp̄o spinis.Lu.viij.qꝛ mētē dilacerāt distrahēdo a dei timore. pungunt cōtinuis sollicitudinibus. timorib⁹ ⁊ angustijs.cruciāt inducēdo ad diuersa peccata. vt mēdacioꝝ proditionū fallaciaꝝ. penuriaꝝ. vsuraꝝ.fraudulētiaꝝ ⁊ hmōi. Sepiam ait dñs auaris Osee.ij.vias tuas spinis. Termin⁹ huius vite est infernus.vñ apl's dicit.ij. ad Thi. vi.ꝙ q volūt diuites fieri:incidūt in desideria multa:q̄ mergūt hoiem in inferno ergo caue. ¶ Tertia via est difficilis:qñ est lutosa: tuz qꝛ pō lubricat.tū qꝛ pes infigiꝉ in ceno:⁊ cū difficultate distrahit eū:tū qꝛ deturpat ⁊ talē viā scꝫ multū lutosam solēt facere bestie. Hec aūt est via luxuriosoꝝ silles bestijs de qb⁹ait ꝓpha Johel.i

Cōputruerūt iumēta in stercore suo.Difficulter aūt trahūt pedē affectiōis a luto voluptatū qbus infigunt.De qbus ait ps̄.lx. Jnqnate sunt vie illi⁹in omni tpe. ¶ Quarta via ē difficilis cū ē tenebrosa. Opꝫ.n.ꝙ qs vadat palpādo ne cadat in aliqd̄ pcipitiū qd̄ nō videt.timet ēt hincinde capi a latronibus: ⁊ sic difficultatur. Hec est via inuidoꝝ q tenebrosi sunt qd̄ pꝫ in ethimologia nois. Jnuidus.n. dī q̄si nō vidēs:qꝛ bona alioꝝ videre nō pōt nisi cuz magna sui afflictōe.Tales semp stant in timore ne alij hēant bona. De qbus pōt intelligi illud Prouer.ij.Ambulāt vias tenebrosas qui letanꝉ cū malefecerint.s.alijs hoibus. ⁊ exultant in rebus pessimis.i. casibus aduersitatuz alioꝝ. ¶ Quinta via est difficilis:cū est tumultuosa.i.cū multi ambulāt p eā ita ꝙ se cōprimūt. Jn talib⁹.n.vijs hoiꝫ ipūgēꝉ:aliqñ ꝯstringunꝉ.vñ ⁊ scī.b. Petr⁹dixit xp̄o p talē viā ambulāti. ꝑceptor turbe te cōprimūt ⁊ affligūt. Hec autē est via iracūdoꝝ q ꝓp iracūdiā suā multis ⁊ diuersis affligūꝉ.⁊ cōculcaꝉ cōtumelijs:clamorib⁹:rixis:minis:odijs ⁊ hmōi. Et de hac dicit ps̄.xiij. Cōtritio ⁊ infelicitas in vijs eoꝝ.Cōterunꝉ.n.tpalr̄ ⁊ felicitate ꝑuanꝉ quoad aiam ꝓpter irā suā.vñ subdit ps̄.Et viam pacis nō cognouerūt:⁊ p qꝛ. ¶ Sexta via est difficilis cū est sumptuosa.i.cū hospitia illius vie sunt in caro foro.Multi.n. hoies libēter vadūt p tales vias vbi sciūt multū expēdi. Et hec est via golosoꝝ q vt satisfaciāt gule sue:nō curāt de tali difficultate expēdētes multā pecuniā in detrimētū aīe ⁊ corporis. Jdeo enim ait Seneca.Cito morimur:qꝛ de mortib⁹ pascimur.i.de aīalib⁹mortuis: qd̄ maxime faciunt golosi.de qb⁹ps̄.Hec via illoꝝ in scādalū Psal. xliiij.

ipsis postea in ore suo cōplacebūt:q̄uis.n. recipiāt scādalū sepe aīe ⁊ corporis dolorib⁹: tñ postea trāsacto dolore volūt cōplacere ori suo ¶ Septima via est difficilis qñ est tediosa:⁊ h̄ est qñ est multū sabulosa:vel tota plana ⁊ vniformis ⁊ nesciꝉ termin⁹. Hec via est accidie q̄ insurgit ex duritia penitētie.ac ēt qñ aliqs vult semp occupari in vno aliquo:puta vel semp legēdo vel semp meditādo ⁊ orādo: vel semper manibus laborādo: dī.n. cōiter ꝙ via qñ ē totaliter plana magis fatigat ambulantē q̄ cuz est aliqñ plana aliqñ aliqualiter mōtuosa per colliculos.⁊ rō est:qꝛ in via plana ⁊ vniformi oēs partes corpis simul fatiganꝉ:sed in via aliqualiter mōtuosa in ascēdēdo vñ fatiganꝉ genua ⁊ tybie quasi refrigeranꝉ crura. Jn descendēdo aūt crura fatiganꝉ ⁊ genua ⁊ tybie quasi pausant:sic in ope humano melius fert labor

qn aliqs vno tpe legit. altero orat alio in exteriorib' vacat q si semp vellet legere. orare vel opari: qr ex tali cotinuatoe vniformi alicuius rei attediat comuniter ho. Exeplu Antonii: qn vidit angelu aliqn laborate: aliqn orantez. De via hor pot intelligi illud est via q videtur homini recta et nouissima ei' ducut ad mortez sz accidie. Videt. n. aliqn alicui bonu ee sem per se occupari exterioribus p tpali salute vl spiritnali primi. Alteri multu legere. et p bitrat frequeter in morte accidie. vz negligedo ea q sunt eis magis necessaria. qn et no attedit qs ad pmiu q est terminus nre vie cito fatigat bonis opibus. Cu igit quelibet har viar ducat ad pditione. Exi de eis si vis morte euadere. Iuxta illud Esa. lv. derelinquat impius via sua Dicit. n. Aug. q quicuq cum aliquo mortali transit eterna flamma illum trucidabit inferni: non purgatorii.

¶ Quantum ad secundum .§.ii.

pncipale dico q pena infernalis dom' est perpetua no habes fine. qd notat Job in auctoritate pfata dices. No reuertar. In inferno nulla est redeptio. ait ide. Videt forte alicui istud inconueniens ee et iniustu vt cu culpa fuerit temporalis et ad tps pena p ea dat eternalis. sed sex ronib' demostrat iustissime aiam in culpa mortali decedete eternaliter cruciari. ¶ Prima est qualitas offense. Na et in humana conuersatoe quato maioris dignitatis est offensus. tato offendes maiore pena meret. Dando enim alapa regi morte meret. Dado puero pro iniuria no hz. Cu. n. p peccatu ho quatu in se est pcusserit et offenderit deu q est dignitatis infinite meret peccator pena ifinita. Pena aute infinita no pot ee sm intesione: qr sic consumeret nam. oz ergo vt sit infinita sm extesione idest sz duratione et sic pena respodeat culpe. ¶ Scda ro est qr manete ca debet remanere effectus: ca aut illius pene est culpa. Cu aute culpa mortalis post morte ab aia tolli no possit. qr vt dicit Damas. qd est homini mors est angelo casus. Igit debet semp manere pena. qd aut dicit Aug. xin. q. ii. q qbus psunt suffragia. i. p defunctis facta. vel ad h psunt vt plena remissio fit. aut vt tolerabilior sit ipa dānatio. no vult Aug. pp h q pena dānator minuat p suffragia vt qda dixerut: qr si sic eet posset aliqs p suffragia multiplicata liberari ab iferno. qd hereticu est dicere sz Tho. in. iiii. s loquit Aug. de his q sunt in purgatorio qbus prosunt suffragia: vel ad liberatione vel ad penar alleuiatione ad qua dānati. i. condenati sunt. Dicit. n. qs dānari cu deputat ad penaz. ¶ Tertia ro e. qr peccator quatu in se fuit peccauit volutate ppetua. Na si voluisset viuere: vt semp potuisset peccare. q aut peccator peccatu dimiserit quantu ad actu: hoc fuit ex parte dei q p morte subtraxit sibi facultate. et io iustu est vt puniat pena eterna siue ppetua. Iuxta illud. Ite maledicti in igne eternu. Math. xxv. Hac rone assignat Greg. in. iiii. dyalo. dicens. Voluissent iniq sine fine viuere: vt potuissent sine fine peccare. qd ondunt qr du viuunt peccare no desinut. Ad magna ergo iustitia ptinet iudicatis vt nunq careat supplicio. q du viuerēt nunq voluerut carere pctō. ¶ Quarta ro est qr ro cocupiscibilis et irascibilis errauerut: pponetes finitu minimu bonu sūmo bono infinito. Na diuitie honores. voluptates et hmōi valde par sunt bonu et maximu cu amaritudine. Deus aut summu bonuz est: et no hz amaritudine couersatio ipsius dicit sapiēs. Miser aut peccator vt cosequat illd fragile bonu tēporale cotēnit et dimittit sūmu bonu trāsgrediēdo ei' pcepta. et io qr in infinitu errauit i infinitu debet puniri. vn dicit Cris. q xps in fine reprobis dicet ostendēs q iuste cdēnet eos ad penas eternas. Ego ppter vos ho factus sum ppter vos delusus. cesus et crucifixus. Ego sup gliam mea vos habui: et vos oēm re vilissima terre amplius dilexistis q iustitia mea et fidē. ¶ Quinta ro est. qr peccator peccauit in eterno suo: et io dz puniri in eterno dei. Eternum hois est vita pñs. Hic. n. est status meredi et demeredi. Eternu dei est alia vita q semp durat. No. n. est incōueniēs vt culpa tēporalis puniat pena ppetua. cu videam' istud seruari in hūana cōuersatiōe. vt dic Augu. in lib. de ciui. dei. xxi. Na adulteriu: homicidiu et hmōi qd cōmittit sz leges humanas punit morte. et illud qdē maleficiu tēporale e et cito trāsit actus eius. pena aut ppetua qr. s. separat a vita ista et cōuersatiōe hominu mors que ei infert ad qua nunq reuertit. ¶ Sexta ro est qr ipse peccator dānatus stat in inferno cu volūtate obstinata in malo semp: et odit deum punitore eius. Vn et ppter odiu qd hnt ad ipsum dicit Joh. Apoc. xvi. q dānati cu manducauerint linguas suas pre dolore blasphemauerūt deu q hz potestatē sup has plagas. Ro aut dictat et iustitia exigit: vt et dicit Grego. q sicut penitētib' et veniā postulātib': iudex debet misericordiam facere: ita obstinatis et cōtumacibus nullā debet veniā pstare: et ideo semper puniuntur iuste: cum semper sint auersi a deo et ei rebelles.

¶ Quantum ad tertium .§.iii.

pncipale dico q notat multiplex et varia pena in inferno, in eo qd di. Ad terrā tenebrosā et c.

Merito pena dānatorum est eterna.

Sap. 8

Septē
ant pe
e infer
i.

Ubi signanter septē pene infernales. Prima ē
locatio vilitatis: q2 ad terrā. Scđa puatio del
tatis: q2 tenebrosam. Tertia cruciatio igneita
tis. q2 optā mortis caligine. Quarta oblatio
rēfrigerabilitatis. q2 ad terrā miserie. Quinta
excecatio veritatis. q2 tenebrar. Sexta asso/
ciatio malignitatis: q2 vmbra mortis. Septi
ma implicatio inordinabilitatis. q2 nullus or
do. ¶ Quātū ad pmū dico q aīa cruciaē in in/
ferno ex vilitate loci vbi se repit. p3. n. ad sen-
sum: q2 qñ nobilis psona est abiudicata ꝛ clau
sa ab aliquo loco vili. puta si rex ponaē in car/
cere. Et si nulla alia pena sensibili cruciareē ex
hac solū incarceratōe multū doleret. Cū igi
tur aīa sit nobilissima regina. ꝛ sciat se eē crea
tā ad habēdū dñm totius mūdi: ꝛ sibi cōpetat
locus celi empirei q est sup oēs celos: ꝛ videat
se detrusam in cētrū terre. q locus est infern⁹
infimus oim. vbi ēt fm basiliū in fine mūdi po
neē fex oim elemētor. Nā vt ipse dicit: tūc pro
prietates elemētor lesiue ab eis sepabunē vir
tute diuina. ꝛ in infernū mittenē ad cruciatus
malor. Ex tali igiē carcere h3 magnā penam
vltra alias ēt ꝛ merito. q2. n. terrā dilexit plus
q celū. iō ad terrā cōdēnata est. ¶ Quātū ad
scđm. q2 tanebrosam. i. lumine glīe puatā fm
expositionē Tho. sup Job. dico q puaē ani-
ma dānata visiōe deitatis. iuxta illd Esa. xix.
Tollaē impi⁹ ne videat gl'iam dei. Hec autem
maxia pena ē3 pap ꝛ qsi nihil cōphēdim⁹ eā: q2
nescim⁹ itelligere quātū bonū de⁹ est aīe ipsos
possidēdo. tāto. n. qs pl⁹ dolet de aliquo amis
so quātū illud reputabat magis vtile ꝛ amabi
le. ꝛ q2 in vita pñti itellect⁹ noster corpe aggra
uatus: se h3 ad deū vt oculus vespertilionis se h3
ad lumē solis. iō pap diligim⁹ ipsum deū: ꝛ pa-
rū curam⁹ ipsum amittere. ē3 aīa timēs q ali-
quātulū gustauit dulcedinē diuine pñtie p
grām ex anxietate ꝛ pena quā sentit qñ subtra
hēdo sibiipsi relinqē post aliquātulū: l3 valde
pap itelligere de tali pena puatiōis diuine vi
sionis: ē3 cū aīa sepaē a corpe sibi subito infun
dunē spēs oim rex nālīū. vñ maiorē cognitio-
nē h3 de deo ꝛ creaturis q nullus phs mun-
di. ꝛ sic cognoscēs q de⁹ est sūmū bonū ꝛ sum-
me vtilis aīe: vidēs se eo puatā sua miseria: cu3
capax fuerit eū acgrēdi: sūme dolet. vñ Criso.
dicit q poti⁹ vellet mille ignes infernales quā
puari dei visiōe. Hec. n. visio dei tāte pulchri-
tudinis ē tātoq amore dignissima. dicit Au-
gu. de ciui. dei. vt sine hac quslibet ꝛ quātisli
bet bōis pdita ptin⁹ existimet ifelicissimā. si. n.
tāt⁹ erit splēdor glīe q exhibit a xpi hūanitate
ad iudiciū venientis q sol obscurabiē q tūc erit
septies lucidior q mō sit. q2. s. nō appebit clari
tas ei⁹ respectu claritatis xpi. quāta erit clari-
tas glīe ei⁹ diuinitatis a q excludunē sp dāna
ti. ¶ Quantum ad tertium dico q cruciabun
tur in igne ꝛ anime quidem sole vsq ad diem
iudicij. postea anime simul ꝛ corpora: vt sicut
cum vtroq peccauit: cum vtroq puniatur. vn
de dicetur eis Math. xxv. Ite maledicti ignē
eternum. ꝛ Judith. xvj. Dabis ignem in carne
ipsorum. ꝛ hic ignis ita accerrime cruciat. vt
mors dicatur. ꝛ ita obscurus est vt caligo non
capetur. Et ideo dicit Job. Illam terram in
fernalem opertam esse caligine mortis. i. igne
trucidante. sicut enim mortis pena excedit
omnem penam aliam que hic sentitur. Sic ꝛ
ignis inferni. vt dicit Augu. excellit omnem
penam quam nunquam aliquis expertus est
in vita ista nunquam in carne tanta inuenta ē
pena licet mirabilia martyres passi sint tormē
ta de pe. dist in. vij. §. viti. Unde ꝛ Esa. xxx. pre
parata est ab heri tophet a rege preparata pro
funda ꝛ dilatata. Nutrimentum eius ignis ꝛ
ligna multa. Flatus domini sicut torrens sul
phuris succedens eam. Tophet interpretatur
gehenna siue aula plena stultorum. Gehenna
autem est infernus plenus stultis peccatorib⁹
Hec dicitur preparata ab heri. idest ab eter-
no. a rege scilicet domino deo. Ligna que nu
triunt ignem inferni sunt peccata reproborum:
que sicut semper permanent. ita ꝛ ignis ille
semper cruciat. Flatus domini succendens
est influxus virtutis eius affligens animas. ꝛ
postea corpora sine eorum consumptione. est
autem ignis ille ferulentus ꝛ turbidus. sicut
flamma mixta fumo vt non videant nisi quod
est ad augmentum pene eorum. ¶ Quartum
est oblatio refrigerabilitatis. Et ideo dicitur
terra miserie. Miseria opponitur felicitati. Et
sicut felicitas perfecta patrie superne excludit
omnem defectum. Ita miseria infernalis ex/
cluditur omne refrigerium ꝛ consolamentum
In hac vita sustinemus vtiq multas miseri-
as propter quod dicitur Job. xiij. de homine.
Repletur multis miserijs. Sed inter eas plu-
ra habet refrigeria. ꝛ scit ipsas miserias tan/
dem debere deficere. Sed in inferno vbi est
summa miseria. nullum refrigerium est: adeo
quod diues epulo tandiu desiderauerat gut-
tam aque vt refrigeraret linguā suam: secun-
dum quod habetur Luc. xvj. adhuc obtinere
non valuit. Pro gratia singulari damnati re-
ciperent permanere in illis penis. saltē tot an
nis quot sunt gutte aque maris ꝛ grana are
ne eius vt postmodum liberi essent: ꝛ ex hoc re
frigerium aliquod susciperent. Quis enim illa
innumerabilia sint nobis. finita tamen sunt: ꝛ
a deo dinumerata: ꝛ sic aliqñ finē haberēt. sed
cū sciūt nunq finē hre penā cor. iō refrigerio

caret. Solet hic societas afflictoꝝ aliqđ p̄stare refrigeriū: Iuxta illud. Solatiū est miseris socios hẽ penaꝝ. Sed et eoꝝ societate nullā ꝑcipiūt ↄsolationē. etiā amicoꝝ ⁊ parētū quos hic multū dilexerūt: sed poti⁹ pene augmētum. Unde Aug. de dānatis. inqt. Nō ppea minus ardebūt. qꝛ cū multis ardebunt. ij. q. i. multi.

¶ Quinta est afflictio obscuritatis. Et ideo dicit terrā tenebraꝝ. Sūt. n. ibi tenebre interiores ⁊ exteriores. Exteriores qdē qꝛ neqꝫ a radio solis illuminant neqꝫ ab igne illustrant vbi sūt. Unde dicit Matth. xxij. Mittite eū in tenebras exteriores. Interiores tenebras sustinēt. qꝛ lumine grē priuant. Et ꝙuis sindereſis in eis remaneat: que est lumē rōnis. remurmurās ↄtra malū: hoc est eis ad penā. Et hic est vermis ille de quo dicit Esa. vlt. Vermis eoꝝ nō morietur. Ideo aūt obscurati sunt: vt reputēt deū iniustū. ⁊ odiāt eum inιqstū punientē. ſm illud psal. Supbia eoꝝ qui te oderūt ascēdit semp. Et lꝫ scia quā qs hꝫ in vita p̄nti multū delectet. Illi tn̄ dānati ⁊ si retineāt sciam hic acqsitā. ⁊ maiorē adhuc recipiāt. hoc tamē nō est in eis ad solenamētū pene. sed augmētū qꝛ cognoscūt sua culpa se p̄uari perfectione sciētie: que solū habetur in superna patria quā valde optant.

¶ Sexta est associatio malignitatis. i. demonioꝝ. Unde dicit locus iste vmbra mortis. Dicitur aūt diabolus mors. qꝛ quātum est in se nemini parcit. sicut ⁊ mors. ⁊ vmbra mortis. i. similitudo. Quia sicut mors priuat vita nālit: ita per peccatū diabolus aiam vita spūali. Unde esaie. ix. c. dicitur. Habitātibus in regione vmbre mortis. i. in peccato. qđ est regio diaboli: lux orta est eis. ⁊ Apoc. vi. dicit. ꝙ sedēs super equum pallidū nomē illi mors ⁊ infernus sequebat eum. Cōgrue autē talē habebūt societatē: vt quos habuerāt incētores in culpa habeant tortores in pena. vt dicit Grego⁹. in lib. moral. qui multipliciter vexabūt eos. Unde Hiere. v. Seruietis dijs alienis. i. in inferno. Dijs idest demonijs. alienis. i. extraneis ab omni misericordia: qui nō dabunt vobis requiem cessando. s. a penis. Tantus est horribilis aspectus demonis: vt qdā religiosus vidēs
exēplū eum in corpore assumpto ita exterrit⁹ est vt exclamādo fortissime pre pauore se minimus remāsit. In se aūt reuersus cum ingrederet de cā clamoris ⁊ defectionis. Rñdit et eo qꝛ diabolum viderat. Et cum interrogaret de forma eius inqt. nescirem nec possem vobis describere: sed vnum vobis dico: ꝙ si mihi daret optio intrādi in fornacē summe incēsam: vel in ictu oculi demonē aspicerē: preeligerē ipsam fornacē ingredi. vt habet in vita fratrum. Si ergo tātū terrorē incurrit aspect⁹ vnus demonis. qđ faciet aspect⁹ ⁊ ↄtinua ↄuersatio cum innumerabilib⁹.

¶ Septimū est īplicatio inordinabilitatis. cum dicit. vbi nullus ordo inhabitat. Sicut ordo reꝝ inducit pulchritudinē: ⁊ cōplacētiā. ita ablatio ordinis ↄfusionē ⁊ displicētiā. Et ex pte qdē dei punientis: est ibi summus ordo sicut ⁊ in cūctis alijs opib⁹ eius. Que. n. a deo sunt: ordinata sunt: ait aplūs Roma. xiij. Et ordinē qdē seruat supbos cū superbis. auros cum auaris. luxuriosos cū luxuriosis puniēdo. Et hoc innuit Matth. xiij. Ubi parabolice dicit a patrefamilias seruis suis. i. a deo angelis suis. Colligite zizania in fasciculos ad cōburēdū. Erit. n. vnus fasciculus oīum supboꝝ. Alius hypocritaꝝ: alius inuidoꝝ. ⁊ sic de alijs. Seruabit quoqꝫ ordinē in exhibitione penaꝝ. qꝛ ei qui plura peccata cōmisit vel grauiora. grauior pena dabit. Iuxta illud Apoc. xviij. Quantū se exaltauit ⁊ in delitijs fuit. s. peccator tm̄ date ei tormentū ⁊ luctū. Seruabit ⁊ ordinē illū quē ponit sapiēs Salomō. Per que qs peccat. per hec ⁊ torquet. Peccat. n. miser hō per sapi. xi.
creaturas male eis vtēdo: ⁊ per creaturas affligit: nō solū ignis sed etiā aliaꝝ reruꝫ. Unde ps. Ignis sulphur spūs pcellarū: pars calicis ps. 10.
eoꝝ. ⁊ Salo. Pugnabit pro eo. s. deo orbis ter Sap. 5.
rarū ↄtra insensatos. Trāsibūt. n. sicut ait Iob lob. 24.
ab aqs niuiū ad calorē nimiū. Ecce odor qui hic placuit p̄uari ablat⁹ est. Nā cū qs sustinet calorē magnum non hꝫ frigus ⁊ econuerso. Et trāseūdo de vno ad aliud sentit refrigeriū saltē in pncipio. Sed in inferno expiunt ⁊ calorē ⁊ algorē ⁊ nullā hñt ↄsolationē. Itē cum qs patit aliqđ malū nō timet illud. sed anteqꝫ patiat: sed in inferno ⁊ patiēdo timet: ⁊ timendo patit. Bñ igitur ait ps. Mors pctoꝝ pessima. ps. 33.
Prima. n. que est corpalis est mala. s. nature. Secūda que est criminalis: est peior. Sed tertia que est infernalis est pessima. ⁊ ideo doctrina christi est obseruāda. per quam ipsa mors pessima euitatur. Iuxta illud Ioannis. viij. Siquis sermonem meum seruauerit: mortem non videbit in eternum.

¶ De sententia que datur pro his qui ascendunt ad celum. Capitulum. iiij.

Atur sententia a superno iudice erga scdm genus hominum: scilicet oino purgatorū: qui liberi sunt ab omni defectu. ⁊ ista est celi via per quā incedens aīa cum a corpore separat immediate puenit ad summā felicitatem ⁊ gloriā. De qua psalmista. lxxxiij. Ibūt de virtute in virtutem: videbitur deus deorum in syon. Et visio dei vt ait Augusti. est tota merces. Hanc docuit christus tenere exemplo suo

plo suo

plo suo dicēs. Relinquo mūdū ⁊ vado ad prē. Jo.xvj. reliqt xp̄s mūdū: nō solū quoad pn̄iam corꝑalē: sꝫ ēt quoad ↄ̄ꝯuationē mundialē. liber semꝑ ab oi pctō. Un̄ dicebat ipse. Ego nō sum de hoc mūdo. Jo.viij. Juit ad patrē ꝑ passionē. vt ꝑ ascēsionē paret nobis locū. Aduocatus noster factꝰ apud prē. Un̄ dixit discipulis. Vado vobis parare locū Jo.xiiij. i. ad ꝑparādū vobis regnū ab eterno. vobis disponēdo ꝑ grē īfusionē ⁊ vestrā exercitationē. Unde apl's ad Gal.j. Tradidit semetipsuꝫ ꝑ nobis xp̄s vt eriperet nos de hoc seculo neq̄ꝫ. Et hoc faciēs. s. relinquēs seculum inquātum nequaꝫ dicere potest. Relinquo mundum ⁊c̄. Ubi tria nota.

¶ Primum est egressus a loco animuꝫ inficiēte. ibi. Relinquo mundum.

¶ Secundum est progressus in bono ad celū dirigente. ibi. Vado.

¶ Tertiuꝫ est accessus in termino in desideriū implente ibi. ad patrem.

¶ Quātum ad pri- .§.i.

mū sciēdū ꝙ mūdus ꝑm aliquos dr̄ ꝑ antiphrasim. eo ꝙ mundicia caret. Sic piscina que pisce caret. Unde Augꝰ. O mūde imūde: qui te diligūt nō te norūt. Qui autē voluerit amicus esse huius mūdi. inimicus dei ↄ̄stituet̄. Et iō relinquēdus est mūdus. Sex eni gn̄a maloꝛuꝫ reperiuntur in ipso notata per lr̄as ipsius dictiōis. Sex gn̄a maloꝝ sunt in mūdo.

¶ Prima est multiplicitas malignitatis.

¶ Secunda est vanitas mutabilitatis.

¶ Tertia est nullitas tranquillitatis.

¶ Quarta est defectuositas veritatis.

¶ Quinta est varietas periculositatis.

¶ Sexta est seruilitas corruptibilitatis.

¶ Quātū ad pmū dr̄. j. Jo.v. Totus mūdus in maligno positus est. i. in malo igne. s. auaritie. concupiscētie. superbie ⁊ alioꝝ vitioꝝ. Et ideo in figurā huius legit̄ Josue.vj. ꝙ hierico tota igne succensa est. precepitq̄ꝫ dn̄s vt de rebus illis nullus de populo suo aliqd sumeret. ⁊ qr Achor ↄ̄tra mandatū fecit aliquid subripiēdo lapidatus fuit. Hierico interpretat̄ luna. qr sicut ipsa est aliqn̄ plena. aliqn̄ media. aliqn̄ vacua in apparentia luminis. Jta in mundo aliq sunt pleni temporalibus: aliqui vacui: aliqui mediocriter se hn̄t: ⁊ pene oēs icendit ignis cupiditatis que est radix oium vitiorū. vt dicitur j. thi. vj. ⁊ qr bonorū auctori inherere nō valemus nisi cupiditatē fūditus euellamus vt dic̄ Gre. dis. xlvij. Jō dn̄s ꝓhibet accipere res hierico. i. vitia mundi. Qui v̄o accipit mortē perpetuaꝫ incurrit sicut achor corporalē. Unde. j. Joan. ij. dr̄. Nolite diligere mundū: nec ea que in mūdo sūt. i. vitia que sūt in mūdanis qr qui mūdi diligit: nō est charitas patris i eo. Et ꝑo. iij. Exite de medio eiꝰ. s. babylōis: que interpretatur confusio significans mūdum plenū ↄ̄fusione peccatoꝝ ⁊ imundū ne tetigeritis. i. mundo imundo affectu nō adheseritis vt possitis dicere. Relinquo ⁊c̄. ¶ Quantū ad scd̄m dico ꝙ in mundo est vanitas vertibilitatis seu mutabilitatis. ꝑꝑ qđ ait apl'us. j. ad Cori.vij. Qui vtunt̄ hoc mundo fiunt tanq̄ꝫ non vtentes. ita vtant̄ rebus mūdi ꝙ in eis finē non cōstituant nec vt rebus permanentibus inhereant. ⁊ subdit. Preterit. n. figura huius mundi. non quidē quoad sb̄am sed quoad supficialē quā nature hꝫ formā: ⁊ quoad apparentiā. Apparent eniꝫ diuitie. delitie honores. potentie ⁊ hmōi magna bona: que oīa cito deficiunt. Un̄ ⁊ in figurā: regionē sodome que videbat̄: vt paradisus delitiaꝝ iussit dn̄s loth iustū cū familia sua egredi. ne inuolueret̄ igne ⁊ sulphure vitioꝝ ⁊ eterne dānationis cū eis cōbusta illa regiōe. vt habet̄ Gen̄. xix. Dicit magister historiaꝝ ꝙ ibi ex arboribꝰ nascunt̄ qdā fructus pulcherrimi aspectꝰ. sꝫ ipsis aptis nō repit̄ in eis nisi fauilla fetor a cinis. Sic ⁊ ex mundo vbi appet multa pulchritudo. denuum finis eius est fetor vitioꝝ ignis tormētoꝝ ⁊ cinis mortuoꝝ. Et q̄ꝫuis oīa que sunt in mūdo mutabilia sint: ꝑpter qđ ꝑm Jsid. Mūdus dr̄ a motu q ꝑmaxime mutabilitatis repit̄ in hoie mūdi. Jō dicit ps̄. Uniuersa vanitas ois hō viuēs. i. tota vanitas seu mutabilitas est in hoie. ita vt dicat Jo.xiij. Fugit velut vmbra ⁊ nunq̄ꝫ in eodē statu ꝑmanet. Mutat̄ eni de etate in etatē. de sano in īfirmū ⁊ ecōtra. de frigore in caloreꝫ ⁊ ecōuerso. de gaudio in merorē: ⁊ de odio in amorē ⁊ ecōuerso. ⁊ de sapiēte in insipiētē. de vna fantasia cogitationē ad aliā imaginationē. de libero in seruū. de diuite in pauperrimū. de dn̄o in captiuuꝫ. de glīa in ignominiā ⁊ hmōi. ⁊ sic vt dr̄. j. Jo.ij. Mundus trāsibit ⁊ ↄ̄cupiscētia eius. Cū aūt ois motus sit qđ impfectū respectu qetis: ⁊ nālit̄er appetat̄ ꝑfectū nō iperfectū. ergo relinquēdus est mundus. ¶ Tertia miseria mundi est nullitas trāquillitatis. Un̄ saluator noster inqt. Jn mūdo pressurā habebitis. in me aūt pacē. Jo.xiiij. Nec mirū: qr cū mūdus abūdet iniqtatibꝰ: habere pacē nō valet. qr nō est pax impijs dicit dominus. Sꝫ xp̄s est q hēt ⁊ dat verā pacē ⁊ perfectā ⁊ in signū huius dicit Hieremias ꝙ scrutādo antiq̄s historias semꝑ repit̄ mūdus pace caruisse. ⁊ bellis innumeris lacessitus vsq̄ꝫ ad aduētū christi i carne. Tūc eni fuit. plena pax per orbē. ad on̄dēdū ꝙ ipse xp̄s tūc natꝰ est. pax nostra: actor ⁊ amator pacis ⁊ dator. Un̄ dixit discipulis Jo.xiiij. Pacē meā do vobis: pacē meā relinquo vobis. Non quō mundus dat ego do vobis. Pax mundi. i. amatoꝝ mundi. est gau-

Psal. xxxviij.

Esaie xlviij.

dere in tpalib⁹. triūphare in honorib⁹. delitijs affluere. tribulationib⁹ carere. Cōcordare iui/cem in peccatis cōmittendis. non ptristare pra/uos in vitijs corrigendis. Sed hoc mō xps nō dat pacē sed pax eius est subiectio carnis ad spi/ritum. dilectio animi ad primū. pformatio vo/lūtatis sue ad deū. Et hāc vtiqz mūdus dare nō pōt pacē: vt canit ecclesia. Quātū autez mūdus careat trāquillitate ⁊ pace interiori ⁊ exteriori. oibus patet cū vix reperiaī domus vna in qua nō ptingat frequens discordia. Sic ⁊ prima do mus Ade habuit bellū iter filios. ⁊ archa Noe inter fratres. ⁊ schola xpi inter discipulos. Cuz igit tranqllitas ⁊ pax multū appetat. ⁊ in mun do pax habeaī. ergo relinquēdus est. ¶ Quar ta miseria mūdi est defectuositas veritatis seu cognoscibilitatis. Vñ saluator noster Jo. xvij. inqt. Pater sancte mūdus te nō cognouit. Sed neqz ipsum xpm dei filiū intellexit. vt dicit. Jo. j. Mūdus eū nō cognouit. s. verbū incarnatuz. Ipsuz quoqz spiritū veritatis pcipe nō valet. p ut saluator dicit discipulis suis. Spiritū mun/dus nō potest accipere qz non vidit eū nec scit eū. De diuinis igiī pa⁊ vel nihil scit seu cogno scit mundus: vbi est sūma ⁊ perfectissima veri/tas. De humāis ⁊ naturalibus paucissimas co gnoscit veritas p sciam. Nasciī siqdem aīa no stra ɓm phm sicut tabula rasa in qua nihil est pi ctū. Et si postea aliqua addiscat: tn̄ cū multa dif/ficultate ⁊ tpis plixitate ⁊ frequēter mixta falsi tate. Unde ⁊ oēs philosophātes qui spm̄ veri/tatis non acceperūt: in multis errauerūt. Pro/pter qd̄ dicit aplus: q sapientia huius mundi stulticia est apud deū. ⁊ itez. Stultā fecit deus sapiaz huius mūdi. s. apparere: dū per effectū ostendit se posse agere: qd̄ illi dicebāt impossi/bile nesciētes dei oipotentiaz. Vñ apte figura/tus est mundus per egyptū: que interpretatur tenebre: que ⁊ ita dēsissimis tenebris flagella/ta ē: vt per triduū alter alterū videre nō posset nec de loco moueri suo. Et ipsa diciī mater su pstitionis ⁊ idolatria. ꝺ qua egypto iussit dn̄s exire ppłm suū. Cū ergo tenebras horreas ⁊ lucē veritatis naturaliter appetam⁹: relinquē/dus est mundus ⁊c. ¶ Quinta miseria est va/rietas periculositatis. Qui nauigāt mare in/quit sapiens. enarrant picula eius. qz. s. frequē ter ea experiuntur. Mare aūt amar ɓm docto res signat mundū. Quia ɓm Boetiū. Felicitas huius mūdi multis amaritudinibus respersa est. Nauigāt aūt qui conuersanī in mundo. ⁊ ibi experiuntur pericula eius. Qualia expert⁹ ps. cxiiij. ait. Pericula inferni inuenerūt me. Ni cum lapsus de alta contēplatione ⁊ perfe/ctione in adulteriū ⁊ homicidiū: periculum in currit intrandi infernū. ⁊ sic discurrere valeo

j. Cori. iij.

Ecc le. xliij.

per exēpla sanctoꝝ ⁊ lapsus eorū: vt Ade. sam/sis. morsi ad aquas cōtradictiōis. ezechie. salo monis. iude proditoris. nkolai: ⁊ septē dyaco/nibus: ⁊ in vitaspatrū. ⁊ clare videbis pericula varia ⁊ noxia mundi: que sine dei adiutorio vi tari nō pñt. Solus xps oia euasit pericula: qz impeccabilis erat. Et ɓm hoc pōt intelligi illō dictū iudeis. Uos de hoc mundo estis. ego nō sum de hoc mundo. s. periculis vitiorūz subie/ctus: sicut ⁊ vos. ¶ Vñ. b. Antonius vidēs in visione mundū laqueis plenū. cōnectentibus se inuicē exclamauit. O qs istos euadet. s. laque/os periculoꝝ. ⁊ responsuz sibi. Sola humili/tas. In cuius figurā discipuli nauigantes cuz christo orto periculo naufragij: clamauerūt hu militer dicentes. Dn̄e salua nos perimus. Cuz autē naturale sit euitare pericula. ergo relinquē dus est mundus. Relinquo mundū ⁊c. ¶ Se xta miseria seruitus corruptibilitatis. De qua apl's ad ro. viij. Ipa creatura liberabiī. s. egre/diēdo p mortē de mūdo a seruitute corruptio/nis idest corporis corruptibilis. Multiplici/ter. n. subijcimur. partim necessitatibus: partiz voluptatib⁹ corporis. ⁊ frequēter vincimur ab appetitibus eius. i. sensualitatis. Dicitur autē scd'a Petri. ij. A quo qs victus ē: eius ⁊ seruus est. ¶ Narraī in libro de septē donis. q cū qui dam nobilis fuisset ingressus religionez. eius germanus hoc audito cū esset miles ⁊ potens disposuit in mente illuz reducere de religione. Vñ sumens secuz arma ⁊ socios. cum illa die non posset ad monasteriū applicare. cōtigit eū in silua dormire vbi habuit talē visionē. Uide batur sibi quiescere in ameno prato. ⁊ q sex iu uenes a dextris eius essent ⁊ tres a sinistris. ⁊ ceperunt dicere pugnemus adinuicē. Et con/cordantibus ad hoc dixerunt. Manifestemus primo nomina nr̄a. quilibet dicat suū. Dicit er/go primus eorum qui erant a dextris. Ego vo cor pulchritudo. Dicit secūdus: ⁊ ego sanitas. Tertius dicit. ego sum iuuentus. Quartus aiī ego fortitudo. Quintus. ego diuitie. Sextus. ego spes vane vite. Eorū autē qui erant a sini/stris dixit primus. ego vocor infirmitas. Secū dus ego vocor senectus. Tertius ⁊ ego mors. ¶ Incipit ergo bellare infirmitas contra pri/mos duos qui erant a dextris. scilicet pulchri/tudinem ⁊ sanitatem exprostrauit eos quia in/firmitas aufert pulchritudinem ⁊ sanitatem. Senectus pugnat contra alios duos scilicet fortitudinem ⁊ iuuentutez ⁊ eos deiecit ⁊ pro strauit. Denum mors contra diuitias ⁊ spem vite. ⁊ aufert eos de mundo. Dicunt tandem isti tres. Occidamus nunc istum iuuenem. Qui hoc audiens expergefactus valde timuis/it. Et cum venisset cum socijs ad monasterium

Jo. viij.

Exemplum

Matt. viij.

Exemplum

⁊ narrasset germano visionem. Exposuit ger/
manus ille visionem. scilicet ꝙ pratum ame//
num erat mundus in quo quiescebat. ⁊ sex iu
uenes erant sex que sunt in mundo que viden
tur magna esse sed oia deficiũt: ⁊ sic iduxit eũ
ad conteptũ eius. Sed ista est differentia inter
bonos ⁊ malos: qꝛ boni. ⁊ si ad vo ã seruiũt se
sualitati. non tñ vt dñef eis. Mali aũt serui ef/
ficiuntur ipsius sensualitatis. Christus aũt etsi
volũtarie fecit se subiectũ necessitatibꝰ corpis
vt fami cuꝫ esuriret in deserto: siti cũ ad fontẽ.
Jacob sitiret tñ nunꝙ vel ad monumentũ sen/
sualitati seruiuit pter rõnem. Sic põt intelligi
Jo.xvij. illud dictũ discipulis. Jã nõ sum in mundo. ⁊
hi in mũdo sunt. nõ rogo vt tollas eos de mũ/
do. sed vt serues eos a malo. ne. s. in eis dñef ini
qtas. Relinquẽdus est ergo mũdus: sic ⁊ hutꝰ
abyciẽda. vt cum xpo dicat. Relinquo ⁊c.

¶ In secũdo pñci/ .§.ij.
pali notaf pgressus in bono ad celũ dirigente
cuꝫ dĩ. vado. Quãuis xpus nõ tũc actualr ire/
rit ad patrẽ psentiã suã corpalẽ ad celũ deserẽ/
do. sed in ascensione sua pp qđ expõni põt. va/
do. i. vadã. i. qđ de ppinquo erat futurũ. tñ con/
tinue actualiter ibat ad patrem aĩa eius. viden
do ⁊ fruẽdo eius diuinitate. ac ẽt quotidie per
electos suos q s mẽbra eiꝰ vadit ad pñẽ. Sũt
Sex s aũt sex vie qbꝰ relinquẽdo mũdũ in morte ime
vie per diate itur ad patrem celestem. s. Jesum xp̃z.
qs itur ¶ Prima est martyrij tolerationis.
ad celũ ¶ Scđa est baptismalis purificationis.
¶ Tertia est intẽtionalis cõpunctionis.
¶ Quarta est virtualis pfectionis.
¶ Quinta est diuinalis tribulationis.
¶ Sexta est indulgẽtialis plene ↄcessionis.
¶ Quãtum ad pmum cois snĩa doctoꝝ est ꝙ
qui martyrium suscipit pro fide xp̃i. vel etiam
pro quacũꝙ virtute ↄseruanda vel exercenda
decedens imediate ingredif celũ. Unde canta
tur de sanctis martyribus. Sancti tui mirabi/
le ↄsecuti sunt iter seruientes pceptis. ⁊ paulo
post. In mari rubro apparuit via sine impedi/
mẽto. via. s. ad celum. In mari rubro. s. effusio/
ne sanguinis sine impedimẽto. s. culpe ⁊ pene
Apoc. debite que tollif p martyrium. Uñ in Apoca.
vij. de martyribus dĩ. Lauerũt stolas suas. i. aĩas
⁊ candidas eas fecerũt. i. purificatas in sangui
ne agni. i. in passione xp̃i quem sunt imitati.
Hinc ⁊ Cyprianus in smone. O dedicata pas/
sio ⁊ glorificata ↄfessio: absoluif p martyrium
aĩa a vinculo carnis: ⁊ in celo cuꝫ triũpho ele/
uaf ab angelis. Et ppterea dĩ extra ð cele. mis.
cuꝫ marthe. ꝙ iniuriã facit martyri q orat pro
martyre. qꝛ vꝫ indubitãter credif ad celũ euo/
lasse. Et q sunt in celis cuꝫ nullo bono careant
alioꝝ nõ indigent suffragijs. Qđ etiã p plura
exẽpla ostensum est aĩas martyruꝫ subito volare
ad pñem celestẽ. Sicut legif de Tiburtio ⁊ Ua
leriano: quoꝝ aĩas vidit Maximus in puncto
martyrij ascẽdere celum. Et btã Emerentiana
collactanea bea. Agnetis. sine baptismo aque
baptizata proprio sanguine fuso ad celuꝫ euo/
lauit ⁊ multi alij. ¶ Scđa via imediata ad
celũ est purificatio baptismalis. In cuius figu
rã filij isrl viaꝫ facientes p iordanis fluuiũ. eo
transacto imediate intrauerunt terrã pmissio/
nis. Jordanis in quo xp̃us baptizatus est. ⁊ in
de collata est virtus in baptismo: significat ba/
ptismũ. Per hunc trãsit cũ Josue q baptismuꝫ
recipit ⁊ iesuꝫ fide. Et hic est effectꝰ eius vt sci
ficatus intret in regnũ celoꝝ signatũ p terram
promissionis. si tunc moritur quantacũꝙ pec/
cata originali addidisset. ⁊ ad hoc ostendendũ
baptizato christo aperti sunt ei celi. ⁊ vox pris
intonuit. Hic est filius meus dilectus. Quod in
telligif non solum de christo: sꝫ ⁊ ð quocunꝙ
baptizato debite. inquantum scilicet filius est
per adoptionez. filio autem debetur paterna
hereditas. Hãc viã tenent oẽs paruuli bapti
zati decedentes ante vsuꝫ rõnis. qꝛ scilicet su//
bito euolant: ⁊ ideo pro eis orare non oportet
⁊ si quod officium pro eis fiat in ecclesia: ma//
gis fit ad consolationem viuoꝝ ꝙ pro adiu/
torio ipsorum. ¶ Tertia est intentionalis com
punctionis. De qua potest intelligi illud ps. Psal.
In mari via tua idest in magna amaritudine lxxvj.
compunctionis est via dei ad celum. Non ta//
men quecunꝙ compunctio seu cõtritio est via
imediate ducens ad celuꝫ. cum quis decedit:
sed opꝫ ꝙ sit valde intensa. ita ꝙ auferat oẽm
culpam ⁊ debitã penaꝫ. De qua dicitur Treñ.
ij. Magna est velut mare contritio tua. Hanc
quia habuit Dismas latro. s. ille qui cum chri/
sto crucifixus est a dextris eiꝰ: audire a christo
meruit. Hodie mecum eris in paradiso. Non
enim martyrium fecit illum subito deceden//
tem paradisum introire: quia martyr non fuit
cum pro suis sceleribus dãnatus fuerit: non p
fide sed propter maximã sui compunctionez.
Hanc etiam creditur habuisse Maria magda
lena: que cũ lachrymis suis lauit pedes domi
ni iesu. ¶ Similiter ⁊ de quadam meretrice Exem/
legitur: ꝙ audita quadam predicatione tanta plum
compunctione ⁊ lachrymarum effusiõe ad cõ/
fessionem accesserit ꝙ in processu ipsiꝰ pre do/
lore mortua est. Et cum predicator dubitans ð
eius salute recõmendaret pplo. vox de celo au
dita est: ꝙ non indigeret illa eorum orationi//
bus. sed potius ipsi suis quia immediate ad ce
lum euolauerat. Et de huiõi tã intẽsa cõpũctio
ne ad istam intelligif illud dictũ Aug. ꝙ vera

penitētia ad puritatē baptismi conaṫ adducere pniam. ℂ Quarta via est vitualis pfectiōis. de q̄ Prouer. iiij. Iustoꝝ semita q̄si lux splendēs p̄cedit ⁊ crescit vsq̄ ad pfectū diem. i. pfectā ɔuersationē. Hec pfectio ɔsistit in pfectissima charitate: que ſm aplm ad Col. iij. est vinculū pfectionis. Huius effect⁹ ⁊ signa sunt martyrij desideriū p dei honore ⁊ p̄rimi salute. carnē spiritui subiectā experiri sedatū esse satis a passionib⁹. ⁊ si aliqn̄ aliq̄ntulū insultū aliquē sentiat cogitatiōes turpiū nō multū molestari deū. animo occupari p ɔteplationē. Concipe visionis eius effectū peccati odiū. mūdi fastidiū. vitam p̄sentem in patientia hr̄e: mortē in d̄siderio. in alijs exercitijs: nisi q̄tū charitas vrgeat nō delectabiliter occupare sed magis cōtemplationi ⁊ lectiōi vacare. Per hāc viā hortat⁹ est dn̄s Abraam incedere: cū ei dixit. Ambula corā me ⁊ esto pfect⁹. Gen. xvij. i. totalr̄ dirige mentē tuā ad me: omnia ad me referēdo: ⁊ mee volūtati te subijciendo: sic eris pfect⁹. Hāc pfectionē itrauerat apostolus cū dicebat. Cupio dissolui ⁊ esse cū xp̄o. Et iteꝝ. Que retro sunt oblit⁹ ad brauiū supne vocatiōis festino. Quicunq̄ pfecti sumus hoc idē sentiam⁹. Hanc ɔsecuti sunt viā pfectiōis. b. Bernard⁹ bn̄dict⁹. dominicus. francisc⁹ thomas ⁊ alij. Et iō subito eius apte sunt ianue celi imediate in eoꝝ transitu p varias visiones ⁊ ad hāc viam pfectiōis intrandā īstitute sunt religiōes sc̄te. ⁊ cerimonie ⁊ statuta eaꝝ sunt adminicula ⁊ media ad istam viā. Et cū p mediū veniaṫ ad extremū: q feruēter nō tepide pgrediēdo. nō retrocedendo. voluntatē p̄priā abnegando. nō supiorib⁹ detrahēdo. nō ocio ⁊ ɔfabulationib⁹ ⁊ murmuratiōib⁹ vacādo. sed pijs exercitijs. orōni deuotiōi. ɔtēplatiōi. in officio attentioni insistēdo: cū his infimū se extimādo. Sic q p hmōi media ad pfectionē veniēs celū introibit. Nam sʒ be. Tho. in sūma pie credit. religioso in susceptiōe hitus p̄cipue pfessoꝝ debito mō oīa pctā remitti: etiā quoad penā. Et in. iij. sniaꝝ inducit sniam que hr̄ in vitaspatꝝ. s. q sup hmōi eadē grā descendit: que sup baptizatos. Et deuot⁹ Bern̄. dicit: q tales ɔfidenti⁹ moriunṫ ⁊ copiosius remunerantṫ. ℂ Quinta via est tribulationes patiēter tolerare. Sap. x. dr̄ d̄ hac via. Iustū d̄duxit dn̄s p vias rectas: ⁊ ostēdit illi regnū dei. Et paulopost. Honestauit illū in laborib⁹. Quasi labores ⁊ tribulationes sunt vie recte: p q̄s on̄dit deus pueniri ad regnū suū. Propter qd̄ ⁊ ipse dicit Hiere. xxxi. Adducā eos p torrētes aq̄ꝝ p vias rectas. Torrentes aquaꝝ significāt tribulatiōes magnas. Et Act. xiiij. dr̄. q p multas tribulatiōes oportz nos itrare reg. celoꝝ. In cuius figurā dn̄s pplm̄ suū nō p viā planā seu p̄priā: que erat breuior ⁊ facilior. sed p viā deserti circūduxit. vt h̄r Exo. xiij. que via erat multū aspera. ⁊ in ipsa sustinuerūt multos labores ⁊ tentationes: ⁊ exinde intrauerūt terrā lacte ⁊ melle manātē: que significat celestem patriā. Paucissimi tn̄ intrauerunt: q: ⁊ pauci sunt qui viriliter aduersis vtanṫ. Ad q̄d etiam facit qd̄ ait Grego. vʒ Ab electis suis deus maculas pctoꝝ tpali afflictione curat abstergere: quas in eis in eternum nō vult videre. de pe. di. j. Si pctm̄. Nec tn̄ oīs tribulatio ⁊ afflictio liberat hoiem a pctō: sʒ ɔtritū ⁊ humiliatū. Nec etiam ɔtritū liberat ab oī pena cōiter. sed a quota. i. certa q̄ntitate plus ⁊ minus ſm patiētiam ⁊ deuotionē sustinentis ⁊ grauitatē doloris ⁊ diuturnitatē tpis. Vn̄ tot posset qs sustinere ⁊ tādiu deuote q plene purgatus in fine subito ad celestem patriā euolaret. Exemplū de lazaro mendico vlceribus pleno portato ab angelis in sinum Abrae Lu. xv. Et sil̄r de Tarsilla ⁊ puulo i. iiij. dyal. ℂ Sexta vita est indulgētiaꝝ: que dicunṫ plenarie concesse pticularib⁹ psonis in articulo mortis. uel alicui eccle quas solus papa pōt cōferre. Et de hac pōt intelligi illud Esa. xxxv. q: hec via sc̄tā vocabiṫ. Et Eccl̄i. xvij. Penitentib⁹ dedit viam iustitie. Signāter dicit penitentib⁹: q: impenitentibus nulla valet indulgentia. Per indulgentiam ipsam appellat viā iustitie. dum vʒ debita pctōꝝ. i. pene ad quas sunt obligati: non ex obrupto dimittit: sed facit sibi solui de thesauro ecclesie. s. merita seu satisfactiones christi sc̄toꝝ per eum cui cōmissus est talis thesaurus. s. papā. Exigiṫ etiā ibi quedā iustitia eqtatis: vt. s. papa discrete ⁊ rōnabilr̄ ɔcedat. ⁊ recipiens id qd̄ iniungiṫ in forma idulgētie adimpleat cū plena deuotione. ⁊ talis nīl ponat obstaculum ſm Ray. ⁊ Hosti. decedens imediate ad celū euolat. ℂ Per aliquā igiṫ istarū viarum. opꝫ quēlibet incedere si vult p̄ posset dicēre. Vado ad patrē. s. imediate post mortem. Si tibi dura videṫ via martyrij p̄ma. saltem incede per q̄ntam. Nā sʒ greg. Martyres sine ferro esse possumus si patientiam in aīo teneam⁹. Si scd̄am viam egressus es. s. puritatem ⁊ innocentiam baptismalē: intra per tertiam. s. pfecte penitentie. Si pctōꝝ um pondere grauatus tēpus nō videṫ tibi posse sufficere ad satisfaciēdum ingredere monasteriū. vt ɔsuluit stephan⁹ papa quēdā scelerosum humiliare sub manu abbatis seu alterius supioris. vt deus refrigeret aiam tuā. xxxiij. q. ij. ammonere. Si autem durus tibi videṫ hic sermo. ad indulgētias recurre debito modo. Et possunt ista sex media euolandi ad celum signari per sex idrias aque repertas in nuptijs ob purificationeʒ. Hec oīa valent ad purificādū pctā. ⁊ he sunt in nuptijs

Phil. i.

Eodē. 3

ecclesie militantis decorate per presentiam xpi vt habet Jo.ij. Aqua autem in vinum conuertitur: qz tales vie ⁊ stat⁹ sũt aspe ⁊ difficiles. sȝ cõuertunt in vinũ suaue spũalis ꝯsolatiõis.

¶ Quãtum ad ter/ .§.iij.

tiũ sciẽdũ ꝙ attingẽdo ad patrẽ celestẽ ⁊ p eẽntiã ipm videdo. implet omne humanũ desideriũ. Unde ⁊ philippus dixit Jo.xiiij. Ostende nobis patrẽ ⁊ sufficit nobis. Nihil eni aliud est ad sufficiẽtiã. Nõ eni sufficiũt panes ducẽtorũ denarioꝝ inqt ipse philippus. Denarius imaginẽ regis habes. est angelus itellectualis. homo rõnalis ⁊ scriptura diuinalis. Quolibet horum habet in se imaginem regis eterni. Centenarius signat perfectionem. quia quãtumcũqȝ angelus ⁊ homo ⁊ scriptura sit qd pfectũ. ⁊ totaliter ⁊ plene possideat nõ sufficit panis. i. refectio eius ad sufficientiã. ⁊ si aliqualiter reficiat. Sed pater pfecte reficit. Qui aũt videt patrẽ videt ⁊ filiũ ⁊ spiritũsanctũ in vna deitate. Et hec est inqt saluator vita eterna. vt cognoscãt te solũ deũ patrẽ. ⁊ quẽ misisti. s. p incarnationeȝ attributã spiritui sancto Jesum xpm in humanitate ⁊ deitate vnitũ. Jo.xvij. Quõ autẽ miseret pater filioꝝ ait ps. Misert⁹ est dñs timẽtib⁹ se. Bonus pater. ⁊ si filij eius delinquãt. corrigit. Unde Amb. Nõ semp osculat pater filios. sed aliqñ castigat. ⁊ cũ castigat qui diligit. tũc circa eũ pietas exercet. v.q.v. Sic ⁊ deus pater castigat suos in psenti. Et qz humiliant. ⁊ vt legitimi se habẽt timorẽ filialẽ ondẽtes ad patrẽ ipȝ dimittit eis hereditatẽ. Sic ⁊ p: celestis fac ele-
Ro. viij ctis suis. vt sint bm apłm. Heredes qdeȝ dei. s. pris. coheredes aũt xpi. Dicit aũt pater miaruȝ ⁊ deus totius ꝯsolationis. q ꝯsolat nos in omni tribulatiõe nr̃a. s. quã in presenti habuimus ij. ad Cor. i. ¶ Pater qdẽ dicit misericordiaꝝ. qz ⁊ h subuenit miserijs nr̃is. ⁊ illic liberat ab omni miseria. Pater est ꝯsolatiõis pbẽdo gaudiũ supne fruitionis. ¶ Et quoad primã miseriã mũdi. s. malignitatẽ peccatoꝝ pp que affligunt hoies ⁊ ꝯscia remordet. liberat de⁹ pater ⁊ ꝯsolat in regno. qz nihil coinqnatũ intrabit in illã. ⁊ faciẽs abominationẽ. sed sine macula sunt ante thronũ dei vt habet Apoc.xiiij. Nullus eni ibi peccare põt. Unde saluator Lu.xij. Cõplacuit pri vestro vobis dare regnũ. Sed regnũ eius vt d: Dañ.ix. nõ corrũpet. s. p aliqd vitiũ. ¶ Liberat scdo p: ipse a miseria mutabilitatis. qa aia mutari nõ põt nisi p sanctas cogitatiões ⁊ affectiones. nõ discurrendo de noto ad ignotũ. sed simplici intuitu veritatẽ accipiẽdo. Corpus etiã postea nõ variabit. de etate in etatẽ. de sanitate in ifirmitatẽ. de diuite ad pauperieȝ nec alijs modis. Unde dicit Esa.xxv. q in ꝯuiuio qd dñs celebrabit in mõte. Faciet inqt dñs in mõte hoc ꝯuiuiũ pinguiũ. Et paulopost subdit. Et mortẽ pcipitabit in eternũ. Mutabilitas bm Hiero. est quedam mors. vnde Jaco. j. Omne donũ pfectũ desursuȝ est descẽdẽs a patre luminũ. apd quẽ nõ est trãsmutatio. ¶ Liberat tertio a nullitate tranqllitatis. i. a guerris discordijs. ⁊ alijs inqetatib⁹ que versant in mũdo. Naȝ ibi sedebit populus in pulchritudine pacis ⁊ reqe opulẽta. Esa.xxxij. Pulchritudinẽ appellat ipsum ordinẽ pacis sũmũ. Requieȝ opulẽtã tranqllitatẽ ad multa se extẽdẽteȝ. Nullus eni ibi põt egredi ciuis nec intrare hostis. imo nec appropinquare ibi bm alcuinũ. Nulla pulsat honoris ambitio. Nemo irascit: nemo leditur. Insidie demonũ nulle. sed ꝯsona cũcta. ⁊ iocũda sunt oĩa. Ex pdictis eni vitijs sequunt discordie ⁊ alia vitia. Sȝ ibi nulla dissẽsio. nulla seditio. nulla ꝯtẽtio. sȝ oẽs ꝯcordãt in vna volũtate quã dei esse ꝯstituũt. Est igit h pater pnceps pacis ⁊ futuri seculi. ¶ Liberata qrta. s. defect⁹ cognitiõis. Tenebre eni vitioꝝ operiũt terrã. ⁊ caligo errorũ ppłos. Esa.lx. Sȝ in illa pria oẽs scient me a maiore vsqȝ ad minorem. Hiere. Et hec scia pfecta est ⁊ clara. Unde ⁊ Aug⁹ de ci. di. allegãs plotinũ. seu porphyriũ eunuchũ. dicit. Egrediẽdas esse aĩas a corpib⁹ ad patriam. ibiqȝ patere oĩa. Uñ dicit xps. Lu.xxij. Disposuit pater meus regnũ vt edatis ⁊ bibatis sup mẽsam meã in regno meo. Mẽsa ista idea diuine mẽtis in qua tot sũt fercula quot sũt creature cũ virtutib⁹ suis. que oẽs in se ꝯsiderate vnũ faciũt, put sunt in ipso deo. ¶ Liberat a qnta. s. a piculis. qz ibi nullũ piculũ nec quoad aiam. nec quoad corpus. Sicut eni hic corpus electorũ fuit subiectũ spiritui. ita ibi pfectius subijcietur. subito exeqẽdo qd volũtas appetierit que non nisi rõnabilia desiderare poterit. Et sic nullus peccare põt. Et hoc est qd dicit saluator Jo. x. Nemo rapiet oues meas. i. electos de manu patris mei pcipue in regno. Sȝ etsi hic aliquando rapiunt a diabolo reuertũt. ¶ Liberat a sexta. s. a seruitute corruptionis. qz oẽs defectus quos hic patimur. famis. sitis. ifirmitatis ⁊ huiusmodi auferet. Unde Apoc.xxj. dicit. Abstergět deus oẽm lachrymã ab oculis sanctoruȝ. ⁊ nõ esuriũt nec sitiẽt amplius ⁊c. Unde Berñ. O vita vitalis. o vita sempiterna ⁊ sempiterne btã. vbi gaudiũ sine merore. reges sine labore. dignitas sine tremore. ppetuitas sine corruptione. opes sine amissiõe. sanitas sine lãguore. abũdãtia sine dfectiõe. vita sine morte. btitudo sine calamitate perpetua est. Ubi oĩa bona perfecta in charitate sunt. Ubi species ⁊ visio dei facie ad faciẽ. vbi plena scientia in oibus ⁊ per oĩa. vbi sũma bonitas dei cernit. ⁊ lumẽ illu/

minão a sanctis glorificatur. Ubi pñs dei maiestas conspicit. Et hoc vite cibo sine defectu mens intuentiū satiat. Vident & videre desiderant: sine anxietate desiderāt: & fine fastidio saciantur. hec ille. Scit. n. pater q: his oībus indigetis. s. subleuari miseriis. Ipse. n. p̄s amat vos. Jo. xvi. Et vt perfectus amicus liberauit in regno suo electos ab omni langore.

De his q sentētiant ad purgatoriū. Ca. v.

Datur sententia a superno iudice erga tertiū genus hoīum q eorū aīe cū separantur a corpib⁹. vadāt ad locum tpalis purgatiōis. q: secū portāt aliqd ifectōis. Et in eoꝝ psona dic̄ ps. Trāsiuim⁹ p ignē & aquā & eduxisti nos i refrigeriū. In qb⁹ v̄bis ad dn̄m directis possunt tres conclusiōes notari.

Psal. lxv.

Pria q nō ppetuo cruciant. ibi. trāsiuim⁹.

Scōa q p pcō. f. i gra affligant. ibi & aquā

Tertia q suffragio alieno liberantur. ibi. eduxisti nos in re.

Quantū ad primū. §. i.

mū sciendū q cū aīa recedit a corpore si non est plene purgata & libera ab oī culpa & debito pene nō est idonea ad intrandū regnū celeste. Sz & si nō defert secū mortalia peccata. non est etiā digna gehēna. sed ē medius locus qui. s. dicit purgatoriū. quo destinat ob sui purificationē ad tēpus. Et ideo dicere pñt anime ipse. Transiuimus p ignem. i. non semper mansimus. Un̄ apls. i. ad Cor. iii. dicit. Si qs edificauerit super hoc fundamentū. lignū fenum & stipulā ipse saluus erit: sic tñ quasi per ignem transeundo. Edificiū spūale ē multiplicatio bonoꝝ operū. Quot. n. bona opera sūt quasi tot lapides superponuntur. Fundamentū huius edificii est fides chriāna. sine qua spiritualiter edificari non potest. Lignum fenū & stipula que non durant in igne. signāt diuersa peccata venialia. grauiora vel leuiora: que qs immiscet inter bona opera sua. Et sic dicit superedificare: non q: sint quasi ad meritū pnia vt bona opera: sed q: sunt non destruentia edificiū salutis ꝫm Tho. in. iiii. Hmōi igitur secū deferentes salui fiunt. sic tñ quasi per ignē purgatorii transeuntes. Nec tamen q̄si ibi ē nota similitudinis. sed expressio veritatis. vt illud quasi vnigeniti a patre. Jo. i. Et q: ignis i scriptura signat afflictionē ꝫ quē itellectum dixit Jo. ba. d̄ xpo. Ipse vos baptizabit i spiritu scō & igne. Matt. iii. i. abluet & purificabit vos gra & afflictia & pena afflictiua. Jō sciēdū q sūt q̄ttuor afflictiones flictiōes aīaꝝ que sunt in purgatorio.

q̄ttuor

purga. torii.

Prima est ex pu atione visiōis dei ad tēp⁹.

Scōa est insultatiōe & visu demonis

Tertia est ex cruciatiōe materialis ignis.

Quarta est ex consideratione negligentie subuentionis.

Quantū ad primū notandū q aīa dum in purgatorio demoratur dei visione priuatur. Et cū sūmo desiderio sepata a corpore affectat deū videre cognoscens ipsū esse sūmū & perfectissimū bonū qd solū ipsā pōt quietare videns seipso priuari. & si ad tempus ppter suū defectū sūme dolet. Un̄ clamet mentaliter cū ps. Sitiuit aīa mea ad deū fontē viuū. qñ veniā &c. Licet. n. speret seipsū visurū. tñ vt dicitur in puerbiis. Spes que differt affligit aīā & tāto magis quanto res sperata magis amatur. Tā enī intentū est desideriū aīe vidēdi deum q nullius desiderio in presenti adequari pōt. Nā etsi iacob patriarcha multū affectauerit videre filiū suū Joseph egypto presidentē quē mortuū extimabat. Et regina sabba tā vehemēter optauerit videre regē salomonē & audire sapientiā eius q regnū dimisit veniens a finibus terre. Et symeon iustus tāto feruore cupierit videre chrm̄ dn̄i q pro alio viuere nō volebat. tamē quelibet harū affectionū minor est illa aīe separate inhiātis deū videre. Et hec maxima super oēs penas eorū qui sunt in purgatorio ꝫm Tho. in. iiii. & crysosto. Secunda afflictio est demonis irridentis. Solet enī iᵒ ho mim esse valde angustiosū. cū videt inimicū suum insultare & irridere de penis eius. Et propter hᵒ Razias vir venerabilis & magne opinionis in populo israel ne captus illuderetur ab inimicis proiecit se ex fenestra inter turbas. intestina que egrediebantur de corpore eius proiciēs super eos. vt habetur. ii. Mach. xiiii. Ipsi siquidem demones potestatem nō habent torquendi animas purgandas sicut animas damnatas. cū fuerit in pñti eorū victores. ꝫ assistentes aīi eas irridēt & insultāt eis de supplicis suis. ꝫm Tho. in. iiii. Pie tñ credit q & angeli boni aliqñ visitāt eos & confortent. Un̄ legit de quodam qui diu infirm⁹ iacuerat. q: attediatus super hᵒ pluries dominum rogauerat vt cum de seculo euocaret. cui angelus dei apparēs ex parte dei sibi optionem dedit vt eligeret alterum horū. aut tunc mori & per diem integrum in purgatorio manere. aut per aliquos adhuc infirmitate perseuerare postmodū moriens ad celum subito euolaret qui elegit tunc mori. psiderans diē vnā cito trāsituram. Quo facto cum aīa illa iam per horā in purgatorio pstitisset. vltra penas acerbissimas alias a demonys illusus: apparuit ei angelus dn̄i dicēs se illum esse qui ei dederat optionem in seculo cōstituto. Ad ille respondit. Hoc esse nō potest. q: angelus mētiri non nouit. Sz ille mihi dixit tantum per integram diē in purgatorio māsu

Secunda afflictio

Exemplum

rum. et ego iā hic fui per multos annos afflict⁹ ac
cerrime. Cui angelus. Cōfortare inquit et viri/
lit age. noueris enim q ex .xxiiij. horis vnā tātū
hic expleuisti. et tibi restant adhuc .xxiij. alie. At ille
Rogo te vt supplices pro me dño deo. ne respi
ciat ad insipiētiā meā qua hic ex gratia postula/
ui. Talia enim et tā acerba expertus sum. q paratus
sum ad omnem infirmitatem et p quantocūq
tempore p noīe ei⁹ patienter ferre. si hinc pla
cet sibi me educere. Qui exauditus ad votum
reuiuiscens. letanter omnia sufferebat recolēs
eorum que sustinuerat. Demum post aliqd tps
Tertia afflictio ad xpm feliciter migrauit. Tertia est ignis mālis
cruciatio. Quāuis .n. ignobilius nō agat i nobli
us: nec ɔsequēter corp⁹ in spiritū. tñ ille ignis
purgatorius non naturaliter sed vt instrm di
uine iustitie agit in aīas. detinendo eas et affligē
do modo a nobis imperceptibili. Vñ Augu. Hic
ignis etsi non sit eternus. miro tñ modo ē gra
uis. excellit enim omnē penā quā vnq aliquis
expert⁹ est i hac vita. de pe. dis. vij. §. vlt. Adeo
enim est grauis. q ignis quo vtimur respectu
illius reputat vt ignis pictus. Et dr nō eē eter/
nus nō qdē quantū ad sbam sed quantū ad offi
ciū. vt dicit. b. Tho. in .iiij. Quia ignis ille non
hz purgare electos nisi in die iudicij. pmanet
tñ postea qr idē est in sba cū igne inferni. Vñ
Greg. dicit. Sub eodem igne palea fumigat et
Exemplum aur rutilat. Sup hoc et habet ex⁹ in legēdis
sctōr de cōmemoratiōe defunctor. De illo s.
scholari de uncto. q apparens doctori suo nar/
rans grauitatē penar alterius vite: et in signum
huius super palmā manus guttā sudoris eius
imposuit. q subito pforauit manū eius cū do
Quarta afflictio lore itēsissimo et c. ibi vide. ¶ Quarta afflictio
est cōsideratio negligētie suor amicor et pro/
pinquor ad ei subueniendū: ppter qd clamauit s
sud Job. xix. Miseremini mei miseremini mei
saltē vos amici mei. Siqs .n. in grauib⁹ dolori
bus eēt ɔstitut⁹. nec se posset iuuare. videret et
suos amicos et ppinquos eū deserere. cū tñ mul
tipliciter possent eū subleuare. nōne magnam
amaritudinē inde cōciperet de eor inhumanitate.
Tales sūt aie in purgatorio. qm se iuuare non
pñt. sz expectāt subleuari a suis. quos i seculo
dimiserūt: sz cū nō sentiāt eor iuuamē nō par/
uā cāz hñt doloris. et pcipue cū multū labora//
uerint: et multar penarū se debitores fecerint
peccādo vt illis bona dimitterēt. Et tāta ē cru/
delitas hor q et q paupib⁹ legauerūt diu dif
ferāt adimplere. Sz tales fm q hr. xiij. q. ij. Qui
oblatiōes. vt necatores aiar debent excōicari.
ex⁹ ꝗre i legēdis de milite. q itrās iustū bellū.
disposuit d suo equo. vt i casu mortis cognat⁹
eius preciū pauperibus daret et c. ibi vide.

¶ Quātum ad se/ .§. ij.

cādū pncipale. Nota q causa ꝗre itur ad pur//
gatoriū est peccatū. cū quo qs morit. Sz et tale
q nō tollit graz. et hoc notat cū dicit p aquā. s.
trāsiuimus. Aqua enim signat culpā et graz. Nec
est incōueniēs vnā et eandē rē significare diuer
sa et sibi ɔtraria propter varias ei⁹. si hz enim fre/
quent repit ppietates scriptura sacra fz Gre.
in moral. Nā leo et xpm et diabolū. xpm pro/
pter ei⁹ dignitatem. Sic et aqua signat qñque
culpā propter ei⁹ velocē fluxibilitatē et frigidi
tatem. Qnq gratiā propter ei⁹ purificationē
et refrigerationē. qd totū saluator nr ondit. cuz
dixit samaritane. Qui biberit ex hac aqua. s. cu
piditatis sitiet. iterz. qui autem biberit ex aqua
quam ego dabo ei scilicet gratia non sitiet i n
eternum. Joannes. iiij. Est igitur quadruplex
aqua cupiditatis. per quam transeuntes de
hoc mundo anime. cum aqua gratie oportet
q transeant per ignem purgatorij. vbi frigi//
ditatem illā dimittant.

¶ Et prima est cupiditas temporalitatis. De causis quare itur ad purgatorium.
¶ Scda est cupiditas familiaritatis.
¶ Tertia est cupiditas sensualitatis.
¶ Quarta est neglecte penalitatis.

¶ Pria igit cā qua itur ad purgatoriū. est cu
piditas. idest inordinatus affect⁹ quē quis ha
bet ad temporalia. vt diuitias et honores. potē
tias et hmōi. ita tñ q semper preponat omnib⁹
talib⁹ amor dei. Cū enim qs nimis sollicitatur
ad ipsa acquirēda. nimis timet circa ipsa amit
tenda. nimis dolet de ipsorū amissiōe. nimis ga
udet de eorū possessione. non eis vtitur et sub/
uenit debita discretione. In omnib⁹ hmōi. cō
mittuntur frequēter venialia. et vtinā nō aliq
peruenirent ad mortalia. Difficile est reperir
talia possidētes sine inordinatione affect⁹. Vñ
Greg. dicit. q cura rei familiaris vix sine pec
exerceri potest. ab his etiā qui nouerūt vitar
peccatum. ¶ Secūda cā est inordinatus affe
ctus ad parētes et amicos qui frequēter fit: v
dicit Aug. vt offēdat deus nō offendatur am
cus. cū tñ hz verā charitatē nec minimū veni
le quis pro salute primi cōmittere debeat. E
qr inordinata affectio ad hmōi trahit hoiem
ad plur peccata. ideo xps dixit inimici hois
domestici eius. ¶ Tertia cā est cupiditas sen// Mat. iij.
sualitatis: ppter qd d cit apls ad ro. xiij. Curā
carnis ne feceritis in concupiscentia. Appetit
enim ipsa sensualitas cōtraria spiritui. que. s. sūt
delectabilia sensibus. vt videre. audire. gusta/
re et hmōi. horret et refugit dura et aspera. vt vi
gilare. orare. ieiunare et hmōi: ppter qd et si spi
ritus promptus sit ad bonū: caro tñ infirma
frequentissime cadens saltē in venialibus. cū
qbus decedēs ad purgatoriū mittit. Vñ Gre/
go. de quibusdā leuib⁹ culpis ante diē iudicij
purgationis credendus est ignis. xxv. distin.

ctis. Un̄ in vitispatrum legit̄. ꝑ hmōi leuibus quosdā ꝓbos viros ad purgatoriū deputatos. ⁊ aliq quidē ꝑ delectatione quā habebāt in cātu. alij ꝑ delectatiōe nimia in potu. alij ꝑ nimia sollicitudīe in edificijs etiā ecclasticis. alij ꝑ studio curioso gentiliū. Grego. etiā narrat de pascasio sctō viro in. iiij. dial. ꝙ i purgatorio slem cuius cām ibi vide. ¶ Quarta cā est neglecte penalitatis. i. qꝛ in pnīa neglexit satisfacere ad plenū ꝑ mortalibꝰ cōmissis: de qbꝰ tñ penituit ⁊ cōtritꝰ fuit. Nā cū peccator reuertit̄ ad pnīaꝫ verā restituit̄ sibi gratia ⁊ dei amicicia ⁊ debitū pene iferni. remanet tñ obligatꝰ cōiter pene tpali. quante aūt nullus scire pōt. Cui si nō satisfacit. nō solū ꝑ pnīas iniūctas a cōfessore. qꝛ illud cōiter que si nihil est respectu eius qđ dꝫ. ⁊ ꝑ alia opa penalia i grā facta. vt ieiuniū. elemosyna oratio. flagellatio ⁊ hmōi. qđ restat in morte ei de pena soluēda. ibi sustinet vsqꝫ ad plenū. nisi subleuet̄ ab alijs. Unde Aug. đ pe. dis. vij. Purgandus est igne purgationis. qui in alio seculo distulit fructum conuersionis.

Exemplum. / Aliud.

¶ Quantū ad tertium ꝓncipale. §. iij. s. ꝙ libēter demū ille aīe trāseāt de pena ad gloriā. ondit ps. cū subdit. Et eduxisti nos in refrigerium. Educunt̄ aūt de purgatorio quatuor modis. Primo ꝑ modū intercessionis. Scđo ꝑ modū redemptionis. Tertio ꝑ modum ꝓprie solutionis. Quarto ꝑ moduꝫ aliene ꝑ eo afflictionis. ¶ Primꝰ igit̄ modus est ꝑ intercessionē. videlꝫ aut capitis. s. Jesu xp̄i cū offert̄ sacrificium corporis sui in altari ꝑ defunctis. xiij. q. ij. Nō estimemus. Et hoc est ꝑcipuū suffragiū. Exēplum de monacho in legendis. q suffragijs. xxx. missaꝝ euolauit ad celuꝫ. Et in vitasfratrū de fratre Rao. q vnica missa liberauit a purgatorio quēdā q ibi esse debebat. xv. annis. Intercessio etiā mēbroꝝ. idest fidelium suffragat̄ ipsis purgādis ꝑpt̄ qđ ecclia frequenter orat ꝑ ipsis liberādis. vt illud. Dn̄e Jesu xp̄e libera aīas oīm defunctoꝝ. s. q fuerunt vere fideles numero ⁊ merito de manu inferni idest de ꝑtāte purgatorij. Et infra. de ore leonis. i. dyaboli ne cadāt in obscurū. i. ne detineātur in obscuro in quo ceciderunt. ne absorbeat eas tartarus. i. ne absorptas teneat. Sed signifer sanctus michael representet eas. Ubi osten quomodo anime educātur đ purgatorio. videlicet per angelos sanctos. eas representantes archangelo michaeli. qui cum maximo tripudio ⁊ gaudio totius curie celestis an̄ ꝯspectuꝫ dei statuit eas. Qđ pꝫ ꝑ parabolam ouis ad ouile reportate. cū magno gaudio amicaꝝ ⁊ vicinaꝝ. idest scāꝝ virtutum seu angeloꝝ ⁊ aiarū de introductiōe eius. Un̄ canit ecclesia. Archangele michael ꝯstituite custodem ⁊c. Cur sancti ꝑmissa abrae. est vita gloriosa figurata per terram ꝑmissionis. Nec. n. credēdū est ecclesiā intendere orare ꝑ dānatis. īmo hꝫ ꝓhibet cū sciuntur. sed qꝛ hꝫ nō pōt nobis innotescere: certe cū ēt quis in extremis positus possit penitere. dato ꝙ rarissimū ⁊ ꝑiculosissimū sit tūc vere penitere. vt hētur. đ pe. di. vij. ꝑ totū. Jđ ecclia orat ꝑ oibus defunctis bene ꝓsumens de quolibet nisi appareat contrariū. ¶ Scđs modus est ꝑ redēptionē Dan̄. iiij. Pctā tua elemosynis redime. Qđ hꝫ locū nō solū in vita pn̄ti: sed ēt in purgatorio cū vꝫ qs legat largas elemosynas ꝑ se fieri. Sed bene talis aduertere dꝫ ꝙ personas cōstituat siue executores siue cōmissarios tales. ⁊ heredes obliget culpabiles sub penis ꝑuationis hereditatis vel aliqd hmōi. vt qꝫ citiꝰ expediat. Nā si tardauerit nullā expiationē siue subleuationē sentiet quousqꝫ illud fuerit impletum. ⁊ si ꝑtē facit ꝑtē hēbit. ¶ Tertiꝰ modus eductiōis ē ꝑ viā solutiōis ꝓprie i purgatorio. Cū aūt ipsi nō possint se ꝑ aliqđ suffragiū vite pn̄tis iuuare. qꝛ non sunt in statu merendi vel satisfaciēdi. iō illi q̄ non hn̄t amicos vel notos qui eis suffraget̄ spāliter tādiu manent in purgatorio quousqꝫ ꝑ illas penas đbitum soluāt. Quāuis generalia suffragia ab ecclesia ꝑ oibus fiāt. tñ modicū inde reportāt respectu specialiū. Distribui. n. hn̄t in multa. multa aiaꝝ. Un̄ saluator. Nō exies. s. de carcere purgatorij donec reddas nouissimū qdrantē. i. donec satisfacias ēt ꝑ minimo veniali. Math. v. ꝑ te penā sustinēdo vel per aliū suffragantem. Sic sanctus iudas machabeus collatiōe facta duodecim milia dragmas argenti misit hierosolymam offerri ea ibi ꝑ peccatis mortuorum. s. vel venialibus vel penis debitis mortalibꝰ. Obseruādū ēt est. ꝙ de substātia sua nō aliena legata faciat. cū. s. ꝑsone sciunt̄ qbus satisfieri dꝫ. Sꝫ ⁊ si legauerit ꝑ incertis cū ipsis debitor sit. modicā inde expiationē vel subleuationē reportat in purgatorio. Magnū tñ cōmodū recipit qꝛ euitat ifernū. Un̄ legit̄ in cronicis martinianis. ꝙ cū qdā maximus ꝓnceps legasset in morte magnā quātitatē pecunie erogari debere post mortē suā paupibus ⁊ impletū fuisset. apparuit cuidā suo familiari dicēs se adhuc in purgatorio detineri. qꝛ de data elemosyna nullā susceperat subleuationē. qꝛ erat illicite ꝯgregata. Sed rogauit vt daret certā aliā quātitatē licite acquisitā. ⁊ sic sentiret suffragiū. qđ ⁊ factum est ⁊ inde eductus in refrigeriū. Sed ⁊ q̄cūqꝫ elemosyna dat̄ ꝑ defunctis. siue ꝑ amicos siue per extraneos eis valet si in purgatorio sūt Et rōne redemptionis. qꝛ ille ꝑ elemosynas captiuum redimit sicut ēt frequenter fit in curijs

Ps. lxv. / Anime educuntur de purgatorio quatuor modis. / Exemplum. / Exēplū

secularibus. Si tñ ille que facit h sit in gratia constitutus. Valet ⁊ rõe intercessiõis .i. oratio nũ ⁊ missa₂ q̃ fiũt ab his q elemosynã recipiũt Et h siue sit malus ille q elemosynã ꝓstat. siue sit malus ipse sacerdos. clericus vel religiosus accipiens ẽm Tho.in.iiij. Et rõ est. qꝛ cũ sint tales ministri ecclesie. ⁊ eccl'a p eos opeꝛ. nec possint frustrari orationes ecclesie. iõ qd̃ dñt vel faciũt ministri ecclesie deus acceptat. Et si ad sui pniciẽ ministerio vtanꝛ. ℂ Et iõ notoꝝ mali nõ debent ad hmõi de facile induci. Et ẽm.b. Tho.in.iiij. quãto culpa in pñti magis radicaꝛ in subiecto p ordinatã affectionẽ ⁊ assuefactionẽ. rñdet i purgatorio acerbitas pene ceteris pibus. ⁊ graviori culpe rñdet illi diuturnitas pene. ℂ Quartus modus deducendi aias de purgatorio in refrigeriũ. est afflictio ꝓpꝛij corporis p peccatis accepta. puta ieiuniũ. vigilia abstinentia. peregrinatio rõne laboris ibi tollerati nõ rõne indulgẽtie posite ad talẽ ecclesiã. nisi forma indulgentie expsse hoc ꝯtineret. vt s. pdesset ⁊ viuis ⁊ mortuis aliter nõ valent ẽꝫ Tho.in.iiij. Similiter ⁊ maceratio carnis p disciplinã valet p eis assumpta. Vñ ⁊ de.b. dñico legiꝛ. q̃ q̃ oi nocte vnã disciplinã iter alias cũ cathena ferrea vsq₃ ad sanguinem sibi dabat p subleuamine defunctoꝝ.

ℂ De cognitione aie sepate. Cap.vi.

Aia separata cognoscit alr q̃ nũc.

DE cognitiõe aie separate. Et primo q̃ cognoscit aia separata. ſꝫ nõ cõuertẽdo se ad fantasmata. sicut cũ est vnita rata. Pro cu⁹ declaratione dic̃.b. Tho. i p̃' pte. q. lxxxix. ar. scit alr q̃.j. q̃ cum nil opeꝛ nisi inquãtũ est actu. modis opandi vniuscuiusq₃ rei ꝯsequiꝛ modum essendi ipsius. Habet aũt aia aliũ modum essendi cũ est sepata. manente tñ eadẽ natura aie. Aiaꝛ igiꝛ ẽm illum modũ essendi quẽ hꝫ cũ est corpi vnita. cõpetit ei modus intelligẽdi. qui est ꝯuertendo se ad fantasmata corpoꝝ que in corporeis organis sunt. Cum autẽ fuerit a corpe sepata. cõpetit ei modus intelligẽdi p ꝯuersione ad supiora ⁊ ad ea q̃ simpliciter intelligibilia sunt. sicut i alijs substantijs sepatis Unde modus intelligẽdi p ꝯuersionẽ ad fantasmata. est ei naturalis sicut ⁊ corpi vniri. Sꝫ esse separatum corpe est ꝑter rõne sue nature. Et similiter intelligere absq₃ ꝯuersione ad fantasmata. ℂ Quiuis intelligere p cõuersionẽ ad supiorẽ sit simpliciter nobilius q̃ intelligere p ꝯuersionẽ ad fantasmata. tñ talis modus intelligẽdi ꝓut erat possibilis aie erat imperfectior Qd̃ sic declaraꝛ. In substantijs intellectualib⁹ inueniꝛ virtus intellectiua p influentia diuini luminis. qd̃ in primo principio est vnũ ⁊ simplex. ⁊ quãto magis creature intellectuales distant a primo lumine. tãto magis diuidiꝛ illud lumen ⁊ diuersificaꝛ. Et inde est q̃ deus p vnã essentiã oĩa intelligit. Supiores aũt itellectualium substantiaꝝ ⁊ si p plures formas itelligãt tñ intelligũt p pauciores ⁊ magis vniuersales ⁊ virtuosiores ad cõprehensionẽ reꝝ ꝓp efficaciã virtutis q̃ est in eis. Inferioribus autẽ sunt forma magis ⁊ minus vniuersales ⁊ minus efficaces. ad apprehensionẽ reꝝ inquãtũ deficiũt a virtute intellectiua supioꝝ. Si ergo inferiores substantie haberent formas in illa vniuersalitate qua habent supiores. q̃ non sunt tante efficacie in itelligẽdo. nõ accipent p eas pfectã cognitiõem de rebus. sed in quadã cõitate ⁊ cõfusiõne qd̃ aliqualr apparet hoibus. Nã q̃ sũt debiliores intellectus p vniuersales ꝯceptiões magis intelligẽtiũ nõ accipiũt pfectã cognitionẽ nisi eis singula in speciali expliceꝛ. Inter substantias aũt intellectuales manifestũ est vltimas esse animas humanas ẽm ordinem nature. h autem perfectio vniuersi exigebat. vt essent diuersi gradus in rebus. ℂ Si igitur anime humane sic essent institute a deo vt itelligerent per modũ qui cõpetit substãtijs separatis nõ haberẽt cognitionẽ pfectã ſꝫ ꝯfusam ⁊ i cõi Ad hoc ergo vt pfectã ⁊ ꝓpriã possint habere cognitionẽ de reb⁹. sicut naturalr sunt institute vt corporib⁹ vnianꝛ. ⁊ sic ab ipsis reb⁹ sensibilib⁹ cognitionẽ ꝓprio de eis accipiant. sicut hoies rudes ad sciam induci nõ possunt. nisi p m̃alia exẽpla. Et sic pꝫ q̃ ꝓpter meli⁹ aie est. vt corpi vniaꝛ. ⁊ itelligat in corpe per ꝯuersionẽ ad fantasmata. ⁊ tñ sepata põt habere aliuꝫ modũ itelligẽdi. ℂ Qd̃ aũt dicit phus in.iij. de aia. q̃ itelligere corrũpiꝛ corrupto quodã modo iterius vt fantasma itelligiꝛ de mõ itelligẽdi per ꝯuersionẽ ad fantasmata. quẽ in corpore aia hẽt. qui modus deficit p morteꝫ vt dictũ ẽ. Intelligit aũt aia sepata nõ qdẽ per spẽs innatas. qꝛ nõ hẽt cũ a pncipio sit vt tabula rasa. nec p spẽs q̃s abstrahat a sensibus qꝛ nõ hꝫ organa sensus ⁊ imaginationes qb⁹ mediãtibus abstrahanꝛ spẽs itelligibiles a reb⁹. Nec ẽt p spẽs pri⁹ abstractas ⁊ postea ꝯseruatas. qꝛ sic aia pueri nihil itelligeret post mortẽ. ſꝫ itelligit per spẽs ex influẽtia diuini luminis participatas. quaꝝ aia sit pticeps sicut ⁊ alie substantie separate. quãuis inferiori modo. Unde q̃cito cessante conuersione ad corpus anima ad superiora conuertitur.

Scd̃s modus cognitionis sit nobilior.

ℂ Aia separata .§.i.

Aie separate cognitio se extẽdit.

pfectã cognitionẽ hẽt de alijs aiab⁹ sepatis. loquẽdo de cognitiõe nãli aie. Vñ ⁊ diues i iferno vidit abrahã ⁊ lazarũ. De angelis aũt hẽt im

pfectā cognitionē ⁊ deficiētē.s.cognitionē naturalē. Nā de cognitiōe glie quaʒ hūt aie.s.in in deo est alia rō. Pro huius declaratiōe dicit b. Tho.vbi.š.arti.ij.q̄ per hoc q̄ aia saparata cognoscit seipsam accipe possumus q̄liter cognoscat ⁊ alias substātias sepatas. Et q̄diu q̄dē est aia corpi vnita.vt dictū est.š.intelligit cōuertendo se ad fantasmata. ⁊ iō nec seipsam intelligere pōt.nisi inquātū fit actu intelligēs p spēs intelligibiles a fantasmatibus abstractis. Sed cū fuerit sepata intelligit nō cōuertēdo se ad fantasmata:ad ea q̄ sunt ſm se intelligibilia Unde seipsam p seipsam intelliget. Est aūt cōe oi substātie sepate q̄ intelligit id qd̄ est intra se ⁊ id qd̄ est supra se p modū substantie. Sic.n. intelligit aliqd ſm q̄ est in intelligente. Est aūt aliqd in altero.per modū eius in quo est. Modus aūt substātie aie sepate est infra modū substantie angelice.sed est ɔformis mō aliaꝝ aiaꝝ separataꝝ. ⁊ iō vt dictū est.hʒ aia sepata cognitionē pfectā de alijs aiabus sepatis.sed impfectam de angelis. Ultima aūt felicitas hois cōsistit in pfecta cognitione solius dei. qui nisi per gratiā videri non pōt. In cognitione aūt aliaꝝ substantiaꝝ sepataꝝ ɔsistit magna felicitas. Si tamen pfecte cognoscanf qd̄ tñ nō ɔtingit nāli cognitiōe in aiabus sepatis.nec tñ est vltima.et si esset pfecta vt posuerūt qdā pbi. ⁊ iō falsum dixerūt. ¶ Aia separata nō cognoscit oia nālia statim. Nā si hoc esset sequeref q̄ hoies frustra studerēt ad reꝝ scientiā capescendā.qd̄ est incōueniēs dicere. Pro cuius declaratiōe dicit sanctus Tho.vbi.š.ar.iij.q̄ aia sepata intelligit p spēs ex influētia diuini luminis.sicut ⁊ angeli Sed tñ q꞉ natura aie est īfra naturā angeli.cui ille modus ē cōnaturalis.iō aia sepata p hmōi spēs nō hʒ pfectā reꝝ cognitionē.sed q̄si in cōi ⁊ confusam. Sicut ergo angeli se habēt ad pfectā reꝝ cognitionē nāliū p hmōi spēs.ita aie separate ad impfectā reꝝ eaꝝ cognitiōeʒ ⁊ ɔfusionē. Ergo angeli habēt pfectā cognitionē oīum naturaliū p spēs. q꞉ oia q̄ fecit deus in ꝓprijs naturis fecit in intelligētia angelica ſm Aug. sup Gen̄. Aie aūt sepate ēt pfecte.non certā ⁊ ꝓpriā sed ɔfusam ⁊ cōem de oibus naturalibus cognitionē habēt. Et iō nō frustra hic laboraf ad hēndū scientiā.q꞉ scientia hic acquisita per studiū est ꝓpria ⁊ pfecta nō ɔfusa vt illa. Futura aūt nec angeli nec demones.nec anie sepate cognoscunt.nisi vel in suis causis vel p reuelationem.nō aūt cognitiōe naturali p spēs indi⸗tas. ¶ Aie sepate cognoscūt aliqua singularia vnde diues in inferno dixit. hēo qnq̄ fratres ⁊c̄. Lu.xvj. Nō tñ oia cognoscūt singularia et presentia. Pro cuius declaratiōe dicit.b. Tho. vbi.š.arti.iiij.q̄ duplex est modus intelligēdi

Aia separata quō cognoscit ipsa nālia.

Aia separata cognoscit singularia

Unus p abstractionē a fantasmatibus.⁊ p hūc modū non possunt cognosci singularia ab aia directe. sed indirecte vt dictū est.š. Alius modus est p influentiam spērū a deo. Et p istum moduʒ intellectus pōt cognoscere singularia. Sicut.n.deus inquātū est cā oium vniuersaliū ⁊ indiuidualium pncipioꝝ cognoscit oia vniuersalia ⁊ singularia.ita substātie sepate a corporibus p spēs q̄ sunt pticipate similitudines diuine essentie possunt cognoscere singularia. In h̄ tñ est differentia inter angelos ⁊ aias separatas q꞉ angeli p hmōi spēs nō solū naturas reꝝ in spāli cognoscere possunt. Sed ēt singularia sub spēbus ɔtenta. Sed aie sepate habēt ɔfusam cognitionē naturaliū p spēs. Et iō non possunt cognoscere singularia. nisi illa ad que quodāmodo determinanf ad q̄ hʒ aliquam habitudinem quā non habet ad alia꞉vel p pcedētem cognitionem꞉vel per aliquā affectionem. vel per naturalem aut diuinam ordinationem q꞉ oē qd̄ recipif in aliquo. determinatur in eo per modum recipientis.

¶ Aia sepata retinet sibi habitus scientie hic acquisite. .§.ij.

sed non remanet actus ſm eūdeʒ modū sciēdi. Primū quisitre sic declarat.b. Tho.vbi.š.arti.v. Sciētia est in quō re intellectu qui est locus specieꝝ.vt dicif in.iij.š manēt aia. Et iō q̄uis sciētia hic acqraf ex sensibilib⁹ in aia. ⁊ p ɔñs ex virib⁹ sensitiuis quaꝝ illa sunt obiecta.opꝫ q̄ habitus scientie acqsite sit partim in viribus sensitiuis. Et h̄ pōt cōsiderari ex ipsis actibus ex qbus acquirif sciētia. Nā habitus sunt similes actibus ex qbus acqrunf. vt dicif in.ij.ethicoꝝ. Actus aūt intellectus ex quibus scia acquirif.sunt p cōuersionē ad fantasmata que sunt in viribus sensitiuis. Sicut ergo act⁹ intellectus pncipalr qdē ⁊ formaliter est i ipso intellectu꞉materialiter aūt ⁊ dispositiue in viribus. Idē dicēdū ē de habitu.s. q̄ q̄tum ad id qd̄ aliqd ptitis scie.hʒ eē in iferioribus virib⁹ nō remanebit i aia sepata.q̄tū aūt ad id qd̄ hʒ esse in intellectu.necesse est vt maneat. q꞉ talis forma intellectus nec p se corrūpi pōt sicut corrūpif aliqd a suo ɔ̃rio. vt frigidū a calido.quia spēbus intelligibilibus q̄ sunt i.intellectu possibili seu intēriōe intelligibili nil est ɔ̃riū. pcipue q̄tū ad simpliciū intelligētiā.s. eius q̄ qd est. Nec p accidēs corrūpi pōt talis forma.s. p corruptionē subiecti. q꞉ subiectū scie qd̄ est intellectus ē icorruptibile. ¶ Qd̄ aūt aplſ.i.ad Cor. xiij.dicit.q̄ scia destruef. intelligif q̄tū ad actū qui nunc est.q꞉.s. intelligēdo p spēs intelligit a sensibilibus abstractas. Et sicut aliqs minus bonus ſm staturā corpis erit maior aliquo magis bono.ita nihil pbibet aliquem minus bo⸗

tum aliquã habere sciam quam nõ hz magis bonus. sed tamẽ nullius momẽti ẽ in cõpatione ad alias progatiuas q̃s melliores habebunt ¶ Quãtũ vero ad actũ habituũ hic acquisitoꝝ de sciẽtys nõ erit idẽ modus itelligẽdi: q nũc ẽ sz q̃ spẽs itelligibiles hic acqsitas aĩa separata intelligere põt q̃ prius intellexerat. nõ eodẽ mõ. s. p cõuersionẽ ad fantasmata. sz per cõuenientez modũ anime separate. be. tho. vbi supra ar. vj.

¶ Aĩa separata .§. iij.

sm naturalem cognitionẽ de q̃ hic agit. quem cõis est saluatis ꝛ dãnatis. i alia vita nõ cognoscit q̃ hic aguntꝛ pticularia sm. b. tho. vbi. s. ar.
Aĩa separata quõ cognoscit ea que h. agũt.
vij. Et huiꝰ rõ ẽ: q: aĩa separata per hoc cognoscit singularia: q quodãmodo ẽ determinata ad illa p vestigiũ alicuius pcedẽtis cognitiõis vel affectõis vel p diuinã ordinationẽ. Aĩe aũt mortuorũ sz ordinationẽ diuinã sz modũ eẽndi segregate sunt a querfatõe viuẽtiũ. ꝛ piũcte cõuersatiõi substãtiaꝝ spũaliũ q̃ sunt a corpe separate. Vñ q̃ apud nos agũtꝛ ignorãt. Et hãc rõnẽ assignat. b. Gre. in. vij. moraliũ. Tractãs illud Job. Siue fuerint fily eius nobiles siue ignobiles ignorãt. Ubi sic diẽ. Mortui vitam in carne viuẽtiũ post eos qualiter hic disponatꝛ ignorãt. q: vita spũs lõge est a vita carnis. ꝛ sic corporea ꝛ incorporea diuersa sunt genera. ita sunt distincta cognitiõe. ¶ Si aũt obyciatꝛ illõ Lu. xvj. de diuite epulone q̃ dixit. Habeo qnq̃ fratres vt mãifestet illis ne ꝛ ipsi veniãt in hũc locũ tormẽtoꝝ ꝛc. Et sic videtꝛ q hũerit curam de fratribus. ꝛ p ꝯñs cognouerit statũ eoꝝ. Respondet beatus Tho. q aĩe mortuoꝝ possunt hẽe curã viuentiũ. ẽt si ignorẽt statũ eoꝝ. Sicut ecõuerso viuentes hñt curã de mortuis facientes suffragia p eis lz nesciãt statũ eoꝝ. Possunt ẽt mortui facta viuentium scire non qdem per seipsos. sed per aĩas eoꝝ qui hinc ascẽdunt ad eos. vel per angelos seu demones. vel spiritu dei reuelante. vt dicit Augus. ꝛ habetꝛ. xiij. q. ij. fatẽdũ. Distantia aũt localis inter nos ꝛ ipsos nõ est causa ignorãtie. sed cã supradicta. Et rõ est sm. b. Tho. vbi. s. ar. ij. q: aĩa separata intelligit singularia p influxũ speciez ex diuino lumine. Quod lumen equaliter se hz ad ppinquũ ꝛ ꝛ distans. Unde distantia localis nullo mõ impedit cognitionez aĩe separate. Quod ẽt pz. q diues in inferno vidit abraham a lõge. ¶ Sz quantum ad aĩas separatas beatoꝝ dicit beatꝰ Greg. vbi. s. Qõ hoc de eis sentiendum non ẽ qõ. s. dictũ est de alys sm cogitationem nãlem q: nõ intra omnipotentis claritatem vidẽt: nullo modo credendum est q sit foris aliquid qõ ignorent. ¶ Augus. tamen in lib. de cura pro mortuis agenda. dicit expsse. q nesciunt mortui qd in hac vita agant viui. ẽt fily eorum vt habetur in glo. super illud hymnus Abraam nesciuit nos. Qõ ꝯfirmat idẽ Aug. per h q nõ visitabatꝛ a matre sua. ꝛ in tristicys ꝯsolabatꝛ. sicut qñ viuebat. Nec est pbabile vt vita facta facilior q: btã sit effecta crudelior. Sed p hoc qõ pmisit dñs Josie regi vt prius moreretꝛ ne videret mala que supuentura erant populo suo. iiij. Reg. xxij. Augu. dubitando h dixit. Sed Greg. assertiue dicit. q nullo mõ est credẽdũ. Sm ergo sniam Greg. videtꝛ q anime sanctorũ deum videntes. oĩa pñtia que h agũtur cognoscant. Sunt. n. equales angelis dei. de qbus ẽt Augu. asserit. q ea que apud viuos aguntꝛ nõ ignorãt. Sed anime sanctorum sunt perfectissime coniuncte iustitie dei. nec tristãtur: nec rebus viuentium se ingerunt. nisi sm q ordo diuine iustitie exigit.

¶ De apparitio- .§. iiij.

Diuersis rationibus apparẽt aĩe defunctorum.
nibus aĩaꝝ separataꝝ. Sciẽdũ sm. b. Tho. vbi supra arti. viij. Qõ cũ apparent viuis aĩe defunctoꝝ ad aliqõ annunciandũ. qõ vtiq aliqñ contingit vt dicitꝛ Math. penl. q multa corpa mortuorum qui dormierant surrexerunt ꝛ apparuerunt multis. Aliqñ ẽt apparent aĩe sine corporibus proprys suscitatis. sed alys corporibus assumptis. ex aere formatis sicut potuit eẽ moysi iam defuncti coram xpo se transfigurante. Math. xvij. Uel de aĩa pascasij que appuit. b. Germano in balneis pro loco purgatorij sibi assignato. vt narrat Greg. in. iiij. dyalogorum. ꝛ de pluribus alys ibi. ꝛ in vita fratrũ habetꝛ. Qõ cũ euenit p spẽalem dei dispẽsationẽ cõtingit vt aĩe defunctoꝝ rebus viuentiũ intersint. Et est h inter dei miracula cõputãdũ. Uel he apparitiões fiũt p opatiões bonoꝝ angeloꝝ ignorantibus ẽt ipsis mortuis. sicut ẽt viui alys aliqñ viuentibus in somnys apparent ignorantibus eis sicut forte in apparitione. b. Nicholai. ꝯstãtino dormiẽti ad phibẽdũ necẽ triũ innocẽtum viuẽtiũ. Et apparitio ẽt. b. Amb. ꝛ officiatio eius ad exequias bti Martini. p angelũ fuit in forma eius cum ipse corporaliter remãsit mediolani. quod tamen ipse nõ ignorauit. Qõ etiam legitꝛ de freqũẽti apparitione xpi aliqbꝰ sanctis. vt be. Catherine de senis ꝛ alys magis videtur credibile: quod fuerint per angelũ xpi persona repñsentantẽ q̃ personã ppriã xpi. Sicut ẽt angelus apparebat ꝛ loquebatꝛ moysi in persona dei. Uel ẽt h põt fieri per operationem angelorum malorum ad decipiẽdũ homines. Sicut sm vnam expositionem Augu. habetur. j. Reg. xxviij. de samuele mortuo apparẽte sauli. quem dicit Augus. fuisse diabolum in forma samuelis. vt habetꝛ. xxvj. q. v. nec mir.

Job. xiiij.

Luc. xvj.

Titulus sextus de causis peccatorum et anime passionibus. De triplici causa peccati. s. ignorantia. fragilitate. et malicia.

Capitulum primum.

Um dictum sit supra quod pctm est dictum vel factum. vel concupitum contra legem dei et oe qd fit causam hz. ideo videndum est de causa peccati. Causa aut peccati pot esse triplex. s. interior. exterior. inferior. qz triplicem causam reperimus in pcto primorum parentum. Causa interior est ro et sensualitas. que figurat per adam et euam. causa exterior fuit antiquus serpens et pomum. Et de his duobus habes dis. vj. testamentum. Causa inferior. idest peccatum ibi et concurrit et fuit ca pcti gule quedam. s. mentis elatio que precesserat in mente ipsorum sm Aug. Un et di. dis. xxxv. Sexta die. Gula fuisse primam preuaricationem intelligendum est de pctis exterioribus. Et qz extra primum pctm oia alia possunt dici. et pcta et pena pcti. Ideo de pcto in genere agit congrue in ista prima pte. vbi tractat de penis.

Causa peccati e triplex

Causa aut interior pcti iterum pot esse triplex sm Tho. j. ij. q. lxxv. Cu eni pctm consistat in actu. et pncipium humanorum actuum sit sensitiuus appetitus intellectus. et effectus siue voluntas. Sic pctm pot causari a sensualitate. voluntate et rone. Sicut eni ex iudicio ronis voluntas mouet in aliquid sm ronem. ita etiam et passioe sensus. appetitus sensitiuus in aliqd iclinat. que inclinatio interdum trahit voluntatem et ronem Et qz ca pcti est aliquod bonum apparens motiuum cum defecti debiti motiui. s. regule ronis vel legis diuine. Ipm motiuum qd est apparens bonum ptinet ad apphensionem sensus et appetitum. ipa absentia debite regule ptinet ad rationem que nata est hmoi regulam considerare. Sz ipa pfectio voluntarij actus peccati ptinet ad voluntatem. ita qp ipse actus voluntatis pmissis suppositis iam e quoddam pctm. Et quuis ista tria coiter aliquo mo concurrant in pcto mortali. tn sm aliqd horum est magis ca et prior ad actum peccati quod committit. sm hoc di quis peccare vel ex ignorantia. qd ptinet ad defectum ronis. vel ex malicia qd ptinet ad inordinationem voluntatis. vel ex infirmitate siue passioe. qu ptinet ad inordinationem sensualitatis in qua sunt passiones. Un Greg. de peni. dis. ij. Peccatum tribus modis comittit. aut enim peccatur ignorantia. aut infirmitate. aut studio. idest malicia.

Causa peccati interior est triplex.

Quantum ad primum. §. i.

Triplex e ignorantia.

mum scz de pcto ex ignorantia. dicit Aug. xv. q. j. merito. Querit que sunt pcta nescientium. Sz nota qp triplex ignorantia pot repiri in actu peccati. Tho. prima se. q. lxxvj. Prima est cum nescitur id quod scit esse prohibitum. et per consequens malum puta cu fornicatur quis nesciens fornicationem esse peccatum. et hec dicitur ignorantia iuris. Secunda est cu scit quis aliquem actum esse prohibitum et malum. sz nescit hoc quod agit esse illum actum: vt cum sciens adulterium esse peccatum accedit vxorem alienam qua putat esse suam: vt iacob ad lyam. vel occidit hominem quem putat feram. Et hec dicitur ignorantia facti. Et hec non excusat a peccato si datur opera rei illicite Sicut nec lamech excusat ab occisioe chaym xv. q. j. §. sed obucitur. Aut etiam si non adhibetur debita diligentia. Unde non excusaret. qui dyabolum adoraret. subito apparentem sub angelo lucis. vt dicitur. xxviij. q. j. in gl. Tertia ignorantia est cu scit quidem id quod quis agit esse peccatum in vniuersali. puta nullam fornicationem esse comittendam et etiam scit esse fornicationem: sed non cognoscit in particulari illum actum qui est fornicatio non est faciendum obnubilatus passioe vel habitu vitioso et huiusmodi: vt actualiter non consideret et intelligat id quod agit esse malum. Ista ignorantia reperitur in omni peccato. Unde philosophus dicit qp omnis malus est ignorans. Et Prouerbiorum xiiij. dicitur. Errant qui operantur malum. Et di. xxxviij. quauis dicitur. Non nisi rerum ignorantia potest errare pro vero qppe approbat falsum. quod erroris est proprium. Hec igit non est causa peccati. sed aliqd consequens ad causam s. ad passionem vel habitum inclinantem ad peccatum. Scda etiam ignorantia no est causa peccati. sz concomitanter se habet ad ipsum. Unde restat qp tm prima est causa peccati prout nunc loquitur. qz tollit sciam, pphibentem actum peccati. Et hec ignorantia nisi sit affectata excusat a tanto et si no a toto. si est eorum que quis scire tenetur et scire potest di. xxxvij. §. vlti. Qd aut Amb. dicit qp grauissime peccat qui ignorat. intelligitur vno mo vel de ignorantia simpliciter affectata. vel de ignorantia ifidelitatis sm Tho. Vel dic grauissime. idest periculosissime. quia qui ignorat morbum non querit medicum. Item lz transeunte reatu per presentiam remaneat ignorantia sm qp est priuatio scientie. non tamen remanet negligentia: qua hz ignorantia dicitur peccatum. Nec sequitur qp ignorans continue actu peccet: sed solum quando est tempus acquirendi scientiam quam habere tenetur. sicut in alijs peccatis omissionis. Unde et notanter dicitur qp ignorantia mater cunctorum errorum. a cunctis vitanda est distin. xxxviij. c. j. Et de ipsa ignorantia multa habes in. ij. parte. ti. v. c. ix.

Quantum ad secundum. §. ij.

Q nō peccaẛ ex malicia.

idest pctm̄ ex malicia. Nota sꝫ Tho. pma se. q. lxxviij. ꝙ pctm̄ ex malicia dr̄ pctm̄. qd̄ qs facit q̄si scienter malū eligēs. q2 talis id qd̄ scit eē malū spūale. qd̄ est malū simplr̄. per qd̄ bono spūali puaẛ. vult ipm̄ vt bono tpali potiaẛ. qd̄ totuꝫ pcedit ex inordinatione volūtatis. q2. s. minus bonū magis amat. Nā cū aliqs eligat pati dētrimētū in bono minus amato ad hoc vult vt potiaẛ bono magis amato sicut cum vult hō pati abscisionē mēbri et sciēter. vt ↄseruet vitā magis amatā. Jō qn̄ volūtas est inordinata. ꝙ aliqd̄ bonū tpale plus habitualr̄ amat puta diuitias vel voluptates: quā ordinē rōnis vel legis diuine vel charitatis. vel aliqd hmōi. sequiẛ ꝙ velit dispēdiū pati in aliquo spūalium bonoꝝ. vt potiaẛ aliquo tpali bono. Est tn̄ in ipsa ignorātia aliquo mō inq̄ꝫtum. s. nescit in pticulari illud malū nō esse sustinēdū ppter ↄsuetudinē talis boni. Peccatū ergo ex malicia. cū nō pcedit ex impulsu appetit⁹ sensitiui qd̄ est peccare ex passiōe neqꝫ ex defectu rōnis qd̄ est peccare ex ignorātia seqẛ ꝙ pcedit ex ipsa voluntate. q̄ ex seipsa moueẛ ad malū. ¶ Et hoc pōt eē triplicit. Uno mō ex habitu male acq̄sito. Scd̄o ex aliqua egritudiali habitudine. Tertio ex remotione alicui⁹ phibētis. ¶ Quātū ad pmuꝫ

Inclinatio ad maluꝫ ex trib⁹ oriẛ.

est sciēdū ꝙ cū aliqs acq̄rit sibi habitū vitiosuꝫ ex multiplicatiōe actuū maloꝝ. inducētē ↄsuetudinē que vertiẛ in nām. Hinc est ꝙ illa mala dispositio habituata sit q̄si ↄueniens ⁊ silis bono. ⁊ hoc mō rōne ↄueniētie tendit volūtas q̄si bonū: q2 vnūquodqꝫ bm̄ se tēdit in id qd̄ ē sibi ↄueniēs. Et sic peccare ex habitu est peccare ex malicia. ¶ Quātum ad scd̄ꝫ ē sciēdum ꝙ etiā sine habitu acq̄sito vitij ↄtingit aliquē peccare ex malicia q̄ꝫtum ad scd̄m. Qd̄ cū nō pcedat neqꝫ ex ignorātia neqꝫ ex passione. opꝫ ꝙ pueniat ex aliquo pncipio corrupto itrinseco ꝙ dr̄ egritudialis hebetudo. sicut aliqs habet quasdam nāles inclinationes ad aliqua pdicta propter corruptionē nature ipsius. ¶ Quātuꝫ ad tertiū sciēdum ꝙ voluntas aliqn̄ per se tendit ad aliqd̄ malum per remotionē alicuius phibētis puta si aliqs phibeaẛ peccare. nō q2 peccatum ei bm̄ se displiceat. sed pp̄ spem vite eterne. vel ppter timorē gehēne. remota spe p̄ desperationē. vel timorē p̄ p̄sumptionē sequitur ꝙ ex certa malicia q̄si absqꝫ freno peccet. qd̄ ē peccare in spūmsanctum: de quo vitio habes infra in scd̄a pte. ¶ Et nota ꝙ pctm̄ ex certa malicia est grauius pctō ex īfirmitate siue ex passione. triplici rōne. Prima qdē q2 cum pctm̄ ↄsistat ī

Peccare ex malicia pessimū ē.

voluntate. q̄ꝫto motus pcti est magis pprius voluntati tāto pctm̄ est grauius ceteris parib⁹. Sed in pctō ex malicia motus ipsius pcti ē magis pprius voluntati. q2 ex seipsa in malū mouetur. q̄ꝫ qn̄ peccaẛ ex passiōe. q2 est a quodā extrinseco īpulsa ad peccādum. ⁊ q̄ꝫto malicia fuerit vehemētior tāto pctm̄ est grauius. Un̄ grego. dicit. Grauius malicia q̄ꝫ infirmitate peccatur de pe. di. ij. sciēdum. ¶ Scd̄o q2 peccatuꝫ ex malicia est diuturnius. Nā habitus quo vt in pluribus peccaẛ ex malicia est qualitas permanens. Un̄ assimulaẛ infirmo ↄtinua infirmitati laborāti. Sed passio que inclinat volūtateꝫ ad peccādum. est qualitas cito trāsiens. vn̄ assimilaẛ ei qui laborat in infirmitate interpollatim. ⁊ sic cito credit ad bonū ppositū penitēs. Ad h̄ facit qd̄ dr̄ de pe. di. j. Et vēit. Ubi dicit Hiero. Scti si peccant. corā deo peccāt. q2. s. cito reuertunẛ ad pniam. ¶ Tertio q2 pctm̄ ex malicia ē piculosius. nā sic peccās male est disposit⁹ q̄ꝫtū ad ipsum finē qui est pncipium in opabilibus. Et sic eius defect⁹ est piculosior q̄ꝫ eius qui ex passione peccat: cuius ppositum tēdit in bonū finem. lꝫ ppositum eius ad horaꝫ interrūpaẛ. Ad hoc facit de peni. dis. iij. super tribus. Ubi dicit Hiero. Quartū scelus est nō agere penitētiam. sed suo sibi complacere delicto.

¶ Peccatū vero §. iij.

ex infirmitate vel passione dr̄ ex silitudine īfirmitatis corporalis. Corpus eni tunc dr̄ īfirmū qn̄ impediẛ vel debilitaẛ in executione pprie operationis ppter aliquā inordinationeꝫ partiū corporis. ita. s. ꝙ humores ⁊ mēbra nō subdunẛ virtuti regitiue ⁊ motiue corpis. Sic īfirmitas aie dr̄. qn̄ ipediẛ ipsa in ppria opatione ppter inordinationē partiū eius sunt ↄcupiscibilis ⁊ irascibilis que tūc sunt inordinate cum nō subdunẛ rōni. qd̄ fit per passiones insurgētes. Et ille qui est in passiōe ↄstitutus scit pctm̄ esse qd̄ agit. in vniuersali qdē nō in pticulari. q2 nō ↄsiderat illud in particulari ppter passionē impediētē. ¶ Impedit aūt passio talē ↄsiderationē triplr̄. Primo qdem per q̄ꝫdaꝫ abstractionem. Cū eni oēs potentie aie in vna essentia aie radiceẛ. necesse est ꝙ qn̄ vna potentia intendiẛ in suo actu altera remittaẛ i actu suo. vel vt totalr̄ impediaẛ. tū q2 ois virtus ad plura dispēsa fit minor. Un̄ econuerso qn̄ itenditur circa vnū min⁹ pōt ad alia dispergi. precipue si intenditur intense. tum quia in operib⁹ anime animalibus requiritur quedā intēsio. que autem vehementer applicatur ad vnum. non pōt alteri vehementer attendere. Et bm̄ hunc motum per quādam distractionē. qn̄ mot⁹ appetitus sensitiui fortificatur bm̄ quācunqꝫ passionem necesse est ꝙ remittaẛ. vel totalr̄ impediaẛ motus pprius appetitus rationalis qui ē voluntas. ¶ Scd̄o impediẛ talis ↄsideratio a passione per ↄtrarietatem: q2 plerūqꝫ passio ī

Passio īpedit aliquē triplr̄.

Sunt ad contrarium huius qd scientia vniuer
salis hz. Unde phs dicit in.vij.ethico℞. q syllo
gismus incontinentis qui.s.vincit a passione hz
quattuor ppositiones in mente. Duas vniuer/
sales quarum vna est rōnis q dicit nullā fornica/
tionem esse cōmittendā qz mala. Alia est passio
nis que dicit oēm delectationē esse sectandam.
qz bona. Passio igit incōtinētis ligat rōnem.
cū nō assumit sub illa vniuersali que dicit nul/
lam fornicationē esse cōmittēdā. Si.n. sub illa
sumeret.sic diceret. Ista ē fornicatio quā.s. vis
facere ⁊ per consequens malū.⁊ tandē ɔcludē/
ret.ergo nō est faciendū.Sed assumit inconti/
nēs ppositionē sub vniuersali passiōis.⁊ dicit
Ista est delectatio.cū.s.vult fornicari.vnde con
cludit.ergo esse faciēdā. ¶ Tertio tollit passio
ɔsiderationē p quādā immutationē corporalē ex
qua rō quodāmō ligat.nec libere in actū exeat
sicut ēt somnus vel ebrietas quādā corpali trās
mutatione facta ligat vsum rōnis. Et q hoc cō
tingat in passionibus pz ex hꝫ q aliqn cū passio
nes multū intēdunt.hō amittit totaliter vsum
rōnis. Multi.n. pp abundantiā humoris vel
ire sunt ɔuersi ad insaniā. Et pp hūc modū pas
sio trahit ad iudicandū in pticulari.cōtra scien
tiā quā hz in vniuersali. Sciētia.n. vniuersalis
q̄uis certissima sit.non hz principalitatē i opa
tione.sed magis sciētia particularis. eo q opa
tiones sunt circa singularia. Et sicut ebrius qn
q pfert verba significantia pfundas sntas qs
mente diiudicare nō pōt pp ebrietatem. ita in
passione existēs.⁊ si ore pferat hoc nō esse faciē
dum.tn̄ interius nō sentit pp passionē q illud
sit faciendū. Tho. pma scd̄e.q.lxxvij. ¶ Et no
ta q passiōes pprie sunt motus potentiarum aīe.
nō quidē apprehensiuarum.vt est sensus ⁊ intelle
ctus.s.appetitiuarum.non tn̄ sunt motus appeti/
tus rōnalis qui dicitur volūtas. sed appetitus
sensitiui qui dr̄ sensualitas.q distinguit in po/
tentiā ɔcupiscibilē ⁊ irascibilē. Sed cū amor ⁊
gaudiū tristicia ⁊ ira ⁊ hmōi.q pprie sunt pas/
siones attribuunt deo vel angelis vel sanctis
hominibus.vt pz in scriptura.tūc impropie ⁊
large assumunt ⁊ significant simplicē actū vo
luntatis cū similitudine affectus passionis.sed
absqz passione. Et ipsi quidē motus passionum
sm se cōsiderati cū sint naturales ⁊ cōes nobis
⁊ brutis non faciūt nos virtuosos vel vitiosos
sed sm q a rōne regulant bene vel male. ¶ Et
sciēdū q ipsi passiōes dupliciter se possunt ha/
bere ad iudiciū rōnis. Uno mō antecedenter.⁊
sic cū obnubilēt iudiciū rōnis. ex quo depēdet
bonitas actus moralis ⁊ ex impulsu iclinet vo
luntatē. diminuit bonitatē actus quātū ad opa
virtuosa ac ēt grauitatē peccati quantū ad opa
vitiosa. Laudabilius est.n. q aliqs ex iudicio

Passiones dupliciter se hūt ad rōnem.

rōis facit opus charitatis q̄ facere sola passiōe
misericordie.⁊ minus peccatum est ex passiōe
peccare q̄ ex malicia.vt dictū ē. Alio mō se ha/
bent ɔsequēter.⁊ hꝫ dupliciter. Uno mō p mo/
dū redūdantie.qz.s.cū supior ps aīe intēse mo
uet in aliqd sequit motu eius ēt ps inferior.⁊
sic passio existens ɔsequenter in appetitu sensi/
tiuo est signū intensionis voluntatis. vnde in/
dicat bonitatē maiorē q̄ad opa virtuosa. ⁊ ma
liciā ēt maiorē quoad opa vitiosa. Alio mō p
modū electionis.qn̄.s.hō ex iudicio rōnis eli/
git affici aliqua passiōe.vt pmptius operet co/
opante appetitu sensitiuo. Et sicut passio aīe ad
dit ad bonitatē quoad virtuosa opa.⁊ maliciā
quoad vitiosa. Tho.pma scd̄e.q.xxiiij.

¶ De passione amoris.⁊ multiplici amore.⁊ effectibus amoris. Cap.ij.

PAssiones autē ani
me sunt vndecim. sex qdem in cō
cupiscibili potētia.s.amor ⁊ odiū.
desideriū seu cōcupiscētia ⁊ fuga
gaudium siue dilectio.⁊ tristitia siue dolor. In
irascibili qnqz.s.spes ⁊ desperatio.timor ⁊ au
dacia ⁊ ira.cui nulla passio opponitur. Que aūt
dicanf quattuor. iuxta illud Boetij de phica
ɔsolatione. Gaudiū pelle.pelle timorē.spemqz
fugato.nec dolor assit. De quibus ēt ait Aug.
xiiij.d̄ ciui.dei. Hoc ppterea dicit qz he sunt pn
cipales.qz sūt cōpletiue ⁊ finales respectu alia
rum passionū. Pro hor declaratiōe est sciēdū
q in motibus appetitiue partis bonum hz q̄si
virtutē attractiuam malū aūt virtutē repulsiuā
Bonū ergo primo quidē in potentia appetiti
ua causat quandā inclinationē seu aptitudinē
vel connaturalitatē ad ipsum bonū qd ptinet
ad passionē amoris cui per contrarium rn̄det
odiū ex pte mali. Scd̄o si bonū sit nōdū habitū
dat appetitui motū ad cōsequendū bonū amatū.⁊
hoc ptinet ad passionē desiderij vel ɔcupiscētie
Et ex opposito ex pte mali ē fuga vel abomina/
tio. Tertio cū adeptū fuerit bonū dat appetitui q
etationē q̄dā i ipso bono adepto.⁊ hoc ptinet
ad delectationē vel gaudiū.cui opponit ex pte
mali dolor vel tristicia. In passionibus aūt ira/
scibilis presupponitur quidem aptitudo vel in
clinatio ad prosequendū bonum vel fugiendū
malū ex cōcupiscibili que absolute respicit bo/
num vel malum. Et respectu boni nondum
adepti est spes ⁊ desperatio.respectu autem ma/
li nondum inuadentis est timor ⁊ audacia.re/
spectu aūt boni adepti nō est aliqua passio i ira
scibili.qz iā nō hz rō rōnē ardui.sed ex malo iā
imminēti sequit passio ire. Tho. pma scd̄e.q.xxiij.

Undecim. sūt passiones appetitus sensitiui.

¶ Amor est prima. §.I.

passionum & principalis. ex qua alie causant. vt ostendit Augus. in. xiiij. de ciui. dei. est autē amor aliqd pertinens ad appetitum. Nā amare est velle bonum. bonum aūt est obiectū appetitus. Et sic ſm triplicem appetitum quo reperitur in rebus ex triplex amor. Tho. prima se. q. xxvj. Est. n. quidam appetitus non ꝯseqns apprehensionem ipsius appetentis. sed alterius & hmōi dicit appetitus naturalis. Res. n. naturales appetunt quod eis ꝯuenit ſm suam naturam non per apprehensionē ꝓpriā. sed per apprehensionem instituentis naturam. i. dei. Alius appetitus est ꝯñs apprehensionē ipsius appetentis. non ex iudicio libero. sed ex necessitate & talis est appetitus in brutis. qui tñ in hoībus aliquid libertatis percipiat inquantū obedit rōni. Est & alius appetitus consequens apprehensionē appetentis ſm liberū iudicium. & talis est rationalis siue itellectualis appetitus qui dicit voluntas. In vnoquoq; aūt horū appetituum amor dr id qđ est principiū motus tēdentis in finem amatum. In appetitu aūt naturali principiū motus est cōnaturalitas appetētis ad id in quod tendit. Et ista connaturalitas dici potest amor naturalis. sicut ipsa cōnaturalitas corporis grauis ad locum infimum est p grauitatē. & dici pōt amor naturalis. & similiter coactio appetitus sensitiui vel volūtatis ad aliquod bonum i. ipsa complacentia boni dicitur amor sensitiuus vel intellectualis. Vñ talis amor nō importat seu noīat motū appetitus tēdentem in appetibile. nam istud ptinet ad desiderium siue cōcupiscentiam. Sed noīat motū appetitus qui immutat ab appetibili vt ei appetibile cōplaceat. Et sic ipsa complacentia appetibilis dicit amor. ¶ Differūt aūt ista tria. s. amor dilectio & charitas. Amor. n. importat cōplacentiam ad rē amatā. siue talis cōplacentia sit in appetitu sensitiuo. siue in voluntate. & sic est cōis nobis & brutis. Dilectio aūt supra amorem addit precedentem electionē vt ipsum nomen sonat. & potest ꝯuenire & bonis & malis. q̄uis non multū in scriptura vel a catholicis doctoribus dicat de malis. Charitas aūt addit supra dilectionem quādam pfectionem seu diuinam infusionē. vt de pe. di. ij. Charitas. Est aūt amor causa cognitionis ſm Tho. prima se. q. xxvij. Nam bonum apprehensum a sensu mouet appetitum sensitiuum & apprehensum ab intellectu mouet voluntatem. Similitudo etiā est causa amoris tendit. n. in assimilatum sicut in vnum sibiipsi. Delectatio āt vel aliqua alia passio que tamē prius pcedit ab amore causat amorem. sicut vnum bonum cā est alterius. ¶ Nota q amor est via qua itur ad xpm ad supnam patriam. Unde ipse ait. Joh. iij. Ois q credit in eum non perit. sed hēat vitam eternā Credere autem in xpm ſm Aug. est credendo tendere in ipsum. Via aūt amor charitatis est Unde apostolus. j. ad Cor. xij. ait. Volēs loqui de charitate. Excellentiorē viam vobis demonstro. Hinc inquit Hugo de arra aie ipsi loquēs O aīa mea scio q vita tua amor est & sine amore esse non potes. Et bene: nam ex amore fiunt quecūq; agunt. Oīa. n. agunt pp finem. Finis autem est bonum desideratum ab amante. Est etiam amare ſm Tho. in. iij. contra gentiles. actus principalis voluntatis a quo alij proceduntur. Nam desiderat voluntas bonum amatū cum non hz delectatur in presentia boni amati. cum timet amittere ipsum dolet de eius perditione. irascit si impedit a ꝓsecutiōe. Iste aūt amor si regulatur a spiritusancto charitas dicitur. que est via ſm Augu. que ducit ad celum. Si ē sine spiritusancto cupiditas est radix omnium malorum. via que ducit ad infernum cōtraria charitati. Qđ aūt amor noster fiat charitas per spiritumsanctum. patet per illud qđ dixit christus Joh. vij. Qui credit in me sicut scriptura dicit. flumina de ventre eius fluēt aque viue. Hoc autem dixit de spiritusancto que acceptu ri erant credentes in eum. Et pō. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam Psal. Et sic omnis qui credit in eum nō perit. sed hēat vitam eternam. cxlij.

Triplex ē amor.

Amor dilectio & charitas differunt.

¶ Septem ergo .§. II.

amores possunt esse in nobis. qui si regulant a spiritusancto charitas sunt. si ibi desit sunt cupiditas. Primus amor naturalis amor sensua ... amor parentalis. amor coniugalis. amor regulis. amor patrialis. amor socialis. amor rei temporalis. p spūm ¶ De primo dicit quidam sapiens. Est cūctis sitū communis amor. Et iste amor naturalis in insensibilibus est naturalis inclinatio ad conseruationem sui esse. Hinc est q aqua fluminum currit quantum potest ad mare. quia ibi melius conseruatur. Lapis in altum proiectus q̄ citius reuertitur ad terram vbi conseruatur. Vitulus agnus porcellus cum ducuntur ad macellum renitūtur inquantum possunt. Iste amor est eximius inter animam & corpus humanum. Nam cum sit maxima distantia conditionis inter eos & differentia. quia vnum corpus aliud spiritus vnum vilissimum. s. corpus aliud nobilissimum plusquam omnes celi et planete. tanto amore coniunguntur q vnum nunquam vellet dimittere aliud. Et ratio est. quia ex tali separatione tollitur natura hominis. qui homo non est corpus tantum vel anima tantum sed coniunctum ex anima & corpe. Etiam in perfectis viris non tollitur iste amor.

Septē amores.

De amore naturali.

Ro. viij. imo augent incrementu cognoscunt vitã suã vilem aliis. Un apls de se et aliis aplis. Ipse nos inge miscim' primitias spus habentes. eo qd noluim' expoliari. s. corpore. sed supervestiri. i. vellemus cu corpore regnu intrare. Qd aut dixerat. cupio dissolui et esse cu xpo. erat scdm instinctu diuinu superante naturalẽ. Iste g amor naturalis si non regulat a spiritusctõ cupiditas dr et malus. Nã cum qs amat viuere vt possit gaudere et delectari in mundo. et diu permanere in suis cõcupiscẽtiis. nõ curãs de salute aie. vel etiã cu ita amat vitã qd propter ipam pseruandã facit fieri incãtationes. vel alia quecunqz contra dei mãdata amor infernalis est suus amor. Sed cu amat sui cõseruationem presupposito beneplacito diuine voluntatis. ad hoc vt penitentiam agat vt merita augeat. vt aliis prosit eligere paratus poti' mortem qz aliquod crimiale committere propter sui cõseruationem nõ peccat. Joh. vi. Spiritus est qui viuificat. caro nõ prodest quicqz. idest instinct' scdm spiritusctm est qui facit habere vere amorẽ vite nõ instinct' scdm carnẽ. ¶ Scdus

de amore sensuali. est amor sensualis. Ista est quedã inclinatio sensualitatis. complacẽtia ad ea que sunt delectabilia sensib'. Unusquisqz eni sensus amat et delectat de obiecto sibi pportionato. visus in videndo pulchra. audit' in audiendo suaues sonos et cant'. olfact' de fragrantia odor flor et aromatu et aliis. gustus in dulcedine saporu et huiusmoi. Sed si iste amor non regit a spiritu sctõ efficit bestialis et peior oi bestia insanie proxim'. Un et multi infatuati sunt ex tali amore. quando exit limites suos. Iste inducit mala innumera. ad curiositates. ad carnalitates ad tripudia. ad spectacula. ad crapulã et ebrietatez. et hmoi. Un dixit xpus Joh. xii. Qui amat aniam suã. s. sensitiuã. acquiescẽdo eius appetitib'. pdet eã. idest aiaz itellectiuã. Est eni ibi relatio simplex. qz necesse est vt ruat in multa peccata. propter quod sancti viri semp attendũt ad mortificationẽ sensuu et carnis. vt possint magis in dño delectari scdm Greg. Tanto vnusqsqz a supno amore disiungit. quãto in infimis delectat. Unde sanct' dñicus p totã noctẽ multotiens vigilabat et ter in die se disciplinabat cathena ferrea. Et beat' franciscus in cibis aliquãdo cineres vel aquã imiscebat. vt magis eẽnt capaces diuinor. Et nimia familiaritas quã habent mulieres cu psonis spiritualib' et si pur e intẽtione. nisi magno rigore guberneт in sensualẽ cõuertit. Cuius signu est. quãdo magis cogitat de ipso q de deo. et delectat de eius psentia corporali magisqz de doctrina eius. et hmoi. Spirit' autem sanctus cu regit hunc amorẽ facit querere tm necessaria corpori vel spiritui et superflua resecare. Unde aplus. Si spiritu facta carnis. i.

Ro. viij.

sensualitates mortifica veritis. viueritis. Et q sic credit in xpm nõ perit. s; hẽt vitaz eternam. ¶ Tertius est amor parẽtalis. Magnus vtiqz est amor inter parẽtes. et tãto maior quãto strictior est parẽtela. Unde inter patrẽ et matrẽ et filios est maximus. maior tn parẽtu in filios qz filior in parẽtes. Et rõ est scdm Tho. se. se. qz tanto amor est maior quãto diuturnior. et qzto est ad certiorẽ rẽ. S; amor patris et matris est diuturnior qz filior. Nã subito qñ nascunt filii parentes icipiũt eos amare. S; filii differũt p plures annos anteqz amẽt parẽtes. qz nõ hñt vsuz rõnis quo cognoscũt eos esse parẽtes. Etiã parentes sũt magis certi de filiis suis qz filii de parentib'. Et qz mater est magis certa de prole qz pater et administrat mãm in gñatiõe. ideo ipsa tenerius amat et vehemẽtius qz pater. Amãdus est gñator: ait Aug. s; pponẽdus est creator. Sigit iste amor parẽtalis nõ dirigit a spũsctõ: ducit ad multa mala: et qñ ad idolatriam. O quot sunt parẽtes q ppter inordinatu amorez ad filios: dãnationẽ incurrũt. O quot sunt q eo qñ idolis inseruiũt. Et nota qd idolatria habuit initiu ab inordinato amore parẽtu in filios et ecõuerso. Nã ninus q edificauit niniuem mortuo bello pre suo ppter inordinatu amorẽ pris. fecit fieri statuã eius repsentatiuã. ordinãs qd quicũqz hẽt refugiu ad ipsaz post maleficiu cõmissu; liber eẽt ab oi pena. Et ppter hoc multi videntes se mortẽ euadere ceperũt ipsaz venerari et adorare. Et alie ciuitates silia fecerunt. Alius aut minus dolẽs de morte filii. fecit sibi imaginẽ eius eã colens vt dr in li. Sap. Sic multi faciũt de filiis idola. Nã vt dimittãt eos divites pgregãt p phas et nephas. nec curãt ire ad isernu. Et ecõtra multi filii et filie inspirant mũdu; deserere et ingredi religionẽ. vidẽtes picula seculi: s; ne pristent parẽtes dimittũt pseqi bonã inspirationẽ. Qui amat pẽm suu et mrẽz plus qz me nõ est me dign' etc. S; si regit a spũsancto est amor charitatis. vt. s. parẽtes amẽt filios pncipaliter quoad aiam eos erudiẽtes et corrigẽtes. Et filii parentes eis in licitis obediẽtes et subueniẽtes. Un apls ad Ro. viii. Qui spũ dei agunt hi sunt filii dei. s. nõ hoiu; tm. Et talis qz credit in eu nõ perit s; hẽt vitã eternã. ¶ Quartus est amor piugalis q fundat in duobus. In cõmunicatione mutua ad plem pcurãdã: et cooperatione gubernationis domus. et puisione necessarior vite. Uir eni vacat circa exteriora negocia. vxor ad gubernatiõez domus. Iste amor si non regit a spũsctõ. est amor fatuus. et causa multor malor. Unde Hiero. Amor forme mulieris rationis obliuio est et insanie proximus. Propterea legit de salomone qui ardẽtissimo amore cõiunct' est vxorib': qz infatuatus est: et idola

de amore parentali

de amore cõiugali.

idola adorauit. Origo amoris erat honesta. sȝ
magnitudo deformis inquit Hiero. de quibusdã
coniugatis. Et vt ait sext⁹. s. phs insientẽthe. Omis
adulter est in vxorẽ suã amator ardẽtior. xxxij.
q iiij. origo. Sȝ si regat a spũscõ charitas est.
Et modũ docet aplus dicẽs ad Eph. v. Uiri di
ligite vxores vras: sicut et xps dilexit ecclesiaȝ.
Dilexit aũt vt esset sancta. casta. honesta. et ad h
laborauit instruẽdo ipsam. Sic vir dȝ dilige-
re vxorẽ vt sit honesta. modesta et hmõi: nec ac
quiescere vanitatib⁹ eius. sed arguere ipsaȝ de su
is leuitatib⁹ et docere ipsam: et econuerso vxor vi-
rũ cũ hũilitate inducẽdo ad reuerẽtiam diui-
noꝝ. sumptiõem sacramentoꝝ et hmõi. Boni-
tas vxoris mltotiens virum iniquũ efficit bo-
nũ. sicut dicit apls ad Coꝝ. de infideli. San-
ctificat⁹ est vir infidelis p mlierẽ fidelẽȝ. Exẽ-
plum pȝ in rege assuero et vxore eius. Hester in
theodora et sisinio: in cecilia et valeriano. et quo
tidie hoc cernit. vnde apostolus. Spiritu am-
bulate et desideria carnis non perficietis. i. car
nalis amoris. qui inducit ad mlta illicita ppe
trandũ coniugatos et assentiendũ malis. Et ta
de amo- lis qr credit in xpm nõ perit. tc. ¶ Quintus est
re patri- amor patrialis. Uñ sapiens. Dulcis amor pa-
ali. trie. Iste est ita magnus q aliqñ supat amorẽ
parẽtele et maritalẽ. Uñ marcus brut⁹: vt nar
rat Aug⁹. de ciuita. dei proprio filio non pep-
cit. ppter amorẽ patrie. cuius bonũ maxie p-
curabat et obediẽtia legũ et punitiõe trãsgres
sionis ipsaꝝ. Nã cũ dict⁹ brutus esset cõsul ro
manoꝝ in quodã bello cũ impasset neminem
debere de exercitu suo mouere arma ꝯ inimi-
cos coꝝ. filius ei⁹ audacia duct⁹ sub spe victo-
rie mouit bellũ. et victoriã hũit. et nihilomin⁹
pr fecit cũ decapitare. qr fecerat ꝯ statutũ suũ.
Uñ poeta. Uicit amor patrie. laudũq immẽ-
sa cupido. In libro quoq Machabeoꝝ habe-
mus de heleazaro. qui vt liberaret patriam ab
inimicis ipse solus incessit p media castra ini-
micoꝝ. scȝ exercit⁹ regis Antiochi: quousq p-
uenit ad elephãtem sup quẽ erat positũ castꝝ
de lignis factis ad bellandũ. vbi plures stabãt
excellentiorem et ornatiorẽ ceteris elephanti
b⁹. extimãs ibi regem esse. et ingressus subt⁹ eũ
occidit: sb eo occũbens. Hic aũt amor si nõ re
gitur a spũscõ cõmittit scelera mlta frangit fi-
dẽ. ordinat pditiões. leges dei transgredit. de
ordinationib⁹ ecclesie nõ curat. cleꝝ cõculcat.
et oia facit vt possit ꝯseruare statum suũ tpaleȝ.
Et tandẽ iste amor generat ambitionẽ. sectas
et ptialitates pducit: seditiões excitat: cõcitat
bella. odia gignit. inuidias nutrit. omnem iu-
stitiã puertit. adulationib⁹ seruit. detractioni
b⁹ et psecutionib⁹ seuit: nemini parcit: et tandeȝ
patriã destruit. Sicut iudei qr fecerũt ꝯ deuȝ
et legẽ eius vt cõseruarent statũ tempalem pa
trie. occidẽdo xpȝ ne forte veniãt romani et tol
lant nostꝝ locũ et gentem dicẽtes. Tandẽ ami
serunt patriam tpalem et eternalẽ dispsi p or-
bem tc. Sȝ si regit a spũsancto: iste amor pie
charitas est. Et tunc attendit vt sup oia in ci-
uitate obseruent. leges dei auferant partiali-
tates. extirpent male cõsuetudines. exaltent
boni. puniant iniq mali ꝯctus eliminent. Sic
vere amat ciuitas. et hinc ꝯseruat sua libertas.
Aplus. Ubi spũs domini. ibi libertas. Et ta- 2. Cor. 3
lis amator pie. qr credit in xpm: non perit tc.
¶ Sextus amor est socialis q alio mõ dr ami- De a-
cicia. Et vt dr in puerb. Amico fideli nulla est mor so
cõparatio. Ualde intensus est iste amor et mul ciali.
ta facit. Talis amor fuit inter Jonathan filiũ
saul et dauid. vt. i. Reg. xx. Et tant⁹ q nõ cura
ret Jonathas incurrere indignatiõem et cõtu
meliam patris excusando ipm dauid. Et non
solũ in vita. sȝ et post mortẽ fuauit dauid ami-
ciciã. bñfaciendo filio Jonathe. scȝ miphibo-
seth. Uñ et ipse dauid audita morte ionathe:
lugẽs dicebat. Ita te diligebaȝ sic mr diligit
vnicũ filiũ suũ. Iste aũt amor si nõ ducit a spũ
scõ incidit in varia pctã. Naȝ vt cõplaceat qs
amico vel ne displiceat. assentit aliqñ in id qđ
nõ dȝ. Sic adã acqeuit vxori suadẽti sibi esuȝ
pomi vetiti. nõ qr credidit se p h siꝯ deo futu
rũ. sȝ ne displiceret et ꝯtristaret sociã duct⁹ non
amore ꝯcupiscẽtie que adhuc nõ erat in eo. sȝ
amore sociali quo timet qs nõ offendẽ amicuȝ
suũ: vt dicit Aug. Sȝ si est sociat⁹ cũ spũscõ est
charitas fr̃nitatis ad quã exhortat apls dicẽs.
Solliciti fuare vnitatẽ spũs. Iste amor oia ex Eph. 4.
teriora facit coia. Uñ clemẽs qdã grecoꝝ sapiẽ
tissim⁹ amicoꝝ dixit debẽ oia esse coia. xij. q. i.
dilectissim⁹. Immo et ipas volũtates vnit in
deũ et cõeȝ vtilitatẽ pp qđ dr de pmis fidelib⁹
qui fuerãt repleti spũscõ. Act. iiij. Multitudis
credentiũ erat cor vnũ et aia vna in dño. Perti
net aũt ad ditateȝ hui⁹ amicitie sm Tulliũ in
li. de amicitia. vt nec qđ inhonestũ. i. vitiosuȝ
petas ab amico. nec rogat⁹ facias. Insup q̃-
uis amicitie sit pprium delectabilr ꝯuersari ad
inuicẽ. tñ sm Tho. se. se. nõ dȝ ver⁹ amic⁹ vereri
ꝯtristari amicũ suũ cũ expedit. i. in rephẽdẽdo
eũ de defectib⁹ suis. si cõmittit aliquos. alr si
semp vellet placẽ eẽt adulator nõ amic⁹. Sup
oẽs aũt amicitias mũdi pfectissima et fructuo
sissima est illa que aliq vel aliq̃ sb vna regula et
religiõe in debita obfuatiõe viuũt. De qua ve
nerabilis Cassian⁹ facit vnã collationẽ que iti
tulat abbati Joseph. vbi ponunt ppetates ei⁹
Talis ergo nõ pit tc. ¶ Septim⁹ et vltimus est Amor
amor creature irronalis. De dño deo dr Sap. creatu-
xi. Diligis oia et nihil odisti eoꝝ que fecisti. Uñ re irrõ-
nalis.

cū debeam⁹ oīm imitari. debemus ꝛ oīa amare. aliṫ tñ creaturas rōnales: ꝛ aliter irrōnales. Nam creaturas rōnales que sunt in statu glīe amam⁹ ex charitate. qꝛ iam possidēt btitudinē glīe. Que aūt nōdum adepti sunt: sed adipisci pñt: vt qui sūt in purgatorio. ꝛ oēs viatores ex charitate ꝛ in charitate diligim⁹. vt. s. pueniāt ad supnā pilaz. alias aūt creaturas amamus nō in charitate. vt. s. hēant vitā eternā. cuꝫ nō sint capaces: ſꝫ amamus inqꝫtū sunt creature dei: vt sint ad illud ad qꝺ ordinauit eas deus. Sicut bnus bon⁹ nō solū amat familiā dñi sui sed ēt aīalia bruta: vt vestes: equos: domos: et oīa ei⁹. Nos ēt possum⁹ ea amare inqꝫtū deseruiunt nob: sed ita moderate debemus amareq; ꝑꝑ ea nil fiat iniquū. Si igit amas pecuniā: honores: domos: vineas: cibū: potū: glīā: vestes ꝛ hmōi. ita ama ꝙ pp hoc nō facias aliqꝺ inordinatū. ita ama ꝙ totū referas in deū. Naꝫ vt dicit Aug⁹. Min⁹ te dñe amat qui tecū aliqd amat qꝺ nō ꝓpter te amat. Sꝫ sup oīa amari dꝫ sapientia. Hāc amaui ꝛ exqsiui a iuuētute mea. ait sapiēs doct⁹a spūscō. Sap. vij. Hiero. Ama studia scripturarū. s. sacraꝝ. vbi est vera sapīa. ꝛ carnis vitia nō amabis. sapīa. n. ducit ad claritatē eternaꝫ. ad quam nos pducat ꝛc̄.

De effectibus amoris. ¶ Sunt autem effectus .§. iij.

amoris plures. s. extasis: vnio: zelus: seu feruor languor: liqfactio: inhesio: inebriatio: que vꝫ reduci ad extasim: ꝛ de singulis dīm. ¶ Extasis ꝙ sit effect⁹ amoris pꝫ per id qꝺ dicit Diony. ꝙ diuin⁹ amor extasim facit: nō sinēs hoīes sui eē amatores. ¶ Pro cui⁹ declaratōe nota ꝼm. b. Tho. i. ij. q. xxviij. ꝙ extasim pati aliqs dī: cuꝫ aliqs ex̄ se ponit: qꝺ qdē ꝯtingit: ꝛ ꝼm vim apphēsiuā: ꝛ ꝼm vim appetitiuā. Scdm qdeꝫ vim apphensiuā aliqs dī ex̄ se poni: qñ ponit ex̄ cognitionē sibi ppriā: vel qꝛ ad superiora sublimat. sicut hō dū eleuat ad apphēdēda aliq̄ que sūt supra sensuꝫ ꝛ rōnē: dī extasim pati: inqꝫtū patit ex̄ nālē apphēsionē rōnis ꝛ sensus. vel qꝛ ad inferiora deprimit. puta cū aliqs in furiā vel amētiā cadit: dī extasim passus. Scdm appetitiuā vo ptē dī aliqs extasim pati: qñ appetit⁹ alicuius in alteꝝ fert exiēs quodāmō ex̄ seipm. Primā qdē extasim facit amor dispositiue: inqꝫtū. s. facit meditari de amato: vt dictū est. Intēsa autē meditatio vni⁹ abstrahit ab aliis. Sed scdaꝫ extasim facit amor directe. simplr qdem amor amicicie. amor aūt ꝯcupiscētie nō simpliciter: sed ꝼm qd. Nā in amore ꝯcupiscentie quodāmō fert amās ex̄ seipm. inqꝫtū. s. nō ꝯtētus gaudē de bono qꝺ hꝫ: querit frui aliquo ex̄ se. Sꝫ qꝛ illud extrinsecū bonū qrit sibi hēre: nō exit simplr extra se. sed talis affectio in fine infra ipm ꝯcludit. Sed in amore amicicie affectus alicui⁹ simplr exit ex̄ se. qꝛ vult amico bonuꝫ. ꝛ opat quasi gerēs cām ꝛ curā atq; puidētiā ipsius pp amicū suū. ¶ Nota ꝙ zelus in extēsione amoris pueniit. manifestū est. n. ꝙ qꝫto aliqua vi⁹ intēsi⁹ tēdit ad aliqd. forti⁹ etiā repellit oīe ꝯtriū vel repugnās. Cū. n. amor sit qdā mot⁹ in amatū. vt Aug. dicit in li. lxxxiij. qōnū. Intēsus amor qrit excludē omne qꝺ sibi repugnat. De zelo. Aliter tñ ħ ꝯtingit in amore ꝯcupiscētie: ꝛ aliṫ in amore amicicie. Nā in amore ꝯcupiscentie qui itēse aliqd ꝯcupiscit. mouet circa oē illud qꝺ repugnat ꝯsecutiōi: vel fruitiōi: vel qeti ei⁹ qꝺ amat. ꝛ hoc mō dicunt viri zelare vxores: si est amor amicicie qrit bonuꝫ amici. vñ si est itēsus facit hoīem moueri ꝯtra oē illud qꝺ repugnat bonis amici. Et ꝼm ħ dī aliqs zelare pro amico vel pro deo: qñ ea que sūt circa honorē vel voluntatē dei repellē ꝼm posse conat.

¶ De vnione dicit .§. iiij. De vnione amantis ad amatum.

Diony. c. iiij. de diui. no. ꝙ amor est vtus vnitiua. ¶ Pro cui⁹ declaratiōe dicit Tho. i. se. q. xxvij. art. i. ꝙ duplex est vnio amātis ad amatū. Una ꝼm rē purā: cuꝫ amatū eēntialr adest amāti. Alia vnio est ꝼm affectum. Que qdem vnio ꝯsiderāda est ex apphēsione pcedēti. Naꝫ mot⁹ appetit⁹ sequtur apphēsionē. Cū aūt sit duplex amor. s. ꝯcupiscentie ꝛ beniuolētie. vterq; pcedit ex qdaꝫ apphēsione vnitatis amati ad amātē. Cuꝫ ēt aliqs amat aliqd qsi ꝯcupiscēs illud: apphēdit illud qsi ptinēs ad suū bñ esse. Silr cum aliqs amat aliquē amore amicicie. vult ei bonū sic ꝛ sibi vult bonū. vñ apphendit eū vt alteꝝ se. inqꝫtū. s. vult ei bonū sic ꝛ sibiipsi Et idē est ꝙ amic⁹ dī alter ipse. ꝛ Aug. dicit in. v. ꝯfes. ꝙ bñ dixit qdā de amico suo: dimidiuꝫ aīe sue eē. Primā igit vniōēs amor facit effectiue: qꝛ mouet ad desiderandū ꝛ querēdū pñtiā amati: qsi sibi ꝯueniētis ꝛ ad se ptinētis. Scdaꝫ vnionē facit formalr. qꝛ ipse amor est talis vnio vel nexus. vñ Aug. dicit in. viij. de tri. ꝙ amor est vis qdā aliq̄ copulās vel copulare appetēs. s. amātē ꝛ qꝺ amat. Qꝺ. n. dicit Aug. copulās refert ad vnionē affect⁹: sine qua non est amor ꝙ vo dicit copulare intēdēs ptinet ad vnioneꝫ realē. Itē sciēdū ꝼm. b. Tho. vbi. ſ. ꝙ vnio triplex se hꝫ ad amorē. Quedā. n. vnio est que est cā amoris: ꝛ hec qdē est vnio sbalis quātū ad amorē quo qs amat seipm. Qꝫtū vo ad amoreꝫ quo qs amat alia est vnio silitudinis. vt dictū est. Quedā vo vnio est eēntialr ipse amor. ꝛ hec est vnio ꝼm coaptatiōeꝫ affect⁹. qui qdē assilat vnioni sbali. inqꝫtū amās se hꝫ ad amatuꝫ. In amore qdeꝫ amicicie vt ad seipsum. in amore autem ꝯcupiscētie vt ad aliqd sui. Quedaꝫ vo Unio triplr se hēt ad amorē

vnio est effect⁹ amoris.ꝛ hec ē vnio realis:quā amās querit de re amata. Et hec qdē vnio est ẜm ꝯueniētiaȝ amoris. Ut eni phs refert in.ij. Polli. Aristopātes dixit ꝙ amātes desiderarēt ex ambob⁹ fieri vnū. Sed qꝛ ex hoc accideret:aut ambos:aut alteꝝ corrupi querūt vnionē que ꝯuenit ꝛ decet.vt.s.simul cōuersent.simul loquent.ꝛ in alijs hmōi ꝯiagantur. ¶ De vnitate ẜm triplicē statū.s.incipiētiū.pficientiū.pficiētiū seu pfectoꝝ loqtur ps. Qui habitare facit.s.deus vni⁹ moris.in domo.s.ecclie militātis ꝛ triūphātis. Utraqꝫ eniȝ dr domus dei.i.vnius moris.i.ẜm vnū ꝛ eundē morē.i. act⁹ virtuosos in genere. Nec ꝯueniri pōt ad vnitatē ciuitatis supne nisi per vnitateȝ pñtis ecclie.ꝛ hoc est qd ait apls.j.Corin.ix. Qui in stadio currūt:oēs qdē currūt sed vnus accipit brauiū. Currimus quidē oēs ad mortē quātū ad corpus.ad vltimū finē btitudinis quantuȝ ad nāle desideriū aie. Sed solum vnus.i.qui manet in vnitate ecclie.ille accipit brauiū superne glie. Sic qui descēdebat in piscinā post motioneȝ aque ab angelo vnus sanabatur ab omni infirmitate. Qui enim in piscinā baptismi vel penitētie descendit se humiliādo ad illud suscipiēdum post cōtactū aque in iordane a christo qui est magni ꝯsilij angelus.seu post passionē suaȝ per quā aquas intrauit sūme afflictiōis.sanus efficit ab omni infirmitate anime.si vnus.i.in vnitate ecclie hoc agit.de hoc Joā.v. Ad hanc vnitatē hortat Augusti. dicēs.i.q.i. Teneamus vnitatē fratres.quoniā pter vnitateȝ etiā qui facit miracula nihil est. Nam ꝛ magi pharaonis fecerūt miracula,et tamē reprobi.quia extra vnitateȝ. Propterea voluit gloriosus deus vnū esse principiū omniuȝ hominū:sciliȝ Adam.ex quo post Eua formata est vt cōsiderātes homines se vnū principiuȝ habere quoad corpulentā substātiam seu propagationē vnitatem amarēt ꝛ tenerent ad inuicē.vt dicit Magister sentē.in.ij.lib. Et sicut est vnus pater qui in celis est deus.quē solum debemus cognoscere nostrū creatoreȝ et actorem omniū bonorū ꝛ non aliū.ita ꝛ vnus est magister noster Christus.vt dicit Matthei xxiij. Qui solus illuminat mētes hominū:sine quo nullus illuminari potest. ¶ De vnitate incipientiū dicitur Actuū.iiij.multitudinis credentiū erat cor vnū ꝛ anima vna. Ad hāc vnitatē requirit primo vt idem credat quātuȝ ad substantiā fidei implicite vel explicite.preteritu𝝏 vel futurā ẜm tēpora varia. Ephesios.iiij. Una fides.vnuȝ baptisma. Secūdo requirit vt vnū ꝛ idem appetat ab oībus.sciliȝ honor et glia dei ꝛ salus animarū. Ephesios.iiij. Solliciti seruare vnitatē spiritus in vinculo pacis

Ps.67.

De vnitate incipientium,

glo.vt idem velimus:ꝛ idem nolimus cū fratribus.quod intelligendū est de his que mala nō sunt. Tertio vt eidem ꝛ pro eodeȝ gratia agatur seu petat. Ephesios.iiij. Unus deus ꝛ pater omniū:a quo sciliȝ est omne datum optimū qui est super oēs requirēdus.ꝛ per oēs:scȝ fideles regratiādus.ꝛ in oībus inuocādus.vt enim dr Matthei.xviij. Si duo ex vobis ꝯsenserint sup terrā de oī re quā petierint fiet illis a pře meo. Cōsenserint.i.in vnū ꝯuenerint ad petēdū. Quarto vt defectus alioꝝ sufferat seu supportat. Ephesi.iiij. Supportātes inuicē in charitate. Charitas dicit quasi chara vnitas. Glo.talis actio nec fungit negocio:nec frigida est ocio:nec turbulēta:nec marcida:nec audax:nec fugax:nec preceps:nec iacens. Quinto vnitas in hoc reperit in incipiētibus.qꝛ idē sperat.s.premiū. Ephe.iiij. Uocati estis in vna spe. Hec quoqꝫ notant ad Roma.xv.vbi dicit. Quecunqꝫ scripta sunt ꝛc̄. Ubi notat vnitas in credēdo in eo ꝙ dicit:ad nostrā doctrinā scripta sunt.doctrinam.s.fidei que est de eisdem. Scđa vnitas.s.in appetēdo vel volēdo ibi notat cum subdit. Deus aūt pa.ꝛ so.det vobis idipsum sape in alterutrū. Cum aūt aliq ideȝ sapiunt de aliqua re.ꝛ idē iudiciū habēt si boni sunt ideȝ volūt. Ex hoc enim aliqn diuersa boni volūt.quia vni videt hoc alij illud esse melius. Tertia vnitas.s.in gratias agēdo vel petendo:notatur in eo qd sequit. Oēs vnanimes vno ore honorificetis deū ꝛ patrem dñi nři Jesu christi. Quarta.s.in supportando.ibi notat cum sequit.suscipite inuicē sicut ꝛ xp̄s suscepit vos.i.supportate. ¶ Consequēter declarans quō xp̄s suscepit iudeos quideȝ quos appellat circūcisionē,eis pdicādo primo ꝛ per se.exinde gentes per predicationē aploꝝ. Et sic suscepit vtrosqꝫ vt faceret vtraqꝫ vnū ẜm aplm quoad ꝯuersos. Quinta vnitas ibi notat. Deus autē spei.scȝ actor.in singulari dicit spei:qꝛ vna est nřa.s.de supna btitudine:quā ipe solus ꝯferre pōt:ꝛ in eo qd sequit.quoqꝫ fruct⁹ notari pñt huius vnitatis. Primus est ꝙ letificat quoad ꝯcupiscibilē.vñ dicit. Repleat vos omni gaudio. Scđs est ꝙ pacificat seu qetat:cuȝ sbdit.ꝛ pace. Terti⁹ ꝙ certificat quoad rōnalē:vnde subdit.in credēdo. Quart⁹ ꝙ ad supna eleuat intellectū,vñ dicit.vt abūdetis in spe. Quintus qꝛ ꝯtra aduersa roborat:ꝯcludēs.ꝛ vtute spūssancti. ¶ De vnitate pficiētiū pōt itelligi illud Col.iij. Pax xp̄i exultet in cordibus vestris:in qua vocati estis in vno corpore. Proficientes enim aduocant ẜm statū coꝝ vt sedatis passionibus virtutibus insistāt. Et ad hāc vnitateȝ quinqꝫ cōcurrūt que docet princeps aplorū dicēs. Oēs vnanimes cōpatiētes fraternitatis

De vnitate pficientiū

amatores, misericordes. modesti. humiles. i. Pe/tri. iij. In istis quinque ostendit deberi ser/uari vnitatem animi. Et primum est compassio res/pectu peccatorum. in eo quod dicit Compatientes vnum corpus sumus in christo ait apostolus ad Ro. xij. Sed in corpore videmus quod si patitur membrum vnum: compatiuntur omnia membra. patitur membrum spiritualiter per peccatum. compati/tur membrorum aliud per compassionem. vt faciebat apostolus dicens. quis infirmatur. i. per peccatum. et ego non in/firmor. i. per compassionem. Secundum est viscerosa dile/ctio respectu bonorum in eo quod subditur. fraternita/tis amatores. omne enim animal diligit sibi simile. Et multo magis similitudo que ex bonitate virtuali. debet mouere ad amorem qui facit vnitatem. Tertium est su/perfusio respectu egenorum. vnde subdit. misericor/des vt dicat per effectum illud Prouer. i. Marsu/pium sit vnum omnium nostrum. Ipsa lex naturalis in necessitate eterna facit omnia communia: et quodammodo vnum. Quar/tum est modestie obseruatio respectu extraneorum. vnde addit modesti. i. morigerati et bene compositi. Phil. iiij. Modestia via nota sit omnibus hominibus. Quin/tum est omnis querimonie et rancoris depositio re/spectu aduersariorum. Unde subdit. humiles non red/dentes malum pro malo. dicit dominus iesus Math. xxiiij. quod duo erunt in agro. vnus assumetur alius relin/quetur duo molentes in mola. et duo in lecto vno etc. ager vbi laboratur significat vitam actiuam. In quo quidem vnus vnitus cum proximo assumitur ad gloriam. Et quod alius. i. diuisus per odium relinquitur: molitio si/gnat penitentiam. ita quod mola superior est spes: et inferi/or timor: et inter hec mouetur penitens. Sed in sta/tu penitentium quod est vnus saluatur qui alius. idest diuisus per odium reprobatur. lectus vbi quiescitur est contemplatio. et ex contemplatiuis vnus per dilectio/nem saluatur. et alius scilicet habens rancorem contra proximum damnatur. De vnitate perficientium seu perfectorum apostolus ad Phil. iij. vnum est. que retro sunt obli/tus ad brauium sequor. Et ad hanc requiruntur quinque que notat apostolus. j. Cori. xij. loquens de fidelibus ad similitudinem vnitatis que reperitur in corpore huma/no. Unde dicit Omnes in vnum corpus baptizati su/mus. Et postea specificat illa quinque. Et primum est superbie exclusio. quod notat cum dicit. Non potest oculus dicere manui: opera tua non indigeo etc. Sic non debet speculatiuus contemnere actiuum: extimando non coegere quod pertinet ad superbiam. propterea vni data est vna gratia: alteri alia vt humilien/tur homines ad inuicem et vnum fiant. Secundum est in/firmorum superabundans supportatio. vnde subdit: que inhonesta sunt nostra. his abundantiorem in honestatem habens: appellans inhonesta infirmos et im/perfectos. Tertium est mutua sollicitudo ad impen/sionem beneficij. Unde subdit. pro inuicem sollici/ta sint membra etc. Quartum est in passione colla/tribulatio seu compassio ad augmentum meriti. vnde subdit. Si patiatur vnum membrum: compatiuntur

De vni/tate per/fectorum.

alia membra. Quintum est de bono electionis con/gratulationibus. si gaudet vnum membrum etc. ad Ro. xij. Gaudete cum gaudentibus id/ipsum inuicem sentientes.

¶ De multiplici vnitate. §. v.

Aliquid est necessarium dupliciter.

diuersis modis necessaria. Unde christus dixit mar/the. Porro vnum est necessarium. Lu. x. Ubi ad/uertendum quod necessarium dicitur aliquid vno modo: quia sine illo aliquid esse non potest: et sic cibum dicimus necessa/rium ad vitam hominis corporalem: secundum viam naturalem. et ad vi/tam spiritualem dicimus necessariam sumptionem sacra/mentorum precipue baptismi et penitentie: actu vel pro/posito. Unde a theologis dicuntur sacramenta ne/cessitatis: et baptisma vnum est: quia ad vnum effectum principaliter ordinatum. i. ad tollendum originale. quam/uis et alia tollat si inuenit: et quia sub vna substan/tiali forma datur Eph. iiij. Unus deus: vnum baptis/ma. Amb. et dicit quod sicut vnum est baptisma: et pe/nitentia est vna. de pe. di. iij. Reperiuntur. quod dictum si intelligatur de solenni penitentia que olim fiebat verum dicere quod non potest iterari: sicut nec baptismus: sed si intelligatur de simplici priuata et sacramentali iterari fre/quenter et quotidie potest: sed dici potest vna: quia ad vnum effectum ordinata. i. ad tollendum culpam actualem: que si mortalis est auferri non potest nisi per ipsam: et sic vnum est necessarium. Alio modo dicitur necessarium illud sine quo aliquid bene esse non potest: sed quod vtile est: et sic ci/bus carnium necessarius ad vitam dicitur. i. ad bene esse et vti/lius nutrimentum: sed ad vitam spiritualem sic necessaria est obseruantia consiliorum christi seu preceptorum mundi. Unde salua/tor dixit nisi quis renunciauerit omnibus que possidet: non potest meus esse discipulus. Lu. xiiij. Discipulatus autem christi consistit in quadam perfectione vite spiritualis: ad quam melius peruenitur per contemptum terrenorum. et hoc est illud vnum quod dixit christus: inuenienti querenti viam ad consequendum vi/tam eternam. i. adhuc vnum tibi deest. Lu. xviij. si vis perfectus esse etc. Est igitur hoc vnum necessarium ad vitam spiritualem perfectius habendam et multum vtile. ¶ Sciendum autem sunt septemplicem esse vnitatem necessariam et vtilem: sed varijs modis. Unitas naturalis: et hec necessaria ad hominis conseruationem. Unitas coniugalis: et hec est ne/cessaria ad generis multiplicationem. Unitas policialis: hec necessaria ad multitudinis di/rectionem. Unitas ecclesiasticalis: et hec necessaria ad salutis consecutionem. Unitas regularis: hec necessaria ad perfectionis adeptionem. Unitas per/sonalis: hec necessaria ad peccatoris redemptio/nem. Unitas essentialis seu diuinalis: hec neces/saria ad orbis gubernationem. ¶ De prima inquit Athanasius. Anima rationalis et caro vnus est homo neque enim caro est homo: neque anima rationalis est ho/mo: sed ista duo vnita constituunt vnam naturam que dicitur homo. Naturalis est ergo ista vnio et ne/cessaria ad conseruationem talis speciei seu na/ture. et sicut necessaria est huiusmodi vnitas ad

Septu/plex vni/tas est necessa/ria.

Unitas naturalis.

ɔſernationē eſſe nāliſ:ita neceſſariū eſt ad ɔſeruatiōes cor͡ et ſpūalis q̄ vnita ſint ad opandū qd̄ ɔtingit qñ aīa dñaṫ corpi: ꝛ caro vt ancilla ſbiugaṫ ſpūi. Nā vt ait Bern. Dñam āncillari ꝛ āncillā dñari mag̃ eſt abuſio. Et ſicut in domo aliq̄ ſi ancilla dñaret vel rebellaret matrone nō poſſet eē vnitas ꝛ ɔcordia: ſed multa diuiſio ꝛ ingetudo. ita ſi rō nō dñaṫ, ſed ſenſualitas velit ſpūi imparē. nec rēnuat vt ſatiſfaciat voluptatib' carnis nō eſt ibi vnitas. q: ſinderesis pars ſuplor rōnis remordet ꝛ ɔdicē tali ſbioni. Sed cū ita ſubijciṫ caro rōni ad bona opa, vt dicē valeat illud ps. Cor meū. i. volūtas. ꝛ caro mea. i. ſenſualitas. exultauerūt. i. eē ſe ſaltauerūt nō ꝑpa q̄rētes. ſʒ in deū viuū ɔformādo ſe ei' volūtati: tūc hec vnitas ſac̄ hoies fortē ad oīa. vt. n. dī i li. de cāis. Oīs vt' vnita eſt magſ īſinita. i. fortior. Qd̄ pʒ per expiētiā q̄ tres vel plures cādele accēſe: nō ita facilr extinguūtur ſicut q̄libet de p ſe. Et magis eſt fortis ad reſiſtēdū inimicis ꝛ inuadēdū exercit' adunat' q̄ diſpſus. Vñ dī Judith. xv. q̄ aſſirij. i. exercit' holofernis nō adunati in fugā ibāt pcipites. ſi iſt āt iſrl' vno agmine pſeq̄ntes debilitabāt oēs quotquot poterāt inuenire. Sic potētie ſenſitiua ꝛ rōnalis cū ſuis alijs potētijs adunate. i. directe in deū ɔſuāt vtrūq̄ hoiem. ¶ De ſcd̄a vnitate dī Gen. ij. Erūt duo in carne vna. duo vʒ vir ꝛ vxor in carne vna. i. ad vnā carnē. h eſt plē generādā. ſm Nico. de lyra. Vñ ꝛ de vna coſta facta eſt pma vxor. ſ. eua. ad iſinuādū q̄ nō plēs dʒ q̄s hr̄e vxores. ſić nec vxor plēs viros. Qd̄ autē Jacob Dauid ꝛ aliq̄ alij habuerūt plures vxores. diſpēſatiue fuit a dño ordinatū diuerſis rōnib': q̄s ob breuitatē dimitto Eſt aūt neceſſaria hmōi vnitas ad multiplicationē humani gn̄is. Vñ ꝛ illud pceptū datum pmis parētib'. i. Creſcite ꝛ multiplicamini. i. p actū ɔiugalē neceſſariū fuit obſuari in pn̄° humani gn̄is. Et iterū poſt diluuiū: quouſq̄ ipm gen' humanū eēt notabilr multiplicatū. Naʒ poſtmodū: q: ſemp inueñi ſunt multi vacātes tali opi. ſ. nuptiaꝝ. magiſq̄ viduitati vel vginitati. ideo in libtate hoiuʒ poſitū eſt alteri cōiugari vel ɔtinētiā ſuare. ſicut aūt iſta vnitas eſt ordinata ad vnā carnē. i. ꝓlē pcreandā. ita ad eā etiā neceſſarijs vite ꝛ morib' educādā ad qd̄ reqriṫ vtriuſq̄ parentis. i. pr̄is ꝛ mr̄is exercitiū ꝛ labor diutin'. Et iō neceſſariū eſt q̄ talis cōiūctio. i. viri ꝛ mulieris fiat per vinculū ɔiugale. qd̄ diſſolui nō pōt ad placitū. ſicut ɔiūctio que fit per fornicatiōeʒ. ſed neceſſariū eſt cohabitare in vnū. ꝛ inuicē debitū reddē ad plē pcreādā ꝛ ſufficiēter gubnādā. ſm Tho. contra gētiles. Et tūc talis vnitas ſeu ɔiūctio ē abſq̄ peccato qñ ad hūc ſinē exerceṫ. i. cā plis vel de

Margin (left): vnitas coniugalis.

biti reddēdi. Et i hui' ſignū dicit Amb. in li. de offi. q̄ nubētes poſt bñdictionē iuncta vno inuicē vinculo copulanṫ. qd̄ vʒ iō fit: ne cōpagē vnitatſ ɔiugalis dirūpāt. at vo q̄ eadē. iuncta cādido: purpureoq̄ colore pmiſceṫ. Cādor q̄ppe er mūditia vite. purpura ad ſanguis poſteritatē adhibē. vt h ſigno ꝛ ɔtinētia ꝛ lex ɔtinēdi ab vtriſq̄ ad tps admoneaṫ: ꝛ poſt h reddēdū debitū non negeṫ. ¶ De tertia vnitate. ſ. pollicitali ſeu populari dī Judith. xv. Cōuenit vniuerſus iſrl' ad ciuitatē q̄ſi hō vn' eadē mente: vnoq̄ ɔſilio. ſ. ad puidēdū bono cōi. Vñ et ciuitas dī q̄ſi ciuiuʒ vnitas. Eſt. n. neceſſaria talis vnitaſ ad bonā gubnationē ppli. vt. ſ. queraṫ pncipalr bonū cōe. ꝛ ſpūalr ꝛ tpalr poſtponēdo oē pnatū cōmodū. Vñ apud Platonē in thimeo illa ciuitas iuſtiſſime ordinata tradiṫ in qua quiſq̄ neſcit affectus ꝑpos. Cauſaṫ aūt ꝛ ɔſuaṫ hec vnitas in ciuitatib' q̄ñ ad hoc vnuʒ attēdiṫ vt iura ſuenṫ vlr. i. tam a minorib' q̄ a maiorib': ne alias appareāt vt tele aranearuʒ que aīalia pua vt muſcas capiūt vt occidanṫ: ꝛ a maiorib' aīalibus laceranṫ. Scd̄o vt honores ꝛ officia pluralr diſtribuantꝰ non oīa vel multa vni ꝛ nihiliū alteri. Vñ Greg. Sicut in vno corpe multa mēbra hēm'. oīa aūt mēbra nō eūdē actū hn̄t. ita i vno eodēq̄ corpe ſpūali. ſ. eccl'ie vel ciuitatis ɔſerēdū eſt h offm̄ vni. alij cōmittēdū eſt aliud. Varietas. n. pſonarū per diuerſa officia diſtributa ꝛ fortitudineʒ ꝛ venuſtatē maniſeſtat. lxxxix. diſt. ſingula. Tertia dʒ eē vnitas ciuiū vt onera ꝓportionaliter iponanṫ. Nā ſi maiorib' vel amicis leuia iniūganṫ. plebeis aūt ꝛ min' notis onera grauia et iportabilia iponanṫ opʒ ſeq diſcordiā: inuidiaʒ: ſeditionē ꝛ alia mala deſtruētia ciuitatē. Melius ēt gubnaṫ ciuitas vel regnū per vnum vel paucos ſapientes cōiter q̄ per multos. Unde Hiero. dicit ad ruſticū. Jn apib' pnceps vnuſ eſt. grues vnā ſequunṫ ordine literato: iudex ꝓuincie vn'. Roma ɔdita duos ſres reges ſimul hr̄e nō potuit: ſed parricida dedicaṫ. Jn rebecce vtero Eſau ꝛ Jacob bella geſſerūt. Hec ille. ¶ Romani dū vniti fuerūt ad q̄rēdū bonū cōe: toti' orbis dñiū adepti ſunt. ꝛ ecōuerſo diuiſi ad q̄rēdū q̄q̄ ꝓpria ad nihilū deuenerūt. ¶ De q̄rta vnitate. ſ. eccl'iaſtica dī Actu. iiij. Multitudinis credētiū erat cor vnū ꝛ aīa vna. aīa q̄dē vna q̄tū ad itellectū per vnitatē fidei. cor vnū q̄tū ad volūtatē per vnitatē charitatſ Dī aūt charitas q̄ſi chara vnitas: q: vnit nos cū deo ꝛ primo. Qui. n. adheret deo vn' ſpūs eſt cū eo. i. ad Cor. vi. Adheſio aūt fit per charitatē. Nihil aūt chari' ꝛ pfectiuſ tali vnione. hec aūt vnitas eſt neceſſaria ad ɔſecutionē ſalutis. Vñ ꝛ Beda ſup Matth. dicit. Quicūq̄

Margin (right): vnitas pliticalis. — vnitas eccl'iaſticalis

ab vnitate fidei vel societate Petri apli.s.per
charitatē quolibet mō seipos segregant.tales
nec vinculis pctōꝝ absolui.nec ianuā regni ce
lestis pñt ingredi.Sicut aūt est vnū ouile.s.ec
clesie.ita ⁊ vnus pastor.vt hꝫ Joā.x. Et vt ait
Cyprian⁹ epūs.Ut hāc vnitatē manifestaret.vni
tatis eiusdē originē ab vno incipiētē sua auctē
Math. dispoluit.cū dixit petro.Tibi dabo claues ⁊c̄.
16. hoc erāt vtiqꝫ ceteri apli qd̄ ⁊ petrus.sed exor
diū ab vnitate pficiscit.vt ecclia xpi vna mon
stret. Et infra.Quō radij multi sunt:sed vnū lu
men:⁊ rami arboris multi sunt:⁊ robur vnū te
naci radice fundatuꝫ.et quō de fonte vno riui
plurimi defluūt.⁊ numerositas licet diffusa vi
deat ex vndātis copie largitate vnitas.tñ ser
uat in origine.auelle radiū solis a corpe.diui
sione.vnitas nō capit.ab arbore frange ramū.
fruct⁹ germinare nō poterit.a fonte pcide riuū
pcide riuū pcisus arescit.Sic ⁊ ecclia dñi luce
pfusa per totū orbē radios suos porrigit vnū
tñ est q ubiqꝫ diffūdit. Hec ille.xxiiij.q.i.loqt.
Figurata est aūt ipa ecclia per tunicā dñi in
cōsutilē qua sortita est cui⁹ eēt:nō aūt diuisa.
Joā.xix.Sicut aūt q recedit ab vnitate ecclie
romane saluari nō pōt.ita qui recedit ab vni
tate capitis sui.i.sūmi pōtificis per scisma dā
nari necessariū est.vt ondit Cyprianus.vij.q.i.
deniqꝫ ibi vide.⁊ vt dr̄ Eccs.ix. Qui in vno of
fendit.i.in hac vnitate multa bona perdit:qa
oia spūalia. ¶ De qnta vnitate.s.regulari.i.re
vnitas ligiosoꝝ.dr̄ ps.cxxxij.Ecce q̄ bonū ⁊ q̄ io.ha.
regula fres in vnū.Ubi dicit Aug. Qd̄ hec vnitas et
ris. si cōueniat oibus xpi fidelib⁹.pprie tñ monaste
rijs ⁊ fratrib⁹ cōuenit habitātib⁹ in vnū spūaliter ⁊
corpalr. Uñ ⁊ monasteriuꝫ dr̄ a monos qd̄ est
vnū.q2 maxime dꝫ ibi vnitas reperiri. Et pōt
in dicto versu triplex bonum notari.vt omne
bonum comprehendatur ibi in tali statu.
¶ Bonum vtile.ibi.Ecce q̄ bonum.
¶ Bonum delectabile.ibi.Et q̄ iocūdum.
¶ Bonū honestū.ibi. Habitare fres in vnum.
Et incipiēdo a tertio.Tūc bonū honestū ⁊ pfe
ctū est in statu religioso qñ fres habitāt in vnū
i.in vnitate nō in diuisione. In vnitate.s.subē
cois vel remota ppietate. In vnū obedientie
totalis abiecta ppria volūtate.i.in vnū cōtinē
tie integralis sine venerea societate. Hec tri
plex vnitas est necessaria ad pfectiōis adeptio
nē.naꝫ vt dr̄ Luc.vi.pfectus ois erit si sit sicut
magi ei⁹.i.xps qui fuit mēdicus ⁊ paup.fact⁹
obediēs vsqꝫ ad mortē.Et liliū cōuallium per cō
tinentiā virginalē.sicut ergo fratres fm carnē
cum habitāt in vnū.viuunt de vna cōi substā
tia domus.ita fres fm spūm habitātes in vna
domo:debent accipe necessaria ab vno cella
rio.ab vno vestiario:viuere vno modo.vt vni

tatē in cordib⁹ foueat ⁊ repsētet vniformitas in
exteriorib⁹ morib⁹. Juxta illud ps.Qui habi. ps.67.
tare facit.i.deus.vni⁹ moris.i.fm vnū mores
in domo religionis.Unde Clemēs papa.Cois
vita oibus necessaria est fres maxime his qui
deo militare irrephēsibilr cupiūt ⁊ vitā aploꝝ
imitari.i.pfecte viuere.Et sicut aer diuidi nō
pōt neqꝫ splēdor solis.ita nec reliqua que cōi
ter data sunt oibus.xij.q.i.dilectissimis. Qd̄
itelligit de religiosis fm glo.Et sicut fres car
nales obediunt suo patri carnali.sic fres spūa
les obedire debēt pri spūali in vnū.i.in totus.
Cū enim per iniūctionē obediētie plati mani
festet volūtas dei.nō aūt per instigationē ꝓpe
volūtatis.sed sepe per hanc deuiat ab ea.ideo
obedire opꝫ.Act.iiij.vt cōformet qs voluntati
dei. Hoc est vnū qd̄ postulabat Dauid dicēs.
Unā petij a dño hāc reqrā ⁊c̄.vt videā volūta ps.26.
tē dñi.vt.s.ea cognita impleaꝫ. Fres fm nām
habitāt in vnuꝫ sui.sine aliqua iter se venerea
voluptate nisi sint peiores bestijs.que talia ostē
dūt horrere. Sic religiosi debent caste viuere
mēte ⁊ corpe.Qui enim cum vxore est:sollicit⁹
est quō placeat vxori ⁊ diuisus est. Ut ergo sit
diuisus.sed vnit⁹ cū deo.in vnū dꝫ habitare.i.
solū sine cōiuge.¶ Unū enim dr̄ qd̄ indiuisum
est a se ⁊ diuisuꝫ a quolibet alio.Nō ergo vnia
tur seu cōiugat carnaliter alteri:⁊ in se mane
at indiuisus.i.īpollutus.¶ Bonū delectabile
notat in statu hmōi per similitudinē positam.ibi.
Sicut vnguētū in capite ⁊c̄. Et sicut ros her
mon. Hec nō pñt intelligi ad lrām.i.fm corti
ceꝫ.q2 nunq̄ aaron fuit ita inunct⁹:vt vnctio
descēderet in oraꝫ vestis.nec ros hermon pōt
descēdere in mōtē syon cum sint multū distā
tes ⁊ mons syon sit altior monte hermon fm
Hugo.cardinaleꝫ.Opꝫ ergo itelligere spūalr.
Aaron pmus ⁊ sūmus sacerdos est figuratiue
xps.Caput aaron est ipe xps:inq̄tū caput ⁊ re
ctor ecclie.vnguētū est grā qua sanant vulne
ra pctōꝝ:⁊ leniunt aduersa.barba aaron que
signat virilitatē ⁊ capiti inheret.est cōgregatio
aploꝝ qui xpo adheserūt ⁊ viriles fuerūt in gra
uia sufferēdo ⁊ ardua aggrediendo.⁊ ideo bis
ponit barba. Uestis aaron ecclesia que circū
dat christum. Ora vestis sunt minores fideles
ecclesie. vel qui erunt in fine mūdi.Sicut grā
descēdēs a capite iesu xpo in aplos ⁊ de aplis
in oēs fideles vsqꝫ ad finē seculi.ita se hꝫ q fa
cit eos iocūdos ⁊ letos.ita q ibāt apli gaudē
tes a cōspectu cōcilij:qm̄ digni habiti sunt pro
noie iesu cōtumeliā pati. Unde ipa grā dr̄ sicut
paradisus:vbi est magnū gaudiū. Ita stat⁹ re
ligionis.vbi est vnitas vera facit iocundos.
Hermon interptat lumē exaltatū.⁊ significat
christū Syon speculatio.⁊ significat ecclesiam.

Sicut ergo ros misericordie ⁊ dulcedinis spūa
lis descēdit a xp̄o in ecclīá triūphantē. Ita ros
dulcedinis spūalis a deo īfundit in religiosos
p̄cipue speculātes per ꝯtēplationē. Unde Bern.
dicit: q̄ ibi irrorat frequentius. ¶ Bonū vtile
ibi notat cū subdit. Illic mādauit dn̄s bn̄di
ctionē ⁊ vitā vsq̄ in seculum. Ecce vtilitas ma
gna: q̄ dn̄s mādauit. i. misit illic in tali vnita
te bn̄dictionē. i. multiplicationē virtutū s̄m
Hugo. cardi. ⁊ sic p̄fectionē ⁊ vitam. i. spūalē
gratie ꝯseruādam. vsq̄ in seculū. i. aliam vitā
scilz glorie. nil vtilius homini virtutibus. Un
de de eis dicitur Sapiē. viij. Sapiētiam ⁊ so
brietatem docet iustitia, ⁊ veritatē: idest forti
tudinē qbus nil vtilius in vita est hominib᷑.
vnitas. ¶ De sexta vnitate. i. p̄sonali dicit in ps. xlviij.
personalis. Simul in vnū diues ⁊ pauper. Quod impletū
est qn̄ verbū caro factū est. tūc enim diues in
misericordia deus: ⁊ pauper in multa miseria:
homo in vna p̄sona: ⁊ eadē p̄sona repta sunt.
Deus enim ⁊ hō vnus est christus inqt Atha
nasius in simbolo. Neq̄ enī nā humana que
erat in christo erat vna p̄sona: ⁊ natura diui
na erat alia p̄sona: vt dicit Nestorius heresiar
cha. Neq̄ natura humana assumpta: cōuersa
est in naturā diuinā. vt dixit Eutices hereti
cus. Sed vt dicit Leo papa in ser. Salua vtri
usq̄ p̄prietate nature. nature. s. diuine ⁊ huma
ne. ⁊ in vnā coeunte p̄sonā. suscipitur ab eter
nitate mortalitas. i. a deo eterno natura hu
mana mortalis. Si enim deus nō esset: nō af
ferret remediū. Si verus hō nō esset nō p̄bere
ret exēplū. Necessariū ergo est hoc vnū. i. vnio
nature diuine cum humana vt mori posset ex
vno: ⁊ resurgere ex altero. ⁊ sic s̄m Gre. in. iij.
moral. per vnicā suā mortē. s. tm̄ corpis. nos a
duplici morte redemit corpalis ⁊ spūalis. In
cui᷑ signū vna die itegra artificiali ⁊ duabus
noctib᷑ mortu᷑ iacuit: q̄ sua vnica morte luci
da. q̄ sine peccato nos a duab᷑ mortib᷑ tene
brosis libauit. Unde Petrū volētē cum in tpe
passionis defendē rep̄hēdit dicēs. qm̄ si opz ne
vnitas ri. vt. s. patiar ob redēptionē pctōꝝ. ¶ De septi
essentialis. ma vnitate. s. essentiali di. j. Joā. v. Tres sunt
qui testimoniū dant in celo. s. xp̄o pater. verbū
⁊ spūsctūs. ⁊ hi tres vnū sunt. Et Joā. x. Ego
⁊ pater vnū sumus. nō inde excluso spūsancto
qui est nexus amboꝝ. Ubi notādū est q̄ abbas
Joachim male intellexit istā vnitatē in diui
Error nis. Dicebat enim hāc vnitatē nō esse verā et
p̄priā. sed quasi collectiuā ⁊ similitudinariā. Si
cut multi hoīes dicunt vnus p̄plus. ⁊ multi fi
deles vna ecclia. Et sicut di in lib. Regū. Po
pulus meus ⁊ pp̄ls tuus vnū sunt. s. collectiue
nō substātialiter. Et ad astruēdam suā sentētiā
vt veram. Inducebat ipse Joachim illud quod
Christus dixit in oratione de fidelibus suis ad
patrem. Uolo pater vt sint vnū in nobis: scilz
fideles. sicut ⁊ nos vnum sumus vt sint cōsu
mati in vnum. Joānis. xvij. Nō enim fide
les dicebat Joachim sunt vnū: idest quedam
vna res que cōmunis sit omnib᷑. sed tn̄ sunt
vnū: idest vna ecclesia propter fidei vnitatē. ⁊
tandē vnum regnū. propter vnionē indissolu
bilis charitatis. Similiter dicens esse vnitatē
in personis diuinis seu trinitate. Et Magi
strum Petrū qui in primo sententiarū distin.
v. dixerat. q̄ quedā res summa est pater fili
us ⁊ spiritussanct᷑. ⁊ illa nō est generās nec ge
nita nec procedēs. Dixit enim in hac sentētia
fuisse hereticū. quia quaternitatē non trinita
tē astruebat in deo. videlicet tres personas. ⁊
illam cōmunē essentiā quasi quartam. Sed
sacrosanctū cōciliū vniuersale determinauit
opinionē seu snīam Joachim hereticā ⁊ falsā
⁊ verissimā esse snīam magistri Petri: p̄dictā
videlz q̄ vna quedā sūma res est: que veraci
ter pater ⁊ fili᷑ ⁊ spūssctūs. ineffabilis ⁊ incōpre ps. ct.
hēsibilis. tres simul p̄sone ac sigillatim queli
bet earūdē. Et ideo in deo est trinitas nō qua
ternitas. q̄ quelibet triū p̄sonarū: est illa res
sb̄a seu essentia: seu natura diuina: que sola
est vniuersoꝝ principiū: preterq̄ aliud inueni
ri non pōt. Et illa res nō est generans nec ge
nita nec p̄cedēs: sed est pater qui generat. fili
us qui gignit. ⁊ spūssanctus qui p̄cedit. vt di
stinctio sit in p̄sonis ⁊ vnitas in natura. ¶ Ad
auctoritatē aūt inductā euāgelij respondet q̄
cum dicit Christus vt sint vnū in nobis: sicut
nos vnū sumus. ly sicut non dicit oīmodā si
militudinē. scilz equalitatē: sed s̄m proportio
nē. ita vt dicitur: sint vnū in nobis. intelligit
ibi vnio charitatis in gratie. Et cum subdit.
sicut nos vnū sumus. ibi attēditur vnitas idē
titatis in natura. Quēadmodum ⁊ intelligit
illud. Estote vos p̄fecti sicut pater vester per
fectus est. Matth. v. nō. s. s̄m equalitatem sed
s̄m p̄portionē. q. d. Estote perfecti perfectio
ne gratie. sicut pater vester p̄fectus est p̄fectio
ne nature. Hec omnia extra de sum. trini. ⁊ fi
de catho. dānamus. Ista autē peroptime de
clarat Tho. in expositione predicte decreta errores
lis Dānamus. dicens: q̄ iste Joachim rudis duo ab
fuit in subtilibus fidei dogmatib᷑: ⁊ in duob᷑ batis
errabat circa hanc mām. Primo q̄ dicēs pa ioachī
trem ⁊ filiū ⁊ spūmsanctū esse vnā substantiā.
ponebat vnitatē essentie trium personarū nō
esse veram ⁊ realem ⁊ simplicē: sed similitudi
nariā: scilz per ꝯsensum amoris. sicut dicimur
nos vnū esse cū deo per amorē. Et sic incidit
in errorem arrianoꝝ. lz nō p̄tinaciter. Secun
do errauit male itelligēdo v̄ba magr̄i Petri

qꝛ in eo q̄ dixit Petrus q̄ q̄dā summa res est
pr̄ ⁊ fili⁹ ⁊ sp̄ūssctūs. credidit q̄ illā rē diceret es
se aliqd aliud a trib⁹ ꝑsonis diuis q̄si quartum
qd̄ ille nō dixit. Ubi ꝯsiderandū est q̄ nihil cō
numerat alijs qd̄ nō distinguit ab eis. Un̄ qꝛ
animal nō distiguit ab hoīe: equo ⁊ boue. quo
rum quodlibꝫ est aīal. idō nō possum⁹ dicere q̄
hō equus ⁊ bos sunt q̄tuoꝛ. ſꝫ tria tm̄: qꝛ quod
libet eoꝝ est aīal. Ita q̄libet triū ꝑsonaꝝ est il
la res scꝫ essencia diuia vel natura: nō pōt di-
ci q̄ tres ꝑsone ⁊ illa res sint q̄tuoꝛ. qꝛ illa res
nō est aliud a trib⁹ ꝑsonis. Hec tho. Hec autē
vnitas ē necessaria ad gubernationē vniuersi.
Entia eni nolūt male disponi: meli⁹ gubernat
regnū vel mltitudo p vnū q̄ꝫ p plures: ſꝫ phm̄.
Et gubernatio vniuersi sit optima necessarium
est dicere vnū esse gubernatorē eius. qd̄ p rō-
nes pbat phus in vltimo metaphi. dicēs. Un⁹
est ergo pnceps. si eni plures essent: aut oino es
sent in oīb⁹ equales aut nō. Si vero vnus alio
maioꝛ in aliquo minoꝛ: nō esset de⁹. qꝛ nō om
nē ꝑfectionē hiet. Si oino eq̄les ⁊ diuersi in
eēntia tūc vnus supflu⁹ esset: qꝛ frustra fit p plu
ra qd̄ pōt fieri p pauciora. Si essent vnū in sub
stātia ⁊ natura: licꝫ ples in personis. sic sūt vn⁹
deus gloriosus. Et sic necessarium est eē vnū
deum. Exo. xx. Deus tuus vnus est. Et hers.
Si dici potest vilissimus est: quia absq̄ omni
compositione: quod in nulla creatura reperit.

¶ Notandum de zelo .§. vj.

Psal. lxviij. qui est effect⁹ amoris. Et de quo dr̄ in psal. Ze-
lus domus tue comedit me. Pmo eius diffini
tionē. Scdo eius pductionē. Tertio eius p si-
gna māifestationē. ¶ Et q̄ntū ad primū. zelus
Diffinitio zeli aliter diffinit a pho. alit a theologo. Phus eni
scdo rethoricoꝝ: diffinit: q̄ zelus est tristitia
de bono alteri⁹: ex eo q̄ nob deest illud bonū.
Sic ergo est tristitia de bono alteri⁹ ex eo mo
tiuo. qd̄ bonū alterius reputet impeditiuū bo-
ni ꝓprij seu excellētie ꝓpter qd̄ n̄ vellet tale bo
nū primo inesse. Talis eni tristitia ptinet ad
ad inuidiā. Neq̄ enim zelans tristat de bono
alteri⁹ ꝓpter hoc q̄ compatit primo de malo
ei⁹. Hoc. n. ptiet ad misericordiā. Neq̄ ꝓpt h̄
tristat zelās de bono alterius: qꝛ ille sit indi-
gn⁹ illo bono qd̄ facit neemesis. Sꝫ ē tristitia
de bono alterius: eo q̄ tale bonū deest nobis. ⁊
sic diffinit phs zelū. Et circa bona spūalia est
laudabilis. s. ꝯtristari se habere defectū ipsoꝝ.
ꝓpter quod ait aplūs. i. Coꝛ. xiiij. Emulami-
ni: qd̄ idē videt qd̄ zelare charismata meliora.
i. ardenter desiderate excellentiora bona. Sꝫ
si zelus hmōi esset de tpalib⁹: pōt esse cū pec
cato ⁊ sine pctō ſm Tho. se. se. q. xxxvj. A theo
logis vo zelus sic diffinit. zelus est q̄dā feruoꝛ
mētis quo q̄s dꝫ excitari ad ꝑficiēdū cū melio-
rib⁹. Iuxt illud apli. ij. ad Coꝛ. xi. Emuloꝛ vos
. s. zelo dei emulatōe. vel ſm Aug. ⁊ Alchi-
mū sup illud ps. Zelus dom⁹ tue ⁊c̄. Zelus est
feruoꝛ animi quo mēs abiecto hūano timore
p defensiōe veritatis accēdit. ⁊ subdit Zelus
dom⁹ tue comedit me. Glo. iterli. i. ītus cōmo
uit ⁊ q̄si corrosit vt impios eijcerē ⁊ picul o me
exponerē. cū. s. flagello facto de funiculis om-
nis eiecit de tēplo ⁊c̄. Joh. ij. ¶ Causat autem Zelus vn̄ causatur.
seu pducit zelus ab amore itenso. vt effect⁹ ei⁹:
qd̄ ostendit auctoritate. rōne ⁊ distinctiōe. Au-
ctoritate q̄dē vt bti Dionysij dicētis. iiij. c. de
diuinis no. qd̄ de⁹ appellat zelotes iuxta illud
Exo. xx. Ego sum de⁹ zelotes ꝓpter multum
amorē quē hꝫ ad existētiā. ⁊ maxie ad ea in q̄-
bus posuit ⁊ impressit imaginē suā. sic ad ange
lū ⁊ hoīem. ¶ Rōne vo idē pbat sic. q̄ito vir
tus aliq̄ itensi⁹ tēdit in aliqd: tāto forti⁹ repel-
lit oē ꝯriū ⁊ repugnās. Cū ergo zelus ꝓueniat
ex itensiōe amoris: vt pꝫ ad zelū ꝓuenire: videt
q̄ aliq̄s nō patiat cōsortiū vel amorē ꝯrium in
amato: ipm refutās quātū pōt. Tertio pbatur
idē iductiue. Nā dr̄ q̄s zelare p deo ⁊ p amico
⁊ p deo q̄dē dr̄ q̄s zelare qn̄ ea q̄ sunt ꝯ hono-
rē vel volūtatē dei: repellere ſm posse conatur
sic legit de Helia. iij. Regū. xix. Zelo zelat⁹ sū
p dn̄o exercituū: qꝛ dereliquerūt pactū suum
filij israel. ⁊ Nume. xxv. de phinees dic̄ domi-
nus. Auertit phinees irā meā a filijs israel: qꝛ
zelo meo succensus. i. magno ardore honoris
mei succēsus mot⁹ est ꝯ eos. i. virū israelitem ⁊
mulierē madianitē: iterficiēs eos coeuntes si-
mul p amico aūt zelare. qn̄ aliq̄ fiūt vel dicun
tur ꝯ bonū amici hō repellere studet. vbi tn̄ no
tādū q̄ aliter se hꝫ amic⁹ zelās amore beniuo-
lentie: aliter zelās amore cōcupiscētie. Naꝫ in
amore beniuolētie quo pncipalr querit bonū
amati. zelās studet ⁊ conat repellere oē qd̄ con
trariat honori ⁊ bono amati. nō ꝓpter se. i. ꝓ-
pter vtilitatē ipsius amātis: ſꝫ ꝓpter bonū ami
ci: sed in amore cōcupiscētie ē oppositū. qꝛ scꝫ
studet repellere oē illud qd̄ ecōtrariat ⁊ impe-
dit fruitionē ⁊ plenā delectationē boni amati
inquātū est bonū suū amate rei. ⁊ sic viri dicū-
tur zelare pro vxoribus vel alijs mulieribus.
¶ Ubi ēt notādū q̄ bonū qd̄ q̄s amat est du- Bonū
plex: qꝛ vel est ꝑfectū q̄ itegre pōt simul a mul qd̄ amatur duplex est
tis possideri. ⁊ ex amore talis boni nō causatur
zelus inuidie vel indignatōis. qꝛ nullus inui-
det. alteri de cognitōe veritatis vel visiōe lu-
cis q̄ simul a multis cognosci ⁊ videri pōt: sed
de excellētia hmōi cognitōis posset eē zel⁹. qꝛ
ex hoc magis ab alijs honoraret. ⁊ hoc tā per-
tinet ad tpalia bona ⁊ imperfecta. Aliud bo-
nū est imperfectū defectuosum ⁊ paruū. qꝛ si-

mul a multis possideri nõ põt ⁊ ex amore tali
um q̃n inordinatus est. causat zelus indigna-
tionis ⁊ hmõi. vt de diuitijs. de honorib⁹ de
triplex delectatõib⁹ carnalib⁹ ⁊ hmõi. ¶ Est igit̃ tri-
ẽ zelus plex zelus scʒ p deo bon⁹. si tñ sit ẽm sciam. i.
rectã rõnẽ aĺs magis posset pertinere ad vin-
dictã ⁊ irã. De quo aplŝ. zelũ q̃dẽ dei hñt. sed
nõ ẽm sciam. zelũ hũc habuit vt dictũ est He
Ps. lis. lyas. ⁊ de h̃ dr̃ ps. Tabescere fecit zelus meus
⁊c̃. Illũ zelũ fatuũ nõ ẽm sciam habuit Saul
q̃n occidi fecit gabaonitas: nõ obstãte iura-
mẽto facto eis Josue. Sʒ ppter hoc irat⁹ do
minus misit famẽ sup terrã: diu quousq; fuit
satisfactũ a Dauid gabaonitis ⁊c̃. Uide histo-
riã. ij. Reg. penul. Pro amico circa honesta ⁊
rõnabilia nõ inutilia ⁊ respiciẽtia laudẽ suoꝝ
doctoꝝ vel maioꝝ ⁊ alioꝝ magis q̃ dei ⁊ veri
tatis. qualẽ indiscretũ zelũ habebãt corinthi
cõtendẽtes de suis baptistis. qbus aplŝ ait. i.
ad Cor. iij. Cũ inter vos fuerit zelus ⁊ conten-
tio nõne carnales estis. Talẽ zelũ habebãt et
discipuli Johãnis erga ipsum egre ferẽtes xp̃z
plus ipso honorari: vt pʒ in euãgelio. est terti⁹
zelus carnalis p bono pprio quo qs indignat̃
ↄ̃ eos q hñt vel querũt hre cõsortiũ in re ama-
ta pro delectatõe vel vtilitate mũdana: et eo
qd impedit pfectã ⁊ totã fruitionẽ seu delecta
tionẽ rei amate: ⁊ iste est plenus suspitionib⁹
⁊ dr̃ zelotipia. De quo dr̃ Nume. v. si spũs zelo
tipie cõcitauerit virũ ↄ̃ vxorẽ. ¶ Sciẽdũ et q̃
cũ zelus pprie nõ sit aliud q̃ intensus amor
refutãs cõsortiũ in amato. zelus ipse nõ refu-
tat nisi amorẽ cõtrariũ in amato: qd. i. sit ↄ̃ su
um: nõ aũt si sit directe ẽm suũ. Sic verbi gra
tia: vir nõ indignat̃. si filius suus vxorẽ diligat
q2 apprehendit hocipsum agere inquãtũ vxor
patris ⁊ dilecta ab eo. sed si extraneus ama-
ret vxorẽ illã indignaret̃. q2 cõciperet illũ eã
diligere pp propriã dilectionẽ: ⁊ sic cõtrariat̃
pfecte dilectõi vel fruitõi q̃ querit in sua vxo
re. sic a simili deus diligit creaturã suã: ⁊ ma-
xime angelũ ⁊ hoiem. Uñ in eis non patiatur
alienũ amorẽ q. i. nõ referat̃ ad gliam suaʒ. vn
de q̃n hõ refert amorẽ suũ ad gliam dei: amãs
scʒ aliquã creaturã inquãtũ dei creatura vel
dei capax: vel bona. eadẽ dilectõe diligit que
⁊ deus. i. simili. sed q̃n creatura rõnalis que-
rit gliam in creatura ponens ibi finẽ suũ: ⁊ p-
ponẽs amorẽ creature amori diuino: tunc su-
us amor ↄ̃riat̃ amori ⁊ honori diuino. ⁊ amo-
rẽ talẽ ↄ̃riũ nõ patit̃ zelus diuinus. vñ soli pec
cato indignat̃ deus ⁊ punit. vñ dixit Exo. xx.
Ego deus zelotes visitans iniquitatẽ patrum
in filios in tertiã ⁊ quartã generationẽ. ⁊ faci
ens misericordiã in milia his q diligũt me et
custodiunt precepta mea. ¶ In quibus ver-
bis commendatur deus.
¶ Primo a feruore dilectõis. ibi. Ego dñs zelotes.
¶ Secundo a rigore punitionis. ibi. Uisitans
peccata patrum ⁊c̃.
¶ Tertio a dulcore compassionis vel premia
tionis. ibi. Et faciens misericordiam.
Et icipiẽdo a tertio dr̃ deus facere miseri cor
diã in milia. i. in oẽs. Ponit̃. n. finitũ pro infi
nito. Juxͣ illud ps̃. Uerbi qd mãdauit in mille ps. 104.
generationes. Facit aũt misericordiã saluatri
cẽ. nõ simplr̃ oib⁹: sed vt subdit̃. his q diligunt
eũ. q̃ dilectio mãifestat̃ p obseruationẽ pcepto
rũ pp qd seq̃t ⁊ custodiũt pcepta mea. sic ergo
notat̃ in deo: ⁊ iustitia cũ dr̃ visitans. i. puniẽs
iniqtatẽ ⁊c̃. ⁊ misericordia cũ subdit̃. ⁊ faciens
misericordiã ⁊c̃. Ubi ostẽdit̃ q̃ in terra miseri
cordia pcellit iustitiã quãto plus cõprehendi
tur p milia quã p tertiã ⁊ quartã generationẽ.
¶ Quãtũ ad scdm dr̃ deũ visitare iniqtates. i.
punire. Et medic⁹ dr̃ visitare ifirmũ cũ eũ cu-
rat p aspera remedia itendẽs quãtũ in se est sa
nationẽ ei⁹. Ita de⁹ dr̃ visitare peccatores cũ
flagellat. itendẽs p aduersa a peccatis emẽda
re. Uisitat aũt peccata patrũ in filios. q2 pu-
nit aliq̃n filios pro peccatis parẽtũ qd itelligẽ
dũ est de pena tpali: nõ eternali: de q̃ pẽa eter
na itelligit̃ illud Ezech. xviij. Fili⁹ nõ portabit
iniqtatẽ pris. Magis aũt puniunt̃ filij pro pa
rentib⁹: ⁊ ecõuerso: ⁊ pro alijs cõsanguineis tẽ
poraliter q̃ p extraneis: vel ppter diffusionem
q2 pena ppinquoꝝ redũdat in alios inquantũ
fili⁹ est q̃dã res pris vel pp imitationẽ: q2 exẽ-
pla ppinquoꝝ domesticoꝝ magis mouẽt filios
⁊ alios ppinquos q̃ extraneos q nõ ita freq̃n
ter ↄuersant̃ cũ illis. De hac tñ mã vide pleni
us in q̃rta pte in vlt. ti. ex. c. vbi declarat̃ quõ
vn⁹ puniat̃ p alio vl non. qd aũt subdit̃ vsq; ad
tertiã ⁊ q̃rtã gñationẽ. ẽm lr̃alẽ expositionem
itelligit̃ vsq; i. quo viuũt. tñ. n. aliq̃n hoies cõ
sueuerũt viuere vt tertiã ⁊ q̃rtã gñationẽ filio
rũ videãt. Et sic mutuo videt̃ pñt filij peccata
patrũ ad imitãdũ. et pñes penas filioꝝ ad dolẽ
dũ. Et h̃ ẽm. b. Tho. pma se. q. lxxxvij. ẽm aũt
expositionẽ moralẽ sic itelligit̃. q̃tuor sunt gña
tiones seu pgressus in pctõ. Prima ẽ cogita-
tio pcti. Scða delectatio i pctõ citra ↄ̃sensum
Tertia ↄ̃sensus pcti. Quarta opatio pcti. Non
visitat ergo de⁹. i. nõ punit pena eterna pecca
ta pme ⁊ scðe gñatiõis: ʒ tertie et q̃rte. i. ↄ̃sen
suʒ i mortale vl op⁹. magr̃ sniaꝝ i. ij. lib. ¶ Quã
tũ ad pmũ notatuʒ i diuisiõe ʒ vltimo positũ
quoad declarationẽ: q2 mã plirior. Notãduʒ
quoad cõprehẽdẽdũ intẽsum feruorẽ amoris
erga nos: oʒ cõsiderare ea que facit multũ ze-
lotip⁹ erga vxorẽ suã. q̃ oia scriptura ostẽdit deũ
facere erga nos. vñ dr̃ zelotes Exo. xxxiiij. Dñs

zelotes nomē ei⁹. Et zach. viij. alt. Zelat⁹ sum syon zelo magno. ⁊ idignatōe magna. zelatus sum hierusalē. i. eccl'am vel aīam quālibet. sicut ergo zelotip⁹ vxoris septē facit circa vxorē. vȝ ꝙ audit: respicit: lōge se ire fingit. subito venit aliū habitū assumit. ingrit ⁊ nulli pcit sic ista de⁹ facit aīe quā diligit. ¶ Primo nāqȝ zelotip⁹ audit: si vxor vȝ loquaꝛ cū suspecto ⁊ qd dicat: ita ⁊ de⁹. vn̄ Sap. j. di. Auris zeli audit oīa. i. auris dei zelātis aīas ex multo amore quē hȝ ad eas. audit. i. pcipit mēte oīa vba cordis. oris ⁊ opis ⁊ inenit aliqd cogitātē. loquentē. opantē. nō directū in eū. irasciꝛ puniēs hic vel in futuro. ¶ Scd̄o zelotip⁹ respicit nutus ⁊ actus mulieris zelate p fenestras vel rimulas vel alios modos illi occultos. sic de⁹ facit. vn̄ canticoꝝ. ij. di. En iste stat post parietē nostrū respiciēs p fenestras: pspiciēs p cancellos. stare di qꝛ imutabilis ⁊ ipeccabilis ē post parietē stat qꝛ. i. i hūanitate assūpta diuinitas latuit. sicut ille q est post parietē nō videꝛ in ppria psona s; p aliq̄ signa. Respicit p fenestras ⁊ cancellos. i. p creaturas nobiliores tanq̄ p fenestras. ⁊ iferiores tanq̄ p cancellos: p quos minus videꝛ de re ipsa. i. respicit q̄li effectu mouiamur ad creaturas rōnales vel irrōnales: si vȝ pp eū vel pp mūdū. Vn̄ zach. i. di. zelatus sum hierl'm. i. aīam vl' eccl'iam in syō. qd̄ interpretaꝛ speculatio. i. in ꝯsideratōe opeꝝ ei⁹ diligēti. ¶ Tertio zelotip⁹ lōge se ire fingit. sic deus pucr. vij. Abijt via lōgissima. i. xp̄s: vt fingat se nō videre vel audire. cū tn̄ ab ostio non recedat s̄m illud Apoc. iij. Ego sto ad ostiū ⁊ pulso. s. ad ostiū volūtatis p qd̄ igrediꝛ ad aīaȝ xp̄s. ⁊ pulso p icrepationē ⁊ occultā ispirationē: p p̄dicationē ⁊ alios modos. Si qs audierit vocē meā itelligēdo ⁊ obediēdo: ⁊ aperuerit ianuā ipedimētū gr̄e nō p̄stādo. Introibo ad illū p grām iustificantē: ⁊ cenabo cū illo ⁊ ipse mecū in refectōe spūali ⁊ postea supnali: quasi ergo longe recedit cū sinit malignū in suis iniquitatib⁹ pspari. S; ostēdit ppe ē cū subito terribiliꝛ flagellat Sap. v. Accipiet armaturā zelus illi⁹. s. dei: ⁊ armabit creaturā ad vltionē inimicoꝝ. ¶ Quarto zelotip⁹ subito venit. quādo vxor nō credit. Vn̄ aplꝯ. j ad Thessa. v. Dies dn̄i sic̄ fur in nocte veniet Apoc. Si nō vigilaueris: veniā ad te tanq̄ fur. s. iprouisus tibi Soph. i. In igne zeli ei⁹ deuorabiꝛ oīs terra. i. oīs peccator amās iordinate terrena deuorabiꝛ. qꝛ subito absorbebiꝛ a penis iferni: qꝛ noluit se p̄parare ⁊ vigilare ad aduētū ei⁹ p mortē. ¶ Quinto zelotip⁹ aliū habitū assumit vt q̄si cognoscaꝛ ali⁹ eē. ⁊ sic mulier videaꝛ eē magis libera ad malū pagēdū si vult. Sic de⁹ cū sit ī; q̄si nulli habitu idut⁹ pfectissima iustitia ⁊ clemētissima misericordia ⁊ beniuolētia: aliq̄n videꝛ s̄m exteriorē apparētiā mutare habitū iustitie ⁊ hr̄e habitū iniustitie. cū vȝ pmittit multos in magnis scelerib⁹ pspari. ⁊ p longa tpa ⁊ habitū misericordie ⁊ beniuolētie q̄ maxie debeꝛ bōis mutare in habitū crudelitatis ⁊ iclemētie. dū pmittit sanctos multipliciter affligi. ac si nō curaret de eis. ex q̄b⁹ casib⁹ cōtingētib⁹ aīe videꝛ q̄si dari occasio cuiusdaȝ libertatis ad malū. q. de⁹ nō sit punitor malorū ⁊ amator bonoꝝ. ⁊ sic libere faciat malum. qꝛ īde nullū malū ei sequaꝛ. S; aīa casta pp h̄ nullo mō dimittit fidelitatē debitā spōso xp̄o nec adhereret diabolo. Et ex h̄ de⁹ magis diligit vidēs firmitatē ei⁹ Ezech. xiij. Ponā zelū meū in te dic̄ dn̄s loquēs de pplo suo. ¶ Sexto zelotip⁹ ingrit familia dom⁹ sue vel a vicinis ⁊ amicis. de gestis ipsi⁹ vxoris. si qd sciunt vel viderint ꝓcacitatis vel leuitatis. De⁹ autē vt ingrat de cōuersatōe aīe spōse sue nō opȝ q̄ oīa nouit anteq̄ fiāt. Sed di ingrere qꝛ inquirētes facit eos. vȝ q sunt in domo sua angelos sanctos. vn̄ singulis aīabus dat vnū in custodiā. ad obseruādū vitā eius. Iuxta illud psal. Ps. 90
Angelis suis deus mādauit ⁊c̄. Et hi diligenter ingrunt quō se habeat aīa. vel ad accusandū vel excusandū ⁊ cōmēdādū eā corā sponso. Similiter p pphetas p̄dicātes ⁊ doctores inquirit ⁊ inquirere facit mores aīaꝝ vt vel emēdētur. vel si pmāserint in sua malicia. demum cōtra eas testificētur. qd̄ totū fit ex magno zelo quē hȝ ad aīas: vt dici possit illud Esa. ix. zelus dn̄i exercituū faciet hoc. ¶ Septimo zelotipus nō parcit adultero vel vxori. Prouerb. vj. Zelus ⁊ furor viri nō parcet in die vindicte nec acquiescet cuiusq̄ p̄cib⁹ ⁊c̄. Et s̄m litteraȝ exponiꝛ sic. Zelus. i. amor vehemens viri erga vxorē: ita vt nō possit sustinere colloquiū alterius cū ea: timēs amissionē delectatiōis plene in ea: ⁊ furor viri. i. ꝯ adulterū: nō parcet. s. a morte corporali: adultero ēt si lex nō puniat in die vindicte. i. qn̄ cōprehendeꝛ cū adultera nec acquiescet cuiusq̄ precibus quin ipsum occidat. Spiritualiter pōt exponi de xp̄o. qui in iudicio repertens aīam adulterasse nec penituisse. non parcet nec flectetur per precamina vel munera nec misericordia in iudicio vniuersali vel particulari.

¶ Alius effectus amoris .§. vij.

est languorē facere. Nā qn̄ bonū amatū amāti Amor
est absens. tūc ex sui absentia tristitiā causat. q̄ lāguo-
tristitia p languorē significaꝛ. vn̄ Tulli⁹ in. iij. rē gn̄at
de tusculanis questionib⁹ dicit. ꝙ maxime tristitia egritudinē noīat ⁊ intensum desiderium de cōsecutione amati. Hec. b. Tho. pma scd̄e

q.xxviii. ¶ Quod autē tristitia de absentia di-
lecti languorē anime significet. patet per illō
quod di Cant.ii.c. Fulcite me floribus. stipa-
te me mal. q2 amore langueo. Et subdit. Leua
eius sub capite meo: ⁊ dextera illius amplexa
bitur me. In quibus verbis sponsa amore in-
firmata tria facit.

Nota plebrá diuisionem.

¶ Primo q̄rit remedia. ibi. Fulcite me florib⁹.
¶ Secundo ostendit morbum. ibi. Amore
langueo.
¶ Tertio innuit seu agnoscit beneficium. ibi.
Leua eius ⁊c̄.

¶ Quantū ad p̄mū aīa q̄rit remediū: in hoc q
dicit fulcite me floribus. stipate me malis. pe
tit enim adiuuari orationibus sanctorū: que
hic dicunt flores arbor. ⁊ muniri bonis operi
bus eorū. ⁊ hoc est stipari malis. i. pomis. Uel
sic. Fulcite me floribus. i. consolamini me ex-
emplis bene incipientiū. exempla ipsa mihi p
ponendo. stipate me malis. i. roborate me ex-
emplis perfectorū. ipsa mihi nunciando. Uel
sic. Fulcite me floribus. i. virtutibus interiori
busq3 que sunt initia bonoꝝ opeꝝ. sicut flores
p̄ncipia fructuū. ⁊ stipate me malis. i. nō soluz
verboꝝ folijs sed virtutū operib⁹. Uel sic. Ful
cite me floribus. i. replete me suffragijs sancto
rū. Canit ecclesia. Sancti tui florebunt sicut
lilium. Et de virgine gloriosa illud canit. Cir
cūdabant eā flores rosaꝝ. i. martyres. stipate
me malis. i. roborate me presentia diuinaruz
personaꝝ. Malū enim. i. tale pomū est rotūdū
Forma aūt rotunda nō h3 p̄ncipiū nec finem
in ipsa figura: ⁊ ideo apte significat personas
diuinas. i. p̄rem ⁊ filiū ⁊ spiritūsanctum tanq̄
tria mala seu poma: que p̄ncipiū non hn̄t neq3
finē. Solus enim deus est qui pōt aīam reple-
re: ⁊ sic stipare seu roborare qō a nullo moueā
tur. ¶ Scd̄o ostendit sponsa sposo suo morbuz
cū ait. q2 amore langueo. qō intelligit s3 glo.
Ps.71. Interli. i. amore superne visionis deficio. iuxta
illud ps. Deficit caro mea ⁊ cor meū: deus cor
dis mei ⁊c̄. vel s̄m glo. colla. amore langueo
idest defectū in amore tpaliū sustineo. quanto
enim ad amorē xp̄i veri sponsi sese sponsa accē
dit. tanto ad amorē temporaliū languescit vt
Phil.3. sez ei vilescāt. iuxta illud apl̄i. Oīa arbitratus
sum. vt stercora vt xp̄m lucrifaciā. Sicut eniz
languens nō h3 delectationē in cibis solitam
sed fastidiū ⁊ abominationē ita perfectus xp̄i
amator fastidit ista temporalia ⁊ circa ea cuz
tedio occupat. Tertio mō exponit sic. amore
langueo. i. amore eius penas carnis sustineo.
quanto enim quis plus amat sponsum: tanto
plus carnem domat. vt. s. satisfaciat offensis 3
eū cōmissis ⁊ plen⁹ ipū possit ei vacare. Ac ēt
vt ei magis cōformet: q passus est p nobis pe-

nas innumeras. Languet ergo aīa in defectu
peccati. i. dolet. eo q dilectū offendit. Scd̄o
in effectu boni. eo q quātū vellet pro dilecto
pati: nō sufficit. Tertio in affectu dei: eo q dif-
fert beatitudo quā appetit. Tertio principal̄r
recognoscit beneficiū. ibi. leua eius ⁊c̄. Ubi be
neficiū gratie in presenti innuit cū dicit. leua
eius ⁊c̄. ⁊ beneficiū glorie in futurū cū subdit.
Et dextera illius ⁊c̄. Per leua. n. sponsi vita p-
sens designat ⁊ per dexterā vita eterna: que p
fectior est sicut dextera perfectior ē sinistra. p
caput aūt sponsi mens que aīe p̄ncipatur: assu
mitur. Sed leua sponsi dī esse sub capite spon
se. q2 vitā tpalem sub mente sua semper ponit
idest sub rōne: vt ipsam vitā dirigat s̄m natu-
rā rōnis. nec aliqd tpale ei preponat. Dextera
aūt sponsi amplexat. i. cōcupiscit. ⁊ sicut quod
amplexat firmiter tenet: ita ipsam vitā supnaz
inamissibilr̄ consequit ⁊ sponso fruit. Uel leua
eius significat vitam actiuam. ⁊ dextera con-
tēplatiuā. sed actiuā oz semper tenere sub ca-
pite. i. exercere se in actiua nō totalr̄ prout oc-
cupatio trahit: sed s̄m regulā rōnis. Contem
platiua vero q2 optimam partem elegit q̄ non
auferet: sed perficitur in alia vita. ideo ipsa fru
endum non restringendum. Uel leua ei⁹ idest
iustitia seueritatis. quā sponsus aliquando po
nit sub capite sponse. vt eā excitet a somno pi-
gritie: cū flagellis ⁊ minis. Dextera vero eius
misericordie ⁊ benignitatis qua aīam conuer
sam multa spe ⁊ fiducia confortat. ¶ Notan-
dum etiam q cum beneficium gratie insinue
tur. ibi. Leua eius ⁊c̄. sicut leua aliquis vtitur
propter tria. sic dominus gratia sua triplici-
ter animam sponsam iuuat. Nam primo leua
supponitur lapso. vt erigatur. ⁊ sic dicitur le-
ua quasi leso valens. sic deus leua gratie lap-
sos erigit ps. Cum ceciderit non collidetur. q2
dominus supponit manum suam. Secundo
leua supponitur iusto actiuo. vt in labore sustē
tetur. ⁊ sic dicitur leua. quasi leuans vadentes
Ezech.iii. Abij amarus indignatione spiri-
ritus mei. Manus enim domini erat mecum
confortans me. Tertio leua supponitur iusto:
deuoto ⁊ contemplatiuo. Ut in contemplatio
ne eternorum quiescat. Et sic dicitur leua:
Quasi vacantibus leta. Esa.xlix. In umbra
manus sue protexit me. Cum autem dicit dex
tera eius ⁊c̄. Beneficium glorie significat vt
dictum est. Nam sicut dextera specialiter tria
facit: scilicet attrahit: stringit: ⁊ vnit. Sic spi-
ritualiter gloria dextere dei. Primo enim at-
trahit p cognitionē ps. Dextera dn̄i fecit virtu
tē: dextera dn̄i exaltauit me. Scd̄o stringit p Ps.62.
fruitionē ps. Adhesit aīa mea post te. ⁊ merito
q2 me suscepit dextera tua. Tertio coniungit

vel vnit per amorē: amor eni vnit deo ſʒ amor Aug. Et ideo dicit. Amplexabitur me.i.con iunget me eternaliter ſponſo.

¶ Alius effectus amo- .§.

ris ē liquefacere. ideo di: Can. v. Anima mea liquefacta eſt vt dilect' locut' ē mihi. In quo verbo ſpūſſcūs tangit tria que multū ſunt notāda vicʒ pmo ſubiectū culpe. ibi. anima mea Scdo effectū gre. ibi. liquefcā eſt. Tertio actū amicicie. ibi. vt dilect' meus ꝛc. ¶ Primo igit notat ſubiectū culpe. cū dicit. Anima mea.i. voluntas que eſt ſubiectū culpe vl gre amoris vel odij. Omis eni anima vel eſt ↄuerſa ad deum p amorē. ꝛ ſic liquefacta. vel auerſa a deo p odiū. ꝛ ſic eſt obſtinata vel indurata. Iere. v. Indurauerūt faciē ſuā ſupra petrā ꝛ reuerti noluerūt. Nam ↄgelatio ꝛ liqfactio: durum ꝛ ꝛ molle in ſe ꝛ in ſuis effectib' naturalr opponunt. ſic ſpūaliter liqfactio cordis: eſt cōditio amori ↄueniēs. Duritia vero cordis eſt diſpoſitio repugnās amori. qđ pbatur ex trib' pprietatib': duri: vel mollis: vel liquidi. nā durū eſt quod ſubſiſtit pprie terminationi. Reſiſtit aliene inciſioni. Obſiſtit facillime ſuſceptioni. Et ſic omis q obdurati ꝛ obſtinati eſt cordis: peccat his trib' modis. ¶ Primū eni durū eſt φ ſbſiſtit ppe terminatiōi: eo φ durū ſuis terminis ↄtinet. liquidū vo ſuis termiſ nō ↄtinet. ſed alienis ſicut patet de aqua. ſed nō ↄtinet aqua ſed ſtra vel aliq̄ reſolida. Sic oʒ φ ab amāte terminatio illa hoc eſt duricia vel ↄgelatio cordis q̄ infra ſuos termios ſine amore cōtinebatur: amoueat. Et ſi inſit debita diſpoſitio. ſcilicet liquefactio cordis. vt anima ſit amoriſ merito vel rationaalr ſuſceptiua. Cuius rō eſt. qꝛ ſicut res naturalis. nō amittit vnā formā. niſi excluſis diſpoſitiōib' quib' forma illa in materia cōtinebat. ſic in ſpūalib'. niſi excluſa cordis duricia veluti amori ↄria. nō ſequit liqfactio cordis. nec p ↄñs cor eſt ſuſceptiuū amoris. ¶ Secūdo durū reſiſtit aliene inciſioni. liqdū vero velociſſime cedit. Sic ſpūaliter ↄgelatio cordis ſeu duricia mētis impedit ſicut ↄria diſpoſitio amatū ne ſubintret affectū amātis ꝛ ↄiungat ei. ſʒ liquefactio importat quādā molliciē cordiſ et qua amatū vulnerat vel penetrat cor amantis. ¶ Tertio durū ē qđ obſiſtit facillime receptiōi. liquidū vero eſt ecōuerſo. qꝛ eſt faciliter receptiuū. ſic ſpūalr. ſicut duricia vel ↄgelatio cordiſ ē diſpoſitio ↄria. impediēs ne cor ab amore diuidat. ita ne amor a corpe recipiatur. Vñ amatū ab amāte nunq̄ recipit. niſi prius amās a ſeipſo ſepet in amatū tendēs. ꝛ ſm hoc di amor extaſim facere ꝛ feruere. qꝛ qđ feruet extra ſe ebullit ꝛ exalat. hec. b. Tho. in iij. ſen. di. xxvij. ar. i. ¶ His trib' modis peccat ois qui eſt obdurati ꝛ obſtinati cordis. ¶ Primo qꝛ ſicut durū ſubſiſtit pprie formationi vel terminatiōi: ſic qui eſt mētis obſtinate pſumit ꝛ pmittit ſibi peccati ipunitatē. Eccl. v. Peccaui ꝛ qđ accidit mihi triſte. Scdo qui eſt obſtinate mentis reſiſtit ꝛ ↄtēnit dei bonitatē. qꝛ a deo lōganimiter expectat. ſed ↄtra hoc aplus ad Rom. ij. An diuitias bonitatis ei' ↄtēnis. Tertio qui eſt obſtinate mētis nō recipit. ħ eſt nō cognoſcit dei benignitatē. ¶ Cōtra ħ dicit aplſ. Ro. ibidem. An ignoras qm benignitas dei ad pniaʒ te adducit. ¶ Scdo tāgit effectū gre. ibi. liqfacta eſt. q. di. Poſtq̄ dilect' locut' eſt mihi iterna locutiōe. aia mea liqfacta eſt. qꝛ dū xps per ſpm ſuū aie ſe deſiderāti ifundit. oēm duritiaʒ cordis mox excludit ꝛ diſſoluit. Liqſcit ergo aia ad vbū dilecti tpaliter. ſ. in liquorē aque. in molliciē cere. in odorē ſpei aromatice. Primo liqueſcit aia in liquoreʒ aque. ps. Emittet verbū ſuū. ſ. inſpiratiōis ꝛ cōminatiōis. ꝛ liqfaciet ea. ſ. corda arida. ꝛ fluēt aque cōpūctiōis. Et per hoc ſoluit glacies cordis. ps. 147.
Scdo liqueſcit aia in molliciē cere. ꝛ hoc igne dilectiōis. ps. Cōcaluit cor meum itra me ꝛc. Et iteꝝ factū eſt cor meū tanq̄ cera liqueſcēs in medio vētris mei. dicit. n. tanq̄ cera liqueſcēs. ꝛ merito vt in ea ſcribat ſponſi doctrina. pingat vite forma ꝛ ſigillet ſiſitudo dei grata. Naʒ in cera ſcribimus in cera pingimus cera ſigillamus. Tertio liqueſcit aia in odoreʒ vel ad odorem ſpeciei aromatice. Que quideʒ eſt pulchra in horto: odorifera in mortario: ſaporoſa in electuario. Sic deuota liquefactio. i. cordis dilectio. eſt pulchra in horto religioniſ odorifera in mortario tribulationis. ſapida et delectabiliſſima in electuario: idest in premio eterne glorificationis. Et quia anima ad verbuʒ dilecti ſic liqueſcit. ideo creſcit currit clareſcit. Creſcit in virtute. currit in charitate. clareſcit in veritate. Vel creſcit quoad meritum. currit quoad terminum ſcilicet deū. clareſcit quoad premium. ¶ Tertio tangit actuſ amicicie. ibi. Dilectus meus. de quo infra. §. decimo. ꝛ ſequenti.

Amor liqfacit.

Tres proprietates duri.

ps. 38.
ps. 21.

¶ Alius effectus amo- .§. ix.

ris eſt vulnerare. Ratio huius eſt. qꝛ pprietas acuti eſt diuidendo penetrare: idest ad itima rei peruenire. Sed bea. Diony. vij. c. cel. hierarch. dicit amorē eſſe acutū intime intentiue: actiue: ꝛ reductiue. Prio dicit φ amor eſt acutus eo φ ſicut acutū diuidit vnā ptē ab altera ſic ꝛ amor amāteʒ diuidit a ſeipſo: idest ab eſſe ctu pprio ꝛ ↄiungit amato. Unde dicit idem Diony. iiij. c. de di. no. φ amor nō ſinit eē ſui.

Amor vulnerat.

ipsi⁹:ꝫ amatoꝝ. Scđo subdit ꝙ amor ē acut⁹
incēte quoad itellectū qꝛ amás oblitus sui. ꝑ
amorē trahit ad itendendū amato.s. deo ꝛ ꝓ
ximo. Tertio dicit ꝙ amor ē acutus itime quo
ad effectū qꝛ amori nō sufficit q̄liscūq₃ cōiun
ctio ꝫ querit ꝛ facit subintrare amatū ꝛ pene
trare amatū. ꝛ vnire se sibi: fm ꝙ ēt si posset cū
amato vellet fieri vnū. Quarto dicit ꝙ amor ē
acutus actiue ꝛ reductiue sicut ignis q suaꝫ si
militudinē in alijs causat. excludēdo vná for
má ꝛ idducēdo ꝓpriá: sic amor dei formá facit:
hec.b.Diony.vbi.3.ꝛ Alber.ibidē.ꝛ.b. Tho.
sū.sen.di.xxvij.qō.b.Tho.ꝯfirmat ibidē au
ctoritate sacre scripture. Canti.iiij. Vulnera
sti cor meū in vno oculoꝝ tuoꝝ. In qbus ver
bis tanguntᷣ tres effectus quos amor ꝛ preci
pue charitatis hꝫ ꝓducere.hꝫ.n. diuidere vni
re decernere vel eligere. Primo hꝫ amor cha
ritatis diuidere. Vñ dicit vulnerasti. Magna
enim ꝛ violēta est vis charitatis ipsum affectū
vel attingēs ꝛ penetrás: ꝛ velut sagitta iecur
eius vbi est cor: ꝛ ꝑ ꝯñs sedes amoris tráfigēs
vt di in ꝓuerbijs. Vulnerasti igiᷣ triplici vulne
re.s. amoris. cōpassionis ꝛ passionis. Prio vul
nerasti vulnere amoris in icarnatōe. Vñ glo.
ꝓ amore tuo carnē suscepi. Scđo vulnerasti
vulnere cōpassionis in ꝓgressu huius vite. Lu.
xix. Vidēs ciuitatē fleuit sup illá. Tertio vul
nerasti vulnere passiōis in cruce. Esa.liij. vul
Lu.viij. neratus est ꝓpter iniqtates nrās. ¶ Secundo
Mar.6 amor ꝛ ꝓcipue charitatis hꝫ vnire: ꝛ iō subdit
cor meū. Ná amor amati penetrat affectum
amátis. vñ di cor meū. Ex quo seqᷣ ꝙ vulnus
nō est sine sensu. qꝛ ēt cor penetrat bonū vuln⁹
de quo táta virtus egrediᷣ tetigit mulier sim
briá vestimēti ei⁹: ꝛ virtutē de se xp̄s sensit exi
re qu itomagis si cor ei⁹ nō leuiter tágiᷣ. ꝫ vul
neraᷣ. Respexit petrū. ꝛ cor eius ꝑcussit ꝛ com
Lu.xx. pūxit ad penitētiá. Vlnerati cordis lachryme
ꝓbent signa. ¶ Tertio amor charitatis hꝫ di
scernere ꝛ eligere: ꝫ amor mūdi nō qꝛ cecus.
Vñ dicit in vno oculoꝝ tuoꝝ. qō verbū qua
tuor modis exponiᷣ. Prio sic. Vulnerasti cor
meū amore in vno nō in pluribus. qꝛ martha
sollicita est turbaᷣ erga plurima porro vnū est
necessariū. Lu.x. Et in ps. Vná petij a dño ꝛc.
Scđo sic si vni adherere est necessarium: quo
magis iheret q₃ oculo. certe nullo. ergo in vno
oculoꝝ. Ná vbi amor ibi ocl's ꝛ ecōuerso. Cu
ius rō est qꝛ pōt videre ꝛ videri: ꝛ iō index so
let eē amoris. Tertio sic. In vno oculoꝝ dicit
se vulneratū. ꝛ nō in plurib⁹ ad oñdēdū ꝙ du
plex est ocl's.s. affect⁹ ꝛ itellect⁹. ocl's affectus
vulnerat desiderijs ꝛ suspirijs: itellect⁹ vo nō
qꝛ cōsistit in pura speculatōe. Quarto mō ex
poniᷣ sic. Ná itentio assilaᷣ oculo ergo sicᷣ du
plex est ocl's ita est duplex itentio: vna qua in
tenditur honor dei. ꝛ iste ocl's.s. recte itentio
nis vulnerat qꝛ rectissime in deū tēdit. Alia
itentio est q̄ oblique tendit in deū. Cuius figu
raꝫ habemus in genesi. vbi. dicitur ꝙ Rachel Gen.
erat venusta facie ꝛ decora aspectu. Lya ve xxix.
ro lippis erat oculis ꝛc.

¶ Alius affectus amōris .§.x.

est inebriare ꝑ totū. qō duplr ꝓbo.s. silitudine Amor
ꝛ auctoritate. Primo ꝓbo ꝫ rōne vel silitudi inebriat
ne. qꝛ sicut ebrius calore vini sui ꝛ alioꝝ oblivi
sciᷣ oim ita amás ex amore amati sic in ama
tū tēdit. ꝙ sui ipsius ꝛ oim reꝝ ꝑter illuꝫ quem
amat obliuiscaᷣ. Scđo ꝫ idē ꝓbo auctē Cát.x.
Comedite amici mei ꝛ inebriamini charissimi:
q̄ qdē vba ꝑñt eē verba xp̄i ad discipulos in ce
na. vel dei ad suos speciales amicos. In qb⁹
verbis tanguntᷣ tria.s. delectabilis refectio in
corporabilis ꝛ singularis dilectio. mētalᷣ trás
formatio. Primo tangiᷣ delectabilis refectio
ibi comedite. ꝫ forte q̄res qd: actus.n. nō est si
ne obiecto. sic nec comestio sine comestibili.
Quid ergo comedemus. Rñdeᷣ ibidē.5. ime
diate. comedi fauū cū melle meo. bibi vinum
meū cū lacte meo. ¶ In qbus verbis vide tria
Primo modū quo assumiᷣ qꝛ comedi glo. id
est mihi icorporaui: ná ꝑ modū mánducatōis su
miᷣ corpus xp̄i. Scđo vide bonū qō ꝑcipiᷣ: qꝛ
fauū.i. vinū fauū.s. deitatis Prouerb.xv. Mel
inuenisti. comede qō sufficit tibi ne forte sa
tiatus euomas illō. vinū redēptiōis.s. sangui
nē xp̄i Math.xxvi. Bibite ex hoc oēs. Tertio
vide nexū quo cōiungiᷣ qꝛ fauū cū melle ꝛ vi
nū cū lacte. dicit ergo. comedite fauū cū mel
le. ná fauū est quoddá cōpositū ex cera ex mel
le. ꝛ ꝓpter sui excellētiá aureis lrís scribebaᷣ. ē
enim fauū cera cōtinēs mel.i. caro continens
deitatē: vel caro ꝯtinēs deū: aut fauus est mel
in cera.i. de⁹ in carne vel diuinitas in huma
nitate. vñ Can.iiij. Mel ꝛ lac sub ligua ei⁹. be
ne dicit sub lingua. eo qō postq₃ sacerdos sua
lingua sup hostiá verba ꝯsecratōis finiuit. ibi
est mel diuinitatis ꝛ lac hūanitatis. Hoc mel
gustauit Ionathas qñ in sūmitate virge gusta
uit de melle ꝛ exhilarati sunt oculi eius vt dr
j. Reg.xiiij. Scđo addit. bibi vinū meū cū la
cte meo. Illud vinū fuit sanguis nrē redēptio
nis q fluxit de latere xp̄i ꝙ qdē vinū vt ifirmis
eēt salubri⁹ vl vtili⁹ ad bibēdū: aq̄ fuit admixtū
Prouerb.ix. Bibite vinū qō miscui vob. Hoc
vinū recusaᷣ bibeᷣ q ꝯdicit passiōi ei⁹. Vñ igiᷣ
vtriusq₃ nex⁹.s. faui ꝛ melᷣ vini ꝛ lactis ē neces
sari⁹. Vbi nota ꝙ qdá comedūt fauū sine mel
le: sicᷣ occlti heretici: q comedūt corp⁹ xp̄i: ꝫ nō
credūt ex eo ꝯuenire ad eterná salutē: qdá co

medũt cũ melle nõ suo: sic xpiani extites i peccõ mortali. q credũt i eo eẽ salutẽ ei ẽ gdẽ s; nõ eo rũ. gdã alij comedũt fauũ cũ melle suo sic bõi xpiani q sumũt. ⁊ suã salutẽ i eo ↄstituũt. Et vi de q dic fauũ. s; nõ meũ. comedit igr fauu3: s; nõ meũ ⁊c. s; mel dic meũ. comedi fauũ cum melle meo. qr corp' xpi sal' vñ puenit nr̃a sal'. ¶ Scdo pncipal'r tãgit singularis dilectio cũ subdit in pncipali auctẽ. amici mei charissimi Nã suos amicos vocat pcipue pp̃ter tres ra-tiones. Prima est pp̃ter volũtatũ ⁊ affectuum vnitatẽ. qr vera amicicia est idẽ velle ⁊ idẽ nol le. vt dicit Tullius. Scđa rõ est pp̃ter pcepto rũ adimpletionẽ. Joh. xv. vos amici mei estis si feceritis ⁊c. Tertia est pp̃ter amoris ↄtinua tionẽ. Prouerb. xvij. Omni tpe diligit. q ami-cus est. Uocat aũt eos nõ solũ amicos s; cha-rissimos. Vñ dicit amici charissimi. i. charita te plenissimi. ¶ Ubi nota q iter electos quos amicos appellat. triplex est differẽtia. gdã. n. sunt onere carnis grauati q adhuc gemũt ⁊ hi habent chari p charitatẽ quã hñt. gdã alij sũt q carnis põdere sunt soluti q sunt in celo. ⁊ hi sũt chariores. eo q pmptiores ⁊ expeditiores fa cti sunt ad amãdũ. gdã vero sunt i celo vtraq; stola vestiti. ⁊ hi sũt charissimi. eo q amore di uino fruunt. ⁊ alacriores. quãto de pp̃rio ni-hil residuũ est qđ eos aliqual'r sollicitet vel re-tardet. vel dicas q apl'i ⁊ alij electi sunt chari chariores ⁊ charissimi. sunt. n. chari inquãtus creatura dei. chariores qr gr̃a iformati. cha-rissimi qr gl'ia coronati. Eph. v. Estote imita-tores dei sicut filij charissimi. ¶ Tertio pnci-paliter tangit mẽtalis trãsformatio. cũ subiun git: ⁊ iebriamini. s. diuino amore. Ex gbus ver bis dat itelligi. q comedere. i. p fidẽ xpo icor-porari est bonũ. bibere. i. xpo delectari est me-lius. sed iebriari. i. sui obliuisci est optimum. ¶ Ubi sciendũ q comedẽtiũ h' icessabile sacrm corpis ⁊ sanguis redẽptoris nr̃i iesu xpi. ẽ diia triplex. gdã. n. comedũt ⁊ nõ bibũt. sicut illi q nõ sunt amici. gdã comedũt ⁊ bibũt. sed non iebriant. sicut illi q sunt amici nõ tñ charissi-mi. gdã ṽo comedũt ⁊ bibũt ⁊ iebrant. vt illi q sunt charissimi. i. pfecti. qđ pbo de oib' p exẽ-plũ. Primo. n. dico q sunt gdã q comedunt ⁊ nõ bibũt. vt illi q nõ sunt amici: vt vbi gr̃a. qui dã sunt q in sancta eccl'ia diuina pcepta ⁊ iu-stoꝝ exẽpla audiũt ⁊ addiscũt. nec tñ pp̃ter h' vitã suã corrigãt. Scđo gdã alii sunt q come-dunt ⁊ bibũt: sed non iebriant sicut amici dei nõ tñ charissimi ⁊ pfecti: sicut sunt illi q in san cta eccl'ia pcepta diuia audiũt: ⁊ celestia plus-q̃ terrena amare discũt ⁊ volũt ⁊ p desiderio celestiũ multa paupib' tribuũt. a prauis opib' se custodiũt: nulla alicui violẽter rapiũt pdica

Inter amicos xpi tri-plex est differẽ tia.

Triplex est diia sumen-tiũ cor pus xpi Exẽpla riter.

tionẽ libẽter audiũt: in fide ⁊ opib' bonis profi ciunt. ⁊ tñ vxores ⁊ filios hñt. pinguiora nutri unt res suas diligũt q̃uis his oib' xpm pp̃o-nant. hi pfecto comedũt. ⁊ amici sunt qñ sine crimine viuũt. Sed adhuc est amplius. s. bibe re ⁊ iebriari: ⁊ iđ tertio sunt aliq alij q tãta aui ditate diuinã scripturã audiũt vel legũt. vt p tinus cũctis terrenis opib' abdicatis sola ce-lestia ⁊ ambiũt parẽtes. vxores. filios ⁊ domos ⁊ oia trãsitorie abijciũt. ⁊ solũmodo xp̃3 sequũ tur. vel seq ⁊ amplecti ↄcupiscũt eius deside-rio se affligũt. ieiunijs afficiũt. lachrymis exer cent meditatõib' diuinis. Sola q̃ sunt eterna cogitãt cõtẽplatõib' vacãt. ad hoc vacantes vt ea q̃ retro sunt obliuiscẽtes: i anteriora ma gis ac magis se extẽdãt. Et isti gd aliud agũt nisi q bibẽtes iebriant. vñ oim terrenoꝝ p de-sideriũ obliuiscunt. Jdcirco a spõso celesti nõ tñ amici. s; ẽ charissimi vocari merent. Un-ge ergo dic iebriamini. glo. i. torporẽ mẽtis ex cutite. ⁊ ad amorẽ eternoꝝ accẽsi tpales pe-nas nõ sentietis sic ebrius q obliuiscit omniũ temporalium. vnde in psal. Inebriabuntur ab vbertate domus tue. Ps. 35.

¶ Alius effectus amoris .§. xj.

est inhesio. Pro cui' declaratõe dicit. b. Tho. pma se. q. xxviij. ar. ij. q iste effectus mutue in-hesionis põt itelligi: ⁊ quãtũ ad vim apprehen siuã. ⁊ quãtũ ad vim appetitiuã amatũ di esse in amãte. inquãtũ amatũ imorat in apprehẽ-sionẽ amãtis. sm illud Phil. j. Eo q habeam vos in corde. Amãs vero di eẽ in amato sm apprehensionẽ. inquãtũ amãs nõ est cõtẽtus supficiali apprehensione amati: sed nitit sin-gula q̃ ad amatũ ptinẽt itrinsecus disgrere ⁊ ad iteriora eius igredi: sic de spũsancto q est amor di. j. Cor. ij. scrutat ẽt pfunda dei. Sed quãtũ ad vim appetitiuã. amatũ di eẽ in amã te put est p quãdã cõplacẽtiã in eius affectu vt vel delectet in eo aut in bonis eius apud pre sentiã. vel in absentiã p desideriũ tẽdat in ip̃3 amatũ p amorẽ cõcupiscẽtie. non gdẽ ex aliq̃ extrinseca cã. sic cũ aliqs desiderat aliqd pro-pter alteꝝ: vel cũ aliqs vult bonũ alteri pp̃ter aliqd aliud: sed pp̃ter cõplacẽtiã amati iteri' radicatã. vñ ⁊ amor di itim': ⁊ dicunt viscera charitatis. E cõuerso aũt amãs est in amato. aliter gdẽ p amorẽ cõcupiscẽtie nõ regescit in quacũq; extrinseca aut supficiali adeptõe vel fruitõe amati: sed q̃rit amatũ pfecte hr̃e quasi ad itima illi' puenitẽs. Jn amore vero amici-tie amãs est in amato. inquãtũ reputat bona vel mala amici sicut sua ⁊ volũtatẽ amici sicut suã. ⁊ q̃si ipse in suo amico videat bona vel ma la pati ⁊ affici. ⁊ pp̃ter hoc pp̃riũ amicoꝝ est ea

Amoris est amatoꝝ inherere

dē velle: & de eodē tristari & gaudere ƀm phm in.ix. Et hic. & in.ii. rethō. vt sic inquātū q̄ sūt amici estimat sua amās videat̄ eē in amato q̄si idē fact' amato. Inquātū aūt econuerso vult & agit ꝑpter amicū sic̄ ꝑpter seipsum. q̄si repu tans amicū idē sibi: sic amatū est in amāte. pōt aūt & tertio mō mutua īhesio ītelligi in amore amicicie ƀm viā readamatōis: inquātū mutuo se amāt amici & sibiinuicē bona volūt & opant̄.

Nota expositionem ℂ Qd̄ aūt amor causet mutuā inhesionē dicit Cant.ii. Dilect' me' mihi & ego illi. qd̄ verbū sex modis exponit̄. ℂ Primo si vox est sponse. sponsi impio paritura. & pmittētis & dicentis. dilect' me' mihi. i. pcepit vt surgerē & venirē & faciē meā ei ondā. & ego illi. i. itegerrime & de notissime obediā: q̄z ipse diligit me. & ego illū & iō vna prius debet eē volūtas sui pcipiētis & mei obediētis. ℂ Scd̄o mō exponit̄ sic. dilectus me' mihi itendit. q̄z sollicit' mihi. & ego illi. i. itendo sollicita seruire sibi. q. d. oino. mirāda est spōsi mei dignatio. q̄z itendit mihi. s̄ nō minus laudāda miseratio q̄z efficit vt ego itendā illi. ℂ Tertio mō exponit̄ sic. dilectus me' mihi. i. cōgruit. q̄z si paritas. si speciositas. si generositas. si fidelitas. si qd̄ pcipuū est charitas mutua in alterutrū attēdat̄ oino cōgruit mihi sponsus. & ego illi. Sz oia hec habz ipse p naturā. ego p grām. ℂ Quarto mō exponit̄ sic. dilect' me' mihi. ē oim laboꝝ doloꝝ fatigationū preciū siue premiū. ƀm q̄ ipse dixit Abrahe Geñ. xv. Ego merces tua magna nimis: & ego illi. i. sūā oim laboꝝ doloꝝ fatigationū merces & pmiū. Oia. n. ꝑpter me hūdaz fecit & sustinuit oēs labores. imo seipsam propter me hūdū dedit. vñ aplūs. i. ad Cor. vi. empti estis pcio magno &c̄. ℂ Quinto mō exponitur sic. dilect' me' mihi. i. ad meā vtilitatē bibit calicē passionis. vñ tota ei' vita & tota mors eius fuit mihi. i. ꝑpter me. & ego illi. i. ad gloriā eius & honorē bibā & dicā. Quid retribuā dn̄o p oib' q̄ retribuit mihi calicē &c̄. ℂ Sexto mō exponit̄ sic. dilect' me' mihi est totū qd̄ amo. qd̄ cupio qd̄ quero. q. d. n. velit querere in terris nisi ouez que pierat. & dragmam quam perdiderat: & ego illi: scilicet sum totum quod amat: quod cupit quod querit.

ℂ De secunda passione. s. odij. Capl̄m. iij.

Odium naturale & odium passionale differunt.

Odiuz quod est amori cōtrariū put est nāle. sic importat quādā dissonātiā nālē. ad id qd̄ ē repugnās & corruptiuū nature. et sic est in oibus rebus. sicut amor nālis qui importat cōsonātiā & coactionē ad id qd̄ ɔuenit rei. sed put est passio. sic odiū est q̄dā dissonantia appetitus ad id quod apprehenditur vt nociuū & repugnans. qd̄ aūt est repugnās rei hz rōnem mali. & sic odiū est de malis. Causatur aūt odiū ex amore. Nil. n. odit̄. nisi p hoc q̄ cōtrariat̄ ei cōueniēti qd̄ amat̄. Dicit autez qs odire seipsuz inquātū vult sibi aliqd̄ bonū qd̄ ei est simplr malū & nociuū vt peccatum. et q̄z vult illud qd̄ est contrariū rōni. & si placiū sensualitati. Veritas in vli odio hri nō pōt: importat enim consonantiā que cōis est oib' reb' sed in particulari pōt aliq̄ veritas odio hri: q̄z sez repugnat bono amato. vt cū qs non vellet aliqd̄ vex eē qd̄ est vel nō vellet scire aliqd̄ op' eē peccatū vt liberius peccaret: vel cū qs vult latere in peccato odit qd̄ cognoscat̄ vitas peccati. hec. b. Tho. pma se. q xxix. ℂ Triplex ē genus odij. s. dn̄i dei. viri iusti. & hois pūersi. Ad Ro. xij. odiētes malū adherētes bonū Math. xviij. Sic faciet pater me' celestis. Si nō remiseritis vnusquisq̄ fratri suo de cordib' vestris. scilicet odium. ita scilicet vt non habeatis in corde et iniurijs receptis.

ℂ Odit deus sed sine sui mutatione.

ℂ Odit iustus sed cum discretione.

ℂ Odit impius sed cum malignatione.

ℂ Quantum ad primū .§. j.

dixit achior holoferni. vt habet̄. Judith. v. de de odio dei. us illoꝝ. i. israhelitaꝝ q soli colebāt veꝝ deuz odit iniqtatē. Jacob dilexi. Esau odio habui. Jacob q iterpretat̄ supplantator. signat bonos supplantantes. i. dn̄antes & vincentes demones & vitia. Esau interpretat̄ frustra vel rubeus. & signat peccatores rubeos peccatis qui frustrant̄ fine vltimo. Odit aūt deus. non ƀm passionē q̄ est cū trāsmutatiōe corpali. sic̄ odiunt aialia: q̄z de' icorpore' est. Nec ēt odit cuz mutatiōe affect' & volūtatis. sic̄ odit angelus & hō q variant̄ in affectib' & motib' volūtatis. deus aūt imutabilis est & vnicū volūtatis actum hz q nō differt a sua volūtate & essentia. ē ergo odiū dei ad creaturā. ipsa subtractio gratie vł nō cōferre eā: & punitio peccati. & q̄z ois creatura inquantū creatura bōa est q̄z a deo facta ideo bene di. Sap. xi. diligis oia q̄ sunt & nihil odisti eoꝝ q̄ fecisti. Diligit vtiq̄ oia ad eē nāle nec odit seu punit peccatorē inquātū creaturā sed inquātū peccatorē. i. rōne mali: qd̄ ipse deus nō facit. quāuis aūt odiat oēm iniqtatē pcipue dicit Salomō ipz sex odire & pmaxime septimū qd̄ addit̄. i. di. n. Prouer. vi. Sex sunt que odit dominus. & septimum detestatur aia eius: oculos sublimes: idest superbos & arrogantes: linguam mendacem. ℂ Que scilicet est habituata in mendacijs dicendis. ℂ Manus effundentes sanguinem innocium: idest crudeles et homicidas. Cor machinās cogita

tiones pessimas. vt facientes ꝯiurationes ꝛ ꝓditiões tractãtes. Pedes veloces ad currendũ in malũ. i. que ꝓcipitant ꝛ sine ꝯsideratione festinãt ad mala. Proferentẽ mẽdacia vt ostendat diuĩ a scõo vbi dcm̃ est. linguã mẽdacẽ q̃si declarãs ꝛ magis determinãs qd̃ dixerat s̃bdit. Testẽ fallacẽ. i. mẽdaciũ in iudicio. Et q2 ꝓdicatores dicunt testes dei. iõ si sint fallaces. vt s. nõ dicãt vera vel ad debitum finẽ. sed ꝑꝑ lucrũ vel honorẽ ꝓpriũ: aut nõ bñ viuãt. faciẽtes qd̃ docẽt hos odit de⁹. Septimũ est qui seminat iter f̃res discordias. q2 ergo ista odit deus. ab his d3 qlibet cauẽ ne odio hẽat a deo.

Quãtum ad secũdum .§. ij.

de odio viri iusti tria respicit

dicit Amos. v. Odite malu3 ꝛ diligite bonũ. Odiũ aũt hñt iusti ad tria mala. s. offense deitatis. collecte praue societatis. ꝛ nociue ꝓpinquitatis. ¶ Hñt pͥ odio oẽm iniq̃tatẽ. inq̃tum est offensa dei. ꝛ ꝯtra rõnẽ siue sit in se siue in aliq̃s. iuxta illud ps. Oẽm via3 iniquã. i. actũ iniq̃tatis odio habui. Vñ ꝛ magister sen. in. iiij. dist. xiiij. dicit q̃ penitẽ est pctã odire. s. cõmissa ꝛc̃. Discernũt tñ iusti nã3 a culpa in odio suo. Nã ita odiũt culpã in se ꝛ in ꝓximis. q̃ diligũt naturã: ꝛ merito. q2 creatura inq̃tu3 creatura a deo est. ꝛ bona ꝛ ideo diligenda et amãda. Et q2 eiusdẽ rõnis est velle alieni bonu3. ꝛ appetẽ illi aliqd̃ malũ. qd̃ ꝓcederet in bonu3 ei⁹: sicut desiderare abscisionẽ manus: vt seruaret vita hoĩs. ideo recte iusti appetãt aliq̃ mal ꝛ tꝑalia pctõrib⁹: vt emendent de iniq̃tatib⁹ suis. Et si gnõ hui⁹. s. q̃ diligãt nã3: ꝛ odiãt culpã est. q̃a cũ videãt indigẽtiã nature. s̃ueniũt illis quorũ vitia odiũt: ꝛ hoc est qd̃ ait Augu. Sic diligẽdi sunt hoĩes: vt eoꝝ nõ diligant errores: q2 aliud est odisse qd̃ fecerunt. s. pctm̃: ꝛ aliud qd̃ facti sunt. i. nãm. qd̃ vtiq3 non li3. Et di. lxxxvi. dicit Leo papa. Odio hẽant pctã nõ hoĩes: corrigant tumidi: tolerant infirmi: ꝛ qd̃ castigare seueri⁹ necesse est: nõ sciẽtis aĩo plectant sed medẽtis: hec ille. Odit iustus prauã societatẽ

ps. 25.

et eo q̃ multũ põt nocẽ. iuxta illud ps. Odiui eccliã malignãtiũ. Et ꝓcipue societas hereticoꝝ odiẽda est ꝛ vitãda: q2 vt dicit aplus. Sermo eoꝝ vt cãcer serpit: s3 iustus iesus sirach dicit. Eccl. xxv. Tres spẽs odiuit aĩa mea: pauperẽ supbum: diuitẽ mẽdacẽ: ꝛ senũ fatuu3 ꝛ insẽsatũ. Pauꝑ supb⁹ est: qui reb⁹ tꝑalib⁹ indigẽs: ita se h3 in exteriori apparatu ac si diues eẽt. Vel qui vacu⁹ scia ꝛ intellectu. ponit se ad ardua ꝛ s̃btilia. Vel qui virtutib⁹ ꝑuus. magna de se extimat. Diues magis detestabilis ĩ mẽdacio: q2 nõ h3 occasiõem mẽtiẽdi. s. necessitatẽ. Vel diues in virtutib⁹ ꝛ scia cui⁹ mendaciũ multũ nocet. Sene3 fatuũ in locutiõib⁹ vanis ꝛ lasciuis. Insensatus quoad cognitionẽ spũa

ij. Timot. ij.

liũ. Odit iustus nociua3 ꝓpinq̃tatẽ. Propinq̃ enĩ hoĩes cõiter nõ querũt nisi terrena de eis: honores ꝛ diuitias ꝛ hmõi. Et diligere eos in hmõi esset assentiri voluntati eoꝝ. ꝛ tradere se mũdo. qd̃ fiendũ nõ est sed detestãdũ. ꝛ odiendi sunt inq̃tũ ad ista. i. hñdi in displicẽtia. Et sic intelligit qd̃ xp̃s ait. Qui nõ odit patrem et matrẽ f̃res ꝛ sorores ꝛc̃. nõ põt esse meus discipulus. ꝛ illud Joã. xij. Qui odit aĩam suam in hoc mũdo. i. quãtũ ad ea que sunt mũdi. vt vitia ꝛ peccata: ꝛ delectationes carnis hñdo in detestationẽ ꝛ vitãdo. in vitã eterna3 custodit eam. Et qd̃ ait apl̃s. Quia nemo vnq̃ carnem suam odio habuit. sed nutrit ꝛ fouet. Verum est quantu3 ad ea que sunt necessaria vite s̃m instinctum etiam nature. eph. 5.

Quantum ad tertium .§. iij.

dicit de fratrib⁹ Joseph. q̃ oderãt eum nec poterãt quicq̃ pacifice loqui. Gen. xxxvij. Et de egyptijs q̃ oderant filios israel. Exodi. i. ꝛ de Esau q̃ oderat Jacob. Gen. xxvij. Et cõmuniter mali odiunt bonos. Et ratio est: quia veritas odiu3 parit. vt dicit Salustius: ꝛ iusti veritatẽ dicunt reprehẽdẽtes malos cum oportet: ꝓpter qd̃ dicebat christus. Me odit mũdus: quia testimoniũ perhibeo de illo: q2 opera eius mala sunt. Joã. vij. ¶ Sed aduertendũ q̃ ꝑuersi odiunt deũ: proximũ: ꝛ animũ suum. Odiũt quid est deũ: inquantũ est punitor scelerũ suoꝝ: ꝛ flagellat ꝛ prohibet mala que optãt perpetrare: sed aliquãdo nõ valẽt ꝛ ip̃m est maximũ peccatu3: quia directe cõtra charitatem dei: ꝛ est cõditio demonum ꝛ dãnatorum: qui deũ odiunt: quia punit eos. ꝛ de hoc ps. Superbia eoꝝ qui te oderunt. ascẽdit semper. ¶ Odiunt mali seip̃os: quia ea faciũt que summe nocẽt eis. scil3 peccata. Vtiq3 diceretur se quis odire qui seipsum occideret. Sed hoc agit peccator occidẽdo per iniquitatẽ animam sua3. Unde psal. Qui diligit iniquitatẽ: odit animã sua3. quantũ scil3 ad partẽ intellectiuã: que est pars principalior. Nam quantũ ad partẽ sensitiuam nimis se diligit. ¶ Odiũt ꝛ proximos intẽdẽtes malu3 eoꝝ inquãtũ malum: idest in nocumentũ solum eorũ. Sed vt dicit Joã. in cano. i. ca. iij. Qui odit fratrẽ suum homicida est: occidẽs scil3 animã suam et ꝓ̃suans gratia. Hoc autẽ prohibetur in Leuitici. xix. vbi dicitur. Ne oderis fratre3 in corde tuo. Odiunt autẽ cõmuniter bonos qui reprehendũt eos: sicut odebat achab micheam dicens. Nõ prophetat mihi nisi malum. ꝛ idcirco odisti eu3. tertij Reg. xxij. Sed qui odit correctiõem minuetur vita. dicitur Ecclesiastici. xix. De odio quomodo sit peccatum. et q̃ graue ꝛ mortale. habes in secunda parte.

de odio ipsorũ.

peruersi odiũt deum.

Odiũt seip̃os.

Odiũt ꝓxios.

¶ De tertia

¶ De tertia passione que dicitur desiderium. et quarta que dicitur abominatio. Capl'm. iiij.

Tertia passio dicit᷑ ꝯcupiscētia seu desideriū. Pro cuius declaratiōe est sciēdū q̄ bonum delectabile ꝓm sensuz. inquātuz sibi appetitum adaptat quodāmodo et ꝯformat. sic causat passionē amoris. Inquātū vo ipm bonū absens attrahit ad seipsuz appetitū. causat passionē que dicit᷑ ꝯcupiscētia. Inquātū aūt ipsuz bonum qz ꝑsens quietat appetitū in seipso. sic causat passionē que dicit᷑ delectatio. Et sic ꝓprie appetit⁹ delectationis ꝓm sensuz que ptinet sil' ad aīam et corpus dicit᷑ ꝯcupiscētia vt sonat ipm nomen. Et est passio in appetitu ꝯcupiscibili. cui opponit᷑ passio innoiata. que potest dici abominatio. ¶ Et pōt dici q̄ sit triplex ꝯcupiscētia. Prima spūalis Sap. vj. Cōcupiscentia sapiētie pducit ad regnū. Improprie tñ talis appetitus dicitur ꝯcupiscētia. cū sit de spūalib⁹ ptinētib⁹ ad volūtatē. Magis ꝓprie dici pōt desideriū. qđ īportat simplicē motū in rē desideratā. Dicit᷑ tñ et cōcupiscētia pp silitudinē quādā. vel ꝓpter intētionē appetit⁹ supioris partis ex quo fit redundantia in iferiore appetitū. iuxta illđ. Cor meū et caro mea exultauerūt. ¶ Alia ꝯcupiscētia dicit᷑ nālis. et hmōi est appetit⁹ delectabilis ꝯueniētis nature aīalis. seu de his qb⁹ nā corporis sustētat᷑. vel quātū ad nām indiuidui. vt cibi et potus. vel quātū ad nāz speciei. vt in venereis. Tertia est ꝯcupiscētia aīalis. que. s. nō de his est que afferūt delectationē p sensum carnis vel sustētationē. sz sunt delectabilia ꝓm apprehēsionē imaginationis. aut alicuius hmōi acceptionis sicut pecunia. ornat⁹ vestiū et hmōi. Qñ quelibet harū ꝯcupiscētiarū a rōne regunt᷑ bone sūt. Qñ aūt sunt pter vel ꝯtra rōnē. s. put in eis est amor inordinat⁹ ad creaturā. sic sunt male. Et ponunt᷑ esse tres radices seu cause oīum malorū. j. Jo. ij. Omne qđ est in mūdo aut est ꝯcupiscētia carnis quod pertinet ad scđaz: aut ꝯcupiscētia oculoꝝ. qđ ptinet ad pmā. aut est supbia vite. Et hec est tertia radix que ptinet ad inordinatū appetitū boni ardui. vt honoꝝ. excellētia et hmōi. et sicͭ ad pmas duas pñt reduci oēs passiones ꝯcupiscibilis. ita ad tertiaz oēs passioes irascibilis. Et sciēdū q̄ ꝯcupiscētia nālis nō potest esse infinita in actu. est eni eius qđ nā requirit. Nā eni semp tēdit in finitū et certū. sed pōt esse ifinita p successionē. qz. s. post acceptū cibū iterū vult cibū. Unde dñs dixit samaritane Jo. iiij. Qui biberit ex hac aqua nō sitiet iterū. Sed ꝯcupiscētia nō nālis est oīno ifinita. sequit᷑ eni rōnē. Ratio aūt pōt in ifinitū ꝓcedere. Uñ Ambro. Nec finis vnq̄ȝ nec sacietas aderit cupiditati. dist. xlvij. sicut hi. Hec bea. Tho. pma se. q. xxx. arti. ij. et. iiij. de malo vsu huius passiōis dicit a Greg. Cū mēs cepta desideria sequit᷑. seruire rebus cōuincit᷑. quaꝝ amore supat᷑. xiiij. q. j. §. j. Et leo papa. Uirū catholicū. sicut nullo. errore. ita nulla cupiditati iplicari oportet dicēte scriptura. Post ꝯcupiscētias tuas ne eas ꝛc̄.

triplex est concupiscētia.

Pō. lxxxiij.

¶ Sciendum q̄ est .§. i. triplex genus desiderioꝝ. Est eni desideriū peccatoꝝ. desideriū iustorum. desideriū beatoruz. De desiderio peccatorū. ¶ De primo dicit pō. desideriū pctoꝝ ꝑibit. Est eni hoc desideriū plenū passionib⁹ carnis. et iō sicut oīs caro fenū cito deficiēs a sua viriditate Ps. cxj. sic desideria prauoꝝ. Sed quātū dānuz inferāt hoībus. oñdit apl's. j. ad Thi. vj. dicens de amatorib⁹ mūdi. Qui volūt diuites fieri incidūt in desideria multa et inutilia. que mergūt hoiez in interitū. Hñt eni desideria pctoꝝ. multiplicitatē inutilitatē. et nocibilitatē. ꝓm auctoritatē apli inductā. Quia igit᷑ multa sūt. iō nō saciēda seu sequēda. iuxta illud ad Ro. xiij. Curaz carnis ne feceritis in desiderijs. nimis eni multiplicant᷑. Inducūt eni ꝑturbationē ꝓz illud qđ dixit marthe dñs. Turbaris erga plurima. sicut eni desideria iustoꝝ sunt vnita in fine. et iō pacifica. qz Lu. x. in vnitate nō potest esse diuersitas vel ꝯrietas. Ita desideria maloꝝ sūt diuersificata in varijs vitijs inuicē rixātibus. ij. ad Thimo. Seducunt᷑ varijs desiderijs. i. a deo seorsuz ducunt᷑ seu separant᷑. et iō nō est cū eis dñs vnitatis et pacis. Adducūt hostiū multiplicationez pp qđ. j. Petri. ij. dr̄. Obsecro vos tanq̄ȝ aduenas et pegrinos abstinere a carnalibus desiderijs que militāt aduersus aīam. i. milites ifernales secū trahūt ad ꝓsternēdū aīam. Demū iudiciū dei et punitionē iferūt. pō. lxxvij. Nō sunt fraudati a desiderio suo. qđ. s. habuerūt circa carnes ex vitio gule. et sequit᷑. Adhuc esce eoꝝ erāt in ore ipoꝝ et ira dei ascēdit sup eos. ¶ Scđo qz inutilia sūt hmōi desideria. iō fugiēda sunt. ij. ad Thimo. ij. Desideria aūt inutilia fuge. Hñt eni vnitatē. Hiere. ij. Onager assuet⁹ in solitudine in desiderio aīe attraxit ventuz amoris sui. Onager est hō passionib⁹ bestialib⁹ deditus. h est assuetus in solitudine. i. ad ea que sunt mūdi in desiderio aīe ipm. s. ꝑsequēdo. desideriū hoc inde attrabit ventū. i. vanitatē. Nō eni exequēdo desideriū suum ꝯsequit᷑ intentū. s. quietationem et ꝯtentamētum. sed vanitatē quā amat. Prebēt et hec desideria seruitutē. Unde Grego⁹. Cum mens cepta desideria. i. cōcepta sequit᷑. seruire rebus ꝯuincit᷑: quarum amore superat᷑. xiiij. q. j. §. j. tollunt viuacitatez. Prouerb. xxj. Desideria occidunt pigrum. Noluerūt enim manus eius quicq̄ȝ operari. Tota die ꝯcupiscit et desi-

derat.s.mala. Et qr nō opat bona opa vnde aia
viuit iō in mortē aie icidit. ¶ Tertio qr nociua
sunt iō abnegāda & abiciēda. Thimo.ij. Abne-
gātes impietatē & secularia desideria sobrie &
pie & iuste viuamus in hoc seculo. Hec eni abij-
ciēdo hō viuit sobrie quoad se. ad Gal.v. Spi-
ritu ambulate & desideria carnis nō pficietis.i.
sobrie vi etis.si sm spm.i.rōnē vixeritis.qr ip-
sa abdicat secularia desideria. viuit pie quoad
deū.expectādo & desiderādo aduētū eius cū bo-
nis opib9. De ipis autē dr Michee.vij. Dnm
deū nō desiderabūt. viuit iuste quoad primū
seruādo illud.j.Thessal.iiij. Nullius aliqd desi-
De desi deretis. ¶ De scdo desiderij gñe dr Prouerb.
derio xj. Desideriū iustoꝝ omne bonū. Et istud deside
iustoꝝ riū pn ipaliter est volūtatis.sz aliqn etiā est sen
sualitatis.vt cū qs desiderat aliq corpi necaria
vel vtilia bono mō & fine. Desiderāt aūt iusti p
cipue tria.s.sui iustificationē.& obeditionē.ps.
Ps. Mādata tua desiderabā.s.iplere. Itē ↄcupiuit
cxviij. aia mea desiderare iustificatiōes tuas. Scdo desi
derāt primi edificationē & ↄsolationem. Ro.j.
Desidero vos videre vt aliquid vobis impartiar
grē spūalis. Et sic xps dixit. Desiderio deside-
raui hoc pasca mādūcare vobiscū Lu.xxij. Hoc
eni desiderauit valde.& iō desiderauit.qr agn9
ille comestus q dr pascha signabat passionem &
sacrā coionē. que p nrā vtilitate desiderabat im
pleri. Tertio desiderāt dei visionē vel fruitionē
Esa.xxvi. Aia mea desiderauit te in nocte.i.in
vita pnti tc. Phil.j. Apls desideriū inqt hñs
De desi Cupio dissolui & esse cū xpo. ¶ De tertio desi-
derio derij gñe dicit ps. Qui replet in bonis deside-
beatoꝝ riū tuū. Nūqz iplet desideriū alicuius nisi sit
Ps.cij. btūs. Hoc aūt desideriū est totalr remotū a pas-
sione. Et cū desideriū pprie iportet & magnam
auiditatē ad rē desideratā ppter cōplacētiā ad
ipsam.& carētiā habitionis illius rei. Sicut cū
qs desiderat pecuniā vel alia.ipsaz tūc nō hēt.
In desiderio btōꝝ est pmū.s.qr nō fastidiūt ex-
timationē illius boni.sz hñt sūmā auiditatē &
cōplacētiā pp qd dr.j.Petri.j. In quem deside
rāt āgeli pspicere.sz scdm nō ē in desiderio eoꝝ
qr nō carēt s.qtidie possidēt illō bonū. Un ad
hō bonū desiderādū iuitās sapia q ōs est.ait. Ec
clesiastici.xxiiij. Trāsite ad me oēs q ↄcupiscī-
tis me.i.desideratis.& a gñationib9 meis iple-
mini.i.a bonis que genero.h est in fundo crea-
turis saturabimini.sz sine fastidio. Unde subdi
tur. Qui edūt me.s.possidēdo vel fruēdo p glo
riā adhuc esuriēt.& q elucidant me.i.clare co-
gnoscūt.qd nō fit nisi in pria vitā eternā habe-
būt. ¶ Abominatio est quedam fuga & vitatio
eius qd qs odit vel ei displicet sicut desideriū
est qdā mot9 ↄcupiscibilis tēdēs in rē amatā.
qua pntē nō hēt. Sūt aūt quedā iter cetera que
faciūt hoiem deo abominabilē.& ideo vitāda.
Et primū est in cogitationib9 & affectib9 imun-
dialitas. Osee.ix. Facti sūt abominabiles sicut
ea que dilexerūt. Scdm in ppositis istabilitas.
Unde in figurā Leui.xj. dr. Omne qd supra pe
ctus suū gradit & hēt multos pedes abomina-
bile erit vobis gradiē supra pect9.s.p terrā qui
hēt mētē fixā in terrenis. Hēt multos pedes q
diuersa pposita hēt.& nō firmat in eis.cū bona
sūt. Tertiū puersitas in iudicijs. Prouer.xvij.
Qui ↄdēnat iustū & iustificat impiū vterqz est abo
minabilis apud deū. Quartū in ↄctib9 dolosi-
tas Prouer.xx. Pōdus & pōdus.mēsura & mē
sura.vterqz abominabilis est apud deū. Quin-
tū ↄsuetudinis tenacitas. Job.xv. abominabi-
lis est q bibit qsi aquā iniqtatē.aqua pot9 est cō
suetudinarius.& iō signat pcti ↄsuetudinē.

¶ De quinta passione que dicitur delectatio vel gaudium. Cap.v.

Est alia passio in appetitu sensitiuo que dr delecta-
tio vel gaudiū. Pro cuius declara
tiōe sciēdū. q ista est differētia iter
aialia & alias res nāles qr alie res nāles qn cō
stituunt in id qd ↄuenit eis sm nāz.hoc nō sen
tiūt sed aialia hoc sentiūt. Et ex isto sensu causa
tur qdā mot9 & delectatio que est passio. Dele- Delecta
ctationū aūt quedā est corpalis. que.s.ↄsequit tio ē tri
adeptionē eoꝝ.que ad nām corpis ptinēt.sicut plex.
sunt cibi potus.& venerea. Et ista est cois nobis
& brutis alia spūalis est.que ↄsequit adeptionē
eoꝝ.que ptinēt ad intellectū.& ista est cois no-
bis & angelis & dr gaudiū. Unde gaudiū pprie
est spēs delectationis.& talis delectatio que est
in volūtate.nō est cū trāsmutatiōe corpali.sicut
delectatio corpalis.& quelibet alia passio.sz im-
portat simplr motū volūtatis. vnde dicit Aug.
in.xiiij. de ciui.dei. Q nil est aliud letitia.qz vo
luntas in ↄsuetudine eoꝝ que volumus.

¶ Item circa de- §.i.

lectatiōes fuit duplex error antiquoꝝ. Nā epi-
curi dixerunt oēs eē bonas. Sz in hoc decepti Error
sunt:qr nō distiguebāt iter simplicē bonū & bo epicuri
nū sm qd. Cū ergo delectatio sit qes si id in q
qescit appetit9 sit simplr bonū:qr est sm rōnē
& illa delectatio est simplr bona. Sz si sit bonū
sm qd.puta ↄueniēs sensui. sed ↄria rōni erit
delectatio bona sm qd.i.sensui.sed mala sim-
plr licet apparēs bona:vt fornicatio. ¶ Alij vt Error
stoici arbitrabant eē dicēdū oēs delectationes stoicoꝝ
sensibiles eē malas.moti ex hoc.vt qr homines
sunt pni ad hmōi delectationes imoderatas.
ab ipsis se retrahētes ad mediū vtutis pueni-
rēt:sed ista extimatio nō fuit ↄueniēs. Nā cū

nullus possit viuere sine aliq̄ corpali delectati/one si illi q̄ docēt oēs delectatiōes eē malas de prehēdant aliquas delectatōes suscipe magis hoīes ad delectatiōes erūt pcliues. exēplo ope rū vboꝝ doctrina ptermissa. In opōnib⁹ enim et passionib⁹ humanis: in qb⁹ expientia pluri/mū valet. magis mouēt exēpla q̄ vba. Dicen/dū igit̄ q̄ delectationū aliqua est bona. illa vz in qua appetit⁹ supio: vel iterio: reqescit i eo qd̄ ꝯuenit rōni vel legi dei: et que est de opōne bona. Magis eni est ppinqua delectatio opō/niq̄ desiderio. Desideriū aūt vz bonū qd̄ est d̄ bona opōne. Alia delectatio est mala: illa vz in qua appetit⁹ inferio: vel supio: reqescit in eo qd̄ discordat a rōne vel a lege dei. vel ēt q̄ est d̄ mala opōne. optima aūt delectatio iter huma/nā est in fruitiōe dei. Nā optimū in vnoquoq̄ est finis eius. finis aūt est duplex. q: vel ipa res vel vsus rei: vt finis auari est pecunia vel vsus pecunie. Ultimus aūt finis hois est deus: q est sūmū bonū: vel fruitio eius q ipo:tat delecta/tionē quandā in vltimo fine. Et in hoc errauit

Error platōis

Plato: q cū extimaret oēm delectationē ꝯseq̄ gnationē et motū. qd̄ tñ est falsum: sequebatur fm eū nullā delectationē hēre rōnē vltime pfe/ctionis. Et nota q̄ delectatio nō sensualis: que est cois bonis et malis. s. volūtatis. est quasi re/gula et mēsura bonitatis vel malicie moralis. Scd̄z eni q̄ qsq̄ delectat fm rōnē. Sic rephē/dit bonus vel malus. Thom. pma se. q. xxxiiij. Causat autem delectatio istos effectus delecta/tionem desideriū. aliquando etiam vsum ratio nis impedit: et delectationem perficit. vide de/clarationem notabilem prima se. q. xxxiiij.

Unū causat delectatio

¶ Causat aūt de/ .§.ij.

lectatio ab opōne. sic a ppa et pma cā. Nā cum ad delectationē duo ꝯcurrāt. s. ꝯsecutio boni ꝯuenictis. et cognitio hmōi adeptiōis. vtrūq̄ ꝯsistit in quadā opōne. Naz actualis cognitio qdā opō est: similr bonū ꝯueniēs adipiscimur quadam operatione. Ipsa etiam operatio pro/pria quoddam bonum conueniens est. ¶ Itez causatur delectatio a motu propter transmuta/tionem que ibi fit. Et hoc tripliciter. ¶ Primo ex parte nostri qui delectamur. transmutatio enim efficitur nobis delectabilis propter hoc q̄ natura nostra trāsmutabilis est propter hoc quia quod est nobis conueniens nunc non erit nobis ꝯueniēs postea sicut calefieri ad ignē in hyeme: et postea in estate. Et ex pte boni delectā tis qd̄ coniungitur nobis. Naz actio continua ta alicuius agentis auget effectum. Quanto enim quis diutius appropinquat igni tanto magis calefit. Naturalis autem habitudo in quadam mensura consistit. et ideo quando con/tinuata presentia delectabilis super excedit mē suram. remotio efficitur delectabilis. ¶ Tertio ex parte ipsius cognitionis. Nam cum homo desideret cognoscere aliquod totum et perfe/ctum cum aliqua non poterunt apprehendi to ta simul. in his delectat transmutatio. vt vnum transeat ad alterum succedat. et sic totum sen/tiatur. si autem sit aliqua res cuius natura sit in transmutabilis. et non possit in ea fieri excessus naturalis habitus per continuationem delecta bilis. et que possit in totum suum delectabile si/mul mouere non erit ei transmutatio delectabi lis. Et quanto alique delectationes plus ad hoc accedunt. tanto plus cōtinuari possunt. ¶ Itē causatur delectio ex spe. inquantum videlicet per eam fit coniunctio rei delectantis et delecta ti. non solum fm apprehensionem. sed etiam fm facultatem vel potestatem adipiscendi bo/num quod delectat. ad Ro. xij. Spe gaudētes. ¶ Item memoria causat delectationem. non quidem inquantum est rei absentis. sicut nec etiam spes. sed inquantum per eam fit coniun/ctio fm apprehensionem tātum ad rem delecta bilem. ps. Memor fui dei et delectatus sum. ¶ Item tristitia non inquantum tristitia. sed inquantum facit memoriam rei dilecte. ex cu/ius sola apprehensione delectatur. quāuis de eius absentia tristetur. Fit etiam memoria tri/stitie delectabilis propter subsequentem euasio nem. Nam fm q̄ homo apprehendit se euasis/se tristitia et dolorosa accrescit ei materia gau/du. ps. Fuerūt mihi lachryme mee ꝛc. Per pa/nē eni itelligit refectio delectatiōis. ¶ Itē opa tio alioꝝ causat in nobis delectationē. Et hꝰ tri/ ps. xlj.
plicit. Prio inquātū p opationē alicuius ꝯseq̄/mur aliqd̄ bonū. Scdo inquātū p opatiōes alio/rū efficit nobis aliq̄ cognitio vel extimatio ppriq̄ boni. Et sic ex laudatiōe vel honoratiōe alioꝝ et dilectiōe que fit nobis delectamur. Tertio inq̄ tū ipse opatiōes alioꝝ si sint bōe extimant vt bo/nū pprium pp vim amoris q facit extimare q̄si amicū eūdē sibi. Un̄ in. ij. epl̄a. Jo. Gauisus sum val de. qm̄ inueni de filijs ambulantes in veritate. ¶ Item benefacere alteri causat delectionē. Et hoc tripliciter. Uno modo per comparatio/nem ad effectum. qui est bonum in altero con stitutum inquantum reputamus vt nostrum. Scdo p cōpationē ad finē. q: p hꝰ q̄ alteri bñfa cit spat ꝯseq aliqd̄ bonum sibi. vel a deo vel ab hoie. spes aūt est cā delectationis. Tertio mō p cōparationē ad pncipiū. qd̄ pncipiū est triplex. Unū est facultas bñfaciēdi. Nā p hꝰ fit quedam imaginatio abundātis boni in se. ex quo possit alijs coicare. Aliud pncipiū est habit⁹ inclināš fm quē bñfacere fit alicui cōnaturale. Tertiuz est principiū motiuū. idest amo:. puta cuz aliqs

monetur ab aliquo quem diligit ad benefaciē dum alicui. ¶ Itē similitudo est causa delectationis. Nam ipse est causa amoris. qui causat delectationē. Si autē sīl'e sit corruptiuū ꝓprij boni qđ potest esse per excessum. sicut patet in superabundantibus cibis. sic generat fastidium non delectationē. ¶ Item admiratio causat delectationē. Est eni admiratio desiderium quoddā sciēdi. qđ in hoie ɔtingit ex hoc ꝙ videt effectū ⁊ ignorat causam. vel ex hoc causa talis effectus excedit cogitationē vel facultatem eius. ⁊ iō admiratio est causa delectatiōis inquātū habet adiunctā spem ɔsequēdi cognitionē eius qđ scire desiderat. ⁊ ꝓpter hoc oia mirabilia sunt delectabilia. Et cū delectator habeat duo. s. quietē in bono. ⁊ hmōi quietis perceptionē. Quantū ad primū cū pfectius sit cōtēplari veritatē cognitā ꝙ̄ inquirere ignotam ɔtēplationes reꝝ scitaꝝ per se loquēdo sūt magis delectabiles ꝙ̄ inquisitiōes reꝝ ignotaꝝ. Quantū ad scđm inquisitiōes sunt quoqꝫ delectabiliores bm ꝙ ex maiori desiderio ꝓcedūt. vñ hō maxime delectat in his q̄ de nouo inuenit vel didicit. hec oia Tho. prima se. q. xxxij.

¶ Et nota ꝙ delectatiōes spūales intelligibiles. si cōparenť delectatiōibus sensibilibꝰ corporalibus. simpliciter ⁊ bm se loquēdo sūt maiores. Et hoc apparet bm tria que requiruntur ad delectationē. scꝫ bonum ɔiunctū: ⁊ id cui cōiungitur: ⁊ ipsa ɔiunctio. Nam ipm bonū spirituale est maius ꝙ̄ bonū corporale ⁊ maiꝰ dilectum: cuius signū est ꝙ hoies a maximis voluptatibus corporalibus se abstinent. vt nō perdant honorē qui est bonū intelligibile. Similiter ipsa pars intellectiua est nobilior ⁊ magis cognoscitiua ꝙ̄ sensitiua. Coniūctio aūt vtriusqꝫ est magis intima ⁊ pfecta ⁊ firma. Intimus quidē est. qꝛ sensus sistit circa accidētia rei exteriora. Intellectus vo penetrat vsqꝫ ad rei eēntiam. pfectior est. qꝛ ɔiunctionis sensibilis rei ad sensum adiungiť motus qui est actus impfectus. vñ delectationes sensibiles nō sunt tote simul. sed eis aliqđ transit aliqđ restat cōsumādum vt patet delectatiōe ciboꝝ ⁊ venereoꝝ. Sed intelligibilia ɔiungūtur intellectui absqꝫ motu. vñ delectatiōes eoꝝ sunt tote simul. ⁊ sic sunt magis pfecte. Est eni firmior qꝛ delectabilia corporalia sunt corruptibilia ⁊ cito deficiūt. bona vo spūalia sunt incorruptibilia. ¶ Sed quoad nos delectatiōes corporales sūt magis vehementes spiritualibus ꝓpter tria. Primo qꝛ sensibilia sunt magis nota quoad nos. Secundo qꝛ cū delectatiōes corporales sint passiones. appetitus sensitiui sunt cū aliqua transmutatione corporali. Transmutatio aūt est delectabilis homini. quasi ei naturalis. Sed trāsmutatio corporalis nō est in spūalibus delectationibus. nisi per quandā redūdantiā ab appetitu supiori in inferiorē. Tertio qꝛ delectatiōes corporales appetunť vt quedā medicine cōtra corporales defectus ⁊ molestias ex qbus tristitie quedā ɔsequunť in hoie. Vñ delectatiōes corpales supuenientes hmōi tristitijs magis sentiuntur. ⁊ per consequens magis acceptantur ꝙ̄ delectationes spirituales. que nō hñt tristitias ɔtrarias. Tho. prima se. q. xxxj.

delectationes sunt vehementiores spiritualibus

¶ De gaudio vario. §. iij.

de gaudio naturali ⁊ spirituali.

Gaudete i dño semp ait apl's ad Phil'. iiij. ¶ Notandū ꝙ gaudere naturalr qlibet desiderat. sꝫ est gaudiū criminale qđ ɔgruit pctōribus: ⁊ hoc est gaudere. Est gaudiuꝫ spūale qđ ɔgruit iustis viatoribus ⁊ hoc est gaudē i dño. Et est gaudiū qđ ɔgruit cōprehēsoribꝰ. ⁊ hoc est gaudere in dño semp. De his gaudijs varijs notabilē distinctionē ponit Petrꝰ de tharā. sup eplāꝫ Pauli ad Phil'. iiij. circa fineꝫ sic dicens. Quidā gaudēt in vanitate mūdi. Alij in voluptate pcti. Tertij in volūtate boni. Quarti in visiōe dei. Primū gaudiū est periculosuꝫ ⁊ vanū. scđm pniciosum ⁊ insanū. tertiū gratiosum ⁊ bonū. qrtū est gloriosum ⁊ veꝝ. ¶ Est q̄ primo gaudiū mundi. de quo Job. xvj. Mundus gaudebit. hoc ōndūt nō eē bonū quatuor. Primū falsitas casus. Merito timet ⁊ nō gaudet qui videt domū ꝓximi cōburi. ideo Hiere. xlv. Quos plantaui ego euello. vt luciferꝫ adā iudā ⁊ vniuersaꝫ terrā hāc. vt diluuio. ⁊ tu queris tibi grādia. Hoc pcipue ꝓbat vanitatē gaudij. ꝙ gaudemus in statu quo possumꝰ dānari. Scđm ignorātia status. merito dolet ⁊ non gaudet viator. qui dubitat de rectitudine vie. Nemo autē scit an amore vel odio dignus sit. Eccs. ix. ⁊ Thob. v. Quale gaudiū mihi ē qui in tenebris sedeo. Tertiū est cause gaudij trāsitus. plus dolet ꝙ̄ gaudeat pať vidēs hodie filium nasci ⁊ cras mori. sic ⁊ mūdus trāsit ī quo gaudemꝰ. Iō Job. xx. gaudiū hypocrite. idest mūdi istar pūcti. Quartū est multiplicitas reatus. Vane expēdit supflua q obligať ad multa. In multis eni offendimus oēs qđ emēdare tenemur luctu. iō vane gaudemus. Esa. xx. Vocauit dñs ad fletū ⁊ plāctū ad caluitium ⁊ ecce gaudiū ⁊ exultatio ⁊c̄. ¶ Scđo est gaudiū peccati. de quo Ecci. xix. Qui gaudet iniqtate denotabiť. idest denotat libri vite delebiť. Quod gaudiū ōndūt eē insanū qtuor. efficiēs. mā. forma. ⁊ finis. Aliqñ eni indicať res vituꝑabilis rōne efficiētis vt dona iniquoꝝ. Aliqñ ratione materie. vt nūmꝰ plumbeꝰ. Aliqñ rōne forme vt hō mōstruosus. Aliqñ rōne finis vt sirenaꝝ cantus sic gaudiū pctōꝝ bm q̄libet sui causaꝫ

de gaudio mundi

de gaudio peccati.

vituperabile ꝛ insanū est. Et primo rōne efficien tis. si laborās ad mortē rideret ꝛ gauderet. reputaref freneticus. peccās mortaliter laborat ad mortē aic Eccs. ij. Risum reputaui errorē. ꝛ gaudio dixi. quid frustra deciperis. Uere peccator decipif p ignorātiam stat⁹. Quia si auerteret peccati maculā offensam ꝛ penā. fleret ƀʒ illud Luce. xix. Quoniā si cognouisses ꝛ tu ꝛc. Secūdo rōne materie fatuus reputaref. q ignē ad se comburēduʒ. vel laqueū ad suspēdendū. vel gladiū ad se interficiēdum faceret scienter ꝛ gaudenſ sic facit q gaudet i pctō. iō Prouer. xv. gaudiū ē stulto facere stultitiā. Tertio rōne forme. Fatua eēt mlier q corā marito suo ondē ret signa ipudicicie sue. sic fatui sūt q i chorеis cōmessatiōib⁹ ꝛ hmōi gaudēt: q in hoc culpaʒ deo ꝛ homib⁹ manifestāt. sic illi de quib⁹ Sap. ij. Uenite fruamur bonis ꝛc. Esa. xxiiij. ingemuerūt q letabanſ corde. cessauit gaudium. iō j. Cor. vij. Tps breue est. reliquū est vt q gaudent sint tanq nō gaudētes. Quarto rōnis finis. Piscis. sumēs cibū cum hamo. Auis granū cū laqueo. fatue gaudet. q: stati ex hoc seqf dolor mortis. si g motꝰ recipit spēm a fine cuiꝰ finis malus ꝛ ipm quoqʒ malū. Finis gaudentiū in pctō malus. q: Job. xxj. dī. Tenent tympanū ꝛ cytharā gaudēt ꝛc. scabiosus dū fricat se gaudet. sed vertif in angustiā. Sic huiꝰ gaudium. Prouer. xiiij. Risus dolore miscebif: ꝛ extrema gaudij ꝛc. ideo pctōrib⁹ gaudētib⁹ dī Jaco. iiij. Miseri estote ꝛ lugete risus vester ꝛc. ¶ Tertio ē gaudiū iusti. de quo puerb. xxj. Gaudiū iusto est facere iudiciū ꝛc. Hoc gaudiū ondūt gratiosum ꝛ bonū esse qtuor. Quia ē de bñficijs dei: de aduersitatib⁹ mūdi ꝛ prosperitatib⁹ primi status ppij. ¶ Primo ergo est gaudium spūale de bñficijs dei. Sicut egeni merito gaudēt de donis diuitū ps. In conuertēdo dñs captitatē syon ꝛc. tūc repletū ē gaudio ꝛc. ergo gaudentiū de incarnatiōe. vt infirmo d p paratiōe medicine. Hiere. xv. Factū ē mihi verbū tuū in gaudiū. q: vbum caro factū est. Jo. j. Lu. j. Ecce vt fctā est vox salutatiōis tue in au. me. exul. infans in gaudio ꝛc. De natiuitate vt ifirmo. de pñtia medici Lu. ij. Euangelizo vob gaudiū ꝛc. De apparitiōe vt ceco viso lumine. math. ij. Uidētes stellā magi. gauisi sunt ꝛc. de pdicatiōe ꝛ pluersatione: vt discipulo de doctrina mgri. Joh. iij. Amicus sponsi gaudet de victoriosa passiōe. sicut viro de victori pugilis sui. Abacbuc. iij. Ego aūt in dño gaudebo ꝛc. De sacramentoꝝ institutiōe ꝛ virtute. sicut sanatio de curatiōe. Esa. xij. Haurietis aqs i gaudio de fonte salua. i. sacramētis. de gloriosa resurrectiōe sicut seruo de dñi exaltatione. Joh. xx. gauisi sunt discipuli de mirabilli ascensione. sicut catholico de interdicti amotione. Jo. xiiij. si diligeretis me gauderetis vtiqʒ: quia vado ad prēʒ. ¶ Scdō gaudet iustus de aduersitatib⁹ mūdi: sicut mercator de mercimonijs lucrosis Math. v. Bti estis cū maledixerint vobis hoies ꝛc. gaudete in illa die ꝛc. Itē sicut debitor in debitis acqrēdis. sicut xps posuit aiaʒ suā p nobis. dignā est vt nos pro eo patiamur. Act. v. Ibāt apli gaudētes a pspectu pcilij ꝛc. Itē sicut miles pbꝰ in torneamētis. q: ibi pbaſ ꝛ acqrif glīa. sic hō patiēs in aduersis. Jaco. j. Omne gaudiū existimate ꝛc. ¶ Tertio dʒ iustus gaudere de psp. tatib⁹ primi. sicut vnum mēbrū de salute alterius. Ro. xij. Gaudete cum gaudētib⁹. iō Job. xxxj. Si gauisus suʒ ad ruinā eius q me oderat. Ergo gaudet iustus ꝛ bene de peccātiū pnia. ij. ad Cor. vij. Nūc gaudeo nō q: pristati estis. sʒ q: pristati estis ad pniaʒ de ignorantiū sapientia Prouer. xxiij. Fili si sapiēs fuerit aius tu⁹: tecū gaudebit cor meū. De pficiētiū pseuerātia. j. Jo. ij. gauisus suʒ valde q inueni de filijs tuis ꝛc. ¶ Quarto gaudet iustus de statu pprio: sicut obsessus ifirmitate castri in exultatione ꝛ deuotione aduersarij. Prouer. xiiij. Cor qd nouit amaritudineʒ aie sue in gaudio eius nō miscebif extraneus. Et sic omne istd gen⁹ gaudij est sanctū. ¶ Quito ꝛ vltio sequif gaudiū padisi de quo Math. xxv. Euge serue bone ꝛ fidelis: intra in gaudium dñi tui. Hoc gaudiū ostēdit gliosuʒ qtuor. Primo aspectus gratissime pulchritudinis. Si delectabile est oculis videre solē siue creaturarū pulchritudinē quāto delectabilius erit videre pulchritudinē icreatā. Ideo psal. Letificabis eos in gaudio cū vultu tuo. Scdō amplexus sūme dulcedinis. si amplexus spōsi delectat spōsam. quāto plus amplexius dei q est splendor lucis eterne delectat aiaʒ. ideo Apoc. xix. dī: gaudeamus ꝛ exultemus ꝛ demus gliam deo. q: venerūt nuptie agni ꝛc. Felix aia qua pōt dicere. Leua eiꝰ sub capite meo ꝛc. Tertio expulsio ois inqetudinis. Si gaudet q denuo stulto se liberat. qto gaudebit q de oib⁹ stultis ꝛ stultitijs liberabif Esa. xxxv. gaudiū ꝛ letitiā obtiebūt ꝛc. Quarto obtētus eternus dicte beatitudinis. Si qs gaudet de puiuio. qd tñ nō durat nisi p dimidiam diē quāto gaudebit de cōuiuio eterno. Jo. xvj. iterū videbo vos ꝛ gaudebit cor vestrū: ꝛ gaudiū vestrū nemo tollet a vobis. Hoc est plenum gaudiū. de quo Jo. xvj. Petite ꝛ accipietis ꝛc. Felix tristitia in labore presentis pnie: que in illud gaudium conuertetur. Appetendum ergo est gaudium: vbi rationalis videbit pulchritudinem. concupiscibilis amplexabitur summaʒ dulcedinem. irascibilis tenebit totam quietem. totus homo eternam beatitudinem.

[Margin: de gaudio iustorum. — Ps. cxxv. — psal. xx.]

¶ De sexta passione que dicitur dolor sive tristitia. Cap. vj.

Equitur de passione que dicit̄ dolor sive tristitia. De qua cū ceteris. Aug⁹. de ci. dei in iiij. īducit illud Uirgilij. Hinc metuūt cupiūt: gaudētq; dolētq;. ¶ Pro cui⁹ declaratione sciēdū ꝙ sicut ad delectationem duo reqrunt̄. s. ꝯiunctio boni ⁊ pceptio huius coniunctionis ita etiā ad dolorē duo reqrunt̄. s. cōiunctio alicuius mali: qđ ea rōne est malū. quia priuat aliqđ bonū ⁊ pceptio huius ꝯiūctionis. Pertinet aūt dolor ad appetitū. naz oīs motus appetitiuus seu inclinatio ꝯsequēs apprehēsionē ptinet ad appetitū intellectiuū vel sensitiuū. Inclinatio eni appetitus nālis. nō sequit̄ apprehēsionē ipsius appetētis sed alterius. Cū igitur dolor sicut delectatio presupponat in eodē subiecto sensum vel apprehēsionē aliquā: manifestū est ꝙ dolor est in appetitu sensitiuo vel itellectiuo. Et ꝫm ꝙ est in appetitu sensitiuo ꝓprijssime dicit̄ passio ꝙ autem Aug⁹ dicit dolorē esse corpis. pro tāto dicit̄ qꝛ causa doloris est in corpore puta cū patimur aliqđ nociuū corpori: sz motus doloris semꝑ est in aīa. Sicut autē gaudiū est spēs delectationis. ita ⁊ tristitia est spēs doloris. Et sicut sola illa delectatio que ex interiori apprehēsione causat̄ gaudiū noīat̄. que autē ex exteriori apprehensione causat̄ delectatio noīat̄. nō autem gaudiū. ita solus ille dolor qui ex interiori apphēsione causat: noīat̄ tristitia: qꝫ aūt ex exteriori dolor nō tristitia noīat̄. Et quia vis cognitiua interior imaginatio. vel itellect⁹ pōt pcipere pñs: pteritū: ⁊ futuruz. Sensus vo exterior nō pcipit nisi pñs. ideo tristitia esse potest de pñti pterito ⁊ futuro. sed dolor corporalis qui sequit̄ apprehēsionem sensus exterioris. nō pōt esse nisi de pñti. Naliter autez maior est appetitus delectationis ꝙ̄ fuga tristitie. Cuius rō est. qꝛ causa delectationis est bonū cōueniēs. causa autē doloris vel tristitie. est aliqđ malū repugnās. Cōtingit aūt esse aliqđ bonum ꝯueniēs absq; omni dissonātia. Nō aūt pōt esse aliqđ malū totaliter repugnās absq; oī ꝯueniētia. per accidēs aūt ꝯtingit ꝙ tristitiā aliqs magis fugiat ꝙ̄ delectationē appetat. Et hoc tripliciter. Primo ex pte apprehensionis. qꝛ vt dicit Aug. Amor magis sentit̄ cū eū ꝓdit necessitas. Ex inuidētia autē amati ꝓcedit tristitia que est ex amissione alicuius boni amati. vel icursu alicuius mali ꝯtrarij. Delectatio aūt non hēt indigētiā boni amati. sed qescit in eo iā adepto. Secūdo ex pte cause tristātis. ex eo. s. qꝛ est magis repugnās bono amato. ⁊ ꝑ ꝯsequēs maius malū ꝙ̄ sit bonū illud in quo delectamur. Magis eni amamus ꝯsistentiā corpis ꝙ̄ delectationez cibi. Tertio ex parte effectus. qꝛ tristitia nō impedit tātū vnā delectationē sed oēs. Est aūt dolor interior tripl'r loquendo potior ꝙ̄ exterior. Nā dolor interior est ex hoc ꝙ aliqđ repugnat appetitui ipsi. dolor aūt exterior ex hoc. ꝙ repugnat appetitui. qꝛ repugnat corpori. Qđ autez est ꝑ se. est prius eo qđ est ꝑ aliud. Patet etiam hoc ex parte apprehēsiōis. Nā apprehēsio imaginationis ⁊ rōnis est altior. ꝙ̄ apprehēsio sensus tactus ⁊ sic potior est dolor interior exteriori. Cuius signum est. ꝙ etiam dolores exteriores qs volūtarie suscipit. vt euitet interiorem. Quādoq; tñ dolor exterior est cū iteriori. ⁊ tūc dolor augetur. quicquid enim sensu apprehenditur. potest apprehēdi imaginatione ⁊ rōne sed nō ꝯuertit̄. ¶ Ponit autem damascenus ⁊ gregorius nicenus qtuor spēs tristitie. Cū eniz tristitia sit de malo. inquātū malū alterius extimat̄ vt suū: sic est tristitia misericordie. Inquātū apparēs malū. sed vere bonū extimat̄ vt sui boni diminutiuū. sic est tristitia inuidie. inquātū vo malū sic aggrauat. vt non appareat aliqđ refugiū. sic est angustia. Inquātū aūt sic aggrauat vt etiā ipsa mēbra imobiliter sic est accidia. Est etiaz ⁊ tristitia pnīe que est de malo ꝓprio. Est aūt tristitia bona qñ est ꝫm rōnem. mala vo qñ est ꝯtra vel extra rōnē Tho. pma se. q. xxxv. Causat aūt tristitiā bonū amissuz ⁊ magis malū cōiunctū. i. pñs ꝫm sensuz vel imaginationē patiēti. Itē ꝯcupiscētia seu cupiditas causat tristitiā inquātū. s. retardatiōe bone cupiti. vel totali subtractione tristamur. Itē appetitus vnitatis. Unūqđq; eni appetit vnitatē sicut ⁊ bonitatē. qꝛ bonū vniuscuiusq; ꝯsistit in qdā vnitate. Sicut ergo amor boni causat dolorez mō dicto: ita ⁊ amor vnitatis. Item ptās maior inquātū. s. remanet appetit⁹ in ꝯriū inclinās causat dolorē. Si eni nō resisteret appetit⁹ seu consentiret: nō causaret dolorem. ¶ Ex tristitia inordinata ipedit̄ hō ab addiscēdo. Itē ex ea aggrauat̄ aīus a sperādo euasionē mali. Itē debilitat̄ vel etiā priuat̄ a cōparādo. Itē iter oēs passiones maxime nocet corpi. ⁊ hoc nō solū ꝑ qntitatē excessiuā. sed etiā qntū ad spēm sui motus hec Tho. pma se. q. xxxvij. In remediū nota ꝙ tristitiā hēt mitigare quelibet delectatio sicut sibi ꝯtraria. Itē fletus mitigat tristitiā. ⁊ hoc tū qꝛ ad exteriora diffundit̄. tū ꝓpter ipsaz opationē fletus: que cū ꝯueniat tristato efficit̄ delectabilis. Itē dolor amici cōpatiētis mitigat etiam tristitiā. ⁊ hoc qꝛ et fit imaginatio in ꝯtristato ꝙ alij cū ipso ferunt onus tristitie. Tum qꝛ ex hoc percipiunt ꝯtristari se amari qđ est delectabile. Itē ꝯteplatio veritatis mitigat tristitiā. qꝛ maximā delectationē causat. Itē somnus ⁊ balneū

Ad dolorem duo cōcurrūt.

nota h̄ differētiam

Dolor iterior maior est exteriori

De speciebus tristitie

 q hoc qz reformāt naturā corpalē in debitū sta/ tum motionis vitalis Tho.j.se.q.xxxviij.

De multiplici tri/ .§.i.

stitia. Nota q ait saluator discipulis. Mulier cū parit: tristitiā hēt Jo.xvj. Et iterū tristitia ve/ stra vertet in gaudiū. Et mulier qdē nālis.i.fe/ mina: tristitiā hēt in partu humanali. Mulier carnalis.i. mala ɔsciētia. tristitiam hēt in partu criminali. Et mulier virtualis q intellectiua tri stitiā hēt in partu spūali. Ubi sciēdū q sunt se/ ptē genera tristitie. Prima mulier vnā hēt. secunda tria. q tertia tria in partibus suis.

Multiplex est tristitia

Est igit tristitia passionis: q hec moderāda.
Est igit tristitia attediatiōis: q hec resecāda.
Est tristitia emulationis: q hec abdicanda.
Est tristitia cōturbationis: q hec segregāda.
Est tristitia miserationis: q hec pcurāda.
Est tristitia cōpūctionis: q hec peramanda.
Est tristitia deuotionis: q hec amplexanda.

De tristitia in quātū est passio naturalis

Quātū ad pmū sciēdū q sicut nāle est homi ni gaudere q delectari in pñtia rei amate. q in/ hibitione rei ɔueniētis nature vel sensualitati vel rōni. ita ecōtra nāle est tristari de pūatione rei amate. q de eo qđ molestat nām. sensualita/ tem. aut rōnē. Et qz frequēter ɔtingit nos inci/ dere in ea que sūt molesta q nociua nature. vel sensualitati: vel rōni. Sicut in infirmitates. fa/ mē. sitim. frigus. vituperationes. iniurias. penas q hmōi. ideo frequēter tristitia nos tāgit saltez sm passionē. q qz nullus est tā cōposite felicita/ tis: q nō aliq ex parte cū sua fortuna rixet. sm Boetiū de phica ɔso. ideo nullus est q aliquā/ do nō ɔtristet. Uerū qz in nālibus. vt dicit phs nō sumus laudabiles neqz vituperabiles. nec me remur. nec demeremur. iō sistēdo in ipso pmo motu passiōis. q nō vltra pgrediēdo: nō est pec catū. Hāc q xps iesus habuit. Unde dixit disci/ pulis Math.xxvj. Tristis est aia mea vsqz ad mortē. Hic q Amb. Suscepit dñs tristitiā meā ɔfidēter: tristitiā nomino q crucē pdico. Dicit aūt tristis sm ethimol. qsi trit⁹ stās. vt habet in catholicon. qz ipsa tristitia terit.i. affligit q ɔsu mit corpus. q iō dr Prouer.xxv. Sicut tinea ve sti q vermis ligno. sic tristitia nocet cordi viri. Et adeo q Antiochus rex incidit in languorez pre tristitia q dixit suis. Pereo tristitia magna in terra aliena.j.machab.vi. q q multis alijs cō tingit. Sed moderāda est ista tristitia q refrenan da. orādo q ɔformādo se in oib⁹ volūtati diui/ ne. sine cuius beneplacito aduersa pati nō pos sumus. sicut ipse iesus ɔtristat⁹ docuit nos exē plo suo prius orās q dicēs. Nō mea volūtas: sed tua fiat. q vt dr in.iij. sniarū. tristitia fuit in eo sm pro passionē: nō sm passionem.i. tali mō q ex illa tristitia in nullo obscurata est rō. nec

Lu. xxvj.

ab aliquo bono per eā vel in momēto se subtra xit. in nobis aūt est sm passionē.i. taliter q ali/ quātulū obtenebrat intellectum q debilitat affe ctū. Mulier ergo cū parit ad lrām tristitiā hēt ex afflictiōe. Unde pme mulieri in psona oīum dictū fuit (excepta virgine maria que sine dolo re peperit) in dolore paries filios. Geñ.iij. Do/ lor cōprehēdit tristitiā: sic q quelibet aīa in ɔpe rādo multa afflictiua. sed tristitia vertet in gau diū.i.Pe.ij. Hec est eni grā si pꝑter deū qs su/ stinet tristitias. gratia autem ducit ad gloriam. Jo.xvj.

Secunda est tristitia attediationis: cuz quis s. contristatur in operibus vel de operibus bo/ nis: ad que tenetur ratione laboris existētis in eis. vt in orando. dicendo officiū. ieiunādo. cō/ fitendo q huiusmodi. Unde Damascenus diffi niens accidiam que importat tedium operan/ di. dicit q accidia est tristitia aggrauans aium vt nil ei libeat facere. Ista tristitia deuicti filij is/ rael: cum ambulabant per desertum vt venirēt ad terrā promissionis. ceperunt habere tediuz laboris: q habere in nauseam suauem cibū mā ne. sed mortui sunt plurimi. Sic pressi tristitia accidie fastidiūt bona spiritualia. que q si in prin cipio videantur laboriosa. tamen sunt vere sua uia. q sicut filij ɔtēto suauissimo illo cibo quesie runt vilissimos cibos. ita accidit accidiosis: nā cum non diu quis in tristitia manere possit vt eam expellat. nesciens se cōuertere ab bona spi ritualia. que q si in principio videantur laborio so. tamen suauia multum sentiuntur. tradit se ad mundana q carnalia vilissima. vt eorum de/ lectatione abijciat tristitiam. propterea dicit sa piens Ecclesiastici.xxx. Tristitiam longe repel/ le a te. multos enim occidit tristitia: saltem spi/ ritualiter. Sic dominus Jesus surgens ab ora tione: cum inuenisset discipulos dormientes pre tristitia. vt dicit Math.xxvj. excitauit ad orationem. q quia non se inuenerunt ad labo/ randuz in oratione. inciderunt quācito in mor tem infidelitatis circa diuinitatem christi. Sed q cum christus dixit cuidam adolescenti que/ renti viam salutis q perfectionis. si vis perfe/ ctus esse vende omnia que habes q da paupe/ ribus q sequere me. Cum ille hoc audisset abijt tristis. Mathei decimonono. quia diues erat. ideo videbatur sibi nimis difficile relinquere substantiam mulier ergo. idest sensualitas cum parit faciendo opera peccatorum ad se delectā dum. q vitet: tristitiam habet incurrendo la/ bores q dolores in eis. q remorsum conscien/ tie sustinet. qui generat non paruam tristitiam. Unde dicit philosophus: q omnis malus im/ pletur plenitudine scilicet post malum cōmis/ sum. E de huius partu criminali dicit Ja. in ca/ nonica. Cōcupia cū ɔcepit.s. malū desiderium

De tristitia attediationis.

Numeri.xxj.

parit pctm̄. Pctm̄ cū ꝯsumatū fuerit gñrat mor
Jaco.j. tem.s.eternā. ❡ Tertia est tristitia emulatiōis:
De tri .s.qs tristaf de bono alterius.qd̓ aliqñ pertinet
stitia e// ad inuidiā.aliqñ ad neemesim ṡm phm.Cū qs
mulatio tristaf de bono ꝓximi tpali vel spūali.inquantū
nis. bonum ipm ꝓximi apprehēdit vt diminutiuū
sui honoris ꝛ glie:ṡm iudiciū suū lꝫ falsum sit.
sic tristitia est inuidia.Vñ damascen⁹ dicit ꝙ in
uidia est tristitia ꝯ bono alieno .Et qꝛ ꝯ charita
tez ꝓximi est.propter qd̓ dicit aplus.i.ad Cori.
xiij.ꝙ charitas nō emulaf.i.nō inuidet.sicͣ nec
frigesacit ignis.iō apl̓s admonet ipsaꝫ abdicā
dam dicens Ro.xiij.Non in ꝯtētione ꝛ emula
tione.i.inuidie:tristitie ꝯuersami.Omis enī
plaga.i.inuidia.Ecci.xxv.tristitia cordis.Vul
nerat eni aiaꝫ ꝛ corp⁹ vñ.Sene.Utinā oculi i
uidoꝝ in oib⁹ ciuitatib⁹ inuenirenf.vt de oi fe
licitate torquerenf.Est ꝛ alia tristitia qua qs tri
staf de bono alteriu ꝛ tpali inqꝫtū sibi videf co
ldignus.sicut cū qs tristaf aliquē malū hono//
rari dignitate.sublimari.diuitias hr̄e:ꝛ hmōi.
Sꝫ cū diuina ꝓuidētia ista disponanf:que cun
cta certissime dispēsat.non dꝫ aliquis de hmōi
ꝯtristari.Aliqñ eni talia deus ꝯcedit malis:vt
ꝯsiderata dei benignitate erga se:reuertanf a
vijs suis pessimis:vel si nō se emendant.ad re
munerādū bona que hic faciūt.Et ita sūt hmōi
parua ꝛ transitoria ꝙ nō debeant boni curare
Psal. ꝛ ꝯtristari his carere.Vñ psal.Noli emulari in
xxxvj. malignantib⁹.scꝫ si videris eos ꝓsperitatē hr̄e.
ꝛ hoc iō.qm̄ vt subdif.Tanqꝫ fenum velociter
arescēt ꝛc̄.Mulier ergo.i.aīa viuens ṡꝫ sensua
litatē.cū parit opa.s.emulatiōis:tristitiā.hꝫ.i.
afflictionē de ipsa sua inuidia.Et cuꝫ pepit nō
vtiqꝫ tristitia sua ꝯuertif in gaudiū.ꝛ hoc iō:qꝛ
nō pepit masculū.i.opus virtuosū fecit:ꝛ sic tri
stitiam sup tristitiā hꝫ.Ecci.xxxvij.Nōne tristi
tia inest vsqꝫ ad mortē.s.inferni vbi est summa
De tri// tristitia. ❡ Quarto tristitia est turbatiōis.s.cū
stitia qs ex aduersitate vl̓ iniuria recepta tristaf mul
turba// tū circa ipsam.ita ꝙ exinde turbaf .nō ꝙ tristi
tionis. tia sit ira:sed ex ipsa causaf:nisi qs cito abyciat
eā.Et de hoc pōt intelligi illud Ecci.xiiij.Felix
q nō hūit animi sui tristitiaꝫ.s.ꝯturbatiōis.ꝛ ꝓ
pterea dicit Hiero.iraꝫ vince patiētia.nec mēs
tua vagef varijs ꝯturbationib⁹:que si pectori
tuo insederint.dñabunf tui de ꝯse.dist.v.nun
qꝫ.Signāter aūt dicit.Irā vince patiētia:qꝛ pri
muꝫ qd̓ occurrit mēti.qñ aduersa ꝛ iniurias su
stinet:est tristitia ꝛ deiectio quedā animi:qꝛ vi
detur sibi idigna pati.ꝛ tali tristitia opponif pa
tiētia:ꝛ eam expellit vt suū ꝯriuꝫ.Et qꝛ ex illa tri
stitia post eam causaf ira.ideo ꝑ patientiā vinci
tur ira qꝛ remota cā remouef effect⁹.Hāc auteꝫ
tristitiā ꝯturbatiōis.ꝛ si haberi nō dꝫ in aīo.qꝛ
vitiosa.tñ ōndi debet in actu extrinseco.ad cor

rectionē alioꝝ.dī enī.Eccs.vij.Per tristitiam
vultus corrigif aius delinquētis:cū rephendē
do qs exhibet faciē tristeꝫ ꝛ turbulentā. is qui
corrigif cōprehēdit illi q rephendit multuꝫ di
splicere talē defectuꝫ.ꝛ sic magis daf sibi occa
sio emendādi.Et ꝓuerb.xxv.dr̄.Ventus aqlo
dissipat pluuias.ꝛ facies tristis linguā detrahē
tem.Sic legim⁹ de btō Aug.ꝙ si imensa aliqs
cepisset detrahere ōndebat se tristē ꝛ turbatuꝫ.
adeo ꝙ dicebat obloquētibus.Si qs amat di
ctis absētū rodere vitā.Hanc mēsam indignā
nouerit eē sibi. ❡ Quinta tristitia ē miseratio De tri
nis.cū.s.qs videns miserias ꝓximoꝝ corpales stitia
vel spūales:ꝯtristaf.Vñ Aug.dicit in li.de ciui misera
ta.dei.ꝙ mīa est aliene miserie nr̄a in corde cō tionis.
passio.hanc habebat apl̓us cū dicebat ad Ro.
ix.Tristitia mihi ē magna ꝛ ꝯtinuus dolor cor
di meo.Hāc ꝛ saluator hūit qñ videns ciuitatē
scꝫ.Hierosolymā fleuit sup illaꝫ.vt hr̄ Lu.xix.
Cōpatiebaf eni ꝑditioni illoꝝ:ꝛ ꝓpf magnas
tribulatiōes qs debebāt sustinere tpe obsidio
nis future sub Tyto ꝛ Vespasiano:quā expsit
ipse.Hāc etiā ōndit qñ de morte Lazari lachry
matus est.Joh.xj.ex cōpassione soroꝝ eius . vl
potius ex cōpassiōe ad aiam lazari que reuoca
batur ad miserias hui⁹ vite.vt dr̄.xiij.q.ij.Ha
bent.Et qnto qs hꝫ maiorē charitatē.tanto ma
gis hꝫ hāc tristitiā. naꝫ mīa effectus ē charita
tis.Vñ de btō Dñico legif ꝙ miseratio que cū
eo ab isantia creuerat nullius aspecte afflictio Exem
nis sinebat cū nō eē participē ꝓpf qd̓ bis volu plum
it in huuꝫ venūdari.ad redimēdū filiū cuiusdā
vidue ab infidelib⁹ captū cū mr̄ illius subsidi
um ab eo postularet.ꝛ altera vice ad subueniē
dum necessitati quorūdā nobiliū. Compati at
dꝫ qlibet ꝑcipue crucifixo.Nā ṡm aplm.si cō
patimur ꝛ ꝯregnabimus.Quis eni tam duri
cordis ē:qui si videat dñm suū optimū patrem
amantissimū benefactorē largissimum.asperri
ma tolerare.ꝛ ꝑ sui vtilitate nō cōpatiaf : non
ꝯtristef ꝛ multū.qꝫto magis ꝛc̄. ❡ Sexta tristi Tristi
tia est cōpunctiōis.cuꝫ scꝫ qs tristaf ꝛ dolet de tia cō
pctīs commissis.de qua dicit Apl̓s.ij.ad Cor. punctio
vij.Tristitia que ṡm deū est:salutē opaf.Et loq nis
tur vt ex ꝑcedētib⁹ pꝫ de tristitia pnīe ꝛ cōpun
ctionis.Et qꝛ nil vtili⁹ ad salutē ꝛ purgationē
pctōꝝ ex parte nr̄a. tristitia ꝛ dolore pnīe vera
iō amāda est ꝛ ꝓcuranda.Vñ di Eccs.vij.Cor
sapientū vbi tristitia. Petrus apl̓s.quia fleuit
amare.i.cū magna tristitia pctm̄ suū:inde pce
pit remissionē.maria Magdalena.qꝛ ꝯtristata
est valde de pctīs suis.ita vt lachrymis suis la
uaret pedes saluatoris:meruit audire remittū
tur tibi pctā tua Luc.vij.Et qꝫto qs plus trista
tur de pctīs.cū spe tñ remissiōis.ex diuina mi
sericordia plus recipit emūdatiōis.Et tristitia

q̃dem ſm rõnem que nõ ē aliud niſi q̃dam di/
ſplicentia voluntatis.⁊ deteſtatio de pctõ incõ/
tum ſunt offenſa dei:nimia eē nõ põt. Et rõ eſt
ſm be. Tho. q: amor dei vñ illa pcedit nõ põt
eſſe minus. Sʒ triſtitia que ē in pte ſenſitiua ⁊
eam affligit ſẽſibilr. illa pt excedere:ſic ⁊ alia af
flictiua corpis. vt ieiuniũ. vigilia: diſciplina:⁊
hmõi. ⁊ iõ opʒ illã moderare. Cauẽda eſt autē
triſtitia hypocritaꝝ:qua exterminãt facies ſu/
as ꝓpt mundi gliaꝫ vt laudenť. propter qd ſal/
Math. uator ait. Nolite fieri ſicut hypocrite triſtes.
❡ Septima triſtitia deuotiõis:duʒ ſcʒ ꝯtriſtať
Triſtitia ex dilatiõe pr̃ie ſupne. ꝯſiderans felicitatem ⁊
duo ſecuritatem illius:⁊ pericula ⁊ pctã vite pñtis.
tionis. De hac ps.xli. Quare triſtis es aĩa mea ⁊ q̃re
ꝯturbas me. Sʒ aſſignať rõ ſupra.ibi. Fuerunt
mihi lachryme mee pães die ac nocte. Ecce tri/
ſtitia. Et ſubdit cãm. Dum dicit mihi quotidie
vbi eſt deus tu⁹.i.ex dilectiõe glie. Hec proce/
dunt ex magna charitate ⁊ ipaʒ nutriũt ⁊ aiaʒ
ſanãt:ſed nõ reperiũtur niſi ex magna ꝯſeque/
ſtratiõe a tumultu hoium ⁊ cogitationũ. Et in
huius figuram legitur q Onan iuenit aquas
calidas ideſt balneares in ſolitudine. Geneſis
xxxvj. Aque calide ſunt lachryme deuotionis
que ſolitarius inuenit.

❡ De paſſione que dicitur. Spes. Cap.vij.

Condi PAſſionum autem
tiones iraſcibilis prima eſt ſpecies. Circa
obiecti obiectũ autẽ ſpei quatuor ꝯſiderã/
ſpei. tur ꝯditiões. Prima q̃dẽ q ſit bo
num. Non enĩ ꝓprie loquẽdo eſt ſpes niſi de
bono. ⁊ per hoc differt ſpes a timore qui eſt de
malo. Scd̃o vt ſit futuꝝ. Non enĩ eſt ſpes de p̃
ſenti iam habito. ⁊ per h̓ differt ſpes a gaudio
qd eſt de pñti. Tertio requiriť qd ſit aliqd ardu
um cum difficultate adipiſcibili. Non enĩ dici
tur qs ſperare aliqd minimũ qd eſt ſtatiʒ i ſua
ptãte vt hẽat:⁊ per hoc differt ſpes a cõcupiſcẽ
tia ſua ſeu deſiderio que eſt de bono futuro ab
ſolute vñ ptinet ad ꝯcupiſcibilẽ. ſpes ad iraſci
bilem. Quarto q illud arduũ ſit poſſibile adi/
piſci. Non enĩ aliqs deſiderat id qd oĩno adi/
piſci nõ põt ⁊ per hoc differt ſpes a deſperatio/
ne. Preſupponit aũt deſideriũ:ſicut ⁊ oẽs paſ/
ſiones iraſcibilis. ꝓſupponũt paſſiones ꝯcupi
ſcibilis. Cum aũt motus ſpei importat quãdaʒ
extenſionẽ appetit⁹ in id qd ei repreſentat vis
cognoſcitiua:vt bonũ arduũ ⁊ adipiſcibile: iõ
ſpes ptinet ad appetitũ. In hoc enim videť dif
ferre vis.i.potentia appetitiua a potentia cog/
ſcitiua:q: appetitiua phciť p extenſiõẽ ad res
deſideratas. ſʒ cognoſcitiua p receptiõẽ rerũ
Experi cognitaꝝ in cognoſcẽte. ſ. p ſuas ſilitudines.
entia ē ❡ Eſt aũt cauſa ſpei expientia. Et h̓ dupl̓r. Pri
mo q: p expientiã hõ acqrit facultatẽ de facili cauſa
aliqd faciẽdi. ex quo ſequiť ſpes. Scd̃o q: p ex ſpei
perientiã fit hoi extimatio qd aliqd ſit ſibi poſ
ſibile qd ĩpoſſibile añ expientiã reputabat ſʒ p
hunc ſcdm modũ eſt ẽt cã defect⁹ ſpei. ❡ Itē Juuẽt⁹
iuuentus cã ſpei eſt:⁊ h̓ ꝓpť tria que accipiũť eſt cã
ſm ꝯditiões boni. qd eſt obiectũ ſpei. ſ. arduuʒ ſpei.
futuꝝ ⁊ adipiſcibile. Juuenes hñt multũ de fu
turo ⁊ paꝝ d̓ pñti. ⁊ ideo q: memoria ē p̃teriti.
ſpes futuri. paꝝ hñt de memoria. ⁊ multum vi
uunt in ſpe. Juuenes ẽt ꝓpť caliditatẽ hñt mul
tos ſpũs:⁊ ita in eis cor ampliať. Ex amplitudi
ne aũt cordis eſt q aliqs tẽdat in arduũ. ⁊ iõ iu
uenes ſũt aiali ⁊ bone ſpei. Juuenes etiã q: nõ
ſunt paſſi repulſaꝫ. nec multa ĩpedimẽta in ſu/
is conatibus expti. de facili reputãt aliqd poſſi
bile adipiſci. Et ſic ꝓpť inexperiẽtiã ⁊ ꝯria que
non ſunt paſſi in ſuis opibus. ſunt bone ſpei.
❡ Ebrietas cauſat ſpẽ ꝓpť caliditatẽ cordis ex
vino ⁊ incõſiderationẽ periculoꝝ. fatuitas vo Ebrie
ꝓpter incõſiderationẽ. ❡ Effect⁹ ſpei ē amor. tas cāt
Sciendũ tñ q ſpes ⁊ eſt cauſa ⁊ eſt effect⁹ amo ſpem
ris ſm diuerſos reſpect⁹. Jnquantũ enĩ ſpes re Spes
ſpicit bonũ ſperatũ. ſpes ex amore cauſať. Nõ dupl̓r.
enim eſt ſpes niſi de bono deſiderato ⁊ amato. ſe hẽt
Jnquãtũ vo ſpes reſpicit id p qd ſit nobis poſ ad a/
ſibile aliqd. ſic amor cauſať ex ſpe ⁊ nõ ecõuer/ morẽ
ſo. Et h̓ eſt qñ p aliquẽ ſperam⁹ nobis ꝓuenire
bona poſſe mouemur in ipm ſic in bonũ nr̃m.
⁊ icipimus amare eũ. Itẽ ſpes adiuuat opatio/
nẽ. Et h̓ dupl̓r. ſcʒ ⁊ rõne obi qd ē arduũ poſſe.
arduũ ãt excitat attentiõem. ⁊ ratione effectus
quia ſcilicet cauſat delectationeʒ. delectatio aũt
adiuuat operationẽ. Tho.i.ſe.q.xl.

❡ Triplex autem .§.i.

eſt ſpes vʒ nãlis. virtualis. ⁊ criminalis. Spes De ſpe
naturalis eſt q̃dã paſſio. vñ ⁊ phus dicit. q iu/ nãli
uenes ſũt magne ſpei. Hec eſt cõis nobis ⁊ bru
tis p expientiaʒ enĩ videm⁹. q canis mouetur
ad inſequẽdũ leporẽ. ⁊ accipiter auem ⁊ hmõi:
qd nõ faceret niſi q ſperat aſſequi. Eſt aũt h̓ paſ
ſio in vi iraſcibili. que ē etiã in brutis. ſm tho.
in.iij.ſen.di.xxvij. Cũ enĩ oĩs paſſio ſit in cõcu
piſcibili vel iraſcibili. oĩs illa paſſio. de cui⁹ itel
lectu eſt appetitus in bonũ. vel cõueniẽs ſim/
pliciter ē in cõcupiſcibili. ſicut amor delectatio
⁊ hmõi. ⁊ oppoſita hoꝝ. Oĩs aũt illa paſſio de
cuius intellectu eſt motus in bonũ cũ circũſtan
tĩa difficultatis ē in iraſcibili. Et hmõi ſunt oĩa
illa que important bonũ vel malũ cũ denoĩatio
ne alicui⁹ quãtitatis. ſic ira que exurgit ex ma
gna leſione. quã qs põt vindicare ſʒ nõ in pro/
ptu. Timor nõ eſt de quolibet malo ſed de ma/
gno cui nõ põt reſiſti vel difficulter. Spes im/
portat motum appetitus ad aliqd bonum cõ/

mensuratum appetenti. Non eniz est de bono et tanto ad qd mo nullo pot pueniri. nec tn de tam paruo qd pro nullo habeat. sed de eo qd e difficile hri. et tn pot hri pp qd d: arduu: et sic ar duu addit quidda speciale rone bonitatis. s. pre ciositate quadaz ex hoc ipso qd no de facili potest haberi. sicut d: esse rarum car. Differt aut in hoc ab audacia: q: audacia importat extensione ap petit in aliqd arduu malu vt repellat. Spes at extensione appetitus in arduu bonu vt acqrat: sed q: de spe vt est passio dcm est. s. io non hic aliud de ea. Nalia tn no sunt nec vitia nec vir tutes. ¶ Spes vtualis est vtus theologica. de qua ps. lxx. Tu es dne spes mea: et est ibi pdica tio per cam. i. tu es ca spei mee. Ubi etia scien dum bm Tho. in. iij. sen. di. y. q spes vltra ac ceptione pdicta. s. pro passione bm q sumit in bonum. accipit quadruplr. Uno mo prout no minat habitu inclinante ad actu voluntatis si milem actui spei que est passio partis sensitiue. vt ibi. j. Cor. xiij. Nunc manet fides. spes. cha ritas. Scdo mo put nominat actu pcedentem a tali habitu. et sic est actus virtutis vt ibi in ps. Moab olla spei mee. moab significat malos q sunt olla. faciêtes sua psecutione feruescere et co quere idest pficere spem nram. Tertio mo put nominat rem speratã: et sic est obiectu virtutis: vt ad Titum. ij. Expectâtes btam spem. idest visione btam speratã. Quarto mo prout noiat certitudine que sequit spem. vt ibi ad Ro. v. p batio vero spem. idest spei certitudine. et sic no minat statu pfectionis in vtute quatuz ad certi tudinis intentione. Est etia sciendu q spes que est virtus no opponit timori qui est donu. qua uis illa de bono futuro: ista de malo futuro. Et ratio est. q: spes se extendit in deu ex psideratio one diuine largitatis. Timor vero dicit resiliti onem ex cosideratioe pprie prauitatis. et ita no est bm idem resilitio timoris et extensio spei. vn non sunt contraria: cu contraria sint bm idem. ¶ Spes criminalis solo noie et improprie dicit spes pp aliqua apparente similitudine qua hz cum ipsa. de qua d: in ps. lxi. Nolite sperare in iniquitate. Et in euagelio. Luc. vj. Mutuum date nihil inde sperâtes. Nam talis spes que improprie et large d: spes. in mutuo iducit vsu ram. extra de vsur. Consuluit. Quod intelligit qn talis spes est ca pncipalis mutui. De ista ma teria plene in. ij. pte. ti. i. c. vij. Et d: spes hz et ymol. quasi pes pgredieti ad ardua. vt d: in Ca tholicon. ¶ Scdz ista larga acceptione spei. s. in malu. Nota bm Guil. in suma vtutu: q ipsa est triplex. Prima est pfidentia de seipso. Scda est cofidentia de alio. Tertia e pfidetia de aliq vano. De prima d: Prouer. xxviij. Qui pfidit in corde suo stult est. Uere aut stultus est confi dens de se que pprius loquedo psumptio est. Nam ho non est sufficiens ex se: nec ad subsiste dum nec ad defendendu se: nec ad merenduz: eo q ho nec aliq alia creatura sit sufficiens ad subsistendu ex se vt ondit. Grego. dicens. Esse oium que de nihilo fca sunt. in nihilu retende ret nisi ea oium actor manu regiminis retine ret. Scdo no est sufficiês defendere se ab hosti bus suis. imo a demonib cito puneret: nisi a deo ptegeret. Tren. iij. Misericordie ei q no sumus psumpti. ¶ Tertio est insufficiens ad merendu: q: nec ex se sufficit bona vita inchoa re. ij. Cor. iij. Non q sufficiêtes sim cogitare aliqd a nobis quasi ex nobis. Cogitatio aut pri mum opus vr esse pot ho se perime: sed non se resuscitare. Osee. xiij. Perditio tua ex te israel tn in me auxiliuz tuu. Ite est insufficiês in bo no inchoato pseuerare. Greg. Cito bonu amit titur nisi a largitate custodiat. Est etia insuffici ens in bono pficere. ps. lxxxiij. Btus vir cuius est auxiliu abs te ascensiones et. ¶ Confidêtia seu spes in hoie est fallax et pfundes hominez. Esa. xx. Cofundent ab ethiopia spe sua et confi dunt hoies in altero: aliqn rone ptatis. Sed de his. Esa. xxxj. Ueh q descedut in egyptu ad au xilium sperandu: et no sut confisi in scm isrl et. Aliqn rone psanguinitatis: bm q d: Hie. xvij. maledictus vir qui pfidit in hoie: et ponit car nem idest parentela brachiu suu: i. robur suuz. Aliqn rone malicie et iniquitatis Psal. Nolite sperare in iniquitate p astutias hominu: putan tes obtinere que volut. ¶ Cofidentia in re va na est pfidere in vita tpali que breuis et mome tanea est. Sapientie. v. Spes impij qsi lanugo que a vento tollit. Uel cofidentia in diuitijs. j. ad Thimo. vj. Diuitib hui seculi pcipue no sperare in incerto diuitiar sz in deo viuo. Uel confidere in fama et opinione hoium Job. viij. Spes hypocrite peribit. Quid. n. hypocrita in cunctis suis operib sperat. nisi honoris reue rentiaz: gloria laudis a meliorib metui. scus ab hoibus vocari: sz peribit ista spes: qa eterni tatem non querens: fugit quod tenet quia ei intentio in illa gloria non figitur: que fine fine possidetur. Job. viij. sicut tele araneatum fidu cia ei scilicet hypocrite. Omnis ergo ista ma la. improprie dicta spes abijcienda est.

¶ De octaua passione que dicitur desperatio. Capitulum octauum.

Desperatio est pas sio contraria spei. Sicut enim spes importat quandam accessum. Ten dit enim sperans in obiectum idest rem spera tam que est bonum arduum: quod habet ratio

De spe vtuali

Spes sumitur qdruppliciter

ps. lix.

De spe criali.

triplex e vana confidetia.

ps. lxj.

nem attractiui: prout est cum possibilitate adipiscendi. Sic desperatio importat quendam recessum. Nam desperans discedit a bono arduo: non quia non desideret: sed quia considerat illud cum impossibilitate obtinendi: et ideo habet rationem retractiui.

De desperatio- .§.i.

ne quamuis ipsa sonet in vitiuz. tamen aliquando sine peccato est: cum scilicet est solum secundum motum passionis primum. vt cum quis videns se in periculis maximis maris vel inuasionis sibi facte: vel infirmitatis grauissime desperat euadere mortem: nihil tamen inconueniens agit: propter hoc. passionibus enim puris nec meremur nec demeremur. Aliquando est meritoria ratione adiuncte humilitatis: puta cum quis vocatus vel missus ad aliquod officium vel exercitium magne importantie desperans de aptitudine sua et idoneitate ad illud. humiliter recusat et refugit. non tamen animo obstinato. sic
Exo.iiij Moyses desperans se esse aptum ad insequendum Pharaoni. et educendum populum de egypto propter impeditiorem linguam recusauit ire nisi cum socio scilicet aaron eloquenti. Et Saul audito quod deberet rex fieri super israel se
i. Reg. absc. abscondit in domo. reputans se omnino indignum. Et Greg. fugit desperans se apte paparum recturum. aliquando est vitiosa et condemnatoria: vt cum quis desperat de remissione peccati et salute. vel receptione auxilij a deo in suo indigentus. Huius autem desperationis
Septez septem possunt esse cause secundum Mauritium de
psit ce distinctionibus. Et prima est ex confusione quam
cāe de habet quis de peccati sui publicatione. Confun
spatōis ditur quis ex hoc aliquando vt intret desperationem et effrenis peccet: ex quo videt se famam amisisse. Et propter hoc precipitur a christo vt cum peccatum alicuius est: occultum occulte corrigatur. non palaz. ne amisso pudore ex ipsius manifestatione qui cum retinebat frequenter sine freno recidiuet. Hierem. secundo. Desperaui: nequaquam faciam dicebat populus iudeorum scilicet vltra quod dominus iubet. Et quasi quasi assignans causam huius desperationis subdit. sicut confunditur fur quando deprehenditur. sic confusa est domus israel: confusio furis deprehensi in furto: designat confusionem animi ex publicatione sui peccati. Sed vt dicitur Ecclesia. xx. Est qui pre confusione perdit animam. et ideo non debet propter hoc quis desperare: sed considerare confusionem immensam quaz habebit in finali iudicio quando publicabuntur omnia scelera sua coram toto mundo. Hierem. xx. Confundentur vehementer tunc scilicet quia non intellexerunt obprobrium sempiternum quod nunquam delebitur. et ex hac consideratione cessare a malis: et desperare dei adiutorium et fame recuperationem que vtique recuperatur per penitentiam et bonam vitam. vt patet ex Magdalena et Paulo. Secunda causa desperationis est ex peccatorum commissa multiplicitate. De quibus potest intelligi illud Eph. iiij. Desperantes semetipsos immundicie se tradiderunt: sed sicut incedens per viam lutosam. et frequentissime cadens in cenum. non tamen ibi se firmat sed refugit: ita quantumcunque quis deliquerit. semper debet resurgere per penitentiam et nunquam desperare. ad quod animat peccatores: ipse fons pietatis iesus dicens Petrus. Non tibi dico septies scilicet si peccauerit frater dimitte cum penitet: sed vsque septuagiesseptics. Matth. xviij. etiaz si commisisset omnia peccata que commissa sunt ab initio mundi vsque ad nunc: que numerantur a Lu. iij. ca. et describuntur. lxxvij. et ab adam vsque ad christuz. ad quod etiam facit quod ait Criso. in li. de reparatione lapsi dicens. Talis est erga homines dei pietas vt nunquaz respuat hominis penitentiam. si ei pure et simpliciter offeratur. etiam si ad summum quis peruenerit vitiorum et reuerti velit ad virtutis viam. suscipit et libenter amplectitur. et omnia facit quatinus ad priorem reuocet statum. de pe. di. iij. Talis. Exemplum patet in parabola de prodigo filio. qui abierat in regionem longinquam et consumpserat omnem substantiam etc. Ubi notatur multiplicitas vitiorum. tamen reuersus cum magno gaudio receptus fuit a patre. Lu. xv. Tertia causa prouenit ex flagitij enormitate. Matth. j. Desperata est plaga eius sicut est peccatum contra naturam. proditio. homicidium et huiusmodi. sic iudas Scharioth attendens enormitatem sceleris. desperans se vnquam posse satisfacere. laqueo se suspendit. Matth. xxvij. Maius autez fuit peccatum ipsa desperatio et occisio sui quam proditio: abstulit eniz sibi ipsi tempus penitentie. quod solum est in vita presenti. sic enim sibi fuisset indultuz sicut Petro. si penitentiam egisset. nam. j. q. vij. si quis dicitur. Bonus est in omnibus deus et aperta viscera eius scilicet misericordie omni homini penitenti. Unde leo pa. in ser. Sceleratior omnibus o iuda et infelicior extitisti: quem non penitentia reuocauit ad dominum: sed desperatio traxit ad laqueum. Expectasses consumationem criminis tui et donec sanguis christi pro peccatoribus funderetur informis leti suspendium distulisses de pe. di. iij. Quarta causa desperationis est ex temporis diuturnitate. puta cum quis permanet in peccato per multa tempora vel vsque ad mortem. Prouerb. xxiij. Si despe

tiones pessimas. vt facientes coniurationes et proditiones tractantes. Pedes veloces ad currendum in malum. i. que precipitant et sine consideratione festinant ad mala. Proferentem mendacia vt ostendat viam a scdo vbi verum est. linguam mendacem quasi declarans et magis determinans quod dixerat secundum. Testem fallacem. i. mendacium in iudicio. Et quia predicatores dicunt testes dei. id est si sint fallaces. vt si non dicant vera vel ad debitum finem. sed propter lucrum vel honorem proprium: aut non bene viuant. facientes quod docent hos odit deus. Septimum est qui seminat inter fratres discordias. quia ergo ista odit deus. ab his debet quilibet cauere ne odio habeatur a deo.

de odio viri iusti tria respicit

¶ Quantum ad secundum .§. ij.

dicitur Amos. v. Odite malum et diligite bonum. Odium autem habent iusti ad tria mala. s. offense dei, tatis. collecte praue societatis. et nocine propinquitatis. ¶ Habent primo odio omnem iniquitatem. in quantum est offensa dei. et contra rationem sine sit in se siue in alijs. iuxta illud ps. Omnem viam iniquam. i. actum iniquitatis odio habui. Unde et magister sen. in. iiij. dist. xiiij. dicit quod penitere est peccatum odire. s. commissa etc. Discernunt tamen iusti naturam a culpa in odio suo. Nam ita odiunt culpam in se et in proximis. quod diligunt naturam: et merito. quia creatura in quantum creatura a deo est. et bona et ideo diligenda et amanda. Et quia eiusdem rationis est velle alieni bonum. et appetere illi aliquod malum. quod procederet in bonum eius: sicut desiderare abscisionem manus: vt seruaretur vita hominis. ideo recte iusti appetunt aliquod malum temporalia peccatoribus: vt emendentur de iniquitatibus suis. Et signum huius. s. quod diligant naturam: et odiant culpam est. quando videant indigentiam nature. subueniunt illis quorum vitia odiunt: et hoc est quod ait Augu. Sic diligendi sunt homines: vt eorum non diligantur errores: quia aliud est odisse quod fecerunt. s. peccatum: et aliud quod facti sunt. i. naturam. quod vtique non licet. Et di. lxxxvi. dicit Leo papa. Odio habeantur peccata non homines: corrigantur tumidi: tolerantur infirmi: et quod castigare seuerius necesse est: non seuientis animo plectantur sed medentis: hec ille. Odit iustus prauam societatem et eo quod multum potest nocere. iuxta illud ps. Odiui ecclesiam malignantium. Et precipue societas hereticorum odienda est et vitanda: quia vt dicit apostolus. Sermo eorum vt cancer serpit: secundum iustus iesus sirach dicit. Eccl. xxv. Tres species odiuit anima mea: pauperem superbum: diuitem mendacem: et senem fatuum et insensatum. Pauper superbus est: qui rebus temporalibus indigens: ita se habet in exteriori apparatu ac si diues esset. Uel qui vacuus scientia et intellectu. ponit se ad ardua et subtilia. Uel qui virtutibus pauus. magna de se extimat. Diues magis detestabilis in mendacio: quia non habet occasionem mentiendi. s. necessitatem. Uel diues in virtutibus et scientia cuius mendacium multum nocet. Senem fatuum in locutionibus vanis et lasciuis. Insensatus quoad cognitionem spiritualium.

ps. iis.

ps. 25.

ij. Thi mot. ij.

Odit iustus nociuam propinquitatem. Propinqui homines communiter non querunt nisi terrena de eis: honores et diuitias et huiusmodi. Et diligere eos in huiusmodi esset assentiri voluntati eorum. et tradere se mundo. quod fiendum non est sed detestandum. et odiendi sunt in quantum ad ista. i. habendi in displicentia. Et sic intelligitur quod christus ait. Qui non odit patrem et matrem et fratres et sorores etc. non potest esse meus discipulus. et illud Joan. xij. Qui odit animam suam in hoc mundo. i. quantum ad ea que sunt mundi. vt vitia et peccata: et delectationes carnis habendo in detestationem et vitando. in vitam eternam custodit eam. Et quod ait apostolus. Quia nemo vnquam carnem suam odio habuit. sed nutrit et souet. Uerum est quantum ad ea que sunt necessaria vite secundum instinctum etiam nature. eph. 5.

¶ Quantum ad tertium .§. iij.

dicitur de fratribus Joseph. quod oderant eum nec poterant quicquam pacifice loqui. Gen. xxxvij. Et de egyptijs quod oderant filios israel. Exodi. j. et de Esau quod oderat Jacob. Gen. xxvij. Et communiter mali odiunt bonos. Et ratio est: quia veritas odium parit. vt dicit Salustius: et iusti veritatem dicunt reprehendentes malos cum oportet: propter quod dicebat christus. Me odit mundus: quia testimonium perhibeo de illo: quia opera eius mala sunt. Joan. vij. ¶ Sed aduertendum quod peruersi odiunt deum: proximum: et animum suum. Odiunt quidem deum: in quantum est punitor scelerum suorum: et flagellat et prohibet mala que optant perpetrare: sed aliquando non valent et ipsum est maximum peccatum: quia directe contra charitatem dei: et est conditio demonum et damnatorum: qui deum odiunt: quia punit eos. et de hoc ps. Superbia eorum qui te oderunt. ascendit semper. ¶ Odiunt mali seipsos: quia ea faciunt que summe nocent eis. scilicet peccata. Utique diceretur se quis odire qui seipsum occideret. Sed hoc agit peccator occidendo per iniquitatem animam suam. Unde psal. Qui diligit iniquitatem: odit animam suam. quantum scilicet ad partem intellectiuam: que est pars principalior. Nam quantum ad partem sensitiuam nimis se diligit. ¶ Odiunt et proximos intendentes malum eorum in quantum malum: idest in nocumentum solum eorum. Sed vt dicit Joan. in cano. j. ca. iij. Qui odit fratrem suum homicida est: occidens scilicet animam suam et priuans gratia. Hoc autem prohibetur in Leuitici. xix. vbi dicitur. Ne oderis fratrem in corde tuo. Odiunt autem communiter bonos qui reprehendunt eos: sicut odebat achab micheam dicens. Non prophetat mihi nisi malum. et idcirco odisti eum. tertij Reg. xxij. Sed qui odit correctionem minuetur vita. dicitur Ecclesiastici. xix. De odio quomodo sit peccatum. et quam graue et mortale. habes in secunda parte.

de odio ipsorum.

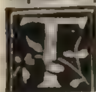
peruersi odiunt deum.

Odiunt seipsos.

Odiunt prios.

¶ De tertia

¶ De tertia passione que dicitur desiderium. ꝛ quarta que dicitur abominatio. Capl'm. iiij.

Tertia passio dicit' ꝯcupiscētia seu desideriū. Pro cu/ius declaratiōe est sciēdū ꝙ bonum delectabile ſm sensuz. inquātuz sibi appetitum adaptat quodāmodo ꝛ ꝯformat. sic causat pas/sionē amoris. Inquātū vo ipm bonū absens at/trahit ad seipsuz appetitū. causat passionē que dicit' ꝯcupiscētia. Inquātū aūt ipsuz bonum qꝛ p̄sens qetat appetitū in seipso. sic causat passio/nē que dicit' delectatio. Et sic ꝓprie appetit' de/lectationis ſm sensuz que ptinet sil' ad aiam ꝛ corpus dicit' ꝯcupiscētia vt sonat ipm nomen. Et est passio in appetitu ꝯcupiscibili. cui oppo/nit' passio innoiata. que potest dici abominatio. ¶ Et pōt dici ꝙ sit triplex ꝯcupiscētia. Prima spūalis Sap. vj. Cōcupiscentia sapiētie pducit ad regnū. Improprie tn̄ talis appetitus dicitur ꝯcupiscētia. cū sit de spūalib' ptinētib' ad volū/tatē. Magis ꝓprie dici pōt desideriū. qḋ ipor/tat simplicē motū in rē desideratā. Dicit' tn̄ ꝛ cō/cupiscētia pp silitudinē quādā. vel ꝓpter intē/tionē appetit' supioris partis ex quo fit redun/dantia in iferiori appetitū. iuxta illḋ. Cor meū ꝛ caro mea exultauerūt. ¶ Alia ꝯcupiscētia di/cit' nālis. ꝛ hmōi est appetit' delectabilis ꝯue/niētis nature aialis. seu de his qb' nā corporis sustētat'. vel quātū ad nāni indiuidui. vt cibi ꝛ potus. vel quātū ad nāz speciei. vt in venereis. Tertia est ꝯcupiscētia aialis. que. s. nō de his est que afferūt delectationē p sensum carnis vel su/stētationē. s; sunt delectabilia ſm apprehēsionē imaginationis. aut alicuius hmōi acceptionis sicut pecunia. ornat' vestiū ꝛ hmōi. Vn̄ queli/bet harū ꝯcupiscētiarū a rōne regunt' bone sūt. Vn̄ aūt sunt p̄ter vel ꝯtra rōnē. s. put in eis est amor inordinat' ad creaturā. sic sunt male. Et ponunt' esse tres radices seu cause oium malo/rū. j. Jo. ij. Omne qḋ est in mūdo aut est ꝯcupi/scētia carnis quod pertinet ad scḋaz: aut ꝯcupi/scētia oculoꝝ. qḋ ptinet ad pmā. aut est supbia vite. Et hec est tertia radix que ptinet ad inordi/natū appetitū boni ardui. vt honoꝝ. excellētia ꝛ hmōi. ꝛ sic ad pmas duas pn̄t reduci oēs pas/siones ꝯcupiscibilis. ita ad tertiaz oēs passioes irascibilis. Et sciēdū ꝙ ꝯcupiscētia nālis nō po/test esse infinita in actu. est eni eius qḋ nā requi/rit. Nā eni semp tēdit in finitū ꝛ certū. sed pōt esse ifinita p successionē. qꝛ. s. post acceptū cibū iterū vult cibū. Unde dn̄s dixit samaritane Jo. iiij. Qui biberit ex hac aqua nō sitiet iterū. Sed ꝯcupiscētia nō nālis est oīno ifinita. sequit' eni' rōnē. Ratio aūt pōt in ifinitū ꝓcedere. Vn̄ Am/bro. Nec finis vnq̄ꝫ nec sacietas aderit cupidi/tati. dist. xlvij. sicut hi. Hec bea. Tho. pma se. q. xxx. arti. ij. ꝛ. iiij. de malo vsu huius passiōis di/cit' a Greg. Cū mēs cepta desideria sequit'. serui/re rebus cōuincit'. quaꝝ amore supat'. xiiij. q. j. §. j. Et leo papa. Virū catholicū. sicut nullo. er/rore. ita nulla cupiditati iplicari oportet dicēte scriptura. Post ꝯcupiscēnas tuas ne eas ꝛc̄.

triplex est con/cupiscē/tia.

Ps. lxxiij.

¶ Sciendum ꝙ est .§. i.

triplex genus desiderioꝝ. Est eni desideriū pec/catoꝝ. desideriū iustorum. desideriū beatoꝝ. ¶ De primo dicit ps. desideriū pctōꝝ pibit. Est eni hoc desideriū plenū passionib' carnis. ꝛ iō sicut ois caro fenū cito deficiēs a sua viriditate sic desideria prauoꝝ. Sed quātū dānuz inferāt hoibus. ondit apl's. j. ad Thi. vj. dicens de ama/torib' mūdi. Qui volūt diuites fieri incidūt in desideria multa ꝛ iutilia. que mergūt hoiez in iteritū. Hn̄t eni desideria pctōꝝ multiplicitatē iutilitatē. ꝛ nocibilitatē. ſm auctoritatē apl'i in/ductā. Quia igit' multa sūt. iō nō faciēda seu se/quēda. iuxta illud ad Ro. xiij. Curaz carnis ne feceritis in desiderijs. nimis eni multiplicant'. Inducūt eni pturbationē s; illud qḋ dixit mar/the dn̄s. Turbaris erga plurima. sicut eni desi/deria iustoꝝ sunt vnita in fine. ꝛ iō pacifica. qꝛ in vnitate nō potest esse diuersitas vel ꝯrietas. Ita desideria maloꝝ sūt diuersificata in varijs vitijs iuicē rixātibus. ij. ad Thimo. Seducunt' varijs desiderijs. i. a deo seorsuz ducunt' seu se/parant'. ꝛ iō nō est cū eis dn̄s vnitatis ꝛ pacis. Adducūt hostiū multiplicationez pp qḋ. j. Pe/tri. ij. d'. Obsecro vos tanq̄ꝫ aduenas ꝛ pegri/nos abstinere a carnalibus desiderijs que mili/tāt aduersus aiam. i. milites isernales secū tra/hūt ad ꝓsternēdū aiam. Demū iudiciū dei ꝛ pu/nitionē iferūt. ps. lxxvij. Nō sunt fraudati a de/siderio suo. qḋ. s. habuerūt circa carnes ex vitio gule. ꝛ sequit'. Adhuc esce eoꝝ erāt in ore ipoꝝ ꝛ ira dei ascēdit sup eos. ¶ Scḋo qꝛ iutilia sūt hmōi desideria. iō fugiēda sunt. ij. ad Thimo. ij. Desideria aūt inutilia fuge. Hn̄t eni vnitatē. Hiere. ij. Onager assuet' in solitudine in desi/rio aie attraxit ventuz amoris sui. Onager est hō passionib' bestialib' deditus. h' est assuetus in solitudine. i. ad ea que sunt mūdi in deside/rio aie ipm. s. psequēdo. desideriū hoc inde at/trabit ventū. i. vanitatē. Nō eni exequēdo desi/deriū suum ꝯsequit' intentū. s. quietationem ꝛ ꝯtentamētum. sed vanitatē quā amat. Prebēt ꝛ hec desideria seruitutē. Unde Grego'. Cum mens cepta desideria. i. cōcepta sequit'. seruire rebus ꝯuincit': quarum amore superat'. xiiij. q. j. §. j. tollunt viuacitatez. Prouerb. xxj. Deside/ria occidunt pigrum. Noluerūt enim manus eius quicq̄ꝫ operari. Tota die ꝯcupiscit ꝛ desi/

De de/siderio pecca/torū. Ps. cxj.

Lu. x.

derat.s.mala.Et q: nō opa͂r bona opa vnde ala
viuit iō in morte aic icidit.¶ Tertio q: nociua
sunt iō abnegāda ꝛ abycienda. Thimo.ij.Abne
gātes impietatē ꝛ secularia desideria sobrie ꝛ
pie ꝛ iuste viuamus in hoc seculo. Hec eni abn
ciēdo hō viuit sobrie quoad se.ad Gal.v.Spi
ritu ambulate ꝛ desideria carnis nō pficietis.i.
sobrie vi etis.si sm spm.i.rōnē vixeritis.q: ip
sa abdicat secularia desideria. viuit pie quoad
deū.expectādo ꝛ desiderādo aduētū eius cū bo
nis opib⁹. De spys autē d: Michee.vij.Dñm
deū nō desiderabūt.viuit iuste quoad primuz
seruās illud.j.Thessal.iiij.Nullius aliqd desi
De desiderio iustoꝝ — deretis.¶ De scdo desidery giie d: Prouerb.
xj.Desideriū iustoꝝ omne bonū.Et istud deside
riū pn ipaliter est volūtatis.s aliqn etiā est sen
sualitatis.vt cū qs desiderat aliq corpi necāria
vel vtilia bono mō ꝛ fine.Desiderāt aūt iusti p
cipue tria.s.sui iustificationē.ꝛ obeditionē.ps.
Ps. cxviij. — Mādata tua desiderabā.s.iplere.Itē ↄcupiuit
aia mea desiderare iustificatiōes ꝛc.Scdo desi
derāt pximi edificationē ꝛ ↄsolationem.Ro.j.
Desidero vos videre vt aliquid vobis impriar
gr̄e spūalis.Et sic xp̄s dixit.Desiderio desidera
ui hoc pasca mäducare vobiscuz Lu.xxij.Hoc
eni desiderauit valde.ꝛ iō desiderauit.q: agn⁹
ille comestus q d: pascha signabat passionem ꝛ
sacrā coionē.que p nr̄i vtilitate desiderabat im
pleri.Tertio desiderāt dei visionē vel fruitionē
Esa.xxvj.Aia mea desiderauit te in necte.i.in
vita pñti ꝛc.Phil.j.Apl's desideriuz inqt hñs
De desiderio beatoꝝ Ps.cij. — Cupio dissolui ꝛ esse cuz xp̄o.¶ De tertio desi
dery giie dicit ps.Qui replet in bonis deside
riū tuū.Nunq̄ ipleꝛ desideriū alicuius nisi sit
bñs. Hoc aūt desideriū est totalr remotū a pas
sione. Et cū desideriū ppꝛie iportet ꝛ magnam
auiditatē ad rē desideratā pꝑter cōplacētiā ad
ipsam.ꝛ carētiā habitionis illius rei. Sicut cū
qs desiderat pecuniā vel alia.ipsaz tūc nō hēt.
In desiderio btōꝝ est pmū.s.q: nō fastidiūt ex
timationē illius boni.s hūt sūmaz auiditatē ꝛ
cōplacētiā pp qd d:.j.Petri.j.In quem deside
rāt āgeli pspicere.s scdz nō ē in desiderio eoꝝ
q: nō carēt s qtidie possidēt illō bonū. Vñ ad
h bonū desiderādū inuitās sapiā q̄ ds est.ait. Ec
clesiastici.xxiiij.Trāsite ad me oēs q ↄcupisci
tis me.i.desideratis.ꝛ a gñationib⁹ meis iple
mini.i.a bonis que genero.h est in fundo crea
turis saturabimini.s sine fastidio.Unde subdi
tur.Qui edūt me.s.possidēdo vel fruēdo p glo
riā adhuc esuriēt.ꝛ q elucidant me.i.clare co
gnoscūt.qd nō fit nisi in p̄ria vitā eternā habe
būt.¶ Abominatio est quedam fuga ꝛ vitatio
eius qd qs odit vel ei d splicet sicut desideriuz
est qdā mot⁹ ↄcupiscibilis tēdēs in rē amataz.
qnā pñtē nō hēt.Sūt aūt quedā iter cetera que
faciūt hoiem deo abominabilē.ꝛ ideo vitāda.
Et primū est in cogitationib⁹ ꝛ affectib⁹ imun
dialitas. Osee.ix.Facti sūt abominabiles sicut
ea que dilexerūt.Scdm in ppositis instabilitas.
Unde in figurā Leui.xj.d:.Omne qd supra pe
ctus suū gradiꝛ ꝛ hēt multos pedes abomina
bile erit vobis gradiū supra pect⁹.s.p terrā qui
hēt mētē firā in terrenis. Hēt multos pedes q
diuersa pposita hēt.ꝛ nō firmaꝛ in eis.cū bona
sūt.Tertiū puersitas in iudicys. Prouer.xvij.
Qui ↄdēnat iustū ꝛ iustificat ipiū vterq; est abo
minabilis apud deū.Quartū in ↄctib⁹ dolosi
tas Prouer.xx.Pōdus ꝛ pōdus.mēsura ꝛ mē
sura.vterq; abominabilis est apud deū.Quin
tū ↄsuetudinis tenacitas.Job.xv.abominabi
lis est q bibit q̄si aquā inigtatē.aqua pot⁹ est cō
suetudinarius.ꝛ iō signat pcti ↄsuetudinē.

¶ De quinta passione que dicitur delectatio. vel gaudium. Cap.v.

Est alia passio in
appetitu sensitiuo que d: delecta
tio vel gaudiū.Pro cuius declara
tiōe sciēdū.q ista est differētia iter
aialia ꝛ alias res nāles q: alie res nāles qn cō
stituunꝛ in id qd ↄuenit eis sm nāz.hoc nō sen
tiūt sed aialia hoc sentiūt.Et ex isto sensu causa
tur qdā mot⁹ ꝛ delectatio que est passio.Dele
ctationū aūt quedā est corpalis, que.s.ↄsequiꝛ — delectatio ē triplex.
adeptionē eoꝝ.que ad nām corpis ptinēt.sicut
sunt cibi potus.ꝛ venerea.Et ista est cois nobis
ꝛ brutis alia spūalis est.que ↄsequiꝛ adeptionē
eoꝝ.que ptinet ad intellectū.ꝛ ista est cois no
bis ꝛ angelis ꝛ d: gaudiū.Unde gaudiū pprie
est spēs delectationis.ꝛ talis delectatio que est
in volūtate.nō est cū trāsmutatiōe corpali.sicut
delectatio corpalis.ꝛ quelibet alia passio.s im
portat simplr motū volūtatis.vnde dicit Aug.
in.xiiij.de ciui.dei.Q. nil est aliud letitia.q̄ vo
luntas in ↄsuetudine eoꝝ que volumus.

¶ Item circa de- .§.i.
lectatiōes fuit duplex error antiquoꝝ. Nā epi
curi dixerunt oēs eē bonas.S; in hoc decepti — Error epicuri
sunt:q: nō distiguebāt iter simplicē bonū ꝛ bo
nū sm qd.Cū ergo delectatio sit qes si id in q̄
qescit appetit⁹:sit simplr bonū:q: est sm rōnē:
ꝛ illa delectatio est simplr bona. S; si sit bonū
sm qd.puta ↄueniēs sensui. sed ↄria rōni erit
delectatio bona sm qd.i.sensui.sed mala sim
plr licet apparēs bona:vt fornicatio.¶ Aly vt — Error stoicoꝝ
stoici arbitrabanꝛ eē dicēdū oēs delectationes
sensibiles eē malas.moti ex hoc.vt q: homies
sunt pni ad hmōi delectationes imoderatas,
ab ipsis se retrahētes ad mediū vtutis pueni
rēt:sed ista extimatio nō fuit ↄueniēs. Nā cuz

nullus possit viuere sine aliq corpali delectati/one si illi q docēt oēs delectatiões eē malas de prehēdanf aliquas delectatões suscipe magis hoies ad delectatiões erūt pcliues. exēplo ope rū vbo doctrina ptermissa. In opōnib enim et passionib humanis: in gb expientia pluri/mū valet. magis mouēt exēpla q̄ vba. Dicen/dū igit q delectationū aliqua est bona. illa vz in qua appetit supior vel iterior regescit i eo qd quenit rōni vel legi dei: et que est de opōne bona. Magis eni est ppinqua delectatio opō/ni q̄ desiderio. Desideriū aūt dr bonū qd est d bona opōne. Alia delectatio est mala: illa vz in qua appetus inferior vel supior regescit in eo qd discordat a rōne vel a lege dei. vel ēt q est d mala opōne. optima aūt delectatio iter huma/nā est in fruitiōe dei. Nā optimū in vnoquoq est finis eius. finis aūt est duplex. qr vel ipa res vel vsus rei: vt finis auari est pecunia vel vsus pecunie. Ultimus aūt finis hois est deus: q est sūmū bonū: vel fruitio eius q iportat delecta/tiōnē quandā in vltimo fine. Et in hoc errauit Plato: q cuz extimaret oēm delectationē qsecq gnationē et motū. qd tū est falsum: sequebatur bm eū nullā delectationē hēre rōnē vltime pfe/ctionis. Et nota q delectatio nō sensualis: que est cois bonis et malis. s. volūtatis. est quasi re/gula et mēsura bonitatis vel malicie moralis. Scdz eni q qsq delectat bm rōnē. Sic repbē/dif bonus vel malus. Thom. pma se. q. xxxiiij. Causat autem delectatio istos effectus delecta/tionem desideriū. aliquando etiam vsum ratio nis impedit et delectationem perficit. vide de/clarationem notabilem prima se. q. xxxiiij.

Error platōis

Causat aūt de/ .§.ij.

Un̄ causat delectatio

lectatio ab opōne. sic a ppa et pma cā. Nā cum ad delectationē duo qcurrāt. s. cōsecutio boni queniētis. et cognitio hmōi adeptiōis. vtrūq qsistit in quadā opōne. Naz actualis cognitio qdā opō est: similr bonū queniēs adipiscimur quadam operatione. Ipsa etiam operatio pro/pria quoddam bonum conueniens est. Itez causatur delectatio a motu propter transmuta/tionem que ibi fit. Et hoc tripliciter. Primo ex parte nostri qui delectamur. transmutatio enim efficitur nobis delectabilis propter hoc q natura nostra trāsmutabilis est propter hoc quia quod est nobis conueniens nunc non erit nobis queniēs postea sicut calefieri ad ignē in hyeme: postea in estate. Et ex pte boni delectā tis qd coniungitur nobis. Naz actio continua ta alicuius agentis auget effectum. Quanto enim quis diutius appropinquat igni tanto magis calefit. Naturalis autem habitudo in quadam mensura consistit. et ideo quando con/tinuata presentia delectabilis super excedit mē suram. remotio efficitur delectabilis. Tertio ex parte ipsius cognitionis. Nam cum homo desideret cognoscere aliquod totum et perfe/ctum cum aliqua non poterunt apprehendi to ta simul. in his delectat transmutatio. vt vnum transeat ad alterum succedat. et sic totum sen/tiatur. si autem sit aliqua res cuius natura sit in transmutabilis. et non possit in ea fieri excessus naturalis habitus per continuationem delecta bilis. et que possit in totum suum delectabile si/mul mouere non erit ei transmutatio delectabi lis. Et quanto alique delectationes plus ad hoc accedunt. tanto plus cōtinuari possunt. Itē causatur delectio ex spe. inquantum videlicet per eam fit coniunctio rei delectantis et delecta ti. non solum bm apprehensionem. sed etiam bm facultatem vel potestatem adipiscendi bo/num quod delectat. ad Ro. xij. Spe gaudētes. Item memoria causat delectationem. non quidem inquantum est rei absentis. sicut nec etiam spes. sed inquantum per eam fit coniun/ctio bm apprehensionem tātum ad rem delecta bilem. ps. Memor fui dei et delectatus sum. Item tristitia non inquantum tristitia. sed inquantum facit memoriam rei dilecte. ex cu/ius sola apprehensione delectatur. quāuis de eius absentia tristetur. Fit etiam memoria tri/stitie delectabilis propter subsequentem euasio nem. Nam bm q homo apprehendit se euasis/se tristitia et dolorosa accrescit ei materia gau/du. ps. Fuerūt mihi lachryme mee et c. Per pa/nē eni itelligit refectio delectatiōis. Itē opa/tio alioz causat in nobis delectationē. Et h tri/plicit. Prio inquātū p opationē alicuius qseq/mur aliqd bonū. Scdo inquātū p opatiōes alio/rū efficit nobis aliq cognitio vel extimatio pprij boni. Et sic ex laudatiōe vel honoratiōe alioz et dilectiōe que fit nobis delectamur. Tertio inqs tū ipse opatiōes alioz si sint bōe extimanf vt bo/nū pprium pp vi amoris q facit extimare qsi ami/cū eūdē sibi. Un̄ in. ij. epla. Jo. Gauisus suz val de. qm inueni de filijs ambulantes in veritate. Item benefacere alteri causat delectationē. Et hoc tripliciter. Uno modo per comparatio/nem ad effectum. qui est bonum in altero con stitutum inquantum reputamus vt nostrum. Scdo p cōpationē ad finē. qr p h q alteri bñfa cit spat qseq aliqd bonum sibi. vel a deo vel ab hoie. spes aūt est cā delectationis. Tertio mō p cōparationē ad pncipiū. qd pncipiū est triplex. Unū est facultas bñfaciēdi. Nā p h fit quedam imaginatio abundātis boni in se. ex quo possit alijs cōicare. Aliud pncipiū est habit inclinās bm quē bñfacere fit alicui cōnaturale. Tertiuz est principiū motiuū. idest amor. putaz cuz aliqs ps. xlj.

monetur ab aliquo quem diligit ad benefaciēdum alicui. ¶ Itē similitudo est causa delectationis. Nam ipse est causa amoris. qui causat delectationē. Si autē sile sit corruptiuū ꝓprij boni qd̄ potest esse per excessum. sicut patet in superabundantibus cibis. sic generat fastidium non delectationē. ¶ Item admiratio causat delectationē. Est enī admiratio desiderium quoddā sciēdi. qd̄ in hoīe ꝯtingit ex hoc ꝙ videt effectū ⁊ ignorat causam. vel ex hoc causa talis effectus excedit cogitationē vel facultatem eius. ⁊ iō admiratio est causa delectatiōis inquātū habet adiunctā spem ꝯsequēdi cognitionē eius qd̄ scire desiderat. ⁊ ꝓpter hoc oia mirabilia sunt delectabilia. Et cū delectatio habeat duo. s. quietē in bono. ⁊ hmōi quietis perceptionē. Quantū ad primū cū ꝑfectius sit cōtēplari veritatē cognitā ꝙ̄ inquirere ignotam ꝯtēplationes rer̄ scitar̄ per se loquēdo sūt magis delectabiles ꝙ̄ inquisitiōes rer̄ ignotar̄. Quantū ad scōm inquisitiōes sunt qūqꝫ delectabiliores ſm ꝙ ex maiori desiderio ꝓcedūt. vñ hō maxime delectat in his q̄ de nouo inuenit vel didicit. hec oia Tho. prima se. q. xxxij.

¶ Et nota ꝙ delectatiōes spūales intelligibiles. si cōparenꝰ delectatiōibus sensibilibꝰ corporalibus. simpliciter ⁊ ſm se loquēdo sūt maiores. Et hoc apparet ſm tria que requiruntur ad delectationē. scꝫ bonum ꝯiunctū: ⁊ id cui cōiungitur: ⁊ ipsa ꝯiunctio. Nam ipm bonū spirituale est maius ꝙ̄ bonū corporale ⁊ maiꝰ dilectum: cuius signū est ꝙ hoīes a maximis voluptatibus corporalibus se abstinent. vt nō perdant honorē qui est bonū intelligibile. Similiter ipsa pars intellectiua est nobilior ⁊ magis cognoscitiua ꝙ̄ sensitiua. Coniūctio aūt vtriusqꝫ est magis intima ⁊ ꝑfecta ⁊ firma. Intimus quidē est. qꝛ sensus sistit circa accidētia rei exteriora. Intellectus vō penetrat vsqꝫ ad rei essentiam. ꝑfectior est. qꝛ ꝯiunctionis sensibilis rei ad sensum adiungiꝰ motus qui est actus imperfectus. vñ delectationes sensibiles nō sunt tote simul. sed eis aliqd transit aliqd restat cōsumādum vt patet delectatiōe cibor̄ ⁊ venereor̄. Sed intelligibilia ꝯiungūtur intellectui absqꝫ motu. vñ delectatiōes eor̄ sunt tote simul. ⁊ sic sunt magis ꝑfecte. Est enī firmior qꝛ delectabilia corporalia sunt corruptibilia ⁊ cito deficiūt. bona vō spūalia sunt incorruptibilia. ¶ Sed quoad nos delectatiōes corporales sūt magis vehementes spiritualibus ꝓpter tria. Primo qꝛ sensibilia sunt magis nota quoad nos. Secundo qꝛ cū delectatiōes corporales sint passiones. appetitus sensitiui sunt cū aliqua transmutatione corporali. Transmutatio aūt est delectabilis homini. quasi ei naturalis. Sed trāsmutatio corporalis nō est in spūalibus delectationibus. nisi per quandā redūdantiā ab appetitu supiori in inferiorē. Tertio qꝛ delectatiōes corporales appetunꝰ vt quedā medicine cōtra corporales defectus ⁊ molestias ex qbus tristitie quedā ꝯsequunꝰ in hoīe. Vñ delectatiōes corpales superuenientes hmōi tristitijs magis sentiuntur. ⁊ per consequens magis acceptantur ꝙ̄ delectationes spirituales. que nō hñt tristitias ꝯtrarias. Tho. prima se. q. xxxj.

delectationes sunt vehementiores spiritualibus

¶ De gaudio va/ .§. iij.

de gaudio naturali ⁊ spirituali.

rio. Gaudete i dño semp ait aplS ad Phil. iiij. ¶ Notandū ꝙ gaudere naturaliꝰ qlibet desiderat. sꝫ est gaudiū criminale qd̄ ꝯgruit ꝑctōribus: ⁊ hoc est gaudere. Est gaudiū spūale qd̄ ꝯgruit iustis viatoribus ⁊ hoc est gaudē i dño. Et est gaudiū qd̄ ꝯgruit cōprehēsoribꝰ. ⁊ hoc est gaudere in dño semp. De his gaudijs varijs notabilē distinctionē ponit Petrꝰ de tharā. sup eplā Pauli ad Phil. iiij. circa finē sic dicens. Quidā gaudēt in vanitate mūdi. Alij in voluptate pcti. Tertij in volūtate boni. Quarti in visiōe dei. Primū gaudiū est periculosū ⁊ vanū. scōm pniciosum ⁊ insanū. tertiū gratiosum ⁊ bonū. qrtū est gloriosum ⁊ ver̄. ¶ Est ḡ primo gaudiū mundi. de quo Job. xvj. Mundus gaudebit. hoc oñdūt nō eē bonū quatuor. Primū falsitas casus. Merito timet ⁊ nō gaudet qui videt domū ꝓximi cōburi. ideo Hiere. xlv. Quos plantaui ego euello. vt lucifer̄ adā iudā ⁊ vniuersā terrā hāc. vt diluuio. ⁊ tu queris tibi grādia. Hoc pcipue ꝓbat vanitatē gaudij. ꝙ gaudemus in statu quo possumꝰ dānari. Scōm ignorātia status. merito dolet ⁊ non gaudet viator. qui dubitat de rectitudine vie. Nemo autē scit an amore vel odio dignus sit. Eccs. ix. ⁊ Thob. v. Quale gaudiū mihi ē qui in tenebris sedeo. Tertiū est cause gaudij trāsitus. plus dolet ꝙ̄ gaudeat paꝰ vidēs hodie filium nasci ⁊ cras mori. sic ⁊ mūdus trāsit ō quo gaudemꝰ. Iō Job. xx. gaudiū hypocrite. idest mūdi istar pūcti. Quartū est multiplicitas reatus. Vane expēdit supflua q obligaꝰ ad mlta. In multis enī offendimus oēs qd̄ emēdare tenemur luctu. iō vane gaudemus. Esa. xx. Vocauit dñs ad fletū ⁊ plāctū ad caluitium ⁊ ecce gaudiū ⁊ exultatio ⁊c. ¶ Scdo est gaudiū peccati. de quo Ecci. xix. Qui gaudet iniqtate denotabiꝰ. idest denotat libri vite delebiꝰ. Quod gaudiū oñdūt eē insanū qtuor. efficiēs. mā. forma. ⁊ finis. Aliqñ enī iudicaꝰ res vituperabilis rōne efficiētis vt dona iniquor̄. Aliqñ ratione materie. vt nūmꝰ plumbeꝰ. Aliqñ rōne forme vt hō mōstruosus. Aliqñ rōne finis vt sirenar̄ cantus sic gaudiū pctōr̄ ſm q̄libet sui causar̄

de gaudio mundi

de gaudio peccati.

vituperabile & insanū est. Et primo rōne efficien
tis. si laborās ad mortē rideret & gauderet. re//
putaret freneticus. peccās mortaliter laborat
ad mortē aie Eccs. ij. Risum reputaui errorē. &
gaudio dixi. quid frustra deciperis. Uere pec
cator decipit p ignorātiam stat⁹. Quia si auer//
teret peccati maculā offensam & penā. fleret ſʒ
illud Luce. xix. Quoniā si cognouisses & tu &c.
Secūdo rōne materie fatuus reputaret. q ignē
ad se comburēduz. vel laqueū ad suspēdendū.
vel gladiū ad se interficiēdum faceret scienter
& gaudent sic facit q gaudet i pctō. iō Prouer.
xv. gaudiū ē stulto facere stultitiā. Tertio rōne
forme. Fatua eēt mlier q corā marito suo oñde
ret signa īpudicicie sue. sic fatui sūt q i choreis
cōmessatiōib⁹ & hmōi gaudēt: q in hoc culpaʒ
deo & homib⁹ manifestāt. sic illi de quib⁹ Sap.
ij. Uenite fruamur bonis &c. Esa. xxiiij. inge//
muerūt q letabant corde. cessauit gaudium. iō
j. Cor. vij. Tps breue est. reliquū est vt q gau//
dent sint tanq̄ nō gaudētes. Quarto rōnis fi//
nis. Piscis. sumēs cibū cum hamo. Auis gra//
nū cū laqueo. fatue gaudet. q statī ex hoc seqt
dolor mortis. si ğ mot⁹ recipit spēm a fine cu⁹
finis malus & ipm quoq malū. Finis gauden/
tiū in pctō malus. q Job. xxj. dr. Tenent tym/
panū & cytharā gaudēt &c. scabiosus dū fricat
se gaudet. sed vertit in angustiā. Sic hui⁹ gau/
dium. Prouer. xiiij. Risus dolore miscebit: &
extrema gaudij &c. ideo pctōrib⁹ gaudētib⁹ dr
Jaco. iiij. Miseri estote & lugete risus vester
&c. ¶ Tertio ē gaudiū iusti. de quo puerb. xxj.
Gaudiū iusto est facere iudiciū &c. Hoc gaudiū
de gaudio iustorum. oñdūt gratiosum & bonū esse q̄tuor. Quia ē de
bñficijs dei: de aduersitatib⁹ mūdi & prosperita
tib⁹ primi status ppr̄ij. ¶ Primo ergo est gau
dium spūale de bñficijs dei. Sicut egeni meri
Ps. cxxv. to gaudēt de donis diuitū ps. In conuertēdo
dñs captiuitatē syon &c. tūc repletū ē gaudio &c.
ergo gaudentiū de incarnatiōe. vt infirmo d p
paratiōe medicine. Hiere. xv. Factū ē mihi ver
bū tuū in gaudiū. q ṽbum caro factū est. Jo. j.
Lu. j. Ecce vt fcā ē vox salutatiōis tue in au.
me. exul. infans in gaudio &c. De natiuitate vt
īfirmo. de pñtia medici Lu. ij. Euangelizo vob
gaudiū &c. De apparitiōe vt ceco viso lumine.
math. ij. Uidētes stellā magi. gauisi sunt &c. de
pdicatiōe & cuersatione: vt discipulo de doctri
na mgri. Joh. iij. Amicus sponsi gaudet de vi/
ctoriosa passiōe. sicut viro de victoria pugilis
sui. Abachuc. iij. Ego aūt in dño gaudebo &c.
De sacramentoꝝ institutiōe & virtute. sicut sa//
natio de curatiōe. Esa. xij. Haurietis aq̄s i gau
dio de fonte salua. i. sacramētis. de gloriosa re
surrectiōe sicut seruo de dñi exaltatione. Joh.
xx. gauisi sunt discipuli. de mirabili ascensio
ne. sicut catholico de interdicti amotione. Jo.
xiiij. si diligeretis me gauderetis vtiq: quia
vado ad prēz. ¶ Scdo gaudet iustus de aduer
sitatib⁹ mūdi: sicut mercator de mercimonijs
lucrosis Math. v. Bti estis cū maledixerint vo
bis hoies &c. gaudete in illa die &c. Itē sicut de
bitor in debitis acqrēdis. sicut xps posuit aiaʒ
suā p nobis. dignū est vt nos pro eo patiamur.
Act. v. Ibāt apli gaudētes a cspectu ccilij &c.
Itē sicut miles pb⁹ in torneamētis. q ibi pbat
& acqrit glia. sic hō patiēs in aduersis. Jaco. j.
Omne gaudiū existimate &c. ¶ Tertio dʒ iu/
stus gaudere de psp tatib⁹ primi. sicut vnum
mēbrū de salute alterius. Ro. xij. Gaudete cum
gaudētib⁹. iō Job. xxxj. Si gauisus suʒ ad rui
nā eius q me oderat. Ergo gaudet iustus & be/
ne de peccātiū pnia. ij. ad Cor. vij. Nūc gaudeo
nō q cstristati estis. ſʒ q cstristati estis ad pniaʒ
de ignorantiū sapientia Prouer. xxiij. Fili si sa
piēs fuerit aius tu⁹: tecū gaudebit cor meū. De
pficiētiū pseuerātia. j. Jo. ij. gauisus sum valde
qa īueni de filijs tuis &c. ¶ Quarto gaudet iu
stus de statu pprio: sicut obsessus ifirmitate ca/
stri in exultatione & deuotione aduersarij. Pro
uer. xiiij. Cor qd nouit amaritudinē aie sue in
gaudio eius nō miscebit extraneus. Et sic om/
ne istd gen⁹ gaudij est sanctū. ¶ Quīto & vltio
seqt gaudiū padisi de quo Math. xxv. Euge
serue bone & fidelis: intra in gaudium dñi tui.
Hoc gaudiū ostēdit gliosuʒ q̄tuor. Primo aspe
ctus gratissime pulchritudinis. Si delectabile
est oculis videre solē siue creaturarū pulchritu
dinē quāto delectabilius erit videre pulchritu
dinē īcreatā. Ideo psal. Letificabis eos in gau psal. xx.
dio cū vultu tuo. Scdo amplexus sūme dulce/
dinis. si amplexus spōsi delectat spōsam. quāto
plus amplexus dei q est splendor lucis eterne
delectat aiaʒ. ideo Apoc. xix. dr: gaudeamus &
exultemus & demus gliam deo. q venerūt nu/
ptie agni &c. Felix aia que pōt dicere. Leua ei⁹
sub capite meo &c. Tertio expulsio ois inqetu/
dinis. Si gaudet q denuo stulto se liberat. q̄to
gaudebit q de oib⁹ stultis & stultitijs liberabit
Esa. xxxv. gaudiū & letitiā obtiebūt &c. Quarto
obtētus eternus dite beatitudinis. Si qs gau
det de cōuiuio. qd tñ nō durat nisi p dimidiam
diē quāto gaudebit de cōuiuio eterno. Jo. xvj.
iterū videbo vos & gaudebit cor vestrū: & gau/
diū vestrū nemo tollet a vobis. Hoc est plenum
gaudiū. de quo Jo. xvj. Petite & accipietis &c.
Felix tristitia in labore presentis pnīe: que in il
lud gaudium conuertetur. Appetendum ergo
est gaudium: vbi rationalis videbit pulchritu/
dinem. concupiscibilis amplexabitur summaʒ
dulcedinem. irascibilis tenebit totam quietem.
totus homo eternam beatitudinem.

¶ De sexta passione que dicitur dolor siue tri-
stitia. Cap. vj.

Equitur de passio-
ne que dicit dolor siue tristitia. De
qua cū ceteris. Aug⁹. de ci. dei in
Ad do- iiij. inducit illud Uirgilij. Hinc me-
lorem tuūt cupiūt: gaudētq; dolētq;. ¶ Pro cui⁹ de-
duo cō- claratione sciēdū ꝙ sicut ad delectationem duo
currūt. reqrunt. s. cōiunctio boni ⁊ pceptio huius con-
iunctionis ita etiā ad dolorē duo reqrunt. s. cō-
iunctio alicuius mali: qḋ ea rōne est malū. quia
priuat aliqḋ bonū ⁊ pceptio huius cōiūctionis.
Pertinet aūt dolor ad appetitū. naz oīs motus
appetitiuus seu inclinatio ꝯsequēs apprehēsio-
nē ptinet ad appetitū intellectiuū vel sensitiuū.
Inclinatio eni appetitus nālis. nō sequit appre-
hēsionē ipsius appetētis sed alterius. Cū igitur
dolor sicut delectatio presupponat in eodē su-
biecto sensum vel apprehēsionē aliquā: manife-
stū est ꝙ dolor est in appetitu sensitiuo vel itelle-
ctiuo. Et ẜm ꝙ est in appetitu sensitiuo ꝓprijssi-
me dicit passio ꝙ autem Aug⁹ dicit dolorē esse
corpis. pro tāto dicit q: causa doloris est in cor-
pore puta cū patimur aliqd nociuū corpori: sz
motus doloris semꝑ est in aīa. Sicut autē gau-
diū est spēs delectationis. ita ⁊ tristitia est spēs
doloris. Et sicut sola illa delectatio que ex inte-
riori apprehēsione causat gaudiū noiat. que au-
tē ex exteriori apprehensione causat delectatio
noiat. nō autem gaudiū. ita solus ille dolor qui
ex interiori apphēsione causat: noiat tristitia: q
aūt ex exteriori dolor nō tristitia noiat. Et quia
vis cognitiua interior imaginatio. vel itellect⁹
pōt pcipere pñs: pteritū: ⁊ futurū. Sensus vō
exterior nō pcipit nisi pñs. ideo tristitia esse po-
test de psenti pterito ⁊ futuro. sed dolor corpo-
ralis qui sequit apprehēsionem sensus exterio-
ris. nō pōt esse nisi de psenti. Nāliter autez ma-
ior est appetitus delectationis ꝙ̄ fuga tristitie.
Cuius rō est. q: causa delectationis est bonū cō-
ueniēs. causa autē doloris vel tristitie. est aliqḋ
malū repugnās. Cōtingit aūt esse aliqḋ bonum
ꝯueniēs absq; omni dissonātia. Nō aūt pōt esse
aliqḋ malū totaliter repugnās absq; oī ꝯueniē-
tia. per accidēs aūt ꝯtingit ꝙ tristitiā aliqs ma-
gis fugiat ꝙ̄ delectationē appetat. Et hoc tripli-
nota h citer. Primo ex pte apprehensionis. q: vt dicit
differē- Aug. Amor magis sentit cū eū ꝑdit necessitas.
tiam Ex inuidētia autē amati ꝓcedit tristitia que est
ex amissione alicuius boni amati. vel icursu ali-
cuius mali ꝯtrarij. Delectatio aūt non hēt indi-
gētiā boni amati. sed qescit in eo iā adepto. Se-
cūdo ex pte cause tristitie. ex eo. s. q: est magis
repugnās bono amato. ⁊ ꝑ ꝯsequēs maius ma-
lū ꝙ̄ sit bonū illud in quo delectamur. Magis

eni amamus ꝯsistentiā corpis ꝙ̄ delectationez
cibi. Tertio ex parte effectus. q: tristitia nō im-
pedit tātū vnā delectationē sed oēs. Est aūt do-
lor interior simplr loquendo potior ꝙ̄ exterior.
Nā dolor interior est ex hoc ꝙ aliqd repugnat Dolor
appetitui ipsi. dolor aūt exterior ex hoc. ꝙ repu- iterior
gnat appetitui. q: repugnat corpori. Qḋ autez maior
est ꝑ se. est prius eo qḋ est ꝑ aliud. Patet etiam est exte-
hoc ex parte apprehēsiōis. Nā apprehēsio ima- riori
ginationis ⁊ rōnis est altior. ꝙ̄ apprehēsio sen-
sus tactus ⁊ sic potior est dolor interior exterio-
ri. Cuius signum est. ꝙ etiam dolores exterio-
res qs volūtarie suscipit. vt euitet interiorem.
Quādoq; tñ dolor exterior est cū iteriori. ⁊ tūc
dolor augetur. quicquid enim sensu apprehen-
ditur. potest apprehēdi imaginatione ⁊ rōne
sed nō ꝯuertit. ¶ Ponit autem damascenus ⁊ De spe-
gregorius nicenus qtuor spēs tristitie. Cū eniz ciebus
tristitia sit de malo. inquātū malū alterius exti- tristitie
mat vt suū: sic est tristitia misericordie. Inquā-
tū apparēs malū. sed vere bonū extimat vt sui
boni diminutiuū. sic est tristitia inuidie. inquā-
tū vō malū sic aggrauat. vt non appareat aliqḋ
refugiū. sic est angustia. Inquātū aūt sic aggra-
uat vt etiā ipsa mēbra imobiliter sic est accidia.
Est etiaz ⁊ tristitia pnīe que est de malo ꝓprio.
Est aūt tristitia bona qñ est ẜm rōnem. mala vō
qñ est ꝯtra vel extra rōnē Tho. pma se. q. xxxv.
Causat aūt tristitiā bonū amissuz ⁊ magis ma-
lū cōiunctū. i. pñs ẜm sensuz vel imaginationē
patiēti. Itē ꝯcupiscētia seu cupiditas causat tri-
stitiā inquātū. s. retardatiōe bone cupiti. vel to-
tali subtractione tristamur. Itē appetitus vni-
tatis. Unūqḋq; eni appetit vnitatē sicut ⁊ bo-
nitatē. q: bonū vniuscuiusq; ꝯsistit in qdā vni-
tate. Sicut ergo amor boni causat dolorez mō
dicto: ita ⁊ amor vnitatis. Item ptās maior in-
quātū. s. remanet appetit⁹ in ꝯtriū inclināns cau-
sat dolorē. Si eni nō resisteret appetit⁹ seu con-
sentiret: nō causaret dolorem. ¶ Ex tristitia in-
ordinata ipedit hō ab addiscēdo. Itē ex ea ag-
grauat aīus a sperādo euasionē mali. Itē debi-
litat vel etiā priuat a cōparādo. Itē iter oēs paſ-
siones maxime nocet corpi. ⁊ hoc nō solū ꝑ qñti-
tatē excessiuā. sed etiā qñtū ad spēm sui motus
hec Tho. pma se. q. xxxvij. In remediū nota ꝙ
tristitiā hēt mitigare quelibet delectatio sicut
sibi ꝯtraria. Itē fletus mitigat tristitiā. ⁊ hoc tū
q: ad exteriora diffundit. tū ꝓpter ipsaz opatio-
nē fletus: que cū ꝯueniat tristato efficit delecta-
bilis. Itē dolor amici cōpatiētis mitigat etiam
tristitiā. ⁊ hoc q: et fit imaginatio in ꝯtristato ꝙ
alij cū ipso ferunt onus tristitie. Tum q: ex hoc
percipiunt ꝯtristati se amari qḋ est delectabile.
Itē ꝯtēplatio veritatis mitigat tristitiā. q: ma-
ximā delectationē causat. Itē somnus ⁊ balneū

et hoc q reformat naturã corpalẽ in debitũ statum motionis vitalis Tho.j.se.q.xxxviij.

¶ De multiplici tri/ .§.i.

stitia. Nota q ait saluator discipulis. Mulier
Multi cũ parit:tristitiã hẽt Jo.xvj. Et iterũ tristitia ve/
plex est stra vertet in gaudiũ. Et mulier qdẽ nãlis.i.fe/
tristitia mina:tristitiã hẽt in partu humanali. Mulier carnalis.i.mala ɔsciẽtia.tristitiam hẽt in partu criminali. Et mulier virtualis et intellectiua tristitiã hẽt in partu spũali. Ubi sciẽdũ q sunt septẽ genera tristitie. ¶ Prima mulier vnã hẽt. secunda tria.et tertia tria in partibus suis.

¶ Est igit tristitia passionis:et hec moderãda.
¶ Est igit tristitia attediatiõis:et hec resecãda.
¶ Est tristitia emulationis:et hec abdicanda.
¶ Est tristitia cõturbationis:et hec segregãda.
¶ Est tristitia miserationis:et hec pcurãda.
¶ Est tristitia cõpũctionis:et hec peramanda.
¶ Est tristitia deuotionis:et hec amplexanda.

De tri/ ¶ Quãtũ ad pmũ sciẽdũ q sicut nãle est homi
stitia in ni gaudere et delectari in pñtia rei amate.et in/
quãtuz hibitione rei ɔueniẽtis nature vel sensualitati
est pas/ vel rõni.ita ecõtra nãle est tristari de priuatione
sio na/ rei amate.et de eo qd molestat nãm.sensualita/
turalis tem.aut rõnẽ. Et qz frequẽter ɔtingit nos incidere in ea que sũt molesta et nociua nature.vel sensualitati:vel rõni. Sicut in infirmitates.famẽ.sitim.frigus.vitupationes.iniurias.penas et hmõi.ideo frequẽter tristitia nos tãgit saltez sm passionẽ.et qz nullus est tã cõposite felicitatis:q nõ aliq ex parte cũ sua fortuna rixet. sm Boetiũ de phica ɔso.ideo nullus est q aliquãdo nõ ɔtristet. Uerũ qz in nãlibus.vt dicit phs nõ sumus laudabiles neqz vitupabiles.nec meremur.nec demeremur.iõ sistẽdo in ipso pmo motu passiõis.et nõ vltra pgrediẽdo:nõ est peccatũ. Hãc et xps iesus habuit. Unde dixit discipulis Math.xxvj. Tristis est aia mea vsqz ad mortẽ. Hic et Amb. Suscepit dñs tristitiã meã ɔfidẽter:tristitiã nomino q crucẽ pdico. Dicit aũt tristis sm ethimol. qsi trit9 stãs.vt habet in catholicon.qz ipsa tristitia terit.i.affligit et ɔsumit corpus.et iõ dr Prouer.xxv. Sicut tinea vesti et vermis ligno.sic tristitia nocet cordi viri. Et adeo q Antiochus rex incidit in languorez pre tristitia et dixit suis. Pereo tristitia magna in terra aliena.j.machab.vj.q et multis alijs cõtingit.et iõ moderãda est ista tristitia et refrenanda.orãdo et ɔformãdo se in oib9 volũtati diuine.sine cuius beneplacito aduersa pati nõ possumus.sicut ipse iesus ɔtristat9 docuit nos exẽ-
Lu. plo suo plrius orãs et dicẽs. Nõ mea volũtas:
xxvj. sed tua fiat.et vt dr in.iij.sniarũ.tristitia fuit in eo sm pro passionẽ:nõ sm passionem.i.tali,mõ q ex illa tristitia in nullo obscurata est rõ. nec ab aliquo bono per eã vel in momẽto se subtraxit.in nobis aũt est sm passionẽ.i.taliter q aliquãtulũ obtenebrat intellectum et debilitat affectũ. Mulier ergo cũ parit ad lrãm tristitiã hẽt ex afflictiõe. Unde pmie mulieri in psona oium Jo.xvj.
dictũ fuit(excepta virgine maria que sine dolore peperit)in dolore paries filios. Gen.iij. Dolor cõprehẽdit tristitiã:sic et quelibet aia in ɔpetrãdo multa afflictiua.sed tristitia vertet in gaudiũ.i.Pe.ij. Hec est eni grã si ppter deũ qs sustinet tristitias.gratia autem ducit ad gloriam.

¶ Secunda est tristitia attediationis:cuz quis s.contristatur in operibus vel de operibus bonis:ad que tenetur ratione laboris existẽtis in
De tri/ eis.vt in orando.dicendo officiũ.ieiunãdo.cõ/
stitia at sitendo et huiusmodi. Unde Damascenus diffi
tediati/ niens accidiam que importat tedium operan/
onis. di.dicit q accidia est tristitia aggrauans aiũ vt nil ei libeat facere. Ista tristitia deuicti filij israel:cum ambulabant per desertum vt venirẽt ad terrã promissionis.ceperunt habere tediuz laboris:et habere in nauseam suauem cibũ mãne.sed mortui sunt plurimi. Sic pressi tristitia
accidie fastidiũt bona spiritualia.que et si in pn Nume
cipio videantur laboriosa.tamen sunt vere sua ri.xxj.
uia.et sicut illi ɔtẽto suauissimo illo cibo quesierunt vilissimos cibos.ita accidit accidiosis:nã cum non diu quis in tristitia manere possit vt eam expellat.nesciens se cõuertere ab bona spiritualia.que et si in principio videantur laboriosa.tamen suauia multum sentiuntur. tradit se ad mundana et carnalia vilissima.vt eorum delectatione abijciat tristitiam.propterea dicit sapiens Ecclesiastici.xxx. Tristitiam longe repelle a te.multos enim occidit tristitia:saltem spiritualiter. Sic dominus Jesus surgens ab oratione: cum inuenisset discipulos dormientes pre tristitia. vt dicit Math.xxvj.excitauit ad orationem.et quia non se inuenerunt ad laborandũ in oratione.inciderunt quãcito in mortem infidelitatis circa diuinitatem christi. Sed et cum christus dixit cuidam adolescenti querenti viam salutis et perfectionis.si vis perfectus esse vende omnia que habes et da pauperibus et sequere me. Cum ille hoc audisset abijt tristis. Matthei decimonono.quia diues erat. ideo videbatur sibi nimis difficile relinquere substantiam mulier ergo.idest sensualitas cum parit faciendo opera peccatorum ad se delectãdum.et vitet: tristitiam habet incurrendo labores et dolores in eis.et remorsum conscientie sustinet.qui generat non paruam tristitiam. Unde dicit philosophus:q omnis malus impletur plenitudine scilicet post malum cõmissum. E de huius partu criminali dicit Ja.in canonica. Cõcupia cũ ɔcepit.s.malũ desiderium

parit pctm̄. Pctm̄ cū ꝯsumatū fuerit gnīrat mor
Iaco.j. tem.s.eternā. ¶ Tertia est tristitia emulatiōis:
De tri .s.qs tristaf de bono alterius. qđ aliqñ pertinet
stitia e//ad inuidiā. aliqñ ad neemesim ſm phm. Cū qs
mulatio tristaf de bono ꝓximi tpali vel spūali. inquantū
nis. bonum ipm ꝓximi appꝛehēdit vt diminutiuū
sui honoꝛis ⁊ glie: ſm iudiciū suū lꝫ falsum sit.
sic tristitia est inuidia. Vñ damascen⁹ dicit ꝙ in
uidia est tristitia ꝯ̄ bono alieno. Et qꝛ ꝯ̄ charita
teꝫ ꝓximi est. propter qđ dicit aplus. i. ad Corī.
xiij. ꝙ charitas nō emulaf. i. nō inuidet. Sic nec
frigefacit ignis. iō apls admonet ipsaꝫ abdicā
dam dicens Ro. xiij. Non in ꝯtētione ⁊ emula
tione. i. inuidie: tristitie ꝯuersami. Omis enī
plaga. i. inuidia. Ecci. xxv. tristitia coꝛdis. Vul
nerat eni aiaꝫ ⁊ corp⁹ vñ. Sene. Vtinā oculi i
uidoꝝ in oib⁹ ciuitatib⁹ inuenirenf. vt de oi fe
licitate toꝛquerenf. Est ⁊ alia tristitia qua qs tri
staf de bono alterius tpali inq̄ztū sibi videf co
idignus. sicut cū qs tristaf aliquē malū hono//
rari dignitate. sublimari. diuitias hře: ⁊ hmōi.
Sꝫ cū diuina ꝓuidētia ista disponanf: que cun
cta certissime dispēsat. non dꝫ aliquis de hmōi
ꝯtristari. Aliqñ eni talia deus ꝯcedit malis: vt
ꝯsiderata dei benignitate erga se: reuertanf a
vijs suis pessimis: vel si nō se emendant. ad re
munerādū bona que hic faciūt. Et ita sūt hmōi
parua ⁊ transitoꝛia ꝙ nō debeant boni curare
Psal. ⁊ ꝯtristari his carere. Vñ psal. Noli emulari in
xxxvj. malignantib⁹. scꝫ si videris eos ꝓsperitatē hře.
⁊ hoc iō. qm̄ vt subdif. Tanq̄ꝫ fenum velociter
arescēt ⁊c̄. Mulier ergo. i. aia viuens ſꝫ sensua
litatē. cū parit opa. s. emulatiōis: tristitiā. hꝫ. i.
afflictionē de ipsa sua inuidia. Et cuꝫ pepit nō
vtiq̄ꝫ tristitia sua ꝯuertif in gaudiū. ⁊ hoc iō: qꝛ
nō pepit masculū. i. opus virtuosū fecit: ⁊ sic tri
stitiam sup tristitiā hꝫ. Eccl. xxxvij. Nōne tristi
tia inest vsq̄ꝫ ad mortē. s. inferni vbi est summa
De tri// tristitia. ¶ Quarto tristitia est turbatiōis. s. cū
stitia qs ex aduersitate vł iniuria recepta tristaf mul
turba// tū circa ipsam. ita ꝙ exinde turbaf. nō ꝙ tristi
tionis. tia sit ira: sed ex ipsa causaf: nisi qs cito abyciat
cā. Et de hoc pōt intelligi illud Eccl. xiiij. Felix
q nō hūit animi sui tristitiaꝫ. s. ꝑturbatiōis. ⁊ ꝓ
pterea dicit Hiero. iraꝫ vince patiētia. nec mēs
tua vagef varijs ꝑturbationib⁹: que si pectoꝛi
tuo insederint. dn̄abunf tui de ꝯse. dist. v. nun
q̄ꝫ. Signāter aūt dicit. Irā vince patiētia: qꝛ pri
muꝫ qđ occurrit mēti. qñ aduersa ⁊ iniurias su
stinet: est tristitia ⁊ deiectio quedā animi: qꝛ vi
detur sibi idigna pati. ⁊ tali tristitie opponif pa
tiētia: ⁊ eam expellit vt suū ꝯ̄riuꝫ. Et qꝛ ex illa tri
stitia post eam causaf ira. ideo ꝑ patientiā vinci
tur ira qꝛ remota cā remouef effect⁹. Hāc auteꝫ
tristitiā ꝑturbatiōis. ⁊ si haberi nō dꝫ in aīo. qꝛ
vitiosa. tñ ostēdi debet in actu extrinseco. ad coꝛ

rectionē alioꝝ. dř eni. Eccſ. vij. Per tristitiam
vultus coꝛrigif aius delinquētis: cū repꝛehendē
do qs exhibet faciē tristeꝫ ⁊ turbulentā. is qui
coꝛrigif cōpꝛehēdit illi q repꝛehendit multuꝫ di
splicere talē defectuꝫ. ⁊ sic magis daf sibi occa
sio emendādi. Et ꝓuerb. xxv. dř. Ventus aqlo
dissipat pluuias. ⁊ facies tristis linguā detrahē
tem. Sic legim⁹ de btō Aug. ꝙ si imensa aliqs
cepisset detrahere ondebat se tristē ⁊ turbatuꝫ.
adeo ꝙ dicebat obloquētibus. Si qs amat di
ctis absentū rodere vitā. Hanc mēsam indignā
nouerit eē sibi. ¶ Quinta tristitia ē miseratio De tri
nis. cū. s. qs videns miserias ꝓximoꝝ coꝛpales stitia
vel spūales: ꝯtristaf. Vñ Aug. dicit in li. de ciui misera
ta. dei. ꝙ miā est aliene miserie nřa in coꝛde cō tionis.
passio. hanc habebat aplus cū dicebat ad Ro.
ix. Tristitia mihi ē magna ⁊ ꝯtinuus doloꝛ coꝛ
di meo. Hāc ⁊ saluatoꝛ hūit qñ videns ciuitatē
scꝫ. Hierosolymā fleuit sup illaꝫ. vt hř Lu. xix.
Cōpatiebaf eni ꝑditioni illoꝝ: ⁊ ꝓpř magnas
tribulatiōes q̄s debebāt sustinere tpe obsidio
nis future sub Tyto ⁊ Vespasiano: quā expꝛessit
ipse. Hāc etiā ondit qñ de moꝛte Lazari lachꝛy
matus est. Joh. xi. ex cōpassione soꝛoꝝ eius. vł
potius ex cōpassiōe ad aiam lazari que reuoca
batur ad miserias hui⁹ vite. vt dř. xiij. q. ij. Ha
bent. Et q̄nto qs hꝫ maioꝛē charitatē. tanto ma
gis hꝫ hāc tristitiā. naꝫ miā effectus ē charita
tis. Vñ de btō Dñico legif ꝙ miseratio que cū
eo ab īfantia creuerat nullius aspecte afflictio Exem
nis sinebat cū nō eē participē ꝓpř qđ bis volu plum
it in ſuuꝫ venūdari. ad redimēdū filiū cuiusdā
vidue ab infidelib⁹ captū cū mř illius subsidi
um ab eo postularet. ⁊ altera vice ad subueniē
dum necessitati quorūdā nobiliū. Compati aūt
dꝫ qlibet ꝑcipue crucifixo. Nā ſm aplm. si cō
patimur ⁊ ꝯregnabimus. Quis eni tam duri
coꝛdis ē: qui si videat dñm suū optimū patrem
amantissimū benefactoꝛē largissimum. asperri
ma tolerare. ⁊ ꝓ sui vtilitate nō cōpatiaf: non
ꝯtristef ⁊ multū. q̄nto magis ⁊c̄. ¶ Sexta tristi Tristi
tia est cōpunctiōis. cuꝫ scꝫ qs tristaf ⁊ dolet de tia cō
pctis commissis. de qua dicit Apls. ij. ad Coꝛ. punctio
vij. Tristitia que ſm deū est: salutē opaf. Et loq nis
tur vt ex ꝑcedētib⁹ pꝫ de tristitia pnie ⁊ cōpun
ctionis. Et qꝛ nil vtili⁹ ad salutē ⁊ purgationē
pctōꝝ ex parte nřa. tristitia ⁊ doloꝛe pnie vera
iō amāda est ⁊ ꝓcuranda. Vñ dř Eccſ. vij. Coꝛ
sapientiū vbi tristitia. Petrus apls. quia fleuit
amare. i. cū magna tristitia pctm̄ suū: inde ꝑce
pit remissionē. maria Magdalena. qꝛ ꝯtristata
est valde de pctis suis. ita vt lachꝛymis suis la
uaret pedes saluatoꝛis: meruit audire remittū
tur tibi pctā tua Luč. vij. Et q̄nto qs plus trista
tur de pctis. cū spe tñ remissiōis. ex diuina mi
sericoꝛdia plus recipit emūdatiōis. Et tristitia

qdem sm rōnem que nō ē aliud nisi qdam di/
splicentia voluntatis. ⁊ detestatio de pctō inqȝ/
tum sunt offensa dei: nimia eē nō pōt. Et rō est
sm be. Tho. qꝛ amoꝛ dei vn̄ illa pcedit nō pōt
esse minus. Sȝ tristitia que ē in pte sensitiua ⁊
eam affligit sēsibilr. illa pt excedere: sic̄ ⁊ alia af
flictiua corpis. vt ieiuniū. vigilia: disciplina: ⁊
hmōi. ⁊ iō opȝ illā moderare. Cauēda est autez
tristitia hypocritaꝝ: qua extermināt facies su//
as ppt mundi glīaȝ vt laudent. propter qd sal/
math. v. uatoꝛ ait. Nolite fieri sicut hypocrite tristes.

Tristitia deuotionis. ¶ Septima tristitia deuotiōis: duȝ scȝ ɔtristat
ex dilatiōe prie supne. ɔsiderans felicitatem ⁊
securitatem illius: ⁊ pericula ⁊ pctā vite pn̄tis.
De hac ps. xli. Quare tristis es aīa mea ⁊ qre
ɔturbas me. Sȝ assignat rō supra. ibi. Fuerunt
mihi lachryme mee pāes die ac nocte. Ecce tri/
stitia. Et subdit cām. Dum dicit mihi quotidie
vbi est deus tu⁹. i. ex dilectiōe glīe. Hec proce//
dunt ex magna charitate ⁊ ipaȝ nutriūt ⁊ aīaȝ
sanāt: sed nō reperiūtur nisi ex magna ɔseque/
stratiōe a tumultu hoīum ⁊ cogitationū. Et in
huius figuram legitur ꝙ Onan inuenit aquas
calidas idest balneares in solitudine. Genesis
xxxvj. Aque calide sunt lachryme deuotionis
que solitarius inuenit.

¶ De passione que dicitur. Spes. Cap. vij.

Condi tiones obiecti spei. Passionum autem irascibilis prima est species. Circa
obiectū autē spei quattuoꝛ ɔsiderā/
tur ɔditiōes. Prima qdē ꝙ sit bo
num. Non enī ppꝛie loquēdo est spes nisi de
bono. ⁊ per hoc differt spes a timore qui est de
malo. Scdo vt sit futuꝝ. Non eni est spes de p
senti iam habito. ⁊ per hͦ differt spes a gaudio
qd est de pn̄ti. Tertio requirit qd sit aliqd ardu
um cum difficultate adipiscibili. Non eni dici
tur qs sperare aliqd minimū qd est statiȝ i sua
ptāte vt hēat: ⁊ per hoc differt spes a cōcupiscē
tia sua seu desiderio que est de bono futuro ab
solute vn̄ ptinet ad ɔcupiscibilē. spes ad irasci
bilem. Quarto ꝙ illud arduū sit possibile adi//
pisci. Non eni aliqs desiderat id qd oīno adi//
pisci nō pōt ⁊ per hoc differt spes a desperatio/
ne. Presupponit aūt desideriū: sicut ⁊ oēs pas/
siones irascibilis. psupponūt passiones ɔcupi
scibilis. Cum aūt motus spei importat quādaȝ
extensionē appetit⁹ in id qd ei representat vis
cognoscitiua: vt bonū arduū ⁊ adipiscibile: iō
spes ptinet ad appetitū. In hoc enim videt dif
ferre vis. i. potentia appetitiua a potentia cog/
scitiua: qꝛ appetitiua pficit p extensionē ad res
desideratas. sȝ cognoscitiua p receptionē rerū
Experientia ē cognitaꝝ in cognoscēte. s. p suas silitudines.
¶ Est aūt causa spei expientia. Et hͦ dupłr. Pri
mo qꝛ p expientiā hō acqrit facultatē de facili causa
aliqd faciēdi. ex quo sequit spes. Scdo qꝛ p ex spei
perientiā fit hoī extimatio qd aliqd sit sibi pos
sibile qd ipossibile an̄ expientiā reputabat sȝ p
hunc scōm modū est ēt cā defect⁹ spei. ¶ Iteȝ Iuuēt⁹
iuuentus cā spei est: ⁊ hͦ ppt tria que acipiunt est cā
sm ɔditiōes boni. qd est obiectū spei. s. arduū spei.
futuꝝ ⁊ adipiscibile. Iuuenes hn̄t multū de fu
turo ⁊ paꝝ d pn̄ti. ⁊ ideo qꝛ memoria ē pteriti.
spes futuri. paꝝ hn̄t de memoria. ⁊ multum vi
uunt in spe. Iuuenes ēt ppt caliditatē hn̄t mul
tos spūs: ⁊ ita in eis coꝛ ampliat. Ex amplitudi
ne aūt cordis est ꝙ aliqs tēdat in arduū. ⁊ iō iu
uenes sūt aīosi ⁊ bone spei. Iuuenes etiā qꝛ nō
sunt passi repulsaȝ. nec multa ipedimēta in su/
is conatibus expti. de facili reputāt aliqd possi
bile adipisci. Et sic ppt inexperiētiā ⁊ ɔria que
non sunt passi in suis opibus. sunt bone spei.
¶ Ebrietas causat spē ppt caliditatē cordis ex
vino ⁊ incōsiderationē periculoꝝ. fatuitas vͦo Ebrie
ppter incōsiderationē. ¶ Effect⁹ spei ē amoꝛ. tas cāt
Sciendū nͦ ꝙ spes ⁊ est causa ⁊ est effect⁹ amo spem
ris sm diuersos respect⁹. Inquantū eni spes re Spes
spicit bonū speratū. spes ex amore causat. Nō dupłr.
enim est spes nisi de bono desiderato ⁊ amato. se hēt
Inquātū vͦo spes respicit id p qd fit nobis pos ad a//
sibile aliqd. sic amoꝛ causat ex spe ⁊ nō ecōuer/ morē
so. Et hͦ est qn̄ p aliquē speram⁹ nobis puenire
bona posse mouemur in ipm sic̄ in bonū nr̄m.
⁊ icipimus amare eū. Itē spes adiuuat opatio/
nē. Et hͦ dupłr. scȝ ⁊ rōne obi qd ē arduū pōle.
arduū āt excitat attentiōem. ⁊ ratione effectus
quia scilicet causat delectationeȝ. delectatio aūt
adiuuat operationē. Tho. i. se. q. xl.

¶ Triplex autem. §. i.

est spes vȝ nālis. virtualis. ⁊ criminalis. Spes De spe
naturalis est qdā passio. vn̄ ⁊ phus dicit. ꝙ iu// nāli
uenes sūt magne spei. Hec est cōis nobis ⁊ bru
tis p expientiaȝ eni videm⁹. ꝙ canis mouetur
ad insequēdū leporē. ⁊ accipiter auem ⁊ hmōi:
qd nō faceret nisi q sperat assequi. Est aūt hͦ pas
sio in vi irascibili. que ē etiā in brutis. sm tho.
in. iij. sen. di. xxvij. Cū eni oīs passio sit in cōcu
piscibili vel irascibili. oīs illa passio. de cui⁹ intel
lectu est appetitus in bonū. vel cōueniēs sim//
pliciter ē in cōcupiscibili. sicut amoꝛ delectatio
⁊ hmōi. ⁊ opposita hoꝝ. Oīs aūt illa passio de
cuius intellectu est motus in bonū cū circūstan
tia difficultatis ē in irascibili. Et hmōi sunt oīa
illa que important bonū vel malū cū denoīatio
ne alicui⁹ quātitatis. sic̄ ira que exurgit ex ma/
gna lesione. quā qs pōt vindicare sȝ nō in pro/
ptu. Timoꝛ nō est de quolibet malo sed de ma/
gno cui nō pōt resisti vel difficulter. Spes im//
portat motum appetitus ad aliqd bonum cō//

mensuratum appetenti. Non enim est de bono ꝛ tanto ad qđ mõ nullo põt pueniri. nec tñ de tam paruo qđ pro nullo habeat. sed de eo qđ ē difficile hñi. ꝛ tñ põt hñi pp qđ dr̃ arduũ: ꝛ sic ar duũ addit quid q̃ speciale rõnē bonitatis. s. pre ciositatē quãdã ex h ipso qđ nõ de facili potest haberi. sicut dr̃ esse rar carũ. Differt aũt in hoc ab audacia: q: audacia importat extensionē ap petit᷒ in aliqđ arduũ malũ vt repellat. Spes aũt extẽsionē appetitus in arduũ bonũ vt acqrat: sed q: de spe vt est passio dcm̃ est. s. ió non hic aliud de ea. Nãlia tñ nõ sunt nec vitia nec vir tutes. ⁋ Spes ṽtualis est ṽtus theologica. de qua ps. lxx. Tu es dñe spes mea: ꝛ est ibi p̃dica tio per cãm. i. tu es cã spei mee. Ubi etiã scien dum ẽm Tho. in. iij. sen. di. y. q spes vltra ac ceptionē p̃dictã. s. pro passione ẽm q sumit in bonum. accipit quadruplr. Uno mõ prout no minat habitũ inclinantē ad actũ voluntatis si milem actui spei que est passio partis sensitiue. vt ibi. j. Co. xiij. Nunc manẽt fides. spes. cha ritas. Scđo mõ put nominat actũ pcedentem a tali habitu. ꝛ sic est actus virtutis vt ibi in ps. Moab olla spei mee. moab significat malos q sunt olla. faciẽtes sua psecutiõe feruescere ꝛ co quere idest pficere spem nr̃am. Tertio mõ put nominat rem speratã: ꝛ sic est obiectũ virtutis: vt ad Tytum. ij. Expectãtes btãm spem. idest visionē btãm speratã. Quarto mõ prout noiat certitudinē que sequit spem. vt ibi ad Ro. v. p batio vero spem. idest spei certitudinē. ꝛ sic no minat statũ pfectionis in ṽtute quãtum ad certi tudinis intentionē. Est etiã sciendũ q spes que est virtus nõ opponit timori qui est donũ. quã uis illa de bono futuro: ista de malo futuro. Et ratio est. q: spes se extendit in deũ ex ꝯsiderati one diuine largitatis. Timor vero dicit resiliti onem ex cõsideratiõe pprie prauitatis. ꝛ ita nõ est ẽm idem resilitio timoris ꝛ extensio spei. vñ non sunt contraria: cũ contraria sint ẽm idem. ⁋ Spes criminalis solo noie ꝛ ĩproprie dicit spes pp aliquã apparentē similitudinē quã hz cum ipsa. de qua dr̃ in ps. lxj. Nolite sperare in iniquitate. Et in euãgelio. Luc. vj. Mutuum date nihil inde sperãtes. Nam talis spes que improprie ꝛ large dr̃ spes. in mutuo iducit vsu ram. extra de vsur. Consuluit. Quod intelligit qñ talis spes est cã pncipalis mutui. De illa ma teria plene in. ij. pte. ti. i. c. vij. Et dr̃ spes ẽz ethi mol. quasi pes pgredieñti ad ardua. vt dr̃ in Ca tholicon. ⁋ Scđz istã largã acceptionē spei. s. in malũ. Nota ẽm Guil. in sũma ṽtutũ: q ipsa est triplex. Prima est ꝯfidentia de seipso. Scđa est cõfidentia de alio. Tertia ē ꝯfidẽtia de aliq̃ vano. De prima dr̃ Prouer. xxviij. Qui ꝯfidit in corde suo stult᷒ est. Uere aũt stultus est confi dens de se que pprius loquẽdo ꝓsumptio est: Nam hõ non est sufficiens ex se: nec ad subsistẽ dum nec ad defendendũ se: nec ad merendum: eo q hõ nec aliq̃ alia creatura sit sufficiens ad subsistendũ ex se vt oñdit. Grego. dicens. Esse oium que de nihilo fcã sunt. in nihilũ retende ret nisi ea oium actor manu regiminis retine ret. Scđo nõ est sufficiẽs defendere se ab hosti bus suis. Imo a demonib᷒ cito pimeret: nisi a deo ptegeret. Treñ. iij. Misericordie ei᷒ q nõ sumus ꝯsumpti. ⁋ Tertio est insufficiens ad merendũ: q: nec ex se sufficit bonã vitã inchoa re. ij. Cor. iij. Non q sufficiẽtes sim᷒ cogitare aliqd a nobis quasi ex nobis. Cogitatio aũt pri mum opus vt esse põt hõ se perimẽ: sed non se resuscitare. Osee. xiij. Perditio tua ex te israel tñ in me auxiliũ tuũ. Itẽ est insufficiẽs in bo no inchoato pseuerare. Greg. Cito bonũ amit titur nisi a largitate custodiat. Est etiã insuffici ens in bono pficere. ps. lxxxiij. Btũs vir cuius est auxiliũ abs te ascensiones ꝛc̃. ⁋ Confidẽtia seu spes in hoie est fallax ꝛ ꝯfundẽs hominem. Esa. xx. Cõfundent ab ethiopia spe sua ꝛ confu dunt hoies in altero: aliqñ rõne ptãtis. Sed dr̃ his. Esa. xxxj. Ueh q descẽdũt in egyptũ ad au xilium sperandũ: ꝛ nõ sũt confisi in scm̃ isrl̃ ꝛc̃. Aliqñ rõne ꝯsanguinitatis: ẽm q dr̃ Hie. xvij. maledictus vir qui ꝯfidit in hoie: ꝛ ponit car nem idest parentelã brachiũ suũ. i. robur suum. Aliqñ rõne malicie ꝛ iniquitatis Psal. Nolite ps. lxj. sperare in iniquitate p astutias hominũ: putan tes obtinere que volũt. ⁋ Cõfidentia in re va na est ꝯfidere in vita tpali que breuis ꝛ momẽ tanea est. Sapientie. v. Spes impij q̃si lanugo que a vento tollit. Uel cõfidentia in diuitijs. j. ad Thimo. vj. Diuitib᷒ hui᷒ seculi pcipue nõ sperare in incerto diuitiarũ sz in deo viuo. Uel confidere in fama ꝛ opinione hoium Job. viij. Spes hypocrite peribit. Quid. n. hypocrita in cunctis suis operib᷒ sperat. nisi honoris reue rentiam: gloriã laudis a meliorib᷒ metui. scũs ab hoibus vocari: sz peribit ista spes: qa eterni tatem non querens: fugit quod tenet quia ei᷒ intentio in illa gloria non figitur: que fine fine possidetur. Job. viij. sicut tele aranearum fidu cia ei᷒ scilicet hypocrite. Omnis ergo ista ma la. improprie dicta spes abijcienda est.

Margin notes (left): de spe ṽtuali — spes sumitur q̃druplicíter — ps. lix. — De spe crĩali. — triplex ē vana confidētia.

⁋ De octaua passione que dicitur desperatio. Capitulum octauum.

Desperatio est pas sio contraria spei. Sicut enim spes importat quandam accessum. Ten dit enim sperans in obiectum idest rem spera tam que est bonum arduum: quod habet ratio

nem attractiui: prout est cum possibilitate adipiscendi. Sic desperatio importat quendam recessum. Nam desperãs discedit a bono arduo: non quia non desideret: sed quia considerat illud cum impossibilitate obtinendi: et ideo habet rationem retractiui.

De desperatio- .§.i.

ne quamuis ipsa sonet in vitiuz. tamen aliquãdo sine peccato est: cum scilicet est solũ sm motum passionis primum. vt cum quis videns se in periculis maximis maris vel inuasionis sibi facte: vel infirmitatis grauissime desperat euadere mortem: nihil tamen inconueniens agit: propter hoc. passionibus enim puris nec meremur nec demeremur. Aliquando est meritoria ratione adiuncte humilitatis: puta cum qs vocatus vel missus ad aliquod officium vel exercitium magne importantie desperans de aptitudine sua et idoneitate ad illud. humiliter recusat et refugit. non tamen animo obstinato. sic
Exo.iiij Moyses desperans se esse aptum ad insequendum Pharaoni. et educendum populũ de egypto propter impeditiorem linguam recusauit ire nisi cum socio scilicet aaron eloquenti. Et Saul audito quod deberet rex fieri super israel se
j.Reg. io. abscondit in domo. reputans se omnino indignum. Et Greg. fugit desperans se apte papatum recturum. aliquando est vitiosa et condẽnatoria: vt cum qs desperat de remissione peccati et salute. vel receptione auxilij a deo in suo indigentus. Huius autem desperationis
Septez pñt eẽ cãe desp̃atõis septem possunt esse cause sm Mauritium de distinctionibus. Et prima est ex cõfusione quã habet quis de peccati sui publicatiõe. Confunditur quis ex hoc aliquando vt intret desperationem et effrenis peccet: ex quo videt se famam amisisse. Et propter hoc precipitur a christo vt cum peccatum alicuius est: occultũ occulte corrigatur. non palaz. ne amisso pudore ex ipsius manifestatione qui cum retinebat frequenter sine freno recidiuet. Hierem. secundo. Desperaui: nequaquam faciam dicebat populus iudeorum scilicet vltra quod dominus iubet. Et quasi quasi assignans causam huius desperationis subdit. sicut confunditur fur quando deprehenditur. sic confusa est domus israel: confusio furis deprehensi in furto: designat confusionem animi ex publicatione sui peccati. Sed vt dicitur Ecclesia. xx. Est qui pre confusione perdit animam. et ideo non debet propter hoc quis desperare: sed considerare confusionem immensam quã habebit in finali iudicio quãdo publicabuntur omnia scelera sua coram toto mundo. Hierem. xx. Confundẽtur vehemẽter tunc scilicet quia non intellexerunt opprobrium sempiternum quod nunquam delebitur. et ex hac consideratione cessare a malis: et desperare dei adiutorium et sanie recuperationem que vtique recuperatur per penitentiam et bonam vitam. vt patet ex Magdalena et Paulo. Secunda cã desp̃ationis est ex peccatorũ cõmissa multiplicitate. De quibus potest intelligi illud Eph. iiij. Desperantes semetipsos immundicie se tradiderunt: sed sicut incedens per viam lutosam. et frequentissime cadens in cenum. non tamen ibi se firmat sed resugit: ita quantumcunque quis deliquerit. semper debet resurgere per penitentiam et nunquam desperare. ad quod animat peccatores: ipse fons pietatis iesus dicens Petrus. Non tibi dico septies scilicet si peccauerit frater dimitte cum penitet: sed vsque septuagiesseptics. Math. xviij. etiaz si cõmisisset omnia peccata que commissa sunt ab initio mundi vsque ad nunc: que numerantur a Lu. iij. ca. et describuntur. lxxvij. eẽ ab adam vsque ad christuz. ad quod etiam facit qđ ait Criso. in li. de reparatione lapsi dicens. Talis est erga homines dei pietas vt nunquaz respuat hominis penitentiam. si ei pure et simpliciter offeratur. etiam si ad summum quis peruenerit vitiorum et reuerti velit ad virtutis viam. suscipit et libenter amplectitur. et omnia facit quatinus ad priorem reuocet statum. de pe. di. iij. Talis. Exemplũ patet in parabola de prodigo filio. qui abierat in regionem longinquã et consumpserat omnem substantiam etc. Ubi notatur multiplicitas vitiorum. tamen reuersus cum magno gaudio receptus fuit a patre. Lu. xv. Tertia causa puenit ex flagitij enormitate. Math. j. Desperata est plaga eius sicut ẽ peccatum contra naturam. proditio. homicidium et huiusmodi. sic iudas Scharioth attendens enormitatem sceleris. desperans se vnquã posse satisfacere. laqueo se suspendit. Matth. xxvij. Maius autez fuit peccatum ipsa desperatio et occisio sui quam proditio: abstulit eniz sibi ipsi tempus penitentie. quod solum est in vita presenti. sic enim sibi fuisset indultuz sicut Petro. si penitentiam egisset. nam. j. q. vij. si qs dicitur. Bonus est in omnibus deus et aperta viscera eius scilicet misericordie omni homini penitenti. Unde leo pa. in ser. Sceleratior omnibus o iuda et infelicior extitisti: quem non penitentia reuocauit ad dominum: sed desperatio traxit ad laqueum. Expectasses consumationem criminis tui et donec sanguis christi pro peccatoribus funderetur informis leti suspendium distulisses de pe. di. iij. Quarta causa desperationis est ex temporis diuturnitate. puta cũ quis permanet in peccato per multa tpa vel vsque ad mortem. Prouerb. xxiiij. Si despe

rauerıs lapsus in die angustie minuet fortitu-
do tua. Dies angustie ē dies mortis. Neqȝ eniȝ
lapsus in peccata vsqȝ in fineȝ debet desperare.
quāuis enim periculosuȝ sit permanere diu in
peccatis. qꝛ vsus vertit in naturam ꝛ naturalia
nisi per diuinā potētiā nō mutent. tñ manet vs-
qȝ ad extremū vite liberū arbitriū ad aptanduȝ
ꝛ ꝑparandū se ad grāȝ: quā deus īfundit semp
facieti homini qđ in se est: ſȝ Tho. in. iiij. Que
gratia ī subito tollit oēm habitū vitij: inquātum
ꝯtrariū virtutibꝰ īfusis. Unde leo pa. Nemo ē
desperādus dū est in hoc corpe ꝯstitutꝰ. qꝛ non
nunqȝ qđ diffidētia etatis differt ꝯsilio matu-
riori ꝑficit. de pe. di. vij. Idem. misericordie dei
nec mēsuras possumus ponere nec tpa diffini-
re. apud quē nullas patit moras ꝯuersio. Exē-
plū de latrōe in cruce. de quo Julius papa. La-
tro vnius momenti pnīa meruit esse in paradiso
in hora vltime cōfessionis. xxvi q. vj. si ꝑsorter
pniam. Exēplū de manasse ipyssimo rege Juda
q ꝑseuerauit in multis malis. regnauit eni per
l. annos: ꝛ in senectute pp pctā sua captꝰ ab ini
micis ꝛ īcarceratꝰ. penitēs meruit īdulgētiā ꝛ
restitutionē regni sui. iiij. Reg. xxj. ¶ Quinta
causa est ex pusillanimitate. dum. s. videt pctōri
nimis difficile ꝛ q̄si īpossibile posse facere peni
tentia sibi iniungēda: cuȝ ꝓ vnoquoqȝ mortali
ſm regulas antiq̄s ecclesie deberet īponi septē
nis pnīa. vt habet. xxij. q. j. ꝑdicādū. ſȝ hodie cū
sint arbitrarie pnīe. vt habet ex̄ de pe. ꝛ remis.
Ōis vtriusqȝ. nō iniungit pnīa alicui quā non
possit faciliter pagere: dūmō pctā velit dimitte
re ꝛ restituere ꝛ satisfacere proximis de his que
tenet. ꝛ si hoc durū. tñ necessariū ꝛ rōnabilis ꝛ
vtilis est hoi ꝑponere salutē suā substātie tpali
ꝛ familie que in breui hēt dimittere. ꝛ nil secuȝ
pōt ferre q̄ȝ pp amorē filioꝝ ꝛ diuitiaꝝ alie reti
nēdo in īfernū demergi cuȝ familia sua. Alius
aūt ex pusillanimitate despat se posse vitare pec
cata. exptꝰ frequēter recidiuū. Sȝ cū grā potior
sit q̄ȝ nā: grā que dat in pnīa credere debet ꝙ fa
ciet eū fortiorē cūctis hostibꝰ. Nā ſm be. Tho.
minimus gradus grē est sufficiēs ad resistēdū
oī tētationi. vt. s. nō assentiat. ꝛ etiā suffragia ec
clesie euȝ iuuāt. Debilis quoqȝ est hostis q non
vincit nisi volētē. Unde dicebat Job dño. Pōe
me iuxta te. s. per grām. ꝛ cuius vis manus pu
Job. gnet ꝯtra me. q. d. nullus ꝑualebit. ¶ Sexta cā
xvij. despationis ꝑcedit ex falsa imaginatione dum
s. qs videt se multū tepidū in dei seruitio. ꝛ oīa
defectuose ꝛ pauca bona agere. vel multū vexa
ri a tētationibꝰ fidei vel luxurie ꝛ hmōi. dubi-
tat ꝛ q̄si extimat se a deo reprobatū. ꝛ odio habi
tū. ꝓpter qđ despat se posse saluari. In quoꝝ ꝑ-
sona dicebat ps. xxx. Ego dixi in excessu meo
ꝓiectus sum a facie oculoꝝ tuoꝝ: vt. s.
nō videas me ad approbationē ꝛ salutē. Sȝ vt
dr̄. ij. Regū. v. Periculosa est despatio. hāc per
modū tētationis ingressi sunt sancti viri ad tē-
pus. vt legimus de sancto Bernardo ꝛ de qui
busdā alijs: ſȝ falsa est ista imaginatio. qꝛ vt di-
cit saluator Lu. xviij. nō est volūtas pris vt pe-
reat vnus ex his pusillis. Propterea toti mūdo
oibus ꝑponit documēta salutis ꝛ sacramenta
gratie. Et dicit be. Tho. j. sent. ꝙ si reuelaret ali
cui ꝙ esset reprobatus ꝛ deberet dānari: nō de
bet credere sed esse illusionē diaboli sub specie
angeli lucis: vel si sciret esse a deo talē reuelatio
nem. debet credere hoc dictū fore sub ꝯditiōe:
videlȝ si suā ꝯuersationē nō mutet quā hēt ma
lam. Sed talis dicat cū effectu illud Job etiam Job.
si occiderit me. i. occidēdū ꝛ dānādū reuelaue- xiij.
rit spabo in eū. Qm̄ spauit in me liberabo euȝ.
ait ipse per ps. ꝓtegā eū. Et infra. cū ipso suȝ in ps. xc.
tribulatione: eripiā eū ꝛ glorificabo eū. ¶ Se-
ptima causa despationis est multiplicatio tpa-
lis afflictionis: a qua cū qs nō credit posse erui
nec posse sufferre se. despat ꝓcurās sibi morteȝ
vt illa aduersa euadat. Hiere. xv. Quare factus
est dolor meus ꝑpetuus ꝛ plaga mea despabi-
lis. Multū eni talis decipit: qꝛ dū credit euadē
miserias illas quas patit incurrit multo maio-
res ꝛ ipsam. s. mortē que est vltimū terribiliū ꝛ
eternas penas inferni. Sicut fecit saul rex isra-
el: q in monte gelboe prelium exercēs cū phili-
stym: vidēs exercitū suū deuictū: timēs capi ꝛ
in vltionē illudi ab inimicis: ex despatione sup
hastā suā se ꝓiecit ad se occidēdū. Et qꝛ per illū
modū nō plene mortuus est: rogauit adolescen
tem amalechitā, vt cōplete occideret euȝ ne vi-
uus caperet a philisteis. qđ ꝛ factū est ꝛ dānatꝰ
inde. vt habet. ij. Regi. j. Sed quantumcunqȝ
quis aduersis circundet ꝛ angustiet nunq̄ȝ de-
bet diffidere de adiutorio dei. ꝛ precipue vt ꝓ-
pter hoc agat aliqd iniquū. Mirabiliter enim
deus adiuuat in casibꝰ vbi deficit virtꝰ huma-
na. Respicite filij nationes hoium ꝛ videte: qꝛ
nullus sperauit in dño ꝛ derelictus est. Ecclī. ij.
Et de dauid legimus. ꝙ cū saul persequēs cum
in quodā monte seu loco cinxisset eū cuȝ socijs
ita ꝙ dauid despabat euadere de manibꝰ eius
subito delata fuerūt ipsi saul noua ꝙ philistym
inuaserant ꝛ discurrerant per territoriū eius ꝓ
pter qđ coactus fuit redire: ꝛ sic dauid euasit.
Nunq̄ȝ ergo debet quis in angustijs desparet
sed deo se recōmēdare qui oīa potest. Sen. For
tuna tibi oīa abstulit: spem reliquit. Idem. tol-
le spem nemo victus tentabit arma. Cum tñ vi
deas quotidie aliqñ fortes viros ꝛ bene muni-
tos vinci ꝛ capi. ꝛ econuerso. paucos ꝛ debiles
peruenire ad magnas victorias preter omnem
spem ꝛ credulitatem humanam.

¶ De nona passione q̄ dr̄ audacia. Caplm̄.ix.

Contraria autez passio ad timorē dr̄ audacia. Cū eniz de rōne ɔ̄rioꝝ sit ꝙ maxime a se distent: ⁊ audacia maxime distat a timore. Nā timor refugit nocumētum futuꝝ ꝑpter eius victoriam sup ipm̄ timentē. sed audacia aggredit̄ piculū imminens ꝑpter victoriam sui supra ipm̄ piculum. Et sic pꝫ ꝙ ɔ̄riat̄ audacia timori. Et nota ꝙ audacia. ira. ⁊ noīa omniū passionum. ƀm ꝙ important absolute motū appetit⁹ sensitiui in aliqḋ bonū vel malū. sic sunt noīa passionū. ƀm vero ꝙ simul cū motu tali important recessum ab ordine rōnis. sic sunt noīa vitioꝝ. ⁊ isto mō loquēdi vtunt̄ cōiter doc. scꝫ de ira audacia ⁊ hmōi. put important vitiū. ¶ Cōsequit̄ aūt audacia ad spem. ex hoc ꝙ aliquis sperat supare terribile iminens. ex hoc audacter isequit̄ ipꝫ. Sic ad timorē seqtur despatio. Jō eni qs dspe rat: q2 timet difficultatē que est circa bonū sperandū. Et sic ꝑsecutio boni ptinet ad spem. Fuga vero boni ad despationem. Fuga autē mali ad timorē. Jnsecutio vero mali terribilis ad audaciā. Causat̄ etiā audacia ex parte quidem appetitiui mot⁹ q̄ sequit̄ apprehensionē p ea que faciunt extimare ꝙ possibile sit adipisci victoriā. Uel p ꝓpriam potētiam. sicut fortitudo corporis. expientia in piculis. mltitudo pecuniaꝝ ⁊ talia hmōi. siue p potentiā alioꝝ. sicut multitudo amicoꝝ vel quorūcunq3 auxiliantiū. ⁊ pͥcipue si hō confidat de auxilio diuino. Uñ illi q se bn̄ hn̄t ad diuina. audaciores sunt vt etiaꝫ dicit phūs. Ex ꝑdictis enī oib⁹ ꝓuocat̄ spes q̄ causat audaciā. Causat̄ etiā p remotionē terribilū appropinq̄ntium p qḋ tollit̄ timor: q2 nō hꝫ homo inimicos q̄n nulli nocuit ⁊ hmōi. Ex parte vero transmutationis corꝑalis causat̄ audacia p ꝓuocationē spei in exclusione timoris. ex his que faciūt caliditatē circa cor. Uñ ƀm phm̄ habentia paruū cor aīalia ƀm q̄ntitatē sunt magis audacia: ⁊ hn̄tia magnū cor sunt timida. q2 calor naturalis nō tm̄ pōt calefacere magnū cor sicut pauū. Habētes etiā pulmonē sanguineuꝫ: sunt audaciores ꝑpter caliditatē cordis ex inde sequentē. vini etiā amatores sunt magis audaces ꝑpter caliditatem vini. Jtem audaces ƀm phm̄ sunt volātes añ picula. sed in ipsis descēdunt. Et rō est. q2 cū audacia sit mot⁹ appetitus sensitiui sequit̄ appꝑhēsionē sensitiue virtutis. virt⁹ aūt sensitiua nō est collatiua: nec inq̄sitiua singloꝝ que circūstant rem. sed hꝫ subitū iudiciū. vñ q̄n audaces q ex subita apprehensione aggressi sunt aliqḋ difficile: nō ɔ̄siderātes picula: q̄n iam expiunt̄ ipsa picula sentiūt maiorē difficultatē q̄̄ extimauerūt. ⁊ ideo deficiūt. Sꝫ rō est discursiua oim̄ que asserūt difficultatē negocij. ⁊ ideo forte q ex iudicio rōnis aggrediūtur picula. in ꝑncipio vident̄ remissi: q2 nō passim: sed cū deliberatiōe debita ingrediunt̄. q̄n autē sunt in ipsis periculis nō expiunt̄ aliqḋ iprouisum: sed q̄nq3 minora illis que ꝑcogitauerunt. ⁊ ideo magis persistunt. Tho. prima se. q. xlv.

¶ De decima passione que dicitur timor: ⁊ de effectu ⁊ vtilitate eius. Caplm̄. x.

De timore vidēda sunt q̄nq3. s. ortū. obiectū. defectū. effectū. ⁊ ꝓfectū ƀm Ray. in sum. — *Causa timoris.*

¶ Quātū ad primū sciēdū ꝙ cā timoris est duplex. s. amor ⁊ defectus v̄tutis ꝙ amor sit cā timoris ꝓbat̄ tali rōne. ex hoc ꝙ aliquis amat aliqḋ bonū. seqtur ꝙ timeat ꝑuatiuum illi⁹ boni qḋ amat. ergo amor boni est cā timoris mali ꝑuatiui illi⁹ boni. ad hoc etiā fac̄ qḋ ait Aug. i li. lxxxiij. q. vꝫ Nulli dubiū ē non eē aliā cām metuēdi: nisi ne illud qḋ amamus aut adeptū amittam⁹ aut nō adipiscamur speratū. ergo ⁊c̄. Per accñs aūt est ꝙ ecōuerso timor sit cā amoris. Jnq̄ꝫtū eni hō q2 timet puniri a deo ꝑuat ei⁹ mādata. sic icipit sperare de deo ⁊ spes introducit amorē. Hec he. Tho. prima se. q. xliij. ¶ Scḋo defectus virtutis est cā timoris: qḋ sic ꝓbat̄. Cōtrarioꝝ sunt ɔ̄rie cause. sed diuitie robur. multitudo amicoꝝ ptās. excludunt timorē hꝫ phm̄. ij. rethoricoꝝ ḡ per ɔ̄riuꝫ defect⁹ hoꝝ bonoꝝ causat timorē. ꝓbat̄ ⁊ alia rōne sic. Obiectū timoris ē malū. qḋ de facili vitari nō p̄t: sed ex defectu v̄tutis ɔtingit ꝙ aliqs vitare non pōt seu repellere malū iminēs ḡ ⁊c̄. Hec tho. vbi. s̄. ¶ Ponit āt Damas. sex spēs timoris q est passio. s. segnitiē. erubescētiā. verecūdiā. admirationē. stuporē: ⁊ agoniā. Quorū sufficiētiā sic declarabat he. Tho. ꝑma. se. Cū timor sit de futuro malo: qḋ excedit ptātē timētis. vt scꝫ resistere nō possit. Sicut bonū hoīs. ita ⁊ malū ɔ̄siderari p̄t vl' in opatiōe ipsi⁹ vel in rebus exteriorib⁹. Jn repatiōe ipsius hois pōt malū dupl'r timeri. Pͥo q̄dē labor grauās naturā. ⁊ sic causat̄ segnities cū scꝫ aliqs refugit opari ꝑpt̄ timorē excedētis laboris. Scḋo turpitudo ledēs opinionē. ⁊ sic si turpitudo cōmittatur in actu. sic est erubescētia. si sit de turpi iā facto: est verecūdia. Malū v̄o qḋ in reb⁹ exterioribus ɔ̄sistit triplici rōne p̄t excedere hois facultatē ad resistēdū. Primo rōne sue magnitudinis: cū scꝫ aliqs ɔ̄siderat aliqḋ malum magnum. cui⁹ exitū ɔ̄siderare nō sufficit. ⁊ sic ē admiratio. Secūdo rōne ɔsuetudinis: q2 si aliqḋ malū incōsuetū nr̄e ɔ̄siderationi offert̄: ⁊ sic est magnū nr̄a reputatiōe. ⁊ hoc modo est stupor qui causat̄ ex isolita imaginatione. Tertio mō — *De speciebus timoris*

rõne improuisiõis. q: s. puideri nõ põt sicut n tura isortunia timent. & dr agonia. h. b. Tho.

Malū est obiectū timoris

De obiecto ti- §. I.

moris. Nota q pmo & pncipalr est ipm malū scdario q põt infligere illd malū. Et q: de° e sūma bonitas. in qztū timor respicit ipm malum sic de° timeri nõ põt. q: nullū malū est in eo. Est aūt sciendū. q timor per se e de malo. Et rõ hu ius est: q: timor est de eo qd est priuatiuū eius quod amam°. Cū g amor sit boni. & malū sit priuatiuū boni. seqr q timor sit de malo. h. Tho. pma se. q. xlij. Secūdo notadū q timor nõ est de malo culpe pprie: huius rõ est. q: illd qd oino subiacet ptati hois. nõ hz rõnē terribil. sz malā culpe est hmõi eo q ppriā cām hz volun tatem humanā que vitare põt. qdcūqz pctm g &c. tñ põt dici aliquo mõ timorē eē de malo cul pe. & si nõ ita pprie. Rõ hui° est q: timor est de malo futuro terribili. qd vitari & vinci põt. sed cum magna difficultate. Cū g voluntas humana possit ab aliquo extrinseco inclinari ad peccandū si illud inclinās hz magnā vim ad inclinandū. sm hoc põt eē timor de malo culpe. vt cum qs timet cõmorari in societate maloꝝ ne inducat in malū. & si nõ cogat. Sepatio autē a deo timet. q: est ɔ̃ns pctm. vt pena. Tho. vbi su pra. Tertiū e q timor est de malo nature. qd patet ex hoc q: mors est malū nature. & mors e inter oia mala terribilissimū vt dic phs i. iij. rethi. Tho. vbi. s. Et ppterea xps singularit am monuit discipulos mortē nõ esse timendā. que pp dūz isert dicēs. Nolite timē eos q occidūt corp° q: sciebat marie tieri ab hoib°. Quartum notandū e. q timor est de malo futuro. Et in h differt a tristitia seu dolore. q: tristitia e de malo pnti. timor de malo futuro. & hinc est q illud malū qd nõ extimat vel apphēdit vt futurum: sz vt pñs & necessariū nõ timetur vñ dicit Phs in. ij. retho. q illi q iā decapitant non timent mortē. vidētes sibi iminere necessitatem mortis. Tho. vbi. s. Quintū e. q timor e de malo futuro ppinquo. Si eni malū apphēdat vt multū remotū. & mltū distās. nõ timet. Vnd dicit phs. q hoies & si sciāt q morientur. tñ q: non apphendūt nec extimāt mortē ppe. nil curant. Tho. vbi. s. Sextū est q timor e de ma lo arduo cui desacili resisti nõ põt. Sz tristitia põt esse de quocūqz malo paruo vl magno. Timor aūt nõ est nisi de magno malo. Cui° rõ est q: est de illo malo qd nõ subiacet volūtati nre: & ptati. sz tale e magnū & arduū. Et cum timor sit de malo pncipalr qtuor sūt mala inter alia que magis timent. s. mala penalia. insolita repētina. irremediabilia. Primo igit timētur penalia mala. Cui° rõ est. q: vitare talia nõ subiacet ptati nre & volūtati desacili vt dictum est. s. de morte. Scdo timent insolita. Cui° rõ est. q: expiētia facit magis potentē ad operādum. Et iõ sic auget spem ita diminuit timore per oppositū in expiēntia fac hoiez min° potētē ad operandū. & iõ sic inexpiētia diminuit spē. ita auget timorē. insolita aūt carēt inexpientia ergo &c. Itē vnūqdqz magis apparet ɔ̃rio iux se posito. Vñ cū aliqs statī trāsit a paupertate ad diuitias. ppter paupertatē preexistētē diuitias magis extimat. & ecōuerso. diuites statī ad paupertatē veniētes eā magis horrēt. Tho. q. vbi. s. Tertio timent repētina. Et rõ hui° est. q: oia corpalia bona & mala. qntomagis ɔ̃siderantur alias pticulant tāto minora apparēt. Et p oppositum qntomin° ɔ̃siderant tāto apparēt maiora. Et iõ sic p diuturnitatē dolor pntis mali mitigat. vt pz p Tulliū i li. de tusculanis qõnib°. ita etiā ex pmeditatiõe minuit timor futuri mali. qd aūt repēte venit. pmeditari nõ põt. Tho. vbi. s. Quarto timetur irremediabilia. Cuius rõ est. q: cū malū sit obiectū timoris. quod auget malū auget timorē. sed diuturnitas vel ppetuitas mali auget malū. qd pz q: si pati malum in tāto tpe est malū. ergo pati illud i duplicato tpe erit malū. duplicatū ergo pati idē malum ppetuo est qddā malū infinitū. Sz irremediabilia quoꝝ nõ iuenit auxiliū accipiunt vt ppetua. g &c. Tho. vbi. s. Ex his pz extremū iudiciū mltū eē timēdū. tū q: supra oia afflictiuū tum q: repentinū vl iprouisū. tū q: insolitū. tū quia ois remedij exclusiuū. tūc eni nulla patebunt remedia. Secūdariū vt dictū est obiectum timoris est illd qd põt infligere malū: & sic de° põt & dz timeri. timet aūt hõ hz hec tria. s. diuinam eqtatē. Nā ɔ̃siderādo diuinā iustitiā que deus islictorē pene. vl subtractor sue grē vel glorie. ex merito pctī nri. tūc de° põt & dz timeri a nobis. Vñ Malach. j. Si ego dominus vbi e timor me°. Scdo timet hõ humanā ptātem qñ est lesiua. vl qñ e iiusta. q: sic in pprio hz nocumētū iferre. sic legit de holoferne q cecidit timor illi° sup oēs ihabitātes trā. Judith ij. Et hoc ppter potentiā magnā vsurpatā. tum quia nõ receperāt legatos Nabucho. cū honore. Tertio timet hõ crimen eius cognoscentē. sicut ille q est ɔ̃scius criminis. q: põt nocumentum inferre. timet ne crimē reuelet. sicut Moyses cū deprehenderet hebreū socio suo iniuriātem. & ille rūdisset qs te ɔ̃stituit iudicem super nos. num interficere me vis sicut itersecisti heri egyptium? timuit Moyses. eo q ille sciret illud. vnde & fugit a facie & curia Pharaonis. ne scilicet accusaretur. Exo. ij.

De defectu ti- §. ij.

Malū est obiectū timoris

nõ malū culpe.

Timor est de malo nature

de malo futuro

Timor est de malo futuro propinquo.

Quadruplex malū e qd magis timetur

triplex cõditio hoiuz repꝑẽsibilis

moris. Sciẽdũ q̄ triplex est conditio vel varietas hoium. Nã in qdam supabundant in audẽdo qdã in timẽdo. qdã in nõ timẽdo. ¶ Primi sunt q sunt nimio audaces. sicut fuerũt illi tres viri de exercitu dauid. qui iuerũt vsq3 ad portaz bethleem vbi morabanť castra philistijz qui erãt inimici israel. ⁊ ex cisterna que ibi erat hauserũt aquã. quã desideratã a dauid attulerunt ei. sz nõ voluit bibere. imo libauit dño ꝓpter maximũ periculũ ad qd̄ se sine cã vrgenti posuerant. ij. Regũ. xxiij. Hoꝝ societatẽ admonet vitare sapiens dicẽs. Cum audaci non eas. idest nõ ɔuerseris cũ eo. q nõ metuit vt recta rõ docet. Sũt aliq q supabũdãt in timẽdo ⁊ hi dicuntur timidi. q. s. timẽt qñ nõ oz ⁊ vbi non opz: ⁊ eo mõ quo nõ oz. de qb⁹ ps. Timuerunt timore vbi nõ erat timor. ⁊ h̄ est pctm̃ sicut Petrus ita timuit mortẽ q̄ xp̄m negauit. vt patet Lu. xxij. Uñ Aug. Timendo mortẽ carnis tue dabis mortẽ aĩe tue. ¶ Tertij sũt q supabundant in nõ timẽdo. ⁊ tales dñr ipauidi. qui. s. nihil timẽt. tales sũt siles cuidã iudici. de quo dicit Lu. xviij. Erat quidaz iudex in ciuitate q deum nõ timebat. ⁊ hoies nõ verebať ⁊c̃. ⁊ lz timor dei magis debeat retrahere a pctõ q̄3 verecũdia mũdi tñ oppositũ semp ɔtingit. Unde Theophilus sup illo vbo sic dic̃. Uide q̄ impudentẽ erga hoies cẽ grauioris ẽ mali iudiciũ. Deum eni q̄3 plures hoies non timẽt. attñ humano cohibenť pudore. Cũ enĩz aliqs fit ipudens erga hoies tũc crescit tumultus vitiorũ3 ⁊ de dyabolo dr̃ Job. xlj. Factus est vt nullum timeret. idest nõ p nãm. sed eleuationem ad h̄ venit vt nullũ timeret. vl' sic. Factus est bonus sed p ꝓpriã ꝓ̄sũptionẽ ad h̄ venit. vt nec deum nec qd̄ passur⁹ est timeret. Licet eniz demones timore naturali tormentaz timeant. q2 vt dr̃ Jaco. ij. Demones credunt ⁊ ɔtremiscũt. non tñ hñt tiorẽ filialẽ. vl' sic. Fact⁹ ẽ vt nullũ timẽt. s. per hũc modũ q̄ uellet ei subiici. Quõ autez timor ⁊ intimiditas sit peccatum. vide i. ij. pte.

Eccl. vij. Ps. lij.

¶ De effectu timoris. §. ij.

Nota q̄ tria in nobis causat timor inter alia. Primo ɔtionẽ efficit. Scõo tremorẽ eliẽ. Tertio opõnẽ impedit. ¶ Quãtũ ad pmũ3 timor ɔtionẽ efficit fm̃. b. Tho. vbi. s̃. Nam ex imaginatiõe alicui⁹ mali que causat timorem fit in nobis detractio ṽtutis ⁊ caloris. ¶ Contrahit eñi ṽtus aĩalis ad interiora. Cui⁹ rõ est. q2 q̄ malũ aliqd̄ repelli nõ possit ꝓuenit ex debilitate ṽtutis. Uirtus aũt quãto debilior est: tanto ad pauciora se potest diffũdere. ⁊ ad exteriora se põt minus extẽdere. ⁊ hoc p3 p exemplũ. Uidemus eñi in morientib⁹ q̄ calor nãlis ad interiora retrahit pp debilitatẽ ṽtutis. Sic

Timor causat ɔtractionem

in ciuitatib⁹ qñ ciues timẽt retrahũt se ab exteriorib⁹ ⁊ recurrũt ad interiora loca magis tuta quãtũ pñt. Fit scõo ex timore ɔtio caloris. Cuius rõ est: q2 spũs vel calor q est cã coloris ĩ timẽtib⁹. retrahit ab exteriorib⁹ ad interiora: quo sbtracto remoueť color. ¶ Ubi notãdum q̄ timor facit pallẽtes: tacẽtes ⁊ fugiẽtes. Primo pallentes facit. Cuius rõ est: q2 calor ⁊ spũs in timẽtib⁹ vt dictũ est retrahit ab exteriorib⁹ ad interiora. hoc subtracto remoueť color ⁊ sequit palledo. vñ videmus q̄ timẽtes mortem pallescũt. eo q̄ tũc ex timore mortis calor q est causa coloris ad interiora retrahit. oppositum aũt hui⁹ verecũdia causat. nã verecũdati non pallescũt sicut faciũt inuidi. sed poti⁹ rubescũt. Cuius rõ est. q2 sicut in timore fit retractio vel ɔtio caloris ad iteriora. ita in verecũdia fit diffusio caloris ad exteriora. Quãto aũt calor qui est cã coloris ad exteriora diffundit. tanto magis rubedo causat. ¶ Facit scdario hoies tacẽtes. Cui⁹ rõ est: q2 in timẽtib⁹ fit motus interioris caloris ⁊ spirituũ a corde ad inferiora. ⁊ iõ timor ɔriat formationi vocis: que fit p emissionẽ spirituũ ad supiora per os per qd̄ timor nõ sinit formare vocẽ: ⁊ per ɔñs tacẽtes facit: sed in dolentibus est oppositũ. nã in dolore natura ɔseruat interius spiritũ ⁊ calorem vt h̄ vtatur ad expellendũ nociuũ. Multiplicatis aũt interius spiritib⁹ a calore necesse est q̄ emittanť p vocẽ. ⁊ iõ dolentes vix pñt se ɔtinere quin clament. vt dicit phs in lib. de problematibus. ¶ Tertio timor facit fugiẽtes. Cuius rõ est. q2 in timẽtib⁹ pp frigiditatẽ ingrossantez spũs ⁊ calorẽ. spũs ⁊ calor a supioribus ad inferiora mouenť: nec ɔgregať circa cor. sed magis recedunt a corde ex imaginatiõe defectus ṽtutis. Et pp hoc timẽtes nõ ꝓ̄pte inuadũt. sed magis refugiũt. irati aũt oppositum faciunt. nam irati reddunť prõpti ⁊ audaces ad iuadẽdum. Cui⁹ rõ ẽ q2 i iratis ꝓpť subtilitatẽ spirituuz ⁊ calorẽ q ꝓuenit ex appetitu vidicte fit interior mot⁹ spirituũ ab iferiorib⁹ ad supiora. ⁊ iõ congreganť spũs ⁊ calor circa cor: ꝓpť qd̄ irati prõpte ⁊ audacť incedũt. hec. b. Tho. vbi. s̃. ¶ Secundus effect⁹ timoris ẽ. q2 tremorẽ elicit. Hui⁹ rõ est. q2 i timore calor ab exteriorib⁹ ad iteriora ɔhit. Remoto aũt ab exteriorib⁹ calore q mẽbra ɔtinebat remanẽt mẽbra frigida: ⁊ ꝓpť h̄ accidit in eis tremor. tremor eñi ex frigiditate causať ꝓpť q̄ tremũt mẽbra timẽtiũ. Et primo tremit cor. eo q̄ in timore calor debuit cor. Secũdo tremit vox ꝓpť vicinitatẽ arterie vocalis ad cor. Tertio tremit mãdibula iferior pp ɔtinuitatẽ. Quarto seqť strepit⁹ dẽtiũ pp eãdẽ rõnez. Quĩto brachia ⁊ man⁹. tũ pp ɔnexionẽ ad pect⁹ vbi ẽ cor. tũ q̄ h⁹ mẽbra sũt magis mobilia

Timor facit pallorẽ

Timor facit tacẽtes

Timor facit fugientes

Timor tremorẽ elicit

propter qd in timentib⁹ genua tremunt. Un̄ Esa. xxxv. Confortate manus dissolutas ꝛ genua debilia ꝛ trementia roborate. Tho. p̄ma. se. q. xliiij. ¶ Tertius effectꝰ est qꝛ operationē impedit. p cuius declaratione videnda sunt tria. Primū est q operatio exterior a duob⁹ causat. s. ab agēte p̄ncipali q est aīa: ꝛ ab agēte instrumētali. s. a mēbris corporis. vn̄ ꝛ propter defectum agētis p̄ncipalis ꝛ imp̄antis vel mouētis. ꝛ propter defectū agentis instrumētalis nō obsequētis. operatio pōt impediri. Scd̄m videndū est q timor īpedit operationē ex parte corporis. vel ex parte mēbrorum eius. Cuiꝰ rō est. qꝛ propter defectū caloris q ex timore causat in mēbris exteriorib⁹. ꝛ p̄cipue in mēbris superiorib⁹ timor ex subtractione caloris mēbra debilitat. ꝛ sic ea impedit operari. Tertiū ꝯsiderandum est q si timor sit mltū vehemēs ꝛ excessiuus. itm̄ q rōem perturbet. tūc talis timor īpedit operationē ex parte mētis. si aūt sit ita moderatꝰ q rōnē nō perturbet. tūc ad bn̄ operandū ꝯfert inq̄ntum. s. sollicitudinē cāt ꝛ facit hoīem attentius ꝯsiliari ꝛ operari. ꝛ hoc est quod dicit apls ad Phil. ij. cū metu ꝛ tremore salutē vestrā operami. id est cū metu mentis ꝛ tremore corporis: vel sic. cū metu. i. nō p̄sumptuose. sed cū hūilitate. ꝛ cū tremore. s. manifesto. operami salutē vestrā. idest vitā eternā. q. d. apls. Nos meremur vitā eternā p hūilitatē: ꝛ p bonā operationē que ex nobis nō habem⁹ sed a deo. q bm̄ aplm̄ operat in nobis velle bonū ꝛ p̄ficere bonum. hec. b. Tho. p̄ma se. q. xliiij. quod aūt dicit phs. ¶ Qd timor facit homines ꝯsiliatiuos. hoc intelligendū est nō sz q ꝯsiliatiuū a facultate ꝛ ꝯsiliandi bn̄. qꝛ sic nec timor nec aliq̄ passio facit ꝯsiliatiuos. nā hominib⁹ affectis aliq̄ passione videt qd maiꝰ vel minꝰ q̄ȝ sit bm̄ rei veritatē. quod fit ex defectu rectitudinis iudicij. sed facit timor consiliatiuus. put ꝯsiliatiuus dr̄ a volūtate vl̄ sollicitudine. ꝯsiliant enim hoīes de magnis in quib⁹ quasi nobisipsis diffidim⁹. Ea aūt que timorē incutiunt habēt quādā magnitudinem. tū qꝛ apphendunt vt difficilia ad repellendum. tū qꝛ apprehendunt vt de ppe existentia. vnde in timoribus cōsueuerunt homines consiliari.

Timor operationē impedit.

¶ De profectu timoris. .§. iiij.

Sciendū q ex diuio timore tria nobis bona pueniunt. Et primo gr̄a infundit. Scd̄o culpa excludit. Tertio vita p̄ficit. ¶ Quantū ad primum dico q gr̄a infundit ex timore dei. vn̄ Prouer. xiiij. dr̄. timor dn̄i sicut fons vite. Sicut eni a fōte pcedit riuulus aq̄. sic a timore dei riuulus gr̄e. Unde bern̄. sup cant. sermōe. liiij. In veritate didici nihil esse ita efficax. ad p merendū gr̄am dei retinendam ꝛ recupandā: q̄ȝ si in oī tpe inueniaris corā deo nō altū sapere sed timere. ꝛ iō Prouer. xxviij. dr̄. Btūs vir q semp est pauidus. sup q̄ vbo sic dicit Bern̄. time cū arriserit gr̄a. time cū abierit. time cū de vno reuertit. time cū p̄ns extiterit. cū adest. time ne idigne operis. Sz si abscesserit multo magis timēdū est. qꝛ vbi tibi deficit gr̄a. deficis ꝛ tu. Si aūt gr̄a tibi ppitiata redierit tūc multo magis timēdū est tibi. ne forte ꝯtingat te recidiuū pati. ergo p oī tpe est timēdum. ¶ Scd̄o ex timore dei culpa excludit vel remittit. Un̄ Ecci. j. Timor dn̄i expellit pctm̄. Et hoc tribus modis corrigēdo. s. pterita vitādo p̄ntia: ꝛ cauēdo futura. Et p̄ qdē mō excludit timor dn̄i peccatū. s. cōmissū seu p̄teritū. ꝛ hoc ex ꝯsideratione dānificationis. ide iducit ꝯtritio. sicut apostematis i scissura expellit saniē. vn̄ Esa. xxvj. A timore tuo dn̄e ꝯcepimus ꝛ pepimus spm̄ salutis. i. cōpūctionē. vnde spiritus saluat. Scd̄o ex ꝯsideratiōe future ꝯfusionis iducit ꝯfusionē. sicut vomitus expellit cibū venenosū. Tertio ex ꝯsideratiōe eterne punitionis iducit ex timore satisfactio. sicut in īfirmo ꝯualescēte remanēt in īfirmitate aliq̄ nociue reliq̄e que expellunt per medicinā. Scd̄o mō culpa remittit vitādo presentia p inocētiā. Prouer. xv. p timorē dn̄i declinat ois a malo. Tertio mō remittit culpa per timorē puidēdo futura. Eccs. vij. Qui deū timet. s. timore filiali nihil negligit. s. facere corum que tenet facere ꝛ vitare. ¶ Tertio vita ex timore dei p̄ficit. Cū eni timor filialis fundet ꝛ radicet in charitate auget timor. Unde Gre. Mēs que plus est illuminata ꝛ īflāmata plus timet. Hoc aūt deꝰ exigit a nobis. vnde dr̄ Eccs. vlti. Time deū ꝛ mādata eiꝰ obserua. hoc est ois hō. deū time. s. timore filiali. q. s. docet nō penā sed offensā p̄ris timere. ꝛ mādata eius obserua. i. ob ipm̄ ꝛ propter ipm̄ serua. nō ob aliud. Et subdit causā. hoc est eni ois hō. i. ad hoc factꝰ est ois hō. vt deū timeat ꝛ mādata eius seruet. vel sic. hoc est ois hō. i. p hāc formā. s. p timorē dei ꝛ obseruationē mādatorum. hēt hō eē gr̄e ꝛ demū glorie. qd est p̄fectius q̄ȝ esse nature. vel sic hoc est ois hō. i. hoc solū reqrit ab oī hoīe. ꝛ p hoc beatificat. vel sic. hoc est ois hō. i. totus ꝛ perfectus hō. Si eni alterum deest. s. vel declinare a malo. vel facere bonum. dimidius non totus est.

Ex timore dei gratia īfundit.

Per timorē dei culpa excludit.

vita ex timore dei perficitur

¶ De vtilitate timoris dn̄i. .§. v.

Nota q nihil vtilius icipiēti. nil vtilius ad p̄fectionē puenienti. nil vtilius oī statui vel seruī timore dei. Unde Ecci. xxiij. Nil melius q̄ȝ timor dei. Qd pz discurrēdo p singula. Est eni vtilis peccātib⁹. penitētib⁹. tribulatis. tētatis. ꝛ ꝯtēplatiuis. ¶ Primo est vtilis peccātib⁹. inq̄ntū ad statū p̄nie adducit ꝛ transfert. Sicut eni latro vidēs iudicē insequentē se pre timore

Timor vtilis ē peccantibus.

Timor timore iudicis timet. et se respõdit dicēs. heu qd feci se iudicādū affligit dicēs. heu tu suspē deris et rem furatā si pōt pbari. Sic petōr cōsi derās futurū iudiciū. pre timore cor suū p⁹ re-darguit ɔsiderādo debitā penā pctā dimittit ɔsiderādo dei misericordiā. ¶ Est scđo timor

Utilis est peccantibus.

vtilis penitētib⁹. inducit. n. ad ɔtritionē: ɔfessi onē: et satisfactionē. Unde dr̄ Eccl.i. Sine ti-more dñi nō poterit qs iustificari. iustificatur eni hō per pnīaz. per quā de ipso fit iustus. Uñ cū publican⁹. qui cū timore iuit ad orādū ad tēpl̄ū. reuersus est domū iustificat⁹. ¶ Tertio

Utilis est penitētib⁹.

est vtilis tribulatis. Sicut eni; infirmus timēs mortē corpis. libēter sumit potiōes amaras et medicinas. sic timēs mortē aie et separi a deo libēter gaudet in tribulatiōib⁹ lōganimiter su stinet. Uñ talis timor facit tribulatū patiētē. gaudētē ɔstātē in tribulatiōib⁹. vnde Eccl.ij. Sta in iustitia et timore et ppara aiaz tuā ad tē tationē. vnde sci gaudebāt in aduersitatibus et eas affectabāt. qr spabāt inde euadē penas fu turas. et sepationē a deo quā timebāt. Et ideo Augu. dicebat. Dñe hic vre. hic seca. et in futuro pcas. ¶ Quarto est vtilis timor tētatis. sicut eni pugnāti pro sua hereditate timor incurrit sollicitudinē in aggrediēdo. pseuerātiā in ipu gnādo. et ɔfidētiā in vincēdo. sic timor dei fa cit diligētē in pugna spūali. Eccs.vij. Qui de um timet nil negligit. s. corū que opz facē pro vincēdis vitiis. Facit pseuerātē in diligentia Eccl.xxvij. Nisi tenueris te instāter in timore dñi. cito subuertet domus tua. Facit et timor tētatū ɔfidentē de victoria. Prouer.xiiij. In ti more dñi. fiducia fortitudis. qr. s. tāto qs fort⁹ mūdū despicit. quāto plus timet deū. ¶ Quin-to est vtilis timor ɔtēplatiuis. Sicut. n. bonus dño cui bñ assistit sept⁹. obsequi humilis. allo quit dulci⁹. sic facit timor de ɔtēplatiuis. Nā p⁹ subleuat ad aspectū sūme veritatis. Eccl.x. Qui deū timēt. s. vt filij erūt in oculis ei⁹. i. bñ placebūt ipsi deo. sicut oculi mris sup filiū sūt vbicūq; vadit. qr vbi amor ibi oculus. vel sic ex ponit. Erūt in oculis ei⁹. s. plati. qui dr̄ oculus dei. i. cognoscit a plato. Scđo timor humiliat cōtēplatiuos ad obsequm diuine maiestatis. Eccl.viij. ego cognoui q; erit bonū timēti deū qui veret faciē ei⁹. Tertio pparat ad gustū sū-me bonitatis. ps. q̄ magna multitudo dulce dinis tue dñe. quā abscōdisti timētibus te. vñ Eccl.xxv. Timor dñi sup oia. i. bona. tanq; cu stos corū ne amittant. vel sup oia mala. tanq; repulsor ne ingrediant. vel super oia trāsitoria. tanq; prudēs ɔtēptor et vt pōpendant. et iō dr̄ Eccl.xxv. Btūs vir cui datū est habē timorē dñi. vbi tria notari pñt. Primo habit⁹ virtuo-sus. ibi. hic timorē dñi. Scđo domus gratio-

Utilis est tribulatis.

Utilis est tentatis.

Utilis est ɔtēplatis.

sus. ibi. cui datū est. Tertiū est pmiū gliosum ibi. btūs et c. De septē spēb⁹ timoris. et de timo-re put est donum spūsancti. infra in. iiij. pte.

¶ De vltima passione que dicitur ira. et causa eius et multiplicitate. Capitulum. xi.

Ultima passio est ira que dici pōt passio gñalis. nō qr cau-set oēs passiōes. nā isto mō amor est passio gñalis. sz inq̄tū ex ɔcur su multaꝝ passionū gñat dr̄ gñalis. nō. n. insur-git mot⁹ ire. nisi pp aliquā tristitiā illatā. et nisi assit desi deriū et spes vlciscēdi. appetit. n. irat⁹ vindictā vt sibi possibilē. vñ si fuerit multū ex-cellēs psona que nocumētū intulit nō causatur ira. sed tristitia. Denoiat aūt vis irascibilis ab ira. nō q; oēs mot⁹ ei⁹ sint ira. sed qr ad irā ter-minant oēs mot⁹ illi⁹ potētie. et inter oēs alios mot⁹ est manifestior. ¶ Motus aūt ire tēdit in duo. s. in ipaz vindictā quā appetit et spat. sicut qddā bonū. vñ et de ipa delectat. tēdit etiaz in illū de quo q̄rit vindictaz. et qr circa vtrūq; ira reqrit q̄ddā arduitatē. nō. n. surgit mot⁹ ire ni si cū q̄dā magnitudine: qr nihil et modica val de nullo digna non extimam⁹ hinc pz q; est in potētia irascibili. cuius obm est arduū. ¶ Est aūt duplex dūa attēdēda circa h ire ad odiū et ad amorē. Quaꝝ pma est q; ira semp respicit ad duo oba, amor vo et odium qñq; respiciunt vnū obm tm̄. sicut cū dr̄ aliqs amare vinū vel aliqd hmōi. vel etiā odire. Scđa est. qr vtrūq; oboꝝ qđ respicit amor est bonuz. qñ. s. duo re-spicit. vult. n. amās bonū amico. et h tanq; sibi ɔueniēti. vtrūq; vo hoꝝ que respicit odiuz hñt rōnē mali. vult. n. odiēs malū alicui tanq; sibi icōueniēti. sz ira semp respicit duo oba. et vnuz qdē sm rōnē boni. s. vindictā quā appetit. aliū sm rōnē mali. s. hoiez nociuū de quo vult vin dicari. et ideo ira est passio q̄si cōposita ex ɔtrijs passionibus. Dicit aūt ira crescere in odiū sm Aug^m. in regula per quandam causalitatem. quia. s. ipa odium causat cum est inueterata.

¶ Item nota. q; ira est cuz .§.j. rōne. nō qdē vt pcipiēte. sicut dr̄ esse volūtas cū rōne. sz vt denūciāte. i. manifestāte iniuriā appetit⁹. n. sensitiu⁹ rōni non obedit imediate. sz mediāte volūtate. q; aūt bruta hēant irā cū nō hēant rōnē ex instincto nāli indito eis p rō-nē diuinā. Itē ira est qdē nālior ɔcupiscētia ex pte sbti. ɔsiderādo hoiez sm nām spēi inq̄tuz rōnale. et ēt sm cōplexionē pprīā idiuidui. In quātū. n. hō est rōnalis nālior est ira. qr ipa cū rōne. vñ phs dicit. q; human⁹ est punire qđ p-tinet ad irā q̄ māsuetū eē. qr vnūqdq; insurgit ɔtra nociua. Siliť ɔsiderādo hoiez sm pprīam

Ira est passio gñalis

Nota duas

t

cōplexionē idiuidui ira est nālior ɔcupiscētia.
Est.n.hō dispositꝰ ad irascēdū.ſm q̄ hȝ coleri
cā cōplexionē. Colera aūt iter ceteros hūores ci
tiꝰ mouet͛.assiālat͛.n.igni.ꝛ iō magis est in prō-
ptu. vt illi qui dispositꝰ est ſm nālē cōplexionē
ad irā irascat͛. q̄ȝ deo eo q̄ est dispositꝰ ad ɔcu-
piscēdū ɔcupiscat. vñ ꝛ phs dicit in. vij. ethi. q̄
ira magis traducit͛ a parentibꝰ in filios q̄ȝ ɔcu
piscētia. Sȝ ɔsiderādo cām ire ex pte obi. vl' ex
pte ſbi ſm nāȝ gñis.s.inq̄ȝtū est aīal. sic nālior
est ɔcupiscētia ira. Cōcupiscētia.n.ciboꝝ ꝛ ve
nereoꝝ est nālior. ꝛ ex ipa nā cōi hȝ hō inclina
tionē ad appetēdū ea que sunt ɔſuatiua vite.
Odiuȝ ſm spēȝ vl' ſm idiuiduū. ¶ Itē odiū est grauiꝰ
grauiꝰ ira qd̄ pȝ ex dicto Aug. in regula. qui cōparat
ē q̄ȝ ira odiū trabi. festuce iraȝ. Huiꝰ ratio est. q̄ȝ q̄uis
vterq̄ȝ appetat malū. nō tñ eadē rōne. Nā odi
ens appetit malū inimici inq̄ȝtū est malū. ꝛ q̄ȝ
appetit malū alteriꝰ. ſm se nulla mēsura mali
faciat͛. ea.n. que ſm se appetuntur sine mēsura
appetunt͛. sicut auarꝰ diuitias. ſȝ iratꝰ appetit
malū eiꝰ ɔtra quē irascit͛. nō inq̄ȝtuȝ malū. sed
inq̄ȝtū hȝ quēdā rōnē boni. put estimat illd̄ eē
iustū inq̄ȝtuȝ vindicatiuū. Iratꝰ.n. appetit. vt
ille cui nocumētū ifert pcipiat ꝛ doleat ꝛ q̄ co
gnoscat pp iniuriā illatā sibi h̄ puenire. Et q̄a
h̄ appetit sub rōne iusti vindicatiui. iō q̄ñ ma-
lū illatū excedit mēsurā iustitie ſm extimatio
nē irascētis. tūc misce͛t. Ira pp̄e nō est ɔtra se-
ipm. ſȝ inq̄ȝtū q̄dā metaphorica iustitia. ꝛ iniu
stitia est hoīs ad seipm. inq̄ȝtū.s.rō regit ɔcupi
scibilē ꝛ irascibilē ſm h̄ dī hō de se facē vindi
ctā ꝛ sibi irasci. Itē q̄ȝ ira cāt͛ur ex hoc q̄ aliq̄s
nos lesit per actū suū. actꝰ aūt sunt singulariū
iō ira est semp circa aliqd̄ singlare. Itē in. iiij.
ethic. phs dicit seu appellat quosdā irascētiū
acutos. q̄ȝ.s. cito irascunt͛. quosdā amaros. q̄a
s. diu retinēt irā. quosdā difficiles. qui.s. nūq̄ȝ
q̄escūt nisi puniāt. ¶ Est aūt cā ire aliq̄d factū
ɔtra ipm irascētē. Cuiꝰ rō est. q̄ȝ ira est appetiꝰ
nocēdi sub ratiōe iusti vindicatiui. Uindicta
aūt locū nō hȝ nisi vbi pcessit iniuria q̄ ad euȝ
ptineat qui vindictā appetit. Iniuria autē ab
aliquo facta nō ptinet ad aliquē. nisi aliq̄d fe-
cerit qd̄ sit aliquo mō ɔtra ipm. q̄ aūt irasca-
mur ɔtra illos ēt qui alijs nocēt. hoc iō est in-
quātuȝ illi q̄bꝰ nocet͛ aliquo mō ptinēt ad nos
vel p affinitatē: vel per amicitiā: vel p colonēȝ
nāe. q̄ ēt hoīes irascant͛ ɔtra eos qui despiciūt
ea circa que ipsi maxie studēt: vt dicit phs. h̄
iō est: q̄ȝ per illd̄ maxie reputamꝰ nos despici.
¶ Ira aūt dī de deo. nō ſm passionē animi. ſȝ
ſm iudiciū iustitie. put.s. vult punire pctōres
de culpa sua. Pctōr aūt ꝛ ſi deo nil possit no-
cere effectiue. tñ ex pte sua agit ɔtra deuȝ. Et
q̄ȝ eū in mādatꝭ suis ɔtēnit: ꝛ q̄ȝ ifert nocumē
tū aliqd̄ ei qui ſb diuina tutela ɔtinet͛. ¶ Par
uipēsio est cā ire ad quē oēs alie cause reducū Paruipēsio ē
tur. puipensio.n. excellētie hoīs opponit͛. Que cā ire.
eniȝ hoīes putāt nulla digna eē puipēdūt. Ex
oibꝰ aūt bonis nris aliquā excellētiā q̄rimꝰ. et
iō q̄dcūq̄ȝ nocumētū inferat͛ inq̄ȝtū excellētie
derogat. vt͛ ad puipensionē ptinē. Cū.n. ira ap
petat vindictā ſb rōne iusti. ꝛ iō puocatiuū ad
irā est aliq̄d ſb rōne iniusti. Maxie aūt facit in
iustū q̄ ex certa electiōe ꝛ malitia nō passione
vel ignorātia alteri ifert nocumētū. ꝛ iō maxi
me ɔ tales irascimur. q̄ȝ pp puipēsionē vident͛
fecisse. Qui ex ignorātia vel passiōe peccāt. nō
vident͛ puipēdē. ꝛ ideo magis merent͛ veniā ꝛ
mīaȝ ꝛ nō irā. Itē cū cā ire sit iniusta puipēsio
ꝛ nocumētū ɔtristatiuū illatū ſm pmā cām ex
cellētia hoīs est cā vt de facili q̄s irascat͛. Quā
to eni q̄s est excellētior. tāto iniustiꝰ puipēdit͛
in eo in quo excellit. Uñ irascit͛ diues si puipē
dit͛ in pecūia. ꝛ rhetor in loq̄ndo. ꝛ sic de alijs.
Sȝ inq̄ȝtū nocumētū ɔtristatiuū est cā ire. sic
ea que sūt ɔtristātia vt que ptinēt ad defectus
sūt cā ire. ꝛ ſm h̄ infirmi de facili irascunt͛. Itē
defectꝰ eiꝰ vel prauitas ɔ qua irascimur. aliq̄ñ
auget irā. aliq̄ñ minuit. Si.n. defectꝰ augeat
idignā despectōēȝ. sic auget irā: vt despiciant͛
nobiles a rusticis. ꝛ hmōi. Si vō minuat de-
spectionē idignā. sic diminuit iraȝ. Et h̄ mō q̄
penitēt de iniurijs factis ꝛ ɔfitent͛ ꝛ hūiliātur
mitigāt irā. ¶ Cāt aūt ira delectationē. Nam Ira se-
motꝰ ire isurgit ex aliq̄ illata iniuria ɔtristāte. quit͛ de
cui q̄dē tristitie remediū adhibet͛ p vindictaȝ lectatō
q̄ȝto aūt ɔ iustitiā maiorē p delectatōēȝ reme
diū adhibet͛. tāto maior delectatio causatur.
Nō eni tollit͛ tristitia nisi per delectationē vt
suū ɔriū. Ad pñtiā aūt vindicte delectatio se
quit͛. ꝛ tāto maior q̄ȝto maior fuit tristitia. Si
igit͛ vindicta fuerit pñs realr͛. causat͛ pfecta de
lectatio que totalr͛ excludit tristitiā. ꝛ p h̄ q̄e-
tat motū ire. Sȝ anteq̄ȝ sit pñs realr͛ vindicta
fit irascēti pñs dupl'r. Uno mō p spem. nullus
eni irascit͛ nisi sperās vindictā. Alio mō p ɔti-
nuā cogitatiōēȝ. vnicuiq̄ȝ eni ɔcupiscēti est de
lectabile imorari in cogitatiōe eoꝝ que cōcu
piscit. Et pp h̄ imaginatiōes somnioꝝ sunt dele
ctabiles. ꝛ iō cuȝ iratꝰ multū cogitet de vindi Ira cāt
cta in aīo suo. ex h̄ delectat͛. ¶ Iteȝ cāt ira fer feruorē
uorē. Quedā eni ipetuositas est in motu ire. et
q̄ȝ motꝰ ire nō est p modū retractiōis cui ppor
tionat͛ frigꝰ. ſȝ magis per modū isecutiōis. cui
pportionat͛ calor. ɔñter fit motꝰ ire cāꝰ cu-
iusdā feruoris sanguis ꝛ spūuȝ circa cor. qd̄ est
istrm passionis aīe. Et exinde est q̄ per magnā
pturbationē cordis: que est in ira maxie appa
rēt in iratis idicia q̄daȝ in exteriorībꝰ mēbris.
Feruor tñ qui calorē ɔsequit͛ alia rōne ptinet

ad irā.ꝛ alia ad amorē. Nā feruor amoris est cū q̄dā dulcedine ꝛ lenitate.est enim bonū in amatū.ꝛ iō assilat calori aeris ꝛ sanguinis.ꝑ qđ sanguinei sūt magis amatiui. Feruor aūt ire est cum amaritudine ad ꝯsumēdū.q2 tēdit ad punitionez ꝯtrij.vñ assilat calori ignis ꝛ colore. Itē ira iter ceteras passiones manifesti⁹ īpedit vsum rōnis. Itē cuz ira sit cū rōne ꝛ īpediat rōnē ex vtraq3 pte pōt taciturnitatē cāre. aliqñ tamē seqtur magis locutio si non fuerit nimia. Tho.prima se.q.xlvj.ꝛ sequentibus.

De ira diuinali

¶ Notandum q̄ triplex .§.ij. est ira.s.diuinalis:ꝯtualis:ꝛ crialis. Ira.s.diuinalis est illa:quā dicit scriptura eē in deo.vt Eccl.xvj. Misericordia eni ꝛ ira cū illo est.ꝛ ps. Irat⁹est furore dñs in populū suū. ¶ Fuerūt aliq phi.vt epicuri qui dixerunt irā nō esse in deo.hāc rōnē assignantes:q2 nō punit subito malos cuz scelera ꝑpetrāt. Sz vt dicit Lactā. reprobās talē opinionē falsam.hoc facit ꝑpter suā imēsam clemētiā ꝛ mīsicordiā.erga hoies sciēs eoꝝ fragilitatē ꝛ cōpatiēs eis.expectans eoꝝ ꝯuersionē.ꝛ ex eo differēs vltionē. Nam si cū hoies peccāt subito vellet punire.paucissimi in mōdo remanerēt. ¶ Probari autē posse

Ira est in deo

irā eē in deo dicit nō solū ex scripturis scis.sed etiā gētiliū.allegās plura dicta sybillaꝝ. Sybilla:fuge sceleratas religiones.ꝛ viuo dei serui.ꝛ ab adulterio te abstine:ꝛ masculi ꝑmixtione praua.ꝓ patria gñationē crea.ꝛ ne occidas.his de⁹ imortalis irascit qui hec agunt. refert Lactā.in li. de ira dei. Sed sciēdū q̄ cū scriptura dicit deū iratū ꝛ irā esse in deo.loquitur per silitudinē coꝝ.que dicunt de hoie irato.nō q̄ ꝓprie ira sit in deo. Et rō est.q2 ira ꝓprie est cum alteratiōe ptis sensitiue. Est eniz ira ſm Dam.accēsio sanguinis circa cor. Deus aūt est imutabilis ꝛ alterari nō pōt. Et cū sit purus spūs.ꝛ nihil corpeuz sit in sua deitate:nec sanguinē nec cor hz.vnde ſm passionē possit irasci. Sed cuz hō irascit ꝯtra aliquē alterat in parte sensitiua:ꝛ si pōt minat vel castigat:vel grauiter ledit cū ꝯtra quē irat⁹est. Et q2 hoc est coiter effect⁹ire.cū qs ista facit erga aliquē.dicimus illū iratū ꝯtra talē. Et q̄tuz ad istū effectū qui ꝓcedit ab ira dicit scriptura deū:aliqñ iratū.nō q̄ sit in eo alteratio cuz appetitu vindicte que ꝓpe est ira.sed q2 punit mala ꝛ iustissime. Unde dr̄ de pe.di.iij. ꝓductior. Ira dei nō est hois.i.ꝯcitari animi furori:sed tranqlla iusti supplicij cōstitutio. ¶ Est

De⁹ irascit tripliciter Primo.

aūt ira dei triplex.seu dicere possumus:q̄ de⁹ triplr̄ irascit.s.malis cōminādo:flagellis expurgādo.reprobos exterminādo. ¶ Locutus est dñs aliqñ per ꝓphetas.ꝑmittēs ꝛ asserēs alicui populo se iratū ꝯtra ipm.ꝛ mala illaturū.ꝛ cū talis ppl̄s se correxit ꝛ penituit de peccatis dñs reuocauit sniam ꝛ nō imisit illa mala. Nec tñ locutio fuit falsa.quia cōminatoria fuerat ꝛ sub ꝯditiōe.s.si se nō emēdarēt. sicut pz de niniue.de qua dixerat dñs per Ionā ꝓphetā. Adhuc q̄draginta dies ꝛ niniue ſbuertet. Ione.iij. Et cū audissent hō niniuite pniaz egerūt dicētes. Quis scit si forte ignoscat de⁹ ꝛ auertat a furore ire sue. Et ꝓpter pniam coꝝ reuocata est snia. vñ ꝛ Hiero.sup Osee.xi.ca. inqt. Sed ꝯtinuo qui dixerat.sicut adama faciā te.ꝛ sicut seboim ponā te. Que due ciuitates ex vicinia sodomoꝝ parilis excidij traxere ꝯsortiū. Cōuersuz est inqt.s.dñs cor meū itra me.ꝯturbata est aia mea.nō faciam ſm iracūdiā furoris mei. Nōne apparet q̄ idcirco indignat nobis dñs:vt nos indignatōis ire sue cōuertat. de pe.di.j.sed ꝯtinuo. Et loquit de populo isrl̄ cui dñs minabat se exterminaturū ꝓpter pctā:sicut illas duas ciuitates vicinas sodomis.sed cū aliqñ ꝯuersi sunt ad pniam dñs suspēdit sniam. ¶ Scđo dr̄ deus iratus.cum s.flagellat.ꝛ flagellādo peccata expurgat reuertētib⁹ ad pniam. Unde dicebat Thobias ad dñm loquēs. Cum irasceris flagellādo misericordiā facis.ꝛ in tpe tribulatiōis peccata dimittis his qui inuocāt Thobie.iij.ꝛ Abachuc.iij. Cū irat⁹ fueris.s.flagellādo:mīsicordie recordabis.s.pctā remittendo. Sicut pz ꝑ exēplū in Dauid cū ꝑsecutionē sustinuit a filio absolon ꝓpter pctā sua.ꝛ cū pestis maria superuenit in populuz suū ꝓpter pctm̄ elationis.ij. Reg.xviij.ꝛ.c.ſſ.hinc ꝛ Hiero. Si qñ fames ꝛ penuria ꝛ oiuz reꝝ egestas opp̄mit mūdū.sciamus hec ex ira dei descēdē qui in paupib⁹cuz recipiūt elemosynas se fraudari loqtur.xvj.q.j.c.reuertimini. ¶ Tertio irascit erga reprobos exterminādo.sicut cū irascit hō ꝯ hostē capitalē exterminat euz si pōt de mūdo.sic vt dr̄ Naum.j. Ulciscēs dñs in hostes ꝛ irascēs inimicos suos. Job.iij. Qui incredulus est nō videbit vitā eternā.sed ira dei manet sup eum. Irascit ergo de⁹isto mō.s.exēminādo ꝛ mori eterne deputādo impenitētes vsq3 in finez. ꝓpter qđ ait apl̄s.ad Roma.ij. Tu autez ſm impenitēs cor tuum thesaurizas tibi iram in die ire. Nō eniz (vt ait Hiero.) hoibus.sed vitijs irascit deus. de pe.di.j. Quobrem. Et q2 in reprobis semp inueniūtur peccata.ideo semp cōtra eos dñs manet irat⁹.ꝛ ita terribiliter vt in fine mūdi dicāt mōtibus:cadite sup nos ꝛ abscōdite nos a facie sedētis sup thronū et ab ira agni. Apocalyp.vj. Nec ira potest cessare: idest punitio.quia nec culpa remoueri. Hinc Greg.in li. Dialetic.ait. Cū sugna indignatio

Scđo

Tertio

ssie. ita vt viscerum medulli' mouet. idest deter minatiue. hāc hūana opinio nō remouet. Nec se cuiuslibet vtiliter deprecatio obijcijt cū semel aliqd deus ab intimis irascēdo disponit. xxiij. q. iiij. cū supna. Et lactanti' in lib. de ira dei. Ira diuina in eternū manet. aduersus eos q peccāt in eternum. Ne ergo tardes rc. Eccl. v.

De ira vtuali. ¶ Scdario ē alia ira que dr virtualis seu ira p zelū. r hec ē cū vz qs hēt displicētiā r turbatio nem ꝯ vitiū cōmissum a se vel ab alio. indiqtuz est offensa dei. ppter quod si hz auctoritatē ip

ps. iiij. sam punit. r ad hāc inuitat ps. cū dicit. Irascimi r nolite peccare. Loquit eni ſz Greg. in v. moral. de ira p zelum. vñ qsi declarans ipaz irā. subdit. Que dicitis in cor. ve. r in cu. ve. cō pungimi. idest isto mō irascimini. vt habeatis cōpunctionē r dolorē de his que dicūt hoies. in cubilib' r cordib'. i. de pctis que fiūt opere corpis qd est quasi cubile aie: r cogitatiōe que est i corde. Signāter aūt dicit. irascimi r nolite peccare. naz etiā ex zelo irascendo peccat. nisi modus seruet. Ira ergo irascēdū est ꝯ sua vel alioꝝ vitia q rōne ira regat. nō impatiētia vel odio vel nimia seueritate vtatur. vnde Aug'. Irascitur iustis peccatis palearum. sed non odit in quo extingueretur oculus rationis. vij. q. i. §. viri. Hec autem ira tria bona facit.

Ira virtualis tria bona facit ¶ Placat deum.
¶ Auget meritum.
¶ Excitat proximum.

Ps. cv. De primo ps. Stetit phinees r placauit. s. deū in eo q ex ira p zelum occidit pncipem ex iude is fornicantē cū moabitide. r cessauit quassatio. idest flagellū ppli quo multa milia occisa sunt. Vñ dr Nume. xxv. phinees auertit iram dei ab eis. Ibi habes historiā sicut sctūs moyses cū vidit descendens de mōte syna vitulus aureū r choros adorantiū eum irat' est valde. r ꝯfregit tabulas lapideas diuine legis vt habet Exo. xxxij. reputās indignū margaritas verboꝝ dei aū illos porcinos exponere. Et castra ingressus ipse cū leuitis zelo ducti interfecerūt xxiij. milia q adorauerūt vitulū. qui pri' in mōte dñi placauerat sua orōe iratū ꝯ pplm illum ita vt vellet delere. Qd talis ira augeat meritū. pz ex. hoc. qr p quālibet actū virtutis meret hō. r tantomagis. quāto maior est vtus ceteris parib'. Sed irasci p zelum est act' virtutis. r marie. s. pietatis. siue pietas dicat dei cult'. qd ptinet ad religionē que est maxima vtutū moraliū. siue sumat p misericordia. que est maxia in his que sūt ad primū. ſz. b. Tho. se. se. q. xxxiij. Quod aūt sit hec ira act' pietatis. ondit Hiero. sic dicēs ad ripariū legi siromasten. idest vindictā phinees. auctoritatez Helye. zelū symonis chananei petri seueritatem. ananiā r saphirā trucidantē pauli constantiā qui helimā magnū vias dñi resistentē eterna seueritate dānauit. nō est crudelitas crimina p deo punire. sed pietas. hec ille. xxiij. q. vij. legi. Oportet tñ q ad puniendū habeat qs auctoritatē a deo vel ab hoie. alr nō iuste fieret. ¶ Est insuper talis ira per zelū excitatiua proximi ad cauendū malū. vñ videt puniri in bonū faciendū. vñ cū rex antiochus misisset nunciū in ciuitate modin. pcipiēs iudeis oibus vt derelicta lege dei trāsferēt se ad mores gentiliū sacrificādo idolis. subito qdē ex iudeis in conspectu oium sacrificiū obtulit idolo. qd videns matathias. iratus zelo legis occidit illū iudeū r nunciū regis. r filios ac pplm animauit r cōfortauit ad seruādū legē dei. deserens ciuitatē cū multis milibus r in desertū secesserunt ne cōtaminarent. vt habet. i. Mach. ¶ Tertia

De ira crimi- nali. dr criminalis. cū vz qs hz inordinatū appetitū vindicte. i. punitōis alicuius pp̄ter aliquez defectū cōmissum. r qr inordinatus est talis appetitus. i. nō ſm ordinē rōnis. dū. s. desiderat punitionē fieri. nō pp iustitiā r ſm iustitiā. sed pp indignationē sui r nō debito mō. ideo peccat male vtēs passione ire. sed precipue cauēdū est ne multū teneat. ne ſm Aug. in regula. ira trāseat in odiū r trabē faciat de festuca r aiam faciat homicidā. r iō dic aplūs ad Eph. iiij. Sol nō occidat sup iracūdiā vestrā. i. non teneatis vsq sero. vel melius sol. i. lumē rōnis vel lumē grē. nō occidat. i. nō succūbat sup iracūdiā vestrā. i. nō extinguat r amittat in ira vestra. qr tūc incurretis tenebras peccati mortalis per qd diabolus nō ips habitaret in vobis vñ subdit. Nolite locū dare diabolo. r de hac ira mortali intelligit illud Math. v. Omnis q irascit fratri suo reus erit iudicio. i. dānatione eterna. vñ Amb. Ira sepe in crimē inducit innocētes. xi. q. iij. r ponit exm de phutifar patrono Joseph q iratus cōtra Joseph pp falsaz accusationē vxoris iniuste misit eū in carcerem.

¶ Ponit autez Grego. .§. iij.

Primū reme- diū cō tra irā. in. v. mora. tria remedia cōtra irā. Primū est vt hō in opibus suis consideret que sibi psit accidere vel fieri aduersa. r ex alia parte recogitet quanta sustinuit xps p eo. r q patiēter: r sine turbatione imo orādo p crucifixorib': r sic imitari dz dñm suum. i. Petri. ij. Christus passus est p nobis: vobis relinquēs exēplū. vt sequimini vestigia ei' q cū malediceret nō maledicebat. cū pateret nō cōminabat sicut facit iratus.

Scdm ¶ Scdm remediū est. vt cogitet quis defectus r iniurias quas sepe facit deo r proximo r in oibus his vult sibi cōpati r nō irasci cōtra eū. Sic ergo r alteri ipse faciat hoc iure natu-

rali dictante. ꝛ nō irascat. Ecci. xviij. Hō hoi seruat irā ꝛ a deo qrit medelā. q. d. Frustra qs medelā gře qua vulnera pctoꝝ curant petit a deo. si ipe pmanet in ira cū pxio. Nec.n. de⁹ pctori recōciliat. si ipse cū pxio pseuerat irat⁹.

Tertiū ℂ Tertiū remediū est rndē irato hūilr ꝛ dulciter. Nā vt di puer. xv. Sermo mollis frāgit irā, smo dur⁹ suscitat furorē. Exēplū pmi Iudicū de gedeone. Exēplū. ij. Regū de tribu iuda pura loqnte ɔtra isrl. Vel saltē tacē. iux illud ps. Turbat⁹ sum ꝛ nō sum locut⁹. de vitio

ps. 76. ire: ꝛ q̄ sit graue. ꝛ quātuz noceat: ꝛ quādo est mortale vel veniale. et de diuersis gradibus eius habes in secunda parte titu. de ira.

ℂ De causa exteriori peccati. Caplm. xij.

Nunc de cā exteriori peccati breuiter vidēdū est. Ubi sciēduz q̄ sicut cā iterior peccati est volūtas vt pficiēs actū peccati. ꝛ rō q̄tū ad carētiā debite regule ꝛ appetit⁹ sensitiu⁹ inclināns. Sic aliqd extrinsecū tripr pōt eē cā peccati. Vel qꝛ mouet imediate voluntatē: vel qꝛ mouet rōnē: vel qꝛ mouet appetitū sensitiuuz. Sed q̄tū ad pᵐ cuz volūtatē iterius nō possit mouē aliqd extrinsecū nisi de⁹: ꝛ de⁹ nō est cā

De⁹ nō pōt esse cā peccati. pcti. seqtur q̄ nil exterius pōt cāre pctm̄ et pte volūtatis. s. mouēdo ipam imediate. ℂ Quod aūt de⁹ nō sit cā pcti. neq̄ directe neq̄ indirecte. sic declarat. Illud eni est cā directe alteri ad peccādū: qd̄ inclinat volūtatē ad peccādū. Indirecte aūt est cā cuz nō retrahit a peccato cuz possit ꝛ debeat: sic plats nō corrigēs subditos dicit causa indirecta vitioꝝ. Sed q̄ deus nō sit causa directa peccati sui vel alteri⁹, patet ex hoc. qꝛ omne peccatū est per recessuz ab ordine qui est in ipm sicut in finē. deus aūt sm Diony. oia inclinat: ꝛ cōuertit in seipsuz sicut in vltimū finē. Unde possibile est q̄ sit causa sibi vel alteri discordādi ab ordine qui est in ipsum. q̄ etiā nō sit causa indirecta peccati. patet: qꝛ nulli est debitor ad dandā gratiā. gubernator enim nauis nō dicit causa indirecta submersionis nauis ex hoc q̄ nō gubernat nauē. nisi quādo pōt ꝛ debet gubernare. q̄uis enim deus aliqbus nō det auxiliū ad vitāduz peccatū. qd̄ si daret non peccarēt. tamē q̄ nō det hoc totū facit sm ordinē sue sapientie ꝛ iustitie. cum ipe sit sapiētia ꝛ iustitia. ꝛ sic nō imputat ei q̄ aliqs peccet sicut causa peccati. Et q̄uis actus peccati inquātuz actus ꝛ inquantū ens sit a deo. qꝛ omne ens est a primo ente. ꝛ ois actus a primo actu. i. deo nō tn̄ sequit q̄ deus sit causa peccati. Peccatum enim dicit actū cum quodaz defectu: qui defectus est ex causa creata. i. libero arbitrio inquātum deficit ab ordine primi agētis: idest dei. sicut defectus claudicationis reducit in tybiam curuam sicut in causam. nō autē in virtute motiua. a qua tamē causat quicqd est motionis in claudicatione. ℂ Quod etiā deus dicit excecare ꝛ obdurare hec duo importāt. Unuz est motus animi humani inherenti malo ꝛ auersi a diuino lumine. ꝛ sm hoc deus nō est causa excecationis vel obdurationis. Illud est subtractio gratie. ex qua sequit q̄ mens diuinitus nō illuminat ad recte vidēdum. ꝛ cor hominis nō emolliat ad recte vidēdum. ꝛ sic obdurationis ꝛ excecationis deus est causa. Et quantū ad quosdā. i. reprobos excecatio operat ad dānationez quantū ad quosdā ad sanationē: scilz quoad electos: quos aliqn de⁹ permittit cadere vt humiliores fiāt. Tho. i. se. q. lxxix. Unde de pe. di. ij. dicit Aug⁹. Talibus diligētibus deum oia cooperant in bonū. vsq̄ adeo prorsus oia. vt etiam si qui eoꝝ deuiant ꝛ exorbitāt. etiā hoc ipsuz faciāt eis pficere in bonuz. vt scilz humiliores ꝛ feruentiores surgant. Exēpluz in Petro de quo dicit Amb. dist. l. Fidelior factus est Petrus postq̄ fidez se perdidisse defleuit. ℂ Cum igit deus nō sit causa peccati. sequit q̄ nil exterius pōt eē causa peccati: nisi vel inquantū mouēs rationez: vel inquantū mouens appetituz sensitiuū. Et sm hoc tripliciter aliquid pōt esse causa peccati seu remouere voluntatez ad peccandum. Uno modo ipsum obiectū ppositum. sicut cibus excitat desideriū hominis ad comedenduz. ꝛ sic res sensibiles exterius apparētes mouent voluntatē ad peccandū. Alio modo ille qui proponit vel offert hmōi obm. ꝛ sic diabolus vel homo mouēt ad peccādū. Tertio modo ille qui psuadet obiectū ppositū habere rationē boni: qꝛ ꝛ hic aliqualiter pponit pprium obm volūtati: qd̄ est rōnis bonū verū vel apparēs. ꝛ sic etiā diabolus vel homo mouēt ad peccādum persuadēdo ad malū. Et quia nullo istoꝝ modoꝝ triuz pōt aliqd directe causa peccati esse. cum volūtas nō ex necessitate moueat ab aliquo obiecto nisi ab vltimo fine. iō nō est sufficiēs causa peccati: neq̄ res exterius oblata: neq̄ ille qui cām pponit: neq̄ ille qui suadet. Uñ sequit q̄ diabolus nō sit directe ꝛ sufficiēter cā peccati. sed solū per modū psuadētis vel pponētis appetibile. Nō autez dicit Hiero. de pe. di. ij. Si enim inqt q̄ sicut deus est pfectior boni: ita diabolus mali. intelligenda est illa silitudo in generali. inquātum videlicet sicut deus est causa boni nr̄i. ita diabolus aliquo modo est cā mali: sed nō eodē mō. quia deus operat interius mouendo voluntatem. quod non potest facere diabolus.

De⁹ di excecare ꝛ obdurare

Diabolus directe nō ē causa pcti.

¶ De tentatione multiplici: scilicet mūdi: carnis ꝛ diaboli. Capitulum.xiij.

PRimo igitur videndum est aliqd breuiter de tētatiōe diaboli ſm quā dr aliquo modo esse cā peccati. Ubi sciēdū ſm Tho. i.se.q.lxxx.ꝙ cum interior pars aie sit intellectiua ꝛ sensitiua. intellectiua aūt ꝯtinet intellectum ꝛ volūtatē. volūtatē qdē diabolus per se ꝛ directe mouere non pōt. intellectus autē per se mouet ab aliquo illuminante ipsuȝ ad cognitionē veritatis. diabolus aūt hoc nō intendit circa hoiem. sed magis obtenebrare ipsius rōnē ad ꝯsentiendū: que obtenebratio ꝑuenit ex fantasia ꝛ appetitu sensitiuo. vnde tota opatio diaboli iterior videt esse circa fantasiam ꝛ appetitū sensitiuū: quoꝝ vtrūqꝫ cōmouēdo pōt inducē ad pctm̄. pōt eniȝ opari ad hoc ꝙ imaginationi alique forme imaginarie ꝓsentētur. pōt etiā facere ꝙ appetit9 sensitiuus ad aliquā passionē ꝯcitet. Natura enim corpalis nāliter spūali obedit ad motum localē. vnde ꝛ diabolus oīa causare pōt: que ex motu locali corporū inferioꝝ ꝑuenire pñt. nisi ex virtute diuina reprimant. ꝙ aūt alique forme repñtent imaginationi, ꝯsequit qñqꝫ ad motuȝ localem. sicut ꝛ cum appetitus sensitiuus ꝯcitet ad aliquas passiones ſm quēdaȝ debitū motum spūum ꝛ cordis. diabolus etiā pōt ad hoc coopare. Et hoc aūt ꝙ passio est ꝯcitata in appetitu sensitiuo ꝯtingit, vt id qđ ꝓponit imaginationi iudicet ꝓsequēdum. qꝛ ei qui a passione detinet. videt esse bonū ad qđ per passionem inclinat. et per hūc moduȝ diabolus interius inducit ad peccādum. ꝛ q̄uis diabolus possit ꝓpria virtute nisi a deo refrenet aliquē inducere ad faciēdum aliquē actuȝ qui de suo genere est pctm̄. inq̄tuȝ videlȝ pōt impedire vsum rōnis, mouēdo imaginationē ꝛ appetitū sensitiuū, sicut in arreptitijs patet. ¶ Tñ non pōt inducere necessitatē peccādi. Ratio est. qꝛ homo motiuo ad peccandū nō resistit nisi per rōnē. si igit ratio sit totaliter ligata per opus diaboli mouētis imaginationē. qcqd agat hō tunc non imputat ei ad pctm̄. si aūt ratio nō sit totaliter ligata ex ea pte qua est libera. pōt resistere peccato. vnde Hiero. de pe. di. ij. Si enim ingt liberi arbitrij nos ꝯdidit deus nec ad virtutes nec ad vitia necessitate trahimur. Et Ambrosius. xv. q. primo. non est. Quod cuiqꝫ nostrum ascribimus erumnam, nisi nostre voluntati. Nemo nostrum tenetur ad culpam nisi propria voluntate deflexerit. Voluntarium sibi militem elegit Christus. voluntarium sibi seruum actionatur diabolus ꝛc.

Qualr diabolus aliquo modo ē cā pcti.

Diabolus neminez pōt inducere ad necessitatez peccandi.

¶ Et qꝛ tentatio inducit ad peccatū. ꝛ sic est quasi causa. lȝ insufficiens peccati agendū est de tētatione. Ubi notādū ꝙ qnqꝫ sunt illa que tētant. sed varijs modis. s. deus: homo: caro: mundus: ꝛ diabolus. ¶ Et deus qdem tētat: hoiem nō vt decipiat sicut diabolus: nec vt aliqd circa creaturam addiscat qđ prius nesciebat qui oīa nouit. sed vt bonum occultū ipsi tentato vel alijs patefaciat. Et sic tētauit deus abraham. vt habet Gen. xxij. vt. s. ipsi abrahe innotesceret. ꝛ alijs etiam in exēplum fides ꝛ obedientia. vel etiā vt defectuȝ homini occultū sibi manifestet. Sic christus tētauit Philippum qñ dixit. vnde ememus panes vt mādacent hi. Jo. vj. Et ad idē facit qđ dicitur Deuter. xiij. Tentat vos dñs deus vester: vt palam fiat vtrū diligatis eum. ꝛ habet. xxvi. q. v. nec mirum. Nec est ꝯtra illud qđ dicit Jac. j. Deus neminē tentat. hoc enim exponit diuersimode. videlȝ ſm glo. qꝛ non tētat vt decipiat vel peruertat. sicut facit diabolus immittēdo malas cogitationes vel mala culpe. Uel ſm Augm. Deus neminē tētat inducendo in tētationem. Uel ſm Bedaȝ loquitur de tētatione interiori qua cōcipitur malum. nō de tētatione exteriori tribulationis. Uel neminem tētat deus ſm bea. Tho. addiscēdum qđ ignoret. Cum ergo tentari a deo non sit malū: sed bonum nō debet homo refugere tētari. Naȝ vt dicit Eccī. xxxiiij. Qui tētatus nō est qualia scit. q. d. qui nō est tentatus. i. in tribulatione ꝓbatus ꝛ examinat9. parū vel nihil scit qualiter se dȝ habē in tribulatione. Uel qꝛ non hȝ noticiā tribulationū per experientiā que est optima magrā. Multa enim videnf bona ab incept9 que mala cognoscunt ab exptis: nec scit cōpati tribulatis ꝛ tētatis. Est etiā piculosissima res nulla tētatione pulsari ſm Aug. qꝛ inde ꝓcedūt multa mala. Et pm est elatio, 2m est incircūspectio sui. 3m incōpensatio tētatoꝝ. 4m despectio alioꝝ. 5m ignorātia agēdoꝝ. 6m ꝓuatio premioꝝ. 7m incursio eternoꝝ suppliciorꝝ ꝓpter qđ ecōtra dr Jaco. j. Omne gaudiū existimate frēs cum in tentationes varias incideritis. ¶ Scđo tētat homo deū. iuxta illud ps. Tētauerūt deum in cordibus suis. Dicit aūt qs tētare deū cum preter mittit facere qđ ex se pōt ad picula euadēda: ꝛ ad subsidia tpalia querēda. solū ad auxiliuȝ diuinū respiciēs. Sicut diceret aliqs tentare equū qñ cum sine magna necessitate vel vtilitate currere facit. Nō autē qñ ex necessitate, puta vt hostes fugiat, vel ex vtilitate, puta vt brauiū apphēdat. cum aliter obtinere nō possit. Sic cum qs se sine rōne cōmittit alicui pi-

Quō deus tentat.

Quō hō tentat deū: vt ps. 77 ꝛ ps. 94 et pluribus locis.

culo in aliquo faciẽdo: cum aliter sibi possit ꝓuidere sine periculo. iste vi tẽtare deũ ad expiẽdum. s. vtrũ possit liberari ab eo. Qd̄ prohibet dñs dicẽs. Nõ tẽtabis dñm deum tuũ. Deut. vi. Et hoc xp̃s vitauit qñ tẽtanti eum diabolo mittere se deorsũ de pinnaculo recusauit. allegãs dictã auctoritatẽ. vt habet Matth. iiij. Hoc etiã egit abrahã cum vxorẽ suã sarai dixit sororẽ nõ dicẽdo mẽdaciũ: sed veritatẽ occultãdo. vt habet Gen. xij. In quo facto inqt Aug. ostẽdit ꝙ nemo deũ suũ tẽtare dꝫ: dum habet ꝙ salubri ↄsilio faciat. Fecit qd̄ potuit s. abrahã. ꝛ qd̄ nõ potuit deo cõmisit. xxij. q. ij. querit. ¶ Qd̄ si qs obiceret ꝙ tẽtare deum nõ sit pctm̃. ex eo qꝛ tẽtare deũ est expiri bonitatẽ ꝛ volũtatẽ dei: sed hoc nõ est pctm̃: qꝛ in ps. dicit. Gustate ꝛ videte qm̃ suauis est dñs. Respõdet ꝙ cognitio diuine bonitatis est duplex s. speculatiua ꝛ affectiua. Et quantum qdẽ ad cognitionẽ speculatiuã nõ licet dubitare: vtrũ suauis ꝛ bonus sit de⁹: qꝛ hoc est tẽtare deum sed quantũ ad cognitiõẽ affectiuã. dum. s. aliqs affectat in seipo experiri gustũ diuine dulcedinis: ꝛ cõplacẽtiã diuine volũtatis. sic licitum est ꝛ hoc nõ est tẽtare deũ. quõ aũt istud. s. tentare deũ sit pctm̃ spũale. ꝛ quot modis hõ tentet deũ. habes in. ij. pte. ti. iiij. c. x. ¶ Tertio tẽtat caro hoiem. s. ↄcupiscẽtia carnis iudicius rõnis puertẽdo aut ipediẽdo. Unde aplũs. Caro ↄcupiscit aduersus spũm. Et Jac. j. Unusquisqꝫ tẽtat a ↄcupiscẽtia sua abstractus a deo s. ꝛ regula rõnis per passionẽ. ꝛ illect⁹ a sensibilib⁹. Si aũt caro tẽtare hoiem instrũr vel mãliter. inquantũ s. põt cognosci qualis sit hõ: et s qd̄ sequit vel repugnat ↄcupiscẽtijs carnis ſm Tho. in. j. pte. q. cxv. Ubi sciẽdũ ꝙ tẽtatio carnis semp est pctm̃. Cui⁹ ratio est. qꝛ ois appetitus aie inordinat⁹ est pctm̃: sed motus carnis qui est ex apphẽsione delectabilis est actus ꝛ appetit⁹ aie inordinat⁹. qꝛ ipa aia est: que inordinate mouet ꝛ appetit: lꝫ mediãte carne. ergo ꝛc. Sed si mot⁹ carnalis insurgeret ex calefactione corpis sine imaginatione aliq̃: est pure nãlis: nec hꝫ rõnem peccati. Et ad hoc põt diabolus coopari sua virtute. ¶ Cõsiderãdũ etiã ꝙ tẽtatio aliqua est difficilis ad vitãdum ꝓpter tres cãs. s. ꝓpter fortitudinẽ: debilitatẽ ꝛ ꝓpinqtatẽ. Et quantũ ad fortitudinẽ ipugnãtis sic tẽtatio ab hoste. s. diabolo est difficilis ad vitãdũ. Unde di. xvi. q. ij. visis. Mille nãqꝫ nocẽdi habet artem seu modos: nec ignoramus astutias eius. Conatur nãqꝫ a principio ruine sue vnitatẽ ecclie rescindẽ. charitatẽ vulnerare. scõꝝ opum dulcedinẽ inuidie felle inficẽ: ꝛ oibus modis humanũ genus euertere ꝛ perturbare. dicit etiã Job pꝰti. Nõ est potestas similis ei super terrã. ¶ Quantũ vo ad secũdã causam difficultatis in tẽtatione. s. ꝓpter debilitatẽ tẽtanti. sic tentatio carnis est difficilior ad vitandũ vel vincendũ. qꝛ tẽtatio carnis magis debilitat hoiem qui est magis pronus ad peccata carnalia ꝙ̃ spũalia. Un̄ ꝛ de diabolo di Job penul. ꝙ potestas eius in lũbis ꝛ in vmbilico manet. qꝛ videlꝫ per luxuriã carnis multũ dñatur hoibus. sedes enim luxurie in viris est in lũbis. qꝛ inde decidit semẽ. sicut mulieribus ab vmbilico. ¶ Quãtũ ad tertiam causam. s. ꝓpter ꝓpinqtatẽ etiã tentatio carnis est magis vicina ipsi tẽtato: ideo est difficilior: quantũ enim hostis est magis ꝓpinquus: tãto magis põt nocere. Unde ꝛ Boeti⁹ dicit. ꝙ nulla efficacior pestis ad nocẽdum ꝙ̃ familiaris inimicus. Mũdus etiã tẽtare dicit improprie. s. instrũaliter vel mãliter. inquãtum. s. põt cognosci qualis sit hõ. ex hoc ꝙ ↄtẽnit ꝓspera mũdi vel aduersa qbus etiã vtit diabolus ad tẽtandũ ſm be. Tho. j. pte. Et de hoc bello tẽtationis mũdi. inqt aplũs ad Ephe. vj. Nõ est nobis colluctatio aduersus carnem et sanguinẽ. s. solũ. sꝫ aduersus mũdi ꝑncipes potestas aduersus mũdi rectores ꝛc. Et Aug. in ſmone. Duplicẽ aciẽ ↄtra milites christi mundus pducit. demulcet ꝓspis. deterret aduersis. Põt igit dici tẽtatio mundi inquãtum hõ vel ex malitia ꝓpria vel instigatus a diabolo: inducit alium ad malũ. nam ꝛ mũdus dicũtur peccatores mũdi amatores. ¶ Fit autem hoc tripliciter. s. ꝙ vnus tẽtet alium. Uno modo persuadẽdo. Unde Augusti. Si fratri tuo persuades. occidis scilꝫ animã eius quãtũ est ex te ad peccatũ inducendo. de pe. di. j. noli. Unde ps. Lingua eoꝝ. s. male ꝑsuadẽtiũ gladius acutus. Scdo modo tẽtat mũdus. s. psequendo. qd̄ figuratũ fuit in Ismaele psequente Ysaac. de qbus apostolus ad Gala. iiij. Is qui ſm carnẽ nat⁹ est psequebat eum qui ſm spũm. Cogebat eniꝫ Ismael maior natu ysaac adorare imagines luteas quas ipse faciebat. vt dicit Magister historia. Hinc Liberius papa: oẽs qui volũt in christo pie viuere psecutionẽ patiuntur. ꝛ ideo non vos a pio mẽtis proposito afflictionis amaritudo coartet recedere cõsiderantes quanta pro absolutione nostri ꝛ liberatione: creator noster deus ac redemptor pertulit. vij. q. j. suggestũ. Tertio modo tentat mũdus. s. homines mundi scelerate in manifesto viuendo. ꝛ sic suis exemplis ad malũ inclinant alios. quia vt dicitur. xx. q. iij. procliue autem est cursus ad voluptates ꝛ imitatrix natura vitiorũ: scilꝫ est. Et. xxviij. q. j. dicitur. Sepe maloꝝ cõsortia etiã bonos corrũpũt: multo magis eos qui ad vitia proni sunt

caro tẽtat hominẽ.

Et trib⁹ tẽtatio reddit difficilis.

Unus hõ tentat aliũ tripl̃r.

Ps. 56.

propter qđ vi in puerb. Qui tetigerit picē īqna
eccl. xiij. bif ab ea. ¶ Pōt etiā dici mund⁹. ista bona sē
sibilia mūdi que alliciunt appetitū ad sui affe
ctum. ꝛ diabolus eius vtit̄ proponendū ad tē
tandum tanq̄ magna bona: vñ cum bonū sit
illō qđ trahit appetitū ad sui amorē. ꝛ si illō sit
verū bonū vel apparens: cum aliqđ boni sit in
istis sensibilib⁹ licꝫ minimū respectu spūalium
bonoꝝ: nō attēdens homo ad vera bona spūa/
lia ꝛ celestia. ipsis postpositis exteriorib⁹ ꝛ sen/
sibilib⁹ se immergit. ea amans vt inq̄tū dele/
ctabilia vt cibos ꝛ venerea. vel tanq̄ vtilia: vt
diuitias. vel tanq̄ honesta. vt honores ꝛ reue/
rentias. qua exhibent in testimoniū virtutis. vł
scientiā vt inde honoretur. ꝛ de his oib⁹ quo.
mō scꝫ rapiant appetitū ostendit Adamātius
dicēs. vbi irrationabilis impet⁹ puenit. ꝛ flam
ma celerimi motus aiam hic depascitur: era/
rit eius innocentiā. preponderat eni futuris p̄
sentia: seris iocunda. ꝛ leta tristib⁹ ꝛ ppata tar
diorib⁹. velox eni iniquitas que ad nocēdū oc/
casionē suggerit. de pe. di. ij. Inter hec. Et sic
anima misera deserto sūmo bono inheret in fi
ni bono creato. extimans illud sup omnia alia
appetendū in ipso actu pctī. sic̄ ꝺ illi q pp dele/
ctationē eius vnius ficus nō curat amittē vnū
regnū. Vñ aug. dicit q pctm̄ nō est appetitus
Prope malaꝝ reꝝ: sed desertio melioꝝ. Ultimo ꝛ ꝓpe
diaboli tentare est diaboli. vñ. i. ad Thessa. iij. Ne for
est ten te tentauerit vos is qui tentat. s. diabolus. Te
tare. tare enim ꝓprie est experimentū sumere ſm Tho.
i. parte. q. cxv. de aliquo āt experimentuꝫ sumit
aliqñ vt sciat aliquid circa ipm. puta vtrum in
telligat vel sciat rñderet ad aliqđ de quo iter
rogat. vel veꝝ velit facē quod petit. Aliqñ aūt
vltra scientiam talē querit aliqs alius finiꝫ bo
nus vel malus. Et bon⁹ qdē vt cum aliqs vult
scire qđ sit vel q̄lis sit vt eum ꝓmoueat ꝛ ad/
iuuet sicut mgr̄ tentat scolarem. Malus aūt fi
nis intendit qñ hoc scire vult vt decipiat eū sub
uertat ꝛ noceat. ꝛ hoc secūdo mō ꝛ fine sup di/
abolus tentat: vt scꝫ noceat in pctm̄ p̄cipitam
do. Et ſm hoc dr̄ ꝓpriū officium eius tentare.
ꝛ si aliqñ hō sic tentat: hoc agit inquantum est
minister diaboli. sicut tentauerunt iudei xp̄m ꝛ
pharisei: quādo interrogauerunt deprehensa
in adulterio vt habetur Joh. viij. ꝛ de cēsu ce
sari dandum. Quibus respondit. Quid me tē/
tatis hipocrite. Math. xxij.

Cā tri/ ¶ Triplici enim de causa .§. ij.
plex q̄re
diabo/ monet diabolus ad tentandum hoīes. s. ex ma
lus ten litia. supbia ꝛ inuidia. Ex malitia qdem q: cū
tat ho/ odio deum hēat: inq̄ntum punitor est eius. ex
minē. malitia sua querit auertere a seruitio ipsius dei
hoīes inq̄tū pōt. Sicut is q inimicat alicui ꝛ

odit querit auertere ab eis obediētia ꝛ reuerē
tia subditos eius ꝛ nocere quātū pōt. ꝛ preci
pue sanctos viros. vñ Job. xl. Esca eius electa
ꝛ hꝫ fiduciā q influat iordanis in os suum. i. q
deuoret baptismo purgatos. q baptismus hā/
buerit originē in iordane. ꝛ ꝓpterea baptizati
designant̄ p iordanē. ¶ Scd̄a cā quare tentat
est supbia ei⁹. sic̄. n. boi angeli ministrāt deo in
determinatis officiis ad salutē hoīum. sic de/
mones ꝓpter coꝝ supbiā diuine ꝑtatis similitu/
dinē vsurpātes determināt sibi certos ꝛ deter
minatos ministros ad īpugnationē hoīum. vñ
ꝛ de eo dr̄ Job penul. Ipse est rex sup oēs fili/
os supbie. ¶ Exēplū in vitaspatrū de sathana Exēplū
q̄ fuit visus a quodā: exigere rōnē a satellitib⁹
suis demoniis inferioris gradus. de malis ad
q̄ induxerāt tētatos p ipsos: ꝛ illū q quēdā san
ctū virū in heremo cōmorātē tētatū ab eo per
plurimos annos: ad ruina tādē adduxerat lu
xurie multū cōmēdauit ꝛ honorauit. ¶ Ter/
tia cā q̄re tētat est inuidia sui. Nā demones sa
luti hoīum inuidētes. ꝑfectū eoꝝ p tētationem
īpedire nitunt. vñ dr̄ Sap. ij. Inuidia diaboli
mors itrauit in orbē terraꝝ. Et. xvj. q. ij. c. Ui
sis dr̄ de eo qđ dolet satis ꝛ erubescit chari/
tatē quā nequit in celis hr̄e. i. ꝓseruare hoīes cō
fidētes et lutea mā in terris tenere. ¶ Sed hic
occurrūt tres questiones. Et pma est q: cū de
us sit amator iustitie videt̄ q nō debeat pmit/ Pma questio
tere hoīes tētari a demoniis: cū ipsi hoīes sint
īfirmi ꝛ ignari. ac eꝫ demones multū potētes
ꝛ astuti eo q iter eos nō videt̄ eē eq̄le bellū vel
pugna. ꝭ ad h̄ rñdet̄ q lꝫ cōditio pugne vł bel
li iter eos nō videt̄ eē eq̄lis: fit tñ recōpēsatio Rñsio
p diuinā gr̄am. ꝛ p angeloꝝ custodiā: nec per
mittit tētare quātū volūt demones: ꝭ quātuꝫ
pñt resistere hoīes. vñ. i. Cor. x. dr̄. Fidelis de
us. i. verax in pmissis nō patiet̄ vos tētari sup
id qđ potestis. ꝭ faē tētatōe ꝓuētū dādo. s. vir
tutis augmētū. Nā ſm glo. q dat diabolo ten
tādi licētiā: dat tētatis misericordiā ꝛ gratiā
vel facit cū tētatōe ꝓuētū: robur ꝛ cōstātiā dā/
do vt possitis sustinere. i. vincere vel patiēter ꝛ
ꝑseuerāter sustinere ne deficiatis i lucta. ¶ Se
cūda q̄stio est q: videt̄ q cū nā hūana sit infir/ Scd̄a questio
ma ꝛ debilis. sufficiat ei ipugnatio q̄ est a car/
ne ꝛ a mūdo. vñ nō videt̄ q ei conueniat ēt ipu
gnatio q̄ est a diabolo. ¶ Sꝫ ad h̄ rñdet̄ q. ifir
mitati hūane quoad exercitiū sufficeret ei im Rñsio
pugnatio q̄ est a carne ꝛ mūdo: ꝭ malitie de/
monū nō sufficeret: q: ēt vtraq ipugnatōe vti
tur ad malū. Sꝫ de⁹ illā ipugnationē ordinat
ad gl̄iam: ꝛ maiorē coronā electoꝝ suoꝝ ꝛ cō
fusionē demonū cū vincunt̄. vñ ps̄. ciij. inquit
draco iste quē tu formasti ad illudēdū ei. for/
mauit sigdē de⁹ dracone. i. diabolū ad ꝑcipā

dā gl'am: ꝫ et sup̄bia sua eā amittēs: ⁊ hoīes p tētatōes iscitās. gl'iosus de⁹ maliciā dracōnis cōuertit in bonū electoꝝ suoꝝ. s. cū tētati ab eo vincētes coronas p̄mioꝝ sibi adaugēt. ⁊ sic i pugna ei illudit: dū electi nō acqescūt sug gestionib⁹ ei⁹ vt ipse itendit ⁊ credit ꝫ resistunt sic p; in exēplo Job. i. c.

Tertia questio

¶ Tertia q̄stio est an oia pctā a demonis tētatōe pcedūt. Ad qd̄ dicēdū: q aliud ē eē occasio alicui⁹ effect⁹: aliud est eē cā ei⁹ p̄ ē verbi gr̄a. Desiccās lingua est occasio cōbustiōis lignoꝝ: iportat. n. occasio virtutē pductiuā alicui⁹ effect⁹ ꝫ imp̄fectā. cā aūt p̄fecta a sui diabolus inquātū istigauit p̄mū hoiem ad peccādū dr̄ occasio oium peccatoꝝ inquātū. s. ex illo peccato nr̄a hūana fuit ita viciata. vt oēs hoies sint p̄cliues ad peccādū. ꝫ directe diabolus nō est cā oium peccatoꝝ humanoꝝ. ita q ipse oia suadeat. aut q efficaciter ad peccādū ipse iducat: ꝫ directa ⁊ per se ⁊ p̄ncipalis cā peccati est libertas arbitrij ⁊ corruptio carnis. vn̄ origenes dicit: q ēt si diabolus nō eēt haberēt hoies appetitū cibi ⁊ venereoꝝ: q possēt eē iordinat⁹ nisi rōne regularet que subiacet libero arbitrio. ⁊ Aug. dicit etiā q nō oēs cogitatōes male a diabolo imittunt: ꝫ alique emergūt arbitrij motu Tho. i. parte.

¶ Circa tentationem .§. iij.

autem diaboli possunt notari tria: scilicet.
¶ Generalitas viciorum de quibus tentat.
¶ Varietas modorum.
¶ Et qualitas tentatorum.

Diabolus tentat de oi crimine

¶ Et quātū ad p̄mū. s. generationē vicioꝝ diabolus tētat de omni crimine: et omni latere: ⁊ in omni tp̄e. qd̄ aūt tētet de omni crimine. p; p hoc qd̄ dicit xp̄s Math. xij. de sp̄ū imūdo .i. diabolo q vadit ⁊ assumit septē sp̄ūs neqciores se. ⁊ igressi in domū vacātē habitāt ibi. sp̄s it⁹ iste imūdus dici pōt diabolus q tentat de accidia: q2 accidia ⁊ ociositas p̄marie est causa oium malaꝝ cogitationū ⁊ imūdaꝝ affectionū. Septē sp̄ūs quos secū assumit sunt septē vicia capitalia ipso grauiora. s. sup̄bia. vana gl'ia. auaricia. ira. iuidia. gula. luxuria de qb⁹ tētāt demones. ⁊ sic angeli boni sumunt sibi noia ab officijs q̄ circa nos gerūt. ita ⁊ de nones sumūt sibi noia a vitijs de qb⁹ p̄: ipue spugnāt. nā ⁊ si oēs de singulis peccatis tentare possint. magis tn̄ de vno aliquo vnusq̄ꝫ ipugnat. s̄m magr̄m. ij. sniaꝝ.

Nomina diabolorū tētātiū

¶ Et noia ipsorū in sacra pagina repiūt. vn̄ q de sup̄bia Leuiathā dr̄ qd̄ iterp̄taf additamētū coꝝ: tētās. n. p̄mos parētes de sup̄bia p̄misit eis additamētū diuinitatis. de quo noie dicit d's p Esa. Visitabo sup leuiathā serpētē veterē ⁊ tortuosum tētās. n. de inani gloria. dr̄ Lucifer quasi lucem ferens. s. glorie tp̄alis. De quo Esa. xiiij. dicit quō cecidisti lucifer q mane oriebaris. Tentans de auaritia dr̄ mamona. qd̄ interpretaf diuitie circa quas est auaritia. de hoc dicitur Math. vj. Nō potestis deo seruire ⁊ mamone Tētans de ira dr̄ abededon. qd̄ interpretatur exterminator. Ita. n. ponit hoiē extra terminos rōnis ⁊ extra terminos humane cōuersationis. q2 iracundus nō de facili reperit societatē. Tentans de inuidia dr̄ sathan. qd̄ interpretaf aduersarius: q2 inuidus aduersaf seu cōtrariaf omni bono alteri⁹ cui inuidet. de quo Luce. xxij. dicit christus. Ecce sathan expetiuit vos. s. ad tentandū. Tentans de gula dicitur vehemoth qd̄ interpretaf aial: q2 gula facit hoiem aialem ⁊ brutalē. de quo dr̄ Job. xl behemoth principiū viaꝝ dn̄i. i. p̄ma ipsaꝝ operationū. nō ordine tp̄is sed dignitate. Tētās de luxuria. dr̄ asmodeus qd̄ interpretaf factura iudicij: q2 pp̄ter hmōi vitiū factū fuit terribile iudiciū sup sodomā ⁊ quatuor alias ciuitatibus.

Vitia figurātis.

¶ Et figuranf hij vitijs dediti p octo demoniacos de qb⁹ habef in scriptura sacra. ¶ Sup̄bi. n. figuranf p filios quosdā iudeorū q in noie Pauli ap̄li querebāt demones expellere ab obsessis. in hoc cōmittētes magnā sup̄biam ⁊ p̄sumptionē faciētes q nō cōgruebat cōditiōi eoꝝ. vn̄ ⁊ a demonijs arrepti sunt. vt habef in actibus ap̄loꝝ. Vanegloriosi figurāf p filiā chananee. Nā cōiter iuuencule sunt de dicto vitio inanis gl'ie in ornatib⁹. picturis. fucis ⁊ hmōi. ¶ Auari figuranf p vētriloquam que habeat sp̄m phitonicū vn̄ diuinabat: ⁊ inde magnū questū suis dn̄is pcurabat vt habetur in Act. apost. Vel ēt p lunaticū illū quem diabolus sepe p̄ijciebat in ignē vl' aquā. vt habef Math xvij. Inducit. n. diabolus auaros ad multa picula frigoꝝ ⁊ caloꝝ pp tēporalia. ¶ Iracūdi figuranf p habētē sp̄m immūdum q clamabat in tēplo. q2 tu es fili⁹ dei ⁊c̄. Luc. iiij. Iracūdus. n. clamat p ira nolando aliqñ deū ⁊ sanctos: ꝫ male. s. blasphemādo. ¶ Inuidi designanf p Saulē quē inuasit sp̄ūs malus. vt habef. i. Reg. xvj. hic aūt p inuidiā persecutus est sanctū Dauid. ¶ Gulosi figuranf p demoniacū habitantē in monumentis ⁊ nudum incedētē. vt habef Lu. viij. Nā vitiū gule ⁊ denudat hoiem tp̄ali subā ⁊ discooperit ad turpia: sicut patet in Noe post ebrietatem ⁊ abbreuiat vitā: ⁊ ducit ad sepulturā. ¶ Luxuriosi figuranf per viros saray que obsessi a diabolo occisi sunt vitio libidinis: cui intendebāt ⁊ si cū propria coniuge. ¶ Accidiosi vero significantur per demoniacū mutū Lu. xj. Sui dū etiā s̄m Math. q2 accidia facit hoiem taciturnum a laude dei ⁊ confessione peccati. ⁊ surdū

Diabo ab auditōe diuinoꝝ ⁊ correctionū. ¶ Secūdo
lus ten tētat diabolus hoīes ex omni latere vȝ ab an
tat ho- te ⁊ retro sursum ⁊ deorsuȝ a dextris ⁊ sinistris
mines ab ante tētat. vt. s. a bōis inceptis qs resiliat.
ex om- A retro vt. s. ad mala ꝑterita redeat. qđ cōtra
ni late dī de sanctis aīalib' q̄ significant electos: qđ
cū recederēt. s. in ante nō reuertebant. s. retro
Ezech. i. qꝛ vȝ ꝓficiāt in actiōe virtutum ⁊ nō
redeūt ad cōmissa vitioꝝ. Sicꝫ apls de se dicit
ad Phil. que retro sunt oblitus. s. pctā nō ite-
rādo. in anteriora me extēdētes ad brauiū se-
quor supne vocatōis Lu. xvij. Memores esto-
te vxoris loth: q̄ respiciēs retro cōuersa ē in sta
Gen. ix tuā salis. ¶ Ad sursum tētat diabolus cū in-
stigat vt de bōis opib' supbiāt hoīes. A deor-
suȝ tētat cū ad desparationē ꝓuocat ⁊ de his duo
Ps. 106 bus modis dicꝫ ps. Ascēdūt vsq; ad celos. s. ho
mines ꝑ supbiā. dū sibi attribuūt qđ dei ⁊ san-
ctoꝝ est: q habitāt in celis. ⁊ descēdūt vsq; ad
abyssos. s. iferni ꝑ desparationeȝ cui sunt dediti
dānati. Sȝ ecōtra dī Eccl. xi. In die bonorū
scȝ opeꝝ vel ꝓspitatis ne imemor sis maloꝝ. s.
peccatoꝝ vel aduersoꝝ q̄ cōtigerūt vel pñt cō-
tingere. vel ꝙ̄uis nō inde supbias. ⁊ in die
maloꝝ ne imemor sis bonoꝝ factoꝝ. vel q̄ pōt
tibi de' facere vt fiduciā sumas nō desparationē
sicꝫ colūbe q̄ isecute ab accipitre ꝑ aerē volitāt
in imis. ⁊ ꝑ terrā isecute ab eo volāt fugiendo
ꝑ altū aeris. ¶ A dextris tētat diabolus vt ꝓ
speris abutat. A sinistris vt aduersis ꝑ ipatien-
tiā frāgat. Et de his q in tētatōe vincunt. dicꝫ
Ps. 90. ps. Cadēt a latere tuo. s. dei. s. a sinistris aduer
sitatis: mille ⁊ decē milia a dextris tuis. s. ꝓ ꝓ
speritatē. qꝛ multo plꝯes abutunt ꝓsperitate q̄
aduersitate: sicꝫ pȝ in Dauid ⁊ salomōe. Sȝ ecō
tra dicit apls. ij. Cor. vi. Exhibeam' nos sicꝫ dei
ministros. per arma iustitie a dextris ⁊ a sini-
stris ⁊c̄. Prospa rectitudine tēperātie moderan
do. ⁊ aduersa virtute cōstātie sufferēdo. ¶ Ex
omni quoq; latere tētat diabolus: qꝛ ex omni
elemēto. ex igne q ē supra nos in spera sua: sicꝫ
tētauit nabucho. admittēdū tres pueros Ana
niā azariā ⁊ mizahelē in fornacem ignis Dan.
iii. ex aere q est circa nos sicꝫ tētauit Symoneȝ
magū ad volādū ꝑ aera ductū a demonijs: sȝ
orōne aploꝝ dimissus ⁊ cōfract' est. Ex aqua q̄
est iuxta nos. sicꝫ tētauit pharaonē ad faciēduȝ
ꝓijcere in aquā paruulos hebreoꝝ Exo. i. Ex
terra q̄ est īfra nos: sicꝫ tētauit illos q statuerūt
oculos suos. s. intētionē declinare in terraȝ. s.
in terrenis īter quos fuit saphat: q rept' est col
ligere ligna de terra in die sabbati. ¶ Tentat
etiā ex omni latere. i. ex omni sensu exteriori ⁊
de visu qñ instigat ad vidēdū illicita vel vana
sicut tētauit dynā filiā Jacob ad egrediendū
domū vt videret mulieres regiōis q̄ violata fu
it Gen. xxxiiij. de auditu vero qñ voluerūt neg
ligere vt bene agerēt. sicut Mathanias cū re-
liquijs iudeoꝝ q remāserāt in hiersm de capti
uitate q noluerūt audire Hieremiā loquētem
eis ex parte dei ne descēderēt in egyptū. Uel
etiā qñ a veritate auditū auertūt: ad fabulas
aūt cōuertunt. ij. Thi. iiij. ¶ De odoratu: quā-
do facit odorari suauia ⁊ infirma vitari ⁊ fasti
dire. qb' dī ꝑ Esa. iij. erit ꝓ suaui odore fetor.
sicut diues epulo: q fastidiuit lazaꝝ vlcerosuȝ
nūc in fetore ignis ⁊ sulphuris torquet in infer
no. ¶ De gustu: sicut tētauit euā. Gen. iij. Et Luc. 16
xp̄m in deserto qñ dixit dic vt lapides isti ⁊c̄.
Math. iiij. De tactu: cōtrectādo aliena inuito
dño: qđ ꝑtinet ad furtū. sicut achaz q abstulit
virgā aureā ⁊ clamidē coccineā ⁊ pecuniā de re
bus hiericho ꝓhibitis Josue. vij. Uel ēt tāgē-
do ipudica: sicut onan ⁊ zares Gen. ix. ¶ Te-
tauit quoq; in celo qñ. s. draco traxit ad terrā
tertiā ptē stellaꝝ vt dī in Apoc. qꝛ. s. exemplo Apo. 8.
ꝑmi' angeli supbiētis. alij inferiores inclinati
sunt ad idē voluntarij tñ non coacti. ¶ In para
diso terrestri tētauit. ⁊ vicit ꝑmos parentes ser
pēs q erat calidior cūctis aiantib'. s. diabolus
ꝑ serpētē Gen. iij. In mūdo tētauit Cayn de
fratricidio: ⁊ filios dei descēdentes ex genera
tione seth: vt vidētes filias hoīum. s. descēden
tes ex ꝓgenie cayn q mali erāt q3 eēnt pulchre
acceperūt i vxores: vñ ⁊ praui facti sunt Gen.
vi. ¶ Tertio tētat diabolus in omni tpe a pn-
cipio. s. mūdi vsq; ad finē. ⁊ ab eo tpe quo qs in
cipit hr̄e vsum rōnis vsq; ad decrepitā etateȝ.
Uñ saluator Lu. xxi. Uigilate omni tpe oran
tes vt digni habeamini fugere oīa illa. s. tenta
mēta. ⁊ Gre. xxiiij. mora. tractās istđ Job. hec
opat de' trib' vicib' ꝑ singulos. s. hoīes vbi lo
quit Job de hoīe tētato: ⁊ post tētationē cōso
lato sȝ expositionē ei' dicꝫ hoīeȝ tētari a diabo
lo trib' vicib'. s. i pncipio ꝯuersiōis et i medio ꝓ
batōis i termīo migratōis. ¶ Et i pncipio qdē
ꝯuersiōis qñ. s. efficaciter vult vitia deserere ꝑ pe
nitētiā vel ad religionē trāsire cogitāte ista oc
currit sibi illa familiaris sua carnalis delecta
tio que inueterata quāto diuti' sustinuit: tāto
acrius stringit. ⁊ qs ibi memor q̄ anxietas qñ
huc spūs vocat. hinc caro reuocat. Uñ ⁊ hoc
amarescēte hoīe dici pōt qđ Job ait. Appro- Job. 33
pinquauit corruptōi aīa eius ⁊c̄. Sȝ qꝛ diuina
gr̄a diu nos istis difficultatib' affici nō ꝑmit
tit. ruptis peccatoꝝ nostroꝝ vinculis citi' nos
ad libertatē cōuersionis noue cōsolādo perdu
cit. ⁊ p̄cedētē tristitiā subsequens leticia reso
uet: vt de ipso dici possit qđ ait Job. xxxiij. li
berauit aīam ei' ne ꝑgeret in interitū ⁊c̄. Figu
ra de labore ⁊ anxietate quā habuerūt israeli
te in exeundo de egypto ⁊ de mari rubro cum

Pharao sequeret eos. Sz qr conuersio seueri tate parit: mater aūt negligentie solet eē secu ritas: ne securitas negligentiam generet: scri ptū est. Fili accedēs ad securitatē vel prepa ra aīam tuā ad tentationē Eccl.ij. qd̄ in chri sto figuratū fuit. qr per baptismū in deserto tē tatus fuit Math.iiij. Tres aūt sunt modi con uersorū. s. inchoatio vbi sentiuntur blandimē ta, dulcedinis. meditatio vbi experiunt certa mina tentationis ⁊ terminatio talis. s. stat᷑ p bationis vbi habetur perfectio plenitudinis. ¶ Primus ergo dulcia suscipiunt cōuersi: qui consolenē postea amara: qbus exercitent ⁊ dē mū suauia qbus consistent. Nā ⁊ sponsam vir quisq; prius dulcibus blandimētis fouet quā iā coniunctā asperis increpationib᷑ pbat pba tā secure possidet. Unū in figurā plebs israeliti ca cū ad nuptias mentis ex egypto reuocaret a deo quasi arrarū vice prius accepit blandi menta signorū. Coniuncta aūt. s. per legē acce ptā: pbatiōib᷑ exercet in heremo. pbata in ter ra passionis virtutis plenitudine cōfirmat. se pe. n. cōuersi in ipso adhuc pncipio sue conuer sionis: vel trāqllitatē sue paucissime carnis vl dona alia suscipiunt: ⁊ post hoc duris tentatio nibus fatigant. qbus si in ipso pncipio tange rēt forte deficerēt. sepe. n. tā duria sūt tētatio nū certamina. ꝗ longa fuerūt in inchoatione blādimēta. sepe aūt magis dat in inchoatiōe dulcedinis: minus aūt in labore pbatiōis: ⁊ ali quādo ecōuerso. Plerūq; ēt ex eo ꝙ cōuersus qsq; in inchoatiōe magnā gr̄e dulcedinē ⁊ do na recipit cōfirmationē accepisse pfectiōis se ar bitrat. vn̄ fit vt dū subdita tentatiōis pcella tā git despectū se a deo ⁊ pditū arbitretur hoc qr suā cōditionē ⁊ statū ignorat. Plerūq; ēt con uersus qsq; talib᷑ tētatiōib᷑ agitat. qualib᷑ aūt cōuersionē nunq; pulsatū se reminiscit: ⁊ h̄ nō: qr hec eadē tentatiōis radix deerat: ꝗ qr non apparebat multis occupato. Iuē suminā ver ro certaminis remunerat qsq; plenitudine p fectiōis ⁊ cōsolatiōis. ꝫm illud ps. xciij. Scd̄m multitudinē dolor meor in corde tē. vn̄ xp̄o post tētationē accesserūt angeli ⁊ ministrabāt ei. ¶ Restat demū dura in morte tētatio. Cō siderat. n. cōuersus ⁊ pbat᷑: qr oz de oīb᷑ iudi cari ⁊ seuere ēt de cogitatiōib᷑ minimis. qb᷑ cō siderare valeat quāta mala p momēta tēporū ipsis in cōstātib᷑ cogitationū motib᷑ ppetra

ps.142 mus: pp̄ter hoc Dauid timēs ait. Non intres iudicio cū seruo tuo. ⁊ qd faciēt tabule, si tre mūt colūne. vn̄ ⁊ xp̄s solutiōi carnis appropin quās ⁊ mēbrorū motū spēm seruās. factus in agonia certaminis prolixius orabat Lu.xxij. ꝗ dei adiutorio cōuersus ⁊ pbat᷑ tētatorē vicēs ad iubilū supne patrie puenit ⁊ de tētatiōib᷑

in morte habes supra in precedenti ti. ¶ Ten tat ēt diabolus in omni tēpore. vnius ⁊ eius dem opera: quia in principio bone operatiōis in medio ⁊ in fine: vt declarat Greg. in. i. mo ra. ⁊ in principio bone actionis impugnat in stigando mentem ⁊ sinistram intentionem in ipsa habeat. vt scilicet illam faciat non pp̄ter deum sed propter sui laudem vel alium mun danum respectum. Intentio autem principiū potest dici operis. quia finis ad quem respicit intentio: mouet agentem ad operandū: ⁊ ad hoc facit quod dicitur Tren. i. Facti sunt hos stes in capite eius: scilicet demones insidias posuerant tentatio in capite: idest in principio operationis ꝙ si et resistitur. intentionem fir mando in deum: tunc ponit insidias in prose cutione operis inducendo: vel ad vanam leti tiam vel nimiam iustitiam ⁊ accidiam: vel ira cundiam vel omissionem alicuius debite cir cunstantie in ipso exercitio boni operis elemo syne. scilicet orationis. ieiunij. correctionis: et

huiusmodi. Unde psal. In via hac qua ambu ps.141

labam: scilicet bonorum operum. abscōderūt laqueum. scilicet tentationis mihi demones ⁊ ad hoc firmandum ponit ipse Grego. figu ram que habetur Hiere. xli. videlicet ꝙ octo ginta viri de sylo ⁊ de samaria rasi barba ⁊ scis sis vestibus habentes in manibus thus ⁊ mu nera ad offerendum in templo ibant. quibus obuiauit ismael filius Nathanie incedens cū eis dixit. Uenite ad Godoliam dominum ter re quem. scilicet nabucho. prefecerat reliquijs iudeorum qui remanserant in hierusalez. ⁊ cū venisset cum eis ad medium ciuitatis. occi dit omnes decem exceptis qui dixerūt: ne oc cidas nos ⁊ ostendamus tibi thesauros frumē ti ⁊ mellis absconditos in agro: quo dicto non occidit. Significant hi exercentes se in actio ne decem preceptor ⁊ octo beatitudinū. cōpo nit. n. octogenari᷑ numer᷑ ex decē octies mul tiplicato. Barbā radere est sibi virilitatē bono rū operū nō ascribere ꝗ deo. vestes scindere est corpa abstinētijs macerare. thus ⁊ munera de ferre ē oiōnē ⁊ alia pietatis opa facere. ꝗ ista agē da in psecutiōe oper ipsor ismael. i. diabolus occurrit instigās eos ad psequēdū talia opa ⁊ cōpassiōe qsi volēs eos dirigere ad dn̄z terre. i. deū p psecutionē ipsor bonor oper ad quā sol licitat et decipiat. ꝗ in medio ciuitatis occi dit: dū ad aliquā idiscretionē vl vitiū mixtum aut defectū necie alicui᷑ circūstātie iducē p qd̄ vita gr̄e puat. decē vero euadūt hn̄tes thesau ros absconditos in agro. qr hn̄tes thesaur pe nitētie in agro cordis cū proposito obseruatio nis decē pceptor mortē eternā euadūt ꝙ si vin cere ⁊ decipe nō pt in psecutiōe. in fine opis po

nit insidias.vt.s.ide hō supbiat vel aliud malū faciat. Et ad hoc facit illud Gen̄.iij. Tu insidia beris calcaneo ei⁹.i.mulieris.i.anime. Calca neus qui est finis corporis signat finē opis.

¶ Secundū principa. .§.iiij.

Septē sūt gn̄a tenta-tionum diaboli

Septē q̄d est vidēdū circa tētatiōes diaboli est va rietas modoꝝ. Ponit aūt Bern̄.septē gn̄a ten tationū:figurata p septē capita draconis insi diātis partui mulieris sole amicta.i.eccl̄ie seu aīe ɣtuose.vt hꝫ Apoc.xij. ¶ Et pma tentatio dr̄ iportuna.qꝛ.s.diabolus ꝯtinue ⁊ frequēter ad malū istigat isra vires tn̄ tētati. Un̄ Greg. dicit ꝙ diabolus frequēter tētat vt hoīem sal tē tedio vincat.q̄d tn̄ deus pmittit ne hoīes ignauia torpeāt. In cui⁹ figurā dr̄ Judi.iij. Has gētes nō deleuit de⁹ vt erudiret isrl̄ i eis Et loqt̄ de finitimis nationib⁹ chananeoꝝ ie busieis ⁊ aliis. Un̄ ⁊ de quodā scō legit̄ in vitas patrū ꝙ tētat⁹ fuit p.xr.ānos a spū fornicatio nis. ¶ Scd̄a tētatio dr̄ dubia qua aīus vl̄ mēs tētati dubitatiōe inoluit̄ circa aliqd fiēdū. A tētatiōe hac videt̄ pulsat⁹ ⁊ deiectus Moyses ad aquas ꝯdictiōis qn̄ dixit pplo. Audite re belles ⁊ icreduli. Nunqd de petra hac poteri mus aquā eiicere:q̄si dubitās de miraculo.s. exit⁹ aquarū de petra:q̄d dn̄s pmiserat:attē dēs ad maliciā illi⁹ ppli:⁊ minus ad dei clem tiā.vt hꝫ Nūeri.xx. ¶ Tertia dr̄ subita q̄ mēs vel rō deliberare nō pōt pp iprouisionē tpis. Hac tētatiōe videt̄ pulsat⁹ Aaron:q̄n petēte pplo iudeoꝝ vt faceret eis deos quos adora ret:cū iā hur sputis iterfecissent:qꝛ eis ꝯdice bat vt dicūt hebrei:timēs ne ꝯdicēdo nō solū eū occiderēt:s; ēt in egypto reuerterent̄. in su bito torques aureas ⁊ ānulos quos mulieres portabāt in aurib⁹ postulauit. Forte creden tes ꝙ ex auaritia ei dare nō vellēt. Acceptis tn̄ piecit in ignē.et qb⁹ ꝯflat⁹ est vitulus aure us.forte ope diaboli quē ppl̄s adorauit.vt hꝫ Exo.xxxij. Exēplū ēt de Loth:q insubito volu it filias suas exponere libidini sodomitaꝝ: ne hostes sup hoc molestarēt. Gen̄.xix. ⁊ de hoc xliij.di.q̄d ait. ¶ Quarta dr̄ occulta:qua rō d̄ liberare nō pōt:pp absc̄ōsionē rei: q̄lis fuit tē tatio discipłoꝝ:qn̄ ꝯtēdebāt qs eoꝝ esset ma ior. Lu.ix.vel qn̄ Jacob⁹ ⁊ Joānes petebāt a xp̄o vt facē possent ignē descēdē de celo ad cō burēdū samaritanos:q xp̄s cū discipłis hospi tio nolebāt recipe. Lu.ix. Zelo putātes moue ri:q tn̄ verus zelus nō erat. ¶ Quita dr̄ violē ta q̄ mēs pp quādā violētiā ꝯducit̄ ad ꝯsensū ⁊ hac deuict⁹ petr⁹:vt mortē vitaret xp̄z nega uit. Matth.xxvi. Hac ēt istigata Susanna vt assentiret senibus in actū turpē:viriliꝰ restitit. Gen̄.penul. ¶ Sexta dr̄ pplexa q̄ variis vitiis aium impedit.⁊ cū alterū illoꝝ maloꝝ necesse videat̄ fiendū ppter diuersas rōnes nescit̄ q̄d minus sit malū. Hac tētatione pmot⁹ Iepte vt votū seruaret q̄d dn̄o fecerat.pro hostiā hūda victoria.vt pmū.s.occurrēs sibi de domo sua sibi reuertēti de plio dn̄o imolaret.occurrētē filiā vnicā in sacrificium obtulit. ¶ Septima dr̄ fraudulēta qua mens per quādā dolosam extimatōēz seducit̄ ⁊ ꝯsentit sub specie alicui⁹ boni. Et sic sathanas trāsfigurat se in angelū lucis.vt dicit apl̄s. Hac fuit seductus vir dei: ij. Corint.xi. qui missus a iudea ad increpādū hieroboam de idolatria ⁊ phibitus a deo ne ibi comede ret.s.in samaria.inuitat⁹ quodā; alio pphēta ex pte dn̄i ad comedēdū.mēdaciose tn̄ loqn̄s assentit ibi comedendo ppter quam trāsgres sionem in via strāgulatus est.vt habet̄.iij. Re gnū.xiij.⁊ de hoc Gratianus dicat.xxix.q.i.§. ꝙ autē error persone.q̄d nō est periculosus er ror cum diabolus se trāsfigurat in angelū lu cis.si credit̄ bonus cum bonū se simulat. Un de siqs simpliciter interrogat⁹ tūc ab eo:si vel let in eius cōsortium trāsire.respōderet ꝙ sic. non ex hoc intelligeret̄ ꝯsensisse in ꝯsortiū dā nationis.tamē ꝙ talis adoraret eum ⁊ assen tiret locutioni sue false:nō excusaret̄ a pecca to mortali.fm Alexā.in sum.qꝛ nō debet qs esse facilis ad adorādū vel ad credēdū huius modi nisi hō certificatus. Et credēdum est ꝙ in huiusmodi debite se hn̄do ⁊ humiliter: de us nō pmitteret decipi:si apponet omnē dili gentiā quā deberet:qꝛ deus reuelaret.vel per se cognosceret.sicut legimus de beato Marti no:⁊ per hūc ēt modū.s.p fraudulētiā.hoc est ostēsionē miraculoꝝ:s; falsoꝝ.terribiliꝰ tētabit tpe antixp̄i.ita vt in errorē ducant̄ si fieri pōt etiā electi:vt dicit xp̄s Matth.xxiiii. Et apl̄s inqt.ꝙ aduēt⁹ eius.s.antixp̄i:est in oīb⁹ signis ⁊ pdigiis mēdacib⁹. Et pro hui⁹ declaratione sciēdū fm Tho.in.i.pte.q.cxiiij.arti.iiii.ꝙ si miraculū pprie accipiat̄ demones miracula facē nō pn̄t:nec aliq̄ creatura sed solus de⁹.qꝛ miraculū ppe dr̄:q̄d fit pter ordinē toti⁹ natu re create. Sed qn̄q; miraculū dr̄ large:q̄d ex cedit humanā facultatē ⁊ ꝯsideratōēz.⁊ sic de mones pn̄t facē miracula.que.s.hoīes mirant̄ inquantū eoꝝ facultatē ⁊ ꝯditionē excedunt. ¶ Ubi notādū est ꝙ oēs trāsmutatiōes corpa liū reꝝ que fieri pn̄t per aliq̄s ɣtutes nāles se minū reꝝ ad q̄s ptinēt pdicta semina pn̄t fie ri per opationē demonū hmōi seminib⁹ adhi bitis. Sicut cū alique res trāsmutant̄ in serpē tes ⁊ ranas que per putrefactiones gn̄ari pn̄t. Ille vo trāsmutationes que fieri nō pn̄t virtu te nature.nullo mō opatione demonū fm rei vitatē pfici pn̄t.sicut ꝙ corpus humanū vtat

in brutale aial. vel q mortuus suscitet. ꝛ si aliquando aliqd tale opatõe demonũ fieri videat hoc nõ est ꝫm rei virtutẽ ꝫ ꝫ apparẽtiã tm: qđ qdẽ dupl'r põt cõtingere. Uno mõ ab interiori ꝫm q demõ põt imutare fantasiã hois ꝛ sensus corporeos vt aliqd videat ꝙ sit: ꝛ hoc etiã interdũ fieri dr virtute aliquarum rerũ naturalium. Alio mõ ab exteriori. Cũ.n. diabolus possit formare corpus et aere spissato cuiuscũqꝫ forme ꝛ figure vt illud assumẽs in eo visibil'r appareat põt eadẽ rõne circũponere cuicũqꝫ rei corporee: quãcũqꝫ formã corporeã vt in ei' specie videat. ꝛ hoc est qđ Aug. ait in. xviij. de ciuitate dei. s. q fantasticũ hois qđ ẽt cogitãdo siue somniãdo p rerũ innumerabiliũ genera variat velut corporatũ in alicui' aialis effigie sensibus appareat alienis. q ꝫ. b. Tho. nõ sic est intelligẽdũ q vis ipsa fantastica hois vel spes eius eodẽ numero incorporata alteri' sensibus ondat: ꝫ qꝛ demõ q in fantasia vni' format aliquã spẽm. ipse ẽt põt similẽ spẽm alteri' sensib' offerre. Exẽpla habes de his de samuele ficte suscitato: seu demone apparẽte sauli in forma samuelis ad inuocationem phitonisse. ꝛ socijs vlixis i bestijs mutatis vt hẽ. xxvj. q. v. nec mirum. Per hec aũt falsa miracula tentat diabolus intendendo homines ducere in errorem ꝛ crudelitatem alicuius falsitatis.

¶ Tertium principale .§. v.

De varietate eorũ q tentãt

notãdũ est. s. qualitas ꝛ varietas eorũ q tentant nã aliq sunt infideles. aliq fideles. ꝛ inter fideles aliq sunt mali alij boni. ꝛ inter bonos aliq pfecti alij imperfecti. ꝛ infideles qdẽ multiplicius impugnant. i. plib' tentatiõib': ꝫ acrius fideles. rõ hui' est. qꝛ ꝫm Greg. quãto crebrius qs diabolo se subijcit tãto intolerabilẽ sibi faciat vt ei reluctari nõ possit. ꝫ cũ infideles crebrius se subijciãt diaboli eius tentatio sit magis intolerabilis ꝛ freqũtior. cũ nõ habeant scutũ fidei quo se tueant. de quo scuto apostolus Eph. vi. In oib' sumẽtes scutũ fidei i quo possitis oĩa tela neqssimi extinguere. ꝫ ex alia parte acrius impugnat fideles ꝙ infideles. magis. n. appetit deijcere fideles quasi magis sibi resistẽtes. ¶ Scđo sciẽdũ q itentio ꝛ appetit' diaboli maior est ad tentãdũ bonos ꝙ malos sed ex parte tentati magis tentat malos ꝙ bonos. Huius rõ est. qꝛ cũ malos iã possideat: nõ aũt bonos. iõ magis conat p tẽtationẽ ad trahẽdũ ad sui dñm iustos quos nõ hꝫ ꝙ possessos malos. sicut ẽt aliqs pnceps terrenus magis insurgit cõtra illũ q plus aufert de iur suo vel q plus nocet regno suo ꝙ cõtra alios qui nõ sibi 9trant ita diabolus plus insurgit contra bonos q plus nocẽt regno suo p documenta ꝛ exẽpla virtutũ ꝙ cõtra malos q in hmõi se nõ exercẽt. sed ex parte tentatorũ amplior habilitas est in malis ad recipiẽdũ tentationẽ demonis ꝙ sit in bonis. mali. n. inclinant ad tentationẽ demonis. boni vero resistũt inquãtũ tales. Propterea ipsi mali veniunt ad diabolũ vt tentent ab eo puenientes tentationes. ¶ Tertio fortiorib' ꝛ occultiorib' tentationib' impugnat pfectos diabolus ꝙ imperfectos. Unñ Leo pa. in sermone. Nemo de sui cordis puritate 9fidat: qꝛ pugil ille hostis acrioribus pulsat insidijs: quos maxime nouit abstinere a peccatis. Mĩa' tñ laborãt ꝛ facili' vicũt tentationes. ipsi pfecti ꝙ imperfecti suis lesiores. Unñ impfecti vt infirmi nullo mõ debent apparere se velle tẽtari. ꝛ hoc triplici ratione. s. orationis. cõformationis ꝛ pditionis.

Diabolus magis tentat bo. ꝙ malos.

¶ Et rõne qdẽ orationis pbat sic. Illud debemus desiderare qđ debemus orare. ꝫ dñs nos docet orare ne inducamur in tentationẽ ergo ꝛ illud debem' desiderare. Est aũt duci in tentationẽ: cõsentire delectatiõi: ꝛ delectari de quo qs tentat. Nõ aũt inducit deus in tẽtationẽ causal'r seu efficiẽdo: ꝫ pmissiue ꝛ deserendo. Rõne aũt 9formatõis pbat sic. Sicut volũtas nr̃a volũtati diuine dꝫ eẽ conformis ita a volũtate hostis dꝫ eẽ discordãs. ꝫ hostis noster diabolus vult ꝛ petit nos tentari. vnde dr Lu. xxij. Ecce sathanas petiuit vos. s. a deo pmittẽte vt cribraret sic triticũ. i. vt p tẽtationẽ 9cuteret ꝛ cõturbaret sic triticũ. qđ cribratũ et vẽtilatũ 9cutit. ¶ Rõne demũ pditionis infirmi ꝛ ipfecti nõ dñt appetere tẽtari. qđ sic pbat illud qđ ẽ ad malũ finẽ ordinatũ nõ debemus appetere ꝫ odire. ꝫ tẽtatio ẽ ordinata ad malũ finẽ. i. ad pditionẽ ergo debem' eã odire nõ appetere. Ad salutẽ aũt hoĩuꝫ nõ ẽ ordinata nisi p aliud. s. p auxiliũ diuine gr̃e. ergo tẽtari nõ ẽ simpl'r appetẽdũ. hec. b. Tho. sup. ij. senten.

Impfecti non debent appetere tentatiões

¶ Perfecti aũt ꝛ expti dñt appetere tẽtari tũ pter patiẽtiã. tũ pter coronã. tũ pter victoriã. In tribulatõe ꝛ tẽtatõe relucꝫ virt' patiẽtie ꝫ illđ Jaco. i. Tribulatio patiẽtiã operatur. hãc aũt tẽtationẽ pmisit deus. s. Thobie euenire vt posteris daret exẽplũ patiẽtie eius sic ꝛ sancti Job. ¶ Scđo dñt appetere iusti et pfecti tẽtationẽ pter coronã. Jacobi. i. Beatus vir q suffert tẽtationẽ: qm cũ pbat' fuerit accipiet coronã vite. dr sufferre tẽtationem q i sensualitate tẽtationẽ ferre sub rõne: ne rõ succũbat. vl' dr sufferre q deorsum fert tẽtationes scꝫ cõculcãdo ꝛ vilipẽdo. vel ẽt suffert qui sub deo fert nõ murmurãdo: ꝫ volũtati diuine se cõformãdo in tẽtatõib' ꝛ tribulatõib'. vel suffert tẽtationẽ. q p his ꝙ sursuꝫ sunt. i. celestib' fert tẽtatões ꝛ tribulatões. ¶ Tertio pp victo

Perfecti ꝛ expti dñt appetere tentationẽ

ria. Nul. n. certus est de victoria dz: bellū appetere: sed sancti ex pfecto dei amore sunt quasi certe de victoria. dr. n. in Canticis. Multe aque tentationū et tribulationū nō potuerunt extinguere charitatē. vñ apls ad Ro. viij. quis nos separabit a charitate xpi tribulatio an angustia. i. mētis anxietas que cōtingit in tentationib'. q. d. nihil. Et pp̄ter hoc David certus de patiētia: inflāmat' de corona. securus de victoria dicebat ad dñm. Tenta me: vre renes meos et cor meū. Ubi tria petit. ¶ Primo appetit preliū dicēs: tenta me. i. pmitte me tentari vt innotescat qualis sim in psperis et aduersis in bonis et malis. Sap. iij. De' tentauit illos et inuenit eos dignos se. Scdō petit gre auxilium dicēs. Ure igne. i. gre spūssancti q corroborat mētes. sic ignis malis vasa testea: et perficit sicut ignis aur: fm illud Sap. iij. Tanquā aur in fornace pbauit electos dñs. tāte. n. virtutis est ignis gre: vt minim' sufficiat ad oia tentamēta et aduersa vincēda: fm. b. Tho. tertio mali incitamētū ondit dicēs. Renes meos et cor meū. i. delectatiōe cōcupiscibiles per renes designatas. et pturbatiōes irascibiles per cor figuratas. Ira. n. est accēsio sanguis circa cor. s; ignis spūssancti delectatiōes carnis et turbatiōes cordis aufert vel sedat. Nullus tamen dz se ingerere tentatiōib': qr psumptuosū eēt: sed vitare occasiōes. Juxta illud. Declina a malo &c. ¶ Sz querit vtrū diabolus supat' in tentatiōe ab hoie possit amplius tentare: circa qd est duplex opinio. vt ponit. b. Tho. in. i. parte. q. cxiiij. Prima est q demō supatus nullū de cetero tētare pōt: nec de illo nec de alio peccato. Huius opinio videt fuisse Origenes. vnde dicit. Puto sanctos viros sathane reluctantes. minuere exercitiū demonū: vt qui victus est nec illū nec aliū amplius possit tentare. Alij tñ dicūt solū de illo vitio de quo vict' est demō: tñ de alijs vitijs pōt vt inducit magister in. ij. Scda opinio est q pōt alios tentare: s; nō eundē. et hoc pbabilius et meli' dicit: si tñ intelligat vsq ad tps. vñ et Lu. iiij. dr de xpo q consumata omni tentatiōe. s. in deserto diabolus decessit vsq ad tps. Et q diabolus nō tentet victorē suū saltē vsq ad tps pbat. b. Tho. duplici rōne. Prima ex parte diuine clemētie. qr sic Cris. dic sup math. nō tādiu homines dei diabolus vult tentat: quādiu diabolus. sed quādiu deus permittit: qui non permittit vltra vires. Secunda est ex parte diabolice astutie. vñ Amb. super Lu. dic q diabolus instare formidat. qr refugit frequēti' triumphari. i. vinci. Sicut q victus est ab aliquo timet ampli' pliari cū eo. Tertio potest pbari hoc ex parte humane potētie. Nā dñs cognoscēs infirmitatē humane nature nō permittit hoies semp tentari. sed vt dr Thob. iij. post tēpestatē. i. tentationū trāqllā facis. ¶ Nō autē diabolus reuertat ad eū quē dimisit pz per id qd dr Mathei. xij. Reuertar in domū meā. vñ exiui. Et veniens inuenit eā vacātē scopis mūdatā et ornatā. Ubi tria notant que preparant idest disponūt pscium peccatoris ad h vt diabolus reuertat ad eū. Primū est ociū. vñ dic vacātē. i. bonis opib' cessantē. vñ Beda. Timēdū est ne culpa quā per penitētiā dimissam fuisse credebam' p incuriā nos vacātes opprimat. Et Hiero. Nō facile capit a tentatōe qui alicui bono vacat exercitio. Scdm vitiū ē inanis glia vel lascivia. vñ dicit scopis mūdatam qñ. s. studet purgare sordes corpo et ornare varijs colorib'. Ps. Dñs dissipat ossa eo. i. virtutes q hoib' placēt eas auferēdo: querūt autē placere mūdo lasciui et vanegliosi. Tertiū est supbia vel hypocrisis: vñ subdit ornatā Math. xxiij. Ue vobis hypocrite q similes estis sepulchris dealbatis que de foris apparent hominibus speciosa. Intus autem sunt plena spurcicia et omni immundicitia.

Ps. 25. [left margin]

Dubitatio [left margin]

Diabolus non tentat victorē [left margin]

¶ Remedia ad vincendū .§. vj.

tentatiōes sunt plurima de qb' pauca dicem'. Et pmū est sui humiliatio ps. cxvi. Custodiēs paruulos dñs: hūiliat' sum et liberauit me. Figura. i. Regū. xvij. in David q vicit philisteum fortissimū diabolū signātē in funda. i. humiliate et resistētie. Exēplū de btō Antonio: q vidēs totū mūdū plenū laqueis se inectentibus idest tentationib': cū exclamasset. O qs istos euadet audiuit sola humilitas. ¶ Scdm est deuota oratio Math. xxvi. Uigilate et orate ne intretis in tentationē: dixit xps discipulis. Figura Exo. xvij. Moyse tenente manus eleuatas ad celū et orante ppls suus vicit amalechitas q designāt demones. Exēplū orante btō Petro martyre cū tētaret de fide fuit sibi dictū a virgine maria. Ego p te oraui vt nō deficiat fides tua. et orāte btō Bernardo p quodā tentato cessauit tentatio. ¶ Tertiū est sacra lectio lecta vel audita. ad Heb. iiij. Uiu' ē sermo dei et penetrabilior omni gladio ancipiti. s. ad vulnerādū et debilitandum inimicos. Figura. ij. Mach. vlt. in gladio quē dedit in visiōe onias iude machabeo dicēs. ¶ In hoc deijcies inimicos et ibidē de ipso iuda dr q muniuit exercitū suū. nō lancea et clipeo s; sermonib' optimis. referēdo gesta sanctor de qb' in scriptura habuerunt quibus confortati victoriā contra inimicos habuerunt. Hierony. Ama studia scripturarum et vitia carnis non amabis. Et christus in deserto tentatus verbis scriptu

Primū remedium tentatiōis [right margin]

Scdm remedium [right margin]

Tertiū remedium [right margin]

Quartū re tentatori restituit Math.iiii. ¶ Quartum
remediū est passionis christi pia meditatio Tren. Da-
bis eis scutum laborem tuū: scilicet passionis
ad defendēdū se cōtra telá inimici tētationū.
ad Heb.xii. Recogitate eū q talē sustinuit ad
uersus semetipsum ꝯdictionē vt nō fatigemi-
ni aīs vrīs deficiētes. Figura fuit qñ ad aspe-
ctū serpētis enei in palo erecti hoies aspicien
tes sanabant a morsib' serpētū.i.demonū: pre
Quintū remediū seruat ne occidant hoies aspiciēdo ad crucifi
xū mēte figurato in serpēte eneo. Nume.xxi.
¶ Quintū est ꝯsideratio eoꝝ q̄ sunt fidei: vt p-
mij celestis supplicij eterni ⁊ hmōi. ad Ephe.
vi. In oīb' sumentes scutū fidei in quo possitis
oīa tela.i.tētamēta inimici extinguere.i.Jo.
v. Hec est victoria q̄ vincit mūdū fides nostra
Cōsiderādo.n.gl'iam animat qs ad laborē cer
taminis. vñ Lu.xxij. Uos estis q pmāsistis me
Exēplū cū in tentatōib' meis. ⁊ ego dispono vobis re-
gnū vt edatis ⁊ bibatis sup mēsam meá in re
gno meo. ¶ Et qdā vt habet in vitaspatrū cū
tentaret de luxuria pp mulierē receptá ex cō-
passione in cella: ne deuorat nocte a feris: con
Sextū remediū siderās penas inferni. ⁊ vt efficatius intellige
ret. ponēs digitos ad ignē lucerne accēse vsq
ad cōbustionē. sic vicit tentationē. ¶ Sextum
est cōcordia ⁊ fraterna charitas. vñ di de san-
cta ecclesia in Cant. q est terribilis.i. demoni
bus vt castroꝝ acies ordinata. qr.i. fideles sūt
vniti inuicē sicut exercitus ordinatus. Et in fi
gurá huius di Judith.xv. q filij isrl' insimul
vniti ⁊ si pauci pleq̄ntes exercitū Holofernis
pene innumerabilē fugarūt ⁊ vicerūt eū. ⁊ Gre
go. sup Ezech. dicit q nō timet diabolus i no
bis abstinētiam vel vigiliam vel paupertatem ⁊
alia huiusmodi: sed concordiam ⁊ charitatem
quam in celo seruare nesciunt.

¶ Dicto de causa peccati .§.vij.

Unum peccatum est cā alterius. interiori ⁊ exteriori: sequit de alia cā que ē ip-
sum peccatū. ¶ Cōtingit aūt vnū peccatū esse
cām alteri' fm quatuor genera causaꝝ. vt di-
cit Tho. pma se. q. lxxv. Primo qdē fm modū
cause efficientis vel mouentis: ⁊ per se ⁊ p ac-
cidēs. Per accñs qdē sic remouēs phibēs di
mouēs ⁊ accñs. Cū.n.p vnū actū pcti hō amit
tat gr'aꝫ vel charitatē vel verecūdiá vl' qdcūq
aliud retrahēs a peccato incidit ex hoc in aliv
ad peccatū: ⁊ sic pmū peccatū est cá scdi p ac-
cidens. per se aūt sicut cū ex vno actu peccati
hō disponit ad hoc q aliū actū cōsimilē faci-
lius cōmittat. Ex actibus.n. causant disposi-
tiones ⁊ habitus inclinātes ad cōsimiles act'
scdm vero genus cause materialis: vnū pecca
tū est cá alterius inquātū pparat ei materiam
sicut auaritia pparat materiá litigioso: qd ple
rūq est de diuitijs cōgregatis. Fm vero gen'
cause finalis vnū est cá alterius: inquātū pp fi
nē vnius pecati aliquis cōmittit aliud pecca-
tum. sicut cum quis committit simoniá pro-
pter finē ambitionis: vel fornicationē propter
furtū. Et qr finis dat formá in moralibus: vt
supra habitū est. Ex hoc ēt sequit q vnū pecca
tū sit formaliter cá alterius. In actu.n. forni-
cationis que ppter furtū cōmittit est qdē for
nicatio sicut mãle. furtū vero formale.

¶ Titulus septimus de peccato.

¶ De diffinitione peccati multiplici. Capl'm.i.

De peccato primo viden-
dum est de diffinitiōe eius qd sit
¶ Ubi notādum q multiplex dif
finitio datur fm doctores fm di-
uersas causas. s. materialem vel
formalē efficiētē vel finalē. Ex parte cause ma Diffinitur pec
terialis seu materie exequentis seu exercentis catū p
peccatum Aug. sic diffinit peccatum: est di- Augu.
ctum vel factum vel concupitum contra legē
dei. seu contra legem eternam. ¶ In hac de-
scriptione tanguntur duo. Primum est actus
in ordine ad instrumenta quib' actus ipse pec
cati exercetur cum dicitur dictum vel factum
vel concupitum. Nam instrumenta quibus ex
ercetur actus peccati: sunt vel cor vel lingua
vel manus. Nam aut cogitatione. aut locutio
ne. aut operatione perpetratur. Ubi notandū
q nulla priuatio vel negatio est in genere per
se. quia non habet aliquam quidditatem vel
esse. Sed reducitur ad genus affirmationis:
fm q in non esse. intelligitur esse ⁊ in negatio
ne affirmatio vt dicit apostolus: quia omnis
priuatio per habitum cognoscitur ⁊ remotio
per positionem fm beatum Tho. in prima par
te. Et ideo in dicta descriptione ⁊ in dicto in
cluditur non dictum vel omissio dicti. In fa-
cto omissio facti. In concupito omissio concu
piti. Non enim habet hoc dictum inquantum
est affirmatiue dictum q sit pecatum. sed hoc
habet a duobus. Primo quidem ex parte vo-
luntatis: scilicet inquantum dictum vel fa-
ctum: vel concupitum. est in potestate volun-
tatis. Secundo habet hoc ex parte finis. in-
quantum est a rectitudine finis exiens. In his
duobus conuenit cum dicto affirmatio facto
vel concupito. etiam non dicere vel non face-
re vel non concupere. quia similiter est in po-
testate voluntatis ⁊ a recto ordine finis exi-
ens. Unde sicut actus est in potestate volunta
tis. ⁊ per hoc habet quod sit peccatum vel me
ritū. Ita etiam negatio actus. ¶ Scdo tágit
defect' regule dirigētis cū subdit ꝯ legē dei in
legē eterná. ná lex eterna seu dei prīo ⁊ pncipa

liter ordinat hoiem ad finem. ꝯñter hoies bñ
se habere in his que sũt ad finẽ. Et ideo in hoc
ꝙ dicit ꝯ legẽ eternã tangit auersionẽ a fine.
⁊ oẽs alias ordinatiões. ¶ Et si queraẗ cũ pec
catũ sit aliquid ex eo qḋ est ꝯ rõnem q̄re Aug.
in diffinitiõe predicta nõ posuit pctm̃ eẽ dictũ
vel factũ vel ꝯcupitũ ꝯ rationẽ. sicut dicit esse
ꝯtra legẽ eternã. Ad hoc rñdeẗ ꝙ pctm̃ aliter
ꝯsideraẗ a pho. aliter a theologo. Naꝫ phs cõ
siderat pctm̃. ſm qḋ ꝯ̄traẗ rõni. sed theologus
ꝯsiderat ſm ꝙ est offensa dei ⁊ ꝯ deum. ⁊ ideo
Augu. vt theologus diffinit pctm̃ ꝯueniẽtius
ex hoc ꝙ est ꝯ legẽ eternã q̄ ex hoc ꝙ est ꝯ rõ-
nem. precipue cũ in multis regulemur ꝑ legẽ
eternã que excedũt rõnẽ humanam vt in his
que sunt fidei. Hec. b. Tho. sup. ij. senten. di.
xxxv. Raynerius. Et qꝛ pctm̃ ex dictis cõmittiẗ
quatuor modis s. cogitatiõe. locutiõe. opꝫ. ⁊
omissiõe. iõ plus deus exhortaẗ aĩam pecca-
tricez ad pniam. q̄ter inuitãs ad reuersionẽ di
Cãti. 6 cẽs i Cãti. Reuertẽ reuertẽ sunamitis. reuertẽ
reuertere vt intueamur te. Loc'o pietatis ⁊ grẽ.
sunamitis interpretaẗ captiua. ⁊ ꝑ pctm̃ hõ cap
tiu' teneẗ a diabolo. q. d. pctã oĩa dimitte. ⁊
detestare que cogitatiõe locutiõe opꝫ ⁊ omis-
sione cõmisisti. Et cũ tunc reuertiẗ ad peniten
tiã. resuscitaẗ spũaliter Lazarus q̄driduanus
Pctm̃ Joh. xi. Dicti q̄tuor dies sunt ꝑdicti quatuor
diffiniẗ grad' qb' moriẗ aĩa. ¶ Ex parte forme vl' defi
per am ciẽtis diffiniẗ sic. Pctm̃ est preuaricatio legis
brosiũ. eterne. ⁊ celestiũ inobediẽtia mandatoꝝ. ⁊ est
Amb. in li. de paradiso. In qua descriptiõe tã
gunẗ duo. s. priuatio dirigẽtis in finẽ. ⁊ deordi
natio ab ipso fine. Et priuatio dirigentis in fi
nem ibi notaẗ cũ dr̃ ꝙ pctm̃ est ꝑuaricatio le-
gis eterne. ⁊ hoc vel faciẽdo qḋ lex prohibet.
vel omittẽdo qḋ lex precipit. ex quo pctm̃ ha-
bet rõnẽ mali. Nam siue in natura siue in mo-
rib'. de rõne pcti est preter regulã rõnis. Re
gula aũt rõnis qua ꝯstituitur mediũ inter sup
fluũ ⁊ diminutũ. neceẽ est vt q̄dã resecet ⁊ que-
daꝫ statuat. Vñ etiã in rõne naturali ⁊ in lege
diuina. vñ debẽt actus nr̃i regulari. ꝯtinentur
q̄dã ꝑcepta negatiua ⁊ q̄daꝫ affirmatiua. Sicut
at negatiõi opponiẗ affirmatio. ita affirmatio
ni negatio. ⁊ ideo sicut malũ agere imputatur
hoĩ ad pctm̃. qꝛ opponiẗ ꝑcepto legis negatiuo.
ita bonũ ipꝫ nec agẽ imputaẗ hoi ad pctm̃. qꝛ op
poniẗ ꝑcepto affirmatiuo. ¶ Scdo i diffinitio
Inobe ne peccati tangiẗ deordinatio ab ipso fine in
dientia hoc ꝙ dr̃ celestiũ inobediẽtia mãdatoꝝ. Ubi
dupliciter nota ꝙ iobediẽtia accipiẗ duob' modis. Uno
ter ac- mõ specialr̃. s. qñ quis nõ facit qḋ ꝑcipiẗ. vel fa
cipitur cit qḋ ꝓhibeẗ. respiciẽdo ad ꝯtemptũ ꝑcipiẽtis
vel ꝓhibẽtis. Et talis inobidiẽ opponiẗ obie que
est specialis virt'. que respicit auctez ꝑcipiẽtis
vel ꝓhibẽtis. Scdo modo accipiẗ inobediẽtia
gñalr̃. s. qñ qs nõ facit qḋ ꝑcipiẗ vel facit quod
ꝓhibeẗ. ⁊ hoc mõ inobediẽtia comitaẗ omne
pctm̃. Et opponiẗ hmõi inobediẽtia obediẽtie
que ꝯcomitaẗ oẽm vtutẽ. qḋ pꝫ. qꝛ q cũq3 facit
aliquẽ actũ virtutis obedit. ⁊ de hac gñali in-
obediẽtia intelligiẗ dcm̃ Amb. in supradicta
diffõne. ſm. b. Tho. in. ij. sen. di. xxxv. Et sciẽ
dũ ꝙ illa duo que ponunẗ in diffõne Amb. nõ
sunt eadẽ vt videẗ. sed distinguunẗ dupl'r lex ⁊
mãdatũ. Primo qꝛ cum sciẽdũ vel cauẽdũ sta- Lex et
tuiẗ. tũc lex est. Cum aũt ꝑcipiẗ vel ꝓhibeẗ ꝑce mãda-
ptũ est. Aliud est aũt statui qḋ fit ꝑ legẽ. aliud tũ dis
iuberi qḋ fit per ꝑceptũ. Scdo mõ distinguũ- guunẗ.
tur sic vt lex dicatur in declinãdo a malo. ꝑce
ptũ vel mãdatũ in faciẽdo bonũ. Hec Alexã.
de ales. in. ij. parte sum. hinc ps. Cõfitemini Ps. 32.
dño in cythara. i. in ꝯfessione vocali. ⁊ in psal-
terio decẽ chordaꝝ psallite illi. i. in obsuatio
ne decẽ ꝑceptoꝝ. Figuraẗ aũt transgressio de
cẽ mãdatoꝝ per illos decẽ leprosos qui a lõge
stãtes clamauerũt dicentes xpo Luc. xvij. Je
su fili Dauid miserere nr̃i. Qui ab eo missi ad sa
cerdotes dum irẽt mũdati sunt. Sic per reco
gnitionẽ peccati ⁊ ꝓpositũ debitũ ꝯfitẽdi pur
ganẗ hoies a lepra iobediẽtie. ¶ Alio mõ diffi alia di
niẗ peccatũ ex pte forme seu cause exẽplaris a finitio
qua deficit. Dictũ enim fuit Moysi. Exo. xxv. Augu
Inspice ⁊ fac ſm exẽplar qḋ tibi in mõte mõ- stini.
stratũ est. qui. s. ptinet ad ꝯstructionẽ taberna
culi. i. eccl'ie. mons autẽ xp̃m sign̄ificat. ⁊ ſm hoc
diffiniẗ ab Augu. ꝙ pctm̃ est appetere que xp̃s
ꝯtẽpsit. vel fugere ea que xp̃s sustinuit. qḋ pro
bat per eius oppositũ dicẽs. Nõ. n. vlloꝫ pctm̃
cõmitti põt. nisi dum appetunẗ que xp̃s ꝯtem
psit: aut fugiunẗ que ipe sustinuit. qḋ est respe-
ctu tristiũ ⁊ aduersoꝝ. Aliud est amoris seu cu
piditatis. s. appetere que xp̃s ꝯtẽpsit. qḋ est re-
spectu delectabiliũ. ⁊ aliud fugere aut timere
que xp̃s ꝑpessus est: ⁊ hoc respectu penalium.
Omne aũt pctm̃. vt dicit Aug'. ꝓcedit vel ex
amore male inflãmãte. vel ex timore male hu
miliãte. sed ⁊ timor ꝓcedit ex amore. Timet
eniꝫ quis amittere aliqd: qꝛ illud amat. Hec
Alex. in. ij. pte sum. Rayne. ¶ Tertio põt pec alia di
catũ ꝯsiderari ex pte potẽtie. vel cause sufficiẽ finitio
ter impantis ⁊ pctm̃ cõplentis. Et sic diffiniẗ Augu
ab Aug. in li. de duab' aĩalibus. ꝙ pctm̃ est vo stini.
lũtas retinẽdi vel ꝯsequẽdi qḋ iustitia vetat.
⁊ habeẗ. xv. q. i. In qua diffinitione tãguntur
duo. Primuꝫ est actus volũtatis in hic qḋ dr̃
ꝙ est volũtas retinẽdi vel ꝯsequẽdi aliqd. Se
cũdo tãgitur defectus rectitudinis in hoc qḋ
subdiẗ. qḋ iustitia vetat. Et sumiẗ hic iustitia
non put est virtus specialis: sed pro iustitia ge
nerali. que idem est ꝙ oĩs vtus. s. ſm ꝙ importat
rectitudinẽ

rectitudinē volūtatis. que attēdit ſm oēm virtutē ſm. b. Tho. ſup. ij. ſen. De hac iuſtitia gñali itelligit illud pſ. Lux orta ē iuſto. ſ. grē ⁊ veritatis quoad intellectū. ⁊ rectis corde letitia quoad effectū. Idē aūt eſt eſſe iuſtū ⁊ rectū corde. Cōſiſtit eni talis letitia in q̄d. i. rectitudine q̄ reddit vnicuiq̧ qȝ ſuū eſt. ſ. ſupiorib⁹ vt deo ⁊ prelatis obediētiam ⁊ venerationē ad Ro. xiij. O ls aia ptātib⁹ ſupiorib⁹ ſubdita ſit. Et ad hoc facit qȝ habet di. viij. que ꝯtra mores. Eq̄lib⁹ ꝓpinqs ⁊ extraneis beniuolētiā ⁊ ſubuētionē Jo. xv. Hoc eſt ꝓceptū meū vt diligatis inuicē ſicut dilexi vos. affectu. ſ. ⁊ effectu. ad hoc facit qȝ habet de pe. di. ij. ꝓinde inferioribus. ſ. ſubditis ⁊ corpi ſuo ꝓuidētiā ⁊ cohertionē. j. Pe. v. paſcite eū. q vobis eſt gregē. Ad hoc facit qȝ habet. xxij. q. iiij. duo iſta. de pe. diſt. ij. corpus. Et ſicut iuſtitia gñalis iſta illigat. ita vexat ꝯtraria. Quia ibi eſt pctm̄. ſ. ſupiorib⁹ ꝯdictionē ⁊ irreuerētiā eq̄lib⁹ obdurationē ⁊ maliuolētiā iſeriorib⁹ relaxationē ⁊ negligētiā. De hac etiā iuſtitia habet Ezech. xviij. Si auerterit ſe iuſt⁹ a iuſtitia ſua ⁊c. ¶ Itē ex pte cauſe principalis agētis. i. volūtatis diffinit ſic. a. b. Aug. in li. de lib. arbi. Pctm̄ ē affectio mala volūtaria. in diffinitiōe tāgunt tria que ſunt de rōne pcti. Primū eſt act⁹ volūtatis. Scōm eſt defect⁹ rectitudinis. Tertiū eſt defect⁹ culpabilis. ¶ Primo ergo notat act⁹ volūtatis. cū dr̄ pctm̄ ē affectio. Nā affectio ſumit ꝓ actu voluntatis elicito vel īpato iteriori vel exteriori. Et ſi arguat in cōtrariū q: affectio eſt res. pctm̄ aūt nō eſt res vel ſba. vt dicit Aug. ergo nihil eſt. ⁊ ſic ꝓ ꝯñs non eſt affectio. Rñdet ꝙ affectio vtiq̧ eſt res. Sed cū dr̄ ꝙ pctm̄ nō eſt res. itelligit pctm̄ nō eſt res rōne defect⁹ q adiūgit affectioni. Et rōne illius defect⁹ cōparat pctm̄ claudicatiōi ⁊ alijs defectib⁹. Sȝ ille defect⁹ eſt in affectiōe ſicut claudicatio que nihil ponit in tibia. ¶ Scōo tāgit defect⁹ rectitudinis. cū dr̄ mala. ſ. affectio. ex quo ſepat a bona affectione que eſt in actu virtutis. Si eni eēt defect⁹ eius qȝ nō dȝ ineſſe. nō haberet rōnē mali. Sicut nō eſt malū in lapide non hr̄e viſum q: nō eſt natus ipm̄ hr̄e. Ubi nota ꝙ defect⁹ realis vel ꝓuatio rei nō eſt res. ſȝ id cui accidit defect⁹ vel ꝓuatio eſt res. Sicut eſſe cecū nō eſt res vel aliqd reale. ſȝ id cui accidit eſſe cecū. Defect⁹ ergo virtutis ſeu virtualis eſt malū. Hec. b. Tho. in q̄ōnib⁹ de malo. q. j. vbi dicit ꝙ nō ols defect⁹ boni hēt rōnē mali. ſȝ defect⁹ vel ꝓuatio boni qȝ natū eſt haberi. Sicut nō eſt defect⁹ hoi qȝ nō poſſit volar. nec ꝓ ꝯñs hēt rōnem culpe vel pene. nec eſt ei malū culpe vel pene. ſȝ eēt malū aui que eſt nat⁹ ad hoc. Unde cū hō ſit nat⁹ hr̄e affectionē bonā virtutē ⁊ grām. nō hr̄e eſt pctm̄. q: hoȝ priuatio eſt voluntaria.

Pſ. xcvj. (margin)

alia diffinitio peccati augusti ni (margin)

¶ Tertio tāgit in dicta diffinitione defect⁹ culpabilis. ⁊ ꝓ ꝯñs vitupabilis eſt. i. voluntaria ex qua ſepat ab affectiōe penali que non eſt pctm̄. vel culpa ſȝ effect⁹ culpe ſm Alex. ij. pte ſūme. ¶ Diffinit pctm̄ ex pte cauſe finalis a qua deficit ſic ab Augu. in li. de lib. arbi. Peccatum eſt auerſio ab incommutabili bono: ⁊ cōuerſio ad commutabile bonum indebita. Ubi quattuor ſunt notanda. ſcilicet grauamen. ordo. ligamē. ⁊ vnitas. ¶ Et quantū ad pmū. ſ. grauamē nota ꝙ ex indebita ꝯuerſiōe ad cōmutabile bonū ſequit auerſio. ab icōmutabili bono. in qua pſiſtit rō mali. ⁊ iō opȝ ꝙ ſm diuerſitatē eoꝝ que ptinent ad ꝯuerſionē. ſequat diuerſa grauitas in pctis. ¶ Quātū ad ſcōm. ſ. ordinē qd ſit videlicet ꝓus in pctō mortali auerſio an ꝯuerſio. Sciēdū ꝙ cū pctm̄ ꝓncipalr̄ in volūtate ꝯſiſtat. iō q̄tū ad volūtatē illud eſt ꝓus qȝ a voluntate ꝓncipalr̄ itēdit. Et iō in pctis ſpūalib⁹ ꝓncipalius itēdit auerſio. prius eſt eni auerſio ab incōmutabili bono. q̄ȝ ꝯuerſio ad cōmutabile bonū ſicut in iſidelib⁹ ⁊ in illis q deſperātes ſeipſos tradiderūt ſe impudicicie vt dr̄ ad Eph. iiij. In pctis aūt corpalib⁹ in qb⁹ ꝓncipalr̄ itēdit fruitio boni cōmutabilis prius eſt nālis ꝯuerſio q̄ȝ auerſio que nō eſt ꝓncipalr̄ itēta ſȝ ꝓter intētionē que ſequit ex inordinata ꝯuerſiōe ad bonuȝ cōmutabile. Hec bea. Tho. in quodlibeto. xiij. q. xvj. idē ibi q: clarius. ¶ Quātū ad tertiuȝ. ſ. ꝯnexionē notāduȝ ꝙ in pctō ſunt duo. ſ. auerſio ⁊ ꝯuerſio. ⁊ ex pte qdē auerſionis. mortalia hn̄t ꝯnexionē iq̄ātū q̄libet auertit a bono incōmutabili. ſed ex pte ꝯuerſionis nullo mō hn̄t ꝯnexionē ſicut virtutes. Ex hoc eni ꝙ qs ꝯuertit ad vtilitatē pecunie ꝓ auaritiā non ſequit ꝙ ꝯuertat ad bonū delectabile carnis qȝ fit ꝓ luxuriā. ¶ Quātū ad q̄rtū. ſ. vtrū hec auerſio vel ꝯuerſio ſint duo pctā vel vnuȝ. Ad qȝ breuiter rñdet ꝙ hec duo ſunt vnū pctm̄ ſm rē differēs in cōpatiōe ad diuerſos terminos. ſ. deū ⁊ creaturā. ita ꝙ ibi eſt vnicus mot⁹ vel vnicus act⁹. ⁊ duo termi. ſ. receſſus a deo ⁊ acceſſus ad creaturā. Sicut vbi gr̄a. idē eſt mot⁹ quo recedit a bononia ⁊ venit florētiā. Cū ergo ꝯtēt⁹ ⁊ auerſio ſit receſſus a deo vero ſit acceſſus ipſi⁹ volūtatis ad creaturā. eſt ibi vnus mot⁹. ⁊ vnū peccatū. Hec. b. Tho. in. ij. ſen. di. xlij. pte ſum. ſm aūt ipſos duos terminos. ſ. receſſus a deo. ⁊ acceſſus ad creaturā ꝓ ꝯuerſionē inordinataȝ. dicit dñs per Hiere. ij. capi. Duo mala fecit ppl's meus. Me reliquerūt fontē aque viue. ⁊ foderūt ſibi ciſternas diſſipatas que nō valēt ꝯtinere aq̄s. vbi duo notant. Primum diſceſſio vel auerſio a creatore. ibi. me dereliquerūt. nō ſutilē vel parū vtilē. ſȝ multū vtilē q: fontē aque viue. ¶ Cōparat aūt deus fonti triplici rōne. Pri

alit diffinitur peccatū ꝑ auguſti. (margin)

Duo ſt in pctō (margin)

Auerſio ⁊ cōuerſio ſt vnū pectm̄ (margin)

De⁹ cōparat fonti ꝓ ꝑ tria (margin)

ma est rōne eminentie q: sicut fons non aliū de aq̄s hēt sicut riuus. s; ex seipso. sic deus a nullo aliqd boni hēt vel recipit. s; ex seipso & p suā essentiā est īfinitū bonū. Scd̄o rōne īfluētie. q: sicut fons riuus aquā īfluit. sic deus oib⁹ creaturis pō. Quia apd̄ te est fons vite. Haurietis aq̄s de fontib⁹ saluatoris. Tertio rōne efficiētie. q: sicut fons aquā viuā tribuit. sic deus nō est fons cuiuscūq; aque s; viue Jo. iiij. Dedisset tibi aq̄ viuā. Et in Cant. Fons ortoꝝ ecclia. s. est puteus aquarū viuētiū que fluūt ī ipetu de libano. s. a deo. Et tā viua est ista aq̄ q̄ in potātib⁹ fontez faciat. Et iō est multū desiderabilis q: nō est aq̄ que in potātes ɔuertat s; ipsa ɔuertit in se potātes. q: fontes facit iuxta illud. Aq̄ quā ego dabo eo fiet in eos fons aque saliētis in vitā eternā. ait xp̄s samaritane Jo. iiij. Scd̄o tāgit illud malū pcti adhesio. s. vel inordinata ɔuersio ad creaturā. ibi. Et foderunt sibi cisternas dissipatas que nō valent ɔtinere aq̄s. Ubi oñdit defectus tripler. Primus q: nō sunt pncipales. & iō a seipsis nō sūt vt fons. Scd̄s q̄ sunt detestabiles q: dissipate. s. idola qb⁹ adherēt. & q: iplere nō valēt mētē creatā. sicut nec cisterna dissipata pōt ipleri. Tertius q: sūt inutiles qm̄ ɔtinere nō valēt aq̄s. & iō nec recipe nec alijs īfluere. & seruari nō pñt. q: trāsitoria sūt. ¶ Ex p̄dictis p; q̄ causa efficiēs pcti est volūtas. Unde Aug. Peccatū vsq; adeo volūtariū est vt nullo mō sit malū. s. malo culpe. nisi sit volūtarium. xv. q. j. §. ij. Et si arguat contra. q: Dionysi. dicit in. iiij. c. de diui. no. q̄ malū est pter itētionē & volūtatē. eo q̄ nullus itēdēs ad malū opat. Rñdet q̄ malū d; esse pter volūtatē p se. q: itēdēs ad malū p se opat aliqd. s; p accidēs malū pōt esse volūtariū s. aliqs extimat bonū qd̄ est malū vel cum apparet aliqd bm gd. cui est adiūcta rō mali simplr. Uel pōt dici q̄ malū est pter volūtatē q: voluntas nō tēdit in malū sub rōne mali. sed q: aliqd̄ malū est apparēs bonū. & iō volūtas aliqñ appetit aliqd̄ malū. Hec. b. Tho. sup. ij. sen. Ad hoc etiaz facit qd̄ ait Augu. xv. q. j. c. merito vbi sic ait. Si diligēter īspiciat. forte ipm peccare nemo velit. s; pp aliud qd̄ vult peccat. Oēs qppe homines qui scientes faciunt quod non licet. vellent licere. Usq; adeo ipsum peccare nemo appetit propter hoc ipsum. sed propter illud quod ex eo consequitur.

Ps. xxv.

Causa effectiua pcti est volūtas

¶ De diuisione peccatorum. Cap. ij.

De diuisione peccatoꝝ. Sciendū q̄ sex modis pñt distingui peccata ad inuicē. Primus est ex pte reat⁹. Scd̄s est ex pte gradus. Tertius est ex parte respectus. Quart⁹ ex parte nois. Quintus ex parte originis. Sextus ex parte radicis. ¶ Et quātū ad primū. s. ex parte reatus sic distinguit pctm̄. q: aliud mortale. ex pte aliud originale. aliud veniale. Que qdē diuisio reat⁹ nō est generis in spēs. cuius rō est. q: spēs equaliter participāt rōnē generis. ista aūt nō eq̄liter pticipāt rōnē pcti. ad qd̄ ptinet q̄ sit volūtarius pfecte. sed est diuisio analogi in analogata. qd̄ bm prius & posterius pfecte & impfecte p̄dicat de pluribus. Sicut verbi gratia. Ens diuidit in sbam & accidēs. ens actu & ens in potētia. de quibus p̄dicat analogice. pfecte quidez de ente in actu & de sba impfecte de accidēte & de ente in potētia. q: minimū qd̄ est de natura entis. est in ente in potētia & in ente per accidēs. Sic a simili diuisio peccati in mortale & veniale & originale. est sicut diuisio alicuius in pfectū & impfectū q: rō pcti per prius & pfectius inuenit in pctō mortali. in veniali vo per posterius & impfecte vnde minimū qd̄ est de rōne pcti in aliquo actu est in veniale. Et hoc ipsa noia ostēdūt. q: venia nō debet pctō. nisi bm q̄ aliquā impfectionem pcti hēt. per prius ergo d; pctm̄ de mortali. tuz q: mortale est volūtariū volūtate ppria. tū quia ab vltimo fine deordinat. tum q: ei debet pena eterna. Pctm̄ autez veniale deficit a mortali in duob⁹. primo q: nō ordinat ab vltio fine s; aliquo mō a fine retardat. ordine ad finez seruato scd̄o q: ei non debet pena eterna. sicut mortali. peccatū aūt originale deficit a mortali ex parte illa qua peccatū hēt rōnē culpe. s. ex pte volūtarij: q: mortale est volūtariū volūtate ppria illius in quo est vel qui peccauit. s; pctm̄ originale est volūtariū volūtate alterius q̄ eius in quo est. s. volūtate primi parētis ade. hec. b. Tho. super. ij. sen. di. xlij. ¶ Et q: dictū est q̄ ista diuisio est bm reatū. Sciēdū q̄ reat⁹ pprie nō est aliud q̄ obligatio ad penā. Et mortale obligat ad penā eternā dāni & sensus veniale ad penā tpale seu purgatorij. Originale tm̄ ad penaz dāni nō sensus. i. priuationis dei visionis. nō ignis infernalis. & hec infra declarabunt. aliqñ tamē reat⁹ sumit pro culpa. & obligatione ad penaz. vt in collecta reatus nři ɔfessio indulgentia &c. Cōfitet enim hō culpā nō penā debitā. Et sciendum q̄ peccatū actuale siue mortale siue veniale. aliqd̄ trāsit actu s; remanet reatu. Et hoc vel cuz cessat ab ipso actu peccati. puta perpetrato homicidio vel fornicatione. tūc cessat peccatuz quātū ad suā essentiā. i. quātū ad actū illū inordinatuz sed remanet reatu in suo effectu. i. in obligatione ad penam. Uel etiam cum quis p penitentiā quis habet remissionē peccatorum quoad debitū pene eterne. sed tñ pter imperfectionem satisfactionis adhuc remanet obligatus pene temporali. sed tunc transit peccatuz actu & reatu quādo quis habet plenā remissio-

Nota qd sit reat⁹.

nem culpe et totius pene debite. Hec durādus. super. q. senten. Peccatum autē originale tran sit reatu per baptismū fluminis vel sanguinis vel flammis. sed remanet actu inquātū. s. viatore remanet semper habitualis concupiscentia. que sepe inclinat ad malū que videtur esse materialiter ipsum originale peccatum.

Secunda diui. §. i.

Peccatū diuidif ex pte gradus.

sio peccatorū est ex parte gradus seu processus Et sic diuidif peccatum in peccatum cogitationis et locutionis et operationis. Additur etiam aliquando peccatum consuetudinis. Et ista diuisio probatur. auctoritate ratione et similitudine. Et quātum ad primū auctoritas. Hierony. super Ezech. sic continet. tria sunt genera peccatorum quibus humanū genus subiacet. Aut enim cogitatione. aut sermone aut operatione peccamus. additur a quibusdam quartus gradus. s. per consuetudinē quod figuratur in Lazaro quadriduano. sed Grego. in. iiij. moralis. ponit aliter istos gradus dicit qꝫ in corde committitur quatuor modis et in ope alijs quatuor modis. Est ergo primus gradus suggestio vel sensualis delectatio que est veniale. Secundus gradus est morosa delectatio in ipsa cogitatione. absqꝫ deliberatione in opus. Tertius est deliberatio cogitationis in opus. Quartus est defensio seu excusatio ipsi⁹ peccati in seipso. sicut primi parentes post peccatū se excusauerunt. Quintus gradus est ipsum opus exterius sed occultum. Sextus ipsum opus peccati cum fit manifeste. Septimus dum ducitur in consuetudinem. Octauus cum quis obstinatus in malo obduratur proponens non penitere. ¶ Secundo probatur ratione. Nam ista diuisio assignatur ꝫm gradus quibus fit processus ad peccati complementum. gradus autem isti attēdūtur ꝫm qꝫ vnus actus includit primū. et tertius secundum. et quartus tertium. et addit super eū verbi gratia. Primus gradus super quem addunt alij est voluntas interior. s. peccatum cogitationis. Secundus huic additus et hunc exprimens est actus locutionis. Cuius ratio est. qꝛ inter omnia membra est magis propinquū īteriori actui. s. peccato cogitationis qꝛ locutio est signū interioris act⁹. s. cordis. Tertius gradus est peccatū operis. tanqꝫ cōplemētū oīum predictorum. ¶ Probatur hoc tertio per similitudinē et triplicē seu exemplū. s. artificiali. naturali. et morali. ¶ Item artificiali exemplo patet de domo materiali in qua sunt tria. s. fundamentum vt principium. parietū erectio vt medium. tectum vt complementū domus. Ostēditur hoc in exemplo naturali. Naꝫ in generatione animalis. primū quod generatur est cor exinde membrorum productio. demum tanqꝫ complementum totius corporis vel hominis formatio. Patet similitudo etiā in materia morali. Nam iracundus ex eo qꝫ appetit vindictā primo perturbatur in corde. secundo in verba contumeliosa prorumpit. tertio in facta iniuriosa. ideo patet de peccato luxurie et alijs. Cōsuetudo aūt et desperatio vel defensio peccati quas Grego. addit vt dictum est supra sunt gradus consequentes post perfectam speciem peccati. sicut adolescentia et iuuentus post perfectā generationem hominis consequuntur. vel dicendum qꝫ consuetudo et desperatio seu defensio. sunt quedam circūstantie aggrauantes omne peccatum ex multiplicatione actuū. hec oia. b. Tho. i. se. q. lxxvij. et super. ij. sen. di. xlij.

Tertia diuisio .§. ij.

Peccatum ex pte obiectorum diuidif

seu distinctio peccatorū est ex parte respectus seu obiecti. Et sic homo dicitur peccare in deū. in proximum in seipsum. in deum peccat cum de deo male sentit vt hereticus. vel que dei sūt vsurpare presumit indigne participando sacramentis. vel quando nomen dei peierando vel blasphemando contemnit. in proximū peccat cum eum iniuste ledit. vel offendendo personā vel famam denigrando. vel substantiā diripiendo et huiusmodi. ¶ In seipsum peccat cum sibi soli cet et nō alteri. vt in peccato gule. vel mollicie. vel accidie. vel inanis glie et hmōi. Et hāc distinctionē ponit etiā Isido. in lib. de sum. bo. ¶ Scdo hoc idē pbaf rōne sic sicut oīs virtus est iustitia quodāmō vt dicitur. v. Ethi. ita omne peccatum est iniustitia. iniustitia autē est ex hoc qꝫ detrahitur alicui quod sibi debetur. Unde iniustitia habet quasi duo obiecta. s. id quod detrahitur et ille cui detrahitur. sicut homo cui aufertur res sua. sicut autem homo debet proximo et aliqd sibiipsi. sic et multomagis debet deo. debet autem deo amorem super omnia et reuerentiam. Unde quando ab his deficit. dicitur peccare in deum. Et si obijciaf hominē peccare in aliquē inquātū eū ledit. sꝫ nullus pōt ledere deū. ꝫm illud Job. xxxv. si peccaueris qd ei nocebis. s. deo. q. d. nihil. Rōnē huius Aug. assignat dicēs de lib. arbi. Malū eū nocumentum sit nocere tñ nō potest nisi bono qd corruptibile est sūmum autem bonum incorruptibile est. et ideo malum ei nocere nō pōt. qꝛ nature est impassibilis. Respondef ad hoc qꝫ nō dr̄ hō peccare in deū ex eo qꝫ eū in aliquo ledat. sed qꝛ deo subtrahit qd ei debef et qꝫtū in ipso est eius gliā minuit qꝫuis hoc facere nō possit. Tūc ergo dicif in pctō qs deū offendere. qñ in eo qd sibi debef ei iniuriaf primo etiā quis debet edificationē et beneficētiā et hmōi. Qñ igif hoc nō

facit cũ possit ꝛ debebat. vel cum facit ꝯ̃ria his. dꝛ peccare i primũ sibi et debitoꝛ ẽ. s. quoad ne cessitatis collationẽ ꝛ mundiciã. Unde qñ ꝯ̃ria facit sibi necessaria subtrahẽdo vł peccãdo vbi cuꝫ non alys noceat in se peccat. ¶ Tertio hoc idẽ pbaꝛ ꝯ̃rietate sic. Sicut ppositũ in pposito. ꝛ oppositũ in opposito. Sꝫ p virtutes quibꝰ op ponunꝛ pctã. homo ordinaꝛ in deũ. ꝛ in primũ ꝛ in seipm. qḋ pꝫ. Nã p ṽtutes theologicas hõ ordinaꝛ in deũ. temperãtia ꝛ fortitudie ordina tur in semetipm. iustitia ad primũ ergo p op positũ. Qui peccat in his que excedũt humanã rõnẽ. sicut sũt ea que sũt fidei pecc it i deũ. sicut hereticus. sacrilegus. ꝛ blasphemus. ꝛ hmõi. Qui aũt peccat in his in qbꝰ qs ordinaꝛ ꝛ diri giꝛ in seipm. dꝛ peccare in seipm. sicut pꝫ in gu loso. luxurioso. pdigo. ꝛ hmõi. Qui vero pec cat in his per que ordinaꝛ ad alteꝝ seu ad pri mũ. dꝛ peccare in primũ. sicut pꝫ in homicida. fure. adultero ꝛ hmõi. ¶ Et notandũ ꝙ ista di uisio seu distinctio sumitur ẽm id in qḋ directe peccaꝛ ꝛ principalꝛ nõ cõsequẽter. Uerbi grã. cũ quis facit homicidiũ vel furtuꝫ. ꝛ hmõi. iste directe ꝛ pncipaliter peccat in proximũ eũ ledẽ do. Ex ꝯ̃sequenti aũt peccat in deum. qꝛ in hoc mãdata eius transgrediꝛ. ꝛ in seipm qꝛ p pecca tũ occidit aiam suam. silr qui peccat in seipm vt in gula. luxuria. ꝛ hmõi. directe ꝛ pncipalr peccat in se. ꝛ ex ꝯ̃sequenti in deuꝫ ꝯ̃ mandata eius faciẽdo. Et sic q peccat in deũ. ex ꝯ̃nti pec cat in seipm. priuando se lumie grẽ ꝛ virtutibꝰ ꝛ in proximũ aliquando p malum exemplũ vel alio mõ. hec. b. Tho. in. ij. q. lxxij. ꝛ sup. ij. sentẽ.

¶ Quarta diuisio .§. iij.

peccatoꝝ est respectꝰ nõis. Et sic diuidiꝛ pecca tum in delictũ ꝛ cõmissum. siue in pctm̃ omis sionis qḋ idem est. Quã distinctionem ponit Augustinus dicens. qḋ pctm̃ quod dꝛ delictuꝫ est omissio boni: qḋ etiam ipm nomẽ oñdit. dꝛ enim dilectũ quasi derelictũ. Pctm̃ vero qḋ dꝛ cõmissum est pꝑpetratio mali. vel ẽm mgr̃m sen ten. in ij. lib. dis. xlij. Delictũ est quod ignorãter fit cõmissuꝫ qḋ scienter cõmittiꝛ. Ubi notandũ ꝙ hec distinctio ẽm noia scꝫ delictũ ꝛ cõmissũ. attendiꝛ ẽꝫ precepta legis ex qbꝰ regulanꝛ actꝰ nr̃i. Inter ipa aũt precepta. quedã sunt affirma tiua qḋ fit cõtra affirmatiua pcepta dꝛ omissio. quando fit aũt cõtra pcepta negatiua. dꝛ cõmis sio vel transgressio Item qꝛ ꝯ̃ precepta fit quan doqꝫ ignorãter. si scienter dꝛ cõmissio. si igno ranter dꝛ omissio. Tho. sup. ij. sen. ¶ Est autem sciẽdũ ꝙ pus est omissio ꝙ̃ cõmissio. Rõ huius est qꝛ ẽm phm tria sunt in actibꝰ virtutũ que re quirunꝛ scꝫ scire. velle. ꝛ immobiliter seu firmi ter opari. Ignorantia est ꝯ̃ primuꝫ actũ. s. scire.

Pctm̃ diuidiꝛ ex parte noim.

Omissio poꝛ commissione.

Omissio contra ẽm. qñ. s. tenetur qs aliqḋ vel le ꝛ nõ vult. sic cõmissio est cõtra opari. qñ. s. ali quis facit aliqḋ ad qḋ obligaꝛ nõ facẽ. Et sic pꝫ ex ipso pcessu qḋ pus ẽ omissio ꝙ̃ cõmissio h. Alex. ij. pte summe. sed pctm̃ cõmissionis ẽ gra uius pctõ omissiõis. s. commissio mali ꝙ̃ omis sio boni. tũ qꝛ in pctõ cõmissiõis est maioꝛ deoꝛ dinatio ꝛ effrenatio volũtatis. tũ qꝛ maiꝰ nocu mentũ. tum vel iniuriã facit ceteris paribus in pctõ cõmissionis. tuꝫ qꝛ magis ꝯ̃tra iustitiam. Sicut pꝫ p exẽpla. quia grauiꝰ est occidere ho minem ꝙ̃ sibi in extrema necessitate nõ subue nire. ꝛ deũ blasphemare ꝙ̃ eũ nõ honorare tpe debito ꝛ hmõi. ¶ Notandũ etiã ꝙ pctm̃ omis sionis alicuiꝰ boni pro eo tpe alicui imputatur ad culpã. qñ nõ facit qḋ dꝫ. s. eo tpe quo dꝫ. Cu ius rõ est qꝛ omissio boni opponiꝛ pcepto affir matiuo. qḋ lꝫ obliget semp nõ tñ ad semp. Uer bi grã. nõ obligaꝛ hõ ꝙ semp actu insistat parẽ tibus honorãdis. sꝫ tñ semp obligaꝛ ꝙ tpe dbi to honoret parẽtes. Tãdiu ergo durat peccatũ omissiõis: ꝙ̃diu durat tps quo obligaꝛ ad qḋ obligaꝛ p pceptũ affirmatiuũ. Quo trãseunte tpe trãsit actu pctm̃ ꝛ remanet reatu. Et iterum redeunte tpe tali. iteraꝛ omissio. Sicut eni trã seunte actu ṽtutis remanet meritũ pmij ita trã seunte actu peccati remanet reatꝰ pene. hec. b. Tho. su. ij. sen. distin. xlij. ¶ Si aũt q̃rat. vtruꝫ in quolibet pctõ sit aliqs actus. Rũdeꝛ ꝙ qdaꝫ opinati sũt ꝙ in oi pctõ est aliqs actus vel inte rioꝛ. s. actꝰ volũtatis sicut cũ aliqs. nõ dãs elemo synam peccat: qꝛ vult nõ dare. ꝛ sic ibi est actus interioꝛ volũtatis. s. velle nõ dare. vel etiam ali quis actus exterioꝛ. siue ille actus exterioꝛ sit si mul cũ omissione. puta. cũ facit aliqd quo retra hitur ab actu debito. Sicut cũ aliqs ludit. ꝛ p pter h dimittit ire ad ecclesiam. siue ille actus sit pcedens omissionẽ. vt cũ aliqs impediꝛ ne sur gat ad matutinas qꝛ nimis vigilauit in sero. circa aliq̃ se occupãdo. tñ. bea. Tho. tenet ꝯ̃riuꝫ scꝫ ꝙ nõ requiriꝛ aliqs actꝰ in pctõ omissionis per se loquẽdo. sed in ipa cessatiõe debiti actꝰ. peccatũ omissiõis ꝯ̃sistit. Et h pbat q̃tuoꝛ mo dis. s. auctoritate. rõne. distinctiõe ꝛ cõparatio ne. Auctoritate qdẽ pbaꝛ p illḋ Jaco. iiij. Sci enti bonũ ꝛ nõ facieñ peccatũ est illi: sed nõ fa cere qḋ hõ dꝫ nõ importat aliquẽ actum ergo pctm̃ omissiõis est absqꝫ omni actu imo cessare ab actu. ¶ Scdo pbaꝛ idẽ rõne sic. Judicium dandũ est de rebus. ẽm id qḋ est per se. ꝛ non ẽm id quod est per accidens. sed actus p accñs se hꝫ ad pctm̃ omissionis: qḋ pꝫ qꝛ omittẽs ali quid ad qḋ teneꝛ aliqd faciat est per accidens. ergo non debet dici ꝙ pctm̃ omissionis consi stit in actu pꝑter aliquẽ actũ adiunctũ. qꝛ actꝰ ille adiũctus per accidẽs se hꝫ ad peccatũ omis

Peccatũ omissionis qñ imputaꝛ alicui.

Ad oẽ pctm̃ ñ requiriꝛ actus.

sionis vt dictū est. ¶ Tertio ꝓbaꝫ hoc cōparatiōe. qꝫ etiā in pctō trāsgressiōis ꝯtingit aliquē actū adiūgi q tñ ad pctm̄ trāsgressiōis p accñs se hēt. sicut cū ꝯtingit aliquē furātē loq vel videre. ⁊ silr nullus actꝰ ptinet ad pctm̄ omissionis sꝫ ipsa sola cessatio ab actu debito. Cōfirmatur idē ⁊ alia rōne. videlꝫ. qꝫ non puniꝫ hō iuste nisi p pctō. sꝫ p sola omissiōe bōi qḋ teneꝫ facere puniꝫ ɓm illud. Oīs arbor que nō facit fructū bonuꝫ excideꝫ. ⁊ in ignē mitteꝫ. Math. vij. Et seruus q cognouit volūtatē dñi sui ⁊ nō fecit plagis vapulabit. Lu. xij. ¶ Quarto probaꝫ distinctiōe. Nā dr̄ia ista est qꝫtū ad hoc iter peccatū trāsgressiōis ⁊ omissiōis. qꝫ pctm̄ trāsgressiōis nō est sola ꝑuatio. sꝫ ēt actꝰ ꝑuatus debito ordine rōnis. sicut furtū vel adulteriū est qdaꝫ actꝰ inordinatꝰ. Et rōne actꝰ. pctm̄ est quedam res vel nā. rōne ꝑuationis ordinis. pctm̄ dr̄ nihil ɓm Aug. sup Jo. Et b. Tho. j. qdlibeto dicit ꝙ pctm̄ maxie trāsgressiōis est actꝰ inordinatꝰ. Et rōne actꝰ pctm̄ est aliq̄ res seu nā. Sꝫ illa in diatio ē ꝑuatio. ⁊ ɓꝫ hāc pctm̄ dr̄ nihil. ab Aug. Sꝫ pctm̄ omissiōis ɓm veritatē loquēdo. est sola ꝑuatio actꝰ debiti. cuius subiectū nō est aliqs actꝰ sꝫ ptās volūtatis. sicut subiectū cecitatis nō est visio. sꝫ id qḋ aptū natū est videre. Unde qꝫ volūtas est causa affectiua ⁊ subiectiua omissiōis. iō omissio hēt rōnē culpe. qꝫ omissio est volūtaria. qm̄ in ptāte nr̄a est nō velle. ⁊ non facere sicut ⁊ facere. ⁊ ideo ipsa boni omissio est

Sed ꝯ pctm̄. Et si arguaꝫ sic in ꝯriū. Sicut meritū cōparaꝫ ad virtutē. ita demeritū seu pctm̄ ad viciū. sꝫ meritū nō pōt esse absqꝫ actu ergo nec demeritū. Rn̄deꝫ ꝙ dr̄ia est iter meritū ⁊ demeritū. Nā meritū nō pōt esse absqꝫ actu aliquo saltē volūtatis sꝫ demeritū pōt esse absqꝫ actu. Et rō huius diuersitatis est. qꝫ plura reqrunꝫ ad bonū qꝫ admalū. eo ꝙ bonū ꝯtingit ex tota ⁊ integra causa. malū aūt ex singulis defectibus vt dicit Diony. c. iiij. de diui. no. Hec b. Tho. i. se. q. lxxvij. ⁊ in qōnibꝰ de malo. Quia ḡ ⁊ omissio boni debiti. pctm̄ est sicut ⁊ transgressio. iō ps. vtrūqꝫ dño ꝯfiteꝫ dicēs. Delictū meū cognitū tibi feci. ⁊ iniustitiā meā ñ abscōdi. vbi ps. tria facit. Pᵒ exprimit pctm̄ omissiōis. ibi. delictū meū. dr̄ eni delictū qꝫsi derelictū. i. omissū vt ꝙ pctā dicēda ta cui. ⁊ h̄ ē ꝯ illos q solū de cōmissis ⁊ ñ omissis faciūt sibi ꝯsciaꝫ vel ꝯfitenꝫ. Sꝫ dauid vtrūqꝫ fateꝫ. qꝫ pctm̄ est ēt ꝯ illos q de magnis ꝯfitenꝫ. de paruis nō curāt. sꝫ dauid ēt pua que dicunꝫ delicta respectu alioꝝ est ⁊ ꝯ se excusantes. vel in alios sua pctā retorquētes. sicut Adā ⁊ eua. Unde dicit meū. qḋ. s. ego feci ex meo arbitrio. ad hoc facit. xv. q. j. nō est. Scdo ꝓpheta inuit vitiū cōmissiōis seu trāsgressiōis. ibi. ⁊ iniustitiā meā ⁊c̄. i. que feci ꝯ iustitiā. trāsgredien

Margin: Differētia īter meritū ⁊ demeritum. — Ps. xxxj.

do pcepta negatiua vbi magis apparet iniustitia ⁊ plus nocumēti ꝓxio fit. Tertio addit actū ꝯfessiōis. ibi nō abscōdi. Tū eni deᵒ cognoscat certius ⁊ clarius oīa qꝫ ille q facit tñ hoc est vt dicit Cassio. pctm̄ deo cognitū fateri in ꝯfessiōe. s. delicta ⁊ pctā ꝑducere. Cōfessor eniꝫ represētat personam dei. hoc est non abscondere. nō minuere grauitatem. magnitudinem ⁊ turpitudinem peccatorum circūstantias celandum.

¶ Quinta diuisio. §. iiij.

Margin: Peccata ex pte radicis. — Ps. lxxix.

Quinta diuisio peccatoꝝ est ex pte radicis eoꝝ. Sūt āt qnqꝫ tū diuisi radices pctōꝝ. Prima est amor inordinatꝰ sui. Scda est timor indiscretus. Tertia cupiditas. Quarta ꝯcupia. Quinta supbia. Prime due in sinuanꝫ per ps. dicētē. Incēsa igni ⁊ suffossa ab increpatiōe vultꝰ tui pibunt. i. ꝓpter opa mala que ꝓcedūt ab inordinato amore sui. ⁊ hec dicunꝫ succēsa igni ⁊ ea opa que sūt ex inordinato timore mali. ⁊ hec dicunꝫ suffossa. qꝫ timor deycit hoiem infra se. Peribūt hoies ab icrepatiōe dei. i. iudicāte deo. Unde Aug. sup ps. dicit ibi. Omne pctm̄ ꝓcedit vel ab amore male inflāmāte. vel a timore male humiliante. Alie tres radices pcti notantur. j. Jo. ij. Oē qḋ est in mūdo. aut est ꝯcupia carnis. aut ꝯcupia oculorū. aut supbia vite. i. qḋ est in amatoribꝰ mūdi seu pctōribꝰ. i. oē peccatuꝫ qḋ est in eis ꝓcedit aut ex ꝯcupia carnis. aut cōcupia oculoꝝ. aut supbia vite. Dicunꝫ autem hec radices pctōꝝ. qꝫ silitudinarie se hn̄t ad pctā sicut radices ad arbores māles. Sicut enim radix arboris est p quā arbor nutrimētū sumit. ⁊ p quā arbor cōualescit ⁊ crescit. ⁊ p quā arbor pficit ⁊ fructuꝫ pduc. Sic ɓꝫ hec tria a silī ex qlibꝫ haꝝ radicū. peccatū icipit ꝯualescit ⁊ fructum pducit. ex eo eni peccatū icipit. ex quo hō ad peccatū iclinaꝫ hoc aūt est bonū ītētū ad qḋ pctōr iordinate cōuertiꝫ. Nā bonū qḋ hēt rationem finis mouet efficiētē ⁊ appetētē. ⁊ iō radix pcti in nobis dr̄ passio vel ꝓnitas ad peccādū. que ex corruptione originalis cōsequiꝫ. ¶ Unde passio que est radix pcti sic distinguiꝫ. Quia vel est passio ɓm inclinationē appetitꝰ in id qḋ est vltimus finis bonoꝝ cōmutabiliū sicut est hō. ⁊ ɓm hoc ponitur pma radix pcti ab Aug. que est amor sui inordinatꝰ que causa est oīs pcti. Scda radix oīs pcti est timor. Huius rō est. qꝫ ex eo qḋ aliqd inordinate diligiꝫ ⁊ male. oīa ipediētia illud maletimenꝫ. ⁊ sic oē peccatū ꝓcedit. vel ex inordinato appetitu alicuius boni: vel ex inordinata fuga alicuius mali. sed vtrūqꝫ hoꝝ reduciꝫ ad inordinatū amorē sui. Cuius rō est. qꝫ propter hoc hō vel appetit iordinate bona. vel fugit inordinate mala. qꝫ inordinate amat seipm̄ qꝫ eni aliqs appetat inordinate bonū tpale. vel fugiat

inordinate malū tpale. nō est nisi ex hoc ꝙ seip
sum inordinate amat. Qḋ patet ex hoc q: ama/
re aliquē nō est aliud nisi velle ei bonū. q: ergo
amat seipsum inordinate. inordinate vult sibi
bonū aliqḋ vel etiā passio inordinate inclināo
appetitū hois in ea bona que ꝑpter finē vltimū
cōmutabiliū. i. ꝑpter hoiem querunſ. ⁊ hoc tri
pliciter. Primo q: vel talis passio est inclinans
appetitū inordinate in bonū vtile. ⁊ hmōi. De
qua apls. j. ad Thimo. vj. Radix oīum malorū
est cupiditas. vel est talis passio que inclinat in
ordinate appetitū in bonū delectabile ⁊ sic erit
quarta radix peccati. s. ꝯcupiscētia oculoꝝ circa
bona exteriora in vsum ordinata. Et hec ꝯcupi
scētia est duplex. Una que ordinat ad conserua
tionē speciei ꝑ gñationē. ⁊ hec districte dicit cō
cupiscētia carnis. vt in venereis dicif etiā luxu
ria. Alia ꝯcupiscētia est que ordinaſ ad ꝯserua/
tionē indiuidui. Et talis dicif ꝯcupiscētia ocu/
loꝝ. s. eoꝝ que sunt delectabilia nō tm̄ ſm sen/
sum solū. sed ſm apprehēsionem cuiuscūqȝ ap
prehēsiue virtutis. vt in cibis ⁊ alijs delectabi/
lib9 sensib9. Tertio passio inclinat appetituȝ in/
ordinate in bonū opinabile vel honestuȝ. Et sic
erit quinta radix. s. suꝑbia. circa bona ſm opi//
nionē. vt honor dignitas ⁊ hmōi. Hec. b. Tho.
sup. ij. sen. di. xlij. Et pma scḋe. q. lxxvij. Posset
etiā dici sic vt in auctoritate ipsa. Jo. supius po
sita. exprimanſ tres vltime radices peccati. In
ꝯcupiscētia carnis notaſ inordinat9 appetitus
in bonū delectabile vt in cibis ⁊ venereis ⁊ hu
iusmodi. In concupiscentia oculorum appeti/
tus inordinatus in bonum vtile. vt diuitias ⁊
huiu modi. que alias dicitur cupiditas. tertiū
s. superbia. aliter exponi non oportet.

¶ Sexta diuisio .§. v.

Pecca/tū etiaȝ diuidif ex pte radicis

peccatoꝝ est ex pte originis. Unū. b. Greg. xxxj.
lib. moraliū. dicit ꝙ septē sunt capitalia vel pn/
cipalia vitia. ex qb9 oīa alia oriuntur. s. inanis
gloria. inuidia. ira. accidia. auaritia. gula. luxu
ria. Et sup hec oīa quasi regina ⁊ mater est sup
bia. Et circa ista capitalia videnda sunt tria. s. cō

Uitia vñ dicū/tur ca/pitalia.

uenietia numeri. sufficiētia differētia. ¶ Quā/
tū ad prīmū sciēdū ꝙ oīa ꝑdicta capitalia dicū/
tur quasi a capite deriuata. q: capita sunt mul/
toꝝ vitioꝝ ⁊ in hoc ꝯueniunt. Dicif aūt vitium
capitale a capite per similitudinē. Caput enim
tripliciter sumitur. Primo sumitur caput pro
mēbro corpis. ⁊ sic sumitur. j. Cor. xj. Oīs vir
orans aut prophetans velato capite deturpat
caput suū. ⁊ caput est quoddam membruȝ aīa/
lis qḋ est corpis principiū ideo secundo caput
dicif omne principiū. ſm illud Treno. iiij. Disp
sī sunt oēs lapides sanctuarij in capite oīuȝ pla
teaꝝ. i. in principio. Tertio caput significat pn/
cipatuȝ vel ducatū rectoris. Et huius ratio est.
quia sicut omnia alia membra corporis a capi/
te quodammodo reguntur ⁊ ad ipsum ordi//
nantur. ita exercitus a duce regitur. ⁊ ad ipsum
ordinatur. ⁊ hoc modo sumitur amos. vj. Ca//
pita populorum pompatice ingredientes do//
mum israel. Capita vocat principes ⁊ rectores.
Et ſm has tres proprietates capitis vitium ca/
pitale potest dici quod capite plectitur ſm Au
gu. vt sacrilegium. furtū homicidium ⁊ huius/
modi. Et hoc modo vitiuȝ capitale idem est ꝙ
mortale. i. dignū morte seu decapitationis. Nō
enim infligitur ista pena mortis in iudicio ni/
si pro mortali sed sic non accipit Greg. in dicta
numeratione. Scḋo modo dicif capitale quod
est principium aliquorū peccatoꝝ. ex quo plura
alia oriunſ ⁊ ſm hoc Greg. vitia capitalia prin
cipalia nominat. Tertio dicitur capitale vitiuȝ
ad quod vitia alia ordinantur. Nam princeps
est caput exercitus ad cuius bonum totus exer
citus ordinaſ. vt dicif. xj. Metha. Et per hunc
modū illud vitiū ad qḋ alia ordinanſ. dicif ca//
pitale. Unde Greg. in moraliū. vbi. s. Uitia ca/
pitalia sunt quasi duces. ⁊ vitia que ex eis oriū/
tur sunt quasi exercitus. Hec. b. Tho. ij. sen. di.
xlij. ⁊ in qōnibus de malo. ¶ Quātum ad secū
dū. s. numeri sufficientiā quare. s. septē ⁊ nō plu
ra neqȝ pauciora sunt. Pro huius declaratiōe
sciendum ꝙ omne peccatū procedit. vel q: ap/
petitus inordinate appetit bonū. vel q: inordi/
nate fugit bonum. que duo sunt eiusdem ratio
nis. s. appetere bonum inordinate. ⁊ fugere op
positum inordinate. scilicet malum. Uerbi gra
tia. sicut gulosus inordinate appetit cibū. ⁊ in/
ordinate fugit tristitiam que ex absentia ciboꝝ
causatur. Et simile in alijs capitalibus. ⁊ sic vi/
tia capitalia possunt conuenieter distingui ſm
differētiā boni ⁊ mali. ita ꝙ vbicūqȝ aliqua spe
cialis ratio appetibilis vel fugibilis est. ibi est
vnum vitium capitale. Est etiam sciendū ꝙ bo/
num ad se attrahit appetitum sed ꝙ appetitus
refugiat aliquod bonum hoc est ſm specialem
rationem consideratam circa huiusmodi bonū
vt q: laboriosum vel impeditiuum delectatio/
num corporearū ¶ Primo igiſ dico ꝙ omne
peccatū ꝑcedit ex hoc ꝙ appetitus inordinate
appetit bonū. Et hoc qdē bonū pōt esse triplex.
s. vel bonū mētis. vel bonū corpis. vel bonū rei
exterioris. Primo igiſ appetit9 inordinate ap/
petit vel querit bonū mētis honestū qḋ est bo//
num imaginatiuum. s. excellētia glorie ⁊ ho//
noris ⁊ ad hoc ordinatur vt eius pncipiuȝ sup/
bia vł inanis glīa. Scḋo appetit9 appetit bonū
corpis qḋ est bonuȝ delectabile ⁊ hoc bonū vel
ptinet ad ꝯseruationē indiuidui qḋ est cibus. ⁊
ad hoc ordinaſ gula. vel ptinet ad ꝯseruationē

Septē sunt capitalia ⁊ non plura.

Sufficientia vitioꝝ capitalium

speciei. sicut est in venereis. et ad hoc ordinatur luxuria. Tertio appetit⁹ inordinate appetit bonũ vtile. s. corpori et diuitias. et ad hoc ordinatur auaritia. Et sic quattuor sunt vitia capitalia ex parte appetitus inordinate appetentis bonuz. s. superbia vel inanis gloria respectu boni honorabilis. auaritia respectu boni vtilis. gula respectu boni delectabilis secundum gustum. vel luxuria respectu boni delectabilis secundum tactũ. ¶ Secundo appetitus humanus inordinate fugit bonum aliquod secundum aliquã specialem rationem. puta inquãtum illud bonum est impeditiuum boni inordinate cupiti in seipso. vt verbi gratia. Sicut bonum spirituale impedit quietem vel delectationem corporalẽ et sic est accidia. que nihil aliud est quam tristitia. de aliquo bono spirituali prout est impeditiuũ boni corporalis quod appetens in seipso inordinate cupit. Secundo appetitus inordinatus alicuius bonũ refugit in alio. secundum quod bonum illius impedit propriã excellentiam in seipso. et sic est inuidia. que est dolor de alieno bono. inquãtum apprehẽditur vt diminutiuũ proprie excellentie. Tertio non soluz aliquis refugit vel odit malum in alio. sed etiam contra bonum eius insurgit ipsuz repellendo. et sic est ira que est appetitus vindicte. qua aliquis impugnat aliquem contrariuz agẽdo. Hec. b. Tho. super. ij. sen. di. xlij. et in questionibus de malo.

Differunt radix et capitale. ¶ Quantum ad tertium principale. s. differentiam capitalium a radicibus. Sciendum quod ipsa vitia ita dicuntur capitalia quod non dicuntur radices. Et ratio huius est. quia hec est differentia inter capitale et radicem. quia capitale est quoddam peccatum. radix autem peccati inquantuz radix non est peccatum.

¶ Hec septem vi- §. vi.

Septez capitalia per que figurantur. tia capitalia figurata sunt per septem gẽtes seu nationes que habitabant in terra promissionis secundum magistrum in. ij. sen. et Hug. cardinalem super psalmo. Ipsa enim terra promissionis affluens lacte et melle signat humanam naturam in genere vel animam quãlibet in particulari in statu innocentie et iustitie. que vtiqz affluebat lacte puritatis. et melle consolationis celestis. Sz per primorum parentum transgressionem postea inhabitata est et possessa. a septem nationibus. i. vitijs capitalibus. Obtenta autem per christum de victis vitijs est postea inhabitata per tribus duodecim israel. et leuitica. idest per septem virtutes et sex opera misericordie corporalia et spiritualia que reperiuntur in veris fidelibus. quod bellum christus notauit cũ ait Lu. xj. Si fortior illo superueniens vicerit euz. vniuersa arma auferet etc. Fortis in malitia diabolus qui castrum seu atrium mundi tenebat in pace quasi nullo ei resistente. et hoc cũ septẽ his nationib⁹. i. vitijs. Superueniens fortior christus vicit eũ. et abstulit ei arma sue malitie ea detegendo. Et hoc bellũ et victoriã notat psalmo. xliij. dicẽs ad dñm. Manus tua gẽtes disperdidit. plãtasti eos afflixisti pplos et expulisti eos. Ubi ostẽdit in ipso bello tria. ¶ Gratiam christi operatam ibi manus tu gen. dis. ¶ Iustitiã animi reformatã. ibi. plãta eos. Malitiã prius euacuatam. ibi afflixisti. ¶ Quantũ ad primũ sciendũ vtiqz quod per nos nõ possemus superare vnã minimã tẽtationẽ. nec eijcere a nobis vnũ peccatũ. Sine me ait saluator nihil potestis facere Jo. xv. Et rõ est quia cũ peccatũ mortale sit defect⁹ quasi infinit⁹ seu iniuria quia contra deũ bonũ infinituz. Et hõ sit virtutis finite nõ põt finitũ attingere ad infinitũ. nisi adiunctũ infinito. et hec gratia est christi. que est quasi infiniti valoris. Unde apostolus. Iustificati gratis gratia ipsius etc. i. iusti facti expulsis peccatis. Sicut ergo Josue seu Jesu naue. dux populi dei ipse fuit. qui trãsito iordane deuicit et superauit illas septẽ nationes. et tradidit tribub⁹ israel terrã possidẽdã. Sic Jesus noster mediãte baptismo vbi dimisit virtutẽ sue passionis expulsis oibus capitalibus vitijs. trib⁹ virtutũ infundit in genus humanũ. seu aiam quãlibet eũ sequẽtẽ per fidẽ. vt possideat statũ quietũ et suauez. et hoc est quod dicit psalmo. Manus tua brachiũ dei dicitur pater. secundum illud. Fecit potẽtiã in brachio suo Lu. j. quia ab ipso procedit filius sicut manus a brachio. digitus dicitur spiritussanct⁹ secundum illud si in digito dei eijcio demonia etc. Lu. xj. quia procedit a patre et filio. sicut digitus a brachio et manu. Sed manus frequẽter in scriptura dicitur filius. quia sic procedit a patre sicut manus a brachio. Et quia sicut per manuz quis operatur. ita omnia per ipsum facta sunt Jo. j. manus ergo dei filius incarnatus superueniens in mundum. gentes vitiorum vicit. diabolum cum septem capitaneis vitiorum que vitia dicuntur gẽtes quasi gehẽne. i. inferno dedite. quia per ipsa homo traditur inferno. Disperdidit autem et destruxit. i. ad nihilũ redurit merito sue passionis. doctrina sue eruditionis. et exemplo suo perfectissime conuersationis. Ipsa autem interpretatio nominum illarum gentium ostendit proprietates ipsoruz vitiorum. De ipsis autem nominibus gentiuz dicitur. Deute. vij. Cũ itroduxerit te dñs deus tuus in terrã quã possessurus igredieris. i. in illum statũ iustitie reparate et deleuerit gẽtes multas corã te. q. d. Dñs hoc faciet nõ tu. etheũ gerzeuz. amorreũ. chananeũ. pherezeũ. eueũ. et iebuseuz percuties eos vsqz ad internitionem. Non inibis fedum cum eis vt. s. etiam motibus ipsorũ capitaliuz venialiter acquiescas. sed vsqz ab primas radices prosternere. ¶ Per etheũ qui inter-

Sine gratia nõ preijci pctm.

Ro. iij.

pretat stupēs vel formidās signat inuidia. que formidat felicitatē alienā et dolet. Un Sen. Uti nā inuidi oculos vbiqz haberēt vt oium felicitate torquerent. Dr etheus stupēs idest admi-
Etheus rās. qz iuidus quodlibz bonū etiā paruz admirat in primo cui iuidet. tanqz sit multū excellens. Un Poe. Fertilior est seges alieno semp in agro. vicinūqz pecus. grauius vber hz. ¶ Uel stupens etiā dr qui ob frigiditatē dentiū vt cū comedunt acerba vue et huiōi. nō pōt bn comedere. sic inidia facit sibi isipida bona alioz. Amos. iiij. Ego dedi vobis stuporē dentiuz in cūctis vrbibus vestris. dedi. idest pmisi dare. ac rōne pene afflictiōis inuidi. hoc dat deus in punitiōe. ¶ Per gergezeū qd interptat colonuz
Gergezeus eyciēs vel aduena appropiquās signat supbia. vel inanis glia. Hec eni supbia eiecit diaboluz de celo et hoiem de padiso. qui erāt coloni illoz locoz. dr etiā aduena. qz qātū sua mēte cogitat deo appropinqre. idest exaltari. tāto magis elōgat a deo. Job. xx. Si ascēderit vsqz in celū supbia eius. et caput eius nubes tetigerit. qsi sterquilinium i fine perdet. ¶ Per amorreū q interpta
Amorreus. tur amaricans. signat accidia. que facit hoiem amaricari ppt laborē boni opis. sicut gaudiū spūale ɔsolat aiam. ita tediū de bono diuio agēdo fastidit et in horrorē ducit. ad Heb. xij. Uide te ne qua radix amaritudis sursum germindo
Chananeus. ipediat. ¶ Per chananeū q interptat lapides colligēs vel cōmotus. intelligit ira. q cōmouet totū hoiez ad appetitū vīdicte. et colligit lapides ɔtumeliaz et detractionū et ɔtētionū. in mente sua ɔcipiendo ad offendendū alios vbis suis. Ecci. xxvij. Qui voluit lapidē. s. pyciendo ɔtra aliquē ɔtumelias. reuertet ad eū. qz sibi etiā fit
Phereзeus iniuria in vbis et factis. ¶ Per pherezeuz qui interptat disseminatio. signat luxuriosus q nō curat vbi semē spargat. sz passim et idifferenter Hier. v. Equi amatores i femias et emissarij facti sunt: vnusquisqz ad vxorē primi sui hinniebat. In ueteri lege q patiebat fluxū sanguis imūdus iudicabat nec ad templū dei. qd signat ecclīam militantem pōt accedere vel triūphan
Eueus. tez. ¶ Per eueū qui interptat ferus vel pessimus. signat auaritia. que facit hoiem ferā pessimam deuoratricē sui pximi. adeo qz nō miseref amicoz et ppinquoz Ecci. x. Nihil iniquus qz amare pecuniā. hec eni aiam suā venalē habz. ¶ Per iebuseū qui interptat psepe signat gu
Jebuseus. la. que semp vellet esse ad mensam sicut aialia bruta ad psepe. Esa. v. qui cōsurgitis mane ad ebrietatē sectandā et c. vel interptat cōculcatio. qz aia saturata calcabit fauū. ¶ Scdm qd notatur in pdicto psalmo: est iustitia reformata qū dr: plantasti eos. s. filios isrl. Ad lraz dr: plantas se qū de nouo induxit in terrā pmissiōis. et sicut

planta cum nouo est sepe irrigat vt cōualescat ita deus illū ppl'm suum de nouo introducturz in terrā pmissionis miraculis plurimis irrigauit et bonis varijs fecūdauit. Moralr autē filij israel sūt vtutes et boni mores quos deus aiabus ɔuersoz infundit. Nam vt dicit Ambro. Cum renunciat iprobitati statiz assilit vtuti. Egressus eni malitie vtutis opat ingressum. Eodēqz aditu quo vitiū excludit innocētia copulatur. Has aūt vtutes vt firment et crescāt deus spūalibus ɔsolationibus irrigat vt fructū faciant. ego ait ipe deus p Hiere. Plātaui te vineā meā electam oē semē vez. s. vtutū posui ibi. ¶ Tertiū Hier. ij.
notatum est malitia euacuata et h p pniam quz dr. Afflixisti populos et expulisti eos. Pplos dicit illas nationes gentiū que signāt vitia vt dictum est. affligit autē p pniam. Nam gulosus dum dolet et penitet vere de gula affligit se mēte et corpore ieiunādo et abstinēdo. Luxuriosus penitens tristat de vitijs perpetratis. et affligit se ɔtinēdo. Sic modo suo auarus supbus et alij. Dicunt aūt hec vitia gētes quasi gehēne dedita qz deducunt ad gehēnā. sz ex afflictione penitentie expellunt de terra pmissionis. idest de anima. Un magdalene se affligēti in pnia qd figurabat etiā vnguētū secū ablatum dictū fuit. Remittunt tibi pctā tua et c. Lu. vij. Et p afflictionē penitentie factum fuit vt xps eyceret septem demonia ab ea vt dicitur. Marci. xvj. idest septem vitia capitalia.

¶ De nocumentis peccati mortalis que sunt viginti tria. Capitulum. tertiū.

Effectus seu nocumenta pcti mortalis. colligēdo sūmatim notabimus viginti tria. Que cū magna sint. cogit peccator clamare cū Ps. Peccāte sed mala penitēte. Ps. li.
Miserere mei de. s. e. mag. mi. tu. Magna ē misericordia dei erga hoiez i creādo qz de nō ente qd est magna miseria facit esse. taz nobile eē dedit quia ad imaginē et similitudinem suam Magna etiā misericordia dei in gubernando hominem et prouidendo omnibus suis necessitatibus. sed magna per excellentiam. et maxima est educēdo peccatorē de lacu peccati. et de luto fecis: et de tenebris inferni ad lumen celi. Et propter hoc efficienduz de celo venit ad terras. et sustinuit passionem. Ideo autem misericordiam postulare debet peccator potius qz alius. quia misericordia habet pro obiecto miseriam et ipam leuat. Nō pōt esse maior miseria qz peccatum. Conducit enim tandem ad summā miseriam contrariam pfectissime felicitati. Un in figuram decē leprosi. designātes transgressores decem pceptoz clamabāt ad Jesuz. Miserere

matth. xv. serere nři dñe fili Dauid. Lu.xvij. Et chananea
pro filia sua demoniaca signáte aiam possessaz
a diabolo. Miserere mei ⁊c. ingt. Filia mea ma-
le a demonio vexat. Uexat aũt aĩa a pctõ multi
plici malo ⁊ in vite huius ꝯuersatiõe ⁊ ipsius
aie separatione ⁊ in ipsius collatiõe. Et in vite q;
dem ꝯuersatione miseriá patitur ⁊ vexatur in
triplici differentia bonorum scilicet. ¶ In bo-
nis temporalibus. ¶ In bonis naturalibus.
¶ In bonis spiritualibus.

¶ Et bona quidez §.i.

temporalia: ⁊ si minima sint respectu alioꝝ. tñ
bona sunt a deo. ⁊ vt dicit phs organice ꝯserui
triplex bonuz tpale p pecca- tum a- mittit. unt felicitati. idest instrumétalr. qꝛ sunt tanq̃
media ad pficiendũ aliq̃ opa ṽtuosa. Sunt aũt
hmõi tripartita videlicet diuitie seu subha tpa-
lis. honorificẽtie seu glia mũdialis. ꝓsidentie ⁊
libertas hũanalis. ¶ Diuitias quidẽ siue natu
rales vt possessiões. aĩalia victualia. ⁊ hmõi ac
etiá diuitias artificiales vt pecunie argẽtee. au
ree. vestes. ⁊ hmõi dñs tribuit vt mediante ea-
rum fideli dispẽsatiõe quis sibi mereat vitá eter
nam. Sed siquis eis abutat. vel alias eaꝝ lar-
gitorẽ offendat per pctm̃. frequẽter eas amittit
vñ ad magná miseriá ⁊ vexationem deueniat.
Sic egyptij pp pctm̃ suũ, iniurias videlꝫ ⁊ of
fensiões quas hebreis inferebát. ablata sũt. Et
vasa aurea ⁊ argẽtea. ⁊ plures eoꝝ diuitie dño
Lu.iiij hebreis illa pcedẽte vt hẽtur Exo. xj. Israelitis
aũt idolatrantib⁹ in terra pmissionis pp pctm̃
eoꝝ clausuz est celum annis trib⁹ ⁊ mẽsib⁹ sex.
Uñ magná penuriá credẽdũ est indubitanter
sibi exortá. Et iteꝝ alias sub Heliseo ppha tan-
ta fame samaria oppressa est vt mres comede-
rent filios: vt hẽtur. iiij. Reg. vj. ꝙ etiá quoti-
die talia flagella ppli patiunt pp peccata ipso-
rum. ¶ Bonũ honoris ⁊ glie multũ appetib̃.
Uñ ⁊ Aug. de ciui. dei dicit allegás Ciceronẽ.
Honor alit artes. quicq̃ gloria ad studia accen-
duntur. Et pp hãc ꝯsequendá antiqui romani
ad munera ⁊ imẽsa picula ⁊ labores se exposu-
erunt. Et hoc eẽ maius bonũ. s. habere bonam
famá. Salomõ ostendit magis q̃ diuitias ha
prouerbio. vij bere dicẽs. melius est nomẽ bonum q̃ diuitie
multe. Uñ ⁊ sci viri hãc ꝯseruare ⁊ augere ni-
tuntur nõ pp se. sed ad primoꝝ edificationez.
ppter qõ dicebat aplus: Expedit mihi magis
mori q̃ vt gloriá meá quis euacuet. Sed ⁊ istd
bonum p pctm̃ tollit vel diminuit. Uñ ⁊ Salo
mon sapientissimus quẽ pp sanctá virtutis ⁊ sa-
pientie oĩs terra desiderabat eũ videre. Cui ẽt
virsit regina saba ad eũ veniẽs de finib⁹ terre.
Uicilis famá ṽtutibus suis pp pctá lasciuie sue
ad eo sibi gliam ⁊ honorem minuit. vt etiaz de
sua salute dubitaret. de quo etiá dicit sapiens
Ecci. xlvij. Dedisti maculaz in gloriaz tuaz ⁊c.
Sic ⁊ magdalena q̃tũcũq; esset gñe nobilis di
ues ⁊ pulchra pp lasciuias suas ita famá attri-
uerat vt diceret peccatrix. ¶ Potestas quoq̃
qua qs alijs pest donũ est non paruũ a dño cõ- lu. vij.
cessum fm illud. Sap. vj. O iudices data ẽ vo
bis ptás a dño. ⁊ virtus ab altissimo: ⁊ in hoc
habent quandá silitudinem cũ deo specialem
participátes diuiná ptátem. vt sicut deus om-
nibus pest. ⁊ oia regit ita ꝓsidẽtes in mũdo q;
busdam peminent ⁊ eos regũt. Uñ ⁊ dij aliqñ
vocátur pp qõ dixit dñs Moysi Exo. vij. Con-
stituit te deũ Pharaonis. Hec át potestas ⁊ do
minium frequẽter per pctá tollit. Unde ⁊ Na-
bucho. pp superbiá suá ablatũ suũ sibi regnuz
ad tẽpus qui erat monarcha mũdi. voce emis-
sa de celo dicẽte. trásijt a te regnũ tuũ. ⁊ ab ho-
minibus eijcieris ⁊ cũ bestijs habitatio tua. Sꝫ
⁊ Balthasar filius eius ei⁹ pp pctá sua ex toto
amisit ipsuz regnũ. ipso interfecto a Ciro rege
persaꝝ Dario capta babilonia. Sic ⁊ septez na
tiones que habitabát in terra pmissionis emisa-
serunt terras suas. ipsis interfectis cũ regibus
suis a Josue cũ exercitu suo. s. israelitaꝝ. ⁊ pro-
eis ipsi israelite possiderũt. vñ ⁊ cũ dñs pmitte
ret illam terraz se datuꝝ semini abrahe. q̃si rõ-
nem assignans quare tũc nõ dabat ipsi abrahe
subdit. Nondum sunt cõplete iniquitates eo-
rum. Geñ. xv. idest nõdũ ascenderũt ad tantam
maliciá ꝙ adhuc mereant pdere illa dominia.
Insup ⁊ ipsi iudei possessam illá p̃iaz fertilem
⁊ gratiosam pp pctá sua. p. lxx. annos amiserũt
tráslati in captiuitatẽ babilonicá cum rege suo
Sedechia. iiij. Reg. vlti. Et deniũ reuersi gra-
uiora ppetrátes. ⁊ dei filiuz interimentes: post
maximá stragẽ amissa omni dignitate regali ⁊
sacerdotali captiuati ⁊ venditi in seruos dispsi
sunt p vniuersuz orbẽ. Libertas vtiq; magnuz
bonũ extimat. Nõ eni bene p toto libertas vẽ-
ditur auro. sic eẽ seruit⁹ est maxima miseria. qꝛ
per pctm̃ inducta est seruitus. Uñ Amb. Non
esset hodie seruitus si ebrietas nõ fuisset. disti.
xxv. sexto die. Et loqtur de Cham q ex eo ꝙ de
risit Noe patrez suũ quẽ pp ebrietatẽ vidit nu-
datum. maledictiõem seruitutis ab eo accepit
in gñe suo. peccator seruus etiam efficitur dia-
boli peccati. Joan. viij. Qui facit peccatum ser-
uus est peccati. male ergo vexatur homo a de-
monio peccati. cum de magnis dignitatibus
deuoluat ad magnas miserias propter qõ cla-
mare cogitur. miserere mei vel nostri.

¶ Bona autem na- §.ij.

Pctm̃ nocet triplici bono nãli.

turalia tripartita sunt videlicet.
¶ Familia parentalis.
¶ Consistentia corporalis.

¶ Potentia animalis.
¶ Familia parētalis sunt propinqui. pcipue fi
lij qui cū sint de sub̄a p̄ris ⁊ mr̄is. rōnabilr̄ di
cunt bona naturalia. Et h̄ bonū cū nō habetur.
multū desideratur etiā a reprobis viris. sicut pz
in ysaac orāte p ꝯceptu rebecce vxoris sue. ⁊
abrahā de h̄ dono pn̄t ꝯquerēti cū dixit. Uerna
culus meꝰ hellezer iste damascenus erit heres
meus mihi aūt nō dedisti semē. ⁊ cū hr̄ multuz
amatur ꝯseruatio vite eoꝝ ⁊ sanitas. Et rō huius
esse pōt. qꝛ nālr̄ vnūqdq; appetit perpetuari
q̄ntū possibile ē. cognoscit aūt qlibet expientia
docēte. qꝛ in se diu pmanere nō pōt cuz morta
lis sit ⁊ corruptibilis. ⁊ cū filiꝰ sit de sub̄a parē
tum dū sunt ⁊ viuūt filij sic in eis ⁊ p eos vidē
tur pmanere ⁊ ppetuari p successiuā ex eis ge
nerationē. Sed certe filij pp pctā parētuz qnq;
ex hac vita subtrahunt. aliqn̄ diu ⁊ grauit īfir
mantur. Exēplū in Dauid cui dictum fuit a na
than. Quia blasphemare fecisti nomen dn̄i. id
circo morietur filiꝰ tuꝰ. qui. s. fuerat natꝰ ex Ber
sabee qd̄ factū ē. vt hr̄. ij. Regū. xij. sic ⁊ heli sa
cerdos q peccauerat in nō habēdo curā de fili
is ophni ⁊ phinees audito q filij eius in bello
mortui essent ⁊ occisi ⁊ archa dn̄i capta a phili
steis ex dolore cecidit retro. ⁊ fractis ceruicibꝰ
expirauit. j. Reg. iiij. q̄uis s̄m leges humanas
filius nō debeat aliq mō occidi pro pctō p̄ris. ēt
si cōmisisset crimen lese maiestatis. sed alijs pe
nis puniri pōt vt amissione bonoꝝ. reꝝ tpaliū
⁊ p̄rie. tn̄ in iudicio dei ⁊ s̄m legē suā ēt morte
corpali punit filius p patre. Nec ex h̄ fit iiuria
vel iniustitia filio qꝛ oēs sumꝰ ⁊ iusti ⁊ iiusti de
bitores mortis quoad deū pp originale pctm̄.
sed quoad aīaz seu penā inferni. vel purgato
rij vtiq; firma manet snīa dn̄i illa Ezech. xviij.
Filius nō portabit iniquitatē p̄ris. ⁊ ecōuerso.
¶ Consistētia corpalis seu ꝯseruatio vite cor
poralis q̄ntū ametur pcipue cuz sanitate eius qli
bet expitur in seipso vt induci nō oporteat illud
qd̄ sathan dixit dn̄o. Job. j. Pellē p pelle ⁊ cun
cta que hz hō dabit p aīa sua. i. vita ꝯseruāda.
Propter hoc tpe pestis vitant ēt ꝯsanguinei ne
inficiāt. querunt diligētissime medici sumūtur
potiones amarissime. vstiones ⁊ incisiōes susti
nentur: varia tormentoꝝ gn̄a ac male factores
patiuntur. ⁊ multa illicita ppetrant. ne vita per
datur. sed vt dicit ex de peni. ⁊ remis. cum īfir
mitas. Infirmitas corpis nōnunq; ex infirmi
tate animi pcedit. dicēte dn̄o languido. q. s. ia
cebat in porticu piscine. ecce sanus factꝰ es. va
de ⁊ noli ampliꝰ peccare. ne deterius tibi aliqd
ꝯtingat. Joan. v. Et exēpla patēt de ezechia re
ge iuda q egrotauit vsq; ad mortē. esa. xxxviij.
Et hoc pp̄ter pctm̄ ingratitudinis vel supbie.
De victoria habita seu liberatiōe ab exercitu se
nacherib. Exēplum etiā in maria sorore aaron
que effecta est leprosa pp̄ter murmurationē fa
ctam ꝯtra Moysen. vt patet Nume. xij. Sed ⁊
infectio aeris ⁊ pestis euenire pp̄ter pctā homi
num ostēditur. j. Reg. vlti. qn̄ ⁊ pp̄ter elationez
Dauid qua vsus est inumerare faciēdo ppl'm.
tum etiā pp̄ter ꝯspirationē ppli. ꝯtra ipsum da
uid factā in ꝯiuratione absalonis. infra triduū
mortui ex peste. lxx. milia de israel. Notanduz
tamē q decretalis dicit nōnunq; idest nō sem
per sz aliqn̄. Nā ⁊ infirmitates etiā immittunt
a deo pp̄t alias causas. qn̄q; preter pctā: vt pz
in Job vlcere pessimo pcusso. ⁊ celidonio ceco
postea illuminato. Joan. ix. ⁊ qꝛ difficile est ex
certitudine scire hmōi cām nisi a deo reueletur.
ideo qlibet in hac pte viā tenere debet humili
orem. vt. s. pp̄ter pctā sua cū infirmatur existimet
se a deo flagellatū de alijs non iudicet cuz cām
nesciat. Insup ⁊ guerre ⁊ bella vbi vulnerantur ⁊
occiduntur innumera miliū hoium. pp̄ter pecca
ta ꝯtingunt Jaco. iiij. Un̄ bella ⁊ lites in vobis
nisi ex ꝯcupiscentijs que militāt in mēbris ve
stris. postq; salomō pctis se implicauit. suscita
uit ei dn̄s plures inimicos ad bellandū contra
eum qui prius in maxima regnauerat pace. vt
patet. iij. Reg. xj. c. ⁊ in libris iudicū hoc plene
ostēditur. q cum ille populus israel a mādatis
dei declinabat. suscitabant ꝯtra eos bella a fini
timis nationibꝰ cū multis oppressionibꝰ. male
ergo vexatur creatura a pctō. ⁊ iō in miserijs hu
iusmodi cōstituta. clamet. miserere ⁊c. ¶ Po
tentie aīales cum naturales sunt. sunt s̄m Au
gu. bona media. quibus ⁊ bene ⁊ male vti pos
sumus: sed in se valde bone sūt ⁊ necessarie ad
operandum. Et he sunt tres principales. Pri
mo potentia intellectiua. Scd̄o potentia voliti
ua. Tertia potentia sensitiua. Quelibet vexatur
suo modo per peccatum. Unde Ps̄. penitens Ps̄. 30
ait. Conturbata sunt omnia ossa mea: idest po
tentie quibus aīa vigoratur ad operanduz. Et
hoc figuratum extitit in vulnerato a latronibꝰ
qui descēdit a hierusalē in hiericho. vt habet
Lu. x. Uulnera eni sunt ipsa mala infixa poten
tijs. vt declarat magister in. iiij. senten. in prin.
¶ Et quantum ad potentiam intellectiuam di Intel-
citur Sopho. j. de peccatoribus. ambulabant. lectꝰ p
idest operabant vt ceci. quia dn̄o peccauerunt. pecca-
Et in huius figura legitur Judi. xvj. c. q san tuz ob-
son captus a philisteis excecatus est ab eis ad fuscat.
insinuandum q viro quātūcunq; sancto capto
per tentationē a demonijs. eruuntur sibi oculi
intellectus. non quidē vt priuetur potentia in
tellectiua. vel actu intellectus simpliciter. sz in
particulari ope eligibili. ita passione obtene
bratur vt tunc nō aduertat illud esse malum. sz
bonum sibi videtur illud faciendū. q̄uis in ha

bitu & in generali cognoscat illud esse malum. Et hoc est quod dicit philosophus in lib. ethi. q omis malus est ignorans. ignorat eni peccās tunc illud esse malū. vt fornicationē: & si habitualiter sciat illud esse malū & phibitum sicut ebrius post9 inebrietate. dicit veras snias q habitu tenet. sed cū pp in ebrietate nō eas intelligit ipeditus ab ebrietate. ignorat etiā peccator quot & qnta bona per peccatū pdat. qnta mala incurrat p pctm̄ nō ɔsiderās ea. Et qnuis nō auferat ex toto pctm̄ iudiciū rōnis ppter quod pctōr nō priuat actu iudicādi & sentētiādi & reprehēdēdi alios pctōres & puniendo. dūmodo cum humilitate fiat. tn̄ multū hebetat intellectus & obscurus remanet. nō adiutus lumine gratie. qua talis priuat in iudicādo. corrigendo & puniēdo: & indign9 reddit. Qua eni fronte pōt alios corrigē cū tacitus sibiipsi ridet. eadem se admisisse que corrigit. īquit Hiero. di. xxv. primū. Et si pax gaudij eē valeat ei qui lumen celi corpale videre nō pōt. vt ait Thobias immo multi doloris nō minus verat aīa amisso lumine itellectus per pctm̄. & iō clamet. Miserere &c. ¶ Volūtas quoq multū est remissa ad bonū pctm̄ adeo qd bonū qd intelligit & in generali pponit agē nō valeat. pp qd ait apl's ad Ro. vij. Nō eni qd volo bonū hoc ago: sed qd odi malū illud facio. Et loqtur sz vnā expositionē in p'sona ɔstituti in mortali. Un̄ & figuratur p claudū qui videt qdē quo pgere debeat sed recto gressu icedere nō valet. qbus claudis dr̄ per Helyā. iij. Reg. xviij. vsquequo claudicatis in duas ptes. Claudicat ex pte dextra q precepta ad deū nos ordinātia nō seruat. Claudicat ad sinistrā. q mādata erga primū nos dirigētia nō custodit. & sm̄ bea. Tho. in. j. se. Nec talis diu in peccatis pmanere pōt qui labat: in alia. In repentinis eni casib9 q quotidie occurrunt in qb9 nō pōt hri mltū tpis ad deliberandum opat hō sm̄ finē sibi ṗscitū & hītū pceptū. Et cū pctōr nō sibi ṗstituat vt vltimū finem ad quē oīa dirigat gliosum deū. sz creaturā cuius amorē deo & mādatis ei9 pponit. iō nō sz deuz & mādata ei9 sed sz passionē suā & malum habitum alicui9 vitij cui ē dedit9. & h' est qd dicit Grego. q pctm̄ per pniam nō dīluit: mox suo pōdere ad aliō trahit. Sic pz i dauid q lapsus in adulteriū: qz cito nō penituit. addidit & homicidiū ordinando de morte Urie. ij. Reg. xj. Uoluntas etiam peccatoris spiritualia non gustat. quia superfluo humore terrenorum scilicet amore infectus est vt infirmus: sed ei vilescūt & fastidiūt spūalia. ¶ Potētia sēsitiua seu sensualitas multiplicit verat passionib9 ppter pctm̄. gliosus eni deus sic instituit hoiez vt rō subijceretur sibi. & inde sensualitas omnino erat subdita rōni. Sed p pctm̄ inobedientie rebellans se rō deo imediate: & caro recalcitrauit spiritui. In cui9 signum sm̄ Aug. de ciui. dei. p mi parentes senserunt stimulos carnis in mēbris genitalib9 ppter quod erubescentes ad inuicē. fecerunt sibi pizomata. i. succintoria seu coopimenta. Gen̄. iij. Et potentia qdem ɔcupiscibilis non appetit nisi delectabilia sensibus & si ɔtra spiritui. Caro eni ɔcupiscit aduersus spūz vt di ad Gal. v. In cuius figurā ancilla agar cōcepisse se videns ex abraam etiā proterua despiciebat dn̄am suaz sarai. & cum verberib9 angeretur ab ea: fugā arripuit. Gen̄. xvj. ad desigñādum q sensualitas que est ancilla rōnis: postq̄ per ɔcupiscentiā cōcepit pctm̄ ex viro. i. appetitu rōnali. despicit postea rōnem nec vult ei obedire. Sed & si aliqn cogat quibusdam penis: vt ieiunijs & disciplinis. ipsa sensualitas fugit a rōne. nec ppl' hoc ei obedit sz vt libera vagat. Et in tm̄ excrescit ipsa ɔcupiscentia vt nō referat. naturali federi seu ppinquis: vt pz in Amō primogenito dauid: quia amore ɔcupiscentie insaniens in thamar sororem suaz. violenter cōstuprauit eā. ij. Re. xiij. Et de ruben q ascendit cubile pr̄is sui Jacob. cognoscendo. s. vxorem pr̄is. Gen̄. penul. & de semirāmis bellicosissima regina ninive: que duxit in maritū filium suū: sed ab ipso inter. ecta est. ¶ Irascibilis potētia plena est ptvrbationib9 & vindictis illicitis. Un̄ saul qui prius erat paucissimus. adeo q despicientes dn̄m eius sibi a dn̄o traditum. patiēter tollerauit. nec in aliquo molestari eos voluit. post victoriam magnam habitam ɔtra ammonitas: cum tn̄ populus hoc quereret postq̄ a dn̄o. recessit per pctm̄. ita turbulenter & furiosus effect9 est: vt frequenter p se & per alios mortem quesierit generi sui Dauid ei fidelissimi & lxxxv. sacerdotes occidi fecit. qz abimelech princeps eorum fauorem dederat ipsi dauid concedendo ei panes & gladium golie & consulendo pro eo dominum. j. Reguz. xxj. Alexander magnus vitijs immersus ita iracundus aliquando erat vt fidelissimum & amicissimum sibi propria manu interficeret sensitiua quoq ɔprehēsiua. vt visus. auditus & huiusmodi. ita efficiuntur inordinati per curiositatem q nec satiatur oculus visu: nec auris auditu. vt dicitur Ecclesiastes. j. capitulo.

¶ Uexatur autem .§. iij. pctōr & detrimētū patit in tertio genere bonorum que sunt precipua. s. in bonis spiritualib9 que sunt sub triplici differentia.

¶ Munimenta suffragiorum

¶ Fulcimenta meritorum.

¶ Ornamenta virtutum & donorum.

Uoluntas per pctm̄ i. ficitur.

Sēsualitas p pctm̄ vexatur.

Peccator vexatur in triplici bono spūali.

Iste est q est in gr̃a recipit suffragiũ: ⁊ munimenta sacris: ab indulgẽtijs a fideliũ actionibꝰ bonis. Et a sacris quidẽ qꝛ sumẽdo aliquod eorũ cum deuotiõe. inde augeẗ sibi gr̃a ⁊ fructus multiplex spũaliũ vt illuminatio mẽtis. cõsolatio spũalis fortificatiõis ⁊ hmõi. Sed ille q est in mortali nõ põt accedere ad ipsa nisi cuꝫ suo detrimento. Dicit Aug. j. q. j. q sacra talia sũt vnicuiqꝫ cũ q̃li ꝯsciã quis accidit. Qui cũ ꝯsciã mortalis accedit mortẽ nouaꝫ aĩe icurrit p spãle mortale qd̾ addit sic dič aplš. j. Cor. xj. de eucharistia. Qui mãducat ⁊ bibit idigne: iudiciũ sibi mãducat ⁊ bibit. Et si i confessiõe accedẽs cũ mortali ⁊ nõ ꝯtritꝰ: totũ tñ dicẽs. forte nouũ nõ cõmittat mortale. tñ fructũ magnũ cõfessiõnis nõ recipit. Si vero sacra non pcipit ⁊ vtilitate ipsoꝝ se puat: ⁊ mandatũ eccl̃ie transgrediẗ: ⁊ sic oi modo vexaẗ. Secũdario verus fidelis. s. q est in gr̃a hꝫ suffragiũ ab eccl̃ia indulgentijs. Ualẽt eni indulgẽtie date a prelatis ecclesie ad tollẽdum seu diminuendũ penã temporalẽ debitã p peccatis cõmissis. Nã culpaꝫ ⁊ debitũ pene infernalis ꝯcitum p mortali solus deus remittit. Cũ ãt culpa cõmissa sit cã debiti pene remanẽte culpa in aĩa. nunqͣ põt fieri remissio pene. Nõ ẽ qꝛ remanẽte cã remanet effectꝰ. Exempli gr̃a. Sol extñs sup emisperiuꝫ nostrum: est cã illũinatiõis aeris. dũ ergo sol est super nostrũ orizontẽ. sp aer inueniẗ illũinatꝰ. sic remanẽte culpa in aĩa remanet ⁊ obligatio pene. Et cũ pctã mortalia sint ꝯnexa quoad auersionẽ. qꝛ oĩa aduertunt ab vltimo fine. iõ qui remanet in vno mortali nullo mõ põt hr̃e remissionẽꝫ de aliquo alio mortali quoad culpã: nec veniali. ⁊ p ꝯñs nec q̃d penã remanẽte iordinatiõe culpe. Et sic indulgẽtie date a quocũqꝫ. siue a papa: siue ab epis vel alijs: nihil valent his q sunt in mortli. Indulgẽtie eni tm̃ valent quãtũ sonãt. Sonãt ãt hꝫ formã cõem q hꝫ eas q fuerint contriti ⁊ cõfessi. vñ extñs in mortali nullus indulgentie est capax. Et si centies iret ad sepulchꝝ dñi ⁊ limia aploꝝ ⁊ hr̃et indulgentiã in articło mortis nil ei valent pmanenti in mortli cũ receptureꝰ non est effectũ eiꝰ. Quis alis faceret qd̾ ꝯtinet indulgẽtia. puta qꝛ dat elynã ecclesie statutã vadit ad illã eccliaꝫ ⁊ hmõi. Clamare igiẗ hꝫ Miserere mei ⁊c. Tertiũ genus suffragij eccl̃ie est participatio oĩm bonoꝝ que fiunt in eccl̃ia orõnuꝫ. ieiunioꝝ elemosynarum ⁊ hmõi. Assimilãt eni theologi. vt b. Tho. ⁊ Pe. de. t. ⁊ ãtasia ⁊ alij. ecciam corpi humano quã silitudinẽ notauit aplš ad Ro. xij. di. Oẽs. s. fideles sumꝰ vnũ corpus in xp̃o. Uidemꝰ eni in corpe humano q ex cibo assumpto oĩa mẽbra recipiũt nutrimentuꝫ ⁊ robur: nisi sint precisa vel stupida: vt manus arida vel pes. ⁊ sic ex oĩbꝰ opibꝰ bonis que fiũt a bonis qlibet verus fidelis recipit participationẽ ⁊ fortificationẽ nisi sit mẽbrũ pcisuꝫ. s. p sniaꝫ excõicationis vel aridũ qd̾ euenit p puationẽ viuacitatis grẽ i. p mortale. Hoc intelligẽs Põ. orabat dicens. Particepẽ me fac deus oĩum timentũ te ⁊c. q. d. da mihi gr̃am tuã qua sim liber a mortali. et tũc habebo ptẽ oĩum bonoꝝ que fiũt in eccl̃ia. His ergo suffragijs puatꝰ peccator nõ miruꝫ si diabolus hẽt maiorẽ ptãtẽ sup eũ ad nocẽdum spũalr ⁊ tpalr q̃ʒ semp alios. Unde ⁊ sup septeꝫ viros sarai hẽt ptãtẽ demoniũ: suffocandi eos. qꝛ mali erãt nõ aũt sup sarai vel thobiã q timebãt deũ. Ptãtẽ habuit ad ligãdũ ⁊ imobilẽ reddẽdũ philetũ discipulũ Jacobi apłi ante ꝯuersionẽ eius. nõ aũt post baptismũ eiꝰ. Scõm genus bonoꝝ spũaliũ est fructꝰ meritoriũ. ⁊ hec sunt tripartita vꝫ merita agẽdoꝝ. merita gestorũ. merita seu subsidia alioꝝ. Et quãtũ ad pmũ vnusqsqꝫ (ait apłs. j. Cor. iij.) ppriã mercedẽ accipiet sm suũ laborẽ. Qd̾ veruꝫ est de his que fiũt in gr̃a q̃tũ ad mercedẽ gl̃ie. Et qꝛ charitas est radix merendi sm Tho. in. iiij. qd̾libet aũt mortale ꝯtrariaẗ charitati sm ipꝫ. iõ existẽs in mortali nullo mõ põt mereri nec p se nec p alijs aliqd̾ bonũ glie seu gradũ premij eterni. Que ergo facit de gñe bonoꝝ q est in mortali. Et si multa bona si valeãt ⁊ tpalia ⁊ spũalia. qꝛ disponiẗ per illa ad gr̃am ⁊ hmõi: nõ tñ de his mercedẽ accipit vt ꝯgreget fructũ in vitã eternam. Nec etiam reuerso tali ad veram penitentiam illa bona reuiuiscunt ad premiuꝫ glorie. Unde apostolus. j. ad Cor. xiij. Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperuꝫ: ⁊ tradidero corpus meum ita vt ardeam. charitatem autem non habeaꝫ nihil mihi prodest. s. ad vitam eternaꝫ. vt exponit Aug. de pe. di. iij. si quis. Et sicut quod viuum non fuit vnqͣ̃ resuscitari non potest. sic viuere nõ possunt. s. opera mortua que nunqͣ̃ viua fuerunt sm Hostien. Quãtum ad scõm. s. merita acquisita. veruꝫ est quod dicitur Aggei. j. Congregauerũt mercedes. s. merita ex bonis factis in gr̃a: ⁊ miserũt eas in sacculũ ptusum. i. perforatum. vnde egrediẗ quicqͣ̃ imittiẗ. Uult dicere q qui acqrit aliqua merita opa virtuosa ea amittit p peccatũ qd̾ postea cõmittit si est qd̾ perforet. i. tollat vnitatem anime eius. vt est mortale. Nam pseuerans in eo si moriatur premiũ nõ percipit illorũ meritorũ ppter defectũ suũ ⁊ obstaculum peccati quo se indignũ fecit premio supno. Ad qd̾ innuẽdũ dixit nobilis hõ de illo seruo qui pp suã pigritiã nõ multiplicauerat mnam sibi trãditã familiaribus suis. Auferre ab illo mnam ⁊ date ei qui habet. x. mnas: vt parabolice habet Lu. xix. Erogaẗ ǵ illud meritũ iter electos

Margin notes:
triplex est genꝰ suffragiorũ ecclesie.
Põ. cxviij.
Tho. iij.
triplex est fructꝰ meritorũ.

verum est tñ q si ille reuertitur ad penitentiã merita illa que acquisiuit in statu grẽ sibi reuiuiscunt: nõ aũt que fecit bona ex grãni: vt ptm est. Uñ Aug. Piũ est credere ⁊ fides nr̃a h exigit postulat. vt cũ grã xp̃i destruxit mala priora etiã remunerat bona. s. mortificata. s. p pctm̃. de pe. di. iiij. ¶ Quãtũ ad tertiũ. s. subsidia ptīclaria. Sciendũ q sic corp⁹ mortuũ nõ põt aliquẽ iuuare nec ab aliq̃ iuuari. ita mortu⁹ p peccatum in aĩa nõ est capax opis boni: qd fit in eo in qz̃tũ est op⁹ ipm satisfactiuũ. Nec p se satisfacẽ pt p opa q̃ztũcũq3 penalia vt ieiunia. peregrinatiões. elymosynas ⁊ hmõi. Pctõr eni inimic⁹ dei pstituit pp offensam cõmissã. Durãte ğ inimicicia nõ acceptat de⁹ aliq̃ emẽdã vel satisfactionẽ cum deficiat amicicia q̃ acceptat. Uñ ps. l. Edificentur muri hierlm̃. i. vtutes pgregate in aĩa destructe p pctm̃ que redificant p pniam. ⁊ tũc tu deus acceptabis sacrificia iustitie. i. religionis ⁊ orõnis. oblatiões elymosynaz. holocausta ieiuniorum. Insup in mortali exñs p alio satisfacere nõ põt viuo vl defuncto ex opibus mere ppriis ⁊ directe. Nã indirecte h põt facẽ. puto dãdo elemosynas pmissis dicẽdis vl alijs orõnib⁹ fiendis a clericis p viuis ⁊ defunctis. Quãuis eni elymosyne tales nõ valeãt illis ad expiationẽ p qb⁹ facit tñ misse ⁊ orõnes dicte a clericis ẽt si fint mali valent nõ in qz̃tũ puate psone: sed in qz̃tũ ministri ecclie: cui⁹ pces deo nõ pñt nõ eẽ grate. Ualẽt tñ talia ad alia bona cũ fiũt pcise a malis: ⁊ iõ nõ est cessandũ ab eis: vt de⁹ mẽtẽ illustret. ¶ Tertiũ gen⁹ pncipale spũaliũ bonorũ Psal. xxxiij. sũt vtutes ⁊ dona. Ps. Dereliqt me vt⁹ mea. s. quã habebã. Et bz magrz in. iij. sen. vtutes oẽs sunt pnexe. ita q vna sine alia hri nõ põt. cũ qs cõmittit aliqd mortale: illd directe opz q ptrietur alicui vtuti. ⁊ p pñs vt suũ ptriũ eã expellit: ⁊ cũ illa oẽs alie ab aĩa recedũt. Et h figuratum extitit in illo q icidit in latrones. Lu. x. q eũ expoliauerũt. Latrões sũt demones: q cũ capiũt alam p pctm̃ i deserto mũdi expoliãt vtutib⁹ ⁊ Fides igit amittit q̃ztũ ad meritũ. ⁊ si nõ q̃ztũ ad iformẽ hitũ. Sic ieroboã fili⁹ Nabath rex pmus isrl vict⁹ a pctõ ambitiõis ne pplš isrl accederet ad tẽplũ in hierlm ad offendẽdũ sacrificia vt mãdabat in lege: timẽs idẽ amittere regnum: fieri fecit duos vitulos aureos q̃s ipse cum pplo adoraret ⁊ sacrificia offerret. vt hr. iij. Re. xij. Spem oẽm amisit. Judas patrato scelere pditiõis: vñ ⁊ laqueo se suspẽdit. Mat. th. xxvij. Charitatẽ oẽm a se elimiauerat diues epulo nõ subueniẽdo necessitatib⁹ Lazari vlcerati Lu. xvj. Dona spũs in pctõre repiri non pñt: Nam sapia p insipiẽtiã deucit vt diuina nõ gustet. Intellect⁹ p hebetudinẽ obscurat vt scripture sint in eis in pabolas nõ intra medullã penetrãtes. Consiliũ p pcipitationẽ perijt: vt sine examinatiõe cũcta faciat. Fortitudo p pusillanimitatẽ ⁊ ipatientiã psternit. Scia p ignorãtiaz peulcat circa pversationẽ cũ psonis nõ prudenter se hñs nec sufficient discernens vex a falso circa mores ⁊ fidẽ. Pietas que ẽ dei cult⁹ vel pximis subueniẽs ab ipietate deycit. Et timor p supbiã absorbet. Hoc aũt totũ figuratũ fuit per oppressionẽ triũ filiaz ⁊ vij. filioz Job: vt exponit Gre. i li. mora. significãt tres filie tres vtutes theologicas. septẽ filij sũt. vij. dona spũsscĩ que pniuiũ faciunt qlibet in die suo. q: qlibet reficit mẽtẽ spũali refectiõe hec p vẽtũ tentationum pcutiẽte donũ pficie oĩa mortificant. Lux ergo p pctm̃ fcm̃ fit miser ⁊ miserrim⁹ expoliatus pũat⁹ oĩb⁹ bonis spũalibus: ⁊ multiplr vexatus clamare cogit. Miserẽ mei ⁊c. vl miserẽ nri: q: filia mea male a demonio vexatur.

¶ Uexatur quo // .§. iiij.

q in ipsi⁹ aĩe sepatiõe. Mors eni bm phm est vltimũ terribiliũ. sed vt dr Eccl. j. Timẽti deum bene erit in extremis. Spe eni pmij: ⁊ ex fiducia bonoz labo⁊ pteritoz pfortat: sz miser peccator ⁊ refrigeriũ hinc hre nõ põt sz magis angustias. Et h ex triplici causa seu ratione. in morte triplex erit vexatio.

¶ Ex amore concupiscentie.

¶ Ex remorsione conscientie.

¶ Ex terrore diabolice nequitie.

¶ Quãtũ ad pmũ certũ ẽ q dolor ex amore pcedit. Dolet eni qs cũ puat eo q amat. ⁊ quãto plus amat rẽ: tãto ex carẽtia ⁊ puatione magis dolet. Hinc videm⁹ mres grauissime dolere ⁊ lugere sup morte filioz pp magnũ amorẽ ad eos. sic ⁊ Jacob ölata sibi veste filij Joseph sãguine cruẽtata existimãs ipz mortuũ valde doluit adeo q cõgregatis cũctis liberis vt delinirent dolorẽ pris: noluit eos audire miser pctõr diligit varias creaturas plus q̃ deũ ⁊ alam suam sibi pstituẽs finẽ vt diuitias: honores. possessiones. venereas delectatiões filios ⁊ alios vl alia ⁊ qñ aliqd de hmõi pdit mlrũ dolet. Sz veniẽs ad morte cũ videt se oĩb⁹ puari vbi suũ amorẽ posuerat nimis dolet sciẽs se illis oĩb⁹ in ppetuũ puari. Uñ dr Eccl. xli. O mors q̃ amara est memoria tua hoi iniusto hñti pacẽ in substãtijs suis. Iustus aũt q: iordinate nõ diligit ista terrena. sz reputat se h aduenã ⁊ peregrinũ iuxta illud ps. Aduena ego sum apud te: ⁊ peregrinus. Psal. xxxviij. Et futurã inqrit ciuitatem: vt ppriam ⁊ permanẽtẽ: ideo nõ dolet hīi rõnẽ: sed cupit dissolui ⁊ eẽ cũ xp̃o. ¶ Scdm q cruciat peccatore in extremis est remorsus pscientie. Cõsiderat eni infidelis q eũ opõrtet cõparere corã superno iudice: cui nil occultũ ⁊ inultũ remanebit. Considerat vitã suã totã fuisse deditã mundo ⁊

pompis eius quas nisi boni fecisse. Considerat quō ipse trāsiuit plenū iniqtatib⁹: quot ꝛ quāta bona facē potuisset que nō fecit. vn̄ ꝯſcia acerrime torquet eū. ꝛ ex h̄ aliqn̄ in desperationem inducit. Et q̄uis q̄ntūcūq; malus fuisset reuersus adhuc potuisset ad pniaꝫ ꝛ ad gl'aꝫ. iusto tū iudicio dei sepe ꝯtingit vt nec de pnia nec de eo aliqd curet: ſ; desperat⁹ vel cec⁹ ad infernū descendat. Un̄ Aug. Hac aiaduersione percutit peccatoꝛ vt moriēs obliuiscaf sui: q dum viueret oblitus est dei. ꝛ iō clamanduꝫ est ei. miserere mei ꝛc. ¶ Tertiū cruciās est turba demonuꝫ. sciens enī diabolus sibi nō subesse plus temporis ad decipiendū hominē vltra terminū vite totum virus malicie sue in cauda reseruat. i. in fine. Un̄ in figurā dictū fuit serpenti. Tu insidiaberis calcaneo eius idest aie vel creature rōnali. cuius calcaneus est terminus vite. Et frequenter peccatores obduratos quos cognoscit secum mācipādus in inferno. anteq̄ aīa exeat de corpe torquere incipit. ¶ Sicut legif in vitaspatrū de quodā diuite. cuius animam sanctus quidā vidit vncinis ferreis violenter trahi ex corpe: ꝛ cum multa caterna demonū cuꝫ percutientiū ad infernū deduci. De hac materia plenius vide supra titulo. vj. c. viij. de disperatione aie. Post separationē a corpe vexatur anima pmaxima ex tribus: licet ꝛ alijs modis crucief. Ex priuatiōe diuine visionis. Esaie vltimo. Tollaf impius ne videat gloriam dei. Et Ps. vj. Discedite a me o. q. ope. iniqtatē. Ex duratiōe ignee cruciatiōis. Un̄ in Apocal. Pars illorum in stagnū ignis ꝛ sulphuris. Math. xiij. Exibunt angeli ꝛ separabunt malos de medio iustoꝝ ꝛ mittēt eos in caminū ignis. nūc mittūtur in aiā: ſ; in fine etiā cū corpore. Ex malignatione diabolice associationis. Math. xxv. Ite maledicti in ignē eternū qui paratus est diabolo ꝛ angelis eius. Hiere. v. Seruietis dijs alienis. i. demonijs alienis ab omni misericordia qui nō dabūt vobis requiē die ac nocte. ꝛc. De hac materia scilicet inferni vide infra ti. ix. de peccato actuali mortali. c. iij.

gen̄. iij

exēplū

Titulus octauus de peccatō originali.

¶ Capitulum primum De causa peccati originalis ꝛ eius pena.

Post tractatum de causis peccatoꝝ ꝛ diffinitiōib⁹ ꝛ diuisionib⁹ ꝛ nocumētis eoꝛuꝫ. Nunc videndū est de ipsis peccatis ſm illā diuisionez qua pmo diuidunf q; s. pctōꝝ aliud originale: aliud actuale. Et h̄ diuiditur in mortale ꝛ veniale: ꝛ de singulis hortuꝫ dicēdū est. Et pmo de originali. Est aūt originale peccatū cum quo nascunf hoies de quo Augu. de ꝯſe. di. iiij. sic ait. Firmissime tene ꝛ nullatenus dubites oēm hoiez q ꝯcipif p ꝯcubitū viri ꝛ mulieris nasci cū pctō originali. ꝛ pp̄ h̄ pueri mox nati deferunf ad baptismū tanq̄ ab aliq̄ infectiōe culpe abluēdi. Sic patet fides catholica: ꝛ ꝯtrariū tenere eēt heresis pelagiana vt dicit Tho. j. ij. q. lxxxj. Est at pctm̄ originale ſm Tho. q. vbi. s. qdā habitus innat⁹ p vitiatā originem seu q̄dā inordinata dispositio nāe que ex rōne culpe inq̄tū pcedit a pmo parente. Et hec talio habitus aliqd pnatiōis: ꝛ aliqd positiōis sicut egritudo. Formal: r enī est defect⁹ seu priuatio originalis iustitie. Dicif aūt originalis iustitia illa rectitudo in q̄ fuit creat⁹ pmus hō: ex q̄ mens ꝛ rō deo subdita erat et vires inferiores rōni ꝛ corp⁹ spiritui. Qd bonū originalis iustitie erat. vt accns spēi hūane nō ex pncipijs nāe causatū: ſ; diuino munere collatū pmo parētis vt trāsiundēdū in posteros cū nā humana que postea in msto cōmunicata tota erat i ipo. Un̄ per suū pctm̄ actuale viciata ꝛ ablata ipsa originali iustitia ei⁹ oppositū vt accidēs spēi humane. s. pctm̄ originale p ꝓpagationē trāsmisit in posteros cū nā. Gñat enī hō sibi silem in specie etiā q̄tū ad accidētia ꝓpria spēi nō q̄tū ad accidētia indiuidualia que ptinēt ad actiōes psonales. nō enī music⁹ gñat musicū. Et hinc ē q solum illd pctm̄ pmoꝝ parētuꝫ traducif ꝛ non alia nec etiā alioꝝ hoiuꝫ. q: solū p pmū pctm̄ sublatū ē bonū nature. qd erat p originē nature trāsductū. Per alia vo pctā subtrahif bonū gr̄e psonalis qd nō trāsit ad posteros. Silr nec pnia pmi parētis nec eius scia nec alioꝝ hominum traducunf: q: ptinēt ad actiōes psonales seu sunt accidētia idiuidualia. Mālr āt est pctm̄ originale ꝯcupiscētia que vt dic Augu. paruulos facit habiles ad ꝯcupiscēdū ꝛ adultos actu ꝯcupiscētes. Et dr̄ hic ꝯcupia inordinatio potentiaꝝ aie que in h̄ attēdif q inordinate ferunf in bonū cōmutabile. ¶ Pctm̄ aūt istud originale traducif a primo parēte p gñatiōes actiuā vtutē in hoies. de q̄ apls ad Ro. v. per vnū hoiem pctm̄ itrauit. ꝛ p pctm̄ mors j. q. iiij. Jā itaq;. Pro cuius declaratiōe est sciēdum ſm Tho. j. ij. q. lxxxj. ꝛ sup eplaꝫ ad Ro. Cum oēs hoies ꝯueniāt in nā hūana quā traxerūt ex adā ꝛ sic dici possint vn⁹ hō. sicut vna ciuitas dr̄ vnū corp⁹. vn̄ ſm Porphyriū participatiōe speciei plures hoies sunt vnus homo hinc est q sicut diuersa corpis mēbra sūt preter vnius psone pticularis: ita oēs hoies sūt preter q̄uasi mēbra nature humane. sicut act⁹ pec-

Pctm̄ originale quid sit.

Pctm̄ originale quadruplicif traducif.

xati exercit⁹ per aliquod membrū: puta p manum vel pedem. non est voluntarius volūtate manus. sed volūtate totius homīs. vnde homicidiū vel aliud cōmissum p manum nō imputaret ei ad culpā si cōsideraret manus vt separata a corpore. sed prout est aliqd homīs motū a voluntate ipsius. Ita inordinatio ista nature que dr̄ peccatū originale nō voluntaria voluntate hui⁹: vel illius deriuati ex adam. sz volūtate ipsius ade q mouet oēs homies descendentes ab eo p propagationē notiōis generatiōis. sicut voluntas vnius psone mouet omia membra ad peccatū. ⁊ sic talis inordinatio nature hz rōnem culpe in omnib⁹ ad quos puenit inqm tū sunt susceptiui nature infecte culpa p adam. Et sicut pctm̄ actuale qd̄ est peccatū psone trahitur ad singla mēbra p aliquē actuz psonalē. ita pctm̄ originale trahit ad singulos homies per actū nature qui est generatio. ⁊ sic in pceissu peccati originalis psona. idest adam infecit naturam. s. humanā: sed postmodū in alijs natura vitiata infecit psonaz. dū scz genugo iputat in culpā nature vitiū propter voluntatē primi parentis. Quāuis enī anima huius vel illius homīs nō fuerit ɓm seminalē rationē in adā peccantē sicut in pncipio effectiuo. eo q semen corporale: quod ex Adam traducit: sua virtute nō pōt causare animā rationalē. fuit tn̄ in ipso sicut in principio ipositiuo. qz semē ex ipso transductum disponit ad anime susceptionem. ⁊ sic ipsa anima cum infunditur corpori. tunc maculatur culpa originali.

Pctm̄ origina[le] quō ē [...]num.

Est autem ipsum .§. i.

peccatū originale vnū in essentia: sz multiplex in effectu pp̄ter qd̄ ps. l. Ecce in iniqtatib⁹ ɔcep⁹ suz: in psali ex eo videlicet q inficit plures potentias anime ⁊ voluntatē concupiscibilez. irascibilē. tum etiā qz in ipso virtualiter preexistunt omia pctā actualia sicut in quodam principio. Participat aūt equalr ab oib⁹. Et qūuis vnus sit pronior q̄z alter ad ɔcupiscendum vel irascendū ⁊ hmōi. hoc nō pcedit ex rōne peccati originalis cū equalr in oib⁹ soluatur ⁊ tollat originalis iustitia. qz equaliter in oib⁹ partib⁹ inferiorib⁹ anime sibi relinquent. sz accidit hoc ex diuersa dispositione potētiaꝝ. Nā alique vires ale sunt fortiores in vno q̄z in alio pp̄ter diuersas corpis cōplexiones: soluto aūte vinculo originalis iustitie. vnaqueqz vis tendit in suū pp̄rium motū. ⁊ tanto vehemētius q̄nto fuerit fortior. Et quia omnes homies: excepto xp̄o solum descendūt ab adam p virtutē actiuā in generationē originaliter ab Adam deriuataz qd̄ est ɓm rōnem seminalem ab eo descendere. Idō firmiter est tenendū. vt dicit bea. Tho. prima se cunde. q. lxxxi. q ɓm fidem catholicam omnes homies pter solum christum ex adam deriuati peccatū originale ex eo ɔtrahunt: alioquin nō omnes indigerēt redemptione que est per christum. quod est erroneum.

Pena autez hu .§. ij.

ius peccati quantum quidem ad animam est pena damni. idest priuatio diuine visionis: qz nisi purgatus fuerit ab eo non potest introire regnum dei. Non autem sustinet penam sensus pro solo originali. i. penam ignis infernalis vt tenet ⁊ pbat be. Tho. in. ij. Sniaꝝ. ⁊ in q̄dam questione de quodlibetis. Et habetur de conse. di. iiij. c. Nulla salus. Quod aūt Augu. dicit de eadē dist. c. Firmissime tene. tales paruulos sine baptismo transeuntes. sempiterno igne puniēdos exponit glo. ⁊ bene. igne idest pena: qz semper erunt in tenebris idest priuati dei visione: que tn̄ priuatio diuine visionis est. ⁊ si adultis sit in maximaz penā eis: tn̄ non est ad afflictionē quia sciunt se non fuisse capaces ⁊ sine propria culpa esse priuatos. sicut nec etiā rusticus penā hz q non eligatur in papam vel imperatorē. qz non proportionatur ei talis dignitas. Quantū vero ad corpus penā ipsi⁹ peccati est mors. de ɔse. di. iiij. placuit. ac etiam alias penalitates quib⁹ sunt subditi homines vt fames sitis ⁊ huiusmodi. etiam inclinationes ad malum.

Tollitur autez .§. iij.

ipsum peccatum nunc scz in nouo testamento per baptismum actu vel pposito sumptū ⁊ nō per alium modum nisi per martyrium quoad paruulos. In veteri autem testamento per fidē parentum quantum ad non habentes vsūz rationis idest per actum fidei relatum ad salutez pueri per modum orationis quam fidem protestabantur oriundi ex abraham in circuncisionem datam abrahe eam protestabantur in virtute sacrificiorum. Adulti vero purgabantur ab originali per fidem propriam. Femine iudeorum ante vsum rationis non per circuncisionem sed per fidem parentum purgabantur. Et sic debet intelligi q virtute sacrificorum dicebantur purgari ab originali ante circuncisionem datam. sicut ⁊ mares iudeorum in virtute circuncisionis: vt dicit Grego. in mora. ⁊ habetur de consecra. distin. iiij. quod apud nos Non q in illis sacrificijs vel circuncisione eēt aliqua virtus gratie ad purgandum vt est in baptismo. sed per fidem tollebatur peccatum quam protestabatur illud sacrificium vel circuncisio. Unde ⁊ beatus. Thomas quī hoc dixit in quarto de circuncisione: postea retracta

quō originale tollit.

In baptizato quod remanet originale. uit in .iij. parte summe. ¶ Quamuis aūt trāseat ipm pctm originale et tollat p baptismuz reatꝰ. qz euadit obligationē pene eterne. remanet tñ actus .i. remanet in ipo baptizato. ipsa habitualis concupia .i. incliatio ad malū et ordinatio viriū inferiorꝫ Et qz hō nō generat ſm mentē sz ſm vires inferiores. et cū ipſa habituali cōcupi .a. iō trāsmittit pctm in prolē. etiā si in ipso actu generatiōis daret alicui p grām q nō sentiret actualē cōcupiam seu ardorē libidis . nihilominꝰ vt dicit be. Tho. pma scde. q. lxxxj. sic genitꝰ ꝯtraheret pctm originale. Aug. dat exēplū de frumēto q q̄uis purgatū seminet tñ nascit cuz lolio.

¶ Pro aliqua .§. iiij.

De puulis discedentibꝰ cuz originali. maiori declaratione de statu puulorꝫ discedentiū sine baptismo est sciendū q aīa quelibet rōnalis migrās a corpe pprio vadit ad locū glie: que scz est pfecte purgata ab oi culpa reatu. Et locus iste glie dr ee celū empireū supmū remotū a motu: virtute tñ sua ifluens in iferiora: ſz Tho. in .j. pte Aut aīa vadit ad locū miserie q locus largo vocabulo dr infernus: et credit esse in centro terre seu sub terra. Qd pbat Gre. in .iiij. dialo. p eo q dicit Jo. in apoc. v. c. nō repeꝛiebat q posset apire libꝛ clausuz signatū septē sigillis: neq in celo neqz in terra: neqz subtus terram: nisi agnus zc. De istis dr diuersis locis seu receptaculis aiaꝝ: sicut dicit Aug. Tempꝰ qd est inter hoīs mortē et vltimā resurrectionē animas varijs receptaculis ꝯtinet put vnaqueq digna est requie vel erūna ſm ea que gessit in carne dū viueret. xiij. q. ij. Tēpus. Infernus aūt distinguit inter locū vbi est pena dāni .i. priuatio visionis dei q dr limbꝰ: et locū vbi est pena sensus .i. ignis cruciatio vltra penā damni. et dr strictius infernus . Qui etiā locus diuiditur in locū dānatorꝫ eternalr: qui dr infernus strictissima acceptiōe: et locū purgādorꝫ qui dr purgatoriū. qui loca .s. infernꝰ et purgatoriū diuersificant. sicut inferius et supiꝰ: ac si imaginaremus vnā domū plenā ignis vsq ad summū. et in pauimento starent aīe dānate. et in supiori pte iuxͣ tectū aīe que purgant. Uñ grego. dicit. q sicut sub eodē igne aurum rutilat et palea fumat. sic idē ignis et reprobos cruciat: et electos purgat.

Duplex est limbus. ¶ Sic et limbꝰ est duplx .s. limbꝰ paruulorꝫ. et limbꝰ patꝝ. qui etiaz q̄ntū ad sitū differunt ſm supiꝰ et inferius vt dictū est de purgatorio et iferno: et i parte quidē supiori est limbꝰ patrum: qui etiā dr sinus Abrae. Sinus quidē qz ibi erit abrae. aut qz nō nisi p fidem charitate informatā ibant ad illum locū anime: cuius fidei scz de vno deo primꝰ publicus predicator et prestator fuit abraam. declinantibus alijs ad idolatriā. Limbꝰ iste fuit locus sanctorꝫ patrū: a creatione mūdi vsq ad mortē xpi. vel resurrectionē ad quē locū de purgatorio ascēdebāt tūc tpis ille aie que post hāc vitā indiguissent purgatione. Et ad istū locū descēdit aīa xpi diuinitate sociata qñ in cruce expirauit. et sic in limbo lo dr descēdisse ad isernū. et tūc eos beatificauit educēs ide in sua resurrectiōe. Nō aūt alia loca iferni visitauit: nec ab eis visus fuit: nec eos eduxit. Erat autem ibi in limbo illo: et si nō pena ignis tñ pena dāni .s. de tardatione glorie quā expectabāt que aliqlr affligebat eos . Quāuis enī purgati eēnt a pctō originali. inquātū ipm pctm ificiebat psonas eoꝝ. tū qz nōdū erat natura humana purgata ab ipso originali: que purgata fuit in gñe: vt in causa p passionem xpi soluētis. Ade debitū. et ideo detinebant illi parentes in tali loco et pena. Unde ecclesia in hymno. Soluit a pena miseros zc. s. xps. ¶ In limbo aūt puulorꝫ q̄uis nō videat deus: tñ de priuatione talis visionis penā nō hñt: et cū tales parnuli migrāt a corpe imprimunt seu ꝯcreant in intellectibꝰ eoꝝ spēs rerū nāliū. sicut et oibꝰ alijs aiabꝰ de corpe egredietibꝰ que dr scia idita ad quas spēs seu silitudines reꝝ itellectꝰ se ꝯuertēs melius itelligit que nāli cognitione cognosci pñt q̄z aliqs phs mūdi. et sic in speculatiōe rerū pñt aie taliū puulorꝫ valde delectari: qd facere nō pñt dānati q̄uis hēant talē sciam. qz absorbent a penis. Resurgēt aūt et ipsi paruuli in vltima resurrectione. sicut et alij cū corpibꝰ suis pprijs illius stature quaz habuissent in .xxxiij. anno si vixissent nō habituri nec penā nec gliā. Sz in quo loco habitaturi nouit deus. Aie aūt ipsoꝝ puulorꝫ iuuari non pñt vel liberari a tali statu suffragijs nrīs qd trahi pōt ex vbis Aug. q loquēs de suffragijs que fiūt p defunctis sic dicit. Eis solis hec prosunt quibus cum viuerent hoc sibi vt postea possent prodesse meruerunt. xiij. q. ij. c. Tempus. Sed clarum est q tales in vita nihil meruerunt. Nota de penis puulorum.

¶ De questione vtrum virgo Maria fuit cōcepta in peccato originali. Cap. v.

ET qz de pctō originali facta est mētio. Hic icidēter ponat mā seu questio. de qua quotidie a curiosis disputat et ifructuose. s. de ꝯceptu virginis gliose ponēdo ea que senserunt doctores tam antiqui q̄z moderni de hoc dimittendo determinatiōnē sancte ecclesie. Quāuis enī nō sit determinatū per ecclesiā virginē esse cōceptam in peccato originali. vel nō ꝓpter qd absq preiudicio salutis. lz vnicuiqz tenere alterā opinionem que sibi placeat. Tamen si bene considerētur scripture et dicta doctorum antiquorꝫ et modernoꝝ q fuerunt deuotissimi virginis gliose.

Manifeste p3 ex v̄bis eo[rum] ipsam in pctõ origia li ↄceptã fuisse. Sed tenẽtes ↄriã opionem ex
Nõ virgo ẽ in originali conceptã. torquẽt dicta eo[rum] ↄtra intẽtionẽ dicẽtiũ. Et pmo ondit hoc apls ad Ro.iij. vbi dr q[uod] oes in Adã peccauerũt: ⁊ egent glia dei: ⁊ nullũ excipit nisi xp̄m: vt p3 ex eo qd̄ sequit: ⁊ in glo. ibidẽ. ¶ Dicit ẽt Job.iij. Expectat lucẽ ⁊ non
Probatur virginẽ in originali fuisse ↄceptã. videat nec ortũ surgẽtis aurore. vbi loquit p[ro]pheta de nocte que designat originalẽ culpã que nullo modo vidit lucẽ.i.xp̄m: qr solus ipe sine originali pctõ ↄcept[us]. Aurora do v̄go Maria cuius ortũ ipsa nox culpe origialis non vidit qr añ fuit scificata ⁊ pctõ originali mũdata q̃ nata in mũdo. Sic exposuit. be. Tho. in iij. parte. q.xxij. ¶ Eccs etiã.vij.c. dicit. Virũ de mille reperi: mulierẽ aũt nullã inueni Vir ille fuit xp̄s. numerus aũt millenari[us] ponit iuxta morẽ scripture determinat[us] pro indeterminato.i.pro oi cetu sctõ[rum]: iter quos solus xp̄s repẽtus est sine pctõ aliquo: nõ aliqua mulier. Ita exponit dñs Jo. d̄ vrici sup Eccs: vbi etiã p multa originalia sctõ[rum] antiquo[rum] ⁊ rõnes pbat ppositũ. Psal. ẽt ait. Sanctificauit
Ps.45. tabernaculũ suũ altissimus. ¶ Doctores etiã sci ⁊ quo[rum] doctrina approbata est ab ecclesia hoc clare dicũt. Dicit ẽt Aug. in li. de pfectione iustitie. Quisqs fuisse vl' eẽ in hac vita aliquẽ hoiẽ vl' aliquos hoies: puta excepto vno mediatore dei ⁊ hoiũ: qbus nõ fuerit necessaria remissio pctõ[rum] ↄriũ est diuine scripture: vbi
Ro.5. apls ait. Per vnũ hoiẽ pctm̄ itrauit in mũdũ ⁊ p pctm̄ mors: ⁊ ita in oẽs hoies ptransijt: in quo oẽs peccauerũt: ⁊ necesse est vt in pia ↄtẽtiõe asserat posse esse hoies: q sine mediatore xp̄o liberãte ⁊ saluãte sint liberi: saluiq[ue] a pctõ ¶ Idẽ in li. de nuptijs ⁊ ↄcupia sic ait. Sine carnis ↄcupia que accidit ex pctõ. ↄcipi voluit q futurus erat sine pctõ. vt hinc ẽt doceret oẽm que de ↄcubitu nascit carnẽ eẽ pcti. q̃ñ q[ui]dẽ sola que nõ inde nata est nõ fuit caro pcti. ¶ Itẽ Greg. ix. mora. c. vlti. sic dicit. Solus redẽptor in carne sua vere mundus extitit: qr nec p carnalẽ delectationẽ venit. ¶ Idẽ i gl. sup Exo. ait. Oẽs in pctis nati sumus. ⁊ ex carnis delectatiõe ↄcepti culpã origialẽ nobiscũ traximus. ¶ Idẽ leo pa. in ser. de natiui. Sic a reatu nullũ dñs. liber[um] repit. ita p liberãdis oib[us] venit. ¶ Itẽ Ambro. sup Lucã. Solus ex natis de femia sctũs dñs iesus q terrene ↄtagia corruptele imaculati part[us] nouitatem nõ sensit: ⁊ celesti maiestate depulit. ¶ Itẽ Hylari[us] cui testimoniũ iducit Aug. ↄ Julianum. Ex pctõ est ois caro p̄ter illã que venit in silitudinẽ carnis pcti sine pctõ. ¶ Itẽ Aug[us]. i. q. li. ↄ Julianũ. pp catholicã v̄itatẽ ⁊ diuio[rum] eloq[uio]r[um] ↄtractionẽ. clarissimi sacerdotes. Hirenaus. Cyprianus. Olympi[us]. Hylari[us]. Ambro. Greg. s. nazanzenus. imo ⁊ basili[us] qb[us] addi velis nob. Hiero. vt eos omittã qui nõdũ dormierũt aduersũ nos pscrũt oinẽ hoium pctõ originali obnoxiã siniã. Ans. h. in li. Cur de[us] hõ. dicit ita expsse q glosari nõ põt. dicit. n. Lz ipa hois xp̄i ↄceptio sit mũda ⁊ absq[ue] carnalis delectatiõis pctõ. v̄go tñ ipa in iniqtatib[us] ↄcepta est. ⁊ in pctis ↄcepit eã mr ei[us]. ¶ Bern. quoq[ue] q deuoti[us] ⁊ copiosi[us] ceteris de v̄gine scripsit expsse h̄ dicit in q̃dã epla. ⁊ in ser. de assump. sic ait. Btãz virginẽ oimodis ↄstat ab originali ↄtagio sola dei gratia anteq̃ nasceret fuisse mũdatã. Sãctus Tho. cui[us] ẽt doctrina est approbata ab eccliã in. iij. parte. xxvij. ⁊ in. iij. sen. idez sentit ⁊ pbat di. Qd si nũq̃ aia btẽ marie fuisset ↄtagio peccati maculata h̄ derogaret dignitati xp̄i. s[ecundu]m quã est vlis saluator oim ⁊ redẽptor. Tũc enĩ eẽt aliq̃ psona quaz nõ redemisset. s. ipa virgo: nec d3 tñ honorari mat q dehonoraret filius derogãdo sue dignitati: qr nec virgini placet talis honor. ¶ Albe[rtus] magn[us] sup. iij. sen. ait. q dicẽ q btã v̄go nõ fuerat ↄcepta in pctõ originali fuit ↄdẽnatũ tanq̃ erroneũ a magris parisiẽsib[us]. ¶ Magr quoq[ue] sen. in. ij. li. di. xxx. perto. nullũ excludit a pctõ originali p̄ter xp̄m. Et idẽ in. iij. di. iij. ¶ In decretis quoq[ue] de cõse. di. iiij. dr. Firmissime tene ⁊ nullaten[us] dubites oẽm hoies qui per ↄcubitũ maris ⁊ femine ↄcipit: nasci cũ pctõ originali. Et logr de natiuitate in vtero.i. ↄceptiõe. ⁊ Hugo ⁊ Ray. ⁊ Gall. canoniste dicũt eã ↄceptã in pctõ originali. ¶ Potissimi ẽt doctores idez dicũt declarãtes ptcularl[ite]r mãz. Vñ ⁊ Pe. de tharan. or. pdi. qui fuit papa. s. Innocẽti[us] qnt[us] sup. iij. sen. di. iij. sic dicit. Quanto qs magis accedit ad scm̄ scõ[rum]: tãto d3 hẽre maiorẽ scificationis gradũ. Nõ est eni accessus ad deũ nisi per scificationẽ. mr do plus oib[us] accedit ad filiũ qui est scũs scõ[rum]. ergo debuit gradũ scificatiõis hẽre maiorẽ post filiũ. Gradus aũt scificatõis quadruplr põt itelligi: aut q sctitatẽ qs hẽat ante ↄceptũ ⁊ ortũ: aut post ↄceptũ ⁊ ortũ: aut in ipso ↄceptu ⁊ ortu: aut in ortu nõ ↄcepto. naz q in ↄceptu ⁊ nõ in ortu est impossibile. Primus gradus nõ est possibilis. qr psonalis pfectio: vt scia ⁊ virt[us] nõ trãsfundunt a parẽtibus. tũ qr in filios nõ põt fieri eẽ gre ante actuale eẽ nature sup quo fundat. Scd̄s gradus cois est oib[us] s[ecundu]m cõez legẽ scificatiõis per sacra. Terti[us] gradus est singularis sctiscop. de quo solo fuit simul ort[us] scificatio: ↄceptio: annũciatio: ⁊ assũptio. Restat igit quart[us] gradus. ⁊ hic h3 q̃tuor gradus. qr põt itelligi fact[us] in vtero scificat[us]: aut ante aiationẽ: aut in aiatiõe: aut cito post aiationẽ: aut diu post aiationẽ. Prim[us] gradus
Quadruplex est gradus sctitatis

īpossibilis est. qꝛ ſm Diony. de diui. no. ſcitas est ab omni imūditia libera ⁊ pfecta ⁊ immaculata. Immūditia vō culpe nō expellit nisi per gratiā gratū faciētē. sicut tenebra per lucē: cuius subm nō est nisi creatura rōnalis. Scōs gradus nō fuit ꝯueniēs btē virgini. qꝛ aut nō contraxisset originale: ⁊ sic nō indiguisset vlt scificatiōe xpi ⁊ redēptiōe: aut si ꝯtraxisset simul culpa ⁊ gra in ea nō posset ee. Tertius etiā gradus nō fuit ꝯueniēs btē vgini: qꝛ fuit talis vt Joā. ⁊ Biere. ⁊ qꝛ nō ꝯuenit tāte scitati vt diu morata sit in peccato. Quartus vō videt ꝯueniēs ⁊ pie credibilis: lꝫ de scriptura nō habeat vt cito post aiationem vel in ipo die vel hora q̄uis nō ipo momento sanctificata fuerit. Hec ille. ¶ Quā opionē sequit heruens. hēricus de gadauo: durādus: durādellus. Jo. neapolitanus ⁊ alij solēnes doc. ordi. pdi. Multi etiā excellētissimi or. minoꝝ idē dicūt. ⁊ pcipue deuotissimus sup oēs Bonauē. qui postea fuit cardinalis. sic dicit sup. iij. sen. di. iij. q. ij. Scificatio vginis sbsecuta est peccati originalis ꝯtractionē. qꝛ nullus imunis fuit a culpa originalis peccati. nisi solus filius virginis. sicut dicit apls ad Roma. iij. Oēs peccauerūt ⁊ egēt gloria dei. ¶ Hic aūt dicēdi modus est color: rōnabilior: ⁊ securior. Color qꝛ oēs fere id tenent q̄ btā virgo habuerit originale: cum id appareat ex multiplici eius penalitate. quā nō est dicere ipa ee passam pter alioꝝ redēptionē. quā etiā nō est dicē per assumptionē habuisse sed per ꝯtractionē. Rōnabilis est etiaꝫ qꝛ eē nāe pcedit esse gre vel tpe vel nā. Et pp hoc dicit Aug. q̄ prius est nasci q̄ renasci. sicut est eē q̄ bn̄ eē. igit pus est aiam vniri carni q̄ grām dei sibi ꝯiungi. Sic igit caro illa īfecta fuit. ⁊ ex sua īfectione nata erat aiam culpā originali inficē. Necessariuꝫ igit est q̄ ante fuit culpe originalis. īfectio q̄ scificatio. Securior est. qꝛ magis cōsonū fidei ⁊ pietati ⁊ scōꝝ auctoritatibus magis ꝯcordat pro eo q̄ sancti colter cuꝫ de ista mā loquunt solum xpm excipiūt ab illa gnālitate que dī oēs peccauerūt in Adam. Nullus aūt inuenit dixisse de his que audiuimus auribus nris virginē Mariā ab originale fuisse immunē. Pietati etiā fidei magis ꝯcordat pro eo q̄ si mater hnda sit in reuerētia ⁊ deuotiōe. multomaior est hnda erga filiuꝫ. ex quo est ois honor ⁊ gloria ⁊ ideo. qꝛ hoc expectat ad excellētē christi dignitatē. qꝛ ipse est oium redēptor ⁊ saluator. ⁊ qꝛ ipse vnus pro oibus est mortuus. nullatenus ab hac gnālitate virgo maria excludēda est ne dum mris excellētia ampliatur filij gl'ia minuat. ⁊ sic mater ꝯuocet que filiū vult magis honorari q̄ seipsam. Huic igit opinioni adherētes ppter honorē iesu christi, qꝛ in nullo pindicat matris honori. teneamus ſm q̄ cois opinio tenet. s. virginis sctificationem fuisse post peccati originalis ꝯtractionē. Hec ille. ¶ Quā opinionē sequunt Ric. h. de media villa sup sen. Alexan. de alcs. Rihal. ⁊ Bern. in ſmonibus de pphetis in ſmo. Egredict virga ⁊c. Oēs hi tres ordinis minoꝝ solēnes doctores idē dicūt. ¶ Egidius ordinis heremitaꝝ doctor excellētissimus in suo quolibeto sexto. ¶ Idē Guido ordinis carmelitarū in suo. iij. qōlibeto. ¶ Idem magister Jo. de policratis: qui oēs inducūt auctoritatē apli ad Roma. iij. Oēs peccauerūt ⁊c. Et assignāt rōnes suas. ¶ Quidam alij dicūt nō fuisse cōceptā in peccato originali virginē ipam: ⁊ pcipue Joā. scotus ordinis minoꝝ doctor subtilissimus. ⁊ pro sua opinione allegāt auctoritates ⁊ assignāt rōnes. Et pmo illud Can. iiij. Tota pulchra es ⁊ macula nō ē in te. Et exponūt de virgine dicētes: ex hoc q̄ nō fuit macula peccati in ea. ergo nec originalis. Scōo inducūt illud Aug. cū de pctis agit ppter honorē dni nullā prsus de ea. s. virgine volo hr̄e mētionē. Tertio illud Ans. decuit vt ea puritate niteret. s. virgo maria. qua maior sub deo nequeat inueniri. Quarto id ostēdūt per hāc rōnē: qꝛ ordinās vas ad huitiū altaris ꝯseruat ipsuꝫ a maculis. hoc. n. est valde decēs sed virgo fuit vas deitatis. ergo decuit vt pseruaret ēt a macula originalis. Quinto sic. Decuit q̄ xps eam singulari ⁊ nobiliori mō redimeret ⁊ liberaret q̄ alios. sꝫ hoc fuit si sine pctō ꝯcepta fuit. Decuit eni magis honorare eā: qꝛ mr eius q̄ ceteros. Sed nobilius ⁊ melius liberat ⁊ redimit cui puidet ne cadat ⁊ in huitutē incurrat q̄ vt lapsus erigit: ⁊ factus huus redimat. ergo ⁊c. Sexto sic eccl'ia errare nō dꝫ: sed ipa celebrat festū ꝯceptiōis octauo die decēbris. ergo ⁊c. ¶ Ad rōnes in ꝯtrariū inductas sic rn̄dēt. Primo ad illud q̄ oēs in adam peccauerūt. ⁊ q̄ oēs geniti ex adā originale ꝯtrxerūt. dicūt q̄ scil qn̄ loquebant oēs ꝯtraxisse originale loqbant in cōi de filijs ade ſm cōem cursuꝫ. sed cū locuti sunt de vgie in singulari. dixerūt oppositū vt in auctoritatibus inductis. Aug. ⁊ Ans. pꝫ. Dicūt etiā q̄ vbiqꝫ ponit solū vel tm̄ aia xpi: itelligit etiā aia vginis. qꝛ ptus est para viscep. Alij eoꝝ dicūt q̄ oēs ex adā ꝯhnt originale de iure ⁊ ex debito. ⁊ sic etiaꝫ virgo: sed de facto ipa nō ꝯtxit in b ꝑuilegiata ⁊ exēpta a iure cōi. ¶ Scōo ad illud qō dicit alia opi. s. q̄ sequeret q̄ xps nō eēt vlis oium redēptor. rn̄det q̄ non sequtur ex ista positione hoc. qꝛ redēpta est ⁊ saluata per pseruationē ab originali ne incurreret. ¶ Ad illō Bern. qꝛ glosari nō pōt. dicunt qdē simplices q̄ in visione appuit cuꝫ macula in pectore: eo

Nō virgo originali nō fuerit concepta.

Solutiones argumētorū ꝑtis affirmatiue.

ꝙ hoc dixerat vel quia retractauit. Inducūt
etiā reuelationes sup hoc quarūdā muliercu
larum. ¶ Sed ad oīa ista faciliter rn̄det clare
nō errore. ¶ Ad p^m ꝙ illa auctoritas cāticoꝝ
intelligit de ecclīa ꝓprie. trāssumptiue aūt dī
de virgine postq̄ fuerat sanctificata. Unde in
assumptiōe eius canit hec durādelius. ¶ Ad
2^m ꝯm Tho. ꝛ Duran. dicit ꝙ ibi loquit Aug.
de peccatis actualib⁹ vt clare ꝑ3 ex ꝓcedētib⁹
ꝛ sequētib⁹ illius libri. ꝛ ex auctoritate Jo. in
cano. quā imediate Aug. inducit. Si dixeri-
mus: q2 pctm̄ nō habemus ꝛc̄. In hoc aūt oēs
doc. ꝯcordāt ipsam virginē solā inter adultos
fuisse etiam a veniali immunē. ¶ Ad 3^m dicit
Jo. neapol. ꝙ illud Ans. est magis pro q̄ con
tra. decuit eni3 vt puritas mrīs eēt sub purita
te xp̄i dei: qui nō ꝯtraxit originale nec cōmisit
actuale. ꝛ hoc fit per hoc ꝙ mr actuale nullū
cōmisit: sed originale ꝯxit. Si aute3 nō ꝯtraxisset
originale. iā3 puritas ei⁹ equaret puritate xp̄i:
nec etiā sub ea. Nec valet instātia de angelis
bonis. q2 in eis nō esset pctm̄ per originē ꝯtra
ctū. eo ꝙ vnus ab alio nō originat: sed oēs im
mediate creant a deo. Uel aliter ꝛ meli⁹. Si-
cut nō refert ad hoc ꝙ aer possit dici magis lu
cidus. an q̄n̄q̄ fuerit tenebrosus vel non. Aer
eni3 qui plus h3 de luce magis est lucidus. li3
aliq̄n tenebrosus fuerit. sic in ꝓposito. Cū spūa
lis puritas fit per carētiam impuritatis culpe
quam puritate3 causat lux gratie dei. Uirgo
que plus habuit de luce grē q̄ quecunq3 alia
creatura. pura deb3 dici ꝙ enituit maiori pu
ritate q̄ creatura quecūq3. dato ꝙ fuerit quā
doq3 subiecta culpe originali. Sic etiā potest
dici magis albū qđ aliq̄n fuit nigrum. ¶ Ad
quartū sic respōdeat ꝙ decuit virginē nō con-
cipi cum originali. q2 vt dicit Joā. neapol. nō
decuit vt cōceptio naturalis cuiuscūq3 homi-
nis etiā matris virginis equaretur quantū in
immunitate a culpa originali super ꝯceptio-
ne christi. Herueus autē in quodlibet. dicit ꝙ
idem est decētius oībus fieri qđ magis in ho-
norem dei cedit. magis aūt cedit in honore3
dei totā humanā naturā descēdentē ab adā
per generationē. indigere redemptione facta
per christū inducēdo virginē q̄ aliquam per-
sonā non indigere: vt virginē. Quāuis enim ꝛ
istuđ cedat in honorē filij. s. puritas talis mrīs
p^m tn̄ magis. Ratio est: q2 illud ꝑtinet ad ho-
norē xp̄i. vt deus. s. gn̄alis influētia eius redē-
ptiōis. hec eni3 fuit q2 vna ꝑsona fuit incarna
ta. puritas aūt ꝑdicta mrīs ꝑtinet ad honorē
eius in q̄tū hō. q2 li3 sit mater dei: nō tn̄ ꝯm qđ
est deus: sed in q̄tu3 hō. ergo ꝛc̄. Sed si dicet
ꝙ per talem emunitatē ab originali nō tolli-
tur quin fuerit redēpta per preseruatione3 seu
meritu3 preacceptū: qđ q̄nto dicebat. Respō-
sio per Joānē3 neapolitanū ꝛ alios ꝙ redem-
ptio seu salus nō est nisi existētis. Sicuti eni3
nihil ꝓprie habet esse cu3 est in cā sua solū nisi
habeat eē in seipso. Sic nec ꝓprie pōt dici re-
dēptus vel saluat⁹. existēs sub spūali seruitute
que est per culpā. solū in suis parētibus ꝛ non
in ꝓpa ꝑsona. Quātūcūq3 ergo ỽgo fuisset ab
originali pctō ꝓseruata nō posset dici redēpta
ꝛ saluata: nisi q̄n̄q3 fuisset sbta peccato nō solū
in ꝑsona parētū sed ꝓpria. Ratio est ꝯm ipm ꝛ
Joānē de poliiratis. Redēptio ꝛ saluatio im
portat quādā mutationē ꝛ trāsitū de peccato
ad grām. Res. n. que aliq̄n fuit mea et postea
non est: dī redimi. sed res que nunq̄ fuit mea
dī emi. Res aūt que semꝑ fuit ꝛ est mea: non
pōt dici emi neq3 redemi. Si ergo ỽgo beata
nulli vnq̄ peccato subdita fuit. ergo semꝑ fuit
dei: ꝛ sic nō fuit redēpta. Et idē de saluatione:
q2 ꝓsupponit casu3 seu infirmitatē peccati. Et
q̄uis deus de potētia absoluta potuerit face-
re ipsam originale nō ꝯxisse. Est eni3 originale
pctm̄ carētia originalis iustitie determinate
volūtaria volūtate ꝑmi parētis. Posset aute3
deus excipe tali debito quēcūq3 ꝯcipiēdū. tn̄
nō decuit qđ ꝑtinet ad potētiā ordinatu3 qua
voluit honorare matrē rōne iam dicta. Et vt
etiā dicit Egid. qui supra. Aliqd est laudabi
le in iferiori. quod nō est laudabile in supiori.
xp̄o nō est laudabile qđ eēt ꝯcept⁹ in originali
est tn̄ laudabile in ỽgine mrē. nō qa originale
ꝯxit. sed q2 facta est mēbrū xp̄i ab ipo redēpta.
Dicit etiā Aug. de baptismo paruuloꝝ: ꝙ nul
lū mēbrū xp̄i fuit sine peccato. Si ergo dicat
virgo nō ꝯxisse originale. sic non erit mēbru3
christi qđ est indedecus eius. Immo ꝯm Ri-
chardu3 ordinis minoꝝ. hoc derogat matri et
filio Matri virgini: quia eius priuilegiū est ꝙ
sola sine peccato concepit. Derogat ꝛ filio qui
solus est immunis ab omni labe: etiam origi-
nali. Et per hoc patet eos nō sufficiēter respō
dere. Ad id qđ primi dicūt de redēptione et
saluatione dictu3 est. s. ibi secūdo ad id qđ di
cit. ¶ Ad sextu3 scilicet de festo cōceptionis.
Respōdet bea. Tho. in. iij. parte. vbi supra. ꝙ
ecclīa romana nō facit illud cum nunq̄ repe
riat institutū. imo Berū. in epistola ad lugdu
nenses. dicit nō debere fieri. Tolerat aūt hoc
fieri ab aliquibus ecclesijs referēdo hoc ad tē
pus sanctificationis. qđ quia ignotū est quan
do fuerit: fit festū de ipa sanctificatiōe die que
dicit esse concepta. ¶ Uel ꝯm Joā. neapoli-
tanū potest dici ꝙ tale festum nō est festu3 cō-
ceptionis eius: vt illi dicunt cu3 fiat per nouē
mēses ante eius natiuitatē qua die nondū aīa
erat infusa que est subiectu3 sanctitatis. Sed

Solutiones argumentorum pro partis negatiue

magis est festū gratiarū actionū: sicut in vete
ri lege erat festū Epiphanie in quo nulla san//
ctitas fuit noua collata sed eccl'ia regratiatur
de beneficijs. ⁊ sic in proposito. ¶ Ad rōnes au
tem ⁊ auctoritates nō sufficienter respōdent.
Naz pma rn̄sio nō valet. i. q doctores loqūt in
cōmuni: ⁊ fm cōem cursum nō intendēdo de
ēgie illō dicē. qr q totū dicit nihil excludit. ⁊ q
omnē dicit nullū excipit: ⁊ q nullū dicit oē ex
cipit. sed in pdictis auctoritatib' non dr inde-
finite. sed vniuersal'r omnē ab adā ppagatū v'r
culpā incurrere originalē. ergo sancti nullū in
tendūt excipe etiā virginē mariā cū ⁊ ipsa exp/
maf in aliquib' auctoritatib' hic ⁊ alibi. Phi
aūt ⁊ sancti loquētes de aliqua materia in cōi
tractāt illā materiā cōiter loquendo indefini
te ⁊ non v'r si ea que dicunt in illa materia in
cōmuni i aliquo singlari exceptionē habeant:
Ad illud aliud qd cuz dr solū de xpo ⁊ de mre
intelligaf nl'a rō cogit hoc dicere: immo p'les
expsse autoritates Aug. excludūt ipm ab ori-
ginali ⁊ includant matrē: nec enī est tāta vnio
xpi ⁊ mris. q̄nta personarū diuinaꝝ: vt sicut di
ximus q cū dr aliqd de vna psona etiā cū di-
ctiōe exclusiua ptinens ad subiam. illud intel
ligendū est ⁊ de alia. Sicut cū dicit xps. Ne-
mo nouit prēm nisi filius ⁊c. nō excludif spūs
scūs. ita etiā oporteat dicere de virgine: qd dr
de xpo cū sine cōpatiōe filius fuerit maioris
sctitatis. etiā inq̄ntū homo. ¶ Ad illud aliud
q ⁊ si iure ⁊ debito zrit nō tn̄ de facto. qr puile
giata. Rn̄det Joh. de policrat' q puilegiū sur
reptitiū reputaf ⁊ igif vitandū qd est cōtra te-
norē zcilij. nec de hoc facit aliquā mentionez.
sed nullū preuilegiū legif in scrip. ptinens ad
virginē: qd de lege cōi de ea faciat mentionē.
Itē priuilegiū fm iura dz esse expressiuū. vn̄
cū in sctificatiōe etiā in vtero sit puilegiū nō
credif de aliquo esse satisfactū nisi istud hēatur
clare in in scriptura, vt de Hiere. ⁊ Joh. Et
mlto magis vr hoc dicēdū de emunitate a cul
pa originali cū illud sit maius: ⁊ tn̄ nil expresse
repitur in scriptura de isto puilegio. sed zriuz.
ergo ⁊c. Ad illud de reuelatione ⁊ de visione
Bern. ⁊c. Dicit Jo. neapol'. q sunt visiōes fan
tastice quib' nō est credendū. Et si dr aliquas
sanctas habuisse reuelatiōem de hmōi. vt san
cta Brigida. Sciendū q alie scē que clarue/
runt miraculis vt btā Katherina de senis: ha
buerunt reuelationē de zrio. ⁊ cum etiā veri
pphete aliqn̄ putent se ex reuelatione spūscti
aliq̄ dic que ex se dicūt nō est incōueniēs dice
re q tales reuelatiōes nō fuerunt a deo sz som
nia hūana. Exemplū in nathā ppha loquente
ad Dauid. ij. Re. q credebat ei spū pphetie re
spondisse dauid, ⁊ tn̄ nō sic erat vt postea patu

Solutiōes argumentorum sunt insufficiētes.

it. Cōclusiue circa istā mā3 sic vnī istaꝝ opinio
nū dz hō ihereī. ⁊ poti' pme rōnib' dcis. q pa
rat' sit tenere zriū si eccl'ia zriū determiaret. ⁊
ante determinationē nō iudicet hereticū: vel
ipsū ⁊ malū alterā tenētē quecūq sit: ⁊ caueat
a pdicatōe huius mēe corā pplis cū ipugnatio
ne alterius partis. qr mā scādalosa in pplo cuz
velut noctue nō possint sufferre tm̄ radiū veri
tatis. ⁊ nil fructus reportauerit. ⁊ modus pul
cher tradif ex q̄dā pdicatōe mgri ⁊ sancti Vin
centij eximij pdicatoris q̄ hīmediate ponif.

¶ De conceptione virginis marie per modum
predicationis. Capitulum. iij.

Ondum erat abyssi ⁊ ego
iā cōcepta erā. puerb. viij. Abyssus
iportat quādā voraginē seu pfun-
ditatē cuius terminus nō inuenif. Ps. 35.
⁊ sic ps. dicit. Judicia tua abyssus multa. qr
cōprehēdi nō pnt iuxta illud apl'i ad Ro. xi. O
altitudo diuitiaꝝ sapiētie ⁊ scie dei q incōpre
hensibilia sunt iudicia eius. Aliqn̄ ēt iportat
abyssus cōfusionē ⁊ indecorē. ⁊ hō ex eius deri-
uatiōe: dr. n. ab a qd est sine. ⁊ byssus q fm Be
dā est genus lini candidissimū ⁊ pulchrū: ⁊ sic
sumif ibi Gen. i. Tenebre erāt sup faciē abyssi
Dicif. n. abyssus mā ista pma iformis ⁊ cōfusa
vn̄ ⁊ idecora. abyssi ēt dici pnt scripture sacre
ppter pfunditatē interminalē sensus eaꝝ. Ac
ēt apl'i ppter maximā notitiā seu sapiētiā ⁊ di
lectionē eoꝝ. Scdm aūt vtrāq pmā acceptio
nē creature oēs dici pnt abyssi. Nā in se consi/
derate hnt quādā pfunditatē virtutis a deo.
vt nec maximi phi potuerūt cōplete intellige
re nām ⁊ pprietatē cuiuscūq minime ex eis. s3
respectu pfectōis diuine oēs ēt marie hnt quā
dā zfusionē ⁊ turpitudinē. Est ergo sensus the
matis q antēq eēnt creature facte q̄ dicūtur
abyssi. virgo maria erat cōcepta. Sed subito
grossus ēt rudis mouebit q̄stionē dicēs. Cū vir-
go sanctissima sit zcepta de anna: quō anna q̄
creatura est potuit cōcipere: si nōdū erat sicut
nec alia creatura. Sed ad hoc respondef p di
stinctionem quadruplicem conceptionis.
¶ Est enim eius zceptio in itellectu diuinali.
¶ Est eius conceptio in mente angelicali.
¶ Est eius conceptio in scriptura speciali.
¶ Est eius conceptio in vtero materiali.
¶ De prima loquitur thema. Non solum enim
ab eterno concepta fuit diuina sapientia: scili
cet filius a patre. sed ⁊ virgo maria non qdem
eo modo quo filius a patre: scilicet de subst an
tia sua. sed per pordinationem eternaz. Exem
plum sume in operibus humanis. quando. n.
aliquis vult aliquid boni vel mali facere: tunc
dicit istud fiet a me. qr sic zcepi in corde meo

De conceptiōe diuinali.

ſicut qñ peccōr imaginatur dimittere malā vitā ꝫ bñ facere deinceps. tūc ꝯcipit peccator. Vñ Esa. xxvi. di. A facie tua dñe ꝯcepim⁹: ꝫ qͣſi parturimus ꝫ pepim⁹ ſpm̄ ſalutis. A facie dicit dñi. i. ab aſpectu quo reſpicit dñs peccōrē oculo mīe faciēs eū recognoſcere mala ſua. Cū. n. hō pſeuerat in malis: de⁹ dr̄ auertere faciē ſuā ab eo. ꝫ merito: qꝛ ꝫ ipſe peccōr vertit ei tergū ꝫ nō faciē. ſ. rōnis. ꝓpter qđ ꝫ pctm̄ dr̄ eē auerſio ab incōmutabili bono. Sed cū de⁹ illuſtrat cor: ꝯuertit ſe peccōr ad deū. tunc ꝯcipit deſideriū boni ꝫ ꝓponit ſe emēdare. ꝫ cū hoc tractat agē. tūc parturit qꝛ laborat in his faciēdis. Poſtq̄ aūt executꝰ eſt: pepit: ꝫ maſculū cū opus eſt recte factū ut reſtitutiōis: ꝯfeſſiōis: orōnis: ꝫ hmōi. ꝫ tūc iā nō meminit pſſure ꝓpter gaudiū. qa inde ꝯſeqͥt ſpm̄ ſalutis. i. grām ſpūs cum ſaluāte. Sic igit pꝫ q̄ ꝓuſq̄ hō aliqd faciat illō mēte ꝯcipit. mēte decernēdo. ita de⁹ in mēte ſua ab eterno ꝯcipit. i. diſpoſuit mundū facere: ꝫ hominē in maxima dignitate. Et puidēs hoīem debē ruere a tāta dignitate. ꝯcipit etiā in mēte ſua ante creationē mūdi: ꝫ pordinauit vnā vginē facere p quā hō recuparet dignitatē ſuā. imo ꝫ maiorē poſſi ꝯſeqͥret per vnionē. ſ. vbi cū humana nā. Et ſic itelligit hoc thema. Nōdū erāt abyſſi. i. creature: ꝫ ego ꝯcepta eram. ſ. in mēte diuina: vt ſuo tēpore in mundo fieret ꝫ in actuali exiſtētia. Et ſciebat de⁹ q̄ vna mulier erat futura i mūdo. ſ. eua ex qua eueniret omne malū in mūdo. Ita ꝯcepit ꝫ pordinauit q̄ alia deberet venire. i. btā Maria: ex qua totum malū auferet. Sicut etiā pſciebat q̄ eua pma mr̄ ꝫ ſpōſa eēt ꝫ virgo. ſ. dū fuit in paradiſo. ita ꝯcepit ꝫ ordinauit q̄ btā Maria deſpōſata eēt ꝫ vgo ſemp itacta. mr̄ viuificatrix cūctorū. Et ſic fuit Eua viſitata per angelū malū qui eā decepit: ꝫ mortē itulit. ita in Maria viſitata p angelū bonū qui ei vitā nūciauit. Et ſicut eua euacuata fuit grā cum de fructu accepit et comedit. ita maria grā repleta: qñ fructū in ventrē recepit vbi diuini. Et ſicut fructꝰ quē poſuit in ventrē eua: occidit multos. ita fructus quē in vētrē recepit maria: viuificauit electos ꝫ viuificat quotidie comedētes deuote: cū in ſacramēto miniſtrat ppło. ideo dr̄: bñdictus fructꝰ vētris tui. qꝛ per ipm bñdicti ſumus. ſicut p fructū quē porrexit eua viro ad eſum: ſumus oēs maledicti. Paradiſi porta demū per Euā cūctis clauſa eſt. ſed per btām virginē iterꝫ patefacta eſt: vt canit eccłia. Et ſicut rex dū mittit ad pliū milites ſuos. qꝛ vt ſapiēs cognoſcit q̄ multi ibi vulnerant. mittit etiā medicū ad curādū. ita de⁹ ſapiētiſſimus pſciēs nos habituros ꝯtinuū certamē cum demonibꝰ. et ſepe ab eis vulneribꝰ peccōꝝ dānificari ꝯcepit in mēte ſua: ꝫ diſpoſuit mūdo mittere medicū. ſ. virginē btiſſimā. Vñ ꝫ deuotꝰ Bern. dicit de ea. q̄ de plenitudine eiꝰ oēs recipiūt eger curationē. triſtis ꝯſolationē. peccōr veniā. iuſtus grām. Et de ipſa vgine maria pōt itelligi illud Eccl. xxxvi. Vbi nō eſt mulier: ingemiſcit eger. Nā ꝯtra vulnꝰ ſupbie ponit ipſa exēplo vite ſue ligaturā ſeu emplaſtrū humilitatis ad curādū. Cōtra vulnꝰ auaritie emplaſtrū liberalitatis cū aurū ſibi oblatū a magis nō reſeruauit pro futuris neceſſitatibꝰ: ſed paupibꝰ erogauit. ſm Bern. Cōtra vulnꝰ luxurie remediū caſtitatis cū votū fecerit ſm Aug. ꝑpetue vginitatis. vt xxvii. q. ii. §. btā maria. ꝫ ſic diſcurrēdo p alia. Per marie autē placuit ꝫ deo electa fuit vt mr̄ dei eēt pp humilitatē. Sicut depulſa de paradiſo Eua cū viro ꝫ oī pgenie pp ſupbiā. ꝫ hoc eſt qđ ipſa dicit in epła. Dñs poſſedit me ab initio viarū ſuaꝝ. Vie dei ſunt vtutes qbus nos imus ad deū. initiū vtutū eſt humilitas. vñ ꝫ fundamētū dr̄ eaꝝ. ¶ Scđa ꝯceptio. ſ. angelicalis fuit nō ab eterno: ſed in pn̄° mundi ante creationē aliaꝝ reꝝ. Nā cū dñs creauit angelos qui ſignant noīe celi cum dr̄. In pncipio creauit de⁹ celū ꝫ terrā. ſm Aug. tūc ꝯcreauit ſeu indidit in mentibꝰ coꝝ ſpēs ſeu ſilitudines oīm creaturaꝝ que in ſex diebꝰ referunt facte: qͣſi qdā ſemina ad ꝯcipiēdū itellectū. ipſa ergo factio rerū, ſigt ſm Aug. infuſionē illaꝝ ſpēꝝ intelligibiliū. Et numerus ſucceſſiuꝰ dieꝝ nō portat ordinē tpis ſed dignitatis. nam in pn̄° creatiōis coꝝ ſimul create ſunt oēs ſpēs rerū nō pus vna ꝫ poſtea alia poritate tpis. Sꝫ qa diſia magna dignitatis eſt iter ipas creaturas. illa ideo dr̄ pꝰ die facta que nobilior inenit in eis. ꝫ ſic de aliis diebus. Dies ſignat cognitionē angelicā reꝝ que duplex eſt. Pria eſt cognitio nālis. ſ. per ꝯuerſionē itellectꝰ ſui ad alias ſpēs ꝯcreatas: ꝫ illis mediātibꝰ itelligūt res ſic nos mō mediāte fantaſmate. Et dr̄ hec cognitio veſptina. Scđa ē cognitio ſupnālis: quā. ſ. hñt cognitionē ꝯuertēdo ſe ad vbū eternū in quo relucēt idee oīum reꝝ: ꝫ inde ꝯcipiūt clariorē cognitionē reꝝ. Et hec dr̄ cognitio matutina que pfectior eſt pma. Et ſic dr̄ fctn̄ veſpere ꝫ mane dies vnꝰ. qꝛ. ſ. cognitio vna quoad cognita. i. creata. ſꝫ duplex quoad modū cognoſcēdi. qꝛ vel in ſpēbꝰ ſibi ꝯcreatis: vel in vbo. Inter cetā aūt angeli ſci aſpiciētes i vbū reuelatū ſeu declaratū fuit eis myſteriū icarnatiōis cū ſuis circūſtātiis. ꝫ qđ ad reparādū lapſus hoīs ordiaret ꝫ reſtaurādū ruinas coꝝ dei filiꝰ humane nāe vniret. Et vgo hec ſctiſſima mr̄ eiꝰ eēt. Et ſic tanq̄ eēnt abyſſi. i. creature in ſua diſtinctiōe ꝫ viuia pfectiōe. Ego. i. virgo dei mr̄ ꝯcepta eram. itellectu angelico per

De cōceptione angelicali.

Duplex eſt cognitio.

cognitionē. Et cū hoc cognouerūt magnū fe
stū fecerūt in paradiso regratiātes deo ꝛ col
laudātes ei⁹ misericordiā maximā pro reparatio
ne fratrū suoꝝ.i.nr̄a. ꝛ restauratōe sua quoad
lapsos angelos. Vn̄ Job.xxxviij. di. Ubi eras
cū me laudarēt astra matutina.i.angeli. ꝛ iu
bilarēt oēs filij dei ipsi.s.angeli sūme exultan
tes de reparatōe futura.p filiū hui⁹ vgīs bn̄dicte
ꝛ oēs offerebant ei famulari tpe suo. Si.n.vt
dr̄ Luc.xv. gaudiū est in celis corā angelis dei
sup vno pctōre pn̄iaꝫ agēte: q̄ntū debuit eē sup
De ↄce mediatrice pctōꝝ ꝛc. ¶ Tertia ↄceptio dr̄ spū
ptione alis. Sapiētia freq̄nter noīe mulieris nūcupat
spūali. pcipue in libris sapiētialib⁹. Unde ꝛ dr̄ Sap.
viij. Hāc.s.sapiam amaui ꝛ exq̄siui a iuuētute
mea: ꝛ quesiui mihi eā spōsam assumē. Sapia
aūt sup oēs alias doctrinaꝫ maxima est in scri
ptura sacra ꝫm Tho. in pn̄. sūme sue. Hec aūt
est pgnās multis mysterijs.i.spūalib⁹ significa
tiōib⁹ que sunt multis occulte. Cū aūt doctor
vel pdicator exponit qđ latebat. tūc q̄si partu
rit. Et iter cetera in hac muliē.s.sapia scriptu
re est ibi ↄcepta.i.occulte ↄtenta ista btissima
vgo: ꝛ frequētissime de ea ibi fit mētio per me
taphoras variaꝫ. Et sic anteq̄ eēnt abyssi: siue
creature vt dcm̄ est cōplete siue scripture que
dicunt etiā abyssus. ppter pfunditatē sensuū
anteq̄ innotesceret eaꝝ pfunditas ↄcepta erā
t.ibi cōprehēsa: vt cum dr̄. In pncipio creauit
deus celū ꝛ terrā. In pncipio.s.noui testamē
ti creauit quoad aīam celū Joachim celū di
ctū ppter affectū celestē. terrā Annā sic dictā
ppter humilitatē. Terra aūt erat inanis ꝛ va
cua.i.sterilis. Spūs dn̄i ferebat sup aquas la
chrymarū ipoꝝ de ↄfusione sua tenebre erant
sup faciē abyssi. tenebre vitioꝝ sup mūdum to
tū. Dixit deus dādo virtuteꝫ fecūdatiuā An
ne. fiat lux.i.virgo hec btissima. ꝛ facta est lux
ex Joachiꝫ ꝛ Anna quoad corpus. a deo quo
ad aīam. Et diuisit luceꝫ a tenebris: purificās
illā aīaꝫ subito ab originali. ¶ Hec est etiā cō
cepta ꝛ figurata in paradiso deliciarū vbi erat
lignū vite ꝛc. ¶ Hec est ibi ↄcepta cuꝫ dn̄s di
xit serpēti. Inimicitias ponā iter te ꝛ mulierē
ꝛ semē tuū ꝛ semen illius ꝛc. ¶ Hec est mulier
Maria a deo facta mr̄ spūalis cūctoꝝ maxime
inimica serpēti antiquo.s.diabolo. Semē ser
pentis pcedēs ex iterioꝛib⁹ volūtatis ei⁹ est ma
litia ei⁹. vnde generat in mētib⁹ hoīum vitia ꝛ
pecata. Semē mulieris hui⁹ vgis est bonitas
ꝛ benignitas ei⁹ ↄtria semini diaboli. Cōtriuit
ipa caput serpētis sola: q2 oēs suggōnes vitio
rū subito extinxit: nec ↄcupiscētiā sensit religa
to in ea fomite postea extincto ꝛc. ¶ Hec etiā
ↄcepta est in scriptura q̄n (Gen.v.) dictū fuit
abrahe. Gn̄atio q̄rta reuertet huc.i.ad terraꝫ
pmissionis que significat vitā eternā. Semē est
abrahe spūale sunt oēs viri fideles. vt ostēdit
apls ad Gal.iij. Hi exules erant ꝛ pegrini in
terra non sua in egypto que interptat tenebre
i.mūdo seruituti additi pharaonis iniq.i.dia
boli. sed q̄rta gn̄atio que per mariā seu in ma
ria facta est reuertunt ad pꝛiam.s.supne glie.
Nā pma gn̄atio ꝫm Ans. hoīs est qua adā fa
ctus est a deo de limo sine viro ꝛ muliē. Scđa
est qua formata est mulier ex viro. Tertia qua
coiter oēs gn̄ant ex femina ꝛ masculo. Quar
ta alia ab his.s.qua hō gn̄at de muliē sine vi
ro qua xp̄s formatus est ex vgine. Nec ali⁹ mo
dus pductionis hoīs repit. Hec ↄceptio est fi
gurata in archa dei. ¶ In throno salomonis. Exo.25
¶ In vga aaron. ¶ In porta domini clausa. iij. Re-
¶ In velle gedeonis. Et alijs innumeris. gū. 5.
¶ Quarta ↄceptio est in vtero mr̄nali: q̄n.s.an Nū. 17
na concepit eam. Et de hac aliqui faciunt fe Ezech.
stum. Et hoc tribus rationibus. 44.
¶ Prima q2 fuit congruenter impetrata. Judi-
¶ Secunda quia fuit sublimiter sanctificata. cū. 6.
¶ Tertia quia fuit firmiter bene operata.
¶ Quātū ad pm̄ sciēdū q cū Anna ꝛ Joachiꝫ Quare
nō haberēt filios: q2 steriles ꝛ per multos an agitur
nos trāsissent sine ple: oꝛonib⁹: ieiunijs: ꝛ ele festum
mosynis insistebāt vt impetrarēt a deo plē. nō conce-
diffidētes de liberalitate dei: q2 qđ nā nō valet: ptiōis.
gr̄a supplet. Uotuꝫ etiā fecerūt offerēdi plem
deo in tēplo. Diuidebāt quoq3 suos reddit⁹ vt
legit in tres ptes. Unā.s.tēplo. aliaꝫ paupib⁹.
tertiam sibi ꝛ familie concedētes. et per hmōi
ↄtinuata ipetrarūt fecūditatē. Ubi ostēdit exē
plo hoc nō displicē deo: dūmodo fiāt sine su
perstitionib⁹: ꝛ cum ↄditiōe si saluti sue expediat.
Apparuit ergo angelus eis ꝛ pnūciauit q ha
berēt filiaꝫ noīe Mariā ꝛc. vt habet in legēda.
Et sic anteq̄ eēnt abyssi.i.apostoli qui dicunt
abyssi ppter pfunditatē cognitiōis diuinoꝝ ꝛ
dilectionis sup oēs scōs. Unde Diony. Pau
lū appellat abyssuꝫ sapiētie. virgo ↄcepta fuit
in vtero maternali. ¶ Quātū ad 2m̄ notādum
tres fore scificationes. Prima cū puer egredit triplex
ex vtero matris. ꝛ hec fuit. iuxta illud Hiere.i. est scifi
Anteq̄ exires de vulua: plene.i.sāctificaui te. catio.
Scđa est q̄n ples est adhuc in vtero totus: vt
Joā. baptista. qui in sexta mēse fuit scificatus:
q̄n.s.virgo Maria concepto dei filio salutauit
Helisabeth. Tertia est in puncto q̄si post crea
tionē ꝛ infusionē aīe. Formato enim corpore
virginis cōcepto ex Anna ꝛ Joachim: non ex
spūsancto. hoc eniꝫ dicere esset hereticū. So
lus enim christus hoc habuit. creata aīa vir
ginis a deo ꝛ īfusa. subito sanctificata fuit ea
dem die. ps. Fluminis impet⁹ letificauit ciui ps.45.
tatē dei: scificauit tabnaculū suū altissimus.

¶ Quãtũ ad tertiam rõnem dico q̃ similiter opata ẽ bonũ ⁊ ɔtinuiter: qr nullũ vnq̃ pctm̃ cõmisit: nec ẽt veniale. Nõ sic fuit in alijs ab vtero scĩficatis. nam oẽs venialr̃ peccauerũt.

¶ Titulus non⁹ de peccato actuali mortali. ¶ Capl'm pᵐ penes qd attẽdaſ grauitas varia in pctõ mortali. Et de.xvi.regulis per quos põt cognosci qñ aliqd est mortale.

Quare di mortale.

SEcundum genus peccati est actuale. Et dr̃ mortale ex eo q̃ puet aiaz de inhabitatione per grãm. et qua aĩa viuit spũaliter. de pe. di.i. resuscitatus. Et ɔducit tandẽ ad mortẽ dãnatiõis eterne nõ in ip̃o morientẽ. xxv. di. §. aľs ca: ⁊ de h̃ qnq̃ videnda sũt. Primᵐ est de grauitate ipsius ſm qd attẽdaſ ex quo vnũ dicaſ grauius altero. Scdm̃ est quomodo discernaſ vel cognoscaſ mortale a veniali. Tertium de nocibilitate seu dãno q̃ infert ppetrãti. Quartũ quõ puniaſ in alia vita pena inferni. Quintũ est quõ remittatur mortale.

¶ Quantum ad primum .§.j.

Peccata omnia nõ sunt paria.

sciẽdum ſm Tho. prima se.q.lxxiij. q̃ opinio fuit stoicoꝝ q̃ oĩa peccata eẽnt paria. ⁊ ex hoc deriuatus est quorũdam hereticoꝝ error. qui ponẽtes oĩa esse paria. dicũt etiam oẽs penas inferni esse pares. Et siquidẽ peccatũ esset pura ⁊ simplex priuatio. que.s. ɔsistit quasi in esse corruptum. sicut mors ⁊ cecitas sic verũ esset nõ enim potest dici vnus esse magis mortuus q̃ alius. Sed peccatũ est priuatio non simpliciter. sed aliquid retinens de habitu opposito que ɔsistit magis in corrũpi q̃ in esse corruptũ sicut egritudo corporalis. Unde sicut verũ dicitur vnus magis vel grauius infirmus q̃ alter vel etiam in eodẽ vna infirmitas grauior est altera. sic ⁊ vnum peccatuz grauius altero.

Pctm̃ cõparatur infirmitate Ps. 6.

¶ Et q̃ peccatuz cõparetur infirmitati patet nõ solum ex scriptura sacra que frequẽter hoc dicit. iuxta illud. ps. Miserere mei. d. qm̃ infir. sum. Sed etiã ex doctrinis gentiliũ. nam Seneca ⁊ Tullius vitia appellant egritudines. Et q̃ vnum sit grauius altero. ostendit Christus dicens Pilato. Qui me tradidit tibi maius peccatum habet. Joã. xix. Hiero⁹. etiam dicit quis dubitat sceleratius esse cõmissum quod est grauius punitũ. xxiij.q. prima. non afferamus. Patet etiaz hoc ex diuersis penis taxatis ab ecclesia pro penitẽtia. ſm diuersaz grauitatem peccatorũ.

Grauitas pctõrũ attẽdiſ ex pte obiõꝝ.

¶ Prima autez ⁊ principalis differentia grauitatis in peccatis ſm Tho. vbi supra. Est illa que attẽditur penes obiecta eoruz. Obiecta autez actuum sunt fines eoruz. ¶ Pro cuius declaratione est sciendũ q̃ grauitas peccatoꝝ differt eo modo quo vna egritudo est alia grauior. Sicut enim bonus sanitatis ɔsistit in quadaz cõmensuratione humoꝝ per ɔueniẽtiã ad nãm aĩalis. ita bonum virtutis cõsistit in quadã cõmẽsuratione humani actus per ɔueniẽtiam ad regulaz rationis. Manifestum est aũt q̃ tãto est grauior egritudo quanto tolliſ debita humoꝝ cõmensuratio per cõmensurationez prioris principij sicut egritudo que est in corde humano quod est pnᵐ vite. vel ex aliquo quod appropinquat cordi piculosior est. Unde opz etiã q̃ pctm̃ sit tanto grauius quãto deordinatio ɔtingit circa aliqd pnᵐ qd est prius in ordine rõnis. Ratio autez ordinat oĩa agibilia ex fine. Et ideo quãto peccatũ ɔtingit in actibus humanis ex altiori fine. tanto pctm̃ est grauius. Sicut pz q̃ res exteriores ordinãtur ad hoĩem sicut ad finẽ. Hõ aũt ordinaſ in deũ sicut in finẽ. Unde peccatũ qd est circa ipsam sbam hoĩs sicut homicidiuz est graui⁹ peccato qd est circa res exteriores siẽ furtũ. Et adhuc est graui⁹ pctm̃ qd imediate ɔtra deuz cõmittiſ sicut infidelitas blasphemia. ⁊ hmõi. ⁊ in ordie quorũlibet hoꝝ pctõꝝ vnũ pctm̃ est grauius altero ſm qd est circa aliqd pncipali⁹ vel minus pncipale. Et idez haberi potest. xxxij.q.ij. si qd verius. Ubi dicitur q̃ homicidiũ est grauius q̃ adulterium. ⁊ xvij.q.iiij. scđo diciſ. q̃ sacrilegium est maius q̃ fornicatio. Jn peccatis etiã eiusdẽ generis repiſ vnum peccatuz grauius altero ſm gradũ trãsgressionis. sicut adulteriuz est grauius q̃ fornicatio. et incestus grauius adulterio ⁊ huiusmodi. vt. xxxij.q.vij. adulterij maluz.

Grauitas attẽdiſ ex cãis pctõꝝ.

¶ Attendiſ secũdo grauitas peccatoꝝ ex causis seu motiuis. Põt aũt esse multiplex causa inducẽs ad peccãduz ſm Tho. vbi s. Prima est que est propria ⁊ per se cã peccati que est ip̃a voluntas peccãdi. Cõparaſ aũt ad actũ peccati sicut arbor ad fructuz vt di in gl. sup illud Matth. vij. Nõ põt arbor bona fructus malos facere ⁊c. Et cã quanto fuerit maior tãto pctm̃ erit grauius. Quanto etiã fuerit volũtas maior ad peccãdũ. tãto homo graui⁹ peccat.

Multiplex est cã peccati.

Alie do cause peccati accipiunſ quasi extrinsece ⁊ remote ex quibus. s. volũtas inclinatur ad peccandũ. Et in his causis est distinguẽdum. Quedam enim haruz inducũt volũtatem ad peccandũ scđm ip̃am nãm voluntatis. sicut finis qd est ppriũ obiectuz voluntatis. ⁊ ex tali cã angeli peccatuz. grauius enim peccat cuius volũtas ex intẽtiõe peioris finis inclinaſ ad peccandũ. Alie do cause sunt que inclinãt volũtatẽ ad peccandũ preter naturã ⁊ ordinem ipsius volũtatis que nata est moueri libere ex seip̃a ſm iudiciũ rõnis. sicut igno-

vantia vel q̄ diminuūt liberū motū volūtatis sicut infirmitas. vel violētia. aut met⁹. vel aliqd hmōi. diminuūt peccatū ꝛ diminuūt voluntariū in tm̄. q̄ si act⁹ sit oino inuoluntarius nō hꝫ rōem pcti. ꝛ de his hēs. xv. q. j. §. j. vbi inter cetera ponit dictū Augu. s. q̄ pctm̄ volūtariū vsq̄ adeo malū est vt nisi sit voluntariū nullo mō sit peccatū. Et in ca. aliquos. dic̄ Aug. q̄ reus nō ꝯstituit q nescit qd fecerit. ꝛ loqt de stulto.

Grauitas autē attenditur ex actu peccati

¶ Pōt attendi. tertia diuersitas grauitatis in pctō ex actu ipsius. cū eni cā ꝑpria pcti sit voluntas vt dictū est ꝛ pctm̄ ꝯsistat in actu eius inordinato. q̄to magis actus est inordinat⁹. tanto graui⁹ est pctm̄. Magis aūt est act⁹ volūtari⁹ ꝛ inordinat⁹ q cū ope ꝑpetrat q̄ solū mētis ꝯsensu ceteris parib⁹ ꝛ graui⁹ ex ꝯsuetudine peccat q̄ vnica opatione. ¶ Et nota ſm Petrū q̄ cū voluntas ꝛ opus pcti sunt sepata: vt puta ſm aliud ꝛ aliud tps. sūt diuersa pctā. qꝛ diuerse aduersiones ꝛ ꝯuersiōes vt si qs hñs voluntatē deliberatā ad fornicandū furandū. occidēdū ꝛc. Diuertit p tūc ad alia dimittēs exeq illā voluntatē inde ad horā opportunitate se ingerēte committit illa pctā. ꝛ sic sūt diuersa. Sꝫ si volūtas ꝛ opus sint ꝯiuncta vt cā ꝛ effect⁹ sic sūt vnum pctm̄ formalr: ſꝫ plura malr: qꝛ ē vna rō deordinādi. lꝫ plura sint deordiata. Graui⁹ tñ sic pctm̄ actu exteriori cōmissū q̄ sola volūtate. Nā ipe act⁹ exterior cōiter adauget volūtatē in malis opib⁹ sicut ꝛ in bonis. Vñ Aug. de peni. di. ij. sic di. Sicut trib⁹ gradib⁹ ad pctm̄ puenit. Suggestione. delectatiōe. ꝯsensu. ita ipius pcti tres sunt differētie in corde in facto ꝛ in ꝯsuetudine. tanq̄ tres mortes. Una quasi in domo cuꝫ in corde ꝯsentit libidini. Altera quasi plata iā ex portam cū assensus ꝑcedit in factū. Tertia cū ꝯsuetudinis male tanq̄ mole terrena pmit animus quasi i sepulchro iā fetēsque tria gñia mortuoꝝ dñm resuscitasse quisqs euāgeliū legit agnoscit. hec ille. ꝛ ex de cōsue. c. viii. di q̄ tanto sunt grauiora pctā q̄to diutius aiam infelicē detinent alligatā.

Quarto grauitas attendit circunstantijs

¶ Attēdit q̄rto diuersitas grauitatis in pctis ſm q̄litatē circūstantiaꝝ. Ubi est sciendū ſm Tho. in. j. ij. q. lxxiij. q̄ cū vnūq̄dq̄ ex eodeꝫ natū sit augeri ex quo causat. Sicut dicit phs de habitu virtutis. ꝛ pctm̄ causet ex defectu alicui⁹ circūstantie: qꝛ ex hoc recedit ab ordine rōnis q̄ aliqs in opādo nō obseruat debitas circūstantias. sequit q̄ pctm̄ p circūstantias natū ē aggrauari.

Triplex circunstantia dicitur aggrauare peccatum

Sꝫ hoc ꝯtingit tripliciter. Uno mō inq̄tū circūstantia trāsfert pctm̄ in aliud genus vel speciem pcti. sicut pctm̄ fornicatiōis ꝯsistit in hoc q̄ hō accidit ad nō suā. Sꝫ si addat hec circūstātia vt illa ad quā accedit sit vxor alteri⁹. trāsfertur iā in aliud genus pcti. s. iniustitiaꝫ inq̄tuꝫ homo vsurpat rē alterius. ꝛ ſm h̄ adulteriū est grauius q̄ fornicatio. Sꝫ talis circūstātia que mutat speciē q̄uis p respectū ad actū in se. i. actū nature possit dici circūstātia. nō tñ ꝑprie p respectū ad ipm pctm̄ q̄tū ad suā speciē seu actū mortalē. nā circūstātie pcti ꝑprie sunt accñtia que reperiunt circa ipsam essentiā actus pcti seu speciē ad quā pducit p pdictā circūstātiā. Secundo mō circūstātia non aggrauat pctm̄ ita q̄ trahat ipsum in aliud gen⁹: ſꝫ solū qꝛ multiplicat rōne pcti. Sic pdig⁹ dat qñ nō dꝫ ꝛ cui nō dꝫ multiplici⁹ peccat eodē genere peccati q̄ si solū dat cui non dꝫ. ꝛ ex hoc ipso pctm̄ sit graui⁹. Sic ꝫ egritudo est grauior que plures ptes corpis inficit. Tertio mō circūstātia aggrauat pctm̄ ex eo q̄ auget deformitatē pueniente ex alia circūstātia sic accipe alienū cōstituit pctm̄ furti. Si aūt addat hec circūstantia vt multū accipiat de alieno. est grauius pctm̄ q̄uis accipe multū vel paꝝ de se nō dicat rōnē boni vel mali. Hec ille. ¶ Excepto illo modico qd dictū est in pmo mēbro vbi incipit. Sꝫ talis vsq̄ ad scdm mēbrū. Et ex his habes declarationē ꝛ determinationē glo. que habetur di. iiij. sup. c. Hō. Ubi ponit duplex opinio de circūstātijs pcti. quorūdā. s. dicētiū q̄ circūstātie nō aggrauāt pctm̄. ſꝫ solū cōtēpt⁹ q dephēdit maior vel minor ſm omissionē pluriuꝫ vel paucoꝝ circūstātiaꝝ debitaꝝ. Alia opinio est q̄ circūstātie ipse habeāt aggrauare ipsaꝫ. Et istā secūdā tenet Tho. ꝛ alij theologi pma reiecta.

Inter ceteras circunstantias conditio psone magis aggrauat

¶ Inter ceteras aūt circūstātias q̄ peccatū hñt aggrauare est cōditio psone in quaꝫ peccat. si habeat aliquā excellētiā. Pro cuius declaratiōe est sciēdū ſꝫ Tho. i. ij. vbi supra q̄ cū pma grauitas pcti attēdat ex pte obiecti ex hoc sequit q̄ tāto attendit maior grauitas in pctō q̄to obiectū est pncipalior finis. Fines aūt pncipales hūanoꝝ actuū sunt de⁹. ipse hō est prim⁹. Quicqd. n. facim⁹ ꝑpter aliqd horū facim⁹ q̄uis ꝫ hoꝝ triū vnū sub altero ordinetur. Pōt igit ex pte hoꝝ triū cōsiderari maior vel minor grauitas in pctō ſm cōditionē psone in quā peccat. Primo qdē ex pte dei. cui tāto aliqs hō magis cōiūgit q̄to est deo virtuosior. vel deo sacratior. ꝛ io in iniuria illata tali psone magis redūdat in deū. ſꝫ illud Zach. ij. q vos tāgit q̄si pupillā oculi mei tāgit. vñ peccatū sit graui⁹ ex h̄ q̄ peccat in psonam magis deo cōiūctā. vel rōne virtutis vel officij. Ex pte suipsi⁹ manifestū ē q̄ tāto aliqs graui⁹ peccat q̄to in magis cōiūctā seu nāli necessitudie seu bñficijs seu q̄cūq̄ ꝯiūctiōe peccauerit. Ex pte vo ꝓximi tāto graui⁹ peccat q̄to pctm̄ plures tāgit. ꝛ iō pctm̄ qd sit in psonā publicā puta regē vel pncipē. vel rectorē est graui⁹ pctō q̄ qd

pctō cōmittit ꝯ vnā psonā puatā. ꝛ sitr iniuria que fit alicui psone famose videt eē grauior: ex h q in scādalū ꝛ ptrbationē plurimoꝝ redūdat. Magnitudo ēt ipsi⁹ psone peccātis que ptinet ad circūstātiā hꝫ sepe grauare pctm̄. vn̄ Cris. vi. iiij. dic. Nō ꝑplan⁹ fortiter cadit ī peccatū. aut ꝑpter magnitudinē pctī. aut ꝑpter altitudinē dignitatis. ſꝫ h nō est semp. Pro cuius declaratōe dic. b. Tho. i. ij. vbi supra q duplex est pctm̄. Quoddā. s. ex surrectōe pueniēs ꝑpter īfirmitatē hūane nature. ꝛ tale pctm̄ minus īputat ei qui est maior in vtute eo q min⁹ negligit hmōi pctā reprimere: q̄ tn̄ oīno subterfugere īfirmitas hūana nō sinit. Quedam sunt ex deliberatōe ꝓcedētia ꝛ ista pctā tanto magis alicui īputant q̄to maior est. ꝛ hoc pōt

Propē q̄tuor ꝯditio persone pctm̄ aggrauat

eē ꝑpter q̄tuor. ¶ Primo qdē qꝛ facili⁹ ꝑht resistere pctō maiores puta q excedūt in scīa ꝛ virtute. vn̄ dn̄s dic Lu. xij. q sciēs s̄u⁹ volūtatem dn̄i sui ꝛ nō faciēs plagis vapulabit multis.

¶ Scdō ꝑpter multitudinē. qꝛ oē bonum quo qs magnificat est dei bn̄ficiū cui hō fit igrat⁹ peccādo inq̄tū ad hoc q̄libet maioritas etiā in tpalib⁹ bōis pctm̄ aggrauat ſꝫ illud Sap. vi. potētes potēter tormēta patient. ¶ Tertio ꝑpter specialē repugnātiā act⁹ pctī ad magnitudinē psone. sic si pnceps iustitiā violet q ponit iustitie custos. Et si sacerdos fornicet q castitatē vouit. ¶ Quarto ꝑpter exēplū siue scandalū. qꝛ vt Greg. dic in pasto. In exēplū vehemēter culpa extēdit q̄n ꝓ reuerētia gradus peccator honorat. ad pluriū ēt notitiā puenīunt pctā magnoꝝ ꝛ magis hoīes ea īdigne ferunt. ¶ Attendit ēt grauitas pctī ſm nocumētū qd sequit ex ipso. Pro cui⁹ declaratōe dicit Tho. vbi supra q nocumētū tripl'r pōt se habere ad pctm̄. q̄nq3. n. nocumētū quod ꝓuenit ex pctō est ꝓuisum ꝛ itentū sic cū aliqs aliqd operatur aīo nocēdi alij vt homicida vl' fur. ꝛ tūc directe vel quātitas voluntatis adauget quantitatē pctī. qꝛ tunc nocumētum est ꝑ se obiectuꝫ p. ti. Q̄nq3 vo nocumētum est puisum ſꝫ non itentum sic cum aliqs transiens per agrum: vt compendiosius vadat ad fornicandum: infert nocumētum cum his q̄ sunt seminata in agro sciēter: ſꝫ nō in aīo nocendi. ꝛ sic ēt quantitas nocumenti aggrauat pctm̄. sed īdirecte, inquātū. s. ex voluntate multū īclinata ad peccandum pcedit qd aliqs non pretermittat facere damnum sibi vel alij qd simpl'r nō vellet. q̄nq3 aūt nocumētum nō est itentum: nec est puisuꝫ ꝛ tunc si per accidens se habeat ad peccandū nō aggrauat pctm̄ directe. sed ꝑpter negligentiā cōsiderandi nocumenta que cōsequi possent. imputant homini ad penā mala que veniunt ꝑter eius itentionē si dabat operam rei

Grauitas peccati ēt attēdit ex nocumento eius.

illicite. Si vo nocumentū per se sequit ex actu pctī: ſꝫ nō sit itentum nec preuisuꝫ directe peccatum aggrauat. qꝛ quecūq3 per se sequuntur ad pctm̄: pertinet quodāmodo ad ipsam spēm pctī: puta si aliqs publice fornicet: sequit scandalum plurimoꝝ. qd quāuis ipse nō intendat: nec forte preuideat: directe per hoc aggrauat pctm̄. ¶ Quāuis nocumentum aggrauat peccatū: nō tn̄ sequit qd ex solo nocumento pctm̄ aggrauet: qnimmo pctm̄ in se est grauius propter inordinationē. vt supra dictum est. vnde ꝛ ipsum nocumentum aggrauat pctm̄ inquantum facit actum eē magis inordinatum. Un̄ nō sequit. qd si nocumentū maxime habeat locū in pctīs que sunt circa primum. q ipsa pctā sint grauissima: qꝛ multomaior iordinatio inuenit in pctīs que sunt ꝯ deū: ꝛ in qbusdā coꝝ que sunt ꝯ ipsum: ꝛ tn̄ pōt dici q si deo nullus possit nocere quātū ad eius subam. pōt tn̄ nocumētū attēdi in his que vel sunt sicut extirpādo fidē violādo sacra que sunt pctā grauissima. Sibi ēt aliqs q̄nq3 scienter ꝛ violenter īfert nocumentum. sicut pꝫ de his qui se īterimunt ſꝫ finalr hoc referant aliqd bonum apparēs. puta ad hoc q liberent ab aliqua angustia.

Nota q̄lr nocumentum aggrauat pctm̄.

¶ Notandum etiam vltra .§. ij.

supradicta q vna culpa vel iniuria est grauior alia quatuor rōnib⁹. ¶ Primo rōne modi circunstantis. ¶ Scdō rōne dāni consequentis. ¶ Tertio rōne viri offendentis. ¶ Quarto rōne animi inducentis. ¶ Quod vna culpa vl' iniuria sit maior vel grauior alia rōne modi circunstantis octo modis phs docet cognoscere. Et primo sic. Illa culpa vel iniuria est maior que est bestialior. Cuius rō est: qꝛ talis est magis inordinata. i. ꝯ ordinē vel rectitudineꝫ rationis. Scdō pbat sic. Illa culpa vl' iniuria est maior q̄ ē euidētior ꝛ magis ſm elationē. Cui⁹ rō est: qꝛ de rōne peccātis vel iniuriātis est qd agat voluntarie ꝛ peccat. quāto aūt magis voluntarie: tanto grauius peccat. Tertio sic. Illa culpa vel iniuria est maior que auditoribus est horribilior ꝛ abominabilior. Nam homines magis horrent ꝛ abominant vnum scelus q̄ aliud. tum propter sui nouitatem: tum propter sui grauitatem. Quarto sic. Illa culpa et iniuria est grauior in qua transgressio est multiplicior. puta in qua sunt multe transgressiones. Verbi gratia. Qui frangit iuramēta. dextras. fides connubia ꝛc. Grauissime peccat. cuius ratio est quia in talibus excessus culparuꝫ multarum vel iniustitiarum vel iniuriaruꝫ est magnitudo sceleris vel grauedo criminis. Quinto sic. Illa culpa vel iniuria ē maior vbi locus est ineptior quādo: scilicet fit in loco vbi

Quatuor sunt qb⁹ culpa redditur grauior.

Nota hic hos octo modos

faciētes culpā cupiunt quēadmodū faciēt fal
si testes. Cui⁹ rō est. qꝛ si qui in ꝓtorio nō faciūt
iustitiā vel peccāt signū est ꝙ in omni loco nō
facerēt iustitiā. Si. n. falsi testes in curia pec
cāt. signū est ꝙ in omni loco peccarēt. Sexto
sic. Illa culpa vel iniuria est maior, in qua est
maior ꝯfusio. Cui⁹ rō est: qꝛ ꝯfusio solū debet
turpi ꝛ prauiori. vñ de magis turpi videt sequi
maior ꝯfusio ꝙ̄ magis prauū. Septimo sic. Il
la culpa vel iniuria est maior. que est indigni
or vel irrationabilior. s. quā qs facit ꝯ eū a quo
bōa suscepit. Cui⁹ rō est: qꝛ tales plures iniurias
ꝛ pctā facit. ꝛ ꝑcipue qꝛ facit male. scdo qꝛ non
facit bū tenemur enim bonū facere bñfactori.
Octauo. Ille plus peccat ꝛ graui⁹ qui peccat
ꝯ iura nō scripta ꝙ̄ ꝯ scripta. Cui⁹ rō est: qꝛ me
lius est eē iustū p volūtatē ꝙ̄ p necessitatē.
obſuare aūt scripta videt eē ex necessitate: ser
uare aūt nō scripta videtur eē nō ex necessita
te: ſʒ ꝓpria volūtate peccare ꝯ iura nō scripta: ſʒ
iusta videt grauius. Hec phs. ij. reth. c. xxxiij.

Nocu-
mētuʒ
ꝯñs ag
grauat
delictū

¶ Scdo cognosci pōt grauitas culpe rōne no
cumēti ꝯsequētis vbi ē magis dānū ibi magis
pctm̄ ceteris paribꝰ. ſʒ. b. Tho. i. ij. q. lxxiij. pōt
aūt magnitudo dāni ꝯsequētis cognosci qua
tuor modis ſm phm in. j. lib. retho. Primo qꝛ
difficile est vel īpossibile fieri vꝫ recōpēsationē
vt si qs occideret filiū alteri⁹ vel destrueret rē
irreparabilē vel nō inuētibilē. Scdo qñ non pōt
inueniri equa punitio tali culpe vel dāno: sed
ōis alia est mitior. vt si qs occideret vel offen
deret regē vel publicā ꝑsonā. Tertio qñ cōtin
git eū qui dānificat⁹ est nō recipe satisfactionē
vtputa qꝛ mortu⁹ est. Quarto qñ qs passus est
dānū a seipso. vt qui affligit vel nocumētū sibi
īfert. vel occidit se ex aliquo īfortunio vel ma
lo cōmisso ꝛ multo magis qñ sine causa h̄ egit
hec phs vbi. s. ¶ Tertio pōt cognosci graui
tas culpe vel iniurie rōne viri offendētis quod

Culpa
aggra-
uat rō-
ne viri
offendē
tis.

quatuor modis videri pōt ſm phʒ in li. retho. Et
pꝰ qñ eā culpā vel iniuriā pm⁹ vel solus vel cū
paucis fecit. Et rō est. qꝛ videt aliis eē exēpluʒ
ꝛ eā malefaciēdi ꝛ multitudini magis parcit ī
delictis ꝙ̄ paucis. Scdo qñ in illa culpa sepe
peccat: aggrauat. n. culpa ex frequētatōe act⁹
ꝓpter iordinationē volūtatis. Tertio qñ ꝓpter
illā culpā īueniunt tormēta dānificātia gra
uiora. Nā ꝓpter magnitudinē sceleꝝ inuenta
sunt grauiora tormēta. Quarto qñ ꝓpter illuʒ
qui cōmisit lex est posita. qd̄ eē non pōt. nisi qꝛ
ille fuit pm⁹ vel nouo mō peccauit. Quinto qñ

Aliuʒ i-
ducens
aggra-
uat pec
catum

ꝓpter illū carcer fuit edificat⁹. hec p phʒ. vbi
supra. ſʒ magnitudo ꝑsone peccātis aggrauat.
¶ Quarto ōñdit vna culpa grauior alia rōne
animi īducētis. i. ex dispositiōe ꝛ q̄litate ani
mi peccātis. qd̄ ōñdit sex rōnibꝰ, ꝛ pma ē ex cā
pcti. Nā duplex est cā pcti. vna p se alia per ac
cidēs. Causa p se est ipsa volūtas. ꝛ quāta fue
rit maior. tāto pctm̄ est graui⁹. qꝛ cū pctm̄ sit
malū volūtariū. quāto volūtas fuerit maior ad
peccādū. tāto pctm̄ est grauius. Alie vo cause
pcti sunt cause p accñs iclinātes volūtatē ad
peccādū ꝑter naturā ꝛ ordinē ipsi⁹ volūtatis q̄
nata est moueri libere ex seipsa. vt sunt passio.
ignorātia. mot⁹ ꝛ hmōi. ¶ Scda rō q̄re vnum
pctm̄ est graui⁹ alio. ē ex notitia. qui. n. peccat
ex certa scia ꝛ īdustria: peccat graui⁹ eo q pec
cat in idē ex ignorātia. Rō hui⁹ est. qꝛ volūtas
peccātis ex certa scia est magis iordinata, et h̄
qꝛ talis sciēter eligit qd̄ malū est. s. pati detri
mētū in maiori bono. s. bono aīe vt ꝓuari gr̄a
ad h̄ ꝙ patiat minori seu fruat. s. corꝑali bono
cui⁹ ꝯ̄triū facit volūtas ordinata: ꝙ̄uis. n. nul
lus itendēs ad malū opat ſm Diony. tñ potest
eē intētū malū aliqd̄ vel ad vitandū aliqd̄ ma
lū vel ad cōseq̄ndū mai⁹ bonū. ¶ Tertia ra
tio q̄re vnū pctm̄ est mai⁹ alio ex electiōe. Naʒ
peccās ex electiōe peccat graui⁹ in eodē pctō
eo qui solū ex passiōe hui⁹ rō est. qꝛ talis peccat
ex certa malicia, inquātū sciēter eligit malū.
nō ꝙ velit illō qd̄ est de se malū. ſʒ qꝛ eligit mi
nus bonū ſpreto maiori. Aliud. n. est peccare
ex electōe. Aliud ex passione. qui. n. peccat ex
passiōe peccat eligēs: nō tñ electiōe. qꝛ electio
nō est in eo pmū ꝑncipiū pcti: ſʒ īducit ex pas
sione ad eligēdū id qd̄ extra passionē nō elige
ret. ſʒ ille qui peccat ex malicia ſʒ se eligit ma
lū qꝛ. s. ſpreto maiori bono vel postposito. s. aīe
eligit min⁹ vel lascia⁹. qui magis vult hr̄e de
lectationē venereā ꝙ̄ gr̄am vel v̄tutē: ꝛ iō ele
ctio est in eo pmū ꝑncipiū. Hec. b. Tho. i. ij. q.
lxxviij. ¶ Quarta rō grauitatis maioris ex par
te animi: est maioritas ꝯtēptus. Nā vbi maior
ꝯtēpt⁹. ibi maior grauitas. ꝛ rō qꝛ quāto ꝯtem
ptus maior. tāto volūtas iordinatior. ¶ Quin
ta rō est ex dispositiōe volūtatis ꝛ rōnis. verbi
gr̄a. idē pctm̄ vt homicidiū graui⁹ est factū ab
hoīe sobrio. ꝙ̄ ab hoīe ebrio. Cui⁹ rō ē qꝛ ebrie
tas plus minuit de rōne pcti ꝙ̄ sit sua graui
tas. hec. b. Tho. i. ij. q. lxxvi. ¶ Sexta ratio est
qꝛ maiori v̄tuti opponit mai⁹ vitiū: tāto ergo
pctm̄ est graui⁹ quāto opponit maiori v̄tuti ce
teris paribꝰ. vñ phs dicit. viij. ethi. ꝙ pessimū
optimo ꝯ̄triū est. qd̄ ēt pʒ ex h̄ ꝙ charitas que ē
amor dei. sicut ipa est maxima virtutū. ita odi
um dei maximū pctōꝝ qd̄ odiū ꝯ̄riat dilectio
ni dei. ita ꝙ maius est īfidelitate ꝛ desperatio
ne. hec. b. Tho. i. ij. q. lxxviij. Raynerius.

¶ Nota sedecim regulas .§. iij.

vniuersales ad cognoscēdū vbi sint pcti mor
talia vel nō. Valēt aūt tales regule ad hoc ꝙ

Regle 16. ad cognoscendū peccata mortalia

vō ad particularia venia ostādit per eas qd de singularib' iudicādū sit. Singulares q̄ppe regulas in illas vsq resoluere cōuenit quo sctō veritas illucescit. ¶ Est igit pma sm Cācellariū parisieñ. q nullū ē pctm mortale actuale absq ꝯsensu libero rōnis. vere vel interptatiue. Interptatiuū aūt ꝯsensum eē dicim' dum habuit rō tps deliberādi. et refugiēdi ea circa que vitāda eē puigil tenebat. quaīr dicī let qui tacet ꝯsentire videt de regulis iur. qui tacet. dū vz repugnare deberet. Cōsensus tn̄ solus rōnis in actū venialr malū ē tātūmodo venialis loquēdo de veniali ex genere suo. vt est verbū ociosum. ¶ Scda regula est. Nō qlibet tenet scire de quolibet pctō mortali an sit tale. lz expediat istud ingrere et scire iuxta vniuscuiusq vires et statū. et plus ecclesiasticos q̄ laicos. et iter ecclesiasticos plati et officio tenerentur q sint parati omni poscēti reddere rōnē de ea que est in eis fide et spe. argu. ad hoc. xxxvi. di. p totū. Nota q Aug. xxi. de ciui. dei. cap. vlt. dicit. qs iste sit modus et que sunt illa peccata qui ita ipediūt puentionē ad regnum dei vt tn̄ sctōꝝ amicoꝝ meritis ipetrēt īdulgētiam difficillimū est iuenire piculosissimū est diffinire. Ego certe vsq ad hoc tps cū ide satagerē ad coꝝ indaginē puenire nō potui. Et fortassis pptera latēt. ne studiū pficiēdi ad oīa cauēda pctā pigrescat qm̄ si sciret que vel qualia sint delicta. Pro qb' ēt pmanētib' nec puectu vite melioris assumptis itercessio sit ingrēda et sctōꝝ spanda eis secura se obuolueret humana segnities nec inuolui talib' iplicamentis villius virtutis expeditione curaret. ¶ Tertia regula est q cōpatio pctōꝝ ad inuicē sm grauitatē maiorē et minorē generalr sumi negt nisi cōpent in genere suo et ceteris parib'. qm̄ sz alias circūstātias pticulares se hñt plurimuz vt excedētia vel excessa. ¶ Quarta regula ē q q̄tificatio pctōꝝ a posteriori sumit a pena: licet nō sufficiēter vsqquaq et a pori penes genus obiecti. et itētionē finis et libidinē seu conatū volūtatis maiorē vel minorē et sm motum tps locū et penes dāna insequētia. que peccās puidebat aut puidere tenebat. ¶ Quinta regula est. q bonitas moralis sumit ex subiecto: sed totalis bonitas moralis specialr pēdet ex circūstātijs finis et aliaꝝ sibi adunatis. maliciam so ex vni'illaꝝ circūstātiaꝝ carētia cognouimus resultare. Ceteꝝ bonitatē gratuitā et meritoris gfa gratūfaciēs opat. ¶ Sexta regula ois act' cui' finis itent' est mortale mortalis ē siue itendat actu siue habitu. qd scit si operans interrogatus cur hoc facis et aduertēs. tandez rñdebit. ad hūc finē feci. ¶ Septima regula. Actus aliunde nō eēt mortalis. et sit pp̄ter si/

Prima

Scda

Tertia

Quarta

Quinta

Sexta

Septia

nē venialis videt eē solū venialis nisi forte prestituatur finis ille vt vltimus et quietans et nō solum vt incidens et minus pncipalis actu vel habitu. ¶ Octaua regula. Nullum etiam desiderium vel illicite factum tantūmodo sub conditione actualiter vel habitualiter adhibita est de per se mortale delictū. de per accñs tñ ppter appetitus sensualis cōmotionē nimia qua scienter dimittit inualescere. ex talis desiderij cōtinuatione libera. pōt ipm inter mortalia deputari. ¶ Nona regula. Siquis mouet occasionalr solū ex pctō mortali ad aliquē actū faciēdum. nō ops illum actū esse peccatū mortale. Secus si causa principalis hui' act' esset mortale peccatū. ¶ Decima regula. Exponere se periculo mortalis pcti est pctm̄ mortale. Uel sic agere incertuz et dimittere certuz quod sit mortale non solum per cōiecturas leues: aut ex suspitione trepida et scruptuosa proueniente ex nimio timore cadendi in via dei ē mortale. Sed intelligitur dum tale est vehementer et probabiliter incertum eque sicut oppositum vel magis tunc enim illud quod agit non carebit mortali culpa aliter non oportet vt tactum est. s. ¶ Undecima regula. Omnis agens contra ꝯscientiā edificat ad gehennā vel mortaliter solum quantum est ex parte vnius circūstantie que est facere contra conscientiam. si conscientia iudicet esse illud solum veniale. ¶ Duodecima regula. Nullus est actus adeo mortalis: quin ipse vel sibi similis sit non mortalis dum displicet vel si nō placet cōsensu perfecto et deliberato. Similiter nullus peccatum est adeo veniale. quin ipsum vel sibi simile fiat mortale dum placet. hoc est dum cōsensus additur. Si tn̄ illud veniale erat actus mortalis ex genere suo et ex eo q non fiebat ex consensu libero et perfecto. venialis reddatur. ¶ Tredecima regula. Multa ex genere mortalia sunt quoꝝ similia possunt effici bōa dū trahuntur extra rationem suam. quēadmodū volere deliberate de bono alterius est mortale delictum. Si vero hoc fiat per zelo iustitie boni cōmunis cui contrarium est tale bonum iste dolor virtus erit. Pleraq et multa ex genere suo bona essent que ex aliqua circunstantia peruersa fiunt mala et speciem mortalem imitantia. ¶ Decimaquarta regula. Nihil est adeo consilium in lege euangelica. quin in casu possit esse obligatorium. Et ita quilibet vtens ratione tenetur sm preparationem animi ad quodlibet consilium. si et vbi necessitas immineret hoc agendi. obligat igitur quodlibet ꝯsilium vt non ꝯtemnatur tanq̄ nō sit salubrior seruatio eius q̄ oppositi. Et tamē nullus ita consilijs seruandis astringitur quin ab.

octaua

Nona

Decia

Undecima.

Duodecima

Tredecima

Decīmaqrta.

tis aut possit aut debeat in casu cor obseruatio quia pretermitti vt de nõ hñdo duas tunicas. et de pbendo pallio tunicã auferẽti et silib'.

Quinta decima regula. Quindecima regla est. qr ars nõ deliberat sicut aliqs ex virtute bñ agit et subito. Sic ex puerili assuefactiõe vitiosus quasi repẽte pcipitat. Et ita male habituat' in vitiis vt iniuriãdo. ɔcupiscendo. odiẽdo. iudicãdo. et silib' vere demereri ɔtinue sicut vtuos ɔtinue merces accrescit vt vex sit qd di Apoc. xxij. qui in sordib' est sordescat adhuc. et iustus iustitiam faciat adhuc.

Sedecima. ¶ Sedecia regla est de pmissionib' pctõr et relaxatione penar videlz q pene sint restrigẽde. sic q abiq vtilitate reipublice vel eius cui insistigunt. neq istitui neq istitute exequi deberẽt. et peccãt oppositũ facientes vel eas cũ instituerit nõ delẽtes. In omni aũt republica tolerari possunt aut debẽt vitia que abiq deteriori piculo nec corrigi neq extirpari valerent. Qñ ãt illud est et qñ nõ difficile est et fere impossibile generalr diffinire. nisi p circũstãtiis particularib' inspectis plati superiores et sapiẽtes determinabũt. Exemplũ habes in meretricib' et vsuris et similibus que quando pmittunt ita et de concubinariis pro loco et tempore.

¶ De nocumento peti mortalis in psenti vita.
Capitulum secundum.

Videndum est deinde de effectu et nocumẽto peti mortalis quod est multiplex. Nã bonũ nature corrũpit maculã aie inducit reatũ pene includit que oia designant in pabola descẽdẽtis a hierlm i hiericho spoliato et vulnerato. vt habet Lu. x. De multiplici ẽt nocumẽto peti habes. 3. ti. viij. c. iij. Pro declaratiõe aũt pmi. idest q petm bonũ nature corrumpat seu

Petm mortale corrũpat bonuz nature. diminuat. Nota sm Tho. i. ij. q. lxxxv. q bonũ nature hũane põt dici tripr. Primo ipa pncipia nature ex quib' ipa natura ɔstituit et ppriates ex his causate sicut potẽtie aie. et hmõi. et illd bonũ nature. neq tollit neq diminuit p petm. Scdo di bonum nature humane. bonũ originalis iustitie quod fuit in pmo hoie collatũ toti hũane nature. et illud totaliter est ablatum p petm pmi parentis. Tertio mõ di bonũ nature ipsa inclinatio ad virtutẽ ex eo q a natura hõ hz inclinationem ad virtutẽ. Et illud est bonũ nature quod di diminui p petm. Per act' enim hũanos fit quedã inclinatio ad siles act'. Oportet aũt ex hoc q aliqd inclinat ad ad vnũ ɔtrar inde diminuat iclinatio eius ad alia vñ cũ petm sit ɔtrũ virtuti. ex hoc ipo q hõ peccat diminuit bonũ nature qd est iclinatio ad virtutẽ. Et qr talis inclinatio ɔuenit hoi ex hocipso qd est rõnalis. ex hoc eni habet q sm rõnẽ opet qd est agẽ sm virtutẽ. per petm aũt nõ põt totalr ab hoie tolli qn sit rõnalis: qr nõ iaz eẽt capax peccati. iõ nõ est possibile q pdictũ bonũ nature tollat totalr. vñ etiã in dãnatis manet talis nãlis iclinatio ad vtutẽ. aliogn nõ eẽt in eis remorsus ɔsciẽ. sed q nõ reducat in actũ ɔtingit. qr deest gra. Predicta aũt diminutio inclinatiõis ad vtutez di vulneratio que vsr' inducta est per petm pmi parẽtis. Nã cũ per ipm sit ablata originalis iustitia. oẽs vires aie remanẽt quodãmodo destitute ppo ordine quo nãliter ordinant ad vtutẽ. et ipa destitutio vulneratio aie di. ¶ Sũt aũt ɔtuor potẽtie aie sm Tho. vbi. s. art. iij. que põt esse subẽ vtutũ. s. rõ in qua est prudẽtia. volũtas in qua est iustitia. irascibilis in qua est fortitudo. ɔcupiscibilis in qua est tẽpantia. Inqtũ ergo rõ destituit sui ordine ad vex. est vuln' ignorãtie. inqtũ do volũtas destituit in ordine ad bonũ est vuln' malitie. inqtũ do irascibilis destituit suo ordine ad arduũ. est vuln' ifirmitatis. inqtũ do ɔcupiscibilis destituit ordine ad delectabile moderatũ rõne. est vulnus ɔcupiscentie. Sic igit ista quatuor sunt vulnera iflicta toti humane nãe ex peccato pmi parẽtis. Sed qa iclinatio ad bonũ vtutis in vnoquoq diminuit per petm actuale. ideo etiã ista ɔtuor. s. ignorãtia: malitia: ɔcupiscẽtia: et ifirmitas sunt vulnera ex aliis peccatis ɔtita. inqtũ. s. peccatuz actuale. et rõ habitat pcipue in agẽdis. et volũtas quandã ɔnitatẽ ad malũ. et difficultas bñ agẽdi crescit et ɔcupiscẽtia magis exardescit. [que potẽtie anime p peccatũ vulnerant]

Petm mortale inducit maculam aie. ¶ Secũdo peccatũ inducit maculaz aie vt ad Ephe. v. dicit. vt exhiberẽt sibi gliosam ecclesiam nõ habẽtez maculã: idest peccatũ mortale. Que expositio haberi põt ex verbis Hiere. de peni. dist. i. vbi dicit. Eccla christi est non habẽs maculã neq rugam. qui ergo peccator est aliqua sorde maculatus. nõ potest de ecclesia xpi appellari. nec xpo subiect' dici. hec ille. et loquit de macula peccati mortalis. vt expõnit in glo. Ruga autez refert ad scisma vel heresim. ¶ Pro cuius declaratiõe est sciẽdũ sm Tho. i. ij. q. lxxxvi. q macula pprie di in corporalib' q ad corpus nitidũ pdit suũ nitorez. ex ɔtactu alterius. sicut vestis aurũ. argẽtum vel aliqd aliud huiusmodi. In rebus aũt spiritualib' ad silitudinẽ huius opz maculã dici. habet autẽ aia hois duplicẽ nitorẽ. Vnũ quidẽ ex refulgẽtia luminis naturalis rõnis. per quaz dirigit in suis actibus. Aliud do ex refulguratione diuini luminis. s. sapiẽtie et gratie per quã homo pficit ad bñ et decẽter agendũ. Est aũt quasi qdẽ aie tactus qñ inheret rebus aliqbus per amorem cõtra lumẽ rõnis et diuine legis vt ex supradictis pz. Vñ ipm detrimẽ

tū nitoris et tali cōtacta puenīēs aīe. macula
metaphorice vocat̄. ¶ Itē nota q̄ aīa nō inq-
nat̄ ex reb' iferiorib' virtute eax q̄si agētibus
eis in aīam ſ3 magis cōuerſo. aīa ſua actiōe ſe
inqnat iordinate eis ihęrēdo ꝯ lumē rōnis ⁊ di
uine legis. Itē nota q̄ actio itellect' pficit̄ ſm
q̄ res itelligibiles ſunt in itellectu p modū ip
ſius itellect'. ⁊ iō itellect' ex eis nō iterficit̄: ſ3
magis pficit̄. ſ3 act' volūtatis cōſiſtit in motu
ad ipſas res: ita q̄ amor cōglutinat aīam rei
amate. ⁊ ex h̄ aīa maculat̄. qñ iordinate ihęret
Macula peccati remanet in anima trāseunte pctō. ſm illud Oſee. ix. facti ſunt abominabiles ſicut ea q̄
dilexerūt. Macula aūt iſta peccati remanet in
aīa ēt trāſeūte actu peccati. Cui' rō ē. q̄z macu
la ſic dictū ē. iportat quēdā defectū nitoris p
receſſum a lumie rōnis vel diuine legis: ideo
quādiu hō manet ex hmōi lumē manet in eo
macula peccati: ſ3 poſtq̄ redit ad lumē diuinū
⁊ ad lumē rōnis qđ fit p grām: tūc macula ceſ
ſat. ſ3 aūt ceſſet act' peccati quo hō receſſit a
lumie rōnis vel legis diuine. nō tñ hō ſtatim
ad illud redit in quo fuerat: ſ3 reqrit̄ aliqs mo
tus volūtatis ꝯri' ⁊ diſtās p' motui oppoſitus.
ſic ſi aliqs ſit diſtās alicui p aliquē motū. non
ſtatim ceſſante motu fit ppinquus: ſ3 oꝫ q̄ ap-
propinquat rediēs p motū ꝯriū. ⁊ iſta macula
nō ē aliqd poſitiue i aīa. nec ſignat puationē ſo
lā: ſ3 ſignat puationē quādā nitoris aīe i ordie
ad cāꝫ ſuā q̄ ē pctm̄: ⁊ iō diuerſa pctā diuerſas
maculas iducūt. ⁊ ē ſile de vmbra q̄ ē puatio lu
Pctm̄ mortale inducit reatum pene. minis ex obiecto alicui' corpis: ⁊ ſm diuerſita
tē corpoꝶ obiectoꝶ diuerſificāt mēbra. ¶ Ter
tius effect' peccati q tñ multiplex ē. eſt reat' pe
ne. Reat' aūt iportat meritū pene. i. q̄ hō ſit
dign' pena. h̄ aūt ē malū. q̄uis ipſuꝫ puniri nō
ſit malū. Facit aūt peccatū hoiem reū ſeu di-
gnū multiplici pena. hui' rō ē. q̄z q̄cqd ꝯ ordi
nē aliquē iſurgit ꝯñs ē vt ab ipſo ordine ſeu pn
cipe ipſi' ordinis deprimat̄. Vidēm'. n. in na-
turalib' q̄ vnū ꝯriū vehemēti' agit altero ꝯrio
ſupueniēte pp̄ter qđ aq̄ calefacte magis cōge
lant̄ vt dr̄. in. ij. metheoroꝶ. Cū aūt peccatum
ſit act' iordinat': manifeſtū ē q̄ q̄cūq; peccat ꝯ
aliquē ordinē agit. ⁊ iō ab ipſo ordine ꝯñs ē qđ
deprimat̄ q̄ q̄dē depſſio pene ē. Vñ ſm tres or
dines qb' ſubdit̄ hūana volūtas. Triplici pe-
na pōt hō puniri. Pmo q̄dē ſubdit̄ hūana nā or
dini pp̄rie rōnis. Scđo ordini exterioris hois
gubernātis vel ſpūalr̄ vel tpalr̄ politice ſeu yco
nomice. Tertio ſubdit̄ vli ordini regiminis. q
libet aūt hoꝶ ordinū p peccatū puertit̄: dū il-
Triplex ē pena peccantis. le q peccat agit ꝯ rōnē ⁊ ꝯ legē hūanā ⁊ ꝯ le-
gē diuinā. vñ triplicē penā icurrit. Vnā q̄dē a
ſeipſo q̄ eſt ꝯſc. remorſus. Aliā vero ab hoie
Tertiā a deo. de pena ppria dr̄ aplš ad Ro.
ij. Tribulatio ⁊ anguſtia in oēm aīam opantē
malū. ⁊ Hiero. loquēs de aīa dicit. Caueat ne
fiat meretrix ciuitas filia ſyon ⁊ poſt trinitatis
hoſpitiū ſolēt in ea demones. i. tētationū. ſire-
ne. i. paſſiōes iordinate cōcupiſcibiles: ⁊ erith
id eſt mot' iraſcibiles iordinati vel punctiōes
ꝯſcie. ⁊ habet̄. xxij. q. v. ſi Paulus. De pena ab
hoie dr̄ Aug. in lib. de ciui. dei. Pertinet ad
inocētis officiū nō ſolū alteri malū ſeu iniuriā
nō iferre. ſ3 ēt cohibere a peccato vel puniri pec
catū. xxiij. q. v. Nō eſt inocētie. De pena quam
iſligit de' dicit Hiero. Nō hoib' ſ3 vitijs tra-
ſcit̄ de'. q̄ cū mutata fuerint nō punit de'. qđ
mutatū eſt. de peni. diſtin. i. quāobrē. S3 i vi-
ta iſta aliqñ de' punit peccatores vt oñdat ſe
hēc puidētiā hoium ⁊ mala eis diſplicere. Ali
quando non punit: ſed expectat: vt oſtēdat cle
mentiam ſuam Gratianus. xxiij. q. iiij.

¶ Quomodo puniuntur dānati in alia vita: ⁊
de penis dānatoꝶ. ⁊ de cogitatōe eoꝶ. Ca. iij.

A Deo punitur peccator
propter mortale: non ſolum in vi
ta preſenti: ſed etiaꝫ in alia vita.
⁊ pena quidem temporali ſi ipſuꝫ
penituit ante mortem. ita q̄ in gratia deceſſit
ſi h̄ non plene ſatiſfecit. tunc. n. qđ reſiduum
eſt debite ſatiſfactionis ſoluit in purgatorio.
Unde Aug. dicit. Purgandus eſt igne purga
tionis qui in alium ſeculum diſtulit fructum
ꝯuerſiōis. de pe. di. vij. c. vl. Et de pena purga
torij habes. ſ. xi. x. c. q. Sed ſi moritur impeni
tens punitur a deo pena eterna. vnde Math.
xxv. dicitur. Ibunt hi in ſupplicium eternuꝫ.
⁊ Aug. de pe. diſt. vij. qui impenitens moritur
Pena dānatoꝶ q̄re eſt eterna. omnino moritur ⁊ eternaliter cruciatur. Ra-
tio autem quare pena hec ſit eterna cuꝫ culpa
fuerit tpalis. eſt ſm Tho. i. ij. q. lxxxvij. q̄z pe-
na peccata pportionat̄ ſm acerbitatē tā in iu
dicio diuino q̄ hūano. ſicut Aug. dicit. xxi. de
ciui. dei. In nullo iudicio reqrit̄ vt pena adeq̄
tur culpe ſm durationē. Nō. n. q̄z adulterium
vel homicidiū momēto cōmittit̄. pp̄ter h̄ mo-
mentanea pena nō punit̄ ſ3 qñ q̄dē ppetuo car
cere vel exilio qñq; ēt morte: in qua nō cōſide
rat̄ occiſionis mora: ſ3 potius q̄ in ppetuū au-
fert̄ a ſocietate viuētiū. ⁊ ſic repſentat ſuo mo-
do eternitatē pene inflicte diuinitus. Eſt aūt
hec pena aliq̄ mō finita ⁊ aliquo mō infinita.
pena. n. pportionat̄ peccato. In peccato autē
ſunt quoꝶ vnū eſt auerſio ab incōmutabili bo
no qđ eſt infinitū. vñ ex hac parte peccatū ē in
finitū. aliud qđ eſt in peccato eſt iordinata cō
uerſio ad cōmutabile bonū ⁊ ex hac pte pecca
tum ē finitū. tū q̄z ipſ3 bonū cōmutabile ē fini-
tū. q̄z ipſa cōuerſio ē finita. nō. n. pñt eē actus
creature ifiniti ex pte igit̄ auerſiōis rñdet pctō

pena dãni q̃ est infinita: est. n. amissio infiniti boni fm Da. Ex parte aũt inordinate cõuersionis. rñdet ei pena sensus q̃ et est finita. De hac mã habes supra. ti. v. c. iij. vbi ponunt septẽ rõnes quare pena inferni est eterna.

¶ Est ergo prima et principalis pena dãnato puatio diuine visiõis in ppetuũ. iuxta illud. Esa. xlt. Tollat ipius ne videat gl'am dei. Hec aũt visio vt refert Augu. de ciui. dei. tãte pulchritudinis ẽ tãtoq; amore dignissima vt qbuslibet et quãtislibet bonis pdito sine hac ptin' existimet infelicissimũ: hãc puationẽ visiõis eẽ maiorẽ q̃ pena ignis ostendit Cris. sup Math. sic dicẽs. Intolerabilis ẽ gehẽna. i. ignis iferni. ver mille gehẽnas proponat qs nil tale dicet q̃le est excidi ab ipa gloria et odio hri a xpo. Et hr itelligẽdũ est fm pe. in. iiij. de carẽtia tali hui' visiõis q̃ est cũ sensu doloris put est in adultis et nõ put est in paruulis de limbo. Rõnẽ grauitatis hui' pene declarat Thom. in. iiij. dist. Quãto. n. aliqd magis desiderat tãto ei' absentia est molestior. et qr effect' desiderãs sũmũ bonũ post hãc vitã ẽ valde itensus. Nã itellect' itelligit in generali magnitudinẽ maximã bõi: nec affect' retardat mole corpis cũ iã termin' aduenerit fruẽdi ipso sũmo bono quo tñ videt se puari et in ppetuũ hinc sũme dolet. ¶ Scda pena dãnatorũ q̃ et excedit incõparabilr oẽm penã vite presentis ẽ pena ignis: de quo xps Math. xxv. Ite maledicti in ignẽ eternũ. et Aug. enumeratis multis peccatis mortalib' sic cõcludit. quisqs aliqd hor. s. peccator in se dãnari cognouerit nisi se emẽdauerit eterna illũ flãma cruciabit xxv. di. §. Alias ea. Ignis aũt iste fm Tho. in iiij. di. xliiij. nõ dz itelligi metaphorice dictus nec ignis imaginari' is ver' corpore' a quo aia patit nõ eo ipso quo videt vt qdã dixerũt. nec solũ ex eo q aia apprehẽdit ipsum vt nociuum sz vt instrm diuine iustitie. qd quõ ptingat sic declarat idẽ Tho. Corpus in spiritũ nãr agere nõ põt nec aliquo mõ obesse vel ipsum grauare nisi fm q aliquo mõ corpi vnit. Sic eni inuenim' scriptũ: corpus qd corrumpit aggrauat aiam Sap. ix. Spũs aũt vnit corpi dupliciter. Uno mõ vt forma materie vt ex eis fiat vnũ simplr. et sic spũs vnit corpi et viuificat corpus et a corpe aliqlr aggrauat. Spũs aũt hois vel demõis. sic igni corporeo nõ vnitur. Alio mõ sicẽ mouẽs mobili. vel sicẽ locatũ loco eo mõ quo icorporalia sunt in loco. Et hz hr spũs icorporei creati: loco diffiniunt ita in vno loco existẽtes q nõ in alio: q̃uis aũt res corpea ex sua nã habeat q spiritũ incorporeũ loco diffiniat. nõ tñ hz ex sua nã q spiritũ icorporeũ loco diffinitũ detineat. vt ita alliget illi loco quod ad alia dimittere nõ possit cũ spũs nõ ita sit in illo loco nãlr q loco subdat: sz hr supaddit igni corpeo inquãtũ est instrm diuine iustitie indicantis. q detinet spiritũ et ita efficit ei pena vel retardãs eũ ab executõe pprie volũtatis ne. s. possit opari vbi vult et fm q vult. Et hũc modũ ponit Greg. in. iiij. dial. Exponẽs. n. quõ est q aia icendiũ expiendo patiat sic dic. Dũ veritas peccatorẽ diuitẽ dãnatũ in igne phibet. qĩnã sapiẽs reprobor aias teneri ignib' neget. Et hr ẽt Julian' dixit vt in lra mgr dic. si vinctis hominis icorpore' spũs tenet corpe. cur nõ etiaz post mortẽ corporeo igne teneat. Aug. ẽt. xxi. de ciui. dei dic. q sicẽ aia in hois cõditõe iungit corpi vt dãs ei vitã q̃uis illud sit spũale hr corpale: et ex illa cõiunctõe vehemẽtẽ concipit amorẽ ad corpus. sic ligat igni vt accipiẽs ab eo penã et ex illa cõiunctõe cõcipit horrorẽ. oz ergo oẽs pdictos modos in vnũ colligere: vt sic pfecte videat quõ aia ab igne corporeo patiat vt. s. dicam' q ignis fm nãm suã hz q spiritus icorporeus ei cõiũgi possit. vt loco locatũ. Sz inquãtũ est instrm diuine iustitie hz vt ipm spũm quodãmodo retineat allegatũ. et in hoc veraciter est ignis ille spiritui nociuus. et sic aia ignẽ vt nociuũ sibi vidẽs ab igne cruciatur. vñ Greg. in. iiij. dial. ista oĩa p ordinẽ tangit. vt ex pmissis auctoritatib' ei' pz idẽ Thom. in quodlibeto dic. Uidem' spũm corpi alligari: qñq; nãliter vt aia corpi. qñq; quadã superiori virtute. sicẽ p virtutẽ supior demonũ. iferiores demones alligant arte nigromãtie imaginib' vel anulis vel hmõi reb' multomagis virtute diuina demones vel aia alligari possunt igni corporeo vt ab eo sumat penã. Pe. autez in. iiij. di. xxi. sic dic. Ignis iste corpore' agit in aiam sui similitudinẽ imprimẽdo. qua apphensa aia infligit verissime multomagis q̃ affligebat in corpe ex ignis agẽtis i corp' apphensiõe. Ille aũt ignis corpore' duplr põt psiderari. Aut put ẽ instrm nãe et sic agere põt in corp' nõ in aiam. aut put ẽ instrm diuine iustitie. et sic agit i aiam iprimẽdo illi speciẽ suã velit nolit. Et ide est q aia affligit qr violẽter illa specie iformat et p illã a suis opatõib' ipedit et retardat. hec ibi. et Rich. in. iiij. ponẽs istã passionẽ aie ab igne vtrũq; tãgit. s. q patiat ex hr q illi igni alligat. et q spẽs ipi' ignis violẽter in ipsa iprimat p quã passionẽ ab aliis opatõib' ipediat. et idẽ modus ẽ i punitõe demonũ in ipso igne: q ẽt quocũq; vadãt vt cũ apõ nos morãt dicũt secũ ignẽ portare qr ista specie seu similitudine ignis semp itellect' eor iformat q̃ cognoscũt se illo igne alligatos. vñ maxie affligunt sicẽ captiu' q ad horã exiret carcerẽ sciẽs se om

Prima pẽa dãnatorũ

Scda pẽa dãnatorũ

Quõ ignis agat in spiritus

nino illuc reuerſioꝝ ꝛ i ppetuū dānatū nihilo min⁹ triſtis remanaret. In vltia do reſurrectio ne reaſſumēt ꝛ ipſi dānati corpa ſua ppria virtute diuia reſuſcitata vt ſic corpe ꝛ aia deū offenderūt ita in vtroqꝫ patianꝭ. ꝛ qꝛ p q̄ peccat
Sap.xi qs p hec ꝛ torquetꝭ vbi dr in li. Sap. cū ipſi dā nati p ſenſibilia peccauerit iordinate amādo. iō ꝯgruēter ab igne ſenſibili in vtroqꝫ patiunꝭ cū ēt ipſe amor iordinat⁹ ignis metaphorice dicaꝭ. vñ Adamātꝰ dicē. Ignis libido ē ignis auaritia eſt ꝛc. de pe. di. iiij. inter hec. Erunt aūt ipſa corpa icorruptibilia ſimplr. i. ſm ſubſtātiā ꝫ corruptibilia ſm qd. i. corruptōe acci dētali vel paſſiōe alteratōis mālis vel imālis p quā corrūpeꝭ ois qes ꝛ delectatio corpalis in eis: cā aūt icorruptibilitatis coꝝ ſm ſubam pma ꝛ pncipalis ē ordo diuie iuſtitie que vtiꝭ igne iſernali ad corruptionē accidētalē. i. trāſmutationē ſm qlitates imāles. ꝛ paſſio erit in recipiēdo. nō in abiiciēdo. ſic ocls patiꝭ a ſimitudine recepta in eo. Scda cā ꝛ quaſi iſtrumē talis ē ordo nāe qꝛ deficit actio pma cauſe na turalis. i. motꝰ celi q tūc nō erit. Exēpla ponūt doctores de Salamādra q̄ viuit in igne ꝛ qbuſdā vermibꝰ q nō niſi in aqua bulliēti Aug. ēt plura ponit in de ciui. dei. lib. xxi.

¶ Erunt damnatis ꝛ alie .§.ij.

De aliis pēis dānatorū pene vltra predictas vt ille que iferentur eis a demonibꝰ. dicē. n. Greg. de ipſis. quos habue runt incētores in culpa habebūt tortores i pe na. Sunt ēt ibi in maximis tenebris iuxta illō Math. xxii. Ligatis manibꝰ ꝛ pedibꝰ piicite eū in tenebras exteriores. ꝛ ad hoc ſatiſfacit: vt dicit Tho. in. iiij. nālis ſitꝰ loci. qꝛ in terre medio vbi iferna ponunꝭ nō pōt ēt ignis eē ni ſi feculētus ꝛ turbidus ꝛ q̄ſi fumoſus. qdā tñ tenebraꝝ haꝝ cām aſſignāt cōprehenſionem ꝛ maſſam corpoꝝ dānatoꝝ q ꝓpter multitudi nē ita replebūt locū iferni q nihil de aere remanebit: ꝛ ſic non erit aliqd de diaphano qō poſſūt eē obiectū lucis ꝛ tenebre niſi oculi dānatorū. q erūt obtenebrati. tñ qūuis ille locꝰ ſit tenebroſus ex diuina diſpoſitōe eſt ibi aliquid luminis qtū ſufficit ad videndū illa que aiaꝫ torquere pñt. ¶ Eſt ēt in eis fletus iuxta illud
Math. 13. ꝛ. 22. 24. ꝛ. 25. Lu. 13 Math. xiij. Ibi erit fletus. Nō qdē reſolutio lachrymaꝝ ſed dolor interior ꝛ cōmotio ꝛ cō turbatio capitis ꝛ oculoꝝ ſm Tho. in. iiij. qꝛ ceſſante motu celi ceſſabit ꝛ ois reſolutio corporalis. dicē ēt idē i. iiij. di. vlt. q ſꝫ Baſiliū i vl tima mūdi purgatōe fiet qdā ſepatio i elemē tis vt qcqd ē puꝝ ꝛ nobile remaneat ſupiꝰ ad glīāꝫ beatoꝝ qcqd aūt ē ignobile ꝛ feculētū i infernū proiiciat ad penā dānatoꝝ vt ſic ois creatura dei eſt beatis materia gaudij ita dā

natis et oībus creaturis tormentū accreſcat. ſm illud Sap. v. Pugnabit cū illo orbis terraꝝ contra inſenſatos. Hoc ēt diuine iuſtitie cōpetit. vt ſicut ab vno recedentes per peccatū in rebus materialibus que ſunt multa ꝛ va ria finē ſuū cōſtituerūt ita ēt multipliciter aſfligānꝭ ꝛ ex multis. ¶ Itē ſciētia acquiſita in Sciētia dānatorū
dānatis in vita iſta nō erit eis ad refrigerium ſed ad augmentū pene ꝛ ēt ſcientia indita. pro cuius declaratōe dicit. b. Tho. in. iiij. q ſicut ꝓpter pfectā ſanctoꝝ beatitudinē nihil erit in eis qō nō ſit gaudij mā ita nihil erit in dānatis q nō ſit eiꝭ mā ꝛ cā triſtitie nec aliqd quod ad triſtitiā pertinere poſſit deerit vt ſit eoꝝ mi ſeria cōſumata. Cōſideratio do aliquoꝝ notorum quātū ad aliquid inducit gaudiuꝫ vel ex parte cognoſcibiliū inquātū diliguꝭ vł ex pte ipſius cognitionis inquātū eſt cōueniens ꝛ pfecta. pōt ēt triſtitie eſſe ratio ꝛ ex parte cogno ſcibilium que nata ſunt contriſtare. ꝛ ex pte ip ſius cognitionis prout eius imperfectio conſi deratur: vtpote cum aliis conſiderat ſe deffice re in cognitione alicuius rei cuius pfectionē appeteret. ſic ergo in dānatis erit actualis cō ſideratio eorum que prius ſciuerunt vt materie triſtitie: non autem vt delectationis cauſa. Cōſiderabunt enim ꝛ mala que geſſerunt: et qbꝰ dānati ſunt. ꝛ bona dilecta q̄ amiſerūt ꝛ ex vtroqꝫ torquebunꝭ. Similiter ēt torquebunꝭ de hoc q conſiderabunt notitiā quā de rebus ſpeculabilibus habuerunt imperfectā eſſe. ꝛ amiſiſſe ſummā eius perfectionē quam potuerunt adipiſci. ¶ Itē ſm quoſdam auge Pēa dānatorū accidētalis augetꝭ
ri poteſt pena eorum accidentalis aliquo mo do. pro cuius declaratione dicit Pe. in. iiij. q loqui poſſumus de ſtatu reproborum poſt iudiciū ꝛ ante. Nam poſt iudicium erit comple tus terminus ꝛ conſumatio omnium bonorū ꝛ malorum. vnde non erit augmētum quoad meritum vel premium ſiue eſſentiale ſiue acci dentale. ante iudicium vero non eſt perfecta cōſumatio bonoꝝ ꝛ maloꝝ. Unde dubium eē poteſt vtrum reprobi adhuc demereantur. vł detur enim quibuſdam q demereanꝭ ſupplici um accidētale nō eſſentiale. Aliis videtur q neutrū iā enim acceperunt diffinitiuā ſentētiā ꝛ ſunt in termino vie. Nō ſic aūt eſt in demonibꝰ q hñt officiū exercēdi hoies pp qō nō ſunt deducti ad terminū vie. ꝛ ſic in eis augetur pe na accidētalis vſqꝫ ad iudiciū. erit ꝛ i eis vmiſ iuꝭ illō Judith vlt. dabis ignē ꝛ vmes i carne eoꝝ. ꝛ qūuis Augu. xxi. de ci. dei. dimittat ſub dubio ſi i iferno erūt vmes vł nō: dicē tñ Rich. i. iiij. di. vlt. q cōiter teneꝭ q nō. qꝛ vegetabilia ꝛ bruta nō remanebūt p pnlaꝫ: q vmis itelligiꝭ i ſcriptura ſacra remorſuꝫ pſcie: q ꝛ ſi pncipalr ꝛ

imediate affligit aiaz. eo tñ ex ꝯñti ꝛ per quandaz redũdãtiã affligit caro. Unde caro dãnatorũ affliget ab exteriori ꝛ interiori. Et ꝓbat idẽ Rich. ꝙ ista pena vermis .i. remorsus conscientie erit maior pena ꝙ̃ ignis. Nã aĩa non est apta pati ab igne ex ꝓpria virtute imediate: ſ; in ꝙ̃tũ instrumẽtuz diuine iustitie. Patit aũt ex predicto verme remorsus imediate ꝛ p se. Est ẽt ꝓsentior aĩe vmis ꝙ̃ ignis ꝛ ꝯflictio fortior.

¶ Si autem queratur .§. iij.

quõ d ãnati sci ant que apud nos agũtur.

vtrũ dãnati sciãt que circa nos agunt i mundo. Circa hoc dicit Pe. in. iiij. ꝙ duplex ẽ modus cognoscendi p se vel p alteꝝ. Modus cognoscẽdi p se duplex est. Unus est quo cognoscunt ꝓsentia ꝛ manifesta .s. p sciaz. Alter quo cognoscunt abñti ꝛ occulta .s. per coniectura. Per alteꝝ duplr: aut per infusionẽ superioris: aut p relationẽ paris siue iferioris. Pmo mõ reprobi nõ cognoscũt mũdana. qꝛ cognitio talis fit p acceptionẽ a reb'. hmõi ão acceptio nõ põt fieri in ꝙ̃tacũq; distãtia. Scdo cognoscũt cõiecturãdo statũ viuẽtiũ pñtẽ ex statu ꝑterito in quo eos viderũt. Tertio cognoscẽ pñt si deus vellet eis reuelare. Quarto ẽt mõ cognoscũt p reuelationẽ demonũ vl' aiaꝝ quotidie ad eos descẽdẽtiũ. Uñ Aug. xiij. q. ij. dic. Fatẽdũ est qdẽ nescire mortuos qd h agat dũ h agit. postea ão audit ab eis q hinc ad eos moriẽdo pgũt: nõ qdẽ oĩa ſ; que sinunt ẽt isti meminisse. ꝛ q̃ illos qb' hic idicant oꝫ audire pñt ẽt ab angelis q reb' que h agunt ꝓsto sũt audire aliqd mortui. ¶ Uidẽt etiã ibi dãnati gliã btõꝝ ſm Rich. i. iiij. vsq; ad diez iudicij. nõ tñ ꝓpe nec

quõ dã nati vi dẽt glo riã bea torum

spãli mõ: qꝛ visio ꝓpe est cognitio sincera ꝛ clara. Sic. n. nõ possꝫ videri gliã btõꝝ qn videãt btĩ ꝛ ipe de' eos btĩficãs. In gñali tñ ꝛ pti i spãli cognoscũt gliã btõꝝ q̃si argumẽtãdo. nisi. n. vidẽt dãnatũ q tenuerit fidẽ ꝛ bonos mores. vñ cogit itells eoꝝ assẽtire. ꝙ dã ẽ sacra scriptura ꝛ ex ꝯñti. ꝙ btĩ hñt bona q̃ eis in sacra scptura ꝓmittũt. ꝛ h cognoscũt nõ tñ i gñali. ſ; ptiꝫ ẽt i spãli. Quis nõ i rõe pure spãlissima ꝙ sint tãta ꝙ lingua hoĩs ea nõ possit enarrare. Et de hmõi cognitiõe tristãt dãnati pp iuidiã felicitatꝭ aliene ꝛ carẽtiã btĩtudis ꝓpe. Sꝫ post iudiciũ dãnati hãc cognitiõez nõ hẽbũt: eo ꝙ ad ꝓprias penas: quasi totalr eoꝝ ꝯsideratio flectet. nisi forte hoc sciant inesse gñalissimum. ꝛ ad hoc inducit auctoritatem Grego. in ome.

¶ Item si queratur vtrũ .§. iiij.

quõ aĩe defunctorũ ad nos pñt venire.

aĩe defũctoꝝ pñt ad nos venire. dic aug. xiij. q. ij. fatẽdũ. ꝙ multi ad viuos aliquos ex mortuis venire credunt, sic ex°. Paulũ ex viuis in padisũ raptũ eẽ scriptura diuia testat. hec ille. Cũ ãt venerit ad nos ad h vt sentiant: oꝫ ꝙ assumãt aliqd corp': puta fãtasticũ seu de aere formatũ. vñ dic Ric. i. iiij. ꝙ aĩa sepata põt p vtutẽ suã nãlẽ mouẽ aliqd corpus de loco ad locũ nisi ꝓhibeat a superiori vtute. In aĩa sepata est vt' motiua ſ; locũ. ꝛ vtuosior est sepata ꝙ̃ corpori vnita. ꝛ cũ corpi corruptibili vnit h pt. qd tñ aggrauat aiaz. mlto forti' h põt cũ sepata est ab eo. Uñ Gre. in. iiij. dial. narrat. Germanũ epꝫ capuanũ inuenisse pascasiũ ꝯsfactũ ꝛ obsequẽtẽ i balneis. cũ ergo aĩa illa nõ eẽt illi' corporis forma: ꝛ tñ ipꝫ mouebat pꝫ ꝙ aliqñ sepata mouet aliqd corpus ſm locũ. Nec est dõꝫ vt aliq dicũt ꝙ eẽt ãgelus bon' vl' malus i spe pascasij qꝛ hoc faciẽdo ille pascasi' faciebat pniaz suã: nec tñ fuit idẽ corp' cui' aĩa pascasij erat foĩa. Aĩa. n. sepata ꝓhibet diuina vtute mouẽ illud corp' cui' fuit foĩa. ꝛ qdcũq; aliud corp' qd põt aiari aĩa rõnali. ꝛ ẽt corpa brutoꝝ ne eẽt hois' occasio ruẽdi in vilẽ ꝛ horrẽdũ errorẽ opinantiũ itellm possit trãsire de corpe in corp'. ita ꝙ successiue sit ꝓprius motor corpoꝝ diuersoꝝ. ꝛ q̃libet aiaz qdlibet corp' ingredi posse. vt pitagorice fabule dicũt. ¶ Itẽ no. ſm Tho. ꝙ aĩe sepate si sũt btẽ in libtate sua est venire in mũdo ꝛ apparẽ. vbiq; tñ vidẽtes gliã dei sicut angeli sci. Sed si sunt dãnate nõ est in ptãte eaꝝ exire de iferno. sed ex spãli dei dispẽsatione et ꝑmissu. circũferẽte secũ infernũ quocũq; pergãt. ꝛ hoc vsq; ad diem iudicij. nã postea nec dãnate aĩe nec demones inde poterũt exire. Sed nec credẽdũ est: ita sepe apparẽ btõs vel dãnatos sicẽ oĩ. Naz aliq angeli scti apparẽt in ꝑsona btõꝝ. ꝛ diabolus in spe dãnatoꝝ ad decipiẽdũ. Sciẽdũ vlteri' ꝙ aĩe dãnatoꝝ ad ifernũ finaliter deputare qd est in oĩb' ſm legẽ cõmunẽ de penis iferni liberari nõ pñt. qꝛ in inferno nulla est redẽptio. vt dicit Job: ꝛ Hiero. dicit. Cũ ante tribunal xp̄i venerimus: nec Job: nec Daniel: nec Noe rogare poſsunt pro quoq;. sed vnũquodq; portare onus suũ. xiij. q. ij. in pñti. qd dicit Gratian' in. §. seq. eẽ itelligẽdũ de ipenitẽtib' de qb' ꝓpheta dicit. Nõ dabit deo placationẽ suã: nec ꝓciuꝫ redẽptionis aĩe sue. ꝛ ideo frater nõ redimet eũ: sed laborabit in eternũ ꝛ viuet in finẽ. Ꝯtrũ credere est heresis. Orig. qui dicit eos dãnatos liberãdo vt refert Augu. xxi. de ciui. dei. ¶ Nec obstat de traiano qui vt dicit Damasce. eductus fuit de inferno oõnib' Gregorij. nã ſm Tho. estimari põt: ꝙ aĩa ista nõ esset ad ifernũ finaliter deputata. Quis enim ſm ꝓsentez iustitiã pro ꝓpriorũ meritoꝝ esset in iferno. tamẽ ſm causas superiores qbus ꝓuidebat ad vitam reuocãdus. deus aliter erat facturus vltra leges cõmunẽ per speciale ꝓuilegiũ cõcessum illi. ꝛ sic reuocat' ad vitã credit per graz ꝯuersus obtinuit.

in. iiij.

In iferno nulla est redẽptio.

ps. 48.

in. iiij.

init. Sed nec aliquo mō pōt iuuari p nos ipse **Nulla** aie dānate quocūqʒ suffragio ad diminutionē **tis pro** eoꝝ pene vel itermissionē vel ipsoꝝ ꝯfortatio **sunt suf** nē vt declarat tho.in.iiij. Et q̄ dicit Augu.xiij. **fragia.** q.ij.tps.s. q̄ qbusdā ꝓsūt suffragia aut ad h ꝓ sūt vt sit plena remissio. aut certe vt tolerabilioꝛ fiat ipa dānatio. Dicūt tho.pe.rich. q̄ dānatio nō sumit ibi ꝓ pena isernali s ꝓ pena purgatorij ad quā ēt pōt dici dānari q illuc accedit. Et qđ dr̄ in glo.ibi q̄ elyna scā pro eo q decessit in mortali:q ē mediocrit malus vʒ ad mitiorē penā. ⁊ p q̄slibet suffragiū diminuit de pena non in tāta quāta diminuta ē p p̄cedēs sile suffragiuʒ **Nō hic** sʒ in tāta ꝓportione.ita q̄ semp aliqd remane **falsita** at de pena. Falsa est illa glo.quoad duo. Pro q **tē cuiusdē** qꝛ mediocrit malus nō dr̄ ille q morit i pec **dā glo.** cato mortali s bonus q morit in statu grē q tñ deficit a pfectiōe iustitie.⁊ ꝓpterea ēt dr̄ mediocrit bonus. s mediocriter malus dr̄: idē ipse ab Aug. qꝛ deficit a cōpleta rōne malitie cū nō habeat mortale s Pe.in.iiij. Scōʒ ē q̄ diminuat aliqd de pena dānatis p suffragiū. Nā si h vez eēt:seqret q̄ tot possent fieri q̄ oīno liberaret: qđ ē falsuʒ s Tho. In vita aūt pñti remittit qđ cūqʒ mortale:dū mō ve peniteat. Hec ē eni dr̄ia ɓm Tho.in.iiij.iter spm carni vnitū ⁊ sepatum qꝛ spūs carni vnit⁹ ē susceptibilis pnie.nō autē spūs sepat⁹. Un̄ dama. Hoc ē hoi mors qđ angelo casus. hinc per ꝓphetā Ezech.c.xviij. dñs ait. In q̄cūqʒ ꝯuersus fuerit pctōꝛ ⁊ igemuerit: oiuʒ pctōꝝ ei⁹ nō recoꝛ. Et Cris.in li.de repatione lapsi dicit. Tal' mihi crede.talis ē erga hoies dei pietas vt nunq̄ respuat hois pniaʒ:si ei pure ⁊ sincē ⁊ simplr offerat. Etiā si ad sūmū qs puenit maloꝝ ⁊ idē reuerti velit ad ꝟtutis viam suscipit libēter amplectit ⁊ oīa facit. q̄tinus ad p̄orē reuocet statū. hec ipse de pe.di.iij.talis. Ut ḡ euadat penas eīnas opʒ h pctōrē penitē. Un̄ hiero. O pctōꝛ satisfacito deo i ꝯfessiōe pnie ñ expectes vt hūiliet te cu sarsatayn.i.diabolus.⁊ ab initio nec̄itatē extorq̄at:sʒ p̄ueni tortoris illius duritiā:qꝛ si teipse correxeris:si te emēdaueris.pius ē de⁹ vt remittat.de pe.di.j.vide. Sine pnia aūt mortale remitti non pōt.s.ꝯtritiōe. Dicit eni regula iuris. Penitenti venia nō dat nisi correctio.eī de reg.iuris. Et Aug⁹. Nemīnē putes ab errore ad ꝟitatē a q̄cūqʒ magis vel puo vitio sine pnia posse puenire. ita ipartit a deo largitas nīe vt nō dimittat seueritas discipline.de pe.di.j.nemīnē.de modo aūt penitēdi hēs i.ij.⁊.iij.pte. Quāto āt pctōꝛ magis expectat ad pniaʒ ⁊ nō reuertit:tāto durius punit. Un̄ valeri⁹. Lēto qdē ḡdu dina p̄cedit ira.tarditatēqʒ supplicij grauitate cōpēsat. Et Hiero. Moderatio dei ⁊ pietas solū nr̄ʒ reditū q̄rit.ac nos cupit lōga sua benignitate saluare. q̄ si nō ꝯuertimur.si duri colli sum⁹.si vsqʒ i finē i peccatis pseueram⁹.assidue pcāntiū ñ miseret de⁹ di.xcviij.diaconi. Et qꝛ oīa mortalia hñt ꝯnexionē ad iuicē ex pte auersiōis vñ pncipalr ē ꝗuitas pcti.qꝛ oīa auertūt a deo ɓm tho.in.iiij. Jō nō pōt qs penitē de vno siue altero. Aīa eni cū sit simplex nō pōt ex pte auerti ⁊ ex pte ꝯuerti p q̄slibet aūt mortale aīa auertit a deo. Un̄ gre. Falsas pnias dicimus cum sic discedit ab vno pctō vt nō discedat ab alio.de pe.di.v.Falsas. Cū aūt penitet qs ve de oīb⁹ mortalib⁹ remittūtur ei pctā q̄tū ad maculā.qꝛ.s.sibi r̄stituit grā ⁊ q̄tū ad debitū pene eīne.remanet tñ obligat⁹ ad penā tpalē coīter. Pctm̄ eni mortale s Pe. in.iiij.tollit qđ ē ꝯ eq̄litatē iustitie dū vltra debitū vsus est ꝓpa volūtate subtrahēde debituʒ obsequʒ. Restituta ḡ amicitia qꝛ se hūiliauit ⁊ petijt veniā:coīter remanet obligat⁹ ad soluendū debitū pene tpalis:ad recōpēsandū iniuriā ⁊ satisfaciēdū iustitie lese qđ soluit postea p opa satisfactoria. Posset tñ s doc.eē ꝯtritio tāta q̄ sufficēt ad delēdū oēm penā ⁊ culpā. Exēplū in latrone.de pe.di.j. Importuna:⁊ exēplū de illo q abstulit ꝑrio decē:h cū fecerit ꝯ amicitiā ⁊ ꝯ iustitiā si veniā petit hūiliat⁹ dic̄ lesus iniuriaʒ tibi remitto:sʒ volo q̄ restituas meū:⁊ si nō potes mō in futurū paulatiʒ facies. Posset tñ ita ⁊ talr hūiliari ⁊ ille lesus eē ita diues ⁊ liberalis q̄ ēt debitū dimittēt ⁊ nō solū iniuriā. Sic accidit de offendēte deū. Et q̄ post remissionē culpe remaneat qs obligat⁹ pene tpali hēs exēplū in dauid cui postq̄ dictū fuit ve penitenti dñs trāstulit pctm̄ tuū:tñ pp ipʒ sustinuit magnā tribulationē ⁊ psecutionē filij:qđ no. Gre.de pe.di.j.si pctm̄.vbi dicit q̄ delictū deus sine vltiōe nō patit:aut eni hō punit p seipʒ:aut de⁹ cū homine.s.vel p tribulatiōes vel postea in purgatorio:qđ eni nō faciet ad plenā satisfactiōis debite p pctis mortalib⁹ in purgatorio soluet vl' ēt p venialib⁹. Et de his mō dōʒ.s.de venialibus.

Titul'.x. de pctō veniali.

Quid dicat pctm̄ vēiale:⁊ d' nocumētis ei⁹. C.j.

Eniale dr̄ a venia. Pōt ḡ dici aliqđ pctm̄ veniale triplicit ɓm Tho.prima se.q.lxxxviij. Uno mō qꝛ est veniā ꝯsecutuʒ ⁊ sic mortale post pniam dr̄ veniale. Un̄ Aug.dicit. Fit veniale p ꝯfessionē qđ erat crimiale in operatiōe.de pe.di.j.⁊ h dr̄ veniale ex euētu. Alio **Ueni a** mō dr̄ veniale qđ hēt in se vñ veniā ꝯsequat:vl' **le dr̄ ali** totalr vel in pte. In parte qdē sicut cū hēt aliqđ **qđ pec** diminuēs culpā:vt cū fit ex ifirmitate vel igno **catū tri** rātia:⁊ h mō dr̄ veniale ex cā q̄uis sit mortale. **pliciter** Un̄ cyprian⁹. Qui post veritatē manifestā pse

uerat prudēs & sciēs.s.in errore de aliq̄ mā:laz
hō in venia ignorātie peccat.ꝑsūptiōe eni atq̄
obstinatiōe q̄dā nitit̄ cū a rōne superat̄.Tertio
mō d̄r veniale:q: nō h̄et in se vn̄ nō ꝯsequat̄ ve
niā ex toto ſ; facil'r dimittit̄:q:.s.nō tollit ordi
nē ad vltimū finē:vn̄ nō meret̄ penā et̄nā ſ; tpa
lem.Et de his itelligit̄ illud Bede.pctā que ex
ignorātia vel ifirmitate cōmittunt̄ dicit & preci
pit alterutrū ꝯfiteri.s.Jac.v.q: facile remittunt̄
di.xxv.§.criminis.vbi dic̄ glo.& bn̄ qd̄ loqt̄ d̄ ve
nialib⁹ que pn̄t laico ꝯfiteri.et oblata copia sa
cerdotis.Nunq̄ tn̄ est neciū ipsa vel alio laico
ꝯfiteri.Vn̄ lr ꝑcipit pōit ꝑ ꝯsulit seu exhortat̄.
& sic sumit̄.xxiij.q.iiij.gulliʒari⁹.Hoc āt d̄r ve
niale ex gn̄e:& de h̄ nūc loqr̄ qd̄ distiguit̄ ꝯ mor
quomō morta// tale & veniale aliqd̄ ex gene re disti/ guunt. tale.Pctōꝝ āt actualiū aliqd̄ d̄r mortale ex gn̄e
& aliqd̄ veniale ex gn̄e:ſm q gen⁹ vl' spēs act⁹
determinant̄ ex obiecto.Cū eni volūtas fert̄ in
aliqd̄ qd̄ ſm se repugnat charitati dei vl' pxi p
quā hō ordinat̄ in vltimū finē.tūc pctm̄ ex obie
cto suo h̄et q sit mortale:& ex gn̄e suo est illud
mortale.sic blasphemia dei.piuriū.homicidiū
& hmōi.Qn̄q; āt volūtas fert̄ in illd̄ qd̄ in se cō
tinet iordinationē aliquā dei & pxi vt v̄bū ocio
sū.risus imoderat⁹ & hmōi.& tale ē veniale ex
gn̄e suo.Et ab Aug.ponunt̄ multa de his que
st̄ venialia ex gn̄e suo.xxv.di.§.ass ea.Vez q:
act⁹ morales accipiūt rōnē boi vl' mali.nō solū
ex obiecto ſ; ēt ex dispōne agētis ꝯtigit qn̄q; vt
qd̄ est veniale ex gn̄e suo rōne obiecti:fit morta
le ex dispōne agētis vt puta v̄bū ociosū dictu;
ad inducēdum ad fornicationem. Et ecōuerso
s.qd̄ ē mortale ex gn̄e fit veniale ex dispōne agē
tis.pp h̄.s.q: ē act⁹ ipfect⁹.i.nō deliberat⁹ a rō
ne vt cogitatio de adulterio:cui non assentit̄ in
ratione.De his clarius infra dicetur.

¶ Veniale peccatuz .§.i.

Adam nō po// tuit pri mo pec cato ve nialiter peccare ſm Tho.pma.se.q.lxxxix.cōmitti nō potuit in
statu inocētie vt colliter pōit qd̄ nō ē sic itelligē
dū q illud qd̄ ē nobis veniale si ipse adā cōmit
tēt eēt ei mortale pp altitudinē sui stat⁹ q: n̄ po
tuit eē qd̄ cōmittēt aliqd̄ qd̄ de se ē veniale.an
teq; amittēt itegritatē illi⁹ stat⁹ peccādo morta
lit̄.Rō eni hui⁹ ē.q: pctm̄ veniale i nobis ꝯtin
git.vl' pp ipfectionē act⁹ sic subiti mot⁹ in gn̄e
mortaliū.vl pp iordinationē exn̄tē circa ea que
st̄ ad finē ſuato tn̄ debito ordie ad finē.Vtruz
q; āt hoꝝ ꝯtigit pp quēdā defectū ordinis:eo q
iferi⁹ nō ꝯtinet̄ firmit̄ sb̄ supiori.Jn statu āt in
nocētie erat ordinis ifallibilis firmitas.vt semp
iferi⁹ ꝯtineret̄ sb̄ supiori.i.sensualitas sb̄ rōne
q̄diu sūmū hois aio ꝯtineret̄ sb̄ deo.vt Augu.
dic̄ in.xiiij.de ci.dei.Et q: maior ē pfectio ange
li q̄ hois i p̄ statu seqt̄ q si hō i statu inocētie n̄
potuit peccare venialr̄.vt dc̄m ē.Nec angelus
pōt peccare venialr̄.angelus eni si est bon⁹ nō
mouet̄ ad ea que sūt ad finē:nisi in ordie ad fi
nē debitū q est de⁹.& pp h̄ ois ei⁹ act⁹ ē act⁹ cha
ritatis:& sic i eo nō pōt eē veniale. ¶ Angelus Diabo lus in oibus peccat morta/ liter
malus nō mouet̄ i aliq̄ nisi i ordie ad finē pcti
supbie ei⁹.& sic in oib⁹ peccat mortalr̄ q̄cūq; ꝓ
pa volūtate agit.sec⁹ d̄ appetitu nālis boi q ē in
eo.Et q̄uis venialia videant̄ qn̄q; ea que pcu
rā demōes cōmitti ab hoib⁹:tn̄ h̄ faciunt vt sic
hoies ad sui familiaritatē adducāt & iducāt ad
mortale.Vn̄ in oib⁹ talib⁹ mortalr̄ peccant pp
itētionē finis. ¶ Itē pmi mot⁹ i ifidelib⁹ nō st̄ Primi motus in infi/ delib⁹ nō sūt morta/ lia.
mortalia vt qdā dixerūt.ſ; venialia si eis nō cō
sentiat̄ hui⁹ rō ē duplex ſm Tho.j.ij.q.lxxxix.
ar.v.Pria q: sensualitas nō potuit esse sbiectū
mortalis.Est āt eadē nā sensualitatis in ifideli
bus sicut infidelibus.& sic nō potest esse q pri
mus motus sensualitatis in infidelib⁹ sit mor
tale.Secunda est quia dignitas persone nunq̄
diminuit peccatum.sed magis ad auget.vnde
pctm̄ nō est minus infideli q̄ in ifideli.ſ; mul
to magis vt p; ad Heb.x.& h̄ ēt expsse colligit̄.
xij.q.j.c.scim⁹. ¶ Pctm̄ veniale est ipossibile Pctm̄ veniale nō pōt eē i ali/ quo cū solo o// rigiali
qd̄ sit in aliq̄ cū originali solo absq; mortali.Cu
ius rō est ſm Tho.j.scd̄e.q.lxxxix.ar.vj.Quia
anteq̄ ad annos discretiōis qs pueniat defect⁹
etatis ꝓhibēs vsu; rōnis excusat eū a mortal̄.
vn̄ multo magis a veniali:si cōmittēt aliqd̄ qd̄
ex gn̄e suo sit tale.Hoc expsse h̄r.xv.q.j.§.cū āt
ea.Cū vō vsu; rōnis h̄re icipit nō oino excusat̄
a culpa venialis & mortalis pcti.S; pmū q tūc
hoi cogitādū occurrit est deliberare de seipo.&
siqdē seipm ordinauerit ad debitū finē.p gfaz
ꝯsequet̄ remissionē originalis pcti:si vō nō or
dinet seipm ad debitū finē:ſm q in illa etate ē
capax discretionis:peccabit mortalr̄ nō faciēs
quod in se est.& extunc peccatum non erit in se
peccatum veniale sine mortali nisi postq̄ totu;
fuerit sibi per gratiam remissum.

¶ Et nota q primi .§.ij.

mot⁹ pctōꝝ q sūt in sensualitate sunt venialia. Primi motus sensua/ litatis sunt ve nialia.
Dicit eni magister.ij.sen.di.xxi.q tētatio a car
ne nō pōt esse absq; pctō.ſ; qcūq; est pmi⁹ mo
tus est tētatio a carne.ergo pmus mot⁹ nō pōt
esse sine pctō.Pro cui⁹ declaratiōe dicit tho.in
quolibet.q mot⁹ iportat iclinationē quādā ad triplex est ap// petitus
terminū.que qdē inclinatio ptinet ad appetitū
in humanis actib⁹.Jn hoie triplex appetit⁹ est.
Vnus qdē nālis.ſ; q vis appetitiua ptinet ad
aiaz vegetabilē que h̄et vim digestiuā & expul
siuā & retētiuā.Scd̄s appetit⁹ est sensualitatis
q mouet̄ ſm apprehēsionē sensus.Tertius ap
petit⁹ est volūtatis q mouet̄ ſm iudiciū rōnis.
Pctm̄ aūt qd̄ h̄et rōnē culpe de quo nō loqui
mur nō pōt esse nisi in actu volūtatis.que.s.est

aliquis in ptate peccatis. Act⁹ aūt appetit⁹ nālis non subiacet imperio rationis. sicut nec actus aliarum potentiarum vegetabilium anime. Et ideo in actu talis appetitus nō pōt cōsistere culpa. sicut qꝫ homo esuriat vel sitiat absqꝫ culpa est. ꝛ idem dicēdū est in alijs huiusmodi. Sed actus appetitus sensitivi subiacet imperio rationis. qꝛ ratio preueniens ipsum potest eū imperare vel etiam impedire. ꝛ ideo talis motus potest iam habere rationem culpe. ꝛ si sequeretur iudicium rationis poterit etiam esse peccatum mortale sicut motus exteriorum membrorum a ratione imperati. Si autem preueniat iudicium rationis est quidem peccatum. si tēdat in aliquod illicitum. qꝛ in potestate hois fuit ipsum cohibere est tamen veniale peccatum ꝛ leuissimum. vt patet per Aug. xij. de trini. Et hoc dicitur primus motus peccati. Motus autem superioris appetitus. s. voluntatis consequens iudicium rationis. iam potest esse peccatū mortale. Et si dicat qꝫ nemo peccat in eo quod vitare nō potest. vi. xv. q. j. §. ij. Sed concupiscentia vitari non potest. Responsio qꝫ concupiscentia non potest vitari. sic qꝫ nullus motus insurgat. qꝛ dū resistitur vni: isurgit alius. possunt tamē vitari singuli. ꝛ ex hoc quilibet habet aliquod de ratione peccati. lꝫ non habeat rationem perfecti peccati quod est peccatum mortale.

Veniale quomō pōt effici mortale.

¶ Insuper querit .§. iij. si veniale possit effici mortale. responsio. Tho. prima secunde. q. lxxxviij. ar. iiij. qꝫ veniale fieri mortale potest intelligi tripliciter. Uno modo si qꝫ idem actus numero possit esse peccatuꝫ veniale ꝛ postea mortale. ꝛ hoc non potest esse. qꝛ peccatum principaliter consistit in actu volūtatis. sicut ꝛ quilibet actus moralis. vnde non dicitur vnus actus moraliter si voluntas mutatur. quāuis etiam actio sm numerum sit continua. si autem voluntas non mutetur: non potest esse qꝫ de veniali fiat mortale. Alio mō potest itelligi vt id quod est veniale ex genere fiat mortale. ꝛ hoc quidem possibile est inquantuꝫ constituitur in eo finis vel inquantum refertur ad mortale peccatum sit ad finem. sicut cuꝫ qs dicit verbum ociosum intendens per hꝫ inducere ad fornicationem. ꝛ per illum secundum modum intelligitur illud dictum Augu. Nullum peccatum est adeo veniale qꝫ nō fiat criminale. §. i. mortale dū placet. di. xxv. §. criminis. Et intelligitur de complacentia fruitionis cum sibi cōstituitur finis. Tertio modo potest intelligi ita qꝫ multa venialia peccata cōstituāt vnū pctm̄ mortale: quod omnino falsuꝫ est. nō enī omnia peccata venialia de mundo possunt habere tātū de reatu quantum vnum peccatuꝫ mortale. quod patet etiam ex parte durationis. qꝛ peccatum mortale. hēt reatū pene eterne: peccatū autem veniale reatum pene temporalis. vt dictū est. Patet etiā ex pte pene dāni. qꝛ peccatuꝫ mortale meret carētiā visionis diuine cui nulla alia pena cōparari pōt vt Cris. dicit patet etiaꝫ ex pte pene sensus quātū ad vermē ↄscie. lꝫ forte quātū ad penā ignis in pportionabiles pene sint. Si vō intelligat qꝫ multa pctā venialia faciūt vnū mortale dispositiue. sic verū est. Actus eni pcti dupl'r ad aliqd disponit. Uno qdē mō directe qꝫ sic disponit ad actū silem sm spēm. ꝛ hoc mō primo ꝛ per se peccatū veniale ex genere nō disponit ad mortale ex genere cū differāt specie. Sed per hūc modū peccatū veniale pōt disponere per quādā ↄsequētiā ad peccatū qd est mortale ex pte agentis. Augmētata eniꝫ dispositione vel habitu per actus peccatorū venialiū intātum potest libido peccādi crescere: qꝫ ille qui peccat finē suum constituet in peccato veniali. Nā vnicuiqꝫ hñti habitū inqꝫtū huius finis est opatio sm habitū: ꝛ sic multotiēs peccādo venialit disponet ad pctm̄ mortale. alio mō act⁹ hūanus disponit ad aliqd remouēdo phibēs. ꝛ hoc mō pctm̄ veniale ex gñe pōt disponere ad pctm̄ mortale ex gñe. Qui enim peccat venialit ex gñe ꝑtermittit aliquē ordinē. ꝛ ex hꝫ qꝫ ↄsuescit volūtatē suā in minorib⁹ debito ordini nō subijcere disponat ad hꝫ qꝫ etiā volūtatē suaꝫ nō subijciat ordini vltimi finis eligēdo id qd ē pctm̄ mortale ex gñe. Et sm hūc modū. i. pꝫ dispositionē itelligēdū est qd dicit Aug. de pe. di. j. tres sunt. s. qꝫ illa pctā que humane fragilitati ↄuis parua. tñ crebra surrepūt qsi collecta cōtra nos fuerint. ita nos grauabūt ꝛ opprimēt sicut vnū aliqd grande pctm̄. s. mortale. Hec ille.

Multa venialia faciunt mortale.

¶ Itē no. sm Tho. vbi. s. ar. v. qꝫ veniale ex sui diuturnitate vl frequētia vl assiduitate nō pōt esse mortale. nisi forte p accñs ex aliquo superueniēte: cū. s. in actu multiplicato vel ꝓtelato superuenerit aliud qꝫ variat spēm. puta inobediētia vel ↄtēp⁹: vel aliud hmōi. Et sic itelligēdū est qd dicit. xxv. di. §. als ca. vbi videt dici qꝫ alij venialia in ↄsuetudineꝫ ducta efficiunt mortalia.

Idem act⁹ specie pōt esse venialis ꝛ mortalis.

¶ Et no. sm Pe. de pa. in. iiij. qꝫ ideꝫ actus specie pōt esse venialis ꝛ mortalis tripliciter. Primo propter cōscientiam erroneam qui iudicat mortale quod est veniale. Secundo propter cōtentum. Tertio ppter finē ibi ↄstitutū. Cuius signū est: quādo faceret etiā si eēt phibitū. dispositiue eni veniale fit mortale. vñ piculosuꝫ ē veniale multiplicare. qꝛ qdā dicūt ea sic posse multiplicari vt hō nō possit postea peccare. nisi mortaliter pmo pctō. Periculosuꝫ est etiā vnū peccatum nimis assuescere: etiā veniale: qꝛ facillimū ē agere sꝫ habitū radicatū firmiter ꝛ diffi

cillimũ ẽ agere cõtra. q: assuetudo facit necessi tatẽ. Uñ hõ assuet⁹ verbis ociosis si occurrat si bi tẽtatio: qđ faciet si a deo esset ꝓhibitũ ꝯsen tiet facere illud. Et iõ ne habitualr̃ in hõie fir mẽtur frequẽter cõfitẽda sũt ⁊ sic nũq̃ȝ radica bit͛ hĩtus. Hec ille di. xvj. q. j. in. iiij. senten.

¶ Effectus autẽ .§. iiij.

peccati venialis seu nocumẽtũ est mĺtiplex: ẽm qđ dĩ i cõpẽdio theologie. Prim⁹ ẽ macl̃a aĩe. i. ipeditio exterioris fulgoris ⁊ nitoris actual' opeꝝ bonoꝝ. Nã ꝓprie sumẽdo maculã. sic tñ mortale nõ veniale causat eã: vt dicit tho. j. ij. q. lxxxix. qđ ẽt vꝫ innuere Gre. dĩ. q mẽtẽ neq̃ȝ cogitatio imũda coinqnat. i. maculat. ſȝ cũ hãc p delectationẽ subiũgat. de pe. di. iij. inter hec

Primus effectus peccati venialis

¶ Scđs ẽ qđ minuit feruorẽ charitatis: sicꝫ aq̃ i ignẽ piecta: ſȝ ignẽ nõ extiguit: feruorẽ tñ illi⁹ tẽpat. ¶ Terti⁹ q ptãs aie i bõis opib⁹ lassaẽ. ¶ Quart⁹ ẽ q retardaẽ a glĩa q: hõ q ñ cõmit teret õberet ⁊ posset stati p⁹ mortẽ euolaẽ cogeẽ pp venialia ad tẽpus i purgatorio expectare. Nũq̃ȝ. n. ab aliquo facies dĩ videbit͛ donec sol uat p penas minimũ quadrãtẽ venialiũ pctõꝝ. Oportet. n. quẽlibꝫ ita mũduȝ eẽ añ itroitũ pa radisi. sicut fuerat in innocentia baptismali.

Secundus effectus. Terti⁹ effect⁹. Quart⁹ effect⁹

¶ Quit⁹ est q bona glĩe celestis diminuunẽ nõ qdẽ illa q̃ iã debentẽ: ⁊ q̃ hẽmus ibi p meri tũ repositũ. ſȝ que deberent si venialia non fie rent: q: in eodẽ tpe possent aliq̃ bona fieri qñ ista fiũt. ppea post perpetrationẽ venialiũ opꝫ nos quedã opa ꝯuertere ad solutionẽ huius debitoꝝ p q̃ deberet nobis crescere cumulus eterni pmij. ¶ Sextus effect⁹ ẽ q: venialia sũt sepe occasio pctõꝝ mortaliũ. ¶ Septimus q: pctm̃ veniale obligat ad penã: vel tpalẽ pñtẽ si hic satisfacit. purgatoriũ si moriẽ i grã. vel in fernalẽ si moriẽ cũ mortali. ¶ Nota q pecca tũ veniale remitti nõ põt sine mortali. Et ratio ab sq̃ est ẽm tho. in. iiij. disti. xvj. qm̃ remota priori posteri⁹ nec posteri⁹ restitueẽ nisi pri ori restituto. ¶ Feruor ãt charitatis cui vẽia le opponiẽ ẽ posterior ipsa charitate. vñ q̃diu charitas nõ restituiẽ. l. p dimissionẽ pcti morta lis: nec feruor charitatis reparari pt: in qua re paratiõe est venialis dimissio. ⁊ sic nõ dimittiẽ ei cui mortale nõ dimittiẽ. Jdẽ petrus. ¶ Põt aũt dimitti vnũ veniale sine alio ẽm Tho. vbi ꝟ. q: venialia nõ hñt ꝯnexionẽ ad inicẽ ex par te auersiõis sicꝫ mortalia: qñ i eis nl̃la ẽ auersio a deo: nec ẽt ex pte ꝯuersiõis: vt p se pꝫ. ¶ Nõ pt dimitti vẽi ale volũtate manẽte ad illđ ẽȝ tho. vbi. ꝟ. q: nõ pt tolli culpa nisi reordiẽt volũtas q̃ reordinari nõ pt q̃diu in ipsa reordinatione manet alias essem duo opposita simul. ⁊ iõ ve niale nullo mõ põt dimitti q̃diu voluntas ad

Quint⁹ effectus. Sextus effectus. Septimus effectus. Veniale ab sq̃ mortale non põt remitti. Unum veniale põt sine alio dimitti

illud manet. Jdẽ pe. Quõ aũt ad remissionem venialis reqratur ꝯtritio declarat sic. Tho. vbi supra pctm̃ veniale nõ remittiẽ vt dictuꝫ est. ꝟ. q̃diu volũtas manet in illo. Jpm aũt recedere a voluntate ab eo qđ prius volebat est displice re ei quod voluit: ⁊ talis displicentia quando est grã informata dicitur dolor contritionis. ⁊ ideo veniale sine contritione non dimittitur.

Venialis remissio requirit contritionem.

¶ Sed sciẽdũ q ꝯtritio põt accipi tripl'r. s. vel habitu. vel actu vel medio mõ. Habitu qdẽ cõ tritio nõ sufficit ad pcti venialis dimissionẽ: q: tunc qcũq̃ haberet hitũ vtutis pnie. cui⁹ act⁹ est quelibet ꝯtritio ꝯsecut⁹ venialis pcti dimis sionẽ. ⁊ sic pctm̃ veniale cũ grã eẽ nõ pt. nec ite ruꝫ reqriẽ q sp sit actualis ꝯtritio. q: seqreẽ q pctm̃ qđ qs i memoria ⁊ ꝯtritiõe nõ hẽt remit ti nõ posset. Et iõ dicendũ q reqriẽ ꝯtritio me dio mõ qñ. s. ⁊ si actu pctm̃ nõ displiceat explici te. displiceat iplicite. q: ex vtute pnie quã agit sequereẽ displicẽtia explicite pcti venialis si co gitatio ad illud ferreẽ. Jdeȝ pe. ¶ Et nota ẽm Pe. de palude i. iiij. q feruor charitatis sumiẽ dupl'r. Uno mõ p actu charitatis cũ cõatu. ⁊ ẽ actu tendiẽ ⁊ augeẽ charitas. ſȝ hic nõ est neces sarius ad remissionẽ venialis. Alio mõ p actu simplici i quẽ prorũpit charitas etiã tepide ꝯte stando pctm̃. ⁊ hic reqriẽ ad remissionẽ veniali um. Hec ille. Dicunt qdẽ q q̃uis aĩa informa ta charitate mẽaẽ p ꝯtritionẽ remissionẽ venia lium. tñ illius remissio nõ dꝫ dici causa efficiẽs saltẽ loquẽdo de eã p se. q: mot⁹ ꝯtritiõis non est cã remissionis pcti venialis efficiẽs p ẽ solũ q ꝯtritio immediate eliciẽ a volũtate charitate informata: vt qdam dixerunt sed est principali us per hoc q illa contritio est ipsius dei imme diatus effectus. Hec ille.

Feruor charitatis dupliciter sumiẽ.

¶ Dimittuntur ãt .§. v.

venialia octo modis ẽȝ Ray. Prio p dignã cõ munionẽ de ꝯse. di. ij. Cũ oẽ crimẽ. ⁊. c. si quoti enscũq̃. Et vt qdã addũt p extremã vnctiones extra de sacra vnc. c. Unico. Scđo p aque bene dicte aspsionẽ de ꝯse. di. iij. aquã sale. Tertio p elemosynaꝝ largitionẽ de pe. di. j. §. q̃obrẽ. ⁊. c. me dicina ⁊ di. iij. sane. Addũt qdã iniuriaꝝ dimis sionem: que est elymosyna spũalis de qua Lu. vj. Di mittite ⁊ dimitteẽ vobis. Quarto p orõnẽ. ⁊ p cipue dñicã de pe. di. iij. §. de q̃tidianis. Quin to p ꝯfessionẽ gñalem. multo magis p ꝯfessio nem sacramentalẽ de pe. di. iij. §. de quotidia nis. Sexto per epalem benedictionẽ. ⁊ ẽȝ quos dam etiã sacerdotaleȝ. j. q. j. multi si. Septimo per deuotam pectoris tũsionem vt de peni. di. iij. §. tres sunt actiões. Octauo per cordis con tritionẽ vt pcedẽti. §. deciñ est. de his sũt vsus. Confiteor tũdo ꝯspargor cõtero oro. Signor

Pctm̃ veniale octo modis dimittiẽ.

ado dono:p hec venialia pono. Et nō solum p ista spālr noīata sed etiā p qdlibet bonuz opus dlenf. vt in pdicto.c. medicina versi. redime te opib⁹ tuis. Et sicut dicit Tho. plā ⁊ pauciora venialia p pdicta remittunt ſʒ q p hoc maior vl minor feruor ꝯcitat: qd de plib⁹ vel paucioribus saltē implicite ꝯtritionē ꝯtineat. vñ non opʒ q sp oia venialia dimittant. Nota q dicit Pe. de pa. in. iiij. di. xvj. q p hos modos dictos. peccata venialia dimittunt plus q̄ʒ p alia bona opa: lʒ cōiter p hos ēt nō dimittant: nisi cū displicentia volūtatis. Minor tñ dolor cū his sufficit ad remissionē venialiū q̄ʒ sine his. vñ non frustra adhibent: sʒ multuz vtiliter ⁊ rōnabilr. Et pmo: qr isti modi plus incitant hoīem ad modū liberi arbitriu detestantis pctā. Scdo qr plus valēt ad remissionē pene: qr ex merito ⁊ precib⁹ ecclesie mlta ex his opant. Tertio qr plus sufficit generalis ꝯtritio hic q̄ʒ alibi. ita tñ q hō vtat his hac itentiōe. Addit ēt ad pdicta idem q qcunqʒ sacra vnctio delet veniale. vt epoꝝ. regum. ⁊ sacerdotū. Itē ⁊ benedictio monialiuꝫ ⁊ panis bñdict⁹ in ecclia. Item ⁊ patiētia flagelloꝝ ⁊ totum intellige quoad eos qui sunt in gratia. indulgentie autem solum penam non culpam: nec etiam veniale remittunt.

¶ De purgatorio ⁊ suffragijs mortuorum. Capitulum secundum.

Oportet ponē purgatoriū

Purgatoriū esse ex scriptura ōndit cum dr. ij. machab. xij. Sctā ⁊ salubris est cogi. p defunc. eto. vt a pec. soluant. Nō enī istud pōt intelligi de btis: qr nō indigēt nec de dānatis qr eis nō psunt. Intelligit ergo de his q sunt in purgatorio. ¶ Cū enī p ꝯtritionem deleta culpa non ex toto tollat sp reatus pene: nec etiā sp venialia dimissis mortalib⁹ tollunt: ⁊ iustitia dei hoc exigit pctm̄ p penā dbitā ordinet. opʒ q iste q post ꝯtritiōez de pctō decedit añ satisfactionē debitā. vl etiā cū venialib⁹ post hanc vitā puniat. Et iō q negat purgatoriū. cū ecclesia vlis hoc teneat. s. purgatoriū esse orās p defunctis illis que ibi sunt. heretic⁹ est etiam q hic nō credat cū auctate ecclesie resistat. Nec tho. in. iiij. di. xx. hinc ⁊ Gre. dicit de quibusdam paruis culpis añ diē iudicij purgatiōis ignis credēdus est. di. xxv. qual. Et aug⁹. si ꝯuersus. s. pctōr fuerit vita viuat ⁊ nō morief. Non tñ pmittim⁹ q euadat oēm penā prius est enī purgādus igne purgatiōis ⁊c. de pe. di. vij. c. vlti. Et sic errāt iudei ⁊ greci purgatoriū negātes.

De loco purgatorij.

¶ De loco aūt purgatorij nō repitur aliqd expsse determinatū i scptura. nec rōnes efficaces ad hoc possent induci. Tñ pbabilr ⁊ bm qd magis ꝯsonat dictis scōꝝ ⁊ reuelatiōi facte mltis locus purgatorij asab⁹ duplr assignat ſʒ Pet. in. iiij. aut bm legē cōem. ⁊ sic purgatoriū ē circa limbū. aut bm dispōnē spālē ⁊ sic purgat aia aliqñ in diuersis locis in qb⁹ peccauerūt: aut pter aliquā suā reuelatiōnē p suffragia coꝝ qb⁹ apparēt. aut pp aliquā viuētiū edificatiōnē. hoc aūt nō est bm legē cōem sic puniunt. Exēpla plura hēs in libro dialogoꝝ ⁊ legēdis scōrū. Est aūt hic duplex pena. s. pena dāni vt carēna diuie visiōis: ⁊ illa est maxima vt patuit sup de pena iferni. Alia est pena ignis: ⁊ illa ēt excedit oēm penā tpalē. Un Aug⁹. hic ign s. s. purgatorij: etsi nō sit eternus. s. qd ad officiū miro tñ mō grauis est. Excellit enī oēm penā quā vnqʒ aliqs passus est in vita ista. de pe. di. vij. ca. vlti. Huius rōnē assignat Tho. in. iiij. di. xxj. dicēs: q cū dolor nō sit lesio: sʒ sensus lesiōis: tāto magis aliqs dolet de aliq lesiōe. q̄to magis est sensitiuus: cū lesiōes q fiūt in locis maxime sensibilib⁹ sunt maximū dolorē cāntes. Et qr tot⁹ sensus corpis est ab aia. iō si in ipsaʒ aiaʒ aliqd lesiuū agat: de necessitate opʒ q maxime affligatur. Q aūt aia ab igne corpali patiat: dictuʒ est sup in tractatu de iferno. Etenī eodē igne cruciant aie q sunt in purgatorio: ⁊ que in iferno. Et dicūt qdā q ita sunt absorpti penis q nesciunt se p penā purgari. ſʒ dicit Tho. q hoc ē falsuꝫ: qr nisi scirēt se liberādos nō peterēt suffragia vt frequēter faciūt. Sustinēt ergo illā penā nō volūtate absoluta: ſʒ ꝯditionata: qr sciūt se sine illa pena ad gloriā venire non posse.

Duplex est pena purgatorij

¶ Purgantur autē. §. i.

aie sola diuia iustitia ignē incēdēte nō ministerio demonū quoꝝ victores extiterūt. nec ministerio angeloꝝ: qui ꝯciues suos nō tā vehemēter affligerent. Si tñ possibile est q angeli eos ad loca penaꝝ deducāt: ⁊ ēt ipsi demones qr de penis hoium letant eos cōmitant ⁊ assistunt purgādis. tū vt de eoꝝ penis satient. tū vt i eoꝝ exitu a corpe suū aliqd ibi repiāt. Tho. in. iiij. di. xxj. ¶ Notādū ēt q qr quedā venialia sunt maioris adherētie q̄ʒ alia bm q effect⁹ magis ad ea iclinat. ⁊ in eis fortius figit ⁊ ea que sunt maioris adherētie tardius purgant. Jō qdā in purgatorio diutius q̄ʒ alij torquent. bm q affect⁹ eoꝝ ad venialia fuerit magis mersus. ⁊ acerbitas qdē pene rñdet q̄ntitati culpe pprie ſʒ diuturnitas. rñdet radicatiōi culpe in sbiecto. Uñ pōt ꝯtingere q aliqs in purgatorio diuti⁹ morez q minus affligit. Rich. in. iiij. dicit q ſʒ nō videt verū. qr cū puatio seu carētia visionis dei sit maxia pena: q diutius ibi manēt acerbi⁹ affligeret: ſʒ oib⁹ cōputatis sil q plus peccauit plus punit. ¶ Ex duab⁹ aūt causis aia recedēs a corpe sustinet penā purgatorij. s. vel qr morit

Quoꝝ ministerio anime purgantur

Dupliciter de cā aia ingredit purgatorium

cũ venialib⁹.⁊ de hoc apo.j.Cor.iij.Si qs sup edificauerit sup h̄ fũdamẽtũ.i.fidẽ viuã lignũ. fenũ ⁊ stipulã ipse saluus erit.Sic tñ q̄si p ignẽ noie aũt ligni.feni ⁊ stipule diuersa venialia designanf.vt exponit Augu.xxv.dist.§.alias ea. Alia cã est ex eo q̄ qs nõ satisfecit plene penis debitis p pctis suis.moriẽs tñ in statu gr̃e.pro his ergo possumus ⁊ debemus facẽ suffragia. Sȝ qr discernere nõ possumus qs moriaf in statu gr̃e vel non vt dicit Aug.pro omnib⁹ baptizatis ea facere debemus nisi qs in notorio moriatur.xxxiij.q.v.c.Placuit.

¶Quatuor autem .§.ij.

quatuor modis aie defunctorũ p suffragiũ nr̃m iuuanf. Uñ greg. Aie defũctorũ q̄tuor modis soluunf: aut oblationib⁹ sacerdotũ aut p̃cibus scõrũ aut charorũ elemosynis:aut ieiunijs cognatorum. xiij.q.ij.non extimemus.⁊.c.aie.quos modos distinguit Ray.di.sic.Suffragia qdẽ p̃sũt defunctis ad absolutionẽ pene a qua pñt absolui q̄tuor modis.Uno mõ p itercessionẽ ipsius capitis.s.xpi.⁊ sic iuuanf p oblationẽ altaris.Secũdo p itercessionẽ q̄si priuatorũ mẽbrorũ.i.per orationes sctõrũ.Tertio p modũ redẽptiõis pene.s.elemosynarũ largitionẽ.Quarto p modũ solutiõis pene.s.p ieiuniorũ afflictionẽ:⁊ ad dictos q̄tuor modos oẽs alij reducunf.¶Que aũt horũ sunt meliora suffragia:dicit Ray.quia melius est opus charitatis qd̃ dirigif in deũ q̄ȝ qd̃ in hoieȝ.iõ duo p̃mi modi que dirigunf in deũ meliores sunt q̄ȝ secũdi vltimi nisi p accñs inquãtũ est elemosyna impetrat oõnes.Quia ṽo melius est opus charitatis cois q̄ȝ priuate ⁊ spãlis.ideo melius suffragium sacri altaris q̄ȝ oõnes.Jterũ qr bonũ q̄ȝto cõmunius tãto melius.ideo elemosyna melior est ieiunio.Suffragia facta p malos ministros aliquo mõ valent. ⁊ aliquo mõ nõ valẽt.Pro cuius declaratione dicit tho.in.iiij.di.xlv.q̄ suffragia p malũ fiũt tripl̕r.Prio.s.velut p actorẽ sicut fiũt ex primo motu ⁊ sic nõ p̃sunt nisi forte ex p̄ñti ⁊ p accñs inquãtũ p elemosynã mali hois paupes excitati orãt p defunctis.Scdo pñt fieri per malũ vt ministrũ publicuȝ vel totius ecclie.sic sacerdos q celebrat missam vel exeqas mortuorũ in ecclesia valẽt suffragia talis sacerdotis q̄ȝuis sit peccator ⁊ prosunt defunctis. Tertio pñt fieri per malũ ministrũ p̃uatũ.s.p̃uate psone de mãdato s.alicuius existentis in charitate.siue sit defunctus siue viuus:⁊ talia p̃sunt.Sicut seruus in pctõ existens.qd̃cũqȝ opus minime facit ex precepta dñi charitatẽ habẽtis magis.tñ p̃dessent si etiã ministri in charitate essent.qr tñ illa opa essent meritoria ex duab⁹ partib⁹.Si queratur vtrũ p̃sunt faciẽti.dicit Tho.vbi.s̄.Opus suf-

Marginalia: quatuor modis aie defunctorũ iuuanf — quis p̃dictorũ modorum sit melior. — Quo mõ suffragia malorũ valent.

fragij qd̃ pro altero fit põt cõsiderari dupliciẽ. Uno mõ vt expiatiuũ pene p modũ cuiusdã recõpẽsationis.⁊ hoc mõ opus suffragij reputaf quasi eius pro quo fit.⁊ ita absoluit cũ a debito pene sue:qd̃ nõ absoluit facientẽ a debito p̃prie pene.Alio mõ põt cõsiderari inquãtuȝ est meritoriũ vite eterne:qd̃ hẽt inquantũ p̃cedit ex radice charitatis.⁊ ɓm hoc nõ solũ p̃dest ei pro quo fit:sed faciẽti magis.Uñ ps̃l. Oratio mea in sinu meo p̄uertef.Et iõ Damas.in ser.d his qui in fide dormierũt dicit.Quicũqȝ salutẽ primi agonizat:p̃ ipȝ sibi p̃dest.deide prio.

¶Utru missa pro .§.iij.

defunctis equaliter valeat defuncto vna sicut alia.Rñdef ɓm Pe.in.iiij.disti.xlv. Jn officio misse nõ solũ est sacrũ sed ẽt oõnes sunt.⁊ iõ suffragiũ misse p̄tinet duo de p̃dictis.s.oõnez ⁊ sacrificiũ.Quãtũ igif est ex parte sacrificij oblati missa de quocũqȝ dicaf equaliter p̃dest defuncto.⁊ hoc est p̃cipuũ qd̃ fit i missa.sȝ ex parte oõnũ magis p̃dest illa in qua sunt oratiões ad hoc determinate.Sed tñ ille defect⁹ recõpẽsari põt p maiorẽ deuotionez vel eius qui dicit missam:vel eius q facit dici:vel ẽt p itercessionẽ sctĩ:cui⁹ suffragiũ iplorãf. ¶Utruȝ suffragia spãlr pro aliquo facto p̃sunt alijs. Rñsio ɓm Tho.⁊ Pe.in.iiij.di.xlv.cũ suffragium sit ṽtutis finite.⁊ deriuef p intẽtionẽ facientis quo voluerit vȝ ei pro q̄ fit q̄ȝtũ ad liberationẽ a pena:tñ q̄ȝtuȝ ad p̄gratulationem ⁊ interiorem consolationem. ɓm q̄ vnus in charitate exñs de bonis alteri⁹ gaudet:sic vȝ oib⁹ i charitate exñtib⁹:⁊ plus ei q i maiori charitate ẽ. ¶Utrũ suffragia facta pro multis equalr prosint singulis.Rñsio ɓm Tho.⁊ Pe.vbi.supra: si valor suffragiorũ p̄sideref ɓm q̄ valẽt ex ṽtute charitatis.sicut tm̃ p̃sũt singulis:ac si p vno tm̃ fierẽt:qr charitas nõ minuif si distribuatur affect⁹ in multos:imo magis augef. ⁊ sil̕r etiã gaudiũ ex charitate p̃cedẽs:q̄ȝto in plurib⁹ est tãto fit maius.vt dicit Aug⁹ i li.p̄fess.⁊ sic q̄ȝtũ ad p̄gratulationẽ põt intelligi de p̄se.dis.v. Mõ mediocriter.Si aũt p̄sideref valor suffragiorũ inq̄ȝtũ sunt satisfactiões:q̃dã p intẽtionẽ faciẽtis translate in mortuos:sic magis valent ei pro quo spãlr fiũt.⁊ sic effect⁹ suffragij diuidif ex diuia iustitia iter eos pro qb⁹ fiũt.¶Si aũt querif vtrũ exñtes in purgatorio possint iuuari ab exñtib⁹ in hoc seculo.Rñdet Pe. q̄ sic. ⁊ sic declarat ap̃ls.j.ad Cor.xij.loquif de corpore mystico ad similitudinẽ corpis humanf. Jn corpe ṽo hũano natura p vnũ mẽbrũ supplet indigẽtiã alterius.ergo cũ gr̃a sit potẽtior q̄ȝ natura:in corpe mystico vnũ mẽbrũ põt supplere indigẽtiã alterius.Et hinc est q̄ suffragia

Marginalia: Ps. xxxiij. — Utruȝ missa defunctoruȝ anime pl⁹ p̃sit q̄ȝ alia — De suffragijs dubitatur. — alia dubitatio — alia dubitatio

mébꝛoꝝ ecclie pñt pdesse mébris indigentibꝰ. Quia vo p morté nó desinút eé mébra eiusdez corpis suffragia viuoꝝ pñt pdesse. Ná ad hoc ꝙ aliqs defunctus iuuef duo reqrunf ex parte eius. vnú est indigétia. ꝛ ió nó psunt btis. alterú est ꝯditionale meritú. s. vt hic meruerit sibi pdesse. ꝛ ió nó psunt dánatis. Utrúqz vo est in his q̃ sunt in purgatorio. ꝛ idcirco psunt illis. Uñ Augꝰ. Nó est negádú defunctoꝝ aias pietate suaꝝ viuétiú posse iuuari. xiij. q. ij. Tpus.

Solet etiam .§. iiij.

Itē alia dubitatio pulcherrima. queri vtrū pmittens sigillatim diuersis vnam missam liberef ꝛ satisfaciat celebrádo vná pro oibꝰ. Rñsio bz Pe. de pa. in. iiij. ꝙ nó liberaf a toto. sed a táto qꝛ soluit minus ꝙ̃ dz. Sicut pmittés ticio vná marchá: ꝛ seio vná nó totalif libaf offerédo duobꝰ vná: qꝛ missa celebrata p mltis nó tátú vz singulis. pót tñ talis celebrás excusari qnqz modis. Primo pp ipossibilitaté celebrádi pro quolibet spũalr: puta si collegiuz saluo officio ad qd est institutú non pót soluere plusꝙ̃ tres aut duas in vná missaz. aut religioso si postꝙ̃ pmisit a supiore iponanf alie misse. qꝛ difficultas patrocinationis: ꝛ si nó liberat tñ excusat. Uñ sicut qñ boni defuncti nó sufficiút ad integre soluédú creditoribꝰ soluif simul pluribꝰ qd cuilibet erat p se soluédú. sic hic. ¶ Secúdo pp ꝯsuetudiné maxime apud eu; qui scit vel scire tenef: qꝛ scieti dolus nó infert: sicut petút missas a curatis. aut canonici relinquentes ániuersariú canonicis. ¶ Tertio pp ꝯuétioné si expise hoc dicat pmittés: qꝛ ꝯctus ex ꝯuétione legé accipiút: qꝛ etiá sufficit dicere executori. qꝛ cui cómisit testatoꝝ distributioné pecunie pmissa videf ét cómisisse ordinationez de missa pcurāda. ¶ Quarto pper recópésationem. qꝛ nó refert qd ex equipollétibꝰ fiat: vt si in alqs missis vel suffragijs recópésef sicut apud nos missa dicéda a ꝯuétu ipóif vni fratri. ¶ Quinto pper suppletioné dei. Ubi est sciendum bm quosdam missam nó valere tm pluribꝰ quátum vni soli si pro vno solo dicaf pueniť ex actuali attétione sacerdotis nó pper hoc ꝙ eius attétio vel cui valet distribuatur diuersis bm diuersas pportiones. Sed qꝛ nó pót aliqs ad plures simul affici tm: quátú ad vnú sicut nó pót haberi táta amicitia acqsita ad multos sic ad vnuz. Et ideo missa dicta pro pluribus sil nó tm valet cuilibet illoꝝ quátú si p illo diceref nisi súmus sacerdos suppleat. Tũc aút supplet qñ rónabile est ꝙ sacerdos tm affectú hẽat ad quélibet ꝙ̃tú deberet trahere ad vnú solum. si p illo solo celebraret. Sicut si aliqd parrochiani vel canonici ex deuotione quam habent ad ecclesiam suam faciunt fieri anniuersariuz in ecclesia sua quod fieri non potest nisi plures concurrant ad vnaz missam: missa illa tantum valet cuilibet illoruz quantuz si pro quolibet solo diceretur missa ab extraneo sacerdote qui non est ita effectus defuncto nec econuerso. Dicunt etiam isti ꝙ bona spiritualia que communicant religiosi suis familiaribus non ideo dicuntur minus valere multis ꝙ̃ paucis. quia diuidũtur diuersis sed quia bm cursum communem quando aliquis extendit deuotionem suam ad multos deuotio sua minuif. ꝛ ex hoc talia minus valét multis. Sed quia etiam talia bona plus vel minus valent petentibus bm maiorem vel minorem deuotionem ipsorum. ideo si cum instantia multi petant. ꝛ alia recta intentione recipiant. videtur ꝙ tantum valent talibus multis sicut paucis: quia supplet vicem deuotionis actualis cum maneat sufficiens bm habitum ꝛ radicem. Sed prima istorum distinctio inter secularem ꝛ regularem proprium sacerdotem ꝛ extraneum non valet: quia videtur eadem ratio in extraneo qui a diuersis equale beneficium recipit. vnde non minus tenetur secúdo ꝙ̃ tertio ratione beneficij. sicut curatus vtriqz parrochiano róne officij. Nec valet p illis suppletio de receptis ad beneficia. qꝛ p huius receptioné non est immunis a pena sibi iniuncta: nec in toto nec in parte pper ieiunia que fiunt in ordine. sicut esset per indulgétias. Nec minus diu puniemtur in purgatorio propter qd post mortem solent recitari oblitꝰ vt specialiter pro eis oref. Qui autem specialiter petit missaz pro se vel p amico viuo vel mortuo: intédit habere p se totam missam ad satisfaciédú cú nó possit habere eam totá ad merendú. qꝛ nullú meritú pót esse sic singulare quin oés boni participét. sz satisfactio sic. Unde nó est simile pper differétiá que bm mó ponif. Et nota ꝙ duplex est dña iter pricipiú qd est ad merédú: ꝛ illd qd ē ad satisfaciédú. Nota duplicé differentiaz Prima quia participiuz meriti est ex sola vnione charitatis: sine aliqua intentione facientis specialiter directe ad participantez. licet sit maior cum intentione. sed participium ad satisfaciendum non. alioquin quicunqz esset in charitate: siue in hoc mundo siue in alio. statim esset immunis ab omni pena thesauro ecclesie qui est infinitus distributo pro eius satisfactióe. sicut etiam quilibet ex participatione meriti xpi per sacramenta meretur premium infinitum quod est deus intensiue ꝛ extésiue vita eterna: vel saltez ille qui est in maiori charitate esset minoris pene debitor in hoc seculo ꝛ in alio: quod non est verum. sed ex sola intentione facientis. Scda differentia est quia participiũ meriti nó minuif ex multiplicatione participantiú: sicut pz ꝙ nó fit deterior ꝯditio multiplicatis electis

sed melioꝛ nõ solũ qꝛ illi incipiũt pticipare qui incipiũt cõmunicare vt etiã paruuli baptizati sunt pticipes bonoꝝ opeꝝ q̃ nihil opanť: ꝯ ppť hoc sine piudicio ꝑus receptoꝝ ad bñficio oꝛdinis pñt recipi: nec min⁹ capiũt nouissimi q̃ҙ primi. s3 in satisfactiõe secũ3 bñi cõem doctrinã. S3 qd impoꝛtat illud participiũ meriti dubiũ est. nõ eñ ppter hoc maioꝛẽ hẽbit gliam: qꝛ cũ3 plurib⁹ participat. qꝛ possibile est illũ q̃ non h3 plus de charitate ec participẽ pluriũ. sicut nũc qñ sũt plꝛes fideles q̃ҙ tpalib⁹ ade. noe ꝯ abraã3. vel aliqs est recept⁹ ad bñficia pluriũ oꝛdinũ religiosoꝝ q̃ҙ alius q̃ tantã h3 charitatẽ s3 quam dať gloꝛia. vñ nõ videť aliud nisi qꝛ ppter merita aliquoꝝ pseruat eũ deus qñq3 a pctõ. qñq3 a moꝛte ꝯ sic de alijs. Sicut recoꝛdat⁹ est de⁹ abraam ꝯ libauit loth: cum etiam qñq3 ppter iustos parcat ipijs. vbi nõ ꝯcurrat meritũ nisi ex vna parte s3 qñ ambo iusti: tũc ex vtraq3 parte. S3 p receptionem ad bñficia ꝯsequiť aliã vtilitatẽ3: qꝛ spãlius pticipat ꝯ ex intentiõe prima generali in recipiendo. ꝯ ex intentione speciali pro receptis oꝛando. Hec petrus de palude in. iiij.

De suffragijs differẽtia pñl' cypra. ¶ Utrum soluens .§. v. pro multis tot suffragia quot d3 omib⁹ sigillatim libereť vt si soluo. xxx. missas p recõmendatis mihi in caplo ꝯ nõ hanc pro illo ꝯc. Dico q̃ non põt pfecte qꝛ minus soluit cuilib3. ꝯ p ꝯñs nõ liberať. Mas particularis solutio nulla h3 incõmoda: vt si debeo tibi. x. titio. x. ꝯ seio. x. ꝯ soluo hodie decem trib⁹. non tñ pdest oĩb⁹ eis sicut si vni soluissẽ. x. qꝛ vnus stati de illis facere potuisse3 vtilitatẽ suã3. Et sic est hic in ppoſito vt si sint q̃ttuoꝛ in carcere: glibet p. x. si pmo die soluo. x. p oĩb⁹: nullus euadet carcerẽ lic3 debitũ oĩm minuať. si scđo die. x. adhuc nullus. si tertio ꝯ q̃rto die: tunc oẽs. sed soluẽdo p singulis prim⁹ prima die scđs scđa. tertius tertia. quart⁹ q̃rta: fuisset liberat⁹. Et sic feci triũ ꝯditionẽ deterioꝛẽ. Si ergo aliqd in purgatoꝛio existẽtes: sic sunt dispositi q̃ vnus vna missa ꝯ nõ minoꝛi suffragio liberãdus est. ꝯ sunt multi tales vna missa pro oĩb⁹ istis dicta neminẽ eripit. ꝯ sic diuti⁹ singuli tenerenť. ¶ Nec hoc est ꝯ ãtisiodiorensem q̃ credit q̃ nulla missa celebrať p q̃ non plꝛes de purgatoꝛio libereť. qꝛ qñq3 sũt multi de purgatoꝛio sic dispositi. vel qui ibi diu stete rũt: vel q̃ pauca purgãda habuerũt. Pe. de palu. in q̃rto. Itẽ nota q̃ soluẽs p aliũ ita liberať: sicut si solueret p seipm. qꝛ nõ refert qd ex equipollẽtib⁹ fiat dũ eque bene eisset aũt p sumptuosus q̃ putaret oꝛõem suã melioꝛem oꝛationib⁹ alioꝝ. Item liberať quisqs soluendo suffragia cũ alio sicut ꝯ solus simplũ imo si a duob⁹: quoꝝ3 glibet deb3 pro moꝛtuo psalteriũ: soluatur simplum dicendo. s. simul vnum psalteriũ sufficit. Quod apparet p simile de horis canonicis quoꝝ quilibet clericoꝝ tenetur insolidu3. ꝯ tamen dicẽdo simul oẽs liberãtur vnica vice. sed requiriť q̃ vnus attẽdat sensum seu aliã partẽ quã dicit soci⁹. sicut ad id qđ dicit ipse d3 attendere aliter debitu3 ꝯfundẽť. Põt etiam dici in hmõi casu qꝛ magis acceptat deus oꝛatiões cõmunes q̃ҙ singulares. ꝯ etiam ecclesia. ideo ex dei acceptiõe ꝯ ecclesie oꝛdinatione liberantur ꝯ nõ aliꝰ. Pe. de palu. in. iiij.

Nota pñl hp

¶ Item cũ queritur vtrũ soluẽs suffragia in moꝛtali liberetur vel si tenetur ea iterare. Rñdet. Pe. de pa. sic. Talis est nõ obligatus ad suffragiu3 ex statuto superioꝛis. aut ex pmissione propria. aut rõne beneficij accepti. Et primo casu nõ tenetur qꝛ superioꝛ non potuit eu3 obligare ad hoc qđ faceret in charitate. s3 solũ ad substantiã facti. In scđo etiam casu non videť qđ teneatur iterare. qꝛ non est verisimile q̃ se obligauerit ad dicendum in charitate: sed solũ ad dicendum vel faciendum absolute. In tertio casu tũc aut est obligatus ex ꝯgruitate tñ. ꝯ tũc nõ teneť iterare: aut ex necessitate. ꝯ tũc etiã non teneť. quia nõ tenebať determinate ad illud vel illud. Unde illud nõ teneť iterare sicut nec tenebať facere. immo nec teneť aliud facere: si fuerit missa. Cuius pncipalis efficacia est ex opere operato. immo etsi nec tenetur si sit aliđ q̃ҙ missa. qꝛ valet ex charitate postulãtis suffragiũ interpretatiue per beneficij collationẽ. quod dici potest quando ex mandato vel rogatu alterius in charitate existẽtis viui vel moꝛtui. Alter q̃ est pctõꝛ suffragiũ faciat q̃si ex psona illius alias nõ factur⁹ tunc pdest ei. Si aũt nomine suo faciẽs ꝯ illi tãtum applicare vellet nõ posset. Pe. de palude. ¶ Item cũ q̃ritur vtrũ tm̃ valeat suffragia ꝯtinuata: q̃ҙtũ suffragia simul multiplicata. i. tm̃. xxx. misse dicte p. xxx. dies q̃ҙtum. xxx. dicte in vno die a diuersis. Rñsio Petri de pa. vbi. ã. q̃ celerioꝛẽ liberationem a purgatoꝛio ꝯ citius vidẽdo deũ plus valet accelerata multiplicatio qꝛ sacrm̃ habitũ tñ in proposito nunq̃ҙ tantu3 valet ad pene remissionẽ ex ope opato. q̃ҙtũ ad actum exercitatũ Sicut patet de baptismo flãminis. ꝯ foꝛte tãdiu mansurus in purgatoꝛio ille pro quo perpetuum fit anniuersariũ q̃ eis egeat sed continuata successio tm̃ vel plus valet ad meritum multitudinis. quia magis est ad honoꝛem dei continuatio talium anniuersarioꝛum. Neutrum ergo condẽnandum quia vtrunq3 fieri potest bona intentione ꝯ anniuersarioꝛum. vt deus clarius videatur per opus magis sibi honoꝛificum. ꝯ multitudo missarũ simul dicendarum vt deus citius misereatur ꝯ ꝯ ne diutius toꝛqueatur.

alia dubitatio

Dubitatio.

De indulgentijs. Capitulum tertium.

De indulgentijs nil expresse hēmus in sacra scriptura qȝuis ad h̄ inducat illud apli.ij. ad Cor.ij. Si qd donaui vobis pp vos in psona xpi. Nec etiā ex dictis antiquoꝝ doctoꝝ. ſȝ mo dernoꝝ. Dicit tñ Greg. iposuisse idulgētias se ptēnes in stationib⁹ rome. Et qꝛ ecclia facit hoc ⁊ seruat nō est credēdū qḋ erret. Sciēdū aūt ꝙ non valent ad remissionē culpe quā solus de⁹ remittit auctatiue. de ꝯse. di. iiij. nemo. ſȝ valēt ad remissionē pene debite ꝑ pctis seu solutio nem q̄ fit de thesauro ecclie. Et dr̄ indulgentia plena ſm pe. de pa. in. iiij. di. xx. quoad remissi onem pene mortaliū. Plenior respectu pene iniuncte mortaliū ⁊ venialiū plenissima respe ctu pniarū nō solū iniunctaꝝ ſȝ ⁊ iniungenda daꝝ. Uel sic. Plena respectu pene mortaliū ⁊ venialiū. Plenissima respectu nō solum pene. sed etiā culpe venialiū. Pōt eni vt videt per in dulgentiā inq̄ȝtū rōnem cuiusdā absolutionis remitti culpa venialis. sicut ⁊ p ꝯfessionē gñales ⁊ sacralē. Sed ad hoc reqrit ꝯtritio nō pfecta. sed aliqua ꝯtritio semiplena. adiūcta papali ab solutiōe que p se nō eēt sufficiēs sic in adiūcta epali benedictiōe que per se nō sufficeret. Hec pe. de. pa. Claues aūt illi⁹ thesauri ad ipsuȝ erogandū plenarie hȝ papa. iō dictū ē petro. Ti bi dabo claues regni celoꝝ ⁊c. Particulariter ⁊ ſm q̄ndā determinationē eius ꝯcessaȝ hñt epi ⁊ coꝝ supiores. ptātē ad dandā indulgētias pci se subditis suis ⁊ nō alijs ſm Hostiē. ex de pe. ⁊ re. quō aūt. Inferiores epis dare nō pñt idul gentias. sed pñt ꝯcedē pticipationē bonorum que fiūt p subditos suos qbuscunqȝ dūmō rō nabilr fiāt ⁊ in gr̄a ꝯstitutis. alias nō eēnt capa ces. Pñt aūt valere indulgētie ſm Tho. ⁊ ri char. in. iiij. nō solū viuis ſȝ etiā ___ib⁹ in pur gatorio. qñ scȝ in forma indulgētie ꝯtinet. ꝙ q facit hoc vel illud. ipse faciēs vel alius pro quo facit sequat tm̄ indulgētie. Sȝ in forma indul gentie h̄ nō dr̄. sed simplr q fac̄ vel illud hȝ tm̄ indulgētie. tūc nō pōt extēdi ad defūctos quan tūcūqȝ iste qui facēt id ꝑ quo dat indulgentia intētionē suā dirigeret ad defunctos. Dare ḡ i dulgētiā est accipē de illo thesauro ecclie dicto ⁊ soluere ꝑ debitis penaꝝ recipiētib⁹ indulgē tias. Nec ē necc̄ariū ꝙ sit qs sacerdos ad dandū indulgētiā qꝛ ptinet ad iurisdictionē. Et cū pa pa ponit generalē indulgentiā in aliq̄ ecclia. vl̄ dat facientib⁹ certū qd que indulgētia ꝯsueuit appellari lȝ corrupte a pena ⁊ culpa. Si discre te ⁊ rōnabilr det ⁊ fiat debitū pro quo dat. Di cit Hostiens. ꝙ ille statim euolat si in tali statu decedat ad celum.

Indulgentie ad qd valent.

matth. vj.

Indulgentie quibus pdesse possūt.

In valore indul- .§.i. gentiaꝝ est tripler cā. Una est ex pte xpi ⁊ hoc tripler est meritū ⁊ satisfactio xpi. cui⁹ vna gutta san guinis sufficisset. Un̄ iste thesaurus q̄ ditauit sponsaȝ suā ecclīaȝ restat ad mutuādū pctōrib⁹ gratis satisfaciāt. Scd̄a cā est merita scōruȝ pe ne ⁊ penalitates. qui mlt̄o plura erogauerunt q̄ȝ meruerūt pctā coꝝ. Tertia cā est ex pte eccle sie. s. aliqḋ op⁹ piū spūale vel tpale. Et ſȝ nisi sit iusta cā dāde indulgētie peccet ꝯcedens. quasi dilapidator tāti thesauri. videnṫ tm̄ valere illi q ꝯditionē ipleret nisi ipse illā sine cā impetraret qꝛ tunc ⁊ ipse peccaret. ⁊ sine cā sufficiēti impe trans. Si ḡ papa ꝓprio motu morientē absol ueret ab oī pena p modum idulgētie. ⁊ ille pie crederet. statiȝ ad celū euolaret ac si nullā culpā haberet. etiā si papa iustā cām nō hrēt. Sȝ alij dicūt ꝙ nō valet indulgētia collata sine cā iusta ⁊ rōnabili a q̄cunqȝ det qꝛ est ꝯtra voluntatem dei. Et nota ꝙ op⁹ bonū penale scōrū pōt dupli citer ꝯsiderari. Uno mō inq̄ȝtū meritoriū. ⁊ sic non trāsgredit psonā merentis nisi solū meri tum christi qui sibi ⁊ alijs meruit. ⁊ sic nullus plus meruit q̄ȝ acceperit vel accepturus sit in seipso. Alio modo inquantum est satisfactoriū. ⁊ sic multi sancti plus satisfecerunt q̄ȝ debue runt. Quia ergo scī plus sustinuerūt q̄ȝ merue rint. ⁊ nō solū aīo merēdi sed ēt satisfaciēdi. etī am p se qdē ꝑmo. Deinde ꝑ oib⁹ indigētib⁹ ſȝ intētionē ecclie. iō illis ꝑmo cedit in satisfactio nem ſm ꝙ indigēt. residuū reseruat ꝑ indigē tibus dispēsandū p platos ecclie. Sic igit tota satisfactio xpi cessit in thesauꝝ p ceteris ⁊ nihil pro se. qꝛ nulli⁹ pene debitor. De ꝟgine maria. qꝛ nullius pene ꝑ actuali erat debitrix. oēs ei⁹ penalitates cedūt nobis in satisfactionē. Pena aūt originalis que est mors nāe satisfecit pro se qꝛ illi erat debitrix. De alijs scis qḋ supeuoga uerunt soluto debito suoꝝ petōꝝ h̄ remanet in thesauro ecclie. Hec oia Pe. de pal. Et nota ſm Pe. de pal. vbi. s. ꝙ xps nō solū oib⁹ meru it. ſȝ ꝑ oib⁹ satisfecit. qꝛ suppositū agebat ⁊ pa tiebat. vñ nō solū actio merēs sed etiā passio sa tisfaciēs fuit infinita. Nō est ḡ ex insufficientia ꝙ passio xpi in sacris nō soluit sed ex dei ordi natione qui gratis remittit. dicere eniȝ ꝙ in sa cramētis de⁹ nil remittit. nisi q̄ȝtū sibi soluitur aut de thesauro cōi ecclie. aut de thesauro cor dis vel corpis vel oris. est dicere deū min⁹ libe ralem. Et ſȝ in h̄ eēt liberalitas hois xpi nobis cōicantis diuitias sue penalitatis. in h̄ tm̄ nulla est liberalitas dei q nihil de nobis suo donat. Propter qḋ melius dr̄ ꝙ in sacris est liberatio vel a tota pena vel a ptiali nō ex solutiōe sic in indulgentijs sed ex liberali dei remissione. Et

ē cā valoris indulgētiaruȝ.

Opus penale scōruȝ duplr pōt ꝯsiderari.

Xps ñ solum meruit sed etiaȝ ꝑ oibus satisfecit.

merito qdem xpi idest amore xpi. sed nõ ex solutioni xpi. qui ꝛ si pro pctõ nature soluit ꝛ satisfecit nõ tñ ꝓ pctõ ꝑsone. Et si dicat cuꝫ vltra infinitũ nil sit ꝛ vnũ infinitũ ꝯsumat aliud ergo satisfactio xpi ꝛ si fuit infinita videt exhausta. tollẽdo penã infinitã. s. originalis culpe in baptizatis. nil ergo remanet ad soluẽdũ in indulgẽtijs ꝓ actualibꝰ pctis. Rñsio qȝ est verꝫ in infinitis eiusdẽ rõnis. sꝫ infinitas vtutis dei est alteriꝰ rõnis ab alijs in infinitatibꝰ. oẽs eni excedit ꝛ oĩa alia ad ipsaꝫ cõpata sunt finita. ꝛ q̃si nihil. Passio igit xpi ꝛ inq̃ntũ meritoria ꝛ inq̃ntũ satisfactoria est infinita rõne suppositi. qꝛ oẽs infirmitates exñtes ꝛ possibiles excedit: qꝛ oẽm penã dãni ꝛ sensus infinitã. finitã ꝛ nullaꝫ facẽ põt. Alioqn silr argui posset qȝ passio xpi pro vno solo satisfacere posset. cuiꝰ pena est infinita. ꝛ non pro duobꝰ: sicut pus arguebat: qȝ ꝓ origiali nõ ꝓ actuali nisi diceret qȝ dcm̃ est.

Argumẽtuꝫ.

Solutio

¶ Et nota ꝙ ad .§. ij.

Ad ꝯsequẽdũ indulgẽtiam q̃tuor sunt necessaria

ꝯsequendũ aliquã indulgentiam datã quatuor sunt necesaria ꝰm Pe. in. iiij. duo ex pte dantis eam. Primũ est auctas plenaria quã hꝫ papa erga oẽs. legati aũt nõ nisi in termino sue legationis. Archiepi vo etiã in epatibꝰ suorum suffraganeoꝝ. extra de peni. ꝛ re. nr̃o. Epi autẽ etiã electi. ꝛ si nõdum ꝯsecrati. dare pñt tm̃ in suo epatu. ꝛ in dedicatione ecclie siue ab vno siue pluribus ꝯsecret. dare non possunt nisi vnũ annum. In anniuersario dedicatiõis tm̃. xl. dies ex̃ de pe. ꝛ re. cũ ex eo in fi. Idẽ Rich. ꝙ aũt prelati sint boni vel mali nil hꝫ facere ad valorem indulgentie Tho. ¶ Scdm̃ est cã rõnalis puta aliqȝ opus pium ad honorem dei ꝛ vtilitatem primoꝝ ordinatũ. vt visitatio ecclesiarũ edificatio hospitaliũ. redẽptio captiuoꝝ. ꝛ huiusmodi. Verꝫ qꝛ indulgentie sunt bona spiritualia. ꝛ spũalia pro tpalibus nõ sunt dãda. iõ ꝰm Tho. ꝛ Pe. indulgẽtie nõ sunt dãde pncipaliter pro tpalibus sed pro spũalibꝰ. vt. s. per eas excitentur hoies ad bona opera. Et ex hoc ostendit ꝙ nõ põt papa extrahere oẽs aĩas de purgatorio dando eis indulgẽtias: qꝛ esset indiscretũ ꝛ irrationabile. ¶ Alia duo requiruntur ex pte recipiẽtis. Et primũ est ꝙ sit in statu merẽdi. idest ꝙ habeat grãm. Vñ ꝰm Pe. de pa. nõ valent indulgẽtie existẽtibus in mortali. qꝛ manẽte offensa: reatus pene tolli non põt dicit Pe. de pa. qȝ cũ dꝛ in indulgentijs vere penitẽtibus ꝛ ꝯfessis. intelligit ipse ꝯfessioneꝫ in ꝓposito. qꝛ nõ oportet de facto. Cõtra qȝ tamẽ est qꝛ in quibusdã exprimit. vel qui infra mensem fuerint ꝯfessi. vnde videt ex mẽte ꝛ pactione ꝯcedentis ꝙ q̃n quis implet ꝯfessioneꝫ non est in statu merendi postea recedente fictiõe recipiat effectum. Scdm̃ vt faciat illud pro quo datur indulgentia. Vñ quantũcunqꝫ aliqs haberet voluntatẽ faciẽdi id pro quo datur indulgentia. puta eũdi ad ecclesiã vel dãdo elemosynam ꝛ nõ faceret. qꝛ non põt non obtinet indulgentiã ꝰm Tho. ꝛ Alber. Religiosi autem possunt habere sicut laici. si faciũt id qȝ ꝯtinet in indulgentia. Q̃uis eni ex se nil possint cuꝫ nil habeant ppriũ. xij. q. j. nõ dicatis. possunt tñ ex licẽtia plati dare. Tho. Prelati etiaꝫ dantes indulgentiam possunt ea vti. Et clerici ipsius ecclesie vbi est indulgentia cõsequi possunt. vnꝰ aũt pro altero indulgentiã cape non põt nisi ꝫ ꝯtineat forma indulgentie. Thomas.

¶ Valent etiam .§. iij.

De valore indulgẽtiarũ.

indulgẽtia ꝰm Tho. ꝛ Alber. q̃ntũ sonãt. vt videlicet. xl. dies indulgẽtie valet q̃ntuꝫ. xl. dies pnie ꝰm taxationẽ factã. siue a sacerdote sunt a iure. siue a iustitia diuina. Dies eni iste siue anni nõ sũt anni celi. nec purgatorij. sed mundi. Et sicut in mũdo. xl. dies penitẽtie plus valent vni pficienti cũ maiori deuotioni q̃ valeãt alteri. ita. xl. dies indulgẽtie plus valẽt illi q cum maiori charitate seu rei date quãtitate accedit. Richar. aũt dicit in. iiij. sen. ꝙ q̃ntũ ad remissionem penes pares sũt isti qui plus dat ꝛ qui minus. si ꝫ ꝯtinet in forma indulgẽtie. Sed q̃ntũ ad remissionẽ intẽsiõis pene. ꝛ q̃ntuꝫ ad sui dispositionẽ ꝛ recipiẽdũ augmẽtũ grẽ plus recipit qui plus dat. nisi in casu in quo minus datum eẽt maius per cõparationem ad dantem. ¶ Q̃n aũt indulgẽtia posita ecclie est determinata ad tps. puta q vadit ad talẽ eccliam vsqꝫ ad tale tps. habeat tñ de indulgẽtia. intelligit semel tm̃ hri ꝰm Tho. Vñ si qs multis vicibus iret ad vnã eccliaꝫ in die q̃ est ibi indulgetia ꝛ semp de nouo offerret. nõ hret ꝓpterea idulgẽtiam nisi semel. Sed in ecclia scĩ Petri de Roma est ppetua idulgẽtia. xl. dieꝝ. vt quotiẽs ingrediat totiẽs obtineat. Tho. Nota ꝙ indulgẽtia ꝰm Pe. de pa. in. iiij. tm̃ valet q̃ntũ sonat. ꝛ in foro dei. ꝛ hic ꝛ in purgatorio. Sic intelligẽdo ꝙ q lucrat indulgẽtiã. xx. ãnoꝝ tm̃ sibi valꝫ ad remissionẽ pene ꝓ pctis suis q̃ntũ illi valuissent. xx. anni in pnia iniũcti. si illis. xx. ãnis penituisset. aliter ecclia decipẽt. Sed sicut penitẽtia q̃nto fit in maiori charitate. tãto est magis satisfactoria. Si isti. xx. anni lucrati tãto sũt plus vel minus satisfactorij isti q̃ illi. quãto penitẽtia illiꝰ fuisset satisfactoria magis q̃ illiꝰ. Et ꝓpter hoc indulgẽtie sũt maxie vtiles pctõribꝰ ꝛ secure qui sepe recidiuãt. ꝛ nõ facile abstinẽt ꝑ totũ annũ a mortali sicut abstinet vno die quo datur indulgẽtia. Quibusdã ꝓbabilr videtur q̃ intelligat de penitentijs iniungendis. q. d.

nota ꝫ plebea

xl. dies de tali pnia qualis tibi claue nō erran-te deberet iniūgi. ¶ Alij dicūt q̄ tm̄ valēt quā-tum sonant. ⁊ plus si plus intendit ille qui dat dum tn̄ possit. concurrentibus debitis circun-stantijs. Sed si nō intendit dare nisi quantum sonant. tunc nō relaxant nisi pnie iniūcte in fo-ro penitentiali. Unde si nihil est iniunctum. ni-hil remittit. Sed cū datur idulgētia plena ple-nio: vel plenissima. tunc omnis penitētia iniū-cta. ⁊ iniungenda remittitur h̄ ⁊ in futuro. Alij dicunt q̄ videtur iste sensus verboꝝ. Remitto tibi vnum annum de penitentia iniuncta idest tm̄ minus punieris in purgatorio. quantū cēs si vno anno continue egisses penitentiā in hac vita. Nec credunt quod propter has indulgē-tias generales minus teneatur agere peniten-tiam in hac vita. ⁊ horū dictum satis videtur concordare equitati vt notat Innocen. Itē no-ta q̄ cum est determinata quantitas indulgen-tie ⁊ taxata quātitas elemosyne qui dat tm̄ ha-bet. qui non dat tm̄ non habet etiam si sit pau-per. Sed si simplicit datur sic. qui subuenit ta-li loco habeat tm̄ de indulgentia. intelligitur ꝯm suam conditionem. Item nota q̄ indulgē-tia data vel per papam vel per episcopos sem-per durat dum durat locus. Nec expirat per mortem concedentis. Sed si ecclesia destrua-tur vt oporteat eam iterum dedicare. tunc in-dulgentie destruuntur date ad tempus. vt qui quennium vsq̄ ad illud tempus durant. hec omnia Pe. de palu. ¶ Item nota q̄ precisi nō possunt dare indulgentias. quia non extendū-tur nisi ad subditos quos p̄cisus nō h̄z. Itē no-ta qd̄ non prosunt nō subdito nisi de licētia p-prij episcopi vel proprij iudicis vnde sufficere videtur licentia curati. Pe. de palu.

¶ Denuum vi- .§. iiij. dendum est de indulgētia plenaria que datur solū a summis pontificibus. qd̄ fit. diuersimo-de. Aliqñ eni datur vniuersaliter omnib⁹ cer-tum locū visitātibus simplir. idest pro oī tp̄e si-cut cōiter dr̄ de visitantibus sepulchrū dn̄i. Cle-rum est q̄ sine licētia pape non possunt illuc ac-cedi. que videt institutū ne obsuasionē sarace-norum ibi habitātiū fideles fidē verā abnega-rent. vel timore deiūcti penaꝝ inferendarū ab eis. Aliqñ datur indulgētia plenaria oībus vi-sitantibus certum locū certa die infra annū vt cōcessum est ecclesie sancte Marie de angelis ordinis p̄dicatoꝝ ferrarie. per Eugeniū. iiij. ⁊ in p̄uincia p̄uincie in ecclesia scē Marie mag-dalene in balnea per eundē. Et huiusmodi in p-petuum p̄manent nisi per papam reuocentur. sicut reu. cate fuerunt oēs tales indulgētie da-te. instar indulgentiaꝝ aliarū indulgentiaꝝ in concilio Cōstātiensi. Opz enim visitās talia lo-ca implere. ea que in forma ipa ꝯtinētur ad cō-sequendum talē indulgentiam: nec ad alios vi-uos vel defunctos possunt applicari. q2 cōiter ibi dicit de ipsis accidentibus. ¶ Terio modo datur indulgentia plenaria oībus facientibus certū opus. puta assumētibus crucē ad bellan-dum ꝯtra infideles. vel euntibus vel mittenti-bus bellatores ꝯtra illos vel dantibus certam summā pecunie elemosynaliter pro tali opere vel alio pio negocio. ¶ Quarto mō datur cer-tis ⁊ determinatis siue nominatis p̄sonis faciē-tibus infra annū vel aliud tp̄s in bulla taxatū certas elemosynas ⁊ ieiunia vel alia pia opera orationū ⁊ hmōi. q̄ talis habeat facultatē eli-gendi idoneū ꝯfessorē in articulo mortis q̄ vi-gore talis indulgētie valeat absoluere ab o b⁹ peccatis de qbus est corde ꝯtrit⁹ ⁊ ore ꝯfessus exceptis illis qui perpetrasset sub fiducia talis gratie. Quinto datur plenaria indulgētia visi-tantibus certas ecclias vrbis certis diebus. vt dicet infra. Et hoc de quīgenario in qnquage-nariū ⁊ dicit indulgentia iubilei. ¶ Circa ma-teriam istā p̄mo sciendū q̄ quāuis tales plena-rie indulgentie vulgariter nuncupentur idul-gentie de culpa ⁊ pena. locutio tn̄ talis proprie non est vera. q2 culpe solus remissio: ē deus au-ctoritatiue. iuxta illd̄ qd̄ dn̄s ait per Esa. c. xliij. Ego solus deleo iniqtates tuas ꝑpter memet-ipsum. Et de ꝯse. di. iiii. nemo. Pōt tm̄ sic salua-ri dicta locutio vt remissio culpe referat ad cō-tritionē ⁊ ꝯfessionē que preexigitur ad conse-quendam indulgētiā vt patet ex forma ⁊ remis-sione pene ad effectū indulgentie. Ad hoc eniꝫ ordinatur oīs indulgētia. siue particularis si-ue vniuersalis ad remissionē penē t̄palis debi-te pro peccatis cōmissis partialē vel totalem p̄ qua si quis non satisfacit in p̄nti per opera bo-na in statu gratie facta vel per penitētias iniun-ctas in ꝯfessiōe. vel per sacramētoꝝ piaꝝ susce-ptionē vel indulgentiaꝝ suffragationē in pur-gatorio postmodū eas luet. si tn̄ in statu gratie decedat. alias ad inferna descēdit nunq̄ eas so-luturus ꝯm doctores in. iiij. Et q̄ indulgentie tm̄ valent quātū sonāt. ideo diligenter attēdē-dus est tenor eaꝝ ⁊ obseruādus. Nō eni in hu-iusmodi votū pro opere reputat vt ait Cassiod. de pe. dis. i. sed opz opere implere qd̄ ibi māda-tur. Nec sufficit partē implere vt p̄tē habeat in-dulgentie. sed aut totū aut nihil verbi gratia. Si quis tenetur ex forma indulgentie certa ie-iunia facere infra annū primum. ⁊ ex incuria non faciet omnia non consequetur. Si quis de-beat visitare quatuor ecclesias per quindenaꝫ. ⁊ tantum tres ex eis visitat. vel solum per qua-terdenam non consequitur eam.

De idulgentia pleāria

Indulgētia a pena ⁊ culpa q̄ nō ꝯ intelligi.

¶ Et qꝛ indulgen- .§.v.
tie in articulo mortis q̄ꝫ plurimis date sunt ab
Eugenio.iiij.que nulli dubio permanēt in suo
valore post mortē eius p regulā. Decet bñficiū
pncipis esse māsurū li.vj. plura dubia īsurrere
Dubitatio. rūt circa hmōi. ¶ Primū est quis dicaꝛ in hac
mā articulus mortis in quo hās hmōi idulgē-
tiā absoluiꝛ. Utrū verus cū.s.qs moriꝛ. vel ꝑsū
ptꝰ cū.s.qs extiāꝛ sm cōe iudiciū moriturus q̄ꝫ
uis postea euadat qđ pluries accidit. Ad qđ rñ
deꝛ ꝙ si nō plus hēaꝛ ex forma idulti. nec cōce-
dēs aliꝛ suā itētionē expmat. videꝛ itelligēduꝫ
de articulo ꝑsumpto nō vō. Sic ēt extrema vn-
ctio dꝛ que est sacrm exeūtiū. qꝛ dꝫ dari his qui
sm cōeꝫ extimationē reputanꝛ morituri ⁊ tñ si
euadāt iterū postea iniunguntꝛ. ⁊ nihilominus
extrema dꝛ. qꝛ sic extimabatur ꝙ foret extrema.
Tūc ergo cū in tali articulo ꝑsūpto mortis ab-
soluiꝛ. ꝯseq videꝛ effectū idulgētie vsqꝫ ad illđ
tps: q̄ꝫuis postea euadat ⁊ gr̄a illa expirat in po
sterū. Ita ꝯsuluit dñs Jo.do. Secus aūt esset si
in forma diceret ꝙ ꝯsequeꝛ effectū idulgētie in
casu quo moriaꝛ tūc aľs sibi rebueꝛ in finē. Tūc
eni nō ꝯsequiꝛ effectū si nō moriꝛ. nec gr̄a expi-
rat p illā absolutionē. Idē si nō habeaꝛ h̄ in for
ma. ⁊ tñ ꝓcedēs declarat sic itēdere.s.de articu-
lo vō nō presumpto vt dꝛ Eugeniuꝫ declarasse.
alia dubitatio ¶ Scđo queriꝛ vtrū qs teneaꝛ gn̄aľr ꝯfiteri de
pctis etiā q aľs rite ꝯfessus est vt ꝯsequaꝛ effe-
ctū idulgētie plenarie. Et aliqbꝰ visuꝫ est ꝙ sic.
qꝛ in forma idulti ꝙ ꝯfessor quē elegerit in ar-
ticulo mortis absoluat ⁊ det sibi auctē apostoli
ca plenariā remissionē oīum pctōꝝ que est ore
ꝯfessus ⁊ ꝯtritꝰ. Si ḡ nō ꝯfiteaꝛ tūc ad illa que
aľs ꝯfessus est nō videtur extendi remissio nisi
ad sibi tūc ꝯfessa. ⁊ nō ad alia. Sꝫ in oppositū ē
Clauis iurisdictiōis in sacerdote cōi. ⁊ te dupliciter dilataꝛ. rei veritas. Pro cuius declaratiōe est sciēdū ꝙ
clauis iurisditiōis circa hoīem in mortis articu
lo ꝯstitutū dupľr in sacerdote dilataꝛ.s.de iure
cōi. ⁊ de idulta pticulari huiꝰ. Et q̄ꝫtū ad pmuꝫ
modū pōt qlibet sacerdos quēlibet in articulo
mortis ꝯstitutū sibi ꝯfitētē absoluere ab oībus
pctis ⁊ sentētijs excoīcatiōis indifferēter sacra
liter ⁊ in forma pniali. Hec aūt ptās p hmōi in-
dultū nō cōmittiꝛ. qꝛ qlibet sacerdos nō ꝓcisus
hēt hanc de iure cōi in eo casu. Preterea talis
absolutio sacr̄alis etiā extēdiꝛ ad pctā que ꝑte-
xtū talis vīs auctoritatis cōmisa eēnt. nullum
eni excipiꝛ dūmō ꝯtritꝰ ꝯfiteaꝛ. sed ptās ꝯcessa
sacerdoti respectu huius indulti nō extēdiꝛ ad
pctā que cōmisisset ꝑtextu talis idulgētie vt pꝫ
ex forma idulti. Sꝫ nihilominꝰ quō ab ipsa cō-
missa ꝑtextu idulti. vaľꝫ absolutio sacr̄alis que
fit de iure cōi in h̄ articulo. si ꝯteraꝛ ⁊ ꝯfiteaꝛ si
memorie occurrat quoad culpā ⁊ quoad penā
tpalē. ptāte cōi clauiū plus ⁊ minus sm dispō-
nē eius. Scđo nō dilataꝛ clauis iurisdictionis
in sacerdote in articulo ꝓpter indultū spāle ta-
lis idulgētie quoad remissionē penarū tpaliuꝫ
quas qs soliturus est hic vel in purgatorio q̄s
de iure cōi sacerdos remittere nō poterat. sꝫ po
test vigore idulti huiꝰ. Ubi etiā notāduꝫ ꝙ ista
remissio que in hac gratia indulgentie cōmitti-
tur nō est sacr̄alis. ideo nō reqrit de necessitate Nō hñ
notitiā pctōꝝ. nec formā absolutionis sacr̄alis.
sꝫ ꝑsupponit ꝙ sit tūc vel antea corde ꝯtritus ⁊
ore ꝯfessus. Cuiꝰ rō esse pōt. qꝛ cū sint tres ptes
itegrales pnie hmōi gratiosa idulgētia nō pōt
supplere nisi tertiā.s. satisfactionē: ꝯtritioneꝫ ⁊
ꝯfessionē supplere nō pōt. Nō eni pōt qs p alio
ꝯteri vľ ꝯfiteri sacr̄aľr nisi p iterptē. cū nescit lo
q. sꝫ bñ pōt vnꝰ p alio satisfacere viuo vľ defun
cto. Et ideo pōtifex romanꝰ q est pncipalis dis-
pēsator thesauri ecclie. intēdit p hmōi idulgē-
tias.s. ꝙ de ipso thesauro.s. penarū xp̄i ⁊ sctōꝝ
adiuuenꝛ fideles ad satisfaciēdū seu soluēdum
debita hmōi penaꝝ. Nō ergo opꝫ ꝙ ꝯfiteaꝛ ge
neraliter seu aľs ꝯfessa. nec hoc exprimit forma
idulti. sꝫ ꝙ det sibi plenariā remissionē pctōꝝ.
sꝫ est ore ꝯfessus ⁊ ꝯtritꝰ. Nō dicit sibi. sed sim-
pľr q est ꝯfessus. Si igiꝛ aliqs est ꝯfessus. ⁊ iple
uit formā idulti vt nō oporteat ꝯfessa iterū ꝯfi-
teri. Sꝫ si qua ꝑpetrasset mortalia post vltimaꝫ
ꝯfessionē rite factā de illis opꝫ ꝯfiteri. vt ad illa
extēdaꝛ remissio pene debite p illis. Et si amisis
set loquelā. sꝫ nō vsuꝫ rōnis posset ꝓuideri salu
ti sue p signa ⁊ nutꝰ que equalent ꝯfessioni. ⁊
ad ꝯsecutionē remissionis pene illoꝝ. Sed si p
nullū modū pōt itimare talia pctā valebit qdeꝫ
sibi ꝯtritio sola. si eā hēat ad remissionē culpaꝝ
taliū. sꝫ nō extendeꝛ remissio pene illoꝝ vigore
indulti. vt videꝛ qꝛ nunq̄ꝫ est ea ꝯfessus. Si au
tem incurrat amentiam vel freneſim post mor-
tale cōmissuꝫ de quo nunq̄ꝫ habuit ꝯtritioneꝫ.
cū nec in tali statu posset eā habere nec saluatur
nec in aliquo sibi suffragaꝛ. nec valet idulgen-
tia. Uerum qꝛ scire non potest hoc nisi perman
sisset vsqꝫ ad illud vltimū in aliquo notorio cri
mine. vt in concubinatu. vsura publica. ⁊ hu-
iusmodi. potest sacerdos facere qđ in se est vt
det sibi talē absolutionē ⁊ plenā remissionem.
¶ Et idem dicendum est de venialibus hoc est
ꝙ quia non sunt de necessitate confitenda ideo De venialibꝰ
eis non confessis. non propter hoc tollitur va-
lor indulgentie. si mortalia est confessus. tunc
vel alias. ⁊ de venialibus sit contritus alias ⁊ si
per hoc non impediretur a salute. quia venia-
lia non tollunt gratiam nec effectum huius in-
dulgentie. impedirent tñ ad remissionē penaꝝ
debitarū p illis venialibꝰ nisi extenderet. ex eo
ꝙ pena nō remittiꝛ remanēte culpa ēt veniali.

¶ Idem intelligẽdum est de oībus indulgentijs que danť pticularit vel vniuersalr penitentibus ⁊ ꝯfessis.s.ꝙ oꝫ ꝯfiteri siqua cōmisissent mortalia post vltimā ꝯfessionē.alias sibi nō valerēt. venialia aūt nō opꝫ ꝯfiteri.nec mortalia iam rite ꝯfessa.Uerū qꝛ ꝯfessio semp est vtilis ēt iterata.frequēter ēt de venialib⁹ ⁊ venialia ꝯfiteri.⁊ alias ꝯfessa nō pōt nisi iuuare. presertim cum p ꝯfessionē efficiať quis aliqñ de attrito contrit⁹. Jō si qs vult gñalr tunc ꝯfiteri.nō potest nec dꝫ repħendi sed cōmēdari.sed nō est h̄ necessariū ad ꝯsequēdū effectū indulgētie. Tertio querit̃ que sit forma hui⁹ absolutiōis vł remissionis plenarie qđ est dili̇gēter inspiciēdū quia sicut forma est principiū eēndi ita cognoscendi. Et iō est fienda vna distinctio cōis ⁊ satis vulgata ƀm theologos ⁊ canonistas videlicet ꝙ duplex ē clauis.vna ordinis.alia iurisdictiōis. Dare aūt indulgentiā plenariā vel non plenariā nō pertinet ad clauē ordinis vel iurisdictiōis.qđ pꝫ ex eo.qꝛ claue ordinis non pōt vti nisi q est sacerdos.qđ est absoluere in sacramento pnie sacramentalit̃. Sꝫ absoluē in foro iudiciali seu dare indulgētiā ptialē vel plenariam ptinet ad clauē iurisdictiōis.qđ fieri pōt ēt per eum qui nō est sacerdos. Nam legat⁹ non sacerdos dat indulgētiā ⁊ papa electus canonice.⁊ si nō sit adhuc sacerdos pōt dare indulgētias. Et sic pꝫ ꝙ nō ptinet ad clauē ordinis sed iurisdictiōis dare idulgētias. Ad clauē aūt ordinis ptinet habere ptātē sup corp⁹ xp̄i verū ad ꝯficiēdum ⁊ sup corp⁹ xp̄i misticū ad absoluendū a pctis sacramētalit̃. Et absolutio qdem a pctis sacr̄alit̃ hꝫ certā formā que mutari non pōt quoad formā substātialē.nec ea vti pōt qs ꝙ efficaciā hēat nisi sacerdos. Sꝫ absolutio plenaria seu ꝯcessio remissiōis plenarie nō hꝫ certam formā determinatā.⁊ iō variari pōt.quinimo absqꝫ aliq̄ forma verboꝝ pōt ꝯcedi. vt puta cum ꝯcedēs dicit.visitās talē ecclesiā.vel faciens talē ecclīam.penitens ⁊ ꝯfessus hēat plenariam idulgētiā. Et intelligitur vt dcm̄ est.s.ꝙ tunc vel antea sit ꝯfessus de necessario ꝯfitēdis. Manifestū ē eni talē q illa implet statī absqꝫ alia forma vboꝝ alicuius absolutiōis ꝯseq effectū illius indulgētie nisi ponat obstaculū icōtritiōis. ¶ Secūdo notādum ꝙ illa dꝫ esse forma vboꝝ in remissiōe plenaria ꝯcedēda quā ꝯcedēs indulgētiā decreuit. Nā in illa forma debet minister exequi mādatū in qua eius ſpe ratoꝛ iniūxit. Cū ergo in hmōi gratijs cōiter talis sit forma idulti. vt ꝯfessoꝛ tali psone in obedientia romane ecclie pſistēti etiā plenariā remissionē largiať. Seqtur ex tali forma cōmissionis impatiua ꝙ talis dꝫ esse forma executionis indicatiua. Ego aucte sedis aplice mihi ꝯ nunc cōmissa ꝯcedo tibi plenariā remissionem oium pctōꝝ tuoꝝ de qbus es ꝯtrit⁹ ⁊ oꝛe ꝯfessus:pterea que ex ꝯfidētia hui⁹ indulti cōmisisti. Si addať. Jn noīe pa.⁊ fi.⁊.s.s.ꝯgruū erit: sed nō necessariū:⁊ ꝙ alij addūt.⁊ restituo te illi innocētie in qua eras qñ baptizat⁹ fuisti: superfluū videť.nō tñ viciat actū. ¶ Tertio ē notandum ꝙ ex cōmissiōe actualr plenariā remissionem ꝯcedēs non opꝫ ꝙ necio sit sacerdos.nisi expsse in cōmissione mādeť h̄. Nō eni est huius maioꝛ dn̄o suo.sꝫ ꝯcedēs plenariā indulgētiā pt nō eē sacerdos.ḡ ⁊ exequēs nō oꝫ ꝙ sit sacerdos nisi h̄ ꝯtinēt forma indulgētie h⁹. Sic eni talis pena remissio pōt dari cū forma ⁊ sine formazita ēt p ministrū ⁊ sine mistro.⁊ p mistrū sacerdotē ⁊ nō sacerdotē.nisi in bulla dicať expsse ꝙ mister h⁹ ꝯfessiōis sit sacerdos. Si ât non dicať in bulla.nisi ꝙ sit idone⁹ ꝯfessoꝛ ⁊ qs i articlo mortis ꝯstitut⁹ hñs talē indulgētiā sacerdotē hr̄e nō possit.vł ēt cleꝝ.satis videť ꝙ laic⁹ in eo casu possit iudicari idoneus ꝯfessoꝛ.qꝛ vt dcm̄ ē tal ꝯfessio vł absolutio nō ē sacr̄alis que non pōt fieri nisi p sacerdotē. Uñ ⁊ ꝯfitēs pctā sua laico in tali casu.cū nō hꝫ copiā sacerdotis laudabilr qdē fac.sꝫ euadens teneť iteꝝ illa sacerdoti ꝯfiteri cū laic⁹ nō hēat clauē ordīs. Uñ si ꝯfiteť laico necio ꝯfitēda.vł mortalia cōmissa post vltimā ꝯfessionē valet qdē sibi ad cōsequēdā indulgētiā talē. ¶ Quarto ē nōndū ꝙ mā circa quā pncipalr est remissio plenaria:⁊ mā circa qꝫ est remissio sacr̄alis dr̄t qsi sicut culpa ⁊ pena. Nā ptās que ē clauis ordīs pcipue est circa clpā actualē qūis ēt vtute clauium diminuať.⁊ de pena debita tpali plus ⁊ min⁹ ƀm quātitatē ꝯtritiōis ⁊ laboris.⁊ pus opis iniuncto satisfactiōis. Sꝫ clauis iurisdictionis est in hmōi indulgētijs ꝯ penā tpalē debitā p clpa. Nam ēt si culpa dimittať h̄ ē rōne ꝯtritionis ⁊ ꝯfessiōis pus fcē. Uñ ⁊ remissio sacr̄alis vel culpaꝝ mortaliū semp ē plenaria vel nulla. cū oīs mortalia sint ꝯnexa adinuicē ex pte auersiōis vt vnū nō possit dimitti sine alio. Remissio aūt q̄ fit p idulgētias pōt eē ⁊ plenaria ⁊ ptial de aliquibus annis vł diebus ƀm formam indulti. ¶ Quinto idē videť dicēdū si sacerdos vł laicus cū nō hr̄ sacerdos.cū nesciat formā que cōsueuit cōit̃ dici ex igr̄atia vł inaduertētia nō illam dicit.sꝫ eqpollētiā.puta do tibi illā indulgentiā que ꝯtineť in h̄ tuo indulto. Uel dn̄s te absoluat a tua culpa ⁊ pena ƀm grāā quā dicit sibi ꝯcessam a sūmo pōtifice. Nec seqť ꝙ frustra in forma idulti poniť ꝙ valeat sibi eligē ꝯfessorem idoneū ⁊c.qꝛ h̄ fit vt sacēdo si pōt ꝯfessionem sacr̄alem sacerdoti de mortalib⁹ nondum ꝯfessis. Uel de illis ⁊ si iam ꝯfessis vel venialibus non necessarijs ꝯfiteri efficaci⁹ tollatur ob

dubitatio de forma.

duplex clauis

stacrlum ad ꝯsequēdū indulgentiā cum p confessionē efficiaf q̄s aliqñ de attrito ꝯtritus ſm Tho. ¶ Quod si in forma indulti h̄ diceretur q̄ valeat sibi eligere ꝯfessorē sacerdotē secularez vel reglarē. Ex ipsa forma p3 q̄ d3 eē sacerdos qui det sibi illā plenariā remissionē. ¶ Quarto querif vtrū valeat dicta ꝯfessio quoad pctā oblita ⁊ videf q̄ nō q: datur ex forma indulgētie remissio plenaria pctōꝝ. de qbus est ꝯtrit⁹ ⁊ ꝯfessus. S3 quoꝝ est oblit⁹ nō est ꝯfessus. ergo de illis nō daf. Jn cōtrariū: vt credo est rei veritas. Cuius rō est. q: cū deus nō reqrat ab hoīe impossibile. ita videf sentiēdū de papa qui ei⁹ vices tenet in terris. cū regula dicat. nemo ad impossibile obligari poterit de re. iu. li. vj. Jmpossibile est aūt q̄ qs ꝯfiteaf in pticulari illud qd̄ nō h3 in memoria. nisi diceret mēdaciu3 q̄ nullo mō est fiendū. xxij. q. ij. cu in humilitatis. Sed nec illud reqrit ad h̄ vt remittat oblita. s3 sufficit q̄ ꝯteraf ⁊ ꝯfiteaf de hijs in gñe cū proposito ꝯterēdi ⁊ ꝯfitēdi in specie cū mēti occurrerit. ⁊ per h̄ remittūtur si alias est bene dispositus. Et ita videf extimādū papā h̄ intendē in tali indulto. s. de ꝯfessione eoꝝ que mēti occurrunt cū cōpetēti discussione ⁊ eoꝝ que sunt necessario ꝯfitēda vt mortalia. de oblitis aūt sufficiat ꝯfessio sicut ⁊ ꝯtritio gñalis. Ad qd̄ etia3 facit a simili decretalis oīs vtriusq3 sexus de pe ni. ⁊ re. Nā ibi pcipif q̄ qs oīa pctā sua debeat saltē semel in āno ꝯfiteri ꝓprio sacerdoti. ⁊ certum est q̄ pctā oblita sūt pctā. Nō enī obliuio facit pctm̄ ꝑpetratū nō esse pctm̄. ⁊ cū qs ea nō ꝯfiteaf q: nō recordaf. ergo nō oīa pctā sua ꝯfitetur. ergo cū nō seruet mādatū ea nō ꝯfitendo q: nō oīa. peccabit mortalr. qd̄ eēt absurdū dicere. Jntelligēda est ḡ decre. illa de pctīs ꝯfitēdis. s. que memorie occurrunt in pticulari. alia in gñali. Et silr in ꝓposito quoad ꝯsecutionez plenarie remissionis sufficit ꝯfessio de oblitis in gñe. nec reqrif in specie qd̄ est impossibile. ¶ Jdem videf dicēdū cū in forma hui⁹ indulti ꝯtinef q̄ si h3 alteri satisfacere seu restituē restituat intelligēdū videf si pōt. sic enim glosat Aug. illā regulā pctm̄ nō dimittif. nisi restituatur ablatu3. de re. iur. li. vj. videl3 si pōt restitui vt ipse Aug. exp̄sse dicit. xiiij. q. vj. si res. Qui ergo abstulit ab alijs p furtū. rapinā. vsuram. fraudes ⁊ hmōi certā sūmā pecunie. ⁊ penitus nihil h3 ad restituēdū vtiq3 talis hn̄s talē indulgentiā nō priuabif fructu ei⁹. s. alias ꝯtrit⁹ ⁊ cōfessus est cū ꝓposito efficaci satisfaciendi si posset. S3 si pōt in totū vel in partē ⁊ si nō sine magno incōmodo suo. vtiq3 eā nō ꝯseqf. ¶ Quinto q̄rif vtrū litargic⁹ vel frenetic⁹ vel amēs effectus q nōdū eligit ꝯfessorē q eū absoluat seu ꝯcedat dictā remissionē plenaria3 vigore talis

Dubitatio q̄rta ḋ peccatis oblitis.

Dubitatio quinta de li-

indulti valeat cōseq effectū talis indulgētie. Et targi videf q̄ nō. q: talis prius nō eligit ꝯfessorem. cis frenunc aūt eligē nō valet cū nō sit compos rōnis neticie ergo ⁊c. Circa h̄ l3 aliq̄ sint supradicta. adhuc et amē addenf ⁊ alia. vtiq3 dubiū non h3 qd̄ si in sana tibus. mente ꝯstitut᷒ declarauit velle h̄ sibi fieri qñ ea sus ꝯtingēt mortis p quēcūq3. ex tūc videf e'egisse. ⁊ sic p sacerdotez si hri posset fiat absolutio vl̄ ꝯcessio remissionis: ⁊ valebit ei ad oīa nisi ad ea pctā que ꝑpetrasset ꝑtertu illius indulgentie. q: hec excludunf in forma illa. Et idem quoad pctā mortalia que nunq̄ fuit confessus de qbus recordabatur ⁊ ꝯtritus ꝓponebat tpe suo ꝯfiteri sed ꝑuēt⁹ vel casu repētine ⁊ iprouise mortis vel amissiōe loquele vel freneſi superueniente nō valuit. Nā talis ⁊ si ꝯcedaf a sacerdote ad h̄ vocato absolutio seu plenaria remissio vigore talis indulti valebit qde3 sibi indulgentia alias ꝯtrito. s3 nō quoad ea que nōdum fuerat ꝯfessus. Uidef etiā qbusdā q̄ ⁊ si mō ꝑdicto exp̄sse nō elegerit vel declarauerit. hoc tn̄ intendebat q̄ ista electio habitualis ei sufficit ad ꝯsequēdā indulgētiā mō tn̄ ꝑdicto tn̄ quinimo in absentia sacerdotis dicūt q̄ laicus ē idoneus ad ꝯcedēdum talē remissionē ex indulto huius. Utrū h̄ sit veꝝ. dubitari pōt ⁊ rōnes ad vtrāq3 ptē sunt. nil tn̄ nocet q̄ fiat p laicū si hri non pōt sacerdos. ⁊ valeat quantū valere pōt. ¶ Sexto q̄rif vtrū qui adimplet ea que ꝯtinētur in forma indulgētie ad hoc qd̄ ꝯsequaf ea3 in pctō mortali. etiā per eū cognito ꝯsequatur effectū indulgentie vbi gra. Jn hui⁹ indulgētie forma cōi exprimif q̄ eroget paupib⁹ certā quātitatē pecunie. q̄ ieiunet p annū si pōt vna die in hebdomada. alias nō hēat eā. vel si posita sit indulgētia ad certū locū puta in visitādo aliquas eccl̄ias. vt indulgētia iubilei habetur. Si in mortali exn̄s sumit iter ad vrbē vtrū cōsequaf indulgētiā. ⁊ videf q̄ nō q: ab oīb⁹ doctoribus tenef q̄ est necessariū hoīez esse extra mortale peccatū ad h̄ q̄ valeat ꝯsequi fructum eius. Sed talis est in mortali. ergo ⁊c. Ad hoc saluo meliori iudicio rñdēdū videf p distinctionem. q: aliud est dicendū de eo tpe ⁊ loco quo conceditur indulgētia aliud de tpe quo itur ⁊ disponitur ad indulgētiā. Nam de tpe quo cōsecuturus est indulgentiā vtiq3 op3 q̄ sit ꝯtritus ⁊ p ꝯñs sine mortali alias nō ꝓdesset videlicet cū est in articulo mortis qñ fit ei talis absolutio vel ꝯcessio. seu q̄ eo tpe quo visitat ecclesiam vel eccl̄ias vbi posita est indulgentia vt in indulgentia iubilei. sed tpe quo pergit ad vrbez vbi sunt dicte eccl̄ie. Uel tpe quo dat elemosynas vel facit ieiuniū p annū ſm formā indulgētiarum in articulo mortis nō videf necessariu3 q̄ illa faciat extra mortale q̄uis vtiq3 tutius et

Dubitatio sexta ḋ existenti in mortali

Melius foret & vtilius etiã tunc esse sine morta le sicut etiã dicunt plures doctores. vt Tho. in iiij. q eas satisfactiões iniunctas a ꝯfessore que post expletionẽ eaꝝ relinquũt effectũ in satisfa ciente in mortali peractas. nõ opꝫ iterare vt ie iunia & elemosyne & peregrinatiões. q: effect⁹ ille remanẽs valeat reuerso ad gratiam.

De indulgentia .§.vi.

De indul gẽtia iu bilei. iubilei que est plenaria. & videt valde rõnabile instituta seu ꝯcessa. tũ q: hoies sũt valde tepi di ad satisfaciẽdũ maximis debitis penaꝝ qui bus tenẽt obnoxij pp innumerabilia & grauia pctã cõmissa. saltẽ semel in vita gratiose recipi ant tale suffragiũ in absoluẽda tanta debita ex thesauro inexhauribili meritoꝝ xpi & scõꝝ. tũ vt ꝯseruet reuerẽtia ac deuotio aplice sedis que originata est in vrbe vbi talis indulgentia ꝯcessa est. cũ pontifex romanus sit in tris chri sti vicarius & Petri successor tũ ad ꝯformandã fidem catholicã & excitãdũ feruorẽ ei⁹ in mẽti bus fideliũ quã vbis & factis innumerabilium passionũ & miraculoꝝ sci martyres defensarũt & corroborarũt. pmaxime in vrbe tũc dñs mũ di. vbi & illoꝝ corpa sine nũero requiescũt. Acce dentes eni illuc deuote & visitãtes ecclias inq runt & audiũt de locis martyrioꝝ & inde cõfor tant in fide & animant ad ꝯstantiã. ¶ Qñ ha buerit initiũ talis indulgẽtia iubilei nondũ in ueni. Sed Joan. an. & qdã alij doctores referũt bonifaciũ. viij. instituisse. de ꝯsilio & ꝯsensu car dinalium indulgentiã plenariã. seu cõcessisse de centenario in cẽtenariũ accedẽtib⁹ ad vrbẽ & visitantib⁹ certis dieb⁹ q̃sdã vrbis ecclesias. s. scti Joã. lateranẽs. scti Petri. scti Pauli. sctẽ Marie maioris. Qđ videt fuisse circa annos dñi. M.ccc. postea clemẽs. & exinde Gre. consi derãtes paucissimos hoies attingẽ ad centesi mum. reduxerũt numeꝝ centum annoꝝ ad nu meꝝ qnquagenariũ ad quẽ pueniũt qui in mũ do veterascũt. demũ Nicolaus papa. v. anno dñi. M.cccc.l. incohoãte. in festo natiuitatis dñi fecit in missaꝝ solẽnijs indulgentiã iubilei pu blice insinuari. s. plenariã remissionẽ consequi penitẽtes & ꝯfessos qui dictas ecclias semel in die visitauerit. p qndenã vltra mõtanos & citra mõtanos. Romanos aũt & vicinas ciuitates p mensem p totũ annũ qnqgesimum pmanet di cta indulgẽtia. & in sua bulla patẽti h̃ exprimẽ te recolit. quatinus p̃fati sũmi põtifices mõ de clarato idẽ statuerunt. Paulus vo papa. ij. cer tis & causis rõnabilib⁹ animũ suũ mouẽtibus dictũ iubileũ assignauit de vicesimoquito in vi cesimũ qntũ annũ. Et ne qs sumat dubia p cer tis. sciẽdũ q in copia cuiusdã bulle que d: esse clementis multa narrantur que nõ vident esse de stilo curie cum sint leuia & exorbitantia fa tis. Unde licet ascribantur clementi non vide tur verisimile illius vel alterius summi ponti ficis fuisse. sed ficticie inuenta & si etiam essent papa Nicolaus illa non approbauit. Posset autem papa abbreuiare dies visitationis sicut aliquando fecit propter maximam multitudi nem concurrentem.

Notandum de .§.vij.

iubileo q hoc nomẽ ẽm interptationẽ deriuat a iobel. Jobel enim hebraice latine interpretat initium vel remissio. Jnde iubileus remissiuus vel initians di. q: dicetur fiebãt in eo remissio nes. Scdm vero ethimologiã dicit a iubilo q significat magnum gaudium. nã in tali anno erat magnũ gaudiũ & festũ. ¶ Est itaqꝫ iubile us in abraam inchoatus. ¶ Jn veteri lege pre figuratus. ¶ Jn tẽpore gratie perfectionatus. ¶ A summo põtifice ad plenariã pene indul gentiam applicatus. ¶ Quantũ ad primũ re fert magister in histo. sco. q hebrei tradunt iu bileum habuisse initiũ. quãdo abraaꝫ Loth ne potem suũ qui ductus erat captiuus a quatu or regib⁹. qui debellauerant qnqꝫ reges. s. re gem sodomorum. vbi habitabat Loth & alios a captiuitate liberauit. Quod eni fuit remissa captiuitas eius Gen. xiiij. Et tũc dicit Loth fu isse qnquaginta annorum. Uel ipse abraam in quinquagesimo anno erat cũ dñs ei locut⁹ fue rat quãdo egressus est de aram. Uel q: abraam peritus astroꝝ nouerat q aeris intẽperies que fit ex eleuatis vel depressis planetis semp vsqꝫ ad quinquaginta annos ad tẽperiem reducit q fieri vidit in astris voluit imitari in terris vt quinquagesimus annus diceretur iubileus. ¶ Quantum ad scdm mandauit deus in lege Leuiti. xxv. vt post hebdomadas annoꝝ ann⁹ sequens qui erat quinquagesimus. diceret iu bileus in quo anno fiebat remissio multiplex. Nam remittebatur terra a cultura. quia nõ po terant colere serere & huiusmodi. Remittebat seruitus hominum. quia tunc serui efficieban tur liberi. Remittebantur & debita possessiões vendite reuertebantur ad priores possessores. Similiter & pignorate & plura fiebant alia ad gaudium. Sed vt dicit apostolus prima Cor. decimo. Hec omnia in figuram contingebant illis facta sunt autem propter nos. ¶ Quan tum ad tertium hoc perfectionem habuit & fu it impletum quando quinquagesima die post christi resurrectionem. fuit lex gratie & amo ris data discipulis christi in monte syon de scendente spiritusancto super illos in specie ignis. Unde & tunc canit ecclesia. Patrata sunt hec mistice. pasce peracto tempore sacro die

Unñ su pt⁹ est nomen iubilei

Jubile us qñ est inchoatus.

Jubile us qñ est pfi guratus

Jubile us qñ fuit per fectio natus.

ruz numero quo lege fit remissio. Resurgens xpo et apparens eis dixerat Jo.xx. Accipite spiritusanctu quorum remiseritis pec. etc. Sed ipsa quinquagesima die copiosius receperut gratiam qua remissa e eis ois iniquitas quoad culpa et pena. per hac reuertit ho ad possessionez antiqua deperdita vite eterne. Prius aut mortali carne indutus dixerat petro pmo summo pontifici. Non dico tibi septies sz vsqz septuagies septies Matt.xviij.qd multipliciter exponitur. Et alias expositioes omittedo. Septuagita septe generationes numerant a luca.a xpo vsqz ad ada primu oium patre.q.d. Si oia peta qs haberet qua comissa sunt ab oibus hoibus q fuerunt oia dimittent.ita tn vt ibi d. si fuerit conuersus et penituerit. Uenia.n.no dat nisi correcto. de reg.iur.li.vj.et in vnitate eccle existat. Un et flama ignis. Uitiorum et demonu in infernalis egrediens d fornace babilonica cubitis quadraginta noue incendit quos reperit de caldea ministros regis diaboli.qz no venerat ad.l. remissiois annu vnitas ei deficiebat. Eos aute qui in ea vnitate erat no tetigit ignis. Dan.iij. sed benedicebat deu secu habetes simile filio dei. ¶ Quantu ad quartu qz solus papa habz plenitudine ptatis quoad iurisdictione a qua deriuatur vt a fonte ois iurisdictio spiritualis in platos et sacerdotes alios.xxiiij.q.j. loqtur. Et conferre indulgentias ptinet ad foru iurisdictionale ecclesiasticu.vt dictu est supra. Ideo dare indulgentia plenaria spectat solu ad papa. qui habz vniuersalit claues thesauri eccle scilicz meritorum satisfactionaliu xpi et sctorum. Et nota qz cu in simbolo fidei vnus ex articulis sit sctaz eccliaz catholicam. sctorum coione remissione in quo coprehendunt effectus gratie remissio petorum per sacrameta.et effectus gratie qui est coicatia meritorum et bonorum operum que est per charitate. Cu relaxatio pene que fit per indulgentias innitat meritis ecclesie: et pcipue passionis xpi. Pertinaciter tenere qz idulgetie no valeat ad remissione pene habitis debitis circustantijs. vel qz papa no possit concedere plenaria indulgetia est hereticu cu sit contra arti. fidei et cotra determinatione vniuersalis ecclesie.

¶ Titulus.xi.de lege in communi. De septemplici lege que omnis ordinatur ad charitatem. Capi. primuz.

Uia per lege domini docemur vitia euitare. virtutes amplecti. quibus ad superna beatitudine aia puenit. Jo in hac prima pte post tractatu de aia aget de multiplici lege qua aia et potetie eius regulant. De lege aut d. in ps. Beati imaculati in via q ambulat in le.do. In quib verbis ps tria ondit.

Psal. cxviij.

¶ Coplementu huane appetitiois.ibi. Beati.
¶ Fudametu hui adeptiois.ibi. Imaculati.
¶ Additamentum ipsius exercitatiois.ibi. q ambulant in lege domini.

¶ Quantu ad pri/ .§.i.

mu dicit Boeti. de coso. qz inserta est mentib hoium veri sumiqz boni cupiditas. Hoc autez summu bonu no habet nisi p vera beatitudinem tudo ab Na hanc diffiniens ipse Boeti.ait Beatitudo oibus est stat oiuz bonorum aggregatioe pfectus. Ta appetit le at statu.s.habere oe bonu oes appetut. Unde Augu.x.de ciui.dei inqt. Oiuz aut hoium qui quomodolibet roe vti psit certa snia e oes hoies btos esse velle. Qui aut sint vel vn fiunt du humana mortalitas querit.diuerse controuersie cocitate sunt.in qbus phi sua ocia cotriuerut. Et ponit multas opiniones circa huioi. Sed magister veritatis dns iesus xpus qui ad hoc venit in mundu vt testimoniu phiberet veritati vt ipse dicit Jo.xix.et in fine sue pdicationis in vltima cena declarauit.in quo consistat ista beatitudo dices in orone ad patre. Hec est aut vita etna vt cognoscat te solu deu que misisti iesuz xpm Jo.xvij.i.i hoc cosistit vita eterna que est pfecta btitudo cognoscere clara et pfecta visioe te patre et filiu que misisti.i.incarnari fecisti. Et qz ipsa incarnatio facta est ope spus sancti in hoc icludit i psona spiritussancti et ipsa incarnatio. Est ergo sensus. In hoc consistit beatitudo et vita eterna cognoscere patre et filium et spiritusctu ee vnu solu deu. et secudario xpi humanitate. Et visio. vt dicit augu.est tota merces.s.fundametaliter ad ipsuz imediate sequit coprehensio.dilectio fruitio ipsius dei. Hec eni visio tate pulchritudis e tatoqz amore dignissima.vt qbuslibz et qtislibz bois aiaz repleta.sine hac Plotin phs extimet infelicissima. Aug.de ciui.dei. Modu aut pueniedi ad hac beatitudine declarauerat cu dixit in mote discipulis in principio sue instructionis. et deo descedens ad turbas. Beati pauperes etc. Matth.v.Lu.vj. Que oes beatitudines.s.septe sunt actus virtuosi quibus puenit ad beatitudine. Et illos oes modos coprehendit ps. Du subdit.imaculati q ambulat i lege dni

Beati.

¶ Secundu ergo .§.ij.

qd notat fundametu.et modus adipiscedi beatitudine. Hoc aut est charitas sincera. que notat cu dicit. Jmmaculati in via. Uia ad beatitudine ee charitate ondit apostolus.i.ad corin.xij. Postqz locutus est de quibusdaz dois spiritualibus di. Adhuc excellentiore viaz vobis nem

Fundamendu et mod adipiscedi beatitudi

bis nem

bis demonstro videlz charitaté. de qua imedia te loquit̃ p totũ sequẽs capl̃m. Cõgrue aũt charitas dicta est via qꝛ sicut sine via nõ pñt hoies puenire ad terminũ optatũ alicuius loci. ita sine charitati que dicta est via nõ pñt hoies ambulare sz errare. inqt Prosper. de pe. dist. ij. Et Aug. in ser. Charitas est fons ꝛ origo oium bonoꝝ. Uia que ducit ad celum. Ipsaz quoqꝫ esse fundamẽtũ toti⁹ spũalis edificij oñdit idẽ apostolus. d. In charitate radicati ꝛ fundati. s. sitis vt possitis cõprehẽdere cũ oib⁹ sctis. s. deuz. ad Eph. c. iij. Sz in hac via. s. operũ charitatis qb⁹ itur ad beatitudinẽ opz esse imaculatũ. Nã maculati non sunt beati sed imaculati. Apoc. xiiij. Sine macula sunt ante thronum dei.

¶ Oportet ergo .§. iij.

Quomõ via charitatis erit imaculata. vt via sit imaculata qꝫ sit corde puro de cõsciã bona in fide nõ ficta. vt docet apl's. j. ad Thi. j. Et hoc est diligere deum ex toto corde ꝛ ex tota aĩa ꝛ ex oĩ mẽte sua ꝛ primũ suũ sicut seipsuz. Math. xxij. Cordis puritas excludit maculam affectiõis. ꝛ facit diligere ex toto corde. Cõsciẽ bonitas educit maculã erroris ꝛ facit diligere ex tota aĩa. i. intellectu. Non ficta fides. i. fidelitas respuit maculã defectionis. ꝛ facit diligere ex oĩ mẽte. i. semp. ¶ Quãtũ ad pmũ sunt aliq qui videnť esse charitatis. qꝛ videlz faciũt opera de genere bonoꝝ. vt elemosynas. oꝛones. ieiunia ꝛ hmõi pp̃ter deũ. Sz qꝛ hñt cor maculatũ inordinatis affectionib⁹. iõ nõ sũt imaculati in via. Btũs vir inqt sapiẽs q inuẽt⁹ est sine macula q post auruz nõ abijt nec spauit in pecunie thesauris. Ille vadit post aurũ. q inordinate ad tpalia afficiť. magis diligẽs pecuniã q̃ deũ vel primũ ꝛ iste vtiqꝫ nõ hẽt cor purum. Charitas aũt vera est de corde puro. Purum ſm Tho. in sũma dr̃. qꝫ nõ est mixtũ cũ alio se viliori. Dicimus vinũ purũ qꝺ nõ est mixtũ aq̃. qꝛ aq̃ nõ est p̃ciosus liquor sicut vinũ: sz cũ aq̃ miscet nõ est purũ. Aurũ est purũ cũ non est mixtũ auricalco vel argẽto que minus p̃ciosa sunt. Argẽtũ ipurũ est qꝺ mixtũ est stãno. Sz si argẽto miscet aurũ vt cũ deaurať calix vel aliꝺ. Si anulo aureo includať lapis preciosus adamas. carbũculus. topazius ꝛ hmõi. nullus dicet illa eẽ impura. imo magis pfecta ꝛ p̃ciosa ex eo qꝫ iunguntur rebus nobiliorib⁹ se ad ꝓpositũ. Aĩa nr̃a vbi est cor nr̃m. i. volũtas que est nobilior oĩ re corporea. nõ solũ auro ꝛ argento ꝛ lapidib⁹ preciosis que ita appreciant. Sed oĩb⁹ celis ꝛ planetis ꝛ stellis pulchrior ꝛ pfectior nĩſi sua ꝯditiõe. Cõiungiť aũt reb⁹ ꝛ quodãmõ miscet p amorẽ. qꝛ amor hẽt ꝟtutẽ vnitiuã. Si ergo qs iordinate diligit terrena diuitias. glia delectatiões corporis. ꝓpones amorẽ hoꝝ dei. ꝛ primi dilectioni cor hmõi. idest volũtas efficitur impurꝝ ꝛ maculatũ. qꝛ rebus vilioribus misceť. Sz si cor tuum ꝛ affectus tuus dirigitur ad deũ ad supernã patriã. ad cõtẽplandũ gloriã angeloꝝ sanctorũ ad pficiendũ in virtutibus ꝛ gratia. qꝛ oia ista sunt nobiliora ipsa aĩa. Iõ ex cõiunctione tali efficitur aĩa ꝛ cor purũ diligendo ista super oĩa trãsitoria. Sic ergo diligẽs deũ ex toto corde tuo. nõ ex parte vt deũ ex vna pte ꝛ mundũ ex alia pte inordinate diligas. Dicit. n. Esa. c. xxiij. Angustatũ est stratũ. ita vt alter decidat et palliũ breue vtrũqꝫ operire nõ põt. Stratuz in quo quiescit amor noster ẽ cor. ꝛ illud est ita angustũ vt nõ possit cape nisi vnũ deũ vel mũdũ. Si dei amor quiescit in eo amor mũdi immediate decidit ꝛ cũ eo manere nõ põt. Si intrat amor mũdi inordinatus ꝛ maculosus decidit ex eo amor dei. Et q̃uis deus sit infinit⁹ ꝛ cor nostrũ paruũ: tamẽ ita se cooptat vt tot⁹ in eo quiescat. ꝛ palliũ breue affectiõis humane vtrunqꝫ. s. vitiũ ꝛ virtutẽ operire nõ põt simul. Sic ergo charitas de corde puro. vt deũ diligas super oĩa. ꝛ ꝓpter se. non ꝓpter te. i. tuam vtilitatẽ: ꝛ oĩa facias propter deũ. Diligas ꝛ primũ de corde puro. nõ qꝛ tibi vtilis vel delectabilis. vt amor carnis. sed qꝛ capax superne beatitudinis. ꝛ sic eris imaculat⁹ ĩ via hic. ¶ Quantũ ad scðm sunt multi qui videnť eẽ in via charitatis sustinentes ẽt tormẽta ꝛ multa aduersa pp deũ. sed qꝛ hñt aĩam. i. intellectũ maculatũ errore. hi nõ sunt in via qꝛ non sunt imaculati. ¶ Dicit apostolus qꝫ xp̃s eligit sibi sponsaz ecclesiaz nõ habentẽ maculã neqꝫ rugã maculam. s. erroris nec rugã duplicitatis. Nullus error circa ea que sunt fidei ꝛ bonorũ morũ est vel esse põt in sctã ecclesia. Uñ qui hz aliquẽ errorẽ circa huius firmat⁹ in eo. hic nõ est de ecclesia nec in charitatis via ambulat. qꝛ charitas est de cõsciẽa bona quã ille nõ hz: sed erroneaz ꝛ peruersaz. Conscientia dr̃ cũ scia q̃ scia si est vera. tunc cũ ea est bõa ꝯscia. ¶ Si ẽ falsa est mala ꝯscia. Qui ergo in aliquo articulo fidei errat vel dubitat de aliquo determinato p ecclesiã circa fidẽ ꝛ bonos mores. ille non hz bonã ꝯsciaz nec charitatẽ. etiã si sustineret mortẽ propter christũ saluari nõ posset: nec puenire ad beatitudinẽ qꝛ nõ est imaculatus in via. Qui sequuntur incantationes. diuinationes ꝛ vanas superstitiones quibus plenus est mundus. ꝛ si videať ea facere propter charitatẽ proximi vt subleuet eũ ab ifirmitate vel alia modestia ad eternam dãnationẽ tendit hz Augu. xxvj. q. vij. Non obseruetis. Non habent hi bonã ꝯsciam. Similiter qui mutuat proximo suo vt subueniat ei ĩ magna necessitate cõstituto certã summã pecũie recipiẽs ĩ pignus

Eccl. 31

aliquã domũ vel agrũ:cuius fructũ percipit:donec
ille retinet suã pecuniam. Videt iste esse in via
charitatis:cũ faciat illi magnũ servitiũ. Sz cer/
te extra viã est:q2 ɔsciam hẽt maculatã nõ bo/
nã. Et q̃zuis ipse nõ facit ɔsciaz: extimãs illud
licitũ:nõ propterea excusat:q2 illa ɔscia sua nõ
est cũ scia iuris divini vel nãlis sz ɔ ius divinũ.
dicit eni xps Lu.vj. Mutuũ date nihil inde spe
rãtes.s.tpale vltra mutuatũ extra de vsu. Cõsu/
luit. Ignorãtia aũt iuris divini nullũz excusat.
Unde qcqd fit ɔtra ipm:fit cũ mala ɔscia. Itez
põt dici de dãtib⁹ pecuniã mercatorib⁹ vel alijs
ad discretionẽ si nõ subiiãt piculo prout coiter
fit. Itẽ alij sunt q vt faciãt pximos evitare picu
la vel dãna magna nõ faciũt sibi ɔsciam mẽda
cia dicere:⁊ qḋ peius est etiã piurare. Sz mala
ɔscia est illa. nõ bona cũ sit ɔtra ordinẽ charita
tis ſm quẽ qs dz plus diligere salutẽ ppriã q̃3
alioꝝ. Unde nunq̃z põt licite fieri aliquod de se
malũ pp̄ter salutẽ alioꝝ. Nõ sunt faciẽda mala
vt inde eveniãt bona:inqt aplŝ ad Ro.iij. In
decẽs est eni crimẽ suũ alienis cõmodis ipẽde
re. ait Leo pa.di.xlvij. sicut nõ suo. Sit ĝ chari/
tas de ɔscia bona ⁊ nõ sit error in cõscia de his
que sunt fidei ⁊ bonoꝝ moꝝ:sz diligas ex tota
aĩa.i.intelligẽtia:habẽdo sanũ itellectũ de agẽ
dis. ⁊ sic eris imaculat⁹ in via. ¶ Quãtum ad
tertiũ sunt plurimi q ⁊ si in via charitatis aliqñ
reperiant.tñ q2 ɔtrahũt maculam defectionis:
nõ pseverãtes in ea. ideo via illa nõ pducit eos
ad beatitudinẽ. Incassum eni bonũ agit:si an/
te vite terminũ deserat. Greg.i.mora. Et de sa/
lomone dr̃ Eccl.xlvij. Posuisti maculã in glo/
ria tua. Et que fuit ista macula:nisi q2 nõ pseue
raverit in grã sibi collata a via recedens divini
amoris pp̄ter iordinatũ amorẽ mulierũ. Sz vera
⁊ pfecta charitas est cũ fide nõ ficta.i.fidelitate
observationis mãdatorũz nõ fragili ⁊ caduca.
Ut eni dicit Amb.de pe.di.ij. Ficta est charitas
que deserit in adversitate.i.fragilis. Nã omni
tpe diligit q amicus est:vt dr̃ pverb.xvij. ⁊ tẽ/
pore adversitatis ⁊ tpe pspitatis ⁊ tpe tẽtatio/
nis. Et si amicus hosis nihilomagis amicus dĩ.
Nã vt dr̃ Cant.viij. Multe aque.s.tẽtatio ⁊ tri
bulatio nõ potuerũt extinguere charitatẽ. dum
s.qs vult seq istinctũ eius. Sic eni charitas nũ/
q̃3 excidit.j.ad Coꝝ.xiij.i.charitate opans nun
q̃3 peccat. Sicut ex igne nõ põt pcedere nisi ca/
lor. nõ aũt frigus ⁊ ex habitu virtuoso nõ põt p
cedere act⁹ vitiosus. ita ex charitate nõ põt pce
dere nisi bonũ. Verũ q2 volũtas vbi est habit⁹
charitatis est libera ⁊ vertibilis ad bonũ ⁊ ma/
lũ. ideo põt hñs charitatẽ peccare graviť ⁊ eam
amittere. Sicut pz exẽplũ in petro negante. da/
uid adulterãte. Ezechia ifirmãte. Et hec ẽ ratio
quare charitas viatoꝝ põt amitti ⁊ nõ charitas
cõprehensorum. q2 sancti semper actualiter vi/
dẽt divinã eẽntiã facie ad faciẽ. ⁊ cognoscũt cla
re ipm deũ esse sũmũ ⁊ ifinitũ bonũ in quo oĩa
bona ɔtinent. Volũtas aũt amat bonũ sibi per
intellectũ repñtatũ ⁊ q̃ztũ bonũ esse qḋ itelligit
sibi pñtatũ amat. Et q2 ɔtinue actualiter cogno
scit intellect⁹ deũ esse bonũ sũmũz ⁊ vniversale
ɔtinue volũtas sũme amat in patria. ⁊ non põt
nõ amare. eo q videat oĩa alia bona quasi nihil
esse in cõparatiõe eius. Sed in via impfecte co/
gnoscit deus p fidẽ.s. Et si pfecti viri in ɔtẽpla/
tione positi cognoscãt quodã gustu mẽtis ipm
deũ esse sũmũ bonũ:⁊ oĩa que in mũdo sunt q̃si
lutũ in ɔspectu eius. vnde dũ hñt illũ gustũ nũ
q̃3 peccãt. Sed q2 non põt mens viatoris semp
actualiter in tali speculatiõe ⁊ gustu ɔsistere. q2
circa aliḋ opz occupari. hinc est q dũ circa alia
versat aliqñ volũtati repñtat aliqḋ opus vt ma
ximũ bonũ a rõne obfuscata passiõe. ⁊ sic assen/
tit postponẽs dei mãdata. ⁊ inde amittit chari/
tatẽ. Sic ergo charitas ex fide nõ ficta. nõ fragi
li ⁊ devicta tentationibus ⁊ retributionibus.
Sed diligas in omni mente.i.oĩ tempore vite
eris immaculatus in via.

¶ Quantum ad .§.iiij.

tertiũ pncipale divisionis pme addit executio
ipsius dilectionis dũ dicit qui ambulãt in lege
dñi. Probatio dilectionis (inquit Greg.) exhi/
bitio est opis. Hi eni vere sunt in via dilectiõis
qui ambulant in lege dñi.i.qui opant ſm legẽ
dei. Oĩs eniz lex in vno sermone iplet diliges
ad Gal.v. Et finis pcepti charitas. idem aplŝ.j.
Thimo.j. Unde interrogatus a christo legispe
ritus qui dixerat ei. Quid faciendo vitam eter
nam possidebo. Ait christus. In lege quid scri/
ptum est. Et respondit optime. Diliges domi/
num deum tu. ⁊ proximũ tu. Lu.x. Quod vtiq̃3
in omni lege scriptum est. Sunt enim multe le
gum differentie. Unde Job.xj. dicitur. Utinaz
ostenderet tibi deus secreta sapientie sue. Et q
multiplex sit lex ei⁹:⁊ q̃libet lex hz mlta pcepta
q̃si mltas leges. ¶ Sũt igit domini leges.

¶ Lex deifica ⁊ eternalis.
¶ Lex intrinseca ⁊ naturalis.
¶ Lex mosaica ⁊ divinalis.
¶ Lex euangelica ⁊ spiritualis.
¶ Lex consuetica ⁊ generalis.
¶ Lex canonica ⁊ ecclesiasticalis.
¶ Lex pollitica ⁊ secularis.

¶ De prima lege.s. eterna potest intelligi illud
psalmi. Lex dei eius in corde ipsius.s.iusti. naz
iustus semp i oĩbus operib⁹ respicit ad legem
eternam que est ratio sapientissima voluntatis
dei prout ordinat omnia in debitos fines suos
cuilibet creature dedit legem suam seu prece/

De ex cutiõe dilecti. onis.

De le/ ge eter na Ps. xxxvj.

pter quod seruant sm illud Prouerb.viij. Qñ circũdabat mari terminũ suũ ⁊ legẽ dabat aq̃s ne trãsirẽt fines suos. Et ps̃.cxlviij. Preceptum posuit.s.celis ⁊ planetis. de quib⁹ loquit̃ ⁊ non preteribit. ⁊ sic de alijs creaturis nõ est aliud illa lex seu p̃ceptũ q̃ȝ inclinatio creature ad operationes suas proprias. Sicut lex celorũ ⁊ planetarũ est inclinatio ad motũ quẽ faciunt quotidie de oriente in occidens: ⁊ ad influendũ in ista iferiora. Et hãc legẽ nunq̃ȝ pretereũt. Omnes aũt creature per suas operationes manifestant dei magnificentiã ⁊ bonitatẽ ⁊ ad ꝯseruationẽ suam tendunt: ⁊ sic suo modo diligũt. Homini autem deus dedit inclinationẽ ad appetẽdum summũ bonũ. Et quia nullius boni solitarij est iocunda possessio. ideo etiam dedit inclinationem ad appetendum participationẽ huius boni in ꝓximo. In lege ergo hoc scriptum est. Diliges deũ ⁊ ꝓximũ: pro his oib⁹.s.tibi collatis. Hugo nil aliud vult nisi vt diligas. ¶ De

De lege naturali. lege naturali que est intrinseca boni ⁊ quedaȝ participatio legis eterne: dicit aplſs ad ro.ij. Cũ gẽtes que legẽ nõ hñt.s.scriptaȝ nãliter ea que legis sũt faciũt ipsi sibi sunt lex.i.legẽ nãlẽ habent secũ. Hec eni lex nãlis multiplex est q: cõtinet in se multa precepta. sed oĩa reducunt̃ ad duo.s.ad dilectionẽ dei ⁊ ꝓximi. in his duob⁹ mãdatis vniuersa lex pẽdet. Phi nãles nullaȝ hñtes a deo legẽ scriptã rõne nãli cognouerũt ⁊ ꝓbauerũt vnũ esse deũ gubernatorẽ oium. ⁊ hũc esse colẽdũ ⁊ amãdũ. Ad legẽ etiã nãlẽ ptinet illud. Qđ tibi oderis fieri: alteri ne feceris.

Math. vij. ⁊ quecũq̃ȝ vultis vt faciant vobis hoīes: ⁊ vos facite illis. Et ad hec duo reqrũt̃ plura alia p̃cepta legis nãlis q̃ habẽt̃.di.j. Ius nãle. In lege ergo hac qđ scriptum est. Certe diliges do. deũ tu. ⁊c̃. ⁊ ꝓximũ tuuȝ sicut teipsum. ¶ De tertia

De lege mosaica lege. dĩ Jo.j. Lex p moysen data est semp a deo ministerio angeloꝝ. Angelus eni dñi apparẽs moysi in mõte syna. dedit legem decalogi: sculptã in duab⁹ tabulis lapideis quã pplo iudeorũ referret. q: eni hõ ita erat iã rõne obscurat⁹ q nesciebat legẽ in corde suo. legeȝ nãlẽ a deo insitã. nec ꝯuersabat̃ sm eã. sed iã declinauerat ad idolatriã qđ est ꝯ dilectionẽ dei ⁊ ad vitia cõtra nãm ⁊ alia que sũt ꝯ ꝓximũ. iđ ꝓpssim⁹ de⁹ dedit legẽ scriptã in tabulis vt ex ea quodãmõ recordaret̃ vł excitaret̃ ad legẽdũ scripturã cordis. Sȝ in lege qđ scriptũ est. Certe ad lr̃aȝ Diliges dñm deũ tuum ex toto corde tuo. Deut. vj. Et diliges amicũ tuũ.i. ꝓximũ sicut teipm. Leui.xix. Ac etiã explicatũ est in ea. quõ sit diligẽdus deus p tria p̃cepta pme tabule. vt.s. ipse solus adoret̃ ⁊ oĩs irreuerẽtia in loquẽdo caueat̃ ⁊ qes in eo p puritatẽ mẽtis p oĩonẽ queraẗ. Et quõ ẽt ꝓximus diligat̃ p p̃cepta septẽ s̃cde tabule declarat̃: vt videlicet adiuuetur in suis necessitatibus. ⁊ pmaxime parentes. ibi. Honora patrem tuum ⁊c̃. Et vt non offendat̃ ipse ꝓximus nec in persona propria per lesionem corporis: nec in persona coniuncta per adulterium. nec in rebus per furtum ⁊ alias vsurpationes. nec in fama per falsam testificationem ⁊ mendacia: nec etiam desiderio. Ad ista deceȝ precepta oẽs natiões erant obligate: ⁊ omni tempore mundi ad ea seruãda q̃ voluerũt saluari: quia sunt de iure nãli. Addita sunt illis p̃cepta multa. cerimonialia ⁊ iudicialia que obligabant soluȝ illum populum vsq̃ȝ ad christi passionem. Et cerimonialia pertinebant ad cultum dei ⁊ dilectionem. Judicialia ad pacificum conuictum populi illius. Unde ad dilectionẽ proximi. Et q: multa precepta erãt dicuntur multe leges. Leui.xix. Ego dñs leges meas custodite inquit.

¶ De quarta lege dicit Jacob⁹.c.iiij. in sua canonica. Unus est legislator ⁊ iudex.s. christus qui legem dedit euangelicã que dicitur lex spiritus quia vltra moralia precepta que continet vt lex mosaica cõprehẽdit ⁊ sacra que sunt ꝯtẽtiua ⁊ causatiua gr̃e ⁊ spũs. vt baptismũ. pniaȝ eucharistiam ⁊ alia que non erant in lege mosaica: nisi in figuram tm̃. Et ideo bene dicit apostolus. Nihil ad perfectuȝ adduxit lex.s. illa ad Heb. vij. Non enim conferebat gratiaȝ que adiuuat ad obseruandũ precepta vt lex euãgelica ratione ⁊ virtute sacroꝝ que etiã ducit ad gloriã apta ianua per xp̃i passionẽ. Uñ Jac.j. dicit̃. Si qs ꝑspexerit in lege ꝑfecte libertatis.i. euãgelica. ⁊ pmãserit in ea nõ auditor obliuiosus factus. sed factor operis. hic beat⁹ in facto erit. Sed in lege hac qđ scriptũ est. Certe ad lr̃am. Diliges do. de. tũ ⁊c̃. Et ꝓximũ tuũ sicut teipsȝ. Math. xxij. inq̃t dñs iesus. Addidit etiã ipse legis huius lator xp̃s ad precepta decalogi. cõsilia castitatis paupertatis obediẽtie ⁊ patiẽtie: vt p illa magis possit diligi deus ⁊ ꝓximus. Remouit etiaȝ falsas expositiones quas doctores iudeorum inuenerant circa legem mosaicã vt illud. Diliges amicũ tuũ: ⁊ odio habebis inimicum tuũ: ostẽdẽs inimicũ non odienduȝ sed diligenduȝ sm charitateȝ Math. v. Et illud. Nõ mechaberis. quod intelligebant prohibitũ tm̃ d ope exteriori. sed christus ostendit idem esse de affectu interioris di. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam: iam mechatus est eã in corde suo. Math. vj. Et multa huiusmodi. Cerimonia quoq̃ȝ impleuit quod figurabant exhibendo. Et propterea ipse dixit. Non veni legeȝ soluere sed adimplere. Math. v. Et quia multa sunt mandata euangelica que omnia clamant perfectam dilectionem est multiplex etiã lex ista. Unde Hieremias dic̃. Dabo leges

De lege mētis ī cordib⁹ eoꝝ. ⁊ loqꝉ de euāge. ℂ De qn cōsuetu ta lege que est ꝯsuetudo: d'. in decre. di. ix. i his. dinis. Mos ppli vel istituta maioꝝ p lege hñda sūt. Et q̄uis lex ista fuerat ī legē mosaicā vł euāgelicā. q: qñ ceperūt hoīes multiplicari sup terrā añ diluuiū vel post sumpserūt aliquos mores exteriores sue ꝯuersatiōis ad inuicē put dictabat rō: quos absq; scriptura p lege tenebant. ĩn lō ponit lex ꝯsuetudinis post legē diuinā: mosaicā ⁊ euāgelicā. q: qcqd ē ꝯ mādata moralia vel euāgelica. p q̄ntūcūq; tp̄is sit ductū in ꝯsuetudinē. non est lex nec ligat. imo nec excusat a pctō illud faciēs. Uñ cyprianus. Cōsuetudo sine rōne q̄ztūnis vulgata: q̄ztūnis antiq̄ vetustas erroꝛis ē di. viij. Sȝ qd ī hac lege scriptū est. Certe diliges dñm deū tuū ⁊ ꝓximuȝ tuū. Nā sic vbi ē de moꝛe supstōnes facē: peierare: furari: foꝛnicari: vindictas facere. ⁊ hmōi que sunt cōtra dilectionē dei ⁊ ꝓximi: nō est illa lex que d'. cōsuetudo sȝ abusio ⁊ coꝛruptela. Naȝ cōsuetudo ē ius moꝛib⁹. i. actib⁹ moꝛigeratis approbatū qđ p lege suscipit cuȝ deficit lex. vt d'. di. j. Sȝ de ꝯsuetudine fuit antiq̄ offerre deo sacrificia absq; alia lege. vt pȝ ī abraā: isaac: ⁊ iacob ⁊ alijs. Reuereri ⁊ obedire parētib⁹. nō inferre nocumēta ꝓximis ⁊ hmōi que ptinēt ad dilectionē dei ⁊ ꝓximi. Et hec lex multiplex q: multe ⁊ varie sunt cōsuetudīes. ℂ De sexta lege. s. canonica pt itelligi illud qđ d'. puerb. viij. per me sapiaȝ legū cōditores iusta decernūt. Cōditores legū ciuiliū nō semp decreuūt iusta. vt pȝ in legibus pmittētibus vsuras: vel p̄scriptis male fidei. Uñ nec viȝ legis hñt tales leges. Sed cōditores legū ecclesiasticaꝝ sp iusta decernūt. Nā ecclesia regit a spūsancto: ī cōdendis legibus suis. vñ errare non pōt ẜm Tho. in quodlibetis. ⁊ p̄iudicat legi ciuili ī eo qđ est cōtra eā. Uñ nico. pa. Lex impatoꝛū non est supra legē dei. i. canōicā ẜ sub. di. x. Sȝ qd in hac lege scriptū ē. Certe diliges dñm deuȝ tuū ex toto coꝛde tuo: ⁊ ꝓximū tuū sicut teipsum. Docēs modū diligendi ex toto coꝛde ⁊ ꝓximū. cū dicit lex canonica. de pe. di. ij. Deū diligere ex toto coꝛde est illū aīo occupare concipere fruēdi visiōis affectū. pctī odiū mūdi fastidiū. ⁊ xxiij. q. iiij. dȝ hō diligere ꝓximū suuȝ sicut seipsū. vt oēm hoīeȝ quē pōt infoꝛmatione doctrine beneficientie. cōsolatiōe. coertiōe disciplinę: inducat ad colendū deū. Et in principio decretaliū d'. Rex pacificus pia miseratiōe disposuit sibi subditos foꝛe pacificos: pios pariter ⁊ modestos. Pios quoad dilectionē ⁊ deuotionē erga deū. Pacificos quoad dilectionē ⁊ iustitiā erga ꝓximos. Modestos quoad dilectionē ⁊ tēpantiā sui. Et pp hoc ecclia statuit multas leges ptinentes ad cultū diuinū ⁊ dilectionē dei agendā vt de cōfitendo: cōione sumenda. festis celebrādis. diuinis exequendis ⁊ hmōi. Remouit multas alteratiōes ⁊ litigia que pñt fieri in iudicijs cōtra charitatem ꝓximoꝛū p suas determinatiōes. iō ⁊ ista multiplex lex dei. ℂ De septia lege. s. seculari intelligit illud Hester. j. Septē sapiētes erāt ꝯsilia pollitiry regis assueri: quoꝝ cōsilijs cūcta agebat. sci ca ⁊ sentes leges ⁊ iura maioꝝ. Nō habebūt illi ne. q̄ȝ legē mosaicā: q: non de populo iudeoꝝ nec euāgelicā: nec canonicā que adhuc nō erant: sed leges ciuiles. Et he vtriq; cū nō sint iniuste siue sint iperiales siue municipales vt statuta ciuitatū: a qbuscunq; facte sint fidelibus vel īfidelibus: leges dñi sunt: ⁊ seruari debēt ab oībus. Sed quid in hac lege scriptū ē. Certe diliges dñȝ deū tuū ⁊c̄. Uñ ⁊ p̄uilegiāt ecclesias ⁊ mistros ecclie ⁊ puniūt hereticos ⁊ blasphematores: ⁊ alia q̄ sunt cōtra dei cultū ⁊ honorē. ℂ Et similiter puniūt inferentes nocumenta ꝓximis ⁊ sic inter ꝓximos cōseruet dilectio. Uñ dicit Isidō. q̄ facte sunt leges vt eaꝝ motu humana coerceat audacia: tutaq; sit inter improbos inocentia. di. iiij. Et loqꝉ de legibus secularibus que ponūt penas varias ēt moꝛtis cōtra trāsgressores. Et qđ ait aplūs. j. ad Thi. j. q̄ iusta nō est posita lex. sed iniustis maleficiis veneficis: homicidis ⁊ adulteris ⁊c̄. Nō itelligit vt quidā heretici falso exponebant. q̄ iusti nō sint obligati ad leges humanas seruādas sȝ q: cū lex habeat duplicē actū. s. dirigere hominē ī opibus suis ⁊ cogere metu pene ad obseruātiā eius. iustis ⁊ si sit posita lex: vt ē directiua. nō tñ vt est coactiua. q: vȝ nō metu pene eā obseruāt vt peōres sȝ libere amoꝛe iustitie ⁊ obediētie. Hec ēt lex multiplex q: multe sūt leges hoīuȝ: q ẜ ambulāt. i. opant ẜȝ has leges que dñi sunt. ⁊ p quaꝝ obseruātiā exercet immaculata charitas hi erūt sine dubio biti in p̄nti: ī spe: ⁊ in futuro in re. ℂ Est tñ vna alia lex que nō est ꝓprie dñi. sȝ q seqꝉ eā trāsgredit oēȝ domini legem. Et de hac ait apostolus. Ro. vij. Uideo aliā legē in mēbris meis: repugnanteȝ legi mētis mee. s. rōnis ⁊ captiuū me ducentē in lege pctī. Ista lex d'. fomes. ⁊ lex mēbꝛoꝛum idest cōcupiscētia nobis īnata inclinatio vȝ ad malū ⁊ ad delectabilia sensuū. ēt que sunt contra rōneȝ. Pro cuius declaratiōe dicit tho. j. ij. q. xc. ar. vj. q̄ lex essentialiter inuenit in regulante ⁊ mēsurāte participatiue aūt in eo qđ regulat ⁊ mēsurat. ita q̄ oīs inclinatio q inuenitur in his que subiecta sunt legi participatiue dicit lex. Sub deo igit legislatoꝛe diuerse creature diuersas habēt inclinationes naturales. ita q̄ vni ē quodāmō lex: alteri sit cōtra legeȝ. Ut si dicamus: q̄ eē furibūduȝ ē lex canis. est

Marginal notes:
- De lege cōsuetudinis.
- De lege canonica
- De lege seculari
- De lege fomitis

aūt ꝯ legē ouis vel alterius aialis māsueti. Est igit̄ hoī lex quā sortit̄ ex ordinatiōe dina ſm ppriā ꝯditionē vt ſm rōnē opet̄. que qdā lex fuit tā valida in p̄ statu vt nihil vel p̄ter rōnē vel ꝯ rōnē possit surripe hoi. Sʒ dū hō a deo recessit incurrit in h̄ q̄ ferat̄ ſm ipetum sensualitatis. & vnicuiqʒ etiā pticularit̄ h̄ cōtingit. q̄to magis a rōne recesserit. vt sic quodāmō bestijs assimilet̄ que sensualitatis ipetu ferunt̄ ſm illud ps. Hō cū in honore eēt non intel. cōpa. est iumen. &c. Sic igit̄ ipsa sensualitatis inclinatio que fomes dr̄ in alijs aialibus simplr̄ hʒ rōnē legis. illo tñ mō quo in talibus pōt lex dici ſm directā inclinationē. In hoib⁹ tñ ſm hoc nō hēt rōnē legis: sʒ magis est deuiatio a lege rōnis. Sʒ inquātū p diuinā iustitiā hō destituit̄ originali iustitie & vigore rōnis ipet⁹ sensualitatis q eū ducit hēt rōnē legis inquātū est penalis & ex lege diuia cōsequēs hoiē destitutū ppria dignitate. Sicut si aliqs dñs ponēs subditos suos i diuersis statibus seu officijs ciuilibus statuēs legē quā debeāt seruare: & ordināns q̄ si qs ab illa deficiat: trāseat ad aliū statū viliorē. puta de statu militū. vel mercatoꝝ: ad rusticoꝝ statū vel seruoꝝ. Miles ergo recedens a lege ppria: q̄ transeat ad statū seruoꝝ ex lege ordinatiōis illius dñi.

Ps. xlviij.

¶ De actibus & proprietatib⁹ & vtilitatibus legis. Capi. secundū.

Atendite popule meus legē meā: iclinate au. vestrā in verba. o. m. ps. lxxvij. Cōgruenter dñs inuitās ad obseruationē legis populū vocat. Nō. n. pprie datur lex nisi populū quē Augu. in li. de ci. dei diffinit eē cetū multitudinis: viris cōsensu & vilitate cōitatis sociatis. Vñ abrae non fuit data lex a dño. nec Isaac vel Jacob. sʒ aliqua p̄cepta domestica: vt de circūcisiōe. q̄ nō adhuc creauerat i populū. Sed multiplicatis eoꝝ filijs & descendentibus in gentē copiosā: & liberatis a seruitute pharaonis. q̄ seruis nō cōgruit lex data fuit a deo per moysen populo iudeorū. q̄ erat populus di: sed nūc populus dei ē populus christianus cui cōgruit ois lex iusta que dei est bene intellecta. Et iō attendite. Vbi tria pñt notari in ipsis verbis de lege dei quacunqʒ.

¶ Qđ ē diligēter intuēda. ibi. Attēdite po. m.
¶ Qđ ē reuerēter suscipiēda. ibi. legem meā.
¶ Qđ ē ꝯgruēter ad jplēda. ibi. iclia aurē &c.

¶ Quantum ad pri/ .§. i.

mū dicit. Attendite. i. diligēter cōsiderate. Clerus dʒ attēdere vt possit sine errore alios docere. Dicit. n. malachie. ij. Labia sacerdotis custodiūt sciā: & legē requirunt ex ore ei⁹. s. populi. Vñ Hiero. ad paulinū. Sacerdotis est interrogatum de lege rñdere. Nō ingt de poesi vel philosophia vel rethorica sed de lege. & iō attēdite. Populi aūt seu laici dñt attēdere cū docētur vt itelligāt & mēte retineāt. sicut de populo antiquo legit̄. i. Esdre. ix. q̄ esdras sacerdos legit i libro legis dñi aperte: de mane vsqʒ ad vesperā in cōspectu viroꝝ & mulieꝝ & sapientum & aures ois populi erāt recte ad librū: & leuite silentiū faciebant in populo ad audiendā legē & legerunt in libro legis dei distincte & aperte Ergo & vosipsi.

¶ Attendite ad legis quidditatem.
¶ Attendite ad eius actualitatem.
¶ Attendite ad eis effectualitatem.

¶ Quantū ad primū. s. quid sit lex in cōi. Bea diffinitus tho. pria se. q. cx. sic diffinit. Lex est quedā tio le ordinatio rōnis ad bonū cōe ab eo qui curā hʒ gis cōmunitatis pmulgata. Vbi ponunt̄ quattuor conditiones legis.

¶ Qđ lex est rōnis practice ordinatio.
¶ Qđ est boni cōmunis pcuratio.
¶ Qđ est populi vel principis cōstitutio.
¶ Qđ de eius rōne est promulgatio.

¶ Qđ lex est rōnis practice ad actiōes ordinatio. pbat̄ nois interptatiōe: diffinitiōe & auctoritate. Dicit. n. Isi. q̄ lex dr̄ a legēdo: q̄ scripta est. vel dr̄ a ligādo. q̄ ligat. i. obligat p̄ceptis affirmatiuis ad agendū negatiuis ad cauendū Vel dr̄ lex ab eligēdo ſm Aug. q̄ dʒ qlibet eligere & viuere ſm legē. Isti aūt actus. s. eligere legere: & ligari: sūt act⁹ rōnis. Probat̄ hoc idē rōne vel diffinitiōe sic. Lex ē quedā mēsura directiua humanoꝝ actuū ſm quā iducit̄ hō ad aliqd agendū. vel retrahit̄ ab agendo. s. mala. Regula aūt pria humanorū actuū est rō: que ē pmū pn⁹ hūanoꝝ actuū. Rōnis ē ordiare ad finē q̄ ē pmū pncipiū i agēdis. In vno q̄qʒ genere id qđ ē principiū seu primū est regula & mēsura alioꝝ illius generis. & sic pʒ q̄ lex ptinet ad rōnē. Tertio pbat̄ auctoritate legis canoice & ciuilis. Nā Isiđ. dicit in li. ethi. dist. iij. Ois. lex hʒ p̄cipere & phibere. Hi aūt act⁹ sunt actus rōnis. Juris ēt peritus dicit in lege qđ placuit principi hʒ legis vigorē. qđ intelligendum est cū volūtas eius est rōne regulata. Nā volūtas principis non regulata rōne: magis est iniquitas q̄ lex. ¶ Scđo de rōne legis est boni cōis intentio vel ordinatio. Nā lex ad bonū cōe oium tanq̄ ad finē ordinat̄ semper. Vnde Isiđ. dicit q̄ lex nullo priuato cōmodo: sed pro cōi vtilitate ciuiū dʒ esse conscripta. di. iiij. erit autē. Rō huius est ſʒ tho. vbi. s. q̄ primū principiū in operatiuis est vltimus finis. Finis aūt vltimus humane vite ē felicitas seu btitudo. Vñ oʒ q̄ marie respiciat ordinē q̄ ē in

Prima cōditio legis

Scđa conditio legis.

btitudie cū sit lex regula directiua humanarū actionū. Rursus cū ois pars ordinet ad totuz: sicut imperfectū ad perfectū. vnus autē homo sit pars cōmunitatis pfecte necesse ē qȝ lex respiciat ppriē ordinē ad cōez felicitatē. qȝcunqȝ aūt pceptū fiat. aliquē d aliquo particulari ope intm hȝ rōnez legis inqȝtuȝ ordinat ad bonuȝ cōe. Nā particularia opa pnt referri ad bonuȝ cōe cōitate cāe finalis: bm ꝙ bonū cōe dr cōis finis. Et ois quidē lex iusta dei est: ꝛ ad felicitatē ordinat. sed si fiat aliqua lex humana ob vtilitatez priuatā aliquoꝝ rōne non erit proprie lex.

Tertia condi-tio le-gis ¶ Tertio lex ē ppli vl pncipis ꝯstitutio. Un dicit Isido. vj. ethi. ꝙ lex est cōstitutio ppli q̄ maiores natu simul cū plebibꝰ aliquid sanxerunt di. ij. Rō huius est bm Tho. qȝ lex principalr ꝛ ꝛ ppriē ordinat ad bonū cōe. Ordinare autez ad bonū cōe aliquid est principis vel totiꝰ multitudinis. ꝛ iō condere legē pertinet ad totam multitudinē vl ad principē q̄ curā hȝ multitudinis. Nā intentio legislatoris ē vt hoines ad virtutes inducat: ꝛ a vitijs retrahat. Sȝ persona priuata pōt quidē inducere monitione: aut suasione bene dispositos: sȝ efficaciter inducere. s. per vim coactiuā metu penaꝝ proteruos ꝛ male dispositos: nō pt nisi persona publica ad quā ptineat penas infligere. Et qȝ laici nullaȝ iurisditionē hñt super psonas ecclesiasticas: iō nullā legē condere pñt ppria auctoritate de personis vel rebus eaꝝ. Uñ dicit Nicolaꝰ papa. Lege iperiali nō pñt ecclesiastica iura dissolui. di. x. Lege.

Quarta con-ditio le-gis ¶ Quarto de rōne legis est promulgatio. Uñ dicit Gratianus in decre. di. iiij. qȝ leges instituunt cū pmulgantur. Rō huiꝰ est. qȝ ad hoc ꝙ lex obliget opȝ qȝ in noticiam deducat alioꝝ. Hoc aūt fit p pmulgationē. Et lex quidē nālis pmulgata est a deo. bm qȝ deꝰ eā mētibus hoium inseruit nāliter cognoscenda. Lex aūt exterior humana pmulgatur quoad presens verbo: sȝ i futurū scripto. Uñ legis pmulgatio q̄ fit verbo in futurū: extēdit p scripture firmitatē: que quodāmodo semp legē pmulgat. Illi aūt corā quibus lex nō pmulgat obligant ad legē seruandā inqȝtū ad eoꝝ noticiā deuenit vel deuenire potuit p alios pmulgatione facta. Uñ dr di. xi. qȝ dicitis: qȝ nō oȝ ꝙ singuloꝝ auribꝰ inculcet. s. lex. Attendite ergo popule meꝰ legē meā: q̄ oēs has cōditiōes ꝛ sic omnis lex illas dȝ habere vt vere sit lex.

Qua-druplex est actꝰ l egis. ¶ Quantū ad secū- .§. ij.
dū. s. actualitatē legis sciēdū bm Isidō. v. ethi. ꝙ quadruplex est actus legis. dicit eni ois lex aut pmittit aliqd vt vir fortis petat pmiū. aut petat vt sacraꝝ virginū nuptias nulli liceat appetere. aut punit vt qui cedē fecerit capite ple ctatur: eius eni pmio vel pena vita moderatur humana: aut pcipit: vt diliges dñm deū tuum di. ij. in decretis. Pro quoꝝ declaratiōe dicit Tho. pria scdē. q. xcij. arti. ij. ꝙ cū lex sit directiua humanoꝝ actuū: tres sunt differētie humanoꝝ actuū. Quidā eni sunt actus boni ex gñe re vt sunt actus virtutū: ꝛ respectu hoꝝ ponit actus legis pcipere. Precepit eni lex oēs actꝰ virtutū: vt dicit phs i. v. ethi. Quidā alij actus sunt mali ex gñe sicut sunt actꝰ vitioꝝ: ꝛ respectu hoꝝ ponit actus legis phibere. Quidam alij sunt indifferentes ex gñe: ꝛ respectu hoꝝ dr lex pmittere. Possunt ēt dici indifferentes qui paꝝ hñt boni vel mali vt venialia. Oportȝ aūt qȝ aliqd sit per qȝ inducat lex subditos vt ei obediat. h aūt est timore pene. ꝛ respectu huius dr actus legis punitio. Nō aūt ponit consiliū actus legis: qȝ cōsulere ēt spectat ad priuatā personā: cuius nō est condere legē. Quilibȝ eni pōt alteri cōsulere. similiter premiare: non ponitur actus legis sicut punire: qȝ pmiare pt quilibet: sed punire nō pertinet nisi ad personā publicā q̄ est minister legis cuius auctoritate pena infert. Unde ꝛ Isiō. dicit in. v. ethi. Facte sunt leges vt humana coerceat audacia. tutaqȝ sit inter reprobos innocētia: vt in ipsis improbis formidato supplicio refrenet audacia: ꝛ nocendi facultas. di. iiij. ¶ Nota ēt ꝙ pmissio est triplex. vt dicit glo. super. c. Omnis. di. iij. Prima est qua permittit qȝ nullo iure phibetur: hȝ tñ aliquā apparentiaȝ mali. vt ꝯhere secundū matrimoniū qȝ vr signum libidinis. vt. xxxi. q. i. Hac rōne. Secunda est qua pmittit qȝ cōtra cōstitutiōes humanas indulget. vt cōtrahere in gradu matrimōij phibito. sed cum dispensatiōe. vt. xxxv. q. iij. quedā. Et hec est vera ꝛ absoluta pmissio. Tertio est que pmittitur minus malū vt vitet maius. pmittit. i. non punitur. Et sic pmisit deus dari libelluȝ repudij. vt vitaret vxoricidiū. di. iij. §. officiȝ. Et dr hec cōparatiua pmissio. Attendite ergo ad actꝰ legis. Ad pcepta vt obseruetis. Leui. xx. Custodite pcepta mea ꝛ fa. ea. Math. xix. Si vis ad vitā ingredi serua mādata. Attendite ad phibit[illegible] vt euitetis. Prouer. j. Prohibe pedē tuū. i. a[illegible] ctū a semitis eius. s. peccati. ¶ Quod se [illegible] ps. fecisse di. Ab oi via mala. i. ope ph[illegible] des meos. s. affectus. Attēdite ad per[illegible] la ne erretis: putātes esse licita: [illegible] saluator math. xvij. ait ad iudei[illegible] riciā cordis vestri pmisit [illegible] repudij: qȝ tñ erat licit[illegible] ilea. Et decretalis d[illegible] ramus: que si in i[illegible] stitia dānare[illegible] Attēdite [illegible]

Lex est directiua humanoꝝ actuū

triplex est permissio

do legē vt tolerent [illegible] cui sunt [illegible] displiceat [illegible] tur. Nō [illegible] si postq̄ ad eas [illegible]

De esse cā fina li legis

¶ Quantū ad ter [illegible] tiū scʒ de effectu legis [illegible] se.q.xcij.ar.j.q effect⁹ [illegible] cere bonos. [illegible] instituēt legislatores [illegible] mosos. Et hoc vel [illegible] sic declarat. Lex [illegible] nis in p̄sidente [illegible] videmus q virtus [illegible] in hoc cōsistit q [illegible] hunc modū virtus [illegible] su [illegible] principum [illegible] aplus ad Ro. [illegible] limioribus subdita [illegible] deo [illegible]. Ad hoc [illegible] diaf ei a subditis. [illegible] priū legis inducere [illegible] coꝝ. Cū aūt virtus sit que bonū [illegible] ⁊ opus eius bonū reddit. [illegible] eius est facere bonos eos [illegible] pliciter vl' scʒ qd. Nā si [illegible] dat in veꝝ bonū qd est bonū cōe [illegible] uinā iustitiā. sequit qd per talē [illegible] mies boni simplr. sicut p legē [illegible] nicā. Sic intētio legislatoris [illegible] est bonū simpliciter. sed vtile [illegible] le. faciet hoīes bonos [illegible] talē regnū sicut leges seculares [illegible] deliū morales faciebāt obseruātes [illegible] nitate ⁊ felicitate terrena. [illegible] cius.

Contra

¶ Et siquis arguat q hoīes [illegible] virtutē: q: virtus est que bonū [illegible] vt dictū est. Virtutē aūt [illegible] dendo. ergo nō per legē sed [illegible]

Rūdet

nus. Rūsu; [illegible] q cū [illegible] sita ⁊ īfusa: ad utrūq; [illegible] rādo: sʒ diuersimode. Nā [illegible] opuʒ bonoꝝ [illegible]

Virtus īnfusa

virtutis. [illegible] bonoꝝ [illegible] ⁊ pmo [illegible] tur en [illegible] tis q [illegible] bis [illegible] co [illegible]

[illegible]

¶ [illegible]

[illegible]

¶ [illegible]

¶ [illegible]

¶ [illegible]

[illegible]

Ppt ei⁹ vitatez

mur. vt visa auctoritate ꝛ ptāte datoris legis
s. dei attēderet ꝛ obseruaret eā. ℂ Quātū ad 2ᵐ.

Lex ē reuerent suscipienda.

est suscipiēda ipa lex reuerēter pp eius mirā
veritatē. Dicit̄ ppterea lex veritatis: ſm illud
Malachie. ij. Lex vītatis fuit in ore eius. Sic
in doctrinis hoium repiunt̄ plures falsitates.
ut pz i doctrinis phoꝝ. qꝛ vt ait psal. cxv. Ois
hō mēdax. Nulla aūt falsitas repiri pōt in do-
ctrina dei. s. sacre scripture: sed ois vītas. Joā.
xvij. Sermo tuus vītas. Jta in legib⁹ hominū
repiunt̄ aliqñ falsitates ꝛ iniustitie: ppt qḋ dr̄
Hiere. x. Leges pplorꝝ vane sunt. i. false ꝛ inuti-
les. Nā si vere ꝛ iuste sunt: leges dei sunt. Uñ
ipa dei sapia ait puerb. viij. Per me legū ꝯdi-
tores iusta decernūt. Sed lex dei ois verissima
ꝛ iustissima est. ꝛ iō debꝫ cū oi reuerētia suscipi
ꝛ audiri: nā ut dicit Lactāti⁹ in li. isti. Nullus
suauior aie cibus q̄ꝫ veritas. ℂ Et siqs obijce-
ret: q lex dei videt̄ ꝯtinere falsitatē: qꝛ pmitte-
bat multa bona tpalia ſuātibus eā. ꝛ tñ multi
obſuatores eius ut Thobias. Esaias. Hieremi
as ꝛ alij habuerūt multa aduersa ꝛ idigētias.
Rñdet Tho. j. ij. q. xcix. artic. vlti. q illa tpalia
pmissa sunt obſuatorib⁹ legis: nō ut pncipal'
remuneratio: in qb⁹ affectu inhererēt: sꝫ tanquā
impfectis vt p ea manuducerent̄ ad obſuatio
nē legis. Sicut pueri ad obſuationē eorꝝ que
iponunt̄ eis: iducunt̄ qbusdā munusculis. Et
ſm historiā veteris testi: cois stat⁹ ppli cuꝫ sub
lege fuit: q̄ꝫdiu legeꝫ seruauit in pspitate fuit.
Declinās aūt ab obſuatiōe legis multa aduer
sa icurrit. Alique tñ psone pticulares legē ob-
seruātes in aliquas aduersitates icidebāt. vel
qꝛ iā erāt spūales effecti: ut p hoc magis ab ef-
fectu tpaliū abstraherent̄: ꝛ eorꝝ vtus probata
redderet̄: vel qꝛ opa legis exteri⁹ explētes aliq
cor in tpalib⁹ defixū hēbāt. ℂ Quātū ad tertiū

Lex est iplēda pp eius vtilitatē

Lex est suscipiēda ꝛ implēda pp eius utilitatē.
Ex nulla enī lege hō ꝯsequit̄ tātū fructuꝫ sicut
ex lege dei si obseruet. Qḋ intelligēs psal. ait.
cxviij. portio mea dñe: dixi custodire le. tuam.
q. d. Jsta est pars quā elegi: ex oib⁹ bonis que
ponunt̄ añ me de bonis mūdi tanq̄ꝫ meliorem
seruare legē dñi. Nā vitia pmo hēt manifesta-
re. ut sic possint caueri. apls ad Ro. vij. Nam
ꝯcupiaꝫ nesciebā. s. eē pctm̄: nisi lex diceret: nō
ꝯcupisces. Ubi Aug⁹. Bona est ḡ lex: que duꝫ
ꝯcupiaꝫ phibet: oē malū phibet. ex̄ de ꝯsti. nā
ꝯcupiaꝫ. Quāuis ei lex hūana nō phibeat oīa
pctā ēt exteriora. sꝫ ea q̄ magis hñt tollere paci
ficū cōuictū hoiuꝫ adinuicē. vt furta. adulteria
homicidia ꝛ hmōi. Lex tñ nālis ꝛ diuina oīa
vicia phibet. ℂ Scdo lex iuuat virtuose exer
citare. Uñ eccl. xlv. dedit illi cor ad pcepta: ꝛ le
gē vite ꝛ discipline. Lex di vite. s. spūalis q̄ cō-
sistit in virtutib⁹. Dicit̄ ēt lex discipline q̄ im-
portat morꝝ cōpositionē. Ad legē siqdē nature
ptinet oē illud ad qḋ inclinat̄ ſm nāīm. Inclina
tur aūt vnūqḋqꝫ ad opationē sibi ꝯueniētē ſm
suā formā: sic ignis ad calefaciēduꝫ. Uñ cū aīa
rōnalis sit ppa forma hois nālis. inclinatio cu
iuslibet hois est operari ſm rōnem. ꝛ hoc ē age
re ſm vtutē. Uñ oēs act⁹ vtutū sunt de lege na
turali. Et ppterea Damas. dicit in. iiij. li. q vtu-
tes sunt nāles. i. scdꝫ iclinationē seu legē nāleꝫ
Lex diuina certū est. q actib⁹ vtuosis iperat: ꝛ
ois lex humana intm̄ hꝫ rōnē legis inq̄ꝫtuꝫ est
deriuata a lege nāli. ℂ Tertio lex fac̄ pacem in

Lex cōseruat pacez.

ter hoies seruare qḋ multū desiderat̄ Uñ di. ij.
macha. j. Adaperiat dñs cor vrm in lege sua ꝛ
in pceptis suis ꝛ faciat pacē. q. d. Habēdo volū
tatem efficacē ad implēdū legē dei: inde sequi
tur pax. Finis ois legis est dilectio ꝛ pax ē effe-
ctus dilectiōis. Qui enī se diligunt pacē int̄ se
hñt. Uñ aplus ad Ro. xiij. Plenitudo legis est
dilectio. Et qñ etiā seruant̄ leges hūane que p
hibent̄ iniurias pximorꝝ: habet̄ pax iter eos.
ℂ Quarto lex hꝫ iustificare: ꝛ hoc pcipue facit

Lex iustificat.

lex euāgelica. Uñ ad Ro. viij. dr̄. Lex spūs vite
in xpo iesu liberauit me a lege pcti ꝛ mortis. s.
eterne. Et dicit Aug. in li. de spū ꝛ lra: q sic lex fa
ctorꝝ. i. mosaica fuit scripta in tabulis lapideis
ita lex fidei. i. euāgelica ē scripta i cordib⁹ fide
liuꝫ. Et ipe idē dic̄ q nō ē aliud lex dei scripta
in cordib⁹ fideliuꝫ nisi pñtia spūssci. i. gr̄a que
vtiqꝫ hꝫ iustificare. i. a pctō emēdare: ꝛ deo gra
tum reddē: ꝛ ꝯñter opa meritoria reddē. Sūt
tñ in lege euāgelica vba scripta que sūt dispo-
sitiua ad grām spūssci: ꝛ ad vsuꝫ grē ei⁹ ptinētia
vt que ptinēt ad diuinitatē vl' hūanitateꝫ chri
sti que disponūt intellectū ad fidē. Et que perti
nent ad ꝯtēptū mūdi vt vsus sacrorꝝ que hñt di
sponere ad grāꝫ. Et illa sūt vt secūdaria hui⁹ le
gis. Sed pncipale in ea est grā spūssci in mēte
fideliū infusa. ℂ Quinta lex hꝫ in tētationib⁹

Lex roborat i tentatione.

vigorare. Psalm. xxxvj. Lex dei eius in corde
ipsius. s. iusti. ꝛ nō supplantabūtur gressus ei⁹.
Gressus hois sunt opera eius que dicūtur sup-
plantari qñ decipitur in eis faciendo id qḋ ha-
bet speciē boni: sed est vere malū. Sicut auaro
apparet bonū eē decipere pximū: vt sequat̄ bo
num vtile. s. lucri. Sed dū quis attēdit ad legē
que oñdit hmōi esse mala: ꝛ lex doctrina est dei
que errare non potest. abstinet se ab his: ꝛ ten-
tationes vincit. Unde ꝛ christus cum fuit tēta

matth. iiij.

tus a dyabolo in deserto: cū auctoritatibus le-
gis pugnauit. respondens tentatori. Scri-
ptum est scꝫ in lege Deutero. viij. c. Non in so-
lo pane viuit homo: sed in omni verb. ꝛc̄. ꝯtra
vitium gule. Et non tentabis dominū deū tu-
um ꝯ̄ supbiā seu ianē gl'iaꝫ. Et iterꝝ. Dñm deuꝫ
tuū adorabis ꝛc̄. ꝯ̄ auaritiā. Hec oīa scripta sūt

in lege dei. Et sic nō fuit supplantat⁹ .s. diabo/
Lex ter lum ipe supplātauit ⁊ vicit. ¶ Sexto lex frena
rēa mł/ mltiplicare fac. Uñ dic Moyses Deut. xxviij.
tiplicat Si audieris vocē domini dei tui. s. in lege sua
loquētis: vt facias que ego precipio tibi: ⁊ ser/
ues mādata eius. faciat te dñs celsiorē cunctis
gentibus. Uenient super te oēs bñdictiōes iste
que ptinēt ad tpalia. Bñdict⁹ eris in ciuitate:
bñdictus in agro ⁊c. ibi vide Et per ɔriū imedi
ate supius dī maledictus ois q nō permāserit
in sermonibus legis hui⁹. Et ponūtur ibi ɔter
minare multe maledictiōes ɔtra trāsgressores
legis. Infirmi enim ⁊ impfecti p tpalia manu
ducūtur ad spūalia opa. Septimo legis obser/
Lex ad uatio facit celestia penetrare ad possidendum.
celestia Jaco. j. Qui aūt pspexerit in lege perfecte liber
pducit tatis. scꝫ euangelica: nō auditor obliuiosus fa/
ctus. sꝫ factor operis. hic beatus erit. Attēdite
ergo popule meus legem meam.

¶ Quantū ad ter/ .§. v.

Inclina tium principale lex est ɔgruēter adimplenda.
re aurē Uñ subdit. Inclinate aurē vrām in verba oris
qd est. mei. Inclinate aurē in vba legis non est aliud
q̄ꝫ implere ⁊ seruare legē. De aure eniꝫ cordis
loqtur. i. voluntatis. Uolūtas eni cū efficax est
que mouet ad operādū ⁊ seruādū legem. Et ad
illum intellectū dr̄ Prouer. xxviij. qui declinat
aurē suā ne audiat legem. oṙo eius erit execra/
bilis. Declinare aurē nō audire. est non obedi/
re. ⁊ talis non meref audiri in orationib⁹ suis.
Inclinate ergo aurē vrām in verba oris mei.
non expectare tps ad faciendū. vt ait ps. Tem/
ps. 151. pus faciendi dne. dissipauerunt legem tuaꝫ. i.
propter tps quod expectant homines ad faciē
dum se habere. dissipant legem contra facien/
do. sed nunc inclinare aurem vestram. Et vt cō
grue seruetis inclinate aurem vrām tripliciꝭ.
¶ Ut impleatis integraliter.
¶ Ut obediatis intentionaliter.
¶ Ut agatis constantionaliter.
Lex im ¶ Quantum ad primum dicit Jaco. in cano.
plēda ē sua. ca ij. Qui totam legem seruauerit. offendat
itegralr autem in vno scilicet precepto legis. factus est
omniuꝫ reus idest ita dānabitur. sicut si omnia
precepta legis fuisset transgressus. Non q tan
tam penam patiatur: cum quelibet transgres/
sio habeat debitum sue grauitatis pene. sed ita
vnius transgressio precepti legis est sufficiens
ad incurrendum penam infernalem. sicut trāsh
gressio totius legis. Et hoc nisi quis penitentiꝫ
ps. 118. am agit. ¶ Quod diligenter. ps. ostendebat se
facere dicens. Exitus aquarum deduxerūt ocu
li mei. i. abūdātia lachrymaꝝ ex ɔtritiōe. pcetiē
tem. qꝛ non custodierūt legē tuā. sensus mei vl
etiā primi mei. Uñ ⁊ xps ait matth. v. Jota vnū

aut vnus ap nō pteribit a lege donec oia fiant.
Sicut eni de cerimonialib⁹ que erāt in figuraꝫ
xpi ecclesie. nihil pteryt qd nō sit impletū. ita ⁊
de moralib⁹: nec quoad maiora pcepta quoꝝ
quolibet iota dici pt. nec minora q̄ apices dicū
tur: vnū ptermittere dꝫ quod nō saluef qui vo/
luerit saluꝰ eē. Uñ sequit. Qui soluerit vnū de
mādatis istis minimis. i. ɔ̄ fecerit ⁊ docuerit.
sic hoies idest pdicauerit al's bona. ⁊ ipse i vno
pcepto deficiat nō suando: minim⁹ vocabif in
regno celoꝝ. i. nullus: qꝛ nō intrabit illuc. In/
clinate aurē vrām ⁊c. in vba. s. singula legis:
vñ aliquo vt omia suetis ad plenum. ¶ Scdo Legi
dꝫ legi obedire intentionalr. i. bm intentionē le obediē/
gislatoris. nō bm vba tantū. Uñ dic reg. iuris. duꝫ est
Certū est q is cōmittit in legē qui verba legis intētio/
amplectens ɔ̄ legis nitif voluntatē. de reg. iu. naliter.
li. vj. Ad quod etiā facit qd Gre. in mora. ait. s.
q nō intētio verbis. sed vba dñr des. ruire intē
tioni. xxij. q. v. humane. Qd etiā notat phs i li.
ethi. q magis attendendū est ad intētionē insti
tuētis aliquā legē q̄ꝫ ad vba legis. Modo ad p
positū. Precepit dñs in antiq lege aliq ad tem
pus seruāda bm lr̄am que erāt in figurā futu/
roꝝ: vt oia cerimonialia quousqꝫ ipa figurata
exhiberenf in veritate. Uñ apl's ad Hebr. x. ait.
Umbrā hns lex futuroꝝ bonoꝝ. Cū ergo iple/
te sunt ille figure: nō dnt illa seruari bm lr̄am
cum sit ɔ̄ intentionē legislatoris: sed bm spiri/
tū. Et propterea dic apostolus. ij. ad Corint. iij.
Littera occidit: spirit⁹ aūt viuificat. idest legem
intelligēdo ⁊ seruando bm litteram occidit ani
mā. sed seruata bm spiritualē intellectū dat vi
tam anime. Uerbi gratia. Mandauit dñs in le
ge circūcisionē. prius tn̄ patrib⁹ datam que fi/
gurabat baptismū habentem virtutem ex chri
sti passione. Jam xpus aduenit passionē susti/
nuit ⁊ baptismū instituit. Uñ non dꝫ illud pre/
ceptum seruari nūc ad lr̄am: exquo impleta est
figura illa. Hoc eni mortale esset. qꝛ scꝫ ɔ̄ inten
tionē legislatoris. Uñ ⁊ ɔ̄ legem: sed dꝫ seruari
spūaliter a superfluis ⁊ vitijs se abstinendo.
¶ Precepit dñs in lege populo ne comederet
porcinas carnes: ad figurandū q populus su⁹
futurus. scꝫ populus christianus. debebat se p
maxime abstinere a moribus porcinis. i. luxu/
riosis. Jam est in actu pplus christianus. q quo
ad bonos se abstinet a luxurijs. Unde non dꝫ
illud preceptū modo bm litterā seruari. qꝛ esset
mortale. sed bm spiritū semp: quoniā hoc intē
dit legislator. scꝫ abstinere se a vitio luxurie.
Sic etiā preceptū est legis nature. quecūqꝫ vul
tis vt faciāt vobis homines: ⁊ vos facite illis.
Hoc est eni lex ⁊ prophete. idest in hoc cōsistit.
Si quis ergo velit sibi dare centuꝫ florenos si/
ne aliquo debito iustitie vel causa rationali: cū

non egeret. nunquid et ipse debet hoc facere: proximo: quia vult ipse sibi hoc fieri. Certe non intelligit hoc legislator: scilicet deus: sed de volūtate rōnali: quod quas rationabiliter vult sibi fieri: debet alteri facere si potest. ¶ Item in lege euangelica christus dicit. Si quis te percusserit in dextrā maxillā: prebe ei et alteram. Matthei. v. Qui hoc indifferenter faceret cuicūque non benefaceret: quia daret illi occasioné agendi peccatum iterum percutiédo. Non ergo hoc intelligit christus lator legis huius. quia nec ipse hoc fecit cum minister Anne pontificis ei alapā dedit sed eū redarguit Joā. xviii. Sed vult dicere quod percussus quilibet ita patienter ferat iniuriā sibi factam quod etiā si maiorē sibi vellet facere iniuriā paratus sit equanimiter tolerare. Ita exponit. Aug. xiiii. q. i. c. Paratus. ¶ Item lex diuina et canonica prohibet recipi pro pecunia mutuata aliquid vltra sortem. Si igitur quis non det pecuniā sed operam sue persone pro mutuo cōtra intentionem legis facit et cōmittit vsurā. quia opera illa precio extimari potest. xiiii. q. iii. Plerique. ¶ Itē lex ciuilis mādat furē et alios malefactores capi et puniri. Nunquid ergo capiet iudex laicus clericū furē: vel alium malefactorē. Certe nō quia eēt excōmunicatus. extra de sen. excō. Ut famę. Intendit enim legislator de subditis foro ciuili: non de clericis. Sic ergo in lege quacūque. inclinate aurem vestram in verba. i. non ad verba prout sonant exterius. sed in verba. i. in intellectū verborum legis: quid scilicet intendit legislator. ¶ Tertia lex est implenda cōstanter. vt scilicet propter timorē penarum non declinet quis ab ea. Unde de sanctis canit ecclesia. Iste sanctus pro lege dei sui certauit vsque ad mortē: et verbis impiorū non timuit. ¶ Sic legimus de castissima Susanna: quod cum inuitaretur ad opus nephariū sub cōminatione accusationis de adulterio: et per consequens mortis. subito respōdit. melius est mihi incidere in manus vestras absque opere quam derelinquere legē dei mei. Si enim hoc egero mors mihi est et cetera. Dan. xiii. Similiter eleazarus antiquus voluit potius duram mortē sustinere quam transgredi vnū mandatum legis dei: scilicet comedere carnes porcinas dicēs. Adolescētibus exēplum forte relinquam: si forte animo ac prompto pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. ii. machabeorum. vi. Sed et septem fratres machabei cum matre sua sustinuerunt constantissime multa grauia suppliciorum genera: et demum mortē potius quam velle legem dei transgredi. Unde et primus eorum ad tormenta ductus dixit. Parati sumus magis mori quam patrias dei leges preuaricari. Et mater eorum eos exhortando ad constantiā martyrii dicebat. Mundi creator qui formauit hominis natiuitatem: quique inuenit hominum originem et spiritum. vobis iterū reddet et vitam cum misericordia sicut nunc vosmetipsos despicitis propter dei leges. ii. machabeorum. vii. Sic in nouo testamento innumeri martyres pro obseruatione legis euangelice mortem sustinuerunt.

Lex implenda est cōstanter.

Titulus. xii. de lege eterna. ¶ Quod legi eterne omnia subiiciuntur. et quomodo debemus conformari volūtati diuine.

Capitulum primum.

Lex eterna secūdum Tho. i. ii. q. xciii. arti. i. non est aliud quam ratio diuine sapiētie secundum quod est directiua omnium actuum et motionum. Et quia diuina ratio nihil concipit ex parte sed habet eternum conceptum. ideo dicitur lex eterna. Deus enim sicut per sapiētiam suam est conditor vniuersarum rerum. ad quas cōparatur sicut artifex ad artificiata. ita et gubernator oium actuum et motionum que inueniūtur in singulis creaturis. Unde sicut rō diuine sapie inquantum per eā cuncta sunt creata. habet rōnem artis vel exēplaris vel idee: ita rō diuine sapientie mouentis oia ad debitum finē. seu ipsa rō gubernationis rerum. in deo sicut in principe vniuersitatis existētis. cū mūdus diuina prouidentia regatur obtinet vim legis. cum nihil aliud sit lex quam quoddā dictamen practice rōnis in principe qui gubernat aliquam cōitatem perfecte. Est autem ipsa lex eterna in trinitate deo qui mundum regit. Unde de ipsa trinitate canit ecclesia. Qui. s. deus trinitas totū subdit suis orbē legibus. In ipso deo vna est lex: vt dictum est: in creaturis tot sūt quot sunt spēs creaturarum: quibus singulis indidit diuersas iclinatōes i suos debitos fines: que inclinationes leges in ipsis creaturis dicūtur. Et quamuis ipsa lex eterna attribuatur per appropriationem filio secundum Tho. vbi. s. tamen secundum Alex. in. iii. parte. q. xii. pōt attribui secundum conditiones legis varias et aliis personis. ¶ Tria enim concurrunt ad legem. s. auctoritas veritas et bonitas. et secundum hoc oportet quod lex habeat formā et figuram. Ratione principii debetur legi auctas. quia nō potest eē principiū legis nisi habens auctoritatē. Rōne forme debetur legi veritas. quia nunquam fertur sine ratione recta scilicet si sit propria lex. nam iniusta non est lex. Ratione finis debetur legi bonitas. quia lex non ordinatur nisi ad bonum. Si ergo respiciamus in lege eterna auctoritatem. sic appropriatur persone patris ratiōe potestatis. Si respiciamus in ipsa lege eterna veritatem. sic appropriatur filio secundum rationem formalem sapientie. Si attēdamus bonitatem legis

Tria cōcurrūt ad legē

sic appropriat spūisctō Hec Alexā. de hales.

¶ De lege eterna .§.i.

potest itelligi illud psal. idest qō d: de iusto. In lege dñi fuit volūtas eius meditabit die ac nocte. Dicit Aug. ꝙ pctm̄ est illud nisi dictum vel factum vel ꝯcupitū ꝯ legem eternā. Et sub his cōprehendit bz Tho. oēs excessus siue locutionis. actionis ꝙ desiderij ꝯ rōnez. Qz ergo iust^9 summā diligentiā hz vt caueat pctis. ideo affect^9 est ad legē eternā. idest voluntatē dei: vt impleat itellect^9 vt itelligat. Unde in lege dñi fu. vo. ꝛc. vbi tria pñt notari. ¶ Qō ē vniuersal. ꝙ ideo mūdus tot^9 ea regulatur. ibi. in lege domini. ¶ Quod est pfectionalis. ꝙ ideo affectus bonus ei conformatur. ibi. fuit voluntas eius. ¶ Qz est rōnalis. ꝙ ideo intellect^9 rect^9 eaz speculat. ibi. ꝙ in lege eius meditabit die ac nocte.

¶ Quantuz ad pri .§.ij.

Lex eterna est vniuersalis. mum Sciendū ꝙ nullus hō ǭntūcunqz habuit dñiū latū ꝙ longū. potuit vel pōt dici absolute dñs ꝙ bm quid. Nā ꝙ si octauianus bm^9 impator post cesarem fecit describi vniuersū orbem terrarum tanqz dñs terre: nunqd dñium habuit aquaꝝ ꝙ alioꝝ elementoꝝ aut celoꝝ aut angeloꝝ. aut etiā omnium brutoꝝ. Certe nō. Fuit ergo dñs nō simplr oim sed hominū q versabantur tunc in mūdo. Uñ ꝙ illis legē dare valebat nec tñ quoad oīa. non aūt alijs reb^9 sibi nō subditis. Absolute ꝙ simplr dñs est deus. omnib^9 dominans creaturis. Uñ sctūs mardocheus in oratione sua dicebat. Dñe rex oipotēs in ditione tua cūcta sunt posita. ꝙ nō est qui resistat volūtati tue ꝛc. Dñs vniuersoꝝ tu es. Hester. xiij. Sicut ergo dominū est vniuersale. ita ꝙ lex ei^9 dz esse vniuersal. ꝙ ipsa totus orbis regulat. qz

Lege eterna omnia subijciuntur. lex dñi. ¶ Et ꝙ legi eterne que nō differt a dei volūtate. realr sbijciāt ꝙ regulēt oīa. dclarat ꝙ ostēdit bz Tho. j. ij. q. xxiij. Nā creature irrōnales eterne legi subijciunt. inqztum sequunt sine iudicio rōnis vel sensus. id qō eis impssum est a deo. q̄si mote ab alio. s. deo ad sues fines ꝙ act^9. Scdo creature rōales legi eterne subijciūtur p notitiā diuini pcepti. eo ꝙ eis datuz est intelligere qd debeant agere vel cauere. Ipsa eni lex naturalis que est in hoie est quedā pticipatio legis eterne. Mali et subijciunt legi eterne. ꝙ si impfecte. s. nccitate coactionis inqztum subijciunt nō eius pceptioni sed punitiōi. s. inqztum mali puniunt a deo ꝙ lex eterna dictat ꝙ imperat. Quarto boni subijciunt pfecte. inqztum. s. nō coactiōe punitionis sed voluntate obsecutionis. s. voluntati obediēdi deo. amore nō timore se subijciant. Sci etiā ꝙ dānati subijcīūtur legi eterne. cuius rō est. qz sicut corpus graue mouet grauiter ꝺ loco. ita eadē grauitate quiescit in loco. A simili sicut boni per legem eternam merent btitudinē ꝙ mali miseriaz. ita per eandē legē dei in btitudinē: ꝙ mali in miseriaz ꝯseruant. Subijciunt etiā legi eterne oīa creata siue necessaria siue contingentia non autem eterna. Et rō huius est bm Tho. vbi. s. Lex eterna est rō gubernationis. quecūqz ergo subijciuntur diuine gubernationi subdunt ꝙ legi eterne. Cum ergo oīa que sūt in rebus a deo creatis subdant diuine gubernationi. siue nccaria siue ꝯtingentia. non aūt ea que ptinēt ad diuinam essentiā vel naturā vt persone diuine. vel voluntas dei vel bonitas dei ꝙ hmōi. iō creata subdunt legi eterne. nō aūt increata. sicut pz per exēplū in hoibus. Nam gubernationi hoium subdunt que sūt p hoie: nō aūt que pertinēt ad naturā hoium vt ꝙ habeat man^9 vl pedes. Uñ ꝙ Aug. dicit. xix. de ci. dei. ꝙ nullo modo aliqd legib^9 summi creatoris ordinatorisqz. s. creatū subtrahit a quo pax vniuersitatis administrat. ¶ Nec obstat quod ait aplus dicēs ad Ro. viij. Prudētia carnis inimica est deo. neqz eni legi ei^9 subiecta est. Nā bm Tho. vbi. s. ꝙ si subijci nō possit prudētia carnis legi eterne ex parte actiōis. qz inclinat ad actiōes ꝯrias legi dei. tñ subijcit lege dei ex parte passiōis qz meretur penā bm legē diuine iustitie. ¶ Sciēdū

Lex dei differt a lege hoīuz. etiam ꝙ aliter est dicendū de lege hoium. aliter de lege dei. Nam hō rebus irratiōabilib^9 quātūcunqz ei subijciant non potest imponere legem sed solū hominibus sibi subiectis: quib^9 hominibus intm̄ ponit legē inqztum suo precepto vel denūciatiōe impmit mētibus eorum quādā regulā que est pncipiū agēdi. Sicut aūt hō denūciādo impmit hoi subiecto sibi qōdaz pncipiū interi^9 actuū. ita de^9 impmit toti nature pncipia actuū pprioꝝ. Et ideo p hūc moduz dicitur de^9 precipere toti nature. bm illud ps. Preceptum posuit ꝙ non preteribit. s. in rationalibus creaturis. Et p hanc etiā rōnē oēs motus ꝙ actiones totius nature legi etne subduntur. Alio modo ergo subdunt legi eterne creature irrōnales ꝙ rationales inqztum. s. irrationales mouentur a diuina puidētia. nō aūt per intellectū diuini precepti vt rationales. Et ipsa impressio principij actiui intrinseci quantū ad res naturales est pmulgatio legis eterne i eis. Defectus etiam qui accidunt in rebus naturalibus. qmuis sint pter rōnem causarum particularium. non tamen sunt preter ordinem causarum vniuersalium. ꝙ precipue cause prime. idest dei cuius prouidentiam nihil potest subterfugere. vnde ꝙ ipsa subduntur legi eterne. Omnes etiam leges inquantum participant de ratio recta. intātum deriuant a lege eterna. Ps. 148

Uñ Aug. In tpali lege nihil est iustũ atq3 legitimum qđ nõ ex eterna hoies sibi deriuauerit. Et idẽ Augu. Lex eterna ita medio quoddã loco posuit aliq. vt in eis vsurpãdis merito repre hendaf audacia. in exeqndis pure laudef obedientia. Et ponit exemplũ abrae. q ex se volẽdo occidere filiũ pessime fecisset s3 ex volũtate dei iubẽtis h volẽdo optime fecisset. xxiij. q. v. lex.

¶ Secundũ quod .§. iij.

notatur est affect⁹ seu volũtas iusti cõformat se ad legẽ eternam. idest voluntatẽ diuinã qđ quilibet facere deb3. Dicit enim Aug. q lex eterna est rõ sũma in deo. idest voluntas rõnabilis cui semp obtpandũ est. s. cõformãdo voluntatẽ nostram sue. Dicit eni Arist. in sua metha. q pmũ in vnoquoq3 genẽ est reglã: ⁊ cã secundo⁊ seu oim illius gñis. Sicut pmũ in genere caliditatis est ignis. ⁊ ipse est cã scđa oim calido⁊ inq̃tum calida. Intñ eni vnũquodq3 est calidũ. in q̃tũ participat naturã ignis. Pria igif cã ois rectitudinis est diuia volũtas. in q̃ est sũma rectitudo. ⁊ intantũ volũtas hũana est recta: inq̃tũ pticipat rectitudinẽ diuie volũtatis. qđ fit cõformãdo se ei. tũc. n. recta ẽ. Tenemur aũt eẽ recti. q2 vt dr̃ Cañ. j. Recti diligũt te. s. deũ. Ad dilectionẽ aũt obligamur que sine rectitudie esse nõ põt. Uñ ⁊ glo. dicit. Rect⁹ est qui vult qđ deus vult. ¶ Sciendũ tñ qđ cũ dr̃ voluntas nr̃a d3 esse cõformis volũtati diuine. vt dicit Durã. in. j. sen. dis. vlti. nõ intelligif hoc de cõformitate voluntatis inq̃tũ ad eẽntiã eius vl esse. idest velle. sed q̃tũ ad intendẽtiã eius in obiectum. idest in volitũ. Nam cũ cõformitas importet q̃ndã assimilationẽ vnius rei ad alteram. vñ dicif cõformis q̃si cõueniẽtia in vnã formã. non põt hoc intelligi de oimoda assimilatiõe volũtatis nr̃e vel nostri velle qđ act⁹ ipsius volũtatis est. cũ volũtate dei. hoc eni impossibile est cũ in infinitũ distet. q2 volũtas dei ⁊ velle eius est eẽntia eius. s3 in nob voluntas est quedã potẽtia. nõ essentia aie. sed accidẽs cõsequens ipam. ⁊ velle est act⁹ ipsius potẽtie nõ potẽtia nec essentia eius. Est aũt cõformitas pportionis inter voluntatẽ nr̃am ⁊ dei in hoc. s. q sicut de⁹ vult liberare qđ vult. ita ⁊ voluntas nr̃a. ⁊ sicut vult bonũ. ita ⁊ volũtas nr̃a naturalr. sed hoc ptinet ad imaginẽ dei que naturalr est in nob. Cõformitas ergo ista attendif bm tendẽtiam in obiectũ. idest in volitu3. put. s. velle ptiet ad gen⁹ moris. s. bñ vel male. Et ista cõformitas volũtatis põt attẽdi b3 q̃druplex gen⁹ causa⁊. s. efficientis. final. formal. ⁊ materialis. Et bm gen⁹ cause efficientis tenemur cõformare voluntate3 nr̃am volũtati dei. qđ. s. tũc facim⁹ q̃n volum⁹ id qđ deus vult nos velle. Hoc. n. ipse efficit in nobis. Uñ ad phil. ij. Ipse est qui operaf in nobis velle ⁊ pficere p bona volũtate. Et sic vno mõ exponif illud. j. ad Thi. j. deus vult oẽs homies saluos fieri. i. istã volũtatẽ q̃ velim⁹ oẽs hoies saluos fieri cõsiderata solũ nã ipso⁊ ipse facit in nobis. ⁊ hoc vult nos velle. ¶ Scđm cãm finalẽ debemus ẽt cõformare voluntatem nostrã volũtati diuine. Et sic in lege dñi voluntas iusti. vt. s. velit oia ppter bonũ finẽ. qđ ẽ cõformare se in rõne volẽdi. Quicquid. n. vult deus vult propter hũc finẽ. s. pp bonũ vniuersi. p qđ manifestatur bonitas sua infinita. q̃ est finis oium. Et quilibet ẽt qđcunq3 vult d3 velle sub rõne boni non tñ apparentis. i. ppter aliquem bonũ finẽ. Illud aũt qđ de se est malũ nõ põt ordinari ad finẽ q proprie dicaf bonus. Sicut furari pp hunc finẽ vt qs inde faciet elemosynã non põt proprie dici q fiat ppter bonũ finem. Debet ergo qs conformare volũtatẽ suã diuie bm cãm finalẽ. vt oia faciet pp aliquẽ bonu3 finẽ bm illud. Oia in gloriã dei facite. Unde iudei volentes passionẽ xpi quã de⁹ volebat. nõ cõformabãt se volũtati dei. sed contrariebanf. q2 de⁹ illã volebat. ⁊ sãcti hoc cupiebãt pp hũc finẽ. s. ppter redẽptionẽ nostrã inquantu3 erit satisfactiua nostri debiti. non aũt volebãt inq̃tum erat afflictiua inocẽtis xpi. S3 iudei volebãt eã ppter hũc finẽ inq̃tũ erat afflictiua inocentis xpi. ⁊ satisfactiua passiõe eo⁊ ire ⁊ inuidie. nõ inq̃tũ erat nostri saluatiua vnde grauissime peccauerũt. ¶ Scđm cãm formalẽ cõformare voluntatẽ suã diuie est operari ex charitate seu habere charitatẽ. Sed rectus hõ i lege dñi volũtas eius. vt. s. velit oia ex charitate dei. Sed ad habendũ charitatẽ directe non tenemur. q2 hoc nõ est in ptãte nostra eã habere dei. n. est eã infundere sine meritis nostris. bm illud ad Ro. v. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris p spiritũ. s. qui datus est nobis. sed indirecte tenemur ad eam. Tenemur enim facere qđ ex nobis est. vt charitatem habeamus. puta orãdo. ieiunãdo. a pctis cessando ⁊ hmõi per q̃ quis disponif ad recipiendu3. Exẽplũ de sole qui illuminat quantũ ẽ de se nõ ponente3 obstaculũ sed se ponẽtẽ ante eũ. Hec Tho. in. j. sen. di. vl. Et vt dicit Roman⁹ di. ea. Quia istđ est p̃ceptũ affirmatiuũ. s. de p̃parãdo ad hñdũ charitatẽ obligat nõ ad sp. s3 p loco ⁊ tpe vt oportet. q̃n cogitat p̃cepta dei bñficia ⁊ hmõi. Determinare aũt tẽpus hmõi obligatiõis. s. q̃n teneamur vel q̃n nõ teneamur. nõ põt bñ determinari. Ad faciendũ aũt ex charitate que facimus tenemur cõditionaliter. s. si volumus mereri vitam eternã q2 sine charitate opus nostrum nõ ẽ meritoriũ. Absolute nõ tenemur ad h q2 si tenemur sp ex charitate agere. sp peccarem⁹ fa

Marginalia: Uoluntas cuiuslibet se cõformare diuine voluntati. — Hic nota distinctione3. — Conformitas voluntatis attẽdif bm quadruplex gen⁹ cause — j. Cor. x.

ciendo aliqd nō ex charitate. Et sic filius hono rans patrē naturali pietate peccaret. si nō habe ret charitatē. Uerꝝ est ꝙ p loco ⁊ tpe tenet quilı bet facere aliqd ex charitate quod tpus pōt faci le determiari a nob. Hec Roman⁹ in .j. sen. dis. vl. ¶ Scdm cām materialē ɔformare volunta tem suā volūtati diuie est velle qd de⁹ vult. Sz vtruz tenemur ɔformare voluntatē nr̄az diuie i volito. Rn̄. fr̄ Roman⁹ sup .j. sen. di. vl. q. vlti. dicēs. Hic nō querit de volūtate sensualitatis. qꝛ illa nō fert in bonū simplr̄ sicut volūtas diui na. sed incōueniēs sibi. s. delectabile b3 sensuz. Un̄ b3 istā voluntatē nō tenemur ɔformare vo luntatē nr̄am diuie. Et bm hanc voluntatē xp̄s nolebat pati. ppter qd orauit dicēs. Pater tran

mat℔. xxvj. seat a me calix iste ⁊c̄. Nec ēt volūtate naturali tenemur ad hoc. qꝛ illa semp fert in bonū natu re. vt ɔseruationē sui vel suoꝝ. Et sic. b. Maria volūtate naturali ⁊ sensuali nolebat filiuz pati. qd deus nolebat: vn̄ tristata est marie de morte eius. ppter qd symeon dixit de ea. Tuā ipsius aiam ptrāsibit gladius. Lu. ij. Et ad crucē canit eccl̄ia. Flecte ramos arbor alta tēsa laxa viscera ⁊c̄. Nec etiam voluntate ɔditionata: qꝛ p illam nō possum⁹ velle aliud ꝗ̄ de⁹ velit sub ɔditiōe sc3 si deo placet. Sicut paulus volebat sibi sti mulū auferri. ppter qd hoc postulabat ⁊ deus nolebat vt p3. ij. ad Coꝛ. xij. Nō eni volebat il lud apostolus nisi in q̄ztum deo placeret. Unde hoc sibi reuelato. nō ampli⁹ voluit sibi auferri.

¶ Sed queritur .§. iiij.

De vo luntate delibata. Opi nio pria de volūtate deliberata. Et circa hoc sūt due opi niones. Una est que distiguit volitū diuinū. qꝛ s. aut ɔgruit mihi illud velle ⁊ simplr̄ debeo il lud velle qd deus vult. dūmō sciā qd de⁹ velit. Si aūt nō ɔgruit mihi velle. tunc nō teneoꝛ vel le qd de⁹ vult. vt mortē meā vel dānationē. Ra tio est b3 ipos: qꝛ cū gr̄a pficiat naturā non de struat. nō teneoꝛ ppter statū gr̄e velle aliqd qd sit ɔtrium nature mee vt mortē meaz vel meoꝝ. Itē natura nō dictat qꝛ velit dānationē meam nec etiā gr̄a hoc exigit vt hoc veli. ergo non te

alia opi nio. neoꝛ. Alia opinio ꝙ volūtate absoluta ⁊ delibata oio teneoꝛ velle qd de⁹ vlt. vl̄ qd scio deū vel le. Et ad hoc dicendum mouet eos auctas rō ⁊ exemplū. Et auctoritas qdem habet in glo. sup

Ps. c. Pō. xxxij. ps. Nō adhesit mihi coꝛ prauum. vbi d3 ꝙ coꝛ prauū ⁊ distoꝛtū h3 q non vult qd deus vult. Et glo. sup illō. Rectos decet collaudatio. dic̄. Re cti sunt q volūt qd deus vult. Rō que ad idem mouet est. qꝛ si nō teneoꝛ velle qd de⁹ vult. ergo possum velle ɔtriū ergo potero mihi displicē qd deus vult. Sz hoc est falsum. qꝛ vt dicit Aug. Impi⁹ est. cui displicet diuia puidētia. Item nl iustū displicet iusto. bm Aug. de vera religiōe. sed esse volitū a deo est iustū ergo ille cui tale volitū displicet est iniustus. Si ergo nō possuz velle cōtrariū eius qd deus vult. ergo teneoꝛ velle esse qd vult. Itē qꝛ bm tulliū amicoꝝ est idē velle ⁊ nolle s3 tenemur eē amici dei. ergo ⁊ velle qd vult ipse. Pat3 hoc ēt p exēplum qꝛ mala q̄ inferunt corpoꝛi meo debeo acceptare ex quo deo placet. Sz nihil magis debeo dili gere post aiaz ꝗ̄ corpus meū. ergo multoma gis debeat acceptare q̄ fiunt parentibus meis vt mortē coꝛ ⁊ hmōi. Nec isti dicūt ꝙ debeaz velle dānationē meā. sed qd debeā eaz velle b3 qd de⁹ eā vult. Deus āt nō vult per se ⁊ simpli citer me dānari. s3 si facio opa peccati vult me dānari. vn̄ vult oꝛdinē iustitie qui est punitio nis culpe p penā. Istū aūt oꝛdinē iustitie tene oꝛ acceptare. s. si peccauero puniar. qꝛ aliter re pugnarem oꝛdini diuine iustitie. ⁊ sine dubio sic teneoꝛ velle qcqd scio deū velle. sic mihi cō gruit. bm dēs hmōi tentioni nō teneoꝛ alia rō ne. nisi qꝛ voluntas mea tenet velle esse qd iu stū est ⁊ bonū. Et si ista est rō tētionis. vbicūqꝫ est iustitia ⁊ bonitas. illud teneoꝛ velle. Nec ob stat ꝙ nāe nō cōgruit: qꝛ volūtas deliberata se pfert in eā q̄ repugnat nāe. i. volūtas bm rōnē subijcit sibi voluntatē seu istinctū nālez vt cuz hō ppter virtutē se moꝛti exponit. Tenet tamē velle volūtate deliberata istū oꝛdinem iustitie. quo si i peccatis moꝛit dānat. qꝛ hoc de⁹ vult ⁊ nō dānationē p se neqꝫ culpā. Tho. ad pmā opinionē videtur magis declinare tāq̄ duraz Scdā firmat Tho. di. ea. Et de dānatiōe sua p pria dic̄ ꝙ ista positio ē q̄si ipossibilis. s. ꝙ ali cui reueletur dānatio sua. sic nec āgelis. vn̄ si cui fieret d3 ille cui fieret estiare ꝙ sit illusio diabo li. Qd si certificaret ꝙ reuelatio eēt a deo deb3 credere ꝙ esset bm cominationē nō bm pscia3 vt illud Jone. iij. c. xl. dies ⁊ niniue subuertet. Sz sciēdū bm Tho. di. ea. circa h. ꝙ moꝛ⁹ vo lūtatis deliberate circa volitū diuinū. aliter se Nota℔ dictum scti tho me. h3 in pctōꝛibus ⁊ aliter i iniustis viatoꝛib⁹. ali ter in cōpꝛehensoꝛib⁹. Nā in pctōꝛib⁹ motus voluntatis est coꝛruptus qꝛ ex toto relinquunt deliberationē rōnis ⁊ cōsequunt impetū volū tatis nālis ⁊ sensitiue. murmurātes de dei oꝛ dinatione. Nullus tn̄ est a deo obstinat⁹ i pec catis. qui obstinationē nō possit deponere. ⁊ se diuine volūtati cōfoꝛmare dū est viatoꝛ. Solū dānatis in penā inflictū est vt a sua obstinatio ne nunq̄ curent. In iustis autem viatoꝛibus manet moꝛ⁹ voluntatis integer. sed imperfe ctus dicitur. tn̄ ex parte cognitionis quia non plene voluntatem diuinam cognoscunt. tum ex parte affectionis que retardatur ex moꝛb⁹ insertoꝛibus. vnde in talibus sufficit non recal citrare diuine oꝛdinationi. Philosophus enī

rū3 numero quo lege fit remissio. Resurgens xp̄s ⁊ apparens eis dixerat Jo.xx. Accipite spiritūsanctū quoꝝ remiseritis pec. ⁊c̄. Sed ipsa quinquagesima die copiosius receperūt gratiam qua remissa ē eis oīs iniquitas quoad culpā ⁊ penā. per hāc reuertit̄ hō ad possessiones antiquā deperditā vite eterne. Prius aūt mortali carne indutus dixerat petro p̄mo sūmo pōtifici. Non dico tibi septies s3 vsq3 septuagies septies Matt.xviij. qd̄ multiplr̄ exponitur. Et alias expositiōes omittēdo. Septuagita septē generationes numerant̄ a luca. a xp̄o vsq3 ad adā primū oīum patrē. q.d. Si oīa petā qs haberet qua cōmissa sunt ab oībus hoībus q fuerunt oīa dimittent̄. ita tñ vt ibi d̄r si fuerit conuersus ⁊ penituerit. Uenia.n. nō dat̄ nisi correcto. de reg. iur. li. vj. ⁊ in vnitate eccl'ie existat. Uñ ⁊ flāma ignis. Uitioꝝ ⁊ demonū in iifernalis egrediēs d fornace babilonica cubitis quadraginta nouē incendit quos reperit de caldeis ministros regis diaboli. q̄r nō venerāt ad.l. remissiōis annū vnitas ei deficiebat. Eos autē qui in ea vnitate erāt nō tetigit ignis. Dañ.iij. sed benedicebāt deū secū habētes similē filio dei. ¶ Quantū ad quartū q̄r solus papa hab3 plenitudinē p̄tātis quoad iurisdictionē a qua deriuatur vt a fonte oīs iurisdictio spiritualis in p̄latos ⁊ sacerdotes alios. xxiiij. q.j. loqtur. Et conferre indulgentias ptinet ad forū jurisdictionale ecclesiasticū. vt dictū est supra. Jdeo dare indulgentiā plenariā spectat solu3 ad papā. qui hab3 vniuersalit̄ claues thesauri eccl'ie scilic3 meritoꝝ satisfactionaliū xp̄i ⁊ sctōꝝ. Et nota q cū in simbolo fidei vnus ex articulis sit sctā3 eccl'ia3 catholicam. sctōꝝ cōionē remissionē in quo cōprehendunt̄ effectus gratie remissio petōꝝ per sacramēta. ⁊ effectus gratie qui est cōicātia meritoꝝ ⁊ bonoꝝ opeꝝ que est per charitatē. Cū relaxatio pene que fit per indulgentias innitat̄ meritis ecclesie: ⁊ p̄cipue passionis xp̄i. Pertinaciter tenere q idulgētie nō valeāt ad remissionē pene habitis debitis circūstantijs. vel q papa nō possit concedere plenariā indulgētiā est hereticū cū sit ꝯ arti. fidei ⁊ cōtra determinationē vniuersalis ecclesie.

¶ Titulus.xi.de lege in cōmuni. De septemplici lege que omnis ordinatur ad charitatem. Capi. primu3.

Uia per legē domini docemur vitia euitare. virtutes amplecti. quibus ad supernā beatitudinē aīa puenit. Jō in hac prima pte post tractatū de aīa aget̄ de multiplici lege qua aīa ⁊ potētie eius regulant̄. De lege aūt d̄r in ps. Beati imaculati in via q ambulāt in le. do. Jn quib⁹ verbis ps tria ondit. Psal. cxviij.

¶ Cōplementū hūane appetitiōis. ibi. Beati.

¶ Fūdamētū hui⁹ adeptiōis. ibi. imaculati.

¶ Additamentum ipsius exercitatiōis. ibi. q ambulant in lege domini.

¶ Quantū ad pri .§.i.

mū dicit Boeti. de cōso. q inserta est mentib⁹ hoīum veri sūmiq3 boni cupiditas. Hoc autē sūmū bonū nō habet̄ nisi p verā beatitudinem Nā hanc diffiniēs ipse Boeti. ait Beatitudo est stat⁹ oīu3 bonoꝝ aggregatiōe pfectus. Ta lē āt statū. s. habere oē bonū oēs appetūt. Unde Augu. x. de ciui. dei inqt. Oīu3 aūt hoīum qui quomodolibet rōe vti pnt certa sñia ē oēs hoīes btōs esse velle. Qui aūt sint vel vñ fiunt dū humana mortalitas querit. diuerse controuersie cōcitate sunt. in qbus pħi sua ocia cōtriuerūt. Et ponit multas opiniones circa hmōi. Sed magister veritatis dñs iesus xp̄us qui ad hoc venit in mundū vt testimoniū phiberet veritati vt ipse dicit Jo.xix. ⁊ in fine sue p̄dicationis in vltima cena declarauit. in quo consistat ista beatitudo dicēs in orōne ad patrē. Hec est aūt vita eťna vt cognoscāt te solū deū quē misisti iesu3 xp̄m Jo.xvij. i. i hoc cōsistit vita eterna que est pfecta btitudo cognoscere clara ⁊ pfecta visiōe te patrē ⁊ filiū quē misisti. i. incarnari fecisti. Et q̄r ipsa incarnatio facta est ope spūs sancti in hoc icludit̄ i psona spiritussancti ⁊ ipsa incarnatio. Est ergo sensus. Jn hoc consistit beatitudo ⁊ vita eterna cognoscere patrē ⁊ filium ⁊ spiritūsāctū eē vnū solū deū. ⁊ secūdario xp̄i humanitatē. Et visio. vt dicit augu. est tota merces. s. fundamētaliter ad ipsu3 imediate sequit̄ cōprehensio. dilectio fruitio ipsius dei. Hec enī visio tāte pulchritudis ē tātoq3 amoꝛ dignissima. vt qbuslib3 ⁊ q̄tislib3 bōis aīa3 repletā. sine hac Plotin⁹ phs extimet infelicissimā. Aug. de ciui. dei. Modū aūt pueniēdi ad hāc beatitudinē declarauerat cū dixit in mōte discipulis in principio sue instructionis. ⁊ de eo descēdens ad turbas. Beati pauperes ⁊c̄. Matth.v. Lu.vj. Que oēs beatitudines. s. septē sunt actus virtuosi quibus puenit̄ ad beatitudinē. Et illos oēs modos cōprehendit ps. Dū subdit. imaculati q ambulāt i lege dñi

Beatitudo ab oibus appetib

¶ Secundū ergo .§.ij.

qd notat̄ fundamētū. ⁊ modus adipiscēdi beatitudinē. Hoc aūt est charitas sincera. que notat̄ cū dicit̄. Jmmaculati in via. Uiā ad beatitudinē eē charitatē oñdit apostolus. j. ad corin.xij. Postq3 locutus est de quibusdā dōis spiritualibus di. Adhuc excellentiorē via3 vobis

Fundamendū ⁊ mod⁹ adipiscēdi beatitudinem

bis

bis demonstro videlz charitatē. de qua imedia te loquit̄ p totū sequēs capl'm. Cōgrue aūt charitas dicta est via q2 sicut sine via nō pñt hoies puenire ad terminū optatū alicuius loci. ita sine charitati que dicta est via nō pñt hoies ambulare sz errare. ingt Prosper. de pe. dist. ij. Et Aug. in ser. Charitas est fons ꝛ origo oim̄ bonor. Via que ducit ad celum. Ipsaz quoqz esse fundamētū toti⁹ spūalis edificij ondit idē apostolus. ꝺ. In charitate radicati ꝛ fundati. s. sitis vt possitis cōprehēdere cū oib⁹ sctis. s. deuz. ad Ephe. iij. Sz in hoc via. s. operū charitatis qb⁹ itur ad beatitudinē opz esse imaculatū. Nā maculati non sunt beati sed imaculati. Apoc. xiiij. Sine macula sunt ante thronum dei.

¶ Oportet ergo .§. iij.

Quomō via charitatis erit imaculata.

vt via sit imaculata q2 sit corde puro de cōsciā bona in fide nō ficta. vt docet apl's. j. ad Thi. j. Et hoc est diligere deum ex toto corde ꝛ ex tota aīa ꝛ ex oi mēte sua ꝛ primū suū sicut seipsuz. Math. xxij. Cordis puritas excludit maculam affectiōis. ꝛ facit diligere ex toto corde. Cōscīe bonitas educit maculā erroris ꝛ facit diligere ex tota aīa. i. intellectu. Non ficta fides. i. fidelitas respuit maculā defectionis. ꝛ facit diligere ex oi mēte. i. semp. ¶ Quātū ad pmū sunt aliq qui vident̄ esse charitatis. q2 videlz faciūt opera de genere bonor. vt elemosynas. orōnes. ieiunia ꝛ hmōi pꝑter deū. Sz q2 hñt cor maculatū inordinatis affectionib⁹. iō nō sūt imaculati in via. Btūs vir ingt sapiēs q inuēt⁹ est sine macula q post auruz nō abijt nec sꝑauit in pecunie thesauris. Ille vadit post aurū. q inordinate ad

Eccl. 3j

tpalia afficit̄. magis diligēs pecuniā q̄z deū vel primū ꝛ iste vtiqz nō hēt cor purum. Charitas aūt vera est de corde puro. Purum ꝫm Tho. in sūma dr̄. q nō est mixtū cū alio se viliori. Dicimus vinū purū qđ nō est mixtū aq̄. q2 aq̄ nō est pciosus liquor sicut vinū: sz cū aq̄ miscet̄ nō est purū. Aurū est purū cū non est mixtū auricalco vel argēto que minus pciosa sunt. Argētū ipurū est qđ mixtū est stāno. Sz si argēto miscet̄ aurū vt cū deaurat̄ calix vel aliđ. Si anulo aureo includat̄ lapis preciosus adamas. carbūculus. topazius ꝛ hmōi. nullus dicet illa eē impura. imo magis pfecta ꝛ pciosa ex eo q iungunt̄ rebus nobiliorib⁹ se ad ꝓpositū. Aīa nr̄a vbi est cor nr̄m. i. volūtas que e nobilior oi re corporea. nō solū auro ꝛ argento ꝛ lapidib⁹ preciosis que ita appreciant̄. Sed oib⁹ celis ꝛ planetis ꝛ stellis pulchrior ꝛ pfectior nāli sua ꝯditiōe. Cōiungit̄ aūt reb⁹ ꝛ quodāmō miscet̄ p amorē. q2 amor hēt ꝟtutē vnitiuā. Si ergo qs iordinate diligit terrena diuitias. glīa delectatiōes corporis. pponēs amorē hor dei. ꝛ primi dilectioni cor hmōi. idest volūtas efficitur impura ꝛ maculatū. q2 rebus vilioribus miscet̄. Sz si cor tuum ꝛ affectus tuus dirigitur ad deū ad supernā patriā. ad contēplandū gloriā angelor sanctorū ad pficiendū in virtutibus ꝛ gratia. q2 oia ista sunt nobiliora ipsa aīa. Iō ex cōiunctione tali efficitur aīa ꝛ cor purū diligendo illa super oia trāsitoria. Sic ergo diligēs deū ex toto corde tuo. nō ex parte vt deū ex vna pte ꝛ mundū ex alia pte inordinate diligas. Dicit. n. Esa. c. xxiiij. Angustatū est stratū. ita vt alter decidat et palliū breue vtrūqz operire nō pōt. Stratuz in quo quiescit amor noster ē cor. ꝛ illud est ita angustū vt nō possit cape nisi vnū deū vel mūdū. Si dei amor quiescit in eo amor mūdi immediate decidit ꝛ cū eo manere nō pōt. Si intrat amor mūdi inordinatus ꝛ maculosus decidit ex eo amor dei. Et q̄uis deus sit infinit⁹ ꝛ cor nostrū paruū: tamē ita se cooptat vt tot⁹ in eo quiescat. ꝛ palliū breue affectiōis humane vtrunqz. s. vitiū ꝛ virtutē operire nō pōt simul. Sic ergo charitas de corde puro. vt deū diligas super oia. ꝛ ꝓpter se. non ꝓpter te. i. tuam vtilitatē: ꝛ oia facias propter deū. Diligas ꝛ primū de corde puro. nō q2 tibi vtilis vel delectabilis. vt amor carnis. sed q2 capax superne beatitudinis. ꝛ sic eris imaculat⁹ i via hic. ¶ Quantū ad scđm sunt multi qui vident̄ eē in via charitatis sustinentes ēt tormēta ꝛ multa aduersa pp deū. sed q2 hñt aīam. i. intellectū maculatū errore. hi nō sunt in via q2 non sunt imaculati. ¶ Dicit apostolus q xp̄s eligit sibi sponsaz ecclesiaz nō habentē maculā neqz rugā maculam. s. erroris nec rugā duplicitatis. Nullus error circa ea que sunt fidei ꝛ bonorū morū est vel esse pōt in sctā ecclesia. Vñ qui hz aliquē errorē circa huius firmat⁹ in eo. hic nō est de ecclesia nec in charitatis via ambulat. q2 charitas est de cōsciā bona quā ille nō hz: sed erroneaz ꝛ peruersaz. Conscientia dr̄ cū scia q̄ scia si est vera. tunc cū ea est bōa ꝯscia. ¶ Si ē falsa est mala ꝯscia. Qui ergo in aliquo articulo fidei errat vel dubitat de aliquo determinato p ecclesiā circa fidē ꝛ bonos mores. ille non hz bonā ꝯsciaz nec charitatē. etiā si sustineret mortē propter christū saluari nō posset: nec ꝑuenire ad beatitudinē q2 nō est imaculatus in via. Qui sequuntur incantationes. diuinationes ꝛ vanas superstitiones quibus plenus est mundus. ꝛ si videat̄ ea facere propter charitatē proximi vt subleuet eū ab infirmitate vel alia molestia ad eternam dānationē tendit ꝫm Augu. xxvj. q. vij. Non obseruetis. Non habent hi bonā ꝯsciam. Similiter qui mutuat proximo suo vt subueniat ei i magna necessitate cōstituto certā summā pecūie recipiēs i pignus

aliquã domũ vel agrũ: cuius fructũ pcipit: dũ ille retinet suã pecuniam. Uidet iste esse in via charitatis: cũ faciat illi magnũ seruitiũ. Sz certe extra viã est: q: ɔsciam hẽt maculatã nõ bonã. Et q̃uis ipse nõ facit ɔsciã: extimãs illud licitũ: nõ propterea excusat: q: illa ɔscia sua nõ est cũ scia iuris diuini vel nalis sz ɔ ius diuinũ. dicit eni xp̃s Lu. vj. Mutuũ date nihil inde sperãtes. s. tpale vltra mutuatũ extra de vsu. Cõsuluit. Ignorãtia aũt iuris diuini nullũ excusat. Unde qcqd fit ɔtra ipm: fit cũ mala ɔscia. Itẽ põt dici de dãtib⁹ pecuniã mercatorib⁹ vel alijs ad discretionẽ si nõ subsiãt piculo prout coiter fit. Itẽ alij sunt q vt faciãt ɔximos euitare picula vel dãna magna nõ faciũt sibi ɔsciam mẽdacia dicere: ꝛ qđ peius est etiã piurare. Sz mala ɔscia est illa. nõ bona cũ sit ɔtra ordinẽ charitatis ẽm quẽ qs dz plus diligere salutẽ ppriã q̃ alioꝝ. Unde nunq̃ põt licite fieri aliquod de se malũ ppter salutẽ alioꝝ. Nõ sunt faciẽda mala vt inde eueniãt bona: inqt aplˢ ad Ro. iij. Indecẽs est eni crimẽ suũ alienis cõmodis ipẽdere. ait Leo pa. di. xlvij. sicut nõ suo. Sit ĝ charitas de ɔscia bona ꝛ nõ sit error in cõscia de hijs que sunt fidei ꝛ bonoꝝ moꝝ: sz diligas ex tota aĩa. i. intelligẽtia: habẽdo sanũ itellectũ de agẽdis. ꝛ sic eris imaculat⁹ in via. ¶ Quãtum ad tertiũ sunt plurimi q ꝛ si in via charitatis aliqñ reperiant. tñ q: ɔtrahũt maculam defectionis: nõ pseuerãtes in ea. ideo via illa nõ pducit eos ad beatitudinẽ. Incassum eni bonũ agit: si ante vite terminũ deserat. Greg. i. mora. Et de salomone dr̃ Ecci. xlvij. Posuisti maculã in gloria tua. Et que fuit ista macula: nisi q: nõ pseuerauerit in grã sibi collata a via recedens diuini amoris ppter iordinatũ amorẽ mulierũ. Sz vã ꝛ pfecta charitas est cũ fide nõ ficta. i. fidelitate obseruationis mãdatoꝝ: nõ fragili ꝛ caduca. Ut eni dicit Amb. de pe. di. ij. Ficta est charitas que deserit in aduersitate. i. fragilis. Nã omni ope diligit q amicus est: vt dr̃ pũerb. xviij. ꝛ tẽpore aduersitatis ꝛ tpe pspitatis ꝛ tpe tẽtationis. Et si amicus hoĩs nihilomagis amicus dĩ. Nã vt dr̃ Cant. viij. Multe aque. s. tẽtatio ꝛ tribulatio nõ potuerũt extinguere charitatẽ. dum s. qs vult seq istinctũ eius. Sic eni charitas nũq̃ excidit. j. ad Cor. xiij. i. charitate opans nun q̃ peccat. Sicut ex igne nõ põt pcedere nisi calor. nõ aũt frigus ꝛ ex habitu virtuoso nõ põt pcedere act⁹ vitiosus. ita ex charitate nõ põt pcedere nisi bonũ. Uerũ q: volũtas vbi est habit⁹ charitatis est libera ꝛ vertibilis ad bonũ ꝛ malũ. ideo põt hñs charitatẽ peccare grauit ꝛ eam amittere. Sicut pz exẽplũ in petro negante. dauid adulterãte. Ezechia ifirmãte. Et hec ẽ ratio quare charitas viatoꝝ põt amitti ꝛ nõ charitas cõprehensorum. q: sancti semper actualiter vidẽt diuinã eẽntiã facie ad faciẽ. ꝛ cognoscũt clare ipm deũ esse sũmũ ꝛ ifinitũ bonũ in quo oĩa bona ɔtinent. Uolũtas aũt amat bonũ sibi per intellectũ repñtatũ ꝛ q̃tũ bonũ esse qđ itelligit sibi pñtatũ amat. Et q: ɔtinue actualiter cognoscit intellect⁹ deũ esse bonũ sũmũ ꝛ vniuersale ɔtinue volũtas sũme amat in patria. ꝛ non põt nõ amare. eo q videat oĩa alia bona quasi nihil esse in cõparatiõe eius. Sed in via imperfecte cognoscit deus p fidẽ. s. Et si pfecti viri in ɔtẽplatione positi cognoscãt quodã gustu mẽtis ipm deũ esse sũmũ bonũ: ꝛ oĩa que in mũdo sunt q̃si lutũ in ɔspectu eius. vnde dũ hñt illũ gustũ nũq̃ peccãt. Sed q: non põt mens viatoris semp actualiter in tali speculatiõe ꝛ gustu ɔsistere. q: circa aliđ opz occupari. hinc est q dũ circa alia versat aliqñ volũtati repñtat aliqđ opus vt maximũ bonũ a rõne obfuscata passiõe. ꝛ sic assentit postponẽs dei mãdata. ꝛ inde amittit charitatẽ. Sic ergo charitas ex fide nõ ficta. nõ fragili ꝛ deuicta tentationibus ꝛ retributionibus. Sed diligas in omni mente. i. oĩ tempore vite eris immaculatus in via.

¶ Quantum ad .§. iiij.

tertiũ pncipale diuisionis pme addit executio ipsius dilectionis dũ dicit qui ambulãt in lege dñi. Probatio dilectionis (inquit Greg.) exhibitio est opis. Hi eni vere sunt in via dilectiõis qui ambulant in lege dñi. i. qui opant ẽm legẽ dei. Oĩs eniz lex in vno sermone ipleť diliges ad Gal. v. Et finis pcepti charitas. idem aplˢ. j. Thimo. j. Unde interrogatus a christo legisperitus qui dixerat ei. Quid faciendo vitam eternam possidebo. Ait christus. In lege quid scriptum est. Et respondit optime. Diliges dominum deum tuũ. ꝛ proximũ tuũ. Lu. x. Quod vtiq̃ in omni lege scriptum est. Sunt enim multe legum differentie. Unde Job. xj. dicitur. Utinaz ostenderet tibi deus secreta sapientie sue. Et q multiplex sit lex ei⁹: ꝛ q̃libet lex hz mlta pcepta q̃si mltas leges. ¶ Sũt igit domini leges. De executiõe dilectionis.

¶ Lex deifica ꝛ eternalis.

¶ Lex intrinseca ꝛ naturalis.

¶ Lex mosaica ꝛ diuinalis.

¶ Lex euangelica ꝛ spiritualis.

¶ Lex consuetica ꝛ generalis.

¶ Lex canonica ꝛ ecclesiasticalis.

¶ Lex pollitica ꝛ secularis.

¶ De prima lege. s. eterna potest intelligi illud psalmi. Lex dei eius in corde ipsius. s. iusti. naz iustus semp i oĩbus operib⁹ respicit ad legem eternam que est ratio sapientissima voluntatis dei p'out ordinat omnia in debitos fines suos cuilibet creature dedit legem suam seu pcec-

De lege eterna Ps. xxxvj.

pis quod servant sm illud Proverb.viij. Qn̄
circūdabat mari terminū suū ⁊ legē dabat aqs
ne trāsirēt fines suos. Et ps̄.cxlviij. Preceptum
posuit.s.celis ⁊ planetis.de quib⁹ loquit ⁊ non
preteribit.⁊ sic de alijs creaturis nō est aliud il/
la lex seu p̄ceptū q̄ȝ inclinatio creature ad ope
rationes suas proprias. Sicut lex celorū ⁊ pla/
netarū est inclinatio ad motū quē faciunt quo/
tidie de oriente in occidens:⁊ ad influendū in
ista iferiora. Et hāc legē nunq̄ȝ pretereūt. Om/
nes aūt creature per suas operationes manife/
stant dei magnificentiā ⁊ bonitatē ⁊ ad ꝯserua
tionē suam tendunt:⁊ sic suo modo diligūt. Ho
mini autem deus dedit inclinationē ad appetē
dum sūmū bonū. Et quia nullius boni solitarij
est iocunda possessio.ideo etiam dedit inclina/
tionem ad appetendum participationē huius
boni in ꝓximo. In lege ergo hoc scriptum est.
Diliges deū ⁊ ꝓximū:pro his oib⁹.s.tibi colla/
tis. Hugo nil aliud vult nisi vt diligas. ¶ De
De lege naturali. lege naturali que est intrinseca boni ⁊ quedaȝ
participatio legis eterne:dicit apl's ad ro.ij. Cū
gētes que legē nō hn̄t.s.scriptaȝ nāliter ea que
legis sūt faciūt ipsi sibi sunt lex.i.legē nālē ha
bent secū. Hec eni lex nālis multiplex est qr cō/
tinet in se multa precepta.sed oīa reducunt ad
duo.s.ad dilectionē dei ⁊ ꝓximi.in his duob⁹
mādatis vniuersa lex pēdet. Ubi nāles nullaȝ
hntes a deo legē scriptā rōne nāli cognouerūt
⁊ ꝓbauerūt vnū esse deū gubernatorē oīum.⁊
hūc esse colēdū ⁊ amādū. Ad legē etiā nālē pti
Math. vij. net illud. Qd̄ tibi oderis fieri:alteri ne feceris.
⁊ quecūq̄ȝ vultis vt faciant vobis hoies:⁊ vos
facite illis. Et ad hec duo reqrūt plura alia p̄ce
pta legis nālis q̄ habēt.di.j. Ius nāle. In lege
ergo hac qd scriptum est. Certe diliges do.deū
De lege mosaica tu.⁊c̄.⁊ ꝓximū tuuȝ sicut teipsum. ¶ De tertia
lege.dr̄ Jo.j. Lex p moysen data est semp a deo
ministerio angelorum. Angelus eni dn̄i apparēs
moysi in mōte syna.dedit legem decalogi: scul
ptā in duab⁹ tabulis lapideis quā pplo iudeo/
rū referret.qr eni hō ita erat iā rōne obscurat⁹
q̄ nesciebat legē in corde suo.legeȝ nālē a deo
insitā.nec ꝯuersabat sm eā.sed iā declinauerat
ad idolatriā qd̄ est ꝯ̄ dilectionē dei ⁊ ad vitia cō
tra nām ⁊ alia que sūt ꝯ̄ ꝓximū.iō p̄ussim⁹ de⁹
dedit legē scriptā in tabulis vt ex ea quodāmō
recordaret vl' excitaret ad legēdū scripturā cor
dis. Sȝ in lege qd scriptū est. Certe ad lr̄aȝ Dili
ges dn̄m deū tuum ex toto corde tuo. Deut.vj.
Et diliges amicū tuū.i.ꝓximū sicut teipm̄. Le
ui.xix. Ac etiā explicatū est in ea.quō sit diligē/
dus deus p tria p̄cepta p̄me tabule.vt.s.ipse so
lus adoret ⁊ oīs irreuerētia in loquēdo caueat
⁊ qes in eo p puritatē mētis p orōnē queraf. Et
quō ēt ꝓximus diligat p p̄cepta septē scđe tabu
le declarat:vt videlicet adiuuetur in suis neces
sitatibus.⁊ pmaxime parentes.ibi. Honora pa
trem tuum ⁊c̄. Et vt non offendat ipse ꝓximus
nec in persona propria per lesionem corporis:
nec in persona coniuncta per adulterium. nec
in rebus per furtum ⁊ alias vsurpationes. nec
in fama per falsam testificationem ⁊ mendacia:
nec etiam desiderio. Ad ista deceȝ precepta oēs
natiōes erant obligate:⁊ omni tempore mun/
di ad ea seruāda q voluerūt saluari: quia sunt
de iure nāli. Addita sunt illis p̄cepta multa.ce
rimonialia ⁊ iudicialia que obligabant soluȝ il
lum populum vsq̄ȝ ad christi passionem. Et ce/
rimonialia pertinebant ad cultum dei ⁊ dilecti
onem. Judicialia ad pacificum conuictum po/
puli illius. Unde ad dilectionē proximi. Et qr
multa precepta erāt dicuntur multe leges. Le/
ui.xix. Ego dn̄s leges meas custodite inquit.
¶ De quarta lege dicit Jacob⁹.c.iiij.in sua ca/
nonica. Unus est legislator ⁊ iudex.s.christus
qui legem dedit euangelicā que dicitur lex spi
ritus quia vltra moralia precepta que continet
vt lex mosaica cōprehēdit ⁊ sacra que sunt ꝯtē/
tiua ⁊ causatiua grē ⁊ spūs.vt baptismū.pniaȝ
eucharistiam ⁊ alia que non erant in lege mo/
saica:nisi in figuram tm̄. Et ideo bene dicit apo
stolus. Nihil ad perfectuȝ adduxit lex.s.illa ad
Heb.vij. Non enim conferebat gratiaȝ que ad
iuuat ad obseruandū precepta vt lex euāgelica
ratione ⁊ virtute sacror̄ que etiā ducit ad glo
riā apta ianua per xp̄i passionē. Un̄ Jac.j.dicit.
Si qs ꝓspexerit in lege ꝑfecte libertatis.i.euā/
gelica.⁊ pmāserit in ea nō auditor obliuiosus
factus.sed factor operis.hic beat⁹ in facto erit.
Sed in lege hac qd scriptū est. Certe ad lr̄am.
Diliges do.de.tū ⁊c̄. Et ꝓximū tuū sicut teipm̄.
Math.xxij.inqt dn̄s iesus. Addidit etiā ipse le
gis huius lator xp̄s ad precepta decalogi.cōsi/
lia castitatis paupertatis obediētie ⁊ patiētie: vt
p illa magis possit diligi deus ⁊ ꝓximus. Re/
mouit etiaȝ falsas expositiones quas doctores
iudeorum inuenerant circa legem mosaicā vt
illud. Diliges amicū tuū:⁊ odio habebis inimi
cum tuū: ostēdēs inimicū non odienduȝ sed di/
ligenduȝ sm charitateȝ Math.v. Et illud. Nō
mechaberis.quod intelligebant prohibitū tm̄
ď ope exteriori.sed christus ostendit idem esse
de affectu interioris vi. Qui viderit mulierem
ad concupiscendum eam:iam mechatus est eā
in corde suo. Math.vj. Et multa huiusmodi.
Cerimonia quoq̄ȝ impleuit quod figurabant
exhibendo. Et propterea ipse dixit. Non veni
legeȝ soluere sed adimplere. Math.v. Et quia
multa sunt mandata euangelica que omnia
clamant perfectam dilectionem est multiplex
etiā lex ista. Unde Hieremias dic̄. Dabo legem

De lege meas i cordib⁹ eoꝝ. ꝙ loqͥ de euāge. ¶ De qn
cōsuetu ta lege que est ꝯsuetudo: dͥ in decre. di. ix. i his.
dinis. Mores ppli vel istituta maioꝝ p lege hñda sūt.
Et q̃uis lex ista fuerat ī legē mosaicā vl' euāge
licā. q: qñ ceperūt hoies multiplicari sup terrā
añ diluuiū vel post sumpserūt aliquos mores
exteriores sue ꝯuersatiōis ad inuicē put dicta
bat rō: quos absq; scriptura p lege tenebant. tñ
iō ponit lex ꝯsuetudinis post legē diuinā: mo
saicā ꝙ euāgelicā. q: qc qd ē ꝯ mādata moralia
vel euāgelica. p q̃ntūcūq; tpis sit ductū in ꝯsue
tudinē. non est lex nec ligat. imo nec excusat a
pctō illud faciēs. Uñ cyprianus. Cōsuetudo si
ne rōne q̃tūuis vulgata: q̃tūuis antiq̃ vetu
stas erroris ē di. viij. Sz qd i hac lege scriptū
est. Certe diliges dñm deū tuū ꝙ primuz tuū.
Nā sic vbi ē de more supstōnes facē: peierare:
furari: fornicari: vindictas facere. ꝙ hmōi que
sunt cōtra dilectionē dei ꝙ primi: nō est illa lex
que dͥ cōsuetudo sz abusio ꝙ corruptela. Naz
cōsuetudo ē ius morib⁹. i. actib⁹ morigeratis
approbatū qd p lege suscipit cuz deficit lex. vt
dͥ di. j. Sz de ꝯsuetudine fuit antiq̃ offerre dō
sacrificia absq; alia lege. vt pz i abraā: i saac: ꝙ
iacob ꝙ aliis. Reuereri ꝙ obedire parētib⁹. nō
inferre nocumēta primis ꝙ hmōi que ptinēt
De lege ad dilectionē dei ꝙ primi. Et hec lex multiplex
canoni q: multe ꝙ varie sunt cōsuetudies. ¶ De sexta
ca lege. s. canonica pt itelligi illud qd dͥ pucrb.
viij. per me sapiāz legū cōditores iusta decer
nūt. Cōditores legū ciuiliū nō semp decernūt
iusta. vt pz in legibus pmittētibus vsuras: vel
prescriptis male fidei. Uñ nec viz legis hñt ta
les leges. Sed cōditores legū ecclesiasticaꝝ sp
iusta decernūt. Nā ecclesia regit a spūsancto: i
cōdendis legibus suis. vñ errare non pōt bm
Tho. in quodlibetis. ꝙ pͥudicat legi ciuili i eo
qd est cōtra eā. Uñ nico. pa. Lex impatorū non
est supra legē dei. i. canōicā sz sub. di. x. Sz qd
in hac lege scriptū ē. Certe diliges dñm deuz
tuū ex toto corde tuo: ꝙ primū tuū sicut teip
sum. Docēs modū diligendi ex toto corde ꝙ p
rimū. cū dicit lex canonica. de pe. di. ij. Deū di
ligere ex toto corde est illū aīo occupare conci
pere fruēdi visiōis affectū. pctī odiū mūdi fa
stidiū. ꝙ xxiij. q. iiij. Dz hō diligere primū suuz
sicut seipsū. vt oēm hoīez quē pōt informatio
ne doctrine beneficientie. cōsolatiōe. coertiōe
discipline: inducat ad colendū deū. Et in prin
cipio decretaliū dͥ. Rex pacificus pia misera
tiōe disposuit sibi sbditos fore pacificos: pios
pariter ꝙ modestos. Pios quoad dilectionē ꝙ
deuotionē erga deū. Pacificos quoad dilectio
nē ꝙ iustitiā erga primos. Modestos quoad
dilectionē ꝙ tēpantiā sui. Et pp hoc ecclia sta
tuit multas leges ptinentes ad cultū diuinū ꝙ
dilectionē dei agendā vt de cōfitendo: cōione
sumenda. festis celebrādis. diuinis exequen
dis ꝙ hmōi. Remouit multas alteratiōes ꝙ li
tigia que pnt fieri in iudicijs cōtra charitatem
primoꝝ p suas determinatiōes. iō ꝙ ista mul
tiplex lex dei. ¶ De septia lege. s. seculari intel De lege
ligit illud Hester. j. Septē sapiētes erāt ꝯsilia polliti se
rij regis assueri: quoꝝ cōsilijs cūcta agebat. sci ca ꝙ cu
entes leges ꝙ iura maioꝝ. Nō habebāt illi ne lari
q; legē mosaicā: q: non de populo iudeoꝝ nec
euāgelicā: nec canonicā que adhuc nō erant:
sed leges ciuiles. Et he vtiq; cū nō sint iniuste
siue sint iperiales siue municipales vt statuta
ciuitatū: a qbuscunq; facte sint fidelibus vel i
fidelibus: leges dñi sunt: ꝙ seruari debēt ab oi
bus. Sed quid in hac lege scriptū ē. Certe dili
ges dñz deū tuū ꝙc. Uñ ꝙ priuilegiāt ecclesias
ꝙ ministros ecclie ꝙ puniūt hereticos ꝙ blasphe
matores: ꝙ alia q̃ sunt cōtra dei cultū ꝙ honorē
¶ Et similiter puniūt inferentes nocumenta
primis ꝙ sic inter primos cōseruet dilectio.
Uñ dicit Isid. ꝙ facte sunt leges vt eaꝝ motu
humana coerceat audacia: tutaq; sit inter im
probos inocentia. di. iiij. Et loqͥ de legibus se
cularibus que ponūt penas varias ēt mortis
cōtra trāsgressores. Et qd ait apłus. j. ad Thi.
j. ꝙ iusta nō est posita lex. sed iniustis maleficis
veneficis: homicidis ꝙ adulteris ꝙc. Nō itelli
git vt quidā heretici falso exponebant. ꝙ iusti
nō sint obligati ad leges humanas seruādas
sz q a cū lex habeat duplicē actū. s. dirigere ho
minē i opibus suis ꝙ cogere metu pene ad ob
seruātiā eius. iustis ꝙ si sit posita lex: vt ē dire
ctiua. nō tñ vt est coactiua. q: vz nō metu pene
eā obseruāt vt peccōres sz libere amore iustitie ꝙ
obediētie. Hec ēt lex multiplex q: multe sūt le
ges hoīuz: q̃ ambulāt. i. opant bz has leges
que dñi sunt. ꝙ p quaꝝ obseruātiā exercet ima
culata charitas hi erūt sine dubio bti in pñti: i
spe: ꝙ in futuro in re. ¶ Est tñ vna alia lex que
nō est ppie dñi. sz q seqͥ eā trāsgredit oēz do
mini legem. Et de hac ait apostolus. Ro. vij.
Uideo aliā legē in mēbris meis: repugnantez
legi mētis mee. s. rōnis ꝙ captiuū me ducentē
in lege pctī. Ista lex dͥ fomes. ꝙ lex mēbrorum De lege
idest cōcupiscētia nobis inata inclinatio vz ad fomitis
malū ꝙ ad delectabilia sensuū. ēt que sunt con
tra rōnez. Pro cuius declaratiōe dicit tho. j. ij.
q. xc. ar. vl. ꝙ lex essentialiter inuenit in regu
lante ꝙ mēsurāte participatiue aūt in eo qd re
gulat ꝙ mēsurat. ita ꝙ ois inclinatio q inueni
tur in his que subiecta sunt legi participatiue
dicit lex. Sub deo igit legislatore diuerse crea
ture diuersas habēt inclinationes naturales.
ita ꝙ vni ē quodāmō lex: alteri sit cōtra legez.
Ut si dicamus: ꝙ eē furibūdū ē lex canis. est

sūt ꝯ legē ouis vel alterius aīalis māsueti. Est igit hoi lex quā sortit ex ordinatiōe dīna ſm ꝓpriā ꝯditionē vt ſm rōnē opeꝛ. que qdā lex fuit tā valida in ꝑ statu vt nihil vel ꝑter rōnez vel ꝯ rōnē possit surripe hoi. Sz dū hō a deo recessit incurrit in h̄ ꝙ feraꝛ ſm ipetum sensualitatis. ꝛ vnicuiqꝫ etiā pticulariꝛ h̄ cōtingit. q̄to magis a rōne recesserit. vt sic quodāmō bestijs assimilēꝛ que sensualitatis ipetu feruntꝛ ſm illud ps. Hō cū in honore eēt non intel. cōpa. est iumen. ꝛc. Sic igiꝛ ipsa sensualitatis inclinatio que fomes dꝛ in alijs aīalibus simplr̄ hꝫ rōnez legis. illo tn̄ mō quo in talibus pōt lex dici ſm directā inclinationē. In hoibꝰ tn̄ ſm hoc nō hēt rōnē legis: sꝫ magis est deuiatio a lege rōnis. Sꝫ inquātū p diuinā iustitiā hō destituiꝛ originali iustitie ꝛ vigore rōnis ipetꝰ sensualitatis q eūꝫ ducit hēt rōnē legis inquātū est penalis ꝛ ex lege diuia cōsequēs hoiez destitutū ꝓpria dignitate. Sicut si aliqs dñs ponēs subditos suos i diuersis statibus seu officijs ciuilibus statuēs legē quā debeāt seruare: ꝛ ordināns ꝙ si qs ab illa deficiat: trāseat ad aliū statū viliorē. puta de statu militū. vel mercatoꝝ: ad rusticoꝝ statū vel seruoꝝ. Miles ergo recedens a lege ꝓpria: ꝙ transeat ad statū seruoꝝ ex lege ordinatiōis illius dñi.

Ps. xv iij.

¶ De actibus ꝛ proprietatibꝰ ꝛ vtilitatibus legis. Capi. secundū.

Attendite popule meus legē meā: iclinate au. vestrā in verba. o. m. ps. lxxvij. Cōgruenter dñs inuitās ad obseruationez legis populū vocat. Nō. n. ꝓprie datur lex nisi populū quē Augu. in li. de ci. dei diffinit eē cētū multitudinis: viris cōsensu ꝛ vilitate cōitatis sociatis. Uñ abrae non fuit data lex a dño. nec Isaac vel Jacob. sꝫ aliqua ꝑcepta domestica: vt de circūcisiōe. qꝛ nō adhuc creauerat i populū. Sed multiplicatis eoꝝ filijs ꝛ descendentibus in gentē copiosaꝫ: ꝛ liberatis a seruitute pharaonis. qꝛ seruis nō cōgruit lex data fuit a deo per moysen populo iudeoꝝ. qꝛ erat populus dī: sed nūc populus dei ē populus christianus cui cōgruit ois lex iusta que dei est bene intellecta. Et iō attendite. Ubi tria pñt notari in ipsis verbis de lege dei quacunqꝫ.

¶ Qꝫ ē diligēter intuēda. ibi. Attēdite po. m.
¶ Qꝫ ē reuerēter suscipiēda. ibi. legem meā.
¶ Qꝫ ē ꝯgruēter adiplēda. ibi. iclīa aurē ꝛc.

¶ Quantum ad primū. §. i.

dicit. Attendite. s. diligēter cōsiderate. Clerus dꝫ attēdere vt possit sine errore alios docere. Dicit. n. malachie. ij. Labia sacerdotis custodiūt sciaꝫ ꝛ legē requirunt ex ore eiꝰ. s. populi. Uñ Hiero. ad paulinū. Sacerdotis est interrogatum de lege rñdere. Nō inqt de poesi vel philosophia vel rethorica sed de lege. ꝛ iō attēdite. Populi aūt seu laici dñt attēdere cū docētur vt itelligāt ꝛ mēte retineāt. sicut de populo antiquo legiꝛ. i. Esdre. iij. ꝙ esdras sacerdos legit i libro legis dñi aperte: de mane vsqꝫ ad vesperā in cōspectu viroꝝ ꝛ mulieꝝ ꝛ sapientum ꝛ aures ois populi erāt recte ad libꝛuꝫ ꝛ leuite silentiū faciebant in populo ad audiendā legē ꝛ legerunt in libro legis dei distincte ꝛ aperte Ergo ꝛ vosipsi.

¶ Attendite ad legis quidditatem.
¶ Attendite ad eius actualitatem.
¶ Attendite ad eis effectualitatem.

¶ Quantū ad primū. s. quid sit lex in cōi. Bea dissinimꝰ tho. pꝛīa se. q. cx. sic diffinit. Lex est quedaꝫ rōnis ordinatio rōnis ad bonū cōe ab eo qui curā hꝫ gis cōmunitatis ꝓmulgata. Ubi ponunꝛ quattuor conditiones legis.

¶ Qꝫ lex est rōnis practice ordinatio.
¶ Qꝫ est boni cōmunis ꝓcuratio.
¶ Qꝫ est populi vel principis cōstitutio.
¶ Qꝫ de eius rōne est promulgatio.

¶ Qꝫ lex est rōnis practice ad actiōes ordinatio. ꝓbaꝛ nois interꝑtatiōe: diffinitiōe ꝛ auctoritate. Dicit. n. Isi. ꝙ lex dī a legēdo: qꝛ scripta est. vel dī a ligādo. qꝛ ligat. i. obligat ꝑceptis affirmatiuis ad agendū negatiuis ad cauenduꝫ Uel dī lex ab eligēdo ſm Aug. qꝛ dꝫ qlibet eligere ꝛ viuere ſm legē. Isti aūt actus. s. eligere legere: ꝛ ligari: sūt actꝰ rōnis. Probaꝛ hoc idē rōne vel diffinitiōe sic. Lex ē quedā mēsura directiua humanoꝝ actuū ſm quā iduciꝛ hō ad aliqd agendū. vel retrahiꝛ ab agendo. s. mala. Regula aūt pꝛīa humanoꝝ actuū est rō: que ē ꝑmū pnꝰ humanoꝝ actuū. Rōnis ē ordiare ad finē q ē ꝑmū ꝑncipiū i agēdis. In vno qqꝫ āt genere id qꝫ ē principiū seu primū est regula ꝛ mēsura alioꝝ illius generis. ꝛ sic pꝫ ꝙ lex ꝑtinet ad rōnē. Tertio ꝓbaꝛ auctoritate legis canoice ꝛ ciuilis. Nā Isiō. dicit in li. ethi. dist. iij. Ois. Qꝛ lex hꝫ ꝑcipere ꝛ ꝓhibere. Hi aūt actꝰ sunt actus rōnis. Juris ēt peritus dicit in lege qꝫ placuit principi hꝫ legis vigorē. qꝫ intelligendum est cū volūtas eius est rōne regulata. Nā volūtas principis non regulata rōne: magis est iniquitas q̄ lex. ¶ Scdō de rōne legis est boni cōis intentio vel ordinatio. Nā lex ad bonū cōe oium tanq̄ ad finē ordinaꝛ semper. Unde Isiō. dicit ꝙ lex nullo priuato cōmodo: sed pro cōi vtilitate ciuiū dꝫ esse conscripta. di. iiij. erit autē. Rō huius est ſꝫ tho. vbi. s. ꝙ primū principiuꝫ in operatiuis est vltimus finis. Finis aūt vltimus humane vite ē felicitas seu btūdo. Uñ oꝫ ꝙ maxie respiciat ordinē q ē in

Prima cōditio legis

Scda condītio legis.

btitudie cû sit lex regula directiua humanarû
actionû. Rursus cû ois pars ordinet ad totuz:
sicut imperfectû ad perfectû. vnus autê homo
sit pars cômunitatis pfecte necesse ê qd lex re/
spiciat ppzie ordinê ad côez felicitatê. qdcunqz
aût pceptû fiat. aliquê d aliquo particulari ope
intm hz rônez legis inqztuz ordinat ad bonuz
côe. Nâ particularia opa pnt referri ad bonuz
côe côitate câe finalis: bm q bonû côe d: côis fi
nis. Et ois quidê lex iusta dei est: ad felicitatê
ordinat. sed si fiat aliqua lex humana ob vtilita
tez priuatâ aliquoz rône non erit proprie lex.

Tertia condi//tio le//gis

¶ Tertio lex ê ppli vl' pncipis ostitutio. Un di
cit Isido. vj. ethi. q lex est côstitutio ppli q ma/
iores natu simul cû plebib[9] aliquid sanxerunt
di. ij. Rô huius est bm Tho. qz lex principalr ꝛ
ꝛ ppzie ordinat ad bonû côe. Ordinare autez
ad bonû côe aliquid est principis vel toti[9] mul
titudinis. ꝛ iô condere legê pertinet ad totam
multitudinê vl' ad principê q curâ hz multitu
dinis. Nâ intentio legislatoris ê vt hoies ad
virtutes inducat: ꝛ a vitijs retrahat. Sz perso/
na priuata pôt quidê inducere monitione: aut
suasione bene dispositos: sz efficaciter induce//
re. s. per vim coactiuâ metu penaz ptervos ꝛ
male dispositos: nô pt nisi persona publica ad
quâ ptineat penas infligere. Et qz laici nullaz
iurisditionê hênt super psonas ecclesiasticas:
iô nullâ legê condere pñt ppzia auctoritate de
personis vel rebus eaz. Un dicit Nicola[9] pa//
pa. Lege iperiali nô pñt ecclesiastica iura dissol
ui. di. x. Lege.

Quarta con//ditio le gis

¶ Quarto de rône legis est pro
mulgatio. Un dicit Gratianus in decre. di. iiij.
qd leges instituunt cû pmulgantur. Rô hui[9]
est. qz ad hoc q lex obliget opz qd in noticiam
deducat alioz. Hoc aût fit p pmulgationê. Et
lex quidê nâlis pmulgata est a deo. bm qd de[9]
eâ mêtibus hoium inseruit nâliter cognoscen
da. Lex aût exterior humana pmulgatur quo/
ad presens verbo: sz i futurû scripto. Un legis
pmulgatio q fit verbo in futurû: extêdit p scri
pture firmitatê: que quodâmodo semp legê p
mulgat. Illi aût corâ quibus lex nô pmulgat
obligant ad legê seruandâ inqztû ad eoz noti
ciâ deuenit vel deuenire potuit p alios pmul/
gatione facta. Un d: di. xi. qd dicitis: qd nô oz
q singuloz aurib[9] inculcet. s. lex. Attendite er
go popule me[9] legê meâ: q oês has côditiôes
ꝛ sic omnis lex illas dz habere vt vere sit lex.

Qua//druplex est act[9] legis.

¶ Quantû ad secû/ .§. ij.
dû. s. actualitatê legis sciêdû bm Isidô. v. ethi.
q quadruplex est actus legis. dicit eni ois lex
aut pmittit aliqd vt vir fortis petat pmiû. aut
petat vt sacraz virginû nuptias nulli liceat ap
petere. aut punit vt qui cedê fecerit capite ple
ctatur: eius eni pmio vel pena vita moderatur
humana: aut pcipit: vt diliges dñm deû tuum
di. iij. in decretis. Pro quoz declaratiôe dicit
Tho. pria sc'de. q. xcij. arti. ij. q cû lex sit directi
ua humanoz actuû: tres sunt differêtie huma/
noz actuû. Quidâ eni sunt actus boni ex gene

Lex est directiua hu//mano//rû actuum

re vt sunt actus virtutû: ꝛ respectu hoz ponit
actus legis pcipere. Precepit eni lex oês act[9]
virtutû: vt dicit phs i. v. ethi. Quidâ alij actus
sunt mali ex gñe sicut sunt act[9] vitioz: ꝛ respe
ctu hoz ponit actus legis phibere. Quidam
alij sunt indifferentes ex gñe: ꝛ respectu horuz
d: lex pmittere. Possunt êt dici indifferentes
qui paz hñt boni vel mali vt venialia. Oportz
aût qd aliqd sit per qd inducat lex subditos vt
ei obediat. Is aût est timore pene. ꝛ respectu hu
ius d: actus legis punitio. Nô aût ponit consi
liû actus legis: qz côsulere êt spectat ad priua//
tâ personâ: cuius nô est condere legê. Quilibz
eni pôt alteri côsulere. similiter premiare: non
ponitur actus legis sicut punire: qz pmiare pt
quilibet: sed punire nô pertinet nisi ad perso//
nâ publicâ q est minister legis cuius auctorita
te pena infert. Unde ꝛ Isid. dicit in. v. ethi. Fa/
cte sunt leges vt humana coerceat audacia. tu/
taqz sit inter reprobos innocêtia: vt in ipsis im
probis formidato supplicio refrenet audacia:
ꝛ nocendi facultas. di. iiij.

triplex est per//missio

¶ Nota êt q pmis/
sio est triplex. vt dicit glo. super. c. Omnis. di.
iij. Prima est qua permittit qd nullo iure phi/
betur: hz tñ aliquâ apparentiaz mali. vt hhere
secundû matrimoniû qd v: signum libidinis.
vt. xxxi. q. j. Hac rône. Secunda est qua pmitit
qd côtra côstitutiôes humanas indulget. vt cô
trahere in gradu matrimôij phibito. sed cum
dispensatiôe. vt. xxxv. q. iij. quedâ. Et hec est ve
ra ꝛ absoluta pmissio. Tertio est que pmittitur
minus malû vt vitet maius. pmittit. i. non pu/
nitur. Et sic pmisit deus dari libelluz repudij.
vt vitaret vxoricidiû. di. iij. §. officiuz. Et d: hec
côparatiua pmissio. Attendite ergo ad act[9] le
gis. Ad pcepta vt obseruetis. Leui. xx. Custodi
te pcepta mea ꝛ fa. ea. Math. xix. Si vis ad vi
tâ ingredi serua mâdata. Attendite ad phibita
vt euitetis. Prouer. j. Prohibe pedê tuû. i. affe
ctû a semitis eius. s. peccati.

Psal. cxviij.

¶ Quod se ostendit
ps. fecisse di. Ab oi via mala. i. ope phibui pe/
des meos. i. affectus. Attêdite ad permissa ma/
la ne erretis: putâtes esse licita: qz pmissa. Un
saluator math. xix. ait iudeis. Moyses ob du/
riciâ cordis vestri pmisit vobis dari libellum
repudij: qd tñ erat licitû. s. côtrahere cû alia po
stea. Et decretalis d:. Multa per patiêtiaz tole
ramus: que si in iudiciû ducerent. exigente iu
stitia dânarent. extra de prebê. Cû id dudum.
Attêdite ad penalia vt euitent. nô trâsgrediên

do legē vt tolerent faciendo cōtra legē. Pene eni sunt medicine ait phus. Medicina aūt et si displiceat patiēter sumit pp sanitatē que sequitur. Nō tn̄ tenet qs ad penas legū luēdas nisi postq̄ ad eas fuerit adiudicatus ḃm tho. et ray.

De effectu finali legis

Quantū ad ter/ .§.iij. tiū scz de effectu legis. Sciendū ḃm Tho. pria se.q.xcij.ar.j. q effectus finalis legis ē hoies facere bonos. Dicit eni phus.ij.ethi. q intētio cuiuslibet legislatoris ē hoies facere bonos et virtuosos. Et hoc vel simpliciter vel ḃm quid. Qd sic declarat. Lex nihil est aliud q̄ dictamen rōnis in pſidente quo subditi gubernant. Sicut videmus q virtus cōcupiscibilis et irascibilis in hoc cōsistunt q sint bn̄ obedientes rōni. Et p hunc modū virtus cuiuslibet subditi est vt bn̄ subijciat pncipanti. vt dicit phs in.j.politi. Et apls ad Ro.xiij.ait. Ois aia potestatibus sublimioribus subdita sit. Nō est enim ptās nisi a deo etc̄. Ad hoc aūt ordiat vnaqueq̄ lex vt obediat ei a subditis. Vn̄ manifestū est q hoc sit ppriū legis inducere subiectos ad ppriā virtutē eoꝝ. Cū aūt virtus sit que bonū facit habentē et opus eius bonū reddit. sequitur q eius effectus est facere bonos eos quibus dat vel simpliciter vl ḃz qd. Nā si intentio ferētis legē tendat in veꝝ bonū qd est bonū cōe regulatū ḃz diuinā iustitiā. sequit qd per talē legē fiunt homies boni simplr. sicut p legē diuinā. vel canonicā. Sic intētio legislatoris ferat ad id qd nō est bonū simpliciter. sed vtile sibi vel delectabile. faciet hoies bonos ḃm quid. i. in ordine ad talē regnū sicut leges seculares antiquoꝝ infideliū morales faciebāt obseruātes bonos bonitate et felicitate terrena. s. cuiusdā pacifici victus.

Contra

Et siquis arguat q hoies sunt boni p virtutē: qz virtus est que bonū facit habentem vt dictū est. Virtutē aūt facit deus in hoie īfundendo. ergo nō per legē sed p deū fit homo bonus.

Rn̄det

Rn̄suz ḃm tho. q cū sit duplex virtus acq̄sita et īfusa: ad vtrūq̄ aliqd opat bonoꝝ assuetudo: sz diuersimode. Nā vtutē acq̄sitā causat opuz bonoꝝ assuetudo: qz ex actibus gn̄at hitus vtutis. s. acq̄site.

Virtus infusa

Ad vtutē āt īfusā dispōit opū bonoꝝ frequētatio. et eā iā habitā conseruat et pmouet. nō aūt cāt sed deus grā sua. Diffinitur eni virtus infusa q est bona qualitas mentis qua recte viuit. quā deus in nobis sine nobis operat. s. principaliter. sed non sine nobis cooperantibus seu cōsentientibus. Et qz lex dat ad hoc vt dirigat actus humanos inquantum actus humani operant ad virtutē. intentū facit hoies bonos. Vn̄ phus.ij.politicoꝝ dicit q legislatores assuefaciētes faciunt bonos. Nec semp aliqs obedit legi ex pfecta bōitate virtutis: sz qn̄q̄ ex timore pene: qn̄q̄ ex quodā dictamine rōnis qd est quoddā pncipiū vtutis. Est ēt impossibile ḃm Tho. q bonū cōmune ciuitatis bene se habeat: nisi ciues sint virtuosi. ad minus illi quibus cōuenit principari. Vn̄ et Isido. dicit. Justū est principē obtēperare legibus suis. Nūc āt existimet iura ab alijs seruāda qn̄ primus eis reuerentiaz prebet. Vn̄ pplus dei antiquus: dū habuit bonos iudices et reges et principes sacerdotū populus se bene habuit in moribus et in felicitate terrena. Qn̄ habuit malos reges: qd p maiori parte fuit: pplus ad idolatriā et in mā mala lapsus ē: et pp hoc in diuersas captiuitates ductus: et demū p orbē dispersus. Sufficit aūt ad bonū cōmunitatis qd alij scz subditi intantū sint subditi q pricipiū mandatis obediāt q̄tuz ad ciuitatē terrenā. Sz ad ciuitatē supernā consequendā ad quā ordinat lex dī. oz qd amor legē obsuēt. qui eni ex timore fac̄ pceptū. s. legis: et si bonū ē qd fac̄. n̄ tn̄ bn̄ facit. i. vtuose. extra de re. iur. Qui ex timore.

Secundū prin/ .§.iiij. cipale notatum est: q lex est reuerenter suscipienda cum dicit: legem meā. Esa.xxxiij. Dominus rex noster legifer noster. Et qz vt dicitur Job xxxvj. Nullus similis ei in legislatoribus. Tāto eius lex cum maiori reuerentia est suscipienda quanto maior est in potentia et sapia et bonitate ferens eā. Cum nullus sit deo appropinquās: nedum similis. ideo reuerenter lex eius suscipienda est. Unde dicitur Esa.i. Auribus pcipite legē dei vestri populus gomorre. Et Job.xxij. Suscipe legē ex ore eius. s. dei. Jō āt reuerēter.

Lex dī suscipienda ē ppter tria

Propter eius eximiam auctoritatem.

Propter eius miram veritatem.

Propter eius nimiam vtilitatem.

Quantum ad primum. Attendite popule meus legem meam. propter meam auctoritatem que tanta est: vt omnia mea potentia creata sint mea sapientia gubernētur: mea iustitia omnia defectuosa corrigantur. Unde leuiti. xviij. dicit. Ego dominus leges meas custodite: quasi dicat. Jdeo debetis et suscipere et seruare leges meas: quia dominus sum absolute et vniuersalis dominus omnium: et potestatez habeo super omnia. Dominus enim nomen ē potestatis: ait Ambrosius. Et dicitur dominus quasi do minas: scilicet penarum transgressoribus legum mearum. Unde dicitur secundo machā.iiij. In leges diuinas impie agere non impune cedit. Propterea cuz primo dedit legem scriptam in monte syna: apparuit mons fumigans: tonitrua emittens et choruscationes: ita quod populus exteritus diceret. Non loquatur nobis dominus: ne forte moria

ppt ei⁹ vitatez lex ē re/uerenf suscipi/enda. nitur. vt visa auctoritate ꝛ ptāte datoris legis s. dei attēderet ꝛ obseruaret eā. ¶ Quātū ad 2ᵐ. est suscipiēda ipa lex reuerēter pp eius miram veritatē. Dicif ppterea lex veritatis: ſm illud Malachie. ij. Lex vitatis fuit in ore eius. Sic in doctrinis hoium repiunf plures falsitates. ut pz i doctrinis phoꝝ. qꝛ vt ait psal. cxv. Ois hō mēdax. Nulla aūt falsitas repiri pōt in doctrina dei. s. sacre scripture: sed ois vitas. Joā. xvij. Sermo tuus vitas. Jta in legib⁹ hominū repiunf aliqñ falsitates ꝛ iniustitie: ppt qḋ dr Hiere. x. Leges ppłoꝝ vane sunt. i. false ꝛ inutiles. Nā si vere ꝛ iuste sunt: leges dei sunt. Uñ ipa dei sapia ait puerb. viij. Per me legū ɔditores iusta decernūt. Sed lex dei ois verissima ꝛ iustissima est. ꝛ iō debꝫ cū oi reuerētia suscipi ꝛ audiri: nā ut dicit Lactāti⁹ in li. isti. Nullus suauior aie cibus q̄ȝ veritas. ¶ Et siqs obyceret: ꝙ lex dei videf ɔtinere falsitatē: qꝛ pmittebat multa bona tpalia ſuātibus eā. ꝛ tñ multi obseruatores eius ut Thobias. Esaias. Hieremias ꝛ alij habuerūt multa aduersa ꝛ idigētias. Rñdet Tho. j. ij. q. xcix. artic. vlti. ꝙ illa tpalia pmissa sunt obſuatorib⁹ legis: nō ut pncipal' remuneratio: in qb⁹ affectu inherēt: sꝫ tanquā imꝑfectis vt p ea manuducerenf ad obſuationē legis. Sicut pueri ad obſuationē eoꝝ que iponunf eis: iducunf qbusdā munusculis. Et ſm historiā veteris testi: cois stat⁹ ppłi cuꝫ sub lege fuit: q̄ȝdiu legeꝫ seruauit in ꝓspitate fuit. Declinās aūt ab obſuatiōe legis multa aduersa icurrit. Alique tñ psone pticulares legē obseruātes in aliquas aduersitates icidebāt. vel qꝛ iā erāt spūales effecti: ut p hoc magis ab effectu tpaliū abstraherenf: ꝛ eaꝝ vtus probata redderef: vel qꝛ opa legis exteri⁹ explētes aliq̄ cor in tpalib⁹ defixū hēbāt. ¶ Quātū ad tertiū

Lex est ipléda pp eius utilitatē. Lex est suscipiēda ꝛ implēda pp eius utilitatē. Ex nulla eni lege hō ɔsequif tātū fructuꝫ sicut ex lege dei si obseruet. Qḋ intelligēs psal. ait. cxviij. portio mea dñe: dixi custodire le. tuam. q. d. Jsta est pars quā elegi: ex oib⁹ bonis que ponunf añ me de bonis mūdi tanq̄ȝ meliorem seruare legē dñi. Nā vitia pmo hēt manifestare. ut sic possint caueri. aplš ad Ro. vij. Nam ɔcupiaꝫ nesciebā. s. eē pctm̄: nisi lex diceret: nō ɔcupisces. Ubi Aug⁹. Bona est ḡ lex: que duꝫ ɔcupiaꝫ phibet: oē malū phibet. ec̄ de ɔsti. nā ɔcupiaꝫ. Quāuis ei lex hūana nō phibeat oia pctā ēt exteriora. sꝫ ea q̄ magis hñt tollere pacificū cōuictū hoiuꝫ adinuicē. vt furta. adulteria homicidia ꝛ hmoi. Lex tñ nālis ꝛ diuina oia vicia phibet. ¶ Scdo lex iuuat virtuose exercitare. Uñ eccl. xlv. dedit illi cor ad ꝑcepta: ꝛ legē vite ꝛ discipline. Lex dr vite. s. spūalis q̄ cōsistit in virtutib⁹. Dicif ēt lex discipline q̄ imꝑortat mox cōpositionē. Ad legē siqdē nature ptinet oē illud ad qḋ inclinaf ſm nām. Jnclinatur aūt vnūq̄dq̄ȝ ad opationē sibi ɔueniētē ſm suā formā: sic ignis ad calefaciēduꝫ. Uñ cū aia rōnalis sit ꝑpa forma hois nālis. inclinatio cuiuslibet hois est operari ſm rōnem. ꝛ hoc ē agere ſm vtutē. Uñ oēs act⁹ vtutū sunt de lege naturali. Et ꝑpterea Damas. dicit in. iiij. li. ꝙ vtutes sunt nāles. i. scḋꝫ iclinationē seu legē nāleꝫ Lex diuina certū est. ꝙ actib⁹ vtuosis iꝑat: ꝛ ois lex humana intm̄ hꝫ rōnē legis inq̄ȝtuꝫ est deriuata a lege nāli. ¶ Tertio lex fac̄ pacem inter hoies seruare qḋ mltū desideraf Uñ di. ij. macha. j. Adaperiat dñs cor vrm̄ in lege sua ꝛ in ꝑceptis suis ꝛ faciat pacē. q. d. Habēdo volūtatem efficacē ad implēdū legē dei: inde sequitur par. Finis ois legis est dilectio ꝛ pax ē effectus dilectiōis. Qui eni se diligunt pacē inf se hñt. Uñ aplus ad Ro. xiij. Plenitudo legis est dilectio. Et qñ etiā seruanf leges hūane que ꝓhibenf iniurias ꝓrimoꝝ: habef pax iter eos. ¶ Quarto lex hꝫ iustificare: ꝛ hoc ꝑcipue facit lex euāgelica. Uñ ad Ro. viij. dr̄. Lex spūs vite in xp̄o iesu liberauit me a lege pctī ꝛ mortis. s. efne. Et dicit Aug. in li. de spū ꝛ lr̄a: ꝙ sic lex factoꝝ. i. mosaica fuit scripta in tabulis lapideis ita lex fidei. i. euāgelica ē scripta i cordib⁹ fideliuꝫ. Et ipe idē dic̄ ꝙ nō ē aliud lex dei scripta in cordib⁹ fideliuꝫ nisi pñtia spūssci. i. gr̄a que vtiq̄ hꝫ iustificare. i. a pctō emēdare: ꝛ deo gratum reddē: ꝛ ɔñter opa meritoria reddē. Sūt tñ in lege euāgelica vba scripta que sūt dispositiua ad grām spūssci: ꝛ ad vsuꝫ grē ei⁹ ptinētia vt que ptinēt ad diuinitatē vł hūanitateꝫ christi que disponūt intellectū ad fidē. Et que ptinent ad ɔtēptū mūdi vt vsus sacroꝝ que hñt disponere ad grāꝫ. Et ista sūt vt secūdaria hui⁹ legis. Sed pncipale in ea est gr̄a spūssci in mēte fideliū infusa. ¶ Quinta lex hꝫ in tētationib⁹ vigorare. Psalm̄. xxxvj. Lex dei eius in corde ipsius. s. iusti. ꝛ nō supplantabūtur gressus ei⁹. Gressus hois sunt opera eius que dicūtur supplantari qñ decipitur in eis faciendo id qḋ habet speciē boni: sed est vere malū. Sicut auaro apparet bonū eē decipere ꝓrimū: vt sequaf bonum vtile. s. lucri. Sed dū quis attēdit ad legē que oñdit hmōi esse mala: ꝛ lex doctrina est dei que errare non potest. abstinet se ab his: ꝛ tentationes vincit. Unde ꝛ christus cum fuit tētatus a dyabolo in deserto: cū auctoritatibus legis pugnauit. respondens tentatori. Scriptum est scꝫ in lege Deutero. viij. c. Non in solo pane viuit homo: sed in omni verb. ꝛc̄ ɔtra vitium gule. Et non tentabis dominū deū tuum ꝫ supbiā seu ianē gl̄iaꝫ. Et iteꝝ. Dñm deuꝫ tuū adorabis ꝛc̄. ꝫ auaritiā. Hec oia scripta sūt

Lex cō seruat pacez.

Lex iu/stificat.

Lex ro/borat i tenta/tione.

matth. iiij.

in lege dei. Et sic nō fuit supplantat⁹ .s. diabolum ipse supplātauit ꝛ vicit. ☙ Sexto lex frena multiplicare fac. Un̄ dic̄ Moyses Deut. xxviij. Si audieris vocē domini dei tui. s. in lege sua loquētis: vt facias que ego precipio tibi: ꝛ serues mādata eius. faciat te dn̄s celsiorē cunctis gentibus. Uenient super te oēs bn̄dictiōes iste que ptinēt ad tpalia. Bn̄dict⁹ eris in ciuitate: bn̄dictus in agro ꝛc̄. ibi vide Et per ɔtriū imediate supius dr̄ maledictus ois q nō permāserit in sermonibus legis hui⁹. Et ponūtur ibi ōterminare multe maledictiōes ɔtra trāsgressores legis. Infirmi enim ꝛ impfecti p. tpalia manu ducūtur ad spūalia opa. Septimo legis obseruatio facit celestia penetrare ad possidendum. Jaco. j. Qui aūt pspexerit in lege perfecte libertatis. scʒ euangelica: nō auditor obliuiosus factus. sʒ factor operis. hic beatus erit. Attēdite ergo popule meus legem meam.

Lex terrēa multiplicat — *Lex ad celestia pducit*

☙ **Quantū ad ter/ .§.v.**

tium principale lex est ɔgruēter adimplenda. Un̄ subdit. Inclinate aurē v̄ram in verba oris mei. Inclinate aurē in v̄ba legis non est aliud q̄ȝ implere ꝛ seruare legē. De aure eniȝ cordis loqtur. i. voluntatis. Uolūtas eni cū efficax est que mouet ad operādū ꝛ seruādū legem. Et ad illum intellectū dr̄ Prouer. xxviij. qui declinat aurē suā ne audiat legem. oīo eius erit execrabilis. Declinare aurē nō audire. est non obedire. ꝛ talis non meref audiri in orationib⁹ suis. Inclinate ergo aurē v̄ram in verba oris mei. non expectare tp̄s ad faciendū. vt ait ps. Tempus faciendi dn̄e. dissipauerunt legem tuaȝ. i. propter tp̄s quod expectant homines ad faciē dum se habere. dissipant legem contra faciendo. sed nunc inclinare aurem vestram. Et vt cōgrue seruetis inclinate aurem v̄ram tripliciter.

Inclinare aurē qd est. — *ps. 151.*

☙ Ut impleatis integraliter.
☙ Ut obediatis intentionaliter.
☙ Ut agatis constantionaliter.

☙ Quantum ad primum dicit Jaco. in cano. sua. c. ij. Qui totam legem seruauerit. offendat autem in vno scilicet precepto legis. factus est omniuȝ reus. idest ita dānabitur. sicut si omnia precepta legis fuisset transgressus. Non q tantam penam patiatur: cum quelibet transgressio habeat debitum sue grauitatis pene. sed ita vnius transgressio precepti legis est sufficiens ad incurrendum penam infernalem. sicut trāsgressio totius legis. Et hoc nisi quis penitentiam agit. ☙ Quod diligenter. ps. ostendebat se facere dicens. Exitus aquarum deduxerūt oculi mei. i. abūdātia lachrymaȝ ex ɔtritiōe pcedētem. qꝛ non custodierūt legē tuā. sensus mei vl̄ etiā primi mei. Un̄ ꝛ xp̄s ait matth. v. Iota vnū

Lex implēda ē integralr — *ps. 118.*

aut vnus ap nō pteribit a lege donec oīa fiant. Sicut eni de cerimonialib⁹ que erāt in figuraȝ xp̄i ecclesie. nihil pterijt qđ nō sit impletū. ita ꝛ de moralib⁹: nec quoad maiora pcepta quoȝ quolibet iota dici pt. nec minora q̄ apices dicūtur: vnū ptermittere dȝ quod nō saluef qui voluerit saluꝰ eē. Un̄ sequit. Qui soluerit vnū de mādatis istis minimis. i. ɔ̄ fecerit ꝛ docuerit. sic hoies idest pdicauerit al's bona. ꝛ ipse i vno pcepto deficiat nō fuando: minim⁹ vocabif in regno celoȝ. i. nullus: qꝛ nō intrabit illuc. Inclinate aurē v̄ram ꝛc̄. in v̄ba. s. singula legis: vñ aliquo vt omia fuetis ad plenum. ☙ Scd̄o dȝ legi obedire intentionalr. i. bm̄ intentionē legislatoris. nō bm̄ v̄ba tantū. Un̄ dic̄ reg. iuris. Certū est q is cōmittit in legē qui verba legis amplectens ɔ̄ legis nitif voluntatē. de reg. in. li. vj. Ad quod etiā facit qđ Gre. in mora. ait. s. q nō intētio verbis. sed v̄ba dn̄t deseruire intētioni. xxij. q. v. humane. Qđ etiā notat phs i li. ethi. q magis attendendū est ad intētionē instituētis aliquā legē q̄ȝ ad v̄ba legis. Modo ad ppositū. Precepit dn̄s in antiq lege aliq ad tempus seruāda bm̄ l̄ram que erāt in figurā futuroȝ: vt oīa cerimonialia quousq ip̄a figurata exhiberenf in veritate. Un̄ ap'ls ad Hebr. x. ait. Umbrā hn̄s lex futuroȝ bonoȝ. Cū ergo iplete sunt ille figure: nō dn̄t illa seruari bm̄ l̄ram cum sit ɔ̄ intentionē legislatoris: sed bm̄ spiritū. Et propterea dic̄ apostolus. ij. ad Corint. iij. Littera occidit: spirit⁹ aūt viuificat. idest legem intelligēdo ꝛ seruando bm̄ litteram occidit animā. sed seruata bm̄ spiritualē intellectū dat vitam anime. Uerbi gratia. Mandauit dn̄s in lege circūcisionē. prius tn̄ patrib⁹ datam que figurabat baptismū habentem virtutem ex christi passione. Jam xp̄us aduenit passionē sustinuit ꝛ baptismū instituit. Un̄ non dȝ illud preceptum seruari nūc ad l̄ram: exquo impleta est figura illa. Hoc eni mortale esset. qꝛ scʒ ɔ̄ intentionē legislatoris. Un̄ ꝛ ɔ̄ legem: sed dȝ seruari spūaliter a superfluis ꝛ vitijs se abstinendo. ☙ Precepit dn̄s in lege populo ne comederet porcinas carnes: ad figurandū q populus su⁹ futurus. scʒ populus christianus. debebat se p maxime abstinere a moribus porcinis. i. luxuriosis. Jam est in actu pplus christianus. q quo ad bonos se abstinet a luxurijs. Unde non dȝ istud preceptū modo bm̄ litterā seruari. qꝛ esset mortale. sed bm̄ spiritū semp: quoniā hoc intēdit legislator. scʒ abstinere se a vitio luxurie. Sic etiā preceptū est legis nature. quecūq̄ȝ vultis vt faciāt vobis homines: ꝛ vos facite illis. Hoc est enī lex ꝛ prophete. idest in hoc cōsistit. Si quis ergo velit sibi dare centuȝ florenos sine aliquo debito iustitie vel causa rationali: cū

Legi obediēdū est intētionaliter.

non egeret. nunquid et ipse debet hoc facere: primo: quia vult ipse sibi hoc fieri. Certe non intelligit hoc legislator: scilicet deus: sed de volu͂tate ro͂nali: quod quas rationabiliter vult sibi fieri: debet alteri facere si potest. ¶ Item in lege euangelica christus dicit. Si quis te percusserit in dextra͂ maxilla͂: prebe ei et alteram. Matthei. v. Qui si indifferenter faceret cuicu͂que non benefaceret: quia daret illi occasione͂ agendi peccatum iterum percutie͂do. Non ergo hoc intelligit christus lator legis huius. quia nec ipse hoc fecit cum minister Anne pontificis ei alapa͂ dedit sed eu͂ redarguit Joa. xviij. Sed vult dicere quod percussus quilibet ita patienter ferat iniuria͂ sibi factam quod etia͂ si maiore͂ sibi vellet facere iniuria͂ paratus sit equanimiter tolerare. Ita exponit. Aug. xxiij. q. j. c. Paratus. ¶ Item lex diuina et canonica prohibet recipi pro pecunia mutuata aliquid vltra sortem. Si igitur quis non det pecunia͂ sed operam sue persone pro mutuo co͂tra intentionem legis facit et co͂mittit vsura͂. quia opera illa precio extimari potest. xiiij. q. iij. Plerique. ¶ Ite͂ lex ciuilis ma͂dat fure͂ et alios malefactores capi et puniri. Nunquid ergo capiet iudex laicus clericu͂ fure͂: vel alium malefactore. Certe no͂ quia esset exco͂municatus. extra de sen. exco͂. Ut famę. Intendit enim legislator de subditis foro ciuili: non de clericis. Sic ergo in lege quacu͂que. Inclinate aurem vestram in verba. i. non ad verba prout sonant exterius. sed in verba. i. in intellectu͂ verborum legis: quid scilicet intendit legislator. ¶ Tertia lex est implenda co͂stanter. vt scilicet propter timore͂ penarum non declinet quis ab ea. Unde de sanctis canit ecclesia. Iste sanctus pro lege dei sui certauit vsque ad morte͂: et verbis impioru͂ non timuit. ¶ Sic legimus de castissima Susanna: quod cum inuitaretur ad opus nephariu͂ sub co͂minatione accusationis de adulterio: et per consequens mortis. subito respo͂dit. melius est mihi incidere in manus vestras absque opere quam derelinquere lege͂ dei mei. Si enim hoc egero mors mihi est etc. Dan. xiij. Similiter eleazarus antiquus voluit potius duram morte͂ sustinere quam transgredi vnu͂ mandatum legis dei: scilicet comedere carnes porcinas dice͂s. Adolesce͂tibus exemplum forte relinquam: si forte animo ac prompto pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. ij. machabeorum. vi. Sed et septem fratres machabei cum matre sua sustinuerunt constantissime multa grauia suppliciorum genera: et demum morte͂ potius quam velle legem dei transgredi. Unde et primus eorum ad tormenta ductus dixit. Parati sumus magis mori quam patrias dei leges preuaricari. Et mater eorum eos exhortando ad constantia͂ martyrij dicebat. Mundi creator qui formauit hominis natiuitatem: quique inuenit hominum originem et spiritum. vobis iteru͂ reddet et vitam cum misericordia sicut nunc nosmetipsos despicitis propter dei leges. ij. machabeorum. vij. Sic in nouo testamento innumeri martyres pro obseruatione legis euangelice mortem sustinuerunt.

Lex implenda est co͂stanter.

Titulus. xij. de lege eterna. ¶ Quod legi eterne omnia subijciuntur. et quomodo debemus conformari volu͂tati diuine. Capitulum primum.

Lex eterna secu͂dum Tho. j. ij. q. xciij. arti. j. non est aliud quam ratio diuine sapie͂tie secundum quod est directiua omnium actuum et motionum. Et quia diuina ratio nihil concipit ex parte sed habet eternum conceptum. ideo dicitur lex eterna. Deus enim sicut per sapie͂tiam suam est conditor vniuersarum naturarum. ad quas co͂paratur sicut artifex ad artificiata. ita et gubernator omnium actuum et motionum que inueniu͂tur in singulis creaturis. Unde sicut ratio diuine sapientie inquantum per ea͂ cuncta sunt creata. habet rationem artis vel exemplaris vel idee: ita ratio diuine sapientie mouentis omnia ad debitum fine͂. seu ipsa ratio gubernationis rerum. in deo sicut in principe vniuersitatis existe͂tis. cu͂ mu͂dus diuina prouidentia regatur obtinet vim legis. cum nihil aliud sit lex quam quodda͂ dictamen practice ro͂nis in principe qui gubernat aliquam co͂itatem perfecte. Est autem ipsa lex eterna in trinitate deo qui mundum regit. Unde de ipsa trinitate canit ecclesia. Qui. s. deus trinitas totu͂ subdit suis orbe͂ legibus. In ipso deo vna est lex: vt dictum est: in creaturis tot su͂t quot sunt species creaturarum: quibus singulis indidit diuersas i͂clinatio͂es i͂ suos debitos fines: que inclinationes leges in ipsis creaturis dicu͂tur. Et quamuis ipsa lex eterna attribuatur per appropriationem filio secundum Tho. vbi. s. tamen secundum Alex. in. iij. parte. q. xv. potest attribui secundum conditiones legis varias et alijs personis. ¶ Tria enim concurrunt ad legem. s. auctoritas veritas et bonitas. et secundum hoc oportet quod lex habeat forma͂ et figuram. Ratione principij debetur legi auctoritas. quia no͂ potest esse principiu͂ legis nisi habens auctoritate͂. Ro͂ne forme debetur legi veritas. quia nunquam fertur sine ratione recta scilicet si sit propria lex. nam iniusta non est lex. Ratione finis debetur legi bonitas. quia lex non ordinatur nisi ad bonum. Si ergo respiciamus in lege eterna auctoritatem. sic appropriatur persone patris ratio͂e potestatis. Si respiciamus in ipsa lege eterna veritatem. sic appropriatur filio secundum rationem formalem sapientie. Si atte͂damus bonitatem legis

Tria concurru͂t ad leg

sic appropriaт spūisсō. Hec Alexā. de hales.

¶ De lege eterna .§.i.

potest itelligi illud psal. idest qō dr̄ de iusto. In lege dn̄i fuit volūtas eius meditabit die ac nocte. Dicit Aug. q̄ pctm̄ est illud nisi dictum vel factum vel 9cupitū 9 legem eternā. Et sub his cōprehendit b3 Tho. oīs excessus siue locutionis. actionis ⁊ desiderij 9 rōnē. Qr ergo iust⁹ summā diligentiā h3 vt caueat pctīs. ideo affect⁹ est ad legē eternā. idest voluntatē dei: vt impleat itellect⁹ vt itelligat. Unde in lege dn̄i su. vo. ⁊c. vbi tria pñt notari. ¶ Qō ē vniuersal. ⁊ ideo mūdus tot⁹ ea regulatur. ibi. in lege domini. ¶ Quod est pfectionalis. ⁊ ideo affectus bonus ei conformatur. ibi. fuit voluntas eius. ¶ Qō est rōnalis. ⁊ ideo intellect⁹ rect⁹ ea3 speculat. ibi. ⁊ in lege eius meditabit die ac nocte.

¶ Quantu3 ad pri .§.ij.

Lex eterna est vniuersalis. mum Sciendū q̄ nullus hō q̄ntūcunq3 habuit dn̄iū latū ⁊ longū. potuit vel pōt dici absolute dn̄s ⁊ bm quid. Nā ⁊ si octauianus pm⁹ imperator post cesarem fecit describi vniuersū orbem terrarum tanq3 dn̄s terre: nunqd dn̄ium habuit aquar ⁊ alior elementor aut celor aut angelor. aut etiā omnium brutor. Certe nō. Fuit ergo dn̄s nō simplr oīm sed hominū q versabantur tunc in mūdo. Un̄ ⁊ illis legē dare valebat nec tn̄ quoad oīa. non aūt alijs reb⁹ sibi nō subditis. Absolute ⁊ simplr dn̄s est deus. omnib⁹ dominans creaturis. Un̄ sctūs mardocheus in oratione sua dicebat. Dn̄e rex oīpotēs in ditione tua cūcta sunt posita. ⁊ nō est qui resistat volūtati tue ⁊c. Dn̄s vniuersor tu es. Hester. xiij. Sicut ergo dominiū est vniuersale. ita ⁊ lex ei⁹ d3 esse vniuersal. ⁊ ipsa totus orbis regulat. qr

Lege eterna omnia subyciuntur. lex dn̄i. ¶ Et q̄ legi eterne que nō differt a dei volūtate. realr subyciāt ⁊ regulēt oīa. dclarat ⁊ ostēdit b3 Tho. j. ij. q. xciij. Nā creature irrōnales eterne legi subyciunt. inq3tum sequunt fine iudicio rōnis vel sensus. id qō eis impssum est a deo. q̄si mote ab alio. s. deo ad suos fines ⁊ act⁹. Scdo creature rōales legi eterne subyciūtur p notitiā diuini pcepti. eo q̄ eis datu3 est intelligere qd debeant agere vel cauere. Ipsa eni lex naturalis que est in hoie est quedā pticipatio legis eterne. Mali et subyciunt legi eterne. ⁊ si impfecte. s. necitate coactionis inq3tum subyciunt nō eius pceptioni sed punitiōi. s. inq3tum mali puniunt a deo q̄ lex eterna dictat ⁊ imperat. Quarto boni subyciunt pfecte. inq3tum. s. nō coactiōe punitionis sed voluntate obsecutionis. s. voluntati obediēdi deo. amore nō timore se subyciant. Ubi etiā ⁊ dānati subyciūtur legi eterne. cuius rō est. qr sic corpus graue

mouet grauiter d loco. ita eadē grauitate quiescit in loco. A simili sicut boni per legem eternam merent btitudinē ⁊ mali miseria3. ita per eandē legē dei in btitudinē: ⁊ mali in miseria3 9seruant. Subyciunt etiā legi eterne oīa creata siue necessaria siue contingentia non autem eterna. Et rō huius est bm Tho. vbi. ō. Lex eterna est rō gubernationis. quecūq3 ergo subyciuntur diuine gubernationi subdunt ⁊ legi eterne. Cum ergo oīa que sūt in rebus a deo creatis subdant diuine gubernationi. siue nccāria siue 9tingentia. non aūt ea que ptinēt ad diuinam essentiā vel naturā vt persone diuine. vel voluntas dei vel bonitas dei ⁊ hmōi. iō creata subdunt legi eterne. nō aūt increata. sic p3 per exēplū in hoibus. Nam gubernationi hoium subdunt que sūt p hoies: nō aūt que pertinēt ad naturā hoium vt q̄ habeat man⁹ vl pedes. Un̄ ⁊ Aug. dicit. xix. de ci. dei. q̄ nullo modo aliqd legib⁹ summi creatoris ordinatorisq3. s. creatū subtrahit a quo pax vniuersitatis admīnistrat. ¶ Nec obstat quod ait apl̄s dicēs ad Ro. viij. Prudētia carnis inimica est deo. neq3 eni legi ei⁹ subiecta est. Nā bm Tho. vbi. ō. ⁊ si subyci nō possit prudētia carnis legi eterne ex parte actiōis. qr inclinat ad actiōes 9rias legi dei. tn̄ subycit lege dei ex parte passiōis qr meretur penā bm legē diuine iustitie. ¶ Sciēdū Lex dei etiam q̄ aliter est dicendū de lege hoium. aliter differt de lege dei. Nam hō rebus irratiōabilib⁹ quā a lege tūcunq3 ei subyciant non potest imponere le hoium. gem sed solū hominibus sibi subiectis: quib⁹ hominibus intim̄ ponit legē inq3tum suo precepto vel denūciatiōe impmit mētibus eorum quādā regulā que est pncipiū agēdi. Sicut aūt hō denūciādo impmit hoi subiecto sibi qōda3 pncipiū interi⁹ actuū. ita de⁹ impmit toti natu re pncipia actuū pprior. Et ideo p hūc modu3 dicitur de⁹ precipere toti nature. bm illud ps. ps.148 Preceptum posuit ⁊ non preteribit. s. in rationalibus creaturis. Et p hanc etiā rōnē oēs motus ⁊ actiones totius nature legi etne subduntur. Alio modo ergo subdunt legi eterne creature irrōnales q̄3 rationales inq3tum. s. irrationales mouentur a diuina puidētia. nō aūt per intellectū diuini precepti vt rationales. Et ipsa impressio principij actiui intrinseci quantū ad res naturales est pmulgatio legis eterne i eis. Defectus etiam qui accidunt in rebus naturalibus. q̄uis sint pter rōnem causarum particularium. non tamen sunt preter ordinem causarum vniuersalium. ⁊ precipue cause prime. idest dei cuius prouidentiam nihil potest subterfugere. vnde ⁊ ipsa subduntur legi eterne. Omnes etiam leges inquantum participant de ratio recta. intātum deriuant a lege eterna.

Un̄ Aug. In tp̄ali lege nihil est iustū atq legitimum qd̄ nō ex eterna hoīes sibi deriuauerit. Et idē Augu. Lex eterna ita medio quoddā loco posuit aliq. vt in eis vsurpādis merito reprehendat audacia. in exequēdis pure laudet obedientia. Et ponit exemplū abrae. q ex se volēdo occidere filiū pessime fecisset s3 ex volūtate dei iubētis h̄ volēdo optime fecisset. xxiij. q. v. lex.

¶ Secundū quod .§. ij.

notatur est affect⁹ seu volūtas iusti cōformat se ad legē eternam. idest voluntatē diuinā qd̄ quilibet facere deb3. Dicit enim Aug. q lex eterna est rō sūma in deo. idest voluntas rōnabilis cui semp obtpandū est. s. ɔformādo voluntatē nostram sue. Dicit eni Arist. in sua metha. q p̄mū in vnoquoq genē est regl'a: ⁊ cā secundoꝝ seu oīm illius gn̄is. Sicut p̄mū in genere caliditatis est ignis. ⁊ ipse est cā scd̄a oīm calidoꝝ inq̄ntum calida. Intm̄ eni vnūquodq3 est calidū. in q̄ntū participat naturā ignis. Pr'a igit cā oīs rectitudinis est diuia volūtas. in q est sūma rectitudo. ⁊ intantū volūtas hūana est recta: inq̄ntū pticipat rectitudinē diuie volūtatis. qd̄ fit cōformādo se ei. tūc. n. recta ē. Tenemur aūt eē recti. q3 vt d3 Cañ. j. Recti diligūt te. s. deū. Ad dilectionē aūt obligamur que sine rectitudie esse nō pōt. Un̄ ⁊ glo. dicit. Rect⁹ est qui vult qd̄ deus vult. ¶ Sciendū tn̄ qd̄ cū d3 voluntas nr̄a d3 esse ɔformis volūtati diuine. vt dicit Durā. in. j. sen. dis. vlti. nō intelligit hoc de ɔformitate voluntatis inq̄ntū ad eēntiā eius vl esse. idest velle. sed q̄ntū ad intendētiā eius in obiectum. idest in volitū. Nam cū ɔformitas importet q̄ndā assimilationē vnius rei ad alteram. vn̄ dicit ɔformis q̄si cōueniētia in vnā formā. non pōt hoc intelligi de oimoda assimilatiōe volūtatis nr̄e vel nostri velle qd̄ act⁹ ipsius volūtatis est. cū volūtate dei. hoc eni impossibile est cū in infinitū distet. q3 volūtas dei ⁊ velle eius est eēntia eius. s3 in nob voluntas est quedā potētia. nō essentia aie. sed accidēs ɔsequens ipam. ⁊ velle est act⁹ ipsius potētie nō potētia nec essentia eius. Est aūt ɔformitas pportionis inter voluntatē nr̄am ⁊ dei in hoc. s. q sicut de⁹ vult liberare qd̄ vult. ita ⁊ voluntas nr̄a. ⁊ sicut vult bonū. ita ⁊ volūtas nr̄a naturalr. sed hoc ptinet ad imaginē dei que naturalr est in nob. Cōformitas ergo ista attendit bm̄ tendētiam in obiectū. idest in volitu3. put. s. velle ptiet ad gen⁹ moris. s. bn̄ vel male. Et ista ɔformitas volūtatis pōt attēdi b3 q̄drupl'x gen⁹ causaꝝ. s. efficientis. final'. formal'. ⁊ materialis. Et bm̄ gen⁹ cause efficientis tenemur ɔformare voluntate3 nr̄am volūtati dei. qd̄. s. tūc facim⁹ q̄n volum⁹ id qd̄ deus vult nos velle. Hoc. n. ipse efficit in nobis. Un̄ ad phil. ij. Ipse est qui operat in nobis velle ⁊ pficere p bona volūtate. Et sic vno mō exponit illud. j. ad Thi. j. deus vult oēs homies saluos fieri. i. istā volūtatē q velim⁹ oēs hoīes saluos fieri cōsiderata solū nā ipsoꝝ ipse facit in nobis. ⁊ hoc vult nos velle. ¶ Scd̄m cām finalē debemus et̄ cōformare voluntatem nostrā volūtati diuine. Et sic in lege dn̄i voluntas iusti. vt. s. velit oīa pp̄ter bonū finē. qd̄ ē cōformare se in rōne volēdi. Quicquid. n. vult deus vult propter hūc finē. s. pp bonū vniuersi. p qd̄ manifestatur bonitas sua infinita. q est finis oīum. Et quilibet et̄ qd̄cunq3 vult d3 velle sub rōne boni non tn̄ apparentis. i. pp̄ter aliquem bonū finē. Illud aūt qd̄ de se est malū nō pōt ordinari ad finē q proprie dicat bonus. Sicut furari pp hunc finē vt qs inde faciet elemosynā non pōt proprie dici q fiat pp̄ter bonū finem. Debet ergo qs conformare volūtatē suā diuie bm̄ cām finalē. vt oīa faciet pp aliquē bonu3 finē bm̄ illud. Oīa in gloriā dei facite. Unde iudei volentes passionē xp̄i quā de⁹ volebat. nō cōformabāt se volūtati dei. sed contrariebant. q3 de⁹ illā volebat. ⁊ sācti hoc cupiebāt pp hūc finē. s. pp̄ter redēptionē nostrā inquantu3 erit satisfactiua nostri debiti. non aūt volebāt inq̄ntum erat afflictiua inocētis xp̄i. S3 iudei volebāt eā pp̄ter hūc finē inq̄ntū erat afflictiua inocentis xp̄i. ⁊ satisfactiua passiōe eoꝝ ire ⁊ inuidie. nō inq̄ntū erat nostri saluatiua vnde grauissime peccauerūt. ¶ Scd̄m cām formalē cōformare voluntatē suā diuie est operari ex charitate seu habere charitatē. Sed rectus hō i lege dn̄i volūtas eius. vt. s. velit oīa ex charitate dei. Sed ad habendū charitatē directe non tenemur. q3 hoc nō est in ptāte nostra eā habere dei. n. est eā infundere sine meritis nostris. bm̄ illud ad Ro. v. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris p spiritū. s. qui datus est nobis. sed indirecte tenemur ad eam. Tenemur enim facere qd̄ ex nobis est. vt charitatem habeamus. puta orādo. ieiunādo. a pctis cessando ⁊ hmōi per q quis disponit ad recipiendu3. Exēplū de sole qui illuminat quantū ē de se nō ponente3 obstaculū sed se ponētē ante eū. Hec Tho. in. j. sen. di. vl. Et vt dicit Roman⁹ di. ea. Quia istd̄ est p̄ceptū affirmatiuū. s. de p̄parādo ad hn̄dū charitatē obligat nō ad sp. s3 p loco ⁊ tpe vtpote. q̄n cogitat p̄cepta dei bn̄ficia ⁊ hmōi. Determinare aūt tēpus hmōi obligatiōis. s. q̄n teneamur vel q̄n nō teneamur. nō pōt bn̄ determiari. Ad faciendū aūt ex charitate que facimus tenemur cōditionaliter. s. si volumus mereri vitam eternā q3 sine charitate opus nostrum nō ē meritoriū. Absolute nō tenemur ad h̄ q3 si tenemur sp ex charitate agere. sp peccarem⁹ fa

Marginalia: Uoluntas cuiuslibet se cōformare diuine voluntati. — Dic nota distinctione3. — Conformitas voluntatis attēdit bm̄ quadruplex gen⁹ cause — j. Cor. x.

ciendo aliqd nō ex charitate. Et sic filius bono rans patrē naturali pietate peccaret. si nō habe ret charitatē. Uex est q p loco ꝛ tpe tenet quilibet facere aliqd ex charitate quod tpꝰ pōt facile determinari a nob. Hec Roman⁹ in.j.sen.dis. vl. ¶ Secūdū cām materialē ɔformare voluntatem suā volūtati diuie est velle qđ de⁹ vult. Sz vtruz tenemur ɔformare voluntatē nr̄az diuie i volito. Rñ. fr Roman⁹ sup.j.sen.di.vl.q.vlti. dicēs. Hic nō querit de volūtate sensualitatis. qꝛ illa nō fert in bonū simplr sicut volūtas diuina. sed incōueniēs sibi. s. delectabile bz sensuz. Uñ bz istā voluntatē nō tenemur ɔformare voluntatē nr̄am diuie. Et bm hanc voluntatē xp̄s nolebat pati. pter qđ orauit dicēs. Pater transeat a me calix iste ꝛc. Nec ēt volūtate naturali tenemur ad hoc. qꝛ illa semp fert in bonū nature. vt ɔseruationē sui vel suoꝝ. Et sic. b. Maria volūtate naturali ꝛ sensuali nolebat filiuz pati. qđ deus nolebat: vñ tristata est marie de morte eius. pter qđ symeon dixit de ea. Tuā ipsius aiam ptrāsibit gladius. Lu.ij. Et ad crucē canit eccl̄ia. Flecte ramos arbor alta tēsa laxa viscera ꝛc. Nec etiam voluntate ɔditionata qꝛ p illam nō possum⁹ velle aliud q̄ȝ de⁹ velit sub ɔditiōe scȝ si deo placet. Sicut paulus volebat sibi stimulū auferri. pter qđ hoc postulabat ꝛ deus nolebat vt pȝ.ij. ad Coꝛ.xij. Nō eni volebat illud apostolus nisi iq̄ztum deo placeret. Unde hoc sibi reuelato. nō ampli⁹ voluit sibi auferri.

matth. xxvj.

¶Sed queritur .§.iiij.

De voluntate delibata. Opinio pria

de volūtate deliberata. Et circa hoc sūt due opiniones. Una est que distiguit volitū diuinū. qꝛ s. aut ɔgruit mihi illud velle ꝛ simplr debeo illud velle qđ deus vult. dūmō sciā qđ de⁹ velit. Si aūt nō ɔgruit mihi velle. tunc nō teneor velle qđ de⁹ vult. vt mortē meā vel dānationē. Ratio est bz ipos: qꝛ cū grā pficiat naturā non destruat. nō teneor pter statū grē velle aliqd qđ sit ɔ̄rium nature mee vt mortē meaz vel meoꝝ. Itē natura nō dictat qꝛ velit dānationē meam nec etiā grā hoc exigit vt hoc veli. ergo non teneor. Alia opinio q volūtate absoluta ꝛ deliberata oio teneor velle qđ de⁹ vlt. vl qđ scio deū velle. Et ad hoc dicendum mouet eos auctas rō ꝛ exemplū. Et auctoritas qdem habet in glo. sup ps. Nō adhesit mihi cor prauum. vbi dr̄ q cor prauū ꝛ distortū hz q non vult qđ deus vult. Et glo. sup illđ. Rectos decet collaudatio. dic̄. Recti sunt q volūt qđ deus vult. Rō que ad idem mouet est. qꝛ si nō teneor velle qđ de⁹ vult. ergo possum velle ɔ̄riū ergo potero mihi displicē qđ deus vult. Sz hoc est falsum. qꝛ vt dicit Aug. Impi⁹ est. cui displicet diuia puidētia. Item nsl iustū displicet iusto. bm Aug. de vera religiōe.

alia opinio.

Ps.c. Ps. xxxij.

sed esse volitū a deo est iustuz ergo ille cui tale volitū displicet est iniustus. Si ergo nō possuz velle cōtrariū eius qđ deus vult. ergo teneor velle esse qđ vult. Itē qꝛ bm tulliū amicoꝝ est idē velle ꝛ nolle sz tenemur eē amici dei. ergo ꝛ velle qđ vult ipse. Patz hoc ēt p exēplum qꝛ mala q̄ inferunt corpori meo debeo acceptare ex quo deo placet. Sz nihil magis debeo diligere post aiaz q̄ȝ corpus meū. ergo multomagis debeat acceptare q̄ fiunt parentibus meis vt mortē coꝝ ꝛ hmōi. Nec isti dicūt q debeaz velle dānationē meā. sed qđ debeā eaz velle bz qđ de⁹ eā vult. Deus dt nō vult per se ꝛ simpliciter me dānari. sz si facio opa peccati vult me dānari. vñ vult ordinē iustitie qui est punitio nře culpe p penā. Illū aūt ordinē iustitie teneor acceptare. s. si peccauero puniar. qꝛ aliter repugnarem ordini diuine iustitie. ꝛ sine dubio sic teneor velle qcqd scio deū velle. sic mihi cōgruit. bm oēs hmōi tentioni nō teneor alia rōne. nisi qꝛ voluntas mea tenet velle esse qđ iustū est ꝛ bonū. Et si ista est rō tētionis. vbicūq est iustitia ꝛ bonitas. illud teneor velle. Nec obstat q nāe nō cōgruit: qꝛ volūtas deliberata se pfert in eā q̄ repugnat nāe. i. volūtas bm rōnē subijcit sibi voluntatē seu istinctū nālez vt cuz pō pter virtutē se morti exponit. Tenet tamē velle volūtate deliberata istū ordinem iustitie. quo si i peccatis morit dānat. qꝛ hoc de⁹ vult ꝛ nō dānationē p se neq̄ȝ culpā. Tho. ad pmā opinionē videtur magis declinare tā q̄ȝ duraz Scđa firmat Tho. di. ea. Et de dānatiōe sua ppria dic̄ q ista positio ē q̄si ipossibilis. s. q alicui reuelet dānatio sua. sic nec āgelis. vñ si cui fieret dz ille cui fieret estiare q sit illusio diaboli. Qđ si certificaret q reuelatio eēt a deo debz credere q esset bm cōminationē nō bm psciaz vt illud Jone.iij.c.xl. dies ꝛ niniue subuertet. Sz sciēdū bm Tho. di. ea. circa h. q mot⁹ volūtatis deliberate circa volitū diuinū. aliter se hz in pctōribus ꝛ aliter i iniustis viatorib⁹. aliter in cōprehensorib⁹. Nā in pctōrib⁹ motus voluntatis est corruptus qꝛ ex toto relinquunt deliberationē rōnis ꝛ cōsequunt impetū volūtatis nālis ꝛ sensitiue. murmurātes de dei ordinatione. Nullus tñ est a deo obstinat⁹ i peccatis. qui obstinationē nō possit deponere. ꝛ se diuine volūtati cōformare dū est viator. Solū dānatis in penā inflictū est vt a sua obstinatio ne nunq̄ȝ cureant. In iustis autem viatoribus manet mot⁹ voluntatis integer. sed imperfectus dicitur. tñ ex parte cognitionis quia non plene voluntatem diuinam cognoscunt. tum ex parte affectionis que retardatur ex motib⁹ inferioribus. vnde in talibus sufficit non recalcitrare diuine ordinationi. Philosophus eni

Nota B dictum scti tho me.

dicit in.iij.Ethic.qz sufficit forti q nō ꝯtristet i
piculis mortis.dūmōdo nō gaudeat sicut est gau
diū in actib⁹ aliaꝝ ꝟtutū.Sed in btis est mot⁹
volūtatis deliberate īteger ⁊ pfect⁹.tū ex par/
te cognitiōis.qz diuinā volūtatē plene cogno/
scūt.tū ex pte affectiōis que dñat oī appetitui
īferiori.nec in aliqua retardat vel īpedit.Uñ i
vidēdo qd deus vult:⁊ qd ipsi volūt gaudiuz
ps.57. exprimunt de q̄ in psal.Letabit iust⁹ cū viderit vi
dictā.Uñ talis nō dz dimittere qn faciat oē bo
nū qd pōt:qz ī custodiēdis illis.s.in preceptis
dei retributio multa.ait psal.Nō soluz pro cu/
stodiēdis.i.obsuādis retributio multa hētur
mercedis etne.sed etiā in ipsa obseruatione re/
tributio multa delectationis spūalis qz ꝟtuose
operari delectat mentem magisq̄ delectabilia
corpis.Et ex h etiā vitat maius suppliciū.si pu
re deberet dānari in iferno qz ex pctō aggraua
exēplū. tur suppliciū.Legit in vitaspatrū.Qd cū qdaz
pater scūs hēret quēdā discipulū valde obedi/
entem.modestū ⁊ gratiosuz.rogauit dñm vt si
bi reuelaret si debebat esse demuz saluandus.
Reuelatū est q erat dānandus pp qd cū pater
videbat illū lachrymas ꝯtinere nō poterat. Qd
perpēdus discipulus ille iterrogauit prēm de
cā fletus.Et cū frequēti⁹ h petisset.victus pci/
bus eius sibi dixit.q ex cōpassione ad eum fle/
bat.qz reuelatū sibi erat eū esse dānandū.Qd il
le audiēs ait.Pater nō opz vt pp h lugeatis.qz
scio iustū esse dñm. ⁊ q me nō dānabit nisi pro
pter peccata mea.Et sic fur patiēter dz pati pe/
nam suspēdēdi exquo meruit.Ita ⁊ ego suz pa
ratus ferre penā dānationis si offendero. qz h
exigit diuine iustitie ordo. cui⁹ voluntati volo
me ꝯformare.Itaqz conabor ex me facē qd bo
ni facē potero.⁊ dñs de creatura sua faciat qd
sibi placet.Adeo autē placida deo fuit talis re/
spōsio ⁊ ꝯformatio volūtatis.q nocte sequēti
reuelatū est prī illi q mutata erat snia dei ⁊ sal
uandus erat.Qd nō sic intelligēdū est q volū/
tas dei vel dispositio sit mutabilis. vt velit qd
prius non volebat.sz snia dei cōminatoria que
respicit merita vel demerita hoium mutatur.
erat in illo discipulo forte aliq̄ indispositio mē
tis vel vitiū occultum.quod merebatur dam/
nationem.que remoto meruit ex operibus bo/
nis saluationem.In lege ergo domini volun/
tas iusti est conformando se diuine volūtati in
volito.vt dictum est.

Intellectus rectus respicit legē eternam. ps. 26.

¶ Quantum ad .§.v.
tertiū pncipale nota.q intellect⁹ rect⁹ respicit
die ac nocte idest frequēter in aduersitate ⁊ p/
speritate ad legē eternā dei.idest ad cognoscen
dum volūtatē suā vt pficiat.Uñ ipse ps.Unam
petij a dño hāc requirā ⁊c.vt videā volūtatem
dñi.Et qz in lege sua scripta ipaz volūtatē ma/
nifestat.iō frequēter eā legit ⁊ meditabitur.ps. ps. 118
Quō dilexi legē tuam dñe.tota die meditatio
mea est nō solū vt sciā.qz vt ait apls ad Ro.ij.
Non auditores legis.i.tm̄.sz factores iustifica/
buntur.Qui enī fecerit volūtatē prīs mei . ait
xp̄s que manifestat in lege.ipse meus frater ē
Math.xij.Fratribus xp̄i debet hēditas etna.
¶ Sed sciēdū ꝯm magrm i.j.sen.di.pe.q du/ Duplex est voluntas dei.
plex est volūtas dei.vna que dī volūtas bñpla/
citi.alia que dī volūtas signi.Qd nō sic est itel/
ligendū.tanqz in deo sint plres volūtates cū nō
sit nisi vna tm̄.sed ꝯm Tho.in.j.pte.q.xix. Uo/
luntas de deo aliqn ppie dī.⁊ hec volūtas be/
neplaciti nūcupat ⁊ semp iplet. Aliqn volūtas
metaphorice de deo dī sic ⁊ multa alia de deo.
⁊ hec dī volūtas signi.nō qz sit signū q de⁹ illd
velit:sz qz est signū in nobis volūtatis nre.Sic
dicim⁹ deū iratū cū punit.non q punitio sit si
gnum ire in deo.cū nulla ira in eo sit.sz qz est si
gnum ire in nobis cū punit.Sic cū de⁹ pcipit
aliqd dī velle a nobis.qz cuz nos pcipimus.si/
gnum est nobis q velimus illud.Per hāc sili/
tudinē dic volūtas signi in deo.⁊ hec est qntu/ Uoluntas signum est quintuplex
plex ꝯm qnqz signa.s.pceptū.phibitio. ꝯsiliuz
pmissio.⁊ opatio.Per hec eni vt p signa decla
ramus nos aliqd velle.Declarat eniz qs se ali
quid velle duplr.Uno mō p se.alio mō p aliū.
Et per se qdem declarat aliqd velle aut directe
aut indirecte.Directe cū aliqd opat.signuz ē
qd illud vult.⁊ sic opatio dī volūtas.Indirecte
⁊ per accidēs.cū non phibet vel impedit opan
tem.Nā remouēs phibēs dī mouēs p accidēs
ꝯm phm.⁊ sic est pmissio.Per aliū vo declarat
se qs aliqd velle inqntū ordinat aliū ad aliquid
faciendū.vl necāria inductiōe qd fit pcipiēdo
qd aliqs vult in phibēdo ꝯriū.vel aliq̄ psuaso/
ria inductiōe qd ptinet ad ꝯsiliū.Qd enī prece
ptum ꝯsiliū ⁊ phibitio dicat dei volūtas.patet
per id qd dī Math.vj.Fiat volūtas tua ⁊c. Qd
aūt pmissio vl opatio dicat dei volūtas:pz per
Aug.qui dic in encheridion.Nihil fit nisi om/
nipotēs fieri velit.vl sinēdo vt fiat vel faciēdo.
Uel pōt dici q pmissio ⁊ opatio referuntur ad
pñs pmissio qdē ad malū opatio ad bonuz. ad
futuz vo phibitio respectu mali:pceptū vo re
spectu boni necārij ꝯsiliū aūt respectu sup abū
dantis boni.Uolūtas ḡ bñplaciti q ppie ē vo
luntas dei semp implet.siue a nobis siue de no
bis.vt dicit magr in.j.sen.di.xlv.Uñ ipse ait p
Esa.c.xlvj.Uiuo ego dicit domin⁹.qz oīs volū
tas in eā fiet.⁊ omne ꝯsiliū meuz stabit.idest dis
positio.Et ad Ro.ix.Uoluntati eius quis resi/
stet.q.d.nullus.Cū ergo seruamus mādata ei⁹
vel ꝯsilia:implet volūtas eius a nobis.idest cō/
sentiēdib⁹ nobis bonis operib⁹ que facit in no

bis.Cum transgredimur mādata eius volun/
tas eius implet de nobis.'incurrētibus penas
quas vult de nobis ſm exigētiā sue iustitie. Et
sic volūtas dei cum sit causa efficacissima oīum
mentiū.nō aūt peccatoꝝ.q2 nullo sapiente.s.
operāte ait Aug.fit hō deterior.ꝛ nihilo minus
dño opante semꝑ iplet cū ꝓprie illō vult. Qui
eni recedit ab ordine volūtatis sue ſʒ miām q̄
ꝑparauit coronā diligētib9 se.vt pctōr ait. rela
bitur in ordinē voluntatis sue iustitie.q̄ repro
bos punit.¶ Qd aūt opat in creaturis.ibi cō/
currit volūtas signi cū volūtati bñplaciti.illud
eniʒ ꝓprie vult.Dicitur tñ volūtas signi inquā
tum in nobis op9ñm est signū volūtatis nr̄e ꝑ
similitudinē.Et silr ꝑmissio ꝯcurrit cum volūtate
bñplaciti.Sʒ qꝫ ꝑmittit.s.mala fieri.dr̄ qdeʒ si/
gnum volūtatis.nō sue.s.dei q2 non vult ipse
mala fieri.sʒ in nobis q cū ꝑmittim9 malū fieri
ꝛ nō ꝓhibem9 cū possum9 dicim9 illō velle. In
deo aūt ꝑmissio qua mala ꝑmittit fieri.ē signuʒ
non volendi illa:sed volendi permittere:ꝛ hoc
propter maiora bona inde sequentia. que pro
prie vult.Unde Augusti.in enchirid. ait qꝫ de/
us omīps nil ꝑmitteret mali eē in opibus suis.
nisi eēt adeo potēs ꝛ bon9.qꝫ ex oī malo elicēt
maius bonū ꝛ si nō semꝑ bonum ei cui accidit
malū.saltē ad bonuʒ melius vniuersi. Et sic ex
crudelitate tyrānoꝝ secuta est corona martyri/
um ꝛ ꝯuersio multoꝝ exēplo martyꝝ.Et occisio
ouis a lupo.ꝛ si nō sit ad meli9 ouis ē tñ ad me
lius vniuersi.q2 sic sustētat spēs lupoꝝ i vniuer
so.Et dānatio reproboꝝ eis bōa nō ē tñ ad me
lius vniuersi.vt reluceat nō solū miā in btis sʒ
ꝛ iustitia dei in dānatis.Exēplū in Joseph quē
vēdiderāt frēs in egypto.ꝛ ex tāto malo eduxit
de9 tm̄ bonū.s.ꝯseruationē nō solū pr̄is ꝛ fratꝝ
sʒ plurimoꝝ q fame ꝯfecissent ꝑꝑ ꝓuisionē suā de
frumēto.Un̄ ipe dixit Gen̄.vlti.nō possum9 re
sistē volūtati dei.vos fecistis i me malū.ꝛ deus
ꝯuertit illō in bonū.¶ Volūtas āt signi q̄ ꝯ dꝑ
cepta ꝓhibitiōis ꝛ ꝯsilia nō ē ꝓpe volūtas.q2 n
semꝑ iplet vt in pctōrib9 pʒ.Sʒ ē signū volūta
tis in deo qdē.q2 vult illō ꝑcipē ꝓhibē ꝛ ꝯsulē
in nobis āt vm̄ trāsumit vt dicat de deo ē signū
qꝫ illō volum9 qō ꝑcipim9.igit iust9 intellectu
meditat die ac nocte i lege dñi.i. assidue siue i
lege etna qd velit.siue i lege scpta.vbi ꝑ signa
ipm exꝑmit. Hec ē volūtas dei scificatio vr̄a.vt
ait apls.j.Thes.iiij.Uult eni caueri ꝓhibita vt
sic sitis sci.i.est mūdi a pctis.vult suari ꝑcepta
vt sitis sci.idest firmi in virtutib9.Dant eni ꝑ
cepta de actib9 vtutū ex q̄rū frequētia gn̄ant ha
bitus.Uult ipleri ꝯsilia ad maiorē pfectū. qb9
efficimur sci.i.deo ꝯdicati.sic tēpla dñr scā qa
deo ꝯdicata.Uult recognsci a nobis sua bñficia
que opant in nobis vt sim9 sci.i.gr̄ificātes offi

cium scōꝝ i pr̄ia q semꝑ regnāt.Uult ꝯsidera
ri ꝑmissa vt sim9 sci.i.pfecti cum imitātes.q.s.
semper ex malis elicit bona.sic nos ex iniurijs
eliciamus bona obliuiscendo iniurias. Ad ro.
xij.Uince in bono malum.Et ex malis tribula/
tionum eliciamus bonum cōuersionis nostre
ꝛ patientie.Et ex malo peccato cōmissorum.eli
ciamus bonum humiliationis nostre vt humi
liores ꝛ cautiores simus.Et sic sancti estote ait Leuit.
ipse quia sanctus ego sum dñs deus vester. 19.ꝛ 20

¶ Uidetur autem .§.vi.

predictis obstare quod ait apostolus prima ad
Thimo.j. Uult deus omnes homines saluos Cōtra
fieri.ꝛ tamen pauci sunt qui saluātur.nō ergo
videtur impleri semper volūtas dei.Ad qō re/
spondet Tho.in.j.sen.distin.penul.ꝛ in episto/
la super dicto passu.Quod hoc intelligi potest quō de
multipliciter.Uno modo ſm Damas.qui dicit9 vult
hoc intelligendum de voluntate dei antecedē/ oēs ho
ti nō voluntate dei consequēti. Et appellat vo mines
luntatem antecedentem.illud quod vult deus saluos
de creatura rationali ipsam considerando solū fieri.
ſm naturam.absqꝫ operibus.ꝛ sic vult omnes
saluos fieri.Nam quemlibet creat ad hunc fi/
nem.ꝛ dat ei naturam capaceʒ.ꝛ precepta ꝛ cō
silia ꝛ documenta proponit ante euʒ vt ex illis
possit procurare salutem suam.dicitur ergo vo
luntas antecedens.quia antecedit cōsideratio/
nem operum creature.quam quidem conside/
rationem possumus nos facere de deo prout
scilicet ipsam creaturam disponit ſm naturam
suam ad saluationem modo dicto.Et hoc vni/
uersaliter erga omnes.Sed volūtati consequē
ti non vult omnes homines saluos fieri: sʒ ali/
quos saluari.s.bonos.aliquos dānari scilʒ ma
los.Et dr̄ voluntas ꝯñe.q2 vult illud de creatu
ra considerata non solū ſm naturam.sʒ ſm eti/
am opera sua que sequūtur in creatura post na
turam.Dat exemplum de iudice bono qui ve/
niens ad ciuitatem.voluntate antecedenti vult
omnes homines illius ciuitatis viuere ꝛ nul/
lum perire considerando scilicet homines ſm
suam naturam. Sed volūtate cōsequenti vult
aliquos viuere scilicet bonos aliquos occidi vt
malefactores:ꝛ hoc considerat hominibus ſʒ
opera eoruʒ.¶ Uel expone sic.vult omnes ho
mines saluos fieri in generali ꝛ vt viuant vir/
tuose sicut dicitur spiritussanctus postulare ge
mitibus inenarrabilibus ad Roma. viij. quia
nos postulantes facit Augusti. Nescientes qs
pertineat ad predestinatorum numerum quis
non pertineat. Sic affici debemus ad omnes
vt velimus omnes saluos fieri.xxiij. questio/
ne tertia corripiantur.¶ Tertio exponit illud
ſm distributionem accōmodam pro his .s. tm̄

qui saluanť. qz. s. oēs qui saluanť. nō nisi volē/
te saluanť. Sic illō Jo. j. illuminat oēz ho. ve.
in hūc mundū. qz ex his qui illuminanť gratia
nullus illuminať nisi ab eo. ℭ Quarto pōt ex/
poni ꝙ sit ibi distributio. nō ꝑ singulis generꝫ
sed pro generibus singuloꝝ. Sicut dř oē ani
mal fuit in archa noe. i. de q̄libet gnē aīalium
aliqd. Et sic de quolibꝫ gnē hoīuꝫ vult aliquos
saluari. quia ⁊ de viris ⁊ mulieribus ⁊ de iude
is ⁊ gentilibus. fidelibus tamen. Et de italicis
⁊ de theutonicis ⁊ anglicis ⁊ de francis. ⁊ de
hispanis ⁊ orientalibus ⁊ occidētalibus fideli/
bus tñ vult aliquos saluari. ℭ Quinto pōt ex
poni de oi statu nō vitioso. puta de statu regu/
lari clericali laicali. virginali. viduali. cōiugali
rectoꝝ. vasalloꝝ. militū. stipendiariorū: nō la/
trocinantiū tñ mercatoꝝ nō fenerantiū. artifici
um nō fraudātiū. aduocatoꝝ. medicorū nota/
rioꝝ. seruoꝝ ⁊ alias recte tñ viuentiū vult ali/
quos saluari. vt pꝫ discurrēdo ꝑ vitas sancto/
rū. ℭ Exemplū de btō machario. qui cū petis/
set in oratiōe cui eēt socius in patria. dictū ē ei
pňo de quodā mercatore. scďario ď quodā sim
phoniaco. tertio de duabus sororibus nuptis
duobꝰ germanis artificibus ⁊c̄. vide in vitaſ/
pa. In lege ergo dñi eterna fuit volūtas iusti. ⁊
in lege eiꝰ eterna vl̄ scpta meditabiť die ac no/
cte: ad ꝯformandū voluntatē suā cū voluntate
⁊ faciēdū eā: qz qui fecerit volūtatē pr̄is mei q
in celis est. ipse intrabit in regnū ce. Math. vij.
Qui fecerit ea que declarat in lege sue scpture
se velle ⁊c̄. Magna opa dñi idest opatio. expo
nit glo exq̄sita. i. diligentissime ⁊ efficacissime
hñs effectū in oēs volūtates eiꝰ. idest i his que
declarat se velle a nob̄. Ita eni vlt a nob̄ iplere
sua mādata ⁊ ordiata. ⁊ ꝯsulta ꝙ ipse ꝑncipalis
est ad opandū in nob̄. tñ volūtarie nō coopanti
bꝰ. Vñ ad Ro. vij. Velle adiecet mihi. ꝑficē āt
nō inuenio. Et ꝑ Esa. xxvj. Oia opa nr̄a opatꝰ
es in nob̄ dñe. Et quecūqꝫ vultis opari in vob̄
exq̄site. idest diligentissime ⁊ ꝑfectissime opať. ⁊
nos ad illa mouet. Subest eni posse cū volue/
ris. dr̄ Sap. xij. ⁊ Exo. xxxiij. ait dñs. Misebor
cui voluero. ⁊ clemēs ero his q placuerit mihi
Sic cū voluit saulū ꝑsecutorē suū ꝯuerti. subi/
to ꝯuersus ē. dicēte ipso. qd me vis facē. Actu.
ix. Vñ ⁊ ipse dicit ad Gal. j. Cōplacuit ei q me se
gregauit ex vtero mr̄is mee ꝯtinue nō acq̄eui
carni ⁊ sanguini ⁊c̄. Ad ꝑpositū Greg. in lib.
vj. moraľ. pulchra ponit ad oñdendū quō volū
tas hoim. vñ querit voluntatē dei seu ordina/
tionē ipedire inde i effectu ei huit dicēs. Sepe
eni nōnlli hūana sapia inflati dum desiderijs
suis diuia iudicia ꝯtrie ꝯspiciūt. ⁊ astutijs eiꝰ de
luctari machinatōibꝰ conanť ⁊ ꝙ ad votū suuꝫ
vim supne dispēsationis intorq̄ant callidis co/
gitationibꝰ insistūt subtiliora ꝯsilia exq̄rūt. Sꝫ
inde voluntatē dei pagūt. vñ hāc imutare ꝯtē
dūt. atqꝫ oipotētis cū ꝯsilio dū resistē nitūť ob/
sequūť. qz hoc sepe dispositiōe diuia apte mili
tat qd ei ꝑ hūanum studiū irinole resultat. sapi
entes ergo dñs in ipa coꝝ astutia cōprehendit
qñ eius ꝯsilijs hūana facta ēt tūc ꝯgrue huiunt
cū resistūt. Qd melius oñdimꝰ. si pauca ad me
diū gestaꝝ reꝝ exēpla ꝑferamus. Joseph sōnū
viderat ꝙ manipulo suo fratrū eiꝰ se manipu/
li ꝑsternebat. Somniū viderat ꝙ luna ⁊ sol se
cū reliq̄s stellis adorabāt. Que qz pure fratri/
bus retulit. coꝝ corda protinꝰ future dānatio
nis inuidie pauorqꝫ percussit. Cūqꝫ ad se hūc
venire cōspiceret malicia seuiente dixerūt. Ec/
ce somniator ille venit. venite occidamus euꝫ
⁊ videamus quid illi proderūt somnia sua. Cū
qꝫ eius dñio subijci metuūt. somniatorē in pu
teū deponūt. eūqꝫ ismaelitis trāseuntibus ven
dunt. Qui in egypto ductus. seruituti subdi/
tus luxurie accusatiōe dānať. Castitatis meri/
to adiutus ꝓphetie iudicio erectꝰ. oi egypto ꝓ
latus ē. per supnā vero sapientiā ꝓuidus fru/
mento cōgessit ⁊ futuro periculo necessitatis
obuiauit. Cūqꝫ in orbē fames irruit. de alimē/
torū preparatiōe sollicitꝰ. Jacob filios in egy/
ptū misit qui frumentoꝝ dispēsatiōi ꝑpositū
Joseph nescientes inuenerūt. atqꝫ vt mereren
tur alimēta percipe. coꝝ dispensatorez cōpulsi
sunt ꝓnis in terrā ceruicibus adorare. Pense/
mus igiť geste rei ordinē. pēsemus quō sapiē/
tes in ipsa sua astutia visio diuina cōprehēdat
Jō ab eis ioseph vēditus fuerat ne adoraretur
Sꝫ iō ē adoratus qz venditus astute nāqꝫ ali/
quid agere cōpulsi sunt. vt dei cōsiliū mutareť
sed diuino iudicio qd declinare conati sunt re
mittēdo seruierūt. In qppe coacti sunt dei vo/
lūtatē pagere. vñ hāc moliti sī astute cōmutať
sic diuinū ꝯsiliū dū deuitať ipleť. sic hūana sa/
pientia dū reluctať cōprehendiť. Timuerūt fra
tres ne Joseph sup eos excresceret. sꝫ hoc qd
diuinitꝰ expositū fuerat cauēdo actū est vt eue
niret. Humana ergo sapiētia i seipsa cōprehē/
sa ē. ⁊ q̄ volūtatē dei. vñ ꝑ intētionē resistit ide
eius ipletiōi militauit. Sic saul dū dauid sub/
iectū quottidiāo succresceť virtutū successu cō
spiceret suā ei in cōiugio filiā spopondit: atqꝫ
in eius dotē cētū dari philistiorū preputia pe/
tijt. vt cū ꝓuocatus miles vltra se excrescere q̄
reret inimicoꝝ gladijs traditꝰ vitā finiret. Sic
scriptū ē. Nō hꝫ rex necessitate spolia. nisi tm̄
cētū preputia philistinoꝝ vt fiat vltio de inimi
cis regis. Porro saul cogitabat tradere dauid
in manibꝰ philistinoꝝ. Sꝫ dauid dispositiōis
intime fauore roboratus cētū se dare ꝓhibuit.
⁊ ducēta preputia reportauit. Cuius nimiruꝫ
operis

Exem/
plum

operis saul argumēto superatus. superna pro
uidentia in sapientie sue est consilio deprehen-
sus. quia vnde succrescentis militis vitam se
extinguere credidit. virtutis gloriam eius in-
de cumulauit. Sed qꝛ nōnunq̄ astute aliqd
sape et electi molliūt. liber ad mediū aliū lapiē
tē deducere. ꝛ que interni ꝯsilij astutia morta-
lius cōprehendat demōstrare. Prudēter qppe
Ione.i. Jonas sapere voluit cum ad predicandus ni-
niuitarū pniam missus qꝛ electis gentib⁹ inde
am deseri timuit ꝑdicationis officiū implere
recusauit. Nauē petijt fugē tharsis elegit. sꝫ ꝓ-
tinus tēpestas exorit. Sors mittit. vt vꝫ cogno
scat cuius mare culpa turbat. Jonas in culpa
deprehendit in pfundo mergit. ceto sorbente
deuorat. atq̄ illuc ducēte belua pducit. quo ille
ire spōte ptēpsit. Ecce fugitiuū dei tēpestas in
uenit sors ligat. mare suscipit. belua includit.
Et qꝛ auctori suo obedire renitit. a loco quo
missus fuerat suo reus carcere potat ꝛc. ibi vi-
de. Cōprehendit ergo sapientes dñs in astu-
tia eorū qñ ꝛ hoc in vsum sue voluntatis redi-
git. p quod sibi volūtas hūana ꝯdicit. Et ponit
exemplum de iudeis: xp̄m occiderunt ne amit
terent regnum temporale. ꝛ illud amiserunt.
Ps. cx. Et allegat illud Ps. Magna opa domini ꝛc.
Hec omnia Gre.

¶ Uult autem nouem .§.xij.

Deus vult a nob nouem, a nobis deus ſm Pe. de tarā. sup eplas pauli.
Octo vult in vita pñti p que vult nonū in alia
vita. Uult primo viatorū p pniam ꝯuersionem.
Scdo ꝯuersorū a petis emūdationem. Tertio
emundatorū p opationē sanctificationē. Quar
to p sanctificatorū ad cognitionū illustrationē.
Quinto illuminatorū p feruorē inflāmationē.
Sexto inflāmatorū p tribulationū pbationem.
Septimo pbatorū vnitatis ꝯcordationē. Octa
uo finalē i pposito pseuerationē. Nono p hmōi
finata vult pseuerantiū glificationē. De primo
Deus vult p penitentiaz cōuersionem. hēs Ezech. xviij. Nūqd volūtatis mee est mors
impij dicit dñs ꝛ nō potius vt ꝯuertat ꝛ viuat.
q.d. volo q ꝯuertat. Sꝫ vt ait Aug. Neminē
putas ab errore ad veritatē in quocūq magno
vel puo petō ad correptionem sine pnia posse
transire. de pe. di. i. Est autē cōuersio cordis
vndiq auersio: tunc eni hō ꝯuertit vere. qñ ex
toto dimittit petm̄. Co. i. Uoluntatē auertēs
a malo oī ꝛ vertēs se totū ad deū. Cū eni aīa sit
essentia simplicissima. ꝛ nec hꝫ ptes. nō pōt ex
Deus vult cōuersionē emūdationem. vna auerti ꝛ altera ꝯuerti. sꝫ totū ad bonū vel
malū ꝯuertit. Conuertit se ipsissim⁹ manasses
ad deū ꝛ suscept⁹ ē. ¶ De scdo nota q vlt de⁹ p⁹
cōuersionē vt satisfaciat petis. ꝛ sic emūdet. i.
liberet a petis. Math. viij. Uolo mūdare dicit
xp̄s leproso. Et qꝛ nimis compatit deus semp

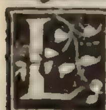
supplet defectū nr̄m compatiēs nob. ne habea
mus nimis stare in purgatorio p venialib⁹ vel
p alijs debitis petorū. Nā ſm Gre. iiij. moral.
Deus delictū sine vltione nō patit. qꝛ vel hō p
se punit. vel de⁹ cū hoie. Jn hui⁹ figurā habe-
mus q cū fuit edificatū tēplū salomonis non
fuit ibi audit⁹ sonit⁹ mallei. qꝛ pus aptabant la
pides ꝛ polliebant vt nō hrent nisi suppōi. Tē
plū istud est collectio btorū. vbi de⁹ inhabitat
per manifestationem glie. qlibet btūs est tanq̄
vnus lapis vt ergo qñ per mortē est supedificā
dus nō habeat penaꝫ pati de⁹. sic suos electos
quotidie per tribulatōes pollit vt sic pleni⁹ sa-
tisfaciāt. ¶ Uult post emūdatiorū scificationē De vult emundatorū scificationē.
i. ꝯfirmationē in bonis virtutib⁹. i. ad The. iiij.
Hec est volūtas dei scificatio vra. qñ qs addi
scit aliquā artē. si se nō exercet in ea cito obli-
uiscit eā. Si aūt cōtinuet opus ei⁹ habituat ꝛ
firmet in eo vt nō facile obliuiscat sic in ppost
to. Nūquis ꝯuersus recipit virtutes nisi se cōti-
nuo exerceat in actib⁹ eorū mō in humilitate.
mō in sobrietate. mō in castitate. resistēs tēta
tionib⁹ debilit eas hꝫ. sꝫ per act⁹ freqntes gnāt
habit⁹. qui est de difficili mobilis a sbto. Uñ
vult de⁹ in scificatorē illuminatiōes. i. ad Thi.
Uult oēs saluos fieri ꝛ ad cognitionē verita-
tis puenire. Unde ꝛ moralis Seneca. Si vnū
pedē haberē in fouea ꝛ aliū ex. discere vellem.
Nō tñ debemus querē scire oēs vitatē. qꝛ mul
te sunt veritates. quarū non oēs sunt capaces.
Quedā et sunt que sciēdo hō male vteret. nec
a demonijs qs dꝫ querē veritatem. Propterea
xp̄s increpabat demones ꝑcepto ei⁹ creātes ab
hoib⁹ ne dicerent veritatē illā. i. Luc. iiij. q tu
es xp̄s fili⁹ dei. qꝛ nō vult q ab eis queramus
vitatē scire. cuꝫ etiā vitatē quā dicūt. dicūt vt
decipiāt. Sed hoies ita parū sunt auidi ad co-
gnoscēdū vtilia. q sbito in ꝑdicatiōib⁹ obdor
miūt. Unde in colla. patrū narrat de quodaꝫ Exēplū
pīe q cuꝫ salutaria doceret dormitare oēs ce
perunt. Studiose aūt mutādo mām. i. narrā-
te fabulosa. oēs excitati sunt ꝛ ridere cepunt.
¶ Uult de⁹ illuminatis feruoris īflāmationē De vult feruoris īflāmationem.
Luc. xij. Jgnē veni mittere in terrā dixit xp̄s.
ꝛ qd volo nisi vt ardeat. i. per feruorē. Accēdi
tur aūt feruor mētis per meditationē scām de
passione xp̄i de glia celesti ꝛ de bñficijs dei et
hmōi. iuxta illud psal. Jn meditatione mea Ps. 38.
exar. ignis. Uidēs per experientiā q qñ olla stat
sup ignē cum feruet musce nō audent appro-
pinquare. sꝫ si desinat a suo feruore ꝛ tepescat
subito currunt oēs musce ꝛ coopiunt eā ꝛ de-
turpāt. Sic qñ mens desiderijs feruet. demo
nes nō audent appropinquare. sed cum vidēt
ꝛ mētē tepefactā. deturpāt suis molestijs intē
tionē. ¶ Uult deus inflāmatis per tribulatio

ꝛ

Ds vult nē pbationē. Ad Hebre. x. Patiētia vobis ne
p tribu cessaria est. vt voluntatē faciētes. pmissionem
latiões recipiatis. Nō bene cognoscit amicus in psp
pbōnē tate. nā dū qs abūdat oēs volūt z dicūt se esse
amici ei9. sed sunt amici illi quales musce mel
li. lupi cadauerū. formice granoꝝ. Sed qs cū
tribulat. z hō nō deserit eū. sed cōpatit ei z ad
iuuat eū. participās labores illi9. ille est verus
amicus. Si ergo de9 vt cognoscant amici nō
ab eo: qz oia semp vident: sed ab alijs pbat tri
bulatōib9 suis. Apoc. iij. Ego quos amo arguo
z castigo, vt. s. manifestet bonitas eoꝝ. ¶ Vult
Ds vult etiā de9 in tribulatis z pbatis pcordationez z
pbato vnitatē. Matth. xxiij. Quotiēs volui pgregare
rū vni- pullos tuos sub alis zc. Multi tribulant. et tñ
tatem. nō hūt vnitatē z pcordiā cuz holb9. sed dissen
siones. Sz oīs vt9 vnita est fortior. Vñ Humb.
in expōne regule Augu. dicit. q nil tñ timet
diabolus q̄ pcordiaz. Romani aūt qñ fuerūt
vniti habuerūt magnas victorias. sz facti diui
sionib9 paulatiz defecerūt z ad nihilū deuene
rūt. ¶ Vult de9 finalē pseuerātiā. Jo. vlt. Sic
eū volo manē donec veniā. s. pro eo post mor
tē. Sic. i. in bona vita. Non. n. dat brauiū nisi
ptinuāti cursuz vsq ad terminū. ¶ His serua
tis in qb9 psistit volūtas dei. i. id qd vult a no
bis. Vult tādē nri glificationē. Joā. xij. Volo
pr vt vbi ego sum. s. in regno celoꝝ. sit z mini
ster meus. s. mihi seruiuit in faciēdo volūtatē
dei. Etiaz ego semel pmisi. qui fecerit volun
tatem patris ipse intrabit in regnum celoruz.

¶ Titulus. xiiij. de lege naturali.

¶ De quidditate legis naturalis. z quomodo
instigat ad bonum multiplex. Capitu. i.

LEx naturalis est secūda
lex. de qua dicit apłus ad Ro. ij.
de gētibus que viuebāt sm rōnē.
Ostēdūt opus legis scriptū in cor
dibus suis. vbi dicit glo. q z si nō
hūt legē scriptā. s. in chartis. hūt tñ legē nālez:
qua intelligit quilibet z sibi pscius est. qd sit bo
nuz z qd malū. De ipsa aūt lege naturali dicit
Tho. i. ij. q. xciiij. q aliquo mō est habit9 ali
quo mō nō. ¶ Pro cui9 declaratione sciēdū q
habit9 sumit dupl'r. Vno mō ppe z eēntialr. et
Vtrū sic lex nālis nō est habitus. Et rō est. qz lex est
lex nā aliqd pstitutuz per rōnē. Sicut et ppositio est
lis sit ha quēdā opus rōis. nō est aūt idē qd qs agit. Ha
bitus. bit9 etiā sm Aug. est quo qs agit cū opus est.
Sicut grāmaticus p habitus grāmatice agit
orōnē pgruā. Nō ergo pōt eē q aliq lex sit ha
bit9 ppe z eēntialr. Alio mō pōt dici habit9 il
lud qd habitu tenet. sicut fides id qd fide te
net. z h mō qz pcepta legis nālis qñq psiderā
tur in actu a rōne: qñq sunt in ea habitualiter
tñ. sm hūc modū pōt dici q lex nālis sit habi
tus. Sicut etiā pncipia indemōstrabilia in spe
culatiuis nō sunt ipi habit9 pncipioꝝ. sed sunt
pncipia quoꝝ est habit9. ¶ Nec est ptra qd ait
phs. in. ij. Eth. s. q tria sunt in aia. s. potentia.
habit9 z passio. ibi. n. ponit. tñ ea que sunt pn
cipia humanoꝝ actuuz. Sz pter hec tria sunt
z alia quedā in aia. vt act9 qdā sicut velle est in
volūtate. z cognita in cognoscēte. z nāles ppe
tates aie isunt ei vt imortalitas z hmōi. Sin
deresis aūt sm Basiliū dr lex itellect9 nri. in
quātuz est habit9 ptinēs pcepta legis nālis. vt
nō iferri iniuriaz alteri. reddē depositū. vim vi
repellere educare libros z alia. di. i. Jus nāle
inqūtū oia referunt ad pm pceptū hūt rōnē vni
us legis nālis. Reducunt aūt ad istud pm pce
ptuz. s. q bonū est faciēdū. Sicut enim ens est
pm qd cadit in apphēsione simplr practice rō
nis que ordinat ad opus. Omne eni agēs agit
ppter finē que hz rōnez boni. Et ideo pm pnm
in rōne practica est: qd fundat sup rōnez boni
que est bonuz est qd oia appetūt. Hoc ergo est
pmuz pceptū legis nālis. qd bonū est faciēdū
z psequēdum z malū vitandū. Et sup hoc fun
dant oia alia precepta legis nālis. vt. s. oia illa
faciēda vel vitanda ptineant ad pcepta legis
nature: que ratio practica nāliter apprehēdit
esse bona. Hec Tho. i. ij. q. xciiij. art. ij.

¶ In capite libri scriptum .§. i.

est de me vt facerē volūtatē tuā deus meus vo Recte
lui. z le. t. in. med. cor. m. psal. xxxix. Loquit in vita et
psona xpi: vel etiā cuiuslibet iusti ad deum pa sctā et
trē. Et ondit quō habeat recta vita seu sctitas tribus
ex trib9. Primo qz est ex dispōne diuina bonū habet.
pordinatū. ibi. In capite libri zc. vt fa. vo. tuā.
Scdo qz est ex electiōe humana bonū popta
tū. ibi. Deus meus volui. Tertiū qz est ex lege
seu illustratiōe nāe bonū demōstratū. ibi. Le
gē tuā in medio cordis mei. ¶ Quātū ad pm.
liber dei est noticia dei siue lex eterna. in quo
oia sunt scripta z oēs hoies sunt scripti qd facē Ps. 138.
debeāt z qd faciēt. ps. In libro tuo oēs scribē
tur. In isto libro nō est aliqd scriptū in capite
vel in fine. pus vel postea sm ordinem tpis. qz
vnico actu simul oia nouit. sed sm dignitatez
vt illa dicant in capite scripta que sūt dignio
ra sm nām vel grāz. z qz dignissimus sup oēs
est xps. inqūtū hō. z pūter electi eius. qui dicū
tur mēbra vnigeniti. ideo in capite hui9 libri
est de eo z quolibet iusto scriptū. Et qd sit scri
ptū ondit dicēs. vt fa. vo. tu. Hoc est pordina
tū a deo de electis suis. qd faciāt in mūdo cō
uersantes volūtatē dei. qz in h psistit pfectio z
sctitas creature. vt subiciat volūtati dei seu le
gi eterne. Vñ apłs ad Eph. i. Elegit nos de9

voluntarie ante constitutionē mūdi vt essemus sancti et immaculati in conspectu eius. Sz vt ait Aug. Nolite cogitare inuitū trahi. nō enim inuitus trahitur aius. sed amore. s. boni. qd ptinet ad volūtatē. Obm enim voluntatis est bonū itellectū. ideo nō sufficit ad scitatē et salutē obtinēdam pordinatio dei. sed opz etiā q hō cooperet deo volendo facere voluntatē dei. Et ppea subdit qd est scdm. Deus meus volui. s. facē voluntatē tuā. Et hoc eligēdo bonū verū. Ut eni di Eccl. xv. Deus ab initio ɔstituit hoiem et reliqt eum in manu ɔsilij sui. posuit ante eum malū et bonū: ignē et aquā. mortē et vitā. ad qdcūq voluerit extēdat manū suā. vult pctōr bonū: sed nō sm volūtatē dei qd est verū bonū. s. opus virtuosum. sed apparēs bonū. s. sm sensualitatē. et contra dei volūtatē. qz ɔtra dei pcepta. Sed scti hoies eligūt verū bonū. qz volunt facē volūtatē dei et cū magno desiderio. Unde. ij. Mach. j. di. Faciatis eius volūtatē corde magno et aio volēti. Et. j. Mach. ij. Cōgregata est synagoga fortis viribus ois volūtarius in lege. Et hoc est
Puerb. xxiij. qd ait per Salo. Fili pbe mihi cor tuū. s. volūtatē. qui enim hz volūtatē verā faciē di volūtatē dei qd est facere bonū. vtiq facit. Nec est ɔtra qd ait aplus ad Ro. vij. Nō enim qd bonū volo hoc ago. sz qd odi malū illud facio. Intelligit eni illud vel de pctōre pmanēte in peccato. qui vtiq absq dei gra nō pōt dimittere pctm. qd sm rōnē appetit. et facē bonū meritoriū. pōt tn se pparare ad graz. Uel si intelligat de iusto. loquit de pmis motibus voluntatis ad malū quos euadē nō pōt quis hoc opz. ita et ponit glo. illa. Qd aūt sit bonū qd dz velle et facē. ostēdit lex nālis de qua subdit. ¶ Quantū ad 3m sciendū q lex naturalis docet nos volūtatē dei. Et ista est scripta in medio cordis. Sed et lex euāgelica dicit etiā scripta in cor-
Hiere. xxxj. dibus. sm illud. Scribā leges meas in cordibus eorū. Et vt ostēdit aplus ad Hebre. Loquitur ibi de euangelica lege. Sed sm Tho. lex naturalis dicit scripta in corde per lumen naturale impssum homini. Lex autem euangelica dicitur scripta per lumen gratie. additum lumini naturali.

¶ Excellit aūt lex naturalis leges humanas in tribus ɔditionibus quas hēt. Hēt eni pmo dignitatez cōitatis. Scdo firmitatē imutabilitatis. Tertio prioritatem generalitatis. ¶ Quātū ad pmū dicit Isid. in li. ethimo. Jus naturale. s. lex nālis est cōe oium nationū. Qd sic declarat bē. Tho. j. ij. q. xciiij ar. iij. Lex nature quātū ad pncipia pma coia est eadem apud oēs. et sm rectitudinē et sz noticiā. vtputa q agat sm rōnem q bonum sit p- §. ij.

Lex nālis excedit leges humanas i dignitate cōitatis.

sequēdū et hmōi. Sed qtū ad quedā pprīa q sunt quasi ɔclusiones pncipioꝝ coium est eadem apud oēs. vt in pluribus sm rectitudinē et sm noticiam. sed vt in paucioribus pōt deficere et quantū ad rectitudinē pter particularia ipedimēta sicut nature generabiles deficiunt. vt in paucioribus pter impedimēta. Uerbi gratia. Ex isto cōmuni pncipio q agēdum est sm rationē. sequit quasi cōclusio propria q deposita sunt reddēda. qd vt in pluribus habet rectitudinē: sed in aliquo casu potest cōtingere qd hoc sit dānosum. et per cōsequens irrōnale. puta cum repetit depositū ad impugnandū patriā. vnde tūc nō esset reddēdū. Silr etiā qtum ad noticiā non est eadē lex nature qtū ad hmōi ɔclusiones que deducūtur ex pncipijs coibus. sed deficit vt in paucioribus. Et hoc ex hoc. q aliq hūt rōnē deprauatā ex passione. seu mala ɔsuetudine. seu mala habitudine nāe. Sicut apud germanos olim latrocinia nō reputabant iniqua esse. cum tā sint cōtra legē nature. vt refert Julius celsus Nec obuiat his qd dicit Gra. in pn decretoꝝ q ius nāe est quod in lege et euāgelio ɔtinet. Sed lex mosaica nō fuit coīs oibus. Nec euāgeliū. qz vt dicit ad Roma. x. Nō oēs obediūt euāgelio nec recipiūt. qz sm Tho. vbi supra. Illud qd dicit Gratianus nō sic intelligēdum est quasi oia que sunt in lege veteri et euāgelio sint de lege nature cū multa ibi tradant que sunt supra naturā. vt ptinētia ad fidē. Sed qz ea que sunt de lege nature ibi plene cōtinent. Unde ibi subdit. vt qd sibi nō vult fieri. alteri nō faciat. qd sibi vult fieri que hūtur in sacra scriptura. Habet etiā lex naturalis dignitatē coitatis. qz iure naturali oia sunt coia. et oium est vna libertas. vt di di. j. ius nāle. Nō vt dicit Gratia. nō solū seruatū legit a christicolis primitiue eccle. de qbus legit Act. iiij. Multitudinis credētiū erat cor vnū et aia vna nec suū qsq aliqd esse dicebat. sed etiā ab antiqs phis traditū inuenit. Un et apud platonē illa ciuitas iustissime ordiata traditur in qua qsq ppos nescit affectus. s. non hz aliqd pprīū. di. viij. §. i. Sz vt dicit Tho. q. ea. ar. v. De lege nāe pōt itelligi eē aliud dupliciter. Uno mō qz nā iclinat ad h. et sic est de lege nāe. qz nemini ifēda ē iniuria. isto ūt mō nō est de lege cōi oium possessio. Alio mō di de lege nāe. qz nā nō induxit ɔriū. Sic possemus dicē esse de lege nature. hoiem eē nudū. qz. s. natura nō dedit sibi vestimētū. sed ars hoibus sibi adinuenit. Et sic de lege nature di cōis possessio oium. qz. s. distinctio possessionē. pprietas et seruitus nō sunt inducte a natura. sed adinuēta per rōnē hominū pter vtilitatē vite. Unde. Aug. sup Jo.

Dupliciter aliq di esse de lege nature.

Quo iure defendis villas ecclesias diuino an hūano. Diuinū ius in scripturis diuinus habetur. hūanū in legib' regū. vñ q̄lq possidet q possidet nōne iure hūano. Nā iure diuio. dñi est terra ⁊ plenitudo ei'. Jure ergo hūano dī hec villa mea. hec dom' mea. hec seruus me'. Jura aūt hūana iura impatoꝝ sunt. Tolle iura impatoꝝ. ⁊ qs audebit dicere. hec villa mea hec dom' mea ⁊ hmōi. di. viij. quo iure. Sub iure aūt diuino cōprehēdit ius nāle. qꝛ in eo cōtinet plene. ⁊ sic ad ppositū. Pōt ēt dici iure nāli oia eē cōia. i. cōicanda tpe necessitatis. ⁊ sic exponit glo. illud Amb. Propriū nemo dicat qd cōe est plus q̄ sufficeret sumptui violenter obtētū est. di. xlvij. sic̄ hi. Legē ergo tuā in medio cordis mei tu deus scripsisti. vt continue intelligā ignorātiā me nō excusare. i. ipia que sunt ꝯ rōnē naturalē ⁊ q debeā nullū ledere. oēs iuuare. tpalia indigētib' cōmunicare. ¶ Scdo lex naturalis hꝫ firmitatē imutabilitatis. Nā cū alia iura hūana frequēter mutent: qꝛ mō statuit vnū, mō ꝯriū. ius naturale ab exordio creature rōnalis cepit. nec variat tpe sed immutabile pmanet inqt Gratianus di. v. §. i. Sed hec imutabilitas intelligenda est quantū ad subtractionē nō quantū ad additionē. fm Tho. i. ij. q. xciiij. ar. v. Dupl'r. n. pōt intelligi lex nature mutari. Uno mō per modum subtractiōis. vt. s. aliqd desinat eē sub lege nature. qꝛ prius erat fm legē nature. ⁊ sic quantū ad pma pncipia legis nature. Lex nature est oino imutabilis. quantū vo ad secūda pcepta que dixim' eē q̄si quosdā pprias ꝯclusiones ppinquas pmis pncipijs. sicut ēt lex naturalis nō imutat. qn vt in pluribus non sit rectū: qd hꝫ eā est. Pōt tñ imutari in aliquo particulari. ⁊ vt in paucioribꝫ ppter aliquas causas ipedientes obseruantiā taliū pceptorum. sicut verbi gratia. Depositū reddi petenti ē de iure naturali. sed si effectus est furiosus nō dꝫ reddi ne male vtatur. Alio mō pōt dici lex nature imutari. per hoc q ei aliqd addat. ⁊ sic nihil phibet legē naturalē imutari. Multa enim ad legē naturalē supaddita sunt. tā per leges diuinas q̄ humanas pertinētia ad vtilitatē humane vite. Et si arguat q Abraā ex domini pcepto voluit filiū inocentē occidere Gen. xxij. Oseas ppha ad mulierē fornicariā accessit Osee. i. Filij israel expoliauerunt egyptum vasis aureis ⁊ argēteis Exodi. xij. que oia apparent eē ꝯ legē naturalē. ⁊ tñ peccauerunt: ergo videt q lex nature imutet. Respōdet Tho. vbi. s. q sicut in naturalib' effectib' illō qd fit a deo miraculose, naturale pōt dici: lꝫ sit preter solitū cursum nature ita ⁊ in actibus moralibus. qd de' pcipit alicui facere licet. sit preter cōem viam rōnis. pōt tñ dici totū eē fm rationē qꝛ illud est rōnale ⁊ fm legē nature. qd deus ordinat in lege nature. Cū ergo omnes simus debitores mortis. nocentes ⁊ innocentes ppter culpā originalē. quicūq ex mādato dei occidit aliquē quātūcūq inocētē iuste occidit. qꝛ corā deo inocēs nō est. vñ nō facit cōtra legē naturalē vel diuinā. ⁊ Oseas. ⁊ qcūq ali' accedēs ad solutā vel cōiugatā ex mandato dei accidet ad suā qꝛ vnicuiq illa est sua. q̄ deus ordinauit esse suā. Sicut aūt in cōi ordinauit eē suā que nō sibi: sed illi est legitime copulata ita preter cōem legē ordinauit i aliquo particulari eē suā que alteri erat coniuncta. ⁊ filij israel furtū nō fecerunt. qꝛ de volūtate domini pncipalis oium illa abstulerūt. ¶ Habꝫ ēt firmitatē. qꝛ a' corde aboleri nō pōt lex naturalis ex toto. vñ Aug. in lib. cōfes. ait. Lex tua scripta est in cordib' hoium. quā nec vila vnquā delet iniqtas. ⁊ vt declarat Tho. q. ea. ar. vj. quantū ad illa pncipia cōia lex naturalis nullo modo pōt a cordibus hoium deleri in vniuersali. delet aūt in particulari operabili. fm q rō impedit applicare cōia pncipia ad particulare operabile. per cōcupiscentiā vl aliquam passionem. quātū vo ad precepta secundaria que sunt quasi conclusiones deducet ex pmis principijs cōibus. pōt deleri de cordibus hoium. lex naturalis. vel ppter malas psuasiones, vel ppter prauas cōsuetudines vel habitus corruptos: sicut apud germanos non reputabant vitia latrocinia. vel ēt vitia ꝯ nām vt ait ad Ro. i. ⁊ lꝫ gfa sit efficacior q̄ natura tamē natura essentialior est. idō ⁊ si gfa ex toto ab aia possꝫ deleri. nō tñ lex nālis sꝫ pmanet: Legē ergo tuā i medio cordis mei. s. dedisti pmanētē. Nec admittit dispēsationē lex nālis. sic̄ leges hūane. ⁊ lꝫ Gratian' videat casum pplexitatis excipe. vt. s. cū qs ē pplex' iter duo mala: sit q̄si sibi licitū eligeṫ min' malū ad qd iducit auctoritatē Greg. exponētis illud Job Nerui testiculoꝝ leuiathan pplexi sunt qꝛ suggestionū illi' argumēta iplicatis alligant: inuētis. i. inuētiōib' pcti. vt plerosq ita peccare faciāt. q̄tin' si fortasse pctm fugere appetāt: hoc sine aliquo pcti laqueo nō euadāt ⁊ culpā ēt faciāt dū aliā vitāt atq nequaq̄ se ab vna soluere valeāt nisi i alia ꝯsentiāt se ligat di. xiij. nerui. ⁊ ponit plura exēpla hūane ꝯuersatōis. lꝫ tñ vt dīc glo. sūmarie i pncipio distinctiōis. ⁊ bñ hꝫ rei vitatē. Nullus pōt eē pplexus inter duo pctā mortalia vel venialia. ita q sit necessariū alterꝫ eoꝝ incurrere simpl'r ⁊ absolute. qꝛ illud qd qs eligeret facere qd vitare nō posset nō imputaret ei ad pctm. Uasis ire. i. reprobis nūq̄ de' redderet interitū. si nō spōtaneū inueniret

Scdo lex nālis hꝫ firmitatē imutabilitatis.

Dupl'r pōt intelligi legē nā lē imutari.

hō hic pctm̄.ait Aug.xlij.q.iiij.nabuchodo nosor. Implicaret hoc ꝯdictiōes ſm.b.Tho. vt aliqs debeat aliqd facere.ꝛ illō ſit illicitū. Uex eſt ꝙ ſuppoſita erronea ꝯſcia alicui᷒ vel obſtinatiōe in aliquo malo.tūc pōt eſſe pplexus.ꝛ tūc eligēdo alterum illorū.nō excuſat ppterea a peccato.qꝛ dimittē debuit ꝯſciētiā erroneā vel obſtinationē. Sicut ſiqs faceret ſibi ꝯſciaꝫ.ꝙ ſi nō obedit in oīb᷒ ſuo ſupiori peccet. Et ſupior ſuus pcipiat ſibi vt dicat piuriū vel mēdaciū.ꝛ ꝯſcia ſibi dictat ꝙ debeat obedire.qꝛ erronea eſt nō excuſaret eū a peccato. Durante tali pplexitate daꝰ regula.di.xiij.qō eligat.ꝙ extimat min᷒ malū. ¶ Tertio lex nālis hꝫ prioritatē tpis.eſt enim prior oī lege creata. Nam vt dicit Gra.di.vi.in ſi. Jus nāle cepit ab exordio creature rōnalis. Jus vō ꝯſuetudinis poſt nāle legē exordiū habuit. Ex quo hoīes ꝯueniētes in vnū ſimul ceperunt habitare.qō eo tpe factum credit quo Cayn ciuitatē edificaſſe legit.qō cum pp diluuiū hoīum raritate fere videbaꝰ extinctū. Poſtmodū a tpe Nēbroth reparatū vl᷑ poti᷒ imutatū extimaꝰ. cuꝫ ipſe cū aliis cepit ceteros opprimere alii ſua imbecillitate coꝝ ditioni ceperunt eē ſbdi. Jus aūt ꝯſtōnis cepit a iuſtificatōib᷒ quas dn̄s tradidit moyſi dicēs. Si emeris ſuū hebreū ꝛc̄. De ipo ꝛ aliis qui fuerūt inuētores legū humanarū apud diuerſas natiōes.exprimit Iſid.dicēs.v.ethim. Moyſes gētis hebree pmus oīuꝫ diuinas leges ſacris lr̄is explicauit. Foroneꝰ rex grecis pmus leges iudiciaqꝫ ꝯſtituit. Mercuri᷒ trimegiſtus pmus leges egyptiis tradidit. Solon pmus leges athenienſib᷒ edidit. Ligurgus pmus lacedemonib᷒ iura ex appollinis auctoritate ꝯſcrit. Numa pōpilius q Romulo ſucceſſit in regno pmus leges romanis edidit. Deide decē electi ſunt et romanis qui leges Solonis ex libris grecis in latinū ſmonem trāſlatas duodecim tabulis expoſuerūt. Leges aūt redigere in libris pmus ꝯſul pōpeius iſtituere voluit.ſed nō perſeuerauit metu obtrectatoꝝ. Deinde ceſar id facere cepit.ſed ante iterfect᷒ eſt. Noue a ꝯſtātino ceſare ceperūt.ꝛ reliqs ſuccedētib᷒ factis ex priorib᷒ impatorib᷒ codicē fecit. Hec oīa Iſid.di.vij.per totum. Lex euāgelica a xpo data fuit ſub Tyberio imperatore.ꝛ poſtea per aplos diuulgata vbiqꝫ terrarum. Lex canonica quantuꝫ ad canones conſiliorum a tēporibus Cōſtantini ceperunt ſm Iſidoruꝫ in.vi. Ethimolog.ꝛ diſt.xv.in principio. Decreta ꝛ decretales epiſtole ſummoꝝ pontificuꝫ quaſi a principio eccl'ie ceperunt.vt patet in actibus apoſtoloꝝ de deciſione.circa obſeruantiam legalium.

¶ Multiplex ē bonū qō lex nālis docꝫ. Ca.ij.

Lex nālis hꝫ prioritatē tpis.

Sacrificate ſacrificiū iuſtitie ꝛ ſpate in dn̄o.multi dicūt qs oñdit no.bo. Signatū eſt ſup nos lumē vult᷒ tui dn̄e.ps.iiij. Loquiꝰ pſalmiſta de lege nāli oñdēs quō pcedit a lege etna.ꝛ hꝫ nos regulare. Pro cui᷒ declaratiōe dicit Tho.i.ij.q.xci.ar.ij.ꝙ lex cū ſit qdā regula ꝛ mēſura pōt eē in aliquo dupl'r. Uno modo ſicut in mēſurāte ꝛ regulāte. Et ſic lex eterna eſt in deo ſicut lex humana eſt in pncipe ciuitatꝭ. Alio mō lex pōt eē in aliquo vt in mēſurato ꝛ regulato:qꝛ inqꝫtū pticipat aliqd de regula ꝛ mēſura intātū regulaꝰ ꝛ mēſuraꝰ. Et ſic cū oīa que diuine puidētie ſbdunꝰ a lege eterna regulenꝰ ꝛ mēſurenꝰ.pꝫ ꝙ oīa pticipāt aliqualr legē eternā.inqꝫtū.ſ.ex impſſiōe ei᷒ hāt iclinatiōes in pprios act᷒ ꝛ fines. Inter cetā aūt rōnalis creatura.excellētiori quodāmō diuine puidētie ſbiacet.inqꝫtū ipa ſit puidētie pticeps.valēs ſibi ꝛ aliis puidē. Uñ ꝛ ab ipa pticipaꝰ rō eterna per quā hꝫ nālē inclinationē ad debituꝫ actū ꝛ finē. Et talis pticipatio legis eterne in rōnali creatura dr̄ lex nālis. Uñ cū ps.dixiſſet. Sacrificate ſacrificiū iuſtitie ꝛ ſpate in dn̄o.qꝫi qbuſdā qrētibus que ſint iuſtitie opa.ſbiūgit. Multi dicūt qs oñdit nobis bona. Cui qōni rñdēs dicit. Signatuꝫ eſt ſup nos lumē vultus tui dn̄e.q.d.lumē rōnis nālis quo diſcernimus qd ſit bonū ꝛ qd malū qō ptinet ad legē nālē.nihil aliud eſt ꝙ impſſio diuini luminis in nob.et ſic pꝫ ꝙ lex nālis eſt pticipatio legis eterne in creatura rationali. Hec Tho. Et in dictis verbis tria notantur.

Lex nālis ē pticipatio legis eterne.

¶ Operatio boni precipitur.ibi. Sacrificate ſacrificium iuſtitie.

¶ Expectatio auxilij ꝛ pmij adijcitur.ibi.ſperate in domino.

¶ Ignorantia agendi excluditur.ibi. Multi dicunt quis oſtendit no.ꝛc̄.

¶ Quantum ad primum .§.j.

dicit Hiero. Qō precipiꝰ impaꝰ.qō impaꝰ neceſſe eſt fieri.ſi nō fiat penā hꝫ.xliij.q.j. Et penā eternā ꝛ tpalē incurrit. Impatiue aūt dr̄. Sacrificate ſacrificiuꝫ iuſtitie. In veteri lege mādauit de᷒ populo ſuo ſibi offerri diuerſa ſacrificia aīaliū.non ꝙ delectareꝰ in occiſione ꝛ oblatione illoꝝ aīaliū in ſe.ſed qꝛ oēs alienationes offerebāt diis ſuis ſacrificiū aīaliuꝫ.ne populus ille qui erat prōptus ꝛ inclinatus ad imitādum mores malos vicinarū nationū ſimilia facerēt immolādo falſis diis.voluit potius illa ſibi offerri. Erant grata ex deuotione offerentiū.ꝛ ex eo ꝙ figurabāt. Oīa enim in figura ꝯtingebāt illis ait apl's.i.ad Corinth.x.

Quo in ve.le. occidebantur aīalia.

Figurabant aūt duo que ptinēt ad iustitiā et ptes eius integrales.s. declinare a malo ꝛ facere bonū. Nam in occisione diuersoꝝ aialiuꝫ signaꝭ mortificatio passionū bestialiuꝫ ꝛ vitiorum.ꝭm illud apli Pe.in cano.i. Christus semel mortuus est pro peccatis nris vt peccatis mortui iustitie viuamus. In oblatione aūt illoꝝ aialiuꝫ que fiebant deo.ꝛ aliqñ totū ꝛ aliquādo pro pte cōburebaꝭ igni ad dei honorē. Signaꝭ exhibitio bonoꝝ opum.igne claritatis incēsoꝝ ad dei laudē qd aliq offerunt ex toto vt religiosi.ꝛ hoc diciꝭ holocaustuꝫ.aliq ex parte vt boni laici.ꝛ hoc diciꝭ sacrificiū.Sacrificia aialia modo nō vult deus.qꝛ cum impleta sunt illa.hoc esset iudaizare ꝛ cōtra iustitiam. Unde ipse dicit Esa.i. Holocausta arietum ꝛ adipeꝫ pinguium ꝛ sanguinē vituloꝝ et hyrcoꝝ ꝛ agnoꝝ nolui ne offeratis vltra sacrificium frustra. Sed sacrificiū iustitie semp voluit ꝛ vult quale est illud.ps. Sacrificiuꝫ deo spūs ꝯtribulatus. Et illud ad Roma.xij. Exhibeatis corpora vestra hostiam viuētem sanctam deo placentem. Et ista opera iustitie dictat lex naturalis exercere. Sacrificate ergo sacrificium iustitie.

i.Pe.3 — Ps.50.

¶ Quantuꝫ ad secūdum .§.ij.

Sperandūꝫ est in dño

cum ꝭm apl'm.ij.Cor.iij. Nō sumus sufficiētes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis.multo minus possumus bona operari vel mala vitare ppria virtute.sed debemus expectare ꝛ procurare auxiliuꝫ a dño. Unde dixit illa sancta Judith. Benedictus es dñe qui nō derelinquis presumētes.i.sperātes de te ꝛ de sua virtute gloriātes humilias. Sperāt aliqui nō in dño.sed in iniquitatibus suis.s.astutijs ꝛ inuētionibus. Nolite sperare in iniqtate. Alij sperant in hoibus dñis vel parētibus vel exercitibus. Sed maledictus vir qui ꝯfidit in hoīe.ꝛ ponit carnem brachiū suū ꝛ a dño recedit cor eius. Hierem.xvij. Alij aūt in dño sperant. Et vt dicit Esa.xl. Qui sperant in dño mutabūt fortitudinem.sumēt pēnas vt aquile ꝛc. Sperate ergo nō in mundo:vel sensu pprio.sed in dño adiuuari. Et a deo est expectāda premij retributio. Unde si bona opa facis ꝭm iustitiā ꝛ mala pateris ꝛ iniurias ab his qbus bona fecisti.nō debes ppterea bonum dimittere.qa hic non debes expectare premium tui opis a deo vel ab hoibus.sed in celo in futurum.hic enim est spare in dño. Sic cum Thobie faciēti opare iustitie diligēter:cum ipse multa aduersa patereꝭ insultātes aliqui sibi noti dicebāt. Nūc vana facta est spes tua. Quibus ille rūdit. Tacete qm filij scōꝝ sumus ꝛ vitam illā expectamus quā daturus est deus his qui nō recedunt ab eo.s.pp̄ter aduersa. Sperate ergo in dño ꝭmiliari:premiū ꝯsideratū est qd mouet agētē ad opanduꝫ.ꝛ tāto magis qnto maius.ꝛ ideo vt feruētius operetur dꝫ sepe de premio cogitare. Unde apls ad Roma.xij. Spe gaudētes in tribulatione patientes. Fiat misericordia tua dñe super nos:quēadmodū spe.in te.

Judith vj. — Tho.2

¶ Quantum ad tertium .§.iij.

Justitiē legem...

excludiꝭ ignorātia agēdoꝝ.duꝫ addiꝭ. Multi dicūt qs ostēdit nob bona.q.d. volētes se excusare de ignorātia qs demōstrat nob ista sacrificia.i.opa iustitie que debemus facē. Quibus rūdet qꝛ nō sciuerit nālis lex docet.ꝛ lex est lumen vult' dei.i.pcedēs vultu suo.i.a sapia sua ꝛ lege eterna:qd est sigtū.i.impssuꝫ in nob. Nā vt ait Boeti' de phica ꝯso. Inserta est mētib' hominuꝫ veri sūmiqꝫ boni cupiditas.ergo opꝫ qꝛ sit sūmuꝫ bonū:qꝛ deus ꝛ nā nihil frustra operanꝭ.inqt phs. Eēt aūt frustra tale desideriuꝫ in nobis si in vitate nō eēt ipm summū bonū. Ergo spate in dño. Itē ꝛ lumē rōnis nālis docet in nob.ostēdit que bona facē debeamus ꝛ qmala vitare.ꝛ si in aliqb' obscuratū est vt nō cognoscāt vel faciāt sibi ꝯsciaꝫ de grauib' peccatis nō excusanꝭ:qa sunt in cā sue obcecationis. Signatuꝫ est ergo sup nos lumē vult' tui dñe.s.lex nālis que ostendit nob bona agēda. Nam vt dicit Tho.i.ꝭm.xciiij.ar.ij.qꝛ bonū hꝫ rōnē finis.maluꝫ aūt hꝫ rōnē ꝯtrij.inde est qꝛ oia illa ad que hꝫ hō nālē inclinatōēꝫ ratio nāliter apphēdit ut bona.ꝛ p ꝯns vt ope prosequēda.ꝛ ꝯria eoꝝ vt mala ꝛ vitāda.ꝭꝫ ergo ordinē inclinationū nālium est ordo pceptoꝝ legis nature. Inest ei pmo inclinatio hoi ad bonū ꝭm naturā in qua coicat cū oib' substātijs put.s.qlibet subia appetit ꝯseruationē sui esse ꝭm sui nām. Et ꝭm hāc iclinationē ptinēt ad legē nālem.ea qb' vita hois ꝯseruaꝭ.ꝛ ꝯriuiꝫ impediꝭ. Et poniꝭ esse de iure nāli.vim vt repellere.dist.i.ius nāle. Quia tn̄ instinct' nālis dꝫ in hoie regulari rōne.ideo hoc fieri dꝫ cū moderamine inculpate tutele. Non enim lꝫ quēcūqꝫ vitare mortē.ꝛ infirmitates sed debito modo. Nec liceret malefactori resistē iudici ꝯdēnāti eum iuste ad mortē. Nec lꝫ ad euadendū mortē corpis incurrere mortē aie ppetrando aliqd criminale. Sed ab iniuste inuadētiꝫ lꝫ se defendere:non liuore vindicte repcutere.sed ad ꝯseruatiōnē vite se iuuare cum moderamine. ¶ Scdo inest homini iclinatio ad aliquā magis spālia ꝭm nām in qua coicat cū bestijs animalibus. Et sic dicunꭍ esse de lege nāli ea que nā oia aialia docuit:vt cōmixtio maris ꝛ femine.educatio liberoꝝ ꝛ hmōi.dist.i. Ius naturale. Et qꝛ homo dꝫ sensualitateꝫ regere

freno rationis. alias si impetu eius ferat: similis erit aialib' brutis que passiones refrenare nō pñt: q2 rōne carent. ideo talē instinctū sensualez. s. ad cōmixtionē debet rōne dirigere. vt videlz nō ad quācūq3 feminā: sed ad legitime sibi cōiunctā accedat. et mulier ad legitime ꝯiūctū. alias ꝯtra legem nālez erit fornicādo vel adulterando. et si non cōtra nāra generis in qua cum bestiis coicat. tñ ꝯtra nām spēi humane. Sed et nām etiā gñis. et ideo per excellētiā sodomia dr ꝯtra nām spēi. Nullū aial brutum inuenit accedere masculū ad masculū: vel femina ad feminā per cōmixtiones sicut hoies. De qbus ait aplūs ad Roma. i. Masculi in masculos: et femine in feminas turpitudinē operantes. de quibus dicit ꝙ digni sunt morte. et qui faciūt et qui assentiunt faciētibus. morte. s. tēporali et eterna. Cōsentiunt autez parentes et rectores qui nō puniunt talia. di. lxxxiii. error. Similiter nō nutrire filios put potest. corporaliter et spūaliter moribus informādo est ꝯtra legē naturalē: cum aialia bruta nutriant filios suos. Unde aplūs. i. ad Thimo. v. Siqs suoꝝ et maxime domesticoꝝ curam nō habet fidē negauit. i. fidelitatez nālem. et est infideli deterior. Sed quāti ꝯtra nālem legē agūt aborsum procurantes. vel filios occidētes ad occultandū scelera. ¶ Tertio inest homini īclinatio ad bonum ſm naturā rationis qua est sibi ppria. et sic homo hz nālem inclinationē ad hoc ꝙ veritatē cognoscat. Unde phs in. i. metha. Oēs hoies naturaliter scire desiderāt: et pcipue de deo. et ad hoc ꝙ in societate viuat. vnde dicit homo aial pōliticū seu sociale: ſm phm. Et ſm hoc ad legē naturalē ptinēt ea que ad huiusmodi inclinationē spectāt. vt ꝙ homo ignorātiā vitet: et ꝙ alios nō offendat cum qbus hz ꝯuersari. ꝙ deposita et cōmendata reddantur cum repetunt. di. i. ius nāle. Et ad hāc etiam legē naturalē ptinet: ꝙ inferiores subiiciantur suis supiorib' et obediāt. ſm illud. Ois aia potestatibus sublimioribus subdita sit. q2 nō est potestas nisi a deo: et que a deo sunt ordinata: sunt et quasi nālia. ad Ro. xiii. Et ſm hāc inclinationē naturalē. s. ſm rōnem omne peccatū est ꝯtra naturam. Et ista sunt vera mala: q2 ledūt aiaz et corpus. et ideo nālis rōnis lumē docet euitare que vera mala dicūtur: q2 nociua corpori docet tolerare. Unde Ambro. in exameron. Mala illa nō sunt: que nec crimie mētē implicāt nec ꝯsciam ligāt. Unde paupertatē: ignobilitatē: egritudinē: mortē nemo sapiens mala dixerit: nec in maloꝝ sorte numerauit. xv. q. i. c. illa cauēda. Sed et quāta et quot mala et dāna sequant ex peccato. hēs. 3. tit. ix. de peccato mortali. cap. ii. et iii. Et ideo lex nālis ostēdat ꝙ debeat euitari. ¶ Itē nota diligenter ſm. b. Tho. i. ii. q. xciiii. ꝙ istud lumē legis nālis nō ostēdit homini qua sint bona quousq3 puenia ad vsum rōnis. Quādo aūt qs perueniat ad vsum rōnis. i. in qua etate nō pōt dari regula certa: q2 in aliqbus accelerat: et in aliqbus retardat vsus rōnis ſm veritatē cōplexionis. Coiter tñ credit ꝙ incipiat vsum rōnis habere circa. xi. annum ex dictis Tho. in. iiii. et Pe. de anch. Et extūc incipit hic vsum rōnis pōt peccare mortaliter et venialiter. et non ante. Et sic intelligit decretalis ex de delic. pue. c. i. Tunc ergo lumē vultus dei. i. lex naturalis: ostendit ei que sint bona agēda. Et pmum ꝙ tunc homini cogitandum occurrit. Est ſm Tho. prima secūde. q. lxxxix. deliberare de seipso. Et siquidē seipsum ordinauerit ad debitum finē per gratiā consequet remissionē originalis peccati: si videlz nondū est baptizatus et pponat baptizari. Si vo nō se ordinat ad debitum finē: ſm ꝙ in illa etate est capax discretionis peccabit mortaliter. non faciēs qđ in se est: et est sic īpossibile in aliquo repire veniale cum originali peccato sine mortali. Et sbdit paulopost. Quāuis ab aliis peccatis mortalibus possit puer incipiens hēre vsum rōnis per aliqđ tēpus abstinere. sed a peccato omissionis predicte nō liberat: nisi q̄ cito pōt se ꝯuertat ad dñm. Primū enim qđ occurrit discretionem habēti est ꝙ de seipso cogitet ad quez alia ordinet sicut ad finem. Finis enim est prior in intētione. Et ideo hoc est tēpus pro quo obligatur ex dei precepto affirmatiuo. quo dicit Zacha. i. Conuertimini ad me et ego ꝯuertar ad vos. Lumē ergo vultus dei. i. lex nālis que nobis īpressa est. ostendit ꝙ bonū est appetendum et prosequendum.

¶ Et nota ꝙ conside- .§. iiii. rando bonū in cōmuni et absolute vt bonum: describit et cognoscitur tribus modis. Describit enim bonū a philosopho: ꝙ est appetit' motiuū. A Dionysio: ꝙ est suiipsius diffusiuū. A Tho. ꝙ est virtutis et potētie pfectiuū. Primū scilz ꝙ bonū sit appetitus motiuū: habetur ex primo ethi. in pncipio. vbi dicit philosophus: bene enūciauerūt dicētes. Bonum est qđ oia appetūt. Sed ꝯtra hoc triplici rōne arguitur. ¶ Et pmo sic. Multi desiderāt et operant malū vt homicide: fornicarii et huiusmodi. ergo nō oia appetūt bonum. Respōdet ꝙ oēs tales appetūt malū: nō sub rōne mali: sed sub ratione boni. inquātū extimāt illud esse eis bonū vtile vel delectabile. Et sic optant bonū. et si nō est sēs. tñ eis apparēs: et in suis opatiōibus mouent ab aliquo qđ habet apparētiā vel simili-

Bonuz tribus modis cognoscitur.

Arg. 3.

dinem boni. Ad qd etiaz facit qd ait Aug'.s. peccare nemo appetit ppt hoc ipm: s propter illd quod cosequit ex eo. xv. q. j. merito. ¶ Scdo arguit sic. Multi sunt scientes. et tn cotra agentes his que sciunt. Aut ergo eorum scia est recta aut opatio. Sz costat q scia eorum e recta. ergo operatur ptra illud bonu p sciam qd sciunt. Et sic
Rnsio. nec appetut bonu nec opatur gra boni. Rndetur q quis tales sciat scientia recta in universali et in hitu illud esse malu quod agut. no tn sciunt in pticlari et in actu cum malu agut. cuius ro est: qr p passione aliquaz obfuscat ro eorum vt apprehendant illud malu vt bonuz ad opandum. ¶ Tertio arguit sic. Desideriu non est nisi aiatorum et horum no omniu sed sensibiliuz. Sed no oia que sut animata sunt sensibilia. er
Rnsio. go no oia appetunt bonu. Rndetur q quis no oia habeat aiam vel sensum vel cognitione p principiu piunctu eis: hnt tn cognitionez p pncipiu sepatu qd est primus motor q dirigit eia in primu bonu: et desideriu eorum est in oibus his que mouenr ab ipso. Sic desideriu et intetio sagittat sc i sagitta directa. Na ex ordinatioe diuia res qlibet etia cognitioe cares tedit in bonuz: sicut sagitta tendit in signum ex directione sagittatis. Ipm at tendere et incliari in bonuz est appetere bonu: et sic coia entia appetut bonuz. Hec tho. in scrip. j. ethi. et Alb. super dionysiu. Est aut illud bonu quod coiter oia appetut: ppetuatio inesse. Na appetit' no solu est boi no habiti. sed et boni habiti vt meli' heat Et talis est appetit' oim ipsius esse cuz mo: scz cum ppetuatione ipsius esse. Qd quide pbatur p eius ptriu: qr sicut nulla res appetit corruptione sui ipsius eo q corruptio sit no ens: et p pns malu q no cadit in appetitu. Ita cu coieruatio in esse sit bonu ab oi appetitu appetitur. Signatu est sup nos lumen vult' dei. lex naturalis: ondens nob bonum istud appetedu. s. coseruatioez sui. et cu pars principalis sit aia que coseruatur in esse spuali p gram: als per pctm corrupitur ab esse spuali: et meret corrumpi in esse nali. vnde et pctm nihil di. Ido lumen istud docet peccata vitare et gram querere et conseruare. ¶ Scdm bonu sic describitur esse sui dif-
Bonuz sui diffusiuz q̄re et quo fusiuu sm diony. vel comunicatiuu. Ro huius est. qd in oi bono est eentia et ecouerso. qr vt di Gen. j. Uidit deus cucta que fecerat et erant valde bona. Ab eentia at fluit potetia: et a potentia act' vel actio. Actio aut boni est coicare seipm. ad hoc enim ordinatu est tanq ad fine scz ad coicandu seipm. Ubi nota drim intervel bonu creatu et bonu increatu. na bonu creatum aliter diffunditur et coicat seipm et aliter bonu increatum qle est de'. Bonu eni creatuz coicat et diffudit seipz trib' modis. Primo p sui diuisione. sicut vnu totu diuidit in multas partes: vt cu lignu vel lapis scindit in ptes. Sz talis multitudo tollit plenitudine et adunatione que erat in toto. Sz bonu icreatu qle est deus
Bonum increatum quo se diffundit ipm et se fundit ad oia entia se diffundit sine sui diuisioe pducendi. n. diuersa no diuidit qr ipse deus in sua essentia supsubstatialr est ab oibus entibus segregatus. Scdo bonu creatu se diffundit per sui coicatione numerale. sicut ex vno genere puenitunt multe species: et vna specie multa individua. Sz illud vnu sic multiplicatu non est vnu singulare s coe. Sz diuina bonitas se diffundit sine sui multiplicatioe: qr pducedo diuersa et successiue infinita: no minorat. cuius ro est. qr cu sua bonitas sit infinita: ex coicatione bonorum infinitorum minorari no pot. vn no est dicendu q si aliq sua bona comunicet q non amplius possit coicare. Tertio bonu se insinuit et diffundit ad alia per effusione. Sicut ex vno fonte pcedunt multi riuuli. sed hoc est cu qda egressioe: inquatu. s. aqua a fonte egrediens in riuulos multos diffundit. Sz diuina bonitas sine sui effusione coicat: eo q diuina bonitas sm sua essentia manes vna indistincta i se collecta. multiplicat in sui similitudine. s. in effectibus participatibus diuina bonitate. cuius ro est. qr cu sua bonitas sit ide qd essentia sicut essentia dei est vna ita q multiplicari non pot sic bonitas dei successiue infinita pduces. tn se manes vna multiplicari no pot. Et manifestatur hoc per exepla de sole. sicut sol noster sensibilis illuminat oia que eius lume participare pnt: quatu est ex seipso luce no amittedo: lucez in seipso no diuidedo neq multiplicado: non minorado: no deligedo vnu alteri: ita diuia bonitas facit per suu intellectu ac volutate. hec Tho. sup dionysiu. vn Ecci. xliij. di sol illuminans per oia respexit et gloria dni plenu est opus eius. cu igit lume vultus dei. s. lex nalis: ostendat homini bonu esse sui diffusiuu: et io coicat bona que hz spalia vel nalia vel gratuita: quatu pot alijs dictate luminis nalis rone: qr bonu quatu comunius tato diuinius. Et. j. Petri di. Unusqsq put accepit gram in alterutrum illa administrates vt boni dispensatores multiformis gre dei: et qr de' est bonu infinitu maxime diffusiuu. et si sine sui diminutioe. io super oia diligedus et imitadus. qui vt di Math. v. sole suu oriri facit sup bonos et malos: et pluit sup iustos et iniustos. tpalr et spualr. lume. s. intelligetie. et pluuia gre influedo. ¶ Tertio describit bonu q est virt' vel potetie pfectiuu: na tuc di aliqd ee bonu qn hz sua pfectione. et sm hoc bonu di trib' modis. Primo. n. di bonuz ipsa pfectio rei. sicut dbi gra. Acume visus di oculi bonu. et virtus dicit bonu hois. Secun

do di bonū que hʒ suā pfectionē. sicut hō vir/
tuosus di bonus. ⁊ oculus acute vidēs di bo-
nus. Tertio di bonū ipsum subiectū sm q̄ est
in potentia ad pfectionē. sicut aīa di bona: q̄z
est in potentia ad virtutē. ⁊ subia oculi ad acu
mē visus. hec Tho. in questionibus de malo.
cū igif aīa pficiaf per virtutes que quanto per
fectius hʒ: tanto magis bona est: ⁊ nālīter q̄li/
bet appetat nō solū bonū: ʒ ⁊ malus bonū: sō
naturalr q̄libet dʒ appetere virtutes ⁊ querere
pfecte: nā virtus sm phm est que bonum facit
habentē. ⁊ Aug. Virtus est bona qualitas mē
tis qua recte viuif qua nemo male vtif. signa/
tū est sup nos lumē vultus tui ⁊c. i. impressa
naturalr quedā cognitio vultus dei. i. diuine
essentie. cū. n. obiectū appetitus seu volūtatis
sit bonū ab intellectu apprehēsum. sicut natu
raliter est appetitus sūmi boni. i. cognitio aliq̄
sūmi boni. vn̄ ⁊ de phis dicit apl's ad Ro. pri-
mo. qđ notū est dei māifestū ē in illis. i. quod
naturaliter pōt sciri de deo: illi cognouerāt.

¶ Ipsm aūt bonuʒ increa- .§.v.
De bo/no in/creato quō tri bus mo dis co. gnoscif tum quale est deus: describif ⁊ cognoscif trib⁹
modis sm diony. in diuinis nolbus. iiij. c. pri
mo sic. Bonū increatū est in quo oīa persistunt
⁊ quo hʒ rōnē oīa cōtinētis. Scđo sic. Bonū
increatū est ex quo oīa subsistunt. ex quo hʒ ra
tionē oīa efficiētis ⁊ conseruantis. Tertio sic.
Bonū increatū est qđ oīa appetunt ⁊ concupi
scunt. ex quo hʒ rōnē ca uis finalis vel vltimi
finis. ¶ Quantū ad primū dico q̄ bonū increa
tū est illud in quo oīa persistunt. et quo hʒ ra/
tionē oīa continentis. Ubi sciendū q̄ oīs crea
tura pducta a deo nobilius hʒ eē in deo q̄ in
seipsa. vn̄ bene di Joh. i. qđ factū est in ipso vi
ta erat. Hoc aūt ondif per rōnē per similitudi
nē: ⁊ per sufficientē diuisionē. ⁊ rōne qđē: quia
nobilius est aliqđ in aliquo sicut in radice cau
sante ⁊ sustentante. q̄ in ramo sustentato: sed
oīs res creata hʒ eē in deo vt in radice susten-
tante ⁊ causante: in se aūt hʒ eē vt in ramo su-
stentato ⁊ causato. ergo nobilius res quelibet
hʒ eē in deo q̄ in seipsa. Probaf ēt sic. Ex res
nobilius habeat eē in seipsa. q̄ in cā instrumē
tali vel in cā pducente partē rei. sicut hō nobi
lius hʒ eē in seipso q̄ in parte generante vel in
sole. tū res nobilius hʒ eē in cā principali a qua
totū eē rei dependet sicut a deo. hoc Herue⁹.
¶ Probaf ⁊ hoc per similitudinē. nā effect⁹ no
biliori mō inuenif in cā equocā q̄ in cā vniuo
ca. sicut calor excellētiori mō inuenif in sole
q̄ in igne. sic oīa bona que reperiunf in creatu
ris: excellētiori mō inueniunf in deo q̄ in seip
sis Tho. i. parte. q. vi. arti. ij. Probaf idē suffi/
cienti diuisione. Nobilius. n. est eē spūale. eter
nale ⁊ diuinū q̄ eē materiale: tpale ⁊ huma-
nū. sed eē cuiuslibet rei create in deo est esse
spūale eternum ⁊ diuinum: q̄z creatura in deo
est deus. ergo nobilius ⁊ perfectius esse habet
creatura in deo q̄ in seipsa: ex quo igif bōa ap
petunf ab hoībus velut dulcia gustui: vel vt
fragrantia odoratui: vel vt consonantia audi/
tui. vel vt suauia ⁊ lenia tactui: vel vt vtilia ogi
vt argentum aurum ⁊ alie diuitie. vel vt ma-
gne extimationis vt honores ⁊ potentie. vel vt
scientia ⁊ sapientia intellectui: vel vt virtutes
morales vite pollitice. ⁊ hec omnia bona ex-
cellentiori modo sunt in deo. ⁊ sine defectu si
cut grossus argenteus est in floreno aureo. nō
quidē in materia sed in valore ⁊ preciositate
multo etiam maiori. vnde quilibet preeligit
florenum grosso vt longe meli⁹ us. sic cum lu/
men naturalis rōnis impressum nobis osten/
dat nobis bona. ergo instinctu eius debemus
ipsum amare ⁊ procurare habere. vnde ps. qđ
mihi ē in celo: aut quid a te scilicet deo volui
super terram. q. d. nihil ex bonis creatis. Sed
defecit caro mea. i. appetitus sensitiu⁹. ⁊ cor
meuʒ. i. appetitus rationalis ab omni affectu
temporalium. ⁊ pars mea deus in eternū. Mi
hi adherere deo bonū est absolute. est eniʒ de⁹
sʒ Ans. quo meli⁹ nil excogitari pt. ¶ Scđo
bonū icreatū q̄le ē de⁹ sic describif. de⁹ ē bonū
icreatū ex quo oīa subsistūt. ⁊ ex h hʒ rōnē cau
se: nō solū oīa efficiētis. ʒ ēt oīa ɔsuātis. qđ oñ
dit tripl̄r. s. auctoritate. siltudine ⁊ rōne. Au-
ctoritate qđē: nā vt dic Greg. oīa nec ad mo-
mētū subsisterēt: ʒ i nihilū tēderēt: nisi opatio
ne diuine vtutis ipsa sustētaref. ⁊ Aug. iiij. sup
Gen. ad litā. vt⁹ dei ab his q̄ creata sunt rege
dis. s. aliqñ cessaret. sil ⁊ eoꝝ cessaret spēs oīsq
nā ɔcideret. ⁊ sic oīa dicūf vanitas. Eccs. i. q̄z
oīa ⁊ angeli ⁊ hoīes ⁊ elemēta sic hñt eē ex ni/
hilo. ita ex se hñt tēdere i nihilū: nisi dei īflue/
tia sustētarent. ¶ Probaf scđo p siltudine. sic
eni aer pñte lumie statiʒ fit lucidus. sic hō deo
pñte illuminaf. ⁊ sic aer nec ad momētū rema
net illuminatus: ʒ ɔtinue obtenebraf cessante
actiōe sol. ita creatura nec ad momētuʒ inesse
remaneret cessante actiōe dei. vt dic Aug. rō
aūt q̄re aq̄ calefacta retinet calorē ignis cessā
te actiōe ignis. nō aūt aer ēt ad momētū re-
manet illuminat⁹ cessante actiōe sol ē ista: q̄z
aq̄ ē susceptiua caloris ignis sʒ eādē rōnē vel
formā q̄ē in igne. ⁊ iō cessante actiōe ignis re/
manet calor in aq̄ plus ⁊ min⁹ sʒ pticipationē
caloris. ʒ aer nullo mō recipit lucē sʒ eādē ra
tionē q̄ est in sole: vt recipiat formā solis q̄ est
pncipiū luminis. vn̄ q̄z nō hʒ lux sol radicē in
aere statim cessat: cessante actiōe sol. sic a simi
li: q̄z eē nō recipif in creatura sʒ eādē rōnē qua

est in deo. ideo statim cessaret: cessante influentia vtutis diuina Tho. i. pte. q. ciiij. arti. ij. ¶ Tertio pbat rōne sic. Effectus q dependet a cā tm̄ quoad suū fieri z nō quoad suū eē bene pōt manere subtracta cā. Sz nō si dependeat quoad suū eē. sic vbi gfa. Esse domus depēdet quoad suū fieri ab edificatore: nō aūt quoad suū eē. z iō cessante actiōe edificatoris: nō ꝓpterea deficit eē domus eo q duritics ligni z lapidū z hmōi est nata per se retinere formā impressam ab edificatore in domo facta: z eius forme artifex est cā in fieri: cessante influentia artificis nō cessat forma domus. sed deus nō est solū cā in fieri creature: sed z in facto esse. z ideo cessante īfluentia dei nec ad momētum creatura pōt cōseruari inesse. Nec deus potest cōicare creature vt ꝯseruet inesse sua opatiōe cessante Tho. i. pte. q. ciiij. ar. i. z Herueus. cū igit hō appetat bonū sue ꝯseruationis inesse ꝓpter qd dicit Boetius: q omne aial vitā tueri laborat. ꝑfecto vt ait Augu. Magna miseria hois est nō esse cū illo. i. per gfam sine quo esse nō pōt. sicut aūt inesse nāli hō conseruari non pōt sine influxu nāli diuine vtutis. ita iesse gratie ꝯseruari nō pōt sine influxu ipsius dei. Un aplš. Gfa dei sum id qd sum. Quo eē spiritnali amisso per negationē ait Pe. Nō non sum. vñ Aug. de pe. di. i. Resuscitatus in corpe viuit absente suscitatore: nō aūt resuscitatus in aia. Sicut. n. corpus nō viuit absente aia. Ita aia scz nō nisi deo pñte scz per influxū gratie. ¶ Tertio bonū increatū quale est deus descri bitur. qd est bonū qd oia appetunt seu cōcupiscunt. Oia. n. suo mō desiderant deū. Et h ꝓbatur quatuor rōnib9 ƀm Diony. de diui. no. c. iiij. ¶ Et pmo oia desiderant deū sicut pncipiū a quo causant. Nā ipse est oia in oib9 p causalitatē: inquātū oēs ꝑfectiōes est ipse de9 causaliter. Licet. n. qlibet res creata sit bona seipsa formalr. nō tn̄ est bona seipsa causalr. exemplariter z finaliter. Nā licet quelibet res creata sit bona per bonitatē ꝓpriā: z formaliter inherentē z ꝑficiētē. tn̄ multo magis est bona bonitate dei efficiēti. z ideo cessante bōitate dei efficiēti: exemplari z finali: cessaret tota bonitas creature. vñ Aug. in. viij. de trini. sic ait Bonū hoc est bonū illud. i. creatū z increatū. Tolle hoc z tolle illud: z vide ipsum bonum si potes. ita deū videbis nō alio mō bonū: h oia rei bonum. i. causaliter. ita q vna est bonitas oiuz per causalitatē scz bonitas diuina: z multe sunt bonitates formalr: qlibet res scz res formaliter est bona sua bonitate. ¶ Scdo oia desiderāt deū et auxiliū quo inesse cōseruant. nā ipse deus portat. i. cōseruat oia vbo vtutis sue. dicit aplš Hebre. i. vt pz. §. ꝓcedenti. ¶ Tertio

De hoc q omnia suo mō desiderāt deum quō

oia desiderāt deū vt bonū in quo oia getantur z nobilitant. nā deus est bonū pmū totum integrū z ꝑfectū. z pmo oia desiderāt deū: eo q ipse est pmū bonū. nā sicut oēs numeri participant vnitatē: vnitas aūt est per se non participans numerū aliquē. Ita deus est per se bonū idest essentialr bonus: nō hñs bonitatē suā ab alio. ps. Bonorum meorum nō indiges dñe. vñ sicut ipse essentialr est sua deitas. ita est per se essentialiter sua bonitas. Ois aūt bonitas creature participatiue est bonitas diuina. hec Dionysius. Et hoc ē ad excludēdū errorē Arrij z origenis: q posuerāt deitatē entitatē z bonitatē filij eē participatā a patre. Ut ergo ondat qd entitas: deitas z bonitas eqliter cōuenit filio sicut patri: dicit filiū eē bonū pmū. Scdo oia desiderāt deū: eo q est bonū totū: sed cū totum di dupli. i. totū q cōstat ex ptib9 vt dom9 put est in mā in actu. Constat. n. ex fundamento tecto z parietibus vt ex partibus suis. Et totum qd est ante ptes. vt dom9 put est in mente edificatoris. Istud di añ ptes qz ꝑsistit domui fiende ex partibus eius. deus igit cū di bonū totū: nō di totū quasi sit cōpositū ex partib9 qz hoc repugnat simplicitati diuine Herñ. Si vl ei pōt vnissimus est: sed est deus totū añ partes: qz ipse deitas patris z filij z spiritussancti. est quasi prehabēs oia bona. ¶ Tertio omnia desiderant deū: eo q est bonū ꝑfectū. sed cū dupliciter dicatur aliqd ꝑfectū. Uno modo: qz cōplete factū sicut cū dicimus ꝑfectam eē nrām ambulationē. cū. i. cōplete terminauim9 eā. Alio mō qd hz nām z virtutē ꝓprie speciei. Sicut di hō ꝑfectū aial. eo q hz nām sensitiuā. de9 aūt nō di bonū ꝑfectū. Primo mō: qz qd nō est factū nō pōt dici ꝑfectū. de9 aūt factus nō est nec creatus. sed di ꝑfectū bonum inquātū est maxime in sua nā z virtute perfectus. ¶ Quarto oia desiderāt deū inquantum est bonū integrū. Nā integrū di per exclusionē vel remotionē diminutionis. sicut dicim9 hoiem nō eē integrū si aliquo mēbro priuetur vel trunceī. z qz de9 nō hz alicui9 mali admixtionē sic creature terrestres. nec alicui9 bōi priuationē: sic z celestes. qb9 deficit saltim immutabilitas: nec alicui9 bōi subtractionē: qz nihil ei subtrahi pōt: ideo di bonum integrū: z per consequens est ab omnibus concupitum. hec Diony. iiij. c. de diui. no. z Tho. i scriptis ibidē.

¶ Quam bonus israel §. vj.

deus his q recto sunt corde. Ubi circa deum quē nobis ostendit rō naturalis: pmittenda ē vera illustratio qz deus israel. Israel interpretatur vidēs deū z signat fideles videntes p fidē. i. credētes ea que sunt fidei: que continent

in simbolo. Figuratio in gradibus scale vise ab israel: in cuius sūmitate deus innixus erat Gen. xxviij. ¶ Scdo addenda est congrua cōuersatio qꝛ his qui recto sunt corde. Rectum dicit: cuius mediū nō discrepat ab extremis. Extrema nr̄a sunt pncipiū ꝛ finis dicit dominus Apoc. i. scꝫ oīm creature. Cū igit cōuersatio nr̄a in operibus suis incipit a deo per rectā intentionē. ꝛ terminat in deū per cōpletā executionē: ꝛ mediū nō discrepet. s. in prosecutione per alicuius debite circunstantie omissionē recti sumus corde: extrema nr̄a sunt natiuitas ꝛ mors. in quibus pauperes ꝛ humiles inuenimur ac dolentes. si igit mediū. i. dū viuimus nō discrepat ab humilitate ꝛ paupertate ꝛ luctu. recti sumus. extrema amoris qui ē in corde nr̄o ꝛ sine eo eē nō pōt. vñ ꝛ ignēū est sicut deus qui est primū peramandū. vltimum est proximus dilectione amplexandus. Medium nos sumus. si ergo nō discordemus ab extremis. i. vt nō amemus nos tm̄: sed deū ꝛ primū nobiscū. recti sumus corde. i. Cor. xiij. charitas nō querit que sua sunt. s. tm̄: sed que dei ꝛ proximi Can. i. Recti diligunt te. ¶ Tertio expectanda est dulcorosa degustatio: ibi ꝙ bonus inuenit. Bonus dñs aie querenti eū. Inuenit aūt ꝛ degustat deus bonus in rex creatione. vñ Eccl. iij. Omnia fecit bona in tpore suo. In rex conseruatione. vñ Jaco. i. Omne datum optimum quo. s. ad naturalia: ꝛ omne donū perfectū. s. quo ad gratuita. desursū est. s. a deo causante ꝛ conseruante. ꝛ de populo dei conseruato per suā bonitatē. dicit supra xvi. O ꝙ bonus ꝛ suauis est spi. qui vt tuus domine dul. tu. i. s. demon. ꝛc. Loquit de māna dato ad conseruationē vite illius populi. Inuenit per gustū deus ꝙ bonus. i. valde bonus in rex quietatione ꝛ nobilitatione psal. qui replet in bonis desideriū tuū. s. in bonis que reperiuntur in deo. vñ Aug. omnia sunt aspera ꝛ tu solus es reqes ꝛ ingetū est cor nr̄m donec requiescat in te. Inuenit. n. ꝙ bon⁹ essentialiter ꝛ sic nemo bon⁹ nisi solus deus. ait xp̄s Math. xix. Inuenit ꝙ bon⁹ totalr̄. vñ in figurā dicere pōt q̄libet aia q̄ p pctm̄ deū amisit illō Thob. In te vno oia bōa hn̄tes nunꝙ debuim⁹ te dimittere. Inuenit ꝙ bon⁹ pfectiōalr̄ Math. v. pr vester celestis pfect⁹ est. Inuenit ꝙ bon⁹ integralr̄ aplꝰ. q solus hꝫ imortalitatē. i. imutabilitatē. qō nulla creatura hꝫ. ꝛ tō nō hꝫ integꝛ bonū. Stabilisq̄ manēs dās cūcta moueri. ꝛ verissime ait. Ego sum pastor bon⁹ Jo. x. q pascit oues suas. eos. s. q recti sunt corde dando gustū sue bonitatis. ꝛ p lumē nāle ꝛ magis per lumē gr̄e: additū. qō ostēdit nobis oia bona in ipso. Vide declarationem horum in. §. precedenti. scꝫ quomodo de⁹ est bon⁹ illis modis.

Gustat vel bonitas multipliciter

Bonus es tu ait psal. .§. vij.

ad dominum: ꝛ in bonitate tua doce me iustificationes tuas psal. cxviij. Bonus est dominus in se ꝛ in bonitate sua qu..m cōlcat creaturis. docet nos ꝛ iuuat facere ea que nos faciunt iustos ꝛ bonos ꝙ lex naturalis ostendit lumen a deo impressum. Ubi sciendum ꝙ ratio boni vt bonum dicit esse perfectum cui nihil deest consistit in tribus. s. in modo: specie: ꝛ ordine. vnde Aug. in lib. de natura boni sic ait. Omnia quanto magis moderata ꝛ speciosa ꝛ ordinata sunt: vbi hec tria sunt: magna bona sunt. vbi parua: parua bona sunt vbi nulla: nisi bōa sūt Et iter Aug. Exponēs illō Sap. xj. Oia deposuisti i pōdere: nūero ꝛ mēsura. dicit. qō idē ē mēsura qō modus: idē est species: quod numerus. idē ordo quod pondus, ꝛ hec conueniunt creatori ꝛ creature: omni inesse naturali ꝛ rationali inesse morali: seu ope virtuoso ꝛ inesse penitentiali ꝛ inesse penali. Quantū ad primū Aug. ad Orosium. Numerus mēsura ꝛ pondus ipse de⁹ bon⁹ essentialiter bon⁹ es tu. Ipse. n. ſm Aug. est mēsura sine mēsura. ē enim mēsura ipse deus mēsurās. i. mēsurā cuilibet rei pfigēs. Mēsura aūt mēsurata ē cuiuslibet rei quātitas. magis vel parua vel mediocris q̄ a deo ē. Est de⁹ numer⁹ sine nūero a quo ē ois numer⁹. Est. n. numer⁹ numerās oēs res. Numer⁹ numerat⁹ ē vniuscuiusq̄ rei ppria q̄litas q̄ vna res distinguit ab alia q̄ a deo ē. Est de⁹ pōdus sine pōdere: a quo ē pōdus. Est enī ipse de⁹ ordo ordinās seu pōderās pōdus oīb⁹ dās ordinē ꝛ pōdus. i. ppriā iclinationē ad locū vl ad finē suū. Appropriant ēt hec tria: psonis diuinis sic. Ut pōdus ad potētiā opantis: numer⁹ ad sapiētiā ordinātis. mēsura ad clemētiā ꝯsuātis. ꝛ ita pōdus refert ad prem cui appriat pōdus. Nūer⁹ ad filiū cui attribuit sapia. Mēsura ad spiritū sctm̄ cui appropriat clemētia. ita ꝙ ois creatura hꝫ pōdus a pre creāte nūerū a filio ordināte. ꝛ hꝫ mēsurā a spūsctō ꝯsuante. ¶ Scdo h̄ tria seu tres ꝯditiōes inueniūt in oī creatura. vñ Aug. i. xi. de ciui. dei sic ait. a deo ē ois modus ois spes: ois ordo sine qb⁹ nihil i reb⁹ inueniri pōt: aut excogitari. Nam eē ois rei create nō pt itelligi nisi sb relatōe ad pmā cāꝫ sb rōne triplicꝭ cause. s. efficiētꝭ formal: ꝛ final. vñ Aug. v. de ci. dei. Tria de oī re inqrim⁹. s. qs eā fecerit: quō facta ē res. ꝛ ppter qd facta ē Et sic oia fecit deus in pondere: numero ꝛ mēsura. vnde hꝫ bonitatē. Rō aūt quare bonū in his trib⁹ cōsistit est ista. qꝛ vnūquodq̄ intm̄ est bonū: ꝛ per ꝯñs appetibile: inquantū est perfectum. ¶ Est aūt bonū perfectū. cui nihil deest

eorum que requirunt secundum modum sue perfectionis. Perfectio autem boni seu ratio boni vt perfecti integratur ex parte cause efficientis et parte cause distinguentis: et ex parte nature inclinantis. Primo ratio boni vt perfecti integratur ex parte cause efficientis: que quidem constituendo bonum in esse. dat sibi certum modum essendi. scilicet esse commensuratum et proportionatum. Et talia sunt modus vel mensura. Nam causa efficiens dat modum vel mensuram bono: ex quo efficitur proportionatum vel conueniens appetitui et sic efficitur appetibile. Unde aug. dicit quod mensura modum prefigit. ¶ Secundo ratio boni et perfecti integratur ex parte forme specificantis et distinguentis. Nam preter causam efficientem ad perfectionem boni requiritur causa formalis que bonum specificat et distinguat. et propter hoc ponitur ab Aug. forma vel numerus. Ratio quare ponitur forma est quod vnumquodque a forma sua speciem habet. Ratio autem quare Aug. dicit quod numerus speciem prebet est. quia sicut in numeris vnitas addita vel subtracta variat speciem numeri. ita in diffinitionibus quelibet differentia addita vel subtracta. variat speciem boni cuiuslibet rei create. vt dicit Arist. in sua metaphysica. ¶ Tertio perfectio boni integratur ex parte nature inclinantis. Sicut enim a forma causatur specificatio: ita etiam ex forma sequitur inclinatio ad conuenientem actionem vel finem. Nam vnumquodque per formam suam agit et tendit in illud quod sibi conuenit secundum suam formam. Et quantum ad hoc ponitur ab Aug. pondus vel ordo. sicut enim corpus pondere fertur ad locum suum sursum vel deorsum. ita quelibet res sua forma inclinatur et ordinatur ad finem suum. Hec tho. in. i. q. v. arti. v. Unde aug. sup Gen. ait: quod mensura modum prefigit: numerus omni rei speciem prebet. pondus vero in loco suo ordinat et quiescere facit. Et sic omnia fecisti in pondere. numero et mensura. Et in ista bonitate communicata creaturis sibi petit deo ceteri iustificationes. vt scilicet faciat omnia in pondere. numero et mensura. et ideo iustificetur vt bonus. ¶ Tertio he tres conditiones repiuntur precipue in humana conseruatione cum est iusta et bona. Et primo quo ad naturam in communi: vt mensura sit in aliquid agendo mente ne sit irreuocabilis et immoderata progressio. Et hoc pertinet ad intellectum ne scilicet plus vel minus sapiat quam oportet. Numerus vt in mente seu memoria habeat anima recolendo singula beneficia dei et peccata sua. Prima ad recompensandum. secunda scilicet peccata ad dolendum. Pondus est voluntatis et amoris vbi appetitur et fertur in illud quod debet et respicit quid ei preponatur. Hec autem docentur a deo vt iustificationes exerceat et bona fiat. Secundo possunt he tres conditiones referri ad voluntatem. in qua principaliter consistit bonitas et malitia moralis. Modus enim et mensura voluntatis est: inquantum voluntas innititur summe bonitati productiue omnis boni. Species voluntatis inquantum habet suam rectitudinem et maxime ex transformitate ad rectitudinem diuine voluntatis. Ordo voluntatis est cum voluntas sequitur diuinam voluntatem: et eius bonitatem diligit super omnia. Malum autem voluntatis est priuatio istorum trium. quod patet quia cum creatura amatur vt deus vel plus quam deus: est defectus modi vel mensure. Cum non amatur propter se: sed propter suam vtilitatem: vel propter prosperitatem mundanam vel consolationem vel bonum consequendum in alia vita quasi aliud ab eo: est defectus speciei. Cum non amatur super omnia est defectus ordinis. Tertio possunt he tres conditiones reperiri in omni humana actione bona. Et ideo deus fecit omnia in mensura contra vitium superfluitatis. In pondere contra vitium leuitatis. In numero contra vitium singularitatis. Et hec que creaturis contulisse noscuntur a creaturis requirit. Habeas ergo pondus: serua numerum: mensuram tene. et sic faciendo: diuidi non poteris ab auctore. Falsitas non habet mensuram. vnde euolat et fertur in incertum. Pondus nescit leuitas: et non sinit esse stabile neque firmum. Numerum non seruat singularitas: et est diuisio vnionis. Ratio ergo ponderis reddit stabilem. Ratio numeri reddit sociabilem. Ratio mensure reddit frugalem. Habe ergo pondus. i. stabilitatem in fide. habe numerum. i. socialitatem in charitate. habe mensuram. i. frugalitatem in conuersatione. ¶ In penitentia etiam he tres conditiones debent esse: vt quis iustificetur in bonitate eius. Numerum debet attendere peccatorum quotiens peccauerit. quia qualibet vice commisit vnum peccatum: de quo debet dolere et confiteri. Ps. Lauabo per singulas noctes. i. peccata. lectum meum. i. conscientiam in contritione et confessione prout docet ratio naturalis. Pondus debet attendi peccatorum: quia diuersa est grauitas eorum. Aliter grauat veniale: aliter mortale. Et licet quodlibet mortale grauat vsque ad profundum inferni. tamen vnum est grauius altero. Apoca. xviii. Quantum se exaltauit et in delitiis fuit: tantum date ei tormentum et luctum. Quanto grauius est peccatum: tanto magis ratio dictat dolendum. Mensurare debet penam debitam peccatis. vt quanto plus peccauit. plus satisfaciat. In veteri lege dictum est: secundum delicti modum erit et plagarum modus. Dicit tamen Hieronymus. de peni. dist. i. Mensuram temporis non satis prefigunt canones pro vnoquoque peccato. quia apud deum non tantum valet mensura temporis quam doloris. nec abstinentia ciborum quam mortificatio criminum. ¶ Quod siquis non egerit penitentiam deus in iudicio omnia constituet in pondere: numero et mensura puniendo. Infligit enim deus in iudicio penas peccatoribus. In numero vt multitudo penarum respondeat multitudini peccatorum. Apoc. xviii. Duplicate illi duplicia secundum opera eius. Et Eccl. xxxiii. Intuere opera altissimi duo contra duo. vnum contra vnum. Secundo disponet deus penas in mensura. vt. s. tanta sit quantitas pe-

ne ꝛ acerbitas: q̄nta fuit grauitas culpe. mat. vij. In qua mensura mensi fueritis: remetief vob. Hiero. Dicim⁹ deū oīs rex ita ꝛ penaꝝ scire mensurā ꝛc. xxiij. q. v. Quid ergo. Tertio disponit penas in pondere. vt scʒ pena dānatorū respōdeat cause vel rōni mouēti ad peccatuꝫ. Plus eni pōderat culpa eiusdem generis vno q̄ in alio. ſm q̄ magis vel minus impellēs habuit. Vn̄ plus puniuit angelū qui nullo suadēte peccauit q̄ hoiem qui angelo tentāte offendit. Sap. vi. Exiguo ꝯcedit misericordia. i. peccanti p infirmitatē vel ignorantiā. ꝛ se hūilianti in pnīa. potētes āt potenter tormēta sustinebunt. i. ex malitia vel indurati in pctīs. Hiero. Si dari colli sum⁹: si vsq; in finē in pctīs pseueram⁹: assidue peccantiū nō miseref deus. dist. xxiij. dyaconi. Hec tenet Alexan. in. iiij. parte summe. partim Hugo in postillis. partim Robertus holchot in ii. sapientie.

¶ Dixi domino deus meus. ꝓ. viij.

es tu: quoniā bonoꝝ meoꝝ non indiges. Ps. Omis creatura indiget bonis alic⁹: saltiʒ dei: sed deusʒ nulli⁹ bono eget. Et ex hoc oñdif infinita sua bonitas. q̄ cū in se hēat oē bonū. non indiget nec nr̄i nec alioꝝ. Sʒ nos indigemus bonis ei⁹. imo nec aliqd boni hēe possumus nisi ab eo. Et rō nālis appetit bonū: ſʒ diuersa ꝛ multiplex distinctio daf de bono. ¶ Vna ē Aug. de libe. arbi. Quā etiaʒ pōit magr in. ij. sen. scʒ q̄ bonoꝝ quedā sunt minima. qdā media. quedam maxima. Minima bona sūt bona tpalia. vt diuitie: honor: fama: ptās ꝛ hmōi. ꝛ his ꝯtingit bn̄ ꝛ male vti. Bona vtiq; sūt i sua natura. Vn̄ esa. i. Si volueritiʒ ꝛ audieritiʒ me bōa terre cōedetiʒ: ait dn̄s. Bōa ēt sūt bn̄ vtēti. q̄ vt ait phs orgāice. i. istrumētalr deseruiūt felicitati. ſʒ cōiter vt in plib⁹ hoies male eis vtunf: cū copiā hn̄t. Vn̄ dicit diuesʒ ille de quo hr̄ Lu. xij. Aia mea hēs bona plima reposita in ānos plimos: cōede: qesce: epulare. Et iō misericordia magna vtif deus cū hoib⁹: cū non dat abūdantiam hoꝝ eis. ¶ Bona media sunt potētie aie ꝛ alia nālia: quib⁹ possumus vti bn̄ ꝛ male. vt intellect⁹: volūtas: sensus corpis ꝛ hmōi. Gen. i. Vidit deus cūcta que fecerat: ꝛ erāt valde bona. Neq; eni meliora in suo eē naturali ꝛ specifico esse poterāt. Poterat qdē equo dare meliorē naturā de⁹ puta naturā hois. sed nō remaneret equus: ſʒ etiā alteri⁹ nature scʒ hūane. sic hoi vt hēet nām angeli sed nō eēt homo. Ista ūt bona nālia dat deus vni meliora q̄ alteri nō quidē q̄ntū ad naturā ſʒ quātū ad vsū. Nā ita hʒ intellectū nālem ꝛ memoriā ꝛ fantasiam vn⁹ fatuus sicut sapientissimus. Sed ꝓpter indispositionē organi corpalis cui est affixo patētia fantastica vel memoria. fatuus deficit in vsu rōnis. alius acutissimus hʒ. qd̄ aūt dicif i parabola Math. xxv. q̄ dn̄s tradidit bona sua seruis vnicuiq; ſm suā vtutē. Nō sic est intelligēdū q̄si hn̄ti meliora nālia det deus maiorē grām bonoꝝ spūaliū ꝛ vtutū cū māifeste videamus hn̄tes magnā memoriā ꝛ acutū intellectū eē puersos ꝛ alios rudes ꝛ hebetes eē deuotos ꝛ sctōs. Sʒ pncipalr ex liberalitate dei ↄsit. ſm illud apl̄i ad Eph. iiij. Vnicuiq; nostrū data est gr̄a ſm mēsurā donatiōis xp̄i. Secūdario danf bona spūalia ſm ꝓpriā vtutē. i. conatū ad recipiēdū ꝛ ad exercēdū ea. vt magis se ꝑparet. ꝛ q̄ ceteris paribus: hn̄s meliora nālia: magis se ꝑparat: sic pōt maiorē grām recipere. ¶ Bona maxia sunt grā ꝛ vtutes necessaria ad salutē ꝛ his bonis nemo male vtif. Vn̄ Augu. dicit q̄ virtus est bona q̄litas mentis qua nemo male vtif. Sʒ vt dicit Alexāder in pma parte sūme ↄ intelligēdū est de vtutibus ꝯsideratis formalr nō mālr: nā de ipsis vtutibus ꝯsideratis materialr vt de abstinētijs. ieiunijs. actib⁹ iustitie ꝛ fortitudiniʒ ꝛ hmōi cōtingit hoiem male vti: inquātū hō de ipsis superbit Aug. dicit de ciui. dei. qd̄ vtutes cū referunf ad seipsas ꝛ nō ꝓpter aliud repetunf: inflate ꝛ supbe sunt. i. mā supbie ꝛ elatiōis. Sed formalr cōsideratio sic eis nemo male vtif. q̄ actus qui ꝓcedit ab habitu vtutis nō pōt esse malus: sic nec ipsa vtus pōt esse mala. Ex quo igif tpalia sunt minima bona ꝛ vtualia maxia ꝛ rō nālis dictat maiora bona ꝑponere minoribus. Iō dʒ qlibet tpalia ꝯtēnere vt ꝯsequatur spūalia: ꝛ media bn̄ reglare ꝛ ordinare. vn̄ Hiero. dicit. Nō modicū errat qui minus bonū maiori ꝑponit. de ꝯse. di. v. Lex aūt naturalis docet vitare errorē. ꝛ aplʒ ad Galathaʒ. vi. Dū tp̄s habemus opemur bonū ad oēs. Operatiōes autē sunt potētiaꝝ aie. Ponif alia distinctio seu differētia bonoꝝ ſm Alex. in prima pte. q. viij. dicit. n. q̄ est q̄druplex bonuʒ. s. bonū nature bonum virtutis pollitice: bonum gratie: ꝛ bonum glorie. Bonum nature conuenit generaliter omni enti. ꝛ tale bonum est perfectio debita ꝛ conueniens nature. Unde Eccs. Omnia fecit bona in tempore suo: scilicet deus huius priuatio vel carentia est malū nature. ¶ Secundum bonum est bonum virtutis pollitice. quod bonum habet principiuʒ intra nos: eo q̄ virtus pollitica est virtus que acquiritur voluntaria consuetudine. Ex actibus enim generantur habitus. sicut patet de castitate: abstinentia: iustitia ꝛ huiusmodi. vnde dominus per hieremiam ca. vij. ait. Bonas facite vias vestras: idest opera vestra. ꝛ habitabo vobiscum: quia talia disponunt ad gratiā.

De multiplici distinctione boni.

De quadruplici diia bonoꝝ

Sed istd bonū nō sufficit ducere ad salutē. vñ Aug. dicē. Nullū bonū .i. ducēs ad salutē sine sūmo bono .i. deo p gfaʒ ihabitātē. Ubi ē agnitio eterne ꝛ incōmutabilis veritatis falsa ē virtꝰ ēt in optimis moribus. xxviij. q. i. §. viii. Et qꝛ actus virtutū acquisitaꝝ: sunt siles actibus virtutū infusaꝝ. iō quātūcūqʒ opa virtuosa operet qs scire nō pōt certitudinalr se eē in statu gfe qꝛ scire nō valet si opa eius bona pcedūt a virtute infusa vel acqsita: vl naturali inclinatiōe. ¶ Tertiū est bonuʒ gfe qđ conuenit creature rōnali bene disposite. Et istud bonū hʒ pncipiū: ptim intra nos ꝛ ptim extra nos. Dicit. n. Aug. qui fecit te sine te: nō iustificabit te sine te. i. cooperante ꝛ p liberū arbitriū cōsentiente. Justificat aūt p infusionē gfe: ꝛ consensum liberi arbitrij: adultos ꝛ paruulos per vsum sacramenti. Et istud est sufficiens ad salutē cōsequendā ij. ad Coꝛ. xij. Sufficit tibi gfa mea dictū fuit paulo. Ipsam aūt pprlā gfam nemo meretur sed ex diuina liberalitate homini largit. ideo di gfa qsi gratis. i. sine meritis data. Ab hac aūt gfa pcedūt oia bona virtutū infusaꝝ in diuersas potētias ala ad eas faciendū expeditas in opibus bonis. Sicut a sole pcedunt plures radij ad illam inādū oēs partes orbis: ꝛ quodlibet opus bonū pcedens a virtutibus infusis: per gfam est meritoriū vite eterne. Ad qđ hortat aplſs ad Gal. vj. di. Bonū aūt faciētes nō deficiamus. tpe. n. suo metemus. i. mercedeʒ eoꝝ. ¶ Quartū est bonū glie: ꝛ tale est bonum perfectū qđ cōuenit ale informate per gratiā. Sic. n. in mā est necessaria pma dispositio ad forme susceptionē. Ita necessaria est dispositio que est p gratiā ad adeptionē glie. ps. qui replet in bonis desideriū tuū. i. deꝰ. necqʒ. n. replet desideriū aie nisi bonis glie. Cōfitere ergo deo in bonis: ꝛ benedic deū s̄c ōp. ait Thobias. i. lauda ꝛ regratiare cū p bonis collatis tibi. bona nature: virtutis pollitice gfe ꝛ glie. ꝛ bonū qđē nature pōt distingui in duo. i. i naturalia tibi cōcessa qbus consistis: ꝛ tpalia tibi largita ad vsum: que bona ēt in se hnt naturam suā bonā: vt diuitias: cibū: potū: vestituʒ ꝛ alia huiusmodi. Et ista figurātur per illa bona sua que tradidit dominus seruis suis vt negociarentur in eis: scilicet quinqʒ talenta.

¶ Tertia distinctio boni .§. ix.

Bonuʒ iterum diuidit

Bonuʒ est fm Tulliū ꝛ Amb. ꝛ Tho. i. qꝫ bonū aliud vtile aliud delectabile: aliud honestū. Hec diuisio boni nō est sicut diuisio vniuoci qđ equaliter pdicat de suis partibꝰ: ß sic diuisio analogi in sua analogata: qđ p pus ꝛ pncipaliꝰ pdicat de vno ꝙ de alijs partibꝰ suis. Nā bonū p pus ꝛ pncipaliꝰ di de honesto. secundario de delectabili. tertio de vtili. Rō diuisiōis boni in hec tria est ista: qꝛ bonū est aliqđ inquantū appetibile. Appet aūt aliqđ bonū tribꝰ modis Primo. n. appetit aliqd nō pp se: ß ppter aliud scʒ vt quoddā mediū p qđ in aliud bonū tēdit ꝛ tale vocat bonū vtile: sic ēt isto mō appetunt diuitie: vt. i. mediū p qđ qs possit hēre victum. vestitū honorē ꝛ gloriā ꝛ delectatiōes. ppter qđ dicē Salo. Eccs. x. c. Pecunie obediūt oia. ¶ Scđo appetit bonū vt qđā res terminās appetitū p se totalr. ꝛ tale vocat bonū honestuʒ. di aūt bonū honestū qđ ppter se desiderat. Et hoc est bonū virtutis: ad qđ hortat aplſs dicēs. i. ad Coꝛ. xiiij. Oia honeste ꝛ fm ordinē fiant in vobis. ꝛ bonū honestū pmarie repit ꝛ pfecte in virtutibꝰ ifusis. vñ Sap. vij. di de vera sapiētia scʒ infusa que sine gfa eē nō pōt. Uenerūt mihi oia bona pariter cū illo: ꝛ innumerabilis honestas per manꝰ illiꝰ. ¶ Tertio appetit bonuʒ vt qes in re desiderata ꝛ cōcupita: ꝛ tale ē bonū delectabile put appetunt delectatiōes ciboꝝ: venereoꝝ ꝛ ludoꝝ ꝛ hmōi. Sʒ si delectatiōes sint viciose. vt qꝛ ꝯ ordinē rōnis: fm illud puer. ij. Letant cū malefecerint ꝛ exultāt in rebus pessimis. Letari est delectari. dicē Grego. in moralibꝰ qꝫ momētaneū est qđ delectat eternū qđ cruciat. i. aiam ppter delectatiōes prauas. ß si delectatiōes sint bone vt in actibꝰ bonis maiores ꝛ pfectiores sunt delectatiōibus qbuscūqʒ mūdanis ducētes ad delectationes eternas. fm illud. ps. Delectatiōes in dextera tua. i. in bonis spūalibꝰ deꝰ: vsqʒ in finē. i. ꝯducūt hoies ad finē vltimū. ¶ Bona igit vtilia nō hnt in se vñ desiderent. ß desiderantur solū vt ducētia in bonū alteꝝ. sic sumptio medicine amare desiderat. nō ppter se ß ppter sanitatē. Bona vo delectabilia nullā aliā rōneʒ hnt appetibilitatis: nisi delectationē: cū ꝛ aliquādo sint noxia ꝛ ihonesta. ß honesta in se habēt vñ desiderent. hec Tho. in. i. pte. q. v. Opponit aūt bono honesto malū culpe ꝛ bono delectabili malū pene. bono aūt vtili nō opponitur aliqd speciale malū. eo qꝫ bonū vtile ordinat in bonū honestū vel delectabile. sic in fine Tho. in questionibꝰ de malo. cuʒ igit rō nālis ondat nob ista varia bōa: ꝛ lex nālis dicet meliora iter bōa appetēda ꝛ psequēda. iō cū bonū honestū sit pcipuū in quo iueniēt vtilitas maxima: qꝛ ꝓsecutio salutis. pax mētis: ꝛ edificatio ꝛ dilectio pximi: ac ēt delectatio precipua ergo declina a malo vbi est annexū bonū delectabile vel vtile tēpalr. ꝛ fac bonū honestum ꝛ virtuosum ꝛ inquire pacē eternā oia bona faciendo propter pacem supernam.

Rat boni

¶ Signatum est super nos .§. x.

lumen vultus tui domine: idest lex naturalis: que ostendit nobis bona que appetuntur. et sic bonum naturaliter appetitur: ita et maius bonum est cum aliquid cognoscitur magis appetitur. Propterea eniz plus amatur et queritur vnum aureum quam argenteum nummisma: quia maius bonum vtilitatis est in eo. Pluribus autem rationibus ostenditur vnum bonum esse maius seu melius altero. vnde et magis appetendum.
¶ Quia diuturnius.
¶ Quia impermixtius.
¶ Quia communius.
¶ Quia sufficientius.
¶ Quia honorabilius.

De bono quod vnum bonum potest esse melius altero pluribus rationibus.

¶ Primo vnum bonum est maius altero: quia diuturnius. Ubi sciendum: quod sicut in malis quanto diuturnius est malum. tanto peius: ita econtra in bonis. quanto diuturnius bonum: tanto melius. Patet per exemplum. Egrotari per annum quod pertinet ad malum pene seu nature. est peius quam per mensem vel hebdomadam. vnde et naturaliter magis horretur et si potest vitatur. sic infirmitas anime que est peccatum quanto magis durat: tanto peius. Peius enim est permanere in peccato per mensem quam hebdomadam. vnde extra de consue. c. vlt. vi. Tanto sunt grauiora peccata quanto diuturnius animam infelicem detinent alligatam. Consuetudo enim peccandi et habituatio eius aggrauat peccatum. Item quia plus habet de ratione mali malum culpe quam pene. ideo semper eligendum est malum pene quodcunque quam minimum malo culpe. Unde Aug. xxxij. q. v. Ita ne ait. Potius debet quis omnia mala sustinere quam peccato consentire. sic dixit et fecit Susanna. Melius est mihi absque opere. scilicet malo incidere in manus vestras quam derelinquere legem dei mei. Dan. xiij. Sed in bonis quanto diuturnius tanto melius. et ideo magis eligendum. et ratio: quia quanto bonum est diuturnius: tanto securius possidetur. Et quanto quis cum voluntate magis habituata et firma in bono operatur: tanto opus est perfectius. et ideo dicitur Tren. iij. Bonum est viro si portauerit iugum obedientie ab adolescentia sua. cum igitur bona spiritualia virtutum permaneant: nec auferri vel amitti possint contra voluntatem habentis. vt dicit Amb. de pe. dist. ij. Sapiens. Bona autem temporalia auferri possint inuitis vel amitti saltem in morte. Unde Amb. sup Luc. Non sunt hominis bona que secum auferre non potest ergo magis eligenda spiritualia quam temporalia. ¶ Secundo vnum bonum est maius altero: quia impermixtius seu purius. Bonum enim quod est sine malo. est maius et magis eligendum quam quod habet admixtionem mali et gaudium sine tristitia est maius gaudio quod habet annexam tristitiam. Cuius ratio est. quia bonum quanto delectabilius tanto melius et magis eligendum. Sed bonum quod est malo purius et impermixtius est delectabilius. cum ergo bona spiritualia non habeant admixtionem mali aut tristitie. vnde dicitur de sapientia vera. Uenerunt mihi omnia pariter cum illa ait sapiens Sap. vij. Non habet amaritudinem conuersatio illius: nec tedium conuictus eius sed gaudium. Bona autem terrena siue diuitie siue voluptates. habent multam tristitiam et anxietatem admixtam. vnde saluator eas spinis comparat Lu. viij. quia pungunt et mentem lacerant diuersis afflictionibus. Ideo spiritualia bona sunt preeligenda. Respectu tamen sui in casu. scilicet presupposita culpa commissa. melius est bonum malo admixtum. scilicet bonum penitentie admixtum dolori et tristitia contritionis quam gaudere et magis eligendum. Melius est enim penitere quam gaudere. ps. Bonum mihi domine quia humiliasti me. scilicet per compunctionem. Respectu etiam amici cum tristatur. melius est enim contristari quam gaudere quod pertinet ad conseruationem amicitie. Flere cum flentibus ait apostolus Ro. xij. ¶ Tertio vnum bonum est maius altero: quia communius bonum. Bonum etiam quanto communius tanto diuinius: secundum philosophum i. perfectius. quod intelligitur de illo bono communi. quod secundum se totum et in eodem tempore potest a multis participari. sicut aspectus ludi in theatro et doctrina in populo propinata. Huius ratio est quia bonum simpliciter est maius et magis eligendum quam bonum alicui. sed bonum simpliciter. i. ex se et ex sua natura est bonum commune. Bonum autem particulare vel proprium est bonum alicui isti vel illi apostolus ad Gal. vi. Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes. Et. vij. q. i. scias dicitur. quod vtilitas communis vtilitati vnius preponenda est. Et charitas non propria communibus: sed communia propriis anteponit. inquit Aug. in regula. Illud autem bonum commune. quod non potest simul secundum se totum a pluribus participari in eodem tempore sicut vnum equum vel vnam vestem. Aut et si in eodem tempore: non tamen secundum se totum. sed secundum partem potest participari: sicut pecunia. sic bonum proprium est maius et magis eligendum quam commune. Et ratio est quia illud bonum quod habetur in omni tempore est maius bonum quam illud quod habetur aliquo tempore. et quod habetur secundum se totum quam secundum partem. talia sunt temporalia. sed spiritualia vt deus et virtutes secundum se totas possunt haberi in omni tempore. ergo etc. ¶ Quarto vnum bonum est maius altero: quia sufficientius. Nam illud bonum quo habito nullo indigemus est maius eo quo habito adhuc aliis indigemus. Verbi gratia. Iustitia est maius bonum quam fortitudo. Huius ratio est. quia habita fortitudine adhuc iustitia indigemus. scilicet ad recte conuiuendum. Sed habita iustitia non indigemus fortitudine. Nam si omnes homines essent fortes adhuc indigerent iustitia que reddit vni

culcꝫ qđ suum est. Sed si oẽs hoies eẽnt iusti. ad nihil eẽt vtilis fortitudo: qđ itelligẽdũ est de fortitudine ƀm actũ. Nã cum fortitudinis act⁹ sit repellẽ nociua ꝛ aduersa sustinẽ. cuꝫ talia nõ semp occurrãt nõ semper est necessaria fortitudo ƀm actũ. ꝭ bñ indigem⁹ fortitudine ƀm habitũ. Est ergo vnũ bonũ sufficiẽti⁹ altero. vel qꝛ per se sufficiẽs sine alio. aliud nõ sufficiẽs sine alio: vt est iductũ exẽplũ de fortitudine ꝛ iustitia. Uel qꝛ tale bonuꝫ est finis qđ põt eẽ sine his que sunt ad finẽ: sed nõ eꝯ. Nã habitis que sunt ad finẽ nõ hꝫ finis. Sed habito fine nõ indigem⁹ his que sunt ad finẽ. Exẽplũ de medicina ꝛ sanitate: ꝛ de diuitijs ꝛ btitudine. Uel qꝛ tale bonũ est pn^m oium qđ põt eẽ sine bono qđ nõ est pn^m oiuꝫ. Ex his sequit. Deus ꝛ gl'a eius ꝛ gr'a. ꝛ vtutes alijs bonis mũdi eẽ maiora. ꝛ ideo magis eligẽda. Sed sufficiẽtissimũ bonũ est de⁹: qꝛ nullo indiget. ps. Bonoꝝ meoꝝ nõ indigeꝭ dñe. Gr'a dei sufficit ad salutẽ. nõ aũt alia bona. ij. Cor. xij. Suffic̃ tibi gr'a mea. Et. c. viij. Oẽm sufficiẽtiã hñteꝭ abũdetis in omne opus bonũ. ¶ Quinto aliqđ bonũ est mai⁹ altero. qꝛ eligibili⁹. Et ex pte eligibilis rei est aliqđ bonuꝫ magis eligibile. Uel rõne maioris desiderij. Q̃to enim aliqđ bonũ magis coiter desideraĩ tãto est mai⁹. Uel rõne maioris pcij. qꝛ quoꝝ pcia sunt maiora illa meliora. Preciũ eniꝫ est quedã mẽsura rei appreciate. Uel rõne maioris dãni. nã illa sunt meliora quoꝝ dãna seu amissiones eorũ sunt maiora. qꝛ maiori bono maiuꝭ dãnũ opponiĩ. Et qꝛ btitudo est bonũ qđ oẽs maxime desiderãt ƀm Aug. de ciui. dei. ꝛ qꝛ nõ est digna põderatio aie ꝯtinẽtis. i. equale preciuꝫ ad bona tpalia. ꝛ idẽ de alijs virtutib⁹: ꝛ maximũ dãnũ acqriĩ ex istis bonis mundanis male visis. qꝛ puatio btitudinis vere ƀm illud Job. xxi. ducũt in bonis dies suos: ꝛ in puncto ad inferna descẽdunt. ideo eligẽda ꝛ magis amãda sunt bona eterna ꝛ spiritualia alijs. Hec Aristo. rethoricorum: lib. i. c. xv. Raynerius.

De iure nãli. ꝭ qđ sit. ¶ Diffiniens Isido. in .§. xj. v. ethimol. ius nãle sic ait. Ius nãle est cõmune oium nationuꝫ: eo ꝙ vbicꝫ instinctu nature non al'qua ꝯstitutione habeĩ. vt viri ꝛ femine ꝯiũctio. liberoꝝ successio. ꝛ pueroꝝ educatio. cois oium possessio: ꝛ oium vna libertas acqsitio eoꝝ que celo terra mariqꝫ capiunĩ: depositi rei vel cõmẽdate pecunie restitutio. violentie per vim repulsio. Nam hoc aut si qd sil'e est nõ iniustuꝫ sed nãle. equũqꝫ habeĩ in decr. di.

De nãõ dꝛ multis modis. i. Et icit ibi glo. ꝙ ius nãle seu natura dꝛ multis modis. aliqñ enim dꝛ natura vis insita reb⁹ ex silib⁹ silia pcreãs. Scđo dꝛ natura qdam stimulus seu instinct⁹ ex sensualitate ꝓueniẽs ad appetẽdũ pcreandũ ꝛ hmõi. Tertio modo dꝛ natura instinct⁹ nature ex rõne ꝓueniẽs: qꝛ etiã dꝛ nãlis eqtas. Hic aũt in isto caplo supponit pro instinctu rõnis. ꝛ sic cõpetũt oia exẽpla huius capli. ꝛ finis etiã cum dꝛ eo ꝙ ipsius ius vbicꝫ inter hoies instinctu nature. i. inspiratione dei. Archid. post Lau. Deus enim dꝛ nã naturãs: oia alia nã naturata. Ponit autẽ Isido. octo effect⁹ iuris nãlis. Cõiunctio maris ꝛ femine. Nota ƀm Alexã. ꝙ hec ꝯiunctio põt dupl'r ꝯsiderari. Uno modo inquãtũ est signũ significãs videlꝫ ꝯiũctionẽ christi ꝛ eccle sie ꝛ aie ad deũ. ꝛ sic nõ est de iure nãli: sed diuino. Deus enim istituit sacra eccl'ie inter que est mrimoniũ. Alio mõ inquãtũ est quedã res ipsa. i. cõmixtio. ꝛ sic est de iure nãli. sed si ius nãle dicaĩ instinctus sensualis. sic ipa ꝯiũctio simpl'r ꝛ absolute est de iure nãli. Sed si dicaĩ instinctus rõnis. sic coniũctio maris ꝛ femine nõ quecũqꝫ. ꝭ maritalis cũ debitiꝭ circũstãtijs est de iure nãli. ¶ Successio liberoꝝ al's susceptio ꝛ meli⁹ glo. nõ itelligo de successione que fit per hereditatẽ. cum illa nõ sit nãlis. sed de successione que fit per carnis ꝓpaginẽ. Uel etiã põt itelligi de illa per quã liberi succedunt iure nãli parẽtib⁹. vt. ff. vnde libi. l. j. ꝛ. l. scripto. ¶ Pueroꝝ educatio. glo. Parẽtes eniꝫ debẽt thesaurizare filijs. nõ filij parẽtibus ƀm aplm xvi. q. i. ꝑdicator. Sil'r filius priem egẽtẽ cogiĩ alere. xij. q. iiij. c. inter. Teneĩ aũt pater filios educare: nõ solũ quoad corpus: sed etiã ꝛ multo magis quoad aiam per doctrinam ꝛ correctionẽ ad bonos mores hñdos de iure nãli. et sic intelligiĩ illud apli. j. Ad Thimo. v. Siqs suoꝝ ꝛ maxime domesticoꝝ curam nõ habet fidẽ negauit. i. fidelitatẽ nãlem. qꝛ ꝯtra ius naturale facit. Cois oium possessio. Archidiaconus post Lau. i. res possesse. al's cum possessio sit nomen iuris coiter possideri nõ põt. nec aliquid a pluribus insolidũ. nec nãliter nec ciuiliter: qđ dic vt notaĩ extra de ꝓba. c. licet. Et nota ƀm Alexã. ꝙ lex naturalis circa cõmunionẽ ꝛ ꝓprietatẽ dictat aliqd' tripl'r. Dictat enim aliqd: qꝛ debitũ aliqd: qꝛ bonũ aliqd: qꝛ equũ. Quia debitũ dictat: qꝛ in casu necessitatis sunt oia coia. In statu eniꝫ isto oia sunt cõmunicãda. Et hoc modo in ꝑcepto est colcatio. Et hoc est dictamen respectu rerũ ad sustẽtationem personarũ. Et inde sumitur illud Matthei. vij. Oia que vultis vt faciant vobis homines ꝛc̃. Respectu vo personarũ quãtum ad multiplicationem prolis. dictat ꝙ vxor sit propria ꝛ ƀm omne tẽpus. iuxta illud. Quod tibi non vis fieri ꝛc̃. ¶ Secũdo modo lex naturalis aliqđ dictat circa cõmunionẽ et proprietatẽ

prietatem qꝛ bonū. ⁊ sic in statu nature institute dicebat oīa esse cōia. In statu vero nature corrupte dictat ꝙ bonū est aliq̄ esse ꝓpria: alioqn boni egerent. ⁊ iō nō staret societas hūana: qꝛ mali oīa reperent. ⁊ ſm diuersus statū dictat ꝙ bonū sit ꝙ oīa sunt cōia: ⁊ ꝙ aliqua sint ꝓpa. Dictat tertio aliqd lex nālis circa cōmunionē ⁊ ꝓprietatē qꝛ equum. Et sic ſm dictamē eqtatis dictat quedā eē appropriabilia ⁊ si i nulli⁹ sint bonis occupanti ꝯcedant. Et in his sunt que celo terra mari capiunt: vt captio auiū ⁊ piscium. ¶ Omniū libertas dicit Archid. post alexandꝝ ꝙ est loqui de natura seu iure nāli dupli. s. ſm statum añ pctm̄ ⁊ post pctm̄. Ante pctm̄ non fuit seruit⁹: sicut dicit Aug⁹. Lex ergo nālis dictat cōem libertatē oim ſm statū nāe institute. Sꝫ ſm statū nature corrupte dictat. ꝙ est necīa seruit⁹ ⁊ dominiū ad coercendum malos ſm Aug. de ciui. dei. Dictat eniꝫ rō iustū esse vt rōnabiliter viuentes dominentur his q carnaliter viuūt. ¶ Acqsitio eoꝝ que celo terra mariq̄ capiunt. Glo. Hec eni ⁊ alia que in nullius bonis succedūt occupāti ꝯcedūtur. vt insti. de re. diui. §. Fere. Archidia. dic ꝙ qnq̄ modis dꝛ aliqd in nullius bonis esse. Natura vt liber hō mare ⁊ hmōi. Facto vt qđ ꝓ derelicto habet. Censura ppli. vt res sacra: vniuersitatis cōia Tempe vt thesaurus. Casu: vt cū iacet hereditas. Qđ ergo in nullius bonis est scꝫ in re vel in spe ꝙ dico ꝓpter hereditatē iacentē: que in spe est in bonis alicui⁹. Itē ꝙ in nullius bōis ē nō cēsura: sed ꝯsītōne hoīꝫ vt res sacra occupanti conceditur si apta fuerit occupari: sꝫ nō vt occupet qđ dico ꝓpter liberꝝ hoiem. ¶ Deposite rei vel cōmodate pecunie restitutio. Glo. Fallit hoc in casu qui hꝫ. xxij. q. ij. Ne qs. Et est cū furiosus in furia repetit gladiū suū depositū: tunc eni nō dꝫ reddi. Fallit in alio casu scꝫ cū deponens reꝫ: ⁊ dñs rei simul petāt reꝫ: poti⁹ eni dꝫ restitui dño cū scit. ff. depositi. l. bōa. ¶ Violentie ꝑ vim repulsio. quod tñ intelligit cū moderamine iculpate tutele: ⁊ nō aīo vindicandi sꝫ se defendendi. hoc faciat ⁊ icōtinēti: ⁊ tūc nō icurrit nec pctm̄ nec excōicatio. quoad ꝑcutientē clericū: nec irregularitas ēt se seq̄t mutilatio vel hōicidiū nisi dedisset opaꝫ rei illicite. vt furādo vl' fornicando propter quod inuasus vt se defendat: mutilat. vel etiam si aliter poterat euadere casum q̄uis daret operam rei licite. De hoc tamen. xlij. q. i. in sum. ⁊ i. iij. parte. ti. xiij. de clericis.

Aliqd dicitur eē in bonis nullius qnq̄ modis.

¶ Titulus decimusquartus de lege mosaica. ¶ De lege diuina in cōmuni: ⁊ eius excellentia respectu aliarum.

¶ Capitulum primum.

Post legem eternam ⁊ naturalē agēduꝫ est de legē diuina: de qua ait ꝓpha. ps. xviij. Lex dñi imaculata ꝯuertēs aīas: testi. dñi fidele sapiaꝫ pstās puulis. Lex dñi dꝛ quā dñs tradidit. s. euāgelica: quā ipe dñs incarnatus istituit. ⁊ mosaica quā dñs tradidit pplo israel per moysen. vt pꝫ Exo. xx. Quāuis. n. lex nālis sit vna: tñ diuina est duplex. Et rō hui⁹ est. qa lex nālis dirigit hoiēꝫ ſm q̄dā ꝓcepta cōia: in qb⁹ ꝯueniunt tā pfecti q̄ impfecti. ⁊ iō est vna oīuꝫ: sed lex diuina dirigit hoiēꝫ in qbusdā pticularib⁹ ꝓceptis ad que non siīr se hñt pfecti ⁊ impfecti. ⁊ iō duplex ponit. s. veteris ⁊ no. test. que differūt nō in spē: sed sicut pfectū ⁊ impfectū. sicut puer ⁊ virilis etatis. Unde aplus ad Gal. iiij. cōparat statū veteris legis puero existēti sub pedagogo: ⁊ legē nouā statui viri. s. pfecti. Attēdit aūt ista pfectio ⁊ impfectio q̄tū ad tria. Primo ex pte finis vltimi. qa lex vet⁹ ordinabat ad bonuꝫ sensibile ⁊ terrenū hoies. Lex noua ordinat ad bonū intelligibile ⁊ celeste. Unde xp̄s in pn⁹ sue ꝑdicatiōis statiꝫ inuitauit ad regnū celeste dicēs Matth. iiij. Penitētiā agite appropinq̄t eni regnū celoꝝ. Scđo ex pte officij: qꝛ lex vet⁹ cohibebat manuꝫ: noua autē aīam. Quāuis. n. in veteri lege ꝓhiberet malus affectus. vt pꝫ in. ix. ⁊ decimo ꝓcepto. nō tñ puniebat per legē talis trāsgressio. Tertio ex pte motiui. qꝛ lex vet⁹ inducebat ad obseruātiā metu penaꝝ quas taxauerat. Lex aūt noua ꝟ facit amore qui ifundit in cordib⁹ fidelīū per grāꝫ xp̄i. Hec Tho. i. ij. q. xcj. ar. v. Ad hoc ēt facit qđ dicit Gra. in decre. xxiij. q. iiij. hec aūt. §. ex his oīb⁹. Dicit eni. In lege veteris testamēti corpalis pena statuta est. in lege ꝟo euāgelij omni peccāti per penitētiaꝫ venia ꝓmittit. Unde illaꝫ a terrore incepit dicens. Ego suꝫ dñs deus zelotes: visitās peccata patrū in filios vsq̄ in tertiā ⁊ quartā generationeꝫ. Hec ꝟo a lenitate māsuetudines ⁊ misericordie: ita ingens. Beati paupes spiritu. beati mites ⁊c̄. In illa dicebat qui fecerit hoc vel illud moriat. in ista dicit: gaudiū sup vno peccatore penitētiaꝫ agēte. Et vt vniuersaliter dicatur. In lege populus ille rudis seruili penarū timore cogebat. vnde ⁊ legeꝫ in pedagogū accepit. in euāgelio aūt populus gratie liber et adultus. filiali amore ⁊ hereditatis certitudine. ad cultū diuine seruitutis inuitatur. Hec ibi. ¶ In ꝑdicto autē versu psalmista notant quatuor ratiōes: quare fuit necessariū instituilegē diuinam: seu notant quatuor excellentie legis diuine ad humanas ſm Tho. prima se. q. xci. arti. iiij. Et propter cohibitioneꝫ omnis

Differt lex diuina et nālis.

Lex diuina q̄tuor rōnib⁹ est necīa.

criminis.ibi.Lex domini immaculata.

¶ Est pp directionē mētis.ibi.Cōuertēs aias.

¶ Est propter incertitudinē veritatis.ibi.Te stimonium domini fidele.

¶ Est propter consecutionem felicitatis.ibi. sapientiam prestā.par.

¶ Primo igit rō q̄re fuit necessariū dari legē diuinā vltra nālē z humanā.est pp cohibitionē exclusionē oīs crīs.vt eni dicit Aug.de libo arbi. Lex humana nō pōt oīa mala que fiunt phibē vel punire.qz dū auferret mala oīa.sequeret q multa bona auferent:z ipediret vtilitas boni cōis:qd est necessarius ad pseruationē humanā.Vñ Aug.Tolle meretrices de ciuitatib' z implebis oīa libidinibus.qz accederēt hoīes ad nuptas vgines.vel als corruptelas: vñ scādala seqrent.Lex aūt nālis vt in plurib' obscurata erat:et multa pctā ignorabant esse mala.¶ Et iō vt nullū malū iprohibitū z ipunitū remaneat:fuit necessariū dari legē diuinā que nullū pmittit pctm̄. Et ideo dicit.Lex dñi imaculata.i.nullā pmittēs pctī turpitudinē.¶ Scđa rō est pp directionē mētis:de his etiā pōt hō legē ferre de qb' pōt iudicare. Judiciū aūt hoīs nō pōt eē de iterioribus animi motib' vel volūtatib' qui latēt.sed solū de exteriorib' qui apparent.vt dicit Urban' pa. De manifestis loqmur:oculoꝝ.n.cognitor z iudex est de'.di.xxxij. Erubescāt.z lex dicit cogitatiōis penā nemo patiat.de peni.di.i. Et tm̄ ad pfectionē vtutis reqrit q in vtrisq actib'.s.iteriorib' z exteriorib' hō sit rectus.Lex aūt humana nō pōt sufficiēter cohibē z ordinare act' iteriores mētis.z pp hoc necessariū fuit q supueniret lex diuina que phibet.act' etiā iteriores vitioꝝ.Et illud Exo.xx.Nō pcupisces rez primi tui.Et illō Mat.v.Qui viderit mulierē ad pcupiscē.eā iam mech.est eā in corde suo. Et iō dicit ps. Cōuertēs aias.qz.s.exteriores z interiores act' dirigit.¶ Tertia rō est pp certitudinē vitatis.hō.n.dz scire absq oī dubitatiōe qd debeat agere qd vitare.Sz per legē nālē vel humanā nō pōt hoc scire.qd pz.ex hoc.qz de reb' humanis.ideo diuersa iudicia dant ppter icertitudinē humani iudicij.z pcipue de reb' ptingētib' z pticularib'.et qb' diuerse leges z pe fiunt.Ut ergo hō absq dubitatione aliqua scire posset qd ei agēdū qd ei vitādū.necessariū fuit vt in actib' pprijs dirigeret per legē diuinam.de qua pstat q errare nō pōt.z ideo sbdit. Testimoniuz dñi fidele.s. pter certitudinē vitatis.Lex di testimoniuz q: in ea de' testat.i.declarat qd debeat agere vel vitare.z qd inde expectare.penaz.s.vel pmiū fm obsuātiā vel trāsgressionē.¶ Quarta rō est pp adeptionē felicitatis.per legē.n. hō dirigit actus pprios ad vltimū finē.Si aūt hō ordinaret ad finē tm̄ nālez.qui nō excederet pportionē facultatis nālis hoīs.sufficeret lex humana.sed qz hō ordinat ad finē supnālē s.ad finē eterne btitudinis qui excedit facultatez humane vite.z ideo fuit necessaria lex diuina.per quā hō ordinaret ad finē etne beatitudinis. Lex.n.diuina tradit ea que sunt credēda fide.z sacra qb' hō iustificat z ad btitudinē supnā tēdit. Hec aūt nō hñtur lege nāli vl humana. Et ideo subdit.sapiam pstās paruulis:idest humilibus. Sapientia est noticia diuinorum que perfecte habetur in superna beatitudine.non in vita presenti.

¶ De conditionibus illius legis quantum ad latorem z receptorem. Capl'm.ij.

Et qz prior tempore est lex veteris testamēti.ideo pus de ea agat.de qua loquēs ppha. ait ps. cxviij. Reuela oculos meos.z psiderabo mirabilia de lege tua.vt ait Hiero'. lex spūalis est.z vt intelligat reuelatiōe opus est. Eius aūt est reuelare seu interptari pmarie cui' est pdere. Et qz dñs de' pdidit ipsaz legē.ad ipm oīone recurrēdū est.vt nobis reuelet qd in ea intēdat. Judei qz insitunt pp̄o sensul.intelligētes eā carnalr z fm supficiē.remanēt vacui in itellectu.eius.in multis delirātes in expōne eius.etiaz quoad moralia.vt patet Matth.v.dictū est antiqs.nō occides zc. Et in hui' figurā cum legē illā moyses pplo expōneret.ponebat velamē sup faciē suā.ad innuēdū intellectū ei' ipis velatū z abscōdium. Et vt dicit Hylari'.intelligētia dictoꝝ ex causis est sumēda dicēdi.qz nō fmoni res.sed rei est sermo sbiect'.extra de ver.signi.intelligētia. Et Greg.dicit.qz nō intētio vbis.sed verba debēt deseruire intētioni.xxij.q.v.humane. Erat ergo pphetia.vt velamē obscuritatis qd est in supficie lre auferat.qz lra occidit ait aplūs. Et tūc psiderabit mirabilia de ipsa lege.qz oīa in figurā ptingebāt illis.i. Cor.x.pcipue quoad cerimonialia.significabāt mysteria christi et ecclie.que mirabilia sunt.facta autem reuelatione huius legis per spiritūsanctum loquentem.per expositores eius cōsiderare debet mirabilia eius quadrupliciter.

¶ Quoad latores sublimitatem.

¶ Quoad receptoris proprietatem.

¶ Quoad valoris quantitatem.

¶ Quoad temporis congruitatem.

¶ Quantuz ad primum .§.i.

scilz de latore legis veteris testamēti considerādo quis dederit z quomodo mirabiliter est

ad deū h' legis pditionem recurrendus est vt nob reueles

mirabilia h' legis dñi psiderari quatuor.

nota sblimitate latoris.

data. Data enim est lex ista a deo vero et bono mediāte ministerio angelorū. qd ostēdit apostolus ad Gal. iij. dicens. Lex data est et ordinata per angelos in manu mediatoris. ordinata: idest ordinabiliter data per angelos. i. per moysen et alios ministros qui angeli dicūtur. Malach. ij. Labia sacerdotis custodiunt sciētiā etc. qr angelus dñi exercituum est. vel data per angelos: idest, ministerio angelorū: in quibus angelis erāt vtiqz pater et filius et spiritussanctus. et aliquādo sine vlla distinctione persone per illos figurabatur in manu mediatoris. subdit: idest in potestate christi qui est mediator dei et hominum. vt. s. illa lex staret dum vellet. et cessaret cum sibi placeret. Apparebat ergo angelus in forma humana. vt creditur vel alia moysi. Et loquēs voce humana in psona dei. ex parte dei dicebat. Ego sum deus zelotes etc. i. representatiue. leges meas custodite. Fuit aūt hoc ɔgruum. qr diuina vt erat lux illa deferretur hominibus mediantibus angelis. sm Diony. Ratio spālis huius ɔueniētie est. qr videmus in oībus potestatibus et artibus hūc ordinem seruari. q superior artifex per se formam inducit. inferior aūt materiam ad forme susceptionem disponit. sicut nauis factor per se nauem cōpaginat sed per alios. scz per artifices subministrātes disponit et preparat materiam. scindēdo et dolando ligna et huiusmodi. sic etiā similiter qr lex noua est perfecta eo q perducit ad finē supernaturalē eterne beatitudinis. Ideo immediate data est per christum deum hoīem factum. Lex aūt vetus impfecta fuit. qr nō perducit. sed disponit ad perfectā salutem humani generis. Et ideo conueniēs fuit vt per angelos hoībus daretur. Tho. i. ij. q. xcviij. arti. iij. Fuit etiā data mirabiliter. qr apparebat mōs syna fumigās et fulgurās. Et audiebantur tonitrua. et hoc ad inducēdum illū populū ad reuerentiā legis et obseruātiam. et innuendū. qr lex illa erat timoris non amoris.

¶ Quantum ad secundū .§. ij.

Quare solo populo iudeorum est data, et rō triplex.

scilz de ɔditione populi recipiētis illam legē. Mirabile est etiam ɔsiderare quare illi solo populo iudeorum fuit data illa lex. Assignatur aūt ad hoc triplex ratio. s. dispositionis: discretionis: et promissionis. ¶ Et primo fuit ɔueniēs dari illam legem populo iudeorum potius q alij populo rōne dispositionis. qr alijs populis declinātibus ad idolatriā solus ille populus iudeorum remansit in cultu vnius dei. Et ideo alij populi indigni erāt illa lege dei. qr vt dicitur Matth. vij. nolite sanctū dare canibus etc. Unde sicut lux corporalis nō lucet nisi oculo disposito. ita lux spiritualis, vt lex. nō datur nisi disposito. Est autem homo dispositus ad ipsam legem per voluntatē. per quam vult homo sub lege viuere et legi obedire. Unde qr solus populus iudeorū se preparabat et disponebat ad receptionē legis ideo cōgruum fuit vt sibi traderetur illa lex. Et si arguatur cōtra. quia etiam in alijs populis gētilium erant alique persone digne. vt Job et alij. Respōdetur quia lex nō datur personis particularibus sed populis. Quāuis ergo alique persone in alijs nationibus bone essent. non tamē populus nisi populus iudeorum. et ideo cōgruit ei dari. Tamē qr ista ratio nō est sufficiens cum populus iudeorum declinauerit ad idolatriā post datam legem qd grauius fuit. Ideo inducēda est secūda ratio. que est ratio discretionis. vt. s. populus iudeorum tanq a deo electus. et tanq dignus ab alijs populis distingueretur per legē veterē sibi datā a deo. ɔgruum etiā erat vt ppls de quo xps nasci elegerat pre ceteris quadam sanctificatione polleret. qd fiebat per cerimonias legis. ¶ Tertia ratio est ppter pmissionem. Que aūt pmissio facta est ostēdit apls ad Gal. iij. dicēs. Abrahe dicte sunt repromissiones et semini eius. nō dicit seminibus quasi multis. sz in vno. s. semini tuo qui est xps. Ista autē pmissio. s. q ex semine abrahe xps nasceretur non fuit ex meritis abrahe. sed ex gratuita electione et vocatione dei. si aūt vlterius queratur. quare deus magis elegit populū iudeorum q aliū ex quo nasceretur. Non pōt ratio assignari sufficiēs nisi suū beneplacitū. Est aūt ɔueniēs respōsio ad huiusmodi. et similes qōnes. Illud dictum Augu. sup Ioā. Nemo venit. s. ad deum nisi tractus. quem autē trahat et quem nō trahat cum istum trahat et illū non trahat noli iudicare si nō vis errare. Si nō traheris ora vt traharis. Tho. prima secūde. q. xcviij. articu. iiij. ¶ Cōtinebat aūt illa lex triplex genus preceptorum: scilz moraliū. cerimonialiū. iudicialium. Et moralia quidē sunt de dictamine rationis naturalis vt decalogus et alia moralia que reducuntur ad ipsum. Et ad obseruantiā illorum obligabantur. non solū iudei. sed oēs nationes et semp obligabūt. qr dictat ea ratio naturalis. Tamen vt dicit Alexāder in tertia pte summe. Moralia precepta prout sunt de iure naturali. dictant in genere bonū faciēdum et malum vitandū. Sed put moralia sunt de iure legis mosaice. dictant hoc in speciali et determinate. vt patet in decalogo. Honora patrē et matrem. nō occides et hmōi. put aūt moralia sunt de lege euāgelica. dictāt ipsa implēda nō timore pene vt lex vetus. sed instinctu amoris diuini. data sunt aūt moralia que sunt de actibus virtutū in se. vt p illa hoīes efficerentur bo

Triplex genus preceptorum cōtinebat illa lex.

ni tamē ēt dei. ¶ Cerimonialia aūt sūt istituta ad ordinādū hoies ad deū circa cultū diuinū nō solū eni hoies ordinant ad deū p act⁹ iteriores. vt credē spare ⁊ amare. ſʒ ēt p exteriores q̄b⁹ hō ɔfitet diuinā ſuitutē. Et circa cultuʒ exteriorē erāt cerimonialia ꝑcepta obligātia solū illū ppl'm iudeoꝝ in illo tpe. ¶ Iudicialia sunt istituta ad ordinādū hoies ad inuicem ad pacifice ɔuiuēdū p modū statutoꝝ vt faciat alteri alter qđ iustū est. Et solos iudeoʒ obligabat. Vñ apl's ad Ro. vij. cū dixisset. Lex qdē scā q̄si subdēs ista tria gn̄a ꝑceptoꝝ subdit ⁊ mandatū iustū ⁊ sanctū ⁊ bonū. vt iustuʒ referat ad iudicialia. sanctū ad cerimonialia. qꝛ sanctū dicit deo dicatū. bonū ad moralia. idest honestū. Tho. Mirabile ē ergo cōsiderare cū quāto ordine ⁊ sapiā fuit data illa lex.

¶ Tertio de ualore seu .§. iij.

vtilitate legis mirabile est ɔsiderare. Ubi primo sciēdū ꝙ etsi illa lex nō fuit pfecte bona sicut lex euāgelica: qꝛ nō ɔtinebat grām: ⁊ ipsa lex euāgelica pducat ad gl'iaʒ ꝙ lex mosaica nō faciebat: pp qđ dicit apl's de ea ad Hebre. vij. Nihil ad pfectū adduxit: lex tñ fuit bona: illa lex nō mala. ut qdā falso dicebāt. Contra quos dicit apl's ad Rom. vij. Lex qdē scā. bonū eni dī aliqđ dupl'r. s. pfectū ⁊ īpfectū. Perfectū est qđ p se sufficiēs ad īducēdū ⁊ ɔsequēdū finē. Impfectū aūt qđ non est p se ad hoc sufficiēs. ſʒ disponit ⁊ opat ad hoc sicut medicina pfecta est q̄ disponit ⁊ opat ad sanitatē. ſʒ nō pficit. Sic lex vet⁹: qꝛ ɔhibebat pctā p penas disponebat ad grāʒ ⁊ salutē lʒ eā nō ɔferret sicut lex euangelica: q̄ iō pfecta dr̄. Tho. in. i. ij. q. xcviij. ar. j. Utrū aūt ipa lex iustificaret ⁊ quō pro hmōi declaratiōe sciēdū ƀm Tho. i. ij. q. c. ar. xij. ꝙ iustificatio pōt sumi q̄drupl'r. Uno mō ⁊ hoc ꝑpe p creatiōe iustitie ꝓut iustitia est vt⁹ gn̄alis ipoztās rectitudinē quādā mentis. ⁊ tūc cū hec sit duplex. s. īfusa p dei grām. ⁊ acq̄sita p humanū exercitiū. Loquēdo de īfusa q̄ est vera iustitia: ƀm quā qs est iust⁹ apō deū. ƀm illud ad Ro. iiij. Si abraā iustificat⁹ est ex opib⁹ legis: hēt gl'am ſʒ nō apō deū. sic isto mō ꝑcepta legis. hoc ēt moralia iustificabāt: qꝛ causare nō poterāt iustitiā īfusaʒ q̄ ē solū p grāʒ dei. Sʒ loquēdo de iustitia acq̄sita: sic obſuatio illoꝝ ꝑceptoꝝ iustificabat. qꝛ cuʒ moralia sint de actib⁹ iustitie. ⁊ ex actib⁹ frequētatis gn̄ant habit⁹ vtutis acq̄te: sic ex actib⁹ tēperātie gn̄ant habit⁹ tēperātie. Jō ⁊ illa ꝑcepta obſuata iustificabāt causando iustitie habitū acq̄situ: q tñ nō est sufficiēs ad salutē. ¶ Scđo mō iustificatio sumit pro dispōne ad iustitiā. ⁊ sic illa ꝑcepta legis iustificabāt:

Quadrupliciter potest sumi iustificatio.

qꝛ disponebant obseruantes ad grām xpi iustificantē. Per obseruantiā. n. illoꝝ retrahebant ab idolatria ⁊ alijs vitijs. vñ magis erant dispositi ad grām. ꝙ aūt dn̄s dicebat Leui. xviij. Custodite leges meas atq̄ iustitias: que faciēs hō viuet in eis nō intelligit de vita grē que iustificat. ſʒ de vita corporis in qua conseruabat qꝛ iplendo legē nō incurrebat penas legis; quarū alique erant pene mortis. ¶ Tertio sumit iustificatio pro significatione iustitie. Sicut vrina dī sana qꝛ designat sanitatē. ⁊ isto mō omnia legalia illa ⁊ ꝑcipue cerimonialia iustificabant qꝛ figurabant grām ⁊ sacramenta nostra noui testamenti que vere iustificant. vñ ⁊ Augu. dicit ꝙ vita illius ppl'i ꝓphetia erat christi ⁊ ppl'i xp̄iani. ⁊ apl's. j. ad Cor. x. Oia in figurā contingebant illis. facta sunt aūt ꝓpter nos. vñ apl's ad Gal. ij. Si data eēt lex que posset iustificare xp̄s gratis mortuus est. i. sine causa ¶ Quarto mō sumit iustificatio pro executiōe iustitie. ⁊ sic oia legalia iustificabant aliter tñ ⁊ aliter. Nā cerimonialia continebāt qdē in se iustitiā. sed in generali ꝓut. s. illa exhibebant in cultū dei. in specialibꝫ nō cōtinebant ƀm se iustitiā. nisi ex sola determinatione legis diuine. ⁊ iō de hmōi ꝑceptis dī cōiter ꝙ nō iustificabant. nisi ex deuotione ⁊ obedientia facientiū. Moralia vō ⁊ iudicialia ꝑcepta cōtinebāt qdē ƀm se iustū. vel in generali vel in speciali. sed moralia cōtinebāt id qđ ē iustū iustitia generali. que est ois vtus. Sʒ iudicialia id qđ ē iustū iustitia speciali que cōsistit circa cōtract⁹ humane vite. que sunt inter hoies ad inuicem ⁊ sic pro executione iustitie sumit iustificatio: cū apl's ad Ro. ij. Nō auditores legis ſʒ factores iustificabunt. Pro maiori declaratiōe dictoꝝ Tho. i. ij. q. ciij. ꝙ illa cerimonialia erāt q̄dā remedia adhibita ex ordinatōe legis. ad tollendas q̄sdā imundicias ex statuto legiʒ inductas corporales. que tollebant idoneitatem ad cultum diuinum. quasi quedam irregularitates. Sicut dicebat immundus leprosus: vel qui tangebat morticinium ⁊ huiusmodi. ⁊ hoc est quod ait apostolus ad Heb. ix. ꝙ cinis vitule aspersos: inquinatos sanctificauit ad emundationem carnis. Sed immundiciam mentis: idest culpam non tollebat. quia expiatio a peccatis non potuit fieri nisi per christuʒ qui tollit peccata mundi: ⁊ qꝛ mysterium passionis christi. nondum erat peractum realiter ille veteris legis cerimonie non poterant realiter in se continere virtutem profluentem a christo incarnato ⁊ passo. Sicut continent sacramenta noue legis. ⁊ ideo non poterant iustificare ⁊ a peccatis mundare. poterat tamen mens illorum patrum in veteri lege coniungi

xpo incarnato et passo. Et ita ex illa fide iustificabant. cuius fidei protestatio quedā erat ipsa cerimonialium obseruatio: inquātum erat figura xpi. Et quod etiā expirarēt illa cerimonialia ab immūdicijs corporalibus erāt in figurā expiratiōis peccatorum fiende per xpm. ¶ Et sciēdū secundum Tho. prima se. q.xcix. quod oia precepta legis per illa tria genera comprehēdunt. Unde dicitur Deutero.vi. Hec sunt precepta et cerimōie atque iudicia: que mādauit dominus deus nobis. Si qua ergo alia in scriptura vocabula ponunt sub illis continent. Nā iustificationes de quibus fit mētio frequēs in psalmis. possunt dici oia precepta legis inquātū sunt quedam executiōes legalis iustitie. vel etiam ipse pene vel premia que ponunt in lege trāsgressoribus et obseruatoribus. possunt dici iustificatiōes secundum quod deus aliquos iuste punit vel premiat: testimonia autem de quibus dicitur ps. et Deutero.vi. Custodi precepta et testimonia: possunt dici vno mō ea que pertinēt ad penā vel premiū in lege. inquātū sunt protestatiōes diuine iustitie. Uel alio mō dicuntur testimonia: que ostēdūt auctoritatē dei precipiētis. vt illud Exo.xx. Audi isrl dominus deus tuus vnus est. Et illud Gene.i. In principio creauit deus celum et cetera. Inter preceptum autē et mandatū est hec differentia. Quia preceptū est de his que sunt de necessitate salutis seruāda. vt decalogus. Mādatū vero quod nō est necessariū ad salutē. Sed quod precectius vel preceptū pōt dici quod deus iussit per seipm. Mādatum quod per alios mādauit vt per Moysen et Aaron.

Oia precepta legis cō prehendunt sub tribus.

¶ Quantum ad quartū .§.iiij.

Data fuit lex cōgruo tpe inter legē nature et gratie.

Lex quod cōgruo tpe data sit illa lex. cōsiderare mirabile est. Fuit enim data lex mosaica inter legē nature et legē gratie. Et cōueniēs fuit rōne ista. Quelibet lex imponit duobus generibus hominum. scilicet bonis et malis. Alijs tamen et alijs rōnibus. Nō sic pz. Imponit enim lex malis. scilicet duris et superbis. in remediū contra ignorātiā. et in flagellū contra superbiā. Per legē enim mali. scilicet superbi et duri cōuincunt et domant: et quia hoies illo tpe erāt tales. ideo cōueniēs fuit vt tpe Moysi lex vetus daret ad cōuincēdū eorum superbiā. Superbiebat enim hō de duobus. scilicet de scia et potētia. Primo de scia quasi rō naturalis ei possit sufficere ad salutē. Et ideo vt de hoc eius superbia cōuinceret pmissus est hō sue regimini rōnis absque adminiculo legis scripte. Et ex hoc de experimento potuit hō discere quod patiebat defectū rōnis. quia hoies vsque ad idolatriam et turpissima vitia collapsi sunt. Et ideo post tps legis nature fuit necessariū dari legē scriptā. scilicet Mosaicā. quia per legē cognitio pcti secundum apostolum. Scdo superbiebat hō tpe legis nature de potentia. quia ex arrogātia et superbia dicebat. deest qui iubeat. nō deest qui impleat. Ideo postquam instructus est per legē scriptā. conuicta est eius superbia de infirmitate et impotētia. dum implere nō poterāt quod per legē cognoscebāt. et ideo sicut apostolus cōcludit ad Ro.viij. quod impossibile erat legi in qua infirmabat per carnē misit deus filiū suū vt iustificatio legis impleret in nob. ¶ Scdo lex vetus data est bonis in auxiliū et in signū et in auxilium quidē ignorātie et impotētie. Nō quidē tūc necessariū fuit, quando lex nālis obscurari incipiebat propter exuberātiā peccatorum. Oportebat autē dare hoc auxiliū quodam ordine. vt. scilicet per imperfectū ad pfectū manuduceret. Et ideo oportuit inter legē nāe et legē gratie dari legem scriptā. Scdo lex illa fuit data bonis in signū seu in figurā legis gratie. Quia enim illa cerimonialia figurabāt mysteria xpi et ecclesie et sacra que mirabilia sūt. Tho.i.ij.q.xcviij.ar.vj. Et quia adueniēte veritate debz cessare figura. et figura debz cedere figurato. Ideo cū tradita fuerit illa lex vt obligaret pplm illum quoad cerimonialia et iudicialia. vsque ad cōsūmationē seu impletionē figurarum de xpo que implete sūt in morte eius. per quā cōsecuta est salus hoium. Unde dicit circa nonā Cōsūmatū est. et in signū huius velum tēpli quod tegebat interiora scissum est mediū: ad innuēdū quod velamina figurarum deficiebāt. Ideo mortua sūt illa legalia. et nūc etiā mortifera. Et sciēdū quod cū querit quo tpe cessauerāt legalia. quod nō potuerāt seruari sine mortali pctō. Circa hoc Aug. distinguit tria tpa. Primū ante passionē xpi in quo legalia nō erāt mortua neque mortifera. Sed salutifera et currebāt simul cū euāgelio. Scdm tps fuit medium inter passionē xpi et diuulgatiōem euāgelij in quo tpe legalia erāt mortua. quia nullā virtutē hēbāt neque obseruari tenebant. nō tamen erant mortifera. quia illi qui ex iudeis erāt cōuersi ad fidē poterāt licite ea seruare. dūmodo nō ponerēt spem salutis in eis. putātes. scilicet eorum obseruātiā necessariā quasi sine legibus fides xpi nō sufficeret ad salutē vel posset iustificare. Et ideo Paulus circūcidit Thimotheū. vt hr Act.xvi. natū ex iudea mre ad tollēdū scādala aliquorum iudeorum cōuersorum zelātū pro obseruatiōe legaliū. nō autē Titū qui erat natus ex gētilibus. Nō enim gētiles cōuersi poterāt seruare legalia sicut cōuersi iudei. Ideo autē voluit spiritussanctus quod nō statim inhiberent cōuersis ex iudaismo ad fidē xpi obseruātia legaliū. sicut ipi vbi fuit cōuersus ex gētilibus ritus gētiliū. vt ostēderet differentia in vtrisque. Nā gētilitatis ritus repudiabat tanquam semper illicitus. et a deo semper prohibitus. Ritus autē legis cessabat tanquam impletus per xpi passionē. vtpote a deo in figurā xpi institutus. Tertiū tps est post euāgelium diuulgatū. in quo legalia nō solū sunt mortua virtutē nullam hntia. Sed etiā mortifera. ita quod pctm mortale est illa seruare. Et rō huius est. secundum Tho.i.ij.q.ciij.arti.iiij. Quia oēs cerimonie sunt quedā protestatiōes

Data fuit lex bonis in auxiliū et signū

Legalia quo tpe cessauerūt

fidei in qua consistit interior cult' dei. Pōt aūt hō fidē interiorē protestari factis sicut et verbis. et in vtraqz protestatiōe si aliqd hō falsuz protestat. peccat mortaliter. Quāuis aūt sit eadē fides quā habem' de xpo. et quā habuerūt pres veteris testamēti. tn̄ qr ipsi pcesserūt nos sequimur. eadez fides diversis vbis significat ab eis et a nob. Nā ab eis dicebat. Ecce virgo concipiet et pariet. Et nos dicim'. Virgo concepit vgo peperit. Idē repn̄tādo per vba preteriti tpis qd illi per vba futuri tpis. Silr cerimonie veteris testamēti figurabāt xpm nasciturū. passurū. et hmōi. Sacra aūt novi testamēti signāt xpm. vt natū et passū. Sicut ergo peccaret mortalr qui nūc suā fidē protestādo diceret christū nasciturū passurū et hmōi. qd antiq pie et veraciter dicebāt. ita nūc peccaret et mortalr siqs cerimonias legis suarret. qs illi antiq pie et fidelr obsuabāt. Nō aūt di Baruch. iiij. Hic est liber mādatoꝝ. et lex q̄ ē in eternū. itelligit lex etna illa qntū ad moralia simplr et absolute. qntū vo ad cerimonialia est eterna sm figuratū nō figurā. Sciēdūz q Hiero. et Aug. in hac mā fuerūt contrarie opiniones. Hiero. eni distinguēs tm̄ duo tpa circa illa legalia. dicebat q ante passionē xpi in qua legalia erāt mortua: sed nō mortifera. Aliud aūt post passionē in quo erāt et mortua et mortifera ita q nō poterāt servari sine mortali pctō. Et sic dicebat. q post passionē nunq apli suauerūt legalia sm vitatē. sed qdā pia simulatione. ne s. scādalizarēt iudeos et coꝝ conuersionē ipedirēt. que simulatio intelligēda est sm Tho. nō q illos act' nō facerēt sm rei vitatē. sed q nō faciebāt tanq legē obsuātes. Sicut siqs absciderit pelliculā mēbri virilis pp sanitatē. nō cā circūcisionis faciēde. sz indecēs videt dicē sm Tho. q apli ea occultarēt pp scādalū que ptinēt ad vitatē vite et doctrie. et q vterent simulatiōe in ptinētib' ad salutē fideliū. Dicit et Hiero. q Petrus simulatorie sbtrahebat se a gētib' conversis. cū eēt antiochie vt hr ad Gal. ij. vt vitaret scādalū iudeoꝝ quoꝝ apls erat. Vn̄ in hoc nō peccauit. Petrus et Paulus simlatorie eū rephēdit vt vitaret scādalū gētiliū quoꝝ erat apls. Sed h Aug. iprobat. qr Paulus in cano. scriptura. s. ad Gal. ij. in qua nephas est credē aliqd falsū. dicit q Petrus rephēsibilis erat. Vn̄ verū est sm Tho. post Aug. q Petrus peccauit et Paulus nō simulatorie. sed vere rephendit. nō aūt peccauit Petrus in h q ad tps legalia obsuauit. qr sciebat sibi licere tanq ex iudeis converso. Sz in hoc peccabat q in obsuatiōe legaliū nimiā diligētiā adhibebat ne scādalizaret iudeos. ita q ex hoc seqbat scādalū iudeoꝝ. Magis tenet Aug. in hac mā. Ad hoc et facit qd dicit Gra. ij. q. vij. testes. §. si. Paulus petrum rephēdit qui erat princeps aploꝝ. Vn̄ dat itelligi q sbditi pn̄t rephēdē suos platos si rephēsibiles sunt. sed h facile refellit. s. vnde sit rephēsio attēdat. Petrus cogebat gētes iudaizare s. facto suo et a vitate euāgelij recedē. cū iudeis gregē faciēs et actib' gētiliū se sbtrahēs latenter. Paratū est in se a fide exorbitare et alios a fide deijcē exēplo vel vbo. Nō ergo ex hoc ostēdit q plati possint a subditis accusari. nisi cuz exorbitauerint a fide vel alios exorbitare fecerint. Ad hoc etiā facit di. xl. si ad sacras. tn̄ in illa nimia condescēsione circa legalia non dicit peccasse mortaliter sed venialiter. sm Tho.

Nō circa cessatiōez legaliuz aūt sentit Hierony. q Aug'.

¶ De preceptis moralibus ipsius legis in cōmuni et superadditis. Capitulum. ij.

De moralib' preceptis veteris legis. de mō implēdi ea. vtruz cadat sub pcepto. et de triplici coꝝ divisa sub quā cōprehēdunt actus oīuz vtutū. et si implē ea in charitate est in precepto. et si sunt dispēsabilia. et qr ista sunt difficilia ad cognoscēdū. ideo cū ps. orādū est. Da mihi itellectū et scrutabor legē tuaz et custodiā illā in toto corde meo. nō sufficit q de' dederit nob legē nature et scripture. s. mosaice. sz illud Eccl. xvij. Addidit illis disciplinā et legē vite hereditauit eos. nisi det intellectū ei'. Lex di a legendo: qr sepe dz legi. Sed legere et nō itelligē est negligē. Human' autē itellect' de facili errat. sicut pz in doctorib' iudeoꝝ antiqs et novis male itelligētib' legē. nō solū quoad cerimonialia. vt pz Matth. v. et vi. c. Opz ergo q de' det intellectū ad ipaz intelligēdū. quoad cerimonialia sm spūalē intellectū sm quē adhuc dz obsuari puta. q nō comedant carnes porcine. i. q nō habeant mores lasciui. ¶ Quantū ad moralia sm sensum litalē verū. et de ipsis moralib' tria vidēda sunt vt modalitas faciēdi ea cognoscat. ibi. da mihi itellectū. ¶ Ut varietas iubēdi ea pqurat. ibi. et scrutabor legē tuā. ¶ Ut charitas implēdi ea adhibeatur. ibi. et custodiam illam.

Nisi q dedisset itellz legis sue frustra dedisset

tria sūt vidēda de ipsis moralibus.

¶ Precepta moralia sunt §. j.

de actib' virtutū. sed act' humanus nō pōt eē vtuosus: nisi fiat cū debito mō. ¶ Modus aūt vtutis sm phm in. ij. ethic. consistit in trib'. Primū est vt opet sciēs et hoc indicat a lege divina q humana. Nō eni qs facit divo nesciēs se illud facē nō meret pmiū. et in malis nō meret penā si est ignorātia invincibilis: alr secus. dz ergo qs suare pcepta sciēs illa esse precepta. ¶ Scdm q ptinet ad modū vtutis est vt opet volēs vel eligēs. in quo importat duplex motus interior. s. volūtatis et intēsiōis. Et ista duo qntū nō diiudicet lex humana. Eo q legislat

modus virtutis cōsistit in trib'

tor ipsi⁹.s.legis humane est hō.qui nō hʒ iudicare de iterioribus actibus quos nō videt. sed de exteriorib⁹. Lex tñ diuina diiudicat.qr deus qui est hui⁹ legislator.iudicat etiā de interiorib⁹ actib⁹ quos videt. Lex.n.humana non punit volētē occidere.sed lex diuina punit. Unde di Matth.v. Qui irascit fratri suo reus erit iudicio.⁊ sūr in bonis opibus malā intētionē iuxta illud. Ne faciatis iustitiā v̄ram corā hoibus: vt videamini ab eis. Matth.vi. ¶ Tertiū qd ptinet ad modū v̄tutis est vt firmiter ⁊ immobiliter opet.s.in pposito. Et ista firmitas ptinet ad habitū.vt.s.aliqs ex habitu radicato opet.⁊ istud nō diiudicat nec a lege humana nec diuina.s.vt puniat ex defectu hui⁹. Sed si dʒ hō mereri in obuādo aliqd pceptuʒ opʒ q ⁊ istud obuet.i.q act⁹ eius pcedat ex habitu v̄tutis infuso.nō tñ trāsgressor est pcepti vnde mereat penā a deo nō habēdo habitū v̄tutis. cuius actū opatur. Honorās enim parētes q ptinet ad pceptū quartuʒ.⁊ est actus pietatis. Quis nō habeat habitū illius virtutis.s.pietatis.qd semper est cum est in aliquo mortali peccato vtiqʒ meret ex hoc premiū a deo.non tñ peccat mortaliter in hoc. Et sic quantuʒ ad illud modus virtutis nō cadit sub precepto legis. Intētio enim legislatoris est de duobus. Unum est id ad qd intēdit per precepta legis inducere.⁊ hoc est virtus. ¶ Aliud est id de quo intēdit preceptū ferre.hoc est qd ducit et disponit ad virtutē.s.actus virtutis. Nō enim est idem finis pcepti ⁊ id de quo preceptū datur. Sicut ⁊ in alijs rebus nō est idem finis ⁊ illud qd est ad finem. Ergo intelligere debemus circa legē q oportet implere pcepta eius scienter cognoscēdo ea.libēter non ex tristitia vel coacte faciēdo recta intētione non sinistra implēdo.firmiter hñdo habitū virtutis.vt mereamur.hec.b.Tho.i.ij.q.c.articu.ix.

Ad duo est intētio legislatoris.

¶ De varietate moraliuʒ .§.ij.

Actus omniū v̄tutuʒ inveniūt scrutādo legē dei.

quibus iubētur in lege actus omniū virtutuʒ pquirendi.ait ps. Scrutabor legem tuā. Morale dicitur a more. Mores proprie dicuntur actus humani qui ɔueniūt rationi. Et hi sunt boni actus. Actus aūt humani que discordāt a ratione nō mores: sed mali mores dici debēt. Moralia ergo pcepta sunt de his que pertinēt ad bonos mores.qui.s.ɔueniūt rationi. Omne aūt iudiciū rōnis humane.cum a nālī rōne aliqualiter deriuet.necesse est q oia precepta ptineant ad legē nature. Diuersimode tamē. Et possunt sic diuidi.q moraliū legum quedā sunt vt fundamenta.quedaʒ vt superedificamēta.quedā vt additamēta vite actualis. Unde ⁊ beat⁹ Tho.pma secūde.q.c.arti.ij.dicit.q moralium triplex est gradus.quedaʒ enim sunt cōmunissima adeo manifesta. q editione nō indigenti sicut mandata de dilectiōe dei ⁊ pximi.⁊ huiusmodi que sunt quasi fines preceptorū. Finis autē in operabilibus est principiuʒ operādi:scilʒ intētione. Et ideo hec precepta cōmunissima dicūtur fundamēta qd est primum in edificatione.⁊ in his nullus pōt errare ꝑm iudiciū rationis. Preceptū etiam de fide habēda presupponit ad decalogum. Sicut ⁊ preceptum dilectionis. Sicut enim prima pcepta legis nature cōia sunt per se nota habenti rationeʒ naturalē ⁊ promulgatione nō indigēt: vt q nemini est fiēda iniuria.⁊ q bonū est faciēdū. Ita ⁊ credere in deū est per se notū ei qui habet fidē.⁊ non indiget alia pmulgatione nisi infusione fidei. Quedā vo ex moralibus pceptis sunt magis determinata quoꝝ rationē statiʒ qlibet popularis pōt de facili videre. Et qr in paucioribus hui⁹ ɔtingit humanū iudiciū puerti.ideo ista editione indigēt. Et hec sunt pcepta decalogi data seu pposita a deo per seipm pplo.quedam vo sunt quoꝝ rō nō est adeo manifesta per se.sʒ solū sapiētibus. Et ista sunt pcepta moralia supaddita decalogo.tradita a deo populo per Moysen ⁊ aaron. Sʒ qr ea que sunt manifesta sunt principia cognoscēdi rationē coꝝ que nō sunt ita manifesta. Ideo ista moralia superaddita decalogo.reducunt ad decalogū per moduʒ cuiusdā additionis ad ipa. Et ad qdlibet preceptoꝝ decalogi reducunt aliqua supaddita. vt infra declarabit. Utraqʒ tamē genera preceptoꝝ.s.illa prima cōmunissima.⁊ ista supaddita ɔtinentur in decalogo.sed diuersimode. Nā prima coia ɔtinent in pceptis decalogi.sicut pncipia in ɔclonibus pximis. Supaddita aūt que per sapiētes cognoscunt.ɔtinent in eis sicut cōclusiones in principijs. Ipa auteʒ pcepta moralia sunt de actibus oiuʒ virtutū. Nā pctm ꝑm Amb.est trāsgressio legis diuine. Qdlibet aūt pctm est ɔtra aliquā virtutem directe. Et ɔtra aliqd preceptoꝝ. ¶ Pro cui⁹ declaratione dicit.b.Tho.i.ij.q.c.ar.ij.q cū lex ois ordinet ad bonum cōe.vt pʒ ex diffinitione legis pcepta legum diuersificant ꝑm diuersos modos cōmunitatum. Unde ⁊ phs in sua pollitica docet alias leges dādas in ciuitate que regit per pplʒ alias in ciuitate q̄ regit per aliquos potētes de ciuitate. Est aūt alius modus cōitatis ad quē ordinat lex humana. Et ali⁹ ad quē ordinat lex diuina. Lex eni humana ordinat hoies ad cōitateʒ ciuilē que est hoiuʒ adinuicem. hoies aūt ordinant adinuicē per actus exteriores qbus inuicē cōmunicāt. Hmōi aūt coicatio ptinet ad rationē iu-

Moraliū est triplex gradus

stitie que ē directiua cōicatiōis hūane. Et iō lex humana nō pponit precepta nisi de actib⁹ iustitie. ꝛ si precipiat act⁹ aliarū virtutū. vt ꝙ nō fiat adulteriū. quod ptinet ad castitatē. hoc nō facit nisi inquātū assumit rōnē iustitie. vt qꝛ p adulteriū fit iniuria alteri. Sꝫ cōitas ad quā ordinat lex diuina est hoīm ad deū in pñti vita vel futura. Et ideo lex diuina pponit de oīb⁹ actib⁹. p quos hoies bñ ordinanē ad coicationem cū deo. Nō aūt ꝯiungiē cū deo mente sine rōne in q̄ est dei imago. Et ideo lex diuina dat precepta de oīb⁹ illis que rō sit bñ ordiata. hoc aūt est p actus oim virtutū. Nā virtutes intellectuales ordināt bñ act⁹ rōnis circa passiones interiores ꝛ morales circa act⁹ exteriores. Et sic de actib⁹ oīz virtutū pcipit. ita tñ ꝙ act⁹ q sunt de necessitate virtutis sine qb⁹ nō potest virt⁹ ꝯsistere. sunt sub obligatione pcepti. Sꝫ q sunt de bñ esse seu pfectione virtutis nō sūt in pcepto sed sub ꝯsilio. Et q̄uis pcepta decalogi sint solū de actib⁹ iustitie. Naꝫ pma tria sūt de actib⁹ virtutis latrie. que est ps iustitie potissima. Quartū est de actu pietatis. que est & pars iustitie. Alia sex sunt de actib⁹ iustitie essentialiter cum pcepta de actib⁹ aliaꝝ virtutū dantur in alijs moralib⁹ pceptis legis que ptinent ad pma coia. vt de dilectiōe ꝛ fide vel ad supaddita. Que qꝛ vt dcm̄ est ꝯtinenē reductiue in decalogo. Ideo etiā isto mō pōt dici in ipso decalogo ꝛ alia pcipi. Ideo aūt magis in decalogo dantur pcepta de actib⁹ iustitie expresse q̄ de actib⁹ aliaꝝ virtutū. qꝛ cum pceptum importat rōnem debiti. Et decalogi precepta sūt que statim mēs humana itelligit obseruanda. magis apparet oib⁹ rō debiti in actib⁹ iustitie que est alteꝝ q̄ in actib⁹ aliaꝝ virtutum. magis eni qlibet cognoscit se debere abstinere ab offensa prīmi. ꝛ deuꝫ honorare q̄ ꝙ debeat vti prudentia. fortitudie aut tpantia. De quib⁹ tñ virtutib⁹ ꝛ aliis danē in lege pcepta Scrutanda est ergo lex. i. diligenter inuestigāda. vt inueniantur actus omniuꝫ virtutū que nobis precipiuntur.

¶ De obseruatione corū .§. iij.

Nisi in charitate fiant actus quos lex precipit nihil valent.

cum dilectiōe ꝛ sine dispensatione ait ps. Custodiā illam scꝫ legē in toto corde meo. Custodire in toto corde. ē obſuare toto affectu ꝛ dilectione. Nō eni sufficit ad salutem custodire seu seruare oia mandata decalogi ꝛ supaddita nisi fiant in charitate. vt dr̄ Ja. ij. Qui totaꝫ legē ſuauerit. offendat aūt in vno. idest in charitate que vnit nos cū deo. fact⁹ est oim reus. idest dānabitur. ac si nullū ſuasset mādatoꝝ. Seruando tñ qdcunꝗ preceptoꝝ nō extñs in charitate. puta honorādo parentes. nō peccat nec ex hoc dānaē. qꝛ honorauit parentes in charitate nō extñs. Sed ex hoc ꝙ non habuit charitatē nec se exercuit in actib⁹ ei⁹ cū debuit. Pro maiori aūt declaratiōe hoꝝ dic̄ Tho. pri. se. q. v. ar. c. ꝙ actus charitatis pōt dupl̄r considerari. Uno mō ſm ꝙ est qdā act⁹ per se. ꝛ hoc mō cadit sub precepto legis: qꝛ de h̄ daē speciale pceptū. scꝫ diliges dñm deū tuū. ꝛ diliges primū. ꝛ quātū ad hoc veꝝ dixerunt illi qui dixerunt ꝙ modus charitatis cadit sub pcepto. Nō. n. est ipossibile obſuare hoc pceptū qd est de actu charitatis. qꝛ pōt se hō disponere ad charitatē hñdā ꝛ cū eā habuerit. pōt ea vti. Alio mō pōt considerari act⁹ charitatis ſm ꝙ est modus actuū aliaꝝ vtutū. i. ſꝫ ꝙ act⁹ aliaꝝ vtutū ordinanē ad charitatē que est finis pcepti. ꝛ hoc mō veꝝ est qd dixerunt aliꝫ scꝫ ꝙ mot⁹ charitatis nō cadit sub precepto h̄ est dictū. ꝙ sub hoc precepto honora patrem tuū ꝛc. nō includiē ꝙ honoreē pater ex charitate sed solū ꝙ honoreē: vñ qui honorat patrē nō hñs charitatē. nō efficiē transgressor pcepti de honoratiōe parentū etsi sit transgressor precepti qd daē de dilectiōis actu. vñ penā mereē. Quāuis ergo q honorat parētes teneaē ex charitate honorare. h̄ tñ nō ē ex vi hui⁹ pcepti. Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo. qd intelligiē vt oia acta referanē in deū. ꝛ cū ista sint duo pcepta affirmatiua. s. de honore parētū ꝛ de dilectiōe nō obligātia ad semp pñt p diuersa tēporib⁹ obligare. ita pōt contingere ꝙ implens pceptū de honore parentū. nō tunc trāſgrediaē de omissione charitatis in deū. oportet ergo pcepta custodire i toto corde. i. in charitate siqs vult saluari qd aūt dr̄ Matth. xix. si vis ad vitā ingredi serua mandata. intelligiē nō solū de mādatis decalogi: ſꝫ & de alijs inter q̄ pcipuū ē illō de charitate. ¶ Debēt & sēp custodiri pcepta moralia: qꝛ idispēsabilia sunt vñ psal. Custodiā legē tuā semp in seculū seculi. p cui⁹ declaratiōe dic̄. b. Tho. pri: se. q. c. arti. viij. ꝙ in pceptis dꝫ fieri dispēsatio qñ occurrit aliqs pticularis casus i quo si vbū legis obseruēē. ꝯriaē intētiōe legislatoris. Intētio aūt legislatoris cuiuscūꝗ ordinaē pncipalr ad bonū cōe. Scdo ad ordinē iustitie vtutis ſm ꝙ bonū cōe ꝯseruaē. ꝛ ad ipm pueniē. Si qua ergo pcepta danē. q̄ ꝯtineāt ad obseruationē boni cōis vl ordinē iustitie ꝛ vtutis hui⁹ pcepta cōtinēt intētionē legislatoris. ꝛ iō indispēsabilia sunt. puta. si poneret in aliq̄ ciuitate hoc preceptū. ꝙ nullus destrueret rē publicā vel pderet ciuitatē vel ꝙ nullus faceret aliqd iniuste hmōi pcepta eēnt indispensabilia. Precepta aūt decalogi continent ipsam intentionem legislatoris: scꝫ dei. nā precepta pme tabule que

Actus charitatis pōt considerari dupliciter

Indispensabilia sunt pcepta moralia.

ordinant nos ad deū continent ipm ordinem ad bonū cōe et finale qđ est deus. Precepta āt secunde tabule continent ordinē iustitie inter hoies seruādē: vt.s. nulli fiat indebitū et cuilibet reddat debitū. Sm.n. hanc rōnē intelligenda sunt precepta decalogi, et ideo sunt oino indispensabilia. qđ.n. in decalogo phibet occisio hoīs. hoc fit inquātū istud hz rōnē indebiti qz.s. est innocens. et hoc lex humana nō pōt cōcedere.s. q indebite hō occidat. Sz malefactores vel hostes reipublice occidere nō est indebitū vñ nō contrariat huic precepto nō occides. qz q iudex occidat malefactorē. Similiter q Abraā consensit occidere filiū Ysaac, nō cōsensit in homicidiū phibitū qz debitum erat eū occidi fm mandatū dei. qui iuste infligit mortē iustis et peccatoribus pro pctō primi parentis: cuius sententie si hō est executor deo iubente. nō est homicida sicut nec de⁹ iubens. Similiter si alicui auferat qđ suū est si debitū est q amittat hoc nō est furtū qđ in decalogo phibet. et ideo cū filij israel tulerūt spolia egyptiop deo iubēte cuius sunt oia nō cōmiserunt furtū. et Osee accedēs ad mulierem fornicariā vel adulterā nō cōmisit fornicationē nec adulteriū. qz sua erat ad quam accessit deo iubente qui est institutor matrimonij. vñ et aliqui dicunt q precepta prime tabule sunt oino dispensabilia ēt a deo, et ideo. qz semper transgressio eop hz rōnē indebiti. Sed precepta secunde tabule sunt dispensabilia: qz pñt materialiter transgredi non habendo in se rationem indebiti: vt patet in exemplis positis.

¶ De fundamēto seu principio moraliū preceptop qđ est charitas. §. iiij.

vnde aplus ad Phil. In charitate radicati et fundati pōt intelligi illud psal. Portio mea dñe dixi custodire legē tuā. Añ hoiem posita sunt multa bona vera vel apparentia: vt bona tēporalia. diuitie. honores. delectationes corporee. Bona spiritualia. vt sciētia et virtutes. ad quodcūq vult extendat manū suā vt eligat et querat. et alij qdē vt partē sibi meliorē eligunt diuitias. alij voluptates. alij scientias. sz iusti et sancti hoies eligunt pro parte sua verā bonū scz custodire legē dei et mandata eius dicentes cū psal. Portio mea dñe. i. pars quā mihi elegi de bōis dixi. i. deliberaui eē custodire legē tuā. Hec custoditur integre per dilectionē vñ apls plenitudo legis ē dilectio, Omne.n. preceptū legis ad hoc ordinat. ¶ Pro cui⁹ declaratiōe dicit. b. Tho. se. se. q. cxxij. q cū preceptū ipoztat rōnē debiti. qz.s. ex hoc q aliqd pcipit dz fieri. Intantū aliqd cadit sub precepto inquantū hz rōnē debiti. Est aūt aliqd debitū dupłr. Uno mō per se. Alio mō pter ali. Debitū qd per se ē debitū in vnoquoq negocio id qđ ē aliqd est finis. qui hz rōnē per se boni. propter aliud duplr est debitū qđ ordinat ad finē. sicut medico per se est debitū q sanet. qz hoc est finis artis eius propter aliud aūt medico ē debitū. vt det medicinā. qz medina ordinat ad inducēdā sanitatē. Finis aūt spūalis vite est. vt hō vniat deo. et hoc fit per charitatē. qz qui manet in charitate in deo manet et deus in eo. vt.i. Joā. iiij. Ideo di charitas. quasi cara vnitas: i hoc cōsistit perfectio vltima creature vniri cuz deo. et ad hoc ordinant sicut ad finē oia precepta que pertinēt ad spiritualē vitā. vñ apls.i. ad Thi. i. Finis precepti.s. ois est charitas, de corde puro. conscientia bona. et fide non ficta. Oēs enim virtutes de quap actibus dant precepta ordinant vel ad purificandū corda a turbinibus passionū. sicut virtutes que sunt circa passiones moderandas: vt fortitudo et temperantia. vel saltē ad habendā bonā conscientiam. Sicut virtutes que sunt circa operatōes: vt iustitia et prudentia vel ad habendā rectā fidem vt illa que pertinent ad diuinum cultuz. et hec tria reqrunt ad diligendū deū. Nā cor ipuruz a dei dilectiōe abstrahit propter passiones inclinantes ad terrena. Cōscientia mala fac horrere diuinā iustitiā pter timorē pene. Fides ficta trahit affectū i id qđ de deo fingit separans se a dei veritate. In quolibet aūt genere illđ qđ est per se est prius eo qđ est per aliđ, et ideo primū et maximum mandatorum est de charitate. vt dicit christus Matth. xxij. Non ponit autem hoc in decalogo. qz presupponitur ad illum et in omnibus illis. x. preceptis includit istud. Diuersificatur autem preceptum de dilectione in duo.s. in diligendo deum et in diligendo primuz. vñ christus Matth. xxij. postq interrogatus de magno et precipuo mandato in lege respondit. Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo. et ex tota aīa tua: et ex omni mente tua. hoc est maximum et primuz mandatū. Sc̄m aūt simile huic est. Diliges proximum tuum sicut teipsum. subdit. In his duob⁹ mādatis vniuersa lex pēdet et pphe. et.i. Joā. iiij. dicitur. Hoc mandatum habemus a deo: vt qui diligit deum diligat et fratrē suū. Et qlibz vnū includat in alio: nec posset eē dilectio dei vera sine dilectiōe primi: nec dilectio primi sine dilectiōe dei: cuz dilectio primi ordinet ad dilectionē dei vt ad finē pp qđ dic aplš. q primū diligit legē ipleuit. Tamē oportuit dari distincte preceptū. nō solū de dilectiōe dei scz diliges dñm deū tuuz. qđ habet Deut. vj. Sed ēt de dilectiōe primi cū di Leui. xix: diliges amicū tuū sic teipm. i. primū. et ð pter

Omne pceptū ad hoc ordinatur vt de⁹ et pximus diligat

minus capaces. qui nō defacili vnū sub altero sciunt cōtineri. Et q̄uis ēt diligere nosipsos teneamur. Tamē de hoc nō dat̄ speciale p̄ceptū q2 quātūcū q̄s excidat a veritate remanet tñ in ipso dilectio sui. Nec ita cōtingit ob seruari rōnē sui: sicut circa dilectionē dei ꝛ p̄ximi. Uel ēt q2 ex hoc q̄ q̄s diligit deū ꝛ p̄ximū vere diligit ꝛ seipsum. Jmmo ēt in p̄cepto de dilectōe p̄ximi notat̄ dilectio sui cū hoc ponatur pro regula ꝛ modo dilectionis proximi cum dicitur. sicut teipsum.

¶ De ipso decalogo qui .§.v.

cōtinet decē precepta dicit̄ Deut. iiij. Ostēdit vobis dñs pactū suū qđ precepit vt faceretis. ꝛ. x. verba. que scripsit in duabus tabulis lapideis. Hec aūt expresse ponunt̄ Exo. xx. vt patebit infra. Et ad obseruationē eoꝝ inuitāꝫ psal. vij. Jn psalterio. x. chordaꝝ psallite ei. Psalteriuꝫ lex. decē chorde sunt p̄cepte ei⁹. vñ Aug. fecit quēdā librū de decē p̄ceptis. quē intitulauit de decē chordis. Manib⁹ āt tactū tale instrumentū reddit suauē sonū ꝛ nō aliter. Tangere igit̄ manu psalteriū illud. i. legē est opere seruare. Et per hoc vitat̄ omne peccatū. ꝛ suauis armonia bonoꝝ opeꝝ inde sequit̄. vñ psal. Jniquitatē odio habui ꝛ abominatus sum: legē aūt tuā dilexi. q. d. Jdeo odiui oēm iniquitatē. i. vitaui. q2 legē mandatoꝝ tuoꝝ seruaui. vñ Aug. in dicto lib. Tangis primā chordaꝫ qua colit̄ deus. Et occidit̄ bestia supstitionis ꝛ sic de alijs. Et cū peccatū sit trāsgressio legis diuine. ꝛ celestiū inobediētia mādatoꝝ. ꝛ omne peccatū sit vel in deū vel in p̄ximū. vel ꝯtra seipsum. pōt dici ꝓm quandā adaptationeꝫ q̄ per p̄ma tria obseruata vitantur peccata directa contra deum: per quinq̄ sequentia peccata que sunt contra proximum. per duo vltima que sunt contra seipsum. Nam per desideria ꝛ concupiscentias malas interiores non fit lesio proximo sed sibiipsi. idest anime sue quam maculauit per praua desideria. ¶ Rationem autem sufficientem quare: scilicet non sunt plura nec pauciora assignat. b. Tho. i. ij. q. c. arti. v. Sicut. n. ait precepta legis humane ordinant hoīem ad cōitatē humanā. ita precepta diuine legis ordināt hoīem ad quandam cōitatē hoīum sub deo. Ad hoc aūt vt homo in aliqua cōitate cōmoret̄ duo requirunt̄. Primū est vt hō bene se habeat ad eum qui preest cōitati. Scđo vt bene se habeat ad alios cōitatis consocios ꝛ participes. Oportet ergo q̄ in lege diuina ferant̄ aliqua precepta ordinantia hoīem in deū: ꝛ deinde alia precepta ordinantia hoīem ad alios p̄ximos sibi conuenientes sub eodē principe. Principi aūt cōmunitatis tria dꝫ hō. Primo fidelitatē. Scđo reuerētiā. Tertio famulatū. Fidelitas aūt ad dominū in hoc cōsistit. vt honorē principatuꝫ ad aliū nō deferat ꝛ quātū ad hoc accipit̄ p̄mum p̄ceptū. cū dꝛ. Nō habebis deos alienos corā me. Reuerentia ad dñm seruat̄. vt nil iniuriosum in eū cōmittat̄: ꝛ quātū ad hoc assumitur scđm preceptū. s. Nō assumes nomē dei tui in uanū. Famulatus deo debet̄ in recōpensatione beneficioꝝ que ab eo recipiunt̄ a subditis. Et quātum ad hoc pertinet tertiū preceptum scꝫ de sanctificatiōe sabbati in memoriā cōditionis reꝝ. Memēto ait vt diē sabbati sanctifices ꝛc̄. Ad p̄ximos aūt bene se q̄s hꝫ ꝛ specialiter ꝛ generalr̄. Specialr̄ qdē quātū ad eos q̄bus est debitor vt eis debitū reddat ꝛ quantū ad hoc dꝛ honora patrē tuū ꝛ matrē. Quantū ad oēs generalr̄ bene se hꝫ hō vt nulli nocumētū inferat nec ope: nec corde: nec ore. Et nocumentū primo infert̄ ope q̄nq̄ in personā ꝓpꝛias quātū ad cōsistentiā. ꝛ sic ꝓhibet̄ homicidium cū dꝛ. Nō occides. q̄nq̄ in personā cōiunctaꝫ quātū ad ꝓpagationē ꝓlis: ꝛ sic precipit̄. Non mechaberis. q̄nq̄ fit iniuria i rē possessaꝫ que ordinat̄ ad vtrūq̄. Et sic dꝛ. Nō furtū facies. Nocumentū oris ꝓhibet̄ cū dꝛ. Non loqueris falsum testimoniū cōtra p̄ximū tuū. Nocumētū cordis cū dꝛ. Nō concupisces reꝫ p̄ximi tui nec desiderabis vxorē eius ꝛc̄. ¶ Scđm hanc assignationē nō dat̄ aliqđ preceptū ordinans hominem in seipsum. Et rō ꝓm Tho. q2 cum p̄cepta decalogi referant̄ vt ad finē ad precepta dilectiōis dei ꝛ p̄ximi: sicut in illis p̄ceptis de dilectōe dei ꝛ p̄ximi icludit̄ dilectio sui: q2 tūc vere q̄s diligit seipm: cū ordinat se bñ i deum ꝛ p̄ximū: ita ēt tūc q̄s bñ ordinat seipm: cū bñ se hꝫ ad deū ꝛ p̄ximū ꝓuādo ista p̄cepta. vel ēt nō dat̄ p̄ceptū in decalogo speciale de seipso ordinatū: q2 cū p̄cepta decalogi oꝫ q̄ sint talia q̄ statim in mēte ppl'i cadere possint. Preceptū aūt hꝫ rōnē debiti. q̄ aūt hō ex necessitate debeat aliqđ deo ꝛ p̄ximo. ꝓ defacili cadit in ꝯceptiōe hoīs p̄cipue fidelis. Sꝫ q̄ ex necessitate sit ei debitū de his q̄ ꝑtinēt ad seipm. nō apparet ꝓ in ꝓmpto cū videat̄ p̄mo aspectu. q̄ q̄libet sit liber sui in his q̄ ꝑtinēt ad ipm. ꝓ magis iordinatiōes hoīum ad seipsos ꝑueniunt ad ppl'm mediāte istructiōe sapiētū. Preceptū aūt de obſuatiōe sabbati inq̄tū ē morale ꝑtinēs ad decalogū inq̄tū intelligit̄ ibi p̄cipi q̄es mētis in deo. Et vacare deo ꝓ aliquo tpe ꝓ quātū ad determinationē diei talis. s. sabbati. est cerimoniale ꝛ nō morale. vñ nūc cessat. Et q̄uis Esichi⁹ ꝛ Origenes ista decē precepta aliter distinguāt ꝛ assignēt. ista tñ melior ꝓm Tho. quā ponit Aug. vt dictū est.

Margin notes (left): Ps. inuitat ad obseruationem decē p̄ceptoꝝ — Rō assignat̄ q̄re non plura vl' pauciora p̄cepta sunt q̄ decem

Margin note (right): Jn decalogo nō dat̄ p̄ceptū de seipso ordinatam

¶ De preceptis moralibus .§.vj. additis decalogo pro quibus potest induci illud psal. Legem pone mihi domine in via tua et dirige me in semitam rectam propter inimicos meos. Via qua itur ad deum est via virtutum dantur precepta legis vt dictum est. Sed oportet quod deus ponat in affectu nostro per gratiam: scilicet vt velimus seruare. quia vt dicit Aug. sine spiritusancto constat nos mandata dei seruare non posse. Semita que est strictior aditus quam via potest intelligi collectio illorum moralium mandatorum. que adduntur decalogo. que vtique artiora sunt ad seruandum: vt patebit. Et oportet quod deus dirigat ad recte sentiendum de eis propter inimicos iudeorum male exponentium vel christianorum male de eis sentientium. vel demonum nos seducere cupientium. Sunt igitur huius addita que deseruntur populo a deo. mediante doctrina et instructione sapientum subtiliori eorum consideratione. Unde in precepto primo vbi prohibetur cultus aliorum deorum. adduntur precepta prohibentia ea que ordinantur in cultum idolorum. sicut habetur Deut. xviij. Non inueniatur in te qui lustret filium suum aut filiam suam per ignem ducens aut qui ariolos sciscitetur. aut obseruet somnia atque auguria. nec sit maleficus aut incantator. nec phitones consulat nec diuinos: et querat a mortuis veritatem et sic omnis superstitio prohibetur diuinatio incantatio et vana obseruatio. ¶ Secundo precepto quo prohibetur periurium. superadditur ei prohibitio blasphemie Leui. xxiiij. et prohibitio false doctrine Deut. xiij. ¶ Tertio precepto superadduntur omnia cerimonialia vt determinatiua modi exterioris diuini cultus qui precipue in festis est exercendus. Nunc autem illis cerimonijs cessantibus succedunt cerimonie diuini cultus noui testamenti que obseruande sunt secundum ordinationem ecclesie vel consuetudinem locorum in sacramentis et diuinis officijs. vt dist. xi. Ecclesiasticarum. Precipitur autem in eo vt vacet deo pro aliquo tempore. et secundum hoc ponitur in decalogo. et nunc sabbato succedit dies dominicus. Et alia festa ex statuto ecclesie. ¶ Quarto precepto de honore parentum superadduntur vniuersa precepta inducentia ad reuerentiam et obedientiam exhibenda maioribus et precepta inducentia ad beneficia exhibenda temporalia vel spiritualia proximis vt elemosynas: aut etiam minoribus vt curam quam debent habere parentes de filijs et prelati de subditis. Et etiam preceptum de honoratione senum: secundum illud Leuitici. xix. Honora personam senum: et cano capite surge. ¶ Quinto quod est de prohibitione homicidij: superadditur prohibitio cuiuscunque molestionis contra personam proximi. sicut illud Leui. xix. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Et prohibitio odij secundum illud Leui. xix. Non oderis fratrem tuum in corde tuo. Sed publice argue eum. ¶ Sexto quod est de adulterij prohibitione: superadditur preceptum de prohibitione meretricij. secundum illud Deutero. xxiij. Non erit meretrix de filiabus israel: nec scortator de filijs israel. Et prohibitio vitij contra naturam secundum illud Leuitici. xxviij. Cum masculo non commisceberis. Et vitij bestialitatis secundum illud Leuitici. xxviij. Cum omni pecore non coibis. ¶ Septimo de prohibitione furti: superadditur prohibitio vsure. secundum illud Deute. xxiij. Non feneraberis fratri tuo ad vsuram et prohibitio fraudis. secundum illud Deutero. xxv. Non habebis in sacculo diuersa pondera maius et minus. Et vniuersaliter omnia que pertinent ad calumniam et rapinam. ¶ Octauo quod est de prohibitione falsi testimonij: superadditur prohibitio falsi iudicij. secundum illud Exodi. xxiij. Nec in iudicio plurimorum sententie acquiesces: vt a vero deuies. Et prohibitio mendacij secundum illud. Mendacium fugies. et prohibitio detractionis. secundum illud Leuiti. xix. Non eris susurro et criminator in populis. ¶ Alijs duobus preceptis vltimis nulla alia adduntur: quia omnis mala concupiscentia etiam aliorum vitiorum per ea prohibetur. propterea autem magis prohibetur specialiter desiderium adulterij et furti quam aliorum vitiorum: vt homicidij et huiusmodi. ex eo quia delectatio adulterij et vtilitas diuitiarum sunt secundum seipsa appetibilia inquantum habent rationem boni delectabilis vel vtilis: sed homicidium et falsitas sunt secundum se horribilia: quia proximus et veritas naturaliter amantur et non desiderantur contraria eis. nisi propter aliud et iterum: quia passiones irascibilis: deriuantur a passionibus concupiscibilis. Ideo in preceptis decalogi. que sunt quasi prima elementa legis non erat mentio facienda de passionibus et vitijs irascibilis: sed tantum concupiscibilis. et in preceptis superadditis decalogo: reperiuntur in diuersis locis precepta de omnibus virtutibus: sed non ita aperte.

Nota differentia inter viam et semitam

Desiderium adulterij et furti magis prohibetur: ratio ponitur

¶ De decalogo et singulis preceptis eius in particulari. Capitulum quartum.

De singulis preceptis decalogi: quorum tria prima pertinent ad dilectionem dei. et illorum primum est: non habebis deos alienos coram me: nec facies sculptile: neque adorabis neque

colles ea. Exo. xx. Ad qd etiā facit qd ait dñs per ps. Israel si audieris me nō erit in te de⁹ recēs: neq; adorabis deū alienū. ego enim sum dñs de⁹ tuus. Israel interptat̃ vidēs deū. & significat ppl̃m fidelē. qui si audit. i. obedit deo in mādatis legis sue obſuat qd sequit̃: qz hoc pᵐ mandatū legis: vt. s. nō sit in corde suo & credulitate alius deus q̄ ali⁹ verus deus qui est eternus. Qis alius qui opinione falsa haberet̃ deus eēt deus recēs. Neq; adoret cultu exteriori: quo qs testat̃ fidē suam. deos alienos extra deum verū. Et qz sapiētis est ordinare ſm phm. Maxima aūt sapiētia reqrit̃ in lege diuina. ideo cuz maximo ordine posita vt numerata sunt ipa pcepta. Et vt istud sit pᵐ. ¶ Pro

Rō primi pcepti ponitur.

cuius declaratione dicit. b. Tho. ij. ij. q. cxxij. arti. ij. q ad legez ptinet hoies facere bonos. & ideo oportet precepta legis ordinari ſm ordinem generationis: ſm quaz homo fit bonus. In ordine aūt generationis duo sunt attendenda: quoꝝ primum est q prima pars primo cōstituit̃. Sicut in gnātione aīalis pmo generat̃ cor: & in domo pᵒ fit fundamentū & in bonitate aīe. Prima pars est bonitas volūtatis: ex quo homo vtit̃ bene quacunq; alia bonitate. Bonitas aūt voluntatis attēditur ad obiectū suū qd est finis. & ideo in eo est qui erat per legem instituendus ad virtutē. Primo oportuit quasi iacere quoddā fundamētuz religionis: per quā homo debite ordinat̃ in deum qui est vltimus finis humane voluntatis. Scdm qd attēdit̃ in ordine generationis est q prius impedimenta & ꝯria tollant: sicut agricola prius purgat agruz q̄ seminet. Et ideo circa virtutē religionis prius erat homo instruēdus: vt impedimenta vere excluderet q̄ q actus eius exerceret. s. in colēdo eum. pcipuū aūt impedimētum religionis est: q homo inhereat falso deo ſm illud Matth. vij. Nō potestis seruire deo & māmone. & ideo rationabiliter pmo pcepto excluditur cultus falsoꝝ deoꝝ. prius ergo erāt premittēda pcepta negatiua qbus tollerētur impedimenta religionis. s. infidelitatis per pmum preceptū: & irreuerētia per scdm. & postea iacendū fundamētuz religionis per cultum exhibendū vero deo: qd fit in tertio precepto. s. de sanctificatione sabbati. Non ergo sit in te deus recēs vt credas vel colas aliū deuz eternū. Neq; adorabis deum alienū. vt notat bea. Tho. in libello de decem preceptis.

¶ Sicut contra istud pre- .§. j. ceptuz primū. Non habebis vel adorabis deos alienos: faciebāt antiqui pagani quadrupliciter. ita & nunc mali fideles quasi eos imitantes. ¶ Quidā enim colebant celestia corpora credentes astra esse deos. De quib⁹ dicitur Sapiētie. xiij. Solem & lunā & gyrum stellarum rectores orbis credentes deos putauerunt. Et ideo Moyses prohibuit iudeis ne leuarent oculos ad celuz. & adorarent solē & lunam & stellas que fecit deus in mysteriū: idest in seruitium nostrū non in cultū eorum. Hos imitantur cōtra hoc preceptū agentes astrologi qui dicunt rectores esse animarū corpora celestia. & cōstellationibus sub quibus nascuntur homines necesse ad bonū vel malum trahi. Et hi pro hereticis condēnātur. xxvi. q. iij. cap. penulti. ¶ Quidā alij colebant inferiora elemēta de quibus Sapiē. xiij. aut ignē spiritū aut aerem deos putauerunt. Chaldei ignez pro deo habebant: & quia Abrahā cum fratribus suis & patre Aram: noluerūt illū collere dicētes non esse deuz. In ignem proiecti sunt vt experirent̃ vim eius: sed fide euaserunt. Unde Abrahaz dicitur liberat⁹ de hur: idest de igne chaldeoruz. His similes sunt qui inferioribus male vtūtur. Nimis amantes diuitias. Unde & apostolus dicit auaritiā esse idoloꝝ seruitus: qz cultuz quē debet auarus deo exhibere & sollicitudinē: exhibet nūmo. Tertij errātes colebāt hoies in deos se vel alios. aliqui enim nimis carnaliter amantes certas personas. ipsis mortuis fecerūt eis imagines que colebant in deos. Sicut fecit Ninus de bello patre suo. Unde idola pmo denominata sunt vt dicerent̃ bel vel baal vel baalim. Et Sap. xiiij. dicit̃. Acerbo luctu dolēs pater cito rapti filij fecit imaginē. & illum qui tūc quasi homo mortuus fuerat. Nūc quasi deum colere cepit. His similes sunt qui nimis amant aliquas personas siue psidentes vt pro eis nō vereātur omnia mala facere. Uel filios quos male nutriunt: & vt dimittāt diuites: rapinas faciunt. Contra quos psal̃. Nolite confidere in principibus: in filijs hominū in quibus nō est salus. Aliqui vo fuerunt ita presumptuosi: vt se facerent deos nominare et colere ſm illud Ezechiel̃. xxviij. Eleuatū est cor tuū & dixisti deus ego sum. Quod Nabuchodonosor conatus est facere per Holofernē ducem exercitus sui. Sed ꝯfusus vt patet Judith. i. Hos imitant̃ qui nimis credūt sensui suo. & qui voluptatibus corporis inherēt vt vltimo fini. de qbus apostolus ad Phil̃. iiij. Quoꝝ deus venter est. Ceteri colebāt demones qui in statuis habitantes dabāt respōsa requisiti ad decipiēduz hoies. vt patet in legēdis aploꝝ. De qbus ps. Oēs dij gētium demonia. Hos imitantur facientes diuinationes. incātationes & vanas obseruationes. In quibus fiūt ſm Aug. quedā pacta tacita vel expssa cū demonib⁹. & ideo

ista facientes adorant deos alienos.i.demones q sunt alieni ab omni misericordia ⁊ veritate. ⁊ q graviter delinquant ista facientes p3 per illud qd dicit Aug. ⁊ habet. xxvi.q.vii. Non observetis dies qui dicunt egyptiaci. aut Kalendas Januarii. ⁊ infra. qui has vel quascuq3 diuinationes aut fata aut auguria observat aut cōsentit observantib': sive per quosdā numeros litteraꝝ ⁊ lune ⁊ per pitagoricā nigromātiā egrotantiū: vitā vel mortē p̄spa vel adversa inquirit sive qui attēdūt somnialia scripta: ⁊ falso Danielis noie intitulata: ⁊ sortes que dicunt sanctoꝝ aploꝝ: ⁊ auguria auiū: ⁊ aliq pro dono facienda: vel cōiugia copulāda. aut in collectionib' herbaꝝ carmina dicūt. aut pictaciolas.i. brevia pro quis infirmitate sup hoies ⁊ aialia ponūt. pter simbolū ⁊ oronē dnicā: aut magicis falsitatib' in grādinariis ⁊ tēpestatib' credunt qui talib' credūt aut ad eoꝝ dom' euntes: aut suis domib' introducūt: aut interrogāt sciant se fidē xpianā ⁊ baptismū puaricasse: a paganū ⁊ apostatā ⁊ dei inimicū irā dei in eternū incurrere nisi ecclesiastica penitētia emēdat' deo recōcilietur. hec ibi. Et in caplo pcedēti dicit idem admoneāt sacerdotes fideles magicas artes ⁊ incātatiōes pro infirmitatib' hoium vel alaliū laqueos eē ⁊ insidias hostis antiq: qbus ille pfidus gen' humanū decipe nitit. Ecce quō decipit: qz cū huiōi incātatiōib' imisceant aliqua pia: vt orones. credet se hō colere deū ⁊ colit diabolū qui ibi opat. Sed non adorabis deum alienum. idest demones per incantationē precipit dominus per Moysen ⁊ per psal.

¶Quatuor aūt rationes .§.ii.

deū colim' q̄druplici rōne

sunt qb' excluso cultu falsoꝝ deoꝝ debem' verum deū colere que habent i dicto libello. b. Tho. de aqno. ⁊ nō pūt notari in eo qd subditur in ver. psal. Ego enim sum dns de' tuus. ¶Prima est ex dei largitate. Omne.n. bonū nāle vel tpale vel spūale a deo habem'. qd.n. habes ait apls.i.ad Cor.iiii. qd nō accepisti. psal. Aperiēte te manū tuā.i. large puidentie oia iplebunt bonitate. ⁊ oia in nihilū redirent: nisi man' oipotētis ea sustētaret: ait Grego. vñ dicit. Ego sum scz do eē oib': ⁊ eterno ⁊ solus habeo eē imutabile. ⁊ io vt ver' de' adorādus Nimis ingrat' est qui deū nō colit a quo omnia bona recepit Deut. xxxii. nunqd nō ipse est pater tu' qui possidet ⁊ fecit ⁊ creavit te. q aūt nō recognoscit bñficia ei' ⁊ nō colit eū: filius est illius israelitis qui educti de deserto cū tot mirabilib' ostēsis ⁊ coluerūt deos dicētes. hi sūt dii tui filii israel Exo. xxxii. ¶Secūda rō q̄re debemus eū colere ⁊ nō aliū deū ē ex premii numeralitate seu magnitudine. In nulla.n. lege pmittit obsuatorib' ei' tm pmiū. In lege machometi pmittit sarracenis pro pmio obseruationis ei' fluui' lactis ⁊ mellis. Judei expectabant terrā pmissiōis: ⁊ expectāt reuersionē illius. S3 xpianis pmittit glia angeloꝝ. vñ ⁊ apls ad Ro. viii. Nō sunt cōdigne passiōes hui' tēporis ad futurā gliam Math. xxii. Equales sunt angelis dei. vñ dicit: ego sum dñs. Dñs di quasi do mun'.s. glie psal. Gratiā ⁊ gliam dabit dns. ¶Tertia rō est ex sua dignitate: q vt dicitur Eccli.i. vn' est.n. de' oipotēs rex potens ⁊ metuēdus nimis. Sapiētissim' est qz oia nuda ⁊ apta sunt oculis ei' ad Heb.iiii. vñ de' latine grece theos di ⁊ theos deriuat ab ythin qd ē videre. qz oia videt. ¶Quarta rō est ex pacti fidelitate. Nā in baptismo qlibet abrenūciat diabolo ⁊ pōpis ei': ⁊ obligat se ad seruādum mandata dei ⁊ ad fidē. vñ magnū supplicium meret frāgēs pmissum. ad Heb.x. Irritam qs faciēs legē Moysi duob' aut trib' testib' lapidabit sine vlla miseratiōe: quāto magis putandū est deteriora mereri supplicia. q filiū dei cōculcauerit ⁊c. vñ dicit. Ego sum dns deus tuus.s. frater effectus per incarnationē: ⁊ quē elegisti in deum tuum ad eum colendum.

¶De secundo precepto .§.iii.

Scdo pcepto phibet esse id ptinēs ad religiositatem.

qd est. Nō assumes nomē dei tui inuanū Exo. xx. Sicut per primū preceptū excludit vitium superstitionis: qd opponit religionis virtuti s3 excessum. ne scz cultus diuinus alteri tradat q̄ deo vero. Ita per scdm preceptū excluditur vitiū irreligiositatis qd opponit religioni sm defectū: ne scz deus contemnat per defectum reuerentie. Prius aūt est deū suscipere ad colendū q̄ eū susceptū honorare. ⁊ ideo rōnabiliter premittit primū preceptū quo prohibet superstitio. scdo prohibet periuriū ⁊ alia pertinētia ad irreligiositatē seu irreuerētiā dei Tho. se.se.q.xcvii.ar.iii. Et quāuis per hoc pceptū proprie ⁊ principaliter prohibeatur assumptio nominis dei illa qua assumit nomē dni ad cōfirmationē verbi per modum iuramenti: ex eo q illa est frequentior apud hoies: ⁊ precepta decalogi sunt de his que prius in occursus humani generis solent accidere. tñ pōt ex consequenti intelligi prohibita: omnis inordinata diuini nominis assumptio. ⁊ sm hoc reperiuntur diuerse expositiones huius precepti. Item quāuis nomina dei sint multa: tñ qz reuerētia debetur nominib' dei ratione rei signate que est vna scilicet diuinitas: non ratione vocum significantium que sunt multe. ideo signanter in singulari dicitur. non assumes nomen dei tui inuanum. Idem Tho. Frequenter peccatores faciunt contra illud preceptum propter

qȝ dici pōt illud psal. Uniuersa vanitas omnis hō viuēs. Hō aliqñ ɓm Grego. in moral. signat nām cū culpa. vñ .j. ad Cor. iij. dicit apostolus. Cū sit in vobis zelus ⁊ ɔtētio: nōne carnales estis. ⁊ ɓm hoīem ambulatis .i. ɓm sensualitatē culpabilē. Est aūt talis hō .i. peccator vniuersa vanitas .i. van⁹ oīmodo vanitatis

Uanū di quadruplr

Di. n. vanū q̄drupler. Primo vanū .i. falsuȝ iuxta illud psal. vana .i. falsa locuti sunt vnusq̄sq ad proximū suū. Scdo di vanū qȝ est iniustū seu illicitū Eccs xi. Adolescentia ⁊ voluptas vana sunt .i. adolescens voluptuosus illicita cōmittit. Tertio di vanū inutile seu indiscretū. ɓm illud Hiere. li. vana opa eoꝝ ⁊ risu digna. Quarto di vanū qȝ nō cōsequit̄ finē suum ad quē ordinat̄ Sap. xiij. Uani sunt oēs hoīes q̄bus nō subest scia dei: q̄ nō ptingunt ad pmā veritatē ad quā ordinat̄ ois scia. ⁊ illō psal. Nisi dñs edificauerit domū. scȝ cōscientie ⁊ anime edificio virtutū. Inuanū laborauerūt qui edificāt eā: q̄ nō acq̄rūt eas. Ois igit̄ hō idest peccator: est vniuersa vanitas .i. vanus omnibus his modis. ¶ Sciēdū aūt q̄ nomē dñi assumit̄ a q̄tuor vt habet̄ in textu. b. Tho. de preceptis. Primo ad sanctificationē. Scdo ad cōfessionē. Tertio ad auxilij iplorationē. Quarto ad dcti sui ɔfirmationē. Sȝ peccator in his q̄tuor modis assumit inuanū. ¶ Quantum ad

Quatuor modis assumit nomen dei

primā sumit̄ aliqñ nomē dei ad sanctificationē. scȝ cū nominat̄ ad hoc vt sanctificet .i. purificet hoīem a peccatis: qȝ pcipue fit in sacramēto baptismatis ⁊ penitētie: q̄ ordinata sunt ad purgationē peccatoꝝ .i. ad Cor. vj. Abluti estis scȝ per baptismū: sanctificati estis in noīe dñi. Dicat. n. baptizans. Ego te baptizo in nomine patris ⁊ filij ⁊ spūssancti. q̄ sunt vnus de⁹ ⁊ absoluēs in penitētia. ego te absoluo in noīe patris ⁊ filij ⁊ spūssancti. vñ dñs dixit sacerdotib⁹ veteris testamēti vos ponite nomē meum sup filios israel. scȝ inuocādo in collatōe sacramēti eoꝝ. ⁊ ego dñs bñdicā eos. scȝ cōferēdo virtutē ⁊ effectū eoꝝ. ß inuanū assumit in hoc nomē dñi q male vtit̄ sacramētis cōferendo: vel accipiēdo ea in pctō mortali. q̄ talis nō cōsequit̄ sanctificationē ad qȝ ordinant̄ sacra et saluationē ⁊ culpā mortalē ⁊ dānationē. et sic inuanū assumit nomē dei inuocatū. vñ Aug. Sacra talia fiūt vnicuiq̄: cū q̄li cōscientia qs accedit. i. q. i. qȝ qdā. q ergo irreuerētiā fac̄ sacramētis: ɔ illud pceptū agit ⁊ q̄ fit frequenter. ideo vniuersa vanitas: ois hō viuēs. ¶ Secundo sumit̄ nomē dñi ad cōfessionē. ⁊ hoc vt pdicādo ⁊ docēdo vel laudādo deū psal. Cōfitemini dño ⁊ inuocate nomē eius: anūciate inter gētes opa ei⁹: scȝ pdicādo sic Pau. de quo dixit dñs Act. ix. Propter nomē meū corā gētibus ⁊ regib⁹ ⁊ filijs israel. Sed inuanum sumit q falsa pdicat vel docet vt heretici: q̄ nō sequit̄ fructus salutis inde ad quē est ordinata pdicatio. vñ vna glo. sup hoc pcepto dic̄ nō dices creaturā eē. scȝ purā xp̄m filiū dei: quod iudei faciūt ⁊ talis peccat mortalr̄ falsa sciēter pdicās. ɓm Tho. in. iiij. Sumit̄ ēt nomen dei ad laudādū. ɓm illud Esa. xliij Omē qui inuocat nomē meū in glia mea creaui eum. ⁊ illud psal Laudate nomē dñi. Sed inuanū assumit qui illud dolat in derisionē in cantilenis mundanis; vel qȝ peius est: blasphemando ⁊ maledicendo: qȝ vtiq̄ est mortale. ⁊ ɔ illud pceptū ɓm Tho. se. se. q. xiii. 8. Cōtra quos ɔqueritur dñs dicēs per Esa. lij. Iugit̄ nomē meū blasphemat̄ tota die: ⁊ de blasphemia habes: diffuse in. ij. pte ti. vij. c. x. ¶ Tertio sumit̄ nomē dñi ad auxilij iplorationē. Prouerb xviij. turris fortissima nomē dñi ad eā cōfugiet iustus ⁊ saluabit̄. ⁊ Hiere. xiiij. Nomē tuū inuocatuȝ est sup nos ne derelinquas nos. ⁊ ad hoc vt citius aliqs obtineat auxiliū in oōne adiungit votū aliqȝ: sed inuanū assumit nomē dñi: qui in oōne voluntarie distrahit̄ ad alia. Contra quos di Math. xv. Populus h labijs me honorat: cor aūt eoꝝ longe est a me. Sine causa idest vtilitate colunt me. ⁊ multo magis inuanū assumit nomē dei qui vota facit pro illicitis vel licita nō iplet: ⁊ q̄ peccatores in hoc frequenter incidunt. Ideo vniuersa vanitas: ois hō viuēs de trāsgressione votoꝝ habes diffuse in. ij. pte ti. xi. per to. ¶ Quarto sumit̄ nomē dei ad confirmationē dictoꝝ: scȝ per iuramētū: q̄uis. n. aliqñ iuret̄ per creaturas: aut per euangeliū per fidē per sctōs: per corpus suum ⁊ hmōi: iplicite assumit̄ nomē dei: per illa. n. iurat̄ inq̄ātū veritas vel bonitas aut virtus dei in illis manifestat̄: est. n. iurare ɓm Augu. deū in testē inuocare suoꝝ verboꝝ. Sȝ vt dic̄ Hiero. tractās illud Hiere. ⁊ iurabūt in noīe meo in iudicio ⁊ iustitia ⁊ veritate. Aduertendū q̄ iniurādō dȝ hře tres comites: scȝ iudiciū: iustitiā ⁊ veritatē. si qd hoꝝ defuerit nō iuramētū. ß piuriū erit. xxij. q. ij. ⁊ ɔ istud preceptū aut pter ipm. ¶ Primo. n. reqrit̄ veritas vt iuret q̄ credit eē vex. Nā iurādo sciēter falsum. quocūq̄ mō et eā semp peccat mortalr̄: ɓm Tho. se. se. et tūc ppe agit cōtra illud preceptū assumēs nomē dei inuanū .i. ad asserendū falsum. vñ dic̄ scriptura. Nō piurabis i noīe meo .i. nō iurabis falsum. ¶ Scdo reqrit̄ iustitia in iuramēto qȝ videt̄ hic locū in pmissorio iuramēto: vt scȝ iuret̄ qȝ sit iustū et licitū. Nā iurādo facere qd iniquū: seruari nō dȝ: sicut fecit herodes amputare faciēs caput Ioannis baptiste pp̄ter iniurādū, et peccat mortaliter;

Ad iniurādū reqrit̄ iudiciū iustitia et veritas

qñ iurat qd illicitũ qd sit mortale vt occidere
hoiem: nõ facere pacẽ ꝛ hmõi ꝛ tũc assumit no
men dei inuanũ.i.pro re illicita. ¶ Tertio re-
quirit iudiciũ.i.discretio. vt scꝫ nõ iuret nisi in
casu necessitatis vel magne vtilitatis. nõ.n.p
re vili vł ioco dꝫ iurari. et veritatẽ dicẽdo ꝛ iu
stũ pmittendo. vñ dicit Aug. q iuramento qs
vti dꝫ vt medicina: scꝫ pro necessitate alˢ iurã
do leuiter vt cõiter fit: ꝛ si verꝫ sit ꝛ licitũ qd iu
rat: est peccatũ: nõ tñ mortale nisi fieret in cõ-
temptũ. ꝛ sic sumit nomẽ dei inuanũ.i. pro re
inutili. ꝛ est preter nõ cõtra illud pceptũ. Per
iurans aũt fm Tho. in dicto libello iniuriat ꝛ
facit irreuerentiã deo: quia videtur sentire eũ
esse ignorantẽ: ꝛ nescire verũ vel falsum dicti
sui. vel maliciã in eo quasi diligat deus men-
daciũ: cuius testẽ inducit vel impotentiã qua
si nõ possit punire. ¶ Proximo est nociuˢ: quia
societas hoium inuicẽ cõseruari nõ posset n si
crederet verbis eorꝫ. Dubia aũt confirmantur
iuramento. fm illud ad Heb. vj. oĩs contro-
uersie finis est iuramẽtũ. ꝛ est sibiipsi crudelis:
qui se obligat ad hoc vt puniat si nõ dicit verũ
in iurãdo. Exemplũ in historia Ecclesiastica
de tribus qui falso iurauerunt contra aliquem
accusantes de crimine. ꝛ vnus dixit q cõburere
tur si nõ iuraret verũ. Scd̃s q leprosus effi
ceret. Tertius q cecus efficeret: ꝛ omnibus eue
nit q sibi imprecatus est: cũctis notificata ve
ritate per vnum illorum. De iuramento ꝛ per-
iurio habes diffuse in secunda parte titu. x.

¶ De tertio precepto .§.iiij.

quod est. Memento vt diem sabbati sanctifi-
ces Exo. xx. exclusis his qui prohibent debitũ
cultũ deo exhibere: scꝫ infidelitatis supersti-
tionem ꝛ irreuerentiam per primum ꝛ per se-
cundum preceptum. consequens fuit vt pone
retur tertiuꝫ preceptum per quod homo in ve-
Fũdatˢ hõ i va ra religione fundaret. Ad religionẽ aũt perti-
religio net debitum cultum deo exhibere. Sicut aũt
ne p ter diuina nobis tradunt in scripturis sacris sub
tiũ pre similitudinibus rerum corporalium. vt intellˢ
ceptuꝫ ꝛ cognitio dei dicat oculus eius ꝛ hmõi: ita ꝛ
cultus exterior deo exhibetur fm aliquod sen
sibile signum. Et quia ad interiorem cultum
qui consistit in oratione ꝛ deuotiõe magis du
citur homo ex interiori instinctu spiritussancti
preceptum legis dandum fuit nõ de eo sed de
exteriori cultu fm aliquod sensibile signum. et
quia precepta decalogi sunt quasi quedaꝫ pri
ma ꝛ cõmunia legis pncipia. ideo in tertio pre
cepto decalogi precipitur exterior cultus dei
sub signo cõmunis beneficij quod pertinet ad
omnes scꝫ ad representandum opus creatiõis
mundi a quo requieuisse deuꝫ dicitur septimo
die. In cuius signũ septima scꝫ sabbati mãda- Nota
tur sanctificanda.i. deputanda ad vacandum
deo ꝛ colendum eum. Est aũt istud preceptuꝫ Illud
morale fm litteralem intellectum quantum pceptũ
ad hoc vt homo aliqd tps deputet vite sue ad ptim
vacandũ deo ꝛ diuinis rebˢ: ꝛ sic semper obli- est mo
gans. sed cerimoniale est quantũ ad determi- rale et
nationẽ dei scꝫ septẽni. ꝛ fm hoc nõ obligat: li- ptim
mo nec dꝫ seruari sicut nec alia cerimonialia. cerimo
hec Tho. secunda secunde. q. cxxij. ar. iiij. Et niale
ad hoc põt induci illd psal. lxxx. Buccinate in
neomenia tuba: in insigni die solẽnitatis vre
qꝛ pceptũ in israel est. Ubi tria nota q festũ est Nota
obseruãdũ. ibi. qꝛ pceptũ in israel est. Scd̃o q tria de
tps est determinãdũ. ibi. Insigni die solẽ. vre solẽni-
Tertio q opus in eo est declarãdum. ibi. Buc tate.
cinate in neo. tu. ¶ Quãtũ ad primum nota q
plures solẽnitates habebãt iudei figuratiuas
vestrarꝫ vt dicet. ꝛ hi dies dicebant isignes pp
aliq̃ facta in eis. ꝛ pceptũ erat illa custodire sic
xpianis sua. Frequẽtior aũt solẽnitas erat sab
batũ in qua representabat maiˢ ꝛ generaliˢ insi-
gne scꝫ creatiõis mũdi cui fidelibˢ succedit do
minica: in qua cõmemorat isigne renouatio-
nis mũdi p xpi resurrectionẽ ꝛ nostrã. Prece- Sab-
ceptũ aũt in israel erat sabbatũ custodiri: pro- batum
pter q̃tuor rõnes fm. b. Tho. in tractatu de erat cu
decem pceptis. ¶ Primo ad destructionẽ er- stodien
roris. pdixit.n. spiritussanctus q aliqui ventu dum p
ri erãt q dicerẽt mũdũ semp fuisse vt phi anti pter q̃-
que. Uoluit ergo deˢ vt custodiret vnus dies tuor ra-
hebdomode in memoriã q deˢ oĩa creauerit tiones.
in sex diebˢ. ꝛ i septima requieuit.i. cessauit a no
uis cõdẽdis creaturis. vñ Exo. xx. assignãs dñs
hanc rõnem. sex diebˢ operaberis oĩa opa tua
septima dies sabbatũ domini est. Non facies
in ea opˢ. ꝛ paulopost. Sex.n. diebˢ fecẽ deˢ ce-
lũ ꝛ terrã: ꝛ q̃ in eis sũt. ꝛ septimo die requieuit.
Iudei ḡ celebrabãt sabbatũ in memoriã pri-
me creatiõis: sꝫ qꝛ xps adueniẽs fecẽ nouã crea
tionẽ. vt Apoc. xxi. Ecce noua facio oĩa: q̃ me
lior ẽ pma: qꝛ p primã homo factuꝫ est terrenˢ
per secundaꝫ factus est celestis. vnde ad Gal.
vi. In christo iesu nec circuncisio nec preputi
um aliquid valet. sed noua creatura que ẽ per
gratiam que incepit in resurrectione christi.
Unde ad Ro. vi. dicit. Christus resurrexit a
mortuis per gloriam patris. Ita ꝛ nos in no-
uitate vite ambulemus. Que resurrectio: quia
facta est in dominica. Ideo ecclesia precepit
de consecra. dis. iij. Pronunciandum omnem
diem dominicam ad honorem resurrectionis
Iesu xpi dñi nri de vespa ad vespaꝫ festiue ob
seruari. ¶ Secunda ratio quare preceptum fu
it dies sabbati: est ad instructionem fidei re-
demptoris. Quiescendo enim sabbato: figura

bant iudei: q xps in sepulchro mortuus. debe at qesce in sabbo. Quieuit autē per hoc q caro ei9 nō vidit corruptionē. ps. Caro mea requiescet in spe. s. resurrectiōis. Et it ex. Nō dabis scm̄ tuū videre corruptiōez. Est enim quasi quedā qes hoīs: dū q naliter appetit. s. nō corrūpi. s cū suo corpe manere vnitā: hoc euenit sicut in xpo. Sicut ergo sacrificia iudeoꝝ significabāt xpi mortē. ita sabbatuz xpi qetē in sepulchro: qđ credere ptinet ad fidē. Et qz adueniēte ve ritate figura dz cessare. Jō ex quo xps iaz qe uit in sepulchro ⁊ a mortuis resurrexit: iō non sabbm: s dnicā debem9 celebrare. Vñ de ↄse. di. iij. puenit. Di q illi qui dicūt sabbm custo diēdū: sunt pdicatores antixpi qui faciet cele brari sabbm ⁊ dnicā. Verū est q talē diem. s. sabbi deputamus spāliter honori vgis Marie. Quia i illa die. s. sepulture xpi in ea sola remā sit fides plena de xpo. Et qz sicut deus requieuit septimo die in creatione mūdi ita requieuit in vgine per icarnationē recreādo mūdū. aliqua ergo facē illa die ob honorē vginis laudabile est. nō tñ ab opib9 cessare ne videamur iudai zare. ¶ Tertia rō est ad iflāmationē amoris. Corpus. n. terrenū de sui nā terrena appetit. Et ideo hō sm illā ptez a qua coiter deprimit: semp ad terrena tēdit: nisi conet se eleuare ab eis. Et iō opz hic certū tps in quo cū nō liceat ei vacare opib9: det ei mā vacādi spūalib9. Sicut. n. corp9 indiget aliquo tpe ad refectio nē sui que fit per sōnū: comestionē ⁊ hmōi. alś deficeret in opando ⁊ viuēdo. Jta ⁊ aīa indi get refectiōe spūali ne deficiat que fit p oro nes ⁊ alia spūalia. Et aliq qdē semp faciūt sab batū. s. semp vacādo deo vt pfecti. Aliq freqn ter vt boni clerici ⁊ religiosi. Sz ⁊ laici debēt hic suū sabbm: quo qescētib9 ab opib9 exterio rib9: vacēt deo. s. festa xpianoꝝ ne nimis tepe scāt in diuinis. Esa. lviij. Erit sabbm delicatū ⁊ scm̄ dni gloriosū. ⁊ qz etiā sui ⁊ ancille debēt hic tps ad vacādū deo. Jō dns pcepit Deut. v. Custodi sabbm dei tui vt requiescat suus tu9 ⁊ ancilla: qđ est ↄtra illos qui faciūt dieb9 festi uis suos laborare. ¶ Quarta rō est ad roborā dā vitatē pmissionis. pmittit eni nobis quies pfecta in alia vita quā signabat dies sabbati. Sed opz pus opari sex dieb9. i. in vita pñti: qđ modicū est respectu ppetue future qetis. Eccl. li. Modicū laboraui ⁊ inueni mihi multā qe tē. Esa. vlt. Erit sabbm ex sabbato. Quia. s. ad illā qetē eternā que sabbatū dī nō puenit nisi ex qete mentis liberate. s. a passionib9 ⁊ vitiis. Mat. xi. Tollite iugū meū sup vos ⁊ discite a me ait xps. qz mitis sum ⁊ hu. corde: ⁊ inue nietis reqez aīab9 vris. ¶ Quantū ad 2m sciē dū: q sicut nō solū sabbm in veteri testamēto erat in pcepto. s ⁊ alie solēnitates: sic in nouo nō solū dnica dies. s ⁊ multe alie solēnitates que figurate sunt per illas quoad principalis res: ⁊ qlibet dicebat isignis dies solēnitatis pp aliqd isigne in illa factū. ⁊ sm Tho. j. ij. q. cij. ar. iiij. Septē erāt solēnitates tpales in illo po pulo vt pōt colligi Numeri. xxviij. ⁊ xxix. Pri ma erat ⁊ iterabat qlibet septimana. s. sabbm que celebrabat in memoriā creatōis rex. Cui rñdet in no. testō festū dnice in memoriā resur rectiōis: p quā facta est creatio spūalis mūdi. ¶ Scda solēnitas iterabat quolibet mēse: ⁊ di cebat neomenia: qđ celebrabat i mēoriā gub natiōis rex. Nam hec iferiora pcipue variant sm motū lune. ⁊ iō celebrabat in nouitate lu ne. Cui rñdet festa vginis que sūt plura que lu ne assistant. Et ipsa suis meritis ⁊ pcib9 sustētat modū ⁊ qsi regit. Vñ regina mūdi dī. Alia fe sta celebrabant semel in anno: vt festum pasce valde solēne: qđ durabat septē dieb9. p9 mēse in memoriā libatiōis de egypto. Cui rñdet fe stū natiuitatis xpi: per qđ inchoatiue libatū est gen9 humanū de suitute diaboli. Aliud erat inde ad. l. dies. s. pēthecostes. in memoriā legis date in mōte syna. Cui rñdet festū spūsci. da ti in monte syon: cū lege euāgelica. Erat ⁊ 5m festū: pma dies septēbris: qđ dicebat tubaꝝ in cōmemoratōez libatiōis ysaac: qn abrahā in uenit arietē que obtulit pro eo. Et ēt erat istđ festū qsi qdā initatio vt ppararēt se ad festū se quēs. Cui rñdēt festa aplorū qui tubis pdica tionū initauerūt mūdū ad festū supnū. Sextū festū erat expiatiōis decia die septēbris in me moriā bñficij quo deus ppitiat9 est pplo isrl in adoratione vituli aurei ad pces moysi. Cui rñ dēt festū ascēsiōis xpi: qua ascēdit vt sit ppitia tio pro pctis nris apud prez. Septimū erat fe stū cenophegie. i. tabernaculoꝝ in eodē mēse se ptē dieb9 in signū deductiōis in deserto: vbi ha bitabāt in tabnaculis. Cui rñdet festū angelo rū qui nos deducūt ⁊ custodiūt p desertū mūdi sicut illos angelus dni. Octauo aūt die illi9 fe sti erat aliud qđ dicebat cet9 seu collecta. Cui rñdet festū dedicationis ecclie vel oīum scōꝝ. Erāt ⁊ aliq festa alia: s nō ita solēnia vt fauni ⁊ encenia ⁊ hmōi. Et sic in ecclia que debent celebrari: vt martyrū ⁊ ↄfessoꝝ. put ecclia sta tuit. de ↄse. di. iij. pnūciādū. Quelibz dī insi gnis solēnitas pp insigne in ea factū qlibet di ctoꝝ dierū dz sacrificari: vt declarabit: qz hce ptū in israel est de ea celebrāda. ¶ Quātū ad 3m opus qđ dz fieri in die festo vt sāctificet est quadruplex declarādū. Primo corpalis opa abdicāda. Secūdo mortalis culpa euitāda. Tertio totalis negligētia elimināda. Quarto vīis nostra substantia sacrificāda. Unde dicit

ps. Buccinate

In no. test. nō solum dnica dies ē in pce ptu: s ⁊ mul te alie solēni tates.

quadru plx op9 non dz fieri in die fe sto.

ps. Bucinate .i. sonate in tuba neoméia .i. qua maxime vtebat in neomenia. Erat aût sonit⁹ tu be ad q̃tuor. scʒ ad ꝯuocandũ pplm ad vocandum ⁊ animandũ ad prelium. ad epulũ solénizandum ⁊ ad laudandũ deũ. Est eni festũ ordinatũ ad vacandam deo. Et p ista optime vacat vt impleat illud ps. Uacate ⁊ videte q̃m ego sũ deus exaltabor in gentib⁹. ¶ Prio non dʒ fieri opus buile .i. manuale in festo. Hie. xvij. Sanctificabis sabbatũ ⁊ nõ facies opus seruile in eo idest corporale. Est enim pctm̃ mortale opari in festis sine causa vrgente rãtionabili. Unde quẽdam iudeum inuentũ colligere ligna in sabbato: iussit dñs lapidare: que autem opera corporalia prohibeantur habes diffuse in scda parte titu. ix. cap. iiij. de negligentia bñ opãdi. Buccinate ergo tuba in festo. idest vocate populuʒ vt dimittat opera. ¶ Scdo vitanda est mortal culpa Hiere. xvij. Custodite animas vestras vt nõ portetis põdus in die sabbati. Pondus per maxime est pctm̃ ꝫ illud psal. Sicut onus graue grauate sunt sup me. scʒ iniquitates Leuiti. xxiij. Omne opus seruile non facietis in eo scʒ sabbo. Opus maxie buile ẽ pctm̃ qḋ facit buũ diaboli. Unde ꝫm Tho. magis facit ꝫ istud preceptũ peccans mortaliter in festo q̃ opans manualiter. Et talis circũstantia scʒ in die festo: trahit pctm̃ in aliam spẽm. Nam fornicãs in festo facit ꝯtra duo precepta scʒ Non mechaberis. ⁊ illud sanctificatione subbati. Buccinate ergo tuba ad excitandũ animam ad pugnam cõtra diabolum ad resistendum peccatis. Unde in figura dicit Esa. lviij. quasi tuba exalta vocem tuam: ⁊ annuncia populo meo scelera eoꝝ: vt scʒ caueueãt. ⁊ mathathias cum suis dixerunt. j. Macha. ij. Quicunq; venerit ad nos die sabbati pugnemus ꝫ eos. Tertio vitãda est negligentia in festis: ne scʒ qs det se ocio ⁊ ludis. q: laborare nõ bʒ sicut cõiter fit. Oĩa enim mala docuit ociositas: inqt sapiẽs Ecci. xxxiij. Uñ dr̃ Treñ. i. Uiderũt eam hostes. s. aiam aut psonam ociosam: ⁊ deriserũt sabbata eoꝝ ppt ocium. Dicit be. Tho. se. se. q vitiuʒ accidie q importat tedium bñ opandi est ꝫ hoc preceptum. Buccinate ergo in insigni die solẽnitatis tuba ad epulum spũale .i. ad audiendũ verbuʒ dei. Johel. ij. Canite tuba in syon: ꝯgregate cetuʒ: vocate pplm. Act. xiij. Uoces pphaꝝ que legũtur p oẽ sabbatum. ¶ Quarto est ois nr̃a sub stãtia sacrificio offerenda. vbi eni alijs dieb⁹ offerebat vnũ sacrificium: in sabbato duplicabat: offerẽdũ est ergo sacrificiũ de anima p cõtritionez. De quo ps. Sacrificiũ deo spũs contribulat⁹. Leui. xvj. Sabbatũ requietiõis est: affligetisq; aĩas vr̃as. s. p cõtritionem ꝫm Orige. examinãdo ꝯsciam: ⁊ dolendo de cõmissis. Offerendũ est corpus per sobrietatẽ. ad Ro. xij. Exhibeatis corpora vestra deo hostiã. i. i sacrificiũ. Uñ aug. reprehẽdit cõmessatiões ⁊ ebrietates que fiunt in festis ⁊ magisq; in alijs dieb⁹ di. xliij. Cõmessatiões. dʒ ẽt corpus exerceri in eundo ad ecclesias indulgẽtias participãdo. faciendo disciplinas ⁊ ad laudes diuĩas ire. Ps. Sacrificiũ laudis honorificabit me. Offerẽda est terrena substantia dando elemosynas magis q̃ alijs diebus. Esdre. viij. Mittite partes eis qui nõ preparauerũt sibi. s. pauperib⁹. Sanctus eni dies dñi est. Buccinate ergo tuba ad laudandũ deũ. Iuxta illud ps. vlti. Laudate eũ in sono tube. Et sic sacrificat sabbatũ seu festuʒ ⁊ seruatur domini preceptum.

¶ Quartũ precepũ .§. V.

Pater est p:incipiuʒ essendi suo mõ filio.

ptũ est. Honora prẽ tuũ ⁊ matrẽ vt sis longeuus super terrã: quã tibi daturus est dñs Exo. xx. Hoc xp̃s inducit Math. xv. Post precepta prime tabule: que nos ordinãt ad primũ. Primo ponit illud de honoratiõe parentũ. q: sicut deus est principiũ vniuersale essendi oĩbus. ita pater ẽ quodã pncipiũ essendi filio. Et q̃uis ꝫ tho. pma se. q. c. arti. v. ⁊ se. se. q. cxxij. arti. v. sb isto pcepto includat nõ soluʒ veneratio fienda oĩbus supioribus: cõsanguineis ⁊ plãtis ab inferioribus: sʒ ẽt puisio ⁊ gubernatio fienda iferiorib⁹ a patrib⁹ ⁊ psidentib⁹: ac ẽt beneficioꝝ oluʒ exhibitio oĩbus primis quoad elemosynas corporales ⁊ spũales: cũ debent ab oĩbus tñ expsse nõ fit mẽtio nisi de honore parẽtuʒ. ⁊ rõ est: q: cũ vt dictũ ẽ pcepta decalogi sũt ḋ hijs q̃ statim rõ nãlis p se apprehẽdit esse seruãda. Debitũ filij a pr̃e ẽ adeo manifestũ q nulla põt tergiuersatiõe negari: eo qḋ pr̃ est pncipiũ gñatiõis ⁊ esse filio. sʒ q aliqḋ bñficiũ vel obsequium sit exhibẽdũ alijs. nõ ita statim dictat rõ nãlis sicut parẽtib⁹. Et iõ de bñficijs alijs exhibẽdis nõ dat in decalogo spãle pcepeũ ⁊ eadẽ rõne. q: parẽtes nõ videt debitores eẽ filij pp aliqua bñficia suscepta ab eis sʒ econuerso. Jõ non dat pceptũ ẽt de cura pentũ erga filios: sʒ tñ vt dcm̃ ẽ sub h pcepto icludit. Itẽ q: h ẽ pceptuʒ affirmatiuũ oblig. at sp: sʒ ñ ad sp. i. ita q ol tpe ḋbeat qs actu venerari parẽtes: sʒ p loco ⁊ tpe cũ expedit. Et circa h vidẽda sũt tria. Prĩo que sit ista pr̃nitas. Scdo q̃ sit ista honorabilitas. Tertio que sit ista remunerabilitas.

Tria sũt circa h precepti notanda.

¶ Quãtũ ad pmũ .§. VI.

Quadruplex est pr̃nitas venerãda.

Nota q ẽ q̃druplex pr̃nitas venerãda. Prima est carnalis. Scda psidẽtialis. Tertia tpalis. q̃rta sacramẽtalis. ⁊ ḋ q̃libʒ pt di. i illud ps. Miserere pr̃ filioꝝ. De prima pr̃nitate dr̃ Ecci. vij. Honora prẽ tuũ ⁊ gemitũ mr̃is tue ne obliui

scaris. memento q2 nisi p illos nō fuisses. Ipsi eni generādo dant eē post deū. De scōa dicitur Deut. xxxij. Interroga p̄rem tuum ⁊ annūciabit tibi maiores tuos ⁊ dicent tibi. Et di. xcvj. ait Greg. Quis dubitet sacerdotes xp̄i. regū et p̄ncipū ⁊ oīum fideliū patres ⁊ mḡros cēseri. De tertia sc3 tp̄ali dr̄. iiij. Re. v. Pater si rē grādem dixisset tibi p̄pbā facere debuisses. Que fuerūt verba seruoꝝ dicta ad Naamā dn̄3 suū. De quarta dicit Simach⁹ pa. Oēs quos in presentia suscepim⁹: ita nr̄i spirituales sūt filij: vt ⁊ ipsi quos vel nobis suscipiētibus vel sub trino mersionis vocabulo mergentibus vnda sacri baptismatis regenerauit. xxx. q. j. oēs. Ide3 de sacro cōfirmationis. qlibet hoꝝ patrū misereatur ⁊ misereri d3 filioꝝ suoꝝ. Et miseretur p̄r filioꝝ suorū vere p̄uidendo eis in quattuor in nutrimēto. in documēto. in castigamēto. in exemplo. ¶ Et primo qdem pater carnal. s. vtiq3 d3 nutrire filios. Non eni ait aplūs filij dn̄t thesaurizare pentibus: sed parētes filijs. Un̄ ⁊ iura statuerūt q̄ legitima sine magna cā priuare nō p̄nt. vnde malefaciunt qui filios mittunt ad hospitale ⁊ nō p̄uident eis si p̄nt qd cōtingit de cōceptis ex fornicatiōe vel alio illicito mō. Et i decre. dis. xxx. dr̄. Siqs dereliquerit p̄prios filios ⁊ eos non aluerit: ⁊ qd pietatis est necessaria nō p̄buerit. sed sub occasione cōtinētie eos negligēdos putauerit. anathema sit. i. fiat. Nō est eni lata snīa sed cōminatio. Non tn̄ dn̄t illicita aliqua facere: vt vsuras ⁊ fraudes vel alia mala vt p̄nt filios nutrire. Qui eni diligit filiū plus q̄3 me nō est me dign⁹: ait xp̄s Math. x. Pater scōs scil3 p̄sidentialis etia3 d3 pro posse de nutrimēto p̄uidere filijs suis. i. subditis. Un̄ petrus in canonica. Pascite eū qui in vobis est gregē. Et hiero. Quicqd hn̄t clerici pauperu3 sunt: ⁊ domus eoru3 oībus dn̄t esse cōes. xv. q. ij. qm̄. Pater tertius. s. rector tp̄alis d3 subditis vt filijs prouidere de nutrimēto: vt nō sit penuria in ciuitate: ⁊ querere bonum cōe ⁊ preci pue pupilloꝝ viduarū: ⁊ miserabiliū p̄sonaru3 causas vt pater iuuare: vt faciebat Job dicens. Pater erā pauperū: eiusde3. xxix. Quartus pater scil3 sp̄ualis per administratonē sacrorum p̄nīe ⁊ alioꝝ ex cōgruo d3 p̄uidere: ⁊ si ipse nō pōt saltē p̄curare pro filijs suis. d3 etiā pater qlibet misereri filijs p̄uidēdo de documēto. Nā pater carnalis ⁊ qui loco ei⁹ est h3 curam filij q̄ ad aīam magis q̄3 quoad corpus. Debet ergo aīe p̄uidere filio de nutrimento qd est bona instructio. vt Ecci. vij. Filij tibi sūt erudi illos. Ad heb. xij. Patres carnes nr̄e habuimus eruditores. Sic bonus pater Thobias docuit filiū suū ab infantia timere deu3 ⁊ cauere ab omni pctō vt dr̄ Thob. ij. Pater presidentialis multo ma

quilibz hoꝝ patrez miseri debet filijs suis

gis tenetur filijs suis. i. subditis de eruditiōe. Un̄ dictū fuit primis p̄ribus ⁊ prelatis. s. aplīs. Euntes docete oēs gentes docētes eos seruare quecunq3 mandaui vobis Math. vlti. ⁊. ij. ad Thimo. iiij. Predica verbū insta oportune importune. Esa. lviij. Clama ne cesses quasi tuba exalta vocē tuam: ⁊ annūcia pplo meo scelera eorū. Et qd per se nō pōt vel nescit: faciat p predicatores: ⁊ q2 ⁊ ipsi p̄res dicunt. Pater tēporalis etia3 d3 admonere subditos ad bonos mores. Pater sacralis multo magis. Debet enim cōfessor instruere cōfitentē de necessarijs: ⁊ patrinus alumnū p̄cipue de credendis. ¶ Debet tertio misereri pater filijs de castigamēto: ⁊ pater ⁊ mater carnalis debēt castigare filios delinquentes. ⁊ corrige verbis ⁊ verberibus. Unde puerbio. xiij. Qui parcit virge odit filiu3: qui diligit illū assiduat ei flagella. Et in eodē. xxiij. Tu percuties eū virga: ⁊ aīam eius ab inferno liberabis. Nec d3 expectare ad ipsum corrigendu3. q2 cū est magnus icorrigibilis erit. Un̄ dicitur p̄uerb. xxv. Adolescens iuxta viam suam ambulans: ⁊ cū senuerit nō recedet ab ea. Pater presidentialis d3 corrigere diuersis modis. Apostolus p̄ma ad Thimo. v. peccante3 coram oībus argue. Sicut fecit ipse excōmunicans illum corinthiū qui publicū cōmiserat incestu3. tradens eū sathane. j. Cor. v. Et Ambro. Non osculat semp p̄r filiu3: sed aliqn̄ castigat. Ergo cum castigat qui diligit. tūc circa eū pietas exercetur. v. q. v. Pater temporalis d3 punire malefactores. Exo. xxij. Maleficos nō patieris viuere. Augu. Et qui emēdat hēre in quē potestas datur: vel coherceat aliqua disciplina: misericordiā prestat. dis. xlv. Pater penitētialis sibi cōfitentē d3 verbis duris increpare: cū viderit expedire. ¶ Quarto d3 pater filijs misereri: exempla bona cōferēdo. q2 plus mouēt exempla q̄3 verba: pptera dicit dn̄s. Ego su3 dn̄s deus fortis zelotes visitās. i. puniēs petā patrū in filios in tertiā ⁊ quartā gn̄atione3 Exo. xx. Nō q̄ puniat filios pro pctīs parentū: sed q2 cōiter filij imitant exempla patrū in 2uersatiōe. ⁊ si mala exēpla dant parentes filijs in peierando. blasphemando. furādo. turpia ppetrando filia illi faciūt: ⁊ pro suis nō paternis vitijs puniuntur sm̄ Aug. Pater p̄sidentialis p̄maxime d3 exēpla bonorū operū filijs p̄bere Math. v. Sic luceat lux vr̄a corā hoībus vt videant opera vr̄a bona. dixit xp̄us primis patribus noui testī. Et greg. ait. Scire dn̄t prelati: q2 si vnq3 delīqrint: tot mortib⁹ digni sunt: quot exempla pditiōis ad posteros transmittunt. Et de patre tēporali dicit Isido. dist. x. iustum. Tunc princeps existimet iura sua ab oībus seruanda: quādo ip̄e primus eis reuerentiā prebet. s. seruādo. Comuni

ter in populo isrl' qñ boni fuerunt reges bona exépla dantes operuz ppls virtuose se habuit. quãdo aũt mali ꝛ pplus secutus est exépla illorum: ꝛ demũ vtriqȝ perierunt. Confessores etiã, ꝛ patrini debẽt bona exempla prebere filijs suis spiritualibus.

ℂ Secũdo vidẽdũ. §. vij.

Quadruplex est honor exhibẽdus parẽtib⁹.

qs sit honor qui debet prĩbus a filijs. intelligẽdo generaliter de oi paternitate. Honora iquit patrẽ tuum ꝛ matrẽ tuã. Et dicendũ ꝙ est quadruplex honor exhibendus. honor reuerentie. honor obediẽtie. honor bñficientie. honor tolerantie. ℂ De primo dicitur Eccl. iij. Qui timet deũ honorat parentes: ꝛ quasi dñis seruiet his qui eũ genuerunt in opere ꝛ ſmone. Manifestum est aũt ꝙ serui dñis suis seruiunt cuz magna reuerẽtia in assurgendo: caput inclinãdo. associando. famulãdo: cũ humilitate loquẽdo. Sic dñt filij parentes reuereri. Cõtra qđ agunt qui deriderẽt eos vel blasphemant. Sed in punitionẽ eorũ dicit prouerb. xxx. Oculũ qui subsannat patrẽ: ꝛ qui despicit partũ matris: effodiant eũ corui de torrẽte: ꝛ filij aquile comedãt eũ. i. tyrãni seu dñi tẽporales puniant: vl' demones excecerit mentem ꝛ deuorẽt. Et exodi. xx. Qui maledixerit prĩ vel matri morte moriatur. Patres etiaȝ presidẽtiales debẽt honorari reuerentiã exhibẽdo eis. Augu. in regula. Honore corã vobis prelatus sit. sunt eniȝ ministri dei. Et iõ etiã si sunt mali reuerendi. i. nõ despiciendi: ꝛ mala eorũ manifestãda. Unde Nico. papa. si de dñis sacerdotibus qui iure prẽs aiaꝝ dicunt aliquid cõtigerit vos audire ꝙ cõfusionem pris mẽtibus ingerat: nõ in frontẽ cham: sed pudoratos filios Noe imitãtes patriam de reliquo verecundiã cõtegatis. dist. xcvj. in scripturis. Prẽs tẽporales. i. dñi sunt reuerẽdi. ſꝫ illud. j. Pe. Deũ timete. regẽ honorate. Ac etiã ↄfessores ꝛ patrini sunt honorandi Malach. j. Filius honorat patrẽ suuȝ. ℂ De scđo honore scilꝫ obedientie dr Joh. viij. Ego honorifico patrem meũ ait xp̃s. s. seruando mandata eius. Et de parẽtibus carnalibus dicit aplſs ad Col. iij. Filij obedite parẽtibus vestris. Et precipue ad h̃ tenent in his que ptinent ad domesticã curã domus. Uñ puerb. j. Audi fili disciplinã patris tui. i. doctrinã ꝛ mãdata: ꝛ ne dimittas legẽ matris tue. De parẽtibus spũalibus. i. p̃latis dicit aplſs ad Hebre. vl. Obedite ppositis vestris et subiacere eis. Et hiero. Esto subiectus pontifici tuo: ꝛ quasi parentẽ anime tue ama. di. xcij. sub dyaconi. Etiã de malis p̃latis inquit xp̃s. Oia quecũqȝ dixerint vobis facite ꝛ seruate Math. xxiij. scilꝫ spectantia ad officiũ suũ. De dñis temporalibus ait Petr⁹. Obedite dñis vestris: nõ tm̃ bonis ꝛ modestis ſꝫ etiam discolis. Et similiter patribus sacramẽtalibus obediendũ est: et facienda pnia iniuncta: quia illud est necessarium. ꝛ in alijs monitionibus: qꝛ fructuosuȝ. Uerum ois ista obediẽtia filioꝝ erga prẽs itelligẽda est cũ precipiũt iusta ꝛ licita. ꝛ que nõ impediant salutẽ vel salutis incremẽtũ. vt dic̃ Hier. xj. q. iij. si dñs. Cũ eni dñs a quo ois paternitas deriuat aliqđ iubeat ꝛ ↄtrariũ parẽtes: obediat sũmo patri: nõ terreno. Mater autẽ est eccĩa q̃ vtiqȝ nõ põt nisi iusta iubere: ꝛ ideo obediẽda. ℂ De tertio honor: põt itelligi illđ Eccl. iij. Honora prẽm tuũ ꝛ mr̃ez tuã: vt supueniat tibi bñdictio a deo. Dat vtiqȝ bñdictio a xp̃o veniente ad iudiciũ his qui subuenerũt idigẽtibus. Sꝫ p̃mi qbus tenet hõ subuenire in necessitate sũt parẽtes. Uñ xp̃s reprehẽdit scribas ꝛ pharriseos qui iducebãt hoies ad faciẽdũ vota oblationuȝ in tẽplo ꝛ iplẽdũ ea: nõ curantes ꝙ ex h̃ parẽtibus eoꝝ subtraherent necessaria. declarans quõ faciebat ↄtra istud p̃ceptũ. Honora pa. tuũ nõ subueniẽtes indigẽtijs parẽtũ. Hinc Amb. Ceterũ dei traditio est vt p̃ris pascas parentes. Nã si iuxta diuinũ oraculum ↄtumelia parẽtis morte luit. q̃nto magis fames q̃ multo grauior est dis. lxxxvj. nõ satis. Parẽtibus ẽt spũalibus. s. p̃latis subueniẽdũ est a pplis. Dignũ est eniȝ vt qbus seminãt spũalia. ab his metãt corpalia subsidia i decis. oblatiõibus ꝛ elemosynis. Uñ aplſs. j. ad Thi. v. Qui bñ p̃sunt p̃sbyteri duplici honore sunt digni. s. reuerẽtie ꝛ subuẽtionis vel duplici portiõe q̃ȝ alij clerici non p̃lati. Dñi q̃qȝ tpales ꝛ rectores ex q̃ laborãt p pplo: ab eo dñt sustẽtari. ad Ro. xiij. Reddite oĩbus debita: cui honorẽ honorẽ: cui tributũ tributũ. Qđ istitutũ est ad sustẽtationẽ dñoꝝ. Cõfessoribus etiã in necessitatibus subueniendũ ꝛ p̃dicatoribus. iuxta illud Deut. xxv. Nõ alligabis os bouis triturãtis. Nõ tñ vt precium sacramẽti vel verbi dei tribuendũ est: quia simonia esset: sed per moduȝ elemosynarum. ℂ De quarto honore dicit Eccl. iij. Filij suscipe senectam patris tui. ꝛ si defecerit sensu veniam da. ꝛ ne euȝ spernas in tua virtute. Sic etiam ꝛ alij patres siue prelati: siue domini tẽporales. p̃dicatores ꝛ cõfessores tolerari dñt in suis defectibus a subditis. Nec pp̃ter h̃ pñt discedere ab obediẽtia eorum ꝛ iudiciũ eorũ fugere. viij. q. iij. nõne directa. Et h̃ nisi precisi sint p sñias excõicationis vel suspensi. pñt tñ denunciari superioribus eorum: vt puideant. Et Augu. dicit ꝙ tolerãdus est mercenarius. Difficile est diffinire qñ fiat cõtra illud preceptuȝ ita ꝙ peccet mortalr. nisi cũ sit manifeste magna iniuria parentibus: vt contẽnendo eorũ monita. deridendo eos cõtumeliãdo. vberãdo. nõ subueniẽdo i necessitatib⁹.

Remunneratio ꝯtingit illi pcepto ꝙ ꝙ re hoc.

Tertio videndum .§.viij. est de pmio obscurationis hui⁹ precepti. Ubi sciēdū ꝙm Tho. ꝙ ad nullū aliō pceptum ponit remuneratio obseruatoribus ei⁹ nisi ad illud. s. in decalogi descriptiōe. Et rō est ꝙm eū dem scōa scōe: nō q: ad aliox impletio: non habeat pmiū sic ꝙ istud: sed q: cū illud fit valde de instinctu nāe. s. honorare parentes: poterat aliqbus oriri extimatio ꝙ hmōi obſuatiōe nil mereri: cū nā ad h instigat. ꝙ sic min⁹ sollicite iplere sed pp h nō caret mercede sua a deo. ꝙ iō ponit pmiū. s. lōgeuitas. i. lōga vita vt sis aūt lōgeuus sup trā: viuētiū vel moriētiū. ¶ Est āt quadruplex vita. s. vita nāe: vita grē: vita fame vita glie: ꝙ in qlibet fit longeuus p honoratio nem parētū. ¶ Quātū ad vitā nāe dr Eccl. iij. Qui honorat prem vita viuet longiori. Q: pr est pncipiū actiuū gñatiōis. iō frequēti⁹ fit mētio in scptura de honore pris ꝙ mris. s sub eo includit etiā honor mrnus eadē rōne. q: pncipium gñatiōis: ꝙ h passiuū. Multū aūt ꝯgruit talis remuneratio huic opi. Nā qui bñ vtit beneficio ꝯcesso meret sibi illud augeri. Q: ergo bñficiū vite post deū hz a parētib⁹. ꝙ bñ vtitur eos honorādo. dignū est vt augeat ei vita. Q aūt aliqn ꝯriū inueniat. q: honorātes parētes cito moriant. ꝙ inhonorātes diu viuāt. hoc accidit occulto dei iudicio pp aliud meli⁹ nobis ignotū. ¶ De vita grē dr Eccl. iij. Qui honorat prem suū iocundabit in filijs. vel naturalibus q: bonos habebit honorātes eū. vl spūalib⁹. ꝙ sunt bona opa. que multiplicabūtur ei p grām ꝙ dant ei iocūditatē spūalē. Et subditur. In die orōnis exaudiet. ¶ De tertia dr Eccl. iij. Glia hois ex honore pris sui. ꝙ dedec⁹ pris fili⁹ sine honore. Glia aūt dr clara fama cū laude. Et iterum. Quā male fame est q relinqt prez. ꝙ male dictus a deo q exasperat mrez. Dr aūt bona fama qsi qdā vita q: p hāc viuit hō in memorijs aliox. ¶ De vita glie dr Eccl. iij. Honora prez tuum vt supueniat tibi bñdictio a deo. s. grē. ꝙ bñdictio ei⁹. s. glie. in nouissimo maneat. scz in terra viuētiū. Et cū ē ꝯtentio de aliq inter prem ꝙ filiū. pponēdus est pr filio in honore. ꝙ nō p iudicet filio tñ in vtate. Uñ Aug. Querit pat de filio. qrit fili⁹ de duro pre. buamus honorificentiā pri. que ei debet a filio. Nō eq..m⁹ filium pri in honore. s pponimus filiū pri i vitate. s. si hz. ꝙ sic trit uim⁹ honoris debitū vt non perdat equitas meritū. ij. q. vij. queritur.

Illud pceptū ptinet ad iustitiā cū pxībz

Quintum pre .§.ix. ceptum est. Nō occides. Exo. xx. Post quartuz pceptū qō est pmū in scōa tabula. qō est vtutis pietatis que reddit parētib⁹ debitū in quo iclu ditur omne qō primo speciali aliq rōne fit necesse fuit vt ponerētur aliq pcepta ptinentia ad iustitiā ppe dictā. que indifferēter reddit oib⁹ debitum. Est aūt debitū cuilibet ꝙ nulli inferat nocumētū. ꝙ ideo ponunt illa pcepta negatiua in quibus prohibentur nocumenta ꝓximi.. Oē nā enim nocumentū qō infert alteri. vel est in psonam ppriā quod ptinet ad homicidiū. vel i cōiunctā p modū libidinis: quod pertinet ad mechiam vel in subam qō ptinet ad furtū. vel ad famā qō ptinet ad falsum testimoniū. Ultima. duo prohibēt desideria mechie ꝙ furti. q: ad illa trahit cōcupiscētia cordis rōne delectabilis vel vtilis. nō aūt sic trahit ꝯcupiscētia ad homicidiū vel falsum testimoniū p se. q: nō habent rōnem delectabilis vel vtilis. Et q: inter nocumenta maximū est qō fit in psona ppa p homicidiū. ideo pmū in negatiuis que obligāt semper ꝙ ad semp est. nō occides. Hec Tho. se. se. q. lxxxv. arti. v. Et dicit idē in tractatu de decez preceptis. ꝙ triplx est errarū circa istō pceptū. Alij qui eni putauerūt nō esse licitū occidere bruta aīalia. sed hoc est falsum. q: nō est pctm vtilis ꝙ sunt subdita potestati hois. Est autē ordo naturalis ꝙ plante sunt in nutrimentū animalium. ꝙ animalia quedā in nutrimentū aliox. ꝙ oia i nutrimentū hois. Geñ. ix. Quasi olera virentia tradidi vobis oia. Per ꝯsequens etiā in pollicicis dicit ꝙ venatio est iustum bellū. Et. j. ad Corinth. x. Omne qō venit in macello manducate. Cum ergo dicit nō occides intelligit hoiez non bruta animalia. Scōs error fuit dicentiū ꝙ phiberetur hec occisio cuiuscūqz hois etiaz maleſactoris. vñ iudices ꝙ officiales occidētes reos. appellant homicidas. Contra quos dicit Augu. ꝙ deus qui hoc pceptū dedit. non sibi per hoc potestatē occidendi abstulit. Dicit enīz Deute. xxxij. Ego occidā ꝙ viuere faciaz. Iudices aūt occidendo reos iuridice occidūt mādato dei. qui legē statuit vt rei occideretur. Prouerbio. viij. Per me scz sapientiā que deus est. legum cōditores iusta decernunt. ad Ro. xiij. Non sine causa gladiū portat. minister eni dei est vindex in irā ei qui malefacit. Intelligitur ergo. non occides hoiem scz propria auctoritate. Tertius error fuit dicentium ꝙ prohibebatur hic occisio proximi sed non sui asserentes hoc licitum esse. sed hoc etiam falsum est: nulli enim licet quacunqz ex causa occidere seipsum nisi deo iubente. vt habemus de sansone. vt enim dicit Augu. Spiritussanctus qui per euz miracula fecit cum ad hoc induxit ad figurandum christi mortē. Est enim grauissimum peccatum hoc ꝙ inueniabile. vnde ecclesia prohibuit tales in ecclesia sepeliri. vl pro eis fieri suffragia. vt habetur. xxiij. q. v. placuit. Cum ergo

Marginal notes: Inferre primo nocumētū qō ē nā ppoz — Triplx ē errarū circa istud pceptum. — Nota ꝙ quadruplex ē vita.

dicitur non occides. intelligit neqꝫ te: neqꝫ alteꝝ. ſm Augu. j. de ciui. dei. Et de talibus homicidis dicit ps. Ueloces pedes eoꝝ ad effundendũ ſanguinẽ. Contritio ⁊ infelicitas in vijs eoꝝ: viã pacis nõ cognouerũt. Pedes hic ſunt affectus: q in homicidis ſunt veloces. i. ꝓmpti ad effundẽduꝫ ſanguinẽ humanũ. i. occidendũ ⁊ affectũ cito ducunt ad effectũ: ſed oĩs qui accepit gladiũ. ſ. auctẽ ꝓpria peribit. Matth. xxvj. hoĩs vel diuine ſnie puniẽtis. Et iõ ſubdit ps. Contritio corꝑis q: debet occidi talis iſelicitas aĩe: q: per hoc ꝑuat gloria cũ ſit mortale: ⁊ ẽt multas infelicitates hic patitur. Uia pacis eſt pnia: ad quã raro redeũt effecti obſtinati. Perpetrat aũt q̃tuor modis. ſ. iteriori deliberatione: exteriori locutiõe: manuali actione notabili omiſſione. Quantũ ad ꝑmũ d̾. j. Jo. iij. Omnis qui odit fratrẽ ſuũ homicida ẽ. Odiens aliquẽ coĩter appetit mortẽ eius. Et Hie. ſup Eſa. Omnis iniqtas ⁊ oppſſio ⁊ iniuſtitia iudicium ſanguinis eſt. Et lꝫ gladio nõ occidas: voluntate tñ interficis. de pe. di. j. oĩs. Et Augu. homicidium lege vetitũ putabat nõ aliud eẽ niſi corꝑis interẽptio. Aperuit ergo dñs oẽm iniquũ motuꝫ ad nocẽdũ fratri in homicidij gñe ꝯtinere. de pe. di. j. Cũ. ſ. dñs ait Matth. v. dictũ eſt antiqs. Nõ occides. qui aũt occiderit reus erit iudicio. ego aũt dico vobis: q: oĩs qui iraſcit fratri ſuo: reus erit iudicio ⁊ dãnatione. Et loquit de ira mortali qua qs deſiderat mortẽ vel notabile nocumẽtũ ꝓximi. Uñ ⁊ ſm Tho. vbi. ſ. hic ꝓhibetur vitiũ ire ꝓut ẽ mortale. de quo hẽs in ſcd̃a pte. titu. vij. c. j. diffuſe. Uñ Job. v. virũ ſtultũ iterficit iracũdia. ¶ Secundo perpetrat homicidiũ ore. ⁊ hoc multiplr: ſcilꝫ imperãdo: ꝯſulẽdo: ſuadẽdo in mortẽ alterius. Unde Augu. Periculoſe ſe decipiunt qui exiſtimant eos tm̃ homicidas qui manibꝰ hoĩeꝫ occidunt: ⁊ nõ potius eos per quoꝝ ꝯſiliũ ⁊ fraudem ⁊ exhortationẽ hoĩes extingũt. Nã iudei nequaq̃ xp̃m ꝓprijs manibus interfecerũt: ſicẽ ſcriptuꝫ eſt. Nobis nõ licet interficere quẽq̃. Sꝫ tamen illis mors dñi imputat q: ipſi cũ lingua occiderũt. dicẽtes. Crucifige eũ de pe. di. j. periculoſe. Similiter cũ aliqs malis ꝑſuaſiõibꝰ ⁊ malis ꝯſilijs trahit aliũ ad aliqd̃ crimĩale: ꝑiuriũ: furtũ: fraudeꝫ: luxuriã ⁊ alia hmõi occidit aĩam eius. vñ Augu. Noli te putare nõ eẽ homicidã cũ fratri tuo male perſuades. cũ enim fratri tuo male ꝑſuades: occidis. Et vt ſcias q: occidis. Audi ps. Filij hoĩum arma eoꝝ dentes ⁊ ſagitte: ⁊ lingua eoꝝ gladius acutus. de peni. di. i. ¶ Tertio ꝑpetrat ope. Exodi. xxj. Qui ꝑcuſſerit hoĩem volẽs eũ occidẽ morte moriet. Et Aug. in de ciui. dei. His exceptis q̃s vel lex iuſta gñaliter. vel ipſe fons iuſtitie ſpẽaliter deus iubet occidi. qſqꝫ hoĩeꝫ vel ſe vel aliũ occiderit: homicidij crĩe innectet. xxiij. q. v. ſi nõ licꝫ. Contra h̾ etiã preceptũ facit grauiter vberans vel vulnerãs vel mutilans ſe vel aliũ. Uñ ⁊ amputãs ſibi virilia ẽt zelo caſtitatis homicida d̾: ⁊ ꝓhibetur ordinari ⁊ ꝓmotus offõ ordinis fungi: qa irregularis eſt diſt. lv. ſiqs abſciderit. Sꝫ ẽt iudex vel miniſter eius occidẽs reũ nõ amore iuſtitie: ſꝫ liuore vindicte ex delectatione effundendi humanum ſanguinẽ homicida reputatur. Uñ Aug. Cũ miniſter iudicis occidit eũ quem iudex iuſſit occidi ſi id ſponte facit. i. delectabiliter homicida eſt xxiij. q. v. Nec refert quomodo quis ſe vel alium occidat: gladio. ſcilicet vel veneno: vel lapide vel ligno. grauius tamẽ quanto perſona occiſa eſt innocentior vel vtilior vel propinquior. Unde occiſio patris vel matris vel filioꝝ grauiſſimuꝫ: inde vxoricidiũ: qd̾ vtiqꝫ nec etiam propter adulteriuꝫ ꝑpetratũ permittitur. ſed ꝓhibetur ⁊ grauiter punitur. vt. xxxiij. q. ij. admonere. Quarto perpetratur homicidium omiſſione. cũ ſcilicet aliquis põt obuiare morti alterius iniuſte ſine ſui periculo: non curat. Prouerbioꝝ. xxiiij. Erue eos qui ducuntur ad mortẽ: ⁊ qui tradunt ad interitũ liberare nõ ceſſes. Sicut fecit Daniel erga Suſannam. Daniel. xiij. Hinc ⁊ Simachus papa. Nõ grãdis eſt dĩa vtrum letum inferas vel admittas. mortẽ enim languentibus ꝓbatur infligere: qui hãc cuꝫ poſſit non excludit diſt. lxxxiij. §. j. Et dicit ibi glo. de medicis q tenent gratis infirmis pauperibus mederi: quinimo ⁊ medicinas emere ſi poſſunt: cum aliter eis de ſalute prouideri non poſſit. Et ſimiliter qui nõ ſubuenit indigẽtibꝰ in extrema neceſſitate cum poſſit: homicida reputat. Uñ Eccleſi. xxxiiij. Panis egẽtiuꝫ eſt vita pauperis qui defraudat illũ. ſ. nõ dando: vir ſanguinũ eſt. i. homicida. Et Ambro. Paſce fame morientẽ. ſi nõ paui ſti: occidiſti. di. lxxxv. non ſatis. Cõtritio igit. i. deſtructio corꝑis: ⁊ infelicitas. i. priuatio regni ſuꝑni: in vijs eoꝝ. i. in operibus homicidij: q: oĩs homicida nõ hꝫ partẽ in regno xp̃i. ꝑma Jo. iij. Sed vt d̾ Apoc. xix. Homicidis pars in ſtagno ignis ⁊ ſulphureis. Quodlibet horum homicidiorum eſt mortale.

¶ Sextum preceptũ .§. x.

eſt. Non mechaberis. Exo. xx. Poſt iniuriã ꝓprie ꝑſone nulla maior reputat q̃ adulteriũ. qd̾ d̾ mechia: qd̾ cõmittit in perſonã coniunctã: que reputat q̃ſi vna pſona cum cõiuge Matth. xix. Itaqꝫ nõ ſunt duo: ſꝫ vna caro. Et q̃uis mechia ꝓprie dicatur adulteriũ. i. acceſſus ad alienũ thoꝝ: tñ ſub iſto noie intelligit ꝓhibita oĩs ſpẽs luxurie: ⁊ oĩs actus venereus ex̃ matrimoniũ debite ꝑuatꝰ. Uñ Aug. in lib. de q̃ſtionibus Deute. dicit. Meretrices eẽ ⁊ ad meretrices accedere ꝓhibet dñs. Quaruꝫ turpitudo eſt venalis: cũ. ſ. dñs dicit in lege: vt notat h̾ glo. Nõ erit meretrix d̾ filiabꝰ iſrael. nec ſcortator de filijs iſrl̃. Et paulopoſt. Sꝫ ſicut ſub furti noie itelligit ꝓhibita oĩs illicita vſurpatio rei alienee: a pte volẽs itelligere totũ: ſic noie mechie oĩs

illicitus concubitus: atq; illorum membrorum nō legitimus vsus, phibitus dz intelligi. xxxij. q. iiij. meretrices. Et Isido. super Exod. ait. Nō mechaberis idest nec quisq; pter mrimonij federa alijs feminis ammisceat. xxxij. q. v. Jō autē in decalogo potius expresse, phibetur mechia. i. adulteriū q̄ alie spēs luxurie: q: cum pcepta decalogi ptinēt ad iustitiam que reddit debitū alteri: & nemini inferat nocumētū vel iniuriā magis fit clare iniuria primo per adulteriū q̄ per alios modos luxurie. Et ideo expresse phibet. ¶ Circa hoc potest induci illud Psal. Ambulans in via immaculata: hic mihi ministrabat. Quāuis omnis culpa mortal̄ sm Thomā in. iij. maculā anime ingerat. que nō est aliud q̄ priuatio pulchritudinis anime que resultat ex debita cōmensuratione opez: sm scilz rationem cum quadā refulgentia gratie: precipue tñ peccata luxurie magis dicuntur maculare hominem: q: corpus & famam & animā maculant: & absorbent pre ceteris lumen rōnis. Unde de Salomone propter luxuriā eius dicitur infectum. Ecclesiasti. xlvij. ¶ Tu autez posuisti maculā in gloria tua: inclinasti femora tua mulierib⁹. Jn via ergo immaculata ambulat qui caste viuit: seruans illud preceptum. Non mechaberis. Et hic vt fidelis bonus ministrat. i. fuit deo. ad Hebreos. xiij. Honorabiles nuptie & thorus immaculatus. Et multomagis et seruit & acceptius qui ambulat in via immaculata viduitatis vel virginitatis munde. Unde canit ecclesia de Agatha vgine. Immaculatus dñs immaculatam sibi sponsaz elegit. Et de virgine dei matre. Sancta & immaculata vginitas &c. Et qui mihi ministrauerit. ait dñs. Honorificabit eū pater meus qui est in celis. Joā. xij. Et in celis sine macula sunt ante thronū dei. Apocalip. xiiij. Fit autem quadrupliciter quis maculatus per luxuriam faciens contra hoc preceptum.

¶ Cum agit turpiter in seipsum.
¶ Cum cognoscit nequiter vas femineum.
¶ Cum se iungit sceleriter ad similem sexum.
¶ Cum accedit carnaliter ad animal brutum.

Quantū ad pmū maculat quis p luxuriā operando turpia per seipsuz: qd dr mollicies. j. Cori. vj. Neq; molles regnū dei possidebūt: q: illud mortale est: & ptra hoc pceptū. Rō huius est sm Tho. ij. ij. q. cliij. arti. ij. Pctm̄ in humanis actib⁹ est qd est cōtra ordinē rōnis. Habet hoc rōnis ordo vt quilibet ordinat & dirigat ad finē suū. Unde sicut nō est pctm̄ si per rōnem homo vtatur aliquibus rebus ad finē ad quē sunt modo & ordine cōuenienti: dūmodo ille finis sit aliqd vere bonū. Ita pctm̄ est si vtatur hō aliquibus rebus ad finem ad quez non sunt ordinata: vel si non debito modo hoc faciat. Est aūt vere bonū vt pseruet natura indiuidui qd fit per esuz cibo. Et silr bonū est & magis excellens q pseruet natura spēi: qd fit in gñatione per actū venereū. Sicut ergo vsus cibo si nō fiat ad debitū finē. s. sustētationis corporis vel nō debito mō est pctm̄: ita vtendo venereis non ad finē humane generatiōis vel indebito mō: vt cum nō sua vxore pctm̄ est. Sed polluēdo seipsum: certū est q frustrat oino intētio nature: cū non possit sequi generatio: vñ pctm̄ est & mortale: ex quo excludit a regno dei sm aplm̄. Et q̄uis semē humanū dicat, supfluū in aiali. nō tñ est simplr supfluum: sed ex eo q est residuū opatiōis vtutis nutritiue. tñ eo indiget ad vtutis generatiue opus: et iō cū pcuret emitti idebite. i. ex actū piugalē pctm̄ est. Non sic est dealijs supfluitatib⁹ corpis. q̄ q̄litercūq; emittant salua decētia pnictus humani fine pctō est. Si aūt accidat emissio seminis in vigilia vel somno sine pcuratiōe aliq: & pter oēm intētionē nō est pctm̄ sm Tho. ¶ Scdō fit qs maculatus feminā cognoscēdo nō suā Tob. iiij. Attēde tibi ab omni fornicatiōe: & pter vxorē tuā nūquā patiaris crimē scire. Sūt aūt diuerse spēs luxurie cū mulieribus: & distincte & pfitende. Nā si pctm̄ carnis cōmittatur soluti cū soluta: dr simplex fornicatione: vt accedere ad meretrices vl pcubinas & hmōi: qd qdā arbitrant licitū nō piugatis: nec eē pctm̄. Sed be. Tho. ij. ij. q. cliij. ar. ij. dic eē mortale: & ptra h pceptū Apl's ad Ephe. v. Ois fornicator aut immūdus non hz hreditatē in regno dei & xpi. si cōmittatur cū vginibus dr stuprū: si cum psanguineis vel affinibus dr incestus. Si cū clericis vel religiosis vel monialibus dicit sacrilegiū: vel etiā cū patribus spūalibus vt pfessoribus vel cōmatribus. Si per violentiaz mulieris vel parētum dr rapius. Si cū vxore alterius vel viro cōiugato muliere etiā soluta dr adulteriū. j. ad Corin. vj. Neq; adulteri regnū dei possidebūt. Et vt dic be. Tho. in tractatu de decē pceptis. Mlier adulterās tria mala facit q̄ notant Eccl. xxiij. Ois mulier relinquēs virū suū peccabit. Pmo i lege altissimi icredibilis fuit. Scdō vir suū dereliqt. Tertio in adulterio fornicata ē: & ex alio viro sbstituit filios: & sic legē dī nō credit q phibet adulteriū: et sacrz violat: fidē frāgit viro: & pditiōez & furtū: si gñat ex adulterio filios qs nutrit d suba viri. Uir āt adulterās & ipe tria mala fac. Pmo q: cū sit caput vxoris dēret eā ducē exēplo suo ad hōestatē: & fac ptriū. Scdō q: hz rōnē magis vigorosaz q̄ mulier: & iō pōt magis repmere pcupias. Tertio fac p eq̄litatē: q: ita tenet sibi suare fidē sicut illa sibi. Hinc Aug. in li. de decē chordis ait. Nō mechaberis. i. nō ibis ad aliā q̄ vxorē tuam: tu exigis h ab vxore: & nō vis h reddere vxori: cū tñ dbeas in vtute vxorē precellere: quoniā castitas vtus ē: vis tu ā vxorē eē victricē: & tu victus iaces. xxij. q. vij. ¶ Tertio fit qs maculatus agens ptra hoc preceptū p vitiū sodomiticū. De q̄ apls. ad Ro. j. Tradidit illos de⁹. i. tradi pmisit in passiōes ignominie

i. vitia inominãda. ¶ Nã femie eoꝝ imutauerũt nãlẽ vsu3 in eũ q est ꝯ nã3. Silr ⁊ masculi relicto nãli vsu feie: exarserũt in ꝯcupiscẽtijs suis sibiĩnuicem masculi in masculos: turpitudinẽ opantes Et ad q̃sta mala tales postea deueniãt subdit aplꝯ dicẽs. Tradidit eos dñs in reprobũ sensũ. i. tradi permisit repletos oĩ iniqtate: malitia: fornicatione: auaritia: neqtia ⁊c. Et ad hoc etiã ptinet vxor e vel alia femina abutẽdo ex̃ vas debitũ. Vñ Augusti. xxxij. q. vij. adulterij. enumeratis qbusdã spẽbus luxurie: subdit. Hoꝝ oium pessimũ est qd est ꝯ naturam: vt si vir mẽbro mulieris nõ ad hoc ꝯcesso vti voluerit: ⁊ iste vsus ꝯtra nãm execrabilis fit in meretrice: execrabilior in vxore. Hec ille. Et dr tale vitiũ pessimũ q: destructiuũ humani gñis. Vñ dr de sodomitis qui erãt pessimi corã dño: quos deus igne ⁊ sulphure ꝯsũpsit: ⁊ ciuitates subuertit: vt p3 Gen. xix. Et fm leges tales debẽt decapitari: ⁊ mediatores huius. vt. C. de penis. l. q abducto. ¶ Quarto fit qs maculatꝰ cũ aĩalibꝰ brutis cõmiscẽdo. Exod. xxij. Qui coierit cũ iumẽto morte moriatur. Et Leuit. xx. Qui coierit cũ iumẽto aut pecore morte moriatr: pecus quoq occidite. Ubi Aug. Pecora inde credẽdũ est iussa iterfici: q2 tali flagitio ꝯtaminata indignã refricant facti memoriam. xv. q. j. mulier. Cõtra istud pceptũ etiã facit q cũ vxore vel alia ex̃ vas debitũ fundit semẽ. ne. s. gñet ⁊ inde scandalũ oriat: vel ne grauetur i alendo filios paupertas: in qd vitium incidẽtes. Her ⁊ Onã filij Jude: mala morte subito pierũt. Gen. Sed etiã cũ vxorẽ suã qs debito mõ cognoscit cã delectatiõis vltra limites mr̃imonij. i. tanta ꝯcupiscẽtia ductus vt etiã si nõ eẽt vxor: eã vel aliã mulierẽ cognosceret vt satisfaceret voluptati sue fm Tho. in. iiij. peccat mortalr. Et de tali d3 itelligi illud sexti pbi: qd inducit Hieroñ. xxxij. q. iiij. origo dicens. Ois in vxorẽ suã amator ardentior adulter est. de modis aũt idebitis in vsu mr̃imonij seruato tñ debito vase de se nõ est mortale fm Alber. sed põt eẽ mortale ex iordinatiõe ai. de oibus his spẽbus luxurie ⁊ de nocumẽtis eoꝝ habes diffuse in. ij. pte ti. j. per totum.

¶ Septimum pre §. xi.

ceptum decalogi est. Nõ furtũ facies. Exo. xx. Super quo Augu. Furti noie bene itelligit ois illicita vsurpatio rei alienẽ: nõ eni rapinã pmisit q furtum phibuit: sed furti noie in lege ve. testa. ⁊ rapinam itelligi voluit. A pte eni totũ significauit qcqd illicite reꝝ primi auferr. xiiij. q. v. penale. Nec ppterea excusaret qs a furto q auferret a primo vt idigẽtibꝰ subueniret sibi vel alijs: nisi in extrema necitate eẽnt ⁊ nõ inuenirẽt subuenientẽ. Unde Aug. Forte aliqs cogitat ⁊ dicit. multi sũt xp̃iani diuites auari: cupidi: nõ hẽbo peccatũ si summ illis abstulero ⁊ paupibꝰ dedero. vnde illi nil boni agunt mercedẽ hr̃e potero. Sed huiõi cogitatio a diaboli calliditate suggerit. Nã si totũ tribuat addit potius pctm̃ q̃3 minuat. xiiij. q. v. forte. et per totã illã q̃one. Nec etiã sumendũ est exemplũ furandi ab israelitis: qui accipientes sub mutuo ab egyptijs vasa aurea ⁊ argẽtea spoliauerũt eos. Qr vt dicit Aug. Israelite furtum nõ fecerũt sed deo iubẽte hoc ministeriũ pbuerũt. xiiij. q. v. dixit Nõ ergo furtũ facies. Fit aũt. iiij. modis ꝯ istd pceptũ: p iniustã reꝝ acqsitionẽ: p prauã ad h opationẽ: p iniquã retẽtionẽ: p idebitã distributiõem

Quatuor modis fit ꝯ pceptu3 istd septimu3

Quãtũ ad pmũ3. Multis modis qs acqrit bona tpalia iniuste. Primo occulte aliena accipiẽdo et inuẽtis. S3 vt dr eccle. v. Sup furẽ ẽ obprobriũ ⁊ cõfusio. ¶ Scdo p rapinã maifeste ⁊ p vi3 capiẽdo ⁊ hi nõ sũt solũ latrones in stratis. s3 ⁊ ẽt pncipes ⁊ coitates vsurpãtes iniuste ciuitates ⁊ castra sine iusto titulo vel ẽt faciẽtes extorsiões idebitas a subditis: in gabellis pedagijs: ⁊ collectis. Ezechielis xxij. Principes eiꝰ i medio ipiꝰ q̃si lupi rapiẽtes pdã. Uel ẽt cũ faciũt leges iniq̃s ad lucrãdũ. Esa. x. Ueh q ꝯdũt leges iniq̃s: ⁊ scribẽtes iniustitias scripserũt vt opprimerẽt i iudicio paupes: ⁊ vim facerẽt cãe huiliũ ppli mei vt eẽnt vidue pda eoꝝ ⁊ pupillos deriperẽt. ¶ Tertio p fraudulẽtiã multiplicẽ. In q̃titate dãdo diminuta põdera ⁊ mẽsuras reꝝ. In q̃litate prauã p bonis vẽdẽdo iniusto pcio. In substãtia vẽdẽdo vinũ lymphatũ p puro: vnũ metallũ p alio. Carnes pecudinas p castrato: aromata vniꝰ spẽi p altera Amos. viij. Audite q̃ cõteritis pauperẽ ⁊ deficẽ facit egenos tre: dicẽtes: qñ trãsibit mensis ⁊ venũdabimꝰ merces ⁊ sabbatum: ⁊ aperiemꝰ frumẽtũ vt iminuamꝰ mẽsuram ⁊ siclũ augeamꝰ: ⁊ supponamꝰ stateras dolosas vt possideamꝰ i argẽto egenos ⁊ paupes p calciamẽtis: ⁊ q̃sqlias frumẽti vẽdamꝰ. ¶ Quarto fit ꝯ h pceptũ p vsurã. s. p mutuo pecunie vel reꝝ q vsu ꝯsumũtur vt victualiũ accipiẽdo aliqd vltra capitale h dr vsura: vt p3. xiiij. q. iij. vsura. vñ ps. Qui pecuniã suã nõ dedit ad vsurã: hic requiescet i monte scõ dei. s. glie superne. Qui ãt eã fac nõ illic habitabit: s3 i inferno. ¶ Quinto fit ꝯ h pceptũ p sacrilegiũ. i. iniustã acceptionẽ reꝝ ecclie. Hie. Amico qppe rapẽ furtũ ẽ: eccliaꝫ fraudare sacrilegiũ. xij. q. ij glia. ¶ Sexto p iniustitiã iudicũ seu officialium dãtiũ iniq̃s snĩas: vel ex timore vl ex amore vl ex cupiditate vel odio vel notabili ignorãtia. Esa. v. Justificatis ipiũ p muneribꝰ: ⁊ iustitiã iusti aufertis ab eo. Isid. Cito violatur auro iustitia. xj. q. iij. paup. ¶ Septimo p variã dãnificatiõe3 vt i icendijs: deuastatiõibꝰ agroꝝ ⁊ castroꝝ in bellis iniustis: mutilatiõibꝰ: occisiõibꝰ: falsis accusatiõibus testificatiõibꝰ: ⁊ iniurijs. Et hi oẽs non solũ peccant mortalr agẽtes ꝯ hoc pceptũ: s3 ẽt tenẽt ad restitutionẽ pdictoꝝ. vñ Aug. ad Macedoniũ. Qui cõtra ius huane societatis furtis: rapinis: calũnijs:

In multis modis acqrũt tẽporalia

oppssionibus suasiōib⁹ aliq̄ abstulerit: reddenda
potius sq̄z donāda cēsem⁹: zachei publicani exem/
plo. xiiij. q. v. Nō sane i fine. Qui zache⁹ dixit xp̄o
intrāti domū suā. Si qd aliquē d̄fraudaui reddo
q̄druplicit Lu. xix. Sz acqsitio ēt p̄ symōiā: ludū
vel aliud turpe lucrū: q̄si furtū cēset: nō q̄dē resti/
tuēdū dāti: sz paupib⁹ erogādū. Aliqn̄ d̄ necītate:
vt i symonia ⁊ ludo: aliqn̄ ex honestate: vt i mere/
tricio ⁊ hmōi ar. xiiij. q. v. Qui hētis ⁊ ca. n̄ sane.
Qui āt p̄ symoniā vl' itrusionē ⁊ nō canonicā isti/
tutione recipit vl' tenet bn̄ficium ecclīasticū: furat
oēs fruct⁹ q̄s pcipit. Jo. x. Qui non itrat p̄ ostium
sz ascēdit aliūde: ille fur ē ⁊ latro. ¶ Scdo fit ɔtra
istud p̄ceptū p̄ prauā coopatione ad talia acq̄sita
illicita: ēt si nihil ip̄e īde pcipiat: vt ɔsulēdo: p̄sua
dendo iperādo: ⁊ hmōi. ad Ro. j. Digni sūt mor/
te nō solū q faciūt: sz ēt q ɔsētiūt faciētib⁹. Et n̄ so
lum q peccāt mortalr: sz ēt tenent ad restitutionē
dānoꝝ ⁊ ablatoꝝ: qn̄ talis coopatio fuit q̄ sine ea
non fuisset facta rapina vel furtū: vsura vel dānū.
ij. q. i. notū in fi. Facientē ⁊ ɔsentiētē par pena cō/
stringit: qd̄ intelligit de ɔsensu coopatiōis sine q̄
non fieret malum in glo. Et ad hoc fac̄ qd̄ dr̄ extra
de iniu. ⁊ dam. da. c. vl. Qui occasionē dāni dat: i
dānū quoqz dedisse videt. Et in Prouer. vulgarit
dr̄. Tāto fa chi tiene el sa. ꝯ q̄sto q i bola. Si āt nō
sta coopati sūt q̄ etiā sine eis fieret dānū peccāt q̄
dem grauit: sz nō tenētur ad restitutionē nisi quā
tum puenisset ad eos de furto vel rapina ⁊ hmōi:
vel inq̄ztū ex suo ɔsilio vl' alia coopatiōe ne plus
dāni fuisse fcm̄: fz Tho. in. iiij. ⁊ Alber. Un̄ Esa. j.
Pricipes tui ifideles socij fuꝝ oēs diligūt mune/
ra sequunt retributiōes. Et p̄ hmōi coopant rapi
nis alioꝝ. De restitutiōe ⁊ mō ei⁹ habes diffuse in
ij. pte ti. ij. p̄ totū. ¶ Tertio fit furtū p̄ retētionem
rei aliene ɔ̄ volūtatē dn̄i sui apl's ad ro. xiij. Red/
dite oib⁹ debita. Et ifra. Nemini quicq̄z d̄beatis.
Qui eni detinet rē alteri⁹ ɔ̄ volūtatē ei⁹ vtiqz fac̄
ei iiuriā: q: ipedit eū ab vsu ei⁹: nisi h̄ facēt ad ho
ram ad obuiandū malo puta cū nō reddit gladiū
suū furioso postulāti eū ab eo penes quē deposuit
⁊ h̄ ne se vel aliū ledat: h̄ eni licitū ē. Facē aūt iiuri
am, primo hoc ē pctm̄ q: ɔ̄ iustitiā: nō aūt lz nec in
modico in pctō morari sz subito dz egredi. iuxta il
lud. Ecci. xxi. Quasi a facie colubri fuge peccatū.
Qui aūt detinet alienū ɔ̄ volūtatē dn̄i morat i pec
cato: ⁊ sic sp̄ auget pctm̄. Et quotiēs mēti occurrit
se detinē alienū: ⁊ p̄ponit retinē ⁊ non reddē: toti
ens de nouo peccat mortalr ⁊ penitē non pōt nec
absolui. Un̄ Aug. Si res aliena p̄pter quā pecca/
tuz ē reddi possit ⁊ nō reddit pn̄ia nō agit sz simu
latur. Si aūt veracit agit nō remittit pctm̄ nisi re
stituat ablatū: si restitui pōt. xiiij. q. vi. Si res. ⁊ de
reg. iur. in lib. vj. Quāuis ē qs nō acceperit ipse
per furtuz vel fraudulētiā vel vsuraz sacrilegiū ⁊
hmōi: sed pr̄ vel alij ɔsanguinei vel amici: si mi

ad eum puenit hereditas tenet illa restituē inquā
tum sufficit hereditas. Idē de legatis qn̄ nō suffi/
ceret hereditas. ex̄ de vsur. Michael. ¶ Quarto
fit ɔtra hoc p̄ceptū p̄ idebitā distributionē. Apls
j. ad Coꝛ. iiij. Hic iā q̄rit inter dispēsatores vt fide
lis qs inueniat. Ecclesiaꝝ p̄lati sūt dispēsatores re
rum ecclie poti⁹ q̄z dn̄i. Un̄ Aug. Nō illa nr̄a sūt
quoꝝ p̄curationē quodāmō gerimus: vt p̄prieta
tem nobis dānabili vsurpatiōe vendicamus. xij.
q. j. §. vlti. vbi dicit gl. q̄ p̄lati si bene administrāt
loco dn̄oꝝ sūt: si male loco p̄donum. ff. p̄ empt. l.
qui fundū. §. si tutor. Ecclia eni tenet locū pupilli
⁊ p̄latus locū tutoris. Sicut ergo tutor si male ad
ministrat: dilapidādo bona pupilli vt fur habet:
ita ⁊ p̄latus dum p̄mittit destruē bona ecclie vel
vsurpare: vel idebite alienat ⁊ tenet satisface. Si
etiā expēdit in malos vsus: dādo sine necītate cō/
sanguineis: vel ɔiuijs: ludis canib⁹ ⁊ turpibus
p̄sonis exponit: qd̄ dz dare paupib⁹ q̄si furat nec
dubiū q̄ mortalr peccat. Utrū aūt teneat ad resti/
tutionē: vide ifra in. ij. pte. ti. ij. Qui ēt hn̄t aliqua
paupib⁹ vl' ecclesijs distribuē: vt hospitalarij ⁊ so/
cietates laicoꝝ si nō fidelit faciūt: sinō idigētibus
tribuūt: furtū cōmittūt. Religiosi q p̄priū tenent
vel ex̄ ɔuētū sine licētia ⁊ rōnabili cā bona distri/ nota
buūt furtū cōmittūt. Seculares de bonis p̄prijs de re
non dātes elēmosinas idigētib⁹ quos sciūt cū decēter ligio
pn̄t: furtū faciūt: lz nō teneant ad restitutionē. Un̄ sis.
Ambro. Esuriētiū ē panis quē tu detines: nudoꝝ
vestimētū qd̄ recludis: captiuoꝝ pecunia quaz in
terra defodis. Tātoꝝ ḡ te scias iuadere bona quā
tis possis p̄stare qd̄ velis. di. xlvij. sicut hi. Cōtra
oēs fures dr̄ Esa. xxxiij. Ueh q p̄daris nōne ⁊ ip̄e
p̄daberis. cū ɔsūmat⁹ fueris dep̄datione ⁊ ip̄e p̄/
daberis vel substātiā vel aiam. Et vt dicit Tho. in
tractatu decē p̄ceptis. Nullū pctm̄ ē q̄si piculosius
isto. Nā de alijs peccatis hō dolēdo ⁊ ɔfitēdo sal/
uat. sz de isto opz q̄ ēt satisfiat de alieno ablato si
pōt: alias nil valet pn̄ia. Sed nimis difficile vide
tur hoib⁹ exbursare pecuniā ⁊ restituē: ⁊ facili⁹ in
ducunt ad dādū elēmosinas vel faciēdū ecclias ⁊ ho/
spitalia q̄z ad restituēdū: q̄ nō sufficit. ⁊ iō bn̄ dici
tur Abac. ij. Ueh his q ɔgregāt nō sua vsqzquo Hoc
aggrauāt ɔ̄ se dēsum lutū. De denso luto difficile p̄ce/
erit. Achior q: furat⁹ ē ⁊ tulit de bonis Hierico ɔ̄ ptuz
ordinationem dei: lapidatus est a toto populo. simi/
¶ De singulis modis furti que sūt spēs auaritie li mō
habes diffuse in. ij. parte titu. j. respi

¶ Octauum pre/ .§. xij. cit iu

stitiā
ceptū ē. Nō loq̄ris ɔtra p̄ximū tuū falsū testimoni ne p̄
um. Exo. xx. Inter oīa aīalia soli hoi datū ē loq: vt xim⁹
ɔceptū sue mētis possit alteri manifestare. Propt inin/
qd̄ dicit ph̄us. q̄ ea q̄ sūt in voce sunt earum que riet
sunt in aīa passionum note. Quod ergo aliqs sciē in fa/
ter falsū dicat abutit lingua: nec est sine pctō ēt si ma.
faciat ad

faciat ad bonū consequendū vel malū vitandū. quia non sunt mala facienda vt veniant bona. ait apl'us ad Roma.iij. Et Augusti. Ad salutez sempiternā nullus ducendus est opitulāte mē dacio.xxij.q.ij.primum. Est autem vitandum mendacium propter tria. s̄m Tho.in dicto tractatu decem preceptorum.

Propter tria est vitādū mendacium.

℄ Propter diaboli assimilationem.
℄ Propter societatis dissolutionē.
℄ Propter fame amissionē.

℄ Primo ꝓpter diaboli assimilationē. Efficit enim mēdax similis diabolo. quia ipse vt dicit Johan.viij. mēdax est ꝛ pater eius. Ipse inuenit primū mendaciū cum dixit primis parentibus. Nequaꝗ̄ moriemini ꝛc̄. Ge.iij. Ambro. Omnes qui dicunt mendaciū filij sunt diaboli.xxij.q.v.cauete. Filius autē similis est patri. ℄ Scd̄o mendaciū vitari debet propter societatis dissolutionē. Homo enim naturaliter est animal sociale seu politicum cū alijs viuens. Sed male possent homines inuicem conuiuere si homines haberēt semper dubitare de verbis aliorū. vnde apl'us ad Ephe.iiij. Deponentes mendaciū. loquimini vnusquisqꝫ veritatez cum proximo suo quoniam sumus inuicez mēbra. ℄ Tertio propter fame amissionē. Homo enim qui assuescit mendacijs non credit ei cū veritatē dicit ꝛ precipue in viris spiritualibus. dominis prelatis multū reddit infames mēdaciū. Eccle.xxxiiij. Ab imundo quis mundabitur ꝛ a mendace quid verū dicetur. q.d. nullū. Et h̄ peccatū est contra vel preter illud preceptū s̄m magistrū in.iij.sen.di.dist.penul. Nō loqueris contra proximū ꝛc̄. Unde ps̄. Insurrexerūt in me testes iniqui. ꝛ mētita est iniqui.s. Proprie ꝛ principaliter loquitur de xp̄o. contra quē dixerūt duo falsum testimoniū. Quadrupliciter ergo fit contra hoc preceptū s̄m Tho. vbi. s̄.

Cōtra h̄ preceptuz fit q̄drupliciter

℄ Per falsam in iudicio probationem.
℄ Per variam de alio detractationē.
℄ Per mendacem in sermone locutionē.
℄ Per noxiam de prelato murmurationē.

℄ Quantū ad primū cū aliquis in iudicio aliquē accusat falso vl' testificatur expresse agit cōtra illud preceptum. ꝛ tenetur ei de omni damno. Et si deficeret in ꝓbatione sustineret penam talionis.ij.q.iij.per totū. Sic illi duo presbyteri accusantes testificantes cōtra Susannam de adulterio. quia conuicti sunt a Daniele falsum dixisse testimoniū. lapidati sunt a populo Dan.xiij. Illi autem duo testes qui testificati sunt cōtra christū falsum cū non conuenientia essent testimonia eorū. non tamen puniti sunt vt merebantur. nec probare potuerūt suam falsitatez.s. christū dixisse possuz destruere templū hoc ꝛc̄. Et sic insurrexerūt testes iniqui. ℄ Secūdo loquitur quis falsuz testimoniū cōtra primū cuz ei detrahit. dicendo aliqd̄ criminale de alio in obseruantia eius: qd̄ nō est verū. vl' si est veruz cū illud sit occultū alijs manifestat ad denigrādaz famā eius: qd̄ vtiqꝫ est mortale s̄m Tho.se.se. Un̄ Eccle.x. Quasi si s̄pēs mordeat i occlto. sic qui occlte d̄trahit. Serpēs comedit terrā.i. d̄tractor pascit̄ d̄fectib' alioꝝ narratis. Serpēs vr̄ incedere per vnā viā. ꝛ subito iperceptibilr voluit se ad aliā. Sic detractor icipit bona dicē de aliq̄ postea vtit̄ aduersatiua ꝯiūctiōe. Sꝫ cū sūma iniqtas est fratrib' detrahere. vn̄ dr̄.vj.q.j. Et deteriores sunt qui vitā moresqꝫ bonoꝝ corrūpūt his qui substantias alioꝝ p̄diaqꝫ diripiūt. Caueat vnusqsqꝫ ne aut linguā aut aures hēat prurientes. ne.s. aut alijs d̄trahat. aut detrahētes audiat. Sedēs inqt aduersus fratrē tuū loqbaris.s. detrahēdo ꝛc̄. Parcāt oēs detractores lingue. custodiātqꝫ s̄mōes suos. Et sciāt cū de alijs loquunt̄ sua sūa iudicabunt̄. Nemo iuito auditori libenter loquit̄. Hec Adrian' pa.vj.q.j. Ex merito. Un̄ ꝛ Prouerb.xxv. dr̄. Uēt' aquilo dissipat pluuias. ꝛ facies tristis linguaz detrahētē. Et tenet̄ talis restituē famā ablatam ꝓut pōt: non tn̄ dꝫ illi notificare vt simplices dicūt nec ab eo petē veniā de quo malū dixit. nisi cert' q̄ sciret. Nā h̄ eēt scandalū in illo gn̄are ꝛ ꝯtra se picula incitare. Si aūt maluz de aliq̄ qd̄ dicit falsuz vel veꝝ in sui p̄ntia. h̄ ptinet ad ꝯtumeliā. ꝛ tūc tenet̄ petē veniā ab eo. ꝛ coraz illis dicē se falsuz dixisse si falsuz dixit. Nō ergo detrahēdo falsum testimoniū loq̄ris. ℄ Tertio p̄ mēdacē locutionē. Osee.iiij. Nō est v̄itas i terra nō est misericordia. sꝫ furtū. mēdaciuz maledictū inūdauerūt. Un̄ Hiere.ix. docuerūt linguā suā loq mēdaciū. Sꝫ os qd̄ mētitur (dr̄ Sapie.j.) occidit aīaz. Nō occidit aūt aīaz. sez priuando gr̄a nisi peccatuz mortale. ergo vr̄ mortale. Qd̄ verū est sꝫ nō semp. Mētiri in his que sūt fidei ꝛ moꝝ. qui sunt necessarij ad fidē. mortale est. ꝛ cōtra h̄ ꝑceptū. qd̄ p̄cipue ptinet ad prelatos. magistros ꝛ p̄dicatores. de qbus.ij. Pe.ij. Erūt in vobis magr̄i mēdaces qui introducēt sectas p̄ditionis. Et aliq talia dicūt vt videatur scire. Esa.lvij. Sup quē lusistis sup quē dilatastis os. ꝛ eiecistis linguaz. nūqd nō vos filij scelesti semē mēdax. Silr̄ mētiri in notabile d̄nū primi sp̄uale vl' corporale. mortale ē. Uel ēt cū qs vtit̄ mēdacio in cōfessione de mortalibus p̄cipue. vel in iudicio iterrogat' iur idice. Et de his itelligit̄ auctas p̄dicta. Os qd̄ mētit̄ ꝛc̄. In alijs casib' loq mēdaciu nō est ꝯ sꝫ p̄ter illud p̄ceptū. Un̄ ꝛ veniale a quo ēt abstinēdū ꝫ ad Col.iij. Nolite mētiri inuicē. ꝛ aliqn̄ qs mentitur pro salute aliorū. Sꝫ dicit̄ Job.xiij. Deus non indiget nostro mēdacio. Aliqn̄ ex falsa hu-

militate. dicens aliqd malū de se quod non est vel negans bonū qd inesse sit. De quibus Augu. Incauti sunt humiles q̄ mendacio se illaqueāt. xxij. q. ij. Aliqñ ex verecūdie leuitate. Ut cum quis credit verū dicere et dicit falsum. postea aduertēs verecūdaē illō retractare. Aliqñ illud posset eē mortale. Ecci. iiij. Non ꝯdicas verbo veritatis vllo mō. Aliqñ ex vtilitate. vt scz aliqs ꝯsequat vt malum euitet. Esa. xxviij. Posuimus mēdaciū spem nr̄am. et mēdacio ꝓtecti sumus. Aliqñ pp cōmodum alteri⁹. Ecci. iiij. Nō accipies faciē ꝯtra faciē tuā. nec aduersus aiaꝫ tuā mēdaciū. Aliqñ pp ludū qd et peccatum est ẜm Augu. Ab oi ergo mēdacio cauendum est. ẜm illud Isiō. Omne gen⁹ mendacij summopere fuge. nec casu nec studio loquaris falsuꝫ. xxij. q. ij. nō loquaris. ¶ Quarto per murmuratonē. Freq̄nter subditi murmurāt de prelatis ꝯquerētes de eis q̄ male tractant et gubernāt eos. Sed vt dr̄ Sap. j. Custodite vos a murmuratiōe que nihil ꝓdest imo multum nocet. q2 ꝯturbat totū collegiū. et inducit alios ad silia. j. Cor. x. Nec murmuraueritis sicut quidam eoꝝ murmurauerūt. et a serpentib⁹ perierunt. dist. xc. Alienus sit a fratrū vnitate q murmurauerit et c̄. Maria soror aarō q2 murmurauit ꝯtra Moysen. percussa est lepra. De his vitijs. s. detractiōe. ꝯtumelia. mēdacio. et murmuratiōe. diffuse habes infra in secunda parte.

¶ Nonum pre- .§. xiij.

ceptum est. Non ꝯcupisces rem primi tui et c̄. Exo. xx. Post ꝑcepta quibus ꝓhibentur expresse peccata oris et operis ponūtur ea que prohibent pctā cordis. ꝯcupiscētiā. s. seu desideriuꝫ. Ista eniꝫ est dr̄ia vt dictū est supra. inter legem diuinā et humanā: q2 humana solū iudicat de peccatis oris et opis. nō autē de pctis cordis. Lex aūt diuina iudicat de occultis cordis peccatis et ostēdit ea eē puniēda. Chryso. Deus non ex opib⁹ tātū iudicat. sed ex cogitationibus et ex corde. xxij. q. v. Iuramēti. Et rō vt dr̄. j. Reg. xvj. q2 hoies vident que foris apparēt. de⁹ autem intuet cor. Cum ēt dr̄ q̄ lex vetus cohibet manū nō aiaꝫ vt noua. nō sic intelligenduꝫ est quare lex vetus nō ꝓhibeat peccata cordis: qa huius ꝯriū apparet in isto ꝑcepto. sed ideo dicitur cohibere manū nō aiaꝫ. q2 non puniebat pena tpali seu corporali pctā cordis et malas cōcupiscētias. sicut pctā operis ꝓhibita p ꝑcedētia ꝑcepta. Et vt dicit Augu. Bona est lex scꝫ ista que dum ꝯcupiscētiā ꝓhibet omne maluꝫ ꝓhibet. extra de ꝯsti. nā ꝯcupiscentiā. Concupiscentia enī mali est radix omnis mali et ꝑncipium. Nisi enim quis ꝯcupisceret malū nō faceret. Unde Matth. xv. Ex corde exeūt cogitationes. homicidia adulteria et c̄. Et hec sūt que coinquinant hominē. et q̄tū ad ꝯcupiscentiā rerū de qua hic dr̄. non ꝯcupisces rem et c̄. Dic. Ro. Rapinas nolite ꝯcupiscere. diuitie si affluant nolite apponere. ¶ Propter quatuor autē rōnes debet quis abstinere ab illa concupiscētia ẜm Tho. in tractatu de decem preceptis.

Differt lex diuina et humana.

¶ Propter concupiscentiam infinitatem.
¶ Propter inquietudinis anxietatem.
¶ Propter iustitie contrarietatem.
¶ Propter substantie inutilitatem.

Propter q̄tuor rōnes dꝫ quis abstinē a concupiscētia

¶ Quantū ad primū sciendū q̄ cupiditas seu ꝯcupiscentia hꝫ quādā infinitatē. Quilibet autem sapiens dꝫ intendere finē aliquē in suo facto. Nullus enim dꝫ ire per viam infinitā. Cōcupiscentia autē rerū est infinita. Unde dr̄ Eccō v. Auarus nō implebit pecunia. Et Ambrosi. Nec finis nec satietas vnq̄ȝ aderit cupiditati. di. xlvij. Sicut hi. Et esa. v. dr̄. Ueh qui coniungitis domū ad domū. et agrum agro copulatis et c̄. q. d. Nunq̄ȝ potestis finē ponere vr̄e concupiscentie rerū. Nō huius est. q2 cor humanū est factū ad recipiendū deū p grām. et postea p gloriam. Et ideo quicqd habeat minus deo non potest finire desideriū eius. Ipse enim maior est omni re. Psal. Qui. s. de⁹ replet in bonis desiderium tuū. ¶ Scdō dꝫ caueri concupiscētia ꝓpter inquietudinem quā hꝫ i se. Quilibet naturaliter appetit quietē: quia hoc est valde delectabile cuilibet. Sed cupiditas facit homines semper inquietos punctiōib⁹ sollicitudinum. Unde cōparantur cupidi terre spinose. que seminata verbo dei suffocatur a spinis crescentibus sollicitudinū rerū vt dr̄ Luc. viij. Semp. n. cupidi sunt solliciti nō habita acquirere. acquisita custodire. et augere ipsa nō amittere. Eccō v. Saturitas diuitis nō sinit dormire eū. Mat th. vj. Ubi est thesaurus tuus: ibi est et cor tuū Ambro. Mens auari vinculis cupiditatis astricta. semp aurū videt semp argenteum cogitat. semp redditus computat gratius aurū q̄ȝ solē intuetur: ipa eius oro a deo petit aurū di. xlvij. Sicut hi. ¶ Tertio pp iustitie ꝯrietatē. Remota iustitia ait Aug. de ci. dei. Quid sūt regna nisi magna latrocinia. et sic tollit recte cōuersatio humana. Est aūt cupiditas ꝯria iustitie q2: vt acquirat sibi cupidus facit oēm iniustitiam i negociationibus. in iudicijs et alijs. vnde dicitur Ecci. xxxj. Qui diligit aurū non iustificabit. id est nō faciet iustitiā. Et de iudicibus dicit Exo. xxiij. Non accipies munera. quia munera excecant oculos sapiētū. et peruertūt verba iustoꝝ. Legitur de quodam iudice cupido. q̄ cū habere quandā causam pre manibus. vna pars obtulit ei ꝓ munere vnū vitulū vt ꝓ se sententiaꝫ daret. altera vaccaꝫ. Cū aūt deberet sententiaꝫ

Exemplum.

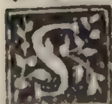
proferre. dixit qui vitulū dederat. Loquatur vitu
lus pro me. At ille iudex rñdit. Uacca nō pmit
tit. Uoluit dicere ꝙ quia maius munus accepe
rat ab alio. ideo pro eo debebat dare sententiā.
¶ Quarto propter substantie seu diuitiarum
inutilitatē. Nec enī sibi ꝓsunt corpi. q: tales su
stinent multa incōmoda ⁊ penurias ad conser
uandū ⁊ agendū. Eccs. v. Diuitie ꝯgregate in
malum domini sui nec anime prosunt. q: cupi
ditas non permittit sibi facere elemosynas ⁊ i
de sibi querere thesaurū ⁊ mansionē in celo: ſm
illud Luc. xvj. Facite vobis amicos de māmo
na iniquitatis: ⁊ cum defeceritis recipiant vos
in eterna tabernacula. Et demū ducit eum ad
interitum. j. ad Thimo. vj. Qui volunt diuites
fieri incidunt in tentationē ⁊ laqueū diaboli. ⁊
desideria multa inutilia ⁊ nociua que mergūt
hominē in interitū. Et Grego. Bonorum acto
ri inherere nō possumus nisi cupiditatem que
radix est oīum malorum. radicitus euellamus
distin. xlvij. ¶ Tripliciter aūt talis cōcupiscen
tia rerū potest esse mortale peccatū. Primo con
cupiscit res temporalis vt habeatur quocūqꝫ
modo si potest de facto vt per furtū rapinā. vsu
ram. fraudem. ⁊ hmōi. Et de hoc intelligitur il
lud apostoli. Omnis imundus auarus nō ha
bet hereditatē in regno xpī ⁊ dei. Auarus q̄si
auidus eris. Secūdo cū concupiscit substātia
terrena. ⁊ si per licitam acquisitionē. tñ ad ma
lum finem. vt. s. inde poss. t ludere. fornicari. ⁊
alia mala facere. acquirere inde amicos ad pro
curandū regnū ⁊ tyrānizanduz. ⁊ hmōi. Et de
hoc Eccl. x. Auaro nihil est scelestius. hic eniz
animaz suam venalē habet. Tertio cū nimis di
ligit etiam iuste acquisita. adeo ꝙ non amittat
ea paratus est facere cōtra dei mādata. vt peie
rate. ⁊ hmōi. Uel etiā nō est paratus subueni
re in extrema necessitate indigentibus ne ea di
minuat. Talis ponit finem suū vltimum in ter
renis que ita inordinate cōcupiscit. Et isto mo
do impossibile est diuitem intrare in regnum
celorū. ait xps Matth. xix. s. ponentem finem
in diuitijs. Alias autem inordinate concupi
scere seu amare diuitias. citra scilicet dilectio
nem dei vel proximi talis concupiscentia ē ve
niale. Sed vt dicitur Hiere. vj. A maiori vsque
ad minorem. a sacerdote vsqꝫ ad leuitam om
nes auaritie student.

¶ Decimum ⁊ .§. xiiij.

vltimū preceptū decalogi est. Non desiderabis
vxorē primi tui. Exo. xx. Ut dicit Joh. in prima
canonica. c. ij. Oē quod est in mundo. idest in
mundanis peccatorib⁹. aut est concupiscentia
carnis. aut concupiscentia oculoꝝ. aut supbia
vite. quod ptinet ad concupiscentiā bonorum.
ſm beatū Tho. in tractatu de decē p̄ceptis. duo
ex his intelligunt ꝓhibita p precedēs p̄ceptuz.
Nam cum dr. Non concupisces rez primi tui.
intelligitur prohibita concupiscētia oculoruz.
cum dr. Non domū. intelligit ꝓhibita supbia
vite seu. concupiscētia honoꝝ. In domo enim
in qua est altitudo ⁊ latitudo itelligitur supbia
⁊ diuitie. ⁊ consequēter dignitates ⁊ honores.
Tertium autē. idest concupiscentia carnis hic
prohibetur cum dr. Non desiderabis vxorem
eius. sub quo etiā comprehendit oē desideriuz
carnale illicitū. Sicut supra sub nomie mechie
includit oē peccatum opis carnalis. Sꝫ q: hoc
apparet magis de se iniustū. s. de vxore primi.
Jō expresse hoc prohibet dum dr. Non deside
rabis vxorem primi. In alijs p̄ceptis sub pecca
to operis intelligit ꝓhiberi pctm̄ mali desiderij
ipsius opis. sed de mechia. ⁊ furto dant spe
cialia ⁊ distincta p̄cepta opis ⁊ cogitationis. q:
concupiscentia magis trahit ad ista. Ps. Con
cupierunt cōcupiscentiam in deserto. idest di
uersaruz rerū ⁊ gule ⁊ luxurie. vt in moabitis.
Est aūt q̄druplex gradus huius cōcupiscentie.
¶ In carnali suggestione. Gra
¶ In sensuali delectatione. dus q̄
¶ In rationali deliberatione. druplex
¶ In audaci defensione. cōcupi
¶ Notat ista Grego. i. iiij. moral. dicēs. Quat sentie.
tuor modis pctm̄ ppetratur in corde. s. cōcupi
scendo: qḋ itelligit de quolibet peccato. sꝫ ma
gis discernitur in concupiscentia luxurie. sug
gestione. s. delectatiōe consensu ⁊ defensiōis au
dacia. Fit aūt suggestio p aduersariū. dlectatio
p carnē consensus p spiritū. i. defensionis. auda
cia p elationē. Dat exemplū de lapsu primoruz
parentū dicens. Illā primi hominis rectitudi
nē. antiqu⁹ hostis his quatuor ictib⁹ fregit. Nā
species suasit Eua dlectata ē q̄si caro. Adam cō
sensit vt rō. qui etiā requisitus cōfiteri culpā. p
audaciā voluit defendere. d. Mulier quā dedi
sti mihi sociam. dedit mihi de ligno ⁊ comedi.
Hoc in humano genere quotidie agit qḋ actuz
in primo parente nostri generis non ignorat.
Serpēs suasit. q: occult⁹ hostis mala cordibus
hoiuz latēter suggerit. Sed vt dr Eccl. xxviij.
Post cōcupiscentias tuas nō eas: q: vt ait Am
bro. exponens illud ps. Beat⁹ qui tenebit ⁊ al
lidet puulos suos. i. lubricas cogitationes pri
mos motus cōcupiscētie ne vltra pcedant ad
petram resistentie. Raro tñ est quin ibi sit pec
catum. ⁊ p̄cipue qñ quis est occasio huius co
gitationis per distractionē sensus. Secundus
gradus est p sensualē delectationez. ad Gal. v.
Caro ꝯcupiscit aduersus spūm. Ubi dicit Au
gu. ꝙ nōnullū peccatū est cū caro ꝯcupiscit ad
uersus spūz. Et beatus Tho. vbi supra dicit. ꝙ

nullus euadit cõcupiscentiã carnis post pctm̃ primoꝝ parentũ ꝓpter corruptionẽ nature preter xp̃m ⁊ virginẽ m̃rem eius. Un̄ ad Ro. vj. Non regnet pctm̃ in v̄ro mortali corpe vt obediatis concupiscentijs eius. nõ ait non sit. sed nõ regnet. i. nõ dominetur. Est qdem in carne pctm̃ concupiscentie. cũ delectat̄ sola sensualitas. sed nõ dominat̄ cuꝫ rõ nõ assentit. Et vt dicit Grego. Nequaq̃ inmũda cogitatio mentem maculat. s. p mortale cum pulsat scꝫ p suggestionẽ vel sensualem cõplacentiã. Sed cum hanc p delectationẽ supat. s. assentiendo. de pe. dis. ij. Sciendũ. ¶ Tertius gradus est p cõsensum rõnis. Sicut enĩ Eua comestu fructu porrexit subito viro. ita sensualitas in suggestione cõcupiscẽtie alicuius mali delectata subito suggerit rõni vt assentiat. q̄ si consentit tunc quasi adam comedit. ⁊ mortaliter peccat in his que sunt ꝯ̃ ꝑcepta. De quo dr̄ Dan. xiij. Concupiscẽtia subuertit cor tuũ. Quod fit dupliciter. dum scꝫ cõsentit in opus malũ: vel cũ cõsentit in morosam delectationẽ: quod etiam est mortale ꝓm Tho. Math. vij. Qui viderit mulierẽ ad cõcupiscendũ eam. iaꝫ mechat᷒ est eaꝫ in corde suo. j. ad Cor. x. Nõ simus cõcupiscentes maloruꝫ sicut illi cõcupierunt ⁊ ceciderũt vna die. xxiij. milia. ¶ Quart᷒ gradus ẽ audax defensio seu excusatio. Sicut prim᷒ parens cuꝫ fuisset reqsitus de culpa subito quasi defendens itorsit culpam in mulierẽ: vel cũ qui dederit ei in sociaꝫ. Sic peccator post consensum se excusat vel per exempla peius facientium. vel diaboli tentantis. Et hmõi. Jaco. iiij. Un̄ bella ⁊ l[i]tes ĩ vobis. nõne ex concupiscentijs que militãt in mẽbris v̄ris. excusando scꝫ mala ⁊c̃. Dꝫ autem conari qlibet has cõcupiscentias vincere. occasiones exteriores fugiendo. ⁊ malas societates ⁊ discursus. auditũ ⁊ aspectũ vanum nõ cõcupiscat pulchritudinẽ mulieris cor tuum. ne capiaris nutib᷒ illius. Prouer. vj. Om̄ qui tetigerit picẽ inquinabit̄ ab ea. Secũdo p mortificationẽ carnis. Ad Gal. v. Qui xp̃i sunt carnem suã crucifixerũt cum vitijs ⁊ concupiscentijs. Tertio per orationẽ. Sap. viij. Scio q̄ non possum esse cõtinens. nisi tu dederis. Quarto p occupationeꝫ Eccl̃i. in desiderijs est oĩs ociosus. Per agrum pigri hominis transiui. ait salomon. totum repleuerat vrtice concupiscentiarum.

¶ De preceptis cerimonialib᷒ ipsius legis sub q̃druplici differẽtia. Ca. quintum.

Ecũda pars legis mosayce est de preceptis cerimõialib᷒. que quidã oĩno cessant ĩ nouo testamento. ⁊ seruari non debent Sed quãtũ ad moralẽ intelligẽtiam seu expositionẽ adhuc debẽt ꝯ̃uari. Un̄ Gratian᷒ in decretis di. vj. §. vl. dic̃ q̄ mystica mãdata legis quãtum ad supficiẽ. a nãli iure vident̄ aliena. Quãtum aũt ad moralẽ intelligẽtiã. mutabilitatem nescire ꝓbant̄ ⁊ sibi inueniunt̄ annexa. ac p h̄ ⁊ si ꝓm supficiẽ videãtur eẽ mutata. tñ ꝓm moralem intelligẽtiã nõ sũt mutata. Et sic põt intelligi illud psa[lmi]. Custodiã legẽ tuã semp in seculũ. ⁊ in secl̃m secl̃i. q2 nõ solũ moralia. sꝫ etiã cerimonialia legis. ꝓm moraleꝫ intellectũ obligant semp. iõ debẽt ꝯ̃uari. Sicut v̄t igr̃ q̄ nõ comedant̄ carnes porcine. q2 ĩ lege ꝓhibite seruari nõ dꝫ. sꝫ q̄ nõ habeant̄ mores lasciui luxuriosi. figurati p talẽ esum. semp dꝫ ꝯ̃uari. ¶ Sꝫ pro hoꝝ declaratiõe sciẽdũ primo ꝓꝫ Tho. j. se. q. cj. arti. j. q̄ cerimonialia ꝑcepta determinant ꝑcepta moralia in ordine ad deũ. sic̃ iudicialia determinãt ipsa moralia in ordine ad ꝓximũ. puta ꝑceptũ morale est q̄ qs colet ⁊ adoret deũ sed quõ vel quo tp̄e vel loco. h̄ determinabant cerimonialia puta offerenda sacrificia ad tẽplũ ⁊ tali tp̄e. Ordinat̄ aũt hõ ad deũ p debitũ cultum eius. ⁊ iõ ꝓp̄e cerimonialia dicũtur que ꝓprie ptinẽt ad cultũ dei. Et dicũtur cerimonialia q̄si munia. i. dona cereris. que dicebat̄ a gẽtilib᷒ dea frugũ. eo q̄ ꝑmũ ex frugib᷒ oblationes deo offerebant̄. Uel sic̃ Uale. maxi. refert. Nomẽ cerimonie introductũ est ad significandum cultũ diuinũ apud latinos a quodã oppido iuxta romã qđ cere vocabat̄. eo q̄ roma capta a gallicis illuc sacra romanoꝝ ablata sũt reuerẽdissime habita. Tho. pri. se. q. xcix. arti. iij. Uel ceremonialia a cereis. qui in solẽnitatibus accendũtur. Uel ꝓm alios ceremonialia q̄si norme. i. regule salutis. Sꝫ iste due vltime expositiones nõ sũt ita ꝓp̄e. De ipsis aũt cerimonijs dixit dñs Moysi Exod. xviij. Esto tu pplo in his: que ad deũ ptinẽt vt referas que dicunt̄ ad euꝫ oñdesq3 pplo ceremonias ⁊ ritũ colẽdi. ¶ Sciendũ aũt q̄ oĩa ceremonialia sũt figuralia. Un̄ aplus ad Col. ij. inqt. Nemo vos iudicet ĩ cibo, aut potu. aut in pte diei festi. aut neomenie. aut sabbatoꝝ que sũt vmbra futuroꝝ. i. figura. scꝫ xp̃i ⁊ pplo xp̃iani. ⁊ sacroꝝ ⁊ moꝝ ipsoꝝ. Pro cuius d̃claratiõe nõndũ ꝓm Tho. pri. se. q. cj. arti. ij. q̄ cũ ꝑcepta ceremonialia ordinent̄ ad cultum dei vt dcm̃ est. duplex est cult᷒ dei. s. interior ⁊ exterior. Et cũ hõ sit cõpositus ex aĩa ⁊ corpore. vtrũq3 dꝫ applicare ad colẽdũ deũ. vt scꝫ aĩa colat interiori cultu. ⁊ corp᷒ exteriori. ꝓm illud ps. Cor meũ. i. aĩa ⁊ caro mea exultauerũt in deũ viuũ. Et sicut corp᷒ ordinat̄ ad aĩam. ita cultus exterior ad interiorẽ. Cult᷒ ãt iterior cõsistit in h̄. q̄ aĩa ꝯiugat̄ deo p intellectuꝫ ⁊ affectum. ⁊ iõ ꝓm q̄ diuersimode intellectus ⁊ affectus colẽtis deũ ꝯiũgit̄ deo. ꝓm hoc diuersimo

de actus exteriores hois ad cultũ dei applicantur. In statu eni future btitudinis intellect⁹ humanus ipaz diuinã vẽritatẽ in seipsam intuebit. Et iõ exterior cultus non ɔsistit ibi in aliq̃ figura sed solũ in laude dei que pcedit ex interiori ɔgnitiõe ⁊ affectiõe pfecta ẽm illũ. Esa.lj. Gaudiuz ⁊ letitiã iuenief in ea grãz actio ⁊ vox laudis. In statu aũt p̃ñtis vite nõ possum⁹ diuinã veritatẽ in seipsa intueri. sed opꝫ q̄ radius diuine vitatis nobis illucescat. sub aliqbus sensibilib⁹ figuris vt dič Diony. diuersimode tñ ẽꝫ diuersiũz statũ cognitionis humane. In veteri enim lege neqꝫ ipa diuina vitas in seipsa manifesta erat. neqꝫ ẽt adhuc ppalata erat via ad hᷓ puenie᷑di. Sicut dicit apl̃s ad Heb.vij. Et ideo oportebat exteriorẽ cultũ veteris legis nõ solũ esse figuratiuũ future vitatis manifestãde i patria. sed ẽt figuratiuũ xp̃i qui est via ducens ad illã p̃ic veritatẽ. In statu vero noue legis hec via iã reuelata ẽ. vñ hãc pfigurari nõ opꝫ sicut futurã. sed cõmemorari p modũ pteriti vel presentis. vt mysteriũ passionis. resurrectionis. ⁊ hmõi. ⁊ exhibitio sacroꝝ. Se solũ opꝫ prefigurari futurã veritatẽ glorie nõ reuelatam. quod fit in ipsis sacris ⁊ sacramẽtalibus. Et hoc ẽ qd̃ apl̃us dicit ad Heb.x. Umbram habens lex futuroꝝ bonorum. non ipsam imaginez rerum. Umbra eni minus est q̃ꝫ imago. tanq̃ꝫ imago pertineat ad nouã legem. ⁊ vmbra ad veterez. Nec obstat q̄ lex pp̃lo danda dꝫ esse manifesta ẽm Isid. distin.iiij. Erit autez. Quia diuina nõ sunt reuelanda hominibus nisi ẽm capacitatẽ eoꝝ. alioquin daretur eis materia precipitij. dũ contẽnerent que capere nõ possent. Et ideo vtilius fuit vt sub quodam velamine figurarum diuina mysteria dei populo traderentur. vt saltem ea implicite cognoscerent dum illis figuris deserent ad honorem dei.

❡ Ipsa autem ceri- §.i.

duo sũt gñia homi-nuz. monialium p̃cepta sunt multiplicia. ẽm illud Osee.viij. Scribã eis multiplices leges. Hui⁹ aũt ratio est ẽm Tho.pri.se.q.cj.arti.iij. qꝛ olo lex datur alicui pp̃lo. In pp̃lo aũt sunt duo genera hoiuz. Quidã proni ad malũ. Et hi sunt p precepta legis cohercẽdi. Quidã sũt habentes inclinationẽ ad bonũ vel ex nã vel ex ɔsuetudine vel magis ex grã. ⁊ tales sunt p legis precepta instituẽdi. ⁊ in meli⁹ pmouẽdi. quantũ igif ad vtrũqꝫ gen⁹ hominũ fuit expediens multiplicari cerimonialia in veteri lege. Quia eni in illo pp̃lo aliqui erant proni ad idolatriã. cui multipliciter idolatrie gẽtiles deseruiebãt: oportebat ecõuerso multa istitui cerimonialia ad singula reprimẽda ⁊ multa talibus imponi. quasi oneratis ex his que ad cultũ dei ipendebãt. nõ vacaret eis idolatrie deseruire. Ex parte vero eoꝝ qui proni erãt ad bonũ. fuit necessaria multiplicatio cerimonialium. tũ qꝛ per hec diuersimode mens eoꝝ referebaf in deũ. ⁊ magis assidue. tũ etiã qꝛ mysteriũ xp̃i qd̃ p hmõi cerimonialia figurabatur. multiplices vtilitates ɔtulit mũdo. ⁊ multa circa ipsũz erãt ɔsideranda. q̃ oportuit per diuersa cerimonialia figurari.

❡ Diuidunf aũt illa cerimonialia p̃cepta in q̃tuor gñã. s. sacrificiũ. sacramentũ. ⁊ obseruantiam. Hui⁹ rõ est ẽm Tho. vbi supra. arti.iij. qa cerimonialia p̃cepta ordinãtur ad cultũ dei. in quo quidem cultu ɔsiderari põt ⁊ ipse cultus. ⁊ colẽtes. ⁊ instra colẽdi. Ipse aũt cultus specialiter ɔsistit in sacrificijs. que in dei reuerẽtiam offerũtur. Instra aũt colendi pertinẽt ad sacra. sicut est tabernaculũ ⁊ vasa ⁊ alia hmõi. Ex pte autẽ colentiũ duo possunt ɔsiderari. s. ⁊ eorum iustificatio ad cultũ diuinuz. quod fit per quãdam consecrationem vel populi del ministrorum. Et ad hec pertinent sacramenta. Et iteruz eorum singularis conuersatio per quaz distinguuntur ab his qui deum non colunt. Et ad hoc pertinent obseruantie. puta in cibis. vestimentis. ⁊ alijs huiusmodi. Quatuor sunt gñia cerimõialium.

❡ De sacrificijs .§.ij.

veteris testi in lege mandatis. quare instituta sunt. ⁊ quid significarũt dr̃ Leui.j. Adolebat ea sacerdos sup altare in holocaustũ ⁊ odorẽ suauissimũ dño. Dicuntur illa sacrificia odorẽ prestare dño suauissimum quia deo erant accepta. Non q̄ deus illis indigeret. ps. Nunquid mãducabo carnes thauroꝝ. Aut q̄ illa de se placerent deo tanq̃ꝫ expiatiua culparuz. Unde dicit apostolus ad Hebre. q̄ sacerdos offerebat sepe hostias que nunq̃ꝫ possunt auferre peccata. sed propter rationes propter quas offerebanf gratã habebat. ❡ Assignatur autem triplex ratio illorum sacrificioꝝ. q̃re talia aĩalia vel alia offerebanf. ⁊ tali mõ ẽm Tho. pri. se. q. cij. arti. iij. triplex rõ illorum sacrificiorũ assignaf.

❡ Propter idolatrie detestationẽ euitãdam.

❡ Propter offerentis dispositionẽ signandã.

❡ Propter xp̃i passionẽ figurandam.

❡ Prima ⁊ secũda ratio ẽ litteralis. tertia mystica ⁊ figuralis. Et ad hoc potest induci illud ps. Sacrificium ⁊ oblationem noluisti. aures autem perfeci mihi. Holocaustum. ⁊ pro peccato non postulasti. Tunc dixi. ecce venio. q. d. Sacrificium ⁊ oblationem noluisti. propter se. quasi delectareris illis rebus. sed propter idolatriam vitandam. Et est sacrificium in animalibus. oblatio in alijs terre nascentibus. Aures autem perfecisti mihi. idest dedisti mihi perfectum intellectũ in his vt intelligerem mẽtis dispositionẽ quam requiris in offerente tibi pla-

etiam.⁊ hoc quoad ſecūdū. Holocauſtuʒ ⁊ pro
peccato nō poſtulaſti. que erant ꝓcipua inter ſa
crificia tunc.ſ.cū dixi per effectum ecce venio.
ſ.in mundum ad ſuſtinendam paſſionē. Nunc
ergo impleta figura illorum ſacrificioꝝ nō po/
ſtulo immo reſpuo illa ſacrificia que figurabant
illud ꝑ effectū ſacrificiū. ¶ Quantū ergo ad ꝓ/
mū dicit Hiero.xxij.q.i. Cōſidera.ꝙ cuʒ iudei
eēnt ꝓni ad idolatriā in qua gentiles offerebāt
animalia occiſa dijs ſuis. voluit vt iudei potiꝰ
illa offerent deo in honorem ſuum ꝗ̄ʒ dijs ſeu
demōijs.⁊ ſic retraherent a ſacrificijs idoloꝝ.
Unde nō fuerunt data illi populo precepta de
ſacrificijs niſi poſtꝗ̄ʒ declinauerūt ad idolatriā
adorando vitulum conflatilem.⁊ hinc eſt ꝙ il/
la aialia que nō offerebant egyptij. inter quos
erant ꝯuerſati dijs ſuis vt oues ⁊ boues ⁊ arie
tes. Illa iuſſi ſunt offerre. nō alia que offerebāt
gentiles dijs ſuis. Et propter hoc etiam prohi/
bebatur deo offerri ſanguis animaliū ⁊ adipē.
⁊ mel.⁊ fermentū: quia iſta offerebant gentiles
in ſuis ſacrificijs. Aues offerebant. vt turt pul/
li columbarum ⁊ paſſeres propter pauperes q
non poterant in alijs animalibus multū expen
dere. Harum autē auium eſt copia in illis par/
tibꝰ. Non aūt offerebant piſces in ſacrificium.
quia cum in aquis viuant. magis ſūt alieni ab
homine ꝗ̄ʒ alia animalia que viuunt in aere.
Modus etiam occidendi quedā animalia vt
aues. determinabatur a lege. ad excludendum
etiā idolatraꝝ modū quem tenebāt. ¶ Quan/
tum ad ſecundū dicit Tho. vbi ſupra. ꝙ per ſa/
crificia repreſentabat ordinatio mētis in deū.
ad quā excitabat ſacrificiū offerens. Ad rectam
autem ordinationem in deum pertinet. ꝙ oīa
que habet quis. recognoſcat a deo tanꝗ̄ʒ primo
mo principio:⁊ ordinet in deū tanꝗ̄ʒ in vltimū
finē. Et hoc repreſentabat in ſacrificijs ⁊ obla/
tionibꝰ. ſm ꝙ homo ex rebus ſuis quaſi in re/
cognitionē ꝙ ea haberet a deo. in honoreʒ dei
ea offerebat. ſm illud qd̄ dixit Dauid.i. Paral.
xxix. Que de manu tua accipimus dedimus ti
bi. Et ideo in oblationibꝰ ſacrificiorū poteſtaba
tur homo. Quod deus eſſet primum principi/
uʒ creationis reꝝ.⁊ vltimus finis. ad quē eēnt
oīa referenda vt mēs hūana nō recognoſcat ali
um actorem primū rerū niſi ſolum deū. nec in
alio finē ſuum conſtituat. Et propter hoc prohi
betur in lege ſub pena mortis non offerri ſacri
ficiū alteri niſi deo ſoli. Exo.xxij. Offerebantur
autem animalia occiſa ⁊ coquebantur: quia
ſic veniunt talia in vſum hominū. ſm ꝙ a deo
dantur ad eſum hominum. Similiter etiam ꝑ
occiſionem illorum animalium ſignabatur de
ſtructio peccatorum. que debet eſſe in offeren/
tibus deo ſacrificia bonorum opuʒ. Unde glo.

Leuitici.i. Uitulū offerimus cū ſuperbiaʒ vuer
timus. Agnū cū irrationabiles motus corrigi/
mus. Hedū dū laſciuiā ſupamꝰ. Turturē dū ca
ſtitatē ſeruamꝰ. Azimos panes: cū azimis ſince
ritatis epulamur. In columba ſignat ſimplicitas
⁊ charitas mētis. Gallina ⁊ porcꝰ ñ offerebant:
q2 hñt immūdū nutrimentū. Deo aūt qd̄ eſt purū
⁊ mundū tribuendū eſt. Aialia vͦo ſilueſtria nō
ſunt coiter hoiuʒ vſui deputata. Maculoſa ēt
aialia: clauda ⁊ hmōi ꝓhi. bebātur offerri. q2 vt
ait Hiero. di.xlix.c.vl. Indignum eſt dare deo
que dedignat hō. Et q2 ſignat defectus mentis genus
a qbus offerentes dīit cauere. ¶ Et notanduʒ ſacrifi/
ſm Tho. vbi.ſ. ꝙ triplex eſt genus ſacrificiorū ciorum
qd̄ mandabat offerri: qd̄ ſcʒ deſignaret triplicē eſt tri/
ſtatū fideliū. Primū dicebatur holocauſtuʒ: qd̄ plex.
interpretat ꝗ̄ſi totū incenſuʒ. q2 totū aial offere
batur:⁊ cremabat ad honorē diuie maieſtatis:
⁊ amorē ſue bonitatis. Et ſignat ſtatū ꝑfectiōis
in obſeruatione ꝯſiliorū. qbus quis totū ſe deo
⁊ oīa ſua offert in honorē ſuuʒ nihil ſibi reſer/
uās. Aliud dicebat ſacrificiū pro pctō: q2 offere
batur deo pro remiſſione peccati ⁊ cōueniebat
ſtatui penitentiū in ſatiſfactione pctōꝝ qd̄ ſacri
ficium diuidebat in duas ptes: quaꝝ vna incē
debatur. alia cedebat in vſum ſacerdotis ad ſi/
gnificādū ꝙ expiatio pctōꝝ fit a deo ꝑ miniſte/
rium ſacerdotū per ſacra.⁊ h̄ niſi cū offerret ꝓ
pctō ſacerdotis. tūc ēt totū cōburebat ad inuē
dum ꝙ nil peccati remaneret in ſacerdote. Ter
tium dicebat hoſtia pacifica: qd̄ offerebat deo
pro gratiaruʒ actione: vel pro ſalute ⁊ ꝓſpitate
offerentiū ⁊ debito bñficij accepti vel accipien/
di. Et ꝯuenit ſtatui ꝓficiētiū in obſeruatiōe mā
datorū. Et diuidebat tale ſacrificiū in tres par/
tes: quaꝝ vna cedebat in honorē dei: que ſcʒ cō
burebat. Alia in vſuʒ ſacerdotis. Tertia in vſū
offerentiū. Ad figurandū ꝙ ſalus hois ꝓuenit
a deo mediātibus ſacerdotibꝰ vt miniſtris dei:
⁊ coopantibus hoibus ipſis qui ſaluant. Sa/
cerdotū aūt erat pectuſculū ⁊ armꝰ dexter aial.
ad deſignādū ꝙ dʒ hēre ſapiaʒ cordis ad iſtru
endū ppluʒ:⁊ fortitudinē que deſignatur in ar
mo dextro ad ſuſtētādū defectꝰ. Sacrificate er
go ait pſal. ſacrificiū iuſtitie. Nō ſacrificia aia/
liuʒ: q2 holocauſtū ꝓ pctō nō poſtulaſti: ſʒ ſacri
ficium iuſtitie.i. bonorū operū: ſm iſtum tripli
cem ſtatū. ¶ Quātū ad tertiū dicit Tho. vbi.ſ.
ꝙ inter oia dona que deꝰ hūano generi ꝑ pecca
tum lapſo dedit: ꝓcipuū eſt ꝙ dedit filiū ſuum
Jo.iij. Sic deus dilexit mūdū vt filiū ſuū vni/
genitū daret: vt omnis qui credit in eū nō pere
at ſed hēat vitam eternam. Et ideo potiſſimum
ſacrificium eſt quo ſe obtulit deo patri in odo/
rē ſuauitatis. vt dicitur ad Hebre.v. Et ꝓpter h̄
omnia alia ſacrificia offerebantur in lege. vt h̄

vnum principale ⁊ pcipuũ figurarent tanq̃ p/fectum p imp̃fectum. Uñ ad Heb. x. Christus vnã semel p pctõ obtulit hostiã in sempiternũ. Et sic oĩa ista figurabãt christi passionẽ. Unde glo. Leuiti. i. Christus in vitulo offert propter virtutẽ crucis. In agno pp̃ter innocentiam. In ariete pp̃ter principatũ. In hyrco pp̃ter simili/tudinem carnis peccati. In turture ⁊ columba duarũ naturarũ cõiunctio designat. Uel in tur/ture castitas eius. In columba charitas isinuat In oue patiẽtia vel obedientia. Offerebant ⁊ panes a pauperibꝰ q etiã figurabant christum qui ait. Ego sum panis viuꝰ Joh. vj. Uel farinã vel spicas. Et xp̃us spica fuit in statu legis nature. In fide patꝝ vt simila. In lege ⁊ doctrina p/phaꝝ: sicut panis formatꝰ post assumptionem humanitatis igne spũs. sancti coctus in clibano vteri virginal. in sartagine coctꝰ p labores sue ꝯuersatiõis in mũdo. In cruce q̃si in craticula adustus. Uinũ qd aliquando offerebat signat sanguinẽ suum. Oleũ gratiam eius: sal sapi/entiam eius: thus deuotionẽ orationis. Tũc ergo cum noluit deus amplius sacrificia iudeoꝝ dixit dei filius. Ecce venio ⁊ in me perficio ⁊ implebo omnia sacrificia.

¶ De secũda pte .§. iij.

cerimonialiũ que scꝫ dicunt sacra: ⁊ ptinent ad templũ: ⁊ vasa eius dicit aplĩs ad Heb. viij. q illi q offerũt sm legem munera. i. in templo deseruiũt exemplari ⁊ vmbre celestiũ: sicut re/sponsũ ẽ moysi cũ ꝯsummaret tabernaculũ. vide inquit oĩa ⁊ facito sm exẽplar qd tibi in monte monstratum est: vbi dicit be. Tho. pma se. q. ciij. arti. iiij. q totꝰ exterior cultus dei ad hoc ordi/nat. vt hoies deũ in reuerentia hẽant. Hoc enĩ hꝫ humanꝰ affectus vt ea que cõia sunt ⁊ nõ di/stincta ab alijs minus reuerer. ea vero que hñt aliquã excellẽtie discretionẽ ab alijs. magis admirat ⁊ teneret. Uñ ⁊ hoim consuetudo inole/uit q reges ⁊ pncipes quos opꝫ in reuerentia haberi in subditis ⁊ pciosioribus vestibꝰ vtan/tur: ⁊ ampliores habitationes inhabitẽt. Pro/pter hoc oportuit vt specialia templa ⁊ spãles ornatus ⁊ vasa: ⁊ speciales ministri ad dei cul/tum ordinarent. vt p hoc animi hoim ad maiorem reuerentiã dei inducerent. Insuper ⁊ statꝰ veteris legis erat ordinatꝰ ad signandũ myste/riũ xp̃i. Opꝫ autem esse aliqd determinatum. id p quod aliud figurari dꝫ: vt scꝫ aliquid eius similitudinẽ representet. Et ideo oportuit aliqua specialia obseruari ad cultum dei. ⁊ circa templum eius. De quo põt induci illud psal. Adorabo ad templum scm̃ tuũ in timore tuo: pcipue reuerentiali. Adorare pertinet ad cultũ dei exteriorem. ¶ Sed sciendum q triplex est (Tẽpluꝫ est tri/plex.) tẽplũ. Et de quolibet põt dauiticũ illud itelligi.

¶ Est synagoge materiale.

¶ Est ecclesie spirituale.

¶ Est glorie supernale.

¶ Et quantũ ad primũ sciendũ sm Tho. vbi supra q cũ cultus dei duo respiciat. s. deũ q co/litur ⁊ hoies colẽtes certũ est q ipe deus q colitur nullo loco claudit. vñ pp ipm non oportu/it facẽ tẽplũ vl tabernaculũ: sꝫ pp homines colentes q: corpales sũt: opꝫ pp eos facere tabernaculum vel templũ ad cultuꝫ dei pp̃ter duo. (Cultus dĩ duo respicit) Primo vt ad hũc ꝯuenientes cũ hac ꝯsiderati/one q ille locus deputatus est ad colendũ deũ: cum maiori reuerẽtia ꝯuenirẽt. Scdo vt per di/spositionẽ talis templi vel tabernaculi: figura/rentur aliqua ptinentia ad excellentiã diuinitatis vel humanitatis xp̃i. Et hoc est qd Salomõ dixit. ij. Reg. viij. Si celũ ⁊ celi celoꝝ te capere non possunt. q ãto magis nec domꝰ hec quaꝫ ego edificaui tibi. Et paulopost subdit. Sint ocũ tui aperti sup domum istã die ac nocte: de qua dixisti. Erit nomen meũ ibi: ⁊ exaudies depre/cationẽ serui tui ⁊ populi tui israel. Ex quibus patet q templũ vel tabernaculũ non est factum vt deũ inhabitantẽ capiat: sed vt nomen dei sit idest notitia dei manifestet per ea que ibi fiunt ⁊ dicunt. Et q pp̃ter reuerentiã loci orationes sint magis exaudibiles ex deuotiõe faciendũ eas. Adorabo ergo ad tẽplum sanctum tuum in timore tuo. Et videtur loq de tabernaculo moysi. Nam adhuc nõ erat factũ templum sed ipsum fecit Salomon filius eius: qd templum successit tabernaculo: quia tempore Moysi nõ habebant firmã mãsionẽ euntes per desertum ⁊ postea tpe iudicũ: ⁊ vsq ad salomonẽ fuerũt in bellis contra finitimos: ideo non potuerũt apte habere firmũ templũ: sed loco eius taber/naculum portabile. Cum aũt fuit in quiete tpe salomonis tunc factum est templũ. Factum est autem vnũ templũ vel tabernaculũ nõ plura. Ad euitandũ idolatriaꝫ gentiliũ: qui plura templa dijs suis faciebant: ⁊ vt firmaret in menti/bus hominũ fides vnitatis diuine nature. Et ad designãdam vnitatẽ ecclesie militantis ⁊ triumphãtis. Erant tamẽ in populo iudeorũ multe synagoge: vbi. s. docebant populũ. Sed vnũ tantũ templũ vbi offerebat sacrificium. Sicut aũt per vnitatẽ tabernaculi vel tẽpli illius desi/gnabatur vnitas dei. ita per distinctionẽ eius in partes scilicet in sancta ⁊ sanctasctõꝝ: signa/tur distinctio coꝝ que sunt deo subiecta. Distinguebatur ergo illud tabernaculũ vel templuꝫ sic. Quia vna pars pncipalior eius dicebatur sanctasctõꝝ: ⁊ erat versus occidentẽ: versus quam fiebat oratio ad excludẽdã idolatriã. qa gentiles adorabant ad orientẽ ad reuerentiam

solis. reputantes illā deū. Et in ista pte que in
tabernaculo erant spacij. x. cubitoꝝ in longitu
dine ⁊ latitudine. Erat archa dei de lignis se-
thim facta ⁊ deaurata intꝰ ⁊ extra. In q̄ archa
erāt tria. s. tabule decalogi. virga aaron q̄ fron
duerat ⁊ vrna aurea hn̄s manna. Sup archā
erat quedā tabula subleuata quasi sedes. que
sustentabaƒ ab alis cherubin. qui ibi erāt scul-
pti de ligno oliuaꝝ. positi vnus ab vno latere.
alius ab altero. respicientibus se mutuis vulti
bus. ita ꝙ archa erat in medio coꝝ. Et dicebaƒ
illa tabula ꝓpiciatoriū q̄si extimareƒ sedes dei
vn̄ ꝓpiciareƒ populo. ⁊ exaudiret orōnes coꝝ.
Iuxta illud. Qui sedes sup cherubin ⁊c̄. Ante
istā ptē sanctascōꝝ erat velū quoddā intextū.
ex quatuor coloribus. s. bysso. iacincto. purpu
ra. ⁊ cocho bistincto. Qd̄ velū sustentabaƒ colū
nis aliqbꝰ ⁊ diuidebat scā a scāscōꝝ. occultās
que erāt in scāscōꝝ. In loco vero seu parte illa
tēpli vel tabernaculi erant tria. s. candelabrum
aureū cū hastilibus. vij. ⁊ lucernis. vij. aureis
ex parte austri. ⁊ mensa aurea sup qua ꝯtinue
erāt. xij. panes. q dicebanƒ ꝓpositiōis. ⁊ in me
dio altare aureū. qd̄ dicebaƒ altare thimiama-
tis. sup qd̄ incensabaƒ cū thuribulo aureo. An-
te vero istā ptem que dr̄ scā erat atriū in tēplo
qd̄ fecit salomon. vbi erat altare holocaustoꝝ
concauū. sup qd̄ erat craticula ferrea vbi pone-
bantur animalia occisa ad cōburendū in sacri-
ficiū. ⁊ subtus cratē. i. in illa cōcauitate altaris
ardebat semp ignis. Et sup illd̄ altare offerebāt
sacerdotes sacrificia in ꝯspectu ppli. In locum
aūt q dr̄ sancta. intrabāt soli sacerdotes pro cer
tis causis. In scā aūt scōꝝ solus summus sacer
dos. ⁊ semel tm̄ in anno in festo ꝓpiciationis.
Etiā atria tēpli large dicebanƒ tēplū. vt patet in
euāgelio. nam cū ibi dr̄ xp̄m docuisse vel aliqd
fecisse in tēplo. intelligitur de atrijs templi. Et
parietes quidē tēpli Salomonis fuerūt de lapi
dibus vt fiūt cōiter edificia. Sed tabernaculū
Moysi habuit pro parietibꝰ tabulas ligneas.
lōgitudinis decē cubitoꝝ in longū erectis que
ꝯiungebātur adinuicē certis modis. Et hi pa-
rietes lignei. cortinis tegebanƒ ab intra. ex q̄tu
or coloribus cōtextis. s. bysso. iacincto. purpu-
ra. ⁊ cocho bistincto. Pro tecto aūt tabernaculi
erat triplex opimentū. Primū de pellibꝰ iacin-
ctinis. Scōm supra illud de pellibus arietū ru
bricatis. i. de corio. Tertiū de sagis cilicinis qd̄
non solū coopiebat alia opimenta tabernaculi.
sed etiā descendebat a laterisꝰ vsq; ad terram
⁊ coopiebat tabulas ab ex̄. Hec oīa fuerunt scā
ad ornamentū tēpli vel tabernaculi ⁊ ꝓtectio-
nem ⁊ ob reducendū ad memoriā bn̄ficiorum
dei ⁊ reuerentiā deo exhibendā. Sed q2 oīa in
figurā ꝯtingebāt illis. inquit aplš. s. tēpli spūa-

Tria e-
rant in
archa.

lis xp̄i ⁊ ecclesie. Ideo de ipso nūc videndum.
Sicut ergo adorabaƒ in illo templo veteri in ti
more reuerētiali. Ita nūc ⁊ multomagis ē agē
dum in tēplo materiali noui testamēti. Adora-
bo ergo ad templū sanctū tuum in timore tuo.
¶ Ratio figuralis huius templi vel taberna-
culi. est dispositio varia templi spiritualis qd̄
est ecclesia. Unde apostolus prima Corinthio.
tertio. Templum dei sanctum est quod estis
vos. Huius templi pars principalis ⁊ caput
est xp̄s. qui est scūssanctoꝝ. Alia pars que dici-
tur sancta. nō ab eo diuisa. sed vnū corpus vnū
tēplum cū eo est ꝯgregatio fideliū. Que igitur
erant in scāscōꝝ conueniunt xp̄o. seu figurant
ip̄m. s̄m Tho. vbi supra. archa igitur signat hu
manitatē xp̄i. que archa erat facta ex lignis im
putrescibilibꝰ. q2 corpus eius sicut fuit ex pu-
rissimis sanguinibꝰ virginis formatū: ita nec
corruptionē vidit in sepulchro: nec corruptio-
nem pctī habuit in aīa. Tota ista archa erat in-
tus ⁊ extra deaurata. q2 plenus charitate. sem-
per in actibus exterioribus. In ista archa hūa-
nitatis xp̄i erant tabule testamenti. i. summa sa
piētia ⁊ ipse est legislator. Uirga aaron que de
signat iustitiā ⁊ potestatē iudiciariā ⁊ dignita-
tem regiā. ⁊ sacerdotalē que in eo fuerūt. Un̄ ⁊
de regibus ⁊ sacerdotibus natus est quasi sum
mus sacerdos ⁊ rex. Aurea vrna habens man-
na. i. mens eius sanctissima plena grā ⁊ miseri
cordia. Desup erat ꝓpiciatoriū i. diuinitas eiꝰ.
qua nobis ꝓpiciaƒ cū patre ⁊ spūsancto. j. Ioā.
ij. Ipse est ꝓpiciatio pro pctīs nr̄is. Cherubin
quasi deferentes ꝓpiciatoriū ⁊ circa archā. si-
gnant angelos ⁊ supiores obsequentes sibi in
nr̄o adiutorio. Uelū ex quatuor coloribꝰ quod
extinguit sancta a scāscōꝝ. Sunt quatuor vir-
tes cardinales q fuerūt in xp̄o. Et sunt in omni
bus scīs eius. s. prudētia. iustitia. ⁊ fortitudo. ⁊
tēperātia. Sed alio ⁊ alio mō. q2 in xp̄o vt exē-
plares ⁊ purgati animi in scīs ecclie militātis
vt purgatorias vel polliticas. in scā. s. ecclesia
militanti. i. ꝯgregatiōe bonoꝝ fidelium. Sunt
ista bona spūalia. s. mensa aurea. i. charitas san
cta. que habet sup se aureā ⁊ postea aureolam.
q2 premiū eēntiale qd̄ r̄ndet charitati ⁊ ꝑ ea da
tur ac etiā p̄miū accidentale. nec eniꝫ p̄miareƒ
virginitas aut martyrium. nisi cū charitate ser
uata. ¶ Duodecim panes ꝓpositionis signant
doctrinā reficientē credēdoꝝ. s. duodecim arti
culoꝝ. que cū charitate inueniƒ. Candelabrum
aureū designat grām spūssancti. que septifor-
mis est in septē donis. s. sapie. intellectus. consi
lij ⁊ fortitudinis. scientie ⁊ pietatis ⁊ timoris.
He designātur per septem hastilia eius ⁊ lucer
nas. Hastilia quoad habitum. lucernas quoad
actum. Per actum enim ⁊ exercitiū eorum illu

Figura
huius
tēpli.

De duo
decim
panibꝰ
ꝓpositi
onis.

minatur templũ ecclesie. Altare thimiamatis designat spem ex qua quis mouetur adorãdũ deũ. & thus deuotionis offerendũ. In isto loco scz sancta. aspergebat per sacerdotẽ septies sanguis contra velũ de quodã sacrificio. precipue in festo ppiciationis. qr in ecclesia militanti remansit virtus sanguinis xpi signati in illo sacrificio. & in septẽ sacramentis que administrant per sacerdotes ad expiandum septem peccata mortalia. In quolibet enim operatur sanguis xpi. tabule tabernaculi designant fideles. q sũt erecti per purã intentionẽ. cõiuncti per fraternam compassionẽ auro cooperti per lucidam exẽplorũ ostensionẽ. Decẽ cubitorũ p decez preceptorũ obseruationẽ. Coopertimẽtũ designat eorum platos & doctores qui supereminent eis. Qui debent habere celestium cõtemplationem. & signant p iacinctinas pelles. promptitudinẽ ad martyriũ. qđ signatur p rubricatas pelles & tolerantiã aduersorum vel abstinentiã quod significatur per saga cilicina. Atrium templi potest designare fideles qui sunt numero nõ merito in ecclesia. In tali congregatiõe offeruntur sacrificia operũ. s. que sũt de gñe bonorũ. Sed nõ habent illa bona spiritualia. que sunt in sancta. In sanctasanctorum non intrat ad xpm in celũ nisi vnus. i. perfecte vnitus cum xpo. p pfectaz dilectionem. Ad illud ergo templum debem9 adorare idest xpm & sanctos suos. Sed ad christum adoratione latrie. Ad sanctos adoratione dulie. & hoc in timore filiali & reuerentie.

¶ Tertium templum dei est celum empireuz. in quo sanctis & angelis mãifestatur gloria dei De quo psalmus. In templo eius omnes dicent gloriam idest omnes laudabunt & glorificabunt deum. Aliud exercitiũ ibi non est. Hoc templum etiam figurabat pars illa tabernaculi vel templi. que dicebatur sanctasanctorum. Alia etiam insinuabant deo subiecta. ex qbus consurgimus in venerationem dei. Significat ergo sanctasanctorum sm Tho. Altius seculum. quod est substantiarum separatarum. & sancta mundum corporalem. Et ideo sancta a sanctasanctorum distinguebantur quodam velo quod quatuor coloribus erat distinctum: per que quatuor elementa signãtur scilicet byssso. per quod signatur terra. quia byssus idest linum de terra nascitur. Purpura per quam signatur aqua. Fiebat enim purpureus color ex quibusdam conchis marinis que inueniuntur in mari. Iacincto: per quod signatur aer qui habet iacinctinum colorem. idest aereum concho bistincto qui est rubei coloris: & signat ignem. Et sicut illud velum abscondebat sanctasanctorum hominibus. ita materia qtuor elemẽtorũ: est nobis ipedimentũ p quod velant nobis incorporales substantie. qr & ipsa corpora nra ex ipsis qtuor elementis cõpacta: nõ sinũt animã pure & pfecte illas cognoscere. Per tria aũt que erant in sanctasanctorũ: figurãtur tria que sunt in tẽplo celi empirei. Nam archa designat diuinitatẽ que est de lignis imputribilibus. qr deus nõ soluz incorruptibilis & imortalis est: sz etiã alienus ab oĩ corruptione mutatiõis. Malachie. iij. Ego deus & non mutor deaurata tota erat archa: qr deus charitas est. Tria contẽta in archa: designãt tria tributa deo. Nã in virga potẽtia eius. Aposto. Potestati eius qs resistit. In tabulis in qb9 erat lex magne sapientie. signatur sapientia dei. Ecclesiastici. primo. Fons sapientie verbum domini in excelsis. In mãna dulcedo bonitas eius. Sap. xvj. O q̃ bonus & suauis est spiritus tuus domine: qui vt dulcedinem tuam in filios demonstrares panem suauissimum manne prestitisti eis.

De trib9 personis i diuinis.

¶ Potentia attribuitur patri.

¶ Sapientia filio.

¶ Bonitas spirituisancto.

¶ Quamuis ipse tres persone diuine sint: sũt tamen vna essentia. & ita & vna omnipotentia. vna sapientia. vna bonitas. Erant illa tria quasi clausa in illa archa: quia in illo intelligibili seculo seu templo rationes omnium eorum que hic perficiuntur: quodãmodo clause sunt sicut rõnes effectuum clauduntur in suis causis. & artificiatorũ i mẽte artificis. Propiciatorium vero qđ erat sup archa. idest quedã tabula q̃si quedã sedes designat: q deus q est sup oia incõprehensibilis est oĩ creature. Et propterea nulla similitudo ponebat ad rẽpsentãduz eius inuisibilitatem: sed ponebat qđã figura sedis: vt dictũ est: ad innuendũ q sunt deo subiecta oĩa. Cherubin q ibi erant dsignant sanctos angelos. Duo erãt nõ vnus: ad designãdum pluralitatẽ eorum. Et ad inuicem se aspiciebãt. ad innuendũ concordiam eorum ad inuicem: secundũ illud Job. xxv. Qui facit concordiam in sublimibus. Alis suis tenebant propiciatoriũ. quia in suis officijs propiciationem dei ad nos deferunt. tunc temporis nõ homines. sed soli angeli in illo templo erant. In sancto vero erat candelabrum cum hastilibus & lucernis septẽ. & designat septuplex celuz in seclo isto visibili: cum septez planetis q̃si lucernis illuminatib9 sancta. idest mundũ sensibilem scđm Josephũ. idest Luna. Mercurio. Venere. Sole. Marte. Joue. & Saturno. Erat ibi & mensa cum panibus designans nutrimentum vite humane. Et altare thimiamatis quod designat officium sacerdotale: quod habet reducere populum ad deum: & illa habentur a deo. Intra

Septez sunt lucerne seu hastibuli.

bat autē solus vnus summus sacerdos de sancta in sancta sanctorum. q: de statu presentis seculi ⁊ ecclesie cōgregatione intratur in tēplum glorie Et nemo ascendit in celū nisi qui descendit de celo: filius hominis qui ē i celo. Ipse est xpus: qui assistens pontifex futurorum bonorum per proprium sanguinē introiuit solus in sancta eterna redēptiōe inuēta p nobis. Sz oportz vt simus vnū cū eo. idest vniti in charitate: q: nemo ascendit nisi xps vnū corp⁹ mysticū cū ecclia cui⁹ est caput: ⁊ ibi adorāt oēs āgeli ⁊ sctī i tēplo i timore reuerētiali. Iuxta illd. tremūt videtes āgeli.

De tertio gene. §. iiij.

Tertiū gen⁹ cerimōialium re cerimonialis: qd dr obseruātie que cōsistunt i cibis ⁊ vestibus quibusdaz: ⁊ alijs eis phibitis. De quibus dr .iij. Regū. ix. Si auersi fueritis nō sequētes me nec obseruātes cerimōias ⁊c. Pro horū declaratiōe quare scz ista fint illis phibita. Sciendū scdm Tho. prima scde. q. cij. arti. vj. q populus iudeorum spāliter erat deputatus ad cultū diuinū inter oēs natiōes declinantibus alijs natiōibus ad cultū idolorum ⁊ inter ipsos iudeos specialius sacerdotes. Et sicut alie res que applicātur ad cultū diuinuz aliqz specialitatē debēt hēre qd ptinet ad honorificētiā diuini cultus: ita ⁊ in cōuersatione illi⁹ populi: ⁊ pcipue sacerdotū debebāt eē aliqua specialia cōgruentia ad cultū diuinū vel corporalē vel spūalez. Per cultū aūt illius legis figurabat mysteriū christi. vñ oia eorum gesta figurabāt ea que ptinēt ad xpm seu populū christianū. fm illud. j. ad Corith. x. Omnia figurabaz cōtingebāt illis. Et ad hoc pōt induci illud ps.

Ps. 118 Gressus meus dirige fm eloquiū tuū: vt nō dominet mei ois iniustitia. Gressus nostri sūt opera nostra: quibus incedimus vel ad deū vel ad infernū. Eloquiū dei lex sua in qua nobis loqt declarādo qd exigit a nobis. Hec ē aūt volūtas dei sanctificatio vestra inquit Apostolus. j. thimo. iiij. i. puritas mētis vt abstineatis a peccatis oībus: ⁊ iō prohibuit a cibis aliquibus abstinere ⁊ vestibus p que dsignat ois iniustitia seu pctm: qd vt nō dominet nobis indigemus dei auxilio qd orōne impleatur. Et iō postulat psalmista dicēs. Gressus meos dirige ⁊c. Und ⁊ huiusmodi obseruantijs ciborum ⁊ vestiū: ⁊ huiusmodi triplex ratio assignari potest.

De obseruātijs ciborū ⁊ vestiū triplex rō

- Que est litteralis ad remouendum circa cibos nimiam diligentiam.
- Que figuralis ad abyciendaz circa christianos variam nequitiam.
- Que est etiam litteralis ad destruendū circa iudeos cunctam idolatriam.

Ista triplex rō est bti thome vbi supra in responsione ad primū argumētū. Quantū ad primū sciendū fm eundē q nulla gña ciborū immunda sunt: vel hoīez inquinari pūt fm suam naturā. Un xps Mathei. xv. Nō qd intrat in os coinquinat hoīez: sed qd exit de ore. s. cordis. Et exponit illud de pctis. Possunt tñ aliq cibi coinquinare aiaz per accñs inqztū. s. cōtra obedientiā vel votū: vel ex nimia cōcupiscētia gule comedūtur: vel inquantū pbent fomentū luxurie. pp qd aliq a vino: alij a carnib⁹ abstinēt Et hoc tāgitur de cōse. di. v. Carnē. Prohibentur ergo in lege aliq cibi comedi. vt pz leui. xi. Nō q: in sui natura aiaz maculēt: sed ad tollēdā nimiā diligentiā circa cibos. Un ⁊ illa cōceduntur que desacili in promptu pñt hēri. Et ista ēt rōne nō ita phibita sunt aliqua ex terra nascētia. Nā talia magis ptinent ad quandam simplicitatē victus. ⁊ desacili hñtur cū modico cultu terre. Aialia aūt cū magno studio nutrire vel capere opz. Et vsus olerum ante diluuiū solus erat nō aialiuz. Prohibebant talia aialia q: quand i imundiciā corporalē corruptionis hñt. vel q: ex rebus imundis nutriunt vt porcus. vel q: imunde conuersant: vt sub terra: sicut mus ⁊ talpa ⁊ hmōi. vel q: eoruz carnes superfluos humores ⁊ malos generāt in corporibus comedentiū pp nimiā siccitatē ⁊ humiditatē. Unde pp hoc aialia nō habentia vngulā scissaz vel habentia multas soleas in pedib⁹ vel figuras sunt phibita pp eorum terrestritatez. Et q: sunt nimis colerica ⁊ adusta. Et aues rapaces pp nimiā siccitatē. Et aues aqtice. Et pisces nō habētes squamas vt anguille pp nimiam humiditatē. Aialia vero habētia vngulam scissaz ⁊ ruminātia sunt cōcessa: q: hñt humores bene digestos ⁊ medie cōplexionata sunt. Et pisces habentes squamas ⁊ penulas vt sicciores permissi sunt. In auibus ēt pcessa sunt que sūt magis tēperata. vt gallina. perdix ⁊ hmōi. Uoluit ergo deus ab hmōi que imunda sunt corporaliter ēt abstinere corporaliter. Ut p hec inducerentur magis ab imundicia mentis. i. peccatis cauere. Esus sāguinis vniuersaliter erat phibitus ad vitandū crudelitatē vt horrerent humanū sanguinē fundere: ⁊ eadē rōne aialiū strangulatorum ⁊ suffocatorum. Adipis esus erat phibitus ad tollēdā occasionē gulositatis. Erat etiam sanguis ⁊ adipis esus prohibitus: quia non generant bonū nutrimentum: prout dicit rabbi moyses. Et ista ē ratio litteralis. Quātum ad secundam rationem que est spiritualis vt dicit Augustinus. Populus ille erat figuratiuus populi christiani. Et vita eorū fz cerimonias legis erat quedam prophetia designatiua per figuram vite ⁊ conuersationis. Quam seruare deberet populus christianus. Illa igitur animalia prohibita comedi vt imunda: figurant

gurant diuersa vitia que immūda aīam faciūt. Esus ergo illoꝝ significat opationem illoꝝ que comesta incorpant ꝛ ↄuertunt in naturā. ꝛ ex opibus malis generant habitus mali vitioꝝ. Qui ↄuertunt quasi in naturā ꝑpt assuefactiones. Debēt ergo fideles abstiere vitijs designatis ꝑ illa. Et animalia quidē que nō hñt vngulam scissam vel nō rumināt designāt homines nō hñtes discretionē: nescientes distinguere ꝛ cōsiderare circūstantias reꝝ. vel nō ruminātes. i. meditātes scīpturas sacras. hi ergo imundi sūt peccato indiscretiōis vel ignorātie. ꝛ tales mores dñt euitari. Uel diuisio vngule designat fidem duarum naturaꝝ in xp̄o. ꝛ ruminatio sanus intellect⁹ scripturarum. ꝛ vtrūq̄ iudei trāsgrediunt.. ¶ Et vitiū superbie prohibet i esu aquile que alte volat sup oēs aues. Sȝ vt dicit dns Hieremie. xlix. Si exaltaueris te vt aqla: ꝛ in celo collocaueris nidū tuū: inde detrahā te: qꝛ supbis dominus resistit. Exemplū ponit de Lucifero de celo eiecto. ¶ Uitiū hipocrisis ꝓhibet in esu strutionis. Nam strutio hȝ alas: sȝ ꝓ grauedine nō potest volare: circa terrā ambulat. Uñ significat hipocritā: q ꝑ opa exteriora de genere bonoꝝ volare videtur. Sed circa terrena est semꝑ in mēte ſm Greg. in moralibus. Nolite ergo fieri sicut hipocrite: ait christus Mat. v. In griffone designant crudelitas potētum. Quia griffo est infestus hominib⁹ armatis ꝛ equestrib⁹. Sȝ dñs currus pharaōis ꝛ exercitum eius piecit in mare Exo. xv. ¶ Uitiū inanis glorie potest designari in cigno que auis est coloris candidissimi. Sed cibū trahit ex profundo terre vel aq̄. Sic vanagloriosi omia opa sua que candida videntur faciunt vt videant ab homib⁹. Et sic querūt cibū ex terreno sauore. Sed amen dico vobis: receperūt mercedē suam. Math. vj. Et iō noli cignū comedē. idest inani gloria duci. ¶ Onacrotalus est auis in partibus orientis que hȝ longum rostrū: ꝛ hȝ in faucib⁹ longos pelliculos in quibus primū cibū ponit. ꝛ post horā in vētrē mittit: ꝛ signat auaros qui immoderata sollicitudie vite necessaria cōgregant. Cōtra illud Mathei. vj. Noli te solliciti esse. Dicit aplus ad Hebr. vlti. Sint mores sine auaritia: q̄si diceret. Noli vesci onacrotalo. ¶ Uitium rapine ꝓhibet in esu auiū rapaciū omnium vt ancipitris ꝛ hmōi. Ancipiter qui deseruit hoībus ad ꝑdandū: designat eos qui deseruiūt potētibus ad predā. ¶ Alietus que pascit minutis auib⁹ designat eos qui paupib⁹ sunt molesti. ¶ Uultur qui sequit exercitum expectans comedere cadauera mortuorum: significat eos qui mortes ꝛ seditiones ꝛ guerras procurant vt inde lucrentur. ¶ Upupa que nidificat in stercorib⁹ ꝛ pascitur simo ꝛ gemitū in cantu simulat. significat tristitiā seculi: que ꝑtinet ad accidiam ꝛ mortem in hoib⁹ opat. Propter qđ dicit sapiēs Ecci. xxx. Remoue tristitiam a corde tuo. Oēs aues coruini generis que crocitādo q̄si cras sonant: significāt tarditatē ꝛ pigritiā bñ opandi. Sȝ coruus egressus de archa nō est reuersus ad eam. Et iō dr̄ ecci. v. Ne tardes cōuerti ad dñm: nec differas de die in diem. ¶ Ibix est auis in affrica hñs longū rostrū que ex serpentib⁹ pascitur: ꝛ forte idē est qꝫ ciconia: significat inuidos: qui de defectib⁹ alioꝝ quasi de serpentib⁹ reficiuntur. Non in cōtentione ꝛ emulatiōe ambulet. i. inuidia: ait aplus ad Ro. xiij. ¶ Mergulus cuius natura est vt sub vndis diutius immoretur. significat gulosos qui in aquis delitiaꝝ se imergunt. ¶ Per bubonē qui de nocte pastū querit. de die aūt latet: significantur luxuriosi qui occultari q̄runt in noctis operib⁹ q̄ agunt. ¶ Et per porcū in die in luto iacentē māifestos luxuriosos. Sȝ sint lūbi vestri ꝑcincti ait xp̄us: scilȝ abstinēdo ab omni luxuria. ¶ Per nycticoracē que in nocte acuti est visus in die nō videt. significant hi qui in spūalibus sunt hebetes. in tpalibus acuti. Baruch. iij. Quesierūt prudentiā que de terra est. ¶ Larus qui volat in aere ꝛ natat in aquis: signat eos qui cū volāt per speculationē. m natant in aq̄s voluptatū. ¶ Prophiris preter modū aliarū auiū hȝ vnū pedē latū ad natandū: aliū fixū ad ambulandū. qꝛ in aq̄ natat vt anates: in terra ambulat vt perdices: solo morsu bibit oēm cibū aq̄ tingens: ꝛ significat hoies ꝓprie volūtatis: qui nil volunt facere ad arbitriū alterius: sed solū qꝫ sit tinctū aqua proprie volūtatis: cū tamē xp̄us dicat. Non veni facere volūtatē meā. Job. vj. ¶ Per herodianē qui vulgariter dicit falco. significantur iracūdi ꝛ proni ad effundēdū sanguinem humanū. ¶ Charadion est auis garrula: ꝛ signat loquaces. cōtra illud Prouerbioꝝ. x. In multiloquio nō deerit peccatum. ¶ Per vespertilionē: que circa terrā volitat signantur illi qui seculari sapientia prediti: sola terrena sapiunt. Circa volatilia etiā q̄drupedia illa cōceduntur: que posteriora crura hñt longiora: ꝑ q̄ salire possunt. Alia vero imunda habent: ꝛ signāt eos qui doctrina q̄tuor euāgelioꝝ abutunt. vt per eā in altū subleuent. De fructibus aūt arborū non licebit vesci q̄tuor ꝑmis annis. Leuitici xix. ad significādū ſm Tho. ꝛ Grego. qꝫ ꝑmordia nr̄oꝝ bonoꝝ operū debent nobis eē suspecta. ¶ Neru⁹ femoris ꝓhibit⁹ in aīali ad esum significat fortitudinē ad peccādū que dȝ vitari. ¶ Quantū ad tertiā rōnem que etiam est litteralis: q̄re fuerūt ista ꝓhibita est: qꝛ his gentiles vtebant in ritibus sue idolatrie. vel ad malefi-

cia que ad aliq̃ ex his propter quod etiã fuit p̲hibitus esus adipis ꝛ sanguinis: p̲mitiua fructuum ꝛ portatura vestis feminee a viris ꝛ ecõuerso. Deutero. xxij. quia idolatre talib⁹ vtebãtur. Et etiam vestib⁹ contextis ex lana ꝛ lino. Leuitici. xix. Et agros etiã p̲hibebat dñs ĩ lege nõ seminari diuerso semine: ꝛ aĩalia diuerse speciei commisceri. Talia faciebãt gentiles diuersisq̧ superstitionibus: a quibus voluit dñs populũ suũ esse liberũ. ꝛ ideo ista prohibuit. Et diuerse superstitiões que adhuc reperiunt̃ in populo xp̄iano non sunt nisi quedã reliquie paganorũ. ¶ Moralis aũt ratio seu figuralis taliũ p̲hibitionum est quoad vestes: q꞉ mulier non debet sumere sibi officia viroꝝ: hoc est sumere vestem virilem: nec vir actib⁹ mollibus vti. In veste lana ꝛ lina cõtexta p̲hibita. signatur prohibitio coniunctionis simplicitatis cũ malicia. Qꝛ ager vel vinea nõ est diuerso semine seminãda. Leuitici. xix. ꝛ Deutero. xxij. signat ꝙ debet ager vel vinea ecclesia: nõ varia doctrĩa. scꝫ catholica ꝛ heretica edoceri. Qꝛ iumẽta non deberent facere cõmisceri diuersarũ specierũ. Leuiti. xix. signat ꝙ non dꝫ permitti hoĩes populares cõiuncti. scilꝫ per familiarẽ conuersatiões cũ hoĩbus alterius fidei. scilꝫ iudeis vel paganis. Est etiam ratio sp̄ualis scilꝫ ad detestationẽ vicij contra naturã: ꝛ tollendũ oẽm occasionẽ cõcupiscentie. Non enim fiunt talia nisi p̲curãtibus hoĩbus vñ excitat̃ modus concupiscentie. Qꝛ reperta aue in nido cũ filijs nõ deberent capi: ꝛ retineri mater cuꝫ filijs. Deutero. xxij. fuit ratio litteralis ad inducendũ ad pietatẽ. Sꝫ ratio figuralis est: q꞉ in quibusdã scripture passibus retinẽdi sunt sensus sp̄uales quasi filij. ꝛ dimittenda est obseruãtia littere quasi mater. Qꝛ aũt est arandũ in boue ꝛ asino signat. q꞉ in predicatione nõ est iungẽdus fatuus cũ sapiẽti. q꞉ qḋ vnus edificaret verbo: alius destrueret exẽplo. Qꝛ portarent fimbrias iacinctinas in angulis palioꝝ preceptũ obseruãtie fuit. Nume. xv. vt distinguerent̃ in habitu ab alijs nationib⁹: ꝛ figurandũ ꝙ deberẽt fideles habere celestẽ cõuersationẽ ꝛ intentionẽ in oĩbus operibus ad celũ. Qꝛ sacerdotes in mortib⁹ p̲pinquorũ non debebant deponere capillos capitis vel barbe. Leuitici. xxj. significat ꝙ nũq̧ debent deponere sapiam mentis nec perfectionẽ sapiẽtie. nec debebant scindere carnes vel vestes: idest vitium scismatis vitare: ꝙ hoĩes egestiones e corpore debent operiri terra. Deutero. xxiij. significat ꝙ opera praua debẽt operi terra penitẽtie. Ab his ergo p̲hibitis abstinẽdo ẽm expositionem sanctã moraliter que est be. Tho. non dominatur in nobis aliq̃ iniustitia. Sed vtẽdo cibis cõcessis. scilꝫ ruminantibus ꝛ findentib⁹ vngulam pedũ quoad quadrupedia. i. op̄ib⁹ insistẽdo q̃ sunt cũ examinatõe rõnis: ꝛ scripturarũ collatiõe: ꝛ cũ discretione. Vescẽdo squamanis ꝛ pennulas habentibus quoad pisces. i. exercẽdo se in austeritate vite signata p̲ squamas asperas: ꝛ in ꝯtẽplatiõe celestiũ qḋ notat p̲ alias. Comedẽdo aues que nõ habẽt nimiã siccitateꝫ vel humiditatẽ. i. in cogitationib⁹ nõ habendo siccitatẽ indeuotionis: ꝛ humiditatẽ nimie carnalis affectionis. sꝫ medie tẽperatas. i. in virtute qua mediũ tenet fundatas: ꝛ cauẽdo a duplicitate sꝫ vestes habẽdo cũ fimbrijs iacinctinis. i. ꝯuersationẽ cũ intẽtione erecta ad celestia: ꝛ p̄na op̄a coopiẽdo p̄nia. sic dirigimus. i. rectos facimus gressus opeꝝ: vt nos p̄ducãt ad celuꝫ.

¶ De quarto genere. §. V.

re cerimonialiũ qḋ dicit̃ sacra que vtiq̧ erãt tãtum signa sacraꝝ rerũ: nõ aũt causatiua nec cõtentiua grẽ ad sacramẽta ecclesie. de q̄bus Leuiti. xx. Ego dñs qui sanctifico vos. Pro quoꝝ declaratiõe dicit be. Tho. j. se. q. cij. ar. v. Qḋ sacramẽta p̲prie dicunt̃ illa que adhibebant̃ dei cultorib⁹ ad q̄ndã ꝯsecrationẽ. per quã scilꝫ deputabant̃ q̄dãmõ ad cultuꝫ dei. Cultus aũt dei ḡnaliter p̲tinet ad totũ p̲p̲lum: sꝫ sp̄aliter p̲tinet ad sacerdotes ꝛ leuitas qui erãt cult⁹ diuini ministri. Vñ in sacramẽtis veteris legis: q̄dã p̲tinebãt coĩter ad totũ p̲p̲luꝫ. q̄daꝫ sp̄aliter ad ministros. ꝛ circa vtrosq̧ tria erãt necessaria. Quorũ primũ est institutio in statu colẽdi deũ. ꝛ hec institutio. q̄ntũ ad oẽs fiebat p̲ circũcisionẽ: sine qua nullus admittebat̃ ad aliq̄d legaliũ. q̄ntũ vero ad sacerdotes p̲ sacerdotũ ꝯseruationem. Scḋo requirebat̃ vsus eoꝝ que p̲tinẽt ad diuinuꝫ cultũ: ꝛ sic quantũ ad populũ erat esus paschalis cõuiuij. ad quẽ nullus incircuncisus admittebat̃: vt pꝫ Exo. xij. Et quãtũ ad sacerdotes oblatio victimaꝝ ꝛ eius panũ p̲positiõis: ꝛ aliorũ que erãt sacerdotũ vsibus deputata. Tertio requirebat remotio eoꝝ per que aliq̄ impediebant̃ a cultu diuino. s. immũditiaꝝ. ꝛ sic quãtũ ad populũ erãt istitute q̄dã purificatiões a quibusdã exteriorib⁹ imũdicijs: ꝛ ẽt expiationes a peccatis quantũ ad sacerdotes ꝛ leuitas erãt instituta ablutio manũ ꝛ pedũ ꝛ rasio piloꝝ: ꝛ hec oĩa habebant ꝛ rõnabiles causas litterales ẽm ꝙ ordinabant̃ ad cultũ dei p̲ illo tp̄e. ꝛ figurales ẽm qḋ ordinabant̃ ad figurãdũ xp̄m. Et ad hoc põt induci illud p̄s. Benedictus es domine: doce me iustificatiões tuas. Illa veteris legis p̄cepta oĩa q̄uis possint dici iustificatiões: quasi quedã executiões iustitie ex se vel ex institutione diuina. p̄cipue tamen illa sacra possunt dici iustificatiões: non q꞉ ex se iustificarent: sed ex fide ꝛ deuotiõe vtentiũ: etiã q꞉ disponebant

ad christū iustificantē: figurabāt permaxime sacramēta ecclie que vere iustificant vt cōtentiua grē. Sed quō illa figurēt ⁊ debitū vsuȝ ipoꝝ sacroꝝ obscurū est. ⁊ ideo petendū a dño vt doceat. ꝫm illud Benedict⁹ es domine doce me ⁊c̄. Et ꝫm Tho. vbi supra. circūcisioni correspondet baptismus: ⁊ figuraṫ p ipsaȝ. Vñ apostolus ad Colos. ij. Circūcisi estis in circūcisione dñi nostri Jesu christi: consepulti in baptismo. Cōuiuio agni paschalis corrñspōdet in noua lege sacramētū eucharistie. Purificationib⁹ omnibus veteris legis correspondet in noua lege sacramentū pnie. Consecrationi pontificū correspondet sacramētū ordinis. Matrimōiū fuit in veteri lege put est officiū nature: non put est sacramentū ecclie. significans cōiunctionē christi ⁊ ecclesie que nondū erat facta. Sacramētuȝ aūt confirmationis non habuit figurā seu correspondens sacramentū in veteri lege: eo ꝙ est sacramētū plenitudinis gratie: que nondū erat data: scilȝ in plenitudine illa. Et similr sacramētuȝ extreme vnctiōis: qꝛ p ipsuȝ fit qdā imediata preparatio ad introituȝ glorie: sed eius aditus nonduȝ patebat in veteri lege. De his ergo quatuor generibus sacramentoꝝ veteris legis videndū scilȝ circūcisione. agno paschali. purificationibus ⁊ vnctione sacerdotū. Jn his eniȝ figuranṫ sacramēta ecclesie ⁊ quomō sint sumēda. Petendū ergo vt doceat dñs: ista quib⁹ seruatis iustificemur. Benedict⁹ es dñe: doce me iustificationes tuas. Et primo de circuncisiōe.

ℂ Circūcisio pri- .§.VI.

mum sacramētū veteris legis est habēs pncipium nō ex moyse: idest in lege sua. ſȝ ex patrib⁹ inqt xp̄s Joh. vij. habuit eni pncipiū in abraā. cui deus ħ pmo mandauit. vt pȝ Gen. xvij. vbi dicit dñs abrae. Circūcideṫ in vobis oē masculinū ⁊ circūcideris carnē pputij vestri. Mascul⁹ cuius pputij caro circūcisa nō fuerit delebo illā in pplo suo. i. de cetu sanctorum: qꝛ pactū meum irritū fecit. s. Adaȝ in paradiso trāsgrediendo mādatū dei pp quā trāsgressioneȝ traduciṫ per generatiōem in oēs pctm̄ originale. qd nisi tollaṫ priuat aiaȝ glia dei. vt expōit Beda. Ad tollendū igiṫ pctm̄ originale fuit instituta circūcisio. Vñ Greg. Qd apud nos valȝ aqua baptismatis. hoc apud veteres egit: vel pro paruulis sola fides: vel pro maiorib⁹ virtus sacrificij: vel his qui de Abraaȝ stirpe pdierūt ministeriū circuncisionis. de psc. di. v. Qd apud. Sciendūȝ tamē ꝫm Tho. in. iij. pte: ꝙ non eo mō circuncisio tollebat peccatuȝ originale: sicut modo baptismus: nā circūcisio ptestatiue non causatiue Tollebaṫ ergo originale per fidē parentū: cui⁹ protestatio erat illa circuncisio ita ꝙ eēt cā sine qua non tollebatur. Sed baptismus est cā qua tollitur originale. qꝛ est contētiuus gratie ⁊ iudicatiuus. ℂ Triplex est autē ratio iustificationis circuncisionis ob fidei ptestationē: ob concupiscētie debilitatē: ob nostre purgationis figurationē. ℂ Prima ergo ratio circūcisiōis ꝫ bea. Tho. vbi supra que est pncipalis ⁊ litteral: fuit ad protestationē vnius dei. qꝛ abraam fuit pmus qui se ab infidelib⁹ separauit exiēs de domo sua ⁊ conatione sua. ⁊ iō ipse pmus circūcisionem accepit. Et hanc cām assignat aplus ad Rom. iiij. dicens. Signuȝ accepit circūcisionis signaculū iustitie fidei que est in preputio: quia scilȝ in ħ legitur fides abrae reputata ad iustitiam. qꝛ in spe contra spem credidit. i. cōtra speȝ nature in spem gratie: vt fieret pater multaruȝ gentiū. cuȝ ipse eēt senex ⁊ vxor sua anus ⁊ sterilis. Et vt hec protestatio ⁊ mutatio fidei abrae firmareṫ in cordib⁹ iudeoꝝ. ideo acceperunt signū in carne sua cui⁹ obliuisci non possent. Vñ Gen. xvij. dr̄. Erit pactū meū in carne vr̄a in fedus eternū. Et Gra. di. ꝙ abraā accepit circūcisionē i signū iustitie: nō in cām iustificatōis. de pe. di. j. ℂ Scda rō circūcisionis potuit esse ad debilitatōeȝ ↄcupiscētie: q̄ marie manifestaṫ in illo mēbro qd est instrm generatiōis. ⁊ eo tēpore decēs fuit dari signū in ↄcupiscētie debilitatiōeȝ q̄ magis vigebat in hoib⁹ ipsa ↄcupiscētia incipientib⁹ hoibus declinare pp inordinationeȝ eius ad vitia ꝯ naturā: vt pȝ in sodomitis. Fiebat aūt octauo die natiuitatis pueri. vt dr̄ Gen. xvij. nō ante: qꝛ puer erat valde tenellus ⁊ poterat inde grauiṫ ledi. Non aūt postea tardabaṫ: ne aliqui pp dolorē circūcisionis ipaȝ refugerēt: ⁊ ne parētes quoꝙ amor ē nimi⁹ ad filios post eorū iregnētē ↄuersationē ⁊ augmētū: eos circuncisioni subtraherēt. ℂ Tertia rō est figural: qꝛ p ħ designabaṫ ablatio oīs corruptiōis fiēda p xp̄m: q̄ plecte cōplebiṫ in octaua etate mūdi: q̄ est etas resurgētiū. Nā pma etas fuit ab Adam vsqȝ ad Noe. Scda a noe vsqȝ ad abraā. Tertia ab abraaȝ vsqȝ ad dauid. Quarta a dd vsqȝ ad trāsmigrationē babylonis. Quīta īde vsqȝ ad xp̄ȝ. Sexta īde vsqȝ ad finē mūdi vl' āntixp̄ȝ. Septima dormiētiū. Octaua resurgētiū. Et qꝛ ois corruptio culpe ⁊ pene puenit i nos p carnaleȝ originē ex pctō pmi parētis. iō tal circūcisio fiebat in mēbro gñatiōis. Figurabat āt circūcisio baptismū: qꝛ dabaṫ ad tollēdū defectū pcti originalis. quē tñ ñ tollebat eo mō q̄ baptism⁹. Jn effusiōe āt sāguis i circūcisiōe figurabaṫ xp̄s. i cui⁹ vtute tolliṫ pctm̄ ipȝ. s. i vtute sanguis xp̄i effusi. Suscepit aūt xp̄s hāc circūcisionē multis de cāis qs hic nō declarabo. Et iter ceteras vt doceret nos circūcidē ñ corpalr: qꝛ ħ eēt iudaizare: ſȝ spūalr. Vñ. aplus ad Col. ij. Circūcisi estis circū

Octo sūt etates mūdi.

cisione nō manufacta. in expoliatiōe corporis carnis. s. in circūcisione dñi nr̄i Jesu xp̄i. ¶ Dz autem qlibet baptizatus esse circūcisus i trib⁹. Quoad potētiam intellectiuā. quoad potentiā affectiuā. quoad potentiā sensitiuam. Quoad intellectum vt inde remoueat oēm errorem ꝛ supstitionē. Et hec figurata est p circūcisionē factam in galgalis transito iordane p Josue. Et signat errorum remotionē gentiliū quā dñt facere homies post baptismū. Uñ Hiero. Est ꝛ illud opprobriū egypti. qđ si neglexeritis post iordanis transitū. ꝛ post baptismi secundā circuncisionē vetuste cōsuetudinis. iusiōe suggeritur obseruare auguria. ꝛ requirere stellarū cursus ꝛ euentus futurorū ex his rimari. ceterisq̄ hmōi supstitionibus implicari. idolatrie nāq̄ mater est egyptus. ex q̄ certū est huius obprobria pullulare ꝛc. xxvj. q. ij. § illō. Et de supstitionib⁹ que fiunt in Kalendis ianuarij. que est dies circuncisionis christi habes. xxvj. q. vij. Si quis kalendas. ¶ Debet etiā fidelis circūcidere affectū a supfluitate affectus terrenorum Hie. iiij. Circūcidimi dño ꝛ auferte pputia cordium vroꝝ. i. supfluitatē affectuum. Debz etiā circūcidē sensitiuā. i. sensus exteriores. Uisū a vano aspectu. Auditū a detractiōib⁹ ꝛ adulationibus. Gustū ab imoderatis cibis. Odoratū a suauib⁹ odoribus. Tactū a voluptatib⁹. Os a loquacitatib⁹. Totum corpus a pomposis vestibus ꝛ vanis ornatib⁹. qđ tāgit beda in omelia. Uñ stephanus dixit iudeis eos cōprehendēs. Incircūcisi cordib⁹ ꝛ aurib⁹ vos semp spūiscō restitistis. Act. vij. Et seruata ista triplici circūcisione. christus nos ducēs ad gliam ibi circūcidet demum ab oī corruptione miserie corporis ꝛ aie. Uñ ꝛ moyses in egyptum vadēs: q: ducebat secū duos filios incircūcisos: angelus voluit occidere eum. sz subito circūcidit ꝛ euasit: ꝛ significat duplicem affectū. s. sensitiuū ꝛ intellectiuū: quos debemus a superfluis remoueꝛe ꝛ mortificare.

Baptizat⁹ dbz esse circūcisus in trib⁹

¶ De agno pa/ .§.vij.

scali sacramento veteris legis ꝛ figuratiuo sacramenti eucharistie: pcipue quoad modū debitum sumptiōis: de quo potest exponi illud psal. Parasti in conspectu tuo mensam aduersus eos qui tribulant me. Ad litteram vtiq̄ illa mensa idest illud ꝯuiuiū agni pascalis: fuit parata iudeis cōtra egyptios q eos affligebāt. Nāi mortuis primogēitis egyptioꝝ ꝛ ipsis intactis ab exterminatore angelo p signum thau: ex sanguine agni in supliminarib⁹ domorum coegerunt egyptij illos recedere subito: ne peiora paterēt. Et ista ē ratio lr̄alis: q̄re deus statuit agnū ānuatim comedi ꝛ talib⁹ circūstantijs: vt recordarent sepius beneficij sui liberatiōis a tribulantib⁹. Nā ille cerimonie oēs innuant festinātiā exit⁹ eoꝝ de egypto sic̄ lactuce agrestes desigāt amaritudinē tribulationū q̄s patiebāt in egypto. Moralr̄ āt seu s̄z rōnē figuralem s̄z Tho. vbi. s. figurabat xp̄i passiū. p nobis: q pponit sumēdus in sacro aduersus eos qui tribulāt nos. i. demones. Uñ apls. j. ad Corin. v. Pasca nr̄m imolat⁹ est xp̄s. Et Grego. in omelia inqt. Quid sit sanguis agni: nō iā audiendo sz bibēdo didicistis: q sanguis sup vtruq̄ posse ponit: qñ nō solū ore corpis sz ꝛ ore cordis haurit de ꝯsc. di. ij. Quid sit. Et sic ab exterminatore tribulāte liberamur. Ille aūt cerimonie comedēdi agnū figurāt ꝯditiōes suadas sumēdo agnū xp̄m i sacro. Dr̄ eni de ipso agno Exo. xij. Caput cū intestinis. ꝛ pedib⁹ vorabitis vt nil vsq̄ mane remaneat. Si qđ āt residui fuerit igni cōburat: q si tāti nō fuerit in familia vt sufficiāt ad esū agni assumāt secū vicinū qui iunctum domui sue. nil de carnib⁹ ex domū ferendo. Nō āt crudū vel aq̄ coctū. sed tm̄ igni assatum dz comedi. Et h̄ ad vespeꝝ cū panib⁹ azimis ꝛ lactucis agrestib⁹. Accinctis q̄q̄ renib⁹ ꝛ baculos hñtes in māib⁹ ꝛ calciamēta in pedibus ꝛ festināter. ¶ Notātur in his ꝯditiones quas dz hr̄e digne sumēs agnū sacratē seu xp̄z. Primo exigit plena fides in itellectu circa ips̄ sacrm̄. i. q in eo sit diuitas ꝛ corpus ꝛ aia. Signātur ista p caput: pedes ꝛ intestina. Caput ē xp̄s deus ait aplus: pedes qb⁹ corpalr̄ incedebat est corpus interiora occulta est aia. Totum vorat q totū credit. Nil dubites (ait hilarius) s̄z potius suscipe vba saluatoris in fide q ait. Caro mea vere est cib⁹. Sz si qđ est dur ꝛ arduū rōni: qđ capi nō possit: cōburat igni. i. totū credatur ex imēso dei amore pcessisse. Ad firmandum cor sinceꝝ: sola fides sufficit. ait. be. Tho. In cōiorib⁹ aūt sentētijs que dicunt de h̄ sacro quod p se cōmode nō valet. i. intelligē. adiutorium sumat aliquē. s. peritū domui sue vicinū: idest eccle vnitū q valet ei declarare. ¶ Nil ex domū est ferēdū de h̄ agno. Et nec incircūcisus debet admitti ad h̄ qđ est scōo suadū. vt. s. nulli ꝯferat ex ecclaꝫ existēti. nec aliqs hētic⁹. scismaticus. excōicatus accedat: q: ad sui iudiciū sumeret. Tertiū obseruādū: q aqua. i. sapiētia seculari. coqui. i. examinari nō dz: que vult q accidētia non possint esse sine subiecto. Et alia multa que docet ecclesia. Nec crudū etiā vt comedamus carnē humanā xp̄i crudā: sed igne assatum spiritussancti: qui. de eo loquit in scripturis. ¶ Quartū vt effect⁹ sit sincerus sine aliqua mala intētiōe ꝛ duplicatiōe. j. Coꝛ. v. Epulemur in azimis sinceritatis ꝛ vitatis. Leo papa. nullus fict⁹ accedat. nullus fucato aio nec

Conditiones q̄s debet hō hr̄e digne sumēs corpus christi

īmūdie mente ꝯdanṫ. ꝓcedat veritas ꝯfessionis
debite. ¶ Quintū vt sit ibi ꝯtritio peccatoꝝ.
Per lactucas agrestes signaṫ ipsa amaritudo
ꝯtritionis. qꝫ ⁊ ille lactu ce amare erāt. Debꝫ qs
examinare ꝯsciaꝫ ⁊ dolere de oibus ⁊ recogno
scere se idignū ꝓpter peccata sua ⁊ dicere cum
Cēturione. Dn̄e nō sum dignus vt itres sub te/
ctū meū. i. in domo corporis mei. sꝫ tm̄ dic v̄bo
.i. ope virtute tue misericordie remittentis cul
pas ⁊ saluabiṫ aīa mea Matth. viij. ¶ Sextuꝫ
vt habeaṫ in mēte p meditationē memoria paſ
sionis ei⁹. qđ signaṫ p baculū quē tenebāt i ma
nibus. vt. s. parati sint imitari eū i opib⁹ suis vt
patiēter ferant aduersa. Augu. de ꝯse. di. ij. Qꝫ
morte dn̄i liberati sumus. hui⁹ rei memores in
edēdo corp⁹ ⁊ bibēdo sanguinē xp̄i eē ðbem⁹.
Hō facite ait ip̄e in meā cōmemoratióēꝫ. s. passio
nis. j. Cori. xj. ¶ Septimū vt reducanṫ ad effe/
ctū imitatōis exēpla sctōꝝ. ⁊ hō est habere calcia
mēta in pedib⁹. Calciamēta eni fiūt de pellib⁹
aīalib mortuoꝝ. ⁊ signāt exēpla sctōꝝ qui ðces
serūt. Hos debem⁹ hr̄e in pedib⁹ affectionū. vt
desiderem⁹ imitari eos. Antiq fideles p totam
septimanā sanctā cessabāt ab opib⁹. vt pꝫ de cō
se. di. iij. ꝓnunciādū vt se cū sūma diligētia pre
parare possent ad cōmunionē. ⁊ p septimanaꝫ
ēt pasce sequētē ad referēdū grās deo de tanto
bn̄ficio. Hodie aūt nullā q̄si ꝓparationē faciūt.
⁊ subito post pasca ad vana redeūt. ¶ Octauū
est castitas ꝓmissa mēte ⁊ corpe. ⁊ hō ē renes hr̄e
accinctos. i. restrictos lūbos in qb⁹ est sedes lu/
xurie. Propter qđ ab actu ꝯiugali ēt abstinē dꝫ
accedēs. vt dr̄. xxxiij. q. iiij. c. j. Non qꝫ nuptias
ꝯtēnam⁹. sꝫ eo tpe q̄ carnes agni māducaturi
sum⁹ vacare a carnalib⁹ opib⁹ ðbeam⁹. ¶ No
nū vt sumaṫ ad vespeꝝ qđ nō solū pōt intelligi
qꝫ istud pascale sacrm̄ est nob̄ datū in vespera
mūdi. i. in sexta etate. de q̄ aplūs. Nos sum⁹ in
quos fines seculoꝝ deuenerunt. Sꝫ ēt signat qꝫ
cū tāta deuotiōe dꝫ sumere qs ⁊ humilitate ac
si in vespere suo. i. in fine vite sue acciperet. cū fir
mo ꝓposito nō recidiuādi. ¶ Decimū est vt su
matur feruenter. i. cū magno desiderio se veni/
endi cū deo. ⁊ hoc est sumere festināter nō tepi/
de. Joh. Damasce. Ignis nr̄i desiderij sumens
eā que ex isto sacro est ignitionem. illuminabit
corda nr̄a participatiōe eius igneamur ⁊ deifi
cemur. ⁊ tāto qs ex hui⁹ sumptiōe suscipit ma
iorē fructuū. cū quāto maiori desiderio amoris
accedit ad ip̄m. ¶ Undecimū qđ est seruādūꝫ
est qꝫ nullo mō ꝓtermittaṫ sumptio eius. in fi/
gurā cui⁹ est. qꝫ oēs tenebanṫ annuatim ad illi
us agni pascalis esuꝫ. Et si habuisset aliqđ ipe/
dimentū in illa solēnitate. debebat inde ad bre
ue tp̄s supplere. Sic ēt quilibꝫ fidelis in annis
discretiōis existēs teneṫ in pasca resurrectionis
sumere eucharistiā. Et si ob aliqđ impedimētū
cum licētia ꝯfessoris dimitteret. dꝫ supplere q̄ꝫ
citius. vt nullo mō obmittat quolibꝫ āno. extra
de peni. ⁊ re. Ois. Alias incurrit culpā morta/
lem vn̄ ⁊ damnationē. Sed deuote comedēdo
liberaṫ de manu pharaonis. i. diaboli. ⁊ pasciṫ
deinde manna celestis grē ⁊ verbi diuini. vt de
muni ꝓueniat ad terraꝫ ꝓmissionis. Crysost. vt
leones flammā inspirātes. sic ab illa mensa dn̄i
discedimus diabolo terribiles effecti. s. p virtu
tem sacramēti. Parasti ergo mēsam ⁊c̄. Et qui
māducat carnē meā in me manet ⁊ ego in eo.
De multis alijs que ꝑtinent ad hoc sacramētuꝫ
habes diffuse in tertia pte ti. xiiij. Et i scd̄a pte.
ti. ix. c. xiiij. ⁊ sequen. de omissione diuinorum.

¶ De varijs pu/ .§. viij.

rificationib⁹ veteris legis figurantib⁹ sacramē
tū pn̄ie ⁊ baptismū ⁊ passionem xp̄i in cui⁹ vir/
tute sacramentū pn̄ie ⁊ alia habēt effectū. Pro
cui⁹ declaratione sciendū ſm Tho. pri. se. q. cij.
arti. v. Qđ purificātes legis veteris ordinabā/
tur ad remouēdum impedimēta diuini cult⁹.
qui est duplex. s. sp̄ualis qui ꝯsistit in deuotiōe
mentis ad deū. ⁊ corporalis qui consistit in sa/
crificijs ⁊ oblationib⁹ ⁊ hmōi. A cultu spirituali
impediunṫ hoies p peccata qb⁹ hoies polluiṫ
dicebanṫ. sicut p idolatriā. homicidiū. adulteri
um. ⁊ hmōi. Et ab istis pollutionib⁹ purificabā
tur hoies p aliq̄ sacrificia vl̄ cōmuniter oblata
p tota multitudine. vl̄ p peccatis singuloꝝ. nō
qꝫ illa sacrificia haberēt ex se virtuteꝫ expiandi
petm̄. sed qꝫ figurabāt expiationē futurā p xp̄ꝫ
cui⁹ participes erāt etiā antiq ꝓfitētes fidē re/
dēptoris in figuris sacrificioꝝ. ¶ A cultu vero
exteriori impediebanṫ homies p quasdā imū/
dicias corporales. vl̄ in hoib⁹ ⁊ in alijs anima
lib⁹ i vestimētis. domib⁹ ⁊ vasis. Et i hoib⁹ qdē
aut ex se. vt in cadauere hominis. aut in infir/
mitate lepra vel fluxu sanguinis vel seminis ⁊
hmōi. que ꝓcedūt ex corruptione humoꝝ. Aut
etiā contrahebaṫ imundicia illa ex contactu re
rū imundaꝝ vt cadaueris lepre ⁊ hmōi. Ratio
aūt haꝝ imundiciaꝝ erat litteralis. ꝓpter reue
rentiā eoꝝ que ad diuinū cultū ꝑtinent. tū qꝫ ꝓ
ciosas res hoies nō solent ꝯtingere cuꝫ sūt im/
mundi. tū qꝫ ex raro accessu ad sacra. ea hoies
magis veneranṫ. tum etiā qꝫ in quibusdā erat
rō vitandi ritus ⁊ occasiones idolatrie. ad quā
erant inclinati. ⁊ gentiles multi ex his vtebanṫ
in cultu suoꝝ deoꝝ. Hmōi autē imundicie cor
porales purificabanṫ. vel p aspersionē aque lu
strationis de qua diceṫ. vel que maiores imun
dicie erant p aliqua sacrificia. Ratio aūt figura
lis est. qꝫ iste imundicie corporales significant
imundiciaꝝ culparum varias. quē impediunt

e vero cultu interiori dei. Et earũ purificatio signat purgationẽ eaꝝ per sacr: baptismi vl' penitentie. virtute passionis xp̄i in illis sacrificiis figurate. Unde potest ad hoc induci illud ps. Asperges me dn̄e ysopo ⁊ mũdabor. lauabis me ⁊ sup niuem dealbabor. Aspersio ⁊ lotio fit aqua. ⁊ hec est pnia figurata in lustrationis. Sz adiungit ysopus qui est herba minutissima in folijs. calida medicinalis. q: purgatiua ⁊ odorifera. signat passionẽ xp̄i. q̄ fuit pacta in magna humilitate ⁊ charitate. purgatiua culpaꝝ ⁊ odore virtutũ reficiente. Cũ quis vere penitet. tũc deus aspgit ysopo applicã: vtutẽ sue passionis ad aquã pnie illius. Et sic lauat a sordibus imũdiciaꝝ ⁊ efficit albus. i. imaculat⁹. vt nix puritatis celestis. ¶ Declarãde ergo sunt illẽ immunditie qd significẽt. Et imũditia lepre signans imũditiã heretice doctrie q: heresis est morbus cõtagiosus ⁊ inuiscẽs in suis dictis veracũ falsis q̄si: quedã distinctio maculaꝝ in corpore. Lepra dom⁹. que erat ex aliq̃ corruptiõe ꝓpter excessuz humiditatis vl' siccitatis signat imũditiã ꝯgregationis hereticoꝝ. Lepra vestis linee pctm̄ opis occulti. q: lino vtimur ad carnez. Un̄ occulta est vestis linea vt camisia. Lepra vestis lanee qua vtimur ab ex̄ est peccatuz in exteriori cõuersatiõe. Lepra in pilis peccatũ est in cogitationib⁹. Immũditia mulieris sanguinẽ fluẽtis. signat idolatrie culpã pp immolaticũ cruorẽ. Immũditia mulieris pturiẽtis. immunditiã peccati originalis. Immũditia menstruate. culpã aie per voluptates emollite. Immunditia fluxus seminis. culpe supflue vl' inordinate seu inutilis locutiõis etiã legẽdo ⁊ predicãdo. vt exponit Greg. dist. xliij. Sit rector. Immunditia cadaueris. pctm̄ obstinationis. Immũditia ꝯtractus rerũ inmũdaꝝ ꝯsensum in pctm̄. alterius ɓm illud ad Cor. vij. Exite de medio eoꝝ ⁊ separamini. ⁊ inmunduz ne tetigeritis. s. ꝯsentiendo. Inmundũ nõ tangit qui peccato alterius nõ assentit vt dicit Augu. xxiij. q. iiij. recedite. Uas nõ habẽs cooperculuz vel ligaturã imundũ erat: ⁊ signat nõ habens restrictionẽ discipline. ¶ Mõ videndũ est quomõ purgabanf he imundities peccatoꝝ. Et certum est per pnias. Actu: ij. Penitemini vt deleãtur peccata vr̃a ait petrus. Lauabis me ingt ps. s. aqua pnie. ⁊ sup niuẽ dealbabor. Et hoc figurabaf per illã aquã que dicebaf lustrationis. q̃ miscebaf cinere vitule ꝯbuste. De qua ait apl's ad Heb. ix. Si enim cinis vitule aspsus inquinatos sanctificat ad emũdationẽ carnis. i. ad tollẽdũ illas imũditias corpales. quãto magis sãguis xp̄i emũdabit ꝯscias nr̃as ab operib⁹ mortuis sez peccatoꝝ. Mãdabit dn̄s Nume. xix. vt acciperet vaccã rufaz siue macula ⁊ que nõ portasset iugũ. ⁊ imolaref. i. occideref ex̄ castra. et de sanguinis ei⁹ intingebat sacerdos digitũ. ⁊ aspgebat ꝯtra fores sanctuarij septem vicib⁹. Cremabaf aũt illa vacca tota. cũ sanguie. pelle. carnib⁹ ⁊ fimo. ⁊ adiũgebaf cõbustioni eius lignũ cedrinũ. ysopus ⁊ coccus bistinct⁹. Et illez cinis vacce reseruabaf ⁊ ponebaf in aqs ⁊ cuz illa aqua aspsi mũdabanf a dictis immũditijs. Sz imũdi efficiebanf. ⁊ cremãtes vaccam ⁊ cines colligẽtes ⁊ aspergẽtes alios aq̃. Spũalr. Uacca illa signat dn̄m Jesuz dei sapiẽtiaz qui dr̄ vacca pp assumptã nr̃am infirmitatẽ mortalitatis. Rufa fuit q: plenus charitate. vel q: aspersus sanguine in passiõe. Integre etatis vacca illa erat. q: ois actio eius fuit pfectissima et in pfecta etate passus ẽ. Nulla fuit in eo macula peccati. nec iugũ suitutis. Debebat aũt pplus adducere ad moysen. q: iputabãt ei trãsgressionẽ mosaice legis in violatiõe sabbati. Precipif aũt tradi eleazaro sacerdoti. q: xp̄s occidẽdus traditus est in man⁹ sacerdotũ. Immolaf ex̄ castra. q: extra portã passus est. vt dicit Apostolus. Intingit sacerdos digitũ in sanguine ei⁹ q: mysteriũ passionis xp̄i ꝯsiderãdũ cũ discretione ⁊ imitãdũ actiõe est. ⁊ pcipue a sacerdotibus. Aspergif sanguis ꝯtra tabernaculũ. designans synagogã vl' ad ꝯdẽnationẽ nõ credentiũ. vel ad purificationẽ credẽtiũ. ⁊ hoc septem vicib⁹ vl' pp septẽ dona spũssancti que ex sacramentis pcepim⁹. vel per oẽ tp̄s qd̄ signaf in septẽnario. Oia igne cremãda sunt. i. est spũalr intelligẽda. igne spũssancti instructiõe. Naz p pellẽ ⁊ carnẽ exterior eius opatio p sanguinez subtilis interna eius virt⁹ viuificẽs p fimũ lassitudo sitis ⁊ alia ad ifirmitatẽ ptinẽtia. Tria addita signãt. Cedrus altitudinẽ spei vel ꝯtẽplationis ysopus humilitatẽ vel fidẽ. coccus bistinctus geminã charitatẽ. per h' õbem⁹ xp̄o passo adherẽ. Cinis hui⁹ vacce est memoria seu vir⁹ xp̄i passi. Colligif iste cinis a viro mũdo. q: reliquie passionis puenerũt ad gẽtes qui non fuerũt culpabiles in xp̄i passione. Apponunf iste cineres in aquã ad expiãdũ: q: ex passione xp̄i baptism⁹ ⁊ ẽt pnia sortif effectũ emũdãdi peccata. Qui aũt imolabant vaccã vel colligebant cineres. ⁊ qui aspgebant aquã. efficiebanf imũdi vsq3 ad vesperũ. q: iudei in occisione xp̄i effecti sunt imũdi ⁊ peccatores. ⁊ hoc vsq3 in finẽ mundi. q: tũc cõuerterenf ad vesperam ɓm psal. Uel ẽt ad figurãdũ. q: qui ministrãt aliqua sacra in collatiõe eoꝝ aliquas imũditias cõtrahunt. ⁊ pmaxime in sacris pnie. ⁊ hoc vsq3 ad vesperũ. i. finez vite pñtis. Fiebãt ⁊ alia sacrificia in festo ppitiatiõis sez vituli arietis ⁊ duorũ hircoꝝ ad expiationez peccatoꝝ pro pplo et sacerdotibus designãtia passionẽ xp̄i. Et etiaz

Marginal notes (left margin): Quid sit heresis. — Quomodo mũdãtur immundities peccatorũ.

sacrificia que fiebāt a singulis psonis pro pec/catis. vel a leprosis mūdatis: sacra erāt figura/tiua passionē xpi. ⁊ etiaz sacramētum penitētie ⁊ ꝯfessionis que ob breuitatē. nunc dimittunt. Aspergamur ergo ysopo cū aqua lustratiōis. i. penitentia. ⁊ sic super niuem efficiemur albi. ⁊ erim⁹ mūdati vt in templū glīe possim⁹ītrare.

De consecra/tione sacerdotū ⁊ ornamētis eoꝝ ⁊ maculis ꝓ/hibitis in eis. .§.ix.

Et correspōdent ista sacra sacra/mento ordinis clericorū ⁊ ꝯuersationi eorum. Pro quoꝝ declaratione dicit. b. Tho. pri. se. q. cij. arti. v. Sicut populus ille istituebat ad cul/tuz dei per sacr̄m circūcisionis. ita ministri per aliquā ꝯsecrationē vel purificationē. Vñ sepa/rari ab alijs precipiunt. que si spāliter ad mini/steriū cultus diuini pre alijs deputari. ⁊ totum qd̄ fiebat in eoꝝ ꝯsecratiōe vel institutiōe ad h̄ ptinebat vt ostēderet eos hr̄e quandā ꝓrogati/uā puritatis ⁊ v̄tutis ⁊ dignitatis. Ad qd̄ fac̄ qd̄ ait ps̄. Sacerdotes tui iduant iustitia. ⁊ sc̄ti tui exultēt. Vñ circa istitutiōez mīstroꝝ tria fiebāt que habēt ratiōes litterales ⁊ rōnes figurales.

tria fie/bāt cir/ca insti/tutiōez mistro/rum.

Debebāt enī esse a certis maculis liberi.

Debebāt varijs ornamentis indui.

Debebāt certis sacrificijs ⁊ mōis purificari

Quantū ad pmū mandauit dñs vt qui ha/berēt maculā etiā si eēnt de genere aaron non ministrēt ei. Ratio lr̄alis huius. q: tales solent hoībus ꝯtemptui haberi: ⁊ inde ēt ipse cultus dei. Sz rō figuralis est q: macule designāt dese/ctus peccatoꝝ. qui tollūt sanctitatez aīaꝝ debi/taz sacerdotibus. Et describunt he macule. Le/ui. xxi. vbi dr̄. Homo de semine tuo qui hūerit maculā. nō accedat ad altare. neqꝫ offerat pães deo suo. Et subdit singulas describēdo. Si ce/cus. i. ne sit ignorās. Si claudus. i. ne sit istabi/lis ⁊ aduersa se inclinās. Si paruo vel grandi vl̄ torto naso. i. ne p ꝯ̄fectū discretiōis i plus vl̄ minus excedat. aut aliq̄ pu̇ı exerceat. Per na/sum ēt per quē discernim⁹ odores a fetorib⁹ di/scretio designat. Ne sit fracto pede vl̄ manu. i. ne amittat virtutez bñ opandi vel ꝓcedendi de virtute in virtutes. Ne gibb⁹ añ vel retro. i. ne supfluū amorē vl̄ laborem hēat ad terrena. Si lippus ne. s. per carnalē affectū eius ingenium obscurū fiat. Si albuginē habēs in oculo. ne. s. presumptionē candoris insciētie habeat in ex/timatione. Si iugē scabiem. i. peculiariaz car/nis in opere. Si impetiginē. i. litigiosus. impe/tigo corpus sine dolore occupat. ⁊ membrorū tamē decorez fedat. vnde ⁊ auaritiā designat. Si herniosus seu ponderosus. ⁊ signat luxuriā in cogitatione. Hec Tho. vbi. s. Et quasi similē expositionē haꝝ macularū ponit Grego. in pa/storali. ⁊ in decre. habet. dis. xlix. Hinc etenim diffusius ibi hec declarant.

Quantū ad secū/duz. Voluit deus vt sacerdotes haberēt diuer/sa ornamēta vt in maiori reuerentia haberent a populo. ⁊ sic cultus dei esset in maiori hono/rificentia ⁊ gloria. Et vt habet Exo. xxviij. Pō/tifex habebat nouē ornamēta. Primū vestez li/neam. Scd̄z tunicā hiacinctinā. in cuius extre/mitate versus pedes ponebant tintinnabula q̄/daz ⁊ malaꝑunica. itexta. ⁊ ex hiacincto purpu/ra ⁊ cocco bistincto. Tertiū suphumerale qd̄ te/gebat humeros ⁊ anteriorē partē vsqꝫ ad cingu/lū. qd̄ erat ex auro ⁊ hiacincto ⁊ purpura ⁊ coc/co bistincto. ⁊ bisso retorta. Et sup humeros ha/bebat duos onichinos in qbus erāt scripta no/mina filioꝝ israel. Quartū erat rōnale ex eadē materia factū qd̄ erat quadratuz. ⁊ ponebatur in pectore. ⁊ coniungebat suphumerali. Et in h̄ rōnali erant. xij. lapides ꝓciosi distincti p qua/tuor ordines in quib⁹ erāt scripta noīa filiorū israel. qsi ad designandū q̄ deferrēt onus toti⁹ populi. ⁊ q̄ debebāt iugiter de eoꝝ salute cogi/tare. Et iō in pectore. i. in rōnali in quo manda/uit dñs ibi poni doctrinā. ⁊ veritatē. q: quedā ptinētia ad veritatē iustitie. quedā ad veritatē doctrine. ibi erāt scripta. Quintū ornamētum balthens. i. cingulus quidā factus ex illis qua/tuor colorib⁹. Sextū est thyara. i. mitra q̄dā de bisso. Septimū lamina aurea pendēs in frōte. in qua erat scriptū nomē dei. Octauuz erat fe/minalia linea vt operirēt turpitudinē suā quā/do accederēt ad altare. vel ad sanctuarium. Ex his octo ornamētis sacerdotes minores habe/bāt tantū quatuor. scz tunicā lineā. balthēuz. fe/moralia. i. ferabulas. ⁊ thiaraz. Horū autē orna/mentorū rōnez lr̄alez quidā assignāt dicentes. q̄ in his designat dispositio orbis terraꝝ. qua/si pontifex ptestaret se esse ministruz creatoris mūdi. Vñ ⁊ sap. xviij. dr̄ q̄ in veste aarō erat de/scriptus orbis terraꝝ. Nā feminalia linea figu/rabat terrā ex qua linū nascit. Balthei circūuo/lutio significat mare oceanū qd̄ circūit terram. Tunica hiacinctina suo colore signat aerē. per cuius tintinnabula tonitrua. ⁊ per malograna/ta coruscationes. Suphumerale sua varietate celū sidereuz. Duo onichini duo emisperia vel duo luminaria magna solez ⁊ lunā. Duodeciz lapides in rationali. duodecim signa in zodia/cho. quia in celestib⁹ sunt rationes eternorum. Cydaris vel thyara celum empireuz. Lamina aurea deuz omnibus presidentem. Ratio autē figuralis hoꝝ est. q: ista designant ornamenta virtutū. quib⁹ dnt ministri esse induti. s. habitua/li. que oīa continent in iustitia. ⁊ ideo bene di/citur. Sacerdotes tui induant iustitia. Ut enī dicit Gratia. dis. xl. §. j. Multis virtutibus dz

De⁹ vo/luit ha/bere di/uersa ornamē/ta sa/cerd.

splendere vita pontificio vt gradui pferat deco rē quē ab eo nō accepit. Unde ex eo nō licētiā peccandi. sz necessitatē bñ viuendi se nouerit assecutū. Et in minorib⁹ sacerdotib⁹ debent esse quatuor. Castitas signata p feminalia. Abstinētia signata p cingulū. Linea tunica. idest moderatio discretionis. Et thiara recte intentiōis in capite. idest in mente. Sz pontifices dēt p alys habere pdicta ⁊ alia quatuor. s. iugē dei memoriā in cōtemplatione. ⁊ hō signat in lamia. Supportationē populi p patientiā. ⁊ hoc insuphumerali. Tertio q habeat populū i corde ⁊ visceribus charitatis quod signat p rōnale. Gratia. autē addit. q in corde eius dz esse manifesta veritas. s. scripturaꝝ. p id quod ibi scriptū erat. dis. xxxvj. §. iij. Dz vltimo habere celestē cōuersationē quod signat p tunicam iacinctinā. Tintinnabula aurea que erāt adiūcta in fine vestis signāt exercitiū predicatiōis de sapientia scripture. Et malogranata intexta. signant vnitatē fidei ⁊ moꝝ: vel q in predicatione dz cauere scandala ⁊ diuisiones ⁊ qrere vnitatē. ¶ Quantū ad tertiū pro pseratione coꝝ fiebant quedā. Et primo purificabant oēs p ablutionē aque. Et quedā sacrificia facta pro eis specialiter leuite. Scdo radebant omnes pilos carnes sue vt habet Leui. viij. Tertio pscratio pontificis ⁊ sacerdotum hoc ordine fiebat. Post ablutionē pdictam induebant vestimētis pnominatis. ad designandū dignitatem suā. Specialiter autē pontifex inungebat in capite. vt designaret q ab ipso diffundebat potestas cōsecrandi in alios. sicut oleū a capite deriuat in iferiora. iuxta illud ps. Sicut vnguētū in capite. Leuite vero nō habebāt aliam consecrationē nisi q offerebant dño a filys israel p manus pontificis qui orabat pro eis. Minoꝝ vero sacerdotū sole manus cōsecrabant. que erāt applicande ad sacrificia. Et de sanguine animalis imolati tingebatur extremū auricule dextre coꝝ. ⁊ pollicem pedis dextri. vt. s. essent obediētes legi dei i oblationib⁹ sacrificioꝝ. quod signat in intictiōe dextre auricule. ⁊ q essent solliciti ⁊ prompti i execcutione sacrificioꝝ: ⁊ in signū huius tingebatur extremū pedis ⁊ manus. Ipi etiā ⁊ vestimēta coꝝ aspergebant sanguine aialis imolati. in memoriā sanguinis agni p quē fuerunt liberati ex egypto. Offerebant aūt in cōsecratione coꝝ illa sacrificia. vitulus p pctō. in memoriam remissionis pctī aaron circa vitulum cōflatilem. Aries in holocaustū. in memoriā oblationis abraē cuius obedientiam deberet imitari. Aries consecratiōis q erat quasi hostia pacifica in memoriā liberationis de egypto p sanguinē agni. Canistrū panū in memoriā manne date. Pertinebat aūt ad applicationem ministery. q

Quatuor dēt esse in minoribus sacerdotibus.

imponebat sup manus eorum adeps arietis ⁊ torta panis ⁊ armus dexter. vt ostenderet q acciperent potestatē huius offerēdi. Leuite vero applicabant ex hoc q introducebant in tabnaculū federis. qsi adminstrādū circa vasa sanctuary. Nō figuralis hoꝝ est. qz illi qui sunt cōsecrandi ad spūale misterium xpi. debent pmo purgari p aquā baptismi ⁊ lachrymaꝝ in fide passionis xpi. ⁊ debēt radere oēs pilos carnis sue. idest oēs prauas cogitationes a se remouere. debēt vngi oleo gratie spiritussancti atqz aspsione sanguinis xpi p memoriam passionis. ⁊ sic accedere ad ministrandū cum obediētia ad legem dei ⁊ diligētia agendoꝝ. Innunctio autē in capitib⁹ pontificum ⁊ manib⁹ sacerdotum. adhuc fit in ecclesia. sed ob aliā causā. vt extra de sacra vnc. c. j. Sacerdotes ergo induant iustitia isto mō. ⁊ sancti facti p illā psecrationis figurationem habitā in se. exultabūt in gloria.

Ratio figuralis.

¶ De pceptis iudicialib⁹ ipsi⁹ legis. Ca. vj.

Ertia ps legis mosaice est de pceptis iudicialib⁹ que habent Exo. xxj. ⁊ xxij. c. de quib⁹ pōt intelligi illud ps. Judicia dñi vera iustificata in semetipsa: desiderabilia sup aurū ⁊ lapidem pciosū multū: ⁊ hoc ppter maximā equitatē ⁊ humanitatē quā continent. Judicia idest pcepta iudiciaria dñi: quia a dño instituta. vera. qz nō possunt continere errorē sicut iudicia hominū in suis statutis. Justificata in semetipsa. qz habēt causas ⁊ rōnes valde iustas qre sic instituta sunt ⁊ nota vt dicit Tho. j. ij. q. ciij. Sicut ante legē mosaicam fuerūt habita ⁊ seruata quedā cerimonialia ad cultū dei a sanctis hominib⁹ vt pz de sacrificijs factis per Noe abrahā. ⁊ alios. ⁊ altarib⁹ erectis. ita etiā fuerūt habita quedā iudicialia iter eos. sed nō erant illa iudicialia ex institutiōe diuina. sz humana. vt fūt nūc statuta ciuitatū. Sic etiā illa cerimonialia nō fuerūt p institutionē dei. sed p deuotionē colentiū deū ⁊ ad hoc instigatoꝝ ex instinctu diuino. Differūt aūt iudicialia a cerimonialib⁹ in trib⁹. in determinatiōe. in figuratione. in obseruatiōe. Et primo. s. determinatione. sunt in se iustificata. qz a deo ordinata. Ex secūdo. s. obseruatiōe. vt qz ab hominib⁹ assumūtur. fūt desiderabilia sup auꝝ. qz valde vtilia rei publice. Ex tertio. s. figuratione fūt dulciora sup mel ⁊ fauū. qntum ad expositionē misticam ⁊ moralē. ¶ Primo differūt. qz cerimonialia ordinant hominē ad debitū cultū dei. Judicialia aūt ordināt ad debitū cōuictū cū primo. Sed p hui⁹ maiori dclaratiōe dicit b. Tho. j. ij. q. ciiij. arti. j. q pceptoꝝ cuiuslibet legis quedā habēt vim obligandi ex ipo dictamie rōnis. qz. s. ipsa

Differunt iudicialia a cerimonialibus in tribus.

rõ naturalis dictat hoc eẽ debitũ fieri vel vitari ⁊ hmõi dñr precepta moralia. eo q̄ a rõne dicunt mores hũani. Alia võ p̄cepta sunt que nõ hñt vim obligãdi ex dictamine rõnis. q: in se cõsiderata nõ hñt absolutã rõnẽ debiti vel idebiti. sꝫ hñt vim obligãdi ex ipa institutiõe diua vl' humana: ⁊ hui⁹ p̄cepta sũt detminatiões moralium p̄ceptoꝝ. Et si detminẽt moralia ex institutione diua. in his p̄ que hõ ordinat̃ ad deuꝫ. talia dñr cerimonialia. Si aũt detminãt moralia in his que p̄tinẽt ad ordinationẽ hoium ad inuicem talia dñr iudicialia. Et in his duob⁹ cõsistit rõ iudicialiũ p̄ceptoꝝ. vt. s. nõ hẽant viꝫ obligandi ex ipsa nali rõne. sed ex institutiõe. ⁊ per hoc differũt a moralib⁹. Scd̃o vt p̄tineãt ad ordinationẽ hoium adinuicẽ ⁊ sic differũt a cerimonialib⁹ p̄ceptis. Per hoc ãt dfnt iudicialia ista a legib⁹ ⁊ statutis ciuitate. q: illa sũt ex institutiõe dei. hec ãt ex institutiõe hoiuꝫ. ⁊ dñr iudicialia nõ solũ que p̄tinẽt ad lites iudicioꝝ. sꝫ ẽt quecũqꝫ p̄tinẽt ad ordinationẽ hoium adinuicem que subest ordini hmõi p̄ncipis alicuius seu officialis. ❡ Scd̃o dfunt iudicialia a cerimonialib⁹ in figuratiõe. q: s. cerimonialia figurabant p̄mo ⁊ p̄ se. iudicialia aũt secundario ⁊ ex ꝯsequẽti. Pro cuius declaratiõe dicit Tho. j. ij. q. ciiij. ar. ij. q̄ dupl'r d: aliqd̃ p̄ceptũ figurale. Uno mõ primo ⁊ p̄ se. q: s. ⁊ p̄ncipa r est institutum ad aliqd figurandũ. ⁊ hoc mõ cerimonialia sunt figuralia. Ad hoc ẽt sũt instituta vt figurarẽt aliqd p̄tinẽs ad cultuꝫ dei ⁊ ad mysteria xp̄i. Alio mõ d: p̄ceptũ aliqd̃ figurale non p̄mo ⁊ p̄ se. sꝫ ex ꝯsequẽti. ⁊ hoc mõ iudicialia sũt figuralia. nõ eni fuerũt p̄ncipal'r instituta ad aliquid figurandũ sed ad ordinãdũ statũ illi⁹ p̄pli s̄m iustitiã ⁊ equitatẽ. Sed ex ꝯñti aliqd figurabant inq̃tũ stat⁹ illius p̄pli qui p̄ hmõi precepta disponebat̃. figuralis erat. s̄m illud. j. ad Cor. x. Oia in figuram ꝯtingebãt illis. Quia eni ille p̄plus erat electus a deo. vt ex eo xp̄us nasceret̃ iõ oportuit statiꝫ illi⁹ p̄pli eẽ propheticum ⁊ figuralẽ. vt ait Aug. Et iõ iudicialia illi p̄plo tradita fuerũt magis figuralia q̃ꝫ iudicia alioꝝ p̄ploꝝ. Sicut ẽt ⁊ bella ⁊ gesta illius populi exponũtur mystice. nõ aũt bella vel gesta assirioꝝ vel romanoꝝ que fuerũt magis famosa s̄m hoies. Uñ ⁊ Grego. dicit. xxiij. q. j. Nisi bella illius p̄pli significarẽt bella spũalia demonum ꝯ nos. nequaq̃ꝫ eccl'ia libros illos qui narrant illa bella. vt regũ. Josue. ⁊ alioꝝ proponeret legenda. Et sic iudicialia p̄cepta a doctoribus sup̄ Exo. in glo. exponerẽtur allegorice et moral'r. ❡ Tertio dfunt iudicialia a ceremonialibus in obseruatiõe. Nã q̃uis vtraqꝫ i nouo testõ sint mortua. q: euacuata ab obligatiõe p̄ aduentũ xp̄i. tñ cerimonialia nõ solum sũt mortua sed etiã mortifera post diuulgationẽ euangelij. Et rõ est. q: vt dcm̃ est. illa cerimonialia sũt figuralia p̄ncipal'r instituta ad figurãdũ xp̄i mysteria vt futura. vñ ipsa nũc s̄uare eẽt ꝯtestari ꝯ veritatẽ fidei ac sic si nõdum eẽnt ipleta. Sꝫ iudicialia ita sũt mortua q̄ nõ mortifera. Nam si q's p̄nceps vel eccl'ia vellet aliqd ex illis iudicialib⁹ assumere pro suo statuto seruando in ciuitate tanq̃ꝫ iustũ ⁊ vtile. nõ peccaret q: illõ s̄uaret nisi hoc facẽt ipse vel ab alijs mãdati seruaret. q: in lege mosaica ꝯtẽtũ ⁊ inde obligatoriũ tunc eni intẽtio eẽt mortifera. Jõ autẽ iudicialia nunc sũt mortua ⁊ nõ obligãt. q: cũ instituta eẽnt ad disponẽdũ statũ illius p̄pli. q ordinabatur ad xp̄m. mutato illo statu p̄pli xp̄o aduenienete ipsa iudicialia nõ obligãt. Fuit eniꝫ lex pedagogus ducẽs ad xp̄m. s̄m ap̄lum. Sꝫ q̄a huius p̄cepta vt dictũ est nõ ordinabãtur p̄ncipaliter ad figurandũ xp̄i mysteria. sed ad aliqd fiendũ s̄m iustitiã. ipsoꝝ obseruatio nõ ita p̄iudicat fidei veritati absolute. Sꝫ nunc si intẽtio obs̄uãdi eẽt. vt q: in lege mosaica mãdatum. sic eniꝫ preiudicaret v̄itati fidei. q: p̄ hoc haberet̃ q̄ status prioris p̄pli adhuc duraret. ⁊ xp̄s nõdum venisset. Unde ⁊ ap̄lus ad Hebre. vij. ait. Translato sacerdotio nece est q̄ legis trãslatio fiat. s. quoad totã. Ubi dicit Augu. Quia eniꝫ simul ⁊ ab eodẽ. ⁊ sub eadẽ spõsione vtraqꝫ data sunt qd̃ de vno dicit̃ necesse est: vt de altero itelligatur. extra de consti. translato.

❡ Fit autem quadruplex distinctio hoꝝ p̄ceptoꝝ iudicialiũ s̄m distinctionẽ ordinatiõis humane. vt ponit be. Tho. j. ij. q. ciiij. arti. iiij. Quadruplex eni ordo in p̄plo pot inueniri. Prim⁹ ordo est p̄ncipũ populi ad subditos. ⁊ s̄m hoc dant̃ qdã p̄cepta iudicialia de institutiõe p̄ncipũ ⁊ officioꝝ eoꝝ. ⁊ reuerẽtia eis exhibẽda. ⁊ hec est vna pars eoꝝ. Scd̃s ordo est subditoꝝ ad inuicẽ. ⁊ s̄m h̄ dantur qdã alia p̄cepta p̄tinẽtia ad ꝯciues ad inuicem puta circa emptiões. vẽditiões. iudicia ⁊ penas ⁊ hmõi. ⁊ hec est scd̃a pars iudicialium. Tertius ordo est eoꝝ qui sũt de populo quoad extraneos. ⁊ s̄m hoc dant̃ quedã alia precepta p̄tinẽtia ad extraneos. puta de bellis ꝯtra hostes. ⁊ de susceptiõe peregrinoꝝ ⁊ aduenaꝝ. ⁊ hec ẽ tertia pars. Quartus est ad domesticos. vt vxoris ad virũ. patris ad filiũ. dñi ad seruum. ⁊ s̄ꝫ hoc dantur alia p̄cepta p̄tinentia ad domesticã conuersationẽ. sicut de filiis. vxoribus ⁊ s̄uis ⁊ hec est q̄rta pars. Et de singulis ponetur in sequen. §. sed breuiter. ❡ Et notandũ q̄ aliqua ex his iudicialibus preceptis eccl'ia sumpsit p̄ suis cõstitutionibus in diuersis titulis decretalium. ⁊ p̄cipue in. v. li. vñ obligant vt statuta

Precep̄tum figurale d: dupliciter

§. i.

quadruplex ordo i' populo inuenit̃.

ecclesie. nõ vt in lege mosaica mandata. ¶ Et primo extra de adul. dr̃. Si seduxerit quis virginē necdum desponsatā. dormieritqȝ cuȝ ea. dotabit eam ⁊ habebit in vxorē. Si vero pater virginis dare noluerit pecuniam reddet. i. dabit pecuniam iuxta morem vel modum dotis quā virgines recipe consueuerunt. Glo. ibi dotabit. i. donationem ꝓpter nuptias assignabit ei. vel potius pecuniam dabit mulieri quam ꝑ dote sibi reseruabit. quod fieri põt. ff. de dõa. inter virum ⁊ vxor. si qs vxori. Etiaȝ si cum ea nõ ꝯpat nihilominus habebit illā pecuniā. Glosa sup illud. habebit eam vxorē. s. si pater ei dare voluerit ⁊ ipsa cõsenserit vel si ipse eam accipe voluerit. als punieť. prout contineť. c. sequēti. s. ꝑuēit. Glo. sup illō iuxta modū q extimabiť. iuxta facultates ipsius ⁊ dignitatē puelle. Et illo. c. ꝑuenit. dicit glo. talis non cogitur illam accipe in vxorem si noluerit. Sed qꝛ illaȝ decepit. als puniť. Et ꝫm leges si p vim hoc egerit puniť morte. insti. de publi. iude. §. sin aūt. Si decepit puellam relegať. vel si est vilis ꝑsona verberať. ꝫȝ ꝙ iudici visum fuerit. insti. e. §. ij. Scḋm canones si non accepit excõmunicatur. quousqȝ visum fuerit supiori. ⁊ in monasteriū ad agendum penitētiam ad tēpus retruditur. vt dr̃ in dicto. c. ꝑuenit. ¶ Itē in titulo de fur. c. j. dr̃. Qui furatus fuerit hominē ⁊ vēdiderit euȝ noxe. cõuict⁹ morte moriať. Etiā glo. super illud hoiem. s. liberꝝ. nam q furať seruū hac pena non teneť. ff. ad. l. falci. de pla. l. vl. Et ꝫm canones hec pena non īponiť. vt de rap. in archiepiscopatu. vbi dr̃ ꝙ ꝑ certis excessib⁹ epi pñt certā penā pecuniariā imponere. ⁊ flagellis afficere. ea moderatiōe habita ꝙ flagella in vindictā sanguinis transire nõ videantur. Sȝ vbi est ita grauis excessus ꝙ mortē ⁊ mēbroꝝ truncatiōem mereatur reus sustinere. reseruēt illa ptātib⁹ secularib⁹. Et si epus hȝ iurisdictionem tpalem. causas sanguinis ōmādet ei cui hmōi cõpetat. dicit ibi glo. ¶ Itē de iniur. ⁊ dā. da. c. j. dr̃. Si rixati fuerit homies ⁊ ꝑcusserit alter primū suū lapide vel pugno. ⁊ ille mortu⁹ nõ fuerit. si iacuerit in lecto q ꝑcusserit opas eius ⁊ impensas in medicos restituet Exo. xxi. Glo. ibi opas amissas ⁊ impensas curatore ꝑstabit. ¶ Itē si quis apuerit cisternaȝ ⁊ foderit. ⁊ nõ opuerit eā. cecideritqȝ bos vel asin⁹ in eā. dñs cisterne reddet ꝑciū iumētoꝝ. Quod āt mortuū fuerit ipsius erit. ex eo. ti. Glo. ibi. si hoc fecerit in publico: nā si in occulto vbi ꝯsueuerūt fieri non teneť. Nõ primi est. qꝛ occasionē damni dedit. ¶ Itē si bos cornupeta esset ab heri ⁊ nudiustertius. ⁊ nõ custodiuit eū domin⁹ su⁹. reddet bouē ꝑ boue ⁊ cadauer integꝝ recipet. Exo. xxj. ⁊ e. ti. Glo. sup illud nõ custodierit. s. si bouem alterius occiderit tenebiť. qꝛ non adhibuit diligentiā quā debuit. ¶ Iteȝ si leserit qspiam agrū vel vineā. ⁊ dimiserit iumētū suum vt depascat aliena. pro dāno extimationē restituet. Glo. sup illud extimationē vltra extimationem enim nõ teneť expellere dȝ animal qḋ dāmnum dedit tanquā suū nõ includere. cū dominus eius teneať ad dānuȝ. ¶ Item si egressus ignis cõprehēdat aceruos fruguȝ. siue stantes segetes in agris. reddet dānū qui ignē succendit Exo. xxij. eo. ti. Glo. sup illud. reddet. Si fuerit in culpa cū ignē apposuit nec adhibuit diligentiā quā debuit. ff. ad. l. aq. qui occidit. Alias si nihil de ꝯtingētibus omisit nõ teneť. ista. eo. ti. ca. vlt. ¶ Iteȝ in titu. de homi. c. j. Si quis per industriā occideret primū suū ⁊ per insidias ab altari meo euellas eū vt moriať. Exo. xxj. Gl. sup illud ꝑ idustriā. Sec⁹ in Cañ. ar. xv. q. j. siquis nõ iratus. Insidias. Iste talis insidias si occidit nõ hȝ imunitatē ab eccłia. s. vt possit eximi. qḋ forte itelligiť qñ hoc agit in eccłia.

¶ De ratione pre- .§. ij.

ceptoꝝ iudicialiū legis mosaice que ꝑtinēt ad ꝑncipes. Pro quoꝝ declaratiōe dicit. b. Tho. j. ij. q. cv. ꝙ circa bonā ordinationē ꝑncipuȝ in aliqua ciuitate vel regno duo sunt attendēda. Quoꝝ vnū est vt oēs hēant aliquā ꝑtē in principatu. per hoc eni ꝯseruať pax ppli. ⁊ oēs talē ordinationē amāt ⁊ custodiūt. vt habetur in. ij. Polli. Aliud est qḋ attēdiť iuxta speciē regiminis vel ordinationis ꝑncipatuū. cuius cuȝ sint diuerse species vt phūs tradidit. in. iij. Polliť. precipue tñ est regnuȝ in quo vnus ꝑncipatur scḋm v̄tutē. Uñ dicit pluralitas principatuū mala. vnus ergo princeps Et aristocratia. i. potestas optimoꝝ in qua aliq ꝑncipanť. pauci tñ ꝫm virtutē. Uñ optima ordinatio principuȝ est in aliqua ciuitate vel regno in quo vnus preficitur ꝫm v̄tutē qui oibus preest: ⁊ sub ipso sunt aliqui ꝑncipantes ꝫm v̄tutē. Tum qꝛ talis ꝑncipatus ad oēs ꝑtinet. Tum qꝛ ex oibus eligi possunt. Tum qꝛ etiam ab oibus eliganť. Talis est optima pollicia bene cõmixta ex regno inquantum vnus preest. Ex aristocratia inquātuȝ aliq principanť ꝫm v̄tutē. Et ex democratia. i. ptāte ppli inqȝtū ex pplarib⁹ pñt eligi ꝑncipes ⁊ ad populum ꝑtinet electio ꝑncipū. ⁊ hoc fuit institutum ꝫm legē diuinā in illo pplo iudeoꝝ. Naȝ Moyses et eius successores gubernabant populum quasi singulariť oib⁹ ꝑncipātes. qḋ est quedā species regni. Eligebanť aūt septuaginta seniores ꝫm v̄tutē. Uñ dr̃ Deuť. j. Tuli de tribubus v̄ris viros sapiētes ⁊ nobiles. ⁊ ꝯstitui eos ꝑncipes. Et hoc erat aristocraticū. Sed democraticum erat ꝙ isti de omni populo eligerentur

circa bonā ordinatiōes ciuitatis duo sūt ꝯsiderāda

bantur: dicit eniz Exo.xviij. Prouide de omni
plebe viros sapiētes. Et etiā pplos eligebat. vñ
d: Deut.j. Date ex vobis viros sapientes. ⁊ sic
patet ꝙ optima fuit ordinatio principū quam
lex posuit. Et ꝗuis ordinatio ppli pcipue depē
deat ex maximo pncipatu.i. principali rectore.
vt dicit phs in.iij. Polit. tñ qꝛ ille pplus sub
speciali cura dei regebaꝰ. Vñ d: Deut.vij. En
te elegit dñs deus tuus. vt sis ei pplus pecula
ris. Ideo institutionē summi pncipis sibi dñs
retinuit. nō lex ipsa determinauit. Et hoc ē qd
dñs petiuit Numeri.xxvij. Prouidebat domi
nus deus spirituū oīs carnis hoīez qui sit sup
oēz hanc multitudinē. Et sic ex dei ordinatiōe
institutus est Josue in pncipatu post Moysen.
Et de singulis iudicibꝰ qui fuerunt post Josue
legiꝰ ꝙ deus suscitauit populo saluatorē. Et qꝛ
spiritus dñi fuit in eis. vt pꝫ li. iudicū. De rege
aūt cōmisit pplo ꝯstitutionē. sed sibi reseruauit
electionē. Vñ d: Deut.xvij. Eum constitues re
gem quē elegerit dñs deus tuus. Quō autē se
debeant habere reges ⁊ alij psides. ondit ps.
dicēs. Et nunc reges intelligite erudimini qui
iudicatis terrā. Seruite dño in timore. Regnū
vtiqꝫ est optimū regimē ppli. qꝛ hmōi regimē
maxime representat regimē dei quo vnus mū
dum gubernat. Et hoc est verꝫ si nō corrumpa
tur. Sed pp magnā ptātē que regi ꝯcediꝰ de fa
cili degenerat in tyrānidē. nisi sit pfecta virtus
eius cui talis ptās ꝯcediꝰ. Perfecta aūt virtus
in paucis inueniꝰ. ⁊ precipue in iudeis q erant
crudeles ⁊ ad auaritiā proni. p que hoīes ma
xime in tyrānidem decidūt. Et iō dñs a prin
cipio eis regē nō instituit plena ptāte. sed iudi
cem ⁊ gubernatorē ⁊ postea regē ad petitionez
ppli quasi indignatꝰ ꝯcessit vt pꝫ per ea que di
xit ad Samuelē.j. Regū.viij. Nō eni te sꝫ me
abiecerunt ne regnē sup eos. Instruxit tñ a pn
cipio circa regē instruēdū. Primo de mō eligē
di. vt.s. qñ in eius electiōe expectarēt iudiciuz
dñi. ⁊ vt nō facerēt regē alteriꝰ gētis. qꝛ tales re
ges solēt parꝫ affici ad gētē cui pficiꝰ ⁊ p ꝯñs pa
rum curare de eis. Scdo ordinauit circa reges
institutos ꝗliter deberēt se hre ad seipsos .s. vt
non multiplicarēt currus ⁊ equos ⁊ vxores ⁊
diuitias imēsas. qꝛ ex cupiditate horꝫ facile pn
cipes decidūt in tyrānidē ⁊ iustitiā dereliquūt.
Tertio qualiter se deberēt hre ad deum. vt scꝫ
semp legerēt ⁊ cogitarēt legē dei. vt semp eēnt
in timore dei ⁊ obediētia. Seruite dño in timo
re. Instruxit etiā qualr debent se hre ad subdi
tos. vt.s. nō supbe cōtēnerēt ⁊ opprimerēt. ⁊ a
iustitia declinarēt. Qd autē dixit dñs pplo per
Samuelē.j. Reg.viij. Hoc erit ius regis. filios
vros tollet sibi i seruos. tribunos ⁊ cēturiōes.
Illud ius nō acquiriꝰ regi ex institutione diui

de istru
ctione
regis.

na sed magis ibi prenunciatur vsurpatio regū
qui sibi iniquum ius constituunt in tyrānidez
degenerantes. ⁊ subditos depredantes.

De ratione ⁊ .§.iij.

conuenientia iudicialiū pceptorꝫ ꝗtū ad ppla
rium hoīum ꝯuictū illiꝰ ppli. Omnia enim ta
lia pcepta inueniūtur eē sm rōnem. ⁊ plena eq
tate ⁊ charitate. Et hec est intētio legis. assuefa
cere hoīes per eius pcepta. vt sint bene cōicati
ui adinuicē ⁊ faciliter. vt sic ꝯseruetur amicicia
⁊ pax iter eos. Vñ in cōmendatiōe taliū pcepto
rum d: in ps. Non fecit taliter omi nationi. scꝫ
deus qualia fecit pplo israel. ⁊ iudicia sua.i. p
cepta iudicialia nō manifestauit eis. Pro cuiꝰ
declaratiōe dicit Tho.j.ij.q.cv.ar.ij. ꝙ sm Au
gusti.in.ij. de ciui. dei. Tullius diffiniēs qd sit
pplus dicit ꝙ est cetus multitudinis iuris con
sensu ⁊ vtilitate cōitatis sociatus. Vñ ad rōnez
ppli ptinet vt cōicatio hoīum adinuicē iustis p
ceptis legis ordinetur. Est aūt duplex cōicatio
hoīum adinuicē. vna que fit auctoritate princi
pum. alia que fit ppria auctoritate priuatarum
psonarꝫ. Et qꝛ voluntate vniuscuiusqꝫ disponi
potest quod est subditū eius ptāti. iō auctāte
principū qbus subiecti sunt hoīes opꝫ ꝙ iudi
cia inter hoīes exerceanꝰ ⁊ pene malefactoribꝰ
inferanꝰ. Ptāti aūt priuatarꝫ psonarum subdū
tur res possesse. ⁊ iō ppria volūtate in his pos
sunt sibi inuicem cōicare puta emendo. vēden
do. donando. ⁊ aliis hmōi modis. Circa autez
cōicationez lex sufficienter ordinauit. Statuit
enim iudices. vt pꝫ Deut.xvj. Judices ⁊ magi
stros ꝯstitues in oībus portis tuis vt iudicent
populū iusto iudicio. Instituit etiā iustū iudicij
ordinē ⁊ sine acceptiōe psonarꝫ. Vñ diciꝰ. Deu
tero.j. Quod iustum est iudicate. siue ciues il
le. siue peregrinus. nulla erit personarꝫ distan
tia. Et qꝛ iudices ad hoc inter homines consti
tuuntur. vt determinet qd ambiguū est iter ho
mines. cum ambiguuz sit duplex. qꝛ vel apud
simplices. vel etiā apud pitos ⁊ doctos. iō vtriꝫ
ꝗꝫ puidit lex. Nam ad dubia cōia tollēda man
dauit Deut.xvj. vt iudices ⁊ magistri ꝯstitue
rentur p singulas tribꝰ ad iudicandū populū.
Ad tollēdū sm dubiū.s. qd est apud peritos sta
tuit lex vt oēs recurrerent ad locū pncipalem a
deo electū in quo summus sacerdos erat q de
terminaret dubia circa cerimōias diuini cultꝰ.
Et summus iudex ppli rex vel iudex qui deter
minaret quoad iudicialia. sicut ēt nūc p appel
lationē ab inferioribꝰ iudicibꝰ ad supiores cau
se deferuntur. Unde Deut.xvij. diciꝰ. Si diffi
cile apud te ⁊ ambiguum iudiciū prospexeris.
⁊ iudiciū q intra portas tuas sunt videris ver
ba variari. ascende ad locum quez elegerit do

minus deus tuus. Sustulit etiaȝ occasiones in
iusti iudicij. scȝ per munera dū ait. Non accipi
as munera scilȝ iudex. qȝ munera excecāt ocu/
los sapientū. ⁊ peruertūt verba iustoꝝ. Deute.
xvj. Quāuis eni sit possibile duos vl' tres testes
in mēdacio conuenire. nō tn̄ est facile vel ꝓba/
bile ꝙ conueniāt. ⁊ precipue si eoꝝ testimonia
nō vacillent. nec al's sint suspecti. Et ad h̄ ꝙ de
facili testes a veritate nō declinarent. instituit
lex vt diligentissime examinarent. ⁊ iō accipit
testimoniū eoꝝ tanꝙ verū. Nā in negocijs hu
manis ẛm phm̄ non pōt haberi ꝓbatio demon
stratiua ⁊ infallibilis sȝ sufficit ꝯiecturalis ꝓba
bilitas. ẛm ꝙ rector suadet. Etiā lex istituit cer/
tas penas ꝓ certis delictis. vt isra dicet. ℂ Cir
ca res vō possessas optimū est ẛȝ phm̄. in. ij. po
liticoꝝ ꝙ possessiōes sint distincte. ⁊ vsus sit ptiȝ
cōis. partiȝ per volūtatē possessoꝝ cōmunicet.
Et hec tria fuerūt in lege statuta. ℂ Primo eni
ipse possessiones erant diuise ꝑ singulos. Dicit
eni Numeri. xxxiiij. Ego dedi vobis terrā quā
sorte diuidetis vob. Et qȝ ꝑ possessionū irregu/
laritatē plres ciuitates ꝺstruunt. vt dicit phus
ij. politico. Jō circa possessiōes regulandas tri/
plex remediū lex istituit. Unū. s. vt ẛȝ nūerū ho/
minū diuiderent eq̄liter. Un̄ dr̄ Nume. xxxiij.
Plurib⁹ dabitis latiorē. ⁊ paucioꝛib⁹ āgustiorē
Aliū remediū fuit vt possessiōes i ꝑpetuū n̄ alie
narent. sȝ certo tp̄e redirēt ad suos pstinos pos
sessores. vt. s. n̄ ꝯfunderent sortes possessionū.
Sic ḡ ꝯcessit lex vt necessitatib⁹ occurrētib⁹ pos
sent sibi hoīes ꝓuidere ꝙ ad certū tp̄s alienari
possent. Sȝ ne ꝯfunderent sortes tribuū. i iubi
leo saltē oꝑtebat ꝙ reuerterent ad ꝑores posses
sores. Excipiebant dom⁹ vrbane. qȝ in ꝑpetuuȝ
poterāt vēdi. Et rō ē qȝ nō erāt dom⁹ ita sorte di
stincte vt possessiōes. Tertiū remediū erat ad to/
lēdū hm̄ōi ꝯfusiōeȝ vt primi succederēt moriē/
tib⁹. Et ṗmo qdē ḡdu fili⁹. scd̄o filia. tertio fra/
tres. q̄rto patrui. q̄nto qcūqȝ ꝓping. Et ad disti
ctionē sortiū ꝯseruādā vlteri⁹ lex statuit vt mlie
res q̄ sunt hr̄des nuberent hoīb⁹ sue tribub⁹ vt
habet Nume. xxxvj. Nō aūt statuit lex ꝙ mlie/
res succederēt in bōis pr̄nis. nisi in defectu ma
sculoꝝ. Tūc aūt fuit nec̄ariū vt mlieres succede
rent in ꝯsolationeȝ pr̄is. cui fuisset graue ꝙ ad
ex̄neos hr̄ditas deuolueret. sȝ vt dictū ē. nō po
terant nubere nisi in tribu sua. ℂ Scd̄o statuit
lex vt q̄ȝtū ad aliq̄ vsus rerū eēt cois. Et primo
q̄ȝtū ad curā. Preceptū est eni Deute. xxij. Nō
videbis ouē ⁊ bouē fr̄is tui errātē. ⁊ ꝑteribis.
sȝ reduces fr̄i. Et sic de alijs. Scd̄m q̄ȝtū ad fru/
ctū. Cōcedebat eni ꝯueniēter q̄ȝtū ad oēs vt in/
gressus in vineā amici posset comedē licite. nō
aūt ex̄ ferre. Jntēdebat eni lex assuefacer̄ hoies
vt sibinuicē de facili sua coicarēt. Nō aūt est de

triplex rem⁹ pōit circa pos/sessio/nes re gul.

facili suoꝝ excoicatiuus qui nō sustinet ꝙ ꝓxi/
mus modicuȝ qd de suo accipiat absqȝ magno
detrimēto. secus aūt cū magno dāno. Et iō ꝓhi
bebat lex ex̄ portare. sȝ non in vinea comedere.
Quantū aūt ad paupes mādabat lex vt relinq̄/
rentur manipuli obliti. ⁊ racemi remanētes in
ipsis. vt pȝ Leui. xix. ℂ Tertio statuit lex coica/
tionē factā ꝑ eos qui sunt dn̄i reꝝ. Et vnā qdeȝ
coicationem pure gratuitā. Un̄ dr̄ Deute. xiiij.
Anno tertio sepabis aliā decimā. veniētqȝ le/
uitas ⁊ peregrinus ⁊ pupillus ⁊ vidua ⁊ come
dēt ⁊ saturabunt. Aliā vō coicationē cū recom
pensatiōe vtilitatis. sicut per ēptionē. venditio/
nē. locationē. mutuū depositū. de qbus oīb⁹ in/
ueniunt ordinatōes in lege. Jntētio legis erat.
vt sibiinuicē hoīes in necessitatib⁹ de facili sub
uenirēt. qȝ h̄ est maxime amicicie fomētum. Et
hāc facilitatē subueniēdi nō solū statuit in his
que gratis ⁊ absolute donant. sȝ ēt in his q̄ mu
tuo cōcedunt: qȝ hm̄ōi subuētio frequētioꝛ est
⁊ pluribus necessaria. Hm̄ōi aūt subuētiōis fa/
cultatē multipliciter istituit. Primo qdē vt faci
les se preberēt ad mutuū exhibēdū ⁊ ne tali re/
traherēt se anno remissionis appropinquante.
vt habet Deute. xv. Scd̄o ne cui mutuū conce/
derēt grauarēt. vl' vsuras vel etiā aliq̄ pignora
oīno vite necessaria accipiēdo. Et si accepta fue
rint ꝙ stati restituerent. Dicit etiā Deute. xxiij.
Non fenerabis fratri tuo ad vsuram. Et vigesi
moquarto. Non accipies loco pignoris inferio
rem est ⁊ superiorē molā. qȝ aiam suā apposuit
tibi. Et Exodi. xxij. dicit. Si pignus a proximo
tuo acceperis vestimētū. ante solis occasuȝ red
des eis. Tertio vt nō importune exigerēt. vt dr̄
Exodi. xxij. c. Si pecuniā mutuo dederis popu
lo meo pauperi qui habitat tecū. nō vrgebis cū
quasi exactor. Et ꝓpter hoc etiā mādat Deute.
xxiiij. Cū repetes a ꝓximo tuo rē aliquā quā dȝ
tibi: nō ingredieris domū eius vt pignus aufe
ras. Quarto instituit ꝙ in septimo anno debita
penitus remitterentur. Probabile eniȝ erat ꝙ
illi qui cōmode reddere possent añ septimū an/
nuȝ redderēt: ⁊ gratis mutuātes nō defrauda/
rent. si aūt oīno ipotētes essent eadē rōne erat
eis de nouo dandū ꝓpter indulgētiā. ℂ Circa
vero aialia mutuata hec lex statuit: vt pp negli
gētiā eius cui mutuata sunt si in ipsi⁹ absentia
moriant vel debilitent. reddere ea cōpellat. Si
vō eo p̄sente ⁊ diligēter custodiēte mortua fue
rint vel debilitata: nō cogebant restituere ea: et
maxie si erāt mercede ꝯducta: qȝ ita etiā potuit
mori seu debilitari apud mutuātē. Hoc obsuā
dū erat qn̄ aialia erant mercede cōducta. qȝ tūc
habebat certū preciū pro vsu aialium vn̄ nihil
accrescere debebat per restōneȝ aialiuȝ nisi pro
pter negligētiā custodiētis. Et quia hec est dis/

feretur. Inter mutuū et depositū: quia mutuū tra-
ditur in vtilitatē eius cui traditur: sed depositū in vti-
litatē deponētis. ideo magis artabatur aliquis in cer-
tis casibus ad restituendū mutuum quam ad restituen-
dum depositum: quia de minori negligentia tenebatur
eius qui recepit mutuū quam depositarius qui tenebatur ni-
si de furto. vt patet Exodi.xxij. ¶ De penis que in-
ferebantur per iudicialia precepta legis pro diuersis
delictis. Nota secundum Tho. vbi supra. quod nō solū propter
grauitatē culpe: sed etiā propter alias causas grauis
pena infligitur. Primo quidē propter quātitatē peccati: quia
maiori peccato ceteris paribus grauior pena debe-
tur. Secundo propter peccati consuetudinē: quia a peccatis cōsue-
tis nō faciliter homines abstrahuntur nisi per graues
penas. Tertio propter multā concupiscentiā vel delecta-
tionem in peccato: ab his etiā nō de facili homines ab-
strahuntur nisi propter graues penas. Quarto propter fa-
cilitatē cōmittendi peccatum et iacendi in ipso. Huiusmodi
etiā peccata que manifestantur sunt magis punien-
di ad aliorum terrorē. ¶ Circa etiā ipsam quātita-
tem peccati quadruplex gradus est attēdēdus etiam
circa vnū et idē peccatum. Quo primus est quando inuo-
luntarius peccatum cōmittit. Tunc enim si omnino est in
uoluntarius totaliter excusatur a pena. Dicitur enim
Deutero.xxij. quod puella que opprimitur in agro
non est rea mortis. quia clamauit et nemo affuit qui
liberaret eam. Si vero aliquo modo fuerit volun-
tarius sed tamen ex infirmitate peccat: puta cum ali-
quis peccat ex passione minuatur peccatum: et pena secundum
veritatē iudicij diminui debet: nisi forte propter cōmu-
nem vtilitatē pena aggrauetur ad abstrahēdum
homines ab huiusmodi peccatis. sicut dictum est. Secundus gra-
dus est quando aliquis per ignorantiā peccauit. et tunc
aliquo modo reus reputabitur propter negligentiam ad-
discendi. sed tamen non punietur per iudices: sed ex-
piabit peccatum suū per sacrificia. vt dicitur Leuiti.iiij.
Anima cū peccauerit per ignorantiā etc. Sed hoc
intelligendum est de ignorātia facti: nō autem de
ignorantia precepti diuini: quod omnes scire tenentur.
Tertius gradus est quando aliquis ex superbia peccat.
idest ex certa electione vel ex certa malitia. et tunc
puniebatur secundum quantitatē delicti. Quartus autem gra-
dus est quando per pertinaciā et contumaciā peccabunt. et
tunc quasi rebellis et destructor ordinationis legis
omnino occidēdus erat. Et secundum hoc dicēdum est
quod in pena furti considerabatur secundum legem id quod fre-
quēter accidere poterat. et ideo pro furto et aliarū
rerū que de facili custodiri possunt a furibus nō red-
debat fur nisi duplū. Oues autem nō de facili pos-
sunt custodiri a furto quia pascuntur in agris. ideo fre-
quētius contingebat quod oues furto subtraherentur
vnde lex maiorē penā apposuit. vt scilicet quattuor oues
pro vna oue redderentur. Adhuc autem boues diffi-
cilius custodiuntur quia habentur in agris: et non ita
pascantur gregatim sicut oues. et ideo adhuc sibi
maiorē penā apposuit. vt scilicet quinque boues pro vno
boue redderentur. Et hoc dico nisi forte idē ani-
mal inuentū fuerit viuēs apud eū. quia tunc solum
duplū restituebat sicut in ceteris furtis. Pote-
rit enim haberi presumptio que cogitaret restituere ex
quo viuū seruasset. Et nota secundum Aug.xxi. de ci.
dei quod Tullius posuit octo genera penarum esse in legi-
bus: videlicet damnum vincula. verbera. talionē igno-
miniā. exiliū mortē et seruitutē. Et quibus aliqua
in lege sunt instituta. Damnū quidem. scilicet cum fur
cōdēnabatur ad quintuplū vel quadruplū. Vin-
cula vero sicut Nume.xxv. mandatur de quodam
in carcerē includeretur. Verbera. sicut Deu.xxv.
Si enim qui peccauit dignū viderint plagis pro-
sternent: corā se et faciēt verberari. Ignominiā
etiam inferebat illi qui nolebat accipere vxorem
fratris sui defuncti: que tollebat calciamenta il-
lius et spuebat in faciē eius. Mortē etiā infere-
bat. vt patet Leui.xx. Qui maledixerit patri suo aut
matri: morte moriatur. Penam enim talionis lex in-
duxit dicēs Exo.xxi. Oculū pro oculo: dentem
pro dente. Penam autem seruitutis induxit in duo-
bus casibus. In vno quidē quando septimo anno re-
missionis ille qui erat seruus nolebat beneficio
legis vti vt liber exiret: vnde pro pena ei inflige-
batur vt in perpetuū seruus remaneret. Secūdo
infligebatur furi quando nō habebat quod posset restitue-
re. Sicut habetur Exodi.xxij. Penā autem exilij
vniuersaliter lex non statuit. quia in solo populo deus
colebatur omnibus alijs populis per idolatriā corruptis.
Vnde si quis a populo illo vniuersaliter exclusus esset. da-
retur ei occasio ydolatrie. Et ideo primo Reg.xxvi
dicitur quod Dauid dixit ad Saul. Maledicti sunt qui
deiecerūt me: nō habitēt in hereditate domini dicen-
tes: vade serui dijs alienis. Erat autem aliquod particulare
exiliū. Dicitur enim Deut.xix. quod qui percusserit primum
suum nesciēs et nullū erga ipsum habuisse odium
cōprobatur: ad vnā vrbiū refugij confugiebat vsque
ad mortē summi sacerdotis. Tunc enim licebat ei
reddere ad domū suam: quia in vniuersali damno populi
consueuerūt particulares ire sedari: et ita primi de-
functi nō sic proni erāt ad eius occisionē. Penā autem
mortis lex inflixit in maioribus criminibus. scilicet in
his que sunt contra deū. in homicidio et in furto hominum
et in reuerētia ad parētes et in adulterio et ince-
stibus. In furto autem aliarum rerum adhibuit penā dam-
ni. In percussuris et in mutilationibus induxit
penam talionis. In alijs minoribus culpis pe-
nam flagellationis: et ignominie.

¶ De iudicialibus preceptis que recipiat extraneos. .§.iij.

Pro cuius declaratione sciēdū secundum bea. Tho. i.se.q.cv.ar.iij quod cū extraneis pōt esse hominum conuersatio dupliciter. Vno modo pacifice. Alio modo hostiliter. Et quātum ad vtrūque modū ordinandū lex conuenientia precepta continebat. Triplicitur enim iudeis offerebatur oc-

Margin notes:

De quadruplici gradu peti

In duobus casibus penā seruitutis induxit.

Conuersatio hominis fit dupliciter

tasio et cū exneis pacifice cōicarēt. Primo qui
dem qn̄ exnei p t̄rā eoꝝ trāsitū facerēt q̄si pere
grini. Scd'o mō qn̄ in t̄rā eoꝝ adueniebāt ad i
habitādū sicut aduene. Et q̄tū ad vtrūq; lex p̄
cepta mīe ꝑposuit. Nam Exo.xxij.d'. Aduenā
nō ꝯtristabis. Et.xxiij.d'. Peregrino molest⁹ nō
eris. Tertio qn̄ aliq exne totalr in eoꝝ ꝯsortiu3
z ritū admitti volebāt. Et in hijs qdē ordo atten
debat: nō eni statiz recipiebant q̄si ciues. sicut
etiā apud quosdā gētiliū statutū erat. vt nō re
putarent ciues nisi q vl' ex auo vl' attauo ciues
existerēt. vt dicit phs. in. iij. politi. Et hoc iō q
si statiz exnei aduenientes recipent ad tractādū
ea que sūt ppli possent mlta picula ꝯtingē dum
exnei nō hn̄tes adhuc amorē firmatū ad bonū
publicū. aliq ꝯ pplm attētarēt. Et iō lex statuit
vt de qbusdā gētib⁹ aliq; affinitatē ad iude
os. s. de egyptijs hn̄tib⁹ apud q̄s nati fuerant
z nutriti. z de ydumeis filijs Esau fris Jacob i
tertia gn̄atiōe reciperent in ꝯsortiū ppli. Qui
dam vō q hostilit' ad eos se habuerāt. sicut amo
nite z moabite nūq; ad ꝯsortiū eoꝝ admitterē
tur. Amalechite āt q magis eis aduersati fue
rant. z cū eis nullū hēbāt cognatiōis ꝯsortiū q̄
si hostes ppetui hrent. D' eni Exo.xvij. Bel
lum dei erat ꝯ amalech a gn̄atiōe in gn̄atiōem.
Silr ēt q̄tū ad hostilē cōicationē cū exneis lex
pcepta ꝯuenientia tradidit. Nā p̄ qdē istituit q
bellū iuste iniret. Mādat eni Deut.xx. q qn̄ ac
cederēt ad expugnādū ciuitatē offerrēt ei p̄mū
pacē. Scd'o istituit vt fortit' bellū susceptū exeq
rentur. hn̄tes de deo fiduciā. Et ad h' meli⁹ obs
uandū istituit q iminēte plio sacerdos eos cō
fortaret. pmittēdo auxiliū dei. Tertiū mādauit
impedimēta a plio remoueri remittēdo q̄sdā
ad domū q possent ipedimēta p̄stare. vt nouus
edificator dom⁹ aut plātator vinee. aut despon
sator vxoris. Hi excludebāt a plio: z h' pp duo.
Primo qdē q ea que hō de nouo h3 vel statiz
paratus est ad hn̄dū magis solet amare. z p̄ ꝯse
eoꝝ amissionē timē. Un̄ pbabile erat q ex tali
amore timerēt mortē. z sic minus fortes essent
ad pugnādū. Scd'o eadē rōne timidi mittebant
ad domū. Quarto istituit vt victorijs modera
te vterētur parcēdo mulierib⁹ z puulis. z ēt li
gna fructifera regiōis nō icīdēda. Accipe aūt
vsuras ab alienis nō erat h3 legis itētionē. s3 ex
quadā pmissione pp pronitatem iudeorum ad
auaritiam vt magis pacifice se haberent ad ex
traneos a quibus lucrabantur.

¶ De preceptis iu .§.v.

dicialib⁹ circa psonas domesticas. vt filios vxo
rem suos que docēt quēlibet circa suā familiā
seruare ad bn̄ regēdum. nō q in lege mosaica
scripta. sed q in magna eqtate z hūanitate fun
data. vt valeat dicē illud ps. A iudicijs tuis nō
declinaui. i. pceptis iudicialib⁹. q tu legē posu
isti mihi que. s. ista ꝯtinēt. z ad que huāda le
gem puatā. s. ispiratōis in corde posuisti ad ea
implēda: vt valde iusta. ¶ Pro cuius declara
tione notādū fm Tho. j. se. q. cv. q cōio dome
sticaꝝ psonaꝝ ad inuicē. vt dic phs in. j. polit.
est fm q̄tidianos act⁹ q ordinant ad nec̄itatē vi
te. Uita āt hoīs ꝯsuat tripl'r. Uno mō q̄tu3 ad — vita hominis tripl'r conseruat.
indiuiduū ꝑut. s. hō idē numero viuit. z ad ta
lem vite ꝯsuationē opitulant hoi exteriora bo
na. ex qbus h3 victū z vestitū z alia huius vite
nec̄ia. in qb⁹ administrādis indiget hō seruis.
Alio mō ꝯsuat vita hoīs fm spēm z p gn̄atio
nem ad quā hō idiget vxore vt ex ea generet fi
lios. Sic igit' in domestica cōione sūt tres cōbi
natiōes. s. dn̄i ad suu3. viri ad vxorē. pris ad fi
lium. z q̄tū ad oīa ista lex vet⁹ ꝯuenientia pcepta
tradidit. Quātū eni ad suos instituit vt mode
ste tractarētur: z q̄tū ad labores ne. s. in labori
bus imoderatis affligerent. Un̄ Deut.v. dn̄s
mādauit vt die sabbati requiescerēt suus z ancil
la. sicut z ipse. Et iterū q̄tū ad penas infligēdas
vt. s. moderate castigarēt. imposuit eni penam
mutilatorib⁹ suoꝝ vt dimitterēt eos liberos. si
cut habet Exodi.xxj.ca. Et silr statuit in ancilla
quā in vxorē aliqs duxerit. Statuit ēt spēalr cir
ca suos q erāt ex pplo. vt vij. anno liberi egre
derent cū oib⁹ que apportauerāt ēt vestimētis.
vt hētur Exod.xxj. Insup ēt notat Deut.xv. vt
viaticū eis det. Quia eni filij isrl' erāt a suitute
liberati Pharaonis a dn̄o. z p h' diuine seruituti
additi. iō noluit dn̄s vt in ppetuū sui ee̅nt sim
plicit'. s3 fm qd. i. ad tps. Et q̄uis ista nūc non
seruent nec obligēt q̄tū ad ista determinata in le
ge: obligāt tn̄ i gn̄e. vt. s. qs modeste se hēat ad
seruos. ¶ Circa vxores vō statuit in lege q̄tū
ad ipsas ducēdas vt accipiant vxores de tribu
sua vt hētur Nume. vl. Et h' iō ne sortes tribuū
ꝯfundātur. Prohibuit ēt q̄sdā psonas ne in cō
iugium ducerent. s. alienigenas. i. que nō erāt
de pplo iudeoꝝ pp periculū seductiōis: z ppin
quas pp reuerentiā nālem que eis debet. Hoc
aūt nūc suādū ē: q̄tū ad ppinq̄s in mlto pli
bus gradib⁹ q̄ in veteri testō. z ēt q̄tū ad affi
nes. vt p3 ex de ꝯsang. z affi. ca. vl. Quātū autē
ad alienigenas hoc ita suādū est: vt fideles cu3
infidelib⁹ ꝯhē phibeātur mr̄imoniū. xxviij. q.
j. ca. Caue. In lege etiā fuit statutu3 q aliqs in
vxorem duceret vxorem fris defuncti sine libe
ris. vt p3 Deut.xxv. Et hoc ne totalr memoria
defuncti deleret. Nam filius z illis genit⁹ dicē
batur filius fris defuncti fm quādā adoptiōe3.
Hoc aūt nūc expsse phibet pp affinitatē. Statu
it ēt lex q̄lit' vxores iā ducte tractari debent. s.
amicabilr. vt. s. nō leuit' infamarent. Un̄ z mā

datur puniri q falsuz crimen imponit vxori: vt habet Deut.xxij. Et et q pp vxoris odiu filius detrimentu no pateret Deut.xxj. Et et q pp odiu vni vxorez no affligeret: sz potius scripto libello repudij eaz dimitteret. vt patet Deut.xxiiij.

Repudiu vxoris pmisit lex.

¶ Sciendu aut q lex pmisit repudiu vxoris: no q: simplr iustu eet: sed pp iudeoz duritiam vt dicit dns Matth.xix. Fuit g p missum repudium ad vitadu vxoricidiu. Erat eni ita crudeles q occidissent vxores qs odio hebant si non potuissent dimitte vt alias ducerent. Nuc at in nouo testo mrimoniu psumatu null i pot rone dissolui. nec et cu dispesatioe pape. Diuortium aut quoad separatione thoru: vel quoad cohabitatione scdm forma ab eccla tradita fieri pot & non aliter. Et de hoc in stia pte: titulo primo. ¶ Circa filios aut instituit lex vt pres eis disciplina adhiberet instruedo eos in fide. vt habetur Exod.xxij. vbi dr. Cu dixerint vobis filij vri que est ista religio. i. ca hay cerimoniay que fiebant circa agnu pascalem: dicetis eis. Victima transitus dni est &c. Et q instruerent eos in moribus. Vn Deut.xxv. dr q pres cu habebant filios rebelles & ptumaces. debebat eos ducere ad iudices ciuitatis & eis denuciare q monita eoz audire cotenerent comessationibus conuiuijs atqz luxurijs vacaret &c. Et illi iudices mandabat illos lapidari. No aut hoc paretibus licebat. s. occidere vel mutilare filios ad correptionem suoz sceleꝝ. sicut nec et nuc lz. Nam sicut phs dicit. x. ethicoꝝ. Principatus pnus hz solam amonedi ptate: no at vim coactiua p qua rebelles & ptumaces coprimi pnt. Et io lex madabat vt filius ptumax a pncipibus puniretur.

Titulus decimusquintus.

¶ De lege euagelica seu noui testi. Ca. vnicu.

Quarta lex euangelica siue noui testi que etia videt lex indita. s. in cor: seu lex gre qua pmisit dns danda Hiere.xxxj. cum ait. Ecce dies venient dicit dns: & psumabo sup domu israel & sup domu iuda testm nouu. Et expones qd sit h testm subdit: q: hoc est testm qd dispona domui isrl. dando legis in eas in mente eoz & in corde eoz suscribam eas. Qua aucta-

quid sit testm.

tem inducit apls ad Heb.viij. Et de ea pot intelligi illud ps. Bonu mihi lex oris tui sup milia auri & argenti. Precipue aut lex euangelica dicit lex oris dei. q: ab ipso incarnato pnuciata & data fuit: & cu ea gra collata. Vn Matthe euangelista narrat quo cepit eis xps pdicare di. apiens os suu docebat discipulos suos dices. Beati pauperes &c. Matth.v. Et hoc in mote q designat sm Aug. insigne pfectaqz iustitia quam ptinet ipsa lex sup oes alias leges. Et pptera dic ps. q est sibi bonu super milia. i. melior q diuitie tpales auri & argenti. vel diuitie spuales cuiuscunqz scientie vel eloquetie seu legis: que designant per auꝝ & argentuz. Continet enim lex euangelica non solum documenta que ibi continentur: sed et gram ipsius xpi que ducit ad gloriam. Et io melior sup oem substantia: sapientia & scientia & mudi gliam. ¶ Sed pro hoꝝ declaratione dicit bea. Tho. j. se. q. cvj. arti. pmo. q vnaquequ res illud videt esse q est in ea potissimum vt dicit phs in. ix. ethi. Id aute qd e potissimum in lege noui testi: & in quo tota virtus eius psistit est gra spiritussancti que dat p fide xpi. & io pncipalr lex noua est ipsa gra spusscti que dat xpi fidelibus. Et h manifeste apparet p apslm qui ad Ro.iij. dicit. Vbi est gloriatio tua. scz o iudea: exclusa est p qua lege scoꝝ. Non: sz per lege fidei. Ipaz. n. fidei graz lege appellat. Et expressius ad Rom.viij. dr. Lex spus vite in christo iesu liberauit me a lege peccati & mortis. Vn & Augu. in libro de spu & lra dicit. q sicut lex scoꝝ fuit in tabulis lapideis. ita lex fidei scripta est in cordibus fideliu. Habet tn lex noua queda sicut dispositiua ad gram spussancti & ad vsum huius gre ptinetia que sunt quasi secudaria in lege noua: de quibus oportuit instrui fideles christi ex verbis & scripturis tam circa credenda qz circa ageda. Et ideo dicenduz est q pncipaliter lex noua. hec est indita no quasi aliquid ptineo ad natura humana. quia sicut indita lex naturalis: sed quia nature aliqd superadditu p donu gre adiuuas implendu qd docet qd non facit lex nalis vel scripta. Secudario at lex noua: est lex scripta. & in scriptura quidem euangelij continent ea que ptinent ad gram spiritussancti. Vel sicut dispositiua vel sicut ordinantia vsum huius gre. Sicut dispositiua quide quantu ad intellectu p fide p qua dat spussancti gra: continent in euangelio ea que ptinet ad manifestada diuinitatez vel huanitate xpi. Vn dr Joa.vl. Hec aut scripta sut vt credatis q: iesus est filius dei. Scdm vero affectu continetur in euangelio ea que ptinet ad cotemptu mundi p quem contepruz fit homo capax gratie spussancti. Mundus eniz idest mundi amatores non pnt capere spiritusanctum inqt xps Joa.xiiij. Vsus vo spualis gratie est in operibus virtutuz ad que multipliciter in doctrina noui testamenti oes exhortantur. vt patet in sermone domini in monte Matth.v. & in alijs locis. ¶ Vbi est notandum q nullus vnqz habuit gratiam spiritussancti nisi per fidem christi explicitam. vel saltem implicitam quantum ad eos q fuerunt in veteri testo. per fidem aut xpi ptinet hominem ad nouu testamentum. Vnde quibuscuqz fuit

Gra spsci no ht nisi per fidez xpi

lex grõe indita in veteri testamēto siue iudeis siue gentilibus oēs illi ꝯm hoc ad nouū testm̄ pertinebant. Et sic patz quomō lex oīs dei bonum est.i.melius sup milia auri ꝛ argenti scz p grāz spūssancti in ea cōprehēsaz. Et ꝯz hoc ꝙ ē in ea principale: lex euāgelij hz iustificare hominē. Ad qḋ facit qḋ ait apl's ad Ro.j. Nō erubesco euangeliū. virtus est eni dei in salutē oī credenti.i.ducēs ad salutē que nō pōt esse nisi p purificationē. Quantū aūt ad doctrinā q̄ est in euāgelio ꝛ pcepta ꝛ cōsilia ordinātia intellectū: affectū ꝛ actū: lex euāgelica nō iustificat: sz de tali vificat qḋ ait aplus.ij.ad Cori.iij. Littera occidit: spiritus aūt viuificat. Occidit.i.non viuificat ad iustificandū. Ipsa eni doctrina euāgelij: ꝛ si multū instruat clare ad bene operādū.ꝛ ad occasiones maloꝛꝫ tollendū.non tamen adiuuat efficaciter adimplendum. Nam ꝛ si gratia in euangelio cōprehēsa adiuuet hominē ad non peccandum.non tamen confirmat vt peccare non possit: quia hoc pertinet ad statū glie.

Ipsa aūt lex euan. §.i.

gelica nō fuit data a pncipio mūdi triplici rōe ꝯm Tho.pma se.q.cvj.arti.iij. Quaꝝ pma est: qꝛ lex noua sicut dictū est pncipalr est grā spūssancti que abūdāter dari nō debuit anteq̄ impedimentū peccati ab hūano genere tolleret cōsumata redēptiōe p xp̄ūꝫ. Vn̄ di Joh.vij. Nōduz erat spūs datus qꝛ Jesus nōdū erat glorificat⁹. Et hāc rōnem assignat manifeste aplus ad Ro.viij. vbi postq̄ premiserat de lege spūs vite subiunxit. Deus filiū suū misit in silitudinē carnis pcti.vt de pctō dānaret pctm̄ in carne vt iustificatio legis impleret in nobis. Scđa rō pōt assignari ex pfectiōe legis noue. Nō.n.aliqd ad pfectuꝫ adducit statim a pncipio. sz quodā tpali successiōis ordine sicut aliqd prius est puer: et postmodū est vir. Et hāc rōnē assignat apl's ad Gal.iij. dicēs. Lex pedagogus noster fuit i xp̄o vt ex fide iustificemur: at vbi venit fides: iaz nō sumus sub pedagogo. Et.j.ad Cori.xv. Nō prius qḋ spūale est: sed qḋ animale. Lex aūt euangelica maxime est spūalis.ꝛ ideo non prius debuit dari sz posterius. ¶ Tertia rō sumitur ex hoc ꝙ lex noua est lex grēe qua hō idiget ad bn̄ operandū.ꝛ ideo primo oportuit ꝙ hō relinqueretur sibiipsi in statu legis veteris vt cadēdo in peccatū: cū per illā iuuari nō posset suā infirmitatem recognoscēs. sciret se gratia dei indigere ad bene operandū: ꝛ ad hāc pcurandā se humiliaret. Nil eni magis gratie recipiende obsistit q̄ superbia: cū scilꝫ qs confidit de viribus suis ad bene operandū. Propter qḋ dicit Jacobus. Deus superbis resistit: humilib⁹ autē dat grām. Hanc rōnez assignat aplus ad Ro.v.dicens. Lex subintrauit vt abūdaret delictuꝫ. vbi aūt abūdauit delictū: superabūdauit ꝛ gratia. Nec ex hoc pōt dici deus acceptoꝛ psonarū. qꝛ scilꝫ puidit eis de lege gratie hoībus noui testamēti ꝛ nō hoībus veteris. Nā humanuꝫ genus ppter pctm̄ pmi parentis meruit puari auxilio gratie: ꝛ iō qbuscūq̄ nō dat grāꝫ: hoc est ex iustitia. qꝛ hoc illi meruerunt. Quib⁹ aūt dat hoc est ex gratia seu liberalitate. Non auteꝫ est acceptoꝛ qs psonaꝝ si de suo in quo nō est alicui debitoꝛ: nō dat vni qḋ dat alteri. Non ergo ex hoc ꝙ hoībus a pncipio mūdi nō dedit deus legeꝫ gratie iniuriā fecit: vel acceptoꝛ personaꝝ fuit cum ꝛ ipsa lex debito ordine danda esset.

triplex ratio assignatur ꝙ lex euāgelica nō fuit data a principio mūdi.

De duratione le. §.i.

gis euangelice. scilꝫ ꝙ durat vsq̄ ad finē seclī: nec est expectāda alia lex q̄ ei succedat vt qdam male senserūt. Pro cui⁹ declaratiōe dicit Tho.j.scđe.q.cvj.arti.iiij. ꝙ status mūdi variari pōt dupliciter. Uno mō ꝯm diuersitateꝫ legis.ꝛ sic huic statui noue legis nullus stat⁹ alius succedit. Successit eniꝫ stat⁹ noue legis tanq̄ pfectioꝛ statui veteris legis tanq̄ ipfectiori. ꝯm illud.j.ad Cori.xiij. Cū venerit qḋ pfectū est euacuabit qḋ ex parte est. Sz in statu vite pn̄tis nullus stat⁹ pfectioꝛ esse pōt statu noue legis. Nihil.n. pōt esse ppinqui⁹ fini vltimo q̄ id qḋ imediate īducit in finē vltimū. hoc aūt facit noua lex. Vn̄ dicit aplus ad Heb.x. Habētes itaq̄ frēs fiduciā in introitu sanctoꝝ in sanguie xp̄i: quā initiauit nobis viā nouā accedam⁹ ad eū. Vn̄ non pōt esse aliqs status vite pn̄tis q̄ stat⁹ noue legis. qꝛ tanto vnūquodq̄ est pfectius: q̄to magis fini vltimo ppinqui⁹ est. Alio mō pōt stat⁹ hoīuꝫ variari: ꝯm ꝙ hoīes diuersimode se habent ad eandē legē. vel pfecti⁹ vel min⁹ pfecte: ꝛ sic stat⁹ veteris legis fuit multiplr mutat⁹. qꝛ qn̄q̄ hoīes optie illā legē seruabāt: qn̄q̄ oino pterībāt. Sic ēt stat⁹ noue legis diuersificat: ꝯm diuersa loca ꝛ diuersa tpa ꝛ psonas. in qua grā spūssancti pfecti⁹ vel minus pfecte hēmr. Non est expectandū ꝙ aliqs stat⁹ sit futur⁹ in q̄ pfectius grā spūssancti hēat q̄ hacten⁹ habita sit. et maxime ab aplis qui sicut tpe pꝰuꝫ: ita ꝛ ceteris abundāti⁹ spm̄ sanctū acceperūt: vt dicit glo. super illō: pmitia spūs accipiētes. Ultra istos duos stat⁹. scꝫ legis mosaice ꝛ euāgelice. ponit q̄dē Dionysius in celesti hierarchia tertiū statuꝫ sed nō in vita ista sz in vita btā. vbi sine figuris ꝛ velamine videbim⁹ deū facie ad faciē. Promissio aūt aduētus spūssancti: quā xp̄us pmisit aplis pluries: quā aliqui dicebāt nōdū impletaꝫ sed implendā iā facta est aplis. Vn̄ ꝛ xp̄s dixit Act.j. Uos aūt baptizabimini spūsancto nō post multos hos dies. Quod impletum legit Act.ij.

Status mundi dupliciter variatur.

Act.ij.scʒ in festo pēth. Et tunc docuit aplos oēʒ vitatē.s. de necessarijs ad salutē credēdis ꝛ agēdis. Nō aūt docuit eos de oībus futuris euētibꝰ. hoc.n.nō spectabat ad eos. Vñ dixit Act.i. Nō est vēm nosse tpa vel momēta que pr̄ posuit in sua ptāte. Nō aūt aliq̄ assignabāt tres statꝰ mūdi: cōuenientes tribꝰ psonis diuis: dicentes statū veteris legis ꝯuenire prī: qꝛ illi gñatiōi intēdebāt statū noue legis ꝯuenire fi lio. qꝛ clerici in eo intēdūt sapie. vnde ꝛ sequēdus erat tertiꝰ statꝰ qui ꝯueniret spūsctō. i. quo viri spūales pncipare ntur. Rñdet.b.Tho. vbi s. ꝙ statꝰ veteris legis fuit nō solū prīs: sed ꝛ fi lij. qꝛ xp̄s in veteri lege figurabaꝭ ꝛ statꝰ noue legis nō solū est filij. sed ēt spūssci: sm illud ad Ro.viij. Lex spūs vite in xp̄o iesu. Vñ non opʒ expectare aliā legē spūssci. Posset ēt sm dñm Joā. dñici ille triplex statꝰ sic adaptari. vt dicaꝭ pmus in lege nāe qui icepit a creatōe ꝛ pu ritate: ꝛ renouatus fuit per diluuiū Noe. puri tas ꝛ potestas rōne creatiōis attribuiꝭ patri. Scd̄s icepit in lege mosaica que fuit lex plena sapia. Et in pphetis ēt qui tūc maxime floruerūt fuit maxia sapia pphetātes de xp̄o sapiētia prīs: ꝛ in xp̄m fuit terminatus in sui passione ꝛ ascēsiōe. Successit tertiꝰ qui approꝑaꝭ spūsctō incipiēs in aduentu eiꝰ sup aplos: in quo data est in cordibꝰ lex amoris ꝛ dilectiōis ꝛ spūssci: quo filij dei agunꝭ. Vñ nō opʒ expectare aliaʒ legeʒ. Nō aūt xp̄s dixit Matth.xxiiij. ꝙ pdicabiꝭ euāgm regni in toto orbe. ꝛ tūc veniet ꝯsūmatio. Dicit Tho. ꝙ ista pdicatio euāgelij po test intelligi dupl̄r. Vno mō q̄tū ad diuulgationē noticie xp̄i. ꝛ fuit diuulgatū euāgm in toto orbe per pdicationem aplox. Et qd̄ sbdiꝭ in ista auctoritate. Tūc erit ꝯsūmatio: intelligiꝭ de destructiōe hierusalē de qua tūc loquebaꝭ ad istaʒ. Alio mō pōt intelligi pdicatio euāgelij cū pleno effectu. ita. s. vt in q̄libet gēte recipiaꝭ ecclia. Et ita sm Aug. nōduʒ pdicatū est in toto orbe. Et hoc factū veniet consūmatio mūdi. ꝛ sic non opʒ expectare aliqd̄ euāgm: qd̄ illi vocabāt eternū. ¶ Repꝰ est qdā liber qui intitulabaꝭ euāgm eternuʒ. que dicebaꝭ fuisse doctrina Joachim abbatis: sed ex ipo tractatu ꝛ tpe suo cōprehēdiꝭ manifeste ipm non fecisse. Sūt aūt ibi multa heretica ꝛ erronea et fatua. Nā in pꝰ dicit doctrinā Joachim excedere doctrinā xp̄i: ꝛ nouuʒ ꝛ vetꝰ testm̄. Scd̄o ꝙ euāgeliū in xp̄i nō est euāgeliū regni. Tertio ꝙ nouuʒ testm̄ erat euacuādū: ꝛ ꝙ nō erat duraturum nisi per sex annos. i. vsq̄ ad annuʒ incarnatiōis. M.cclx. Quarto ꝙ sicut euangelio xp̄i succedit aliud euāgeliū. ita sacerdotio xp̄i aliud sacerdotiū. Quinto ꝙ euāgeliuʒ xp̄i neminē ducit ad pfectioneʒ. Sexto ꝙ spūalis intellectꝰ noui testamēti nō est cōmissus pape romano. sed tm̄ italis. Et sic nō hʒ iudicare papa de itellectu spūali sed itali. Septimo ꝙ recessus grecox a romana ecclia fuit bonus. ꝛ ꝙ viri spūales non tenerenꭍ obedire romane ecclesie in his que sunt dei. Octauo ꝙ papa grecus magis ambulat sm spm̄ q̄ papa romanꝰ. Et sic ꝙ magis est in statu saluādox. Nono ꝙ spūsscūs pcipit aliqd ab ecclia: sicut xp̄s inquātū hō a spūsancto. Decimo ꝙ xp̄s ꝛ apli fuerūt pfecti in vita cōtēplatiua: ꝛ ꝙ vita actiua fuit fructuosa vsq̄ ad Joachim. sed amodo nō est fructuosa. sed vita ꝯtēplatiua quā dicit esse in monachis. Vndecimo ꝙ sicut in primo statu mūdi fuit ꝯcessum regnū ecclie toꝛꝰ a pre aliquibus. de ordine ꝯiugatox in quo auctorizatus est ille ordo. Et in scd̄o statu mūdi fuit cōcessum a filio alicui de ordine clericox in quo ab ipo glificatus est. Sic in tertio statu mūdi cōmittet alicui de ordine monachorū: in quo spūsscūs glificabiꭍ. Et ꝙ pdicatores qui erūt in illo vltimo statu erūt maioris dignitatꭍ q̄ predicatores primitiue ecclesie. Hec oīa sunt partim heretica: partim fatua. ꝛ erronea.

tres sūt status mūdi.

¶ De cōparatione no- .§.iij. ue legis ad veterē. q̄ūo. s. noua lex est alia a veteri: ꝛ quomodo teneꭍ in veteri.

Primuʒ pbaꭍ per hoc qd̄ ait apls ad Hebre.vij. Trāslato sacerdotio necesse est vt legis trāslatio fiat. Sʒ sacerdotium noue legis est aliud a sacerdotio veteri. ergo ꝛ lex alia. ¶ Pro cuius declaratione dicit.b.Tho.i.ij.q.cvij. ꝙ cum oīs lex ordinet ꝯuersationē humanaʒ ad aliquē finem. pñt aliqua ordinari ad finē dupl̄r. Vno modo ꝙ diuersa ordinenꭍ ad diuersos fines. Et sic leges sunt oīno diuerse diuersitate spēi. Sicut lex ciuitatis que ēēt ordinata ad hoc vt populus dñareꭍ esset oīno diuersa spēi ab ea que ordinareꭍ ab hoc ꝙ optimates ciuitatis dñanꭍ. Alio mō pñt ordinata in finem diuersificari: sm ꝙ vnū ppinquus ordinat ad finē: ꝛ aliud remotiꝰ. Et sic alia dī lex que daꭍ in eadē ciuitate ꝛ eodē mō regiminis pueris circa agēda. et alia que daꭍ viris perfectis. Scd̄m igiꭍ pm modū diuersitatis: lex noua nō est alia a lege veteri. qꝛ vtriusq̄ est vnus finis. s. vt hoīes subdātur deo. Est eniʒ vnus deꝰ noui ꝛ veteris testamēti. sm illud ad Roma.iiij. Vnuʒ est deꝰ qui iustificat circūcisionē ex fide ꝛ pputiū per fidē. Alio modo lex noua est alia a veteri: qꝛ lex vetus est pedagogus puerorūʒ. ꝛ lex noua est lex pfectionis: qꝛ lex dilectiōis. Et oēs diīe quas ponunꭍ doctores inter legē veterē ꝛ nouā hec ostēdunt. ꝙ differūt sicut pfectū ꝛ impfectuʒ. Et q̄uis in lege euāgelica contineanꭍ multa

Noua lex est alia a veteri

documēta ⁊ sacralia: nō tñ in illis ꝯsistit pnci
palitas huiꝰ legis: sȝ in grã ⁊ fide. Principali-
tas aũt veteris legis ꝯsistebat in documētis ⁊
mādatis illiꝰ legis. Et illi qui in illa lege ſuie
bāt deo: nō timore pene nec pp tpales pmissio
nes illiꝰ legis. sed amore iusticie. ⁊ pp pmissio
nes eternas ptinebāt ad nouā legē. Sicut ecō
tra qui in nouo testō ſuat leges timore penaꝝ
⁊ pp tpalia: ptinēt ad vetꝰ testm̄ ⁊ legē. ¶ Cōti
netur aũt ipsa lex noua in veteri: sicut exponit
Gre. illō Ezech. j. Erat rota in medio rote. i.
testm̄ nouū in veteri. Cōtinet quidē nō tātum in
actu: sicut ꝯtinet locatū in loco sed in ſtute: si
cut effectꝰ in cā. ⁊ sicut cōplemētū in cōpleto:
⁊ sicut tota arbor in semine. Cōparat enī noua
lex ad veterē vt dcm̄ est. sicut pfectū ad iperfe-
ctū. ⁊ sic noua lex ꝯtinet in veteri. sicut frumē-
tū in spica. Oĩa eniȝ que tradunt in nouo testō
credēda explicite ⁊ apte tradunt in veteri: sed
iplicite ⁊ in figura. Et si dicunt pcepta noui te
stamēti maiora ꝙ̄ veteris: itelligit ꝙ̄tū ad ma
nifestationē nō quoad sbam: ⁊ hoc quoad mo

lex vetꝰ impletur p nouā

ralia. ¶ Quō per legē nouā lex vetus iplet. hoc
eni xp̄s dixit Mat. v. Nō veni legē soluē sed ad
implē. Et paulopost. Jota vnū aut vnus apex
nō pterībit a lege donec oĩa fiāt. Vñ pōt indu
ci illud ps. Oĩs ꝯsūmatiōis vidi finē. latū mā-
tu. nimis. Mandatū dei pcipuū qō dedit xp̄s:
fuit de dilectiōe Joā. xv. Hoc est pceptū meū
vt diligatis inuicē. qō includit dilectionē dei.
Et lex euāgelica est lex dilectionis. ⁊ istud est
nimis. i. valde latū. qr cōprehēdit oĩa. creato-
rē ⁊ creaturā. Et in ipa implet ois lex etiā vete
ris testamēti. ideo dicit oĩs ꝯsūmatiōis. i. iple
tiōis totiꝰ legis vidi finē. ¶ Pro cuiꝰ declara-
tiōe dicit. b. Tho. i. ii. q. cvij. art. ij. ꝙ lex noua
cōparat ad veterē: sicut pfectū ad iperfectū.
Omē aũt pfectū adimplet qō deest iperfecto.
Et sm̄ hoc lex noua iplet veterē: inꝙ̄tū qō vete-
ri lege deerat supplet. In veteri aũt lege duo

duo ꝯsiderant in veteri lege.

pñt ꝯsiderari. s. finis ⁊ pcepta ꝯtēta in lege. Fi
nis autē cuiuslibet legis est vt hoies efficiant
iusti ⁊ ſtuosi. Unde ēt finis veteris legis erat
iustificatio hoiaȝ quā quidā iustificationē effice
re non poterat. sed figurabat qbusdā cerimo-
nialibꝰ factis ⁊ pmittebat vbis. Et ꝙ̄tū ad hoc
noua implet legē veterē iustificādo ſtute pas-
sionis xp̄i. Et hoc est qō apl̄s dicit ad Ro. viij. ꝙ
ipossibile erat legi: deꝰ mittēs filiū suū in simi-
tudinē carnis peccati: dānauit pctm̄ in carne
vt iustificatio legis iplere in nob. Et ꝙ̄tuȝ ad
hoc lex noua adhibet ꝙ lex vetus pmittebat.
sm̄ illud ad Colos. j. Quotquot pmissiōes sunt
in illo. s. xp̄o sunt. ¶ Quātū ad hoc etiā cōplet
ꝙ vetꝰ lex figurabat. Unde ad Col. ij. di de ce
rimonialibꝰ ꝙ erāt vmbra futuroꝝ. s. corporis
xp̄i: ⁊ vitas ptinet ad xp̄m. Vñ lex noua di lex
ſitatis. lex aũt vetꝰ vmbra vel figura. ¶ Quan
tū ad pcepta que ꝯsiderant scdo circa legē im
pleuit xp̄s pcepta veteris legis ope ⁊ doctrina.
Ope quidē qr circūcidi voluit ⁊ alia legalia ſua
re que erāt tpe illo seruāda. sm̄ illud ad Gal.
iiij. Misit deꝰ filiū suū factū sub lege. ⁊ faciēdo
miracula in sabbatis nō soluebat legē sm̄ rei
veritatē. tuȝ qr illa miracula faciebat virtute
diuina que semp opat. tū qr opa saluti hūma
ne faciebat: cum ēt pharisei saluti aialiū pui-
derent in die sabbati. tū etiā rōnē necessitatis
discipulos excusauit spicas colligētes sabba-
to. Sed videbat soluē sabbm̄ sm̄ supsticiosum
itellectū phariseoꝝ. Tāgere leprosum nō erat
ꝓhibitū in lege. sed ꝯhebat per hoc quedā im
mūdicia irregularitatis. sicut ex ꝯtactu mor-
tui. Sed dñs qui erat mūdator leprosi immū
diciaȝ incurrere nō poterat tāgēdo leprosum.
¶ Doctrina aũt sua ipleuit pcepta legis tripl'r. — Dñs impleuit doctrinā suaȝ tripl'r.
Primū veruȝ itellectū legis exprimēdo. sicut pȝ
in homicidio ⁊ adulterio. in quoꝝ ꝓhibitione
scribe ⁊ pharisei nō intelligebāt nisi actū exte
riorē ꝓhibitū. Vñ dñs legē ipleuit ondēdo ēt
actū iteriorē ꝓhibituȝ ex lege. Scdo impleuit
dñs doctrina sua pcepta legis ordinādo: quō
tutiꝰ obſuaret qō lex statuerat. Sicut lex vetꝰ
statuit ꝙ hō nō piuraret. sȝ hoc tutiꝰ ꝯſuat si oĩ-
no a iuramēto abstineat nisi in cā necessitatis.
Tertio adipleuit legē supaddendo pceptis le
gis. quedā pfectiōis ꝯsilia: vt pȝ Matth. xix. vbi
dñs cuidā dicēti se ſuasse pcepta: ait. Unū ti
bi deest: si vis pfectꝰ eē: vēde que hēs ⁊ da pau
peribꝰ ⁊ sequere me. Et in smone dñi in mōte
qō hr Mat. v. ⁊ in seq. c. de cerimonialibꝰ pce-
ptis nō fit mētio. qr euacuata sunt. Cū. n. eēnt
in figuraȝ: ipleta sunt per exhibitionē eoꝝ que
figurabant: ⁊ sic excludunt. De iudicialibꝰ vo
pceptis cōmemorauit pceptuȝ talionis. vt qō
de hoc diceret de oibꝰ aliis itelligēdū eēt. In
quo pcepto docuit nō eē itētionē legis: ꝙ pe-
na talionis qreret pp vindicte liuorē quaȝ ipe
excludit: monēs ꝙ hō dȝ eē paratus. maiores
etiā iniurias sufferre. sȝ solū ꝓpter amorē iusti
cie: qō adhuc in noua lege remanet. De mora
libꝰ aũt excludit falsum intellectū phariseoꝝ.

¶ Que sit grauior lex .§. iiij.

ad obseruādū vetꝰ vel noua declarat. b. Tho.
i. ij. q. cvij. arti. iiij. dicēs. ꝙ circa opa virtutis
de qbꝰ pcepta legis dat duplex difficultas at — duplex difficultas attēdi pōt in pcepta legis.
tēdi pōt. Una ex pte opuȝ exterioꝝ que ex se-
ipsis hñt quādā grauitatē ⁊ difficultatē. ⁊ quā
tū ad hoc lex vetus est multo grauior ꝙ̄ noua.
qr ad plures actꝰ exteriores obligabat lex ve-
tus in multiplicibꝰ cerimoniis ꝙ̄ lex noua que

pter pcepta legis nature paucissima addit in doctrina christi ꝛ aplorũ.lꝫ aliqua sint postea supaddita ex institutione sctoꝝ patrũ in qbus etiã opꝫ moderationẽ esse attẽdenda.ne ꝯuersatio fideliũ onerosa fiat. Dicit enim Aug. ad inqsitioẽs Januarij de qbusdã ꝙ ipsam religionẽ nram quã manifestissimis ꝛ paucissimis celebrationeꝫ sacramẽtis.dei misericordia voluit esse liberã:seruilibus premũt oneribꝰ adeo vt tolerabilior sit ipa cõditio iudeoꝝ qui legalibus sacramẽtis nõ humanis psumptionibuꝫ subijciunt. Et habet hoc etiã in decretis dist. xij.c.oia. Alia difficultas est circa opa virtutuꝫ in interioribꝰ actibus.puta ꝙ aliqs opus virtutiꝫ exerceat prõpte ꝛ delectabiliter pnt agit habẽs habitum virtutis. Et hoc nõ habẽti habitum virtutis est valde difficile:sed per virtutem reddit facile. Et sm hoc precepta noue legis sunt grauiora preceptis veteris.qꝛ in noua lege prohibent interiores animi motꝰ qui expresse in veteri nõ prohibebant in oibus:et si in aliqbus prohiberent in qbus tamẽ prohibendis pena nõ apponebat.hoc auteꝫ est difficillimũ nõ habenti virtuteꝫ. Sicut etiã dicit philosophus.v.ethicoꝝ.ꝙ operari que iustus facit est facile. Sed operari eo modo quo iustus facit.scilꝫ prõpte ꝛ delectabiliter difficile est nõ habẽti iustitiam. Et sic intelligit illud prima Joãnis.v. Mãdata eius grauia nõ sunt. Quod exponẽs Augustinꝰ ait.ꝙ amanti grauia nõ sunt.sed non amanti grauia sunt. Hec Tho. Sed si ꝯsiderẽtur ipsa precepta noue legis cũ adiutorio suo.sic etiã leuiora sunt preceptis veteris. Nam in noua lege proponũtur sacramẽta.addũtur exempla. promittũtur immediate eterna premia:que multũ habent hoies attrahere ad bene operandũ: et si in opere sit difficultaꝫ eam quasi minuit. Hec aũt non habebant in veteri lege. Unde ꝛ christus dixit Matthei.xj.cap. Uenite ad me oẽs qui laboratis ꝛ onerati estis. Quod exponẽs Hylarius dicit. Legis difficultatibus laborãtibus peccatis oneratos ad se vocat:ꝛ postmodũ de iugo euãgelij subdit. Jugũ enim meuꝫ suaue est:ꝛ onuꝫ meũ leue. Ad hoc põt induci illud psalmiste. Uiam mãdatoꝝ tuoꝝ cucurri:cum dila.cor meũ. Dilatat cor charitas:qꝛ facit se extendere ad oẽs:ꝛ oia bona et ipsa est precipuuꝫ legis euãgelice. Et cum hec habet non solũ itur:sed ꝛ currit per viaꝫ.idest opera mandatorũ dei veteris ꝛ noue legis. Importat auteꝫ cursus auiditatẽ:velocitateꝫ:ꝛ facilitatẽ.quia vt ait August. Oia leuia ꝛ inania:facilia ꝛ prope nulla facit amor. Et alibi idẽ. Solus amor nescit laborem. ¶ Nã lex euangelica precipit ꝛ ꝓhibet quedã opera exteriora.opa tenebraꝝ:videlꝫ crimina prohibet.ad Roma.xiij. Abijciamus opa tenebraꝝ. Opera lucis mãdat.i.virtutũ.ad Ephe.vi. Eratis aliqñ tenebre:nũc aũt lux in dño:vt filij lucis ambulate. Et hoc fuit valde decẽs:cuꝫ per nouã legem efficiant hoies filij lucis: vt opa lucis eis mãdarent. Joã.xij. Credite in luceꝫ vt filij lucis sitis:ait christus. Et hãc luceꝫ legis euãgelice põt dici ps.postulasse cuꝫ ait. Emitte lucẽ tuã ꝛ veritatẽ tuã:ipa me dedure.ꝛ addure.in mon.san.tuo ꝛ in t. bnaculo tuo. Lex euãgelica ꝯtinet lucẽ.i.gratie.qꝛ hoc est in ea pncipale vt dictum est.ꝛ veritatẽ documẽtoꝝ que ibi habent.ꝛ ipa nos deducunt in pñti vita.i.de vno actu virtutũ ad alium inducũt faciẽdum.ꝛ de vno statu.i.imperfectiori ad aliũ perfectiorẽ ducunt illustrãdo ꝛ adiuuãdo. Et demũ adducũt in mõtẽ dei.i.ad supnam patriã:vbi sunt plurima tabernacula.i.varia pmia sanctoꝝ.quia vt dicitur Joãnis.xiiij. In domo patris mei mansiones multe sunt.

Lex euãgelica pcipit ꝙ dã opa exteriora

¶ Pro horũ declaratione dicit beatus Tho. prima secũde.q.cviij.ꝙ principalitas legis noue est gratia spiritussancti: que manifestat in fide per dilectionẽ.aperte hanc autẽ gratiam cõsequũtur homines per dei filiuꝫ hominẽ factum.cuius humanitatẽ primo impleuit gratia:et inde ad nos etiam deriuata est. Unde Joãnis primo.dicit. Uerbum caro factũ est. Et postea subdit. Plenũ gratia ꝛ veritatis. Et infra. De plenitudine eius nos omnes accepimus gratiã pro gratia. Unde ꝛ subditur. Gratia ꝛ veritas per Jesum christuꝫ facta est. Et ideo cõgruit vt per aliqua exteriora sensibilia gratia a verbo incarnato ꝑfluens in nos deducatur ꝛ ex interiori gratia per quã caro spiritui subijciatur.exteriora quedam opera sensibilia producãtur. Sic igitur exteriora opera dupliciter ad gratiã ptinere possunt. Uno modo sicut inducẽtia aliqualiter ad gratiaꝫ. ꝛ talia sunt opera sacramentoruꝫ que in lege noua sunt instituta:sicut bapti.eucha.ꝛ alia. Alia vo sunt opera exteriora:que ex instinctu gratie producũtur.ꝛ in his est quedam differentia attẽdenda.quedã enim necessariã conuenietiam vel contrarietatẽ habent ad interiorem gratiã que in fide per dilectionẽ aperte ꝯsistit. Et huiusmodi opa exteriora sunt ꝑcepta vel ꝓhibita in lege noua. Precepta est ꝯfessio fidei ꝛ ꝓhibita negociatio dei. Dr enis Matth. Qui me ꝯfessus fuerit coram hoibus:cõfitebor ꝛ ego eum coram patre meo.et qui negauerit me coraꝫ hominibus:negabo eum coram patre meo. Alia vo sunt opera que nõ habent necessariam conuenietiam vel contrarietatẽ ad fideꝫ per dilectionẽ opantẽ.ꝛ talia

Opera exteriora dupliciter ad gratiaꝫ ptinẽt.

opera nō sunt in lege ꝓcepta vel ꝓhibita ex ipsa legis ṗma institutione: ſʒ relicta sunt a legislatore, scʒ christo: vnicuiqʒ ſm ꝙ alicuius curā gerere dʒ. sicut vnicuiqʒ liberū est circa talia determinare quid sibi expediat facere vel vitare. Et cuilibet respōdenti ordinare circa talia suis subditis quid in talib⁹ faciēdum vel vitandū. Unde etiā quantū ad hoc lex euāgelij dr̄ lex libertatis. Nam lex multa determinabat: ꝛ pauca relinquebat hominibus determinanda. Sic igiť ꝗ̄uis euangeliū quod dr̄ euangeliuʒ regni: consistit ṗncipaliť in interiorib⁹ actib⁹: ꝓpter quod dr̄ Lu. xvij. Regnū dei intra vos est. Et paulus ad Romāos. Regnum dei non ē esca ꝛ pot⁹: ſʒ iustitia pax. gaudiū in spiritu sācto. Tn̄ ex consequēti etiam ad regnū dei seu euangeliū ꝑtinent omia ista. sine quib⁹ interiores actus esse nō pn̄t. sicut si regnū dei est interior iustitia: pax ꝛ gaudiū. necesse ē vt oēs act⁹ exteriores q repugnant iustitie: paci ꝛ gaudio: repugnent regno dei. Et iō tales actus prohibēdi sunt in euangelio regni. In his vero que indifferenter se hn̄t vt comedere hoc vel illos cibos: in his nō est regnū dei. ¶ Sciēdū etiaʒ ſʒ Tho. vbi supra ꝙ lex noua dr̄ lex libertatis: ſm illud Jaco. j. Si quis perspexerit in lege perfecte libertatis ꝛc̄. Et hoc dupliciter. Uno mō qꝛ nō artat nos ad facienda vel vitāda aliq̄ nisi que sunt repugnātia saluti de se que sunt sub ꝓcepto vel ꝓhibitione. Scd̄o mō qꝛ hmōi precepta ꝛ ꝓhibitiones nos libere implere facit in q̄ntū ex interiori instinctu gr̄e quem lex euangelica includit ea implet. Ipsa enim gr̄a spiritussancti est. sicut interior hitus infusus: inclinans nos ad bene operandum. ꝛ facit nos libere ꝛ sponte operari que conueniunt gratie. Unde apostolus. Ubi spūs: ibi libertas.

Lex noua dicitur lex libertatis dupliciter

¶ Quod lex euangelica .§. v.

conueniēter ordinat hoīeʒ quoad act⁹ exteriores: nulla alia opa exteriora determinādo nisi sacramenta ꝛ moralia ꝓcepta que de se ꝑtinēt ad rōnem virtutis. Pro cuius declaratiōe dicit Tho. ṗma scd̄e. q. cviij. arti. ij. Lex noua in actib⁹ exterioribus solum illa ꝓcipe vel ꝓhibē debuit: p que ad gr̄am introducimur: vel que ꝑtinent ad rectū vsum gr̄e ex nc̄citate. Et qꝛ gr̄am ex nobis hic nō possum⁹ sed soluʒ p xp̄ʒ. iō sacra p que gr̄aʒ ꝯsequimur: p seipʒ instituit. s. bapti. eucha. ordinē mistroꝝ noue legis instituendo apostolos: ꝛ. lxxij. discipulos: ꝛ pniam ꝛ mr̄imoniū indiuisibile. Confirmationē pmisit p spūsancti missionē. Ex eius etiā instōne ap̄li leguntur infirmos vngēdo sanasse: vt hr̄ Mar. vj. que oīa sunt noue legis sacra. Quia enim in sacramentis dať gr̄a que non est nisi a xp̄o. ideo oportuit ꝙ ipsa sacra hn̄t instōnem a xp̄o. Sʒ in sacris noui testamēti. puta consecratiōis tpali vel altaris. ꝛ in celebritate solēnitatū ꝛ hmōi nō dať aliq̄ gr̄a. ꝛ iō qꝛ ipsa nō ꝑtinēt ſm seipsa ad necessitatē gr̄e iterioris. reliqt de⁹ istituēda p̄latis ꝑ arbitrio suo. ¶ Rectus aūt vsus gr̄e est p opa charitatis: q̄ qdeʒ ſm ꝙ sunt de necessitate v̄tutis: ꝑtinēt ad ꝓcepta moralia que ēt in veteri lege tradebātur. vn̄ quātū ad h lex noua addere nō debuit circa exteriora agēda. Determinatio aūt horum opeꝝ in ordine ad cultū dei ꝑtinet ad cerimonialia: in ordine ad ꝓximū ad iudicialia. ꝛ iō qꝛ iste determinatiōes nō sunt ſm se de necessitate iterioris gr̄e: in qua lex noua cōsistit. iō nō cadūt sub ꝓcepto noue legis: sed relinquūtur hmōi humano arbitrio. Quedā qdē quantū ad subditos: q̄ scʒ ꝑtinēt sigillatim ad vnūquēqʒ. Quedā vo ad p̄latos tpales vel spūales que scʒ ꝑtinēt ad vtilitatē cōmuneʒ. Sic igiť lex noua nulla alia exteriora opa determinare debuit ꝓcipiēdo vel ꝓhibēdo nisi sacra ꝛ moralia ꝓcepta que de se ꝑtinēt ad rōnē virtutis: vt nō eē occidēdū: furādū ꝛ hmōi. Ea aūt que sunt fidei. qꝛ sunt supra humanā rōnem. vn̄ ad ea nō possum⁹ ꝑuenire nisi per gr̄am. iō abundantiori gr̄a supueniēte oportuit plura credēda explicari. sicut de mysterio trinitatis ꝛ articulis icarnatiōis que traduntur explicite in euāgelio. Iudicialia aūt ꝓcepta nō sunt posita in euāgelio. qꝛ cū ſm se nō sint de necessitate virtutis: sed solū quantū ad cōmunē rationē iustitie. iō reliqt dn̄s ea disponēda: his qui curam erant habituri alioꝝ tēporalē vel spiritualem. explanauit tn̄ quedā iudicialia xp̄s. ad excludendū falsum itellectū scribaꝝ ꝛ phariseorū. ꝙ aūt xp̄s dedit apostolis quedā mādata. vt patet Matth. x. Nolite portare sacculū neqʒ perā neqʒ argentū ꝛc̄. Nō illa dedit tanq̄ cerimoniales obseruātias: sed tanq̄ moralia statuta que pn̄t itelligi dupl'r. Uno mō vt dicit Aug. de cōsensu euāgelistaꝝ. vt scʒ nō fuerint precepta sed cōcessiones. Cōcessit. n. vt possent pgere ad ꝓdicatiōis officiū sine pera. baculo. auro ꝛ pecunia tanq̄ hn̄tes potestatē accipiēdi necessaria vite ab his qb⁹ ꝓdicabāt. vn̄ subdit. dignus est. n. operari⁹ cibo suo. Nō aūt peccat q supererogat sua portās ex qb⁹ viuat in ꝓdicationis officio: nō accipiēs sumptū ab his quibus ꝓdicat. sicut fecit Paulus Corinthi laborans manib⁹ suis: vt inde viueret. Alio mō pn̄t intelligi ſm expositionē alioꝝ sanctoꝝ vt fuerint illa quedā statuta tpalia apostolis data ꝓ illo tpe quo mittebant ad ꝓdicādū in iudea ante passionē xp̄i. indigebat. n. adhuc quasi paruuli sub xp̄i cura existētes accipe aliq̄ instituta specia

Iudicialia ꝓcepta nō ponuntur in euāgelio.

lis. sicut 7 qlibet sbditi a suis platis. Et pcipue qui erāt paulatim exercitādi: vt tpaliū sollici tudinē abdicaret. per qd redderent idonei vt euāgm per orbē pdicarēt. Illa aūt tpalia statu ta remouit iminēte passione tanq̄ discipulus sufficiēter exercitatis p ea. Vñ dixit eis. Luc. xxij. Qñ misi vos sine sacculo 7c. Sed nūc qui hz sacculū tollat silr 7 perā. q̄si iaz immineret tps pfecte libtatis quo suo dimitterent arbi trio. Hec Tho. Pōt etiaz exponi illa moralr. vt .s. pdicatores nō possideāt aurū humane sa piētie. aut argētū eloq̄ntie. s. cōfidēdo in illis. 7 in illis isistēdo. Nec sacculū thesaurizationis. nec perā sollicitudis laute ad edēdū pparatis. Nec duas tunicas duplicatis seu hypocrisis. nec calciamēta. i. exēpla mortifere actiōis seu affectiōis. nec vgaz ire 7 vindicatōis. nec per viā salutēt. s. adulādo auditoribꝰ. Ut etiaz de domo in domū nō trāsierēt. i. nō sint vagabū di. 7 visitātes domos mulierculaꝝ. vt annū ciēt pꝰ domui pacē. s. querāt pacē domus. vbi morant 7 ecclie pdicāt. 7 nō seminēt scādala. 7 comedēt que apponunt. nō qdē lapides vel noxia. sed ne sollicitent de cibis pparandis. 7 molestēt hospites in petēdo varia. vel ēt q̄ oī bus idifferēter pdicēt icorporādo ecclie fidei. sed tñ bacculū ɔcessit portare designātē cru cē. Nos ait apls pdicamus xpm crucifixū 7c. In qbus cōditionibꝰ obseruandis multū de ficiunt predicatores Moderni: vt euidens est.

¶ Qd lex noua sufficiēter .§. vj. ordinat hoiem circa actꝰ iteriores. 7 h pcipue in s̄mone quē fecit dñs in mōte discipulis su is quē recitat Mattheus euangelista. v. c. sui euangelij. vsq̄ ad. vij. exclusiue. per tria capla ptinua. Vñ dicit Aug. in li. de s̄mone dñi in mōte. Cōsiderandū est. qꝛ cū dixit. Qui audit vba mea hoc satis significat istū sermonē dñi oībꝰ pceptis. qbꝰ xpiana vita format eē pfectū. Vñ posset induci de eo illud ps. Lucerna pe dibꝰ meis vbū tu. 7 lu. semi. me. Verbū vocale et ore xpi est in toto illo s̄mone. Vñ in pnº di cit euāgelista. Apiēs os suū. q. d. In alijs ser monibꝰ scripture 7 veteris legis apuit ora p phetaꝝ. in isto aūt os suū. Et perꝰ pphas locutꝰ est q̄si infra dētes. i. obscure. in isto apuit os. i. clare locutꝰ. Et istud vbū. s. doctrine huiꝰ ser monis. est lucerna plena oleo gr̄e. quā ptinet lex euāgelica 7 igne amoris. Vñ pūerbi. vj. c. mādatū. Lucerna est lex. lux. Et hec est posita pedibꝰ meis. i. ad dirigēdos pedes intētōis 7 affectiōis in agēdis: 7 lumē semitis meis. i. opi bus exterioribus ad iformādū ea. In isto igit̄ s̄mone pfecte interiores motꝰ hoīuz ordinant s̄m Tho. i. ij. q. cviij. ar. iij. Nā pmo xps ponit 7 declarat finē in agendis debitū qui est vlti mus. s. btitudinē dicēs. Bti paupes spū: qm̄ ip. est reg. ce. 7 alie btitudines. Scdo cōmendat aplicā dignitatē per quā erat doctrina euāge lica pmulganda. declarās qd exēplaris 7 pfe cta ds eē vita eoꝝ sbdēs postea. Vos estis sal terre 7c. Tertio ordinat motꝰ iteriores cuiusli bet hoīs. Et pꝰ q̄tū ad seipm. Scdo q̄tū ad p ximū. Tertio q̄tū ad deū. ¶ Quātū ad seipm dupl'r ordinat hoies s̄m duos iteriores animi motꝰ circa agēda qui sunt volūtas agēdi. 7 itē tio de fine. Primo igit̄ ordinat hoīs volūtatē s̄m diuersa legis pcepta. vt. s. abstineat aliqs nō solū ab exterioribꝰ que sunt s̄m se mala di cēs. Dictū est antiqs. Nō occides. sed ēt ab ite rioribꝰ motibꝰ 7 occasiōibꝰ maloꝝ. vt ira 7 ɔtu melia dicēs. Qui irascit frī suo reus erit iudi cio. Matth. v. itētionē aūt ordinat docēs q̄ in bonis opibꝰ nō debemꝰ querē humanā glīā di cēs. Attēdite ne iustitiā vestraz faciatis corā hoībꝰ: vt videamini ab eis 7c. Mat. vj. Et no lite fieri sicut hypocrite. Neq̄ mūdanas diui tias appetatis dicēs. Nolite thesaurizare. Mat thei. vj. Ubi ēt notādū est q̄ oēs res mūdane ad tria reducunt. s. honores: diuitias: 7 delitī as. s̄m illud. j. Joā. ij. Oē qd est in mūdo. aut est ɔcupiscētia carnis: aut ɔcupiscētia oculoꝝ. aut supbia vite. Et supfluas qdē delitias car nis que ptinēt ad ɔcupiam carnis lex vetꝰ non phibuit: sed magis pmisit. Promisit eni lex il la celsitudinē honoris qd ptinet ad supbiā vi te 7 abūdātiā diuitiaꝝ. qd ptinet ad ɔcupiam oculoꝝ. Di. n. Deut. xxviij. Si audieris vocez dñi dei tui faciet te excelsiorē cūctis gētibꝰ. Et paulopost. Et abūdare te faciet oībus bonis. Que qdē pmissa praue intelligebāt iudei. s. vt ppea eēt deo s̄uiēdū sicut pp finē. Et iō dñs hec remouit ostēdēs pꝰ q̄ opa vtutū nō sunt fa ciēda pp̄ter humanā gl̄iam. Et ponit tria opa ad que oia alia reducunt. Nā oia que qs facit ad refrenādū seipm a suis ɔcupiscētijs. reducū tur ad ieiuniū. Quecūq̄ vo fiūt pp dilectiōēz pximi reducunt ad elemosynaz. Quecūq̄ vo pp̄ter cultū dei. reducuntur ad oīonē. Ponit aūt hec tria q̄si pcipua. qꝛ per hec maxie hoīes solēt gl̄iari. Scdo docuit q̄ nō debemus ɔsti tuere finē in diuitijs dicēs. Nolite thesauriza re. ¶ Scdario ordinat hoīs iteriorē motū quo ad pximū. vt. s. eum nō temerarie: aut iniuste: aut psumptuose iudicemꝰ dicēs. Nolite iudi care 7 nō iudicabimini. Mat. vij. Neq̄ ēt q̄ si mus erga pximuz nimis faciles. vt eis. s. sacra cōmittamus vel demus si sunt indigni. vt di cit. Nolite scm̄ dare canibꝰ: neq̄ mittatis mar garitas ante porcos. qꝛ. s. imūdis nō sunt dā da sacra. Hoc tñ cū distinctiōe itelligēdū est.

ad tria reducū tur oēs res mū dane.

vt habet in.iij. pte. Ubi etiā sciendū ꝙ ꝑcepta
moralia veteris legis oīno in lege noua remanē
debuerūt. que ſm ſe ptinēt ad rationē ꝟtutis.
Uñ ⁊ Grati. dicit in pn° decretoꝝ ꝙ ius nāle.
q.ſ. eſt de moralibꝰ in lege ⁊ euāgelio ꝯtinet.
quo.ſ. qs iubet alteri nō facere qđ ſibi nō vult
fieri. ⁊ alteri facē qđ ſibi vult fieri.ſ. qđ vult ſm
rōnē. vt dicit gl. ibi. Iſtud aūt ſcđm.ſ. oīa que
vultis vt faciāt vob hoīes ⁊ vos facite illis. di-
cit xp̄s in illo ſmone. Precepta aūt iudicialia
nō remanēt in lege noua ex neceſſitate ſm ꝙ
lex determiauit. ſꝫ relinqbant arbitrio hoīuꝫ.
vtrū ſic vel alr eēt determinādū. ⁊ iō circa iſta
duo gña ꝑceptoꝝ nos ordinauit. Preceptorū
aūt cerimonialiū obſuatio totalr per ipletio-
nē tollebat. ⁊ iō circa hmōi ꝑcepta cerimonia
lia in illa doctrina ſermonis nihil ordinauit.
Oñdit tñ alibi ꝙ totus cultꝰ corpalis qui erat
determiatꝰ in lege erat in ſpūalē cōmutādus.
vt pꝫ Io. iiij. cū dixit ſamaritane. Uenit hora
qñ neqꝫ in mōte hoc. neqꝫ hieroſolymis adora
bitis prēꝫ. ſed veri adoratores adorabūt prēm
in ſpū ⁊ vitate. ¶ Circa tria aūt ꝑcepta ex mo-
ralibꝰ adipletionē poſuit. Ná circa homicidiū
⁊ adulteriū exiſtimabāt ſcribe ⁊ phariſei actū
exteriorē ꝓhiberi nō motū interiorē. qꝛ hmōi
motꝰ ire ⁊ ꝯcupiſce videntꝰ ieē nob a nā. Sꝫ dñs
oñdit ꝓhibitū ēe appetitū iteriorē huiꝰ dicēs.
Qui viderit mulierē ad ꝯcupiſcēdū eā iaꝫ me
chatꝰ eſt eā in corde ſuo. Mat. vij. ⁊ illud. Qui
iraſcit fri ſuo. reus erit iudicio. Iuramētū etiā
exiſtimabāt vt ꝑ ſe appetēdū. qꝛ vr ad reuerē-
tiā dei ptinē. vñ freqntādū. Sꝫ oñdit dñs nō
appetēdū vt bonū ⁊ meliꝰ ſine iuramēto loq ni
ſi necitas vrgeat. Uñ dixit in ſmone illo. No-
lite iurare oīno.ſ. ſine cā rōnabili. Circa iudi-
cialia errabāt ſcribe ⁊ phariſei. Primo qꝛ qdā ꝗ
in lege moyſi erāt tradita tanꝗ ꝑmiſſiōes re-
putabāt ꝓ ſe iuſta. vt repudiū vxoris. ⁊ accipe
vſuras ab exneis. Et iō dñs in ſmone ꝓhibuit
⁊ repudiū vxoris. Matth. v. ⁊ vſuras accipe di
cēs. Luce. vj. Mutuū date nihil īde ſperātes.
In hoc. n. ꝯſiſtit vſura ſpare lucrū ex mutuo.
Scđo errabāt extimātes penā quā lex iſtitue-
rat pp iuſticiā exequēdā ex appetitu vindicte.
vel cupiditate tpaliū rex vl odiū inimicoꝝ eē
licitū. pp ꝑceptū talionis datū. qđ datuꝫ fuit
vt iuſtitia ſuaret nō vt vindicta qreret. Unde
dñs ad h̄ remouēdū docet aīuꝫ debē qs hēre
paratū ad plura ēe ſuſtinēdā ſi neēe ſit. Uñ di-
xit. Ego dico vob nō reſiſtē malo. ſꝫ ſiqs te ꝑ-
cuſſerit in dexterā maxillā. prebe ei ⁊ alteraꝫ.
Mat. v. qđ itelligit qntū ad animi ꝑparatiōeꝫ ſm
Aug. xxiiij. q. j. paratꝰ. Motū cupiditatis exti
mabāt licitū pp ꝑcepta iudicialia. qbꝰ māda-
bat fieri reſtitutio cū additiōe. Sꝫ dñs docet
vt ex cupiditate nra ēe nō repetamꝰ ſꝫ ſimꝰ. pa
rati ēe āpliora dare ſi neēe fuerit ibi. Siqs ac-
cepit tunicā. dimittet ei ⁊ palliū. Odiū crede
bāt licitū pp hoſtiū iterfectionē ꝯceſſaꝫ. ſꝫ ad
h̄ tollēdū mādauit dñs etiā inimicis bñfacē.
Matth. v. Ego dico vob. Diligite inimicos ve
ſtros. bñfacite his qui oderūt vos ⁊c̄. Tertio ⁊
vltio docet modū iplēdi doctrinā euāgelicā.ſ.
ꝑ orōnē. Et h̄ hꝫ nos ordiare ad deū ꝑ conatū
nrm. qꝛ q fecit te ſine te. nō iuſtificabit te ſine
te. ait Aug. Et iō ait. Cōtēdite itrare ꝑ angu
ſtā portā ⁊ regnū celoꝝ vim patit. ⁊ violēti ra-
piūt illō Mat. vij. Et ꝙ cautelā adhibeamꝰ ne
ſeducamur ꝑ falſos ꝑdicatores. ibi. Attēdite
a falſis ꝓphis q veniūt ad vos i veſtimētis ouiū.
itrinſecꝰ aūt ſūt lupi rapaces. Et demū ꝙ obſ
uatio mādatoꝝ eſt necia ad ꝟtutē. nec ſufficit
ꝯfeſſio fidei vl opatio miracloꝝ. vñ ait. Nō oīs
q dicit mihi dñe dñe ⁊c̄. Et poſtea. Multi di-
cēt in illa die. dñe nōne in noīe tuo ꝓphetaui-
musꝰ ⁊c̄. Nec ēe ſufficit auditꝰ ſolū hoꝝ ꝟboꝝ: ſꝫ
executio. Uñ dicit. Oīs q audit ꝟba mea hec
⁊ nō facit. ſiſis eſt hoī q edificauit domū ſuaꝫ
ſup arenā. ſed faciēs ſiſis eſt edificāti ſupra pe
trā. Prohibet ēe ſollicitudinē circa tpalia di-
cēs. Mat. vj. Nolite ſolliciti eē. Et h̄ nō necīā
ſꝫ iordinatā. Hec aūt iordiata eſt qdrupler. ⁊
iō vitāda. Primo vt in eis finē nō ꝯſtituamꝰ neqꝫ
deo ſuiamus pp victū ⁊ veſtitū. Uñ dicit. Ne
mo pōt duobꝰ dñis ſuire. Scđo vt nō ſollicite
mur de tpalibꝰ cū deſpatiōe diuini auxilij. Uñ
dñs. Scit pr veſter: qꝛ his oībꝰ idigetis. Tertio
ne ſollicitudo ſit ꝑſūptuoſa. vt.ſ. hō ꝯfidat per
ſuam ſollicitudinē ſe poſſe ꝓcurare necīa vite.
qđ remouet per h̄ qđ dicit ꝙ hō nō pōt adijcē
ad ſtaturā ſuā cubitū vnū. Quarto per h̄ ꝙ ſol-
licitudis ꝑoccupat tps. qꝛ.ſ. ſollicitꝰ eſt nūc de
eo qđ nō ptinet ad curā pñtis tpis ſed futuri.
Sicut cū tpe meſſis ſollicitat circa vindemiā.
pp qđ dixit. Nolite ſolliciti eē in craſtinū.ſ. in
futurū remotā. De hac tñ mā ſollicitudis hēs
diffuſe in ſcđa pte. ti. j. ca. xxv. de ingratudine.

¶ Qđ in lege euāgelica .§. vij.

ꝯuenienter tradunt ꝯſilia. qñ addita ꝑceptis
multū vtilia. Uñ ꝓuer. xxv. di. Unguēto ⁊ va
rijs odoribꝰ delectat cor. ⁊ bonis amici ꝯſilijs
aīa dulcorat. Maximus ⁊ vtiliſſimꝰ amicus nr
Ieſus xp̄s. Uñ in Cañ. Ipſe eſt amicꝰ meꝰ filie
hieruſm. Cōſilia eiꝰ vtiliſſima ⁊ dulcedine ple-
na.ſ. que tradit in euāgelio. Unde ps. Aīalia
tua habitabunt in ea: ſcilꝫ hereditate. paraſti
in dulcedine tua pauperi deus. Aīalia mūdi
ſunt viuentes beſtialiter. Sed aīalia dei ſunt
que ducunt ſpū dei nō ꝓpo ſm opa ꝟtutū. Uñ
deſignātur per qtuor aīalia que vidit Ezech.

c.i. Designãt.n.ex spe sua quatuor viuẽtes cardinales. fm expõnẽ Gre. sup Ezech Ista habitabũt demũ in hereditate dñi.i.pña sugna. quã ipe de' dat filijs suis. Ad Ro.viij. Heredes qdẽ dei. coheredes aũt xpi. Vñ ⁊ illa cadẽ aĩalia vidit Joanes ante thronũ dei stãtia. Apoc.iiij. Quõ aũt pueniãt ad hãc hereditatẽ isinuat ps. sbdẽs. Parasti ⁊c.i. In dulcedine dilectiõis quã ptinet lex euãgelica. quã tu de ns parasti paupi. Sic exponit Gra.xxiij.q.vj. §.q. Ad pfectionẽ dilectiõis pueniť ꝑpter obseruãtiã ꝯsilioꝝ quoꝝ pm est paupertas xpi. fundamẽtuz alioꝝ. ⁊ iõ signãter dicit paupi. Pro hoꝝ declaratiõe dicit Tho.i.ij.q.cviij.ar.iiij. ꝙ ista est dña inter pceptũ ⁊ ꝯsiliũ. qꝛ pceptuz importat necessitatẽ. Cõsiliũ autem poniť in optione eius cui datur. Et ad hoc facit qd ait Augu. Qd pcipiť impaf. Qd imperaf necesse est fieri. si nõ fiat penã habet. Cõsilio dñi si vti nolueris minus boni adipisceris. iiij.q.i. Qd ꝯueniẽter aũt in lege noua que est libertatis di cit Tho. vbi.s. Preceptis addita sunt ꝯsilia. nõ autem in veteri lege que erat lex fuitutis. Opꝫ ergo ꝙ pdicta noue legis intelliganť esse data de his que sunt necessaria ad ꝯsequẽduz finẽ eterne btitudinis. in quã lex noua immediate itroducit. Cõsilia vo sunt de his per que melius ⁊ expeditius põt hõ ꝯseq finẽ pdictũ. Est aũt hõ cõstitutus inter res huius mũdi. ⁊ spũalia bona in qb' eterna beatitudo ꝯsistit. ita ꝙ quãto plus inheret vni eoꝝ. tanto plus recedit ab altero. ⁊ econuerso. Qui ergo totaliter inheret rebus huius mũdi vt in eis cõstituat finẽ hñs eas quasi rõnes ⁊ regulas opum suoꝝ. totalr excidit a spũalibus bonis. ⁊ hmõi inordinatio tolliť per pcepta. Sed ꝙ hõ totalr ea que sunt mũdi abijciat. nõ est necessariũ ad pueniẽduz ad finẽ pdictũ. qꝛ põt hõ vti reb' huius mũdi. ita ꝙ ad eternã btitudinez pueniat. dũmodo in eis finez nõ cõstituat sed expeditius pueniť ad ipaz btitudinẽ. ista tpalia abdicãdo. ⁊ ideo de hoc danť cõsilia euãgelij. Bona aũt huius mũdi que ptinẽt ad viuz humane vite in trib' cõsistũt. s. in diuitijs rerũ exterioꝝ que ptinẽt ad cõcupiam oculoꝝ: ⁊ delitijs carnis que ptinẽt ad ꝯcupiam carnis. ⁊ honoribus que ptinẽt ad supbiã vite. vt pꝫ.i. Jo.ij. Hec igiť tria relinquere ptinẽt ad cõsilia euãgelica. relinquere dico fm ꝙ possibile est. In qbus tribus fundaf ois religio que statũ pfectionis pficit. Nã diuitie abdicanť per paupertatẽ. delitie carnis per ꝑpetuã castitatẽ. supbie per obediẽtie seruitutẽ. Hec aũt simpliciter obfuata ptinẽt ad cõsilia simpliciter ꝑposita. Sed obseruatio vniuscuiusqꝫ eoꝝ in aliquo casu ptinet ad cõsiliũ. fm qd. s. in casu illo. puto cuz homo dat aliquã elemosynã paupi quã dare nõ teneť. sequiť cõsiliũ quãtum ad factũ illud. Silr quãdo in aliquo tpe determinato a delectationibus carnis abstineat vt orõnibus vacet ꝯsiliũ seqtur pro tẽpore illo. Silr qñ aliqs nõ sequiť volũtatẽ suaz in aliquo facto quo licite facere posset. seqtur cõsiliũ in casu illo. Silr si benefaciat inimicis qñ nõ teneť. Vel si offensaz remittat cuius iuste posset exigere vindictã. cõsiliũ seqtur in casu illo. Et sic oĩa cõsilia pticularia ad illa tria gñalia ⁊ pfecta reducuntur.

¶ Et nota ꝙuis pdicta cõsilia de se sint oibus expediẽtia. tñ ex indispõne aliquoꝝ contingit ꝙ alicui expediẽtia nõ sunt. qꝛ eoꝝ affect' non inclinaf ad hoc. Et ideo xps cum ista consilia ꝑponit. semp facit intẽtionẽ de idoneitate hominũ ad obfuantiã cõsilioꝝ. Dans enim cõsiliũ ꝑpetue paupertatis pmittit. Si vis pfectus esse. Matth.xix. Et subdit. Uade ⁊ vende oia que habes: ⁊ da pauperibus. Silr dans ꝯsiliuz ꝑpetue castitatis cum dixisset, sunt eunuchi qui castrauerũt seipos ꝑpter regnũ celoꝝ. statim subdit. Qui põt cape capiat. Siliter apls dato cõsilio virginitatis subdit huiusmodi ad vtilitatẽ vestraz dico. nõ vt laqueũ vobis inijciã. Cõsiliũ autẽ obediẽtie particulariter dedit xps cum dixit. Uade ⁊ vẽde oia: ⁊ sequere me. Uel etiã cum ait. Qui vult venire post me tollat crucẽ suaz ⁊ sequaf me: que sequela intelligiť nõ solũ imitãdo opa sua: sed etiã obediẽdo mãdatis fm illud. Oues mee vo. meaz au. ⁊ se. me. Jo.x. Que aũt dicunť a xpo de dilectõe inimicoꝝ ⁊ silib' que hñtur Matth.v. ⁊ Luc.vi. qñtũ ad ꝑparationẽ animi sunt in pcepto. vt. s. sit hõ paratus bñfacere etiã inimicis cuz sbest aliqua necessitas. Sed ꝙ aliquis in prõptu hec exhibeat inimicis vbi necessitas spãlis nõ occurrit est in ꝯsilio. Et de ꝯsilio vginitatis seu castitatis, dicit Ambr. Integritas corpis expetẽda a nobis est quã pro ꝯsilio suadeo. nõ pro imperio pcipio. Sola.n. vginitas est que suaderi põt. imperari nõ põt. Res est magis voti.i. volũtatis libe ꝙ pcepti. hñtur hec.xxxij. q.i. itegritas. De ꝯsilio obediẽtie ait Stephanus papa cuidã exorcide. Placeat tibi ꝯsiliũ meũ qd tibi meli' ⁊ vtilius videri põt. Relinque hoc sclm malũ. ingredẽ monasteriũ. humiliare sub manu abbatis. cũcta faciẽo simpliciter aio que tibi fuerint impata. xxxiij.q.ij. admonẽ. De paupertate dicit Urba. pa. Quicũqꝫ nfam cõez vitã susceptã hꝫ ⁊ vouet se nihil ꝑpriũ habere. videat ne pollicitationẽ suã irritã faciat. sed hoc qd dño est pollicitus fideliter custodiat ne dãnationẽ. sed pmiũ sibi acqrat. xij.q.i. scim'. Et nota ꝙ ista que ꝺ se ponũtur sub ꝯsilio postqꝫ ꝑmissa fuerint per votum

de dña iter p-ceptũ ⁊ consi-lium.

cadunt in preceptum. vt patet in religiosis quo ad paupertatem castitatem et obedientiam.

Titulus .xvj. De quinta lege que dicitur consuetudo vel mos. Capitulum vnicum de consuetudinis qdditate actione et differentia.

Pro quinta lege ponitur consuetudo seu mos. Dicit enim Augustinus ad Casulanum: q mos populi dei et statuta maiorum pro lege tenenda sunt. et sicut preuaricatores legum diuinarum: ita contemptores consuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt. dist. xj. in his. Et dicit Gratianus di. viij. §. i. q ius consuetudinis post naturalem legem exordium habuit. ex quo conuenientes in vnum homines ceperunt habitare: quod ex eo tempore factum esse creditur quo Cayn ciuitatem edificasse legitur. quod cum per diluuium videbatur extinctum: postmodum tempore Nemroth fuit reparatum seu imutatum. hec ibi. Fuit ergo ante commune ius humanum. et aliquando etiam tollit ipsum seu preiudicat. vt dicetur.

Ius consuetudinis quando exordium habuit.

Diffinitur autem sic .§.j.

Aliud sit mos et consuetudo.

ab Isido. v. ethimo. Mos est longa consuetudo de moribus tantummodo tracta. Consuetudo autem est quoddam ius moribus institutum quod pro lege suscipitur cum deficit lex. disti. i. vbi glo. obijcit contra descriptionem primam tamquam non bonam. Primo quia idem ponitur in descriptio et descriptione eius. Mos est enim quod describitur et in descriptione eius dicitur de moribus tantummodo tracta. Secundo obijcit. quia cum consuetudo videatur esse species moris et mos genus. inconueniens est q species ponatur in diffinitione generis sui. Sicut si diffiniendo animal diceretur q est homo. esset inconueniens. Sed ad primum respondetur q mos sumitur tripliciter. Uno modo prout est genus ad omnem legem humanam scriptam et non scriptam. Et sic sumit Gratianus in principio decretorum cum ait Genus humanum in duobus regitur. naturali. scilicet iure et moribus. scilicet iure positiuo scripto vel non scripto. Secundo modo dicitur mos actus frequentatus. et precipue morigeratus seu secundum rationem. Et sic sumitur in diffinitione moris et consuetudinis. Tertio modo sumitur pro iure humano non scripto. Et sic sumitur cum hic dicitur q mos est longa consuetudo. Et sic et consuetudo aliquando sumitur pro omni iure positiuo scripto vel non scripto. et sic sumitur cum dicitur. Mos est longa consuetudo. Aliquando sumitur pro iure posi. tiuo non scripto. et sic sumitur cum diffinitur consuetudo q est quoddam ius. etc. Archi. in rosario sup verbo mos: dicit q mos et consuetudo quandoque sunt nomina iuris. et secundum hoc dicit diffiniuntur. vt dictum est. et aliquando sunt sinonima. Aliquando vero sunt nomina qualitatis. Et secundum hoc idem videtur esse mos et consuetudo. scilicet qualitas seu habitus mentis ex quo homo disponitur ad hoc vel illud faciendum. Et si malum vitium est. Et quamuis large dicatur talis habitus mos vel consuetudo. tamen proprie loquendo non simpliciter dici deberet: sed cum adiectione: scilicet malus mos seu mala consuetudo. Si vero talis habitus ad bonum inclinat dicitur virtus vel bona qualitas mentis. et non solum dicitur cum additione bonus mos et bona consuetudo: sed simpliciter mos et consuetudo. Et idem sunt mos et consuetudo. scilicet qualitas veniens ex actibus iteratis similibus et sic sumitur in diffinitione cum dicitur moribus. scilicet per actibus iteratis pluries et bonis. Idem semper verbo consuetudo vbi dicitur quia consuetudo est facti. vt dicitur extra de consti. licet lib. vj. quia consuetudo contrahitur saltem tacite: quasi est pactum tacitum: sed paciscí et contrahere est quod facti. ff. de pac. l. j. ergo non est ius quodammodo. Respondet archi. q considerando actus ex quibus elicitur consuetudo. sic ipsa consuetudo est factum Sed ex quo est elicita. sic est ius. et sic est in diffinitione. Moribus institutum. i. actibus assiduis quod pro lege suscipitur. scilicet pro lege scripta accipitur quia non est scriptum vt lex sed consuetum. cum deficit lex. scilicet scripta. puta cum negocium tale emergit. cuius declaratio reperitur in lege scripta. et tunc recurrendum est ad consuetudinem. Et vtroque deficiente vel succedit ratio naturalis vel de similibus ad similia procedendum vt fiat. sicut dicitur di. xx. de libell.

De virtute et effectu .§.ij.

Consuetudinis effectus sunt hi.

consuetudinis que est multiplex propter quod dicitur ff. de consue. Consuetudinis vsusque longeui non vilis auctoritas. Et ponit archi. primam esse quod est iuris inductiua et suppletiua cum deficit lex. vt di. stin. i. consuetudo. et extra de sepul. ca. certificari. Secundo est similium attractiua vt in eis idem iudicat. vt extra de consue. cum olim. et dist. qs nesciat et ff. de legi. l. de qbus. Tertio est iuris dubij interpretatiua. extra de consue. cum dilectus. ff. e. ti. si de interpretatione. Quarto est iuris mutatiua. insti. de iure natu. §. ex non scripto. extra de consue. c. vlt. Quinto est iuris derogatiua. in hoc. n. differunt. ff. de verb. sig. derogatur. Nam abrogatur ius quando ex toto tollitur. Derogatur quando per parte tollitur. Unde consuetudo aliquando abrogat quando scilicet est vniuersalis: aliquando derogat quando per parte tollitur scilicet quando est particularis. Sexto consuetudo est legis firmatiua: vt dist. iiij. §. leges et extra de prescrip. c. veniens. Septimo consuetudo est gratie dilatiua: extra de consue. non est dicenda li. vj. Ratione horum scilicet quare consuetudo possit legem mutare vel facere. et huiusmodi assignat. b. Tho. j. ij. q. xcvij. ar. iij. dicens. n. q omnis lex proficiscitur a ratione et legislatoris voluntate. et lex quidem diuina et naturalis a rationabili dei voluntate. Lex autem humana a voluntate hominis et ratione regulata. Sicut autem voluntas hominis et ratio manifestatur verbo in rebus agen

dis:ita ⁊ facto:s.n.vnusquisq eligere videt: vt bonũ qd ope īplet. Manifestũ est aũt q lex humana põt institui ⁊ mutari vbo ⁊ exponi. in quãtũ iudicat interiorẽ motũ ⁊ cõceptũ rõnis humane:vñ ⁊ p actus marie multiplicatos.q cõsuetudinẽ efficiũt:lex põt ⁊ mutari ⁊ exponi ⁊ aliqd inde causari qd habeat vim legis i quãtũ p actus hoium multiplicatos interior volũtatis motus ⁊ rõnis cõceptus efficacissime declarat. Cũ.n.aliqd multotiẽs fit:sic videt ex deliberato rõnis iudicio puenire:⁊ fm hoc cõsuetudo hz vim legis ⁊ abolet aliq legẽ ⁊ interpretat legẽ:⁊ qz lex diuina ⁊ naturalis pcedit a volũtate diuina:vt dictũ est supra q nõ se extẽdit potestas hũana:iõ sicut lex humana nõ põt tollere legẽ diuinã vel naturalẽ ita ẽt nulla cõsuetudo põt tollere legẽ dei vel naturalẽ. vñ Isid. in sinonimis. Prauũ vsum lex scz diuina ⁊ rõ scz naturalis vincat. di.xi. vsus. ¶ Sz q cõsuetudo nõ possit tollere legẽ

Arguit cõtra

hũanã arguit sic:ex mltis malis nõ põt fieri vnũ bonũ:sz ille q pmo icipit ꝯ legẽ facere malefacit:ergo multiplicatis similib' actiõib' nõ efficiet aliqd bonũ. Lex aũt est quoddã bonũ qz est regulatiua humanoꝝ actuũ:ergo p cõsuetudinẽ aboleri nõ põt lex:vt cõsuetudo habeat vim legis:

Rñsio

ad qd rñdet Tho. vbi supra q leges humane in aliqb' casib' deficiũt vñ possibile est aliqñ ꝯ legẽ agere in casu in quo deficit:⁊ tñ actus nõ erit malus:⁊ cũ tales casus multiplicant pper aliquã mutationẽ hoium tunc manifestat p cõsuetudinẽ q lex vlterius vtilis nõ est:sicut ẽt manifestaret:si lex ꝯtra verbo pmulgaret:si aũt adhuc remaneat eadem rõ quare lex pma vtilis erat:tũc nõ cõsuetudo legẽ:sz lex cõsuetudinẽ vincit:nisi forte pp hoc solũ lex inutilis videt:qz nõ ẽ possibile fz cõsuetudinẽ prie:que est vna de cõditiõib' legis. Difficile est.n. cõsuetudinẽ multitudinis remouere.

Arguit scdo sic

¶ Scdo arguit sic q scz cõsuetudo nõ possit facere legẽ seu hẽe vim legis. Facere seu cõdere legẽ ptinet ad psonas publicas: que hñt regere ciuitatẽ seu cõitatẽ vñ puate psone legẽ facere nõ pñt:sz cõsuetudo inualescit p actus puataꝝ psonaꝝ: ergo cõsuetudo nõ hz vim legis nec põt tollere legẽ:

Rñsio

ad qd respondet Tho. vbi supra. Multitudo in qua cõsuetudo aliq introducit põt eẽ duplicis cõsuetudinis:si.n.sit libera multitudo que possit sibi legẽ iponere:plus est cõsensus totius multitudinis ad aliqd cõsuadũ qd cõsuetudo manifestat q auctoritas pncipis q nõ hz potestatẽ cõdẽdi legẽ:nisi inquãtũ gerit psonã multitudinis:vñ lz singule psone nõ possint ꝯdere legẽ:tñ totus pplis legẽ cõdere põt: si vo multitudo nõ sit libera nec habeat potestatẽ cõdendi legẽ:tũc ẽt nõ hz potestatẽ remouẽdi leges a superiori positãs: tũc ipa ꝯsuetudo in tali multitudine pualẽs nõ obtinet vim legis nisi iquãtũ p eos tolerat:ad quos ptinet legẽ iponere multitudini:ex h ipo.n.q tolerãt qd fit ꝯ legẽ suã videnf approbare qd ꝯsuetudo idurit. hec Tho. q refert Arch. i rosario. dist. xi. ¶ Dicit aũt Jo. i glo. sup. §. leges viij. iiij. q cõsuetudo nõ põt abrogare.i.tollere legẽ nisi p expsum cõsensum pape:vt ex de pben. cũ tñ vndã lz qdã dixerint q sufficit sola scia pape:⁊ sequitur illa glo. q ẽ Bar. brix. ego credo q ꝯsuetudo rõnabilis ⁊ pscripta tollat legẽ:vt ex de consue.c.vl. ẽt sine scia pncipis: difficile.n. eẽt scire oẽs ꝯsuetudies q suãt:addit Arch. i rosario:alii dicũt ꝯ.s.q nõ suffic scia pncipis. Ad h q ꝯsuetudo tollat legẽ di.xij. ꝯsuetudo: i papa certũ ẽ q requirit ei' assensus expssus:⁊ ẽ necessari' cũ nõ ex trãslatiõe ppli:sz diuica iussione:⁊ ꝯsilioꝝ auctoritate suã hẽbat iurisdictionẽ di.xi. ꝯñs:sz p opiniõe glo.s.q sufficit sola scia ⁊ tolerãtia sue.ff.de leg.l.de qb'. Cũ idez opet tacit' cõsensus qd expssus:imo plus q̃nq vt notari cõsueuit di.iij.l.iij. si su':si aũt subditi nollẽt acceptare rõnabilẽ cõstõnẽ:allegãtes cõsuetudinẽ i ꝯriũ cõstituẽs põt eos cõpellere vt factum fuit. xxiij.q.v. Alias potestati' eẽt delusoria. Jussa.n.romane eccle suẽ tenemur:⁊ q nõ suat peccat di.lxiiij. qz ⁊ ei di lex tolli p dissuetudinẽ itelligẽdũ ẽ p ꝯriu actũ seu vsum ad id qd mãdat lex.

¶ Quomodo consuetudo .§.iij.

In qb' cõsuetudo parificatur legi

parificat legi i mltis q ponit Arch. di.xi. i his sup eo qd dixit Aug. q mos ppli dei ⁊ istituta maioꝝ p lege hñda sunt. Et pmo qdẽ parificat i nouo iure cõstituẽdo:sic.n.lex de nouo istitui põt q pus nõ erat facta:ita ⁊ cõsuetudo vbi nõ ẽ statutũ ius legẽ obligãtẽ itroduc.ff. de leg.l.diuturni. ¶ Scdo i iterptatiõe:lz.n. vna lex aliã iterptat.ff.de leg.si de iterptatiõe ita ⁊ cõsuetudo iterptat legẽ:ex de cõsue. cuz dilect'. ¶ Tertio sic ẽ i iure scripto pcedit de similib' ad sillia:ita ⁊ in iure cõsuetudinario.C. q sit lõ.cõsue.ll.i. ¶ Quarto sic lex fac aliquez iudicẽ ordinariũ:ita ⁊ cõsuetudo:ex de fo.cõpe.cũ cõtingat:⁊ de offi.arch. dilecto. ¶ Quinto sic lex iformat iudicẽ ⁊ iurisdictiõez:ita ⁊ cõsuetudo.ff.d offi.pcõsu.⁊ lega.l.solẽt. ¶ Sexto sic lex dat certis psonis ptãtẽ eligẽdi: ita ⁊ cõsuetudo:ex de postu. bõe memorie. Et de elec. venerabilẽ:⁊.c. cumana. Itẽ sic i electionib' ius ciuile ⁊ canonicũ attẽdit:ita ⁊ cõsuetudo:ex de excel. pla.⁊.c. nõ ita. imo plus fac consuetudo:qz scilicet tollit ius eligẽdi ei cui cõpetit de iure:ex de his q fi.a pla.sine cõsen.

c.ea noscit. ¶ Septimo sicut forma iuris atten dit in penis emolliendis et exasperandis: ita forma consuetudinis. extra de symo. per tuas. ¶ Octauo sicut de iure procedit edificare in loco publico. ita et de consuetudine. ff. quod vi aut clam. l. iij. §. plane. ¶ Item nono sicut datur imunitas alicuius officij vel collationis a lege. ita et a consuetudine. ff. de iur. imu. l. semp. §. legem. ¶ Decimo sicut lex derogat consuetudini. ita et consuetudo aliquando legi. ff. de sepul. vio. l. iij. §. diuus. extra de censi. quod lib. vj: et di. iiij. leges. quod intelligo. s. quod lex tollat consuetudinem. quando princeps per suum statutum vel rescriptum intendit tollere consuetudinem. et sic debet intelligi predictus. §. diuus alias contra. extra de consti. li. lib. vj. et hanc sententiam visus est tenere Innocentius. et hoc teneas quicquid alias inuenias notatum. ¶ Undecimo sicut lex dat formam testandi: ita et consuetudo C. de testa. l. si non speciali. ¶ Duodecimo sicut antiqui canones determinabant iurisdictionem archiepiscopi in suffraganeos et subditos eorum. ita et consuetudo. extra de offi. ordi. duo. ¶ Tredecimo sicut sententia principis intendentis facere legem facit ius extra de sen. et re iudi. ita et sententia lata super consuetudinem. dummodo plures sint facit ius. et remittit circa hoc ad no. per eum in ca. frustra dist. viij. Ibi autem dicit sic clarius. Consuetudo inualida conualescit si obtinet in iudicio contradicto. si. n. fuit deductum in questionem an esset consuetudo super aliquo et iudex pronunciauit consuetudinem esse et non fuit appellatum ab illa sententia. et iudex non illam pronunciauit per errorem vel corruptionem confirmata est talis consuetudo. et in contradicto iudicio de cetero seruabitur. nec recipietur libellus contra. est vnus casus specialis in quo res inter alios acta preiudicat alijs. et sit nullus alius de ciuitate illa debebit probare consuetudinem illam esse. sed sufficit probare quod est obtenta in contradictione. ¶ Decimoquarto sicut lex est attendenda et inspicienda in testibus euocandis. ita et consuetudo. ff. de testi. l. iij. ¶ Quintodecimo sicut lex adiuuat consuetudinem. ita et consuetudo legem: extra de sens. c. sopite.

¶ De triplici genere consuetudinis. §. iiij.

De triplici consuetudine.

Sumendo large hoc vocabulum consuetudo. dicit Aug. ij. confess. quod contra mores hominum sunt flagitia pro morum diuersitate sunt vitanda: vt pactum inter se gentis aut ciuitatis consuetudine vel lege firmatum nulla ciuis aut peregrini libidine violetur. Turpis est enim omnis pars vniuerso suo non congruens. Cum autem deus iubet aliquid contra morem quorumlibet: et si ibi nunquam factum est. tamen faciendum est. di. viij. Unde et per psal. dicitur de eo. Qui habitare facit vnius moris in domo. Domus dei est superna gloria. sed illud. ij. Cor. v. Habemus in celis domum non manufactam: et in hac domo qui habitant: scilicet sancti sunt vnius moris. Et hic mos non est alius nisi gratiarumactio et vox laudis: vt di. Esaie. et Thob. xij. Hierusalem per omnes vicos eius cantabit alleluia. Sed ad illam domum non itur nisi de domo dei que est ecclesia militans: in qua deus inhabitare facit electos suos per gratiam: ita vt sint vnius moris quantum ad cultum interiorem quo vna fide spe et charitate honoratur deus: quantum et ad conuersationem exteriorem sunt vnius moris: quantum ad necessaria ad salutem: et sub eisdem et ritibus et cerimonijs ecclesie. et si aliqui fideles nolentes sunt diuersorum et malorum morum hi non habitant in ecclesia merito: nec propterea dicitur malus mos vel consuetudo. Est igitur triplex consuetudo.

¶ Est consuetudo de se mala. et ideo effugienda.

¶ Est consuetudo de se bona. et ideo imitanda.

¶ Est consuetudo dubia. et ideo bene examinanda.

¶ Consuetudo de se mala est omnis que est contra legem diuinam vel naturalem: et actus ex illa procedens semper est peccatum nec minuit peccatum: vt aliquibus videtur: nec cau sat sed auget: vt di. xxiij. q. j. Scisma. et extra de consue. c. vlt. di. Tanto sunt grauiora peccata quanto animam infelicem diutius detinent alligatam: et ideo peius est quia cum magis effrenata voluntate et firmiori habitu malitie tales peccant: et quia sicut philosophus consuetudo est quasi altera natura: ideo cum difficultate magna quis recedit a peccatis consuetis. et in huius figuram Lazarus quatriduanus sepultus designatur peccantem ex consuetudine secundum Aug. de pe. di. ij. sic multis premissis fuit resuscitatus. s. lachrymis et precibus et huiusmodi: non obstat quod Greg. loquens de crapula quam consueuerunt facere laici in carnisprivio: quod vtique peccatum est dicens: nec a tali consuetudine auerti possunt: et ideo cum venia suo ingenio relinquendi sunt ne forte peiores existant si a tali consuetudine prohiberentur di. iiij. Denique: dicit enim ibi glo. quod relinquuntur cum venia scilicet pene temporalis: ita quod non vult dicere Gregorius quod consuetudo excuset illos a peccato: sed quod non debet tolli talis consuetudo per penas temporales quando timetur malum inde scandalum peruenire: verum est tamen quod aliquando quis peccat ex ignorantia vel fragilitate: faciens id quod consueuerunt alij facere circa aliquid: et tunc non excusatur a mortali: sed istud quod agit secundum consuetudinem aliorum est contra legem dei vel naturale: sed minuitur grauitas eius puta si quis facit aliquem contractum vsurarium credens esse licitum: quia illud communiter fit contra morem sue patrie certum est quod consuetudo illius loci non excusat eum a mortali: quia contra legem dei: quam sic lex humana tollere non potest: ita nec consuetudo quod potius dicenda est corruptela seu abusio talibus abusionibus et corruptelis plenus est mundus: contra quos dicit dominus Exo. xxiij. non sequeris turbam ad malum. et apostolus. j. Cor. xj. si quis videtur inter vos contentiosus esse scilicet contra veritatem: nos consuetudinem talem non habemus sed neque ecclesia dei scilicet contendendi: et Eccl. xxiij. Iurationem non assuescat os tuum: et de hac mala consuetudine dicit Cyprianus: consuetudo que apud quosdam obrepse-

De consuetudine mala.

rat ipedire nō quo min⁹ preualeat ⁊ vincat veritas. Nā ɔsuetudo sine veritate vetustas erroris est. ppter qđ relicto errore sequamur veritatē sciētes apud Esdrā. s. scđi Esdre. iiij. veritas vincit. vt scriptū est. veritas valet ⁊ inualescit ⁊ viuit ⁊ obtinet in secula seculoꝝ di. viij. ⁊ in. c. sequēti di. neqꝫ hois ɔsuetudinē. s. malā seq oportet. ſꝫ dei veritatē. cū per Esaiā pphetā loquat deus ⁊ dicat sine cā. s. vtilitate colunt me doctrinas ⁊ mādata hoīum docentes. i. ɔsuetudines malas ⁊ statuta iniusta. ad idē ēt Aug. in lib. de bap. ait. Qui contempta veritate psumit ɔsuetudinē seq. aut circa fratres inuidus est ⁊ malignus. qbus veritas reuelat. aut circa deū ingratus. cuius inspiratione ecclesia eius instituit. Nā dñs in euāgelio. Ego sum inqt veritas. Nō dicit ego suꝫ ɔsuetudo. Itaqꝫ veritate manifestata cedat ɔsuetudo veritati. qꝛ ⁊ Pe. q circūcidebat cessit Paulo veritatē predicāti. Igit cū xps sit veritas magis veritatē qꝫ ɔsuetudinem seq debemus. qꝛ ɔsuetudinē rō ⁊ veritas semp excludit di. viij. Rō pōt referri ad legē naturaleꝫ: et veritas ad legē diuinā scꝫ veteris ⁊ noui testamenti. ⁊ nō solū ɔsuetudo que est ɔtra legem naturalē ⁊ diuinā est vitāda. ſꝫ ēt ɔtra legem humanā reprobat a iure. ⁊ generaliter de talibus abusionibus dicit Nico. papa. Mala consuetudo nō minus qꝫ pniciosa corruptela vitanda est. que nisi citius radicitꝰ euellatur in priuilegiorū ius ab impijs assumit. ⁊ incipiūt preuaricatiōes ⁊ varie psumptiōes celerrime nō cōpresse pro legib⁹ venerari dist. viij. ¶ Secundū genus ɔsuetudinis est que nō est ɔtra aliquā legē diuinā vel humanā. ⁊ hꝫ in se aliquā rōnē boni. Et hec si generalis ⁊ generalr ⁊ ab oīb⁹ suari dꝫ. Si particularis scꝫ in aliquo loco: in illo suari dꝫ. Vñ et mater domini voluit suare laudabilē ɔsuetudinē iudeoꝝ que erat q in festis coꝝ irēt ad tēplū in hierusalē ēt mulieres. Lex qdē hoc mādabat masculis dicēs in Exo. Ter in anno apparebit omne masculinū in ɔspectu meo. Sꝫ tñ ēt mulieres ibāt nō ex lege ſꝫ de more. Vñ di Luce. ij. cū factus eēt iesus annoꝝ duodecim. ascēdētib⁹ parētib⁹ ei⁹ in hierusalē scđm ɔsuetudineꝫ diei festi ⁊c. Et peccatū eēt agere ꝯ hmōi cōsuetudines sicut ꝯ leges scriptas. vñ dic Augu. in li. de baptismo. Hoc plane veꝝ est qꝛ rō ⁊ veritas semp ɔsuetudini ppōnēda est q si cōsuetudini rō suffragat nihil oportet firmi⁹ retinere dist. viij. frustra. Hec ēt documēta dicit Aug. accepisse a. b. Amb. Nā cū aduenissꝫ ipse Aug. cū mre sua Mediolanū. ⁊ mater sua ieiunaret in sabbato. sicut solita erat alibi. s. rome ieiunari in tali die. Mediolani aūt nō ieiunaret in die sabbati. Interrogauit Augu. Ambrosiū ex parte mris qd agere deberet. s. an ieiunare in sabbato sicut soli⁹a erat alibi. an dimitteret ieiuniū illud Mediolani vt se alijs ɔformaret. Cui respōdebit Amb. cū fuero rome ieiuno sabbato. ⁊ cū Mediolani suꝫ nō ieiuno. ita ⁊ tu ad quā ecclesiā veneris ei⁹ morē suā. si cuiqꝫ nō vis scādalū eē nec quēqꝫ tibi di. xij. illa. ⁊ i eo. c. dꝛ q neqꝫ ɔtra fidē neqꝫ cōtra bonos mores eē cōuincit. differēter est hndū. ⁊ pro coꝝ inter quos viuit societate suādū. ⁊ di. xi. di Ecclesiasticaꝝ instōni quasdaꝫ scripturis quasdā apostolica traditiōe p successores in ministerio cōfirmatas accepimꝰ quasdā vero ɔsuetudine roboratas approbauit vsus qb⁹ par rit⁹ ⁊ idē vtriusqꝫ pietatis debetur affect⁹: ⁊ infra. que. n. scriptura salutifere crucis signaculo fideles docuit insigniri qꝫ trifaria digesta sup panē ⁊ calicē prolixe oronis vel ɔsuetudinis vba cōmēdauit. qꝫ versus oriētē nos orare litteraꝝ forma docuit. bndicim⁹ fontē baptismat⁹ vnctōis oleo ⁊c. ⁊ sic agere ꝯ ɔsuetudinē gñalē ecclie ē pctm̄ vbiqꝫ. vñ ⁊ dic Guil. q dicēdo missaꝫ añ matutinaꝫ ē peccatū mortale. qꝛ h ē ꝯ ɔsuetudinē gñalē ecclesie. nā aľs p legē scriptā nō inuenit. Ita ēt facere ꝯ ɔsuetudinē pticularē alicui⁹ ecclesie ē peccatū moꝛtālib⁹ i illo loco. vñ q cōficeret in azimis i ecclia greca peccaret mortalr faciēdo ꝯ ɔsuetudinē ecclie oriētal. ⁊ silr q i ecclia latina ɔficeret in fermētato: ēqualiter peccaret qꝛ vtrūqꝫ ɔficeret ſꝫ Tho. in. iiij. lo aūt peccaret qꝛ nō faceret ꝯ ɔsuetudinē ecclie sue. sic in italia i sabbato abstinet ab esu carnium. ⁊ q tali die sine cā rōnali. puta īfirmitatis: comederet carnes peccaret mortalr. qꝛ faceret ꝯ ɔsuetudinē tal⁹ pꝛie. Ex italiā i multis ptib⁹. vt in cathalonia nō ē tal⁹ ɔsuetudo abstinēdi illa die a carnib⁹. vñ comedētes ibi carnes nō peccāt Vigilia Bartho. apłi i aliq b⁹ ptib⁹ suat i vna die. i alijs locis die sequēti. qꝛ ſꝫ ɔsuetudinē locoꝝ dꝫ illa vigilia qād ieiuniū suari eē ꝺ obser. ieiu. ɔsiliū: i ieiunijs ecclie q sūt eē ꝗdragesimā qād esuꝫ lacticinioꝝ. ſꝫ Tho. ij. ij. suari pōt ɔsuetudo locoꝝ. ⁊ vbi ē ꝺ ɔsuetudie abstinere ab eis eēt pctm̄ mortale vtl eis sciēdo ħ. sec⁹ vbi ē de more comedere talia. ieiunia ēt q sūt ꝺ gñali ɔsuetudie ecclie obligāt. sic ea que sūt i pcepto seu statuto ecclie. vt vigilia natiuitatis Joānis baptiste: oīuꝫ sanctoꝝ. ⁊. b. Laurentij. ſꝫ Inno. sic ēt vbi i aliqꝫ ciuitate de cōsuetudie ē celebrat aliqđ festū: qđ tñ nō sit ab ecclia statutū dꝫ suari. vt festum Antonij vel Nico. vel alteri⁹ sancti. ⁊ ad h optime facit qđ dicit Hiero⁹ ad Lucinū. Illud breuiter te admonēdū puto: vt traditiōes ecclasticas. pre-

De consuetudine bōa

De ieiunijs cōsuetudinarijs nota quđ obligant.

sertim que fidei nõ officiũt: ita obſuãdas, vt a maiorib⁹ tradite sũt. nec aliquoꝝ ꝯsuetudinẽ alioꝝ ꝯtrio more subuerti. di. xij. illő. Ubi dič glo. traditiões. i. ꝯsuetudies fidei: presertim i. tñ. Sic ponitur. xi. q. iij. siqs epus. Uel ꝑser tim. i. ita demũ q nõ aduersent ꝯsuetudines vel bonis morib⁹. vt dič ca. illa. Nec alioꝝ ꝯ/ trio. Dicit ibi Archi. ꝯtrio. i. diuerso. Bonuz er go bono cõtrariũ nõ est. Si ergo due ꝯsuetu- dies sũt ꝯtrarie. ergo vna mala ẽ. ȝ si sunt di- uerse nõ. Et ꝯsuetudo vni⁹ loci alteri nõ ꝑiu- dicat. Et dicebat Hoff. q eadẽ iurisdictio dȝ h̄ri in vna ecclia q̄ in alijs h̄etur de iure cõi. extra de ꝯsuetu. cũ olim. nisi ꝑscripserit aliqua ecclia. dicit glo. extra de ꝑscrip. auditis. Se/ cus aũt si agaẜ de iurisdictiõe ȝ de paruitate vł ꝯsilii actu. vt qꝛ dicũt aliq qdã faciũt sic. er go ꝛ nos debem⁹ ſ agẽ. ȝ nõ seqẜ. Et ad hoc facit. c. illud. ꝛ ad idẽ facit qd ait Nico. papa. Scit scta romana ecclia q nihil obsũt saluti credẽtiũ diuerse. ꝑ loco ꝛ tpe ꝯsuetudies. si il lis canonica nõ obsistit auctoritas: ꝑ qua eis obuiare debeam⁹. Uñ nihil iudicam⁹ eis obẽ vł posse resisti. di. xij. itẽ. C. li. viij. ti. lij. q̄ sit lõ. ꝯsue. l. j. di. Cõsue⁹ ꝑcedens ꝛ rõ q̄ ꝯsuetudinẽ suasit tenẽda ẽ. et qcqd ꝯ lõgã ꝯsuetudinẽ fiet ad sollicitudinẽ suã reuocauit ꝑses puicie. di. xij. Et loqẜ de ꝯsuetudie q̄ nõ est ꝯtraria iuri scripto. ſm glo. Nã cũ ꝯtraria est diceẜ infra. qd iuris. Cõsuetudo q̄ erat in regiõe mesopo tamie quã allegauit Laban iacob ꝯquest⁹ est de eo q supposuisset sibi Lyaz loco Rachelis dicẽs. Nõ est ꝯsuetudinis in loco isto vt mino res ꝑus tradam⁹ ad nuptias. vt hꝛ Gen. xxix. in se laudabilis fuit. ȝ tñ Labã male fecit eaȝ ſuãdo. ex eo. vȝ. qꝛ fregit fidẽ sibi datã: seu ꝓ- missionẽ factã de Rachele: qd ẽ ꝯtra ius nã/ le: qd ꝑiudicat oi ꝯsuetudini. Sič ẽt mõ siqs iuraret ſuare determiata statuta. puta ducẽ tñ secũ familiã cũ mitteẜ ad gubernãdũ ciui- tatẽ vł castrũ. Et de more cõi oiuȝ est nõ ducẽ secũ tãtã. ꝛ q̄si oẽs illud agũt. nec vnq̄ ꝯfect⁹ iste deduciẜ ad iudicium. vtiq talis peccaret mortaliter. qꝛ iuraret ducere tantã familiaȝ. ita q si ꝯsuetudo alias forte excusaret a pecca/ to transgressionis statuti. nõ tñ excusabit a ꝑ- iurio. ¶ Sciẽdũ etiã q cũ di ecclesie romãe cõ suetudinẽ seruandã. di. xj. c. vlt. circa finẽ. in/ telligiẜ illud nõ de oi ꝯsuetudine romane ec clesie quoad vrbẽ. sed de ꝯsuetudie quã ecclia romana mãdat generaliter seruandã. et dicit glo. sũmaria in ꝑn. dist. eiusdẽ. Cũ ãt de nouo fũdaret aliqua ecclia. s. ꝑ ꝯuersionẽ alicui⁹ gen tis vel aliq̃ religio. seruari posset illud Grego. q ait Augu. epo angloꝝ. Non ꝑ locis res. i. mores. sed ꝑ reb⁹. i. morib⁹. loca amãda sũt.

Ex singlis quoq quibuscũq ecclijs que pia que religiosa que recta sunt elige. ꝛ hec q̄si in fasci culũ collecta apud angloꝝ mẽtes in cõsuetu- dinẽ. de pe. di. xij. nouit. ¶ Tertiũ gen⁹ ꝯsuetu dinis est. qñ dubia est. vtꝝ scȝ sit seruanda. Et hec ꝑcipue hȝ locũ qñ ẽ ꝯtria alicui iuri huma- no scripto. Nã si eẽt ꝯtria iuri naturali vel diui no iã declaratũ est supra q esset semp mala ꝛ iõ reprobãda. Cũ ergo est ꝯtria iuri hũano. ali qñ ꝑiudicat ꝛ tollit ipm ꝛ aliqñ nõ. Uñ. C. li. viij. ti. lij. di. Cõsuetudinis vsusq lõgeui nõ vi lis auctoritas est. Uerꝝ nõ vsq adeo sui valitu rã momẽto, vt aut rõnẽ vincat aut legẽ scriptã di. xi. Ubi dicit glo. q aliq itelligũt istud. ca. quoad primã ptẽ de bona ꝯsuetudine. quoad scdaȝ de mala cõsuetudine. Sȝ ille itellect⁹ est sept⁹. qꝛ sepat caudã a capite qñ nõ licet. ex de bapt. maiores. Alij vo oẽs exponunt de bona ꝯsuetudine totũ. c. que qdẽ ꝯsuetudo si sit pti cularis. s. in aliquo loco. nõ tñ tollit seu vincit legẽ sibi ꝯtriã vł. sed solũ in illo municipio vbi seruaẜ. Et q̄uis hoc sit verũ. tñ nullus de hoc vnq dubitauit. q ꝯsuetudo pticularis dȝ vin cere legẽ in oib⁹ alijs locis. Refert Arch. di. xj. sup. d. c. ꝯsuetudis. q Bern. cõpositor. dicit. q ꝑn^m illi⁹. c. seu legis loqẜ de bona ꝯsuetudine nõ scripta. cui ius aliqd directe nõ obuiat. im mo est iure ꝯsona. ꝛ hec ſuari. dȝ ẽt si nõ sit ꝑ/ scripta. Scda ps loqẜ de ꝯsuetudine iuri ꝯtria ꝛ in tali reqriẜ ꝑscriptio ad hoc vt iuri positiuo ꝑiudicet. extra de ꝯsue. c. vlti. Alij dicũt q loq tur ista lex de cõsuetudine pticulari. que nec etiã in loco illo pticulari vincit legẽ nisi sint il le ꝯditiones que ponunẜ in glo. sup. c. frustra. di. viij. In illa aũt glo. que est Joã. di. Sciaś q ad hoc qd cõsuetudo preiudicet iuri reqri- tur primo q sit ꝑscripta. extra de can. possess. cũ ecclia sutrina. Secũdo qd obtineat in cõ tradicto iudicio ppli. extra de vb. sig. abbatẽ. Tertio q eo aio fiat vt credat se ius habere et vt in posteruȝ intẽdat illud facere. alioqn ta- lis vsus nõ diciẜ vsus. ff. de itine. actuq pua. le. i. Quarto vt res illa sit prescriptibilis. xcv. dist. illud. Quinto vt possit dici antiquata et approbata. extra de postu. bone. ij. circa fineȝ. Sexto debȝ ꝯtinere naturalẽ eqtatẽ. extra de ꝯsue. ex pte. Septimo q fit de scia ꝑncipis in/ troducta. nõ tñ tolerata. extra de puil. cũ iaȝ dudũ. Octauo q nõ sit ꝑ errorẽ inducta. ff. de legi. qd nõ ratione. ꝛ dist. viij. cõsuetudo. No/ no q maior pars populi ꝯsueuit illa ꝯsuetudi- ne vti. qꝛ sicut minor pars populi nõ posset cõ/ dere legem. ita nec consuetudinẽ. Quidã ta- men dicũt q illa cõsuetudo ꝑiudicat iuri que excedit memoriã hoiuȝ. Illud enim loco ꝯsti tuti habeẜ ff. de aqua quoti. ꝛ esti. l. hoc iure.

De tertio gñe cõsuetudinis.

q ꝯsuetudo ꝑiudicet iuri hec regrũtur.

Jo. Sed qcqd dicat Jo. dicit Bartho. brix. hoc breuiter teneas qđ ſm canonẽ ſufficit q̃ cõcurrãt iſta duo. ſ. q̃ ſit rõnabilis ꝛ ꝑſcripta: hoc. n. dicit decre. extra de ꝯſue. c. vlti. Unde licet cõſuetudinis longeue ẽt nõ ſit vilis auctoritas. nõ tamẽ eſt vſq adeo valitura. vt vel iuri ſcripto valeat derogare: niſi fuerit rõnabilis ꝛ legitime ꝑſcripta Glo. ſup illud. legitime ꝑſcripta. ſpacio quadraginta annoꝝ ex̃ de can. poſ. cũ eccleſia: ꝛ de ꝑſcrip. auditis. Et de hoc pñt hĩe multa iura. Ea. n. ſola locũ hñt in reb⁹ eccleſiaſticis. vt. xvi. diſt. iij. §. põt Glo. ſup illud. niſi ſit rõnabilis. Rõnabilis dĩ conſuetudo qua nõ improbãt iura vt de cauſa poſ. cum eccleſia. ꝛ eo. ti. cũ dilectus. ꝛ de verbo. ſig. abbatem. vt qñq alij admittant̃ ad electionem ad quos nõ pertinet de iure cõmuni ꝛ de alio collegio. iſta cõſuetudo nõ improbat̃ a iure. vt dicũt ꝑſcripta iura. Irrõnabilis aũt dĩ conſuetudo que reprobat̃ a iure qualis eſt illa. ex̃ de inſti. frequẽtibus. ꝛ de ꝯſue. Cũ venerabil̃. ibi reprobat̃ ꝯſuetudo cuiuſdã loci que erat q̃ abbas qui immediate erat ſub apſtica ſede. transferebat̃ ad aliã abbatiam ſine licẽtia obtenta a papa. qđ fieri nõ põt. ꝛ eo. ti. c. i. reprobatur ꝯſuetudo qua diſrũpit̃ neruus eccleſiaſtice diſcipline. ca. cũ inter vos. Et dĩ neruus eccleſiaſtice diſcipline vigor cẽſure eccleſiaſtice. i. excõmunicatio. ſuſpẽſio. ꝛ iterdictũ. Jſtis enĩ cõſeruat̃ robur auctoritatis eccleſiaſtice. Nõ ergo nõ ſeruarent̃ que ſtatuta ſunt circa huiuſmodi cẽſuras ſeruãda rõne cõſuetudinis alicuius. nõ excuſaret cõſuetudo. Jtẽ eo. ti. quãto. reprobat̃ conſuetudo que alij ſimplices ſacerdotes ad defectũ epiſcopoꝝ criſmabant in frõte: tales. n. nihil cõferebãt. Jtẽ nec ꝯ̃ obedientiã valet cõſuetudo vel preſcripto eo. ti. cuꝫ venerabilis. Et. xviij. q. ij. abbatibus. Jtem nec cõtra curationẽ que rõne viſitatiõis debetur. infra eo. cũ ex officijs. Jtẽ reprobat̃ a iure cõſuetudo que eſt cõtra libertatẽ eccleſie. extra de elec. cũ terra. ꝛ ca. ſacroſancta. Jtem extra de cõſue. c. ex parte reprobant̃ due conſuetudines in qbuſdaꝫ partib⁹ exiñtes ſcꝫ q̃ cũ maritus ex ꝓdigalitate vel incuria vel in alio caſu amiſiſſet bona ſua alienabat bõa vxoris mobilia vel immobilia arbitrio ſuo. Alia conſuetudo erat q̃ vxore cõmittente adulteriũ medietatẽ omniũ bonoꝝ que maritus fuerat adeptus petebat ꝛ apprehẽdebat. Utraq pariebat occaſionẽ malignãdi. Nã per ꝑmã inuitabantur viri ad diſpenſandũ bona ſua. per ſecũdaꝫ mulieres ꝓniores erant ad ꝑpetrandum adulterium. Jtem ſicut nõ valet conſenſus vel pactum cõtra legem vt clericus reſpondeat in alterius foro. extra de foro cõpetẽti. ſignificaſti.

ita nec ꝯſuetudo. Nec ẽt vt clericus verberandus ſe laico ſubijciat ſua ſponte. ex̃ de ſen. excõmu. Cõtingit. Jtẽ reprobat̃ a iure ꝯſuetudo qua qs ꝓpꝛia auctoritate ſibi eligat ꝯfeſſorẽ. ex̃ de pe. ꝛ re. Si ep̃s lib. vi. Jtẽ reprobat̃ a iure ꝯſuetudo exigẽdi pedagia ꝛ gabellas a clericiſ ꝛ religioſis. ex̃ de cẽſi. q̃ꝫ lib. vi. Jtẽ reprobat̃ ꝯſuetudo exigẽdi vel paciſcẽdi aliqđ tpale pro ſpũalib⁹. vt ꝓ igreſſu monaſterii vel ſacris. ex̃ de ſimo. qm̃ ſimoniaca. Sꝫ ꝯſuetudo dãdi vel accipiẽdi aliqđ tpale in collatiõe vł receptiõe ſpũaliũ per modũ elemoſyne. ꝛ ex deuotiõe et nõ ex pacto. vel per modũ ꝓcij. nec per ſubtractionẽ ſpũaliũ nõ reprobat̃. imo ſuari debent laudabiles in hmõi ꝯſuetudies. vt ex̃ de ſimo. per to. Hoſtiẽſis aũt dicit q̃ que dicat̃ rõnabilis ꝯſuetudo erat arbitrio iudicis relinquẽda nec certa regula ſup hoc poterat dari. Archi. aũt ſup ca. ꝯſuetudinis. diſt. xi. poſt multaſ opiniones recitatas ad declarationẽ illi⁹. c. ſ. quãdo ꝯſuetudo tollat ſeu vincat legẽ ſcriptã: ſic dicit in ſũma. vbi ꝯſuetudo obuiat omni iuri. ita q̃ ipſa ꝯſuetudo nõ tolerat̃ ab aliquo iure: tunc indiſtincte ſuccũbit ꝯſuetudo. ꝛ hoc propter bonũ obedientie. ꝛ. xii. diſt. c. ij. ꝛ qꝛ decreta ſũmoꝝ pontificũ nõ ſunt in aliquo violanda. ꝛ hoc ponit̃ ſub ſtatuto. diſti. lxi. ſtatuimus. ꝛ cõtrariũ faciẽs peccat grauiter. diſtin. lxiiij. qꝛ per. Sed vbi ꝯcordat ꝯſuetudo ſeu tolerat̃ ab aliquo iure licet alijs iurib⁹ videat̃ cõtraria. tunc ꝯſuetudo vincit ꝛ tollit legem ſcriptã. qꝛ multa fieri nõ debẽt. facta tñ remanent ex̃ de regula. ad apoſtolicã. ꝛ. ij. q. vi. biduum. hec ille. ꝛ ſꝫ hec cũ dĩ q̃ ꝯſuetudo nõ ẽ rõnabilis ſeu nõ valet q̃ obuiat canonicis ſtatutis. ex̃ de ꝯſue. ad nſam: videt̃ itelligẽdũ qñ obuiat oib⁹ ſtatutis. Nã ſi obuiat alicui. ꝛ ꝑ aliud toleratur. nõ erit irrõnabil̃ ꝑ hoc ſolũ. alr̃ nunq̃ tolleret ius ſcriptũ. cũ tñ quotidie fiat ꝯ̃riũ ꝑ totã eccleſiã. Uerbi grã de ꝯſe. diſt. iii. ꝓnũciãduꝫ ꝛ ca. Rogatiões. Jn illis capl'is mãdant̃ ſuari dies Rogationũ quoad ieiuniũ ꝛ quoad ceſſationẽ ab opib⁹. ꝛ tñ vbiq fit ꝯ̃riũ. nec aliquis dic̃ q̃ peccẽt fideles dies illos nõ ſuãdo. et hoc qꝛ abrogatũ ẽ ꝑ ꝯ̃riã ꝯſuetudinẽ q̃ ꝑſcripta eſt. ꝛ ẽt videt̃ rõnabilis ꝓpter ieiunia multiplicata ꝛ feſta ab eccleſia ꝛ fideles paꝝ deuotiõi ſeruant dieb⁹ feſtiuis ꝛ vix laborãdo viuere poſſint paupes. Jdẽ dicẽdũ de tota hebdomoda paſce que ponit̃ celebrãda i. c. ꝓnũciãdũ. Jdẽ de ieiunio q̃drageſime q̃ fuit ſtatutũ ab eccleſia ichoari a clericis ꝑma die poſt qnq̃geſimã diſt. iiij. ſtatuim⁹. ꝛ nõ obſuat̃ a clericis: ſꝫ cõmuniter icipiũt q̃drageſimã qñ laici. ſ. q̃rta feria. Nec dic̃ Gratian⁹ eos eẽ trãſgreſſores canonũ. ꝛ hoc qꝛ eſt abrogatũ ꝑ ꝯ̃riã ꝯſuetudinem

dist. iiij. §. leges. ¶ Quãuis ergo ista & similia obuient canonicis statutis aliqbus tñ qz non oibus obuiãt sed ab aliquo tolerant. vt ab ista decretali de ↄsue. c. viti. que vult q vincat legẽ ẽt canonicã cũz est rõnabilis & pscripta: iõ volẽt & sine piudicio salutis seruari pñt. Hec tñ magna diligẽtia habẽda est in iudicãdo vt nõ defacili aperiat via trãsgressionis ordinationũ ecclesiasticaꝝ. Nec ẽt ↄdẽnet qs leuiter de mortali in hmõi ↄsuetudinũ obseruatiõe. sicut est de festo innocẽtũ. De festo sancti Siluestri. & hmõi. que cõmuniter abierãt in dissuetudinẽ. vbi tñ seruant oino custodiẽda sunt: qz ab ecclesia instituta. Simlr de ↄsuetudine q̃ ẽ in multis locis q in sabbato & in vigilijs magnaꝝ solẽnitatũ hoies laborant vel vẽdãt vsq ad tertiã horã noctis. vt barbitonsores plus facientes exercitij illa die q̃ tota hebdomoda. & videt posse tolerari: cũ quasi in recõpẽsatiões huius nõ laborent in sero festi vsq ad mediaz noctẽ. qd tamẽ de iure possent. qz de vespa ad vesperã. i. sero mandat celebrari. de ↄsue. dist. iij. pnunciãdũ. Sz nullo mõ tolerari debent: nec excusat a pctõ qd de ↄsuetudine imo corruptela est. nõ cõmunicent hoies nisi in virili etate vel puelle cũ sunt nupte. cũ debeant ↄfiteri & cõmunicare oẽs postq̃ puenirent ad vsũ rõnis. Similiter & vidue. q de more pñe stẽt per menses qd nõ vadãt ad ecclesiã ad diuina officia post mortẽ viroꝝ. excusari nõ pñt. Sed nec puelle nõdũ nupte debẽt obtinere auditionẽ misse. qz de more pñe imo abusiõe nõ mittunt extra domũ. Magis tñ hoc imputandum est culpe parẽtũ. nõ. n. deceret eas ↄtra voluntatẽ parentũ ire ad ecclesias. Similiter q clerici multa faciãt cõtra decentiã status clericalis q̃ iura insinuẽt. in habitu & ↄuersatiõe. qz de more & patrie. Aut ẽt q religiosi dimittãt austeritates sue regule & ↄstitutionũ & cerimonias. qz sic ↄsueuerant relaxate viuere: nullo mõ excusant. Nec dici pñt hmõi ↄsuetudines sed corruptele & abusiões. & iõ extirpãde a prelatis. cũ fieri põt sine maiori scandalo q̃ esset bonũ inde sequẽs. ar. dist. iiij. denicq. Et ad h facit qd ait Nico. papa. Ridiculũ est & satis abominabile dedecus vt traditiões quas a patribus accepimus infringi patiamur. dist. xij. Et de hmõi prauis ↄsuetudinibꝰ intelligit illud Nico. papa. dist. viij. Mala ↄsuetudo nõ minꝰ q̃ perniciosa corruptela vitanda est. que nisi citius radicitus euellat, in priuilegiorum ius ab impijs assumitur.

De cõsuetudine quoad iudicia ↄtẽtiosa

¶ De consuetudine quo §. v.

ad iudicandũ seu quoad iudicia ↄtẽtiosa glo. sup. c. ↄsuetudo. dist. i. tractat. vtrũ ẽm ↄsuetudinẽ sit iudicãdũ. qñ ↄsuetudo est ↄtraria iuri scripto. aut ẽm ius scriptũ. Inducit multa iura pro & ↄtra. Nã q nõ sit iudicandũ ẽm ↄsuetudinẽ. qñ ius scriptũ ↄtrariũ hz. pbat per. c. si ↄsuetudinẽ. dist. viij. & dist. xj. ↄsuetudinis. & c. sequẽ. extra de sen. & re iudi. cũ causa. Et de so. cõpe. qd clericus. ff. de sepul. vio. l. iij. §. diuus. ¶ Sz qd ẽm ↄsuetudinẽ sit iudicandum ẽt ↄtra ius scriptũ pbat p. c. placuit. di. xxxij. & extra de eo qui mit. in pos. cũ venissent. & de testa. Ad hec de cognati. spi. sup co. de ↄsuet. c. ij. & de ar. c. dilecti. Cõcludit demũ Jo. et dicit q iudicandũ est ẽm ↄsuetudinẽ ↄtra ius scriptũ. qñ in ↄsuetudine ↄcurrunt ille ↄditiones que habent in glo. super co. frustra. distin. viij. quas habes supra in. §. precedenti. circa pn. Sz Bartho. brixẽ. addit. Hoc tene quod si sit rõnabilis & prescripta ↄsuetudo. preiudicat iuri. extra de ↄsue. c. vlt. Deinde querit glo. ad quã ↄsuetudinẽ sit recurrendũ in iudicijs. vtp ad ↄsuetudinẽ terre illius: vel prouinciaꝝ vel Romanã. Et rñdet q iudex maxime delegatus ẽm canones pmo iudicabit. deficientibus canonibus ẽm leges. vt extra de no. pe. nã. intelleximus. & dist. x. si in adiutoriũ. Deficiente omni iure procedendũ est ẽm ↄsuetudinẽ generalẽ vel particularẽ: si generalis circa illud negociũ nõ inuenit. licet quidã dicãt tunc recurrendũ ad romanã. Deficiente aũt omni iure & ↄsuetudine pcedat de similibus ad similia. vt xx. dist. de qbus. Omnibus deficientibꝰ recurratur ad romanã ↄsuetudinẽ. vt. ff. de leg. & cõsti. de qbus. Licet sit ar. qd ad ↄsuetudinẽ prouinciaꝝ vicinaꝝ sit recurrendũ. extra de cẽsi. super eo. Jo. ¶ Itẽ glo. super. c. illud dist. xij. querit. ẽm quã ↄsuetudinẽ debeat iudex delegatus iudicare: an ẽm ↄsuetudinẽ loci seu prouincie. an ẽm ↄsuetudinẽ romanã. an ẽm ↄsuetudinẽ delegantis. an ẽm ↄsuetudines rei vel actoris. Inducit multa iura pro qualibet parte hoꝝ demũ decidendo dicit. Dicunt aliqui q si aliqui sponte se subijciãt iudicio alicuius seu petãt iudices delegatos spõte qd semp sz ↄsuetudinẽ iudicis delegãtis ẽ iudicãdũ. Si aũt inuitis dat iudex. tũc iudicabit sz ↄsuetudinẽ litigãtiũ. & potiꝰ rei q̃ actoris. qz fauorabiliores sũt rei q̃ actores. Meliꝰ põt distingui. s. qz aut p appellationẽ obtinet iudex aut sine appellatõe ipetrat. Si p appellationẽ tunc dico delegatũ debere seq ↄsuetudies iudicis a quo appellatũ ẽ. qz iudex appellatiõis dz seq leges poris sentẽtie. vt in auten. cũ de appellatione cog. col. viij. in pn. ar. ad hoc ex de testa. Raynaldus. Sz si sine appellatõe ipetrat iudex tũc dz seq ↄsuetudinẽ delegãtis. ar. ad hoc. ff. de ↄdi. q̃ ↄditio. Ego credo q iudex iudicabit ẽm

cõsuetudinẽ rei: q2 actor sequit forũ rei. vt ex tra de fo.cõpe.cũ sit generale. Nisi rõne ɔ̃ctus vel maleficij sit factus de foro alterius, quia tũc seruabit ɔ̃suetudo loci vbi ɔ̃tt vel vbi maleficiũ fecit. vt dist. viij. que cõtra morẽ. Et ex de fo.cõpe.c.vlti. Addit archidyaconus super dicto.c.cõsuetudinis.ad hãc glo.? dic q Hugo ? Lau. asserũt q si circa articulũ de quo q̃rit sunt diuerse cõsuetudines actoris ? rei: sequat iudex rei cõsuetudinẽ. vt dicit hic glo.nisi in duobus casibus.s.cũ cõsuetudo actoris ẽ magis cõsona iuri ? veritati vel si magis inducit absolutionẽ q̃ cõdẽnationẽ. tũc enim magis debz seq qd consonat veritati negocij.iij. q.vij.iudicet.? ꝓmptiores eẽ debem9 ad soluẽdum.xxxv.q.ix.veniã. ¶ Ponit ẽt archidyaconus ibidẽ cõsuetudines varias attẽdẽdas i diuersis negocijs.? dic ẽm Jo. Cõsuetudo loci cõtractus seruat ad hoc.ff. de vsu.l.j.?.ff. de euic. Si fundus. Et monet questionẽ talẽ. pone q sit quedã regio vbi ẽ cõsuetudo q si vxor ꝓmoriat viro, marit9 ei9 lucrat totã dotẽ. ɔ̃traxit cũ quadã de bononia. vbi est cõsuetudo q in tali casu vir lucrat mediã dotẽ tm̃. Quero cui9 cõsuetudo ispiciet in cõficiẽdo instrumẽta dotis. Dixit dñs Guido de sue. q mariti cõsuetudo eẽ attẽdẽda.? hoc.ff. de iudi.l.exigere. Sz circa hoc est sciẽdũ q cõsuetudinũ alia generalis. alia specialis. Generalis seu generalissima est que inducit a ppl'o romano.ff. de legi. de qbus. Specialis cõsuetudo alia ciuitatis. alia prouincialis. alia oppidi. alia certi predij alia certe dignitatis: alia certe ecclesie seu monasterij. alia certi hoïs seu patrisfamilias. alia animalis. alia certi fori. De puinciali cõsuetudine seu ciuitatũ loquit littera.ff. de legi.l.cũ de cõsuetudine.ex de electi.cũ ecclesia vulnerata.ex de cẽsi.sopite. Est tñ dria iter puinciale ? ciuitateñ.scz quoad ꝓbationẽ. puincialis est qñ in ciuitate eiusdẽ puincie vsitata est.ff. de tribu.l.iij.§.vlt. Alia dr eẽ puincial' qd de iure cõi statutũ nõ est. cũ dubitat in illa puincia in qua nihil est statutũ: nec aliqd de iure cõi reperit.ex de cogna.spiri.c.super eo. Idez iuris est. si dubitet de interpretatiõe iuris consuetudinarij: vt in ꝑdictis.c.in qb9 cauet q standũ ẽ iterpretatiõi alia ꝑ ciuitatũ primarũ: si ãt de cõsuetudine ciuitatis dubitet. debet attẽdi q̃liter ipa ciuitas vsitata sit in illis de qbus dubitat.? in similib9.ff. de legi.l. de qb9: ?.l.si de iterꝑtatõe: si aũt nõ apparet qd declarat h' dubiũ nec ẽ determinatũ aliqd sup hoc in iure cõi: tũc dz attẽdi qd obtinet in circũuicinis ciuitatib9 cohęrẽtib9: de cõsuetudine earũdez vt in ꝑdicto.c.sup eo.? ex de cõsue. cũ olim: ? idẽ ẽ obseruãdũ de ɔ̃suetudine oppidi vel castri.C.q̃ sic lõ.ɔ̃sue.l.j.ff. de edi.ꝑma.l.iiij. De ɔ̃suetudine aũt certi ꝑmij loquit ista: ex de offi. or. duo simul. Et.xj.q.iij.conquestus.? ex de excel.pla.c.ij. Et in ɔ̃suetudine ꝑcedit de similibus ad similia: ex. de offi.archi.dilecto. In ɔ̃suetudine aũt certe ecclesie vel certi monasterij: inspicit qd fieri ɔ̃sueuit in illo monasterio: ex de his q̃ fiũt a pla.s.ɔ̃sen.c. ea noscitur ? de ver.signi.abbate: ? ẽt ɔ̃suetudo hoïs seu patrisfamilias: ? in ipa ẽt attẽdit qd facere cõsueuit.ff. de testa.fa.pol.heredes palã.§.j.?.ff. de re mili.l.semp: est ẽt ɔ̃suetudo aïalis ? i ea aspicit qd facere ɔ̃sueuit illud aïal: vt iiij. de rerũ diui.§.pauonũ.? credo q in alijs actibus ? delictis sufficit din9 act9 ad ꝓbãdã ɔ̃suetudinẽ peccãdo quoad hoïes ? aïalia.xxv.q.ij.ita nos ff. de seruo.corru.l.nerati9: sicut bina snĩa lata sup ɔ̃suetudine: ɔ̃suetudinẽ inducit ? approbat ff. de legi.l.cũ de ɔ̃suetudine: est ẽt ɔ̃suetudo fori.ff. de var.? ex de ordi.cogni.l.j. est etiam consuetudo corporis: extra de celebra. missa. §.pernitiosus. Hec omnia Archi.

¶ De consuetudine .§.vj.

qñ tollat legẽ ? ꝑiudicet legi ? qñ nõ. notat summatim Henricus boych.sup.c.vlt. de ɔ̃suetudine. vbi ꝑmo sciẽdũ q nulla ɔ̃suetudo quantũcũq3 generalis vel antiquata põt ꝑiudicare seu tollere id qd est de lege naturali seu ẽt diuina quoad moralia ꝑcepta: vt dist.viij.ꝑ totũ: cerimonialia aũt ꝑcepta quãtũ ad ipam cessant: ? ɔ̃uari nõ debẽt q2 hoc eẽt iudaizare. Judicialia vero ꝑcepta legis diuine nõ obligant ad obɔ̃uantiã eoꝝ inquãtũ ɔ̃tenta in lege mosaica.s.inquãtũ assumerent ꝑ cõstitutis seu statutis ab eccl'ia vl' aliq̃ ciuitate ẽz Thomã.? de istis dictũ ẽ supra diffuse in ti. de lege mosaica. Restat ergo questio solũ de lege positiua canonica vl' ciuili put lex positiua includit etiã ius gẽtiũ. Circa hoc igit distinguit ꝑdict9 Henric9 q2 aut cõsuetudo ꝑcedit legem.? lex sequitur. idest constituitur post ipsaz aut ecõtra lex precedit consuetudinem ? consuetudo sequitur: si igitur consuetudo precedat legem. tunc aut consuetudo est generalis, que scilicet per totum orbem seruatur: aut est localis seu particularis que licet seruatur in vna ciuitate vel regno ? non in alio. Si consuetudo generalis est: tunc lex noua superueniens sibi contraria ei preiudicat ? eam abrogat seu derogat: licet de ipa nõ faciat mẽtionẽ arg. de cõsti.lz ii.vj. Ibi scz locoꝝ ? ꝑsonaꝝ singularis ?c. a cõtrario sensu: ? hoc ibi notat Jo.an. q2 illd qd cõmuniter tenet ꝑnceps nõ presumit ignorare: vt ff. de test.mili.l.cõmuni. ? q2 alias talis lex generalis nihil operaretur: qd nõ est dicendum

ar.xix.dist.Si romanoꝝ. Si vo ꝯsuetudo est localis siue ꝑticularis:tūc alia lex supueniēs hēt clausulā derogatiuā ꝯsuetudini.vꝫ vel expresse ip̄robādo ꝯsuetudinē īducendā vel simplr ꝯtrariā ꝯsuetudinē tollēdo:qꝛ tūc intelligit de iducta ⁊ inducēda in futuꝝ.⁊ tūc lex tollit ipsaꝫ ꝯsuetudinē.vt de cēsi. quanq̃.lib.vi. Et ita itelligit Bern̄.illā legē.ff.de sepul.vio.l.iij.§.diuus.⁊ de fi.instru.pastoralis.⁊ Archid.⁊ Jo.an.de ꝯsti.c.j.li.vj. Aut nō habet clausulā derogatiuā ꝯtra ꝯsuetudinē iductā.⁊ tunc nō tollit eā.vt notat Inno. Et ē hodie expssuꝫ de ꝯsti.c.j.li.vj. Fallit vbi cōsuetudo localis ēēt ꝑm ius cōe.ꝯtrariū scdo iuri.vt notāt Jo.an.de ꝯsti.⁊ Archid.de fi.prel.c.j.li.vj. Si vo lex p̄cedit ꝯsuetudinē:⁊ ꝯsuetudo sequit.tūc aut lex p̄cedēs hēt clausulā derogatiuā ꝯsuetudini.vt qꝛ ꝓhibet in futurū ꝯtrariā ꝯsuetudinē introduci.vel tollit simplr ꝯtrariā ꝯsuetudinē.vt dictū est.⁊ tūc p̄iudicat ꝯsuetudini sequēti.ita q̄ ꝯsuetudo sequēs nō valet. vt.C.de cēsi.l.eos.extra.e.nō putamus.li.vj. ꝑm Jo.an. Sed Pe.de ancha.dicit q̄ lꝫ tollat ꝯsuetudinē iductā.tn̄ si ꝯsuetudo ꝯ talē legē duret.ita vt sit p̄scpta ⁊ nō rōabilis.adhuc tollet talē legē.. Jo.d imo.in cle.dicē i aliqbꝫ hic locū dictū Jo.an.in aliqbꝫ alijs dictum Petri. Si aūt p̄dicta lex nō hēt clausulaꝫ derogatiuā ꝯsuetudini.tūc aut est rōnabilis aut irrōnabilis. Si rōnabilis nō tollit legem. Et vt irrōnabilis:vt qꝛ ē ꝯtra ius ꝑ qd̄ ledit ordo iudiciariꝰ.vt.e.ti.ad nr̄aꝫ. Uel per qd̄ disrūpit eccl̄iastica disciplina.vt.e.ti.cū iter. Ul qꝛ est onerosa ecclesijs.e.ti.Cū inter. Uel qꝛ est cōtra publicā vtilitatem cōem.⁊ talis ꝯsuetudo nō derogat canoni vel legi.vt.viij. dis. mala ꝯsuetudo. Et rō est:qꝛ sicut iuramētū non est vinculū iniqtatis.nec debet admittere petiti.aīs nō valet.vt.xxij.q.iiij.iter cetera. Jta nec p̄uilegiū nec ꝯsuetudo:nec ꝯstitutio : nec p̄scriptio.nec ēt appellatio.ꝑm Hostien̄. Ad h̄ ꝯcordat qd̄ notāt Hosti.⁊ Jo.an.de elec.per venerabilē.dicētes q̄ ꝯsuetudo vel statutū q̄ cōmittēs furtū vel homicidiū vel siē crimen in pecunia tm̄ puniant.sunt irrōnabilia : qꝛ nihil aliud est q̄ hoies venalitati exponere:vel icitare hoies ad cōmittendū pctā. Tales enim minus timēt penā pecuniariā q̄ timēt suspēdiū vel aliā mortē.illa ergo nō sunt tenenda neq̄ seruāda.de offi.or.dilectꝰ.⁊.c.fi. Dicit ēt Hosti.in sūma de pe.⁊ re.qbꝰ ⁊ q̄r q̄ ꝯtra peccati correptionē nō currit p̄scriptio vel ꝯsuetudo vel dissuetudo . Si aūt ꝯsuetudo sit rōnabilis.tūc aut est p̄scripta aut nō p̄scripta. Si p̄scripta tūc derogat iuri positiuo.⁊ ēt iuri gentiū.vt de ꝯsuetudine.c.vi. Et cū gn̄alis est cōsuetudo tūc gn̄alr ⁊ vbiq̄ derogat.vt de legi.l.de qbꝰ.§.inueterata. Si vo sit ꝑticularis cōsuetudo seu localis.tūc in illo loco tm̄ ꝯsuetudo tollit legē. Sic loquit lex.ff.cola pre.l.vendit.⁊ di.xi.ꝯsuetudinis. Si aūt nō est p̄scripta ꝯsuetudo:tūc nō derogat legi.vt in ca.cumana.de elec. Et hoc ēt expresse di de ꝯsue.c.v.viii. Dicit etiā Hostiē.q̄ que sit ꝯsuetudo rōnabilis vel nō relinquit ꝯsilio iudicis. Jteꝫ etiā dicit q̄ ꝯsuetudo que est ꝯtra votū vel cōtra religionē nō valet.nec tollit legē. de statu mona.cuꝫ ad monasteriū. Jdē dicit q̄ lex vel canon ꝯtinēs preceptū vel ꝓhibitionē nō pōt tolli per ꝯsuetudinē.qd̄ tn̄ non videt simplr verum:sed de his que cōp̄rehēdūt p̄ceptū vel ꝓhibitionē legis diuine.non aūt in pure positiuis. Nā rogationes quoad ieiuniū ⁊ quoad feriādum ponunt in p̄cepto.de ꝯse.di.iij.rogatiōes. Et cum ab oībus di p̄ceptū illud esse abrogatū per ꝯriam ꝯsuetudinē. Jtē sic legē.⁊ si nō gn̄alem.tm̄ specialē pōt sibi facere vnusq̄sq̄ populus.⁊ in hoc dicit princeps cōsentire.lꝫ etiā posset illam ignorare. Eadeꝫ ratione pōt sibi ꝯsuetudinē facere particularē ⁊ rationabileꝫ.qꝛ princeps nunq̄ vult facta rationabilia impedire sed potius approbare. Et quātuꝫ ad cōsuetudinē generalē vel particularē introducēdā credit Henricus p̄dictus q̄ sciētia p̄sumpta ⁊ tolerātia principis sufficiat inducēs glo. B.dix.di.iiij.§.leges.q̄ ꝯsuetudo rōnabilis prescribi pōt sine sciētia p̄ncipis.lꝫ Joā.⁊ Innocē.⁊ Hostien̄.⁊ Archid.contrarium videantur sentire.sed male dicit Henricus.⁊ primam opinionem magis approbat.

Titulus.xviij. De lege canonica.

¶Capꝫm vnicum in quo agitur de preceptis ecclesie.de rescriptis.de decretis.decretalibus epistolis.⁊ de auctoritate doctorum.

Ex humana dicitur ius positiuū scriptuꝫ. Nā si nō est scriptum di ꝯsuetudo.vt dictum est. Jpa aūt lex humana si nō est iusta q̄uis large dicat lex inquātuꝫ ab aliquo habēte auctoritatē cōstituit.ꝓpter qd̄ dicit Esa.x. Ueh qui cōdūt leges iniquas.nō tamē ꝓprie est lex.qꝛ nō ligat.i.nō obligat ad sui obseruantiā. Si auteꝫ iusta a deo inspirāte est.ꝑm illud Prouerb.viij. Per me reges regnāt ⁊ leguꝫ cōditores iusta decernūt.vnde lex dei dici pōt ⁊ custodiri et mediari dꝫ. Et sic potest exponi illud ps. Aia mea in manibus meis semꝑ ⁊ legem tuaꝫ nō sum oblitꝰ. Anima mea.i.ꝯsideratio ⁊ affectus aie in manibus.i.in opibus nr̄is dꝫ esse . vt.s.sint bona ipa opa deo grata. Et qꝛ opera tūc sunt bona

qn̄ sunt

q̄ꝫ sunt ƀm legē.nō solum dei sed ēt hoīuꝫ.Uñ ⁊ xp̄s nascens ƀuari voluit a m̄re sua legeꝫ hominis infidel.s.cū.exijt edictum a cesare augusto vt descri.vni.or.Luc.ij.iuit pregnās i bethleem . iō subdit.legē tuā nō sum ob.sed hn̄ recordat⁹ legis diuie ⁊ hūane.vt ipsa opera eēnt ƀm legem non ꝯ legē.Et qꝫ lex est spēs iuris ƀꝫ Isid.di.j.iō videndū est de isto termīo ius qd sit:⁊ vñ dicat.Pro cuius declaratione dicit b. tho.ie.se.q.lvij.ar.j.ꝙ ꝯsuetuꝫ est ꝙ noīa a p̄ri ma sui ipositione retorqant ad alia significāda sicut nomē medicie p̄mo impositū est ad significandū remediū quod p̄stat infirmo ad sanādū. deinde tractū est ad significandū artē q̄ hoc fit. Ita hoc nomē ius p̄mo impositū est ad significandū ipsam rē iustā.postea est deriuatuꝫ ad significandū artē q̄ cognoscitur qd sit iustū.⁊ ƀꝫ hoc dicit celsus iuriscōsult⁹ ꝙ ius ē ars boni ⁊ eq.Sicut eni coꝝ que fiūt p artē exteri⁹:quedā rō in mēte artificis p̄existit quo dr̄ regl'a artis. ita eē illius opis iusti ꝙ rō determiat:quedā rō p̄existit in mēte q̄si quedā regula prudētie.⁊ eē hec si in sc̄ptis redigat vocatur lex.⁊ iō ipa lex nō est p̄pter ipum ſꝫ aliq̄lis rō iuris.i.illius regule que est in mēte.vñ ⁊ Isid ꝙ lex est cōstitutio sc̄pta.di.j.Ulteri⁹ eē hoc nomē extendit ad significandū locū in quo ius reddit.⁊ sic dr̄ aliqs cōparē iurid.Quarto ēt dr̄ ius id quod redditur ab eo ad cui⁹ officiū ptinet iustitiā facē. licꝫ ēt id quod decreuit sit iniquū.Dictū est aūt ius eo ꝙ iustū.ƀm Isid.di.j.Iustū aūt est obm institie.Uñ p̄hs.in.v.eth.dicit.Oēs talē habitum volūt appellare iustitiā a quo opatiui iustorum sunt.Dr̄ aūt aliqd iustū q̄si hn̄s i se rectitudinē ad quod terminat actio iustitie.ēt nō considerato q̄liter id ab agēte fiat.Importat eni iustū quandā eq̄litatē sicut ipm nomē demōstrat. Dicunt enim vulgariter ea q̄ adequant instari equalitas autē est ad alterū.Illud ergo dr̄ i ope nostro iustū qd respōdet ƀm quandā equalitatem alteri.puta recōpensationē debite mercedis p seruitio impēso.Et cū in alijs virtutibus nō determinet aliqd rectū nisi ƀm id qd fit aliq̄liter ab agente.ſꝫ tm̄ in v̄tute iustitie specialiter pre alijs virtutib⁹ determinat ƀm se obiectum qd vocat rectū.⁊ hoc qdē est ius.Et sic pꝫ ꝙ iustum seu ius est obiectū iustitie.Qd āt dicit Isido.dis.j.oēs.ꝙ phas est lex diuina.ius lex humana.p̄pterea hoc dicit.qꝫ cū ius sit obiectum iustitie.⁊ iustitia equalitatem importet.nos autem deo nō possumus recōpensare ƀꝫ equalitatem.ideo nō p̄prie deo possum⁹ reddere ius sicut primo.ſꝫ sufficit ꝙ impleamus qd possumus deo.s.anim.ā subijciendo.⁊ hoc dr̄ phas.

❡ Diuidit autem .§.i.

Isidorus sic ius.dis.j.Ius aūt naturale est aut ciuile aut gentiū.Ubi sciendū ꝙ ius gentium cōp̄rehendit sub iure positiuo.Sic eni diuidit p̄hs.v.ethi.ius ſꝫ in naturale ⁊ polliticuꝫ.Dicit eni polliticū ius h̄ qdē naturale.h̄ aūt legale.i.lege positū. *De diuisione iuris positiui.* Ius siue iustū aut naturale est qd ex sui natura est alteri adequatū vel cōmensuratū alteri.Hoc aūt pōt ꝯtingere dupliciter. Uno mō ƀm absolutā sui ꝯsideratiōem.sic masculus ex sui rōne hꝫ cōmēsuratiōeꝫ ad feminā vt ex ea generet.⁊ pariēs ad filiū vt eū nutriat Alio mō aliqd est nāliter adequatū alteri.non. ƀꝫ absolutā sui rōneꝫ.ſꝫ ƀm aliqd qd ex illo ꝯsequit.puta p̄prietas possessionū.Si eni ꝯsideretur iste ager absolute.nō hꝫ vñ magis sit hui⁹ q̄ꝫ illi⁹.ſꝫ si ꝯsideret ad opportūitatē colēdi ⁊ pacificū vsuꝫ agri.Scd̄o loco hꝫ quādā cōmensuratiōeꝫ ad h̄ ꝙ sit vni⁹ ⁊ nō alteri⁹.vt pꝫ p p̄hm in.ij.poli.Absolute āt apprehēdē aliqd non solū ꝯuenit hoi sed ēt alijs aīalib⁹.Et iō ꝙ ius dr̄ nāle ƀm p̄mū modū.cōe est nob ⁊ alijs aīalib⁹ A iure aūt nāli sic dicto recedit ius gētiū.vt iuriscōsult⁹ dicit.qꝫ id oib⁹ aīalib⁹ h̄ solum iter se cōe est.Cōsiderare aūt aliqd cōpando ad id qd exinde sequit ē p̄priū rōis.Et iō h̄ ē nāle hoi ƀꝫ rōnē nāleꝫ q̄ h̄ dictat.Et iō Gai⁹ iuriscōsultus. Qd nālis rō iter oēs hoies ꝯstituit.id apd oēs gētes custodit.vocaturqꝫ.ius gētiū.Et qꝫ ea q̄ sūt de iure gētiū rō nālis dictat.puta ex p̄pinq habētia eqtatē.ide est ꝙ nō idigēt aliq̄ spāli instōne sicut ius ciuile.ſꝫ ipa nālis rō ipꝫ ius gētiuꝫ istituit. *De iure gentiū* Et si arguat ꝙ ƀuit⁹ ē de iure gētiū. ƀꝫ Isi.di.j.Ius gētiū.Sed ƀuit⁹ est nālis.Dicit eni p̄hs in.ij.poli.ꝙ nāliter aliq̄ sunt ƀui.Rñdet Tho.ꝙ hūc hoieꝫ eē ƀuū magis q̄ꝫ aliū absolute ꝯsiderādo.nō hꝫ rōnē nālē.ſꝫ solū ƀꝫ aliquā vtilitatē ide ꝯsequētē inq̄ꝫtū vtile est huic ꝙ regat a sapiēti.⁊ illi ꝙ ab h̄ iuuet.vt dr̄ pri⁹ poli.Et iō ƀuit⁹ ptinēs ad ius gētiū est nālis.secūdo mō vt dictū est non p̄mo mō.❡ Et q̄uis vtrūqꝫ ius.s.gētiū ⁊ ius ciuile seu polliticū deriuet a iure nāli tñ alio ⁊ alio mō.Nā ius gētiuꝫ p̄pinqui⁹ deriuat ab eo vt ꝯclusiōes ex p̄ncipijs.Ius aūt ciuile nō ita imediate ⁊ vt dēternatiōes alioꝝ vniuersaliū.Itē q̄uis ēt sit qddā iustū qd dr̄ p̄nū.i.iter p̄rem ⁊ filiū.⁊ qddā qd dr̄ dn̄atiuū.i.iter ƀuū ⁊ dn̄m.tñ ista non ptinēt ad ius polliticū.ſꝫ magis ad iustū yconomicū. ad iustitiā eni cui⁹ obiectū est iustū simplr̄.qd ē ius polliticū p̄prie ptinet redē vnicuiqꝫ qd suū est.supposita tñ diuersitate p̄sone vni⁹ ad alterū.Si qs eni sibi det qd sibi debet.nō p̄prie vocat h̄ iustū.Et qꝫ qd est filij est p̄ris.⁊ qd est ƀui est dn̄i.iō nō est p̄prie iustitia p̄ris ad filiuꝫ.vel dn̄i ad seruū.Cū eni iustitia sit ad alterū.alterū dici pōt aliqd dupliciter.Uel qꝫ est oīno dissi

etiam ab eo sicut in duobus hoibus quoꝝ vnꝰ nō est sub alio. sed ambo sub vno pncipe. Uel qꝛ aliqd est eius existēs. ⁊ sic filius est aliqd patris. qꝛ quasi pars eius. ⁊ seruus aliqd dni. qa instrm eius. Ideo ppie ⁊ simpliciter iustū seu ius qđ est obiectū iustitie ppie est ius politicū seu ciuile. Dominatiuū autē ius nō est simpliciter ius sed aliquo mō. ❡ Sub iure aūt ciuili qđ ponit Isidorus in diuisiōe. illa que est in pncipio huius. §. cōprehendit ius canonicū. Primo ergo de iure vel lege humana tractādo ponent quedā cōmunia taꝫ iuri ciuili. qđ alio nomine dr ius forense ꝙ iuri canonico. Postea aliqua propria de iuregentium ⁊ ciuili. demum de iure canonico.

❡ De necessitate le. §. ij.

gis humane dicit Isidorꝰ in li. ethi. Facte sunt autē leges vt earū metu humana coerceat audacia. tutaqꝫ sit inter improbos innocētia. ⁊ in ipis improbis formidato supplicio refrenetur nocēdi facultas. di. iiij. Sed hoc est maxime necessariū hūano generi. s. vt tollat facultas mala nocēdi alijs. alias nō possent cōuenire hoies. Et cū hoc faciat lex humana p penas ipositas ab ea. ideo necessariū fuit tales leges statuere. ❡ Sed pro maiori horū declaratōe dicit Thomas pma scđe. q. xcv. arti. j. ꝙ hoiuꝫ inest naturaliter quedā aptitudo ad virtutē. Sꝫ ipsa virtutis pfectio necesse ē ꝙ adueniat homini per aliquā disciplinā: sicut videmꝰ ꝙ per aliquā industriā subuenit homini in suis necessitatibꝰ. puta in cibo ⁊ vestitu: quoꝝ initia quedā sunt a natura. i. rōne ⁊ manu. Nō aūt cōplementuꝫ ipsuꝫ sicut cetera aialia qbus natura sufficienter tegumentū ⁊ cibū dedit. Ad hanc aūt disciplinaꝫ non de facili homo sibi sufficiēs est. qa perfectio virtutis cōsistit pcipue in retrahēdo se ab inordinatis delectationibꝰ ⁊ indebitis ad quas hoies sunt pni ⁊ maxime iuuenes quibꝰ magis est efficax ⁊ necessaria disciplia. Et ideo oportet ꝙ hmōi disciplina p quā ad virtutem puenitur ab alio sortiant. Et quantū quidē ad illos iuuenes qui sunt pni ad virtutis actꝰ. vl ex dispositione nature. vel ex cōsuetudine. vel magis ex diuino munere suffcit disciplina paterna qui est per admonitiōes. Sꝫ qꝛ inueniuntur qdaꝫ ptերui ⁊ ad vitia pni qui de facili verbis moueri non pñt. necessariū fuit vt per vim ⁊ metū cohiberent a malo. vt saltēꝫ sic a malis desistētes ⁊ alijs quietā vitā redderent. ⁊ ipsi tādem per hmōi assuetudinē ad virtuteꝫ perducerent. ⁊ volūtarie facerent que metu pus iplebāt. ⁊ sic efficerent virtuosi. hmōi autē disciplina cogēs metu pene est disciplina legū. Uñ necessariū fuit ad pacē hoiuꝫ virtutē acquirēdaꝫ

De lege humana. vtrum necessaria sit.

vt leges humane instituerent. Quia sicut dicit phs in. j. poli. Sicut hō si est virtuosus est optimuꝫ aial. vꝫ inter oia aialia. Ita si sit separatus a lege ⁊ iustitia est pessimū oīum aialiuꝫ. qꝛ homo arma rōnis ad expellēdas cōcupiscētias et seuitias hꝫ que alia aialia nō habēt. ❡ Et si arguat ꝙ melior est iustitia animata ꝙ inaiata sꝫ iudex est iustitia aiata. Dicit eni phs. v. ethi. ꝙ ad inuicē cōfugiūt hoies sicut ad iustitiaꝫ aiatā. Lex aūt est quasi iustitia inaiata. ergo videt ꝙ melius fuisset. vt executio iustitie cōmitteret arbitrio iudicuꝫ ꝙ ꝙ lex aliqua ederet. Rñdet Tho. vbi. s. ꝙ bm phum in. j. rheto. Meliꝰ est oia ordinari lege ꝙ dimitti arbitrio iudicum. Et hoc ppter tria. Primo qꝛ facilius est reperire paucos sapiētes qui sufficiant ad rectas leges ꝯdēdas ꝙ multos qui requirent ad recte iudicanduꝫ de singulis. Scđo qꝛ illi qui leges ponunt multo tpe cōsiderant qd lege ferendū sit. sed iudicia de singularibꝰ factis fiūt ex causis subito ortis: facilius aūt ex multis cōsideratis pōt homo videre qd rectū sit ꝙ ex vno solo facto. Tertio qꝛ legislatores iudicāt in vniuersali ⁊ de futuris. sed hoies iudicijs presidētes iudicat ad que efficiunt odio vel amore aut cupiditate ⁊ sic eoꝝ deprauat iudiciū. Quia igit iustitia aia. a iudicis nō in multis inuenitur. ⁊ qꝛ flexibilis est. ideo necessariū fuit in qbuscūꝙ est possibile lege determinare quid iudicanduꝫ sit. ⁊ paucissima arbitrio hoium relinqre.

Argumentū ē cōtra

❡ De qualitate seu. §. iij.

descriptione legis humane Isido. in li. ethi. sic describit. Erit autē lex honesta. iusta possibilis bm naturā. bm ꝯsuetudineꝫ patrie. loco tēporiqꝫ cōueniens. necessaria. vtilis. manifesta quoqꝫ. ne aliqd p obscuritatē in captiōe contineat. nullo puato cōmodo. sꝫ pro cōmuni ciuiū vtilitate ꝯscripta. dis. iiij. Erit. Que quideꝫ descriptio nō videt bona. Naꝫ Isido. dist. j. c. ꝯsuetudo. ponens qlitatem legis dicit. Lex erit oē qđ ratione ꝯstiterit dūtaxat ꝙ religioni ꝯgruat ꝙ discipline conueniat ꝙ saluti pficiat. aut ergo ista est diminuta descriptio que ponit tm tres ꝯditiones legis. aut illa supflua que ponit vndecim ꝯditiones legis. Sed rñsio ꝙ vtraqꝫ bona est: ⁊ tm illa secūda breuior ꝯtinēs que sunt necessaria legi. illa aūt magis explicat ꝯditiōes ipsius legis. que tamē oēs ꝯtinentur implicite seu reducuntur ad illas tres ꝯditiones positas i secūda descriptiōe. Hoc aūt sic declarat beatus Tho. j. ij. q. xcv. arti. iij. Uniuscuiusqꝫ rei ꝙ est ppter aliquē finem necesse est ꝙ forma determinetur bm pportionē ad finē. sicut forma serre talis dꝫ esse qualis cōuenit sectioni. vt pꝫ in. ij. phisi. Quelibet ēt res recta ⁊ mēsurata opꝫ ꝙ

Que debent eē lex.

habeat formã ꝓportionalẽ seu regule ⁊ mẽsure Lex aũt humana vtrũq; hꝫ. qꝛ ⁊ est aliquid ordinatũ ad finẽ. ⁊ est quedã regula ⁊ mẽsura recta. ⁊ mẽsura quadã regula superiori. qui qdẽ regula supior est duplex scꝫ lex diuina. ⁊ lex nature. Finis aũt humane legis est vtilitas hominũ. sicut ẽt dicit iurisperit⁹. Et iõ dicit Jsido. in descriptione scđa legis tria posuit scꝫ ꝙ religioni cõgruat inquantũ scꝫ est ꝓportionata legi nature ꝙ vtilitati ꝓficiat. inquãtũ scꝫ est proportionata vtilitati humane. Et ad ista tria oẽs alie cõditiones que postea ponũtur reducunt. Nam ꝙ dicit honesta refertur ad hoc ꝙ ꝯgruat religioni. ꝙ aũt subditur iusta. possibilis ꝓꝫ naturã ⁊ cõsuetudinẽ patrie. loco tẽporiq; conueniẽs refert ad hoc ꝙ ꝯueniat discipline. Attenditur eni disciplina pmo quãtũ ad ordinez rõnis. qui importat in eo ꝙ dicit iusta. ¶ Secũdo q̃tum ad facultatẽ agentiũ. Debet eni disciplina esse ꝯueniẽs vnicuiq; ꝺm suã possibilitatẽ. ⁊ ideo dicit possibilis. Obseruata etiã possibilitate nature. ⁊ ideo dicit ꝓꝫ naturã. Nõ eni eadẽ imponẽda sunt pueris que imponunt viris pfectis. Et ꝓꝫ humanã cõsuetudinẽ: nõ eni põt homo solus viuere in societate. alijs morẽ non gerẽs. ¶ Tertio mõ q̃tuꝫ ad debitas circunstantias. iõ dicit tẽpori locoq; conueniens. Qđ aũt subditur necessaria vtilis ⁊c̃. refert ad hoc ꝙ ꝓficiat saluti vt necessitas referat ad remotionẽ mali. vtilitas vero ad ꝯsecutiõem bonorũ. manifestatio vero ptinet ad cauendũ nocumentũ qđ posset ꝓuenire ex ipsa lege si esset obscura. Et vt dictũ est. Lex ordinatur ad bonũ cõmune. iõ ⁊ hoc ponitur in hac descriptione dũ dicit nullo puato cõmodo ⁊c̃. Et ex ista descriptiõe posset rñderi ad ea que obijcerent in ꝯtrariuꝫ. hec Tho. que refert archi. sup ca. Erit aũt. disti. iiij. ¶ Glo. autẽ dicti capli sic exponit. Honesta dꝫ esse lex. qꝛ in iure non tã attẽdit iustiti a q̃ʒ hõestas. vt. xxxv. q. iij. porro. Addit archi. hic in rosa. Honestas dicit quasi honoris statũ cõseruãs. Vñ honestũ est qđ sua vi trahit ⁊ dignitatẽ allicit. vt dicit Tulli⁹. Et hec est virtus ꝯria turpitudini ⁊ mater ꝯdecẽtie. Dꝛ etiaꝫ honestas aliqñ cõpositio ⁊ apparatus diuitiarũ. ꝺm illđ Eccli. xj. Paupertas ⁊ honestas a deo sunt iusta. Alr eni non eẽt ius nisi eẽt iustuꝫ. vt di. j. ius gñale. Et Augu. dicit ꝙ lex si nõ est iusta. nõ est lex possibilis. qꝛ si ex ipossibilitate legis eã homo trãsgrederet scꝫ quãdo huare nõ posset trãsgressio ei nõ imputaret. vt. xv. q. j. nnn est. ⁊. xxiij. q. iiij. Nabuchodonosor. Scđm naturaꝫ. i. ꝺm naturalẽ rõnez. qꝛ si ꝯtraria esset rõni. nõ esset lex. Vel ꝺm naturã. i. ꝯueniẽtiã psonarũ quib⁹ datur. vel ꝺm naturã scꝫ negociorũ de qbus agit. Scđm ꝯsuetudinẽ. qꝛ si est cõtra ꝯsuetudinẽ inhabitantiũ. per ꝯriaꝫ cõsuetudinem derogat. vt disti. iiij. §. leges. Jtẽ qꝛ ⁊ consuetudo legẽ interpretat. extra de vbo. si. abbate. Loco. qꝛ in aliqbus locis aliq statuunt que alibi nõ recipent. vt dis. xxxj. afr. vbi ostẽditur lex ꝯtinẽtie imposita in sacris ꝯstitutis in ecclesia occidentali non esse positã: in ecclia orientali. quo scꝫ ad vsuꝫ matrimonij cõtracti. Tẽpori ꝯueniẽs. Oĩa eni debẽt ꝯuenire tpib⁹ suis. vt xxij. q. iiij. Si ecclesia. Multa eni fuerũt statuta rigorosa tpibus antiquis. qñ hoies deuotiores erãt ⁊ fortiores que modernis tpib⁹ p alia iura vel ꝯsuetudines sunt immutata. Vñ dicit dist. xxxiiij. fraternitatis. Defectus nostri tẽporis qbus nõ solũ merita sꝫ ⁊ corpora defecerũt non patitur districtiõis illius manere cẽsuraz. Necessaria nõ nisi instãte necessitate ius statui dꝫ. vt. xxix. di. regule. Sed nõ de necessitate absoluta sed de necessitate ꝯgruẽtie. qua scilꝫ aliqd melius fit. manifesta. ne in captõe. ne scꝫ aliquis vitiose possit eã interpretari. vel ne alicui paret laque⁹ per eã. cũ scꝫ nõ clare loquit. hec Jo. Et mouet glo. qõnez sup ca. in istis disti. e. questio

¶ Quid cũ papa vult condere canonez. ⁊ epi ꝯtradicunt dicẽtes. Jste canon nõ ꝯuenit ꝯsuetudini regionis nostre. Cuius snĩe poti⁹ stabit pape vel oĩuꝫ epoꝝ. Videt ꝙ poti⁹ epoꝝ qꝛ orbis maior est vrbe. disti. xciij. legim⁹. Argu. ꝙ snĩa pape pualet. vt. xxxv. q. ix. veniã. Naꝫ ⁊ error principis ius facit. ff. de supp. leg. l. iij. ioã. Jntelligendũ tñ de tali errore qui nõ fit ꝯtra legẽ diuinã vl naturalẽ. Et dicit archi. sup dicto ca. Erit in pn. ꝙ iste ꝯditiones legis itelligẽde sunt de legib⁹ cõmunib⁹ in quib⁹ hec oĩa consideranda sunt. Vel forte hec oĩa intelligũtur negatiue. vt scꝫ leges nõ ferant ꝯtra honestatem vel iustitiam. ⁊ sic de alijs. Vel intelligit qđ hic dicit collectiue. s. in cõdendis legib⁹. hec sunt ꝯsideranda sed nõ in qualibet cap. Jtẽ Archi. sup. c. cõsuetudo. di. j. exponendo scđaz descriptionẽ legis suprapositã sic ait. Lex erit. i. pro lege seruãdũ ⁊ vigorẽ legis habebit. omne. i. aliqđ de omni vel oẽ non genere subie sꝫ equiualẽtie dũmõ continuat q̃d sequit. Qđ rõne. s. nõ scriptura tantum ꝙ religioni. ꝯ iõ dicit qꝛ satis dictaret rõ humana ꝙ quis posset pecuniaꝫ fenebrẽ exercere. sꝫ qꝛ ꝯ ꝯriũ est discipline ⁊ saluti. iõ nõ ẽ ius. nec loco iuris põt hri. Et ẽ ar. ꝯ leges pmittẽtes vsuras. s. ꝙ nõ sũt leges. itẽ satis dictaret hũana rõ posse vti a⸗imis iudeoꝝ vl idoloticis. sꝫ qꝛ ꝯ ẽ ꝯriũ religiõi: iõ ñ pt ꝺ iure fieri. xxviij. q. j. oẽs. xxxij. q. iiij. sic̃ scitis. Qđ vꝫ itelligẽdũ qñ ꝯ fieret vt qꝛ i lege veteri mandatũ q̃ad pmũ. vel i veneratõez idoli. q̃ad 2ᵐ exẽplũ. vl ita vt scãdalũ seqret q̃ad vtrũq; itez satis psuadẽt rõ hũana ꝙ qs possꝫ vti sua vxor

In sacro ordine. vel q possct contrahere cū cōmatre vel affini. Sed q: ɔtrium est discipline ⁊ religioni. non pōt fieri de iure. ⁊ diffinit Hugo de sancto vic. sic disciplinā. Disciplina est bona et honesta ɔuersatio cui par est nō malū facere: sꝫ etiā studet in his q̄ bene agit irreprehēsibilis apparere. Scđm aūt Augu. ⁊ Papiaꝫ disciplina dr̄ quarūcūqꝫ rerꝫ scia. Deriuaṫ aūt a discēdo.

De lege humana .§.iiij.

mana q deriuaṫ a rōne nāli ⁊ ꝓhibet vitia sed non oīa. Imperat actus ṽtutū. sed nō omnes. ¶ Et pro declaratiōe p̄mi dicit be. Tho. j. ij. q. xcv. ar. ij. q lex inq̄ꝫtū hꝫ de iustitia. intantū hꝫ de virtute legis. In rebus aūt humanis dr̄ aliquid esse iustū ex eo q est rectū ꝫm regulaꝫ rationis. Rōnis aūt p̄ma regula est lex nature vt supra dictū est. Oīs igiṫ lex humanatꝰ posita intantū hꝫ de legis rōne inq̄ꝫtū a lege nature deriuatur. nō tñ deriuaṫ lex humana a lege naturali. vt ɔclusiōes ex p̄ncipijs demōstratiue ꝓducuntur. Hoc enī mō deriuātur p̄cepta decalogi a lege nature sic ex hoc q dicit lex naturalis nemini fiēda iniuria. sequiṫ de necessitate non esse occidēdū. adulterandū furanduꝫ. ⁊ hmōi. Et quasi etiā isto mō ius gentiū deriuaṫ a lege nature. sꝫ deriuaṫ lex humana a naturali. sicut determinationes p̄ticulares quorundā gñaliū sicut etiā forme cōes in artibꝰ determinantur ad aliqd speciale sicut artifex formā cōmuneꝫ domus. necesse est q determinet ad hāc vel illam figurā domus. Dictat lex nālis malefactorem puniri. sꝫ ponit lex humana modū determinatum punitionis ⁊ sic de alijs. Vñ ⁊ Tullius dicit in sua rhetorica q res a nā ꝓfectas ⁊ a cōsuetudine approbatas legū metꝰ ⁊ religio sanxit. Dicit aūt iurisperitꝰ q non oīum que lege statuta sunt pōt rō assignari. nō q: leges oēs p̄cedant a rōne si iuste sunt. sꝫ q: nimis eēt difficile ⁊ plixū. Sꝫ vt dicit phs. v. ethicoꝝ. In talibus opꝫ attēdere, expertoꝝ vel senioꝝ vel prudētium in demōstrabilibꝰ enunciationibꝰ ⁊ opinionibꝰ nō minus q̄ꝫ demōstratiōibꝰ. ¶ Quātum ad secūdū sciendū q lex poniṫ in cōi. Rō huius est ꝫm be. Tho. j. ij. q. xcvj. ar. j. q: vnumquodqꝫ qđ est pp finē necesse est q sit fini ꝓportionatū. Finis aūt legis est bonum cōe. sic eniꝫ dicit Isid. ꝫ. de rescriptiōe legis. s. q lex nullo p̄uato cōmodo. sꝫ pro cōi vtilitate ciuiū dꝫ eē cōscripta. di. iiij. erit. Unde opꝫ leges humanas esse ꝓportionatas ad bonū cōmune: bonū aūt cōmune cōstat ex multis. ⁊ iō oportet q lex ad multa respiciat ꝫm psonas ⁊ ꝫm tempora ⁊ ꝫm negocia. Constituitur eniꝫ cōmunitas ⁊ ciuitas ex multis psonis: ⁊ eius bonum per multiplices actiōes ꝓcuratur. Nec ad hoc solū q modico tpe duret. sed q omni tpe p̄seueret p ciuiuꝫ successionē vt Augu. dicit in scđo de ciui. dei. Notanduꝫ tñ q phs in. v. ethi. ponit tres partes iustitie localis qđ est ius positiuū. Sūt eniꝫ quedā que simpliciter in cōi ponūtur ⁊ he sunt leges cōes. Et q̄ꝫtum ad hoc dicit q legale est qđ ex principio qdem nihil differt vt sic fit vel aliter. Qñ aūt poniṫ. differt puta q captiui statuto p̄cio redimanṫ. Quedā vero sūt q̄ꝫtum ad aliqd cōia. ⁊ q̄ꝫtum ad aliqd p̄ticularia. quasi leges p̄uatoꝝ q: respiciūt singlares personas. sed ptās eaꝝ extendiṫ ad mlta negocia. Et quātum ad hoc dr̄. quecūqꝫ in singularibꝰ lege ponunṫ. Dicūtur etiā q̄dā legalia nō q: sint leges sed pp applicationē legū cōiuꝫ ad p̄ticularia facta aliq̄. sicut sūt sentētie que pro iure hn̄tur. ⁊ quantū ad hꝫ dicit phs ⁊ sentētialia. ¶ Quātū ad tertiū. s. q lex humana ꝓhibet vitia sed non omnia. declarat. b. Tho. j. ij. q. xcvj. ar. ij. sic. Cū lex sit q̄dam mensura humanoꝝ actuū. ⁊ diuersa diuersis mēsurenṫ ꝫm ɔuenientiaꝫ eoꝝ. opꝫ q leges iponanṫ hominibꝰ ꝫm eoꝝ ɔditioneꝫ. q: lex ꝫm Isidoꝝ dꝫ esse possibilis ⁊ ꝫm patrie ɔsuetudinē. Potestas aūt operādi seu facultas in exteriori habitu ⁊ dispositione p̄cedit. Non enim idē est possibile nō hn̄ti habitū virtutis ⁊ virtuoso. sicut non est idē possibile puero ⁊ viro pfecto. ⁊ pp hꝫ nō poniṫ eadē lex pueris que in adultis. Multa enī pmittunṫ in pueris que in adultis ponunṫ in lege vel vituperāt. Et siṁr multa sunt pmittēda hominibus nō perfectis virtute. que nō cēnt tolerāda in hominibꝰ virtuosis. Lex aūt humana imponiṫ multitudinī hominū. in qua maior est hoiuꝫ ipsectoꝝ virtute. Et ideo lege humana nō ꝓhibenṫ oīa vitia a qbus virtuosi abstinēt. sꝫ solū grauiora a qbus possibile est maiorē partē multitudinis abstinē ⁊ p̄cipue que sunt in nocumētū alioꝝ. sine quorum ꝓhibitione societas humana ɔseruari nō posset sicut ꝓhibet homicidia. furta. adulteria ⁊ hmōi. Vñ ⁊ signāter Isido. dicit di. iiij. Facte sunt aūt leges vt eaꝝ metuꝫ humana coerceaṫ audacia. Audacia enī ptinere videṫ ad inuasionem alioꝝ. Vñ ptinet p̄cipue ad illa peccata p que inferṫ iniuria primis: que vtiqꝫ lege ꝓhibentur. Et q̄uis intētio legislatoris sit hoies p eam facere ṽtuosos. nō tñ hoc itendit subito facere. sed gradatim ⁊ iō nō statim multitudini ī perfectoꝝ iponit ea que sunt ṽtuosoꝝ. vt. s. ab omnibꝰ malis se abstineāt. alioquin imperfecti hmōi p̄cepta ferre nō valentes in deteriora mala ꝓrūperēt. Vñ dñs dicit Matth. ix. Neqꝫ vinum nouū. i. p̄cepta pfcē vite mittiṫ in vtres veteres. i. in hoies ipsectos. Aliogn rūpunṫ vtres ⁊ vinū effundiṫ. i. p̄cepta cōtēnunṫ. ⁊ hoies imperfecti pro ɔtemptu ad peiora prolabuntur.

Lex humana d̄riuari a rōne nāli. quō intelligitur.

Lex ꝓhibet vicia. sed nō ois quō intellig.

nō pci/ ¶ Quantū ad quartū. scȝ q̄ lex non pcipit oēs
pit oēs actus virtutuȝ. sic declarat be. Tho. vbi supra.
act⁹ vir ar. iij. Species virtutū distinguunt̄ sm̄ obiecta.
tutum Oia aūt obiecta virtutū referri possunt vel ad
quō. in bonū priuatū alicui⁹ persone. vel ad bonū com
telligit. mune multitudinis sicut ea que sunt fortitudinis pōt homo exequi vel ꝓpter cōseruationem ciuitatis. vel ad cōseruandū ius amici sui. ⁊ similie de alijs. Lex aūt deducit̄ ad bonuȝ cōmune. ⁊ ideo nulla virtus est de cui⁹ actib⁹ lex precipere non possit. Non tñ de oībus actibus oīum virtutū lex pcipit humana. sed solū de illis qui sunt ordinabiles ad bonū cōmune immediate vel mediate. sicut cū aliqua ordinantur a legislatore ptinentia ad bonā disciplinam qua ciues informant̄ vt bonū cōmune iustitie ⁊ pacis ꝯseruent. Sicut ergo lex humana non prohibet sm̄ obligationē p̄cepti oēs actus virtuosos. ita etiam nō precipit oēs actus virtuosos. Sed sicut ꝓhibet lex aliquos actus singulorꝫ vitiorꝫ. ita ⁊ p̄cipit aliquos actus singularium virtutū. Notandū etiā q̄ cū actus virtutis dicatur dupliciter. vno modo materialiter. id facere actus fortitudinis iustitie ⁊ hmōi. ⁊ sic non ex habitu ⁊ sic lex p̄cipit aliquos actus virtutuȝ. Alio mō formaliter. i. operari virtuosa. eo modo quo virtuosos operatur. ⁊ talis actus procedit ad hītū v̄tutis. nec cadit sub p̄cepto legis.

¶ Quod oēs subij .§. V.

ciuntur legi humane. h̄ sic declarat be. Tho. j. ij. q. xcvj. ar. v. Lex de sui rōne hȝ duo. q2 est regula humanorū actuū. scdo q̄ hȝ viȝ coactiuā. ¶ Dupliciter ergo pōt aliq̄s eē subiect⁹. Uno mō sicut regulatū regule. ⁊ h̄ mō oēs qui subduntur ptāti. subijciunt̄ legi quam fecit ptās. Ut aūt aliquis non subijciat̄ ptāti pōt cōtingi dupliciter. Uno mō q2 est simplr absolutus ab eius subiectiōe. vn̄ illi qui sunt de vna ciuitate vel regno nō subdunt̄ legib⁹ pncipis alterius ciuitatis vel regni sicut nec dn̄s ei⁹. Alio mō sm̄ q̄ regit̄ alia lege superiori. puta si aliq̄s sit subiectus pcōsuli. regulari dȝ eius mandatis. nō in his que dispensant̄ ad impatore. quantū eni ad illa nō astringitur q̄s mandato inferioris cū superiori mādato dirigatur. Et sm̄ h̄ cōtingit q̄ aliquis simplr subiect⁹ legi sm̄ aliqua legi nō astringat̄ sm̄ q̄ regitur aliā lege supiori. Et ad h̄ facit qd̄ dicit Aug. Sicut in ptātib⁹ humane societatis ad obediendū maior minori recte ꝓponitur. ita deus omnib⁹ di. viij. que contra mores. Alio mō dicit̄ aliquis subijci legi sicut coactū cogēti. ⁊ h̄ modo hoīes virtuosi nō subijciuntur legi. sed solummō mali. Qd̄ eniȝ est coactū ⁊ violentū est cōtrariū voluntati. voluntas aūt bonorū consonat legi a qua volun-tas malorꝫ discordat. Et scdȝ hoc boni nō sunt
sub lege sed tantū mali. Et sic itelligit̄ illd̄ apo-
stoli. j. ad Thimo. j. Lex iusto posita nō est sȝ im
pijs ⁊c̄. q2 scȝ nō sunt iusti subditi legi per mo
duȝ coactionis q2 volūtarie obediūt. Nec ob
stat qd̄ dicit̄. xix. q. ij. due sunt leges. s. q̄ qui le
ge p̄uata. i. spūs. s. ducit̄. nulla rō exigit vt astringatur lege publica. i. humana. Nā lex spūssancti ē super omni lege humanitus posita. ⁊ ideo viri spūales sm̄ h̄ q̄ ducunt̄ lege spūssancti nō subdunt̄ legi humane q̄ntū ad ea que sunt contraria ductiōi spūssancti. sȝ tñ h̄ ipsuȝ est de ductu spūssancti q̄ viri spūales subijciant̄ legib⁹ humanis sm̄ illud. j. Pe. ij. Subiecti estote omni humane creature ꝓpter deū. Hinc ⁊ Amb. Magnū quidē est ⁊ spāle documētū q̄ xp̄iani viri potestatibus sublimiorib⁹ docētur debere esse subiecti. ne quis ꝯstōnem terreni regis putet esse soluendā. Si eni censuȝ filius dei soluit quis tu tātus es qui nō putas esse soluenduȝ. Et aplus ait. Ois aia ptātibus sublimioribus subdita sit. xj. q. j. magnū. Qd̄ aūt dicit iurisperitus q̄ pnceps solut⁹ est legib⁹ suis nō vult dicere q̄ nō debeat eas seruare. sed q2 nō est subditus q̄ntū ad vim coactiuā. nullus eni cogit̄ a seipso. Nō eni hȝ lex vī coactiuā. nisi ex pncipis ptāte. ⁊ sic dicit̄ pnceps solutus lege. q2 si transgredit̄ nullus in eo pōt ferre snīam ꝯdēnationis. Un̄ Hiero. super illud. Tibi soli peccaui. Rex eni erat. ⁊ aliū non timebat. de pe. dist. iij. totā. s. q̄ possent eū punire de adulterio. ⁊ iō dixit Tibi soli peccaui. q. d. Tu sol⁹ habes me punire. sed inquātū lex hȝ vim directiuā pnceps est subditus legi sue ꝓpria. s. voluntate. ⁊ debȝ seruare. Un̄ ex̄ de cōsti. cum omnes dicit̄. Quo quis iure in alio ferat̄ ipse eodē vti dȝ. Et sapiētis dicit auctoritas. Patere legē quā tuipse tuleris. Et Isidorus etiā dicit. Justū est pncipem obtēperare legibus suis. tūc eni extimet sua iura ab alijs seruanda qn̄ ipse primus reuerentiam prebet. di. x. in palea. Et dn̄s Jesus improperat eis qui imponūt alijs onera grauia ⁊ importabilia. ⁊ digito suo nolūt ea mouē. Math. xxiij. Un̄ q̄ntū ad dei indiciū princeps nō est solutus legibus q̄ntuȝ ad vim directiuā eius. sed debet voluntarius non coactus seruare. Est ēt princeps supra legē inquātū cū expediens fuerit pōt eā mutare. ⁊ i eo ꝓ loco ⁊ tpe dispēsare.

Lex iu-
sto posi-
ta non
est quō
intelli-
gitur.

Prin-
ceps so-
lutus ē
legib⁹
suis q̄-
modo
intelli-
gitur.

¶ Quomodo vel .§. VI.

quādo liceat subditis legis preter verba legis agere. Ad declarationē huius dicit be. Tho. j. ij. q. xcvj. arti. vj. Omnis lex ordinatur ad bonum cōmune vt dictū est. ⁊ intm̄ habet vim et rationem legis. Scdm̄ vero qd̄ ad hoc deficit nō habet virtutem obligandi. Un̄ ⁊ iurisperi-

Preter vba legis agere subditi qñ liceat quo in telligit

tus dicit q nulla iuris rõ aut eqtatis benignitas patitur vt que salubriter p vtilitate hoium introducũtur. ea nos duriori interpretatione p̃ ipsorũ cõmodũ pducamus ad seueritatem. Cõtingit aũt q aliquid obseruari cõi saluti est vtile vt in pluribꝰ qđ tñ in aliqbus casibus est nocumentũ maximũ. Quia igit legislator non põt oẽs casus singulares intueri pponit legez ſm ea que vt in pluribꝰ accidũt ferẽs intẽtionẽ suã ad cõem vtilitatez. Uñ si emergat casus in quo talis obseruatio legis sit dãnosa nõ saluti cõi. talis lex nõ est seruanda. Sicut si in ciuitate obsessa statuat lex q porte ſtent clause. hoc ẽ vtile cõi saluti vt in pluribus. Si aũt cõtingit casus q hostes insequãtur aliquos ciues. per quos ciuitas cõseruatur dãnosissimũ esset ciuitati si porte eis non aperirent. Et ió in tali casu eẽnt eis porte aperiẽde p̃ verba legis. vt seruaretur vtilitas cõis quã intẽdit legislator. Sz tñ h̃ est p̃siderandũ q si obseruatio legis ſm verba non hz subitũ piculuz cui oporteat statiz occurri. nõ ptinet ad quẽlibet vt iterpretet qđ sit vtile. sed h̃ solũ ptinet ad principes qui pp huiusmodi casus hñt auctoritatẽ dispẽsandi in legibus. Si võ sit subitũ periculũ nõ patiẽs tantã morã vt ad supiorez possit recursus haberi ipsa necessitas dispensationẽ hz annexaz. qz necessitas nõ subdit legi. hec Tho. Et tũc hz locũ qđ ait gratianus. j. q. j. remissionẽ. §. sed notandũ. Necessitas nõ hz legẽ. sed ipa sibi fac legẽ. Nec obstat qđ ait Augu. in li. de vera religione. In his tpalibus legibus q̃uis hoies iudicent de ipsis cũ eas instituũt. tñ cũ fuerint institute ꝛ cõfirmate nõ licebit de ipsis iudicare sed ſm ipsas di. iiij. in istis. Uidet eñi q si qs ꝑtermittat verba legis dicẽs se intentiõez legis seruare q iudicet talis de lege. Ad qđ rñdet Thomas q ille qui in cãu necessitatis agit ꝑter verba legis non iudicat de lege. ſz de casu singulari. in quo videt ṽba legis nõ eẽ seruanda. Uñ dicit ex̃ de rescrip. cãm ṽba in rescriptis vel legibus posita debemꝰ cõfirmare equitati. etiaz si ṽba nõ paterẽtur. Itẽ si arguat qz eius est interpretari legẽ cuius est cõdere. vt dicit Gratianus. xj. q. j. sicut eñi. §. ex his oĩbꝰ. Sz subditorũ legi nõ est cõdere legẽ. nec ḡ nec eoꝝ est interpretari intentionẽ legislatoris sed ſm ṽba agere. Rñdet Thomas q ille qui sequit intentionẽ legislatoris nõ interpretat legẽ simpliciter sed in cãu in quo manifestũ est per euidẽtiã nocumenti legislatorẽ aliud intẽdisse. si eñi dubiũ sit dz vel ſm verba legis agẽ vel supiores cõsulere. Uñ Grego. dicit q humane aures talia ṽba iudicãt q̃lia foris sonãt. Et paulopost. Uerba debẽt deseruire intentioni. nõ intentio verbis. xxij. q. v. humane. vbi dicit glo. arg. q

obijcit

Rñdeo

potius est p̃siderãda mens alicuiꝰ in loquẽdo q̃ verba. vñ ꝛ ex̃ de ṽbo. sig. dicit. Hylariꝰ. Intelligẽtia doctorũ ex causis est assumẽda dicendi. qz non sermoni res ſz rei ex sermo subiectꝰ. Sed hoc est verũ dicit glo. cũ p̃stat de itellectu legis. alˀs in dubijs nõ est a verbis recedenduz. ff. de leg. iij. nõ alr. ꝛ sic cõcordat glo. cũ Thoma. Itẽ q̃uis sapientes nouerint intentionem suã ṽbis explicare. ꝛ cõditores legũ fuerint sapientes. tñ nullius sapiẽtia tãta est vt posset omnes casus excogitare. ꝛ ió non põt sufficienter per verba sua in lege exprimere ea que conueniunt ad finem intentum. Et si possit legislator omnes casus considerare non oporteret q omnes exprimeret propter cõfusionẽ vitandaz. ſz legẽ ferre dz ſz ea que eueniũt. vt i pluribꝰ Tho.

De interpretatione. §. vij.

tione legis no. q glo. sup. §. ex his oĩbus. xj. q. j. ponit quadruplicẽ interpretatiõnẽ legis. Nã quedã interpretatio est pbabilis sed non est necessaria vt magri ꝛ doctores interpretantur leges. C. de profes. que in vrbe Cõstantinopolitana. l. vnica. Quedã est necessaria sed non generalis vt iudicis. ff. de le. l. nã vt ait. sed nõ põt interpretari sniam suã nisi sit preses ꝓuincie sue ff. de appel. l. ab executore. Quãdoqz etiã legatus interpretatur rescriptuz pape. extra de sequestra. ad hec. Quedaz interpretatio est probabilis necessaria ꝛ generalis. sed nõ in scriptis redigẽda vt cõsuetudinis. ff. de legi. l. si de interpretatione. ex̃ de verbo. signi. abbate. Quedaz est probabilis necessaria ꝛ in scriptis redigenda. vt principis. C. de legi. l. j. Addit archi. ad glo. Dicunt quidã ꝛ forte non male q nõ lz inferioribus iudicibus interpretari inter ius scriptum ꝛ equitatez. imo hoc solis principibꝰ licet. C. de legi. ꝛ cõsti. l. vlti. Sciendũ tamẽ q in causis quas corã se hñt iferiores iudices bene possunt q̃tũ ad ius litigatoris ptinet sup iuribꝰ ꝛ interrogationibꝰ interius ꝛ equitatez iterpretari. ita notat Innocẽ. extra de ap. cũ spãli. ¶ Sed quid si super arbitrio prolato orit dubitatio. nũ quid arbiter poterit iterpretari. dic q arbiter potest interpretari seu declarare seu determinare post sententiam ab eo latam ſz ea que notantur. extra de arbi. Cum olim.

Legis interpretatio qdruplex.

questio

De mutatione. §. viij.

legũ. Si mutari lex humana possit ꝛ qñ. Et de h̃ dicit Augu. in pmo de libero arbitrio. Lex tẽporalis q̃uis iusta sit mutari tñ p tpa iuste põt. ¶ Pro cuius declaratiõe dicit be. Tho. j. ij. q. xcvij. ar. j. Lex humana est qđdã dictuz rõis quo diriguntur actus humani. ꝛ ſm h̃ duplex põt esse causa q lex humana iuste mutet. vna

lex humana mutari põt duplici de causa.

quidē ex pte rōnis. alia vō ex pte hoiū: quorū actus lege regulant. Et ex pte quidē rōnis qz humane rōni naturale esse videt ut gradati ab imperfecto ad perfectū veniat. Un videm⁹ in sciētijs speculatiuis q qui pmo phati sunt: quedā imperfecta tradiderūt que postmodū p posteriores magis sunt pfecta. ita etiā est in opabilib⁹. Nā pmi qui intenderunt inuenire aliqd vtile cōitati hoiū nō valentes oia ex seipsis cōsiderare. instituerūt quedā iperfecta in multis deficientia que posteriores mutauerūt. instituētes aliq que in paucioribꝰ deficere possent a cōmuni vtilitate. Ex pte vō hoiū quoꝝ actus lege regulant. lex recte mutari pōt per mutationē cōditionis hoium. qbus sm diuersas eorū conditiones diuersa expediūt. Sicut Augu. ponit exemplū in pmo li. de libero arbitrio. q si pplis sit moderat⁹ et grauis. co sꝫ vtilitatis diligētissimus custos recte lex fert que sibi liceat magistratus creare per q̄s respublica administret. Porro si paulatim pplus depzauat⁹ hēat venale suffragiū et regimē flagitiosis sceleratisqꝫ cōmittat. recte adimit ptās tali pplo dandi honores. et ad paucoꝝ bonoꝝ reddit arbitriū. Et q̄uis lex humana deriuet a lege naturali que est imutabilis. nō tñ sequit q ipsa lex humana ēt sit imutabilis. Et rō hui⁹ est. qz lex naturalis est quedā pticipatio legis eterne. vt dictū est sup. Jō immobilis pseuerat qđ hꝫ ex immobilitate diuine rōni instituentis naturā. Sꝫ rō humana mutabil' est et imperfecta. et iō lex humana ab ea pcedens est mutabilis. Jtē qz lex naturalis ptinet qdā vniuersalia pcepta que semp manent. lex aūt ab hoie posita qdā pcepta pticularia sm diuersos casus qui emergūt. ¶ Jtē sicut iura ciuilia siue coia siue municipalia mutata sunt diuersis tpib⁹ ita et iura canonica. qđ ōndit Gratianus p exēplū circa electionē pontificū. Dicit eni dis. lxiij. §. post. c. vota. Principibus et impatoribus electiōes summoꝝ pōtificū atqꝫ alioꝝ epoꝝ vt Grego. et Amb. referēdas vsus et pstitutio tradidit. p scismaticoꝝ et hereticoꝝ dissensionib⁹ qbus ecclia dei nōnunq̄ pcussa periclitabat. Representabat ergo electio catholicoꝝ pncipib⁹ vt eoꝝ auctoritate roborata nullus hˀticoꝝ vl' scismaticoꝝ auderet ptraire ꝛc. vt i. §. se. subdit. Uerꝝ qz impatores aliqñ modū suū ignorātes nō in numero consentiētiū sꝫ pmi distribuentiū: imo exterminātium eē voluerūt. frequēter etiā in hˀticorum psidiā plapsi. catholice mr̄is eccl'e vnitatē impugnare conati sunt sctōꝝ patꝝ instituta p̄ eos pdierūt vt se electiōi nō ingererent. Et qsquis eoꝝ suffragio eccliam obtineret. anathematis vinculo innodaret. sicut ēt scriptura diuina dicit. q Ezechias postq̄ dissipauit excelsa vbi sꝫ idola colebant pfregit ēt serpentē eneū quē fecerat moyses. q: illū iei pēte deus fieri iusserat ne serpētina morte pplus interiret. Jlle aūt populus iō venerari et colere cepat. idcirco destruxit iste. qđ deo iubēte fecerat ille. Ac per h̄ magna auctoritas est in eccl'a hn̄da. vt si nonnulli ex pdecessorib⁹ et maiorib⁹ fecerunt aliq̄ statuta sꝫ que pro illo tēpore fuerūt sine culpa. et postea vertunt in errorē et supstitionē sine aliq̄ tarditate. et cū magna auc̄tate destruēda sūt. Hec Gratian⁹. Et dicit ibi glo. ar. q successores debent mutare facta instituta añcessoꝝ ēt bona. si viderit eē pniciosa exēplo. xij. q. i. vidētes. xxxj. q. j. c. j. et xcvj. di. bn̄. in fi. ex de deci. suggestuꝫ.

¶ De mutatione .§. ix.

legū qđ fieri ñ dꝫ sine cā multū vtili vel necessaria. Un̄ Nico. papa. dis. xij. Ridiculū est et satis abominabile dedecus. vt traditōes q̄s a prib⁹ accepim⁹ infringi patiamur. Pro cui⁹ declaratione dicit bea. Tho. q lex humana intm̄ recte mutat inq̄ātū p ei⁹ mutatōē puidet bono cōmuni. Habet aūt ipsa legis mutatio q̄tuꝫ in se est quoddā detrimētū cois salutis. qz ad obseruantiā legū plurimū valꝫ psuetudo intm̄ q ea que ptra cōem psuetudinē fiunt. ēt si sint leuiora: grauiora videant. Unde qñ mutat lex. vis cōstitutiua legū diminuit inq̄ātū tollit cōsuetudo. Et iō nunq̄ dꝫ lex mutari nisi ex alia parte tm̄ recōpenset cōmuni saluti q̄tū ex ista pte derogat. Quod qdē ptingit ex h̄ q aliqua maxima et euidētissima vtilitas ex nouo statuto puenit. vel ex eo qđ est maxima necessitas. eo q lex pstituta aut grauamē aut iniqtatē ptinet. aut eius obseruatio est plurimū nociua. Un̄ dicitur in iurisperito q in reb⁹ nouis constituēdis euidēs dꝫ esse vtilitas vt recedat ab eo iure qđ diu equū visuꝫ est. Et cū leges habeāt maximā virtutem ex psuetudine. vt ait philosophus in ij. poli. ideo nō sunt de facili mutande. Leges mutari non debēt sine cā ꝛc. Ratio ponit.

¶ De iure gentium .§. x.

Hoc ius qđ sit seu quale. declarat Jsidorus di. j. in decretis per exēpla. Dicit eni. Jus gentiuꝫ est sediū occupatio glosa vacātiū. que sꝫ occupanti pcedunt. insti. de re. diui. §. fere. Alioqn si ppria auc̄tate caperet rē suā: cadit a iure suo. vt. ff. q me. cau. extat. Et h̄ nisi forte alio modo non posset hr̄e p iudicē. vt. xxiij. q. j. c. j. Hoc ēt tenet Thomas. ita tamē q nō inde sequat scandalum vel grauamen alijs vel sediū occupatio sꝫ hostilium. qđ videtur intelligēdū qñ iustuꝫ est p̄lium occupantiū. Edificatio sꝫ ad hospitādum. munitio scilꝫ cōtra hostes seruitutes. Seruitus dicitur esse de iure gentium. nō q primo eā inuenerit cū Noe maledictiōē suitutis in- Jus gētiuꝫ qđ sit.

tulerit chanaan filio cham ꝓpter irrisionem in eũ factã ab ipso cham cũ ex ebrietate vidit euz nudatũ iacere in pudendis. sed qꝛ ius gentiuz eam approbabũt. Cũ ergo bellum est iustũ: captus efficitur seruꝰ capientis qui hꝫ iustum bellum. Unde seruus dꝛ a seruando. quia. s. captꝰ seruabatur in vita ne occiderẽ sed ad seruiendũ huabaſ. Et peccat qui sic captꝰ. s. in bello iusto recedit a domino suo. Sed si bellũ est iniustuz licitũ est fugere si potest. bella. s. iusta. captiuitates vt. s. q captunſ seruenſ ad vitam. Postliminium est ius quo restituiſ alicui res quã ꝓpter captiuitatez amiserat. vt. xvj. q. iij. prima. Nisi sint arma que non restituunſ. quia ea turpiter amisit. vt. ff. e. l. ij. vl' vestes ḃm. Lau. inducie. i. treuge Hugo. Circa eas autẽ determinaſ p ius canonicũ. vt extra de treu. ⁊ pace. per totũ. legatoꝝ nõ violãdoꝝ glo. Si qs legatũ amicoꝝ vl' hostium ipedit ḃꝫ canones excoicaſ. dist. xciij. si quis. Scḋm leges hostibꝰ traditur. vt seruꝰ illoꝝ. vt. ff. de legi. le. vlſ. Cõnubia. s. iter homines eiusdẽ ritus fidei. vt. xxviij. q. j. Caue. Concludit Jsiḋ. Hoc ius gentiũ appellaſ. quia ea fere oẽs gentes vtunſ. Et dicit hic Archi. ꝙ ex hoc iure gentiuz fere oẽs contractꝰ introducti sunt. s. emptionis. venditionis. pmutatiõis. ⁊ hmõi. Licet aũt ius gentiũ obligatiões idurerit. nõ tñ nomĩa neqꝫ actiões. imo a iure ciuili postea iducto pcesserũt. isti. de acti. §. iste ꝗꝗ.

Postliminiũ qd sit.

Lex canonica .§. xi.

est lex ecclesie. Et dꝛ canon largo tñ vocabulo. quid aũt sit canon dicit. Jsiḋ. in lib. ethi. Canõ grece latine regula nuncupaſ. Regula autẽ dicta eo ꝙ recte ducit nec aliqñ aliorsum trahit. Alij dixerunt regulam dictam vel ꝙ regat. vel normam bñ viuendi prebeat. vel ꝙ distortuz: prauumqꝫ corrigat. dis. iij. c. j. Et dicit ibi glo. summaria ꝙ constitutio ecclesiastica appellaſ varijs nomĩbus. Aliqñ dꝛ canon. qñqꝫ decretuz. qñqꝫ decretalis epl'a. Canon dꝛ quod statuitur in generali concilio. ❡ Decretuz quod statuit papa de consilio cardinalium suoꝝ ad nullius consultationẽ. Decretalis vero epl'a quã statuit papa vel ex se vel ex consilio cardinaliũ. Item inuenimus alſ canonice cõstitutionis appellationis: vt dogma. mandatũ. interdictum. ⁊ sanctio. Dogma est in doctrina cõsistens fidei christiane. Mandatum in doctrina de moribꝰ. Interdictũ in quo nulla pena adijcitur. Tamen vnum qñqꝫ ponitur pro alio. xxv. q. ij. si quis. glo. super illud. nec aliquãdo seorsum trahit. ꝯtra. ff. de re. iu. l. j. Regula est que rem breuiter enarrat: nõ vt ex ea ius fiat. ergo aliqñ aliorsuz trahit. Respondeo si illud appellaſ regula in quo aliquid generaliter statuitur in suis exceptionibus. sic trahit aliqñ aliorsum. ⁊ ḃm hꝫ intelligitur regula inducta. Si aũt sumatur regula ḃm ꝙ includit suas exceptiões. sic nunq̃ fallit. Et notandũ ꝙ ait Grego. di. xxix. Regule sanctoꝝ patrũ pro tpe loco ⁊ psona. ⁊ negocio instante necessitate tradite sũt. ⁊ dist. e. Jsiḋ. dicit. Sciendũ est ꝙ pleraqꝫ capitula ex cã. ex psona ex loco. ex tpe ꝯsiderãda sũt. quoꝝ modi. quoꝝ medullitus nõ indagamur i erroris laberithũ nõnulli intricando ipingũtur. cũ ante iudicant q̃ intelligãt. ante inculpãt q̃ iterando lecta ꝑquirant. De regulis iuris ponetur inferius.

De constitutione ecclesiastica ꝙ varijs nominibꝰ appellaſ.

De preceptis .§. xij.

ecclesie que obligãt ad mortale. Et aliqua qdez vniuersalia sunt que extẽdũtur ad oẽs fideles. aliqua ad certos status psonaꝝ. Et vniuersaliũ pmum quidẽ est de celebratiõe festoꝝ de qbus agitur ⁊ determinatur de ꝯse. di. iij. pnũciãdũ. Nam q̃uis vacare deo ⁊ p ꝯsequẽs cessare ab operibus exterioribus. pro aliquo tpe sit de iure diuino ⁊ nãli. tñ determinatio temporis in quo hoc fiat vel determinatio dieꝝ est de iure positiuo ⁊ pcepto ecclesie. Declaratio circa istḋ preceptũ habeſ in. ij. parte. ti. de accidia. ca. de omissione festoꝝ. ❡ Secũdũ pceptum ẽ de obseruantia ieiunioꝝ diebus dterminatis p ecclesiam. vt p totã. xl. de conse. di. v. quadragesima Et in quatuor tpibus anni ⁊ certis vigilijs. di. lxxvj. p totum. ❡ Tertium est de abstinẽtia ab esu carniũ oi sexta feria anni. de ꝯse. dist. iij. de esu. nisi cuꝫ natale dñi venerit in tali die eꝫ de obserua. ieiu. c. ii. Die aũt sabbati in italia ⁊ vbi est talis ꝯsuetudo etiã est in pcepto. Est etiaz abstinere ab ouis ⁊ caseo in tpe quadragesime nõ solum ieiunantibus. sed etiã hñtibus iustã causam nõ ieiunandi. nisi excusaret infirmitas. di. iiij. deniqꝫ. ❡ Quartum pceptũ ecclesie est de auditione misse diebus dñicis ⁊ festiuis. de cõsecra. di. j. missas. ⁊ eꝫ de patro. vt diebus dñicis. Declaratio aũt huius pcepti habetur in. ij. parte. ti. de accidia. c. de omissione diuinorum. ❡ Quintum pceptũ est de annuali ꝯfessione. i. ꝙ semel saltẽ in anno qlibet postq̃ venerit ad annos discretionis ꝯfiteaſ peccata sua proprio sacerdoti. extra de pe. ⁊ re. oĩs vtriusqꝫ. Declarationẽ huius ⁊ qs dicaſ pprius sacerdos habes in ti. de accidia. ij. pte. c. de omissione ꝯfessionis. ⁊ in. iij. parte. ti. de ꝯfessoribus. ⁊ de materia ꝯfessionis. in ti. de cleri. c. de sacro penitẽtie. ❡ Sextũ pceptum est de annuali cõione sumenda in die pascatis postq̃ venerit quis ad annos discretiõis. extra de pe. ⁊ re. oĩs. Quis autẽ sit annus discretiõis ⁊ de die pascatis declaratur ti. de accidia ⁊ de omissio. cõionis i. ij. parte. Addiſ ⁊ huic aliud pceptũ ecclie erga su

mentes eucharistiā. s. q ieiuno stomaco sumāt nisi sint grauiter infirmi. de ↄse. di. ij. liquido. Et declarationē huius habes in tertia parte ti. de cleri. c. de sacro eucharistie. ¶ Septimū est de solutiōe decimarū quo. s. ad quotā. i. decimā partē fructuū vel lucrorū. sm Tho. ex̄ de deci. a nobis. Et pcipue vbi est ↄsuetudo dādi totum vel ptē: q̄ꝫ iū ad illā ptē eēt in pcepto. Quō autē excusant nō dātes vbi nō est ↄsuetudo: vel nō excusent. vide declarationē in. ij. pte. ti. de inani glia. c. de inobediētia quo ad solutionē decimarū. ¶ Octauū est abstinē ab oī actu q prohibetur sub pena excōicatiōis. et pmarie late sententie. Nam ↄtriū faciēdo est pctm̄ mortale. siue sit snia lata a iure vniuersali siue sinodali. siue ab hoie. ēt si illud de se nō esset pctm̄. puta igredi monasteriū monialiū nō mala itētiōe: sed videndū locū. de se nullū est pctm̄. Sed si est lata snia excōicatiōis ↄtra igrediētes extra casum necessitatis ingrediēs peccat mortalr. Et h nisi excuset eū ignorātia iuris illi⁹. et habeat iustaꝫ causam ignorātie et nisi snia iniusta ferretur ab hoie. Nam etsi liget talis snia. nō tn̄ ↄscia in cōspectu dei nisi cōtēneret. xj. q. iij. etsi damnaris De hac mā habes in tertia pte. ti. de excōicatio. ¶ Nonū est de vitatiōe excōicatorū. xj. q. iij. cū excōicato. et sequenti. et hoc in diuinis officijs. Nam pticipare cū hmōi excōicatis maiori i diuinis sciēter est mortale sm Thomā et alios. et etiā pticipando in alijs. vt loquela. mēsa. et huiusmodi. qn̄. s. hoc fieret in ↄtemptū ecclie vel post phibitionē platorū specialr sup hoc factaꝫ sm Thomā et alios. ¶ Nota tn̄ hodie q p decretum ↄstantiēse hoc fuit modificatū. s. q non tenent fideles ex excōicatos vitare. ēt in diuinis nisi postq̄ꝫ fuerint publice denūciati. vel pp̄ter publicā manuūꝫ iniectionē in psonā ecclesiasticam. vide hoc in tertia pte ti. de excō. ¶ Decimum est q nō audiātur misse et diuina officia clericorū publice in fornicatiōe iacētiū seu cōcubinariorū. xxxij. di. pter h. Hoc tn̄ varie intelligitur a doctorib⁹. Sed p illud decretū Cōstātiense etiā mō pdicto videt mitigatū vꝫ q nō debeant euitari nisi fuerint a suis platis publice denunciati. ¶ Undecimū pceptuꝫ ↄcernit clericos ordinatos in sacris vl' beneficiatos. s. q debeant dicere quotidie septeꝫ horas canonicas tam de virgine q̄ꝫ de tpe. alias ēt vnā horaꝫ ex negligētia omittēdo scienter peccat mortaliter extra de celebra. miss. volentes. Cuius declarationem habes in tertia pte. ti. de clericis. ca. de horis canonicis. ¶ Duodecimū q non dicāt missam sacerdotes nisi prius dictis matutinis. et prima. vbi est de ↄsuetudine vel ↄstitutione. alias eēt mortale sm Guil. et hoc ex gn̄ali ↄsuetudine ecclesie. ¶ Tredecimum est q dicendo missam sacerdotes si omittant de vestib⁹ sacris ordinatis ab ecclia vel alijs ↄsuetis vbiq̄ꝫ obseruari. vt cū lumine cū missali. cum ordine debito et hmōi. omittēdo aliqd notabile sciēter erit mortale. q: ↄtra ↄstitutionē vel morē ecclie. di. xj. in his. de his habes in. iij. pte. ti. de cleri. ca. de sacro ordinis. ¶ Decimūquartū est erga religiosos q nō dicāt aliq̄ retrahētia hoies a solutiōe decimarū. et q faciāt ↄfessores ↄsciaꝫ ↄfitentib⁹ de decimis et q pdicatores pdicēt certis dieb⁹ de mā decimarū cū fuerint sup h a prelatis ecclesiarū reqsiti. Ista sūt tria pcepta et trāsgrediēdo sciēter eēt mortale. In tertia pte habes declarationē huius. ¶ Decimūquintū est cōmune clericis et religiosis. s. q nō se exerceāt in negocijs secularib⁹. vt in malitia. in negociatione. in macellaria. in cauponia. et hmōi. ex̄ ne cle. vel mona. c. j. ¶ Decimūsextuꝫ in q̄libet regula seu religiōe est sciēdū q hētur aliq̄ statuta p modū pcepti sm expsiōnē ibi fcāꝫ. vl' declarationē ecclie. vt i regula minorū. et quodlibꝫ illorū trāsgrediēdo est mortale. Facē aūt ↄ ali q̄d eēntialiū religiōis. s. ↄ paupptatē castitatē et obediētiā est mortale. nō solū q: ↄ ius hūanū sꝫ magis q: ↄ ius diuinū et nāle. q: ↄ scm̄ votū. Horꝫ declarationē habes in. iij. pte. ti. de religiosis. ¶ Decimūseptimū ē ad medicos. vt. s. cuꝫ vocant ad ifirmos debeāt eos iducē vt ↄfiteātur pctā sua. ex̄ de pe. et re. cū ifirmitas. Et declarationē hui⁹ habes in ttia pte ti. de medicis. q āt non dent medici medicinā in dtrimentū aīe p salute corpali vl alia cā: puta q mulier grauida faciat abortiuū ne ipsa moriat. vl ne fornicatio sua nota fiat. qd ēt in decā decretali phibet. qm̄ hoc nō ē solū de iure positiuo sꝫ ēt diuo et nāli. ¶ Decimūoctauū sciēdū q ad statū ↄiugatorū multiplex pceptū fuit p eccliaꝫ istitutū. Primo q nō ↄhāt hn̄tes aliqd ex ipedimētis mrimoniū dirimētib⁹. que sūt duodeci. et hn̄tur in tertia pte ti. j. Scdo q nō ↄsumēt mrimoniū ↄtrahētes in tpe phibito. i. nuptias faciāt. vt in. lx. et hmōi de q̄ habes in ttia. pte. ti. j. Tertio q cū debeāt bn̄dici: q: nō bigami. nō ↄsumēt matrimoniū āte bn̄dictionē nuptiarū. Quarto q nō fiat seu ↄhat mrimoniuꝫ clādestine. i. sine testibus saltē. Et de his oib⁹ habes in. iij. parte. ti. j. Quinto q pseuerāti in adulterio alr q est innocens nō vꝫ exact⁹ reddē debitū qn̄ ē notū. xxxij. q. j. Declarationē hui⁹ habes i. iij. pte. ti. j. Sūt et alia pcepta ecclie aliq̄s psonas ↄcernentia. et non ita gn̄alia: q̄ et cā breuitatis et alijs de causis obmittunt que ptinēt ad diuersos status.

¶ De canonibus. §. xiij.

De multiplici acceptione hominis. [sic: "De multiplici acceptione h⁹ nois."]

Nota q canon aliqn̄ sumit large p q̄cunq̄ regula in q̄cūq̄ facultate. et sic etiā sciētia me canon.

dicitur dr̄ habere suos canones. Aliqñ sumitur p oī scriptura ecclesiastica. ꝛ sic Hierony. dicit in ꝓlogo biblie. ꝙ aliq libri in biblia vt liber. Sapie. Ecclesiastici. ꝛ hmōi. nō habentur in canone. s. librorum scripture q sunt approbati ab ecclesia. vt nullo mō liceat dubitare de his que cōtinenſ in illis: ꝛ p illos argumētaſ necessario ꝯcludēdo in his que sūt fidei: sȝ hoc etiā qđcū ꝙ h' ibeſ in corpore iuris canonici: dicit canon nō solū ꝯstitutiones ecclesiastice sed etiā dicta doctorum que ibi habenſ. Tertio dr̄ canon stricte p ꝯstitutiōe ecclesiastica que fit in cōcilijs vniuersalib⁹ vel ꝓuincialib⁹. Nam vt dicit Gratian⁹. di. iij. §. j. Cōciliorum alia sūt vlia. alia ꝓuicialia. Et ꝓuicialia alia celebranſ auctoritate romani pōtificis ꝑnte vȝ legato romāe ecclie. ꝛ dic ibi glo. sup verbo legato. s. specialiter ad hoc destinato. lȝ enim aliq̄s sit generalis legat⁹. non tñ pōt facere generale vel ꝓuinciale cōciliū. q: ea que romano pontifici cōcedunſ. spēaliter mandata generali iurisdictiōe nō transferunſ extra de offi. lega. ꝙ translationē. Sȝ nunqd metropolitan⁹ pōt condere canones in suo cōcilio. s. ꝓuinciali. dicas ꝙ sic de ꝑuis negocijs. ꝛ de his que spectāt ad onus suū de magnis reb⁹ nō potest. vt ꝯ his que ptinēt ad fidē. vt. xvij. di. multis. Et canones sui solū obligāt eos q sibi sunt subditi. s. de ꝓuincia. ¶ Et notandū ꝺm archidia. di. c. sup verbo legato. ꝙ legat⁹ in ꝓuincia sibi decreta seu cōmissa pōt statuta facere. ꝛ durant statuta p eum etiā eo recedente ex̄ de offi. lega. nemini. Et vt euites oēm calumniā. intelligas de statutis legatorum in ꝯcilijs ꝓuincialib⁹ vel generalib⁹. de qb⁹ loquiſ hic gratian⁹ dis. lxxvj. vtinā. De alijs preceptis suis ꝓhibitionibus ꝛ interdictis. dico ꝙ si aliquē ꝓhibet aduocare post tps administratiōis. s. legati. potest suum offm̄ aduocatiōis sue exercere. ff. de penis. l. vi. ꝺm Cin. Et similr si ad tps ꝓhibȝ illō. ff. de penis. l. moris. Si vero sentētialiter cum cause cognitione. suo officio finito nihilomin⁹ tenet statutū. Et ita itelligiſ. C. de postu. l. j. Et ꝙ glo. dicit de legato ꝙ nō pōt cōciliū ꝓuinciale facere intelligendū est in his que spectāt solum ad papā. nam hoc facere ꝯciliū ꝓuinciale spectat ad metropolitanū cuȝ suis suffraganeis. vt eo inferior nō videſ legat⁹ dicendū est ꝙ q̄ntuȝ ad ꝓuinciā sibi decretā pōt facere cōciliū q: in ea ordiari⁹ ē. ex̄ ꝯ offi. lega. legatos. lib. vj. ¶ Itē querit archidiā. dis. xviij. c. j. si fiāt in ꝯcilio prouinciali aliq canones. ꝛ aliqs incidet i aliquē illorum. nūqd archieps sine epis poterit absoluē. Rūdeo ꝺȝ Hostien. i. c. graue. de ꝓbē. facit circa h̄ distinctiōeȝ. ꝛ dicit ꝙ si formanſ statuta in forma ꝯcilij. vt si dicaſ. Nos ꝯcilium vel nos archieps de consensu suffraganeorum nostrorum in cōcilio ꝯgregatorum statuim⁹ ꝛc. tūc sine ꝯsensu eorūdē nō poterit fieri absolutio vel relaxatio. ar. de tēpo. orđ. si archieps. ꝛ de offi. dele. cām. Nisi forte epi h̄ ei ꝯcesserint: vl' sup h̄ sit munimo ꝯsuetudine vl' ꝓuilegio spēali. ex̄ de offi. ordi. aut i ꝑsonā archiepi sit fact⁹ canō. vt si dicaſ. Nos archieps de ꝯcilio fratrū nrōrum. ꝙ ꝯsiliū cū nō iportet necītatē. vt nota. ex̄ de arbi. cū olim nō miliū opaſ. ꝛ sic p se posit absoluē. satisfactiōe tñ ꝑmissa. ex̄ de isti. ex irequētib⁹ nisi sit solēne anathema. Alij vō idistincte dicūt ꝙ nō pōt. Nā cū statutū nō possit facē in ꝓuincia sine suffraganeis. nec eꝫ. s. ꝑt absoluē. di. xviij. eps. Et sic nō poterit penā tollē sine ꝯcilio. quia oīores. ꝛc. ex̄ de reg. iu. Concludit Archi. Ego credo ꝙ sine si dicat nos ꝯciliū siue nos archieps de ꝯsensu ꝛc. nō solū archieps posit absoluē suum obitū ab illo ligamie. imo ꝛ qlȝ suffraganeus eius posit absoluē suū subditū. cum talis sit snīa canonis siue iuris. ex̄ de sen. excō. nup. Dicit ēt Gratia. ꝙ eporum ꝯcilia. i. ꝯgregationes q̄s faciūt epi cū clericis sue Diocesis q̄ ꝯsueuerūt dici sinodi q̄nuis sint inalida ad ꝯstituēdū ꝛ diffiniēdū: nō tñ sūt inalida ad corrigēdū ꝛ exhortandū hn̄t ēt auctēȝ iponēdi ꝛ indicēdi. qđ als statutū est. di. viij. §. j. vbi dicit glo. ꝙ illud non est verum. s. ꝙ epi in sinodo nō possint aliqđ statuere. imo ꝑnt ꝯdē canones epales sicut archieps ꝓuinciales. nō tñ ꝯsueuerūt dici canones sȝ cōstitutiōes sinodales. Et qlȝ ppl'us ꝛ q̄libet ecclesia pōt sibi statuere aliqđ ius. dist. xj. catholica. Sup quo. c. dicit Archi. ꝙ nullū statutū pōt facere siue cathedralis eccla siue alia sine cōsensu epi. ex̄ de ꝯsue. cū ꝯsuetud nis. Et de his q̄ fiunt a ꝑlatis. nouit. nisi sint aliq̄ minima. Rō ē. q: eps est caput cathedralis ecclie ꝛ aliorum. extra de testi. reqsiti. Et sine capite nihil est faciendū ꝺm Innocētiū. q sic nota. extra de ꝯstitu. cuȝ accessissent. Sed videtur ꝯtradicere. extra de consitu. cū oēs. ꝛ de clericis nō residendis. cū dilectus. Sed hic ꝙ illa iura possunt intelligi quādo ꝯstitutio illa fuerit facta auctoritate epi. vel non erat q eā ipugnaret. alias non valeret. nisi papa ex certa sciētia illā ꝯfirmasset. ꝺm Ber. cōpostella. qui ita notat i dicto. c. cū omnes.

¶ De canonibus conciliorum vniuersalium. §. xiiij.

ꝛ de ipsis concilijs vniuersalibus que sint approbata habetur distin. xv. ꝛ. xvj. per totum. ꝛ ibi etiam habetur de canonibus apostolorum qui sunt autentici ꝛ qui apocriphi. Et specialiter canones seu constitutiones edite in quatuor primis cōcilijs vniuersalibus in quibus reprobate sunt quedam hereses tunc exorte. Approbantur q̄tuor euangelia vt patet distin. xv. sicut sci euan.

questio.

gelij. Et in di. xvij. per totum ostenditur aperte q̄ talia vniuersalia ɔcilia non possunt celebrari nisi auctoritate pape. Idem Tho.

¶ De decretis .§ xv.

summoꝝ pōtificū seu ɔstitutiōibus dicit Nicola. pa. Si decreta summoꝝ pōtificū nō habetis de neglectu ⁊ icuria redarguēdi estis. si habetis ⁊ nō obseruatis de temeritate estis redarguēdi ⁊ icrepādi. di. xx. Quid sit decretū habes supra. q̄uis etiā aliqñ dicaꝭ decretū ɔstitutio que fit in ɔcilijs. Et q̄uis ſm Tho. in qōlibetis. papa in iudicialib⁹ sentētijs possit errare. q: ibi p̄cediꝭ p̄ p̄batiōes hoīum que pñt errare. Et de his itelligiꝭ qḋ dr̄ ex̄ de sen. excō. a nobis .s. q̄ eccl'a ⁊ fallit ⁊ falliꝭ. In hmōi tñ ɔstitutiōib⁹ ⁊ decretis errare nō pōt q: regiꝭ a spūscō. di. viij qui ɔtēpta. ⁊. xxv. q. j. c. violatores. Et h̄ ē veruꝫ in his que determinat papa vt papa. i. cū ɔsilio cardinaliū. Nā que determinaret papa vt p̄uata p̄sona posset errare vt alij hoies. vt pꝫ de decreto Anastasij pape. qḋ reprobaꝭ vt nō veꝝ di. xix. scdm. ¶ Itē q̄ dicit Gratia. distin. e. Nulli phas est vel velle vel posse transgredi apostolice sedis precepta. Sic ergo ruine sue dolore p̄stratus quisquis apostolicis voluerit contraire decretis. nec locum deinceps inter sacerdotes habeat. ſꝫ exors fiat a sancto ministerio ⁊c̄. vbi dicit archi. in rosa. q̄ istud .c. nulli potest ēt canon late sententie. s. excoicatiōis vl' ēt ferende. Sunt enim quidam qui apostolicam sedeꝫ cōtumaciter negantes esse caput omnium ecclesiarum. dicunt ipam non posse condere canones ⁊ decreta. nec hr̄e auctoritatē ea ɔdēdi. nec esse sruāda ab ea statuta. isti tales hēꝛiꝫ ⁊ scisma sapiūt. ⁊ in ipso gn̄e delicti tanq̄ hētici excoicati sunt. xxv. q. j. violatores. Et de talib⁹ loquitur istud caplm̄ si dicaꝭ eē canō late snie. Sūt ⁊ alij qui trāsgrediūtur decreta aplice sedis. nō tñ dicunt vl' credūt papā nō posse ɔdē ea. vl' nō esse seruāda tales nō sapiūt hēꝛiꝫ. nec sūt ipso facto excoicati. lꝫ peccent mortalr. ⁊ sic pñt excoicari post admonitionē. siue ḡ sit canō late snie siue ferēde. nullū seqtur icōueniēs. ſꝫ varie exponēda est lr̄a ipsi⁹ .c. ego tñ. ait archi. credo potius esse late snie ⁊ q̄ loquaꝭ de ɔtētorib⁹ decretoꝝ qui. s. credūt romanā eccl'aꝫ nō eē caput ⁊ non posse ɔdē decreta. ¶ Utrū papa p̄ decretū suū seu ɔstitutionē vel determinationeꝫ possit facē nouos articulos fidei. Dicit archi. i rosa. di. xv. in. j. c. q̄ artic'lus fidei p̄t accipi dupl'r. vno mō stricte p̄ his q̄ ɔtinēꝭ i sembolo. q̄s opꝫ oēs fideles explicite credē ⁊ dñt scire. de ɔse. di. iiij. ante. Et sic papa p̄t facere vl' addere nouos articulos. sicut etiam nec noua sacramenta ſm Tho. Alio modo potest dici articulus fidei largius. Talis scilicet q̄ credere oporteat quod prius nō oporteret. ⁊ sic comprehendit articulus diffinitiones factas a papa vel concilijs per questionib⁹ motis de fide. Et sic papa potest facere nouos articulos. quia potest declarare aliquid esse firmiter credendum ⁊ oppositum esse hereticum. quod prius ante declarationem nō erat necessarium illud credere magisq̄am oppositum. vt illud. Tres personas diuinas esse equales ⁊ alia multa que habentur in. c. canones. distin. xv. que post illam determinationem factaꝫ a concilijs vel papa non licuit credere contrarium sine preiudicio salutis. vt prius. Et sic sumitur in decretali. cum christus extra de hereti. vbi dicit Alanus q̄ ante illam diffinitioneꝫ de qua loquitur illa decretalis. cum christus. contrarium dicere licebat. cum non esset prohibitum. Post declarationem illam nō licet ista huiusmodi credere explicite non est necessarium nisi prelatis qui legem scire debent. non persūctorie sed scrutabiliter. xxxviij. distin. omnes. Implicite autem credere est credere generaliter quod credit ⁊ tenet ecclesia: que fides sufficit in huiusmodi subtilitatibus fidei. dūmodo specialiter in contrariuꝫ non sentiatur. Largissime autem sumendo articulum fidei ſm q̄ cōprehendit omnem sententiam veram circa fidem: siue sit diffinita siue nō. In hac larga exceptione articuli. sic licet dubitare de eo. qḋ nō est diffinitiuū ante determinationē. Hec archi.

¶ De decretali- .§. xvi.

bus epistolis. Quid sit decretalis habes supra. q̄ autem habeant decretales epistole eandem auctoritatem sicut ⁊ decreta ⁊ canones ostendūtur aperte. distin. xix. c. j. vbi in fine diciꝭ. Ostēdimus nullam esse differentiā inter illa decreta que in corpore canonum habentur apostolice sedis presulū. ⁊ ea que pro multitudine vix per singula voluminum corpora reperiuntur. cum omnium predecessorum suorum decreta lia cōstituta atq̄ decretales epistolas quas beatissimi pape diuersis temporibus ab vrbe Roma dederunt venerabiliter fore suscipiendas ⁊ custodiendas eximios presules leonem scilicet mandasse ⁊ gelasium probauimus. Nicolaus papa. ⁊ in sequenti. c. distin. eo. dicit Agathon. sic omnes apostolice sanctiones accipiende sunt tanquam ipsius diuina voce petri firmate. Et Augustinus. etiam dicit in. ij. li. de doctri. christiana. q̄ inter canonicas scripturas ille sint quas apostolica sedes hr̄e. ⁊ ab ea meruerunt epistolas accipere. di. c. in canonicis. Et nota ſm Archi. in rosa. distin. xix. in p̄ncipio q̄ nemo ligatur ɔstitutione anteq̄ ad eū p̄ueniat vt. xxxvj. q. ij. Si autem. vbi nota Hu.

De rescriptis .§.xvij.

videdū ē qd sit rescriptū: qs rescriptū ɔdē pos
sit. super quibus rebus rescripta interpretetur
si super eis dubitare contingat: que vis ac po/
testas ipsorum q̃to tempore duret eorum au/
toritas que rescripta sint generalia que specia/
lia. que iurisdictioni conferunt. ꝛ que meram
executionem. ꝛ que ius cōmune cōtinet. ꝛ que
gratiam specialem. ꝛ que pena debeatur his q
rescripta impetrant per suggestionez falsitatis
seu veri suppressionem. Rescripta pape vel pn
cipis sunt mandata que ad instantiam alicui⁹
vel aliquorum seu proprio motu: vel ex relatio
nibus absentiuꝫ: vel ex suggestionibus presen
tium. vel ad consultationē facit. vel cum aliqd
alicui vel aliquibus corpori. collegio vniversi/
tati vel ciuitati mandatur seu idulgetur. Talia
enim ius faciunt. non generale sed speciale in
negocijs ꝛ inter personas in quib⁹ inter quas
promulgata sunt. vt. C. de l. ꝛ consul. l. j. rescri/
ptum. concedere pōt in ecclesiasticis papa. in se
cularibus impator. De iuribus autem re/
scriptoꝝ sciendum est ꝙ aut rescriptum est ƀm
ius aut preter ius. aut ɔtra ius. Si est ƀm ius
vim constitutionis hꝫ. Tale enim est decretalis
epla. ꝛ in causis diffiniendis auctoritatē hꝫ. vt
xix. dist. p totum. Si preter ius similiter viꝫ cō
stitutionis hꝫ. ꝛ artat illos ad quos dirigitur.
Nam ꝛ si vix ferendum iugum a sancta roma
na sede imponit. pia tamen deuotione toleran
dum est vt. xix. dist. in memoria. aut is cui man
datū dirigitur rōnabilem causaꝫ assignet. qua
re quod mandat adimplere non possit. vt ex
eo. Si qñ. Si contra ius ꝛ forte ɔtra dictuꝫ dei
apostoloꝝ. euangelistarum. aliqd pdeat omni
no respuit. vt xxv. q. j. sunt quidā. Quia neduꝫ
minor in maiorē sed par in parem non hꝫ im/
perium. vt. ff. de arbi. nam. ff. ad trebell. ille a
quo. §. tempestiuum. Eoꝝ tñ dicta vel statuta
potest papa modificare. Uñ illud. Quos deus
ɔiunxit homo nō separet. sic modificat p sum/
mum pontificem ɔiunxit consensu animorum
ꝛ carnis cōmercio. alias si primum interueni/
at. s. consensus animoꝝ. non ƀm. i. carnis com
merciuꝫ separat p ingressum religionis. vt. j.
de conuer. ɔiu. veꝝ. ꝛ. c. Ex publico. Non sic si
alter cōiugum velit in domo ppria remanere.
vt eo. ti. ex parte tua. in fi. Item modificat ꝛ ali
ter illud verbum. Quos deus ɔiunxit hō non
separet. s. violenter sine lege ꝛ absqꝫ ratione. sic
modificat. Isid. xxxiij. q. ij. quos coniunxit. Si
dt ɔtra ius positiuū aliquod rescriptū de⁹ ema
net. abijciendum est. vt. xxv. q. ij. rescripta. C.
de preci. impa. of. l. rescripta. nec enim rōne re
scripti recedendum est a iure cōmuni. vt infra
de eta. ꝛ quali. or. pref. eam te. nisi expresse in
rescripto cōtineatur. nō obstāte ɔstōne vel iure
tali. vt. ff. de leg. l. ij. si quis. in pn. ex de offi. de/
le. super qōnuꝫ. alias nō est verisimile summū
pontificem vna epistola multa velle tollere iu/
ra. vt infra de electi. eccle. C. de inoffi. testa. l. si
quando. Sed si sup iure aliquo dubitatio oria
tur ɔsulendus est papa. vt infra de fide instru.
pastoralis. Et in hoc posset poni exemplum in/
fra de conces. preben. vel ecclesie non va. dile/
ctis. De qua probabiliter dubitatur. an sit re/
uocata per aliam decretalem posteriorem tem
pore non ordine. infra. de electio. ne pro defe/
ctu. Sed si rescriptum sit contra consuetudinē
preualet consuetudo. Nam preualet iuri si sit
rationabilis ꝛ prescripta. vt infra eodem titu.
c. vltimo. Item si rescriptio sit contra fiscuꝫ vel
publicam vtilitatem respuitur prima iussio et
expectatur secunda. vt. C. de preci. impera. of/
fi. l. Nec damnosa. in autentica. Nonnulli. in. §.
Ex hoc quoqꝫ iubemus. ꝛ de manda. prin. §.
deinde. Si vō cōtra ius priuati. distinguit/
aut in leuem ꝛ modicā lesionē. vt si papa man
det in suo rescripto ꝙ non admissis dilatorijs
exceptionib⁹ pcedatur in pncipali: vl' si mādet
actionē vel petitionez alicuius differri. vt cum
indulget cruce signatis nō ɔueniri tēpori cru/
cis tale rescriptū. vt. C. de pci. impe. of. l. quoti/
ens. ꝛ. l. rescripta. Nā modica dāna tolerātur.
vt ar. xij. q. ij. terrulas. ꝛ. c. si quos de seruis. et
ca. bone rei. extra de his que fi. ab epi. sine con
sen. c. pastoralis. ff. de in inte. restitu. l. scio. sic ꝛ
deceptio modica toleratur. vt. ff. de mino. in an
nis. §. item magna vero rescinditur. vt. C. de
rescinden. vendi. l. rem maioris. Ceterum si re
scriptum enormē alicui lesionem inducat ꝛ in
totum ius eius absorbeat. non valet. vt in pre/
dicta. l. quotiens. extra de deci. suggestuꝫ. ꝛ de
dona. aplice. J. de ver. signi. quid per nouale. ff.
ne quid in loco publico. l. ij. §. sunt. qui putāt.
Eo saluo ꝙ ex delicto auferuntur omnia bona.
vt. C. de bo. dan. per totum. extra de iudeis et
saracenis. ad liberandam. infra de hereti. ver/
gentis. ꝛ ne cleri. vel mona. relatum. alias eniꝫ
non est verisimile ꝙ papa vl' imperator in pro
bando actionem indulgeat. vt. C. de peti. bo/
no. sub. l. prima lib. x. ꝛ. ff. de minori. l. deniqꝫ.
in princi. Ubicunqꝫ eni denegatur petitio: de
negandū est ꝛ rescriptum. vt. C. si imperator ex
rescripto pn. l. ij. nisi forte aliqd sit qd prosit im
petranti ꝛ nullo obsit. vt. ff. de sena. l. nupte. vl'
si is cui pnceps sine exēplo subuenit. vt infi. d
iure natu. gen. ꝛ ciui. §. sed ꝙ pricipi. ꝛ. xxv. q.
ij. rescriptum. Tollitur rescriptuꝫ si per sugge/
stionez falsitatis vel veri suppressionem fuerit
impetratū. ꝛ scienter vl' ignorāter. Sꝫ p talē qui

nõ interueniẽte nõ fuissent obtẽte littere. vt ex. co. tit. sup litteris. Etiam si rescriptum sit cõsentaneum iuri. vt. xxv. q. ij. ⁊ si legib⁹. C. si contra ius vł vti. publi. Et eodẽ modo tollitur si p mẽdacium iuris obtineatur. vt. xxv. q. ij. prescriptum. C. si cõtra ius vel vti. p ub. l. pscriptum. Ut cum qs suggerens principi esse de iure qđ non est impetrat. quis non sit verisimile principem in hoc falli. vt. C. de testa. l. oim. ¶ Tollitur rescriptũ primum per posteri⁹ faciens mentionẽ de pmo. ⁊ tunc ipso iure. vt extra de offi. dele. ex litteris. ⁊ c. pastoralis. §. pterea. i fi. Si vero i posteriori fiat mẽtio de priori. tollit posterius per primũ. sed non ipso iure. sed ope exceptionis. Et est rõ diuersitatis. qꝛ in primo casu certi sumus de voluntate principis vel pape q voluerit primum tolli: cum in scđo de ipso fecerit mentionem. Jn scđo autez casu cũ in vno de altero mentio non habet de voluntate principis. ignoramus qđ illoꝝ voluit preualere nõ reqrimus opem exceptionis ex primo ɔtra secunduz. ⁊ sic intelligim⁹. ex e. ti. ceteꝝ ⁊ ex parte. Ubi aũt dubitatur de duobus rescriptis. qđ sit primum ⁊ quod posterius. vtpote qꝛ eadem data ẽ vtriusqꝫ. si ipetrata a diuersis. sup diuersis: sꝫ ad eosdẽ iudices fuerit supior ɔsolat. vt infra de ofi. dele. l. sane. Si vero diuersa fuerint obtenta rescripta a diuersis ⁊ ad diuersos iudices. sed super eodem negocio ⁊ dubitet quod sit prius quod posterius. tunc seruanda est doctrina illarum decretaliũ. extra. eo. ti. pastoral. ⁊ c. cum cõtingat. ¶ Jtem elidit primũ rescriptum generale p posterius speciale. Etiã si in speciali de generali mẽtio nõ habeat. Jn eo tñ q in speciali spẽaliter cõtinetur. vt extra eo. ti. pastoral. Ubi autez vtrunqꝫ rescriptum est speciale. sed vnum est sup incerto. aliud super certo. requiritur in scđo mentio de priori. vt infra de of. de le. ex parte. ¶ Jtem tollunt rescripta si ab eodem duo paria fuerint impetrata quoꝝ posterius de priori mentionem non faciat. Si ad diuersos iudices obtenta fuit causa verãdi reum coram diuersis. nunc coram istis. nũc coram illis. Secus si hoc fiat ad cautelam. nec alterum admittatur. vel ne iudices vnius iteriz moriantur. Uno tamen impetrator vti intẽdit. vt extra eo. ti. ex tenore ⁊ C. de asserti. tollẽ. l. j. §. vlt. Sed si duo rescripta eiusdem tenoris impetrantur ad eosdem iudices tunc nullum est vitium. vnum enim esse videtur. vt. ff. de testa. l. vnum. §. de his que in testa. dele. l. vlti. Et. C. de bo. pos. fm tabu. l. j. §. ij. Et ratio. consuetudo curie habet frequentius duplicare litteras propter pericula viarum. Ubi vero quis impetrat diuersas litteras ad diuersos contra diuersos. talis diuersitas nihil obest. sꝫ si ɔtra eundẽ

talis diuersitas obest in personalibus actionibus que cõmodius coram eodem vel eisdem iudicibus poterant expediri. vt infra. e. c. vl. ff. de qui. re. ad eundem. in. l. eadem. ¶ Jtez si diuersi impetrãt diuersas litteras super diuersis ⁊ contra diuersos. hec diuersitas nihil obest. Et idem si ɔtra eundẽ saluo q si plures impetrãt diuersas litteras sup diuersis beneficiys cõtra eandẽ ecclesiã. vnus illoꝝ obtinebit qui prius ad executores litteras portabit. extra. eo. ti. capitulum. Qđ intelligo cũ papa nõ intendat grauare ecclesiam in receptione duoꝝ. vt extra eo. ti. ca. Quã intentionem pape colligo ex forma litteraꝝ. vt si in litteris cõtineatur. Si pro alio vel alijs ibidem nõ scripsi: rimus. vt infra. e. ti. mandatũ. vel sic. Nisi pro alio p nos vestra ecclesia sit grauata. vt infra. e. ti. litteris. Ceteꝝ si hec vel similia in rescripto nõ inueniant quis ecclesia cui scribitur sit grauata in receptiõe alicuius vel aliquoꝝ de mandato dñi pape. nõ tamen cõpetit exceptio. nã ⁊ si graue sit qđ imponitur ab ecclesia romana ferendũ est. vt. xix. di. in memoriã. vel saltẽ excusandũ. vt extra eo. ti. si qñ. ¶ Jtem elidit rescriptũ si ab appellato fuerit impetratũ infra tps appellationi pfixuz: vt extra de appel. sepe. ⁊ c. oblate. infra de ɔfir. vti. vel inuti. c. bone memorie. ¶ Jtem elidit si ab excõicato fuerit impetratũ. vt extra. de eta. ⁊ quali. or. pre. cũ bone infra. de pba. post cessationẽ. ⁊ de pcu. ca. vlti. ¶ Jtẽ elidit rescriptuz obtentũ lite pẽdente. extra. de li. pen. c. j. ⁊ ij. ⁊ vlti. Nam lite pendẽte supplicare nõ licet vt. C. vt li. pendẽ. nisi in casibus. vt. C. vt lit. pen. l. ij. Jn autem. in medio lit. nõ expec. fac. §. sup hoc col. viij. ¶ Jtẽ tollitur rescriptũ ex vitio visibili vel inuisibili intelligibili tñ. Uitia eniz rescriptorum quedã sunt visibilia quedã inuisibilia sed intelligibilia. Uisibilia eni sunt que acuto ingenio ⁊ pspicaci oculo cerni pñt. De quibus ponunt septẽ exempla. extra de cri. fal. licet. Jnuisibilia. sed intelligibilia sunt vt suggestio falsitatis. suppressio veritatis de qbus dictuz est supra. ¶ Jtẽ cũ littere impetrentur non continẽtes seriẽ facti. vt extra de coha. cleri. ⁊ muli. super. e. Et causam facti. vt extra de rescrip. dilectus. infra de senten. excommu. cũ pro causa. ¶ Jtem si non fiat mentio de dispensatione. vt extra de fi. pſ by. ex tua. De cõpositione. vt infra de decimis. ex mltiplici. De statuto vt extra de rescrip. cõstitutus. De priuilegio. vt extra eo. ti tu. cũ ordinem. De sententia. vt infra de sentẽ. ⁊ re iudi. inter monasterium. Unde versus. Si priuilegium. si dispensatio pactum. Uel si rescriptum. sententia siue statutum. Finis tollet. nisi mentio facta probetur. ¶ Elidit etiaz rescriptum si per aliuz sine mandato domini im-

petretur vt extra eo.ti.nonnulli.que exceptio ho die fm obseruatam cosuetudinem locuz hz in audientia litterarum.non in iudicio negociorum. Si opponens ex illa decre.eo.ti.ex parte. in fine.sed illa loquitur in pcuratore reuocato cuius impetrationem ratum dns no habebat. Secus si is cuius nomie impetrat.et si sine mandato ratam hz impetrationem. Pot autez quis impetrare pro alio sine madato si sit de illis psonis a quib9 non exigitur de iure mandatuz. vt in decre.illis.nonnulli.et ex parte. Que aut sut ille psone legitur.ff.d pcu.l.sz et hec psone. ¶ Durat rescriptoz autoritas per decenniuz. si impetrantes copiam iudicu habuerit et neglexerint vti. Nam infra illud tempus quando cunqz poterunt experiri vt.C.de diuer.rescrip l.falso. Alij autez doctores dixerunt: q si quis impetret rescriptum et infra annum cuz copia iudicuz habuerit non vtatur.perit rescriptum lapsu anni.vt infra eo.ti.si autez.et c.plerunqz qui sic dicunt et asserunt de plano.l.illam falso fore correptam.sed quia pmptum est iura iuribus cocordare.vt.C.de iosti.doti.l.vna.sic leges et decretales reduco ad concordia. Legem intelligo cu post primum rescriptum scdm non fuerit impetratum. Decretales illas intelligo cum impetro primum rescriptu.et impetras scdm non facta mentione de primo agis ex cosuetudine excipe non possum ex primo super eode negocio.ad alios indices obtento si in illo fraudulenter vel negligenter isra annuz ab impetratione tui secundi.vti omiserim.sic loquuntur ille decre.et huc alium.l.illa non considerauit. Et si per hec opinio placeat dices vt superius tactum est q annus iste incipit currere a tempore secundi rescripti quod tali rone probabis.annus p se sine secundo rescripto no tollit primum rescriptum.vt dictuz est.nec scdm rescriptum per se sufficit ad tollendum primu. cum de eo non habeat mentionez. Erit igitur vtrunqz necessarium.et scdm rescriptuz impetrari.et annum cedere.vt sic ambo piuncta primuz perimat. Iuxta illud. Et si non prosunt singula queqz iuuat. Et ad hoc habes optimu simile.qz imperfecta voluntas per se non tollit solene testamentu precedens.sed cum decenio tollit.vt C.de testa.l.sancimus. Doctores tame multi dicunt primum respectu nullo alio impetrato sup eodem negocio tolli p lapsuz anni. Generalia rescripta sunt illa in quibus generales seu indiffinite clausule ptinentur.s.cu d. talis et talis et quidam alij iniuriantur eidem. Ul sic.super decimis possessionib9 et reb9 alijs quo casu rescripta ad maiores et digniores psoas. vel ad maiora negocia expressis non extedunt vt extra.c.sedes aplica.et c.pastoralis. Item si ponatur clausula illa. Cotradictores.etc. Item illa. Amoto inde. Item illa. Uocatis.etc. Tales eni et psimiles clausule faciut gnale rescriptuz. Item cum lre dirigutur ad oes.vt ex de peni. et re.cum ex eo. Speciale rescriptu est qd inter certos dirigitur.et super certis et expressis reb9 seu negocijs sine clausula gnali.vt ex.eo.ti.c.s. et c.pastoralis.et tale rescriptu no extenditur ad alias res vel psonas.vt infra de offi.dele. Cum olim. Sic ergo et puilegium psonale psona no trasgredit.vt infra.de vsu.pal.c.ij.infra.de offi.deleg.qm abbas.§.qui mo.vsufru.amit.l.si vsufructus et.vij.q.ij.petisti. Insti.de iu.na.ge. et ci.§.sed qz et pnci.ff.de indi.l.sed si restituat. ff.de regu.iu.l.priuilegia.ij.q.vj. Si qn.§.diffinitiua.in v.qnqz non obstat.ex de iudi.qz vero. Nam ibi agitur per primas lras sed aucte secudaz.non obstat infra de offi.deleg.qm.cuz sit pmissio expresso nomine dignitati.ibi eniz littere traseunt ad successore.qui succedit pmo in onere et honore.vt infra de offi.or.pastoral. Item non obstat infra de offi.deleg.ca.j.vbi iurisdictio ex litteris specialibus extendit ad alios. Nam ille casus specialis est vt extendat iurisdictio ad illos qui pcessum iudicu impediut vt infra de offi.iudi.dele.ex lris. ¶ Iurisdictionem pserut oes ille lre in quibus cause cognitio demandatur.qd ex forma colligitur litterarum.vt cum in litteris ptinet.si est ita. Si pmissis veritas suffragatur cognita veritate iustitia mediate.sicut de iure fuerit qd canonicum.qd iustum.vt promisit.vt tenetur.put in istrumento inde pfecto vel litteris ptinet.et talis iudex cui negociu a pncipe comittatur.sub aliqua de his formis psit in figura iudicij procedere pot et alij vel alijs cam comittere tota vel partez. vt infra de of.deleg. Cum te. Principiu medium vel fine.cognitione vel executione.vt infra de offi.dele.sup.q. Talis pot recusari ex causa.nisi fuerit iudex petitus.vt ex de offi.dele. Cu olim magister.iij.q.iij.inducie.§.spaciuz.in auten. offerat.iiij.q.iij.§.item in criminali.in vsi.sigo testibus. Sed et tuc poterit recusari.ex noua ca vt ex de offi.dele.insinuate. Executorie lre sunt per quas sine aliqua iudiciali cognitioe factuz seu ministeriu delegat.vt extra de offi.dele.ca. vlti. Talis non est iudex sed auditor vel executor.vt extra.de offi.dele.sup questionu.§.porro. Talis et si possit recusari nisi detur de voluntate partiu.vel recipiatur assensu.vt in decre. super qonum.§.nos autez.et §.porro.a tali appellari no pot nisi fines mandati excedat.vt in ea.decre.sup qonuz.et infra.de appel.nouit.ij. q.vj.si qn.§.diffinitiua in ver.ab executori. C. quoz appel.no re.l.ab executore. Fines aut excedit cu aliud vel aliter exeqtur q mandatur.

Vel cum exequendo mandatũ preter cõmissuʒ iniuriam infert. Nam ꝛ tunc potest ab iniuria appellari.vt.C.de appel.siquis prouocatione. Talis cum non sit iudex.vt dictuʒ est.nec ei sit iurisdictio sed executio demãdata.vt extra de offi.dele.c.vl.alteri non põt. qꝛ ex iurisdictiõe procedit iudicis dandi potestas.vt.ff.de iuris. om.iudi.l.ij.Et quia cum ministerium cõmit titur industria eligit personalis.ꝛ ideo a perso na recedi non debet. vt de offi.dele.c.vl.C.de cadu.tollẽ.l.vna.ff.de solu.l.inter artifices.Ta les in exequendo partes iudicis non assumant. vt.C.de execu.rei iudi.l.si vt preponis.Conti net ius cõmune littere in quibus mãdat qḋ cõ sonat iuri ꝛ equitati.ꝛ maxime cum ipse littere ꝯtinent iuris determinatiões.puta ptibus con uocatis vel vocatis qui fuerint euocãdi.qḋ iu stum vel qḋ canonicum.ꝛc̃.Item iustitia medi ante,vel prout de iure fuerit.ꝛc̃.vel alias cõsi miles clausulas.¶ Gratiam cõtinent ille que continẽt dispositionẽ pene debite remissionẽ. ꝛ in quibus ob fauorem.vtilitatem seu necessi tatem recedatur a iure cõmuni. Tria enim sũt

Nota que faciunt a iure discedi. Necessitas. vtilitas. ꝛ euidens meritorum prerogatiua.vt.j.q.vij. tali.extra de elec.Innotuit. ¶ Restat vidẽ de pena impetrãtium litteras per subreptionem. Et est sciẽdum ꝙ cõdẽnandi sunt ad expensas quas altera pars fecit in ea re.ꝛ circa ipsuʒ iter vt extra eo.ti.Ceteꝝ.in fi.C.de his q accu. pos. in qui.crimen.Et alias seueritati subiaceant iu dicantiũ.vt.xxv.q.ij.ꝛ si nõ cognitio. Naʒ ꝛ p l.corneł.de falsis puniri possunt.vt.ff.ad.l.cor neł.de fal.l.siquis irrepserit.

¶ De doctri- .§.xviij.

nis ecclesiasticis ꝑcipue doctoꝝ. Nota triplicẽ vr̃iam. Quedã eni sunt reprobate tanꝙ false ꝛ heretice.de qbus habetur.xxiiij.q.iij.c.penul. ꝛ di.xv.scã romana.In palea.ꝛ extra de sum. trini.ꝛ fi.c.ꝛ dã̃namus. Quedã vero doctri ne declarant apocriphe. de qbꝰ habet in dicto ca.sancta romana.in palea.di.xv.Dicit aũt apo criphũ ẜm archi.di.xvj.in ꝑn.quasi occultum seu secretũ.qꝛ.s.nõ in ecclia sed remote est legẽ dum.Dicit aũt aliqd dupliciter apocriphũ vi delicet vel qꝛ ignorat qs fuerit auctor talis li bri.Et sic i biblia dñr aliq libri apocriphi. ꝛ tñ legunt publice in ecclia.vel qꝛ dubitat de vita te talis libri.ꝛ de hmõi apocriphis dr̃ i dicto. c.scã romana.ꝛ talium libroꝝ liber est quilibet ad credendũ vel nõ. Tertiũ genus doctrinarũ est qḋ est approbatũ ab ecclia. Et he sũt pmũ q dem ꝛ ꝑncipalr̃ doctrine seu libri biblie quas ita vniuersalr̃ ꝛ firmiter opꝫ credẽ ꝙ nullo mõ licet de veritate ipaꝝ dubitare.qꝛ hoc eẽt hereticuꝫ cum sint dictate a spũ scõ.vt patet i symbolo q errare nõ põt.Deinde ordinationes seu ꝯstitu tiones ꝛ determinatiões facte p summos pon tifices vel ꝯsilia vniuersalia approbata.etiaʒ in dubitãter credẽde.Post hec ẽt opuscula scõꝝ patrũ ꝛ doctoꝝ ecclie sunt approbata.ꝛ ꝑcipue hoꝝ.s.Cypriani.Grego.nazanzeni. Anastasij. Hieronymi ꝓsperi.Ioã.cryso.Valerij.Ambro sij.augustini.Leonis pape.vt patet in dicto.c. scã romana.Et in fine dicti ca.d̃r. Opuscula at que oium patrũ orthodoxoꝝ q in nullo a san cte romane ecclesie ꝯsortio deuiauerũt. nec ab eius fidei ꝑdicatione seiũcti sunt.sed cõmunio nis ipsius gr̃a vsqꝫ ad vltimũ diem participes fuerunt legere decernimus.Et decretales epi stole summoꝝ pontificũ venerabiliter suscipiẽ de sunt.Non tamen credẽdum est vel dicẽduꝫ dicta predictorum doctorũ vel aliorũ esse tãte auctoritatis vel firmitat.s.qu ante sunt doctri ne scripture sancte vel determinationes ecclie facte in consilijs.vel p summos pontifices.Nã de his nullo modo licet dubitare.de dictis ve ro doctorum licet dubitare ꝛ aliter sentire. nisi sint talia que vel sunt determinata per ecclesiã que sunt firmiter tenenda.vel que sunt alias in doctrina scripture sacre contenta.Vnde Augu stinus.Ego solis eis scriptorum qui iam cano nici appellãtur didici.hunc timorẽ honorẽqꝫ referre vt nullũ eoꝝ scribẽdo errasse audeã cre dere.aut si aliqd in eis oñdero qḋ videat ꝯtra rium veritati.nihil aliud existimẽ ꝙ mẽdosuꝫ codicẽ esse.vel nõ esse assecutũ interpretẽ qḋ di ctum est.vel me minime itellexisse non ambi gam.Alios ṽo ita lego ꝙ quantalibet sanctita te ꝙ̃ta ve doctrina polleãt. nõ iõ veꝝ putem qꝛ ita ipi senserũt: ſꝫ qꝛ mihi p alios auctores vel canonicas vel ꝓbabiles rões qḋ a ṽo non ab horreat ꝑsuadere potuerũt.di.ix.ego idẽ. Au gu.Noli meis lr̃is ꝙ̃si canonicis scripturis ins uire.ſꝫ in illis ꝛ qḋcũqꝫ credebas cũ inueneris incunctanter credere.In illis aũt quod certuꝫ habebas nisi certum intellexeris noli firme te nere.di.e.Vñ archi.sup dicto.c.noli.dicit.Ho die in scripturis taliũ.s.doctoꝝ aliqd posse re prehendi.ꝛ nõ nisi si quid inueniat qḋ non in nitatur auctoritati veteris ꝛ noui testamenti si ue probabili siue canonica rõne.Hec ibi. Hoc patet ex eo ꝙ ipsi sancti doctores sibi inuicem contraria in suis libris dixerũt.sicut verbi gra tia Hiero.dixit bigamum non esse censendum eum qui ante baptismum habuit vnam vxorẽ ꝛ post baptismum aliam.Augu.ṽo ꝯtrariũ sen sit.s.talem esse bigamũ cuius sententia ꝑfert ꝛ il la Hiero.nõ tenetur.vt patet di.xxvj.acutiꝰ.ꝛ c.deinde.extra de biga. debitum. Et similiter de obseruatione legalium ꝛ deprehensiõe quã

De opu scul ab ecclesia appro batis.

fecit paulus petro. Ad Gal. ij. Zria scripserunt. tñ magis statur Augu. vt dictũ est supra. Verũ est q in his que ptinẽt ad fidẽ vel bonos mores necessarios ad salutẽ i nullo discordãt sancti doctores realiter. ꝛ si aliqñ superficialiter videanf sentire ɔtraria. ¶ Itẽ dicit archydiaconus sup. c. qs nesciat. di. ix. q rubrice decretaliũ autenticanf. ex de pꝛhemio decretaliũ in fine vbi dicit vtanf. ꝛ extra vt lit. pẽ. nihil. inno. Et similiter rubrice vel tituli legales autẽtici sunt ꝛ allegari põt in causis. ff. de in ite. resti. l. j. Sꝫ rubrice decretoꝝ nõ. vñ false iueniunf aliqñ. xvj. q. j. placuit. Sꝫ Inno. qui ita notat ex in pꝛhemio decre. Que etiaꝫ ponunf in decretis scꝫ ca. seu dicta ɔciliorꝫ summorꝫ põtificũ ꝛ doctorum. autẽtica ꝛ approbata sunt. nõ auteꝫ dicta Gratiani in paragraphis ßm Jo. an. Doctrina et be. Tho. de aquino approbata fuit vt pꝫ per extrauagantẽ Jo. xxij. Quãdo aũt dicta doctorũ vel alioꝝ ɔtraria essent dictis summoꝝ pontificũ cui snie magis est stãdũ. Declarat Gratian⁹ di. xx. §. j. per distinctionẽ videlicet q in causis seu negocijs diffiniẽdis. ¶ Cũ ergo qlibet negocia finẽ accipiãt vel in absolutiõe innocẽtuꝫ vel ɔdẽnatione delinquentiũ. Absolutio vero vel ɔdẽnatio nõ sciam tm̃ desiderat. sed etiam ptãtem presidentiũ. iõ diuinaꝝ scripturaꝝ tractatores. etsi scia pontificib⁹ pꝛemine. it. tñ quia dignitatis eoꝝ apicẽ nõ sunt adepti in scripturarũ sacraꝝ expositionib⁹ his pponunf. In causis vero diffiniẽdis scdꝫ post eos locũ merenf. ¶ Quis aũt ordo tenẽdus sit in solutõe alicuius qõis. Ponit Inno. di. c. de qbus summati explicat ibi archi. di. Nã pmo recurrenduꝫ est ad scripta noui ꝛ vete. testa. Scdo ad canones apłoꝝ ꝛ ɔcilioꝝ. Tertio ad decreta ꝛ decretalia romanoꝝ pontificuꝫ. Quarto ad scripta greca Quinto ad scripta sanctoꝝ patrũ latinorũ. Ultimo ad exẽpla sanctoꝝ. Si aũt nec veritas inuenif. ß modo ɔgregandi sunt sapientes. ꝛ qd agẽdũ sit inuestigandũ dñs reuelabit. Iuxta illud. vbi duo vel tres ɔgregati in noie meo ꝛc. Matth. xviij. Quia tñ dictũ est q recurrendũ est ad scripta greca. subdit Archi. ꝛ dicit q hoc locũ habuit qñ penes grecos psules catholice fidei vigeb it auctoritas. ꝛ exẽplaria eorũ erãt correcta ꝛ iõ in dubijs recurrebaf ad eos. dis. ix. vt veterũ. sed ß hodie locũ non hꝫ. Nam hodie greci sunt acephali ꝛ scripta eorum corrupta ßm Hugo. A paucis tñ annis citra reuersi sunt ad vnitatem fidei ecclesie rom ane. ¶ Dicit aũt glo. sup dicto. c. vt veterũ faciẽdo cõparationẽ inter doctores cui magis sit credendũ q Augustino in disputationibus. Hieronimo in hystorijs ꝛ translationib⁹. Grego. in moraf. Sed querit Archidia. di. xx. Si. Greg. qui fuit expositor seu doctor ꝛ papa in aliquo articulo ɔtrarius inuenif alicui illoꝝ expositorum cui⁹ doctrina etiã est approbata. vtiqꝫ credendũ est magis grego. in determinationẽ causarum qꝫ alijs doctorib⁹. In his vo que vt expositor dixit videf ꝛ nõ magis eẽ credẽdũ qꝫ papa: sꝫ forte qꝫ magis ɔsona rõni dixit. vel qꝫ maioris scientie ꝛ sanctitatis et auctoritatis habef. Naꝫ et inter apłicos vn⁹ pponif alteri. vt petr⁹ lino gelasio. lucio. Et silr interpretes vt Ambrosi. Isido. Augu. Bede. ßm Augusti. Augu. in lib. de doctrina xpiana dicit ꝛ habef dist. xix. In canonicis scripturis ecclesiarũ catholicarũ qꝫplurimum diuinaꝝ scripturarũ solertissimus indagator auctoritatẽ sequaf. inter qs sane ille sint quas apłica sedes hre. ꝛ ab ea meruerunt epistolas accipe. Tenebit igif hũc modũ i scripturis canonicis. vt eas que ab oibus recipiũtur ecclesijs. pponat eis quas quidã nõ accipiunt. In eis vero que nõ accipiunf ab hoibus. pponat eas qs plures grauioresqꝫ accipiunt eis qs pauciores minorisqꝫ auctoritatis ecclie tenẽt. Si aũt alias inuenerit a pluribus. alsa grauioribus haberi. qꝫqꝫ ß iueniri vix possit. equalis tamẽ auctoritatis eas habendas puto.

¶ Item nota q .§. xix.

posterior cõstitutio siue lex tollit priorẽ etiam si de pori nullã faciat mentionẽ. ex de cogna. spi. c. j. Secus est in rescriptis. ex de rescrip. ceteꝝ. Secus etiã de puilegijs. qꝫ scꝫ nõ tollif pus et posterius. nisi in posteriori fiat mẽtio ꝛ de priori vt no. di. xviij. qm̃. in glo. ꝛ idẽ de ɔsuetudine. qꝫ scꝫ nõ tollif p ɔstõnem. nisi fiat mẽtio de ea. ex de ɔsti. licet. li. vj. Itẽ ßz Hostien. Jo. an. ꝛ Berñ. q ɔstitutio gñalis icipit artare seu obligare post duos mẽses a tpe publicationis. Et hoc nisi i ipa ɔstõne aliud ɔtineaf. Inferior autem ɔstitutio vtputa capituloꝝ ꝛ vniuersitatũ ßm Hosti. ligat in ɔtinenti facta pmulgatione nisi forte absentes ꝛ ignorãtes. qbus neqꝫ tps dabo. sꝫ iudicis arbitrio relinquo. ¶ Itẽ cõstitutio non extendif ad pterita sed tm̃ ad futura nisi aliud declaref. extra de cõsti. c. vlt. ¶ Querif aũt vtrũ qui facit ɔtra ɔstõneꝫ pape p ignorantiã peccet. Rñdet Tho. in qõlibetis q ignorantia que est cã actus causat inuoluntariũ. vñ semp excusat a pctõ. nisi ignorãtia ipsa sit peccatuꝫ. Est aũt ignorantia peccatũ qñ qs qd põt scire ꝛ tenef hmõi. Constitutionẽ aũt pape oẽs suo modo scire tenẽtur. si aliquis ergo ɔtra cõstitutionẽ pape agat. ꝛ habeat sufficiens impedimẽtum p qõ scire nõ potuerit. puta si fuit in carcere vel in terris exneis. ad qs ɔstõ nõ peruenit vlr vel aliqd sile. talis ignorãtia excusat vt no peccet agens ɔtra ɔstõnem pape. Hec ipse.

Item

Doctrina beati tho me approbaf

De ordine tenendo in solutione alicui⁹ qõnis.

questio

De regis dispēsatione et eius īterptatiōe ad quē ptinet.

¶ Item nota q̄ dispensa- §. xx. re in legibus vel eas interptari spectat ad plaīnos et rectores: qui. s. in hmōi hn̄t ptātem: nisi subita necessitas occurrat cui oporteat subito obuiari: ne sequat̄ aliqđ incōueniēs. Nā tunc ipsa necessitas hēt annexā ipsaȝ dispōnē legis: et qlibet p se pōt tūc interptari legē et dispensare secū. et pcipue cū nō pōt hēre recursum ad superiorē. Si ergo qs grauiter infirmat̄ tpe ieiunij ab ecclesia ꝯstituti: p ipm pōt dispēsare secum in lege ieiunij et interptari qđ nō obliget ad illa. In obseruatione eni legū vel pceptorū maxime debet attēdi et seruari intētio ferētis legē vel ad pceptū: de qua si ꝯstet et ꝯtraria sit ad scripturā legis vel vbū pcepti: eque obediēdū est: obmissa lra legis vel pcepti. xxij. q. v. humane. Si aūt dubitet̄ de intētione: standum est lre ſm Archidiaconum: vel hēat recursus ad supiorē si pōt. cui9 est interptari et dispēsare vel si nō pōt habeat ꝯsilium peritoꝝ. Possunt aūt ipsi plati dispēsare et debēt cuȝ adest causa rōnabilis. puta alicuius necessitatis vel maioris vtilitatis. Unde diffinit̄ dispēsatio sic ab Hosti. q̄ est iuris alienatio facta cum cause: ſ. rōnabilis cognitiōe ab eo qui pōt: q̄ si plati absq̄ rōnabili causa: vel saltē dubia pro sola volūtate licentiā tribuant veniēdi contra leges ſm Bern. in li. de dispēsatiōe et precepto nō erūt dispēsatores sed dissipatores: et peccabūt ipsi dispēsantes cū dispēsatis si eis vtunt̄. Unū dn̄s dicit Lu. xij. Quisputas est fidelis dispēsator et prudēs quē ꝯstituit dn̄s sup familiā suā. Ubi tria notant̄ in dispēsatiōib9. Primū est fidelitas: vt. s. in dispēsatione hēat intētionē. ibi. fidelis. Scđm pōderositas: vt. s. ꝯsideret causas mouētes: et qualitates psonarum: vn̄ dispēsare quasi diuersa pēsare seu pōderare. ibi. prudēs. Tertiū est ptās. vt. s. in eo i quo dispēsat hēat auctoritatē: et sup his cū quibus dispēsat hēat ptātem. ibi. quē ꝯstituit dn̄s sup. xc. Et nota ſm Ray. q̄ phibet̄ etiā dispensatio vbicūq̄ nō pōt fieri sine manifesta declaratione ecclesie: et vbi nō est iusta causa dispensandi. j. q. vij. Tali. Aliqn̄ vo dispēsatio est debita. et hoc vbi iusta causa est dispēsandi. que iusta causa multiplex pōt eē. vt. j. q. vij. requiritis. §. nisi rigor. et. c. et. §. seq. Et q̄uis dispēsatio ex iusta causa sit debita: et peccet prelatus nō dispēsando. vt est ar. ij. q. v. q̄to. ff. tn̄ subditi nō hn̄t ius petēdi nisi forte supplicando. Aliqn̄ dispēsatio est pmissa. vt. d. l. figs pbr. Et papa qdē in oīb9 pure positiuis hēt plenitudinē dispēsandi. Et sic dr̄ hēre oīa iura in scrinio pectoris sui. eē de ꝯsti. licȝ. li. vj. q̄tn̄. s. ad interpretationē et dispēsationē. in aliqb9 tā nō ꝯsueuit dispēsare. Epi aūt dispēsare pn̄t ſcđm cōem opionē doctoꝝ in his que nō sunt eis a iure phibita. extra de sen. excō. nup. et di. l. miror. in glo. Que antecedēter eis phibeant̄ et pape non reseruent̄ in pte habes in pdicta glo. Et inde etiā in. iij. pte. Et nota ſm Inno. in glo. sup ca. dilectus. extra de tēp. or. q̄ epo nō licȝ dispēsare sup faciēdo. vt. s. aliqd faciat contra canones nisi vbi pmittit̄ ei a iure. extra de cōsti. c. j. nisi ꝯtra ꝯsuetudine et pscripta esset ei derogatū. extra de ꝯsue. ca. vlt. Super eo aūt qđ factū est semp pōt dispēsare vt tolleret̄ nisi phibeat̄. ar. ad hoc. xxij. q. v. hoc videt̄. Dico et forte melius q̄ vbi ius cōcedit dispēsationem simplr̄ pōt. Et sic loquitur decre. extra de sen. excō. nup. Si aūt dispēsatio non cōcedit̄ a canone nunq̄ pōt epus dispēsare. etiam si in canone inueniat̄ q̄ papa dispensat. extra de ꝯsang. et affi. q̄ dilecto. qr cum epi debeant suare canones nō debēt ꝯtra facere. nisi expsse concedat̄. xxv. q. j. c. j. et seqnti. Hec Inno. De dispēsationibus que possunt fieri per epos. vide in iij. parte ti. de statu epoꝝ. ¶ Notādum etiā q̄ corpus totum iuris canonici habet̄ in quatuor libris. scȝ Decreto. Decretalibus. Sexto. et Clemētinis. Cōpilator decretoꝝ fuit Gratia. monachus. qui opus illud edidit. Anno dn̄i M. C. vel circa. vt dicit Hugo. ij. q. vj. §. forma. Fuerūt ante hāc cōpilationeȝ quedā alie s. Isidori. postea yuonis. Distinguitur autē in tres partes. Nam pma ꝯtinet cētum et vnā distinctiones. Scđa pars ꝯtinet triginta sex causas. quaꝝ quelibet habet plures qōnes. Et in xxxiij. cā. tertia questio continet tractatū specialem plixū de penitētia. qui sic allegat̄. s. de pe. dist. tali. et continet septē distinctiōes. Tertia pars dr̄ de consecratione. et habet qnq̄ distinctiones. Primus qui fecit ibi lecturaȝ fuit Hug. qui nimis scrupulosus fuit in suis determinationibus. Sed glo. cōis eius est. Joā. semis bona. Addidit tn̄ Bar. brix. quedā ad dictas glo. que corrigūt opi. Jo. vel melius declarāt. Post fecit solēnem apparatum sup eo. Archi. qui dicit̄ rosariū. Cōpilator vo decretaliū fuit magister Ray. magister ordinis pdicatoꝝ ad requisitionē et iniunctioneȝ Gre. noni. anno dn̄i. M. cc. xxx. vel circa. Et diuidit̄ liber ille in qnq̄ partes. et quelibet pars habet multos titulos. qui tituli exprimunt materias. de qbus ibi agitur. Et allegat̄ non per partes sed per titulos et capitula. et antiqtus ante tituluȝ dicebat̄ extra. s. decretum. sed a modernis dimittitur illud extra. et solū tituluȝ allegat̄ cum c. Glose cōmunes eius sunt Bern. sed plurimi fecerāt apparatum seu lecturas sup eisdē. vt Inno. quart9. Hosti. Joā. an. in nouella. Jo.

De cōpilatorib9 Iuris canonici.

de lignano. Pe. de anch. Fräci. zamb. Anto. de but. Abbas de sicilia: et alii. Sextū librum cōpilari fecit Bonifac. viii. anno dñi. M.ccc. vel circa. qui dr̄. Sextus qr̄ sequitur ad. v. li. decretalium. et hz titulos et capl'a sicut decretales: et ſm illum ordinē. nō tñ oēs illos titulos hz. Unde de matrimonio parum ibi agit. Glo. cois eius est. Joā. an. qui etiā sup eo fecit apparatum in nouella. Archi. etiā fecit apparatū. Dñicus de sancto Geminiano notabiliter scripsit: et alii multi. Quartus liber dicunt Clementine ex eo q̄ sunt sub Clemēte in concilio Uienēsi edite: post modicū tēpus a cōpilatione Sexti. Clemēs tñ morte preuētus nō pmulgauit eas. Sed Joā. xxii. successor eius. Habet titu. ſm ordi. decretaliū: sed nō oēs illos allegat per titulos et capitula. sed cuz additione in clemētinis: sicut allegat qd̄ habet in. vi. li. vi. Et hoc ad dīam titulorum qui habētur in decretalibus. Glo. eius cois et notabilis est. Joā. an. sed fecerūt apparatū sup eis Paulus de leaza. Frā. de zamb. Jo. de imo. et zen. Reperiunt etiā quedam cōstitutiones ecclie que nō sunt in corpe iuris. Et ideo dicunt extrauagātes: que postq̄ sunt pmulgate ligant: sicut que habent in corpore iuris: precipue cum sciunt.

¶ Titulus. xviii. de lege ciuili.

¶ Quo tpe ius ciuile ↄditū sit q̄tū liget: de legū diuersitate et eaꝝ effectu. Capl'm vnicū.

Ex seu ius ciuile sic describit ab Isid. in. v. ethimo. Jus ciuile est qd̄ quisq̄ populus vel ciuitas sibi ppriū diuina humanaq̄ cā constituit. de. i. Glo. cā prima ↄtēplatione dei et hoium. Addit Archi. ↄtemplatione. i. ad reuerētiā dei et vtilitatē hoium. Si enim lex ↄtineat aliqd ↄtra deū vel hoies repellēda est. Unde si impator vel alius princeps faceret legē ↄtra ius nāle: puta q̄ dñia rerum trāfferent de vno in aliuz sine cā: talis lex nec in foro aie nec in foro ↄtentioso valet et remittit ad nota. per eum. xi. q. iii. per pncipalē. Et ibi dicit q̄ si impator vult ex rescripto auferre rem meaz: nō pōt. qr̄ rerum dñia sunt de iure nāli. insti. de iure nat. §. vlt. ſm ac. et Bald. Joā. tñ ibi in glo. sentit ↄtrarium per legē. ff. de rei vend. item verberatū. et. ff. de euic. l. lucius. Sed dicit Archi. q̄ nō obstāt iste leges que volūt q̄ impatoribus. lz predia nostra dare militibus ob publicā vtilitatē. nam illud verūz est precio nobis dato. Hic ergo q̄ oia sunt principis: ut dicit lex alie. oia. s. fiscalia. Et sic intelligit ibi Balde. Et ad hoc facit qd̄ dicitur xxiii. q. viii. tributum. §. Cuius. Dicit etiā idem Archi. di. xii. in pn. q̄ lz romana ecclia sit mater et caput oium eccliarum rōne principii institutionis et prelationis: vt dist. xxi. Cuius. nō tamen est dña aliarum ecclesiaꝝ: nec papa est dñs ſm Bern. ad Euge. Et q̄ papa nō sit dñs oium episcopoꝝ est optimum ar. vii. q. i. mutationes: Cuius enim res ecclesie sint eius vt pncipalis dispensatoris. non tñ sunt eius vt dñi possessoris: vt dicit Thomas. se. se. q. c. Unde et symoniam cōmitteret papa recipiēdo pro re spūali aliquid de redditibus ecclie: vel esse ab aliquo seculari de bonis suis. Et hoc sane intelligēdum. Nam q̄ papa in collatione beneficioꝝ recipiat annuatas taxatas nō est hoc accipere tēporalia pro spūalibus: sed suis et curie necessitatibus puidere qd̄ fieri potest. ¶ Jus militare sic describit Isid. q̄ est belli inferendi solēnitas. Archid. i. ius qd̄ de militibus et pro militibus est statutum: qd̄ est pars iuris ciuilis. Et improprie ponit: qr̄ ponit seu describit nō essentiam talis iuris: sed eius effectus per exēpla. Solēnitas idest solēnis ordinatio seu dispositio exercitus: qui scilz debeāt in pmo loco esse: qui in secūdo: qui in tertio: et huiusmodi. Federis pacis: scilz cōponēde signo dato: scilz tuba vel cornu egressio vel ↄgressio in hostem signo dato receptio: scilz in domuz flagitii militaris disciplina: idest pena seu punitio delicti. Si locus deseratur glo. Qui fugit in bello publico ſm cañ. infamis est ſm leges capite punitur. Et dicit ſm Archi. desertor militie qui per lōgum tēpus euagatus ad castra reducit. Stipendioꝝ modus: scz qualiter militi et qualiter pediti tribuat dignitatuz gradus in quo gradu differant qs dignior vel superior alio. Premioꝝ honor qualiter. s. quidam magis: qbus minus honorentur: veluti cum corona vel torques donat. Corona dicit hic maius munus. Torques minus munus. Prede decisio. i. diuisio: et pro personarū qualitatibus et laboribus iusta diuisio ac pncipis portio. Glo. Non ergo oia que capiunt in illo bello sunt principis: et videt esse ↄtra. xxiii. q. v. dicat: vbi dicit q̄ regis sunt oia intelligēdum: qr̄ ad ipm debent deferri oia et pñtari. et ipse debet diuidere ſm merita psonarū. xii. q. ii. vulterane. Et intellige de bello non iniusto: naz in iniusto oia que capiūtur debent restitui ſm oēs doctores. ¶ Jus publicum dicit Isido. est in sacris sacerdotibus et magistratibus di. i. vbi Archid. publicuz. i. ius quod est pro his cōstitutum est: idest cōsistit in sacris: idest rebus deo dicatis venerādis: sacerdotibus honorandis: magistratibus timendis et obediendis: sicut sunt pfectus: procōsul: ↄsul: pretor: et huiusmodi. Et dicit hic glo. q̄ qui ledit sacerdotes vel res sacras ab oibus tanq̄ pro publi-

De iure ciuili quid sit

De iure militari quid sit.

De iure publico quid sit.

ce crimine potest accusari. ar. ij. q. j. in primis. Et ratione assignat ibi Archid. qr he persone ad statum reipublice ptinent: plus enim orationibus ecclesie q̄ auxilio militari cōsistit imperium. vt. xxiij. q. viij. §. q̄uis. ¶ Ius quiritū
De iure quiritum. ait Isido. est ꝓprie romanoꝝ: qr nulli alij nisi romani eo vtuntur: ꝛ de legitimis hereditatibus: de tutelis: de curationibus ꝛ vsucapionibus statuta sunt. di. j. de ꝯtractibus: qualiter scilꝫ debeant celebrari in scriptis vel sine. Et dicit glo. q̄ ius quiritū dictū est a quirino vel romulo qui fuit ꝯditor primus rome. vnde dicunt romani. Et fm glo. hic dicuntur romani oēs subditi romano impio. Nam impator princeps est totius mūdi. vt. vij. q. j. in apibus: sed in diuersis ꝓuincijs diuersi reges sunt sub eo: vt. vj. q. iij. scitote. Qui ergo nō vult esse sb romano imperio: nec hereditatez habere pōt nec alia que hic enumerant de iure humano. ¶ Iuris ciuilis spēs varias ponit Isid. in eodem. v. li. ethimo. ꝛ nota earū. Et habent ola in decretis. di. ij. per totum. Vnde in pncipio eius dicit. Cōstat aūt ius quiritū ex legibus: ex plebiscitis: ex iuriscōsultis: cōstitutionibus principū: edictis senatoꝝ: ꝛ prudētium respōsis ꝛ singulas hoꝝ describit. ¶ Lex fm Isido.
Lex qd sit. est cōstitutio populi qua maiores natu simul cum plebibus aliqd sanxerūt. di. ij. lex. vbi dicit Archid. q̄ lex aliter sumitur hic aliter supra. dist. j. Nam hic sumit stricte: put est spēs iuris qritum. Supra autem ꝓut est genus ad omne ius scriptuꝫ. Cōstitutio populi dicit hic glo. Olim ppls statuit leges: sed hodie trāstulit potestatē in impatorē. vt insti. de iur. na. §. sed qd principi. Vel q̄ hodie etiā populus pōt legē statuere: ꝛ qd dicit in. d. l. trāstulit. i. concessit. Addit h̄ Archi. Dicūt qdaꝫ q̄ populus hodie non pōt condere legē. ar. ad hoc. C. de leg. l. vlt. Alij vt Lau. dicūt ꝯtra. s. q̄ populus pōt auferre auctoritatem impatori: sed oēs ecclesie nō possent tollere auctoritatē pape. Et ratio est: qr papa nō hꝫ auctoritatez ab ecclijs sed ecclie ab eo. ar. xvi. xxj. q̄uis. Ex dominica enim iussione ꝛ cōciliorum auctoritate papa hꝫ suam iurisditionē. ꝛ nō ex trāslatione populi sicut impator. extra de elec. significasti. Et dicūt hi quoad potestatē translatā: per populuꝫ in impatorē ꝯdendi legem: q̄ populus pōt reuocare istā potestatē cum vult: sicut iudex qui delegat: qr ꝓprietas apud eum remansit: nec ob. illa. l. vlt. C. de legi. qr ibi illud soli nō excludit populū. ar. xv. q. vij. §. solus. Sꝫ tale est ac si diceret. Soli principi. i. nulli alij soli: nec obstat extra de offi. dele. sup qōnuꝫ. ꝛ in. c. venerabili: qr illa iura loquunt in delegato. In alio forte secus. vt. ff. de offic. presi. l. vlti. Dec

Archi. Maiores natu. glo. maiores natu dicunt nobilitate: dignitate: antiqtate. vt. ij. q. vij. querendū. Addit Archi. q̄ hic magis ꝓpe dicit nobilitate. ¶ Plebiscita sunt que plebes Plebiscitum qd sit.
tm constituūt. Et vocantur plebiscita eo q̄ ea plebs sciat. vel q̄ sciscitat ꝛ rogat vt fiāt Isid. di. ij. glo. ibi. Plebiscita pmo facta fuerāt propter discordiā inter nobiles ꝛ plebeios. vt. ff. de origi. iu. l. ij. Addit hic Archi. q̄ quodam tpe recessit plebs romanoꝝ a pribus in mōtez auētinū: ꝛ ibi statuta ab ea vocata sunt plebiscita. scita. i. statuta plebis: vel qr eius sciētia ꝛ cōsensu statuebant. Est ergo plebiscitū ius qd plebs magistratu interrogāte veluti tribuno ꝯstituebat. Et hec lex pro bono pacis fuit obseruata per. l. ortensiam. vt. ff. de ori. iur. l. ij. ¶ Senatusconsultum est q̄ tm senatores ppls Senatusconsultum.
ꝯsulēdo decernūt. Isid. di. e. Dicit hic Arch. in ros. q̄ cum ppls romanus: ita esset auct' vt in vnū ꝯuenire nō posset: cā legis sanciēde visum est senatū vice ppli ꝯsuli: vt insti. de iu. na. §. senat'. Vbi di q̄ senatusconsultū est q̄ senat' iubet atq; ꝯstituit fm Lau. Et sicut tot' ppls interrogabat qn̄ ꝯsul legē ferebat ad populū: ita senatores interrogabant vice populi: quādo ꝯsul legem ferebat: ꝛ ita eoꝝ cōsensu senatusconsultum vocatū est. Hug. Erant aūt senatores centū numero: ꝛ dicit senatus a senectute. Isti electi sunt a romulo cētū: ꝛ a pplo centū. Qui ob etatē senatores ob silitudinez cure patres dicebant. Vel senatus a sinēdo dicebātur: quia senatores facultatē eligendi dabāt. Nam sine licētia eoꝝ nulli licebat magistratū aliquem facere. l. officiū. Et senatus etiam dicebat locus in quo conueniebāt senatores. ¶ Cōstitutio vel edictū est qd rex vel impator Constitutio vl edictū qd sit.
ꝯstituit vel edidit. Isid. di. e. vbi dicit Archi. Rex. s. tm. Nam reges prius leges tulerūt. ff. de origi. iur. l. ij. Lau. Vel dic q̄ idez est rex ꝛ impator: sed rex antequā coronet. Et idē est ꝯstitutio qd edictū. lꝫ edictū possit dici tm in ꝑcipiēdo: dicunt etiam edicta ꝑtoꝝ: vt dicit Jo. que scilꝫ ꝑtor ius ciuile corrigēs vel supplens vel ꝯfirmās in ambone posita sine scripta publice ꝓponebat fm Aug[m]. Respōsa sunt que iuriscōsulti rñdere dicūtur consulētibus. Vnde ꝛ respōsa Pauli dicta sunt. Fuerūt etiam quidā prudētes ꝛ arbitri equitatis: qui institutiones iuris ciuilis cōpositas ediderūt: qbus dissidentiū lites cōtentionesq; sopirēt. Isidorus dist. e. Archid. Respōsa: idest sentētie eorum qbus ꝑmissum est iura cōdere. Consulti qbus datū erat ius rñdendi. Cōsulētibus sup aliquo articulo vel interpretatione alicui' iuris. Ediderūt. i. exposuerunt ꝛ interꝑtati sunt institutiones cōpositas ab alijs. ¶ Quedā le-

ges dicunt ab his. qui ediderunt eas. vt consulares tribunitie. iulie et cornelie. Nam et sub octauiano cesare suffecti. cōsules papius et popeius leges tulerunt: quia nominibus eorum papia pompeia nuncupantur. continens patrum prima pro suscipiendis liberis. Sub eodem imperatore falcidius tribunus plebis legem fecit. ne quis plus extraneis in testamēto legaret quam vt quarta pars superesset heredibus. ex cuius nomine lex falcidia nominata est. dist. c. Archidy. Consulares. Cum romani ferre non possent supbiam regum consules fecerūt. et edite leges ab illis consulibus: consulares dicuntur. Tribunitie. cum quadam vice populus romanus a patribus recessisset: fecit sibi tribunos: qui scilicet preessent aliis. et leges facte ab his dicuntur tribunitie. Et dicitur tribunus a tribuendo iura vnicuique. Uel a tribu. idest populo cui preerat. vel quia populus diuisus fuit in tres partes. et ex qualibet parte tribuni eligebātur. Suffecti. i. substituti. quia ei in locum consulum ante finem sui officij decedentium substituebantur dicebantur suffecti. Falcidius. De lege falcidie quam notat hic glo. vide in. ij. parte. n. x. c. de

Satyra lex. testamētis. ¶ Satyra lex dicta est: eo quod de pluribus rebus lex illa loquitur. sic dicta a copia rerū. et quasi a saturitate. Unde et satyram scribere est poemata varia condere. vt oratij. iuuenalis. et psij.

Leges rhodie. ¶ Rhodie leges nõualium commerciorum sunt ab insula rhodo cognominate: in qua antiquitus mercatorum vsus fuit di. eo. Et sic hic glo. quod lex illa iniquissima est. s. quod patientibus naufragium inhabitatores oia auferāt. ff. eo. modestinus. Sed illa lex hodie correcta est. vt. C. de fur. l. ant naufragia. imo tales ipso iure sunt excōmunicati. extra de rap. c. excōicationi. Addit archi. quod videtur quod sit canon late sententie. quod etiam tenet glo. hic posita sed Inno. credit quod sit canon ferende sententie. Idē Bern. sentit ibidem. De hoc habes in tertia parte in tractatu de censu.

¶ Et nota quod totum corpus .§. j.

iuris ciuilis comunis diuidit in quattuor libros quoad allegationes. s. Codicem. Digestum. et Institutam. et autenticā. Et que in eis notantur allegantur per nomen libri. per titulos. per leges. per paragraphos. Conuenientiam huius diuisionis legum humanarum suprapositis secundum Isid. pulchre notat. b. Tho. i. ij. q. xcv. ar. iiij. Dicit enim quod vnumquodque potest per se diuidi secundum id quod in eius ratione continetur: anima que est vel rationalis vel irrationalis. Et ideo animal per se diuiditur in rationale et irrationale. non autem diuiditur secundum album et nigrum que sunt eius diuisiones preter eius rationē. Sūt aūt multa de rōne legis humane. secundum quorum quodlibet lex humana pprie et per se diuidi pōt. Est. n. primo de rōne legis humane quod sit deriuata a lege nature. vt ex dictis patet. et secundum hoc positiuū diuidit in ius gētiū. et in ius ciuile. secundum duos modos quibus aliquid deriuat a lege nature. vt supra dictū est. Nā ad ius gentium pertinēt ea que deriuant a lege nature: sicut cōclusiōes ex principijs vt iuste emptiones et venditiōes. et alia hmōi: sine quibus hoies ad inuicē cōuiuere nō possent: qđ est de lege nature. quia hō naturaliter est animal sociale put pbatur in primo politi. Que vero deriuant a lege nature per modū particularis determinatiōis ptinēt ad ius ciuile secundum quod aliqua ciuitas aliquod ius sibi ad cōmodū determinat. Scđo est de rōne legis quod ordinet ad bonū ciuitatis et secundum hoc lex humana diuidi pōt secundum diuersitatē eorum qui dant operā bono cōi: sicut sacerdotes pro populo deū orātes principes populum gubernātes milites pro salute populi pugnantes. et ideo istis noibus specialia quedā iura aptātur: vt. s. ponat ius publicū et ius militare. Tertio de rōne legis est vt instituat a gubernante cōitatē ciuitatis. et secundum hoc distinguunt leges secundum diuersa regimina ciuitatū quorum vnū regimē est secundum phm in. iij. politi. qn ciuitas gubernat ab vno. et secundum hoc ponunt cōstitutiones principū seu edita. Aliud regimē est Aristocratia idest principatus optimorum vel optimatū: et secundum hoc sumunt responsa prudētū et senatuscōsulta. aliud regimen est obligatia principatus paucorum diuitū et potētū. et secundum hoc sumit ius pretorum. et dicitur ius honorariū. Aliud regimē est populi qđ di democratia. et secundum hoc sumitur plebiscita. Aliud regimē est tyrānicū qđ est oino corruptū. vñ ex hoc nō sumit aliqua lex. Aliud regimē est ex his cōmixtū. qđ est optimū. et secundum hoc sumit lex: quia maiores natu simul cū plebibus aliquid sanxerūt. vt dictū est. s. Quarto de rōne legis est quod sit deriuatiua hūanorum actuū. et secundum hoc secundum diuersa de quibus leges ferunt distinguūt leges quandoque aliqn ab actoribus earum noiant. et sic distinguit lex iulia. vt de adulteriis. lex cornelia de sicarijs. et sic de alijs. Alie denominant nō propter auctores earum: sed propter res de quibus sūt: vt lex de officio pcōsul. lex de furtis: et hmōi. Distinguit aūt ius gētiū a iure naturali maxime inquantū ius naturale est cōe oibus aialibus.

¶ Quod leges humane .§. ij.

etiā seculares imponunt homini necessitatem ad obseruandum in foro cōscientie. ita quod non obseruās peccat si sint iuste. vñ Aug. dic. quod legibus imperatorum que pro dei volūtate ferunt obtēperare nō vult acquirit grāde supplicium: quod aūt

legib⁹ impatoꝝ que ꝯtra vel voluntatē ferunt obtemperare nō vult. acqrit grāde pmiū. di.ix. impatores. ¶ Pro huius declaratiōe dicit.b. Tho.i.ij.q.xcvi.ar.iiij.ꝙ leges humanit⁹ posite vel sunt iuste vel iniuste: si sint iuste hꝫ vim obligādi in foro ꝯscie a lege eterna a qua deriuant: ſm illud puer.viij.p me reges regnāt: ⁊ leguꝫ ꝯditores iuste decernūt. Dicunt aūt leges iuste vel iniuste ſm qdruplex gen⁹ cāꝝ.s.finalē efficiētēꝫ: formalē ⁊ māl'ē. Dicunt iuste ex cā finali seu ex fine qñ ordinant ad bonū cōe. Iste est enī finis legis vtilitas boni cois. Econtra est lex iniusta qñ est ꝯtra bono cōi. Vñ qñ aliqs psidēs iponit leges onerosas sbditis nō pp cōeꝫ vtilitatē: sed pp puatā suā: vt pp cupiditatē vel gliam. puta faciēs statutū: ꝙ qui cōmittit talē defectuꝫ soluat tm̄: qđ nō pp aliud facit nisi vt inde lucret. Vel cū iponit tallias ⁊ gabellas vltra debitū vt thesaurizet vel pōpizet. Scđo dicunt iuste ex cā efficiēti seu actore. Cā efficiēs legis est statuēs legē: si ergo nō excedit ptātē ferētis: qꝛ.s.eaꝫ facit sbditis suis iusta est. Iniusta aūt si fert legē sup eos in qb⁹ nō hꝫ ptātē: puta si laicus cuiuscūqꝫ dignitatis et impator facit legē: que extendat ēt ad clericos vt ꝙ hēant rñdere in foro suo: vel ꝙ soluāt tallias ⁊ hmōi. Nō enī hñt potestatē sup cleꝝ. Tertio dicunt iuste ex forma: qñ.s.ſm eqlitateꝫ pportiōis iponunt onera sbditis in ordine ad bonū cōe. Cū enī vnus hō sit pars multitudis qlibet hō ⁊ qđ est ⁊ qđ hꝫ est multitudis: sicut ⁊ qlibet parꝫ est qđ est toti⁹. Vñ ⁊ nā aliqđ detrimētuꝫ ifert aliqñ parti: vt saluet totū. Et ſm hꝯ leges pportionabilr onera iponētes sunt iuste: ⁊ obligāt in foro ꝯscie. Vñ et cū rōnabili rectores ciuitatis iponāt aliqs collectas: puta ad defēdēdū se i iusto bello: ⁊ ſm pportiōeꝫ debitā qui hoc recusaret: peccaret. Iniuste āt sunt qñ nō eqlr onera iponunt ſm rata vnicuiqꝫ ꝯtingētē ſm sbaꝫ: ſꝫ alij min⁹ grauant enormiter: alij nimis alleuiāt. Et iste sunt violētie magis ꝙ̄ leges. Vñ tales leges nō obligāt in foro ꝯscie nisi forte pp vitādū scādalū vel ꝑturbatiōnē pp quā hō dꝫ cedere etiā iuri suo: ſm illđ Mat.v. Qui te angariauerit mille passus: vade cū illo ⁊ alia duo. Quarto leges sunt iuste ex mā. qñ.s.sunt de reb⁹ in se iustis. Iniuste aūt qñ sunt de reb⁹ illicitis: puta ꝯtra ius diuinū vel nāle: vt ꝙ adorent idola: sicut fecit Nabuchodonosor legē ꝙ omnes adorarēt statuam ⁊c̄. Dan.iij. Et tales leges nullo mō sunt obſuāde: qꝛ vt di Act.v. Obedire opꝫ deo magis ꝙ̄ hoib⁹. Et de hmōi legib⁹ iniqs ⁊ ꝯdētibus eas di Esa.x. Veh his qui ꝯdūt leges iniquas: ⁊ scribētes iniustitias scripserūt: vt opprimerēt in iudicio pauperes: ⁊ vim facerent cause humiliū ppli mei. Quocūqꝫ ergo istoꝝ mōꝝ sunt iniuste: nō obligāt in foro ꝯscie. Si tm̄ solū ex fine essent iniuste ⁊ in aliqs iuste.s.ex mā: forma: ⁊ auctore: forte ligarēt tūc. Et nota ꝙ ꝯdētes leges iniquas: puta ad iponēdū collectas indebitas ⁊ grauamina: tenent ad restitutionē: ⁊ heredes eoꝝ oīuꝫ dānoꝝ que occasione dictaꝝ legū aliq passi sunt: ⁊ illi qui iduxerūt ꝯditorē ad talē legē faciēdā qlibet insolidū. Et ſuantes eas leges tenent etiā ad restitutionē eoꝝ que occasione taliū legū lucrati sunt. Ubi aūt iuste sint leges sclares etiā seruari debēt ⁊ peccāt trāsgrediētes. Vñ Gelasi⁹ papa. Quis aut leges pncipū: aut patrū regulas: aut monitiōes pinas dicat debere ꝯtēni: nisi qui impunitū sibi extimet trāsire cōmissū. di.x. Ubi dicit glo. ꝙ peccat ois qui ꝯtēnit legē. sed nō peccat ois qui nō paret legibus: vbi s.loquit de ꝯsilio lex.xiiij.q.i.qsqs. Et sic aliud est ꝯtēnere: aliud non parē. Dicit Bern. in li. de dispēsatiōe ⁊ pcepto. Cōtēptus vbiqꝫ dānabilis: ⁊ sic est mortale ex ꝯtēptu legē trāsgredi. Ex ignorātia enim vel negligētia nō semp sed ſm māa. Et dicit Jo. papa. Quicqđ ꝯtra leges accipit: per leges dissolui meret. di.x.videos. Et dicit ibi glo. ꝙ hec regula est vera in his in qbus est ppetua cā phibitiōis. vt ꝙ filius ꝯhat mrīmoniū cuꝫ mr̄e. vel dic ꝙ meret dissolui: nisi illud per aliam ꝯstitutionē tolleret.

¶ De comparatione le- .§.iij. gum ciuiliū ad canonicas quoad ppzietateꝫ.

Sciēdū igit ꝙ lex ciuilis est pꝛior lege canonica tpe. Sed lex canonica est pꝛior ciuili dignitate seu auctoritate. Primū pꝫ ex hoc ꝙ lex ciuilis cepit tpe moysi vel circa. Lex vo canonica tpe aploꝝ qñ fecerunt ꝯstitutionē. ꝙ ꝯuersi ad fidē abstinerēt se a fornicatione: ab idolotitis sanguine ⁊ suffocato. scꝫ aiali. Fornicatio qdē de se semp fuit peccatū mortale. sed ideo phibita: qꝛ gētiles putabāt licitā quasi nāleꝫ. Alia vo phibita fuerūt: non qꝛ de se mala: sed ad inducendū pacificū ꝯuictū inter iudeos ⁊ gētiles ꝯuersos ad fidē. ⁊ remouēdū occasionē ⁊ exēplū mali. ¶ Qui fuerūt auctores legē secularium ponit Isid. in.v. ethimo. di. Moyses gētis hebree pmus oium diuinas leges sacris litis explicauit. Foroneus rex pmus grecis leges iudiciaqꝫ ꝯstituit. Mercurius trimegistus primus leges egyptijs tradidit. Solon pmus leges athenīēsibus edidit. Lygurgus primus lacedemonib⁹ iura ex appollinis auctoritate ꝯfinxit. Numa pōpilius qui Romulo successit in regno pmus romanis leges edidit. Deinde cum populus seditiosus magistratus ferre nō posset decē viros legibus ꝯdēdis creauit:

De ordio legis ciuilis.

De legū auctorib⁹.

qui leges ex libris Salomonis in latinū ſmonē trāſlatas duodecim tabulas expoſuerunt. di.vij. Moyſes. Et in.c.ſe. dicit. Leges redigere in libris. Primus ꝯſul Pōpeius inſtituē voluit. ſed nō pſeuerauit metu obtrectatoꝝ. Deinde ceſar cepit id facere: ſed ante interfectus eſt. Paulatim aūt antique leges vetuſtate et incuria aboleuerūt. Noue aūt a Cōſtātino ceſare cepunt. ⁊ reliq̄s ſuccedētib'. erātq; pmixte ⁊ inordinate. Poſtea Theodoſi' minor auguſtus codicē factū cōſtitutionem diſpoſuit. ¶ De legib' aūt canonicis dicit Iſiđ. xvi. di. c.j. Canones ꝯcilioꝝ gnālium cepunt a tēpore Conſtātini impatoris. Tꝑibus ꝓcedētibus pſecutione feruēte. nō dabaſ facultas docendarū plebiū. nec licētia epīs ꝯueniēdi in vnū. ſed ipſe ꝯſtātinus dedit hāc facultatē xpianis. ⁊ ſub eo factū ſuit ꝑmum gnāle ꝯciliuz. ſ. nicenum. Dicit tñ ibi glo. ꝙ tēpore Clemētis ceperūt fieri concilia. vt pꝫ di. xj. Iuđ. Sed non fuerūt ita gnālia. ⁊ ſic ſoluiſ ꝯtrarietas. Fuerūt etiā facta ante tēpus ꝯſtātini multa decreta a ſūmis pōtificibus diuerſis tꝑibus. Dignitate ⁊ auctoritate leges canonice ſunt priores adeo ꝙ leges ſeculares que legibus canonicis repiunſ ꝯtrarie. nullius ſunt momēti. Et hec eſt ſnīa ꝯcluſiua totius di. x. quā ꝓbat per multa ca. Et in. j. ca. diciſ. Lex impatoꝝ nō eſt ſupra legem dei. ſed ſbtus imp'iali iudicio non pñt eccl'iaſtica iura diſſolui. Et di. c. Conſtitutiones que ſunt cōtra canones ⁊ decreta pſulum romanoꝝ: vel ꝯtra bonos mores. nullius ſunt momēti. Impator etiaꝫ dicit ꝙ ſacre leges nō dedignanſ ſeq̄ ſacros canones ꝑcipue in matrimonijs: vſuris: ⁊ hmōi. In auc. vt clerici. apud proprios epī. ix. colla. vi. ⁊. ij. q. iij. §. hinc colligiſ. ⁊ extra de no. ope. nun. intelleximus. Ubi autez euāgelicis ⁊ canonicis decretis nō obuiauerint. omni reuerētia' digne habeanſ. dicit Gratia. di. x. §. ecce. Unde ⁊ Auguſti. Si in adiutoriū veſtraꝫ terreni imperij leges aſſumendas putatis nō reprehēdimus. Nam ⁊ hoc fecit Paulus cū aduerſus iniurioſos romanū ſe eſſe ciuem teſtaſ. Sed vtrū papa poſſit tollere leges quoad vtrūq; forū. ſunt opi. pro ⁊ ꝯtra. Sed dicit Ioā. an. ſup regula poſſeſſor. de reg. iuſ. li. vi. ꝙ vbi papa nō hꝫ tēporalē iuriſditionē: nō pōt tollere legeſ quoad foꝝ ciuilem niſi in his in q̄bus vertiſ picului aīe: vt vſuris ⁊ hmōi: cuꝫ poteſtates ſint diſtincte. di. x. qm̄. ⁊ diſt. xcvj. cum ad verū. In his aūt in q̄bus vertitur periculum anime poteſt tollere quoad vtrūq; foruꝫ probantur hec de iudi. nouit. ⁊ de preſcrip. c. vltimo.

quo tēpore leges canonice cepunt

¶ Caſus plures illiciti .§. iiij.

qui permittūtur a legibus ſecularibus: ſed q̄ prohibētur iure diuino vel canonico in oībus illis caſibus leges ille ſunt abrogate nec deceret ſeruari. ⁊ peccarent qui eas ſeruarēt. Et primo in matrimonijs. Nam ſm leges filius germani vnius poteſt copulare matrimoniuꝫ cum filia alterius germani. vt inſtit. de rap. §. inter eas. C. de nup. l. nemini. Sed ſm deū tales debent penitus ſeparari: extra de cōſanguini. ⁊ affinit. nō debet. ⁊. xxxv. q. iij. progeniez. Secūdo q2 ſm leges puella rapta nō poteſt cōtrahere matrimoniū cum ſuo raptore. C. de rap. virginū. l. vnica. Et idem erat olim ſm antiquos canones: ſed hodie poteſt. extra de rap. ca. fi. Tertio q2 ſm leges licitū eſt homini in ſoluto tenere mulierem ſolutā in concubinam. vt in auc. qui. mod. natu. effic. ſu. §. ſiquis. Sed ſm deū etiam ſimplex fornicatio peccatū mortale eſt. ⁊ excludit a regno dei: vt dicit apoſtolus. j. ad Corinthi. vj. ¶ Quarto quia ſm leges licitū eſt viro occidere adulterū vxoris deprehēſum in adulterio: ſi eſt perſona vilis. ⁊ cui non debet reuerentiam. ff. de adulter. l. marito. j. ⁊. l. ſi adulterium. ⁊. C. de adulter. l. gracus. Inſuper licet patri qui habet filiā in poteſtate occidere adulterum ſilie in domo ſua fornicanti ⁊ occidere filiaꝫ. ff. de adulte. l. pater. ⁊. l. nō in ea. Et ſimiliter de latrone ⁊ populatore agroruꝫ. ſed ſm deū nihil hoꝝ licet. ⁊ prohibētur talia cū precipiſ Exo. xx. Nō occides. ¶ Quinto quia ſm leges dānatur qui apprehēſam in adulterio tenet vxorē. C. de adulte. l. crimen. ⁊. l. caſtitati. ſed ſm deū ⁊ iura canonica pōt tenere ſine vlla pena dūmodo ipſa velit ab adulterio recedere. xxxij. q. j. §. obauditur. ¶ Sexto q2 ſm legeſ in multis caſibus licitū eſt vxorem repudiare ⁊ matrimoniū rite contractū diſſoluere. ⁊ maxime in caſu qui notaſ. diſt. x. lege. ⁊. xxxij. q ij. ſunt qui dicūt. ſed hoc lex diuina ꝓhibet: vt in eiſdem. c. diciſ. ¶ Septimo quia ſm leges mulier que mortuo viro nubit īfra tēpus luctus. ſciliꝫ vnius anni infamis ſit ⁊ incurrit multas penas. C. de ſecū. nup. l. j. ⁊. ij. Sed ſm deum vt apoſtolus dicit nubat mulier cui vult. extra de ſecū. nup. c. j. in fine. ⁊ vt ibi notat Innocētius. Remittunſ ei oēs ille pene que ſunt tm̄ ad penā ipſius. ſecus ſi inde proueniat aliquid ad alios. ¶ Octauo quia ſm leges filiuꝫ ſpurius nō eſt alendus. ſed ſm deū ⁊ canoneꝫ contra ¶ Nono q2 ſm leges heres ſi nō fecerit inuētariū tenetur ad oīa debita defuncti. ſecus ſm deum. ¶ Decimo q2 in certis caſib' ſm leges heres nō tenetur de maleficio defuncti. ſecus ſm deū. ¶ Undecimo q2 ſm leges illud qđ relinq̄tur niſi habeat ſeptem vel

quoq testes:non valet. C. de testamẽ. l. si vnus. Sed ẽm deum in relictis ad pias causas suffi ciunt tres: aut etiam duo testes. extra de te sta. cum esses. ⁊ c. relatũ. ¶ Duodecimo quia ẽm leges si promitto aliqd nudo pacto nõ te neor. ⁊ dico: qꝛ nõ oritur inde actio. ff. de pac. l. iuris. E contra est ẽm deũ ⁊ canones: qꝛ mor taliter peccat recedẽs a pacto: ⁊ extra de pac. c. j. cum similibus. que ibi notãtur. Et idem si promitto vni recipienti pro alio: quia ẽm deuz teneor. scõm leges nõ. ¶ Terciodecimo quia inter emẽtes ⁊ vendẽtes concedũt leges de ceptiones ⁊c. ¶ Quartodecimo quia ẽm leges nõ licet emere seu vẽdere iura ⁊ actiones: que quis habet contra aliũ pro maiori precio ꝙ sit principale debitum. alĩs nõ valet emptio. nec peti poterit nisi vsq ad illud quod solutuz est. nec etiã debent talia iura pro parte vẽdi ⁊ pro parte donari. C. mãdati. l. propter diuersa. et l. ab anastasio. Sed ẽm deum nihil prohibet me emere iura ꝯtra aliquem pro minori ꝑcio ꝙ sint ipa iura. dum tñ non faciã hoc in frau dem vsure. sed ꝑpter interesse meuz aut labo rem. qui forsan erit in rehabẽdo. Seu qꝛ dubi to ne debitor fugiat aut ad paupertatẽ veni at. ¶ Quintodecimo quia ẽm leges in lõgissi mo tempore etiam possessor malefidei prescri bit. secus ẽm deum ⁊ iura canonica. extra de regu. iu. possessor malefidei. lib. vj. ¶ Sexto decimo quia ẽm leges maleficia cogitatiõis regulariter non puniũtur. ff. de penis. l. cogi tationis. sed tamẽ omnis cogitatio mala vel a deo vel per penitẽtiam punienda est. de pe. dist. j. oĩa. ¶ Septimodecimo qꝛ ẽm leges is mali ⁊ venefici puniãtur. tamẽ qui hoc faciũt contra imbres ventos ⁊ grãdines premiãtur C. de malefi. l. eoruz. Sed ẽm deum etiaz ta lia sic facere grauissimum peccatuz est. vt cla re probat Thomas secũda secunde. q. xcvj. ¶ Octauodecimo quia ẽm legem licitum est in causa sanguinis corrũpere accusatorem. ff. de preua. l. fina. Sed scõm deum non licz. vt patet in Tho. secunda secunde. q. lxix.

¶ Titulus. xx. De priuilegijs in cõi. Priuilegia per quẽ cõcedi pñt: ⁊ per quez impetrari. ⁊ qñ ⁊ quomodo tollant. Cap. j.

De priuilegio a deo gdst.

Est ⁊ alia lex priuata que dicitur priuilegiuz. dist. iij. priui legia. plenius. xxv. q. j. §. vltimo. Sed est priuilegium datũ a deo. ⁊ priuilegium ab homine. Et pri uilegium quidem est quoddã ius seu quedaz gratia concessa alicui in aliquo contra legem cõmunez. Sic fuit cõcessum Greg. orare pro Troiano dãnato. ⁊ Martino pro quodaz a se ipso suspenso. ⁊ cõcessum fuit apostolis vti sor tibus in electione Matthie ⁊ Osee accedere ad vxorem fornicariã. ⁊ Sansoni seipsuz occi dere. ⁊ israelitis expoliare egyptios. ⁊ abrahe ⁊ Jacob habere plures vxores simul. vt extra de diuor. gaudemus. xxiij. q. v. Dixit domin⁹. ⁊ xxiij. q. v. si non licet. §. nõ occides. ⁊ xxvj. q. ij. nõ statim. Ubi dicit Beda ẽm post Hiero. ꝙ priuilegia paucoruz cõmunem legẽ facere nõ possunt. vt extra de diuor. gaudemus. Et regula iuris in. vj. ꝙ alicui gratiose concedi tur non debet ab alijs trahi in exemplũ. Qui ergo veraciter dicuntur hac lege priuata que est lex: idest inspiratio certa spũssancti. hi non sunt sub lege: scilz cõmuni in illo opere cõtra quam habent cõtrariuz instinctum a spiritu sancto. xix. q. ij. due sunt leges. Sed caueat si bi quis diligẽter in hoc. qꝛ ipse sathanas trãs figurat se in angelũ lucis. vt habes plura exẽ pla in collatione secunda abbatis Moysi. Et ideo nisi sis omnino certus de huiusmodi in stinctu vt erant sancti non dimittas leges cõ munes. xxiij. q. ij. transferunt. ¶ Quantuz vo ad priuilegia hominum nota, ꝙ quicũq po test legez facere ⁊ in aliquibus põt priuilegiũ indulgere. vt papa in spũalibus. ⁊ quãdoq in tpalibus in terris sue tẽporalis iurisditionis. vel qñ iudiciũ ad euz deuolueret. Et nota ẽm Berñ. ꝙ ecclia romana siue papa nunꝙ ꝯsue uit aliquẽ ꝯtra se priuilegiare. arg. extra de ꝑ scrip. cum ex officij. qđ est ꝯtra eos qui dicũt vel potius fingunt ꝙ absq eoꝝ approbatione non sit ꝓcedẽdum ẽm rescripta pape ⁊ hmõi. ¶ Item põt ꝯcedere priuilegiũ impator in tẽ poralibus. sed nunꝙ in spiritualib⁹. qꝛ de eis nihil potest statuere. xcvj. di. bene qdẽ. ¶ Itẽ potest concedere ep̄is priuilegiũ. extra de ref. domi. c. constitutus. ⁊ de censi. cum venerabi lis. xvj. q. ij. visis. Dum tamẽ hoc faciat de vo lontate sui capituli. extra de iur. patro. pasto ralis. ⁊ extra de excel. prela. sicut vnire: ⁊ mul tofortius hoc potest patriarcha, quis autem possit legem facere dictum est supra. (De priuilegijs hoĩuz. quis. s. possit idulgẽ.)

¶ Interpretatio priuilegioꝝ. §. j.

De interptatiõe priuilegiorum.

vbi verba sunt obscura siue ambigua ad eum spectat cuius est cõdere ẽm Host. ⁊ inte rim negociũ suspẽdetur. extra de sen. excõ. in ter alia. ⁊ eẽ de iudi. cuz venissent. Si aũt vba nõ sunt obscura vel ambigua: tunc dz diligẽ ter tenor ꝯsiderari. extra eo. porro. ⁊ c. recepi mus. ⁊ poti⁹ insistẽduz est intẽtioni ꝑuilegij ꝙ vbis. j. q. j. Marchion. ⁊ extra de vb. sig. intel ligẽtia. Et ꝙtum põt fieri latissime interptan dũ est. extra de dona. cum dilecti. ff. de cõsti. ꝑn. l. bñficia. Et hoc nisi ꝑiudicet iuri alieno.

qr tunc reducitur ad ius cōmune. extra de cō-
sue. Cū dilectus. Ita tñ q aliquid operetur:
Nā si aliquid indulgeretur nō esse priuilegiū.
extra de verb. sig. abbate. Conceditur tñ quan
doq priuilegiū cōtra ius cōmune. extra de pcu.
qr in causis. qr magis solet timeri quod phibe
tur q quod generaliter. xxiij. dist. q̄q̄. Tum
qr multi nesciunt qñq priuilegia data sibi et
ignorant iura. tum cum frequenter iura male
obseruentur. ipsa priuilegia innouantur. extra
de treu. et pace. c. ij.

¶ Item nota secundum .§. ij.

De multiplici specie priuilegiorum.

Hostien. in lumen. q multiplex est species pri-
uilegiorum. vz reale. personale. et corporale. Rea
le est q ecclesie dignitati ciuitati vel alicui lo
ci. seu cuiuscunq rei conceditur. extra eo. Cum
olim essemus et. c. ij. Et tale priuilegium ppe-
tuum est et rei adheret. et sic semper durat nisi
res perimatur vel destruatur vel nisi in parte vel
in totum reuocetur. xxv. q. ij. ita nos. vel admit
tatur. extra. de statu mona. recolētes. Et hoc di
cit verū Jo. an. super regula priuilegium. extra
de regu. in. qñ ipsa res vel locus priuilegiatus
ecclesia ciuitatum et hmōi. destrueretur aucto
ritate superioris. Si aūt destruatur ab hostibus
retinet oia sua priuilegia. et remanēt ibi clerici.
xix. q. iij. que semel. Item si autoritate superio-
ris transferatur ad alium locum. vel alij vniatur.
xvi. q. iij. si epūs. ¶ Personale priuilegium est
quod singulariter psonale dici pōt. i. illud qd
alicui vel aliquib' certis et proprijs nominibus
expressis psonaliter conceditur: extra de offi.
lega. volentes. Et tale priuilegium psonā illi
us cui concessum est nō egreditur etiam si obtē
tu dignitatis conceditur. In quo etiā casu si ali
am dignitatem adipiscatur priuilegio non vtitur.
extra. de postul. bone. ij. Tale etiā priuilegiū
ad successorem non transfertur nisi hoc exprima
tur: sed vt dicit regula: priuilegium psonale p
sonam sequitur et extinguitur cum psona: et sic est
temporale et non ppetuum. Est aliud psonale
quod dr cōe psonale: quod neq cōceditur certis
psonis cōmuniter ex certis causis et in certis arti
culis proprijs nominibus non expressis. Et pōt
poni exemplū in minorib'. xxv. annis qui gau
dent priuilegio restitutionis in integrum. ff.
de mino. l. j. Et multa talia reperiuntur in iu
re. Corpale priuilegiū est illud qd alicui vni-
uersitati corpori vel collegio. sic cōceditur q qli
bet singularis de illa vniuersitate pōt tali pri
uilegio se iuuare: extra de foro cōpe. si diligē
ti: vel etiā vniuersitas ipsa. xij. q. ij. qui manu
mittit. Et hoc siue cōcedatur vniuersitatib' siue
collegijs clericorum siue religiosorum: et sic corpo
ralia priuilegia appellantur cōcessa pdicatorib'
et minorib' extra de exces. prela. nimis iniqua:
et. c. nimis praua. Et tale priuilegiū non perit
durāte collegio: nisi vt supra dictū ē: de reali
Et vt dicit glo. sūmaria. xxv. q. ij. circa mediū
Cū dubitatur de priuilegio vtrū sit personale vel
reale presumitur potius ēe reale q personale: ex
de insti. Cū venissent. Nō. n. ob hoc dr psonale
q sola inseritur persona vt. ff. de pac. in. gen. §. pa
ctorū. ¶ Itē hec notatur differentia inter priui
legiū et cōfirmationē: vt dr in ipsa glo. qr i cō-
firmatiōe nihil noui iuris datur: vt extra de cō-
firma. cū dilecta: secus est in priuilegio. ¶ Itē
in cōfirmatiōe nihil ponitur vel affirmatur: sed to
tū cōditionaliter intelligitur. vt extra de cōces.
preben. qr diuersitatē: sed in priuilegio oia iu-
ra ponuntur: et certum ibi afferitur: vt extra de
verbo. signi. abbate.

¶ Nota q priuilegium .§. iij.

Quotiens priuilegiū nō valet

nō valet seu euacuatur multis modis. Et pmo
qdē si fuerit per surreptionē concessum. Nam
quoad sic ipetrātē fauore caret ar. de rescrip.
ijs. Et dr surreptitiū: cū impetrans suggerit
falsam cām: ex qua psupposita vt vera datur pri
uilegiū. xxv. q. ij. et si legibus. ¶ Scdo irritum
est priuilegiū si sit cōtra cōstitutionē: et non fa
cit mentionē de ea: oportet enim q priuilegi
um faciat mentionē de institutiōe cōtra quā indul
getur: ex de his q̄ fi. a ma. pte. c. cū nos. ¶ Ter-
tio nō valet si est cōtra cōsuetudinē: nisi faciat mē
tionē de ea. qñ tollitur per priuilegiū: extra de
cōsti. c. j. lib. vi. Et hec duo ēt notat glo. Jo:
xxv. q. ij. in pn. ¶ Itē si sit cōtra sniam datam
oportet q faciat mentionē de snia ad hoc: vt
tollatur per priuilegiū: extra de fide instru. iter
dilectos: et no. in glo. pdicta. ¶ Quarto ipso fa
cto priuilegiū in fauorē cōcessum cessare intel
ligitur quo impetrās siue priuilegiatus facit cō
tra illud qd in priuilegio ipso exprimitur eē cōces
sum: extra de priui. c. porro. et. c. accepimus.
¶ Quinto cessante cā priuilegij: cessat siue cessa
re dz priuilegiū: extra de appel. cū cessante. Et
xxv. q. ij. c. vlt. vbi dicit Gratianus et Bern. in
glo. sup dicta decretali q si datur aliqd priuilegi
um ex cā religionis. vel rōne paupertatis: qcū
to cessat cā: cessat et priuilegiū: cū est alr dāno-
sum. xvi. q. i. generaliter. ¶ Sexto cessat cum
incipit alicui eē iniquū. et pcipue in cuius fa-
uorē est cōcessum: vt enim dr in regula. Qd
ob grām alicui cōceditur nō est in eius dispen-
diū retorquēdū: extra de re. iu. lib. vi. et extra
de ver. sig. qd per nouale: cū glo. ¶ Septimo
cessat et tollitur priuilegiū per scdm faciens ple-
nā siue expressam mentionē de priuil. ex de pre
scrip. veniens. fm Hoff. Hosti. tamē dicit q p
scdm speciale tollitur generale, etiā si nō faciat

mentionē de ipso ſm Jo. in glo. ſūmaria vbi monet illā queſtionē concludit q nec ēt ſcdm tollit priuis generale niſi de eo faciat mentionē. ¶ Octauo tollit per cōcedētis reuocationē ar. ff. de iudi. l. iudiciū: qd tamē facere non decet ſine cā. Et cā tamē pōt ⁊ dz reuocari: puta q̄i fieret aliis leſio enormis. ¶ Itē ſi qs nō ſeruat priuilegia ſui ſuperioris conceſſa ſubditis ſuis etiā ipſius nō ſeruantis priuilegium: merito reuocat. extra eo. dilecti. ¶ Itē ſi ſupior ex certa ſcia confirmauit indulgentiā inferioris: nō pōt poſtea inferior ſine licētia ſupioris reuocare. Unde priuilegia cōceſſa a rege vel imperatore eccleſie ⁊ per papā cōfirmata: non poteſt imperator reuocare. xvi. q. ii. priuilegia ⁊ ca. ſe. ¶ Nono tollit priuilegiū per renunciationē propriā ⁊ expreſſam: extra de deci. nup. qd intelligas quantū ad ius tangens renunciationē tantū. Secus ſi papā vel alium tangit: extra de foro cōpe. ſi diligenti Bern. ēt dicit in glo. de reli. domi. super. ca. Cū dilectus q abbas ſine cōuentus priuilegio renunciare nō pñt. ¶ Ultimo amittit priuilegiū pro abuſu. qd pōt exponi pro nō vſu vel per vſum cōtrarium. xi. q. iii. priuilegium: puta ſi eſt aliqs priuilegiatus q nō ſoluat decimas in omni anno: tamē ſicut alii ſoluit. Et ſi ē exēptus ⁊ cū cōuenit corā ordinario: reſpōdet nec allegat priuilegiū: nec ſi allegat oſtendit. Quāto autē tēpore nō vtens priuilegio amittat: ⁊ quo actu vel qñ ponit Hoſti. ⁊ Jo. in ſumma confeſſio. lib. i. titu. v. q. iiii. Bern. ēt in glo. extra de in ſti. cū veniſſent poſuit cōtra hoc diuerſas opiniones: ⁊ tandē ſic concludit. Melius videt dicendum: q ſicut ſunt diuerſa priuilegia ⁊ diuerſis caſibus conceſſa: quodlibet priuilegiū habeat locū i ſuo caſu: ſicut in ſcriptioib⁹ in quibus diuerſa tempora requirantur. De hoc etiā habes. xxv. q. ii. priuilegia: in glo. ¶ Si quis autem allegat ⁊ oſtendit priuilegium et non ſeruatur ei ſm Hoſti. non debet imputari non obſtante q obiiciatur ei q non ſit eo vſus. vel q ſit contrarium factum. Quo enim vtetur priuilegio qui ei non permittitur: niſi forte ſi ſnia ferat contra eū ⁊ nō appellat.

¶ Qui dicunt ſe exem- :§. iiii.

ptos ⁊ allegant priuilegia requiſiti ab ordinario oſtendere tenentur. ⁊ tradere reſcripta ad requiſitionem clericorum de quibus fuerit cōtrouerſia: q ſi ad exemptionem allegent ſolā preſcriptionem: debent de hoc facere fidem. ſi vero allegant vtrūq: tunc ſi priuilegium ad plenum non ſufficiat: ſed tantum cauſam prebeat preſcribendi: tenentur preſcriptionem pbare ⁊ probatione pendente non turbentur. Quod ſi non allegant: nec exhibent ſaltem talem priuilegium qd cauſam preſcribendi det dyoceſani vtuntur iure ſuo: extra de priuil. cū perſone lib. vi. eccleſia exempta etiam monachi vel canonici cōuerſi ⁊ perpetuo obligati: intelligantur exempti. Non autē preſbyter q parrochianorum curam habet quoad ea que ad ipſam curam pertinēt: nec ipſi parrochiani: extra de priuil. per exemptionem lib. vi. Si eximantur canonici alicuius eccleſie: non pp hoc ſunt exempti clerici: ſed bene ecōuerſo: ſi ipſa eccleſia non eſt pp hoc exempta: vt i dicto ca. Et per monaſterium ſine huiuſmodi locum exemptum: intelligi debet tā de ipſo q cimiterio: ⁊ domib⁹ monaſterii: teatris: ortis: ⁊ areis: q̄ ſūt iuxta eccleſiā ar. xii. q. i. neceſſaria ⁊ ca. nulla. ¶ Legatus de latere ſm Bern. bene poteſt cognoſcere de cauſis ꝯ exemptos: qr priuilegia eximunt a poteſtate epoꝝ ⁊ hmōi: ſed nō pape vel legatoꝝ no. hoc extra de offi. lega. trāſlatione. Monaſteria monialium etiam ſi ſint exempta debēt ſingulis annis p ordinarium viſitari vt de ſtatu. mona. attēdentes in clemen. Exempti quātacūq gaudeāt libertate: nihilomin⁹ pñt ꝯueniri coram ordinariis ratione delicti ſine cōtractus: aut de re qua ꝯ eos agit: niſi delictū ſit cōmiſſum in loco exempto: vel ꝯct⁹ ibi ſit factus: vel ibi ſit ipſa res litigioſa. ¶ Itē nō pñt conueniri vbi domiciliū hñt: ſi alibi deliquerūt vel cōtraxerūt: vel res cōſiſtit: nec ēt pñt dyoceſani illorū locoꝝ vt domiciliū hñt remittere exēptos ſi cōueniant ad locū vbi deliquerūt vel cōtraxerūt vel res cōſiſtit: extra de priuil. Uolētes lib. vi. Saluis que dicunt infra. ¶ Et pp hoc eſt ſciēdū q qdam ſunt priuilegiati. ita q nec rōne delicti vel cōtractus pñt conueniri: vt predicatores minores ⁊ ciſtercienſes. Exēpti nō pōt cōſtituere oratoria vel capellas vel loca in locis nō exemptis ſine licētia dyoceſanorū: nec ēt ſic cōſtructis tēpore interdicti in caſib⁹ nō expreſſis celebrare vel facere celebrari: alias per ordinarios cōpeſcant. Et ſi pp hoc cōſeruatores eorū ferrent ſententias contra ordinarios nō valeret: extra de priuil. auctoritate lib. vi. ¶ In locis aūt exemptis non poſſunt predicta facere: niſi de licētia vel priuilegio vt in dicto capitulo auctoritate. Et vt oſtendit Gratianus. xxv. queſtione prima. §. vltimo. Sacroſancta romana eccleſia ius et auctoritatem ſacris canonibus impartit. Sz non eis alligatur: ſed ſicut chriſtus qui leges dedit ipſam legem carnaliter impleuit: patet in circūciſione ⁊ aliis. ¶ Poſtea vero vt ſe dominum legis oſtenderet contra legis litteras leproſum mundauit. Unde in euangelio dicit

tur q erat docens tanq potestatem habens:
idest tanq dominus legis addens moralibus
ea que deerant ad perfectionem vmbrã figu-
ralium in lucẽ spiritualis intelligentie cõmu
tans: nõ tanq scribe eorum qui legis littera astri
cti nõ audebant aliquid addere vel mutare.
Sic et sũme sedis pontifices canonibus a se si
ue ab alijs sua auctoritate cõditis reuerentiã
exhibent: et eis se humiliando ipsos custodiũt
vt ab alijs obseruandos ipsos exhibeant. Nõ
nunq vero seu iubendo: seu diffiniẽdo: seu de
cernẽdo: seu aliter agẽdo: se decretorum dominos
et conditores esse ostendunt: hec Gratianus.
¶ De ista materia sic pulchre dicit Greg. xv.
q. ij. de ecclesiasticis priuilegijs hoc teneat fra
ternitas vestra, q sicut nostra defendim⁹: ita
singulis quibusque ecclesijs sua iura seruamus.
Nec cuilibet gratia fauente vltra q meret im-
partior: nec villi hoc qd sui iuris est ambitu sti
mulare denegabo: sed fratres meos per omnia honorare cu
pio. sicque honore singulos subuehi volo. dũmõ
nõ sit qd alteri iure ab altero possit opponi.

¶ De priuilegijs ordinis fratrum predicatorum. ca. ij.

Uia vero multa priuile-
gia concessa sunt a sede apostoli
ca ordini fratrum predicatorum,
et cõmuniter dicitur q predica-
tores et minores gaudent eisdem priuilegijs.
cum vtile sit nos ipsa priuilegia habere, que nõ
facile reperiuntur in bullis, nisi in paucis con
uentibus, ideo cogitaui hec interserere. sũma
tim de ipsis priuilegijs obmissis his que ha-
bentur extra de priuil. nimis iniqua: et. c. ni-
mis praua, et etiam quibusdam que ponuntur
in tertia parte de censuris. ¶ Quod a prelatis
ecclesiarum cogi non possumus vt inuiti pec
cata nostra confiteamur eis, immo si vellem⁹
non possemus, quia prohibetur per summum põ
tificem fratribus nostris, vt peccata sua nulli
nisi prelatis confiteri presumant nisi a prelatis
ipsis licentiam habeant. alijs q fratribus no
stri ordinis confitendi. quam licentiam dare
potest solus magister ordinis. ¶ Itẽ cogi nõ
possumus ab eis quin omni tempore missas et
diuina officia celebremus. ¶ Item impediri
ab eis non possumus qn in ecclesia nostra ora
toria seu edificia pro nostris vsibus, construa
mus. ¶ Item in construentes ecclesias vel edi
ficia nostra sententiam interdicti vel excõmu
nicationis ferre non possunt. ¶ Item impedi
re nos nequeunt quin tempore interdicti ser-
uata tamẽ interdicti forma diuina officia ce-
lebremus. ¶ Item non possunt nobis inuitis
defunctorum corpora in nostris cimiterijs se
pelire, vel in ecclesijs nostris missarum solem
nia. vel mortuorum qui in nostris locis tumu
landi sunt exequias celebrare. ¶ Item impe
dire non possunt quin in domibus nostris per
lectores nostros theologia solemniter et publi
ce legatur. ¶ Item cogere nos nequeunt qu
eos qui in nostris morantur obsequijs sepe-
liamus in nostris cimiterijs, et ministrem⁹ eis
ecclesiastica sacramẽta. ¶ Itẽ ipedire neque
unt quin male ablata incerta ingredientium
ordinem nostrum possunt per magistrum or-
dinis vel priores aut eorum vicarios in locis
sibi commissis in pios vsus conuerti. ¶ Item
cogere nos non possunt, vt de ortis vel virgul
tis nostris decimam persoluamus. ¶ Itẽ nõ
possunt nos cogere ad collectas procuratio-
nes. exactiones. subsidia. vel ad quascunque pro
missiones faciendas. etiam auctoritate apo-
stolice sedis. nisi ipse littere de ordine nostro
expressam fecerint mentionem. ¶ Item co-
gere non possunt q priores vel superiores no
stri fidelitatem cum iuramento firmatam vel
manualiter obedientiã eis impendãt. ¶ Item
impedire nos nequeunt quin ordinandos fra
tres nostros quibuscunque voluerimus episco
pis presentem⁹. ¶ Item fratres nostros quos
ad ordines promouent, examinare vel promis
sioni alicui obligare non possunt. ¶ Item sub-
ditos suos nequeunt impedire quin apud nos
eligant sepeliri. ¶ Item in receptatores no-
stros interdicti. suspensionis. excõmunicatio
nis. sententias fulminare non possunt. ¶ Itẽ
in benefactores nostros pro eo q benefaciunt
nobis sententias excõmunicationis suspensio
nis et interdicti ferre non possunt. ¶ Item fra
tres nostros ad suarum ecclesiarum negocia
pertractanda: vel ad secum manendum non
possunt assumere. vel assumptos tenere pre-
textu litterarum summi pontificis, que de in
dulto huiusmodi et ordine nostro expressam nõ
faciunt mentionem. nisi quos magister ordi-
nis vel prior prouincialis ipsorum tanq ydo-
neos et discretos eos duxerit assignandos.
¶ Item impedire nequeunt quin fratres no-
stri eis per sedem apostolicam vel per ordines
in socios deputari. subiaceant ordinis disci-
pline. ¶ Item impedire non possunt quin fra
tres nostri eis per sedem apostolicam vel per or
dinem in socios deputati per prelatos ordi-
nis corrigi valeant: et ad ordinem reuocari cõ
tradictione aliqua non obstante. ¶ Item apo
statas nostros nobis inuitis secum et in locis
alijs sine voluntate prelatorum nostrorum te
nere non possunt. ¶ Item cogi per eos nõ pos
sumus ad impendendum correctionis. visita-
tionis. seu inquisitionis officium monasterijs
ecclesijs seu quibuscunque personis. ¶ Itẽ per

eos cogi non possumus ad recipiendum curã monialium seu quorumlibz religiosarum personarum. ¶ Item ad vitandum monasteria cuiuscunq ordinis. ¶ Item ad portandũ seu deferendum litteras. ¶ Item cogi non possumus ad exequendum vel denunciandum sententias contra principes seculares, communitates, populos, seu quoscũq benefactores nostros. ¶ Item cogi non possumus per eos q simus assessores in quibuscunq causis ecclesiarum vel prelatorum: seu ad alias lites vł cõtrouersias contingentes in causis que coram ipsis tractantur. ¶ Item non possunt nos conuenire impetere vel molestare ratione delicti commissi vel initi contractus, aut rei site posite vel existẽtes extra loca nostra exempta, nec obstat contra hec constitutio Innocen. pape. iiij. in contrarium edita. Hec Bonifac. In prin. virtute conspicuos. ¶ Item non possunt nos prohibere an quoscunq voluerimus episcopos habentes communionem apostolice sedis conuocemus ad ponendum primarium lapidem in oratorijs vel ecclesijs nostris ad dedicandum ecclesias vel altaria: et ad benedicendum cimiteria nostra: si dyocesani locorum infra quatuor menses nobis denegãt predicta postq per fratres nostros fuerint humiliter requisiti: aut si grauare nos volunt nimium in expensis. Honorius. Ex parte nostra.

¶ Item cogere nos nequeunt ad seruãdum pacta et repromissa ad que fratres in aliquib' locis prelatis et rectoribus ecclesiarum se obligauerunt in receptione locorum. Si pacta illa sunt contraria iuri nostro, vel ẽm ius per sedem apostolicam absolui nisi pacta illa facta fuerint de licentia magistri ordinis et capituli generalis. Honorius. Religiõis fauor. ¶ Iura impedire non possunt quin bona temporalia que nobis ex successione proueniunt apprehendamus vendamus: et ipsorum precium in nostrum vsum prout voluerimus cõmutemus. Clemens obtentu. ¶ Itẽ cogere nos non possunt vt eorum constitutionibus subijciamus. ¶ Item q accedamus ad processiones eorum intra ciuitates vel extra Alexan. Nimis iniqua. ¶ Item in omnibus electionibus ordinis excepta electione magistri ordinis superior ad quem electi confirmatio pertinet si confirmare electũ noluerit: potest aliũ concedere in priorem prouincialem vel conuentualẽ. quẽ maior pars p suas lr̃as petierit sibi dari. Boni. virtute. ¶ Itẽ electores pꝛo prouincialiũ et ꝯuẽtualiũ cõmittere põt fr̃ib' q ab eis p electi ꝯfirmatione mittuntur vt aliũ eligant in priorem: si is qui electus fuerat nõ fuerit confirmatus et superior ad quem cõfirmatio ptinet possit electũ quẽ voluerit cõfirmare Alexã. Ut ea. ¶ Itẽ apostate nr̃i vel q electi de ordine fuerint nõ põt licite pdicare, docere vł ꝯfessiões audire nisi ad aliũ ordinẽ licite trãseãt. i hmõi officia exerceant. et si sec' attẽtare psũpserit magr̃ ordinis et priores et coꝝ vicarij põt i illos monitiõis et excoicatõis sniaz pmulgare Boñ. vtute. ¶ Itẽ plati ordinis in correctiõib' fratꝝ obmissis apicib' iuris et postpositis. libere pcedere põt ẽz ꝯsuetudines ordinis approbatas et gn̄alia ordinis instituta. Boni. ad augmẽtũ. ¶ Itẽ ꝯueniri non possumus p lr̃as aplice sedis: vt legatoꝝ ei' aut delegatoꝝ ei' nisi ipe lr̃e de idulto. h ẽt de ordie nr̃o expssam fecerĩt mẽtionẽ. Boni. et Inno. cũ iã p ei' gr̃as. ¶ Discedẽtes ab ordie nr̃o absq licẽtia platoꝝ suoꝝ nullus audeat retinere et sub ptextu lr̃aꝝ aplice sedis nõ faciẽtes expssaz de idulto hui' mẽtionẽ. Boñ. vtute. ¶ Itẽ q nulli qui sit in religiõis ordine vł ex ordinẽ limitat' liceat deferre habitũ nr̃m aut ita ꝯsilez q pp eũ frater pdicator credi possit absq mandato sedis aplice spãli: q vo ꝯ: iũ psũpserit facere ad deponẽdũ ipm p dyocesanos locoꝝ cũ a fr̃ib' nr̃is fuerint reqsiti: monitiõe pmissa p cẽsurã ecclia̅sticã: appellatiõe postposita cõpellãt. Inno. q꞉ ꝯfusio habit'. et Boni. virtute. ¶ Itẽ ordinatio et correctio officij nr̃i fctã per frem Hũbertũ magistri ordinis nr̃i ẽ p sedez aplicã approbata. et qd̃ ꝯ ordinationẽ pdictaz nulli liceat aliqd imutare. Clemẽs. Cõsurgit. ¶ Itẽ pnie et vota igrediẽtiũ ordinẽ nostꝝ põt p platos ordinis vł coꝝ vicarios in obsuãtias ordinis cõmutari. dũmõ vota illa nõ fuerint d trãseũdo ad ordinẽ obsuãtie artioris. Urbanus: q꞉ aplici. ¶ Itẽ pdicare libere possumus clero et pplo in locis nr̃is et in plateis coib' absq quorũcũq licẽtia platoꝝ: excepti duob' casib'. s. hora qua dyocesan' pdicat. vł corã se pdicare faceret. smones aũt ad cleꝝ itermittẽdi sũt a fr̃ib' qñ hora smonis epo aliq̃ rõne vł vrgẽte cã ꝯuocaret gn̄alr ad se cleꝝ. Bõi. itercũcta. ¶ Itẽ gn̄al vicari' magistri ordinis ex ptãte sibi a puilegijs tradita põt fres oẽs absoluere a pctis: et a snia excoicatiõis iterdicti et suspẽsiõis vt posset magister. ¶ Itẽ põt sup irregularitatib' dispẽsare sic magister. ¶ Itez põt illas a suis ꝯfessorib' absolutiões et dispẽsatiões recipe q̃s ipe suis subditis põt ipartiri ¶ Itẽ põt socios platoꝝ vł pncipũ corrigere. et si ei visuz fuerit ad ordinẽ reuocare. ¶ Itẽ põt si ei visuz fuerit fres nr̃os ẽz puilegij formã ad ordies alios licẽtiare: papa vo Io. sol' magro et puinciali ppo h ꝯcedit. ¶ Itẽ põt apostatas nr̃os et electos licẽtiat coherceẽ et punir: sic põt magr̃ ordinis. ¶ Itẽ vicari' poris puicial' põt

ex priuilegijs sup trās sue puincie oīa que pōt
magri ordinis vicarius. Et insup pōt crucem
pdicare: ꝛ inqsitores hereticoꝝ p sedē aplicaꝫ
deputatos remouere: vel q supsedeant iniun
gere ꝛ alꝭ pōt remotos substituere: put ei vi
sum fuerit expedire. ¶ Itē vicarius prioris cō
uētualis in suo cōuētu pōt oīa que supius d vi
cario magri ordinis posita sunt. Excepto q d
socijs platoꝝ vel pncipū se intromittere nō po
test. Hec que dicta sunt de vicarijs habentur
in diuersis puilegijs ꝛ pcipue Boni. Uirtute.
¶ Itē sorores ordinis nři mgro ordinis ꝛ p
uincialib' sunt cōmisse. ꝛ ppetuo pmanē dbēt
sub magro ordinis ꝛ prioꝝ puincialiū magiste
rio ꝛ doctrina. Inno. Licet olim. Clemens.
Affectu sincero. ¶ Itē magr ordinis ꝛ priores
puinciales curā aiaꝝ soroꝝ ordinis ꝛ sollici
tudinē gerētes eis de cōstōnib' nři ordinis de
bēt put illis cōpetit puidere. Inno. Licꝫ oli.
Clemēs. Affectu sincero. ¶ Itē q magr ordiꝭ
pōt constitutiōes soroꝝ ordinis corrigere. ad
vniformitatē reducere. ꝛ quocūq modo in me
li' cōmutare seu reformare put viderit expedi
re. Alex. Affect' pmptitudo beniuoli. ¶ Itē
mgr ordinis ꝛ priores puinciales pñt mona
steria ordinis p se vel per alios idoneos quoti
enscūq expedierit visitare corrigēdo ꝛ refor
mando ibidē tā in capitib' q̄ in mēbris ea que
correctione ꝛ reformatione viderint idigere:
instituēdo: destituēdo: mutādo: ꝛ ordinādo p
ut sm deū viderint expedire. Inno. Licet oli.
Clemēs. Affectu sincero. ¶ Itē electio prio
risse libere ptinet ad cōuētum soroꝝ. Innocē.
Licet olim. Cle. Affectu sincero. ¶ Itē cōfir
matio priorisse ad magistrū ordinis vbiq pti
net: ꝛ ad quēlibet priorē puincialē in sua puin
cia: vel ad eos qb' ipsi duxerint cōmittēdos.
Clemēs. Affectu sincero. ¶ Itē magister or
dinis ꝛ priores puinciales pñt per se vel p alios
audire cōfessiones soroꝝ ordis ꝛ ministrare eis ec
clesiastica sacra. Inno. Licet olim. Clemens.
Affectu sincero. ¶ Itē magister ordis ꝛ prio
res puinciales pñt sororib' ordinis deputare
alīqs discretos ꝛ puidos capellanos. Inno.
licet oliꝫ. Clemēs. Affectu sincero. ¶ Itē ma
gister ordinis ꝛ priores puinciales pñt conuer
sos ꝛ familiares monasterioꝝ nostroꝝ muta
re ꝛ ordinare de ipsis put sm deū viderint ex
pedire. Clemēs. Affectu sincero. ¶ Itē dcla
ratio q ille que in sclo ꝛ in sclari habitu existē
tes voto obediētie ꝛ castitatis omisso pfessio
nis vinculo se et sua alicui monasterio obliga
rūt. ab ipsis votis obligatione ꝛ donatiōe bo
noꝝ in ppetuū etiā baptismū assumptus habi
tum negant resilire. sed sunt ordini ꝛ monaste
rio obligate ppetuo nō obstāte ordinatiōe si

ue cōstōne. Inno. papa. iiij. de pbationib' an
no cōplēdo: que nō hꝫ locū in monialibus fra
trū pdicatoꝝ ordis ꝛ minoꝝ ꝛ inf̄imōialiū si po
stea per eas cōctū fuerit nulli' firmitatis existit.
Pñt etiā ipe moniales ante annū libe pfiteri:
Alexā. ex tenore. ¶ Itē sorores ordis nři illis
gaudēt puilegijs que nřo ordini sunt cōcessa vl'
in posteꝝ cōcedent. Imo lꝫ oliꝫ. Clemēs. Sacra
nřa religio. ¶ Itē a iurisditiōe ꝛ a ptāte quo
rūcūq platoꝝ sorores nři ordis cū monasterijs
ꝛ locis suis totalr sunt exēpte. Bñdictus. Sa
cra nřa religio. ¶ Itē sorores nři ordiꝭ ad pstā
tionē decimaꝝ de qbuscūq suis bonis. vl' ad
cōtribuēdū in pcuratiōib' ordinarioꝝ vel lega
toꝝ: aut nūcioꝝ sedis aplice: ꝛ ad qualscūq tal
lias ꝛ collectas ac pedagia: thelonea ꝛ exacti
ones alias qbuslꝫ regib' ꝛ pncipib' seu alijs
psonis sclarib' exhibēdas minime obligātur.
Nico. Quāto studiosi'. Bonifac. Laudabilis.
Bñdict'. Sacra nřa religio. ¶ Item nulla so
ror nři ordinis assumi pōt p quēcūq ad aliq̄
abbatiā vel regimē alicui' monasterij alteri'
pfessiōis. sine licētia sedis aplice: faciēte de sta
tuto hui' mētionē expssam. Bñdict'. Ut mo
nialis. ¶ Itē ex pdicto puilegio Bonifacij qd'
icipit virtute cōspicuos. Et per Greg. xj. in noua
to hoc hꝫ vꝫ. Cōcedim' quoq vobis. vt de il
lis que in ornamētis vel pro eis aut libris fa
brica luminarib' anniuersario. septimo. vigesi
mo. trigesimo. seu alijs ad ppetuū cultū diui
nū seu pro pitātijs: aut victu ad sustētatiōēꝫ ve
strā vl' indumētis necnō pro annuis cēsib' retinē
dis. ad quoꝝ solonē aliq̄ domus vři ordis obli
gate noscunt: vel de domibus: predijs: ꝛ ortis
alijsq locis sm istituta vři ordis oportunis: aut
de his que pro hmōi domib' pdijs ortis ꝛ lo
cis emēdis vob legant. dūmō pmissa nō cōuer
tant in alios vsus: ꝫ in illos dūtaxat pro qbus
relinqt. aut alios ēt qui in hac cōcessiōe vel in
dulgētia ptinent: nulli canonicā portionē ali
quā teneamini exhibē. ꝛ ne qs a vobis vel vlti
marū executiōib' volūtatū seu decedētiū he
redib' de pmissis aut de his que vobis in vlti
mis volūtatib' absolute legant. vel als pro ve
stris necessitatib' cōferunt. aliqd exigē vel ex
torquere psumat districti' inhibem' ꝛc. ¶ Et
nota q cum a qbusdā doctorib' diceret istud
puilegiū. s. quoad quartam nō dādā: tolli per
clemētinā dudū de sepulturis. renouatū exti
tit per martinū qntū ꝛ cōfirmatū. ꝛ ad remo
uendū dubiū ꝛ declarādū. q ad quartā soluē
dā delegatis nō tenent fres. hoc fuit additus
per Martinū qntū videlꝫ. Uerū ne dubitatio
nes ac cōtrouersie que alias vos plurib' lat ori
bus ꝛ expēsis vexauerāt. de cetero vobis fiāt:
ex certa sciētia decernimus vt dictū puilegiū

Greg.pape.xi.in iudicio ⁊ ex in q̄libet sui di-
spositiōe inuiolabiliter obseruet. nō obstātib⁹
ꝯstōnib⁹ apostolicis. illa presertim felicis re-
cordatiōis clemētis pape.v. ꝑdecessoris: no-
stri. edita in cōcilio vienē.que incipit dudū.
Necnō ꝑuilegijs gratijs ⁊ cōcessionib⁹ aposto
licis in gn̄e vel in specie. qbuscūq͂ ꝑsonis eccle
sijs siue locis cōcessis sub q̄uis forma vel ex-
pressione vboꝝ. etiā si de eis ḣnda eēt in pre-
sentibus mentio specialis seu per que ꝑsentib⁹
nō expressa aut totalr̄ de verbo ad verbū non
inserta eaꝝ in toto seu in aliqua parte sui effe
ctus posset aliqualr̄ īpediri ⁊ alijs cōtrarijs q
buscūq͂. Nos.n.ex nūc irritū decernim⁹ ⁊ ina
ne: si sec⁹ sup ḣis aut eoꝝ aliq̄ a quocūq͂ q̄uis
auctoritate sciēter vel ignorāter cōtigerit at-
tētari. declarātes clausulā illā vꝫ. salua tn̄ iu
stitia illaꝝ ecclesiaꝝ a qb⁹ mortuoꝝ corpora
assumunt in oīb⁹ alijs debere itelligi ꝑterq̄ in
ḣis de qb⁹ in ipso priuilegio specialiter cauet.
q̄ canonica portio minime exigat. Nulli ḡ ⁊c.

Titulus.xx. De regulis iuris sub vnico cap. ex decretalib⁹ ⁊ lib.vi. collect.

Uia materia de regulis
iuris est satis vniuersalis vtilis ⁊
breuis: iō ḣ ponet cū glo. ꝫ abbre
uiatis tn̄. Et ꝑmo vidēdū est de
ethymologia nōis ipsius: ad qd̄
dicit Jsido. q̄ regula dī eo q̄ recte ducit: nec
aliq̄n aliorsum trahit. Alij dixerunt regulam
dictā eo q̄ regat vel normā recte viuēdi ꝑbe-
at: vel qd̄ distortū prauūq͂ est corrigat in de-
cre.di.iij. Glo.ibi. Si regula nunq̄ aliorsum
trahit. ergo ois regula est ius. Sꝫ ꝯ dicit lex
q̄ regula est que rē breuiter enarrat: non vt ex
ea ius fiat vt.ff. de reg.iur.l.j. ad hoc dicaꝫ q̄
si regula dī illō in quo aliqd statuit gn̄alr̄ nō
adiunctis exceptiōib⁹. sic ex ea nō sumit ius. ⁊
sic sumit lex. ꝫ si appellas regulā id qd̄ inclu-
dit exceptiōes suas secū. sic regula nunq̄ fal-
lit. ⁊ ita Jsid. sumit. Jo. dī aūt regla quasi a
rego. vel regula qd̄ idē est qd̄ rectitudinis for
ma: sicut.n. per regulā nouit scriptor modum
recte scribēdi. secator modū recte secādi. ⁊ sic
de alijs: ita per has regulas modū recte iudi
candi cognoscim⁹. quare aūt regule iuris po
nunt in ti. decr. assignat duplex rō. Prima est
colloratiua: vꝫ q2 que vltimo loco dicunt me-
liuꝫ memorie cōmēdant de ꝯse.di.ij. liquido
Secūda est vera ⁊ ꝓpria. s. vt ostēderet ius nō
sumi ex regula sed regula ex iure. si.n. posite
fuissent in ꝑncipio cōpilatiōis. forsitan crede-
ret aliq̄s q̄ ius sequēs ex regulis sumeret. Jn
fine ergo ponunt vt appareat ex iure qd̄ ꝑcel-
sit regulas sumi. Est aūt regula ꝓprie regula

riter vera q̄uis patiat exceptiōes in se. vtrum
aūt exceptiōes cōtineant sub regula breuiter
dico q̄ quoad potestatē verboꝝ que in ea ꝑse
runt vlr̄ vel saltē indefinite affirmādo vel ne-
gando cōprehēdit exceptiōes. alr̄ nō: diceret
exceptio sicut si dicerē. Ois hō currit excepto
equo ticij. hec nō est exceptio. q2 equ⁹ ticij nō
cōprehēdebat sub illa ꝓpōne: ois hō currit: ꝫ
si dico ois hō currit excepto ticio: illa est ꝓpa
exceptio. q2 ꝓpō. ois hō currit bn̄ cōprehēdit
ticiū. Tollit ergo ticius virtute exceptionis
quoad materiā de q̄ fit s̄mo: ꝫ quoad iuris de
terminationē exceptio nō cōprehēdit sub re-
gula. q2 ꝯtria rō ⁊ ius est in exceptiōe q̄ in re-
gula. Hoc ergo operat exceptio vt illō qd̄ alr̄
sub verbis regule cōprehēdebat ad determi-
nationē regule exceptiōis virtute tollat. Con
stituit aūt regula per verba que de sui natura
oīa cōprehēdāt icꝫ per signa vniuersalia affir-
matiua: que oīa cōprehēdūt de re.iu. Omnis
⁊ per verba negatiua que vniuersaliter negan
do excludūt oīa de re.iu.in.vi. Nemo pōt. Et
ali. ⁊ per verba indefinita que simplr̄ prolata
equipollēt vniuersalib⁹. xix.di.c.j. ⁊ iō oēs re-
gule tradunt per signa indefinita. affirmati-
ua vel negatiua paucis exceptis. Officiū aūt
regule est plureꝫ casus simul iungere clauo ra
tionis. Utrū aūt regula cōstituat ius nouum
vel antiquū recitet: dubitat. Subtiliter dixe
runt doctores q̄ est ꝯsiderare tres spēs casuū.
qdā sunt iā determinati. ⁊ in illis regula non
cōstituit ius q2 inuenit iā cōstitutū. quidam
alij sunt excepti a legis determinatiōe. ⁊ in il
lis sil̄r regula nō cōstituit ius: q2 nō claudunt
sub regule determinatiōe. quidā sunt in qbuꝫ
est eadē equitas in casibus determinatis a iu
re: nec tn̄ reperiunt in iure positi: ⁊ in illis re-
gula facit ius ꝓpter idētitatē rōnis nō patien
tis ius similiū casuū eē diuersum. Ego tn̄ nō
recedo a verbis legis: ⁊ dico q̄ per regulā nō
statuit iuꝫ: sed ex iure sumit regula: alr̄ nō vi-
deo quō posset dici regula iuris. sicut.n. in re
gula ligni vel ferri necesse est materias ꝑue-
nire. s. lignū vel ferrū ex qb⁹ regula fiat: sic ne-
cesse est in regula iuris ius qd̄ est ibi materia
ꝑuenisse ad hoc vt possit inde regula disponi.
⁊ tūc ꝓpe loquit. l. de re.iu. alr̄ debuisset dici
de iur.reg. Et sic dicat q̄ in casibus nō expres
sis a iure vbi est silis rō: regula facit ius: ꝫ ē si-
ne aliqua regula per iura que hoc volunt de
rescrip. Ceteꝝ. Et si dicat q̄ alique regule vi-
dentur precessisse iuris exp: esse traditionē. Di
co q̄ ius idē ē q̄ rō vt di.j. Cōsuetudo. ab exor
dio rōnalis creature ꝑcesserat di.v.in ꝑn. vel
saltē dispositionē ꝯdētis ius precessit. Uidēt
eniꝫ formator regule sic eē debere de iure qd̄

in eius saltē mēte sedebat formauit regulam. allegat in regula pro iure nō tā ex origine q̄ ex forma. Et potior est cā eiꝰ pro quo facit regula. Hz.n.aduersariꝰ necesse ostēdere rōnem q̄re in illo casu nō loquat regula.ꝛ facit qd̄ di cā infra. vtile. Cū aūt dr̄ h̄ regula iuris sumit pro iure canonico.nō ciuili vt ꝓbat in regula que de iure ciuili nō ꝓcedit. Hec oia Jo. an. in glo.sup rubrica de re.iu. Ponent aūt ipse regule per alphabetū vt meliꝰ memorie cōmēdent ꝛ nō ſm ordinē iuris. Nota q̄ dicit Hiero.di.xxix.q̄ regle sanctoꝝ pīm pro tpe. loco. ꝛ ꝑsona negocio instāte necessitate tradite sūt ꝛ Isid.ibi. Sciēdū est q̄ pleraq̄ capl'a ex cā ex loco.ex tpe.ex ꝑsona ꝯsiderāda sunt. quorum modi q2 medullitus nō indagant. in erroris laberintū nōnulli intricādo īpingunt cū ante indicāt q̄ intelligāt.ante inculpāt q̄ literato lecta perquirāt. Exēpla ponunt i di. sequē. de diuersꝭ ordinatiōibꝰ factis ab ecclesia.

¶ Accessorium naturam sequi. cōgruit ꝑncipalis.hec regula sumpta est ex.l. ff.e.ti.cū ꝑncipalis. Pone casum in ꝑncipali destructio:q2 dr̄ destructū ꝛ accessoriū.xvi.q.vij.ꝛ hoc diximꝰ. Itē si cā ꝑncipalis matrimonij cōmittit.sic ꝛ accessorium.s. votis de vo. post dist.re.de prudētia. Sz ɔ̄ de iureiur.debitores ꝛ.c.cū ɔtingat ꝛ.ē.ti.e.l.ij vbi tenet accessoriū:ꝛ nō ꝑncipale sol.illud ꝓpter periculū aie qd̄ eueniret si nō seruaret iuramētū ꝛ dic vt in ꝑdicto decre.vt contingat Jo. an. multa alia ibi vide. Pōt sic extēdi. Fides viua est ꝑncipale vt fundamētū in statu spūali. Opa de genere bonoꝝ sunt accessorius. Remota fide nil boni meritorij pōt eē in homine xxviij.q.i.§.Ex his. Ubi deest agnitio icōmutabilis veritatis.s.per fidē falsa est virtus etiā in optimis moribꝰ:sic in ꝑticulari ope ꝑncipale est intētio recta. Accessoria opa que ex illa fiūt que sequunt naturā eiꝰ. vt sint bona dist. lxxxvi. Nō satis. Et mala sunt opa si intentio mala. In his aūt que sunt mala de se non est bona intentio ꝛ si videatur. Contritio est principale in penitentia. Confessio ꝛ satisfactio accessoria que sequuntur naturam eius ꝛc̄.

¶ Actus legitimi cōditionem nō recipiūt neq̄ diē: hec regula sumpta est ex.l. ff.e.ti.actus: dicunt aūt actus legitimi emācipatio:acceptilatio:hereditatis aditio: serui adoptio:tutoris datio:electio:postulatio: sentētie latio matrimoniū ꝛ hmōi. Exēplū pone in sniā que nō dz fieri sub ɔditiōe:vt de elec. in electionibꝰ lib.vi. Nō debēt ēt fieri in diez idest vsq̄ ad certū tps ꝛ nō vltra.ſʒ simplr̄: nō enim eligit qs vsq̄ ad certū tps:ſʒ simplr̄: nec ɔtrahit matrimoniū ad tps:ſʒ absolute.xxxij.q.ij.solet:ſʒ cōtra di.xviij.c.vl.ꝛ.lxxxvi.tanta vbi fert snia excōicatiōis vsq̄ ad duos mēses solo:ibi sumit excōicatio per remotione a sacramentis. Nā excōmunicatio debet eē perpetua.x.q.i.q2 sacerdotes:ꝛ exponimus perpetuā:idest donec penituerit.xxvij.q.i. de viduis. ¶ Itē contra de ele.cū in veteri:vbi eligendi potestas in certū tempus ꝓfert. So.electio est ille actus legitimus qui nō recipit diem:vnde nō pōt canonicus aliquē sibi eligere in prelatū vsq̄ ad festū resurrectionis: sed potestas eligendi nō est ille actus: ꝛ ideo confertur in tps vt ibi ꝛ procurator dat ad tps de procu.si quē lib.vi. contra.vij.q.i. pastoraliter vbi prelatura ecclesie videt dari ad tps. Sol. in viri.glo.vbi dr̄ q̄ hoc fieri pōt ex dispensatione pape. ¶ Itē contra q2 matrimoniū licz nō recipiat diē.recipiat tñ conditionē: vt de condi.ap.super eo.so. Ueritate inspecta non est ibi matrimonium:vbi nō interuenit purꝰ consensus:vt ibi patet : imo nec sponsalia : de sponsa.c.i.lib.vi. ¶ Itē q̄ dictū est de datione tutoris q̄ nō recipit diē habet locū in tutore dato a iudice:secus si a testatore. ¶ Et nota q̄ sicut hi actus nō recipiunt conditionem neq̄ diē:ita nec distinctionē: vt in.c. prealle. de elec.in electionibus. ¶ Itē nota q̄ regula ista indistincte loquit de actibus legitimis q̄ nō recipiunt conditionē neq̄ diē: lex aūt strictius dixit. Actus legitimi qui conditionem nō recipiunt ꝛc̄.q.d.aliqui actus sunt qui recipiūt:aliqui nō:ꝛ loquit ipsa lex in actibꝰ qui nō sunt ɔ̄ctus:sed quasi:ɔtractꝰ.n. bn̄ recipiūt ɔditionē.ff.cōtra.emp.l.hec vēdi. Jo. an.

¶ Beneficium ecclesiasticum nō potest licite sine institutione canonica possideri:pone casum per.c.xvi.q.vij.siquis deinceps ibi enim dicitur q̄ accipiens ecclesiaz de manu laici:est suspensus:ꝛ eam retinere non potest:vide ibi glo. ¶ Et sic no. h̄ casum in quo non currit prescriptio. Idem est in matrimonio carnali.xxxiij.q.v.quod deo ꝛ de cōsang. ꝛ affi.non debet. Idem in alijs casibꝰ qui notanter.xvi.q.iij.clerici:ꝛ de prescrip. cum nō liceat in glo. Sumitur autem hic beneficium largo modo vt comprehendat dignitates ꝑsonatus ecclesias omnes actus cura:ꝛ sine cura que cum titulo habentur.i.q.iij. Siquis tutor. Sumitur autem interdum stricte vt distinguatur a prebenda.xii.q.ij.alienationes: alias includit prebendā:vt.i.q.iij.c.vlt. Alibi stricte sumitur pro solis beneficijs simplicibus sine cura preben.c.viii.Cum igitur in beneficio ecclesiastico requiratur canonica in-

stitutio: videndum est quid sit institutio. Instituere autem est ius canonicum in ecclesia: vel ecclesiastico beneficio tribuere. qd dic: vt no. de insti. auctoritate. Instituere autem est quasi iuris illius possessioně conferre. Accipitur tamen aliqň vnű pro alio: vt dicit ibi glo. in dicto. c. ɀ de iure cői instituere spectat ad epm. xvi. q. vij. Nullus: ɀ fit inuestitura p annulum baculum vel librum. ¶ Sed an capřm se de vacante possit instituere determinaẛ ƀ de insti. c. j. lib. vi. ɀ que differentia sit inter collationem presentationem ɀ institutionez, vide de preben. cum in illis lib. vi. ¶ Nő pőt: hec dictio pőt post negatiuă posita, vt ƀ necessitatem importat. ij. q. j. c. j. Cum autem affirmatiue ponitur: necessitatem non importat. iiij. q. iij. §. itě in criminali versi. pater. Licite supabundat: id enim dicimur posse qd licite possum⁹. xxij. q. ij. faciat: vbi de duplici posse. obtineri. Cőtradicit huic regule de iure paterno cura. Sol. ibi nő ßscribaẛ ecclesia tanq̃ beneficiű ß vt ppřietas. Itě necessitatis că vel pietatis vel că ipensi obsequij sine canonica institutiőe possidet qs ꝑuentus ecclesie: nec ex eo canonicus vel beneficiatus dř ppřie. xxj. q. ij. quicunq̃ suffragio. xvi. q. j. possessiones: ɀ. q. iij. clerici: ɀ de magistris qm̃: ɀ de pugnantibus in duello. Henri. Itě ar. cőtra de elec. in Genesi. vbi possessio dat ius eligendi ex ßscriptione sol. per possessioně acquirit ius eligendi ɀ presentădi: qꝛ ꝑcedit ex nřis actib⁹. Institutio aůt ꝑcedit ex actib⁹ alioꝝ que ad hoc vt valeat dꝫ eě canonica vt hic. In qua ßcipue quatuor requiruẛ. Primű q̃ ꝑsona sit que possit instituere. xvi. q. vij. c. nullus. Scőm q̃ institutus sit talis q̃ possit institui de insti. ca. ij. qꝛ nő laicus pőt institui. vel ipě iděm institutus eo. ti. c. vlt. Tertiű q̃ illius beneficij institutio ex iure ppřio vel deuoluto vel delegato ad institutioně ptineat eo. ti. c. iij. Quartű q̃ seruetur forma cőstőnis illi⁹ de elec. c. vl. li. vi. ɀc. Jo. an. Extědit regulă istă qꝛ triplex est genus beneficij ecclesiastici. s. beneficium sacramentorum: beneficium suffragiorum ɀ beneficiű ecclesiasticorum locoꝝ. Primű scꝫ quodlibet sacraměntű nő pőt de iure ɀ ad salutě anime obtineri nisi ßm institutioně canonică. i. ordinationem ecclesie vt scꝫ dispositus accedat ɀ ßm ritű eccle. Scőm q̃ cőicatio seu participatio bonoꝝ q̃ fiűt in eccřia ɀ orationű: ɀ alioꝝ bonoꝝ ɀ indulgětiaꝝ nő pőt hři: nisi ßm institutioně ecclesie. i. eriědo in charitate ɀ faciědo ea que ordinauit ecclesia fienda: vt continet indulgentie forma. Tertium est ecclesia prebenda: ɀ dignitas ecclesiastica. In qb⁹ oportet seruari put ordinauit eccřia, vt pꝫ hic in glo.

¶ Bona fides non patitur vt semel exactű iteꝝ exigaẛ. Hec regula sumpta ẛ ex. i. ff. e. ti. bona fides: eccřia. n. nő dꝫ suű recipere vel repetere că augměto: scꝫ si semel exactű: iteꝝ exigeret augmentű reciperet. xij. q. ij. fraternitas: ɀ hꝫ locű hec regula ět in penis q̃ semel exacte ab eodě iteꝝ exigi nő debět: vt ƀ xiij. q. ij. c. vlt. ɀ de iudi. at si clerici: ab eodem aůt iő dixit: qꝛ si plures tenerenẛ ad pená insolidű: soluta pena per vnű nő liberaẛ alter. xij. q. ij. cű deuotissimă. ¶ An aůt rea ɀ pena simẛ peti possint: dic ɀ no. xxv. q. ij. si ecclesie. Hanc aůt regulă dico veră in his quoꝝ causa vnica exactiőe finiẛ: vnde si. x. debeo ipioꝝ solutioně tolliẛ ois obligatio: vñ nő patiẛ bona fides vt illa. x. iteꝝ exiganẛ: ɀ si soluanẛ: vt indebita repetunẛ: qd dic vt. j. q. iiij. in fine de solu. c. vl. Si aůt vnica exactione non finiẛ obligatio: puta in actione debiti viri ab vxore: ɀ econuerso nő habet locum hec regula. Idem in procuratione quam exigit epꝰ primo anno visităs nam scđo anno visitans iterum exigit procurationez. Et idem si ex necessitate ecclesie iterum eodem modo visitaret ɀ anno: ɀ sic potest intelligi illud de censibus: cum venerabilis. Idem dico in actione pene: vbi actű est in cőtractu sic vt scꝫ totiens pena cőmittaẛ ɀ exigi possit quotiěs ꝫ actű fuerit: nă tűc pena semel exacta iteꝝ exigiẛ. Nő est qꝛ ßꝫ aliă regulă: cőtract⁹ ex ꝑuentiőe legem accipiűt: ß veritate specta in his casib⁹ ɀ similib⁹ nő est iděm: ß aliő: ß eiusdě gňis: ɀ facit hec regula ad questionem quă monet Jo. xij. q. ij. monem⁹. An si eccřia ꝑsecuta est suű a possessore qd facere pőt vt ea q. apostolicos. An iděm possit petere ět a prelato ɀ certe nő: qꝛ bőa fides ɀc. Ad pená tñ agere posset ꝫ eű: vt de re. ec. nő alie. sigs Jo. an. bona fides. i. scia ɀ eqtas bona: ɀ pőt extědi istud q̃ exactű nő dꝫ iteꝝ exigi in solutiőib⁹: ɀ ꝯtra hoc faciűt vsurarij: qꝛ cű receperunt suű capitale iteꝝ exigűt illud dum vsuram petunt qd est aliud capitale Tho. q̃ bona fides nő patiẛ vide de vsuris in scđa parte ti. j. ¶ Hoc ět seruandű in punitiőibus: sicut enim non iudicat deus bis in idipsum: sic ɀ qui semel iudicatus ɀ punitus est pro illo peccato: non debet iteꝝ puniri: ɀ cui deus remisit culpam per penitentiam non punit ad gehennam pro illa: qꝛ peccata non redeűt nec quoad culpă: nec quoad penam Tho. Sed si deus punit hic peccatorem: ɀ ille non emendatur q̃ non soluit debitum: ideo deus punit etiam in inferno: quia debitum non est solutum. Similiter in contractibus soluta pena non debet iterum exigi vt dictum est in glo.

¶ Cum sint partiũ iura obscura. reo fouẽdum est potius ꝙ actori. Hec regula sumpta est ex.l.ff.eo.ti.fauorabiliores. Et po ne casum.iij.q.ix.iudicas. Et hec regula vera est: nisi actor foueat fauorabilẽ cãm: puta ma trimonij libertatis.testamẽti vel votis. Tunc enim fallit regula: qꝛ fauẽdũ est potius acto ri.xxxiij.q.j.siqs accepit.de pbati.ex litis. Et ꝫ locum hec regula: non soluꝫ ex snĩa fienda sed etiã iam lata.puta a duob' ordinarijs: vno absoluẽte ⁊ alio ꝯdẽnante.tenet eniꝫ snĩa pro reo nisi fuerit lata in supradictis casib'. Et no ta ꝙ dicit obscura. Si enim certũ eẽt reuꝫ eẽ obnoxium puniref: qꝛ culpa est relaxare vindi ctã.vt di.xxviij.qꝛ sunt. Et hoc dico cũ est cer tũ iudici vt iudici: secus si vt deo: de offi.or.si sacerdos: vel vt homini.ij.q.vij.iudicet. Si certũ est eum nõ eẽ obnoxiũ absoluif. Ideꝫ si dubiũ: vt h̃ vides. Sãcti' est enim nocẽtẽ ab soluere ꝙ innocẽtẽ ꝯdẽnare.ff.de penis.absẽ te. Et sic in re dubia fertur certa snĩa. Cõtra il lud.xi.q.iij.graue.de spõ.de muliere: sed hic nõ est dubiũ imo certũ: qꝛ exquo actor nõ p̃ bauit clare reuꝫ dꝫ absolui.v.q.vlt.actor. Sic notat Berñ.de spõ.iuuenis. Et vide de tripli ci ambiguitate no.xxiij.di.c.vlt.reo. Sic di cto a re que petif vel supra qua impetif: vt de Ꝺbo.sig.forus. Actori. Cõtra.ff.de iudi.l.siqs intẽtione. Ubi ambiguaꝫ oꝛonẽ actoris in sui vtilitatẽ interp̃tamur. So. Illud in principio litis in quo fauef actori illud in fine in quo fa uef reo: qꝺ dic vt no.de resti.spo.cuꝫ ad sedẽ. in glo.iu. In summa ergo nota ꝙ in obscuris potius fauef reo ꝙ actori nisi cause fauor aliũ inducat: vt dictũ est ⁊c. Nec intelligas hãc re gulã in obscuris pbationibus inductis a reo: qꝛ illas ꝯtra eum interp̃tamur: de pba.licet. Quod dic vt infra in regula.cõtra eũ Jo.an.

¶ Cum quis in ius succedit alte rius iustã ignorãtie cãm censef hẽc. Hec regu la sumpta est ex.l.ff.eo.l.ti.qui in alterius. Et pone casuꝫ.xvi.q.iij.si sacerdos. Scðm tertiũ casum ibi nota.⁊.ff.depositi.l.j.in fi. Ibi eniꝫ heres vẽdẽs rem depositã credẽs illam fuisse defuncti.nõ tenef ad rem sed ad p̃ciuꝫ. Quod aũt in hac regula di verum est si cum ipo suc cessore agaf.secus si ipe agat: qꝛ cert' debuit esse de facto suo cum ad iudiciũ puocat. In telligif aũt hec regula de quolibet successore siue sit singularis: siue vlis.de qbus dicaꝫ in fra.is qui in ius.eo.ti.que videf ꝯtra: sed non est.qꝛ ibi loqtur de iure.h̃ de facto. Ubi ergo quereref de p̃scriptione in qua sufficit bona fi des p̃scriberet successor bone fidei.qꝺ p̃scribe ret p̃decessor male fidei. Ubi aũt regrereꝫ titu lus si iniustum titulũ habuit p̃decessor qui nõ vedit cãm p̃scribẽdi.successor qui eodẽ titulo vtif non p̃scribit.ff.de diuer.⁊ tẽpo.prescrip.l. cum heres. Et aduerte: quia regula ista venit exemplificatiue ad illaꝫ ignorantiã: vel igno rantia facti probabilis excusat. Joã.an.

¶ Cum quid p̃hibetur p̃hibentur oĩa que sequuntur ex illo. Pone casum in p̃hi bito a carnibus qui p̃hibitus intelligif ab oĩ bus que trahunt sementinã originem.vt dist. iiij.deniq;. Et p̃hibita concupiscẽtia per legẽ intelligunf p̃hibita oĩa mala que sequũtur ex illa.de ꝯstitutionib'.nam ꝯcupiscẽtiã. Item p̃hibita alienatiõe p̃hibita intelligif vẽditio donatio: manumissio ⁊c.de re.eccle.nõ alie. nulli. Itẽ p̃hibito officio ⁊ bñficiuꝫ.di.lxxxi. eos. Iteꝫ furto p̃hibito intelligif p̃hibita oĩs illicita vsurpatio rei aliene.xiiij.q.v.penale. Itẽ p̃hibita mechia oĩs illicitus ꝯcubitus p̃ hibef.xxxiij.q.iiij.meretrices. Et cui p̃hibef ec clesie cõmunio ⁊ eius stipendia prohibita in telliguntur.de appell.pastoralis. Concordat ad hanc regulam supra illa accessorium.

¶ Cui licet qꝺ plus est licet vtiq; qꝺ est min'. Hec regula sumpta est ex.l.ff.eo. ti.non dꝫ. Et fallit hec regula in casib' ibi no. Pone casum p̃sbyter conficit in missa corpus xp̃i.qꝺ plus est.bñ ergo põt bñdicere populuꝫ qꝺ minus est.xcv.di.ecce. Itẽ cui ꝯcessuꝫ est testari vt filiofamilias de peculio castrẽsi.er go ⁊ donare cã mortis. Cõcor.xij.q.j.precipi mus. Cui cõmittunf aĩe ⁊ pecunie dispensan de: vt de dona.⁊ do.post diuor.per nr̃as. Cui cõmittit vxor corpus bñ põt cõmittere dotẽ. Et nota ꝙ illud est vnũ brocardũ.cui lꝫ plus ⁊ minus. Aliud qꝺ licet maiori ⁊ minori.di. xcv.illud supfluũ. Aliud negãdo cui nõ licet min' nec mai'.de sen.excõ.cũ illoꝝ. Et qꝺ nõ lꝫ in minori: nec in maiori.de elec.cũ in cun ctis.vbi de hoc. Cõtra de ꝯse.di.ij.cõpimus. Sed illud est speciale p̃pter coioneꝫ. Itẽ ꝯtra xxxiij.q.ij.latorẽ.vbi ꝯcedif coicare: ⁊ nõ obla tionẽ offerre.⁊.xxvij.q.iiij.miror. Itẽ de tor neamẽtis.c.j.de rap.c.ij. Ubi cõcedif pnĩa ⁊ nõ sepultura. Sol'. Regula est qꝺ hic di nisi a minori prohibeaf ex cã: vel vt ꝯsulaf viuis: vt ibi: vel ob aliã cãm. Itẽ ad negatiuã ꝯtra di. xxxvi.qui ecclesiasticis.⁊.j.q.j.si qui epi. Ubi qui iniuste contulit ordinem priuatur colla tione ordinis illius: sed non minoris vel ma ioris: ſm Bartho[m]. licet Hugo.contradicit. Sed vt supra proxime dixi. Plus ergo qua litate includit minus: sed non semper. Sicut plus quantitate semper includit minus: vt in fra.plus semper. Joan.andre.

¶ Cõtra

¶ Contra eum qui legem dicere potuit apertius est interpretatio facienda. Hec regula sumpta est ex.l.ff.eo.ti.in contrahenda venditione. Ut plene liqueat ista materia.lz de ipsa tractet de spon.ex litteris.z.ff.de pac.l.veteribus. Tu tn̄ nota q̄ obscuritas vel ambiguitas aut apponit in vltimis volūtatib⁹: aut in conventionib⁹ factis in iudicio: aut in confessionib⁹: aut in contractib⁹ z penis: aut in sententijs. Si in vltimis volūtatib⁹ subdistingue. Quia aut cōstat de volūtate expresse aut tacite. Si expresse illa seruat: qz nihil est qd̄ tn̄ debeat hoib⁹ q̄ q̄ vltime voluntatis liber sit stilus.xiij.q.ij.vltima volūtas.z de testis officij. Si cōstat tacite: vt p coniecturā illa seruat.xxvj.q.vi.qui recedunt.z de test.requisiti. Et hoc nisi dicta volūtas turpis esset: vt.ff.de cōdi.insti.l.qdā. Uel alias contra ius: Pone exēpiū de testa.tu. Si nō cōstat expresse nec tacite statur vbis testamenti. Ad hoc xxij.q.ij.is aūt. de cele.mis.in quadā. Si autē vba sunt nimis larga seqmur benignius z minimū: vt in regula in obscuris: infra eo.ti. Et sic erit heredis electio. Si vo nō apparet que pars sit benignior vel minor neutra tenet.ff.de testa.in.l.si duo sunt. Si querat ad quem spectat idagatio. dic q̄ ad iudicē.C.de fideicōmis.l.volūtatis defuncti. Si in iudicijs sit ambiguitas fit iterptatio pferēte.rō qz debitor semp negaret se de hoc sensisse.C.de ānali excep.l.vl.z hoc in litis exordio. De hoc de resti.spo.cū ad sedē. Si vo in pbationibus sit ambiguū interptabit contra pducentē.de cōdi.appo.p tuas.z de pba.in pñtia. Debēt eni pbationes eē clare.de pscrip.auditis. Saluo eo q̄ pñt testes obscure deponētes interdū iterū interrogari.vt de cōsti.cū clamor. In confessionib⁹ si cōfiteat incertū.certificare cogit.ff.d cōfes.l.certū.alioqn accipiet qd̄ magis expediet aduersario: vt ibi.z de confes.c.j. In cōtractib⁹ aūt est certū de cōsensu.aut d dissensu aut dubiū. In pmo stat ei qd̄ senserūt de spo.c.j. In scd̄o nil valet.xxvij.q.ij. sufficit.xxx.q.ii.ca.i.vno.de rapto cū cās.xxix.q.i.§.i. Et ibi error nō solū corpis sed z materie vēditionē ipedit. Nihil eni tā contrariū consensui: sicut error.ff.de iudi.l.ij. Et errare est aliud pro alio putare.xxxviij.di.Quis.nō tn̄ ois error ipedit mrimoniū Sz error tm̄ psone.qd̄ dic.vt.xxix.q.i.§.i.z in sūma. In tertio casu.s.dū est dubiū subdistingue. Aut pōt valere fm intellectuz vnius tm̄ aut vtriusq. si fm intellectū vni⁹ tm̄ valeat fz quē valere pōt.ff.de verbo.obli. quotiens: Et hoc hēt locū etiā in contractu mrimoniali in foro iudiciali: In foro aūt aie staret ei q dissensisset in tali dubio: vt de spon.tua nos. si fm vtriusq intellectū pōt valere.valeat fm q̄ verisimilius.ff.de vbo.obli.cum q ita. Et infra in regula inspicimus: cum sais cceor. Si dubitat q̄ sit verisimilius fuat qd̄ in hac regula di.ff. de vb.ob.l.qcqd.z hoc verū cum neuter dolū cōmittit. Si aūt alter dolū cōmittat contra eū fiet interptatio.xxij.q.v.§.ex his.z.c.quacūq. si aūt vterq cōmittit dolū: ad cōem significationez recurret: vt in dicta decre.ex ihs. Ubi de hoc.z.xxij.q.v.§.si ergo. Et idez reputat in iuramentis: vt ibi notat. In sententijs sais interptari poterit preses pūincie pcurator cesaris.ff.de appel.ab executore: in pn. Funct⁹ est enim officio suo siue male siue bn̄ iudicādo. Qd̄ intellige de diffinitiua sn̄ia.secus de interlocutoria. Qd̄ dic vt notat de appell.cessante. De fructib⁹ tn̄ z expēsis supple pōt eadē dic.ff.de re iud.l.paulus. Et de hoc no.xxxv.q.ix.qz ergo alias incipit. His ita in glo. Et ibi de multiplici interptatione. ¶ De legibus nō est dictū qz in eis nil obscurū est vel ambiguū. dist.iiij.erit.ex.C.de no.co.cōpo.in pma instōne.ibi. Erit lex certa z breui fmone cōscripta. Si tn̄ ambiguitas esse videret in eis recurrit ad cōdentē: qz ille solus interptari pōt qui z cōdere xi.q.i.§.ex his. Et idē in pulegijs que sunt leges priuate z per eadē iura. Jo.an. Et nota q̄ dicit Gre.xxij.q.v.humane: q̄ verba debēt deseruire intētionē: nō intētio vbis. Ubi glo.ar. potius esse cōsiderādū intētionē alicui⁹ q̄ verba.i.q.i.marchion. Sed hoc est verū cum cōstat de intellectu: alias a vbis nō est recedendū in dubijs.ff.de le.iij.nō aliter. Et adde quod xxiij.q.i.parat⁹.dicit glo.q̄ nō debemus semp adherē verbis. Uerba enim in rescriptis posita vel in legibus debemus conformare equitati: licet verba non patiantur: vt de rescript. causam: z de consue.cum dilectus.

¶ Cum non stat per eum ad quē ptinet: quo minus cōditio impleat.hēri ds pinde ac si impleta fuisset. Hec regula sumpta est ex lege.ff.eo.ti.in iure ciuili. Pone exēpluz in Abraā: per quē nō stetit quo minus filiū suuz imolaret fm dn̄i pceptū. Unde pinde ita gratū fuit ante dn̄m: ac si imolasset.xxij.q.ij.si quilibet.§.abraam quoq.z.c.seq. Itē pone casum qui impedit ne ad eum citatio pueniat: vt lit.nō cōte.qm̄. Itē potes ponere in libertate legata: z vt aliqd det heredi: z per eum stat.C.de cōdi.inser.l.pe.z vlti. Et idem in alijs legatis. Et nota q̄ si mihi quādoq pmiseris si te vicero: tacite videt hoc actum vt resistere possis: z sic habet pro expssa. Et nota q̄ dicit per eum ad quē ptinet. Nam si staret per aliū tertiū vel per impedimētū melipsius: tūc locū hz regula

ma: infra imputari: q2 tūc licet nō imputetur q̄ per me nō stat: vt ibi. nō tñ hēbitur pro impleto vt hic. ¶ Itē nota q̄ si libertas legata est suo: si. x. heredi dedit. et per heredē stetit quo min⁹ seruus dederit illa. x. proinde est ac si impleta esset conditio. quia ille liber erit. Tenetur tamen illa decem postmodum soluere: nisi forte obtulerit et heres non acceperit. C. de conditi. inser. l. vltima zc. Ioan. andre.

¶ Cum quid vna via prohibetur alicui ad id alia via admitti nō d3. Pone casum. xxxiij. q. x. hec imago. et de pcess. pbē. detestāda. Nota ergo q̄ cum aliqd phibetur: phibentur et oia que sequuntur ex illo: vt in regula cum qd. s. Ac etiam oia per que possit pueniri ad illud. Fallit hoc interdū: q2 suus nō admittitur in testimoniū pro dño nec ptra dñm. et tñ testificatur de facto suo: dum di per eum depositum vel cōmodatū vel siīe. iiij. q. iij. sed neq3. Item qui nō pōt accusare denūciet de iureiurando quēadmodū. in ff. Itē plat⁹ de mobilibus per ecclīā acqsitis testari nō pōt. et tñ in egritudine moderate pōt de ipsis aliqua erogare. de testa. ad hoc. Satis circa hoc dici pōt q̄ cum aliquo phibetur pncipalr habito respectu ad phibitū: nō ad viam vel ad modū quo phibetur. Exēplifica per iura in principio dicta. tūc sufficit phibita vna via. vt ad id in eius fraudem. alia via vel modo admitti non debeat vt hic. Spāle tñ est in libertate. ff. de offi. testa. l. papinian⁹. Si aūt phibitio pncipaliter se h3 ad viā vel modū nō ad rē. tunc secus. Vñ alteri ecclesie alligat⁹ epūs nō eligitur sed tñ postulatur. Item qui iurauit non accusare bene denunciat. quia sibi non est prohibitū deferre crimē sed per modū accusationis phibetur zc. Io. an.

¶ Cōtractus ex pventione legem accipe dinoscitur. Dicūt vulgares. Pactū rūpit leges. Et hoc dicit regula que sumpta est ex. l. ff. co. ti. ptus. Pone casum per canonem xviij. q. ij. cleuther⁹. Ubi pvētio inter epm diocesanū et fundatorē inita. de oblationibus obuenientibus in festo ipsius ecclie suāda est. Itē depositarius ſm iura tenetur solū de dolo. et lata culpa que dolo cōparatur. Si tamē interuenit pvētio vt teneatur de leui et leuissima culpa et casu fortuito: illa seruatur. de depo. c. ij. Et qd̄ dicit regula hic intelligas de pventione honesta et non contra bonos mores. Unde si conuenerit vt dolus prestetur: non valet conuentio: vt in dicta. l. contractus. Ioā. an.

¶ Certum est q̄ is cōmittit in legem qui legis verba amplectēs ptra legis nititur volūtatē. Pone casum. xiiij. q. iij. plerique. et de elect. anastasie. li. vi. Et concordat. i. q. i. sunt nōnulli. Circa regulā nō insisto pseq̄re ipsam. vt no. xiiij. q. iij. plerique. ibi in glo. dicitur. Nolūt qdam facere ptra legē sed faciunt fraudem legi. Facit aūt fraudē legi qui obseruat verba legis. sed mētem eius circūuenit. ff. de legi. fraus. Fit aūt fraus legi quatuor modis: scilz de re ad rem. i. quādo in fraudem datur aliqua res. vt in dicto. c. plerique. et. i. q. i. sūt nōnulli. Item de psona ad psonā. vt siqs sub persona alterius exercet vsuras. xlvij. di. sicut non suo. Et cum maritus non pōt aliqd dare vxori supponit aliam psonam cui det. vt. ff. de dona. inter vi. et vxo. hec ratio. Item de vno ptractu ad alium fit fraus legi. vt cum mulier nō possit aliquid dare viro. fingit se vēdere ei. ff. de donat. inter vi. et vxo. si sponsus. Itē de vno ptractu ad alium: vt cum mulier nō possit fideiubere. cōstituit se principalē debitricē ff. ad vell. cuius. xxxij. q. v. mulierem. Io. an.

¶ Extēdi potest ad multa. et in vsuris que palleantur sub iustis titulis. s. vēditionis: emptionis: pignorationis: depositi societatis. et huiusmodi. de qbus fraudibus vsurarum. vide in scda parte. ti. i. c. vi. et sequēti. Item in nō cōmunicādo vel male cōmunicādo. Item in sentētiis et aliis. Et dicit decretal. q̄ fraus et dolus nemini debent patrocinari.

¶ Decet concessum a principe beneficiū esse māsurum. Pone casum. xxv. q. ij. c. i. et ij. et de prebē. si cui. lib. vi. et in auē. ii. vi. pstitutio. Decet hoc verbum quātum ad subditos ipsos necessitatē importat: quantū ad ipm pncipem honestatē. Ipe enim pulegiū per se pcessum diminuere vel moderare vel in totum tollere pōt. Primum pbatur de decī. c. ii. li. vi. Scdm pbatur de elec. q2 sepe. lib. vi. Ad hoc lxiij. di. §. verum. A principe qui solus priuilegiū in alterius pīudiciū pferre pōt ſm quosdā xx. q. iij. nūc do zc. et sequēti. Mō nō est verū vt no. xv. q. ii. in sum. in pn. Lz enim hic exprimatur de principe. Idem est in bñficiis alior. xii. q. ij. si epūs. de insti. cum venissent. Possunt eni epi dare pulegia. de re iud. cum iter cos. De hoc. xxv. q. ij. in sūma. bñficium. Priuilegium est quoddā bñficiū collatū alteri. Cum aūt sit duplex genus pulegior: q2 et realia et personalia: hoc est verum in realibus priuilegiis. Hec enim pulegia principū sunt ppetua. Mō autē intelligitur de psonalib⁹: nam psonalia cum psonis extinguuntur: vt infra in regu. pulegium. Et idem dico de pulegio dato ad tēpus. Pone casum de ver. signi. tua. māsurum. Nota q̄ licet priuilegiū debeat esse perpetuū vt hic. extinguitur tamē ppter abusum negligentiā ptra

ctum factum: et superueniens enorme preiudi-
cium. Quod dicit vt no. xxij. di. renouantes. xi.
q. iij. priuilegium: de deci. suggestum. Unum
dico q ab ipso principe verba priuilegij inter-
pretanda sunt: ita q alteri enorme preiudiciũ
non afferant: de ver. signi. quicqd per nouale.
Si autem ex postfacto superueniat enorme pre
iudicium: pone casum per decre. suggestum.
hoc cum sit necesse directe venire contra ver-
ba priuilegij crederem preponendam princip
questionẽ de priuilegio: qd de nouo tendit ad
norã: et cõtra illud nõ debere ppria auctorita
te venire: sm Lau. qui hoc sentit. xxv. q. i. in fi
ne. Et Bern. Beneficiũ remissionis peccatorum
qd datur a principe adeo manet q nunq re-
uocat. xxiiij. q. iij. si illic. Cõtra. de pe. di. iiij.
qui diuini. Sol. Nõ redeunt peccata dimissa
per recidiuum nec quoad culpã nec quoad pe
nam: sed dicunt redire per quendam effectum
aggrauationis illius sequentis culpe. Tho. in
iiij. Beneficiũ etiam gratie et virtutum semper
durat in hoie ex parte dei dantis: de pe. dist.
ij. querẽdum. Sed q amittatur est ppter abu
sum vel negligentiam hoium. Beneficium est
quodcũq habetur per recognitionẽ. ps. Noli
obliuisci omnes retributiones eius.

¶ Dubia sunt in meliorem par-
tem interpretãda. s. ea facta que dubiũ est quo
aio fiant. Hec regula habetur in decretali de
regu. iur. estote. Et sunt verba Bede super il-
lud Luce. vi. Nolite etc. Ubi sciendum q tri-
plex est genus operum humanorũ. Aut enim
sunt bona vel de genere bonorum. vt ieiuniũ:
oratio: elemosyna: et huiusmodi. et ista semper
debent interpretari in bonam partem quãuis
possint fieri mala intentione. Aut sunt de ge-
nere malorum et mala sm se: vt furta: homici-
dia. blasphemie: et huiusmodi. Et de his vt di
cit Beda. ibidem permittitur nobis iudicare
idest interpretari in malam partem. et reputa-
ri digna dãnationis iudicio: et peccatum esset
huiusmodi bene interpretari et excusare. xi. q.
iij. siquis dixerit. et cap. sequenti. Non tamen
debemus iudicare illos simpliciter dãnatos:
quia possunt reuerti ad penitentiam de illis.
Est tertium genus operum quod est indiffe-
rens: vt comedere: bibere: loqui: ire: vendere:
et emere: et huiusmodi: et hec fiunt bene et ma-
le. Et de his precipue intelligitur q sunt in-
terpretanda in meliorem partẽ cum nescit. ais
facta talia: in meliorem. i. securiorem: sm glo.

¶ In dubijs tutior via est eligen-
da. Istud dictum quod est quasi regula sic cõ
sueuit allegari cõmuniter. Et est sumptum ex
ca. iuuenis: de sponsa. vbi dicitur. In his que
dubia sunt qd certius existimamus tenere de-
bemus. Glo. ibi. Sic ergo patet q in dubijs
semper certius est tenendũ: de peni. distin. vij.
cap. ij. Ubi dicit August. Tene certum et di-
mitte incertum. et loquitur de penitente in ex-
tremis: de quo est dubium si vere peniteat.
Nullus autem certus est de vera penitẽtia per
coniecturas: tamen si sanus agit penitentiam.
xiiij. distinc. sicut de homici. ad audientiam.
Nota tamen q est dubium probabile: et est du-
bium scrupulosum. De probabili hic loquit.
cum scilicet rationes sunt ad vtrãq partẽ qua
si equales: et peccatum graue est se exponere ta
li dubio vbi est mortale. Est aliud scrupulo-
sum: vbi scilicet ex leui suspitione timet quis
esse in aliquo actu peccatũ vbi non est: et istud
ad consilium boni viri est deponendum. Gre
go. Bonarum mentium est ibi culpam agno-
scere vbi culpa non est: idest timere. non tamẽ
asserere. distinc. v. ad eius. Item. xi. q. tertia.
Graue est et satis indecens vt in re dubia cer-
ta detur sententia. Dicit glo. xxxiij. distin. ca.
vltimo. q triplex est ambiguitas. s. iuris facti.
et persone. Ambiguitas iuris est vbi de simili-
bus ad similia proceditur: vt distinc. xx. de li
bellis. Et de tali ambiguitate loquitur cap. si
cut. distinc. xiiij. Sed vbi est ambiguitas fa-
cti nunq ferenda est sententia in preiudicium
alicuius: et de hoc intelligitur. c. graue. xi. q.
iij. Sed vbi nulli fit preiudicium vt in baptis-
mo: confirmatione: ordinatione: consecratio
ne: et huiusmodi. bene fertur in dubio senten-
tia certa: scilicet vt baptizetur vel ecclesia cõ-
secretur: vel denuo ordinetur: et huiusmodi.
vt de cõsecra. dist. iij. paruulos. et di. i. solẽni-
tates. Quandoq tamẽ dubitat de facto: et fer-
tur sentẽtia in preiudicium alterius: vt de spõ
sal. iuuenis. Sed istud est propter periculum
anime. Ubi vero est ambiguitas persone sed fa
ctum est rectum bene fertur certa sententia. vt
v. q. i. quidã. puta cum dicit publice furtũ fa-
ctum sed ignorat persona. tũc põt iudex ferre
excoicationem in eum qui fecit. et precipe vt si
bi manifestet: et tenetur subditus obedire.

¶ Defleat peccator qui offendens
in vno factus est oium reus. Hec regula habe
tur in decretali. de reg. iuris. defleat. Et sum
pta est ex ca. consideret. de pe. di. iiij. Et sunt
verba Augustini: partim aũt Jacobi apli in
canonica vbi dicit. Qui totam legẽ seruauerit
offendat aũt in vno: factus est oium reus. De-
fleat saltim luctu interiori. Nã lachryme exte
riores sine interiori fletu. s. contritionis modicũ
vel nihil psunt. de pe. dis. iij. irrisor. Interior
flet' ẽt sine exteriori. i. contritio cordis sufficiẽs ẽ

ad remittendam. de pe. di. iiii. cōsideret. ibi. Doleat interior cum exteriori adhuc melior. Prosp. Lachrymis et vera cordis contritione fluentibus. restringentur eterni ignis icēdia. de pe. di. j. porro. Offendens in vno. s. precep torum. Omne enim mortale est contra aliqđ preceptum diuinum directe vel indirecte. vel in vno. i. charitate. que vnum nos facit cum deo et proximo. et quodlibz mortale est contra charitatem. Glo. Berñ. Omniū reus. s. precep torum. idest ita damnatur quia et priuatur glo ria eterna pro vna transgressiōe precepti in ip sa moriendo. sicut si omnia fuisset trāsgressus. ita exponitur. de peni. di. v. Fratres. Non ta men sustinet tantam penam. Nam quolibet mortale habet suam penam. vel omniuz. s. vir tutum. quia quelibet virtus patitur detrimen tum ab vno vitio. Sic exponit Augu. de pe. di. vj. qui vult. Cum enim virtutes sint conne xe. vna amissa omnes amittantur. Vel omniū bonorum reus. idest ingratus. et sic omnia me retur sibi auferri. Vel omniū. quia per pecca tum amisit meritum omnium precedentium operum bonoruz. Aug. de pe. di. vj. qui vult.

¶ Dolo facit qui petit quod resti tuere oportet eundem. Hec regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. in condemnatione. Pone casum in vsurario qui non petit vsuras a debitore ip sas enim restituere cogeretur. xiiii. q. iiij. nul lus. Ad idem de iureiuran. Debitores. Duo autem nota circa hanc regulam. Primum est quod dicitur h locum habere quando res re stituenda est ei a quo petitur. Commodatari9 enim repetit rem a fure quam tenetur domino restituere. C. de. fur. et seruo. cor. l. vi. Vir solu to matrimonio petit dotem a socero quaz vxo ri et liberis restituere cuz oportet. ff. soluto ma trimonio si socer. Item in vsurario qui vsuras repetit quas alias soluit. Si non est soluendo prestita cautione restituendi eas a quo perce perit. de resti. spo. olim. et de vsuris. qa frustra. Secundo nota hanc regulam non habere lo cum in possessorijs iudicijs sed in petitorijs. Hoc etiam notat Goffre. de iudi. delega. ve nerabili. et Bernar. Joan. an.

¶ Damnum quod quis sua cul pa sentit sibi non debet alteri imputare. Hec regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. q quis. Pone casum per canonē. xxiij. q. iiij. displicet. Ubi si quis ductus ad iudicem de equo se proijciat. et ledatur sibiipsi imputet. Item de preben. si clericus. li. vj. vbi clericus qui negligit pete re prebendam sibi debitaz cum vacat. sibi im putari debet. non sequitur expectanti. Ad idē pro socio. l. cum duobus. Ubi socius omnium bonoꝝ dānatus ex cōtracto ob cōtumaciam suam: vel ex maleficio: puta furto vel symonia nō recupat a socio. Cōcor. l. di. sepe: et c. Hi q. Item pcurator penam quam ex suo delicto pstitit nō recupat a dño. ff. de pen. q ppo. Ad idem. C. de euic. l. emptor vbi di q emptor si in iudicio nō fuit re euicta de euictiōe nō agi tur cōtra venditorem: qz culpa sua res euicta videt Jo. an. Ad hoc etiam facit qđ ait Au gu. Absit vt ea q̄ ppter bonum ac licitum fa cimus et habemus: si qđ pter intētionem no stram acciderit nobis imputet. xxiij. v. de occi dēdis. Ubi ponit exemplum de eo q se occidit gladio vel ligone: et hmōi: qđ imputat facien ti vel vtēti in bonum: talia istrumēta: sed illi q se occidit. Pōt etiam sic exēdi regula theo logice q cum sit triplex damnum. Primum priuatiōis glie nō dz qs imputare diuine pſciē tie: qz sm Aug. ipa nulli est cā labēdi: sed cul pe ppe. xxiij. q. iiij. Nabuchodonosor. Scdm damnum est subtractiōis siue priuatiōis gře p pctm: qđ nō dz qs imputari dei seueritati: sed sue negligētie. xj. q. iij. audi et de pe. di. j. §. cō uertimini ad me tč. Nec dz imputare diabo lo tētāti: s suc ppe volūtati. xv. q. j. nō est et ca. illa. Tertiū ē dānū tpalis fortune: i reb9: i fa ma: i honorib9: et hmōi n dz iputari pctis suis de pe. di. j. Hobiē et c. s ptinuo et c. si pctm.

¶ Delictum persone non debet in detrimētū ecclie redūdare. Pone casuz in epo deposito ppter crimē. Nō. n. dz ecclia pp hoc expoliari reb9 suis. xvj. q. vj. si epm: vbi de hoc. Itē pone casum in pcuratore q falsifica uit instrm nō ppea pdidit ecclia causam: de excep. cū venerabilis. Et delictū tutoris non obligat pupillū. ff. e. ti. l. neqz. Cōtra. vj. q. iij. placuit. Ubi delictō plati nō repetētis rē ec clesiasticā nocere ecclie. Ad idē de pscrip. c. i. Sol. Delictū aliud est in faciēdo et hoc nō p iudicat ecclie: vt hic. Aliud est in omittēdo: et istud bn̄ piudicat ecclie: vt ibi. Et hoc ppe dr delictū. s. omissio: qualis nō semp stet huic si gnificatiōi: s ampliat aliqn̄. Itē ad hāc solu tionē pdicit. xx. v. q. ij. ita nos ibi delictuz: qđ consistit in faciēdo piudicat ecclie. Sol. dici pōt sm Jo. qui hoc ibi notat q hec regula in telligit de detrimento facultatū illa de detri mento bonoꝝ: sed potius ibi nocet delinquen tibus q̄ ecclesie. ¶ Ad hoc contra istam solu tionem de censi. cum olim. Ubi delictum qđ est in faciendo nocet ecclesie: et de in inte. re sti. auditis. Ubi delictum in obmittendo non nocet ecclesie. Satis congrue distingui pos set inter iudicalia et extraiudicialia. Ut in iu dicialibus iudicioꝝ fauore siue sit in faciēdo

fine in omittendo preiudicet eccl'ie. Et in decre. audiuis. Delictū qḋ fuit in omittēdo bene preiudicat eccl'ie: sed fuit restituta: ⁊ sic nō est ꝯtra. In decre. venerabilis dici pōt extraiudiciale. Uel ibi solus ꝓcurator deliqt in faciēdo. s. instrm̄ falsando. ¶ Item cōtra. di. liiij. si seruus. vbi punit̄ eṗs qui pro vno seruo dꝫ duos dare. So. illud dꝫ facere de ꝓprio si hꝫ nō de bonis eccl'ie: ⁊ sic nō est contra hāc regulam. ¶ Itē ꝯtra. de ordi. cogni. cum dilectus. Ubi dolus ⁊ violētia abbatis eccl'ie nocere videt̄. Sed ibi soluit̄ per Berñ. in glo. qꝛ. s. ibi delictū fuerat cōmissum per abbatē: ⁊ collegium ꝯuocato ꝯsilio ꝑsone noīe possumus intelligere de p̄lato. Uel idistincte de qualibet ꝑsona intelligat̄ cuius delictū nō nocebit eccl'ie: saltē cuꝫ effectu qꝛ daret̄ restitutio vsq ad quadriēnium tm̄ nisi ex cā plus tpis daret̄ de resti. in inte. c. j. li. vi. Jo. an. ¶ Pōt ⁊ sic extendi regula. Delicta quecūq clericoꝝ dūmodo tollerētur nō nocet eccl'ie. i. fidelibus quoad veritatē ⁊ vtilitatē sacroꝝ que ꝯferunt. vt prima. q. prima. si fuerit. ⁊. c. dñs declarauit. Uel etiā non redūdāt in detrimētum eccl'ie. i. fidelium: vt per hm̄oi officia ⁊ orōnes que faciunt et ministri eccl'ie nō valeant ſm Tho. ⁊ per regulā illam: qui per aliū. Eccl'ia enim cuius noīe faciūt: est semp deo grata ⁊ obseq̄a ei⁹. Uel etiā ꝓpter malitiam eoꝝ non dꝫ ꝑdere eccl'ia iura sua ⁊ p̄uilegia: vt decimas: libertatē: emunitatē ⁊ obediētiā ei debitā ⁊ reuerētiā. di. xxix. c. vl.

¶ Ea que fiunt a iudice si ad eius

non spectant officiū iuribus nō subsistūt. Hec regula sumpta est ex lege. ff. co. ti. factum. Po ne casum. lxviij. di. quorū vices. Ubi p̄sbyteri simplices crismādo eccl'ias: vel virgines cōsecrādo: ordinādo: nil agūt: de pe. ⁊ re. indulgētie. li. vi. Ubi indulgētia data ab eṗo vltra tenorem ꝯcilij gñalis: nō valet. Ad idem. ff. de iurisdi. om. iu. l. vlti. ibi dī. Extra territorium ius dicēti nō paret̄ impune. Idem si supra iurisditionē suam velit ius dicere. Et hꝫ hec regula locū etiam in his que bona sunt que facit iudex: tm̄ exquo ad eius nō spectat officiuꝫ viribus nō subsistūt. Pone exēplū di. xcvi. Bñ qdem. Bonū qdē est statuere res eccl'ie alienari nō posse. xij. q ij. per totū. Tñ statutū imperatoris sup hoc nō valuit: qꝛ ad eius nō ptinebat officiū: vt ibi. Gñale enim est ꝙ nō sufficit bonū facere nisi ⁊ bene id fiat. xvi. q. i. monachi. ij. c. Et qḋ dicit hec regula. Ea que fiunt a iudice: als subaudi. Nam in eo qḋ facit nō ptinēt ad offm̄ suuꝫ: nō dicit̄ iudex. Sicut ergo ꝓcurator fines mandati excedere nō debet: ita ⁊ iudex fines iurisditionis. Saluo eo qḋ de ꝓrogatione notat de off. deleg. p. ⁊. §. Nec hꝫ locū hec regula in spūalib⁹: que potius depēdent ex potestate ordinis ꝗ iurisditionis. Hinc est ꝙ si eṗs qui hoc pōt ex ordine cōsecret alienaꝫ eccl'iam vel altare: vel ordinet alienū subditū: qḋ nō pōt ex iurisditione. Cōsecratio tñ ⁊ ordinatio bene tenet. lꝫ ordinat⁹ executione careat. vij. q. i. eṗs in diocesi. Et de tē. ordi. ꝙ trāslationē. Nō est ꝯtra. di. xcv. c. i. Ubi p̄sbyteri crismabāt ⁊ vere: cum tñ nō ptineat ad ordinē sacerdotalē: sed eṗalē. Nam illud fuit spāliter eis ꝯcessum a Greg. papa. Et sic ad eoꝝ spectabat offm̄: ⁊ si non ex ordine: tñ ex demādatione. ¶ Queri solet si iudex qui de decē tm̄ pōt iudicare: iudicat de. xx. an valeat sn̄ia in. x. Et Joā. dicit ꝙ non: qꝛ res iudicata nō pōt in pte tenere ⁊ in parte non tenere. Et hoc ipse no. ij. q. vi. §. diffinitiua. ver. cum certa rōne. Et facit optime pro Jo. de pe. ⁊ re. indulgētie. lib. vi. Et ꝯcor. cum eo Accur. ff. de iurisdi. om. iudi. l. vlt. Hug. tñ ⁊ Lau. tenēt ꝯtrarium. s. ꝙ sn̄ia tenet in. x. tm̄. ⁊ dicūt sn̄iam rescindi in illo suꝑfluo tm̄. Et facit pro eis de arbi. c. i. li. vi. ⁊ regula infra vtile. Et qḋ ibi dicā Jo. Extendi pōt ad multa. Qui dat aliquam indulgētiā de culpa: etiam papa nō valet: qꝛ solus deus indulget culpā. de ꝑ'e. dist. iiij. nemo. Eṗs qui facit cōpositionē cuꝫ publico vsurario de certa quota: remittēs sibi residuū obnoxium etiaꝫ restitutioni ꝑsonis certis nil facit. nec sibi valet illa remissio: qꝛ nō est eṗs iudex aliene substātie. ij. q. i. reintegrāda. Confessor qui absoluit ab aliquo casu peccati vel sn̄ia a quo nō pōt: non valet absolutio. Prelatus qui s̄bdito aliqd ꝯtra regulam suā: vel aliquid sibi reuelādū saluo ordine fraterne correctionis: non obligat illud preceptuꝫ nec dꝫ obedire. ij. q. i. si peccauerit: ⁊ huiusmodi.

¶ Cuꝫ qui certus est certiorari vlterius nō opꝫ.

Pone ca⁹um dist. xi. c. vlt. ꝯ. sepe. dile. Et de appel. si duobus. In archiepō qui sciēs illuꝫ excoicauit qui appellauerat ad papā. ¶ Et no. ꝙ hoc dicit qui certus est s̄bandi vel esse dꝫ. Nam nō est necessariū singuloꝝ auribus itimari qḋ est publice ꝓmulgatū. di. xvi. qḋ dicitis. Et de postu. ꝑla. c. i. Licet aūt canonicus qui certus est de morte eṗi nō opꝫ eum amplius certiorari de ipsius morte. Tñ citari dꝫ ad electionē faciēdam: vt no. Berñ. in decre. cum inter. de elec. Qḋ verū puto: qꝛ qui cert⁹ est vt homo. certiorat̄ vt iudex. ij. q. i. multi. Et interdū qui certus est adhuc certiorat̄ ad cautelā: vt in dicto. c. vlt. xi. di. Preterea. lꝫ sciat eccl'iaꝫ vacare: diem tñ assignatū ad electionē celebrādā ignorabat: ⁊ ideo vo-

cādus est ⁊ dies notificādus. Et est hec regula in ar. ad qōnez qua querit. An ingressus religionē ⁊ in fine anni exiēs: si iterū eādem religionē ingrediat: an debeat iterū hēre annū pbationis: ⁊ satis videt ꝙ nō per hāc regulā: nisi conditio psone vel religionis mutata esset. Et hoc tenet Bart. brix. in qōnibus suis. Joā. an. Si aūt pro medietate anni stetisset vl circa: tunc sunt opi. ⁊ vide de hoc infra. iij. pte ti. de statu religiosoꝝ. ¶ Et facit ista regula ꝯtra ignorātes mādata dei: vel etiaz gn̄alia ecclie ꝑcepta vel sinodalia cum publicant: vel acta capitoꝝ gn̄aliū qui nō videnē excusari si ꝯtrafaciūt: qꝛ certi esse debēt de hmōi religiosi. Ubi sciēdum ꝙ nō eadē certitudo reqrit in oībus. Nō enim certitudo demōstrationis sciētie reqrit in his que sunt fidei: sed sufficit ea que traditur ab ecclesia per miracula: per doctrinas doctorum: ⁊ tolerantias martyrum: nec debent velle vlterius certiorari.

¶ Ex eo non debet quis fructum ꝯseq ꝙ nisus extitit impugnare. Pone casum in eo qui dicit decretales eplas nō esse autēticas: qꝛ nullā dꝫ pro se allegare. di. xix. si roma noꝝ. Ad idē. di. viij. quo iure. Itē pone casuz in eo qui impugnabat testm̄: dicēs illud inofficiosuz: qui si id iprobe dixit ⁊ succubuit: qcqd ex testamēto capiebat pdit. ff. de inoffi. test. papa. §. meminisse. Ad idē. xiv. q. ij. ꝯ ꝑposterū. Et dicit lex. Absurduz est quē redire ad id qd semel renūciādū putauit. C. de rebus credi. l. siqs. Et ꝙ hic dicit nisus extit: dic cuz effectu saltē quantū in eo fuit: qꝛ perseuerauit. Si aūt simplr prestaret: secus esset vt intelligit Bern. ꝑdictam decre. pn̄tiuz. de testi. Idē si inciperet agere vel excipe: ⁊ postea desisteret ante litiscō. Et qd dicit hec regula veꝝ intelligo nisi ex necessitate officij habuit impugnare. Nam tunc ꝓprio nole fructuz ꝯseq posset: hoc ꝓbat. iij. q. vij. §. tria. v. si ꝯtra piez pup illi. Itē lꝫ qs impugnet sniam in vno. c. ex alio. c. ꝯseqtur fructū. de testa. Raynuti⁹. ⁊ ca. Raynaldus: ⁊ cōcor. ad regulā. j. q. vij. c. l. ⁊ di. xcvi. si impator. Et hic est qd dicit frustra implorat legis auxiliuz qui cōmittit in legē: de vin. qꝛ frustra. Itē nota ꝙ sicut quis nō dꝫ fructum ꝯsequi ex eo qd impugnat: vt hic. Ecōtra non debet qs impugnare ex quo fructuz ꝯseqtur. xix. di. c. l. ⁊ xiij. q. viij. cuius in agendo. Jo. an. Extende. qd ex quo peccator impugnat dei ꝓuidentiā murmurando non meret ab eo gubernari: vel aliquid boni cum pugnet contra domini voluntatem. Item cum male se habet ad parentes meretur priuari bonis eorum ⁊c̄.

¶ Exceptionem obijciens non videt de intētione aduersarij ꝯfiteri. Habeo hec verba de excep. cum venerabilis. Et ꝓsequere hāc mām: vt ibi nota. Et pone casum de ꝑscrip. illud. Et aduerte qꝛ mirabilis videt hec regula. Nam si excipio de pacto de nō petendo: videor ꝯfiteri debitū fuisse. Si dico interrupi ꝑscriptionē videor fateri te ꝑscripsisse. Si dico: ꝯtra te prescripsi: ergo ꝑmo id tibi debitum erat qd prescripsi. Et sic actor nil amodo dꝫ cogi ꝓbare: sed excipiens tm̄. Et facit ad hoc de trāsac. ꝑterea. Dic ergo ꝙ huius regule est triplex ratio. Prima qꝛ licet dicaz. Fecisti pactū de nō petēdo: poterat esse ꝙ illud nō erat vere debitum: vel nāliter tm̄: vel nullo modo. Itē licet dicam interrupi ꝑscriptionē forte nō erat cōpleta ꝑscriptio. imo hoc dicere videor ꝙ cōpleta nō fuerit dicendo me interrupisse. Uel si cōpleta fuerat sine titulo erat ⁊ bona fide. Item in alijs exceptionibus. Scda: qꝛ per exceptionē nego me debere. Ad si per ipas de intētione aduersarij dicerē ꝯfiteri: eadē exceptio duos ꝯrios effectus hēret qd esse non dꝫ. ff. de solu. qui hoiem. §. vlt. Et de baptismo ⁊ eius effectu maiores. cum igit per exceptionē negē intētionem aduersarij: nō est ꝯgruuz me per ipsam dici fateri. Tertius est: qꝛ reus puilegiatus est vt possit duas exceptiōes ꝓponere: etiā sibi ꝯrias: vt infra in regula: nullis pluribus. Sicut ergo ex ꝓlie dicere posset: nego te ꝑscripsisse: ⁊ postea si prescripsisti ego interrupi: vel nego me ꝓmisisse: ⁊ postea pactū opponere de nō petēdo: sic dicēdo. Tuaz ꝑscriptionē interrupi: vel pactū de nō petēdo fecisti: vel his siſe: intētionem aduersarij non fatet: cum adhuc dicere possit: nō ꝓmisi. nō ꝑscripsi: ⁊ sic de singulis. Tutius tm̄ esset ipsi reo sic dicere. Nego me ꝓmisisse. Et posito ꝙ ꝓmiserim: postea pactum de nō petēdo fecisti: ⁊ sic de singulis. Ad hec. xiij. q. ij. in prin. Sed qꝛ hec forma verboꝝ docet mētiri: vbi veritas ⁊ ꝯscientia est in ꝯtrariū nō est amplectēda: cum pugnas: demum linguas opꝫ fieri eruditas: vt in ꝓhemio. ff. in fi. ¶ Unū nota ꝙ idem qd dicit hec regula in exceptione intelligas ⁊ in replicatione. Unde sicut excipiēs nō ꝯfitet actionez: ita nec replicās exceptionem: eadē de cā. Sicut enim se hꝫ exceptio ad actionem: ita et replicatio ad exceptionem et quadruplicatio ad replicationem. Et hoc satis probatur de except. dilecti. Joan. andre.

¶ Factum legitime retractari nō debet: lꝫ casus postea eueniat: a quo non potuit inchoari. Hec regula sumpta est ex. l. ff. e. ti. in ambiguis. Exēplifica in eo qui cōtraxit matrimoniū: ⁊ postea factus est furiosus. xxxij.

q. vij. nec furiosus. Idẽ in supueniẽte affinitate: de eo qui cogno. ꝯsan. vxo. s. c. plit. Idez in adoptione supueniẽte. ff. de ritu nup. adoptiuũ. Et nota ꝙ aliã regulã habes infra per ꝯtriũ. s. non firmaſ: qꝛ lʒ casus supueniat a quo potuit inchoari nõ firmaſ qḋ ab initio nõ valebat: vt infra. Qḋ tñ intelligas vt ibi dꝛ: ita ꝙ a pncipio factuʒ erat legitime nõ retractaref: lʒ supueniat casus in quo non potuit inchoari vt h. Et nota ꝙ dicit retractari. q. d. Propter cãm supueniẽtem nõ retractaſ: ac si legitime nõ fuisset factũ. Interdũ tñ ꝓpter supueniẽtez cãm impediſ eius effectus: qḋ legitime factũ erat. Exẽplifica per canonẽ. xxxiij. di. coiter. ꝛ de cleri. egro. ꝑsbyteꝝ ꝛc. Jo. an. Extẽdo. Religiosus post ꝓfessionẽ si efficiſ pessimus vel fatuus: nõ tñ ꝓpter hoc soluiſ vel retractaſ professio: plātus post platurã efficiſ malus: ex cõlcatus ꝛ hmõi: non tñ ꝓpter hoc retractaſ electio vel ꝯfirmatio eius. Absoluiſ qs a peccatis dicẽs se velle facere pniam iniũctam: et se ꝯtritũ: ꝛ satisfacere lesis. ꝛ restituẽ: postea mutat ꝓpositũ: nil volẽs facere: nõ per hoc retractaſ absolutio facta: sed tũc peccat mortaliꝰ: cum proponit illa non facere: de peni. distin. j. magna: in glo. ꝛ huiusmodi.

¶ Frustra sibi fidez quis postulat ab eo seruari cui fidẽ a se pmitam seruare recusat. Pone casum in fideli quoad dñm: ꝛ in domino quoad fidelẽ seu vasallũ. xxij. q. v. de forma. Itẽ de eo qui interposita cõditione iurauit aliqd facere: de iureiu. puenit: vbi de hoc. Itẽ de eo qui nõ vult trãsactionẽ iterpositam obſuare. C. de pac. cuʒ ꝓpones. Cõcor. qḋ habeſ. xcv. di. esto ibi. Cur ergo te habebo in pncipẽ: cum non hẽas me in senatorẽ. Sed nõne hosti ſuãda est fides. xxiij. q. i. noli. Sol. vt ibi nota. Illud enim veruʒ est cum ipse hostis nobis ſuat fidem: ꝛ sic ꝯcor. cuʒ hac regula. Itẽ cõtra. xxxiij. q. v. qḋ deo: vbi dicitur ꝙ si vir ꝛ vxor pari cõsensu voueãt ꝯtinẽtiam: vno labẽte alter debet pseuerare. So. Illa ꝓmissio nõ fuerat facta homini sed deo. Et que deo vouẽtur sine vlla cõditione impleri debẽt. xxxij. q. viij. c. pmo. Et licet vxor adulterata sit: peccat tamẽ vir adulterando. xxxij. q. vi. per totũ. Frustra igitur debitũ petit qui qḋ debet non impẽdit. ¶ Vnũ nota ꝙ quãdo partes aliqd sibi adinuicẽ promittũt sub pena: ꝛ vna pars primo frangit fidez: aut expedit magis alteri parti pena ꝓsequi: ꝛ stare pacto vel cõtractui: aut magis expedit sibi fidem rũpere. In pmo casu lʒ fides sit sibi fracta: ipa tamẽ pro sua parte seruet eãdẽ: ꝛ sic poterit petere penaʒ cum effectu. In secũdo casu secure frãgat fidem: ꝛ fiet hincinde mutua cõpẽsatio penarum: vt de penis ꝯstitutis. Et sic illã decretalem intelligas ꝛ que ibi notanſ. Jo. an. Extẽde. Deus pmittit premiũ ꝛ bona tpalia si bñ faciamus: qḋ ꝓmittimus in baptismo ꝛ pniaʒ agamus. Et qꝛ nos frãgimus fidẽ ꝛ deus reuocat pmissa. de pe. di. i. si agamus. ꝛ. c. pdixerat. In societate aliqs pmittũt adinuicẽ oia lucra coicare: cũ vnus cert' est lociũ nõ ſuare: hoc nec ipe tenetur ſuare. Promittũt adinuicẽ ꝯiuges tacite reddere debitũ alter alteri petẽti: ꝛ alij nõ adherere. Si ergo alter adulteretur innocẽs certe hoc sciens. non tenetur illi adulteranti reddere debitum ex quo fregit sibi fidem: non tamen potest ꝛ ipse adulterare ꝛc.

¶ Generi per speciez derogatur.

Hec regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. in to. Pone casum. xciij. di. c. vlt. Vbi diaco. qui gñalr est minor ꝑsbr̃o: in illo spāli casu. s. qui obtinet vices epi maior est. Itez de offi. dele. c. studuisti: vbi de cã cognoscit delegat' spālis nõ gñalis legat'. Hec regula hʒ locuʒ in rescriptis siue pm sit gñale: ꝛ scḋm spāle. vt de rescrip. pastoralis. Siue pm sit spāle. ꝛ scḋm gñale. vt. eo. ti. abbatem. Siue eodem tpe sit datũ gñale ꝛ spāle. Ad hoc rescriptũ. c. j. li. vi. Rescriptum aũt spāle nõ tollit puilegium gñale: vt. eo. ti. cuʒ ordinẽ. Qḋ est ꝯtra: nisi de ipo puilegio fiat mẽtio in rescripto: vt ibi. Voluẽt qdã huius regule dictũ extẽdere ad puilegia vt scḋm speciale deroget gñali p'. Sed hoc est falsum: qꝛ semp valet pmum siue sit gñale siue spāle si in scḋo nõ tollaſ expsse: de rescrip. veniens. li. vi. Et in regula supra decet. Ratio diuersitatis est: qꝛ per pmum priuilegiũ etiã gñale: statim ꝯsequiſ qs plenũ ius. Sed per pm rescriptũ generale nõ statim ꝯsequiſ qs plenã iurisdictionẽ in speciebus: de rescrip. pastoralis: ꝛ ideo statim tolliſ facilius. Cõtra. de offi. dele. ex pte. Vbi scḋz speciale nõ derogat pmo gñali: sed ibi si bene intueamur vtrũqz fuerat speciale: et dic vt ibi. Notauit igitur Goffr. de offi. lega. c. ij. ꝙ hec regula fallit in tribus casib'. In puilegio vt de rescrip. cum ordinẽ. Et cũ genus ad vnicã rem referſ: vt in decre. ex pte. Et cuʒ spāles lre nõ exhibenſ re integra: de fi. ꝑsbyteroꝝ. ¶ Item nota circa hãc regulã ꝙ non tñ valet genus ad spẽm cẽtũ spẽs quoad gen': de appel. c. ij. li. vj. Et de b. xxiij. di. ꝙꝙ. ¶ Itez nota ꝙ licet per spẽm generi derogeſ: vt hic in regula. tñ spẽs sub genere bñ ꝯtineſ. xiij. q. ij. nõ extimemus. Semp enim in gñalibus spālia insunt ꝛc. Jo. an. Extẽde ad statuta ciuitatis: qꝛ per hanc legẽ que est specialis alicuius ciuitatis: derogaſ legi generali impali: in eo

q est contra. Et lege generali qua omnes ecclesie z monasteria in aliqua diocesi subsūt diocesano: derogatur per specialia priuilegia mēdicantiū.s.predicatorū.minorū.heremitarū. carmelitarū: fuitarū. z alijs exēptorū mōachorū.

¶ Homagium indignum est z a romana ecclesia alienum, vt pro spiritualibus facere homagium compellatur ques. Hec regula habetur de regu.iur.in decret. Et sm glo. ibi homagium dicitur iuramentum fidelitatis quod non lz facere pro aliquo spirituali.cū hoc sit symoniacū. de symo.ex diligenti. Alioquin clericus tenetur prelato facere obedientiam, z in casibus iuramentum facere de obedientia vel de fidelitate. z hoc post receptam administrationem. de iureiuran.nullus. Et xciij. di.c.c. Alis in spiritualibus nullum iuramentum, nulla pactio, nulla obligatio debet interuenire. Et si interuenerit: nullam obligationem de iure vel de facto induceret. vt de pac.pactiones. A romana zc. Ergo z consuetudine aliarum ecclesiarum debz esse alienū. quia quod romana ecclesia approbat vel reprobat: z alie ecclesie hoc facere debent. cum ab ipsa suam habeant institutionem z auctoritatem di.xi.consequens.z.c.nolite. Bern.

¶ In iudicijs nō est acceptio personarum habenda. Pone casum.iij.q.ix.ne ꝓcesse. z de iudi.nouit. Aliorum enim honores alijs nō debent esse occasio nocēdi. C. de statu. z yma.l.vlt. Ad hoc. xi.q.iij.figs. Signantur ꝯtraria ad hanc regulā.xl.di.c.j. Et.xlv. di.beat⁹. z.xcvij.di.nobilissim⁹. de offi.dele. sane. So. In penis defertur dignitati z persone. vt ibi. Et de hoc de transac.c.vi. Idem in sedendo z surgendo. di.xciiij.non oportet. Et nota.iij.q.ix.c.vl.in iudicijs autem vel sententia non est habenda acceptio personarum vt. h. In eis enim est equalitas seruanda. vt hic in regula. Item in pnie exhibitiōe.xxvj.q.vij. sacerdos. Item in fide xp̄i suscipiēda. de ꝯse. di.iiij.nec c.c. Et in alijs factis. de coniug. seruo.c.j. Et in pauperum receptione cū sufficere possumus.xlij.di.quiescam⁹. Et in alijs opib⁹ pietatis.xxi.q.j.si cupis. Hoc ergo q dicit iudicijs soluit contraria. Et nota q iudicium interdum ponit pro eo quod pcedit sniaz. vt h in regula. Interdum pro condemnatiōe. de ꝯse.di.ij.timorem. Interdum pro discretione.iij.q.vij.§.tria. Interdum p vltima voluntate. de sepul.c.penul. Et nota q licet iudex vti non debeat acceptione personarum in iudicijs, vt h. tamen vtile est in arbitrijs iudicem gratiosum habere. de offi.dele.cōsului. Caueat tn̄ ne in faciendo grām incurrat penā ꝑsōnis: z de re iu.c.ū eterni.lib.vi. ¶ Extēde q deus nō est acceptor personarū: ex eo q vni dat grām: nō alteri qr personarū acceptio habet locū in his que quis hz dare seu distribuere ex debito: deus nulli est debitor: ergo zc.

¶ Ignorantia facti non iuris excusat. Pone casum in ignorantia facti de ordinato ignoranter a symoniaco. qd scz nesciebat eē symoniacū.i.cōmisisse tale factū.i.q.j. si qui a symoniacis. ¶ Itē in eo qui ignorabat beneficiū reseruatū per papā: vel alis collatum de preben.si beneficia lib.vj. De ignorantia iuris pone casum.i.q.iiij.§.notandū: in fi. hec regula nō indiget glo.cū eius mā plenissime habeat in dicto.§.notandū: in tex.z glo. z di. xxxviij.in sum. ¶ Unū nota q cū querit de cōdēnatione expensarū litis dicimus q in principali cā probabilis error excusat cōdēnationem expensarū.ij.q.iij.c.Paulū. Sed in cā appellationis indistincte victus cōdēnat victori in expensis.ij.q.vj.omni modo. Ratio huius diuersitatis colligit per hanc regulā. In pncipali.n.cā error facti: qr in ea ex pbatiōib⁹ que in facto cōsistūt pcedit: sed in appellatiōis cā pcedit ex actis prioris cause: vñ ibi est error iuris: z ideo nō excusat a ꝯdēnatiōe: vt hic in regula: tn̄ sm Inno.z hostien.si in cā appellatiōis nō pcedit per sola antiqua acta.sed inducunt pbatiōes noue: per quas pnūciet pbabilis error: tūc bn̄ excusat victū a cōdēnatiōe qd vex puto. ¶ Extēde mām: qr vtilis est. Duplex ignorātia.s.facti z iuris. Ignorātia facti excusat a toto. Sigs dabat operā rei licite: et adhibuit debitā diligētiā: Nec ē ꝯtra.xxxiij. q.ij.in lectū: vbi ponit pnia ignorāti pbabilr factū in re licita: sz illud fit ad cautelā. Si aūt daret operā rei illicite vt ludēdo ludo noxio inaduertenter occidit: vel nō adhibet diligētiā nō excusat a toto: sed a tāto. Ignorātia iuris diuini z nālis in his que sūt necessaria ad salutē neminē excusat hntē vsum a toto: sed a tāto dist.xxxviij.§.j. Si est crassa.i. ex negligētia pcedēs: sz si est affectata: vt scz liberius peccet nō vult scire: nō excusat h auget peccatū.imo ē spāle pctm̄. Ignorātia aūt iuris canonici vl ciuilis qtū ad cola pcepta eccl'ie nō excusat a toto eos q potuerūt hic copiā dicētium. Nec ꝑlatos religiosos z clericos qtū ad ea q ptinet ad statū suū di.xxxviij. si in laicis. Sz illos q nō habuerūt copiā addiscēdi: vt in dicta di.§.j. Quātū ad lucrū captādū vel dānū spale vitādum quō excuset vide.j.q.iiij.§. notādū. Et de ignorātia habes infra in.ij.pte.

¶ Ignorantia presumitur vbi scientia nō pbat. Pone casum.lxxxij.di. ꝓposui

ri in fi. fm q ibi iacet lfa. Sz ptra.xxi.di.qd
dicitis. Et.ix.q.j.ordinatiões:cū filibus.in q
bus iuribus di:q nō pſumit ignorātia ſz ſcia.
Sz dic vt in pdicto.c. ppoſuiti. q circa ea q
publice fiūt pſumit ſcia niſi pbet ignorātia.ſz
circa ea q fiunt occulte pſumit ignorātia niſi
ſcia pbet:vt hic. Et ſcias q hec regula hz in
his que qs ſcire vel indagare nō tenet. In his
aūt que ſcire vel indagare tenet.nō hz locum
ſicut in eligēdo plato.lxi.di.c.ij.z.viij.q.ij. di
lectiſſimi:z lō pſumit ſcia niſi pbet ignorātia.
Ad hoc eſt qd lex dicit:q magiſtratus tenet
de idoneitate tutoris vel curatoris inquirere
quē noiauit. Nō aūt regla dicit pſumit qd eſt
huius virtutis hec pſumptio:vt trāſferat onꝰ
pbādi in aduerſariū.z idē eſt in alijs caſibus
q no.vj.q.viij.actor. ¶ Itē nota q ignorātia
tribus modis pbat. Prima per iuramentum.vt cum
iuro me ignoraſſe:z tūc demū admittit pba-
tio hec cū eſt pbabilis. Scdo qñ id pbatur ex
quo ſequit neceſſario me ignoraſſe: puta me
tūc fuiſſe anniculū vel furioſum. Tertio quā-
do pbat id:nō ex quo neceſſario ſz veriſilr ſeqt
me ignoraſſe:puta me tūc abſentē fuiſſe.z hoc
dicere voluit Io.j.q.j.ſi q a ſymoniacis. Et lz
in facto ppo pbabilis ſit aliqñ ignorātia.pba
bilior tñ in alieno.qd dic vt no.j.q.iiij.§. no-
tandū. Et in regula ignorātia facti. Et quia
ignorātia iuris naturalis nō excuſat:ideo de
tali non loquitur hec regula Io.an.

¶ Indultum a iure beneficiuz ne

mini eſt auferendum. Pone caſum in licentia
nubendi data ab apſo. di.xxviij.de his. Item
in anno dato ad promotionem ſacerdotij de
elec.commiſſa lib.vj. Item in quadrimeſtri
tempore dato condemnato in perſonali actio
ne ad ſoluendum.ff.de re.iu.l.iiij.ſiquis con-
demnatus. Iſta auferri non poſſunt nec ab-
breuiari. Contra de re iu. q ad conſultationē
z de appel.cum ſit. So.quoddam eſt iuris be-
neficium quod non poteſt alicui auferri:vt in
ducie.x.dierum ad appellandum.ij.q.vj.an-
teriorum. Inducie quatuor annorum ad pe
tendum reſtitutionez de in integ. reſt.ca.j.li.
vj. Et iſtud verum eſt in iſtis z in alijs iducijs
que dantur a lege ſine tacito vel expreſſo mi-
niſterio iudicantis. Quoddam beneficium ē
quod ſine cauſa auferri non poteſt. Et ſic in-
telligitur hec regula:ſed cum cauſa cognita:
bene poteſt auferri. Et nota de hoc plene i di
cta decretali.cum ſit. Et illud verum in indu
cijs que licet dentur a iure,interuenit tamen
in eis expreſſum vel tacitum miniſterium iu
dicantis:vt in deliberatorijs.xx. dierum z ſi-
milibus. Quod ergo hic dicit q beneficiuz iu
ris nemini eſt auferendum intelligas ab ho-
mine z ſine cauſe cognitione. Alio enim iure
interdum tollitur alterius iuris beneficium.
Pone exemplum in ſolemniter vouente:q nō
contrahit de voto z vo.re.c.j. li.vj. Item in
contumace in non veniendo. Item in noto-
rio crimenoſo:z in tertio appellante qui non
audiuntur appellantes.xxiiij.q.iij. de illicita
de appel.propoſuit:z.c.tua nobis. Sz vbi ius
aufert vel permittit hominem auferre ceſſat
regula. Sicut eſt videre in patre qui habet a
iure vſufructum in bonis aduenticijs filij.C.
de bo.que li.l.cum oportet. Et tamen aufert
propter relinquentem ea conditione ad prem
perueniat vſufructus.in auten.vt li.ma. Itez
a lege datur marito adminiſtratio bonorum
paraſernalium:z tamen poteſt auferri per mu
lieris prohibitionem. Sed iſta que fiunt per-
mittente lege per hominem fieri non videtur
ſed potius per legem permittentem Io.an.
Extende regulam. Tempus datum ad eligē
dum vel petendum confirmationem non po-
teſt tolli nec abbreuiari inuitis:ſimiliter tem-
pus vnius anni ad probationem in religioſis
nec ius quod quis habet in eligendo. Nec q
non poſſunt libere eligere ſepulturam ſi nō eſt
religioſus. Nec magiſtro nec plato pōt auferri
q nō caſtiget moderate ſcholares vl ſubditos.

¶ In obſcuris minimuz eſt ſequē

dum. Hec regula ſumpta eſt ex lege.ff.co.ti.
ſemper in obſcuris. Pone caſum de cenſi. ex
parte:vbi in dubio non compellantur ſoluere
vota ad maximam: ſed minimam cenſuram.
Ad idem.ff.de leg.minimis ꝟ.minus:ſic i ge
nere legatis debentur minimi. Circa hanc re
gulam nota q in obſcuris ſtatim inſpicimus:
quod eſt minimum:immo inſpicimus primo
quod eſt veriſimilius:z quod fieri conſueuit:
vt in regula ſequenti cum ſuis concordantijs
ſi hoc ſciri nō pōt tunc inſpicimus qd eſt mi-
nimū. Primo ergo inſpicimus qd expſſe agit
puta.x.libras boñ.vl qd agit tacite dico vl rō
ne rei q vēdit.x.libris.vl rōne pſone vl rōne cō
ſuetudinis. vltio qd ē minimū.vt ꝟ. Rō huiꝰ
regle ē qꝛ de minimo nō ē dubiū ſenſiſſe. qꝛ ſi
itellexit de maio:ergo z de minimo. qꝛ plus
ptinet in ſe qd ē minꝰ ſz nō ecō. Et de hoc dice
tur in regula plus ſemp. Alibi tñ habes argu
mēta de mediocritate ſpectāda.x.q.ij.ꝟ. ius
z pōt dici q in ſpēbꝰ z artificijs mediū inſpici-
mus:vt no.ff.māda.l.fideiuſſorē.in quātitati
bus aūt inſpicimus qd eſt minimū:vt in pre-
dicta.l.fideiuſſorē. Itē locū hz hec regula in
penis.vt infra eo.ti.in penis. Io.an. Extēde
Cū dubites an tātā pniam dz peccatori dare

melius est errare in modicitate q̄ in excessu: qz melius est ẜm Cris. hīc deo reddere rōnes de nimia misericordia q̄ de nimia seueritate xxvi.q.vij.alligant. Cū quis ēt est perplexus ẜm ɔsciam suā inter duo mala minimū est eli gendū di.xiij.Nerui. Cū qs dubitat de diuer sis operibus qd magis debeat facere.vel quid de se sentire: sequaṫ minimū: idest humilius.

¶ Inspicimus in obscuris quod est verisimilius: vel qd plerūq; ɔsueuit fieri. hec regula sumpta est ex.l.ff.e.ti.in obscuris. Po ne casum. Aliqs ɔtraxit cū vidua.⁊ longo tē pore habitauit cū ipsa: illa dicit se incognitā. In hoc obscuro presumiṫ cognita qd verisimi lius est.xxxij.q.j.siquis acceperit. Itē cācel lata vel obscurata lra nois: presumimus ibi il lam ipsam fuisse de qua est verisimilius de fi de instru.inter dilectos. Itē in dubio verisi mile est filiū iniuste exheredatū. C. de inoffi. testa.aut nō liceat. Et hoc repete qd dictū est in precedēti regula Jo.an. Extēde. Tpe pe stis cū dubiū est alicui si debet recedere a lo co infecto: verisimilius est vt vitet mortē vł in firmitatē subtrahendo se a loco infecto.⁊ sic fieri ɔsueuit. Et hoc nisi ex aliqua cā oporte ret aliquē ꝑmanere: vt sunt curati sacerdotes. xxiij.q.iiij.de tirijs: ⁊.§.seque. ¶ Dubitat qs si in ieiunijs extra quadragesimā debeat vti lacticinijs faciat qd fieri cōsueuit a timoratis in hmōi locis di.xj.catholica: ⁊ di.xij.illud. Poterat dubitare Abraam de pudicitia au ferenda vxori si diceret sororē suā: ⁊ de occi sione sui si diceret eā vxorē. Fecit id ex quo ve risimilius poterat se iuuare.xxij.q.ij.queriṫ.

¶ In penis benignior est interpre tatio faciēda. Hec regula sumpta est ex.l.ff. e.ti.factū. Pone casum in iudice qui ita ꝓnū ciauit. Temere accusasti calūniatorē nō ꝓnū ciat.ij.q.iij.notādū. Itē ꝓuatus a collegio do ctoꝝ nō perpetuo sed tēporaṫ intelligiṫ ꝓua tus de cōsti.ex litis. Itē tutor remotus nō ex presso an ꝓpter dolū an ꝓpter culpā remotus intelligiṫ ꝓpter culpā.ff.de suspec.tu.l.hoc.n. Cōcor.cū regula de pe.di.j.§.pene. vbi dr q̄ pene legū interpretatione magis sunt molli ende q̄ exasperande. Et ex hac regula est ar gumētū q̄ in dubio presumiṫ cassatio electio nis facta nō vitio ꝑsone: sed electiōis modo. Et nota q̄ hec benigna interꝑtatio fit in mul tis. Primo qz ex multiplici pena expressa eli gimus mitiorē.l. di.cos. Scdo qz si dubiꝫ pōt importare penā ꝑpetuā ⁊ tpalē: eligimꝰ tpalē xxiij.q.iiij.nō oportet.ij. Saluo eo qd habes di.l.c.j.⁊ de cōsti.ex litis.per Bern. ⁊ moder nos: ⁊ accur. Tertio qz de penis nō arguimꝰ ad similia: qz pene nō excedant ꝓprium casuꝫ vt di de pe.di.j.pene. Quarto qz vbi est tale verbū puniaṫ: priueṫ: ⁊ hmōi: per sniam ітеl ligimus: nō ipso iure de elec.qz ꝓpter: nisi es sent ibi verba que aliud saperēt vt ipso iure: vł eoipso de elec. q̄ sit lib.vj. Dar.tamē ɔ̄: sꝫ pri mū credo ẜm Guil. Quinto qz in dubio mi tiorē causam eligimus.ff.de suspec.tu.l.hec enim. An aūt iudex possit penas moderare no ta.ij.q.iij.§.notandū: in glo. Benignior dic canon. Illa digniora sunt mutatiōe que sunt excellentiora pietate di.lx.sanc. Iterpretatio de multiplici interpretatione nota.xj.q.j.§. ex his oibus Jo.an. Extende. Cū videmꝰ ali quos flagellatos: precipue bonos cū diuersis de causis flagella contingant de pe.di.iij.ꝓ ductior debemus interpretari in benigniorem causam puta ad maiorē cumulū premij. Itē cū nos deus flagellat qd facit ad purgationē peccatoꝝ de pe.di.j.si peccatū: nō ad initiaꝫ dānationis: vt antiochū ⁊ Herodē. Itē vt cū seueritate misceat minimā aliqd diminuēdo si potest. Sicut deus punit citra cōdignū di. xlv.disciplina: ⁊.c.qui iuste.cum glo.

¶ Imputari non debet ei per quē non stat si faciat: quod per eum fuerat facien dum. Pone casum in eo qui debet appellatio nem prosequi infra annum: cui non imputaṫ si per eum non stetit.ij.q.vj.anteriorum. Itē in eo qui debet promoueri infra annum ad sa cerdotium: cui non currit annus si iusto impe dimento detentus: non potuit promoueri de elec.cōmissa lib.vj. Item in eo qui rem emit sub pacto legis cōmissorie: scꝫ q̄ si preciuꝫ in fra terminum statutum non solueret: res esset inepta: ⁊ emptor in termino soluere volens nō habuit cui solueret: sibi non imputaṫ.ff.de le. cōmissaria.l.cōmissaria in fine. Ad idē.xiij. di.ephesiis. ¶ Et nota q̄ dicit: per quem non stat. Non enim sufficit velle nisi ad opus pro cedat quantum in eo est. Impossibilitas er go facti sicut a principio annullaṫ obligatio nem: vt in regula nullus: ita ⁊ ex post facto di dit: vt hic. Si tamen tenetur quis facere ali quid in certum tempus nec per eum stetit: li cet non imputetur: tamen post tempus tene tur de vo.⁊ contu.cum dilecti. Cōsulo tamen si potest infra tempus de impotentia protes tur.ij.q.vj.post appel. Sed quid dicis de eo qui sua culpa incidit in casum per quem po stea facere non potuit: quod per eum fuit fa ciendum: videtur primo q̄ sibi sit imputādū quia regulariter quis de casu tenetur qui se quitur culpaꝫ di.l.sepe: ⁊.c.studeat: ⁊ c. et ta. ⁊ quasi.c.j.in contrarium videtur de cler. c.

ultimo: & de preben. q2 diuersitatē. Satis vi-
detur dici posse q imputandū sit illi propter
iura primo inducta. Hinc dicit lex nō debe-
re succurri ei qui in necessitate se posuit. ff. qui
satis. da. l. fideiussor. ¶ Ad iura in contrariū
inducta: respondeo & dico q decretalis illa.
de elec. c. ultimo: & decretalis: diuersitatis: lo
quuntur de quadam pena canonis prolata: so
lum contra negligētes: vnde ibi culpa siue ne
gligentia nō punit. Hoc satis probat decreta
lis: q2 vel dic q si et culpa imponit aliqua pe-
na vel suspensio vel deportatio: tunc culpa il-
la ulterius puniri nō debet. Ad hoc. xiij. q. ij.
c. ultimo Jo. an. Extende: q2 si paterfamilias
facit qđ in se est ad corrigendū familiā & diri-
gendū: & tamen mala est: sibi nō imputat quo
ad deū vel ecclesiam: & similiter prelatus. Si
facit qđ in se est ad directionē & profectū sub-
ditoꝝ: & tamē mali sunt: sibi nō imputatur. vt
xlvij. dist. §. quid tunc fiet: & c. quātūlibet: & c.
qđ ad nos. Similiter si quis querit baptismū
penitentiam: & huiusmodi: & per eum nō stat
q accipiat: sed q2 nō inuenit administrantem
huiusmodi: sibi nō imputatur quoad interitū
salutis: si alias est contritus de con. di. iiij. bap-
tismi. vicem. & de pe. dist. j. quem penitet. Si-
militer iudex aduocatus: medicus. si faciunt:
quod in se est in vsu officioꝝ suoꝝ nil obmittē-
do de ptingētib⁹. dāna sequunt nō eis iputat.

¶ Is qui in ius succedit alterius
eo iure quo ille vti debebit. Hec regula sum-
pta est ex. l. ff. eo. ti. qui in ius. Pone casum in
patrono: quia eodē iure vtetur successor: quo
& predecessor. xviij. q. ij. eleutherius. Item cō-
uenitur successor per rescriptum impetratum
contra predecessorem de fo. compe. delicti.
Item in herede qui non vsucapit quod nō vsu
capiebat defunctus. Fallit hec regula in mul-
tis casibus. Primo vbicūq morte defuncti
confirmatur donatio: ibi enim heres non per-
mittet. C. fa. her. l. filio. Item fallit in conuen
tionibus vbi est persona successoris mutat fo-
ras. Hinc est q clericus etiam in ciuilibus &
patrimonialibus conuenitur coram suo iudi-
ce. xi. q. j. nullus de fo. compe. cum sit. Item
fallit de iurepatronato. c. i. lib. vi. In casu vbi
ecclesia succedit laico patrono. Nam ecclesia
habet sex menses: cum tamen laicus habeat
solum quatuor. Item legatarii acceptare nō
possunt legatum pro parte: & pro parte respue
re. Si tamen decedat pluribus heredibus di-
missis: vnus heres poterit pro parte sua acce-
ptare: alter pro parte sua respuere. ff. de leg. i.
legatarius. Item fallit in casu qui habetur. l.
procula. de proba. Item in casu qui ad. l. fal.
recipitur. Ratio regule est quare eodem iure
debet vti: quia plus iuris habere non potest
vt in regula: nemo potest. Minus non quia he-
res censetur eadem persona cum defuncto: et
successor cum predecessore. ¶ Et nota q di-
cit eodem iure: non eo priuilegio et sui perso-
na: si personale erat priuilegium predecesso-
ris: quia priuilegium personale &c. infra in re-
gula cū suis cōcor. Idē dico de pacto psona
li de trāsac. de cetero Jo. an. Extēde. Eādē
ptātē hʒ papa q̄ ē p tpe ad statuēdū & destituē
dū: quā oēs sui pdecessores ēt si malus di. xl. si
papa. eandē auctoritatē hūt epi: abbates: gnā
les: magistri vel ministri: priores cōuētuales.
quā habuerūt eoꝝ pdecessores in dictis offi-
ciis rōne ipsoꝝ officioꝝ: illā exemptionē hūt
exempti successores q̄ & predecessores et pri-
uilegiis antiquis concessis & nō abbatis &c.

¶ In re communi potior est con-
ditio prohibentis. Pone casum in duobus cō
iugatis: quorum vnus vouere continentiam
volente: altero prohibente potior est condi-
tio vel causa prohibentis. xxxiii. q. v. c. i. Item
in electione fienda vno prohibente ne proce-
datur per viam compromissi: aliis hoc volen-
tibus: potior est conditio prohibentis de ele.
quia propter. Item duobus habentibus cō-
munem parietem: vno volente destruere & re-
ficere: altero prohibente: destruere non potest
ff. de serui. vr. predi. parietem. Fallit hec re-
gula. Primo quando non interest socii: puta
quia vult incrustare vel pingere vel vult scalas
ponere iuxta parietem. Secundo quando ob
hoc quesita est vt opus fiat. Item quando edi-
ficium reficeret. ff. de dam. infec. l. in reficien
do. Item fauore religionis: vt si ibi sepeliri ve-
lit. ff. de religi. si plures vel in commune sepul
chrum alium mittere insti. de rerum diui. §.
religiosum. Itē cū donator rem cōmunē ha-
bet cū donatario. C. de dona. l. sancimus: p-
hibentis. Nō est q2 volens nō solū dñs est illi
us rei: sed & prohibens. Et scire debes aliqđ
cōmune vel singulis vt hic. Aliqđ cōmune vl
collegio: & de hoc infra: q oēs Jo. an. ¶ Exten
di pōt ad casum: cū qs habēs vsū rōnis vult
intraret religionē ante. xiiii. annum & pater vl
tutor prohibet vel econtra: pater vellet q ipse
intrare & ipse non vult: potior est conditio pro
hibentis. Item in votis que fiunt a religiosis
oportet q concurrat voluntas prelati cū vonē
te in executione. Unde si ipse vult implere vo-
tum factū abstinētie & hmōi: & prelat⁹ nō vult
vel abbas seu prelatus vult q plus faciat q̄ te
netur: potior est pditio prohibentis. Ver. ab-
bas nō augeat vota mea: sine mea voluntate.

¶ In malis promissis fidem non expedit obseruari. Hec regula sumpta est ex verbis Isido. xxij. q. iiij. vbi di. In malis promissa rescinde fidem: et in turpi voto muta decretum. Et pse quere hanc regulam secundum ea que dicunt ista in regula non est obligatorium. ¶ Et nota quod dicit in malis promissis. Nam licet mala promissa seruari non debeant: tamen interdum male promissa: puta per dolum vel metum seruantur. quando. s. seruari possunt sine interitu salutis eterne si iuramentum intercessit: de iureiurando. si vero. Jo. an. Extende. ¶ Nota quod est triplex genus promissionis. Quedam est que fit simplici verbo hominum. quedam que firmatur iuramento. et hec fortior. quedam que fit voto. et hec fortissima. Quelibet harum si est de re licita obligat: nisi superueniat impossibilitas. Etiam simplex promissio obligat in foro conscientie. vt di. xxij. q. v. iuramenti. vbi dicit glo. Jo. quod ex nudo pacto oritur actio. xij. q. ij. quicunque. Sed fortius obligat iuramentum: et exinde votum. Sed in qualibet harum vbi malum promittatur: seruanda est regula ista. vt. s. non seruetur Nec in hoc peccatur. sed tunc quando illicitum est promissum. arg. ad hoc. xxij. q. iiij. vnusquisque. Et c. quod dicendum. et c. non plurabis. et. §. illicitum. ergo per totum.

¶ In alternatiuis debitoris est electio: et sufficit alterum adimpleri. Hec regula sumpta est ex lege. ff. e. ti. in eo quod plus. ¶ Pone exemplum per canonem. xij. q. ij. Bone rei. Et de rescriptis inter ceteras. et in viro qui in causa, soluti matrimonij dotem vel eius extimationem restituere promisit. ff. de iure do. plerique. Sunt autem quedam alternatiue in quibus debet ordo seruari: vt cum mandat testator aliquid dari liberis: aut his deficientibus consanguineis: aut affinibus, quia tunc sequuntur ordinem. et est ar. ad hoc quod dixi de ordine sequendo. di. xlii. c. si rector. in fi. de elect. c. j. li. vi. Contra dicit ad hanc regulam. insti. de legi. §. si generaliter. So. illud cum eligens fuit in mora. de consue. c. vlti. li. vj. Et sic nota Bern. in predicta decre. de re iter eccas. Jo. an. Sic cum fit in optione eligentium per aliquem trium modorum procedere sufficit alterum impleri de electi. quia propter. Dauid ex tribus sibi propositis a domino flagellis suffecit quod alterum elegit. s. pestem.

¶ In pari delicto vel causa potior est conditio possidentis. Hec regula inquantum dicit de delicto sumpta est ex. l. ff. e. ti. cum par. Inquantum dicit de causa sumpta est de. l. e. ti. in pari. Pone casum in delicto per canonem. xiiij. q. v. non sane. In eo. s. qui repetit pecuniam quam dedit pro iniquo iudicio. Item in eo qui vsuras quas soluit repetit: cum ipse sit in pari delicto: de vsu. quia frustra. et. ff. de condi. ob tur. causam. l. vbi autem. vbi habes quod non repetitur quod propter stuprum vel vt male iudicetur est datum: et de preben. si a sede. li. vj. Et nota quia videor male exemplificare per decre. illam: si a sede: nam ibi non erat par causa: cum vni fuerit collata per papam alteri per ordinarium. Sed non queritur de paritate quoad potestatem conferentium: sed de paritate quoad tempus: quia cui primo collata fuerit dubitatur: et ideo in hac pari causa temporis potior erit conditio possidentis. Et nota quod hic exhibetur fauor reo: quia absoluitur in pari causa vel delicto. C. de conditio. ob tur. causam. l. ij. Unde semper dicere consueuimus quod in pari causa vel delicto potior sit excipientis conditio. Joan. and. Sic in ludo alee qui prohibetur. dist. xxxv. episcopus. melior est conditio possidentis acquisitum per ludum quam perdentis. Quis enim Joan. in glo. ibi. dicat quod possit repeti: et per consequens debet restitui perdenti. hoc habet locum in locis vt i viuitur legibus imperialibus hoc mandantibus. s. de restitu. vt ff. de alea. lib. vlt. que non sint in hoc abrogate. sed seruentur. Nam aliter potius est pauperibus erogandum: vide tamen de ludo plene infra in secunda parte.

¶ In argumentum trahi nequeunt que propter necessitatem aliquando sunt concessa. Hec regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. que propter. Pone casum dist. lv. c. primo. vbi propter necessitatem ministrorum permissum fuit assumi monachos ad parrochiales ecclesias Cessante ergo hac necessitate in argumentum illud trahi non debet. C. de sacrosanc. eccle. l. antepenul. Et concor. ad hanc regulam illam: infra que a iure. Et illa alia: quod alicui. Nec superfluit hec ad illas: quia ille loquuntur de his que conceduntur ob fauorem vel gratiam: hec autem in eo quod conceditur ob temporis necessitatem. Et dicit in argumentum: quasi dicat: iurista vel arguens. Non debet arguere de eo quod interdum ex necessitate concessum est: quia argumenta de similibus ad penitus similia procedunt: sed inter tempus necessitatis et non necessitatis non est similitudo: vnde non procedit argumentatio. Et concor. ad hanc regulam. xxxv. q. prima. c. primo. per quod exemplificare potes. Nam a principio generis humani licite contraxit frater cum sorore: quia ex necessitate id faciebat: hodie autem creuit genus humanum et sublata est necessitas: et ideo non licite contrahitur infra quartum gradum: de consanguini. et affini. non debet. C. de pa. qui fi. dist. l. prima et secunda: vbi propter necessitatem famis licet filium distrahere; quod alias non licet,

Et nota ex hac regula illud generale q cessante cā cessat effectus de iure ciui. z si sp̄o. z de pen. z re. cū infirmitas. l(x)i. di. §. his oibus. Cessante igit necessitate ppter quā dispensatū est: cessat dispensatio. i. q. vij. qd pro remedio: qd verū est circa facienda: nō circa facta. vt ibi notatur. Et hoc et verū vbi vtilitas succedit loco necessitatis: sicut est de monachis ordinādis xvi. q. i. sunt nōnulli Jo. an. Sed queritur an cessante cā alicuius phibitiōis vel ordinatiōis ecclesie cessat ipsa pstō. Et videt q sic: dicit enim Gratianus q phibitiōes ecclesiastice ppelas hñt causas: qbus cessantibus cessant et ipse di. l(x). §. his oibus. Ubi et ponit exemplū Ambrosij electi in archiepm an baptismū cōtra phibitionē ecclesie ar. 5. xix. q. ij. duo. So. Dicit glo. q bono mō sic pōt exponi istud qd cessante causa cessat pstō. i. qn cessat actu z exemplo: ita q nō possit trahi in perniciē exēpli vel dicit q cessat cōstitutio circa illā psonam cessante cā: vt scz possit dispensare secū. Uel dic q qn oīs cā cessat impulsiua: finalis: efficiens: z occasionalis: tunc cessat pstō. Istud extendi pōt ad oēs dispensatiōes: qr si dispensat in aliquo aliqn ppter aliquā necessitatē nō inde trahi pōt exemplū. Sic z Dauid ppter necessitatē famis comedit panes ppositiōes: qd alīs nō licuit: sic in necessitate vetula baptizat que alīs male faceret. Infirmus nō ieiun' cōmunicat: qui alīs peccaret. Cōfessor in necessitate. s. articulo mortis absoluit ab omnib' casibus z sententijs qui alīs non posset.

¶ Quod non est licitum in lege necessitas licitum facit. Hec regula habet in decre. de reg. iur. z sunt vba Bede. Et addit in textu exemplū. Nā sabbatū custodiri pceptum est. Machabei tñ in sabbato sine culpa pugnant. Sic z hodie: siqs fregerit ieiunium egrotus reus voti nō habet. hec ibi. Et sicut de ieiunio ex voto: ita de ieiunio ecclesie. Et idē si comedat carnes in quadragesima sicut olim in veteri testamento licuit in sabbato pugnare i necessitate z circūcidere: ita hodie in dominicis diebus z festiuis in necessitate licet pugnare. xxiii. q. viii. si nulla. Ac etiam ti more inimicorum superuenientium remouere z ferre ad locum tutum victualia z suppellectilia z causa custodiendi infirmum vel alia vrgente causa dimittere auditionem misse: z sic de alijs pceptis positiuis sec' de pceptis diuinis quia propter nullaz necessitatem lz preterire puta periurare adulterare z huiusmodi ne occidatur. Nec est hoc contra quod dictū est de violatione sabbati vel dominice qr sanctificatio vel obseruatio festi quantum ad determinationem dierum huius vel illius ē preceptum ecclesie seu positiuum. Sed in generali q vacetur deo aliquo tempore ē de iure diuino. Item non est contra quod in necessitate licet furari quia illud proprie non est furari quoniam in necessitate. s. extrema cum aliter subueniri non potest omnia sunt cōmunia dixiq. sicut hī. Unde nec furtum est quantū ad illud quod pro sua extrema necessitate accipit etiam sm leges. Ad hoc facit textus Gratiani. i. q. i. remissionem. §. sed notandum necessitas non habet legem: sed ipsa sibi facit legē. Sed tamen si religiosus in casu extreme necessitatis. s. mortis sine licentia curati daret sacramenta cōmunionis vel extreme vnctionis non euaderet peccatum z excōmunicationem cle. de priuile. religiosi. in cle. Illa enim non sunt tante necessitatis vt baptismus.

¶ In toto non est dubium partez contineri. Pone exempla que habentur in regula plus semper z prosequere sm ea que ibi nota. Concor. xiiij. q. v. penale. Ubi sub nomine furti quod ponitur pro toto idest omni illicita vsurpatione re aliene prohibentur vsura: rapina z omnis alia vsurpatio z. xxxij. q. iiii. meretrices z de pe. di. i. §. hoc idem Jo. an. Extendi potēt ad multa. Et primo deus est totale z vniuersale bonum. Quicquid est in creatura quelibet virtutis est bonum partiale procedens ab illo totali bono. Cum ergo sm phm. Bonum omnia appetant z quanto magis tanto magis. Si creatura propter aliquā bonū partiale in ea trahit ad amorē multomagis oz trahi a deo bono totali in toto zc. Itē ois scia z sapia in deo est: z io siqs vult aliquā partē ad eū accedat: eū querat vt docet Ambro. di. xxxv. Itē totū gen' humanū fuit virtualiter in pmis parētib' Adā z Eua z quilibet vir z mulier est pars decisa ab illis p seminalē ppagationē excepto xpo q nō fuit ex semine viri generat': vñ corrupto toto p iobediētiam cop ois pars decisa ab eis est corrupta. i. q. iiii. itaq et de pene. di. iiii. firmissime. Itē in sacro est tot' xps. Unñ z oēs partes eius idest corpus anima sanguis diuinitas z hmōi.

¶ In generali concessione non veniūt q qs nō eēt verisilr in specie pcessur'. hec vba habent de pe. z re. si epo li. vi. Pone casuz. xv. q. i. frater noster vbi gnāli cōmissio facta legato p papā nō extēdit ad causas fidei. Item C. q res pigno. ob. pos. li. j. vbi in gnāli obligatiōe pignoris nō veniūt vxor z alūni: z q qs verisilr nō ē credēdus obligasse spālr. ¶ Et nota q nō solū in obscuris inspicim' id qd est verisimile. sz et in gnālib' vt h in regula. Si que-

vatur que sunt illa que verisilr nō vicēt in specie pcessisse. Rñ. hoc cognosci ex īpossibili vel īhumana vel dura sepatiōe: vtputa ministeria artis sue: vel que ad effectionē pertinēt: generali obligatiōe nō veniūt. ff. de pigno. l. obligatiōe. Et nota q ex hac regula vbū generale restringi. Ad idē de rescrip. c. ij. lib. vj. Itē facit hec regula de eo q generalr tenet aliquē ꝯ oēs iuuare. Nungd cōtra se vel filios. Et no. de hoc. xxij. q. v. ꝯ forma. l glo. Jo. an. ¶ Hec regula multū facit ad auctoritatē que datur a prelatis suis inferiorib⁹. Nā sm doctores: si dicat eps his qb⁹ dat licētiā audiēdi cōfessiones. Ego cōcedo auctoritatem meā. Ex ista generali cōcessione nō intelligunt cōcessi casus reseruati sibi nisi ipe specificet. Et si concedit casus sibi reseruatos nō videt ex hoc cōcessisse absolutionē ab excōicatiōe aut r dispēsationē in votis. Et iō ista sp spāli sunt petēda.

¶ Infamibus porte non pateant dignitatū. Hec regula videt sumpta. C. de digni. l. ij. r li. xij. Ubi dicit lex. Neq quos infamia ab honestoꝝ cetu segregat dignitatis porte patebūt. Pone casum p canonē di. xxxj. tāti daniel. r de excel. pla. inter dilectos. Ad idē di. xxxiij. laici: vbi di q opinio ordinādi vacillare nō dz. De infamia aūt qd sit r quō contrahatur: r de multiplici eius genere. dic vt no. iij. q. vij. §. tria. v. porro infamia. Et qd dicit: hec regula de dignitatib⁹ intelligas de ecclesiasticis r secularibus. Infamis. n. iudex eē nō pōt. xij. q. vij. infamis. Bñ tñ eē pōt arbiter. iij. q. vij. tria. v. cognitores. Sed an pcurator possit eē. quere no. di. l. accedēs: r. iij. q. x. c. vlti. Jo. an. ¶ Infamis est corā deo r curiā celesti quilibet peccator in mortali constitut⁹ de pe. di. i. ecclesia. Unde in ipso perseuerāte non patent porte dignitatū regni celestis: in quo sūt oēs reges r sacerdotes: vt di in Apoc.

¶ Locupletari non debet aliquis cū alterius iniuria vel iactura. Hec regula sūpta est ex. l. ff. e. ti. iure nāe. Pone casum. xvij. q. vi. c. vi. Ubi dicit Aug. q qui vult ecclesiam facere heredē totius sue subē. exheredato filio nō vult ipse recipere talē hereditatē: r tunc inducit exemplū Aurelij carthaginensis episcopi. Itē de donatiōe aplice sedis vbi nō ditat monasteriū: cū iactura cathedre vel ecclesie. Cōcor. di. xcix. ecce. r. xij. q. ij. bōe rei. xj. q. iij. siquis. xxij. q. ij. primū. Et iō priuilegiū interpretamur ne alteri enorme pīudiciū inferat: de vbo. signi. qd per nouale. ix. q. iij. nunc vo r. xxv. q. ij. de ecclesiasticis. Hec regula fallit in prescriptionibus r vsucapionibus: vt per te videe: r in exceptionibus nō numerate pecunie. que si infra debitū tps nō opponit: locupletat petēs cū aliena iactura. C. de nō nume. pe. l. in cōtractib⁹. Itē in expensis factis in re aliena. ff. de doli. excep. paulus. Sz vbi est auctoritas iuris: nō pōt dici iniuria. xxiij. q. iiij. q peccet. D: eni iniuria ꝯsi cōtra iura. Qd ergo d: iniuria vl iactura expone vt p r sic. lxxxvij. di. c. i. ¶ Queri solet si lz aliqd in meo facere ex quo alij nocumētū seqt. Rñdeo. Aut immitto vel opus facio in alienū: r tūc nō licet. ff. si seruitus ven. l. sic. §. r si testatrix. Aut nō immitto nec opus facio in alienū: r tūc aut id volo facio vt noceā alteri: r tūc phibeor. Aut non volo facio: sz solū eo pposito vt mihi psim. lz p id alteri noceā: r tūc nō phibeor. ff. de aq̄ plu. ar. l. i. Et qd dic hec regula iactura: intelligas enormi. Nā puilegiū bñ affert iacturā: lz enormē iferre nō debeat. Ex cē. xxv. q. ii. reseripto. Et de v. sig. olim Jo. an. Et tñde pharao locupletari voluit cū iniuria ppli israel: sz punit⁹ fuit: q aūt ppls israel fuerit locupletat⁹ cū iactura egyptiorum: quorum vasa mutuata asportauit: non fecit cum iniuria: sed se recōpensando de damnis eis datis: sicut modo liceret alicuius bona retinere: tātūdem quantum habet de suo. Item quia mandato domini h egit cui⁹ sunt oia. xiiij. q. v. dixit dns.

¶ Mora sua cuilibet est nociua. Hec regula sumpta est ex lege. ff. e. ti. in cōdēnatione. Pone casum in eo qui est in mora soluendi decimas: quia pereunt periculo suo: et in casu fortuito. xvj. q. i. decime. Item in cōmodatario vl depositario qui fuit in mora de cōmo. c. l. de depo. bona fides. Itē in fure q statim ē in mora. ff. de fur. subtracto. ¶ Circa hāc regula nota q ad h q dicat qs morosus reqrit q sciat se debere vl scire debeat q iterpellat⁹ fuerit a die vl hoie: r q habuerit possibilitatē dādi hec habes. ff. de reb⁹ cre. l. q te. r tūc tenet morosus de casu fortuito: et si res fuisset peritura apud dñm eodē mō sm Accur. Ez mar. ꝯ et not. in dicta. l. q te. Fortassis enim dominus rem vendidisset r apud alium perijsset r hoc tenet Berñ. ¶ Unum nota q si debitor primo fuit in mora soluendi r postea creditor in mora recipiendi vel econuerso vltima mora nocet. ff. de vsu. debitor. De mora autē r multiplici eius effectu plene notatur. ff. de vsuris. l. mora. ¶ Sed nunquid mora semel commissa purgari potest. Videtur q non. xij. q. ij. longinquitate r. xx. q. ii. puella r de elec. cum in concti. In contrarium q possit purgari: videtur. xlij. di. c. i. vbi de hoc r dist. c. qm r de supplē. negli. prela. litteras. So. dic q vbi dies prefigitur a canone vel lege pena z

imponente mora purgari non potest: pena eni semel commissa non purgatur; et sic intelligu͂tur priora iura et hec regula. Et hoc est verum nisi eadem lege vel canone caueatur in eo casu posse purgari moram et penam euitari: et sic intelliguntur contraria. Pena ergo semel cōmissa non purgatur nisi forte fingeretur non fuisse in mora. xi. q. vi. biduum. Sicut enim a pena canonis non appellatur de appel. consuluit. ij. li. vi. Jo. an. ¶ Illa regula potest multum extendi et vtiliter. Est enim nociua mora in suscipiendis sacramentis propter varia pericula que possunt cōtingere precipue baptismus: maxime necessarius di. v. baptizari. Similiter in administrandis quoad dantes: ne interueniente modica mora inuenirentur non possint qui redimantur dist. v. baptizari. Similiter in restituendo vitanda est mora: alias si velet grauiter peccat sm Tho. Similiter in cōtritione habenda de mortalibus quorum nō dum penituit: alias cum recordatur peccat mortaliter Tho. propter quod dicitur Eccl. v. nō tardes conuerti ad dominum etc. Similiter ad benefaciendum et subueniendum necessitatibus aliorum Matth. xxv. Moram faciente sponso: que non se prepararunt virgines clausa est ianua. Et coruus habens vocem procrastinationis non rediit ad archam. Et leuites qui fuit morosus in recedendo a socero superuenit maximum scandalum in vxore constuprata vt habetur in lib. Judicum. xix.

¶ Mutare consilium quis nō potest in alterius detrimentum. Hec regula sumpta est ex lege. ff. e. ti. nemo potest. Pone casum in electiōe. viij. q. ij. dilectissimi. et de elec. publicato: vbi habetur q publicato scrutinio electores non possunt mutare vota sua ad aliquem eligendum si regulariter vnus est a maiori parte electus: et hoc quia fieret iniuria electo. Item in eo qui circa seruitutem alicuius iuri suo: qui mutari non potest: licet socii eius nondum cesserint. ff. de seruitu. rusti. predi. l. per fundum et C. de nego. gest. l. vlt. ¶ Illa igitur regula infra quod semel placuit intelligitur sm istam. quando scilicet ex mutatione voluntatis vel placiti alteri impedimentum: vel detrimentum affertur: vt ibi dicetur. et fallit in casibus ibi notatis. Fallit in suo here eque de abstinente vel repudiante qui re adhuc in eodem statu manente: potest adire vel tēpus ad deliberandum petere. C. de repu. here. l. vlti. Jo. an. Sic et cum quis donat aliquid vel dat: non debet reuocare. Si contraxit cum aliquo sponsalia non debet mutare; nisi interueniat casus in quo liceat mutare: de quo infra in tertia parte ti. i. ¶ Dauid postq̄ pmisit dare regnum salomoni: nō mutauit cōsiliū. Saul q pmiserat dare filiā dauid in vxorē: et mutauit cōsilium male fecit. Sanson quia soceri sui mutauerūt cōsiliū in eius detrimētū dantes sponsam suā alteri: inde fecit mala philisteis.

¶ Non est in mora qui potest exceptione legitima se tueri. Hec regula sūpta est ex. l. ff. e. ti. nulla. Pone exēpliū in dño q nō recipit seruū suū fugitiuū infra trienniū monachū factū. di. n. fuisse in mora. Nō est vero nisi possit se tueri exceptiōe legitima: puta lōginquitatis loci. xvij. q. ij. si quis icognitus. Et nota q vt dixi in regula mora. Ad hoc vt dicat quis morosus necesse est q sciat vel scire debeat se debere. Sed ille q est tutus exceptiōe legitima nescit se debere vel nescire videtur: ergo nō est in mora. Itē nota q dicit exceptiōe legitima que est cū est obligatus iure naturali vel ciuili. Sed obstat exceptio: puta pactū de nō petēdo vel similis. Uel est obligatus iure naturali tm: et facit qd circa indebitū nota. l. q. iiij. in fine. Et intelligitur illa exceptio legitima q̄ replicatiōe nō elidit. Pone exemplū. Debebas mihi decē: feci tibi pactū de nō petendo: sed p metū vel tēpore furoris hoc feci. tūc exceptio pacti non est legitima: quia eliditur replicatione furoris vel metus. Et ideo dixerim in mora fuisse. Joan. an.

¶ Nemo pōt ad impossibile obligari. Hec regula sumpta est ex. l. ff. e. ti. impossibiliū. Scire debes q impossibilitas est triplex iuris facti et nature. De pma pone casum di. liiii. abbati: vbi dicit q abbas nō pōt suū facere liberū scz de iure quia nil habet ppum. De secūda. ff. de vbo. obli. l. gñalr. Nō enim tenet pmisio si pmisero tibi qd est impossibile de facto: vt montes alpiū vltra mare deferre. Et si Bononie cōstitutus pmitto me hodie tibi daturum cētū rome, quia impossibile est pmissum nō nascit obligatio: vt h in regula. Et est expsum isti. de ver. obli. §. loca pterq̄ in casu. ff. d ver. obli. l. vi. De tertia. Si dat pmitto qd natura dari est impossibile: vt solē lunā et stellas vel facere qd nature est impossibile fieri: vt celū ascēdere: vel digito tāgere. ff. de ver. oblig. si stipuler: huius regule rō satis patet: quia ois obligatio actionē parit. Sed qd nō ē nec eē pōt obligationē parere nō pōt: et sic nec actiones. Itē actio est ius psequēdi in iudicio qd nobis debet. Debere aūt ē de alio hīe. Sz qd nō est nec eē pōt obligationē parare nō pōt. ergo ibi nō est actio: et sic nec obligatio. Et nota q hec regula hz locū in mrimonio et vltimis voluntatib' et singulis contracti' in sententiis et pce-

ptis. Itē in legibus ꝛ ↄditōnibus que debēt eē
possibiles. di.iiij.erit. Est tñ in hoc dñia: qꝛ im
possibilis ↄditio apposita in ↄctu: vitiat ↄctuz
insti. de inuti. stip. §. īpossibilis. In testamētis
aūt ꝛ mrimonio ob fauorē ipoꝝ habet pro nō
adiecto: de ↄdi. appo. c. vlt. Et qđ dicit hec re
gula de impossibili itelligas etiā de turpi. de
quo dicet etiā infra: non est obligatoriū. No.
Hosti. ꝛ Host. in decre. cuz dilecti: de do. ꝛ cō-
tu. q̄ si iudex citet aliquē eo die quo īpossibile
est eum cōparere qđ nō est oīno inutile māda
tū: imo lȝ nō teneat cōparere illa die ꝑpter im
possibilitatē: tenet tñ cōparē post diez. Et pōt
eē ratio hui⁹: qꝛ ꝑncipale est ibi q̄ veniat. Ac-
cessoriū aūt q̄ tali die veniat: ꝑncipale aūt nō
vitiat ꝑpter accessoriū: sed ecōtra Jo. an. Et
ex hac regula pōt trahi q̄ si pater filio: dñs ser
uo: vir vxori: platus sbdito ꝑcipiat illicita: nō
obligat ad faciēdū illud: qꝛ īpossibile est de iu
re. xi. q. iij. si dñs. ꝛ c. si is qui ꝑest. Dicit. n. lex.
illud possum⁹ qđ de iure possum⁹. Ad ħ etiaȝ
xxij. q. ij. faciat. Nō dȝ ergo obedire: sicut nec
Petrus ꝑncipib⁹ sacerdotū ꝓhibētib⁹ sibi ꝑdi-
cationē. Sȝ humiliter se excusare: vt fecit asi-
na balaam in figurā hui⁹: qđ habes. ij. q. vij. §.
cum balaam. Cum enim precipiuntur plura
impossibilia non tenentur. Tho.

¶ Non est sine culpa qui rei que

ad eum nō ꝑtinet se imiscet. Hec regula sum-
pta est ex. l. ff. e. ti. culpa. Pone casum in cleri
co iacēte lapidē. di. l. clerico: ꝛ de monacho ci
rurgico: de homici. tua. Et in ceco sagittante
xv. q. i. §. vt itaq;: ibi de Lamech ceco sagitta
occidēte Caym. Sic hec regula vera est: ergo
culpa est gerere aliena negocia: ꝛ sic est contra
ff. de neg. gest. l. ij. xxij. q. iiij. si ad pctm. Sol.
Officiū hoc dȝ hō homini. xxij. q. iiij. c. ij. Et
nota q̄ ꝓpe loq̄ndo inter deū ꝛ hoiem est reli-
gio. xxij. q. iiij. vnusq;q;. inter ꝑlatū ꝛ sbditū
obediētia. ij. q. vi. qui se scit. Inter maiorē et
minorē reuerētia. di. xciij. per totū. Inter pa-
trē ꝛ filiū dilectio. v. q. v. nō osculat. Inter cō
sanguineos pietas. Inter dñm ꝛ ꝑuū fulcimē.
Inter patronū ꝛ libertū obsequiū. Inter ho-
minē ꝛ hoiēȝ offm. Nō igit pōt dici ad euȝ nō
ꝑtinere. Exēplificare etiā pōt hāc per regulaȝ
in impito medico: ꝛ in iudice qui per impitiā
male iudicauit qui tenet actōe in factū: inq̄s-
tū religioni iudicātis videbit equū. ff. de vera
ꝛ erroꝛ. cogni. l. si iudex. Quia imperitia culpe
īputat. i. q. i. nō est putāda. Si ergo est in cul-
pa se immiscēdo ergo tenet de casu: qꝛ semꝑ si
culpa casuȝ ꝑuenit tenet qs de casu: de homi.
ꝑsby. Jo. an. Si laicus iudex iudicādo cleri
cos malefactores: nō euadit culpā: nec etiam

excōicationē: si facit cape: icarcerare: ꝛ ꝑmōi
de sen. ex cō. vt fame: nisi de licētia suoꝝ ꝑlato
rū. Ratio est: qꝛ nō ꝑtinet ad eū: de quo infra
in. iij. ꝑte. ti. i. Silr qui se itromittit de officio
alteri⁹. Vñ Ozias rex: qui voluit incēsū offer-
re in tēplo ꝑcussus est lepra. ij. Paral. xxi. Silr
ter ad sbditos nō ꝑtinet rephēdē facta ꝑlatoꝝ
temerarie. Unde in figuraȝ Oza qui retinuit
arcam dei inclinatā ꝑcussus est. Expositionē
figure habes. ij. q. vij. nos si. Similiter igno-
rans confessor male facit: de peni. di. vi.

¶ Non firmatur tractu temporis

quod de iure ab initio nō sbsistit. Hec regula
sumpta est ex. l. ff. eo. ti. q̄ ab initio. Pone ca-
suȝ. i. q. i. ꝑncipatus ibi nō ↄualescit symonia
cus ingressus. Ad idē insti. qb⁹ nō est ꝑmis. fa-
ce. §. ꝑterea: vbi testm̄ furiosi vel impuberis nō
valet: licet postea efficiat maior vel sane mē-
tis. Cōcor. ad hoc. xvi. q. iij. §. pōt. Nota ergo
ex hac regula. ꝑn^m spectādū alibi habes de si
ne. Sed ꝑsequē hoc brocardū: vt no. de elect.
dudū. Itē nota q̄ a ꝑncipio nullū est ipso iure
tractu tpis nō ↄualescere: secus aūt si nō esset
nullū: sed annullādum: de postu. ꝑle. l. ij. ꝛ de
elec. q̄ sicut. Expsse ↄtra. xij. q. ij. si qua de re-
bus. xvi. q. i. c. vlt. de his que fi. a ꝑla. cuȝ nos
&. de ritu nup. sigs. In oib⁹ his dī q̄ ↄualescit
qđ a ꝑncipio nullū erat. So. dic gnālr ad oia
supradicta q̄ illud qđ ab initio nullum est: nō
firmat solo tractu tpis: vt ħ in regula. Sicut
enīȝ tps nō est modus inducēde obligationis
x. q. iij. qꝛ cognouim⁹: nec tollē. de ꝑscrip. cām.
sic nec reparāde vt hic: sed nouo sbsequēti cō-
sensu. Interdū tacito: interdū expsso sublata
cā īpedimēti tn̄ vt per ↄria ꝓbat. Probat hoc
optime de spō. impub. c. i. li. vi. Valēt ergo ex
ↄnti ↄsensu ex nūc: non vt ex tūc. In electione
tñ sm Bern. si nulla est ex subsequenti ↄsensu
nō ↄfirmat. de elec. auditis. Solutioni ↄtra-
dicit de eo qui du. in mrimonio: quaȝ pol. per
adul. c. ij. vbi matrimoniū ↄctū cum scđa viuē
te ꝑma: mortua ꝑma ex nouo ↄsensu cōfirma
ri nō pōt. Sol. Illud est ꝑpter impedimētum
ꝑpetuū: scȝ adulteriū cuȝ spōsalibus de facto.
vt eo. ti. c. vlt. Illa ergo que de necessitate re
sidērāt initiuȝ: vel que ideo nō valēt. qꝛ subest
in eis ꝑpetuū impedimētū. nec tractu tempo
ris. nec nouo subsequēti ↄsensu ↄfirmantur. vt
hic ꝛ ibi. Sed ꝛ ea que de necessitate nō respi
ciūt initiū. nec subest in eis ꝑpetuum sed tēpo
rale impedimentū. ꝛ si nō solo tractu tēporis
ↄfirmant. vt hic in regula. tñ nouo subsequēti
ↄsensu interdū tacito. interdū expsso. sublato
impedimēto bene. vt in ↄtrarijs. Jo. an. ¶ Ex
hac regula etiam sequit q̄ id quod est ↄtra ius

naturale

naturale vel diuinum per longam ɔsuetudi-
nem non iustificat. dist. viij. per totum.

¶ Nullus vti pluribus defensio-
nibus prohibet. Hec regula sumpta est ex.l.ff.e.
ti.l.nemo. Pone casum.xxiii.q.i.quis. Ubi ne
gat Aug'. qd dicebat Uincē. cū facere dicēs
q posito q id verum esset. id facit ex causa. Et
de pscrip. audi:is. vbi allegat exemptio et pre-
scriptio. C. de trāsac. interpositas. vbi dicitur
trāsactionē nō tenere. tū qr metu interposito:
tū qr facta cū seruo pprio. Et q dicit regula
defensionib'. intelligas etiā ɔtrariis. xxiii.q.
ii. in pncipio. vbi de hoc. nisi forte spāliter ius
impediat. Impedit eni ius interdū cōtrarias
defensiones pponi. Pone casum. Cōuictus d
mēdacio in eo q negat pecuniā numeratā. nō
pōt dicere se soluisse. C. de nō nu. pecu. autē.
cōtra que pplā. et plures alii casus d ponunt
ibi vide. Duas aūt electiōes qs pleq nō pōt si
mul. nec vna electa redire ad aliā. de elec. vt
qs. li. vi. An aūt pluribus actionib' simul vti
possit. no. xiii.q.ii. in pn. Et p Inno. et Hosti.
de resti. in inte. ɔstitutus. Itē an ɔtraria alle
gans audiat. videt q nō. xxiii.q. vii. q autē. et
de appel. sollicitudinē. Circa hoc nota. q qdā
dixerūt indistincte. allegantē ɔtraria non au
diri. Alij dixerūt vt Host. hoc verū in actore.
et in eadē instātia iudicij. Sed secus in diuersis
In reo aūt nō hēt locū. Alij dixerūt q nō au
dit ɔtraria allegās in eadē instātia iudicij: sed
secus in diuersis. Alij dixerūt q sub ɔditione
licz pponere ɔtraria. puta ppono talem exce
ptionē in qua si succubuero. extūc ppono talē
facit de excep. cū venerabilis. Verū dicas q
aut sunt ɔtraria que pponunt ex pncipio: aut
ex fine. Si ex pncipio sunt ɔtraria. tū ad vnuz
finē tendūt. Pone casum de pscrip. auditis: et
c. cū oliz. tūc pponi pnt in eadē instātia et vnū
nō pIudicat alteri. Si aūt ad finē ɔtrariū ten
dunt. Pone casum de appel. sollicitudinē. tūc
simul vl in eadē instātia nō pponunt. nec cre
das q in illa decretali. veniēs. de pscrip. pri-
uilegium: in eo q priuilegium sit contrarium
prescriptioni in eo q prescriptio. Sed tenor
priuilegij erat ɔtrarius pscriptioni. Jo.an.

¶ Non dz aliquis alterius odio
pgrauari. Pone casum in filio qui nō excoica
tur pro peccato patris. xxiiii.q.iii. si habes.
Itē in cōpromittētibus qui nō puniunt dolo
cōpromissarij. de elec. si cōpromissari'. li. vi.
¶ Sed cōtra. di. lxx. neminē. vbi in odiuz or-
dinātis deponit ordinat': sed ibi nō solū fuit
odium ordinātis: sed et delictū ordinati: qui se
pmisit sine titulo ordinari. Item ɔtra. lvi. dis.
p totū. ibi eni ppter icōtinētiā patrū filij ille-
gitimi nō possunt pmoueri. i.q.i. §. item pec-
cato. vi.q.i. si quis. xv.q. vlt. cum, multa. et de
here. vergētis. cum multis similibus. Solu. tri-
plex est pena. Eternalis: spūalis: et corporalis:
qd psequere: vt no. i.q.iij. in summa. Joā.an.
Ibi sic dicit. Pena eterna nunq punit vnus
pro alio. i.q.iiij.c.i. et c. iam itaq. cum sequē.
Et de hac intelligitur illud Ezech. xviij. Fi-
lius non portabit iniquitatē patris: nec pater
filij etc. Pena corporalis est duplex: quedā cir
ca corpus: et illa sepe punitur vnus pro alio. vt
i.q.iij. §. item peccato. Quedā circa statū rei.
vt seruitus et infamia. et hac etiam punit vnus
pro alio: filius pro patre. vt. vi.q.i. §. rex. Spi
ritualis autē est quadruplex. Prima est excō-
municatio. Et hac nō punitur vnus pro alio.
vt. xxiiij.q.iij. si habes. Secūda est interdicti.
et hac punitur vnus pro alio: de spon. nō est vo
bis. Tertia remotio ab oblationibus. et ista etiā
punit vnus pro alio. vt. xvij. questi. iiij. miror.
Quarta pena spūalis est ordinis et remotio ab
eo: et vnuz etiā punitur pro alio. nam ppter for
nicationē vel adulterium vxoris: repellit vir
a pmotione. vt. xxxiiij. dist. si cuius. Joā.an.
¶ Extendi pōt multoz materia ex his que ha
bentur in textu. §. item peccato ciuil. per mul
ta, exempla scripture: quomodo vnus graua-
tur in pena odio alterius et quare.

¶ Non licet actori quod reo licitū
non existit. Hec regula sumpta est ex.l.ff.eo.
ti.l. nō licet. Pone casum. iiii.q.iiij.c.ij. ibi.
Accusatores et accusati equa audiātur ratio-
ne. Et facit ad hanc regulam illa supra in iu-
diciis: et qd ibi dixi. Formata autem fuit hec
regula per hūc modum: quia fauorabiliores
sunt rei q actores. Unde si quid actori lz mul
to magis reo qui fauorabilior est. Sed ea ra-
tione qua parilitas in iudiciis est seruanda. vt
in regula in iudiciis. Intelligitur idem iuris
econtra. s. qd nō liceat reo: quod nō licet acto
ri. Nota tamen q reus maiores dilatiōes ha-
bet q actor: et reus habet deliberatorias et nō
actor. Plures alios fauores quos hz reus ma
gis q actor ibi potes vidē in gl. Hec Jo.an.

¶ Non prestat impedimentuz qd
de iure nō sortitur effectū. Pone casum in ma
trimonio q non tenet qd nō prestat impedimē
tum scdo. xxxi.q.ij. si verus. In electione que
nō tenet de elec. cōgregato. Uides tū in ma-
trimonio q spōsalia que sunt nulla per cōsan-
guinitatē vel affinitatē: prestāt impedimentū
in ɔsanguineis alterutrius ex publice honesta
tis iustitia. Ratio est: qr publice honestatis iu
stitia inducit ex solo ɔsensu. Unde exquo sunt
aliqua ex cōsensu. lz alias sint nulla inducit pu-

blice honestatis iustitia. Si autē essent nulla ex defectu ꝯsensus: nō inducit. de spon. c. i. li. vi. Sicut ⁊ impedimētū affinitatis inducitur etiā per coitum illegitimū. xxxv. q. iij. de incestis. ¶ Circa electiones etiam vides ꝙ electio que nulla est scdam īpedit. de elec. auditis. q non ꝓsequor. sed dic vt ibi. ¶ Itē in līis pape per mēdaciū īpetratis: que lȝ sint nulle quoad iuris effectū. ꝓstāt impedimētū alijs impetrādis: si de eis mētio nō fiat. de rescrip. ceterū. Sm Gof. ¶ Et nota hāc regulā verā: nisi aliqs in penam ꝓhibeat. Et dico ꝓpter maleficia que nō sortiunt effectū a iure: ⁊ tñ īpedimētū ꝓstāt ꝯmonēdis. l. di. c. i. ij. ⁊ iij. interdū mīmonio ꝯtrahēdo. ¶ Nota. xxxiij. q. ij. §. hoc ꝙꝙ. ⁊ de homi. qui ꝑsbyter. habet enim pro infecto qđ ꝯtra iura fit. di. x. vides. vbi de hoc Joā. an.

¶ Non pōt esse iusta excusatio pastoris: si lupus oues comedit: et pastor nescit. Hec regula habet in decre. de reg. iur. Et sūt verba Greg. Pastor est platus: ⁊ sic noiat qr pascere dȝ verbo doctrine. exēplo bone vite. ⁊ cibo terrene sube inquantū pōt gregem sibi cōmissum. Unde in signū huius primo pastori dictum fuit ter a dño. Pasce oues meas vel agnos meos. Jo. vlti. De primo cibo. di. xliij. sit rector. De secūdo di. xl. nos qui. §. i. per totum. De tertio. xij. q. ij. gloria. ⁊ c. qr quicqd. ¶ Debet aūt tria facere: que signantur in baculo pastorali. Unde versus. Collige sustēta: purga: vaga: morbida: lenta. de sacra vnctio. cum venissent. in fi. Nec sufficit ꝙ puniat delicta que videt. sed subtiliter debet inquirere vitam subditoꝝ: ad inueniendū defectus eorum. sicut debitor creditorē. sm Tho. in. iiij. Lupus est hereticus. Itē tyrannus qui iniuste opprimit subditos. ac etiam publicus malus christianus qui trahit alios ad malum exemplo suo. Uel etiam diabolus qui suis tentationibus incautos deuorat: contra omnes debet vigilare pastor.

¶ Non est obligatorium cōtra bonos mores prestitum iuramentū. Hec regula sumi potuit ex. ff. eo. ti. l. ꝯtractus. Pone exēplum in eo qui iurauit occidere patrē: vel simile quid facere. xxij. q. iiij. c. i. ⁊ per totū. Item in eo qui iurauit vxorem ⁊ filios expellere. de iureiurā. quintavallis. Ad idē. ff. de pac. dota. l. cōuenire. vbi pactum ne cum vxore agatur rerum amotarū non valet. quia per illud inuitantur mulieres ad furandū. Non est ergo vera regula precise que dicit ꝙ iuramentum seruandum est si potest sine interitu salutis eterne seruari. de iureiuran. si vo. Nam si est contra bonos mores nō debet seruari. nec obligat. Uerbi gratia. Jurat quis non sumere clericatum vel non intrare religionem. et huiusmodi. quāuis istud posset seruari sine interitu salutis. tamen quia impedit maiorem profectum salutis seruari nō debet. sm Thomam. Idem in quolibet temerario iuramento. eo. titu. sicut. ⁊ c. quando vi vel dolo prestitum est. de iureiuran. licet. lib. vi. q. dic. vt ꝙ metus causa. abbas. ⁊ xv. q. vi. ca. secundo. Et facit ad hanc regulam supra in malis ⁊c. Non ergo tenet turpe pactum vel contra bonos mores. de pac. ca. vltimo. ergo nec iuramentum quod accessorium est. Et nota ꝙ debemus rebꝰ vti ad quod sunt institute. vt. xxv. q. ij. his autem. Sed iuramentum non est institutum vt sit vinculum iniquitatis. dicit Augustinus. xxij. q. iiij. inter cetera. Joan. andre. ¶ Hic multa possent dici de iuramento. que vide infra in secūda parte. Siquis ergo iurat seruare statuta ciuitatis itelligitur de licitis. Sic qui iurat seruare secretum aliquod. intelligitur si non erit aīe preiudicium. Et si intellexisset seruare etiam illicita que peterentur. tunc peccauit mortaliter. Sed non debet seruare. quia tunc etiam peccaret. Unde Herodes qui ꝓpter iusiurandū decollari fecit Joānem baptistam: pessime fecit. xxij. q. iiij. vnusquisqꝫ. Dauid qui iurauit interficere Nabal sancte mutauit ꝓpositum. q. e. quod Dauid.

¶ Nullus ex consilio dummodo fraudulentū non fuerit obligatur. Hec regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. l. cōsilij. Ratio huiꝰ regule colligitur ex canone. xliij. q. i. quod precipit. ⁊ ex decreta. de arbi. cum olim. per quas exemplificare potes. ⁊ ibi de hoc. Nullus enī tenetur sequi consiliū. immo explorare ⁊ deliberare debet apud semetipsum an sibi expediat nec ne. Si autem consilium sit fraudulētum bene obligatur consulens. licet duret ratio supra dicta. ⁊ hoc ratione fraudis. Exēplifica per canonem. di. lxxxvi. tanta. ⁊ de renū. sane. Nota igitur breuiter circa hoc. aut consilium datur circa ꝯtractum: vel quasi. aut circa maleficiū. vel quasi. Primo casu subdistingue. aut non est fraudulētum. ⁊ tūc non tenetur: vt hic. Et in supradictis iuribus. Aut est fraudulētum. ⁊ tunc tenetur actione. de dolo ipsi cui ꝯsilium dedit. vt. ff. de dolo. si cum scires. vbi ille qui mihi cōsuluit vt forte lucri sui causa mutuare debitori non idoneo tenet mihi actione de dolo. In scdo casu. s. cum datur circa maleficiū. tenetur ꝯsulens. non tamē ei. sed illi ꝯtra quem ꝯsilium dedit. nec tūc tenetur actione de dolo sed eius maleficij noie. Nam si ꝯsuluit occidi homicida est. di. l. siqs

viduam. ꝛ de homici. sicut dignum. Si consuluit seruo vt fugeret vel furtum faceret. tenetur furti vel serui corrupti. ff. de seruo corrup. l. i. Si consuluit ticio mihi iniuriam facere tenetur mihi actione iniuriarum. de peni. di. i. non solum. Differentia est ergo inter mandatum ꝛ cōsilium. Nam mādator obligatur mādando: sed non ꝯsulens ꝯsulendo. Jo. an. Ex hoc sequitur ꝙ siquis cōsuluit alicui ꝙ intret religionem cum debitis circūstantiꝭ si inde ille non perseueret vel male se habeat in nullo tenetur coram deo. Similiter siquis consuluit alicui vt contrahat cum tali pura intētione motus si inde malum sequitur nō ei imputatur. ꝛ sic de similibus. Similiter in foro conscientie consulēdo non ex toto. Sed hic debet bene cauere vt sit peritus in tali materia. alꝰ male consulendo non ex toto excusaretur de consilio malo. Consiliū Achitofel fuit pessimum quod dedit absaloni. Consiliū Chusi chuis fuerit fraudulentum quoad intētionem ꝛ propositum absalonis. tamē qꝛ iniuste vsurpauerat regnū contra patrem. ideo videtur male fecisse. Sed ꝛ rebecca de ꝯsilio suo quasi fraudulēto qđ dedit Jacob non male fecit familiari cōsilio spiritussancti ad hoc inducta.

¶ Nemo potest plus iuris trāsferre in aliū ꝙ sibi competere dinoscatur. Hec regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. l. nemo. Pone casum. i. q. vii. dalbertum. de dona. inter virum ꝛ vxo. nuper. Cōcor. cum hoc quod dicitur. Nemo dat quod non habet de iurepatro. quod autem. Sed contra. de conse. di. iiii. solet. vbi dat baptismū qui nō habet. ꝛ de elec. suffraganeis. Sol. Hoc quod dicit regula est generale. Jlla vero sunt specialia. ꝛ specialitatis rationem facile videre poteris. Et ideo no. Bernar. in predicta decreta. nuper. de dona. inter virum ꝛ vxo. ꝛc̄. vide in glo. Joā. an. Ex hac regula sequitur ꝙ emens rem furatā nullum ius ibi habet: quia nec qui vendidit habebat. Recipiens a religioso sine licentia superioris: non potest illud tenere cum ille nil habeat. Suspensus ab officio propter excommunicationem vel huiusmodi. episcopus ordinem dare potest de facto. sed non dat executionem. Prelatus qui dat auctoritatem quam non habet nil dat.

¶ Odia restringi ꝛ fauores cōuenit ampliari. Pone casum in pmo dicto. xxxv. q. iii. ꝙ scripsi. vbi priuilegiū odiosum de contrahendo in gradu prohibito restringitur. Et de deci. tua. vbi decime nouallium non accrescunt laicis habentibus decimas in feudum. Jn secūdo pone casum. xvi. q. ii. c. i. ꝛ de priuilicet. li. vi. Et concor. ad hanc regulā. xvi. q. iii. §. potest. Si ergo ius vel priuilegium odiosum est restringetur. dum est fauorabile ampliandū est. Si fauorabile ꝛ odiosum vt macedonianū ampliat. qꝛ illi iuri renūciari non pōt. ff. ad maced. ꝫ ꝛ si pater. in fine. Jtē extēditur non solum ad pecuniam sed ad rem aliā datā in fraudem. ff. eo. ti. sed Julianꝰ. Hosti. de prescrip. cum ex officii. q̄rit de prelato qui prescripsit visitationem. ꝛ nunꝙ fuit procuratus. modo petit procurationem an sit audiendū. ꝛ dicit ꝙ nō. Prescriptio enim odiosa est. ꝛ ideo vnum sine altero acquiri potest per eā. nec tūc visitationi est annexa procuratio. sed ius cōmune fauorabile. Jo. an. Extendi pōt sic. qꝛ que sunt prouocatiua odiorum. vt inferre ꝯtumelias. detractōes. exercere vindictā. seueritas iustitie sunt restringenda ꝛ amputāda. Et que sunt prouocatiua fauoris ꝛ amoris vt remissio iniuriarum. obsequia impensa. largitas misericordie sunt amplianda. Sic Dauid cum tot psecutiones iniustas recepisset a saule benigne remisit. nec voluit vindicare cū potuit. Similiter in expulsione sui ꝛ ꝯiuratiōe populi ꝯtra eum. Sic ꝛ Joseph erga fres qui vendiderant eum benignissime se habuit ꝛc̄.

¶ Ois res per quas causas contrahitur per eas dissoluitur. Hec regula habet in decreta. de reg. iur. Et sunt verba Joānis Cris. Peccatū primum cōmissum fuit per feminā: vt per cām initialem. et per virum vt per cām cōpletiuā. Et ipsum peccatū dissolutū fuit per feminā. i. virginē mariā initiatiue: cōpletiue: per filiū eius Jesum xp̄m. xii. q. ii. cum redēptor. Peccatū introductū fuit per sensualia nimis eis inherēdo. i. cibū vetitum ꝛ ipsum peccatū dissoluitur per sacra que cōsistūt in sensibilibus humiliter querēdo salutē per ipsa. i. q. i. multi. ibi. sacrm est. Peccatum actuale cōmittit corde per cogitationē: ore p locutionē. ope per sensuū abusionē. Et ipm remittit per cordis ꝯtritionem. oris ꝯfessionē. opis satisfactionē. que semp requirit saltē in pposito. de pe. di. iii. penitentia cogit. Et ſm Pe. de tharāta. Sicut sufficienter pctm̄ mortale cōmittit sola volūtatis cōplacentia. xv. q. i. non est. ita ꝛ sufficiēter dissoluit. seu dissolui pōt per detestationē solā voluntatis qui dicit dolor intellectualis absꝙ sensuali dolore. de hoc infra in tertia parte. Jtem excōmunicatio solo verbo potest fieri. ergo ꝛ absolutio ab ea per regulam istam. vt arguit Jo. an.

¶ Possessor male fidei vllo tempore nō pscribit. Pone casū. xxxiiii. q. ii. si virgo. ꝛ de prescrip. cap. vltimo. Et hec regula vera

est s3 leges in pscriptõe.x.vel.xx.annoꝝ.C.de pscrip.lõ.tẽ.auc.male fidei. In prescriptione autem triginta vel quadraginta annorum nõ requiritur bona fides.xvj.q.iij.§.potest.de pscrip.vigilanti. Item etiam ſm leges in prescriptione decem vel viginti annorum sufficiebat bonam fidez ab initio agnouisse.vt in predicto.§.potest.xvj.q.iij.sed s3 canones in omni etiam prescriptione longi temporis requiritur bona fides. Et non solum ab initio prescriptionis.sed ꝛ in qualibet parte prescriptionis debet prescribens agnoscere bonam fidem vt hic. Et quia leges non dedignantur sacros canones imitari in his que sunt contrarie eis pertinentibus ad forum conscientie.ideo ille leges sunt correcte per decretalez de pscrp.c.vl.ꝛ statur in hoc iuri canonico. ❡Sed vtrum papa possit tollere leges quoad vtrunq3 forum. sunt opiniões pro ꝛ contra. Sed dicit Jo.an. ꝙ vbi papa non habet temporalem iurisdictionem non potest tollere leges quoad forum ciuile.nisi in his in quibus vertitur periculum anime cum potestates sint distincte.xcvj.di.cum ad verum.ꝛ di.x.quomodo.vbi de hoc. In his autem in quibus vtitur periculum anime.potest tollẽ quoad vtrũq3 forũ. Probatur hec de iudi.nouit.de pscrip.c.vl.ꝛ p alia infra. ❡Si q̃raꝭ de eo ꝙ cõpleta pscriptione incipit habere malam fidem.an teneatur restituẽ rem illam dic vt no.xiiij.q.vj.c.j.ꝛ.xxxiiij.q.ij.si virgo.ꝛ de pscrip.vigilanti. Et conclusiue ibi dicitur ꝙ nõ.nisi haberet consciam remordentem.quã non posset deponere. Et assignatur ibi ratio fidei. Fides dicitur h conscia.sic sumiꝭ.xxviij.q.j.§.ex his. Et quomodo multis modis sumiꝭ fides.habes xxij.q.j.monet.ꝛ de sum.tri.ꝛ fi.ca.in rubrica. Ullo tempore potes facere punctum añ.ꝛ post.ꝛ sic habebis duos itellectus. Primus est ꝙ nulla antiqua dierum possessio ꝛc̃.de prescrip.vigilanti. Secundus est ꝙ nullo tempore prescriptionis d3 agnoscere malam fidẽ. Quid sit pscriptio ꝛ qd vsucapio ꝛ que in eis requirantur.ꝛ quis eoꝝ effectus.habes plene no.xvj.q.iij.in summa.ꝛ infra in.ij pte. Usurarii ꝛ raptores ꝛ huiusmodi non prescribunt vnq̃3.nec heredes eorum. de quo vide in.ij.per.t.j.

❡Sine possessione prescriptio nõ procedit. hec regula sumpta est ex.l.ff.e.ti.l.q in seruitute. Per quaz etiã potest poni casus. ꝛ per.c.xvj.q.iij. Porro.ꝛ de prescrip.causaz. Quia suus cum ab illo possideatur.non possidet vt in primo casu. Hereticus ꝛ paganus vt scdo.laycus spiritualis vt in tertio. ❡Sciẽdũ autem ꝙ possessionũ alia iuris.alia facti. Hic interdũ h3 plurimũ iuris ꝛ minimũ facti:interdũ aũt ecõtra.qð psequere vt no.de pcel.pbẽ: bone. Ut ergo currat pscriptio d3 possideꝭ de facto ꝛ de iure. De facto planũ est:qꝛ q nõ possidet:nõ pscribit. Et d3 possidere ꝓpo noie nõ alieno.als ille pscriberet cuius noie possideret xvj.q.iij.clerici. D3 ẽt possidere de iure. qꝛ ad pscriptionẽ reqriꝭ ciuilis possessio: ꝛ ꝙ talis sit psona in quã cadere possit possessio hmõi. vt p inducta iura pbaꝭ i pn.glo: Ad hoc ẽt.xiiij.q.j.in pn.ꝛ qð ibi notaꝭ. Hoc dico qꝛ laici de facto interdũ possidẽt decimas ꝛ spũalia: vt no.Bar.b3ix.xiiij.q.j.in pn. Nã vt ibi p3 aliud est possidere.aliud legitime possidere. ❡Nota.n.ꝙ hec possessio facti d3 eẽ ꝯtinua.qꝛ si interrũpaꝭ possessio:interrupta est pscrip:io.xvj.q.iij.§.põt de pscrip.illud. Si tñ fit iterruptio ciuiliter puta p litis ꝯtestatiões ſm canones. videꝭ ꝙ ammõ nõ currat prescriptio.qꝛ psumitur titubare ꝛ malã fidẽ hẽe. Sec⁹ ſm leges.ꝛ hoc notat Jo.xvj.q.iij.c.j.ꝛ qð dicit regula de possessiõe.intelligas ẽt vel de q̃si possessiõe qꝛ incorporalia nõ possidenꝭ.l3 q̃si possidentur ff.de vsu.l.sequiꝭ.§.si vid. Hic ẽt pl'a ponũꝭ de vsucapiõe q̃ ob breuitatẽ dimitto. Jo.an.

❡Pro possessore habetur qui dolo desijt possidere. Hec regula sumpta est ex l.ff.e.ti.l.q dolo. Et pone casum:vt iu.pen.ecclesia sancte marie. Hec regula v3 est quoad hoc vt inuꝭ teneaꝭ q dolo desijt possidere inquãtũ possidẽs. Nõ tñ teneꝭ taliter: nõ ꝯ possidẽtẽ daꝭ directa:h aũt daꝭ vtilis.ff.de nota.l.electio. Itẽ nota ꝙ hec regula h3 locũ in priuato ꝛ in prelato quoad bona ꝓpa. Si aũt ecclesia desinat possidere dolo plati:nõ h3 locũ in ecclesia iste rigor.qꝛ dilectũ psone ꝛc̃.vt supra in regula. Et qð dixi ꝙ q sine dolo desijt possidere absolviꝭ.vez itellige h cũ a pncipio sine dolo possedit:puta p vsuras:p rapinã: vel furtũ:vł sisi mõ:ẽt si sine dolo desijt possidere. puta nãli iterẽptiõe vł casu vł furto vł violẽtia nihilomin⁹ teneꝭ.vt de vsurꝭ cũ tu.ꝛ de rapto.sup eo. Et faċ qð dictũ ẽ.s.i re.mora. Jo.an.

❡Peccatum non dimittitur nisi restituaꝭ ablatũ. Hic poniꝭ ꝓ regula verbuz Augustini qð habeꝭ.xiiij.q.vj.c.j.ꝛ de vsu.cũ tu.qð aũt d3 in hac regula vez intelligas si illud ablatũ restitui põt.vt in pdictis.c.dĩ. Si aũt res ipsa ablata restitui nõ põt.vel qꝛ consumpta est:aut pdita.distracta.aut sine magno scãdalo nõ põt restitui res illa.restitueꝭ ei⁹ extimatio ẽt si res illa casu perijt sine culpa sua.qꝛ ipso istãti fuit i mora.xvj.q.j.decime.ꝛ de como.c.i. Si aũt nec estimationẽ restitueꝭ põt qꝛ euidẽter ẽ iops,bñ qdẽ dimittiꝭ pctũ si

vz als ipsuz penitet:remanet tn̄ obligatio. Et si postea puenerit ad pinguiorē fortunā tene. bit.ar.xxvi.q.vi.siqs.⁊ de solu.odoardus. No ta tn̄ ꝙ inops qui vz ex ꝯtcu:sufficit si bonis ce. dat.C.qui bo.ce.pos.l.vlt. Sed inops qui vz ex maleficio:castigat vberib⁹.xij.q.ij.itnitas. Nō ergo dixi:ꝙ tenet si venerit ad pinguiorē fortunā:verū est si penas corpales nō est pas. sus:als secus:vt notat Bern.sm Lau.de ho. micl.sic dignū. Restituat. Nō dicit de restitu tiōe:intelligas nisi is cui faciēda est restitutio liberalr remittat.l.sine vi sine metu sine frau de:qz satisfactū itelligit qualitercūqz satisfaci at.ff.qui.mo.pig.vel hypothe.sol.l.itez libat. Et qd dico de remissione:intellige nisi in his casib⁹ in qb⁹ exp̄ssum est in iure ꝙ nō liberat re missio:vt de censi.exigit.in fi. ¶ Est aūt restitu endū ei a quo extortuz est vel heredib⁹ ei⁹ si ex/ tāt.di.xviij.qm̄:⁊ de vsuris:cuz tu. Vis nō ob stātib⁹ paupib⁹:vt ibi in.v.c. ¶ Utrū aūt excōi cato cui⁹ est res restituenda fieri dz restitutio dnz est in excōicatiōe:remittit ad no.per glo. xv.q.vi.nos sctōꝝ. Et sbdit. Satis posset dici deponēdū illud in edē sacrā:quousqz.s.absol. uat creditor. Ablatū. Idē intelligit in dānis datis per aliquē in qb⁹ nil puenit ad eū:qz.s. tenet dānum passo:als nō remittit pctm̄. Jo. an. Et qz multū diffuse tractat mā de restōni bus in scda pte.ti.ij.ideo hic nō plus. Pōt ad multa extēdi regula ista. Et p⁹ qz de⁹ pctm̄ si ne vltione nō patit:vt di de pe.di.i.si David. Ideo nō fuit dimissum pctm̄ humani gn̄is ni si facta restōne seu solutione pene in cruce per xpm.ps. Que nō rapui tūc exoluebā. Et sic de quolibet actuali peccato:qz cū per ipm sōtra/ hat obsequz deo debitū per supbiā:nisi humi liet qs in obsequz dei:nō remittit.de pe.di.i. neminem. Sic de ablatione fame vel damni ficatiōe vel occisione ⁊ huiusmodi:quia opor tet satisfacere modo possibili.

¶ Qui occasionem dāni dat.dā-num quoqz dedisse videt. Hoc hr ex. de iniu.⁊ dā.da.c.vlt.lz sub aliis vbis:⁊ addit imedia te sic. Secus tn̄ in illo dnm:qui vt nō occide ret:de ꝯtingētibus nil obmisit. Et in pncipio decretalis illius sic dr. Si culpa tua datū est dānū vel iniuria irrogata:seu irrogātib⁹ forte opem tulisti:aut hec impitia tua:aut negligē tia tua euenerūt:iure sup his satisfacē te opz. nec ignorātia te excusat:si scire debuisti ex fa cto tuo iniuriā verisilr posse ꝯtingē vel iactu ram:hec ibi. ¶ Nota ꝙ duplex est occasio:sci licet data:⁊ ex ista tenetur:⁊ occasio ex se ac cepta:⁊ ex ista non tenetur quis.

¶ Peccati venia non datur nisi correcto. Hec regla colligit ex.c.legat.xxiij. q.ij.⁊ de scisma.c.i.li.vi.per que pones casuz. Nota ꝙ dila est inter delictū:pctm̄:⁊ crimen. Pctm̄ idē est qd prauus act⁹. Delictū vo dicer tio boni quasi derelictū. Crimē vo pctm̄ accu satione ⁊ dānatione dignissimū.lxxxi.di.c.i. Frequēter tn̄ vnū ponit pro alio. Nota ꝙ pec cator nō solū deligt in deū:sed etiā in ecclias. Per ꝯtritionē aūt delet pctm̄ quoad deū:per pniam vo que imponit a sacerdote in cōfessio ne ostēdit deletū quoad ecclīā. de pe.di.i.per totū.lz aūt per ꝯtritiōez sit deletū quoad deū: tn̄ adhuc de crimine accusari pōt.xxxiij.q.ij. admonere:vbi de hoc. Si ergo semel ꝯterit ⁊ penitet:vlterius nō coget penitere. Si in iudi cio accusat⁹ absoluit vlteri⁹ nō poterit accusa ri nisi in casib⁹ notatis.ij.q.vi.§.hz hoc pprium. Signat ꝯtrium ad hāc regulā.di.iiij.deniqz. Ibi enim dat venia nō correctis:⁊ fit ibi men tio de crapula carnispriuij. Sz exponit ibi ve nia.i.impunitas pene tpalis:pp scādalū enim vitādū relinquunt qnqz crimina impunita:vt di.i.vt ꝯstitueret. Itē ꝯtra de pe.⁊ re.ꝙ gdā. ⁊.c.officij:vbi dat penitētia nō correcto.i.in cōtrito. Sed dic ꝙ lz imponat penitētia:non tn̄ dat remissio:⁊ ideo inutilis est illa pnia:nō tn̄ dat remissio:⁊ ideo inutilis est illa peniten tia quoad vitā eternā:⁊ de pe.di.v.falsas. No ta etiaz ꝙ pro quolibet mortali debet duplex pena.s.eterna seu infernalis:⁊ tpalis:de pe.di. i.si pctm̄ David. Hoc etiā ponunt Tho.⁊ alij theologi. Uenia pene tpalis interdū dat non correcto in hac vita:inꝯtū.s.qs nō punit seu satisfacit pro peccatis cōmissis. Uenia aūt pe ne eternalis nunqz dat incōtrito. Jo.an. Sic pōt extēdi. Aut loqmur de venia peccati.i.re missione quoad culpā:aut quoad penam. Si quoad culpam vera ⁊ firma stat regula ista:qz nec culpa peccati mortalis remittit alicui nisi correcto.i.vere penitēti ⁊ ꝯtrito:de pe.di.iij. neminē:⁊.c.tres sunt actiones. Culpa etiā ve nialis nō remittit in pn̄ti nō penitēti de eo:sz in purgatorio. Si vo loqtur de peccato quo. ad penā ei debitā:siue eternā siue tpalem:ad. huc vera est regula:qz pena eterna nunqz re. mittit incorrecto.i.nō ꝯtrito de oib⁹ mortali. bus:de pe.dist.iij.sunt plures. Sed nec pena tpalis de mortalib⁹ vel venialib⁹ debita remit tit incōtrito:vnde indulgētie talib⁹ nō valent que solū sunt de penis. Sed cōtrito dat venia i.remissio:correcto ꝯtrito quoad illa quoꝝ pe nitet. Non autem de illis venialibus de qui. bus non penitet.

¶ Priuilegiū personale personā sequtur:⁊ extinguit cum persona. Hec regula

sumpta est ex.l.ff.e.ti.l.priuilegia. Pone casum.vij.q.pma.petisti.τ de auto.τ vsupal.c.ij. Et nota ꝙ dicit priuilegiū:qꝛ ius cōe ad māpsonā directū ad oēs extēdit.di.lxi.miramur τ de re iudi.in causis. Et idē in rescriptis directis ad psonas:qꝛ cū psonis extinguunt.de off.dele.quē. Sic τ pacta psonalia personas nō transgrediunt.de transac.decetero. Et cō promissum nō extēdit ad heredes nisi de ipsis caueat.de arbi.c.vlti. Et intelligit hec regula de priuilegio psonali.i.psone ɔcesso. Idez si cēt psonale ex parte ɔcedentis.de rescrip.si gratiose.li.vi. Priuilegioꝝ igit aliud psonale aliud reale.de psump.mādata. Si aūt simplr cōcedunt an dicant psonalia an realia.dic vt notat.xxv.q.ij.in sūma.τ.xvi.q.i.possessiōes. Et qd̄ dī hic de puilegio psonali ꝙ extingit cū psona idē intelligas in reali:qd̄.s.extingit extincta re.xvi.q.vij.τ hoc diximus de verb.sig.abbatē. Qd̄ dic verū qn̄ ipsa loca vel res. puta ciuitas:ecclesia:vel alia loca sacra vł pphana destruunt supiores autoritates.scdm Jo.τ Lau.qui hec no.sup dicto.c.τ hoc diximus. Si aūt destruat ab hostib' retinet oīa sua priuilegia.τ remanent ibi clerici.vij.q.i.pastoralis. Idē si autoritate supioris transferat ad alium locum vel vniat alteri.xvi.q.i.τ epis.τ.c.seq. Et lz dicat hoc priuilegium extingui cū extinguit psona.interdū etiā extinguit ante τ pp abusuz meret extingui.xi.q.iij.priuilegiū meret amittere inqt Grego.q concessa sibi abutit ptāte:τ in casib' nota in glo.τ di.xxij.renouātes. Et nota ꝙ priuilegiū indeterminate ɔcessum psonā sequit precise vt in regula.i.in omni loco τ tpe. Sed priuilegium ɔcessum cuz determinatione loci τ tpis:vt in vsupalij extra locū cum psonā nō sequit vt de vsupal.ex tuarū. Tenor eni priuilegioruz attēdēdus est τ seruādus.de puile.porro. Jo.an. Ex h̄ seqꝗ ꝙ obtinet aliquā auctē spāle vł gfaz simplr a supiori sp retiet nisi reuocet

¶ Pluralis locutio duorum numero est cōtenta. Pone casum de ɔse.dist.i.hoc quoqꝫ.ibi dn̄s vobiscū.duos numero cōprehēdit.de pben.is cui.li.vi. Ubi bn̄ficiorū noīe duo intelligunt bn̄ficia. Item p.l.ff.de mate.l.libertos. Si leget seruo libertas post annos.de duob' intelli git:vel legat post dies de duobus diebus intelligit.ff.de vbo.signi.l.inter illa. Et nota ꝙ cuz hic regula dicit ꝙ pluralis locutio est ɔtēta numero duoꝝ. Uerum est regulariter:τ vbi eodem iure vel alio iure nō adijcit numerus. In causis igit τ instrumētis regulariter duo testes sufficiūt. Interdū etiā vnus sufficit.vbi nulli fit pͥudiciuz.de ɔsecra.dist.iiij.placuit. Et multi sunt casus in qb' reqrunt tres ad minus testes. Primus in depositione pecunie. Scd̄s qn̄ imperitus litterarū ɔtrahit in scripturis. Tertius in instrumēto publico qn̄ mulier fatet se aliqd recepisse pro interesse. Item quādo quis vult infirmare testamentū qd̄ fecit post transcursum decēnij. Item in inuētario. Item in priuata scriptura vt fidem faciat. Itē quinqꝫ testes requirunt dum ɔtractus excedit librā auri in ciuitate. Item in donatione causa mortis. In testamētis aūt coīter septem requntur. Itez in testamēto ceci octo. Aliquando sufficiunt quinqꝫ:vt in testamēto rustici. vt in municipijs τ villis.vbi est hoīum raritas. Aliqn̄ sufficiūt duo vel tres.vt in testamēto facto inter filios τ nepotes τc.ibi videre potes. Joan.andr.

¶ Plus semper cōtinet in se qd̄ est minus. Hec regula sumpta est ex.l.ff.eo.ti.l.in eo. Pone casuz.xxxiij.q.sigs dederit. Ubi qdem imponebāt penitētias septē annoꝝ.quidam decē:alij quinqꝫ. Et canō hāc vltimā ibi sequit. Item in arbitris ibi pnūciantibus glibet diuerso numero.de arbi.c.i.lib.vi. Et est ratio huius regule quare in obscuris sequitur minimum:qꝛ plus ɔtinet in se qd̄ est minus.τ non ecōtra.vt dictuz est.s.in regula in obscuris. Et ɔcor.ad hāc regulam supra illa.cui licet. Sed ɔtra.de prebē.cui.li.vi.vbi dicitur. si mandat alicui puideri de prebēda integra.etiā eo volēte:si non poterit de dimidia puideri. Uel si mandet ei puideri de prebēda certi valoris.sibi nō poterit ēt eo volēte de pbenda mioris valoris puideri. Sol. Hoc facit forma mādati que exacta diligētia est seruāda. Item fallit hec regula in casibus vbi reqritur specialis expressio.vbi genus qd̄ plus est non ɔtinet spēm qd̄ minus est.vt dictum est in regula generi. Itez habet locū regula in eo qd̄ plus est quantitate.nō in eo qd̄ plus est qualitate.qꝛ plures qualitate non includit minus qualitate. vt in regula.cui licet. Joan.andr.

¶ Potest quis per alium qd̄ potest facere per seipsuz. Pone exempla. Potest quis iurare per alium.vt.lxiij.dist.tibi domino. Item potest per aliū quis cōtrahere matrimonium.s.per procuratorē suuz:ad hoc de procura.c.vlti.li.vi. Hec tamē regula habet multas exceptiones in quibus non potest qs facere per alium quod per seipsuz.vt in eo cui cōmittitur certum ministerium.de offi.dele.ca.vltimo. Non enim potest subdelegare nisi in hoc habeat specialem cōmissionē. Item in penitentia suscipienda.de peni.dist.i.ques penitet:quam per se quis suscipere debet nō per

alium. s. quoad contritionem & confessionem. Ratio est pudor qui est maxima pars penitentie. vt ibi dicitur. Item in eo viro qui per se veniam etatis impetrat quod per se facere debet. Item adoptare vel arrogare non potest quis per alium. ff. de adop. post mortē. l. nec. Ratio est: quia adoptatio imitatur naturam. Itē fallit in iudice qui per se debet dare sententiam non per alium: nisi sit episcopus vel superior. de re iudica. c. vltimo. li. vi. Item in eo qui cepit conferre sacramentum vnitatis. vt ordines: baptismum: extremam vnctionem: consecrationem: eucharistiam: & huiusmodi. quia per alium perficere non potest. distinct. xcij. quorūdam. Nam si vbi deficeret sacerdos in medio forme sacramentorum. qui supplet defectum eius totam formam debet dicere. non partem sm theologos. Item abbas per se potest corrigere monachos. etiam verberando. non per alios maxime laicos. de sen. ex cōmuni. vniuersitatis. Item dominus nonum emphiteotam per se non per alios in possessionem inducere debet. Item regulariter in causa criminali: secūda. q. vi. si quando. Item que sunt meri imperij vel gladij potestatis non delegantur sm leges. nisi in casu. ff. de offi. ei' cui mā. est iu. l. prima. Secus sm canones. De hoc not. xxv. distinc. ca. primo. & de offic. ordi. q sedem. Item per se debet respondere adultus qui cathetizatur non per alium. Fallit etiam in casu de electione cupientes. lib. vj. & de offi. delega. ca. primo. & de hereticis. ca. secundo. Hec igitur & similia specialia sunt. ¶ Et nota q etiam econuerso quedam per alium possuz que non per me. Episcopus enim clericum suum per aliuz verberare potest clericum. tamen non per seipsum. lxxxvi. distin. non liceat. Itez episcopus per aliū litigare debet nō per se. Item tuitionem & gubernationē & curam pupillorū. viduarum pegrinorū. per alium exercere dz. non per se. di. lxxxvij. eps. Item prelatus clericus habēs tēporalem iurisditionē audit & iudicat in causa sanguinis: nō per se sed per aliū. ne cle. vel mo. c. vlt. li. vi. Item religiosa mulier per alium pōt esse in iudicio. non per se. Item interdum ꝯsequitur quiz per alium. qđ per se cōsequi nō posset. de cōcel. preben. auctoritate. li. vi. ¶ Et nota q id dicimur posse qđ de iure possumus. Hanc igitur regulam credo loqui in his que de iure sortiunt vel sortiri possunt effectum. Non igitur superabundat alia regula infra. s. qui facit. que generaliter loquitur. vt etiam maleficia cōprehendat. Et ista loquitur de potestate faciendi. illa de effectu iam facti. Itez ex ista regula nota. q sicut per se potest quis se subscribere: ita per alium. vt no. de re iudica. cum inter. Joan. andr. Potest quis satisfacere per alium sicut per se. si videlicet est in gratia. econtra potest mereri per se & peccare. quod non potest per alium.

¶ Qui facit per alium: est perinde ac si faciat per seipsuz. Hec regula sumpta est ex lege. ff. eo. titu. l. qui iussu. Pone exempla & prosequere. vt in regula potest quis. & nō superabūdat ista per illam. vt ibi dixit. Jo. an.

¶ Quod semel placuit. amplius displicere non potest. Pone casum in matrimonio. quia consumatum non potest dissolui. xxxij. questio. quinta. horrendus. & de iure iuran. quemadmodum. Item in electo. vij. questio. secunda. dilectissimi. In iudice. tertia questio. ij. offeratur. Idem in alijs omnibus. distinctio. liij. in istis. ¶ Fallit interdum hec regula ex casu superuenienti. vel de nouo ad noticiam peruenienti. de electio. vt circa. lib. sexto. quia que nouo emergunt indigent auxilio. de offic. delegati. insinuante. Item fallit in omnibus casibus in quibus permittitur a iure penitere vel variare. sicut in medico quem licet mutare. In appellatione a qua licet appellanti ab appellatione recedere. secūda questio. vi. siquis. In patrono laico qui potest variare. de iurepatro. quod autem. In cardinali qui variat in casu de elect. licet. Item in moniali. eodez titu. lib. vi. indēnitatibus. Item in testamento quod mutari potest vsqz ad vltimum vite. xiij. questio. secunda. c. vltima voluntas. etiam non obstante pacto de non mutando. C. de pac. l. pactū. Item in bello quem quis mutare potest vsqz ad litis contestationez. Et accusans ante inscriptionem penitet. de accusa. c. licet. Item in mandato & societate & deposito licitum est penitere. instit. mandati. §. recte. & de procur. ca. ij. lib. vi. Et regulariter in contractibus innominatis. quod dic vt plene nota. ff. de condi. cau. dam. & ca. non pe. l. si pecunias. Item soluunt sponsalia de futuro per sequentia spōsalia de pñti. de spon. si inter. Et sponsalia de presenti per ingressum religionis. de conuer. cōiuga. ex publico. Et ingressus religionē ante annum vel professionem penitet. de reg. ad nostram. Et ꝓfessus vnam religionem: etiam inuito prelato ingreditur et profitetur artiorem. eo. titu. licet. Et a voto simplici receditur per sequēs matrimoniū. de vo. & vo. redē. ca. j. li. vj. Itez a voto de certa religione profitenda. receditur per ingressum alterius: etiaz laxioris. de regu. qui post votuz. li. vj. Itē fallit in casu in quo licet infra triduuz penitē. de

regu.ad nostram.eo.ti.⁊ li. constitutionem. Item in electo.qui consensit electioni de se facte.qui propria auctoritate penitet ante confirmationem.de transla.inter corporalia ſm Bern. In his igitur ⁊ similibus casibus.quod semel placuit:adhuc displicere poterit. ¶ Et incidit in hanc regulam illud generale ꝙ nullus potest venire contra factum suum.de quo dic vt.lv.dis.penitentes. ¶ Et nota ꝙ hec regula non habet locum in his que improbantur a iure.vt in predicto.c.penitentes.de so. compe.si diligēti.C.de arbi.l.j.vbi licet partes faciant pactum de non recedendo ab arbitro.⁊ appel.renuncient.nihilominus recedere possunt. Item habet locum in his que sciēter placent ⁊ non per errorē facti.xxviij.dist. quis.vnde contrahens cum serua quam credit liberam:potest penitere. Emens auricalcum intendens emere aurum:potest rescindere emptionem. Item requiritur ꝙ placeat nō solum mente sed verbo vel facto.⁊ ꝙ alterius intersit. Facit ad hoc regula mutare. Et qd ibi dicitur. Joh.an. ¶ Quod vltimo dictum est videtur habere locū in foro contentioso. Nā siquis vouerit aliquid sola mēte:tenet quoad deum sicut ore vouisset. ¶ Extenditur regula ad vota ⁊ iuramenta ⁊ huiusmodi.que si sunt iusta.non licet propria auctoritate venire contra. Item si quis renunciat iuri suo:penitere non potest.vij.q.j.ꝙ periculoso.

¶ Quod quis mādato iudicis facit:dolo facere non videtur:cum habeat parere necesse.

Hec regula sumpta ē ex lege.ff.eo.ti.l.non videtur. Pone casū in milite qui de mandato iudicis occidit.xxiij.q.v.Miles. In laico vel clerico qui de mādato prelati capit clericum.de sentē.excom.li.vj. Et hec regula vera est cum iudex aliquid mandata suum officium exercendo.ff.ad trebel.seruo.§.cū pretor. Si exercet officium suum:non est parendum nisi in reuerentie exhibitione. Nā interdum resistere debent officiales.de penitentia dist.i.Nemo. Et hoc verum atrocioribus.in quibus deo magis ꝙ hominibus obediendū est.xi.q.iij.Si dominus. In his autem que sine dolo committuntur:etiam parens extra officium excusatur.ff.ad legem aquili.liber homo. ¶ Et nota ꝙ sicut dolo caret qui iudicis obtemperat precepto.ita econtra dolo nō caret qui precepto iudicis non obtemperat.ff.eo.titu.l.non potest. Cum habeat ⁊c. Hic redditur ratio. In his ergo in quibus non habet necesse parere vt in atrocioribus que ad suum non spectant officiū dolo non caret. Et facit ad hoc de senten.excom.vniuersitatis.vbi verberans monachum si est laicus:licet illud faciat de mandato abbatis.est excommunicatus. ¶ Et nota ꝙ dicit parere necesse. Sicut enim necessitas excusat a furto de conse.di.v.discipulos:ita ⁊ a dolo.vt hic. Cū ergo nullum maleficium sit sine dolo vel lata culpa ꝙ dolo comparat.xv.q.j.aliquos:ergo ⁊ a maleficio quolibet excusat necessitas. Nō intellige vt dixi cum scilicet mādat quod spectat ad suum officium:puta occidere homicidam ſm ordinem iuris non peccat obediēs in hoc iudici.qui alias peccaret grauiter Jo.an. In malis ergo non est obediendum iudici:idest prelato.xi.q.iij.quid ergo. In bonis obediēdum est simpliciter ea.q.si dominꝰ:in dubijs aūt silr obediēdū est.xxiij.q.i.qd culpat in fi.

¶ Que a iure communi exorbitāt nequaquam sunt ad consequentiaꝫ trahēda.

Hec regula sumpta est ex.l.ff.e.ti.l.quod cōtra. Pone casum.xvj.q.j.hinc est ⁊ de priuil.sane. Et concor.ad hanc regulā supra illa regula in argumentum:⁊ infra.Nō alicui. Potes ergo intelligere hanc regulam in priuilegio.qr priuilegia singulorum cōem leges nō faciūt.xxvj.q.ij.nō statim. Item in iure velleiano non regulariter quilibet intercedendo obligatur. Fallit in muliere que nō trahit ad consequentiam.⁊ idem in similibus. Et nota ꝙ sicut ea que exorbitant a iure cōmuni non sunt trahenda ad cōsequentiam:vt h in regula:⁊ ita non sunt amplianda sed restringenda vt de ſ.presby.is qui lib.vi. Facit hec regula ad questionem qua queritur an fratres heremitani ⁊ alij mendicantes religiosi ⁊ non mēdicantes comprehendantur in illa constitutione extrauaganti nouiter edita per Bonifacium octauum que incipit. Super cathedraꝫ in qua exprimuntur solum minores ⁊ predicatores. Et quicquid alij dicant dicendū ꝙ nō extenditur ad alios religiosos mendicantes vel non:vel clericos seculares:sed solum amplectitur minores ⁊ predicatores:tum qr intentio pape videtur hec fuisse:vt per verba cōstitutionis apparet:tum quia exorbitans est a iure cōmuni:⁊ ideo ad consequentiam nō trahenda nec amplianda:vt hic in regula. Uult enim illa constitutio dari quartam etiam de his de quibus de iure dari nō debet:sicut de ornamentis relictis pro fabrica.aut pro anniuersarijs:septimo siue tricesimo:⁊ huiusmodi puta relictis etiam pro luminaribus vel certis personis de testa.c.vlti. Et ita pronunciatum est per me ⁊ do.Jo.de monte murlo Jo.an. ¶ Nota ꝙ ista cōstō ꝙ hic di extrauagās.s.sup cathedrā nūc est in corpe iuris.s.in Clem. de

sepul. vndū. Itē nota ꝙ post Clem. vterqȝ ordo scȝ minoꝝ ⁊ ꝑdicatoꝝ habuit ꝓuilegia cōtra illam Clem. quartam non soluendam de qua ⁊ quō: vide supra de priuil. or. predicato. ti. prece. ⁊ in. ij. parte. ti. x. c. v. de sepulturis.

¶ Quod alicui gratiose conceditur trahi nō dȝ ab alijs in exēplū. Pone exēpla que dixi in regula que a iure scȝ imediate posita: vt ꝯsequere vt ibi: ⁊ in regula ꝓuilegiū ⁊ cōcor. ad hāc illa alia in argumētū Jo. an. Extēdi pōt ista cū supiori de his que facta sūt a sanctis in veteri ⁊ nouo testamēto ꝑter leges cōes: ⁊ ad hoc facit qđ dic̄ Gratian⁹. ij. q. vij. §. his ita rn̄det. Miracula maxime veteris testamēti sunt admirāda: nō in exēplū nēc actionis trahēda: ⁊ ponit exēpla Samuelis qui occidit agag. ⁊ phinees sacerdotis qui occidit in deū coeūtē cū madianita. Danielē qui cū nō eēt iudex diiudicauit causam Susanne. Plura alia pn̄t induci: vt Osee qui duxit vxorem fornicariā. Sāsonis qui se occidit. Abrahe q filiū suū quantū in se fuit imolauit. Moysi qui egyptiū iniuriātē hebreo occidit. Hester regine que alienigene nupsit Mathie qui sorte electus fuit. Jacob qui plures vxores simul habuit. Dauid qui monomachiā cū golia exercuit: in nouo testamēto. Ambrosij qui nōdum baptizat⁹ elect⁹ in ep̄m fuit. Seueri qui ex lanifice ep̄s fact⁹ fuit. Alexij qui sponsam cū qua ꝯtraxerat per vba de pn̄ti dimisit sine assumptione religionis. Zenobij qui post collationē cibi factā cū Ambrosio celebrauit de abstinentijs miris ⁊ vigilijs beati Dominici ⁊ Francisci ⁊ aliorum qui sunt extra cōes leges.

¶ Quod ob gratiam alicui conceditur nō est ei⁹ dispēdiū retorquēdū. Pone casum in yconomo qui cū in fauorē eccl'ie ꝯstitut⁹ sit ecclesiam vacātē grauare nō dȝ. xij. q. ij. charitatē. Itē in religionib⁹ nō mēdicātib⁹ de regula. nō solū ⁊. c. sequē. li. vj. Sȝ cōtra. ff. de aucto. tu. l. obligari: ⁊ insti. de atti. tu. §. neqȝ vbi di ꝙ pupillus nō pōt adire hereditatē ēt locupletē sine tutoris auctoritate. So. in his in quibus certū est ꝯditionē pupilli effici meliorem valet factū a pupillo: ēt sine tutoris auctoritate: vt si ferat ꝓ eo snīa: vt in. l. nō eo minus. C. de ꝓcura. in his vo in qb⁹ certū est cōditionē pupilli deteriorem cōstitui: vt si alicui cedat actionē vel se obliget factū suū sine auctoritate tutoris nō tenet. C. de aucto. ꝓstā. l. ij. ⁊. iij. In his vo in qb⁹ dubiū est vel eē pōt an conditio pupilli ꝯstituat melior vel deterior: vt ī hereditatis additiōe que pōt hēe latētia onera: factū a pupillo sine auctoritate tutoris nō valet: vt in dictis ꝯrijs ⁊ hoc in fauorē pupilli ne oneribus implicet. ff. de acq. here. l. more. ⁊ hec regula hȝ veritatē in sui ꝯrio. s. ꝙ pena vel odiū nō dȝ cōuerti in premium. xvi. q. i. legi. ⁊ de sen. ex cō. si vere cum si. cōcor. Jo. an.

¶ Qui prior est tempore potior est iure. Hec regula sumpta est ex. l. ff. e. ti. l. quotiens. Pone casum in iure sessionis ⁊ subscriptionis di. xvij. c. vl. ibi ꝑponit ꝑus ordinat⁹: in ꝯsecutiōe aūt ꝑcēde ꝑponit qui ꝑus impetrat de ꝑbē. eū cui li. vi. in duob⁹ emptoribus vel donatarijs ꝑponit in rei vēditiōe: is cui res ꝑus tradita fuit. C. de rei vē. l. quotiēs. Sȝ quare in hoc vltimo casu ꝑfert is cui res est tradita ꝑmo. ⁊ nō is cui res ꝑus est vēdita vl' donata: qđ eē dȝ s'm hāc regulā. Sol. Hec regula locū hȝ in his quoꝝ vtriusqȝ par est cā. vt in ꝑdicta. l. quotiēs. ff. e. ti. sed post vēditionē et ante traditionē qui remanet dn̄s vēdēdo: vēdēdo ergo ⁊ tradēdo scđo potior est cā scđi: vt ibi: hec ꝓbant: tenent tn̄ ꝑori exempto quantū sua interest: vt ibi. sed per lr̄as papales qs statiȝ est canonicus: ⁊ lōi eis attēdim⁹ datā: vt ī ꝑdicta decreta. eū cui: ⁊ nota ꝙ hec regula locū hȝ in ꝯctib⁹ ⁊ in his que duoꝝ volūtate depēdēt: sed in legib⁹ ⁊ ꝯstōnib⁹ que pēdēt ex vnius volūtate semꝑ posterior tollit ꝑorē seu reuocat: idē in testamētis ⁊ eadē de cā: qr depēdet ex volūtate vni⁹. Ad ꝑmū de ꝯsti. di. l. vasa. ⁊ de cogna. spi. c. i. Ad scđm. xiij. q. ij. vltima volūtas. Ad ꝑmū cōtra. xxxiij. q. ij. s' ipsm ⁊. l. di. dn̄o scō: vbi dicit ꝙ stam⁹ ꝑori⁹ antiquo iuri ꝙ nouo. Sed dic vt ibi vt supra dixi: hec regula locū hȝ in his que par ius hn̄t. nā ꝓuilegia ꝯsiderant nō solū ex tpe: sed ex cā: hinc ē ꝙ recept⁹ auctoritate apostolica ꝑfert oib⁹ alijs ante receptis alioꝝ auctoritate de ꝑbē. hi qui li. vi. ⁊ creditrix dotalis ꝑfert qbusdā anteriorib⁹: nō tn̄ filijs ex ꝑori mr̄imonio q agūt d' dote mr̄na. C. q po. in pig. habe. l. vlt. Jo. an.

¶ Quod alicui non suo licet nomine: nec alieno licebit. Pone casum per c. xlvj. di. sicut non suo. Meo enim nomine non licet fenus exercere: ita nec alieno: vt ibi dicitur. Item extra de fal. ad falsa. Sicut proprio noīe nō debeo falsat litteras papales: ita nec alieno: ⁊ nota ꝙ hec regula vera est in maleficijs: indecens est enim crimen suum alienis commodis impendere: vt in dicto. c. sicut nō suo. Hoc dico quia delegatus ex delegatiōe cognoscit de causa de qua ex proprio nomine cognoscere non posset: ⁊ laicus qui non potest proprio nomine tractare causam spiritualem tractat alieno: vt de procu. c. i. lib. vj. item habet locum regula in his que vt demādari possint ordinis adminiculum. Unde sicut suo no

mine sacerdos simpliciter non crismat in fronte. non ordinat ad sacros. ita nec episcopi sub mandato. cum talia demandari non possint. Et de hoc de conse. ec. vel al. aqua. Jo. an. Non licet fraudes. damna. furta. et huiusmodi facere nomine suo. ita nec alieno.

¶ Que contra ius fiunt debent utique pro infectis haberi. Pone exempla. xxv q. ii. imperiali. ubi sunt ad hec verba. et de regula. nō solū. li. vi. i regla. ñ. nō pstat ipedimētū. Obiicitur ad hāc regulā de mtimōio cōtracto post votum simplex quod tenet. et de matrimonio contracto contra interdictum ecclesie. et contra compatres ex cathecismo. de cogna. spi. c. ii. li. vi. Et de sententia sub conditione lata. que tenet. ii. q. vi. Biduum. Et in ecclesia consecrata ab alieno episcopo. vii. q. i. Episcopus. Et de omnibus que fieri prohibentur. et tamē facta tenent. Item obiicitur de his que fiunt contra ius. et postea confirmant que allegata sunt. ñ. in regula non firmatur. So. generaliter dici potest fm Jo. qui hoc notauit. di. x. vides. et Bern. qui idē no. de spon. duorum. c. penul. et glo. penul. hanc regulam locum habere in his que habent perpetuam prohibitionis causam. contraria vero in his que temporalem. Uel dic hanc regulam veram nisi eodem vel alio iure toleretur. et sic intelliguntur contraria. Uel dic q illa nō sunt directe contra ius. quia licet non assistat ius. non tamen plene resistit ius. Et dicitur. C. de legi. l. non dubium. q sufficit legislatorem aliquid prohibuisse. licet non adiecerit. si contra factum fuerit non valere. Et hec regula locum habet in his que iure sortiuntur effectum non de maleficiis que contra ius fiunt: que utique non habentur oio infectus. Et facit quod dictum est supra in regula. non prestet. et illud hic adde. Jo. an.

¶ Quod omnes tangit debet ab ab omnibus approbari. Pone casum in archiepiscopo consecrando ab omnibus subfraganeis suis. lxvi. dist. ca. i. In electione facienda ab omnibus canonicis. de elec. quia propter. In concedendo haustum aque in quo cōuocandi sunt omnes qui ius habent. ff. de aq. plu. in concedendo. Ad idē. liiii. dis. c. i. et viii. q. i. licet. Et nota q dicit id quod tangit omnes debere approbari ab omnibus ergo non valet quod facit maior pars. et sic est contra. lv. di. ca. i. So. aut competit illud ut singulis: aut ut collegio. Quod prosequere ut no. per. Bern. et Inno. de consti. cum omnes. Fallit autem hec regula in casu. insti. de rerum diui. §. religiosam. Illud autem dicuntur in aliquo collegio omnes facere. quod maior pars facit. lvi. dist. apostolica. Interdum tamen requiruntur due partes de elec. licet: et est regula in argu. ad questionem. An papa possit statuere inuitis accolitis q ipsi contineant. Et hec questio notatur di. ii. proposuisti. Et dicit Joā. q non: quia castitas suaderi potest: non imperari. xxxii. q. i. integritas Barbar. ibi contra: cuius dictum est penitus falsum: nisi intelligas de promouendis: sed ipse etiam de promotis intellexit. Monachis autem professis qui renunciauerunt proprie voluntati: austerior regula posset eis indici: etiā ipsis non approbantibus fm Inno. qui hoc no. de regu. super eo. Et satis est expressum de stat. regula. c. i. lib. vi. Ibi enim monialibus indicitur austerior vita: licet nō possint sine voluntate omnium ordinem mutare de his que vi me. ve causa. ff. c. fi. Jo. an.

¶ Qui sentit onus sentire debet commodum et ecōtra. Hec regula est sumpta ex. l. ff. eo. ti. l. fm naturam. Pone casum in clerico: qui propter lapsum retruditur in monasterio ad penitentiam agendum: quia res eius pficient monasterio. xvi. q. vi. de lapsis. ¶ In secundo scilicet dicto ibi et econtra. Pone casum in patrono qui defensare debet ecclesiam xvi. q. vii. filiis. In clerico qui officiare debet ecclesiam de preben. significatum. Et dic lex. Non est ferendus qui lucrum amplectit. onus autem subire recusat. C. de caduc. to. l. vna cō cor. ad hanc regulam: vii. q. i. ibi et. xii. q. ii. charitatem: cum suis concor. ¶ Et nota q hec regula fallit interdum ratione etatis vel persone: interdum ratione nature contractuum: interdum ex speciali pacto. Primum patet. C. de leg. tutel. l. ulti. ibi enim minores licet ad tutele grauamen non veniāt: successiōis emolimentum non amittunt. Secūdum patet ex l. ff. pro socio. l. de illo: ibi enim non fit cōpensatio emolumenti: quod socius attulit societati dāno qd intulit: imo eo nō obstāte damnum emēdare tenet. et est rō natura zct'. Zhif. n. societas tm ad lucr. Tertiū pz. ff. de pac. do. l. familie. et de pac. c. i. li. vi. itē fallit ubi ex cā qs phibet ab emolumēto: lz on' habeat: sic in iudice q nihil hz a ptib' exigere nisi expēsas moderatas: cū pficiscit p cā. Nec tūc illas si ptes sunt notabilr paupes de rescrip. statū lib. vi. Jo. an. Pōt sic extēdi. Qui sentit onus penitētie et obseruatiōis mādatoꝝ. sentiet cōmodum premii. et econtra: qui sentit cōmodum delectationum: sentit postea onus dānatiōis.

¶ Qui ad agendum admittitur ad excipiendum: multomagis admittendus

est. Hec regula sumpta est ex. l. ff. e. ti. l. inuit'. Pone casum in eo qui legitime prescripsit: q2 si cadit a possessiōe: datur sibi actio multo fortius dum possidet exceptio. xvi. q. iij. §. potest ad idem de prescrip. illud. Ratio huius regule est regula quam habuisti supra: cui l3 plus ⁊c. quia plus est agere ꝙ excipe. Sicut ergo licet agere multo fortius licebit excipe Jo. an.

¶ **Qui contra iura mercatur presumitur bonam fidem non habere.** Pone casum in eo qui recipit ecclesiam de manu laici xvi. q. vij. siquis deinceps: item in eo qui emit spiritualia de symo. non satis. i. q. i. quicunq ⁊ in multis alijs. c. Ad idem. C. de agri. ⁊ cē. si. l. quēadmodum: vbi qui emit ascriptitiu3 sine gleba: contra legum interdicta mercatur: ⁊ male fidei possessor dicitur: ⁊ ideo quia talis non presumitur habere bonam fidem: iō non prescribit: vt in predictis iuribus. Contra de iurepatro. cura. solne. vt ibi: ⁊ sic patet ꝙ iuris ignorantia non excusat in prescriptionibus ⁊ vsucapionib' Jo. an. similiter qui sciēter emit res furatas vel raptas non habet bonam fidem: vnde tenetur vt possessor male fide.

¶ **Quod latenter vel per vim vel alās introductum est illicite: nulla debet stabilitate subsistere.** Hec regula est in decre. de re iu. ⁊ sunt verba Gre. vij. Glo. ibi. Pone casum per. l. ff. quod vi aut clam. l. i. ⁊ in sutio prestito prelato a subdito per vim: hoc in futurum non facit preiudiciu3. x. q. iij. quia cognouimus: per vim: que per vim vel metum fiunt q pōt cadere in ꝯstātē vir: cū de hoc ꝯstiterit reuocant de his q̄ vi me. ve cau. fi. c. i. in glo.

¶ **Quicquid in sacratis deo reb' ⁊ epis iniuste agitur pro sacrilegio reputatur.** Hec regula est in decre. de reg. iur. ⁊ sunt verba Stephani pape Glo. ibi. in sacratis reb': siue sit homo siue ager qui illa aufert ⁊ inuadit sacrilegium committit. xij. q. ij. nulli: est autem multiplex genus sacrilegij. xvij. q. iiij. p totum: ibi vide: ⁊ in secunda parte.

¶ **Rationi cōgruit vt succedat in onere qui substituit in honore.** Pone casu3 in filio patroni herede qui succedit in honore iurispatronatus: sic in onere defendendi ecclesiam succedere debet. xvi. q. vij. filijs: item in plato qui succedit predecessori in honore: sic ⁊ in onere soluendi predecessoris debita succedere debet: pro ecclesie vtilitate contracta de sol. c. i. ¶ Et concor. regula supra: qui sentit. ⁊ quod ibi dictum est. hic adde Jo. an. ex hoc sequitur ꝙ papa qui substituitur in honorem petri. imo xpi. epi in loco apostolorum: religiosi in honore sanctorum: benedicti: dominici: francisci. ⁊ huiusmodi succedant in onere vite ⁊ austeritatis eorum dist. xl. non vos ⁊. c. nō est ⁊ dist. xxv. ecclesie ⁊c.

¶ **Ratum quis habere nō potest quod ipsius nomine est gestum.** Pone casum ix. q. ij. c. i. ⁊ de sen. excō. cū quis lib. vi. ¶ S3 contradici vr ad hanc regulam. ix. q. ij. lugdunensis. xvi. q. i. c. vi. ⁊ de ele. quod sicut. in quibus iuribus habet quis ratum: quod eius nomine non est gestum. So. quidam dixerunt h fallere in spiritualibus. in quibus ratum habeo q nomine meo non est gestum per iura pdicta: ⁊ hoc no. in predicta decre. ꝙ sicut in glo. verius dic ꝙ ordinatio facta a non pprio epo: tenet quoad ordinem: licet nō quoad executionem de tē. ordi. ꝙ translationem. ibi igitur in. c. lugdunensis epo proprius non ratificauit collationem ordinis quoad ordine3: q2 non erat necesse: sed executionem ille dispensatiue contulit: quam non habebat. Alia etiam iura non proprie loquunt de ratihabitione: sed de quodam nouo cōsensu que sunt valde diuersa: ⁊ super hoc vide quod dictum est supra in regula non firmatur. An autem vn' iudex possit habere ratam sententiam latā p alium. dic vt no. xi. q. ij. c. i. ⁊ de materia hui' regule adde qđ di in sequenti regula Jo. an.

¶ **Ratihabitionem retrotrahi. ⁊ mandato non est dubium comparari.** Hec regula sumpta est ex. l. ff. e. ti. l. iure. Pone casu3 in iudicijs. ij. q. vi. non solent ⁊ de iureiuran. c. vl. li. vi. itē in ꝯtractatib'. C. ad macedo. l. vl. ⁊ h3 locū hec regula in casu qn̄ sc3 nomine meo est gestū: ⁊ tūc ratū hře possum: ⁊ ratihabitio retrotrahit ⁊ mādato compat. Vnā nota si infra certū tps teneor aliqd facere ⁊ ali' infra idē tps id fec̄ noie meo: hře ratū debeo alr ratihabitio nō pdess3. ij. q. vi. nō solēt. huic regule simile ē qđ dic̄ lex. s. ꝙ appellās ꝯdēnat' de furto. si nō ꝓseqt appellationē retro notat infamia: vz. n. ratū hře sniā3. ff. de his q no. infa. l. furti Jo. an. extēdi pōt ad maleficia ⁊ dāna q̄ siqs faciat noie alicui' dñi vel alteri' ⁊ ille h sciens ratū hēat: ita ē ⁊ tenet ac si mādass3. sic et vberās clericū noie alteri' si h3 ratū efficit excoicat': sec' si vberat ex se nō noie alteri': q2 q audiēs h3 ratū ⁊ gratū peccat qdē: l3 nō icidit i excoicatiōe3: silr audiēs dāna fctā ⁊ furta. nō tn̄ noie suo. l3 habeat rata ꝓpter odiū illi' peccat qdē. sed nō tenet ad restitutionē. sicut teneret si ei' noie eēt factū. cū poss3 obuiare: vtrū absoluēs aliquē a petis nō hñs licētiā seu auctoritatē sub spe ratihabitiōis sui plati de absoluat. si ille postea hēat ratū. Cōtier di ꝙ nō.

Semel malus semper presumitur malus. Pone casum in semel periuro.xxij.q.v.paruuli. In semel contumace de presũp. scribã. Ad hec.dis.xxv.c.vlti. Hic ergo presumitur eum qui semel malus fuit, semp esse malum. Et potest huiusmodi dici presumptio hominis. quia contra hominem sic presumitur. Potest etiam dici psumptio facti. quia ex semel facto sic presumitur. Potest dici & psumptio iuris. quia ius sic presumit ex facto. vt hic vides & in iuribus supra assignatis. De quibus diuersis presumptionibus prosequere. vt notatur per Jo. di.l.ferrum. & liiij. di.fraternitatez. & p Bern. de spõ.is.qui. Hic ergo vides q̃ psumit ex preterito circa pñs & futuꝝ. Intdũ psumit ex pñti circa pteritũ. Interdũ circa pñs Interdũ circa futuꝝ. Quod plequẽ vt no. di. xliiij.multi. & xxxiiij.q.i.cũ p bellicã. de psũp. scribã. Licet aũt hec possit psumptio iuris. nõ tñ est psumptio iuris de iure. admittit enim pbatio in zrium. & pbato q̃ penituerit nõ dicet amplius malus. di.l.ferꝝ falno eo quod di de hereticis ad abolẽdã. Nota igit q̃ q semel fuit bonus semp psumit bonus. lxi. di. miramur. & de psump. mandata. Et pma facie qlibz psumitur bonus. xj.q.iij. in cunctis. de psump. dudum. Qui aũt malus est semp psumit malus. vt h. Et pcedit hec psumptio. tũ ex psumentis natura corrupta. tũ qz humana natura pna ẽ ad delicta. xij.q.i.ois etas. Jo.an. Ex pdictis nota q̃ est duplex psumptio. s. iuris. & hec est semi pbatio eius rei de q̃ presumit. vñ ztra hãc admittit pbatio in zrium. Exempli gfa. Promulgata est aliq̃ zstitutio publice. vñ qlibet psumit scire. & non excusatur p zñs zrium faciẽdo. Sz si qs probet se iuste ignorasse. puta tũc furiosum fuisse vel longe absẽtem elidit illa psumptio iuris p pbationez. Est alia probatio que di iuris & de iure. hmõi est plena pbatio in humano iudicio rei de q̃ psumit. vt omnino credat sic esse. vñ z eam non admittit pbatio. Exempli gfa. Que p violentiã absolutã cognita est psumit nõ virgo. vñ ꝟm iura nõ põt inter virgies zsecrari q̃tũcũq̃ fuerit aio renitens. & p zñs virgo nõ est. Presumit etiã semel malus sẽp malus. s. i eodẽ gñe mali. Et qz nullus iudicandus ẽ immemor sue salutis. i.q.i dz. extimari penituisse nisi pseueret i malo. & h̃ iudicio aie.

Sine culpa nisi subsit causa nõ est aliqs puniẽdus. Hic ponit regula & exceptio eius in regula. Pone casũ. di.lvj. satis per uersum. In exceptiõe pone casum in marito corrupto q a pmotione sine culpa repellit. tñ ex causa ppter facti defectũ. xxxiiij. di. si cuius. In clerico leproso q sine causa ppter scandalũ puaf ecclia: de cle. egro. tua. Regulr ergo nullus punit sine culpa. xvi.q.vij. luctũ. Et est rõ: qz pena est mẽsura culpe. Ubi aũt nõ extat mẽsurãdã mẽsura locũ nõ hz. Vñ aũt ex cã punit quis sine culpa. dis.xxij. renouãtes. Et nota q̃ qñq̃ de cãis aliqs punit in pñti ꝟm magrm in iiij. Pria cã purgatõis pctĩ: vt lãguidus ad piscinã: de pe. & re. cũ infirmitas. Scd̃a cã inchoãde dãnatiõis eterne: vt in Herode: & antiocho: de pe. di. iij. ignis. Tertia cã pseruatiõis a futura culpa: vt paulus. Quarta cã glificatiõis vel ex miraculo secuto: vt in ceco a natiuitate: & lazaro resuscitato. Quinta ad malus meriti cumulum & premiũ & exẽplum ceteroꝝ: vt Job: Thobias: & huiusmodi: de pe. di. i. si peccatum Dauid: & dist. iij. productior.

Scienti & zsentienti non fit iniuria neq̃ dolus. Hec regula sũpta est ex. l. ff. eo. ti. l. nemo. Pone casũ in igenuo: qui sciẽs & zsentiẽs zhit cũ ꝟua: vel ecõuerso. xxix.q.ij. siqs igenuus. In clericis qui sciẽter & volũtate locois adinuicẽ se pcutiũt: de sen. excõ. c. i. Itẽ in eo qui sciebat rẽ quã emebat ꝟuitutẽ debẽ. ff. de act. emp. & vẽ. l. i. Et qd dicit hec regula sciẽti dic vel scire debẽti. Ad hoc. xvi. di. qd dicit. Itez dic sciẽti a pn̄: secus si ex postfacto. ff. de edil. edic. l. iustissime. Et nota q̃ dolus malus est ois calliditas: fallacia: machinatio ad circũuenĩẽdũ: fallẽdũ: decipiẽdũ in alteꝝ adhibita ꝟm labionẽ. ff. de dolo. ma. l. i. §. i. Sz sciẽs nõ circũuenit fallit vel decipit: ergo sibi nõ infert dolus. Igit iductꝰ ad clericatũ vel monachatũ nõ di dolũ passus: qz nõ est deceptꝰ. xx. q. iij. zstituit: vbi de hoc. Et q̃ dicit hec regula nõ iferri dolũ sciẽti & volẽti verũ est vt ex eo agi possit. Infertur tñ ita q̃ nascit ex eo actio per exceptionez elidẽdã. ff. de fur. inter oẽs. §. vlt. Itẽ nota q̃ hec regula formata est copulatiue nõ disiũctiue. Hec. n. duo reqrunt zuũctiz. s. q̃ sciat & q̃ zsentiat. Sciẽti. n. & nõ zsentiẽti bñ iferf iniuria & dolus. xv.q.i. illud. cũ si. Ad hãc regulã signaf ztra: de sen. excõ. ztingit in vberate. l. clericũ se ad hoc offerẽtẽ in satisfactiõe iniurie facte ab eo: qz excoicatꝰ est. Solis qñuis nõ fiat iniuria ipi clerico volẽti et ibi: fit tñ iniuria ordini clericali: & ideo icidit. Itẽ. C. de rap. vir. l. vna: vbi si rapio virginem etiã volẽtẽ: teneor. Sed hoc lõ: qz id voluit in psuasione dolosa: qd plus est q̃ violẽtia. ff. de ser. corrup. l. i. Jo. an. Ex hoc seqt q̃ siqs opaf pro aliquo pro certo precio sibi dãdo in pano ptim: vel ad rõnẽ. xiij. venciaꝝ pro libra nõ fiet ei iniuria ex quo a pncipio scit quo sibi soluet. Jacob non commisit dolum in emendo primogenita ab Esau. Gene. xvij.

¶ Semel deo dicatuȝ non est ad vsus humanos vlterius transferenduȝ. Pone casuȝ.xxij.q.ij.nulli:⁊ de reli.do.ad hoc. Ad idem.xix.q.iij.que semel.de consecra.di.i.ligna.⁊.c.vestimenta. Et habet locum hec regula non soluȝ in re propria:sed esse aliena cō secrata. Unde si aurifex habebat calicem quē episcopus consecrauit amplius non reddetur artifici calix ipse:sed extimatio eius. Et est casus specialis in quo quis priuatur re sua.xiij.q.vi.comperimus. Et quod dixi de calice idē de qualibet re inanimata. Secus in animata puta in seruo. Et sic non est contra.di.liiij.frequens.⁊.c.sequenti. Et ratio est quam notat Joā.scilicet quia in re inanimata nō fuit dolus sed in animata.vij.q.i.episcopus in diocesi. Et hoc quod dictum est hic ꝙ non debet reddi:intellige in eadem forma. Nam ob redemptionem captiuorū ⁊ vrgentia debita.calices ⁊ vasa alia ecclesiastica vēdi possunt etiā laicis.conflata tamen ⁊ cōminuta.x.q.ij.hoc ius. ¶ Item nota ꝙ dicit regula dicatum.qꝛ bona ecclesie non dicata vel consecrata.bene transeunt ad humanos vsus:⁊ etiam serui ecclesie vendūtur laicis:vel donantur ad seruiē dum.xij.q.ij.ecclesiasticis. Iteȝ nota ꝙ dicit ad vsus:qꝛ non solum ad dñium laicoruȝ:sed nec in vsum coꝝ transire debent res deo dicate.de ↄse.di.i.vestimēta. Et ponitur in exemplum balthasaris regis babylonis:qui punit⁹ fuit ꝓpter vsum vasoꝝ templi.Dañ.v. Ad humanos.i.seculares vel secularium ꝑsonaruȝ. Ad idem.xij.q.ij.qui diuinis. Hoc ideo dico qꝛ ad vsuȝ clericoꝝ bene possunt reduci.de cō se.di.i.ligna.trāsferēduȝ. Adde quod dixi supra priuilegiū. Jo.an. Et hoc sequitur ꝙ clerici religiosi cum sint deo dicati:nō debent se immiscere negocijs secularibus:ne cle.vel mo.c.vlt. Nec se dare vite viciose ⁊ mūdo.xij.q.i.clericus.⁊.c.duo sunt. In figurā huius cōtrarium facientibus.habeȝ de nadab ⁊ abiu.que offerentes ignem alienum combusti sunt.

¶ Tacere.qui tacet consentire videtur. Pone casum.liiij.dist.si seruus:⁊ de presump.nōne. Nota ꝙ qui tacet ↄsentit.vt hic.⁊ in supradictis iuribuȝ votum emittit.distin.xxvij.c.i.occidit.di.xliij.ephesijs. Et ↄtumax di.lxv.c.vlt. Interdum nec consentit nec contradicit:vt dicetur statim in regula sequēti. Jo.an. Esa. Ueh mihi quia tacui. Est simulator.di.lxv.si forte. Impunitatem promittit.dist.xliij.sit rector. Offert.xx.q.ij.c.i. Joā.an.

¶ Is qui tacet nō fatetur.sed nec vtiq̄ negare videtur. Hec regula sumpta est ex.l.ff.e.ti.q tacet. Et nota ꝙ tacere est quoddam medium inter expressam voluntatem et expressam conditionem. Pone ergo casum in eo cōtra quē fert snia q tacēs nō habet ꝓ ↄsentiente.nec ꝓ ↄdicēte.j.x.dicē infra quos semper appellat.ij.q.vj.anterioꝛ. Itē pone casuȝ in plato q tacet ex cā ꝓpter scādalū de cogna.spi.sup eo. ¶ Prima regula fallit dist.xxvij.c.i.⁊ di.liiij.si seruus ⁊.xx.q.ij.c.i.⁊ de psump.nōne ⁊ vbicūq̄ tacitū pactū inducit a lege. Secunda regula fallit in eo q vbo tacet sed ↄdicit facto vel signo.lxxiij.di.i. Itē fallit in his in qb⁹ requirit expssus ↄsensus:vt in adulto q cathetizat. Itē in seruitute imponenda. Itē in ꝓcuratore ↄstituēdo. Itē in furto.ff.de fur.q phas. Itē in soluēdo mrimonia. Itē in his casibus q habent.ij.q.vij.plerisq̄.qd ergo in his dices.nūqd tacēs habebit ꝓ ↄsentiēte an ꝓ cō dicēte. So. dicūt qdā ꝙ regulariter tacēs habet ꝓ ↄsentiēte. Facit ad h̄ regula supra immediate q tacet. Fallit aūt in casib⁹ nūc dictis. Uł dic scdo ꝙ aut est tale factū ꝙ fieri potest me ꝓhibēte. Pone casum.liiij.di.si seru⁹:⁊ tūc taciturnitas habet ꝓ ↄsensu. Fallit tñ in casibus supradictis. Aut est tale qd fieri pōt me ꝓhibēte vel ↄdicēte. Pone casum.ff.de ↄhē.emp.rē alienā:⁊ tūc taciturnitas nō obstat s3 Jo.q hoc no.di.xxvij.c.i. Uel dic tertio ꝙ in facto ↄcupiscibili honorabili ⁊ meritorio taciturnitas habet ꝓ ↄsensu:vt in pmis iurib⁹. In faciēdo aūt qd nō est ↄcupiscibile honorabile ⁊ meritoriū:sed onerosum:taciturnitas nō habet ꝓ ↄsensu:sed necessari⁹ est expssus cōsensus vt in alijs iurib⁹ s̄m Inno. Hoc addito ꝙ vbi ius in penā statuit aliquē tacētē hri ꝓ ↄsentiēte vel ↄfesso.sic habebit:l3 factū sit onerosum exēplifica p directa de iura.calū.c.vi. Jo.an.

¶ Qui ex timore facit preceptum aliter facit ꝙ̄ debeat:⁊ ideo iam omnia nō facit. Hec regula est in decre.de reg.iur.⁊ sunt verba Aug. Glo.timore scilicet seruili. Hic non stat cum charitate. Est tamen bonus:qꝛ sicut seta filiū:ita iste timor introducit charitatem s̄m Aug.xxiij.q.vi.cum per timorem. Nō tñ sufficit ad salutē de pe.di.vij.c.vlti. Et hic timor est cū qs tñ respicit penas tpales vł infernales:ꝙ pncipaliter propter illas vitandas sibi cauet a peccatis ⁊ facit bona opa. alis nō facturus. Sequitur ergo timor filialis vel initialis qui respicit ad beneplacitum dei patris ⁊ premiū. Jam nō facit. Glo.ar.ꝙ nō dicitur factū qd nō legitime fit.xxiij.q.i.pudēda. Itē est ar.ꝙ qui inuitus obedit:aut rem aut meritum perdit:⁊ talis obediētia aut nulla est.aut minime.viij.q.i.sciendum.

¶ Utilius scandalum nasci permittitur: q veritas relinquitur. Hec regula est in decretali. de regu. iuris. c. Qui scandalizaue rit. Et sunt verba bede Glo. ibi. collige casuz. xi. q. iij. inter verba. z. xxij. q. ij. primuz. ¶ Ueritas que triplex. est. s. vite bone que nunquam omitenda est propter scandalum. z ad quemlibet pertinet. Alia est veritas iustitie. hec ad iudicem pertinet. Alia discipline seu doctrine que pertinet ad prelatum z doctorem. In his duabus quandoq omittitur propter scandalum vitandum. di. l. vt constitueretur. Et intellige de his que indispensabilia sunt. Et tale ius commune quod est indispensabile dicitur veritas. que nunq est deserenda propter scandalum. quando scilicet est ius indispensabile. Sed cum est ius cōmune dispensabile qd etiam potest dici veritas. propter scandalum potest dimitti. i. q. vi. dispensatiōes. Bern. Intellige sane q. scilicet veritas doctrine potest aliquando dimitti propter scandalum. nō vt mendacium dicatur. vel falsitas doceatur. qr hoc nunq licet. sed vt veritas taceatur, cum non est necesse. Sic etiam aliquando veritas iustitie deseritur propter scandaluz. non vt iniqua z iniusta sententia detur contra innocentem. sed aliquando vt reus non condemnetur ad vitandum maius scandalum. vt dicitur in illo. c. vt constitueretur. di. l. De ista materia habes infra in. ij. parte.

¶ Utile non debet per inutile viciari. Pone casum. xij. q. ij. si quos deseruis. vbi episcopus manumisit seruum bene meritum. cui dedit vltra. xx. solidos. Sed illud amplius tantum reuocabitur sed non tantum de preben. dilectus. vbi confirmatum factum legati in vno capitulo. z nō in alio. C. de dona. l. sancimus. vbi donatio pro parte tenet z pro parte non. ¶ Et nota q hoc est brochardicū. z pro hac parte faciunt iura supra iducta. Ad idem. xxxvij. di. turbat. z. ca. si quid veri. z. l. q. i. nonne. z. c. dominus declarauit. xij. q. v. qr. z. xxij. q. iiij. inter cetera. xxiij. q. iiij. quid ergo de conse. di. iiij. si non sancti ficatur. de arbi. cum tempore. de dona. apostolice. institu: de inuti. stipu. §. q si quis. Per hec z silia probatur q vtile per inutile non debet viciari vt dicit regula. ¶ E contra q vtile per inutile viciatur probatur di. ix. si ad sacras. xxiij. di. quorūdam. iij. q. ix. pura. z de offi. dele. cuz super. ff. de arbi. l. pedius. So. Dixit bar. brix. q vtile p inutile viciatur. vbi de hoc in iure inuenitur expressum: Et hoc no. ipse. iij. q. ix. pura alias nō viciatur. Uel dic plenius q regulariter vtile nō viciatur p inutile. vt h patet in regula. Uides enim q hec pars probandi: scilicet negatiuā hic ponitur pro regula. Habemus ergo stare regule. nisi specialitas: ratio vel casus specialis contra regulam appareat. Est autem contra hanc regulam casualiter inuenire vtile p inutile viciari. vt in contrarijs. Et est specialitatis ratio. quia vtile z inutile sunt separabilia. vt vides in. c. quorūdam. Nam ibi quidaz episcopus ordinans imposuit manū super ordinandum. alius dixit verba forme. Et sic qr materia non debet separari a forma vt si dicatur per vnum forma. per aliuz exhibeatur materia: ideo ibi vtile viciatur per inutile. vt nisi repetetur factum. Et similiter si vnus diceret partem forme: z alius aliam partem. nil faceret probatur optime hec sol. ff. de aqua quoti. z esti. l. i. §. trebatius Jo. an. Nota etiā quod habetur di. ix. si ad sacras: in glo. Sic opus de genere bonorum viciatur vtile per inutile peccati mortalis: quia illi operi non debetur premium supernum. z hoc ideo quia inseparabilia sunt opus bonum et carentia mortalis. ad hoc vt sit meritorium. ¶ Ad quod premium nos perducat iesus christus in seculorum secula benedictus Amen.

¶ Registrum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z ꝛ ꝯ ꝝ aa bb cc dd ee ff

¶ Omnes sunt quaterni. quīt. ꝭ.

¶ Venetijs per Lazarum de Soardis. qui obtinuit a dominio Veneto ꝙ nullus possit imprimere: nec imprimi facere in eorũ dominio sub pena vt patet in suis ꝑuilegijs. Die ꝑ° septẽb. 1503.

Excusatio Lazari.

Si quid forte tuos offendet lector ocellos
Quod mihi mendoso grãmate versus eat.
Emendare velis: nam non me Lazarus istis
Confecit mendis Bibliopola tuus.
Sed turbata magis pressoris inertia quando
Sera dedit lassas artibus hora manus.

Finis.

¶ Laus summo regi dicatur vocibus oris.
¶ Quod iam nõ cesset merces cõdigna laboris.

Registruz totius summe maioris beati Antonini. ¶ Et primo registrum prime partis.

a
Prima ps toti⁹
Incipit pma ps
cuerit. formicas
Cap.iiij. de ita
Fr Alber. porl.
b
ni seculo videlz
tium notum est
nõ angelorũ vel
nus. Medi sunt
c
ala sit ita nobilis
mixtionẽ gñarẽt
possit. Et vt
naturã hũanaz
d
hamo adescato
gua tua sit
dicit.xiij.c.
tum sit erga
e
aduertẽdum est
effectum quem
ei diabolus. Ex
sibili hec po.
f
delcantur pctã
tria lz omnes
des pciosi: qð
thronos reuerẽ.
g
mutat tempora
scriptura igitur
sanctis in gloria
comedat ab eo.
h
Cap.ix.ð finde.

quis actus sit
xus inter duo
tia est mala
i
nec decretis
a quibus sciam
Sed cũ itellect⁹
do vt cum
k
aliquo possit
põt liberum
tem: ʒ a malo
vocatus es nõ
l
ei aliqð obi.
cit deus rõnem
psalmista. In
subditus non
m
actu voluntatis
miaz seueritatẽ
peccatũ non est
a cuius finis
n
sceleratis. Aeb
actu impfecto
Quãtuz ad scðz
dictio autem
o
¶ In illo igi i
pe. distin. prima
Dicitur autem
gressionib⁹ alic⁹
p
in mul ie: in
care aiam
vnde datur
Passus est

q
plo suo dicens
ʒ narrasset
ecclie militãtis
rum. Et ego
r
idola adorauit
vnio est effectus
ɔseruationẽ esse
Sicut ergo
s
¶ De tertia p.
nullus possit
vituperabile ʒ
et hoc quia
t
timore iudicis
ad iram ʒ
rali dictante
culo in aliquo
v
ctitudinẽ volũt.
nem culpe
sionis vt dictum
speciei sicut est
x
Manifeste pʒ
q hoc dixerat
sicut qñ petõr
¶ Quãtũ ad t.
y
nuit. Sed nec
aliqualr i ptãte
edo dono: ʒ p
mẽbrorũ ecclie
z
bis demõstro
pta qð leru ãt

aũt ɔ legem
do legem vt
ʒ
opis saul ar.
voluntarie añ
hõ habere
freno rõnis
2
prietatem: quia
data. Data
xpo icarnato
tor ipsius.s.
ꝝ
Psalis Luci.
ter in populo
dr nõ occides
idest vitia in
aa
gurant diuersa
ad xpz iustificãtẽ
insidie mente
sacrificia que
bb
Act.ij.f.
pter pcepta
lia: sicut ʒ
ca.j. designãt
cc
qñ sunt sm
hẽat formam
¶ Quãtũ ad qr
quidem ex parte
dd
¶ Item nota q
ce crimine põt
legib⁹ ipatorũ
quinque testes

Registrum

Registrū tertie partis incipit.

Registrum

q
piculusum est
monachis nō
Capelle vero
tractat̃.ff.co.
r
Eximunt̃ a iure
rōne pauptatis
¶ De pcessu p
nec ad iudicādū
s
est aliquatenus
qꝛ hoc nō est
fessis.l.li
nē vł absolōnez
t
testator te stm̄
sed quoad
p illum ordinez
si qñq3 etiā
v
masculos nō
sorum locorū
alteri⁹ ꝯstituēda
neficiorū censeri
x
¶ Pena aūt
mui eccłie.c.
accipiēs īuenies
bi. vt in ipso.c.
y
dei virtutem
¶ De imagib⁹
sum facit ꝛ
Scōm est qō
z
sibile in vnius
viij.c. vnde

pficiant.ipse
būt ꝛ hoc
aa
est hostia. Unde
nec autem
secratā ꝛ calicez
de necitate sacr.
bb
qꝛ iste est cibus
tur claritate sua
totiēs qui nil
ad xp̄m non
cc
nō debet snias
ꝛ viuit vtiq3
escaz dedit non
rimonialib⁹: vbi
dd
ne intima ex
ram Geñ.
tis: ad quam
ne alicui fuerit
ee
tuz negare obitū
sionē suā sibi
¶ Materia p.
ego vel vnum
ff
ꝛ fieri debet
ius sacri dicit
tierunt vtrum
bet silitudinē
gg
culpa mortali:
idest propter
debitum ad
de pe.di.j.

hh
fessore facere
cere per alium
imortali valent
cans. Nota q
ii
gr̄arum ad
mutare cum
sit pmutationez
tur equior
kk
Hec omnia
neus mandat̃
¶ No.ō vitādiz
ale ꝛ est
ll
plenariā libtatez
ꝛ voluntarius
ꝛ maxime
non habet
mm
est cum eis
nunt. Et latera
sniam iudicet̃
inordinate afli.
nn
nouum pro
qꝛ non sic
cio Si religiosuz
plici sacerdoti
oo
sm Ray. vt.
gr̄aritate symo.
que nō reliquat
restituat: ꝛ p
pp
apostolico ad
cit i eximinādo

sam etsi non
stabulario era
qq
test procedi p
vniūsalis hūane
vilificatio dītati.
¶ Notādū sm
rr
reuocatio pueri.
tēdūt ad pfecti.
sic est: qꝛ
Et p hoc pz
ss
de li.iiij.pastora.
vacātiū eccłiarū
mos epōs
manuū impōne
tt
nus possit
ppriē ꝛ sm
disciplina. In
Intende ad
vv
hic aūt pcedit
net terra
feriorē reputare
tingeret eos
xx
etiā inferiores
nitas: latitudo
nor aūt pbat̃
sitente. Post.
yy
ptāte ordinis
luit p hoies
spūsctō. ꝛ hoc
cū depēdeat

Explicit registrū tertie partis

Regrꝫ q̄rte ptis.

Registrum

P
vt dicit phs
de inimico
dupliciter. Et
niuolentia non
Q
deus ei in
in portum
finis: ⁊ ideo
Ergo non in
R
nam scd̄m
decim tribus
aliū multiplr
buit dñs
S
notandum est
di Sap.
deus ibi
hanc mensam
T
ra que dicit
dere mysteriū
boni ⁊ entis
tus est mor.
V
qd dicit
faciēte ꝯseq̄ret
ar.iiij. Habitus
decore gratie
X
ri ei quem
s. sunt quedam
stallum egre
sa demōstrare
Y
ad speculatiōez
lo illo itinere

sitiu a sed
sarum sm
Z
ca. Talis
Nā obiectuz
cōmēta quid
nibus et ciuil'
AA
exceptiōe semo.
ptis in
ipsos fideles
tis eius.
BB
Item ꝙ ma.
ma possit
dispensat in
sim excōmu.
CC
rioribus bonis
bus italie
Qđ si arguat
le ⁊ false
DD
cum ea non
cum enim
cōi viuere
naturā hūanā
EE
pauperrim⁹ sup
uit de pauptate
suo non me
ti diuine
FF
Hic est ille
gunt motus
maculabit ab
pcutiat. vnde

GG
monarchijs. s.
am doctrinā
surgēt Enoch
mus ops
HH
res iprouidi
ꝑut in malū
ad mortale
se singulr
II
bilius est
cūcꝫ voluerit
nis. Sicut
metuūt ⁊ cupi.
KK
nutrimēti. nō
tiuum. Ideo
duratio ostēdit
mūdiciā ⁊
LL
tem ita vt
re. i. timere
mus in hunc
vna essentia
MM
moriatur. s. ad
bolico succēsa
⁊ maiestatem
parationē dicit
NN
supba mens
sup nos. ⁊
re: sed lex
ficio abbatissat⁹
OO
sa exercitio
ꝯfitemini illi:

timētib⁹ te. De
in iustificatiōe
PP
ipse xps dixit
oīum gr̄arum
testo figuratum
regali ex pro.
QQ
hue: si parum
hystoriā eius
Aug. xxiij.
xpo ex quibus
RR
hystoria scolasti.
tatur enim
Quātū ad p̄mū
mali in doctrīa
SS
mam rebelliōē
ab hoc beata
stella ei dicit
regeneratio in
TT
facialis dei. i.
dei: que sup
¶ De opibus
referte: iusticie
VV
supstitiosa ⁊
dicina nobis
De p̄mio nota
libet motu
XX
dentē. Sed
est quod ait
cipi pfectione
do quinque

Registrum

yy
dictio maioꝛ
maxime fuit
cupauerūt pl'res
in.lib.sapi.

zz
¶ De visitatiōe
tur in ea
remiā ꝓphetam
coꝛpus coꝛpoꝛe

AAA
liter. Nam
nomen tuum
le quod facit
pꝛotecta:sed

BBB
In purificatiōe
Scdo illuminauit
¶ Tertia quid
mano generi

CCC
tatem:sed
penitētes pfecte
nem occurrent
rat ꝛ scripture

DDD
in teipsum vt
die. Pulcherri.
vt alij sancti
supꝛa. Pꝛima

EEE
Appꝛobatio bti.
sanctoꝛum qua
nos:ita vt
as que seculares

Finis

Frater Albertus Porletiensis ordinis prædicatorum uitæ regularis.
Ad lectorem.

SOlent hoĩes aspernari:ac fastidire codices:quos uel non decẽtibus figuris pressos:uel apicibus fictos uiderĩt:uel auctoritate uacuos:uel minus emẽdatos. Peramãt uero econtra:libẽterq; deligant:& lectitant libros uoluptatis nõ nihil ex eis capiẽtes:quos & elegãti litteraꝝ forma nouerit:& autoris clari:ꝓbatiq; munimine cõnixos liquido fulciri: quos & iidem rite castigatos:omniq; menda uitioq; carentes perspexerint. Id profecto per idoneas manus hoc in uolumine primæ partis:cæterisq; uoluminibus sũmæ Reuerendissimi Beati Antonini ordinis prædicatoꝝ præsulis Florentini:uiri qdem peritissimi:& laudabili ueridicaq; & celebri resonante fama: tam sanctimoniæ q̃ dogmatis hĩta ratione christigenarum oras omnis opinatissimi exacta diligentia effici curauit Lazarus Soardus artis calcographæ studiosissimus impensis suis: & sumptibus non modicis. Accedit insuper huic:quo & hanc partem primam cuʒ reliquis accuratius emendari studuit:ac sategit idẽ Lazarus:& eius quisq; egens opis ad eam libens sibi comparandam facilius inflectatur allectus & attractus equidẽ frugis utilitate q̃maxima:quã studioso lectori memorata summa credit᷑ allatura. Habes ĩsup in ea lector candide (ut uaria tibi sequentium carminum species indicat) quæcunq; tibi placere queant:& oblectãtur afferre simul ac frugẽ. Si sacra pagina:si theologia iuuat:si canones palatinæ delectant aulæ:si Cæsarea instituta iuraq; queruntur:si dicta doctorum præcipua:si q̃plurima:immo innumera prope singulis accõmodata rebus:& congrua consonaq; optantur exempla:quæ plus uerbis:deuicto effulminatoq; nephas ad uirtutem mouent animos & inflãmant:si non rudis animum deniq; sermo mulcere potest:ibi sunt omnia. Deest ibi nihil:quo non comparandi

huiusce sacri diuiniq3 operis iure quippiam causari nequeas: cu3 propter eum quod religionem deceat sermonis cultum & nitorem (nonnulli enim sermonem horrent incultum) tum propter cætera: quibus ad habendos huiusmodi libros mens humana ducta non ab re nimis accenditur commoda sane ubertrima parituros. Hanc obrem cuncti noctu dieq3 religiosi necnō multi secularium ingenti ardentiq3 desiderio habendis hisce tam bonis tam frugi tamq3 necessariis libris hactenus inhyarunt. Accede ergo. hortor atq3 suadeo: & opibus: ac thesauris cōferendos: ære iam disce paruo libros emere: quos canimus præclari antistitis tam insignes & celeberrimos omne tibi per æuu3 honori futuros & laudi: gratissimos plane tu salubertrimos.

Vale feliciter & salue.

Fratris Alberti Porletiensis ordinis prædi/
catorū uitæ regularis carmen in Sum/
mā Reuerendissimi Beati Anto/
nini ordinis eiusdem archiēp/
sulis Florentini.

Inter conspicuos:illustresq; ordinis almi
Dominici:micuit:qui hoc dedit autor opus.
Præsul is Antonius uocitatus nomine:cælsa
In Florentiam sede:fuitq; iubar.
Is decus & patriis laribus stat gloria claris.
Gloria magna sacræ religionis item.
Bibliopola nequit uarios explodere libros:
Quos modo uenales calcographa arte tenet
Istius at terris merito celeberrima summā
Sæpe quidem impressa est:sæpe iterata fuit.
Fama sui resonans immensum peruolat orbem.
Et diffusa solo:lux sua ubiq; micat
Fœlicem quondam se dixit:& orbe beatum
Qui potuit libros:huius habere patris
Sed quis mirari iam debeat his super omnes
(Pace bona dicam)quum premat ipsa notas?
Ordine digestas tractat(mirabile uisu)
Materias pulchro quaslibet:atq; docet.
Pastor grande sophos fuerat:qui nactus ad astra
Ire docet:recta multipliciq; uia
Numine de diuo:de cætibus angelicisq;
Deq; anima docuit:cuncta probata fide.
Nil & omisit acri donatus lumine & alto
Præditus ingenio:quod uetet omne nephas.
Quosq; status liquido pingit moderamine:resq;

Clarius humanas: quoslibet atq; gradus.

Quicqd iestq; sacris hic omnibus asserit ampla
Dogmata & æqua nitent: atq; serena patent
Quicquid inest almis uirtutibus: atq; decoris
Dixit & admonuit nos: pater ille satis
Omnibus & uigeat sūma hæc memorabilis oris:
Et maiore uiget iam precioq; sono.
Hac licet in prato florenti: & semper amæno:
Iam ueluti flores carpere odoriferos.
Hacq; licet campos spaciosos currere: grati
Areolisque frui tum paradisioli.
Leges cæsareas hæc inserit: atq; tonantis
Pontificalis ibi iura canitq; fori.
Omnibus illa manu fautrici summa ministrat.
Quæ bona sūt: quæ salus: laus: honor: hicq; dat̄.

Prima pars diuos: animam canitq;
Angelos: hæc pars canit & beatos
Quæ poli celso teneant micantes
Culmine tradit.
Figat his lector studiis acumen
Mentis: ut discat tabulis probandis
Numen æternum: superosq; cætus
Donaq; mentis.

Quisquis nosse cupit quis libros edidit artis
Calcographæ hos studio: celebratus ī urbe Soardus
Lazarus hos Veneta imprimier curauit: & aptus
Caracter fuit his cura renouatus amantis
Calcographi libros cunctis offerre probandos.

FINIS.

adj . xxv . de aprile 1522

Nota Come adj . 30 millesimo sopscripto . se fece
vna rotta de sopra dasterrara . i vno luocho ch
se dimanda aui rea . e vna altra i vno luocho
ch si dimanda a palaton . e una . se fece a san
vale . de sorte ch . azoso dicte aque . i lamalea
il primo giorno de mazo . e cresette quello di : tanto
dicte aque . ch la nocte sequente anaete sop
li sopradicti fosi facti per li homini de codegoro et il di
sequente . afondete per fina le case de dicto code
goro . et dicte aque durono per fina .